45

Biblioteca Universitaria
GRANADA
Sala A
Nº 05
Tabla
Número 40

Nº

7-a-3. 8.

7-a-3.

de la comp.ª de Jhs de granada B.d

Tabula questionum tertie partis summe domini Alexandri de Ales irrefragabilis doctoris parisiensis ordinis minorum.

Biblioteca Universitaria
Sala A
Estante 5
Tabla
Número 40

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA GRANADA

R.3178

Tabua tertie partis summe alexandri de ales.

In tertia parte summe alexandri de ales tractatur.

De

Accusatoris conditionibus.q.xlij.
Adoratione.q.xxx.
Ascensione domini et sessione xpi ad dexteram dei patris q.xxiij.z sequenti.
Aduentu christi ad iudicium: de loco et tempore eiusdem questione.xxv.
Aduocatis z eoz conditionibus.q.xliij.
Belli exercitio z circunstantijs.q.xlvij.membro.iij.
Beneficientia dandi:cui.quomodo.z quando.q.lxv.
Cerimonialibus preceptis z eorum intelligentia spirituali ratione.et obseruantia.q.liij.z sequentibus.
Cerimonialium preceptorum cessatione.q.lix.
Conceptionis xpi tempore z ordine.q.viij.
Conceptionis gloriose virginis Marie sanctitate.q.ix.
Decimis quando et quibus sunt dande. et a quibus accipiende.q.lj.
Decalogi in genere z in specie explanatioe.q. xxx. vsq; ad xl.exclusiue.
Diabolice religationis effectu.q.xvij.membro.iij.
Dilectione amici z inimici z eoz effectu.q.lxvj.
Diuortio.q.lxij.articulo finali.
Dominice diei z festiuitatum obseruantia.q.xxxij.
Dominio hominis super homine.q.xlviij.
Elemosyna omnia mundante.q.lxv.
Euangelicis preceptis.q.lx.z sequentibus.
Falso testimonio.q.xxxvij.
Festiuitatum obseruantia.q.xxxij.
Fide testibus adhibenda.q.xlv. membro.vj.articulo.ij.
Fide informi z eius ratione:effectu:z actu.q.lxxiiij.
Fide formata z eius actu formali z materiali.q.lxxviij.
Fidei obiecto:subiecto:z passionibus consequentibus fidem.q.lxxix.
Fidei articulis et simbolis apostoloꝝ z niceno.q.lxxxij.
Furto z rapina in eo prohibita.q.xxxvj.
Gratia xpi in generali z speciali.q.xj.z.xij.
Gratia absolute cõsiderato quid sit et de differentijs eius causa z subiecto.q.lxix.
Gratie effectibus.cognitione z cõparatione ad dona z virtutes. q.lxx.z sequentibus.
Gratia gratisdata quid sit et de differentijs eius.q.lxxij.
Gratia gratisdata ad honorem dei z vtilitatem proximi z que sit maior gratia.q.lxxvij.
Honore parentum z obligatiõe eiusdem precepti.q.xxxiij
Incarnationis xpi conuenientia.q.ij.
Incarnationis xpi predestinatione.q.iij.
Incarnationis xpi actu vtrum diuina natura humanaz assumpsit.q.iiij.
Incarnationis actu q̃tum ad vnionem z eius effectu. questione.vij.
Intentionis rectitudine.simplicitate. et discretione. questione.lxviij.
Ira z gradibus suis q̃tum ad reatum.q.lxj.
Judicij extremi loco.tempore.persona iudicis et assessoribus.q.xxv.
Judicis persona officio et differentia iudicũ.questione.xl.
Judicij processu videlicet inquisitionibus.probationibus ꝛc.q.xlv.
Juramento si sit vniuersaliter phibitum immo si liceat per creaturas iurare.q.lxiij.
Juramenti actu.forma.z comitibus.q.xxxj.
Lapsu humane nature z reparatione eius quomodo z per quem sit facta ordinata.q.j.
Lege eterna.q.xxvj.
Lege naturali.q.xxvij.
Lege moysi.q.xxviij.et.xxix.
Legibus iudicialibus q̃tum ad personam iudicis.q.xl.
Legibus permissionis videlz repudij zelotipie ꝛc.questione.xlvj.
Libello repudij.q.xlvj.
Mechia solumvoluntate commissa vtrum sit pro facto reputanda.q.lxij.
Mechie cõcubitu.q.xxxv.
Mendacio si aliquo casu sit licitum.q.xxxvij.
Merito xpi z effectu meriti.q.xvj.
Morte xpi z descensu eius ad inferos.q.xix.
Mortis sententia si sit propter temporale damnuz inferẽda.q.xlvij.
Mutuo dando absq; spe accipiendi preter sortez. questione.lxvj.
Natiuitate xpi.q.x.
Negociatione z eius contractibus quibus liceat.q.l.
Oblationibus si sint in precepto.quibus dande z a quib9 accipiende.q.liij.
Occisione hominum z brutorum animalium quomodo p hibeatur.q.xxxiij.
Patientia respectu iniurie corporis rerum z angarie questione.lxiij.
Paradisi ianue apertione.q.xviij.membro.iij.
Passione xpi z effectu passionis.q.xvij.z sequenti.
Potentia dei.q.xiij.
Potestate sacerdotali et regali et eorum comparatione. q.xlviij.
Preceptis decalogi in specie et eorum explanatione.q.xxxx.z sequentibus.
Preceptis cerimonialibus.q.liij.z tribus sequentibus.
Preceptis euangelicis.q.lx.
Predicatore que teneꝫ scire z facere.q.lxviij.mẽbro.iij.
Primitijs si sint in p̃cepto z quante sint dande.q.lij.
Rapina in furto prohibita.q.xxxvj.
Regali z sacerdotali potestate et eorum comparatione.q̃stione.xlviij.
Reoꝝ punitione z qui sint puniendi.q.xlj.
Repudio pmisso.si fm se fuerit licitũ vel peccatũ.q.xlvj.
Resurrectione xpi.q.xx.
Resurrectionis dominice argumẽtis.q.xxij.
Sacerdotali z regali ptate z eoꝝ cõparatione.q.xlviij.
Sacrificioꝝ legalium ritu.q.lviij.
Satisfactione rerum.q.xlvij.mẽbro.v.
Scientia dei.q.xij.
Sepultura xpi quomodo quieuit in sepulcro.q.xix.
Seruoꝝ obligatione z manumissione.q.xlviij.
Simbolis apostoloꝝ z Niceno sanctoꝝ patrum atq; athanasij.q.lxxxij.
Spe informi.actu z rectitudine eius.q.lxxv.
Testibus z eorum idoneitate.q.xlij.
Testimonio falso perhibito.q.xxxvij.

Tabula tertie partis summe

Thesauris si liceat singulis thesaurizare.q.xlix.
Timore seruili z differentijs eius.q.lxxvj.
Transfiguratione xpi.q.xxj.
Vindicta si sit iudicialiter expetenda.q.xlvij.
Voluntate dei.q.xv.
Voluntate pro facto reputanda in mechia.q.lxij.
Vsura ꝙtum ad effectum et effectum prohibita.q.xxxvj.
Vsura si aliquo modo liceat preter sortez accipere.q.lxvj.

¶ Finit tabula tractatuum.

Tabula questionuz tertie partis summe Alexādri de Ales.

Questio prima de lapsu humane nature z eius reparatiõe habet septem mẽbra. fo.2.
Primo queritur vtrum humana natura sit lapsa ab illo statu in quo fuit condita eodẽ.
Secũdo vtrũ sit lapsa reparabiliter vel irreparabiliter et habet duos articulos fo.3.
¶ Primus vtrũ quelibet culpa mortalis sit irreparabilis siue irremediabilis generaliter eodẽ.
¶ Scõs vtrũ ade peccatũ sit irremediabile fo.eodẽ
Tertio vtrũ necesse sit humanã naturã reparari fo.4.
Quarto an possit reparari sine satisfactione peccati ꝙ qõ lapsa est fo..5
Quinto vtruz homo per se possit satisfacere z habet duos articulos fo.eodem.
¶ Primus an possit homo satisfacere generaliter de aliquo peccato fo.eodem.
¶ Secundus an possit aliquo modo satisfacere pro originali peccato fo.6.
Sexto queritur vtrũ satisfactio pro originali peccato ponsit fieri per aliam creaturam z habet duos articulos fo.6.
¶ Primus vtrum hec satisfactio possit fieri per angelicã naturam fo.6.
¶ Scõs an per aliquam aliam creaturam fo.7.
Septimo ostenditur ꝙ hec reparatio debuit fieri per hominem deum fo.7.

Questio.ij. De conueniẽtia incarnationis christi habet tredecim membra fo.7
Primo queritur in generali vtrum diuina natura z humana sint vnibiles adinuicem fo.eodẽ.
Secundo in speciali vtruz diuina natura sit vnibilis nature humane fo.8.
Tertio vtrum abstractis personis sit vnibilis diuina natura humane fo.8.
Quarto vtrum sit vnibilis in vna persona tantũ vel in pluribus fo.eodem.
Quinto queritur in qua persona sit diuina natura vnibilis humane sub duobus articulis fo.eodẽ.
¶ Primus vtrum patri conueniat incarnari sicut filio. et similiter spiritui sancto fo.eodem
¶ Secundus vtrum patri z spiritui sancto sit possibile incarnari supposito ꝙ eis non congruat opus incarnationi fo.9.
Sexto queritur ex parte humane nature de vnibilitate ꝙ cõparationem ad naturã angelicam fo.9.
Septimo de vnibilitate humane nature ad diuinã ꝙ cõparationẽ ad creaturã sicut ad vniuersum fo.10.
Octauo vtrum humanitas assumpta debuit esse nostri generis fo.eodem.
Nono vtrũ ille homo debuit esse adam fo eodem.
Decimo vtrum homo ille debuit plasmari per viam generationis fo.11.
Vndecimo vtrum cõueniens fuit eductio carnis xpi de viro z de muliere fo.eodẽ
Duodecimo vtrum cõuenientius educatur caro xpi de viro ꝙ de muliere vel econuerso eodẽ.
Tredecimo de conuenientia incarnationis si nõ fuisset humana natura lapsa eodẽ.

Questio.iij. De predestinatiõe incarnationis xpi habet sex membra fo.12
Primo vtrum filius dei sit predestinatus eodẽ.
Scõo vtrum sit predestinatus esse homo eodẽ.
Tertio vtrũ predestinatus sit esse filius dei eodem.
Quarto ad quid sit predestinatus eodem.
Quinto vtrũ per xpm simus predestinati fo.13.
Sexto vtrum predestinatio dicaẽ vniuocevel equiuoce de ipso z de nobis fo.eodem.

Questio.iiij. De actu incarnatiõis xpi habet septem membra fo.13.
Primo queritur vtrum diuine nature conueniat assumere humanã naturam eodem.
Secundo vtrũ conueniat tribus personis eodem.
Tertio vtrũ humana natura sit assumpta fo.14.
Quarto vtrum humana natura fm corpus z animam sit assumpta eodem.
Quinto vtruz corpus sit assumptũ mediante anima eodẽ.
Sexto vtrum persona sit assumpta fo.15.
Septimo qualiter intelligitur homo assumptus eodẽ

Questio.v. De coassumptis penalitatibus habet tria membra fo.16.
Primo queritur an xps assumpsit humanã naturã cuz passibilitate z defectu eodem.
Secundo quos defectus assumpsit z quos non habet sex articulos eodem.
¶ Primus vtrum assumpsit ignorantiam ex parte intellectus eodem.
¶ Scõs vtrũ assumpsit tristiciã ex parte affectus fo.17.
¶ Tertius vtrũ in xpo fuerit vera passio timoris fo.17.
¶ Quartus vtrum xps habuerit timorem reuerentie maiorem ꝙ nos eodẽ.
¶ Quintus vtrũ in xpo fuerit vera passio ire eodẽ.
¶ Sextus vtrũ xps generaliter assumpsit omnes defectꝰ nostros preter peccatum fo.44.
Tertio queritur ad quid assumpsit huiusmodi defectus et habet duos. §. fo.18.
¶ Primus ꝙ suscepit defectus corporis z anime vt pbaret verum corpus z animã habere eodẽ.
¶ Secundus ꝙ assumpsit vetustatem pene vt nostram oblam cõsumeret. s. culpam z penam eodem.

Questio.vj. De constituto per assumptionẽ habet tria membra fo.18.
Primo tractatur prima opinio sub. §. suis eodem.
Secundo secunda opinio sub quinq; articulis fo.19.
¶ Primus vtrum xps sit vnum vel duo eodem.
¶ Secundus an xps fm ꝙ homo sit deus eodem.
¶ Tertius an xps fm ꝙ homo. sit individuum fo.20.
¶ Quartus vtrum xps fm ꝙ homo; sit persona eodẽ
Quintus vtrum in xpo sit ponere intentionem totius z partis fo.21.
Tertio tractatur tertia opinio reprobata per decretalem alexandri eodem.

Questio.vij. De actu incarnationis ꝙtum ad vnionẽ habet tria membra fo.21.
Primo queritur de esse vnionis sub tribus articulis eodẽ.
¶ Primus an sit vnio in persona eodem.
¶ Secundus vtrum abstracta persona possit vnio illa fieri in ypostasi fo.22.
¶ Tertius vtrũ abstracta ypostasi z psona a diuina natura possit adhuc intelligi vnio diuine nature ad humanaz naturam in re nature fo.22.
Secundo queritur de causa huiusmodi vnionis et habet. iij. articulos fo.23.
¶ Primus vtrũ gratia sit causa hmõi vnionis eodẽ.
¶ Secundus vtrum hmõi vnitas sit naturalis eodẽ
¶ Tertius vtrũ illud vnum ad qõ terminatur ista vnio sit "maxima inter alias vnitates creatas eodẽ.
Tertio queritur de effectu istius vnionis sub duobus articulis fo. 24.
¶ Primus vtrũ hec vnio faciat mutationẽ in vnitis eodẽ.
¶ Secundus supposito ꝙ non oĩno. vtrũ faciat de vnitis ꝙ vnũ sit alterũ vel vnum in altero eodem.

Questio.viij. De conceptione xpi. habet tria membra fo.25.
Primo queritur de tpe conceptionis sub quatuor. §. eodẽ
Secundo de ordine conceptionis eodẽ.
Tertio de principijs z ratione conceptionis et habet. iiij. articulos fo.26.
¶ Primꝰ est de rõne primi que est ostẽsio caritatis eodẽ.
¶ Secundus est ostensio gratie quam nulla precesserunt merita eodẽ.
¶ Tertius quia operatione z virtute spiritussancti cõceptus est eodẽ.
¶ Quartus quare nõ dicit filius spiritussancti fo.27.

Questio.ix. De sanctitate conceptionis habet quatuor membra fo.28.
Primo queritur quorum sit sanctificatio sub duobus articulis fo.28.
¶ Primus vtrũ sanctificatio sit rei rationalis solũ eodẽ.
¶ Secundus vtrũ sit rationalis rei que est xps; an rei rationalis que est pura creatura eodẽ.
Scõo queritur de sanctificatiõe beate virginis in quo statu potuit sanctificari z habet quinq; arriculos eodẽ.
¶ Primus an ante cõceptionẽ suã fuit sanctificata eodẽ.
¶ Secũdus an in cõceptione fuit sanctificata fo.29.
¶ Tertius an post conceptionem ante anime infusionem fuit sanctificata eodez.
¶ Quartus an post infusionez anime in vtero matris sue fuit sanctificata fo. 30.
¶ Quintus a qõbus fuit sanctificata aut preseruata eodẽ
Tertio queritur de sanctificatiõe beate virginis in cõceptu saluatoris per quatuor articulos fo.31.
¶ Primꝰ an necessaria fuit sanctificatio secunda eodẽ.
¶ Secũdus a quibus fuit sanctificata sub. §. suis eodẽ.
¶ Tertius ꝙ quem fuit sanctificata fo.32.
¶ Quartꝰ vtr añ ꝺceptionẽ xpi fuerit obnoxia petõ eoꝺ.
Quarto queritur de perfectione dñici corporis fo.33

Questio.x. De natiuitate christi habet sex membra fo.33.
Primo queritur an diuina natura sit nata eodẽ
Scõo an due sint natiuitates filij dei eodẽ.
Tertio an possit dici duo filij dei eodẽ.
Quarto vtrũ xps sit filius adoptiuus fo.34.
Quinto vtrum vniuoce dicaẽ filiꝰ dei z filiꝰ virginis eodẽ.
Sexto queritur de filiatione per adoptionem per quinq; articulos eodẽ.
¶ Primus vtrũ ratio paternitatis siue filiationis dicaẽ vniuoce de nobis z filio dei eodẽ.
¶ Secundus vtrum ratio qua dicit pater noster cõuenit patri tñ; aut toti trinitati eodem.
¶ Tertiꝰ vtrũ christꝰ fm ꝙ homo sit filiꝰ adoptiõis eodẽ.
¶ Quartus vnde sit in nobis filiatio eodẽ.
¶ Quintus vtrũ ãte incarnationẽ fuerit filiatio fo.35.

Questio.xj. De gratia xpi i generali habet tria membra fo.35.
Primo queritur an in xpo ponenda sit gratia que dicitur vnionis eodẽ
Scõo an in xpo sit ponenda gra fm quã est caput eodẽ.
Tertio an in xpo ponenda sit gra absolutavt consideratur vt quidã homo singularis fo.36.

Questio.xij. De gratia xpi in spali habet tria membra fo.36
Primo qrit de gratia vniõis sub duobus articulis eodẽ.
¶ Primus de essentia ipsius gratie absolute, vtrũ sit creata vel increata eodem.
¶ Secundus de gra vnionis per cõparationem ad gratiã fm quam est caput sub duobus. §. fo.37.
Secundo querit de gratia christi fm quam est caput et hz tres articulos eodẽ.
¶ Primus fm quã rationem christus dicitur caput sub tribus. §. eodẽ
¶ Secundus quoz vel cuiꝰ sit caput sub quatuor. §. fo.38
¶ Tertius de vnione capitis ad corpus et econuerso sub ser. §. fo.39.
Tertio queritꝰ vtrum gra christi fm ꝙ est homo singularis sit gratia plenitudinis fo.40.

Questio.xiij. De scientia dei habet septem mẽbra fo.41.
Primo queritꝰ vtrum in christo fm duas naturas sit ponere duas scientias eodem.
Secundo vtruz sciẽtia fuerit in xpo ab initio sue cõceptionis aut per successionẽ tpis acquisita fo.42.
Tertio vtrũ fuerit sine aliqua ignorantia eodẽ
Quarto vtrum fuerit omnium fo.43.
Quinto vtrum fm omnẽ modũ sciendi humanũ fo.35.
Sexto vtrum aliquã scientiã recepit ab angelis eodẽ
Septimo vtrũ equalis fuit scientia xpi scientie dei eodẽ.

Questio.xiiij. de potentia dei habet duo membra fo.43.
Primo queritur an generaliter fuerit in xpo potentia nõ peccandi eodẽ.
Secundo vtrum in Christo fm ꝙ homo fuerit omnipotentia fo.44.

Questio.xv. de voluntate z ora tione xpi habet duo membra fo.44.
Primo queritꝰ de voluntate xpi sub duobꝰ articulis eodẽ
¶ Primus an in xpo fuerint diuerse voluntates eodẽ.
¶ Scõs an in xpo fuerint cõtrarie voluntates eodẽ.

Secundo queritur de oratione xpi inq̃tum homo ꝛ habet duos articulos fo.45.
¶ Primus vtrum orauit fm affectionem rationis vel sensualitatis eodē.
¶ Secundus vtrum in omni oratione sua fuerit in omnibus exauditus fo.45.

Questio.xvj.de merito xpi habet quatuor membra fo.45.

Primo queritur an proprie ponēdū sit in xpo merituꝫ eodē.
Secundo queritur de tempore merendi q̃tum ad xpm sub duobus articulis fo.46.
¶ Primus an ab initio cōceptionis sue meruerit eodē.
¶ Secundus an in vita sua potuerit nō mereri eodē.
Tertio queritur de causa merēdi ꝛ hꝫ tres articulos eodē.
¶ Primus quomodo meruit caritate eodē
¶ Secundus quomodo meruit actione eodē.
¶ Tertius quomodo meruit per passionē fo.47.
Quarto queritur de effectu meriti christi per duos articulos eodē.
¶ Primus quid sibi meruit videlicet si exaltationē. si gloriam. si nomen sub. §. eodē.
¶ Secundus quid xps meruit nobis videlꝫ si deletionēꝫ culpe. si remissionē pene eterne ꝛ temporalis fo 48.

Questio.xvij.de dominica passione habet quinq̃ membra fo.48.

Primo q̃rit de veritate passiōis sub duob⁹ articulis eodē.
¶ Primus de potentia passionis eodē.
¶ Secundus de actu ꝛ sensu passionis fo.49
Secundo queritur de generalitate passionis per duos articulos fo.49.
¶ Primus de generalitate respectu passibiliū eodē.
¶ Scōs de gñalitate respectu passionū sub. §. suis fo.51.
Tertio queritur de necessitate passionis et habet tres articulos eodem.
¶ Primus de necessitate q̃tum ad causam inferiorēꝫ materialem ꝛ formalem. eodē.
¶ Secundus de necessitate q̃tum ad causam inferiorem finalem fo.52.
¶ Tertius de necessitate q̃tum ad causaꝫ superiorē efficiētem nostram redemptionem eodē.
Quarto queritur de conuenientia passionis per duos articulos fo.53.
¶ Primus de conuenientia passionis quo ad deū sub. §. suis eodem.
¶ Secundus de cōuenientia quo ad nos eodem.
Quinto queritur de quantitate passionis per duos articulos eodem.
¶ Primus de quantitate in se eodem
¶ Secundus de quantitate in comparatione ad satisfactionem eodem

Questio.xvij.de effectu dominice passionis habet quatuor membra fo.54

Primo queritur de effectu iustificationis a peccatis. s. deletione eodē.
Secundo de effectu reconciliationis ad deum per tres articulos eodē.
¶ Primus si xps sit mediator illi⁹ reconciliationis eodē.
¶ Secundus fm quid sit mediatoꝛ fo.55.
¶ Tertius quomodo sit mediatoꝛ eodē.
Tertio q̃rit de effectu religationis dyabolice ptātis q̃tuꝫ ad potētiam nocendi ꝛ temptandi eodē.
Quarto de effectu apertiōis ianue padisi sub. §. suis eod.

Questio.xix. de morte xpi habet quinq̃ membra fo.56.

Primo queritꝫ an mors xpi debeat intelligi separatio humanitatis a deitate eodem.
Scōo an ꝑcedēdū sit simplr de xpo q̃ fuerit mortuꝰ fo.57.
Tertio an cōcedendū sit q̃ in triduo fuerit homo eodē.
Quarto de descensu anime eius ad inferos fo.58.
Quinto de quiete corporis eius in sepulcro eodē

Questio.xx.de resurrectione xpi habet tria membra fo.59.

Primo queritur de veritate resurrectionis per duos articulos eodem.
¶ Primus vtrum resurrectio christi fuerit necessaria et quid est eodē.
¶ Scōs an idē sit modus resurgēdi in xpo ꝛ in nobis eod.
Secundo queritꝫ de causalitate ꝛ effectu resurrectionis p sex articulos fo.60.
¶ Primus quo genere cause dicenda sit causalitas resurrectionis. eodē.
¶ Secundus an resurrectio christi sit causa iustificatiōis animarum fo.61.
¶ Tertius an sit causa resurrectionis corporū eodē
¶ Quartus an resurrectio xpi sit causa cōiuncta vel remota ad nostram resurrectionem eodem.
Quintus an sit causa necessaria vel cōtingens eodē.
¶ Sextus de differentia passionis ꝛ resurrectionis in causando nostram resurrectionem eodem.
Tertio queritur de tempore resurrectionis xpi per tres articulos fo.62.
¶ Primus de acceleratione resurrectionis eodem.
¶ Secundus de dilatione vsq̃ in tertium diem eodē
¶ Tertius de determinatione resurrectionis q̃tuꝫ ad diē et horam eodem.

Questio.xxj.de transfiguratione xpi habet nouem membra fo.62.

Primo queritꝫ vtrum mutatio facta in corpore dñi debeat dici transfiguratio eodē.
Secūdo an claritas que apparuit in corpore dñi fuit vera vel imaginaria fol.63.
Tertio an claritas illa fuit in corpore xpi vt in subiecto vel in aere circunfuso eodē
Quarto an claritas illa fuit gliosa vel filis glorioſe eodē.
Quinto an claritas illa fuit naturalis vel assumpta fo.64
Sexto queritꝫ an soluꝫ corpus xpi fuit transfigurabile vel etiam moysi ꝛ helie eodem.
Septimo de cōparatione ꝛ differētia apparitionis domi nice anteq̃ fieret ꝛ postq̃ facta est fo.65.
Octauo an moyses ꝛ helias apparuerunt ibi personaliter vel angeli vice eorum eodē.
Nono an visio apostolorꝫ fuit oculo corporali eodē

Questio.xxij. de argumentis dominice resurrectionis habet duo membra fo.66.

Primo queritꝫ in generali per quatuor articulos eodem.
¶ Primus quomodo dicatur hec apparitio eodē.
¶ Scōs an argumenta apparitionis astruant fidē eodē
¶ Tertius vtrum argumenta illa cuacuarent fidem q̃tuꝫ ad meritum eodē.
¶ Quartus de numero ꝛ sufficientia argumentorꝫ fo.67.
Scōo queritꝫ in speciali per tres articulos eodem.
¶ Primus de argumento q̃tum ad visum eodem.
¶ Secundus q̃tum ad tactum fo.68.
¶ Tertius q̃tum ad gustum fo. 69.

Questio.xxij. de ascēsione domini habet septem membra fo.69.

Primo queritur an sit eodē.
Secundo quid sit fo.70.
Tertio quomodo sit eodē.
Quarto fm quid sit fo.71.
Quinto quando fuit eodem.
Sexto ad quid per duos articulos fo.72.
¶ Primus de termino ascensionis respectu corporalium vtrum super omne corporeum eodem.
¶ Secundus de respectu spiritualium. vtrum super omnes spiritus eodem.
Septimo ꝓpter quid sit per duos articulos eodem.
¶ Primus quis sit fructus ascensionis q̃tū ad ipm eodē.
¶ Secundus quis sit fructus q̃tuꝫ ad nos tam mortuos q̃ viuos sub. §. eodē.

Questio.xxiij. de sessione xpi ad dexterā dei patris habet quatuor membra fo.73.

Primo queritur an conueniat alij q̃ xpo sedere ad dexteram patris eodē.
Secūdo an xpo fm q̃ homo conueniat sedere ad dexteraꝫ dei patris eodē.
Tertio an conueniat spiritui sancto eodē.
Quarto an cōueniat filio dei fm diuinā naturā fo.74.

Questio.xxv. de aduētu xpi ad iudicium habet quinq̃ membra fo.74

Primo queritꝫ de signis precedentibus aduentuꝫ ad iudicium per quinq̃ articulos eodem.
¶ Primus de imutatione corporum celestium eodē.
¶ Secundus de cōmotione virtutū celorum eodē.
¶ Tertius de signo filij hominis eodē.
¶ Quartus de conflagratione mundi fo.75.
¶ Quint⁹ de signis ꝑiūctis voce archāgeli ꝛ tuba dei eod.
Secundo queritꝫ de loco ꝛ tempore iudicij eodē.
Tertio de persona iudicis eodē.
Quarto de apparitione iudicis in qua forma veniet fo.76
Quinto de assistentibus iudici per duos articulos fo.77.
¶ Primus vtrum angeli iudicabunt eodem.
¶ Secundus vtrum apostoli iudicabunt eodē.

Questio.xxvj.de lege eterna habet nouem membra fo.77.

Primo queritꝫ an sit lex eterna eodē.
Scōo an notio legis diuine sit ipressa menti rōnali fo.78.
Tertio quid sit lex eterna eodē.
Quarto de intētione legis eterne fm q̃ in deo. an scilicet appropriet̃ persone vel essentie fo.79.
Quinto de immutabilitate legis eterne eodē.
Sexto de vnitate legis eterne eodē
Septimo de deriuatione legum a lege eterna per quinq̃ articulos fo.80.
¶ Primus vtrū leges inique deriuent a lege eterna eodē
¶ Secundus vtrum lex fomitis sine lex carnis derivetur ab ipsa eodē.
¶ Tertius vtrū leges humane deriuent ab ipsa eodē
¶ Quartus vtrū lex naturalis deriuet ab ipsa fo.81.
Octauo q̃rit de subiectis legi eterne p sex articulos eod.
¶ Primus an volūtas diuina sit subiecta legi eterne eodē
¶ Scōs an filius dei subijciat legi eterne eodē
¶ Tertius an irrationalia sint subiecta legi eterne fo.82
¶ Quartus an rationalia videlicet mali homines subijciūtur legi eterne eodem.
¶ Quintus an iusti subijciant legi eterne eodē.
¶ Sextus an beati subijciuntur legi eterne eodē.
Nono queritꝫ de effectibus legis eterne eodē

Questio. xxvij. de lege naturali habet quatuor membra fo.83.

Primo queritur an sit per duos articulos eodē.
¶ Primus est an talis lex sit q̃ sit rōnali creature ĩdita eod.
¶ Scōs dato q̃ sit. an sit creata vel increata fo.84.
Scōo queritꝫ quid sit lex naturalis p tres articulos eodē.
¶ Primus quid sit in genere an potentia vel passio vel habitus eodē.
¶ Secūdus supposito q̃ sit habitus. an sit habitus cognitiuus vel motiuus eodē.
¶ Tertius supposito q̃ motiuus. an sit idē quod conscientia ꝛ synderesis eodē.
Tertio q̃ritur quomodo sit p duos articulos fo.85.
¶ Primus quomodo sit q̃tum ad essentiam. s. vtrū sit delibilis vel non eodē.
¶ Scōs. s. vtrum sit mutabilis q̃tum ad mandata ꝛ precepta iuris naturalis eodē.
Quarto q̃ritur quorū sit per tres articulos fo.86.
¶ Primus de differēti assignatione eorum que ponūtur esse legis naturalis eodē.
¶ Scōs an habeat p̃cepta ordinatiua ad deum eodē.
¶ Tertius p quę homo rationalis in lege naturali ordinatur ad proximū rationalē sub. §. suis fo.88.

Questio.xxviij. de lege moysi generaliter habet quinq̃ mēbra fo.90.

Primo q̃ritur de latione legis p sex articulos eodē
¶ Primus de vtilitate lationis eodē
¶ Secundus de necessitate lationis fo.91.
¶ Tertius de tempore lationis eodē
¶ Quartus de ꝑsonis quibus lata est eodē.
¶ Quintus de latore legis quis fuit fo.92.
¶ Sextus vtrum data sit lex imediate a deo vel p ministerium angelorum fo.94.
Secundo q̃ritur de continentia legis mosayce per duos articulos fo.95.
¶ Primus q̃tum ad genera contētorum sub. §. ser eodē
¶ Secundus q̃tum ad qualitatem contentorum sub tribus. §. fo.96.
Tertio q̃ritur de lege moysi q̃tuꝫ ad impletionē p christū per duos articulos fo.98.
¶ Primus an xps legem impleuit eodē.
¶ Secundus an impleuit omnia fo.99
Quarto queritur de obseruantia legis q̃tuꝫ ad omnes per

tres articulos fo.100.
¶ Primus an obseruantia legis magis oneret q̃tum ad difficultatē preceptoꝝ q̄ obseruantia euangelij eodē
¶ Scđs an plus oneret euangeliū q̄ lex eodē.
¶ Tertius quis magis oneratur an ferens legem: an euāgelium eodem.
Quinto queritur de fructu obseruantie legis per duos articulos fol.101.
¶ Primus generaliter an lex iustificet eodē.
¶ Secūdus specialiter quomodo moralia. iudicialia. cerimonialia ⁊ sacramentalia iustificent fo.102

Questio.xxix.de preceptis decalogi in generali habet duo membra fo.103.

Primo querit̃ in generali de radice ⁊ origine preceptoꝝ per quatuor articulos eodem
¶ Primus an radix vel origo moralium preceptorum sit natura vel disciplina vel gratia eodem.
¶ Secūdus an sit in cognitione vel affectione eodē.
¶ Tertius si sit in affectione: an in affectione timoris an amoris fo.104.
¶ Quartus an sit eadem radix moralium preceptorum q̄ est virtutum eodē
Secundo querit̃ de distinctione ⁊ numero preceptorum p quinq; articulos fol. 105.
¶ Primus an distictio decalogi fuerit in natura bene instituta vel sit sm naturam corruptam eodē.
¶ Secundus sm quam rationē accipitur distinctio preceptorum decalogi eodē
¶ Tertius vtrū numerus decalogi in pluribus vel paucioribus q̄ decem debet poni fo.107.
¶ Quart⁹ de distinctione decalogi q̃tū ad ordinē fo.109
¶ Quint⁹ de distinctione q̃tum ad modū tradendi quare quedā sunt affirmatiua ⁊ quedam negatiua eodē.

Questio.xxx.de adoratione habet tria membra fo.110

Primo querit̃ de adoratione dei p tres articulos eodē
¶ Primus quid dicat̃ diuina adoratio p tres. §. eodē
¶ Secundus de ratione diuine adorationis fo.111
¶ Tertius de vnitate ⁊ differentia adorationis eodē.
Secundo querit̃ de adoratione xpi. vtrū eadē adoratione adoretur sm deitatem ⁊ humanitatē fo.113
Tertio q̄rit̃ de adoratione creature p tres articulos eodē.
¶ Primus de adoratiōe creature rōnalis angelice eodē.
¶ Scđs de adoratione creature rōnalis humane fo.114
¶ Terti⁹ de adoratione creature irrationalis eodē.

Questio.xxxj.de secūdo precepto decalogi habet quinq; membra fo.115.

Primo querit̃ in generali p duos articulos eodē
¶ Primus de expositione huius precepti eodē.
¶ Secundus de continentia ⁊ intentione huius mandati per. §. suos eodē.
Secundo queritur in speciali de actu iuramenti per sex articulos fo.116.
¶ Prim⁹ an iuramētū sit bonū vel malū an īdifferēs eođ.
¶ Scđs vtrū iurare sit licitū vel illicitum fo.117
¶ Tertius an prohibetur iuramentum ratione affect⁹ vel effectus eodē.
¶ Quartus an prohibetur q̃tum ad consuetudinem vel q̃tum ad actum eodē.
¶ Quintus quibus cōueniat iurare vel liceat fo.118
¶ Sextus an licitum sit iuramentum recipere eodē.
Tertio querit̃ de forma iuramēti per tres articulos fo.119
¶ Primus de forma iuramenti concessa eodē.
¶ Scđs de forma iurandi non ɔcessa, siue ꝓhibita fo.120.
¶ Tertius de forma iuramenti partim cōcessa partim nō concessa eodē.
Quarto q̄rit̃ de comitib⁹ iuramēti p. iiij. articulos fo.121.
¶ Primus de comite iusticie eodē
¶ Secundus de comite iudicij fo.122.
¶ Tertius de comite veritatis eodē
¶ Quartus an positis istis vl'r sit obligatorium eodē.
Quinto querit̃ cuius sit interpretari iuramentū fo.123

Questio.xxxij.de tertio precepto decalogi habet sex membra fo.123

Primo querit̃ vtrum preceptū de sabbato sit generale vel particulare eodē.
Secundo vtrum sit morale vel cerimoniale eodē.
Tertio de circunstantijs huius precepti per quatuor articulos fo.124.
¶ Primus quare huic precepto additur verbum recordationis. s. memento eodē.
¶ Scđs vtrū tp̄s debuit taxari. s. die septima eodē
¶ Tertius quomodo ītelligat̃ sex diebus fecit deus celū ⁊ terram ⁊ in septima requieuit eodē
¶ Quartus quare ponit̃ illa circunstantia. vt requiescat seruus ⁊ ancilla ⁊ bos ⁊c. fo.125.
Quarto queritur de obseruantibus preceptum per duos articulos eodē.
¶ Primus de obseruantia sabbati tempore legis. ⁊ quid dicatur opus seruile eodē.
¶ Scđs an debeat obseruari sabbatū tp̄e gratie eodē.
Quinto querit̃ de obseruātia dominice ⁊ aliarū festiuitatum per duos articulos fo.126
¶ Primus an obseruātia diei dominice precipiatur hoc precepto eodē.
¶ Secundus a quibus operibus sit cessandum in die dominica ⁊ festiua eodē.
Sexto queritur cui persone in diuinis appropriatur illud preceptum eodē.

Questio.xxxiij.de quarto precepto habet quatuor membra fo.127.

Primo queritur quis dicatur pater et mater in hoc precepto eodē
Secundo q̃tum ad quid intelligatur honor in hoc p̄cepto p quatuor articulos fo. 127
¶ Primus an honor sit exhibitio spiritualis vel corporalis eodē
¶ Scđs vtrū honor dicat respectū preeminētie eodē.
¶ Terti⁹ cū honor dicat̃ multipl'r vtrū dicat̃ equoce fo.128
¶ Quart⁹ vtrū in hoc p̄cepto q̄libet honor iubeat̃ eodē.
Tertio querit̃ de forma hui⁹ p̄cepti p tres articulos eodē
¶ Primus de iussione honoris eodē
¶ Scđs de ꝓmissione mercedis videlȝ lōgeuitatis fo.129
¶ Tertius de ordine eodē.
Quarto querit̃ de obligatione huius p̄cepti p quinq; articulos eodē.
¶ Primus an soluat̃ obligatio p votum religionis eodē
¶ Secūdus an ꝓpter necessitatem patris dimittēdus sit ingressus religionis. fo.130
¶ Tertius in quibus tenemur patri carnali obedire quo ad honorem reuerentie. fo.eo.
¶ Quartus an honor debeatur patri spirituali ex precepto vel ex consilio. fo.eo.
¶ Quintus an honor debeatur prelato malo. fo.eo.

Questio.xxxiiij.de quinto p̄cepto non occides: habet tria membra. fo.130

Primo q̄rit̃ q̄d ꝓhibeatur occidi p quatuor articulos.131
¶ Primus vtrū hic prohibeatur occisio bruti animalis: an solius hominis. fo. eo.
¶ Scđs vtrū in hoc precepto ꝓhibeat̃ occisio sui. fo. eo.
¶ Tertius vtrum in hoc precepto prohibeatur occisio hominis malefici. fo.132
¶ Quartus vtrum in aliquo casu possit innocens occidi non preuaricando hoc preceptum. fo. eo.
Scđo q̄ritur q̄s ꝓhibeat̃ occidere per tres articulos. eo.
¶ Prim⁹ an generaliter q̄libet ꝓhibeatur occidere. eo.
¶ Scđs an ille ꝑsone q̄ nō habēt potestatē vniuersaliter prohibeantur occidere maleficum p tres. §. sm q̄ occisio cōmittitur voluntate necessitate ⁊ casu. fo.133
¶ Tertius an illi qui habent spiritualem potestatem prohibeantur occidere. fo.134
Tertio queritur de genere occisiōis que hoc precepto prohibeatur. fo.135

Questio.xxxv.de sexto p̄cepto Non mechaberis: habet octo membra. fo.136

Primo q̄rit̃ vtrū sit preceptū prime tabule vel secūde. eo.
Secūdo vtrum sit preceptū morale legis nature vel morale discipline. fo. eo.
Tertio vtrum coitus maris ⁊ femine nullo addito ꝓhibeatur hoc precepto. fo. eo.
Quarto vtrū cōcubinatus ꝓhibeatur hoc precepto. 137
Quīto vtrū fornicatio simplex ꝓhibeat̃ hoc p̄cepto. 138
Sexto vtrū hic prohibeatur coitus incestuosus. fo.eo.
Septimo de coitu cū pluribus per duos articulos. fo.eo.
¶ Primus vtrū generaliter habere plures hic prohibeatur. fo. eodem.
¶ Secundus specialiter de facto abrahe ⁊ iacob qui plures habuerunt. fo.139
Octauo q̄rit̃ de coitu ɔiugali q̄s sit licit⁹ ⁊ q̄s illicit⁹. eo.

Questio.xxxvj.de septimo precepto. Nō furtū facies hȝ quinq; membra. fo.140

¶ Primo querit̃ quid prohibeatur nomine furti eo.
Secundo an omnis rapina sit hic prohibita. fo.eo.
Tertio vtrum furtū ⁊ rapina sint in aliquo casu licita per quatuor casus sub. §. fo.141
Quarto vtrū vsura sit hic ꝓhibita p duos articulos. eo.
¶ Primus vtrū prohibeatur vsura quantū ad effectū. eo.
¶ Secūdus vtrū ꝓhibeatur quantū ad actum. fo.eo.
Quinto queritur de furto interpretatiuo per quatuor articulos. fo.142
¶ Primus de furto interpretatiuo qui contingit in detinendo. fo. eodem.
¶ Secūdus de furto q̄ cōtingit in expendēdo. fo. eo.
¶ Tertius de furto q̄ ɔtingit in appropriādo. fo.eo.
¶ Quartus de furto q̄ cōtingit in vendēdo ⁊ emēdo. eo.

Questio.xxxvij. de octauo precepto. Nō falsum testimoniū dices. hȝ sex mēbra. fo.143

Primo queritur vtrū ista prohibitio pertineat ad primā tabulam vel secundam. fo.eo.
Scđo q̄d intelligat̃ ꝓhiberi per falsum testimonium. eo.
Tertio vtrū prohibeatur hic locutio falsitatis. fo.eo.
Quarto vtrū hic prohibeatur taciturnitas veritatis cuȝ veritas requiritur. fo. 144
Quinto vtrū prohibeat̃ hic mendacium. fol.eo.
Sexto vtrū mendacium sit hic vniuersaliter prohibitum ita q̄ in nullo casu sit licitum. fo.145.

Questio.xxxviij.d vltimis duobus preceptis decalogi habet quatuor membra. fo.146.

Primo queritur an ista precepta sint precepta legis nature. fo.eod.
Secundo vtrum prohibeatur hic concupiscentia generalis aut specialis. fo. eod.
Tertio vtrum istis preceptis ꝓhibeatur actus interior q̄ est in primo motu aut delectatione ⁊ consensu. fo.eo.
Quarto vtrum ad idem preceptum pertineat prohibitio voluntatis ⁊ operis. fo.147.

Questio.xxxix.de explanatione decalogi habet quinq; membra. fo.147.

Primo queritur quid sit preceptum ⁊ que diuisio precepti generaliter. fol.eo.
Secundo que diuisio preceptorū legis nature. fo.eo.
Tertio que diuisio legis scripte. fo.eo.
Quarto que distinctio legis mosayce in moralia iudicialia et cerimonialia. fo.148.
Quinto qualis intelligentia singulorum preceptorū decalogi sub. §. suis. fol.eod.

Questio.xl.de legibus iudicialibus quātum ad ꝑsonam iudicis hȝ sex mēbra. 150

Primo queritur an homo possit esse iudex hoīs. fo.eo.
Secundo an inferior possit iudicare superiorem. fo.151
Tertio an superior malus possit iudicare inferiorē. fo.152
Quarto que conditiones requiruntur ad hoc q̄ aliquis possit esse ordinate iudex. fo.eo.
Quinto de differentia iudicum. fo. eo.
Sexto de officio iudicis iuxta legem Deuterono. p quatuor articulos. fo.154
¶ Primus de prima parte legis iudices ⁊ magistros cōstitues in omnibus portis tuis. fo.eo.
¶ Secundus de altera parte legis: vt iudicent populum iusto iudicio. fo. eo.
¶ Tertius de tertia parte legis qua dicitur: nec in alterā partē declinent nō accipies personā nec munera. fo.155
Quartus de vltima parte legis qua dicitur. Iuste qđ iustum est persequeris. fo. eo.

Questio.xlj.de persona rei habet quinq; membra. fo.155

Primo queritur vtrū mali sint generaliter puniēdi seu iudicandi ⁊ specialiter tempore gratie. fo.eo.
Secūdo q̄rit̃ vtrū absentes possunt iudicari. fo. 156
Tertio vtrū multitudo peccās sit puniēda. fo.eo.
Quarto vtruȝ innocentes ⁊ inuoluntarij circa actus sint

iudicandi per tres articulos. fo.eo
¶ Primus vtrū vnus debeat vel possit puniri p alio.eo.
¶ Secundus vtrū ignorantes sint iudicandi aut puniri possint. fo.257
¶ Tertius vtrum coacti: scz qui inuiti faciunt aliqd sint puniendi. fo. 158
Quinto queritur vtrum iudex reos in se delinquentes debeat punire. fo.eo.

Questio.xliij.de persona accusatoris habet sex membra. fo.158

Primo querit an quis teneatur accusare. so.eo.
Secūdo an subditi possuntsuos prelatos accusare.fo.eo.
Tertio an mali possint acusare. 159
Quarto an oēs boni possint esse accusatores. fo.eo.
Quinto que conditiones requiruntur ad hoc q aliquis possit accusare. fo. eo.
Sexto quando7 quomodo debeat qs aliū accusare.fo.eo.

Questio.xliij.de testib⁹ habet quinq membra. fo.160

Primo qrit vtrū qlibet teneat ad ferendū testimoniū.eo.
Secundo de numero testium. fo, eo.
Tertio de ydoneitate testium. fo, eo,
Quarto de fide testibus adhibenda. fo.161
Quinto vtrū in aliquo casu licitū sit vēdere testioniū.eo.

Questio.xliiij. de aduocatis habet tria membra. fo.161

Primo queritur vtrū aduocatus teneatur ad iustum patrocinium indigenti cōferendum. fo.eo.
Secundo vtrū iurisperitus similiter aduocatus possit vēdere iustum consilium. fo. eo.
Tertio que requiruntur ad legitimum aduocatum.fo.162

Questio.xlv.de processu iudicij habet septem membra. fo.162

Primo queritur de triplici processu iudicij. fo.eo.
Secūdo de ordine processus iudicij. fo.163
Tertio de inquisitionibus 7 purgationibus. fo, eo,
Quarto de conuictione rei per confessionem. fo. 164
Quinto de probationibus in generali. fo.eo.
Sexto in speciali de probatione per testes per duos articulos. fo.eo.
¶ Primus an ad probationē admittatur testimoniū de auditu. fo. 165
¶ Secundus de fide testibus adhibenda. fo.eo.
Septimo de pbatione per presumptiones. fo, eo.

Questio.xlvj.de legib⁹ permissionis habet tria membra. fo.166

Primo queritur de legibus permissionis in genere quare hec tria 7 non alia permittebantur. fo. eo,
Secundo specialiter queritur de lege repudij per sex articulos. 167
¶ Primus an repudium de se sit peccatum. fo. eo.
¶ Secūdus an repudiū ex lege fiat nō peccatum. fo.eo.
¶ Tertius vtrum licitum sit repudiare vxuente priori viro alium ducere. fo. eo.
¶ Quartus an in repudio vir 7 mulier debuerunt paritercari. fo, 168
¶ Quintus de precepto scribendi libellum repudij 7 effectu eiusdem. fo.168
¶ Sextus de precepto non recipiende vxoris post repudium. fo.169
Tertio queritur de lege zelotipie p tres articulos . fo.eo.
¶ Primus vtrum inuestigare adulterium sit licitum vel illicitum. fo.eo.
¶ Scōs vtrū in noua lege aliqō cōsimile sit licitus. fo.eo.
¶ Tertius quare in lege determinat inuestigatiuū adulterij 7 non furti. fo .170.

Questio.xlvij.de legibus punitionis habet quinq mēbra. fo.170

Primo queritur de lege flagellationis:vtrū mali p flagella sint ad bonum cogendi. fo.eo.
Secūdo de lege talionis:vtrū vindicta sit expetenda. 171
Tertio de legibus bellorum vel impugnationis per tres articulos. fo. eo.
¶ Primus vtrum mali possint licite debellari. fo. eo.
¶ Secundus de circūstantijs belli sub. §. quatuor.fo.172
¶ Tertius de exercitio bellorum in cirocinijs: vtrus sit licitum. fo.173
Quarto querit de legibus occisiōis p tres articulos. eo.
¶ Primus an pena mortis sit homini inferenda. fo.eo.
¶ Secundus de generibus mortis pm legē inferēdis.eo.
¶ Tertius de causis occisionis. fo.174
Quinto queritur de legibus satisfactionis per dāna rez sub duobus articulis. fo.175
¶ Primus vtrum iuste boni possint malos spoliare. eo.
¶ Secundus quomodo lex dānificatores per damna rerum puniat. fo.eo.

Questio.xlviij.de preceptis iudicialibus circa personas hȝ quatuor mēbra. fo.176

Primo queritur de preceptis iudicialibus circa psonas regis 7 sacerdotis per tres articulos. fo. eo.
¶ Primus vtrū iustū sit hoiem dominari homini. fo.eo.
¶ Secundus vtrū necessariū sit in statu dīationis duas esse potestates regis 7 sacerdotis. fo .eo.
¶ Tertiꝰ de apatiōe sacerdotalis potestatis.7 regal'.177
Scdo qrit de legib⁹ circa seruos p tres articulos. fo. 178
¶ Primꝰ vtrū pm legē diuinā deberāt subijci malis.fo.eo.
¶ Secūdus de manumissione ppriox seruox. fo.eo.
¶ Tertius de receptiōe serui alieni. fo .eo.
Tertio queritur de legibus iudicialibus circa virū 7 vxorem vel vxores repudiandas vel sumendas. fo.eo.
Quarto queritur de legibus iudicialibus, circa infames 7 aduersarios. fo. 179

Questio.xlix.de p̄ceptis iudicialibus circa possessiones rerū habet tria mēbra. fo.180

Primo qrit de reb⁹ acqsitis vtrū licitū sit thesaurizare.fo.eo.
Secūdo qritur de scda lege circa res hereditarias: vtrus sacerdotes 7 leuite seu persone ecclesiastice possint res hereditarias possidere. fo.eo.
Tertio qritur de legibus iudicialibus in rebus distribuēdis seu cōmunicandis. fo. 181

Questio.l.de p̄ceptis iudicialibus circa actiones habet tria mēbra. fo. 181

Primo qrit generaliter:vtrū negociatio sit licita. fo.eo.
Secundo vtrū negociari clericis in aliquo casu sit licitū. 182
Tertio specialiter de predictis cōtractibus multipliciter dubitatur. fo. eo.

Questio.lj.de decimis habet octo membra fo.183

Primo queritur de institutione decimarum. fo.eo.
Secdo vtrū decime sint in precepto vel in cōsilio. fo. 184
Tertio an preceptum de decimis sit morale an cerimoniale. fo.eodē
Quarto de qb⁹ debeat dari decima p tres articulos. eo.
¶ Primꝰ vtrū de turpiter acqsitis debeat dari decima. eo.
¶ Secūdus vtrū decime psonales sint in precepto. 185
¶ Tertius vtrus decime prediales de minutis sint in precepto. fo. eo.
Quinto queritur quando debeat dari decima. fo. eo.
Sexto quib⁹ debeat dari decima per sex articulos.fo.186
¶ Primus, vtrū laici possint decimā accipere. fo.eo.
¶ Secundus vtrū religiosi possint accipe decimas. 187
¶ Tertius vtrum clerici qui habent aliūde sufficiens stipendium. fo.eo.
¶ Quartus vtrū vna ecclesia possit accipere de territorio vel persona alterius ecclesie. fo.eo.
¶ Quintus vtrū pauperibus sint decime tribuende. 188
¶ Sextꝰ vtrū dño pape sint soluēde decime decimaz.eo.
Septimo qrit q teneat dare decimā p tres articulos . eo.
¶ Primꝰ vtrū oēs vniuersaliter teneant decimā dare.eo.
¶ Secūdus vtrū clerici teneantur dare. fo.eo.
¶ Tertius vtrū religiosi teneantur ad solutionē decimarum.fo. eodem.
Octauo queritur de emptione 7 venditione decimaz per tres articulos. 189
¶ Scōs vtrū decime possint licite a laicis redimi. fo.eo.
¶ Tertius vtrum possint impignorari. fo. eo.

Questio.lij.ō primitijs habet duo membra. fo. 189

Primo queritur vtrū primitie sint in p̄cepto. fo. eo.
Secundo quanta debeat esse primitia. fo.190

Questio.liij.de oblationibus habet tria membra. fo.190

Primo queritur vtrū oblationes sint in precepto tempore gratie. fo. eo.
Secundo cui sit danda oblatio. fo. eo.
Tertio a quo recipienda sit oblatio.

Questio.liiij.de cerimonialibus in genere habet duo membra. fo.191

Primo queritur vtrū in cerimonialibus vniuersaliter sit sensus siue intelligentia literalis. fo. eo.
Secundo qualiter in preceptis cerimonialibus sit intelligentia spiritualis. fo.eo.

Questio.lv.de ratiōe cerimonialiū vnico ptextu de circūcisiōe de phase de cerimonijs in victu:in vestitu:circa actū indifferentē: de cerimonijs imundiciaruz cauendaz:de cerimonijs purificatiōis immundiciarū:de cerimonijs sacrificiorū:de cerimonijs tabernaculi: de cerimonijs circa ordinationē ministrorum 7 oz̄natum sacerdotum 7 leuitarum, Et de cerimonijs solennitatum sub. §. suis. fo. 192. 7 sequentibus.

Questio.lvj.de numero 7 differentia cerimonialium habet duo membra. fo. 198

Primo queritur de numerositate cerimonialium. fo.eo.
Secūdo in generali de differentia cerimonialium. fo.eo.

Questio.lvij.de obseruātia cerimoniaz circa immūdicias habet duo membra. fo.199

Primo queritur cōmuniter quid dicatur principium vel origo immundicie. fo.eodē.
Secundo in particulari quantum ad differentiam statuus per articulos tres. fo.eo.
¶ Primus de immundicijs quantum ad statum ante legem.fo.eodem.
¶ Secundus de immūdicijs in lege. fo.200
¶ Tertius de immūdicijs post euacuationē legis. fo.eo.

Questio.lviij.de ritu sacrificiorum legaliū habet octo membra. fo .201

Primo queritur vtrum sacrificia legalia fuerint vera sacrificia. fo. eodē.
Secundo vtrū fuerint deo placita. fo. 202
Tertio vtrū fuerint in genere bona. fo. 203
Quarto vtrum sacrificia ex lege nature sint offerēda. eo.
Quinto vtrum sint soli deo offerenda. fo. eo.
Sexto queritur de personis offerentium per quatuor articulos. fo.eodē
¶ Primus vtrum omnes tenebantur ad sacrificium tam iudei q̄ gentiles. fo.eo.
¶ Secundus vtrum offerentes sacrificia tenebantur intelligere significationes eorum. fo .204
¶ Tertius vtrū mali possint offerre sacrificia. fo. eodē
¶ Quartus in speciali de personis offerentium in lege.fo.eodem.
Septimo queritur de inchoatione sacrificiorum. fo.eo.
Octauo de differentijs sacrificiorz p tres articulos.205
¶ Primus de differentijs sacrificiorum que erāt ante legem 7 in lege. fo.eo.
¶ Secundus de differentijs sacrificiorū p̄o tempore ante legem. fo.eodē
¶ Tertius de differentijs sacrificiorū in lege. fo.206

Questio.lix.de cessatione cerimonialium habet tria membra. fo. 207

Primo queritur in generali: vtrum obseruantia cerimonialium semper sit in precepto. fo. eo.
Secundo in speciali per tres articulos. fo.208
¶ Primus vtrum sacrificia legalia modo sint facienda.fo.eodem.
¶ Secundus vtrum circumcisio debuit cessare. fo. 209
¶ Tertius vtrum sabbatum debuit cessare. .fo. eo
Tertio queritur vtrum obseruantia cerimonialium sit indifferens tempore gratie. fo.210

Questio.lx.de lege 7 preceptis euangelij in generali habet decē membra. fo. 212

Primo queritur:an vna sola sit lex data vel indita rationali creature. fo. eo.
Secundo vtrum preter legem inditam sit ponere legē scriptam. fo, eodē.

Secundo

Tertio vtrũ sint due leges tñ lex nature ꝛ lex moysi ita ꝙ non requiratur lex euangelij. fo. eo.
Quarto vtrũ lex euangelij eadem sit cuꝫ lege naturali vel indifferens. fo. 213
Quinto vtrũ eadē sit lex euãgelij cũ lege moysi. fo. 214
Sexto de differentia legis moysi ꝛ euangelij per septem articulos. fo. eo.
¶ Prim⁹ vtrũ differũt sicut ꝯtraria aut disparata. fo. eo.
¶ Scd̃s de modis differentie ꝭm cõsideratione ꝟtut. 215
¶ Tertius ꝭm cõsiderationē veritatis. fo. 216
¶ Quartus ꝭm consideratione seueritatis. fo. eo.
¶ Quintus ꝭm considerationem bonitatis. fo. 217
¶ Sextus ꝭm consideratione remunerationis. fo. 218
¶ Septimus ꝭm cõsiderationem lationis. fo. eo.
Septimo querit̃ de cõtinētia euangelij in lege moysi. eo.
Octauo de additione euãgelij ad legē moysi. 219
Nono de impletione legis per euangeliũ. fo. eodē
Decimo queritur de latore legis euangelij per duos articulos. fo. eo.
¶ Primus de latore noue legis per plures. §. eo.
¶ Secũdus de tempore lationis. fo. 222

Questio.lxj.de lege euangelij
in speciali ordinante primo motum irascibilē habet quatuor membra. fo. 222
Primo queritur de ordine motus irascibilis ad rationalem ꝛ concupiscibilem. fo. 223
Secũdo vtrũ irasci vniuersaliter sit prohibitum. fo. eo.
Tertio de gradibus positis circa ire reatum. fo. 223
Quarto de preceptis reconciliationis ad proximum ꝛ cõcordie ad aduersarium. fo. 224

Questio.lxij.de precepto euã
gelico ordinante motuꝫ concupiscibilem habet quatuor membra. 225
Primo queritur quomodo intellagit̃ preceptũ quo prohibetur volũtas mechãdi cũ dicit̃. Omis qui viderit mulierem ad concupiscēdũ iã mechatus est eã. fo. eo.
Secũdo an volũtas sit ꝓ facto reputanda. fo. eo.
Tertio de precepto vitande occasionis: vtrum sit ad literam obseruandum. fo. eo.
Quarto de prohibitiõe separationis ab vxore per duos articulos.
¶ Primus de repudio.
¶ Secundus de diuortio.

Questio.lxiij.de ꝑceptis euan
gelicis ordinantibus motuꝫ rationalē: ꝛ primo de prohibitione iurationis habet duo membra. fo. 226
Primo querit̃ vtrũ iurare sit vniuersaliter prohibitũ. eo.
Secũdo vtrũ sit licitũ iurare per creaturas. fo. eo.

Questio.lxiiij.de ꝑceptis pa-
tiētie respectu triplicis iniurie: habet tria mẽbra. fo. 226
Primo queritur de precepto patientie respectu lesionis corporum. fo. eo.
Secũdo de precepto patientie respectu ablationis reruꝫ per quatuor articulos. fo. 227
¶ Primus vtrũ sit licitum sua repetere. fo. eo.
¶ Secũdus vtrũ sit licitũ ꝑfectis sua repetere. fo. eo.
¶ Tertius vtrũ sit licitũ imperfectis sua repetere. eo.
Quartus vtrũ licitũ sit omĩa repetere. fo. 228
Tertio q̃rit̃ de ꝑcepto patiētie respectu ãgarie operũ. eo.

Questio.lxv.de precepto bene
ficentie datiõis: habet quinqꝫ membra. fo. 228
Primo q̃rit̃ q̇d ꝑcipiat̃ dari ꝑ duos articulos. fo. eo.
¶ Primus vtrũ de illicite acquisitis possit dari vt de vsura ꝛ meretricio. fo. eo.
¶ Secũdus vtrum necessarium an superfluum precipiatur dari. fo. eo.
Secũdo querit̃ quis iubeat̃ dare. fo. eo.
Tertio cui precipiatur dari. fo. eo.
Quarto quomodo ꝛ quãdo tenemur dare. fo. 229
Quinto quare elemosyne attribuunt̃ oĩa mũdare. fo. eo.

Questio.lxvj.de precepto mu
tui: habet quatuor membra. fo. 229
Primo queritur vtrum accipere aliquid preter sortem sit prohibitum. fo. eo.
Secundo vtrum sola spes accipiendi aliquid preter sortē faciat vsurarium. fo. 230
Tertio vtrũ in aliquo casu sit licitum accipere aliquid preter sortem. fo. eo.
Quarto an accipere aliq̇d ꝑter sortē sit malũ ꝭm se. fo. eo.

Questio.lxvij.de precepto ca
ritatis: habet septem membra. fo. 230
Primo queritur vtrũ diligere amicũ sit meritoriũ. fo. eo.
Scd̃o vtrũ diligere inimicũ sit ꝑceptũ vel cõsiliũ. fo. 231
Tertio vtrũ bñfacere inimicis oĩbus sit preceptũ. fo. eo.
Quarto vtrũ magis sit diligere amicũ q̃ inimicũ. fo. eo.
Quinto vtrum magꝭ sit meritoria dilectio inimici q̃ amici. fo. eodē.
Sexto vtrũ inimicũ maledicere sit licitum. fo. eo.
Septimo vtrũ ꝓ omĩbus inimicis sit orandum. fo. 232

Questio.lxviij.de preceptis or
dinantibus intentionē: habet tria membra. fo. 232
Primo queritur de rectitudine intentionis per duos articulos. fo. eo.
¶ Primus vtrũ generaliter oẽs actiões spũales ꝛ corporales teneamur referre in finem deũ. fo. eo.
¶ Secundus vtrum spũales actiões possint referri ad finem temporalem. fo. 233
Secundo queritur de simplicitate intẽtionis per tres articulos. fo. 234
¶ Primus vtrũ manente simplicitate intentiõis possint cõstitui duo fines. fo. eo.
¶ Scd̃s vtꝝ possit ꝯstitui intẽtio siue finis ĩ creatura. eo.
¶ Terti⁹ vtrũ oĩs sollicitudo tpaliũ sit ꝓhibita. fo. 235
Tertio q̃ritur de discretiõe intẽtionis. Nolite sanctũ dare canibus per duos articulos. fo. eo.
¶ Primus de intelligentia huius precepti. fo. eo.
¶ Secũdus de obligatiõe eiusdē sub tribus. §. videlicet quid tenetur scire predicator: que tenetur facere: ꝛ vtrum malus peccet predicando. fo. 236

Questio.lxix.de gratia absolu
te cõsiderata: habet quinqꝫ membra. fo. 236
Primo querit̃ an gratia sit per duos articulos. fo. eo.
¶ Prim⁹ oñdit graꝫ eē ꝑ rõnes naturales ꝯtra pħos. eo.
Secũdus

¶ Secundus idem satagit per rationes theologicas cõtra pelegianos hereticos. fo. 238
Secũdo queritur quid sit gratia ꝭm rem ꝭm rationē ꝛ ꝭm diffinitionem per sex articulos. fo. 239
¶ Primus vtrũ aliquid sit ꝭm rem in gratificato vel solum sit in acceptiõe gratifficantis. fo. eo.
¶ Secũdus supposito ꝙ sit aliquid in gratificato vtrum sit quid creatum vel increatum. fo. 240
¶ Tertius supposito ꝙ sit creatum: vtrum sit substantia vel accidens. fo. eo.
¶ Quartus supposito ꝙ sit accidens vtruꝫ sit idē ꝑ essentiam cum virtute gratuita. fo. 241
¶ Quintus quid sit gratia ꝭm noĩs rationem. 242
¶ Sextus quid sit gratia ꝭm diffinitionem. fo. eo.
Tertio q̃ritur de differētijs gratie ꝑ q̇nqꝫ articulos. eo.
¶ Primus an gratia sit diuisibilis per differētias ꝭm aliquem modum. fo. eo.
¶ Secũdus supposito ꝙ sic. vtrũ ponenda sit gratia operans ꝛ cooperans. fo. 243
¶ Tertius vtrũ ponenda sit gratia preueniens et gratia subsequens. fo. eo.
¶ Quartus de diuisiõe per tres differentias scꝫ scire vel lex operari. fo. 244
¶ Quintus de differētia gratie quãtũ ad status ante et post peccatum: aute ꝛ post incarnationē in statu paruuli ꝛ adulti sub. §. suis. fo. 244
Quarto q̃ritur de subiecto gratie per duos articulos. eo.
¶ Primus quomodo habet fieri in subiecto. fo. 245
¶ Secũdus quomodo sit in subiecto ꝭm maius ꝛ minus: ꝭm intertionem ꝛ remissionem. fo. 247
Quinto querit̃ de cã gratie ꝑ quatuor articulos. fo. eo.
¶ Prim⁹ an ex ꝑte nr̃a sit causa meritoria gratie. fo. eo.
Secũdus an gratia cadat sub merito. fo. 248
¶ Terti⁹ an faciēti qđ in se est: necessario dat̃ gr̃a. fo. eo.
¶ Quartus an nõ facienti qđ in se est det̃. fo. 249

Questio.lxx.de effectibus gra
tie: habet sex membra. fo. 249
Primo queritur vtrũ proprij effectus gratie sint purgare illuminare ꝛ perficere. fo. eo.
Secũdo vtrũ proprij effectus gratie sint viuificare assimilare vel conformare ꝛ gratificare aĩam. fo. 250
Tertio vtrum affectus eius proprij sint iustificare excitare motus meritorios elicere. fo. eo.
Quarto vtrũ liberũ arbitriũ moueatur a gratia spontanee aut coacte. fo. 251
Quĩto vtrũ gr̃a faciat nos in ꝑsenti esse sine peccato. eo.
Sexto de ordine istoruꝫ effectuũ iustificare viuificare purgare illuminare. fo. 252

Questio.lxxj.de cognitõe gra
tie habet tria membra. fo. 253
Primo queritur de cognitione gratie in generali. fo. eo.
Secũdo de cognitioue gratie in speciali. fo. eo.
Tertio de cognitione gratie in particulari ꝑ tres articulos. fo. eo.
¶ Primus vtrum aliquis possit cognoscere per scientiã se habere gratiam. fo. eo.
¶ Scd̃s vtrũ ꝑ experimentã possit hoc cognoscere. 254
¶ Tertius vtruꝫ per reuelationem possit aliquis scire se esse in gratia. fo. eo.

Questio.lxxij.de gratia in cõ-
paratione habet quatuor membra. fo. 254
Primo queritur de cõparatiõe virtutũ donorũ fructuum ꝛ beatitudinum ad gratiam. fo. 255
Secundo de cõparatione ipsoruꝫ adinuicem per duos articulos. fo. eo.
¶ Primus de cõparatione donorum ꝛ virtutum adinuicem. fo. eo.
¶ Scd̃s de cõparatione virtutuꝫ ad fructus. fo. eo.
Tertio queritur que necessitas omnium istorum. fo. eo.
Quarto de ordine virtutum ꝛ donorũ adinuicem. fo eo.

Questio.lxxiij.de gratia gra-
tisdata ꝑpter se habet tria membra. fo. 256
Primo queritur an sit ponere gratiam gratisdatam nõ facientem gratum. fo. eo.
Secũdo q̃ritur quid sit gratia gratisdata in hac rõne. eo.
Tertio de differentijs gratie gratisdate ꝛ eorum sufficientia. fo. 257.

Questio.lxxiiij.de fide infor-
mi habet nouem membra. fo. 258
Primo queritur ꝭm quam acceptionem fidei dicatur fides informis. fo. eo.
Secundo vtrum fides informis sit donum dei hoc est habitus gratuitus. fo. eo.
Tertio supposito illo vtrum fides informis sit virtus. eo.
Quarto qua ratione dicitur informis. fo. 259
Quinto de effectu fidei informis in hominibus per duos articulos. fo. eo.
Primus de effectu interiori proprio qui est credere. eo.
Secundus de effectu exteriori communi qui est in faciendo aliqua de genere bonorum. fo. eo.
Sexto vtrum fides informis in hominibus adueniēte caritate fiat formata. fo. 260
Septimo vtruꝫ fides informis sit in demonibus. fo. 261
Octauo supposito ꝙ sic vtrũ fuerit eis data post lapsum. fo. eodem.
Nono de actu fidei informis in demonib⁹. fo. 262

Questio.lxxv.de spe ĩformi ha
bet tria membra. fo. 262
Primo queritur vtruꝫ spes possit esse informis. fo. eo.
Secundo supposito ꝙ sit. vtrum spes informis possit fieri formata. fo. eo.
Tertio de actu ꝛ certitudine spei informis. fo. eo.

Questio.lxxvj.de timore serui
li habet quatuor membra. fo. 263
Primo queritur de differentijs timoris. fo. eo.
Secundo vtrum timor seruilis sit donum spiritussancti. fo. eodem.
Tertio de actu timoris ꝯuilis: an sit bon⁹ vel malus. 264
Quarto de diferentia timoris seruilis ad alios. fo. eo.

Questio.lxxvij.de gratia gra
tisdata ad honorem dei ꝛ vtilitatem proximi: habet quatuor membra. fo. 264
Primo queritur vtrum gratia sermonis sapientie sciētie ꝛ fidei sit gratia vna vel differētes gratie. fo. eo.

Tabula tertie partis summe Alexādri de ales

Secundo vtrū detur vel subtrahatur ex meritis. fo.265
Tertio q̄ maior sit gr̄a sermonis: an gr̄a pphetie. fo.eo.
Quarto an sufficiat ad edificationem auditorum gratia sermonis. fo.eo.

Questio.lxxviij. de fide forma

ta ſm rem ꝛ diffinitionē habet sex membra. 265
Primo queritur an fides ſm rē sit necessaria ad salutē. eo.
Secundo supposito q̄ sic, an sit per rationes suasa vel approbata. fo.266
Tertio vtrum fides sit virtus. fo.267
Quarto supposito q̄ sic: vtrū sit virtus generalis an specialis. fo.eo.
Quinto quid sit fides ſm diffinitionem per duos articulos. fo.268
¶ Primus de diuersitate diffinitionum fidei ab autoritatibus. fo.eo.
¶ Secundus de diffinitione quā ponit apostolus. fo.eo.
Sexto queritur de actu fidei formali ꝛ materiali per sex articulos. fo.279
¶ Primus an credere dicatur vniuoce vel equiuoce. eo.
¶ Secundus quid sit credere ſm intentionē generalē. eo.
¶ Tertius quid sit credere prout est actus fidei formalis quod est assentire. fo.eo.
¶ Quartus de actu materiali: an in presenti sit aliter cognoscere deum q̄ per fidem. fo.271
¶ Quintus quid sit cognoscere per fidem. fo.eo.
¶ Sextus quid sit prius credere: vel intelligere. fo.eo

Questio.lxxix. de obiecto fidei

habet sex membra. fo.272
Primo q̄rit̄ vtrū obiectū fidei sit falsum aut tm̄ verū. fo.eo.
Secundo vtrū verū apparens sit obiectum fidei. fo.eo.
Tertio vtrū verū qđ est scitū possit esse obiectū fidei. 273
Quarto vtrum verū necessariū: an cōtingēs sit obiectū fidei. fo.eo.
Quinto vtrū obiectū fidei sit cōplexū an in cōplexū. fo.eo.
Sexto vtrū obiectum fidei sit verū creatū vel increatum: vel increatum tm̄. fo.274

Questio.lxxx. de subiecto fidei

habet quatuor membra. fo.274
Primo q̄rit̄ in qua vi aīe fides sit sicut in subiecto. fo.eo.
Secundo vtrum fides fuerit in angelis. fo.275
Tertio vtrum in adam ante lapsum. fo.276
Quarto vtrū in xp̄o ante passionem. fo.eo.

Questio.lxxxj. de passionibus

consequentibus fidem habet tria membra. fo.277
Primo queritur vtrū fides certior sit q̄ scientia. fo.eo.
Secundo vtrum fides profecit ſm temporis processum sicut cognitio. fo.eo.
Tertio vtrum fides sit fundamentū aliar̄ virtutū. fo.278

Questio.lxxxij. de articulis fidei ꝛ simbolis

habet quinq; membra. fo.278
Primo queritur quid sit articulus fidei. fo.eo.
Secūdo que sit ratio simboli. i. collectiōis articulor̄. 279
Tertio de sufficientia credibiliū ſm distinctiones temporum per duos articulos. fo.eo.
¶ Primus vtrum esset sufficientia salutis sine fide mediatoris. fo.eo.
¶ Secūdus vtrū necessarium fuerit credere omni tempore ea que credimus de fide mediatoris. fo.280
Quarto de sufficientia fidei q̄tū ad simplices p duos articulos. fo.eo.
¶ Primus de fide simplicium in generali. vtrū possit haberi fides vnius articuli sine alio. fo.eo.
¶ Secūs in speciali de fide cornelij. vtrū necessario fuerit fides distincta ſm determinationem tpis. fo.280
Quinto de distinctione ꝛ expositione articulorum p quatuor articulos. fo.280
¶ Primus qualiter distinguūtur articuli fidei in simbolo apostolorum. fo.eo.
¶ Secundus qualiter exponūtur articuli fidei in simbolo apostolorum. fo.281
¶ Tertius de simbolo patrū qui cantat̄ in missa. fo.283
Quartus de simbolo athanasij. fo.284

¶ Tabule finis.

Doctoris irrefragabilis Domi
ni Alexandri de ales anglici or
dinis Seraphici minoꝝ. Pars
tertia summe theologice. sum-
mo etiã q̃ ad hec vsqꝫ tẽpora fue
rit labore summaqꝫ diligẽtia ex-
cussa et reuisa.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

¶ Tertia pars summe diui Alexandri de ales: ir refragabilis doctoris parisiensis: ordinis minoꝝ obseruatissimi. xpi nomine inuocato incipit.

Questio prima de lapsu humane nature ꝛ eius reparatione.

Ota christiane fidei disciplina ptinet ad duo. ad fidem ꝛ intelligentiā cōditoris: ꝛ fidem atq; intelligentiā saluatoris. Unde Esa. ppha in psona dñi loquens dicit. xliij. vt sciatis ꝛ credatis mihi ꝛ intelligatis: q; ego ipse sum: ante me nō est formatus deus: ꝛ post me nō erit. Ego sum. ego sum dñs: et nō est absq; me saluator. Fides enī pncipaliter cōtinet duo. s. cognitionē substantie cōditoris: ꝛ cognitionē operis ꝑditoris. Cognitio substātie ꝑditoris ꝑsistit in cognitione diuine vnitatis: ꝛ eiusdem beatissime trinitatis. Cognitio ꝰo opis conditoris cōsistit in cognitione creationis: seu rerū formationis. vnde ppha signāter dixit. q̄rum ad cognitionem substantie intelligatis q; ego sum. Exō. iij. ego sum qui sum. q̄rum ad cognitionem operis subdit. ante me nō est formatꝰ deus: a quo fit principiū vniuerse creationis. ¶ Item fides et intelligentia saluatoris versat circa duo. s. circa psonam saluatoris: ꝛ circa opus saluationis. ¶ Persona autē saluatoris est persona filij dei. s. xp̄s. in duabꝰ naturis: diuinitatis. s. ꝛ hūanitatis. Deus enim ꝛ homo vnus est xp̄s. vnde ad significandū personam saluatoris in natura diuinitatis dicit. ego sum: cui. s. cōpetit nomen qō est Exo. iij. Qui est misit me ad vos. Ad significandum eandē personā in natura humanitatis. addit. ego sum dominus. vnde in Apoca. xix. Habet in vestimento suo ꝛ in femore suo scriptū rex regum ꝛ dñs dominantiū. Opus saluationis cōsistit in sacramētis salutis q̄ presentē gratiam: ꝛ premijs salutis q̄ futurā gloriam. Ad qō ꝛsignandum addit. ꝛ nō est absq; me saluator: a quo. s. sit principium ꝛ causa nostre saluationis. Dse. xiij. Deum absq; me nescies: ꝛ saluator nō est preter me. ¶ Inquisitio igitur catholica de his que pertinēt ad fidē quadripartita est. ¶ Prima pars pertinet ad cognitionē substantie diuine trinitatis ꝛ vnitatis. Secunda ad opera diuine ꝑditionis. Tertia ad psonam saluatoris in natura diuinitatis: ꝛ natura humanitatis. Quarta vero pertinet ad sacramenta salutis: ꝛ opera future glorificationis. ¶ Pertractatis igitur duabus primis partibus pertinētibus ad fidem cōditoris: nunc accedendū est ad inquisitionē eorum que pertinēt ad fidem saluatoris. Et primo circa personā filij dei: qui est caput nostre salutis per assumptionem nostre humanitatis. Deinde vero circa sacramēta nostre salutis: ꝛ opus glorificationis. ad quā rem sciētes vere q̄ dicit beatus apls. ij. Corinth. iij. Non q̄ sufficientes simus cogitare aliquid quasi a nobis. sed sufficientia nostra ex deo est: ex totis precordijs saluatoris gratiam imploremus. ¶ Adiuuante igitur sua gratia hoc ordine ꝓsequemur. ¶ Primo de incarnatione ꝛ assumptione. Secundo de conceptione ꝛ natiuitate. Tertio de gratia. sciētia ꝛ potestate ipsiꝰ. Quarto de merito ꝛ volūtate. Quinto de passione ꝛ morte. Sexto de descensu ad inferos ꝛ resurrectione. Septimo de ascensione ad celos ꝛ ad dexterā patris sessione. Octauo de aduētu ad iudiciū dei ꝛ hoīs iesu xp̄i. ¶ Circa primuꝫ primo queretur de necessitate incarnatiōis. ꝛ cōuenientia incarnationis. de predestinatiōe incarnationis. de actu incarnationis.

Fides duo cōtinet.

Fides ꝛ intelligentia saluatoris.

De q̄bus tertia ꝑs tractat

Primo quereꝝ vtrum humana natura sit lapsa ab illo statu in quo fuit cōdita.

Primo sic. ¶ Primo sic dicit enim. Anselmus. in primo lib. cur deus homo. Nequaq̄ crastinabis cōuenire deo vt creaturā quā fecit iustā ad beatitudinē sine peccato. miserā esse cogat. hominē autem mori miserū est. Si ergo deꝰ exigit mortez ab hoīe sub statu sub quo nūc est: ergo est sub culpa: ergo hūana natura lapsa ē a ꝓio statu in quo fuit cōdita. ꝛ hoc ꝑ culpam. ¶ Scōo sic. nihil ordinatum ad beatitudinē ꝑm q̄ hmōi: est ordinatuz ad miseriā. q; nihil ordinatū ad alterum oppositoꝝ ꝑm q̄ hmōi est ordinatū ad reliquū. Sed cois est cōceptio etiā ꝓbor. q̄ natura hūana in statu sub quo cōdita fuit. erat ordinata ad beatitudinē. In presenti aūt statu ordinata est ad miseriā. sicut patet: q; ad penalitatē ꝛ mortē. ꝛ non nisi per culpā: cū dicat ꝓuerbio. xiij. miseros populos facit peccatū. ergo sub statu sub quo modo est. nō fuit cōdita. ergo lapsa est a statu sue prime conditionis. ¶ Tertio sic. Nihil detestabile vel pudendus ꝑm rationē potest poni in operibꝰ cōditionis diuine. q; oīa facit creator ordinādo ad se. Sed in nobis sunt passiones carnales ꝛ multa alia detestabilia ꝑm rationē: ergo talia nō fuerūt cōdita in humana natura. Relinquit ergo q̄ est lapsa. ¶ Quarto sic. Sūma cōcordia siue summa pax nō est causa effectiua discordie vel rebellionis. Sed summa bonitas est summa pax ꝛ ꝓcordia: ergo nō est causa rebellionis in aliquo effectiua. Ab ipa igit nō est cōdita humana natura sub rebellione ꝛ discordia. Sed natura hūana ꝑm hunc statum est in rebellione ꝛ discordia vnde apls Ro. vij. Video aliā legē in membris meis repugnantē legi mētis mee ꝛc. Et gala. v. Caro cōcupiscit aduersus spm̄. ergo sub hoc statu non est cōdita a creatore ergo lapsa est a statu prime conditionis. ¶ Si forte dicat q̄ huiusmodi rebelliones fiūt nobis materia exercē de virtutis. ꝛ hoc modo ordinantur ad deū: ꝛ ad pacem. ꝓut dicit Aug. in li. de ci. dei li. xix. c. xij. q̄ hac intentione iustuz bellum geritur vt pax acquira-

Primo sic.

Scōo.

Tertio.

Quarto.

tur. Cōtra hoc nihilominus obīcit. q̄ sunt multe miserie in hūano genere ad nullū bonum: nec ad salutē ordinabiles: sicut sunt errores ꝛ ignorātie vnde Anselm. in .ij. li. cur deus homo. Ignorantia nunq̄ vtilis est sed semp nocet. ¶ Relinquit ergo q̄ sub istis miseriis non fuit natura condita.

¶ Itē a summa bonitate nihil efficitur qō nō sit magis inclinabile ad bonitatē q̄ ad maliciam: ergo in prima cōditione magis fuit hūana natura inclinabilis ad bonitatē q̄ ad malitiā: sed ſm statum presentē. promptior est ad malicias vnde. Beñ. viij. Sensus hois ꝛ cogitatio ppna sunt ad malum ab adolescētia sua ꝛc. ¶ Relinquit ergo q̄ est lapsa a statu sue prime cōditionis. ¶ Item in quodam li. de ebdomadibus. Creator nature nihil facit contra naturā: q̄ faceret cōtra se. fecit enim naturas ad se. si ergo conta humanā naturā est mors ergo creator humane nature mortē nō fecit: sicut dicit sapiētie. j. Quoniā deus mortem nō fecit: nec delectabitur in pditione viuor. Nō autem cōtra naturā sit mors patet. q̄ naturalis appetit⁹ aīe est: qui nūq̄ potest amoueri: vnionis ad corp⁹. vnde. ij. Cor. v. ¶ Nolumus expoliari sed superuestiri ꝛc. ¶ Si vero instetur q̄ cuilibet rei naturali vt patz in corpibus simplicibus ꝛ mixtis infirus est appetitus naturalis ad sui cōseruationē: ꝛ tamē corruptibiles sunt. pari ratione pōt esse appetit⁹ naturalis in hūana natura immortalitatis: ꝛ tñ nihilominus erit mortalis. Contra. ſnia phor. est. cū aliqua materia est sub aliq̄ forma nobili. nūq̄ appetit separi ab illa: ꝛ esse sub minus nobili. vt ptz in materia celi: q̄ nūq̄ appetit esse sub alia forma q̄ est sub forma nobilissima: q̄ ei possit puenire. s. forma lucis. Et inde est. q̄ celū est incorruptibile. nō autē sic in elementis ꝛ mixtis. q̄ licet appetāt sui cōseruationē: tamē materia appetit quodam naturali appetitu esse sub forma alia: cum nō sit sub forma nobilissima. Cū ergo corpus humanū sit sub forma nobilissima: q̄ est ratiōalis aia: nullo modo appetit ab ea separi sed sub eadem cōseruari. ergo q̄ naturā non erit homo corruptibilis vel mortalis. ¶ Ad oppositū arguit multis modis. primo sic. Omne cōpositū ex cōtrarijs est dissolubile: sicut dicit Auicēna. Cōtraria semper appetūt ire in regiones diuersas. Sz corp⁹ ade in statu pme pditionis fuit cōpositū ex ptrarijs: ergo q̄ naturā fuit dissolubile ꝛ corruptibile. Sz tale est mō corpus hūanū. ergo q̄ corruptibilitatez nō pbat status nature lapse. ¶ Itē omne ptinuus est diuisibile. sed corpus ade in prima pditiōe erat ptinuū. ergo diuisibile. ergo vt prius. ¶ Item erat sensificatū. ergo erat sensitiuū doloris. q̄ sicut dicit Aug. dolor est sensus diuisiōis impatiēs. erat igitur sensitiuū doloris. Nō igit sensus doloris ꝛ pene, pbat statū nature lapse. ¶ Itē dicit Aug. super geñ. ad litterā. q̄ adā nō māducauit de pomo eo q̄ crederet esse deus: sz ne suas delicias ptristaret. s. vxorē. sicut Salomō adorauit ydola. iij. reg. xj. ne contristaret vxores suas. ergo sciebat q̄ eua erat tristabilis in statu prime conditionis sed tristicia est passio affligens aniā. ¶ Relinquit ergo q̄ status prime pditionis est status passibilitatis anime ꝛ corpis. sicut ostēsum est prius. ¶ Item sicut dicit Job. Damas. cōcedit deus iustū incidere in calamitates propter multas causas. vna est vt eā que in ipso latet virtutē alijs manifestā faciat vt Job. j. Alia est vt nō ex recta pscientia excidat in supbiam vt in paulo. ij. Cor. xij. Alia ppter erudi tionē alior: vt alij erudiant. vt in Lazaro ꝛ diuite Luc. xvj. Alia ppter gloriā dei: nō ppter ppium aut parentū pctm. vt in ceco a natiuitate. Job. ix. Alia ppter zelum alterius siue imitationē vt glia eius q̄ passus est magnificata in pugna aliys passio fiat spes future glie vt in martyrib⁹ Hebr. xj. Relinquit ergo q̄ nō esset incōueniēs: etiaz si hō nō peccasset habere penalitates q̄ ordinarētur ad maiorē gloriā: ꝛ ad pdictas vtilitates. ¶ Item cū sensibilia bruta patiant: ꝛ sine peccato. cuz eēlis sit ei cura de oibus. Sap. xj. ergo pari rōne nō erit incōueniēs etiā si hō nō peccasset: q̄ haberet hmōi penalitates ꝛ miserias. Relinquit ergo q̄ p hmōi miserias nō pbat hūanā naturā esse lapsā.

¶ Item status pme pditionis ponēdus est talis q̄ magis sit ad vtilitatē hois. Scōm hoc arguit. Nō magis est ad meritū: magis est ad beatitudinē. Sed status patiēdi magis est ad meritū q̄ status nō patiēdi. q̄ sicut dicit. Jac. j. Patiētia op⁹ pfectū habet ꝛc. ꝛ. ij. Cor. xij. Virtus in infirmitate pficitur. Si ergo status nature condite fuit talis: q̄ magis est ad merendū beatitudinem. ergo fuit stat⁹ patiendi. ¶ Itē potior est stat⁹ q̄ magis dirigit ꝛ mouet ad deū. Sz stat⁹ patiēdi est hmōi Unde ps. Multiplicate sunt infirmitates eoꝝ: postea accelerauerūt. ergo status patiendi est potior in presenti. Si ergo cōditio nature fuit in statu potiori. ergo ꝛ in statu patiēdi. ¶ Itē potior est status: qui magis est ad coronā. Sed stat⁹ pugne et rebellionis est stat⁹ qui magis est ad coronā. q̄ sicut dicit apls. ij. Thi. ij. Nō coronabit: nisi q̄ legitime certauerit: ergo ꝛc. ¶ Itē potior est status in quo magis erudit hō. Sed status penalitatis est hmōi. vnde Hiere. vj. ſm aliā lram. Per oīne flagellum erudieris hierm. Et. Greg. Pena oculos aperit: quos culpa claudit. ergo ꝛc. ¶ Itē potior est status in quo magis hō preseruaꝛ a peccato. Sed status tēptatiōis ꝛ tribulationis est hmōi. vñ. ij. Cor. xij. Ne magnitudo reuelatōnū extollat me: datus est mihi stimulus carnis mee ꝛc. ergo ꝛc.

Quintum.

Sextum.

Septimū.

Octauum.

Nonū.

Decimū.

Ad quesitū.

Hugo.

Solutio ad Arg. primū. ſm Hugo.

Responsio.

ſm catholicā veritatē pcedēdū est humanā naturaz esse lapsam: qō tñ phi ignoraverūt. vnde nec medicū quesierunt. ſm illud Hiere. x. Stultus factus est oīs hō a sciētia sua. ¶ Ad obiecta ꝛo pmo intelligendū est q̄ distinguit Hugo de san. victo. in li. de sacramētis tres stat⁹ hūane nature. Primus est nature a deo cōdite. scōs est nature lapse. tertius ꝛo nature beate. In primo statu habuit hō posse peccare ꝛ posse nō peccare: ꝛ hoc fuit prima arbitrij libertas. Et in eodē statu habuit posse mori: ꝛ posse nō mori. ꝛ hoc fuit pma humani corporis īmortalitas. In scōo statu hz posse mori: ꝛ nō posse nō mori. sicut ꝛ posse peccare: ꝛ nō posse nō peccare. qm̄ in hoc statu est peccādi ꝛ moriēdi necessitas. In tertio ꝛo statu habebit posse nō mori: et nō posse mori. sicut ꝛ posse nō peccare: et nō posse peccare. qm̄ ad hunc statū ptinet moriēdi ꝛ peccādi impossibilitas. Scōm hoc ergo dicendū est. q̄ sicut nō est ponere pueniēs bonitati diuine ꝛ sume q̄ pdiderit naturā in statu necessitatis peccandi: ita nec in statu necessitatis patiendi. qm̄ sicut ad impossibilitatē peccādi sequit impossibilitas patiēdi in statu tertio: ita ad possibilitatē peccādi ꝛ nō peccādi possibilitas patiendi ꝛ nō patiendi. sicut fuit in statu pmo. ita in statu moderno ad īpossibilitatē nō peccādi sequitur impossibilitas nō moriendi. Ex quo euidēs est naturā hois esse lapsam. ¶ Ad primū ergo obiectum dicendum est ſm Hugo. de sancto victo. in lib. de sacramentis Homo ante peccatuz natura mortalis ꝛ possibilis fuit. qui tamē ex bñficio creationis precedēte: et ppio

Opponitur Arg. primū.

Secūdum.

Tertium, Augu.

Quartū, Damas.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartū.

Ad quintū.

Ad sextum.

Ad septimū.

Ad octauū.

et ppio studio subsequēte facere potuisset vt nō moreret: nec in vita corruptionē pateret. Ex quo relinquitur q̄ in adā erat possibilitas ad dissolutionē ꝛ corruptionē: tamē cum potentia deuitandi omnē defectū ꝛ corruptionē. In statu ꝛo moderno est possibilitas cū necessitate ad dissolutionē ꝛ corruptionē: ꝛ ineuitabilitate. ¶ Ad secūdū dicendū ſm Hug. de sanctovicto. q̄ in pmo statu erat in homine cū diuino adiutorio omnē violentiam repellere. dicit em̄ ppterea rationi humane adiuncta est puidentia diuina. vt ratio humana ex vna parte vigilaret cōtra negligentiā: puidentia ꝛo diuina ex parte altera staret ptra violētiā. Ex hoc ergo patet q̄ quis homo in primo statu haberet corpus sensitiuū doloris: poterat tamen per rationem ppriā ꝛ prouidentiā diuinam cauere omnem dolorē. ¶ Ad tertiū iam patet respōsio q̄ quis haberet naturā tristabilem: nunq̄ tamē tristaretur: dum tamen ratio per negligentiam a proprio studio nō deficeret. vnde. Hugo q̄ homo naturā passibilem habuit cōtra passionē: ei custodia necessaria fuit. vt videlicet p rationē ppriam cōtra negligentiā cauendam excitaret: ꝛ p prouidentiā diuinam illesus seruaretur. ¶ Ad quartū dicendū. q̄ dama. loquit ſm statum nature lapse nō ſm statum nature simpliciter. Dicendū est ergo: q̄ oīs penalitas cōsequitur ad culpam originalē ꝛ actualē. vt si nō fuisset culpa vel originalis vel actualis nunq̄ fuisset pena. Uñ in martiribus ſctis ꝛ ceteris casib⁹ quos ponit dam. q̄uis nō cōsequatur pena ad culpā actualem. cōsequitur tamen ad culpā originalem. quia si non precessisset culpa originalis: nō ordinarētur sancti ad beatitudinē per sustinentiam alicuius passionis. nec etiā ipe dominus passus esset: nisi ppter culpā humani generis expiandā. ¶ Ad quintum dicēdum. q̄ nō est simile de brutis ꝛ hominib⁹. bruta enim nō ordinātur ad beatitudinem vite ppetue: sed rationalis creatura homo ordinat⁹ ex cōditione nature. Vel si forte hō nō peccasset vel bruta nō essent vel si essent: dissolutio eoꝝ non esset illis penalis. ¶ Ad sextum dicendū. q̄ magis esse ad meritum dicit dupliciter quēadmodum aliud dicitur melius alio. s. simpliciter ꝛ ſm qd. sicut vinum est melius aqua simpliciter. tamē aq̄ melior est ergo. Eodez modo dicendū. q̄ status patiēdi nō est melior nature humane sane: q̄uis sit melior nature hūane lapse. Similiter enim est melior status nō patiendi statu patiēdi. nec magis ad meritū est in statu nature bene institute status patiēdi. ¶ Preterea in statu nature lapse status patiēdi ꝛ non patiēdi se habent vt excedentia ꝛ excessa. Nam ei q̄ pnus est ad impatiētiā magis est ad meritū status nō patiendi. Et vero qui pnus est ad lasciuiā status patiēdi. ¶ Ad septimum dicendū est. cum dicitur q̄ status patiendi magis mouet ad deum. hoc est vez i natura torpēte. sicut modo est. Sed non est hoc vez in natura vigilāte ꝛ intēta ad deuz. immo hoc esset ei malū q̄ tū ad illuz statum. retraheret enim ipam a deo: duz ipa suis passionibus intenderet. ¶ Ad octauū dicendū. q̄ beatitudo eterna alibi dicitur corona. ꝛ alibi dicit denarius. Scōm q̄ dicitur denarius: cōsideraꝛ vt premium q̄ datur ad remunerationez operis. Scōm q̄ corona: cōsideratur vt premiū: qō datur ad gloriā honoris: q̄ pōt prouenire ex duplici ratione. vel ratione victorie victoꝝ ſm rationē pugne ꝛ temptationis ante peccatū: prout adam ꝛ eua in primo statu legūtur tēptati. Beñ. iij. Vel ratione victorie tentationis ꝛ pugne ſm statū illū qui est post peccatū. In primo enim statu pugna erat tentatio exteriox In scōo statu tentatio interior. Uterq̄z ergo statꝰ erat ad coronā ꝛ etiā primus status ſm se magis: q̄z magis ad victoriā. ¶ Ad nonū dicendum. q̄ cū dicitur. q̄ hō magis erudit in statu penalitatis. hoc verū est q̄tuz ad statū nature lapse. Sed hoc nō est vez quādo homo rectus est ꝛ in statu rectitudinis. sicut fuit in prima sui cōditiōe. ¶ Ad vltimū dicendū q̄ cū dicitur q̄ homo in statu tribulationis ꝛ tentationis magis preseruaꝛ a peccato hoc est verū q̄tum ad statū nature lapse. Uidem⁹ enim q̄ aliter pseruatur sanus q̄ eger. q̄z egro aliq̄d subtrahit ad preseruationē ipius: qō daretur sano. hic tamē idem datur vtriq̄z ad pseruationez ipox. Similiter dicendū. q̄ natura lapsa licet preseruet a peccato p tētatiōes ꝛ tribulatiōes: nō tñ sic est de natura in primo statu sue cōditionis.

Ad nonū.

Ad vltimū.

Membrum secundum.

Utrum sit lapsa repabiliter vel irreparabiliter.

Onsequenter supposito q̄ hūana natura sit lapsa querit vtrū lapsa sit reparabiliter: vel irreparabiliter. Et in pmis ostendit q̄ quelibet culpa mortalis sit irrepabilis siue irremediabilis generaliter. Scōo q̄ peccatū ade sit irremediabile.

Articulus primus.

Utrū quelibz culpa mortalis sit irrepabilis. Anselm.

Primū sic obīcit. dicit. Anselm in li. cur deus homo Scōm mēsurā delicti oportet satisfactionē esse. aliter inordinatum remaneret peccatū: qō esse nō potest. quoniā deus nihil dimittit inordinatum in regno suo. Sed omne pctm mortale habz quantitatē infinitā. s. culpam que est infinita. ergo ſm illud exigit deꝰ satisfactionē infinitā. Sz remissio peccati mortalis non est sine satisfactione. sicut dicit Anselm. ꝛ cōis alioꝝ cōceptio: ergo remissio peccati mortalis nō potest esse sine satisfactione infinita. Sed a nobis nō potest esse satisfactio infinita: ergo peccatū mortale in nobis est irremediabile. Nō autē quātitas culpe mortalis sit infinita: patet. quoniam mortali peccato debet pena eterna: q̄ est infinita. vñ deus punit pena infinita p ipa. ergo vel deꝰ est iniustus puniēdo sic. p culpa mortali vel ponetur q̄ quātitas eius sit infinita. quātitas aūt peccat attēditur ad reatū. ¶ Item ad idē ſm Anselm. in eodē li. Ubi nō pōt haberi satisfactio nō potest haberi remissio. Sed nō pōt haberi satisfactio: nisi fieri possit recōpensatio. ergo nō potest haberi remissio nisi possit haberi recōpensatio. Sed non potest fieri recōpensatio p peccato mortali. ergo non potest peccatum mortale remitti. Nō autem non possit fieri recompensatio p ipo: patet. Peccans enim mortaliter amisit infinitū bonum. sed nulla recōpensatione potest haberi qō pōderet ꝛ qō sit equale infinito bono. Et sicut dicit Anselm. Nō sufficit p culpa reddere qō ablatū est: sed pro iniuria illata plus redderc q̄ abstulit. vñ q̄ saltū ledit alterius: non sufficit si saltum restituat. nisi p illata iniuria aliquid recōpensetur. Ex quo relinquit. q̄ nō potest fieri recompēsatio ergo nec pōt fieri remissio de illo. ergo est irremediabile.

Articulus secundus.

Utrū peccatū ade sit irremediabile.

Ondsequenter ostenditur: q̄ peccatū ade sit irremediabile sic. Omne peccatū qō est in spiritū sanctum: est irremediabile. Dicit enim Greg. q̄ est peccare in patrē est peccare in filium: ꝛ est peccare in spīm̄ sctm. Et q̄z patri attribuitur potētia: filio sapiētia. ꝛ spū

sancto bonitas:peccatū in patrē est ex infirmitate.peccatū in filium ex ignorātia sed peccatum in spiritūsanctū est ex certa malicia. Sed peccatū ex certa malicia est irremediabile.ꝛ peccatuꝫ ade est hmōi.ergo est irremediabile.Qđ autē peccatum ade sit tale patet:qꝛ nō peccauit ex infirmitate.cū nullā haberet infirmitatē eum ad peccatū impellentē.Iteꝫ nec ex ignorātia.qꝛ nō erat ignorās:sed spūali mente preditus.sicut dicit. Aug. Unde bene sciuit se peccare ergo peccauit irremediabiliter ¶ Item hoc idē videt:cōparando peccatum hoīs ad peccatū angeli. Peccatū enim ade ꝛ peccatuꝫ angeli fuerūt ꝓportionabilia ꝛ in eodē genere. qꝛ vterqꝫ peccauit ꝑ superbiā.nā homo peccauit appetēdo scientiā diuinam. angelus vero peccauit appetēdo omnipotentiam. Unde dixit.Esa.xiiij. Ascēdā in celū.super astra exaltabo soliū meū ꝛc. ergo proportionabilia sunt peccatum hoīs:ꝛ peccatū angeli in genere peccati. ¶ Itē ſm circūstantias:que sunt libeꝝ arbitriū in vtroqꝫ:ꝛ auersio a deo ꝛ cōuersio ad cōmutabile bonū.Liberū enim arbitriū angeli nō excedit in infinituꝫ liberū arbitriū hominis. Similiter nec auersio auersioneꝫ: nec cōuersio cōnuersionē in infinitū excedit. ergo peccatū vnius nō excedit peccatū alterius in infinitū.Sed peccatū irremediabile excedit in infinitū peccatū remediabile.ergo si peccatū angeli est

Scđm.

irremediabile:videt ꝙ peccatū homis(cū proportionabile sit)similiter sit irremediabile. ¶ Item hoc idē ostēditur cōparādo effectū peccati hominis ad effectū peccati angeli.Effectus enim peccati angeli fuit nocere.qꝛ sicut dicit. Aug.in li.de natura boni.Malum nō dicit nisi quia nocet. Sed plus nocuit peccatū ade ꝙ pctm̄ angeli.ergo magis malū.ergo irremediabilius.Qđ autē peccatū ade plus nocuerit ꝙ pctm̄ angeli:probat sic. Ro. v.Per vnum hominē in omnes homies mors ꝑtrāsijt:in quo omnes peccauerūt.Omnibus ergo hominib⁹ nocuit peccatū ade sed peccatuꝫ angeli

Tertium.

nō nocuit nisi tantū vni persone.s.ipi persone peccantis:ergo peccatū hominis plus nocuit.¶ Itē hoc idē videtur:cōparando peccatum ad peccanteꝫ.Peccatū angeli dicitur irremediabile.Aut ergo qꝛ deus nō potest repare:aut qꝛ impossibile est eum repari. Nō qꝛ deus nō potest reparare ipm: qꝛ hoc dicere esset cōtumelia diuine potentie ergo hoc est qꝛ nō potest reparari.¶ Sed tūc obijcitur Nam sicut libeꝝ arbitrium hominis est ad bonū ꝛ ad malum.ita ꝛ angeli:ergo ita pōt penitere sicut homo.ergo nō est maior causa in angelo ꝙ in homie quare peccatū angeli sit irremediabile.ergo si est irremediabile:ꝛ pctm̄ hominis erit irremediabile.¶ Si dicatur.ꝙ hoc nō est veruꝫ.qꝛ liberum arbitrium in homine est ſm cōuersionem ad bonum:ꝛ reuersionē ad bonum post lapsum. liberum autē arbitrium in angelo est ſm possibilitatē conuersionis ad bonum:ꝛ non reuersionis ad bonum post lapsuꝫ propter qđ penitere nō potest.ꝛ ideo peccatū eius irremediabile est.Contra. facultas liberi arbitrij in angelo dignior est ꝙ in homine.quia est imediatius a deo. ꝛ etiaꝫ est an-

Quartum.

gel⁹ dignior statura ꝙ hō.Sꝫ si in libero arbitrio angeli nō possit esse potestas reuertendi ad bonū post lapsuꝫ:subtraheretur ab ipo dignitas li.ar. hoc enim est de dignitate li.ar.ꝙ sic habeat duplicē potentiaꝫ.Sed quicquid est dignitatis datum est angelo ꝛ etiam plusꝙ homini ergo est ponere istā duplīceꝫ potentiam in libero ar.angeli.ergo angelus post lapsum potest reuerti ad bonū.ergo culpa eius est remediabilis.¶ Si dicat ꝙ natura angeli est immutabilis:ꝛ similiter potentia eius.quia potētia sequitur naturā. ꝛ ideo quādo cōuertitur ad aliquid:immutabiliter se habet ad illud:nec pōt ipm detestari.ꝛ cum elegit malum: immutabiliter adheret illi.Et ꝑpter hoc peccatū eius est irremediabile.Ecōtrario vero est de hoīe. Sed ꝯtra hoc sic obijcitur.Quia sicut Aug.dicit. Eo sunt angeli imutabiles:quo ad deū ꝯuertunt. ergo ꝑ naturā ꝓpriā nō sunt immutabiles.

Circa solutionem

presentꝫ q̄stionis absqꝫ p̄iudicio sentētie melioris.notāduꝫ est plures causas ꝯcurrere ad irrepabilitatē angelice nature:ꝛ ad reparabilitatē humane nature He aūt videt accipi pluribus modis.Q̄tū ad ꝓprietatē liberi arbitrij.

Angelica natura irreparabilis ꝛ natura hūana repabilis q̄tū ad ꝓprietatē liberi arbitrij.

Q̄tū ad conditionē nature.Q̄tū ad qualitatē peccati.Q̄tū ad ordinē diuine iusticie.ꝛ q̄tum ad congruitatē misericordie.¶ Quantū ad proprietatē li.ar.ſm Aug.est facultas volūtatis ꝛ rationis. dupliciter cōsiderādo proprietatē volūtatis:ꝛ ꝓprietatē rationalis.Quantū ad ꝓprietatē voluntatis videbat ſm aliquos differre homo ꝛ angel⁹ qꝛ li.ar.hoīs ante electionē voluntatis ꝛ post electionē se habet mutabiliter.Liberū ar.angeli ante electionē se habet mutabiliter. post electionem vero se habet imutabiliter.Et hac ratione in summo gradu est li.ar in deo.in infimo aūt gradu est in hoīe.Si ergo est liberū ar.in angelo:necesse est vt sit medio modo se habēs.Et ita cū dicitur liberum ar.in deo immutabiliter se habere ad bonuꝫ ꝛ ante electionē ꝛ post:liberū arb.in hoīe mutabiliter ante ꝛ post.ergo liberuꝫ ar.angeli se habebit medio mō.s.mutabiliter ad bonum ante electionē:ꝛ imutabiliter post.Potest enim eligere. ꝛ nō eligere.sed quicq̄d illud sit:siue bonum siue malū nō pōt illud detestari postꝙ elegerit.Ex quo patꝫ ꝙ nō potest penitere siue per penitentiaꝫ culpam delere:que est detestatio mali.ꝛ ita relinquitur.ꝙ culpa ei⁹ nō potest remitti :sicut culpa hominis. ¶ Item q̄tuꝫ ad proprietatē rationis patet qꝛ in libero ar.est iudiciū de bono . sed differēter in homine ꝛ in angelo.qꝛ sicut dicit dyoni. Intellectus angeli deiformis est.ꝛ hoc est qꝛ supra tempus.Et ita accipit totū simul:ꝛ nō hoc post illud:vel hoc ex illo.ꝛ ideo dicitur angelus intellectualis substantia.Sed intellectus hoīs est in tpe.ꝛ ita cōferēdo accipit vnde non accipit totū simul:sed vnū post aliud ꝛ vnū ex alio sicut ex premissis accipit cōclusionē.ꝛ ideo homo dicit rationalis substantia.qꝛ ratio est virtus collatiua ex alio.Qualis ergo est cōparatio simplicis ad cōposituꝫ ꝛ puncti ad lineaꝫ in essendo:talis est cōparatio intellect⁹ angelici ad intellectū hominis in intelligendo et in iudicādo.Cum ergo iudiciū fiat ab intellectu: patet ꝙ angelus ſm statum sue cōditionis iudicat de re non in tēpore:ꝛ de re tota simul.ꝛ iudicādo de ipsa:videt eam totaꝫ simul. ergo certissime iudicat.Si ergo peccat in iudicando. patꝫ ꝙ peccat ex certissima malicia.nullo ergo modo pōt excusari.ergo eius peccatū est irremediabile. Non aūt sic est de homine.Unde cum totā rem non simul videat:potest decipi in suo iudicio.ꝛ ita cum peccatū eius aliquo modo possit excusari : nō est irremediabile.Unde geñ.vj.Non ꝑmanebit spiritus meus in homine.qꝛ caro est.¶ Item quantū ad cōditionem nature patꝫ.ꝙ angelus nō est reparabilis sicut homo. Unde Ansel. in lib.ij. cur deus homo.Homo per aliuꝫ hoīem qui nō esset sui generis:nō debuit repari.Et cuꝫ non sint qꝫs angeli vnius generis:patet ꝙ non fuit possibilis

Quantuꝫ ad cōditione nature.

hec reparatio

Quantuꝫ ad q̄litatē pcti.

hec reparatio in angelo:sicut fuit in hoīe. ¶ Iteꝫ q̄tum ad qualitatē pcti variat cōsideratio tripliciter. Attendendo genus peccati.Attendendo circunstantiā peccati.Attendēdo occasionē peccati. Attēdēdo genus:tam angelus ꝙ homo peccauit per superbiā.sed differēter.Homo enim peccauit appetēdo omnē scientiaꝫ dei.Geñ.iij.Eritis sicut dij sciētes bonū ꝛ malum. Sed angelus peccauit appetēdo omnipotentiam. vnde Esa.xiiij.Ascendam in celum ꝛc.In deo enim sunt duo.s.omipotentia ꝛ omisapientia.Omnipotētiam autē suaꝫ nunꝙ voluit communicare alicui creature.qꝛ ſm illā est principiū qꝛ ergo angelus appetijt esse ꝑncipiū:ꝛ similis esse deo in potētia:ꝑpter hoc appetijt id ad qđ nullo modo erat ordinat⁹. ꝛ propter hoc nō habet excusationeꝫ aliquam.ꝛ ꝑpter hoc peccatū eius est irremediabile.Scientiam autem oēm vult communicare creature.Ad illā enim est homo ordinatus in gloria.sed nō ad potētiā omniū.vnde ꝛ xp̄s ſm ꝙ homo: nō habuit omnipotentiā.sed habuit omiscientiam.Quia ergo summa ordinatio est appetere illud ad qđ nulla creatura est ordinata.homo aūt erat ordinat⁹ ad sciētiam quā appetebat:ideo peccatū hoīs est remediabile pctm̄ angeli non:qꝛ illud appetijt qđ erat propriū creatoris.Item attendendo circūstantiaꝫ peccati:patet differētia Nam in adaꝫ fuit aliqua ignorātia nā peccatum qđ erat mortale : credidit veniale.sicut dicit Aug.vnde nō tantum credidit peccare quantū peccauit.Angelus aūt nō habuit ignorantiā in peccādo.Intellect⁹ enim hoīs carne obūbratus erat vnde defecit a luce veritatis:ꝑpter illā obūbrantiā non poterat ita iudicare de facili.ꝛ propter hoc nō peccauit in spm̄sctm̄:sicut angelus .Itē habuit ꝓpositū penitendi :ꝛ petendi veniā de peccato:qđ credidit esse veniale. angelus aūt non:ꝛ ꝑpter hoc peccauit in spm̄sctm̄:homo nō.Et tale peccatū irremediabile est.Item attendendo occasionē peccati:similiter patet ꝙ homo non peccauit seipo:sed alio mediāte scꝫ vxore. Uxor similiter seipa nō peccauit:sed suasa a serpēte.Iustum ergo videt : vt qui ꝑ alium cecidit: per alium releuet Sed angelus per seipm peccauit. ꝛ ꝑpter hoc ꝑ alterum releuari non debuit.nec etiā seipo potuit.sicut dictū est.¶ Item q̄tum ad cō-

Quātū ad cōgruitatē diuine iusticie.

gruitatē diuine iusticie sumitur ratio.qꝛ in homine vno erat tota species hūana:nec adhuc multiplicata:sed postea multiplicāda in alijs.sed in angelo peccāte nō erat tota natura angelica. immo iam tota multiplicata erat ꝛ ꝑpter hoc diuine iusticie congruū fuit.vt nō statim puniret vel iudicaret hominē ꝙ cito peccauit:donec species hūana multiplicaret.ꝛ maxime numerus electoruꝫ.ꝛ tunc iudicarent et punirent qui essent puniendi. Sed statim debuit punire angelum.vnde dilatio ista nō habuit locum in angelo sicut in hoīe.Et ꝑpter hoc angelus statim fuit iudicatus. homo vo puniēdus iudicabit post multitudinē speciei humane.Et hoc erit post mortē iudicio particulari vel in fine post multitudineꝫ electoꝝ iudicio generali.Et tunc nullū erit remediū.sicut nec angeli est modo.Et hoc est qđ dicit Damas. Qđ est

Quātū ad exigētiaꝫ diuine misericordie.

homini mors:hoc est angelo casus.¶ Item quātū ad exigentiā diuine misericordie sumit alia ratio.ꝛ sunt invniuerso octo rationes.Et hoc patꝫ. qꝛ in primo hoīe erat tota natura humana. ideo ipso ꝑdito tota esset natura perdita et corrupta. sed nō esset decēs diuine misericordie ꝛ summe bonitati vt naturā rationalē humanā ex toto perire fineret.ꝛ ideo nō puniuit statim primū hoīem Sed corrupto angelo ꝛ ꝑdito nō est cum illo tota angelica natura ꝑdita ꝛ corrupta : qꝛ non tota erat in illo. et qꝛ corruptio angeli fuit corruptio vnius persone.ideo nō habuit remedium sui peccati sicut homo.

Ad primam rationē

per quam ostēdit . ꝙ omne pctm̄ mortale est irremediabile. dicendū ꝙ irremediabile dicit triplr̄.sicut et inuisibile.s. negatiue.priuatiue.ꝛ cōtrarie.Irremediabile negatiue est qđ nullo modo pōt remitti.Irremediabile priuatiue est qđ nō habet aliq̄d dignū ꝑ qđ debeat remitti.Irremediabile ꝯtrarie est qđ hꝫ contrariā dispositionē ad remittendū. sine qua nullo modo pōt remitti.Primo modo dicit irremediabile peccatū angeli ꝛ pctm̄ damnatorū. Scđo modo dicunt irremissibilia peccata in spiritūsanctū.s.desperatio.presumptio.inuidentia fraterne gratie.ꝓpositū nō penitēdi.pctā ex certa malicia Ista em̄ sunt sub dispositionib⁹ ꝯtrarijs ad remissionē.illis aūt ablatis possunt remitti. Unde ad hoc ꝙ deus remittat desperationē:oportet ꝙ habeat spes.ꝛ silr̄ presumenti exigitur ꝙ habeat timorē:ꝙ deus puniat ꝑ pctis.Simlr̄ aūt et pctm̄ ex certa malicia nō habens colorem excusationis hoc mō dꝛ irremissibile.Tertio mō dicit oē peccatū mortale irremissibile. qꝛ nullū mortale hꝫ aliquid ꝑ quod sit dignū remissiōe. Ad hoc ergo qđ obijcit.ꝙ hō non potest satisfacere de pctō mortali.dicēdū ꝙ verū est.ꝙ de se nō hꝫ vñ possit satisfacere:nisi de⁹ det illud.Habet em̄ posse recipiēdi a deo illud:qđ satisfaciat de pctō mortali.s. gratiā a deo de⁹ em̄ semꝑ corda irradiat : parat⁹ dare vñ possumus satisfacere ꝑ peccato mortali.Et cū infinita requirat satisfactio ꝑ pctō mortali.cōcedēdū est:ꝙ non posset fieri satisfactio ab hoīe ꝑ illo:nisi ab īfinito bono quod est de⁹:acciperet homo diuinā grām ꝑ quā fit satisfactio ꝛ recōpēsatio ꝑ pctō mortali.Et ꝑ hoc ptꝫ solutio ad ea que obijciunt de peccato mortali in generali.¶ Ad id quod obijcit de peccato ade.dicendū ꝙ peccatum ade non fuit in spm̄sctm̄.sed habuit excusationeꝫ s.ignorātiā quātitatis pcti. ¶ Ad aliud dicendū ꝙ plus nocere dꝛ dupliciter.s.quātitatiue vel qualitatiue.Pctm̄ ergo ade pl⁹ nocuit quantitatiue qꝛ plurib⁹ nocuit.sed non tantū nocuit qualitatiue quātū pctm̄ angeli.qꝛ ſm intentionē nocumēti:quod attēdit in irremissibilitate:nō tātum nocuit peccatū ade.Et ſm intētionē illaꝫ attēditur maioritas nocumēti pcti.¶ Ad aliud dicendū.ꝙ li.ar.in hoīe ꝛ in angelo oīno sunt īproportionabilia.vt finitū ꝛ infinitū.vt dictū est. ¶ Ad aliud dicendum.ꝙ pctm̄ angeli dꝛ irremisibile.nō quia de⁹ nō posset ipm remittere:sꝫ qꝛ ipm non pōt remitti.tū ꝑpter ꝯditiōes ꝛ circūstātias dictas. tuꝫ ꝑpter gen⁹ pcti.tñ de⁹ posset ipm remittere mutādo naturā āgeli. ¶ Ad aliud quod obijcit. ꝙ dignitatis est.ī hoīe reuerti ad bonū ꝑ li.ar.dicēduꝫ ꝙ hoc ē veꝝ.sꝫ nō eēt hoc dignitatis ī deo: vt mutaret illud quod elegit ꝑ li.ar. diuinū. nec etiā in angelo.qꝛ hoc poneret equalē mutabilitatē nature in āgelo ꝛ in hoīe.vñ hoc nō est dignitatis simpliciter.sꝫ solū in subiecto:quod est homo.

Irremediabile dicit triplr̄.

Solu.ad.j.

Ad scđm.

Ad tertiū.

Ad quartū.

Membrum tertium.

O Stenso ꝙ humana natura sit lapsa reparabiliter queritur vtruꝫ sit necesse eā reparari:quod ostendit plurib⁹ modis. Primo sic.sicut dicit ansel.in li.cur de⁹

Utrū necesse sit hūanā naturā repari.

Arg. primū. Qd̄ necessariū sit ꝙ deus reparet naturā humanā.

homo. Qd̄libet paruū inconueniēs deo sequitur impossibilitas. Idem. Nō decebat vt qd̄ deus de hoīe proposuerat: penitus annihilaret̄. Sed si homo nō repararet̄: qd̄ deus de ipō proposuerat: penitus annihilaretur. ergo nō decebat vt humana natura nō repararetur. Sed qd̄libet incōueniens deo sequit̄ impossibile. ergo impossibile fuit ꝙ nō repararetur. ergo necesse fuit eam reparari. ¶ Item Ansel. Aut deus faciet de hūana natura qd̄ incepit: aut in vanū fecit eam naturā possibilē ad beatitudinē. Sed deus fecit eam possibilē ad beatitudinē. ergo aut perficiet istam possibilitatē. s. ꝙ humana natura ꝑueniat ad beatitudinē: aut in vanum fecit eā. Sed nisi reparetur: nō posset perfici ista possibilitas in ipā. ergo in vanū fecisset eam. ergo cū impossibile sit deū aliquid facere in vanū: impossibile est ꝙ nō reparet naturā humanam. ergo necesse erat ꝙ repararet̄. ¶ Itē ps. Nunquid vane cōstituisti oēs fi. ho. quis est homo q̄ viuet ⁊ nō vi. mor. eruet aīam. s. ⁊c. Sed si hoc: in vanum cōstituta est humana natura. ergo cū non conueniat diuine bonitati: necesse est vt reparet̄ humana natura ad hoc vt posset erui ⁊ ꝑuenire ad beatitudinē. ¶ Itē Ansel. Alienum est a summa bonitate vt vllā creaturam rationalē penitus perire sinat. Si ergo est impossibile ꝙ istud fiet qd̄ alienū est a summa bonitate: īpossibile est vt sinatur ꝑire humanā naturā. Sed si nō repararetur homo sineretur ꝑire: necesse est ergo ipam reparari. ¶ Item. v. ad idem. Omnis artifex opans qui ꝓposuit aliq̄d operari: si nō consequitur finē suum aut ipotēs est. aut ignorās. aut nolens. Sed deus est quasi artifex opans humanā naturā ⁊ ad beatitudinē: ergo si ipā non consequitur beatitudinē in aliquo singulari vel indiuiduo eiusdē nature: aut hoc est ex impotentia sui artificis. s. dei. aut ex ignorātia. aut ex eius volūtate. Sed cū ipe sit oīpotēs ⁊ summe sapiens: patet ꝙ hoc nō est ex eius impotētia nec ex eius ignorātia. Similiter nec ex eius volūtate: q̄ alienū est ab eo vt sinat ꝑire hūanam naturā. Ipē autem nullo modo vult qd̄ sibi est alienū. ergo pōt ⁊ scit ⁊ vult adimpleri finem sui operis. Finis aūt sui opis est beatitudo hoīs ergo necesse est: ꝙ hūc finem cōsequatur. Cū igitur hoc nō possit esse sine reparatiōe humane nature: necesse est eā reparari. ¶ Item nihil est superfluū in ordine vniuersi. Nulla ergo spēs est superflua: nec hūana nec angelica. Sed tota humana natura fuit corrupta ⁊ lapsa per pctm̄ primi hoīs q̄ in ipō tota fuit potētialiter ⁊ originaliter. ergo tota cecidit ī ipō. Sed tota angelica nō sic cecidit. sed māsit eius conditio in parte illa q̄ stetit: ergo nullo modo ꝯsequebatur hūana natura illud ad qd̄ facta erat. s. beatitudinē. Sed angelica in parte cōsequebatur eam. Sed cum aliqua natura nō cōsequitur illud ad qd̄ creata est: superflua est. ergo nisi cōsequeretur humana natura beatitudinem: superflua esset. Sed in nulla pte consequeretur eam nisi repararetur: ergo necesse est eam reparari. ¶ Itē per rationem sumptā a pte veritatis obijcitur sic. Omnipotentis veritatis impossibile est ꝙ nō impleat propositū. q̄ ipā est veritas incommutabilis. ⁊ impossibile est veritatē immutabilē mentiri. Si ergo veritas immutabilis que est deus: immutabiliter ꝓposuit de hoīe ꝙ beatificaretur. ⁊ hoc etiam ꝓposuit tēporaliter ꝑ prophās: ergo si impossibile est immutabilem nō implere qd̄ ꝓposuit de hoīe ꝙ beatificaretur ita impossibile est quin natura hūana beatificetur. Cū ergo hoc nō fiat sine reparatione: necesse est ꝙ repetur.

Contra.

¶ Ad oppositū obijcitur multipliciter. primo sic Ansel. cur deus homo. Oīs necessitas aut est coactio: aut ꝓhibitio. ⁊ cōuertuntur ista contrarie. sicut necessariū ⁊ impossibile. vnde sequitur si aliq̄d cogitur esse: ꝓhibetur nō esse. vel si aliquid ꝓhibetur esse: cogit̄ nō esse. Si ergo in deū nō cadit coactio vel ꝓhibitio: ergo in deum nulla cadit necessitas. ergo nō est necessitas reparationis hoīs ex parte ꝑme cause. Similiter nec ex parte creature. s. hoīs est aliqua necessitas. ergo non est necesse ex aliqua pte ꝙ repararet̄. ¶ Itē Ans. Si necesse est vt deus faciat de hūana natura qd̄ incepit: ne aliter q̄ deceat facere videat̄. ergo cogit̄ necessitate vitandi indecentiā: vt ꝓcuret salutem humanā. ergo si īpossibile est vt deus cogatur aliqua necessitate vitandi indecētiā: ergo nō est necesse vt ꝓcuret salutē humanā. Sed non fit reparatio a deo nisi vt ꝓcuret salutē humanam: ergo nō est necesse vt reparet humanā naturā. ¶ Itē ad idē. Omnis necessitas et īpossibilitas diuine subiacēt volūtati. q̄ q̄cq̄d est: est a diuina cā. ergo oīm q̄ necessitate sunt est cā. Et silr̄ si aliq̄ imutabiliter se habēt ad nō esse: illa dicunt̄ esse īpossibilia. Et hec oīa volūtati eius subiacēt. ergo volūtas dei nulli subiacet necessitati. ergo nō est necesse deo ꝓcurare salutē hūanā ꝑ repationē. ¶ Itē Ro. ix. Nunq̄d dicet lutū figulo. q̄d me fecisti sic? Sed sic se h̄z hūana natura ad deū vt lutū ad figulū: vt ex eo faciat vas in honorē vel in cōtumeliā. Si ergo nulla necessitate ꝯstrīgit̄ figul⁹ vt faciat vas ex luto in honorē: ergo nec aliq̄ necessitate astringit̄ deus vt faciat hominē ad beatitudinē. ergo nulla necessitate tenet̄ illū reparare non igitur necesse est humanā naturā reparari.

Responsio. Dicendū. ꝙ cū querit̄ vtrū humanā naturā necesse sit reparari: distinguendū est. est eñ necessitas duplex.

Duplex necessitas.

Quedā eñ est necessitas cause. ⁊ q̄dā causati. Necessariū necessitate cause solū est istū q̄ predestinatus est saluari. Necessariū necessitate causati. vt solē oriri cras. q̄ est causa ordiata īmutabilis ad ortū solis. s. cras mot⁹ celi: q̄ ponit necessitatē in creato. Si ergo loq̄mur de necessitate causati. dicēdū ꝙ nō est necesse hūanā naturā reparari. q̄ nulla est necessitas ex pte ipi⁹ ad hoc vt repet̄. Si aūt loq̄mur de necessitate cause: distiguēda est duplr̄ necessitas cause. i. dei ſm Ans. Est eñ q̄dā necessitas īmutabilitatis. ⁊ q̄dā necessitas ineuitabilitatis. Necessitas ineuitabilitatis nō est ponēda in deo. q̄ hec diuidit̄ in coactionē et ꝓhibitionē. hec aūt in deo nullo mō sunt ponēda. Et est necessitas ꝓhibitiōis: cū aliq̄d ꝓhibet̄ esse īeuitabilit̄: necessitas coactionis est cū aliq̄d cogit̄ esse ineuitabilit̄. Et hec nō sunt ponēda in li. ar. ergo multo fortius nec in deo. vñ nō est aliq̄d q̄n possit cōtrariū si velit. Necessitas aūt īmutabilitatis ponit̄ in deo. hāc eñ necessitatē solū habet diuina ꝓuidētia. quia ipse deus immutabilis est ⁊ sua prouidentia. Sed ſm Anselmum proprie dicitur necessitas que est coactionis ⁊ ꝓhibitionis. Necessitas aūt immutabilitatis ꝓprie non debet dici. sed improprie. vnde dicit Ansel. Deus nihil facit necessitate. quia non cogitur aut prohibetur aliquid facere. Et cum dicit̄ deum facere aliquid necessitate vitandi inhonestatem: quā vtiq̄ non timet: potius intelligendum est. ꝙ hoc facit necessitate seruandi honestatem. que necessitas non est aliud q̄ immutabilitas honestatis. et improprie dicitur necessitas in deo. ¶ Quando ergo queritur

querit̄ vtrum necesse sit humanā naturam reparari: dicendū. ꝙ si loq̄mur ex pte cause que est de⁹ ꝙ ibi est necessitas imutabilitatis solū. licz nō ꝓprie dicat̄ necessitas. Si vero loq̄mur ex pte causati. creature scz humane: neutra necessitas est ibi. Posset tñ dici. ꝙ sit tertia necessitas. s. indigētie. ⁊ sic bene fuit necessitas ex pte nature humane lapse ⁊ repabilis.

Solutio. Ad. j. arg.

¶ Ad primā ergo rōnē: que ostendit ꝙ necessariū est: ꝙ de⁹ reparet hūanā naturā. scz q̄ qd̄libet incōueniēs deo est īpossibile dicēdū ꝙ sicut est necessitas duplex: ita īpossibilitas duplex. Quedā eñ est īpossiblitas coactionis ⁊ ꝓhibitionis. s. qñ aliq̄d cogit̄ ineuitabiliter non esse. vel ꝓhibet̄ ineuitabiliter esse. Et est alia īpossibilitas imutabilitatis. ⁊ de hac īpossibilitate bñ ꝓcedit ratio: nō de prima.

Ad alia sol.

¶ Ad scd̄am ⁊ tertiam ⁊ quartā rōnes dicendū ꝙ nihil pōt ꝑuenire ex pte creature: siue bonū fuerit siue malū: q̄n deus ordinet illud. vnde dicit Ansel̄. Si ea que celi ambitu cōtinentur: vellent nō esse sub celo vel elongari a celo: nullatenus possent nisi sub celo esse. nec fugere celū: nisi appropinquādo celo. Nam vnde et quo irēt: si sub celo nō essent. ⁊ quātomagis a q̄libet parte celi elōgarent̄: tāto magis opposite pti appropinquarēt. Simlr̄ est de hūana natura respectu diuine ꝓuidentie. q̄ ⁊ si nō ordinet̄ ad beatitudinē: ordinabit̄ ad suppliciū ꝑ diuinā ꝓuidētiā. Et hoc est qd̄ dicit Boetius. Ordo quidē diuine ꝓuidentie cūcta cōplectitur. vt si q̄s ab assignato ordine recesserit: in aliū ordinem relabat̄: ⁊ ita deus nō frustra facit humanā naturā nec in vanū: q̄ quicq̄d ipsa faciat: tñ ipse ordinat illam. vnde Ans. Quis hō malus ⁊ angelus diuine volūtati subiacere nolit ⁊ ordini: nō tñ eā fugere valet q̄ si vult fugere de volūtate iubēte: cadit sub volūtate puniēte. Et ita licz hō ꝑ diuinā miam ad beatitudinē ordinaret̄: si tñ ordinaretur ad suppliciū hoc esset ꝑ diuinā iusticiam. Et ad sequētes obiectiones similiter respondendum est.

Membrum quartū.

An hūana natura possit reparari sine satisfactiōe peccati per qd̄ lapsa est.

Consequēter determinato: an necesse sit humanā naturā reparari: querit̄ an possit reparari sine satisfactiōe pctī: per qd̄ lapsa eīt? ¶ Ad qd̄ sic obijcit̄. ⁊ primo est rō Ans. ad ptē negatiuā talis. Peccatū si nō punitur inordinatū dimittit̄. q̄ sicut virtus ordinat̄ ad gloriā: ita pctm̄ ad penā. vñ dicit Aug. Qd̄ peccātes in suppliciū ordinant̄. Sed deū nō decet aliq̄d inordinatū dimittere in regno suo. ergo nō decet ipm̄ pctm̄ dimittere impunitū. ergo opꝫ ꝑ peccato satisfacere: vel semꝑ in pena esse. ergo primū ¶ Itē ſm Ans. Si pctm̄ dimittitur impunitū. similit̄ est apud deū peccāti ⁊ nō peccāti. Hoc aūt deo nō ꝯuenit: ergo īpossibile est ꝙ dimittat peccatū sine pena. ergo sine satisfactione non pōt fieri repatio. ¶ Itē Ans. Si diuina sapiētia vbi peruersitas rectū ordinē ꝑturbare nitit̄ nō adderet: fieret in ipā vniuersitate quā deus dꝫ ordinare ergo magna deformitas. Sed si de⁹ nō ordinaret in sua vniuersitate q̄ debet ordinare: deficeret a sua dispositione ergo vbi ꝑuersitas rectū ordinē ꝑturbare nititur: necesse est deū aliq̄d facere ⁊ addere. Sed per pctm̄ hoīs ꝑturbata fuit vniuersitas et ordo rectus qui erat ad beatitudinē: ergo necesse est deū aliq̄d ꝓpter pctm̄ facere. aut sequetur deformitas in vniuersitate rerū. Illud autē qd̄ deberet fieri ꝓpter peccatū est satisfactio vel dānatio: ergo ad reparationē hoīs exigitur satisfactio. ¶ Item idē Ansel̄. Si peccatū dimittitur nec punitur: nulli legi subiacet: ergo liberior est iniusticia q̄ iusticia. si pctm̄ ex sola misericordia dimittitur impunitum. Et similiter ex hoc sequit̄: ꝙ iusticia sit deo similis. q̄ deus nulli legi subiacet. ergo cum hoc sit incōueniens ⁊ impossibile apud deū: necesse est ꝙ peccatū legi subiaceat. Et si hoc. necesse est ꝙ apud ipsum sequat̄ dānatio: vel fiat pro eo satisfactio.

Oppo. argumentum. j.

¶ Ad oppositū autē sunt ratiōes prima talis. In infinitū excedit miserando misericordia dei misericordiā hominis. Si ergo misericordia hoīs laudat̄ ex remissione alicuius delicti sine satisfactione: cū ipsa dei misericordia sit in infinitū laudabilior: debet dimittere peccatū de sua misericordia sine aliqua satisfactiōe: ergo pōt haberi repatio ꝑ remissionē peccati sine satisfactiōe.

Secundum.

¶ Itē idem Ansel̄. Cū deus omnino nobis precipiat peccātibus in nos dimittere sine satisfactiōe videt̄ hoc ei repugnare. vt nobis ꝑcipiat qd̄ ipsū facere nō decet. Si ergo non dimittit nobis peccatū sine satisfactione: precipit nobis aliquid quod ipsum nō decet hoc aūt est incōueniēs: ergo debet dimittere peccatū sine satisfactiōe. ergo deberet fieri reparatio sine satisfactione.

Tertium.

¶ Item idē Ansel̄. Deus liber est ⁊ nulli legi subiacet. ergo si dimittit pctm̄ sine aliqua satisfactiōe: nō facit aliquam iniuriā: nec facit cōtra aliquā legē: ergo pōt dimittere pctm̄ sine satisfactione.

Quartum.

¶ Item idem. Ansel̄. nihil deo benigni⁹ excogitari pōt. Sꝫ maxima benignitas est in hoīe: vt iniuriā sibi illatā spōte dimittat: ergo cum in deo sit summa benignitas debet dimittere peccatum sine satisfactiōe: ergo primum.

Quintum.

¶ Item idem Ansel̄. Quicquid deus vult est decens ⁊ rectum: quia non vult nisi illud quod est iustum ⁊ decens. Si ergo vult dimittere peccatum sine satisfactione: nō facit inconueniens vel iniustū sed iustū ⁊ rectū: ergo iuste ⁊ recte potest reparare humanā naturā sine satisfactione.

Responsio.

¶ Rñ. ad hoc est intelligendum ꝙ indistincte potest cōcedi. passiua scz humana natura non potest reparari sine satisfactione. Sed cum dicitur. deus non potest reparare humanā naturā sine satisfactiōe notandum saluo meliori iudicio ſm beatum Ansel̄. ꝙ duobus modis est considerare diuinam potentiā. s. absolute: vel cum ordine. Considerandō diuinam potentiam absolute: cogitamus q̄dā virtutem infinitam: ⁊ ſm hunc modum nō est determinare diuinam potētiā: ⁊ conceditur hoc modo ꝙ potest reparare humanā naturam sine peccati satisfactione. Sed considerando ipsam cum ordine: sic eā cōsideramus in ordine iusticie ⁊ misericordie. ⁊ hoc mō cōcedit̄: ꝙ nihil pōt facere nisi cū mia ⁊ iusticia ſm ꝙ dicit Aug. sup Geñ. ⁊ exponit illud qd̄ dicit angelus in persona dei ad Loth. Nō possū q̄cq̄ facere donec exeā ⁊c. possū de potētia: sꝫ nō possum de iusticia. Si ergo loq̄mur de potentia dei ꝑmo mō: pōt bñ pctm̄ dimittere sine satisfactione. Si aūt loq̄mur de dei potētia vt intelligit̄ ordinata ſm iusticiā ⁊ misericordiā ſm qd̄ dr̄. deus pōt de iusticia: distinguendū est: q̄ iusticia dei idē est ꝙ diuina essentia. ⁊ cū hoc: ꝑ iusticiā q̄ dicit respectū ad creaturā: ꝯnotat̄ retributio vnicuiq̄ ſm meritū. Qñ ergo q̄rit̄ vtrū de⁹ de iusticia possit dimittere pctm̄ impunitū. pōt referri posse de iusticia ad ꝑncipale signatū qd̄ est diuina essentia. ⁊ tūc idē est posse de iusticia qd̄ posse de potentia. hoc modo pōt. Si autem referatur ad cōnotatū dicit Ansel̄. ꝙ tūc posse de iusticia est posse ſm ꝯgruētiā meritorū. ⁊ hoc mō dicit idē Ansel̄. Nō

Solutio ad primū argu. oppositi.

potest deus peccatū impunitū sine satisfactiōe di
mittere:nec peccator ad beatitudinē qualē habi-
turus erat añ peccatū:poterit ꝑuenire. ¶ Ad pri-
mū aūt dicendū: ꝙ misericordia hominis laudat̃
in remissione delicti sine satisfactiōe: cū homo est
priuata persona. cū aūt hō est ꝑsona publica vt iu
dex q̃ est minister iusticie:vituperabilis est remis-
sio culpe sine satisfactiōe ꝓpterea cū deus sit sum
mus iudex ⁊ ordinator iusticie:ad laudē eius non
esset dimittere peccatū sine satisfactione. ¶ Ad se

Ad secunduꝫ.

cundū qđ obijcit̃. ꝙ deus precipit in nos peccanti
bus sine satisfactione dimittere ⁊c. dicēdū ſm An
sel. ꝙ nulla est repugnantia: ꝙ deus p̄cipiat pec-
cantibus in nos sine satisfactione dimittere: ⁊ tñ
ipse nō dimittat. Nā hoc facit: vt nō presumam⁹
accipere qđ solius dei est. s. vindictā iniuriaꝝ: qđ
nō est nostrū: sed solius dei. Ad nullū eñ pertinet
vindictā sumere iniuriaꝝ nisi ad deū q̃ dñs est om
niū: vel ad iudicē q̃ est minister habēs potestatem
sub ipso ordinatā: ⁊ p̄cipit ꝓpter hoc nobis dimit
tere sine satisfactione: sed ipse debet vindictā face-

Ad tertium.

re. ¶ Ad tertiū dicēdū: ꝙ libertas arbitrij non est
nisi ad hoc qđ expedit aut qđ decet: sicut dicit An
sel. in lib. de lib. arbi. vnde nulla libertas esset si di
ceretur: deus potest facere malū. Si igit̃ nō decet
ſm ordinationē rōnis iusticie: vt ostēsum est: nec
expedit vt deus dimittat peccatū sine satisfactiōe
nō esset dicēda libertas si dimitteret̃ peccatuꝫ sine
satisfactione. ¶ Ad quartū dicēdū ſm Ansel. Nō

Ad quartum

benignitas dei dicēda est q̃ aliqđ indecēs operat̃
⁊ ideo nō est benignitas dei si sit cōtra iusticiam:
aut si ordinet ad indecētiā: vnde sicut iusticia sine
misericordia crudelis est ⁊ vitiosa: ita benignitas
sine iusticia vitiosa est: ⁊ ita si dimitteret peccatū
sine satisfactione: ista benignitas esset iniusticia ⁊
operaret̃ ad indecētiā in deo. vñ non esset benigni
tas. q̃ intellige ſm distinctionē predictā vñ An-
sel. Nō pertinet ad dei libertatē aut benignitatē:
peccantē qui non soluit deo: impunitū dimittere.

Ad quintum

¶ Ad quintū dicendū ſm Ansel. ꝙ aliqua sunt in
quibus sequitur: si deus vult hoc illud est iustum
Alia sunt in quibus nō sequit̃: sed seq̄tur: si deus
vult hoc: ergo ipse nō est deus vel ipē nō est iustus
q̄ quedā sunt q̃ velle deū est ꝯueniēs: ⁊ in talibus
sequit̃: deus vult hoc: ergo est iustū. Sūt etiā alia
q̃ velle deū est incōueniens: vt si vellet esse ignorās
⁊ mēdax: hoc velle esset incōueniens: ⁊ cōtra se vel
let ⁊ iniuste: ⁊ ideo in talibus nō sequitur: de⁹ vult
hoc: ergo hoc est iustū ⁊ decens: sed solū in illis q̃
velle deū est cōueniēs: vñ bene sequit̃: deus vult vt
pluat: hoc ergo est iustū: q̄ hoc nō est incōueniēs
deo: velle autē dimittere peccatū sine satisfactiōe
non est conueniens deo: sicut patet ex predictis.
vnde non sequitur ꝙ istud sit iustum: vnde dicit
Ansel. Si non decet deum aliquid inordinate aut
iniuste facere non pertinet ad eius libertatem ⁊ be
nignitatem peccātem qui non soluit deo: impuni
tum dimittere.

Membrum quintum.

Utrū hō ꝑ se possit satisfacere.

Habito ꝙ non potest reparari humana
natura sine satisfactione peccati per qđ
lapsa est: queritur vtrū homo hanc sa-
tisfactionem possit facere per se: ad cui⁹
rei inquisitionē querenda sunt duo. Primo gene-
raliter an possit homo satisfacere de aliquo pecca
to. Scđo an possit aliquo mō satisfacere ꝓ origi-
nali pctō: qđ ē pctm̄ ꝑ qđ natura hūana lapsa est.

Articulus primus

An possit hō gnaliter satisfacere de aliquo peccato. Argu. j. ꝙ sic.

Ad primuꝫ obijcitur sic. ij. Timo. ij. dicit̃
Deus semetipsuꝫ negare nō potest. Au-
gust. Cū sit iustus: nō potest negare suā
iusticiā peccantib⁹. Cū ergo pronior sit
ad miserendū per misericordiā q̄ ad cōdēnanduꝫ
per iusticiā: nō pōt negare suā misericordiā ad se
confugientibus. Cū ergo hō ꝑ liberū arbitriū pos
sit cōfugere ad misericordiā faciēdo qđ in se est: er
go per lib. arb. pōt cōsequi veniā ⁊ remissionē pec-
cati: ergo per libe. arbi. pōt satisfacere de peccato.

Secūdum.

¶ Item ad idē. Nulla iusticia exigit ab aliquo su
pra posse illius. Si igit̃ hō nō hꝫ potentiā satisfa-
ciendi supra suā potētiā: ergo summa iusticia nō
exigit ab eo ꝙ faciat pro peccato nisi ſm suā potē-
tiā. Sꝫ qđ est in sua potētia potest: ergo potest fa-
cere ꝓ peccato quātū exigit diuina iusticia: ergo ⁊
satisfacere. ¶ Cōtra. Offensa dei excedit omnem
creaturā: ⁊ hoc declarat Ansel. dicens. Considero
actionē malā. leuissimū quoddā video. Sed cum
intueor ꝙ sit cōtrariū volūtati dei: est grauissimū
dānū: ⁊ nulli dāno cōparabile intelligo. Si igitur
voluntati dei contrariū est grauissimū: ⁊ oē pecca
tū mortale sit hmōi: ergo oē peccatū mortale est
grauissimum malū: ergo offensa eius excedit om-
nem creaturā. Sed ſm mensurā peccati dꝫ fieri sa
tisfactio de peccato: ergo satisfactio ꝓ peccato mor
tali debet excedere oēm creaturā: ergo nec hō nec
aliqua creatura pōt satisfacere ꝓ illo. ¶ Item ad
idem. Querit Ansel. a discipulo suo quid reddes
deo pro peccato: ⁊ ille respondet: penitentiam: cor
contritū: abstinentiā ⁊ hmōi. Et Ansel. In omni-
bus his nō reddis deo qđ ei nō debeas ante pecca
tum: ⁊ hoc ratiōe creationis tue ⁊ boni qđ accepi-
sti a deo. vñ dicit sic. Omnia ista debes deo q̃ dicis
vñ tātus dꝫ eē amor ꝙ nullā leticiā sentire debeas
nisi de illis q̃ auxiliū aut spē dāt ꝑueniēdi ad deū.
hō itaq̄ etsi nō peccasset: se totū ⁊ qcq̄d facere pōt
deo dꝫ. Si ergo nō debēt ꝯputari in satisfactiōe ea
q̃ añ peccatū debent̃: ergo nō pōt hō aliqđ facere
qđ possit cōputari in pcti satisfactiōe: ergo hō per
se nō pōt satisfacere ꝓ pctō. Rñ. cū q̄rit̃ vtrū hō ꝑ

Respōdeo.

se possit satisfacere ꝓ pctō: dicēdū est ꝙ nō ꝑ se sine
dono gr̄e. ¶ Ad p̄mā rōnē in cōtrariū dicēdū: ꝙ si

Solō ad. j.

hō ad deū cōfugiat faciendo qđ in se est: de⁹ dat ei
gr̄am: ⁊ tñ hoc nō est ex dignitate hoīs faciēt̃ qđ
in se est: sꝫ hoc ex liberalitate sūme bonitat̃. Satis
factio est digna recōpēsatio ꝓ pctō: sꝫ q̄diu est hō
in pctō: est indign⁹ deo: nec aliqđ seruitiū dignuꝫ
deo facere pōt: ergo nec pōt de se facere satisfactio-
nē dignā: ergo ad hoc qđ satisfaciat dꝫ ꝙ de⁹ det di
gnitatē. s. gr̄aꝫ gratū faciētē ⁊ sic hō de se nō p̄t face
re satisfactionē de pctō sine diuino auxilio. ¶ Si
obijcit̃. Si hō faciat qđ in se est: deus dat ei gr̄am:
ergo ꝑ se pōt satisfacere: nō sequit̃: imo satisfaciet

Ad secunduꝫ

ex gr̄a sibi collata. ¶ Ad scđam rōnē cū dr̄. Deus
nō exigit a creatura supra posse: distinguendū est
ꝙ duplex est posse. Est eñ posse potētia actiua: et
est posse potentia susceptiua. A creaturā aūt rōna
li. s. hoīe nō exigit deus sup̄ posse potētia suscepti-
ua. potest eñ hō suscipere gratiā q̄diu viuit: qua
suscepta hꝫ potestatē satisfaciēdi de peccatis. vñ si
deus exigat ab homine satisfactionē: nō exigit su-
pra posse hoc modo dictū. Si aūt exigit ab hoīe q̃
est in peccato satisfactionem: q̄uis in homine nō
sit posse satisfacere potentia actiua: non est incon
ueniens: q̄ hoc accidit ex culpabili defectu homi-
nis renuentis aut negligentis suscipere facultatē
satisfaciendi: que est ex gratia.

Articulus secundus.

Consequēs

Utrū hō ꝑ se satisfacere possit ꝓ pctō originali. Argu. j. ꝙ sic.

Consequens est q̄stio vtrū possit hō ꝑ se
satisfacere pro pctō originali. Ad qđ sic.
Si aliq̄s pōt satisfacere de maiori pōt sa
tisfacere de minori. Sꝫ q̄libet hō per gra
tiā sibi datā pōt satisfacere de pctō mortali actua
li: qđ maius est q̄ peccatū originale: ergo quilibet
homo pōt satisfacere de peccato originali per gra
tiā sibi datā. Qđ aūt peccatū mortale actuale ma
ius sit q̄ originale: patet q̄ peccatū maius ſm dei
iusticiā magis punit̃. Sed peccatū mortale actua
le magis punit̃ q̄ peccatū originale: q̄ actuale pu
nit̃ pena duplici. s. pena dāni: q̃ est carētia visiōis
dei: ⁊ pena sensibili: q̃ est pena gehēne. Originale
v̄o solū punit̃ pena dāni. s. carētia visionis dei: er-

Secūdum.

go actuale est maius originali. ¶ Itē sicut dicūt
sancti. De⁹ nō dimittit peccatū in parte: sed in to
to: ⁊ hoc est intelligendū ſm sanctos: ꝙ dimitten
tendo vnū peccatū dimittit aliud quātū ad offen
sam ⁊ pene eterne reatū. Unde dicūt sancti ꝙ pro-
phanū est a deo in parte sperare veniā. Sed homi
ni facienti qđ in se est per gratiā iustificationis si-
bi datā dimittit̃ peccatum actuale mortale: ergo ⁊
peccatū originale sibi dimittit̃ ꝑ gratiam faciēdo
qđ in se est: ergo q̄libet hō per gratiā iustificatōis

Quartum

pōt satisfacere pro peccato originali. ¶ Itē in adā
idē fuit numero peccatū originale ⁊ actuale: ergo
si adam satisfecit ꝓ peccato actuali: satisfecit pro
originali: ergo si nō est in nobis peccatū originale
nisi ab ipso: ptꝫ ꝙ deletū est peccatū originale per
satisfactionē ade: ergo per hominē potuit fieri sa

Quintum

tisfactio. ¶ Itē sicut lux ⁊ tenebre opponunt̃ ita
peccatū ⁊ gratia opponunt̃ ſm Damasce. Sed ad
ueniente luce nullo modo remanēt tenebre. ergo
adueniente gratia in adā ⁊ in sanctis patribus: si
cut in abrahā in iacob: nullo modo tenebra origi-
nalis peccati potuit remanere: q̃ excludit a visiōe
dei: ⁊ excecat oculū mentis ne intueat̃ gloriā dei:
ergo potuit fieri satisfactio ⁊ remissio peccati ori-
ginalis per gratiā iustificatiōis sine incarnatiōe

Sextum.

filij dei. ¶ Item q̄diu fuit morb⁹: fuit medicina.
Cū ergo per virtutē circūcisionis remitteret̃ suo
tempore originale peccatū sicut modo per baptis-
mū. Nō necesse fuit ꝓpter remissionē illius deuꝫ

Contra.

incarnari. ¶ Ad oppositū sic obijcitur. Nihil po-
sterius natura pōt agere in id qđ est prius natura
Sed motus quicūq̄ voluntarius est naturaliter
posterior pctō originali: ergo nullus motus volū
tarius pōt in peccatū originale: ergo nullus mot⁹
voluntarius pōt esse remissorius peccati origina-
lis. Sed omnis motus noster satisfactori⁹ est mo
tus voluntarius: ergo nullo modo pōt esse ad de-
letionē originalis. ergo homo nullo modo pōt sa
tisfacere pro peccato originali. Qđ aūt oīs motus
voluntarius sit posterior natura peccato origina
li: ptꝫ q̄ cōceptio hoīs antecedit oēm motum vo-
luntariū in ipso. Sed peccatum originale cōcomi
tatur conceptionem: ergo peccatum originale an-
tecedit omnem motū voluntariū in homine: ergo
⁊ satisfactoriū ⁊ quēlibet alium. Qđ autem pecca
tum originale ꝯcomitetur conceptionē: ptꝫ ꝑ p̄s.
dicentem. Ecce eñ in iniquitatibus cōceptus suꝫ:
⁊ in peccatis conce. me ma. mea. ¶ Item ſm ꝙ di

Anselmus.

cit Ansel. Nō sufficit ad hoc ꝙ aliquis satisfaciat
reddere qđ ablatū est: nisi etiā plus restituat q̄ ab
stulit. Sed homo pri⁹ per peccatū originale se to-
tum ⁊ totā humanā naturā in posteris deo abstu
lit. Roma. v. sicut per vnū hominem mors intra-
uit in hunc mundū: peccatum intrauit: ⁊ per pec
catuꝫ mors: ⁊ ita in omnes pertransijt: in quo om
nes peccauerūt: ergo nullus homo potest satisfa-
cere pro peccato originali: q̄ oporteret ꝙ plus red
deret q̄ se totuꝫ: ⁊ plusq̄ sit tota humana natura
qđ nō pōt esse. ¶ Itē Ambro. super illud Heb. ij.

Ambro.

Decebat enim eū propter quē oīa ⁊ per quē om-
nia qui multos filios in gloriā adduxerat: autorē
salutis eoꝝ per passionē cōsummari nisi xp̄s mo-
reretur homo nō redimeretur: ⁊ nō redempt⁹ pe-
riret. Sed nisi xp̄s incarnaretur: nō moreretur: ⁊
sic homo periret penitus: hoc aūt est impossibile
ſm Ansel. ⁊ a summa bonitate penitus alienum:
vt creaturam rationalem perire penitus sinat: sꝫ
redemptio humane nature fit per satisfactionem
peccati originalis: ergo ad satisfactionem peccati
originalis necessaria est incarnatio xp̄i. ¶ Item.
Roma. v. In quo. s. adam oēs peccauerunt. Pec-
catum enim originale transijt in oēs hoīes. Uñ. j.
corin. xv. Et sicut in adam oēs moriuntur. ita ⁊ in
xp̄o omnes viuificabuntur. Peccatum ergo origi
nale vniuersale est omni nature humane. Sed sa-
tisfactio hominis vnius est bonum singulare: er-
go nulla satisfactio alicuius hominis est cōmēsu
rabilis culpe originali. Sed ſm mensurā peccati
deberet fieri satisfactio ꝓ peccato: ergo nullus ho
mo singularis potest satisfacere pro peccato origi
nali: etiā si sibi gratia conferatur. Posset dici ad
hoc ꝙ immo poterit hō satisfacere ꝓ peccato ori-
ginali. ſm ꝙ in se est: q̄ sic singulare est: ⁊ ei⁹ satis
factio singularis. ¶ Cōtra. Peccatū originale nō
est in aliquo singulari. sicut in petro: q̄ petrus est
vel q̄ hoc singulare est: sed q̄ est de genere ade: vñ
in ipso est a parte sui generis: ⁊ nō a parte sue ꝑso-
ne: ergo peccatū originale in quocūq̄ homine sit
est vitiū generis. Satisfactio autē hoīs singular̃
est actus persone: sed nullus actus personalis po
test expiare vitiū generis: ergo nullo modo potest
aliquis homo satisfacere ꝓ peccato originali: nec
in se: nec in alio. ¶ Itē sicut est ponere genus hūa
num ⁊ quālibet partē illius generis: ita est ponere
vitium personale: qđ est vitiū persone sicut pecca-
tū aliqđ actuale qđ est ex voluntate alicuius ꝑso-
ne: ⁊ est ponere peccatū generale pctm̄ toti⁹ gene-
ris: ⁊ hoc est peccatū originale. Sed sicut se hꝫ cul-
pa ad personā: ita se hꝫ satisfactio culpe ad perso-
nā. Sed persona non habet potestatem nisi in il-
lum actuꝫ cuius est principium. Cum ergo actus
culpe originalis nō sit actus voluntarius alicui⁹
persone hominis ꝙ sit filius ade: sed est vitiuꝫ ge-
neris: ergo nec satisfactio illius erit ex actu perso
ne. ¶ Item differt dicere naturam: ⁊ rem nature:
sicut dicit Hylarius: q̄ natura dicitur ipsa spe-
cies sicut homo: res nature vero dicit personam
Res autē nature nunq̄ dat esse nature: sed magis
econuerso. Sed qđ nunq̄ potest esse principiuꝫ ad
esse alicuius: nec ad reparationē esse: ergo res na-
ture humane non potest esse principiū repatiōis
esse humane nature. Sꝫ reparatio humane natu-
re fit ꝑ satisfactionē peccati originalis: ergo satis-
factio peccati originalis nō potest fieri per aliquā
personā humanā: ⁊ ita nec per aliquē hominē sin
gularē. ¶ Itē oē peccatū est iniusticia. Sed que
dā est iniusticia quā facit homo sibi: ⁊ hoc fit per
peccatum actuale. Alia est iniusticia que fit homi
⁊ hoc fit per peccatū originale. Sed ſm modū fiē
di peccatū est satisfactio pro peccato. Sed iniusti-
cia q̃ est a peccato originali inest persone isti⁹ ho-
minis ab alio ⁊ non a se: ergo ⁊ iusticia per quā fit
satisfactio pro pctō originali fiet persone hoīs ab
alio: ergo nullus homo potest satisfacere ꝓ pecca
to originali: etiam pro eo quod est in ipso: sed opor
tet ꝙ sit ab alio satisfactio.

Responsio. Ad satisfactionē peccati requirit̄ gratia dei per quā fit absolutio reatus eterni ⁊ substinētia pene tpalis. primū est ex dei misericordia. scōm ex iusticia. ideo sicut ad remissionez peccati actualis qđ est pctm̄ hoīs ex seipo: reqritur cum gratia dolor seu cōtritio ad hoc vt satisfaciat ꝓ peccato. q̄ quidē est pena tpalis: ita ad satisfactionez originalis peccati qđ est pctm̄ hoīs ab alio cōtrariū nō ab actu suo: requirit̄ cum gratia exolutio pene tpalis ab alio siue ꝑ aliū vt locuz habeat diuina iusticia.

Solutio. Ad primū.

¶ Ad id ergo qđ primo obijcit̄. Respōdetur. ꝙ cū pctm̄ actuale sit ab actu ꝑsone ex ipa. peccatū vero originale est ex vitio nature ipius ꝑsone: ⁊ nō ex ipa sꝫ ab alio. sicut dicit ansel. qꝛ ꝑsona corrūpit naturā sed natura corrūpit personā ideo nō seqtur: ꝙ si ꝑsona pōt satisfacere ꝓ actuali: ꝙ possit satisfacere ꝓ originali qđ est minꝰ. quia originale ⁊ actuale nō sunt peccata eiusdē generis. ⁊ ideo nō est ꝓpria ꝯparatio ꝺm magis ⁊ minꝰ īter ea.

Ad scōm.

¶ Ad scōm dicendū. ꝙ cū dicitur. deꝰ non pōt dimittere peccatum in pte sed in toto: hoc intelligēdū est q̄tū ad offensam ⁊ reatū eterne pene: quā deus dimittit ꝑ gratiā iustificatiōis de sua summa misericordia. Sed nō est intelligēdū de debito tpalis pene q̄ requirit̄ ratione iusticie. aliter deus relinqret peccatum impunitū.

Ad tertium.

¶ Ad tertiū dicēdū. ꝙ duplex honor debetur deo. vnus in natura. alius in ꝑsona. honorē in natura aufert culpa originalis. honorē ꝑsone culpa actualis. Honorē ergo in persona quē abstulit culpa actualis ꝑ gratiaz iustificationis pōt deo reddere ꝑsona: honorem vero in natura: quē abstulit culpa originalis: nō pōt deo reddere persona alicuius hoīs: nisi sit talis q̄ preponderet in plusq̄ sit tota hūana natura.

Ad quartum

¶ Ad quartū dicendū. ꝙ originale ⁊ actuale in adā fuit idem q̄tū ad actū. sed nō fuit idē q̄tum ad reatū. Peccatū enim ade duplicem habuit reatū qꝛ si ipe seruasset preceptū a deo datū: esset remunerationis causa q̄tū ad ꝑsonā ⁊ q̄tū ad naturam. qꝛ ex obediētia remunerationē habuisset in se ⁊ in sua posteritate. sicut dicit ansel. ideo ⁊ reatus fuit duplex in ꝑuaricatione p̄cepti. Actualis inq̄tuz abstulit premium persone ⁊ originalis inquātuz abstulit premiū nature. Unde pctm̄ ade obligauit ꝑsonā ⁊ obligauit naturā. maxime qꝛ tota erat in adā ⁊ eua. Et sic persona corrūpit naturā vt dicit Ans. Nec sequit̄. adā ꝑ gratiā satisfecit ꝓ reatu actuali. ergo ⁊ ꝓ originali. qꝛ ꝑsona ade potuit ꝑ grām satisfacere de reatu ꝑsone. sed nō ꝓ reatu nature. sicut ostēsum est supra.

Ad quintum

¶ Ad quintū dicendū. ꝙ in patribꝰ ꝑ gratiā dimittebat̄ pctm̄ originale q̄tum ad offensam ⁊ reatū pene eterne: que erat tenebra eterne carētie visionis dei. Non tñ dimittebat̄ pena tpalis que erat carētia visionis dei: quousq; fuisset satisfactū ꝑut dictū est.

Ad sextum.

Et simil'r dicendū est ad vltimū. qꝛ medicina circūcisionis sanabat originale q̄tum ad offensam ⁊ eternū reatū: sed nō q̄tum ad tēporalem.

Membrum sextum.

Utrū satisfactio ꝓ originali fieri possit per creaturaz aliam.

Demōstrato ꝙ homo nō pōt satisfacere per se de peccato: per qđ est lapsa humana natura. Queritur vtrum satisfactio possit fieri per aliam creaturam: ⁊ queruntur duo. Primo vtrum possit fieri per angelicam naturam. Secundo an per aliquam aliam creaturam.

Articulus primus.

Qđ sic. Argumen. j.

Ad primū obijcitur sic. sumpta propositione quā accipiūt sancti. Qꝛ hō cecidit per aliū impellentē: cōueniens est ꝙ habeat aliū releuātē: ergo cū homo cecidit per angelū impellentē: cōueniēs est vt habeat angelū reuelantē: ergo cōueniēs est vt satisfactio fieret per angelū.

Secūdum.

¶ Itē Roma. v. Multo magis iustificati in sanguine ipsius saluierimꝰ ab ira per ipsum glo. Ut sic iusticia vinceretur diabolus. qđ cōsequēter explanat: qꝛ cū in xp̄o nihil dignū morte inueniret: occidit euz tñ: ⁊ ideo iustū est: vt debitores quos tenebat liberi dimittant̄. Si ergo hec est ratio quare diabolus iuste perdidit oēs in quibus dñiuz habebat añ passionē: qꝛ misit manum in illū in quo nihil iuris habuit: et ꝓcurauit eius mortē: ergo cū ista ratio posset seruari: si angelus accepisset carnē ⁊ diabolus procurasset eius mortē: ꝑ angelū de iusticia posset fieri satisfactio.

Contra.

Contra. De rōne iusticie est: vt qui peccauit satisfaciat qꝛ ille q̄ obligauit debet soluere debitū: sed in satisfactiōe ꝓ peccato originali dꝫ seruari iusticia: ergo per hoīem debet fieri illa satisfactio nō per angelū. ¶ Itē reatus peccati originalis obligat totā humanā naturā: ⁊ oēs illiꝰ generis seu nature ad dānationē eternā. Sed nullus angelus pōt ex se equari toti humane nature. Si ergo in satisfactione sicut dicit Ansel. oportet fieri restitutio de ablato: ⁊ emēda de iniuria. Et ita illud per qđ fit satisfactio debet esse maius q̄ ꝯmissuz: ⁊ oportet plus reddere q̄ fuit ablatū: ergo opꝫ ꝙ ille ꝑ que fit satisfactio de peccato originali: sit tantus: ꝙ possit equari toti humani nature: ⁊ ꝙ etiā plus valeat. Sꝫ nullus angelus singularis est hmōi: ergo per nulluz angelū potest fieri satisfactio hmōi. ¶ Itē ⁊ si homo reparetur: oportet ꝙ restituatur ad dignitatē illā: quam habiturus erat ante peccatuz: si nō peccasset. Sed si reparet̄ per angelū: non potest restitui ad illā dignitatē: ergo ꝑ angelū nō potest nec dꝫ repari. Qđ aūt nō posset restitui ad illā dignitatē quā habiturus erat si nō peccasset: si reparet̄ ꝑ angelū: pꝫ qm̄ si nō peccasset esset eq̄lis angelis dei in celis. ⁊ hoc idē nobis ꝓmittit̄ post reparationē ⁊ resurrectionē. Mat. xxij. Mar. xij. Luce. xx. Erūt sicut angeli dei in celo. Si aūt reparet̄ ꝑ angelū: nullo mō poterit ꝑuenire ad illā dignitatem ꝙ sit eq̄lis angelis: qꝛ hō factꝰ est ad imaginē ⁊ similitudinē dei. Gene. ij. Sed rōne sue reparationis dꝫ hō seruitiū ei ꝑ quē reparatꝰ est. ergo si per angelū reparet̄: esset ei angelus dñs. hoc aūt nō decet dignitatē humanā. ergo nullo mō pōt eē ꝙ hō ꝑ angelū reparet̄ ad suā dignitatem.

Anselmus.

Et iste due rōnes fundant̄ sup autoritate. Ansel. q̄ dicit. Quecūq; alia ꝑsona hoīem a morte redimeret: eiꝰ seruus idē hō recte iudicaret̄: qđ si esset nullatenꝰ restauratus esset in illā dignitatē quā habiturus erat: si nō peccasset cū ipse q̄ nō nisi seruus dei ⁊ eq̄lis angelis bonis futurus erat: seruus esset eiꝰ: q̄ deus nō esset.

Responsio. Solo ad. j.

¶ Cōcedēdū igit̄ ꝺm Ansel. ⁊ ṽitatē ꝙ nō potuit hō nec debuit ꝑ angelū repari. ¶ Ad primā rōnē in ꝯtrariū dicēdū. ꝙ idē ordo seruatus est in lapsu ⁊ in reparatiōe hūani gn̄is: qꝛ sicut ibi fuit cōsensus mulieris cā peccati malo angelo eidē suggerēti. Gen̄. iij. ita cā reparationis hoīs fuit cōsensus mulieris bono angelo eidē nūciāti. Luc. j. Cui respōdet virgo. Ecce ancilla dñi ⁊c. Ad istuz em̄ consensum cōsecuta est incarnatio: ⁊ propter hoc dicitur causa reparationis. Et sic patet qualiter ordo reparationis consequitur ad ordinem lapsus. Unde sicut in lapsu fuit malus angelus suggestor: ita in reparatione fuit bonus angelus nostre

Ad secūdum.

lus nostre reparationis predicator. ¶ Ad secūdā dicēdū ꝙ ratio iusticie in nostra redēptione respicit ꝙ fiat satisfactio. Sed de exigētia iusticie est: ꝙ qui peccauit satisfaciat. Angelus aūt nō peccauit ⁊ ideo nō esset satisfactū: si per angelū incarnatuz fieret satisfactio: qm̄ ⁊ si diabolus mitteret manū in angelū icarnatū: nō tñ fieret satisfactio. ¶ Ad illud ṽo qđ obijcit̄: ꝙ diabolꝰ iuste detinebat hominē ⁊c. Rñ. Ansel. q̄uis hō iuste a diabolo torqret̄: ipsum tñ iniuste torquebat. hō nāq; meruerat vt puniret̄: nec ab illo cōuenietius q̄ ab illo cui cōsenserat vt peccaret. diaboli ṽo nullū meritū erat vt puniret: immo tanto faciebat iniustius quāto nō ad hoc amore iusticie: sed instinctu malicie impellebatur ad torquendum.

Articulus secundus.

Utrum fieri possit ꝑ aliaz creaturaz ab angelo. Argumē. j.

Secundo queritur vtrū possit fieri reparatio humani generis ꝑ creaturā aliaz ab angelo. Ad qđ sic obijcit̄. Aug. Diuina iusticia nō plus exigit in pena: q̄ cōmissum fuerit in culpa. Si ergo cōmissum est in culpa ade a pura creatura: ergo nō exiget satisfactionē nisi pure creature: ergo pura creatura poterit satisfacere.

Secundum

¶ Itē tota bonitas humani generis est finita: qꝛ ipsa est creata: ⁊ oīs creatura est finita: ergo posset inueniri vel creari deo pura creatura ꝑ quā posset esse recōpēsatio bonitatis amisse: ergo in aliqua creatura posset esse equiualētia bonitatis amisse: ergo per illā potuit fieri reparatio.

Contra.

¶ Contra. sicut dicūt sancti: maius est de impio facere piū: q̄ creare celū ⁊ terrā. Sed ꝑ lapsum humani generis oēs ceciderūt in impietatem: ergo ad hoc ꝙ de impijs fiant pij: opꝫ ꝙ interueniat maior actio q̄ fuerit creatio celi ⁊ terre. Si ergo actio maior nō potest venire nisi a virtute creatoris oīpotētis: pꝫ ꝙ per nullā virtutē creature pōt fieri hmōi actio q̄ est reparatio humani generis.

Anselmus.

¶ Itē Ansel. Necesse est ꝙ bonitas dei per incōmutabilitatē suā perficiat in hoīe qđ incepit. ¶ Itē hoc nequit fieri vt fiat hoīs reparatio: nisi sit qui soluat deo ꝓ peccato hoīs aliq̄d maius q̄ oīe qđ p̄ter deū est. Ex quo sequit̄: ꝙ ille q̄ poterit dare de suo aliquid maius: q̄ oīe qđ nō est deus: poterit hanc satisfactionē facere: ⁊ nō alius. Sed nulla creatura pōt dare aliq̄d qđ sit maius q̄ oē qđ est preter deū nisi deꝰ solus: qꝛ nihil est maius oīm que sunt p̄ter deū nisi deus solus: ergo solum hanc satisfactionē potest facere solus deus: ⁊ non aliq̄ creatura.

Responsio. Solo ad. j.

Rñ. Cōcedēdū ꝙ nulla pura creatura pōt hanc satisfactionē facere. ¶ Ad primā rationē in cōtrariū dicēduz ꝙ quātitas peccati ade debet attēdi quātū ad ista tria. s. quātū ad peccantē: ⁊ quātū ad inordinationē peccati: ⁊ quātū ad illum in quē peccat̄. Et ꝙ quātitas peccati debeat attendi ꝑ cōparationē ad illū in quē peccat̄: patet qm̄ si aliquis offenderet regē ⁊ militē: plus offenderet offendēdo regē q̄ militē: ⁊ ita quātitas istiꝰ offense attendit̄ ex parte eius in quē peccat̄: his ergo modis attēdit diuina iusticia quātitatē peccati ade: licet ergo peccatū ade quātū est ex parte peccantis: fuerit solius creature: tamē peccauit adā in bonū infinitū. s. in deū. Item deordinauit ⁊ reā fecit totā humanā naturā: ergo ꝺm istos duos ad minꝰ est peccatū ade infinitū ⁊ trāscēdēs oēm humanā creaturā. Si ergo deꝰ dꝫ exigere in pena quātū cōmissum est in culpa: patet ꝙ debet exigere penā infinitā ꝓ peccato ade. Aut si admittat satisfactionē debet fieri satisfactio a tali persona in qua sit infinitū bonū: ⁊ a qua fit ordinatio totius humane nature. Sed nulla pura creatura est hmōi ⁊ propter hoc de iusticia non fuit vt per purā creaturā fieret hmōi satisfactio.

Ad secunduz.

¶ Ad scōm dicenduz ꝙ bonitas creature finita est in se: tñ ipsa ordinata est ad infinitū bonū. Quādo ṽo ipsuz offendit deordinata est ad illo: ⁊ est rea infiniti mali. Cū ergo bonitas creature sit finita: patet ꝙ nulla creatura pura posset humane nature restituere illud a quo deordinata est per peccatū: qꝛ bonitas creature cū sit finita: nō potest recōpēsare humane nature bonitatē infinitā. Jā igit̄ habemus ꝙ ꝑ deuz fieri deberet repatio: nō ꝑ aliquā creaturā purā.

Membrum septimum.

Qđ repatio generis hūani debuit fieri ꝑ hoīem deū. Argumen. j.

Probato ꝙ reparatio hūani generis nō possit fieri sine satisfactione: ⁊ ꝙ nō possit fieri per hoīem purum: nec per creaturā aliā: oñdēdū est ꝙ debeat fieri ꝑ hominem deū. ¶ Ad qđ sic obijcitur Eiusdē virtutis est creare ⁊ recreare. s. virtutis infinite. ergo sicut in creatione nō intercidit aliqđ mediū: nec vnitur deus in creando alicui creature: ergo nec in creando vnietur alicui creature. nec deberet cadere actio creature media ad hoc qđ recreet humanū genus ergo ꝑ se deberet recreare humanā naturā.

Secūdum.

¶ Itē solo verbo voluit deus creare oīa. Gen̄. j. Dixit et facta sunt. ergo solo verbo nō vnito alij debuit reparare. Non ergo sequit̄ ꝙ verbū caro factū sit ad hoc vt hō reparetur.

Tertium. Ansel.

¶ Itē Ansel. Nō est sapiens qui nō vult vitare indecētiā cū possit. Sed miseria mors: sitis: esuries ⁊ passibilitas: ista nō decent diuinā naturā: ergo si vellet deus ista accipere: diceremus ipsum insipientē. Sed ista cōcomitant̄ humanā naturā: ergo nō decet deū vt accipiat ⁊ vniatur humane nature ad hoc qđ satisfaciat pro peccato hominis. Et hoc est qđ dicit Ansel. ponendo opinionē infideliū. Si dicitis ꝙ hec omnia nō potuit facere deus solo iussu: quē cūcta creasse iubendo dicitis: repugnatis vobismetipsis: qꝛ impotentem ipsum facitis. Ecce super hoc fundatur secūda obiectio. Deīde dicit: aut si fatemini qꝛ potuit sed nō voluit nisi hoc modo: quomō sapientē potestis eū ostēdere. quē sine vlla ratione tā indecentia velle pati asseritis.

Contra.

¶ Contra si deus solo verbo ⁊ solo iussu liberasset humanā naturā: ergo liberasset eā per potentiā suā sine satisfactione commissi: ergo dimisisset peccatū hoīs impunitū: hoc aūt est impossibile: ergo nō debebat liberare genꝰ humanū per potentiā solā: nec per solū iussum. ꝙ autē deus nō debuit peccatū dimittere impunitū patet: quia sicut deus non potest facere malum: ita nec potest facere aliquid inordinatū. Sed peccatum inordinatū non dimittitur nisi satisfactio vel pena sequatur: sicut dicit Ansel. ergo non debuit dimittere peccatū sine satisfactione. ¶ Item deus non debeat satisfacere licet posset: solus autem homo inter creaturas omnes debeat satisfacere: sed non potest propter quantitatem peccati: ergo necesse est ꝙ satisfaciat deus qui potest: ⁊ homo qui debet: ergo debet satisfacere deus homo et non solus deus: nec solus homo: ⁊ hoc est quod dicit Ansel. Non potest facere hanc satisfactionem nisi deus: nec eandm nisi homo. alioquin non satisfaceret homo. Si ergo constat ꝙ necesse est hominem reparari: nec hoc valet esse nisi fiat predicta satisfactio: quam non potest facere nisi deus: nec debet nisi homo: necesse est igitur ꝙ eam faciat deus homo. ¶ Item ad hoc ꝙ sit satisfactio predicta oportet ꝙ sit ab illo qui possit: et

ab illo q̄ dz. Sz hoc nō pōt inueniri nec ī solo deo nec in solo hoīe nisi vniat̄ deus hoī: qꝛ deꝰ potest sz nō debet homo ꝟo debet sz nō pōt. ergo oportet ꝙ ille faciat hāc satisfactionē q̄ sit hō deꝰ: nō alius ⁊ alius: ⁊ hoc est qd̄ dicit Ansel'. Si nō sit idē deꝰ qd̄ ⁊ hō: impossibile est ꝙ ambo nō faciāt qd̄ fieri necesse est. s. reparationē humanā. Nā deꝰ nō faciet qꝛ nō debet: nec hō: qꝛ nec pōt: vt ergo hoc faciat deus hō: necesse est ipsuz esse ꝑfectū hoīem ꝑfectū deū: qui hāc satisfactionē facturus est.

Responsio.

¶ Nō concedēdū est ꝙ hāc satisfactionē requirit necessitas iusticie: vt fiat ꝑ deū vnitū humane nature.

Solō ad .j.

¶ Ad primā rationē in cōtrariū dicendū: qd̄ nō est simile omnino de actu creationis ⁊ recreationis. Nam actus creationis est solū per rationē potētie. ⁊ cuz illa potētia sit infinita ⁊ causa sui operis nō exigit aliquā creaturā mediā in creādo: immo hoc repugnaret summe potētie: qd̄ operaret̄ ꝑ mediū aliqd̄ quātū est de ratione potētie: qꝛ si exigeret̄ creatura media: iā nō esset tota causa sue operationis: et propter hoc in creatiōe rez nō operatus est deus per creaturā humanā mediā. Recreatio aūt non solū est per rationē potētie: sed cū hoc per rationē iusticie: qꝛ in recreatione agitur de dimissione peccati: ad quā de iusticia sequit̄ satisfactio: sicut probatū est superius: ⁊ qꝛ hāc satisfactionē potest facere deus: sed nō dz de se: cū debet homo sed nō potest: ꝑpter hoc oportet ꝙ in recreatione vniat̄ deꝰ humane nature.

Ad secunduz.

Et per hoc pz rñ. ad scōm.

Ad tertium

¶ Ad tertiū dicendū. ꝙ deus penalitates nō assumpsit sine ratione: sed summa ratione ⁊ altissimo consilio sapientie dei. vñ dicit Ansel'. Nōne videtur satis necessaria ratio cur hoc deꝰ facere que diximꝰ debuit: qꝛ humanū genus tā preciosum opus eiꝰ omnino perierat nec decebat vt qd̄ deus de homine ꝑposuerat: penitus annihilaretur: nec eiꝰ propositū ad effectū duci poterat: nisi genus humanum ab ipso creatore suo taliter liberaretur. Jam ergo habemus ex predictis: ꝙ per hominē deū dz fieri reparatio hūani generis ⁊ satisfactio peccati.

Questio secunda de conuenientia incarnationis christi.

SEquitur de conuenientia incarnationis: circa quā inquirenda sunt ista. Primo de cōuenientia incarnationis posita natura lapsa. Deinde de cōuenientia incarnationis: si non fuisset natura lapsa. Jtē quantum ad primū queritur in primis de cōuenientia incarnationis a parte vnibiliū in generali. Deinde a parte vnibiliū in speciali. Primo querit̄ vtrū diuina natura ⁊ humana sint vnibiles adinuicē. Secundo in speciali vtrū diuina natura sit vnibilis humane nature. Tertio vtrū abstractis personis sit vnibilis diuina natura. Quarto vtrū sit vnibilis in vna ꝑsona tm̄: vel etiā in pluribus personis. Quinto dato ꝙ in vna tm̄: q̄ritur in qua. Sexto ex parte humane nature q̄rit̄ de vnibilitate per cōparationē ad naturā angelicā. Septimo de vnibilitate ꝑ cōparationē ad oēm aliā creaturā. Octauo vtrū hūanitas assumpta debeat esse nostri generis. Nono vtrū hō ille debuit esse adā. Decimo vtrū hō ille debuit plasmari ꝑ viam generatiōis: Undecimo vtruz cōueniens fuerit eductio carnis xpi de viro ⁊ muliere. Duodecimo vtrū cōuenientius educat̄ xpi caro de viro q̄ de muliere vel econuerso. Tredecimo de cōuenientia incarnationis si nō fuisset natura humana lapsa per peccatum.

Membrum primū.

Utrū diuina ⁊ hūana natura sint vnibiles ad inuicem.

PRimo ergo queritur in generali: vtruz diuina natura ⁊ humana sint vnibiles adinuicē.

Augu.

Aug. in lib. de aīa ⁊ spiritu. Similia gaudent similibꝰ. Ex hoc em̄ est corpus vnibile anime: qꝛ infimū aīe. s. fantasma vel fantasticus spiritus: ⁊ supremū corporis. s. sensualitas similia sunt: ergo cū natura diuina ⁊ humana sint similes. cū sit hō ad imaginem dei factus: patet ꝙ sunt vnibiles. ¶ Jtē Augu. in lib. de aīa ⁊ spū. Sicut supremū aīe. s. intelligentia siue mēs imaginē ⁊ similitudinē gerit sui superioris. i. dei. vñ eiꝰ susceptiua esse potuit ⁊ ad vnionē ꝑsonalē: sic supremū carnis. s. sensualitas anime gerēs similitudinē ad vnionē ꝑsonalē eiꝰ essentiā suscipere pōt. Similis ergo est cōparatio q̄tū ad vnibilitatē mētis q̄ est sup̄ma pars aīe ad deū. et sensualitas q̄ est sup̄mū carnis ad aīam: sicut ergo sensualitas carnis naturaliter est vnibilis ipsi aīe vnione ꝑsonali: ita naturali ordine aīa hūana erit vnibilis deo vniōe personali.

Cōtra. arg. j.

¶ Contra. Oīa vnibilia sunt similia. Sed oīs similitudo est s̄m aliquā formā cōem: ergo oīa vnibilia hn̄t aliquā formā cōem. Sed nō est accipere alq̄d cōe dei ⁊ hominis siue creatoris ⁊ creature: nec in genere nec in specie: ergo nō est accipere aliquo modo similitudinem inter deū ⁊ hoīem: ergo natura diuina ⁊ humana nō sunt vnibiles

Secūdum.

¶ Secūda rō ad idem Nulla inter que est penitus distātia improportionabilis sunt vnibilia. Sed creator ⁊ creatura sunt huiusmodi: qꝛ distantia est inter hec infinita sicut inter finitū ⁊ infinitū: ergo nullo modo sunt vnibilia.

Respōsio ad primum.

Rñ. dicendū ꝙ similitudo dupl'r attēditur inter aliqua. Aut s̄m formā cōem participatam ab illis: ⁊ hoc modo nō est similitudo aliq̄ inter naturam diuinam ⁊ humanā creaturam. Uel s̄m cōuenientiam proportionis vnius ad alterum: et hoc dupliciter. Uno modo cōparando duo ad tertium: ⁊ hoc modo iusticia increata ⁊ creata cōueniunt: sed non in aliqua forma cōmuni genere et specie: quia iusticia increata est substantia diuina iusticia ꝟo creata est qualitas: sed cōueniunt in habitudine ad eundem effectum: qui est reddere vnicuiq; quod suum est. Alio modo attendit̄ hec similitudo cōparādo vnum ad alterum. vt si dicā Deus est bonꝰ: creatura est bona: bonitas increata ē bonitas ꝑ essentiā. s. ipe deꝰ: ⁊ ad hāc ordinat̄ bonitas creata. Hoc ergo qd̄ dico ordinari ad illā facit ꝯueniētiā ⁊ sil'itudinē bonitat' create ad increatā. Nō t̄n̄ ē dicēdū: ꝙ bonitas īcreata sit sil's bonitati create sz ecōuerso qꝛ nūq̄ determinat̄ sil'itudo respectu alicuiꝰ deterior': sz respectu maior' vel eq̄lis. Sicut ergo domꝰ in ope sil'is est domui vel arti in mēte: eo ꝙ facta est ⁊ ducta in eē s̄m illā sz nō dr̄ ecōuerso ars sil'is domui. ita creatura sil'is dr̄ creatori: qꝛ est ordinabilis illi: ⁊ nō ecōuerso: q̄ sil'itudo attēdit̄ in ordine vel habitudine vniꝰ ad alterā: ⁊ ex hoc sunt vnibiles.

Ad secūdum.

Ad scōz dicēdū ꝙ q̄dā est distātia essentialis rei ad rē: ⁊ hoc mō infinita est distātia nature diuine ad naturā creatā. alia est distātia rez s̄m eē ordinis: ⁊ hec nō est infinita creature ad creatorē: ⁊ s̄z istā minꝰ distat hō a deo q̄ aliq̄ alia creatura: qꝛ vltimū corpꝰ in natura est corpꝰ hūanū cōicās cū oī corpe in natura. similiter vltima forma in natura est aīa rōnalis: ⁊ inde est ꝙ om̄ia alia ordinant̄ ad hoīem: ⁊ ideo est propinquior deo: ⁊ ita est ei vnibilis.

Membrum secundum.

Sequitur

Utrū natura diuina sit vnibilis hūane. Arg. primū.

SEquit̄ de cōueniētia incarnatiōis apte vnibiliū in spāli. Et querit̄ vtrū natura diuina sit vnibilis hūane Ad qd̄ sic obijcitur. Omne vnitū est terminatū. ergo omne vnibile est terminabile. Sed nullū infinitū est terminabile: ergo nullū infinitum est vnibile. Sed natura diuīa est infinita: ergo ipa nō est vnibilis. ¶ Si dicat̄ ꝙ natura diuina in se ꝯsiderata nō est terminabilis sed s̄m ꝙ causa: qꝛ causa quodāmodo terminat̄ ad suuz effectū. Contra. s̄m ꝙ causa est in ratione potētie: sequit̄ ergo ꝙ potētia dei sit terminata qd̄ est falsuz.

Secūdum.

¶ Jtē omne vnibile est potētiale respectu vnionis. Sed omne potētiale est impfectū respectu maioris pfectiōis. Si ergo oīs imperfectio relegat̄ a deo. ergo ⁊ vnibilitas. ¶ Cōtra. Dei potētia est in omnē actum: qui nō ponit inordinationē vel defectū. Si ergo vnire nō ponit inordinationē vel defectuz: ergo diuina potētia pōt sibi vnire humanā naturā qꝛ hoc qd̄ est vnire sibi nō ponit defectū actus vel inordinationē sz summā perfectionē ⁊ ordinem.

Respōsio. Ad primū.

¶ Rñ. Jnfinitū dicit̄ dupliciter. s. qd̄ nec finit aliquid nec finit̄ ab aliquo. ⁊ sic est diuina essentia infinita ab eterno s̄m se qꝛ sic nō finit nec finit̄ ab aliquo Uel dicitur infinitū: qd̄ nō finit̄ ab alio sed finit aliud ⁊ hoc mō dicit̄ infinita s̄m ꝙ ad ipaz ordinat̄ creatura. Et ista distinctio habet̄ ex habitudine huiꝰ prepositionis in: addite ꝑ cōpositionez ei qd̄ est finitū: q̄ ponit differētie abnegationē finiti in q̄tū finiēs: vel finiti inq̄tum finitū. Est enim dicere diuinaz essentiā finire creaturas inq̄tū ab ipa sunt vt a principio: ⁊ inq̄tū ad ipam ordinant̄ vt ad finem. ⁊ sunt s̄m ipaz. Nā sicut dicit. Trimegistus Diuina essentia est sicut spera intelligibilis. cuiꝰ centrū est vbiq; circūferentia vero nusq̄. Jnq̄tuz enim diuina essentia cōsiderat̄ vt res in se: ꝑfecta est. cuius nō est accipe finem bonitatis. ⁊ sic considerat̄ vt circūferentia: cuius nō est accipere finem nec principiuz: sed est extra oīa. sic est de bonitate dei. Uel potest cōsiderari vt est in creatura finiēs ipam ⁊ limitās ⁊ deducēs. ⁊ sic dicit̄ centruz. quia sicut centruz finit lineas ⁊ ab ipo linee deducunt̄: ita creator finit creaturas ⁊ limitat ⁊ deducit eas.

Ad secundū.

¶ Ad scōm ꝟo. s. omne vnibile est potentiale respectu vnionis ⁊c. dicendū ꝙ duplex est potētia. s. actiua ⁊ passiua. Si loquamur de potētia passiua sic verū est ꝙ natura diuina nullo modo est vnibilis. quia qd̄ est vnibile hoc modo est potentiale respectu maioris perfectionis. qꝛ ergo nō est potentiale: ꝙ potētia dei perficiatur ex actu incarnationis. ꝑpter hoc nō est ponere s̄m viam istā diuinā naturam vnibilē. Si autē loquamur de potentia actiua. sic natura diuina est vnibilis humane: qꝛ in deo est potentia actiua vt sibi vniat naturā humanam. vnibile igit̄ dicitur de natura diuina s̄m potentiam actiuā. s. ꝙ possit sibi vnire naturam creatā. De natura vero hūana dicitur s̄m potentiam passiuā: eo ꝙ possit vniri. ⁊ in hoc fuit summa ostēsio ⁊ manifestatio sue potētie. Ponat̄ enī ꝙ nō possit vniri actiue nature hūane. hoc nō diceret̄ esse ꝑfectionis in deo. Et sic cōcedendū est ꝙ natura diuina ⁊ humana sunt vnibiles.

Membrum tertium.

U. abstractis ꝑsōis sit vnibilis diuina natura humane nature.

POstea queritur vtrū abstractis ꝑsonis sit vnibilis diuina natura: et ostēditur ꝙ nō. Supponimus em̄ ꝙ vnio in diuinis sit substantialis: ⁊ nō accidentalis. Sed oīs vnio substātialis est nature vel ꝑsone: qꝛ in substantia diuina nō est reperire nisi naturam vel rē nature. Res vero nature est persona: vbi cōtingit reperire ꝑsonā: vnio ergo substātialis erit in natura vel in ꝑsona. Si igitur diuina natura vnitur humane: hoc erit vel in vnitate nature vel persone: sed persone nō: qꝛ iā positū est ꝙ persone sunt abstracte. Cū ergo vnio supponat ens erit illa vnio in vnitate nature: ergo cū hoc sit impossibile: sicut hic ita monstrat̄: nō vniet̄ diuina natura humane in vnitate nature nec persone: vt pz ex dictis: ergo nullo modo est vnibilis abstractis personis. ¶ Ad idē euidētius argu. Ansel'. Si vniret̄ diuina natura humane nō abstractis ꝑsonis: aut ipsa diuina natura mutabitur in humanam: aut ecōuerso: aut fiet tertia natura ex illis post vnionē vel saltē fiet vtraq; vnio in alia natura. Tertiū est impossibile qꝛ ex hoc sequitur ꝙ diuina natura sit possibilis ad vlteriorē perfectionē. Jtē sequeretur ex hoc ꝙ esset aliquid: qd̄ neq; esset creatū neq; increatū. s. id tertiū. Similiter duo prima sunt impossibilia. Aut esset dicere post vnionē natura diuina est humana ⁊ econuerso: ergo nō fiet vnio in natura. Sil'r nec in persona: cū ponant̄ esse abstracte: igit̄ abstractis ꝑsonis ⁊c. ¶ Si dicat̄ ꝙ hoc sit verū de personis increatis: vñ nō fiet vnio in persona increata: sz in ꝑsona creata sicut ī hoīe aliquo Cōtra. nihilominus adhuc seq̄tur incōueniēs. s. ꝙ diuina natura sit possibilis ad maiorē ꝑfectionem: ⁊ ita esset materialis respectu vnitatis create. Redit ergo ad idē qd̄ prius. ¶ Si dicatur ꝙ illa est talis vnio sicut accidētis ⁊ subiecti: qꝛ humana natura in illa vnione degenerat in accidēs: qꝛ om̄e qd̄ aduenit rei post esse cōpletum: tenet modū siue naturā accidentis. Talis aūt est humana natura respectu diuine in illa vnione. Cōtra. Ubicunq; est vnio subiecti ⁊ accidentis: accidēs trāsit in vnitatē subiecti: ita ꝙ est vnū numero cū ipo. vt albū ⁊ sortes. cū dicit̄ sortes albꝰ. ergo s̄m hoc humana natura transiret in vnitatē nature diuine: qd̄ est impossibile. ¶ Preterea sequeretur ꝙ diuina natura esset subiectū respectu humane: qd̄ iteruz impossibile est.

Contra.

Ad oppositū sic. abstract' personis adhuc intelligitur diuina essentia: ⁊ intelligitur in ipsa omnipotētia siue summa potentia: sapientia ⁊ bonitas. Sed nō est om̄ipotentia nisi diuina essentia posset se vnire humane: ergo si remaneat in ipsa omnipotētia: ptz ꝙ abstractis personis potest se illi vnire. ⁊ ita est adhuc vnibilis. ¶ Jtem remanet scientia qua scit suā omnipotentiam: ⁊ sua bonitas qua non vult dimittere perire creaturā humanā: hec aūt sufficiūt ad illā vnionē ⁊ faciūt ipam: ergo abstractis ꝑsonis ꝑ intellectū adhuc est vnibilis diuina essentia.

Responsio. Anselmus.

Rñ. s̄m Ansel'. de incarnatiōe ꝟbi. Natura diuina ⁊ humana nō possunt inuicē mutari: ita nec misceri: vt q̄dā tertia fiat ex duabꝰ: q̄ nec sit diuina nec hūana: ergo in ꝑsona necesse esse vnionē fieri. Dico ergo ꝙ abstract' ꝑsonis nō ītelligo diuinā naturā posse vniri. ⁊ si q̄s forte posset hoc ītelligere: ego nō intelligo: qꝛ sicut dicit Joh. Dam̄. iij. li. opz scire ꝙ nō s̄z terminatiōem nature vel ꝟsionē vel alterationē vel cōfusionē caro dñi. i. hūanitas deificata dr̄. et subdit autoritatē theologi gregorij nisseni.

Damasce.

Hoc nō s̄m trāsmutationē nature fit: sz s̄z dispēsatiuā vnionē q̄ est s̄m hipostasim: s̄m quā indiuisibiliter deo ꝟbō vnita est: ⁊ eā q̄ est inuicē naturaruz circū incessionē: vt animꝰ: ⁊ ferri ignitionē: ⁊ subdit. Queadmodū em̄ ignitio nō trāsmutat igniti naturā ⁊ eā q̄ ignis: sz mōstrat ⁊ ignitū ⁊ qd̄ ignit: ⁊ nō vnius sed duoꝝ est demōstratiuū. Preterea dicendū: ꝙ abstractis ꝑsonis nō pōt intelligi

illa vnio: qz nũq intellect⁹ noster intelligit naturã esse in actu: nisi in re nature. sicut humanitatẽ esse in actu nõ itelligo nisi ĩ habẽte ipam. Similiter igit nec diuinitatẽ itelligo nisi ĩ habẽte diuinã naturã. habẽs aũt illã est persona vel ypostas. Cũ igit p rẽ nature tantũ sit itelligibilis vniri: cõstat q nõ põt itelligi vniri si abstrahant psone si ne res nature ab ipa natura. qõ pleni⁹ ifra videbit

Membrum quartũ.

Utruz diuina natura sit vnibilis in vna psona vel in pluribus.

Arg. primũ.

Secũdum.

Tertium.

Contra.

ALso q diuina natura nõ intelligit vnibilis abstractis psonis cõsequenter est q̃stio vtrũ sit vnibilis in psona vna vel in pluribus psonis. z q in pluribus: videt Sicut creatio est op⁹ trinitatis: ita recreatio siue incarnatio. sed tota trinitas vniformiter se habet ad creationẽ nec aliq̃d attribuit vni psone qõ nõ alij q̃tũ ad opus creationis: ergo similiter op⁹ recreationis toti trinitati attribuit. nec magis debz attribui psone filij q̃ alij psone. ſz recreatio facta est p incarnationẽ: ergo diuina natura in trib⁹ psonis est incarnabilis siue incarnata. ¶ Scda ratio talis est. in. iij. c. ꝓme di. tertij. li. sentẽ. dicit magister. Mõ pater z filius z spũs. potuerunt incarnari. ergo potestas ad incarnãduz fuit eis cõmunis. ergo p aliq̃ cõe in ipis. Sed nihil est cõmune in ipis nisi essentia: ergo essentia in patre z filio z spũsancto potuit incarnari ergo in pluribus psonis põt fieri incarnatio. ¶ Itẽ q̃cũq; esse habet diuina essentia in natura increata: potest habere in natura creata. cũ potẽtia diuina precipue quo ad fuũ esse sit ĩterminabilis. Sed ĩ natura increata habz esse ĩ tribus psonis. ergo ĩ natura creata põt esse diuina essentia in trib⁹ psonis. ſz ĩ natura creata est p incarnationẽ siue vnionẽ. ergo in tribus psonis. ¶ Ad oppositũ ſic. Dis vnio vel est ĩ vnitate nature: vel ĩ vnitate psone. Si igit diuina essentia vniaf ĩ plurib⁹ psonis: vel hoc erit in vnitate nature vel in vnitate psone. sed nature nõ. sicut ostẽsum est in alia q̃stione deducẽdo ad incõueniẽs. silr nec psone. qz vbi est pluralitas psonarũ ibi nõ est vnitas psone. qz vnitas z plalitas psonaz opponũtur. Si ergo vnio diuine nature cũ hũana terminaf ad vnitatẽ psone pt⁹ q nõ põt ci vniri in plurib⁹ psonis. ¶ Itẽ diuersas psonas eẽ vnã eãdẽq; psonã in vno eodẽq; hoie: hoc neq̃t intelligi. sicut dicit Anſ. qz ibi esset repugnãtia itellectuũ. ſz ſi diuina essentia itelligaf in plurib⁹ psonis esse vnibilis nature hũane esset tũc intelligere plures psonas eẽ vnã. ergo cũ hoc sit ipossibile z pmũ est ipossibile. Media pbaf sic. ſ. q ſi diuia essentia vnirek in plurib⁹ psonis. itelligerenf psone eẽ vna inq̃tũ illa natura in q̃ fieret vnio triũ psonaz intelligeret. vt in athomo. vel sicut indiuiduuz. nõ vt spẽs. vñ ſi trinitas psonaz assumeret hoiem vel hũanitatez. illa hũanitas nõ esset cõis vt spẽi. ſz vt indiuidui. Illud aũt indiuiduũ aut ẽ psona. aut nõ. z cum sit rõnalis nature iduidua substãtia. ergo est psona. ergo esset intelligere plures psonas esse vnã. qõ neq̃t intelligi ꝑm Anſ. Et hoc est qõ dicit Anſ. Si hõ vn⁹cũ plurib⁹ psonis est vna psona. necesse est plures psonas q̃ alie sũt. ad seinuicẽ esse vnã eãdẽq; psonã. ¶ Itẽ ipossibile est diuersaz psonaz ꝓprietatũ eandẽ esse collectionẽ. Sz ſi plures psone diuine assumerẽt vnuz eũdẽq; hoiez. eẽt diuersaz psonaz ꝓprietatũ collectio. ergo illud est ipossibile. ¶ Itẽ ſi pat z fi. et spũs. assumpsissent hoc ĩdiuiduũ Jesus. tũc quecũq; esset ꝓpetas ei⁹. cẽt ꝓprietas pris z fi. spũs. ſz p vnionẽ ipsi⁹ ad psonã pris in vnitatẽ psone est ꝓprietas iesu: ꝓprietas psone patrſ: ergo iesus est persona generãs. Itẽ per vnionẽ eiusdẽ ad filiũ est ꝓprietas ei⁹ ꝓprietas filij. ergo iesus est persona genita. Similiter per vnionẽ ad spũsanctũ est psona ꝓcedẽs. Cũ ergo p vnionẽ ad quãlibet personã habeat iesus ꝓpetatẽ cuiuslibet psone: z q̃libet psona cõicet ꝓprietates iesu: seq̃tur necessario q ꝓprietas cuiuslibz psone sit pris z filr filij: z filr spũssancti. z ita erit ibi cõfusio personaz. ℞ñ. q̃ñ circa istã sacratissimã materiã nihil est temere asserendũ. Quis Ansel. dicat. ij. li. cur deus hõ. q plures psone nõ possunt vnũ eũdẽq; hoiem assumere qz necesse est in vna psona vnionẽ fieri. tñ dicẽduz sine ꝑiudicio. q cũ oẽs vnus z idẽ hõ põt supponi vna z eadẽ persona vel vnũ indiuiduũ. Differentia eñ est inter indiuiduũ z personã. ſpersona eñ dicit rẽ summe discretã vel distinctã ꝓprietate dignitatis: z inde est q nullo mõ põt vn⁹ z idẽ hõ q̃ sit psona vel assumpta in vnitatẽ psone. assumi a tribus psonis: qz psonalitas dignioris ꝓprietatis nõ põt esse ex pte hũane nature: nec etiã ex pte diuinarũ psonaz: cũ sint tres psone. Et iõ relinquit q a tribus psonis nõ põt assumi vnus z idẽ hõ in vnitate psone: sicut nec est possibile tres psonas posse cõfundi. Si ẽ vnus z idẽ hõ supponat indiuiduũ. s. cõpositũ hoc singulare ex aĩa z corpore: ꝑm hũc modũ posset ꝓcedi: q tres psone possent assumere z cõicare vnũ z eundẽ hoiem: vt indiuiduũ. Cuiusmodi aũt sit illa cõmunicatio: non est hois diffinire. ¶ Ad primũ ergo obiectũ dicimus q in creatione intelligit vnũ solũ. z illud est actio: z hz se vniformiter ad totã trinitatẽ. Sz in incarnatione duo intelliguntur. s. actio z vnio: qõ ergo actiõis est in incarnatiõe vniformiter se hz ad totã trinitatẽ: sicut z creatio. vñ sicut tota trinitas creat: ita tota trinitas opata est incarnationem. Sed ꝑter actionẽ adhuc intelligit vnio vel relatio ad carnẽ ratione cui⁹ supadditi: nõ cõuenit fieri in pluribus personis: sicut dictũ est. ¶ Ad scõm dicẽdũ q magister loquit in senten. de potẽtia incarnandi ꝑm modũ illũ q̃ cõcessus est. ¶ Ad tertiũ dicendũ: q illud qõ dr silr se habere etc. interpretat quid in ad aliquid: qm̃ qõ dicitur in prima qõcunq; esse etc. hoc esse dicit esse quid: sed esse in tribus personis ad aliquid in secunda: qm̃ dicit esse relatum.

Kesponsio.

Soload. ij.

Ad secũdum.

Ad tertium.

Membrum quintum.

Queritur in qua psona sit diuina natura vnibilis humane.

QOstea queritur in qua psona diuina natura sit vnibilis humane: z querunt hic duo. Primo vtrũ patri cõueniat incarnari sicut filio. z silr vtrũ spũsctõ. Secũdo vtrũ pri z spũsancto sit possibile ĩcarnari: supposito q eis nõ cõgruat opus incarnationis.

Articulus primus.

Utrũ pri conueniat incarnari silr z spirituisancto sicut filio.

Argumẽ. ij. Damasce.

Secundum

a D primũ sic. videf q incarnari conueniat patri. Opus incarnationis fuit ostẽsiuũ summe potẽtie. Cũ ergo summa potẽtia attribuaf patri: videtur q patri cõueniat incarnatio. q aũt ita sit dicit Joh. Dama. iij. lib. j. c. Deus ens ꝓfectus hõ fit: z pficit qõ est oĩz nouoz nouissimũ: qõ solũ nouũ sub sole: p qõ infinita dei virtus ostẽdit. quid eñ mains q̃ deũ fieri hoiem? Ex quo relinquit q incarnatio est ostẽ siua summe potẽtie: ergo potius cõuenit patri incarnari q̃ filio. ¶ Item dicit Joh. dama. q in incarnatiõe mõstraf summa bonitas z iustitia: bonitas q̃dẽ qz nõ desperit ꝓpij plasmatis infirmitatẽ. Sz viscera ei⁹ cõmota sunt in ipso cadente: z manũ porrexit. Justicia ẽo qm̃ hoie victo nõ alio fecit partem misericordie: eo q nõ desperit ꝓpij plasmatis infirmitatem. q̃ tum vero ad partem iustitie: eo q idem fuit victus: qui ante fuerat victor. et qui ante fuerat victus: fuit postea victor. Et ideo dicit Joã. j. c. iij. lib. Mõ monstrantur simul bonitas z sapiẽtia z iustitia z potentia dei.

Utrũ sit possibile patrez z filiuz incarnari.

Arg. ꝑmum.

Articulus secundus.

Secundum.

SUpposito q patri z spiritusancto non ꝯgruat incarnari: vlterius est questio vtrum sit possibile patrẽ z spũsanctuz incarnari: sicut filium. ad q̃ sic obiicit Eo dicitur res imago quo in ea est similitudo expressa. ergo cũ expssior similitudo respectu trinitatis sit in hoie q̃ in ceteris creaturis: recte debet homo esse imago trinitatis: z non cetere creature Sed eo est res vnibilis alij quo est similitudo eius expressa: ergo eo est res vnibilis alij: quo est eius imago. Si ergo hõ eque est imago totius trinitatis: ergo eque vnibilis est homini quelibet psona diuina. ergo possibile est patrẽ z spũsanctum in carnari. sicut filiũ. ¶ Item cũ caritas q̃ attribuit spũsancto sit rõ ad incarnationẽ. eidẽ attribuenda est icarnatio potius q̃ filio. vñ matthei. j. Mõ in ea natũ est etc. Sup illud glo. Sola caritas fecit filiũ incarnari. Sed caritas attribuit spũsancto. ergo etc. ¶ Ad oppositũ ꝑmo lib. cur deus homo dicit anſ. Mõlibet incõuenies deo sequit impossibile. Sed si alia psona q̃ filius icarnaret: sequeretur iconuenies deo. ergo impossibile est aliã psonam q̃ filiũ icarnari. Media patet. Incõueniẽs enim est deo q sit ꝯfusio dignitatis personarum sed si pater ĩcarnarctur: esset in deo ꝯfusio dignitatis personarũ. qz tunc necessario pater diceret esse filius z ita pater z filius ꝯfusam haberẽt nominationẽ. Mõ ergo maneret tpaliter distinctio personarũ: sicut eternaliter. ¶ Itẽ soli filio conuenit esse filium. patri vero z spũsancto diseõueniret esse filium. qz ex hoc sequeretur ꝯfusio ꝓprietatum. Si ergo quelibet diseõueniẽtia in diuinis est impossibilis. ergo ipossibile erat patrẽ vel spiritũsanctum ĩcarnari: seu filiũ hois fieri. ¶ Kñ. dicẽduz q est posse diuinum dupliciter. scz posse absolute: z hoc modo dicitur. iij. sentẽ. q̃libet persona potuit ĩcarnari. Et est posse de ꝯgruẽta: et hoc mõ soli filio ꝯuenit ĩcarnari. ¶ Ad primum ergo dicendum ꝑm q dicit Aug. Est solum imago non ad imaginem. sicut filius in diuinis q est imago patris: z nõ factus ad imaginẽ. Et est imago ad imaginẽ. sicut homo q est imago. i. similitudo expressa. z est ad imaginẽ. s. exemplar diuinuz. Et aliquid est ad imaginẽ tñ z non imago: sicut irrationalis creatura. qz nõ est similitudo dei expressa. z tñ est facta ad exemplar diuinum: q̃ esse deducta. Homo ergo gerit in se similitudinez diuinam expssam. Et hec expssio põt esse q̃tum ad potẽtiã: vel quãtum ad essentiã z naturã. Quãtũ ad potẽtiã sicut dicit Augu. q̃ i supiori pte aie. s. mente est homo imago trinitatis q̃tũ. s. ad potẽtias: q̃ sunt itelligẽtia. memoria: volũtas. Scõm hoc dico q hõ est eque imago trinitatis totius. Vel põt esse illa expssio q̃tũ ad essentiã z naturã z ꝑm hoc nõ dr homo eque esse imago totius trinitatis. ſz magis filij: qz hõ ꝑm essentiã est ens ab alio: z ab eo alius. Habet ergo potestatẽ pducẽdi ex se psonã. Pater aũt est ens nõ ab alio: a quo est alius. Spũs. est ens ab alio vel alijs. nonq̃ñ ab ipo alio. Filius est ens ab alio: z a quo alius. Hõ igit ꝑm ꝓprietatẽ psone nõ ꝓfigurat patrem in quo nõ iuenit q sit ens ab alio. Silr nec spũsãcto: q

Contra.

Kñsio. Ad arg. ꝑmũ Solutio.

Contra. Anſel.

Hugo.

Augu.

Ad secunduz.

fecit vincere tyrannum sed simile simili re saluauit Sed ostensio bonitatis z iustitie attribuitur spiritusancto. ergo spiritui sancto attribuitur incarnari potius q̃ filio. ¶ Contra Anſel. ij. lib. cur deus homo. xj. c. Si quelibet alia persona a filio incarnaretur. esset duo filij in trinitate. filius. s. dei q z ante incarnationẽ filius est: z ille qui per incarnationẽ erit filius virginis. z erit in ꝑsonis ineq̃litas ꝑm dignitatẽ naturitatũ. ¶ Itẽ idem in eodem. Homo pro quo erat oraturus. z dyabolus quẽ erat expugnaturus: ambo falsam similitudinem dei. ꝓpnã volũtatẽ preſenserãt vnde specialius quasi aduersus filiũ peccauerũt: q̃ vera similitudo patris creditur illi. itaq; cui specialiꝰ fit iniuria: quemẽtius attribuit culpe vindicta aut indulgẽtia. ¶ Itẽ idẽ in eodẽ. Cõueniẽtius sonat filium supplicare patri: q̃ aliaz psonã alij. ergo magis ꝯuenit incarnari filio q̃ alij psone. Et he sunt rõnes Anſel. ¶ Itẽ Hugo de sancto vic. in lib. de sacramẽtis. Mul asturia vicerat: iustuz fuit vt nõ fortitudine sed prudẽtia vincerek. vt in eodẽ quo se victor ereperat: victꝰ sterneret. iuxta illud Job. xxvj. Et prudẽtia eius percussit superbum. Cum ergo prudẽtia attribuat filio: potius ꝯuenit filio icarnari. ¶ Itẽ aug. in li. de trini. Cõuenies non erat vt pater ab alio mitteret: q̃ ab alio nõ erat. Conueniens aũt fuit vt ꝑmo mitteret filiꝰ q̃ a solo patre est. Deinde spiritussanctus q̃ est a patre z filio primũ filiꝰ venit vt hoies liberarẽtur: deinde spiritussanctus vt hoies beatificarentur. ¶ Itẽ Augu. in eodem. vt hoies ex deo nascerẽtur: primo ex ipis natus est deꝰ. Nõ q̃siuit in terra nisi matrẽ: qz ita habuit patrẽ in celo. oportuit nos filios fieri per adoptionẽ p illũ qui est filius nature. Cum ergo ad hoc sit icarnatio vt de filijs ire efficiamur filij gre: potius ꝯuenit ipi filio incarnatio. ¶ Nõ ꝯcedimus. ¶ Et qõ obiicitur de ꝯuenientia incarnatiõis ad patrẽ rõne potẽtie z ꝯuenientia bonitatis ad spũsanctũ nõ arguit q incarnatio cõuenientius competat patri z spũsancto q̃ filio. Est enim conuenientia ꝑm appropriata z ꝑm ꝓpria. Cõueniẽtia ꝑm appropriata est: q̃ assumitur ꝑm appropriationẽ potẽtie patri. sapiẽtie filio. bonitatis spũsctõ. Cõueniẽtia ꝑm ꝓpria est: q̃ ẽ ꝑm ꝓpria patris z filij z spũssancti. que sunt paternitas. filiatio. z spiratio. faciẽdo aũt cõparationez ꝑm appropriata q̃ sunt potẽtia. sapiẽtia. bonitas ad triplex genus operationis diuine. s. creationis recreationis z glorificationis. Opus creationis magis est pportionẽs ad potẽtiam. Recreatiõis vero ad sapientiam. glorificationis ad bonitatẽ. sicut patet ex dictis. Et ita cum sapientia approprietur filio: magis adhuc ꝑm hanc comparationem ꝯuenit filio incarnari. faciẽdo vero comparationez ꝑm ꝓpria: magis ꝯuenit ipsi filio incarnatio. Mã filio magis ꝯuenit esse filium q̃ alijs. Et iterũ sicut tangit in genologia Luc. iij. que incipit ab adã. q̃ ꝑmo fuit filius ꝓ adoptionẽ. cum ceciderit ab hac filiatione cũ tota posteritate sua oportet redire ad hãc per illũ: q̃ ab eterno est genitus: z per illũ regenerari. ¶ Nõ ergo dicitur a Joã. dama. ideo dr vt ostendatur q tota trinitas operata est incarnationez filij. vñ ad hoc designãdum fuit ibi: qõ est summe potẽtie. summe sapientie. z summe bonitatis. Opus potẽtie fuit ostensum in hoc: q nouoz nouissimũ fuit eleuatum in vnione cũ deitate. Sapientie summe opus fuit ibi ostensum: eo q decẽtissime recõciliatio facta fuit. qz ꝓ deum hoiem facta fuit recõciliatio hois ad deũ. Opus vero summe bonitatis q̃tum ad

non inuenitur ꝙ ab ipso .s.spū.s.sit alius.sed hoc totum inuenitur in filio:⁊ ideo magis cōpetit ꝙ sit vnio ſm configurationē ad ꝓprietatē persone filij: q̄ ſm ꝯfigurationē ad ꝓprietatem ꝑsone alterius.

Ad secundū.

¶ Ad aliud dicēdum. ꝙ in incarnatione duo sunt scꝫ actio ⁊ relatio. Si ergo loquamur de actiōe:dico ꝙ illa ꝯuenit toti trinitati.qꝛ tota trinitas fecit incarnationem. Tamē ſm appropriationem ſm qđ dicitur ꝙ potentia attribuitur patri.sapientia filio.bonitas vel caritas spirituisancto.dicendum ꝙ magis attribuitur illa actio incarnatiōis spūisctō q̄ alteri persone:qꝛ amor fuit quasi motiuum dei ad incarnationē.s.ne periret genus humanuꝫ.amor vero attribuitur spūisctō ⁊ ideo dicitur ꝙ xp̄s natus est ⁊ conceptus est de spū.s. Sed rōne relationis dico ꝙ soli filio debet attribui incarnatio.qꝛ quātum ad vnionem magis inuenitur ꝯfiguratio nature humane ad personam filij. q̄ ad aliquam aliam personam.

Membrum sextum.

Q. que natura sit vnibilior diuīe nature. āgelica vel humana natura.

Postea queritur de vnibilitate ex parte humane nature.cū habituꝫ sit de ea ex parte diuine nature. Et ꝑmo queritur de ea per comparationem ad naturam angelicam.que scꝫ natura sit vnibilior diuine nature.vtrum humana vel angelica.

Ratio ꝑma Isido.

¶ Ad quod sic Isido.in li.de trini. Quāto subtilior est natura:tāto plenius assistit ad similitudinem diuine vnitatis expressa. Sed natura angelica subtilior est q̄ humana.ergo magis est ad similitudineꝫ diuine nature q̄ humana.si ergo eo est vnibilitas quo similitudo natura angelica magis est vnibilis diuine nature q̄ humana.

Ratio scđa.

¶ Item angelus simplicior est q̄ aīa:qꝛ angelus siue intelligētia est substantia spūalis corpori nō vnibilis. Sed aīa rōnalis lꝫ sit substātia spūalis:corpi tn̄ est vnibilis.ergo est compositioris nature q̄ angelus.ergo dissimilior est diuine simplicitati ⁊ magis distās ab ea q̄ angelus:ergo minus est vnibilis diuine nature.

Responsio ſm aliquos.

¶ Ad hoc respōdent quidam ꝙ angelus nō est adeo vnibilis diuine nature sicut homo.qꝛ hō in se representat totalitatem diuini exemplaris: angelus aūt non.qđ ptꝫ.qꝛ in exemplari est reperire rōneꝫ vel ydeam nature corporalis ⁊ spūalis. qꝛ est exemplar rei corporalis ⁊ spūalis.Sed ī angelo est tm̄ natura spūalis.in homine vero est natura corporalis ⁊ spūalis:⁊ ita homo exprimit totam rōnem diuini exemplaris.angelus autē nō. Et ideo magis est vnibilis q̄ angelus.

Tertia. Cōtra dyo.

¶ Cōtra. dyoni.in lib.de diuinis noībus.c.iiij. Angelus est imago ⁊ manifestatio nō apparentis luminis:⁊ speculum ⁊c.totam si possibile est recipiens speciem.Et appellat ibi speciem formam exemplarē scꝫ sapientiam diuinam:quam ipse angelus recipit ſm possibilitatem suam:sicut speculum recipit speciem rei.ergo angelus est magis vnibilis ſm totalitatem exemplaris:qua magis representat q̄ homo.

Quarta.

¶ Itē.j.eccle. Primo oīm creata est sapiētia. Hoc nō pōt intelligi de sapiētia icreata: qꝛ ipa nō est creata.ergo hoc intelligitur de natura angelica:q̄ dr̄ esse sapiētia.

Quinta.

Sed qđ primū oīm creatum est immediatius se habet ad principium et qđ immediatius se habet ad ipsum: vnibilius est ipsi.ergo angelus cum immediatius se hꝫ ad ipm:vnibilior est diuine substātie ī natura q̄ hō qꝛ est spūalior ⁊ simplicior.ergo quātum est ex pte nature:angelus est vnibilior. Silr ⁊ quātuꝫ est de rōne ꝑsone:qꝛ compositior est ratio ꝑsone in hoīe q̄ in angelo:qꝛ in angelis attēditur distictio personalis quātum ad qualitatem tm̄: in hoīe vero quātū ad originē ⁊ qualitatē. sicut dicit Richar. de sancto vic.in lib.de trini.

Richar.

Origine enim differt vnus homo ab alio.qꝛ vnus est ab alio.⁊ quātitate cōmuni ſm ꝓprietates ꝯsequentes essentiam: cuiusmodi sunt accidentia cōmunia vel ꝓpria. Sed angelus ab angelo non differt origine:quia vnus angelus non est ab alio.ergo cū in diuinis sit ratio persone quātum ad distinctionem illam que est origine solum:in homine vero ſm vtrūq3 modum:patet ꝙ distinctio personalis in angelo simplicior est ⁊ magis accedens ad distinctioneꝫ personaleꝫ in deo q̄ in homine:ergo angelus est vnibilior diuine substantie quātum ad rationem persone ⁊ nature.

Sexta. Augu.

¶ Item aug.in lib.de spū ⁊ aīa. Eo anima imago est:quo dei capax ⁊ pticeps esse potest.capax per intellectum.pticeps per affectū ergo si angelus ſm vtrāq3 potētiam ⁊ cognoscitiuam ⁊ motiuam siue affectiuam. magis est eius capax ⁊ pticeps:ergo ⁊ magis est eius imago.ergo vnibilior.

Septima.

¶ Item augu.in li.de aīa ⁊ spū. Aīa ſm mentem est habens imaginem dei in potētia cognoscendi ⁊ similitudinem in potentia diligēdi. Sed hec duo magis reperiuntur in angelo.ergo ratio imaginis est magis in ipso.ergo est vnibilior.

Octaua.

¶ Item aug.in lib.de tri. Eo aīa imago dei est:quo meminit intelligit.⁊ diligit eum a quo facta est. Sed isti actus magis reperiuntur in angelo:ergo est magis imago q̄ aīa humana.ergo est vnibilior.

Contra.

¶ Ad oppositum vero sic.augu.in sermone de imagine. Nulli alij creature dedit deus ꝙ sit imago q̄ homini.ergo non angelo. Si ergo imago est expssa similitudo:nulli alij dedit ꝙ eēt expressa similitudo q̄ homini:sed expressaꝫ similitudinem sequitur vnibilitas : ergo nulli alij creature q̄ homini dedit ꝙ esset deo vnibilis.

Responsio. dicēdum ꝙ similitudo creature rōnalis ad deuꝫ ſm plura est in homine q̄ ī angelo. est enim similitudo in natura in persona.in potentia. In natura.qꝛ sicut dicit aug.in sermone de imagine. Sicut deus vbiq3 totus est.oīa viuificans mouens ⁊ gubernans:sic aīa vbiq3 in suo corpore tota viget mouet ⁊ gubernat.qđ non ꝯuenit angelo.cum nō sit substantia viuificando corpori attributa. Iteꝫ in hoīe est similitudo in persona.qꝛ in hoīe est ratio personalis ſm ordinem originis.qꝛ homo est ab homine:sicut in diuinis.deus a deo.angelus autem non est ab angelo. Item in hoīe est similitudo in potentia.qꝛ in hoīe est potentia rn̄dens totalitati exemplaris. ſm ꝙ ait aug. Anima ad similitudinem totius sapientie facta omnium similitudines in se gerit. Cum enim in diuino exemplari sit ratio esse corporalis: ⁊ esse spūalis : inuenitur in anima ⁊ in homine vtrumq3 corporale et spūale esse ⁊ posse ⁊ potētia ad corpus in anima et potentia in se abstracta.qđ nō inuenitur in angelo. Ex his ergo patet ꝙ natura humana ē vnibilior diuine q̄ angelica.

Ad primam rōneꝫ Isido.

¶ Ad primam autem rōnem sumptam ex autoritate Isidori dicendum ꝙ ꝯtingit ꝯsiderare diuinam essentiam absolute hoc est non ꝓ ut est causa:neq3 ꝓut est in personis. Uel contingit ꝯsiderare ipam non absolute siue vt abstractam sed prout est causa:⁊ prout est in habente eam.hoc est in re nature siue in personis. Primo modo dicenduꝫ. ſm ꝙ ꝯsideratur vt abstracta:ꝙ ipse angelus magis exprimit diuinā vnitatem et magis existit ad similitudinem diuine vnitatis.qꝛ rōne maioris simplicitatis magis accedit ad naturam vnibilitatis diuine: ꝓut sic cōsideratur

considerat diuina natura:Si autē ꝯsideret diuina essentia vt causa et prout nō est abstracta a personis:sic hō magis exprimit similitudinē ipiꝰ q̄ angelus:qꝛ sicut dictū est:hō est magis repsentatiuus cause exterioris diuine q̄ angelus. Item sicut dictū est:rō ꝑsonalitatis sicut ē in deo magis exprimit in hoīe q̄ in angelo. Determinatū ē superius.ꝙ diuina essentia prout ꝯsiderat penitꝰ vt abstracta a personis:nō intelligit esse vnibilis:sꝫ solū prout ꝯsideratur in re natura siue in personis et ideo a parte illa qua angelꝰ magis exprimit similitudinē illius: non est vnio cū diuina natura. sed solū a parte illa qua homo eius similitudineꝫ magis exprimit.⁊ ideo natura humana est vnibilis deo ⁊ nō angelica.

Ad secunduꝫ

¶ Ad scđm dicēdū.ꝙ nō valet natura humana est ꝯpositior q̄ angelica:ergo minus vnibilis instātia. Corpꝰ simplex sicut elemētū ꝓpter naturā simplicitatis magis accedit ad naturā anime q̄ corpus ꝯpositū siue elementatū.ergo magis est animabile: istud nō sequitur immo oppositū.anima enim qꝛ simplex est:iō exigit corpus ꝯpositū:qꝛ quāto aliquid simplicꝰ est in natura:tāto multiplicꝰ in virtute. Cū ergo aīa sit forma simplex: immo simplicissima inter formas creatas vnibiles:patꝫ ꝙ ipa est multiplex in virtute ⁊ diuersarū opationū principiū:ita ꝙ eius actiones nō sunt vniusmodi: cū plures habeat vires. Et ideo cū per corpus operet:necesse est vt ei respōdeat corpus cōpositū ⁊ diuersarū naturarū sicut elementatū ⁊ nō vnius nature cuiusmodi est elementū:quia per illud nō operatur nisi vno modo Requiritur ergo corpus elementatū organizatum:vt quelibet vis anime operans per organuꝫ operetur per organum sibi proportionabile. Sic ergo ex parte ista dicendum.ꝙ cum diuina essentia sit simplicissima:licꝫ corpus humanū sit compositū:poterit tamē fieri vnio nature humane cū diuina.sicut corporis cōpositi cū anima simplici. vnde non sequitur est cōpositior humana natura ergo minus vnibilis.

Ad tertiū autoritatis dyo.

¶ Ad tertium quod obijcitur ex autoritate dyon.dicendum ꝙ exemplar diuinum exprimitur in creatura dupliciter. Uel q̄tum ad cognitionē.vel q̄tum ad esse. Quantū ad cognitionem dupliciter.scilicet actu vel potentia Dico ergo ꝙ q̄tum ad cognitioneꝫ actu exprimitur in angelo exemplar diuinum .qꝛ angelus cognoscit per similitudinem omnē creaturaꝫ sibi inditam a causa exemplari a creatione sua. Similiter anima hoc habet q̄tum ad potentiam sed ſm viam essendi maior est expressio diuini exemplaris in homine q̄ in angelo: qꝛ homo habet similitudinem cum omni creatura.s. corporali ⁊ spūali quarum rationes sunt in exemplari diuino quod non habet angelus. Et ita homo est vnibilior:cuꝫ ſm viam essendi magis exprimat similitudinem exēplaris diuini.

Ad quartuꝫ.

¶ Ad aliud de ecclesiastico. qđ obijcitur.ꝙ primo omnium creata est sapientia. dicenduꝫ ꝙ creatura dupliciter ordinatur ad deū .s.vt a quo est:⁊ vt ad quem est Secundū ergo illū modū quo ordinatur creatura ad deum vt a quo est:non est vnibilis creatura creatori.qꝛ vnio habet esse ſm accessum ⁊ non ſm recessum. ſm autē hunc modū recedit creatura a creatore.et ſm hoc procedit illa ratio. Sed ſm ꝙ ordinatur ad deum vt ad finem:sic accedit. Et ſm istam viam magis accedit anima ad deum q̄ angelus quo ad hoc: quoniam homo est vltima creatura ⁊ vltima in ordine vniuersi et finis aliarum creaturaruꝫ: quod non angelus:⁊ ita vnibilior quia magis accedēs

Ad quintum

¶ Ad aliud quod obijcitur. ꝙ homo minus assimilatur cum deo in natura ⁊ persona q̄ angelus iam patet hoc esse falsum:quia quātum ad naturam homo assimilat simpliciter:⁊ similiter quātum ad personam. Et si obijciatur.ꝙ cōpositior est ratio personalis in homine q̄ in angelo:⁊ ita minus vnibilis.dicendum ꝙ non.quia illa ratio personalis in angelo non assimilatur rōni personali in deo.immo magis quasi tenet naturaꝫ oppositionis.sed in homine assimilatur ratio personalis rationi personali in deo. Qualitas etiam ⁊ origo solum faciunt distinctionem in personis.sꝫ in diuina natura est persona ſm rationem originis ⁊ nō qualitatis:qꝛ qualitas dicitur ibi forma singularis.vna autem est singularis diuinitas:⁊ eadem est in tribus personis. In angelis autē est distinctio personalis ſm qualitatem solum:quia vnus forma sua singulari differt ab alio angelo. in homine autem est vtroq3 modo.⁊ ita ratio personalis in deo ⁊ in angelo magis se habet modo opposito q̄ ī homine ⁊ deo:nec impedit vt dictū est compositio vnioneꝫ.

Ad sextum

¶ Ad aliud qđ obijcitur ꝙ maior capacitas ⁊ participatio dei est in angelo q̄ in homine:dicendum ꝙ ista capacitas penes cognitionem in angelo est maior capacitas ⁊ participatio q̄ in homine:quātum est de natura conditionis.sed hec non est causa sufficiens vnibilis.

Ad septimuꝫ

¶ Ad aliud dicendum.ꝙ imago dicit similitudinem expressam expressio autem similitudinis attenditur non solum ſm comparationem vnius partis:sed totius ad id cuius imago est:qꝛ ergo homo ſm comparationem totius ad deum magis est in imaginatione q̄ angelus ꝓut supra dictum est:ideo ⁊ magis ⁊ verius est imago q̄ angelus:q̄uis angelus ſm ꝑtem cōparatus ad deū sicut obijciebatur:posset dici similior. Augu. vero determinat imaginis rationem in homine in illa autoritate ſm partem:non ſm totum esse hoīs.

Ad octauum

¶ Ad aliud dicendum.ꝙ isti actus.s. meminisse intelligere ⁊ diligere euꝫ a quo creatura rationalis est facta:possunt esse dupliciter. Uel in potentia ad meminisse ⁊ cognoscere ⁊ diligere deum in sua natura.i.in natura creature:in qua ipsa facta est. Et hoc modo isti actus magis ꝯueniunt homini:⁊ magis sunt in homine per imitationē ad deum q̄ in angelo:qꝛ cognoscet deum in sua natura.s.humana. Uel potest esse in alia natura in qua rationalis creatura nō est facta.⁊ hoc modo magis conueniunt angelo. Quia vero imago attenditur ſm ꝙ ista attēduntur in maiori conformitate.primo autem modo maior est conformitas:ideo homo ſm hoc erit magis imago q̄ angelus:cum sit natus ad meminisse ⁊ intelligere ⁊ diligere deuꝫ in sua natura que humana est:et vnitum sue nature.vnde. Job.xix. In carne mea videbo deum saluatorem meum.

Membrum septimum.

Utrum vnibilior sit natura vniuersi deo q̄ humana.

Postea queritur de vnibilitate humane nature ad diuinam per comparationeꝫ ad creaturam sicut ad vniuersum.⁊ queritur vtruꝫ vnibilior sit natura vniuersi deo: q̄ humana:vel minus.

Arg. ꝑmum qđ sic.

Et ꝙ magis sit vnibilis natura vniuersi diuine q̄ humana natura videtur. Effectus vniuersalis magis assimilatur cause vlī q̄ effectus particularis. Sed deꝰ est cā vlis.vniuersi vero effectus vlis ē.⁊ homo effectꝰ pticularis.ergo magis assimilatur vniuersuꝫ deo q̄ homo. Sed maiorem assimilationeꝫ sequitur maior vnibilitas:ergo vniuersum magis vnibile est deo q̄ homo.

Secundum.

¶ Item ad idem triplex est mū-

dus scz archetipus. de quo dicit Boetius in. iij. de conso. Pulchrum pulcherrimus mente gerēs Et est ille mūdus intelligibilis. Itez est mundus sensibilis vel sensualis. & iste est duplex. s. maior & minor. maior est vniuersum: minor est ipse homo & dicitur vniuersum ꝯtinētia rerū corporalium & spūalium: minor vero est homo. & ideo dicitur hōīs creatura. qꝛ homo hꝫ ꝯuenientiam cuz omni creatura. Sed minor mundus magis elongatur a mundo archetipo: & minus accedit ad ipsum q̄ maior mūdus. cum dicatur diminutiue respectu maioris mundi. ergo maior mundus qui dicitur vniuersum immediatius se habet ad mundū archetipum q̄ mundus minor qui dicitur homo. ergo vnibilior est mundus cum ipso deo siue mūdo archetipo qđ idem est: q̄ minor mundus qui est homo.

Tertium

¶ Itē bonum ꝑficit bonitate ergo bonum particulare ꝑficit bonitate ꝑticulari. & bonū vl'e vl'i bonitate. ergo cum homo sit bonum ꝑticulare: ꝑficit particulari bonitate. Et cū vniuersum sit bonum vl'e. qꝛ in scđo Gen. habetur. Uidit deꝰ cuncta que fecerat & erant valde bona. In vniuerso erant valde bona. ergo vniuersum perficit bonitate vniuersali. Sed summa bonitas ē bonitas vniuersalis: ergo magis competit ꝙ vniatur summa bonitas que est deus vniuerso: & vniuersuz cū illa q̄ homo.

Contra.

¶ Ad oppositū sic. Magis assimilatur effectus vniuersalis vnitꝰ cause vniuersali que est vnitas q̄ effectus vniuersalis multiplicatus. Si ergo homo est effectus vniuersalis & vnitus: omnes enim nature vniuntur in hoīe: rerum vero vniuersitas est effectꝰ vniuersalis multiplicatus siue non vnitus. Causa vero vniuersalis q̄ est deus est vnitas. ergo magis accedit ad illā homo q̄ vniuersum. ergo magis est vnibilis illi.

¶ Item rei que est simplex. & vna natura magis assimilatur qđ est cōpositum & vna natura: q̄ qđ est cōpositum & plures nature ꝑpter duplicē oppositionem. Sed vniuersum dicit cōpositū & plures naturas. homo vero cōpositum & in vnā naturam que est humana. qꝛ natura corporalis & spūalis in homine reducuntur in vnitatē tertie nature: ergo deo magis assimilatur homo q̄ vniuersum. ergo ei est vnibilior. ¶ Item mundus factus est ꝑpter hoīem ẜm ꝙ dicit Origenes. & homo ꝑpter deum. Si ergo rerum vniuersitas ad hoīem ordinatur & per hoīem ad deum immediatius et ꝓpinquius se habet homo ad deum q̄ vniuersuz ergo &c.

Rñsio

¶ Respōsio. Concedēdum est ꝙ vniuersum nō est vnibile deo. sed homo qꝛ effectus multiplicato nō ꝯ vniri vnitas cause simplicissime: nisi reducatur in vnitatē nature.

So. ad ꝑmū.

¶ Ad primum dicendum. ꝙ magis assimilari dicitur dupliciter scz quātitatiue & qualitatiue. Quantitatiue. hoc est in pluribus: sic concedo: ꝙ effectus vniuersalis magis assimiletur cause vl'i q̄ particularis. qꝛ plus multiplicātur cause vniuersalis effectus in illo effectu. sed plus qualitatiue: qđ falsuz est: immo sic plus assimilatur homo deo. qꝛ & si homo sit effectus ꝑticularis ẜm se: nihilominus est effectus vniuersalis inquātum quasi ꝯflatur ex omnibus naturis. qꝛ vnio est effectus vnicus magis qualitatiue vnitati assimilatur: que est deꝰ.

Ad secunduz

¶ Ad scđm dicendū ꝙ similitudo mundi archetipi pōt dupliciter representari in mundo sensibili: vl' magis diffuse. vel magis expresse. Si magis diffuse: sic magis representatur in vniuerso. Magis vero expresse representatur in hoīe: in quo representaṫ vnitas in natura. & ẜm modum persone filij dei: q̄ dicitur mundus archetipus.

Ad tertium

¶ Ad vltimum iaz patet solutio ex dictis. Nam bonum in vniuerso est multa re. q̄uis vnum ordine. bonum vero qđ est humana natura est vnuz re & ordine. Unde bonum in vniuerso non est vnibile indiuisibili, vnitati: que est diuina natura. sed bonum humana natura.

Membrum octauum.

Utrū humanitas assumpta dꝫbuit eē nostri gñis. Arg ꝙ non.

Consequēter est questio vtrum humanitas assumpta debuit eē nostri generis quod non videtur. Oportuit ꝙ ille homo q̄ debuit satisfacere ꝑ pctō omniū maxime esset elongatus a peccato: nec haberet cōuenientiam cum peccato. Sed magis est elongatus a peccato qui nec habet rem peccati nec similitudinē carnis peccati: ꝙ qui habet aliquod istorum. ergo ille debuit esse talis: qui nec haberet rē peccati nec similitudinem carnis peccati. Sed nō poterat esse homo nostri generis quin haberet similitudinē carnis peccati: ergo homo ille cui vnitus est deus: nō debuit esse nostri generis: siue de genere Ade. sed debuit esse de nouo creatus. & esse alterꝰ generis.

Contra Anſ.

¶ Ad oppositū sunt rōnes Anſ. quarum prima talis. Si nouum hoīem facit non ex genere ade. non pertinebit ad genus humanū quare non debuit satisfacere ꝑ eo. qꝛ nō venit de illo. Sed sicut iustū est vt pro culpa hominis hō satisfaciat: ita iustuz est vt ille qui satisfecit sit idē aut eiusdem generis cum eo qui fecit peccatum. aliter nec adam nec aliquis satisfaceret pro se. Si ergo oportet ꝙ satisfactio sit ab illo q̄ debet satisfacere necesse est ꝙ ille homo sit nostri generis et non alterius. ¶ Secūda ratio Anſ. talis est. Adā & totum genus humanum per se stetisset sine sustentatione alterius creature: si nō peccasset. ergo si oportet ꝙ idem genus resurgat qđ cecidit: oportet ꝙ per se & resurgat et releuetur. qꝛ per se stetisset. Sed si ille homo esset alterius generis q̄ de genere ade. non resurgeret per se genus humanū qꝛ non surgeret per aliquem sui generis. ergo &c. ¶ Tertia rō Anſ. Si adam non peccasset: non indigeret aliquo releuāte: nec aliquo sustinente. et hec erat dignitas hominis ꝯstituti ante peccatū Si igitur reparatio debet esse ad illam dignitatē rehabēdam: oportet ꝙ ipse releuetur non per aliquem qui non sit sui generis. aut non perueniṫ ad pristinam dignitatem.

Rñsio.

¶ Quod concedēdum est Et respōdendum ad obiectum. ꝙ similitudo carnis peccati prout dicitur in xpo: est cum summa elongatione a peccato. qꝛ non dicitur hoc propter similitudinem que sit in culpa: sed ꝑpter similitudinem que est in pena. que quidez in nobis est pena pro peccato. In xpo vero est cōtra omne peccatum. qꝛ assumpta fuit pena a xpo ad satisfactionem & emendationem nostri peccati. Ratio autē predicta currit ac si diceretur similitudo peccati rōne culpe peccati: nō ratiōe pene. que est assumpta ad emendationem peccati.

Membrum nonum.

Utrum ille homo dꝫbuit esse adam. Arg. ꝙ sic.

Deinde queritur. vtrū ille homo debuit esse adam. ꝙ sic videtur. Ab apostolo habetur. v. ad Ro. Nos peccamus in adam peccante. ergo debemus satisfacere in adam satisfaciente. Si ergo deberet satisfacere. & deus potest ille homo maxime debet esse adam. ergo ille qui satisfacit debet esse deus homo adam.

Secundum.

¶ Ad idem. Oportet de iusticia ꝙ ille qui debet satisfaciat: quia maxime ille idem numero qui obligauit ad debitū. debet ipm soluere

Sed ille.

Sed ille fuit adam. ergo adam debet satisfacere. et deus potest. ergo deus homo adam debet satisfacere.

Tertium.

¶ Item si adam non peccasset: erat in statu & dignitate ꝙ transfudisset iusticiam. i. naturalem rectitudinem toti sue posteritati. sicut trāsfudit eis iniusticiam originalem post peccatū. Sed reparatio est ad rehabendam pristinam dignitatem. ergo necesse est ꝙ adam restituatur in illam pristinam dignitatem. vt transfundat iusticiam omnibus filijs suis. vel nō erit reparatio ade perfecta. & hoc non potest esse nisi ipse sit xp̄s. Ille igitur homo quez deus assumit: erit adam. aliter nō restituetur in dignitatem pristinam.

Contra.

¶ Ad oppositum sic. Anſ. dicit. Quodlibet incōueniens deo sequitur impossibile. Sed si ille homo cui vnitur deus esset adam. sequeretur incōueniens deo. ergo impossibile est ꝙ ille homo sit adam. Media patet. nam si ille homo esset adam: sequeretur ꝙ proprietates que conueniunt ade cōuenirent illi homini. ergo esset dicere de illo homine sicut de adam ꝙ peccauit. Sed ille homo est deus & proprietates que conueniunt illi homini cōueniunt filio dei cui vnitur. ergo cum sit dicere de illo homine ꝙ peccauit: erit dicere ꝙ filius dei peccauit quod impiuz est dicere. quia a deo quicquid enorme est remouetur. & quicquid est laudabile in ipo intelligitur. sicut ergo deus non potest esse q̄ peccauit. nec adam ille qui non peccauit. ita impossibile est ꝙ iste homo sit adam.

Responsio.

¶ Respōsio Cōcedendum est ꝙ ille homo assumptus a filio dei ꝑ quem debet fieri satisfactio nō debuit esse adam. quia tunc esset dicere de filio dei ꝙ esset peccator

So. ad arg. j.

¶ Ad primū dicendum ꝙ non sequitur: ꝙ si adā potuit trāsfundere iniusticiaz originalem in sua posteritate: ꝙ ipse posset satisfacere. & hoc est. qꝛ in peccato ade fuit reatus persone & nature corruptio. qꝛ si seruasset obedientiam: remuneratum fuisset persone sue & nature in posteritate sua. per trāsgressionem vero precepti punitus est in persona sua & natura qꝛ cū tota natura humana eēt in adam. poterat illam totam corrumpere corrūpendo suam personam. Et propter hoc omnes filij ade sunt rei. sicut dicit apostolus Ro. v. In quo omnes peccauerunt &c. Sed ipse non potuit naturam restituere. quia adam fuit res nature sue. & fuit singulare hominis. Singulare autem hominis nunq̄ est principiuz sue nature ad esse: sed solum ipse deus qui creauit naturam. Quis singulare possit esse principium sue nature ad non esse siue ad non bene esse. Sed quod nō est principiū ad esse: nec est principium ad reparationem esse. Ideo adam non potuit reparare naturam humanam. nec omnes alij possent ꝑpter eādem impotentiam. Oportuit ergo ꝙ reparator humane nature esset principiū illius & de genere illius: sicut ostensum est. sed principium istius est deus. res illius generis est homo. ergo reparator humane nature debuit esse deus homo & nō adam.

Ad secunduz

¶ Ad secundum dicendum. ꝙ esset iniusticia & inconueniēs si ille homo esset adam: quia cū nō possit satisfacere nisi deus & vnitus homini: sequeretur ꝙ deus esset vnitus cuz homine peccatore in vnitate persone. quod esset absurduz dicere. Et ideo oportuit assumere naturam humanam mundaz & immunem ab omni peccato.

Ad tertium

¶ Ad tertium dicendum ꝙ adam reparatur ad maiorem dignitatem q̄ prius habuit. qꝛ si hoc fuit dignitas in adā ꝙ debuit trāsfundere iusticiam in omnes, posteros suos. certe hoc erit maxime dignitas: ꝙ ille q̄ est principium ade: erit filius ade. quod forte non fieret si non peccasset. vnde ad maiorem dignitatem reparatur per incarnationez: q̄ prius habuerit: cum principium totius nature & totius iusticie sit filius ade. Et ꝑpter hoc oportet ꝙ ipse deꝰ sit homo de genere ade. & non adam: sed de filijs ade: quia in hoc datur ade summa & suprema dignitas per reparationem. Iam igitur habemus ꝙ ille homo debet esse de genere ade. & non debet esse adam.

Membrum decimum.

Utrū homo ille debuit plasmari per viā gñatiōis.

Consequēter queritur vtruz conueniat ꝙ ille homo sit de adam per viam generatiōis ꝙ sic videtur. Ubi est morbus ibi dꝫ adhiberi medicina. Si ergo morbus humane nature est maxime in via generationis: qꝛ per illam trāsfunditur culpa originalis: ergo caro xp̄i que est medicina morbi istius: debet educi per viam generationis: vt medicina ponaṫ in loco morbi.

Contra

¶ Ad oppositum sic. Non conuenit vt caro immunis ab omni peccato. & que assumitur in satisfactionem pro peccato. & cui dꝫ vniri diuinitas: ꝙ educatur per viam per quam trāsfunditur peccatum. Sed per viam generationis humane transfunditur peccatum originale i posteros ab adam: relinquitur ergo ꝙ caro xp̄i non educetur per viam generatiōis humane.

Rñsio.

¶ Qđ concedendum est. Et ad illud qđ obijcitur respōdendum ẜm augustinum. ꝙ in generatione humana duo attenduntur. s. substātia corpulenta: et ratio seminalis: Substātia corpulenta est q̄si materiale. Ratio seminalis est quasi formale. Et ẜm rōnem seminalem quam comitatur cōcupiscentia & originalis culpa est trāsfusio originalis pcti non ẜm substantiam corpulentam. Ut ergo caro xp̄i medicina sit: necessarium est vt penitus libera sit a morbo concupiscentie. & ita ꝙ non educatur ẜm rōnem seminalem. Et vt loco morbi apponatur ipsa medicina: cōuenit vt educatur per decisionem corpulentam substantie que decisa est a corpore gloriose virginis. Conuenit ergo vt in generatione xp̄i de adam educatur sola substantia. ratio vero educendi sit non natura seminalis: sed gratia & operatio spiritussancti.

Membrum vndecimum.

U. ꝯueniēs fuit eductio carnis xp̄i de viro et muliere.

Deinde queritur vtruz conueniens fuerit eductio carnis xp̄i de viro & muliere. ad quod sic arguit Anſel. dicens. Non est multo labore vt ostendatur quia mundius & honestius procreabitur ille homo de solo viro vel femina q̄ de commixtiōe vtriusq̄. sicut omnes filij hominum. ergo conuenientius est vt ille homo procreetur de solo viro vel muliere q̄ de viro et muliere per commixtionem.

Contra

¶ Ad oppositū sic. dicit Ioā. damaſ. ꝙ spiritussanctus ꝑuenit in virginem & purgauit ipsam: tradens ei virtutem generatiuam verbi dei. Sed similiter posset spiritussanctus preuenire in viro & muliere & purgare eos: ita ꝙ sine aliqua immundicia generarent. sicut esset si adam non peccasset. ergo conueniens fuit vt educeretur de viro & muliere. sicut alio modo. ¶ Item principium corruptionis fuit per virum & mulierem. scz adam & euam. ergo ꝯuenit ꝙ principium reparationis sit ex viro & muliere.

Responsio

¶ Solutio ad primum dicenduz cum duplex sit aduentus. primus in incarnatiōe. secundus in generali resurrectiōe. & duplex sit corruptio ex originali peccato. scz corruptio nature: & corruptio persone. per aduentum primum in carne est abolitio

corruptiōis ꝑsone.ꝑ aduētū scōm est abolitio corruptiōis nature q: sicut dr.j.corin.xv.Tūc fiet sermo qui scriptus est.vbi ē mors victoria tua.vbi est mors stimul⁹ tuus q: ergo corruptio natura trāsfundit̄ ꝑ via3 gñatiōis ex viro ꝛ muliere:ꝗ nō ē tollēda ꝑ aduentū p̄mū in carne3:ideo nec cōuenit vt veniat xp̄s in carnē seminatā ꝑ virū ꝛ muliere3 ¶ Ad secundū dicendū ſm Ans.ꝙ cōueniēs fuit vt quēadmodū peccatū et causa nostre dānatiōis sumpsit ortū de femina:ita cōueniens est vt medicina nostri peccati ꝛ causa nostre saluationis nascatur ꝛ assumatur solum de femina.

Membrū duodecimū

V. cōuenienti⁹ educatur. caro xp̄i de viro ꝙ̄ de muliere vel ecōtra

Consequēter querit̄ vtrū cōuenientius educat̄ caro xp̄i de viro ꝙ̄ de muliere tātum vel ecōuerso. ¶ Ad qđ sic.primu3 principiū ꝓpagationis ꝛ trāsductiōis corruptionis originalis peccati fuit a viro ꝛ nō a muliere.q: in hoīe est prima ratio generatiōis: in muliere secūda. Si ergo principiū originalis corruptionis venit a viro ꝛ nō a muliere:ergo principiū reparationis debet venire a viro solū et non a muliere.ergo cōuenientius est ꝙ ex solo viro educatur caro christi ꝙ̄ ex sola muliere.

Cōtra ansel.

Ad oppositu3 sic Anse. Quatuor modis pōt deus facere hoīem Aut nec de viro nec de muliere sicut fecit adam. Aut de viro ꝛ femina. Aut de viro tantū sicut fecit euam. Aut de muliere tantū et nō de viro. Scōm hunc quartū modū non fecerat hominē ante incarnationem:sed per tres primos modos.vt ergo monstretur perfectio diuine potentie:oportuit vt faceret homine3 quarto modo scilicet de muliere tm̄ sine viro.nihil ergo conuenientius ꝙ̄ ꝙ de femina tm̄ assumat illū hominē quem querim⁹ sc3 hominē per quem debet fieri nostra liberatio.

¶ Item Ansel.ostendit.ꝙ ille homo deb3 nasci de femina virgine sic.si virgo erat que fuit causa totius mali humano generi : multomagis decet vt virgo sit que erit causa toti⁹ boni humano generi Si ergo eua virgo fuit causa mali:ergo multomagis virgo est mater christi que causa est fructifera totius boni et totius salutis humano generi.

¶ Item Ansel. Si femina facta de viro sine muliere fuit facta de viro virgine sicut eua de adam: ergo conuenientius est ꝙ vir qui fit de muliere sine viro:fiat de muliere virgine.ergo christus debuit nasci de virgine. ¶ Item Ansel. de femina tātum malum processit.ergo oportuit ad reformandam speciem earum vt de muliere tantum.bonū procederet:scilicet illud bonum per quod sumus a malo liberati.ꝛ sic patet per predictas rationes quod christus debuit nasci solum de femina ꝛ virgine.

Responsio

¶ Quod concedendum est.quia sicut dicit aug.in libro.lxxxiij.questionum. Deus cum liberat:non partem aliquam tantum sed totum liberat. Sapientia autem et verbum dei qui dicitur filius vnigenitus homine suscepto liberatione3 hominis indicauit.hominis autem liberatio in vtroꝙ sexu debuit apparere: ergo quia illum oportebat suscipere qui sexus honoratior est. cōsequēs erat vt feminei sexus liberatio hinc appareret qđ ille vir de femina natus est. Et per hoc soluitur ratio ad oppositum.quod conuenientius sit ipsum nasci ex solo viro ꝙ̄ ex sola muliere

Membrum tredecimum.

De conueniētia incarnationis si non fuisset natura lapsa.

Consequens est questio de conuenientia incarnatiōis si nō fuisset natura lapsa per peccatum.vtrum scilicet esset ratio vel conuenientia ad incarnatione3. Et ostenditur ꝙ sic:dicit dyonisius. Bonum est diffusiuum sui esse sicut nos dicimus ꝙ in diuinis pater diffundit suam bonitatem in filium per generationem ꝛ ab vtroq; est diffusio in spiritū sanctum.sc3 per ꝓcessionem.ꝛ hec diffusio est in trinitate.ꝛ hec est summa diffusio creatura non existente.ergo si summum bonum existente natura non se diffundit in creatura:adhuc erit cogitare maiorem diffusionem ꝙ̄ diffusionem eius. Si ergo ei⁹ debet esse summa diffusio quia est summū bonum:conuenientius est ꝙ diffundat in creatura. Sed hec diffusio potest intelligi summa nisi ipse vniatur creature:ergo conuenit ꝙ deus vniatur creature ꝛ maxime humane sicut ostēsum est ergo posito ꝙ ipsa non esset lapsa:adhuc ei vniretur summum bonum. ¶ Item non est beatitudo nisi in deo ꝛ creatura rōnalis tota est beatificabilis.sed creatura rōnalis que est homo h3 duplicē cognitionem:sc3 sensitiuam:ꝛ intellectiuam.ꝛ h3 delectationem in vtraq;. Si ergo tota est beatificabilis:ergo ꝛ ſm sensum ꝛ ſm itellectū.ergo op3 ꝙ in deo beatificetur ꝙ̄tum ad vtrūq;. Sed ī deo ſm se considerando ꝛ in ꝓpria natura nō potest beatificari sensus sed solus intellectus.q: nō beatificatur vel delectatur sensus nisi in sensibili solum.siue in eo qđ corporale est. Si ergo totus hō debet beatificari in deo:oportet deum esse corporalem ꝛ sensibilem. Sed non est cōueniēs vt assumat quālibet corporalem naturam sed solum humanam vt dictum est. ¶ Item cōtingit intelligere tres personas in vnitate substantie.ꝛ ex opposito tres substantias i vnitate persone.ꝛ inter hec duo tres ꝑsonas in tribus substātijs.si ergo vnu3 extremorum est in rerū natura.videlicet tres persone in vna substantia vt in trinitate.ꝛ medium vt tres persone in tribus substantijs demonstratis tribus hominibus vel angelis.vel vna persona in trinitate:vno angelo ꝛ hoīe:ergo contingit ponere tertium vc3 vnam persona3 in tribus substantijs sed hoc non potest fieri nisi per vnionem diuine nature ad humanam.q: in nulla alia creatura est ponere duas substātias ꝙ̄ in homine sc3 spūalem ꝛ corporalem vt animā ꝛ corpus. Similiter nulla creatura potest hoīem perficere ita vt vniatur cum illa:q: angelus hoc non potest.cum homo ſm partem superiorem sit angelo equalis conuenit ergo ꝙ sit vnio diuine nature ad humanam in vnitate persone:vt sit in rerum vniuersitate perfectio.vt sicut tres persone in vna natura et tres persone in tribus naturis.ita tres nature in vna persona sc3 diuinitas corpus ꝛ aīa. ¶ Ite3 nos inuenimus vnitatem nature in tribus.ꝛ hec est de perfectione nature vt in deo. Item nos inuenimus vnitatem persone in pluribus naturis vt in hoīe. Si ergo de perfectione nature est ꝙ est in pluribus personis;ergo et de perfectione erit ꝙ potest esse in pluribus naturis. Si ergo semp quod est perfectius est deo tribuēdum ꝙ̄tum ad naturam ꝛ ꝙ̄tum ad personam.sicut diuina natura est ens in pluribus personis:ita diuina persona erit potēs esse in pluribus naturis. Sed hoc non potest poni ab eterno.q: plures nature non possunt esse ab eterno.est ergo aliqua diuina persona in pluribus naturis ex tempore.sed hoc nō est possibile nisi vniatur nature create:conuenit igitur ad ostentionem perfectiōis in personalite diuina

diuina.ꝙ vniatur diuina natura nature create in persona diuina.sed non ꝯuenit cuilibet vt dictu3 est sed solum humane:nec etia3 cuilibet persone in trinitate nisi soli filio vt supradictum est.relinquitur ergo ꝙ circūscripto lapsu humane nature:adhuc est cōuenientia vnionis in persona filij

Contra.

¶ Ad oppositum est autoritas ecclesie. in prefatione cerei. Nihil nasci ꝓfuit:nisi redimi ꝓfuisset.ergo inutilis est incarnatio nisi secuta fuisset redemptio.sed si natura non esset lapsa nō fuisset redemptio.ergo supposito ꝙ natura nō sit lapsa: nullus est fructus incarnationis.ergo nō conuenit deo incarnari cum non conueniat deo aliq̄d facere frustra.

Rñsio

¶ Responsio sine preiudicio. Concedendum est ꝙ ꝛ si non fuisset natura humana lapsa:adhuc esset conuenientia ad incarnationē ſm ꝙ dicit beatus Bern.super Jone.ij.ꝓpter ꝗ me orta est tempestas.exponēs illud verbum de filio dei dicens.ꝙ lucifer preuidit rōnalem creaturam assumendam in vnitate persone filij dei.vidit ꝛ inuidit. Unde inuidia fuit causa casus dyaboli et mouens ipsum ad temptādum hominem cuius felicitati inuidebat: vt per peccatu3 demereretur humana natura assumptionem ꝛ vnibilitate3 ad deum.ex quo patet ꝙ lucifer intellexit vnionem humane nature ad deum:non existente lapsu humane nature ꝛ ipsum lapsum intellexit vt impeditiuum vnionis: ꝓpter qđ procurauit lapsum. ex hoc ergo relinq̄tur ꝙ circūscripto lapsu adhuc est ponere conuenientiam incarnatiōis.

Aug.

Preterea ad hoc idem est quod dicit beatus Aug.in lib. de anima ꝛ spū. ꝓpterea deus factus est homo.vt totum hominem in se beatificaret.vt siue homo ingrederetur intus per intellectum siue egrederetur extra per sensum:in creatore suo pascua inueniret. pascua intus in cognitione deitatis:pascua foris in carne saluatoris. Hec autem ratio manet etiam circūsripto lapsu humane nature.

Ad contra.

¶ Ad illud ergo quod obijcitur. respondendū est ꝙ illa autoritas intelligit̄ supposito reatu nature lapse. Unde sensus est ꝙ si filius dei esset incarnatus ꝛ non soluisset reatum:nihil ꝓfuisset humane nature quia non beatificaretur vel redimeretur aliter autem est si circūscribatur lapsus humane nature prout dictum est.

Questio.iij.de predestinatione incarnationis christi.

Habito de necessitate incarnationis ꝛ cōuenientia.consequēs est inquirere de predestinatiōe incarnatiōnis. Circa quam partē querenda sunt ista. Primo vtrum filius dei sit predestinatus. Scđo.vtru3 predestinatus sit esse homo. Tertio.v.predestinatus sit esse filius dei. Quarto ad quid sit predestinatus. Quinto.vtru3 per xp̄m simus predestinati. Sexto.vtrum vniuoce predestinatio dicatur de ipso ꝛ de nobis.

Membrum primum.

Utru3 filius dei sit predestinatus. Arg. pmum.

Ad primum obijcitur hoc modo.viij.ad Ro. Quos predestinauit hos ꝛ vocauit glo. Predestinauit nō exñtes:vocauit auersos.ergo ꝑdestinatio est nō exñtis ergo nō ꝯuenit filio dei.q: nūꝙ̄ fuit ñ existēs.

Secundum Origenes.

Itē Origenes.destinat̄ qui est:ꝑdestinat̄ q̄ nōdum est Hec verba dicūtur ꝓpter illos q̄ in vnigenitū dei impietatem loquuntur.ꝛ putant eum esse connumerandu3 inter eos qui cum ante non fuerāt predestinati sunt vt essent.ergo non est cōcedendum ꝙ filius dei sit predestinatus.

Tertium.

¶ Ite3 si filius dei est predestinatus ab eterno.aut ſm diuinam naturam:aut ſm humanam.non ſm diuinam naturam constat:q: ante ipsam nihil.nec ſm humanā q: ab eterno nō habuit naturam humanam.ergo non est predestinatus ſm illam.

Quartum

¶ Item solius creature est predestinari ergo ille terminus predestinatus copulat quid creatum filio dei.sed nullū creatum inest filio dei ab eterno.ergo nō est predestinatus.

Cōtra dam.

¶ Ad oppositum sic Joā.damas. Nō scādalizabitur ad nomē creature: qui se vermem aut seruū aut granū natum de terra noīauit.cum ergo cōuenienter dicat̄ filius dei creatura conuenienter dicetur predestinatus.

Scōm aug.

¶ Item Augu. xp̄m factum creaturā per quem facta est omnis creatura oportuit oēm creaturam testem habere ergo filius dei est creatura.cum ergo immediate sequatur ad creaturā rōnalem finaliter bonā esse predestinatam.cu3 filius dei sit rōnalis creatura: finaliter bona erit predestinatus.

Tertium

¶ Itē.xiiij.Joā. dicitur. In domo patris mei māsiones multe sūt respectu quarum dicitur predestinatio. Si ergo distinctio māsionum est ſm distinctionem meritorū:ꝛ distinctio meritorū ſm distinctionem gratiarum ꝛ personarum.cum ergo meritum sit ꝑ se persone ꝑdestinatus erit xp̄s ſm ꝙ ꝑsona. sed ſm ꝙ ꝑsona est filius dei:ergo ꝑdestinatio ꝯuenit filio dei.

Quartum.

¶ Item quicq̄d ꝯuenit filio dei ꝑ naturā cōuenit filio hoīs ꝑ gratiam ꝛ ecōuerso. Unde sumitur ꝙ quicq̄d ꝯuenit filio dei: ꝯuenit filio hominis ꝛ ecōuerso.ergo cum filio hominis ꝯuenit esse predestinatum.ꝛ filio dei simr cōueniet esse predestinatum.

Sol. ad .j.

¶ Solutio dicēdum ꝙ cum in hoc ꝙ dico predestinatum:rōne huius prepositionis prenotetur antecessio alicuius:ad illud quod dicitur predestinatum non est antecessio alicuius respectu filij dei:ideo absolute non est ꝯcedendu3 filius dei est predestinat⁹:nisi cū determinatiōe diceretur ſm ꝙ homo.ꝛ hoc est quod voluit dicere Aug.in illa glo.ad Ro.viij.ꝛ Origeñ.in predicta autoritate. Non ergo absolute cōcedendum filium dei esse predestinatū:sed ſm ꝙ homo.

Ad secūdum

Ad tertium

¶ Ad illud quod obijcitur tertio ſm ꝙ homo non fuit ab eterno vel ſm naturam humanam: ergo non est predestinatus ab eterno ſm humanam naturam.dicendum ꝙ non sequitur. Nam iste terminus homo vel humana natura ampliatur ad supponendum ꝓ humanitate futura.non quam habet vel habuit ab eterno:sed qua3 habiturus erat sicut cum dicitur aliquis homo prescitus ab eterno.iste terminus homo supponit pro homine.nō qui fuit vel erat ab eterno : sed qui est futurus in tempore.

Ad quartu3.

¶ Ad quartum dicēdum.ꝙ hec dictio predestinatus:habet in se duo participia inclusa Idem enim est predestinatus qđ prescitus habiturus. Sed hoc ꝙ dico prescitu3 nihil copulat in predestinato sed in predestināte:hoc autem ꝙ dico habiturus copulat in predestinato non de presenti vel de preterito sed de futuro.ꝛ ideo nō sequit̄ nihil creatū inest filio dei ab eterno:ergo non est predestinatus ſm ꝙ homo.q: ab eterno erat dicere.ꝙ aliq̄d ei inerit sc3 humanitas.respectu cuius est ꝑdestinatio ꝙ̄tū ad humanā gratiā ꝛ glia3 sic ergo pt3 rñsio ad obiecta ad ꝑtem negatiuam.

So.ad ꝯtra.

¶ Ad ea vero q̄ obijciebant̄ in ꝑtē affirmatiuam. dicēdum ad pmū qđ dicit Joā.damas.ꝙ nō scandalizabit̄ ꝛc.ꝙ filius dei dr creatura ſm ꝙ dr ser-

nus aut vermis. q̄ non dicitur ista esse absolute: sed cum reduplicatione scz ſm q̄ homo. ita etiaz ſm q̄ homo pced̄um est. q̄ est predestinatus: ꝛ hoc propter hereticos sicut dicit augu. q̄ cum determinatione est dicendū ꝓpter hereticos filius

Ad secunduz dei creatura ſm q̄ homo. ¶ Ad aliud vero augu. xp̄m factum creaturam ꝛc. dicendum q̄ verū est q̄ filius dei ſm q̄ est creatura est predestinatus.

Ad tertium. ¶ Ad tertium vero quod obijcitur q̄ meritus attribuitur persone ꝛc. dicendum q̄ cum filius dei sit filius hominis. ratione illa qua dicitur filius homīs: est distinctio meriti ſm distinctionem gratie: q̄ gratia est ſm distinctionem ypostasis siue individui hominis ex parte humane nature

Ad quar.um non rōne persone eterne siue ex parte humane nature. ita etiam predestinatum. ¶ Ad vltimum dicendum. q̄ illa regula beati aug. est intelligenda quicquid convenit filio dei ꝓuenit filio hominis et econuerso. non absolute: sed cum reduplicatiōe subintellecta vel expressa. vt vel filius dei creatura vel cepit esse ſm quod homo. Ita etiam filius dei est predestinatus.

Membrum secundum.

Utrum filiꝰ dei sit predestinatus esse homo. Objicitur.

COnsequenter queritur vtrum cōcedendum sit q̄ filius dei predestinatꝰ sit eē homo: sicut conuenit so. ꝛ cum esse filium dei sit ex gratia illi homini. ꝓpter q̄d dicere illum hominem predestinarum esse filium dei. eē. aūt hoiem nō est ex gratia filio dei. ergo nō erit dicere filium dei esse predestinatum vt sit homo. ¶ Item quia vnio humanitatis ad deitatē est per gratiam illi homini. ideo est dicere illum hoiem esse predestinatum filiuz dei. ergo cū vnio deitatis ad humanitatem non sit ex gratia filio dei: ergo non erit dicere filium dei esse predestinatum hominem. ¶ Item cum hoc q̄ dicit predestinatum ponat anteceſſionem respectu predestinati. nihil autem anteceđit filium dei: ergo non pōt dici predestinatus esse homo vel aliq̄d aliud.

Contra ¶ Ad oppositū sic. filꝰ dei est hō: ergo vel ex gra vel ex natura. sed nō ex natura ē homo. relinq̄tur ergo q̄ ex gratia ē homo. Si ergo ex gratia est homo. ergo est predestinatꝰ esse homo. cum constet q̄ illa gratia sit predestinata qua filius dei est homo.

Rīsio. ¶ Responsio. refert cum dicit de aliquo predestinatus absolute vel sine determinatione: ꝛ cū dicitur cum determinatione. Cum enim dicitur absolute iste homo est predestinatus. sensus est. est premissus ad habendum gratiam in ꝑsenti ꝛ gloriam in futuro. Propterea nō est dicere filius dei est predestinatus nisi cum determinatiōe. scz filius dei ſm q̄ homo. Cum vero dicitur cum determinatione: vt cum dicitur. Ille homo est predestinatus filius dei sensus est. id est preordinatꝰ ex gratia ad hoc vt sit filius dei. Scōm hoc ergo dicendum. q̄ cum dicitur Christus est predestinatus esse homo. Sensus est. id est preordinatus ex gratia ad hoc q̄ sit homo. Distinguendum est autez in hac ꝓpositione. Nam respectus anteceſſionis denotatus p̄ hanc prepositionē pre cuz dicitur preordinatus. ꝛ respectꝰ causalitatis q̄ notatur per hanc prepositionem ex. cuz dicitur ex gratia pōt eē respectu suppositi. Vel respectu illius ad quod dicit ordinatus. Si respectu suppositi: falsa est. q̄ suppositum est filius dei. respectu cuiꝰ nō est accipere causalitatem vel anteceſſionē. Si respectu eius ad q̄d dicitur esse ordinatus: scz q̄ est esse homo. vera est: quia respectu eē hominis est antecedens diuina ordinatio ꝛ gratia eadem

Et est sensus. filius dei est preordinatus esse homo ex gratia: vt anteceſſio ꝛ causalitas dicatur respectu eius q̄ dico esse homo: nō respectu filij dei et per hoc patet solutio ad obiecta.

Membrum tertium.

Utrum filiꝰ dei predestinatus sit esse filius dei. Arg. primuz. Secundum.

DOstea queritur. vtrum hec sit vera. Filius dei est predestinatus ad hoc vt sit filius dei. Quod probatur. Iste homo est predestinatus esse filius dei. sed q̄d conuenit isti conuenit filio dei: ergo filius dei est predestinatus vt sit filius dei. ¶ Secunda ratio ad Rom. primo. Qui predestinatus est esse filius dei in virtute. Ambrosius exponit de persona filij dei. ergo ꝛc. ¶ Ad oppositum sic hec dictio predestinatus: notat anteceſſionem causalem. Si ergo nulla causa. anteceſſit filium dei: relinquitur q̄ non possit filius dei dici predestinatus ad hoc vt sit filius dei.

Rēsponsio. ¶ Solutio. Cum dicitur predestinatus cum determinatione. consi.erandum est an sit aliquid in locutione respectu cuius possit dici anteceſſio causalis que importatur p̄ hoc nomen predestinatum. si vero non inueniatur in locutione: non est cōcedenda. ꝛ ideo hec est falsa. filius dei est predestinatus esse filius dei: quia respectu filij dei qui designatur ex vtraq̄ parte: non est accipere anteceſſiones causales. iste autem sunt vere ſm quod dictum est. filius dei ſm q̄ homo predestinatus. vel filius dei predestinatꝰ est esse homo. quia est inuenire in locutione ex aliqua parte respectu cuius notatur anteceſſio causalis.

So. ad ꝑmuz ¶ Ad illud ergo quod primo objicitur iam patet respōsio.

Ad secundū. ¶ Ad illud vero Ambro. dicendum q̄ ipse accipit esse pro manifestari ſm proprietatē locutionum in scripturis. qua dicitur res incipere esse: cum incipit manifestari vel innotescere. ꝛ ſm hoc est sensus. filius dei est predestinatus esse filius dei in virtute. id est predestinatus est manifestari filius dei. Et notatur anteceſſio causalis respectu manifestationis vel respectu filij dei.

Membrum quartum.

M. ad quid sit p̄destinatus xp̄s ſz q̄ homo. Objicitur.

DEinde queritur ad quid sit predestinatus xp̄s ſm q̄ homo. ꝛ cuz in xp̄o sit gratia ſm quam est quidam homo singularis. Item ſm quid est caput ecclesie. Itē gratia vnionis ſm quam diuina natura est vnita cum humana. ꝛ hec est triplex gratia. Queritur ergo an predestinatio christi sit preparatio gratie huius vel illius vel vnuscuiusq̄ haruz. Et est gratia que attenditur ſm q̄ est homo singularis informans hunc hominem vel animam huius hominis sit gratia creata ergo respectu gratie sit predestinatio. ¶ Item ex parte alia. Cum gratia ſm quam est caput ecclesie sit gratia infinita. quia se cūdum illam est influens in corpus ecclesie et de hac dicitur Joannis primo. De plenitudine eius accepimus omnes. ꝛ. iij. Joā. Non est ei datus spiritus ad mensuram. ergo gratia ista est gratia increata. ꝛ cum gratia creata sit finita ꝛ non fluens cum ergo predestinatio non sit respectu increati: nec erit predestinatio respectu huius gratie.

Contra ¶ Ad oppositum. glo. super epistolam ad Rom. Nullum manus donum possit deus prestare hominibus q̄ vt verbum suum: per quod omnia cōdidit. facit illis caput: ꝛ ipsos tanq̄ membra coaptat et connect. ergo gratia ſm quam est caput ecclesie est donum dei. ergo est creata. ergo predestinatio est respectu ipsius.

Rīsio. ¶ Solutio. concedendum est et dicendum. q̄ cum in christo sit triplex gratia. gratia vnionis

tia vnionis. gratia huius singularis hominis et gratia ſm quā est caput. p̄destinatio xp̄i est respectu huius triplicis gr̄e. ¶ Ad illō ergo quod objicitur q̄ gr̄a ſm quam est caput non ē creata dōm q̄ sicut caritas donuz est in nobis dupliciter. s. donum increatum quod est spiritus sanctus: ꝛ donū creatum quod est virtꝰ. Ita gr̄a ſm quā est caput intelligitur increata: ipsa est ſpūs sanctus qui est datus ei non ad mensuram. Et prima gratia creata ſm quam per virtutē increate influit in alios: et de plenitudine eius accepimus omnes. j. Joh.

Ad obiectuz.

Membrum quintum.

U. xp̄s sim predestinati.

QUeritur est questio. vtrū per xp̄m simus predestinati hoc est querere. v. ipse sit cā effectiua vel exemplaris vel finalis nr̄e predestinationis. ¶ Ad ꝑmum videt q̄ sic. Mā. j. ad eph. Predestinauit nos i adoptionē filioꝝ per ihm christū. ergo predestinatio ihu christi est causa nostre predestinationis. ¶ Item resurrectio sua est causa nostre resurrectionis. cum ergo predestinatio respiciat gratiam resurrectionis finaliter. predestinatio xp̄i est cā nostre predestinationis. ¶ Item ordo autem talis est in predestinatione. ordo autem talis est in predestinatione q̄ probatur Job. xxxvij. Numq̄d nosti ordinem celi? glo. ordinem celi nosse est supnarum dispositionum occultas dispositiones videre. ergo p̄destinationes hāt. ¶ Item. viij. ad Ro. Quos plicuit et predestinauit cōformes fieri imaginis filij sui. ergo predestinatio est conformitas imaginis filij dei: ergo cūplus sit imago q̄ illud q̄d ad imaginem est: si imago filij intransitiue est ꝛ ipse xp̄s predestinatꝰ preordinatio christi prior erit. nostra predestinatione. et sicut imago ad illud quod est ad imaginez ergo sicut exemplar.

Con. argu. j. ¶ Item in li. de predestinatione sanctoꝝ dicit. preclarissimū lumen nostre predestinationis est xp̄s iesus. ergo se hz sicut cā manifestatiua ad nostraz predestinationem Ad eph. iiij. Ascendit super omnes celos vt impleret oia ergo xp̄s ē finis omniuz Sed que est comparatio predestinati ad predestinatū: eadem est comparatio predestinationis ad predestinationē. Si ergo christꝰ est finis omniū predestinatoꝝ: ergo predestinatio sua est finis omniū p̄destinationum. et his ergo relinquitur q̄d predestinatio christi est causa effectiua exemplaris et finalis omnium predestinationū. ¶ Ad oppositum sic. omnes rationes eterne simul sunt in mente diuina ꝛ ſm has est predestinatio. ergo predestinationes predestinatoꝝ simul sunt in mente diuina: non ergo per priuset posterius cum ergo causa effectiua antecedat:

Secundum. relinquitur q̄ predestinatio xp̄i non est causa effectiua cum simul sit in alijs in mente diuina ¶ Itez ad hoc est auctoritas augu. qui dicit q̄ preclarissimū lumen nostre predestinationis est christus. et intelligitur hoc de xp̄o. ſm q̄ hō sicut dicit aug. in glo. sup primū ad Ro. qui ipse dicit q̄ ille hō sine meritis habuit sola gratia vt esset filius dei. Et ꝛ eodē dicit q̄d est lumen predestinationis nostre. Sed ſm hoc objicatur. omnes sunt ab eterno predestinati. ꝛ vnusq̄sq̄ habet suam rōnez in mente diuina. q̄ quidē ratio est lumen nostre p̄destinationis. ergo vnusquisq̄ hz proprium lumen p̄destinationis sue. non ergo est ponere xp̄m esse lumē nostre p̄destinatiōis. sz ſm q̄ xp̄s est lumen dicitur causa exemplaris ergo xp̄s nō est causa exemplaris nostre predestinationis.

Septum ¶ Tertia ratio si xp̄s est finis nostre p̄destinationis. et si xp̄s non esset incarnatus: non esset predestinatio xp̄i. ergo p̄destinationes nostre carerent fine. ergo frustrarent. ergo omnes p̄destinati frustrarentur quod nullus poneret. non ergo est cā finalis nec exemplaris nec effectiua.

Responsio. ¶ Solutio dōm q̄ cum dico predestinationem xp̄i nōie p̄destinationis ratione principalis significati quod ē diuina prescientia cum approbatione dicitur eternum. rōne vo cōnotatī quod est gratia xp̄i et gl̄a dico temporale. Attendēdo igitur ad principale significatum predestinatio xp̄i ꝛ aliorum p̄destinationes simul sunt in mente diuina. Attendendo vero ad connotatū est ordo p̄destinationis xp̄i ad alias p̄destinationes hz q̄ nos dicimus q̄ gratia et gloria in xp̄o est cā ꝛ exemplum gratie ꝛ glorie nostre.

Sol. ad. j. ar ¶ Scōz hec soluitur ꝑmum objectum qz ꝗtum ad ꝑncipale significatum eius qō dico q̄ p̄destinatio quod est eternum. non est ponitas vel causalitas predestinationis xp̄i ad aliam. sed ꝗtum ad connotatum quod est temporale est prioritas ꝛ causalitas.

Ad secunduz ¶ Ad secundum vero qō objicitur q̄ xp̄s est lumen nostre predestinationis scz eternum ꝛ temporale. Nōe significati in predestinatione quod est eternum. dicendum q̄ xp̄s hz q̄ deus et sapientia eterna: est lumen nostre predestinationis omnium predestinatoꝝ ꝛ singulorum et cum sit vnum et idem lumen: tamen qz ad multos est qui sunt predestinati. multipliciter accipitur respectus ad ipsum vt dicatur et huius ꝛ illius lumen. Ratione vero connotati in predestinatione quod est temporale scz gratia dicendum q̄ xp̄s hz q̄ homo est lumen tempale nostre predestinationis: quia hec superabundantia ē ipsius supereffluentis gratie qua assumptus est in vnitate p̄sone ita q̄ filius dei vniuersalis est filius hominis et vnusquisq̄ predestinatorum per participationem illius supereffluentis gratie est filius adoptionis. Unde gratia sua est velut lumen in sole. nr̄e vero gratie sicut radij cōparati ad solem.

Ad tertium ¶ Ad vltimum quod obijcit q̄ xp̄s non ē finis. dicendum quemadmodum in alijs. q̄m p̄destinatione est p̄scientia et gratia finalis vnum vt significatū. alio vt connotatum. Si ergo respiciamus ad prescientiam: sua predestinatio non ē finis nostre p̄destinationis. Si autem respiciamus ad gratiam q̄ notatā sic est finis. gratia enim vnionis que est in xp̄o: est terminus omnium gr̄arum nostrar. quia oēs nostre gratie terminant ad suam et rōnes nr̄e gr̄e ad suaz.

U. p̄destinatō dicat vnuoce vel equoce de xp̄o ꝛ de nobis. ¶ Ad illō ergo qō objicit. q̄ frustrarent p̄destinationes si non esset incarnatio. dicendum qō frustrarentur ꝗtum ad finem conuenientissimum: non tamen simpliciter. quia alius modus esset liberationis. et ille esset finis: sed non ita cōuenientis. ꝛ sic patet quō se habet p̄destinatio xp̄i vt causatiua ad nostram p̄destinationem.

Membrum sextum.

QUltimo queritur vtrū predestinatio dicatur equiuoce vel vniuoce. de p̄destinatione xp̄i et aliorum. ¶ Ad quod sic objicitur. predestinatio ē saluandoruz. Saluandi aūt sunt qui possunt egrotare per culpam. cum ergo xp̄s non potuerit egrotare ſm qō ōr augu. Alij peccato fuire potuerunt: ipse vero non. ergo si est saluādsu. ergo ei si queāt rō p̄destiatiōis hz qō ōr p̄destiatio p̄ordiatio saluandoꝝ. ergo ꝛc. Itē ōr aug. Predestiatio ē ꝓpositū misericordi. sz misericordia i nobis ꝛ i xp̄o equoce ōr. q̄ i nobis ē misericordia ꝓtracta: in ipso autē ē voluntarie assumpta. ergo equoce ōr

Rñ.

¶ Solutio dicendum ꝙ p̄destinatio aliq̄n diffinitur per cōparationē ad grām liberantē a malo aut p cōparationē ad grām ordinantem ad glīaꝫ Primo mō dicitur p̄destinatio p̄ordinatio saluādoꝝ ꝛ ppositū miserēdi. Scḋo mō dr̄ p̄destiatio. p̄patio grē in p̄nti ꝛ glīe in futuro. Prio mō dr̄ vniuoce p̄destinatio de xp̄o ꝛ de alijs q̄tum ad cōnotatum que est grā liberans a malo: q̄tum ad secūdum modum dicitur equiuoce.

Questio quarta de actu incarnationis christi.

TRactato de necessitate ꝛ cōuenientia ꝛ p̄destinatione incarnationis xp̄i cōñs est inq̄rere de actu incarnationis. q̄ cōsideratur duobus modis. s. i fieri: et i facto esse. Actus incarnationis in fieri dicit assumptio. Act⁹ vero incarnationis i facto eē dicitur vnio. Prio ergo q̄rendū est de actu assumptionis. Scḋo de actu vnionis. De assumptione autem queruntur ista. p̄mo de assumente. deinde de assumpto. ¶ De p̄mo queritur. v. assumere humanam naturam conueniat diuine nature. Secundo vtr̄ ꝯueniat tribus psonis. Tertio queritur de ipso assumpto. v. hūana natura sit assumpta. Quarto. v. humana natura s̄m corpus ꝛ animā sit assumpta. Quito vtrū corpus sit assumptū mediante anima. Sexto vtrum persona sit assumpta. Septimo q̄lr intelligit homo assumpt⁹.

Membrum primum.

V. diuine nature ꝯueniat assumere humanā naturā Argui. ꝙ nō

AD p̄mum sic. Quicquid conuenit diuine nature ꝯuenit toti trinitati. Sed assumere humanam naturam non cōuenit patri ꝛ spirituisancto. ergo nec diuine nature. ¶ Itē Ans. in li. de incarnatione vbi. Non differt oīo pater ꝛ filius ꝛ sp̄ussanctus in essentia diuina. Si ergo natura diuina assumit humanam naturam ergo pater et filius ꝛ spiritussāctus assumūt naturam humanam.

Contra. j.

¶ Ad oppositum sic. Assumere dicit actionem sed actio conuenit substantie nature: ergo assumere cōuenit diuine nature.

Scḋm.

¶ Item arguitur p simile. aīa infundēdo creatur ꝛ creando infunditur. et eiusdem s̄m se est creare animam et eam vnire: ergo eodem modo eiusdem s̄ꝫ se erit hūanā naturā assumptā creare ꝛ eam assumere. ergo cū diuina natura creauerit humanam assumpsit eam.

Tertium

¶ Iteꝫ assumere ꝛ assumptionem facere conuertunt. Sed diuina natura fecit assumptionem ergo diuina natura assumpsit humanam.

Quartum.

¶ Item queritur q̄uis ista concedat. natura diuina assumpsit humanaꝫ naturā: nūquid ista conceditur essentia diuina assumpsit. humanā naturam: cū ipsa natura dicat essentia ꝛ ecōuerso.

Quintum

¶ Itē cū nature humane conueniat assumi ꝛ vniri prope. ergo similiter ipsi nature diuine cōuenit assumere ꝛ vnire. sic eni videt se habere natura diuina ad vnionem ꝛ assumptionem actiuam sicut natura humana ad vnionem et assumptionem passiuaꝫ.

Rñ.

¶ Responsio assumere dicit communiter ꝛ improprie ad aliquid sumere. ꝛ s̄m hūc modū tota trinitas assumit filio hūanā naturā. Itē assumere dr̄ cōiter ꝛ ppe ad se sumere. qḋ p̄t esse duob⁹ modis. vel ad se sumere vt vniatur. vel ad se sumere vt in quo vniat. Assumere vero ppriissime dr̄ in se sumere vel ad se filialit sumere qḋ idē est. Scḋm modū istū cōuenit psone solū assumere: q̄r hoc est sumere in se vt vniatur. Scḋꝫ modū illū quo assumere dr̄ ad se sumere vt sibi vniat: sic cōuenit diuine nature assumere humanaꝫ. Secundum ergo ꝙ cōiter et improprie dr̄ conuenit trinitati: s̄m ꝙ ppe ꝛ cōiter cōuenit diuine nature. Scḋꝫ vero ꝙ ppriissime: sic cōuenit psone filij. ꝛ s̄m hoc in vno sensu pcedunt rōnes ad vtrāq; ptē obiecte: in alio sensu non.

So. ad ar. j. partis.

¶ Ad ea ergo q̄ obijciūtur in ptem negatiuam. Rn̄dendum est p̄mo. dōꝫ ꝙ naturam diuinā assumere hūanam p̄t accipi dupl'r. vno mō vt natura diuina ꝯsideretur s̄m se vt vna in tribus personis: ꝛ hoc mō nō est concedendū diuinā naturam assumpsisse humanaꝫ pprie sumendo assumere. Uel s̄m ꝙ consideratur natura diuina tota in vna psona. s. filij: et hoc mō natura diuina assumpsit hūanā. i. sibi vniuit. Ad illḋ ergo qḋ obijcit. Quicq̄d cōuenit diuīe nature ꝯuenit toti trinitati: s̄ꝫ assūere nō ꝯuēit trinitati ergo nec diuīe nature. dōꝫ ꝙ i hoc ꝙ dico assumere duo itelligunt. s. sūere actio: ꝛ respect⁹ ad idē q̄ notat p ad se. s̄m ꝙ nos exponim⁹ assumere. i. ad se sumere: ꝛ rōne illius respectus non cōuenit toti trinitati q̄uis cōueniant nature. q̄r tota trinitas s̄m ꝙ trinitas: non est in vna persona. sed tota natura est in vna persona. Et sic patꝫ solutio ad ea q̄ obijciebātur ad partem negatiuaꝫ.

So. ad con.

¶ Ad ea vero q̄ obijciuntur ad ptem affirmatiuam. s. ad p̄mum dicendū. Qḋ assumere dr̄ actionem ꝛc. Habet naturam relationis. s. ad se vel in se vñ nō sequit. Qḋ si actio conuenit nature. ꝙ actio quocūq; alio supaddito cōueniat.

Ad scḋm

¶ Ad scḋm vero dōm. ꝙ non est simile de vniōe aīe et assumptione: pp respectū supadditū.

Ad tertium

¶ Ad tertium vero dōm. ꝙ non ꝯuertunt assumere ꝛ assumptionē facere s̄ꝫ ꝙ assūere ppe dr̄. q̄uis ꝯuertātur s̄m ꝙ dicitur improprie.

Ad quartum

¶ Ad quartū vero dōꝫ: ꝙ q̄uis sit idē natura et essentia: tamē differentia est in rōne dicendi. q̄r essentia dr̄ quo res est: natura vero quo res agit vel patit. Assumere aūt dr̄ sic actioneꝫ. sicut assumi passionē. ꝛ iō assumere ꝛ assumi dicunt de natura ꝛ nō de essentia. Uñ non est ꝯcedenduꝫ ꝙ q̄uis diuina natura assumat: ꝙ pp hoc diuina essentia.

Ad quitum.

¶ Ad vltimum dōm. ꝙ pprie loquendo differentia est inter assūptionem et vnionē. Nā vnio pprie dr̄ ꝯparationeꝫ duoꝝ ad tertium. Assumptio vero tm̄ dr̄ ꝯparationē vni⁹ ad vnū. Assumere eī est aliq̄d sibi copulare. vñ dr̄ habitudinē eius in quo est vnio ad aliḋ. et iō diuina natura ppe loquendo non dꝫ dici assumere. licet ppe dicatur vnire vel vniri hūane nature in vnitatem persone.

Membrum secundum.

V. assumptō ꝯueniat trib⁹ personis. Arg. j.

COnsequenter queritur. Utrum assumptio conueniat trib⁹ personis. ad quod sic. Quicquid facit pater facit filius: et econuerso. quia indiuisa sunt opera trinitatis. sed filius assumpsit carnem ergo ꝛ pater.

Secundum

¶ Item dicit Johan. damasce. quoniam pater et filius et spiritussanctus secundū omnia sunt vnū preter et ingenerationem generationem ꝛ processionem. sed assumptio nec est ingeneratio nec aliquod alioꝝ: ergo sunt vnum in assumptione. ergo quelibet pars assumit humanam naturaꝫ.

Rñ. Augu.

¶ Responsio s̄m augustinum in li. de fide ad petrū. Qḋ trinitas assumptionem fecit: sed vero nō patri vel spirituisancto. vnde ꝛ indiuisa est assumptio q̄tum ad actionem et q̄tum ad personaꝫ cui conuenit

conuenit. quia vni et indiuise persone filij. Notādum autem est. ꝙ in argumentatione est mutatō predicamenti. mutatur eīn quid in aliquid sicut dicit Hugo de sanc. vic. Cum dicitur filius dei assumpsit. ex vi occulte relationis qua intelligitur ꝙ sibi vniuit: id de patre non dicitur. quia si ideꝫ diceretur: non idem sed aliud intelligeretur. quia sicut alius in persona est pater: alius filius: sic aliud dicitur cum filius incarnatus dicit q̄ si pater incarnatus diceret. non ergo cōseq̄ns est si filius carnem assumpsit: idcirco carnem assumpsisse et patrem. sicut conse quens non est si filius carnem sibi vniuit: eandem carnem sibi vniuisse et patreꝫ et est figura dictionis. legitur in li. iudicuꝫ. Quod manue vxorē accepit filio suo non tamen sibi vxorem accepit: s̄ꝫ ꝙ filio vxorē accepit. Nemo ē q̄ argumentet ꝛ dicat. Si pater filio vxoreꝫ accepit ergo vxorem accepit pater. ꝛ concedat vxoratum eē patrem quando filio vxorem accepit. quare ergo incarnat⁹ dicatur esse pater: quia filio suo carneꝫ vniuit. sicut filius dicitur incarnatus: q̄r carnem sibi copulauit.

Ad secunduꝫ

¶ Ad secundū dōm. ꝙ q̄dam dicūtur in deo absolute sine respectu ad creaturas. sicut sunt notiones ppetates relatiōes: ꝛ similiter bonitas sapientia ꝛ cō similia. Et quedam dicuntur i deo siue attribuunt deo s̄m relationes ad creaturas. et hmōi est assumptio. Assumptio eni nō ponit aliquid in assumente quo assumens aliquā innouationē accipiat: sed ponit aliquid in assumpto quo fit innouatio in creatura assumpta. Illḋ autem io. dam̄. intelligitur preter cōparationem ad creaturam.

Membrum tertium.

V. hūana natura sit assūpta.

COnsequenter est questio de i p̄o assumpto ꝛ primo vtrum natura humana sit assumpta. ¶ Ad quod sic. Nam s̄m pprietatem locutionis non videtur hec concedi psona assumpsit naturam. Nam cum natura diffiniatur quattuor modis a boetio in libro de duab⁹ naturis ꝛ vna psona xp̄i. Cōmunissime sic. Natura est earum que cum sint quoquo modo intellectu capi possunt. in qua diffinitione accidentia et substantie continentur. hec enim omnia intellectu capi possunt. Additum auteꝫ est quoquo modo: quia deus et materia perfecto intellectu intelligi possunt: sed ceterarum rerum p̄uatione. Communiter vero diffinitur natura vt cōueniat solum substātijs corporeis et incorporeis. hoc mō natura est vel quod facere vel quod pati potest: Stricte etiam diffinitur natura vt conueniat solum corporeis. hoc modo natura est principium motus per se non p accidens. Quarto mō diffinit natura s̄ꝫ ꝙ nos dicim⁹ diuersā esse naturā auri ꝛ argenti in hoc ppretatem rerū monstrare cupiētes. hoc modo natura est vnāquāq; rem informās specifica differentia. Scḋm vltimā diffinitionem duas in xp̄o naturas esse cōstituunt.

Contra. Dama.

Si ergo hoc vltimo modo dicatur natura. s. specifica differentia humane nature. contra est autoritas Io. dam̄. iij. li. xj. c. Uerbum non eā que nuda consideratione ꝯtemplatur naturam assumpsit. nec eam q̄ in specie consideratur. s. specificam differentiam sicut est rationalitas hominis relinquitur ergo ꝙ non p̄t dici assumpsit humanam naturam. ¶ Item si dicat ꝙ natura accipit aliter. s. vis insita rebus p creans sīlia ꝛ sīlibus. s̄ꝫ hoc etiam modo non p̄ot dici natura assumpta. quia vis illa procreandi similiter consequitur assumptionem quia est iam in existente xp̄o s̄m ꝙ potest multiplicare speciē i q̄tum homo. ergo hoc etiam modo non potest dici assumpta natura. ¶ Iteꝫ assumptio fuit miraculosa non s̄m naturam. et ideo ex illa parte non tenuit rationeꝫ nature que ē vis procreandi similia ex similibus. ergo nec s̄m modum istum vel illum p̄t dici assumpsisse naturā.

Rn̄sio.

¶ Qḋ bene concedendum est. sed s̄m alium modum dicendi naturam. Dicitur etiaꝫ natura alio modo ex qua fit esse rei naturalis ex quibus est res nota. ꝛ s̄ꝫ hūc modum taꝫ corpus q̄ anima dicuntur natura. q̄r ex his esse humanum est natum et constitutum. ¶ Item queritur an sicut conceditur ista. psona assumpsit humanā naturam: debeat ista concedi. persona assumpsit humanam essentiam: cum idem sit natura ꝛ essentia. ¶ Ad quod dicendum ꝙ q̄uis sint idem re. natura et essentia: tamē differunt ratione. Natura enim respicit rem in fieri essentia vero respicit rem s̄m esse. quia ergo non fuit in esse res assumpta ante assumptionem: iō nō debet concedi assumpsit hūanā eēntiā. sed dꝫ ꝯcedi. assumpsit humanam naturam. quia assumebatur res que non erat sed fiebat.

Membrum quartum.

V. hūana natura s̄ꝫ corp⁹ et aīam sit assumpta

POst hoc inquirendum est. vtrum humana natura s̄m corpus ꝛ animam sit assumpta. Nam quidam heretici dicebāt ꝙ non fuit verum corpus sed fantasticum. vt Ualentinus Appollinar᷑ dixit. ꝙ anima fuit sine sensu. Eunomius dixit. ꝙ fuit caro vnita absq; anima. ¶ Contra humana natura fuit lapsa s̄m animam in appetitu sciendi sicut deus lapsa etiam fuit s̄m carnem in gustando de pomo Geñ. iij. Si ergo totum quod est lapsum per peccatum debet reparari per christum ergo ad reparationem pertinet assumptio vtriusq;. s. anime et corporis. ¶ Item non cōuenit summo medico curare naturam s̄m partem: ꝛ s̄m partem incuratā dimittere. Sed si summus medicus naturam humanam assumpsisset i parte vel anime vel carnis i parte eaꝫ curasset non s̄m totum. Quia sicut dicit Jo. dama. Qḋ inassumptibile est: incurabile ē Relinquitur ergo ꝙ assumpta est in toto ꝛ non i parte.

Contra. j.

¶ Ad oppositum sic. nature maxime distātes minime sunt vnibiles. Si ergo maxime distāt nature que nec cōueniūt genere nec specie vel etiam similitudine: minime erunt vnibiles. talis autem est diuina natura et natura carnis. quia nec conueniunt genere nec specie nec etiam sīlitudīe queādmodū aīa p hoc ꝙ ē ad imaginē ꝛ sīlitudinē dei. relinquitur ergo quod non est vnibilis.

Secundum

¶ Itē maior est distātia int spiritale oīuīm ꝛ qḋcunq; corporeum. q̄ inter corporeum calidum et corporeum frigidum. Si ergo corporeum caliduꝫ non potest vniri corporeo frigido sine mutatione nature alterius: ergo non potest vniri corporeum humanum spiritui diuino sine mutatiōe alterius. sed spiritus diuinus nō potest mutari. ergo si vniatur corporeum humanum diuino spiritui: mutabitur et iam non manebit corporeum. Cassa ergo esset vnio ꝛ vana. relinquitur ergo ꝙ non est vnibile corpus humanum deo.

Tertium.

¶ Item nature distantes magis accedunt ad vnionem minorem q̄ ad vnionem maiorem vel maximam. Est autem vnio creature ad deum per gratiam presentem ꝛ per gloriam futuram secundū cognitionem et amorem. maior autem et ma-

rima est vnio creature ad deum que est in vnitatē
personalem: qꝛ maius est vniri in persona quam
vniri ſm cognitionem vel voluntatez. Magis er
go accedet omnis creatura ad vnionem primam
cum deo quam ad secundā. Si ergo impossibile ē
vt corporea natura vniatur deo ſm pmam: ipossi
bile est vt vniatur ſm secundā ⁊ he sunt obiectio
Rñ. ad pmz cõ. nes hereticorum. ¶ Responsio ad primū ⁊ dōm.
ꝙ natura humana ⁊ diuina non conueniunt gñe
nec specie. tamen sunt in similitudine ſm aliquez
modū. non quia diuina natura assimiletur corpo
ree: sed magis quia ipsa natura corporea assimila
tur diuine ſm aliquam similitudinē. quia est cō
dita iuxta exemplar diuine sapientie. Et preterea
est in participatione bonitatis diuine ſm aliquē
gradum et ipsius bonitatis vestigium ſm qđ di
Diony. cit bea. Dionysius. ix. li. Jerarchie angelice. nihil
eoꝝ que sunt: est vniuersalr boni participatione p
uatum. vt eloquioꝝ veritas ait. Omnia bona val
de. est ergo ex omnibus intellectualib⁹ ⁊ materia
lib⁹ formare dissimiles similitudines. Distinguē
dū tamen est. ꝙ est similitudo creature ad deum
ſm imaginem: ⁊ ſm vestigium. Secundum ima
ginem vt rationalis aīa: ⁊ ſm vestigium vt irratio
nalis et corpea substantia in qua et si non sit ima
Ad secunduz go expressa trinitatis: est tamen in ea vestigiū sum
me bonitatis. ¶ Ad secundum dicendum. ꝙ du
plex est esse. Est enī esse nature: ⁊ esse ordinis. Silr
duplex est distantia essentialis siue naturalis q̄
tum ad esse nature: ⁊ q̄tum ad esse ordinis. Distā
tia q̄tum ad esse nature facit hoc non esse hoc: si
ue hanc rem non esse illam. Distantia vero q̄tū
ad esse ordinis: facit hanc rem non esse ordinatā
ad illam siue non ordinari ad illam. Secundum
pmū modū maior est distantia dei siue diuine na
ture ad quālibet creaturam: q̄ alicuius creature
ad quamlz creaturam aliam incomparabiliter.
Et hoc modo verum est ꝙ maior est distantia dei
ad humanum corpus q̄ corporei calidi ad corpo
reum frigidum. vt ignis ad aquam. Sed ſm secū
dum modum dicendum. ꝙ est distātia parua cor
poris humani ad deum siue ad diuinum spirituz.
et minus distat q̄ corporeum calidū a frigido. qꝛ
hoc non ordinatur ad illud cū sit ei contrarium.
hoc vero ordinatur ad deū in relatione ppinqua
ad diuinū enim esse ordinat quicq̄d ab ipso con
ditum est: non solum spirituale esse immo corpa
le. Unde sicut in spiritualib⁹. sicut alīs ostēsū ē. ma
gis accedit ad ipsum rationalis anima: ita in cor
poralibus magis accedens est ad ipsum etiā cor
pore natura humana. ad corp⁹ enim humanū or
dinantur oīa corpa. nec est aliquod corpus in vni
uerso cū quo nō conueniat. propterea cū sit vltimū
corporum in genere corporum.: immediate se hz
Ad tertium ad deū. ⁊ iō vnibile est. ¶ Ad tertium dicēdum. ꝙ
q̄uis corporea natura de se hz ꝙ corporea non sit
ordinata ad vnionē cū deo que est per gratiam et
gloriā. tñ corpea natura ſm ꝙ humana ⁊ rationa
li aīa viuificata et perfecta ordinabilis est ad illaz
non ſm se sz ſm illam. et etiam ipsa rationalis aīa
ordinabilis est ad beatitudinez in creatore suo ſz
partem intellectiuam qua non conuenit cum cor
Augu. pore: et ſm ptem sensitiuam qua vnitur cum cor
pore. Unñ dt. b. aug. vt supdictū ē in li. de aīa ⁊ spū.
ppterea de⁹ fact⁹ est hō vt totū hoiem in se beatifi
caret vt ɔuersio hoīs esset ad ipsum: ⁊ tota dilectō
eēt i illo. cū assēsu carnis videret p carnē: ⁊ assēsu
mēt p deitat ɔtēplatioēz. ⁊ hoc ē totū bonū hoīs
vt siue ingrederet siue egrederet pascua fori i hūanita
te saluatoris: ⁊ pascua it⁹ i deitate creatoris inueniret.

Membrum quintum.

Consequenter est querere. vtruz corpus [U. corp⁹ sit assumptū mediante anima. Arg. j.]
sit assumptuz mediante anima. Ad qđ
sic. Separata aīa a carne adhuc mãsit
vnio deitatis ⁊ carnis. ergo immediate
vniebatur caro deitati: non igitur mediante aīa
vel intellectu. ¶ Item essentialit est deitas in om Secundum.
ni creatura et immediate. quia non in vna creatu
ra per aliam. sed multomagis est in humana na
tura i qua est essentialr ⁊ personaliter. ergo est in
humana natura. s. corpe et anima immediate: nō
in vno ppter aliđ. ergo sine medio vnitur deitas
carni. ¶ Item cū in vnione anie aliquo modo po Tertium
natur mediū. quo mō sepato medio ab extremis
sicut in morte xpi aīa a corpore: non fiet separatio
extremi ab extremo. i. deitatis a corpe: Si ergo ma
net vnio deitatis ad corpus: non est inter illa me
dium rationalis anima. ¶ Ad oppositum ē Jo. Contra.
dama. Unitum est carni per intellectum dei ỽbū
¶ Item. greg. carnem deitas anima mediante su
scepit. ¶ Item aug. in epistola ad Volusianum.
ipsa deitas animā rōnalem: ⁊ per eandem corpus Responsio.
humanum sibi aptauit. ¶ Responsio. distinguē ⁊ sol ad. j. ⁊. ij.
do ꝙ est medium necessitatis: et est mediū ɔgrui
tatis. Mediū necessitatis ligat extrema ita ꝙ eo
remoto separantur extrema queadmodū armōia
siue contemperantia corpis dr ligans animam et
corpus: ideo ipsa destructa sequitur separatio.
Mediū vero congruitatis non ligat extrema. sed
dicit ordinem in extremis: queadmodum est i ele
mentato. q̄uis enī simul sint elementa quattuor:
tñ ordine nature media sunt inter ignem qui est
subtilissimus: et terram q̄ est grossissima: aer ⁊ aq̄
Secundum ergo hunc modū si loq̄mur de medio
necessitatis inter spūalem substantiam increatā
que est deitas: corporalem creatam in christo nul
lum fuit medium. Si ỽo loq̄mur de medio ſz or
dinis congruentiam: mediū est duplex. s. spiritus
et aīa. quia inter spiritualem naturā non confor
mem corpi. ⁊ corpeam substātiam nō conformem
spiritui diuino sunt duo media ordinate nature:
vcz natura spūalis cōformis spūi diuino. et spiri
tualis natura conformis spūi humano. Et hec di
cuntur spūs ⁊ aīa. spūs q̄tum ad superiorem ptez
aīe iq̄tum est separabilis. Aīa ỽo ſm inferiorem
partem: ſm quā est animās corpus ⁊ vnibilis. Et
hoc mō intelligit quod a doctis dr p spm̄ ⁊ p aīam
corpus hūanum sibi coaptauit. Et per hoc patet
solutio ad pmum ⁊ secūdum obiectum. Unde au
gu. in li. de aīa ⁊ spū. Ut supremum aīe intelligen
tia siue mens que dicit spūs. imaginem ⁊ silitudi
nem gerit supioris. i. dei. Unde et eius susceptiua
esse potuit. et ad vnionem personalem: qsi ipse ỽo
luit absq3 vlla demutatione nature suscepta fuit.
sic supremum carnis. i. sensualitas aīe gerens si
militudinem ad vnionem psonalem eius eētiaz
suscipere potest. i. aīe. Unde reliquitur ꝙ hoc mō
inter deum et corpus mediū est spūs ⁊ anima.
¶ Ad vltimū ỽo dōm. ꝙ cū summa bonitas cōi Ad tertium
cat se alicui: nunq̄ ab eo recedet cui se communi
cat: nisi esset indignitas illius. aliter non eēt sum
ma bonitas. et hoc tenet siue cōicet se dando gra
tiam: siue vniendo se cum creatura. quia ergo hu
mana natura in xpo tam in corpore q̄ in anima
non fuit possibilis ad indignitatem: non fuit se
parabilis vnio verbi ad carnem: sicut nec anime
ad verbum.

Membrum sextum

Deinde

U. psona sit assumpta. Arg. j. dama. Deinde querit vtrū persona sit assumpta
Ad qđ sic obijcit p autoritatē Jo. dam.
iij. li. c. xj. Uerbū incarnatū de⁹ neq3 eā
que nuda ɔtemplatiōe ɔsiderat naturā
assumpsit. Nō enī hoc ē incarnatio. sed fictio in
carnatiōis neq3 eā q̄ in specie ɔsiderat sz eā que in
athomo. primicias enī assumpsit nr̄e masse. non
ſm seipm iā subsistentē ⁊ athomū existētē prius:
et ita ab ipso assumpta sz in ipsa filij ypostasi exi
stente. igit assumpsit naturā in athomo. Sed na
tura existēs in athomo est psona. ergo assumpsit
personā: psona enim ē rōnalis nature indiuidua
Scdm rich. substātia. qđ cōuenit nature in athomo. ¶ Item
rich. de sanc. vic. i. li. de trinitate. dicit ꝙ i diuinis
determinat psona penes rōnem originis. In ange
lis vero penes rōnem qualitatis In hoie vero ſm
vtrūq3 modū. Cū ergo in natura humana assum
pta sit alia proprietas originis q̄ in filio dei. qꝛ de
scendit ſm carnē a matre. ⁊ ſm naturā diuinā est
Tertiū anse. a patre. item alia ppuetas qualitatis siue forme.
ergo similiter ē alia ⁊ alia psonalitas. ¶ Item an
sel. in li. de incarnatiōe verbi dicit. Nō fili⁹ dei nō
assumpsit hominē simplr sed hūc hoiez. s. ihm. Si
ergo hic hō Jesus ē rōnalis nature indiuidua sub
Quartum. stātia: ergo assumpsit personā. Itē psona ē res di
stincta ppuetate ad dignitatē pertinēte ſm aliā
diffinitionē. Unde dicit boeti⁹ in li. de duab⁹ na
turis ⁊ vna persona xpi. ꝙ hoc nomē dignioribus
substātijs accomodatū est. Si ergo cū hō assumi
tur: natura eius exaltatur. nec aliquid de ppuieta
te vel dignitate eius minuitur. relinquitur igitur
Quintum. ꝙ persona est assumpta. ¶ Itez cū sint tres act⁹
concurrentes simul. creare. assumere ⁊ vnire. con
stās est ꝙ creare prius est q̄ assumere. Itaq3 cum
est termin⁹ creationis. est inceptio assumptiōis
cū ergo creare terminetur ad actū ens: ergo erit
assumptio entis actu. ergo et persone cū ens actu
Contra augu. hic sit persona. ¶ Ad oppositū augu. in li. de fide
ad pe. Deus naturā hominis assumpsit non pso
Boetius. nam. relinquitur igitur ꝙ non assumpsit personā
¶ Itē boetius contra nestoriū. Si duabus perso
nis manentibus in christo cōiunctio facta est na
turarum: vnū de duob⁹ nihil effici potuit. omni
no enim ex duabus personis nihil vnuz effici po
tuit. nihil igitur vnum ſm Nestoriū. xps est. ac p
hoc omnino nihil. Quod enim non est vnum nec
esse omnino potest. Sed esse xpm manifeste et ve
raciter cōfitemur vnū: igit dicimus xpm qđ si ita
est: vnam xpi sine dubitatione personaz esse neces
se est. ¶ Item si persona assumpta est: necesse est
in christo duas esse personas. qꝛ nō potest dici ab
sorberi persona humana in assumendo: cū nō fue
rit prius persona q̄ assumpta. manent igit in xpo
et differentes nature et diuerse psone. non est igi
tur vnum in natura nec vnum in persona. Relin
quitur igitur ꝙ non est vnio dei ad hominem: ni
si sicut in alijs hominib⁹: quod est absurdissimū.
Relinquitur igitur ꝙ persona non est assumpta
¶ Quod ɔcedendū est ⁊ respondendū ad ob obie
cta. dōm ꝙ ad esse persone requirit triplex distin
ctio. scz. singularitatis. incommunicabilitatis et
dignitatis. Distinctio singularitatis est in ani
ma aliqua. dum est in corpore. est enim distans a
qualibet anima. aliqua proprietate singulari. Di
stinctio vero incommunicabilitatis est quam ha
bet aliquod singulare vt iste asinus animal. Sed
hoc non habet anima existens in corpore: cū ipa ⁊
corp⁹ ɔmunicent i ɔstituendo vnū esse. Distictio
vero dignitatis est. qua prius aliquis hō distin
guitur ab alio rationalitate indiuiduali. que qui
dem est dignissima ppuetas. qꝛ sicut dicit Boe
tius. Hoc nomen psona digniorib⁹ accommoda
tum est substantijs. Ad esse ergo psone requiritur
hec triplex distinctio. singularitatis ⁊ communi
cabilitatis. ⁊ dignitatis q̄ attenditur ſm ppuieta
tem digniorem. Dōm ergo ꝙ prima distinctio est
in aīa xpi. s. singularitatis. ⁊ etiam in corpore. pri
ma et scđa est in ɔposito ex aīa et corpore que pōt
notari cum dico h hō demonstrato cōposito ex a
nima ⁊ corpore. s. singulare. Prima ỽo et secunda
et tertia est in xpo deo hoie. ⁊ q̄uis primā ⁊ secun
dam possit habere ex pte humane nature: tamen
tertiam nō potest nisi ex ratione diuine persone. ⁊
ita esse psonam in xpo non est ratiōe humane na
ture. Cū ei rō psone assumatur ab excellentiori p
prietate ⁊ digniori. dignior aūt ppuetas in xpo nō
est ex parte humane nature sed ex parte diuine p
sone. ppterea relinquit ꝙ non est assumptio per
sone. Distinctio enī personarum dz esse ſm id qđ
in ipsis psonis inuenit nobilius. qꝛ ergo in homie
assumpto nobilissimum est esse filium dei. ideo ſz
hoc inest ei distictio psonalis. vt sit vna psona cū
filio dei. ¶ Ad pmum ergo quod obijcit de Joh. Solo. ad. j.
dam. ꝙ assumpsit humanam naturam in atho
mo: verū est: non tamen sequitur ex hoc ꝙ assum
psit personam qꝛ per athomū quod est idez qđ indi
uiduū si notat n si distictō singularitat vel icōi
cabilitatis. non dignitatis a qua sumitur ratio
psone. ¶ Ad secundū vero qđ obijcit de richardo Ad secundū.
dōm est: ꝙ lz sit alia proprietas nature et originis
in homine assumpto q̄ in filio dei: non tamen se
quit ꝙ alia persona. qꝛ persona sic dicit rem com
pletam ⁊ sic diffinitam. vt non sit possibilis ad vl
teriorem vnionem et distinctum p ppuietatem di Ad tertium
gniorem. quod non ɔuenit xpo sz ꝙ hō. ¶ Ad ter
tiū ans. dicenduz. ꝙ cū dt assumpsit hunc hoiem
per hoc demonstratur psona que vna est filij dei
et filij hoīs. sed demonstratur indiuiduū. s. illō cō
stitutum ex corpore et aīa singulari. Et quod obij
citur ꝙ hec ē rōnalis nature indiuidua substātia
ergo psona. dōm est ꝙ vis est in hoc ꝙ dico indi
uiduū. et importat illa triplex distinctio que dicta
est. vnde negandum est ꝙ non est indiuidua: cum
sit adhuc possibile ad vnionem cum digniori sub Ad quartum
stantia. ¶ Ad quartum dicendū ꝙ iam ptz rñsio.
qꝛ nec psona assumitur. nec tamen est diminutio
dignitatis. sed psonalitas ē a ppuietate digniori. Ad quintum
¶ Ad q̄ntū dōz. ꝙ aliq̄ creatura aliq̄d p se aliq̄
vt i alio. Si sit creatū per se nō i alio: ⁊ sic indiui
duum rōnalis nature erit persona. Si ỽo sit crea
tum vt in alio: licet sit indiuidum nature rōnalis
nō tñ erit psona. qꝛ nō est a quolz alio disticta sub
stantia. Et hac rōne nec rōnalis aīa q̄ infūdendo
corpi creat ⁊ creādo infundit: nō est psona filī mō
qꝛ hoc ɔpositū ex corpe ⁊ aīa creādo assumit ⁊ assu
mēdo creatur. nō pōt dici psona. Et si obijcit sz ꝙ
obijcit Ans. in li. de incarnatione verbi. quia deus
est persona homo assumpt⁹ est persona. ergo due
psone sunt in xpo. Responsio ꝙ queadmodum pr̄
est deus. fili⁹ est deus. non tñ plures dij sed vnus
ē de⁹. ita i xpo de⁹ ē psōa. hō ē psōa. si tñ due psōe:
sz vna psona. Nec designari pōt fili⁹ dei sine filio
hoīs vel econuerso. quia idem est filius dei et fili
us hominis. et eadem est verbi ⁊ assumpti homi
nis ppetatum collectio. Diuersarum autem pso
narum impossibile est earundem ppetatum esse
eandez collectionem. aut eadē de inuicez predica Queritur.
ri. ¶ Item queritur cum anima sit nobilissimuz
in hoie sicut filius dei in xpo: quare anima non di
cit assumere corp⁹ i psonā suā: sicut fili⁹ dei hoiez.

¶ Ad quod redditur multiplex rõ. Una est q2 as-
sumens prius est ꝙ assumptum. τ quod assumit in
separabilr assumit. quoꝝ neutrũ cõuenit anime
respectu corporis. Item assumens cum vnitur as
sumpto: efficit aliquam vnitatem. aĩa autem non
facit vnionẽ sui ad corpus. q2 simul creatur et in-
funditur. Item assumens τ assumptum non com
ponunt aliquod totum: nec sunt partes alicuius
totius. Sed anima cum corpore hominem cõpo-
nit: et sunt partes illius. Itẽ cũ hoc dubitatur de
quodam qđ dicit magr in .iij. sniaꝝ. s. ꝙ aĩa sepa-
rata a corpore est ꝑsona. Sed cũ ꝑsona sit attribu
ta rei ex aliqua dignitate: in resurrectione corpo-
rum minueretur eius dignitas. vnde dicendum.
ꝙ aĩa separata non est persona. qm̃uis est substantia
cõicabilis. ꝫ non cõmunicans vnde non est verũ
qđ dicit magister: nisi ipse accipiat personã pro i
diuiduo. et huius rei determinatio alibi pleni-
us inuenitur.

Membrum septimum.

Q. qualr itelligit hõ ẽ assũptus
Primum.

Consequenter queritur qualiter intelli-
gitur hõ assumptus. Ad quod obijcitur
primo sic. de autoritatib9 io. dama. qui
dicit. Qđ non est sumere cõem speciem
in domino Ihu xpo. ergo xps fm ꝙ homo nõ est
eiusdem speciei cũ alijs hominibus. ergo hõ dici
tur equiuoce de xpo et de alijs. ¶ Item de quoli-
bet qui est hõ pdicatur ipsa species communis.
Si ergo communis spẽs non predicatur de xpo.
q2 non est ibi cõem speciem sumere relinquitur ꝙ
xps non est homo. Cũ ergo xpus sit homo: relin-
quitur ꝙ est communem spẽm sumere. ¶ Ad op
positum sic. Species est totum esse indiuiduoꝝ:
sicut hec species homo est totum esse particulari
um hominum. Sed homo nõ est totum esse xpi.
relinquitur igitur ꝙ non est cõem speciem sumere
de xpo τ de alijs. ¶ Item queritur cũ dicitur hũa
na natura assumpta a xpo: qđ supponatur? aut ei
supponitur corpus et anima ex q̃bus cõponitur
homo: aut supponitur compositũ ex his. Si pri-
mo mõ. ergo per humanam naturã non supponũ
tur partes hoĩs: non cõpositio ipsarum. ergo si p-
tes sic sumpte nõ cõstituunt hoĩem: non erit dice
re ex assumptione corporis et anime humane na-
ture xpm esse hominem. Si secundo mõ. sed com
positum ex corpore τ anima est homo: ergo erit di
cere xpm assumpsisse hoĩez. Sed assumens nõ est
assumptũ. vt dicitur in regulis fidei: ergo xps nõ
est hõ. ¶ Item si assumpsit hoĩem. aut igitur ho
minẽ cõem speciem aut singularem. Si pmo mõ
tũ. ergo accidit error qui destruitur a io. dam. Si
secũdo mõ. ergo assumpsit personam. cum hõ sin
gularis sit persona. qđ est error. Non em̃ persona
assumpsit ꝑsonã sed naturã: sicut dicit aug. ¶ Oc
casione huius q̃ritur vtrũ assumpsit hominẽ. Ad
quod inducunt autoritates et ratões. pmo ex ps.
Btũs quẽ elegisti τ ass. aug. Anathema sit q̃ dt fi
lium dei hoĩem semel assumptũ deposuisse. ¶ Itẽ
filius dei assumpsit corp9 τ animã sil' iuncta. Sꝫ
corpus et aĩa sil' iuncta faciunt hominem: ergo fi
lius dei assumpsit hominẽ. ¶ Item hõ ppe loqn
do denominatur a ppietatibus aĩe vnde ppe dr
rõalis. τ silr a ppetatib9 corporis. vñ ppe dicitur
coloratus: ergo multofortius denominabitur a
ppetatibus vtriusq3. ergo cum assumptio sit dispo
sitio corpis et aĩe. pprie dꝫ dici hõ assumptus. er
go filius dei assumpsit hominem. ¶ Ad oppositũ
assũpsit hominem. sed non nisi istum: ergo iste
homo est assumptus. ergo persona est assumpta

Scdm.
Tertium.
Quartum
V. fili9 dei assũpsit hoiem
Quintum.

qđ est error dãnatus. ¶ Rñsio ad pmum. Actus
per se attribuunt ipsis singularibus. per accidẽs
vo ipsi spẽi. vnde p se actus currendi cõuenit sin
gulari: cũ dicit hõ currit. p accidens vo ipsi spẽi.
Scdm ergo hunc modũ dõz. ꝙ assumi importat
actũ q̃ per se cõuenit nature singulari vnite xpo.
Per accidens vero ipsi nature vniuersali. Quod
ergo dicit io. dam. non ɔtradicit. q2 non intendit
negare quin per accidens natura vlis sit assum-
pta a xpo. sed ꝙ ipsa vlis natura nõ sit assumpta
sine natura singulari. q̃ supponitur per se. cum di
cit natura assumpta a xpo. ¶ Ad illud qđ obijcit
de autoritatibus io. dama. Qđ in dño ihu xpo nõ
est communem spẽm sumere. dõz ꝙ ita intelligit
q2 non cõuenit de xpo dicere cõem spẽm cõflataz
ex deitate et humanitate. quia nec deus esset nec
hõ. sicut dicebant heretici sicut patet per hoc qđ
subdit. Neq3 enim factus est neq3 aliqñ fiet alius
xps. Nõ negat ergo ꝙ fm ꝙ hõ de ipso non pre-
dicet ipsa cõis species. τ vniuoce sicut de alijs. Uel
pt intelligi aliter. ꝙ non prsus eodem mõ pdicat
de xpo τ de alijs. quia pdicata de alijs ɔprehendũt
totum esse ipsoꝝ sed predicari de xpo non ɔprehẽ
dit totum esse xpi. q2 non ɔprehendit deitatez. nõ
tamen sequitur ꝙ dicatur equiuoce de xpo. q2 pre
dicata de xpo predicãt totũ esse eius ꝙtum ad hu
manam naturã eo mõ quo et alioꝝ hominũ. et iõ
vniuoce. Et p hoc patet solõ ad oĩa contra hec ob
iecta. ¶ Ad tertiũ vo obiectũ ꝙ queritur q̃d sup
ponatur cum dr humana natura dõm ꝙ refert di
cere humanã naturã τ hoĩez τ humanitatẽ. quia
hũana natura dt ɔponentia vnita. hõ vo nomi-
nat qđ est ex his: humanitas vo ɔnominat illđ qđ
est. Dõm est ergo ꝙ hũana natura supponit ipsa
ɔponẽtia. sed vnita. Si enim intelligerentur sepa
rata corpus ab aĩa. non intelligeret totalitas na
ture. q2 nature totalitas ponit non solum ipsas p
tes: sed etiam vnionem ipsaꝝ. ¶ Ad illud vero qđ
queritur vltimo. vtrũ assumpsit hoiem: responde-
tur. ꝙ pprie loquendo cũ homo dicat quod est cõ
stitutum ex corpore et aĩa τ sit completum vt non
possibile ad aliud complementũ. cõpletũ autez ex
corpe τ aĩa rõnali est persona. Iõ sicut non conce-
deretur hec: assumpsit ꝑsonam: ita etiã non cõce-
ditur hec. assumpsit hoĩem ppe loquẽdo. quia ex
rõne vbi assumptionis. s. assumpsit. videret quod
dam cõstitutum ex corpore et aĩa añ vnionẽ. tamẽ
sub iproꝑetate fm quã nos accipim9 hoiez p hũa
na natura. τ naturã hũanam p corpore τ anima
vnitis: dicitur homo assumpt9. Unde et ille auto
ritates fm hãc iproꝑetatem accipiende sunt vt ac
cipiatur ibi hõ p hoĩs natura. ¶ Ad illđ ergo qđ
obijcit. assumpsit corpus et aĩam sil' cõiũcta. ergo
assumpsit hoiez. dõm ꝙ non sequitur. imo est ibi
mutatio pdicamenti. ɔmutat ei ibi q̃d in q̃s. pce
dit ei ab assumptõe nature ad assumptionem per
sone. ¶ Ad vltimum vo dõm. ꝙ homo denoiat a
dispositione suaꝝ ptiũ: q̃ sũt ptes siue dispositões
absolute. sꝫ nõ a dispositionib9 q̃ sunt respectiue.
Uñ cũ eẽ ptẽ sit dispositio respectiua aĩe: cum dr
aĩa ẽ ps hoĩs. si tñ ab hac denoiat hõ: vt dicat hõ
ẽ ps hoĩs. Eodẽ mõ cũ assumptõ sit ppetas respe
ctiua vtriusq3 ptis: nõ dicet de toto ꝙ ɔstituit ex p
tib9 quia non denominat ipm. et ideo non valet
illud. ergo filius dei τc.

Rñsio. Ad primum.
Ad secundũ. predicatum
Ad tertium.
Ad quartum vbi queritur.
Ad quintum

Questio. v. de coassum ptis penalitatibus.

Consequẽter

Consequẽter que
ritur de coassumptis scilicet pe
nalitatib9. circa q̃ q̃runtur plu
ra. Pmo an xps assumpsit hũa
nam naturam cũ passibilitate, τ
defectu. Secũdo quos defectus
assũpsit: τ quos nõ. Tertio ad q̃d assumpsit ista.

Membrum primum.

Q. an xps assumpsit hũanã naturã cũ passibilitate et defectu.
Arg. j.

Ad pmum sic obijcit. Io. dama. diuidit
inter actum et passionem motus. Se-
cũdũ ꝙ fiunt ab aĩa fm naturã actus
sunt. fm aũt ꝙ immoderate fiunt τ p-
ter naturam. passiones sunt. Si ergo in xpo non
est ponere imoderantiã mot9 aĩe. non erit in eo po
nere passionẽ ergo nec passibilitatem. ¶ Item re
migius diffinit passionem sic. Passio est motus
anime per suspitionem boni et mali. Si ergo vbi
cũq3 est suspitio est incertitudo: in anima autẽ xpi
nulla fuit incertitudo. relinquit ꝙ nec suspicio bo
ni et mali ergo nec passio. ¶ Item omne qđ pati-
tur ab aliquo est inferius eo a quo patitur. Si er-
go natura xpi nulla vtute creata est inferior ergo
a nulla creatura pt pati. Illud ei qđ infert passio
nem: sp virtuosius est eo quod patitur. ¶ Itẽ qua
tuor sunt ꝑturbationes sicut dicit aug. s. gaudiũ
dolor. spes et metus. Ex bono quod mouet in pre-
senti est gaudium. Ex malo dolor. Item ex bono
quod mouet in futuro est spes. Ex malo metus.
Uñ boe. in lib. de ɔso. Uiuere si vis tramite recto.
gaudia tolle. pelle timorem. Spemq3 fugato: nec
dolor assit. Si ergo aĩa xpi non erat nata ab ali-
quo perturbari. ergo non erit passibilis. passio ei
diffinitur a Dama. motus appetitiue sensibilis i
imaginatione boni et mali. ¶ Item cui9 non ẽ cã
eius non est effectus ordinatus ad cãm illã. Sed
causa passibilitatis fm ꝙ pena est: est culpa: ergo
cuius non est culpa: nec eius passibilitas est. Cuz
ergo in xpo nõ fuerit culpa. ergo nec passibilitas.
¶ Item iniustũ est innocentem τ non delinquen
tem punire. Si ergo xps fuit oĩo innocens: iniustũ
erat in eo esse penam vel passibilitatem. ¶ Itẽ pas
sibilitas est in spũali substantia dupliciter. Uno
mõ fm ꝙ ɔtrahit p culpaz alterius mediante car
ne. vt in animabus paruuloꝝ: et tunc simul ɔtra-
hitur pena et culpa. Alio modo fm ꝙ contrahit
per culpam ppriam mediante inordinata volun
tate. vt in demonibus. Sed neutro istorum modo
rum potest pena cõtrahi ab anima xpi: ergo nul-
lo mõ erit in ea passibilitas. ¶ Itẽ summum gau
dium non ɔpatit secũ passionem. Si ergo in aĩa
xpi erat summũ gaudiũ ex gloria fruitionis inse-
parabiliter. ergo non poterat inesse passio. ¶ Itẽ
paulus in raptu nesciuit an ĩ corpe esset an extra
corpus. ergo non fuit in eo sensus. an aĩa esset in
corpore. ergo nec sensus eius: qđ est pati in corpo-
re: ergo manente raptu non pateret: si esset tũc in
carne, passio. Cũ ergo plus sit semper adherere dei
tati ꝙ p vnã horam. ergo adherentia aĩe cum dei-
tate in xpo multofortius absorbuit sensum passi-
onis que fuit in carne. ¶ Itẽ moyses vidit deum
non in sua specie sed sub q̃busdã figurꝫ: sicut dt. b.
Greg. Quãdiu in hoc corpe viuim9: videri pt de9
p quasdã imagines. p substantiã aũt suã videri nõ
põt. Si ergo moyses ex ipsa visione tãtã ɔcepit de
lectationem: q̃ absorberet passionem ieiunij. xl. di
erum. ergo multofortius aĩa xpi q̃ videbat deum
facie ad faciẽ: sine oĩ figura abstrahebat ab oĩ sẽ
su passionis. ¶ Itẽ pbat Seneca ꝙ in sapientez

Secundum
Tertium
Quartum.
Quintum
Sextum.
Septimum
Octauum
Nonum.
Decimũ.
Grego.
Undecimũ.
Seneca

non pt cadere ꝑturbatio aliq̃. ergo nec passio: Sa
pientem aũt xpm null9 negabit. ergo in xpo non
potuit cadere passio. ¶ Preterea rõ ad hoc. vali-
dius est qđ ledit eo qđ leditur. Nõ est autẽ neq̃cia
validior vtute. nõ aũt ledit q̃s nisi ab homine ne
quã. Relinquit ergo qđ non pt ledi sapiens. Itez
oĩs iniuria est diminutio alicui9 rei q̃ auferri põt
Sapiens autem nihil potest perdere. oĩa eni in se
reposuit et nihil fortune credit. bona sua hꝫ in soli
do virtute content9: qui fortunis non indiget. er
go nõ potest res ipsius augeri vel minui. ergo nõ
põt pati iniuriã. ergo non est passibilis. ¶ Itẽ ni
hil eripit fortuna nisi qđ dedit. virtutẽ autez non
dat. ergo eam non detrahit. Libera ergo est virt9
inuiolabilis incõcussa. ergo habens virtutem nõ
pt pati iniuriam. ¶ Ad oppositũ sic. Io. dam. Aĩa
corpe inciso ɔdolet τ patitur. Et hoc est q2 vnitur
corpori passibili. Cũ ergo fuerit tale corpus xpi: fu
it in corpore passibilitas τ in aĩa ɔpassibilitas.
¶ Item Dam. Oẽ quod est creatum est vtibile
fm generationẽ τ corruptionem vel alterationez
Cũ ergo aĩa xpi creata sit: τ corp9 erit vtibile sꝫ ge
nerationẽ τ corruptionem vel alterationem. Sed
omne tale est passibile: ergo corp9 et aĩa xpi ẽ pas
sibile p naturam. ¶ Item nõ inest actus alicui ni
si fuerit eidem potentia ad actũ eundẽ. τ cui inest
finis act9: eidez inest act9. Si ergo finis nature as
sumpte est redemptio per sustinentiam pene: er-
go inerit ei actus et potentia sustinendi penam er
go et passibilitas. ¶ Itez ad hoc sunt autoritates
Esa. liij. Uere lan. no. ip. tu. τc. Et mar. xxvj. Tri-
stis est aĩa mea vsq3 ad mortem. ¶ Rñsio fm Io.
dama. Passio generalr dicta est motus ex alio in
aliud hoc aũt pt esse duplr. Uel in aliud fm natu
ram. Uel in aliud pter naturam. Si vo in aliđ sꝫ
naturã fit mutatio vel motus: dicet tunc passio τ
passibile a patyn greco quod sonat informationẽ
et hoc mõ dicit anima passibilis. i. receptibil' ipo
rum intelligibilium sciarum τ vtutum: ad quod
fm naturam nata est. Hoc mõ generalissime dici
tur passibilitas respectu cuiusq3 creature inq̃tuz
est receptibilis cuiuscũq3 ꝑfectionis. Si vero est p
ter naturã: tunc passio dicit spãlr. fm ꝙ distiguit
Ioh. dama. inter opationẽ τ passionem. q2 opatio
dr motus: q̃ est fm naturam. Passio vo dr mot9
q̃ est pter naturam. sicut cordis pulsus non sꝫ na
turam motus passio est. non tñ sicut dt Damas.
oẽs motus passiui passiones vocant: sed qui sunt
vehementiores et in sensum pcedentes. Qui ei p
ui sunt et insensibiles nondũ passiões sunt. Iõ dif
finiet passio sꝫ hũc modũ. Passio est mot9 pter na
turã sensibil'. ¶ Distinguendũ est ergo fm hunc
modũ: ꝙ cũ passibilitas sit potentia patiendi. po
tẽtia aũt tripl'r ɔsideratur. pmo vt potentia indispo
sita ad patiendũ. secũdo vt disposita ad patiendũ
tertio vt necessitas ad patiendũ. Dõm ergo ꝙ in
Adã fuit potentia ad patiẽdũ: sed indisposita ĩ sta
tu innocẽtie. In nobis vero est potẽtia q̃ est cũ ne
cessitate ad patiendũ. In dño vo ihu fuit medio
mõ. s. potẽtia cũ dispositiõe ad patiẽdũ. assumpsit
ergo naturã nr̃am cũ passibilitate. nõ cũ cõtraria
dispositiõe ad patiẽdũ. vl' q̃ eẽt cũ necessitate ad
patiẽdũ. q2 oĩa subiecta erãt ei9 volũtati. Esa. liij.
Oblat9 ẽ q2 voluit: sꝫ q̃ erat cũ dispositiõe ad patiẽ
dũ. ¶ Ad rõnes aũt in ɔtrariũ dõm ad pmũ. ꝙ si
cut moderantia dr duob9 modis. s. fm naturam τ
fm rationem. ita et immoderantia duobus mo-
dis. fm naturam q̃ nullo mõ est culpabilis sed pe
nalis. secũdum rationem vero que non solum est
penalis sed culpabilis. Dicẽdũ ergo qđ in christo

Contra. Dama.
Rñ.
Sol. ad .j.

non fuit immoderantia ẜm modū secundū ſ ẜm
primū. Sed distinguendo immoderantiā ẜm na
turā dupliciter in dispositione vel necessitate. In
dispositione ad patiendū sic fuit in christo: cū ne
Ad secunduz
cessitate vero fuit in nobis. ¶ Ad secūdū dicunt
quidā. ꝙ duplex est suspitio ẜm rōnem. ⁊ ẜm sen
sualitatem. In xp̄o ergo fuit suspitio boni et mali
ẜm sensualitatē. nō tamē in eo fuit suspitio ẜm ra
tionē: sed plena certitudo: qđ nobis non videẜ ẜm
ꝙ suspitio dubitationē dicit: Potest igiẜ dici. qđ
suspitio proprie sumitur. ⁊ sic dubitationē impor
tat: ⁊ sic nō sumiẜ in rōne Remigij. Sumiẜ etiaz
nomine extenso prout dicit apprehēsionē siue co
gnitionē: ⁊ sic sumiẜ i rōne Remigij sub hoc sensu
Ad tertium.
Passio est motus anime per apprehensionē boni
vel mali. ⁊ sic sumiẜ in christo. ¶ Ad tertiū dōm
ꝙ est considerare naturā humanitatis christi du
pliciter: ẜm substantiā ⁊ ẜm dispositionē ad redē
ptionē. Secundū primū modū nulla creatura po
test agere in humanitatē christi. nec ipsa pati ab
aliqua. Sed ẜm modū secundū est assumpta pas
Ad quartum
sibilitas: ⁊ potentia sustinendi voluntarie penam
a creatura inferiori. ¶ Ad quartū dicendum sic.
Perturbatio aliquando est motus sensualitatis
quandoq3 partis rationalis. Prout est mot9 sen
sualitatis: sic fuit in christo. Prout est mot9 par
tis rationalis: pōt esse duobus modis. vel in p̄te
prout est natura ⁊ sic potuit esse in xp̄o ex infirmi
tate vel dispositione assumpta. vel prout est ratio
siue rationalis: ⁊ sic nequaq̄ potest adhuc pertur
batio sumi. prout passio nullo modo generās in
ordinationem: vt iram vel impatientiā: vel aliqđ
huiusmodi et sic fuit in christo. Alo mō prout pas
sio inducens inordinationem ire vel impatientie
vel alicuius hmōi auertentis a bono vel prouocā
tis ad maluz. et sic nullo modo fuit in christo nec
huiusmodi perturbatione nata fuit aliquo mo
do anima christi perturbari. ¶ Ad quintum vbi
Ad quintum
dicitur. ꝙ pene semper causa est culpa. dicendū p
interemptionē. qꝛ sicut dicit grego. super Job. vij.
Utinā appenderentur ⁊c. Pena duplicē habet or
dinationem. Unam ad culpā que p̄cedit. Alteraz
ad gloriam quam precedit. Job ergo sustinuit pe
nam non propter culpam quā ipse cōmisit: ſ pro
pter glorie augmentum: Ideo nō est verū ꝙ ōis pe
na sit propter culpam. Unde Jo. ix. dicitur de ceco
nato. Neq3 hic peccauit nec parentes eius sed vt
manifestentur opera dei in illo. vbi etiaz ostendi
Ad sextum
tur. ꝙ pena est aliquādo propter gloriā dei mani
festandam. ¶ Ad sextuz dicendū. ⁊ distinguendū
ꝙ aliquis potest puniri iuste sine culpa. nō tamē
sine causa. Et hoc modo non est iustū innocentez
puniri. Causa autem maxima fuit redemptio hu
mani generis: quare christus voluit puniri.
¶ Ad septimuz dicendū: ꝙ passibilitas in anima
Ad septimuz
christi non est per modum illum quo est in demo
nibus. vel per moduz illum quo est in aīabus par
uulorum omnino: aliqua tamen cōuenientia est
Nam in animab9 paruulorū est passibilitas p cō
passibilitatē ẜm ꝙ dicit Jo. dam̄. ꝙ anima corpo
re inciso condolet ⁊ compatitur ita ⁊ anima xp̄i ex
vnione ad carnez habet compassibilitatē ẜm ꝙ di
citur. j. ad corin. ij. Si enim cognouissent: nunq̄
dominum glorie crucifixissent. Glo. Corpus pati
tur. et moritur: anima non moritur sed compati
tur. deitas autem neq3 moritur neq3 patitur. Sic
ergo est quedam conuenientia passibilitatis ani
me christi. et paruulorum. Est autem dissimilitu
do: qꝛ anima paruuli h3 necessitatē ad pati: ⁊ hoc
ex culpa contracta. Anima autē xp̄i habet dispo
sitionem ad pati non ex culpa ꝯtracta. sed volun
tarie assumpta. Ex alia parte aliqua est ꝯuenien
tia cū passibilitate: que est ī demonib9. Nam ī de
monibus inq̄tum sunt spūs creati: ē passiblitas
vertibilitatis per naturā sicut dt Jo. dam̄. Omne
creatum vertibile est. Et ita aīa xp̄i inq̄tum crea
ta vertibilis fuit per naturam. q̄uis ẜm ꝙ vnita
deitati inuertibilis a bono ẜm electionem. Est au
tem dissimilitudo qꝛ in demonib9 est passibilitas
ꝯtracta ex culpa acta cū necessitate ad penam.
¶ Ad octauum dōm. ꝙ est ꝯsiderare animaz xp̄i
Ad octauum
vt animam. ⁊ est ipsam ꝯsiderare vt spm̄. put di
stinguit. b. aug. in li. de spū ⁊ aīa. Aīa ex eo dicta
est. ꝙ ad viuendū adiuuet corp9. i. viuificet. Spūs
ipse est pro spirituali natura. Spūs namq3 ad sub
stantiam dr. aīa dicitur ad viuificationem. inq̄tū
est substantia rationalis spūs est. anima vero in
q̄tum est vita corporis. Secundū hoc ergo dōm.
ꝙ aīa xp̄i ẜm ꝙ spūs erat in summo gaudio a pri
ma ꝯditione inq̄tū vnita corpori passibili habu
it passibilitatem. ⁊ erat in eodem summum gaudi
um et passibilitas: non tamen ẜm idem. In aīa
enim est natura vnibilitatis ad corpus. ⁊ ex illa p
te erat passibilitas. in aīa est etiā natura spiritus
ẜm quam separabilis est et manens separata. ẜm
quam erat beatitudo cum nulla passibilitate.
¶ Ad nonum dōm. ꝙ in raptis cōtemplantib9
Ad nonum.
rapiẜ virtus sensibilis q̄tū ad actū suū siue vsum
et etiam actus aīe irrationalis q̄tū ad actum su
um respectu corporis. Et ideo est ꝙ ī raptu Pau
li non fuit passionis sensus. nec etiam p rōnem co
gnitio passionis: si fieret in corpe. In anima vero
xp̄i non erat hmōi abstractio. immo pfecte vires
habebāt vsus et actus suos in corpe. et ideo in eo
fuit sensus passionis dolor et tristicia. ¶ Ad deci
Ad decimuz.
mum de moyse dōm. ꝙ delectatio illa que erat ex
visione in moyse non absorbuit passionem ex to
to: quin pateretur ex ieiunio: q̄uis diminueretur
a tanto. Ex ipsa ei dulcedine visionis non reputa
bat huiusmōi passionē. et ex v̄tute ipsius dulce
dinis retardabaẜ effectus passionis vt sustineret
ieiunium. xl. dier. sicut etiam legitur in dn̄o Jhu
factū Math. iiij. In domino fuit aliter q̄ in moy
se. qꝛ in moyse fuit impassibilitas ad tp̄s ⁊ ẜm di
ctum modum per p̄rogatiuam gratie singularis
In xp̄o v̄o fuit passibilitas per dispensationē gra
tie redemptionis. ¶ Ad vltimum dōm ꝙ verbuz
Ad. xj.
Senece intelligendum est p se. In sapientem eniz
vt est sapiens non cadit perturbatio: ⁊ hoc sūpta
pturbatione eo modo: quo est inductiua inordia
tionis. s. ire vel impatientie vel hmōi alicuius a
uertentis a bono: vel excitantis ad malum sicut
dictum est.

Membrum secundum.

Q. quos defect9 assūpsit ⁊ quos non.

COnsequēter q̄ritur quos defectus assū
psit: ⁊ quos non. Circa quod queruntur
quedam. Primo queritur de defectib9
ex p̄te aīe. Secundo de defectib9 gene
raliter ex parte anime et corporis. Et circa primū
queriẜ an ex parte anime assumpserit ignorantiā
ex parte intellectus: tristiciam vero timorez ⁊ irā
ex parte affectus.

Articulus primus.

Q. xp̄s assumpsit ignorātiam ex p̄te intellectus. Argu. j. Amb.

AD p̄mum sic obijcitur ex autoritate bea
ti Amb. q̄ dicit ꝙ in xp̄o sensus proficie
bat humanus: non diuinus. exponens
illud Luce. ij. Proficiebat Jhus etate ⁊
sapientia. Et ẜm autoritatem Esaie. viij. Qui an
te q̄.

te q̄. sciat puer vocare patrē suū ⁊ matrē suam ⁊c.
dicit. ꝙ expers cognitionis infantia per humanā
imprudentiā quod adhuc non didicit ignorabat
ex quo expresse videtur ꝙ assumpserit ignorantiā
Secundum. Dama.
¶ Item Joh. damas. iij. li. dr. Ignorantez ⁊ seruilē
assumpsit naturā. ¶ Itē Ansel. ij. lib. cur de9 hō.
Tertiū. anse.
Cur nō poterat ille hō vere esse ignorās: sicut vere
mortalis erat. Ex quo arguitur cū vere assumpse
Contra āsel.
rit mortalitatē: ꝙ et ignorantiā. ¶ Ad oppositū
sic. Ansel. Jlla assumptio in vnitate psone filij dei
non nisi sapienter a summa sapiētia fiet, ⁊ ideo nō
assumet in homine quod nullo modo vtile est sed
valde noxium est ad opus: quod idem homo fa
cturus est. Ignorātia namq3 ad nihil illi vtilis es
set: sed ad multa noxia. ¶ Item idem: quomō tot
et tanta faceret opera sine immensa sapientia.
¶ Itē idem. Quomō illi crederēt homines: si illū
scirent nescientez? Si autē nescirent: ad quid erit
Damas.
ei vtilis ignorantia? ¶ Item Jo. damas. Profice
re dicitur etate ⁊ sapientia per augmentationem
etatis: eam que inerat sibi sapientia ẜm gratiā in
manifestationē inducens. Nō aūt dicēẜ ipm eta
te proficere ⁊ sapientia vt additamentū suscipien
tem. non eam que ẜm ypostasim est vnionem ve
nerantur. ¶ Item maior est cognitio creature per
vnionem q̄ per comprehensionem. Si ergo in co
gnitione per comprehensionem que erit in gloria
non manet ignorantia: ergo nec cum vnione po
terit esse ignorātia. ¶ Item si aliquis oculus ha
beret similitudines omniū visibiliū virtus visiua
vnita illi oculo haberet cognitionē omnium sen
sibilium. ergo cum intellectus anime xp̄i vnitus
sit intellectui increato: in quo sunt ratiōes ⁊ ydee
rerum omniū: intellectus christi habebit cogni
tionem omnium: sine ignorātia alicuius. ¶ Nō
Respōsio Et solu ad. j.
concedendū est. ¶ Ad primaz ergo rationem que
procedit ẜm autoritatem ambro. respondet magi
ster. in. iij. li. senten. ⁊ dicit. ꝙ hec verba Ambrosij
ex parte illuminant ad veritatem: que quidem est
ꝙ cristus iuxta duas naturas duas habebat sciē
tias. Ex parte vero male intellecta prebent mate
riam erroris: scilicet qđ christus in principio ha
buit ignorantiam: propterea magister dicit Intel
ligenda sunt verba ambro. vt q̄tum ad visum ho
minum et sui sensus ostensionem profecisse dicaẜ
Ad secunduz
¶ Ad secundam rationem dicendum ẜm Jo. da
mas. ⁊ ẜm grego. theologum. Separato quod vide
tur: ab eo quod intelligitur et serua dicetur et ig
norans caro. propter ypostaseos autem. i. perso
ne indiuisibilem vnionez ditata est anima dn̄i fu
turorum cognitione vt et reliquis diuinis signis.
¶ Ad tertiam rationem dicendum ẜm ansel. Sa
Ad tertium.
pienter deus assumet mortalitatem qua sapiēter
et valde vtiliter vteretur. Ignorantiam vero non
poterit assumere sapienter: quia nunq̄ est vtilis
sed semper noxia: nisi forte per eam mala volun
tas que nunq̄ in illo erit: ab effectu restringitur
vel detineatur.

Articulus secundus

Q. christ9 assumpsit tristiciam ex p̄te affectus.

POst hoc queritur. vtruz assumpserit tri
sticia in ex parte affectus. Ad quod est
autoritas expressa mathe. xxvj. Tristis
est anima mea ⁊c.
¶ Item ad hoc est autoritas. Ambro. Suscepit
tristiciam meam confidenter. tristiciam nomino
qui crucem predico. ¶ Ad oppositum Esaie.
xlij. Nō erit tristis neq3 turbulentus ⁊c. ¶ Rn̄sio
Rn̄sio.
Est tristicia ex ꝯditionis necessitate. ⁊ ẜm passio
nem q̄ attendiẜ in pturbatione rōnis. Et hoc mō
non fuit in xp̄o tristicia. Et est tristicia ex volunta
te dispensationis siue ſ passionē q̄ attendiẜ ī sen
sualitate p̄ter pturbarionē rōnis ⁊ hoc modo nō
fuit in xp̄o tristicia. ¶ Preterea sicut patebit ē cō
siderare rōnem vt naturam. ⁊ rationem vt ratio
nem. Si vt naturam sic etiam fuit tristicia. ſ ra
tionem. Si vt rationē: sic non fuit in rōe tristicia.

Articulus tertius.

V. ī xp̄o fuerit v̄a passio timoris.

COnsequēter queriẜ vtx in xp̄o fuerit ve
ra passio timoris. Ad qđ est autoritas
thobie. vj. Quem expauescens thobias
clamauit voce magna dicens ⁊c. gl. xp̄s
in mortis periculo cepit pauere: non dyabolū: sed
mortem naturali carnis fragilitate perhorrescēs
¶ Itē ioh. Dam̄. Timoris nomen duplicem ha
bet intelligentiam. Est enī timor naturalis nolē
te aīa diuidi a corpore. ppter eam q̄ in p̄ncipio a
ꝯditore imposita est ei naturalem ꝯditionē. Et di
cit ꝙ verbū homo factū fuit in experientia hui9
timoris. qꝛ timor ⁊ pauor sunt naturaliū passio
num et non subiectarum peccato. ¶ Ad oppositū
Contra Argu. j.
aug. in li. lxxxiij. q̄stionum. Signum perfectionis
nullus timor est. Cū ergo in xp̄o summa pfectio fu
erit: in eo non fuit aliquis timor. ¶ Item hie. Cō
Secundum.
tristatur non timore patiendi. qꝛ ad hoc venit. sed
ppter scandalum apostoloꝝ et euersionem hie
rusalem. ¶ Itez cū multipliciter dicaẜ timor. Est
Tertium
enī timor naturalis: quo aīa non vult separari a
corpore. vt dictum est. Et est timor gratuitus mul
tiplex. Seruil' quo aliq̄s exn̄s in peccato timet pe
nam eternam. Et est timor initialis quo aliquis
timet ne possit satisfacere p peccatis deo. Et est
timor filialis quo filius. i. aliquis pfect9 timet of
fensam patris celestis. Itē est timor vitiosus. quo
aliquis eligit peccare ne ledaẜ in possessione. Hu
manus quo aliq̄s eligit peccare ne ledaẜ a corpo
re. Si ergo nullus istoꝝ modoꝝ fuit in christo: re
linquiẜ ꝙ non fuit timor in christo. Constans enī
est ꝙ in eo non fuit timor vitiosus nec timor gra
tuitus seruilis qui est cum peccato nec timor ini
tialis qui est ex preterito peccato. nec timor filial'
respectu offense patris per futuruz peccatū. quia
nec in eo fuit actus peccandi nec potentia ad pec
candū. ergo solum fuit in eo timor naturalis. qui
est respectu separationis anime a corpore. ¶ Sed
Obijcitur. de paulo.
cōtra hoc est. quia paulus. philipē. j. cupio dissol
ui et esse cū xp̄o. ⁊ sicut dicit aug. Miles coronan
dus gaudet mori. et dn̄s coronaturus timet mor
tem. q. d. non. ¶ Item. j. ioh. iiij. Perfecta caritas
Quartum
foras emittit tiorē. Cū ergo ī xp̄o fuerit pfecta ca
ritas a xp̄o exclusit omnino tiorem. Solutio. dōz
Responsio. triplex timor
sicut dictum est. ꝙ est timor naturals ⁊ timor gra
tuitus et est timor vitiosus. Timor naturalis dici
tur multipliciter. Est enim timor naturalis p mo
dū nature. quō dt io. dam̄. Nō timor naturalis est
nolente anima diuidi a corpe ⁊c. Propter qđ aīa
naturaliter timet ⁊ agoniam patiẜ et refugit mor
tem velut natura morbum. Est iteruz timor natu
ralis p modum sensualitatis in apphensione fu
turi mali per sensum ẜm ꝙ ipse ioh. dama. dicit a
libi. quod malum quod expectatur ꝯstituit timo
rem et hoc ex parte sensualitatis non rationis. Et
istis duobus modis fuit timor naturalis in xp̄o.
Est etiam timor naturalis ẜm modum cōprehen
sionis: q̄ est secundū rationez. ẜm ꝙ dicitur time
ri malum intelligibile. vt iehenna vel iudicium

diuinũ. ꝛ hic timor nõ fuit in xp̃o. Et est timor naturalis ẜm immoderationẽ nature ẜm ꝙ dt ioh. dama. Nõ timor est ex ꝑditione cogitationum ꝛ credulitate cũ ignorantia q̃ timor ꝑter naturam est. quomodo non fuit timor i xp̃o. sicut dt ioh. dam̃. quia est irrational' ꝛ ꝑter naturam. vnde dt. Ideo non timuit nisi passionis tempe et dispensatione seipsum ꝯtraxit. non enim ignorabat tp̃s. Itẽ timor gratuitus dicitur multiplr. s. suil' initialis ꝛ filialis. q̃ est dicendus timor offense et reuerẽtie. quo vltimo modo fuit solũ timor gratuitus in xp̃o. et hic est timor dñi sanctus. qui pmanet in seculum seculi. de quo Esa. xj. Replebit eũ spũs timoris domini. ¶ De timore aũt vitioso planum est ꝙ nullo mõ fuit in xp̃o. ¶ Ad illud ergo qđ obijcitur. ꝙ dicit aug. ꝙ signũ perfectionis nullus est timor intelligitur de timore inaturali vel vitioso. ¶ Ad secũdum hiero. patz rñsio. quia non fuit in ipso timor seu tristicia patiendi ẜm partẽ rõnalẽ ꝑpter se. ẜm ꝙ ꝯsideramꝰ ptem rõnalem vt rationalem sicut postea patebit. q̃uis fuerit in eo ẜm ptẽ cẽsualem. vel ẜm rõnem vt naturam. ¶ Ad tertium dđm. ꝙ in xp̃o fuit timor naturalis penes vno mõ put distinctum est: ꝛ timor gratuitus alio mõ ꝑut distinctum est. ¶ Et ad illud quod obijcitur de paulo dđm. ꝙ est timor ẜm rõez. ꝛ est timor ẜz sensualitatem. Timor ẜm sensualitatez fuit in paulo et in xp̃o. Item timor ẜm rõez est duplex. qr est cõsiderare rõnem vt naturam ẜm quam vnitur corpori. ꝛ naturaliter per hoc cõpatitur. Et est considerare rationem vt rõnem ẜm ꝙ non se hz ad corpꝰ. immo actum hz extra corpus. primo mõ hz naturalem ordinem ad corpus. secundo mõ est i ordine ad deũ voluntarie. pmo mõ fuit timor i paulo et in xp̃o. secundo mõ ꝟo non. ¶ Ad quartum iam patet responsio. qr illud quod dr. pfecta caritas foras mittit timorẽ. intelligitur de timore qui est cum imperfectione. sicut timor suilis. initial. et timor offense. non de timore reuerẽtie. qui ẽ timor filialis permanens in seculum seculi.

Ps. xviij.
Sol. ad. j. ar.
Ad secunduz
Ad tertium
Ad id quod obijcitur.
Ad quartum

Articulus quartus.

V. xp̃s habuit timorẽ reuerẽtie maiorez q̃ nos.

S Ed vlterius queritur. vtrũ xp̃s habuit timorem reuerentie maiorez q̃ nos? quod videtur p illud Esa. xj. Replebit eum spiritus timoris domini ꝛc. Ergo xp̃us plenissime habuit donum timoris ꝛ reuerẽtie. ¶ Ad oppositũ. Timor reuerentie est resilitio a magnitudine diuine maiestatis in ꝑpriam paruitatem. Cum ergo in nobis sit maior puitas q̃ in christo maior est effectus timoris reuerentie in nobis q̃ in xp̃o. ¶ Responsio. Nõ dicit maior timor reuerentie quia in maiorem puitatez: sed qr maior est resilitio: que nihil aliud est nisi voluntaria subiectio diuine maiestati: que magis est in xp̃o q̃ in aliquo alio et iđ dt. Repleuit eũ spũs ti. do.

Rñ.

Articulus quintus.

V. i xp̃o fuerit ꝟa passio ire
Argu. j.

C Onsequenter queritur an in xp̃o passio ire fuerit: ꝛ vr ꝙ non. cum dicat augu. Nõ ira est turbulentus animi appetitus auferendi ea que facilitatem actionis impediunt. Sed hoc non fuit in xp̃o. Relinquitur ergo ꝙ in xp̃o non fuit ira. ¶ Secunda rõ io. dam̃. Ira est desiderium repunitionis. Cum ergo xp̃s nihil fecerit amore vindicte sed iusticie relinquitur ergo ꝙ in xp̃o non fuit ira. ¶ Tertia ratio io. dam̃. Ira est feruor eius quod circa cor est sanguinis ex euaparatione fellis. Sed hoc est praue dispositionis. Cũ ergo in xp̃o nõ fuerit aliqua praua dispositio: ergo in xp̃o nõ fuit ira. ¶ Quarta ratio. Si in xp̃o fuit ira: non fuit in eo ira nisi p zelum. Sed dicit sup iob. v. Virum stultũ iterficit iracundia ꝛc. Greg. Ira per vitium oculum mentis excecat. ira per zelum illuminat. Et inde mẽs turbata pficit. vt inde clarescat. sicut infirmanti oculo collirium immittit: et lux pus negatur. sed postea plenius restituitur. Cum ergo in xp̃o nõ fuerit mentis perturbatio. relinqtur ꝙ in xp̃o non fuerit ira per zelum. ergo nec ira vlr. ¶ Rñsio. Ira dr dupliciter. Est enim ira appetitus vindicte cũ pturbatione: quõ diffinit ira ab augu. Ira est turbulentus appetitus ꝛc. ꝛ a io. dam̃. Ira est feruor: ꝛc. Scđm istũ modum non fuit in xp̃o. Alio modo dicitur appetitus vindicte absq perturbatiõe: ex amore iusticie et hoc mõ fuit ira in xp̃o. Dicit i. ps. Tunc loquetur ad eos in ira sua ꝛc. gl. Ira dei non est perturbatio mentis que est ab eo penitus aliena: sed vis qua iuste iudicat. Et per hoc patet rñsio ad autoritatem aug. et ad illã io dam̃. Ira ẽ feruor ꝛc. ¶ Ad aliud vero quod obijcit de Jo. dama. Ira est appetitus repunitionis ꝛc. dicendũ ꝙ appetitus vindicte dr dupliciter. Uno modo pueniens ex impatientia lese ꝯcupiscentie. sicut dt Jo. dama. Ira est audax vindex lese ꝯcupiscentie. Cũ enĩ ꝯcupiscimus aliq̃d ꝛ phibemur ab aliquo: irascimur aduersus eum. quõ dicit Ro. xij. Non vosmetipsos defendentes carissimi ꝛc. Alio modo ẽ pueniens ex amore iusticie diuine. quõ dicũt sancti apoc. vj. Usq quo dñe sanctus eternus non vidicas sanguinẽ nostrum de his qui habitãt in terra. Et hoc mõ solum fuit in xp̃o appetitus vidicte. ¶ Ad vltimũ vero qđ obijcit de ira p zelum dđm ꝙ ira p zelũ duo ponit in nobis. s. appetitũ iniurie dei vindicande ex amore iusticie: ꝛ pturbationez infirmitatis hũane. ex hoc quod estimat defectꝰ potentie ad vindicandum. ¶ Primũ est perfectionis. Scđm impfectionis. Quod ergo est perfectionis iusticie fuit in xp̃o. qñ. s. eiecit ementes ꝛ vendentes de templo. Nõ aũt est imperfectionis scz perturbatio ex estimatione impotentie non fuit in christo.

Secundum
Tertium
Quartum.
Rñ.
Ps. ij.
So. ad. j. ꝛ. ij
Ad scđm
Ad quartum

Articulus sextus.

V. xp̃s gnalr assumpsit oẽs defectꝰ nr̃os pter peccatũ.

C Onsequenter queritur de defectibus generalr ex parte aĩe ꝛ corporis. ꝛ cuz dicat io. dam̃. ꝙ xp̃s oẽs defectus nostros accepit i se preter peccatũ. querit vtrum hoc sit verum? qr videtur in multis habere instantiã. Nõ eĩ xp̃s accepit errorem vel ignorantiam: nec fomitem. quia non est pctũm: sed pena. remanet eñ post mundationez a peccato originali. nec iterum oĩa genera egritudinum assumpsit xp̃s. ¶ Item nec omnes defectus q̃ insunt. homini ex parte corporis: assumpsit xp̃s. Insunt eĩ defectus per defectum membrorũ et superabundantiam ptium: qđ quidem non assumpsit xp̃s. ¶ Si dicat ꝙ illa distinctio restringit ad defectus quos congruebat xp̃m accipere: istud nihil est. quoniã ẜm hoc non posset pctm̃ excipi ab illa totalitate: cuz nõ cõtineatur in illa. Ad hoc intelligendum est ꝙ defectus put accipit hic: nõ est quecunq rei absẽsentia. sed priuatio alicuius rei ab aliquo cui nata est inesse. Unde in adam ante peccatum potentia admoriẽdũ sine abstia corruptibilitat' seu absentia alicuius scientie non erant defectus: quia non erant tunc ei inesse. Sed puationes eorum q̃ nate sunt inesse ipsi ade ꝛ alijs hoibus: hmõi appellantur defectus. ¶ Sed notandũ adhuc ꝙ cũ isti defectus sint pena. duplr dicuntur. Est enim q̃dam pena a peccato ꝛ ad peccatum: cuiusmodi

Rñ.

est error

est error ex parte aĩe ꝛ fomes ex parte corporis. Alius est effectus qui est pena a peccato: sed non est pena ad peccatum. cuiusmodi est in nobis necessitas ad moriendũ fames. sitis. ꝛ hmõi. Itẽ iste defectus est duplex. quoniam quidam sunt defectus qui insunt vlr homini ꝛ de necessitate: vt necessitas ad moriendũ. fames. sitis. ꝛ similia. Alij sunt defectus qui non vniuersaliter insunt omni homini: sed vnus vni. alius alij. cuiusmodi sũt genera egritudinum ꝛ defectus membrorum. Dđm ergo ꝙ dama. per hoc nomen defectuz intelligit defectus vniuersales: non particulares. et defectus qui sunt a peccato: non qui sunt ad peccatũ. s. errorem et fomitem. quoniam sunt initium siue causa quoquo modo peccati.

Membrum tertium.

Q. ad qđ assũpsit istos defectus.

C Onsequenter queritur ad quid assumpsit hmõi defectus: et redditur duplex causa. tertio senten. di. xv. Prima est qđ suscepit defectus corporis et anime: vt pbaretur veruz corpus et animã habere. Secũda est hec. accepit vetustatem simplam pene: vt nostram duplam consumat culpe ꝛ pene.

Utrũ suscepit oẽs defectus corpis ꝛ anĩe vt pbaret verũ corpꝰ ꝛ animam habere
Argu. j.
Scđm.
Tertium.

Quãtum ad primam. §. j.

causam obijcitur hoc modo. In resurrectiõe gloriosa non erũt hmõi defectus. fames et sitis i corpore: dolor et timor in anima. ergo p istos defectꝰ nõ pbatur ꝟitas corpis et aĩe. ¶ Itez defectꝰ opponitur veritati. quia non est defectus nature nisi respectu veritatis nature. ergo per istos defectꝰ non probatur veritas nature. ¶ Item ans. ij. lib. cur deus homo. c. xj. Si pertinent ad veritatez humane nature mortalitas: nunq̃ posset eẽ homo qui esset immortalis. ergo non pertinet ad sinceritatem humane nature corruptibilitas siue incorruptibilitas: quoniam neutrum facit aut destruit hominem. sed altera valet ad eius miseriam: altera ad eius beatitudinem. ¶ Item idem in eodem Quoniam nullus est homo qui non moriatur. idcirco mortale ponitur hominis i diffinitõe a philosophis: qui non crediderunt totum hominem aliquando potuisse aut posse esse immortalem. q̃re non sufficit hoc ad monstrandũ xp̃m hominez debere mortalem esse: qr verus hõ erat. Ex quo relinquitur ꝙ nec veritas hũane nature pbat mortalitatem: nec ecõuerso. ¶ Rñ. dicendũ ẜm ꝙ dr. j. cor. xv. Seminat corpus animale: surget spirituale. ꝛ prius est quod animale: deinde quod spirituale. Secundum hoc ergo dicendum. ꝙ aliđ est ostendere veritatem corporis vt est animale: aliud est ostendere veritatẽ corporis vt est spũale. pmo modo est indigens alimento. secundo modo non Similiter aliud est ostendere veritatem anime vt ẽ vnita corpori aĩali: aliud vt ẽ vnita corpi spũali. Dđm ergo ꝙ p defectũ famis ꝛ sitis pbatur veritas corporis animalis: non veritas corporis spũalis. Similr per dolorem ꝛ tristiciam pbatur veritas vnite anime corpori aĩali: q̃uis non probetur veritas anime vnite corpori spũali vel vt sepate.

Quartum
Rñsio.

Consequẽter queritur. §. ij

v. assũpsit vetustatẽ simplaz pene. vt nr̃am duplaz ꝯsumeret. s. culpã ꝛ penaz
Argu. j.

tur de secunda cã qua dicitur ꝙ assumpsit simplã vetustatem pene vt nostram duplam consumeret id est culpe ꝛ pene. ¶ Ad quod obijcitur sic. Si pena passionis xp̃i fuit sufficiens consumptionis pene ꝛ culpe in nobis q̃tum ad reatũ: ergo xp̃o passo tota culpa et pena dz esse consumpta in nobis. cuius videmus ꝯtrarium. Quia dicit beda. ꝙ q̃ttuor sunt nobis inflicta pro peccato ade. s. infirmitas. ignorantia. malicia. cõcupiscentia. Ex quo videtur ꝙ non fuit causa sufficiens nostre redemptionis. ¶ Item sicut dicit ans. i li. cur deus homo. Ad satisfactionem debitam non sufficit solũmodo reddere quod ablatum est: sed p ꝯtumelia illata plus debet reddere q̃ abstulit. Cũ ergo plꝰ sit separatio a deo per carentiaz visionis dei q̃ separatio anime a corpore: ergo separatio anime a corpore in morte xp̃i non satisfaciet p reatu separationis a deo ꝛ carentia visionis: que est per culpam originalem. ¶ Item cum nullum temporale sit pportionabile eterno. Reatus autem separationis p culpam originalẽ erat eternus: ergo p illo non poterit satisfacere passio tempal: cuz oporteat esse pportionez satisfactioni ad illud p quo satisfacit. Et de hoc plenius inferius inquiretur ¶ Responsio. q̃dã est cã sufficiens ꝛ completa. q̃ non habet semper effectum sibi coniunctum: sed tempore determinato. Et alia est que habet semp effectum sibi coniunctum. verbigratia motus solis circa terram est cã eclipsis sufficiens. non tamen quolibet tempore relinquit istum effectum: sed tempore determinato. ignis vero est cã caloris et semper relinquit istum effectum. Dicendum ergo ꝙ passio christi est causa sufficiens ꝛ completa consumptionis pene ꝛ culpe in nobis. Sed distinguendum est: quia pena potest considerari cuz reatu separationis a deo seu carentie visionis. Uel sine reatu ẜm ꝙ est materia ꝛ exercitium virtutis ẜm quod distinguit. b. Grego. super Job. iiij. Nõ est pena que infligitur homini ꝑpter reatũ peccati: et est pena que ordinat ad meritum siue premium. Dicendũ ergo ꝙ passio christi sicut causa cõiuncta effectui. delet omnem penam quãtum ad reatum: in illis qui suscipiunt sacramentum sue passionis. s. baptismum. In q̃tũ vero pena est virtutis exercitium. nõ delet omnem penã in presenti: sed delebit in futuro tempore determinato: cum corruptibile hoc induet incorruptionem. j. corin. xv. Et sic patet solutio ad pmum. ¶ Ad secundum dicenduz ꝙ in pena satisfactoria duo necessaria sunt. s. voluntas ꝛ pena. nec oportet ꝙ maior sit pena qua satisfacit: q̃ pena pro qua satisfacit sed ꝙ voluntas coniuncta pene maior sit. Quanuis ergo separatio anime a corpore in morte xp̃i non fuerit maior pena q̃ pena separationis a deo tamen voluntas coniuncta morti seu separationi anime a corpore maior est. voluntas enim que est in vnione cum deo gaudens de separatione anime a corpore est condigna satisfactio p separatione anime a deo. Non ergo est satisfactoria passio ratione separationis anime a corpore tantũ: sed ratione voluntatis separationis que excellit penam originalis peccati vnde ans. Si a te quereretur vtrum p toto mundo velles occidere xp̃um rñderes ꝙ nõ: qr vita sua fuit nobilissima similr ꝛ volũtas nobilissima q̃ erat ex̃ns i vniõe ad deũ. ¶ Ad tertiũ iã pz rñsio. qr sicut in satisfactione ex parte nostra requiritur voluntas et pena. opz eñ ꝙ sit dolor de peccato: ꝛ ꝙ sit gaudium de pena. ita ꝛ in xp̃o fuit pena passionis in corpore: et pena etiam compassionis in dolore p peccato humani generis cuz voluntate maxima patiendi: in quo est cõplementum satisfactionis. que quidem erat volũtas respectu sustinendi quãcũq penam pro pctõ humani generis. que etiam voluntas ad patiendũ non erat hominis puri: sed hominis vniti deo

Beda.
Ansel.
Secundum
Tertium
Rñ.
Ad primum.
Grego.
Ad secunduz
Ad tertium.

qui est bonū infinitū. ⁊ q̄ ipsa volūtas est in vnione ad infinitū bonū ⁊ eternū: ꝓportionabilis est reatui eterno separationis ⁊ infinito

Questio.vj. de constituto per assumptionem.

opinio p̄ma.

Onsequēter queritur de cōstituto per assumptionem Circa qđ notande sunt opiniones. iij. deinde subiūgende sunt dubitationes que incidūt circa ipsos Sūt autē tres opiniones quarū prima dicit Primo ꝙ in incarnatiōe verbi diuini ꝯstitutus est quidam hō ex aīa rōnali et humana carne subsistēs prius vnione natura: nō tēpore. Secūdo dicit. ꝙ ille hō cepit esse deus: ⁊ deꝰ cepit esse ille hō: ita vt deꝰ factus sit homo. ⁊ ecōuerso ille homo factus sit deꝰ Tertio q̄ in xp̄o sunt due substātie ꝯplete: quarū vtraq̄ facit aliquod in vnitate ꝑsone. iuxta illud. gemine gigas substātie: dixit xp̄m esse duo. Quarto dicit ꝙ assumēs est assumptū. i. filius dei est hō siue filius hoīs: tamē supposito filio hoīs nō supponitur filius dei nec ecōuerso. Quinto ⁊ vltimo dicit. ꝙ ille hō nō est diuine ⁊ humane nature sed tantū humane.

Scđa opinio

¶ Secūda opinio dicit primo qđ ille hō nō solū cōstitutꝰ est ex illis duobꝰ. s. ex aīa rationali ⁊ humana carne: sed ex tribꝰ substantijs in vnitate ꝑsone. s. ex deitate. ⁊ aīa ⁊ carne. nō tñ dr ibi deitas sicut pars. Scđo dicit ꝑsonā verbi fuisse simplicē ante incarnationē: sed in incarnatione dicit eam esse factā cōpositā rōne assumpta nature. Tertio dicit. ꝙ diuia ꝑsona assumpsit quid: nō hoīem hunc vel illū: sed naturā hoīs vel humanā quod est cōtra primā opinionē ⁊ ex hoc dicit xp̄m esse vnū tantū: ⁊ nō duo. Quarto dicit. ꝙ nō cepit ille esse deus: sed ecōuerso. q̄ nō fuit illud suppositum hominis anteq̄ ipse esset deus: nec tempore nec natura. quod est oppositū prime opinionis

opinio tertia

¶ Tertia opinio dicit ꝙ illa duo videlicet anima et caro ita sunt vnite persone verbi vel nature diuine in verbo: vt ex illis duobus vel tribus nō fit aliqua vna substantia vel persona: sed magis verbum dei vestitum est illis duobus velut quodam indumento. vnde dicit ꝙ xp̄s ꝺm qđ homo nō est quid nec verbum incepit esse quid in incarnatiōe sed qualiter ens vel quodammō se habēs. Et ex cōsequenti videtur dicere qđ illa vnio nō fuit substātialis: sed quasi accidētis cū subiecto: accipientes illud. Phil. ij. In similitudinē hominū factus: et habitu inuentus vt homo. Iste sunt tres opiniones per se.

Rō distinctionis opinionuꝫ sunt sententie tres.

¶ De cetero videndum est de ratione distinctionis ipsarum: vbi tres fuerunt sententie Prima quarū distinguit istas tres opiniōes. Cū enim due sunt nature in ypostasi christi: est respicere vtramq̄ naturam vt facientem quid in vna persona vel vnam vt facientem quid et alteram per moduꝫ habitus: ⁊ hoc dupliciter. vel ita vt humana natura ponitur per modum habitus: diuina vt faciat quid. vel econuerso vt humana natura quid: diuina per moduꝫ habitus prout dicitur qđ a sanctis habetur deus per gratiā inhabitātē maxime in sancto sanctorū iesu xp̄o per grāꝫ vnionis. Primum dicunt asserere et ponere opinionē secundam. Secundum dicunt ponere opinioneꝫ tertiam. Tertium vero dicunt ponere opinionem primam: et hoc forte: q̄ dicitur ille homo deificatus maxime ꝺm illam opinionem.

Obijcitur.

¶ Sed contra hoc obijcitur. Nam prima opinio dicit xp̄m esse duo ꝺm duas naturas. quod nō accideret si diuina natura esset ibi per modum habitus. ¶ Item magis esset reprobanda prima opinio ꝙ tertia: cum magis cōueniat cū fide simpliciter deum habitu inuentum vt hominem: quem hominem habitu inuentum vt deum: cum hoc in diuina scriptura non legatur illud vero legitur. propterea non videntur ratione supradicta distingui opiniones. ¶ Propter quod dicunt alij. ꝙ iste opiniones distinguuntur hoc modo. due ex prime dicunt assumptum a verbo esse quid. Tertia vero opinio dicit. ꝙ nō assumpsit quid: sꝫ quo modo se habens. Item prima opinio dicit ꝙ assumpsit quid. s. hominum substantiam: scꝫ quandam coniunctam ex aīa ⁊ corpore. Alia vero opinio dicit. ꝙ assumpsit quid. non hominem: sed hominis naturam. Inde est. ꝙ p̄ma opinio dicit ꝙ xp̄s est duo. secunda dicit ꝙ xp̄s est vnum. tertia dicit ꝙ xp̄us ꝺm ꝙ homo non est quid. immo illa vnio fuit quasi accidentis cum subiecto. Inde est ꝙ prima opinio concedit deum cepisse esse hominem: ⁊ hominem cepisse esse deum. secunda vero negat. ꝙ non cepit homo esse deus sed econuerso tertio vero dicit. ꝙ non cepit esse quid: sed quodā modo se habens.

Alia distictō

Alij alio modo distinguūt ꝺꝫ triplicem speculationem respectu esse in xp̄o. Est enim esse morale. et esse naturale. et esse rationale. Prima ergo opinio respexit ad esse naturale. ⁊ q̄ due nature sunt in xp̄o: dicit xp̄m esse duo. ⁊ qu a vtraq̄ est cōpleta substantia: ꝺm ꝙ dicitur. gemine gigas substantie: dicit deū cepisse esse homineꝫ et homineꝫ cepisse rē deū. Sequens vero opinio respexit ad esse morale. ꝑsona enim nomen est dignitatis. dignitas aūt ad eē moris retorquet. vnde ad personam ꝑtinent morales ꝓprietates. Ista dicit quia persona est vna: xp̄s est vnus. ⁊ q̄ vnite sunt nature in persona ita ꝙ deus est homo ⁊ econuerso: dicit xp̄m esse vnum. ⁊ quia cōpleta substantia non vnitur cōplete. hoc ē dicere. persona nō vnit ꝑsone sed natura nature. Dico aūt naturā hūanā et corpus ꝯiuncta siue hūc hoīeꝫ ex diuina ⁊ natura humana constantem. ideo non concedit ꝙ homo cepit esse deus. sed econuerso nec ꝙ homo est deificatus: sed deꝰ ē hūanatꝰ. Tertia vero opinio cōsiderat esse rationale. vnde dicit xp̄m esse quid secundum ꝙ deus: ⁊ aliquo modo se habentem: ꝺꝫ quod hō. ⁊ hoc ꝓpter esse humane nature: quod aduenit post ꝯpletam ypostasim. Nam cum due nature sint vnite in hac ꝑsona: vna earum aduenit post esse huius ꝑsone. Qđ autem aduenit post esse ypostasis non cedit in quid ipsius ypostasis sed in qualiter ens vt quoquo modo se habens. ⁊ ideo ista opinio dicit ꝙ xp̄s non est quid ꝺm ꝙ hō Hec igitur est distictio opinionū: quarum tertia reprobata est per decretalē alexandri. quia ꝓpinqua est errori. sicut infra plenius manifestabitur.

Membrū primū.

De p̄ma opinione. q. Tres positiones ponit.

Queritur autem de p̄ma opinione contra quam obijcitur hoc mō. Nā ista opinio pōit plura. Prima: Primo eī pōit ꝙ filiꝰ dei incepit esse homo: ⁊ ꝙ homo incepit eē filius dei. ⁊ ꝙ filius assumpsit hominem. Secūda: Secundo ponit ꝙ assumens. i. filius dei est assumptum. i. homo siue filius hominis. tamen supposito filio hominis non supponitur filius dei nec econuerso. Tertia: Tertio ponit ꝙ ille homo non est diuine et humane nature: sed humane tantum.

Contra

Argu. p̄muꝫ.

Contra primū .§.j.

obijcitur hoc modo. Ille homo cepit esse deus. et cōstat ꝙ in instāti incarnatiōis: ergo recenter est deus. qđ falsum est ⁊ incōueniens. Nā dicit beatꝰ augu. ꝙ etsi xp̄s est recēs hō: nō tamē recēs deus

Secundum.

¶ Item si iste hō incepit esse tēpore incarnatiōis ergo vere poterat dici ꝙ non fuit tp̄e abrahe. ergo iudei vere poterāt ꝯtradicere xp̄o. Joh. viij. referētes ad filiū hoīs: cū ipse diceret. Anteq̄ abraham fieret ego sum.

Rñsio. ad. j.

¶ Rñ. ad primū ꝙ nō sequit. est recēter deꝰ ergo est recēs deus q̄ aduerbiū cū sit adiectiuū verbi ponit significationē suā: nō circa suppositū. sed circa copulatū. Sed recēs cū sit nomē adiectiuū ponit rem suā circa suū suppositū ⁊ ē instantia. iste est recēter senex: ergo recens senex.

Ad secunduꝫ

¶ Ad scđm dōm: ꝙ lꝫ ille ꝓpositiōes nō sint contrarie. cū in vna affirmat aliquid de filio dei. ⁊ negatur de filio hoīs. tñ si referat ad ꝑsonā: q̄ eadē est ꝑsona filij dei. et filij hoīs eadē erit cōtradictio ꝺm quē modū vtebant istis ꝓpositiōibus xp̄s ⁊ iudei. Referēdo vero ad suppositū indiuiduū nō erit ꝯtradictio: nō eñ idē est suppositū hoīs ⁊ filij dei.

Argumētū. j

Cōtra secūdā positionē .§.ij.

obijcit hoc mō. Si assumēs ē assumptū cuꝫ assumptū sit vnitū: ⁊ assumēs sit vniēs. q̄ verbum carnē vel humanitatē assumere nō est nisi eam sibi vnire vel ꝯiungere: ergo idē est vniēs ⁊ vnitū. ergo idē sibi vnit qđ ē impossibile

Secundum.

¶ Itē si assumēs est assumptū: ergo assumēs est humana natura. q̄ hūana natura ē assumpta. ergo pari rōne econuerso assumptū erit assumēs. ergo hō erit filiꝰ dei vel filius hoīs erit filius dei. Sꝫ filiꝰ dei ē diuina essentia: ergo filius hominis est diuina essentia siue natura: qđ negat ista opinio.

Tertium.

¶ Iteꝫ quecunq̄ vni ⁊ eidē sunt eadē: inter se sunt eadē. Si ergo filius hoīs est idē filio dei: et filius dei est idē cū diuina essentia: ergo ⁊ filius hominis est idē cū diuina essentia qđ ipse negat.

Quartum.

¶ Item anse. Supposito filio hoīs supponit filius dei Joh. iij. Et nemo ascendit in celū nisi qui de celo descendit filiꝰ hominis qui est in celo. ergo ille qui descendit de celo est filius hominis: ⁊ supposito illo supponit filiꝰ hoīs. sꝫ ille ē filꝰ dei ergo supposito filio dei supponit filiꝰ hoīs.

Quintum

¶ Iteꝫ dicit aug. Quicq̄d ꝯuenit filio dei per naturam: conuenit filio hominis per gratiam. ergo cum dicatur de filio dei qđ est diuina essentia per naturam et ꝙ creauit mundum potest dici de filio hominis ꝙ est diuina essentia: et quod creauit mundum.

Sextum

¶ Item si quod conuenit filio dei non conuenit filio hominis. sicut ipse dicit. ꝙ non proprie dicitur filius hominis creauit mundum ergo ex hoc sequitur. si non creauit mundum ꝙ non est creator mundi. ergo non est filius dei.

Septimum.

¶ Item verba sunt filij hominis. Joh. viij. Ego principium qui et loquor vobis. Aut ergo dicitur principium personaliter. aut essentialiter. Si personaliter: sed hoc modo non dicitur nisi respectu spūs. s. quod est falsuꝫ. Relinquitur igitur quod est principiuꝫ essentialiter. Sed hoc modo non dicitur nisi respectu creaturarum ergo filius hominis est principium creaturaruꝫ: et creauit mundum. ergo quicquid conuenit filio dei cōuenit filio hominis. et supposito vno supponitur alterum.

Responsio.

¶ Solu. sustinendo quantum valemus ꝺm catholicam veritatem istā opinionem que est quod filius dei assumpsit quendam hominem ex anima. et carne. ⁊ ita sibi vniuit vt homo ille esset filius dei et econuerso. dicendum ꝙ possumus loqui de illo homine non loquendo de filio dei. vt cum dicimus iste homo incepit esse. vel incepit esse deus: neutrum quorum possumus dicere de filio dei. sīr econuerso possumus loq̄ de filio dei nō loquendo de filio hominis. vt cum dico ꝙ est genitus ab eterno. ⁊ ꝙ est de patre sine matre: que nō conueniunt filio hominis: proprie loquēdo. ideo distingunt et dicunt ꝙ omnes iste ꝓpositiones sunt duplices. filius dei est passus vel mortuus. q̄ si teneatur iste terminus passus vel mortuus substātiue: vera est simpl'r. quia filiꝰ dei ē ille q̄ est passus. i. filius hominis. Si vero teneatur adiectiue falsa est. quia esse passum non cōuenit filio dei ꝺm ꝙ filius dei est. Similiter iste sunt duplices. iste puer: demonstrato filio hominis: est eternus vel a patre genitus. Naꝫ si adiectiue: false sunt. Si substātiue: vere sunt sub predicto sensu.

Sol. ad. j. ar

¶ Ad p̄mum ergo quod obijcitur. dōm. ꝙ non sequitur assumens est assumptum: ergo idem vnitus sibi. sꝫ bene sequitur. ergo vniens est vnitū. refert eī dicere aliq̄d vniri sibi: ⁊ aliq̄d esse sibi vnitū. nūq̄ eī vere potest dici aliquid sibi vniri. tamen vere pōt dici aliquid sibi vnitum. quia taliter verbum vniuit sibi hominem quod fecit vt ille homo esset idē quod ipse.

Ad secundū.

¶ Ad secundum dicendum ꝙ ista opinio dicit assumentem esse assumptum. q̄ filiꝰ dei est homo: et dicit hominem esse assumptum proprie loquendo. Si autem dicatur humanaꝫ naturam assumptam esse: non diceret ista opinio assumentem esse assumptum: sed negaret. Similiter econuerso cōcedit ꝙ assumptuū est assumens. q̄ homo est persona que est filius dei. Si autem diceretur natura diuina assumens: nullo modo diceret ꝙ assumptum esset assumens ꝓprie loquendo. quia negat ꝙ filius hominis sit diuina essentia. Hec ergo opinio dicit assumenteꝫ esse assumptum. quia assumentem dicit non naturam diuinam: sed rem nature scilꝫ filium dei. Similiter dicit ꝙ assumptum est res nature humane. s. iste hō potius q̄ humana natura.

Ad tertium.

¶ Ad illud vero quod obijcit tertio dicendum. qđ non sequitur. hoc est idem illi. ergo supposito vno supponitur alteruꝫ. vel qđ dicitur de vno dicitur de altero. et est instātia. pater est idem diuine essentie: et diuina essentia idem est filio: ergo pater idem est quod filius. Idem dico masculine vel pater est filius. Similr nec sequitur. filius dei est essentia diuina: ⁊ filius hominis est idem filio dei: ergo filius hominis est diuina essentia: ⁊ est ibi sophisma accidentis: quasi enim accidentalis habitudo est filij hominis ad filium dei. essentialis vero filij dei ad essentiā diuinam.

Ad quartum

¶ Ad illud quod quarto obijcit. Nemo ascendit in cel. ⁊c. respondent et dicunt ꝙ improprie est: et debet exponi hoc modo. filius homīs descendit de celo. quia ille qui est filius hominis descendit de celo.

Ad quintum

¶ Ad quintum obiectum dōꝫ. ꝙ illa ꝓpositio aug. intelligit īprope. q̄cq̄d ꝯuenit filio dei ꝑ naturā: ꝯuēit filio hoīs ꝑ grāꝫ. vnde sic intelligendum est. quia ille qui est filiꝰ dei est filius hominis: ⁊ econuerso. vnde semper referendus est intellectus propositionis ad personam nō ad suppositū indiuiduum.

Ad sextum.

¶ Ad sextum obiectum dicendum. ꝙ ibi est sophisma accidentis. non creauit mundum: ergo non est creator. quia cum dicitur non creauit negatur actus nature. in cōclusione vero negatur res nature. s. ꝙ filius hominis nō sit ille qui est creator. sicut nō sequitur. statua non est naturalis. ergo statua non est res nature.

Ad septimuꝫ

¶ Ad septimum obiectum dicendum. qđ cuꝫ dr ego principiū q̄ et loquor vobis. hoc qđ dico pnci

pium potest sumi substantiue.s.p filio dei.τ sic ve
rum est.vel adiectiue τ sic falsum est.q2 ſm istos
nõ ꝯcedit ꝙ filiꝰ hoīs se habeat relatiue vt princi
pium ad creaturas:vel ad spiritum sanctuz ꝙuis
sit ille qui est pͥncipium.s.filius dei.

Contra tertiaz posi .§.iij.

tionez obijcitur hoc mõ.Demonstrato filio hoīs
iste hõ non est diuine nature:sed tm̃ hūane.ergo
Secundum.
est purus hõ ergo non est deus.¶ Item demon-
strato filio hoīs inꝙtū hmōi.iste homo est genitꝰ
a matre:τ non est genitus a patre inꝙtum hmōi:
Tertium
ergo est filius matris et non filius patris.¶ Itē
filius hoīs est deus.pater est deus.aut ergo plu
res dij aut vnus deus.non plures dij ergo vnꝰ est
deus.Sed vnus deus non est nisi vna essentia.er
go filius hominis τ pater sunt vna essentia.ergo
Responsio.
filius hominis est diuia essentia.¶ Rñ.ad pͥmū.
Ad primum.
est purus homo.ergo non est deus.non valet.Nā
hec dictio purus facit exclusionem suam rõne al-
terius essentie vel nature.non rõne rei nature.vñ
deberet sic arguere.est purus hõ.ergo non ē alia
essentia ab homine.ergo non est diuina essentia.
τ non ꝙ sit res diuine essentie:que supponitur ꝑ
hoc nomen deus.cum dicitur filius hoīs est deꝰ
Ad secunduz
id est filius hominis est filius qui est deus.¶ Ad
secundum dõm. ꝙ hoc nomen filius potest acci-
pi adiectiue.τ hoc mõ verum est ꝙ filius matris
non est filius patris.Uel substantiue τ hoc modo
Ad tertium.
falsa est.¶ Ad tertium dicenduz.ꝙ non sequitur.
filius hominis est deus.pater est deus.ergo vnus
deus vel plures.Nam aliter pdicatur deus de fi-
lio hominis.aliter de pře.Cuz eñ dicitur de filio
hoīs:pdicat personā seu rem nature.vnde sensus
est.filius hominis est deus.i.filius hominis est il
le qui est deus.Cum vero dicitur de patre: predi-
cat formam siue naturam diuinā.vnde sensus est
pater est deus.i.diuina essentia.et iõ non sequi-
tur.ergo vnus deus vel plures:q2 persona et essen
tia in rõne dicendi in parte sunt idem et in parte
diuersa.et iõ sequitur.

Membrum secundum.

De.ij.opione
Circa secundam opinionem dubitat mĺ
tipliciter.q2 hec opinio ponit ꝙ xp̃s est
vnum.Queritur primo vtrum xp̃us sit
vnum vel duo.Secundo an xp̃s ſm qδ
homo sit deus.Tertio an xp̃s ſm ꝙ hõ sit indiui
duum.Quarto an xp̃s homo sit persona.Quinto
et vltimo q2 hec opinio ponit quasi personam cõ-
positam.queritur vtrum in christo sit ponere in-
tentionem totius vel partis.

U. in xp̃o sit tm̃ vnum vel duo.

Articulus primus.

Circa primum pceditur hoc modo.vtrū
sc3 xp̃s sit vnum vel duo.Ad quod sic.
Arg.j. Augu.
Primo habetur autoritas augu.in en-
che.posita in.iij.li.sentē.Utraqз substan
tia diuia et hūana filius est vnicꝰ dei patris.sz ali
Secundum. Isido.
ud pp verbuz.aliud pter hoīem.ergo xp̃s est ali
ud et aliud.Est ergo duo.¶ Item Isido.in lib.de
trini.Mediator dei τ hominis homo ihus:ꝙuis
aliud sit a patre.aliud de vgine:non tamen aliꝰ.
ergo xp̃s est aliud τ aliud.ergo est plura neutra-
Tertium
liter.¶ Item Ans.de incarnatione verbi.Nõ est
alius deus alius homo in xp̃o:ꝙuis sit aliud deꝰ
Quartum
aliud homo.ergo primum.¶ Item quorum diffi
nitiones vel rões substātie sunt diuerse:ipsa sūt
diuersa.Sed dei et hoīs sunt diuerse rationes.er
Quintum.
go xp̃s cum sit deus et homo est diuersa.¶ Item
xp̃s est aliquid quod ē pater:q2 deꝰ.et est aliquid
ꝙ non est pater q2 hõ.ergo est duo non ergo vnū.
¶ Ad oppositum sic.Ber.ad Eugenium papam
distinguit plures modos vnitatis.inter quos po
nit summum gradum vnitatis:ꝗ tres persone sūt
vnum vnitate substātie.secundo loco dicit ꝙ illa
est vnitas qua econuerso tres substantie sūt ī vna
persona.ergo vnitas trium naturaꝝ ī xp̃o est ma
ior ꝙ vnitas duarum naturarum in hoīe.τ ita cū
hõ non dicatur esse plura pp̄ter duas naturas sz
vnum:nec xp̃s dicetur esse plura sed vnum.¶ Itē
Boe.in li.de duabus naturis τ vna xp̃i persona.
Omne quod est inꝙtum est:vnū est.Sed esse xp̃z
veraciter confitemur.vnum ergo dicimus xp̃um
Responsio.
¶ Solutio dicendū ꝙ refert dicere hoc esse hoc
et hoc esse huius.Item refert dicere naturam τ rē
nature in omnibus citra primum.s.deum.Dõm.
ergo ꝙ plures nature sint in xp̃o.non tamen pre-
dicātur de xp̃o in rectitudine.hoc ē dicere vt xp̃s
sit ipsius nature.et hoc ꝙtum est ex parte huma
ne nature.q2 ex parte diuine non differt natura τ
res nature.q2 persona est essentia.nec differt etiaz
hoc dicere esse hoc.τ hoc esse huius:quia persona
est diuina essentia.τ psona est diuine essentie.Sz
ex parte humane nature differt.Falsum enim est.xp̃s
est hūana natura.τ tamē verum est xp̃s est huma
ne nature:vel habens humanaz naturam.Quia
ergo non pdicatur p essentiam natura humana
de psona.s.de.xp̃o sed per cām: non dicitur xp̃us
plura propter pluralitatez naturarū.quia ea que
dicuntur in obliqtate nõ numerant.Ex predictis
ergo rationibus non sequitur ꝙ xp̃s sit plura:sed
ꝙ sit plurium.sicut non sequitur ex parte hominis
ꝙ ꝙuis sit corpus τ anima coniuncta:τ anima ē
vnum:et corpus est vnum.ergo homo est plura.
So.ad auto.
¶ Ad autoritates vo obiectas dicendum.ꝙ itel
liguntur p cām vñ cuz dicitur aliud τ aliud esse
xp̃s:debet exponi.alius τ alius nature.s.diuine et
humane.vnde ſm intellectū ppͥum magis predi
cat hoc esse huius:ꝙ hoc esse hoc.¶ Ad quartaz
Ad quartum
vero rõnem qua obijcit. Quorum diffinitiones
sunt diuerse:ipsa sunt diuersa.dicendum.ꝙ hoc
verū est vbi dicitur aliquid de aliquo in rectitudi
ne et formaliter:non per causam.vbi vero in obli
quitate non sequitur.vnde non sequitur diuerse
sunt diffinitiones corporee et incorporee nature.
sed homo est corporee et incorporee nature.ergo
Ad qintum
hõ est diuersa.¶ Ad quintam rationem iam ptз
responsio.quia cum dicitur xp̃s est aliquid quod
non est pater.iste terminus aliqd supponit p ho
mine:sed non p diuina essentia.Cū vero dicitur ē
aliquid qδ est pater:supponit p diuina essentia.
non ergo sequitur.ergo est aliquid qδ est pater et
qδ non est pater.immo est ibi fallatia figure dicti
onis a pluribus suppositionibus ad vnam.quia ī
ꝯclusione iste terminus aliquid vnicā soluz habet
suppositionem.vñ oportet ꝙ teneatur aut p diui
na essentia tantum.aut p homine tantum.

Q.an xp̃s ſm ꝙ hõ sit deus

Articulus secundus.

Secundo queritur an xp̃s ſm ꝙ hõ sit de
Arg.j.
us.Nam omne quod predicatur de ali-
quo inꝙtum ipsum est.aut est sicut per
se accidens illi:aut diffinitio:aut ps dif
finitionis:aut effectus illius.Sed nullo istorum
modorum se habet ad xp̃m ſm ꝙ homo:ergo ſm
Secundum
ꝙ homo non est deus.¶ Item xp̃s ſm ꝙ homo ē
animal ratiōale mortale.Si ergo hec ratio repu
gnat esse diuino.ergo xp̃s ſm ꝙ homo non erit de
us.ergo nec secundū ꝙ homo filius dei.

¶ Item

Tertium.
¶ Itē querit vtrū xp̃s inꝙtū iste hõ sit deus aut
dei filius.τ cū esse hoīs ſm suā diffinitionē repu-
gnet eē diuino ergo τ esse istiꝰ hoīs.ergo si ſm qδ
est hõ nõ ē deus:nec ſm ꝙ iste hõ est deꝰ.¶ Pre-
terea.Deꝰ nõ ꝯparat ad istū hoīem sicut diffini-
tio vel pars diffinitiōis.nec sicut p se accidens vel
Contra.
effectꝰ:ergo.inꝙtū iste hõ nõ est deꝰ.¶ Ad oppo
situ.Xp̃s ſm ꝙ hõ hз potestatē dimittēdi pctā.ix.
math.Ut sciatis qm̃ filiꝰ hoīs hз ptātem dimittē
di peccata:tūc ait paralitico.surge τc. Sz ptās di
mittēdi pctā est soliꝰ dei.ergo ſm ꝙ hõ est deus.
Responsio.
¶ Solu.dõm est.ꝙ hec ppositio ſm.accipit mul
tipliciter.aliqñ eñ ſm notat causam.aliqñ vo cõ
ditionē nature.aliqñ vo vnitatē psone.Preterea
notat causam aliqñ efficientē.vt xp̃s ſm ꝙ deꝰ re
surrexit aliqñ materialē vt xp̃s ſm ꝙ hõ nos rede
mit Aliqñ vero causam formalē:vt xp̃s ſm ꝙ deꝰ
ē aliqd.Cõditionē vo nature notat cū dr̃ filiꝰ dei
ſm ꝙ deus dimittit pctm̃.i.xp̃s ſm ꝙ est habens
naturā diuinā dimittit pctm̃. Aliqñ vero ꝯnotat
vnitatē psone.vt cū dicit xp̃s ſm ꝙ hõ creauit stel
las.i.xp̃s.ſm ꝙ est ille vł illa psona que ē hõ:crea
uit stellas.Similiter cū dicit ſm qδ hõ hз ptātez
Solu.ad.j.
dimittēdi pctā.Scdm hūc modū pз responsio ad
obiectū.q2 si hec dictio ſm notat causam vel cõdi
tionē nature:falsa est hec xp̃s ſm qδ hõ est deꝰ vel
dei filius.Si vero notet vnitatē persone vera est:
q2 si notet cõditio nature:sensus ē.xp̃s rõe huma
ne nature est deus et hoc est falsum.Secūdū vero
qδ notatur cõditio persone:sensus est.xp̃s ſm qδ
Ad secunduz
est ille:qui est hõ est deus τ hoc iterū falsum est.τ
per hoc patet rñsio ad primā obiectionē.¶ Ad se
cundā dicendū.qδ diffinitiões assignant nature.
vel essentie:nõ persone siue īdiuiduis. vnde diuer
se nature ſm diffinitionē sunt vniꝰ indiuidui.Idē
enim est indiuiduū albi τ hoīs.τ tamē ē alia diffi
nitio albi τ hominis Similiter vna et eadem per
sona dei et hoīs:licet alia sit diffinitio dei et hoīs
¶ Ad tertium dicendū.ꝙ hec est distinguenda.
Ad tertium.
xp̃s ſm ꝙ iste hõ est deus.Nā hoc pnomē iste pt
demonstrare indiuiduum hominis.et ſm hoc si
hec ppositio ſm notet cām:falsa est. si vero notet
vnionem personalem:vera est.sicut patet ex iam
dictis.Uel potest demonstrare psonam filij dei τ
U.christꝰ ſm qδ hõ sit indiuiduum.
iste terminus homo p appositionem coniūgatur
illi.τ ſm hoc vera est simpliciter.xp̃s ſm ꝙ filius
dei qui est homo est deus Et secundum hoc solui
tur hec questio.

Articulus tertius.

Tertio queritur an xp̃s ſm ꝙ hõ sit indi
uiduum.Et cum indiuiduatio dicatur
duobus modis.pͥma.s.τ secunda.Pͥa
indiuiduatio est in ypostasi ſm se rõne
ppͥetatis singularis:ꝗ ab omni alia distinguitur
seipsa ſm qδ dr̃ petrus alius esse a paulo.Secun
da vero indiuiduatio est p ppͥetates aduenientes
ꝯnr ipsi ypostasi ſm ꝙ dicitur indiuiduatio colle
ctio ppͥetatum:que nunꝙ in alio eedem erūt.Se
cundum hoc dicitur indiuiduuz duobus modis.
Indiuiduum pͥmo.s.ypostasis.i.ipsa substātia sin
gularis rõne singularitatis substantie.Nam si ab
strahantur oēs ppͥetates que sunt in petro τ in
paulo:adhuc tamen hec substantia est alia ab il-
la.Alio modo dicitur indiuiduum ex collectione
ipsarum ppͥetatum que nunꝙ in alio eadem est.
¶ Sed ostenditur ꝙ vtroqз mõ dr̃ ihus ſm ꝙ iste
siue ſm ꝙ h indiuiduum.Nam pͥmo modo ptз
ꝙ est indiuiduum.ē enim indiuiduum substātia
ſm ꝙ hõ:que seipsa diuiditur ab alijs omnibꝰ ho
minibus.Item τ secūdo mõ.q2 ſm ꝙ Ihs vel hõ ē
habens collectionem ppͥetatum quam non est
in alio reperire.ergo ſm vtranqз rationem indiui
duationis est indiuiduum.¶ Item sicut patet ꝙ
sortes sua substantia singulari distinguitur a ce-
teris.ita τ xp̃s ſm ꝙ homo a ceteris hominibus.
Sicut enī sortes quantitate τ qualitate distingui
tur a ceteris.ita etiam ihus vel xp̃s ſm qδ homo
a ceteris hominibus.Sed ex istis dicitur sortes ī
diuiduum.Relinquitur ꝙ ihs dicit similiter īdi
Contra.j.
uiduū.¶ Ad oppositum dt ioh.dama.In dño ie
su xp̃o non est cōmunem speciez ponere vel sume
re.ergo xp̃s non est indiuiduum huius speciei hõ
nec alterius ergo non est indiuiduum ſm ꝙ ho-
mo.¶ Item si xp̃s ſm ꝙ homo est indiuiduum.er
Secundum.
go ſm ꝙ est homo est vnus quis.τ ſm ꝙ deus est
similiter vnus quis: quia vna persona.ergo est
duo quis.ergo redit inconueniens.s.contra sim-
Rñ.
bolum ꝙ deus et homo non est vnus xp̃s.¶ So
differūt ypostaś.
lutio dõm τ notandum ad euidentiam istius que
stionis ꝙ differunt ypostasis.persona.indiuidu
um.suppositum siue supposita natura.Ipostasis
Persona
enim est existentia vel substantia incommunica-
bilis ex quibuscunqз distinguentibus.et hec ratō
colligitur ex determinatione Richar.de sancto
vic.qui aliquando accipit personam p ypostasi.
Persona vero ſm rem et nomen persone est sub-
stantia incommunicabilis rationalis distincta p
ppͥetatem dignitatis.vnde ex hoc patet ꝙ om-
nis persona est ypostasis.sed non conuertitur.
In naturis enim rõnalibus natura rationalis ꝗ
dignitatem importat.sua ypostasis est persona.
In alijs vero naturis non est sua ypostasis perso-
na:nisi loquendo de persona grammatice.hic au
tem est adhuc in relatione ad actum rationalis
nature.s.loquibз ꝙ prima persona est que de se lo
quitur secunda ad quam fit sermo.tertia de ꝗ fit
Indiuiduum
sermo.Item indiuiduum dicitur dupliciter tā in
diuidua substantia:que seipsa diuiditur a quali-
bet alia:tam habens collectionem ppͥetatum:ꝗ
Suppositu3.
nunꝙ in alio eadem est reperire:sicut dictum est
prius.Item natura supposita:siue suppositum di
citur forma in materia.vt anima ī corpore:vł cor
pus et anima vnita.et hoc in compositis.In sim
plicibus vero id quod res est dicitur natura suppo
sita.sed tamen proprie essentia ē quo res ē.Natu
ra vero que operatur agit vel patitur quod est ve
ro supposita natura:sicut si diceretur deus et dei-
tas.deus dicit quod est.deitas vero quo est.qui est
vero dicit suppositū:qδ ē res nature.vt in deo ali
qua personarum:vel in homine aliquis hominū
Ex his ergo relinquitur ꝙ ypostasis est commu-
Xp̃s ab eterno psona sed nõ īdiuiduū.
nis persone et indiuiduo.vnde xp̃s inꝙtum filius
dei est ypostasis:que est persona.Inquantum ve
ro est iste homo est ypostasis que est indiuiduuз.
So.ad.j.cõ.
Ex quo relinquitur ꝙ ab eterno fuit persona sз nõ
ab eterno indiuiduum.¶ Ad autoritatē vero Io
han.dama.iam patet ex superioribus responsio.q2
sic intelligenda est.Non est communem speciem
Ad secundū.
ponere de xp̃o.i.non ꝯuenit predicare communē
speciem de xp̃o:que quidem comprehendat diui-
nam naturam et humanam quasi conflatam ex
duabus.s.diuinitate τ humanitate.et tamen est
accipere communem speciem ſm humanam na-
turam cū alijs duobus.¶ Ad secundā vero ratio
nem et vltimam dicendum.Quod inter personaz
et suppositam naturam medium est indiuiduuз
siue indiuidua substantia.Medium autem debet
habere conuenientiam cum extremis.Erit ergo
indiuidua substantia communicans cū extremis

Cū ergo multe sint supposite nature ī xp̄o vna autem p̄sona dicet̄ de indiuiduo hoīs ꝙ est aliud q̄ sit ſm ꝙ deus. τ ꝙ nō est aliud hoc quidē referentes ad personā. illud aūt ad suppositā naturā τ ſm hoc intelliguntur plures autoritates. ¶ Ad illud qđ obijcit̄ ꝙ est vnus quis et alius quis ergo duo quis Dicēdū ꝙ nō sequitur: Nā duo dicit vnū numero. hoc aūt est in illis in quib9 est significatio distincta tā q̄ situaliter hic aūt nō ē indiuidua substātia filij hoīs τ persona filij dei. immo sunt indistanter vnita: ita etiā vt sit filius hoīs filius dei τ econuerso. Et sic patet solutio huius questionis.

Articulus quartus.

Q. christ9 ſ3 qđ homo sit persona.
Argu. j.
Boe.

Quarto querit̄ vtrū xp̄s ſm ꝙ homo sit p̄sona Ad qđ sic. Xp̄s ſm ꝙ homo ē rationalis nature indiuidua substātia qꝛ est indiuiduum huius speciei hō τ hec ē rō persone ſm Boecium. ergo ei conuenit ratio persone ſm ꝙ homo Reliquitur igitur ꝙ ſm ꝙ homo est persona.

Secundum.

¶ Item iesus ſm ꝙ iesus: qđ ē nomen christi ſm qđ homo: respondetur cōuenienter ad interrogationē factam per quis: vt si queratur: quis docet? conuenienter respondetur iesus: Sed quis nō querit nisi de persona ergo ih̄s in q̄ntū iesus ē persona.

Tertium

¶ Itē nullū sequit̄ incōueniēs si dicat̄ qđ iesus in q̄ntū iesus est persona. vn̄ nō vr̄ valere probatio magistri in tertio sententiarum. Si filius dei ſm' qđ iesus est persona: ergo creata vel increata. Sed non increata: ergo creata. Sed creata persona non est pater: non est filius: nō est spiritussanctus: ergo est quaternitas in personis. quod non videtur sequi quia si dicatur qđ sit creata: τ qđ creata sit increata nullum sequitur inconueniens. Nam recte dicitur quod filius dei est tēporalis et eternus: creatus et increatus.

Quartum.

¶ Si dicatur ſm magistrum in sentē. qđ non cōuenit ei ratio tota persone: quia non est. s. istud indiuidua substātia: qꝛ nō est per se sonans: sed alij rei coniuncta. Similiter rōne filius dei non ēens per se sonans: sed alij rei coniunctus ergo non est persona.

Quintum.

¶ Item si dicat̄ ꝙ persona habet in se incommunicabilitatē cum alio. aut illud intelligitur de incommunicabilitate ſm actum: aut ſ3 potentiam. Si ſm actum: ergo tunc anima separata a corpore esset persona. Si ſm potentiā: ergo nullus homo esset persona: cum vnusq̄sq3 potuisset vniri deo in p̄sona.

Sextum

¶ Item ans̄. in lib. de incarna. verbi. Sicut pr̄ est deus: filius est de9: ita in christo deus est persona. hō est p̄sona. Sed pr̄ in q̄ntū pater est deus ergo xp̄s in q̄ntum hō est persona.

Septimum.

¶ Itē cum personalitas sit aliqđ bonū hominis videt̄ scđm hoc ꝙ persona diuina auferat aliqđ bonū ab homine assumpto: si scđm qđ homo nō est persona. ergo xp̄s ſm qđ homo est persona.

Octauum

¶ Itē obijcitur rōne p̄destinationis. qꝛ si xp̄s in q̄ntū hō est predestinatus esse filius dei τ illud qđ est predestinatum est ab eterno modo: ergo modo ſm qđ homo est filius dei. ergo ſm qđ homo ē persona.

Cōtra qđ nō sit persona.

¶ Ad oppositū sic. Persona dicit quasi per se vnū vnde p̄sona est substātia a qualibet alia distincta τ non coniuncta. Si ergo ſm qđ iesus est persona ſm ꝙ homo est separatus a diuina persona qđ est falsū. Relinquitur igitur qđ ſm qđ homo nō est persona. ¶ Item in niceno concilio dicitur quod in incarnatione persone consumpsit personam ergo non mansit persona creata. cū increata ergo secundum quod iesus non est persona.

¶ Item secundum quod iesus est persona. et ſm qđ verbū est persona: ergo est due persone. ergo τ duo quis. ergo non est vnus: ergo de9 et homo nō est vnus xp̄us. quod est contra simbolum fidei.

¶ Si dicatur ꝙ non sequitur. ergo duo quis. q̄uis ſm ꝙ homo sit persona. τ ſm ꝙ deus sit persona. quia hec persona est illa persona sicut filius hominis est fili9 dei. Illud nihil est sicut p3 per p̄priam rationem ad oppositum: cum persona dicat quasi per se vnum.

Responsio.

¶ Solo dđm. ſm vtranq3 opinionē. ꝙ xp̄s ſm ꝙ homo non est p̄sona. est tn̄ indiuiduum sicut est dictum. vnde cum queritur vtrum xp̄s ſm ꝙ homo sit quis. si hoc nomen q̄s supponit generaliter substantiam singularē. hoc est dicere si supponit indiuiduum: dico ꝙ est q̄s. Si vero supponat substantiam singularem non alteri digniori coniunctam: sed distinctam: ꝙ est persona: dico ꝙ ſm ꝙ homo hoc modo non ē q̄s

So.ad.j. ar.

¶ Ad rationes ergo obiectas respondendum: sicut tactum est prius: ꝙ ad hoc ꝙ sit persona req̄ritur triplex determinatio vel distinctio. s. singularitatis. incommunicabilitatis. τ dignitatis. Prima determinatio est in anima sortis que singulari sua substātia differt a qualibet alia. et hec distinctio opponitur indistinctioni vniuersalitatis. Secunda distinctio est in indiuiduo cuiuslibet rei irrationalis: sicut in hoc equo et in hoc asino. τ hoc est incommunicabilitatis. ex hoc. s. ꝙ non est cōmunicabile alij vt pars. et hec distinctio opponit̄ indistinctioni incommunicabilitatis: quēadmodum partes communicant in toto: vt ex vna cum alia sit totum. Tertia distinctio in sor. s. dignitat ex eo. s. ꝙ eius humanitas non est coniuncta forme digniori: sed est distincta a qualibet digniori. et hec distinctio opponitur vnibilitati ad substātiam digniorem. dđm ergo ſm hoc. ꝙ triplex distinctio requiritur ad esse persone. τ ab vltima sumit̄ ratio persone. quia ergo ab vltima deficit xp̄s ſm ꝙ homo: non est persona ſm ꝙ hō. τ ideo dicitur in concilio ꝙ dignior persona adueniens consumpsit personam. hoc est dicere fecit ꝙ non eēt persona.

Ad aut. Boetij.

¶ Ad illud quod obijcit de ratione Boetij. qđ est indiuidua substantia τc. dicendum ꝙ si indiuidua substantia importet illam triplicē distinctionem ſm hoc est diffinitio p̄sone. τ ſm hoc cōcedendum est ꝙ xp̄s ſm ꝙ homo non est indiuidua substantia rationalis nature. Si vero solum dicat duas personas: distinctiōes erit dicere tūc ꝙ est indiuidua substantia rationalis nature. nō tamen sequitur ꝙ persona.

Ad secundu3

¶ Ad secundam vero que dicit qđ quis querit de persona. dicendum ē. ꝙ quis potest querere de persona. τ potest querere de indiuiduo. τ per hoc patet rn̄sio.

Ad tertium

¶ Ad tertiam vero que dicit ꝙ non sequitur quaternitas in personis. dicendum: ꝙ immo necessario si Ih̄us in q̄ntum Ihesus ē persona. quia si est persona in q̄ntum ihesus: ihesus est separatus a filio dei. τ ita necessario est alia persona q̄ filius dei. et cū ih̄us sit deus. sequeretur necessario ꝙ in diuinitate essent quattuor persone.

Ad quartum

¶ Ad quartam rationem que est circa responsionem que ibi ponitur. dđm sicut sup9 pluries dictum est. ratio persone dicit indiuiduam substantiam. τ in indiuiduatione intelligitur incommunicabilitas siue etiam vnibilitas ad formā digniorem seu perfectiorem. nam respectu indignioris non attenditur istud. vnde cum propria rationalitas in indiuiduo homine puro sit non ordinata ad digniorem: ex hac erit ei personalitas: non tamen ex hac tollitur quin sit possibilis ad alias formas accidentales. proprie tamen dicendum cū indiuiduus hō sit substantia p se fixa: nō dicet̄ nō

esse per se

esse p se: q̄uis sit vnibilis ipsis accidentalibus formis. sed ipse forme accidentales dicentur ei vnibiles τ adiacentes. Scđm hunc modum dicendū est. ꝙ q̄uis homo assumptus p̄pter hoc qđ vnibilis caret esse personali. vnitur enim perfectioni tamen filius dei q̄uis vniatur homini: personā a se habet: qꝛ in comparatione ad humanam naturā est substantia fixa τ per se: hoc est non in alio vt adiacēs. Humana vero natura est vnita ei vt adiacens. qꝛ homo prius non existēs vnitur filio dei ab eterno existenti. τ ita quo ad hoc tenet modum accidentis: q̄uis non sit accidens.

Ad quintum

¶ Ad q̄ntam dicendum. ꝙ incōmutabilitas in rōne persone dicitur nō solū p priuationē actus. sed per priuationem aptitudinis siue potentie disposite nō tamen per priuationem potentie prime. put dicit aug. Nō in costa erat vnde posset fieri mulier: sed non vnde fieret. hoc est dicere. ibi erat potentia. i. possibilitas obedientie. que est in omni creatura: vt ex ipsa faciat creator quicquid vult. nō tn̄ ibi erat aptitudo seu potentia disposita. Inde est ꝙ cum hominibus τ angelis non sit aptitudo ad vnionē cum filio dei vel cum alio est in eis incōmunicabilitas: que requiritur ad personā.

Ad sextum

¶ Ad sextam rōnem dicendum sicut prius. ꝙ cum dicit̄ xp̄s ſm ꝙ homo est persona: ꝙ hec dictio ſm est expssiua vnitatis p̄sone: τ habetur veritas responsionis ex eo qđ ibidem subditur. nec tn̄ due sunt sed vna persona.

Ad septimu3

¶ Ad septimam dicēdū. ꝙ vnio diuine nature ad humanam nullum bonum aufert homini. immo sicut dicit augu. in li. de moribus manicheorum. Creator nature non corrumpit naturam. vnde nec filius dei personam hominis corrumpit. qꝛ corruptio non est nisi prius rei existētis. sed ille homo nō fuit prius q̄ eēt assumptus: nec est etiā diminutio dignitatis hominis qꝛ q̄uis nō habuerit p̄sonalitatē hūanā h3 tn̄ p̄sonalitatē diuinā.

Aug.

Ad octauum

¶ Ad octauā rōnē dicēdū. ꝙ hec est duplex. xp̄s ſm ꝙ hō est p̄destinat9 esse filius dei. qꝛ hoc ꝙ dico scđm: pōt dicere causam respectu eius ꝙ dico predestinatus. vel respectu ei9 ꝙ dico esse filium. Si respectu eius ꝙ dico predestinatum. tunc vera est. qꝛ ſm ꝙ homo est quasi materia predestinationis. qꝛ ei ꝯuenit predestinatū esse filius dei. Si vero respectu eius ꝙ dico filius dei: falsa ē. qꝛ nulla potest notari causalitas vt sit sensus. xp̄s est predestinatus vt sit fili9 dei ſm ꝙ homo. Si tamen hoc qđ dico ſm non diceret causam sed vnionem personalem: vera esset. sicut patet ex supradictis.

Articulus quintus.

Q. in xp̄o sit ponere intentionem toti9 τ partis.

Quinto queritur vtrum in xp̄o sit ponere intentionē totius τ partis. Et circa hoc primo queritur vtrum humanitas sit p̄s persone. Secūdo vtrum xp̄s debeat dici totum.

Quātum ad primum. §. j.

Utrū hūanitas sit pars p̄sone.

obijcitur de hoc qđ habetur in. iij. sentē. Unde dicit magister ſm autoritatem augu. ꝙ p̄sona non cōnstat ex deo τ homine q̄si totum ex partibus. humanitas igitur nō est pars persone. ¶ Ad oppositum sic. v. leuit. super illum tex. partem ephi decimā. dicit Esicius. Decima pars ephi est hūanitas xp̄i. ephi aūt mēsura triū modiorū significat trinitatē. fit ergo argumētum. Signū est pars signi: ergo signatū est pars signati. Sed decima p̄s significat humanitatē: ergo humanitas est pars trinitatis. sed nō nisi rōne filij. ergo est pars persone filij. ¶ Itē Ioā damas. Christus ē ypostasis ex diuina τ humana natura. ergo humana natura est pars ypostasis xp̄i.

Rn̄sio.

¶ Sol. dicendum. ꝙ p̄s dicitur quinq3 modis. Uno modo dicitur p̄s illud in quod est possibile diuidi ſm quātitatem. Alio modo dicitur pars id quod numerat suum totum. sicut in quātitate discreta: que dicitur pars aliquota aliter q̄ in quāto ꝯtinuo. Tertio modo dicitur pars in quam possibile est formam diuidi absq3 quātitate. sicut differentie dicūtur partes generis. Quarto modo dicitur pars que cōuenit in compositionem alicuius totius ſm naturam. vt cuprum dicitur pars spere cupree. Quinto modo dicitur pars que cōuenit in compositionē alicuius totius ſm rōnem. vt in diffinitione genus τ differentie dicuntur partes speciei. Dicendum ergo ꝙ proprie loquēdo non est dicendum humanam naturam esse partem xp̄i p̄pter rōnem aug. qꝛ videretur ex hoc ipso ante humanitatem esse filius dei diminutus vel imperfectus. tamen si d3 reduci ad aliquam rōnem partis: debet reduci ad partes diffinitionis: qꝛ si vellemus diffinire xp̄m nos diceremus ipsum esse personam in diuina et humana natura.

Secūdo queritur. §. ij.

Utrū xp̄s debeat dici totum.

iuxta hoc vtrum xp̄s debeat dici totum. Et cum totum τ pars dicatur ad aliquid: si non est dicere in xp̄o patre3 humanā vel diuinā naturam: ergo nō est dicere in ipso totum. ¶ Ad oppositum sic Ioā. damas. Totus fuit in sepulchro: sed non totū

Responsio.

¶ Solutio. Totum dicitur duobus modis. Uno modo totum dicit̄ ex cōpositione ptiū. τ hoc modo totū τ pars dicūtur ad aliquid: τ a quo remouetur intentio partis τ totius. Alio modo dicit̄ totū ex eo qđ nihil est accipe extra: qđ debet esse intra. τ hoc mō xp̄s dr̄ eē tot9 τ totū. vt totus ad p̄sonā totum ad naturā referatur. τ ideo dicit̄ in sepulchro totus q̄tum ad personam sed nō totus q̄tū ad naturam. qꝛ aliquid erat tunc extra sc3 animā.

Membrum tertium.

Cōtra tertiā opinionem.
Q. xp̄s sit aliquid.
Arg. p̄mum

Circa tertiam opinionē dubitatur vtrū xp̄s sit aliquid: qđ negat tertia opinio τ due prime cōcedunt. Ad qđ sic obijcitur Christus est de9 τ homo. Sed esse deū est esse quid: τ esse hoiem similiter. Sed xp̄s ē aliquid ſm ꝙ homo. ergo si xp̄s est aliquid ſm ꝙ homo: xp̄s est quid τ quid. τ ita duo. quod videtur incōueniens.

Secundum.

¶ Itē si xp̄s est vnū quid vnitate creata. τ constat ꝙ est vnū quid vnitate increata essentialiter. Sed iste sunt diuerse vnitates essentialiter. ergo xp̄s erit duo essentialiter. ergo xp̄s nō est vnū.

Tertium

¶ Itē forma substātialis facit substātialiter differre. Si ergo i xp̄o sūt due forme substātiales essentialiter differētes qđ seq̄t̄: si ſm qđ est hō est aliq̄d: faciēt substātialē drīam i xp̄o. ergo si hūanitas ponit̄ forma substātialis i xp̄o qđ accidit: si ſm ꝙ hō est aliq̄d τ diuinitas silr̄. necesse ē ꝙ xp̄s substātialiter differat. ergo est aliud τ aliud.

Quartum.

¶ Itē vna quidditas nature i tribus p̄sonis facit tres p̄sonas. s. patrē. τ filiū. τ sp̄m. s. esse vnū. ergo plures quidditates naturarū faciūt vnā p̄sonā esse plura. Si ergo incōueniens est dicere xp̄m esse plura nō vnū. relinquit̄ ꝙ xp̄s ſm ꝙ homo nō est quid: cum sit quid ſm ꝙ deus. Uera igitur est opinio q̄ dicit. ꝙ cū dicitur. xp̄s est hō: nō dr̄ xp̄s esse aliq̄d: sed aliquo modo se habens.

Quintum.

¶ Item xp̄s ſm qđ deus habet esse cōpletū ſm naturā diuinā: τ ſm ꝙ persona diuina ab eterno nec humanitas adueniens addit aliquid ipsi persone vel ipsi nature

Cum ergo illud quod consequitur esse completuꝫ ipsius persone ⁊ nature sit sicut adiacens ⁊ nõ q̇d respectu illius: relinquitur ꝙ xp̃s ſm ꝙ hõ non est aliquid.

Contra.

¶ Ad oppositũ est decretalis alexandri pape. Cum xp̃s sit perfectus deus perfectus homo: qua temeritate q̇s audet dicere ꝙ xp̃s ſm ꝙ homo non est aliquid. Ne autem tãta in ecclĩa dei possit suboriri abusio ꝯuocatis magistris sub anathemate interdicatur. per quam decretalem patet ꝙ dãnata est opinio tertia.

Rñsio

¶ Sol. dicendũ ꝙ est cõsiderare naturam rei: cum dicitur xp̃s est homo: aut rõnem dicẽdi. Si ꝯsiderãdo naturam rei: aliquis diceret ꝙ xp̃s ſm ꝙ homo non est q̇d vel aliquid: erraret sine dubio. ⁊ ſm istam opinionem dãnatam ꝓcederet. Sed si quis attẽdens rationem dicẽdi diceret ꝙ cum dicitur xp̃s est homo vel fact⁹ homo: nõ predicatur ly homo vt q̇d de xp̃o: q̃uis sit quid: sed ꝙ predicaret quomodo se hñs: nõ videretur absolute errare ſm illud apostoli .ij. phil. Habitu inuentus vt homo. sup quo verbo disputans Aug. in li. lxxxiij. questionuꝫ. vbi distinguit habitum ſm quattuor modos: quoruꝫ vnus est. cum illud quod habetur non mutatur a sua natura: sed aliam speciẽ ⁊ formã accipit ꝑut applicatur habenti vt est vestis: que detecta atq; deposita non habet eam formam quam sumit induta. qd̃ genus congruit huic comparationi: cuꝫ dicitur habitu inuentus vt homo. Scd̃m hoc ergo diceremus ad predictam questionem. ꝙ xp̃s ſm ꝙ homo est quid ⁊ aliquid: sed tñ non predicatur vt quid. Sed q: opiniones ꝓpinque errori nõ sunt extẽdende: ideo absolute dicatur sine distinctione ꝙ xp̃s ſm ꝙ homo est quid ⁊ aliq̇d.

Aug.

So. ad argu. ſm p̃mam opinionem

¶ Respondendum autem ad obiecta primo ſm p̃mam opinionem. ꝙ xp̃s est duo neutraliter: sed tamen non est duo masculine. Est enim vnus. i. vna persona sed nõ vnum. i. vna natura. ⁊ ideo nõ esset inconueniens ꝯcedere in vno sensu rõnes que ostẽdunt ꝙ xp̃s est duo.

Ad quintum

¶ Ad vltimam autem rõneꝫ qua obijciebatur. ꝙ humanitas aduenit post esse completum. ergo non est quid. dicendum ꝙ non sequitur: q: et si adueniat post. tñ assumitur ĩ vnitatem persone. quẽadmodũ posito ꝙ anima crearetur ante corpus: ⁊ postmodum corpus ei vniretur: non sequeretur ꝓpter hoc ꝙ corpus nõ esset quid ipsius hominis: q̃uis consequeretur ad esse rationale completum ipsius anime.

So. ad argu. ſm opinionẽ secundam.

¶ Scd̃m autem opinionem secũdam incõueniens est: ꝙ xp̃s sit duo. immo est vnum solum: ⁊ respondent ad obiecta. ¶ Ad primum cum dicitur. xp̃s est deus ⁊ homo: si fiat copulatio rõne suppositoruꝫ: falsa est. Si vero rõne naturarum. tunc est vera. q: non est ibi nisi vnum suppositum: ⁊ tamen diuerse nature. ¶ Et ad id quod obijcit. ꝙ est q̇d ſm ꝙ de⁹: ⁊ aliud quid ſm ꝙ homo: ergo duo. non sequitur q: illud quid ſm ꝙ homo non cõnumeratur cum illo quid qd̃ est deus: q: nõ sunt quid vnius generis.

Ad tertium.

¶ Ad aliud dicendum. ꝙ q̃uis in xp̃o sit binarius essentialis vna tamen vnitatum illius binarij degenerat quasi in accidentalem. liceat modo ita loqui sicut doctores locuti sunt. videlꝫ vnitas que est ex parte humane nature: ⁊ ideo ille binari⁹ nõ numerat subiecta sꝫ naturas quẽadmodum numerus accidentium non numerat subiecta: sed suas formas. ¶ Et ꝑ hoc patet solutio ad aliud: q: forme iste substãtiales faciunt essentialiter differre naturas: sed non ipsum suppositum q: vna illarum sicut dictum est quasi degenerat in accidens: eo ꝙ est post adueniens. Et per hoc patet solutio ad aliud.

Questio. vij. de actu incarnationis quãtum ad vnionem.

Dicto de actu incarnationis quãtum ad assumptionem: decetero dicẽdum est de ipso quãtũ ad vnionem. Nam actus incarnationis põt dupl'r ꝯsiderari. Aut eniꝫ ꝯsideratur ĩ fieri: ⁊ sic dicitur assumptio. Aut cõsideratur in facto esse. ⁊ sic dicit vnio ¶ Queritur igitur de actu vnionis. Primo de eẽ huius vnionis. Scd̃o de causa huiusmodi vnionis. Tertio de effectu huius vnionis.

Membrum primum.

Q. de esse vnionis.

Primo queritur de esse vnionis. cum in diuinis intelligamus naturã sicut diuinitatẽ in deo ⁊ rẽ nature. An sit vnio in persona. Secundo vtrum abstracta persona possit vnio illa fieri in ypostasi. Tertio vtrum abstracta ypostasi ⁊ persona a diuina natura possit adhuc intelligi vnio diuine nature ad humanam naturam in re nature.

Articulus primus.

Q. an sit vnio in persona. Arg. p̃mum.

Ad primũ articulum obijcitur sic. Nulla vnitas vnita siue ꝯiuncta est vnitas personalis. q: cum persona sit per se sonãs: eius vnitas nõ debet esse cõiuncta. Sed vnitas filij dei cum vnitur carni non est vnitas per se sed coniuncta. ergo non est personalis. Maior etiam patet per magistrum in senten. vbi querit vtrum christus ſm ꝙ homo sit persona. et dicit ꝙ aĩa non est persona: q̃uis sit substantia rationalis: quia non est per se sonans: sed coniuncta carni. igitur vnio filij dei cũ carne non est vnio in persona.

Secundum.

¶ Item nihil potest esse medium ⁊ extremum ſm eandem rationem. Sed persona diuina ⁊ humana natura sunt extrema istius vniõis. ergo non fit hec vnio in persona cum medium sit illud in quod fit vnio extremorum.

Tertium.

¶ Item nihil terminatur ad seipsum. Si ergo vnita terminantur ad illud in quod fit vnio: patet ꝙ nullum vnitoruꝫ est illud in quo fit vnio. Si ergo in hac vnione persona est vnita. scilicet ipse filius dei: ergo nõ est vnio in persona.

Contra.

¶ Ad oppositũ. Si vnio ista non est in persona. ergo est in natura. Aut ergo in natura creata: aut in natura increata si in natura ĩcreata q̃ est diuina natura. ergo natura diuina ⁊ hũana vnũ sunt in illa vnione qd̃ est impossibile. Silr̃ si est in natura creata sequeretur idẽ inconueniens: quia diuerse nature tunc erunt vna natura. Igitur hec vnio non est in natura. sed est in natura vel persona. ergo est in persona. ¶ Itẽ dupliciter vniuntur aliqua. aliquando ita ꝙ vnum est predominans alteri. aliquando non. Quando primo modo fit vnio: tunc predominans trahit alterum ad sui vnitatem. Quando vero secundo modo: tunc vnum non trahit alterum ad sui vnitatem. sed ex his fit tertiũ. Sed in hac vnione natura diuina predominatur humane: ergo trahit ipsam ad sui vnitatem. Sed non potest trahi in vnitatem nature ita ꝙ sit eadem natura cum illa ergo trahit ipsam in vnitatem persone. Hec ergo vnio est in persona: ⁊ non in natura creata nec increata.

Responsio.

¶ Solutio dicendum. qd̃ vnum substantialiter dicitur dupliciter: scilicet simpliciter. ⁊ secũdum quid. Unum simpliciter dicitur duobus modis: scꝫ vnum per vnitatem. ⁊ vnum ꝑ vnionẽ. Unũ ꝑ vnitatẽ ẽ illud vnũ in quo nõ est multitudo

qd̃ scꝫ

quod. scꝫ. non est in multis nec ex multis vt deus Unũ vero ꝑ vnionẽ est qd̃ est in multis vel ex multis. Unũ ſm quid est vnũ per appositioneꝫ: quod nõ est simpliciter vnũ: sed ꝑ appositionẽ alicuius ad alterũ ⁊ hoc vnũ dr̃ tripliciter: q: aliq̃n vnũ vnitur alteri p' appositionẽ. ita ꝙ neutrũ ab altero aliquã ꝯtrahit denominationẽ nec ꝓprietatẽ. aliq̃n ita vnũ apponitur alteri: ꝙ vnũ trahit ab altero ꝓprietatẽ aliquã: sed nõ denominationẽ aliq̃n vero ita ꝙ vnũ trahit ab altero denominationẽ sed nõ ꝓprietatem. verbigratia. lapis apponitur lapidi in aceruo: ⁊ fit vnũ ex ipsis per aggregationẽ ⁊ tamẽ vnus lapis ab altero denominationem nõ trahit nec proprietatẽ. Secũdo modo vnitur per appositionem pomũ vel aromaticũ manui. pomũ enim appositũ manui afficit manũ odore ita ꝙ manus ad eo trahit aliquã proprietatẽ sed nõ denominationẽ. Tertio mõ vnitur vestis ꝑ appositioneꝫ illi qui vestitur ex ea: q: illa recipit denominationem a veste ⁊ dicitur vestitus: sed nõ recipit ꝓprietatẽ aliquã a veste nec trahit ex hoc aliquaꝫ proprietatem ſm quam afficiatur. Unũ aũt simpliciter: qd̃ est vnũ vnione dicitur multipliciter Uno mõ quãdo aliqua duo vniuntur seruata natura vtriusq;: et sine mutatione vtriusq; nature. alio mõ quãdo nõ seruatur vtraq; natura. ⁊ hoc põt esse dupliciter q: aut mutatur natura in vtroq;: aut in altero. In altero mutatur natura: sicut q̃n vnuꝫ est predominãs in alterũ. q: trahit ipsum in suã vnitatẽ vel naturam. sicut patet in vnione vini multi cũ parum de aqua in vtroq; mutatur. sicut in vniõe aque ⁊ mellis: quando ex illis cõponitur tertiũ ¶ Itẽ vnio q̃ est vtraq; natura seruata est duplex. q: aut ex illis fit tertiũ. aut nõ. sed fit vnũ de altero. Primo mõ est vnio anime corporis in vnũ hominẽ cõpositũ ex illis nõ enim mutatur natura anime neq; corporis Secũdo modo est vnio sicut dicimus ꝙ surculus piri vnitur arbori cui inseritur sicut pomo vel alij. Seruatur enim natura. s. vtriusq; scꝫ piri ⁊ pomi: nec vnq̃ fiet pirum pomũ nec ecõuerso nec ex illis efficitur tertiũ. s. arbor aliqua que nec sit pirum nec pomũ: sed vnũ fit de altero siue est de altero sicut pirus de pomo q: in insertiõe dominãs trahit alterã ad sui vnitatẽ ita ꝙ est de illo. sed nõ ẽ illud In vnione igitur in qua mutatur alterũ ẽ vnio in eo ꝙ trahit alteruꝫ ad suã naturam. In vnione in qua vtrũq; mutatur est vnio in tertio scilꝫ tertia natura quod. scꝫ. tertium ex illis efficitur siue conficitur: Sed ĩ vnione ĩ qua est vnũ de altero sicut in vnione per insertionem est vnio in vna ypostasi. ita ꝙ vna est ypostasis duarum naturarum. vnde piri et pomi in eodem stipite inserto⁹ postq̃ vniuntur per insertionem est eadem ypostasis scilicet eadẽ arbor q̃ habꝫ duas naturas oĩno differẽtes: ⁊ est ibi vnum ypostasi non natura.

¶ Secundum hunc modum dicendum sicut possumus dicere nam non sumus digni corrigiaꝫ calciamenti soluere. hoc est sacramentuꝫ vnionis exponere Quod vnio humanitatis ad deitatem est illa in qua vnum fit. vel est de altero: et nõ in qua vnum fit alterum. nec in qua vnum scilicet tertiũ fit ex illis. Unde dicit beatus iacobus. Jaco. j. In mansuetudine suscipite insitum verbuꝫ idest filiũ dei humane nature vnitum. et ita cum diuina persona sit predominans in hac vnione trahit humanam naturam ad vnitatem sue ypostasis. Unde humanitas non est pars diuine persone. sed est de illa quia est vna ypostasis vtriusq;. Seruatur autem integritas vtriusq; nature. et ob hoc dicit Jaco. suscipite insitum verbum. Et sic patet quod vnio ista est in vna ypostasi diuina vel persona

So. ad p̃mũ

¶ Ad primam rõnem incõtrarium dicenduꝫ. ꝙ per se vno modo excludit ens cum alio. Alio mõ dependens ab alio. ita ꝙ per se est ideꝫ qd̃ nõ cuꝫ alio vel non dependens ab alio. Qñ ergo dicitur ꝙ persona est ens ꝑ se: verum est. i. nõ dependens ab alio. sed non excluditur ꝙ non sit ens cuꝫ alio. Unde ꝑsona est ens ꝑ se. i. nõ dependẽs ab alio. põt tñ esse cum alio ſm ꝙ substantia dicitur ens ꝑ se. licet sit alij ꝯiuncta: q: nõ dependet ab eo. Unde pomum vnitum piro est ens per se: q: ab eo non dependet. Et silr̃ filius dei est ens per se in hac vnione: q: nõ depẽdet ab hũana natura sua ypostasis vel persona. ¶ Sed cõtra. Nulla vnitas vnita est vnitas personalis. Ad hoc dicendum ꝙ aliquid vnitur alij ita ꝙ trahitur ad vnitatẽ eius: ⁊ participat eam. vel ita ꝙ ip̄m dat suã vnitatẽ alteri. ⁊ trahit ip̄m ad suã vnitatẽ. sicut q̃n pomum donatur in insertione eius cũ piro: trahit pirũ ad vnitatem sue ypostasis. pirum aũt ita vnitur ei: ꝙ ip̄m participat ⁊ ad eam ꝯtrahitur. vnitas ergo illius qd̃ ita vnitur ꝙ trahitur ad vnitatẽ alterius nõ est personalis: sꝫ vnitas ei⁹ qd̃ sic vnitur ꝙ alterũ trahit. Hoc mõ vnitur filius dei humane nature. q: trahit ipꝫ ad vnitatẽ sue ypostasis. ⁊ nõ ecõuerso. ⁊ ideo ei⁹ vnitas est personalis.

Ad secundũ

¶ Ad scd̃am rõnem qua obijcitur ꝙ nihil est medium ⁊ extremũ ſm eãdem rationem: dicẽdum. ꝙ cuꝫ dicitur hec arbor vnitur surculo: possum⁹ ꝯsiderare hãc arborẽ vt ẽ res nature. vl' vt est indiuiduũ q: refert ꝯsiderare sic ⁊ sic. sicut patebit inferi⁹. Et ꝑut est res nature sic est extremũ vnionis. ꝑut aũt est indiuiduũ sic est medium istius vnionis. q: sic est illud ĩ quo fit vnio. q: hec res. s. arbor vnitur surculo in indiuiduitate vel ypostasi. Silr̃ filius dei ſm intelligentie rõnẽ vt est res nature sic est extremũ isti⁹ vnionis ꝑut aũt est persona: sic est medium istius vnionis. q: verbũ vnitur humane nature in persona. ⁊ sic differenter est medium ⁊ extremum.

Ad tertium.

¶ Ad tertiam rõnem qua obijcitur ꝙ nihil terminatur ad se. dicendum. ꝙ verum est ſm eãdem rõnem. sed sicut circulus inchoat lineã ⁊ etiã in illa terminatur. vñ idem ad se terminatur. sed differt ſm rõnem: silr̃ dicendum ꝙ persona que est filius dei prout est res nature: sic est extremum vnionis. prout auteꝫ est persona: sicut est medium: ⁊ terminat vnionem ⁊ sic terminatur ad se: differt tamen ſm rationem.

Q. de medio.

¶ Sed tunc queritur vlterius sic. Persona illa quam tu dicis esse medium vnionis: vnitur. In quo ergo vnitur. cuꝫ sit vnio in aliquo similis de illo. in quo vnietur. erit questio in quo vnitur. et sic erit abire in infinitum. ¶ Ad hoc dicendum. ꝙ aliter vnitur extremum extremo. ⁊ medium extremis. Nam extrema inuicem seipsis non vniuntur. sed per medium. Medium autem seipso vnitur extremis. Et propter hoc non est querere de vnione medij: in quo sit: cum seipso vniatur: non per aliquod medium. Similiter est dicendum de persona. Et sic patet solutio.

Articulus secundus.

Utrũ abstracta ꝑsona possit vnio illa fieri ĩ ypostasi.
Arg. p̃mum.

Secundo queritur vtruꝫ abstracta persona siue ratione persone possit vnio illa fieri siue intelligi ypostasi. ⁊ ostenditur ꝙ sic. quoniam omnis persona est ypostasis: ⁊ non econuerso: quoniam ypostasis est commune ⁊ ad personam ⁊ ad indiuiduũ nature irrationalis: ꝑsona aũt solũ est circa indiuiduũ rei

rōnalis. Vñ quodlibet indiuiduum est ypostasis
et similiter quelibet persona. sed nō quodlibet in
diuiduum est persona ergo circūscripta rōne per
sone siue abstracta persona adhuc poterit rema-
nere ypostasis vnibilis. ꝛ poterit itelligi vnio ista
sicut potest intelligi ypostasis abstracta rōne ꝑ-
Secundum.
sone. ¶ Item in substātia nominali intelligit ypo-
stasis, vt actu distincta ꝓprietate signata. In sub-
stantia aūt pronoīali intelligit ypostasis: non vt
actu distincta ꝓprietate signata: sed vt distingui
bilis. Unde dicēdo sor. dico substantiam singula
rem actu distinctā per ꝓprietatē signatam. Cum
vero dico iste. significo substātiā singularē nō di-
stinctam actu aliqua ꝓprietate signata. sed dico
meram substantiam ꝛ distinguibilem. Sed ypo-
stasis ꝛ persona differunt sicut distinguibile ꝛ di
stinctum: qꝛ persona dicit distinctū ypostasis ve-
ro distinguibile: ypostasis ergo dicit substantiam
vt pronoīalem. persona autem dicit substantiam
vt noīalem. Sed abstracta substantia noīali ad-
huc remanet ꝛ intelligit substātia ꝓnoīalis: quia
abstracta ꝓprietate distinguēte substātiam sin-
gularem actu. adhuc remanet substātia vt distin-
guibilis. ergo abstracta persona adhuc remanet ꝛ
intelligit ypostasis ꝛ vnibilis. ergo potest ꝑdicta
Cōtra ꝑmū.
vnio intelligi fieri in ypostasi abstracta persona.
¶ Ad oppositum sic. In perpetuis nō differt esse
et posse. qꝛ est ibi potētia ꝑfecta ꝛ semper est actu
Sed ypostasis dicit distinguibile: ꝛ ita potentiā.
Persona autem dicit distinctum actu: ꝛ ita actuꝫ
ergo in perpetuis non differt persona ꝛ ypostasis
ergo abstracta ꝑsona in deo per intellectū: nullo
modo poterit intelligi ypostasis Abstracta ergo
Secundum.
vnione in persona: nullo modo poterit intelligi
vnio in ypostasi. ¶ Item in diuinis non est potē-
tia possibilis intelligi sine actu: qꝛ in deo nulla est
imperfectio potentie. Potentia vero per actum
perficitur. Qui ergo aufert actum. aufert ꝛ poten
tiam. Sed ibi est distingui actu ꝓprietate signa-
to: ꝛ hoc pertinet ad personam. Et similiter posse
distingui. ꝛ hoc ad ypostasim. ergo qui aufert per
sonam ꝛ abstrahit aufert ypostasim. ergo abstra-
Rñsio.
cta persona non potest intelligi in deo vnio i ypo
stasi. ¶ Solutio. dicunt quidam ꝙ ſm intelligē-
tie rōnem abstractio persone potest intelligi in
deo duobus modis. Aut quia totaliter personali
tas a deo intelligitur abstrahi. aut ab vna perso-
na solum scꝫ ab hac persona pater vel ab aliqua
aliaruꝫ abstrahendo personam in deo. Hoc secū
do modo adhuc remanet ꝛ intelligitur ypostasis
in deo. ꝛ sic potest adhuc itelligi vnio in ypostasi.
Sed abstrahendo personam primo modo: nullo
modo potest intelligi vnio in ypostasi diuina. qꝛ
persona penitus abstracta non potest intelligi eē
actu ypostasis. ꝛ hoc est qꝛ abstracta persona ab-
strahitur ypostasis actu nec potest intelligi: nec
remanet actu. sicut nec ꝓnominalis substantia
abstracta noīali: sed solū potētia. Sed qui aufert
substantiam actu entem: aufert vnionē. qꝛ nunꝙ
intelligitur vnio ad rem solum entem in potentia
sed actu. Qui ergo aufert simpliciter personā in
deo: aufert omnem respectum ypostasis ad vnio
nem. ¶ Ad primam ergo rationem qua obijcitur
So. ad ꝑmū.
ꝙ abstracta ꝑsona adhuc intelligitur ypostasis.
dicēdum. ꝙ abstracta ꝑsona simpliciter nō intel-
ligitur ypostasis vt substantia ens actu. ꝛ ita non
intelligitur vt vnibilis abstracta persona. ¶ Ad
Ad secunduꝫ
secundam rationem similiter dicendum est. ꝙ re
dit in idem cum prima. Vel potest aliter dici. ꝙ si
cut supra in primo lib. determinatum est: abstra-
ctis ꝓprietatibus ꝑsonalibus: adhuc est intellige
re ypostases in diuinis: ꝛ distinctas suo modo. li-
cet non ꝓprietatibus personalibus. Unde cuꝫ cō
tingat intelligere illas ꝛ suo modo distinctas: est
Ad ꝯtra.j.
intelligere eas vt vnibiles. ¶ Ad illud ergo quod
obijcitur ꝙ in perpetuis nō differt esse ꝛ posse ꝛc.
dicendum. ꝙ hoc nihil facit ad propositum. qꝛ lꝫ
in diuinis nō sit aliqua ypostasis distinguibilis
tātum sed actu distincta. quidem est ibi ypostasis
ꝛ persona potest tamē intelligi ypostasis siue di-
stinguibilis respectu proprietatis ꝑsonalis. i. non
distincta proprietate personali. verbi gratia. pōt
intelligi in diuinis vnus esse ab vno: vel vnus a
duobus nō intelligendo per generationem: vel ꝑ
Ad secundū.
spirationem: ꝛ ita potest intelligi ypostasis absqꝫ
personali proprietate. ¶ Ad aliud dicendum. ꝙ
intelligendo in diuinis distinguibile siue yposta
sim: non intelligendo imperfectionem potentie
respectu alicuius actu perficientis: quia ibi idē est
ypostasis ꝛ persona potentia ꝛ actus. nec sic intel
ligendo ponitur aliqua imperfectio in ipsis ypo-
stalibus. Unde sic intelligendo vel sic: non distin
guitur siue diuiditur ex parte diuinarum perso-
narum: sed ex parte intelligentis. modus intelli-
gendi differens ponit. potest igitur intelligi ypo
stasis vnibilis. non tamen vnibilis in vnitate per
sonali siue in vnitate ypostaseos.

Articulus tertius.

Utrūꝰ abstracta ypostasi ꝛ persona a diuina natura possit adhuc intelligi vnio diuine nature ad humanam naturā in re nature.
TErtio queritur vtruꝫ abstracta ypostasi
ꝛ persona a diuina natura possit adhuc
intelligi vnio diuine nature ad huma-
naꝫ naturam in re nature. ꝛ ostendit ꝙ
sic. quia potest esse ꝙ non intelligam sortem nec
istum. id est nec personam nec ypostasim: tamen
adhuc possum intelligere habentem humanam
naturam. ergo similiter in diuina natura posito
Arg. ꝑmum.
ꝙ non intelligam personam nec ypostasim: pos-
sum tamen intelligere adhuc habentem diuinaꝫ
naturam. Sed diuina natura prout est in habēte
sic appellatur res nature: ergo adhuc intelligo rē
nature. ergo abstracta persona ꝛ ypostasi: adhuc
possum intelligere vnionem istam in re nature.
Contra
¶ Ad oppositum sic. In homine est natura ꝛ res
nature. Natura est humanitas. que dicit quo ho
mo est. Res vero nature duplex est scilicet res na
ture vniuersalis. ꝛ res nature singularis. Res na
ture vniuersalis est homo. quia dicit humanita-
tem in habente eam vniuersaliter. Res nature
singularis est iste homo: quia dicit naturam hāc
in habente singulari. Natura autem in habente
appellatur res nature. Natura vero dicit quo est
Res nature vniuersalis dicit quid est. Res natu
re singularis dicit quis est. Res nature vniuersa
lis nūꝙ poterit esse ens in actu sine re nature sin
gularis ergo non potest intelligi actu sine illa. qꝛ
vniuersali in sui diffinitione concernit esse singu
laris. Est enī vle dicibile de pluribus. ¶ Item ho
mo qui est res nature vlis dicit habens humani
tateꝫ cōiter. Sed iste homo qui est res nature sin
gularis dicit habēs humanitatem mō singulari:
ꝛ ita dicit rē nature ꝓut est subijcibilis ꝓprietati
Sed hec est ratio ypostasis. ergo nō pōt intelligi
res nature singularis: quin intelligat ypostasis.
nec res nature vlis: quin itelligat esse res nature
singularis. ꝛ dico ſm actum. Unio igit rei nature
vlis ꝛ ꝑticularis sine ypostasi nullo modo potest
intelligi. Abstracta ergo persona et ypostasi: non
potest hec vnio esse in re nature vllo modo.
Responsio
¶ Solutio dicēdum ꝙ quidā dicunt in homine
est ponere

est ponere quo est ꝛ qd est ꝛ quis est. Quo est: di-
cit ipsam naturam. Quid est: dicit ipsam naturaꝫ
ꝓut est in habēte cōiter. Quis est. dicit ipsaꝫ ꝓut
est in habēte singulari. Et ita vnū dicit rem natu
re singularis. alterū vniuersalis. Sed res nature
singularis est duplex. qꝛ aut in potētia ad signifi-
cationem et ad ꝓprietatē distinguentem. ꝛ sic ap
pellatur ypostasis. Aut est actu signata ꝓprieta-
te distincta. ꝛ sic appellat ꝑsona ꝛ indiuiduū. Sꝫ
differt qꝛ persona solum attēditur in creatura ra
tionali. Indiuiduū ṽo cōiter attēditur in rōnali
ꝛ irrationali. Silr in deo est natura. s. deitas. ꝛ est
ibi vt res nature vniuersalis ꝛ singularis ſm rōnē
intelligētie ꝛ loquēdi. qꝛ ſm rem quicquid in deo
est vnū est: nec sunt iste intētiones. s. vniuersale ꝛ
singulare i deo. sicut als ꝓbatū est: tñ cū dico deꝰ
dico vt rem nature vniuersalis. qꝛ dico deitatem
vt in habēte cōiter: nō appropriādo ad hāc perso-
nam vel ad aliā. Cum vero dico iste qui est deus:
demonstrata aliqua ꝑsonarū: dico vt rem nature
singularis. Cū vero dico pater vel filius vel spūs.
dico personam. Sed si humana natura vniat ali
cui: nō fiet vnio in natura solū. cū deitas i deo sit
q̄si natura cōis nature. Pari rōne i re nature vlis
ergo in re nature vt singlaris. Sed res nature vt
singularis in deo est iste q̄ est deus. Persona aūt
est pater: qꝛ dicit eam vt signatā actu. Sicut autē
se habet ꝑsona ad ypostasim: ita ypostasis ad reꝫ
nature singularis: qꝛ per additionē alicuiꝰ respe-
ctus. ergo si abstracta ꝑsona simpliciter nulla po
test itelligi i ypostasi vnio: silr abstracta ypostasi
Ad arg. sor.
nulla poterit intelligi in re nature vnio. ¶ Ad ra
tionē ꝯtrariā dicēdum ꝙ abstracta ꝑsona ꝛ ypo-
stasi adhuc intelligit res nature. sed nō potest in-
telligi vt vnibilis. Aliter videtur nobis dicēdum
ꝙ res nature pōt inteligi vnibilis passiue: immo
iuxta modū ꝯceptionis itellectus nr̄i facilius in
telligitur res nature ꝛ ypostasis vnibilis: ꝙ ꝑso-
na: qꝛ vt sic intelligūtur: intelligūtur vt in maiori
distātia ab vltima distinctione q̄ est ex personali
ꝓprietate. vñ ꝛ in maiori aptitudine ad vnionem
nō tñ ad vnionē in vnitate ꝑsone sꝫ ypostaseos vl'
habētis naturam. Nec est alia ratio ꝓposita co-
gens ad ꝯtrariū: cogunt tñ ad ostendēduꝫ ꝙ res
nature nec ypostasis inꝙtuꝫ huius pōt intelligi
vnibilis in vnitate ꝑsone. Preterea vnibilis acti-
ue pōt intelligi cū in nullo ꝑiudicatur diuine po
testati ex huius intellectu vel ꝯsideratione. nec in
telligitur diminuta diuina potestas: siue conside
retur vt habētis naturam diuinam: siue vt ypo-
stasis siue vt persone. Siue igitur vnibilis intelli
gatur potens vniri siue potens vnire: res habēs
diuinam naturam vnibilis potest intelligi. simi-
liter ypostasis diuina.

Membrum secundum.

De causa huiusmodi vnionis.
COnsequēter querit de causa huius vnio
nis hoc modo. Primo vtrum gratia sit
causa huius vnionis. Secūdo vtrum hu
iusmodi vnitas sit naturalis. Tertio vtruꝫ sit ma
xima.

Articulus primus.

Utrū grā sit causa hmōi vnionis.
AD primuꝫ posset dari respōsio ſm Ioā.
damā. Qꝛ diuinitas vnit corpori me-
diāte intellectu vel anima ꝛ aīa mediā
te grā. ꝛ ita cū anima sit susceptiuā grē:
inde est ꝙ gratia est vinculum istius vnionis cū
corpus per animā que est susceptiua gratie. vniat
Arg. cōtra.
diuinitati. ¶ Sed contra hanc rōnem obijcitur
sic. Inter imagineꝫ ꝛ illud cuiꝰ est imago: si aliqd
additur quod sit alterius generis: plus facit dis-
similitudinem ꝙ similitudinem. qꝛ imago est ex
pressa similitudo eius cuius est imago. Sed aīa
est imago diuinitatis. ergo si aliquid alterius ge
neris veniret medium inter animam ꝛ diuinitatē
induceret dissimilitudinem inter ea. Gratia vero
est alterius generis ꝙ dei imago que est anima:
ergo mediante ipa non fit vnio anime xp̄i cum di
uinitate. Qꝛ gratia ꝛ imago dei que est aīa sīt ꝛ
alterius generis ꝑꝫ. quia anima est in genere na
Oppositum
turali: ꝛ gratia in genere gratuito. ¶ Contra. Im
possibile est creaturam per naturam creature sub
limari super creaturam siue super statum creatu
re. Sed vnio humanitatis ad diuinitatē est subli
matio creature super creaturam siue super statuꝫ
creature: qua non potest maior cogitari. ergo nō
potest aliquo modo per naturam humane crea-
ture ꝙ vniatur ad diuinitateꝫ. Hec ergo vnio nō
est per naturam. ergo est per aliquod additū ipsi
nature. quod eleuet ipsam super omnem naturā.
Sed illud additum est donum gratisdatum na-
Rñsio
ture. ergo est gratia. ꝛ cum per illud fiat vnio. erit
igitur gratia in xp̄o causa vnionis. ¶ Solutio. di
cendum ꝛ concedendum ꝙ in xp̄o sit gratia vnio
nis ad vniēdum humanitatem cum diuinitate. ꝛ
hoc est qꝛ non est possibile creature humane: ꝙ
ipsa per donuꝫ conditionis nature eleuetur ꝛ dis-
ponatur ad diuinam vnionē. ꝛ ideo necessaria est
ei gratia que eleuet ad hoc ꝛ disponet ipsam quaꝫ
Sol. ad arg. contra.
nos appellamus gratiam vnionis. ¶ Ad ratio-
nem contrariam qua obijcitur ꝙ si aliquid alte-
rius generis additur inter imaginem ꝛ illud cuiꝰ
est imago ꝛc. dicendum ꝙ est imago dei in poten
tia: ꝛ in actu imago dei in potētia est ipsa aīa per
naturā. imago vero dei in actu: est ipsa anima per
gratiam. ꝛ non aliter ꝙ per gratiam: qꝛ ipa gratia
est similitudo dei in actu: ꝛ illud quod trahit ima
ginem de potentia in actum est gratia: que facit
de simili potētia actu simile ꝛ ideo venit iter ima
ginem ꝛ illud cuius est vt actu assimilet ꝛ iterum
illa ꝓpositio inter imagineꝫ ꝛ illud cuius est ima
go: si aliqd additur quod sit alterius generis po-
tius facit dissimilitudinē ꝙ similitudinem. falsa
est vbi illud quod additur est perfectio alterius.
gratia vero est perfectio imaginis trahens ipsam
de potentia in actum. ꝛ ideo ponit ꝛ facit similitu
dinem eius ad illud cuius est. de hoc plenius ha
bebitur infra.

Articulus secundus.

Utrū hmōi vnitas sit naturalis.
Arg. ſm philosophum.
SEcundo queritur cuiusmodi sit vnitas
in hac vnione. vtrum sit naturalis. Ad
quod sic. Arist. in metha. sua distinguit
vnum in vnum per se: ꝛ vnum per acci-
dens. Unum per accidens est sicut accidens ꝛ sub
iectum: vel duo accidentia in vno subiecto. Unuꝫ
vero per se est decem modis. qꝛ aliqua sunt vnum
continuatione. sicut quorum est terminus vnus.
Secundo est vnum forma siue specie. qꝛ sub hoc
comprehēditur vnū specie vt sortes ꝛ plato. Ter-
tio modo est vnū genere vt homo ꝛ bos. Quarto
modo vnū diffinitione vt diffinitio ꝛ diffinitum
ꝛ silr spēs generis. Quinto modo est vnū indiui-
sibilitate: qꝺ nullo mō hꝫ multitudinē. sicut pun-
ctus. Sexto mō est vnū numero vt singulare. Se-
ptimo modo est vnū vniuersalitate. Octauo vnū
totalitate. ꝛ hoc est vnū ꝑfectiōe: qꝛ totū ꝛ ꝑfectū
idem ꝛ sic circulus est magis vnus alijs figuris.
qꝛ ꝑfectior est. Nono dicitur vnum ꝓportione vt

sicut se habet nauta ad nauē:ita magister ad scolas.vñ sunt vnũ in ꝓportione in regēdo. Decimo mō est vnũ materia. Xp̄s aũt deus ⁊ hō nullo istorum modorũ est vnũ:qꝛ nec ꝓportione nec totalitate:qꝛ xp̄s nō est vnũ sicut circul⁹. Nec vnũ vniuersalitate.qꝛ vniuersale est genus vel species. et hoc nō est ponere in xp̄o q̄tum ad illã vnionem. Nec vnũ in genere.nec ĩ vnũ specie.nec vnũ ĩ nũero:qꝛ illud vnũ semꝑ est alicui⁹ speciei.xp̄s autē nō ꝯprehendit sub specie aliqua ſm istã vnionem Nec vnũ indiuisibilitate vt pũctus.qꝛ in xp̄o intelligitur diuisio ⁊ differētia naturarũ nec vnum forma.nec vnũ diffinitiōe. Unio ergo illa ad aliquã vnitatē nō reducit. ¶ Item Algazel in sua metha. distiguit vnũ ĩ vnũ simplr̄:⁊ in vnũ ſm quid Un simpliciter est trib⁹ modis. Quoddã in quo no est multitudo actu nec potētia:sicut pũctus ⁊ vnitas et deus. Aliud est in quo ē multitudo potētia sed nō actu.sicut continuũ vt linea:que vnũ est in actu:multa tñ in potētia per diuisionem. ¶ Tertio mō est vnũ in quo est multitudo potētia ⁊ effectu illa tamē multa vniunt:vt lectus ⁊ membrũ:qꝛ in manu plura sunt potentia ⁊ actu:vt caro ⁊ ossa et nerui. ¶ Unum vero ſm quid est quinqꝫ modis.s. vnum genere:vnũ specie:vnũ accidente.vt mixt cãphora.vnũ subiecto.vnũ ꝓportione.sed in p̄dicta vnione nō est vnũ genere,vel specie:vel ꝓportiōe: vel numero.nec vnũ subiecto qꝛ deus nulli est subiectus. ¶ Itē nō est ibi vnũ simpliciter primo mō nec scd̄o mō:sicut linea:qꝛ hec vnitas solũ est in rebus que sunt vnius nature ꝑ cōtinuationē. Similiter nec vnũ tertio mō:sicut lectus:quia tale vnũ est per ꝯstitutionē ⁊ ꝯpositionē ex diuersis ꝑtib⁹. Sed hoc modo nō dicit xp̄s vnũ:qꝛ nature in xp̄o nō sunt partes ꝯponentes ipsum vnde diuersitas nō est ibi aliqua partis:cuꝫ pars de sui natura incompletionem et possibilitatem dicat ergo nullo modo est ibi aliqua naturaliũ vnitatuꝫ:nec consimilis alicui⁹.

Responsio

¶ Solu. dicendũ est ad istam questionē ꝙ vnitas illa ad quã trahitur hec vnio. nō est nature sed gr̃e. ph̄s aũt loquit de vnitatib⁹ nature. ⁊ ꝓpter hoc ista nō cōtinet in diuisiōe sua tñ aliquo mō est reducibilis ad aliquas illarũ ⁊ quo ad primã distictionē reducēda est ad vnũ totalitate:sed nō totalitate partiũ sicut manus:sed totalitate perfectiōis.qꝛ illud vnũ qd̄ est xp̄s:in quo est predicta vnio ꝑfectissimũ est vñ semꝑ salua catholica ꝯfessione pōt dici q̄ in xp̄o est vnitas totalitate numero ⁊ ĩdiuisibilitate ꝑ aliquã similitudinē qꝛ in q̄tũ deus dicitur vnũ indiuisibilitate in q̄tũ dicitur vnus homo dicitur vnũ numero. Cũ vero dicitur vnus.i.vna persona in duabus naturis intelligitur vnitas totalitate. ⁊ sic illa vnitas reducibilis est ad vnitatē ſm totalitatē perfectionis.

Ad arg. ſm. j

¶ Ad id quo secundo obijcitur de vnitatibus ſm ph̄m dicendũ.ꝙ xp̄s est vnũ simpliciter. Sed vnũ simpliciter dicitur duobus modis.s.vnuꝫ vnione ⁊ vnũ vnitate. Unũ vnitate dicit dupliciter. Quoddam est in quo nō ē multitudo actu,nec potētia vt deus. Et est vnum in quo est multitudo potentia sed non actu vt linea. Unũ vnione est in quo sunt multa potentia et actu. vt lectus. ad hanc vnitatē reducibilis est vnitas qua christus est vnum:non quia christus sit compositus ex pluribus naturis tanq̄ ex partibus sed qꝛ sunt in eo plures nature actu ⁊ potētia vnitate.s.deitas.anima.et corpus. talis autem vnitas vnionis est in persona.

Articulus tertius.

Utrum illud vnum ad qd̄ terminatur ista vnio sit maxime vnũ iter alias vnitates.i. vtrũ ista vnitas q̄ xp̄s est vnum sit maxima.

Deinde queritur vtrum illud vnũ ad qd̄ terminatur ista vnio sit maxime vnum inter alias vnitates creatas. Ad quod sic Boe. in quinto de ꝯsideratione ad Eugeniuꝫ. Inter omnia que recte dicuntur vnum arceꝫ tenet vnitas trinitatis:qꝛ tres persone sunt vna substantia. secundo precellit illa vnitas:qua tres nature sunt vna persona. Sed hec est vnitas qua xp̄s est vnum. ergo post vnitatem trinitatis que increata est:maxima est vnitas xp̄i inter ōēs vnitates creatas. ¶ Itē quecũqꝫ vniuntur in aliquo:quãto illud est simplicius:tãto ex illis ē magis vnum. Si ergo in xp̄o vnio diuine nature ad humanam est in persona simplicissima.ergo hec vnio terminatur ad maxime vnum. ¶ Item ostēditur ꝙ sit maior q̄ vnitas anime ⁊ corpis in persona hoīs. Maior est vnitas que non est separabilis vel dissolubilis. q̄ illa q̄ est hmōi. Sed vnio diuine nature ⁊ humane in persona xp̄i nō est aliquo modo separabilis vel dissolubilis. Unio vero anime ⁊ corporis in persona hominis est separabilis:ergo ad maiorem vnitatem terminatur illa q̄ ista. Minor patet in vnione diuine nature ad humanaꝫ in persona:persona vincit ⁊ ligat illas naturas. Sed persona est vnitas indissolubilis. ergo ligat illas naturas indissolubiliter. ergo nō est aliquo modo separabilis hec vnitas. ergo est maxima inter creatas. ¶ Iteꝫ est natura ⁊ res nature. perfectissima vero vnitas est aliquorum que sunt vna natura:sicut plurium personarum in trinitate. Si ergo hec est ꝑfectissima vnitas que est in diuina natura.ergo post illam ꝑfectissima est inter alias vnitates creatas vnitas que est in re diuine nature. hec autem est vnitas xp̄i:ergo ip̄a est maxima iter omnes vnitates creatas.

Arg. in oppositum primũ.

¶ Ad oppositum sic. Magis est vnum qd̄ est vnum in natura ⁊ persona:q̄ qd̄ est vnũ in ꝑsona tm̄. Sed vnio aīe ⁊ corporis,in hoīe terminatur ad vnum in natura ⁊ persona.qꝛ ex vnione horum resultat in hoīe natura vna ⁊ ꝑsona vna. In xp̄o aũt terminatur vnio deitatis ⁊ humanitatis ad vnũ in persona solũ:ergo illud vnũ ad qd̄ terminat hec vnio inter vnitates creatas.nō est maxime vnũ.

Secundum.

¶ Itē minima est vnitas q̄ est ſm minimũ esse. Sꝫ vnitas q̄ est ſm relationē est minimũ esse.ergo vnitas ſm relationē est minima. Sꝫ vnitas qua xp̄s est vnum est vnitas ſm relationē.ergo est minima inter vnitates creatas. Qd̄ autē vnitas ſm relationem.sit ſm minimũ esse:pꝫ qꝛ inter oīa predicamenta relatio minime hꝫ de esse. Alia eñ ponunt aliquid in subiecto:quo dempto vel addito fit mutatio in subiecto. Longum eñ ponit aliq̄d in subiecto ſm quãtitatē. albũ ſm qualitatē. legē ſm actionem. homo ſm substãtiã:si dicat de aliquo ꝙ sit homo ⁊ sic de alijs. his eniꝫ remotis vel additis fit mutatio in subiecto. Sꝫ p̄dicãdo relationē de aliquo nō ponit aliq̄d in ip̄o:quo dēpto vel addito fiat mutatio in illo:vt si dicatur aliq̄s primus. hoc nō ponit aliquã mutationē in ipso: qꝛ veniat alter ante ip̄m:iam nō est primus:nec ꝑ hoc est mutatio alicuius nature facta ĩ subiecto. et sic relatio nihil addit ad esse:qd̄ additũ sit natura aliqua. ⁊ ꝓpter hoc minime hꝫ de esse. ⁊ ideo vnio terminata ad ipsuꝫ est minima. Qd̄ autem vnio in xp̄o terminet ad vnitatē ſm relationem patet qꝛ in trinitate nō est nisi esse substãtie ⁊ esse relationis. Esse substãtie ꝑtinet ad essentiã. Esse relationis ꝑtinet ad ꝑsonãm.qꝛ esse ꝑsone est esse relationis. sed hec vnio terminatur ad vnitatem persone filij dei. ⁊ cum dico filium:non dico quid

quid sed aliquid.ergo vnitas xp̄i est ſm esse relationis.

Tertium.

¶ Item magis est vnum qd̄ est ex participantibus:q̄ qd̄ est ex pluribus. Sed in xp̄o sunt tres vnitates entes actu.s.vnitas diuine nature. vnitas aīe. ⁊ vnitas corporis. ⁊ sunt etiam substantiales. In hoīe aũt nō inueniuntur nisi due.s.vnitas aīe. ⁊ vnitas corporis.ergo minus est vnũ xp̄s q̄ homo.

Quartum

¶ Itē Algazel diuidit vnũ in vnũ simpliciter ⁊ in vnũ ſm quid. Unum simplr̄ tripliciter. Quoddã ĩ quo nō est multitudo actu nec potentia. Quoddã in quo est multitudo actu ⁊ potentia. Unũ primo mō magis est vnum q̄ vnum scd̄o mō. Et vnũ scd̄o mō magis est vnũ q̄ vnum tertio mō. Cũ ergo xp̄s sit vnum tertio mō.linea vero scd̄o mō:ergo magis est vnum linea q̄ xp̄s.

Quintum

¶ Item vnũ homogeneũ magis est vnum q̄ vnũ etherogeneũ.qꝛ vnũ qd̄ est vnius nature in toto ⁊ in partibus:magis est vnũ q̄ qd̄ est diuersarum naturarũ.vt elemētum magis est vnũ q̄ elemētatum.ergo cũ xp̄s sit vnũ etherogeneũ.qꝛ est diuersarum.aer vero vel aliquod elemētũ sit vnũ homogeneũ ⁊ vnius nature.ergo est magis vnũ q̄ xp̄s.

Sextum

¶ Item que magis distãt in vnione minus sunt vnum. Sed magis distãt in vnione diuina natura ⁊ humana q̄ corpus ⁊ aīa in vnione hoīs:ergo minus est vnũ qd̄ est ex diuina ⁊ humana natura q̄ homo q̄ est ex corpe ⁊ aīa.ergo vnitas xp̄i non est maxima iter vnitates creatas.

Respõsio. Boetius

¶ Solutio prenotãda ē q̄dã diuisio vnitatis:quã ponit Boe. in li. de ꝯsideratione ad Eugeniũ. distinguit eñ vnitatem ſm nouē modos. primo in corpore. scd̄o in hoīe. tertio in deo. Unitatem in corpore assignat duplicem. prima est vnitas collectiua:sicut cum multi lapides vniunt in vno aceruo. Scd̄a ē vnitas ꝯformatiua:sicut cum multa membra vniuntur in vno corꝑe ad ꝯformandum ipsum. Prima istaruꝫ vnitatũ facit vnũ ſm quid.s.vnũ aggregatione. Scd̄a facit vnũ simplr̄:sicut dicimus multa membra esse vnũ corpus. Unitatē vero in hoīe assignat,triplicē. prima est vnitas in iure. scd̄a est vnitas in natura. tertia est vnitas volũtate. Unitas iuris est vnitas ꝯiugata. qua fit vt duo iã nō sint duo:sed vna caro. vt vir ⁊ vxor sunt vna caro. Gen̄.ij. Et hoc est vnũ iure:qꝛ vnũ habꝫ potestatem corporis,alterius. j.corin.vij. Et pōt vterqꝫ in aliũ vt in se. neutrũ vero ꝓpriũ corpis hꝫ potestatē Unitatē aũt in natura assignãt duplicē.s.q̄tũ ad esse ⁊ q̄tũ ad bñ esse. Unitas q̄tũ ad esse ē vnitas natiua: q̄ vnitate aīa ⁊ caro efficit vel nascit vn⁹ homo. Unitas quãtũ ad bene esse est vnitas p̄catiua:qua hō virtutis nō istabilis:nō dissimilis. sꝫ vnus sibimet semꝑ nitit inueniri. vult dicere. ꝙ q̄libet hō ꝑ naturã vult semꝑ vnã habere virtutem qꝛ semꝑ vellet esse in natura sana:nũq̄ infirmus Unitatē in volũtate assignat duplicē.qꝛ quedam est quãtũ ad ꝓximũ. quedã quãtũ ad deũ. Quãtũ ad ꝓximũ hec est ꝯsentanea.cũ.s.ꝑ caritatē multorũ hoīm est cor vnũ ⁊ aīa vna Actu.iiij. vnitas volũtate quãtũ ad deũ est vnitas votiua:cũ.s.aīa votis oībus adherens deo vnus sp̄ũs est. j.corin. vj. Unitatē in deo assignat duplr̄.s.vnitas in natura ⁊ vnitas in ꝑsona. Unitas in ꝑsona est vnitas dignatiua qua hũana natura ⁊ diuina in vna ꝑsona est. in qua vnitate limus noster assumptus est a verbo in vnã ꝑsonã. Unitas in natura est cōsubstãtialis vnitas sicut vnitas trinitatis:in qua tres persone sunt vna substãtia ⁊ natura:qua xp̄s est vnũ. Unitas dignatiua que est in persona vna. ¶ Dicendum ergo ꝙ est quedã vnitas in vno. ⁊ quedam vnitas in pluribus : sicut ille que dicte sunt. De prima nō loquitur Boe. sed solũ de vnitate in pluribus:⁊ inter oīa q̄ dicunt vnũ hoc mō verũ est:ꝙ arcē tenet vnitas trinitatis:qua tres ꝑsone sunt vna substantia. Scd̄o illa vnitas precellit oēs alias vnitates:qua tres nature sũt vna persona vñ Boe. dicit. Decuit ꝙ ꝑ hoīe ꝯstitutũ est sacramētuꝫ cũ summa q̄ deus:⁊ in deo est vnitate ꝯgruerit:vt quō ibi tres persone vna substantia:ita hic tres essentie vna natura. Qñ ergo queritur vtrũ illa vnitas qua xp̄s est vnũ sit maxima concedo ꝙ post vnitatē trinitatis est illa vnitas maxima inter oēs vnitates p̄dictas: que sunt in pluribus.

Sol. ad primũ arg. oppositi.

¶ Ad primam rationē in cōtrariũ dicendum.ꝙ magis vnũ ⁊ minus vnũ pōt dici dupliciter.s.quãtitatiue ⁊ qualitatiue. Quãtitatiue magis est vnũ qd̄ pluribus modis est vnũ.vel qd̄ in pluribus est vnũ. q̄litatiue magis est vnum qd̄ magis est indiuisum. Primo modo magis est hō aliq̄s vnũ:qꝛ in pluribus est vnũ.s.in natura ⁊ in ꝑsona. Scd̄o mō est xp̄s magis vnũ q̄ aliquis hō qꝛ magis est ĩdiuisa vnitas diuinitatis ad humanitatē in xp̄o in persona:q̄ vnio aīe vel corpis vt ostēsum est:⁊ inseparabilior q̄ aliqua alia vnitas ⁊ hoc est magis vnũ dictum simpliciter.

Ad secundũ

¶ Ad secundam dicēdũ ꝙ est relatio subsistens:⁊ relatio assistens. Prima hꝫ maxime de esse. scd̄a minime Ad qd̄ notãdum. ꝙ est substãtia materia. ⁊ forma substãtia materia est vt potētia. forma vt actus. sed potētia dicitur relatio ad actũ ⁊ ecōuerso. ergo ⁊ in principijs substantie inuenit relatio:q̄ ita essentialis est:ꝙ nisi ipsa esset substãtia nō esset. Hec ergo relatio est p̄ncipiũ ad esse ipsius substãtie. ⁊ hec ē subsistēs vel insistēs. Relatio assistēs est q̄ sequit ad esse substãtie:q̄ causatur ex cōparatione rerũ aliquoꝝ p̄dicamentorũ inuicē sicut ad substãtiã sequũtur iste relationes idē diuersum. Ex hoc eñ ꝙ eadē forma substãtial' ponit ĩ duobus assistit ⁊ ꝯsequit hec relatio:q̄ est idēptitatis specie. Slr̄ ex hoc ꝙ ꝯsimilis quãtitas causat hec relatio q̄ est eq̄litatis. ⁊ hec relatio minime hꝫ de esse:q̄ causat solũ ex alijs. In trinitate ergo est relatio. sed hec est relatio sicut isistēs vel subsistens ⁊ nō assistēs. vñ facit ꝑsonã verissime esse:qꝛ ꝑsonalis est vt alibi declaratũ est. hec eñ relatio magis habꝫ de esse q̄ aliqua alia substãtia creata. Et ita cũ vnitas xp̄i sit in ꝑsona q̄ hꝫ esse istius relatiōis:pꝫ ꝙ ip̄a hꝫ maxie esse iter creatas vnitates

Ad tertium

¶ Ad tertiã dd̄m ꝙ vnũ ē duplr̄.s.in natura. ⁊ in ꝑsona. Prio mō decurrit obiectio. Scd̄o mō magis ē vnũ xp̄s:qꝛ ille tres vnitates sunt magis indiuise ⁊ inseꝑabiles in xp̄o q̄ ille due q̄ sunt ĩ homine.

Ad quartum ⁊ quintum.

¶ Ad quartã ⁊ quintã dicēdũ.ꝙ est vnum natura ⁊ re nature siue ypostasi. Si dicim⁹ vnum natura:sic aliq̄d homogeneũ magis ē vnũ q̄ xp̄s sꝫ re nature magis ē vnũ xp̄s.qꝛ res nature q̄ ē in xp̄o magis hꝫ eē ĩdiuisum.

Ad sextum.

¶ Ad sextã dd̄m.ꝙ in formis materialib⁹ bñ seq̄tur ꝙ q̄ magis distãt si vniãt min⁹ sunt vnũ. Sꝫ ĩ formis sp̄ũalib⁹ q̄ magis distãt magis vnit. ⁊ hui⁹ rō ē simplicitas ipsius forme. qꝛ ĩ simplici nō ē diuisio ꝑtis ⁊ ꝑtis. ⁊ ꝓpter hoc cũ vnit totũ simul vnit. Sꝫ nō sic ē ĩ forma materiali:q̄ ꝑticipabil' ē ⁊ distēsa. Forma igit ꝑma q̄ ē vbũ:cũ sit simplicissima maxie se vnit:⁊ maxime facit vnũ. Et ideo xp̄s est maxime vnuꝫ.

Membrum tertium.

De effectu huius vniōis

Consequēter queritur de affectu huius vnionis ⁊ circa hunc duo queruntur. Primuꝫ est vtrũ vnio faciat mutationē in vnitis. Secũdo supposito ꝙ nō oīno

vtrum faciat de vnitis ꝙ vnum sit alterum; vel vnum in alterum al's in altero.

Articulus primus.

Utrum vnio hec faciat mutationem in vnitis.

Arg. primuz.

Secundum.

Tertium.

Contra.

Rñsio

So. ad p̄mū

Ad secunduz

Ad tertium.

Ad primum sic obijcitur. Omne qd̄ est alio modo se habēs nūc ꝙ̄ prius est mutatum. Sed omne qd̄ est nunc aliud ꝙ̄ prius: est alio mō se hñs ꝙ̄ pri⁹. ergo oē qd̄ ē aliud ꝙ̄ pri⁹ ē mutatum. Sed verbuz ꝑ vnionem cum carne est aliud ꝙ̄ prius: ergo hec vnio facit mutationē in diuina natura. Mutari enim nihil aliud est ꝙ̄ alio modo se habere nūc ꝙ̄ pri⁹ Sed plus est esse aliquid nūc ꝙ nō prius: ꝙ̄ esse alio modo se habēs nunc ꝙ̄ prius. Si ergo illud facit mutationē: ergo ⁊ illud. Sed verbuz in hac vnione est aliquid qd̄ non prius: qꝛ modo est homo ⁊ prius non fuit: ergo est mutatū. ¶ Itē om̄e quod transit de non esse ad esse mutatur: ergo oē qd̄ transit de aliquo non esse ad esse mutat. Sed filius dei per incarnationē transit de non esse homo ad esse hō: ergo in vnione illa mutat. ¶ Ad oppositū: omne mutabile est imꝑfectū. Sed verbum eternū nullo modo est imperfectū: ergo nullo modo est mutabile nec mutatū. vnde Bern̄. Deus semper est idē: ⁊ vno modo se habēs ⁊ vnus sibi. p̄s. Tu autē idē ipse es ⁊ anni tui nō deficiēt. ¶ Solutio. Quedam vniunt ita ꝙ fit mutatio in vtroq; vnitoꝝ: vt aqua vnitur cum vino. Vel in altero tm̄: sicut cum vnitur lux solis ipsi aeri. lux nō mutat in illa vnione: nec recipit aliquā dispositionem quā non habuit prius: lz non sit illuminans ⁊ pri⁹ nō. hic em̄ nō ponit nouā dispositiōez in luce ponit tñ in recipiente: qꝛ modo est illuminatum ⁊ non prius. Scd̄m hoc dicendū: ꝙ vnio verbi ad carnē nullā facit mutationē in verbo: sz solum est mutatio in ipsa humanitate que modo recipit radiū diuinitatis ⁊ prius non: ⁊ ꝓpter hoc nō est facta mutatio in luce eterna. ¶ Ad primā rationē in contrariū dicendū: ꝙ aliquid dicitur aliter se habēs ꝙ̄ prius vel ꝓpter mutationē que est in illo: vel ꝓpter mutationē in altero: quod se habet modo ad ipsum aliter ꝙ̄ prius: sicut sol dicitur illuminās ab actione quā habet in aerem: qd̄ non prius: ⁊ tñ non mutatur in se: sed aer nūc se habet aliter ad ip̄m ꝙ̄ pri⁹. Sol añt de se se habet eodē modo. Sic dico ꝙ verbū nō se habet aliter ꝙ̄ prius: sed aliter se habet aliquid ad verbum ꝙ̄ prius. s. ipsa hūanitas. ¶ Ad secundā similiter respondendū est. Ad tertiā dicendū ꝙ filius dei nō trāsit de nō esse aliquo ad aliqd̄ eē ꝑ istā vnionem; sed aliquid qd̄ se hz ad ip̄m: sicut hūana natura trāsit de nō esse diuino ad esse diuinū ꝑ vnionez cū verbo in vna ꝑsona ⁊ in vnuz esse persone.

Articulus secundus.

U hec vnio faciat de vnitis ꝙ vnum sit alterū vel vnū in altero

Arg. contra.

Hernar.

Secundo queritur vtrū hec vnio faciat ꝙ homo sit verbū recte: vel sit in se habens hominē. Ad quod sic Augu. Talis fuit ista susceptio que deum faceret hominē. ⁊ hominē deū: ergo facit ꝙ verbū recte sit homo. ¶ Item Augu. Tanta fuit illa vnio: vt quicquid cōuenit filio dei per naturā: conuenit filio hominis per gratiam. Sed quecūq; sunt hoc modo vnum recte predicatur de alio: ergo erit recte predicare filium hominis de filio dei. ¶ Itez H. v. de consideratione. Tam expressam vim vnionis ex se prefert ea persona qua deus ⁊ homo vn⁹ est christus vt si duo deinuicē predices: non errasti: deum videlicet hominē ⁊ hominē deū. ¶ Itē si nō predico aliquid in rectitudine sed totū obliquitate: sicut dicunt quidam cum dicitur filius dei est homo: sensus est. i. filius dei est ens in humanitate. Hec igitur vnio nō facit hoc esse hoc: sed hoc esse in illo: ergo minor est hec vnio ꝙ̄ vnio accidentis ad subiectū: que facit ꝙ vnum predicetur de altero recte. ¶ Item si dicatur ꝙ non predicatur ibi esse sed habere: quia sensus est. filius dei est habens humanitatez ergo hec predicatio solum dicit quomodo se habet. ⁊ ita reddit tertia opinio que dānata est in senten. Nam ex predicatione s̄m habitum non sequitur alia vnio. vnde non sequitur. iste est habens vestem. ergo vestis ei vnitur. Sed ex parte ista fit vnio filij hoīs ⁊ filij dei. ergo plus predico ꝙ̄ habitum dicendo. filius dei est homo. Dicūt quidam ꝙ idem predicat de se cum dicitur. filius dei est homo sed aliter se habens. vnde sensus est. filius dei est filius qui ē homo. ⁊ sic in predicamento intelligitur implicatio scz ille qui est homo. Sed vbicūq; est predicatio ꝑ implicationem: locutio impropria est. vnde cum inuenimus in autoritatibus sanctorum. ꝙ natura generat naturam in trinitate: improprie dicit: et exponendū est. i. ille qui est natura generat illū qui est natura scz pater filium. qꝛ hoc proprie non conuenit ibi nature: sed ei qui est natura. s. patri ergo similiter si sensus est. filius dei est homo. i. filius dei est ille q̄ est homo. impropria est hec predicatio: filius dei est homo. qd̄ est incōueniens. ¶ Item queritur de illa implicatiōe: que est ille qui est homo. hic enim predicatur idez de se ⁊ nō aliud. cum dico ille qui est homo. ergo erit sensus filius dei est filius qui est filius qui est homo. Similiter iterum queritur de hac implicatiōe: ⁊ sic in infinitum. ⁊ etiam ibi est nugatio. igitur nō est ibi predicatio s̄m habitum. sed recta cum dicitur filius dei est homo. ¶ Solutio notandum ꝙ in predicationibus diuinis maxima est differentia. Aliquando est ibi predicatio per entitatem. i. per idēptitatē. Aliquādo p̄dicatur in diuinis esse de. aliquādo esse huius. aliquādo esse ad. aliquādo esse a: verbigratia. quādo aliquid predicatur in diuinis ab eterno: est predicatio per entitatem. vt filius dei est deus ⁊ similiter deus est potens. hec enim est predicatio per idētitatez essentie. Aliqñ autem in diuinis predicatur esse ad: sicūt cū predicātur notiones personales de deo. sicut cū dico deus generat deus est genitus. Per hoc qd̄ dico genitus vel generans non dico quid sed esse ad aliquid s̄m relationem persone ad personaz: quā predicat generans genitum ⁊ procedens: ⁊ huiusmodi sunt relationes diuine. i. diuinarum personarum. Sed est alia relatio creatoris ad creaturas: quā predicant de deo ista nomina. dominus. causa. ⁊ huiusmodi. quia causa dicitur ad effectuz ⁊ dominus ad seruum. sed primum ad aliquid nō dicit quid. vnde generans genitū predicat de deo ad aliquid quod non est quid vel substantia: quia dicunt relationem personalez. sed s̄m ad aliquid dicit quid in deo. vnde dicēdo. deus est causa siue dominus. hic predicatur relatio que est quid vel substantia. vnde substantia per modum relatiōis ibi predicatur. Aliquando autem in diuinis predicatur esse huiusmodi. vel esse in: quod idem est. et non sumatur ibi esse in: sicut accidens in subiecto. Et hoc modo fit p̄dicatio hic s̄m ꝙ assignat augu. Unus est vtrūq; demōstrata humana ⁊ diuina natura. scilicet christus. Hec enīz predicatio non est per idēptitatem essentie adminus ex parte humane nature: licet ex parte diuine. quia filiꝰ dei ⁊ diuina natura sunt idem per essentiam: cuz

Rñsio.

in doe

in deo nō differunt natura ⁊ res nature. Sed filiꝰ dei ⁊ humana natura non sunt idem. vnde sensus illius predicationis est idē: xp̄s est in diuina ⁊ humana natura: vel diuine ⁊ humane nature. Aliqñ autē ibi predicatur esse a: vt cū dicit: dñs est fortitudo mea: dñs est spes mea. Nā sensus est fortitudo mea est a deo: spes mea est a deo. Et hec est predicatio s̄m quā predicamus effectū de cā. Sed vlterius predicatur in diuinis esse de: ⁊ talis est ibi predicatio: deus est homo: filiꝰ dei est homo. Nā sicut dictū est: in xp̄o est vnio diuine ⁊ humane nature: que est quasi vnio per insertionē. Sz in vnione per insertionē vnū nō est alterū nec in altero: sz vnū fit de hypostasi alteriꝰ: sicut qñ pirū insertuz pomo fit vna hypostasis ex duabꝰ naturis. s. vna arbor: qꝛ vnū trahit alterū ad suā hypostasim: et ita vnū fit de altero quātū ad esse sue hypostasis. Vñ pirū est de esse hypostasis vel arboris cui vnit: ⁊ similiter pomū. ⁊ ꝓpter hoc cum dicit ista arbor est pirū: hic predicatur esse de. qꝛ pirū est de esse illius arboris. Similiter cuz dicitur xp̄s est homo: qꝛ nō solū est sensus: xp̄s est ens in humana natura: immo etiā humana natura est de xp̄o. Sicut ergo cum dico: homo est aīal: hoc genus aīal non predicat totū esse hoīs: sed dicit de illo similiter et hic ita: ergo est verbū insitū: qd̄ trahit humanam naturā ad esse sue hypostasis: ⁊ qd̄ est de sua hypostasi: sicut pirum de hypostasi pomi: ⁊ tamē natura piri nō est natura pomi. Similiter nec diuina natura est humana: nec vna natura fit de alia: sed facit hec vnio vnā naturā esse de hypostasi alteriꝰ ⁊ non vnā esse aliā. Et ita nō predicat ibi habitus solū: nec esse in solū: sed esse de. Et sic facit ꝙ homo est de esse ꝑsone verbi siue q̄d sue hypostasis: et nō ꝙ sit ipsum recte. immo predicatur ibi esse de: ⁊ sic facit ꝙ homo est de esse persone verbi: siue q̄d sue hypostasis: ⁊ nō ꝙ sit ipsum recte. immo predicat ibi esse de: ⁊ in rectitudine filiꝰ dei est homo: sicut ⁊ hic cū dicitur: hec arbor est pirum. ¶ Ad id ergo qd̄ obijcitur. ꝙ ista susceptio facit hoīem esse deū ⁊ deū hoīem: ptz responsio qꝛ licet homo in predicando dicitur recte de deo ⁊ ecōuerso: nō tñ hō est recte deus: sed signatur homo siue natura humana esse de hypostasi filij dei. Similiter respondendum est ad illud Her. Ad alia ptz responsio: quia opiniones supposite nō vsquequaq; sunt vere: vt asserunt rationes contra illas proposite.

Patet rñsio ex dictis ad argumenta contraria.

Questio. viij. de conceptione christi.

Expeditis cū adiutorio xp̄i questionibus pertinentibꝰ ad ministerium incarnationis filij dei: cōsequenter cum omni reuerentia querendū est de sacramentis cōceptionis ⁊ natiuitatis: que ei conueniūt ratione assumpte carnis. Et primo de conceptione: circa quam queruntur hec. Primo de tempore conceptionis. Secundo de ordine conceptionis. Tertio de principijs ⁊ ratione conceptionis.

Membrum primum.

De tēpore cōceptionis.

Circa tempus conceptionis querendum est de dilatione incarnatiōis quare per tanta tempora dilata est. Sed hec questio consequenter determinatur in inq̄sitione moraliū de tēpore lationis euangelij. quātum tamen ad presens notandū est verbū apostoli ad Gal. iiij. At vbi venit plenitudo temporis misit deus filiū suum factum de muliere: factū sub lege: vt illos qui sub lege erant redimeret ⁊c. Circa hanc autoritatē apostoli sunt quattuor dubitationes. prima est de plenitudine temporis. secūda de missione: qua dicitur: misit deus filium suum. tertia de hoc qd̄ dicitur factum de muliere. Quarta de hoc qd̄ dicitur factum sub lege.

Circa primum obijci .§.

De plenitudine tp̄is.

Argumē. j.

Secūdum.

Tertium.

Quartum

Responsio.

Plenitudo nature

Plenitudo gratie.

tur. Mat. xiij. Que cum impleta esset. dicitur de sagena. glo. Uniuersaliter in fine seculi: ergo ante finē seculi nō est temporis impletio. ¶ Itē. j. Cor. xiiij. Ex parte cognoscimꝰ ⁊ ex parte prophetamꝰ. Sed cū venerit qd̄ perfectū est: euacuabitur qd̄ ex parte est: ergo nō est tēpore gratie donoꝝ plenitudo: Qd̄ enim est ex parte nō est totū plenuz. ¶ Itē Rom̄. viij. Nosipsi primitias spūs habētes intra gemimus adoptionē filiorum dei expectantes ⁊c. ergo nō est plenitudo quātū ad adoptionē. ¶ Itē sicut ibidē dicitur: oīs creatura ingemiscit ⁊ parturit vsq; adhuc ⁊c. ergo nō est plenitudo quantum ad liberationem ¶ Respōsio. est plenitudo nature: gratie ⁊ glorie. Et nature plenitudo duplex est. Primo quātū ad conditionē rerū cōpletā s̄m genus ⁊ spēm. de qua d̄r Gene. ij. Cōpleuit deus die septimo opus suū qd̄ fecerat: ⁊ requieuit ⁊c. Secūdo quātū ad multiplicationē: de quo dicit in p̄s. Dñi est terra ⁊ plenitudo eiꝰ ⁊c. Et esa. xxxiiij. Audiat terra ⁊ plenitudo eius orbis ⁊ oē germē eiꝰ ⁊c. Plenitudo vero gratie dicitur tempus incarnationis ⁊ redēptionis xp̄i. primo per cōparationē ad deū. In incarnatione enim facta est plena participatio deitatis. vñ Colo. ij. In ipso habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter. Secūdo ꝑ cōparationē ad angelum: qꝛ ruina angeloꝝ reparat per redemptionem ex electis hominibus p̄s. Iudicabit in nationibus impleuit ruinas ⁊c. Tertio ꝑ cōparationē ad hoīem multipliciter. primo in plena liberatione a culpa per misericordiā. Col. j. In ipso complacuit oēm plenitudinē inhabitare: ⁊ ꝑ eū recōciliari. Deinde in plena perceptione boni necessarij ad salutē quantū ad bonū veritatis ad intellectū: ⁊ gratie quātū ad effectū: de qua Joh. j. Plenū gratie ⁊ veritatis: ⁊ subditur de plenitudine eius accepimus omnes. Quarto per cōparationem ad omnē creaturā que ex incarnatione perficitur. Cū em̄ om̄is creatura ordinet ad hominem: ⁊ humana natura vnitur diuine: cōpletur vniuersa creatura cū qua cōicat homo siue sit corporalis siue spiritualis. Et hoc est qd̄ d̄r Ephe. j. Scd̄m beneplacitū eius qd̄ ꝓposuit in dispensatione plenitudinis temporis instaurare om̄ia in xp̄o q̄ in celo ⁊ in terra sunt ⁊c. His ergo rationibus dicitur tempus gratie: tempus plenitudinis. Plenitudo vero glorie attenditur quantū ad duo. primo quātum ad plenitudinē numeri electorū: de qua Apocalip. vj. Sustinete modicū donec impleatur numerus fratrum vestrorum. Secundo quātum ad perceptionē eternorū bonorum. de qua Eccle. xxiiij. In plenitudine sanctorum detentio mea. ¶ Ad primū obiectum iam patet responsio. quia glo. illa intelligitur de plenitudine numeri electorum: que non pertinet ad plenitudinem gratie sz glorie. ¶ Ad secundum qd̄ dicitur de cogitatione in parte. dicendum ꝙ est plenitudo quantum ad statum sufficieus: ⁊ est plenitudo simpliciter perfecta. Quātū ad primā est plenitudo sanctorū donorum in presenti: sed non quantū ad secundā in membris xp̄i. s. ¶ Ad tertium quod obijcitur de

Plenitudo glorie

Solo ad. j.

Ad secunduz.

Ad tertium.

Ad quartũ.

plenitudine adoptionis dicẽduȝ.ꝙ est plenitudo adoptionis in re et in spe. plenitudo adoptionis in re nõ est in presenti:sed in spe. vnde ibideȝ dicit apl's,Spe salui facti sumus. ¶ Ad vltimũ quod obijcitur de plenitudine liberationis dicendũ.ꝙ est plenitudo liberationis a culpa: ⁊ est plenitudo liberationis a pena.prima est ꝑ virtutẽ redemptionis.Secunda vero erit ꝑ gloriã future beatitudinis.Unde Rom.viij.Quoniam creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem glorie filiorum dei.

Consequenter .§.ij.

De missione.

queritur.quomodo deus misit filium suum. Determinationem huius questionis require.š.li.j. in inquisitiõe de notionib⁹ questione de missione.

Consequenter .§.iij.

Querit̃ quõ fact⁹ sit de muliere.

queritur quõ factus de muliere:ꝙuis istud tactũ sit supra.Cum autem tota massa in adam fuisset corrupta:cum substantia xp̄i oĩno sit munda:videtur ꝙ non debuisset esse facta nec de viro nec de muliere.sicut adam nõ fuit factus de viro:nec de muliere.¶ Item quare non fuit factus de viro sicut Eua fuit facta de adam. ¶ Ad qõ respondet

Ansel.

Ansel.in.ij.li.cur de⁹ homo dicẽs. Quattuor modis põt deus facere hominẽ. videlȝ aut de viro et femina.sicut assiduus monstrat vsus.Aut nec de viro nec de femina.sicut creauit adam.Aut de viro sine femina.sicut fecit euam.Aut de femina sine viro.qõ nondũ fecerat.s. ante incarnationem. Ut igitur hunc modũ ꝓbet sue subiacere potestati:⁊ ad hoc ip̄m opus dilatũ esse. nihil cõuenientius ꝙ vt de femina sine viro assumat illũ hominem quẽ querimus.et in hoc ostenditur magnitudo sue potentie.qr maius est facere siue assumere carnem de natura corrupta ꝙ de incorrupta.

Qualiter btã virgo dicatur mater xp̄i ꝑm ꝙ homo.

¶ Item querit̃ qualiter beata virgo dicatur mater xp̄i ꝑm ꝙ homo.cum dicatur hic fact⁹ de muliere nõ natus.ad Gal.iiij.ad Ro j.factus ex semine dauid ꝑm carnem. Nõ enim sequitur aliqd factũ est de carne virginis.ergo natum est de virgine vel filius virginis nam pediculus fit de carne hominis: et tamen non est filius hominis.

Rñõ.

¶ Responsio vtrunqꝫ dicitur natum et factum. Natum Math.j.Quod in ea natum est de spiritusancto est.Luc.j.Quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei, factum vero dicit̃ Gal.iiij. ⁊ ad Rom.j.⁊ ratio huius est:ad ostendenduȝ ꝙ non naturali propagatione de carne virginis est educta caro domini saluatoris:sed virtute et gratia spiritussancti.Unde Luce.j.Spiritussanctus superueniet in te: et virtus altissimi obumbrabit tibi.Ideoqꝫ ⁊ quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius dei.In dañ.ij.lapis abscindebat̃ de mõte sine manibus.¶ Sed iuxta hoc obijcitur. naȝ per hoc videtur ꝙ beata virgo conceptioni nõ prebuit nisi materiale ꝑncipiũ.Sed ꝯtra.Si nõ prebuit nisi materiale principium . ergo non põt dici mater christi:queadmoduȝ nec Adam qui prebuit materiale principium ad formandum carnẽ christi:non dicitur eius pater. nec homo dicitur pater pediculi:quia prebet ei materiale principiũ ¶ Item non nascitur aliquis nisi ex generãte habente potentiam generatiuã.Sed ipse christ⁹ natus est de virgine sicut dicitur Math.j.Quod in ea natum est ⁊c.ergo ipsa non fuit principiũ materiale solum:immo etiam actiuum conceptiõis carnis christi.¶ Item Iohã.dam.Post ascensuȝ sancte virginis sanctusspiritus supuenit in ipaȝ.

Dama.

purgans ipsam ⁊ virtutem cõceptiuam verbi dei tribuẽs:simul autem ⁊ generatiuã:ergo ipsa fuit nõ solũ materiale principiũ:sed principiũ generatiuũ ipsi⁹ carnis xp̄i. ¶ Respõsio est loq̃ de beata virgine quantũ ad statũ precedentẽ superuentionem spiritussancti: ⁊ ꝑm hoc in ea fuit solum materiale principium:⁊ respiciens hunc statũ. Apostolus Roma.j.dicit.Qui factus est ex semine dauid ꝑm carnem.Et quantũ ad statum post superuentionẽ in qua recepit virtutẽ generatiuã a spiritu sancto:⁊ quantum ad hoc dicitur natus ⁊ genitus de virgine.

Consequenter .§.iiij.

Queritur de hoc factũ sub lege.

queritur de hoc qõ dicitur factum sub lege.In ps. j.super illũ locũ:⁊ in lege dñi ⁊c.dicit Augu.Aliud est eẽ sub lege: ⁊ aliõ i lege.Qui est in lege ꝑm legẽ agit volũtarie obediẽs legi.Qui aũt ẽ sub lege ꝑm legẽ agit necessitatis timore coactus. Sed in xp̄o nulla potuit esse coactio .

Obijcitur.

¶ Itẽ iusto non est lex posita.j.ad Thi.j.Nõ est igit̃ xp̄s sub lege. ¶ Itẽ dicit vt redimeret eos qui sub lege erãt:ergo si ipse erat sub lege ipse erat redempturus se.

Responsio.

¶ Rñsio. esse sub lege dicitur duobus modis. Est enim subiectio voluntaria:⁊ est subiectio necessitatis.Primo modo ꝑm primã fuit sub lege: sed scd̃m secundam subiectionem nõ. vñ glo.ad gal.iiij.Sub lege.i.sub onere legis sicut sub alijs penis:nõ vt ea expiaretur:sed vt ab ea liberaret: vnde factus sub lege dicit glo.Ut circũcisus appareat:quasi filius abrahe signũ habẽs eius cui promissus fuerat. in quo impleta est circũcisio: ita signum iam cessat.

Ad obiectũ.

¶ Ad illud qõ obijcitur:ꝙ iusto non est lex posita.dicendũ ꝙ hoc dicitur quia qõ iustus agit non agit timore sed amore:legis autem ⁊ euangelij (sicut dicit Aug. contra adamantiũ) est breuissima differẽtia timor ⁊ amor.¶ Ad aliud quod arguit vt eos qui sub lege erãt redimeret:ergo redempturus se: non sequitur.Nam alio modo dicitur xp̄s sub lege:aliter redempti ab ipso.

Membrum secundum.

Querit̃ de ordine cõceptionis.vtrũ caro xp̄i prius fuit cõcepta ꝙ assumpta.

Consequenter queritur de ordine conceptionis vtrum caro xp̄i prius fuerit concepta ꝙ assumpta.Ad qõ respondet magister in sententijs.ꝙ non prius ꝑm tempus concepta est ꝙ assumpta : sed simul . ¶ Sed queritur cum preintelligatur conceptio carnis: q̃ erit ratio vt non prius conciperetur ꝙ assumeret̃.

Queritur.j. Secundum

¶ Item supposito ꝙ nõ prius ꝑm tempus sit conceptio ꝙ assumptio:queritur tamen quod istoruȝ sit prius ꝑm naturam. Nam cũ conceptio carnis possit intelligi sine assumptione sed non econuerso:prius est naturaliter conceptio ꝙ assumptio.

Tertium

¶ Item prius est naturaliter sumere ꝙ assumere: quia assumere est ad se sumere ⁊ prius est essentialiter esse carnis:ꝙ sumptio carnis.Cum ergo conceptio det esse carni:pri⁹ est naturaliter conceptio sumptione ⁊ assumptiõe. ¶ Contra. In incarnatione fuit operatio diuina ⁊ operatio creature:et prior fuit operatio diuina ꝙ opatio creature.Cuȝ ergo assumere sit operatio dei: concipere vero operatio virginis:relinquitur ꝙ plus est naturaliter assumptio conceptione.¶ Item cum circa incarnationem verbi accipiantur multi actus videlicet missio:incarnatio:conceptio:assumptio:vnio :factio seu creatio:que erit istoruȝ differentia. ¶ Itẽ est ne ordo in his actibus ꝑm prius ⁊ posterius tẽpore:aut ꝑm prius ⁊ posterius natura.

Ad primum. Respõsio cõceptio ⁊ assũptio simul debẽt esse.

Respõsio. ad primum dicendum ꝙ conceptio non debet precedere

cedere assumptionẽ tempore: sed simul esse: ⁊ hoc propter tres rationes.Prima est quia tam assumptio ꝙ conceptio sunt actiões ipsius summe potẽtie que est infinita ⁊ cuius virtus est supra tẽpus: ꝙuis mediante virgine cõcipiẽte.de qua caro dñi sumpta est.Et ideo non cõuenit vt ꝑm successionẽ temporis operet̃ ꝑus cõceptionem ⁊ post assumptionem. Scd̃a ratio est.qr actiones iste sunt gratie non naturales.Gratia aũt eleuata est supra tẽpus ⁊ eius operatio que est ab ipsa sine nostro arbitrio:ȝ nutu diuino.Tertia ratio est.qr sicut op⁹ prime cõditiõis absqꝫ omni successione tp̄is fuit in creatione. ita opus recreationis dȝ esse absqꝫ oĩ successione tp̄is.

Ad secunduȝ

¶ Ad scd̃m dõm.ꝙ ꝑm naturam prius ẽ ꝯceptio ꝙ assũptio passiua.Est eñ assumptio actiua que est assumẽtis:⁊ est assumptio passiua que est assumpti. Ordine nature assumpti ꝑus est assumptum cõcipi ꝙ assumi:ꝙuis simul tẽpore est conceptio cum assumptiõe passiua. Ordine vero nature assumẽtis que est prior:ꝑus erit assumptio actiua ꝯceptione.

Ad tertium.

¶ Ad tertiũ dõm ꝙ illi sic distinguunt̃. Missio enim est ꝑsone diuine.s. filij.Immissio intelligit̃ ratio processiõis ab alio cum effectu manifestatõis in creatura vt dicit Augu.in li.de trini.vnde missio ꝑtinet ad filiũ.nõ ad diuinam naturam.

Augusti.

Incarnatio vo ꝑtinet ad diuinam naturam ꝑut est in ꝑsona filij:qr incarnatũ esse idem est ꝙ carni vnituȝ esse:etiã hoc pertinet ad naturam diuinam in persona filij in cuius ꝑsona natura diuina est vnita humane.Cõceptio eñ ꝑtinet ad naturam humanam.In carne eñ ꝓprie cõcipit̃ illud qõ ꝑ generationẽ educit̃. Unde caro ꝓprie dr̃ concipi.Creatio vo siue factio ꝑtinet ad humanã naturaȝ in anima.Ipsa eñ est facta: nõ infecta sicut diuina natura ⁊ creata de nihilo: nõ sicut caro que facta est de aliquo.Unio vero est naturarum diuine ⁊ humane in ꝑsona. Assumptio etenȝ ꝓprie est ꝑsone diuine respectu humane nature.Sic igit̃ pȝ istorum distinctio.

Ordo istoruȝ actuum accigitur ꝑm rõnẽ itelligẽtie.

¶ Ordo autẽ istoꝝ actuum non ꝑm tempus accipit̃: sed ꝑm rationẽ intelligẽtie.Prius igit̃ est missio ꝑsone in respectu humane nature.Deinde est cõceptio ipsi⁹ carnis in virgine.Tertio est creatio seu factio anime cum infusione.Quarto est assumptio vtriusqꝫ ab ip̄a persona diuina.Quito est vnio:q̃ est terminus assumptõis.Sed qr vnio posset intelligi deitatis ad solã aĩam:ideo cõsequit̃ sexto loco incartio.qua exprimit̃ vnio deitatis nõ solũ ad aĩam ȝ ad carnem in vnitate persone.

Membrum tertium.

De principijs ⁊ rõne conceptionis.

C Onsequenter queritur de principio et ratione conceptionis . Queritur igit̃ qua ratione dicatur xp̄s conceptus de sancto spiritu . Ad quod assignantur tres rationes:de quibus queritur per singula.Prima ratio est ostensio caritatis.Secunda est ostensio gratie quam nulla precesserant merita.Tertia qr operatione ⁊ virtute spiritussancti conceptus est.Quarto queritur quare nõ dicitur filius spiritussancti.

Articulus primus.

Utrum ratio icarnationis sit ostensio caritatis.

AD primum august.in encħ.cuȝ illa creatura quã virgo concepit ⁊ peperit:ꝙuis ad solam personam filij pertinẽtem tota trinitas fecerit . neqꝫ enim separabilia sunt opera trinitatis: cur in ea facienda solus spiritussanctus nominandus est:⁊ quando vnus trium in aliquo opere nominatur vniuersa operari trinitas intelligatur: ita vere est:⁊ exemplis doceri potest.Queritur ergo vtrum caritas sit ratio conceptionis . Et videtur ꝙ sic Ioh.iij.Sic deus dilexit mundum:vt filium suum vnigenitum daret.Glo.Filium hominis qui idem est filius dei ⁊ dilectione dei ad hoc missus.¶ Item Mat.j.Qõ in ea natum est de spiritusancto est ⁊c.Glo.Sola caritas fecit eum incarnari.

Contra.

¶ Contra.Iohã.damasce.In assumptione quattuor mõstrantur:bonitas:sapientia:potentia: iusticia:ergo non soluȝ ratio fuit incarnationis bonitas caritatis:immo sapientie:potentie:⁊ iusticie .

Responsio.

¶ Responsio.ratio incarnationis potest accipi ꝑm differentie causalitatem.Si enim consideremus causam mouẽtem summam bonitatem ad reparationẽ humani generis:ratio fuit caritas ꝑm ꝙ dicit Ioh.Damasce.

Damasce.

Monstratur caritas in incarnatione:non despexit proprij plasmatis infirmitatem : sed viscera eius cõmota sunt ⁊c. Si vero consideremus causam effectiuam:ratio fuit demonstratio potẽtie:qr sicut dicit Iohan.damasce.In quo deus factus est homo:monstratur infinita dei virtus.Si cõsideretur causa formalis siue modus liberationis:ratio fuit summa sapientia:que ꝑm Ioh.Damasce.decentissime excogitauit humanam redemptionem:ꝑm qõ dicitur Iob.xxvj. Prudẽtia eius percussit superbum ⁊c.Si vero consideremus causam finalem incarnationis que fuit nostra redẽptio:ratio incarnationis fuit iusticia :ꝑm qõ dicitur Mat.iij.Sic docet nos implere omnem iusticiam.Motiua autem causa que ex parte dei attenditur:est prior ꝑm rationem intelligentie omnib⁹ alijs.⁊ ideo caritas est prima ratio incarnationis Et ideo dicitur xp̄s conceptus de spiritusancto

Quare nõ dicitur cõcept⁹ de caritate.

¶ Queritur si caritas est ratio incarnationis . et ideo dicitur cõceptus de spiritu sancto quare etiã non dicitur conceptus de caritate:sicut de spiritu sancto.¶ Responsio. dicendum ꝙ spiritussanct⁹ datur:⁊ ꝙ spiritussanctus operatur.Datur auteȝ inquantum donum: datur ideo inquantum caritas:operatur autem inquãtũ spiritus:caritas eñ nomen est doni:spiritus autem nomẽ est potestatis.Et ideo dicitur cõceptus de spiritu sancto: nõ tamen de caritate: quia ꝙuis spiritussanctus sit amor:non tamen operatur inquantum amor:sed amor est quo operatur:non congruit ergo dici cõceptus de caritate : ȝ de spiritusancto operãte per caritatem.

Queritur.

¶ Item queritur qualiter in alijs operibus vna nominata ꝑsona tres intelliguntur:sicut dicit Augu.supra.Dicendum ꝙ in omni opere prime conditionis Geñ.j. ꝑm Augu. cum dicit̃ Dixit deus fiat: ⁊ factum est: et vidit deus ꝙ esset bonum ⁊c. Pater intelligitur qui dicit fiat. Qõ autem dicitur factum est proculdubio per verbuȝ Per hoc ꝙ dicitur vidit ꝙ esset bonum : spiritussanctus intelligit̃.Et sic nota trinitas in suis operibus intimatur.Similiter in opere regenerationis:cum baptizabãt in nomine xp̄i.In hoc nomine xp̄s pater vngens:⁊ filius qui vngitur : ⁊ spiritussanctus vnctio intelligitur.

Articulus secundus.

Quod rõ incarnatiõis sit etiam ostẽsio gratie quam nulla precesserunt merita.

AD secundam rationem dicit Aug.Profecto modus iste: quo natus est xp̄s de maria sicut filius:⁊ de spiritusancto:nõ sicut filius:insinuat nobis gratiam dei de qua iesus nullis precedentibus meritis in ip̄o exordio nature sue:quo ipse cepit verbo dei copularetur ⁊ filius hominis in tantam persone vnitatem:vt idem esset filius dei:qui fili⁹ hominis ⁊ filius hoĩs qui filius dei. In nature humane susce-

Queritur.

ptiõe fieret quodãmodo ipsa gratia illi hoi natu
ralis: qua nullũ possit admittere peccatũ. que gra
tia ideo per spiritũsanctum est significata: qꝛ ipse
proprie sic est deus: vt sit etiã donũ dei. ¶ Querif
ergo vtrũ nullis precedentibus meritis vniuit sibi
naturam nostrã: qδ nullis videtur. Ad tytũ.ij. Ap
paruit gratia dei saluatoris nostri omnibus ho
minibus erudiens nos: ⁊ loquitur de gratia incar
nationis. Unde glo. Saluator noster dei filius et
si inuisibilis sit in forma dei: tñ per gratiam appa
ruit in forma serui. Sed vt dicit Augu. Qδ est ex
gratia nõ est ex meritis. ¶ Itẽ ad Titũ.iij. Appa
ruit benignitas ⁊ hũanitas saluatoris nostri dei:
nõ ex operibus iusticie ⁊c. Loquitur aũt ibi apo
stolus de benignitate ostensa in incarnatione. vn
de glo. ibi cũ benign9 humanatus deus saluator
noster apparuit. ¶ Itẽ super illud ps. Respice in
testamentũ tuũ. dicit glo. ꝙ meminit promissiõis
qꝛ merita defecerũt: ⁊ loquitur de pmissione incar
nationis. Ex his patet ꝙ nõ precedentibus meri
tis incarnatus est filius dei.

Contra. Argu. j. ps. xxxij.

¶ Cõtra. ps. Fiat mi
sericordia tua dñe super nos queãdmodũ speraui
mus in te. sm glo. hic insinuaf desideriũ prophete
de incarnatione ⁊ meritũ adimpletionis. Primũ
cum dicit. fiat mia tua dñe sup nos. Unde glo. In
carnationẽ desiderat impleri propheta. scdm ibi.
Queãdmodũ sperauim9 in te. Unde glo. Quo me
rito queãdmodũ quasi ita fiat: ⁊ pter hoc fiat: qꝛ
sperauimus in te. nõ alio. hec glo. Ex hoc videtur
ꝙ meritũ fuit respectu incarnationis.

Secundum ps. xj.

¶ Itẽ ps.
Propter miseriã inopũ ⁊ ge. pau. nũc exur. dicit do
minus. Glo. Apparebo in filio in hoc tẽpore gra
tie. Ex hoc ptз ꝙ loquitur ibi de incarnatione seu
apparatione in carne. Similiter ibi tangitur me
ritũ. Unde glo. ibidẽ. Hoc faciã propter gemitũ
pauperũ: qui de malis gemunt: ⁊ peccatis cõterũ
tur. Nã aliter nõ essent digni auxilio hec glo. Hec
autẽ dignitas est merito gemituũ ⁊ cõtritionis er
go ⁊c.

Tertium.

¶ Item qui meretur principale: meretur et
illud quod operatur ad illud: vt qui meretur ha
bere domũ vel castrũ: meref preparatoriũ ad hoc
ꝙ sit castrũ. Sed sancti patres añ aduentũ xpi eo
ꝙ decesserũt ĩ caritate meruerũt btĩtudinẽ patrie.
Igitur cũ incarnatio xpi sit cooperatoria beatitu
dini patrie. antiqui patres decedentes in caritate
meruerunt incarnationẽ xpi.

Quartum

¶ Item Joh. vj. Pe
tite ⁊ accipietis ⁊c. qδ intelligendũ est si fiat peti
tio cũ cõditionibus efficacibus ad meritum exau
ditionis que sunt p se: pie perseueranter: ⁊ ad salu
tem: meretur igitur oratio digne ⁊ modo debito ef
fusa exaudiri. Sed constat ꝙ patres antiqui affe
ctuosissime desiderauerũt aduentũ filij dei in car
nẽ ⁊ instantissime illã postulauerunt. Unde Esa.
lxiiij. Utinã dirumperes celos ⁊ descenderes. Glo.
In persona sua ⁊ oim pphetarũ aduentũ xpi desi
derantiũ loquif Esa. preuidens aduentũ filij dei.
¶ Itẽ in ps. Inclina celos ⁊ descende. Quod autẽ
pie ⁊ perseueranter ⁊ ad salutẽ postulauerint ma
nifestũ est: igif meruerũt exaudiri. ergo ⁊c.

Responsio.

¶ Re
sponsio. dicendum ꝙ cum dicit August. nullis pre
cedẽtibus meritis homo copulatus est verbo dei.
Potest intelligi vel de meritis illius hominis qui
copulatus est verbo cuius nulla precesserunt me
rita: quia in instanti sue conceptionis copulatus
est: ⁊ tunc intelligitur nullis precedentibus meri
tis: scз hominis assumpti. Et tunc plana sunt ob
iecta: quia licet nulla preerant illius hominis me
rita: erant tamen merita ecclesie precedentia. Uel
potest intelligi de meritis ecclesie: ⁊ tunc respõde
ri põt: ꝙ est meritũ ɔgrui qδ precessit: ⁊ est meritũ
cõdigni qδ nõ pcessit. Meritũ aũt ɔgrui nõ tollit
grãm.

Colo ad. j.

¶ Ad id ergo quod obijcif de merito spei ⁊c.
dicunt ꝙ hoc intelligitur de merito congrui. Nõ
autem videtur hec responsio sufficiẽs: cũ virtuti
bus meretur ex cõdigno sm quosdã. ppter qδ di
cendũ. ꝙ glo. nõ dicit ꝙ propheta meruerit incar
nationem merito spei: sed ꝙ desiderabat incarna
tionẽ adimpleri. Incarnatio autẽ nõ est ɔpleta in
assumptione humane nature: sed in assumptio
ne ⁊ reparatione hominis mediãte incarnatione:
propter quã per se erat dispensatio incarnationis.
Ex spe igitur habita ex promissione incarnatiõis
ipsam desiderabat. ex ipsa spe merendo eiusdẽ ad
impletionẽ petebat dicendo. Fiat mia ⁊c. Et hoc si
gnat glo. que est. incarnationẽ desiderat ppheta
compleri: vt perfectus possit esse vnde petebat esse
perfectus ex adimpletione incarnationis.

Ad tertium

¶ Ad
aliud quod obijcitur ꝙ digni erant merito gemi
tus ⁊ contritionis. Dicendum ꝙ est dignitas con
grui: sic erant digni: ⁊ est dignitas condigni ⁊ sic
nõ erant digni.

Ad tertium

¶ Ad aliud quod obijcif ꝙ q̃ me
retur principale: meref cooperatoriũ ad illud. Po
test dici sm quosdã ꝙ beatitudinẽ patrie nõ mere
tur quis ex condigno: sed solũ ex cõgruo: sed sup
posito contrario. s. ꝙ beati merentur illã ex condi
gno a nobis sine preiudicio videtur dicendũ ꝙ ca
ritas illã meretur merito condigni. Potest dici ꝙ
licet quis mereatur aliquod principale: non tamẽ
meref quodlibet cooperatoriũ ad illud. Poterat
enim dñs contulisse iustis beatitudinẽ sine coope
ratiõe mediatoris. s. xpi hominis. Quia igitur iste
modus conferendi nõ fuit necessarius nec sic me
ruerunt de condigno beatitudinem. Non igif me
ruerunt incarnationem xpi: que operabatur illis
ipsam beatitudinẽ

Ad quartum

¶ Ad aliud qδ obijcif. ꝙ me
ruerunt efficacia orationis ⁊c. dicendum ꝙ antiq̃
patres non petebant a domino incarnationẽ ei9:
sed incarnationis accelerationẽ. bene enim consti
tit eis ex promissiõe facta patriarchis ⁊ reuelatio
ne facta pphetis ꝙ deus incarnaretur. Unde nõ
instabant ad impetrandum incarnationem: sed
ad impetrandum accelerationem incarnationis.
Preterea vna cõditionum que requiritur ad hoc
ꝙ oratio sit efficax est pro se. Ad hoc autẽ ꝙ fiat p
se: oportet ꝙ postuletur aliquid obtinendũ in ipso
petente. hoc autẽ non fiebat in petitione incarna
tionis filij. vnde deficit illa conditio oratiõis effi
cacis que est pro se. Si autẽ postulassent a deo ple
nam beatitudinẽ mediante incarnatione: non vi
deo quare non impetrassent: dũmodo concurris
sent omnia que ad efficaciam orationis requirun
tur: vnde plena beatitudo mediante incarnatiõe
cadit sub merito oratiõis: incarnatio autẽ nequa
q̃ qꝛ non dicitur oratio efficax nisi respectu boni
habendi in ipso petente: quod notatur per hoc qδ
dicitur pro se.

Articulus tertius.

Ratio incarnationis est etiã qꝛ opatione ⁊ vtute spiritussancti cõceptus est. Argu. j.

Tertio queritur de hoc quod dicif ꝙ ope
ratione ⁊ virtute spiritussancti cõcept9
est. Dicit enim Ambro. in li. de spiritus.
Si quasi ex operatione ⁊ potestate spiri
tussancti virgo cõcepit: quis neget spiritũ sanctuз
dominice incarnatiõis autorem. Sed eadẽ rõne
debet dici cõceptus de patre ⁊ filio: cũ eoꝝ potesta
te ⁊ virtute virgo concepit.

Secundum

¶ Itẽ ꝙ spiritussanct9
est ⁊ operatur: habet a patre ⁊ filio: igitur autori
tas operatiõis spiritussan. primo residet penes pa
trem ⁊ filiũ: ergo autoritas incarnatiõis domini
ce magis

ce magis attribuenda est patri et filio q̃ spiritui
sancto.

Tertium.

¶ Item opus incarnationis est mirabile
⁊ magis mirabile q̃ aliqd aliud. qꝛ omẽ aliud est
solũmodo circa aliqδ creatũ. Sed hoc nõ est cir
ca creatũ solũ: sed etiã circa increatuз. In hoc eñi
opere fit vnio extremoꝝ: quoꝝ vnũ est creatũ: al
terum increatũ. Sed omnia alia opera mirabilia
per indifferentiã referunf ad trinitatẽ personaꝝ.
Similiter videf ꝙ id: vel si referri habeat ad ali
quam personam: per aliquam rationem appro
priationis hoc debз fieri ad illã personã: penes quã
primo residet autoritas potestatis. scз ad patrem.
¶ Preterea opera creationis p indifferentiã refe
runf ad trinitatẽ personaꝝ. Similiter videf ꝙ de
beat esse de opibus recreatiõis. Nõ igitur magis
approprianf spiritui s. q̃ patri vel filio.

Rñsio. Ad primũ.

¶ Respon
sio. ꝙ filius dicif cõceptus opatione ⁊ virtute spi
ritussancti: dicitur p appropriationẽ eo ꝙ sm ra
tionẽ sit primior ad actũ cõceptionis siue incar
tionis. vt p quẽ siue in quo ad nos diuina descen
dunt.

Augu.

Unde Aug. de spũ ⁊ aĩa. Nobis ois vsus dei
tatis est ex munere quodãmodo. Nã ⁊ q̃si pprior
nobis videf esse spũsctũs. vtpote pris et filij mu
nus ex ipo nimirũ est ois vsus gratie cũ patre ⁊ fi
lio. ⁊ post in eodẽ. a patre p filiũ ⁊ spm. vel potius
in spũ diuina ad nos descendũt.

Ratio sm Hugo.

Alia ratio est sm
Hugo. de san. victo. p silitudinẽ cõceptiõis natu
ralis: in qua est amor motiuũ ad cõceptionẽ: sm
ꝙ ipse dicit in muliere amor viri: in viro amor mu
lieris id agere solet. vt qꝛ in altero solo natura si
bi sufficiens nõ est: alterutrũ sibi p dilectionẽ sub
ueniat vt qδ in neutra p se potuit: in vtraq3 per se
cũ altera possit. Semẽ igif hũani partus solũ for
mandũ a muliere cõcipif: qδ simul a viro ⁊ a mu
liere seminaf. qδ in muliere p amorẽ viri: ⁊ in viro
p amorẽ mulieris natura opatur.

Ratio quare Maria de sãctospi. dicaf cõcepisse.

¶ Cõsequẽter
assignat rationẽ quare Maria dicatur de spũsan
cto cõcepisse dicẽs. Cõcepit Maria de spũsancto:
nõ ꝙ de substãtia spũsctĩ. scз semen part9 accepe
rit: sed qꝛ per amorẽ ⁊ operationem spũsctĩ ex car
ne virginis diuino partui substãtia ministraref.
Nam qꝛ in corde eius amor spũsctĩ singulariter
ardebat. ideo in carne eius amor spũsctĩ mirabi
lia faciebat: cuius dilectio in corde nõ accepit so
ciũ: eius opatio in carne illius nõ habebat exẽ
plũ.

Ad scdm.

¶ Ad aliud dicenduз. ꝙ autor qñq3 dicif cõi
ter ab actione. qñq3 pprius. Ab actione originali
principali. primo nõ dicif spũsctũs autor incar
nationis ⁊ rõne supradicta. non scdo. ¶ Ad illud
qδ sequif dicendũ. ꝙ si autor diceref penes quẽ re
sidet pma pncipalitas siue autoritas: locũ habe
ret qδ pponif: sed nõ est sic vt tactũ est.

Ad tertium.

¶ Ad vlti
mũ dicendũ. ꝙ sicut dicit Augu. de aĩa et spũ. Qδ
spũsctũs est patris et filij mun9. vñ ratio mune
ris pprie cõuenit spirituisctõ ppter qδ et illa que
pprie rationẽ siue pprietatẽ muneris dicunt: spi
rituisancto attribuunf. Talia aũt sunt dona gra
tuita. vtpote quibus fit hois reparatio. Preter
ea hmõi dona nõ danf nisi enti actu. Creatio aũt
est pductio nõ entis in esse. vnde collatio eoꝝ. qui
bus conuenit ratio doni vt muneris sequitur esse
actu: ppter qδ dona que referunf ad recreationẽ
appropriantur spirituisancto. Unde secus est de
operibus creationis et recreationis. Preterea in
operibus conditionis siue creationis est quidam
modus appropriationis. licet effectus indifferen
ter sit a tribus personis. Autoritas enim patri at
tribuitur. ars filio: causalitas siue diffusio spiri
tuisan. Unde Aug. xj. de ciui. dei. Quia tria que
dam maxime scienda de creatura nobis oportuit
intimari quis eam fecerit: p quid fecerit quare fe
cerit inquit. Dixit deus. Fiat lux: ⁊ facta est lux: et
vidit deus lucẽ qꝛ bona est. Si ergo querimus q̃s
fecerit: deus est. Si per quid fecerit: dixit deus ⁊ fa
cta est. Si quare fecerit: qꝛ bona est: nec actor est ex
cellentior deo: nec ars efficacior dei verbo: nec cau
sa melior q̃ vt bonum crearetur a bono. ¶ Dicen
dum igitur ꝙ licet in creatione cõmune sit opus
trium personarum: tamen ratione aliqua per di
stinctionem fit appropriatio personis: vt dicit Au
gu. xj. de ciui. dei. Pater intelligitur qui dixit fiat.
Qδ autẽ intelligitur factũ proculdubio per filiuз
factuз est. In eo vero ꝙ dicitur vidit deus ꝙ bonũ
esset: spiritussanctus intelligif. Et sic trinitas in
suis operibus intimatur. Sic erit in recreatiõe in
qua multomagis signũ bonitatis apparet. Plus
enim est aĩam reparare q̃ creare celũ ⁊ terrã. Sic
est ergo vt pater cõceptionẽ faciat per verbũ siue
in verbo ⁊ sua bonitate: que appropriatur spũisan
cto: vnde bonitas est quasi causa cõiuncta vt cui
appropriatur ipsa diffusio in ipsa vniõe siue in no
stre nature assumptione.

Articulus quartus.

Quare xps nõ dr fili9 spiritussancti. Augusti.

Quarto queritur vtrũ dicatur fili9 spiri
tussancti. Cum eñi dicatur cõceptus de
spiritusancto cur nõ sit fili9 spiritussan
cti. Respõdendũ est sm Augu. in ench.
nõ est concedendũ ꝙ qui de aliqua re nascif conti
nuo filius esse nũcupetur: ⁊ est instantia in capil
lo ⁊ pediculo q̃ nascunf de homine: ⁊ in aqua ⁊ spi
ritusancto: de quibus nascuntur fideles. Ostendi
tur aũt ꝙ nõ cõuertitur cõsequẽtia: si aliquid na
scitur de aliquo ꝙ sit eius filius: vel si dicatur fili9
ꝙ nascaf de illo: ⁊ est exemplũ in illis q̃ dicunf filij
gehẽne. ¶ Circa hanc questionẽ querif sic. ⁊ ostẽ
ditur ꝙ nõ sit filius spũsancti. Dicit eñi Aug. ꝙ
natus est de maria sicut filius: ⁊ de spiritusancto
nõ sicut filius. ¶ Itẽ Augu. de trini. ij. Jesus neq3
suus neq3 spiritussancti filius dici potest.

Cõtra arg. j.

¶ Con
tra. Quecũq3 per indifferẽtiã cooperantur alicui
effectui ad productionẽ alicui9 in esse: sm indiffe
rentẽ relationẽ se habent ad illud. Si ergo pater
⁊ spiritussanctus per indifferentiã se habent ⁊ in
differenter cooperantur incarnationi xpi siue na
tiuitati eius temporali: sm indifferentem relatio
nem se habẽt ad xpm hoiem. Si ergo filius sm ꝙ
homo dicitur fili9 dei patris: ⁊ de9 pater pater il
lius: ⁊ eadẽ rõne spiritussanctus dicef pater eius
dem. Sed qδ cõuenit illi homini cõuenit filio dei.
Igitur filius dei est filius spiritussancti.

Secundum

¶ Itẽ to
ta trinitas est pater noster: ⁊ sic spiritussanct9 ea
dem ratione: ⁊ pater illius hominis. Sed qδ con
uenit illi homini: cõuenit filio dei ergo ⁊c. Qδ au
tem trinitas sit pater noster habetur Joh. j. De
dit eis potestatem filios dei fieri: dicitur de iustis.
Hec autẽ filiatio est per gratiam. Sed in xpo fuit
abundantissima gratia. Uñ ⁊ ipse debet dici ma
xime filius spiritussancti: cui appropriatur donũ
gratie.

Tertium.

Dicit eñi August. Tantomagis efficitur fi
lius: quãto largius datur ei spiritus bonus. Sed
cum largissime data est gratia xpo homini: maxi
me dicetur filius.

Quartum

¶ Item in canti. Deute. Deus
nõne ipse est pater tuus: qui possedit fecit ⁊ crea
uit te. Sed constat ꝙ tota trinitas fecit ⁊ creauit
hoiem illuз ⁊c.

Quintum.

¶ Item sicut in trinitate sunt tres
persone in eadem essentia: sic in domino iesu sunt
tres nature in eadem psona. vt dicit. B. s. Supre
ma que est diuinitas: infima que est caro: media q̃
est anima. Sed ratiõe supreme nature est filius. s.

dei patris:ratione infime est filiꝰ:scꝫ virginis ma
tris.Igitur ⁊ ratiõe nature medie similiter erit fi-
lius.s.creationis vel recreatiõis. Sed siue sic siue
sic:erit filius trinitatis: ⁊ ita filius spiritussancti

Sextum.

vt supra. ¶ Item per hoc ꝙ dicitur conceptus de
spiritu sancto notatur alia relatio xp̄i ad spm̄ san-
ctum. Xp̄i dico sm̄ ꝙ homo: ⁊ hoc est sm̄ ratione͂
originis. Multo igitur magis dicetur filius spiri
tussancti: ꝙ homo purus dicatur per gratiã filiꝰ

Responsio.

trinitatis. ¶ Respõsio. In diuinis nõ est aliquid
ponẽdum: vnde sequatur relationũ seu proprieta
tum personaliũ cõfusio. Ubi em̄ perfectissimus or
do est: vt in diuinis ꝑsonis: ibi nulla potest esse cõ
fusio: propter qđ nulla ratione ponendũ est in di-
uinis personis: vnde sequatur relationũ confusio
vel personaliũ proprietatũ patris ⁊ spiritussancti.

Ansel.

Unde Ansel. Propter hoc solus filius incarnatꝰ
est: vt pater non cõmunicet ratione͂ filij: nec econ-
uerso: nec spiritussanctus ratione͂ filij vel patris.
vt sicut distinguntur relationes personaꝝ eterna-
liter: ita etiã distinguãtur temporaliter: ⁊ ille qui
fuit filius dei ab eterno sit filius virginis tempo-
raliter. ¶ Cõcedendũ autẽ est ꝙ est filius patris
⁊ est filius dei: sed cum dicitur filius patris intelli
gitur de eterna generatione: cũ vero dicitur filius
dei intelligitur sm̄ humanã naturã: de filiatione
que est per creatione͂ ⁊ gratiã. Et cum dicitur filiꝰ
dei patris intelligitur ꝙ qui est filius dei patris ꝑ
naturam: est filius dei per gratiã. Nõ tamen cõue
nit concedi ꝙ sit filius trinitatis simpliciter: pos-
set tamen concedi cum determinatione vt est filiꝰ
trinitatis per creatione͂: ꝙuis em̄ esse deum cõue-
niat patri: filio: ⁊ spirituisancto: nõ cõuenit ꝙ di-
catur filius filij vel filius spiritussancti: ne con-
fundantur rationes in personis. Pari ratione nõ
conceditur filius trinitatis: qꝛ de ratione trinita
tis intelligitur pater filius ⁊ spiritussanctus ha-
bentes vnã essentiã: licet bene concedatur ꝙ sit fi-
lius dei. Unde in ps̄. super illud. De vẽtre matris
mee deus meꝰ es tu. glo. Scđm illud qđ est de ma-
tre habeo: non sm̄ id qđ est de te habeo. Nam de
te es pater meus: sed de matre es deus meus ⁊ crea
tor sm̄ ꝙ homo sum: sed sm̄ ꝙ deus sum a te sum

Solo ad primũ argume͂.

genitus. ¶ Ad hoc igitur qđ primo obijcitur dice͂
dum. ꝙ licet in tribus personis sit indifferẽtia in
actione quantũ ad incarnatione͂ filij: nõ tame͂ est
indifferentia in relatione respectu incarnati: sicut
nec sequitur: est indifferẽtia in essentia: ergo in re-
latione. Actio autẽ hm̄õi essentialis est: si autem
esset actio siue vt actio personalis vt generare spi-
rare: ⁊ hm̄õi. bene sequeretur. quia ad hm̄õi actio
nes siue vt actiones sequuntur per ꝯformitatem
relationes ⁊ proprietates personales. s. ꝫ ad identi
tatem actionũ ⁊ diuersitatẽ idẽtitas ⁊ diuersitas
relationũ ⁊ proprietatum: non autẽ sic est de actio
nibus essentialibus: ⁊ sic quãdoqꝫ sic: hoc non est
necessitate consequentie formalis sed materialis.

Ad secũdum.

¶ Ad aliud quod obijcitur ꝙ tota trinitas dicit̄
pater noster ⁊c. dicendũ ꝙ nõ est simile de nobis ⁊
de xp̄o hoĩe: gratia em̄ inhabitãs que est in no-
bis a trinitate facit nos filios dei: nõ naturales sꝫ
adoptiuos: cuiusmodi filiatio xp̄o non conuenit.
Gratia aũt que est in xp̄o a trinitate: que quidem
gratia est gratia vnionis: facit xp̄m filiũ dei natu
ralẽ. Naturalis autẽ filius non potest dici nisi dei
patris ꝓpter rationẽ supradictã: ne scꝫ accedat in
diuinis relationũ ⁊ proprietatũ confusio. Licet igi
tur in xp̄o sit gratia gratũfaciens superaddita na
ture: qꝛ etiã est supaddita gratia vnionis: ⁊ ꝓpter
quã est filius per naturã ⁊ a qua proprie est filius
non autem est filius naturalis trinitatis per gra
tiã: que est superaddita nature: que solũ gratũ fa-
cit nõ debet ab hac gratia dici filius trinitatis vel

Ad tertium

spiritussancti. ¶ Ad hoc qđ obijcitur: ꝙ tãto ma-
gis efficitur filius ⁊c. dicendũ ꝙ intelligit̄ de filia
tione sm̄ ꝙ cõiter se habet ad filiatione͂ ꝑ gratiã
⁊ ad filiatione͂ per naturã: ⁊ qꝛ ceteris hoĩbus cõ-
uenit solũ esse filios per gratiã nõ filios per natu
rã: xp̄o autẽ homini cui nõ est datus spiritus ad
mensurã: per gratiã vnionis cõuenit esse filiũ pa-
tris per naturam: ideo magis effectus est filius ꝙ
alius. vñ in ps̄ sup illud. Me suscepit dextera tua.
glo. i. sapientia tua verbũ tuũ. In xp̄o em̄ homine

Ad quartum

⁊ nos in illo sumus assumpti: sed diuerso modo. il
le per vnione͂: nos per adoptione͂. ¶ Ad aliud dice͂
dum: ꝙ licet tota trinitas fecerit hoĩem illum: vn
de potest dici filius trinitatis per creationem siue
spiritussancti. hec em̄ cõceditur: iste hõ est filiꝰ spi
ritussancti ꝑ creatione͂: prout iste homo dicit sup-
positũ siue indiuiduũ hoĩs: nõ ꝑsonã filij. hec em̄
non conceditur: filius dei est filius spiritussancti
per creatione͂: qꝛ habitudines seu proprietates fi-
lij ⁊ spiritussancti nõ respiciũt se correlatiue. vnde
nullo modo dicendũ est filius dei filiꝰ spiritussan

Obijcitur.

cti. ¶ Si aũt obijciat̄. filius dei est homo ille qui
est filius spiritussancti per creationem: ergo est
filius spiritussancti per creationem. Dicendũ ꝙ
non sequitur: qꝛ ⁊ si aliqua que dicũtur de isto ho
mine dicuntur de filio dei: nõ tñ quecunqꝫ: vtpote
que dicta ponunt cõfusione͂ personaliũ proprieta
tũ: vel que impediũt habitudine͂ relationũ perso-
nalium: que accideret si diceretur filius dei filius
spiritussancti per creatione͂: qꝛ tunc eade͂ persona
esset spirator ⁊ filius respectu eiusde͂. ¶ Preterea
potest dici ꝙ est loqui de gratia xp̄i sm̄ ꝙ per eam
habitat in eo trinitas: ⁊ est loqui de ea sm̄ ꝙ per il
lam est vnio. primo modo est comparatio xp̄i ho-
minis ad totam trinitate͂: secundo modo est cõpa
ratio illius hominis ad diuinam personam. Se-
cundũ primã cõparatione͂ gratie iste homo est fi-
lius dei: nõ tamen cõuenit concedi ꝙ filius trini-
tatis propter ratione͂ predictam: qꝛ in hac compa
ratione nõ est filius patris vt patris: sꝫ sm̄ ꝙ deꝰ.
Nec filius filij vt filij: sed sm̄ ꝙ deus nec spiritus-
sancti similiter. ⁊ ideo non debet dici filius trinita
tis sed dei. Scđm secundã cõparatione͂ est compa
ratio ad diuinam personã per gratiã vnionis: ⁊ ꝑ
eande͂ gratiã est filius patris per naturã. ⁊ hoc ꝙ
dico iste homo supponit ipsam personam eternã.

Obijcitur.

¶ Ad qđ obijcitur de cõmunicatione ydiomatuꝫ
dicendũ ꝙ hec cõmunicatio nõ est generaliter om
nium: sed eorũ que absolute assignantur conueni-
re. Et sunt dispensatiue assumpta ad hominis re-
paratione͂: cuiusmodi sunt infirmitas siue penali
tas moriendi: patiendi fame͂: sitim ⁊ alia hm̄õi: ꝗ

Ad quintum

hominis congruunt reparationi ¶ Ad qđ obijci
tur. ꝙ ratione additionis medie nature: scꝫ anime
debet spũssanctus dici pater. dicendũ ꝙ nõ est si-
mile de naturis extremis ⁊ media: suprema em̄ na
tura prout est ipsius filij siue filius est de substan-
tia patris seu de ipso patre per conformitate͂ prin-
cipalem: ꝓpter qđ cõuenit illi modus essendi a pa
tre: ꝗ est ꝓprius filio. Similiter ⁊ infima natura:
scꝫ caro xp̄i est de carne ꝟginis. Habet em̄ esse sm̄
carne͂ a carne virginis ꝓpter qđ illi conuenit mo
dus essendi a beata virgine: ꝗ est ꝓpriꝰ filio. Sed
natura media scꝫ anima exit in esse per creatione͂
vñ nõ est ex aliquo per acceptione͂ esse de substan-
tia alicuius. vñ quantum ad aĩam nõ conuenit ei
modus aliquis qui sit propriꝰ filio. Qꝛ igit̄ filius
quantum

Ad sextum.

quãtũ ad naturã sup̄mã est de substantia patris:
quantũ ad carnem susceptã de substantia matris
dicitur filius patris ⁊ matris ratione illius dupli
cis nature habite siue modi existendi. ¶ Ad illud
quod vltimo obijcitur, quare non est filius spi-
ritussancti: ex quo est de spiritusan. dicendũ ꝙ esse
de aliquo dicitur tripliciter. Aut sicut de materia
aut sicut de substantia: aut sicut de potestate. So
lo medio modo esse de aliquo ponit filiatione͂: dũ-
modo addatur similitudo nature speciei: sm̄ ꝙ
dicit Ioh Damas. ꝙ generare est simile de sua sub
stãtia producere. Scđm primũ modũ producitur
pediculus de hoĩe. scđm modum scđm filius a pa-
tre: sm̄ modũ tertiũ opus siue affectus ab artifice
⁊ hoc vltimo modo dꝛ cõceptio de spũsancto sm̄ ꝙ

Hugo.

dicit Ambro. ⁊ Hugo. de san victo. in lib. de sacra-
mentis. Nõ idcirco pater xp̄i dicendus est: qꝛ eius
amor conceptione͂ virginis operatus est: ⁊ non de
sua essentia virgini seme͂ partus tribuit: sed de car
ne propria virgini substantiam ministrauit. Xp̄s
ergo ⁊ de virgine est natus: ⁊ de carne virginis car
nis substãtiam accepit. Spiritussanctus nãqꝫ vir
gini superuenit: vt per eius operationem caro xp̄i
de carne virginis formaretur.

Ad maiorem euidentiam.

Querit̄ qualiter grã dicat̄ naturalˀ xp̄o. Respõdeo.

predictorũ querit̄ hic incidenter de gratia xp̄i: quali
ter illi dicatur naturalis: cũ gratia ⁊ natura ex op
posito diuidant̄. ¶ Ad qđ dicendũ est: ꝙ naturale
dicitur duobus modis. Uel ꝙ est a natura: ⁊ hoc
modo gratia non fuit naturalis in xp̄o. Uel qđ est
per modũ nature: ⁊ hoc mõ grã dicitur naturalis
qꝛ sicut naturales vires insunt insepabiliter sub-
iecto: ita gratia inseparabiliter inest xp̄o. Natura
le etiã dicitur qđ est rei innatũ a principio sue con
ditionis: ⁊ hoc modo dicuntur habitus natura-
les qui inditi sunt anime a sua creatione. Secun-
duꝫ hũc etiã modũ dꝛ gratia xp̄o naturalis qꝛ ina

Queritur.

ta est xp̄o homini a conditione. ¶ Item queritur
quomodo dicitur xp̄s diuina gratia corporaliter
repletus. Hoc em̄ dicitur. ij Colo. In ipso habitat
oĩs plenitudo diuinitatꝭ corporaliter: cũ cõstet ꝙ
deitas non modo corporali habitet in xp̄o. ¶ Ad
qđ dicẽdum ꝙ illud intelligitur multipliciter sm̄
qđ habetur ibi in glo. Uno modo vt accipiat̄ tro-
pice: vnde dicit glo. Translato verbo vsus est ⁊ pro
pter cõpletione͂ vmbrarũ legalium figurarũ dicit
corporaliter: id est cõpletiue: qꝛ in ipso complent̄
oĩa vt quodãmodo sit corpus ⁊ impletio vmbra
rum legis. i. significationũ illarũ ipse sit veritas.
Alio modo vt accipiatur ad litterã. vnde dicit glo.
Dicit corporaliter qꝛ in xp̄i corpore qđ assumpsit
de virgine tanꝙ in templo habitat deus. Uel pos-
set alio modo intelligi: ꝙ dicitur corporaliter sm̄
modum trine dimensionis qua determinatur cor
pus. Est enim deus in rebus tribꝰ modis. In om-
nibus creaturis est per continentiam ⁊ conserua-
tionem. In sanctis est per gratiã ⁊ caritatem. In
xp̄o ꝟo est per vnione͂. Primus modus ꝯparatur
dimensioni longitudinis: qꝛ sm̄ illum modũ dicit̄
Sap. viij. ꝙ attingit a fine vsqꝫ ad finem fortiter ⁊
disponit oĩa suauiter. Secũdus modus cõpara
tur dime͂sioni latitudinis: qꝛ caritas est latitudo
spiritualis: vnde ps̄. Ois cõsummationis vidi fi-
nem latũ m. t. n. Tertius modus qui est per vnio-
nem cõparat̄ profunditati qꝛ ille modus intimus
est. Ephe. iij. Ut possitis cõprehendere ꝗ sit longi
tudo quãtũ ad primũ: latitudo quantũ ad scđm:
⁊ profundum quantũ ad tertium: vt sublimitas
referatur ad humanã naturã ꝗ sublimata est ad
vnionem cũ diuina: ⁊ profundum referatur ad di
uinam que intime ꝑ vnitate͂ persone vnita est ad
humanã: qꝛ ergo hoc triplici mõ est deitas in xp̄o
ideo dicitur repletꝰ gratia corporaliter: vñ in ps̄.
super illud. Mõs in quo beneplacitũ est deo habi
tare in eo. glo. Uerbum habitabit eũ. i. hoiem xp̄s
vsqꝫ in fine͂ qꝛ personaliter vnitus est ei: in quo ha
bitat oĩs plenitudo diuinitatꝭ corpaliter. Sic em̄
vtiqꝫ verbũ in carne vt etiã verbũ caro factũ solũ
diceretur. ideo hõ verbo in vnã ꝑsonã copularet̄.

Questio. ix. de sancti-
tate conceptionis.

Consequenter que-
rendum est de sanctitate cõceptio-
nis ⁊ hoc tripliciter. Primo quan-
tum ad sanctitate͂ concipiẽtis ma-
tris. Secũdo quantũ ad sanctitate͂
concepti filij. Tertio quantũ ad perfectione͂ dñici
corporis. ¶ Querit̄ igit̄ in parte ista. Primo quo
ruꝫ sit sanctificatio. Secũdo de sanctificatiõe bea
te virginis in quo statu potuit sanctificari. Ter-
tio de sanctificatiõe eius in conspectu saluatoris.
Quarto de ꝑfectione dñici corporis.

Membrum primum.

Querit̄ quorũ sit sanctificatio.

Primo queritur quoꝝ sit sanctificatio vt
pateat quid sit ⁊ in quo casu fuerit virgi
nis sanctificatio vel a quo fuerit sancti
ficata. Circa quod queruntur duo. Pri
mo vtrũ sanctificatio sit rei rationalis solũ. Secũ
do vtrũ sit rationalis rei que est xp̄s: an rei ratio-
nalis que est pura creatura.

Articulus primus.

Utrũ sanctificatio sit rei rationalis tantum.

Ad primũ arguit̄ sic. Cũ sanctificatio op
ponit̄ peccato vbi nõ erit peccatum: nec
erit sanctificatio Sed peccatũ nõ est po
nere in re irrationali: ergo nec sanctifica
tione͂: ergo sanctificatio solũ ẽ in re rõnali. ¶ Ad
oppositũ. In vltimo Exo: ⁊ fere ꝑ totã lege͂ inueni
mus tabernaculũ sanctũ ⁊ oleo vnctiõis sanctuꝫ:
⁊ vasa sancta ⁊ vestes sanctas: sicut vestes Aarõ et
hec oĩa sunt res irrationales. Sꝫ vbi est sanctitas
⁊ sanctificatio. Nõ ergo solũ ẽ in re rationali san-

Responsio ꝙ sanctitas multiplex.

ctificatio. ¶ Respõsio dicendũ. ꝙ sanctificatio ni
hil aliud est ꝙ motus ad sanctitate͂: sicut dealba-
tio dicit̄ motus ad albedine͂. Sed sanctitas dicit̄
quattuor modis. Est em̄ sanctitas per dedicatio-
nem ad cultum dei. Et est sanctitas per emunda-
tione͂ a peccato. Tertio modo dicitur sanctitas in
scriptura ipsa abstractio a carnali actu. Quarto

Sanctitas dedicatiõis cultus dei.

modo dꝛ sanctitas ꝑ ꝯfirmatione͂ in bonũ. ¶ Sã
ctitas ꝟo per dedicatione͂ ad cultũ dicit̄ cõmisisse.
vnde cõuenit ⁊ rei rationali: ⁊ irrationali: dũmo-
do sit dedicata ad cultum dei. Ab hac sanctifica-
tione dicebantur nazarei sancti: qꝛ dedicati erant
ad cultum dei vt habetur nume. vj. Nõ nõ debe͂t
nazarei bibere vinũ: nec radere comã: ⁊ postea ad-
dit de ritu eorũ ita faciet vnusquisqꝫ ad perfectio-
nem sanctitatis sue. Hoc etiã modo dicebant̄ sa-
cerdotes sancti: sicut ptꝫ. viij. Leui. Ubi loquitur
de consecratione sacerdotũ: qui sunt cultui diuino
mancipati vel dedicati: posuit laminã aureã cõse-
cratã in sanctificatione. Et hoc etiã modo dicunt̄
xp̄iani sancti: qꝛ dedicati sunt ad cultum dei in ba
ptismate. Hoc etiã modo dicuntur res irrationa-
les sanctificate tabernaculũ sanctũ ⁊ vasa sancta
Nume. vj. Cõpleuit moyses tabernaculũ vnxit et

Sctitas emūdata a peccato.

sanctificauit. ¶ Secunda est sanctitas per emundationē a peccato de qua habetur.vj.ad Ro. Nūc aūt liberati a peccato serui facti dei habet͛ fructū in sanctificatione. Et similiter ad Thessa.iiij. Nō vocauit nos deus in immūdiciā: sed in sanctificationē.

Et a carnali actu.

¶ Tertio modo est sanctitas ꝑ abstractionem a carnali actu. de quo Exod.xix. precipit moysi vt sanctificet populum. Vade inquit ad populū ⁊ sanctifica eos hodie ⁊ cras: ⁊ lauēt vestimenta. Et dicit glo. ꝙ sanctificatio ista erat abstinentia a mulieribus. De hac.j.Reg.xxj. vbi querit si mūdi sunt pueri maxime a mulieribus. Sunt ne vasa puerorum sancta. Et respōdet dauid. Et quidem si de mulieribus agitur cōtinuimus ⁊c.

Sāctificatio ꝑ cōfirmationem.

¶ Quarto modo est sanctitas vel sanctificatio per confirmationē in bonū ps. Dñe q̄s habitabit in taber.tuo: aut quis reqe.in mon.s.t. innocens manibus ⁊c. Per montē sanctū significat confirmationē. vnde sanctū vno modo idem est qđ cōfirmatū: sctm̄ alio modo grece: idē est qđ agyos: ab a qđ est sine: ⁊ gyos terra. vñ sctm̄.i. sine terra. Et per terram significatur peccatū vel culpa: hoc est sanctū ꝑ emundationē a peccato. Scđm ergo primū modum est sanctificatio rei rōnalis ⁊ irrationalis: ꝭm alios modos est solū rei rationalis.

Articulus secundus.

Vtrū sctitas sit rei rōnalis q̄ est xp̄s an pure creature

C Onsequenter queritur vtrum sanctificatio sit ipsius xp̄i: ⁊ videt͛ ꝙ nō. Dañ. ix. Cum venerit sanctus sctōꝝ. glo. dicit. Xp̄s q̄ est sanctus nō debet dici sanctificatus: ergo sanctificatio nō debet dici de xp̄o. ¶ Item sanctificatio est motus de non sancto ad sanctum: sed xp̄s nunꝙ̄ fuit nō sanctus. ergo non potest dici sanctificat᷑.

Contra.

¶ Cōtra Hiere.j. Priusꝙ̄ exires de ventre sanctificaui te. glo. Quidā hūc locum sup saluatorē intelligūt: qui priusꝙ̄ in vtero virginali formaret͛: ⁊ anteꝙ̄ exiret de vulua est sanctificatus. ¶ Itē.xij.Joh. ⁊ loquit͛ filius dei ad patrem. Ego ꝓ eis sanctifico meipsum. Glo. Augu. Ego me hoīem sanctifico in me verbo. Sed talis est sanctificatio xp̄i: ergo xp̄s est sanctificat᷑.

Responsio.

Solutio dicendū: ꝙ sanctificatio est motus ad sanctitatē. Hoc aūt pōt esse dupliciter: q2 oīs motus est ab aliquo in aliquid. Sanctificatio aūt dicit motū in sanctitatē: vñ sanctitas est terminus in quē ipsius sanctificationis. Sed motus in sanctitate dr̄: aliqñ de sancto in sanctū: aliqñ de nō sancto in sanctū. Et motus de nō sancto in sanctū est dupliciter: q2 nō sanctū pōt dici ꝑuatiue: siue contrarie vel negatiue. Nō sanctū negatiue pōt dici de eo qđ nō est: q2 illud qđ nō est. est nō sctm̄. Nō sanctū cōtrarie vel priuatiue dr̄ de eo qđ est tm̄ priuatū sanctitate: siue habēs cōtrariā dispositionē ad sanctitatē: sicut aliq̄s peccator. Sāctificatio v̄o de non sctō dr̄ vel q2 de nō sctō negatiue: vel de nō sctō priuatiue: siue cōtrarie. Sāctificatio v̄o q̄ est de non sancto negatiue illa fuit in xp̄o hoīe in ipsa incarnatione sua. s. quādo creabatur ei᷑ beata aīa: pri᷑ fuit dicere de ea nō sanctū: q2 prius fuerat nō ens. In sua aūt creatione fuit mutata de nō ente in ens ⁊ de nō sancto negatiue in sanctū. Et hoc mō loq̄tur glo. Hiere.j. Alio modo dr̄ sanctificatio mot᷑ de nō sancto priuatiue siue ꝯtrarie in sanctū: ⁊ ista sanctificatiōe sanctificatus fuit Johannes baptista in vtero: quia Johannes ante sanctificationē fuit priuatus sanctitate ⁊ habebat dispositionem cōtrariam: sc3 culpam originalem. Hoc etiā modo sanctificatur quilibet paruulus in baptismo. Hec autē sanctificatio nō fuit in xp̄o. q2 xp̄s homo nunꝙ̄ fuit ꝑuatus sanctitate. Sanctificatio vero que est motus in sanctitatē de sancto est dupliciter. Vno modo cum mouetur aliquis de minori sanctitate in maiorem sanctitatem. Alio modo nō q2 moueatur in maiorem sanctitatē: sed q2 mouetur in cōtinuationē sanctitatis.

Joh.xvij.

De sanctitate ꝑmo modo habemus Joh.xvij. vbi xp̄s orat patrem ꝓ apostolis dicens. Pater sanctifica eos in veritate. ⁊ tamē iam erāt sancti apostoli. Glo. dicit. Sicut gratia tua incepta est sanctificatio ꝑ quam iam non sunt de mundo: ita eadem gratia perseuerent in veritate. i. in sanctitate que est in ꝑseuerantia vt de sanctitate iusticie presentis perueniant ad sanctitatē iusticie finalis. Vnde pat3 ꝙ sanctificatio ibi dicit motum in maiorē sanctitatem. Loquendo autē de sanctificatiōe alia que est in cōtinuationem et extensionem sanctitatis: hoc modo sanctificantur illi qui sunt in patria: ⁊ nō est sanctificatio proprie motus. q2 tota simul in sc: sed propter cōtinuationē dicitur quasi motus. Illi enim qui sunt in patria semper cōtinuātur in sanctitatem. sicut lucere dicit quādam extensionē ⁊ cōtinuationē. ⁊ hoc modo est sanctificatio in xp̄o: cum dicit͛ in Johā. Ego ꝓ eis sanctifico meipsum. i. cōtineo me in sanctitate: vt a me recipiant sanctitatē. ⁊ in glo. similiter ego me hominē sanctifico in me verbo.

Membrum secundum.

De sctificatione btē v̄ginis in quo statu potuit sanctificari.

C Onsequēter queritur de sanctificatiōe beate virginis. In quo statu potuit sanctificari. Et circa hoc plura queruntur. Primū est an ante cōceptionem fuerit sanctificata. Secūdum est an in conceptione fuerit sactificata. Tertiū est an post cōceptionē ante infusionē anime fuerit sanctificata. Quartu3 an post aīe infusionē fuerit sanctificata in vtero matris sue. Quintū a quibus fuit sanctificata.

Articulus primus.

An btā virgo ante suā cōceptionem fuit sctificata qđ sic. Arg. primū.

AD primū ergo arguit͛ sic. xj. ad Ro. dicit͛ Si radix est sancta: ⁊ rami sunt scti. S3 sic se habēt parētes btē v̄ginis ad ipa3 sicut radix ad ramū. Si ergo in parētibus beate v̄ginis potuit esse sanctificatio ⁊ infusio sctitatis. ergo ram᷑. s. b. v̄go potuit in eis sanctificari. Sed q̄cq̄d potuit ei boni cōferri est ei collatū. ergo ipsa fuit sctificata in parētib᷑ suis ante cōceptionē.

Scđm.

¶ Itē. v. ad Ro. Nos peccam᷑ oēs in adā. ergo oēs peccamus in radice. Sed sanctificatio cū sit ꝑ infusionē gratie opponitur pctō. ergo nos oēs potuim᷑ sctificari in radice. ergo ⁊ beata v̄go: cū fortior sit gratia ad sctificationē ꝙ̄ culpa ad ꝯdemnationē. Sed quicq̄d potuit habere boni habuit. hoc supponim᷑: ergo fuit sanctificata in radice. sc3 in parētibus ante ꝯceptionē.

Cōtra. Bern.

¶ Contra. B. in epl'a. ꝯtra lugdunenses canonicos mouet questionē de sctificatione virginis dicēs. Dicitur ne sanctificata q̄tenus iā sctā cōciperet͛ ac per hoc sctūs vocaret͛ ꝯceptus: ⁊ obijcit ꝯtra hoc. Nō valuit ante sctā esse ꝙ̄ eēt. Sed nō erat anteꝙ̄ cōciperet͛: ergo nō potuit sctificari anteꝙ̄ cōciperet͛. ¶ Itē ephe.ij. Eramus oēs natura filij ire. S3 natura ista se extēdit vsq3 ad beatā virginē: ergo beata virgo fuit filia ire. Non ergo sanctificata ante cōceptionem in pentibus. Gratia ergo huius q̄ritur quare nō potuit sanctificari in parentibus.

Rn̄sio.

¶ Solutio. dicendū ꝙ duplex est sanctificatio. s. sanctificatio

sanctificatio nature. et sanctificatio ꝑsone. Sanctificatio persone est ꝑ presentem gratiā. Sanctificatio nature non erit nisi ꝑ futuram ecclesiam. q2 ibi sanctificabit͛ natura. s. in gloria. ꝓut innuitur. j. Cor.xv. In resurrectiōe eni sanctificabit͛ natura ipa q2 tūc fiet ꝭmo q̄ script᷑ est. Vbi est mors victoria tua: vbi est mors stimulus tu᷑: Et appellat stimulū fomitem. Sāctificatio aūt q̄ est ꝑ baptismū ⁊ que est per presentē gratiā nō est sanctificatio nature sed sanctificatio solū persone. sed fomes adhuc remanet post baptismu3 in natura ⁊ trāsfundit͛ ꝑ generationē in totā naturam ꝓpter hoc nō est generatio sine peccato q2 natura nō est sanctificata: ⁊ per generationē transfunditur natura: ideo necesse est vt qđ generat͛ in generatione cōtrahat peccatū. Et ꝓpter hoc beata virgo non potuit in parētibus suis sanctificari. immo necesse fuit ꝙ in generatione sua cōtraheret pctm̄ a parētibus. Erat etiā in ipis ante conceptionē ꝙ̄tum ad rationē nature ⁊ nō ꝑsone. ⁊ ꝓpter hoc in ipis sanctificari nō potuit.

Sol͛. ad. j.

¶ Ad primū obiectu3 dicēdum ꝙ est sanctitas nature ⁊ ꝑsone. Licet ergo radix sit sancta ꝙ̄tū ad ꝑsonā non tamen ramus est sanctus. Sed radix beate v̄ginis. i. parentes eius nō potuerūt sanctificari ꝙ̄tū ad naturā: sed ꝙ̄tu3 ad personā. Cum ergo natura in parētibus sit radix ipa. a qua ꝓcedit per generationē. cū illla non potuerit sanctificari: nec beata virgo in illa radice. Et iterū loquit͛ apl'us ibi de iudeis ⁊ cōtra illos q̄ despiciebāt iudeos afferētes ꝙ nō saluarent͛. ꝓpter qđ ostendit apl'us ꝙ iudei aliquando saluabunt͛. q2 radix. s. parentes eoꝝ sicut scti patres saluati sunt. ergo rami saluabūtur sc3 iudei. q2 sunt aliquādo imitaturi fide3 sanctoꝝ patrū. ⁊ hoc est ꝭm viā predestinationis: ⁊ nō nature. q2 ita preordinatū est a deo. Nec loquit͛ de oībus iudeis: s3 in genere loq̄tur. q2 aliquādo saluabūtur. ⁊ sic patet ꝙ nō facit hec autoritas ad ꝓpositū.

Ad scđm.

¶ Ad aliud dicendū sicut dictū est ꝙ peccatum ꝑsone corrumpit naturā sicut peccatū ade. q2 ab eo dependebat tota natura hūana. Sanctificatio vero que est ꝑfectio ꝑsone nō potuit sanctificare natura3. vnde si adā esset sanctificatus: nō ideo esset sanctificata natura humana. vnde sanctificatio ī radice redit in sanctificationē persone: ⁊ nō nature. quare ergo nō educitur ratione persone sed ratione nature. vnde vis generatiua est vis nature ⁊ nō persone nisi ratione nature. ideo nō potuim᷑ in adā sanctificari. nec eadē ratione beata v̄go in parentibus suis. q2 educimur ex parte illa ex qua nō est sanctitas. s. ꝑ viam nature. Via aute3 nature nec natura potuit sanctificari per adam.

Articulus secundus.

Vtrū btā virgo in sua cōceptione sit sctificata.

C Onsequēter queritur vtrū beata virgo potuit sanctificari in cōceptione sua. et ostendit bea. B. ꝙ nō. dicēs. Forte inter amplexus maritales sanctitas ipi cōceptioni se immiscuit vt simul sanctificata fuerit ⁊ cōcepta. ita forte dicet͛.

Nō post cōceptionē sit sanctificata.

¶ Sed ꝯtra hoc obijcit sic Sed hoc inq̄t non admittit ratio quomodo nāq3 aut sanctitas absq3 spū sanctificante aut sancto spūi societas cum peccato fuit. aut pctm̄ quō non fuit vbi libido nō defuit.

Bern.

¶ Itē. B. Ante cōceptionē mīme sanctificari potuit. q2 nō erat: sed nec in ipo cōceptu ꝓpter pctm̄ qđ inerat. Restat ergo vt post ꝯceptū ī vtero iā existēs sctificationē accepisse credat͛ que excluso peccato sanctā fecit natiuitatē: nō tamen cōceptionē. ergo post cōceptionē nō in cōceptione fuit sanctificata. ¶ Itē. B. per ꝯparationē ad xp̄m. Si paucis filioꝝ hominū datu3 est cū sctitate nasci: nō tamen concipi. vt vni sane seruaret͛ ꝓrogatiua sancti cōceptus vel sanctificationis in cōceptu. Cū ergo xp̄s habeat ꝓrogatiuā sancti cōceptus: patet ꝙ aliq̄s ali᷑ nō fuit sanctificatus in cōceptu ergo nec beata v̄go. ¶ Itē. B. Solus iesus de spū. s. cōceptus. q2 solus ante ꝯceptū sctūs. quo excepto respicit vniuersos. qđ vnus hūiliter cōfitet͛ In iniq̄tatibus ꝯceptus sum ⁊ in peccatis cōcepit me mater mea. Solus ergo xp̄s cōceptus est absq3 peccato. nō ergo. b. v̄go fuit in suo ꝯceptu sctificata. ¶ Itē si. b. v̄go nō fuisset cōcepta in peccato: ergo nō fuisset obligata peccato nec hūisset reatū pcti. Si ergo qđ nō h3 reatū peccati nō indiget redēptione. q2 redēptio est propter obligationē ad pctm̄ ⁊ ad reatū peccati. ergo non indigeret redēptione ꝑ xp̄m. qđ ꝭm catholicā fidē nō est ponēdū. ¶ Itē saluator noster sicut ꝓ liberādis oībus venit. ita nullū a reatu liberu3 repit. ergo nec beatā virginē inuenit liberā a reatu pcti. ergo cōcepta fuit in peccato. nō ergo sanctificata fuit in cōceptu suo.

Contra.

Ad oppositū. Coitus cōiugalis pōt esse meritori᷑ sicut dicit Aug. vt fuit ī abrahā. qñ Sara cōcepit ysaac: q2 hoc fecit ex obedientia. Sed vbicūq3 est meritū: ibi est gratia mouēs. vbicūq3 est gratia mouēs: est ibi presentia spūssancti. Sed vbicunq3 est ꝑsentia spūssancti: ibi potest esse sanctificatio. ergo in coitu coniugali pōt esse sanctificatio. Cū ergo gloriosa v̄go cōcepta fuerit in coitu cōiugali: ibi potuit sanctificari: sed quicquid potuit ei dari datum est ergo datum est ei ꝙ esset sanctificata in conceptu suo.

Triplex coit᷑ cōiugalis.

¶ Item vt distinguūt theologi. Coitus coniugalis est tripliciter. Aliqñ est meritorius. aliquando licitus aliqñ illicitus. Et intelligat͛ illicitus coiter ꝙ̄tu3 ad veniale pctm̄ ⁊ mortale. Coitus v̄o meritori᷑ est dupliciter. Quia aliquādo fit causa ꝓlis suscitande ad cultu3 dei. sicut si hō moueret͛ per charitatē ad suscitādū ꝓlem ad cultu3 dei in coitu maritali vel ꝯiugali: iste coitus esset meritorius: sicut fuit in abrahā q̄ suscitauit ꝓlē dño. ⁊ ipm̄ ad hoc mouit charitas vt generaret filiū. q̄ seruiret deo.

j. Cor. vij.

Alius est cā reddēdi debitū vxori. ⁊ de hoc habet͛. j. Cor. vij. Vxori vir debitū reddat vñ si aliq̄s hō moueretur ad coitū. non cā libidinis sue. sed vt ꝑ hoc redderet vxori sue debitu3. qđ ei debet. q2 vir nō habet potestatē corporis sui sed mulier ⁊ ecōuerso. moueretur ex iusticia. vnde coitus ille ei esset meritorius. deest etia3 coitus qui dicit͛ licitus. sicut quādo mouetur homo ad coitum coniugalem causa fornicationis vitande. ꝭm ꝙ dicit apl's. j. Cor. vj.

j. Cor. vj.

Vnusquisq3 habeat suā ꝓpter fornicatione3. Est coitus ꝯiugalis qui dicit͛ permissus. sicut dicitur coitus fragilis. vt cum aliquis coit cu3 vxore sua non causa vitande fornicationis: nec propter aliquam causam predictam. sed quia querit in vxore sua delectationem suam. quā tamen in altera3 non quereret. postponēdo tamē delectationē suā illi delectationi que est in deo. ⁊ ad coitū istum sequitur peccatum. quia delectatur in creatura. sed tamen veniale. eo ꝙ postponit illam delectationem delectationi que est in deo. Est alius coitus qui dicitur prohibitus. sicut quādo aliquis coit solum cū vxore sua causa libidinis explende. sicut faceret cum meretrice. ⁊ querit in ea delectationē per meretricas blandicias. sicut faceret cū meretrice. ⁊ ad tale coitum sequitur pctm̄ mortale. Ex his ergo habem᷑ ꝙ aliq̄s est coitus ꝯiugalis meritorius. Sed vbi est meritum ibi mouet gratia. ⁊ ibi est presentia spiritussancti. et ita sanctificatio

ergo in aliquo coitu potest esse sanctificatio.ergo beata virgo potuit in cõceptu sanctificari. qꝛ potuit esse meritorius cõceptus.sed datū est ei om̄e bonū qđ potuit.ergo in ꝯceptu sanctificata fuit.

Responsio.

¶ Rn̄sio. Supposito ꝙ alibi disputatur ꝙ coitus cõiugalis possit esse meritorius distinguendū.ꝙ est cõsiderare coniugalem coitū meritoriū ſm ꝙ est actus persone vel nature. Prout est actus psone sic est ibi volūtas mouēs Prout actꝰ est nature.sic est ibi natura mouēs:sed differēter.quia inq̄tum est ille actus a volūtate mouente:sic etiam ibi mouet charitas inq̄tū est a natura mouente: sic etiam ibi mouet fomes peccati.quia sic ille actus ordinatus est ad peccatū Ade ⁊ ex fomite peccati. Uolūtas enim mouet ibi ſm ordinem charitatis.⁊ a parte illa est meritorius. Natura autem mouet ibi ſm inordinationē fomitis. ⁊ a parte illa est libido in coitu ⁊ peccatū. Sed cõceptio sequitur ad coitū;⁊ respicit naturam mouentē: ⁊ non volūtatem. Conceptio enim dicit commixtionē. que est in principijs seminalibus viri ⁊ mulieris. que commixtio fit per naturam.⁊ ideo natura est mouēs coniunctum in conceptione. A parte autē illius cõmixtionis est libido. Et propter hoc dicit B. Quomodo peccatū non fuit vbi libido non defuit. Licet ergo coitus ex vna parte posset esse meritorius nunq̄ tamē cõceptio poterit esse meritoria:⁊ ita nec sanctificatio in cõceptionē. Et ideo beata ỽgo i sua cõceptiõe sanctificari nõ potuit.

Articulus tertius.

An btā virgo post suā cõceptionē añ aie ifusionē fuit sctificata.
Arg.primū.

Consequēter queritur vtrum beata virgo post suā conceptionē fuerit sanctificata ante infusionem aīe.ita ꝙ caro eius esset sanctificata anteq̄ infunderetur anima in ea. Et ostēditur ꝙ sic.sicut in Luce.j.habetur de beato Jo. quādo beata virgo salutauit Elizabeth post annūciationē angeli ei factā.s.ꝙ conciperet saluatorē:exultauit in gaudio infans in vtero.dicit glo. Nondū in eo erat spiritꝰ vite.⁊ tamē iam erat spūs gratie. Si ergo qđ datū est Johi nõ debet denegari gloriose ỽgini:patꝫ ꝙ ante anime eius infusionē in carne fuit caro eius sanctificata

Scōm.

¶ Item Hiere.j.dixit dn̄s ad hiere. Priusq̄ te formarē in vtero noui te.⁊ priusq̄ exires de vētre sanctificaui te Sed noscere dei est dupliciter.qꝛ est noticia simpliciter:⁊ est noticia approbationis. Noticia simpliciter est qua nouit bona ⁊ mala indifferēter. Noticia approbatiõis est qua solū nouit bona.⁊ qua approbat ipa bona:ſm quā dicit dominus Math.xxv. Nescio vos Cõstat ꝙ dominꝰ loquitur ad hiere.de noticia approbationis. Sed illa nunq̄ est nisi de bono. ergo iaꝫ erat hieremias in statu bono anteq̄ esset formatus i vtero. Sed ante formationē corporis nõ infunditur anima.ergo ante infusionē aīe erat in statu bono. Sed qđ datū est hiere.nõ debuit negari beate ỽgini. ergo ipa fuit sanctificata in vtero ante infusionē aīe.

Contra.

¶ Cõtra. Nihil pertinet ad gratiā qđ nõ ꝑtinet ad gloriā quia gratia ordinata est ad gloriā. Sed Aug.dicit in li.de ciui.dei de abortiuis ꝙ nõ. pertinēt ad gloriā resurrectiõis.qꝛ nihil ꝑtinet ad gloriam resurrectionis nisi qđ cecidit per mortē. sed illi nõ ceciderūt per mortē:qꝛ nūq̄ habuerūt vitā. vnde nõ ꝑtinent ad resurrectionis gloriā. Similiter cū caro ante infusionem anime nullo mõ ꝑtineat ad gloriā qꝛ dato ꝙ nunq̄ animetur nūq̄ glorificabitur.ergo nullo mõ ꝑtinet ad gratiā. Sed sanctificatio est ꝑ gratiā ergo ante infusionē aīe non põt sanctificari. ¶ Itē.xxj.Exo. hēmus legem de percutiēte mulierem pregnantē. et distinguit ibi in glo.ꝙ si puerpium fuerit informe:ille nõ debet dānari nec iudicatur hõicida.sed solum punitur pena pecuniaria:⁊ nõ morte. Si aūt puerperiū fuit formatū:ille debꝫ iudicari homicida. Ante informationē autem non est fetus aīatus. Uidemus ergo ꝙ lex dei nõ computat fetū ante aīationem. ergo nullo modo põt sanctificari ante aīationē.

Rn̄sio.

¶ Solutio dicendū ꝙ caro ante aīationē nullo modo põt sanctificari.⁊ ratio huiꝰ est :qꝛ corpus nostrū de se est corruptibile:nec habet de se naturam ꝑpetuationis ad esse. Sed necessitas perpetuitatis esse inest ipi ex vnione ad aīam rationalem:que est substātia perpetua.vnde ex hoc ꝙ ꝑficitur imprimitur ei vita rationalis.ex vnione retinet corpus humanū possibilitatē ad vitam perpetuā ⁊ necessitatē resurgēdi:sic autē non est in corporibus alijs aīatis.qꝛ nõ habent ordinē nec vnionē ad formā perpetuam.qꝛ aīa vegetabilis ⁊ sensibilis.q̄ sunt perfectiones alioꝝ corporum aīatorū sunt corruptibiles. Patet ergo ꝙ corpus humanum accipit ex vnione ad animā possibilitatē ad gloriam. Cum igitur gratia ordinetur ad gloriā :similiter accipiet possibilitatē suscipiendi gratiam per vnionē sui ad animā. Sicut ergo corpus ante aīationem non habet conditionē ꝑ quam possit ordinari ad gloriā.similiter nec conditionem per quā possit ordinari ad gratiam.ergo ante aīationem nõ põt suscipere gratiam.ergo nec sanctificationem:cū sanctificatio sit per gratiam.

Sol.ad.j.

¶ Ad illud qđ obijcitur de Johē dicendum sicut patet in litera.ꝙ tūc erat sextus mensis Johis quando missus fuit angelus ad Mariā ⁊ post eius salutationem accessit ipa ad Elyzabeth ⁊ salutauit eam :⁊ ad vocē ipius exultauit puer in gaudio in vtero Sed sicut dicit Aug.iuxta sententiam medicorū corpꝰ formatur vsq ad.xl.dies quo formato anima infunditur. Et sic sexto mense est corpus animatū: ⁊ viuificatū ergo in Johe erat iam aīa et spiritus vite. Sed tūc queritur quomodo dicit glo.ꝙ nondum in ipo erat spūs vite. Dicendum ꝙ aliquando dicitur res esse quando innotescit.aliquādo non esse cū non innotescit. Qđ ergo dicitur ꝙ nondū erat in ipo spūs vite:hoc est verum q̄tum ad manifestationē qꝛ nõ adhuc innotescebat ꝙ haberet spiritū vite. q̄tum vero ad vegetationē ⁊ viuificationē erat ibi spūs vite sed nõ apperebat q̄tū ad motū.

Ad scōm.

¶ Ad aliud qđ obijcitur de hiere. Priusq̄ ⁊c. noui te.dicēdum.ꝙ ibi loquitur de noticia approbationis. Sed noticia approbationis est duplex. quedā ſm predestinationē.quedam ſm presentē iusticiā.prima non ponit bonū in actu:sed bonū futurū.secunda ponit presentis gratie bonum in actu cognito. Cū ergo dicit priusq̄ ⁊c.noui te.intelligitur de noticia approbationis ſm predestinationē: que non ponit bonum vel gratiam in presenti actu.sed in futuro ipso cognito. Illud ergo noscere non ponit sanctificationem in Hiere.ante formationem:sed in futuro ſm predestinationem.⁊ hoc est qđ dicit.b.B.de hiere. Pulchre inter figurationem in vtero.⁊ ꝑturitionem ex vtero diuinum distinxit oraculum.vt illā tm̄ precognitam.s.figurationem vel formationē istam.s.parturitionem sanctitatis munere preornatam ostēderet.ne quis ꝓphete prerogatiuam putauerit de sola prescientia existimādam. Et sic patet ꝙ ante figurationem fuit tantummodo sanctificatio in Hiere.vt precognita ⁊ approbata et non in actu. sicut possum dicere. ꝙ ante creationem mūdi nouit nos noticia approbationis.

Articulus.iiij.

Articulus quartus.

U.post infusionem aie in vtero matris sue fuit sanctificata.

Consequenter queritur an post infusionē aīe fuerit sanctificata in vtero matris sue. Quis ista q̄stio mota sit primo lib. in tractatu de trinitate. vbi queritur.quomodo deus sit in rebus ꝑ gratiā ⁊ ostēditur ꝙ nõ fuit sanctificata sicut dicit Augu.ad dardanum Nõ video quomodo edificentur hoīes in domū dei ad habendū in se inhabitātem deum:nisi cū fuerint renati.qđ nõ possunt esse anteq̄ nati. Ex hoc sic obijcitur.

Obiec. Aug. Argu.j.

Nullus põt habere deum inhabitantem in se nisi fuerit renatus.nec potest esse renatꝰ anteq̄ natus ergo nullus anteq̄ natꝰ põt habere deū inhabitantē in se. Si ergo deꝰ inhabitat per gratiā:nullus in vtero anteq̄ sit natus põt habere gratiā. Cum ergo sanctificatio sit per gratiā inhabitantē:patet ꝙ beata ỽgo in vtero matris sue ante suā natiuitatē nõ potuit sanctificari. ¶ Itē Augu.ad dardanum. Illa sanctificatio qua efficimur singuli tēpla dei nõ est nisi renatoꝝ.qđ non nisi nati homines esse possunt. ¶ Sed posset dici qđ legitur ꝙ Joh.⁊ Hiere.fuerunt sanctificati in vtero anteq̄ essent nati. Cõtra quod Aug.obijcit hoc modo.de hominibꝰ ꝯstitutis intra materna viscera.vtrū existimemus eos aliquo sanctificationis modo donari ⁊ hoc ꝓpter Jo.⁊ hiere.tamē illa sanctificatio qua efficimur tēpla dei nõ est nisi renatorum.qđ non nisi nati hoīes esse possunt. Sed illa sanctificatio est ꝑ receptionem gratie. qꝛ ꝑ receptionē gratie efficimur tēpla dei. ergo beata virgo invtero nõ potuit recipere gratiā nec sanctificationē ante suā natiuitatem. ¶ Posset dici ad hoc ꝙ duplex est natiuitas scilicꝫ natiuitas in vtero : et natiuitas ex vtero. Sanctificationem autem ante natiuitatem invtero nemo potest habere. sed ante natiuitatem ex vtero potest. quia iam est infusa anima invtero carni. Et ita dicitur de christo Matth.j. Quod in ea natum est de spiritusancto est. Cõtra opponit Augu. hoc modo. Huic natiuitati q̄.s.est in vtero iam accedit secūda natiuitas q̄ est ex vtero.ergo iā nõ erit scđa natiuitas illa ꝑ quā renasci dicimur:sed tertia. Dn̄s aūt cū huic loqueretur inquit. Nisi quis renatꝰ fuerit denuo ⁊c.eā cõputās primā natiuitatē que fit matre pariēte nõ concipiēte. q̄ fit ex ea:nõ q̄ fit in ea ergo renasci dicitur respectu natiuitatis ex vtero q̄ est matre pariēte:⁊ non respectu natiuitatis in vtero. ¶ Itē iam diceretur tertia natiuitas.quā dominus vocat scđam.ergo cū non possit aliq̄s sanctificari anteq̄ renasci. nõ põt aliq̄s sanctificari in vtero. ¶ Itē si hõ regenerari in vtero põt ꝑ gratiā.cum restat illi adhuc nasci:renascitur anteq̄ nascatur qđ fieri nullo modo põt ergo nec sanctificari põt per gratiā spūs anteq̄ nascatur.qꝛ sanctificari nõ est nisi renasci.ergo virgo nõ potuit sanctificari in vtero. ¶ Itē obijcit Aug.de sanctificatiõe hiere.dicēs. Illa sanctificatio põt nõ incõuenienter ſm ꝑdestinationē intelligi.sicut filios dei appellat euāgeliū nondū renatos. sed ꝑdestinatos solū.cū dicit Joh.xj. Xp̄s erat moriturꝰ vt filios dei ꝯgregaret in vnū.hic vocat filios dei ſm ꝑdestinationē solū.s.nõdū regeneratos.ego sitr in illa sctificatiõe ꝯueniēter põt intelligi. Nõ est igitur instātia de hiere.ꝙ possit fieri sanctificatio ante natiuitatē ex vtero.

Hiero.

¶ Itē hiero. Nõ credas mihi qđ dixero tibi:nisi traxero de nouo vel veteri testamēto. Sed de sctificatiõe ỽginis in vtero nihil inuenitur nec in nouo nec in veteri testamēto.ergo nõ debet credi fuisse sanctificata i vtero. ¶ Ad oppositum. Ber.in ep̄la ad canonicos lugđ. Ego de Hieremia ꝓusq̄ exiret de vulua sanctificatus sit. ⁊ de Joh.bap.nõ secus sentio.qui deū in vtero sensit. ¶ Item hiere.j.dixit dn̄s hiere. Priusq̄ exires de vētre sanctificaui te. Glo. Johes etiā sanctificatus fuit in vtero:⁊ spm̄sctm̄ accepit. ¶ Itē Luc.j. vbi dixit helyzabeth ad mariā. Ut autē facta est vox salutatiõis tue in auribus meis. exultauit infans in gaudio in vtero meo.dicit glo. Ambrosij. Nõ ꝓus mater est repleta spū.s.q̄ filius:sed filius repletus replet ⁊ matrē:⁊ apparet qđ angelꝰ dixerat.ꝙ spū.s.replebitur adhuc ex vtero matris sue. Ex his ergo patꝫ ꝙ iohes fuit sanctificatus in vtero: ⁊ similiter hiere. ¶ Ex his sic arguit. B. Qđ paucis mortaliū cõstat esse collatū:fas certe nõ est tāte virgini fuisse negatū. Sed cõstat alijs collatā esse gratiā sanctificationis in vtero sicut Jo.⁊ hiere.ergo sanctificatio in vtero fuit collata virgini. ergo mater domini ꝓculdubio ꝓus fuit sancta q̄ nata. ¶ Itē Ber. Non fallitur oīno sancta ecclesia celebrans sanctā eius natiuitatis diem. Sed statui in peccato nõ debetur gaudiū nec solennitas sꝫ luctꝰ.ergo cū natiuitati beate ỽginis debeatur gaudiū ⁊ solēnitas:ptꝫ ꝙ eius natiuitas fuit sctā. ergo beata virgo prius fuit sancta q̄ nata.qꝛ si esset nata in pctõ potius esset flendū de sua natiuitate q̄ gaudendū. ¶ Itē Ansel.in li.de ꝯceptu virginali. Decebat vt illius hoīs cõceptio de matre purissima fieret ea puritate:qua maior sub deo neq̄t intelligi. Et ponit rationē huius. Cui deus pater vnicū filiū.quē de corde suo genuit equalē sibi ita dare disponebat:vt naturaliter esset vnus idemq̄ cõmunis dei p̄ris ⁊ virginis filius:⁊ quā substantialiter filius sibi matrē facere eligebat.⁊ de qua spūssanctus opaturus erat.vt de illa cõciperetur et nasceretur ille:de quo ipse ꝓcedebat.⁊ ꝓpter hoc decebat vt illius hoīs.s.xp̄i cõceptio de matre purissima fieret:qua puritate nulla maior possit intelligi sub deo. Sed si nõ esset purificata ⁊ sanctificata in vtero:intelligeretur maior puritas in Johāne. ⁊ Hiere.q̄ in virgine. Si ergo in illis nõ põt intelligi maior puritas q̄ invirgine.relinquitur ꝙ prius fuit beata virgo sctificata q̄ nata. Solutio. Cõcedendū est ꝙ gloriosa virgo ante suam natiuitatē post infusionē aīe in suo corpore fuit sanctificata in vtero matris sue.⁊ cõcedendū etiā ꝙ maiori dono gratie fuit ditata q̄ aliquis alius

Ad obiectum Augu.
Sol'ad.j.

¶ Ad rationes aūt Aug.dicendū.ꝙ est regeneratio que est ꝑ gratiā sacramentoꝝ. ⁊ hec est ſm legē cõem. Est alia que est per gratiā spiritussancti.et hec est ſm legē priuatā.qꝛ sicut dicit Aug. Deus non alligauit ỽtutē suā sacramētis. Unde q̄uis dederit virtutē sacramētis ⁊ potētiā sanctificādi. nihilominus potest ipse iustificare per gratiā spiritussancti sine susceptione sacramēti.vnde sine sacramēto põt dare gratiā.dicendū ergo ꝙ Aug.loquitur de regeneratione vel sanctificatiõe.que est ſm legem cõmunē.⁊ nõ ſm legem priuatā. qđ patet qꝛ dicit illa sanctificatio qua singuli efficimur templa dei ⁊c.et per hoc ꝙ dicit singuli:signat q̄ illa sanctificatio pertinet ad omnes.⁊ vult dicere ꝙ illa sctificatio que pertinet ad oēs non põt esse nisi fuerit homo natus.quia hoc est ꝑ gratiā baptismatis:sed nullus potest baptizari in vtero. Et similiter cum dicit Augu.de hominibus constitutis ⁊c. vult distinguere ꝙ est sanctificatio priuata:⁊ cõmunis.⁊ non vult dicere ꝙ Joh. et Hiere. nõ fuerint in vtero sanctificati sanctificatiõe priuata.sed ꝙ nõ fuerunt sanctificati in vtero sanctificatione cõmuni.que est ſm legem cõmunē ꝑ su

sceptionē sacramēti.vnde cū dicit.illa sanctifica-
tio qua singuli ⁊c.Et cum dicit . vtrū estimemus
eos ⁊c.vult dicere ꝙ sanctificatio ptinens ad oēs
nō pōt esse nisi hominis nati.qꝛ est per sacramen
ta.Sed illa que est p gratiā prerogatiue spiritus-
sancti:pōt esse in vtero.Et similiter illa verba ac-
cipit.nisi quis renatus fuerit denuo ⁊c. intelligit
de regeneratione vel sanctificatiōe.que est ſm le-
gem cōmunē que est per sacramētū baptismatis.
qđ patet per illud qđ sequit̃ ex aqua ⁊ spiritusan-
cto.Sanctificatio aūt beate virginis Jo. ⁊ hiere.
fuit ꝓrogatiue per gratiam spiritussancti ⁊ per le
gem priuatā:⁊ maxime sanctificatio beate virgi-
nis.¶ Ad aliud dicendū.ꝙ ⁊ si sanctificatio bea-
te ꝟginis in vtero nō legat̃ expressa. legitur tamē
in significatione.ps.Sanctificauit tabernaculū
suū altissimus.qꝛ ꝑfigurata fuit in multis locis
in veteri ⁊ nouo testamēto .Similiter legit̃ in ra-
tione fidei in veteri ⁊ nouo testamēto.Nā legitur
de Jo.⁊ Hiere.ꝙ sanctificati fuerint in vtero.sed
qđ alijs est cōcessum:non est tante ꝟgini negatū
⁊ ita fides est ⁊ ratio fidei qꝛ credēdū est:ex quo illi
fuerūt sanctificati in vtero ꝙ similirer beata ꝟgo
⁊ multo fortius fuit sanctificata in vtero.

Ad auto. Hiero.

Articulus quintus.

Querit̃ ꝗbus fuit sctificata aut ꝑseruata.

C Onsequēter queritur a quo fuit sancti-
ficata in vtero. Ad qđ sic. Nō est dubiū
quin beata ꝟgo in ꝑma sanctificatione
fuerit sāctificata a culpa.questio est er-
go vtrū in ꝑma fuit sanctificata a fomite.Et ostē
ditur ꝙ sic.B.Decuit reginā virginū absq̧ om-
ni peccato ducere vitā.Sed si post primā sanctifi-
cationē remansisset fomes :remāsisset inclinatio
ad peccatū necessario.qꝛ fomes est inclinatiuꝰ ad
peccatū adminus veniale ineuitabiliter. Si ergo
remāsisset fomes:nō posset vitā ducere absq̧ om-
ni peccato adminus veniali.ergo post primā san-
ctificationē non remāsit fomes sed fuit sanctifi-
cata ab illo.¶ Itē.B. Puto ꝙ copiosior gratia
sanctificationis in ipam descēdit.que non solum
eius sanctificauit ortū.sed ab omni peccato dein-
ceps custodiret immunē.¶ Contra. Incōueniēs
est tendēti ad summā perfectionem remouere pro
motiuū ad virtutē.Sed beata virgo debebat ten-
dere ad summā perfectionē.ergo ab ea nō debuit
remoueri illud qđ est ꝓmotiuū ad virtutē .Sed
fomes est ꝓmotiuū ad virtutē:qꝛ sicut dicit Aug.
hac ratione remanet fomes in nobis post bapti-
smū.s.ad exercitiū virtutis. ¶ Itē sicut habet̃.j.
Luce.Tuā aīam ipsius pertransibit gladius.Su
per hoc dicit damas.Dolores quos virgo effugit
pariēs hos in xpi passione sustinuit.Passio ergo
ista vel gladius pertrāsiuit aīam virginis sicut car
nē xpi.Sed gladius ptrāsiens aīam magis pene
trat q̄ penetrās corpus vel carnē.ergo maiorem:
habebat virgo passionē vel dolorē q̄ si gladiꝰ ille
penetrasset carnē eius.ergo virgo habuit pertur-
bationē in aīa ex summo dolore .Sed pturbatio
est effectus fomitis adhuc remanentis.ergo post
primā sanctificationē habuit fomitem vel remā-
sit fomes in aīam virginis.¶ Itē Aug.in q̄stioni
bus noui et ve.testamē. Luce.ij.ꝙ dicit Symeon
ad Mariā. Tuam ipius animā pertransibit gla-
dius ⁊c.hoc vtiq̧ signauit.quia etiam. Maria p
quā gestum est ministeriū incarnationis saluato
ris in morte dn̄i dubitaret.nō tn̄ in dubitatiōe ꝑ-
maneret.Sicut enim aīam ptrāsit gladiꝰ. si dubi
tatio nō ꝑmaneat in cogitatione sed pellat̃ supue
niente reformāte se pristina ꝟtute.Sed dubitatio

Bern.

Cōtra. primū

Scđm.

Tertium.

circa fidē ꝓcedit ex vitio fomitis .¶ Solutio. di-
cendū.ꝙ fomes respicit naturā ⁊ respicit personā **Rn̄sio.**
In ꝑma aūt sanctificatiōe nō remouebat̃ fomes
a virgine inq̄tū respicit naturā:sed in scđa : qꝛ in
scđa mūdata fuit caro eius vt est principiū ad car
nē aliā.⁊ hoc vt de ipā carne virginis sumeret̃ ca-
ro sine peccato:q̄ verbo vniret̃.Fomes aūt ꝓut re
spicit ꝑsonā duplicē habet effectum.quorū vnus
est ꝓnitas ad malū.secūdus est difficultas ad bo
nū de primo effectu habet̃ Gen̄.viij. Proni sunt
sensus hoīs ad malū ab adolescētia sua.De vtro
q̧ etiā dicit apl's ad Ro.vij. Non enim qđ volo
hoc ago bonū hoc dicit ꝑpter difficultatē ad bo
nū.Sed qđ odio malū illud facio.hoc dicit ꝑpter
ꝓnitatē ad malū.Forsitā sicut dicūt.nō omnino
fomes extinguebat̃ in persona p gratiam prime
sanctificationis sed solū quātum dicit ꝓnitatem
ad malū.In scđa vero quātum ad difficultatē ad
bonū.vnde q̄ntū ad hoc post primā sanctificatio
nem nō posset peccare:sed extingueretur tota pro
nitas:q̄ est ad malū:tamen adhuc post illā remā
sit difficultas ad bonū:que remota fuit in secūda
sctificatiōe.Credo tn̄ firmiter ꝙ btā ꝟgo in ꝑma
sanctificatione q̄ntū ad suā personā ita purgata
fuit ⁊ a peccato ⁊ a fomite:ꝓut dicit pronitatē ad
malū ⁊ difficultatē ad bonū ꝙ nihil in ꝑsona sua **Sol̃.ad.j. Cōtra.**
remāsit purgandū:sed solū in natura.¶ Ad obie
ctū ergo dicendū.ꝙ est ꝓmotiuū virtutis duplici
ter sicut ꝓmotiuum sanitatis.Est enim promoti
uū sanitatis in sano ⁊ in egro.⁊ nō est idem ꝓmo
tiuū sanitas in vtroq̧.quia vinum est ꝓmotiuū
sanitatis ⁊ cōseruatiuū in sano.sed in egro febrici
tante nō:immo ꝓuocaret maiorē egritudinē in eo
Similiter aqua est ꝓmotiuū sanitatis in egro.sꝫ
nō in sano.sed potius ꝓmoueret egritudinē in eo
Similiter est ꝓmotiuum ꝟtutis in natura sana
et in natura egra.Fomes ergo in natura lapsa et
egra per peccatum est ꝓmotiuum ad virtutem p
accidēs:sed non in natura sāna.vnde si adam nō
peccasset aliquo modo fomes nō esset ꝓmotiuū
ad virtutē:sed peccati prouocatiuum est.Est igit̃
fomes promotiuus virtutis in natura lapsa solū
in perfectis quia in alijs nō mouet fomes vitutē:
sed in perfectis quia resistūt ⁊ abstinēt a peccato.
ad qđ inclinat eos fomes. et hec est virtus mari-
na.⁊ ideo dicit̃ fomes ꝓmouere in eis virtutē.vn
de in paulo hoc modo ꝓuocauit virtutē.quia do
lebat de stimulo carnis.vnde dicit.ij.Cor.xij.Da
tus est stimulus carnis ⁊c.hoc enim prouocabat
ipsum ad humilitatem sed si reuelationum diui-
narū magnitudo nō extolleret ipm̄.nec ex eis su-
perbiret sed teneretur in tāta humilitate quanta
fuit humilitas virginis:quando angelus annun
ciauit ei ⁊ reuelauit secreta dei.vn̄ ipā dixit.Quia
respexit humilitatem ancille sue credo si ita esset
in Paulo:non diceremus ꝙ stimulus vel fomes
esset materia humilitatis in ipo.immo impediti
uum.Sed quia in ipso esset passio elationis nisi
esset fomes:ideo dicitur fomes ꝓuocatiuum hu-
militatis in ipo.In natura ergo sana fomes non
est ꝓuocatiuum virtutis.Cū ergo beata virgo p
spāl'issimā gratiā sanctificationis tota fuit facta
sana in prima sanctificatione:in ea nō ꝓmoueret
virtutē.¶ Ad aliud dicēdū ꝙ in ꝟgine fuit dolor
de passiōe filij sui ſm partē inferiorē aīe.s.ſm sen- **ad scđm.**
sualitatē:⁊ etiā ſm partem inferiorē ratiōis :non
tātus quātus in filio.Sed ſm supiorē partē qua
ipā cōsiderauit fructū passiōis.s.redemptionē
nostrā ei fuit summū gaudiū:qꝛ ipm̄ fructū maxi
me desiderabat.et ideo maxime gaudebat. Talis
ergo dolor

ergo dolor nō oriebatur ex fomite:nec ex peccato:
sed ex naturali pietate ⁊ sensualitate.Quia dolor
qui ꝓuenit ex fomite causat̃ ex inordiatiōe viriū:
qua anima pturbatur vt minus videat verum et
bonū q̄ dolor nō fuit ī beata virgine . ¶ Ad illud **Ad tertiū.**
Aug.dicendū ꝙ differētia est inter spiritū ⁊ aīam
qualis inter rationē ⁊ sensualitatē.Ratio ergo se
tenet ex parte spūs sensualitas ex pte aīe. Non di-
xit aūt Aug.ꝙ dubitatio pertrāsiret spm̄ sed aīam
hoc est sensualitatis naturā. Nunq̄ aūt rationa
lem partē virginis dubitatio infidelitatis tetigit
qꝛ in fide nūq̄ dubitauit.immo discipulis nō cre-
dētibus in passione sola in fide stetit.Intelligēda
aūt est hec dubitatio pietatis naturalis non hesi
tatio infidelitatis.Uel pōt dici ꝙ fuit dubitatio.
admirationis:q̄ solū quandoq̧ hēre ortum ex cō-
sideratione rei stupēde.Mouebat̃ enim beata vir
go stupore admirationis cū videret filium suum
quem firmiter credidit deū taliter patientē cuiu-
smodi cōsiderationē solet associare quedā dubita
tio vt posset cogitare :est ne iste filius meus quē
sic pati video.

Membrum tertium.

De sanctificatione beate ꝟginis in conceptu saluatoris.

C Onsequēter queritur de sanctificatione
beate virginis in cōceptu saluatoris.⁊ ī
hūc modū. Primo an necessaria fuerit
sanctificatio secūda.Secūdo a quo fue-
rit sanctificata.Tertio p quid fuerit sanctificata.
Quarto vtrū ante cōceptionē xpi fuerit obnoxia
peccato.

Articulus primus.

Querit̃ an necessaria fuit secūda sanctificatio.

A D primū proceditur sic. Prima sanctifi
catio quā habuit beata ꝟgo ī vtero ab-
stulit omnē culpam ab ea.abstulit etiā
fomitē peccati.Relinq̄tur igit̃ ꝙ post ꝑ
mā sanctificationē nihil remāsit in virgine puri-
ficandū.ergo nō fuit alia sanctificatio necessaria
qꝛ inutilis esset.Qđ sanctificata ⁊ purificata fue-
rit a culpa originali ⁊ a formite patet p.B.dicen-
tem.Copiosior gratia sanctificationis in ipam de
scēdit.que nō solū eius ortū sanctificauit. sed ab
omni peccato deinceps custodiuit immunem. er-
go nō indigebat alia sanctificatiōe. ¶ Itē est san
ctificatio cōmunis que est p sacramentū:⁊ est san
ctificatio spāl'is q̄ est per gratiā spūssancti . ⁊ hec
fuit in Joh.⁊ Hiere.⁊ spālissima fuit in beata vir
gine.⁊ per gratiā spālissimam. Hoc enim oportet
dicere cū copiosior fuerit. Maior ergo est gratia
sanctificationis ī ꝟgine q̄ in alijs.⁊ gratia sancti
ficationis spālis q̄ gratia sanctificationis cōmu
nis.Sed gratia sanctificatiōis cōis remouet cul-
pā.remanet tamē fomes ⁊ ꝓnitas ad peccandū:
sicut patet in baptizatis ⁊ hoc cū quadā ineuita-
bilitate peccādi. Plus ergo dat̃ de ꝟtute sanctifi-
cationi spāli.ergo ipā remouet culpā originalem
⁊ fomitē vel pronitatē ad peccandū:sed nō proni-
tatē ad qđlibet peccatū.sed ad peccatū mortale.si
cut credit̃ fuisse in.Jo .⁊ Hiere.Sed gratia sancti
ficatiōis in ꝟgine abundat vltra istas ergo beata
virgo ita sctificata fuit in vtero:vt remoueret̃ cul
pa originalis ⁊ fomes siue ꝓnitas ad culpā nō so **Contra.**
lum mortalē:sed etiā venialē.ergo nihil remāsit
in ea purgandū.¶ Ad oppositū sicut habet̃ dis.
iij.Tertij libri sententiarū iuxta sanctorū attestatio
nem.caro assumpta a verbo prius peccato obno-
xia fuit sicut reliqua virginis caro.sed spūssancti
operatione ita mūdata.vt ab omi cōtagione pcti

Obijcit̃ ꝙ nō indiguit alia sanctificatione.

imunis vniret̃ ꝟbo. Mariā quoq̧ spūssanctus in
eā preueniēs a peccato ꝓrsus mūdauit ⁊ a fomite
pcti etiā liberauit.ergo indigebat scđa purgatio-
ne in cōceptione filij sui.¶ Itē sicut dicit Hugo.
catholice veritatis diffinitio est.ꝙ filiꝰ dei de car-
ne obnoxia peccati carnē assumpsit liberatā a pec
cato.⁊ tūc liberata quādo mūdata.⁊ tūc munda-
ta quādo assumpta.ergo caro ꝟginis ante filij sui
cōceptionē fuit immūda ⁊ indigens purgatione.
¶ Itē sicut habet̃ a Jo.damas.in.iij.li. Post ꝯsen
sum beate ꝟginis spūssanctus superuenit in ipā
ſm ꝟbum dn̄i:qđ dixit angelus purgās ipsam.er
go adhuc erat aliqua labes in ipā post primā san **Rn̄sio.**
ctificationē purganda.¶ Solutio.dicendū.ꝙ ca
ro beate ꝟginis duplicē habuit ordinē. vnum.s.
ad suā beatā animā.⁊ sic considerat̃ in se non per
compationē ad aliā carnē. Aliū habuit ordinem
ad naturā ſm quā ipsa poterat esse principiū al-
terius carnis p generationē.s.ꝙ ex ipā posset alia
caro descindi p gn̄ationē.sicut est de carne hoīs.
que pōt in se ꝯsiderari.vel inq̄tum est ꝑncipiū ad
aliā carnē q̄ pōt ab ipā descindi p gn̄ationem. Lo
quēdo ergo de carne ꝟginis vtroq̧ mō dicēdū est
ꝙ ipā fuit sctificata.sꝫ in ꝑma sctificatiōe fuit ca
ro eius sctificata:ſm ꝙ ꝯsiderat̃ in se in cōpatiōe
ad suā aīam.s.ſm ꝙ est caro singularis ꝑsone. Un
de q̄ntū ad ꝑsonā sctificata est in ꝑma sctificatiōe
In scđa ꝟo sctificatiōe fuit sctificata inq̄tū po-
tuit esse ꝑncipiū ad carnē aliā.⁊ sic fuit sctificata
inq̄tū respiciebat naturā.⁊ hoc vt de ipsa acciperet̃
caro vniēda verbo sine pctō.qꝛ ſm illā duplicē cō
parationē vel cōsiderationē carnis nr̄e est duplex
ipuritas.Quia igit̃ solū q̄ntū ad seipam fuit sctifi
cata in ꝑma sctificatiōe.ideo necessaria fuit scđa.
⁊ illa ꝑma sctificatio remouit ab ea oīne qđ pote-
rat esse inclinatiuū ad pctm̄:et ad motꝰ carnales
qui serpūt in carne velut serpētes.et tāta fuit illa
sctificatio vt etiā extēderet̃ ad alios: ⁊ ꝙ extingue
ret oēm ꝯcupiscentiā carnalē in alio.⁊ ꝑpter hoc
dicit̃ cedrꝰ.Eccl'i.xxiiij.⁊ quasi cedrus ⁊c. Quia si
cut cedrus interficit serpētes odore suo:ita sctifi-
catio eius irradiabat in alijs ⁊ in eis extinguebat
oēs motus cōcupiscētie carnales in carne serpen-
tes.Et sil'r cōparat̃ mirre. Eccl'.xxiiij. Ego sicut
mirra electa ⁊c.qꝛ sicut mirra interficit ꝟmes:ita
eius sctītas interficiebat vermes.i.cōcupiscētias
carnales.vnde etiā dicunt infideles. Cum maria
pulcherrima fuerit:a nullo tn̄ vnq̄ potuit cōcu-
pisci.⁊ hoc erat qꝛ virtus sue castitatis ⁊ sctītatis
extinguebat oēm motū carnalē in alijs aspiciēti-
bus ipam.⁊ hanc prerogatiuā habuit pre oībus
sanctificatis ⁊ virginibus.qꝛ sanctitas earū non
extinguebat motus nec ꝯcupiscētias in alijs. nec
transfundebat̃ ad alios.Sic patet ad quid sancti
ficatio scđa fuit necessaria qꝛ p primā erat sancti-
ficata plenissime in se q̄tum ad personā p secun-
dā fuit sanctificata vt poterat esse per naturā ꝑn **Ad id qđ obijcitur.**
cipium ad carnē aliā per decisionem a carne sua.
¶ Ad primā autē rationē dicendū. ꝙ fomes cor-
rumpit personā:⁊ corrūpit naturā. Inquātū au-
tem corrumpit personā:sic fuit extinctus fomes
in prima sanctificatione:sed nō inq̄tum corrum-
pit naturā.⁊ ꝑpter hoc necessaria fuit sanctifica
tio secunda in qua tolleretur fomes inquātū cor-
rumpit naturam.Et in illa sanctificatione exces-
sit Joh.⁊ Hiere.qꝛ magis ⁊ copiosius sanctifica-
tur in se q̄ alij.Illi etiam alio modo nō erant san
ctificati q̄ in seipsis.

Articulus secundus.

Q. a q̄b⁹ fuit sctificata.

C Onsequenter querit̄ a quo sanctificata fuerit Et querūtur tria. Primo vtrum sanctificata fuerit a culpa in ꝯceptione filij dei. Secūdo vtrū a potentia peccandi. Tertio vtrū a reatu carentie visionis.

Ad primum sic obij .§.j.

Utrū fuit sctificata a culpa in cōceptione filij dei.

citur. Qđ auferret̄ peccatuꝫ ab ipa per istā sanctificationē patet Luce.j. Spūssanctus superueniet in te ꝛc. glo. dicit. Supueniēs spūssanctus in virginē mentem ipius ab omni sorde vitiorū castificauit. Sed tūc fuit facta secūda sanctificatio ergo secūda sanctificatio abstulit a beata ꝟgine sordes vitiorū. ergo ꝛ peccatū. ¶ Item Augu. in li. de pfectiōe iusticie hoīs. esse sine peccato de solo vnigenito in hac vita est dictuꝫ. ¶ Item Augu. in eo. Apl's cū ministros eligeret ordināđos: non ait. si q̄s sine peccato est. qđ inueniri nō potest: sed ait. si quis sine crimine est. qđ inueniri potest. Ex his videt̄ ꝙ beata virgo etiā post conceptionē nō fuerit sine peccato.

Cōtra.

¶ Cōtra. B. Decuit reginā virginuꝫ absqꝫ omni peccato ducere vitā. ꝛ loquit̄ post primā sanctificationem ergo ante secundā sanctificationē erat immunis a peccato. ergo secunda sanctificatio nullū abstulit peccatū ab ipa. ¶ Itē Aug in li. de baptismo puulorꝫ. Sola medicinam parere nostro vulneri potuit: q̄ nō ex peccati vulnere germē pie ꝓlis emisit. Sed ipa emisit piam ꝓlem ex carne. relinquit̄ igitur ꝙ in carne nō erat vulnus peccati. ergo non fuit scđo sanctificata a peccato: cū non haberet peccatū. ¶ Jem Aug. In de scimus ꝙ gratie sit plus collatuꝫ ad vincendū ex omni parte peccatū. ꝙ concipe ꝛ parere meruit quē constat nullum hūisse peccatū. hac excepta omnes sancti dicūt. j. Joh. j. Si dexerimus ꝙ peccatū nō habem⁹ nosipos seducim⁹ ꝛc.

Rn̄sio.

¶ Respōsio ſm quosdā dicendū distinguendo ꝙ peccatuꝫ aliquādo dicitur pena peccati. Ro. viij. De peccato dānauit peccata in carne. Aliquādo dicit̄ peccatum fomes peccati ſm ꝙ dicit̄ Ro. vij. Sed qđ nolo facio illud. nō opor illud: sed qđ habitat in me peccatū. Et iterum. peccatū occasione per mādatū ꝛc. Aliquando vero dicit̄ peccatum reatus ipius peccati. Ro. vj. Qui mortu⁹ est peccato iustificatus est a peccato. Scđm hoc respondēduꝫ est. si peccatū dicatur pena peccati dicenduꝫ est. ꝙ caro virginis ante conceptionē filij fuit obnoxia peccato: ꝛ forte post cōceptionē. ꝛ dico obnoxietatem ꝛ necessitatē ad sustinendū penam peccati sicut corporales necessitates ꝛ mortē. Si vero peccatum dicat̄ reatus peccati. quē reatum. b. Ansel. dicit carentiā debite iusticie siue maculā. Hoc modo nec caro ipius nec anima fuit obnoxia peccato a statu prime sanctificationis. Si vero peccatū dicatur fomes dupliciter cōsideratur vel cōparatur. ad personā vel ad naturā ſm ꝙ vitiat personam: nō fuit obnoxia peccato post primā sanctificationē. ſm ꝙ comparatur ad naturam non fuit obnoxia peccato post secundā. Sed aliter pōt dici. ꝛ forte melius. ꝙ differt peccatū ꝛ vitiuꝫ. Nam peccatū dicit culpam. vitiū vero nō dicit culpam: sed illud qđ sequit̄ ex culpa. s. penaꝫ. Non vult ergo glo. supradicta dicere ꝙ tunc fuerit liberata a peccato per illā sanctificationē secūdā cuꝫ nō haberet peccatū: sed fuit liberata a sordib⁹ vitiorū. i. ab illis difficultatibus quas habebat ad tendendū in bonū. q̄ difficultates dicūtur corruptiones potentiarꝫ anīe siue vitia potentiarꝫ. q: sunt obnubilatiōes earꝫ. ꝛ ab his sordib⁹ fuit liberata: ita vt sine difficultate ꝓmpta fuit ad omne bonum diligendū ꝛ verū discernendū. Est etiā aliter dicendū. supposito ꝙ fuerit sanctificata in prima sanctificatione ab istis difficultatibus: quoniā dicit̄ res tūc fieri cū innotescit. Sensus ergo illius glo. vel autoritatis est spūssanctus ꝛc. castificauit. i. castā ostēdit. s. quādo concepit filiū suuꝫ. q: aliqua alia res nō ita bene ꝓbaret istā castificatione sicut cōceptio filij dei. Nō vult ergo dicere. ꝙ pri⁹ nō esset castificata a sorde vitiorū: sed ꝙ tūc castitas eius manifestius apparuit: quādo filiū suū cōcepit.

Consequenter que .§.ij.

Utrū fuit sctificata a potētia peccādi. Arg. primū.

ritur vtrū fuerit sanctificata. b. virgo a potentia peccādi. ꝛ ostendit̄ ꝙ non. Triplex enim distinguitur status. s. status innocētie. status nature lapse ꝛ status glorie. In statu innocētie est potentia ad peccādū ꝛ ad nō peccanduꝫ. In statu nature lapse est necessitas ad peccandū. In statu glorie non est potētia peccandi. In duplici ergo statu est potentia peccādi. in solo autem statu glorie nō est potētia peccādi. Si ergo gloriosa virgo post secūdam sanctificationē in cōceptione filij sui non erat adhuc in statu glorie: patꝫ ꝙ adhuc habebat potentiam peccādi vel ad peccandū. ergo in secūda sanctificatione nō fuit ablata potētia peccādi ab ea.

Scđm.

¶ Item apl's ad Ro. viij. Stipēdia peccati mors Sed in bea. virgine remāsit potētia moriēdi post secundā sanctificationē. ergo ꝛ potētia peccandi.

Cōtra. Aug.

¶ Cōtra. Aug. in lib. de gratia. ꝛ natura dicit. In de scimus ꝙ ei gratie plus sit collatū ad vincēdū ex omni parte peccatū: ꝙ cōcipere ꝛ parere potuit quē constat nullum habuisse peccatum. Si ergo ex plenitudine gratie data est marie potestas ad vincendum ex omni parte peccatū: ꝛ hoc in conceptione filij. ergo in ipsa non remansit potētia ad peccādum. ¶ Item duplex est peccatum. s. veniale ꝛ mortale. Similiter est potentia ad peccandū mortaliter et venialiter. Sed minima gratia aufert peccatum mortale. vnde minima gratia non compatitur secum mortale. gratia vero perfecta aufert peccatū veniale: nec ipm vllo modo secum patitur. vnde cum perfecta gratia nō potest morari peccatum mortale nec aliquod veniale. ergo cum perfectissima gratia non remanebit potentia ad peccandū. Si ergo postq̄ virgo concepit filium in ipsa fuit summa plenitudo gratie. vnde dixit angelus. Aue gratia plena. ergo secūda sanctificatio eius abstulit potentiam ad peccanduꝫ. quia nō potuit remanere cum gratia perfectissima.

Rn̄sio.

¶ Solutio. dicendum. ꝙ sicut in angelis cōfirmatis post suam cōfirmationem nō remansit potentia ad peccandū. ita in gloriosa virgine post sanctificationem illam quā habuit in conceptione filij sui non remansit potentia ad peccādum. quia ablata fuit per sanctificationem illam quā habuit. cum dixit angelus Luce. j. Aue gratia plena. vnde plenitudo gratie fuit gratia confirmationis in bonum. Sed notandū ꝙ potentia libe. arbitrij. vno modo cōsiderat̄ prout se habet indifferēter ad peccādum ꝛ nō peccādum. Et hoc modo consideratur quasi indisposita ad hoc vel ad illud. Alio modo consideratur cum dispositione ad peccādum. Tertio modo cum dispositione ad non peccandū. Quarto modo cum necessitate ad peccandū. Quinto modo cum necessitate ad non peccandū. Considerat̄ potētia liberi arbitrij vt indisposita et vt disposita et vt necessitas. sicut potentia materie potest considerari prout non est disposita ad aliquam formam: sed indifferenter se habet

se habet ad oēs. Alio modo prout est disposita ad aliquā formā. Tertio modo ꝓut est necessitas ad aliquā formā: ꝛ tunc non potest esse sine illa. Primo modo fuit potētia liberi arbitrij in adā in statu innocētie. s. non disposita: sed indifferēter se habēs ad peccandū vel nō peccandū. vnde ecclesiastici. xv. dicitur. Reliquit eū dominus in manu cōsilij sui. i. in lib. ar. potestate. Manus enim ibi dicit potestatē lib. ar. In regeneratis per sacramentuꝫ baptismi est potētia li. ar. cū dispositione ad peccandū quia ab ipis nō aufertur fomes qui est dispositio inclinās ad peccanduꝫ. In nō regeneratis est potētia li. ar. cū necessitate ad peccandū. vnde fomes in illis nō solū est vt dispositio ad peccatū sed vt quedā necessitas. In santificatis est potētia disposita ad nō peccanduꝫ: sicut in. Jo. ꝛ hiere. in beata virgine per gratiā sanctificationis vltime que maxime superabundat oībus alijs sanctificationibus: que est per plenitudinem gratie potentia li. ar. necessitas ad nō peccandū. ꝛ sic post illaꝫ sanctificationē non habuit potentiā peccandi vnde Aug. Cū de peccatis agitur: de maria nullā volo fieri mentionē.

Solutio. Ad primum.

¶ Ad primū antē obiectum dicendū. ꝙ nō posse peccare nō solum ptinet ad statū glorie: sed etiā ad statum pfecte gratie. sicut est in sancto hoie pseuerante finaliter qui morit̄ cuꝫ perseuerātia in bonū: nō habet potentiā peccandi. s. in vltimo instāti. tamē non est in statu glorie sed est in statu plene gratie: q: perseuerantia est finalis stat⁹ plene gratie. Cū ergo beata virgo post sanctificationē secundā esset in statu plene gratie vnde dixit. angelus. Aue gratia plena. patet ꝙ nō habuit potentiā ad peccandū.

Ad secundū.

¶ Ad aliud dicendum. ꝙ ex corruptione originali est aliquid qđ est pure ꝓ culpa. quiddā pure pena: quiddā mediuꝫ: sicut fomes qui est in nobis dispositio ad peccatū dico ergo ꝙ in virgine nō remāsit culpa post secūdaꝫ sanctificationē: nec dispositio ad culpaꝫ. s. fomes sed solum illud qđ est pure pena. s. ꝙ ipa fuit mortalis post secūdā sanctificationē. ꝛ hanc etiā penā accepit filius eius xp̄s volūtarie. vnde quia pure pena ista nō fuit ordinās ad culpā ſꝫ ad maiorē gloriam super Job. iiij. Est pena ordinans ad culpam ꝛ ad gloriā. et ita nō remansit in ea pena ꝓut ad culpā: sed ꝓut ad maiorē gloriaꝫ. Apostolus autem loquit̄ in non sanctificatis in quibus fomes remanet.

Consequēter que .§.iij.

Utrū in beata ꝟgine post scđaꝫ sanctificationē remāsit reatus ꝛc.

ritur vtrum in beata virgine post scđam sanctificationē remansit reatus scꝫ carētie visionis. et videtur ꝙ nō. q: originali peccato debet̄ carentia visionis dei. Sed ab ipa virgine remotū fuit peccatū originale cū sequela sua in scđa sanctificatione ergo post illā non remāsit in ea reatus carētie visionis dei.

Cōtra.

¶ Cōtra posito ꝙ xp̄s non moreret̄. adhuc non remoueret̄ rumphea siue interclusio ad beatā visionē. ergo si beata virgo moreret̄ anteq̄ xp̄s esset passus: interclusio inter ipsaꝫ ꝛ beatā visionē esset. ergo nō euolaret ad gloriā. ergo in ipsa remāsit reatus illius post scđam sanctificationē.

Respōsio.

¶ Solutio dicēdum ꝙ sicut duo sunt que prohibent visionem scilicet defectus visus vt cecitas: ꝛ defectus luminis. similiter sunt duo que prohibent visionem dei eternam priuans visionē: ꝛ prohibens lumē. Uisionē priuans fuit culpa originalis in singulis psonis. Prohibens autem lumen fuit ipsa rūphea que est ex reatu nature humane generali manēs scientia. Primū prohibet visionē eternā in habitu. Scđm in actu in nō circuncisis ergo fuit carētia visionis ꝛ q̄tū ad defectuꝫ visus ꝛ q̄tum ad defectū luminis: qui tempore circuncisionis non fuerūt circūcisi. In circūcisis aūt sicut in Abrahā ꝛ sanctis patribus fuit carentia visionis q̄tum ad defectū luminis reat⁹ videlꝫ hūane nature: qui designat̄ per rumpheā: qui solum potuit remoueri per passionē xp̄i. In virgine ergo p gratiā datam in sanctificatione remouebat̄ quicq̄d debebat remoueri qđ erat pertinēs ad cecitatē persone: sed nō qđ pertinebat ad reatuꝫ nature. ex quo est defectus luminis. ideo ꝙ beata virgo non euolaret ante passioneꝫ si moreretur: hoc nō facit defectus ex pte ipius videntis: sed quia sanctificatio nō remouet tenebrā nature. s. rumpheam. que est ꝓhibēs exterius qđ solū tollit̄ p passioneꝫ xp̄i.

Articulus tertius.

Querit̄ p quē fuit beata virgo sanctificata. Damas. Hugo.

C Onsequēter queritur per quē fuerit beata virgo sanctificata. Et dicit archangelus gabriel. Luce. j. Spūssanctus superueniet i te. ꝛ vir. al. ob. ti. vnde Jo. dama. Spūssanctus superueniēs in eam purgauit eam ¶ Itē dicit Hugo. ꝙ in corde ei⁹ amor spūssancti singulariter ardebat ideo in carne ipi⁹ amor spūssancti mirabilia faciebat. s. increatus Sanctificauit ergo eam spūssanctus. ¶ Cōtra. Uidetur ꝙ p creaturaꝫ fuit sanctificata. s. per angelū qui venit ad ipam. q: sicut dicit dyonisius: triplex est actus angeli. s. pficere. illuminare. purgare. Ad illuminationeꝫ sequitur purgatio vnde nō illuminat quin purget. Sed angelus gabriel missus ad mariam ipam illuminauit. quia virgo recepit lumē cognitionis ab angelo. cū ipse dixit spūssanctus supueniet in te. ꝛc. ergo Gabriel angel⁹ purgauit ipsam ergo purgata fuit p angelū.

Responsio.

¶ Solutio. dicendū. ꝙ duplex est purgatio. Quedā est purgatio a peccato ꝛ sequela peccati: ꝛ hoc solū fit per virtutem increatā. ꝛ est solius dei. xliij. Esa. Ego sum ipse q̄ deleo iniquitates ꝓpter me. Et ad heb. j. Purgationē peccatorū faciens. Similiter purgatio sequele peccati est a solo deo ꝛ ſm hoc purgata fuit beata virgo effectiue p spiritūsanctū. Est alia purgatio que est q̄tū ad defectum cognitionis. s. quādo purgatur intelleccus ab eo qđ nescit. Et talis purgatio habet fieri per angelos. q: oīs angeli sunt manifestatores: vt dicit dyo. ꝛ in hoc ꝙ manifestatores sunt purgatores. Hac purgatiōe que est ab ignorantia fuit beata virgo purgata per angelū: quando purgauit eam ab ignorantia qua nesciebat quomodo conciperet filium dei: cum diceret. quomodo fiet istud. quoniam virum nō cognosco. Et dixit angelus. Spiritussanctus supueniet in te ꝛc.

Articulus quartus.

Utrum. ante conceptioneꝫ xp̄i fuit beata ꝟgo obnoxia peccato. Utrū christ⁹ decimatus sit in abraham Arg. primū.

C Onsequenter queritur de sanctitate cōceptionis ex pte concepti. circa qđ queritur de carne xp̄i vtrum ante conceptionem fuerit obnoxia peccato. Et ſm hoc mouetur questio: vtrum xp̄us decimatus sit in Abraham sicut dicit apostol⁹ de leui ad Heb. vij. cum decimatio deberetur ratione peccati. ¶ Ad hoc obijcitur hoc modo. Illa decimatio aut fuit ſm carnem. aut ſm animam. Non ſm animam. quoniam leui in abraham non fuit ſm animam. ergo ſm carneꝫ. Sed tam xp̄s q̄ leui fuit in abraham ſm carnem indistincte. ergo tam xp̄s q̄ leui fuit decimatus. Nulla eni erat differentia carnis

Secundus. abrahe ad carnē leui ⁊ ad carnē xpi. ¶Itez q̄ omnes fuimus in lūbis Ade quādo peccauit: oēs peccauimus in adā ergo pari ratiōe q̄ oēs leuite fuerūt in lūbis abrahe. oēs decimati sunt in abrahā. ergo pari ratione xps cū fuerit in lumbis abrahe

Tertium. decimatus est in abrahā. ¶Item tota caro beate virginis fuit in lūbis abrahe decimata. ergo quelibet eius pars. Sed caro xpi fuit pars eius. ergo

Quartum. fuit decimata. ¶Itē tota massa humani generis fuit corrupta in adam ⁊ indigens curatione. Sed caro xpi fuit de massa humani generis: ergo indiguit curatiōe ergo ⁊ deciatione q̄ sicut dicit Aug.

Quintus. decimabatur q̄ curabatur. ¶Itē xps fuit circūcisus ⁊ altari oblatus: ꝫ nō habuerit peccatū originale: quare nō similiter decimat⁹. ¶Cōtra est

Contra. auctoritas apli ad heb. vij. vbi ꝓbat q̄ sacerdotiū

Primum. xpi q̄ est ꝑ ordinem melchisedech: maius est sacerdotio leui. q̄ leui decimatus fuit: quādo abraham decimas dedit melchi. Gen. xiiij. ⁊ dicit apls q̄ dignior est qui accipit decimas: q̄ qui dat. ergo melch. fuit dignior abraham. ¶Item dignior est qui benedicit: q̄ qui benedicitur. Sed melch. benedixit abrahe. sicut dicit. Gen. xiiij. ⁊ toti posteritati. ergo dignior fuit tota posteritate abrahe. ergo ⁊ dignior leui. ergo est dignius sacerdotiuz xpi q̄ est ꝑ ordinem. Melch. sacerdotio leuitico. relinquit igitur q̄ xps nō est decimatus in abrahā sicut leui. ¶Itē decimatio dabat ratiōe culpe originalis: per quā erat amissa decima dragma que fuerat ꝓdita luce. xv. scz genus humanū. Si ergo culpa originalis nullū respectū habet ad carnem xpi: nullo modo pōt dici decimata. ¶Itē obijcit cōtra rationem apli. quia non videtur valere: quē admodū non valet si dominus papa est in lūbis patris sui ⁊ pater suus det decimas alicui sacerdoti: q̄ ꝓpter hoc sacerdos sit dignior dño papa. ergo pari ratione non sequitur q̄ Leui sit dignior. Melch. ¶Itē dicit Aug. Nō decimabatur curabatur. sed nullus fuit curatus in abrahā: q̄ tam abrahā q̄ sua posteritas descendebat ad limbum vsq̄ ad xpm. ergo null⁹ decimabatur in abraha. ergo nec leui. ¶Itē si oblatio decimaꝝ tūc diminuebat cōcupiscentiam: ergo ⁊ modo debet diminuere. si ergo modo nō diminuit nec tunc. ergo nihil ꝑfuit esse decimatū quo ad remediū originalis. ¶Itē erāt ne oēs benedicti in abrahā: sicut decimati. eadē enim videtur ratio. ¶Preterea cum in bñdictione ⁊ decimatiōe Melch. diminuerēt originalis cōcupiscētia. sed hoc non erat nisi ꝓpter collationē gratie: gratia aūt nō est nisi in anima. ergo cū aīa non sit ex traduce: nihil est dictu leui benedictū fuisse in abrahā. nulle ergo sunt rationes apli. ¶Respōsio ꝑ opinionez quorundam quam ponit hugo de san. vic. in li. de sacramētis.

Respōsio. Hugo. Quidā putant carnem illā que accepta est a verbo ab initio in primo parēte: quādo tota massa ꝑ peccatū est corrupta: a cōtagione corruptiōis peccati immunē fuisse custoditā. Aiunt enim q̄ illa ps nature sub peccato esse nō debuit: ꝑ quam ipa humana natura a peccato liberāda fuit. Ad probandā quoq̄ existimationē suā adducūt rationē apli: qui cum nouū sacerdotiū veteri ꝓferēdū asseret Melch. qui typum xpi aut noui sacerdotij. vicem gerebat: ab abrahā decimas accepisse ostendit. Quomodo aūt Leui: qui ꝑ carnē in lumbis patris tūc fuit decimatus est: ⁊ xps qui ꝑ carnē ibidē fuit decimatus nō est: nullaz causam posse inueniri putāt: nisi quia caro Leui cum culpa ibi fuit caro vero xpi sine culpa fuit. sic nāq̄ leui i lūbis abrahe decimatus est. q̄ naturam ⁊ culpā ibi habuit: ⁊ ꝺa naturā ⁊ culpā inde accepturus fuit xps aūt decimatus nō est: ꝓpterea q̄ inde solum naturā accepturus erat: ⁊ culpam ibi nō habuit. Sed q̄ caro leui ⁊ caro xpi in abraham non erat actu sed potētia. ꝓpterea nō videt aliqua ratio dici vt dicaī caro a peccato a principio fuisse custodita. ¶Propt hoc dicēdū ꝑm glo. ad Hebre. vij.

Alia rñsio ꝓpriā mentē. Mō duo sunt in semine. copulēta substātia: ⁊ inuisibilis rō. Ideo esse in lumbis abrahe dicit dupliciter. materialr scz ꝑm copulētam substātiaz: ⁊ ꝑm inuisibilem rōnem: que quidē est ratio ꝓpugnationis cū libidine. Omnes ergo ꝓter xpm fuerunt in lūbis abrahe vtroq̄ modo. xps aūt tantū modo materialiter: q̄ copulētā substātiā de carne. b. virginis sumpsit. Ratio aūt cōceptionis nō a viruli semine: sed desup venit. Et ideo oēs ꝓter xpm decimari debuerūt. q̄ erant obligati nō tm q̄ ibi erant materialiter: sed q̄ ibi erant ꝑm semiualē rationē. Et per hoc ptz solutio ad obiectum primo.

Solutio ad Primū arg. Ad scōm. ¶Ad scōm vero dicendū. q̄ caro xpi esse in lumbis dicit duob⁹ modis. ꝑm actū: ⁊ ꝑm potētiā ꝑm actū nec caro leui nec caro xpi fuit in lumbis abrahe. Item ꝑm potentiam duplr. aut vnde fieri possit: aut vnde fiat. sicut dicit Aug. Dm in costa erat vnde posset fieri materialr: sed nō vnde fieret vnde posset fieri dicit materialē cām: vnde fiat dicit actiuā seu formalē. Scōm hoc ergo dicēdū. q̄ ceteri hoīes a xpo fuerūt in lumbis abrahe in potentia ꝑm vtrūq̄ modū. xps vo nō nisi ꝑm ꝓmū.

Ad tertium. Obligari aūt ꝑ peccato est: eo q̄ sunt in lūbis ꝑm potentiā actiuā que debetur soli seminali rationi que ꝑm legē carnalis cōcupiscentie oēs generat. ⁊ ideo decimabiles. ¶Ad tertiū q̄ obijcit de carne virginis. dicendū q̄ refert dicere carnē in abrahā ꝑm q̄ est in potētia ad carnē virginis: ⁊ ꝑm q̄ est in potētia ad carnē xpi. Nam ꝓut est in potentia ad carnē virginis: sic est educēda ꝑm potētiā materialē ⁊ rationez ꝓpagationis cū libidine. ⁊ ideo decimabilis. Scōm vero q̄ in potētia ad carnem xpi: sic solū ponitur potentia materialis que educēda est in actu per operationē spūssancti. ⁊ ideo nō decimabilis. tota ergo caro virginis erat decimabilis: sed nō tota caro virginis vt in potentia ad carnē xpi. Eodem modo respōdetur ad quartum q̄ obijcit. q̄ tota massa hūani generis fuit corrupta in adā.

Ad quartus. ¶Ad quintū q̄ obijcitur de circūcisione dicendū. q̄ nō est simile de circūcisione ⁊ decimatione: q̄ decimatio fiebat ratione nature: nō ratione persone. nō enim in lumbis abrahe decimabant hoīes in actu existentes Circuncisio vero ⁊ oblatio fiebāt ratione persone: nec fuit ratio circūcisionis xpi ꝓpter se vel ꝓpter culpaz originalē: sed ꝓpter nos. ⁊ ad ostendendū penalitatē assumptā.

Ad quintū. Ad contra. ¶Ad illud aūt q̄ obijcitur contra rationē apli. dicendū q̄ ratio ꝓcedit supposita ꝓpositione q̄ abrahā fuit dignior oīni sua posteritate ⁊ hāc supponit iuxta oppositionē iudeorum. consequit igitur hoc suppōito. q̄ si abrahā est dignior Melich. in quo figuratur sacerdotiū xpi: abrahā est dignior Leui ⁊ sua posteritate: ergo Melch. est dignior Leui ⁊ sacerdotium eius ⁊ ita sacerdotium xpi.

Ad auto. Augu. ¶Ad illud q̄ obijcitur ꝑm auctoritatē Aug. Non decimabatur nisi q̄ curabat. ꝑm quosdā exponitur. decimabatur. i. ad reddendā decimam obligabatur. q̄ curabatur. i. q̄ curatione indigebat. Sed aliter ⁊ melius exponitur. decimabat q̄ curabatur. q̄ in oblatione decimarū abrahe curatio originalis morbi per xpm significabat vnde significatio curationis erat in oblatione abrahe. sed effectus erat per fidem xpi. et ideo

Ad tertium. et ideo non ꝓcedit obiectio. ¶Ad illud q̄ obijcit q̄ oblatio decimarū diminuebat cōcupiscētiā dicendū q̄ hoc non erat ex virtute sua: sed ex virtute gratie fidei offerentiū. vnde non erat eis alligata gratia sicut modo ī sacramēto baptismi alligat gratia per xpm: cuius virtute originalis cōcupiscētia minuit. tamen signatio diminutionis cōcupiscētie originalis erat in decima. sicut dicit Hugo de san. victo. In lege naturali primo data sunt sacramenta. decimationes. sacrificia. ⁊ oblationes. vt in decimatione peccatoꝝ remissio. in sacrificijs mortificatio. in oblatione bonī operis exhibitio signaret. Sed obscura fuit signatio in sacramēto decimationis: vbi homo de bis que possidebat partē obtulit. vt ad hunc modum q̄ erat imperfectionis sibi tribueret q̄ ad bonitatē spectat: deo imputaret. ⁊ hoc sibi voluerunt nouem partes retētē. q̄ nouenarius signū imperfectiōis est a denario ꝑfecto deficiēs ¶Ad vltimū dicendum ꝑm Aug. q̄ omnia creata fuerunt ꝑm materiam vel ꝑm similitudinē. Similiter dicendus q̄ sunt filij aabrahe ꝑm carnē: ⁊ sunt filij abrahe ꝑm fidem. Illi sunt filij ꝑm materiā: isti sunt ꝑm similitudinē: q̄ imitatores fidei abrahe. Benedictio igitur erat oīm in abraham qui erāt filij eius ꝑ fidem. i. imitatores fidei eius. vnde ad Roma. ix. Non enim qui ꝑm carnē sunt filij dei: sed qui filij ꝓmissiōis existimant⁹ in semine ꝛc. Itē Rom. iiij. Signū accepit circūcisionis vt pater sit oīm credentium. nō bis qui sunt ex circūcisione: sed bis q̄ sectant vestigia fidei patris nostri abrahe. De decimatione aūt nō est sic. q̄ decimatio est persignatio faciende liberatiōis per xpm: que quo ad sufficientiā respicit omnes: sed quo ad efficaciam nō omnes sed tm electos. Hec ergo est ratio quare omnes decimabant⁹ non oēs benedicebant. Et q̄ obijcit q̄ gratia nō est extraducenec aīa. dicēdum q̄ ꝫ vna aīa nō sit ab altera nec gratia trās fundatur ab aīa in aīam: vna tamē pōt habere similitudinē. i. exēplum credendi ab alia. ⁊ sic patz solutio ad predicta.

Verbum quartum.

De perfectiōe dñici corpis. Augu. Deinde queritur de perfectione dñici corporis. Ad q̄ Aug. in li. de fide ad petrū firmissime tene ⁊ nullaten⁹ dubites: nō carnem xpi sine deitate esse conceptam in vtero virginis ꝑius q̄ susciperetur a verbo: sed ipsum verbum dñi sue carnis assumptione conceptū ipamq̄ carnē verbi assumptione cōceptam. Si ergo ipm verbum assumpsit corpus perfectū ⁊ formatū totaliter: ergo simul corpus fuit cōceptum ⁊ formatū. ¶Item Aug. in li. de tri. Augu. Nō ex vtero virginis ꝑius caro ꝓcepta est: ⁊ postea ꝛitas venit in carnē: sed mox vt verbum venit in vterum seruata ꝓprietate nature ꝓpie factū est caro: ⁊ perfectus homo in veritate carnis et anime.

Contra. ¶Contra. Aug. sup Jo. ij. Soluite tēplum. ⁊ subditur. xlvj. annis edificatū est templū ꝛc. Ihic numerus perfectioni dñici corporis conuenit: quot diebus forma corporis humani perficitur ex quo arguitur q̄ ꝑius fuit concepta caro xpi ⁊ formata q̄ verbo vnita: sicut est in alijs corporibus que ꝑius cōcipiuntur ⁊ formatur q̄ anime infundātur.

Rñsio. ¶Respōsio. nō hoc dixit Augu. vt negaret quin caro illa esset concepta simul ⁊ formata ⁊ assumpta sed quia membroꝝ distinctio in ipso momento cōceptionis ⁊ vnionis adeo erat parua: vt humano visui vix posset subijci. In diebus autez illis quos memorat est notabilis facta. Et nota q̄ dicit Augu. in lib. lxxxiij. questionū. De numero diērum perfectionis corporis christi conceptio humana sic dicitur procedere ⁊ perfici. vt primis sex diebus quasi lactis habeant similitudinē. nouem diebus cōcrētitur in sanguinem. deinde. xij. diebus solidetur. xviij. diebus formetur⁹q̄ ad ꝑfecta membra. deinde vsq̄ ad tempus partus in magnitudine augeatur. quadragesimoquito ergo ⁊ vno addito q̄ summā significat fit consummatio templi. Nō si multiplicetur hic numerus per sex: qui erat caput huius numeri: fiunt ducēti ⁊ lxxvj. in nouem menses ⁊ sex dies: qui computantur ab octauo Kaleñ. aprilis: quo die conceptus dominus creditur: vsq̄ ad octauum Kaleñ. ianuarij: quo die nat⁹ est. Non ergo absurde. xlvj annis fabricatum est templum: quod corpus eius significabat. vt quot anni fuerunt in fabricatione templi: tot dies fuerunt in fabricatione corporis dominici. Et sic patet q̄ hic numerus ꝑfectionī dñici corporis conuenit.

Questio x. De natiuitate filij dei.

Aquisito de his

que pertinent ad cōceptionem: inquirendū est de natiuitate filij dei in hunc modum. Primo an diuina natura sit nata. Secundo. an due sint natiuitates filij dei. Tertio. an possint dici duo filij dei. Quarto. vtrum xps sit filius adoptiuus. Quinto. vtruz vnitioce dicatur filius dei ⁊ filius virginis. Sexto. ad maiorem declarationem querit de filiatione ꝑm adoptionē.

Membrum primum.

M. an diuina natura sit nata.

Primo igitur dubitatur. vtrum diuina natura sit nata de virgine? Et videtur q̄ sic. Idē est deus ⁊ diuina essentia. cuz ergo vere dicitur deus est natus de virgine. ergo vere dicetur diuina natura est nata de virgine.

Arg. primū. ¶Item diuina natura est incarnata sed incarnatio ordinatur ad generationem: ergo diuina natura est genita. ergo nata.

Scōm. ¶Item Aug. dicit expresse diuinam naturam concipi ⁊ nasci de humana natura.

Tertium. ¶Contra. si diuina natura est nata de virgine. ergo diuina natura est filia virginis: quod est abusio dicere.

¶Item omni cui conuenit esse natum: conuenit esse ab alio. si ergo diuine nature nullo modo cōuenit esse ab alio: nec ei conuenit esse natum. cū ipa sit ens non ab alio

Responsio. ¶Responsio. dicendum. ꝓ regula. q̄ nulla dictio significans ꝓprietatem personalem creatā vel increatam conuenit diuine essentie. Inde est. q̄ sicut diuine essentie non conuenit esse genitam vel generari. quia hec est ꝓprietas filij que ponit esse ab alio ⁊ increata: ita non conuenit diuine essentie mitti vel nasci. quia in hoc q̄ dico mitti ⁊ nasci: intelligitur esse ab alio. q̄ nullo modo conuenit diuine essentie.

Sol. ad ꝓmū ¶Ad primum ergo obiectum dicendum. q̄ non est simile. nec sequitur deus est natus: ergo diuina essentia est nata: quāuis hoc nomen deus ⁊ diuina essentia significent idem: tamen alio ⁊ alio modo. quia diuina essentia significat essentiam vt essentia m. i. in absolutione ab omni relatione. ⁊ ideo non supponit personam: nec ei conuenit ꝓprietas personalis. Hoc nomen vero deus vt habentem illam essentiam

significat.ꝛ qꝛ hoc conuenit persone habere essentiam diuinam:ideo hoc nomen deus supponit p̄sonam:ꝛ ei conuenit proprietas personalis.Quis ergo dicatur deus natus non tamē dicetur essentia nata.¶ Ad secundum dicēdum.ꝙ non sequitur incarnatio ordinatur ad generationem: ergo cum diuina essentia sit incarnata: est nata. nam incarnatio essentie nō est ordinata ad generationem essentie:sed ad generationem persone.ꝛ ideo non sequitur ꝙ diuina essentia sit nata de virgine sed persona.¶ Ad vltimum dicendum.ꝙ autoritates debent intelligi hoc modo:vt non dicatur natura concipi vel nasci quantū est de se: sed hoc ratione persone.vnde sensus est.natura eterna non posset concipi vel nasci ꝛc.hoc est ille qui est natura diuina.s.filius non posset concipi sine susceptione veritatis humane nature.

Ad scōm. *Ad tertium.*

Membrum secundum.

Queritur an due sint natiuitates dei filij.

C Onsequenter queritur an sint due natiuitates filij dei.Et arguit̄ sic.Nūc eternitatis ꝛ nunc temporis nō faciunt numerum:quia eternitas cū tempore est: ergo nec faciunt bis.ergo cum xp̄s filius hominis natus sit in tempore:xp̄s filius dei natus in eternitate:non est dicere ꝙ sit bis natus.¶ Item bis dicit numerum ꝛ interruptionem temporum. ergo ꝛ discontinuationem ꝛ distātiam.Si ergo nō potest poni distātia entis in eternitate ꝛ entis in tempore:cum simul sint.nō erit dicere bis natum xp̄m propter eternam natiuitatem et temporalē.¶ Responsio.hec dictio bis dupliciter dicit̄. quādoqꝫ enim significat numerū tempoꝝ:q̄nqꝫ ordinem aliquoꝝ se habentiū ſm prius et posterius. Scōm primū modum hec dictio bis ponit interruptionem tempoꝝ vel vicissitudinem.ꝛ ideo ſm hunc modū nō esset dicere xp̄m bis genitum.Secundū autē modū alium est dicere xp̄m bis genitum.qꝛ per hoc notatur ordo generationis tēporalis ad eternam.et qꝛ eternitas prior est tempore ꝛ non tempus:ideo ratione natiuitatis eterne ꝛ temporalis est dicere bis natum christum ꝛ bis genitum.

Rn̄sio.

Membrum tertium.

An xp̄s possit dici duo filij dei. Arg.primū. Scōm. Tertium. Quartum. Quintum.

C Onsequēter queritur an xp̄s possit dici duo filij.Et videt̄ ꝙ sic.qꝛ cum filiū esse dicatur ratione natiuitatis:ꝛ due sunt natiuitates xp̄i.ergo xp̄us est duo filij. ¶ Item alia est substātia de qua genitus est fili⁹ virginis:alia de qua genit⁹ est filius dei.ergo duo erunt filij:ex quo substātialiter sunt due generationes.¶ Item generās dicitur ad genitum.si ergo sunt duo generātes:ꝛ duo geniti.ergo ꝛ duo filij.¶ Item persona ꝯsequitur naturā. ergo si plures nature sunt in xp̄o ꝛ plures erunt persone. qꝛ multiplicato priori multiplicabitur qđ ꝯsequēs est ad illud.Si ergo est generatio ſm plures naturas:necesse est plures personas esse genitas.ergo duo geniti personaliter.ergo xp̄s est duo geniti personaliter.¶ Item sicut se habet quantū ad vnitatem ꝛ pluralitatem vniuersale ad singulare sic se habet natura ad rem nature.si ergo pluriū vniuersalium nō est vnum singulare vel particulare.ergo nec plurium naturarū erit vna res nature.ergo nec vna persona sed xp̄s est genit⁹ quātum ad duas naturas.ergo non est vna persona. ergo est duo filij.¶ Responsio. dicendum ꝙ generatio non solum comparatur ad natū: sed ad illud ex quo est generatio.ꝛ ideo q̄uis non multiplicetur natū:tamē multiplicatur generatio vel natiuitas ex parte eius ex quo est generatio. Et ideo non sequitur due generationes vel due natiuitates.ergo duo filij vel duo nati. quemadmodum nō sequitur.due dationes:ergo duo data cū dominus dat seruo aliquid ad tēpus: ꝛ postmodum dat ei ad perpetuitatem.sicut etiam non sequitur.due factiones:ergo duo facta.sicut cū aliquis facit imaginem ꝛ postea deaurat eā. sed bene sequeretur.ergo factum dupliciter.Et per hoc patet responsio ad primum.¶ Ad secundū dicendum.ꝙ non sequitur.due sunt substantie ex quibus est generatio:ergo duo filij.quia vnitas filiationis nō est respectu eius ex quo est generatio:sꝫ eius cuius est.hoc est ratiōe qui generatur. Et qꝛ generatio ista est vnius hypostasis siue persone. ideo vna est filiatio ꝛ vnus est filius.¶ Ad tertiū dicendum.ꝙ non sequitur duo generantes : ergo duo geniti.Nam aliquid vnum ꝛ idem potest referri duobus differentibus ſm differentē habitudinem.nec ex hac relatione sequitur ip̄m esse duo Ita vnus ꝛ idem filius se habet relatiue ad patrē per generationem diuinam:ꝛ ad matrem per generationem humanam. nec erit diuersa filiatio: sed est filiatio respectu diuersorum.Similiter nec erit duo filij:quia filiatio dicit proprietatē siue relationem.persone.¶ Ad illud quod obijcitur vltimo in duabus rationibus sicut prius tactū est quia vt dicit Boetius de duabus naturis.ꝙ persona non est in accidentibus:sed solum in substātijs.ꝛ non in quibuscūqꝫ:sed in rationalib⁹.et nō in quibuscūqꝫ rationalibus:sed solū indiuiduis. Sed vlterius addendum est ꝙ est quedā substantia indiuidua per se habens subsistentiam. Quedam vero est que non habet per se subsistentiam sicut anima:licꝫ sit substantia rationalis indiuidua:non habet per se subsistentiā : ꝛ ideo non est dicenda persona.persona enim consequitur naturam rationalem indiuiduam per se existētem vel subsistētem.Hinc est ꝙ cum humana natura in xp̄o non habeat per se subsistentiam:nō habebit esse persona.immo cum persona dicat substātiā completam non possibilem ad perfectionem digniorem:nullo modo dicetur persona ſm humanam naturam.Per hoc etiā patet solutio.nō eñ est verum ꝙ persona.sequatur naturā quācunqꝫ: sed naturam per se subsistentem.Preterea.nō est vera cōparatio.ꝙ sicut vnum indiuiduum nō potest esse diuersorum vniuersalium:ꝙ vna persona non possit esse plurium naturarum: quia vniuersale dicit totum esse indiuidui.natura vero dicit vt partem vel quasi partem ipsius persone.sicut patet.ꝙ due nature sunt in vna persona in homine. scꝫ anima ꝛ caro.¶ Sed si obijceretur.ꝙ p se subsistere perfectionis est.cum ergo natura aliorum hominum sit per se subsistens:non autem natura humana in christo: videbitur humana natura christi esse imperfecta respectu naturarū aliorum hominum. Dicendum ꝙ esse vnibile perfectiori vel forme digniori non est imperfectionis: immo magis perfectionis.vt patet:quia vis vegetabilis perfectior est in sensibilibus q̄ in vegetabilibus.ꝛ tamē in vegetabilibus est per se: in sensibilibus vero est in vnione et ordine ad formam digniorem.Similiter vis sensibilis perfectior est in homine vbi est in ordine ad ratione: q̄ in brutis vbi est per se subsistens.Similiter natura humana perfectior est in xp̄o:qꝛ in vnione ad diuinā naturam

Rn̄sio. Sol.ad p̄mū. Ad scōm. Ad tertium. Ad quartū et quintum. Obijcitur.

q̄ in alijs hoibus vbi est p se subsistēs.

Membrum quartum.

Utrū xp̄s sit filius adoptiuus. Hyla. Aug. Tertium. Cōtra.

C Onsequenter queritur.vtrum xp̄s sit filius adoptiuus.Et videtur ꝙ sic.Hyla. in lib.de tri. Potestatis dignitas non amittitur:dum carnis humanitas adoptatur.ergo xp̄us ſm ꝙ homo est filius adoptiuus.¶ Itē Augu.de vocatione sanctorū.Et gratia fit ab initio fidei homo quicunqꝫ xp̄ianus:qua gratia ille homo factus est xp̄s.sed homo fit xp̄ianus p gratiam adoptionis.ergo ille homo fit xp̄us per gratiā adoptionis.ergo est filius adoptiuus.¶ Itē bene conceditur xp̄s ſm ꝙ homo est creatura. ergo similiter xp̄s ſm ꝙ homo est filius adoptiu⁹. ¶ Contra.Phil.ij.Dominus iesus est in gloria dei patris ꝛc.Glo.inq̄tum homo assumpsit nomen dei nō per gratiam adoptionis : sed per gratiam vnionis.s.vt non sit adoptione deus: sed verus deus cui flectitur omne genu.¶ Itē Rom.j. Qui predestinatus est filius dei ꝛc. Ambro. Uolui reuolui scripturas:nunq̄ filium adoptiuum inueni.¶ Item Augu.in ecclesiasticis dogmatibus.Natus est ſm veritatem nature ex deo dei filius : ꝛ scōm veritatem nature ex homine hominis filius.vt veritas geniti nō adoptione : nō appellatione:sed in vtraqꝫ natiuitate filij nomē nascendo haberet.¶ Respōdeo cum adoptio sit vt de nō filio fiat filius.non est autem dicere ꝙ xp̄s ſm ꝙ homo fuerit nō filius.ideo ſm ꝙ homo nō potest dici filius adoptiuus .¶ Ad autoritatem Hylarij qua dicit ꝙ carnis humanitas adoptat̄. Dicendū ꝙ humanitas carnis potest accipi dupliciter.ſm speciem communē:aut ſm substantiam singularem.nullo modo est dicendū :ꝙ humanitas in xp̄o adoptetur ſm substantiam singularē.Secundum vero speciem communem posset dici adoptari humanitas in xp̄o.sed hoc nō respectu xp̄i:sed respectu aliorum hoim qui cū xp̄o cōmunem habent humanitatē vt diceret humanitas adoptari ſm hunc sensum.quia que nō habebat esse filij i alijs:in xp̄o habet esse filij.Et ſm hunc modum humanitas siue homo de nō filio in alijs fit filius in xp̄o.Et ſm hoc dicitur humanitas adoptari in xp̄o. ¶ Ad aliud dicendum .ꝙ est gratia creata informans animā.ꝛ est gratia in creata causans creatā Quando ergo dicit Augu. Eadem gratia qua homo fit xp̄ianus ꝛ homo factus est xp̄s.intelligitur de gratia icreata : que est spiritussanctus:qua sicut causa efficiēte efficitur homo christianus:ꝛ ille homo factus est christus Gratia vero creata non eadem:quia illa in homine puro est gratia adoptionis:in xp̄o vero homine gratia vnionis.¶ Item ad tertium dicendum ꝙ adoptio ponit differentem statum humane nature.vnū in quo fit non filius.qđ non est inuenire in xp̄o ſm ꝙ homo. Creatura vero non ponit status differētiam:sed solummodo esse de nihilo. qđ conuenit xp̄o ſm ꝙ homo.Preterea.creatura ponit esse post nō esse.adoptio vero bene esse post male esse.qđ nullo modo cōuenit xp̄o ſm ꝙ hō.

Respōsio. Sol ad auto Hylarij. Ad auto. Augusti. Ad tertium.

Membrum quintum.

Utrū xp̄s vniuoce dicatur filius dei ꝛ filius virginis.

C Onsequenter queritur. vtrum christus vniuoce dicatur filius dei ꝛ filius virginis.Et videtur ꝙ sic.Quia cum dicatur filius hominis ꝛ filius dei ſm rationeꝫ generationis naturalis ex vtraqꝫ parte non dicit̄ equiuoce filius:sed vniuoce.¶ Contra filius virginis est per decisionem patris a virgine.filius vero dei patris est non per decisionem:sed per totalitatem ipsius substantie quam accepit a patre. ergo equiuoce dicitur filius:non vniuoce.¶ Respondeo non dicit̄ vniuoce nec equiuoce:sed analogice.i.ſm prius ꝛ posterius . quemadmodū bonitas de bono creato ꝛ increato.¶ Item queritur vtrum debeat dici filius natura.nam hoc dicunt autoritates sanctorum.ꝛ cum filius dicatur filiatione.deus vero dicitur deus natura que diuina est.homo vero dicitur hō humana natura.Christus eñ deitate dicitur deus: humanitate homo: filiatione filius.Non igitur natura est filius:sed magis filiatione. ¶ Item cum essentia sit idem quod natura:poterit ne dici filius essentia : sicut filius natura?¶ Respondeo ad primū ſm ꝙ dicit magister in sententijs.Aliter enim dicitur de⁹ natura:aliter filius natura.cum enim dicitur de⁹ natura:ablatiuus est quasi formalis.sicut si diceretur deitate deus.cū vero dicitur filius natura: non est ablatiuus quasi formalis:sed quasi materialis siue substantialis.vnde sensus est filius natura:id est filius habens naturam.vnde licet dicatur filius filiatiōe formaliter:nihilominus est deus natura.¶ Ad aliud dicendum. ꝙ cum dico essentiā:dico deitatem absolute.cum vero dico naturam:dico deitatem cum ratione generationis scꝫ filij. Natura enim est essentia habens virtutē producendi ex se simile.propterea q̄uis concedatur filius natura:non tamen concedi debꝫ filius essentia in ablatiuo:cū per ablatiuū significetur circūstantia materialis.

Contra. Rn̄sio. Querit̄.an dicat̄ natura. An essentia. Rn̄sio. Ad aliud.

Membrum sextum.

Querit̄ de filiatione p adoptionē.

C Onsequenter queritur ad maiorem declarationem de filiatione per adoptionem in hunc modum.Primo.vtrū ratio paternitatis siue filiatiōis dicatur vniuoce de nobis ꝛ filio dei.Secundo. vtrum ratio qua dicitur pater noster:conueniat patri tantum aut toti trinitati.Tertio. vtrum xp̄us ſm ꝙ homo sit filius trinitatis siue filius adoptionis. Quarto.vnde sit in nobis filiatio. Quinto . vtrū ante incarnationē fuerit filiatio.

Articulus primus.

Utꝝ rō paternitatis siue filiatiōis dicat̄ vniuoce de nobis ꝛ filio dei. Arg.primū. Scōm. Cōtra.Aug.

A D primum sic obijcitur.Unum vni opponitur vno genere oppositionis.Si ergo alia est relatio qua xp̄s dicitur filius patris:ꝛ qua nos dicimur filij patris. qꝛ illa est increata:ꝛ ista creata. ergo alia est relatio qua dicitur pater filij:ꝛ qua dicitur pater noster. ergo hec paternitas alia est ab illa paternitate. ¶ Item Jo.xx.Ascendo ad patrem meū ꝛ patrem vestrum ꝛc.interlinearis.Aliter dicitur meū:aliter dicitur vestrum.Meū dicitur natura: vestrū vero gratia.ergo alia est ratio paternitatis ꝛ filiationis:qua dicitur pater filij:ꝛ qua dicitur pater noster.¶ Contra.Augu.in lib.de trini.Pater dicitur principium filij quomodo genuit eum.ꝛ principium spiritussancti quomodo donum eius est. et principium creature quomodo creauit eam.et tamen propter has rationes diuersas non multiplicatur ratio principij.ergo cum dicitur pater filij ꝛ pater creature:non multiplicabitur ratio patris respectu filij et respectu creature rationalis.

¶ Item ephes.iij.flecto genua mea ante deum et patrem a quo omnis paternitas in celo τ in terra nominatur.ergo paternitas in celo τ in terra sm hoc non dicitur sm rationem diuersam. Cum ergo paternitas in celo sit qua dicitur pater filij:paternitas in terra qua dicit̄ pater noster. ergo non erit differens ratio:cum dicitur pater filij:τ cum dicitur pater noster.

Rn̄sio.

¶ Respondeo sicut cum dicitur principium respectu filij et respectu creature.ratio principij ex parte eius qd̄ est principium non mutatur:sed ex parte illorum ad que dicitur principium.vnde non est dicere plura principia. Simili modo cum dicitur pater filij et pater noster:non est differentia paternitatis ex parte eius qui dicitur pater sm rem:sed tm̄ sm modum.Sed ex parte eorum ad quos dicitur pater. sicut cum dicitur principium filij dicitur personaliter. cum vero dicitur principium creature:dicitur essentialiter.Similiter cum dicitur pater filij:dicitur personaliter.cū dicitur pater creature: dicitur essentialiter.nec est ibi differentia sm rem: sed tm̄ sm modum.

Sol.ad.j.

¶ Ad illud ergo quod primo obijcitur. ꝙ vnum non opponitur multis correlatiue.dicēdum ꝙ falsum est etiam in inferioribus. immo cū vnus est pater multorum:vnum opponitur multis correlatiue. Dicendum ergo est ꝙ non multiplicatur relatio in patre sm essentiam: cum dicitur deus est pater filij:τ cum dicitur est pater noster.sed solum est ibi differens modus:q̄uis multiplicetur in his que sunt ab eo.

Ad scd̄m.

¶ Ad illud quod dicit August. super Jo. Aliter dicitur meum: aliter vestrum τc.dicendum ꝙ gratia τ natura non faciunt distinctionem ex parte illius a quo:sed ex parte eorum que sunt ab illo.

Articulus secundus.

Utrum rō qua dicit̄ pr̄ noster cōueniat toti trinitati aut patri tm̄.
Arg.primū.

Consequenter queritur.vtrum ratio paternitatis respectu nostri conueniat toti trinitati:τ cum filius sm rationē nominis non dicat respectū ad posterius sed ad prius:τ similiter spiritus inq̄tum spiritus nomen autem paternitatis dicat respectum ad posterius.ergo non cōuenit filio ꝙ dicatur pater noster:quemadmodum nec dicitur filius noster.qr filiatio dicit in respectu ad prius.pari ratione nec spiritussanctus.

Scd̄m.

¶ Item abstractis personis ab essentia:adhuc remanet summa bonitas p intellectum quo ad nos. sed summa bonitas quo ad nos non ostenditur nisi per impartitionē gratie. ergo adhuc intelligeretur impartitio gratie.ergo et filiatio. Ex quo relinquitur ꝙ esse filium p gratiam non dependet a patre τ spiritusancto.

Contra.

¶ Cōtra.Ipse filius dicit in euangelio.Fili remittūtur tibi peccata tua.ergo per consequens dicit se patrem. ¶ Item ad ephes.iiij.Unus deus: vnus dominus:vna fides:vnum baptisma:vnus deus pater omniū.Dicit glo.Pater omniū dicitur creatione:sed fidelium regeneratiōe. Si ergo creatio et regeneratio est cōmunis effectus trium personarum.ergo et paternitas.

Rn̄sio.

¶ Respondeo dicendum.ꝙ pater noster dicitur cōmuniter de tribus personis.ad filiationem enim per gratiam requiritur ꝙ simus ad imaginem τ similitudinem per gratiam. Qd̄ autem simus in esse gratie hoc pertinet ad patrem. Qd̄ vero ad imaginem: ad filium qui est imago patris. Qd̄ autem ad similitudinē ad spiritūsanctum qui est similitudo per quam assimilamur deo. Preterea a patre per filium regeneramur.ab vtroqꝫ per spiritūsanctum reformamur.ex quibus duobus est filiatio per adoptionē Ex quo relinquitur ꝙ ratio paternitatis qua dicitur pater noster:conuenit toti trinitati.

Sol.ad.j.

¶ Ad illud qd̄ primo obijcitur dicendū.ꝙ nomē paternitatis conuenit filio.non eo ꝙ dicitur filius:sed eo ꝙ principiū gratie redemptionis. Similiter spiritussanctus non eo ꝙ dicitur spiritus:sed eo ꝙ nobis est in pignus eterne hereditatis. Unde Augu. in libro de anima τ spiritu. Filium dedit in preciū redemptionis:spiritūsacntum in priuilegium adoptionis:se deniqꝫ totum seruat hereditatem adoptatis.

Ad scd̄m.

¶ Ad aliud dicendum.ꝙ q̄uis abstractis personis intelligitur impartitio gratie:non tamē sm appropriatam rationem vt gratie adoptionis ad gratiam enim optionis concurrunt duo in filijs ade qui nascuntur filij ire:siue filij dyaboli. Primum est redemptio a filiatione dyaboli. Secundum est adoptatio in filiationem dei. Primū per appropriationem fit a patre per filium. Secūdum ab vtroqꝫ per spiritumsanctum. Unde Augustinus in libro de anima τ spiritu. Pater tradidit filium quo redimeret seruos:misit spiritumsanctum quo seruos adoptaret in filios.

Articulus tertius.

Utrū xp̄s sm ꝙ hō sit filius trinitatis.

Consequenter queritur.vtrum christus sm ꝙ homo sit filius trinitatis Et hec questio supra determinata est: vbi queritur.quare christus non dicatur filius spūssancti.

Articulus quartus.

Querit̄ vn̄ sit in nobis filiatio.

Consequēter queritur vnde sit in nobis filiatio. Nā ad Roma.viij.dicitur. Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro ꝙ filij dei sumus.ergo per spiritum sumus filij adoptionis.

Augu.

¶ Item supra Augu. Misit spiritumsanctū vt seruos adoptaret in filios. ¶ Item.viij.Roma. Non accepistis spiritum seruitutis sed spiritum adoptionis:in quo clamam9 abba pater. Glo.timor castus qui bonus est τ pficiens nos generat filios.ergo per timorem efficimur filij. ¶ Item Jo.j. Dedit eis potestatem filios dei fieri his qui credunt in nomine eius. ergo per fidem efficimur filij. ¶ Item.iij.Joh. Qd̄ natum est ex spiritu.τ sequitur. Nisi quis renatus fuerit ex aqua τ spiritussancto.ergo per sacramentū baptismi efficimur filij dei.quia per illud regeneramur. ¶ Item.j.Jo.iij. Uidete qualem charitatem dedit nobis deus:vt filij dei nominemur τ simus ergo filij sumus per charitatem. ¶ Item Augu. Ipsa humilitas facit nos nasci de spiritusancto ergo sumus filij per humilitatem.

Augu.

¶ Item Aug. Compertum est nos esse filios per adoptionem p illum qui est filius per naturam ergo filij sumus per filium. Queritur ergo istorum differentia.

Rn̄sio.

¶ Respondeo.adoptio respicit causam increatā: τ causam creatam. Causa increata est trinitas dupliciter.per gratiam in presenti:et gloriam in futuro. Per gratiam vero hoc modo pater per filium tollens filiationem dyaboli in redemptione.τ p spiritūsanctum conferens filiationem dei.τ hoc modo descendunt diuina ad nos. Ad gloriā vero pater per spiritūsanctum reducit nos ad conformitatem filij:τ filius reducit nos ad imaginem patris.vnde August.in lib.de anima τ spiritu. Spiritussanctus perducit ecclesiam ad xp̄m: quā ipse sine macula τ ruga tradet regnū deo τ patri. Causa vero creata determinatur multipliciter sm differentem considerationē. Nam causa disponens est humilitas,causa efficiens est gratia sacramēti.causa

pficiēs respectu p̄ris timor filialis.respectu filij fides.respectu spiritussancti charitas.

Articulus quintus.

Utrū ante incarnationem fuerit filiatio p adoptionē.

Consequēter queritur.vtrū ante incarnationē fuerit filiatio per adoptionem. Et cum dicatur Jo.j. Qd̄ postq̄ verbum caro factum est:dedit eis potestatem filios dei fieri his τc.videtur ꝙ ante incarnationem non fuerit filiatio per adoptionem. ¶ Item dicitur in.iij.lib.sentē.dist.viij. Nos dicimur filij adoptiui:quia cum nati fuerimus filij ire ephe.ij.per gratiam facti sumus filij dei. Cum ergo in statu innocentie nō essent filij ire:ergo nec poterāt esse adoptiui filij.ergo adam ante peccatum non fuit filius adoptionis. ¶ Contra. ante incarnationē et ante peccatum τ post sancti erāt filij. aliter nō pertinerent ad hereditatem. vnde Esa.lxiij. Uere tu pater noster es:et abraham nos nesciuit. Aut ergo filij naturales.aut adoptiui.aut solum filij per creationē:sicut cetera. Non primo modo: nec tertio solum:relinquitur ergo ꝙ filij adoptiui.

Rn̄sio.

¶ Responsio. adoptio respicit duplicem terminum a quo:τ ad quem. Quantum ad terminum a quo:refert in statu ante peccatum τ post peccatum.nam in statu post peccatum de filio ire fit filius. In statu vero ante peccatum non de filio ire sed de non filio per gratiā fit filius.vnde post peccatum est contraria dispositio ad filiationem. in statu innocentie negatio filiationis. Quantum vero ad terminum ad quem refert ante incarnationem τ post.nam ante incarnationem ex fide incarnationis erat filiatio in potentia.non in effectu:qui est cum cōsecutione hereditatis. Post incarnationem vero τ passionem erat filiatio in effectu cum cōsecutione hereditatis:remota obligatione per passionem. Item refert adoptio ante peccatum:si non esset incarnatio: et post peccatum post incarnationem.nam si non esset incarnatio esset solum hereditas in terra fluente melle scꝫ in dulcedine diuinitatis tm̄. Per incarnationem vero est hereditas aucta in terra fluente lac τ mel.i. delectationem diuinitatis τ humanitatis assumpte in vnitate psone filij dei.vnde.viij.Rom̄. Heredes quidem dei:coheredes autē xp̄i.

Questio.xj.de gratia xp̄i in generali.

Consequēter inquirendum est de gratia christi.hec enī questio perambula est ad ceteras: que sunt de potestate.scientia.volūtate. et merito domini saluatoris. Querēdū est ergo generaliter. Primo.an in christo sit ponenda gratia que dicitur vnionis. Secūdo.an in xp̄o ponenda sit gratia sm quam est caput. Tertio.an in xp̄o ponenda sit gratia absoluta vt consideratur vt quidam homo singularis.

Membrum primum.

Utrum in xp̄o ponenda sit g̃ra que dicit̄ vnionis.
Arg.oppo.j.

Ad primum obijcitur sic. In christo est vnio diuinitatis ad corp9. Si ergo ipm corpus non est susceptum gratie. ergo non vnitur corpus diuinitati nec diuinitas corpori per gratiam. Minor patet.s. ꝙ corpus non sit susceptum gratie.quia opposita nata sunt fieri circa idem.τ quod non est susceptum gratie vnius oppositi:non est susceptum alterius. peccatum vero τ gratia sunt opposita.sed corpus non est susceptum peccati.ergo nec gratie.non ergo est aliqua gratia que vniat corpus cum diuinitate. ¶ Ex hoc vlterius arguitur.quoniam simul est ratio vniendi totam humanitatem diuinitati si ergo corpus vnit̄ diuinitati sine gratia.ergo humanitas vnitur diuinitati sine gratia.

Damas.

¶ Ad illd̄ potest dari responsio sm Joh.dama.ꝙ diuinitas vnitur corpori mediante intellectu vel anima: et anima mediante gratia.τ ita cum anima sit susceptiua gratie:inde est ꝙ gratia est vinculum illius vnionis.quia corpus vnitur anime:et per ipsam animam que est susceptiua gratie vnit̄ diuinitati.

Scd̄m.

¶ Sed cōtra obijcit̄ hoc modo. In triduo erat separata anima a corpore christi:τ tamē corpus xp̄i vniebatur diuinitati.ergo nō vniebatur per animā.ergo in triduo non vniebatur corpus xp̄i diuinitati per grat.sed idem est modus τ fuit vniendi humanitatem cum diuinitate in conceptiōe iesu xp̄i:τ semper. Cum ergo in triduo non fuerit hec vnio per gratiam:ergo nec in eius conceptione. ¶ Item ponatur per impossibile ꝙ anima in triduo separetur a diuinitate.aut igitur ꝑpter hoc soluitur vnio diuinitatis ad corpus aut:aut non Si nō:ergo si non vnitur corpus diuinitati p gratiam nisi ratione anime.ergo gratia nō fuit medium vnionis in triduo. ergo illa vnio que est in xp̄o non fuit per gratiā.

Tertium.

¶ Item potentior est virtus eductus effectum sine medio: q̄ cum medio. quia ex defectu virtutis est ꝙ indiget medio ad ꝓductionem sui operis.sed virtus diuina est potētissima.ergo semper producit effectum suum sine medio. Cum ergo eius effectus fuerit incarnatio siue vnio humanitatis ad diuinitatē in xp̄o:ergo hec vnio fuit sine medio.ergo gratia non fuit medium in illa vnione.τ sic in xp̄o nō est ponere gratiam vnionis.

Contra.

¶ Ad oppositum. Aug. Maior gratia non potest cogitari q̄ ꝙ filius hominis sit filius dei.sed filius hominis est filius dei per vnionem.ergo gratia vnionis est in xp̄o. ¶ Item Augu. Quicquid cōuenit filio dei per naturam: conuenit filio hominis per gratiam.sed ꝙ hoc cōueniat filio hominis qd̄ conuenit filio dei: non est ex alia gratia q̄ que vnit filium hominis filio dei. ergo necesse est ponere gratiā vnionis in christo. ¶ Item Joh.j.habetur ꝙ verbum caro factū est plenum gratie τ v̄itatis. ergo est gratia vnionis verbi cum carne. ¶ Item impossibile est creaturam per naturam creature sublimari super creaturam siue super statum creature.sed vnio humanitatis ad diuinitatē est sublimatio creature super creaturam siue super statum creature: qua nō potest cogitari maior.ergo non est aliquo modo per naturam humane nature ꝙ vniatur ad diuinitatem.ergo necesse est ꝙ sit per aliquid additū nature:quod eleuet ipsum super omnem naturā. sed illud est donum gratisdatum.cōstat ergo gratia. Et cum per illud fiat illa vnio:necesse est ponere gratiam vnionis in xp̄o.

Rn̄sio.

¶ Solutio. dicendum τ concedendum est ꝙ in xp̄o sit gratia vnionis humanitatis ad diuinitatē.τ ratio huius est quia non est possibile ipsi creature humane p donum cōditionis nature:ꝙ eleuetur τ disponatur ad diuinam vnionem.τ ideo necessaria est ei gratia:que eleuet τ disponat ipsam ad vnionem diuinam.hanc autē gratiā dicimus gratiam vnionis.

Sol.ad arg.j.

¶ Ad primū qd̄ obijcitur in cōtrarium ꝙ corpus

nō est susceptiuū gratie. Dicēdū q̄ susceptiuū gratie dicit dupliciter. scz p se: ⁊ p aliud. sicut est susceptiuū peti p se ⁊ per aliud sola rationalis creatura est susceptiua peccati p se: ⁊ gratie p se. corpus vō per accidens siue p aliud scz per aiam. qz enim anima est pfectio corporis: ⁊ corp⁹ est susceptiuus pfectionis ab aīa. perfectio aīe que est gratia mediāte aīa suscipit a corpore: quemadmoduz erit in gloria. gloria enim erit in aīa: ⁊ aīa glorificata perficiet corpus. ⁊ inde erit in corpore gloria. Similiter est de gratia. qz aīa est pfectio corporis: gratia vō est perfectio aīe. ⁊ ideo mediāte anima corpis est perfectio. Dicenduz igit q̄ in xpo sicut ipa aīa vniebaī diuinitati p gratiā vnionis: ita ipm corpus per eandē gratiā vniebatur diuinitati mediāte aīa. sicut dicit. Dama. q̄ mediāte intellectu vnitur diuinitati. ¶ Ad illud qō postea obijcit de triduo. ⁊ ad illud qō sequitur dicenduz q̄ in triduo vniebatur diuinitas corpi mediāte anima. Quis esset etiā separata a corpore. naz aīa ergo vnitur corpori relinqt in corpore dispositionez que remanet in corpore separata aīa ab ipo. ⁊ illa dispositio est ipius aīe sicut effectus. Et ꝓpter hoc quicqd fit per illā dispositionē vel mediāte illa fit mediāte aīa sue cause ꝓprie. mediante vero illa dispositione erat vnio diuinitatis ad corpus in triduo. ⁊ ideo dicitur q̄ mediāte aīa fuit vnio. quia mediāte dispositione derelicta ab aīa in ipo corpore: per quā corpus ad vnionē disponebatur ⁊ tenebatur in vnione. Mō manifestatur sic. Aug. mouet questionē de abortiuis fetibus. vtrū ptineāt ad resurrectionē. Et dicit q̄ nō. quia ipsum puerperiū nōdū fuit animatū. ⁊ ꝓpter hoc corpus abortiuū nihil sortitur ab aīa: quia nondū fuit vn tū anime. ⁊ ideo ex impressione aīe nō sortitur dispositiones ad incorruptionē ⁊ perpetuitatem. ⁊ ideo oīno resoluitur in pristinā materiā. Corpus vō Herodis ptinet ad resurrectionem sed nō ad beatam. quia corpus eius vnitū fuit aīe: que erat substantia immortalis ⁊ perpetua: que tamē nullam habebat gratiā nec condignitatē ad gloriam per gratiam. ⁊ inde est q̄ sortitur corpus p dispositionē ad esse perpetuū: sed non gloriosuz ⁊ vnitur iterū anime herodis. Ulterius est i corpe beati petri: quia fuit vnitum corpus eius aīe que erat substātia perpetua. ⁊ habēs gratiam ex qua erat in eo condignitas ad gloriā. ⁊ ideo ex eius impssione sortitur possibilitatē ad resurrectionem ⁊ ad esse perpetuum ⁊ glorioſum. Habet ergo corp⁹ petri separata anima petri ab ipo possibilitatē ordinatas ad gloriā. Ulterius fuit in corpe ihu xpi: quia plus fuit in ipo q̄ in aliis. quia nō soluz erat gratia cōmunis in aīa sua sicut in aliis animabus sanctis sicut in anima petri: immo vlterius in sua beata aīa erat gratia vnionis ad diuinitatem. Sicut ergo in corpore petri per vnionē ad substantiam perpetuam que erat eius aīa habens etiam gratiam relinquebatur potestas in corpore petri ad resurrectionez ad gloriaz. eodē modo in domino ihu gratia vnionis qua beata eius aīa vniebatur diuinitati: relinquebat in corpore eius ab aīa sua que erat perpetua ⁊ gratiosa omni plenitudine gratie: possibilitatem ad esse perpetuū ⁊ glorioſum ⁊ ad diuinam vnionem. Abstracta vero aīa non abstrahitur impssio que est ab aīa in corpe. vnde in corpore iesu xpi manet dispositio ad diuinā vnionez separata anima per quā dispositionem manet vnio corporis ad diuinitatez qz quelibet materia sortitur ꝓprietatē ⁊ dispositionem sue forme. Et ita anima xpi separata a corpore i triduo illud qō ex anima erat scz impressio fuit medium: vel dispositio vnionis corporis ad diuinitatē. ¶ Ad aliud qō obijcitur. q̄ potētior est virtus ꝛc. dicēdū q̄ gratia vnionis fit necessaria in xpo ad vnionez diuinitatis. ⁊ humanitatis nō est de impotētia deitatis: sed de impotētia humanitatis. quia ipa deitas de se potentiā habet actiuam sufficientem ad vniendum sibi humanitatē sine aliquo medio ⁊ adiutorio. sz ipa humanitas impotentiā habet de se ad hoc q̄ vniatur diuinitati. per cōditionē enim nature impossibile est q̄ disponatur ad vniones illam. quia oportet q̄ in illa vnione eleuetur supra omnez naturam ⁊ creaturam.

Ad tertium.

Ad scōm.

Membrum secundum.

Utruz in xpo sit ponenda gratia ſm quaz est caput ecclesie.

¶ Onsequēter queritur an in xpo sit ponenda gratia ſm quaz est caput ecclesie. ad Ephe. j. Ipm dedit caput sup omnez ecclesiā: que est corpus eius. ⁊ hoc ſm humanam naturā. Si ergo xps est caput super omnem ecclesiā. ⁊ hoc habet ex dono patris. quia dicit. ipm dedit ꝛc. ⁊ istud donum est gratia. ergo ex gratia habet q̄ sit caput ecclesie. ¶ Item Aug. ad dardanum. In xpo bitat omnis plenitudo gratie sicut in capite in quo sunt omnes sensus. ergo ipe est velut caput ex gratia dei. ergo in ipo est gratia ſm quā est caput ecclesie. Item Hugo de san. vic. in li. de sacramētis dicit. Sicut spūs hominis mediante capite ad mēbra descendit vuificanda: sic spūs sanctus per xpm venit ad xpianos: cuius plenitudo quidē est in capite. ptcipatio vero in mēbris. ¶ Ad oppositum supponitur hec ꝓpositio: que asseritur a sanctis. Corruptio originalis traducta est per peccatum ade. ⁊ per carnem traducitur in nobis. quia em̄ caro est extraduce: ⁊ ex carne generatur caro. ideo traducitur de carne in carnem per generationem. sed gratia nō traducitur: quia anima est subiectum gratie. anima vero nō est ex traduce. vnde sicut nō traducitur anima ab anima: ita nec gratia a gratia. sed cum corruptio originalis sit in carne. sicut traducit caro ex carne: ita corruptio. ¶ Ex his obijcitur anime non sunt ex traduce: immo sunt diuise ⁊ distincte a deo create immediate. iuxta illud ps. Qui finxit sigillatim corda eorum ergo ab aīa xpi non traducitur gratia ad animas nostras. ergo nō perficiuntur anime ab ipsa gratia anime christi. non potest ergo anima ipsius trāsfundere gratiam nec influere ad animas nostras. Sed alia ratione non dicitur caput: nisi quia sicut caput vitam ⁊ spiritum transfundit alys membris: ita xps gratiaz membris suis que sunt fideles anime. Cuz ergo hec nō possint esse: relinquitur q̄ in eo nō est gratia ſm quam sit caput. ¶ Item Augu. Mens nulla interposita natura ab ipsa primaveritate formatur sed hec formatio nihil aliud est q̄ perfectio: que est gratia in anima vel in mente. ergo ipsa gratia est immediate in animabus nostris ab ipsa prima vitate. ¶ Item nullius creature est dare gratiam. quia sicut anima imediate est a deo: ita eius perfectio que est gratia. ergo gratia nullo mediāte est a deo. ergo cum christus inquātum homo sit creatura: non potest esse mediū influentie gratie dei ad nos. Sed alia ratione non dicitur habere gratiam ſm quam dicitur caput ecclesie. ergo non est in ipso ponenda gratia ſm quam dicatur esse caput ecclesie. ¶ Solutio. dicēdum q̄ in christo ſm q̄ homo est ponere gratiam ſm quam est caput ecclesie. Ad illud intelligendū nc tāduz est. q̄ influentia

ſm Augu.

Tertium.

Rñsio.

xps ſm q̄ hō est medius. per modū fidei.

Augu.

Per modum meriti.

Per modum orationis.

Per modum dispositiōis.

So. ad oppo. Arg. primū.

Ad scōm.

q̄ influentia gratie est a deo sine medio: ⁊ per medium sine medio christus ſm q̄ deus immediate est dator gratie autoritate ⁊ in propria ratiōe efficientis. vnde Esa. xliij. dicitur. Ego sum ipse qui deleo iniquitates ꝓpter me. per medium xps ſm q̄ homo multis modis. Est enim medium p modum fidei. per modum meriti. per modum desiderij: siue orationis. per modum dispositionis. ¶ Per modum fidei ꝓut ipse consideratur in fide. fides enim que de xpo siue de deo hoīe est: disponit immediate aīaz ad gratiā. imo ipossibile fuit sine fide illa aliquē gratū esse deo. vnde ꝓpter hoc dicit pater Matth. iij. Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. Slo. i. per ipsum mihi alij placent. Aug. Sine fide mediatoris nunq̄ alicui quis placuit deo. Similiter per modum meriti: quia per passionem suam meruit a patre vt daretur gratia omnibus credētibus in ipsum ⁊ amātibus ipsuz ſm q̄ dicetur Esa. liij. Iniquitates eorum ipse portabit: ⁊ ideo dispartiam ei plurimos Similiter per modum desiderij siue orationis: qz omnibus credentibus ⁊ desiderantibus gratiam orat et desiderat. ſm q̄ legitur Roma. viij. Deus qui iustificat: quis est qui condemnet? Jesus xps qui sedet ad dexteram patris: qui et interpellat p nobis. Et. j. Joh. ij. Aduocatum habemus apud patrem iesum christum iustum. ⁊ ipe est propiciatio pro peccatis nostris. Ipse enim est medium sicut aduocatus ⁊ orans pro nobis: vt nobis detur gratia. Item per modum dispositionis ꝓtum ad naturam. quia tota natura humana ante incarnationez erat digna odio ⁊ reprobatione propter peccatum originale. sed cum fuit natura humana assumpta a filio dei in vnitate persone: disponebatur ratione predestinatorum ad gratiam dispositione cōgruitatis siue dignitatis. Sicut ergo per vnum hominem fuit lapsa: ita per vnum hominem deum scz christum per vnionem cum diuinitate fuit dispositа ad iustificationem vnde ad Roma. v. dicitur. Sicut per vnius delictum oīs homines in condemnationem: sic ⁊ per vnius iusticiam omnes homines in iustificationem vite. quia dedecus esset filio habenti humanam naturam: si ipsa tota perderetur. ¶ Ad primum in cōtrarium dicendum. q̄ peccatum traducitur vno modo: ⁊ gratia alio modo. Peccatum enim traducitur per naturam corruptionis: gratia vero p spiritum sanctum. Sicut ergo videmus cōtinuationem ab adam vsq̄z ad vltimum filium ade. et hanc continuationem facit natura. et quia ipsa corrupta fuit in adam: ideo corrupta est in oībus alijs. ⁊ ideo per ipsum traducitur corruptio originalis in filijs ade. Sic spiritus sanctus per quem abundat gratia in anima christi ꝓtum ad omnē gratie actum. in alijs sanctis consimilem gratiaz infundit. Et sicut vnus est spiritus capitis ⁊ mēbrorum viuificans caput ⁊ membra: sic idem spiritus per quez in nobis est gratia ⁊ in christo. Et hoc est quod dicit Hugo in lib. de sacramentis. Sicut spiritus hominis mediante capite ad mēbra descendit vuificanda: sic spiritus sanctus per christū venit ad christianos: cuius plenitudo quidem est in capite: participatio vero in membris. vnde spiritus ille plenissime viuificat caput. consequenter alia membra. ⁊ in capite sunt oīes sensus: in membris vero est sensus vnus. s. tactus. sicut dicit Augu. Est ergo hoc modo gratia in nobis ab anima christi per spiritum sanctuz. ¶ Ad aliud quod opponitur. q̄ mens nulla interposita natura ab ipsa prima veritate formatur. Dicēdum q̄ aliud est dicere animam formari per gratiam: et animam accipere gratiam. Inter formationem anime per gratiam ⁊ deum: nulluz est medium. immo ipsa trinitas formatiplam id est reducit in diuinam formationem ⁊ similitudinem. ⁊ hec formatio est gratificatio. Sed in accceptiōe gratie ab anima potest incidere medium: quia acceptio respicit dantem ⁊ accipientem. sed inter dātem ⁊ accipientem potest esse medium. dico vel fidei vel meriti vel aliozū modozum quos diximus supra. ¶ Ad aliud quod obijcitur. q̄ nullius creature est dare gratiam. Dicendum q̄ dare gratiaz per modum autoritatis solius dei est. sed dare gratiam per modum impetrationis ⁊ meriti. ⁊ sic de alijs modis potest esse creature. ⁊ sic est ipsius iesu xpi ſm q̄ homo.

Ad tertium.

Membrum tertium.

Utruz in xpo fuit gra singularis sctitatis ſm quaz esset quidā hō sanctus. Arg. primū.

¶ Onsequenter queritur an in christo ponenda sit gratia absoluta vt consideratur vt quidam homo singularis: sicut in alijs hominibus sanctis. Et ostenditur q̄ non. quoniam maioz lux absoꝛbet minozē. gratia vnionis qua homo vnitur deo: vt sit idem homo quod deus: est maioz gratia que possit cogitari. vnde est sicut maioz lux. gloria vero singularis sanctitatis in homine singulari est sicut minoz lux. ergo hec gratia in christo qua diceret factus homo singularis: absoꝛbetur per gratiam vnionis hominis ad deum: que est in christo. ergo in christo non est ponenda talis gratia. ¶ Itē gratia vnionis est summa: qz maioz cogitari non potest. est ergo sufficiens ad omnia opabilia que potest efficere gratia. sed vanum est ponere p plura ad quod sufficit vnuz. Si ergo gratia vnionis sufficit ad omnia operanda: ergo cum ipsa sit in christo: vanum esset ponere gratiam singularis sanctitatis. ¶ Ad oppositum. Requiescet super eum spiritus domini. Esa. xj. Spiritus sapientie ⁊ intellectus ꝛc. ⁊ loquitur de christo. sed he sunt singulares gratie donozum seu virtutum. ergo in ipso sunt gratie singulares virtutum. In ipso ergo est ponere gratiam singularis sanctitatis ſm q̄ est quidam homo sicut in alijs. ¶ Solutio. dicēdum q̄ in christo fuit gratia singularis sanctitatis ſm quā esset quidam sanctus homo. ita vt nihil deesset sibi de gratia q̄ posset haberi ab homine. Item ipse fuit homo deus: ⁊ ideo necessaria fuit in eo gratia vnionis. quia q̄ sit homo deus hoc habet ipse per vnionem. Item ipe fuit mediator dei ⁊ homis. ⁊ ideo fuit gratia in ipso ſm quā esset caput: vt esset medium influētie gratie in nobis sicut caput ad alia mēbra. ¶ Ad primam rationem in contrarium dicendum. q̄ non est simile de luce corpozali ⁊ spirituali. In luce em̄ corpozali minoꝛ lux absoꝛbetur a maioꝛi: sed non in luce spirituali. ⁊ hec est ratio. qz oīa lumia corpozalia sunt ad vnum actum. s. ad manifestandū visibile. et loquor de ipsis ꝓtum ad illuminationem. ⁊ ideo quātum ad manifestationem vnum absoꝛbetur ab alio. Sed tamen ꝓtum ad virtutē non absoꝛbetur vna lux per aliā. vnde virtus stelle non absoꝛbetur per virtutem solis: nec virtus lune. immo retinent stelle ⁊ luna speciales operationes ⁊ influentias suarū virtutum ad ista inferioria. Licet enim luna non luceat de die vt illuminet nos: tamen retinet suam virtutem: nec absoꝛbetur a virtute solis: immo potius ab ipsa foꝛtificatur. et virtutes stellarum similiter. vnde in

Contra.

Rñsio.

Sol. ad arg. j.

luminaribus celestibus fortificatur ⁊ multiplicatur virtus vnius luminis quando coniungitur cũ alio. In luce vero spirituali que est gratia: non sunt omnia luminaria ad vnum actum: sed ad diuersos per quos dirigunt animam ⁊ illuminant diuersimode. sicut fides illuminat animam ⁊ dirigit ad credendũ: ⁊ manifestat ei quid debet credere. charitas ad diligendum. ⁊ propter hoc vna nõ absorbetur ab alia in anima: sed fortificatur per coniunctionem cum altera sic ergo in christo gratia vnionis et alie gratie non sunt ad vnum actum. ⁊ ideo vna non absorbetur ab alia.

Ad scdm.

¶ Ad aliud dicendum. ꝙ non est vanum ponere istas gratias in christo siue gratiam sic multiplicatã quia ad diuersa sunt. Dico tamen ꝙ vna est gratia ſm essentiam in christo: non tamen est vna cõsiderãdo operationẽ vel actum: quia alius actus est vnire humanitatem diuinitati. alius actus influere gratiam ⁊ esse exemplar ad omẽs animas sanctas per spiritũsanctum. Item sua anima poterat cogitare de summa bonitate ⁊ amare eam. ⁊ hic est alius actus a predictis. Secundum primũ attenditur in christo gratia vnionis. Quantum ad secundũ gratia ſm quam est caput ecclesie siue medium influẽtie gratie in animabus nostris. quãtum ad tertium gratia singularis sanctitatis. Et ita cum isti actus non superfluant sed verissime sunt in christo: ideo non est vanum ponere istas gratias in christo.

Questio. xij. de gratia xpi in speciali.

Consequenter queritur de istis gratijs in speciali. Primo de gratia vnionis. Secundo de gratia ſm quam est caput. Tertio de gratia singularis sanctitatis.

Membrum primum.

De gra vnionis.

Primo queritur de gratia vnionis hoc modo. Primo de essentia ipsius gratie vnionis absolute. Secundo de essentia ipsius per cõparationẽ ad gratiam ſm quã xps dicatur esse caput.

Articulus primus.

Utrum gratia vnionis absoluta sit creata vel increata. Arg. primũ.

Ad primum ergo quo queritur de gratia vnionis absolute: vtrũ sit creata vel increata. Et ostenditur ꝙ sit increata. Nulla creatura habet actum supra creaturam effectiue vel formaliter. sed gratia vnionis est ad actum qui est super omnem creaturam scʒ vnire humanitatem diuinitati. vniri enim diuinitati que est principiũ omnium creaturarũ: est supra omnem creaturã. ergo causa effectiua vel formalis illius vnionis est supra omnem creaturam. ergo non est creatura. est igitur increata.

Scdm.

¶ Item eccli. j. Uanitas vanitatum ⁊ omnia vanitas. Ex hoc obijcitur. nihil cõiungit vel cõiungere potest vanitatem veritati nisi veritas. cum ergo humana natura sit vanitas. diuinitas sit veritas. ergo cum nulla creatura sit veritas: nulla creatura potest esse cõiungens deitatem humanitati: vel ecõuerso humanitatem deitati. Si ergo gratia vnionis est illud per qđ fit vnio ista. ergo gratia vnionis nõ erit creata.

Tertium.

¶ Item Ioh. iij. Pater diligit filium. non enim ad mensuram dedit ei spiritum ex hoc arguitur. Omnis creatura est in mẽsura: quia omne creatum est mensuratum et creatum sub certa mensura. sicut habetur sapiẽtie. xj. Omnia in pondere numero et mensura disposuisti. Sed spiritus qui datus est ipsi christo in vnione est sine mensura. ergo non est creatus. Spiritus autẽ ille dicitur gratia. ergo gratia data christo ĩ vnione est increata.

Quartũ.

¶ Item ad Roma. j. Predestinatus est filius dei in virtute. super illud dicit Aug. Nos sumus filij gratia: ipse autem filius natura. Si queratur an ad hominem referatur: sane dici potest idest si queratur si ipse homo sit filius per naturam patris. sane potest dici. Sed ipse homo non est filius nisi per vnionem. ergo vnionis gratia facit illum hominem esse filium natura. hoc est esse illum filium qui est filius patris eternaliter. sed hoc non posset facere aliquod temporale. ergo gratia vnionis non est temporalis. est igitur eterna: ergo increata.

Cõtra. Raba.

¶ Ad oppositum. dicit Rabanus. Cum spiritussanctus datur: hoc non est tantum ſm essentiam intelligendum: sed ſm dona eius. ergo cum dicimus ipsum datum christo non ad mensuram: nõ debemus solum intelligere de essentia spiritussancti: sed etiam de donis spiritussancti: que sunt sapiẽtia intellectus ⁊c. Sicut habetur. xj. Esa. Si ergo spiritus vel gratia in illis donis est creata. ergo in christo preter spiritumsanctum fuit gratia vnionis creata. ¶ Item conditio humanitatis christi non precedit tempore vnionem ipsius humanitatis cũ diuinitate: licet precedat ordine nature. Simul enim tempore fuit condita ⁊ vnita. In ipsa ergo vnione humanitatis christi ad diuinitatem: aut ipsi humanitati aduenit aliqua dispositio que non est nature: sed superadditur nature: aut non aliqua que non sit nature. Si dicatur ꝙ non aduenit ei aliqua dispositio que non sit nature. ex hoc sequitur ꝙ non plus se habet ad hoc ꝙ vniatur hec humanitas christi ad diuinitatem: quam alia humanitas. hoc autem falsum est et inconueniens. ergo aduenit ei aliqua dispositio que non est nature humane. ergo superaddita est et ei gratis data ad vnionem ipsius cum diuinitate. ergo ipsa est gratia vnionis. necessaria est ergo creata dispositio ipsa gratia vnionis.

Rũsio.

¶ Solutio. intelligendũ est primo ad solutionem huius questionis. ꝙ gratia vnionis duplex est. Est enim gratia vnionis disponens: ⁊ est gratia vnionis complens. Disponens est gratia creata. Complens vero ⁊ perficiẽs est gratia increata. ⁊ hec est ipse spiritussanctus. Ipse enim spiritussanctus non solum per appropriationem est donum: sed etiam per suam proprietatem est amor procedens a patre ⁊ filio: quia amor est per proprietatem. ideo est donum per proprietatem: quia illud quo proprie datur aliquid alij est amor. vnde amor est ratio doni: ⁊ est illud quod primo donatur: quia si ex alia causa datur aliquid quam ex pura liberalitate ⁊ amore. non est donum proprie: vt si detur aliquid ex timore: non est donum sed al's redemptio redibitio. Similiter si ex cupiditate detur: non est donum sed questus. ergo donum proprie respicit liberalitatem ⁊ amorem dantis. quia ergo spiritussanctus est amor: ideo est donum. ⁊ quia est donũ: ideo ipse est gratia. Ipse ergo est gratia increata. Gratia vero creata est ipsa dispositio que ab increata relinquitur: que dispositio non est aliud quam deformitas vel diuina assimilatio. ¶ Dicendum igitur ꝙ est gratia vnionis

tia vnionis duplex creata: ⁊ increata. Gratia increata est spũssanctus: qui est sicut cõplens ⁊ perficiẽs vltimo istã vnionẽ. Sʒ gratia creata est disponẽs ad hanc vnionẽ ex parte humanitatis: ⁊ cã propter quã oportet ponere illud duplex mediũ in vnione hec est: quia maxime distant substantia creata et increata: scʒ diuinitas ⁊ humanitas. vñ ad hoc ꝙ cõueniãt in vnionẽ necesse est ꝙ veniat mediũ in duplici ratione. mediũ aũt est gratia vniõis quam interuenit ad illã vnionẽ. Cũ igit ex vna pte sit substantia creata scʒ humanitas: ex alia parte sit substantia increata scʒ diuinitas: oportet ꝙ gratia vniõis illarũ sit gratia creata ⁊ gratia increata. Sed non potest esse vna gratia creata ⁊ increata: ergo oportet ꝙ sit duplex: oportet igit duplex esse mediũ in vna vnione: gratiam increatã ex parte diuinitatis: ⁊ gratiã creatã ex parte humanitatis. Et sic patet ꝙ in illa vnione necesse est esse duplicẽ gratiã que sit mediũ vnionis. s. gratiam creatam ⁊ increatã que est spiritussanctus. ¶ Ratio aũt propter quã hoc magis attribuitur spirituisancto ꝙ sit gratia increata vnionis quam alij persone hec est. Secundũ enim illud qđ propinquius est nobis ex parte diuinitatis ſm illud debet esse vnio deitatis ad humanitatẽ: que est natura nostra: quia que vniunt maxime vniunt in eo in quo appropinquãt: propinquius autem dicimus participatiõe vel cõmunione. Secundũ enim ꝙ deitas participatur ⁊ cõicat se creature: dicitur accedere vel appropinquare. non aliter.

Augusti.

Unde Augu. in lib. de aĩa ⁊ spiritu: hoc modo ponit fieri vnionẽ anime cũ corpore: ꝙ anima ſm illud ſm qđ magis appropinquat cũ corpore vnitur corpori. hoc aũt est infimũ ipsius anime: quia illud quod est infimũ ipsius anime maxime accedit ad naturã corporis: similiter corpus ſm illud ſm qđ magis appropinquat anime vnitur cum ipsa anima: hoc aũt est supremum corporis. Corpus enim ſm supremum suum quod est spiritus magis appropinquat ad naturam anime: quia illud supremũ est subtilissimum qđ sit in corpore: ⁊ quia magis accedit ad naturam anime: ideo est mediũ ex parte corporis ad vniendum corpus cum anima. Similiter est in parte ista prout possumus per quãdã similitudinẽ dicere: quia ſm illud ſm qđ magis accedit diuinitas ad humanã naturam: ſm illud ex parte humanitatis dicitur esse vnio diuinitatis cũ humana natura in xpo. Illud aũt ſm qđ magis accedit diuinitas ad humanã naturã est spiritussanctus: sicut dicit Augusti. in lib. de anima ⁊ spiritu dicens: ꝙ omnis vsus deitatis est nobis ex munere qui est spiritussanctus: vnde per ipsũ est nobis cõmunio totius trinitatis. Et ratio huius est: quia spiritussanctus amor est: illud enim per quod cõmunicat se trinitas est amor: amor autem essentialiter ⁊ personaliter in ipsa trinitate est spiritussanctus: ⁊ ideo per ipsum est nobis cõmunio deitatis que cõmunio deitatis summa fuit in ipsa vnione ipsius ad humanitatem in xpo in vnitate persone ⁊ ideo spiritussanctus potius dicitur medium istius vnionis ex parte deitatis quam alia persona.

Dyonisius.

¶ Item dicit Dyonisius in lib. de di. no. Amor est vis vnitiua: si ergo debet vniri diuinitas humanitati: magis debet ei attribui ꝙ sit ratio vel medium huius vnionis quam alij: quia amor est spiritussanctus per proprietatem. Item spiritussanctus est nexus ⁊ vinculum ⁊ cõmunio patris et filij: vt dicit August. ⁊ hoc eo ꝙ est amor. Sicut ergo spirituisan. cõuenit esse vnionem diuinarum personarũ in diuina natura: ⁊ est ostensiuũ vnitatis earum: ita cõuenie ei vt sit vnio naturarum in vna persona filij. Debemus preterea intelligere gratiam creatam vniõis in xpo in tanta perfectione ⁊ cõsummatione et excellentia: vt non solũ disponat ad amorẽ ⁊ cogitationem dei creatã ⁊ talem qualis cõpetit homini deo: sed vlterius ad vnitatem personalem cum deo ita disponẽdo: ꝙ quicquid conueniat filio dei per naturam: conueniat filio hominis per gratiam: sicut dicit August. Et sic gratia vniõis creata est perfectissima assimilatio creature rationalis ad deũ que possit esse aut intelligi. Gratia vero vnionis increata est spiritussan.

Solũ ad arg. primum.

¶ Ad primum ergo dicendum qđ obijcitur in contrariũ: ꝙ si loquamur de forma complente: sic nulla creatura potest se habere formaliter ad actum supra omnem creaturã: sed loquendo de forma disponẽte: sic potest se habere formaliter ad ipsum aliquo modo: quia potest ad ipsũ disponere: sed non ipsum complere. Hoc ergo modo se habet gratia creata ad vnionem in christo formaliter ex parte humanitatis: quia ipsa est velut forma disponens ad vnionem ex parte humanitatis. Gratia vero increata que est spiritussanctus: est complens ⁊ perficiens illam vnionem.

Ad scdm.

¶ Ad aliud dicendum. ꝙ gratia creata habet duplicem respectum: ſm ꝙ dicimus quam omnis creatura duplicem habet respectum: quia creatura cõparatur ad illud a quo est: ⁊ ad illud de quo est. Si respiciamus illud a quo est: sic inuenimus deum quia est a deo. Si respiciamus illud de quo est: sic inuenimus nihilum: quia omnis creatura inquantum creatura de nihilo est. Ex hoc vero ꝙ creatura est de nihilo: ex hoc est vanitas: ⁊ habet esse vertibile: sicut dicit Damasce. Sed ex respectu ad illud a quo est: quod est prima veritas: scʒ deus ex hoc ipsa est creatura habens esse verum et non est ſm hoc vanitas.

Ad tertium.

¶ Ad aliud patet solutio. ꝙ in christo est gratia vnionis duplex: scilicet creata ⁊ increata. Gratia vnionis increata illa est infinita et sine mensura et hec est spiritussanctus: et de hac loquitur Iohan. Non est ei datus spiritus ad mensurã. Sed gratia vnionis creata est in mẽsura: et de hac non loquitur Iohan. Unde nullum est incõueniens ꝙ dicatur gratia eius increata infinita et ꝙ in ipso sit gratia creata finita. Istud tamen inuenies plane determinatũ in primo libro in questione de infinitate diuine essentie.

Ad quartum

Ultimũ iam per dicta patet.

Articulus secundus.

De differẽtia vnionis p cõparationẽ ad gratiam ⁊c.

c Onsequenter queritur de differentia vnionis per comparationem ad gratiam ſm quam est caput. Et primo queritur: an gratia vnionis sit eadem cum gratia ſm quam est caput. Secundo queritur que illarum sit prior.

Ad primum arguitur. s. s.

sic. Augusti. Nulla maior gratia cogitari potest: quam ꝙ filius hominis sit filius dei: sʒ hec est gratia vnionis: ergo nulla maior gratia potest cogitari quam gratia vnionis. hec ergo est in christo de qua habetur Iohan. j. De plenitudine eius accepimus omnes gratiam. Et illa gratia de qua nos accepimus: est illa ſm quã christus est caput: ergo gra-

tia vniõis in xpo est gratia illa ſm quã xps est caput. ¶Item Hugo de sancto victo. dicit in lib. de sacramentis. Unus est spiritus qui per xpm venit ad xpianos: cuius plenitudo in capite ⁊ participatio in membris. Sed plenitudo spiritus in capite est gratia vnionis: ipsa vero participatio quevenit a capite in membra est gratia ſm quã est caput: q̃ ex illa fuit participatio in membris: ergo cadẽ est

Contra. hec gratia cum alia. ¶Ad oppositũ. Ad aliũ actũ est gratia vnionis: ⁊ gratia ſm quã est caput: ergo est alia ⁊ alia gratia. Maior patet: q̃ gratia vnionis est ad vniendum humanitatẽ cũ deitate: alia ad vniendũ caput ⁊ membra: sed isti sunt actus diuersi: ergo ab alia ⁊ alia gratia.

Solo ad arg. ¶Solutio. dicendum q̃ gratia vnionis intelligitur gratia creata ⁊ gratia increata. Et similiter gratia ſm quã xps est caput intelligitur gratia creata ⁊ increata. Si ergo intelligas ex vtraq; parte gratiã increatam. dico q̃ eadem est gratia vnionis increata: ⁊ gratia ſm quã est caput: increata re ⁊ ratione: scz spiritus sanctus. Et hoc vult dicere autoritas Hugo. scilicet q̃ vnus est spũs q̃ per xpm venit ad xpianos cuius plenitudo in capite: participatio in membris.

Si autẽ intelligamus gratiã vnionis creatam: et gratiam ſm quam est caput creatã: sic differt gratia a gratia ſm rationẽ: ⁊ non ſm substantiam. sicut si diceretur: q̃ eadem est lux que plenissime lucet in sole: ⁊ per quã est influentia luminis a sole per radios ad ista inferiora. Similiter eadẽ est gratia vnionis que ex sua plenitudine lucet in xpo: et que habet virtutẽ lucendi ⁊ lucet ⁊ radiat ab ipso in alijs. scz in membris: ⁊ ipsa eadem ſm substantiã ſm q̃ lucet in xpo vniẽs humanitatem deitati dicitur gratia vnionis: sed ſm q̃ ab ipso radiat in mẽbris dicitur gratia ſm quam est caput. Et per

Ad contrariũ hoc solutur ratio in contrarium: q̃ non ostendit diuersitatem essentie: sed ſm respectus qui solum sunt ſm diuersas rationes gratie.

Que istarum gratiarum sit prior

Consequenter que ſ.i.

ritur que istarũ gratiarũ sit prior: cuz differãt ſm intelligentie rationẽ: an gratia vnionis: vel gratia ſm quã est caput. Et videt q̃ gratia vniõis sit prior q̃ quo posito ponitur aliud: ⁊ quo remoto removetur: illud est prius illo natura. Sed posita gratia vnionis ponitur gratia ſm quã est caput: ⁊ remota hac removet illa: ergo prior est gratia vnionis natura q̃ illa. ¶Item caput est prius vnitũ anime: ⁊ postmodũ influit vitã ⁊ sensum aliis mẽbris. Similiter dicit Aug. Humanitas xpi vnit deitati quasi anime q̃ deitas est vita ipsius humanitatis. ex hoc ostenditur xpi humanitas caput: ⁊ infundit ad alios vitam spiritualem ⁊ sensum: scz caput prius respicit vitã ⁊ spirituz q̃ influit: ergo humanitas xpi prius vnitur deitati q̃ influat aliis vitã

Contra. spiritualem: ergo prior est gratia vniõis q̃ gratia influentie ſm quam est caput. ¶Ad oppositum. gratia vnionis nõ fuit nisi tempore incarnatiõis xpi: q̃ nõ fuit quousq; vniret humanitas xpi diuinitati. Sed gratia ſm quã dicitur caput fuit ante incarnationem iuxta autoritates sanctorũ: sed q̃ illa fuit a primo iusto ⁊ influebat in omnibus iustis: sicut in abel ⁊ in sanctis patribus: vitã ⁊ lumẽ gratie ratione fidei mediatoris: ergo prior est gratia ſm quam est caput: q̃ gratia vnionis. ¶Si dicatur q̃ gratia vnionis erat in fide ⁊ ideo precedebat gratiam influentie: sicut in abel erat fides de incarnatione christi: ⁊ ita fides de gratia vnionis ⁊ ex hac fide sequebatur influentia gratie in ipso

Tunc obijcitur. Esse in fide nõ est esse simpliciter sed ſm quid: ergo esse gratia vnionis in fide non erat esse simpliciter: sed alia simpliciter erat scilicz gratia influentie ſm quam est caput: quia influebat alijs: ergo prior est simpliciter gratia influentie ſm quam est caput: quia influebat alijs: ergo prior est simpliciter gratia influentie q̃ vnionis.

Responsio ¶Solutio dicendũ. q̃ christus dicitur esse caput ratione fidei. Unde eoipso est caput quo creditus Et quia fides nostra ⁊ antiquorũ eadem est q̃uis per tempora varietur: vnum tamen est creditus ⁊ idem: ⁊ tñ nos credimus xpm incarnatum: ipsi vero crediderunt incarnandum siue futuram incarnationem: ⁊ quia creditus idem: ideo fides vna modo ⁊ tunc: sicut dicit Augusti. ideo vnũ caput omnibus credentibus in christum modo et tunc: quia non est fides de homine tãtum: sed de homine deo. Hec autem non mutabatur ante incarnationem ⁊ post. Ex hoc vero q̃ est fides de homine deo creditur gratia vniõis: ex hoc vero q̃ creditur gratia vnionis est christus vel homo deus nobis caput: ⁊ nos membra eius: aliter non: scilicet nisi habeam⁹ fidem de homine deo: siue de deo homine. Est ergo prior ſm rationem intelligentie gratia vnionis q̃ gratia ſm quam est caput licet eadem sit ſm substantiam: quia aliter non esset caput nostrum: nisi crederemus gratiam vnionis.

Ad contra ¶Ad rationes in contrarium dicenduz. q̃ gratia ſm quam est caput ponit esse simpliciter ex parte deitatis: sed ex parte humanitatis non ponit esse simpliciter: sed esse in fide. Gratia vero vniõis credita facit q̃ sit caput: ⁊ propter hoc ante incarnationem erat caput.

Membrum secundum.

De gra xpi ſm quã est caput.

c Consequenter queritur de gratia christi ſm quam est caput. Et queruntur tria. Primo ſm quam rationem christus dicitur caput. Secundo quorum vel cuius sit caput. Tertio de vniõe capitis ad corpus ⁊ econverso.

Articulus primus.

Queritur ſm quã rationẽ sit caput.

Primo queritur ſm quam rationem sit caput: ⁊ circa hoc tria queruntur. Primum est ſm quam proprietatem dicatur caput. vtrum per gratiam influentie. Secũdum: per quam naturam dicatur esse caput. Tertium. an alij cõueniat esse caput.

Ad primum. ſ.i.

Queritur ſm quã ppietẽ xps dr esse caput.

Scõm quam proprietatem dicitur esse caput: procedit sic. Caput enim dicitur metaphorice in alijs sicut rex dicitur esse caput regni: quia per suuz imperium mouet regnum. Si ergo xps ſm q̃ homo est. rex regum: ergo habet regnũ super omnẽ creaturã: ſm q̃ habetur. xix. Apoca. In femore suo scriptum est: rex regum ⁊ dominus dominantium: ergo ſm hoc dicitur esse caput. ¶Item melius ⁊ dignius in quolibet genere dicitur caput in illo genere: sicut leo dicitur caput animalium: quia est dignissimum ⁊ nobilissimum aliorũ. Si ergo xps est dignissimus ⁊ nobilissimus in genere rationalium: constat q̃ ipse ſm hoc est caput creaturarum rationalium. ¶Item paterfamilias dicitur esse caput ⁊

esse caput sue familie: q̃ omnibus prouidet. ergo cũ xps se habeat in hunc modũ ad ecclesiã: q̃ pastor est ⁊ eps animaꝝ ⁊ puidet ⁊ regit ecclesiam. sicut habet. j. Petri. ij. Eratis sicut oues errãtes: sz nunc cõuersi estis ad pastorem ⁊ epm animaꝝ vestraꝝ. Et ad colocẽ. j. Ipse est caput corporis ecclesie. Glo. ipe ita se habet ad ecclesiã sicut caput ad corpus. puidet enim ecclesie ⁊ regit eam. ergo ſm hanc ppietatẽ dicit caput. ¶Itẽ ita se habet caput ad aiam perficientes per sensum: q̃ in capite sunt oẽs sensus: sed in corpore non. Si ergo xpus hoc modo se habet ad spiritũ sanctum a quo accipit omnes modos gratie sicut caput ad animaz. nos vero sicut membra: quia nos omnes sensus gratie vel modos gratie ab ipso recepimus. ergo ipse dicit ſm hunc modũ caput nostrũ: quia plenitudinez gratie recepit a spiritu sc̃o sicut caput ab anima. nos vo sicut membra. Et hoc est qõ dicit Augu. ad bardanũ. In capite qõ est xpus sunt omnes sensus gratie: in alijs vero est solus tactus: quibus datus est spũs ad mensuram. Dicit ergo xps caput ſm has proprietates: q̃ est velut rex: ⁊ quia est dignissimus creaturarũ rationaliũ: et q̃ est in ratione ꝓuidentis: ⁊ q̃ habet plenitudinez gratie q̃ tum ad omnes sensum gratie. ¶Ad oppositum. Prouerb. iiij. Omni custodia serua cor tuum: quoniam ab ipso vita procedit. Sicut ergo a capite fluunt sensus in mẽbris: ita a corde fluit vita in mẽbris. sed prior actus anime est vita. secũdus actus est illuminare vel sensificare: et etiam prius procedit vita a corde in membris: ⁊ post sensus a capite in membris. Si ergo a primo actu debet xps magis denominari q̃ a secũdo: magis debet dici xps cor ecclesie q̃ caput eccle. ¶Solutio dicendum q̃ q̃uis xps possit dici caput ſm predictas metaphoras. co. ſ. q̃ sit in ratione mouẽtis regnum sicut rex in ratione dignissimi ⁊ prouidẽtis ecclesie. ⁊ quia est in eo plenitudo gratie q̃ tuz ad omnẽ sensum spiritualem gratie: sicut omnes sensus sunt in capite: tamen propria ratione dicitur caput per rationem influentie. vt sicut ab ipso capite est influentia sensus et motus ſm diuersas partes eius. quia ab anteriori parte capitis fluunt nerui: per quos fluit sensus ad membra. A posteriori vero parte fluũt nerui per quos fluunt motus ab anima ad singula membra. Similiter christus in ecclesia influit sensum et motum spiritualiter. sensum influit per fidem: motum vero per amorem. Influit enim sensum fidei ⁊ motum amoris. ⁊ illa ratione proprie dicitur caput ecclesie. vnde ſm q̃ videmus q̃ caput quodã modo gerit vicem anime in mouẽdo corpus: ⁊ cõsulendo ei per sensum. ita est de christo respectu ecclesie: quia se habet ad ipsam in ratione mouentis ⁊ consulentis per sensum gratie: quẽ ei influit vnde ad colocen. j. Ipse est caput corporis ecclesie. glo. Capiti omnia subiecta sunt ad operandum. Id autem scz caput supra locatum est ad cõsulendum: quia ipsius anime quodammodo vicem gerit caput. In hoc q̃ dicit ad operandum ostendit quomodo motus est a capite i membris. In hoc

Ad contra. q̃ dicit ad cõsulendum: ostendit q̃ sensus est ab ipo in membro. ¶Ad illud quod obijcitur q̃ magis debet dici cor ecclesie q̃ caput. dicendum sicut dicit August. in lib. de anima et spiritu. q̃ triplex est vis anime ad corpus: scz vis naturalis que operatur in epate. ⁊ vis vitalis que operatur in corde. ⁊ vis animalis que operatur in cerebro. Uis naturalis dicitur illa que est nutritiua: sicut digestiua retentiua: expulsiua: ⁊ etiam augmentatiua. Uis vitalis que operatur in corde est illa vnde est motus cordis continue. Uis animalis est illa q̃ operatur in cerebro: vnde est motus ⁊ sensus in membris: ⁊ ſm hoc diuiduntur motus ⁊ spirit⁹ q̃ sunt vehicula virtutum. ſ. in spiritũ naturalẽ. ſ. vitalez ⁊ animalem. Sed operationes virtutis naturalis omnino sunt inuolũtarie: nec subiecte sunt rationi. Operationes animales omnino subiecte sunt rationi: ⁊ ideo recipiunt imperium ab ipsa. Operationes vitales partim sunt subiecte rationi partim non: ⁊ ideo partim sunt volũtarie partim naturales. Scõm hoc ergo dicendum: q̃ ille motus qui est a christo capite in corpus ecclesie est omnino ſm motum voluntarium: qui simpliciter non est naturalis vel vitalis: ideo poti⁹ debet dici christus caput ecclesie metaphorice ſm illum motum q̃ cor vel epar.

Queritur q̃ quã naturaz dr xps esse caput.

Consequenter que ſ.i.

ritur ſm quam naturam dicatur xps esse caput. Aut enim dicitur caput ſm diuinã naturam: aut ſm humanam: q̃ ſm diuinam patet. ad Ephe. j. Ipsuz dedit caput super omnem ecclesiam que est corpus ipsius. Glo. super oẽm ecclesiam que in celo ⁊ in terra est: dũ confitentur hunc esse per quem facti sunt. subijciuntur enim ei tanq̃ capiti a quo trahũt originẽ: sed ex ipso facti sunt ſm deitatem. relinquitur ergo q̃ ſm deitatem est caput ecclesie.

Cõtra ſm hu manam. ¶Contra vnius nature sunt caput ⁊ corpus: si ergo xps ſm diuinã naturã ⁊ ecclesia non sunt vnius nature: immo ſm humanã: ergo non est caput ecclesie ſm diuinam naturã: sed ſm humanã.

Responsio. ¶Ad hoc intelligendũ est. q̃ caput ecclesie dicitur communiter ⁊ proprie. Communiter tota trinitas est caput ecclesie. Proprie xps' homo siue de⁹ homo est caput ecclesie. Tota enim trinitas mouet ⁊ regit ecclesiam ⁊ infundit gratiã ei qua sentiat per fidẽ ⁊ moueatur per caritatem vnde in ratione regentis ⁊ influentis se habet ad ipsam. Scõm vero humanitatem proprie dicitur caput: quia hoc modo se habet ad ecclesiam ſm rationem cõformitatis ad ipsam per gratiam ⁊ naturam. vñ Ephe. j. Ipsum dedit caput ⁊c. glo. proprie dicitur caput ſm humanitatem: ſm quam ei coniungitur ecclesia natura et gratia.

Consequenter que ſ.i.

Queritur an alij cõueniat esse caput ecclesie obijcit de spũsan.

ritur. vtrũ alij cõueniat esse caput ecclesie: q̃ christo homini deo. Et queritur vtrum spirituisan. conueniat esse caput ecclesie. ⁊ q̃ sic videtur qm a spiritusancto fluit omnis gratia: eo enim q̃ nobis datur spiritussanctus: dak nobis omnis gratia: ergo ⁊ omnis motus gratie ⁊ sensus nobis datur per spiritumsanctũ. Cuz ergo a capite influet sensus ⁊ motus: et eo dicitur caput: ergo spiritussanctus est caput ecclesie. ¶Item ad Ephe. iiij. Unum corpus ⁊ vnus spiritus: scilicet est ecclesie. Glo. vnus spiritus habitat in nobis quo vnuz efficimur. vnuz enim corpus efficimur per societatẽ quam facit spiritussanct⁹. Si ergo spiritus facit nos esse in tanta societate qua simus vnũ corpus: ergo ipse est nostrum caput regens illud vnuz corpus.

De patre. ¶Item queritur vtrum patri conueniat esse caput eccle. Et videt q̃ sic. qm. j. ad cor. xj. dr. Caput mulieris vir. caput viri xps. caput xpi deus. Glo. caput xpi deus pater: quia ab ipso genitus est: ⁊ ideo dignum est vt filij caput pater dicatur. Ex hoc relinquitur q̃ ipsius filij ſm diuinitatem pater est caput. Si ergo filius scõm diuinita-

tem est caput ecclesie: multo magis ꝛ pater est caput ecclesie. ¶Item ibidem dicit glo. super illud caput xpi deus: diuina essentia vel trinitas caput xpi ſm ꝙ hō: q3 deitas creatrix est creature assumpte siue trinitas. Si igit trinitas est caput xpi ſm ꝙ homo: ꝛ xps ſm humanitatem est caput ecclesie: ergo multo magis ipsa trinitas est caput ecclesie: ergo ꝛ pater ꝛ spiritussanctus: hoc igitur non conuenit soli filio. Solutio. dicendū ꝙ caput dicit cōmuniter et proprie. Secundum ꝙ dicitur caput cōmuniter: nihil plus importat ꝙ esse principium. Sed duobus modis est principium: quia pater est principium ad diuinas personas: trinitas est principium ad creaturas: ꝛ in hoc est differentia: quia principium quod dicitur pater ad diuinas personas: est principium in identitate substantie: sed trinitas est principium ad creaturas in diuersitate substantie: quia est principium creature faciēs illam esse de nihilo: sed pater est principium filij de seipso: quia de sua substantia generat filium: et de sua substantia cū ipso filio spirat spiritum sanctū. Et ita ſm hoc caput dicitur dupliciter. vno modo qō est principium ad aliud in identitate substantie: alio modo in diuersitate. Et vt pleniꝰ dicatur caput cōmuniter accipitur essentialiter: ꝛ sic dicit principium respectu creature: ꝛ supponit trinitatē: ꝛ hoc modo dicit trinitas creatrix caput creature. Caput etiam cōmuniter dicitur personaliter ꝛ aliquādo pro vna persona: sicut dicitur pater caput filij generatione eterna: aliquando pro duabꝰ personis: ſm ꝙ pater ꝛ filius dicuntur caput spiritussancti spiratione eterna. Et ſm hunc modum dicitur j. Corin. xj. in glo. Dignus est vt filij caput pater dicatur. Istis ergo modis dicitur caput cōter. ¶Caput proprie non solum dicit intentionē principij: sed etiam influentie sensus ꝛ motus spiritualis. Et hoc dupliciter: quia potest dici caput p rationē influentie tantum: vel per rationem influentie ꝛ per conformitatem nature. Primo mō trinitas ō ꝛ caput ecclesie: ꝛ xps ſm diuinitatē scilicet ſm rationem influentie tantum sensus fidei ꝛ motus caritatis. Secūdo modo dicitur xps ſm humanitatem caput ecclesie: quia ei coniungitur natura ꝛ gratia sicut dictum est. Primo modo dicitur caput minus proprie: secundo modo magis proprie. Soli ergo xpo proprie conuenit esse caput ecclesie: hoc est ſm rationem influentie ꝛ cōformitatem nature: ꝛ hoc ſm humanitatem. Trinitati vero et christo ſm diuinitatem conuenit esse ecclesie caput minus proprie: hoc est ſm rationem influentie tantum. Patri vero et spiritui sancto cōmuniter: quia est principium ad creaturas: ꝛ etiā minus proprie. ¶Ad rationes ergo iam patet solutio: ꝛ primo ad illud quod obijcit de spiritu sancto: quia qūis ab ipso sit influētia in ecclesia omnis sensus ꝛ motus spiritualis gratie: non tamen ei cōuenit ꝙ sit in conformitate nature cum ecclesia: ꝛ ideo non conuenit ei proprie esse caput: ſz cōmuniter ꝛ minus proprie. Similiter quod obijcit de patre: dicendum ꝙ ei non cōuenit esse caput nisi cōmuniter ꝛ minus proprie propter defectuz cōformitatis nature cum ecclesia.

Responsio.

Ad obiecta ꝛ spūsancto.

Ad id ꝛ pa patre.

Articulus secundus.

Querit quoꝝ ruz vel cuiꝰ sit caput.

Dnsequenter queritur quorum xps sit caput. Et querūtur quattuor. Primo. vtrum xps sit caput angelorum. Secūdo. vtrum sit caput omniuz electorum. Tertio vtrum sit caput reprobo rum. Quarto. vtrum sit caput animarum tantum. aut corpoꝝ ꝛ aiarū.

Ad primum sic obij ſ.ſ.

Vtruz xps sit caput angelorum.

citur. Uniꝰ nature sunt corpus ꝛ caput: si ergo xps inquātum homo ꝛ angeli non sunt vnius nature ergo xps ſm ꝙ homo non est caput angelorū sed hoim solum. ¶Contra ad Colocen. ij. Qui est caput omnis principatus ꝛ potestatis: ꝛ loquitur de xpo. ibi dicit glo. Non tantūmodo hominis: sed omnis principatꝰ ꝛ potestatis angelice ipse est caput: ꝛ sequitur. Et nos ergo implere potest qui supernos ciues implet. Ex quo relinquitur cum ibi loquatur de christo homine ꝙ xps inquātuz homo est caput angelorum. ¶Item omnia subiecit sub pedibus eius: ad Ephc. j. autoritate. ps. Glo. sicut pes est in fima pars corporis: ita in christo in fima pars est humanitas: quam angeli adorant. Ex quo relinquitur ꝙ angeli sunt subiecti ipsi humanitati. Si ergo dicitur caput ecclesie eo ꝙ regit ecclesiam sibi subiectam: ergo similiter debet dici caput angelorum eo ꝙ regit ꝛ imperat angelis sibi subiectis. ¶Solutio istius patet ex predictis. Nam si dicatur caput per metaphoram: qua ratione dicitur caput regni ꝛ mouens ꝛ imperans ipsi: sic ipse xps inquātū homo est caput angelorū: q3 ipse est rex constitutus super omnes angelos qui adorant eum. Si autem dicatur caput ſm conformitatem nature: sic christus inquantum homo nō est caput angelorum simpliciter: sed ſm quid q3 non est conformis angelis in natura simpliciter: ſz ſm ꝙ dicitur ꝙ anima rationalis quantum ad partē superiorem intellectiuam habet conformitatem cum angelis Est ergo caput ipsis inquantum cōformatur eis in natura per partem rationis intellectiuam. Hominuz autem est caput simpliciter isto modo: quia plenam habet conformitatem cū illis:

Responsio.

Consequenter que ſ.ij.

Utrū xps sit caput omniū electoꝝ. obijcit.

ritur: vtrum sit caput electorum omnium. Ad qō sic obijcitur. Ipse xps proprie nō est caput nisi ſm ꝙ homo: si ergo non fuit homo ante incarnationem: ergo non fuit caput ante incarnationem: ergo nec fuit caput sanctoruz patrum ante incarnationem existentium. ¶Item xps dicitur caput ecclesie proprie propter conformitatem nature quā habet cuz ecclesia: si ergo ante incarnationem nō erat ipse conformis in natura cum ecclesia: ergo non erat caput ecclesie siue fidelium: qui sunt mēbra ecclesie ante incarnationem. ¶Contra xps eo dicitur esse caput: quo creditus est esse homo proprie loquendo. Si ergo eadē fide credebatur a primo iusto ante incarnatiomem vsq3 ad vltimuz iustum post incarnationem. Sed post incarnationem creditur iam esse homo. ab illis autem futurus homo: et tamen fides eadem: quia creditum idem scilicet deus homo. ergo eque est caput eoꝝ qui fuerūt ante incarnationem ꝛ post. ¶Itē aut christus dicitur caput post incarnationem ꝓpter naturā quā iā hz humanā que est natura conformis fidelibus: aut ꝓpter fidē quā hūt fideles ꝛ illa humanitate. Si solū dicaꝝ caput q3 hz hūanitatem: ergo cū ſm humanitatē equaliter cōueniat cū hoibus fidelibus ꝛ infidelibus: equaliter esset caput fideliū ꝛ infideliū: qō maximum est incōueniens: q3 nūꝙ homo existēs in peccato nec infidelis est mēbrum eius proprie: eo ergo dicitur caput ꝙ creditur homo cū amore dei. Si ergo fides ista manet

Contra.

manet eadem in sanctis ante incarnationē ꝛ post tempore solū variato: manifestum est ꝙ equaliter ꝛ eodem modo est caput sanctorum existentiū ante incarnationem ꝛ post. ¶Item Colocen. primo. Ipse est caput corporis ecclesie. Glosa. querit cum ecclesia ab abel inceperit: quomodo christus est caput eorum qui tunc fuerunt. Et respondet qō dicitur caput scōm diuinitatem et humanitatem. Secundum diuinitatem fuit principiuz et fundator ecclesie: quia omnes iustos qui ab abel vsq3 ad vltimum iustū generantur virtute diuinitatis illuminauit. Scōm humanitatē etiam potest dici caput vel principium ecclesie: q3 super fidem humanitatis eius fundata est. Ex hoc ergo ꝛ se relinquitur. ꝙ si ecclesia fuit fundata sup fidē humanitatis sue ante incarnationē: ꝛ eo dicit caput quo est fides de sua humanitate: ergo est caput eorum qui fuerunt ante incarnationem fidelium: sicut eoꝝ qui sunt post incarnationē. Solutio. dicendū ſm Augusti. qui ponit exemplum in lib. de cathetizandis rudibus. qō exemplum habetur. xxxviij. Gene. de filijs iude: in quorum natiuitate zaram prior eduxit manum: in qua obstetrix ligauit coccineum dicēs. Iste egredietur prior: illo vero retrahente manū egressus est alter. Et dicit Augusti. ꝙ sicut zaram dum nascceretur prior emisit manū postmodū caput secutum est: dcinde cetera membra: sed tamen caput dignitate ꝛ potestate precellit: licet tempore sequeretur. Ita xps mediator dei ꝛ hominū: in patriarchis ꝛ prophetis ꝑmisit manū anteq̄ appareret in carnē vinculis legis superbū populū cōstringentē siue cōprimentē. tēpore aūt nascendi secutum est caput corporis ecclesie: cui adheserūt oēs fideles credēdo. Relinquit ergo ꝙ fuit caput fideliū ꝛ ꝑsentiū ꝛ antiquoꝝ: nō sequit ergo tūc nō fuit hō: ergo tūc nō fuit caput q3 ipse est caput eo ꝙ est creditus homo ꝛ amatꝰ. ¶Ad primū obiectū in cōtrariū patet responsio. q3 xps nō dicitur caput eo ꝙ est homo in re: sed eo ꝙ est homo in fide. Unde q3 creditꝰ est esse homo: ideo est caput: hoc modo similiter se habet ad antiquos ꝛ presentes: q3 eadem fides est. Unde sicut eadem est predestinatio ꝛ veritas predestinatiōis ante ortum rei predestinate ꝛ post licet res mutetur: similiter eadē est veritas fidei: qua creditꝰ est xps incarnaturus vel incarnatus: licet tēpore varietur. Ad aliud similiter patet responsio.

Ad illud qō obijcitur.

Utrum ꝙ christus sit caput reproborum. Qō nō argu.

Consequenter que ſ.iij.

ritur. vtrū xps sit caput reproborū: qui sunt in fide ꝛ caritate: tamen in hoc non perseuerabūt. Ad quod sic obijcit. Corpus xpi verū qō traxit de virgine: est figura ꝛ sacramentū corporis mistici qō est ecclesia: q3 sicut corpus xpi est cōpactū ex purissimis sanguinibus virginis ꝛ pertinentibꝰ ad gloriā resurrectiōis: ita a simili corpus misticū quod est ecclesia: cōpaginatū est ex purissimis ꝛ fidelibus animabus pertinentibus ad gloriam resurrectionis: ergo nō sunt membra ecclesie nisi pertinētes ad gloriā resurrectionis. Sed reprobi existentes in fide ꝛ caritate qui tamē nō perseuerabunt ꝛ infideles nō pertinent ad gloriā resurrectionis: licet pertineāt ad resurrectionē: ergo nullus reprobus est membrum ecclesie: ergo xps non est caput reproborum etiā existentiū in caritate. ¶Contra. reprobi existētes in fide ꝛ caritate recipiunt a xpo sensum ꝛ motum: q3 cum sint in caritate ꝛ fide: habent sensum fidei ꝛ motū amoris: ꝛ constat ꝙ hoc habent a capite. ¶Item ipsi sunt in conformita-

Contra.

te nature ad xpm. xps ergo caput est eoꝝ ꝛ ipsi mēbra eius. Solutio. dicendum ꝙ esse membruz xpi vel ecclesie nō potest nisi sensum gratie per fidē et motum per amorem ꝛ conformitatē cū xpo in natura: ꝛ quia ista sunt in reprobis existentibus in fide ꝛ caritate licet non cū perseuerantia. ideo ꝙdiu sunt ista in illis: concedendum est ꝙ sint membra xpi ꝛ ecclesie: ꝛ comparantur ad xpm tanq̄ ad caput quantuz ad presentem statum in quo sunt in fide ꝛ caritate: quādo autē postea decidēt ab istis: tunc erunt mēbra abscisa a corpore ecclesie. ¶Ad rationem in cōtrariū dicendū. ꝙ corpus xpi verum figura est ꝛ sacramentum corporis mistici quantum ad presentem statum: sed non quātum ad futurum: ratio autem procedit ac si respiceret statū futurum: cum obijcitur de pertinentibus ad gloriam resurrectionis.

Responsio.

Solo ad arg.

Consequenter que ſ.iiij.

ritur. vtrū xps sit caput animarum tantū: aut corpoꝝ ꝛ animarū. Ad qō sic arguit. Oportet ꝙ mēbra habeant cōtinuationem ad caput: sed corpora nostra nullam possunt habere ꝙtinuationem nec coniunctionem a. j. corpus ꝛ aīam ipsius xpi: ergo corpora nostra non sunt membra ei⁹: ergo ipse nō est caput corporum nostrorum. ¶Cōtra. j. corin. vj. Nescitis quoniā corpora vestra membra sunt xpi: ergo ipse est caput corporum nostrorum. Solutio. dicēdū sicut habet. j. corin. vj. An nescitis ꝛc. Glo. xps caput nostrū ē eo ꝙ factꝰ est ꝓpter nos. Corpus autē eius est ecclesia. Si tantūmodo aīaz suscepisset sine corpore: membra eius nō essent nisi anime nostre: quia vero corpus suscepit: ꝛ corporis caput est. qui enim corpus suscepit ꝛ corpoꝝ caput eit. Et sic ꝑtz ꝙ xps nō solū est caput aiaꝝ sed etiā corporū. ¶Ad rationē in cōtrariū dicendum ꝙ corpora nostra duplicē habent coniunctionem cum corpore xpi. Unā propter similitudinē in specie. Aliā propter perfectionē vnā ꝛ eandē. Corpora ergo nostra habent cōiunctionē cum corpore xpi quia sunt corpora eiusdē speciei nostra corpora et suū corpus. Cōiunctio aūo que est propter pfectionē vnā potest esse dupliciter: q3 est perfectio nature: ꝛ sic aīa est perfectio: ꝛ est perfectio sanctificationis nostre: ꝛ hic est spiritussanctus. Dicendum ergo ꝙ attendendo perfectionē nature que est anima: sic corpora nostra ꝛ suum non habent pfectionem vnam: q3 alia est anima xpi que perficit corpꝰ xpi ſm numerū: ꝛ que corpora nostra: ſz corpora nostra habēt perfectionē vnam: accipiendo perfectionē sanctificationis q̄ est spūssanctꝰ. Perfectio eīm corporis nō solū est anima: sed etiam spiritussanctus: cuius corpora nostra templuz sunt: sicut habetur prima ad Corinth vj. Nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritussancti. Sed anima perficit quantum ad esse nature. spiritussanctus quantum ad esse sanctificationis. Idem autem spiritussanctus qui sanctificat corpus christi: sanctificat ꝛ corpora nostra cuz sumus in fide ꝛ caritate: ex hac speciali sanctificatione imprimitur dispositio et pertinet ad gloriam resurrectiōis vnde Apostolus ad Rom. viij. probat per hoc corpora resurrectionem gloriosam dicens. Si spiritus eius qui suscitauit iesum a mortuis habitat in nobis viuificabit et mortalia corpora nostra propter inhabitantem spīmsanctū in nobis.

Responsio.

Ad argu.

Articulus tertius.

De vnione capitis ad corp9 ⁊ ecōtra.

C

Onsequēter est questio de vnione capitis ad mēbra.⁊ quia caput pmo vnitur mēbris:⁊ postea influit in illis. Primo ergo querit de vnione capitis ad corpus vtrum mali ptineant ad illam vnionem. Secundo.per qd sit vnio membrorū in corpore ecclesie. Tertio.qualiter est vnio capitis ad corpus. Quarto.de influentia capitis.videlicet vtrū possit esse influētia a xpo homine in corpus ecclesie. Quinto.vtrum ab ipso xpo homine possit esse influentia in angelos. Sexto.vtrū influentia eius in homines fuerit maior post incarnationē ꝙ ante.

Utrū mali ptineāt ad illā vnionē. Hugo.

Ad primum arguitur .§.j.

sic.Dicit Hugo in libro de sacramētis.Per fidē accepim9 vnionē:per charitatē viuificationē ⁊ loquit de vnione ⁊ viuificatiōe corpis eccl'ie.Sz multi existentes in peccato mortali habent fidē informem:licet nō habeant charitatē.ergo ad vnionē pertinēt corporis ecclesie per fidem:licet nō pertineant ad viuificationem p charitatē.¶ Contra.

Contra.

Hugo in eodē libro.Nihil in copore mortuum: nihil extra corpus viuū.Sed omnis existēs in peccato mortali est mortuus.ergo non est in corpore. ergo nullus existens in peccato mortali pertinet ad vnionē corporis ecclesie.¶ Solutio. dicendū ꝙ ad vnionē corporis mistici siue ecclesie nunꝙ ppie pertinēt existentes in peccato mortali.tamen refert dicere vnitatē ecclesie ⁊ corporis ecclesie. In vnitate enim ecclesie sunt boni ⁊ mali;dummodo habeant fidē rectā.⁊ hoc est qd habetur.Math. xiij.Qd ipsi tritico adiuncta sunt zizania. et dicit Augustinus.ꝙ ecclesia est ager:in qua radicātur triticū.i.boni:⁊ zizania hoc est mali simul. tamē in fine separabunt.Unitas vero corporis ecclesie non est nisi per fidē formatam charitate.⁊ de hac intelligit Hugo cum dicit:Per fidē accepimus vnionem scz formatā.Non sunt ergo fm ppriam rationem corporis de corpore ecclesie mali : ꝙuis sint de ecclesia.Et cum dicit Hugo.per fidem accepimus vnionē:per charitatem viuificationem. ipse loquitur per similitudinē corporis humani. qr in corpore humano est quedā vnio membrorū materialis.sicut vnio que est per neruos.Alia est formalis.sicut illa que est membrorū per participationē vnius vite cōmunis ab anima.sed hoc in corpore ecclesie ponit duplicem vnionē.vnā quasi materialē.⁊ hanc appellat vnionē per fidem.aliā formalem. ⁊ hec est per charitatem.

Responsio.

Querit p qd sit vnio membrorū in corpore ecclesie. Argu.

Consequēter que .§.ij.

ritur.per quid est vnio membrorū in corpore ecclesie.Ad qd sic.Diuersa est fides ⁊ charitas habentium fidem ⁊ charitatem.⁊ differt numero fides mea ⁊ tua.sed ex diuersis numero non est proprie vnio.ergo cum nō ponatur vnitas in corpore ecclesie nisi per fidem ⁊ charitatē.nō est ergo vnio simpliciter in corpore ecclesie per fidē ⁊ charitatē. sed solum videt adunatio membrorū ecclesie:sicut est aceruus lapidū.¶ Cōtra.j.Cor.x.Unū corp9 multi sumus:⁊ vnus panis.Glo.Unū oēs sum9 ecclesia vna vniti vinculo fidei spei ⁊ charitatis:⁊ mutua operū exhibitione.Querit ergo quō dicet istud vnū.s.ꝙ fideles habētes charitatē siue ecclesia dicit esse vnū ⁊ vnū corpus ⁊ vn9 panis. ¶ Solutio.dicendū ꝙ vnū corpus dicit ab vna pfectione ⁊ a cōsimili dispositione.Dicit ergo vnū corp9 ecclesia ab vna pfectione.vna em est pfectio in capite nostro xpo ⁊ in oībus sanctis credentibus et amantibus ipm et hec pfectio est spūssanctus ex quo est nobis cōmunio trinitatis. Unde Hugo de sancto victo.dicit. In corpore vno vnus spūs.i. vnū est corpus ecclesie ab vno spiritu. Unde dicit ecclesia sancta corpus xpi est vno spi.... sanctificata ⁊ vnita fide vna.hmōi corporis membra sunt singuli fideliū ⁊ oēs vnū corpus existūt ppter spiritū vnū ⁊ fidē vnā.Est ergo vnitas huius corporis.s.ecclesie ab vna pfectione:scz a spiritu sancto quivnus ⁊ idē est in omnibus.Diuisiones em gratiarū sunt:idē aūt spūs sicut dicitur.j.corin.xij. Similiter est vnitas in corpore a cōsimili dispositiōe qr in omnibus sanctis est quedā cōsimilis dispositio in pticipatiōe vnius perfectionis: scz spiritussanctus.Et hec similis dispositio attendit quātū ad quattuor.Quia quantū ad cognitionē ratiōis ⁊ quātū ad desideriū concupiscibilis : ⁊ quantum ad expectationē irascibilis:⁊ quātū ad operis imitationē.Unitas ergo que est in illis a cōsimili dispositione quātū ad cognitionē : est per fidē. idem enim credūt:similiter idē appetūt vel volūt.s.summam bonitatē per caritatē: est ergo quantū ad desideriū cōcupiscibilis vnitas per caritatē vnā. Similiter idē expectāt.s. eternā beatitudinē:⁊ hoc p spem.Unitas ergo quātū ad expectationē ipsius irascibilis quantū ad spem vnam. Similiter idē imitantur.s.iesum xpm per operū exhibitionē.Et ista quattuor tanguntur in glo . sup illud Col.ij. Caput ex quo totū corpus cōnexū est ⁊c. dicit glo. Caput veritate ⁊ gratia plenū: ⁊ hic est xps de cuius plenitudine accipiendo totum corpus.i.ecclesia per nexus caritatis:⁊ cōiunctiones spei ⁊ fidei ⁊ operū fideles coniuncti sunt ⁊ similes: ⁊ hic notātur quattuor predicta.Ex his ergo patet ꝙ vnitas corporis ecclesie est ex consimili dispositione. Sūt ergo similes in fide spe caritate ⁊ ope. ¶ Ad rationē autem in cōtrarium.ꝙ ex diuersis numero nō fit vnum.dicendum ꝙ sicut videmus in corpore animalis:quodlibet mēbrū corporis habeat propriam speciem: qua distinguitur ab alio membro.Itē habent membra in corpore cōmunem perfectionem.s. vitam cōmunē: qua viuūt ab anima vna.Similiter dicēdū.de corpore ecclesie.ꝙ quodlibet mēbrū ecclesie corporis habet propriam perfectionem suā.s.gratiā fidē caritatē ⁊ spem. ita ꝙ in ea fides nō est tua numero:⁊ sic de alijs.Habēt etiam membra ecclesie vnam cōmunē perfectionē scz per spiritum sanctum.sicut dicit Hugo. A spiritu vno:corpus vnum.Unde a parte ista est vnitas in corpore ecclesie ⁊ membris eius.Item fides quātum ad illud:quod creditur est eadem numero in omnibus sanctis qui sunt membra ecclesie: quia idem numero credunt.s.xpm iesum.Un quātum ad hoc est fides eadem numero in omnibus credentibus.Sed non quantum ad illud quo creditur:qr illud quo creditur non est idē numero in illis:sed est simile vel idem specie.

Contra.

Rñsio.

Hugo.

Querit quāter est vnio capitis ad corpus.

Consequenter que .§.iij.

ritur de vniōe capitis ad corpus ⁊ ecōuerso.Utrū hec sit vnio simpliciter.Ad qd sic obijcit.ad ephe. primo . Ei ipsum dedit caput super omnem ecclesiam.glo . Nullum maius donū posset deus prestasse homini.ꝙ ꝙ verbum suū per qd cōdidit oīa faceret illis caput. vt illos illi tanꝙ membra coaptaret.Ex quo relinquit ꝙ verbū dei efficit caput nostrū ⁊ nos mēbra ipsi coaptata. ¶ Itē dicit ibi. glo.de ista coaptatione illius doni quo coaptatur dicens : vt esset filius dei filius hominis: vnus deus cum patre; vnus homo cum hominibus.

Si ergo

Contra.

Si ergo ipse filius hominis est vnus deus cū deo vnitate simpliciter:ergo ⁊ cum homine est vnus vnitate simpliciter.¶ Contra filius hominis est vnus vel vnū cū deo vnitate in persona.Sed nos nō sumus vnū cū xpo vnitate in persona.Nec etiā alia vnitate nisi voluntate. s. qr idē volumus qd ipse vult.Sed nō est vnū vniuoce vnū in voluntate:⁊ vnū in persona:qr vnū in persona est vnū simpliciter: sicut patet de corpore ⁊ anima: vnum vero in voluntate non est vnum simpliciter ergo nō est vnum simpliciter ipsum caput ⁊ corpus.Queritur ergo quomodo sunt vnum. Solō. dicendū fm Hugo.de sancto victo.qui exponit illud Joh. xvij . Pater sancte serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi : vt sint vnū sicut ⁊ nos ⁊c. Distiguit vnū multipliciter: qr est vnū in natura: ⁊ hoc mō pater ⁊ filius ⁊ spūssanctus sunt vnū.Secūdo modo est vnū in persona:quomodo humanitas et diuinitas sunt vnū in persona filij.Tertio modo est vnū per iusticiā presentē ⁊ futurā gloriam:⁊ illud est vnū qd attenditur in cōformitate voluntatis. Prima ⁊ perfectissima vnitas est vnio personarū in natura vna.Secūda est vnitas naturarū in persona vna.Tertia vero vnitas est vnio capitis ⁊ corporis ecclesie:que est vnitas cōformitatis in volūtate vna.Et hec est per iusticiā presentem: qr sicut dicit Ansel.Justicia est rectitudo voluntatis. Et dicitur vnitas fm analogiā.vnde Hugo loquens de istis vnitatibus dicit:verbū cū patre vnū in natura.Homo cum verbo vnū in persona. Mēbra cum capite sunt vnum in iusticia primo ⁊ postea vnum in gloria.

Responsio. Hugo.

Solō ad arg.

Utrū possit esse influētia a xpo hoīe in corpus eccl'ie. Querit pmo.

Consequenter que .§.iiij.

ritur de influētia gratie a capite xpo in corpus ecclesie.fundatur aūt hec questio sup illud Joh. j. De plenitudine eius nos omnes accepimus gratiā pro gratia.Et questio ista partitur hoc modo Primo queritur vtrū possit esse influentia a xpo homine in corpus ecclesie .Secūdo queritur vtrū ab ipso xpo homine possit esse influētia gratie ab ipso in angelis.Tertio querit de influentia gratie ab ipso in homines.vtrū maior fuerit post incarnationē ꝙ añ vt patebit paragphis sequētib9.Ad primū sic Joh.j.Gratia ⁊ veritas p iesum xpm facta est.Glo.Gratia remissio omniū peccatorū.ergo per ipsum iesum xpm est gratia remissiōis peccatorū : ergo gratiā remissionis peccati influit in corpore ⁊ mēbris ecclesie.¶ Itē Augu. sup illō Johan.j.De plenitudine ei9 ⁊c.⁊ super illud Plenū gratie ⁊ veritatis:dicit. Accepimus de ipsius plenitudine gratiā vt in ipsum credamus:⁊ veritatē vt ipsum intelligamus:quia intellectus diuinorū consequitur ad fidem.¶ Ad oppositū.Esa. xliij. Ego sum.ego sum ipse q deleo iniqtates tuas propter me dicit dñs.Solius ergo dei est delere peccata propter se:ergo solius dei est influere gratiam remissionis peccati. Non igitur est hoc possibile xpo homini. Solutio dicendum.ꝙ xps homo influit gratiā corpori ecclesie ⁊ membris eius tribus modis. Uno modo per modū meriti. Alio modo per modum exemplaris.Tertio modo per modū capitis.Per modū meriti est in nobis gratia ab ipso xpo homine: quia ipse est qui meruit nobis gratiam per quam remitterentur peccata nostra: ⁊ gratiam qua cognosceremus ⁊ diligeremus ipsum : ⁊ omnibus credentibus in ipsum ⁊ diligentibus hoc meruit fm qd habetur Roma.v.Sicut per vnius hominis inobedientiam cōstituti sunt multi peccatores: ita per vnius hominis xpi obedientiam iusti constituuntur multi.Secūdo modo influit nobis gratiam per modū exemplaris: sicut enim videmus ꝙ se habet exemplar ad exemplum:⁊ quodāmodo exemplū educitur ab exemplari:ita in ipso xpo homine est exemplar propositum gratie:cui debemus nos coaptare ⁊ cōformare. Unde ipse est liber vite iuxta quem debent scribi nostri.i.conscientie que sunt libri vt habetur in Apoca.xx. Et ista edictio signatur in.j. ad Corin. xv.primus homo de terra: terrenus:secundus homo de celo celestis. Sicut ergo portauim9 imaginem terreni:portemus imaginem celestis. Terti9 modus influentie ab ipso est per modum capitis Est autem quidā amor ⁊ appetitus naturalis capitis ad membra. Ipsum enim caput quodam naturali amore diligit membra. Unde ⁊ spiritus aīales qui sunt in capite ex hoc amore decurrunt a capite in membris. Unde si aliquod membrū ledat: concurrunt spiritus a capite ad partem illam dolentem ⁊ ibi colliguntur. Influentia ergo capitis ad mēbra vt sensificentur ⁊ moueātur est per naturalem amorē: ⁊ hunc appetitū implet spūs aīalis fluēs a capite in membra vel in membris. Secundum hoc dicendum: ꝙ spūs increatus per quē est nobis cōmunio totius trinitatis.s.spiritussanct9 abundat in nostro capite.s. xpo ⁊ ipsius xpi et sue beate anime est desiderium vt participemus suū spm. Ipse vero spūs explet desiderium quod habet xps ad nos : propter amorem quē habet erga nos.Et hoc modo est influentia gratie a xpo capite in corpus ecclesie. vnde Hugo. Sicut spūs hominis mediante capite ad membra descendit viuificanda:sic spiritussanctus per xpm venit ad xpianos:cuius plenitudo quidem est in capite:participatio vero in membris . ¶ Ad primum dicendū ꝙ est remissio peccati quātū ad maculam:⁊ quātum ad penam. Prima est a xpo fm deitatem. Secunda est a xpo fm ꝙ homo per modū meriti satisfactionis. ¶ Ad illud quod obijcitur de glo.super Joh.ꝙ de plenitudine eius accepimus gratiā ⁊c.dicendum ꝙ ab ipso xpo fm deitatem accepimus hoc autoritate:sed ab ipso xpo inquātū homo accepimus hoc per modū meriti ⁊ modis alijs vt dictum est.

Cōtra obijcit.

Responsio.

Utrum a xpo hoie possit esse influentia gratie in angelos. Grego.

Consequenter queri §.v.

rur.vtrū a xpo homine possit esse influētia gratie in angelis. Ad qd sic obijcitur. super illud Luc.ij. Inuenerunt eum sedentē in templo in medio doctorum ⁊c.dicit greg.Discit in terra qui angelos docet in celo.Si ergo fm ꝙ homo discit in terra: ergo similiter fm ꝙ homo docet angelos in celo. A xpo ergo homine accipiunt angeli doctrinam veritatis:ergo receperunt influentiam scientie ab ipso.¶ Item dyo.in hierarchia ipse scripture substantias angelicas introducunt apud iesum christum querentes ⁊ pro nobis sue diuine actionis scientiam discentes ⁊ eos ipsum iesum immediate docentem.Ergo ab ipso iesu siue a christo homine recipiūt scientiam ipsi angeli. ¶ Item Esa. lxiij.Quis est iste qui venit de Edon tinctis vestibus de Bosra.⁊c.Ita dicebant angeli: quando iesus ascendit in celum:⁊ dicebat eis.Ego q loquor iusticiam ⁊c.Ex quo patet ꝙ ipse docebat eos de misterio sue incarnationis . ¶ Ad oppositum.

Dionysius

Contra.

Angeli erant beati ante incarnationem christi: sed beatitudo est status omniū bonorum congregatione perfectus:ergo ipsi erāt in statu oīm bonorū ꝯgregatiōe pfecto, Ergo nihil deficiebat eis.

de aliquo bono. nec de iocunditate aliqua: nec cognitione: ergo nō indigebant edoceri a xp̄o hoīe: ergo nō receperūt aliquā influentiā cognitionis ab ipso. ¶ Itē cōstat ꝙ nō indigēt ab ipso xp̄o remissione peccati: nec redemptione. Si eñ non incarnaretur xp̄s: nihilominꝰ essent ipsi beati. Nō recipiūt ergo ab ipso aliquā influentiā.

Responsio.

¶ Solutio. dicendū ꝙ a capite xp̄o hoīe recipiūt angeli cognitionē veritatis ⁊ honorē: ⁊ dulcedinē: ⁊ iocunditatē. Cognitionē veritatis: qꝛ erudiunt̃ ab ipso immo ꝑ ecclesiā etiā que est corpus eius innotuit eis misteriū incarnatiōis: nec erubescūt erudiri ꝑ ipsam. Vñ apostolus ad Ephe.iij. Ut innotescat principibus ⁊ potestatibus in celestibus per ecclesiam multiformis gratie dei ſm p̄finitionē seculorum quā fecit in xp̄o iesu dn̄o nostro.

Ephe.iij.

¶ Itē sicut dicit ibi glo. Innotescat per ecclesiā que dona dei recepit. i. per ap̄los in ecclesia predicantes principibus ⁊ potestatibus. i. diuersis ordinibus angelorū: qui sunt in celestibus. i. in celo vbi ⁊ nos erimus. Dicit nāq; beatꝰ Hierony. Angelicas dignitates supra memoratū misteriū ad purū nō intellexisse: donec completa est passio xp̄i: ⁊ apostolorꝫ predicatio per gentes dilatata. ¶ Item accipiunt honorem: qui attenditur quantū ad reparationē seu restaurationē ruine angelice. Non eñ parum erat eis detractū honoris ex ruina apostatarꝫ angelorū: sed per incarnationē ⁊ passionē fit reparatio seu restauratio ruine angelice per hoīes implētes numerū ipsorꝫ angelorꝫ: ſm qđ habetur in. p̄s. Judicabit in nationibus implebit ruinas ⁊c. Et Ad Ephe.j. Benedictus deus ⁊ pater dn̄i nostri iesu xp̄i ⁊c. q̄ ꝓposuit in eo dispensationē plenitudinis tēporū instaurare oīa in xp̄o: que in celo ⁊ q̄ in terra sunt in ipso ⁊c. Glo. dicit. Proposuit instaurare. i. ad primū statū reducere omnia ꝑ peccatum destructa: angelos ⁊ homines: qꝛ per hominis restitutionem ruina angelorū reparet̃ instaurantur que in celis sunt. s. qđ cecidit in angelis restauratur in hominibus. ¶ Item recipiunt dulcedinem ⁊ iocunditatem ab ipsa humanitate xp̄i. Habent enim magnā iocunditatem ⁊ dulcedinē in contēplatione diuinitatis. Sed cū vident diuinitatem in humanitate: eis alius modus est dulcedinis: propter qđ dicit Petrus. In quem desiderant angeli cōspicere: ⁊ hac ratione dicit̃. Joel. iij. Colles fluent lac ⁊ mel. Colles angeli sunt qui añ incarnationem fluebant mel in dulcedine cōtemplatiōis diuinitatis in se. Sed ex eius incarnatione fluunt dulcedine contemplationis diuinitatis in humanitate que signatur per lac.

Ad contra

¶ Ad rationes in contrarium dicendum. ꝙ est beatitudo in gaudio eterno substātiali: ⁊ beatitudo in gaudio eterno accidentali siue superaddito. Gaudiū substantiale est in contemplatiōe diuinitatis. ibi eñ est substantia beatitudinis rationalis creature. Gaudium accidentale est in cōtemplatione societatis humanitatis cum diuinitate. Quantum ergo ad substantiā gaudij nihil accrescit in gaudio beatitudinis: sed tātū quantū ad multitudinem qꝛ pluribus modis habent modo gaudiū in beatitudine q̄ȝ ante incarnationem. ¶ Qđ ergo obijcitur: āgelis nihil deest ex quo sunt beati. hoc est verum quātū ad substantiam gaudij seu beatitudinis: sed non quantū ad multitudinem.

Consequenter est. §.vj.

Utrū maior sit ab ipso influentia post incarnationē q̄ȝ ante ⁊c

questio de influētia a capite xp̄o in homines vtrū maior sit post incarnationem q̄ȝ ante: vel equalis.

Argu oppo.

Ad qđ sic. Xp̄s est nobis caput: ⁊ ipsis qui fuerūt añ incarnationē per fidem ⁊ caritatē: ⁊ ꝑ fidem ⁊ caritatē nobis influit ⁊ ipsis. Si ergo equalis est fides ⁊ caritas in patribus ante incarnationem: ergo equalis est influentia a capite xp̄o in hominibus ante incarnationē ⁊ post. ¶ Contra. Ante incarnationem nō receperūt patres gratiā remissionis pene que est carētia visionis dei. Sed post incarnationē ⁊ passionē xp̄i receperunt homines sancti totaliter gratiā remissionis illiꝰ pene ⁊ aliarum penarū eternarꝫ: ergo maior est influētia gratie a capite xp̄o in hoīes post incarnationē q̄ȝ añ. ¶ Item sacramēta noue legis que habēt virtutē per passionē xp̄i: maiorē habent virtutem ꝙ sacramenta veteris. Efficiunt eñ qđ figurāt. ij. ad Corin. iij. Nos vero omnes reuelata facie gloriā dn̄i speculantes ⁊c. Ipsi vero sub velamine: ergo plus recipimus de cognitiōe veritatis a xp̄o q̄ȝ ipsi.

Responsio.

Solutio. dicendū ꝙ ecclesia post incarnationē ⁊ passionē xp̄i maiorē recipit gratiā ab ipso xp̄o capite q̄ȝ ante. Unde habetur Rom. iij. ꝙ ipse deus ꝓposuit xp̄m ꝓpiciatorem per fidem in sanguine. hoc est per fidem passiōis ad ostensionem iusticie sue. hoc est iustificationis per passionē ꝓpter remissionem precedentium delictorꝫ: in sustentatione dei ad ostensionem iusticie sue in hoc tēpore. Et vult dicere ꝙ per fidē passionis xp̄i: erat remissio peccatorum antiquorū ⁊ modernorū. Sed differenter: qꝛ ante incarnationem per fidem passiōis erat remissio peccatorꝫ: quātū ad culpā ⁊ nō quantū ad omnem penā: qꝛ remanebat pena carentie visiōis dei. Sed post incarnationē eius ⁊ passionē est remissio peccatorum quantū ad omnem culpā ⁊ penā. Unde ante incarnationē erāt in sustētatiōe. i. expectatiōe: carētes visiōe dei gloriosa. Sed modo patet nobis gloria.

Ad argu. op po.

¶ Ad illud qđ obijcitur in cōtrariū ꝙ equalis erat fides ⁊ caritas in patribus ante incarnationem: ⁊ in illis qui sunt post dicendum ꝙ fides ecclesie ante incarnationē ⁊ post eq̄lis est. cū virtuosior est post q̄ȝ ante. Et hoc est: qꝛ post incarnationē ⁊ passionē habet meritū passionis xp̄i sibi cōiunctū: qđ nō habebat ante. Unde qui credit xp̄m incarnatum ⁊ passum: habet meritum sue passionis sibi coniunctū. Unde ratiōe meriti passionis xp̄i sibi cōiuncti: est maioris virtutis q̄ȝ ante: ⁊ efficit aliquid qđ non ante.

Membrum tertium.

Utrū gratia xp̄i ſm ꝙ est singularis hō sit gratia plenitudinis.

Consequēter q̄ritur vtrū gratia xp̄i ſm ꝙ est quidā homo singularis sit gratia plenitudinis: ⁊ ostenditur ꝙ sic. Joh. j. Verbum caro factum est ⁊c. plenū gratie ⁊ veritatis. Sed verbū caro factū est ipse xp̄s homo: ergo ⁊ xp̄s vt q̄dā homo habuit plenitudinem gratie ad oē bonū ⁊ veritatis quātū ad scientiā omniū.

Cōtra. arg

¶ Cōtra in xp̄o homine non fuerunt omnes virtutes. sed non est plenitudo gratie sine plenitudine omnium virtutum: ergo in xp̄o non fuit plenissima gratia. Quod patet qꝛ in xp̄o non fuit fides: que est prima virtutum. nā fides est cū visione enigmatica: xp̄s eñ videbat sine enigmate. Similiter non habuit spem: nam spes est expectatio future beatitudinis que non habetur. ipse autem iam beatitudinē habebat nec expectabat eā.

Secundum

¶ Item penitentia est vna virtutū: sed xp̄s nō habuit eam nam penitentia est virtus: qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus ⁊ odimus: sicut habetur in. iiij. senten.

Tertium

¶ Itē si dicatur ꝙ in xp̄o prout est quidam homo singularis est plenitudo gratie: sicut fuit in beata virgine: ⁊ in beato stephano. vñ Apoca. vij. dicit̃. Ste-

phanus

phanus plenus gratia ⁊ fortitudine. Et similiter dicit̃: ꝙ plenitudo gratie est in ecclesia. Queritur ergo quō differt plenitudo gratie in istis.

U. xp̄us ſm grām absolutā sit mēbrū corpis eccl'ie.

¶ Postea q̄ritur vtrum xp̄s ſm gratiam quam hȝ vt quidam hō singularis possit dici mēbrū corporis ecclesie. Et videtur ꝙ sic. Quia ſm istā gratiā: est sicut quidam singularis hō sanctus. sicut fuit Petrus vel vnus alius. Sed oēs scti sunt mēbra ecclesie: ergo xp̄s ſm hanc gratiam est membrum ecclesie. ¶ Si dicatur ꝙ hoc nō pōt esse: qꝛ ipse est caput ecclesie. ⁊ ideo non pōt esse membrum. Istud nihil est. qꝛ caput est principale mēbrum corporis. ergo xp̄s pōt esse mēbrum corporis mistici. s. ecclesie cū sit caput eius. Nā cor epar ⁊ caput sunt mēbra p̄ncipalia corporis. ¶ Item. j. corꝫ. xij. Uos autē estis corpus xp̄i ⁊ mēbra de mēbro. i. de iesu xp̄o. Xp̄s ergo est mēbrum.

Rñ.

¶ Sol. dōm ꝙ cū in xp̄o sit gratia vniōis. ⁊ gratia ſm quā est caput. ⁊ gratia ſm quā est quidā hō singularis sanctus. dicimꝰ ꝙ gratia sic tripliciter dicta in ipso pōt dici gratia plenitudinis. Scdm rationē cause finalis: gratia plenitudinis est gratia vnionis. qꝛ summa ⁊ ꝑfectissima ē in ipso. Nam vltimus effectus gratie ⁊ perfectior est nos vnire deo. Sed in alijs a xp̄o nō est vnire nisi per cognitionem ⁊ amorem. In xp̄o vero non solum ſm cognitionem ⁊ amorem: sed etiā in vnitate persone. vt sit idem filius hoīs qui ⁊ filius dei. Et hec est maior vnio que posset esse vel cogitari. Unde iste est effectus plenissimꝰ qui possit eē gratie. Scdm rōnem vero cause efficientis gratia xp̄i ſm quā est caput est gratia plenitudinis. Quia sicut quedā luminaria perficiuntur suo lumine solum. ⁊ non habent potestatem influendi suum lumen in alijs. sicut pȝ de carbone. Quedam vero nō solum retinēt suum lumē in se. sed ipsum influunt ⁊ illumināt alia corpora. sicut pȝ de flāma: ita gratia xp̄i radiat ab ipso ad alios. nō aūt gratia ī alijs sanctis: sed tñ perficit ipsorꝫ aīas: nec habēt potestatem influendi ipsas. Et propter hoc: sicut lumē in flamma dicitur plenum. lumē vero in carbone semiplenum: ita gratia in xp̄o ſm quā est caput dꝫ dici gratia plena. In alijs sanctis nō: sed dꝫ dici gratia semiplena. Scdm vero rōnem cause formalis: dꝛ gratia singularis xp̄i gratia plenitudinis: plene informās aīam xp̄i: ⁊ plenissime oēs vires btē aīe eius quantum ad oēs actus ipsorum. qꝛ in ipso est gratia cognitionis veritatis oīm. Et hoc perficit quantum ad actum rationis: ⁊ perficit quantū ad actum concupiscibilis: qui est amor bonitatis: et quantum ad zelum irascibilis. In alijs vero sanctis lȝ ipsa informaret ſm excellentiā ad vnum actum. non tñ ad oēs actus. Et cum in alijs sanctis sit p̄eminentia respectu alicuius doni ſm ꝙ dꝛ de sanctis Eccle. xliiij. Non est inuentꝰ similis illi: in xp̄o est preeminentia respectu oīm donorꝫ. qꝛ nō habet gratiam ad vnum actum gratie tantū: sed ad oēs ⁊ hoc est qđ dicit Aug. ꝙ accepit gratiā totaliter ⁊ vniuersaliter. Unde cōparatio gratie xp̄i ad gratias aliorum: ſm plenitudinem ⁊ perfectionē est: ſm ꝙ comparatur figura circuli ad alias figuras angulares. Circulus enim est capacissima figura respectu aliarum. Ita gratia xp̄i capacissima est. Capax enim est omnis actus cuiuslibet virtutis: qđ non est in alijs gratijs sanctorum.

Solu. ad. j. ꝯtra.

¶ Ad rationem in contrarium dicendum. Quod sunt quedam dona gratuita cum imperfectione: quedam autem sine imperfectione. hoc est que nō dicunt imperfectionem. Fides autem est donū gratuitum cum imperfectione. Unde non solū dicit perfectionem: immo etiam nominat imperfectionem. Nam fides est que assentit veritati quam nō videt. Hoc qđ dico assentire veritati perfectionis est: sed hoc qđ dico quam nō videt imperfectionis. Similiter penitentia est donum gratuitum cum imperfectione. Penitentia enim est virtus consistens in detestatione mali qđ commissum est. Detestatio mali dicit perfectionē: sed qđ commissū est dicit imperfectionem. Perfectiōis enim est detestari malum: sed imperfectionis est ꝙ commissa sint. Cū igitur in ipsa gratia que est plena: immo plenissima sicut gratia xp̄i nulla sit imꝑfectio: patet ꝙ non deberent in ipso esse dona gratiarum cum imperfectione ratione sue perfectionis. Et ꝓpter hoc nec fides in ratione fidei: nec spes in ratione spei: nec penitentia in ratione penitētie debuerūt esse in christo. qꝛ sub rationibus istis dicunt imperfectionem. Sed illud solum qđ erat perfectum in istis donis fuit in xp̄o. In ipso enim fuit assensus prime veritati qđ est perfectionis in fide. sed illud qđ est imperfectionis in fide nō fuit in xp̄o. s. cognitio enigmatica. Similiter in ipso fuit maxime qđ est perfectionis in spe. s. adhesio cum bono: sed nō cum illa imperfectione que est expectatio boni qđ non habetur.

Ad secundū.

¶ Similiter illud qđ est perfectiōis in penitentia fuit maxime in ipso. qꝛ nūq̄ȝ aliquis tantum potuit detestari peccatum quantum ipse detestabatur. qꝛ nunq̄ȝ habuit aliquis tantam oppositionem voluntatis ad malum aliquod. Semper ergo qđ est perfectionis gratie ⁊ plenitudinis est in gratia xp̄i absoluta. ⁊ ideo in ipso est grā plenitudinis.

Ad tertium

¶ Ad aliud dicendū ꝙ plenitudo gratie dicitur multipliciter. dicitur enim plenitudo gratie quantum ad sufficientiam: hoc est que sufficit anime ad habendum vitam eternam ⁊ aureolā. Et hoc modo Stephanus dicitur plenus gratia. Act. vij. Sua enim gratia non solum fuit cōdigna aurea. i. premio eterno substantiali: immo etiam ⁊ aureola. Meruit enim auream ⁊ aureolā. qꝛ fuit predicator ⁊ martyr. Secundo modo dicitur plenitudo gratie quantum ad numerositatem. Et hoc modo ecclesia dicitur plena gratia. qꝛ non est aliquod genus gratie: qđ non sit in ecclesia: quantū ad aliquod membrū eius. ita ꝙ huic datur istud. alij aliud. Unde apostolus. Diuisiones gratiarū sunt. idem aūt spiritus. Alij datur sermo sapientie alij sermo scientie ⁊c. j. corꝫ. xij. Tertio mō est plenitudo gratie prerogatione super oēm creaturam puram. ⁊ hec est in beata virgine Lu. j. Aue gratia plena. Ex hoc enim ꝙ ipsa est mater filij dei: est ei quedā excellentia ⁊ prerogatiua gratie: cui nō potest pura creatura comparari.

Ansel.

Unde ansel. Nempe decēs erat vt ea puritate qua maior sub deo nequit intelligi virgo illa niteret: cui deus pater vnicum filium quem de corde suo equalē sibi genitū tanq̄ȝ seipsū diligebat. Quarto modo dicitur plenitudo gratie quantum ad consummationem siue perfectionē ⁊ hoc est in christo homine. Unde io. j. Plenum gratie ⁊ veritatis. qꝛ habuit gratiam quantum ad omnem actum perfectum. Et ex hoc etiam est ꝙ christus non habuit fidē ⁊ spē sub his rationibus. qꝛ non sunt gratie consummate: immo sunt eorum que nondum habentur. ⁊ ideo dicunt illud qđ dicunt cum imperfectione. Christus aūt habuit gratiam perfectionis ⁊ ad omnē actum perfectum.

Ad aliud qđ q̄rit̃.

¶ Ad aliam questionem. vtrū christus ſm gratiam absolutam sit membrum corporis ecclesie. dicendum ꝙ xp̄s dicitur caput ecclesie ſm humanitatem ⁊ diuinitatem. Si ergo dicat̃

caput ſm diuinitatem. ⁊ comparemus ad hoc caput humanitatem xp̄i: ſic xp̄s ſm humanitatē eſt mēbrum. ſ. ipſius diuinitatis que eſt caput. qꝛ ipſa diuinitas cui vnita eſt humanitas: mouet ipſam humanitatem ⁊ ſenſificat ſicut caput membra. et hoc modo xp̄s eſt mēbrum corporis eccleſie: cuius caput eſt diuinitas. hoc modo dr̄. j. corin. xij. Uos aūt eſtis corpus xp̄i ⁊ membra de membro. glo. de mēbro. i. de xp̄o capite. Unde appellat ibi xp̄m caput ſm humanitatē cāe. membrū reſpectu diuinitatis. Si vero dicaꝛ caput ſm humanitatē: ſic non dꝫ dici membrū corporis eccleſie: ſed caput. ¶ Sꝫ tunc obijciꝛ cōtra. Q̄m caput eſt membrū corporis: ⁊ de integritate ipſius. Dicēdum ꝙ non eſt ꝑ omnia ſiſe. de capite ⁊ corpe materiali ⁊ ſpūali. qꝛ ī capite ⁊ corpore materiali: ita eſt ꝙ cum influat caput ad corpus ⁊ ad ſingula eius mēbra: ipm̄ tn̄ caput indiget alijs membris. Unde alia membra influunt ipſi. Sicut em̄ a capite influit ſenſus ipſi cordi: ita a corde influit vita capiti. Et ſil'r ab epate influit nutrimentum ad caput: ſine q̄bus non pōt eſſe caput. Unde mutuo ſibi ſeruiūt caput ⁊ mēbra materialia. Unde caput materiale non ſolum ſe hꝫ in ratione influentis ad alia membra: ſꝫ etiā in rōne recipientis ab ipſis. qꝛ ſe habent in mutua indigentia. ita ꝙ membra indigent capite ⁊ econuerſo. Unde. j. ad corin. xij. Nō pōt aūt dicere oculus manui. opera tua non indigeo. Aut iterum caput pedibus. non eſtis mihi neceſſarij. Sed xp̄us ſm humanitatē que eſt caput ſpūale reſpectu corporis ſpūalis eccleſie. nō indiget mēbris ſuis. Unde ſe hꝫ ad ipſa ſolum in ratione influentis ⁊ non ab ipſis recipiētis. Et ideo dicitur caput corporis eccleſie ⁊ non membrum: qꝛ non indiget corpore. ⁊ ſic pꝫ reſponſio.

Ad obiec.

Queſtio. xij. de ſcientia dei.

Poſt inquiſitionez de gratia xp̄i. ipſo adiuuante inquirendum eſt de eius ſciētia ſm ꝙ homo in hunc modum. Primo vtrum in xp̄o ſm duas naturas ſit ponere duas ſcientias. Secundo vtruꝫ ſcientia fuit in xp̄o ab initio ſue conceptionis aut per ſucceſſionē temporis acquiſitam. Tertio vtrum fuerit ſine aliqua ignorantia. Quarto vtrum fuerit omnium. Quinto vtrum ſm oēm modum ſciendi humanum. Sexto vtrum aliquam ſcientiaꝫ receperit ab angelis. Septimo vtrum equalis fuerit ſcientia chriſti ſcientie dei.

Membrum primum.

U. in xp̄o ſm diuerſas naturas fuerūt diuerſe ſcie. Argu. j. Scōm.

Ad primum arguitur ſic. Cum in chriſto ſit vna perſona. Unius aūt perſone vna eſt perfectio. Scientia aūt eſt perfectio. Relinquitur ergo ꝙ vna erit ſciētia xp̄i ¶ Item cum chriſtus ſit ſciens ſm ſcientiam increatam. Scientia autem increata eſt certiſſima ⁊ perfectiſſima ⁊ nobiliſſima de omnibus. ergo ſm illam chriſtus de omnibus habet perfectiſſimam ⁊ nobiliſſimam ſcientiam. Uanum eſt autem ponere haberi per plura: qd̄ perfecte habetur ꝑ vnuꝫ: relinquitur ergo ꝙ chriſtus non habet ſcientiam aliam ꝙ̄ increatam. ¶ Item habens ſcientiaꝫ nobiliorem non indiget ignobiliori. Cuꝫ ergo in xp̄o ſit ſcientia per gratiam vnionis ⁊ ſciētia increata: ſuperflue ergo ponerentur in xp̄o alie ſcie create. ſ. nature integre ⁊ perfecte ⁊ ſcientia experientie.

Tertium

¶ Itē ſciētia xp̄i. q̄ eſt ꝑ grām vnionis eſt ſm maius lumē ꝙ̄ ſint alie tres ſequentes. Sed ſic eſt in lumine corporali ꝙ mai⁹ lumē abſorbet min⁹: ergo ſimiliter erit in lumine ſpūali. ergo nō manēt ī xp̄o alij modi ſciēdi. niſi ſolū duo primi ſupra diſtincti: quorū vnus eſt ſciētie increate. ali⁹ eſt ꝑ lumen gratie vniōis. ¶ Itē in angelis poſt ꝯformatiōnē nō remāſit cognitio veſpertina: nec in hominibus adueniente gratia cōprehēſionis ſiue beatitudinis manebit ſcientia fidei. qꝛ cū venerit qd̄ perfectū eſt: euacuabiꝛ qd̄ ex ꝑte eſt. j. cori. xiij. Ergo in xp̄o nō potuit eſſe ſcientia creata cū ſcia increata: vel ad min⁹ ſciētia vnionis vel ꝯprehēſionis.

Quartum. Quintum.

¶ Cōtra Joh. dama. Quorū ſunt diuerſe nature: eorū ſunt diuerſe operatiōes opationib⁹ aūt ꝓportionaꝛ habit⁹ ergo cū in xp̄o ſunt diuerſe operatiōes ꝓpter diuerſas naturas: erūt in ipſo diuerſi habit⁹. ergo cū ſciētia dicat habitū ſm diuinaꝫ naturaꝫ et humanā. in xp̄o erunt diuerſe ſcientie. ¶ Itē ſi in xp̄o nō eſſet niſi ſciētia increata nō eſſet aīa xp̄i ſciens. cū ſcientie anima qua ſcit formaliter ſit creata: eadē rōne nec eſſet diligēs nec beata. relinquitur igitur ꝙ ipſa eſt ſciens ſcia creata. ¶ Itē ſicut dicit Boe. in li. de duabus naturis et vna ꝑſona xp̄i Xp̄s accepit aliquid a triplici ſtatu humani generis ſeu ade. Unus ſtat⁹ fuit qui debebatur ei ſi ſtetiſſet. ſ. ſtatus beatitudinis ⁊ premiū Alius fuit ſtat⁹ in ſtatu in quo erat. ſ. ſtatus innocentie ſm quē ſtatū debebaꝛ ei ſcientia que debeꝛ nature integre ⁊ perfecte. Alius ſtatus fuit poſt lapſum ſm quem ſtatum habuit ſcientiā experimētalem. Habuit etiā ſcientiā pene peccati ꝑ experiētiam. A primo ergo ſtatu habuit xp̄s ſcientiā cōprehenſionis. a ſecundo ſtatu ſcientiā nature integre ⁊ ꝑfecte. a tertio ſtatu ſcientiā experiētie: ſed nō experiētie culpe ſed tm̄ pene. Relinquiꝛ igitur ꝙ preter ſcientiā increatā ⁊ ſcientiā gratie vniōis eſt in xp̄o triplex alia ſcia: ſicut ſupra dictum eſt.

Contra. Boecius.

¶ Qd̄ cōcedēdū eſt dicendū igiꝛ ad primū ꝙ habit⁹ nō diuerſificabiꝛ ſm perſonā: imo ſm naturā Unde dicit Joh. dam̄. Qd̄ in xp̄o ſunt diuerſe voluntates ꝓpter diuerſas naturas ⁊ ſimiliter dicēdum in xp̄o ꝓpter diuerſas naturas diuerſas ſciētias: creatā ⁊ increatā. ¶ Ad aliud dōm. ꝙ q̄uis xp̄s homo vna ſit ꝑſona cū filio dei: ꝓpter ꝑſonalem vnionē eſt ſciens ſcientia increata ſicut filius dei. Uñ rōne ꝑſone nō indiget alia ſcientia: tamē ratione perſone in humana natura indiget alia ſcientia ſcilicet creata. Non enim debet eſſe humana natura. in chriſto imperfecta. quod conſequeretur ſi careret ſcientia creata. Sed perfectior debet eſſe in ipſo natura omnib⁹ alijs: ideo omni genere ſciendi ſcientia creata oportet ꝙ ſit perfecta illa anima. ¶ Ad aliud dicendum. qd̄ duplex eſt neceſſitas vel indigentia. vna quidē eſt rei ī ſe altera eſt reſpectu finis: que quideꝫ neceſſitas idē eſt quod vtilitas prout neceſſariū dicitur vtile in vno ſenſu. Dicendū ergo qd̄ xp̄s homo habēs ſciētiam vnionis et comprehenſionis ꝓpter ſe nō indiget altero modo ſciendi. Sed qꝛ aſſumpſit humanam naturam. vt genus humanū per verum hominem redimeret: reſpectu finis iſtius neceſſaria erat duplex in chriſto ſcientia naturalis ſcilicet et ſcientia experientie. Scientia naturalis ſiue nature integre et perfecte. vt verus homo probaretur. Scientia vero experientie: vt genus humanum per ſenſum pene ⁊ experientiaꝫ redimeretur ⁊ huiuſmodi ſcientie ſunt vtiliores ſeu magis conuenientes fini predicto: q̄uis alie ſimpliciter meliores. ¶ Ad aliud dicendū ꝙ in corporalibus minus

Reſponſio ſolutio. ad j. Ad ſecundu[m]. Ad tertium. Ad quartu[m].

minus lumen obfuſcatur ⁊ abſorbetur a maiori. et ratio huius eſt. qm̄ oīa lumina corporalia ſunt ad vnum actū. ſ. manifeſtationis. qui quidē actus per ſe ⁊ perfectiſſime eſt a lumine maiori. Sed in ſpūalibus non ſic. Non enim oīa lumina ſpūalia ſunt ad vnum actum. Diſtinguendū tn̄ eſt ſm ſtatum comprehenſoris ⁊ viatoris. Uiatoris enim non eſt vnus actus ſed plures. Unde luminaria plura virtutum ſeu donorum in viatore non ſunt ad vnum actum. ⁊ inde eſt ꝙ non eſt eadem cognitio ſm ſpeciem per illa. In ſtatu vo cōprehenſoris inquantū comprehenſoris: non eſt niſi vnus actus qui determinatur ſm ſummum luminis ⁊ totalitatem virtutis eius. Lumē. ſ. diuine viſionis in gloria. Secūdum hoc ergo dicere volunt ꝙ alie cognitiones q̄ ſunt ſm minora lumina. ſ. fidei ⁊ hmōi abſorbētur Et ſm hoc accipitur illud qd̄ dr̄ cū venerit qd̄ ꝑfectum eſt ⁊c. Chriſtus aūt erat in ſtatu cōprehenſoris ſimul ⁊ viatoris ſm partes aīe differentes inferiorem ⁊ ſuperiorem. ⁊ ideo ſcientia comprehenſionis non abſorbebat alias ſcientias. ⁊ ſic patet ſolutio ad obiecta.

Ad quintum

Membrū ſecundum.

U. ſcia fuit ī xp̄o ab initio ſue cōceptionis ⁊c. Nō habuit ſciaꝫ acq̄ſitā. Argumentū Primum.

Conſequēter queriꝛ. vtrū ſcia indita fuerit xp̄o ab initio ſue ꝯceptionis vel ꝑ ſucceſſionē tp̄is acquiſitaꝫ. ¶ Ad qd̄ ſic arguitur Heb. v. Didicit ex his q̄ paſſus ē obedientiā. Sed diſcere eſt venire in noticiaꝫ illi⁹ qd̄ prius nō habuit: ergo xp̄s nō habuit plenā ſciētiam a principio. ergo acquiſita eſt. ¶ Itē ps. Qui tribuit mihi intellectū ⁊c. Glo. vſq; ad mortē erudiuit me pars inferior mea. ſ. carnis aſſumptio vt experirer tenebras mortis. Ergo ex aliqua parte fuit in eo ſcientia acquiſita. ¶ Item ſuper illud Lu. ij. Proficiebat puer ieſus etate ⁊ ſa. Beda. Sicut carnis eſt etate perficere. ſic aīe gratie ⁊ ſapientia. ergo recepit cognitionem quā prius non habebat. ¶ Itē Leo papa. Adorauerunt infantē in nullo ab alijs generalitate infantie diſſimilē. Sed nō habere aliquā noticiā ꝑtinet ad generalitatem infantie: ergo non habuit tunc noticiaꝫ. ergo poſtea profecit. ¶ Itē dama. Opꝫ cognoſcere qm̄ ſeruilē ⁊ ignorantē naturā accepit. Serua enim dei eſt hominis natura qui fecit eā. ⁊ non hꝫ futuroꝝ cognitionē.

Dama. Tertium.

¶ Itē ſi imperfectionē habuit ex parte affectiue. multo forti⁹ ex parte cognitiue q̄ ordinatur ad affectiuā. Cū ergo ꝯſtat ꝙ imperfectionem habuit ex parte affectiue ſenſibilis ſm quam habuit triſticiā ⁊ timorē. ergo ex parte cognitiue ſenſibilis habuit imperfectionē. ¶ Itē ſimili rōne videꝛ ꝙ i parte rōnali habuit imperfectionē: quātum ad cognitionē. cū etiā in parte rōnali habuerit imperfectionē: quantum ad affectiuā. qd̄ probatur Dicit enim Hiero. Cepit ieſus timere: ne aīa eius videretur irrationalis. ergo in rōne fuit timor. Secūdum ergo hunc modū viatoris fuit timor in rōne.

Quartum

¶ Itē Heb. iiij. Non habemus pontificē qui non poſſit cōpati ⁊c. Aug. Multiplex eſt in xp̄o natura Una ſm quam patiebatur. ſcilꝫ corpus: altera ſm quam compatiebatur: ſcilꝫ aīa: tertia ſm quaꝫ nec patiebatur nec cōpatiebatur. ſ. diuinitas. Ergo ſi recte diſtinxit: aīa ſm oēm partem patiebatur. qꝛ ſm ſenſitiuam patiendo: ſm affectiuā rationaleꝫ compatiendo. ergo ⁊ in rationali. ⁊ ita didicit per experientiam pars illa.

Quintum

¶ Iteꝫ deus aſſumpſit humanam naturam in ſimilitudinem carnis peccati: qꝛ ſumpſit eam de maſſa peccati. Ro. viij. Sed illud eſt humane nature corrupte. Sed ſm hominem ordinata cognitio eſt vt ex multis ſenſib⁹ fiat vna memoria. ⁊ ex multis memorijs vnum experimentum. ergo hic modus cognitionis erat etiā in chriſto.

Sextum.

¶ Item aug. ſuper geñ. Angeli cognitionē matutinam habuerunt in comparatione ad verbum. veſpertinam in comparatione reruꝫ in genere ſuo. Ergo ſi chriſtus vtroq; modo cognouit habuit cognitionem vtrāq;. ⁊ ita potuit creſcere veſpertina ſcientia eius ſicut angeloꝝ. qꝛ poſſunt fieri q̄ non ſunt.

Contra.

¶ Contra. greg. ſuper illud Lu. ij. Proficiebat etate ⁊ ſapientia ⁊c. Non accipiendo qd̄ nō habebat per acceſſum temporis. ſed pandendo donum gratie. ¶ Item dam̄. proficere dicebatur ſm eam que inerat ſibi ſapientiam in manifeſtationē ducens. Relinquitur ergo: ꝙ non defuit ſcientia lꝫ manifeſtatio. ¶ Item nihil habens habitū ſm nobiliorem modum ⁊ perfectum. habet ordinationem ad illam ſm modum imperfectuꝫ. Sed ignobilior eſt ille qui eſt ſm experientiā: illo qui eſt ſm viam aliam: ergo chriſtus non profecit in ſcientia ſm experientiam. ¶ Item chriſtus ſm intellectū fuit comprehenſor. Sed aīa in gloria nullo mō ordinatur ad habitum experimentalem. immo euacuat huius habitum tanq̄ id qd̄ imperfectum eſt cum adeſt cognitio perfecta. Si ergo perfectū tollit imperfectum preteritum: non ordinat ad imperfectum futurum. Relinquitur ergo ꝙ cognitio in parte non fuit in xp̄o: ex quo habuit cognitionem perfectam.

Rñ.

¶ Solutio. vnus eſt modus ſciendi in chriſto ſm diuinam naturam: ⁊ ibi ſcientia idē eſt qd̄ idipſum. i. qd̄ eius eſſentia iſte modus fuit in filio dei ab eterno. Scd̄s eſt ī chriſto ſm gratiā vnionis quam ſcientiam nulla alia creatura habuit. Iſte enim modus diſtinguitur ab omni alio ſciente. Item tertius eſt ſm gratiam comprehenſoris in hac communicant angeli: ⁊ anime ſancte. Iteꝫ quartus ſm naturam integram anime: ſm quam habuit Adam ſcientiam in ſtatu innocentie: ⁊ hāc habuit perfectius ꝙ̄ alij puri homines. Iteꝫ quintus ſm penalem naturam aſſumptā. Item ſextus eſt quedam gratia data chriſto ad cognoſcendum res ſm numerum ſm progreſſum tp̄is: que fuit a principio data anime chriſti: ſm intellectum. non dico ipſa cognitio: ⁊ quantum ad primum: ſimiliter ſe habet ante incarnationem ⁊ poſt. Scd̄s vero non fuit ab eterno. ſm hanc oīm habuit cognitionem. ſ. eoꝝ: que pertinebant ad myſteriuꝫ incarnationis: paſſionis ⁊ redemptionis. Hanc etiaꝫ non habuerunt angeli ſtatim poſt confirmationē. Unde dixerūt Eſa. lxiij. Quis eſt iſte q̄ venit de edō ⁊c. Et ſi aliqui habuerūt: hoc fuit ex ſuperadditione aliqua: non ex ipſa gloria. Et ſm hoc intelligiꝛ illud ad ephe. iij. vt innoteſcat principatibus ⁊ poteſtatibus per eccleſiam. Secundum vero tertium modum cognitionis. ſ. comprehenſoris: habuit cognitionem omnium pertinentium ad ſuam gloriā ⁊ ſuorum. i. eoꝝ que ordinantur ad illa. Quartus vero modus cognitionis que eſt ſm naturam integram que fuit in adā. Geñ. ij. Adduxit ea ad adā: vt videret ⁊c. Fuit in chriſto ſm naturam integraꝫ quam aſſumpſit. Quintus qui eſt cognitionis: q̄ eſt ſm naturam penalem: fuit ſimiliter in chriſto. In hac didicit diuerſas penalitates ſm experiētiā in affectiua: quam tamen cognouit ſm alium modum. Sed ſecundum gratiaꝫ cognitionis: que data eſt ſibi per gratiam vnionis. vnde preſciuit illas ſecundum gratiam que fuit gratia vnionis. Sext⁹ modus cognitionis eſt ad cognoſcendum per experientiam non vt prior que affectiue fuit: ſed cognitiue ex ſenſu. Unde ſpecialis gratia quā habuit ad ſciendum: fuit ei data quo ad experientiam in

Duplex est scia.

cognitiua. ¶Notandum autem ꝙ est duplex cognitio in sensu per experientiam. Cognitio enim in sensu est duobus modis. Uno modo cuꝫ res est in sensu ſm similitudinem. Alio modo cum est in sensu ſm formam. Aliter enim est similitudo coloris in oculo. aliter doloꝛ. Et ſm hoc duplex est cognitio in xpo ſm experientiā. Prima quantuꝫ ad naturam penalem. Secunda quantum ad specialem gratiam cognoscendi res; secūdum numeruꝫ per processum temporis. ¶Ad obiecta vero in cōtrarium dicendum. ꝙ quedam autoritates intelliguntur ſm cognitionem completam ſm gratiam vnionis ⁊ comprehensoris: ⁊ integre nature. Alie vero intelliguntur ſm cognitionem experimentalem. Alie vero ſm manifestationem quo ad nos.

Sol. ad arg. ꝙ acq̄sita habuit sciam.

Nota tamē ꝙ si quandoq; nouit primo modo. qđ prius nō nouit illo eodem modo. non debet ꝓpter hoc dici ignorantia. Ignorantia enim dicitur esse alicuius qđ prius non fuit cognitum: ⁊ de his que necessaria sunt: sed talis non fuit in xpo. Non enim potest dici ꝙ aliquid non nouit qđ nō prius: ꝙ sensibilia que addidicit per experientiaꝫ prius nouit per modum nobiliorem ⁊ perfectiorem. Ignorātia autem est defectus perfectionis. Et sic ꝑz responsio ad primo obiecta. Quia ⁊ si didicit ex his q̄ passus est obedientiam. ⁊ si eruditus est vsq; ad mortē son propter hoc sequitur ꝙ fuit ignorans: ꝙ qđ ꝓcessu tꝑis cognouit scientia experimētali: prius re cognouit alio modo cognitionis. Similiter intelligendum est de aliis obiectis sequentibus. Unde non venit in aliquid non notum oīno per processum temporis: sed in aliquid non notum sic.

Ad autorita. Dam.

¶Ad hoc qđ dicit dama. Mō assumpsit naturam seruilem. ⁊ ignorantē. dicendum ꝙ seruilis ꝺr rōne peccati. Sed sic non fuit in eo seruilis: sed seruilis rātione pene. ad quā obligata fuit humana natura ꝓpter peccatum. Mō vero dicitur ignorans hoc refertur ad genus nature. non ad naturam ꝓ ut fuit in christo. Ipse enim dicitur filius: non seruus. Unde ansel. ostendit ꝙ non decuit ipsuꝫ assumere ignorantiam dicens. Quomodo tot ⁊ tāta faceret ille homo sine immensa sapientia. Ubi ostendit ꝙ nō fuit ignorantia nature respectu boni: nec respectu mali. sic si nihil amatur qđ non cognoscatur: sicut nihil bom est quod nō amet. sic nihil est qđ ignoret. Bonum autem nemo perfecte nouit. nisi qui scit illud a malo discernere. Et sic non fuit ignorantia: nec respectu mali: nec respectu boni.

Ad tertium.

¶Ad illud quod obiicitur ꝙ imperfectio fuit ex parte cognitiue: sicut ex parte affectiue. dicendum ꝙ non est verum. qꝛ ipse dīs dispensatiue ⁊ ſm cōgruitatem redemptionis nostre: assumpsit imperfectiones quasdam ex parte affectiue prout ꝯgruebat nostre redemptioni. Non autez ex parte cognitiue. qꝛ huiusmodi defectus. s. qui ꝓponūt ignorantiam: noxij essent in multis ⁊ in nullo vtiles. vt vult ansel.

Ad quartum

¶Ad aliud augu. qđ obiicit ꝙ compassio fuit in intelligibili affectiua: sicut passio insensitiua. dicendum ꝙ licz intelligibilis pars esset cōsentiens vel compatiens corꝑali quando patiebatur nihilominus fruebatur perfecte. Ex hoc ei ꝙ patiebatur gaudebat vñ perfectum habuit gaudium ⁊ maximam passionez. quia ex hoc fuit gaudium perfectius sicut est in sanctis patientibus ꝓ christo. Gloria vero illa ⁊ gaudium erat secunduꝫ ordinem ad superius. scilicet ad diuinam naturaꝫ sibi vnitam secundum quam residebat ratio totꝫ redemptionis. Compassio vero secundum ordinationem ad inferius. Unde licz compassio esset ⁊ passio: ex magnitudine tamen glorie non reputabat.

¶Preterea licz hoc didicerit ꝙ experientiaꝫ. scivit tamē alio modo vt supradictum est. Unde nō fuit ignorans. licet eīm rōnalis pars didicerit ꝙ experientiā. scivit tñ alio modo.

Ad quintum.

¶Ad aliud qđ obiicitur: ꝙ ex multis sensibus vna memoria ⁊c. dō m. ꝙ duplex est cognitio experimētalis. vna ꝙ viā acquisitōis sciētie. ſm ꝙ ex multis memoriis colligitur vnū experimētū. ⁊ ex multis experimētis vnū vniuersale quod est ꝓncipiū scientie. Alia est in via exercitij practice. sicut cū aliquis hz theoricaꝫ medicine experit ⁊ ꝓceditur in operib⁹ practice. In prima via est motus ab incognito ad incognitum. In secunda vero est motus nō ab incognito ad cognitū: sed a cognito hoc modo: incognitum ſm alium modū. sicut dicit ꝑh's Primavia est imperfectionis nature qꝛ est motus ab ignorātia ad scientiā ⁊ ideo nō est ponenda in xpo. Secūdavero via est ꝓfectionis nature. Nam ſm eam nō est motus ab ignorantia ad scientiā sed ab hmōi sciētia ad alterius modi scientiaz. Preterea venire a posterioribus in priora est ſm naturam corruptā et imperfectā: econuersovero venire est ſm naturam perfectā in primo statu. et ita fuit in christo.

Ad sextum.

¶Ad aliud dicendū ꝙ dissimiliter est in xpo et in angelis matutinū ⁊ vespertinū. Uespertina enim cognitio propie dicitur in creatura que possibilitatem hz ad obscuritatē vel pertinū eīm dicit ꝓssibilitatem ad obscuritatem ⁊ hec possibilitas fuit in angelis Unde hoc fuit in natura alia a xpo tantum: sed in ipo nō fuit hec possibilitas ꝓptervnionem. Unde ⁊ si habuit cognitionē reruꝫ in genere suo: non cōuertitur cū cognitione vespertina nisi fiat additio. s. possibilitas ad obscuritatē. Uñ habere cognitionē in genere suo cuꝫ tali possibilitate: cōuertitur cū cognitiōe vespertina Sꝫ talez nō habuit xps ergo nec vespertinaz. Sed statim cum vnita ē natura humana cū diuina habuit gratiā et sic fuit cū lumine: ⁊ nō cū obscuritate aliqua sicut angeli quantum est de natura sua.

Membrum tertium.

U. sciētia xpi fuit sine aliq ignorantia. Ambro.

Onsequēter querit vtrū sciētia xpi fuit sine aliqua ignorātia. Dicit eīm ambr. in. ij. li. de spūsancto. Sic deꝰ pfectionem nature assumpsit humane. suscepit sensum hois. sed nō sensu carnis inflatus. Sēsu hois animā dixit turbatā. sensu hominis esurit ⁊ rogauit: sensu hois profecit. sicut scriptuꝫ est Jesus proficiebat etate sapiētia ⁊ gratia. Quomō proficiebat dei sapientia perfectus etatis ⁊ perfectus sapientie non diuine: sed humane. Et sequit expers autē agnitionis infantia ꝓ humanā vtiq; imprudentiā quod adhuc non didicit ignorabat.

Damas. Ansel.

¶Item ioh. da. ij. li. Ignorātē et seruitutē assumsit naturā. ¶Itē ansel. ij. Cur deus hō. Cur nō poterat ille homo vere esse ignorans: sicut vere mortalis erat. ex quo arguitur. Cum vere assumpserit ipse mortalitatem ꝙ ⁊ vere ignorantiam.

Contra.

¶Contra ansel. Illa assumptio inuritate persone filij dei non nisi sapienter a summa sapientia fiebat. Et ideo nō assumpsit in homine quod nullo modo vtile: sed valde noxium est ad suuꝫ opus: quod ideꝫ homo facturus est. Ignorantia namq; ad nihilum illi vtilis esset. sed ad multa noxia.

¶Item quomodo tot et tanta opera faceret: sine immensa sapientia. ¶Item idem ansē. quomodo illi crederent homines. si illum scirent nescientez Siaūt nesciret. ad quid esset illi vtilis ignorantia ¶Item ioh. dama. Proficere dicitur etate sapiētia: per augmētationē etatis: eam que ei inerat sapientiā in manifestationē ducens. Qui aūt dicūt ipsum ꝓficere etate ⁊ sapientia. vt additamētū suscipiente: non eā que ſm ypostasim vnionez venerantur. ¶Itē maioꝛ est cognitio creature ꝙ vnionem: ꝙ per cōprehensionē. Si ergo in cognitione que erat per apprehensionē: in gloria non manet ergo nec cū vnione poterit esse ignorantia. ¶Itez si aliquis oculus haberet similitudines oīm visibilium vnitas: virtus visiua ūcta illi oculo haberet cognitionē oīm sensibiliuz. Ergo cū intellectꝰ aie xpi sit iunctus intellectui increato. in quo rōes ⁊ idee rerum oīm sunt: intellectus xpi habebit cognitionē oīm sine ignorātia alicuius.

Responsio ⁊ solu. ad auto. Dama.

¶Mō ꝺcendū est ⁊ ꝺm. Ad primum in contrarium sc̄m Jo. dama. Si ſm theologū grego. Separabis qđ videt ab eo qđ intelligitur ⁊ seruа dicet ⁊ ignorans caro. ꝓpter ypostaseos aūt. i. persone indiuisibilem vnionē ditata est aīa oñi futurox cognitione

Ad ansel.

¶Ad sc̄m rñdet ansel. Sapienter deꝰ assumpsit mortalitatē: qua sapienter ⁊ valde vtiliter vterek. Ignorantiā vero non poterat assumere sapienter qꝛ nunq̄ est vtilis sed semp noxia: nisi forte mala voluntas que nunq̄ in illo erit ab effectu restringatur.

Ad amb.

¶Ad autoritatē amb. rñdet magister i sen. exponēdo dicens ꝙ intelligenda sunt verba amb. vt quantum ad visum hoīm ⁊ sui sensus ostēsionē profecisse dicatur.

Membrum quartum.

U. xps oīum habuit sciam Ansel.

Onsequēter querit vtruꝫ scia xpi fuerit oīm. i. vtrū oīum habuerit sciam. Ad qđ sic ansel. li. ij. Cur deus hō. Nihil amat qđ nō cognoscat. Si ergo nihil est bonꝫ qđ aīa xpi non amet. ergo nihil est bonꝫ qđ ignoret Bonū aūt nemo ꝓfecte nouit: nisi qui scit a malo illud discernere. Nullū ergo erit malū: qđ ignorabat. ex quo relinquitur ꝙ oīm tam bonoꝝ ꝙ malorum habuit sciam.

Contra.

¶Itē apoc. v. Dignus est agn⁹ qui occisus est accipere virtutē ⁊ diuinitatē ⁊ sapientiam. glo. oīm rerum cognitionē: sicut verbū sibi vnitū. ¶Cōtra. mat. xiij. De die illa nemo scit: neq; filius ⁊c. Ergo ipse ſm ꝙ hō dēstudiū ignorauit. ¶Itē hiero. Solus pater ⁊ filius ⁊ spūssūs. i. vnus deus in sua scia: alios incognitū hoc referuat ergo ab illa cognitione excluditur oīs creatura. ergo ⁊ xpi aīa.

Rñ. ad con.

¶Itē amb. ꝑ humanam imprudētiam qđ adhuc nō didicit ignorabat. ¶Rñ. aliud est loqui de natura i se: aliud de natura vnita. Mō ergo ꝺr nescire de hoīa iudicij intelligitur rōne nature in se: rōne vero nature vnite hz notitiam illi⁹ Unde dama. ſm theologū grecgo. Si separabis qđ videt ab eo qđ intelligit: ignorās ꝺr caro. ꝓpter ꝙ sone vero indiuisibilē vnionē ditata est aīa oñi futurox cognitione ¶Ad sc̄m oēm ſm ansel. in li. Cur deꝰ hō. Cum dictum est xps didicit. intelligendum est fecit alios discere. vel qđ per sciam nō ignorauit experimēto didicit. ¶Sc̄m hoc queritur. vtrum sequatur. xps hz sciam oīm: ergo hz sciam creādi mūdum. Ad qđ dicendum ꝙ hec est duplex. Xpus habet scientiam creandi mundum. qui iste gentiuus creandi: pōt dicere habitudinē ad sciam cāe materialis: vel effectiue. Si dicat habitudinē cause materialis. vera est. ⁊ est sensus: hz scientiā creandi. i. habet sciam de creaturis aut de ipsa creatione. Si dicat habitudinē cāe efficiētis falsa est. qꝛ tunc est sensus hz sciam ad creandum. vel ad hoc vt creet: qđ falsum est.

Membrum quintum.

U. xps habuit sciam ſm oēm modū sciendi.

Onsequenter queritur vtrum xpus habuit sciam ſm oēm modū sciendi. Queritur ergo vtrum habuit sciam deliberatiuam. qđ videt. qꝛ ista est ꝓprie humane nature: ipse aūt accepit oēs ꝓprietates humane nature. ergo ⁊ istā habuit. ¶Contra. dama. In xpi aīa nō inquimus consilium ⁊ electionem. Non enim habuit ignorantiam.

Rñ.

¶Rñ. electio ꝺr dupliciter: ⁊ consilium similiter. Uno modo consilium ꝺr appetitus inquisitionis eius qđ ignorat: ⁊ electio ꝓoptio ꝓueniens ex hmōi cōsilio. ⁊ hoc modo non fuit in xpo consiliū: nec electio. Alio mō consilium dicitur discretio. in trina bona a malo. ⁊ electio ꝓoptio bom: ⁊ hoc mō fuit in xpi aīa consilium: ⁊ electio ⁊ scientia deliberatiua.

Queritur.

¶Itē queritur vtruꝫ in xpo fuerit cognitio successiua ex parte intellectus speculatiui. Nam dicit aug. li. xv. de tri. Omnium scientiam vno aspectu videbimus. nec erunt volubiles cognitiones de vno in aliud. ergo multomagis intellectus xpi vnitus summe sapientie: oīa sciebat ⁊ contemplabatur.

Contra

¶Cōtra Scientia in xpo hoīe est ſm naturam rōnis humane. Sed ratio ſm ꝙ est propria hoīs: ⁊ facit differē tiam a deo: ⁊ angelis decurrit ab vno cognito ⁊ accepto in aliud: ⁊ ab vno prius accepto post aliud. vt a premissis ad conclusionē. Sed cōstat vbicūq; est talis cognitio est successio. nec est i vno aspectu Relinquitur igitur ꝙ scientia xpi ſm rationē humanam ex parte speculationis est successiua.

Greg. Rñ.

¶Item greg. Cum mens hominis ad vnuꝫ se cōuertit: auertit se ab alio. ¶Rñ. cum multiplex fiunt dictum est sit scientia in xpo creata: scientia. s. ſm gratiam vnionis: ⁊ scientia comprehensionis: ⁊ scientia nature perfecte ⁊ scientia experiētie. Secundum duas primas est scientia in xpo sub vno aspectu: non successiua. qꝛ est in contemplatione cause: que deus est: i qua videt oīa simul. ſm ꝙ dicit apls in. j. ad coꝛ. xiij. Tunc cognoscam sicut et cognitus sum. qꝛ sicut deus cognoscit nos in seipso ⁊ oīa alia: ita ⁊ nos in gloria comprehendimus nos ⁊ oīa alia in christo ⁊ ita simul omnia. Et hoc modo aīa christi per gratiam vnionis ⁊ comprehēsionis, simul nouit oīa non successiue. Secundum vero scientiam integre nature ⁊ scientiam experiētie: non speculabatur omnia simul. sed erat decursus ab vno noto ad aliud notum. non tamen a noto ad ignotum. sed a noto ſm hunc modū: in ignoto secundum alium modum. secundū ꝙ dicit philosophus. Quia scientes propter quid: nesciunt ipsum quia cum igitur postea ipsuꝫ quia cognoscāt non mouentur a cognito in non cognitum. sed a cognito sic in incognitum secundum alium modum ⁊ secundum hoc patet responsio ad obiecta.

Querit

¶Consequenter queritur vtrum cognitio per experientiam manserit in aīa xpi post separationez. qꝛ videtur ꝙ hmōi scientia bona est. sed nullus bonū ei defuit. ergo ista scientia permansit. ¶Contra. Ista scientia fit per passiones sensus. sed nulla passio permansit: nec sensus passio: ergo nec ista scientia permansit. ¶Rñ. in cognitione experiētie imperfectio est. Ratione cuius imperfectionis nō potest remanere in beatificata anima ſm partē sensibilem: ⁊ ideo qꝛ in parte est nō remanet. ſm qđ dicitur. j. coꝛ. xiij. Cum venerit qđ perfectum est euacuabitur qđ ex parte est.

Membrū sextum.

U.xpus recepit aliquam sciam ab angelis.

C Onsequenter queritur.vtruz xps acceperit aliquā sciaz ab angelis.Ad qō sic Dionỹ.in hierarchia angelica.Per angelos videmus eum sub paternis legibus ordinatum.Sed superior ordo inferiorez illuminat:z sic deinceps reliquitur ergo ꝙ supremus ordo ad minus erat illuminatus aie xpi. C Cōtra.ad Heb.j.Minuisti eum paulominus ab angelis.glo.hoc est rōne passionis non potētie. ergo nec rōne scientie minor erat angelis. C Itē glo.ibidem natura mētis humane quā assumpsit xps solus maior est deus.ergo non est minor angelis.ergo nunq̄ habuit illuminationē ab eis. C Mō cōcedendū est.Ad illud ergo qō dicit dionỹ. dōm ꝙ non intelligit ipse ꝙ subdat angelis quantum ad sciam:sed ꝙ per angelicū officiū incarnatiōis mysterium dispensatum est.Unde dicit.Video qz divinum humanitatis mysterium angeli docuerūt sicut diuinissimus Gabriel zachariā docuit:Mariam.Alius angelo3 Joseph erudiebat.Et ipse iesus supercelestium essentiarū supessentialis essentia subditur patris z dei p angelos dispositionib9 per ipsos nunciatur ad Joseph iesu ad egyptū recessio.z rursus ad iudeam reditio.

Rñ.

Contra

Rñ.et ad auto.diony.

Membrum septimum.

U.equalis fuit scia xpi scie dei.

C Onsequēter queritur.vtrum scia anie xpi fuerit eqlis scie dei.Ad qō sic obijcitur.Quātitas scie attēditur ſm quātitatē scibiliuz.Si ergo equalia sunt scibilia aie xpi scibilibus scie dei:equalis erūt sciētie.

Contra.

C Itē Hug.de san.vic.Aia xpi eque sapiens est vt deus:C Contra.scia dei est sua essentia:z comprehendit suam essentiā z suam potentiam z virtutē. Cū ergo essentia potentia z virtus sint infinita. et scia dei infinita.Cum ergo scia aie xpi sit finita:qz creata:impossibile est equari. C Itē Hug.de san.vic.Unum scio z indubitanter affirmo.qz aut alia scientia preter diuinam in aia xpi non fuit.aut si alia fuit ei equalis non fuit. C Itē ps.Mirabilis facta est scientia tua ex me:confortata est z nō potero ad eam.glo.Homo vnitus diuine nature nō pōt ei equari in scientia. C Rñ.est considerare diuinam essentiam.ſm q̄ dicitur respectu creatoris.Secundū q̄ dicitur respectu sui est scientia essentie z virtutis infinite.z ſm hunc modum nihil est ei equabile.Scōm vero qō dicitur respectu creaturarum:cōsideratur diuina scia in triplici respectu.Primus respectus est ad id qō scitur.Secundus ad medium per qō scitur. Tertius est ad moduz quo scitur.Et ad hoc qō dicatur aliquid equale scientie dei:oportet ꝙ equet ſm hec tria: qō non est possibile creature alicuo modo.Dicenduz ergo ꝙ comparatiōe habita scientie aie xpi ad diuinam scientiam ſm illud qō scitur est dicere animā christi eque scire scia deus.qz scit oia que deus. Comparatione vero habita quantū ad medium per qō scitur:vel quantum ad moduz quo scitur:non erit dicere equalitatez.qz deus scit omnia per seipsum sicut causam omnium:anima vero christi non per seipsam causaz.immo per causam deum.Ecce inequalitas quantum ad medīū. Preterea clarius z luculentius est cognitio dei q̄ cognitio anime christi de rebus omnibus . qz ipse deus omnes res videt vt in se.Anima vero christi non vt in se:sed vt i deo.Ex quo patet inequalitas quantum ad modum.Ex quo relinquitur simpliciter inequalitas z inequalis.

Questio.xiiij.de potentia dei.

Ost inquisitionez

de gratia z scientia christi.est inquirendum de potentia christi.z queruntur duo.Primum an generaliter fuerit in christo potētia nō peccandi.Secundo vtrum in ipso ſm q̄ homo fuerit omnipotentia.

Membrum primum

M.an gfiat fuit i xpo potētia non peccandi.

Ansel.

Primum.

Ansel.

AD primum obijcitur sic.ansel.Quomodo dicemus eum non potuisse mentiri: qō semper est peccatum.cum dicat ideis de patre.Si dixero.qz non scio eū ero similis vobis mēdax.Et inter hec verba dicat non scio eum.Ergo ipse potuit esse mēdax.ergo potuit peccare. C Item idem ansel.Quis eum dicat has tres dictiones non potuisse proferre sine alijs verbis:vt diceret non scio eum.qō si faceret vt ipse ait esset mendax.cum ergo hic potuit peccare potuit C Item si xps non potest peccare.ergo de necessitate conseruat iusticiam:ergo non est laudandus de iusticia.Cum ergo sit laudandus : relinquitur ꝙ potest peccare. C Item potentia peccādi ipsis sanctis cooperatur ad meritum z premiuz sicut dicitur Eccli.xxxj.Potuit transgredi z non est transgressus:facere mala z non fecit.Relinquitur ergo si auferatur a christo potentia peccandi ꝙ minuatur de premio z merito eius. C Rñ.ad primuz ſm ansel.in h.Cur deus homo.Omnis potestas sequitur voluntatem.Cum enim dicitur ꝙ possum loqui vel ambulare subauditur si volo.Si enim non intelligitur voluntas:non est potestas sed necessitas.nam cum dico quia volens possum trahi aut vinci.non est hec mea potestas:sed necessitas z potestas alterius.non est essi aliud possuz trahi aut vinci:ꝙ alius me trahere aut vincere pōt.Possumus itaq̄ dicere de christo.qz cum dicitur potuit mentiri:subauditur si vellet.quoniaz nolēs nō potuit mentiri.Cum ergo non potuerit velle mentiri:non minus dici potest nequiuisse mentiri.

Secundum

Tertium

Rñ.ad.j. Ansel.

C Ad aliud dicendum ꝙ est necessitas coactiōis z prohibitionis.Et cum aliquod bonum sit ex huiusmodi necessitate non debetur laus.qz ista tollit voluntatem.Et est necessitas immutabilitatis.et ista non tollit voluntatem:nec laudem . sed ponit immutabilitatez voluntatis in bono.z hoc modo deus dicitur ex necessitate esse bonus.z seruare iusticiam.ita etiam christus.non tamen primo modo secundum qō necessitas dicitur prohibitionis vel coactionis. Unde ansel.improprie dicitur necessitas vbi nō est coactio nec prohibitio. Quapropter qz deus perfecte habet a se quicq̄d habet:maxime laudādus est de bonis que habet z seruat ea nulla necessitate.sed propria z eterna immutabilitate.secundum hoc ergo patet ꝙ necessitas immutabilitatis dicitur proprie necessitas.nō tamē tollit laudem.

Ad secundū

C Ad aliud dicendum ꝙ potentia peccandi inquantum huiusmodi loquendo formaliter non cooperatur ad premium nec etiam ad meritum:sed inquantum potentia peccandi eadē est que est potentia benefaciendi:potentia peccandi dicitur cooperari ad meritum non inquantum est peccandi.sed inquantū potentia formaliter loquēdo.Ad primum vero materialiter soluz dicitur potentia

Ad tertium.

tentia peccādi cooperari.qz materia gloriose erit ꝙ habuit potentiam peccandi.z tamen non vsus est ea ad peccatum.Ex quo manifestum est.ꝙ non dicitur simpliciter potentia peccandi cooperari ad meritum vel premium:sed ſm quid. Simpliciter cooperatur ad meritum potentia libertatis arbitrij: ſm ꝙ est ad faciendum vel non faciendum seu faciendi z non faciendi.non ſm ꝙ est peccādi.nō peccādi.hoc ergo poneretur in christo que simpliciter est potētia merendi.

Membrum secundum.

U.in xpo ſm q̄ hō fuit oīs potētia.

Argumētū.j.

C Onsequenter queritur.vtruz in christo fuerit omnipotentia. Ad quod sic Jo. iij.Non est ei datus spiritus ad mensuram.ergo data est ei gratia non mensurata.ergo cū gratia sit ad cognoscendū z ad operādū.ergo ei data est gra sine mēsura ad cognoscēdū z ad operādū.ergo sicut p gratiā immēsaz siue nō mēsuratam cognoscendi habeat scientiam oīum: ita per gratiam operandi immensam poterit operari omnia.

Secundum.

C Item rationalis ania est imago trinitatis per naturam.sed imago trinitatis attenditur quantum ad potentiam scientiam z voluntatem.ergo sicut per naturam anima est capax omne scientie:ita z potentie.ergo sicut anima christi naturali potentia potuit capere omnem scientiaz ita omnipotentiam. Sed datum est illi anime per gratiam esse illud cuius erat capax per naturam: ergo ei data est omnipotentia.

Tertium

C Item cum sint tria:potentia:scientia z voluntas.potentia nō ponit scientiam:nec scientia voluntatem.sed ecōuerso scientia ponit potentiam:z voluntas scientiam ita ꝙ sequitur necessario.si volūtas est: scientia est.z si scientia est:potentia est.non enim est scientia nisi a potentia sciēdi.Ex hoc ergo relinquitur ꝙ natura que est capax voluntatis:est capax scientie.z que est capax scientie dei:z potētie dei erit capax. C Item omnis scientia practica alicuius boni operis est causa effectiua vel exemplaris illius operis.cum ergo scientia omnium comprehendat speculatiuam z practicam scientiam omnium:in christo sit omniscientia:erit in ipso ſm aiam scientia practica oīum.ergo erit causa effectiua vel exemplaris oīm.Si ergo hmōi scientiam sequitur potētia actiua:erit in aia xpi potestas faciendi oīa.

Quartum

Quintum.

Sextum

C Item artifex materialis non solum modo affert alij scientiam speculatiuaz sui operis.sed etiā actiuam.ergo cum artifex summus contulerit christo homini omniscientiam:relinquitur ꝙ non solum dedit ei scientiam speculatiuam:sed etiam actiuā omnium:ergo z per consequens omnipotentiam. Frustra enim esset actiua potentia nisi esset potētia adactum. C Itē si diceretur ꝙ non pōt dari oī potentia creature propter hoc.qz est infinita.ergo similiter nec scientia:cum ipsa sit infinita z maioris extensionis q̄ potentia dei.Ad quecūq̄ enim se extendit potentia z scientia. sed non convertitur: qz scia se extendit ad bona z mala entia z nō entia. potentia vero non se extendit ad mala.magis igit erit capax potentie.cuz sit minoris extēsionis creatura q̄ scientie. C Cōtra.Omnis potentia cuius est susceptibilis creatura cōsequitur essentiā creature. Si ergo potentia faciendi vel creandi omnia nullo modo consequitur essentiam alicuius creature sed antecedit omnem creaturam.ergo potentie faciendi vel creandi oīa:non erit susceptibilis aliqua creatura.ergo nec xpi aia. C Item nihil potest esse suū p⁹ius principium.cum ergo omnipotētia sit anime xpi z oīm principiuz:ergo nec anima xpi nec aliquid oīm pōt habere omnipotentiam.

Contra

C Itē nulla potentia entis creati transcendit ens cum'ergo potentia creandi transcendat ens.qz est operatiua de non'ente simpliciter ens.z de nihilo aliquid.ergo nulla potentia entis creati pōt eē potentie creandi.ergo nec per consequens omnipotētia.ergo aia xpi non habuit nec habere potuit omnipotentiam. C Rñ.concedendum est ꝙ anima xpi non habet nec habuit omnipotentiaz sicut oī scientiam:nisi eo modo quo dicitur habuisse diuinitatem cuius est omnipotentia.non tñ dicit habuisse omnipotentiam vt ex se posset facere oīa.sicut ex alia parte hz oīsciam.qz ex se pōt scire oīa.

Rñ.

C Ad primum aūt dōm ꝙ data est ei gratia sine mensura:sed ad cognoscendum z operandum ſm possibilitatem nature cognoscentis et operantis data est gratia sine mensura ad cognoscibilia creature z ad oīa opabilia creature. tñ oīa simpliciter cognoscibilia sunt creature rationali.non tñ omnia operabilia.propterea non sequitur ꝙ sicut per gratiam habuit omniscientiam ꝙ omnipotētiaz.

Sol.ad.j.

C Ad aliud dicendū ꝙ oīscia non ponit causalitatem vt principium rerum sed solummodo ponit similitudinem ad res omnes:z ideo cum ania sicut dicit aug.ad similitudinem totius sapientie facta sit:est omnium similitudo in potentia per intellectum.sciētia aūt nihil aliud est q̄ similatio intellectus ad rem. Erit igitur aīa per naturam capax oīscie.Dipotentia vero ponit causalitatem z principium rerum omnium qō nullo mō pōt quenire habenti principium siue ei qō.est de principio. talis aūt est oīs creatura z rationalis anima.ex quo euidens est ꝙ nullo modo est capax omnipotētie.

Ad secundū.

C Ad aliud dicendum ꝙ potentia dicitur dupliciter.Uno modo potentia dicitur respectu actus interioris ſm ꝙ dicitur potentia cognoscendi.velvolendi.alio modo dicitur potētia respectu actus exterioris ſm ꝙ dicitur potentia operandi. Primo modo dicta potentia consequitur ad sciam.Sco vero modo non.sequitur enim si scientia est: potētia cognoscēdi est:sed nō sequit si scientia est potētia operandi est.illo ergo modo quo potentia sequitur ad sciam est potentia ad oīa: sicut z scientia . sed hec non est potentia operandi.sed potentia cognoscendi oīa.

Ad tertium.

Ad quartum

C Ad aliud dicendum ꝙ scientia practica duobus modis habetur. Habetur enim scientia practica practice:z habetur scientia practica speculatiue.practice cum refertur ad opus seu ad executionem operis.speculatiue vero cum non refert ad executionem operis.sed ad contemplationem operis.ſm hoc ergo dicendum ꝙ anima xpi habuit scientiam practicam omniuz speculatiue nō practice.z ita scientie omniuz practica que fuit in deo practice.ſ.ad executionē operis fuit in aia xpi speculatiue.ſ.ad contemplationez operis.Et hoc modo summus artifex oīm dedit sciam practicā oīm xpo homini. Ad scientiam aūt dictam hoc modo nō sequitur omnipotentia sed ad scientiam practicaz alio modo dictam

Ad quintum

Ad sextum

C Ad aliud dicendum ꝙ quicquid est creature est finitū actu. Tñ rationalis aia quantum ad potentiā vno modo est infinita: alio modo finita. Infinita enim est quantum ad potentiam cognoscendi. Non enim determinatur ad aliqua cognoscibilia.quin adhuc possit in plura fi esse sent.z ideo quantum est de se est infinita potentia quantum vero ad potentiam operandi:anima rationis est finita:qz determinatur ad finita operabilia.qz ita datur ꝙ ad tot z non ad plura.Ex quo pz ꝙ non est similis ratio ex parte capacitatis scie dei z potentie.qz potentia cognoscendi q̄ quodam

modo infinita est:quodā mō est capax ipsius scie
Queritur
infinite.ex alia parte potētia operandi que finita
est nō est capax potētie infinite dei.¶ Item si que
ratur propter quid creature non pōt ꝯferri poten
tia creandi.sicut generatio potētia generādi.Ge
neratus enim homo habuit potētiā generādi ho
minē.ergo eadē rōne videtur ꝙ creatuꝫ possit ha
bere potentiam creandi.Respondendū est ꝙ hoc
est.qꝛ ois creatura agit de suppositione materie.
Non enim pōt esse tota cā sui operis.sicut prima
potentia dei.qꝛ ergo potentia creādi est in nō sub
iectam materiam.inde est ꝙ creatura non est su
Queritur.
sceptibilis potentie creandi.¶ Itē si querat vtruꝫ
aīa xpi habuit oīm voluntatē sicut sciam:qd vide
tur:qꝛ habuit voluntatē ois boni. vnūquodqꝫ aūt
inquantum est:bonū est.ergo habuit voluntateꝫ
oīm.¶ Contra:voluntas dicitur ad opus. Unde
nihil est dictum:volo domum:sed volo facere do
mum:⁊ ita videtur ꝙ sicut potentia est actus : ita
⁊ voluntas.ergo sicut non habuit oīm potentiam
ita nec oīm voluntatem.¶ Rñ.voluntas ⁊ cōsen
sus dicuntur dupliciter.Est enim voluntas appe
titus rei vt sit:vel rei vt fiat.primo modo est volun
tas oīm.scdo modo non.primo modo voluntas dr
respectu existētie boni.scdo modo dr respectu ope
rationis boni.

Questio.xv.de voluntate ⁊ oratione.

ORdine cōsequē
ti querendum est de volunta
te ⁊ oratione ⁊ merito saluato
ris.Uoluntas in actu cordis ē
oratio i actu cordis ⁊ oris. me
ritum in actu cordis ⁊ oris et
operis.Primo queritur de vo
lūtate xpi fm ꝙ homo.Secū
do de oratione.Tertio de merito.⁊ hoc questione
sequenti.

Membrum primum

De volūtate xpi.

DE voluntate christi queruntur duo.Pri
mo queritur an in xpo fuerint diuerse vo
luntates.Scdo an in xpo fuerunt cōtra
rie voluntates.

Articulus primus.

An i xpo fuerit diuerse voluntates.

AD primū obijcitur sic. mat.xxvj.Pater
si possibile est transeat a me calix iste.ve
runtū non qd ego volo:sed qd tu vis. Ex
hoc ōndit magister in xpo diuersas fuis
se volūtates.xvij.di.iij.li.sen.dicēs.Quo circa am
bigendum nō est diuersas in xpo fuisse volūtates.
iuxta duas naturas.s.diuinā ⁊ humanā volunta
tem.Et humana voluntas duplex est.affectus rō
nis:⁊ affectus sensualitatis.⁊ voluntate diuina et
rōnis volebat:sed voluntate sensualitatis refugie
bat.¶ Item ibidē.q̄ hois naturā suscepit : q̄ sunt
hois subire debuit.Si ergo hois ē duplex affect⁹
rōnis ⁊ sensualitatis:ergo ⁊ in xpo debuit esse ge
minus affectus vel duplex volūtas rōnis qua vel
let mori:⁊ sensualitatis qua nollet.¶ Item ꝙ du
plex sit affectus hois ostendit Jo.xxj.vbi dr petro
cū senueris extēdes manus tuas ⁊ alius te cinget:
⁊ ducet te quo tu non vis.Et exemplo pauli dicen
tis.Cupio dissolui ⁊ esse cum christo.j.ad phil'.pro
pter quod dicit Augu.ꝙ paulus mentis affectus
rōne cupit dissolui ⁊ esse cū xpo.sensu autē carnis
refugit ex his arguit diuersas volūtates esse i xpo
vel fuisse.¶ Cōtra.si xps volebat mori voluntate
Contra
rōnis.⁊ voluntate sensualitatis nolebat:ergo ca
ro in xpo ꝯcupiscebat aduersus spiritū ⁊ ecōuerso
fm ꝙ dr ad Gal'.v.sed hoc est falsuꝫ.Nō ergo fue
runt in eo diuerse volūtates.¶ Rñ.aug.nō nullū
est vitiū cū caro ꝯcupiscit aduersus spiritū.⁊ seq̄
Responsio
tur.talis eñ rixa talisqꝫ ꝯcertatio i aīa xpi nulla te
nus esse potuit:qꝛ carnalis ꝯcupiscentia ibi eē ne
quiuit.dei etiā volūtas fuit vel erat ⁊ rōni placebat
vt fm carnē nollet quaten⁹ veritas humanitatis
in eo ꝓbaret:sic ergo ptꝫ rñsio ꝙ diuerse fuerūt vo
luntates:nec tamē fuit rebellio carnis ad spiritū

Articulus secundus.

CONsequēter querit.an i xpo fuerint vo
An in christo fuerūt cōtrarie volūtates
luntates ꝯtrarie.Ad qd sic aug.sup ge
ne Omne aīal fuit in archa noe qꝛ oēs
mot⁹ fuerūt pacati in xpo:ergo i eo nō
erat cōtraria volūtas sensualitatis volūtatis ra
tionis.¶ Itē mot⁹ sensualitatis i xpo aut erat or
dinat⁹ sub volūtate:aut nō.ꝯstans est ꝙ nō inor
dinatus relinquitur ergo ꝙ ordinatus.ergo erat
sub voluntate rationis.⁊ fm voluntatē rōnis.
¶ Cōtra.Contrarie volūtates sunt que sunt con
trariorū. Sicut dicit aug.in li.de trinitate.qd fm
Cōtra arg.
species volitorū distinguunt spēs volūtatū.Cū er
go volūtas sensualitatis ⁊ rōnis in xpo fuerūt con
trariorū:qꝛ vna erat volūtas viuēdi:altera morē
di.ergo fuerūt volūtates cōtrarie. ¶ Itē ex parte
carnis erat ꝯcupiscētia viuēdi:ex pte spūs cōcupi
Secundum
scentia moriendi.ergo in xpo caro concupiscebat
aduersus spiritū.¶ Itē hiero.dicit.ꝙ volūtas hu
Tertium.
mana ꝓpter fragilitatē carnis recusabat passionē
sed volūtas diuina prompta erat ꝑficere dispensa
tionē Secundū hoc ergo obijcit cū teneret xps vo
luntatē humanā ꝯformare volūtati diuine.⁊ sciē
ter volebat contrariū.s.nō mori ergo peccauit:er
go in xpo fuit inordinata voluntas.¶ Itēꝫ aut vo
luntas humana dicitur a hiero.voluntas ratiōis
Quartum.
aut sensualitatis.Si voluntas rationis.ergo vo
luntas rationis non erat conformis voluntati di
uine ergo peccauit. Si voluntas sensualitatis.
aut ergo motus ille voluntatis erat ordinatus.
aut inordinatus: si inordinatus:ergo non appro
babatur a ratione.si ordinatus ergo approbabat
a ratione.ergo ratio nolebat idem sensualitati et
redit idem quod prius qd peccauit.
¶ Item omnis motus voluntarius contra diui
nam voluntatem est illicitus.ergo cum mot⁹ quo
Quintum.
volebat non mori sit contrarius diuine volunta
ti que erat ad mori ergo illicitus.
¶ Respon sio.prenotandum est ꝙ christus dici
Responsio
tur habuisse diuersas voluntates quatuor modis
primo modo iuxta duas naturas diuinam et hu
manam dicuntur in christo diuerse voluntates :
diuina scilicet voluntas et humana.Secūdo mo
do scdm humanam naturam dicuntur in christo
diuerse voluntates.scilicet rationis et voluntas
sensualitatis Tertio modo dicuntur in christo di
uerse voluntates fm rationem.quia ratio habet
quandam voluntatem vt natura est vnibilis cor
pori:et habet voluntatem vt ratio est per omnia
conformis diuinitati. Et fꝫ hoc dicerentur diuer
se voluntates in christo:voluntas naturalis et vo
luntas rationis.Quarto modo dicuntur diuerse
voluntates in christo ratione sui:et ratione mem
brorum.¶ Dicendum ergo ꝙ in christo fuerunt
diuerse

diuerse voluntates:vt quedā dicatur velle in ꝑso
na sua quedā vo i ꝑsona mēbrorū.Dōꝫ ergo ꝙ in
xpo fuerūt diuerse volūtates:sed nō contrarie.nec
volūtas sensualitatis contraria voluntati rōnis:
nec volūtas humana ꝯtraria diuine volūtati:nec
volūtas naturalis contraria volūtati ratiōis: nec
volūtas ratione ꝑsona sue cōtraria volūtati.rōne
mēbrorꝫ ꝗuis quidā distinguāt ꝙ est ꝯtrarietas
nature duplex:naturalis ⁊ moralis.Cōtrarietas
moralis ē que est de ꝯtrarijs in morib⁹.Cōtrarie
tas autē in morib⁹ determinatur fm rōnem boni
⁊ mali.qꝛ ergo in xpo vtrūqꝫ erat bonū.s.viuere et
mori.voluntas sensualitatis ⁊ rōnes nō fuerūt cō
trariorū in morib⁹:cū vtrūqꝫ sit bonū. Contrarie
tas vero naturalis est illa que est de contrarijs in
natura Contraria autem in natura attenduntur
fm contrarias dispositiones in natura Unde fm
hoc viuere ⁊ mori sunt cōtraria:⁊ volūtas sensua
litatis ⁊ rationis fm hoc fuerunt ꝯtrariorū:⁊ fm
hoc voluntates contrarie:Non tamen ex hoc se
quitur ꝙ inordinatio fuit in xpo.qꝛ ordinatio ⁊ in
ordinatio attendunt fm rationē moralē.i.fm ra
tionem boni ⁊ mali.¶ Sed dicendū est recti⁹ fm
Dama.
Joh.dam.Qd xps habuit diuersas voluntates:sꝫ
non contrarias.Cōtraria enim nata sunt fieri cir
ca idem:quia ergo nō erat circa idē voluntas mo
riendi ⁊ viuendi.nec fm in idē in xpo:qꝛ vnū ē cir
ca sensualitatē.aliud circa rōnem: nō erit ꝯtrarie
Solu.ad.j.
tas voluntatis sensualitatis et rōnis.¶ Ad illud
qd obijcitur ꝙ voluntates sunt cōtrarie que sunt
contrariorū:dicendū ꝙ non est veruꝫ nisi vbi sunt
eiusdē generis voluntates.Uolūtas aūt sensuali
tatis ⁊ rationis non sunt eiusdem.generis.qꝛ illa
habet liberā potestatē respectu sui actus.ista vero
Ad secunduꝫ
habet inditam necessitatē.¶ Ad aliud dicenduꝫ
ꝙ non dicitur contrarietas carnis ⁊ spirit⁹:eo ꝙ
caro ꝯcupiscat aliquid quod non ꝯcupiscit spirit⁹
sed quia caro concupiscit aliquid ꝙ spiritus non
vult eaꝫ concupiscere.⁊ hoc modo dicitur Gal'.v.
caro concupiscit aduersus spiritum:⁊ spiritus ad
uersum carnem.hec enim sibijnuicem aduersan
tur.s.in nobis.Propter hoc dicūtur aduersari in
nobis ꝯcupiscentia carnis ⁊ spiritus.qꝛ ꝯcupisce
re carnis et spiritus cōtrariantur non solum ipsa
concupita.In domino autem iesu ꝗuis ipsa con
cupita fuerint contraria a spiritu ⁊ carne.s.viuere
⁊ mori tamē concupiscere carnis non erat contra
rium ipsi concupiscere spiritus.quia spiritus vo
Ad tertium
lebat qd ipsa hoc concupisceret.¶ Ad aliud dicē
dum ꝙ illud argumentum non valet tenebat con
formare voluntatem humanam voluntati diui
ne ⁊c.ergo peccauit. quia propositio illa intelligit
indefinite non vniuersaliter. Non enim tenebat
omnem suam voluntatē conformare voluntati di
uine.sed que est rationis solum.Uoluntas enim
sensualitatis est determinata ad vnam partem a
conditore ad ea.s.appetenda que sunt vite conser
uatiua ⁊ fugienda contraria:Uoluntas vero ratio
nis ipsa est libera domina sui actus.⁊ ei lex impo
nitur conformationis scilicet ad diuinam volun
Ad quartum
tatem.¶ Ad aliud dicendum.qd a hiero.appel
latur voluntas humana voluntas sensualitatis
vel voluntas rationis naturalis. et concedenduꝫ
est ꝙ ille motus fuit ordinatus.et voluntas ratio
nis voluit idem vno modo quod sensualitas.alio
modo non.Uoluit enim vt ille motus surgeret.sꝫ
noluit vt procederet.Preterea voluit absolute si
ue in spiritu quod voluit sensualitas scilicet viue
re.conditione vero nostre redemptionis voluit op
positum scilicet mori.Uolūtate ergo naturali vo
luit idem cum sensualitate.scilicet viuere.Ratio
nali vero voluntate consideratione nostre redem
ptionis voluit mori.nec sunt voluntates cōtrarie
sed diuerse.¶ Ad aliud dicendum qd motus volū
Ad quintum
tarius dicitur proprie ⁊ improprie.Motus volun
tarius proprie dicitur voluntate rationali que est
domina sui actus vt dictum est:et ideo ei lex impo
nitur:et ideo circa motum eius est licitum ⁊ illici
tum.Motus vero voluntarius improprie dicitur
naturalis voluntatis vel sensualitatis qui est de
terminatus ad vnam partem:⁊ ideo necessarius:
⁊ ideo circa illum motum non cadit licitum vel il
licitum. ¶ Item incidenter queritur de illo ver
Q. incidēter.
bo Apostoli.Cupio dissolui ⁊ esse cum christo.phi
lip.primo.quia contrarium videtur.secunde Co
rinthios quinto.Nolumus expoliari sed superue
stiri ⁊c.Respondent ꝙ volūtate naturali siue sen
sualitatis nolebat expoliari.sed superuestiri .Sed
voluntate rationis cupiebat dissolui.
¶ Sed contra hoc obijcitur Phili.primo.vbi di
citur.Cupio dissolui ⁊c.multo melius permanere
in carne propter vos necessarium.⁊ hoc confidēs
quia manebo ⁊c.Ex quo relinquitur quod melius
erat ei remanere in carne propter fratres Sed Apo
stolus voluntate rationali volebat quod meli⁹ est
ergo voluntate rationali volebat non dissolui.er
go voluntate rationali volebat contraria.
¶ Item vtrunqꝫ ex caritate volebat.ergo volebat
contraria ex caritate:quod non videtur conueniēs
¶ Ad quod dicendum quod in carne est infirmi
tas aggrauans animam ⁊ naturam.secundum qd
dicit Augustin⁹ duodecimo de ciuitate dei.quod
Augustinus
corpus corruptibile aggrauat animam. non quia
corpus:sed quia corruptibile.Cum ergo dicit no
lumus expoliari:sed superuestiri dicitur respectu
nature:quod vero dicitur.Cupio dissolui:dicitur
respectu aggrauātis infirmitatis vel corruptiōis.
¶ Ad aliud vero quod obijcitur.dicendum qd est
voluntas absoluta:et est voluntas conditionalis
voluntas absoluta est qua aliquid volumus sim
pliciter.voluntas vero conditionalis est qua volu
mus aliquid ratione alicuius cause trahentis:vel
impellentis.Uoluntas vero dissolutionis in pau
lo non erat absolute:sed sub conditione vt esset cū
christo.volūtas vero absoluta erat manere.tamē
secundum determinationem apostoli neutrū erat
absolute volitum:quia manere erat propter vtili
tatem fratrum.dissolui erat vt esset cum christo.
⁊ ideo non erant voluntates simpliciter absolute.
quia erant conditionales.et per hec patet solutio
ad obiecta.

Membrum secundum.

CONsequenter queritur de oratione xpi
De orōne xpi.
Et primo querūtur duo:Primo vtruꝫ
orauit secundum affectionem ratiōis.
vel sensualitatis.
Secundo vtrum in omni oratione sua fuerit in oī
bus exauditus

Articulus primus.

Utrū xps orauit fꝫ affectionem rōnis vel sensualitatis.

AD primum arguitur sic dicit Johannes
Damascenus.Oratio est ascēsus intel
lectus in deum.ergo oratio solū est vir
tutis intellectiue.siue rōnis:nō igit ora

Argumentuꝫ primuꝫ

Secundum

uit xp̄s ſm sensualitatem. ¶ Item oratio est pius mentis affectus in deum directus sicut dicũt sancti. Si ergo sensualitas non dirigitur in diuina: q2 nec potest cogitare diuina. ergo nec affici circa diuina. Ergo pius affectus in deum directus nullo mõ est sensualitatis: ergo nec oratio: illa ergo oratio xp̄i qua orauit vt transiret calix nõ fuit sensualitatis: sed rationis.

Tertium

¶ Item ad solam rationez ptinet conferre res: siue per conditionem: siue alio modo. Ad sensualitatem vero pertinet simpliciter res apprehendere et non per collationẽ vel conditionem. Cum ergo petitio illa proponeretur a xp̄o sub conditione. Pater si possibile est ⁊c. relinquit ꝙ petitio illa vel oratio fuit rationis ⁊ non sensualitatis.

Quartum

¶ Item nullus discretus ſm discretionez operatur aliquid cuius contrarium velit: ergo xp̄s non petijt aliquid cuius contrariuz velit ſm rationem. Cum ergo petierit transitum passiõis. relinquitur ꝙ voluit ꝙ transiret passio ſm rationez. ergo ſm rationem orabat vel petebat non mori.

Contra.

¶ Contra illud expresse est qđ dicit magister. xvij. dist. in lib. iij. dicens. Ex affectu humano sensualitatis non rationis illud voluit ⁊ non petijt. nec impetrauit: nec ideo petijt vt impetraret.

Responsio

¶ Responsio dicendum ꝙ illa petitio vel oratio fuit ratiõis ⁊ sensualitatis. sed aliter et aliter. q2 sensualitatis: vt mouentis: rationis vt proponentis. Unde dicunt ꝙ in hac petitione ratio fuit sicut aduocat9 sensualitatis. vnde ⁊ in petitione notanda est materia petitionis ⁊ forma. materia petitiõis fuit vt transiret calix. forma vero fuit cõditionalis si possibile esset scđm diuinam dispositionem. materiã ergo petitionis vel orationis sumpsit ratio a sensualitate. sed formam petitionis vel orationis ex se seu ex sua intentione adiunxit. et per hoc soluũtur tria prima obiecta.

Patet sol. ad tria argumẽta

Ad quartum

¶ Ad illđ quod obijcit ꝙ nullus discretus facit aliquid cuius contrarium velit dicendum ꝙ discretus propter se nõ facit aliquid cuius contrarium velit: sed propter alios. discret9 enim ⁊ bonus propter alios bene operatur aliq̃d quod si compleretur quodãmodo esset ɔtra illud quod vult: sicut accidit in illis qui docent alios pugnare: quia faciunt intentationes ad ledendum: et tamen nolunt ledere. scđm istum modum dicẽdum ꝙ xp̄s proposuit petitionẽ vel orationẽ quaz impetrare noluit propter instructionem nostram duplicem. Prima est q2 per illã instruimur qđ nobis licet velle aliquid proprium ex sensualitate: nec est periculosum martyribus si horreant mortem. cum filius dei illam horruerit. Alia est ꝙ nos debemus supponere voluntatem sensualitatis voluntati diuine in periculis positi. Unde subiunxit: verũtamen non sicut ego volo: sed sicut tu.

Articulus secundus.

Utrum xp̄s ĩ omni oratiõe sua fuerit ĩ oĩbus exaudit9

c

Onsequenter queritur vtrum xp̄s in oratione sua fuerit in omnibus exauditus. quod probatur per illud Hebre. v. In omnibus exaudit9 est pro sua reuerentia. ¶ Item ipse pie et iuste petijt in omnibus quod petendum erat. ergo in omnib9 debuit exaudiri. ¶ Item ipse erat summus sacerdos sanctus: innocens: impolutus sicut dicitur ad Heb. vij. ergo ipse pro omnibus debuit impetrare pro quib9 orauit. ¶ Item Psal. voluntate labiorum ei9 nõ fraudasti euz. Contra psal. Deus meus clamabo per diem ⁊ non exaudies ⁊c. ¶ Item petijt vt transiret passio in quo non est exauditus. Non ergo ĩ omnibus est exauditus.

Responsio

¶ Rñsio dicenduz qđ in omnibus est exauditus quantum est de se ſm formam petitionis. Illa ergo autoritas psal. De9 me9 clamabo per diem ⁊ non exau. non intelligitur de capite scđm se. sed de capite ratione membrorum. ¶ Ad aliud dicendum ꝙ scđm formam petitiõis est exauditus: non scđm materiam. non enim petijt passionem amoueri absolute. sed sub cõditiõe.

Questio. xvj. de merito christi.

Onsequenter querit de merito xp̄i. circa quod querũtur ista. Primo an proprie ponendum sit in xp̄o meritum. Secundo de tempore meriti vel merendi quantum ad ipsum. Tertio de causa merendi Quarto de effectu meriti.

Membrum primũ.

Queritur an proprie ponẽdum sit ĩ xp̄o meritũ. Argumentuz primum

a

D primum sic. Mereri est facere de indebito debitum. q2 sicut dicit Augu. qđ meremur quasi ex debito reddit. Cũ ergo xp̄o nihil fuerit indebituz. ergo xp̄s non potuit mereri vt fieret debitum. ergo nec simpliciter mereri.

Secunduz

¶ Item xp̄s a principio sue conditionis scđm qđ homo fuit in statu cõprehensoris. siue beati: quia fruebatur sicut sancti ĩ gloria sed status cõprehensoris non est mereri. ergo nec xp̄i.

Tertiũ.

¶ Item beatus Hyl. dicit non sibi orauit vt transiret calix. sed pro hominibus: quia per calicẽ passionis tentandi erãt omnes discipuli. ergo pari ratione nec sibi meruit.

Quartum

¶ Item quicunq3 meret proficit in melius. Si ergo xp̄s non poterat proficere in melius sibi. relinquitur ꝙ nõ poterat mereri sibi. Quod autem nõ posset proficere probatur autoritate Gregorij dicentis. Non habuit xp̄s iuxta anime meritum quo potuisset proficere. in membris autem que nos sumus quotidie proficit

Quintum

¶ Item omne meritum est ex motu caritatis que non est beatitudo nec pars beatitudinis: quia si esset beatitudo vel pars beatitudinis. sequeretur ꝙ idem esset premium ⁊ meritum: ⁊ ita idem eẽt causa et effectus respectu eiusdem. Cum ergo in christo motus caritatis fuerit pars beatitudinis: relinquitur quod non fuerit meritorius: ergo nec aliq̃s alius motus: cũ a motu caritatis habeant omnes alij esse meritorij.

Sextuz.

¶ Item cum in xp̄o fuerat summa caritas: magis merebat xp̄s q̄ aliquis homo mereatur ex caritate: sed homo ex caritate meretur visionem dei: ⁊ dilectionem eternam. Si ergo non est possibile mereri maius q̄ sit visio dei ⁊ dilectio eterna. non ergo erit possibile xp̄o habenti summaz caritatẽ mereri sibi cũ visionẽ ⁊ dilectiõez dei habuerit a conceptione. ¶ Contra augustin9 Humilitas christi claritatis est meritum. Claritas vero humilitatis est premium.

Responsio

¶ Responsio. mereri dicitur multipliciter. Uno modo dicitur mereri improprie: sicut dicimus mereri interpretatiue. prout dicitur quod existẽs ĩ peccato mortali: bonum faciens. sed mala intentione meretur: quia deus retribuit ei maius q̄ faciat. et ideo interpretatur deũs remunerãdo ac si ille meruisset. Alio modo dicitur mereri communiter secundum quod dicitur mereri de congruo. secundum quem modum dicũtur sancti mereri primaz gratiam existenti in peccato. Tertio modo dicitur mereri proprie scđm ꝙ nos dicimus mereri de nõ

debito

debito facere debitum: scđm quez modũ dicimus mereri ex gratia ⁊ libero arbitrio vitam eternam. scđm quod dicitur. ij. Thi. vlti. De reliquo reposita est mihi corona iusticie quaz reddet mihi in illa die iustus iudex. Quarto modo dicitur mereri de debito facere maius debitum. scđm quem moduz dicitur mereri ex sequentibus operibus factis in caritate. Unde aug. ad bonifa. Gratia meretur augeri vt aucta mereatur ⁊ perfici. Istis modis dicit mereri ĩ nobis. Quinto modo dicitur mereri de debito habitus facere debitum actus: scđm quẽ modum xp̄s meruit sibi: q2 cum ab instanti cõceptionis deberetur ei per habitum plenitudinis gratie quem habebat omne bonum: tñ per temporis successum ex actu gratie in operibus suis excellentibus fecit ꝙ sibi deberetur ex actu quod sibi debebatur ex habitu. Et per hoc patet responsio ad primum obiectum.

Patet solutõ ad primum.

Ad secunduz.

¶ Ad secundũ respõdet hoc mõ: q2 sicut angeli qui iam beati sunt duplicem habẽt operationem. Unã qua contemplantur deuz. aliã qua ministrant nobis. ⁊ scđm illam qua contemplantur non merentur: s3 iam sunt beati in substãtia premij. Scđo vero ministerium quo ministrãt nobis merentur excellentiam ⁊ augmentũ ipsius premij. Scđm istum modum magni consilij angelus homo xp̄s duplicem habuit operationez anime secundum partem rationis: vnam qua contemplabatur gloriam diuinitatis scđm quaz erat comprehensor ⁊ beatus. aliam ſm quam operabatur dispensationem nostre redemptionis in corpore mortali: ſm quem modum merebatur ⁊ erat in statu viatoris.

Ad tertium

¶ Ad aliud dicẽdum ꝙ illud quod dicit Hyla. Non sibi orauit: intelligitur q2 non timore passionis ex parte rationis orauit quo ad se. quãuis timore sensualitatis orauerit pro se. vt patet ex dictis. Simili ratione dicendum ꝙ quantuz ad suam superiorem partem nihil meruit cuz ſm illam esset beatus. quamuis illam meruit quantũ ad aliam partem inferiorem ⁊ sensualitatẽ ex parte corporis ſm quaz erat passibilitas ⁊ mortalitas. ⁊ ipse meruit impassibilitatẽ ⁊ immortalitatẽ corpori. hoc infra patebit planius.

Ad quartum.

¶ Ad aliud dicendum ꝙ anima xp̄i ſm partem superiorem non poterat proficere in melius cũ ab instanti conceptionis haberet plenitudinem gratie ⁊ veritatis. ⁊ ſm hoc intelligitur autoritas greg. Scđm vero partẽ inferiorem ſm quam habebat comparationez ad passibile corpus erat proficere in melius: q2 iuxta illam ⁊ propter illaz dr̃ in ps̃. ⁊ hebr. j. Minuisti eũ paulominus ab angelis ⁊c. quo ad illam ergo erat imperfectio ⁊ ratione illius poterat dici perfectus

Ad quintum

¶ Ad aliud dicendum ꝙ motus caritatis duplex est. Est motus caritatis in deum: ⁊ est motus caritatis in proximũ. Motus caritatis in deũ est scđz viam superiorem. motus caritatis in proximũ ſm viam inferiorem rationis. Motus vero caritatis in deum in xp̄o erat pars beatitudinis ipsius. motus vero caritatis in proximuz erat actus meritorius quia motus caritatis in deum erat ſm statũ patrie: sed motus caritatis in proximum erat scđz statum vie.

Ad sextum

¶ Ad vltimum dicendum ꝙ mai9 bonum meruit xp̄s actu sue caritatis q̄ aliquis homo. Sed bonum illud quod meruit xp̄s põt intelligi quo ad nos: aut quo ad ipsum. quo ad ipm nõ meruit maius bonũ beatitudĩe q̄ nos meremur. sc3 in genere. sed hoc non fuit ex defectu caritatis sue. sed ex plenitudine sue gratie que augeri nõ poterat quo ad ipsum. quo ad nos vero meruit mai9 bonum: q2 ipse omnibus nobis meruit vitaz eternam quantum est de se. Unde premiuz sue caritatis non fuit particulare: sed vniuersale omnibus. nec nos ex actibus nostris possemus mereri vitaz eternam nisi eius meritum precessisset: sic igit patet de merito xp̄i vtrũ sibi vel membris meruit.

Membrum secundum.

De tp̄e merẽdi q̃tũ ad xp̄z

c

Onsequenter queritur de tempore merendi quantum ad ipsuz xp̄m. Et queruntur duo. Primo vtrum ab initio cõceptionis meruerit. Secundo an invita potuerit non mereri

Articulus primus.

Utrum christus ab initio sue cõceptionis meruit

Arg. primum

a

D primum sic in tertio lib. sentẽ. xviij. distin. dicitur ab ipsa conceptione tantum meruit quantum per martyrij tolerantiam. ¶ Contra prius esse q̄ operari. ¶ Sed omne mereri est opari. ergo prius est esse q̄ mereri. ergo prius fuit xp̄s q̄ meruerit. Nõ ergo ab initio conceptionis: sed post conceptionẽ meruit.

Secundum

¶ Item nullus meretur nisi sit diuisus a materno vtero. Cũ ergo a principio sue conceptionis non esset diuisus a materno vtero a principio sue conceptionis non meruit.

Rñsio ad. j.

¶ Respõsio. est principium extra sumptum vel intra sumptum. Si dicatur principium intra sumptum nõ est dicere qđ a principio conceptionis meruerit: q2 tunc principium illud dicit illud instans quo producebatur ĩ esse per spiritum sanctum. Si vero initium vel principium dicatur extra sumptum: tunc est dicere qđ xp̄s meruit a principio ɔceptiõis q2 statim post q̄ conceptus est habuit plenum vsum lib. arb. ⁊ fuit vir perfectus quantum ad animaz per plenitudinem scientie ⁊ gratie ⁊ vsum rationis. ⁊ perfectus quantum ad corpus fuit quantum ad distributionem membrorum ⁊ formationem: licet non quantum ad quantitatem ſm quod dicitur Hiere. xxxj Mulier circundabit virum.

Ad secundũ

¶ Ad aliud dicendũ ꝙ licet non fuerit diuisus a materno vtero ſm carnem siue corpus: q2 in eo erant perfecte quecunq3 requiruntur ad meritum merebatur. Incarnatio enim corporis non tollit potestatem merẽdi alijs concurrentibus que sufficiunt ad meritum. et per hoc patet responsio ad obiecta.

Articulus secundus.

Utrum xp̄s vita sua nõ potuerit nõ mereri

Argumentuz primum

c

Onsequenter queritur an christus potuerit non mereri in vita. ¶ Ad qđ sic. Cum omne meritorium sit voluntariũ potest fieri et non fieri per arbitriũ voluntatis. ergo poterat xp̄s mereri et non mereri

Secundũ

¶ Item paruuli baptizati sine omni merito perueniunt ad gloriam. ergo christus sine omni merito peruenire poterat ad gloriam immortalitatis.

Tertium.

¶ Item in xp̄o erat liberum arbitriuz determinatum in bonum necessario. Cum ergo meritum attendatur penes liberum arbitrium indeterminatum. ergo christus non poterat mereri cum nõ cõueniret illud sibi. Ecclesiastici trigesimoprimo. potuit transgredi et non est transgressus.

Contra:

¶ Contra. gloriosius est habere premium ex suo merito q̄ nõ ex suo merito. Si ergo btitudo christi nõ potuit esse gloriosior q̄ fuit. ergo non potuit illam non habere ex merito. ¶ Item existenti in statu merendi perfectiõis est mereri. et imperfectionis non mereri. si ergo quicquid est perfectionis necessario est ei tribuenduz. ergo necesse fuit ipsum mereri in statu merẽdi. status autẽ merendi anime est cuz existit ĩ carne pas-

sibili.quia adhuc est in via distansa fine glorie cō summate. ¶ Rñ.dicendū. ꝙ xp̄s ſm rationē illā qua erat viator nō poterat nō mereri.Anima eniȝ rationalis xp̄i duplicem habebat opationē.vnaȝ ſm comparationem ad diuinam naturā cui vniebatur ſm quā fruebatur ⁊ cōtēplabatur diuinitatem.aliā ſm cōparationē quā habebat ad corpus cui vniebatur.ſm primā cōparationē erat in statu cōprehensoris ⁊ beatitudinis ſm secundā cōparationem erat in statu viatoris ⁊ merēdi.Secunduȝ hoc ergo ab initio conceptionis merebatur q͛ virtutes non poterant in eo esse ociose. ¶ Ad illō qđ obijcitur ꝙ mereri est voluntariū.ergo poterat nō mereri.dicendū ꝙ mereri pōt dici dupl͛r.in particulari ⁊ in vniuersali.In particulari.vt cū dicitur mereri hoc motu:vel illo:vel operatiōe hac.vl' illa Et hoc modo poterat xp̄s mereri et non mereri.i. mereri hoc motu ⁊ non mereri illo motu.q͛ in potestate sua erat moueri vel non moueri hoc motu Si vero mere dicatur in vniuersali.sic non poterat non mereri.q͛ quāuis posset non mereri hoc motu vel illo.tñ non poterat esse quin meretur aliquo:nec ex hoc sequatur ꝙ mereri non sit voluntarium.q͛ voluntariuȝ semꝑ determinatur respectu actus singularis vel particularis.Simile est cuȝ opponitur de peccato veniali quod non pōt vitari intelligendū est ꝙ pōt vitari in hoc motu ⁊ in illo. non tñ pōt vitari in vniuersali in quocūqȝ. ¶ Ad illud quod obijcitur de paruulis.dicendū ꝙ paruuli sine proprio merito perueniunt ad gloriā.nō tñ sine merito xp̄i.⁊ ratio est q͛ non habēt potestatem vtendi lib.arb.nec vsum virtutis possunt habere.In xp̄o aūt non sic.q͛ ab initio conceptionis habuit p̄tātem arbitrij ⁊ vtebatur arbitrio:et ideo mouebatur meritorie ſm habitus virtutū.Unde hiere.xxxj.Nouū faciet dn̄s super terrā mulier circundabit virum.Et ideo non est simile de xp̄o ⁊ de paruulis. ¶ Ad aliud dicendū ꝙ lib.ar.erat ī xp̄o determinatum in bonū quod est finis ita qđ non erat ab illo auersio.In bono vero quod est ad finē quod est penes opera virtutū distinguēdū.q͛ si dicas bonū in vniuersali sic erat lib.arb. determinatum in bonū.Si dicas bonuȝ in particulari.vt in hoc opere vel illo.sic erat īdeterminatū ⁊ poterat hoc opus facere vel dimittere.⁊ ideo manet determinatio ſm quam attēditur meritum.Est em̄ duplex indeterminatio lib.arb.vna est inter bonū et malum:seu inter benefacere ⁊ malefacere.alia est inter hoc bonum ⁊ illud bonum.siue facere hoc:⁊ non facere.vtraqȝ indeterminatio est in nostro libero arb.Secunda tm̄ fuit in xp̄o sufficiēs ad merendum.⁊ sic patet solutio ad obiecta

Responsio — *Se. ad arg. j.* — *Ad secunduȝ.* — *Ad tertium.*

Membrum tertium.

Decā merēdi

Onsequenter queritur de causa merendi.Et querūtur tria.Primo quomodo meruit caritate.Scđo qūo meruit actōne.Tertio qūo meruit ꝑ passionem.

Atriculus primus.

Querit quomodo xp̄s meruit caritate Argumentuȝ primum. Secundum

Ad primū sic.Omne meritum in minus est ꝙ̄ sit premium quod reddit de⁹ merito.Cum ergo caritas xp̄i excederet oē premium:vel adminus equaretur cum deus semper remuneret supra condignū.ergo non poterat mereri per caritatem. ¶ Item quantamcunqȝ dulcedinem ⁊ iocunditatem in deo habere poterat per caritatem anima christi dabat ab initio conceptionis.Si ergo premiuȝ anime pro merito est ipsa iocunditas in deo.relinquit ergo qđ per caritatem nihil amplius merebatur.

¶ Contra.Omni operationi voluntarie debetur laus vel vituperium.vel indifferentia.cū est recte facta laus ⁊ premiū:cū male facta vituperiū ⁊ supplicium:cū indifferēter:nec laus nec vituperiū.Cū ergo xp̄s operaret voluntarie ⁊ recte cōstat cū omnibus circūstantijs debitis.ergo debebat ei laus et premiū. ¶ Itē xp̄s erat in statu operatoris ergo operabat aut digne deo:aut nō digne.Constat ꝙ digne ergo operationi ipsius debebat de⁹ premiū Communis enim conceptio fidei est ꝙ omnē operationem factā propter se digne renumerat deus ¶ Quod concedendū est. ¶ Ad illud vero quod obijcitur de remuneratione supra condignuȝ hoc intelligitur respectu actus in ꝙ̄tum principiuȝ ipsius est creatura.non in ꝙ̄tū actus meritorij principium est gratia etiaȝ increata.Unde in xp̄o erat remuneratio actus caritatis.supra condignū in ꝙ̄tum principiuȝ eius erat li.ar.creatū.sed ꝙ̄tum ad principiū summe gratie etiam increate:q̄ erat principium mouens in xp̄o non erat supra condignum. ¶ Ad aliud dicendū ꝙ meritū in xp̄o non erat respectu premij substantialis quod consistit in contemplatione diuinitatis ⁊ in fruitione summe bonitatis:sed respectu premij accidentalis:qđ determinatur ī felicitate creata partis sensibilis: et immortalitate corporis ꝙ̄tum ad ipsum. ꝙ̄tuȝ vero ad nos impletio nostre redemptionis.

¶ Ad aliud volunt dicere quod est meritū rei habite:et hoc fuit in xp̄o respectu premij substantialis.sicut dicitur ꝙ angeli merentur beatitudineȝ habitam ministrando nobis ⁊ est meritum rei habende:et hoc fuit in xp̄o respectu immortalitatis et impassibilitatis:sed melius est vt dicatur sicut dictum est ad precedentem obiectionem.

Contra — *Responsio ⁊ solutio. ad j.* — *Ad secunduȝ*

Articulus secundus.

Q. quō xp̄s meruit actōe Argu. j.

Onsequēter queritur quō meruit xp̄s ꝑ actionē.ad qđ sic.xp̄s ab initio ꝯceptionis habuit plenitudinē grē ⁊ virtutū ergo.quicqđ meruit per passionē:meruerat ante per dilectionē ⁊ operationē:quia quantitas meriti attenditur penes quantitateȝ gratie et caritatis.ergo cum per passionem meruerit apertioneȝ ianue et liberationē.ergo ⁊ hoc ante meruerat. ¶ Iteȝ xp̄s quolibet motu suo meruit nobis vitam eternam. quod maius est ꝙ̄ apertio ianue vel liberatio.ergo in quolibet motu meruit quod minus est.ianue apertionem et liberationem.

¶ Item si quolibet motu suo meruit nobis vitaȝ eternam.ergo ⁊ illud quod de necessitate annexū est vite eterne.ergo et apertionem ianue et liberationem:ergo et ante passionem illud meruit.

¶ Item luc.iij.Baptizato domino aperti sunt celi.dicit Beda ꝙ per baptismum aperta est ianua paradisi. ¶ Item dicūt alie autoritates quod per ascensionem aperta est ianua paradisi. non ergo per passionem. ¶ Contra.Ambro.super epistolaȝ ad ro.Tantum fuit peccatum nostrum vt saluari non possemus nisi vnigenitus dei fili⁹ pro nobis mereretur debitoribus mortis.

¶ Respon sio dicendum.quod ꝙ̄tum ad vim merendi que attenditur penes gratiam ⁊ caritatem tantum meruit ante passionē quantū post.sed nō ꝙ̄tum ad effectum meriti:ꝙ̄tum autē ad effectū meriti meruit nobis aditum regni. Tota em̄ vis meriti consistit penes gratiam ⁊ caritatē:non tamen totus effectus:sicut tota vis conburendi ligna consistit penes ignem.non tñ totus effectus. sicut dictuȝ est prius:⁊ sic patet solutio ad primuȝ ¶ Ad aliud dicendum ꝙ ex caritate est meritū vite eterne:sed ex caritate informāte passionem est meritum remissionis pene.propterea nō sequitur meruit ex caritate nobis vitam eternam.ergo meruit quod minus est.s.liberationem:q͛ ad liberationem requiritur solutio pene: q͛ hoc est meritū remissionis pene. ¶ Ad aliud dicendū ꝙ cum dicitur meruit quolibet motu suo nobis vitam eternam.intelligi potest dupliciter.in potentia ⁊ in effectu.In potentia meruit nobis quolibet motu vitam eternam.non tñ quod erat annexum.s.apertionem ianue ⁊ liberationem.In effectu vero nō meruit:nisi exhibita satisfactione pro originali reatu Unde dicendum est ꝙ quodlibet opus xp̄i añ passionem fuit nobis meritorium:sed passio fuit nobis meritoria ⁊ satisfactoria.meritoria vite eterne ⁊ satisfactoria quo ad remissionem pene. ¶ Ad vltimum dicendum ꝙ in baptismo xp̄i dicitur aperiri ianua paradisi per figuram. ¶ Illa enim apertio celi ī baptismo xp̄i fuit figura.quod baptizatis vel baptizandis baptismo xp̄i ex virtute passionis aperietur ianua.In passione vero dicit aperiri ianua per causam ⁊ meritum.In ascensione vero ꝑ effectum

Secundum — *Tertium* — *Quartum* — *Responsio ad primū so.* — *Ad secundū* — *Ad tertium.* — *Ad quartum*

Articulus tertius.

Qūo meruit ꝑ passionem. Arg. primum

Onsequēter queritur qūo xp̄s meruit per passionem. Ad quod sic.xp̄s ab initio sue conceptionis habuit parem caritatem in omni sua actione ⁊ passione Quantitas autem meriti attenditur ſm quātitatem caritatis:ergo par fuit merituȝ xp̄i ī omni sua actione ⁊ passione ab initio conceptionis:ergo nihil meruit sibi per passionem. ¶ Itē tota vis merendi est penes caritateȝ.Si ergo in xp̄o ab initio fuit eadem caritas ⁊ eodem modo se habens:ergo idem meritū.nihil ergo nouū sibi meruit ꝑ passionem. ¶ Itē Greg.non habuit oīno xp̄s iuxta anime meritū quo potuisset proficere.In mēbris aūt que nos sumus quotidie proficit. ¶ Itē cum ꝑ passionem non fecerit de indebito debitū:nec de debito magis debitum:q͛ caritas in eo nō poterat augeri:quare nec meritum.ergo nec de debito habitus debitum vsus:cum prius per vsum caritatis ⁊ aliarū virtutū meruerit oē bonuȝ.Relinquit ergo ꝙ per passionem nihil meruit ſm aliquam rationem merendi. ¶ Itē passio in xp̄o erat ex pte corporis:⁊ cōpassio ex parte aīe irrationalis:⁊ non ex parte rationali.ergo cū omne meritū sit ſm partē rōnalem nō erat passio eius meritoria. ¶ Itē passio est motus inuoluntarius.Motus aūt inuoluntarius non est meritorius:ergo passio non fuit meritoria. ¶ Contra aug.super Io.Ut xp̄s clarificaretur resurrectione prius humiliatus est passiōe. Humilitas caritatis est meritū.claritas humilitatis est premium. ¶ Responsio meritum quātuȝ ad virtutem consistit penes caritatem. quantum vero ad effectū consistit in opere mouente caritate:siue sit opus interius sicut voluntas:siue exterius quantum ad agere ⁊ pati.Attēdendo ergo ad virtutem meriti tantū meruit xp̄s ante passioneȝ quantum in passione.Attendendo vero ad effectū meriti plus meruit.i.pluribus modis:siue in pluribus ſm ꝙ dicit magister in sen.xviij.dist.iij.lib. quod non profecit quantū ad virtutē meriti:ȝ ꝙ̄tum ad numerū meritorum. ¶ Ad illud auteȝ qđ obijcit de quantitate meriti.dicendū ꝙ de quantitate meriti est loqui dupl͛r.aut per modū quātitatis continue ſm ꝙ dicitur quantitas virtualis in merito.⁊ hoc etiam attendit quantū ad caritateȝ. Aut per modū quantitatis discrete:⁊ hoc attenditur quantū ad numerū effectuū ipsius meriti. ſm primuȝ modū equale fuit in xp̄o semꝑ meritū:ſm modū secundum multiplicabat. ¶ Ad aliud iam patet rñsio.q͛ vis merendi consistit penes caritatem.non tñ totus effectus:sicut ptȝ q͛ tota vis cōburendi consistit penes ignē.non tñ totus effect⁹ immo effectus cōbustionis consistit in igne ⁊ materia lignorum.s.eodē mō tota vis merendi in caritate consistit:effectus vero consistit penes caritatē ⁊ opera caritate informata. ¶ Ad autoritatē Grego.ptȝ rñsio per magistrū q͛ dȝ intelligi ꝙ nō profecerit quantū ad vim merēdi:sed quantuȝ ad numerum meritorum sicut dictū est. ¶ Ad aliud dicendum ꝙ mereri non solum dicit ſm illas rōnes de indebito facere debitū.vel de debito facere magis debitū ⁊c.ſm quas rōnes non pōt poni mereri in xp̄o:sed mereri dicitur de debito habitus faciendo debitū vsus ſm quē modū non dicit meruisse a principio conceptionis q͛ cū ſm habitū grē virtutum esset dignus oībus bonis nō exeundo ī actuȝ virtutis:ex ipso etiā actu habuit dignitatē ⁊ debebatur ei omne bonū vt non solum haberet dignitatē respectu premij ex habitu:sed etiā haberet merituȝ premij ex actu.Dicitur etiam alio modo mereri ex debito vnius actus facere debituȝ alterius actus:ſm quem moduȝ xp̄s merebatur quolibet actu:⁊ quod meruerat per vnum actū virtutis merebatur per alterum actū virtutis:⁊ quod meruerat per actionem merebat per passionē:⁊ ita ꝑ plura idē meruit.ſm ergo hunc modū dicitur meruisse per passionē immortalitatē corporis ⁊ impassibilitatem aīe.q͛ cū prius meruisset ex actiōe illud.et esset ibi debitū ꝑ actionē:idem meruit ex passiōe ⁊ factum est ei debitū ꝑ passionē.sic ergo est in ipso mereri ꝑ passionē:q͛ ex debito vnius actus fit debitū alterius actus. ¶ Ad aliud dicendū ꝙ passio erat in parte irrationali:sicut accidēs in subiecto. Passio vero erat in parte rationali sicut volitum in volente:q͛ ergo passio non erat in parte irrationali solum:sed etiam in parte rationali.tamē ſm alium modum.scilicet ſm quem attenditur meritum.Non enim aliquid dicitur meritoriuȝ nisi sit in voluntate:sicut volitum ⁊ placitum.ꝑpter hoc est passio christi meritoria.quia fuit in parte rationali sicut volitum et placitum. ¶ Ad aliud dicendum quod aliter fuit passio in christo:aliter ī alijs sanctis.In christo enim fuit passio voluntaria. et quantum ad fieri:et quantum ad esse:non eniȝ in corpore suo passio fieret nisi voluisset:nec etiaȝ in ipso esset passio nisi voluisset.Erat etiaȝ passio voluntaria quantum ad actum:quia ei placebat pati.In sanctis vero quamuis passio quantuȝ ad fieri et quantum ad esse non subiaceat voluntati: q̄ est a violentia extrinsecus agente.tamen ipsuȝ pati qui est effectus passionis est volitum.Unde secundum hoc patet quod in sanctis passio secundum quid est inuoluntaria.simpliciter tamen voluntaria quo ad effectuȝ.et ideo meritoria.In christo vero et quo ad causam.et quo ad effectum est voluntaria.Cum ergo dicitur passio est inuoluntaria in christo.dicendum quod falsum est nec ꝙ̄tum ad causam:nec quantum ad effectum.In sanctis vero inuoluntaria est quo ad causam.sed voluntaria quo ad effectum. Et sic patet solutio ad quesita.

Secundum — *Tertium Gregorius Quartum.* — *Quintum.* — *Sextum.* — *Contra.* — *Responsio* — *So. ad arg. j.* — *Ad secundū* — *Ad tertium.* — *Ad quartum* — *Ad quintum.* — *Ad sextum*

Membrum quartum.

De effectuz meriti xpi.

COnseqnēter queritur de effectu meriti xpi ⁊ qꝛ meritū xpi cōpletur per passionem querunt hec. Primo quid sibi meruit. Secundo quid nobis meruit.

Articulus primus.

Q. quid xps sibi meruit.

a

D primū cū dicat Apl's phi ij. Fact9 est obediēs ⁊c. ppterea ꝙ ⁊ de9 exaltauit illum queritur an meruit exaltari: sm diuinā naturam aut sm humanā. Secūdo an meruit sui corpis glorificationez. Tertio qualiter meruit nomen de quo phi.ij. dicitur. Dedit illi nomen quod est super omne nomen.

Ad primum ·S·j·

Q. an meruit sibi exaltationem. Queritur. Augustinus.

phi.ij. Factus est obediens vsq ad mortē: mortem autē crucis: ppter qd et deus exaltauit illuz: ergo meruit exaltationē suā p humilitatē vel obedientiā passionis. ¶ Itē iuxta hoc querit. vtrū exaltatio ista referatur ad diuinam naturam: vel humanam. Aug. In qua enim forma crucifixus est in ea exaltatus est: in ea donatum est ei nomē quod est super omne nomen: vt cum ipsa forma serui nominetur vnigenitus filius dei: hoc illi donatuz est vt homini quod iam habebat idem de9 ipse. hoc igit per gratiaz accepit vt ipse ens homo: vel subsistēs in forma serui. idest in anima ⁊ carne nominetur ⁊ sit deus: ergo exaltatus est sm humanam naturā non sm diuinam. ¶ Item Ansel. in li. de incarnatione verbi. In incarnatione filij dei non fuit diuina natura humiliata: sed solum natura humana exaltata. ergo nec i resurrectione fuit diuina natura exaltata cum non prius fuerit humiliata.

Ansel.

¶ Contra Ambro. dicit nomen illud donatū esse deo non homini: ⁊ ita videtur contrarius esse Augu. Et ita videtur exaltatio diuine nature nō humane. ¶ Item ad illam naturam pertinet eē exaltatam que fuit humiliata. Cum ergo diuina natura fuerit humiliata: qꝛ exinanita sicut patet phi.ij. Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens. ergo ipsa natura diuina fuit exaltata per obedientiam passionis. ¶ Item in vnione diuine nature ⁊ humane natura humana exaltata fuit in altitudine diuine nature. ergo ⁊ eadem ratione diuina natura humiliata est ex vnione ad humilitatem humane nature. Ergo ad diuinam naturam pertinet meritum exaltationis. ¶ Responsio natura diuina nunq̄ fuit exaltata sm rem: sed solummodo si dicatur exaltata intelligitur quantum ad hominum opinionem. Et hoc qꝛ in resurrectione apparuit xps non tantum homo: sed deus quod prius non apparebat. ¶ Ad illud Ambro. quod videtur contrarium Aug. dicendum sicut dicitur. xviij. distinctio. iij. lib. senten. quod Ambro. intelligit illō de naturali donatione qua eternaliter generādo dedit deus filio nomen quod est sup omne nomē scilicet deum esse per naturam: quia genuit ab eterno filium plenum ⁊ sibi equalem deum. Aug. aūt loquitur de donatione gratuita vel per gratiaz. sicut patet in autoritate sua. ¶ Ad illud quod dicit apostolus diuinam naturam exinanitam fuisse ⁊ ita humiliatam. dicendum ꝙ nō dicit hoc apostolus propter aliquam mutationem in diuina natura seu in persona filij: sed hoc dicit quo ad humanam opinionem eo ꝙ deitas mortalitate carnis induta non credebatur esse quod erat. ¶ Ad aliō dicendum ꝙ cum natura nobilior ignobiliori vnitur. hec vnio nō facit vt nobilior vilescat: sꝫ vt ignobilior nobilitetur. vt cum anima rationalis corpori vnitur non descēdit anima rationalis a sua nobilitate: sed corporalis ascendit ad maiorem nobilitatem. Multo magis ⁊ incomparabiliter erit in vnione diuine nature ad humanaz. Diuina natura non descendit: sed humana ascendit. In illa em̄ vnione alterum extremorum est mutabile: alterū prorsus immutabile: ⁊ ideo illa vnio non fit nisi cō mutatione alterius extremoꝝ. s. humane nature. non diuine: sicut contingit relationem mutari altero relatiuorum mutato solum. altero vero immutato. vt ille qui est dexter oīno quiescens ⁊ immutatus fiet sinister altero mutato qui est circa ipsuz a leua in dextram sicut dicit Boe. in li. de trinita. Similiter diuina natura vnitur humane ipsa oīno non mutata nec humiliata in deterius: sed humana natura mutata est ⁊ exaltata in melius

Cōtra. arg. j. Ambro.

Secundum.

Tertium.

Responsio.

Solū. ad. j.

Ad secunduz

Ad tertium.

Consequenter que ·S·ij·

An xps meruit sui corporis glorificatiōes. Ambrosius

ritur an xps meruit sui corporis glorificationem. ¶ Ad quod sic Ambro. Euidens fuit ꝙ xps p humilitatē ⁊ obedientiā passiōis meruit glorificationē vel clarificationē corpis. ¶ Cōtra. Meritū ordinat ad premiū: sꝫ mai9 bonū nō ordinat ad minus bonū: ergo premiū est maius bonū q̄ meritū. Cū ergo oīs affectio aīe ordinata sit ad mai9 bonū q̄ quelibet dispositio corporis. ergo sm actū caritatis in affectiōe anime ordinata non poterit esse meritū imortalis corpis. ¶ Itē corpus xpi nō habebat debituz mortalitatis. ergo sine oī merito ei debebatur imortalitas. ¶ Respōsio dicunt ꝙ dotes corporis gloriosi magis attribuende sunt anime q̄ corpi qꝛ ecōtrario necessitas ad moriendū ppꝛie est pena anime nō corporis Uñ in cōtrariū eius imortalitas ppꝛie magis est debita aīe q̄ corpori. Scōm hoc ergo dicūt: ꝙ actus aīe quib9 merebatur refertur ad dispositionē anime nō corpis nisi ex consequenti: qꝛ ex gloria anime ē gloria corporis. ¶ Ad aliud dōm. ꝙ q̄uis corp9 xpi nō haberet debitū mortalitatis: nihilomin9 imortalitatē poterat mereri q̄ tū ad acceleratiōez sꝫ ꝙ dicūt ꝙ christus p passionē accelerationez resurrectionis meruit iuxta autoritatē psal. Nō dabis sctm̄ tuū vi. cor. Et act. ij. Solutis dolorib9 iferni. iuxta qd impossibile erat illū detineri ab eo ⁊c. glo. p putrefactionē ⁊ incinerationē quib9 caruit. Posset tñ dici ꝙ nō ē incōueniens si dicam9 ꝙ ex maiori bono. scꝫ ex caritate xps meruit min9 bonū. s. imortalitatē corpis. qꝛ hoc nō est ex defectu caritatis ipsi9 merētis: imo ex pfectiōe q̄ cū non habeat mai9 bonū i quo se extēdat. extēdit se i bonū min9 merendū. ¶ Similiter dōm ad aliud. qd nō est incōueniēs. q̄uis imortalitas sit debita corpori: qd cadat sub merito sm rōnem merēdi qua dictū est supius qd mereri ē facere de debito magis debitū

Cōtra. arg. j.

Secundum

Rn̄sio ⁊ so. ad primum

Ad secundum

Consequenter que ·S·iij·

Qualiter xps meruit sibi nomen

ritur. qualiter meruit nomē quod est super omne nomen. de quo phi. ij. Et queritur de hoc nomine iesus. vtrum illud meruit christus: et an cōueniat ei ex tempore vel ab eterno. Ad quod sic Math. j. Uocabis nomē eius iesuz. glos. Non impones qd ab angelo vel ab eterno est impositū. ergo ab eterno habuit huiusmodi nomen. ergo illud non meruit. ¶ Item si hoc nomen est ab eterno impositū vel ab angelo. ergo non erat ex tempore imponendū vel ab homine scilicet ioseph. ¶ Contra. Hoc nomē iesus conuenit christo ab efectu salutis. sm quod dicitur Mathe. j. Ipse saluum faciet populum suum a peccatis eorum. ergo cū per passionē meruerit effectum salutis nostre: relinquitur qd

meruit

Contra

meruit hoc nomen per passionem. ¶ Item Criso. exponens illum locū. dicens. Uocabis nomen ei9 iesum dicitur Joseph. hoc nomen do tibi imponēdum ⁊ si non sit tuus fetus: sed ea que patris sunt circa ipsum demonstrabis. ¶ Responsio hoc nomen Jesus idem est ꝙ saluator. Saluator autē tripliciter dicitur: vel ab actu saluādi: vel ab habitu: vel a potentia saluandi. Scōm ꝙ dicitur a potentia saluandi: sm hoc conuenit hoc nomen ab eterno: ⁊ dicitur impositum ab eterno. Scōm ꝙ dicit ab habitu saluandi: sic dicitur impositum ex tempore ab angelo quod conuenit a principio conceptionis. Scōm vero ꝙ dicitur ab actu saluādi sm hoc dicitur impositum a Joseph rōne future passionis: ⁊ hoc modo dicitur illud nomen meruisse. ¶ Item queritur de differētia huius nominis Jesus ⁊ hui9 nominis christus. ¶ Ad quod breuiter dicendum ꝙ cum deus ⁊ homo vnus sit christus in vnitate persone. potest signari psona christi dupliciter. vel ratione diuine nature in comparatiōe ad humanam sm quam dicitur Jesus. idest saluator. verbo enim in humana natura cōuenit saluare. vel ratione humane nature in comparatiōe ad diuinam: ⁊ hoc modo nominatur christus qd dicitur ratione humane nature per vnionē ad diuinā

Crisostomus

Responsio

Differētia de nomie Jesus: ⁊ christus

Consequenter queritur an

An xps meruit sibi nomen dei.

meruit nomen dei. hoc est manifestationē nominis sm ꝙ dicitur in. iij. lib. senten. xviij. distinctiōe ¶ Ad quod sic obijcitur Math. viij. Dicebant demones Jesu fili dauid: ad quid venisti ante temp9 torquere nos. Glo. tantum innotuit quantuz oportuit non sicut angelis per hoc ꝙ est vita ⁊ lux supple innotuit demonibus: sed eis terrendis p quedam virtutis effecta. ergo cum demones haberēt scientiam per effectum virtutis xpi ꝙ esset de9 aū passionem. ergo non meruit per passionez noticiā vel manifestationem nominis diuini. ¶ Itē Luce. iiij. Dixit demon scio ꝙ sis sanctus dei. glo. dominum in terra videntes se continuo iudicādos esse credebant. ergo cum scirent se non esse iudicādos nisi a deo sciebant xpm esse deum. ¶ Item prima Corin. ij. super illud. Si cognouissent ⁊c. Glo. maiores iudei qui ad cognitionem legis tenebantur sciuerūt ꝙ esset xps. minores vero ⁊ simplices qui ad cognitionem legis non tenebantur nesciebant. ergo cum demones maiorem habeant cognitionem maioribus iudeorū demones vt maiores iudeorum sciuerunt xpm esse deum. ergo p passionem non meruit illius nominis manifestationez. ¶ Cōtra. j. Corin. ij. sup illud si cognouissent nūq̄ dominum glorie crucifixissent ⁊c. sed sm ꝙ de iudeis exponit: dicitur crucifixisent. idest crucifigi pmisissent. sꝫ sm ꝙ d demonib9 dr crucifixissent. i. crucifigi suggessissēt: ergo nec demōes nec iudei cognouerunt. ¶ Respōsio dicendū ꝙ non cognouerunt: nec demones: nec iudei xpm esse deum: q̄uis cognouerunt ipm esse sanctum viruz. ¶ Ad illud quod obijcitur primo. dicendū ꝙ cognitio illa per effectum inducebat ad credendum ipsum virtute diuina operari. sed non ad credendum ꝙ eēt deus Unde. j. Corin. ij. Si cognouissent ⁊c. glo. quod dicunt demones in euangelio magis ex suspitiōe q̄ cognitione dicere credendi sunt. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ illud quod dicitur continuo se iudicandos credebant. intelligitur non de credulitate fidei virtutis: sed de credulitate opinionis. ¶ Ad vltimū dicendum ꝙ tam maiores q̄ minores iudei ex ignorantia peccauerunt. Sed differenter: qꝛ maiores sciuerunt ipsum esse messiam: sed nō deū qꝛ non inueniebant expressum in lege sm suum intellectum. Minores autem vtrunq ignorabant

Arg. primum

Secundum

Tertium.

Contra.

Responsio So. ad pmuz

Ad secundū

Ad tertium

Articulus secundus.

Queritur q̄d xps nobis meruit

c

Onsequēter queritur quid xps meruit nobis: ⁊ maxime p passionem. Et querūtur tria. Primo qualiter meruit vniuersaliter deletionem. Secūdo qualiter remissionem pene eterne. Tertio q̄liter ex merito passiōis sit remissio temporalis pene.

Ad primum ·S·j·

Utrū meruit nobis deletionem culpe Anselmus

obijcitur sic. Ansel. in lib. ij. cur deus homo. xiiij. c. Dic mihi cur ita tuuz cor iudicat vt plus horreat: vnum peccatum in lesione huius hominis q̄ oīa alia que excogitari possunt cum omnia quecunq fiunt peccata contra illum fint. Et respondet discipulus quoniam peccatum quod in persona ei9 fit incomparabiliter superat omnia alia peccata que extra personam illius excogitari possunt. Et seqtur. ita videmus qꝛ violationi vite corporalis huius hominis nulla immensitas vel multitudo peccatorum extra personam dei comparari valet ¶ Item idem. putas ne tantum bonuz tam amabile posse sufficere ad soluendum quod debet pro peccatis totius mundi. ⁊ respondet immo plus potest in infinitum. Uides igitur quomodo hec vita vincat omnia peccata si pro illis detur. si ergo dare vitam est mortem accipere: sicut datio huius vite preualet omnibus hominum peccatis: ita ⁊ acceptionem mortis. ¶ Cōtra idem Ansel. Si tā malum est xpm occidere q̄ bona est vita eius. quomodo potest mors eius superare ⁊ delere peccata eoꝝ qui eum occiderunt. Aut si alicuius eorum peccatū deleret quomodo potest aliorum quoq hominum peccata delere. Credimus enim ꝙ ⁊ multi ex illis saluati sunt ⁊ innumerabiles alij saluantur ¶ Responsio sm Ansel. ij. libro. Cur deus homo. xv. c. hanc questionem soluit Apostolus qui dicit. Quia si cognouissent nunq̄ deū glorie crucifixissent. Tantum namq differunt scienter factū peccatum ⁊ quod per ignorantiam fit. vt maluz quod nunq̄ facere possent p inmietate sua si cognoscere tur veniale sit quia ignoranter factum est. Deuz enim occidere nullus homo vnq̄ scienter saltē velle posset. Et ideo qui occiderunt illum ignorāter: non in illud infinitum peccatuz cui nulla alia peccata comparari possunt proruerunt. Nam si considerauimus eius imaginem ad videndum q̄ bona esset vita illa sm hoc quod ignoranter factum est. sed qꝛ scienter fieret quod nec vnq̄ fecit aliqs. nec facere potuit.

Contra.

Responsio Anselmus

Consequenter que ·S·ij·

Utrū meruit nobis remissionem pene eterne. Arg. primum

ritur qualiter meruit remissionem pene eterne p passionem ¶ Ad quod sic Anselmus in primo libro. Cur deus homo. dicit. Oportet in satisfactiōe plus reddere q̄ sit ablatum. Si ergo mors xpi est satisfactoria pro pena eterna quia hec iusta est redemptio. pena autem eterna est ablatio vite eterne. ergo mors xpi erit maius q̄ sit vita eterna. secūdū hoc ergo obijcitur sic. Dignior est vita qua anima viuit deo q̄ vita qua viuit in carne. Dignior etiam est vita gratie q̄ vita nature. ergo mors que priuat vitam in carne vel vitam nature nō erit cōpensabilis pro morte: que priuat vitam in deo. siue gratie. sed talis fuit mors christi: talis ex alia parte fuit mors culpe vel reatus pene eterne.

Secundum

relinquitur ergo ꝙ non fuit satisfactoria pro pena eterna. ¶ Item coniunctio anime ad deum est cõiunctio ad vitam que eam perficit. Cõiunctio anime ad carnem ponit vitam qua anima efficit. maior autem est delectatio in sua perfectione ꝙ in illo cuius est perfectio. ergo oppositũ erit maior pena. Maior ergo pena erit mors culpe ꝙ possit eẽ mors christi in separatiõe anime a corpore. ¶ Itẽ tanta potest esse delectatio anime cum deo ꝙ facit appetere separationem anime a corpore: sicut patet in Paulo Philip. j. ergo incõparabiliter maior pena est separatio anime a deo ꝙ sepatio anime a corpore. ¶ Item maior est pena q̃ aufert pacem anime in se ꝙ que aufert pacez anime ad corpus. Si ergo per mortem culpe perdet pacem ĩ se. per mortem corporalem pacem ad carnẽ. ergo primum.

Contra.

¶ Contra vita christi qua viuebat in carne erat vita dei: sed nulla vita qua viuat creatura est maior vita dei. relinquitur ergo ꝙ dare hanc vitã erit maius ꝙ fuerit ablatio vite eterne.

Anselmus

¶ Itẽ Anselmus. ij. cur deus homo. Putas ne tantũ bonuz tam amabile quantum fuit vita christi posse sufficere ad soluendum quod debetur pro peccatis totius mundi. immo plus potest in infinitum. relinquitur ergo ꝙ datio huius vite preualet omnibus hoim peccatis. ergo et acceptio mortis. ¶ Nõ concedendum est.

Rñsio et solu. ad obiecta.

¶ Ad obiecta vero dicendum ꝙ in satisfactione non solum pensandum est quantuz soluatur. sed a quãto, et ex quãto soluatur. Si ergo vita christi qua viuebat in carne per animam vnitam diuinitati consideretur: maius est vita christi ratione anime vnite diuinitati ꝙ aliqua vita creature. Si vero consideretur absolute maius est vita qua anima viuit deo. et pena maxima est mors siue separatio ab illa vita. non tamen sentitur. vt maxima nisi in statu separationis a corpore in quo statu anima nata est ad fruendum illa vita. Preterea si considerek a quanto fuerit satisfactio p mortalitatez christi: quia ab ipso dei filio qui est verus deus inuenietur super omnem estimationem pene satisfactum fuisse. Unde Roma. viij. Qui filio suo vnigenito non pepercit. sed pro nobis omnibꝰ tradidit illum. quomodo non nobis omnia donauit idest condonauit et remisit. Preterea si cõsideretur ex quanto. idest ex quanta caritate mortem subierit: qr fuit caritas immensa inuenietur super omnem modum estimatiõis satisfactio. Predicte igitur rationes procedũt facta comparatiõe mortis culpe seu pene eterne ad mortez hominis puri.

Cõsequẽter queri §. iij

Utrũ meruit nobis remissionem pene temporalis.

tur qualiter ex merito passionis sit remissio pene temporalis. ¶ Ad quod sic obijcitur Tren. j. o vos omnes qui transitis per viam attẽdite et videte si est dolor sicut dolor meus. Ergo dolor christi excessit omnes dolores. ¶ Item Psal. Omnes fluctus tuos induxisti super me. glo. idest omnes passiões ¶ Item augu. in libro de ciui. dei. Dolor adempti boni est testimonium nature bone. Si ergo ĩ christo fuit optima natura et complexio et bonum ademptum maximum. ergo suus dolor maximus

Contra obij

¶ Contra quanto aliquid magis voluntarium tãto minus est penale. Sed passio et mors christi maxime fuit voluntaria inter omnium passiones. ergo minus penalis. ¶ Item passio xpi erat coniuncta maxime delectationi que erat in anima christi quantum ad superiorem partem. ergo plus habet de consolatione ꝙ alicuius passio: ergo minus penalis. ¶ Item quantum aliqua passio minus habet de causa. s. merito patiẽdi. minus est penalis maxime viri perfecti. sed talis fuit passio xpi

Responsio

¶ Responsio magis penale dicitur vel quod magis est contra naturam patientis: et hoc modo passio christi fuit maxime penalis vel qđ magis habet de causa vel minus de consolatione. et hoc mõ non fuit maxime penalis: vel quod magis est contra voluntatem patientis: et hoc dupliciter vel cõtra voluntatẽ naturalem. vel sensualitatis: et hoc modo maxime fuit penalis: vel contra voluntatẽ rationis: et sic non maxime penalis: et per hoc soluuntur obiecta.

Cõsequẽter queri §. iiij

Querik quomodo nrã mortẽ destruxit

tur quomodo nostram mortem moriendo destruxit. hoc enim dicunt autoritates. ¶ Cõtra destruxit mortem: ergo temporalem vel eternam. temporalem non. qr ita morimur vt prius. eternam nõ qr presciti ad mortem ita damnantur sicut prius. ergo non destruxit mortem temporalem vel eternã.

Responsio

¶ Responsio dicendum ꝙ destruxit mortem per causam. Mors enim eius est causa. scilicet meritoria destructionis future mortis in gloriosa resurrectione. Mortem etiam eternam destruxit in suis qr fecit vt eam non incurrerent: sed et dominiũ mortis temporalis destruxit in pluribus. Ita enim dominabatur mors prius ꝙ timore mortis retro abibant. sed post factum est vt non timeretur: sed gratanter currerent ad mortem quod in martyribus claruit.

Questio. xvij. de dominica passione.

Onsequẽtia ĩquisitio inquirit vt agamus de veneranda et super omnia recogitanda dominica passione: cuius inquisitionis partes erunt sex

Prima inquiretur de veritate passionis.
Secunda de generalitate passionis.
Tertia de necessitate passionis
Quarta de conuenientia passionis.
Quinta de quantitate passionis.
Sexta de causalitate et effectu passionis questiõe sequenti.

Membrum primum.

De veritate passionis

p Rimo de veritate passionis querũtur duo. Primo de potentia passionis. Secundo de actu et sensu passionis

Articulus primus.

Queritur de potẽtia passionis

a D primum arguitur sic. Prestãtior est natura agens patiente. Si ergo nulla natura est prestantior natura christi. ergo non potest pati ab aliquo. maior patet per augu. super Geñ. xij. dicentem. Omni modo prestantior est natura agens natura patiente. ¶ Item corpus nostrum alteriꝰ est nature ꝙ corpus christi: qr infirme nature est corpus nostrum. corpus vero christi est potestatiue nature. vt scilicet feratur vndis et sistat in liquidis: et stricta trãscurrat. Si ergo corpus xpi habet potestatem nature huiusmodi. ergo corpus xpi non habebit infirmitatem nature nostre. ergo non habebit doloris nostri naturam. ¶ Item corpus xpi est conceptuz de spiritusctõ: et a principio celesti. et non a principio nature. sicut natura corporis nostri. Ex quo relinquitur ꝙ non habet naturam ad dolendum sicut corpus nostrum. ¶ Item non potest fieri vt timor significetur in verbis euangelij quibus dicik transeat a

transeat a me calix iste. et c. cum fiducia teneatur in factis. Cum ergo fiduciam habuerit in factis. sicut patet mathe. xvj. vbi dicit petro. Scandalum mihi es vade retro me et c. cũ prediceret passionem videtur ꝙ non timuerit passionẽ. ¶ Preterea quomõ timuit qui armatis obuius pdijt. Relinquik ergo ꝙ nõ fuit timor in mente: et ita nec dolor. ¶ Itẽ nõ est infirmitas in corpe ad cuiꝰ occursum cõsternata psequẽtiũ agmina supinatis corporibus concidũt. Sed tale fuit corpꝰ xpi sicut habek ioh. xviij. ergo relinqnik ꝙ nõ fuit infirmitas in corpore xpi cuiꝰ erat tãta virtus. ¶ Itẽ res que est sanatiua et ablatiua doloris dominak sup dolorem: sed talis fuit manus xpi et corpus: relinquik ergo ꝙ nec manꝰ nec corpꝰ xpi habuit doloris infirmitatẽ. ¶ Itẽ obijcik per cõparationẽ ad statũ ade dicebak eñ adã immortalis qr poterat nõ mori si eñ vellet nõ esset mortalis ergo similiter cuz christus nõ paterek nisi vellet. non dz dici passibilis. ¶ Itẽ est gratia q̃ cõpatik secũ peccatũ. s. veniale et est amplior gratia que non cõpatitur pctm̃. tñ cõpatitur penã peccati: sicut fuit de gratia beate virginis. Et est alia gratia que neutrũ istorũ secũ patik: sicut gratia fruitionis ergo cuz xps hanc habuitꝰ nõ debet dici passibilis.

Ad oppositũ

¶ Ad oppositũ augu. de ciui. dei. Est aliqua natura beata et imortalis. et est alia misera et mortalis ei opposita et est media que est misera et immortalis. sed illud medium est mediũ diuidens. qr nõ ponit nos in idez sed in diuersum. qr separat nos a deo. Ideo introducit vnum mediatorẽ iesum. qui habet beatitudinem et mortalitatem ergo est passibilis

Articulus secundus

Q. de actu et sẽsu passiõis Hylarius.

Onsequẽter querik de sensu passiõis ponit eñ hyl. x. de trinitate et introducit similitudinẽ celi pforantis aera. Et cũ in aere sit passio nullꝰ et ñ est ibi sensus passionis. xv. di. iij. li. senten. Si ergo sikr caro xpi patiebatur: in carne xpi non fuit sensus passionis ¶ Item ex hoc expresse dicit. dicens virtus corporis sine sensu pene vim pene deseuientis excepit.

obijcik de grã fruitionis.

¶ Item idem Hylarius. x. de trini. Tu vero q̃ sensu rationis intelligis dominum Iesum ad quid festinat timere et consternantem fortes infirmitate trepidare: et vulnera non permittentez dolere. vulneratum. et cõtumelia crucis dehonestari. cui crux consensus ad deum est et reditus ad regnum. ex q̃bus verbis videtur Hylar. dicere expresse in xpo non fuisse passionis sensus.

Dyoni.

¶ Itez Diony. ad Io. euangelistam. Absit vt ego ita insaniam vt credaz vos aliquid pati: sed et corporis passiones soluz ßm iudicare ipsas sentire credo. Si ergo non est discipulus super magistrum: si apostoli non patiebantur. ergo nec xps.

Q. de sẽsu. p. Aliud argu.

¶ Item Hylarius. virtus corporis sine sensu pene: vim pene deseuiẽtis excepit. ergo non habuit sensum pene. ¶ Item erat summa delectatio in ipso qua maior excogitari nõ potest qr comprehensor erat: ergo secum non patiebatur passiõis sensum.

Contra.

Contra Esa. liij. Vere languores nostros ipse tulit et c. Et math. xxvj. Tristis est anima mea et c.

Deorña.

¶ Item Esa. liij. Uidimus eum virum dolorum et scientem infirmitatem. ¶ Item querik de differentia passiõis in xpo et in nobis. Sic passus est Ioannes ante porta m latinam et tres pueri Danie. iij. et isti sine sensu pene. et sic non est passus xps.

Rñsio magi.

¶ Circa solutionem huius questionis nota solutionem magistri in. iij. lib. senten. xv. dis. vbi dicitur. Audisti lector et c. et est summa responsionis vt intelligantur verba Hylarij quibus dicit dolorem passionis in xpm non incidisse et huiusmodi. qr in se non habuit causam seu meritum doloris. s. originale peccatum. siue qr in eo non habuit dominiũ passio siue dolor. seu qr in eo nõ fuit necessitas dolendi siue timendi. In verbis ergo hyl. nõ excluditur veritas passionis a xpo: sed excludik cã dominium et necessitas patiendi Uñ magister ostẽdit per eundẽ hyl. verã tristiciã et passionẽ fuisse. vbi dicit tristicia aũt et c. vna est autoritas hyl. i li. de tri. in qua dicit ꝙ tristicia fuit in christo. sed tamen causa tristicie eius fuit defectus apostolorum et hoc est quod dicitur ibi interrogo quid sit tristem esse et c.

Hylarius

Itẽ hyl. in li. de synodis. dicit ꝙ genera passionũ infirmitatẽ carnis vel carnẽ affecerint. nõ tamẽ diuinitatẽ verbi. et hoc dr ibi: cũ hec passionũ genera et c.

Opinio aliorũ

¶ Alij dicũt ꝙ cũ in xpo sint due nature in vna psona illa. que dicit hyl. ibi intelligunk de psona put ẽ diuina natura: ßm quã nõ habuit passibilitatez nec naturã doloris: rõne enim vnionis personalis qđ dicitur de filio dei: dicitur de filio hois: Unde illud qđ dicit de impassibilitate q̃tum ad hominẽ: hoc dicitur ratione persone: nõ ratione humane nature. Et hoc patz per verbũ hyl. in li. de synodis. verbũ caro factũ est pati potuit: sz passibile eẽ nõ potuit. qr passibilitas nature ifirme signatio ẽ. et ẽ rõ dicti. qr actꝰ ptinet ad psonã sz passibilitas ptinet ad naturã. Iõ psone filij cõuenit pati pper assumptã naturã nõ tñ cõuenit ꝙ sit passibilis. Et ßm hoc exponunt verba hyl. Secundũ ergo hanc opinionẽ dõm. ꝙ aliqd fuit passibile in xpo simpliciter scz corpus aliquid vero impassibile simpliciter: tamẽ ßm quid passibile sicut anima.

Damascenꝰ

sicut dicit ioh. damas. Anima impassibilis existens. corpore inciso. ipsa nõ incisa cõdolet et compatitur. Aliquid vero simpliciter impassibile et compassibile sicut diuinitas prout dicit Iohan. dama. ꝙ diuinitas impassibilis ens nõ est compassa corpori sicut sole suplucente in ligno si securis incidat lignum. incisibilis et impassibilis remanet sol: sic persona vere erit impassibilis: et cõpati dicitur ratione humane nature: sed ꝙ verba Hylarij non intelligantur de persona: sed de ipsa humana natura. expresse habetur in littera vbi expresse dicit Hylarius. habuit sane illđ domini corpus doloris nostri naturam si corpus nostrum id nature habet vt calcet vndas. Item quam infirmitatem dominatam huius corporis credis: cuiꝰ tãtam habuit natura virtutem.

Alia opinio

¶ Preterea dixerũt alij assignantes differentiam inter potentiam patiendi et passibilitatem. Nam potentia patiẽdi dicit solum potentiam materialem. Passibilitas vero dicit preter illam potentiam aptitudinem que est necessitas ad patiendum ßm quem modum dicitur ꝙ materia prima non est mobilis ßm se sursum vel deorsum: sed tñ est in ea potentia ad motũ sed prout est ei coniũcta grauitas dicitur mobilis qr habet aptitudinem ad hoc vt moueatur deorsuz ßm hunc modum volunt dicere de natura humana xpi ꝙ habuit naturam ad patiendum: non tamen est passibilis qr non habuit necessitatem ad patiendum. Et hec volunt sensisse Hylarium qui dicit in libro de synodis ꝙ xps pati potuit: sed passibilis esse non potuit: qr in natura humana xpi nõ fuit principium materiale disponẽs necessario ad patiendum. quod quidem est lex concupiscentie siue fomitis traducta sicut in nobis. Sz principiuz patiendi fuit extra naturam suam. scilicet in causa efficiente: scilicet in voluntate eius qia nisi ipse voluisset non potuisset pati: nec vulnerari: nec ledi Et hoc modo exponunt verba Hylarij ꝙ non ha

buit naturam ad dolendum.idest legē nature seu meritum ſm quam est necessitas ad patiendū. Similiter exponunt non habuisse sensum pene quia non fuit dissensus voluntatis:⁊ ideo dicitur dolor non fuisse in sensu:quia non fuit in sensu voluntatis displicentia. ¶ Ad illud vero quod dicitur non timuisse non doluisse.dicūt ꝙ hoc dicitur qꝛ non fuerunt in eo passiones huiusmodi.sicut in nobis prout diffiniuntur a philosopho per motuꝫ in uoluntarium.ſm hoc ergo soluunt omnia.

Contra. ¶ Sꝫ contra hoc obijcitur.viij.Hebre.super illud.Si ergo esset super terram non esset sacerdos ⁊c.glosa. quid tam congruenter offerretur pro hominibus q̄ humana caro.⁊ quid tam aptum immolationi q̄ caro mortalis:⁊ sequitur de sacrificio quod obtulit xp̄s in passione de quo hoc est intelligenduꝫ Unde ibi dicitur vnus ipse erat qui offerebat ⁊ qd̄ offerebat. Ex quo relinquitur ꝙ caro xp̄i nō soluꝫ habuit potentiam ad immolationem ⁊ passioneꝫ sed etiam dispositionem ⁊ aptitudineꝫ. ¶ Itē boetius in libro de duabus naturis ⁊ vna persona xp̄i distinguit tres status hominis.statum innocentie.statum miserie.statum beatitudinis:⁊ dicit ꝙ a statu innocentie accepit xp̄s corpus animale indigens alimento sicut adam habuit. A statu miserie accepit corpus mortale. Unde dicit mortale corpus assumpsit vt mortem a genere humano fugaret. A statu vero beatitudinis accepit peccādi impossibilitatem. Si ergo est corpus mortale et non est cum potētia siue aptitudine:relinquitur quod corpus xp̄i habuit aptitudinem ad moriendum et patiendum.

Rñsio ſm augustinum ¶ Responsio ſm beatum Augus. voluntate tristiciam suscepit veram quo modo carnē Et sicut dicit beatus Hylarius.x.de trinitate.homo ille de celo est habens ad patiendum corpus ⁊ passus est.sed natura non habens ad dolendum. Item Hylarius.quam infirmitatem dominatam huius corporis credis.cuius tantam habuit natura virtutem. Iteꝫ Hylarius. Licet forma corporis nostri esset in xp̄o.non tamen vitiose infirmitatis nostre forma erat in corpore.ſm ergo beatum Augu.patet ꝙ fuit passio in xp̄o sed subiecta voluntati. Unde dicit voluntate tristiciam suscepit veraꝫ. quo modo voluntate carnem veram. Scd̄m vero beatum Hylarium non fuit passio in xp̄o per necessitatem.⁊ ideo dicit naturam non habēs ad dolendum.nec per dominationem vt passio dominaretur sue voluntati:propter quod dicit nō infirmitatem dominatam huius corporis:nec per vitium siue peccati obnoxietatem:propter quod dicit nō vitiose infirmitatis nostre erat forma in xp̄i corpore.

Rñsio ſꝫ mētem propriaꝫ Dicendum ergo ſm hunc modum ad determinationem verborum beati Hylarij.⁊ precedētiuꝫ sanctorum ꝙ in xp̄o aliter fuit potentia patiendi q̄ sit in nobis in statu miserie.⁊ q̄ fuerit in adam in statu innocentie. In nobis eñ est potentia cuꝫ necessitate patiendi ⁊ voluntate non patiēdi : nec potentem prohibere passionem. In adam fuit potentia in statu innocentie sine aliqua necessitate: ⁊ dispositione ad patiendum.⁊ volūtate ad patiēdum.nec potente prohibere passionem si esset. In domino vero Iesu fuit potentia ad patiendum.nō tamen indisposita.vt in adam:nec cum necessitate ad patiendum.vt in nobis:sed cum dispositiōe ad patiendum:⁊ cum voluntate potente prohibere passionem. Dicendum igitur ꝙ cum sit potentia actiua ⁊ passiua. Potentia actiua in nobis est solum subiecta voluntati.potentia passiua nō.sed sequitur conditionem nature. In domino vero Iesu potentia passiua sicut potentia actiua fuit subiecta voluntati vt esset domina sui actus ⁊ sue passionis.vt sicut voluntas nostra habet dominium sui actus potens prohibere eū:vel educere:ita xp̄i voluntas dominium habuit ⁊ potens fuit prohibere passioneꝫ a potentia patiendi assumpta:vel ipsam educere in actum patiendi. Et ideo qꝛ passio in effectu in xp̄o dependebat a voluntate q̄uis esset potētia disposita pati in carne. Propterea dicit Hylarius ꝙ non habet naturā doloris:nec excipit sensum pene necessario.nec timet:nec dolet: vel sentit vulnus per naturam.tamen dicit eū vere passum ⁊ habere corpus ad patiendum:nec infirmitatem dominatam suo corpori:nec vitiose infirmitatis formam habuisse. Dicendū ergo quod adam ad hoc qd̄ esset impassibilis erat ex virtute diuine protectionis ſm Hugo.in lib.de sacramētis non ex sua natura. Item in nobis est passibilitas cum necessitate ad patiendum.sed in xp̄o erat dispositio ad passibilitatem.tamē potens erat ꝓhibere omnes passiones.et hoc habebat amplius q̄ adam. Nos vero habemus dominium actionū nostrarum.non passionum ſm Damascenuꝫ.xp̄s autem habuit vtrunq; dominium.⁊ hoc vult Hylarius in autoritate predicta.

Ad id quod de gratia fruitionis obijcitur ¶ Ad illud quod q̄ritur de gratia fruitionis ꝙ deberet ꝓhibere oēm passionem ⁊ sensum passionis. Dicendum ꝙ gratia in christo cōsideratur dupliciter.vel ſm se.⁊ sic habebat summam delectationem. Vel vt ordinatur ad redemptionem:⁊ sic exigebatur quod habetur ⁊ passibilitatem:quia exigebat penam.

Ad aliud. ¶ Ad aliud quod obijcitur ꝙ habebat summam delectationē et voluntatem ad patiendum.⁊ ideo impassibilis dicendum ſm Augustinum de anima et spiritu Anima dupliciter consideratur vt anima:⁊ sic habet relationem ad mēbra que viuificat.et hoc modo patiebatur:vel consideratur vt spiritus.et sic fruebatur.

Ad auto.dio. ¶ Ad aliud quod obijcitur per autoritateꝫ Dionysij ad Iohan.euangelistam.dicendum ꝙ intelligitur de passione perturbante rationem:⁊ nō de propassione.

Ad id de sensu passionis ¶ Ad illud quod queritur de sensu passionis qꝛ videtur dicere Hylarius ꝙ nō habuit sensum passiōis.dicendum ꝙ sicut distinguitur passio ⁊ propassio.ita debet distingui sentire ⁊ prosentire.vt sentire dicatur de sensu perturbante rationem.prosentire de sensu qui est solummodo in sensualitate.

Ad id de differentia ¶ Ad aliud quod queritur de differentia passionum in nobis ⁊ in xp̄o.dicendum qd̄ in nobis est necessitas ad patiendum.in ipso vero solummodo dispositio absq; vlla necessitate. Iteꝫ nos patimur velimus nolimus.ipse autem dominium habuit sue passionis vt dictum est. Iteꝫ nos passibilitatem habemus per causam:qꝛ per peccatum seu ex peccato.ipse autem passibilitatem habuit.non per causam vel necessitatem aliquam.sꝫ sola voluntate assumpta.

Membrum secundum.

De generalitate passionis christi Consequenter queritur de generalitate passionis christi. Et queruntur duo Primo de generalitate passibilium Secundo de generalitate passionis.

Articulus primus.

De generalitate passibilium Circa primum queritur primo vtruꝫ pateretur ſm sensualitatē. Secundo vtrū scd̄m rationem.et si hoc.si scd̄m superiorem et inferiorem. Tertio vtrum pateretur ſm omnem voluntatem. Quarto vtrum ꝑ ateretur anima xp̄i scd̄m qd̄ anima ⁊ secūdum quod spiritus.

Ad primum

Utrū xp̄s pateretur ſꝫ sensualitatem.

Ad primum .§.i.

Hylarius. sic obijcitur Hylarius in lib.de trini.x. Hominibus sunt naturalia per aīe ad gloriaꝫ ardentis calorem.vt passiones suas nesciant:⁊ vulnera ignorent:⁊ mortem non intelligant. Ergo si in aliquibus feruor fidei absorbet passionem multo fortius gratia in xp̄o absorbuit oēm passionem. Unde hylarius ibidem. Dn̄s glorie Iesus xp̄s cuius fimbria virtus est cuius spūs ⁊ sermo natura corporis est.dū ⁊ mancus iam non mancus manus iubet extēdere:⁊ cecus natus natiuitatis vitia nō sentit.⁊ trūcus aure non truncus est.in ea infirmitate corporis deputabitur in qua gloriosos ac beatos viros fidei sue spiritu non relinquit. ¶ Item si dicat qd̄ intelligitur de sensu rationis non carnis. ¶ Contra Hyla.ꝙ pati animus glorie cupiditate contēdit:id se pati corpus aīa vegetante non sentiat. ergo si corpus nō hꝫ sensum qñ animus ꝓpter amorem glorie vult pati:relinquitur ꝙ nec in xp̄o:cuꝫ maxime fuerit amator glorie. ¶ Si dicatur ꝙ nō sentire dicitur qꝛ non reputat tñ est ibi sensus passionis verus.

Secundum ¶ Contra Hyla.xj.de trini.non vis impie heretice vt transeūte palmas clauo xp̄s nō doluerit. Interrogo cur pueri ignem nō timuerūt nec doluerunt.aut quid in eoruꝫ natura fuit vt naturam ignis excederet:Si ergo bona est comparatio quam ponit:videtur ꝙ xp̄s clauum non senserit.

Responsio ¶ Responsio dicendum ꝙ Hyla.non vult remouere verum sensum passionis:sed erroreꝫ arrij. Unde dicit volunt pleriq; eoꝝ ex passionis metu ⁊ ex infirmitate patiendi non in natura eū impassibilis dei fuisse.vt qui timuit ⁊ doluit non fuerit in ea securitate potestatis que non timet:vel in ea spiritus incorruptione que non dolet. Sic ergo dicebat Arrius ipsum non esse deum si passus eēt vere. Dicendum ergo qd̄ passio xp̄i fuit ſm sensuꝫ et in parte sensibili. Tamen ſm Hylar.hec est differentia ⁊ ſm Damas. Assignat autem Hyl.x.de trinitate differentiā in passione xp̄i ⁊ nostra. Est eñ pati ex infirmitate:⁊ est pati ex potestate. Qui patitur ⁊ non potest prohibere passionem patitur ex infirmitate. Qui autē potest prohibere patitur ex

Damascenus. virtute. Unde dicit Damas. Passus est vnigenitus deus oīm incurrentes in se passionum nostrarum infirmitates:sed passus virtute sue nature: sicut ⁊ virtute sue nature natus est. Nostrum auteꝫ pati est ex infirmitate.

Ad autoritatem Hylarij ¶ Ad autoritatem Hyla.dicendum ꝙ vult ostendere excellentiaꝫ nature diuine ⁊ etiam humane. Unde cū obijcitur qd̄ martyres non sentiunt passiones.dicendū ꝙ hoc est qꝛ non reputantur propter amorem glore.immo superferuntur passionibus.

Ad secunduꝫ. ¶ Ad aliud quod obijcitur d̄ pueris in ignem positis. Dañ.iij. dicendum ꝙ nō vult excludere sensum passionum.sed ostēdere excellentiam nature. Natura eñ dicitur natura patiendi ex corruptione humane conditiōis ex adaꝫ que non fuit in xp̄o:⁊ in nobis est passibilitas contracta ex necessitate.in xp̄o aūt solūmodo assumpta.⁊ hoc intendit ostendere. Unde dicit habens nostri doloris corpus.sed naturam non habēs ad dolendum. Unde Hyla.x.de trini.dicit. Cum lege hominum natus sit:non tamen lege hominū conceptus est habens in se constitutionē humane cōditionis in partu:⁊ ipse extra constitutionem humane cōditionis in origine. Patet ergo quod vult ostendere excellentiam humane nature in xp̄o.

Utruꝫ christus passus sit ſm rationem superiorem ⁊ inferiorem.

Consequenter que .§.ij.

ritur vtrum passio sit in xp̄o ſm rōnem inferioreꝫ ⁊ superiorem.

Arg. primum ¶ Ad quod sic obijcitur. Adam peccauit ſm partē superiorem ⁊ inferiorem:⁊ etiā punitus est.ergo ⁊ xp̄s debuit satisfacere ſm vtranq; ¶ Si dicatur ꝙ dupliciter est considerare superiorem partem rōnis:vt est natura:vel vt est ratio.si consideretur vt est ratio sic non fuit in xp̄o passio. sed prout consideratur vt natura. ¶ Contra in libe.arb.cum peccat est ratio vt ratio. Peccatū autem est in libe.arb.cum non eligit eligēda.ergo pena dꝫ esse in ratione vt est rō non solum vt est natura. ¶ Si dicatur ratio vt ratio dupliciter consideratur.vt ad suū superius ordinatur.⁊ sic nullam habebat passionem nec culpā. Si consideretur vt cōparatur ad suuꝫ inferius.s.ad suas vires:sic habuit passioneꝫ ⁊ culpam superior ratio in adam ¶ Contra. Marci.xiiij. Tristis est aīa mea ⁊c.hiero. Patitur anima xp̄i ne credat irrationalis:sed magis dicitur rōnalis ſm ꝙ conuertitur ad suum superius hoc est ſm superiorem portionem.relinquitur ergo ꝙ in illa fuit passio.

Secundum ¶ Itē ibideꝫ ambro. Remota delectatione deitatis tedio humane calamitatis afficitur.ex hoc videtur qd̄ patiebatur vt verus homo ex quo separata erat delectatio deitati.

Tertium ¶ Item adam peccauit ex comprehensione deitatis ⁊ ſm superiorem parteꝫ:⁊ ita ſm ꝙ ratio conuertitur ad suum superius fuit in adaꝫ culpa.ergo in ipso ſm hoc debuit esse pena seu passio

Contra. ¶ Contra xp̄s fuit cōprehensor.ergo summā habuit delectationeꝫ ex illa parte.ergo xp̄s nihil patiebatur ſm rōnem conuersam ad superius suum

Rñsio ⁊ so. ad primum. ¶ Responsio dicendū sine preiudicio ꝙ est considerare rationem dupliciter ſm ꝙ dicit aug.ꝙ ratio diuidit se in duo:in superiorem ⁊ inferioreꝫ ſm duplicem comparationeꝫ. ¶ Itē ratio pōt dupliciter considerari:vel vt ratio:vel vt natura.ſm qd̄ consideratur vt natura appetit vnionem cum suo corpore:⁊ refugit separationem.dicendum ergo ꝙ in xp̄o fuit passio in ratione ſm ꝙ ratio ⁊ ſm ꝙ natura. Unde Hie.xxvj. Mathei. Tristis est anima mea ⁊c.contristatur propter scandalum apostolorum:⁊ hoc intelligendum est de inferiori ratione. Scandalum vero non est soluꝫ in rōne.vt natura. seu motus scandali quem habebat vt dicit Hyla. sed in ratiōe vt ratio. In superiori vero parte fuit passio vt est natura.non vt est rō. Quod ergo obijcitur per Hiero. Patitur aīa xp̄i ne putetur esse irrationalis.dicendū ꝙ ipse loquitur contra hereticos qui dicebant ipsum solum habere deitatem cum corpore sine anima. Unde ostendit eū habuisse rōnē.

Ad secunduꝫ. ¶ Ad aliud qd̄ obijcit ꝙ remota delectatione deitatis tedio humane calamitatis afficitur. dicendum ꝙ xp̄s ante passionem gaudebat in superiori parte ratiōis. Et ex hoc erat influētia ipsis viribus inferioribus a quibus remota est consolationis influentia in passione. Unde ſm hoc intelligenda est autoritas Ambr.super illud. Deus meus deus meus vt quid ⁊c. Clamat homo deitatis separatione moriturus. Sed constat ꝙ non intelligit de separatione vnionis.sed de separatione consolationis influentis super inferiores vires q̄ etiam spirituales viri bene sentiunt dicentes ſm Psal. Omnia ossa mea dicent.domine quis silis tibi ⁊c.

Ad tertium. ¶ Ad illud quod obijcitur ꝙ adam ex comprehēsione deitatis peccauit.dicendum ꝙ comprehensio deitatis est dupliciter.vna ſm auersionē scd̄m quod ei proponitur bonum commutabile. et alia ſm comprehensionem que ei adheret spreto omni commutabili:⁊ ſm hoc erat comprehensio in anima xp̄i.ſm hanc autem comprehensionem nullo modo committitur peccatum:sed ſm primaꝫ. vñ illa comprehēsio nō concludit ꝙ xp̄s debuit dolere ſm illam partem qua comprehendit.

Utrū xp̄s pateretur scōm omnem volūtatem

Consequenter que .§.iij.

ritur vtrum pateretur xp̄s ſm omnem voluntatē. ¶ Ad quod sic. Passio fit in xp̄o ſm ꝙ culpa fuit in adam. Sed culpa fuit in adam ſm voluntatem sensualitatis ⁊ rōnis. ergo ⁊ pena vel passio in xp̄o

Contra.

¶ Contra est pena damnatoria in inferno. Purgatoria in purgatorio. Satisfactoria in p̄senti. In pena damnatoria est pena sine voluntate. In pena purgatoria cum voluntate. In pena satisfactoria ex voluntate. Sed vbi est voluntas ibi est gaudium de satisfactione pro culpa. ergo gaudet volūtas de passione: ergo in xp̄o non fuit passio voluntatis rationis qua gaudebat de satisfactione.

¶ Item martyres gaudent de passionibus. qꝛ ibi adest quod volunt. Latrones cruciantur qꝛ ibi est quod displicet. sed vbi est quod vult aliquis nō est tristicia. ergo nec xp̄s habuit passionem rationis.

¶ Item ex eadem parte non potest esse volitum ⁊ inuolitum. placitum ⁊ non placitum. gaudiū ⁊ tristicia. ergo si in parte rationis superioris erat gaudium: ſm illam non inerat tristicia. ¶ Itē Arrius posuit ꝙ passio fuit in xp̄o ſm omnē naturam xp̄i sed queritur si ponamus sicut arrius si ponerem⁹ passionem magis meritoriam q̄ nunc. ⁊ videt̄ qꝺ sic qꝛ maiorem poneremus passionē. ⁊ ita magis meritū ⁊ magis meritoriam. Sed ad hoc dici posset ꝙ non dicit̄ magis meritoria passio qꝛ maior. sed qꝛ ex maiori caritate.

Responsio Damascen⁹.

¶ Responsio ſm Dam̄. Voluntas est rationis ⁊ liberi appetitus. Voluntas non est proprie ex parte sensualitatis: sed soluꝫ ex parte rationis qꝛ est appetitus rationis: sꝫ appetitus duplex. ideo voluntas duplex. appetitus rationalis ⁊ naturalis: sicut rōnalis volūtas est duplex. est naturalis respondens appetitui naturali rationis ⁊ deliberatiua que respondet appetitui rationali. vtraqꝫ autē voluntas idem est ſm rem. sed differens ſm rationem. In naturali ergo volūtate fuit passio: sed non in deliberatiua. Naturalis aūt voluntas est per cōparationem ad suū corpus. ⁊ dolet de contrario. i. de separatiōe. ideo passio fuit in volūtate rationali. Deliberatiua est ſm quam contulit vtilitatem passionis: et ſm hāc nō fuit passio. ſm hoc r̄ndendum est ad oīa obiecta. Et ſm hanc distinctionem distinguendum est cū obijcitur ꝙ habuit gaudium summum ⁊c.

Utruꝫ in xp̄o fuit voluntas absoluta vel cōditionalis.

Consequenter que .§.iiij.

ritur vtrum passio fuerit ſm voluntatem absolutam vel conditionalem. ¶ Ad quod sic obijcitur. Omne illud quod appetitur: appetitur voluntate conditionali. sed xp̄s appetebat pati non voluntate absoluta: sed conditionali. scꝫ pro redemptione ergo ⁊c.

Contra.

¶ Contra vbicunqꝫ est appetitus volūtatis conditionalis est partim inuoluntariuꝫ. ⁊ partim voluntarium. Et ponit Dam̄. exemplū de illo qui proijcit merces i mari: nec est simpliciter illa voluntas. Si ergo xp̄s passus est voluntate cōditionali: ergo sua passio non fuit simpliciter volūtaria. ergo nec simpliciter laudabilis qꝛ soluꝫ act⁹ voluntarij laudabiles sunt. ¶ Itē si non fuit volūtaria fuit cōpulsio. ⁊ vbi est voluntas cōditiōalis est cōpulsa voluntas: sed in xp̄o non est ponere voluntatem compulsam: ergo nec conditionalem.

Origenes

¶ Item Rom. v. Uix pro iusto quis moritur. Orige. distinguit. Est aliquis qui moritur necessitate ⁊ placet ei: talis moritur pro iusto. Est alius q̄ vult mori ex caritate sicut martyres talis morit̄ pro bono. Queritur ergo differentia istorum: ⁊ si xp̄s passus est ⁊ voluit pati non pro iusto: idest necessitate quod videtur. ergo pro bono mortuus est. idest voluntarie. ergo ⁊ mera voluntate: qꝛ melius semper est ei tribuendum.

Responsio

¶ R̄nsio triplex est voluntas absoluta. Velle absolutum est quo aliquid appetitur non aliqua coactione ex alio. Et est velle absolutum quo aliquid appetitur propter se. sicut volo beatitudinem. Utroqꝫ modo fuit volūtas absoluta i xp̄o: qꝛ a nullo fuit coacta. preterea appetebat aliquid propter se. scilicet beatitudinem membris suis. scilicet tertia. Prima est voluntas absoluta. idest non relata ad aliud. Si ergo accipitur voluntas absoluta primo modo vel secundo. sic xp̄s voluit pati voluntate absoluta. si autem accipitur absoluta. idest voluntas non relata ad aliud. sic non fuit absoluta.

Utruꝫ anima xp̄i pateretur ſm ꝙ anima ⁊ ſm ꝙ spūs.

Consequenter que .§.v.

ritur vtrum anima xp̄i pateretur ſm ꝙ est anima ⁊ ſm ꝙ est spiritus ſm quod dicit aug. Quod anima dupliciter potest considerari ſm suum esse absolutum: ⁊ sic est spiritus: ⁊ ſm comparationeꝫ ad corpus: et sic est anima.

Arguitur

¶ Ad quod arguitur sic. Passio seu satisfactio debet esse ſm quod obligati sumus: sed obligati sumus in anima et scōm qꝺ anima: ⁊ scōm quod spiritus est. ergo ⁊c. ¶ Cōtra in parte anime superiori ponimus gaudium non tristiciam. Unde ratio vt consideratur vt ratio absoluitur a pena: ⁊ est voluntas vt deliberata: ⁊ hoc quia plus abstrahitur q̄ naturalis a corpore. ergo cum anima inquantum spiritus omnino abstrahatur: videtur ꝙ vt sic consideratur nullaten⁹ patiatur.

Responsio

¶ Responsio scōm Augu. spiritus dicitur multipliciter. Aliquando dicitur nomen substantie spiritualis. Aliquando nomen potentie: et hoc dupliciter quia nominat potentiam anime rationalis vt est in esse absoluto non relato ad corpus. vel vt est vnita corpori. Primo modo considerata sic est idem ꝙ ratio considerata vt ratio: ⁊ sic i xp̄o nō fuit passio.

Ad argu.

Quod ergo obijcitur ꝙ natura nostra erat obligata ſm animam ⁊ scōm spirituꝫ ⁊c. dicendum ꝙ non sequitur qꝛ eodem modo posset destrui distinctio que est de ratiōe vt ratio. Et ratio huius est qꝛ voluntariam oportet esse passionē sed ad voluntariam exigitur ꝙ sit in aliqua parte gaudium: ⁊ hoc est in superiori parte rationis. ad meritum enim concurrit volūtas seu passio volūtaria. Item si omnino remoueretur delectatio seu gaudium a superiori parte rationis. tunc summa esset tristicia. ⁊ ita impatientia. ⁊ ita non esset passio: nec voluntaria: nec meritoria: quia ex hoc seq̄retur qꝺ pateretur sine caritate ⁊ amore. qui amor maxime exigitur in opere meritorio. ¶ Iteꝫ si obijcitur illud Marci. Tristis est anima mea vsqꝫ ad mortem. Glo. remota delectatiōe eterne deitatis tedio humane calamitatis afficitur. Ex quo videt̄ ꝙ etiam scōm partem superiorem que est in contemplatiōe diuinitatis fuerit passus. ¶ Ad quod dicendum sicut supra tactū est quod sicut dicitur lux solis remoueri cum non illuminat partem inferiorem: quamuis nunq̄ remoueatur lux ab ipso corpore solis. ita delectatio diuina secūdum rationem dicitur ammoueri cū non radiabat super partem inferiorem in passione. propter quod dicebat deus meus vt quid me dereliquisti ⁊c. vt eo dicat̄ derelictus quo passioni subiectus. Inquantuꝫ ergo per delectationem partis superioris vires inferiores cum delectabantur non dicitur derelictus: sed inquantum dispensatiue subtrahebatur delectatio in passione. dicitur remota delectatiōe eterne deitatis tedio humane calamitatis affici

Articulus

Articulus secundus.

De generalitate passionū

Consequenter queritur de generalitate passionis quantuꝫ ad genera passionuꝫ Et primo queritur vtruꝫ habuit oīa genera passionum corporalium. Secūdo vtrum passus sit omni genere passionum spiritualium esset querendum. Sed hanc questionem habes determinatam supra in inquisitiōe de assumptione humane nature q̄stione de effectib⁹ quos cum natura nostra assumpsit xp̄s

Utrū xp̄s habuit oīa genera passionum corporalium. Argumētum primum

Circa primum .§.i.

ergo obijcitur sic Hyla. x. de tri. Unigenitus deus ad peragendum mortis sue sacramentum cōsummasse omne humanarum genus passionum testatus est cum inclinato capite emisit spiritum. ergo passus est omni genere passionis humane taꝫ corporalis q̄ spiritualis.

Secundū

¶ Item Damasce. Totū hominem ⁊ omnia que hominis sunt assumpsit preter peccatum. Naturales etiaꝫ et indetractabiles passiones quecunqꝫ ex transgressione in humanā deuenere vitam. ergo passus est ſm omne gen⁹ passionum.

Tertium.

¶ Item passio xp̄i fuit satisfactoria ſm oīmodam iusticiaꝫ. Sed omnimoda iusticia exigit ꝙ fiat satisfactio per penam eiusdem generis. ergo si omne genus passionum humanarum debet absolui per passionem xp̄i: passus est ſm omnem passionem.

Quartum

¶ Item omnis habens omnes operationes omnium virium est habens omnes passiōes. Sed xp̄s fuit huiusmodi. ergo ⁊c. ꝙ omnes naturales virium operationes sint passiones: patet per Dama. qui dicit ꝙ ira est operatio seu actio ipsius irascibilis: ⁊ ipsa est passio. Unde patet ꝙ actiones sunt passiones.

Cōtra. p̄muꝫ

¶ Contra omnis passio inquātuꝫ passio est inuoluntaria. Sed nihil inuoluntariuꝫ ponendum est in xp̄o ergo nulla passio ponenda est in xp̄o. ¶ Item passio est motus ab aliquo incedente passo. Sed nullus motus poterat fieri in xp̄o: vel eē cui cederet natura xp̄i: ergo nec aliqua passio. ¶ Item est defectus cognitiue ⁊ affectiue. Sed nullus defect⁹ cognitiue fuit in xp̄o. ergo nec defect⁹ affectiue. Sed huiusmodi defectus est passio. ergo ⁊c.

Secundū

¶ Si dicatur ꝙ non est simile quia debuit tollere penam non ignorantiam: ⁊ ita xp̄s debuit habere passionem non ignorantiam. ¶ Contra. Utraqꝫ debuit tollere xp̄s: et ex parte affectiue ⁊ cognitiue. ergo vtrunqꝫ debuit accipere: sed non accepit defectū ex parte cognitiue. ergo nec ex parte affectiue. ergo nec passionē.

Tertium

¶ Item omnis passio aut est per modum passionis: aut propassiōis: sed non fuit in xp̄o per modum passionis: quia nō fuit ei⁹ rō perturbata. Esa. xlij. Nō erit tristis: nec turbulentus ⁊c. ¶ Item nec per modū propassiōis qꝛ propassio est subitus motus ſm glo. super illud apostoli. Ephe. iiij. Irascimini ⁊ nolite peccare ⁊c. Ira est subitus motus ⁊c. sed nihil subituꝫ fuit in xp̄o. ergo nec passio. ꝙ nihil subitum fuerit in eo. patet. quia nihil passus est quod non preuiderit.

Responsio

¶ Responsio ſm beatum Augus. ⁊ Hyla. est passio culpabilis que nunq̄ fuit in xp̄o. Et est passio penalis duplex. Quedam que derogat dignitati ⁊ quedam que non. prima est sicut dicerem⁹ passionem per modum passionis que turbaret rationeꝫ Similiter ignorantia ſm aug. similiter cōcupiscētia qꝛ hec derogāt dignitati sue. Item ille passiōes que non derogant dignitati sunt dupliciter. Quedam sunt ordinate ad nostram redemptionē. quedam non. Prime sunt sicut infirmitates febres: ⁊ huiusmodi. hec non cooperantur ad nostram redēptionem. Dicendum ei 3o ſm Augu. ꝙ assumpsit omnes passiones non culpabiles: et sue dignitati non derogantes: ⁊ ad nostram redemptionem ordinatas. Et hoc idem Hyla. x. de trinitate.

So. ad p̄muꝫ

¶ Ad hoc autem quod obijcitur per autoritatem Hylarij. dicendum ꝙ veruꝫ est ꝙ assumpsit omne gen⁹ passionum: non tamen omnem speciem. Unde dicit nihil vitiose infirmitatis assumpsit.

Ad secūdū

¶ Ad illō quod obijcitur per autoritatem Dama. dicendum ꝙ ipse determinat quid assumpsit cum dicit naturales ⁊ indetractabiles. Passiones naturales que conueniunt omnibus: nec possunt detrahi ab homine. vt fames: sitis ⁊ huiusmodi. Nota tamen ꝙ peccatum aliquando dicit culpam: vel quod est ordinans ad culpam. vt sic peccatum dicit idem qꝺ culpa: vel quod ordinans est ad peccatum vel pronitateꝫ: vel quod est ex peccato: ⁊ he sunt pene que insunt omnibus vel insunt aliquibus: illas assumpsit que insunt omnibus: ⁊ hoc vult dicere Damascenus.

Ad tertium.

¶ Ad illud quod obijcitur qꝺ debuit pati ſm omnimodam iusticiā ⁊c. dicendum quod non exigitur in satisfactione pati ſm omne genus pene: sed exigitur equiualentia pene ꝙ sit pena equiualens. Item oportet ꝙ sit condignitas in satisfactione. Si autem poneremus omnes passiones in xp̄o iam non seruaretur condignitas: et ita nec satisfactio.

Ad quartum

¶ Ad illud quod obijcitur omnis habēs naturales virium operationes ⁊c. dicēdum quod passio dicitur a pati in quod est informare. vnde cōprehensiones ⁊ affectiones dicuntur passiones in anima. ⁊ de his passiōibus intelligitur autoritas Jo. Damas. Si vero passio dicatur actus seu motus preter naturam. tunc dicitur passio a pati: ⁊ de hac non intelligitur illa propositio.

So. ad p̄muꝫ

¶ Ad primuꝫ quod obijcitur in contrarium. dicendum ꝙ volūtarium ⁊ inuoluntarium dicūtur dupliciter sicut supra distinguitur volūtas vt est natura. vel vt est deliberatiua. ſm deliberationem nihil fuit inuoluntarium in christo. ¶ Item aliquādo fit passio preter voluntatem. Aliquando contra voluntatē cum non potest prohibere quis passionem. Ulterius fuit in christo qui passus est ex voluntate. vn̄ dicit Damascenus. Nihil coactum in christo cōsideratur. sed omnia voluntaria: volens esuriuit: volēs sitiuit ⁊c.

Ad secundūꝫ

¶ Ad aliud quod obijcitur de ignorantia. dicendum ſm Anselmum in libro. cur de⁹ homo debuit assumere illos defect⁹ qui vtiles essent ad redemptionem. Ignorantia autē nihil vtilis est: et ideo non debuit eam assumere: sed cōpassio erat necessaria. ideo assumpsit.

Ad tertiū

¶ Ad aliud qꝺ obijcitur ꝙ nihil subitum in christo ⁊c. dicendum ꝙ subitum dicitur dupliciter quod non est preuisum ratione: et hoc modo nihil fuit subitum i xp̄o Uel subitum dicitur idem ꝙ non preuisuꝫ sensualitate. et sic subitum fuit in xp̄o.

Membrum tertium.

De necessitate passionis.

c Onsequēter queritur de necessitate dominice passionis. Et queruntur tria. Primo de necessitate quātum ad causam inferiorem materialeꝫ vel formalē.
Secundo de necessitate quantum ad causam inferiorem finalem.
Tertio de necessitate quantum ad causaꝫ superiorem efficientem ad nostram redemptionem.

Articulus primus.

De necessitate q̄ntū ad cāz materialē vel formalem.
Argu. j. ptis negatiue

[A]D primuz Aug. Christus assumpsit primitias carnis nostre. Sed primitie carnis nostre sunt caro hominis añ pctm̄ scilicet in statu innocentie. cū ergo in illo statu nō habuerit hō necessitatē ad moriendū sed potētiam tantū: nec caro Christi.

Secundum.

¶ Itē super illud Joh. iij. Qui desursum venit super oēs ē glo. augusti. quia de altitudine humane nature ante peccatum accepit verbum dei naturam humanā Si igitur in illa altitudine non fuit necessitas ad moriendum: relinquitur q̄ nec in carne Christi.

Tertium.

¶ Item necessitas ad moriendū est pena peccati. Sed remota causa vniuersaliter remouet effect⁹. relinquitur igitur cum caro christi fuerit penitus sine peccato quia magis etiā q̄ adam immunis fuit a peccato. in statu innocentie eo q̄ nō potuit peccare: quod potuit adam: ergo nec in carne ei⁹ debuit esse necessitas ad moriendum.

Quartum. Ansel.

¶ Item anselmus q̄ voluntas dei nulla necessitate facit aliquid sed sola potestate. Et voluntas christi fuit voluntas dei. nulla necessitate mortu⁹ est. sed sola potestate.

Quintum.

¶ Item. ij. Cur deus homo Cum queritur vtrum deus et homo potuit seruare vitam suam, vt nunq̄ moreretur. Dubitandū non est quoniam semper habuit potestatem seruandi q̄uis nequiuerit velle seruare vt nunq̄ moreretur. et quoniam hoc a seipso habuit vt scilicet velle non posset: non necessitate sed libera potestate animam suam posuit.

Sextum

¶ Item in eodem. Sicut non debes dicere quia non potuit velle non mori: aut necessitate voluit mori: sic non ē dicenduz quod non potuit non mori: aut necessitate mortuus est.

Septimum.

¶ Item in eodem Omnis necessitas aut est coactio aut prohibitio. que due necessitates cōuertūtur adinuicem contrarie: sicut necesse et impossibile quicquid namq; cogitur esse prohibetur non esse: et quod cogitur non esse: prohibetur esse quemadmodū quod necesse est esse impossibile est non esse: et qd necesse est nō esse: impossibile ē esse et ecōuerso Si ergo in xp̄o non fuit coactio ad mori nec prohibitio ad non mori ergo in xp̄o nō fuit necessitas ad moriendum.

Coutra arg. ptis affirmatiue.

¶ Contra omnis articulus fidei habet necessariam veritatem. Cuz ergo mori xp̄m esset articulus fidei: necessaria erat veritas. ergo non poterat esse falsum ergo necesse erat mori.

Secundum.

¶ Itē ansel. ij. li. Cur deus hō Si mortuus non esset virgo de qua assumptus est munda non fuisset. Quoniā hoc nequaq̄ valuit esse: nisi verā mortem eius credendo: nec ille de illa potuit aliter assumi. quare si non mortuus est ex necessitate postq̄ assumptus est de virgine: potuit de virgine non esse assumptus quod impossibile est.

Tertium.

¶ Itē in eodē qd deus immutabiliter vult nō potest nō esse sed necesse est esse. quapropter si de⁹ voluit: vt homo ille moreretur: non potuit non mori. sed necesse habuit mori.

Quartum.

¶ Item idē in eodem. Ad hoc valuit in xp̄o diuersitas naturarū et vnitas persone; vt quod opus erat fieri ad hominum restaurationē si humana natura non posset: faceret diuina. et si diuine minime conueniret exhiberet humana. et non alius nec alius sed idē ipse eēt. qui vtrūq; perfecte existens per humanā solueret quod illa debebat: et per diuinam posset qd expediebat. Ex qua autoritate reliquitur q̄ s̄m humanā naturā debebat pati xp̄s vt redimeret gen⁹ humanū Sed si habuit debitum ergo habuit necessitatem debiti ad moriendum: seu obnoxietatē qd idem est. ¶ Item augustin⁹ ad Julianum. Si talē carnem qualem habuit adā in primo statu assumpsit xp̄s: non solum caro xp̄i non esset caro peccati: sed nec similitudo carnis peccati. Quare videt q̄ non assumpsit carnem de primo statu ade. sz de secundo. Et ita relinquitur q̄ assumpsit carnez: vt est in ea necessitas ad moriendum.

Sextum.

¶ Itez assumpsit carnem de carne virginis licet non s̄m legem propagationis. sed opere spiritussancti. Cum ergo tota virginis caro habuit necessitatem ad moriendum. ergo et caro xp̄i.

Septimum

¶ Item Hebr. ix. glo. Sicut alijs hominibus statutum est semel mori. ita xp̄s eadem necessitate mortuus est. Relinquitur ergo qd xp̄s mortuus est necessitate.

Responsio

¶ Responsio s̄m quod dicit philosophus in metaphy. necessarium dicitur quattuor modis s̄m quattuor genera causarum. Est enim necessitas s̄m causam formalem s̄m quod dicitur q̄ calidum de necessitate calefacit: seu patiēs de necessitate patitur. Et est necessitas s̄m causam materialem s̄m quam dicitur qd necesse est calidum in summo fieri ignem scd̄m q̄ diceretur q̄ passibile in summo dispositum necesse est pati. Et est necessitas s̄m causam efficientez que vocatur necessitas s̄m violentiam vel coactionem s̄m quam dicitur q̄ fortiter lapidem impulsuz necesse est moueri. Et est necessitas s̄m causaz finalem s̄m quam dicitur q̄ serram necesse est esse ex ferro et calibe: quia est ad diuidēdum dura et solida. Dicendum ergo qd in nobis est necessitas ad moriendum vel patiendum s̄m causam materialem. formalem et efficientem. In domino vero Jesu fuit necessitas solum s̄m causam ad patiendum finalem s̄m quod dicitur Gala. iiij. Misit de⁹ filiū suum etc. vt nos redimeret etc. Sed ista redemptio non potuit esse nisi per satisfactionem: nec satisfactio nisi per passionem. ideo s̄m necessitatem cause finalis fuit necessitas patiēdi in xp̄o s̄m q̄ dicit Hebreo. ix. super illud. Ut morte intercedente etc. glo. mors erat necessaria in redemptione. et subditur. Tantum vtiq; fuit nostrum peccatuz vt saluari non possemus nisi vnigenitus dei filius pro nobis debitoribus mortis moreretur. Non autez in xp̄o fuit necessitas ad moriendum s̄m necessitatē cause efficientis: q: nulla causa poterat eum cogere ad moriendum causa inquā creata. Nec est necessitas s̄m rationem cause materialis: q: illa est necessitas contracta ex vitio propagationis in nobis: et illa est necessitas conditionis. Nec necessitas s̄m rationem cause formalis q: illa non potest prohiberi: nec est voluntaria. q: dicit Joh. damas. Passiones etsi s̄m legem nature fiebāt in xp̄o. nō tamen coacte: sed voluntarie.

So. ad primū et secūdū argumentum partis negatiue

¶ Ad ea ergo q̄ obijciuntur in partem negatiuam: et ad prima duo dicendum s̄m autoritatem Boetij in libro de duabus naturis et vna psona xp̄i q̄ xp̄s a triplici statu hominis accepit aliquid. A prio statu accepit indigentiam cibi et potus: vel ad cibum et potum A secundo necessitatem ad moriendum. A tertio impossibilitatem ad peccandum: et ita non accepit carnem in omni eo modo quo fuit in adam in statu primo. dicendum ergo q̄ cum dicitur assumpsisse de altitudine humane nature et de premijs nostre masse: hoc dicitur quia accepit carnem cū plena subiectione respectu mētis: vt sicut caro añ peccatum nullo modo cōcupiscebat aduersus spiritum. sed omnino subijciebat: sic et caro xp̄i etiaz plus subijciebatur spiritui. Non tamen attēditur similitudo quantum ad mortem. quia in adā fuit solum mortalitas s̄m potentiam absq; aliqua dispositione et necessitate ad moriendum. in xp̄o vero fuit mortalitas

cū assūpta dispositiōe ad moriēdū que quidem dispositio s̄m rationem cause finalis ponit necessitatem: quamuis scd̄m rationem cause materialis vel formalis. vel efficientis prout dictum est non ponat necessitatem. Et per hoc patz solutio ad duo prima.

Ad tertium

¶ Ad aliud dicenduz quod hoc quod hic dicitur remota causa remouetur effectus. intelligitur in causis naturalibus et effectibus: non in causis innaturalibus. vnde exempluz aug. tale est in libro de trini. Infixio teli in corpore est causa morbi: non tamen remota infixione teli remouetur morbus. Preterea sicut dictū est supra. Pena non semper est effectus peccati in sustinente penam. Quedam enim pena est que non ordinatur ad culpam. sed ad gloriam: sicut dicit beatus Gregorius. Quedam etiam est pena pro peccato alieno non proprio quomodo fuit pena i xp̄o ad satisfactionē nostri peccati non sui.

Ad quartum

¶ Ad aliud Ansel. dicēdum q̄ est necessitas immutabilitatis et est necessitas coactionis vel prohibitionis. Necessitate immutabilitatis dicendū est q̄ necesse fuit xp̄m mori: q: immutabiliter mori voluit: necessitate vero coactionis vel prohibitionis minime.

Anselmus

Unde dicit Ansel. sicut dicis. Jccirco non potuit nō mori. q: vere moriturus erat: et ideo moriturus erat q: hoc sponte et immutabiliter voluit. sequitur illum non ob aliud non potuisse non mori nisi q: immutabili volūtate voluit mori.

Ad alia obiecta p Ansel.

¶ Ad oīa alia obiecta per ansel. dicendum q̄ posse et non posse: et necesse et impossibile dicuntur duobus modis. Potentia vel ipotētia: necessitate vel ipossibilitate: vel ipossibilitate que est in ip̄o. aut que est in alio. Cū ergo dicitur de deo et de xp̄o necesse vel ipossibile: intelligendum est non de necessitate vel impossibilitate que est in ipso: sed necessitate vel impossibilitate que est in alio. et hoc proprio modo accepto nomine necessitatis s̄m q̄ dicitur coactio vel prohibitio. et hoc est quod dicit Ansel. Cum dicim⁹ iste homo potest vinci: sensus est aliquis potest eū vincere. Unde non ponitur potentia in ipso: sed in altero. Similiter cum dicimus ille non potest vinci sensus est q: nullus eum vincere potest. Unde per hoc non ponitur impotentia in ipso sed in altero. Similiter cum dicimus deum de necessitate facere aliquid: non signamus q̄ in illo sit aliqua necessitas. sed q̄ est in alio. Cum ergo dicimus aliquid necesse esse aut non esse in deo: non intelligitur q̄ sit in illo necessitas cogens aut prohibens: sed significatur q̄ in omnibus alijs rebus est necessitas prohibens facere eas et cogens non facere contra hoc quod de deo dicitur: nam cum dicimus q̄ necesse est deum semper verum dicere. et necesse est eū nūq̄ mentiri: nō dicitur aliud nisi q: tanta est in eo constantia seruandi veritatem vt necesse sit nullā rem facere posse. vt verum non dicat: aut vt mētiatur. quapropter cum dicimus filius dei nō potuit non mentiri. aut necesse habuit mori: non signat in illo villa impotentia seruandi vitam suam imortalem. Similiter cū dicitur necessario voluit mori. aut non potuit velle non mori. non signatur impotentia volendi seruare vitam suam. sed immutabilitas voluntatis qua se spōte ad hoc fecit hoiez. vt in eadem voluntate perseuerans moreret. et q: nulla res potuit voluntatē illaz immutare. ex hoc patet responsio ad omnia obiecta ad partem negatiuam.

Ad argu. tria partis affirmatiue. Anselmus

¶ Ad obiecta ad partem affirmatiuam ¶ Ad tria primo respondendum est per distinctionem Ansel. lib. ij. Cur deus homo. xvij. c. Est necessitas precedēs que causa est vt sit res. Et est necessitas sequens quam res facit. Precedēs et efficiēs necessitas est cum dicitur celum volui: q: necesse est vt voluatur. Sequens vero et que nihil efficit sz fit: hec est cum dico ex necessitate loqui cuz loqueris. Cuz enim hic dico significo te nihil facere posse: vt dum loqueris non loquaris: non qd aliquid te cogat ad loquendum. Nam violētia naturalis conditionis cogit celū volui. Te vero nulla necessitas facit loqui. Sed vbicūq; est precedens necessitas et sequens: non autem vbi sequens ibi statim et precedens. Possumus nāq; dicere necesse est celum volui q: voluitur. sed non similiter est verum idcirco te loq̄ q: necesse est vt loquaris: ita sequēs necessitas currit per omnia tempora hoc modo Quicquid fuit necesse est fuisse. quicq̄d est necesse est esse: et necesse est futurum fuisse. Quicquid futurum est necesse est esse futurum. Si vis ergo oīa que fecit xp̄s et que passus est veram scire necessitatem: scito omnia ex necessitate fuisse: q: ipse voluit Uoluntatem vero eius nulla precessit necessitas: quare si non fuerunt nisi q: ipse voluit: si nō voluisset non fuissent. Per hanc ergo distinctionem necessitatis patet solutio ad tria primo obiecta.

Ad quartum

¶ Ad aliud similiter patet solutio per distinctionem Ansel. in eodem lib. xviij. c. Scito q: sicut contingit posse et non posse. et necessitatem aliquādo dici: non q: sunt in rebus vbi dicūtur: sed quoniaz sunt in alio. ita et debere. Quippe cum dicim⁹ pauperes a diuitibus elemosynam debere accipere nō est aliud q̄ diuites pauperibus debere elemosynā impendere. hoc nāq; debitum non est exigendum a paupere. sed a diuite. Deus quoq; dicitur omnibus debere preesse. non q: in hoc ille aliquo modo sit debitor. sed quoniam omnia debent illi subesse et dicitur debere facere quod vult. quoniam qd vult dz eē. ita quādo vult creatura aliquid facere quod suum est facere et non facere dicitur debere facere. quia quod ipsa vult dz esse. Dominus itaq; Jesus cum mortem sicut dicimus voluit sustinere: quoniam suum erat et pati et non pati debuit facere qd fecit. quia quod voluit facere debuit facere. et nō debuit facere: quia non ex debito. et sic patz solutio ad quartum obiectum.

Ad alia

¶ Ad alia vero obiecta dicendum scd̄m Johan. Dam. q̄ naturales nostre passiones s̄m naturam et supra naturam fuerunt i xp̄o Scd̄m naturam enim mouebant passiones quādo deus permittebat carnem pati que sunt ei⁹ propria. Super naturam autem quia non precedebāt in domino naturalia. idest naturales passiones voluntatem. Nihil enim coactum in xp̄o considerat sed omnia voluntaria. volens esuriuit. volens sitiuit. volens mortuus est.

Ad septimum

¶ Ad vltimum quod obijcitur. ix. ad Hebr. in glo. Sicut i alijs hominibus statutum est etc. dicenduz q̄ vis facienda est i hoc quod dicitur semel. nō fit ibi comparatio mortis ad mortem: sed mortis semel ad mortem semel. secundum quod dicitur Rom a. quinto. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. etc. et sic absoluitur questio ista.

Articulus secundus.

De necessitate q̄ntū ad cāz inferiorem finalem

[C]Onsequenter querit de necessitate passionis quantum ad inferiorem causaz finalem: secundum quod dicimus serram necesse est esse ex ferro et ex calibe. quia est ad scindendum. eodem modo dici debeat christum necesse est pati quia incarnat⁹ est ad redemptionem.

Arg. primum

¶ Ad quod sic Gregorius. Tāta debuit esse humilitas redemptionis quāta fuit superbia preuaricatoris: et quanta fuerit humilitas patet quia Adam ascendere voluit ad deitatem. non

in vnione persone.sed in conformatione scientie
Sed deus descendit vsqꝫ ad vnionem cum huma-
na. Philipp.secundo. Habitu inuentus vt hõ ꝛc.
Ergo tanta fuit humilitas quãta preuaricatio.er
go non necesse fuit christum pati ad redimendum
Secundũ
hominem. ¶ Item tantũ meruit ab initio sue con
ceptionis quantum post.quod patet:quia quan-
titas meriti attenditur penes quantitatem.
Si ergo tanta caritate mouebatur ab initio quan
ta post:quia non creuit caritas in eo cum semper
fuerit plenus gratia ꝛ veritate.ergo tantũ meruit
ante et post.ergo non necesse erat pati.
Tertium Bernardus.
¶ Item Bernardus. Una gutta sanguinis suffi-
ciens fuit precium nostre redemptionis.ergo post
circuncisionem non fuit necesse eum pati.
Quartum
¶ Item per solam gratiam reconciliamur deo.er
go cum in plena reconciliatiõe sit plena remissio
pene et culpe.ergo non fuit necessaria passio. Ro
ma.tertio. Iustificati gratis per gratiam.
Contra.
¶ Ad oppositum. Hebre.secundo. Decebat enim
eum per passionem consummare. Glossa.nisi chri
stus pateretur homo non redimeretur:et non re-
dẽptus periret:et sic frustra omnia. Ex quo relin-
quitur quod necesse fuit ipsum pati ad redimẽdũ
hominem. ¶ Itẽ ad Thimo.secundo. Apparuit
gratia dei ꝛc. Glossa non essemus participes diui
nitatis ei⁹ nisi esset particeps mortalitatis nostre
Responsio Ansel.
ergo ꝛc. ¶ Responsio secundum Anselmũ quod
ex necessitate redemptiõis passus est christus.ta-
men distinguendum est inter liberationem et re-
demptionem. Redimere enim est rem suam iusto
precio recuperare:et nisi esset passio non esset per
iustum precium recuperatum quod erat amissũ.
tamen si alio modo liberasset ꝙ per passionem es
set liberatio nõ redemptio. Unde dicit glossa pre-
dicta nisi christus moreretur homo nõ redimeret
posito quod debebat redimi.idest iusto precio li-
berari vel recuperari. Deus enim creauit de terra
hominem secundum imaginem suam et iterũ cõ
uertit eum in ipsam.idest in ipsam imaginem: qđ
factum est per gratiam redemptionis. Ecclesiasti
So. ad arg.j.
ci decimoseptimo. ¶ Ad illud quod obijcitur ma-
ior fuit humilitas redemptoris in incarnatione
ꝙ superbia preuaricatoris ade. Dicendũ quod in
peccato Ade non solum fuit elatio:sed etiam per-
uersa delectatio. Unde Gen.tertio. Uidit mulier
lignum ꝛc.ꝛ fuit peruersa delectatio secundũ spi-
ritum.scilicet in appetendo:ꝛ secundum corpus.s.
comedendo. Unde sicut ab elatione incohauit pec
catum Ade:ita fuit consummatio in comestionis
delectatione.eodem modo dispensatio nostre re-
demptionis fuit in initio humilitatis incarnatio
nis:progressus in conuersatione in qua passus est
per compassionem.vnde fleuit. Luce decimonono
Consummatio vero fuit in passione.vnde dixit cõ
summatum est.decuit enim sic adimplere omnẽ
iusticiam.vt sicut delectatio fuit per oẽs sensus p̃
uaricatoris:vt patet Gene.tertio.ita christus pas
sus est per omnes sensus:vt patet in euangelio
Ad secundũ.
¶ Ad aliud dicendũ quod mereri est dupliciter
in virtute ꝛ in effectu. Meritum in virtute mensu
ratur secundum caritatem ꝛ quanta caritas tãtũ
meritum. Meritũ in effectu non solum est in ca-
ritate.sed in caritate coniuncta effectui. Primo mo
do tantum meruit christus in initio ꝛ post. Secũ-
do modo non. Unde per voluntatem coniunctam
caritati qua predicabat et huiusmodi faciebat me
ruit remissionem pene.sed per caritatem coniun-
ctam effectui meruit remissionem pene ꝛ culpe to
taliter. ¶ Ad aliud quod obijcitur de vna gut-
Ad tertium
ta sanguinis ꝛc.dicendum ꝙ satisfactoria pena po
test dupliciter ponderari.aut secundum gen⁹.aut
secundum circunstantias. Si secundum circũstã-
tias persone ponderetur pena cum vita xpi sit vita
dei.sic quelibet gutta sanguinis sufficiens fuit:et
sic intelligitur autoritas Bernardi. In satisfactio
ne autem respondere debet genus pene generi cul
pe.et ideo secundum genus culpe nõ fuit sufficiẽs
Ad quartum
¶ Ad aliud quod obijcitur per solam gratiam re-
conciliamur ꝛc.dicendum quod verum est suppo
sita passione christi. Unde dicit Apostolus Rom.
tertio. Iustificati gratis per fidem in sanguine.vñ
fides sanguinis passionis est que iustificat

Articulus tertius.

De necessitate quantũ ad causam superiorem efficientem nostram redemptionem.

Consequenter querit de necessitate pas
sionis quantum ad causam superiorem
¶ Ad quod sic. Necessitas multiplici
ter dicitur. Necessitas cause inferioris.
scilicet que ponit impossibilitatem non essendi.s.
quod impossibile est aliter se habere. Est necessitas
cause superioris que est necessitas immutabilita-
tis.vt cum dicitur deum necesse est esse bonũ:seu
illud fore quod deus vult:ꝛ de hac loquimur hic
¶ Anselmus in libro cur deus homo. Quodlibet
Obijcitur
inconueniens deo sequitur impossibile.idest ĩ deo
poni inconueniens est impossibile.immo quodli-
bet conueniens necesse est deo attribui. Sed nisi
christus patiatur sequitur incõueniens deo.ergo
christũ necesse est pati.probatio minoris: nisi chri
stus moriatur homo non redimitur:ꝛ nisi redima
tur frustra sunt omnia. Ergo cum inconueniẽs sit
deo aliquid facere frustra.inconueniẽs est deo qđ
christus non patiatur ergo necesse est xpm pati
¶ Item super illud Hebreo.secundo. Per passio
nem consummare ꝛc.glossa. Nisi christus morere
tur homo non redimeretur.et non redemptus pe
riret:et sic frustra essent omnia facta quod est im-
possibile.quare videtur qđ necesse fuerit christum
pati. ¶ Si dicatur quod aliud est deum liberare.
ꝛ aliud hominem liberari. Homo per se non pote
rat liberari cum nihil haberet.deus tamen pote-
Gregorius
rat liberare. Unde Gregorius in moralibus vige-
simo. Qui nos fecit existere de nihilo:reuocare nos
potuit sine morte sua et passione.
¶ Contra. Deus nunquam sine satisfactione li-
berat hominem.sed nullus homo potest satisface
re de originali:quia non potest satisfacere de iniu
ria quam intulit deo.nec aliqua creatura. vt dicit
Anselmus.ergo oportuit quod esset homo deus.
Unde dicit Anselmus. Ille qui de suo poterit da-
re quod superet omne quod sub deo est maiorem
necesse est esse omni eo quod sub deo est.
Unde pie eligendum fuisset Ade contemnere oĩa
sub deo ꝙ eum offendisse:et similiter cuilibet pec
catori.ergo plus debuit reddere ꝙ omnia que sunt
sub deo.quod non potest facere nisi deus.ergo ꝛc.
Anselmus
¶ Item Anselmus. Nihil deus potest dimittere
inordinatum.sed si dimitteret peccatum impuni-
tum ipse dimitteret inordinatum.ergo non potest
dimittere peccatum impunitum. Sed punire pec
catum est dupliciter secundum iusticiam in infer-
no.aut secundum misericordiam in presenti puni
endo.ergo oportuit quod sic vel sic puniretur. Sed
non cõuenit diuine bonitati totaliter punire crea
turam humanam in inferno: quia tota obligaba
tur per peccatum Ade. ergo oportuit quod hic re
cipiat satisfactionem. ¶ Sed homo non potuit
satisfa

satisfacere ꝛ tamen debuit satisfacere deus autem
potuit:sed satisfactionis debitor nõ fuit.si ergo sa-
tisfactionẽ necesse est esse p penã eius qui dz ꝛ põt
ergo necesse est satisfactionẽ esse p passionẽ hoĩs
dei. ¶ Si dicat ꝙ deus potuit pctm̃ dimittere im
punitum de potẽtia: nõ de iusticia.que distinctio
ponitur gen.xviij. Non potero celare abraã. Cõtra
Ponatur ꝙ dimittat culpã humani gñis impuni
tam. Sed si hoc facit ordinate facit.qꝛ quicquid fa
cit ordinate facit.ergo nulla est distinctio.ergo ne
cessitate cãe superioris passus est. ¶ Cõtra. Jo.iij.
Rñ. Ansel.
Sic deus dilexit mundũ vt filiũ suũ daret. Si ergo
dedit gratis dedit.nõ ergo necessitate. ¶ Rñ. ſm
Ansel. Est necessitas cõiter dicta sicut necessitas
immutabilitatis.ꝛ est necessitas proprie dicta si-
cut coactionis vel prohibitionis. Prima est ĩ deo
scd̃a nunꝙ. Si ergo referatur necessitas passionis
xpi ad coactionẽ vel prohibitionẽ.sic non est neces
sitate aliqua passus. Unde dicit ansel. Uoluntas
dei nulla necessitate facit.sed sua ptãte. Sed volũ
tas christi fuit voluntas dei. Nulla ergo necessita
te mortuus est.sed sua potestate. Ideo nõ ob aliud
dicimus eum non potuisse non mori.nisi qꝛ immu
Ad obiec.
tabili voluntate voluit non mori. ¶ Ad illud qđ
obijcitur quodlibet inconueniens deo impossibi-
le sequitur.dõm ꝙ si non liberasset esset cõueniẽs
ſm iusticiam. Si vero alio modo liberasset eẽt cõ-
ueniens ſm misericordiam.quemadmodũ ꝙ hoc
modo liberauit est conueniens ſm iusticiam mise
ricordiam ꝛ sapientiam. ¶ Ad obiecta omnia ha-
bes solutionem supra in questione de potẽtia dei.
li.j.vbi querit quid dicat deo possibile.

Membrum quartum.

De ꝯuenientia passionis

Consequenter queritur de conueniẽtia
passionis xpi. Et primo de conueniẽtia
quo ad deum. Scd̃o de ꝯuenientia quo
ad nos.

Articulus primus.

De ꝯuenientia quo ad deum

Primo queritur de conueniẽtia quo ad
deum dupliciter. Primo si conueniens
est iusticie. Secundo si conueniens mi-
sericordie.

Ad primum sic .§.j.

Q. si ꝯueniẽs sit iusticie. Argumen.j.
Ansel.que iusticia est hoĩem iustissimũ oĩm mor-
ti tradere pro petõre. Quis hoc si innocentem dã-
naret.vt nocentẽ liberaret damnandus non iudi
caretur.ergo videtur ꝙ non conueniat iusticie dei
Scd̃m.
¶ Item ansel. Si aliter peccatores saluare nõ po-
tuit.vbi est eius omnipotentia. Si vero potuit sed
noluit:quõ defendemus eius misericordiam potẽ
tiam eius atqꝫ iusticiam.hec est oppositio infide-
lium. Si dicatur ꝙ non damnauit nec tradidit sꝫ
permisit hoc fieri. Contra. Ansel.immo pater pre-
cepit vt moreretur. Uñ phil.ij. Factus est obediens
Tertium.
patri vsqꝫ ad mortem ꝛc. Itẽ heb.iiij. Didicit obe-
dientiam ex his que passus est. Itẽ Ro.viij. Pro-
prio filio non pepercit.ergo pater tradidit eum in
Rñ.
mortẽ:qđ non videt ꝯuenire iusticie dei. ¶ Rñ. di
cendũ ꝙ modus iste fuit de ꝯuenientia diuine iu-
sticie. Dei enim iusticia est vt nũꝙ pctm̃ dimittat
sine pena.peccatũ nullũ ordinat nisi ĩ pena ſm ꝙ
dicit aug.in li.de natura boni. Peccãtes in suppli
cijs ordinantur.ergo aut peccatũ ordinatur de di
stricta iusticia vt puniatur eternaliter. Aut de iu-
sticia cum misericordia vt puniatur temporaliter:
ꝛ sic passus est de iusticia:qꝛ nõ poterat reatus sol
ui per hominem purum ſm ꝙ probat ansel. Ho-
mo enim nõ poterat reddere sed debebat.deus po
terat.sed non debebat. Oportuit ergo ꝙ solueret
homo deus.homo qui deberet ꝛ deus qui posset.
Sol.ad.j.ar.
¶ Ad aliud qđ obijcitur ꝙ innocentem condem-
nare non est iustum dicendum ſm ansel.ꝙ ipsum
pater nõ coegit ad mortẽ:sed ipse voluntarie subijt
mortem.qꝛ ergo voluntarius fuit.non fuit iniusti
cia. Est tamen addendum ad solutionem ansel.qđ
referendo ad potentiam diuinam absolutam. nul
la esset iniuria punire innocentẽ:ſm ꝙ dicit apl's
Ro.xj. Nunquid potestatem habet figulus ꝛc. qꝛ
nulla actio dei potest esse iniusta. Item referendo
Ad secundũ.
ad iusticiam dicendum ꝙ deus ordinat mala. Un
de potest punire innocentem propter bonũ quod
inde elicitur.s.salus humani generis. Unde sic pu
nitus est Job tamen pro bono proprio.christus au
tem pro alieno.quomodo ergo defendemus eius
potentiam ꝛ sapientiam dicendum ꝙ ex eo qđ ex
malis pene elicit bona ex hoc defendimus eius sa
pientiam. Preterea.qꝛ non potest conqueri creatu
ra de aliqua iniuria defendimus eius iusticiam.
Ad tertium.
¶ Ad aliud qđ obijcitur precepit eum mori.dicen
dum ſm ansel.ꝙ discernendum est in his que fecit
ex obedientia.qꝛ.s.seruauit misericordiam ꝛ iusti-
ciam ꝛ veritatem ꝛ obedientiam.vnde dicit spon-
te subijt mortem non propter obedientiam deserẽ
di vitam.sed propter obedientiam seruandi iusti-
ciã in qua tam firmiter perseuerauit.vt inde mor-
tem incurreret.vnde qꝛ pater p̃cepit tenere verita
tem propter ipsam vero tenendam passus est.

Consequenter que .§.ij.

U.ꝯueniat diuine mie. Argumẽtũ.j.
ritur.vtrum conueniat diuine misericordie. Ad qđ
sic. Bonitas dei ꝛ misericordia debent eligere viã
illam que magis est ad salutem. Sed via que ma-
gis habet imitatores magis est ad salutẽ. Sed in
via prosperitatis magis haberet imitatores: ꝛ di-
co prosperitatis non culpabilis.ergo magis est ad
salutem.ergo illã magis debuisset elegisse ꝙ mor
Secundum.
tem. ¶ Item Diony. Optimi est optima adduce-
re ꝛ optimo modo. Sꝫ optime adduceretur salus
nostra sine peccato alicuius ꝙ cum multorũ pec
cato.sed per passionem non adducitur salus no-
stra sine peccato multo.ergo non conuenit diuine
misericordie.
Responsio.ꝛ Sol.ad.j.
¶ Responsio.dicendum secundum Augustinum
de vera religione. Omne peccatum est ex eo ꝙ ap-
petimus que christus contempsit: et quia refugi-
mus que ipse sustinuit vel appetiuit. Appetiuit au
tem christus paupertatem.vilitatem ꝛ subiectio-
nem. Homines vero eligunt diuitias:delicias et
honores. Si ergo elegisset viam prosperitatis. nõ
conueniret diuine misericordie.quia tunc non eẽt
recessus a peccato.ipse autem elegit talem in qua
est recessus a peccato. Uel potest dici ꝙ redẽptio
hominis debuit fieri per satisfactionem pro pecca
to.satisfactio autem pro peccato debet esse pena-
lis ꝛ afflictiua.propter quod debuit esse redemptio
hominis non per incessũ in via prosperitatis. sed
potius aduersitatis penalis.
Ad secundũ Boe.
¶ Ad aliud qđ obijcitur optimi ꝛc. Dicendũ ſm
boe. Ordo prouidẽtie diuine cũcta cõplectitur: vt
si quis ab assignato ordine recesserit in alium or-
dinem relabatur:ꝛ exẽplum ansel.est in cẽtro ꝛ cir

cũferentia.quanto enim plus elongaẽ a cẽtro:tãto plus appropinquat circũferentie ⁊ ecõuerso eodem modo dõm.ꝙ prouidentia est sicut circũferẽtia cũcta ꝯtinẽs.⁊ quanto quis elõgatur a vita ꝓximat morti ⁊ ecõuerso Similiter est de iusticia ⁊ misericordia.Ipse aũt nõ coegit liberũ arbitriũ hominis:sed dedit necessitati ad redemptionẽ nõ cogendo li.ar.Uñ si cõpulisset non posset ei intẽtare mortẽ:nã habuisset coactã vitã.Uñ ex proprio impetu mortẽ intulerũt.Ipse aũt ex malo impetu eorũ bonũ redẽptionis ꝑducit seruato ordine.

Articulus secundus.

De ꝯuenientia passionis quo ad nos. Arg.j.

Onsequẽter queritur de ꝯueniẽtia passionis quo ad nos. Ad qđ sic Mat.xxj. forte verebunẽ filiũ meuz. Hiero. forte diceres tangit li.ar.coꝝ vt nõ intẽtarẽt ei mortẽ si nõ vellẽt.poterat ergo non pati ab eis Hoc supposito queritur.ergo si ꝯueniẽs esset ipz pati a demonibus videẽ ꝙ sic.qꝛ diabolus fuit autor culpe per quam est genus humanũ ꝑditũ.ergo ꝯuenit vt per eũdem introduceret salus per xp̃m. ergo ꝯueniens fuit vt esset passus a demone: si nõ fuisset passus ab hoĩe.

Secundum

¶ Itẽ debebat soluere reatum hoĩs nõ demonis.ergo hõ nõ debebat cõmittere reatũ in occidẽdo xp̃m. Sed in morte xp̃i augmentatum est peccatum vel reatus. ergo non debuit pati ab hoĩe.

Rñ.

¶ Rñ.dõm ꝙ non fuisset passus a demone si nõ fuisset passus ab homĩe.Uñ si nõ fuisset passus ab hoĩe nihilominꝰ esset redẽptio seu liberatio hoĩs: ⁊ sufficeret sola volũtas patiendi ad redemptionẽ siue ad liberationẽ.Unde ro.iiij.Ei aũt ⁊c. merces imputatur ⁊c.glo.ei qui hꝫ voluntatẽ ⁊ facultatez non sufficit sola voluntas.Ei aũt qui hꝫ voluntatẽ ⁊ non facultatẽ sufficit sola voluntas.eodẽ mõ dicendum est de xp̃o.

Solu.ad .j.

¶ Ad aliud qđ obiẽ ꝙ cõueniẽtius fuisset pati a demone.dõm ꝙ passus ab hoĩe est passus a demone.a demone vt suggerẽte.ab homine vt exequente.Unde sicut suggessit peccatuz hoĩ primo sic suggessit fieri passionẽ.⁊ conueniẽs fuit ꝙ sicut vicit suggerendo solũmõ vt suggerẽdo solummodo vincatur.

Ad secunduz

¶ Ad aliud qđ obiicitur ꝙ nõ debuit pati ab hoĩe.dõm ꝙ iste modus fuit cõuenientior ⁊ maxime ostensiuus charitatis.Unde non solum soluit ab originali:immo alliciens fuit ad amorem.cũ a peccatoribus sustineret in semet ipso contradictionem. Heb.xij.Et etiam orauit ꝓ illis. Luce.xxiij.

Membrum quintum.

De q̃titate passionis.

c Onsequẽter querit de quãtitate passionis.Et queruntur duo.Primo de quãtitate in se.Scđo de quãtitate in comparatione ad satisfactionem.

Articulus primus.

De quantitate passionis in se.

Ad primum sic aug.Testimonium nature bone est dolor adempti boni.ergo vbi melior natura maior dolor.Sed natura xp̃i fuit optima.ergo in eo fuit maximꝰ dolor.¶ Item Treñ.j.Attendite ⁊ videte si est dolor sicut dolor meus ⁊c.¶ Itẽ dolor est sensus diuisionis impatiens.Unde vbi est maxima conuenientia:ibi est maximus dolor in diuidendo.Sed christi natura optime erat cõplexionata ergo ⁊c.

Contra

¶ Contra.Passio que magis habet sibi coniũctã delectationem minor est.⁊ que maxime coniũcta: minima est.sed christus semꝑ fruebatur:ergo minimam habuit passionem.¶ Item cuz natura rapitur ad operationes naturales.s.in dormiẽdo vegetabilis ad operationes interiores: tunc tota cessat ab operibus exterioribus ⁊ ab actu rationis ⁊ hmõi:ergo multo fortius cum anima christi ẽm rationem totaz raperetur ad dei contemplationẽ minimam habuit passionem.¶ Item motus maiores impediunt minores.Cum ergo christus maximo motu raperetur ⁊ moueretur in deum: ergo motus doloris minor impediebatur.

Rñ. Ansel.

¶ Rñ.dicendũ ẽm ansel distinguendo naturã in christo:⁊ etiam rationem.Dolor christi si consideretur ẽm naturam maximus est dolor.Magnus enim dolor est qui magis est contra naturam patientis:maior qui magis est contra naturam patientis ⁊ etiam contra voluntatem. Maior ergo fuit dolor in christo.qꝛ magis contra naturam patientis.vnde cuz corpus eius fuit optime complexionis ⁊ optime conueniens anime.anima maxime doluit in separatione.ideo maior dolor.Si consideretur maior dolor ẽm ꝙ dicitur contra voluntatem patientis hoc est dupliciter.Nam est voluntas naturalis:⁊ est voluntas rationis vel volũtas rationalis.Primo modo fuit maximus dolor in christo.⁊ secundo modo non fuit dolor in christo: qꝛ nunq̃ fuit martyr qui tantum informatus charitate desideraret mori.⁊ ex hoc ẽ meritũ passiõis.

Ad ꝯtrarium

Cum ergo obiicitur ꝙ habuit delectationem coniunctam.dicendum ꝙ delectatio fuit in voluntate vt est ratio.passio vero in voluntate.vt est natura.⁊ ideo non ex eadem parte fuit delectatio ⁊ passio.vnde oportuit ꝙ in vna parte haberet summuz gaudiũ vt voluntarie ⁊ ex charitate iͣpleret passionem qđ exigitur ad meritum:⁊ ex altera parte maximum dolorem.Et hoc vult dama.cũ loquitur de passionibus supra naturam ⁊c.

Articulus secũdus.

De quantitate passiõis ꝑ cõparatione ad satisfactionem. Arg.j.

c Onsequẽter queritur de quãtitate passionis per comparationem ad satisfactionem. Ad qđ sic.Melior est vita gratie ⁊ nobilior incomparabiliter vita nature.ergo destructio illius peior.Si ergo per peccatum subtrahitur vita gratie.in morte christi solum vita nature.ergo non est comparabilis mors christi ad satisfaciendum pro peccato.

Secundum

¶ Item peccatum ade fuit generale. quia transfusum in omnes.mors christi particularis.ergo nõ potuit esse satisfactoria pro illo.

Tertium.

¶ Item ansel. Reatus peccati mensuratur ẽm magnitudinem nocumenti.tantum ergo fuit peccatum crucifixoruz seu crucifigẽtium christum:quantum bonum fuit vita xp̃i.ergo non est compensabilis ad satisfaciendum:nisi pro peccato eorum.ergo non pro peccato omnium.

Contra.

¶ Contra.Ille qui patitur non solum est homo sꝫ est deus.Si ergo ponderetur quelibet actio eius: erit illa compensabilis pro quolibet peccato.

¶ Item ẽm voluntatem ⁊ charitatem est mensura meriti.Si ergo persona satisfaciens est persona dei.⁊ charitas illa maxima que excellit omnia. ergo poterit satisfacere pro qualibet culpa.

Rñ.

¶ Responsio.dicendum ꝙ non est considerandũ quantum passus est.sed ex quanto.vnde considerando circunstantias persone.quia filius dei est.⁊ circunstantias passionis ⁊ huiusmodi:sufficiẽs est passio christi ad omnem. et omnium satisfactionem.

Solu.ad.j.

¶ Ad illud quod obiicitur de subtractione vite nature.dicendum quod vita christi dupliciter potest considerari. vt est vita dei: vel vt est vita

vita hoĩs in se.Si ꝯsideretur vt est vita dei. sic est sufficiens ad satisfaciendum ꝓ infinitis peccatis sivt vita hoĩs in se consideretur non esset sufficiẽs

Ad scđm

¶ Ad aliud qđ obiicit ꝙ satisfactio fuit particularis peccatum vniuersale.dicendum.ꝙ sicut peccatum generale:ita et satisfactio.Unde Ro.v.Sicut per vnius inobedientiam peccatores constituti sunt multi:ita per vnius obedientiam iusti constituti sunt multi.Q̃tum ad sufficientiaz:q̃uis nõ q̃tum ad efficientiaz.sicut sol causa sufficiens est illuminationis omnium hominum: non tamen causa efficiens illuminationem in omnibus.quia non in cecis.

Ad tertium

¶ Ad aliud quod obiicit de peccato crucifixorum.dicendum ꝙ nescierunt vitaz xp̃i eẽ vitam dei.Unde.j.corinth.ij.Si cognouissent nũq̃ deum glorie crucifixissent ⁊c.Unde nõ est infinitum peccatum eoꝝ.qꝛ non attingebat nisi ẽm sciẽtiam eoꝝ.Unde non intendebant subtrahere nisi vitam hominis.vnde excusantur ab infinito:⁊ passio christi per omnia sufficiens est ad soluendum pro peccatis omnium.

Questio.xviij.de effectu passionis dominice.

C Onsequenter q̃r ẽ dum est de effectu passionis dominice qui ponũtur quattuor. Primꝰ iustificationis a peccatis.Secũdus reconciliationis ad deum. Tertius religatio potestatis diaboli.Quartus apertio ianue paradisi.

Membrum primum.

Q.de effectu iustificatiõis apctis. Argumen.j.

Ad primum obiicitur in hũc modũ Esa. xliij.Ego sum:ego sum ipse qui deleo iniquitates propter me.ergo solus deus ẽ qui delet peccatum:relinquitur ergo ꝙ passio non delet peccatum.qꝛ determinatiue ⁊ exclusiue dicit.Ego ego suz q̃ deleo ⁊c.vt nulli alij attribuaẽ.

Scđm.

¶ Item dicit autoritas ꝙ magis est de impio facere pium q̃ creare celum ⁊ terrã.Si ergo solius dei est creare:solius dei est d̃ impio facere piũ Cum ergo ꝑ passionẽ nõ possit esse creatio. ꝑ passionem nõ põt esse iustificatio ꝑ quã est de impio facere piũ.

Tertium

¶ Itẽ passio xp̃i non attingit aĩam iustificãdã:qꝛ iam ꝑterita est.nec ẽt attingit tꝑe passionis qꝛ erat in alio subiecto. Relinquiẽ igiẽ ꝙ nõ põt agere in aĩam:ergo nec delere pctm̃.

Quartum

¶ Itẽ sola grã deleẽ pctm̃.Si ergo passio xp̃i nõ est cã grẽ efficiens seu dans:ergo nec cã deletionis peccati. solus aũt deus est dator gratie nõ aliqua creatura.ẽm ꝙ dicit berñ.Absit vt ꝑfectionẽ aĩe tribuamus creature.deo aũt eius creationem: cũ longe perfectius sit esse ꝑfectum q̃ fcm̃.Ex quo ptꝫ ꝙ solus deus est dator gratie non aliqua creatura.

¶ Cõtra.Apoc.j.Lauit nos a peccatis in sanguine suo:ergo sanguis passionis lauit pctã.¶ Item hebr.ix.Sanguis xp̃i q̃ ꝑ spm̃ sctm̃ semetip̃m obtulit emundauit ꝯsciam nostrã ab opibus mortuis.

¶ Item ibidem dicitur ꝙ sine sanguinis effusione non est remissio peccatorum.

Rñ.

¶ Respon.passio christi se habet ad remissionem peccati modis pluribus.Est enim passio xp̃i duplr̃:in rei natura ⁊ in aĩa.ẽm ꝙ passio xp̃i est in rei natura: comparatur ad deletionem peccati dupliciter per moduz meriti:⁊ ꝑ modũ satisfactiõis.In pctõ aũt sunt duo macula ⁊ reatus macula que est deformitas vel dissimilitudo ad deum:reatus obligatio ad penam. Est igitur passio causa meritoria deletatiõis macule:qꝛ meruit nobis gratiã ⁊ omne illud quo deletur peccatũ.Unde Ro.viij.Si proprio filio non pepercit.quomodo non cum illo omnia donauit? Et est etiã causa satisfactoria reatus pene: ẽm qđ dicit Esai.liij.Uere nostros lãguores ipse tulit.⁊c. Unde ansel.ij. cur deus homo. Putas ne vitam christi tantum bonum tam amabile posse sufficere ad soluendum quod debetur pro peccatis totiꝰ mundi.Et respondet imo plus potest in infinitũ et subditur.Uides igitur quomodo vita hec vincat omnia peccata:si ꝓ illis detur Sic ergo passio christi in ipsa natura rei delet peccatũ vt causa meritoria gratie ad delendum maculaz: ⁊ vt causa satisfactoria ad delendũ reatum ad penã.¶ Secundum vero ꝙ passio xp̃i cõsideratur ẽm esse qđ hꝫ in animabus valet etiã ad remissionẽ peccati quatuor modis.per dilectionẽ.per fidem. per compassionem:per imitationem.Istis enim quatuor modis coniungitur anime et habet esse in illa.Passio igitur christi in dilectione ⁊ fide: valet ad deletionem macule.Passio vero christi in compassione et imitatione valet ad deletionez obligationis et reatus pene.Passio ergo christi duobꝰ modis valet ad deletionem peccati: sicut dicit magister in.iij.senten.xviij.dis.Primus modus est ex parte caritatis:Secundus ex parte fidei. Ex parte caritatis modus est per modum excitantis ad caritatem.Ex parte fidei per modum efficiẽtis.Modus ergo ex parte caritatis est: quia per passionez christi excitatur in nobis amor dei:ẽm ꝙ dicit apostolus.Ro.v.Commendat deus caritatem suaz in nobis quoniam cuz essemus peccatores christꝰ pro nobis mortuus est.Et ex hoc attendimus ad amandum ipsum amore caritatis que operit multitudinem peccatorum.Ex parte vero fidei ostenditur modus per modum efficientis. quia passio christi per fidem formatam que est cuz amore dei valet ad deletionem macule peccati vt causa effectui cõiuncta.et hoc in adultis in fide propria vel cum sacramento fidei vt baptismatis ad deletionem macule in paruulis:et est hoc ex fide aliena ecclesie.Unde apl̃us. Rom.iij.Iusticia dei per fidem est iesu quem proposuit propiciatorem per fidem in sanguine.i.per fidem passionis.Ex quo relinquiẽ.ꝙ ex fide passiõis est iustificatio siue emũdatio peccatorum.Passio vero christi in compassione ⁊ imitatione:vel per passionẽ ⁊ imitationez valet ad deletionem reatꝰ pene.Sed passio interior vt causa meritoria remissionis pene: imitatio in actu exterior vt causa satisfactoria pene debite De compassione.ij.thi.ij:Si compatimur et conregnabimus. De imitatiõe.j.petr.ij. christus passus est pro nobis ⁊c.

Ansel

Solu.ad.j.

¶ Dicendũ igitur ad primuz ꝙ ipse solus deus est causa delens culpã vt principale efficiens et agẽs:Passio vero christi est in genere cause materialis vel efficientis vt meritoriũ quod non est principale sed cooperans:sicut patꝫ ex dictis Cum ergo dicitur.Ego ego deleo iniquitates propter me.intelligitur per exclusionem alterius cause principalis non meritorie vel cooperantis seu materialis.

Ad secunduz

¶ Ad aliud dicenduz.ꝙ passio christi iustificat ẽm quod consideraẽ in rei natura per modum cause meritorie vel satisfactorie.Secundum vero quod consideratur vt habet esse in anima per fidem:sic solum iustificat in ra-

tione efficientis.sed hoc est fides de ipsa passione
⁊ hoc per modum cause cooperantis:non ꝑ modū
Ad tertium.
cause operantis.¶ Ad aliud iam pꝫ rn̄sio.Passio
enim xp̄i attingit aīam vel in modū meriti gratie
que aīe datur:vel in modum solutionis pene rea-
tus pro aīa:vel in modum quo est in aīa vt dilecta
vt credita vt afficiens per cōpassionē.⁊ ꝯformata
Ad quartum
per imitationē vt dictū est.¶ Ad vltimū iā pꝫ rn̄
sio.qꝛ ꝙuis passio xp̄i nō sit cā gratie effectiua:est
tn̄ causa meritoria.

De dr̄ia effectus passiōis ⁊ resurrectionis.
Arg.j.

Consequenter que .§.j.

ritur de causalitatis differētia in iustificatione vel
remissione pcti per passionē ⁊ per resurrectionez.
Nam dr Ro.iiij.Mortuus est propter delicta no
stra ⁊ resurrexit propter iustificationem nostram.
Queritur ergo quare plus attribuit remissio deli
Secundum
cti passioni ⁊ iustificatio resurrectioni ꝙ econuer-
so.¶ Item iustificatio ponit remissionez pcti.Si
Tertium.
ergo resurrexit propter iustificationē nostram:er-
go ⁊ propter pcti remissionē.¶ Itē si per passionē
Quartum
est remissio pcti per passionē est iustificatio.
¶ Itē glo.dicit ibi Ro.v.Utraqꝫ mors ⁊ resurre-
ctio xp̄i delicta tollunt:⁊ vtraqꝫ iustificant.Nō er
Quintum
go dꝫ attribui morti tollere pctm̄ ⁊ resurrectiōi iu
stificatio.¶ Preterea dr Ro.iij.Justificati ꝑ fidē
in sanguine.ergo passio vel fides passionis est cau
sa nostre iustificationis.Conuenientius ergo de-
buit dixisse mortuus est propter iustificationē no-
Sextum.
stram ⁊ resurrexit propter delicta nostra. ¶ Item
xp̄s post resurrectionem non erat in statu meren-
di:ergo nihil meruit per resurrectionē.ergo resur-
rectio sua nō fuit causa meritoria nostre iustifica-
Responsio.⁊ Solu.ad .j.
tionis vel nostre resurrectiōis.¶ Rn̄.ſm glo.Ro
ma.iiij.Mortuus est ⁊c.Nota ꝙ vtraqꝫ .i.mors et
resurrectio xp̄i delicta nostra tollūt ⁊ vtraqꝫ iustifi
cant.mors tn̄ xp̄i sola interitū vite veteris signat
⁊ in resurrectione noua vita signatur ideo qꝛ quā
tum ad signationis diuersitatem verba diuisit.Ex
quo accipitur ꝙ mors ⁊ resurrectio xp̄i cōparātur
remissioni pcti ⁊ iustificationi vt causa ⁊ signum.
Scd̄m ꝙ signum mors comparatur remissioni.re
surrectio iusticie vel iustificationi.Scd̄m vero ꝙ
causa:vtrūqꝫ conuenit vtriqꝫ sicut supra obiectum
Ad secunduz
est:⁊ per hoc pꝫ rn̄sio ad primuz.¶ Ad aliud dicē-
dum ꝙ est iustificatio motus ad imꝑfectam iusti
ciam:que est in presenti vita:⁊ est iustificatio mo-
tus ad perfectam iusticiam que erit in patria.Pri
ma est per meritum passionis.Secunda erit ꝑ re-
surrectionem que est causa nostre gloriose resurre
ctionis.⁊ ita per consequēs perfecte iusticie.Pas-
sio ergo ⁊ resurrectio indifferenter iustificant.vn-
de super Ro.iiij.glo.Noua vita a iustificatione in
Ad alia.
cipit ⁊ in immortalitate perficiet.Ex his iā pꝫ rn̄-
sio ad alia.Sed addēdū est ꝙ iustificatio large di-
citur respectu remissionis pcti:⁊ respectu adoptio
nis iusticie ſm ꝙ iusticia ponit duos terminos a
malo ad bonum.Stricte vero respectu adeptiōis
iusticie.Quantum ergo ad figuram:tū passio xp̄i:
tum resurrectio iustificat secundum ꝙ iusticia su
mitur large.secundum vero ꝙ sumitur stricte quā
tum ad causam passio christi ⁊ resurrectio iustifi-
Ad sextum.
cant:sed non quantum ad figuram.
¶ Ad vltimum dicendū ꝙ licet status glorie non
sit status merendi sumendo proprie meritum quā
tum ad meritum substantialis premij.⁊ hoc quan
tum ad existentes in gloria:merentur tamen im-
petrando alijs ⁊ aduocando pro illis.Unde habe
mus.j.Jo.ij.Aduocatū habemus apud patrē ⁊c.

De causalitate vero resurrectionis infra determi
nabitur.

Membrum secundum.

De effectu cōciliationis ad deū.
Consequenter queritur de effectu recon-
ciliationis ad deum.De quo Ro.v.Si
adhuc cum inimici essemus reconcilia-
ti sumus deo per mortem filij eius:mul
tomagis reconciliati salui erimus in vita ipsius.
ſm istam effectum dicitur christus mediator dei
⁊ hominum.Queruntur igitur circa hec tria.Pri
mo an sit mediator.Secundo ſm quid mediator.
Tertio quō mediator.

Articulus primus.

U.xp̄s sit mediator hominis recōciliationis.
Aug.
Circa primum sic habetur ab aug.ix.de
ciui.dei.Dixerunt quidam phi.media
tores esse inter nos ⁊ deum demones.
quoniam deus est immortalis ⁊ sine oī
miseria:homines miseri ⁊ mortales:demones mi
seri ⁊ immortales.ex hoc concludebant demones
esse mediatores inter nos ⁊ deum.quoniam imor
tale ⁊ miserum est medium inter immortale ⁊ bea
tum:⁊ mortale ⁊ miserum.Sed determinat augu.
ꝙ necesse est habere alium mediatorem:qꝛ media
tor huiusmodi separat ⁊ impedit accessuz ad bea
titudinem.dicit enim sic.ix.de ciui.dei.xv.c.Alius
est medius malus q̄ separat amicos.Alius bonus
qui reconciliat inimicos.⁊ ideo multi sunt medij
separatores:qꝛ multitudo que beata est vnius dei
participatione fit beata:cuius participationis pri
uatione misera multitudo malorum angelorū q̄
se opponit potius ad impedimentum:ꝙ interpo-
nit ad beatitudinis adiutorium.etiam ipsa multi
tudine obstrepit quodāmō ne possit ad illud bn̄fi
cium bonum peruenīri.¶ Item beati angeli non
possunt esse mediatores:quoniam ipsi sunt imor-
tales ⁊ beati.quorum neutra proprietas ꝯuenit hoi.
Dicit enim sic aug.in eodem li.Boni igitur ange
li inter miseros ⁊ mortales ⁊ beatos imortales me
dij esse non possunt:qꝛ ipsi quoqꝫ ⁊ beati ⁊ immor-
tales sunt.Ex his pꝫ ꝙ neqꝫ angeli boni neqꝫ mali
possunt eē mediatores.Sed oportet ꝙ aliquis sit
mediator qui sit mortalis ⁊ beatus.mortalis ad tē
pus:⁊ beatus perpetuo.vt eo ꝙ mortalis ad tēpus
conueniret cuz homine existenti in via:per hoc ꝙ
beatus existens in patria.talis est christus deus ⁊
hō.Unde aug.in eodem li.Querendus est mediꝰ
qui nō soluz hō.verūetiā deus sit.vt hoies ex mor
tali miseria ad btām imortalitatē huiꝰ medij btā
mortalitas interueniēdo ꝑducat.quē neqꝫ nūc nō
fieri mortalem oportebat neqꝫ ꝑmanere mortalem
mortalis q̄ ꝓpꝛe factus est.non infirmata verbi di-
uinitate sed carnis infirmitate suscepta.nō autez
ꝑmansit in ipsa carne mortalis quaz resuscitauit
a mortuis qm̄ ipse est fructus mediationis eius vt
nec ipsi ꝓpter quos liberandos mediator effectus
est in perpetua vel carnis morte remanerent.Pro
inde mediatorem inter nos ⁊ deum ⁊ mortalita-
tem habere oportuit transeuntem ⁊ beatitudinez
permanentem:vt per idem quod transit congrue
ret mortuus:⁊ ad id quod permanet transferret ex
mortuis.Xp̄s igitur medius seu mediator est con
ueniens ⁊ concilians cuius participatione ⁊ bene
ficentia homo miser ⁊ mortalis fieret beatus et
immortalis.Unde aug.in eod.lib.Ad hoc se quip
pē interponit medius imortalis ⁊ miser.vt ad im-
mortalitatē

mortalitatē btāz trāsire nō sinat.qm̄ ꝑsistit qō im
pedit.i.ipsa miseria.Ad hoc se aūt interposuit im-
mortalis ⁊ btūs.vt mortalitate trāsacta:⁊ ex mor-
tuis faceret imortales.qō in se resurgēdo mōstra-
uit ⁊ ex miseris bonos.vnde nūqꝫ ipse discessit.Ex
his patere pōt ꝙ xp̄s ē inq̄tum homo:mediator
est inter nos ⁊ deum.Extrema eīm sunt,deus imor
talis ⁊ beatus:homo mortalis ⁊ miser:medius est
homo mortalis ⁊ btūs q̄ fuit xp̄s q̄tum ad natu-
ram humanā.Unde in eodē dicit aug.Nō tm̄ ob
hoc mediator.ꝙ verbū maxime q̄ppe imortale et
maxime btm̄.longe aūt a mortalibus miseris.Sꝫ
mediator ꝑ qō homo eoipso vtiqꝫ ostēdens ad illō
non solum btm̄:verūetiā bn̄ficū nō oportere queri
alios mediatores:ꝑ quos arbitremur nobis ꝑuen
tionis gradus esse molliendos:qꝛ btūs ⁊ beneficꝰ
deus particeps factus humanitatis nostre cōpen
diū prebuit participāde deitatis sue.Nec eīm nos
ab immortalitate ⁊ miseria liberās ad angelos im
mortales btōsqꝫ ita ꝑducit.vt eorum participatione
nos immortales ⁊ bti simus:sed ad illā trinitatez
cuius participatione angeli bti sunt.

Articulus secundus.

Q.ſm qd sit mediator.
Secūdo queritur ſm quid sit mediator ſm
hoc ꝙ xp̄s dr esse mediator nō inq̄tū
hō.Medium eīm dꝫ cōicare cū vtroqꝫ ex
tremorum:sed inquātū hō non cōicat nisi
cū altero.s.cū nobis non cū deo.¶ Ad hoc dd̄m ꝙ
mediū dr multipl'r.s.quātū ad ꝯuenientiā nature:
quātū ad ꝯuenientiā ꝓprietatis:quantū ad cōue-
nientiā ꝑsone.Dicit mediū quātū ad naturam:si
cut est mediū in coloribus.hoc aūt mō non est me
diū inter deū ⁊ hoiem:qm̄ nō pōt esse natura me-
dia.Dicit aūt aliter mediū quātū ad ꝯuenientiaz
ꝓprietatū.⁊ hoc mō pōt xp̄s dici mediū esse quātū
ad humanaz naturam:⁊ inter deū ⁊ hoiem:qm̄ hꝫ
ꝓprietates ꝯueniētes cū vtroqꝫ.cuz deo.s.btitudi-
nē plenitudinē gratie ⁊ scie.⁊ hꝫ alias in q̄bus cōi-
cat cū hoie.s.mortalitatem ⁊ alios defectus.Cū er
go dr ꝙ necessariū est mediuz cōicare cū extremis
intelligendū est quātū ad hoc ꝙ extrema sunt:seu
ſm ea ſm q̄ sunt extrema.Sed deus ⁊ hō non sunt
extrema:ſm suas naturas:sed quantū ad suas ꝓ-
prietates.Unde deus dicebatur extremū rōne sue
immortalitatis ⁊ beatitudinis.Homo vero rōne
sue miserie ⁊ mortalitatis.Christus aūt quantum
ad naturā humanā vtriusqꝫ cōicat alterā ꝓprieta
tem.¶ Itē alio mō dr xp̄s mediū inter deū ⁊ hoiez
eo ꝙ eius ypostasis est in naturis duabus.Unde
dicit dama.Qō eius ypostasis est ex duabus natu
ris.qō sic exponitur.i.ex duabus naturis subsistit
scꝫ diuina ⁊ humana.nec mutatur diuina ī huma-
nam:nec humana in diuinam.sed vtraqꝫ in sua ꝑ-
fectione remanet.Christus ergo quantum ad hu-
manitatem potest dici mediator dei ⁊ hominū:qꝛ
lꝫ quantum ad naturam communicet cum homi-
nibus soluz:ratione tamen persone communicat
cum deo:qm̄ personam habet filij dei nō personaz
creatam aut compositam:sed eternam simplicez.
De hoc mediatore dicit Jsido.in li.de tri.Media-
tor dei ⁊ hominum.homo christus iesus.nō aliter
in deitate aliter in humanitate:sed idem vnus in
vtraqꝫ natura.nec prius conceptus homo:nec pri
us homo editus nec meritum accepit vt deus eēt
sed dei verbo manente incommutabili essentia.as
sumpsit carnem in qua impassibilis pati:immor-
talis mori.eternus ante secula temporaliter posset
ostendi.

Articulus tertius.

Querit quomodo sit mediator
Tertio queritur quomodo mediator sit.
Augu.de ci.di.xj.Hic est mediator dei ⁊
hominū homo xp̄s iesus per hoc media
tor per quod homo per quod ⁊ via Si in
ter eum qui tendit:et illum quo tendit via media
est:est spes perueniendi.Si autem desit et igno-
retur qua sit eundum quid prodest nosse quo eun
dū est.sola est aduersus omnes errores via minu
tissima vt ipse sit deus ⁊ homo:quo itur deus quo
itur homo.⁊ ita ſm quod homo mediator est ⁊ via.
¶ Notandum ꝙ hec sunt nomina que dicuntur
de deo ſm ꝙ homo.mediator via.templuz.caput
fundamentum.pastor.hostiuz sacerdos.hostia si-
ue sacrificium.redemptor et saluator.Et sciendū
ꝙ ista nomina attribuūtur christo homini scd̄m
diuersos actus eius.Unde diuersitas istorum no
minum est penes differentiam actuum christi ho
minis.Est ergo vnus actus christi hominis vni-
ri deitati seu assumi a filio dei in quo precipue ha
bitat ſm vnionem personalem et q̄tum ad hunc
actum dicitur templum:ista precipua ⁊ principa
lis habitatio dei in xp̄o hoie notat in psal.cū di-
citur.Propterea vnxit te deus oleo leti.⁊c.Dein
de est alius actus.scilicet.participare proprieta-
tes humane nature ⁊ diuine:eo enim ꝙ humana
natura christi vnita deitati ꝑticipat christus pro-
prietates diuine nature ⁊ humane:seu personā di
uinam ⁊ humanam naturam:et q̄tum ad hunc
actum dicit mediator:sed ex hac mediatione ma
net ei plenitudo gratie:seu ex hac vnione Sed ple
ni est largiri seu effundere alijs de sua plenitudi-
ne.⁊ ideo sequitur tertius actus christi in q̄tū ho
mo scilicet infundere hominibus sensus spiritua
les:seu largiri gratiaz prout dicitur de ipso Joh.j.
De plenitudine eius accepimus oēs.et ſm hunc
actum dicitur caput.capitis eniz est influere sen-
sum ⁊ vitam vel motum alijs membris.Sed quia
gratia primo confertur indistincte.ideo post hāc
infusionē gratie seu collationē hominibus sequit
distinctio anime:que quidē distinctio est ſꝫ intel
lectū ⁊ affectū vnde post effusionē gratie cōsequū
tur duo actꝰ q̄tū ad distinctionē gratie.s.illumi
nare intellectū:⁊ accēdere affectū.q̄tū ad actū il-
luminationis intellectꝰ ꝙ est per intelligentiam
fidei dicit fundamentū.q̄tum ad actū attendēdi
affectū dei dicitur hostiū.Prius est ergo dare gra
tiam et deinde distribuere.Item prius est illumi
natio intellectus ꝙ accensio affectꝰ sed post istos
actus est incorporare nos ecclesie quod fit per sa-
cramentorum participationem ⁊ q̄tum ad hunc
actuz quod est nos per sacramenta regenerare.dr
christꝰ sacerdos sꝫ frustra esset regeneratio nisi se
queretur nutritio que fit per ministrationem pa
stus:ſm ꝙ dicitur christus pascere nos verbo spi
ritu alias doctrine ⁊ q̄tum ad hunc actum dicit
pastor.Sed quia obligati sumus ad carētiam vi-
sionis dei per originale pctm̄ cōtractum a paren
tibus.et propter peccata actualia que addidimꝰ:
ideo est alius actus christi soluere istam penā vel
obligationem:et sic dicitur hostia vel redemptor.
Soluta autem ista pena vel obligatione est alius
actus scilicet amouere rumpheā:quod nō est aliō
ꝙ amouere velamentuz mentis nostre:et ſm hoc
dicitur via:quoniā prius non erat via:qua ad deū
graderetur.Deinde est tribuere gloriaz:⁊ ſm hūc
actum dicitur saluator.Sic ergo patet distinctio
et ordo istorum nominum per distributionem et
ordinem actuum.

Membrum tertium.

De effectu religationis diabolice ptãtis

Argu.j.

C Onsequenter queritur de effectu ablationis ptãtis diaboli quantum ad potestatem nocendi ꝛ tentãdi. Ad qd̃ sic obr̃ Job.j. diabolus nõ poterat ponere manum: nec in iob nec in res eius nisi permissus. vnde dicebat dño Mitte manũ tuam ꝛc. ergo diabolus ante incarnationẽ nõ habebat potestatẽ nocẽdi. nisi quantũ erat permissus. Sed post passionez hꝫ ptãtẽ permissus sicut pꝫ in flagellatione Antonij ꝛ alioꝝ sctõꝝ: relinquit̃ igitur ꝙ per passionem non hꝫ minorem ptãtẽ.

Secundum.

¶ Itẽ post passionẽ hꝫ potestatẽ vexãdi corporaliter hoĩes. sicut pꝫ ĩ multis qui etiam sunt fideles: ergo nõ est per passionẽ diminuta ptãs nocendi.

Tertium

¶ Itẽ li. ar. semꝑ liberũ fuit a necessitate coactionis: ergo ante passionẽ per tẽtationẽ diaboli nõ poterat cogi ad peccãduz sicut nec mõ. ergo nõ maiorem habuit diabolus ptãtez tentandi ꝙ̃ modo.

Quartum

¶ Item ꝑ circũcisionẽ in sctis ante passionẽ delebatur culpa originalis ꝛ culpa actualis per charitatẽ. Ergo cũ nõ habebat ptãtẽ diabolus puniẽdi nisi rõne pctĩ: nõ habebat tunc ptãtẽ puniendi bonos: sicut nec modo. ergo ꝛc.

Contra

¶ Contra. Apoc. xx. Uidi angelum descendentem de celo ꝛ apprehendit draconẽ qui est diabolus et ligauit eũ ꝛc. Per quẽ angeluz intelligit̃ xp̃s. ergo per passionẽ xp̃i diminuta est ptãs diaboli vt minus possit ꝙ̃ prius. ¶ Itẽ per passionẽ absolutus est reatus in illis qui baptizant̃ originalis ꝛ etiam actualis culpe. Cũ ergo diabolus nõ habeat potestatẽ nisi rõne pctĩ: nullã oĩno hꝫ potestatẽ.

¶ Itẽ ante passionẽ diabolus adorabatur vt deus sed predicta passione per mũdum iam nusꝙ̃ adoratur. Ex quo certissime relinquitur ꝙ ptãtẽ amisit: cum hoc maxime appetat. s. adorari vt de⁹. ¶ Itez scti angeli post incarnationẽ naturã generalr̃ humanã reuerent̃. Unde angel⁹ iohãni volẽti se adorare dixit. Uide ne feceris cõseru⁹ tuus sum ꝛ fratrũ tuoꝝ. vlt. apoc.

Rñ.

¶ Rñ. dõm. ꝙ diabolus ꝑ passionem xp̃i minorẽ hꝫ ptãtem in naturam humanaz vniuersaliter: qꝛ subtracta est ei ptãs qua pri⁹ subijciebat eã in infidelibus sibi ydolatria ꝛ veneratiõe quasi deus. subtracta ei ẽt in fidelib⁹ in q̃b⁹ ꝑpter fidẽ passionis non hꝫ ptãtem. nisi quaten⁹ ei ꝑmissum est ad exercitiũ virtutis. In fidelibus eñ caracter passionis est. s. crucis ex sacramẽto baptismatis quo diaboli ptãs cohibet̃. Uñ apoc. vij. dr̃. quattuor angelis. Nolite nocere quoadusꝙ̃ signemus seruos dei nr̃i in frõtibus eoꝝ.

Solu.ad.j.

¶ Rñ. igitur ad illud qd̃ obijcit̃ ꝑmo dõm. ꝙ simplr̃ diabolus ꝑmissus est nocere. Minorez ptãtem hꝫ post passionẽ ꝙ̃ prius in ipsis fidelibus. qꝛ fideles post passionem fortiora arma hñt defensiõis ꝛ resistentie cõtra oẽm impugnationem diaboli. Uñ. vj. ad eph. In omnibus sumẽtes scutũ fidei vt possitis omnia tela neq̃ssimi extinguere. Habẽt ẽt nomẽ iesu: cuius nois ĩuocatio pellit demones: sicut dr̃ math. vlt. In nomine meo demonia eijcient ꝛc.

Ad secundũ.

¶ Ad scõm dõm. ꝙ post passionem hꝫ ptãtem vexandi corpora: sed nõ quorũcũꝙ̃: nec qualitercũꝙ̃. Ptãtem eñ vexandi hꝫ corpora excõicatoꝝ ꝑcisorum ab ecclesia: ſm ꝙ dr̃ j. Corin. v. de fornicatore quez excõicauit apl's dicens. Iudicaui illũ q̃ hmõi est tradere sathane in interitũ carnis ꝛc. Eoꝝ ṽo qui nõ sunt ꝑcisi ab eccl'ia fideliũ ptãtẽ nõ hꝫ nisi q̃tenus a deo ꝑmittit̃: vel ad hoim correctionẽ: vel ad sctõꝝ exercitiũ ꝛ coronã. ſm ꝙ dr̃ de btõ anthonio postꝙ̃ fuit a diabolo flagellatus: ꝙ ei querẽti a dño apparente sibi vbi erat cum flagellaret̃. rñdebat̃ anthonij pñs eram: sed victoriam expectabã. Ante passionem ṽo vt dr̃ ptãtem hẽbat vexãdi corporaliter oẽs ꝑter illos q̃ solo ꝑuilegio spãli tenebant̃ a dño: ſm ꝙ de sctõ iob legit̃. Nõne tu vallasti domũ eius ꝛc. Nõ tñ vtebat̃ semꝑ diabol⁹ ptãte puniendi vt maiorem hr̃et ptãtẽ seducẽdi ꝑ culpã sic ꝛ nunc in excõicatis ꝛ infidelibus.

Ad tertium

¶ Ad tertiũ dõm. ꝙ est coactio sufficiens ꝛ est coactio ĩducẽs ꝙ̃tum ad coactionem sufficientem li. ar. semꝑ fuit liberum a necessitate coactionis. ꝙ̃tum ṽo ad coactionem inducentẽ que attendit̃ quo ad terrores ꝛ dolores penaꝝ: vel ꝙ̃tum ad cupiditates ꝛ blandicias voluptatum. vñ his eñ inducit̃ li. ar. ante passionem magis potuit ꝙ̃ post. Minus eñ põt diabolus inducere terrendo vel blandiendo post passionem ꝙ̃ ꝑus: cum ꝛ ipse terreat̃ ab ipso signaculo crucis ꝛ inuocatione nois xp̃i. ſm ꝙ dr̃ Esa. xxx. A voce dñi pauebit Assur virga ꝑcussus ꝛc.

Ad quartum

¶ Ad vltimum dicẽdum. ꝙ ꝙ̃uis delet̃ in sanctis culpa originalis ꝛ actualis ꝙ̃tum ad maculam: ꝛ quo ad diuinam offensam: ꝛ quo ad reatum gehenne: nõ tamen quãtum ad reatum carentie visionis diuine: ratione cuius habebat diabolus potestatez detinendo eos in limbo.

Membrum quartum.

De effectu apertionis ianue paradisi

C Onsequenter queritur de effectu apertionis ianue paradisi. Et primo dubitabatur quid dicatur decretum: ꝛ que est differentia decreti ꝛ cyrographi. Ad qd̃ breuiter dicendum. ſm ꝙ dicit̃ coll'. ij. Delens ꝙ aduersus nos erat cyrographum decreti: ꝛ ipsum tulit de medio affigens illud cruci. Glo. decretuz dei fuit ꝙ ade precepit. s. de ligno scientie boni et mali ne comedas. huius decreti violati cyrographum idest memoriam deleuit deus. quando peccatum primi parentis per sanguinez christi abluit. Scõm ergo hoc patet ꝙ decretũ dr̃ diuinuz preceptum quod datum fuit ade. Cyrographuz dicitur memoria preuaricationis ade: siue reatus peccati ade. ¶ Item alio modo exponit glos. Decretum est sententia cunctis hominibus aduersa qua scꝫ dictum est. Morte moriemini. Cyrographum dicitur peccatum ade: quod quasi cautionem contra nos tenebat diabolus sed istud cyrographum tulit: cum nobis delicta cõdonauit. ſm hoc ergo patet. ꝙ decretum dicitur sententia dei respectu necessitatis mortis: seu exclusionis a via celesti. Cyrographum vero erat reatus peccati ade in totuz genus humanum.

Consequenter du .§.j.

An fuit meritum ante passionem. Apoc. v.

bitatur de impotentia apertionis. de qua dicitur apoc. v. Qd̃ nullus erat qui posset aperire librum ꝛ liber dicitur in quo omnia leguntur. summa et diuina sapientia seu veritas de quo apoc. xx. Liber apertus est qui est liber vite: clausio huius libri est clausio contemplationis diuine propter reatum originalis peccati. Ex qua autoritate patet ꝙ nullus poterat per meritum suum peruenire ad diuinam contemplationem: et hoc est aperiri ianuam paradisi. ¶ Sed contra hoc obijcitur.

Arg.j.

Quantumcunꝙ̃ charitas fuit preciosa et virtuosa tempore nostro. tanta fuit ꝛ tam preciosa tẽporibus abrae. Si ergo virtus charitatis ꝛ ꝑciositatis tpe isto meret̃ vitã eternã ꝛ contemplationẽ dei. vez

dei. videlꝫ aditũ paradisi: ergo charitas tẽporibus abrae meruit aditũ pararadisi: ergo sine passione xp̃i esset additus in paradisum.

Secundum.

¶ Itẽ si abraã meruit intrare paradisum meruit apertionẽ paradisi ergo manẽte merito abrae necesse erat introitũ eẽ: seu xp̃s pateret̃ seu non.

Tertium.

¶ Itẽ sicut dicit apl's ad gal'. iij. Abrae dicte sunt promissiones. q̃ quidẽ promissiones de hereditate nõ ꝑtinebãt ad terrena sꝫ ad celestia. Cũ ergo ꝯstet ꝙ liberarior est rex eternus ꝙ̃ tpalis: cũ sequat̃ ex ista parte: ꝙ si aliq̃s seruiat regi terreno ꝑ bono tpali sibi cõmisso meret̃ bonum tpale. Ergo multo fortius ex parte alia. si abraã seruiat regi eterno ꝑ hereditate sibi ꝑmissa eterna meret̃ illã. Cũ ergo ꝯstat ꝙ seruient pro hereditate eterna sibi promissa: ꝯstat ꝙ meruit illaz ergo iustus iudex reddidisset sibi hereditatẽ eternam: ergo sine passione esset ei patẽs aditus paradisi.

Rñ.

¶ Rñ. dõm ꝙ nullius hois charitas põt mereri vitam eternam post pctũ: nisi interueniente merito xp̃i. qꝛ oẽs sunt originali reatu obligati ad satisfactionẽ: quã nullus purus homo põt exhibere: cuius probationẽ inuenies tactam in questionibus de incarnatione. que quidẽ obligatio vel reatus est obtrusio diuine contẽplationis seu paradisi: sed in hoc est differentia inter fideles post passionẽ ꝛ ante. qꝛ ante passionẽ nõ est solutio satisfactionis originalis reatus. sed per passionẽ est solutio originalis reatus. ꝛ ideo fidelib⁹ post passionẽ ex virtute sacramẽti passionis pꝫ aditus ad paradisum: ante passionẽ ṽo non.

Solu.ad.j.

¶ Ad illud ergo qd̃ primo obijcitur ꝙ tãta fuit charitas tunc: quanta nunc. ꝯcedo. Nõ tñ ex hoc sequit̃ ꝙ meruit adituz prius sicut nunc. Et rõ huius est: qꝛ charitas ante passionẽ non hꝫ meritum passionis xp̃i coniũctũ. per qd̃ solum est originalis solutio reatus. sed post passionẽ hꝫ charitas meritum xp̃i cõiunctũ. qꝛ iaz exhibitum est. inde est ꝙ meret̃ post passionez qd̃ non prius.

Ad secundũ

¶ Ad scõm dõm ꝙ non sequitur abraã meruit intrare paradisum: ergo meruit apertionẽ ianue paradisi. qm̃ apertio ianue paradisi nihil aliud intelligit̃ ꝙ̃ solutio debiti originalis reatus vel pro originali pctõ. ꝛ ponũt exẽplũ in patre qui obligat debito terrã suam: cuius filio de iure hereditario cõpetit hereditas patris: nõ tñ poterit illã habere nisi soluto debito patris. Uñ sicut iste debet intrare terram suam: tñ oꝫ absolui a debito ꝑ quo obligata est prius ꝙ̃ intret. ita ꝛ in hac parte prius oportuit solui debitũ pro pcõ ade ꝑ passionẽ xp̃i anteꝙ̃ posset esse introitus ad paradisum. nullus aũt debitum soluere potuit nisi xp̃us: pꝫ ergo ꝙ non sequit̃ qd̃ obiectum est. Nõ enim sequit̃ ꝙ si quis mereatur consequens: ꝙ mereatur antecedens.

Ad tertium

¶ Ad vltimum pꝫ rñsio. non enim facta est abrae promissio nisi in semine. qd̃ exponit apl'us. Qui est xp̃s sub conditione. ergo fiebat promissio abrae hereditatis eterne que fuit impleta in christi passione. Et ex hoc non sequitur ꝙ debeatur ei sine xp̃i passione.

Incidenter queri .§.ij.

U. oẽs fuim⁹ dbitores mortis.

tur de verbo amb. dicentis. Saluari nõ possemus nisi vnigenitus dei moreret̃ pro nobis debitoribus mortis. iij. li. sen. xviij. di.

Arg.j.

¶ Cõtra qd̃ obijcitur sic. Ergo abraam fuit debitor mortis: ergo dign⁹ morte. nõ ergo dignus vita eterna.

Secundum.

¶ Itez si mortis debitor fuit ꝛ mortis spũalis: ergo debuit dãnari. cuz mors spũalis sit debitũ mortis spũalis. vel ipsa dãnatio.

Tertium

¶ Itẽ ansel. in li. cur deus hõ. Nihil asperius vel difficilius põt hõ ad honorem dei spõte ꝛ nõ ex debito pati ꝙ̃ mortẽ: ꝛ nullatenus põt se magis dare homo deo ad honorem ꝙ̃ cum se tradit morti ad illius dei honorem. Ergo aliquis põt pati: nõ ex merito sed ad honorem dei. relinquitur ergo ꝙ non oẽs sunt debitores mortis.

Quartum

¶ Itẽ obijcitur de xp̃o. Christus ex obedientia mortuus est. sicut dicitur phil'. ij. Xp̃s factus est obediens vsꝙ̃ ad mortẽ. ergo erat debitor mortis: qꝛ tenebatur ex precepto patris mori pro redemptione humani generis.

Quintum.

¶ Item dicit aug. Seruitia quanto minus debita tanto gloriosiora. ergo cuz passio xp̃i fuit maxime debita: qꝛ maxime debebat obedire patri: minus fuit grata.

Rñ.

¶ Rñ. ad primum dõm ꝙ duplex est dignitas sufficientie ꝛ cooperatiõis. Si respiciam⁹ ad dignitatẽ sufficientie: nõ est dignitas in abraaz vel in aliquo alio respectu vite eterne seu passione xp̃i. Si vero dicatur dignitas cooperatiõis: dignitas fuit in abraam respectu vite eterne. Cooperatus enim est passioni xp̃i. i. operat⁹ est: vt ꝑ passionem haberet vitam eternam.

Solu.ad.j.

¶ Ad aliud vero qd̃ obijcitur ꝙ erat debitor mortis. distinguendum ẽ ꝙ ẽ mors multiplr̃. Est enim mors separatio anime a corpore. Et est mors separatio anime a deo. vnde dicitur mortale peccatum. Et est mors perpetua separatio anime a diuina beatitudine irreparabiliter. vnde dicitur mors eterna. Et est mors separatio aĩe a dei contemplatiõe seu beata visione non perpetuo. sed ad tempus. ꝛ ſm hunc modũ. accipitur mors. cum dicitur ab ambro. ꝙ omnes erãt debitores mortis. Et hoc modo fuit abraam debitor mortis spiritualis. Et per hoc ptꝫ responsio ad primum.

Ad secunduz

¶ Ad illud vero qd̃ secundo obijcitur. dõm ꝙ damnatio est ꝑpetua separatio a deo. ꝛ ideo est mors irremediabilis: nõ aũt sic dicit̃ debitum mortis: qꝛ nõ accipitur de morte irremediabili sicut dictum est.

Ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum ꝙ autoritas ansel. non intelligitur de alio homine a christo. vnde ibi statim sequitur. talez oportet esse illum qui pro peccato hominis satisfacere possit: vt mori possit si velit. Et sequitur. video plane illũ hominem quem querimus talez esse oportere. qui nec ex necessitate moriatur qꝛ omnipotẽs erit: nec ex debito qui nunꝙ̃ peccator erit: ꝛ mori possit ex libera voluntate quia necessarium erit.

Ad quartum

¶ Ad quartum dicendum ꝙ est debitum dupliciter. Est enim debitum ex necessitate. ꝛ est debitum ex charitate. Primo modo non fuit christus debitor mortis. sed secundo modo.

Ansel.

Unde Ansel. ij. Cur deus homo. Dominus iesus cum mortem sustinere voluit: quoniam suum erat pati ꝛ nõ pati: debuit facere quod fecit: quia quod voluit fieri debuit. ꝛ non debuit facere: quia non ex debito. Ex hoc relinquitur ꝙ est debitum ex necessitate: et est debitum ex ordinata voluntate. Primo modo non debuit mori sed secundo modo: qꝛ ordinata erat sua voluntas per obedientiam sub voluntate patris. non tamen sequitur ꝙ debitor: quia esse debitorez importat necessitatem mortis.

Ad quintum

¶ Ad vltimum dicendum ꝙ operari ex debito precepti potest quis dupliciter. attendendo ad obligationem precepti: vel attendendo ad bonitatem precipientis. hoc est dicere attendendo ad potestatem precipiẽtis: vel ad bonitatem precipientis. attendens potestatem precipientis diminuit meritum suum: quia attendit ipsam obligationem vt debitum. Attendens vero bonitatẽ precipientis non respicit obligationem vel debitum. Et ideo solum ad operandum fertur amore bonitatis precipientis. non

ex debito potestatis. In pmo ergo sensu intelligit aug. q seruitia quanto magis debita: tāto minus grata: scdo modo fuit in xpo.

Ultimo queritur .§.iij.

De causalitate passionis.

de causalitate passionis. nam pater tradidit filiū Ro.viij. Qui etiā proprio filio suo non pepercit sz pro nobis oibus tradidit illum. Filius tradidit seipsum. j.pet.ij. Tradebat aūt iniuste se iudicāti ꝛc. Judas etiam tradidit illum. Mar.xiiij. Judas scarioth qui tradidit eum. Silr ꝛ iudei tradiderūt eū Unde mat.xxvj. Sciebat aūt pylatus q per inuidiam tradidissent illum ꝛc. Sed actio patris ꝛ filij fuit bona. actio iude ꝛ iudeoꝝ fuit mala.

Contra.

¶ Obijcitur ergo sic. contrariarum causaruz sunt effectus contrarij. Uoluntas dei ꝛ xpi ꝛ voluntas iude ꝛ iudeorum sunt cause contrarie. ergo effectus contrarij: ergo passio xpi nō erit effectus illoꝝ.

Secundum

¶ Item si deus vult passionē xpi. ꝛ iudei volunt idez: ergo volendo hoc conformant voluntatem suam voluntati diuine: ergo non peccant.

Tertium.

¶ Itez cū pater fuit cā ꝛ filius ꝛ iudas ꝛ iudei: aut eodem genere cause aut differenti. Non differenti: cū sit in genere cause efficientis. Non eodem: qꝛ vna causa in gñe boni: sicut dꝛ.xx. di. li.iij. sen. Qualiter ergo pater ꝛ filius iuste potuerunt tradere innocentē ad mortē. Est enim iniustum innocentem punire.

Rn̄.

¶ Rn̄. pōt dici qm̄ pater ꝛ filius tradiderunt: qꝛ potentiam suam ne fieret non exercuerunt. si eniz voluissent exercuisse potentiam: nullatenus ipsuz iudei crucifixisse potuissent. Sed vltra distinguendum est: qm̄ est bonum dupliciter. Ex genere sui: ꝛ bonum ex fine. Silr econtrario dꝛ malum dupliciter: pōt vtiq3 qd est bonum ex genere: esse malū ex fine: ꝛ ecōuerso qd est malum ex genere. esse bonuz ex fine: vel ex circūstantia. Scdm hoc ergo dōm q ipsum tradere erat malū ex genere. ꝛ absolute erat malum. ipsum tn̄ tradere vt genus humanū redimeret: erat bonum ex fine. Scdm hoc ergo dōm q pater tradidit filium: ꝛ ipse seipsuz ad hoc vt penā sustineret pro liberatione generis humani. hoc autem bonuz erat. ex hoc est qd dicit apls ad gal. iiij. Misit deus filium suum factum ex muliere factū sub lege: vt eos qui sub lege erāt redimeret vt adoptiones filioꝝ reciperemus. Et ideo filius se tradidit vt obediret patri. Unde factus est patri obediens vsq3 ad mortem ꝛc. phil.ij. Non aūt iudas ꝛ iudei ex hoc fine tradiderunt: sed iudei ne amitterent locum ꝛ gentem. xj. Joh. ꝛ iudas silr ex auaricia: ꝛ ideo isti peccauerunt. Intētio enim informat operationem. vnde bona vel mala dicitur ratione intentionis. Unde dicit amb. q intentio seu affectus nomen imponit ꝛ sic pz solutio ad quartū obiectum.

Sol.ad.j. Contra

¶ Ad primum autem dicendum q est effectus cause que efficit: et est effectus quem efficit. Contrarij autem fuerunt effectus voluntatum dei ꝛ iudeoꝝ quibus effecerunt. qꝛ ꝯtrarie intentiones dei ꝛ iudeoꝝ ꝛ actus ꝯsequentes. tamē effectus quem effecerunt est idez. videlz passio xpi q̄uis ex diuersa intentione. ꝛ illud non est incōueniens quemadmodum distinguit opus operans: ꝛ opus operatum. Opus ergo operans nō fuit idē rn̄ idem fuit opus operatuz. Et per hoc pz responsio ad primum.

Ad secunduz

¶ Ad scdm dicendum. q formatio voluntatis humane ad diuinam non est in volendo quod deus vult. sed in volēdo eo modo quo deꝰ vult nos velle. quod non fuit in iudeis.

Ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum. q deus pater fuit causa efficiens mortis xpi vt permittens: non vt prohibens mortem cum posset. Christus vero vt passionem volūtarie suscipiens: nec phibens cum posset. Judei vero ꝛ iudas vt causa pcurās. Crucifixores vero causa inferens mortem.

Item queritur .§.iiij.

An effectus passionis sit bonꝰ vel malus.

de effectu passionis xpi: an sit bonus vel malus. Cum enim passio xpi sit bona et ipsaz operati sint iudas ꝛ iudei: videtur q iudas ꝛ iudei operati sint bonum. ¶ Respon. dicendum q non: quoniam passio xpi non erat bona nisi ex fine: quem finem iudas ꝛ iudei non habebant: sed potius contrariū Dicendum ergo quoniaz passio xpi comparatur ad potestatem ꝛ ad causam inferentem vt est effectus actiōis iude ꝛ iudeorum que mala est: est ipa passio mala. quoniam bonus effectus non potest esse a causa prima mala. vt autez illa passio est patientis volentis ꝛ desiderantis per suam passionem genus humanum redimere: bona ꝛ ē meritoria. quoniam non sic est passio pura: sed prout refertur ad inferentes: est passio pura. et ideo non meritoria.

Questio.xix. de morte xpi.

INquisito de dominica passiōe cum omni deuotione: inquirendum est de eius sacratissima morte ex cuius consideratione magis esset lugendum q̄ disputandū Solent tamen querere circa hoc disputantes. Primo an mors xpi debeat itelligi separatio humanitatis a diuinitate. Scdo an concedendum sit simpliciter de xpo q fuerit mortuus. Tertio an cōcedēdum q in triduo fuerit hō Quarto de descēsu anime eius ad inferos. Quito de quiete corporis eius in sepulchro.

Membrū primū.

An mors xpi debeat intelligi separatio humanitatis a deitate. Argumentum Primum.

AD pmum arguit sic: sicut dicit dam̄. Caro vnita est deitati mediante anima ꝛ intellectu: ergo p animaz veniebat caro diuinitati. Soluta ergo vnione anime ꝛ intellectus ad carnem: soluet necessario vnio diuinitatis ad eandem separato enim medio coniungēte extrema: separat necessario extremum ab extremo. Cum ergo in morte constet q facta est separatio anime ꝛ intellectus a carne: ergo facta est separatio deitatis ab eadem.

Secundum

¶ Item dicit augusti. Mors quaz timent homines separatio est anime a carne: mors autem quam non timent est separatio anime a deo. vtraq3 vero diaboli suasu hominis propinata est. Si ergo mors christi debuit delere mortem quam diabolus propinauerat homini: ergo mors christi debuit esse separatio anime a carne ꝛ a diuinitate.

Tertium.

¶ Item amb. tractans illud mat.xxvij. Jesus clamans voce magna dicens. Deus deus meus vt quid me dereliquisti. Clamat homo separationem diuinitatis moriturus. Naz cū diuinitas mortis libera sit: vtiq3 mors ibi esse non poterat nisi vita discederet: quia vita diuinitas est ex quo relinquitur primum.

Quartum

¶ Item anastasius. Maledictus qui totū hoiem quem

quē assumpsit dei filius denuo assumptū: vel liberatū tertio die a mortuis resurrexisse nō cōfitetur Relinquit ergo q denuo assumptꝰ est hō in resurrectione quā assumpserat in incarnatiōe. Deposuerat ergo cū in morte.

Quintum.

¶ Itē cū i xpo sit vnio carnis ad aiam et vnio carnis ad diuinitatē prior est natura vnio carnis ad aiam ꝛ ordinat ad vnionez carnis ad diuinitatem si ergo prima est dissolubilis per mortē ergo ꝛ secūda.

Sextum

Itē vnio diuinitatis ad carnē est per gratiā Sed subiectū gratie nō potest esse nisi rōnalis substātia. Separata igit a carne aia: separat rōnalis substātia. separat ergo ꝛ gratia: ergo et vnio cū diuina natura.

Septimum.

¶ Item ioh.x. Ego pono aiam meā: vt iterū sumā eā. nemo tollit eam a me. sed ego pono eā a meipso. Cōstat q istud nō dicit caro. sz diuinitas. ergo diuinitas p posuerat deponere animā. ¶ Itē cū caro non habebat potestate la se ponēdi vel sumēdi animā. ergo ista non potuerūt esse verba rōne carnis. ergo si vera sunt: vera sunt ratione diuinitatis: ergo diuinitas deposuit animā i morte.

Octauum

¶ Itē cuz aia sui natura per subtractionē gratie sit separabilis a diuina natura: similiter ꝛ corpus. Querit an ecōuerso. s. diuinitas sit separabilis de sui natura ab aia et carne quibus vnita fuit: qd si dicat: ergo simpliciter est separabilis diuinitas ab humanitate.

Cōtra.

¶ Cōtra aug. super ioh.x. Ego pono aiaz meā ꝛc. verbū ex quo suscepit hoiem. i. carnē ꝛ aiam nūq̄ deposuit aiam: vt esset aia separata a vbo. sz caro posuit aiam qñ expirauit: qua redeūte resurrexit. Mors ergo ad tēpus carnē ꝛ aiam separauit: sed neutrū a verbo dei.

Dama.

¶ Itē ioh. dam̄. si mortuꝰ ē vt hō ꝛ sancta eiꝰ aia ab eius corpore diuisa est: in diuinitas inseparabilis ab vtroq3 pmansit: neq3 ista vna ypostasis in duas diuisa est. Etenī corpꝰ ꝛ aia sm idē a pricipio in verbo ypostasi habuerūt subsistētiā ꝛ in morte a seinuicē diuisa manserūt singulū eorū vnā ypostasim verbi habēs neq3 enī corpus neq3 anima propriā habēt ypostasim pter verba ypostasim.

Leo.

¶ Itē leo papa. Tāta est vnio dei ꝛ hominis: vt nec supplicio possent dirimi. nec morte distingui. igit mors xpi nō dz itelligi separatio aie vel carnis a diuinitate. sz separatio aie a carne

Responsio. Solu.ad.j.

¶ Quod concedendū est: ꝛ respōdendū est ad obiecta. ¶ Ad primū distinguēdo q est mediū vnionis inter aliqua extrema dupli necessitatis: ꝛ congruitatis. Necessitatis mediū sicut vita vegetabilis ꝛ sensibilis media sunt vnionis vite rationalis ad carnem. ita vt separata vita vegetabili ꝛ sensibili a carne: separatur vita rōnalis a carne. Medium vero cōgruitatis est: vt aqua est medium inter terram et aerem. Congruit enim vt inter terrā que est frigida et sicca per naturā. et aerem qui est humidus et calidus per naturā. sit aqua media q̄ est frigida et humida. non tamen necessitatis est medium quia remota aqua nihilominus vnietur aer terre Dicendum ergo q anima et intellectus est mediū cōgruitatis vnionis diuinitatis ad carnem non necessitatis intellectus enī ꝛ anima propter naturam incorporeitatis magis conueniunt cum diuina natura q̄ caro. et ideo congruitatis medium est: non tamen necessitatis: quia diuina natura non indiget aliquo ad sui vnionem cuz aliqua creatura. Inde est quod separatiōe facta anime a carne: non sequitur separatio carnis a diuinitate.

Ad secunduz

¶ Ad secundum dicendum. q mors christi virtutem habuit delendi mortem quam dyabolus propinauit homini: ex hoc q erat mors dei. Mors autem dei esse non potuit q̄tum ad diuinā naturaz: ergo mors dei esse nō potuit nisi q̄tū ad humanam quam assumpserat naturam. Moriebatur ergo xps habēs humanam naturam in ipsa humana natura. separata anima a carne: cōiunctis aia ꝛ carne cum diuinitate. Et ideo nihil ad propositum qd arguunt ex autoritate augusti.

Ad tertium

¶ Ad tertium dicendum. q sicut intelligitur separatio in autoritate Ambro. sic intelligitur derelictio in autoritate euangelij. Ut quid me derel. Derelictio enim intelligitur non quātum ad recessum diuinitatis ab homine quātum ad vnionem: sed solum quātum ad recessum quātum ad ptectionem. Si enim illa derelictio intelligeret vnionis solutio. ante mortem facta fuisset dei ꝛ hominis solutio. qꝛ ante mortem dixit. Deus deꝰ meus ꝛc. alioquin fuisset aliquod tempus. qñ xps adhuc homo viuus erat ꝛ non deus: qd est absurdum. Separatio ergo diuinitatis a carne debet intelligi q̄tum ad subtractionem protectionis q̄ per potētiam non amouit violentiam passionis non quātum ad solutionem vnionis.

Ad quartuz.

¶ Ad quartum dicendum. q in verbis anastasij. assumptio intelligitur non sm carnem tantum sed sm totuz Non enim dicit simpliciter hominem assumptū denuo sed totum hominem. vt ostendat hominē assumptum. i. denuo coniunctuz in resurrectione qui prius in morte fuerat diuisus separata anima a carne.

A quintum.

¶ Ad quintum dicendum. q non sequit hec vnio sequitur vel ordinatur ad illam. ergo si hec separetur ꝛ illa: quod patet. quia est vnio manus vel pedis ad corpus ordinata. ad vnionē corporis cum anima: ꝛ tamen contingit esse separationem manus ꝛ pedis a corpore: manente tamē vnione corporis cuz anima id est quāuis vnio carnis ad animam ordinetur ad vnionem carnis ad diuinam naturā: non sequitur q separata vnione anime a carne. separetur vnio carnis a diuinitate.

Ad sextum.

¶ Ad sextum dicendum q est gratia que cōformat naturam spiritualem diuine quātum ad cognitionem ꝛ amorem. ꝛ huius gratie subiectuz est natura rationalis. Et est gratia que cōformat sm qd possibile est naturam corporalem ad diuinam q̄tum ad susceptionez diuine actionis ꝛ virtutis. ꝛ huius gratie subiectū pōt esse natura corporalis. ꝛ gratia hec fuit summe in incarnatione xpi. vt esset assumptibilis a verbo dei ꝛ susceptibilis diuine vnionis.

Ad septimuz

¶ Ad septimum dicendū sm Aug. q caro ponit ꝛ sumit animam nō potestate sua: sed potestate inhabitātis carnem diuinitatis verba ergo illa sunt xpi rōne carnis inquātum hz in se potestatem diuinitatis.

Ad octauum

¶ Ad vltimum dicēdum. q diuinitas non est separabilis de sui natura ab anima ꝛ carne: quibus fuit vnita. sicut ecōuerso. ꝛ hoc est quia natura diuina q̄ est summuz bonum quātū est de se: nulli deest nec deficit creature: tamē creatura per naturam suam que defectibilis est: quia est ex nihilo deficit illi.

Membrum secundum.

An concedēdum sit secūdum q xps sit mortuus. Arg. pmum. Augu.

COnsequenter queritur. vtrum simpliciter de deo concedēdum sit q fuerit mortuus. ꝛ q sic. primo ostenditur per autoritatem aug. Uerbum caro factuz est: ꝛ sm hoc ipsum verbum crucifixum est: sed nō est mutatum in hominem: homo in illo mutatus est vt melior fieret. ¶ Item idem augu. quicquid passus est homo non potest dici non passius deus: qꝛ deus erat homo: ergo si homo est mortuus: dicet deus est mortuus. ¶ Item aug. quomodo nō potes dicere te non passum iniuriam. si vestis tua incidatur: q̄uis vestis tua nō sit tu. multo magis

quicquid patitur caro vnita verbo: debet dici pa-
ti deus. licet verbum nec mori nec corrumpi nec
Ambro.
mutari potuit. ¶ Item Ambro. iij. li. de spū. s. ꝙ
verbū caro patiebatur manēs in carne verbū in
se, p corporis assumptione referebatur vt pati di
ceretur. qr caro patiebatur: sicut scriptū est. j. pe.
iiij. Christo in carne passo. Ex his ergo relinquit
Cōtra. arg. j.
ꝙ simpliciter cōcedēdum est. Deus est mortuus:
deus est passus verbū est crucifixum. ¶ Contra
Aug. si quis dixerit atq; crediderit filium dei deū
Secundum.
passum: anathema sit. ¶ Item non est simplici-
ter affirmare ꝯtraria seu contradictorie opposita
de eodem. sed de deo est simpliciter dicere ꝙ ē im
passibilis immortalis: ergo non erit de eo accipe
contraria ꝙ passibilis ꝙ mortalis seu ꝙ passus
Tertium.
ꝙ mortuus. ¶ Item in diuinis non differt ꝙ est
et quo est: deitas et deus. Unde nulla operatio est
quam sit dicere de deo respectu creature: quā nō
sit dicere de diuinitate. sicut ei dicitur deus creat
iustificat et glorificat: ita dicitur diuinitas creat
iustificat. et glorificat: et sicut dicitur deus īcarna-
tus dicitur deitas incarnata. Si ergo conuenien
ter dicitur deus est passus et mortuus per carnē
sibi vnitam: ita diuinitas dicetur passa et mor-
tua ppter carnem ei vnitam qd nō admittit con-
Quartum
fessio fidei. Relinquitur igitur ꝙ nec conuenien
ter dicetur deus passus et mortuus. ¶ Item natu
ra diuina vnitur hūanitati: sicut diuina persona:
et deus sicut deitas. Unde est dicere incarnatum
de vtroq; scz natura et persona. similiter de alijs q̄
dicūtur de natura hūana ꝙ debeāt dici de vtroq;
Quintum.
scz natura et persona. et ita esse mortuū dicitur de
vtroq;. Iuxta hoc queritur an separata anima a
carne manēte vnione deitatis ad carnem. debeat
dici caro mortua. qd videtur: quia mors est sepa-
ratio anime a carne. Contra sicut anima est vita
ita deus est vita. et causa vite veriꝰ q̄ anima. ergo
cum ab anima existēte in carne dicatur caro viuere
eo ꝙ anima est vita et causa vite: multo magis ab
Responsio.
vnione deitatis cum carne debet dici caro viuere
cū deitas sit verissima vita: et causa verissima vite.
So. ad arg. j.
¶ Rñ. sm autoritates predictas augu. et Ambro.
concedendum ꝙ ꝯuenienter dicitur deus passus
deus mortuus. ¶ Ad illud ergo qd pmo obijcit
ex autoritate augu. dicēdum. sm ꝙ ipsemet expo-
nit in eodem si quis dixerit ꝙ in passione dolorē
sentiebat filius dei: deus et non caro tm cum aīa
quā sibi acceperat anathema sit. anathematizat
Ad secundū
ergo sm augu. dicentem deū passum rōne diuine
nature nō rōne humane nature assumpte. ¶ Ad
secūdum dicendum. ꝙ contraria vel ꝯtradictoria
non est accipere de eodem sm idem. tamen sm di
uersa nullum est incōueniens. Unde non est incō
ueniens dicere ꝙ passus est deus sm humanam
naturam: et mortuus. non passus nō mortuus sm
diuinā et sicut de persona xpi simpliciter est verū
dicere ꝙ est deus et similiter ꝙ homo: ita simplici
ter erit affirmare de persona xpi pprietates dei et
pprietates hoīs tamē sm diuersas naturas.
Unde Ambro. generalis est ista fides: qr xps est fi
lius dei et natus ex virgine. quam quasi gigantem
ppha describit eo ꝙ biformis geminēq; nature:
Ad tertium.
vnus sit consors diuinitatis et corporis. Idem er-
go masculine patiebatur et non patiebatur morie
batur et non moriebatur. ¶ Ad tertium dicendū
ꝙ q̄uis deus et deitas idem sint sm rem: tñ diffe
runt sm intelligētie rōnem. Nā diuinitas signi
ficat diuinam naturam in q̄tum hmōi: et ideo nō
supponit personam. hoc nomē deus significat di
uinam naturam in habente ipsam et ideo suppo-
nit personam. qr ergo vna persona est in duabus
naturis ideo pprietates vtriusq; nature ꝯueniūt
persone. et erit dicere deum mortalem et immorta
lem. deum passum et non passum rōne persone et
Ad quartū
hmōi. ¶ Qd aūt obijcit de vnione qr natura vnit
humanitati. sicut et psona et deitas: sicut deus. Uñ
est dicere incarnatum de vtroq;. dōm. ꝙ aliter et
aliter. Nam diuina natura seu deitas vnitur hūa
nitati non vt humanitas sit vnū in illa. sed vt di
uinitas et humanitas sint vnum in persona diui-
na. et ideo sicut natura in ipsa vnione distinguitur
a natura: ita et proprietas nature a pprietate na-
ture. Inde est ꝙ licet dicatur incarnata. i. carni
vnita: non tamen dicetur ꝙ est passibilis morta-
lis mortua vel passa. sed cum dicit persona vnitur
humanitati siue deus. ratione psone significatur
humanitatis vnio ad personā non in aliquo alio
sed in ipsa persona. Inde est ꝙ pprietates nature
humane conueniunt diuine persone: vt sit dicere
Ad quintum
personam mortuam et passam: et ita deū mortuū
et passum. ¶ Ad vltimum dicendū. ꝙ anima est
vnita corpori in vnitate nature: et ideo ex vnione
vel coniunctione anime ad carnem resultat vita
in carne. Uita enim est actus et perfectio nature.
diuinitas vero non vnitur carni in vnitate natu-
re. et ideo q̄uis diuinitas sit vita et causa vite. vbi
est conueniens susceptibile. tamen ex vnione diui
nitatis cum carne vel corpore non erit dicere cor-
pus viuere vel esse viuum qr nō est dicere vnam vi
tam cōmunem nature deitati et carni esse.

Membrum tertium.

An xps in triduo mortuꝰ fuerit homo Arg. pmum.

Deinde queritur an xps in triduo mor-
tuus: fuerit homo. Circa hoc sic obijci
tur. Si anima nunq̄ fuisset vnita cor-
pori. et si diuersa + assūpta fuisset a ver
Als diuisa.
bo: nūq̄ fuisset hō. Sz in triduo nō fuit aīa vnita
carni. ergo tūc nō fuit hō. ¶ Itē ī illo triduo fuit
hō: et non potuit loqui: nec audire nec videre: nec
aliqd alid officiū hoīs exercere. ergo ī illo triduo
fuit hō cecus surdus mutus: qd est abusio dicere.
¶ Item sicut dicit boetius. Triplex est status ho
minis. ante peccatum post peccatū: et status glo
rie. Primus fuit posse mori et posse non mori. Se
cundus non posse nō mori. Tertius vero nō posse
mori. quo exprimitur immortalitas glorie quam
tunc non habuit xps: sed nullum istorum habuit
in triduo: ergo non fuit homo. ¶ Item nusq̄ fuit
homo in illo triduo: qr nec in sepulchro cū ibi nō
haberet animam: nec in inferno cum ibi haberet
corpꝰ. relinquitur ergo ꝙ nusq̄ fuit homo. ¶ Cō
Cōtra pmū.
tra. Aug. talis fuit illa susceptio que deum faceret
hoīem: et hoīem deū. sed illa susceptio nunq̄ desijt
Secundum.
esse. ergo nunq̄ desijt deus esse homo. ¶ Itē psal.
Tu es sacerdos in eternum etc. ergo nūq̄ desijt eē
Tertium.
sacerdos. ergo nec desijt esse homo ex quo factus
est sacerdos in incarnatione. ¶ Item quicqd priꝰ
fuit subiectum rōnalitati: fuit subiectum rōnali
tati in triduo. qr anima nō desijt esse vnita verbo
ergo nō desijt esse rōnalis. Simili rōne nec desijt
esse substantia corpalis: qr caro illa non desijt esse
vnita verbo ergo ipse xps in triduo fuit substātia
Quartum
corporea rōnalis. ergo fuit homo. ¶ Item in illo
triduo fuit ypostasis humane nature: seu habēs
humanam naturam. qr habuit animam et carnē
sibi vnitam: ergo fuit homo. ¶ Item hugo de sa-
Quintum.
cramentis. Quid est stultius dicere q̄ ꝙ homo
tunc esse desinat quando vere esse incipit: et tanto
vtiq; verius est: quanto verius est in quo esse inci
pit. ergo cum homo sanctus in morte īcipiat esse
beatus

beatus quod est esse verissimum: ergo stultissimū
Sextum.
est dicere: qd homo tunc esse desinat. ¶ Item idē
Paulus inquit. Cupio dissolui et esse cū xpo. qd
cupis mori et in xpo esse. immo dicūt quidā ꝙ mo
ri est nihil esse: qr non eris quod fuisti post mortē
Si istis credis paule: mortē non optas: nisi forte
non esse desideras. Relinquitur igitur ꝙ in mor-
te non desinit esse aliquis homo. ergo multo ma-
Opinio quorūdam.
gis: nec filius dei desinit esse homo. ¶ Ad hoc di
uersi diuersa dixerunt. Quidam indistincte dixe
Magister.
runt ꝙ xps in triduo fuit hō vt magister et hugo.
de sancto vict. sed differenti rōne. Nam magister
dicit ꝙ fuit homo. qr habuit illam eandem natu-
ram ipse deus sibi vnitā et eodē modo quo prius
ex qua vnione dicitur homo. dicit etiam ꝙ aliter
est in puro homine aliter in xpo: qr in puro hoīe
non est nisi vna vnio. scz anime ad carnem sed in
xpo sunt due vniones. vna vnio humanitatis ad
diuinitatem. et hec facit eum hominē. alia est aīe
ad carnem: et hec fecit eum viuere. Unde cum hec
fuerit soluta in triduo dicunt eum fuisse mortuū
Sed qr alia non fuit soluta dicunt ipsū fuisse ho
minem. ¶ Ad hoc autem ꝙ dr xps nusq̄ fuit ho-
Rñdent ad pmum.
mo in illo triduo. ipsi respōdent ꝙ in inferno fuit
homo et in sepulchro. qr in vtroq; habuit humanā
naturam. Quidam tamen illorum sunt qui dicūt
ꝙ in illis duobus locis fuit homo ita ꝙ ī neutro
Hugo.
Hug. vero cōcedit similiter ꝙ xps in triduo fuit
homo. Unde dicit. ꝙ recte verbum postq̄ factum
est homo: nunq̄ postea homo esse desijt. qr se nec
in morte carnis ab assumpta humanitate nunq̄
diuisit. Tamen sua opinio est ꝙ esse personale ho
minis ꝯsistat penes animam principaliter. vnde
dicit ꝙ spūs rōnalis pprie dr psona numero dis-
cretus: et rōne discernens. Uñ dicit personam esse
quasi per se sonātem siue singulariter discernētē
in q̄tum numero discreta est per se in q̄tum rōne
discernit sonātem siue iudicantem per se intelli-
gimus. Scdm hanc distinctionē pprie dicimꝰ ꝙ
spūs rōnalis persona est. Corpus vero vnitū ipsi
spiritui rōnali accipit ab eo vt sit psona. Utrūq;
vero vnitū ipsi persone verbi accipiūt ab ipso ver
bo esse psone. Cōcedit igit hug. ꝙ homo mortuus
est homo. nec quādo homo viuere desinit: desinit
esse homo. qr aīa non moritur nec viuere desinit.
etiam quādo viuificare desinit: q̄uis fortassis sm
sensum loquēdi nō possit dici homo. qr illud no-
men de terra sumptum est tñ sm esse pncipale
ipsius hoīs est dicere hoīem esse etiam cum sepa
ratur spūs a corpore. Unde arguit in hunc modū.
Cum homo ex corpore et anima constet: tñ ppter
vnā ptem que est corpus dr homo corpus. Mul
to ergo magis ppter ptem aliam q̄ aīa est dz dici
aīa. Si enim ex parte totum naturam et nomen
trahere dicitur ab illo procul dubio parte que di-
gnior et melior est. rectius et naturam et nomen ita
here dicetur: q̄uis humana locutio ab illa parte
hominis potissimum vocabula formauerit: q̄ pri
mo in homine sensus humanus agnouit. Soluz
enim corpus in hoīe videt: et ideo a corpore hoīs
nomen sumitur. Ex his ergo reliquit hug. ꝙ si hō
dicit psonā homo mortuus est hō. Si vero homo
dicat anime et corporis vnionē. hō mortuus nō est
homo. Uñ dicit sepata aīa a carne eadem psona
spūs rōnalis remanet q̄ licet fortassis sm sensum
loquēdi hō iam dici nō possit: qr id qd iā de terra
sumptum erat iā sibi vnitum nō habeat. non tñ
minus persona est et eadem psona que prius fuit.
Alia opinio.
Scdm ergo ipsum Hug. est dicere xpm in triduo
esse hoīem. Sed cōtra opinionē hugo. est opinio
aliorū qui dicunt. ꝙ aīa nō est persona. Sustinē-
tes ergo ipsum distingueremus istam. Christus
in triduo est homo. qr hoc ꝙ dico homo pōt dice
re ꝯiunctum ex aīa et corpore: et hoc modo xps in
triduo non fuit homo. Uel potest dicere hoc qd
dico homo psonā habētem humanā naturā: hoc
est corpꝰ et aīam: et sm hoc xps in triduo fuit hō.
Alia opinio ꝙ xps in triduo non fuit homo.
¶ Alij vero dixerūt distincte ꝙ xps in triduo nō
fuit homo. dicentes ꝙ ad hoc ꝙ purus homo sit
homo. vnum tm exigit. s. vnio anime ad carnem.
Sed ad hoc ꝙ xps sit hō duo exigunt. s. vnio hu-
manitatis ad deū. et vnio anime ad carnem. qr ve
ro faciliꝰ est destruere q̄ ꝯstruere. dicūt ꝙ qr vna
illarum fuit soluta. s. vnio anime ad carnem: tunc
non fuit homo. Ad hoc enim ꝙ sit hō albus duo
exigūtur: ꝙ sit homo: et ꝙ sit albus. sed ad hoc ꝙ
non sit homo albus: sufficit ꝙ alterum non sit.
Soluūt. primum cōtra.
¶ Ad illud ergo qd obijcitur primo: ꝙ talis fuit
illa susceptio etc. Dicendum ꝙ illa susceptio fecit
hoīem qr fuit anime et carnis vnitarū. Ex hoc ꝙ
fuit anime et carnis solum non fecit hoīem: sed ex
hoc ꝙ anime et carnis vnitarum. qr ergo vnio aīe
et carnis desijt. ideo inter duo desijt esse homo.
Ad secundū
¶ Ad scdm vero qd obijcit. tu es sacerdos in eter
num etc. respondent dicentes hoc esse dictum. qr
sacerdotium xpi futurum erat in eternum. nec eiꝰ
sacerdotio aliud successit. sicut sacerdotio aaron
Ad tertium.
successit sacerdotium xpi. ¶ Ad tertium respon-
dent ꝙ non sequitur. fuit substantia corporea ra
tionalis: ergo homo. procedit enim ab insufficiē-
ti. dicunt enim ꝙ quedam proprietates sunt que
tm sumuntur sm animam vt animalitas. quedā
tm sm corpus vt corporeitas. quedam ex cōcursu
anime et carnis vt humanitas. ¶ Ad hoc ergo qd
sit homo oportuit ꝙ omnes tales pprietates ibi
sunt que sm carnē sunt et que sm animam sunt:
et que sunt ex ꝯcursu illorum ꝯiunctorū. et ideo nō
Ad quartū.
sequitur. ¶ Ad quartum dicendum. ꝙ non sequi
tur est ypostasis humane nature. ergo homo nisi
vbi ypostasis est rōne humane nature. In xpo ve
ro ypostasis seu psona nō est rōne humane natu
re: sed rōne nature diuine in verbo: et ideo non se-
quitur nisi solum ꝙ est ypostasis habens huma-
Ad alia.
nam naturam. i. corpus et animam. ¶ Ad rōnes
vero Hug. de sancto vict. pz rñsio ex predictis ver
bis. ¶ Alij vero distinguūt ꝙ est ꝯsiderare eē ho-
Opinio aliorum.
minis sm actū et rem: et sm hoc diffinitur homo
substātia composita ex corpore et anima rōnali et
est ꝯsiderare esse hominis sm habitum et rationē.
et sm hoc diffinit homo. est animal rōnale. Prio
modo dixerunt ꝙ hec non est vera. Cesar est hō:
vel homo mortuus est homo. Secundo modo di-
cunt ꝙ vere sunt. Cesar est homo: homo mortuus
est homo quia primo modo ponit esse hominis
sm actum. scdo vero modo nō affirmatur esse ho
minis sm actum. sed solum sm habitum et rōnē
quod est esse abstractum a tempore. hoc ergo mo
do volūt ꝯcedere ꝙ xps in triduo est hō: pmo mō
nō. ¶ Potest tñ dici aliter. ꝙ hō dicit materiali
ter et formaliter. materialiter loquēdo xps in tri-
duo est hō. qr hz esse in aīa et corpore: ex quibus cō
stituitur hō. Formaliter vero non est hō quia non
fuit ibi cōpositio ex corpe et aīa. vñ est formalis cō
stitutio hoīs. qr ergo est ypostasis seu persona ha
bens animam et corpus: est dicere ꝙ est materiali
ter homo. qr vero non est ypostasis seu psona sub-
sistens in corpore et anima vnitis. nō est dicere ꝙ
sit formaliter homo.

Membrum quartum.

De descensu xpi ad iferos.

Consequẽter queritur de descensu xpi ad inferos. Ad quod obijcitur sic. Augu. dicit ad dardanum. Non facile alicubi in

Arg. primum.

scripturis nomen inferni in bono inuenit. Itẽ sapienti. ij. Non est agnitus qui reuersus sit ab inferis. Itẽ luce. xvj. Maximum chaos firmatũ est inter nos et vos: ergo videtur ꝙ xps non descẽderit ad infernum.

Secundum.

Item dixit latroni. Hodie mecũ eris in paradiso: sed hoc nõ dixit rõne deitatis sed rõne anime. Cum ergo paradisus et infern9 sint opposita loca: in triduo nõ fuit aïa xpi in inferno.

Contra

Sed ꝯtra act. ij. dixit Beatus petrus xpm soluisse dolores inferni quibus nõ poterat detineri. Itẽ dama. Descẽdit ad infernum aïa deificata vt queadmodũ his q̃ in terra sunt ortus est sol iusticie. ita his que sub terra sunt et in tenebris et vmbra mortis sedẽt suplucescat.

Responsio

Rñ. Dõ ꝯcedendũ est et respondendum ad obiecta ꝙ infernus vno modo dicit locus: et est nomẽ loci ĩfimi deputati animabus dãnatis: et hoc mõ dicebãtur sancti descẽdisse ad inferos vel in inferno et aïa xpi.

Solu. ad. j.

Alio modo dicitur actus et maxime penalis vt magis sit nomen pene q̃ loci. et ſm hoc demones existentes in isto aere caliginoso dicũtur esse in iferno rõne pene. Vñ hiero. febricitans et si in lectis ponatur eburneis: feruorẽ tñ aut frigus multi laboris nequit euitare. ita demones et si in templis vel ydolis colant aureis: seu quocũq mõ per aerẽ vecti: igne tñ semp ardẽt gehennali. Isto ergo modo nõ potest aliquis reuerti ab inferis: nec xps dr descẽdere ad infernum.

Ad secundum

Ad illud vero quod ꝯsequẽter obijcitur de paradiso: silr dicẽdum. ꝙ vno mõ paradisus põt dicere nomẽ loci. Alio mõ nomen summi gaudij: et summe delectationis. que est in deo. et hoc vltimo mõ accipiẽdum est qd dixit dominus latroni. Hodie mecũ eris in paradiso. Secundum qd dixit Aug. ad dardanũ.

Aug.

Si ſm inquit hoiem quẽ deus verbo suscepit. putamus dictum esse hodie mecũ eris in paradiso: nõ ex his verbis estimãdus est in celo paradisus. nõ enim illa die futurus erat xps homo ĩ celo. et post quis audeat dicere dominum iesum ad penales inferni partes venisse nec fuisse apud eos qui in sinu Abrae requiescunt vbi fuit ipse: intelligendus est paradisus quẽ latronis anime polliceri dignatus est ꝙ si ita est. generale nomen paradisi est vbi feliciter viuitur et post vbicũq paradisus sit quisq bonorum: ibi est cum illo qui vbiq est.

Item queritur .§. j.

Utrum xps descendit ad infernum inferius.

vtrum xps descendit ad infernum inferius: et cum limbus dicatur vbi erant anime sanctorum liberandorum. et hic erat infernus superior. infernus vero inferior erat locus suppliciorum. vbi erant anime non liberandorum: sed perpetuo damnatorum de quo inferno dicitur. In inferno nulla est redemptio &c. Si ergo non descendit ad infernum nisi propter animas liberãdas: ergo non descendit ad infernũ inferius.

Contra.

Cõtra psal. Eruisti animam meam ex inferno inferiori. Item zach. ix. Tu vero in sanguine testamenti eduxisti vinctos de lacu &c. glo. quia eos qui tenebantur vincti in inferni carceribus: vbi eos nulla refrigerauerat misericordia: quam ille diues querebat. tua liberasti misericordia: sed cõstãs est ꝙ ille diues erat in inferno inferiori: relinquitur igitur ꝙ xps descendit ad infernũ inferius.

Rñsio.

Rñ. inferius vel iferior dr tripliciter rõne meriti: ratiõe pene: rõne loci. Ratione meriti vt existẽtes in peccato mortali dicũtur esse in inferno. et dicuntur erui quando illuminati ad penitentiã cõuertunt ad dolendũ de suis peccatis. Ratione pene dicitur infernus inferior pena eterne damnationis de qua non est liberatio. Ratione vero loci dr infernus inferior in respectu ad locum nostre habitatiõis. vt propter miserias quas hic sustinemus dicitur infernus.

Augustinus

Unde augu. in questionib9 super geñ. est infernus inferior isto inferno in quo sumus in hac carne: et in hac mortalitate. corpus eñ mortuum est ꝓpter pctm: ergo et hic sunt mortui: vt non mireris ꝙ infern9 dicitur qr mortuis abundat. Secundum ergo augusti. propter duo inferna. quorum alterũ est superius alterum inferius missus est dei filius vndiq liberans. ad hoc nascendo. ad illud moriendo. Et ſm hoc patet responsio ad obiecta.

Membrum quintum.

De quiete xpi in sepulchro. Argu. j.

Consequenter queritur de quiete xpi in sepulcro Ad qd sic. Omne totũ dr relatiue ad partẽ. Si ergo totũ fuit ĩ sepulcro: ergo quelibet pars ei9 qd falsum est Relinquit ergo ꝙ nõ fuit totus in sepulcro: neq vbiq.

Secundum.

Itẽ sicut dicit aug. et ꝓbat hug. de sãcto vict. Deitas pars nõ fuit. vt ex ipsa totũ fieret maius ipsa. nec in ipsa pars fuit: vt in ipsa aliquid esset minus ipa. ergo ab ipa deitate in xpo remouet omnis ratio toti9 et partis: ergo et ab ipsa humanitate. Non enim pars dicit nisi respectu cõpartis. ergo humanitas nõ est pars in xpo cũ diuinitate. nõ ergo põt dici totũ in xpo. cũ omne totũ dicatur respectu ptis. nihil est ergo dicere tot9 vbiq est seu totum.

Tertium

Item obijcitur qd corpus christi potest esse in pluribus locis. quia est in diuersis altaribus. sed qua ratione aptũ est esse in duobus: ita in tribus et quatuor. et sic deinceps. ergo etsi corpus christi poterit esse vbiq multo fortiori ratione et anima: ergo si totum referatur ad humanam naturam: totum potest esse vbiq.

Hugo.

Itẽ distinguit Hug. ꝙ aliud est aliqua simul ꝯunione ad vnitatem componi aliud aliqua per vnitatẽ vnioni apponi. qñ eñ aliqua ꝯunionẽ ad vnitatem componuntur nomen totius partes cõmunicare non possunt. verbigratia paries tectum et fundamentum hec tria quedam sunt et nullum horum per se domus est. quando vero aliqua alicui vnitatem suam ex se habenti per vnionem apponuntur in participatione illius transeunt cui apponuntur: et nomen illius pariter cum illo participare incipiant. sicut per vnionem vnitatem illius participare inceperunt et ponit exemplũ. corpus rationali spiritui vnitum. non dat illi vt sit persona. sed coniunctum accipit ab illo vt sit vna persona cum illo: sic humanitas iuncta verbo non q̃dem dedit illi vt esset persona sed vnita illi accepit personam cum illo.

Quartum

Ex hoc ergo arguit Si humanitas accepit ex vnione vnitatem persone: ergo cũ vnitas psone sit vbiq. accipiet esse vbiq. ergo erit dicere. quod tota humana natura est vbiq.

Quintum.

Itẽ dubitatur de hoc quod dicit magister. iij. lib. in sen. xv. di. ꝙ non maior erat persona. vbi alterum tantum vnitum habebat q̃ vbi erat neutrũ habens vnitum. Ex quo videtur implicare: quod alicubi erat neutrum habens.

Contra

Contra. postq̃ naturam humanam assumpsit nunq̃ deposuit: ergo nunq̃ fuit neutrum habens

Responsio.

Rñ. totum vno modo dicitur idem quod perfectum. et hoc modo totum non dr ad partẽ. Alio modo totum dicitur ex partibus constitutum. Primo modo dicitur totus fuisse xps in triduo et in inferno

in inferno et in sepulchro: et non totum. qr totus ptinet ad personam que quidem perfecte erat vbiq et plene. Totum vero pertinet ad naturam: que quidem ſm humanam naturam: nec erat vbiq: nec etiam erat perfecte in sepulchro: nec perfecte in inferno: sed ſm partem: et per hoc patet responsio ad primum.

Ad secundum

Ad secundum dicendum. ꝙ intentio partis remouetur ab humanitate per comparationem ipsius ad diuinitatem. Non enim cũ deitate venit in compositionẽ ipsius persone xpi. non tamen ab ea remouetur intẽtio totius et partis ſm ꝙ accipit ſm se. Unde hug. de sancto vict. In humanitate sola inueniemus partes et totum in partibus. Constat enim homo vt quoddam totum ex partibus scilicet anima et carne. propterea igitur verbum totum hominem assumpsit: quia totum quod erat hominis assumpsit. scilicet corpus et animam: non autem totus homo in sepulchro iacuit sed pars hominis.

Ad tertium.

Ad tertium dicẽdum. ꝙ inter substantiam creatam separatam et substantiam diuinam. media est dignitate et excellentia nature: natura vnita diuine substantie. Omnis autem substantia creata est circũscripta et in vno solo loco. Substantia vero diuina: qr incircũscripta vbiq est. substãtia vero vnita diuine virtute vnionis excellit omnem aliam: et habet esse in pluribus locis. sed quia in minus q̃ diuina: nõ est possibile vt sit vbiq. Non ergo sequitur potest esse in hoc et in illo. ergo in quolibet: qr nõ est consimilis ratio ad esse vbiq. Preterea solum determinatur ei esse in pluribus rõne sacramenti: q̃uis ſm speciem difficillimum sit diffinire an natum sit esse in vno loco tantum vel in pluribus

Ad quartum

Ad aliud dicendum. ꝙ cum dicitur ꝙ humanitas accipit vnitatem persone. intelligẽdum est: qr humanitas non habet aliam personalitatem: nisi que est persone diuine: non tamen ipsa humanitas est ipsa persona. et ideo non sequitur qd ab ea accipiat esse vbiq.

Ad quintum

Ad vltimum dicendũ ꝙ non intendit magister negare vnionem humane nature cũ diuina absolute: sed respectu loci: q̃uis enim deus sit semper: non tamẽ est semper hic cũ angelo. licet sit semper cum angelo: quoniam angelus non est hic. similiter xps semper est habens humanam naturam. sed non semper est habens naturam in hoc loco in quo nõ est natura humana: et hec est intentio magistri.

Ad pleniorem intel .§. j.

Quomodo dr descẽdere de xpo.

ligentiam queritur. quomodo descendere dicatur de xpo. cum dicitur descendisse ad iferos vel descẽdisse de celo. Et primo queritur an descendere conueniat xpo ſm diuinam naturã. ad quod sic.

Utrum ꝯueniat xpo ſm diuinam naturam. Arg. primũ.

Ascẽdere et descendere sunt actiones circũscripte substantie. Christus ſm diuinam naturã est in circũscripta substantia. ergo non conuenit ei ascendere et descendere de celo rõne diuine substãtie. ergo rõne humane nature: ergo vere et ꝓprie filius hominis descendit de celo rõne conditionis humane nature.

Secundum.

Item filius dei ſm diuinam naturã est vbiq. ergo non mutat locum: ergo non descendit.

Tertium.

Item obijcitur de hoc qd dicitur Jo. iij. Nemo ascendit in celum: nisi qui de celo descendit filius hominis. Sed solus xps descẽdit. ergo solus xps ascendit in celum: ergo nos non ascendemus

Rñsio.

Responsio dicendum. ꝙ cum descẽsus in xpo intelligitur ſm diuinam naturam in comparatione ad humanam. queadmodum intelligitur missio ſm quod dicit augusti. in li. de tri. dicit euangelista Joã. j. In mundo erat et mundus per ipsum factus est &c. Deinde subiũgit in ꝓpria venit &c. illuc aũt missus est quo venit: illuc ergo missus ẽ vbi erat. Missus aũt dicitur inq̃tum apparuit foris in creatura corporali. qui intus in natura spirituali oculis mortalium semper occultus est: descensus ergo non aliud intelligitur nisi apparitio sublimitatis verbi in hũilitate hũanitatis assumpte.

Ad primum

Ea vero que obijciuntur primo non ꝓcedunt in hac via. qr accipiunt ascensum vel descensum: ſm ꝙ sunt proprietates creature.

Ad secundum

Et per hoc patet responsio ad duo prima.

Ad tertium.

Ad vltimũ dicendum. ꝙ persona xpi aliquando accipitur cũ precisione ꝓ solo capite. queadmodũ dicitur Jo. iij. Qui de sursum venit super omnes est. Aliquando vero pro toto corpore ecclesie seu pro capite in q̃tum sunt ei membra vnita. videlicet omnes fideles existentes in caritate. Et hoc modo accipit ioã. iij. Nemo ascendit in celum &c.

Aug.

Unde aug. in li. de baptismo paruulorum. In vnitate eius oẽs immutandi leuandiq concurrunt: vt ille qui descendit: sit ille qui ascendit: non aliud se deputãs q̃ corpus nostrum. vt de ipso et ecclesia verius dicatur erunt duo in carne vna. Non ergo sequitur solus xps ascendit: non ergo nos ascendemus qr sicut dicit glo. super Joã. iij. Nemo ascendit &c. nõ ascendũt in celum: nisi sint membra coherentia illi qui est vna psona homo et dei filius. Sic ergo terminatur hec pars ad laudem et gloriã iesu xpi.

Questio. xx. de resurrectione christi.

Post inquisitionem passionis et mortis dominice: inquirendum est de resurrectione et demonstratione resurrectionis. Circa resurrectionem vero querendum erit primo de veritate resurrectionis. Secundo de causalitate et effectu resurrectionis. Tertio de tempore resurrectionis.

Membrum primum.

De veritate resurrectiõis

Circa veritatem queruntur duo. an sit. q̃d sit. que patebunt in inquisitione habita de necessitate resurrectionis. ex quo relinquitur quia est. De modo resurretiõis. ex quo relinquitur quid sit.

Articulus primus.

Utrum resurrectio christi fuit necessaria.

Ad primum igitur arguitur in hũc modum. j. corin. xv. Si xps non resurrexit inanis est fides nostra &c. Ex hoc videtur necessarium ꝙ xps resurrexit. quia necesse est fidem nostram esse veram. Item luc. vlti quid turbati estis. ibi glo. si non est veritas resurrectionis. ꝑditus est fructus passionis. ergo resurrectio necessaria est ad nostram redemptionem. Item Ro. v. Nos saluati sum9 ab ira per ipsum. Sed saluatio ab ira est termin9 a quo scz a pena. Saluari in vita est terminus ad quem. scilicet ad vitam. vnde glo. ibidem: vt iuste viuamus: quia aliter viuere non poteramus. Si ergo per animam solum descẽdentem ad inferos xps mortuus saluauit nos ab ira. ergo ad saluandum in vita exigitur ꝙ sit viuus ergo exigitur resurrectio eius. ergo necessaria est. Ad oppositum Joã. v. Audient qui in monumentis sunt &c. Augustinus. Per verbum dei fit resurrectio animarum. Per verbum carnem factum fit resurrectio corporum.

Cõtra arg. j.

Juxta hoc arguitur. Ad plenam restitutionem nõ exigitur nisi resurrectio anime

et corporis. Sed ꝑ incarnationem fit resurrectio
et restitutio hominis: quia verbum caro factū est Jo. j.
Ergo ad plenam restitutionem nō est necessaria
resurrectio x̄pi. ¶ Item ad idem. Plena restitu-
Secundum.
tio fit in remissione culpe ꝛ pene. Si ergo per pas-
sionem fit plena remissio pene ꝛ culpe. ergo ꝛ ple
na restitutio: quia iustus dominus reddet vnicuiq̄
quod meruit. Sed sancti meruerunt gloriam so-
luta pena originali. ergo plene per passionem est
restitutio. Nō per passionem fieret restitutio ptꝫ
per illud. j. pe. ij. Peccata nostra tulit in corpore
suo super lignū. ꝛ Esa. liij. Cuius liuore sanati su-
mus. Et per illud Colo. ij. Delens cyrographum
decreti. i. diuinam sententiam ꝛc. ¶ Item in pas
Tertium
sione dicitur consummatum est. Joā. xix. ergo suf
ficienter erat satisfactū pro culpa ade. Sed si adā
non peccasset trāsferretur ad gloriam. ergo ꝛ tāc-
to post passionem homo poterat transferri: ergo
ꝛc. ¶ Item passio amouit rumpheam. ergo ꝛ ob-
staculum videndi deum. ergo nec ad gloriam ani
marum necessaria est resurrectio. ¶ Rñ. dicen-
Responsio. Resurrectio viatoribus ē necessaria.
dum. q̄ necessaria est resurrectio x̄pi ꝛ viatoribus
et beatis: licet alio ꝛ alio modo. Viatoribus est ne
cessaria triplici rōne. ꝛ beatis duplici ratiōe. Via
toribus primo propter iustificationem nostram.
vnde Ro. iiij. resurrexit propter iustificationē no-
stram. Secundo propter gratiam impetrandam.
seu propter reconciliationē. vnde hebre. x. Ut ap
pareat vultui dei pro nobis. s. in corpore ꝛ anima
vt oret pro nobis. Unde dicunt q̄ causa meritoria
est quodāmodo: vt deus pater nobis misereatur.
Tertia ratio est ex parte suscipientis gratiam scꝫ
ꝓpter dispositionem ampliorem ad suscipiendū
gratiam. vnde tota humana natura ordinatur ad
x̄pm: ꝛ est in reuerētia etiā sanctis angelis post q̄
assumpta est. vnde pōt ipsa suscipere maiorē gra
tiam q̄ ante posset. vnde in assumptione accepit
huiusmodi dipositionē. In passione recepit ma
iorem dispositionem ꝛ in resurrectione ampliorē
Unde generalis dispositio amplior in natura hu-
mana ad gratiam est ex natura eiusdem speciei q̄
resurrexit in x̄po. quia magis ex hoc ē accepta deo
¶ Preterea dispositio ꝑsonalis est i credēte: ſm
q̄ dicit apostolus. Ro. iiij. Qui resurrexit ꝓpter
iustificationem nostram mortuus est ꝓpter deli-
cta nostra: qd̄ dr̄ ꝓpter fidem ꝛ amorem. Intelli-
gendū est ergo q̄ resurrectio iustificat. similiter
ꝛ passio: sed passio iustificat in adultis solum per
fidem ꝛ amorem. i. vt credita ꝛ dilecta. Hoc enim
exigitur ad hoc vt effectus iustificationis habea
tur. Unde sufficiens est causa iustificationis pas-
sio. sed non efficiens nisi credatur deus passus ad
quod maxime resurrectio operatur. vel glo. intel-
ligitur si nō est veritas resurrectionis. q. d. frustra
bitur. quia nō crederet. Et sup psal. Que vtilitas in
sanguine meo. glo. Si statim nō resurgo corruptū
q̄ fuerit corpus meum: nemini annūciabo: nullū
lucrabor: ꝛ ita ꝑibit ꝯfessio. s. testimoniū deitatis
Et ideo act. ij. Quē deus suscitauit solutis dolori
bus ꝛc. glo. assertio resurrectionis huius sic neces
saria est resurrectio viatoribus. ¶ Itē beatis ne-
Beatis est necessaria.
cessaria est resurrectio x̄pi dupl'r ad maiorem glo
riam spirituū. ꝛ hoc est cōe aīabus ꝛ angelis quia
glorificata humanitate x̄pi: est duplex delectatio
in x̄po. vna in cōtēplatione diuinitatis alia in cō-
templatione hūanitatis: in qua etiam angeli de-
siderāt ꝓspicere. j. pe. j. ꝛ hoc de presenti. Iterū ad
resurrectionē corporum. sua enim resurrectio erit
causa future resurrectionis: ꝛ hoc in futuro. vnde
psal. Ad vesperū demorabit fletus ꝛ ad matutinū
leticia. Glo. dñs resurrexit mane. idem nobis ꝓ-
mittens ꝑ suam resurrectionem. que est efficiens
causa resurrectionis nostre ꝛ anime ꝛ corporis.
¶ Ad illud vero quod obijcit ꝑ verbum carnem
factum fit resurrectio corporum. dicēdum. qd̄ verꝫ
est. sed hec non est ꝓxima dispositio. immo exigū
tur alie. s. ꝑ verbum passum in carne ꝛ resurgens:
ꝛ veniens ad iudiciū. iste sunt dispositiōes ꝓxime
nostre resurrectiōis. ¶ Ad aliud qd̄ obijcit. q̄ ple
So. ad ꝑmū
na est remissio culpe ꝛ pene ꝑ passionem dicendū
q̄ pena est quātum ad sufficientiam. non tamen
q̄tum ad efficientiam. vnde per passionem non
credetur deus vt dictum est: sed per resurrectionē
creditur deus: vnde assertio resurrectionis testi-
monium est deitatis. dicit Glo. super illud psal.
Que vtilitas in sanguine meo ꝛc. ¶ Ad aliud qd̄
Ad tertium.
obijcitur. q̄ consummatum est. dicendū. q̄ licet
satisfactum esset pro culpa ade: ꝛ quo ad hoc con-
summatum: tamē requirebatur vlterius apertio
ianue per efficientiam que debuit fieri ꝑ ascensū
x̄pi in celum. Unde in morte x̄pi nō fuit omnino
consummatio eorum que requirebātur ad plenā
iustorum beatificationem: quia ordinatum fuit si
ue domini prouidētia dispositum: vt in carne glo
riosa introduceret animas in celum. ꝛ hoc exigi-
tur ad habēdam tantam gloriam quantam debe
bant habere.

Articulus secūdus.

An idem sit modus resurgendi in nobis vt in x̄po
Consequenter queritur de modo resurre-
ctionis scꝫ an sit idem modus resurgen-
di in x̄po: ꝛ in nobis. ¶ Ad quod sic. No
stra resurrectio est a morte ꝛ ab incineratione. q̄-
ritur an hoc modo sit in christo: vel possibile sit sic
fieri. ¶ Ad quod dama. iiij. li. Resurrectio domi-
Arg. ꝑmum
ni est corporis facti incorrupti ꝛ anime vnio. ergo
in resurrectione x̄pi corpus transijt de corruptiōe
ad incorruptionem ergo corpus eius fuit corru-
ptum corpus scd̄m q̄ dicit apostolus de corpore
nostro. j. Corin. xv. Oportuit corruptibile hoc in-
duere incorruptionem ꝛc. ¶ Item grego. Mor-
Secundum
tem nostram moriendo destruxit. sed x̄ps non so-
lum debuit destruere mortem. idest dissolutionē
anime ꝛ corporis: sed mortem que attēditur in cor
ruptione. idest in incineratione. ¶ Item mortali
Tertium
tas respicit dissolutionem anime ꝛ corporis. Inci
neratio dissolutionem corporis scd̄m sententiam
domini. Gene. iij. Terra es ꝛc. Sed passio x̄pi sol-
uit debitum mortis. ergo ꝛ debitum incineratio-
nis soluere debuit incineratione sua: ergo debuit
incinerari. ¶ Item phil. ij. Humiliauit se vsq̄ ad
Quartum
mortem. quare ergo non vsq̄ ad incinerationem.
¶ Item in corpore nostro est vitiū originis: quia
Quintum.
vitium est cum origine. Item vitium est in vnione
corporis ꝛ anime. sed ꝓpter vitium in coniunctiōe
corporis ꝛ anime: inest nobis vitiū mortalitatis
idest separatiōis corporis ꝛ anime. ergo ꝛ propter
vitium originis: inerit nobis incineratio. Si er-
go x̄ps accepit penam que consequitur ad vitiū
vnionis. ergo x̄ps similiter debuit accipere illam
penam que est propter vitium originis scilicet in
cinerationem. ¶ Item sicut dicitur ad hebre. vij.
leui decimatus est in abraam non tamen x̄ps. quia
solum descendit scd̄m corpulentam substantiam
non tamen scd̄m inuisibilem rationē. scilicet cō-
cupiscentiam originis sicut leui. Iuxta hoc vide-
tur q̄ x̄ps eo q̄ descendit scd̄m corpulentam sub-
stantiam: accepit mortalitatem: ꝛ quia non descē
dit seminalem

dit seminalē rōnem: ideo nō accepit incineratio-
nē sicut alij homines. Si hoc ponat. Cōtra corp⁹
Sextum
descendēs ab adā subiectū est ꝯtrarietati: quia est
ex cōtrarijs: que appetūt ire in regiones diuersas
sed ad tale corp⁹ sequit incineratio: ergo ſm q̄ ab
adam descendit ſm corpulentā substantiā: corp⁹
ei⁹ est incinerabile. ¶ Itē cōtrouersia ē inter ani
Septimum.
mā ꝛ spiritū. Gal. v. Caro cōcupiscit. ꝛc. sed ista re
bellio que cōsequit ad inuisibilē ꝯcupiscentiā: ꝛ in
spiritu bene ordinato: facit ꝯcupiscere mortē. Unde
Ro. vij. Quis me liberabit ꝛc. ergo mortalitatis se
quitur ad inuisibilē rōnem: ergo ſm hoc nec x̄ps
hāc debuit suscipere penā. ¶ Itē act. ij. Letatū est
cor. Glo. in hoc creuit leticia q̄ resurrectionē suā
Octauum
in exemplū nobis dabat ergo resurrectio ei⁹ est in
exemplū. ergo cū nostra sit ab incineratiōe ꝛ mor-
te: sua debet esse. ¶ Ad oppositū psal. Nō dabis
Cōtra. ps. xv
sanctū tuū videre corruptionē. Glo. corp⁹ meum
sanctificatū ꝑ qd̄ alia sanctificant nō patiens cor
rumpi. ¶ Itē si virtus aliqua creata vnita corpo-
ri nō patitur ipsum corrūpi. s. ipsa anima diu vnit
corpori. ergo multo forti⁹ virtus diuina vnita cor-
pori nō pateret ipm corrūpi. ¶ Rñ. ad differētiā
Responsio.
resurrectiōis sue ꝛ nostre videndū est: qd̄ dicit da
ma. q̄ quedā resurrectionis diffinitio est cōmunis
sima: que est talis. Resurrectio est corpis ꝛ aīe ite
rata copulatio. ꝛ ratio hec cōuenit suscitationi: si
Damas.
cut in lazaro suscitato ad vitā mortalem. Itē que
dam dicitur ꝓpria talis resurrectio est ei⁹ qd̄ ceci
dit et dissolutū est animalis secunda resurrectio:
ꝛ appellat casū mortē: q̄ cōsequit ad pctm̄ nec sta
re pōt cū natura recta. hoc mō oēs resurgem⁹: dis
solutionē dicit incinerationē. secūda ibi apponit
ad differentiā suscitatorū per miracula. illa eñ dr
prima. quia est surrectio ad corpus corruptibile ꝛ ite
rum casurū ꝛ moriturū. ¶ Item ſm dam. Quedā
dicitur appropriata. talis resurrectio est ei⁹ qd̄ ce
cidit secūda resurrectio. et hoc potest ꝯuenire bea
te virgini ſm q̄ pie creditur a quibusdā q̄ iam sur-
rexerit: nec ponitur ibi dissolutum. quia nihil de
corpore ei⁹ inuenitur. Unde nō credit incineratū
sed ponitur casus qui refertur ad mortē. Alia est
propria domini. talis resurrectio est corporis facti
incorrupti. idest impassibilis iterata vnio: nec po
nitur ibi casus: quia mors christi nō fuit casus op
So. ad arg. j.
positus nature recte: ¶ Ad hoc ergo quod obijci
tur: qd̄ prius fuit corruptum dicendum. ſm ps.
Non dabis sanctum tuum videre corruptionem
Glo. vno mō dicitur corruptio passionis vel pas-
sibilitatis: hoc conuenit corpori christi. Alia pu-
trefactionis: hoc non conuenit ei. Unde glo. cor-
pus meum a te sanctificatum videre corruptionē
idest putrefactionē: alibi dicitur pati corruptiōē
idest vulnerationem: ibi que vtilitas in sanguine
meo dum des. in cor. ¶ Ad aliud quod obijcitur.
Secundum
Qui mortem nostrā ꝛc. dicendum. q̄ non conue
nit christo q̄ per incinerationem suam destrueret
nostrā. Nam corpus eius erat vnitū deitati ꝛ aīe.
mors autē est separatio corporis et anime. quia er
go christus assumpsit corpus in quo debebat fieri
redemptio: ideo assumpsit mortalitatem: sed ita
non est de incineratione. quia vnio erat cum cor-
pore et anima separabiliter. ideo secuta est mors
vel mortalitas. Sꝫ vnio carnis indissolubilis erat
cum deitate regente corpus: ne iret in dissolutio-
nem. Unde psalmista. Assimulabor descendenti-
bus in lacum. Glos. si silueris. idest cessabis a con
tinentia: assimilabor descendentibus in lacum.
Ex eo enim quod mihi semper verbum vnit: non
sum talis quales ceteri homines qui nascuntur.
in ꝓfunda miseria. verbū est hominis x̄pi ad dei-
tatem. miseria magna est mortalitas. sed profun-
da incineratio ꝛ corruptio. ¶ Ad aliud qd̄ obijci
Ad tertium
tur q̄ est mors solutio mortis. ergo incineratio in
cinerationis dicendum. q̄ nō sequitur immo suf
ficit mors ad solutionem mortis ꝛ incineratiōis.
Unde iob. j. Utinam appēderentur peccata mea
ꝛc. ꝛ appellat pctā sua. peccata humani generis:
ꝓ quibus satisfecit: ꝛ si ista penderentur. ꝑponde
rat passio x̄pi ad sufficientiam ꝓ mille mundis.
Unde quia x̄ps viuit vita dei. et eadem est x̄pi vi-
ta ꝛ dei. sicut dicit Ansel. ideo mors eius prepon-
Ad quartum
derat. ¶ Ad aliud quod obijcitur. q̄ humiliauit
se ad mortem. ergo debuit se humiliare ad incine
rationem. dicendum. q̄ non debuit: quia sic humi-
liaretur vsq̄ ad ꝓfundam miseriam: quod nō de-
cuit ipsum. Unde nec in ipa passione accepit illā
ꝓfundam miseriam que est in ꝑturbatione rōnis
que est vltimus effect⁹ passionis ex parte anime.
Unde non absorpta est sua ratio mortis dolore: lꝫ
fuerit separatio corporis ꝛ anime. Eodem modo
dicendum. q̄ non decuit q̄ descenderet vsq̄ ad
vltimum effectum post mortē. scꝫ incineratione
ex parte corporis. ¶ Ad aliud quod obijcitur. q̄
Ad quintum
accepit mortem que consequitur ad vitiū cōiun
ctionis scꝫ corporis ꝛ anime. ergo ꝛc. dicēdum ſm
augu. q̄ debuit accipere quod conueniret ad no-
stram redemptionem: ꝛ suam nō dedeceret digni
tatem. Incineratio autem suam dedeceret digni
tatem quia sequitur vitium originis quod non acce
pit x̄ps. Unde. j. Corin. xv. Primus homo de terra
terrenus. secundus de celo celestis. Unde glo. di-
cit q̄ fuit a pricipio celesti. Unde sicut dictum est
sicut non habuerit vltimum effectum passionis
ex parte anime sicut patet. cum dicit Centurio ve
re filius dei erat iste. Unde anima non mouebat
organum corporis: nec impediebatur vis motiua
sicut in nobis: ita nec ex parte corporis incinera-
tio. ¶ Ad illud quod obijcitur. q̄ adesse de adam
Ad sextum
ſm corpulentam substantiam sequitur incinera-
tio. dicendum q̄ non est. sed incineratio sequitur
vitiū originis: vnde si adam non peccasset: nec
filij eius non haberent vitium originis: nec expo
liaremur: sed superuestiremur ſm illud. j. Corin.
v. ¶ Ad illud quod obijcitur. q̄ mortalitas sequi
Ad septimū
tur ad inuisibilem rationem ꝓpter quod nec x̄ps
debuit hanc suscipere. dicendum. q̄ non sequitur
qui enim venit in carnem vt hominē redimeret:
debuit accipere que ꝯuenirent ad hominis redē
ptionē. Unde licet non debuerit ad mortem obli
gari vt ad sequelā inuisibilis rationis. conueniēs
tamen fuit vt illam dispensatiue acciperet in q̄ tū
cōueniebat nostre redēptioni. ¶ Ad aliud quod
Ad octauum
obicitur. q̄ resurrectio x̄pi est nobis exēplar. Di-
cendum q̄ similiter est nostre exemplar: quātum
ad terminum ad quem scꝫ ad immortalitatē: sed
non similiter q̄tum ad terminum a quo scꝫ ab in
cineratione est exemplar nostre immortalitatis
et incorruptionis: non corruptionis seu incinera-
tionis.

Membrum secundum.

De causalitate ꝛ effectu resurrectionis.
Consequenter queritur de causalitate ꝛ
effectu resurrectionis. Et primo queri
tur in quo genere cause dicenda sit cau
salitas resurrectionis. Scdo an sit cau
sa iustificationis animarū ꝛ qualiter. Tertio an
sit causa resurrectionis corporum. Quarto de mo
do causandi: vtrum causa remota ab effectu vel
coniuncta. Quinto vtrum necessaria vel contin-

gens. Sexto de differentia causalitatis per passionem ⁊ resurrectionem.

Articulus primus.

Q. in quo genere cause.

AD primum scʒ in quo genere sit. Queritur primo an in genere cause meritorie vel efficientis vel materialis. Et obijcitur sic ad primum. Mereri non conuenit xp̄o ꝫm ꝙ deus: sed ꝫm ꝙ homo. Si ergo mereri non est post mortem: ergo nec resurrectio est causa meritoria cum sit post mortem ¶ Item status merendi ptinet ad statum viatoris ⁊ seruientis. cuius status terminus est beatitudo. Si ergo xp̄s resurgens non est in statu merendi: quia est ad finem seu ad terminum: ergo ⁊c. ¶ Item ꝑ phil. ij. ꝓpter qđ deus exaltauit illuʒ ⁊c. hoc pertinet ad p̄mium non ad meritum. Sed resurrectio ptinet ad exaltationem: ergo si exaltatio ordinatur ad premiū nō ad meritum ⁊ resurrectio ergo resurrectio nō pertinet ad meritum. ¶ Item caritas est radix meriti: ⁊ ꝫm quātitatē caritatis ē quātitas meriti. Si ergo tanta caritas fuit in xp̄o ab instāti ꝯceptionis quāta post: ergo tm̄ meruit ab illo istāti quātū post: ergo ⁊c.

Cōtra arg. j.

¶ Cōtra. Nō est inconueniens ponere in angelis statuʒ merendi ⁊ beatitudinis. similiter nec in xp̄o ante mortē: ergo in xp̄o post mortem similiter non erit incōueniens ponere meritum ⁊ beatitudineʒ.

Secundum.

¶ Itē xp̄s anticipauit tempus merēdi: q2 ab instanti sue cōceptionis meruit: qđ non fuit ꝫm legem communem. ergo similiter non erit incōueniens ponere meritum in xp̄o post mortem.

Utrū resurrectio sit causa efficiens.

Consequenter que .§.j.

ritur vtrū sit resurrectio eius causa efficiens. Ad qđ sic.

Arg. p̄mum.

ꝙ resurrectio xp̄i iustificet ptʒ ꝑ glo. Rom. iiij. Utraqʒ iustificāt mors ⁊ resurrectio. sup illud Resurrexit ꝓpter iustificationem: sed iustificatio est iustum facere. ¶ Item glo. ibidem vt iuste viuamus qđ aliter non poteramus. ergo est causa efficiens.

Secundum.

¶ Item. j. corin. xv. Si xp̄s predicatur. glo. qui est causa efficiens nostre resurrectionis. ¶ Item p̄s. Ad vesperum demorabitur ⁊c. glo. resurrectio xp̄i causa est nostre resurrectiōis anime in presenti: ⁊ corporis in futuro.

Tertium

¶ Contra. Nihil ignobilius in natura pōt agere in nobilius. Sed omne corpus ignobilius est quātūcūqʒ sit nobile anima. ergo quelibet passio corporis ignobilior ē qualibet passione anime. ergo resurrectio xp̄i nō pōt esse causa iustificationis aīe efficiens.

Quartuʒ

¶ Iteʒ ꝙ non sit causa resurrectionis videtur sic. Maiꝰ est esse perfectum q̄ factum. Sed nulla creatura pōt esse creatio corporum: ergo nec reparatio.

Postea queritur. .§.ij.

An resurrectio eius sit causa materialis

an sit in genere cause materialis. Ad quod sic. Resurrectio non habet effectum nisi inq̄tum credita. Sed non dicitur causa nisi respectu effectus. sed ꝫm creditur est materia fidei: ergo ē causa materialis. ¶ Contra. Si dicatur ꝙ sit solum causa in genere cause materialis: ergo non est causa resurrectionis maloruʒ. q2 fides non est in ipsis malis: ⁊ aliter non efficit resurrectionē: ergo nō ē cā materialis resurrectiōis eorum. Nō aut nō sit ita ptʒ per glo. super psal. dabit voci sue vo. ℣. glo. efficaciam suscitandi omnes mortuos.

Rn̄sio ad ar.

¶ Rn̄. dicendum. ꝙ resurrectio est in genere cause meritorie: sed non proprie: ⁊ in genere cause efficientis proprie ⁊ in genere cause materialis inq̄tum credita in genere cause finalis inq̄tum amata: ⁊ in genere cause formalis vel exemplaris inq̄tum cōsiderata. In genere ergo cause meritorie est improprie. Nam meritum non est in beatitudine, completa cum sit seruitium. nec est instantia in angelis: sed est in genere cause per modum interpellationis. Unde Ro. viij. Interpellat pro nobis: ⁊ de sanctis oramus adiuuēt nos eorū merita.

So. ad ꝯtra.

¶ Qđ obijcitur ꝙ non esset incōueniens in xp̄o meritū post mortem. dicendum ꝙ falsum est immo conueniens esset proprie sumendo meritum. q2 hoc esset ponere viatorem quodāmodo. Unde Joan. xxj. Stetit in littore ⁊c. Glō. dicitur de sanctis in littore erunt cum in fine cum xp̄o resurrexerint. Esset ergo hoc inconueniens: quia hoc esset ponere ipsum non in statu quiescentis quod significatur per littus.

Ad secunduʒ

¶ Ad aliud quod obijcitur ꝙ anticipauit tempus merendi ⁊c. dicēdum ꝙ non fuit incōueniens qđ meretur post mortem: nec sue dignitati: nec sue redēptioni ꝯueniret. Unde in passione totum meritum eius est ꝯsummatū.

Rn̄sio ad q. primi.

¶ Ad aliud quod queritur an sit causa efficiens. dicendum ꝙ sic ꝫm glo. ⁊ ꝫm sanctos. dicenduʒ ergo ꝙ est in genere cause efficientis. s. per modum operantis ipse xp̄s resurgens. Unde Joā. v. Uenit hora ⁊ nunc est ⁊c. Glo. per verbum filij dei fit resurrectio animarum. per verbum factum in carne fit corporum resurrectio. Causa autem resurrectionis prima est ipse deus. Causa media ipsa humanitas verbi seu verbum humanatum. Causa proxima est ipsa humanitas verbi apparens gloriosa in iudicio.

So. ad p̄mū

Qđ obijcitur ꝙ equale fuit merituʒ ad instanti conceptionis ⁊c. dicendum ꝙ possumus loqui de merito dupliciter. q̄tum ad formam merendi: seu quātum ad vim merendi. ⁊ sic veruʒ est ꝙ tantum meruit a cōceptione quātum post. Uel possumus etiam loqui de merito q̄tum ad numerum meritorum: siue q̄tum ad effectū meriti. ⁊ sic non tantum meruit quātum post. Et est exempluʒ in igne cuius tota vis cōburendi est in igne. tm̄ maior est cōbustio cum plura accenduntur ligna. Ita dicendum ꝙ tota vis meriti est ī caritate tamē plures sunt effectus in pluribus effectibus vel operibus caritatis: vel maius est meritum in pluribus effectibus caritatis.

Ad secunduʒ

¶ Ad aliud quod obicitur. ꝙ aliter viuere non poteramus: scʒ iuste nisi per resurrectionē. dicēdum ꝙ hoc intelligendum est prout iuste dicit modum iusticie seu iustificationis complete seu perfecte: ⁊ est responsio ex illa glo. Ro. iiij. Resurrexit propter iustificationem nostram. glo. noua vita a iustificatiōe incipit ⁊ in gloria consummatur. Unde est iustificatio perfecta cum homo pertingit ad perfectionem iusticie ⁊ est abolita pena inclinans ad culpam ⁊ ipsa culpa. Resurrectio autem ordinatur ad perfectionem iusticie: ⁊ perfectio iusticie est in omnimoda abolitione pene. que est etiam incineratio: quod nō fiet nisi per resurrectionem.

Ad tertium.

¶ Ad aliud quod obijcitur ꝙ nihil ignobilius altero non potest agere in nobilius ⁊c. Si ergo corpus q̄tūcūqʒ dignum non potest dignius esse anima Nec passio corporis poterit esse causa iustificationis anime dicendum ꝫm illud Jo. vj. Caro nō ꝓdest quicq̄. Unde nihil prodest: quia caro: sed q2 caro vnita verbo: sicut patet in sacramēto altaris de quo ibi dicitur. Qui non manducat carnē ⁊c. Passio enim corporis et resurrectio vt est simpliciter corporis non est causa passionis anime. idest iustificationis. sed corporis vniti verbo.

Ad quartum

Et ex hoc patet responsio ad illud quod obijcitur qđ nulla creatura potest esse creatio corporum. Unde nec

de nec

de nec reparatio: quia creatura non est corporum reparatio: vt est creatura absolute: sed vt est vnita creatori.

Rn̄. ad ij.

¶ Ad aliud quod queritur. an sit in genere cause materialis: quia non iustificat nisi inq̄tū credita: qđ nō ꝯuenit malis. dōm. ꝙ est causa resurrectionis cum immutatiōe gloriosa. j. Cor. xv. Oēs quideʒ resurgemus: sed non omnes immutabimur: et hoc in bonis inq̄tum credita ⁊ amata. Et est causa resurrectionis non cum immutatione ⁊ hoc in peccatoribus. Primo modo est in genere cause materialis in bonis. Secundo modo in genere cause efficientis in omnibus. sic ergo respondendum cum queritur de causalitate resurrectionis christi.

Articulus secūdus.

An resurrectio xp̄i sit cā iustificatiōis animarum.

COnsequēter queritur an resurrectio xp̄i sit causa iustificationis animarū ⁊ quō. Et queritur vtrum sit in genere cause efficientis. Ad quod sic. Ro. iiij. Resurrexit ꝓpter iustificationem nostram gl. vtraqʒ mors xp̄i et resurrectio iustificant. ¶ Item phil. iij. Ad agnoscendum virtutem resurrectionis eius. glo. ex resurrectione eius iustificamur.

Contra.

¶ Contra resurrectio xp̄i ordinatur ad futuram gloriam. iustificatio ad presentem gratiam. ergo nulla est causalitas resurrectionis respectu iustificationis. ¶ Item sicut se habet passio ad iustificationem: sic resurrectio ad nostram resurrectioneʒ ergo iustificatio est per passionem. ergo non per resurrectionem. ¶ Item Rom. iiij. Iustificati per fidem in sanguine. i. per fidem passionis. quare ergo magis attribuit apostolus iustificationem resurrectioni q̄ passioni: cum dixit resurrexit ꝓpter iustificationem ⁊c. ¶ Iteʒ ad hoc ꝙ aliq̄ causa agit in subiecto oportet ꝙ attingat illud. si resurrectō non attingit: queritur qualiter iustificat.

Rn̄.

¶ Ad hoc dicendum. ꝙ resurrectio xp̄i potest dupliciter considerari. vt est in re vel vt ē in aīa ꝑ cōsiderationem sicut tactum est superius in questione de passione. Secundum ꝙ consideratur ī re: sic se habet duobus modis ad nostram iustificationem. s. per modum dispositionis: ⁊ per moduʒ exemplaris. per modū dispositionis: quia tota humana natura ordinatur ad humanam naturam in xp̄o. Unde cum vnitur in xp̄o deitas: tota sublimatur ita vt sit in tota participatione deitatis. Hinc est ꝙ habetur in reuerentia a sanctis angelis. vt dr̄ apocalip. xix. Et hoc patet quia dyabolꝰ qui ante incarnationem adorabatur ab homine: iam non adoratur etiam a barbaris nationibus Disponitur ergo magis ac magis per incarnationem et passionem: ⁊ etiam per resurrectionem ad maiorem gratiam vnde p̄s. Respice in faciem xp̄i tui. Gl. fac xp̄um innotescere omnibus vt possimꝰ ire de virtute in virtutem. Item se habet per modum exemplaris ad nostram: ꝫm ꝙ dicit. Ro. vj. Queadmodum xp̄s resurrexit: ita nos in nouitate ambulemus. isto modo se habet ad iustificationem nostram presentem. Duplex enim est iustificatio. Nam iustificatio est rectitudo a curuitate ī rectitudinem. Iustificatio in presenti est a curuitate culpe ad rectitudinem gratie. Futura vero iustificatio erit a curuitate miserie ad omnimodam rectitudinem ⁊ sic iustificationis future est exemplar seu causa exemplaris. sic se habet ꝫm ꝙ consideratur in re. Secundum autem ꝙ consideratur in anima vt credita et amata iustificat sicut dictū est et in gloria consummatur. ¶ Ad illud qđ obijcitur. ꝙ magis attribuit iustificatio passioni dōʒ ꝙ non sequitur: quia plena iustificatio ab omnimoda miseria non erit nisi in beatitudine que iustificatio incipit in p̄senti. et in beatitudine cōsūmatur: ꝫm ꝙ dicit glo. Ro. iiij. Noua vita in iustificatione incipit ⁊c. ¶ Ad aliđ quod obijcitur. qđ vtraqʒ iustificant dicendum. ꝙ verum est etiam q̄tum creduntur et amantur. sed hoc est disponendo. resurrectio enim credita et amata disponit ad iustificationem. Resurrectio vero signum est ⁊ cā iustificationis solum. Passio causa est ꝫm ꝙ dicit glo. Bede. et ideo magis attribuitur iustificatio resurrectioni q̄ passioni: quia signum et causa est et complementum.

Articulus tertius.

An resurrectio xp̄i sit cā resurrectiōis corporum.

COnsequēter queritur an sit causa resurrectionis corporuʒ. Et p̄mo queritur an sit bonorum et malorum an bonoruʒ tātum. Ad p̄mum sic p̄s. Dabit voci sue vo. v. Gl. suscitandi generaliter omnes mortuos ⁊c. ¶ Item ioh. v. Uenit hora et nunc est ⁊c. Glos. per verbum carnem factum fiet: corporum resurrectio in futuro. ¶ Item ibidem omnes qui ī monumentis sunt audient vocem filij dei ⁊c.

Con. ar. j.

¶ Contra. sicut se habet passio ꝫm causalitatem ad redemptionem: sic resurrectio ad resurrectionem. Si ergo passio non habet effectum nisi ī bonis. q2 non iustificat nisi bonos: ergo nec resurrectio erit causa nisi resurrectionis bonorum.

Secundum.

¶ Item quicquid fecit: fecit ꝓpter iustificationē nostram et ꝓpter remissionem peccatorum. Unde Roma. iiij. Mortuus est ꝓpter delicta ⁊c. ergo resurrectio non habebit effectum nisi in bonis q̄ habent remissionem peccatorum. ¶ Si dicat ꝙ generalior est causalitas resurrectionis q̄ passionis. Queritur ergo quare causalitas resurrectionis sit generalior: et attigat bonos et malos plus q̄ causalitas passionis.

Rn̄.

¶ Ad quod dicendum. ꝙ resurrectio xp̄i est cā resurrectionis bonoruʒ ⁊ maloꝝ: sʒ differenter. q2 bonoꝝ cū imutatōe: maloꝝ nō cū imutatione. Jō hebr. vj. fūdamētū resurrectionis mortuorum. Glo. nisi aliquis credat ꝙ resurrectio xp̄i efficit nostrā: non habet super quod fundamentum edificet.

So. ad. j.

¶ Ad p̄mum obiectum dicēdum. ꝙ vno modo. s. loquendo de resurrectōe gloriosa sic se habet resurrectio ad resurrectionem: sicut passio ad redemptionem vel iustificationem. Si autem loquamur de resurrectione communiter non sic se habet et ratio huius est. quia xp̄s resurgens gloriose causa est resurrectionis: non tamen producitur effectus nisi cum apparebit iudex viuorum et mortuorum. q2 autoritas iudicandi data est ei cum gloriosa resurrectione: ꝫm ꝙ dicit gl. ibi. Parauit in iudicio thronum. s. q2 iudicatus fuit: datum est iudicium ei. Ideo etiam dr̄ phil. ij. Propter passionem dedit illi nomen. quod est super oē nomen. Et hoc etiam dicitur math. vlt. Data est mihi omnis potestas ⁊c. ⁊ hoc est sup bonos et malos: et ita cū venit iudex oēs oportet resurgere.

Ad secunduʒ

¶ Ad aliud dicendum. ꝙ licet xp̄s fecerit quod fecit ꝓpter iustificationem nostram. non tamē seqtur ꝙ resurrectio sua non habebit effectuʒ nisi in iustificatis. Licet enim q̄ fecit xp̄s ordinata fuerint ad hominis iustificationem nihilominus q2 humiliauit se ad sustinendum dura et indecentia: data fuit illi sublimatio q̄tū ad potestatē exercendi iudicium q̄tum ad bonos et malos vt patʒ ex p̄tactis. Un̄ cālitas resurrectionis fuit generalior cālitate passionis. Unde cum venerit ad iudicandum oēs resurgent.

Articulus quartus

An resurrectio xpi sit remota vel ꝯiuncta ad nostrā resurrectōez. Ambro.

Onsequenter queritur de modo an se habeat vt causa coniuncta: vel vt remota ad nostram resurrectionem. ꝛ si resurrectio efficeret modo in sanctis resurrectionem corporum. Ad quod amb. Gaudium patrisfamilias fidelium sibi leticia comitatur vt que subsecuti sunt similitudine passionis comitentur gloria resurrectionis. ſm ꝙ dr. ij. corin. j. Si socij fuerimus pas. ꝛc. ergo videtur ꝙ resurrectio eius sit causa coniuncta. ¶ Item amb. ibidem in quodam ſmone pasch. Matth. xxvij. Multa corpora sanctorum resurrexerunt. legimus in ꝑma resurrectionis festiuitate sanctorum corpora suscitata fuisse: cur non quotiens festiuitas resurrectionis eius celebratur quotiens resurgere credamus ꝛ sanctos.

Hiero.

¶ Item hiero. in ſmone de assumptione: veri testes non essent nisi vera esset eorū resurrectio ¶ Item ſm illud act. ij. Sepulcrum illius apud nos est. In quodam sermone hiero. nō fuit ausus dicerere ꝙ ipse aut corpus eius apud nos est: sed sepulchrum eius ꝛc. Similiter queritur de gloriosa virgine an resurrexerit. Ad quod respondeo quia deo nihil est impossibile: nec nos factum de beata ꝟgine abnuimus.

Contra

¶ Contra. ps. Ad vesperum demorabitur fletus ꝛc. glos. fletus est miseria originalis culpe que demorabitur vsqꝫ ad diez domini quo resurrectio nostra futura est. ergo nō sumus resurrecturi vsqꝫ ad diem domini. ¶ Item iob. xiiij. Nō euigilet homo donec atteratur celū idest donec mouetur gl. non negat resurgere: sed donec atteretur celum: ergo ꝛc. ¶ Item actuū. ij. Quem deus suscitauit. gl. non communi resurrectione que in finē differtur: sed que tertia die celebraretur. ¶ Item idem patet ad sensum cū sint apud nos corpora sanctorum.

Responsio. Augu.

¶ Respon. dicendum ſm. aug. ad paulinum. Alij sunt humani limites rerum. alij diuinarum signa virtutum: alia que naturaliter. alia que mirabiliter fiunt. dicendum ergo ꝙ ſm cursum nature non debet esse resurrectio ante innouationez mundi per passionē igitur xpi fuit meritum et nostre iustificationis et nostre resurrectionis et glorie quo ad corp⁹ ꝛ quo ad animam. vnde per sufficiētiam restituetur homo per illam in pristinam dignitatez. sed adhuc nō erat effectus ꝑductus. quia duplex erat adhuc tētatio. s. aīarum in limbo: et corporum incineratione: Ad soluendam tentionem animarū apparuit verbum in anima apud inferos. Similiter ad soluendum tentionem corporum oportuit ꝙ verbuz cuz anima ꝛ corpore appareat vniuersaliter quod fiet post innouationem. Primus effectus. s. liberationis animarum factus est statim post passionem. Reliquus fiet post innouationez mundi. vt dictum est. ꝓportionalia enim sunt locus et locatum. ideo ad gloriam corporū exigitur innouatio locorum. ſm ergo limites rerum non debet esse resurrectio corporum nisi cum apparebit in iudicio innouato mundo. Innouatio autem non debet esse nisi completa mortali generatione. sed ſm diuina signa virtutū non est negandum quin aliquorum resurrectio sit. ſm hiero. qui non ausus est negare resurrectionem beate virginis.

Ad auto. Amb.

¶ Dicendū ad illud amb. ꝙ gaudium patrisfamilias ꝛc. ꝙ est resurrectio in merito ꝛ in re. Unde amb. Est plane societas: quia si non resurrexerunt corpore: resurrexerunt iam mente. Unde ambr. intelligit de merito nō de re.

Ad auct. hier.

¶ Ad aliud quod obijcitur de resurrectione corporum sanctorum. dōm. ſꝫ hiero. Propter cautelaz salua fide pio magis desiderio dubitare oportet ꝙ temere diffinire que sine periculo sciri non possunt. Uel potest dici: ꝙ vera fuit eorum resurrectio. s. in corpore vero nō fantastico et anima. sed completo eo ꝑpter quod resuscitati fuerunt redacti sunt in puluerem. vt vult august. de mirabilibus sacre scripture. Unde dicit corpora sanctorum de monumentis venientia ī monumenta se retraxerunt vbi vltimam resurrectionez expectant.

Articulus quintus

An resurrectio sit cā necessaria vel cōtingens.

Onsequēter queritur an sit causa necessaria vel contingens. Ad quod sic ꝑma corinth. xv. Si xps resurrexit et nos resurgemus si consequentia est necessaria a causa ad effectum: ergo resurrectio xpi cā est necessaria.

Contra.

¶ Contra. si necessaria cā est: ergo circūscripta illa non erit ponere nostram. Dō autē circūscripta illa sit resurrectio nostra: pꝫ: quia circūscripta redemptiōe ꝛ resurrectione. necesse ē eē diuinam iusticiam: et ita oportet reddere vnicuiqꝫ qd meruit: et ita necessaria est resurrectio vt fiat retributio in anima et corpore. ¶ Item alius modus fuit deo possibilis: ergo resurrectio est cā ꝯtingens.

Responsio.

¶ Responsio dicendum. ꝙ est necessarium per se et per accidens. Primum est ꝙ non potuit nec potest: nec poterit aliter se habere. Per accñs est ꝙ non potest aliter se habere: sed potuit. talis est resurrectio. Uel aliter: est necessitas ſm causā superiorem et inferiorem sicut et veritas. Item ſꝫ causam superiorem dupliciter est necessitas ꝑscientie: ꝛ est necessitas iusticie. Necessitate prescientie necessaria erat resurrectio xpi. et etiam ab initio quia ibi ab eterno erat ꝑordinatuz: non tamē necessaria necessitate iusticie. immo post lapsum solum necessaria fuit necessitate iusticie. et nostra similiter circūscripta redemptiōe necessaria erat resurrectio ſm hunc modum vltimum. Item ſm causam inferiorem similiter distinguenduz: quia aut se habet ad semper ꝑducendum effectum idest coniuncta effectui: ꝛ sic non est causa necessaria vel se habet ad ꝑducendum effectum suum in determinato tempore. vt motus celi in tali situ ē causa eclipsis: sic resurrectio xpi ordinata in iudicio: est necessaria nostre resurrectionis causa. Et hoc dicit glo. super illud ps. Dabit voci sue ꝛc. et per hoc patet respōsio ad obiecta.

Articulus sextus.

De drīa resurrectiōis ꝛ passiōis i cāndo nrām resurrectionem.

Onsequenter querit de differentia passionis ꝛ resurrectionis in causando. Ad quod sic Ro. v. Non sicut delictum ita et donum glo. idest maius ē donū christi ꝙ peccatum ade. Si ergo peccatum ade introduxit peccatum in anima et pena. ergo donum mortis christi fuit sufficiens causa pro his omnib⁹ delendis. ergo resurrectio non est causa. ¶ Item saluatorez expectamus ea potestate qua potest sibi subijcere omnia. phil. iij. Sꝫ hec potestas data est illi per passionem. Phili. ij. Propter quod et deus exaltauit illuz ꝛc. ergo totum referēdum est ad passionem.

Responsio.

¶ Respōsio. passio xpi fuit vt causa meritoria nostre resurrectionis et felicitatis. Sed descēsus ad inferos: et resurrectio fuit ſm efficientiam. Unde Romano. quinto Glos. saluati sumus ab ira per passionem et reconsiliati patri: nondum tñ restituti

tuti

tuti ꝑ effectū felicitati: sed est felicitas essentialis et hec erit in deo ꝛ est felicitas accidētalis que est ex consortio vel loco. verbū ergo descendēs liberauit sanctos a loco doloris: ſm qd dicit glos. Act. ij. Solutis doloribus inferni vñ restituit ſm effectū felicitatē que in deo est per descensum ad inferos Sed alia est felicitas in cōtemplatione humanitatis: ꝛ hanc habuerūt per resurrectionē ꝛ hec iterum est felicitas accidentalis. Sed in ascensione addita est felicitas accidentalis que est ex consortio angelorum ꝛ pulcritudine loci. s. celi empirei. Ulterius addet aduentus ad iudiciuz. quia tunc erit plena restitutis felicitatis. scꝫ. in animabus ꝛ corporibus: ꝛ sic sunt differentes causalitates ſm effectum et sic patet responsio ad obiecta.

Membrum tertium.

De tēpore resurrectionis.

Onsequenter querit de tempore resurrectionis xpi Et queritur primo de acceleratione resurrectionis. Secūdo de dilatione resurrectionis vsqꝫ ad tertium diem. Tertio de determinatione resurrectiōis ꝙtum ad diem et horam

Atriculus primus.

De acceleratione resurrectiōis an fuit cōueniēs eaz differrē. Argu. j.

a

D primū sic obijcit. Heb. ij. Debuit ꝑ oīa fratribus similari. ergo debuit eis similiari in natura ꝛ gratia et similiter in gloria: non videtur ergo ꝙ debuerit gloriam suscepisse nisi cū fratribus: ergo nec ante fratres resurgere. ¶ Itē sic se habꝫ xps ad ecclesiā sicut caput ad corp⁹. Sed incōueniēs est caput esse dissimile corpori in natura. vnde monstrū est. sicut statua illa. Dan. ij. Similiter est incōueniens ꝙ sit dissimile in gratia ergo eadem ratione videt inconueniens ꝙ sit dissimile in gloria. Sed si ponatur resurrectio xpi ante generalem: ponitur dissimile caput et corpus: ergo ꝛc.

Secundū

¶ Item proportionaliter se habent gratia ꝛ gloria. Si ergo non precessit gratia ſm rem in capite. ergo non debꝫ precedere gloria: ꝙ autē nō precesserit ſm rem gratia patet qꝛ gratia fuit in antiquis patribus qui erāt eius membra. Si ergo ſꝫ rem ꝛ ordinē nō precessit in capite gratia. ergo nō debet precedere gloria.

Tertium.

¶ Item leui. xix. Non morabitur opus mercenarij apud te ꝛc. hec est lex diuina. non debet merces mercenarij detineri. si ergo sancti meruerunt gloriam anime: et corporis completa redemptione per christū: ergo non debet detineri quin habeāt mercedem suam ergo debuerunt resurgere cū xpo vel quare retinentur merces eorum.

Quartum.

¶ Item stipendium peccati mors est Ro. vj. Sed peccatum originale cōmune est omnibus quia simul omnes vniuersaliter peccauerūt. Sed ꝑ xpm fit destructio mortis que fuit per peccatum ade. ergo in resurrectione christi debent omnes resurgere.

Responsio.

¶ Respondeo dicenduz cum queritur de acceleratione resurrectionis christi. an cōueniens fuit eam differri dōm ꝙ non nec fuit conueniens. ꝙtum ad ipsum: nec ꝙtum ad nos: ꝙtum ad ipsuz quia non est similis sua conditio nostre conditioni: quia sua est a principio celesti. j. cori. xv. Secūdus homo de celo celestis. Glo. quia non humano ritu: sed nutu diuino conceptus est et natus. Nostra vero conditio de principio terreno est. vnde ibidē qualis terrenus tales et terreni. Itē qꝛ est primus ꝛ maximus in dignitate dignū est vt pri⁹ resurgat in gloria Item ꝙtum ad nos non fuit cōueniens ꝙ differretur resurrectio eius. immo necessarium erat ꝙ resurgeret quo ad nos: quia ad faciendum fidem in nobis: qꝛ nisi cito resurgeret quasi nullus deinceps ipsum crederet esse deum Item necessarium fuit ꝙ cito resurgeret vt daret nobis forma et exemplar nostre resurrectionis. non enim possemus ita allici ad amorem beatitudinis: nisi exemplar nostre resurrectionis videremus. Unde. j. Corin. xv. primitie xps ecclesie dignitas in xpo: per quam oportet resurgere. Unde glo. Primus tempore maximus dignitate qui prior resurrexit vt fidem faceret: et formam daret credentibus ꝛc. Ecce triplex ratio supradicta.

Ad ar. j. solō.

¶ Qd autem obijcitur ꝙ debuit fratribus ꝑ oīa assimilari. dōm ꝙ verum est in his que necessaria sunt ad nostrā redemptionem: et conueniunt sue dignitati. Quod autem differtur resurrectio non prodesset ad nostram redemptionem immo nocere ꝛ etiaz suam dignitatem vt predictum est nō deceret.

Ad secunduz

¶ Ad aliud quod obijcitur. ꝙ non debuit ꝑcedere gloria capitis. quia non precedit gratia. dicendum ꝙ ordo glorie non attenditur ſm ordinē temporis: sed ſm ordinem dignitatis. vnde quia habet prerogatiuam in gratia: debet habere ꝑrogatiuam in gloria. Unde super psal. Preuenisti eum in benedictionibus ꝛc. Glosa. in eo plenitudo diuinitatis habitauit vt ipse sit primus genitus in multis fratribus pre ceteris habens spiritum. i. gratiam ꝛ pre ceteris resurgens ꝛc.

Ad tertium.

¶ Ad aliud quod obijcitur. ꝙ non debet detineri merces sanctorum dicendum. ꝙ si retributio premij differretur ſm meritum vltra tempus quo cōferendum est: tunc non esset iusticia. si autem differatur ſm ꝙ ipse ordinat qui potius illam retribuit ex gratia ꝙ ex meritis et prout congruit: tūc non est iniusticia: et quia illud est ſm generalem iusticiam qua debetur premium electis. et ꝙ oēs insimul remunerabuntur. Unde apoca. vj. Date sunt illis singule stole et dictuz est vt sustinerent modicum donec impleatur numerus fratrum.

Quare differtur resurrō.

¶ Si queritur quare differtur resurrectio generalis dōm. ꝙ non debet esse ante innouationez mūdi: quoniam locus ꝛ locatum se habere debent ſꝫ ꝓportionem. quia ergo non conuenit ꝙ mundus iste innouetur donec impleatur numerus electorum: qꝛ oportet ꝙ sit locus merendi: ideo non proportionaretur locus locato: ideo aug. xx. de ciui. dei Nobis in melius immutatis ipse mundus innouabitur vt ita ꝓportionetur locus locato.

Ad quartum

¶ Ad aliud quod obijcitur. ꝙ omnes in adaz peccauimus. Dōm ꝙ omnes peccauimus in adam ſm causam: non tamen ſm effectum. eodem modo omnes resurgemus cum xpo ſm causam non ſm effectum.

Articulus secundus.

De dilatiōe vsqꝫ ī tertiuz diem. Argu. j.

Onseqnter ꝗrit de dilatione resurrectōnis vsqꝫ ī diem tertiū. Ad qd sic. Nō est maior dignitas ſui ꝙ dñi. Si ergo ex idignitate est resurrectōis dilatio: ergo non magis debet differri resurrectio xpi ꝙ alicuius serui. Sed aliq ſui rapient obuiā xpo ī aera. j tessal. iiij. et erit eorum resurrectio ī momēto tꝑis ergo multo forti⁹ resurrectio xpi.

Secundum.

¶ Itē act. ij. impossibile erat ꝟbū detineri morte ꝛc. ergo necessariū fuit ipsum resurgere. Si ergo ponat ꝙ nō resurrexit añ diē tertiū: ergo ponimus ipm detētū morte ¶ Itē ps. Que vtilitas ī sā. m. gl. si nō stati resurgo ꝛc. ¶ Cōtra. j. cori. xv. Resurrexit tertio die. gl. probata vera morte: et hoc tertia die vt credatur eadem potestate nos posse suscitare. sed si statim resurrexisset non crederetur vere mortuus. cum

ergo non debuerit resurgere ita vt ꝓbaret veram mortem: debuit differri resurrectio vsq3 in diem tertium. vt sicut in ore duorum vel trium testium stat omne verbum. ergo in illis tribus diebus experiri possit omne factum.

Rñ.

¶ Rñ. dicendum. ꝙ conueniens fuit ꝙ expectaret tertium diem propter tria. Propter signationem. luc. xxiiij. Oportuit xp̄m pati et resurgere tertia die. Gl. merito vna die et duabus noctibus in sepulcro iacuit. quia lucem. i. gratiam sue mortis que tantum in carne erat tenebris nr̄e duple mortis: q2 in carne et aīa erant opposuit, Et ad significanduz ꝙ lux sue mortis curauit nostram duplā mortem. Secundo ꝓpter probationem. quia sicut in ore duorum vel trium testium stat omne verbum: sic in tribus diebus experitur omne factum. Unde hec est ratio litteralis. s. vt ꝓbaret veram mortem ſm glos. predictam. Tertio ꝓpter sue potestatis ostensionem: quia si statim resurrexisset non videret̃ hr̄e potestatem ponendi animam suam: sicut resumendi ꝛc. Et hoc est quod dicit gl. j. Cor. xv. Probata vera morte ꝛc.

So. ad. j.

¶ Ad hoc ergo qd̄ obijcit̃. ꝙ nō est maior glīa serui ꝙ̄ domini dicendum. ꝙ hoc non est ꝓpter dignitatem seruorum ꝙ ipsi statim resurgant: sed ꝓpter gloriam electorum que amplius non debet differri. Unde in instanti morient̃ ꝛ incinerabunt̃ et resurgent.

Ad secunduz

¶ Ad aliud quod obijcitur. ꝙ impossibile erat ipsum detineri morte. dicendum. ꝙ statim non dicit minimum temporis sed breuitatem. s. vsq3 ad diem tertiam. vnde glos. j. corin. xv. Probata vera morte et hoc tamcito. s. tertia die ꝛc. Unde tamcito non dicit minimum temporis sed breuitatem ꝛc.

Articulus tertius.

De resurrectiōis determinatione ꝙ̄tū ad horam et idem.

Consequenter queritur de terminatiōe diei et hore. Queritur ergo an tribus diebus ꝛ noctibus fuerit mortuus et post resurrexit. Ad quod sic matth. xij. sicut ionas ꝛc. ¶ Contra. Rom. vj. Hoc scientes quia vetus homo noster crucifixus est vt destruat̃ corpus peccati. gl. ꝗeuit in sepulcro vna die ꝛ duabꝰ noctibus: quia nostram duplam vetustatem sua simpla consumpsit.

Rñsio.

¶ Ad quod respondēdum. ꝙ fuit ibi tribus diebus et tribus noctibus. ꝛ ꝑ tres dies naturales sexta feria cum nocte ꝑcedēte erit vna dies: et ita per synodochen fuit ibi illa die. Item fuit ibi per totum diem sabbati cum nocte precedenti: et ita per illum totum diem naturalē absq3 synodoche. Item nox precedens dominicaz resurrectionis cum ipsa die est vna dies natural'. et per illam noctem fuit ibi: et ita per diem naturalem. i. per synodochen: et ita per tres dies naturales fuit in sepulcro: non tantum fuit ibi per vnū diem artificialem: et per duas noctes integras: ꝛ sic intelligitur illud. rom̄. vj. ¶ Item queritur de hora cum dicitur tertia die Nūquid intelligitur de luce surrexit vel ante lucem: et videtur ꝙ ante lucem. per illud quod dicitur iudi. xvj. Dormiuit samson vsq3 ad medium noctis ꝛc. Glo. Samson media nocte non solum exiuit sed portas tulit: q2 redēptor noster non solū de inferno liber exiuit: s3 de inferni claustro portas destruxit. et sic videtur ꝙ ante lucem resurrexit. ¶ S3 ꝯtra aug. sup illud j. Mach. iij. Elegit lysias ptolome. Glo. ab hora noctis xp̄i vsq3 ad diluculū resurrectionis cōstāt hore. xl. si ipsa nona connumeretur. Cum ergo dixerit ibi ꝙ in diluculo. patet ꝙ non ante lucem ī mo in die. ¶ Ad quod respondendum. ꝙ non sūt cōtraria hec: q2 ꝙ dicitur ante lucem surrexit respicit illud ꝙ dicit ioh. xx. Cum adhuc tenebre essent. Et sic intelligitur illud ante lucem. i. anteꝙ̄ esset clara dies. in diluculo enim nondum est clara dies.

Questio. xxj. de transfiguratione xp̄i preludio resurrectionis.

Restat querere de demonstratione resurrectionis. Resurrectio autez demonstrata est bis anteꝙ̄ fieret. In monte petro ꝛ iacobo et ioh̄i. xvij. Mat. ꝛ postꝙ̄ facta est pluries discipul' ꝑ dies xl. apparens eis Act. j. ¶ Questio ergo versatur circa primam demonstrationem seu ostensionem glorie resurrectionis. De qua dicitur matth. xvij. Transfiguratus est et resplenduit facies eius sicut sol: et vestimēta eius facta sunt alba sicut nix ꝛc. ¶ Circa quam queruntur plura. Primo vtrū mutatio facta in corpore domini debeat dici trāsfiguratio. Secundo an claritas ꝙ̄ apparuit in corpore domini, in illa fuit vera vel imaginaria. Tertio, an claritas illa esset in corpore xp̄i vt in subiecto vel in aere circūfuso. Quarto. an claritas illa fuit gloriosa. vel similis gloriose. Quinto. an claritas illa esset naturalis vel assumpta. Sexto an solum corpus xp̄i sit transfigurabile. et vtrum debeat dici transfiguratio fuisse in moyse ꝛ helia. Septimo. de comparatione et differentia apparitionis dominice anteꝙ̄ fieret et postꝙ̄ facta est. Octauo. de circunstantijs illius an. s. moyses ꝛ helias fuerunt ibi vere vel imaginarie. Nono. de visione apostolorum. an visio illorum fuit oculo corporali.

Membrum primum.

U. mutatio facta i corpe dn̄i debeat dici trāsfigu. Argu. j.

Circa ꝑmum obijcitur in hunc moduz. Nulla mutatio facta in corpore figurato. manente eadem figura que prius in illo: post illam mutationem deb3 dici transfiguratio. sed mutatio facta ī corpore xp̄i in illa apparitiōe quando resplenduit facies eius sicut sol: fuit facta in corpore figurato. et remāsit eadem figura in eo corpore que prius erat: ergo illa mutatio non debet dici transfiguratio.

Secundum

¶ Secunda ratio apparitio est in corpore xp̄i ante resurrectionem et post resurrectionem. Et tūc obijcitur sic. Sicut se habet corpus mortale ad ꝓprietatem mortalem: ita se habet corpus gloriosū ad proprietatem immortalem: ergo permutatim sicut corpus gloriosum se habet ad proprietatem corporis mortalis: ita se habet corpus mortale ad ꝓprietatem corporis gloriosi. Si ergo post resurrectionem corpus christi gloriosum fuit ostensuz sub proprietate corporis mortalis quia sub palpabilitate. Ante resurrectionez vero corpus eiꝰ mortale fuit ostensum sub ꝓꝑetate corporis gloriosi. Sed ꝑma ostensio que est corporis gloriosi nō dicitur transfiguratio: ergo similiter nec ista ostensio que est corporis mortalis sub ꝓꝑetate corporis gloriosi deb3 dici transfiguratio vel quare dicatur transfiguratio: et illa nō. Et ꝙ conueniat hec comparatio patet ex. xvij. Matth. Transfiguratus est ante eos ꝛc. Glos. Bede ostendit claritatem

tatem similem future immortalitati: sicut post corpore imortali. ostendit discipulis suis non mortalitatē: sed formā similem mortalitati. non eni3 corpus mortale subdituz est immortalitati: nec immortale mortalitati.

Contra.

¶ Ad oppm̄. j. Cori. iiij. hoc trāsfiguraui in me ꝛ in appollo. Gl. in me ꝛ appollo figuram ꝓposui. transfiguratio igitur nihil aliud est ꝙ̄ ꝓpositio figure. Si ergo xp̄s ꝓposuit illā claritatem in figuram glorie resurrectionis: ergo fuit ꝓpositio figure in illa mutatione. ergo recte dicitur transfiguratio. et hoc patet Math. xvij. Transfiguratus est ꝛc. Gl. gloriam future resurrectionis ostendit xp̄s. ergo ostendit illam claritatem in ꝓpositione figure. hoc est ī signum future resurrectionis.

Rñ. ad. j.

¶ Solutio dicendum. ꝙ figura in scriptura dicitur tripliciter. Uno enim modo dicitur figura distinctio ſm quantitatem. et hoc dicitur ꝓprie figura. De hac legitur sapi. vij. In ventre matris figuratus su3. Secundo modo dicitur figura idem ꝙ forma. Et hoc modo dicitur figura ſm qualitatem. ꝛ est in quarta specie qualitatis. ꝙ̄ est forma vel circa hoc aliquid constans figura. De hac habetur. j. Cor. vij. Preterit figura huiꝰ mundi. Tertio modo dicitur figura idem quod signum rei. De hac habetur. j. Cor. x. Hec autem ī figura contingebant illis. cum igitur transfiguratio sit mutatio figure seu ſm figuram potest trāsfiguratio esse mutatio figure ſm quantitatem vl' ſm qualitatem: vel ostensio signi. Si ergo dicat̃ transfiguratio mutatio figure ſm quātitate3 hoc modo non fuit transfiguratio in apparitione illa xp̄i: sed dicendo transfigurationem secundo modo hoc est ſm ꝙ dicitur quedam transformatio ꝛ mutatio in formam aliam. De qua etiam dicitur ij. cor. xj. Sathanas transfigurat se in angelu3 lucis. hoc mō fuit ibi transfiguratio. Loquendo ergo de transfiguratiōe dicta tertio modo: hoc modo etiam fuit ibi transfiguratio sicut patet ex glo. predicta. j. Cor. iij. ſm hoc ergo dicendum. ꝙ loquendo de transfiguratione ꝑmo modo bene ꝓcedit ratio ꝑma. sed non secundo vel tertio modo

Ad secunduz

¶ Ad aliud dicendum. ꝙ transfiguratio idem est quod transformatio ꝛ assimilatio ad aliquid. sed vbi est mutatio seu assimilatio ignobilioris ad nobilius: ꝓprie dicitur assimilatio vel transformatio et non econuerso. sicut domus in mēte seu ars non dicitur similis domui in opere seu artificio: sed econuerso domus in opere dicitur similis arti: seu domui in mente. Sed corpus gloriosum nobilius est ꝙ̄ corpus mortale. Ubi ergo fuit ostensio corporis gloriosi post resurrectionem sub proprietate corporis mortalis: non debuit dici transfiguratio vel assimilatio gloriosi ad non gloriosū. quia erat sub ꝓprietate deterioris ꝙ̄ sui. S3 vbi fuit ostensio corporis mortalis ante resurrectionez sub ꝓꝑetate corporis nobilioris sc3 gloriosi sc3 sub immortalitate: recte deb3 dici assimilatio ad gloriosum corpus.

Membrum secundum.

Q. an claritas ꝙ̄ appuit ī corpe dn̄i fuit vera vel imaginaria. Argu. ꝑmuz.

Postea queritur vtrum claritas que apparuit in corpore xp̄i fuit vera vel imaginaria. ¶ Ad quod sic. Luc. ix. Non gustabūt mortem donec videant regnum dei. glo. bede. Glorificationem corporis in transfiguratione. i. imaginariam representationem future beatitudinis. ex quo patet. ꝙ glorificatio illa seu claritas fuit imaginaria et non vera.

Secundum.

¶ Item consimilis mutatio fiebat in veste christi et in facie eius. sed in veste eius nō fuit facta mutatio coloris vnius in colorem alium q2 ex non alba: non fuit facta alba. Cum ergo se habeat color vestis ad splendorem illum sicut ꝓprietas corporis ad eundem: ergo facies xp̄i ex non clara nō fiebat clara. Si ergo apparebat clara: hoc erat solu3 claritate imaginaria.

Contra

¶ Contra. math. xvij. Non gustabunt mortem donec videant filium hoīs venientem in regno suo. Glo. in ea claritate in ꝙ̄ erit peracto iudicio. et loquitur de claritate qua3 visuri erat discipuli in transfiguratione. Si ergo illa in qua erit peracto iudicio est vera. ꝛ hec similiter cum sit eadem illi est vera: et non imaginaria. ¶ Item in natiuitate ostendit xp̄us vera3 subtilitatem. aliter non exiuisset clauso virginis vtero. Similiter ambulando suꝑ mare veram agilitatem: quia aliter non ambulasset. Ergo similiter in transfiguratione ostendit veram claritatem.

Responsio. Solō. ad. j.

¶ Solutio. concedendum est ꝙ claritas illa fuit vera. ¶ Ad ꝑmum quod obijcitur in contrariu3. dicendum. ꝙ imaginariū dr̄ dupliciter sicut imago. Uno enim modo dicitur imago similitudo ꝙ̄ est expressa in re. Alio modo dicitur imago similitudo in comprehensione sicut nos dicimꝰ ꝙ imagines rerum corporalium sunt in anima imagīaria. et ergo representatio potest dici ab imagine: ſm ꝙ habet esse per similitudinem expressam in re vel in comprehensione imaginaria. Ergo representatio future beatitudinis dicitur illa demonstratio glorie ab ipsa similitudine exꝑssa in re: ꝙa ipsa claritas exꝑssa fuit similitudo claritatis future beatitudinis. talis autem imaginaria representatio vera est. sed non secunda hec est realis: et de ista ꝓcedit ratio non de prima. ¶ Ad aliud dicendum sicut habetur luc. ix. facta est du3 oraret facies vultus eius altera. et vestitus eius albꝰ refulgens. vbi potest esse dyasintetica constructio vt sit sensus refulgens albus. et tunc erit dicendū. ꝙ ex splendore circunfuso videbatur albus. vl' erit sensus ſm ꝙ ordinantur verba albus refulgens ꝛ tunc hoc est dicere: ꝙ vestitus albꝰ refulgebat ex splendore vultus illius. Et hoc modo debet fieri constructio: et ita ex non alba non fuit facta alba.

Ad secundū.

¶ Ad aliud dicendum. ꝙ aliter fuit mutatio in veste et in facie: q2 in facie erat immutatio ab interiori. ipsa enim claritas que resplenduit in facie ꝓcedebat a virtute interiori sc3 a virtute diuinitatis ſm aug. sed quod fiebat in veste ꝓcedebat ab exteriori et solum ab exteriori erat immutatio in veste scilicet a splēdore faciei. vnde facies eiꝰ splēdebat: et ex hoc vestis. et vera fuit immutatio ī facie: sed non in veste sicut patet ex predicta autoritate Luce. Nec debuit etiam ita esse sicut in corpore christi. quia corpus christi erat glorificabile: et non vestis. et propter hoc debet ostendi in similitudinem proprietatis corporis gloriosi. que similitudo realis est, et vera.

Membrum tertium.

An claritas illa fuit ī corpe vel ī aere circunfuso

Deinde queritur de claritate illa que apparuit in corpore domini. in quo fuit vt in subiecto. vtrum scilicet in corpore Christi: vel in aere circunfuso. Ad quod sic Matthei decimoseptimo. Bonum est nos hic esse faciamus ꝛc. Glosa. Petrus videns clarificatam humanitatem tanto afficitur gaudio: vt nunquā velit ab eius intuitu secerni.

Uidebat igitur petrus clarificatam humanitatē sed non diceretur clarificata humanitas nisi illa claritas esset in hūanitate: ergo illa claritas erat in corpore domini vt in subiecto.

¶ Item math.xvij. Transfiguratus est ⁊c. Gl. gloriam future resurrectiōis ostendit. Illa ergo claritas erat ad ostendendā gloriam future resurrectionis. sed si illa claritas non esset in corpore dñi vt in subiecto sed in aere: iam per hoc non ostēderetur gloria future resurrectionis. quia claritas illa que erat in futura resurrectione: non erat in aere sed in corpore domini. ergo claritas illa que apparuit in transfiguratione cum esset in signum ⁊ ostensionem illius que erit in gloriosa resurrectione: non erat in aere vt in subiecto: sed in corpore domini. ¶ Item aliter est splendor in sole: aliter ī colore. quia splendor solis ab initio est. vnde emittit splendorem in alia corpora. in colore autem est splendor ab extrinseco vt in veste. Si ergo facies eius resplenduit sicut sol: relinquitur ꝙ splendor ille et claritas illa erat in corpore domini vt ī subiecto.

Con.ar.j. ¶ Cōtra. in corpore xp̄i sicut in alijs corporibus erat duplex natura. s. elementaris: et natura quinti corporis. s. natura celestis: que est natura lucis. sed corpus nostrum habeat potentiaꝫ ad claritatem: hoc non est per naturam elemētarem: quia ꝫm illam est corporale: ⁊ subiectū ꝯtrarietati et opacum. Ergo hoc est per naturam lucis que conciliat elementa in corpore nostro. sed sic se habet natura elementaris ad naturam lucis: vt cum vna apparet in corporibus: alia occultatur: sicut modo apparet in corporibus nostris natura elementaris sed latet natura lucis. Sed econtrario erit in ipsa gloria in corporibus glorificatis. ꝙ natura lucis manifestabitur: et natura elementaris latebit. Si ergo vna manifestata alia latet. cuꝫ in transfiguratione domini maneret natura elemētaris in suo dominio in corpore ipsius: nec mutaretur natura illa in ipso. quia ꝫm sensuꝫ adhuc erat passibilis et natus ad patiendum: ergo natura lucis et passibilitas ad eam latebat in suo corpore. Ergo si a natura lucis est claritas in corporibus: constat ꝙ claritas illa in qua tunc apparuit non erat per eductionem alicuius de potentia in actum in ipso: sed ab extrinseco erat. ergo fuit ī aere vt in subiecto: et non in corpe dñico.

Secundum. ¶ Itē impossibile est ꝙ circa idem subiectū simul sint opacum ⁊ clarū. Si ergo naturā elemētarē nō ꝯcomitatur iseparabiliter opacitas ꝫm actū: nullo mō erat claritas ꝫm actum in corpore in quo ꝫm actū ꝓuabaꝛ natura elementaris. sed in transfiguratione ꝓuabaꝛ adhuc ꝫ actū natura elemētaris ī corpe dominico: qꝛ ꝫm illam erat adhuc corpale ⁊ passibile: ergo opacitas erat ꝫm actū in ipso. Claritas ergo q̄ apparuit in ipso non erat ipsius nec in ipso vt in subiecto: sed in aere circūfuso.

Rñ. ¶ Solꝰ dōm ꝙ claritas illa fuit in corpe xp̄i tāꝙ in subiecto: ⁊ nō tātū ī aere circūfuso. Unde luc.ix. Facta est dū oraret spēs eiꝰ altera ⁊c. Et loquitur de trāsfiguratione ipsa. i. alterata: vt dt glo. ꝙ nō potest eē nisi fieret ī mutatio circa ipaꝫ. hoc aūt fuit ꝑ claritatē. Uñ claritas fuit ī corpe sicut ī subiecto: ⁊ alr ⁊ alr erat claritas ī veste ⁊ ī corpe. qꝛ ī corpe erat ab interiori sicut dictū est: ⁊ ita vt in subiecto: sed ī veste ab exteriori. s. a supfluo splēdore faciei.

So.ad.j. ¶ Ad pmū aūt ī ꝯtrariū dōm. ꝙ ī corpe dñi ē ꝯsiderare multiplicē naturā. s. naturā corpis ꝫ ꝙ corpꝰ: ⁊ naturā corporis ꝫm ꝙ animatuꝫ anima rationali. vel corporis naturam ꝫm ꝙ vnitum anime que est plena omni gratia: et naturam corporis ipsius prout cō iunctum est diuinitati. quia illud est alij natura. que comitatur suam originē ⁊ natiuitatē. Hec aūt vnio ꝯcomitaꝛ natiuitatē corpis dñi. iō est ei ipa vnio natura. Et ꝑ hūc modū ⁊ ꝫm has diuersas cōsideratiōes corpis: sunt habitꝰ diuersi ꝯsequētes corpꝰ ⁊ ꝓprietates diuerse. sicut ptꝫ corpꝰ meū ꝫm ꝙ corpꝰ est graue descēdēs deorsuꝫ nō mobile aū vel retro vel sursum: nec mobile motu ꝓgressiuo prout aūt ē vnitū aīe rōnali: sortiꝛ has ꝓprietates ꝙ est mobile in ante ⁊ retro in sursum ⁊ etiā ī motu ꝓgressiuo: qꝛ aīa ꝯparatur ad ipm sicut motor ad mobile. Sic corpꝰ dñi ꝫm illas ꝯsideratiōes sortitur diuersas ꝓprietates ꝫm eū ꝙ ꝯsideraꝛ vt corpus est in ipo natura elemētaris dominās ⁊ natura celestis latens: ⁊ q̄tū ad hoc. bñ verū est. ꝙ sortitur opacitatē ⁊ corruptionē: sed ex vnione ad diuinitatē sortiꝛ habitū qui dꝫ ꝓcellere omni creature corporali. ⁊ ex natura illius vnionis inest ei potētia ad agilitatē ad subtilitatē ⁊ ad claritatē. Uñ hyꝛ. in li. de tri. Hꝫ corpus dñi naturaꝫ vt feraꝛ in vndis: sistat in liquidis ⁊ stricta trāscurrat. ⁊ sicut corpꝰ relictū sue nature est tendens deorsuꝫ ⁊ immobile motu ꝓgressiuo. vnitū vero anime moueꝛ ⁊ habile ē ad hoc ꝙ moueaꝛ progressiue. sic corpꝰ dñi eleuatū ad vnionē cū diuina natura hꝫ altqd vltra naturā corpis. ⁊ sortiꝛ habilitatē ⁊ potestatē ad quedā que nō cōueniūt corpi alteriꝰ hoīs sciłꝫ claritatē agilitatē ⁊ subtilitatē: et est ei naturalis ex illa vnione. ¶ Illud ergo qđ obijciꝛ tenet in corporis natura ꝫm ꝙ corpus. sed hoc est plus. s. ipm corpus diuinitati vnitū: ⁊ ex hoc sortiꝛ ꝓtātem ad istā claritatē ⁊ ad aliaꝫ.

Hyla.

Ad secundum. ¶ Ad aliud qđ obijciꝛ: ꝙ nō sunt ꝯtraria simul. dōꝫ. ꝙ similiter posset obijci de agilitate quā habuit ambulādo supra mare et de subtilitate quā habuit nascendo de virgine sicut hic opponitur de claritate qꝛ in ipo erat corpulentia non ergo subtilitas ⁊c. propter hoc dicēdum ꝙ in exitu corporis domini ex vtero virginis fuit ꝫm actum subtilitas ⁊ corpulentia. ꝫm habituꝫ: similiter ambulando sup aquas fuit actu agilitas in ipo: sed habitu grauitas sic in transfiguratione fuit claritas actu: ⁊ hoc ex hac vnione ad deitatem. et opacitas in habitu. hoc modo nihil prohibet contraria simul esse circa idem subiectum.

Membrum quartum.

Q.an claritas illa fuit gloriosa vel similis gloriose.

Consequenter queritur an illa claritas fuerit gloriosa vel similis gloriose. Ad quod sic. Mathe.xvij. Trāsfiguratus est glos. bede. in corpore mortali ostendit non immortalitatem: sed claritatem similem future immortalitati: sicut post in corpore immortali ostendit non mortalitatem: sed similitudineꝫ siue formam simileꝫ mortalitati. Ex quo patet. qđ non fuit claritas gloriosa quam ostendit sed gloriose simul. ¶ Item ibidem beda in glos. Corpus mortale non est subditum immortalitati: nec immortale immortalitati. Si ergo corpus domini in transfiguratione adhuc erat mortale. ergo claritas que fuit tunc in suo corpore: non fuit claritas immortalitatis. ergo non fuit gloriosa claritas: ꝫ ei similis.

Contra. ¶ Contra. Marci.ix. Transfiguratus est Glo. in ea claritate in qua erit peracto iudicio Ea enim relatiuum est identitatis substantie. ergo supponit pro illa et eadem claritate ꝫm substantiam in qua erit peracto iudicio: sed claritas in qua erit paracto iudicio est claritas gloriosa: ergo et illa claritas fuit gloriosa.

¶ Item ad

¶ Item ad phi.iii. Expectamus dominum iesum christuꝫ qui reformabit ⁊c. Glosa. assimilabimur. claritati quam habuit in transfiguratione. Sed claritas nostra erit gloriosa: ergo et illa quam habuit in trāsfiguratione fuit gloriosa. ¶ Itē math. xvij. Duxit eos in montem. Glo. gloriam maiestatis ostensurus. Si ostendit eis gloriam maiestatis. ergo claritatem gloriosam ostendit: vel gloriosa fuit claritas in qua apparuit.

Rñ. ꝫ opiniones. ¶ Solꝰ. ad hāc questionē prenotandum: ꝙ hic sunt diuerse opiniōes. Una est ꝙ illa claritas non fuit gloriosa: sed similis gloriose. et hoc dicunt iuxta auctoritates bede. que est in corpore mortali ostendit non immortalitatem ⁊c. Alij dicunt ꝙ fuit gloriosa: ꝫ fuit assumpta ad tempus sicut alias ꝓpetates assumpsit ante resurrectionem ad tempus. s. agilitatem ambulando supra mare: ⁊ subtilitatem nascēdo de gloriosa virgine. ⁊ impassibilitat sicut quādo dedit corpus suum in sacramento in cena. Unde hiero. Corpus quod habuit ꝑ naturaꝫ dedit discipulis in cena non mortale: non corruptibile.

Hiero.

Responsio. ꝫ mētem propriam. Ita etiam in transfiguratione claritatem gloriosam assumpsit. Et hoc fecit vt discipulis suis ostēderet gloriam sue ⁊ nostre resurrectionis. ¶ Sed dōꝫ. est sine ꝓiudicio medio modo. s. ꝙ multiplex est similitudo. Quedam est similitudo enigmatica in re. que ē omnino alterius generis: sicut nos dicimus ꝙ fides hic in via similis est visioni ī patria seu assimilatur cognitioni gloriose. Est iterum similitudo realis. et hec est rerum eiusdē generis. sed hoc potest esse dupliciter. quia aut ꝫm perfectionem aut ꝫm imperfectionem. Si ꝫ imperfectionem: hoc modo dicimus ꝙ caritas ī via assimilatur caritati in patria. Non enim eodem modo assimilatur quo fides cognitioni in patria quia fides assimilatur ei enigmatice: qꝛ fides euacuabitur: sed caritas vie caritati patrie realiꝛ. qꝛ non euacuabitur caritas vie adueniente illa que est ī gloria: sed complebitur ab ea. ergo est ei similis in re: sed tamen ꝫm imperfectionem: quia differunt ꝫm perfectum ⁊ imperfectum. Est etiaꝫ similitudo realis ꝫm perfectionem: sicut nos dicimus ꝙ filius est similis patri. Et caritas petri in patria caritati pauli ī patria. Si ergo loquamur de similitudine enigmatica que est rerum omnino alterius generis. hoc modo claritas illa nō fuit similis gloriose: sed dicendo realem similitudinem que est rerum eiusdem generis. Tamen ꝫm imperfectionem hoc modo fuit illa claritas similis gloriose. Unde etiam potuit dici gloriosa ꝫ q̄d Si aūt loquamur de similitudine reali que ē ꝫm perfectionem rerum eiusdem generis. hoc mō nō fuit ei similis. s. ꝫm completum. et hoc patet quia sicut in anima xp̄i: eo ꝙ fuit vnita deitati fuit gloria ꝫm partē lꝫ non ꝫm totum hoc est ꝫm vim superiorem et non ꝫm inferiorem: immo ꝫm parteꝫ inferiorem inerat ei passibilitas et miseria. ⁊ ea q̄ non intrant gloriam: sed ꝫm partem superiorem erat gloria. et ista gloria non fuit alterius generis q̄ gloria quā post habuit. s. post resurrectionē: sic in dispensatione qua ostendebatur in suo corpore gloria cum ipsum esset vnitum deitati sicut anīa poterat esse gloria ꝫm partem: ⁊ ꝫm partem non. Et dico ꝫm partem hoc est scōm ꝙ vnitum deitati. quia sicut ex dispensatione fuit ꝙ corpus illud esset corruptibile ⁊ obscurum. et hoc ꝓpter liberationem nostram: sic ex dispensatione fuit ꝙ ostenderetur in illa claritate ante resurrectionem in q̄ debuit esse post: et hoc ꝓpter corroborationem fidei nostre quam habuit ex vnione ad deitatem.

Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Membrum quintum.

An claritas illa fuit naturalis vel assumpta. Pmū ꝓblēa.

Postmodū queritur. vtr̄ hec claritas fuit naturalis illi vel assumpta. Et primo q̄ritur. vtrū fuit in potentia naturali: vel fuit assumpta a xp̄o. Ad quod sic math. xvij. Transfiguratus est. gl. ꝫm spēm illius quam habebat ꝑ naturā ostendit non admittere carnē quam assumpserat voluntate. Si ergo speciē quā eis ostendit habebat per naturā. ergo per naturā habebat claritatem quam eis ostendit: ergo ei fuit claritas illa naturalis. Item ipse assumpsit corpus conueniens dispensationi. q̄cquid ergo fuit ī eo. aut fuit ex natura sue originis: aut ex dispensatione. Sed ex natura sue originis fuit ei conueniens naturaliter claritas. qꝛ fuit a principio celesti scꝫ a spūsancto. de quo dicitur esse cōceptus. a parte ergo sue originis est ei naturalis. Similiter ex dispensatione naturaliter cōuenit ei: quia sicut ex dispensatione debuit accipere passibilitatem ⁊ miseriam ꝓpter nostram redemptioneꝫ: ita ex dispēsatione fuit ꝙ ante mortem debuit ostendere claritatem sue glorificationis ꝓpter fidei nostre corroborationem. Sicut ergo in assumptione debuit assumere ꝓprietatem conuenientem mortis. s. passibilitatem. ita in assumptione debuit assumere claritatem sue glorificationis. cum eam debuit ante mortem ostendere. Fuit ergo naturalis ei: et a patre originis ⁊ sue dispensationis.

Contra. ¶ Cōtra damasce. Omnes passiones nostras naturales ⁊ indetractabiles assumpsit preter peccatum. Et Boetius dicit in li. de duabus naturis. Ipse assūpsit passibilitates et alios defectus preter peccatum non ꝫm statum ante peccatum: sed ꝫm statum secundum. Si ergo assumpsit defectus nostros: cū opacitas sit per naturam in nobis: ergo in ipo fuit per naturam: ergo per naturam non fuit in ipso claritas.

Q.ij. ꝓblēa. obijcitur. ¶ Ulterius queritur vtrū esset in eo naturaliter ꝫm actum. ita ꝙ non solum in potentia naturali vt diceretur esse in eo ꝫm actū. licet nō semper appareret. Ad qđ sic suppositis ꝓcedētibꝰ. sicut se habet claritas spūalis q̄ est scientia ad animaꝫ xp̄i: ita se hꝫ claritas corporis ad corpus xp̄i. Si ergo ab initio sue cōceptionis habuit sciam omniū sicut post: ⁊ qđ dicitur ꝓfecisse hoc est tantū quātum ad manifestationem: et ita anima eius semper fuit clara. ergo silr ab instanti cōceptionis sue habuit claritatē corpis ꝫm actū: lꝫ nō sp appereret: sed per dispensationem. ¶ Item semper fuit in anima christi claritas q̄tum ad parteꝫ superioreꝫ ex vnione ad diuinitatem: sicut in iferiori passibilitas ex vnione ad corpus. Ergo silr corpus eiꝰ cū esset vnitum diuinitati sicut anima: semp habuit ꝫm actum naturaliter gloriam et claritatem in q̄dam sui parte.

Contra. ¶ Contra. Si diceretur sequereꝛ ꝙ corpus eius non esset passum ꝫm communem ꝑtē: quia in parte illa non esset passibilis in qua esset ista claritas. sed hoc non potest concedi: quia sua beata anima ꝫm partem illam qua erat vnita corpori totaliter patiebaꝛ. licet non ꝫm illam qua vnita erat diuinitati. ergo corpus eius ꝫm totum patiebatur.

Rñsio. ¶ Solutio dōm. ꝙ naturale dicitur quattuor modis ꝫm quadruplicem causam. Uno modo dr naturale per comparationem ad illud a quo res nata est ꝙ est cā efficiens. Alio mō ꝫm cōparationem ad cām ꝫm quaꝫ nata est: que est perfectio ⁊ cōplementum eius. Tertio mō in cōparatione ad cām de q̄ nata est que quidē est materia. Quarto mō in cōparatione ad cāꝫ ad quā na

ta est que dr finis. Si ergo ɔsideret natura in cor-
pore xpi a parte originis seu in cōparatione ad illud
a quo nata est: si passio non est ei naturalis: nec i-
uenitur in ea passibilitas vel mortalitas. Unde hy
Hyla.
la.x.de tri. Quid per naturam humani corporis
carnem de spiritusancto conceptam iudicamus?
Caro illa de celis est. Si autem ɔsideretur s3 cā3
ſm quam est caro idest ſm suum cōplementum.s.
ex vnione ad diuinitatem. hoc mō adhuc dico ꝙ
non est in corpore xpi p naturam passibilitas: nec
ea q̄ opponuntur glorie. et hoc per naturam illi9
complementi: sed ex hoc est corpus eius potesta-
tiuum super omnes passiones sc3 a plenitudine
virtutis diuine. Secundum ergo naturam origi-
nis et cōplementi non erat passibilitas in suo cor
pore. Accipiendo autem ſm ɔparationem ad illō
de quo est nata caro xpi. ſm hoc est ei naturalis
passibilitas τ ꝓprietates ɔnētes quia de carne vgi
nis assumpta est. Assumpsit enim de nostra natu
ra: naturam corpulentam ex elementis composi-
tam et contrarietati subiectam. Accipiendo autē
ſm finē ad quē nata ē qr nata ē ad redēptionē no
stram vt per passionem nos redimeret: sic ad hoc
est ei naturalis passio τ mortalitas. Cu3 ergo que
ritur vtrum claritas fuit ei in potentia naturali.

Ad pmu3 qd queritur.
Dico ꝙ sic: pmo τ secundo mō accipiendo natu-
ram et potentiam naturalem: sed non alijs duo-
bus modis. imo passibilitas fuit in potētia na
turali. et hoc est qd dt hyl.x.de tri. Habuit cor-
pus domini sed sue originis proprium non ex viti
is humane conceptionis existens: sed i forma cor
poris nostri virtutis sue potestate subsistens τ sic
soluitur pmum ꝓbleuma.

Ad.ij.quod queritur.
¶ Ad secundum quod
queritur. vtrum habuit illam claritatem semp in
actu per naturam l3 non appareret. dōm. ꝙ non.
Et quod obijcit. ꝙ sicut se h3 claritas aīe ad aīam
ita claritas corpis ad corpus. Dōm ꝙ potest fieri
illa comparatio q̄tum ad vnionem cum diuini-
tate: et q̄tum ad dispensationem nostre redēptio
nis. Quantum ergo ad naturam et potestatē vni
onis fuit in anima xpi scientie claritas τ similiter
ex dispensatione sed q̄tum ad naturam vnionis
solum et potestate3 vnionis potuit esse semp cla
ritas ſm actum in corpore xpi. sed non ex dispensa
tione illius ad nostram redemptione3. Repugna
ret enim dispensationi isti: qr corpus xpi non ess3
passibile iam ſm totum. quod non d3 concedi. qr
cum ex dispensatione fuerit ꝙ eius anima debe-
bat pati ſm omnem vi3 quam habebat p compa
rationem ad corpus: ɔstat ꝙ ex dispensatione fu-
it ꝙ corpus eius ſm totum pateretur. et sic q̄tu3
ad hoc non fuit semp ſm actum claritas in ea: sed
in potētia. l3 q̄tum ad potestatem vnionis cu3 di
uinitate poterit ita esse et sic q̄tum ad hoc tenet
illa comparatio.

Membrum sextum.

An solum corpus xpi fuit trāsfigurabile τc.
Arg.j.

Consequenter queritur an solum corp9
xpi fuit transfigurabile. an etiā alia cor
pora sicut Moysi et helie trāsfigurabi-
lia essent. Ad quod sic. Exo.xxxiiij. habe
tur. ꝙ apparuit facies moysi cornuta ex consortio
domini ex maximo splendore. τ.ij. Cor.iij. dicitur
ꝙ non poterant filij israel intendere in facie3 mo
ysi ꝓpter gloria3 vultus eius. Et dt gl. ibi ꝙ tanta
fuit claritas in facie eius: ꝙ maior esse non pote-
rat. sed in corpore xpi poterat esse maior claritas
q̄ illa que fuit in transfiguratione. Si ergo corp9
xpi dicitur transfiguratum ſm illam claritatem
ita et corpus moysi debet dici transfiguratu3: vel
quare hec ostensio claritatis esset transfiguratio
et ista non.

Secundum
¶ Item.ij.ad cor.iij. Tanta erat clari
tas in facie moysi ꝙ non poterat pcipi nisi velare
tur. ergo fuit maior claritas q̄ claritas q̄ fuit i fa
cie xpi. Si ergo ostensio illius in xpo dicitur trās-
figuratio ita in moyse. ergo aliud corpus est trans
figurabile q̄ corpus τ magis etiā debet dici trans
figuratio in corpore moysi q̄ in corpore xpi.

Tertium
¶ Item math.ij. Non cognoscebat eam donec pe
perit τc. Glo. Joseph mariam facie ad faciem vi-
dere non poterat quam spiritussanctus impleue
rat. Ex quo vr. ꝙ gloriosa virgo fuerit transfigu-
rata sicut corpus xpi.

Contra
¶ Ad oppositum math.xvij.
Resplenduit facies eius sicut sol. dt Hierony.
Deus non potest in hac vita tam clarum facere.
Ergo simpliciter impossibile est ꝙ tanta claritas
fuerit in corpore moysi τ gloriose virginis quanta
fuit in corpore domini: qd tamen supra probabat.
¶ Ex quo vlterius obijcitur. ꝙ cum transfigura-
tio sit in expressiori similitudie ad claritatem glo
riose resurrectionis: solum debet dici transfigura
tio in domino ihu τ nō in alijs.

Rñ.
¶ Solutio. dōm
est sine preiudicio sicut nos dicimus: ꝙ aliter est
fides similis visioni in patria q̄ caritas vie carita
ti in patria. Ita dicimus nos ꝙ aliter fuit simi-
litudo glorie in facie moysi et in beata virgine et
in corpore xpi: quia in facie moysi et beate virgis
fuit similitudo claritatis que erat alterius gene-
ris simplr q̄ claritas glorie. Unde erat similitu-
do enigmatica: sicut similitudo fidei ad visionem
patrie. sed i corpore xpi fuit claritas que erat eius-
de3 generis cū claritate glorie: τ si non simplr ta-
men ſm partem: sicut caritas vie assimilatur ca-
ritati patrie. et hoc est quia radius claritatis i fa
cie moysi fuit a consortio sermonis domini. Silr
in btā vgine fuit illa claritas ex cōsortio dei quā
habebat spiritualiter in mente: qua3 etiam habe-
bat corporaliter in carne. Sed in corpore xpi fuit
claritas ex virtute vnionis corporis xpi cum diui
nitate. τ ꝓpter hoc nulla alia ostensio claritat3 de
buit dici transfiguratio sicut ista. qr solum illa q̄ ē
in expssa similitudine ad gloriam dei: d3 dici trās-
figuratio. hoc autem solum fuit in xpo. et hoc ē qr
claritas q̄ fuit in alijs fuit per gratiam consequē
tem naturam: sed in corpore xpi fuit per gratiam
que est ei natura: vt dictum est. s. per gratiam vni
onis. Et ex hoc est ꝙ verior et expressior est simili-
tudo gloriose claritatis in xpo q̄ alie.

So.ad pm
¶ Ad illud ergo qd obijcitur. ꝙ maior fuit cla-
ritas in Moyse: quia non poterat videri τc.
Dicendum quod non sequitur: non poterat vi-
deri. ergo maior fuit seu magis ostensiua glorie
resurrectionis. Nam quod claritas Moysi non
possit videri: hoc erat nō qr maior esset: s3 qr offen
debat τ disgregabat visu3. sicut etiā videm9 de cla
ritate solis que ꝓpter hoc nō pōt videri: S3 clari
tas apparens in facie xpi erat delectās visum τ cō
fortans: sicut claritas glorie q̄ ɔfortat et corrobo-
rat visum. Unde in apoc.xx. Comparatur claritas
ciuitatis superne et dicitur similis lapidi iaspidi:
cuius claritas demulcet et confortat aspectum τ
sic iterum q̄tum ad hoc est claritas christi in ma
iori conformatione et conformitate ad claritate3
glorie et in expressa assimulatione: et ideo confor-
tabat visum. Et per hoc soluuntur tres prime ob-
iectiones.

Ad contra
¶ Ad aliud quod obijcitur. quod de-
us non potest tam clarum facere. dicendum. qd
licet verum concludat ratio intelligendum est ta
men quare dicit hic Hiero. in corpore enim moysi
et virginis beate fuit potentia passiua ad clarita
tem.

tem. vnde in eis fuit potentia: non potestas. Sed
in corpore xpi fuit potentia que dicitur potestas.
hec est actiua pot entia ad hanc claritatem: ideo
non maior fuit. Et hoc ē quod dicit hil. in forma
corporis nostri virtutis sue potestate consistens:
quod ergo vult dicere Hiero. Nō deus non pote
rat tam clarum facere. hoc ē quia corpora nostra
habent oppositionem cum gloria propter pecca-
tum. sed in corpore xpi erat immunitas a peccato
vnde non erat oppositum glorie. quia enī sine pec
cato erat conceptus τ diuinitati vnitus. non pōt
deus de potentia congruentie tantam claritate3
in alijs facere: licet posset de potentia absoluta.
Unde negatur hic potentia congruentie τ nō po-
tentia absoluta ex parte dei. Ex parte autem crea
turarum negatur potentia passiua que est in eis:
vt dictum est: quia nō possent tantam claritatem
sustinere vel suscipere: et hoc quia non sūt immu-
nes a peccato. sed xps potest: cum immunis sit.
Et hoc vult dicere autoritas.

Membrum septimum.

De ɔparatiōe s3 differentiā appitōis dñi ce resurrectōnis añ q̄ fieret et post q̄ facta est.

Postea queritur de comparatione s3 dif
ferentiam apparitiōis dominice resur
rectionis ante q̄ fieret: et postquā fa-
cta est. Et primo queritur de prima ap-
paritione. Secundo de secunda. ¶ De prima ap-
paritione que fuit ante resurrectionem que dicit
transfiguratio. Queritur quare ostensio gloriose
resurrectionis potius facta fuit in illa per clarita
tem q̄ per alias ꝓprietates: sicut per agilitatem
subtilitatem: impassibilitate3. ¶ Ad quod sic cla
ritas non solum est corporum glorificatorum: im
mo communis est etia3 alijs corporibus: sicut ce-
lo et stellis. sed alie dicte proprietates sunt solum
corporum glorificatorum et non alior corporum.
Conuenientior autem est ostensio facta per ꝓpe-
tates ꝓpās q̄ per cōes: ergo conuenientior esset
ꝙ illa demonstratio gloriose resurrectionis corpo
rum fieret in transfiguratione per alias ꝓprieta-
tes q̄ per claritatem. ¶ De secunda autem appa
ritiōe queritur que facta fuit a domino post sua3
resurrectionem: cum apparuit discipulis et intra
uit ianuis clausis. Et queritur quare non fuit fa-
cta per claritatem sicut per subtilitatem. ¶ Ad
quod sic. Nam ipse deus in euangelio per clarita
tem maximam significat resurrectionem futura3
τ ei9 gloriam: cum dicitur. Fulgebunt iusti sicut
sol τc. Math.xiij. ergo conuenientius fuit vt eam
ostenderet per claritatem q̄ per subtilitatem.

Responsio.
¶ Solutio. dicendum. ad primum: ꝙ cum sint ꝓ
prietates quattuor ſm quas ostenditur glorifica-
tio. ipsa claritas est pncipalis ad quam consequū
tur cetere. Naturam enim lucis consequitur sub-
tilitas. Unde lux per naturam habet subtilita-
tem et ad penetrandum corpora: et maxime
corpora transparentia sicut patet in lapide cri-
stallino qui penetratur a luce. Similiter ad
ipsam consequitur agilitas. vnde motus vel mu-
tatio eius est quasi subita. Similiter ipsam sequi
tur impassibilitas. vnde etiam nullu3 inquinamē
tum patitur ab alijs. quia ergo claritas ponit om
nes alias proprietates que sunt corporum glorifi
catorum: et nulla alia ponit omnes alias ideo cō
uenienter fit ostensio glorificationis corporis per
claritatem. Et pp hoc dominus in euangelio si-
gnificans gloriam resurrectionis: nō multiplicat
verba: sed eam perfecte et integre et totaliter signi
ficat per claritatem: cum dicit. Fulgebunt iusti si-
cut sol. ¶ Ad secundum dicendum. ꝙ ordo debu-
it esse in ostensione glorie resurrectionis secun-
dum gradus. vnus gradus debuit esse ad sen-
sum et hic debuit esse pm9. Alius gradus debuit
esse ad intellectum hic debuit esse vltimus. Nam
debuit esse ostensio illius q̄tum ad cognitionem
sensitiuam τ quantum ad intellectiuam. Et sicut
cognitio sensitiua prior est q̄ intellectiua: ita con
ueniens fuit ꝙ pma ostensio esset ad sensum: vlti
ma ad intellectum. Et ideo prima ostensio que fu
it in transfiguratione ante resurrectionem: debu
it esse per proprietatem pertinentem ad sensum.
hec autem maxime est claritas. et ideo debuit fie
ri per claritatem. Ultima aūt que fuit post resur-
rectionem fuit ad intellectum. nec debuit fieri per
claritatem cum sit ꝓprietas que maxime a sensu p
cipitur: sed p proprietatem que solo intellectu et
sola rationis collatione perciperetur. τ nullo mō
per sensum. hec autem fuit subtilitas quam non
capiebat sensus: sed sola ratio. Quod eni3 videbāt
apostoli eum palpabilem. hoc non mōstrabat sub
tilitatem: sed solo intellectu τ rationis collatione
percipiebant ipsum esse subtilem: sicut dom9 clau
sa erat: et ipse intrauit ianuis clausis. ergo trāsi
uit per murum ergo subtilis est. Ita ergo faciēdo
collationem in se percipiebant ꝙ esset subtilis.

Membrum octauum.

An moyses τ helias apparuerunt ibi ꝑsonalit vl angeli vice eorum.

Deinde queritur de circunstantijs illius
appitionis. an. s. moy. et he. fuerunt ibi
vere vel imaginarie. vtru3 sc3 appuerūt
ibi personaliter vel in subiecta creatu-
ra: vel angeli vice eor. ¶ Ad quod sic Luce.ix. Ap
paruerunt moy. τ he. τc. Glo. sciendum non corpo
ra vel animas helie τ moysi appuisse: sed in subie
cta creatura illa corpora fuisse formata. Potest
etiam credi vt in angelico ministerio hoc factum
ess3 vt angeli eorum personas assumerent ergo nō
apparuerunt ibi vere. ¶ Item aug. ad simpliciu3
de anima samuelis disputans dicit. non vt spiri-
tus samuelis a requie suscitatus est: sed aut fan-
tasma vel illusio imaginaria dyaboli fuit machi-
nationibus facta quam prophetam samuele3 ap
pellant sicut imagines rerum solent suis nomini
bus appellari. habet ergo aug. pro inconuenienti
ꝙ anima samuelis suscitaretur de requie sua τ ap
pareret sauli. ergo similiter inconueniēs est ꝙ spi
ritus moy. qui iam requiescebat in sinu abrahe su
scitaretur et vere ibi appareret. Et similiter ipe he
lias cum iam esset translatus ad paradisum.
¶ Itē si Moy. ibi apparuit apostolis vel oculis
apostolorum: ergo apparuit in corpore. sed cōue-
nientius in corpore proprio q̄ in alieno: ergo fuit
resuscitatus in corpore τ anima. Ergo anima ei9
fuit in suo corpore mortali. ergo adhuc erat in sta-
tu merendi. sed si sic: ergo adhuc poterat moyses
damnari quod ē inconueniēs.

Contra
¶ Ad oppositum.
Augu. loquens de operibus domini dicit. Nō si
vnum est verum reliquum est verum: sed quicqd
fuit ibi fuit opus dei gloriosi: ergo si non fuit ve-
ra apparitio moysi, et helie nec fuit vera apparitio
domini.

Rñsio.
¶ Solutio. dicendum. ꝙ circa istam que
stionem sunt plures opiniones.

Opinio pma
Una enim est ꝙ
quidam ponunt plane ꝙ moyses et helias nō ap
paruerunt ibi vere. sed solum imaginarie: et hoc
vult dicere iuxta autoritatem bede in gl. predicta
super.ix. Luce. Sciendum non corpora vel anias
helye et moy. τc.

Opinio.ij.
Alij dicūt ꝙ appuerunt ibi moy.
et he. vere: et apparuit ibi moy. in suo corpore re-
sumpto ad tempus. Et hoc dicunt iuxta illud lu-
ce.ix. Faciamus hic tria tabernacula. Glosa. tres

testes habemus:de terra apostolos tres. de celo moy.⁊ he.⁊ ipsum patrem.Sed si non fuerunt ibi vere:non potuerunt esse veri testes.ergo fuerunt ibi vere moyses et helias sicut persona patris fuit ibi vere.Istud idem confirmant per glosam super illud.Mat.xvij.Et apparuerunt moy.⁊ he.gl. Moyses legislator.et He.prophetarum eximius ergo vere apparuerunt ibi.quia isti sunt vere moyses et helias.Nos autem dicimus fm August.in lib.de cura agenda ꝓ mortuis ad paulinum dicẽtem. Alij sunt humanarum limites rerum. Alia diuinarum signa virtutum.Alia sunt que naturaliter.alia que mirabiliter fiunt.Quis et nature deus adsit vt sit et miraculis natura non desijt.Nõ igitur putandum est viuorum rebus quoslibet interesse posse defunctos.quoniam quibusdam sanandis vel adiuuãdis martires adsunt. Sz ideo potius intelligendum est.ꝙ per diuinam potentiam martires viuorum rebus intersunt.quoniaz defuncti per naturam propriam viuorum reb⁹ interesse non possunt.Et ex hoc sequitur fm beatuz augustinum.ꝙ apparitio animarum post mortẽ fm limites rerum non est possibilis.sed solum fz signa diuinarum virtutum:seu solum secũdũ diuinam impotentiam:et non fm rerum naturam Hoc ergo modo dicimus ꝙ apparuit ibi Moy. anima vere.sed hoc per diuinam potentiam:sicut legimus ab aug.ꝙ anime martirum per diuinaz potentiam possunt hominibus apparere. Unde etiam aug.ibidẽ dicit.Non eniz solis beneficioꝝ affectibus:verũetiam ipsis hominum aspectib⁹ confessorem felicem appuisse ciuibus vel inquilinis pie a se dilectis.cum a barbaris nola oppugnabatur:audiuimus non in certis morbus sz testibus certis.Utrum autem anima moy.corp⁹ assumpserit non legimus nec istud asserimus.sz dicimus ꝙ sicut beatus felix apparuit aspectib⁹ ciuium in anima per diuinã virtutem:nec propter hoc resumpsit corpus:sic dicimus ꝙ anima moy. ibi fuit vere ⁊ eis apparuit. s.apostolis per diuinã virtutem:nec oportuit ꝙ resurgeret corp⁹.De helia autem qui viuus erat bñ concedendũ est:ꝙ apparuit in anima ⁊ corpore.

Augu.

Queritur

¶Sed tunc restat qõ quoniam si solum anima moy.apparuit cum ipa sit insensibilis:quomodo potuit moy.apparere aspectibus apostolorum:¶Ad quod dicenduz. ꝙ substantia spiritualis duobus modis apparz sensui scilicet angelus.Uno modo per corpus assumptũ. Alio mõ per solã silitudinẽ corpis quã facit in sensum ⁊ p quã imutat sensũ.Sicut eñ angelus potestatem habet supra corpora vt sic possit corp⁹ assumere et apparere sensui per illud ita habet potẽtiam vt possit aliquam similitudinem corporis in oculo efficere et per illã oculum immutare : vt ab oculo per illam percipiatur.Sicut ergo mediante corpore potest facere similitudinem qua compbenditur:ita et sine corpore.Ita dico ꝙ anima sãcta que gloriosa est habet istam potentiaz.et hoc mõ potuit aĩa moy.apparere oculis corporalibus apostolorum:sine corporis assumptione:quaz nõ legimus in scriptura:et sic per similitudinem corporis quam efficiebat in sensum percipiebatur.

¶Itẽ et ad hoc faciẽdũ nata ẽ aĩa:⁊ rõ toti⁹ corporis ẽ i aĩa sicut dĩ aug.Uñ non solum comparat ad corpus sicut forma:sed etiam sicut ars. Unde membra ⁊ ossa que sunt in corpore naturaliter sũt in anima sicut in arte.et ideo per diuinam virtutem potest apparere per similitudinem sine corpore.

Quare non enoch apparuit

¶Sed vlterius restat querere quare non apparuit enoch qui fuit ante legem sicut moyses q̃ fuit cum lege et helias qui fuit post legem vt haberetur testimonium ex his qui ante legem ⁊ cuz lege et post legem resurrectionis gloriose christi.

¶Solutio.dicendum:ꝙ sicut dicit glo.sup.ix.luce.ꝙ apparuerunt ibi moy.vt haberet testimonium xp̄i ex lege.et helias vt haberet testimonium ex prophetis scilicet vt ostendant ipsum esse q̃ locutus est in lege ⁊ prophetis.ex lege per moysen: vt diceretur hic est de quo scripsi.Ex ꝓphetis per Heliam vt diceret hic est de quo ꝓphetaui.Sed ante tempus abrahe non fuit facta distinctio nec explicatio nostre redemptionis ⁊ resurrectionis gloriose.Quomodo debet fieri : tamẽ credebatur futura sed implicite non explicite.immo pmo fuit facta abrahe explicatio:quia ergo enoch fuit illius temporis ante legem in quo non erat explicatio nostre redẽptionis.an.s.deberet fieri per hominem solum vel per angelum:vel per deum hominem:ideo non apparuit enoch ad ferendum testimonium in transfiguratione sed legislator et propheta.

Queritur.

¶Sed tunc querit.melius enim sciret gloriosa resurrectio xp̄i si publicaretur ⁊ predicaret illa apparitio.quare ergo ꝓhibuit discipulis suis ne dicerent eam:dicens.Nemini dixeritis ⁊c.

¶Solutio.sicut dictum est oportuit ꝙ fieret ostẽsio resurrectionis xp̄i anteq̃ fieret.sed non debuit esse p̄dicatio eius nisi postq̃ facta est:quia oportuit ꝙ ꝓbaretur veritas dominice passionis anteq̃ resurgeret. Sed si diuulgata esset illa ostensio resurrectionis ante suam passionem:per hoc occultaretur passionis veritas:et fides ipsius infirmaretur.putaretur enim ꝙ non esset vera ei⁹ passio si predicaretur gloria sue resurrectionis . quia si sciretur in suo corpore ante passionem tantam fuisse gloriam et ꝙ ipse apparuit in tanta claritate.s.sicut sol crederetur eius passio non esse vera: sed solum fantastica:sicut dixerunt quidam heretici.quia ergo ita debuit ostẽdi et manifestari gloria resurrectionis:ne per hoc impediretur fides veritatis passionis.ideo non debuit predicari nisi postq̃ facta est ipsa resurrectio.

Membrum nonum.

An visio apostoloꝝ fuit corporalis Argu.j.

Consequenter queritur de visione apostolorum.an visio illorũ potuit fieri oculis corporalibus.Ad quod sic.Nullius corporis potest videri claritas que coeq̃tur claritati solis ab oculis corporis animalis. Sed claritas que fuit in corpe xp̄i fuit equal' claritati solis:et etiam maior sicut dicit glo.super illõ math.xvij.facies eius sicut sol ⁊c.glo. non habet clarius quod compararet ergo non potuit videri ab oculis corporis animalis.sed tales erãt oculi corporales apostoloꝝ:ergo ⁊c.

Secundum

¶Item claritas que erat in corpore domini:erat claritas corporis gloriosi.sed claritas corporis gloriosi non potest ꝑcipi a corpore non glorioso:ergo ab ipsis apostolis qui non adhuc erant glorificati non poterant corporaliter videri.

Tertiũ.

¶Item petrus dixit.Domine bonum est hic nos esse.ergo claritas illa erat delectabilis ipsis apostolis.sed ipsa claritas erat excellens omnem claritatem.Cuz igitur sensus corporalis non delectetur in excellenti sed corrumpitur ab ipso:constat ꝙ non percipiebant illam claritatem suo corporali oculo:sed intellectuali.

Nisio.

Solu.ad.j.

¶Solutio.dicendum. ꝙ visio apostolorum fuit corporalis:et oculis corporalibus perceperũt claritatem domini. ¶Ad illud autem quod primo obijcitur

obijcitur dicenduz.ꝙ est quedam claritas que est generatiua caloris:quedaz que non.Claritas que generat calorem ratione caloris cõsumentis humiditatem pupille siue organum videndi: habet contrarietatem cum organo videndi talis autem est claritas solis.⁊ inde est ꝙ cum est excellens ꝙ aggrauatur oculus per illam ⁊ disgregatur ⁊ ideo non potest ipsam percipere .Sed claritas corporis gloriosi non est generatiua caloris.vnde nullã habet contrarietatem cum ipso organo visus:sed est confortans et delectans visum.et propter hoc cõparatur claritati lapidis iaspidis:qui cõfortat aspectum:⁊ propter hoc in sui excellentia nõ est corruptiua visus:sicut prima.sed potest ab oculo percipi sine offensione talis autem erat claritas quã habebat christus et quam videbant apostoli.

Ad secunduz Augustinus

¶Ad aliud dicendum.sicut dicit augusti.ad paulinum introduceus autoritatem ambr.Differentia est in substãtijs spiritualibus et corporalibus: in hoc ꝙ in corporalibus ita est ꝙ in nostra potestate est videre ipsas:si presentes sint Unde nec ipsa corporalia possunt prohibere quin videam⁹ ea. ⁊ in necessitate habent hoc scilicet quod videam⁹ ea.sed in spiritualibus ita est ꝙ in sua potestate ⁊ voluntate est ꝙ a nobis videantur: et non in nostra videre ipsa.immo bene possunt prohibere ne videantur et bene possunt se manifestare in angelis.In potestate ergo corporis gloriosi animati est per naturam anime quaviuuz est:⁊ quia spirituale est ꝙ videatur:sed non in nostra potestate vel voluntate qõ ipsum videamus.bene concedo sic. quod solum erat in voluntate et potestate corporis domini quod videretur ab apostolis et non in potestate ipsorum.

Ad tertium.

¶Ad tertiam rationem dicendum.ꝙ triplex est differentia lucis.Est eñ lux que est in natura habente contrarietatez sicut est ignea lux. Et est lux in natura non habente contrarietatem.sed multiformitatem sicut lux celestis:⁊ hec est verior:sicut enim lux ista isto modo habet multiformitatem in opere.ita et in virtute et in natura et lumine.Tertio modo est lux in natura nõ habente cõtrarietatem.nec multiformitatem.et talis est lux celi empirei:et talis similiter est natura lucis in corpore glorificato sicut in celo empireo. quia est locus eius vnde et ꝓportionatur natura lucis primo modo dicte:cum est in excellentia nullo modo babet conuenientiam cum oculo sed cõtrarietatem ratione humiditatis cui contrariat.et propter hoc existens in sua excellẽtia corrũpit oculuz Natura autem lucis secundo modo nõ habet cõuenientiam similiter cum oculo.in sua excellẽtia quia nullo modo conuenit cum omnibus naturis oculi cuz sit in oculo natura humiditatis:claritatis:siccitatis:frigiditatis.Et propter hoc cuz illa natura lucis sit habens multiformitatem: et natura multiformis non conciliat multiformem naturam que est oculi Ideo excedens in sua excellentia non conciliat naturam oculi:et ideo ab ipsa natura oculi leditur nec in ipsa oculus delectatur:sed offenditur. Sed natura vniformis conciliat naturam difformem:⁊ ideo natura lucis glorificati corporis conciliat⁊ confortat naturaz que est in oculo:que multiformis est.ita quod in aspectu ipsius oculus delectatur⁊ ideo visibilis ẽ oculis corporalibus sine offensione.

Questio.xxij.de argumentis dominice resurrectionis.

Consequens est ad iuuante domino inquirere de demonstratione dominice resurrectionis postq̃ facta est.de qua actu. pmo.Prebuit seipsum viuum per dies.xl.apparens in multis argumẽtis.Circa qd queritur pmo in generali:deinde in speciali.

Membrum primum.

De argumẽtis in generali.

In generali queruntur quattuor.Primo quõ dicatur hec apparitio. Scdo an argumenta apparitionis astruant fidem.Tertio vtrum argumenta illa euacuarẽt fidem q̃tum ad meritum.Quarto de numero et sufficientia argumentorum.

Articulus primus.

Quõ dicatur hec appitio.

p Rimuz multipliciter inueniri potest ex verbis aug.in li.de tri.Ubi dicit ꝙ legit dominus appuisse in vete.te.vt abrahe Gen.xviij.Et moysi in rubo.exo.iij.legitur etiam apparuisse in nouo post resurrectionẽ: sicut habetur in fine omnium euangeliorum. Si ergo sunt apparitiones ⁊ he et ille queritur vtruz eiusdem rationis sint.et si non:in quo conueniãt et in quo differãt.¶Ad quod dicimus ꝙ illa apparitio que fuit in veteri testamento potest dici manifestatio diuine nature immutabilis in subiecta creatura mutabili.Oportebat enim sicut dicit Augu.in dicto li.ꝙ creatura illa esset mutabilis:quia sicut dicit ibi.Omne quod visibile ẽ mutabile est.Appitio vero prout in nouo potest dici corporis impassibilis:quasi passibilis ostensio.

Articulus secundus.

Q.an argumẽta appitiõis astruãt fidez Argu.j.

Postea querit an argumenta apparitionis astruant fidem.Ad quod sic Act.j. dicitur.Prebuit seipsum viuum apostolis post passionem suam in multis argumẽtis p.xl.dies apparens eis ⁊ loqñs de regno dei.ex quo accipitur.ꝙ ad ꝓbationem et ad faciẽdum fidem sue resurrectionis fuerũt apparitiões ille.Unde damasce. dicit ꝙ ad certificandum vel credi faciendum fecit : ꝙ illud quod passum est resurrexit.¶Sed tunc obijcitur.quoniam videt ꝙ per illas apparitiones magis infirmata sit fides resurrectionis q̃ confirmata.Primo quia si apparuit visibilis ⁊ ab oculis non glorificatis.oẽ autem huiusmodi visibile sicut dicit augu. mutabile est:apparuit ergo vt mutabilis.Si ergo resurgens gloriose immutabilis debet esse factus:pl⁹ debet illa apparitio dare credi ꝙ non resurrexisset gloriose q̃ oppositum.

Secundo.

¶Secundo quia ꝓbuit seipsum palpabilez. Si ergo in palpatione illa non solum fuerunt extrema contingentium:imo etiam immutatio tangentis a contingente.aliter enim non esset palpatio.Tangens autez erat corpus non glorificatum:ergo prebuit se palpabilez fm qualitates tactus huiusmodi autez sunt calidum ⁊ frigidum asper et leue.fluidum et soliduz ⁊c.Si ergo iste non sunt corporum glorificatoruz magis ex his faciebat se credi talem q̃ non resurrexisset gloriose:q̃ qui resurrexissz.

Tertium.

Preterea ioh. xx.dĩ thome.infer digitũ tuũ huc:et affer manuz tuam in latus meum.Si ergo inferre vel immittere ponit concauitatem:videtur ꝙ adhuc in latere erat ꝯcauitas.Si ergo illa cõcauitas nõ erat ibi a natura.in resurrectione autem gloriosa sicut dicit Augu.in lib.de ciui.dei.remouẽtur omnes dif

formitates que preter naturam acciderent:ꝛ glo-
rificabat corpus in illa dispositione qua erat be-
ne dispositum ſm naturam:ꝛ concauitas illa nõ
erat amota:magis potuit videri non resurrexisse
q̃ resurrexisse gloriose.Aut si tu dicis ꝙ non erat
ibi concauitas q̃uis ostenderetur.tunc fuit ibi fi
Responsio. ctio:quod inconueniens videtur.¶Ad hoc dici-
mus ꝙ cũ resurrectio sit motus a mutabilitate
ad immutabilitatem sine insinuatione immuta
bilitatis precedentis ꝛ immutabilitatis sequen-
tis non monstrabitur resurrectio.Unde spiritus
immutabiles non dicuntur resurgere:nec corpo-
ra si semper fuissent mortalia resurgere dicerentꝰ.
Dama. Unde Damas.Resurrectio est eius quod cecidit
iterata surrectio.Secundum hoc ergo ad pban-
dum resurrectionem xp̃i non solum oportuit ma
nifestari gloriam quam habuit vel habebat.sed
passionem que precesserat gloriam et etiã quia
ille idem qui prius fuerat passus erat idem q̃ nũc
est gloriosus:et ſm hec partita sunt argumẽta ap
paritionum.Qđ enim prebuit se palpabilem in
loco vulnerum:argumentum fuit ꝙ passus fue-
rat.ꝙ autem intrauit ianuis clausis:argumentũ
fuit eis:ꝙ erat corpus gloriosum.non quia hoc p
penderent sensu exteriori:sed conferendo in ratio
ne sensu primo poterant hoc cognoscere.Si enim
prius non erat ibi ꝛ postmodũ erat cum fores es
sent clause ante ꝛ post:potuerunt intelligere qđ i
trauerit ianuis clausis.ꝛ ex hoc vlterius ꝙ erat spi
ritus vel corpus subtile.sed nõ erat spiritus:hoc
bene videbant ex palpatione.ex quo potuerunt i-
telligere ꝙ erat illud corpus gloriosum.Qđ autẽ
prebuit se visibilem sub eisdem liniamentis ꝛ for
ma.ꝛ figura sub quibus erat ante resurrectionem
hoc fuit argumentum quod idem qui prius fuit
Solo.ad.j. passus:postea gloriosus.¶Ad primum ergo quod
obijcitur:ꝙ omne visibile mutabile est.ergo si ap
paruit vt visibilis:apparuit vt mutabil'.dicimus
ꝙ si dicatur ibi mutabile p mobili ſm locum:sic
corpus glorificatum bene fuit mutabile.Agilitas
enim est dos ipsius corporis gloriosi.Si autẽ di
catur mutabile pro corruptibili:tunc non sequi-
tur.fuit visibile ergo mutabile.id est corruptibile
sed sequeretur.ergo corruptibile vel q̃tum corru
ptibile.Et hoc verũ est solum ꝙ corpus christi tã
Ad secundũ. q̃ corruptibile.non tanq̃ gloriosum videbatꝰ ab
illis.¶Similiter autem ad illud quod obijcitur
de palpatione respondemus ꝙ sunt quedam sen
sibilia ppria.quedã communia tactu.ergo i pal
patione corporis christi non fuit comprensa diffe
rentia sensibilis ppriĳ vtpote ꝙ esset calidum vel
frigidum:vel aliquid huiusmodi.sed preceptũ fu-
it ꝙ esset corpus:et ꝙ talis figure ꝛ talis forme.vn
de non sequitur fuit palpatum:ergo calidum vel
frigidum vel huiusmodi:sed solum qđ fuit cor-
pus vel sic figuratum vel sic formatum.Si ergo
obijcitur ꝙ si fuit ibi tactus fuit ibi immutatio:
dicimus ꝙ hec mutatio non fuit ex parte eius pđ
Ad tertium. recipiebatur:sed magis ex parte recipientis.
¶Similiter autem quod tertio obijcitur dicimꝰ
ꝙ de illo differenter sentiunt ipsi sancti:quoniã
Augu. ſm augustinum in libro de ciuita.dei.vlti.cap.xx.
Quando querit vtrum indicia martirij remane-
bunt in ipsis corporibus martirum glorificatis.
Respondet aug.et fortasse videbimus.Non enĩ
deformitas in eis sed dignitas erit et quedam q̃
uis in corpore non corporis:sed virtutis pulcritu
do fulgebit.Nec ideo tamen si aliqua martiribꝰ
amputata ꝛ ablata sunt membra:sine ipsis mẽ-
bris erunt in resurrectione mortuorum.quibꝰ di-
ctum est.capillus capitis vestri non peribit sed si
hoc decebit in illo nouo seculo vt indicia glorioso
rum vulnerũ in illa carne immortali cernantur
vbi membra vt preciderentꝰ percussa vl' secta sunt
ibi cicatrices.sed tamen eisdem membris redditi
non perditis apparebunt.Secũdũ dama.et ans. Dama.
similiter dicendũ ꝙ huiusmodi cicatrices remã
sissent in carne xp̃i glorificata:dispensatio erat nõ
natura.Unde dicit.Eorum que post resurrectio-
nem deo digniori modo sunt diuersi.Nam ꝛ hoc
hoc vere non ſm naturam:sed ſm dispensationẽ
ad certificandum vel credi faciendum:quoniam
ipsum qđ passũ est corpus resurrexit:vt cicatrices
cibatio atq; potatio que post resurrectionem fue-
runt.Alia vero et ſm naturam vt transire de loco
ad locum infatigabiliter et per ianuas clausas in
trare.Alia ſm fictionem vt illud finxit se longius
ire.vnde vult ꝙ ſm tres differentias fuerunt aliq̃
in corpore glorificato:que ostensa sunt.quedam se
cundu naturam:quedam ſm fictionẽ.quedã au
tem ſm dispensationem.et hoc modo fuerunt in
ipso cicatrices ſm dispensationem.non ꝙ dispen
satio tolleret veritatem:sed dispensatione fiebat
hoc vt remanerent cicatrices vt nostram fidem cõ
firmaret.¶Si ergo obijcitur.ꝙ a conditione vel
a prima dispositione corpis xp̃i:nõ erat ibi cicatrix
ergo nec in glorificatione debuit remanere.potest
dici ꝙ glorificatio respicit creationem in corpore
xp̃i:et etiam redemptionem.Et si ergo non q̃tũ
ẽ ex primo respectu tñ q̃tũ ẽ ex scđo debuerit remãe
re cicatrices i glorificato et ẽt ad maximã spẽi cor
pis decorẽ.Unde apoca.xix.dicitur.Et vestitꝰ erat
veste aspersa sanguine.

Articulus tertius.

DEinde queritur vtrum illa argumenta V.illa argu mentaeuacu arent fidẽ q̃ tũ ad meritũ Argu.j.
euacuarunt fidem q̃tum ad meritum.
Ad quod sic greg.Fides non habet me-
ritum cui humana ratio prebet experi-
mentum.ergo si eis fecit xp̃us argumẽta quibus
possunt suam resurrectionem capere.etiã ad sen
sum humanum:videtur ꝙ in ipsis non haberet
amplius fides resurrectionis meritum.
¶Item greg.operatio diuina que ratione comp̃
henditur mirabilis non est.Si ergo ad hec fuerũt Secundum.
argumenta vt facerent illam resurrectionem rati
one comprehendi:videtur quod non fuit mirabi
lis:sed non est meritorium credere nisi ꝙ est mi-
rabile:videtur ꝙ non fuit illud meritorium cre-
dere. ¶Rñ.Dicimus ꝙ si accipiens innitatur
argumentis et rationibus et non ipsi fidei:ibi p Rñ.ad arg.
culdubio non habet fides meritum.Ex ea autem
parte qua ipsi fidei innituntur.etiã si habeat rõ
nes et argumenta ad idem:nihilominus tamen
meritum habet fides ex ea parte qua ipsi innititꝰ.
Unde ioh.iiij.Jam non pter tuam loquelã cre
dimus.samaritani primo audierunt quedam qui-
bus quasi introduci a muliere potuerunt.sed po
stea audierunt ipsum ihesum tanq̃ desursum:et
tunc demum crediderunt.Unde tunc dixerunt.
Jam non pter tuam loquelam ꝛc.Similiter di
scipuli acceperũt illa argumẽta tãq̃ introductiua
vt illuminati quodammodo hac illuminatione Ad secundũ.
inferiori facilius se subijcerent illi illuminationi
que desursum est:ſm cuius receptionẽ est fides.
¶Ad aliud dicimus ꝙ sicut dicit aug.in li.de vi-
dendo deo.Illud dicitur comprehendi proprie cu
ius termini totaliter circunspiciuntur. Opera-
tio ergo resurrectiõis mirabilis est:nec potest to-
taliter.

taliter comprehendi:immo solum a parte inferi-
ori attingi potest:sed comprehendi non:quia glo
riam resurrectionis ꝛ virtutem videre non possu
mus ad plenum in presenti.tamẽ ꝛ a posteriori pos
sumus eam intelligere:ſm quod dicit greg.Ex ip
sa rerum specie ꝙ rationales sumus:possumꝰ col
ligere resurrectionem.et similiter aug.in li.de q̃
titate anime.Si cursum naturalem rerum videa
mus certius erit nobis resurrectionem futuram
q̃ solem cras fore orturum.He enĩ presumptio
nes sunt non cause.

Articulus quartus.

De nũero et sufficiẽtia ar. Argumentuũ
C Onsequenter queritur de numero et
sufficientia argumentorum.Ad quod
sic.Patet enim ex his que dicta sunt:
ꝙ quedam ostendunt ipsum esse cor-
pus vt visio et certius palpatio.Quedam autem
quod esset corpus motum a spiritu.sicut mandu-
catio:quod enim non est motum a spiritu:corpꝰ
non posset manducare.Qđ aũt esset vnio corporis
ad spiritum sicut ad formam.hoc non poterat
ostẽdi per sensum sed per rationẽ.Unde argumẽ
tum huius potuerunt habere:tum ex verbis que
eis dixerat ante resurrectionem vt math.xvj.ꝛ.xx
Quando dicebat eis ante passionem se esse passu
rum dicebat postmodum et se esse resurrectu-
rum.Euntibus etiam in emaus.Luc.vltim.Ape
ruit scripturas:vt ipsi intelligerent de eius resur
rectione. Fuit ergo argumentum ex parte co-
gnitionis verborũ ꝛ scripturarum:vt ipsi cogno-
scerẽt ꝛ conferrẽt.Qđ si aĩatus fuerat et habens spi
ritum sicut formam corporis:et nõ sicut motorẽ
tantum quando dixit illis verba et passus est:ita
etiam nunc animatus esset habens spiritũ sicut
formam corporis.Qđ autẽ esset illud corpus glo
riosum fuit argumentum per intrationem ianu
is clausis factam.Quis enim non possent videre
oculis potuerunt tamen perpendere ex ratiõe sub
Queritur tilitatem:et glorificationem ipsius.¶Sed que-
ritur hic cum sint quattuor dotes quarum clari-
tas est pncipalis.Unde ſm illam dotem assignatꝰ
differentia glorificatorum.j.Corin.xv.Alia est cla
ritas ꝛc.quare ſm apparitionem illius dotis que
est claritas non fecit ipsis discipulis argumentũ
resurrectionis:sicut ſm subtilitatem.ſm hoc enĩ
manifestauit se in transfiguratione mat.xvij.
¶Solutio autem huius est.ꝙ ipsi nõ possent vi
Augu. dere claritatem istam.si se ſm claritatem manife
staret illis post resurrectionem.Unde august.ad
orosium.Caro christi glorificata resurrexit.sed no
luit in illa claritate discipulis suis apparere:quia
non possent oculis mortalibus claritatem talem
conspicere.Si enim eum in transfiguratione di-
scipuli videre non potuerunt quanto magis in re
surrectõe:qđ itelligẽdũ ẽ ſʒ ppriã ꝟtutẽ possẽt tñ
ſʒ virtutem diuinam roborantes ipsam sensitiuã
Aliam vero rationẽ habes supra in questione de
transfiguratione. ¶Similiter autem si queratꝰ:
quare non manifestauit se per manifestationẽ ali
arum dotium:sicut impassibilitatis et agilitatis
dicunt ꝙ non potuit esse.Impassibile enim vni-
uersalitatem dicit.vniuersale autem non potest
ad plenum manifestare nisi per partes. Si ergo
ostendisset se impassibilẽ ab hoc:non propter hoc
ostenderet se impassibilem respectu aliorum qui
non erant ibi. Similiter autem est de agilitate.
Si enim ostendisset se agilem respectu huius lo-
ci.non pper hoc ostendisset i alijs.vnde hec se nõ
poterant ita cito comprehendi nisi a ratiõe recta
per gratiam:et ita per solam dotem subtilitatis vo
luit illis facere argumentum sue resurrectionis.
Sed melius dicendum videtur.ꝙ ad subtilitatẽ
sequebãtur impassibilitas ꝛ agilitas.Subtilitas
enim corporis gloriosi ponit potentiam actiuam
cui non posset obsistere queuis resistẽtia alterius
corporis ex quo sequitur ꝙ impassibile.Item sub-
tilitas ponit subtractionẽ omnis grossiciei ꝛ gra
uedinis corporeitatis ad quod sequitur dispositõ
agilitatis.

Membrum secundum.

De arg.appa ritionis i spali
C Onsequenter queritur de argumẽtis
apparitionis in speciali. Et querũtur
tria.Primo de argumento q̃tum ad vi
sum.Secundo quantum ad tactum.
Tertio q̃tum ad gustum xp̃i.

Articulus primus.

De argumẽto q̃tũ ad visũ Argu.j.
C Irca primũ autem queritur sic. Mar
ci vlt.dr ꝙ dñs apparuit i alia effigie aut
ergo apparuit i effigie corpis glificati vi
sui non glorificato:ꝛ tunc cum impro-
portionalꝰ sit natura corpis glificati visui n glifica
to:ſm priorem autoritatem aug.ad Orosium sup
dictam non potuit videri a visu non glorificato.
Si in specie corporis non glorificati.Aut ergo il-
la species erat in illo corpore christi:et sic due spe
cies erant in eodem scʒ species glorificata ꝛ non
glorificata.Aut erat illa species in aere circũfuso
et sic non erat ibi veritas:sed fantasma.
¶Preterea si visus euntium in emaus immuta Secundũ.
tus est cum motiuum visus non glorificati ppriẽ
sit coloratum : videtur quod in corpore christi
eẽt color.Quod si conceditur contrarium est quo
niam natura coloris non saluatur in natura cor-
poris glorificati.Dicitur enim color extremitas
perspicui in corpore terminato.sed non est hmõi
natura i corporibus glorificatis.immo totaliter Tertiũ.
peruia creduntur esse.¶Item si corpus stellarũ
non videtur sub colore qui sit ipsarum.immo si vi
dentur sub colore:ille est color alienus.multo ma
gis corpora glorificata que lucidiora sunt stellis:
non habebunt colorem in se.
¶Preterea.si corpus glorificatum longe excedit Quartum.
non glorificatum.et passio similiter excedit passi
onem:et similiter ratio videndi longe erit alia in
his et in illis.Si ergo ratio videndi corpus non
glorificatum est color:ratio videndi glorificatum
non erit color:sed longe aliud.ergo non viderunt
ipsũ sub colore neq; alio modo possent videre:ni
si sub colore:ergo penitus non viderunt eum.
¶Preterea cum improportionata sunt corpꝰ glo
rificatum:et oculus non glorificatus.aut ad hoc
ꝙ proportionarentur adinuicem deposuit suam
dispositionem.Aut eleuauit visum eorum.aut ip-
sum corpus habebat:ꝙ quando volebat poterat
videri et ostendere se talem:ꝛ quando volebat ta-
lem.Si primo modo hoc non videtur quoniam cõ
stat ꝙ dos que est dispositio perpetua est.sed qđ
amouetur aliquando no est perpetuum.ergo nõ
deposuit dispositionem suam.Si secundo modo
aut tantum sublimauit visum eorum vt glorifica
retur aut non.si remansit non glorificatus:q̃tũ-
cunq; eleuaretur nondum habuit proportionem
ad corpus glorificatũ.nõ ergo viderunt ipsũ adhuc
Si dicatur quod fuit glorificatus hoc non vi-
detur verum.Constat enim qđ is est ordo vt ab in

comp letione vie veniatur. ad perfectionem pa-
trie nunq̄ econuerso. Si ergo glorificatus fuisset
eorum visus: nunq̄ postmodum fuissent sub dif-
ferentia opposita: fuit autem illud. Constat ergo
non fuit glorificatus. Si dicatur tertio modo tūc
obijcitur sicut prius: quoniam nihil poterat osten-
dere nisi vellet decipere: nisi quod erat in se. Erat

Quintum.

ergo vtrūq; in ipso. ergo corpus illud et erat glori
osū & nō gl'iosū: quod est incōueniēs. ¶ Itē sil'r pt
obijci de illa specie peregrina: in qua dominus ap
paruit. si enim erat in ipso: cum hec non esset glo
riosa: erant ibi due species. Si autem non erat in

Sextum

ipso. ergo tantum erat ludificatio: hoc autem fal
sum est. ¶ Preterea luc. vl. Tenebantur oculi eo
rum ne ipsum agnoscerent. Queritur ergo aut te
nebātur respectu speciei gloriose: aut respectu nō
gloriose. Non respectu gloriose: quia constat ꝙ eaz
videre non poterant. Ad quid ergo impedirētur
ab eo vel dicerentur impediri. Si respectu nō glo

Responsio. ad q. ſm opi-monē ꝓpositi

riose: quomodo tenebantur: cum illam capere va
lerent. ¶ Circa solutionem huius questionis: no
ta primo opinionem ꝓbabilē prepositiui. dicit enī
ꝙ corpus glorificatum naturaliter potest videri:
et a corpore glorificato et non glorificato similiter
et palpari. sed in hoc est differentia: ꝙ corpus nō
glorificatum tangitur detinetur & videtur velit no
lit. Sed corpus glorificatum quando vult prebet
se visibile. quando non vult prebet se nonvisibile.

Amb.

sicut super illud luce pmo. Apparuit angelus. dicit
ambro. de angelis ꝙ in potestate illorum est appa

Opinio alia.

rere & videri quando volunt: et non videri quādo
non volunt. ¶ Secundo nota opinionem altisyo
dorensis que est. ꝙ corpus glorificatū videtur a
non glorificato: et hoc per immutationem factaz
a parte videntis: et aliquo modo per virtutez glo
rificationis. Unde dicit. ꝙ in corpore domini non
fuit nisi vna forma scilicet glorificata. Sed inde
quando placebat ei mutabat visum intuentium:
ac si esset non glorificata: sicut cameleon auis que
viuit ex aere. non habet nisi vnuz colorē. sed ex op
positione multorum colorum: in alijs corporibus
diuersorum colorum videtur esse. similiter et to-
pazius vnde idem color non semper eodem modo
immutat. Similiter vnicum colorem habuit do-
minus: sed siue per miraculum siue per potentiaz
corporis glorificati non eodem modo semper im-
mutat. Clarum ergo fuit corpus domini per natu
ram: sed per potentiam ostendebatur vt obscuruz:
q̄tum ad effectum seu ſm modum immutādi. & ista
nō sunt ꝯtraria. sicut sūt ꝯtraria in cameleone et
thopazio. Dicim⁹ ergo ꝙ forma illa: seu ille mo-
dus imutādi in corpe dñi erat. non ppt hoc tamē

Rñ. ad ſꝫ mē tē ꝓpriam

ꝯtraria erant in eodē ſꝫ opinib⁹ istis obijcit ꝓ rō
nes ꝑdictas. ¶ Propterea dicendum tenēdo me
dium inter predictas opiniones. ꝙ in xp̄o tantuz
fuit species vna & gloriosa in se. veruntamen quia
receptum non est in recipiente nisi ſm modum
recipientis: ideo licet esset gloriosa. ipsis tamen
videbatur non vt gloriosa non a parte ostenden-
tis: sed a parte illorum qui poterant non aliter
cape. Exēplum aūt est de sole q̄ et si ꝓpter lucidi
tatē suam improportionabilis sit visui: videtur ta-
men quia secundum descensum solis ad proporti
onem contingit ipsum videri ab oculo. Descēdit
enim sol in radio: et radius iterum descendit ad
nubem: vel aliud huiusmodi. et in illa via dicim⁹
nos videre solem. etiam aliquo modo sub colore:
quāuis nullum colorēz habeat de se. immo color
iste est eius ad quod ipse sol descendendo propor
tionatus est oculis nostris. dicim⁹ ergo qd vide-
mus solem: non tamen videmus eum in sua luci-
ditate: nec dicimus euz habere duas species: simi
liter autem dicimus qd descendit natura ista glo
rificata: que lucidior est sole vsq; ad transparentia
media: in quibus aliquo modo visibilis facta est:
non tñ vt gloriosa: nec ideo tamen dicenda ē alia
species sed vna eadem que non potest a nobis vi-
deri prout est propter debilitatem nostram. Pre-
ter hoc autem dicimus. quod natura humana q̄
tumcunq; glorificetur: cum nihil perdat de veri-
tate humanitatis semper seruat naturam elemē
tarem: ex qua verissime fuit & est: q̄uis sit occul-
tata propter dominium nature celestis que est lux
quia ergo ibi est natura elementaris: et sic nō do-
minans. color autem sequitur naturam elemen-
tarem: et ideo non euacuatur penitus natura co-
loris a corpore glorificato. Unde erit ibi aliquid de
natura coloris q̄uis per dominium sit lux. Quia
ergo corpore glorificato potest vti anima: ſm quā
libet naturā ipsius corporis. non est inconueniēs
vt oculis glorificatis ostendat se ſm naturā quaz
capere possunt lucis non glorificatis autem qui
naturam lucis accipere non possunt ostendat se
ſm illud quod habet proportionem cum illis: Et
ita non erit sicut de sole qui videt̄ sub colore alie
no solum. quia illud corpus est nature elementa
ris: et si occultate et subiacētis nature celestis do
minantis: nec tamen erunt ibi due species. immo
cum species dicat completionem: vna autem sit
completio erit vna species: tamen ibi sunt plures
nature ſm quas ostendit se vnicuiq;: ſm illud qd
est in ipsa proportionabile videnti. Credimus ta
men ꝙ iste color non erit eiusdēz rationis cum co
lore qui nunc est immo longe alterius.

So. ad argu.

¶ His ergo visis facile est respōdere ad obiecta.
Non enim sequitur si nō videbitur sub specie glo
riosa. ergo non erat gloriosum. quoniam ratio hu
ius speciei non erat ex parte visus: sed ex parte vi-
dentium. et iō nō glorificatio plus debet argui ex
parte videntium. q̄ in viso.

Ad secundū

¶ Quod autem queritur vtrum sit ibi color: iam
patet responsio per predicta: non enim erit ibi si-
cut in cōplemento sicut est hic nec sub eadē rōne

Ad tertium.

¶ Quod ostendit de stellis: que non vidētur sub
proprio colore: iam visum est. ꝙ non est simile: cuz
nihil sit in eis de natura elementari:

Ad quartum

¶ Quod ostendit similiter ꝙ si corpus glorifica
tum excedit non glorificatum. ergo et ratio viden
di ibi. rationem videndi hic: ergo si hic est ratio vi
dendi. color ibi non erit. potest dici quod non se-
quitur. ergo non erit ibi color: sed sic: si est color:
nō erit eiusdem rationis cuius et nunc
¶ Similiter quod queritur quid predictorum

Queritur.

trium fuit in illa visione. dicimus quod quando
voluit manifestauit hoc quando voluit illud.
Si enim angeli hoc possunt facere de corporibus
non glorificatis: multomagis potest fieri de corpo
re glorificato. ¶ Sed si obijcitur. qd similiter se
habet non glorificatum ad non videri: et glorifica
tum ad videri: si non potuit facere anima q̄tum

Obijcitur.

cunq; potens vt non glorificatum non videretur:
neq; potuit facere vt gloriosuz videretur. Sed hec
obiectio non recte arguit. immo si tāta ē imperfe
ctio in corpore non glorificato. ex hoc non debz ar
gui magna perfectio in corpore glorificato. ſꝫ ma-
ior est perfectio et maior designatio potentie. Si
corpus glorificatum potest et manifestari sicut et
occultari: q̄ si posset occultari tantuz: immo hoc
vltimuz videretur quasi imperfectionis esse & im
potentie. Et ideo vtrumq; potest: q̄uis de imper
fectione

fectione non glorificati sit: vt non possit occulta-

Ad quintum
Grego.

ri. ¶ Ad aliud quod queritur de ista specie pere-
grini. dōm. qd sicut dicit glo. ibi proportionabat̄
visus exterior interiori. vnde Grego. in omel'. sup
illum locum luce vlti. hoc egit foris dominus ī o-
culis corporis: quod apud illos agebatur in ocu-
lis cordis. apud semetipsos intus amabant & du
bitabant: et dominus presens eis aderat propter
hoc ꝙ amabant: sed aberat propter illd quod du
bitabant. & ibidem Grego. Talem se exhibuit eis
exterius in corpore: qualis erat eis in mente. hoc
etiam possumus nos videre frequenter. qd dubi-
tatio interior anime facit etiam exteriorem dubi
tationem. Unde cum dicitur de hoc homine qd
alibi sit: si aliquo casu videretur hic rōne interio-
ris dubitationis crederetur non esse. sic cum dici
tur tu solus peregrinus. intelligitur peregrinus:
idest extraneus ſm ꝙ eis videbatur ꝓpter dubi-
tationem interiorem. Unde ſm hoc dicit beda.

Ad sextum.

Non veritate fallente &c. ¶ Ad aliud quod queri
tur ratione cuius tenebantur oculi: vtrum respe-
ctu speciei gloriose: vel non gloriose. dicim⁹ quod
nō respectu ei⁹: nec illius: sed tenebantur oculi eo
rum: quo ad hoc ne ex visu eius quem intuebātur
exterius: possent interius perpendere eum esse ie
sum xp̄m. ¶ Si queratur quare potius cognitus
est in hospitio q̄ in itinere? Dicendum. qd hoc
fuit ꝓpter modum suum frangendi panem quez

Grego

viderunt in domo. Uel secundum Gregori. ad si-
gnificandum ꝙ melius cognoscitur veritas ope-
re q̄ predicatione. Unde glosa luce vlti. quem in
expositione scripture non cognouerunt: in fracti
one panis cognouerunt: quia non auditores leg̃
sed factores iustificantur. Et Roma. ij. Ueritas
melius operando q̄ audiendo intelligitur. Un-
de a mandatis tuis in agendis. s. intellexi.
¶ Item si queratur quare plus in fractione pa-
nis eū cognouerūt q̄ in alio actu: dicunt ꝙ hoc fu
it ꝓpter quendam specialem modum frangendi
ex virtute manus xp̄i: quia sua fractio erat velut
cultelli incisio.

De argumēto q̄tū ad tactū

Articulus secundus.

SEquitur inquirere de argumento quod
fuit sumptum ex cicatricum ostensione
et ex palpatione. Luce vltimo. Palpate
et videte: quia spiritus carnez et ossa nō
habet. et pmo de eo quod ex palpatione. Secundo
de eo quod ex cicatricum ostensione.

Q. xp̄us fuit palpabil' manib⁹ discipulorū post suaz resurrectōez. Argu. j.

Ad primū sicut .§.j.

dictum est prius. ꝙ in palpatione ostendebatur
corporis figura vel forma que sunt sensibilia com
munia sed ostenditur ꝙ percipiebatur in palpati
one sensibile ꝓprium hoc modo. Sensibile diuidi
tur in sensibile per se: & sensibile per accidēs. Per
accidens autem sensibile nunq̄ sentitur sine sen-
su per se. Iterum autem per se diuidit̄ in sensibile
ꝑ se et primo et ꝑ se et non pmo. Per se et pmo sen
sibile est ꝓprium. per se & non primo est commune
ex quo relinquitur ꝙ q̄tūcūq; esset sensibile com
mune in aliquo. nunq̄ comprehenderetur sensu ꝑ
ticulari illud: nisi in eodem subiecto esset sensibi-
le proprium respectu eiusdem sensus. Q̄uis enim
aer sit quantus: nunq̄ potest videri q̄titas aeris
et hoc quia non est color in aere: quo viso videtur
magnitudo vel quantitas vel figura ipsius aeris
Ex quo iterum relinquitur qd non percipitur sen
sibile commune: nec a tactu neq; ab alio sensu
quin percipiatur aliquod proprium. Si ergo pro
pria sensibilia ſm que immutatur tactus nō glo
rificatus sunt calidum & frigidum: durū molle et
huiusmodi. he autem sunt qualitates corporum
non glorificatorum: ergo corpus xp̄i in isto tactu
erat molle vel durum: et ita vt videtur corpus nō
glorificatum: ergo si fuit glorificatus non fuit pal
pabile ab illis ¶ Item luce vltimo. Palpate & vi-
dete quia spiritus carnem et ossa non habet sicut
videtis me habere. ibi glo. igitur post resurrectio-
nem dominus in corpore suo duo contraria osten
dit. s. corpus palpabile et eiusdem nature vt infor
met ad fidem et incorruptibile alterius glorie vt
inuitet ad premium. Si ergo ostendit: aut vere in
ipso erant. aut non. si non videtur fuisse deceptio:
scilicet ostensio eius quod non est. Si sic: ergo fu

Secundum.

erunt vera contraria in eodem.
¶ Item palpabile et incorruptibile sunt contra
ria. Ad palpabile enim sequitur corruptio: vt di-
cit greg. in omelia pasche. Omne quod palpat̄ ne
cesse est corrumpi et ita omne palpabile ē passibi

Queritur. ex alia parte.

le: ergo vere sunt contraria in eodem. ¶ Querit̄
etiam ex alia parte quomodo sint contraria īcor
ruptibile seu glorificatum & palpabile. hoc etiam
non videtur. quoniam luce vltimo super dictum
locum. dicit Beda de corpore cuiusq; resurgen-
tis loquens. post resurrectionem est corpus nr̄m
subtile per effectum sp̄ualis potentie et palpabile
per veritatem nature. sed quod est de veritate na-
ture non tollet̄ in gloriosa resurrectione. ergo etiā
quodlibet corpus glorificatum erit palpabile.
Non ergo videntur contaria: nec in xp̄o nec ī alio
corpus glorificatum & palpabile quid est ergo qd

Rñsio. ſm opinionē aliquorū.

dicit greg? ¶ Circa hanc questionem nota diuer
sas opiniones. Ad hec generalis solutio est. ꝙ cor
pus glorificatum non est palpabile naturaliter a
manibus nō glorificatis: sicut nec visibile ab ocu
lis non glorificatis: sed palpabile est a manibus
glorificatis. Conceditur ergo ꝙ palpatuz fuit cor
pus a manibus discipulorum post resurrectionē
sed miraculose. et palpabile et incorruptibile nō
sunt contraria simpliciter: sed ſm rationem natu
ralem sunt contraria. Ratio enim negocians cir
ca corpora que inuenit palpabilia ponit esse cor-
ruptibilia: quia non consueuit palpare nisi corpo
ra corruptibilia. quia ergo contraria sunt ſm rati
onem naturalem: ideo ponit grego. illa esse cōtra-
ria: licet simpliciter non sint contraria Et sic patz

Ad secunduz

solutio ad primum obiectum. ¶ Ad aliud soluit̄
per hoc ꝙ non valet hec argumentatio. Corp⁹ xp̄i
palpabile est a manibus discipulorū: ergo corru
ptibile. Deberet enim addi est palpabile per na-
turam vel naturaliter: et hoc est falsum. sicut non
valet hec argumentatio: hec est virgo. ergo nō pe
perit: sed sequitur hec ē virgo: ergo non peperit na

Contra. obijcitur

turaliter. ¶ Sed contra hanc solutionē multipli
citer obijcitur. quia corpus christi glorificatuz aut
est naturaliter palpabile a manibus non glorifi-
catis: aut non. Si sic: habeo ꝓpositum. si non sed
ante passionez erat naturaliter palpabile a mani
bus non glorificatis: ergo variata est natura. er-
go corpus xp̄i glorificatum non est eiusdem natu
re cuius erat ante passionem. et greg. dicit ꝙ eius-
dem nature. ¶ Item si eiusdem nature est cuius
et ante. sed manente causa manet effect⁹: ergo cuz
ante passionem esset palpabile ex natura quā ha
bebat a manibus non glorificatis: et modo ex ea
dem natura est palpabile a manibus non glorifi-
catis. ¶ Item corpus christi glorificatum. aut po

test palpari a manib⁹ non glorificatis: aut nō pōt
Si non potest. Contra. palpatum fuit a manib⁹
discipulorum: ergo poterat palpari. Si vero potest
palpari a manib⁹ non glorificatis: ergo naturali
ter palpari potest a manibus nō glorificatis. Di
citur enim ꝙ cecus naturaliter non potest videre:
Rñsio. quia non potest videre naturaliter. ¶ Sustinen
ꝫ opinonez tes hanc opinionem respondent dicentes vel di
aliam. stinguentes triplicem naturam. Unam que da
tur ad esse rei scilicet naturales potentie. Aliam
que datur ad bene esse. videlicet habitus natura
les per quos idonei sum⁹ ad opa. Tertia que da
tur ad bene esse ꝯtum ad nunc scilicet vt fiāt ope
ra generationis ꝛ corruptionis. Unde datur inte
rim homini grossities: sm quā ē palpabilis: q̄ re
mouebitur a resurrectione. Dicunt ergo ꝙ non
valet hec argumentatio. hoc corpus glorificatum
naturaliter non potest palpari a non glorificato.
ꝛ prius poterat palpari naturaliter. ergo non est
eiusdem nature cuius prius. Remanet enim pal
pabilitas naturalis grossities. ergo que, remota
est non est proprietas tangibilis sed est medium
quo in presenti sit palpatio sicut medium in visu
non est visibilis proprietas. sed lux vel color. Tan
gibiles enim proprietates sunt calidum ꝛ frigidū
humidus siccum: asperum lene. molle durū: pon
derosum leue. quorum nullum est grossities. Se
cundum autem Prepositum sicut dictum est prius
diceretur: ꝙ corpus glorificatum sm nutuz vo
luntatis est palpabile ꝛ impassibile per naturam.
et huic consonant predicte autoritates. ¶ Et ad
illud quod primo obijciebatur dicendum. ꝙ im
palpabile et incorruptibile non sunt contraria ni
si sm naturalem rationem. naturalis. n. ratio nō
consuevit inuenire palpabilia nisi corruptibilia
Ad secunduz ¶ Ad secundum obiectuz patet solutio ꝙ non va
let sm istam opi. hoc est palpabile naturaliter. er
Contra. go corruptibile. ¶ Sed contra vtranq; opi. fic ob
vtrāq; opio- jcitur. Dicitur in euange. fulgebunt iusti sicut
nē. arg. primuz sol decimotertio math. Si ergo sol ex necessitate
est visibilis nature: vnde videtur si obijciatur vi
sui. eodem modo corpus glorificatum ex luce sua
vel colore ex necessitate naturaliter visibile debet
esse oculo non glorificato. ꝛ non est voluntate sua
videri vel non videri: immo videtur velit nolit: dū
Secundum. modo obiectum sit visui. ¶ Item nihil est palpa
bile sine resistentia. hec propositio est quasi per se
nota. sed corpus glorificatum non resistit corpori
non glorificato. est. n. subtile et penetratiuum.
Unde dominus sine miraculo post resurrectionez
intrauit ad discipulos ianuis clausis. Si ergo cor
pus glorificati ad non glorificatum non sit resi
stentia. glorificatum non est palpabile a non glo
rificato. subtile. n. resistit subtili: ꝛ glorioſum glori
Tertiū. oso. sed grossum non resistit subtili. ¶ Item quan
do corpus glorificatum palpatur a non glorifica
to. aut sumit aliquam proprietatem quam prius
nō habebat: aut nullam. si nullam: ergo qua ratio
ne modo est palpabile et prius. ergo si modo pal
patur a corpore nō glorificato: et prius palpabat
cum eque propinque essent. Si aliquam proprie
tatem assumpsit: non nisi grossiciem. ergo cuz pal
patur est grossum. ergo non est subtile. ergo nec
Rñsio. glorificatū. ¶ Solutio sm vltimam opi. que no
ad. q. ꝫ opi- bis magis placet. Dicendum est ꝙ sicut lignum
nionē vlti. putridum ꝛ q̄dem vermes duas habent proprieta
tes. s. luciditatem que de nocte videtur: et propri-
um colorem qui de die videtur. Similiter corpus
glorificatum duas habet proprietates. Est. n. pal
pabile per veritatem nature et subtile per effectū
spiritualis potentie. Unde cum vtitur palpabili
tate potest palpari a corpore non glorificato. cum
vero vtitur subtilitate non potest palpari a non
glorificato. sed ꝙ luciditas ligni putridi vel ver
mis aliquando videtur aliquando non: nō est de
natura ligni putridi: ꝫ ab extrinseco: ꝫ corp⁹ glifica
catū de natura sue glificatiōis hz ꝙ videtur si vult
et si non vult non videtur. et palpetur si vult: et si
non vult non palpetur. Unde quod habuit beat⁹
Bartholomeus a miraculo non glorificatus. sci
licet ꝙ videbatur quando voluit: et non videba
tur quando non voluit: habet corpus glorificatuz
de natura sue glorificatōis. ꝫ hoc ergo facile ē re
So. ad. j. spondere ad obiecta. ¶ Ad primo ergo obiectuz
dicimus. ꝙ non est simile de sole: quia corpus glo
rificatum dignioris potentie est q̄ sol. Est. n. cor
pus spirituale vt dicit apostolus. j. corin. xv. Se
minatur corpus animale surget corpus spiritua
le. Unde in potestate sua habet videri et non vide
ri: sol autem non habet potestatem spiritualem.
Ad secundū ¶ Ad secundo obiectum dicimus. ꝙ bene est falsa
corpus glorificatum non resistit corpori non glo
rificato. immo quando vult resistit: ꝛ sic prebet se
palpabile. Abscondit. n. quando vult subtilitatez
suam per quam est penetratiuum ꝛ vtitur palpa
bilitate naturali. sicut dicit august. in lib. de ciui.
dei. Nō dominus quando apparuit discipulis su
is et prebuit se visibilem eis: abscondit lucem su
Ad tertiam. am. ¶ Ad tertio obiectum dicimus. ꝙ cum cor
pus glorificatum palpatur a non glorificato: non
assumit aliquam nouam proprietatem: sed vtitur
quadam proprietate qua prius non vtebatur. vi
delicet palpabilitate. proprium enim est spiritua
lium apparere quando volunt. sicut dicitur de an
So. ad ea q̄ gelis super primo luce. ¶ Et patet responsio ad
primis obijci omnia. ¶ Aliter potest dici. ꝙ reuera in ista pal
ut patione fuit sensus tactus: ꝛ non solum modo re
spectu sensibilis cōmunis: sed respectu proprij. cū
enim nature impotentis in corporibus sit cedere
potentis vero sit resistere. Corpus autem glorifi
catum nobilius ꝛ potentius sit non glorificato:
multo magis resistere glorificatum non glorifica
to ꝙ econtra quando vult ille qui habet corpus
glorificatum. fuit ergo in palpatione christi non
solum sensus quantitatis vel figure: immo etiam
ibi fuit sensus resistentie. et etiam sm magis ꝛ mi
nus potuit percipi illa resistentia. Dicit enim pal
pate ꝛ videte quia spiritus carnem. ꝛc. Unde non
solus oportuit vt resisteret qō palpatur: immo eti
am oportuit: vt differenti modo resistendi co
gnoscerent carnem et ossa. vt percipiendo quod
hoc magis resisteret: illud minus percipere et of
ferentiam ꝙ hec esset caro: illud autem os. Fuit
ergo resistentia ibi q̄si ꝓpriū sensibile. ꝫ i hoc est
differentia a resistentia corporis non glorificati:
quoniam resistentia in corpore non glorificato: ē
sm dispositionē materie condēsate. resistētia vero
in corpe glorificato nō ē sm cōditionē materie: im
mo magis ex parte virtutis q̄ materie. et per hoc
pz responsio ad primum.
¶ Ad secundum autem notandum est. ꝙ cum in
corpore glorificato sit natura duplex. s. celestis et
elementaris habet aliam rationem palpandi ra
tionem nature celestis: ꝛ aliam ratiōe elementa-
ris quia

ris. quia ergo receptum non fit in recipiente nisi
sm modum recipientis. intelligenduz est ꝙ licet
ratio palpandi a corpore glorificato potuit esse ra
tione nature celestis. ratio tamen palpandi a nō
glorificato fuit magis secūdum naturam elemen
tarem: quod esset reuera corruptibile: si in eo do
minaretur natura elementaris. q; ergo apprehen
debatur propter impotentiam accipientium ma
gis secundum naturam elementarem ꝙ secūduz
celestem: vt corruptibile apprehendebatur ꝙ huis
non esset corruptibile. Et propter hoc bene dicit
Gregorius: ꝙ dominus ostendit duo contraria
in corpore suo non ꝙ sibi essent cōtraria in se: sed
quia modus in quo ostenditur erat contrarius q̄
litati ostense. tamen non ex parte ostendentis: ꝫ
Ad id qō que- ex parte eius cui ostendebatur. ¶ Ad alia autem
ritur ex alia que queruntur dicimus. ꝙ duplex est palpatio.
parte. Est enim vna que sequitur naturam corporis: se
cundum ꝙ corpus omne solidum esse dicitur eo
ꝙ corpus est. ꝛ hoc bene est in corporibus glorifi
catis. nec ponit corruptibile de se. ꝛ de hac loquitur
Beda. Est autem alia palpatio que addit ra
tionē quasi materie: vt materialitatis ꝛ grossiciei
sm qō distinguimus superiora ab his inferioribꝰ
ꝙ hec sunt corpora materialia: illa autem non.
Et hoc modo dicitur ꝙ sola palpabilia sunt gros
sa: que sunt densa vel condensabilia sm rationem
sue materie. ꝛ hoc modo bene ponit palpatio cor
ruptibilitatem. Et sm hoc loquitur Gregorius
cum dicit. qō omne quod palpatur necesse est cor
rumpi.

Postea queritur. §.iij.

Utrum thomas tāgeret cicatrices xp̄i de cicatricibus que in carne xp̄i apparuerunt: vtr̄
eas tangeret Thomas. Dicunt enim quidam ꝙ
non tetigit illas: sed sufficit ei ꝙ dominus osten
dit sibi illas ꝛ obtulit palpandas. Et ad hoc etiā
inducūt ꝙ in penultimo Joā. non dicitur. Quia
tetigisti me thoma credidisti: sed quia vidisti me
ꝛc Unde videtur ꝙ viderit tantum ꝛ non tetigerit
Leo papa. ¶ Sed cōtra Leo papa. Quis dubitet a mortuis
rediisse saluatorez cuius presentiam agnouit ocu
lus: attrectauit manus: digitus pscrutatus est.
ex quo videtur ꝙ tetigerit. ꝛ si hoc redit questio
quare dicitur quia vidisti: non quia tetigisti.
Responsio. ¶ Solutio. dicimus ꝙ thomas ꝛ vidit ꝛ tetigit.
sed ad suam fidem sufficit ei videre. q̄cito enim
vidit credidit. vnde de ipso dicitur quia vidisti ꝛc.
quia in visu fuit primum ꝛ sufficiens motiuū ad
credendum. Quia autem nos possemus de eo du
bitare, quia crediderat in visu tantum: ideo teti
git vt nos credcremus sibi. ergo vidit solum cica
trices: nobis autem non solum vidit sed et tetigit
vt nullaten⁹ dubitem⁹. Uñ Leo papa. Thomas
cū esset sanct⁹ ꝛ fidelis nō dubitauit: sed vt omnē
suspitionez incredulitatis a nobis excluderet suf
fecit ad fidem propriam vidisse quod viderat: sed
nobis operatus est vt tangeret quem videbat.
Q. cicatrices an mansure sunt i xp̄o im perpetuū ꝛc. ¶ Item queritur vtrum cicatrices quas xp̄s ser
uauit quādo ostendit eas discipulis suis manse
runt in in ipso tantum ad tempus: vel manſure
sint semper ꝛ imperpetuum. Dicit enim dama. ꝙ
tantum sm dispensationem fuerunt in ipso: sed
qō est sm dispensationem est temporale. ¶ Item
obijcitur similiter quod semper est attestatur et
quod sm naturā est. quod enim naturale est, sem
per debet manere. ergo quod non est, naturale nō
semper manebit: sed huiusmodi cicatrices natu
rales non sunt: non ergo semper manebunt.

¶ Item Luce vlti. Ostendit eis manus ꝛ pedes.
glo. Bede. cicatrices tūc seruauit ꝛ in iudicio ser
uaturus est. Primo ad fidem resurrectiōis astruē
dam. Deinde vt pro nobis patri supplicans qua
le genus mortis pro homine pertulerit semp ostē
dat. Tertio vt sua morte redempti ꝙ misericordi
ter sint adiuti. propositis eiusdem mortis insinua
ut indicijs. Postremo vt in iudicio ꝙ iuste dam
narentur impij deñciet: ostensa quam ab illis ac
cepit cicatrice. Si ergo oēs iste cause quare cica
trices seruet dñs temporales sunt: ꝛ non extendi
tur effectus vltra causam: videtur quod non im
petuum sed temporaliter seruet solum dominus
illas cicatrices. ¶ Sed contra. Beda in fine eius
dem glo. non ex impotentia creandi cicatrices ser
uauit: sed vt imperpetuum victorie suc circūferat
triumphum. ¶ Responsio. de hoc neutrum diffi
nimus, sed tamen de hoc dicit Augustinus. de ci.
dei. ꝙ si ad decentiam sunt martirū indicia rema
nebunt semper ad decentiam: ꝛ ad ostendenda si
gna victorie semp. Unde ꝛ si alie cause que deter
minantur in illa glo. bede temporalis sint: ista ta
men est ꝓpetua scilicet vltima. Nō ergo dicit da
mas. ꝙ sm dispensationem fuerūt in ipso dicim⁹
ꝙ si ad hec ita est dispensatio. tamen ista non op
ponuntur veritati nature ꝛ perpetuitati: sed dicit
dispensatio respectu aliorum hominū: in quibus
non esset ita cōuenies seruari cicatrices sicut in
ipso ad circūferendum perpetuum victorie trium
phum: ꝛ redemptionis titulum qua nos per ista
vulnera redemit. quod nullus aliorum sanctoruz
fecit ¶ Ad hoc quod obijcitur. ꝙ cicatrices iste
non sunt naturales: ꝛ ita non debuerunt manere
in gloria. dicere possumus sicut dictum est supra.
ꝙ glorificatio in xp̄o non solum respicit creatiōis
rationem: sed etiam rationem redemptionis: et
ideo dicimus ꝙ remanebunt vel remanere pote
runt in gloria.

Cōtra.

Rñsio.

Ad obiec. se
quens.

Ad auto. da.

Articulus tertius.

De argumen to ex parte gustus

Rñsio

Quēter queritur de argumēto sum
pto ex parte gustus: quia super illud
Luce. vlt. Cum manducasset dicit glo.
grego. ad insinuandam veritatem re
surrectionis non solum tangi. sed etiam conuesci
voluit. sed corpus glorificatum nullo cibo indi
get. manducatio enim est propter cibi indigentiā
magis ergo apparuit ex illo eius resurrectio non
esse gloriosa. ¶ Ad quod dicimus. ꝙ est manduc
catio. ex indigentia deperditionis: ꝛ hec non est
in corporibus glorificatis. ꝛ de hac procedit obie
ctio prius facta. Est etiam manducatio potesta
tis non indigentie. ꝛ quia magis potētia sunt cor
pora glorificata q̄ non glorificata: ideo non ami
serunt potestatem illam. ꝛ hac mā ducatione mā
ducauit xp̄s post resurrectionem. ꝛ hoc est quod di
cit glo. ibidem consequenter. non ꝙ ipse vel nos
post resurrectionem cibo debeamus indigere: sed
vt corpus non spiritum esse manifestaret mandu
cauit: potestate non necessitate. Aliter enim absor
bet aquam terra sitiens. aliter radius solis calēs.
illa indigentia: iste potestate. Voluit ergo cōuesci
ad insinuandam veritatem resurrectionis. ꝙ sc̄z
corpus suum erat corpus verum ꝛ non fantasti
cum. fantasmata enim ꝛ si soleat aliquando cor
poraliter oculis apparere: non tamen solent co
medere corpora fantastica. ipse autem comedit.

Que. de cibo sumpto.

¶Querit postea. quid fiebat de cibo quē assumpsit xp̄s post q̄ habuit corp⁹ glorificatū. aut enīz conuertebatur in eius naturā: aut desinebat simpliciter esse: Nō autē conuerterek in eius naturaz videtur velle aug. in libro sex questionū: future resurrectionis corpus imperfecte beatitudinis esset si cibos capere non potuisset. Ex quo videtur q̄ cibos possit capere vere corp⁹ glorificatū. Si ergo vera ciborū captio est in quersione in naturā ꝓpriā videk q̄ ibi fuit conuersio in naturā illam. ¶Itē aug. in eodē dicit. q̄ sicut angeli legunk frequēter manducasse ita verū fuit: ergo si angeli multotiens habebāt naturā corporis q̄ xp̄s manducauit ergo et xp̄s vere. ¶Item aug. loquēs de istis manducationibus dicit. non vt statim in stomachum et intestina transeant: sed cum viderentur digessisse in spiritualem naturam conuertātur. ¶Cōtra cū ibi nulla sit ꝛperditio si adderetur ꝛuerterek: ergo esset augmentū. si ergo non est possibilis additio ad perfectū. adhuc corpus glorificatum non esset perfectū: cum ei esset possibilis additio fieri. ¶Preterea si idē in substantia est qō nutrit ꝛ qō auget: ꝛ nutrimentū est prius augmento. vbi non est possibile nutrimentū: nec augmētū: si ergo ibi non fuit possibile nutrimētū: ergo nec augmētū.

Contra.

Responsio.

¶Solutio. dicimus q̄ in qmestione xp̄i etiā angelorū. sicut dicit aug. fuit veritas. sed hec veritas comestionis solum consistit in masticatione cibi: et traiectione eius in partē interiorem et non in conuersione in corpus ibi apponebatur. tamē verior est manducatio christi q̄ angeli: quia christ⁹ homo habet vim determinatam ad manducationem per naturam sue anime. angelus vero non. Unde nullo modo sicut dicit aug. licet manducaret christus conuerteretur cibus in corpus eius.

¶Ad illam autoritatem aug. que dicit. q̄ in spiritualem naturam conuertatur. dicendum q̄ nō est intelligendū in spirituale naturā que sit corporis glorificati sz itelligit i spūalē naturā respectu materialitatis quam habebat prius cibus assumptus. vnde quemadmoduz radius solis agens in aquam que grosse nature est conuertit illam. non in naturam sui sed in vaporez cuius scilicet est natura subtilis respectu nature aque ita potest intelligi ex parte ista.

Questio. xxiij. de ascensione domini.

Post inquisitionez de dominica resurrectione inquirendū est de ascensione domini ꝑm q̄ in symbolo continetur. Ascendit ad celos: sedet ad dexterā patris Querendum igitur primo ꝛ de ascensione eius ad celos deinde de sessione ad dexteram dei ꝑris. ¶De ascensione autem queruntur hec. Primo. an sit. Secundo quid sit Tertio quomodo sit. Quarto. ꝑm quid sit. Quinto. quando sit. Sexto. ad quid sit: Septimo. propter quid sit vt propter quem finem vel effectum.

M. an sit. Ascensio. Argumentū primum.

Membrum primum.

D primuz sic obijcitur per rationes cōmunes. ad quodlibet corpus glorificatum sic. Omnis motus est actus imperfectus seu ꝓpter indigentiam sed corporis glorificati nullus est actus imperfectus nec vlla indigentia. ergo nec motus. ergo cum ascensus sit motus corporis glorificati non est ascensio ergo nec corporis domini post glorificationez potest esse ascensio. Minor patet q̄ corporis glorificati nulla sit indigentia quia hoc non conuenit beatitudini. nam anima non diceretur beata vel glorificata si aliquo indigeret extra vel intra. ergo nec similiter corpus: cum similis sit ratio beatitudinis corporis ꝛ anime. si ergo corpus glorificatū indigeret aliquo sicut loco. non esset summe beatum. non igitur conuenit moueri ei ad locum. ergo nec ascēsio. ¶Item Augu. loquēs de statu beatitudinis animarum in corporibus glorificatis: dicit. Ibi erit quicquid voles: non erit quicquid noles ergo anima glorificata in suo corpore glorificato habebit quicquid volet. ergo omne suum volitum erit et presens. ergo non queret aliquid extra se. sed cum voluntas mouet querit aliquid extra se. ergo non mouebitur corpus anima post glorificationem ipsius. ¶Item augu. anima stabilita in deo: stabiliret consequenter corpus suum si ergo anima totaliter in deo stabilietur: ergo corpus glorificatum totaliter stabilietur in ipsa anima. ergo nullo modo erit motus ipsius cum totaliter stabilitum sit. ¶Itē corpora glorificata nec mouentur per naturam: nec per voluntatem. ergo nec mouentur. Nō non per naturam patet. Motus enim celi causa est omnium motuum naturalium. sed cessante causa cessat effectus. Si ergo post glorificationem corporuz cessabit motus celi. ergo ꝛ motus corporum naturalis cessabit. similiter nec per voluntatem: quia voluntas mouet ꝓpter aliquid. Cum ergo illud esset aliud a deo: sequitur q̄ diuerteretur intentio voluntatis in aliud q̄ deum. quod est contra anime beatitudinem. ergo non mouebitur per naturaz nec per voluntatem nec per violentiam. constat ergo ꝛc.

Secundum

Tertium

Quartum.

Quintum.

¶Item omne moueri est imperfectionis: qz nullum mobile in q̄tum mouetur habet conformitatem cum primo perfecto scilicet cum deo: cui nullo modo cōuenit moueri. ergo omnis motus in q̄tum huiusmodi deficit a beatitudine. Si ergo beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus. non potest simul stare motus ꝛ beatitudo. Si ergo corpus xp̄i fuit beatum post glorificationem: cōstat q̄ nullo modo potuit moueri. ¶Item corporibus nostris glorificatis corpora celestia immutabūtur in melius. ꝛ erunt in quiete sicut dicit glo. super illud Ro. viij. Omnis creatura ingemiscit ꝛc. Quiescēt nobis assumptis ꝛc. ergo melius est eis esse in quiete ꝛ ꝓfectus q̄ esse in motu. Si ergo corpora glorificata habebūt quicq̄ perfectionis erit ꝛ bonitatis in ipsis. constat q̄ habebunt omnino quietem: ꝛ nullo modo motum. Sed consimilis fuit ratio de corpore xp̄i post glorificationem sicut de aliis. ergo ꝛc. ¶Ad oppositum cum natura corporis determinata sit ad vnum locum tantum. Si corpus glorificatum immobilitaretur in illo loco omnino iam nō posset anima illam transferre ab illo loco. deficeret igitur a virtute, supra corpus suum. ergo ꝛ a beatitudine. poterit igitur corpus moueri. ¶Item cū locus maxime ꝙueniēs corpori glorificato i quo predominatur natura celestis scz lucis sit celum. Omne autem corpus est mobile ad locum sibi cōueniens: ꝛ anima beata suo corpori eliget locum magis conuenientem. Si ergo corpus xp̄i sit in terris. ꝑ naturam mobilis: ꝛ motoris mouebitur ad celum. ergo ascēdit ad celos. ¶Item ad hoc sunt autoritates ad Ro. x. Ne dixeris in corde tuo nemo ascendit in celum. Glo. ne cogites in corde tuo quis ascendet in celum. quia qui hoc cogitat

Sextum

Cōtra.

Responsio.

gitat negat xp̄m ascendisse. xp̄s ergo ascēdit. ergo ascensio est. ¶Item p̄s. Ponis nubem ascensum tuum: ꝛ loquitur de xp̄o. ergo xp̄s ascendit. ¶Itē actuū. j. videntibus illis elevatus est. ergo ꝛc.

¶Solutio. corpus omne ꝓter primum celum scz localem: est ꝑ naturam corporis determinatum ꝛ coartatum ad vnum locum solum. hec autem determinatio ad vnuz locum solū non est ꝑfectionis in eo: sed imperfectionis. qz dicit cōclusionem subſtantie virtutis ꝛ operationis. Unde causa prima que perfectissima est ad nullum locum determinatur. similiter substantie spūales q̄ perfectiores sunt corporalibus: minus determinantur ad locum q̄ corporales. Ex quo patet. q̄ immorari in loco solo est imperfectionis ipsi corpi. Si ergo detur ei virt⁹ q̄ possit moueri de loco ad locum. istud erit ꝑfectionis in ipso hoc autem est in illis que mouenk a principio qō est inter se. Judicium ergo virtutis est moueri a principio intra se. Unde in animatis: quia ipsa habēt causam motus in seipsis: est moueri ꝑfectiōis respectu inanimatorum. et hec est distinctio motus per comparationem ad mouens. Similiter per cōparationem ad finem distinguendum est. q̄ est motus ꝓpter supplemētum indigentie: ꝛ est motus ꝓpter explicationem virtutis. motus primus ponit imperfectionem in mobili: sed secūdus ponit ꝑfectionem. qz si defectus virtutis est immobilitari in loco: virtutis ꝑfecte erit moueri de loco ad locum. Ascensio ergo xp̄i non fuit motus habens principium extra se: nec fuit ad supplemētum indigētie sed habuit principium in se scz suam beatam aiaz ꝛ naturam sui corporis glorificatam obedientem anime: ꝛ vtrāq; obedientem deitati. ꝛ nō fuit motus in ipso ꝓpter supplementum indigētie: sed ꝓpter declarationem virtutis. hoc autez modo est motus in corporibus glorificatis. Rationes aūt prime ꝓcedunt alio modo de motu. ¶Ad primū ergo patet solutio. tamen dicendum est q̄ est beatitudo subſtantialis ꝛ accidentalis. Subſtātialis beatitudo post q̄ est: non recipit magis nec min⁹ Accidentalis autem aliquo mō recipit. verbi gratia. subſtantia beatitudinis anime est in gloria cognitione ꝛ amore ꝛ fruitione dei perpetua. que post q̄ est nō augetur nec minuitur. Accidens autem beatitudinis determinatur respectu exterioris: sicut gaudium illud quod habet de societate sua in qua est. ꝛ illud augetur ꝛ minuitur. sic dico de beatitudine subſtantiali corporis que est cum habet corpus omne quod necessarium est sue perfectioni. Accidentalis aūt est quicquid est conueniens sue potentie vt locus quenientissimus. Ut̄ augustinus distinguit q̄ est absoluta perfectio et comparata. primam habuit sine ascensione. secūdam scz comparatam habuit in ascensione scz qz per ascēsionem fuit in suo conuenientissimo vbi.

So. ad ꝑmuz

Ad secundū.

¶Ad aliud dicendum. q̄ anima glorificata habebit quicquid volet ꝛc. ergo nō poterit mouere. Si enim iste motus esset ꝓpter supplementum indigentie bene sequeretur: sed de alio nō sequitur

Ad tertium

¶Ad aliud dicendum. q̄ corpus glorificatū quātūcūq; moueak semp stabilietur in sua beatitudine totaliter subſtantiali quam habet ab anima: ꝛ ita semper stabilietur in sua perfectione. non tamen sequitur. q̄ totaliter stabilietur in loco ꝑm immobilitationem. ita q̄ non habeat virtutem mouendi se de vno loco ad alium locū. ¶Ad alīd dicendum. q̄ non mouētur corpora per diuersionem intentionis voluntatis a deo diuertendo se per intentionem ꝛ voluntatem a deo: sed per intē

Ad quartum

tionem in deum. sicut videtur sentire augustinus ꝑm philosophos de angelis. Cum enīz angeli moueant celos: non potest diuerti intentio eorum a deo sed magis in faciendo hoc fertur in deum. qz mouēt celos vt suo creatori assimilentur ꝑm operationem: ita dicendum est q̄ anima mouendo corpus glorificatum si moueret non diuerteret intentionem suam a deo: sed magis fertur in deum vt per hoc assimiletur deo. ¶Ad alīd quod obijcitur dicendum q̄ moueri est imperfectionis: q̄ aliter est in re que nullo modo determinatur ad locum: ꝛ que determinatur. quia in primo nullo modo cōuenit moueri localiter. sed quādo est determinatio in loco. aut ponitur ibi quies: aut motꝰ. Quies ibi est imperfectionis: sed motus ibi est ꝑfectionis. ꝛ hoc ratione determinationis in loco. licet ergo moueri non sit simpliciter perfectionis tamen moueri respectu determinationis in loco perfectionis est quia quando res mouetur de loco ad locum: minus est determinata ad locum. ꝛ maior est tunc cōformitas eius cum deo qui non determinatur in loco. cum igitur corpus glorificatū quātūcūq; beatificatum sit cum determinetur in loco. patet q̄ cum beatitudine eius potest stare motus sine imperfectione. ¶Ad vltimum patet responsio. quia moueri a principio quod est in se ꝓpter declarationem virtutis est perfectionis.

Ad quintum

Ad sextum.

Membrum secundum.

Quid sit ascēsio. Arg. ꝑmum.

Onsequenter queritur quid sit ascēsio. et cum sit motus queritur vtruz sit motus naturalis vel violentus. Ad quod sic. Omne vectum de loco ad locum est violenter motum. sed corpus xp̄i in ascensione ad celos fuit vectum de loco ad locum. ergo fuit violenter motum. Maior patet. quia quattuor sunt species motus violenti. scilicet tractus: pulsus: vectio: vertigio. Minor patet. Leo papa in sermone de ascensione exponit illud verbum videntibus illis elevatus est: dicens. Cum audis elevatum agnosce militie celestis obsequium: in eo qui elevat diuinam potētiam: in eo qui elevatur humanam agnosce naturam. ergo fuit elevatus ꝛ ita vectus. ¶Item in p̄s. Angelis suis deus mandauit de te. Glo. manibus angelorum sublatus est xp̄s in celum. ergo latus per aliuz. ¶Item motus naturalis cuiuslibet corporis est ad vbi conueniens sue nature. sed corpus humanum siue sit glorificatum siue non: habet vbi conueniens sue nature citra celum. scilicet in parte mundi elementari ꝛ non in celo. ergo nullo modo naturaliter mouetur ad celum: sed ad partem elemētarem citra celum. Minor patet. corpus enim humanum siue sit glorificatum siue non: elementatum est seu elementare. celum autem empireum non est elementare. ergo non habet conuententem naturam cū celo empireo. ergo celum empireū non potest esse locus eius naturalis: cum sit ꝓportio loci ad locatum. Si ergo ad ipsum moueatur corpus humanum seu glorificatum: seu non mouetur violēter. ergo ascēsio dominici corporis in qua fuit huiusmodi motus fuit violenta. ¶Item locus debetur rei a parte materie. vnde determinatur locus rei ꝑm determinationem sue quātitatis. Quantitas aūt est a ꝑte materie. sed materia corpis humani nō est celū empireum: sed elemētatuz. ergo per naturam erit in loco qō est elementatum vel complexionatum ex elemētatis: ꝛ non in celo empireo. ergo contra naturā ꝛ violenter mouetur ad celū empireū. ¶Item grego. dicit super illud ver

Secundum.

Tertium

Quartum

Quintum.

bum homo quidam peregre proficiscens ⁊c. Carnis locus proprie terra est: que quasi ad peregrinandum ducitur dum per redemptorem in celo collocatur. Peregrinus ergo locus humane nature est celum empireum. ꝓprius autem terra. ergo per violentiam mouebatur corpus xp̄i in ascē-sione ad celum. ¶ Ad oppositum Esa. lxiij. Quis est iste qui venit de edom ⁊c. gradiens in multitudine virtutis sue. hoc dixerunt angeli de xp̄o quādo ascendit celos. Ex quo patet ꝙ mouebatur virtute ꝓpria. ergo non ferebatur. ¶ Item Michee. ij. ascendit pandens iter ante eos. ergo ꝓpria virtute ascendit.

Sol. ad .j.

¶ Solutio dicendum ꝙ ferri dicitur dupliciter. Uno modo necessitate sustentationis. s. cum virtus corporis non est sufficiēs ad sustinendum motum. Alio modo dicitur aliquid ferri obsequio venerationis: sicut rex fertur a suis militibus: ⁊ papa ab episcopis suis. Cum ergo dicitur corpus xp̄i fuisse latum per angelos in ascē-sione: hoc fuit solum obsequio venerationis: ⁊ nō necessitate sustētationis. Et hoc est quod dicit leo papa. Cum audis eleuatum agnosce militie celestis obsequium ⁊ similiter super illud ps. In manibus portabunt te. Glo. por. te. i. angeli qui obsequebantur regi. ⁊ sic ad demonstrationem honoris regalis fuit istud. Et hoc sensu itelligitur illō ps. Currus dei decem milibus multiplex milia letantium ⁊c. Et per hoc soluitur secunda ratio: quia si esset vectus primo modo bene obijceret.

Ad secunduꝫ

¶ Ad aliud dicendum. ꝙ duplex est status corporis: et ſm hoc duplex vita. scꝫ animalis ⁊ spiritualis: sicut distinguit apostolus. j. ad Corin. xv. vbi dicit prius est quod animale est: deinde quod spirituale.

Ad tertium.

Sm qd est vita animalis est natura corporis animalis: ⁊ est vbi ꝯueniens vite animali. Sm autem ꝙ est vita spiritualis: est natura spiritualis. ⁊ ē locus vel vbi cōueniens vite spirituali. Ubi autem vel locus cōueniens vite animali est elementatuꝫ vel corpus ex elementis cōplexionatū. Ubi auteꝫ cōueniens vite spirituali est celum empireuꝫ. nec habet corpus ſm vitam illam tantam ꝯuenientiā cum vllo corpore: quātum habet cum celo empireo. Corpus enim glorificatum coaptabitur vt sit ꝯueniens ꝑ omnia anime deum contemplanti. sꝫ esse in celo empireo plus est cōueniēs diuine contemplationi ꝙ̄ esse alicubi. ⁊ ꝓpter hoc conueniētior locus empireum celum ſm vitam spiritualeꝫ est ꝙ̄ elementum. quia ergo resurget tūc corpus spirituale scꝫ quando glorificabitur. i. abstracta corpulētia ⁊ mole que impedit motum anime ⁊ obūbrat eius contemplationem. ⁊ ꝓpter hoc celū empireum est vbi cōuenientissimum corpori glorificato ⁊ non corpus elementare. Ratio auteꝫ ꝓcedit ſm primam viam.

Ad quartuꝫ.

¶ Ad aliud dicēduꝫ. ꝙ materia corporis humani nō solum est elementum: immo etiam quinta essentia vt nobis sine preiudicio melioris sententie videtur scꝫ natura lucis celi empirei. qd pꝫ. Corpus enim animatum compositum est ex contrarijs: sed impossibile est ꝙ cōtraria cōueniant ⁊ faciant armoniam nisi per naturam conciliantem. hoc auteꝫ nō potest esse natura elementaris: quia habet ꝯtrarietatem. ergo hec debet esse natura illa que cōciliat naturas elemētares ꝯtrarias ⁊ que habet ꝓportionē ad omnes hec aūt est natura lucis. Ad hoc ergo ꝙ corpora sint debito modo ⁊ in debita armonia ꝯposita ad susceptionē anime. necesse est naturā lucis in ipsis corporibus esse: sꝫ corpora ita se hn̄t ad suas ꝑfectiones ꝙ respectu nobilioris ꝑfectiōis nobilior est dispositio. Si ergo ad susceptionem aīe vegetabilis est dispositio ex parte corpis ꝯcilians partes cōtrarias corpis: ipsa lux visibilis que est lux firmamenti. cum anima sensibilis sit nobilior perfectio: necesse est ꝙ lux nobilior disponat ⁊ conciliet corpus ad susceptionem ipsius. hec autem est lux cristallina: que est lux celi cristallini. ⁊ cum vlterius nobilior sit ꝑfectio inter istas anima rationalis. necesse est ꝙ lux nobilior disponat ad illaꝫ hec autem lux est celi empirei. necesse est ergo ꝙ lux celi empirei ꝑ influentiam infusam subintret corpus humanum ad susceptionem anime rōnalis. Et istud apparet. quia homo aliter nō posset appellari minor mundus. nisi aliquid de celo empireo influeret corpus humanum. hec autem est influētia lucis sue. Sed in vita spirituali: quādo erit corpus glorificatum: tunc natura lucis dominabitur in corpe ⁊ manifestabitur. natura autem elementaris latebit ⁊ occultabitur. sed modo fit ecōtrario ⁊ ideo conueniet locus corpori glorificato ſm naturam lucis ⁊ non ſm elemētarem. Hic autem locus erit celum empireum: quia natura lucis est celi empirei. ⁊ ita naturalis locus erit corpi glorificato.

Ad quintum

¶ Ad aliud dicēduꝫ. ꝙ est natura informata in vita animali que indiget alimento. et de hac dicit grego. ꝙ ꝓprie locus carnis terra est. sed hoc non est verum de natura instituta in vita spirituali. sicut erit natura corpis glorificati. immo ꝓprie locus erit celum empireum.

Membrum tertium.

Quomodo sit ascēsio vtrū sit motus descriptus scd̄m spacium ⁊c. Aug.

Postea queritur quomodo sit ascensio. Queritur enim vtrum ascensio sit motus descriptus ſm spacium ⁊ vtrum ascensio sit motus successiuus in tempore. ¶ Ad quod sic augustinus loquens de corporibus glorificatis dicit. Ubicūq; spiritus voluerit: illic erit corpus. ergo motus corpis glorificati est ſm motum voluntatis mouentis. sed motus voluntatis mouentis est ab vno in aliud in puncto ⁊ nō describendo spacium. ergo et motus corporis glorificati. Si ergo similis ratio motus fuit corporis domini post resurrectioneꝫ domini scilicet in ascensione. constat qd ascensio non fuit motus descriptus per spacium: nec successiuus in tempore. ¶ Item scd̄m philosophum. tria sunt que faciunt ad agilitatem motus scilicet virtus mouētis. figura ipsius mobilis. ⁊ spacium per quod est motus. Quanto enim spacium minus resistit corpori mobili: tanto citius mouetur: sicut patet. ꝙ citius mouetur lapis in aere ꝙ̄ in aqua ꝓpter minorem resistentiam. Similiter ad hoc facit figura: quia disponit ad motum. vnde figuram circularem sequitur motus circularis: ⁊ rectaꝫ rectus. Similiter ⁊ virtus mouentis: quia tanta virtus mouet in tanto tempore: ⁊ dupla virtus in minori tempore in duplo ⁊ quanto maior est virtus: tāto mouet in minori tempore. ergo infinita virtus mouet in nullo tempore. Si ergo in corpore xp̄i post resurrectionem erat virtus infinita ad mouēdum: mouebat corpus eius in non tempore. ergo motus eius in ascensione non fuit successiuus in tempore: nec spacio descriptus. ¶ Item posito vacuo corpus motum ꝑ vacuum non describit spacium: nec mouetur successiue siue in tempore. sed in instanti: quia vna ratio quare non mouetur corpus in instanti. est propter resistentiam partium spacij. sed corpus glorificatum se habet ad corpus non glorificatum per quod mouetur sicut corpus motum per vacuum. ergo non mouetur in tempore nec describendo spacium.

Minor

Minor patet. quia in nullo partes corporis non glorificati possunt retardare motum corporis glorificati. nec prohibere. sicut nec vacuum motum corporis quod fieret per ipsum. ⁊ hoc est propter subtilitatem corporis glorificati per quam etiam mouetur per ipsum et per pares eius ergo. ⁊c. ¶ Item augu. in questionibꝰ de resurrectiōe dicit ꝙ tales sunt motꝰ corporū glorificatorū sicut motus radij solis.

Augustinus.

Un̄ ipse dicit. ꝙ corpꝰ glorificatuꝫ vtraq; interualla pari celeritate cōtingit: vt radiꝰ solis qui nō citius peruenit ad propinquiora spacia opposita ꝙ̄ ad remotiora. Si ergo non citius ergo nec describit mutatio eiꝰ per spaciū. ergo nec motꝰ corporis dn̄i i ascēsione.

Responsio.

¶ Rn̄detur ad illō ꝙ motꝰ corporis glorificati est descriptus spacio et in successiōe: sꝫ hoc nō est ex pte resistētie spacij. sed ex pte dimēsionis corpis glorificati moti quā hꝫ. lꝫ sit glorificatū. Nō pōt aūt intelligi dimensio sine pte post partē. ⁊ ita intelligit diuisio partiū ⁊ ideo nō potest esse simul eius motꝰ

Cōtra obijcitur ⁊ q̄ritur.

¶ Sed cōtra istud obijcit sic: ⁊ queritur. Posito corpore glorificato in tanto spacio: pōt ne esse in minori spacio ꝙ̄ sit modo q̄tū ad locum. patꝫ ꝙ sic q̄m maioris potestatis est posse esse in maiori ⁊ minori loco ꝙ̄ determinari ad alterū tātū. Si ergo quicquid est potestatis corporalis cōuenit corpori glorificato: ergo in eius potestate est esse in maiori vel minori loco. Nō igitur ſm suā dimensioneꝫ est descriptio motus ipsius in spacio: ergo eius dimēsio nō impedit quin eius motus sit totus simul ergo ⁊c. ¶ Item corpus glorificatū motū nō potest prohibere per partes spacij: nec etiaꝫ vna pars corporis glorificati potest prohibere aliā eiꝰ partē: cū plus conueniant inuicē eius partes. ꝙ̄ cū partibꝰ loci et econuerso: ꝙ̄ partes loci cū ipsis. Cuꝫ ergo nec ſm dimensionē nec ſm spaciū: nec ꝑ partes prohibeatur quin totum simul moueatur. patet qd nihil prohibet motum eius quin possit esse totuꝫ simul et in instanti ⁊ quin ipm̄ corpꝰ totū simul possit ferri ad locū.

Oppo. arg. j.

¶ Ad oppositū Omne corpus diuisibile est et habens parteꝫ post partē si ergo mouetur: parti succedit pars: ergo successiue: sed corpus glorificatū retinet naturā ⁊ rationē corporis ergo ⁊c. ergo ascensio domini fuit successiua ⁊ cōmensurata spacio.

Secundum.

¶ Itē si ascensio domini nō describeret spaciuꝫ: ergo motus esset subito ad celuꝫ ergo nō posset percipi nec describi ꝑuisum in motu suo. si ergo vidētibus apostolis eleuatꝰ est act. j. constat ꝙ motus eius describebat spaciū ⁊ erat in successione.

Rn̄sio et ſm opi.

¶ Solutio. notandū ꝙ circa questionem istam diuerse sunt opiniones Quidā eñi ponunt absolute. ꝙ corpus glorificatum motum non describitur per spaciū: sicut nec voluntas suo motu describit spacium. et dicunt ꝙ quando ipsa mouetur a volito in volitū: ipsa non mouetur per spacium ita etiam dicunt quod non mouetur corpus glorificatum per spacium. Sed ipsi deficiunt quia cum voluntas seu anima mouetur a volito in volitum: ipsa non mouetur extra seipsam. sed cum mouetur corpus de loco ad locum mouetur extra seipsum. vnde non est simile.

¶ Item patet quod non bene dicunt: quoniam natura corporalis nunꝙ̄ potest pertingere ad subtilitatem nature spiritualis. ergo nec operatio nature corporalis ad subtilitatem operationis nature spiritualis. Unde licet glorificatuꝫ corpus simplex sit in genere corporeitatis: nunꝙ̄ tamen peruenit ad simplicitatem anime. ergo nunꝙ̄ simplicitas motus corporis potest esse tanta quanta est simplicitas motus anime. ipsi tamen dicunt hoc propter predictas autoritates.

Alia opinio.

¶ Alij dicunt ꝙ corpus glorificatum in suo motu describit spacium et mouetur in tempore. sed illud tempus est imperceptibile. Et illa descriptio est imperceptibilis propter subtilitatem corporum. Unde sicut radius si esset corpus moueretur imperceptibiliter in maiori vel minori spacio: ita dicunt de corporibus glorificatis. tamē successiue mouentur vt dicunt: quia in ipsis est pars post partem ⁊ mouetur vna post aliam sicut dictum est.

Alia opinio

¶ Alij dicunt medio modo. ꝙ sicut se habet res ad circūscriptioneꝫ in loco: ita se habet ad moueri in loco. Est ergo res que nullo modo circūscribitur in loco: nec replet locum: nec commetitur se loco. sicut ipse deus qui vbiq; est incircūscriptus. nec tamen sicut materia que replet locum mole sua. nec commēsurat se loco: immo est supra omnia ⁊ extra omnia non exclusus ⁊ intus omnia non inclusus. Est alia res que circūscribitur loco: sed non replet locum nec commetitur se loco. sicut angelus circūscribitur in loco vbi est. ⁊ habet suam circūscriptionem tantum sue virtutis. vnde ibi est vbi operatur. non tamen sua substantia replet locum nec commetitur se loco. quia sua circūscriptio non commetitur se circūscriptioni loci. Est alia res que circūscribitur in loco ⁊ cōmetitur se loco: sed non replet locum. Corpus eñi pure luminosum non habet naturam repletiuaꝫ loci sicut radius solis: secūdum illos qui ponunt ipsum corpus. quia si sit sol in aere: non propter hoc est aer spissior: tamen circūscriberetur in illo loco: ⁊ commetiretur ei. Est alia res que circūscribitur ⁊ commetitur se loco ⁊ replet locum. sicut corpus elementare non glorificatum ⁊ inde est ꝙ talia duo corpora non possunt esse in eodem loco sensibiliter: quia replent locum. Dicunt ergo ꝙ quātum ad conditionem corporis glorificati potest se describere ⁊ moueri successiue. sed quātum est de potestate glorie potest se non commetiri ⁊ non circūscribi sensibiliter. quia quadaꝫ potestate glorie est quasi infinitum quo ad nos respectu possibilitatis corporis nō gloriosi. ⁊ hoc est quod vult dicere Augustinus. ꝙ vtraq; interualla pari celeritate ꝯtingit ⁊c. idest si voluntas sit anime potest illud corpus ferre in perceptione per spaciuꝫ longum ⁊ breue. ⁊ hoc est de potestate glorie non corporis quia corpus. Et sic procedunt prime rationes.

So. ad. j. arg.

¶ Ad primum in contrarium dicendum. ꝙ est ꝯsiderare partes corporis glorificati scd̄m ordinem quem habēt in corpore: vel secūdum ordinem quem habent ad locum. Primo modo est distantia ⁊ successio partiuꝫ descriptibilis in illo ita qd pars sit post partem. Sed secundo modo de potestate glorie omnes partes vno modo ⁊ simul quantum ad descriptionem perceptibilem possunt se hr̄e ad vnū locuꝫ.

Ad secunduꝫ

¶ Ad aliud dicendū et concedendum est bene: ꝙ corpus domini in ascēsione mouebatur describēdo se in spacio ⁊ successiue. sed hoc fuit ex voluntate ⁊ non ex necessitate sicut in alijs corporibus. Et per hoc soluuntur obiecta.

Membrum quartum.

Q. ſm quid sit ascēsio. an ſm eandē naturam ascendit ⁊ descēdit

c

Consequenter queritur ſm qd sit ascēsio in xp̄o. Et queritur an ſm eandē naturā ascendit xp̄s ⁊ descēdit. ¶ Ad qd obijci-

tur sic.iij,ad eph'e.Mō ascendit quid est nisi quia descendit primum in inferiores partes terre.glo. constat q̄ fm humanitatem xp̄s descendit ⁊ ascēdit ⁊c.sed fm deitatem que vbiq; est nec ascendit loco:nec descendit,⁊ ita fm idem scz fm humanitatem ascendit ⁊ descendit. ¶Item dama.ascendere ⁊ descendere sunt proprietates corporis circūscripti,ergo diuine nature non conuenit ascendere. ¶Item scōm diuinam naturam est vbiq; sed hoc est contra rationem descensus.qui a ascensus et descensus ponit motum ab vno loco in alium. ¶Contra.Jo.iij.Nemo ascendit in celū nisi qui descendit de celo.glo.ascendit fm qō homo:descendit fm q̄ deus.non ergo fm idem.

Contra.

¶Item Augustinus in sermone de ascensione. De nostro fuit quod apprehendit: de suo quod ascendit.fm ergo humanitatem pependit in cruce:⁊ fm diuinitatem ascendit. ¶Solutio.dicendum q̄ descensus dicitur dupliciter. proprie scilz et improprie.Improprie dicitur descensus de xp̄o scōm diuinitatem.scilicet ipsa exinanitio de.tatis quia exinanuit semetipsum,formam serui accipiens Philip.ij.Et hec est ipsa apparitio in carne:quando se vnuit paritati nostre,⁊ hec descensio non ponit motum sed terminum vnionis.iij. ad Ephe.Descendit in inferiores partes terre. Glo.Descendit quidem diuinitas non localiter: sed per exinanitionem.Descensus autem.proprie est proprietas substantie diffinibilis in loco.scōm quod dicit Dama.q̄ ascendere ⁊ descendere sunt proprietates rei circūscripte.⁊ hoc modo descendit fm humanitatem xp̄s ad inferos:⁊ descendet ad iudicium. Unde glo.super illud.iij. Ephe.qō ascendit quid est ⁊c.dum scōm animam ad inferos descendit:fm corpus⁊ animam ad celos ascēdit.Item ascensio similiter dicitur dupliciter.scz proprie ⁊ improprie.Improprie dicitur ascēsio de xp̄o:ita exaltatio humanitatis xp̄i in resurrectiōe quia manifestata est potestas⁊ celsitudo deitatis Alio modo dicitur ascensio proprie scilicet motꝰ localis qui est ab inferiori loco ad superiorem locum.sumendo igitur ascensum ⁊ descensum proprie:sic fm idem ascendit ⁊ descēdit.quia descensus eius proprie fuit ad iferos.⁊ hic fuit fm animam.ascensus proprie fm animam ⁊ corpus.vnde fm humanitatem fuit vtrūq;. ¶Mō autem queritur fm quid queniat ascēsio xp̄i.dicendum q̄ hec prepositio fm.aliquando notat q̄ditionez nature.aliquando notat causam.aliquando vnitatem proprie persone.Conditionem nature notat cum dicitur xp̄s fm q̄ homo passibilis:fm q̄ deus impassibilis.Causam notat cum dicit xp̄s fm q̄ deus resurrexit:quia virtus diuina fuit causa resurrectionis. Unitatem persone notat cum dicitur xp̄s secūdum q̄ homo creauit mundum. ideſt xp̄s scōm q̄ est persona illa que habet humanitatem creauit mundum. Si ergo scōm in presenti notet q̄ditionem nature: hoc modo xp̄s scōm humanitatem ascēdit. Si notet causam:sic ei queniet ascensio secundum diuinam naturam. quia virtus diuina fuit causa sue ascensionis. Et hoc vult dicere Augustinus cum dicit.de suo est q̄ ascendit loquens causaliter. id est virtute sue deitatis fuit hoc qō ascendit. Si notet vnitatem persone:sic est q̄ deus ascendit.⁊ scōm qō homo similiter ascendit.quia scōm q̄ deus est illa persona que est homo:⁊ hoc modo homo ascendit.⁊ sic patet responsio ad predicta argumenta. Et sic intelligitur illud Jo.iij, Nemo ascendit in celum nisi qui descēdit de celo.filius hominis qui est in celo.quātum ad vnitatem persone loquitur.

M.fm quid queniat ascēsio xp̄i.

Resp̄onsio.

Membrum quartum.

Muādo fuit ascēsio xp̄i.

Deinde queritur quādo fuit ascēsio xp̄i Ad quod sic p̄ phi.ij. factus est obediens vsq; ad mortem: propter quod ⁊ deus exaltauit illum ⁊c. Et quo etiam ⁊ fm beatum Augustinum videtur.q̄ xp̄s per passionem suam meruit exaltationem.non solum quātum ad gloriam resurrectionis:sed etiam quātuz ad locum exaltationis.vt scilicet ascenderet.ergo statim post passionem debuit ascēdere. ¶Iuxta hoc queritur.quare non tertia die ascendit post resurrectionez:sicut tertia die resurrexit post passionem.cum per tres dies p̄bari possit veritas resurrectionis.sicut per tres dies veritas passiōis

Resp̄onsio.

¶Solutio.dicendum scōm beatum lucam.qui dicit in actibus primo.⁊per dies quadraginta apparens eis ⁊ loquens de regno dei: q̄ dilata fuit ascensio eius per quadraginta dies post resurrectionem.⁊ hoc dicit Leo papa in sermone de ascēsione. Quadragenarius expletus est numerus sacratissimo ordine dispositus: vt dum a domino hoc spacio mora corporalis extenderetur.fides resurrectionis documentis necessarijs monstraretur. Dicendum ergo q̄ dispensatio fuit q̄ natus fuit xp̄s:⁊ q̄ fuit mortuus:⁊ q̄ resurrexit:⁊ q̄ ascēdit.⁊ sicut propter dispensationem dilata fuit resurrectio eius quousq; probaretur veritas passionis eius:ita per dispensationem necessarium fuit differre ascensionem eius quousq; veritas sue resurrectionis probaretur.⁊ hoc est quod dicit Leo papa.per omne tempus quod inter resurrectionem domini ⁊ ascensionem eius exactuz est: hoc prouidentia dei curauit. hoc decuit vt dominus iesus xp̄s vere agnosceretur resuscitatus: qui vere erat natus passus ⁊ mortuus.

Leo papa.

Queritur.

¶Sed queritur quare plus fuit dilata ascensio post resurrectionē q̄ per tres dies.dicendum q̄ difficilius erat probare veritatem resurrectionis q̄ passionis.quia a tertia die vsq; ad tertiaz poterat vere probari passio:sed ad veram resurrectionem probandam plures dies requirebantur.⁊ ideo maius tempus requirebatur inter ascensionem ⁊ resurrectionez q̄ inter passionem ⁊ resurrectionez.Item alia ratio est.quoniam consolationes diuine semper superabundant tribulationibus.sed tempus illud passionis ante resurrectionem fuit tempus tribulationis apostolorum.tempus autem quod fuit inter resurrectionem ⁊ ascensionem fuit tempus cōsolationis eorum. Si ergo diuina bonitas semp debet extendere ⁊ augere tempus p̄solationis sup tempus tribulationis sanctorum.ideo magis dilatū fuit tēpus inter ascensionem ⁊ resurrectionē q̄ inter passionem ⁊ resurrectionem. ¶Sed tūc sequitur questio quare dilatum fuit per quadraginta dies ⁊ nō per plures nec pauciores. Dicendum q̄ dies p̄solationis diuine comparantur ad horam tribulatiōis sicut annus ad diem.⁊ ita cōsuetum est in scriptura.⁊ hoc est de misericordia dei ad quam pertinet q̄ magis extendatur tempus consolationis q̄ tribulationis.vnde Esa.lxj. Ad annunciandum misit me ⁊c.vt predicarem annum placabilem domino:⁊ diem vltionis deo nostro.Unde pro die reddit annum:⁊ diem pro hora Cum ergo.xl.fuerunt hore passionis ⁊ tribulationis apostolorum:cōstat q̄ debuerint esse.xl.dies consolationis.⁊ hoc est quod dicit Glo.actū.j. Quadraginta horis mortuus fuerat: propter hoc.xl.

Queritur.

hoc.xl.diebus se viuere confirmat.⁊ hoc fuit vt status desolationis esset sicut hora.consolationis sicut dies. Et sic patet propter quid.xl.die ascēdit.⁊ qō fuerunt.xl. hore sue passionis: et ita tribulationis apostolorum.Illud patet quia prima die fuit ibi per tres horas mortuus per vnum diez ⁊ per duas noctes fuit in sepulchro.⁊ hoc in quolibet per.xij.horas.⁊ ita.xxxvj.hor.⁊ addant tres p̄me et erunt.xxxix.⁊ hora.xl.surrexit .s.mane diluculo tertia die ⁊ ita q̄dragesima die ascēdit.

M.ad qđ fit ascensus.

Membrum sextum.

Postea queritur de termino ascensionis xp̄i ad celos:qui notatur per hāc prepositionem ad.cum dicitur ascendit ad celos.Et primo queritur de termino ascensus respectu corporalium. vtrum ascendit super omne corporeum.Secundo respectu spiritualiū. vtrum ascendit super omnes spiritus.

Articulus primus.

Utrum ascēdit super omne corporeū.

Arg.primū.

Secundum.

Do primuz obijcitur sic.ps. Elevata est magnificentia tua super omnes celos: in ascensione scz.ergo super celuz empireum ascendit.⁊ ipsum vltimum corporum.ergo vltra omnes celos ⁊ vltra omne corporeum.sed vltra non est nisi celum trinitatis.ergo ascēdit vsq; ad celū trinitatis. ¶Itē locꝰ determinatur nō solū fm q̄ditionē nature vel ordinē vniuersitatis:immo etiā fm meritū determinatur locus.ergo vbi est ip̄roportio meriti ad meritū fm excellētiā ē ip̄roportio loci ad locū.sed meritū xp̄i q̄tum ad excellentiā nō hz p̄portionē cū meritis alioꝝ ergo fm hoc dz ei dare locus oīno differēs a locis omnium creaturarum ⁊ angelorum:⁊ etiā excelsior locis earum.ergo locus in quo ē sua gloria debet esse supra locum angelorum quod est celum empireum.sed vltra non est nisi celum trinitatis.ergo ascendit supra omne corporeum ⁊ vsq; ad celum trinitatis. ¶Item Hebre.vij.Excelsior celis factus.Glo.i.omni rōnali creatura.ergo angelis est excelsior.ergo ascendit vltra locum angelorum ⁊ vsq; ad celum trinitatis:qz nō est aliud vltra. ¶Itē.ps.A summo celo egressio eius. glo. id est ab equalitate patris.⁊ occursus eius. Glo. occurrit ipse homo plenitudine diuinitatis vsq; ad equalitatem patris.Occursus xp̄o q̄uenit fm hominem:dum ad sedem patris ascēdens occurrit.igitur vsq; ad celum trinitatis ⁊ super omnes celos ascendit. ¶Item.iij.ad ephe.Ascēdēs in altum.glo.dignitate ⁊ loco.⁊ postea dicit textus.super omnes celos.Ex quo ptz qō sup omnes celos ascendit:non solum dignitate sed etiam loco.⁊ ita vsq; ad celum trinitatis. ¶Ad oppositū.ps.Dominus in celo sedes eius.ergo terminus sue ascensionis est celuz. ¶Si dicatur q̄ hoc intelligitur de celo trinitatis quod est sedes ei⁹:⁊ sic est supra alios Cōtra.celum trinitatis non aliud est q̄ celsitudo trinitatis.sicut habetur in.ij.sentē.sed impossibile est q̄ creatura vllo modo sublimet vsq; ad celsitudinem trinitatis.qz sic creatura in aliquo equaretur creatori. qō est impossibile.vnde etiā xp̄s fm q̄ homo qz est creatura:non potest ei equari.ergo non potest ascēdere vsq; ad celsitudinem trinitatis:qō est celum trinitatis. Mō ergo dicitur dñs in celo itelligitur de celo empireo.ergo ibi est terminus sue ascensionis.⁊ ita nō est supra omne corporeum. ¶Solutio dicendum sicut habetur hebre.ij.vbi introducitur autoritas ps. Constituisti eum[super opera manuum tuarum.

Tertium.

Quartum

Quintum.

Cōtra.

Rñsio

⁊ omnia subiecisti sub pedibus eius. Glo.scilicet potestate ⁊ dominio:vt adorent illum ⁊ vereantur fm hoc ergo dicēdum.q̄ quando dicitur christus constitutus super omnes.hec prepositio super:potest dicere eminētiam dignitatis ⁊ potestatis:vel eminentiam loci. Si primo modo sic ascendit super omnia:quia omnia potestati ⁊ dominio eius subijcūtur.vnde etiam ab angelis honoratur humanitas sua beata. Et hoc dicit glo.hebre.ij. Constituisti eum super opera manuum tuaruz . Glo. id est super digniora opera angelos ⁊ homines. Et iterum hebre.primo. Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.Glo.dicens in excelsis:non in loco concludit deum:sed ostendit christum omnibus altiorem ⁊ omnibus eminētiorem.⁊ hoc etiā ibi dicit tertius.Si autem ly super dicat ordinem loci.distinguendum.quia sunt localia:⁊ sunt nō localia.vltimum continens scilicet celum empireum:locale non est.Super igitur omnia localia est loco:⁊ non super nō localia est loco.super omnia vero dignitate ⁊ potestate. ¶Ad rationes q̄ ostendunt q̄ supra celum empireum sit loco dicēdum ad primam.q̄ si intelligatur illud super celos:scilicet potestate ⁊ dignitate: sic bene dico: q̄ elevata est sua potestas supra omne celum. Unde data est ei potestas in celo ⁊ in terra.⁊ nomen super omne nomen ⁊c. Si autem istud intelligatur localiter non est verum:quia super non locale potest ordinem loci.nihil est dictu nec possibile.

So.ad p̄muz

Ad secūdum

Quia ergo corpus illud scilicet celum empireum est non locale:quia vltimum.in eo dicere q̄ sit super ipsum loco christus.hoc nihil est dictu. ¶Ad aliud dicendum.q̄ meritum christi est meritum hominis:⁊ etiam hominis dei. Secūdum q̄ homo est.secundum hoc meritum eius bene potest esse proportionale.sed fm q̄ homo deus non:sed magis respicit meritum q̄ homo est:q̄ q̄ homo deus:quia dei non est mereri.⁊ ita fm hoc cum ascensio conueniat ei proprie fm q̄ homo.conuenienter terminatur sua ascensio ad locum angelorum. ¶Item si locus esset de substantialibus beatitudini bene procederet obiectio:sed ita non est.immo de accidentibus.eque enim potest beatificari christus in loco corporali sicut in alio loco et ideo non sequitur q̄ si meritum sit improportionale:q̄ locus improportionalis.quia illud nō tenet nisi in illis que sunt de substantia beatitudinis.sicut sunt visio.dilectio.⁊ etiam dotes corporis.agilitas.claritas.subtilitas.qui enim plus meruerit:⁊ plus habebit de beatitudine:⁊ plus videbit:⁊ plus amabit ⁊c. Unde iesus christus plus habebit ista fm q̄ homo q̄ creatura alia.⁊ improportionabiliter sicut meritum improportionale.

Ad tertium.

¶Ad aliud patet solutio fm distinctionez factā vt ly excelsior dicat talem ordinem vel talem ⁊c.

Ad quartum

¶Ad aliud quod obijcitur de glo.q̄ occursus eius vsq; ad sedem patris convenit christo secundum hominem. Dicendum q̄ fm:aliquando dicit cōditionem nature.aliquādo vnitatem persone. Si dicat conditionez nature tunc hec distinguenda est.christo fm hominem convenit occursus vsq; ad sedem patris.quia vsq; potest teneri exclusive vel inclusive. Si exclusive.tunc est vera:quia ponit tunc q̄ non pertingerit ad sedem patris.tamē perfecte occurrit,nihilominus circa ipsum ⁊ tamen vsq; ad ipsum. sicut ille dicitur currere vsq; ad ciuitatem qui peruenit vsq; ad portā:⁊ tamen non intrat sed manet extra.⁊ tūc vsq; exclusive tenetur. Si aūt intret tūc tenetur inclusive. Si aūt hic ly vsq; teneatur inclusive:⁊ ly secūdum dicat

conditionem nature:sic est falsa.quia ponit tūc ꝙ perfecte attigerit ꝛ participet celsitudinē patris et ponit equalitatē ipsi⁹ ad patrē ſm humanā naturā.qḋ nō est possibile.Si dicat veritatē persone ꝛ tūc est sensus xp̄s ſm ꝙ ipse ē illa ꝑsona q̄ ē hō: occurrit vsq̄ ad sedē p̄ris.hoc bn̄ verū ē ꝛ est equalis p̄ri ¶ Ad aliḋ qḋ obijcit ꝙ loco ꝛ dignitate ascēdit sup oēs celos Dōm ꝙ sup oēs locos locabiles ascendit loco ꝛ dignitate.super omnes autem dignitate:sed non loco.

Ad quintum

Articulus secundus.

U.ascēdit super oēs spūs Argu.j.

P Ostea querit de termino ascēsionis respectu spirituū.vtrū ascēdit sup oēs spiritus:sicut sup angelos et aīas beatas. Ad qḋ sic substātijs spūalibus debet locus spūalis.ꝛ corporalib⁹ corpalis.loc⁹ igit angelorū est spūalis:ꝛ locus cuiuslibet corporis corporalis.ꝛ ita locus corpis xp̄i.sed impossibile est qḋ aliquis locus corporalis sit tante dignitatis quāte spūalis:ergo loc⁹ corporis xp̄i nō est tāte dignitatis quante locus angelorū ergo nō est super euz sed citra.Nō ergo sup spūales substātias beatas ascendit. ¶ Itē angelica natura sublimat ad contemplationē diuinā.Ad hoc autē non potest sublimari natura corporea etiam in xp̄o qꝛ hoc est cōtra naturā corporis.sed ſm sublimationez nature sublimatur eius locus:ergo locus angelorū ꝛ beatarū animarū sublimior est q̄ locus corporis xp̄i. non igitur sup angelos ascēdit.

Secundum.

¶ Cōtra corpus xp̄i est dignius omni corporali creatura.si ergo debet determinari locus ſm dignitatē nature:oportuit ꝙ locus eius sit in supremo loco corporali. ¶ Item corpus xp̄i est vnitum deitati.sed vnio cū diuinitate est excellētissima: qua nulla maior cogitari potest in creatura ergo ſm hoc excellit omnem creaturam:ergo si ſm dignitatem detur locus super angelos dabitur locus ei⁹.

Contra

Responsio

¶ Solutio. dicendum ꝙ simpliciter xp̄s ascendit et est supra omne corporale et spirituale:sed tamen differenter.quia supra omne locabile est loco:simpliciter autem super omne quod est creatum tam locale q̄ non locale est dignitate et potestate.et sic super angelos.vnde ad ephe.j.Constituens ad dexterā suam in celestibus super omnem principatum et potestatem virtutem et dominationem.ꝛc.

Solu.ad.j.

¶ Ad primam rationem in contrarium dicendū ꝙ locus spiritualis angeli dicitur tripliciter Uno modo ipsum corpus in quod operatur ſm ꝙ dicitur angelus esse vbi operatur.et dicitur iste locus spiritualis:quia quod angelus sit vbi operatur. hoc intelligitur et non percipitur sensu.Alio modo dicitur loc⁹ spiritualis terminatio sue virtutis et essentie Tertio modo dicitur metaphorice put dicitur deus locus communis angelorum et animarum beatarum Si loquamur de loco spirituali angeli primo modo:dicitur spirituale angeli ratione contenti:quia intelligibiliter est in eo sic superior est locus christi ſm corpus q̄ locus spiritualis angeli. quia angelus in celo empireo est et ibi operatur opere.quod est ornatus siue ornare: et vltra q̄ angelus ornet est ipse christus. Et hic etiam locus spiritualis non est dignior loco corporali christi cuz hic locus spiritualis corporalis sit ſm veritatem et dicatur spiritualis ratione cōtenti quod est spiritualiter in illo.et iterum contētum corporale quod est christus. dignius est illo contento spirituali ratione vnionis ad diuinitatem.Si loquamur de loco spirituali angeli secundo modo.sic:nulla est comparatio neq̄ proportio quia terminus corporis ꝛ terminus substātie spiritualis non se habent vniuoce:sed equiuoce. Si tertio modo:adhuc superius est corpus xp̄i q̄ tuz ad illum locum q̄ angelus:qꝛ plus est saluari in deum per vnionem ꝛ vnitatem persone q̄ solum per amorem ꝛ cōtemplationem.quo vltimo modo saluatur vel vnitur angelus deo.corpus autez christi primo modo.

Ad secundū

¶ Ad aliud quod ostēdit ꝙ locus xp̄i sit inferior angelorum loco.Dicendum ꝙ licet corporea natura in xp̄o non sublimet ad contemplationem.tamen sublimatur ad vnionē cū diuinitate.ꝛ hec sublimatio superior est q̄ sublimatio angeli.qꝛ hec est in vnitate ꝑsone cū deo: illa non.ꝛ ratione huius debetur ei locus sublimior in celo empireo.

Membrum septimum.

Q.ꝓpter q̄ fit ascēsio domini.

C Onsequenter queritur ꝓpter quid fit ascensio.i.quis fuit fructus ascensiōis. Et primo querit quis fuit fructus ascēsionis q̄tum ad ipsum.Secundo quis fuit fructus quātum ad nos.

Articulus primus.

Q.q̄s fit fructus ascēsionis quātū ad ipsum.

E T primuz queritur.vtrū aliqua noua iocūditas ei accreuit ex sua ascēsione Ad qḋ sic p̄s.Delectatiōes in dextera tua vsq̄ in finem.Glo.delectatio ꝛ leticia erit mihi i ꝯsensu tuo: humanis obtuitibus subtracto. sed iste ꝯsensus fuit in die ascensionis.ergo delectatio ꝛ leticia fuit ei in die ascensionis.accreuit ei igitur aliquod nouuz gaudium.

Contra.

¶ Ad oppositum.xp̄s ante ascensionē erat perfecte beatus.sed beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus.ergo cuz esset in illo statu.nō erat possibile ꝙ accresceret ei aliquod nouum gaudiuz ex ascensione.

R̄nsio.

¶ Solutio dicendum ꝙ nouuz gaudium potest dici quo ad nouam speciem gaudij:ꝛ quo ad numerum gaudiorum.aut potest dici nouum gaudium solum: qꝛ est nouus modus gaudendi vel gaudij.Primo modo non accreuit ei nouum gaudium: quia de nullo gauisus est in ascensione de quo prius non gauderet. Uñ sicut modo gaudet de hoc ꝙ sedet ad dexteram patris.i.loco competentiori fruitiōi potiorum bonorum patris.ita prius gaudebat de hoc quod sciebat se sessurum ad dexteram patris. Sed modus gaudij differt:vnde ei accreuit nou⁹ modus solum.vnde sicut dicimus:ꝙ cum sit descensus a theorica practice ad practicam experientie.non fit descensus a noto ad ignotum: sed ad notum alio modo.sic de nullo habuit delectationem post ascensionem:quin ante de illo habuit ꝛ quātum etiam ad numerum gaudiorum. tamen nouus modus ipsi hūmanitati accreuit.cum per experientiam sciuit ꝛ vidit militiam angelorum sibi subiectam.

Articulus secundus.

Quis fit fructus q̄tum ad nos.

c Onsequēter queritur iuxta hocḋ fructu ascensiōis quo ad nos.Et primo quo ad mortuos.Secūdo quo ad viuos.

Ad primum obijcitur.§.j.

U.sit causa nostre ascensionis.

et queritur vtrum ascensio christi sit causa nostre ascensionis.Et videtur ꝙ sic.quia sua resurrectio est causa nostre resurrectionis. ergo similiter ꝛc. ¶ Item augustinus in sermone de ascensione. Mors xp̄i viuificat nos:resurrectio erexit.ascēsio vexit.

vexit:ergo sua ascensio est causa nostre subiectionis seu ascensionis. ¶ Contra per passionem xp̄i amotum fuit omne impedimentū qḋ erat ex parte nostra ascendēdi in celū.Similiter ex parte sanctorū erat meritū vt ascēderēt ꝛ glorificarentur in celis: ergo de iusticia dei ipsi ascenderent etsi xp̄s nō ascendisset:ergo sua ascēsio nō est causa nostre ascensionis.

Utrum ascensio aperuit ianuā paradisi

¶ Iuxta hoc queritur vtrū ascensio xp̄i aperuit ianuaz paradisi.Ad qḋ sic.Hebre.iiij. Habentes pontificē qui penetrauit celos.Glo.penetrauit.i.penitus intrauit vt nos sequi possim⁹: ergo.ascensio xp̄i aperuit ianuam celi. ¶ Contra Marci.xv.Hora sexta tenebre ꝛc.Glo.diuine pietatis ordo poscebat vt eodē tēporis articulo quo ade preuaricāti obcluserat:latroni penitēti ianuā reseraret paradisi: sed hoc fuit in sua passione:ergo passio xp̄i ianuam aperuit: non ergo ascensio. ¶ Itē Luce iij.Baptizato iesu ꝛ orāte ꝛc.Glo.dū aquas iordanis subijt nobis ianuā celi pandit: et dum caro noxia aquis frigentibus tingitur: opposita noxijs quondam rumphea ignea extinguitur:ergo baptismus eius aperuit nobis ianuā paradisi:nō est igitur hic effectus ascēsionis: ꝓpter quod queritur:si ascēsio aperuit ꝛ passio ꝛ baptismus quomodo differētur.

R̄espōsio.

Solutio.duplex est ordo.vn⁹ est ordo iusticie generalis:ꝛ est ordo dispēsationis specialis.Ordo iusticie generalis attēditur ante peccatū ꝛ post.Et considerando istū ordinem:ſm ipsum debent reddi bonis bona: ꝛ malis mala.ꝛ finaliter malis suppliciū eternū.Sed vlterius est ordo qui respicit dispensationē specialem: que fuit etiā in incarnatiōe ꝛ passiōe ꝛ resurrectione ꝛ dn̄i ascēsione. Quia hec oīa fuerunt ex dispensatione diuina ꝓpter nostrā redemptionem. Primo modo si nō fuisset peccatū: sufficeret prim⁹ ordo ad aperiendum ianuā celi. qꝛ nō fieret nisi bonū ꝛ redderetur bonū ꝓ bono. Et hoc mō nō dicitur ascensio dn̄i causa nostre ascensionis:sed quātū ad aliū ordinē est causa:qꝛ ex dispensatione ꝛ resurrectio ꝛ alia sacramēta ordinātur ad nostram redemptionē. ¶ Et si obijcit. Nōne iusticia generalis sufficeret ad nostrā ascēsionē sine alijs dispēsationibus specialibus : dicendū ꝙ sic ante peccatum:sed nō post peccatū:immo semper post peccatum ſm illā nobis redderetur malum ꝛ nunq̄ bonū:qꝛ nō fuit bonū nisi per cōparationem vel aspectum ad incarnationē:ꝛ habendo fidē de ipsa ꝛ de alijs sacramētis:sicut dictū est ꝛ probatū superi⁹.

An alie sint cause nostre salutis.

¶ Et si queratur an alie sint cause nostre redemptionis ꝛ aperitionis ianue.dicendū est ꝙ sic.quoniā est causa ſm meritū ꝛ ſm effectū. Secundum meritū causa nostre ascensionis ꝛ reserationis ianue fuit ipsa passio xp̄i : qꝛ per suā passionē nobis hoc meruit.Causa aūt ſm effectū dicitur ꝑceptio beatitudinis:determinatur aūt beatitudo quantum ad gloriā in cōtemplatione deitatis: ꝛ quātū ad visionē assumpte humanitatis:ꝛ quantum ad societatem confruentium deo . Unde ſm hoc debet determinari effectus isti⁹ causalitatis. Descēsensus igitur ad inferos fuit effectus glorie quātum ad cōtemplationē deitatis.Unde tūc habitātibus in regione vmbre mortis lux orta est eis. sicut habetur.Esa.ix.Qꝛ autē humanitas xp̄i non erat glorificata ante resurrectionē: dicimus ꝙ resurrexio xp̄i fuit causa glorie que est in contemplatione ꝛ fruitione ipsius hūanitatis:ꝛ hec fuit gloria in lacte:sicut prima in melle ſm ꝓmissionem factā.Exoḋ.iij.Ascēsio autem causa fuit glorie que est in societate confruentium:ꝛ in hoc est magna gloria ꝛ maxime in illo loco q̄ plus participat operatione dei ꝛ gratia:vbi cōgregate sunt beate anime cum angelis ꝛ simul vidēt deum.hanc eñ gloriam adduxit ascensio:ꝛ sic patet ꝙ ascēsio est causa nostre beatitudinis siue ascensionis ꝛ alia sed differenter.

Utrū baptismus aꝑuit.

¶ Ad aliud quod obijcitur de baptismo.dicendum ꝙ passio aperuit celuz ſm meritū. baptismus sicut causa disponens: quia baptism⁹ per gratiā quam confert disponit animā vt sit digna illa beatitudine: ipsa ascensio vt causa introducens:ꝛ hoc est quod dicitur in illis auctoritatibus pandens iter ante eos. Mich.ij.Et penetrauit.i.penitus intrauit ꝛc.iiij. ad Hebre.

Postea queritur.§.ij.

De fructu ascensionis q̄tum ad viuentes.

de fructu ascensionis quo ad viuētes:ꝛ obijcit sic. Si omnis actio xp̄i fuit ꝓpter nostrā salutē:ſʒ presentia dn̄i magis esset ad nostrā salutē q̄ eius absentia.ergo nō debuit ascēdere:sed morari nobiscū hic.

Contra.

¶ Contra. Leo papa in sermone de ascensiōe Dn̄s iesus dū humanā conditionē sideribus importauit credentibus celū post se patere monstrauit.Si ergo hoc erat necessariū nobis:patet ꝙ necessarium fuit ipsum ascendere.

Contra.

¶ Item ascendit super omnes celos vt adimpleret omnia. iiij. ad Ephe.Glo.suis donis rationali creature:ꝛ etiam omni creature profecit sua ascensio ꝛ contulit dona:ergo necessarium fuit nobis ipsum ascendere. Queritur igitur que sint illa dona quibus omnia adimpleuit in sui ascensione.

Responsio.

Solutio. dicendum ꝙ duplex fuit fructus dn̄ice ascensionis quo ad viuos.Unus fuit quantum ad certificationem spei beatitudinis.alius fuit quantū ad susceptionem ꝛ participationem spiritualiorem diuini amoris. Primū fructum assignat Leo papa dicēs.Ascensio xp̄i nostra est prouectio: ꝛ quo precessit gloria capitis:eo spes tendit et corporis:ꝛ sic ex ascensione xp̄i certioratur spes beatitudinis corporis.i.ecclesie siue spes nostra.De secundo fructu habem⁹ in Joh.xvj. Nisi ego abiero paracletus nō veniet ad vos.ꝛ dicit glo.Augu.Non ꝙ positus in terra. non posset dare:sed quia non sunt idonei accipere nisi cum ſm carnem desistāt noscere ꝛ statim post dicit.Si carnaliter heseritis: capaces spiritus nō eritis.Patet ergo ꝙ ipsa presentia corporalis erat generatiua amoris carnalis domini in apostolis: ꝛ ille amor carnalis īpediebat ꝛ diminuebat amorem spiritualem dei.ꝛ ideo dicit nisi ego abiero ꝛc. Nisi presentia mea corporalis a vobis subtrahat: non erit in vobis perfectio diuini amoris : et hoc est.quod dicit Augusti.super illud Joh.Si cognosceritis me ꝛc.Ideo subtraho a vobis formā istam serui:in qua pater maior est me : vt ab oculis carnis serui forma subtracta deuz spiritualiter videre possitis:ꝛ sic fructus ascēsionis eius est perfectio diuini ꝛ spiritualis amoris ꝛ cognitionis spiritualis.

Sol̄o ad obiectionem.

¶ Ad illud quod obijcitur in contrariuz.dicēdum per interemptionem: ꝙ presentia corporalis ipsius saluatoris min⁹ esset ad nostram salutem quia minus esset ad nostram spem:ꝛ minus ad diuinum amorem.Et ideo necessarium fuit quantū ad nostram salutem ꝙ ascenderet.

Ad aliud qḋ queritur.

¶ Ad aliud qḋ queritur quid sit dictu:ꝙ adimpleuit omnia suis donis.dicendum ꝙ illa impletio omnium dicitur quantum ad hominem qui habet cōmunionem cum omnibus : ꝛ qui quodāmodo est omnia: ſm qḋ dicitur Sapien.j.Et hoc quod continet oīa scientiam habet vocis:ibi appellatur qḋ continet omnia homo.Et similiter Marci vlti.Predicate euangelium omni creature : appellatur hic omis

creatura homo. Implenit ergo omnia. i. hominẽ suis donis: scz gratia spiritussancti in sua ascẽsione: quia non erãt homines bene dispositi ad amorem spiritualem nisi ipse auferret suam presentiã corporalem ab eis.

Questio. xxiiij. de sessione

xpi ad dexteram dei patris.

ONsequenter viso de ascensione xpi: & de termino ascẽsiõis: querẽdũ est de sessione xpi ad dexterã patris. De qua dicit in symbolo sedet ad dexterã patris. ¶ Et circa hoc q̃runtur quattuor. ℔Primo. an cõueniat alĩ q̃ xpo sedere ad dexterã patris. Secundo. an xpo ſm q̃ homo conueniat sedere ad dexteram patris. Tertio. an conueniat spiritui sancto. Quarto an cõueniat filio dei ſm diuinam naturam.

Membrum primum.

An sedere ad dexteram conueniat alĩ q̃ xpo.

AD primũ arguitur sic. j. ad Ephe. Cõstituens illum ad dexterã. Glo. i. eternam beatitudinem. Unde dicit q̃ dexterа dei est beatitudo eterna que sanctis datur: sicut sinistra eius miseria perpetua que impijs datur. Sed omnibus sanctis conuenit quiescere in beatitudine eterna: ergo omnibus sanctis alijs a xpo cõuenit sedere ad dexterã patris. ¶ Cõtra hic dexterа ſm q̃ dicitur de xpo nõ exponit nisi dupliciter: sicut patet ad Roma. viij. vbi dicitur qui est ad dexterã dei. s. patris. Glo. i. equalis patri: vel in potioribus bonis patris: ergo dexterа patris vel est equalitas patris: vel potioritas bonorum patris. ℔Hec autem sunt quibus nulla bona possunt cogitari meliora: sed nulli creature alij conuenit equalitas cum patre nec potioritas bonorum patris: ergo nulli alie creature a xpo conuenit sedere ad dexterã patris. ¶ Item ad ephe. j. Constituẽs illum in celestibus: sed iste sensus conuenit nature diuine: v̄ creature vnite diuinitati: ꝫ nulla creatura talis est nisi christus: ergo non conuenit alĩ q̃ christo iste consensus. Ad probandum minorẽ dicit Leo papa in sermone de ascensione. ℔Humanitas xpi est eterni patris recepta concessu. Et ponit rationem huius sic. Conueniens erat vt illius glorie sociaretur in throno: cuius & natura copulabat in filio. Si ergo sola humana natura christi copulatur diuinitati & non alia: ergo &c. ¶ Solutio dicẽdum q̃ sedere ad dexteram patris soli christo conuenit: ita q̃ non alĩ creature ab ipso cõuenit iste consensus: vnde etiam nec angelis conuenit: & hoc habetur primo ad Hebre. Cui aliquando angelorum dixit: sede a dexteris meis: quasi dicat nulli. ¶ Sed notandum. q̃ differunt esse ad dexteram patris: & sedere ad dexteram patris. Esse enim ad dexterã patris: & si possit conuenire alijs a xpo: nõ tamen sedere ad eius dexteram: quia sedere importat vnionem vel equalitatem & quandam communionem beatitudinis cũ patre: quod nulli alij a christo conuenit. Sed esse ad dexteram est esse in eterna beatitudine: quod bene conuenit multis alijs a christo. Et per hoc soluntur rationes in contrarium.

Contra.

Responsio.

Membrum secundum.

An xps ſm hõ cõueniat sedere ad dexterã patris.

DOstea queritur: an christo ſm q̃ homo conueniat sedere ad dexterã patris. Ad ad q̃ sic: ſm enim primam expositionẽ eius q̃ dico sedere ad dexterã patris nõ est dubiũ quin ei conueniat: quia ipse collocatus est in potioribus bonis patris: scz in amore dei in visione veritatis &c. Sed quantum ad aliã exposition em qua exponitur sedere ad equalitatem patris maior est dubitatio. ¶ Ad quod sic Joh. Damascẽ. ℔Nõ localem dexteram patris dicimus: dextera enim & sinistra eorum que circunscribuntur sunt. Dexteram patris dicimus honorem et gloriam dei patris siue deitatis in qua dei filius añ secula: vt deus patri consubstantialis & in vltimis increatus corporaliter sedet glorificata eius carne. Si ergo dei filius cum glorificata eius carne sedet ad dexteram patris que dicitur honor & gloria dei patris: ergo ſm q̃ homo sedet in equalitate patris. ¶ Item ps. A summo celo egressio eius. Glosa. ab equalitate patris egressio eius: & occursus eius vsq; ad summum eius. Glosa. i. in equalitate patris. Unde dicit ipsa glo. Occurrit ipe homo plenitudine diuinitatis vsq; ad equalitatem patris ¶ Ad oppositum ℔Impossibile est q̃ creatura in aliquo equetur creatori: quia omnis creatura finita: creator autem infinitus: ergo impossibile est creaturã sedere in equalitate patris. Sz christus inquantum homo est creatura: ergo nõ sedet in equalitate patris: ergo ei non conuenit sedere ad dexteram patris ſm vltimam expositionem. ¶ Solutio. dicendum q̃ consensus in dextera patris potest intelligi: vel ſm rationem equalitatis: vel ſm rationẽ vnionis ad illũ qui est equalis patri. Si secundum rationem equalitatis: sic christo non conuenit iste consessus ſm humanã naturam: vt ſm: dicat conditionem nature. Si autem intelligatur hic ſm rationem vnionis ad illũ qui est equalis patri: sic iste concessus conuenit xpo ſm q̃ homo siue humanitati: & dicit ibi ſm vnitatem persone: cõuenit enim humanitati christi vnitri in vna persona filij dei qui est equalis patri. Et hoc modo dicit Damascẽ. Adoratur vna hypostasis cum carne ab omni creatura. Et sic loquitur & intelligit Leo papa concessum ipsum in predicta autoritate. Et sic etiam loquitur de isto concessu glo. super illud. Et occursus ei⁹ &c. quia dicit glo. occurrit plenitudine diuinitatis ad equalitatem patris. ℔Hec enim plenitudo est per vnionem ad diuinitatem: vnde per hoc signat q̃ hoc conuenit ei ſm vnionem illam ad illum qui est equalis patri scilicet filio dei ſm diuinam naturam.

Damascẽ.

Contra.

Responsio.

Membrum tertium.

An sedere ad dexterã cõueniat spiritui sancto.

c DSequenter queritur an spirituisancto conueniat sedere ad dexteram patris. Ad quod sic obijcitur & accipitur sedere ſm secudam expositionem que est sedere ad equalitatem patris. In lib. de regulis fidei dicitur in patre vnitas: in filio equalitas: in spiritusancto vtriusq; connexio: ergo soli filio conuenit sedere ad equalitatem patris et non spirituisancto. ¶ Item dexterа manu nos operamur: sed filio cõuenit hoc quod dico per ipsum omnia fieri. vñ Johan. j. Omnia per ipsũ facta sunt. & ad Rom. xj. Ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia. Ex ipso dicitur ꝓpter patrem: in ipso propter spiritumsanctus per ipsum propter filium: ergo ipse est cui conuenit q̃ per ipsum fiunt omnia: & non spiritus sanctus

sanctus: ergo debet dici filius ad dexteram: quia ex parte illa qua operatur deus omnia & nõ spiritus sanctus. ¶ Ad oppositũ. sedere ad dexteram patris importat distinctionẽ personaꝝ & equalitatẽ persone ad personam in gloria & honore. sed sic se habet spiritussanctus ad patrem. ergo ei cõuenit sedere ad dexteram patris. ¶ Solutio dicendum q̃ est loqui de equalitate proprie vel per appropriationem ſm q̃ sumit proprie non dicit aliud equalitas in diuinis nisi diuinam essentiam: vt virtutem que nõ est maior in personis in vna q̃ in alia. sed vna eadem in qua coequatur persone. hoc modo est vna equalitas in diuinis pſonis: sicut vna essentia. vnde equalitas est ipsa diuina essentia. Alio modo sumit equalitas in diuinis ſm appropriationem: vt dicatur equalitas conformitas in notione siue habitudine. & hoc modo appropriatur filio equalitas enim ponit dualitatem. In ordine enim primo diuinarũ personarum pater est principiũ. filius intelligitur proximus ab illo. et ideo in filio prima dualitas que coequatur principio patri in essentia in virtute & etiaz in notione: quia sicut pater est persona a qua alia est per spirationem: sic filius est persona a qua est alia persona per eandem spirationẽ. & hoc modo comparatur. Equalitas primo dicit ꝓformitatẽ in essentia diuina & virtute. & hoc conuenit cuilibet persone. & hoc modo sedere ad equalitatem patris conuenit spiritui sancto. sed si sedere ad equalitatem dicitur ſm appropriationem ſm q̃ equalitas dicitur ſm appropriationẽ que est cõformitas in notione: sic soli filio & nõ spiritui sancto cõuenit sedere ad dexteram patris.

Contra.

Rñsio.

An sedere ad dexterã cõueniat filio ſm diuinã naturam.

Membrum quartum.

c DNsequẽter queritur quomodo conuenit filio ſm diuinaz naturam sedere ad equalitatẽ patris. & loquamur de equalitate ſm notionẽ. Et videtur q̃ nõ conuenit hoc modo. ℔Pater est persona non ab alio a quo alius. et ex hoc attribuitur ei ratio autoritatis & autoritas primi pricipij. sed filius est ab alio licz ab ipso alius. ergo non est plena cõformitas in notione filij ad patrem. Cũ ergo equalitas notionalis importet plenã cõformitatem notionalem. ergo nõ cõuenit filio sedere ad equalitatẽ patris que est in notione. & ita nec ad dexteram hoc modo. ¶ Item Hyla. in lib. de synodis ponit verbum cõcilij. non exequamus vel comparamus filium patri: sed subiectum intelligimus. et loquitur de filio ſm diuinam naturam. ergo filio ſm diuinam naturam nõ cõuenit sedere ad equalitatẽ patris. ergo nec ad dexteram: cuz ſm equalitatem dicam⁹ sedere ad dexterã pris. ¶ Solutio. dicendũ. absolute ꝓprie & per appropriationẽ cõuenit equalitas filio et sedere ad dexteram patris. ¶ Ad illud vero quod obijcit dicendum. q̃ est differentia inter equare & exequare. hec enim est simpliciter neganda: non equamus filium patri. hec autem exponenda est nõ exequamus. Equare enim dicit conformitatem in natura virtute. & hoc est inter patrem & filium. sed hec prepositio ex: dicit habitudinem ad aliud vt ad principiũ. & hec beatitudo conuenit filio & non patri ratiõe cuius dicitur non exequamus filium patri ideſt non exequamus. in ex. hoc est in habitudine importata per hanc prepositionem ex: quia pater non est ex alio sicut filius. quia pater est principiũ sine principio. filius est principium de principio. sed subiectum intelligimus: qz filius a patre. vnde ratione originis dicitur illud verbum & non rationevirtutis et essentie. Non enim possumus dicere q̃ filius sit ens nõ ex alio sicut pater: & propter hoc nõ exequamus. Unde statim accipit concilium illud verbum Genes. xix. ℔Pluit dominus a domino: et dicit: non enim pluit filius a seipso: sed a domino autore.

Hyla.

Rñsio.

Questio. xxv. de aduentu

xpi ad iudicium.

INquisito de ascensione saluatoris ad celos cõsequenter inquirendum est de aduentu ei⁹ ad iudicium. nam discipulis dictuz est ab angelis. Actu. j. Uiri galilei quid statis aspiciẽtes in celũ. hic iesus qui assumptus est a vobis in celum: sic veniet quẽadmoduz vidistis eum ascẽdentem: & Mat. xxiij. Uidebitis filium hominis venientem in virtute multa & maiestate. j. Corin. iiij. Itaqz nolite ante tempus iudicare quoadusqz veniat dominus: qui illuminabit abscondita tenebrarum: & manifestabit consilia cordium. ¶ Et quantum est ad presentem intẽtionem queruntur hec. ℔Primo de signis precedentibus aduentum ad iudicium. Secundo de loco⁹ tẽpore iudicij. Tertio de persona venturi iudicis. Quarto de apparatiõe iudicis. Quinto de assistẽtibus iudici.

Membrum primum.

De signis precentibus iudicium.

c IRca primum nota. q̃ ſm Mat. xxiij. a saluatore ponũtur multa genera signorum preambula aduentum iudicis. Quedam remota vt diuersis generibus tribulationuz. Surget enim gens cõtra gentem & regnum contra regnum &c. Oportet eñ hec fieri sed nondum statim finis. Quedam vero propinqua: vt aduẽtus antixpi & suorum: vnde ibi dicitur. Cum ergo videritis abominationem desolationis que dicta est a daniele propheta stantem in loco sancto: & ibi sequitur: statim autẽ post tribulationem &c. Quedam ꝛo proxima: vt immutatio superioruz sol obscurabitur &c. & sequitur videbunt filium hominis veniẽtem. Quedam vero cõiuncta vbi dicit mittet angelos suos cum tuba &c. ℔Missis igitur signis remotis & ppinquis de quibus tractabitur cuz agetur de iudicio generali: in presenti queremus de signis proximis & cõiunctis. ¶ Queritur igitur de illis tribus signis que ponuntur Mat. xxiij. Quorum vnum est immutatio corporum celestium. Aliud cõmotio virtutum celorum. Tertium apparitio signi redemptionis hominum. Unde ibi dicitur sol obscurabitur: & luna non dabit lumen: et stelle cadent de celo. ecce primum. Et virtutes celoruz mouebuntur. ecce secundum. Et tũc apparebit signũ filij hominis &c. ecce tertium. Quartum vero signum ponitur conflagratio mundi in. ps. Ignis ante ipsum precedet & inflammabit in circuitu inimicos eius. Quinto de signis coniunctis.

Articulus primus.

De imutatione corporum celestiũ.

ID primum introducuntur autoritates Apo. viij. Et quartus angelus tuba cecinit: & percusa est tertia pars solis: & tertia pars lune: & tertia pars stellaruz: ita

vt obscuraretur tertia pars eoꝝ.Esa.xiij. Quoniā stelle celi ⁊ splēdor earū nō exp̄dēt lumē suū.obtenebratus est sol in ortu suo:⁊ luna nō splēdebit in lumine suo.Apoca.vj.Et sol factus est niger tāq̄ saccus cilicinus:⁊ luna tota facta est sanguis: et stelle de celo ceciderunt ꝛc. ¶ Contra.cōstat q̄ corpora celestia inalterabilia sunt:ergo non obscurabuntur. ¶ Item quomodo intelligitur hec obscuratio:aut per mutationem factam in ipsis coporibus:aut quantum ad apparitionē dicunt trāsmutari. ¶ Item cū constat q̄ ſm substantiā ⁊ frictionem sunt ꝑpetua⁊ immutabilia:quomodo dicuntur cadere de celo. ¶ Respōsio quia obscuratio potest intelligi:vel immutatio sicut fuit i morte christi ita in cōsūmatione et exaltatione christi vel absconsio quemadmodum minor lux sub maiori: ita adueniente maxima luminositate corporis christi:obscurabuntur per absconsionem sol luna ⁊ stelle celi.vnde Hiero.Sidera in die iudicij videbuntur obscurari non diminutione sue lucis accedente: sed claritate veri luminis superueniente.vnde Esa.xxiiij.Erubescet luna ⁊ confundetur sol cum regnauerit dominus exercituum. Ceterū peracto iudicij die fiet quia idem ꝓpheta dicit alibi.xxx.⁊ erit lux lune sicut lux solis:⁊ lux solis erit septempliciter sicut lux.vij.dierum ¶ Ad illud q̄ queritur quomodo dicuntur cadere stelle de celo Dicendum q̄ hoc intelligitur dupliciter. ꝓmo quātum ad mutationem luminositatis in obscuritatem sicut dicit Raba.q̄ de stellis dictum est: ⁊ stelle cadēt de celo hoc in Marci.xiij.ita scriptū est:⁊ stelle celi erunt decidentes: hoc est suo lumine ꝓinabunt vt vicinum domini indicent aduētum. Secundo potest intelligi quantum ad apparitionem sicut videtur nunc vapor ascendens inflammatus cadere ad modum stelle vt veniētem precedēt signa inflammationis mundi.ps.Ignis ante ipsum precedet ꝛc. Eleuatis vaporibus et inflammatis apparet casus stellarum.

Contra.

Respōsio.

Hieroni.

Articulus secundus.

De cōmotiōe virtutum celorum.

Circa secūdum signum queritur:quid intelligātur virtutes celorum:⁊ cuz dicatur in.ps.Benedicite domino omnes virtutes eius:ministri eius qui facitis voluntatem eius:et sequitur per expositionē Benedicite domino oñes angeli virtutes celi:angeli intelliguntur. ¶ Item Beda ⁊ Remigius. Quid mirum tremere homines: cum aspectu iudicis tremēt angelice potestates. Unde Job.xxvj. Columne celi contremiscunt ⁊ pauent ad nutum eius. Grego. Quid ergo facient tabule quādo trement columne:quid virgula deserti patitur quando cedrus paradisi concutitur. ¶ Contra.cuz angeli sint beati:beatitudo vero excludit omnem miseriam⁊ mutabilitatem:nullo modovere possunt dici timore affici vel moueri ¶ Item quare nō dicuntur angeli hic sicut virtutes. Respōsio ad primum moueri dicuntur angeli affectu ex contēplatione maiestatis christi resilientes in propriam parnitatem:⁊ hic affectus dicitur reuerētie siue timoris. Alio modo quantum ad effectum exequendo ministerium consummationis mundi ⁊ innouationis ⁊ humane resurrectionis. ¶ Ad aliud dicēdum q̄ angeli dicuntur ante iudicium: qz in ministeriū missi propter eos qui hereditatem capiūt salutis (Hebre.). Virtutes vero in iudicio dicuntur propter excellētiam operum motus in innouatione mundi ⁊ resurrectione corporum.

Respōsio.

Articulus tertius.

De signo filij hominis.

Circa tertium signum queritur.quid dicatur signum filij hominis.nā signū illud potest intelligi multipliciter. Et ad hoc respōdetur:q̄ potest dici aut signū crucis.vnde Crisosto. Crux apparebit sole lucentior existens:⁊ nō est necessitas excusationis cū viderint crucem. Aut signa passionis in carne xp̄i. Unde Crisosto.Quidam putant crucem xp̄i ostēdendam esse in celo:verius autem ipsum xp̄m habentem in corpore suo testimonia passionis.i.vulnerum lancee ⁊ clauorum: vt impleatur illud.Zacha.xij. Videbunt in quē transfixerunt. Apoca.j. Ecce venit cum nubibus celi ⁊ videbit eum oñis oculus: ⁊ qui eum pupugerunt. Aut signum crucis impressum frontibus fidelium quod figuratur in Exechie.ix. in tau. Super frontes virorum gementium ⁊ dolentium. Apoca.vij.Nolite nocere terre ⁊ mari neq̄ arboribus quousq̄ signemꝰ seruos dei nostri in frontibus eorum. ¶ Sed nunc queritur:si apparebit cum cruce:vtrū hoc erit cuz cruce:facta gloriosa vel non. Et videtur q̄ erit gloriosa: quoniam dicit Crisosto. Omel'.lxxvj.super Matth.Quod tunc crux multo solaribus radijs luculentior erit.ergo apparebit in maiori luminositate q̄ habeat sol ⁊ radij eius sed hoc non potest esse nisi glorificetur.quia per sui glorificationem ita luminosa apparebit nō per naturam.ergo apparebit cum cruce facta gloriosa. ¶ Sed hoc posito queritur.vtrum ipsa crux in hac immutatiōe vel luminositate permanebit. et videtur q̄ non quia sicut dicit Augu. Omnia que propter hoīs necessitatem creata sunt desinent esse ⁊ cessabunt quoniam ipsa necessitas hominis cessabit.

Queritur.

Queritur.

¶ Sed vegetabilia ⁊ corpora mineralia⁊ animalia bruta et huiusmodi terrenascentia tantum ad homins necessitatem ordinata sunt:elemēta autem ⁊ huiusmodi non solum creata sunt propter hominis necessitatem:immo etiā propter vniuersitatis decorem:⁊ ista manebunt quantuz ad hoc q̄ sunt ad decorem vniuersitatis: euacuabuntur autem quantum ad hoc q̄ sunt ad hominis necessitatem.Ergo cum crux sit de numero vegetabiliū ⁊ ita propter hominis necessitatem creata:nō permanebit: immo desinet esse postq̄ apparuerit in hac claritate.ergo non erit glorificata:cum omne glorificatum sit perpetuū. Respōsio.dicendum q̄ nihil hic debet temere diffiniri: cum sancti ponant diuersa. Mā ſm quosdam:si corpora immutabuntur:vt elementa que corruptibilia sunt⁊ corpora celestia:multofortiusvidetur q̄ illud q̄ fuit instrumentum nostre redemptionis: ⁊ istud fuit crux.Unde per hoc datur intelligi: q̄ ipsa crux in illa luce apparebit de qua dicit Crisosto. q̄ luculētior erit solaribꝰ radijs:⁊ q̄ etiā in illa remanebit sicut alia corpora⁊ elemēta que corruptibilia sunt de sui natura:cum istud corpus fuerit nostre redēptionis instrumentum. Unde per hoc habet quādam dignitatem ex qua videtur habere cōgruentiam ad permanendum sicut illa. Posset dici tamen q̄ sicut xp̄s in transfiguratione ostēdit quādam claritatem manente adhuc corpore suo mortali:ita posset ibi ostēdere claritatem in cruce manente tali corpore corruptibili: ⁊ sic post talē ostensionem non oporteret q̄ remaneret: nō tamen est diffinita sententia a sanctis: ideo nec hic diffinire volumus sententiam.

Respōsio.

Articulus quartus.

Circa

De cōflagratione mundi. ps.xcvj.

Circa quartuz queritur de cōflagratiōe que fiet per ignem vtrū precedet iudiciū aut sequetur.psalmista. Ignis añ ipsuz precedet. Et vltimo. Esa. super illud. In igne veniet. Glo. qui purgabit electos. ꝓima corinthioruz.iij. Uniuscuiusq̄ quale sit opus ignis probabit. Item Malachie.iij. Ipse sedebit cōflās ⁊ post sequitur:⁊ purgabit filios Leui:⁊ post accedam ad vos ꝛc. Ex his oñibus arguitur q̄ prius erit conflagratio q̄ iudicium. ¶ Contra. Arguit ex ordine iudicij determinato ab Augustino de ciuitate dei.xx.cap̄.vlti. In illo iudicio has res dicimus esse venturas. Helyam tesbitē fidem iudeorum antichristum persecuturum christum iudicaturum:mortuorum resurrectionem:bonorū ⁊ malorū direptionem:mundi cōflagrationem:eius denicz renouationem:⁊ post existimo ea que a me cōmemorata sunt ordine omnia esse ventura. ¶ Itē videtur q̄ hec omnia debeāt esse simul: scilicet cōflagratio:iudicium:⁊ condemnatio⁊ huiusmodi. Ecclesiastici.xxviij. Qui viuit in eternum creauit omnia simul.ergo pari ratiōe omnia simul recreabit. ¶ Responsio. potest dici q̄ ille ignis diuersos habebit effectus. ꝓpurgabit enim ⁊ ſm hoc precedet iudicium. Mō enim accedent electi ad iudiciū nisi prius purgati. Item per ipsuz ignem fiet innouatio vniuersi ⁊ hoc post condēnationē maloruz. ⁊ ſm hoc sequetur:⁊ ſm hoc concordande sunt auctoritates que videntur cōtrarie. ¶ Ad hoc quod obijcitur q̄ omnia reparabuntur simul:dicenduz q̄ non est simile de opere creationis ⁊ reparatiōis finalis. nam creationis actus solum recipit causam creatricem. Reparatio vero finalis ⁊ consummatio respicit causam ⁊ creaturam rationalem. ratione cuius dispensatur non simul sed ſm exigētiam ipsius. Ideo primus effectus est purgatiōis bonorum. Secūdus erit iudicium bonorum ⁊ malorum. Tertio succedet malorum condemnatio et beatificatio bonorum. ꝓposset tamen dici q̄ sicut in opere prime cōditionis triplicatur actus vt sit opus creationis:opus distinctionis: ⁊ opus ornatus:ita in opere vltime consummationis triplicatur actus:vt sit actꝰ vel opus purgatiōis: ⁊ opus discretionis iudicij:⁊ opus retributionis: ⁊ tamē simul omnes purgabuntur:purgandi simul oēs iudicabunt:simul premiabūtur q̄uis non simul sit purgatio:iudicium ⁊ retributio.

Contra.

Responsio.

Articulus quintus.

De signis cōiunctis ⁊ voce archangeli ⁊ tuba dei.

Consequenter queritur de signis coniunctis:de quibus.j.Thessaloni.iiij. Quoniam ipse dominus in iussu ⁊ in voce archangeli ⁊ in tuba dei descendet de celo ꝛc. Quia nō videtur ibi necessitas istorum:quia sicut soloverbo creauit deus omnia:ita solo verbo potest omnia suscitare. ergo non requiruntur ista. ¶ Preterea que est differentia inter tubam et vocem: quoniam per tubam videtur designari vox. Unde super illud.xxiij.Matth. Mittet angelos suos cum tuba dicit Augusti. q̄ tuba est potestas suscitandi mortuos:vox magna vt nullus remaneat non iustificatus: ⁊ vt omnes sint in iudicio. Et super illud prima Thessa. iij. In iussu ꝛc. dicit glo. q̄ tuba erit vox magna angelorum. in quo ergo differt a voce. ¶ Solutio. dicēdum q̄ in ipso iudicio bene sufficeret iussus dei sicut et in creando:tamen ad notandum congruentiam apponuntur illa tria. Mam sicut dictum est ipse vel tota trinitas iudicabit potestate auctoritatis. filius dei inquātum homo iudicabit potestate excellentie. Ipsi autem angeli licet non iudicent habebūt tamen ministerium antecedens iudiciū. Ipsi enim congregabunt electos a quattuor ventis terre. sicut habetur Mat.xxiij. Et conueniētia ergo notatur q̄ ex parte dei in illo iudicio est:⁊ hoc notatur in iussu. In voce archangeli notatur q̄ est ex parte christi. In tuba notatur q̄ est ex parte angeli:scz potestas ministerij christi collata ad congregādum ad iudicium. vnde Mat.xxiiij. habetur plane q̄ mittet angelos suos cum tuba⁊ voce magna ⁊ congregabuntur ꝛc. vnde tuba ad angelos refertur: ⁊ si est vox:potest dici vox angelorum. ps. Ecce dabit voci sue vocem virtutis:istud patet ibi ex glo. Solus ergo iussus sufficeret ad iudicium:tamen ex congruentia notantur illa:quia congruebat q̄ aliquid notaretur in illo iudicio ex parte dei: aliquid ex parte christi hominis:aliqd ex parte angelorum propter suum ministerium quod antecedit iudicium.

Respōsio.

Membrum secundum.

De loco iudicij.

Postea queritur de loco ⁊ tēpore iudicij. Et primo de loco: quia videtur q̄ locus eius debet esse in valle Josaphat. ſm q̄ habetur Joel'.iij. Congregabo ergo omnes gentes in valle iosaphat:ibiq̄ disceptabo cum illis:⁊ loquitur de congregatione ad iudicium:ergo ꝛc. ¶ Sed contra.ps. In celo parauit sedē suā. Glo. de bonis ⁊ malis iudicabit in celo existens. ¶ Contra.j. Thessa.j. vbi loquitur de aduētu ad iudicium. dicit in reuelatione domini nostri iesu xp̄i de celo cum angelis venientis: ergo dominus ad iudicandum venit de celo: non ergo in celo iudicabit. ¶ Solutio. dicendum q̄ non erit iudiciū in valle iosaphat. immo determinat glo. super illum locum vbi erit. vnde ſm glo. nihil aliud intelligitur ibi per vallem iosaphat nisi vallis iudicij. vnde non determinatur ibi locus. dicit enim glo. sic. Quidam pueriliter intelligunt q̄ in valle q̄ est in latere montis olueti descensurus sit dominus ad iudicium. quod friuolum est: quia non in terra:sed in spacio huius aeris sedebit circa locū mōtis olueti: ex quo ascendit. Et sumitur ex hoc qō dicit.ij.thessa.iiij. Simul rapiemur cū illis in nubibus obuiam xp̄o in aera. Et sicut Johan. Crisosto. ait. Angeli deferent ante eum signum crucis. Josaphat interpretatur iudicium domini. Ad iudicium ergo domini cōgregabuntur non solū iudei qui credere noluerūt: sed omnes impij qui ab initio fuerūt. Justi vero non descendent invallem iudicij:id est damnationis: sed in nubibus eleuabūtur obuiam christo. ¶ Ad illud vero quod obijcitur. Judicabit in celo existens:vult dicere:q̄ christus per ascensum eius in celo ad dexteram patris siue in potioribꝰ bonis patris accepit iudiciariā potestatem. Et ideo dicit.ps. Dominꝰ in celo parauit ꝛc. i. ex hoc habet potestatem iudiciariam:q̄ sedet in potissimis bonis patris. vnde sensus illiꝰ glo. non est talis q̄ dominus iudicabit in celo sed q̄ ipse qui modo est existens in celo parauit sedem suam:id est per hoc quod in celo est ad dexteram patris: parata est ipsa christo homini potestas iudiciaria.

Obijcitur.

Responsio.

Ad obiectuz.

De tēpore iudicij.

Deinde queritur.

de tempore iudicij. Et primo de die. Secūdo de hora iudicij propter illud quod dicitur. Mat.xxiiij. Mō de die illa et hora nemo scit neq₃ etiam angeli celoꝝ neq₃ etiam filiꝰ: sicut quedam littera dicit sed solus pater.

Contra.

¶ Cōtra. noticia est nomen essentiale in trinitate: ergo omnia quecunq₃ nouit pater nouit filius: ergo habet noticiam de illo die. sicut pater. ¶ Item filius est sapientia patris. ergo quecunq₃ sunt nota patri: nota sunt filio. ¶ Item Mat.xj. Et nemo nouit filiū nisi pater: neq₃ patrē quis nouit nisi filius: ⁊ cui voluerit filius reuelare. Ex his patet ꝙ indiuisa est noticia patris ⁊ filij: ergo de omnibus noticiam habet filiꝰ de quibus ⁊ pater: ergo et de illo die.

Responsio.

Solutio. dicendū ꝙ filius habuit ⁊ habet noticiam illius diei. Cū ergo dicitur neq₃ filius. istud intelligitur de filio pro corpore suo quod est ecclesia. vnde cū dicit: nisi solus pater: non excluditur filius neq₃ spiritus sanctꝰ quia in noticia patris est noticia filij ⁊ spiritussancti: ideo non potest excludi: sed fit exclusio ipsius corporis ecclesie scilicet angelorum ⁊ hominum cuius est caput cū dicitur neq₃ filius: ⁊ hoc

Augusti.

est quod dicit Augusti. in lib. de verbis domini cū dixit pater scit ideo hoc dixit: q₂ in patre ⁊ filio scit nescit tñ filius: id est corpus eiꝰ in terra positū qđ est ecclesia. Item dicit Augusti. pater solus scire dicitur: quia solus facit filium scire: ⁊ est simile tentat vos deus vt sciat: id est scire faciat si diligitis eū.

Queritur an xp̄s hō nouit diē extremū. Grego.

¶ Sed tūc queritur: christus homo nunquid nouit illam diē: quia videtur ꝙ sic: quoniam Colocen.ij. habetur: ꝙ in christo sunt omnes thesauri sapientie ⁊ scientie absconditi: quid est ergo ꝙ dicit nemo. Dicendum est ad hoc sm beatum Gregorium qui dicit. Nouit vnigenitus horam iudicij: sed non ex natura humanitatis: hoc est ex generali natura humanitatis: quia tunc alij homines scirent: sed ex virtute diuinitatis influente super illum hominē. Cum ergo dicit nemo nouit ⁊c. per hoc non excluditur christus homo a noticia illius diei: sed per hoc excluditur ꝙ non ex virtute humanitatis ipsam habet: sed ex virtute diuinitatis.

De hora iudicij.

¶ Item queritur de hora iudicij: propter hoc quod dicitur Math.xxv. Media autem nocte clamor factus est: igit̃ erit nocte media. Cōtra Rom.ij. In die ire ⁊ reuelatiōis iusti iudicij dei. ¶ Respōsio. media nocte dicitur venturus: vt dicit Augusti. nō pro hora temporis: sed quia tunc veniet cum non speratur. Media ergo nocte scilicet cum valde obscurum erit: id est occultum veniet. Dies enim domini sicut fur in nocte ita veniet. Potest tamen non incongrue intelligi medie noctis tempore venturus: quia vt ait Cassiodorus. hoc tempore

Cassiodo.

primogenita egipti percussa sunt. Aduentus vero christi dicitur dies domini nō pro qualitate temporis sed rerum: quia tunc cogitationes et cōsilia singulorum patebūt. j. Corin. iiij. Nolite ante tempus iudicare quousq₃ dominus venerit qui illuminabit abscondita tenebrarum: et manifestabit consilia cordium.

Membrum tertium.

De psona iudicis. Arg. primū.

Consequēter querit̃ de psona iudicis. an soli filio cōueniat ⁊ an sm humanā naturā iudicabit. ¶ Ad primum sic habemus peccata appropriata contra personas. sed iudiciū respicit peccatum qm̃ est de peccatis iudicium. sm ergo appropriationes peccatoꝝ sunt appropriationes iudicioꝝ. sicut ergo habemus pctm̃ in patrem in filium et in spm̃ sctm̃: ita videt̃ ꝙ pater de peccato qđ est contra ipm̃. ⁊ filiꝰ de peccato qđ est cōtra ipm̃. ⁊ spūssanctus de peccato qđ est cōtra ipm̃ iudicabit. ⁊ ita cuiuslibet psone est iudicare.

Scđm.

¶ Itē indiuisa sunt opa trinitatis ergo iudicat tota trinitas. nō ergo solus filiꝰ.

Tertiū.

¶ Preterea videtur ꝙ pater iudicat. qm̃ Daniel. vij. habet̃. Mō antiquus dierum sedit. ⁊ per antiquum dierum signatur pater. ⁊ loquitur de sessione iudicij vel in iudicio. Unde subdit̃. Judicium sedit et libri apti sunt: ⁊ loquitur de iudicio extremi examinis. ergo ipius pr̄is est iudicare. ¶ Ad oppositum Joh.v. pater non iudicat quēꝙ. s₃ omne iudicium dedit filio. ergo patris nō est iudicare. nec spiritussancti: sed solius filij. quoniā omne iudicium dedit filio. ¶ Item ad idem facit qđ dicit psal. Deus iudicium tuum regi da. i. xp̄o dedit. Glo. ⁊ ita videtur ꝙ solius filij sit iudicium.

Rn̄sio. Hugo.

¶ Sol. sm Hugo. de sancto victo. Ita dictum est ꝙ pater non iudicat quēꝙ. s₃ omne iudicium dedit filio. ac si diceret̃. patrem nemo videbit in iudicio viuoꝝ ⁊ mortuorum: s₃ omnes filium: quia filius hominis est: vt possit ⁊ ab impijs videri. cū ⁊ illi videbunt in quē pupugerunt. Omne igitur iudicium dedit filio. quia iudex in forma filij hominis apparebit. que forma nō est patris s₃ filij. nec ea filij est inq̄tum equalis est patri vel ī qua: s₃ in qua minor est patre: vt sit in iudicio cōspicuꝰ bonis ⁊ malis. Sic ergo patet ꝙ illud intelligitur de iudicio exteriori. nihilominus pater ⁊ tota trinitas iudicabit in iudicio interiori seu intelligibili.

Ad scđm.

quia īdiuisa sunt opera trinitatis. vnde erit iudicium totius trinitatis. tamen exterius apparebit esse solius filij. quia solus apparebit: ⁊ pferet sententiam extra: et causā proponet. Si enim nō esset ibi illa prolatio sententie ⁊ ppositio cause: nihilominus anime iudicarētur: quedam ad penā. quedam ad premium. ⁊ haberet quelibet qđ habere deberet. Et hoc dicimus iudicium interius seu intelligibile: ⁊ illud est ꝙ tota trinitas iudicat. Filius autem faciet illud qđ ibi apparebit exterius: sine quo nihilominus esset iudiciū. Sic ergo patet. ꝙ tota trinitas iudicabit: et qualiter solus filius.

Ad scđm.

¶ Mō autē dicitur in Daniel. ꝙ antiquus dierum sedit. dicimus. ꝙ hoc dicitur propter hoc ꝙ filius habet a patre ꝙ iudicet. Unde dicit̃ illud ad denotandum ꝙ persona filij habet a patre ꝙ iudicet. ⁊ ꝙ pater nō habet ab alio ꝙ iudicet. quia ipse est principiū nō de pricipio.

Sol. ad. j.

¶ Ad illud obijcitur est peccatum in patrem ⁊c. dicimus ꝙ peccatum in patrē dicitur: quando homo peccat ex infirmitate nō ꝙ offendatur pater ⁊ non filius: sed quia ex hoc disconuenit a patre cuius est summa potentia. Similiter peccatum ex ignorantia dicit̃ peccatum in filiū. q₂ per illud disconuenit homo a filio qui est dei sapientia. Peccatū autem in spiritumsanctum dicitur peccatum ex malicia. quia per illud discōuenit homo a spiritusancto qui est summa bonitas. Licet ergo dicatur peccatum in patrem ⁊c. tamen cōmunis est offensa in his triū personarum. Unde reatus ⁊ offensa communiter respiciunt totam trinitatem: et ideo iudicium illorum cum sit ad penam est totius trinitatis.

Queritur postea .s.f.

cum pater omne iudicium dederit filio sicut dicitur Joh.

Crisosto.

tur Johan.v. vtrum hoc intelligitur de persona filij ratione humane nature tantum: vel diuine tātum: vel ratione vtriusq₃ Johan. Crisosto. Dare iudicium filio nihil aliud est nisi iudicem gignere s₃ iudicem gigni est filij in diuina natura: ergo iudicare est filij tantum in diuina natura. Mō autē in humana patet: quoniam Johan.v. dicitur. Potestatem dedit ei iudiciū facere: quia filius hominis est: ergo iudicare attribuitur filio ratione humane nature non diuine. ¶ Item Hebre.j. Tāto melior angelis effectus est. Crisost. vult ꝙ hoc intelligatur de xp̄o ratione humane nature: q₂ effectus dicitur ex tempore: vnde non cōuenit eterno: sed datum similiter dicitur ex tempore vel cū tempore: ergo non conuenit eterno: ergo qđ dicitur pater omne iudicium dedit filio: hoc dicitur ratiōe humane nature in christo quam habet ex tempore vel cum tempore: ⁊ non ratione diuine: q₂ hoc quod est dare connotat tempus: ergo si detur filio ꝙ iudicet hoc erit ex tempore: vel cum tempore. Judicare ergo ipsi attribuit̃ in humana natura.

Responsio.

¶ Solutio. dicendum ꝙ iudicare conuenit ipsi filio in vtraq₃ natura: sc₃ diuina et humana: dicendum ergo ꝙ sicut cum dicitur filius missus est a patre: ibi est principale signatum: in hoc quod est missus: sc₃ processio que est eterna: et ibi est connotatum temporale: similiter dico dedit ei iudicium facere: ipsum dare duo importat: sc₃ vnum quod est eternum: alterum quod est temporale: ⁊ illud est connotatum: ratiōe principalis significati qđ est eternum: sensus est istius autoritatis. Potestatem dedit ei iudicium facere ⁊c. id est filius habet a patre ꝙ iudicet: ⁊ ratione huius dicit Crisosto.

Crisosto.

non propterea suscepit iudicium quoniam homo est: quia quid prohibet omnes homines esse iudices: sed quia ineffabilis illius substantie est filius propterea ⁊ iudex. Unde sm hunc modum dicendum: ꝙ attribuitur ipsi filio esse iudicem ratione diuine nature: sm quam habet parilitatem ad patrem: sicut dicit Crisosto. Item hoc qđ est dare cōnotat temporale: vnde sm hoc sensus est: dedit ei iudicium facere: hoc est ꝙ filius causam opponat exterius dicēs. Esuriui ⁊ non dedisti mihi māducare ⁊c. et sententiam proferat. Ite venite ⁊c. Unde ratione illius connotati dicitur illud potestatem dedit ei iudicium facere: quoniam filiꝰ hominis est. Unde hanc clausulam quoniam filius hominis est vult ipse legere coniungēdo consequēti dicens: ita igitur legēdum est: deus pater dedit ei iudiciū facere: ⁊ non mireris propter hoc ꝙ filiꝰ hominis est: id est nō est mirandum si ille qui est filius dei habet potestatem iudicandi a patre: licet acceperit humanam naturam. Alio modo lege sic: quoniam filius hominis est: id est dedit ei causam proponere ⁊ sententiam proferre.

Membrum quartum.

De appartione iudicis ⁊ in qua forma veniet.

Consequenter queritur de apparitione iudicis in qua scilicet forma veniet ⁊ apparebit reprobis scilicet vtrum apparebit eis sm vtramq₃ formam diuinitatis scilic₃ ⁊ humanitatis: ⁊ loquimur de apparitione intelligibili: nō de sensibili. Mō per formam diuinitatis videtur. Habent enim in presenti mali aliquam cognitionem ipsius diuinitatis seu iusticie: aut per acquisitionem aut per fidem: ex qua cognitione augmentat̃ ⁊ aggrauatur in ipsis contemptus: sm quod dicitur Luce.xij. Seruus qui scit voluntatem domini sui ⁊ non facit: vapulabit multis. Augmento igitur culpe in iudicio respondebit augmentum pene: ergo malis ad augmentum sue pene apparebit dominꝰ in iudicio sm formam diuinitatis: sm etiam ꝙ dicitur de demonibus. Jaco.ij. Demones credunt ⁊ contremiscunt.

Contra.

¶ Contra Isido. in lib. de summo bono. In iudicio reprobi humanitatem christi in qua iudicatus est videbūt vt doleant. Diuinitatem vō eius non videbunt ne gaudeant. Quibus enim demōstratur: ad gaudium demonstratur: ⁊ in hac sententia concordat Augusti. et omnes sancti et Hugo de sancto victo. ¶ Item Math.v. Promittit̃ ista visio mūdicie beatitudini. Beati mundo corde quoniā ipsi deum videbunt: non ergo mali immundi.

Utrū mali videbunt hūanitatē xp̄i glorificatam. ij.

¶ Postea queritur vtrum reprobi videbunt humanitatem sm ꝙ glorificata est ⁊ gloriosa. Et videtur ꝙ non: q₂ ad talem visionem sequitur delectatio sicut dictū est de diuinitate ergo ⁊c. ¶ Itē sicut post resurrectionē apparuit discipulis dubitātibꝰ in spē peregrina. Luc.xxiiij. ita poterit tunc malis apparere in forma non glorificata. ¶ Item August. dicit ꝙ oculus interior reficietur in cōtemplatione diuinitatis exterior in aspectu hūanitatis: ergo ex aspectu corpis gloriosi sequetur delectatio. ¶ Ad hoc respondent quoniam excellens distātia ipsius xp̄i ad peccatores priuat delectationem que est in visione delectabilis cum delectabili: quia tñ peccatores erūt tunc incorruptibiles: ipsum xp̄m videbunt: sed non ad delectationem: quia in aspectu corporis glorificati: non potest delectari corpus non glorificatū. ¶ Item Luce.xvj. Inter nos ⁊ vos chaos magnum firmatum est: ibi habetur ex glo. ꝙ mali ante vltimam sentētiam cognoscēt aliquid quod erit de gloria electorum: ⁊ hoc cedet eis in penam sicut contigit de diuite epulone qui vidit Lazarum in sinu abrahe: sic igitur absq₃ delectatione poterunt videre humanitatem christi in forma gloriosa: ad quam ordinati erant ex creatione: ⁊ hoc cedet eis in penam.

Utrū mali debūt cicatrices ⁊c. iij.

¶ Queritur etiam vtrum ostendet reprobis cicatrices vulnerum. Quod sic videtur Apocalip.j. Uidebit eum omnis oculus: et qui eum pupugerunt.

Utrū vniformiter apparebit ⁊c. iiij.

¶ Item queritur vtrum apparebit vniformiter reprobis ⁊ electis ⁊ videtur ꝙ non Isido. Apparebit terribilis reprobis ⁊ blandus bonis. Item Hiero.xxv. A facie ire columbe. Glo. Grego. in extremo iudicio: ⁊ incommutabilis in seipso manet sed nequaꝙ sub specie immutabilis apparebit: quia tranquillus iustis et iniustis apparebit iratus. Unde erit hec difformitas: nūquid a parte ipsius iudicis cum sit vnus ⁊ idem in se incommutabilis?

Obijcitur.

Si dicat̃ ꝙ hec difformitas erit sm merita ⁊ demerita electoꝝ ⁊ reproboꝝ. Cōtra. In hoc nō determinat̃ nisi cause diuersitas: nec propter hoc mutabitur dispositio in iudice. Item.ij. Joel. Terribilis apparebit malis etiam bonis. Quid ergo dicit Isido. et Grego. ꝙ eis apparebit blandus.

Responsio. Hugo.

¶ Respō. ad primum sm Hugonem de sancto victo. Cum boni et mali visuri sint iudicem viuorū et mortuorum. proculdubio mali videre non poterunt nisi sm formam qua est filius hominis: sed cum claritate in qua iudicabit non in humanitate in qua iudicatꝰ est. Non enim in cruce christus iterum videndus est. Ceterum illam dei formam in qua equalis est patri: proculdubio impij non videbunt. Non enim sunt mūdi corde. Beati enim

qui sunt mūdi corde quoniam ipsi deum videbūt. Alioquin si filius dei iudex in forma in qua equalis est patri etiam impijs cum iudicaturus est apparebit: q̄d est ꝙ pro magno dilectori suo pollicet dicens. Ego diligam eum ⁊ ostendam meipsum illi. Est autem alia visio que non est facie ad faciem immo est obscura: quia est cognitio specular̄. Unde sicut dicitur ꝙ demones credunt et contremiscunt: vnde habent quandam cognitionem obscuram de diuinitate per effectum diuine potentie: et etiam per illud quod datum fuit eis: ita mali habebunt huiusmodi cognitionem obscuram per fidem: et hec est cognitio specularis: ⁊ hec erit ipsis ad penam. Hac enim cognitiōe cognoscent ipsuz deum vt beneficum: ⁊ cognoscent ipsum per creaturas quas in beneficiuz contulit homini: ꝙ quia ingrati sunt: cedit illis ista cognitio ad tristiciam ⁊ ita ad penam: ⁊ ideo istam habebunt ad maiorē sui damnationem.

Obijcitur.

¶ Sed tūc obijcitur. Nunquid potest visio dari rationali creature nō existēte gaudio cōcupiscibilis: quoniam iste sunt diuerse vires anime: ergo potest ab ipsis videri diuinitas sine gaudio. Dicendum ꝙ visio que dicitur esse merces dei: non tantum est ſm intellectum speculatiuuz immo etiam ſm practicum: ⁊ ideo visio illa est cuz affectione: ⁊ ideo non potest esse in rationali sine gaudio concupiscibilis: cum obiectum sit afferēs summam delectationem intellectui ideo mali illā non habebunt. Electi autem videbunt ipsam diuinitatem facie ad faciem: ⁊ ipsam humanitatem glorificatam.

Ad aliud qd queritur. ij.

¶ Ad secūdum quod queritur vtrū mali videbunt humanitatem glorificatam christi. Dicendum ꝙ sic ſm autoritates sanctorū etiā iam dictas. ¶ Quod ergo obijcitur ꝙ hec visio humanitatis glorificate non potest esse sine gaudio sicut nec visio diuinitatis.

Obijcitur.

Dicendum ꝙ non est verum. Sensus enim delectatur in medio sibi conuenienti. Unde ad habendum delectationem in visu non solum oportuit offerri luminosum visui: sed luminosum proportionale. Licet autem sit proportionale quantū ad visionem propter oculi immortalitatem: non tamen quantum ad delectationē habendam in illo visu: oportet enim esse cōiūctionem immortalis glorificati cum immortali glorificato: quia delectatio est proportionalis cōuenientis cum proportionali conuenienti. Ideo igitur visio ista cedet bonis ad gaudium ⁊ delectationem: quia ipsi habebunt oculum dispositum ad videndum ⁊ ad delectandum: habebunt enim oculum incorruptibilem et glorificatuz. Malis autem cedet ad penam: ⁊ hoc erit ꝓpter indispositionē oculi: q2 non habebunt oculum dispositum vt eius visionem sustineant sine pena: sicut nec oculus noster visionem solis sustinet sine pena propter suā indispositionē. ¶ Quod ergo obijcitur ꝙ in visione humanitatis reficitur sensus exterior. dicendum ꝙ verum est de oculo bene disposito: sed non de indisposito cuiusmodi sunt oculi malorum.

Queritur.

¶ Sz tunc queritur nunquid potest cedere visio diuinitatis ad penam oculo indisposito sicut visio humanitatis. Constat ꝙ sic. sicut enim mali videbunt ipsam humanitatem ad sui penam: ita et ipsam diuinitatem: cum nihil ibi debeat deesse: qd eis cedat ad penam. Respondeo. dicendum ꝙ non solummodo habebunt oculum intellectus nō dispositum ad delectandum in ipsa diuinitate: immo etiam indispositionem habebunt ad vitandū ipsum. Non enim incorruptibilitas vel perpetuitas intellectus est dispositio ad videndum diuinitatem: sicut ex parte alia dictū est. Nam si sic esset tunc anima in presenti videre posset diuinitatem facie ad faciem: ꝙ cum non habeant dispositionem ad eius visionem: manifestum est ꝙ non poterunt ipsum videre ad sui penalitatem. Preterea posito ꝙ ipsum possent videre: non tamen posset esse eis hec visio in penam: immo non posset sine magno gaudio eis esse: quoniam ista visio est ita coniuncta summe delectationi: ꝙ nihil in ipsa potest videri qd non sit ad summam delectationem: cum ipsa sit finis omnium visionuz. Et ideo visio ista non potest alicui conuenire nisi ad summam delectationem et nullo modo ad penam.

Ad aliud q queritur. iij.

¶ Ad illud quod queritur vtrum mali videbunt cicatrices vulnerum christi: dicendum ꝙ sic. et cedet eis ad magnam penam: quia ex hac visione christi: percipient se esse omnino ingratos. Uidebunt enī que ⁊ quanta passus est dei filius pro ipsis. Unde videbunt beneficium eius et hoc cedet eis ad magnum dolorem ⁊ tristiciam. Et hoc est quod dicit Johannes Crisosto. super Mateū. Omel' lxxvj.

Crisosto.

Justiciam maximam habens scilicet crucem: ita adueniet in illud iudicium christus non vulnera solum: sed et mortem exprobrabilissimam ostendens. Eius autem gratia hoc signum apparet vt et superabundantia multa opiliet iudeorum inverecundiam: et preter hoc illorum perfidorum pro quibus passus est: et accipitur hoc ex illo verbo Math. xxiiij. Tūc apparebit filij hominis signū hoc est signum crucis: hec est illa mors exprobrabilissima de qua dicit. ij. Sapien. Morte turpissima condemnemus eum.

Ad sequēs situm. iiij.

¶ Ad illud qd queritur vtrum vniformiter vel difformiter apparebit christi humanitas bonis et malis. Dicendum ꝙ difformiter: quoniam electis apparebit blandus: et reprobis terribilis. Unde licet sit vna forma apparens: tamen difformiter recipient: et hoc est qd dicitur super illud Hiere. xxv. A facie ire columbe. Glosa. dicit Gregorius dicit ꝙ eorum mentes eque vnum respicient: sed non equaliter modificabuntur: quia ⁊ istis eum benignum ostendit ante actam iusticiam illis terribilem culpam.

Grego.

Unde quia diuersimode dispositi sunt ad ipsum videndum boni et mali: ideo differenter illis apparebit ſm differentias dispositionum in ipsis. Et habetur exemplum huiusmodi de discipulis euntibus in Emaus quibus dominus post resurrectionem suam apparuit sub specie peregrini non sub specie corporis glorificati: qm̄ sicut vult Gregorius. Talis apparuit eis extra: qualem ipsum habebāt intra. Unde quia habebant ipsum vt peregrinuz intus in mente: ideo et ipsis vt peregrinus apparuit: et sic ſm dispositionem recipientium ipsum ipsis apparuit. Ita dicimus hic. ꝙ ſm dispositiones recipientium bonis ⁊ malis apparebit. Et hoc habetur super illud Job. xl. Disperge superbos in furore tuo. vbi dicit Gregorius. Ipse quidem in iudicio ſm conscientiam vniuscuiusqꝫ modificabitur iratus vel placatus.

Ab obiectum

¶ Ad illud quod obijcitur. ꝙ etiam terribilis apparebit bonis: et ita apparebit vniformiter bonis ⁊ malis: notanda est intelligentia illius verbi: dicendum enim ꝙ ipse iudex xp̄s dicit terribilis duobus modis. Terribilis enim pōt dici in accessu ad iudiciū. Uel terribilis in remunerando. vtroqꝫ ergo modo erit terribilis ipsis reprobis in iudicio: qm̄ ⁊ in accessu eius ad iudicium: ⁊ in remuneratione incutiet eis timorem damnationis eterne. Primo autez modo. s. in accessu ad iudicium erit terribilis ipis reprobis: sed

bis. sed blandus erit bonis facto iudicio siue in remuneratione. Et propter hoc non dicitur ip̄e terribilis iustis: sed dies eius in qua accedet ad iudicium. Ipse tamen erit blandus ⁊ benignus in remunerando: quia supra condignuz remunerabit ipis. Dicitur autem terribilis ipis bonis in accessu eius ad iudicium propter hoc ꝙ incutiet eis timorem quendaz reuerentie non terrorem damnationis ⁊ malis. Unde Job. penultimo. dicit. Quod timebunt angeli ⁊ territi purgabuntur. Unde dicit glo. ꝙ angeli vocātur predicatores seu nuncij qui nunciauerunt fidez domini per bona opera: ⁊ iste pauor erit ipis ad purgationem si quid sit purgabile in ipis. Unde dicit immenso terrore concussi etiam superne patrie nuncij cōtremiscent. ⁊ quia in eis hoc pauore excoquitur si qua in eis potuit esse leuium rubigo vitiorum. aperte subdit ⁊ territi purgabuntur: non tamen erit timor in ipsis de pena vel damnatione eterna.

Membrum quintum.

De assistentibus iudici.

Consequenter queritur de assistētibus iudici. Et primo queritur: vtrum angeli iudicabunt. Secundo vtrum apostoli iudicabunt.

Articulus primus.

Utruz angeli iudicabūt. Arg. primū.

Ad primum sic obijcitur. ij. Thessa. j. vbi loquitur de iudicio in reuelatiōe domini nostri iesu xp̄i de celo cuz angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam his qui non nouerunt deum. ex quo videtur: ꝙ ipsi angeli venient cum christo iudicaturi.

Scdm.

¶ Item Math. xix. habetur ꝙ ipsi apostoli iudicabunt. Unde dicit vos qui secuti estis me in regeneratione: cuz sederit filius hominis in sede maiestatis sue sedebitis ⁊ vos super sedes duodecim: iudicātes duodeciz tribus israel. Et in psal. Illic sederunt sedes in iudicio sedes super domum dauid. Glosa. id est iusti. et post dicit. Ibi sedebunt cum christo super sedes duodecim vt iudicēt domum dauid. i. familiam xp̄i cui dederunt cibum in tempore. Judicabunt autem illi qui omnia reliquerunt christū sequentes. Ex his patet ꝙ omnes iudicabunt in illo iudicio.

Tertium.

¶ Item super illud psal. Non resurgunt impij in iudicio ibi assignat glo. quatuor ordines dicens. ꝙ alij erunt q iudicabunt ⁊ nō iudicabuntur vt apostoli ⁊ alij perfectissimi. Si ergo homines iudicabunt multo fortius angeli ⁊ hoc tali ratione patet. quoniā angeli videntur magis accedere ad rationē iudicis ꝙ ipsi apostoli. quoniaz boni angeli nihil habuerunt de iudicando: sed apostoli boni aliquid habuerunt de iudicando adminus originale peccatum ⁊ aliqua actualia aliquādo. ipsi autem angeli boni nō. ergo angeli plus accedunt ad rationem iudicis ꝙ apostoli. Si ergo est dicere ꝙ apostoli iudicabunt. multomagis est istud dicere de angelis.

Quartum.

¶ Itē Mathei. xxiiij. habetur. Cuz venerit filius hominis in maiestate sua ⁊ omnes angeli eius cum eo ⁊c. ⁊ loquitur ibi de iudicio. ⁊ loquitur de angelis non de apostolis. videtur ꝙ angeli erunt iudices ⁊ nō apostoli. sed potius erūt de iudicandis de quibus ibi dicit. Statuet oues a dextris ⁊c. ¶ Respōdeo. dicimus ꝙ angeli iudices nō erūt tamen habebunt multiplex ministeriuz. Habebunt enim ministeriū congregandi ad iudicium ⁊ suscitandi mortuos. Et ideo dicit apostolus p̄ma thessa. iiij. Quod ipse domin veniet in iussu ⁊ in voce archangeli ⁊c. venient ergo angeli ad illud officiū et de isto officio vel ministerio habetur Math. xiij. vbi dicit domin⁹ ꝙ messores sunt angeli scilicet congregantes ad iudicium et suscitantes. Et istud erit ante separationez. Unde ipsi conuocabunt ad iudicium ⁊ congregabunt. Itez habebunt ministeriuz separandi ſm ꝙ habetur. xxiiij. Quod angeli venient cum eo. qd dicitur ratione huius ministerij. Unde sequitur post. ⁊ separabit eos abinuicem: sicut pastor segregat oues ab edis. ⁊ istud fiet ministerio angelorū. Et Math. xiij. Mittet filius hominis angelos suos: ⁊ colligent de regno eius omnia scandala: ⁊ eos qui faciunt iniquitatē: ⁊ mittent in caminum ignis. Similiter testificatio erit ministerium eorum: quia testes erūt sicut dicit Remigius. Similiter post iudicium habebunt ministerium mittendi ad penas. sicut habetur Math. xiij. Quod mittent eos in caminum ignis. sic igitur multipliciter habebunt ministerium circa iudicium antecedens vel sequens ipsum: sed nec ipsi iudicabunt. Unde nec ipsi discutient: neqꝫ diffinient. Sed filius hominis christus discutiet ⁊ diffiniet. Unde non intelligitur ꝙ ipsi angeli habeant ministerium iudicandi.

Sol. ad p̄mū.

¶ Autoritates ergo que dicunt ꝙ ipsi venient ad iudicium non intendunt dicere ꝙ ipsi debeant iudicare: sed dicunt hoc propter diuersa ministeria que habebunt circa iudiciū.

Ad scdm.

¶ Ad aliud dicēdum ꝙ non est simile de angelis ⁊ apostolis. quoniam ipi apostoli annunciauerunt fidem iesu christi ipsis gentibus ⁊ iudeis. ⁊ ideo veniēt ad iudicium iudicantes sicut testes. Est enim iudicium autoritatis: ⁊ istud pertinet ad totam trinitatem. Et est iudicium excellētie: ⁊ istud pertinet ad filium in humana natura. Apostoli autem sicut assessores ⁊ veritatis testes iudicabunt quia annunciauerunt fidē christi ⁊ fuerūt testes ipsi⁹ in hac vita. ⁊ sicut hic testes eius fuerunt: ita erūt testes ipsi⁹ in iudicio contra reprobos. Unde erūt iudices sicut assessores: non ꝙ proferant sententiā: vel ꝙ causam discutiant: sed assidebunt ibi vt testes ⁊ socij sicut dicetur. Item est iudicium comparationis: hoc etiam modo ipsi iudicabūt. quia comparatione ipsorum iudicabuntur alij sicut infra patebit. De hoc iudicio Math. xij. dicitur viri niniuite surgent in iudicio cum generatione hac ⁊ condemnabunt eam ⁊c. Et post dicit. regina austri surget in iudicio cum generatione ista et condemnabit eam: quia venit a finibus terre audire sapientiam salomonis.

Ad tertium.

¶ Quod ergo obijcitur ꝙ angeli magis accedunt ad rationem iudicis. dicendum ꝙ non: quia non dicitur ꝙ ipsi angeli annunciauerunt fidem christi ipsis iudeis et gentibus sicut apostoli.

Ad quartum

¶ Item secuti sunt ipsuz christum: ⁊ ideo dicitur eis. Matthei. xix. ꝙ iudicabunt et ideo magis accedunt apostoli vt sint iudices ꝙ angeli. iudices inquam comparatiōe vel assessorie.

Articulus secundus.

Utrū apl̄i iudicabunt.

Postea queritur de ipsis apostolis vtrū ipsi iudicabunt: ꝙ sic videtur Mathei. xix. Sedebitis et vos iudicātes. Et Math. xij. dicit. ipi iudices vestri erūt: de apostolis loquitur. ¶ Cōtra apl̄i non habent

Cōtra.

consimilem rationem iudicandi.quam habet ipa
gloriosa trinitas ⁊ christus homo:sed trinitas iu
dicat autoritate.Christus homo iudicat exterius
potestate sua exequendo: secundum quam ergo
rationem dicuntur apostoli iudicare? Si dicatur
Math.xij.
ꝙ sint iudices cōparatiōe:hoc certe cōuenit alijs
ꝙ apostolis. Unde.xij.Mathei habet.ꝙ viri ni
niuite cōsurgent in iudicio cū generatione ista:et
cetera.⁊ loquitur de iudicio cōparationis.⁊ simi
liter de regina austri.sicut ergo ipi dicūtur iudica
re:ita ⁊ illi.Quero ergo que est ratio specialis qua
Utrum soli apli iudicabūt.
re dictū est eis. Sedebitis super sedes duodecim.
¶ Preterea queritur de hoc ꝙ dicit sedebitis sup
sedes duodecim sm hoc videtur ꝙ alij nō iudica
bunt nisi duodecim apostoli. sed hoc est falsum:
quoniam ipse Paulus iudicabit ⁊ alij sancti viri.
quoniam Sapien.iij.dicitur. Iudicabunt sancti
nationes ⁊ dominabuntur populis. ¶ Preterea
obijcit de hoc ꝙ dr iudicātes duodecim tribꝰ isrl
quoniam ex hoc videtur ꝙ alij nō iudicentur.Cō
tra qd Joel.iij.habetur.Congregabo omnes gen
tes in valle iosaphat ⁊ disceptabo cum eis:⁊ loqui
tur de disceptatiōe iudicij.Quare ergo specialiter
dicit iudicantes duodecim tribus israel.queritur
Rñsio.
ergo sm quam rationem apostoli dicuntur iudi
care ⁊ quare.¶ Solutio.dicendum ꝙ sm triplicē
rationem dicuntur apostoli iudices.Iudicabunt
enim comparatione.Item iudicabunt vt socij.Item
iudicabūt vt testes vel assessores. Comparatione
sicut dicitur de regina austri et viris niniuitis. id
est comparatione peccatorum iudicabunt tribus
israel.nam eisdem legibus erant educati iudei et
isti:quia sicut dicit Chrys. Ipsis credentibus:alij
credere noluerunt.Item ipi apostoli iudicabūt per
associationem:quia scilicet socij sunt christi i hoc
ꝙ ipsum imitati sunt vt sicut associati erant chri
sto imitatione passionis ⁊ tribulatione:ita erunt
associati in potestate: ⁊ sm hoc dicitur ꝙ iudica
Chryso.
bunt potestate.in glo.j. Cor.vj. An nescitis quo
niam angelos iudicabimus. Unde dicit Chryso
stomus. Nomē throni aliquod magnum signifi
cat.manifestum est ꝙ conregnabunt et commu
nicabūt ipsi scilicet xpo. Si enim sustinuerimus
⁊ conregnabimus.Item ipsi dicuntur iudices qr
testes vel assessores:quia per imitationem christi
testificabuntur ipsum iudicem.Unde dicit domi
nus ipse discipulis suis Actu.j.Vos eritis mihi
testes in hierusalem ⁊ in omni iudea ⁊ samaria et
vsqꝫ ad vltimum terre.Unde ⁊ super illud Math.
xij.Ipsi iudices vestri erunt.dicit glosa.ipsi testes
mei iudicij iudicabunt duodecim tribus israel.
¶ Sed obijcitur.j.Cor.vj.An nescitis quoniam
sancti de hoc mundo.Glossa.iudicabunt autori
tate ⁊ potestate.Contra hoc autē habetur Mat
thei.xij.Ipsi iudices vestri erunt.Glossa.nō pote
state sed cōparatione.Ad hoc dicendum ꝙ ipsi
iudicabunt comparatiōe sicut ⁊ dicit glo.j.Cor.
vj.Sancti iudicabūt melioris facti comparatio
ne.quia exemplo illorum perfidia huius mundi
Nota.
damnabit:⁊ post sequitur.iudicabunt etiam au
toritate ⁊ potestate.¶ Circa qd notādum.ꝙ po
testas iudiciaria est multiplicit. est em potestas
autoritatis:et hec est potestas trinitatis i iudicio.
quia trinitas iudicabit autoritate.Item est ptās
excellētie:⁊ hec est xpi hois in illo iudicio.Item est
ptās comparationis qua scz fit cōparatio ad iu
dicandos.Autoritas autē est sententia digna imi
tatione.ipsa igit trinitas iudicabit qr dabit pote
statē xpo homini vt iudicet.⁊ similiter ipsis apo
stolis:quia ipsi sentient idem in iudicio qd trini
tas.Unde ipsa trinitas sentit ita esse iudicandum.
Ad quesitū.
⁊ christus. ⁊ ipi apostoli imitabūtur trinitatem.
¶ Ad aliud ergo ꝙ queritur vtrum soli apostoli
iudicabunt:vel etiam alij viri sancti.dicendū sm
ꝙ dicit Rabanus.Nemo putet tantū duodecim
apostolos iudicaturos:nec tm̄ duodecim tribus
iudicandas. tunc enim leuitica tribus non esset
iudicanda.⁊ Paulus nō iudicans cum dicat.Ne
scitis quia angelos iudicabimus. tamen per quā
dam preeminentiā dicitur illud de apostolis.xix.
Matthei.Sedebitis ⁊c.licet etiam de alijs intel
ligitur.

Questio.xxvj.de lege eterna.

Summa theologi
ce discipline in duobus consistit in
fide ⁊ moribus. Expeditis inquisi
tionibus pertinētibus ad fidem.vt
de redemptore: cum adiutorio iesu
christi.procedendum est ad inquisitiones pertinē
tes ad mores.Ad informationem autem morum
concurrūt necessario precepta ⁊ leges.gratia ⁊ vir
tutes.dona.fructꝰ ⁊ beatitudines.Leges ⁊ prece
pta vt ostendentia debitum boni faciendi: ⁊ mali
vitandi gratia ⁊ virtutes ⁊c.vt prestantia facul
tatem faciendi ⁊ vitandi.Prima igitur pars inqui
sitionis moralis erit de legibus ⁊ preceptis.Secū
da de gratia ⁊ virtutibus.Tertia de donis:fructi
bus:⁊ beatitudinibus.¶ Sed quia omnes leges
prout dicit Augustinus.⁊ precepta ab eterna lege
deriuata sunt.Ideo ab ipa lege eterna incohanda
est querendo.Primo an sit lex eterna. Secundo
an notio eius impressa sit menti rationali.Tertio
qd sit.Quarto de intentione legis eterne secundū
ꝙ in deo.Quinto de eius immutabilitate. Sexto
de eius vnitate.Septimo de deriuatione legum tē
poralium ab ipsa.Octauo de subiectis legis eter
ne.Nono de effectu legis eterne.

Membrum primum.

Queritur an sit lex eterna.
AD primum ysidorus in.ij. ethimologia
rum.Si ratione lex constat.lex erit om
ne quod ratione constiterit. Si ergo p
uidentia dei constat ratione. ergo pro
uidentia dei est lex:sed non nisi eterna. Cum ergo
prouidentia diuina sit:cōstat legem eternam esse
Minor patet.Nam sicut dicit Boecius.Proui
dentia est diuina ratio a summo principe cōstitu
ta qua cuncta disponit.¶ Amplius augustinus
in libro de libero arbitrio.videtur lex ista que regē
dis ciuitatibus fertur multa cōcedere atqꝫ impu
nita relinquere:que per diuinam prouidentiā vin
dicantur ⁊ intendit ibi augustinus istam propo
sitionem assumere quod nullum malū debet esse
impunitum.⁊ quod similiter omne malum puni
tur secundum aliam legem. Si ergo est aliquod
malum quod non punitur per legem temporalem
⁊ non relinquitur impunitum.ergo punietur per
legem eternam.Ergo ipsa est.¶ Item augustinus
in libro primo de libero arbitrio.Due leges ita si
bi videntur contrarie.vt vna earum honorem dā
di populo tribuat potestatem:alia non. vt nullo
modo in vna ciuitate esse possint simul. Numquid
dicemus aliquam illarum iniustam esse ⁊ ferri mi
nime debuisse: quasi dicat non.et ita vtraque est
iusta. ¶ Ex hoc obijcitur. Impossibile est le
ges contrarias temporales conciliari in ratio
ne iusticie

ne iusticie:nisi per legem non habentē contrariū
cōciliantem illas:quam legem eternam appella
Cōtra. Arg.primū.
mus.¶ Item in partem oppositam arguitur. Lex
habet statum in dispositione latoris:⁊ sic nō me
retur nomen legis:quia ꝙdiu est in dispositione:
Scdm.
adhuc non obligat.¶ Item habet esse in promul
gatione.⁊ tunc meret nomen legis.qr tunc ligat.
Lex ergo non pōt dici ex dispositione sed ex pmul
gatione.Si ergo pmulgatio aliquorum faciēdo
rum vel vitandorum non potest esse eterna: qr p
Tertium.
mulgatio fit creature: constat ꝙ non pōt lex esse
eterna.¶ Item si lex nō esset impressa creature ra
tionali nō ligaret eam:cuius signum est ꝙ non li
gat creaturas irrationales quibꝰ nō est impressa
nō est igitur lex ex impressione nisi ad rationem:
seu qd imprimit rationi.sed hec impressio est tem
Rñsio. Augu.
poralis ⁊ non eterna.ergo intentio legis est tēpo
ralis ⁊ nō eterna.¶ Solutio.dicendū sm ꝙ dicit
Aug.in li.de vera religione.Menti nostre conces
sum est videre legē veritatis immutabilē.Mens
enim nostra iudicat de veritate immutabili.vt iu
dicat istam ppositionem. Justum est vt omnia
sint ordinatissima.Cū ergo ipa scz mēs humana
mutabilitatem pati possit erroris.apparet supra
mentē nostram esse legē que veritas dicitur. hec
Sol.ad.j. cōtra.
autem est lex eterna.qd enim est supra mentē no
stram est eternum.¶ Ad primum obiectum dicē
dum.sicut dicit Isid.ij.ethimologiarum lex vno mo
do dicit a legendo.alio modo a ligādo.scdm ꝙ di
citur a legendo:extenso nomine lectionis non so
lum ad lectionē temporalem sed ad lectionem sm
ꝙ legit in mēte:sic lex est in dispositione.Lex aūt
put est in promulgatione dicitur a ligando.pri
mo ergo modo est eterna .scdo autem non. Tamē
potest distingui cum dicit lex ligat:quia ligare po
test sumi actiue vel passiue.Si actiue: sic lex eter
na in deo dicit a ligando sm ꝙ accipitur passiue
dicitur respectu creature.Sed adhuc distinguen
dum de lege ligāte in deo:sicut de dominio in deo.
Ad scdm.
Dominiū enim est potestas coercendi subditos:
⁊ sic dicit sm habitum.Vel potest dici scdm actum
⁊ sic dominiū est actus coercendi subditos.⁊ vtro
biqꝫ cōnotatur respectus ad creaturam. sed pmo
modo i habitu.scdo in actu Sicut ergo dominiū
in habitu de deo dicit ab eterno dominiū in actu
ex tēpore:ita lex si importet habitū ligandi:sic ab
eterno est in dispositione ad ligandū:⁊ hoc modo
Ad tertiū.
dicitur lex eterna.sed si importet actū ligandi nō.
⁊ per hoc patet responsio ad scdm.¶ Ad tertium
patet solutio:nam licet impressio ab eterno nō sit
in effectu cū est in ratione.Unde lex ab eterno est
in dispositione:⁊ ad hoc vt anime rōnali imprimat
licz ab eterno nō imprimat in effectu.

Membrum secundum.

An notio legis diuine sit impressa mēti rationali. Arg.primū.
SEcundo queritur an notio legis diuine
sit ipressa cuilibet rōnali aie in creatiōe
Ad qd sic Aug.in li. de vera religione est
lex sm quā deus iudicat oīa.de qua nul
lus iudicare pōt.sed hec est lex eterna: ergo nullꝰ
potest iudicare de lege eterna.Si ergo iudicare est
Scdm.
noscere.patet ꝙ eius notio nulli ipressa est.¶ Itē
Aug.in lib.cōfes.iij.Ignorabā ⁊ nō nouerā iusti
ciam verā interiorem ex iustissima lege dei omni
potētis.qua formarent regionū mores. cum ipsa
Cōtra.
vbiqꝫ esset.hoc aūt est lex eterna:ergo Augu. eam
ignorabat.ergo nō est nota cuilibet aie. ¶ Ad op
positū de vera religione.mēti nostre talē legem vi
dere cōcessum est.ergo ipsa est nota aie rationali:
⁊ eius notio ei impressa.¶ Item Aug.in lib.de li
be.arbi.eterne legis notio nobis ipressa est ea em
est qua iustū est vt oīa sint ordinatissima. Quera
tur em a quolibet vtrū impressum sit aie sue ⁊ no
tū:ꝙ iustū est vt oīa sint ordiatissima. dicet vtiqꝫ
Rñsio. Augu.
ꝙ sic.¶ Solutio.scdm beatum Aug.in lib de ve
ra religione.eternā legem mūdis animis fas est
cognoscere:iudicare nō est fas.hoc aūt interest in
ter nosse ⁊ iudicare ꝙ ad cognoscendū satis est vt
videamus aliquid ita esse:vel non esse. Ad iudicā
dum vero aliquid addimus vt iudicemus ita pos
se esse vel aliter.velut cum dicimus.ita debebit esse
vel debuit:vt in suis operibꝰ artifices faciunt. Iu
dicare ergo de lege eterna nullus potest. quia iu
dicans semp est superior iudicato.Sed videre seu
cognoscere eam cuilibet anime impressum est: et
sic notio eius anime impressa est:sed nō eius iudi
Ad scdm.
cium ⁊ per hoc soluitur pmo obiectum. ¶ Ad se
cundū dicendū sm Dama.in lib.j.ꝙ cognitio exi
stendi deum nobis naturaliter inserta est. sed ta
men intantū inualuit perniciosa hominum mali
licia ⁊ deduxit in baratrū:vt dicerent nō esse deū:
sicut in ps.Dixit insipiens in corde suo nō est deꝰ
Sicut ergo habitus cognoscendi deum impressus
est anime naturaliter:tamē anima actu pōt deum
ignorare.cum ipsa euertit se ab habitu illo ad ex
teriora per sui maliciā:sic lex eterna non est omni
anime scdm habitū.tamē p maliciā nostrā quan
doqꝫ ab ipsa auertimur ad exteriora mala: ita ꝙ
ipsam ignoramus sm actū.⁊ hoc vult dicere Au
gust.cum dicit ignorabam.Nam quicūqꝫ cōuer
tit se ad illum habitum cognitionis legis eterne.
semp eam cognosceret.⁊ ꝙ eā aliquando ignoret:
hoc est per auersionem ab illa.

Membrum tertium.

Quid sit lex eterna. Prima diffinitio. Augu. Arg.cōtra.
TErtio querit quid est lex eterna.Et assi
gnantur plures eius diffinitiones.Au
gust.in lib.de libe.arbi.vnā assignat di
cens.vt breuiter legis eterne nomē expli
cem:ea est qua iustum est vt omnia sint ordinatis
sima.¶ Contra istam diffinitionē obijcitur.Nō
est iustum vt omnia sint optima etiam bonitate
quā nata sunt habere.ergo nō est iustū vt omnia
sint ordinatissima.⁊ ꝙ sequat patet: quia similis
est ratio boni ⁊ ordinati.Nam sicut malū ⁊ inor
dinatum ex vna parte cadūt:ita bonum ⁊ ordina
tum ex vna parte:optimū ⁊ ordinatissimū ex vna
Qd autem nō sit iustū vt omnia sint optima. ptz
quoniā si hoc esset iustū:oīa essent optima boni
tate:etiam quā nata sunt habere. hoc autem est
falsum.ergo nō est iustum vt omnia sint ordina
Diffinitio.ij. Augu.
tissima.¶ Itē alia diffinitio legis eterne assigna
tur ab Augu.in lib.de vera religione.Apparet su
pra mētem nostrā legem esse que veritas dicitur:
hic est incōmutabilis veritas:que est lex omnium
Cōtra.obijcit
artium:⁊ lex omnipotētis artificis.¶ Cōtra hāc
diffinitionē obijcit.Et primo contra hoc qd dicit
omniū artiū.Nam sicut dicit Augu.viij. de ciui.
dei.Inueniūt artes magice ⁊ maliciose.si ergo lex
eterna nullius mali est:lex ergo nō est lex malarū
artiū.ergo male dicitur ꝙ sit lex omnium artium.
immo deberet addi ꝙ est lex bonarum artium.
¶ Similiter obijcitur contra hoc quod dicitur
lex omnipotentis artificis. quia hic est libertas
dei vt nulli legi subiaceat nullius iudicio:vt dicit
Ansel.in lib.cur deus homo.ergo male dicitur lex
Diffinitō.iij Augu.
omnipotentis artificis.¶ Tertia diffinitio legis
eterne ponitur ab Augusti.in lib.j.de libero arbi.
Lex eterna est summa ratio cui semper obtempe
randū est.per quam mali miserā:boni bonā vitā

merent̃:p quam illa que temporalis est recte fert
recteq; mutatur. ¶ Cõtra istã diffinitionez obij-
citur. ⁊ pmo contra istud membrũ.cui semper ob
tempandũ est.quoniam lex ista eterna est idez qð
dei volũtas.summa enim ratio est voluntas dei.
Sed dicit Aug.ꝙ bonus fili⁹ bona volũtate vult
patrẽ viuere quez deus vult mori.ꝙ pater moriat̃
hoc est ſm legẽ eternã:seu ſm dei voluntatẽ: ergo
Scdm.
bonus filius bene põt velle contrariũ legi eterne.
ergo nõ est ei semper obtempandum. ¶ Contra
illud membrũ per quam mali miserã:boni bonaz
vitã merentur.obijcitur sic.quoniã in voluntate
nostra cõsistit meritum ⁊ demeritum .in lege aũt
premiũ vel suppliciuz.ergo per illã non meremur
vł demeremur. ¶ Preterea querit̃ an iste ratiões
notificẽt legem eternam ſm equalẽ comparatio-
nẽ ad rẽ:aut vna vniuersalior sit alia.⁊ quomodo
Rñsio.
ei cõueniũt. ¶ Sol.dicendũ ꝙ notio legis diuine
cõsiderari põt tripliciter: sicut ⁊ lex eterna. Nam
lex eterna põt considerari scdm respectum ad bo-
na vel mala:vel ſm ꝙ respicit bona tantuz .⁊ hoc
dupliciter.q: potest ꝯsiderare ſm ꝙ respicit bona
generaliter.vel bona spãliter que sunt bona ratio
nalis creature tantũ.Quantũ ergo ad pmã ratio
nem cõuenit ei hec ratio.lex eterna est qua iustuz
est vt omnia sint ordinatissima.Lex enim eterna
ſm ꝙ est ius ordinãdi respicit bona ⁊ mala : quia
deus bona facit ⁊ ordinat.malũ autẽ non facit ſ;
ordinat.Unde ordinare est actus cõmunis ipsius
legis respectu bonoꝝ ⁊ maloꝝ.⁊ ita hec est notio
ipsius prout respicit bona ⁊ mala. Scdm autez ꝙ
respicit bona generaliter. seu sint bona ratiõalis
creature seu irrationalis:cõuenit ei ista ratio Lex
eterna est lex oĩm artium ⁊ lex omnipotẽtis artifi
cis.inq̃tũ enim est ars omnipotentis artificis: re
spicit causaz diuinã que est ars ⁊ causa oĩm bono
rum.Scdm autẽ ꝙ respicit bona rationalis crea
ture tantũ cõuenit ei ista diffinitio.Lex eterna est
summa ratio cui semp obtempandũ est ⁊c.Ratio
nalis enĩ creatura ordinãda est p leges. Unde lex
tẽporalis fertur ab hoĩe ⁊ super homines.⁊ ita cũ
ei cõueniat ferre leges tp̃ales vt dicit̃ in diffinitio
ne:cõstat ꝙ hoc est respectu rationalis creature:
Similiter qð dicit̃ cui semper obtempanduz est.
ꝯuenit ei respectu creature rationalis:q: soluz ra-
tionali creature cõuenit ille actus qui est obtem-
Sol. ad obiectũ ꝯtra diffinitionẽ pmã.
perare. ¶ Ad obiectũ cõtra primã diffinitionẽ di
cendũ est ſm Aug.qui dicit in geñ.super illud.Ui
dit deus cuncta que fecerat ⁊ erant ⁊c.ꝙ de singu
lis est dictũ ꝙ erãt bona:de vniuersis aũt ꝙ erant
valde bona.q: quodlibet in se est bonũ sed in vni-
uerso est valde bonũ.Distinguendũ ergo ꝙ possu
mus intelligere in singulari:⁊ hoc modo dicitur
ꝙ omnia erãt bona.vel in vniuersitate:et hoc du-
pliciter.vel in respiciẽdo ordinẽ vt nunc:vel respi-
ciendo ordinẽ simpliciter ſm ꝙ cõprehendit totã
seriem ordinis presentiũ preteritoꝝ ⁊ futuroꝝ . q:
res que presens est adhuc habet ordinẽ ad rẽ pre-
teritã:⁊ ad aliã rem futurã Si ergo dicatur ordo
vniuersi ⁊ accipiat̃ ꝓ ordine vt nunc : ad hoc non
est dicere ꝙ oĩa sint valde bona in vniuerso:q̃m
possunt esse meliora.sed cõprehendẽdo totã seriẽ
ordinis presentiũ preteritoꝝ ⁊ futuroꝝ:sic omnia
sunt valde bona vniuerso.ita ꝙ non possunt esse
meliora.Sicut ergo bonuz est ꝙ oĩa sint optima.
nõ in singulari sed in ordine vniuersi prout dictũ
est:eodem modo dicendũ ꝙ iustum est vt omnia
sint ordinatissima ⁊ hoc modo intelligit̃ illa diffi
nitio.Uel põt dici ꝙ omnia in genere ordinatissi-
ma sunt in vniuerso.ſm ꝙ habet̃ ab Aug.viij.sup
geñ.dicen ⁊c.Uolũtas diuina subijcit sibi primit⁹
omnia.deinde creaturã corporalẽ spirituali. dein
de irrationalẽ rationali.terrestrem celesti. Posse
mus tamẽ dicere.ꝙ in illa ratiõe est fallacia figu-
re dictionis.ꝙ in illa diffinitione ly oĩa non ha-
bet actualẽ suppositionem.vnde nõ supponit res
ipas in actu:immo ab eterno posset dici istud.sed
cum dicitur post non iustũ est vt omnia sint opti
ma.ly omnia habet ibi suppositionem actualem
⁊ supponit ibi pro ipsis rebus actualiter existenti
Ad obiectum contra scdam diffinitionẽ
bus ⁊ vt nunc. ¶ Ad oppositum primo contra se
cundã diffinitionem dicẽdum.ꝙ sicut proprie nõ
est lex que mala est seu que sonat malum:ita pro-
prie nõ est ars que mala est.ars enim virtus ⁊ lex
cadunt sub ratione boni.similiter malum vitiuz
et inherentia cadũt sub vna ratione.s.mali.Pro-
pter hoc dicendũ.ꝙ artes magice inq̃tum est ibi
veritas sunt a lege eterna.inquantũ autem est ibi
falsitas ⁊ malicia non:nec sunt proprie artes:⁊ sic
lex eterna non est lex earum. Illusio enim demo-
num principium est artium magicarum: et quã-
tum ad hoc est ibi falsitas ⁊ malicia et inordina-
Ad scdm.
tio.⁊ sic proprie non sunt artes. ¶ Ad scdm dicen
dum ſm August.in lib.ꝯfes.qui dicit.Lex tua do-
mine lex legum:⁊ lex tua tu:⁊ tu ipsa lex.Istud er
go debet intelligi intransitiue et non transitiue.
lex omnipotentis artificis.Unde dicit August.ꝙ
ipsa est summa veritas. ⁊ constat ꝙ summa veri-
tas est deus.Ratio autẽ ꝓcedit ac si illud trãsiti-
ue et per diuersitatem diceretur. Diffinitur ergo
ibi lex eterna per comparationem ad omnia bo-
na generaliter.que deriuatur ab arte prima eter-
na que est causa.Sed quedam bona sunt ab ipsa
immediate:sicut illa que sunt ab operatione diui
na.Quedam autẽ mediate:sicut illa que sunt ab
operatione humana.Dicitur ergo lex esse omniũ
artium vt intelligatur esse regula operationum
bonarum a rationali creatura.Dicitur autez lex
omnipotentis artificis.scdm ꝙ est regula illoruz
Ad obiectum cõtra tertiam diffinitionẽ
bonorum que immediate sunt a creatore. ¶ Ad
obiectum primo cõtra tertiam diffinitionem di-
cendum.ꝙ hec diffinitio conuenit legi eterne per
comparationem ad creaturam rationalez . ſm ꝙ
ipsa lex est principiũ ordinis rationalis creature.
sicut dictum est.sed rationalis creatura triplicez
habet ordinẽ ad deũ:ad se.⁊ ad proximũ. Inquan
tum lex eterna est principium ordinis rationalis
creature ad deũ cui ordinat̃ per subiectionẽ ⁊ obe
dientiam.dicit̃ cui obtemperãdũ est.Inq̃tum au
tẽ ipsa est principiũ ordinis rationalis creature:
ad se dicit̃ per quã mali miserã:boni ⁊c. q: homo
sibi meret̃ vel demeret̃ penã vel gloriam.Scdm ꝙ
est principiũ ordinis ipsius ad ꝓximũ dicitur per
quã illa que temporalis est recte fertur ⁊c.vt ergo
ostendit ꝙ ipsa est principium vniuersale ordinis
rationalis creature.tot ponunt̃ membra in diffi-
nitione illa.Qð ergo obijcitur ꝙ nõ est ei obtẽpe
randũ dicendũ ꝙ rectitudo volũtatis nostre non
semp attendit̃ in cõformatione eius ad diuinã vo
luntatem respectu voliti : sed respectu volentis.
Motus enim voluntatis cõparat̃ ad voluntatẽ
⁊ ad volitũ.Cõformatio ergo voluntatis mee ad
diuinã semp dz esse q̃tuz ad volentẽ:sed nõ semp
ad volitum.Unde debeo me sic conformare ei. vt
ego velim qð deus vult me velle : non vt velle qð
vult semper.Unde sup illud ps.Rectos decet col
laudatio . dicit glo. conuenit vt quodcunq; vult
deus te velle:velis et tu.non dicit vt velis quodcũ
ꝙ vult deus.⁊ sic bonus filius volens patrem vi-
uere quẽ deus vult mori: conformat voluntatem
suam ⁊

suam ⁊ obtẽperat diuine.q: ipẽ vult qð deus vult
ipsum velle.s.patrez viuere.Et hoc dicit Augu.in
encħ.vult ꝙ ipẽ filius velit patrẽ viuere ex natu-
Ad scdm.
rali pietate.quez vult mori ex suo iudicio . ¶ Ad
scdm dicẽdũ ꝙ meritũ appellat̃ vno modo actus
dignus beatitudine vel miseria hoc est bonus vel
malus.Alio modo dicit̃ meritũ ordo actus ad p-
miũ seu sit beatitudo seu sit pena. actus ergo est
a li.ar.sed ordo actus illius ad premiuz est a lege
eterna.Unde q̃tũ ad primũ modum veruz est qð
dicitur ꝙ in volũtate nostra cõsistit meritũ ⁊ de-
meritum:sed non scdo modo.q: ordinare actum
bonũ vel malum ad beatitudinẽ vel supplicium.
non est li.ar.Unde Aug.intẽdit ꝙ lex eterna ordi
net bonũ actum ad beatitudinẽ: malum autem
ad suppliciũ dicens.hoc lex eterna incommutabi
stabilitate firmauit vt in voluntate meritum : in
beatitudine ⁊ miseria premiũ.Et sic patet ꝙ ordo
ad premium est ex ipa.

Membrum quartum.

De intẽtione legis eterne.
Quarto querit̃ de intentione legis eterne
scdm quã intentionẽ sit in deo.an.s.ap-
propriet̃ ꝑsone vel essentie.Et ꝙ essentie
patet p Aug.Apparet supra mentẽ no-
stram esse legẽ que veritas dicit̃.nec ambigenduz
est illã esse incommutabilez naturam:et ita est in
Querit̃.
deo scdm rationem essentie.⁊ istud verum est.illa
enim natura incõmunicabilis est diuina essentia
Augu.
¶ Sed tunc est questio.vtrum alicui persone ap-
proprietur. ⁊ ostenditur ꝙ ſm intentionem pote-
statis ⁊ sic appropriatur persone patris Augu.su
per Geñ.Deus naturas creat bonitate.volunta-
tes ordinat potestate.vt nec sit natura que ab eo
nõ sit:nec voluntas bona cui non presit :nec ma-
la qua bene vti non possit. Potestas ergo in deo
est principium ordinis.si ergo lex eterna est princi
pium ordinis:ergo est in deo scdm intentionẽ vel
rationẽ potestatis.ergo appropriatur persone pa
tris.Consequenter ostẽditur ꝙ sit scdm intentio
Augu.
nem veritatis:⁊ ita appropatur filio.quia lex eter
na dicit̃ veritas.Unde Aug.in li.de vera religione
Lex eterna est incõmutabilis veritas.⁊ vult ostẽ-
dere ꝙ lex approprietur filio.sicut iudiciũ filio in
illo libro ⁊ dicit.pater nõ iudicat quenq̃ . sed om-
ne iudiciũ dedit filio.⁊ spiritualis homo a nemi-
ne iudicatur.i.a nullo homine . sed a sola ipsa le-
ge scdm quã iudicat omnia ⁊ ideo verissime dictũ
est.oportet nos oẽs exhiberi ante tribunal xpi.
Si ergo omne iudicium datum est filio . quoniaz
veritatis seu sapientie est iudicare:⁊ iudiciũ scdm
legem est vt dicit.ergo lex est in deo scdm rationez
veritatis appropriate filio.Cõsequenter ostendit̃
ꝙ scdm rationem bonitatis.⁊ sic appropriat̃ spiri
tuisancto.ps.Nõ est qui se abscondat a calore ei⁹
glo.i.a spiritusancto: qui spũssanctus est lex ⁊ te
stimoniũ ⁊c.ipsi ergo appropriat̃.et ita est ſm ra-
tionẽ bonitatis.Item.viij.ad Ro.Lex spiritus vi
te.glo.i.spiritussan.qui docet quid agẽdũ sit vult
ergo ꝙ spiritussanctus est lex.⁊ ita lex eterna ha-
Rñsio.
bet esse scdm rationẽ bonitatis.q: spirituiscto at
tribuit̃ bonitas:ſm quã ergo intẽtionẽ sit in deo
querit̃ ⁊ cui appropriat̃ persone. ¶ Solutio.dicẽ-
dum ꝙ ad quãlibet legem cõcurrũt tria.s. autori
tas.veritas.⁊ bonitas.⁊ hoc ſm tria que concur-
runt ad hoc ꝙ sit lex.s.pncipiũ legis: forma legis
⁊ finis.Ratiõe principij debet̃ ei autoritas : quia
nõ põt esse principiũ legis nisi habẽs autoritatẽ.
Ratione vo forme debet̃ ei vitas:q: lex nunq̃ fer
tur sine recta rõne.Itẽ rõne finis debetur ei boni-
tas:q: lex non est nisi ad bonũ.Unde sicut habet̃
ex alia scientia.Lex est sanctio sancta iubẽs hone
stũ ꝓhibensq; ꝯtrariũ.Si ergo respiciamus in le-
ge eterna autoritatem.dicit̃ in deo ſm rationẽ vel
intentionẽ potestatis:⁊ sic appropriatur persone
patris.Si autẽ respiciamus veritatẽ scdm ratio-
nem formalem:sic appropriantur sapientie et ita
persone filij.Respiciendo autẽ bonitatem que de
betur ei ratione finis:sic appropriat̃ spirituiscto.
Ex hoc patz qualiter isti effectus deriuantur a le
ge eterna scilz imperare vetare.⁊c. Nam isti actus
imperare ⁊ vetare sunt ipsius legis ratione auto
ritatis.Isti autem duo actus consulere ⁊ permit-
tere sunt ipsius ratione veritatis.Isti autem duo
punire:premiũ tribuere:sunt ipsius ratione boni
tatis.⁊ ꝓpter hoc dictũ est a sapiẽtibus.ꝙ hec est
virtus legis.⁊ sic oportet ꝙ in lege inueniat̃ ratio
vel intentio potẽtie vt precipiat vel ꝓhibeat. Itez
⁊ ratio veritatis vel sapientie vt possit permittere
vel consulere:⁊ ratio bonitatis vt puniat malefa
cta ⁊ premiet benefacta.hoc enim ꝑtinet ad boni
tatem.et sic scdm diuersas rationes comprehen-
dit lex potentiam.sapientiam.⁊ bonitatẽ. ⁊ scdm
hoc diuersos habet actus.Patet etiam ex hoc ꝙ
predicti actus legis respiciunt vires anime . nam
consulere ⁊ permittere respiciunt rationalẽ. Sũt
enim actus legis ratione veritatis vel sapientie:
et hoc pertinet ad vim rationalem.Imparare au
tem ⁊ vetare pertinent ad irascibilem . sed punire
et premium tribuere pertinent ad concupiscibilẽ.
⁊ sic cuilibet persone appropriatur lex.scdm tamẽ
diuersas intentiones ⁊ diuersos actus.

Membrum quintum.

De imutabilitate legis eterne.
q Uinto queritur de imutabilitate legis
eterne.Utrum sit immutabilis vel mu
Arg. primũ.
tabilis.Ad quod sic . Omnis lex preci-
piens contraria est variabilis siue mu-
tabilis.lex eterna est huiusmodi : ergo est muta-
bilis. Maior patet. quoniam scdm precepta va-
riatur lex.Minor patet per Augusti.in lib.cõfes.
vbi dicit.Domine si modo imperas qð aliquan-
do vetasti:quis dubitat hoc esse faciendum? Ex
quo perpendit ꝙ deus precipit quod ante vetuit.
sed precepit ⁊ vetat ſm legem eternam : lex igitur
Scdm.
eterna precipit contraria. ¶ Secunda ratio. pre-
cepit deus aliquando plures habere vxores : mo-
do autem vetat.ergo aliquando precepit qð mo-
do vetat.Unde Augusti. in lib confes. Aliqua li-
cuerunt in antiquo seculo iustis : que modo non
licent.quia illis precepit domin⁹ istud.istis aliud
pro temporalibus causis.ergo lex preceptionis di
uine est mutabilis.si ergo virtus legis cõsistit in
preceptis:constat legem eternam esse mutabilez.
Tertium.
¶ Tertia ratio:nam istud patet ex prophetia co-
minationis ⁊ promissionis.Hiere.xviij.Repente
loquar aduersus gentem et aduersus regnum . si
penitentiam egerit gens illa.⁊c.hec est prophetia
cominationis sed sententia prophetie cominatio
nis est mutabilis.quia primo dicit aduersus gen
tem:post dicit si penitẽtiam egerit ⁊c.agam ⁊ ego
penitentiam.similiter est de prophetia promissio
nis sicut patet ibi et alibi.Si ergo sententia dei
quando cominatur vel promittit per prophetas
procedit a lege eterna . et hec sententia est muta-
Quartũ.
bilis : ergo et lex eterna est mutabilis . ¶ Quar-
ta ratio.Omnis sententia que fertur sub condi-
tione et nõ absolute mutabilis est:⁊ maxime illa
que depẽdet cũ hoc a libero arbitrio.ſ; sentẽtia le

gis eterne ferk sub ꝯditione ⁊ nō absolute ⁊ maxi-
me dependet a libero arbitrio: ergo sententia le-
gis eterne est mutabilis. ergo lex eterna est mu-
tabilis. Minor patet. quoniam lex eterna nun-
ꝗ̄ iudicauit vel dicet absolute iste damnabitur:
sed semꝑ sub conditione ac si fuerit malus finali-
ter. similiter nō dicet absolute iste saluabik: sꝫ sub
hac cōditione si fuerit finaliter bonus Unde sem
per hoc dicet sub cōditione malicie vel bonitatis
finalis. Sed hec cōditio q̄ est: si fuerit bonus vel
malus: finaliter depēdet a libero arbitrio. ex quo
maxime seq̄tur ꝙ sit mutabilis. ¶ Ad oppositū

Contra. Aug.

Aug. in. iij. Cōfe. Ignorabam iusticiā verā interio
rem. nō ex ꝯsuetudine iudicantē: sed ex iustissima
lege dei omnipotētis qua formarent regionū mo-
res: cū ipa vbiq; ⁊ semper. nō alibi alia. non alias
aliter ⁊ omne tale simpliciter est immutabile: er-
go lex eterna simpliciter est immutabilis. ¶ Se-
cūda ratio Aug. in li. de vera religione. cū ſm legē
quadrature iudicet: ⁊ formā quadratū ⁊ lapis qua
drat⁹ ⁊ huiusmodi. Rursus ſm totā equalitatis
legē iudicentur conuenire motus pedum curren-
tis formice: ⁊ gradiētis elephantis: quis dubitat
eam. i. istā legem interuallis locorum ⁊ temporum:
nec maiorē esse nec minorem: cū potentia superat

Responsio.

omnia. hec est lex omniū artium cum sit omnino
immutabilis. ¶ Solutio. dicendū ꝙ sicut dicik
volūtas dei dupliciter. scꝫ voluntas que est essen-
tia dei ⁊ hec est volūtas bñplaciti ⁊ hec est īmuta-
bilis: ⁊ voluntas signi: ⁊ hec est mutabilis. sic lo-
quēdo de lege diuina dupliciter possumus dicere:
ꝙ vno modo est mutabilis: alio modo est immu-

Greg.

tabilis scdm ꝙ dicit Greg. Deus nō mutat consi
lium sꝫ sententiam ⁊ appellatur ibi consiliū ratio
diuina: scdm quā diiudicat ⁊ disponit omnia. Sē
tentia aūt appellatur ipse tēporalis effectus qui
sequik. ⁊ iste mutabilis est. Si ergo loquamur de
lege ſm rationē consilij: sic ipa immutabilis est.
Si ſm rationē sententie: sic mutabilis. q2 ipe tem
poralis effectus sequēs ex ipa mutatur quotidie.
sed ipa ratio ſm quā diiudicat ⁊ disponit ⁊ deriua
tur ab ipa: effect⁹ manet immutabilis. ⁊ scdm pri
mum modū dicetur lex eterna. s. ſm ꝙ accipik pro
cōsilio vel ratione. ſm ꝙ accipik pro sententia non
dicitur eterna: sed tēporalis. tamē absolute lex di-
citur ipa ratio precipiēdi vetandi ⁊c. effectus aūt
eius sunt p̄ceptio ꝓhibitio ⁊c. Si ergo ipsa ratio
immutabilis: patꝫ ꝙ lex eterna simpliciter est im
mutabilis. effectus autem eius mutabiles sunt.

Sol. ad. j.

¶ Ad primā rationem in contrarium dicendum
ꝙ hec est falsa. Omnis lex precipiēs contraria est
mutabilis. nisi addatur hoc scdm rationes cōtra
rias. vt dicak omnis lex precipiēs contraria. ⁊ secū
dum rationes cōtrarias ⁊c. Lex autē eterna nūꝗ̄

Ad secundū.

precipit ſm rationes cōtrarias. immo secundum
rationem vnā ⁊ immutabilem. ¶ Ad secundam
dicendum. ꝙ soluitur ibi per hoc qd̄ dicitur in au
toritate illa ex tēporalibus causis. vnde est ibi mu
tatio ratione alicuius temporalis: qd̄ subiacet le-
gi eterne ⁊ eius preceptis. ⁊ hoc est qd̄ dicit Augu.
in libro. de vera religione. Ut ars rei medicine cū
eadem maneat nec vllo pacto mutetur. mutat ta
men precepta languentibus. quia mutabilis est
nostra valitudo: ita diuina prouidentia cū sit om
nino incommutabilis: mutabili tamen creature
varie subuenit pro diuersitate morborū. alijs alia
iubet aut vetat: vnde varietas est in effectu tēpo-

Ad tertiū.

rali. ¶ Ad tertiū. si dicak sentētia legis eterne pe-
na tēporalis q̄ debek ex merito: sic ipa mutatur. si
autem dicatur sentētia ipa ratio hec est eterna et
immutabilis. ¶ Et qd̄ obijcitur ꝙ ipa respicit li.

Ad quartū.

ar. dicendum ꝙ actus istius sententie mutabilis
est. vnde ꝙ iste puniatur hoc est mutabile. sed ra-
tio sententie que dicit ꝙ si permaneat aliquis in
malicia finaliter punietur. immutabilis est: licet
ipa sentētia seu actus sentētie sit mutabilis. Ra-
tio aūt illius sententie a lib. ar. nō dependet. licet
esse bonum finaliter depēdeat ab ipso. Unde Au-
gusti. de libe. arbi. ponit exemplum de contrarijs
legibus. quarum vna tribuit populo potestatem
dādi honorē: alia aufert. ⁊ dicit. ꝙ ratio harū im-
mutabilis est: ⁊ tracta ex eternitate. Unde ipse di-
cit. Si populus quodam tempore iniuste hono-
res dedit. quodam rursus iuste nō dedit: hec est vi
cissitudo temporalis vt esset iusta. ex illa eternita
te tracta est. hoc est ex ratione eterna qua semper
iustum est grauem populum honorem dare: leuē
non dare. et similiter ratio eterna immutabilis:
que dicit ꝙ si permaneas in malo finaliter: punie
ris. dicit etiam ꝙ si permaneas in bono finaliter:
premiaberis. hec autem ratio immutabilis est et
absoluta non dependens a libe. arbi. sicut senten-
tia. Sed lex eterna dicitur ipsa ratio sentētie. Un-
de Augusti. in li. de libe. arbi. Lex illa que summa
ratio nominatur. cui semper obtemperandū est.
per quam mali miseram: boni bonam vitam me-
rentur. per quam deniq; illa quam temporalem
vocandam diximus recte fertur recteq; mutatur:
potest ne cuipiam intelligenti non incommuta-
bilis eternaq; videri. quasi dicat non. ex quo ha-
beo legem eternam: que est summa ratio esse incō
mutabilem: licet effectus eius sint mutabiles. q2
temporales sunt.

Membrum sextum.

De vnitate legis eterne. Augu.

Sexto queritur de vnitate legis eterne. ⁊
queritur an sit vna vel plures. Ad quod
sic. Augu. in lib. lxxxiij. q. vbi loquitur
de rationibus quibus cōdite sunt crea-
ture dicit. ꝙ alia est ratio qua creatus est homo:
alia qua creatus est equus ⁊c. Sed sicut se habēt
iste rationes ad creaturas: ita lex eterna ad alias
leges scꝫ temporales. quia ipsa est ratio legum tē
poralium. Unde August. lex eterna summa ratio
nuncupatur. Si ergo alia ⁊ alia ratio istius crea-
ture ⁊ illius: ⁊ similiter lex eterna cum sit ratio le-
gum temporalium: non est vna sed plures. ¶ Se
cunda ratio August. in lib. de cathetizandis rudi
bus. Nouit deus ordinare deserentes se animas.
et ex earum iusta miseria: inferiores partes crea-
ture cōuenientissimis atq; congruentissimis le-
gibus adiuuande dispensationes ordinare. omes
ergo iustissimis dei legibus damnati sunt. sed le-
ges ille non sunt aliud q̄ lex eterna: ergo sunt plu

Cōtra. primū.

res leges eterne. ¶ Ad oppositum. sicut dicit Au
gust. Lex eterna est ars artium ⁊ lex omnipoten-
tis artificis. ⁊ etiam sicut ipe dicit in lib. cōfessio.
Sicut ars medicine vna est et tamen habet diffe-
rētiam preceptorum: ita lex eterna. quia ita se ha-
bet lex eterna ad leges temporales sicut ars medi
cine ad sua precepta. Ex his ergo autoritatib⁹ vi-
detur. ꝙ lex eterna sit vna: ⁊ ꝙ non recipiat plura

Scdm.

litatem. ¶ Secūda ratio nō ponimus pluralita-
tem in diuinis ꝓpter diuersitatē respectuū. Nā
si hoc esset: cum hoc nomen creator dictū de deo
habeat plures respect⁹: sequeretur ꝙ possent dici
plures creatores: q2 habet respectum ad hāc crea
turā ⁊ ad illā ⁊c. Ergo similiter ratio diuersitatis
respectu legis eterne ad temporales leges non po
net pluralitatē in lege eterna. sꝫ ergo plures sint
leges temporales

Rñsio.

leges temporales: non propter hoc plures eterne.
Solutio. dicimus exemplarē causam diuinā esse
vt artē prout dicimus ipm operari ad vnum finē
Ars enim finē vnū respicit. quia ars est collectio
principiorum ad vnum finem tendentiū: ⁊ ideo non
possunt in diuinis dicit artes multe. Ratio autē
dicit diuinā causam cōnotando respectū ad crea-
turam: prout ipa habet esse in ordine. Ordo autē
ad finē est. sed est ordo rerū dupliciter. s. ordo rerū
ad suum finē vltimum increatū. ⁊ est ordo rerū
ad seinuicē sicut ordinank corporalia ad locū vel
sicut ordinak res ad suā vtilitatē. ⁊ sic ordinātur
rōne sue dignitatis. Iste ordo ad fines ꝑticulares
habek ex ordine rerum adinuicem. Scdm ergo ꝙ
ratio respicit ordinē istum creaturarū inter se seu
ad finē creatum: dicimus ꝙ sunt plures rationes
ratione cōnotati. Una tamē semꝑ est ratione prin
cipalis significati. Unde in oībus his est vnitas
ratione significati principalis. Secundū ꝙ respi
cit ordinē rerum ad finē vltimū increatū. sic est
vna sola ratio. ⁊ hāc rationē cōnotat ars: q2 hui⁹
finis est vna ratio. scdm hoc dicēdū. ꝙ lex eterna
potest dici vt ars: et vt ratio. Est enī lex eterna ars
eterna boni ⁊ veri. Itē lex eterna ſm Aug. summa
ratio nuncupak. Si dicimus eā vt artē. sic est vna
Si autē dicamus eam vt rationē prout ratio acci
pitur a fine ꝑticulari: sic plures sunt ratione con-
notati. sicut sunt plures fines particulares verbi-
gratia. Lex quedā tēporalis est ꝙ populus det ho
nores. Cōtraria autē lex assignak in alio tempore.
Ratio vnius legis est leuitas ⁊ inordinatio popu
li. ratio alterius legis est grauitas ⁊ honestas po
puli. Et sic due sunt rationes ꝑticulares istarum
legum: ⁊ hoc attēdendo ponūt fines ꝑticulares ⁊
ordinē rerum ſm illos. Sed attendendo artē vna
est ratio illarum. quia illa eadē ratio que dicet iustū
est vt populus grauis det honores: dicet ꝙ iustū

Ad scdm.

est vt leuis ⁊ inordinatus nō det honores. Et per
hoc patet solutio. ¶ Ad rationē qua obijcitur ꝙ
nō dicunk plures creatores. dicēdum ꝙ in noībus
diuinis essentialib⁹ que significāt cōcrete nunꝗ̄
debet recipi multitudo vel pluralitas quicūq; cō-
notek respectus. vñ non debēt dici plures domini.
nec plures creatores: sed solū in noībus dictis per
abstractionē. sicut ydea ⁊ ratio ⁊ hmōi. quia sunt
nomina formarum pōt aliquādo pluralitas dici ra-
tione cōnotati. Tamē distinguēdum. ꝙ attenden
do principale significatū semꝑ est in istis vnitas
Si autē attēdamus cōnotatum aut respectus il-
le cōnotatus est ſm differentiā: aut scdm vnitatē
⁊ indifferentiā. si scdo modo: sic nō pōt dici plura
litas in illo noīe. vñ non dicunk ꝓprie plura exem
plaria vel artes. Si autē primo modo: tunc est vni
tas in illo nomine ratiōne principalis significati
⁊ multitudo ratione connotati.

Membrum septimum.

De deriuatione legū a lege eterna.

Septimo queritur de deriuatione legū.
a lege eterna. Et circa hanc q̄stionē plu
ra queruntur. Primum est vtrū leges
inique deriuenk a lege eterna. Secundū
est vtrum lex fomitis seu lex carnis deriuetur ab
ipa. Tertium est vtrum leges humane deriuentur
ab ipa. Quarto vtrū lex naturalis deriuetur ab
ipa. Quinto an moysi: sed illud differtur inquirē
dum cum tractabitur de lege moysi.

Articulus primus.

Utrum leges inique deriuētur a lege eterna.

q Uerik ergo pmo an leges inique de qui-
bus habek. x. Esa. Ue q̄ cōdunt leges ini
quas: deriuētur a lege eterna. ¶ Ad qd̄
sic Uolūtas dei nō pōt esse principium
vel causa male volūtatis. q2 deus nō est autor ma

Cōtra. Arg. primū.

lorum. ergo nec lex eterna legum iniquarum. ¶ Ad op-
positū Legis eterne est ꝑmittere sicut p̄cipere. sꝫ
leges iuste ferūtur iussu legis eterne. leges inique
ferunk eius ꝑmissione. ergo sicut leges iuste ferun
tur ab ipa: ita leges inique deriuātur ⁊ ferūtur ab

Scdm.

ipsa. ¶ Secunda ratio. Lex eterna est qua omnia
sunt ordinatissima vt dicit Aug. ergo ab ipa ordi-
nātur leges iniq̄ ⁊ eque. sꝫ oīa ordinata a lege eter-
na deriuātur. ⁊ ferūtur ab ipa: ergo leges iniq̄ de-

Rñsio.

riuank ab ipa. ¶ Solutio. dicēdum ꝙ lex iniqua
inq̄tū iniqua est: nō est a lege eterna. Unde mali
inq̄tū mali efficiēs causa si q̄ritur nō inuenitur
nō enim habet cām efficientē. sed deficientē. sicut

Sol. ad. j.

ipe act⁹ mal⁹ ex defectu est sicut dicit Aug. ¶ Ad
primā rationem in ꝯtrariū dicēdum. ꝙ est volun-
tas dei p̄cipiēs ⁊ ꝑmittēs. voluntas dei precipiēs
dicitur vel ponik in aliq̄d. Sed cū dicitur volūtas
dei ꝑmittēs: nō ponitur in aliquid ipsa. Lex autē
ꝑmittens nō dicitur in aliq̄d. sed hoc mō cuꝫ. s. qd̄
dicitur in aliq̄d nō est in ratiōe cause vel originis:
⁊ ideo nō dicimus eā esse p̄ncipiū vel originē legis
inique: cū solum cōparetur ad eā sicut permittēs

Ad scdm.

¶ Ad scdm dicendū. ꝙ malum in eo ꝙ malū non
est ordinatū Sed dicēdo malū: dico naturam defi
cientē a bono cū dico naturā: dico rem bonā boni
tate nature. sed dicēdo ipsā maliciā dico defectū
a debito ordine: ⁊ ideo malicia est inordinatio. et
ideo malū inq̄tum malū hoc est ratione malicie
nō est ordinatū. Sed ꝙ dicatur ordinatū hoc est
ratione subsistētis: q2 ipa ordinatur ad suppliciū
eternū per legē diuinā: ex quo noluit ordinari ad
gloriā. Uel pōt dici ꝙ hoc argumētū non valet.
est ordinatū a lege eterna: ergo est deriuatū ab ea.
nō enim est deriuatū ab ea nisi quatenus est ordi
natū seu in ordine. Unde nō ipsum est a lege eter-
na sed eius ordo potius.

Articulus secundus.

Utrum lex fomitis siue carnis deriuetur ab ipsa.

s Ecūdo q̄ritur an lex fomitis seu lex car-
nis qd̄ idem est deriuetur a lege eterna.
Ad qd̄ sic. Ro. vij. Lex spūs vite in xp̄o
iesu liberauit me. Glo. due leges bone
sunt. lex spūs que pctm̄ tollit: lex moysi que pctm̄
ostendit. lex peccati mala q̄ reos facit. Si ergo lex
peccati facit reū ⁊ est mala: ⁊ nullum malū a lege
eterna: ergo lex peccati seu lex fomitis qd̄ idē est:
nō est a lege eterna. ¶ Scda ratio Ro. vij. Uideo
legē in mēbris meis captiuantē me in lege peccati
Glo. hec est lex mala qua q̄sq; carnali cōsuetudīe
implicatus astringik. ¶ Tertia ratio Ro. vij. Iam
ego nō operor illud: sed qd̄ habitat in me peccatū
Glo. i. lex carnis ad quā dyabolus vt ad suā legē
accedit. si ergo lex carnis est dyaboli vt sua: ergo
dyabol⁹ est causa ei⁹. ergo deriuatur a lege dyabo

Auto. prima Aug.

li ⁊ nō a lege dei eterna. ¶ Quarta ratio Augu. j.
de li. arbitrio. Non est ordinatissimū vt impotē-
tia potētioribus īperarent quasi necesse arbitror
esse. vt plus possit mens q̄ cupiditas. Si ergo ex
lege carnis est ꝙ īpotētior potētiori īperet. s. ca-
ro spūi: istud est ꝯtra rectū ordinē. sꝫ qd̄ est ab eter
na lege est ordinatissimū ergo lex carnis non deri

scda Aug.

uak ab eterna lege dei. ¶ Quinta ratio Aug. j. de
lib. arbi. nullo modo rectus ordo est appellādus:
nisi meliora subijciunk deteriorib⁹. sed ꝑ legē car-

nis subijcitur melius deteriori.s.spūs carni:ratio
sensualitati:ergo non est recto ordine.Si ergo ni
hil est ab eterna lege nisi sit recto ordine .ergo &c.
Tertia. Aug. ¶ Sexta ratio Aug.j.de li.arbi.Cum mēs irratio
nalis animi motus regit.id dominat in homine
cui dominatio in lege debet ea quam eternam esse
comperimus Si ergo quando mens dominatur su
pra sensualitatē id dominatur cui debetur domi=
nium ſm legē eternam.ergo a contrario. quando
mens subdit illi:dominatur illud cui nō debetur
dominiū secundum legem eternā:sed illud domi=
nium est secundū legē carnis vt fomitis. ergo ipa
lex carnis nō deriuatur ā lege eterna. immo om=
Contra. nino est ei repugnans.¶ Ad oppositum Ro.vij.
Scio ꝙ nō habitat in me hoc est in carne mea bo
nū.Glo.Manet corruptio in corpe: robur tenēs
diuine sententie date in adā.& post dicit.Hern.hec
est lex carnis.Lex igit carnis tenet robur diuīe sen
tētie & ita legis eterne. ¶ Scda ratio Ro.vij.Ui=
deo legē in membris meis repugnantē legi mētis
mee.Glossa.fomes peccati recte dicit lex.qr legiti
me factū est.vt qui non obediuit suo superiori:ei
nō seruiat suum inferius.s.caro.sed a lege eterna
est omnis lex legitima.si ergo lex fomitis recte et
legitime dicit lex: constat ipm esse a lege eterna.
¶ Gratia huius querit cum lex fomitis appelle=
tur ab apostolo.lex peccati lex mēbrorum omnīū
cum planū sit ꝙ inq̄tum lex est peccati nō est a le
ge eterna queritur tamē ſm ꝙ ipa est lex membro
Respōsio. rum an sit a lege eterna.¶ Solutio.dicendū ꝙ fo
mes importat quandā inordinationē & defectum
in nobis ex peccato ade. que inordinatio & defect9
est ex eo:ꝙ nō obedit inferius suo superiori: vt ca=
ro spūi.fomes igit in nobis pena est. sed est pena
duplex scz feditatis & passibilitatis.inq̄tū fomes
est pena feditatis:sic nō est a deo.qr actus su9 est
deformis.qr actus fedationis non pōt esse a deo
vt a principio sed a dyabolo.Secūdū vero ꝙ ipsa
est pena passibilitatis & afflictionis.eo.s.ꝙ affli=
git aiam sic ipsa est a deo.Afflictio enim illa dicit
bonū.& ordinem ad diuinam iusticiam. Afflictio
enim ista tēporalis est & ad bonū:vt homo coact9
redeat & ꝯuertatur ad deū.Ex hoc enim ꝙ anima
videt se ita deiectā:& tāte vilitati & corruptiōi sub
iectam:citius cōuertitur ad deum.& sic fomes in=
quantū est pena passibilitatis:a deo est.& ordinat
ad deuz.est eñ a diuina iusticia.Lex ergo fomitis
vno modo potest appellari lex passibilitatis. Alio
modo lex feditatis.primo modo est vt affligens.&
hoc modo appellat eam apl's legem mēbrorꝫ. hoc
modo ipsa est & deriuat ab eterna lege.ipa eñ dici
tur lex passibilitatis.i.ſm ꝙ homo per eam habz
legem vt affligatur ex illa & conuertatur ad deuz.
hoc enim modo respicit ordinē diuine iusticie.Se
cundū aūt ꝙ lex fomitis dicit lex feditatis.sic ipa
appellatur ab ap'lo lex peccati.et sic lex ista nō est
a lege eterna.sed a dyabolo vel peccato: qr lex ista
mala est.Unde super illud ad Ro.vij. Scio ꝙ nō
habitat in me hoc est in carne mea bonum. Dicit
glo.Quo eius cōsortio anima maculatur peccato.
Dicitur aūt mala hoc modo quadruplici ratiōe.
Primo quia facit reū.Scdo qr maculat animaz.
Tertio quia per eam quisqz carnali consuetudine
implicatus astringitur. Quarto qr ad eam acce=
dit dyabol9 vt ad suaz.Nā fomes aut pctm duos
primos actus habet.s.aiam maculare.& reā face=
re.& remouent isti actus per baptismū. Sed dicit
maculare inq̄tum deformat animā seu imaginē
dei.ream vo faciet animā obligando ipsam ad pe
nam.hec enim duo facit peccatuz seu fomes. & ita
lex fomitis seu peccati.vel dicitur peccatuz seu fo=
mes macula:qr facit animā indignā gloria . Dici
tur autem reatus quia facit eā dignaz pena. Alia
autem duo facit post peccatuz. Nam fomes post
baptismū duplicem habet in nobis effectū.s.diffi
cultatē ad bonum:& pronitatē ad malum . primo
dicitur mala:qr implicat hominē ad cōcupiscen=
tiam carnalem.Scdo dicit mala.s. ratione pnita
tis ad malū.qr ad eam dyabolus vt ad suam acce
dit.Unde post hoc dicit glo.vt hominē suggestio
nibus malis decipiat ne faciat homo que lex pre=
cipit.Quantū aūt ad primū actū ante baptismuz
qui est maculare:dicit in glo.cuius consortio ani
ma maculatur.Quātū ad scdm qui est reū facere
dicit mala.Et sic glo.illa supradicta loquitur cuz
dicit lex peccati mala:qr reos facit. His quatuor
modis lex fomitis est lex peccati dicens inordina=
tionē & mala simpliciter:& sic nullo modo est a le=
ge eterna.sed primo modo non dicit inordinatio=
nem.s.ſm ꝙ est lex passibilitatis.et sic est ab ipsa.
Quantū ad hoc eñ dicit glo.predicta ꝙ tenet ro=
bur diuine sentētie.i.in hoc qr affligit & punit ani
mā propter peccatū.q̄tum ad hoc etiā dicitur lex
fomitis legitima:qr legitime factū est vt dicit glo.
alia.vt qui nō obediuit suo superiori:ei nō seruiat
Ad auto. primā Aug. suum inferius.¶ Ad primā autoritatē Augu.di=
cendū.ꝙ sicut videmus ꝙ iuste per peccatū subij=
ciebatur homo dyabolo ante passionem xpi.& ta=
men dyabolus iniuste tenebat eū:ita hoc iustum
est vt spūs subijciebat carni:& tamen caro iniuste
dominat spiritui.qr legitimū est vt qui nō obedi=
uit suo superiori:ei non obediat suum inferius. et
loquimur q̄tum ad penam passibilitatis de lege
Ad scdam. ista.¶ Ad secundā dicenduz.ꝙ est melius q̄tum
ad esse nature.& est melius q̄tum ad esse ordinis.
Ratiōalis creatura melior est natura q̄ aliqd cor
poreū seu q̄ caro.sed cū ipsa efficit peccatrix:peior
est q̄tuz ad esse ordinis q̄ caro.& q̄ aliqua creatu=
ra corporea.Si ergo respiciamus naturā. sic ipsa
subijcitur deteriori:cū subijcitur carni.sed si respi
ciamus ordinē:sic subijcitur meliori. qr ipsa caro
magis seruat ordinē suum q̄ ratio vel anima pec
Ad tertiam. catrix.¶ Ad tertiam dicendū.ꝙ ex lege eterna est
ordo nature:& est ordo iusticie.Ordine nature cō=
cedendum:ꝙ ipa mens ex lege eterna dominatur
irrationabilibus animi motibus:seu ipsi sensua=
litati.sed postq̄ ipsa peccatrix efficitur ordine iu=
sticie:motibus illis subijcitur ipsa mens & ipi sen
sualitati ex lege eterna.& loquamur de illa sub
iectione inq̄tum inducit passibilitatem seu affli=
ctionem in anima seu in ratione: et non inq̄tum
penam feditatis sicut dictum est.

Articulus tertius.

An leges humane deriuentur a lege eterna. Augu.
Tertio queritur de legibus humanis an
deriuent a lege eterna.¶ Ad qd sic Au=
gust.in.j.li.de libe.arbi. In tēporali le=
ge nihil est iustū atqz legitimū : qd non
ex eterna hoīes sibi deriuauerint. Si ergo in illis
est aliquid iustū & legitimū.ergo &c.¶ Scda rō si
oms bonitates deriuant bonitate a prima: & oēs
veritates a veritate prima.ergo sic oēs leges: a
prima lege eterna.¶ Ad oppositū.iuxta August.
Cōtra.primū. Lex hūana relinquit īpunita que iustuz est puni=
ri.sed scdm legē diuinā nihil tale debet impunitū
relinqui.ergo &c.Maior ptz per Aug.j.de libe. ar
bi.Lex illa que regēdis ciuitatibus fertur multa
concedit atqz impunita relinquit que per diuinaz
prouidentiam iudicant.¶ Secūda ratio.Lex hu
Scdm. mana iudicat liberos a pena:quos eterna iudicat
reos ad

reos ad penā.ergo non est ab illa.Maior patet ꝑ
Augu.qui ponit exemplum de illis qui occidunt
ne occidant.vel ne amittāt res temporales : quos
lex humana iudicat esse liberos a pena.lex eterna
reos.Unde dicit primo de libe.arbi.Non lex iusta
est que dat potestatem vel viatori vt latronem ne
ab eo occidatur occidat.vel cuipiam viro aut fe=
mine.vt violentum sibi stupratorē irruentez : aut
illatum stuprum si possit interimat . et ponit ra=
tionem huius post.quomodo enim apud eam scz
legem eternaz sunt isti peccato liberi: qui pro his
Tertium. rebus quas contemni oportet humana cede po=
luti sunt.¶ Tertia ratio.Lex hūana concedit ali
qua mala fieri vt ne occidaris occidas. sed occide
re hominē illud nō potest fieri sine libidine : ergo
concedit aliqua fieri ex libidine:& que nō possunt
fieri sine libidine hoc est sine improba & inordina=
ta voluntate.sed hoc prohibet lex eterna:ergo &c.
Et ꝙ homicidium non potest fieri sine libidine.
August.pbat.Quomodo possum dicere istos ca
rere libidine.qui ꝑ his rebus digladiantur quas
possunt inuiti amittere.aut si nō possunt qd op9
est pro his rebus vsqz ad hominis necem pgredi
hoc dicit ꝓpter castitatem quā nullus pōt amit=
tere inuitus:cum castitas sit virtus ipsius anime
Rūsio. vel mentis.¶ Solutio dicēdum ꝙ omnis lex hu
mana et omnes leges q̄tum ad id qd habent iu=
stum & legitimum in se:tracte sunt a lege eterna si=
cut omne id qd bonum est in creatura tractuz est
Sol.ad.j. ex bonitate prima.& qd verum ex veritate prima.
¶ Ad primū qd obijcitur in cōtrarium.ꝙ illa di=
Augu. mittit impunita que per diuinā &c. Dicenduz ſm
Augu.in.j.li.de libe.arbi.Uidetur mihi legez istā
que populo regēdo scribitur recte ista pmittere et
per diuinā prouidentiam vindicari. Ea enim vin
dicanda sibi hic assumunt que satis sunt cōciliā=
de paci hominib9 imperitis. Et vult dicere. ꝙ lex
tēporalis nō habet punire nisi mala que sunt cō=
traria suo fini:qui est ꝯciliatio pacis inter hoīes.
Unde nō assumit sibi vindicāda mala ꝯtraria pa
ci hominū ad deū.sicut fornicationē & hmōi.Sed
lex eterna hoc vindicat. & ꝓpter hoc nō sequit ra=
tio illa.Lex tēporalis dimittit impunitaz que tñ
vindicant per diuinā.nisi cum hoc addatur.& ipa
Ad scdm. posita est ad vindicanduz mala illa.¶ Ad scdam
qua obijcitur ꝙ iudicat liberos quos eterna reos
Dicendū ꝙ ex hoc nō sequitur ꝙ sit cōtraria legi
eterne:sed ꝙ sit impfecta respectu ipsius. qr soluz
de illis iudicat lex temporalis:que sunt ad suū fi=
nem vel cōtra ipm.Liberos ergo iudicat quos nō
inuenit cōtrarios paci inter hoīes : que pax est fi=
nis ipsius.sed lex eterna nō solum respicit pacem
istam:sed etiā pacē hominū ad deum.& ꝓpter hoc
iudicat reos quos tēporalis liberos sicut fornica
Augu. tores & hmōi.& punit eos.& ita impfecta est respe=
ctu legis eterne & nō cōtraria.Unde Augu.in lib.
de libe.arbi.dicit.Laudo & ꝓbo istam.s. legem tē=
poralem q̄uis inchoatā minusqz pfectaz videtur
multa relinquere impunita que p diuinam tamē
Ad tertiū. ꝓuidentiam vindicant & recte. ¶ Ad tertiam di=
cendū p interpretationē ꝙ lex tēporalis nunq̄ di=
cit nec iubet ꝙ aliquid fiat ex libidine.Unde dicit
Augu.ꝙ lex non habet culpam in hoc . & ostendit
quō:quia ponat ꝙ aliquis vim vi repellat.aut il=
le est ordinatus ad hoc & iuste facit et ordinate:vt
causa ciuiū tuendorꝫ sicut miles vel iudex qui est
minister legis aut nō.si sic:obtemperandū est illi
legi sine libidine que hoc precipit.si nō est ordina=
tus ad hoc nunq̄ ei lex precipit hoc.sed relinquit
in sua potestate.Et hoc est qd ipse dicit in lib.j. de
libe.arbi.¶ Potest ergo illi legi que tuendorū ci=
uium causa vim hostilem eadē vi repelli iubet si=
ne libidine obtemperari.& de oībus ministris qui
iure atqz ordine potestatibus quibuscūqz subiecti
sunt illud dici pōt.sed illi homies lege inculpata.
quō inculpari queāt esse nō video.Nō eñ eos lex
cogit occidere.sed relinquit in potestate. liberum
itaqz est neminē necare pro his rebus quas inuiti
possunt amittere.& sic lex non est culpabilis: licet
cōcedat aliqua fieri que nō fiunt sine libidine. im
mo illi qui faciunt qd nō precepit lex ꝙ faciant il
la:sed dimittit eorum arbitrio.

Articulus quartus

Utruz lex naturalis deriuetur a lege eterna.
Quarto q̄rit an lex naturalis deriuetur
vniuersaliter a lege eterna.Ad qd .Deri
uatio legū a lege eterna est per rationez
Arg.primū. apprehendentē legem eternaz.Sed soli
rationali creature cōcessum est videre legē eternā
& cōsulere:sicut dicit Aug.in li.de vera religione:
ergo lex naturalis solū put est in creatura ratio=
nali deriuatur a lege eterna.Cū ergo sit lex natu=
ralis in creatura rationali vel irrationali sicut di
cit Isido.ij.ethimologiarum . ꝙ lex naturalis est
quā natura docuit omnia aīalia.ergo nō deriua=
Augu. tur vniuersaliter a lege eterna .Maior ꝓpositio
patet p Aug.in li.de li.ar.Nihil est iustū atqz legi
timū nisi qd homines sibi ex eterna lege deriuaue
Scdm. runt.sed hec deriuatio est p apprehēsionē.¶ Se=
cunda ratio.Nō est deriuatio a lege:nisi secundū
actuz & virtutē legis sed actus seu virtus legis vt
dictum est & vt habetur in canone sunt. imperare.
vetare.pmittere: cōsulere.punire.premiuz tribue
re.Sed omnes isti actus soluz respiciunt rationa
lem creaturā:qr non fit preceptio nec prohibitio
p legem nisi rationali creature &c.nec premiatio
nec cōsultus.ergo solum lex prout est in creatura
rationali deriuatur ab eterna lege. ¶ Aliquis
diceret ad hoc q' isti sunt proprij actus legis. nec
ſm eos fit deriuatio legis .immo est communis
actus ipius.s.artare.scdm quem fit deriuatio. et
hoc cōuenit legi eterne respectu rationalis & irra
tionalis creature:qr artat inq̄tuz determinat po
tentiā que est indeterminata in rationali creatu=
ra & irrationali.Et sic scdm rationem artationis
est deriuatio.Unde Aug.super geñ.Omnis natu
ra vsitatissimos cursus habet: & quasdā natura=
les leges suas.scdm quas spiritus vite qui creat9
habet quosdā actus suos determiātos quos etiā
mala volūtas nō pōt excedere.Et similiter de ele=
mentis dicit ipse & elementa huiusmodi corporea
habēt definitā vim & qualitates ꝓprias. qd vnū=
quodqz valeat quid nō valeat.ex quo patz ꝙ arta
Contra. tio illa respicit omnē creaturā.¶ Sed cōtra hoc
obijcitur quia creatura irrationalis artat ex ne=
cessitate rationalis.nō cū sit arbitrio libera: ergo
equiuoce est artatio in illis.& nō ſm aliquā ratio
nem cōmunē.ex quo sequit illud qd prius. ¶ Ad
oppositū.Omnis bonitas est vniuersaliter a bo=
nitate eterna.ergo omnis lex naturalis cū sit bo=
na:est vniuersaliter a lege eterna. ergo &c. ¶ So=
lutio.dicendum ꝙ omnis lex naturalis est a lege
eterna.tamē scdm propinquius et remoti9 : scdm
ꝙ nature in quibus est:se habet scdm ꝓpinqui9
et remotius ad deum.Est enim lex naturalis tri=
plex.quedam que respicit ordinē rationalis crea=
ture de qua habetur ad Romanos.ij.Cum gētes
que legem non habent. naturaliter ea que legis
sunt faciūt.et etiam dicit ibi glo.Lex nature. qua
intelligit vnusquisqz & sibi cōscius est quid sit bo=

num τ quid malum.Item est lex naturalis respi-
ciens ordinem creature irrationalis sensibilis: de
qua dicit Isido.Lex naturalis est qua natura do-
cuit omnia animalia vt masculus cum femina.
Item est lex naturalis respiciens ordinem omnis
alterius creature.s.irrationalis τ insensibilis. de
qua dicit August.in lib soliloquiorum.Deus cu
ius legibus rotãtur poli:τ cursus suos sidera pa
gunt.scđm has differentias vniuersaliter est lex
naturalis a lege eterna.prima tamen ꝓpinquius
ꝙ secũda τ tertia:τ secũda ꝙ tertia. scđm ꝙ ratio-
nalem creaturam constat esse ꝓpinquiorem deo
Sol.ad.j. ꝙ sensibilem.et sensibilem ꝙ insensibilem τ irra-
tionalem. ¶ Ad primam rationem in cõtrarium
dicendum.ꝙ duplex est notio legis eterne ſm Au
gusti.Una est lex eterna qua iustum est vt omnia
sint ordinatissima.Alia est lex eterna que est sum
ma ratio cui obtemperandum est.qua mali mise
ram boni bonam vitam sequũtur.Ex quibus pa
tet ꝙ lex eterna dicit artem diuinam τ sapientiã
inq̃tum ordinat creaturam τ motum creature.τ
ita ordo scđm legem in omni creatura est ab ea et
lex similiter.sed ordo duplex.Quedam enim crea
tura est domina sui actus sicut rationalis.quedã
non sicut irrationalis creatura. ordinat ergo lex
eterna ordine necessario actum irrationalis crea-
ture.actum autem rationalis non ordinat ordi
ne necessario sed relinquit eũ in arbitrio. ¶ Qđ
ergo obijcitur ꝙ deriuatio a lege eterna est scđm ap
prehensionem. dicendum ꝙ hoc dicitur respectu
legis temporalis.τ non respectu legis naturalis.
Unde Augu.loquitur de lege temporali cum di-
cit nihil iustũ atq; legitimũ τc.τ ratio huius est.
quia lex naturalis est in nobis sine nostra coope-
ratione:sed ex dei inditione τ impressione.Impri-
mit enim vim ordinis naturalem ipse deus in ra-
tionali τ in irrationali creatura. sed in lege tẽpo-
rali nos coopamur ad hoc ꝙ sit in nobis.hec au-
Ad scđm. tem cooperatio est per rationem apprehendentẽ.
τ ideo de illa intelligitur. ¶ Ad scđm dicẽdum ꝙ
sicut calefacere dicit actum per se et principalem
ignis.indurare actum cõsequentem τ non princi
palem:ita artatio dicit effectum cõsequentem le-
gem.sed actus principalis currens in om̃es τ ꝑm
quẽ fit deriuatio est ordinare.quia lex eterna est
qua iustum est vt omnia sint ordinatissima.τ iste
actus decurrit τ in preceptione τ in prohibitione
τ in alijs actibus legis:τ vlterius respectu creatu
Augu. re irrationalis τ eius actus.quia ordo currit per
omnẽ actum.Unde August.super Gen.viij. Uo-
luntas diuina subijcit sibi primitus omnia.dein-
de creaturam corporalem spirituali. deinde irra-
tionalem rationali.terrestrem celesti.τ sic ordo de-
currit per omnia.Posset etiam dici ꝙ extenso no
mine precepti sicut nomine obedientie currit illa
deriuatio scđm rationem precepti. Extendimus
enim nomen obedientie ad rationalem τ irratio-
nalem creaturã.scđm ꝙ dicimus omnia obediũt
deo.τ hec est naturalis subiectio.Unde Psal. Mã-
dauit τ creata sunt.preceptum posuit et non pre-
teribit.Glo.Preceptum idest legem et conditio-
nem τ similiter Ansel.primo.Cur deus hõ. Una-
queq; creatura cum sibi preceptum ordinem na-
turaliter aut rationabiliter seruat:deo obedire di
citur.maxime rationalis cui datum est intellige-
re quid debeat.τ sic extendendo preceptum posset
dici ꝙ currit illa deriuatio scđm rationẽ precepti.

Membrum octauum.

De subiectis legis eterne.

Onsequenter est questio de subiectis le
gis eterne.Circa quã plura inquiruntur.
Primũ est an voluntas diuina sit sub-
iecta legi eterne.Scđm est an filius dei
sit subiectus legi eterne.Tertiũ est an irrationa-
bilia sint subiecta legi eterne.Quartũ est an rõna
bilia sicut mali homines sint ei subiecti. Quintũ
est an iusti sint ei subiecti.Sextũ est an bti subij-
ciuntur legi eterne.

Articulus primus.

Querit an volũtas diuina sit subiecta legi eterne. Arg.primũ.

Ad primũ obijcitur sic.Uoluntas dei cõ
sequitur rationem iusticie.vnde est ad bo
na tm̃ τ ordinata licet sua sciẽtia sit bo-
norum τ malorum.sed quicquid sequitur ra-
tionem iusticie est sub lege eterna:quia lex eterna sũ-
ma ratio nuncupatur:τ est ipa ratio iusticie ergo
voluntas dei est sub lege eterna.ergo subijcitur ei.
¶ Secunda ratio Ansel.j.lib.Cur deus hõ. Licz Scđm.
in illis que deum velle est cõueniens sequatur si deus
vult hoc est iustum:tamẽ in eis que deũ velle est
incõueniẽs nõ sequitur vnde nõ sequitur si deus vult
mentiri ꝙ iustum sit mentiri : imo potius ꝙ ipse
non sit deus.sed generaliter sequitur econuerso si
hoc est iustum deus vult hoc.ergo plus sequitur vo
luntas dei iusticiam ꝙ ecõuerso.ergo est subiecta
legi eterne. ¶ Ad oppositũ.August.in lib. de tri- Contra.Aug.
nitate.Uoluntas dei est prima ratio omniũ sani-
tatis τ egritudinis premiorũ τ penarum.Sed pri
me rationis nõ est ratio:ergo cũ lex eterna sit ra-
tio.cõstat ꝙ voluntatis diuine non est lex eterna
ergo nõ subijcitur ei voluntas dei. ¶ Scđa ratio
Aug.in lib.lxxxiij.q.Qui querit causam volunta
tis diuine querit maius volũtate diuina: sed hoc
est impossibile inuenire.ergo ipsius nõ est aliqua
causa.nec ratio.ergo cum lex sit ratio eius qđ est
ei subiectũ:nõ est lex ergo non subijcitur legi eter
ne. ¶ Tertia ratio Ansel.Cur deus homo.Cũ deus Ansel.
liber sit:nulli legi nulliusq; iudicio subiacet.vt ni
hil decens:nihil rectum sit nisi qđ vult. ¶ Solu- Rñsio.
tio.dicendũ ꝙ voluntas diuina nõ est subiecta le
gi.immo est ipsa lex eterna.Unde dicit Aug. Tã-
tum differt in ratione intelligẽtie cũ dicitur lex τ
cum dicitur voluntas.quia dicitur voluntas respectu
boni inq̃tum acceptat qđ bonũ est.eadem volun
tas dicitur lex inq̃tum ordinat qđ bonum est. ¶ Ad Sol.ad.j.
rationẽ ergo qua obijcitur.ꝙ voluntas dei subse
quatur rationẽ.Dicendum ꝙ scđm rationẽ intelli-
gentie verum est ꝙ voluntas dei est cum ratione.
Unde bene sequitur.deus vult hoc:ergo hoc habet
rationem.sed ratio illa nihil aliud est scđm rem ꝙ
ipsa voluntas. ¶ Ad scđm dicendum.ꝙ aliquãdo Ad scđm.
determinatur respectu diminuẽtis.aliquãdo respe-
ctu nõ diminuentis.Quãdo ergo volũtas dei de-
terminatur respectu diminuentis sicut est mentiri:
non sequitur iusticia ad ipam.immo ex hoc sequi
tur ꝙ nõ sit diuina voluntas sed quãdo determi-
natur respectu nõ diminuentis.sicut est pluere et
huiusmodi actus cum quibus stat: tũc ad ipam
sequitur iusticia.per hoc soluitur prima ratio.

Articulus secundus.

An filius dei subijciatur legi eterne.

Secundo queritur an filius dei subijcia
tur legi eterne.Ad quod sic. Ubicũq; in
uenitur ratio subiectionis ibi est dice-
re subiectionem scđm legem aliquam.
quia omnis subiectio est scđm legem aliquam. si
ergo in filio dei inuenitur ratio subiectiõis ad pa
trem:ergo in eo est subiectio scđm legem aliquam.
sed non nisi scđm legem eternam. ergo ipse scđm
naturam

naturam diuinam est subiectus legi eterne. Mi-
nor patet.quoniã Hyla.in libro de synodis ponit
verbũ concilij dicẽs.Non exequamus vel cõpara
mus filium patri.sed subiectũ intelligimus scđm
diuinã naturã.Est ergo subiectus scđm ius legis
eterne. ¶ Scđa ratio habetur in eodem.Si quis
vnum deũ dicens.xp̃m autem ante omnia secula
filium dei obsecutum patri in creatione omnium
non confitetur anathema sit.τ loquitur scđm diui-
nitatem de filio dei.sed verbum obsequij est verbũ
subiectionis .hec autem subiectio fit seruis legis
Cõtra. Augu. eterne.ergo τc. ¶ Ad oppositum Aug.in li.de ve-
ra religione.Ut nos de inferioribus rebus iudica
mus.sic de nobis sola veritas iudicat.De ipa aũt
nec pater:nec enim minus est ꝙ ipe.τ ideo que pa
ter iudicat per ipm iudicat. τ scđm hoc dicitur ꝙ
pater omne iudicium dedit filio.Si ergo filius est
ipsa veritas.ergo non est minor patre.nec de ipo
pater iudicat.ergo nõ subijcitur patri ergo nec le
Rñsio. Hyla. gi eterne. ¶ Solutio.dicendum scđm beatum hy
la.semper intelligẽtia dictorum ex causis est assu
menda dicendi.Unde iste autoritates debent ex-
poni.non extendi.nomen enim subiectionis dicitur
multipliciter.Aliquando enim sonat indignius
respectu eius cuius dicitur subiectũ.quomodo di
cimus materiã subiectã forme.τ passiua actiuis:
τ inferiora superioribus Aliquãdo enim sonat in
dignius quomodo dicimus substantiã subiectã
accidẽti.substantia enim in eo ꝙ dicitur subiectũ
dignior est accidẽte.quia dicitur subiectũ in eo ꝙ
facit accidẽs subsistere.Aliquando autẽ sonat in
equale quomodo dicimus nature virtutẽ esse sub
iectam nature.τ virtus nature est equalis nature
cuius est.Primo modo importat subietio habitu
dinem scđm inferioritatem sicut habitudinẽ subie
cti respectu eius qđ est semp illud.Secundo mo-
do importat habitudinem respectu eius qđ est in
subiecto.Tertio modo importat habitudinẽ que
attenditur in hoc ꝙ dico esse ab alio.sic virtus est
a natura τ hic est habitudo originis.hoc ergo mo
do habitudo subiectionis filij ad patrẽ.importat
habitudinẽ originis.τ non indignitatis vel infe-
rioritatis sed equalitatis.Unde exponendum est
qđ dicitur non exequamus τc.i.nõ dicimus filium
equalem patri.ita ꝙ dicamus filiũ esse nõ ex alio
sicut patrẽ.quia filius est a patre. Unde post illã
autoritatẽ habetur.neq; enim pluit ex se.sed a domi
no.s.autoritate patris.Eodẽ modo intelligendum
est illud qđ dicitur filium esse obsecutum patri in
creatione.Nam verbũ obsequẽdi nõ notat ibi mi
noritatẽ vel diminutionẽ potentie in filio:sed no-
tat in patre primã autoritatẽ.vnde sicut in impe-
rante est autoritas pma.in exequẽte est autoritas
ab illo:sic filius habet autoritatẽ a patre.τ in pa
tre est pma autoritatis creãdi res.Et q̃tũ ad hoc
intelligitur illud sicut etiã patet in illo lib . Ex his
ergo nõ sequitur ꝙ filius scđm diuinã naturam sit
subiectus legi eterne.sed magis seq̃tur ꝙ ipe sit lex
eterna.quia lex dicit ius τ ex aliqua pma autoritate
ipe autẽ filius est ius ipm τ ratio que est ex patre.

Articulus tertius.

An irrationabilia sint subiecta legi eterne.

Tertio q̃ritur an irrationabilia subijciã
tur legi eterne.Ad qđ sic dama.Actus in-
uolũtarij nec pcio nec pena digni habẽ-
tur.sed actus irrationabiliũ sunt inuo-
lũtarij.ergo τc.Si ergo legis eterne est premiũ tri
buere:τ punire scđm meritum.Quia lex eterna est
qua mali miserã:boni bonã vitam merẽtur:ergo
nec irrationabilia nec actus eorum cadunt sub lege
eterna.ergo nõ subijciuntur ei. ¶ Ad oppositũ Au Contra.
gusti.xix.de ciui.dei.nullo modo aliquid legibus
sũmi creatoris ordinatorisq; subtrahitur a quo pax
vniuersitatis administratur. Quicquid ergo est in
rerũ vniuersitate cadit sub ordine legis eterne. er-
go τ irrationabilia. ¶ Solutio dicẽdũ ſm beatũ Rñsio.
Ansel.ꝙ irrationabilia subijciuntur legi eterne. sed Ansel.
est subiectio legis eterne naturalis τ sine iudicio:
τ hoc modo irratiõabilia subijciuntur legi eterne.
Alia est cũ iudicio τ hoc modo rõnabilia subijciũ
tur.Omnis autẽ creatura ei subijcitur prima subie
ctione.Unde Ansel.Cur deus homo . Unaqueq;
creatura cum sibi preceptũ ordinẽ naturaliter aut
rõnaliter seruat:deo obedire dicitur.maxime rõna-
lis cui datũ est intelligere quid debeat.τ ita queli
bet creatura obedit τ subijcitur legi eterne.

Articulus quartus.

Utrũ rõnabilia vt reprobi subijciantur legi eterne. Arg.primũ.

Quarto queritur de rationabilibus.Et pri
mo an mali reprobi subijciuntur legi eter
ne.Ad qđ sic Ro.viij. Sapiẽtia carnis
inimica est deo:legi eñ dei nõ est subie-
cta.glo.Unus homo est eademq; natura a bono
deo condita bona.que heri sapiebat scđm carnẽ ho-
die scđm spm̃.s.que dum vitiũ habet.nõ põt subij
ci legi dei:sicut claudicatio nõ potest subijci recte
ambulationi.Si ergo impossibile est ꝙ claudica
tio subijciatur recte ambulatiõi.ergo ĩpossibile est
ꝙ natura habẽs vitiũ subijciatur legi eterne sed ho
mines reprobi sunt huius nature ergo τc. ¶ Se- Scđm.
cũda ratio Augu in lib.de libe.arbit.Cũ manife-
stum sit alios hoĩes esse amatores rerum eternarum.
alios rerũ tẽporaliũ.cũ sic duas leges esse cõueniat
vnã eternã:aliã tpalem.quos istorum iudicas eter-
ne legi esse subdẽdos? Respõdet beatos illos sub
eterna lege agere. Miseris vero tpalis lex imponitur.
Ergo miseri reprobi qui sunt amatores rerũ tpa-
lium subijciuntur legi tpali.sicut boni legi eterne.q
sunt amatores eternorum.cũ ita se habeãt ad illa:si- Contra.
cut isti ad istã.nõ ergo subijciuntur eterne. ¶ Ad Augu.
oppositũ Aug.in lib.de cathezizãdis rudibus. No-
uit deus ordinare deserẽtes se animas.τ ex earum iu-
sta miseria partes inferiores creature sue cõuenien-
tissimis τ congruẽtissimis legibus admirãde dispẽ
sationis ornare.Ergo anime reproborum que sunt
deserentes deũ ordinantur ordine diuino. Sed ordo
diuinus est lex eterna qua iustum est vt oĩa ordi-
natissima sint: ergo subijciuntur ordini legis diui- Rñsio.
ne vel eterne. ¶ Solutio.dicendũ ſm Aug. in.iij. Augu.
confes.ꝙ subijci legi eterne est dupliciter. vel eius
preceptioni vel eius punitioni. Mali ergo subij-
ciuntur legi eterne q̃tum ad punitionẽ.sed non sue
preceptioni.Unde Augu.iij.confes.Domine q̃ di
mittit te:quo it aut quo fugit:nisi a te placido ad
te iratum.Nam ibi inuenit legẽ tuã in pena sua:
τ lex tua veritas est τ veritas tu. ¶ Ad primam ra- Sol.ad.j.
tionẽ in cõtrariũ.dicendum scđm Ansel.in primo. Ansel.
Cur deus homo.vbi facit talẽ cõparationem. Si
cut ea que celi ambitu cõtinentur.nõ esse sub celo
aut elongari a celo nullatenus possunt:nec fuge-
re celum.nisi ab appropinquãte. Itẽ q̃uis homo
vel angelus diuine voluntati τ ordinationi subia
cere velit.cũ eam fugere nõ valet.quia si vult fugere
te sub voluntate precipiente.fugit sub voluntate
puniente τ hoc etiã dicit Boetius Ordo cũcta cõ Boetius.
plectitur:vt si quis ab assignato ordine recesserit:in
aliũ ordinẽ relabatur.ipsa eñ lex eterna sicut circu-
lus est.qui eñ fugit vnam partem appropinquat
alteri.Et ita licet mali ab ea recesserint q̃tum ad
preceptionẽ.sunt tñ sub ea q̃tum ad punitionem.

Ad scd̃m. ¶ Ad scd̃m ꝙ non sequit̃ ꝙ si mali subiecti sunt legi tp̃ali. ꝙ ꝓpter hoc nõ sint subiecti legi eterne. immo qd̃ subiectũ est legi tp̃ali: est subiectũ legi eterne ⁊ nõ ecõuerso: q: cõplectit̃ eã ⁊ circuit oẽs leges. Unde Aug. in lib. de li. ar. Illud incõcussũ teneas. ꝙ aptissime iã nõ demõstrauit eos q̃ tp̃ali legi seruiũt: nõ esse posse ab eterna liberos.

Articulus quintus.

An iusti subiiciant legi eterne.

Quinto querit̃ an iusti subiiciantur legi eterne. Ad qd̃ sic. j. Thi. j. Iusto non est lex posita. sꝫ iniustis ⁊ nõ subditꝭ. Glossa posita. i. imposita vt supra illũ sit ⁊ ei dñet. in illa eñ potius est ⁊ cũ ipsa: ꝙ sub ipsa. q: amic⁹ iusticie est. Ex quo ptꝫ ꝙ iustus cũ sit amator iusticie non est sine lege eterna. sed cum ipsa. ¶ Ad oppositũ. Aug. in lib. de li. arbi. Iustos sub eterna lege agere existimo. *Rñsio.* ¶ Solutio dicendũ ꝙ istud qd̃ dico esse sub lege põt dupliciter accipi. vl' ꝑut dicit necessitatẽ coactionis: vel volũtatẽ obediendi. sicut dicimus ꝙ aliter est filius sub patre: ⁊ seruus. q: seruus sub patre est necessitate timoris coactus. filius aũt volũtate obediẽdi. Iusti ergo sunt sub lege voluntarie ⁊ non necessitate coactionis. *Ps. j.* Unde Psal. In lege dñi voluntas ei⁹ glo. Aliud est in lege esse. aliud sub lege. qui in lege est ẜm legem agit voluntarie obediẽs legi. Qui autẽ sub lege est. ẜm leges agit necessitatis timore coactus. Et hoc modo non est iustus sub lege. sed primo mõ dictũ est. vnde primo sensu dicit̃ ad Gal. Misit deus filiũ suũ factũ sub lege. s. voluntarie ⁊ non necessitatis coactione.

Articulus sextus.

An bti subiiciunt̃ legi eterne. Augu.

Sexto queritur an beati subiiciũtur legi eterne. Ad quod sic. Augu. ij. de ciui. dei. In ea certe ciuitate vera iusticia est: de qua scriptura dicit. Gloriosa dicta sũt de te ciuitas dei. ⁊ vocat ciuitatem illam beatitudinem. ergo in ea est vera iusticia ergo et ordo iuris: ⁊ ita lex. Ergo beati sunt sub lege. ¶ Secunda ratio ps. Custodiam legem tuam semper ⁊c. *Cassio.* Cassiodorus dicit ⁊ distinguit legem presentem a lege que erit post sed alia erit lex domini quam se promittit custodire populus sanctissimus. Scit enim per hanc vmbrã legis ad ministerium legis eterne ascendi. Nouit etiam cõsuetudinem angelorum et potestatũ. dominũ sine fine laudare. scit summe beatitudinis esse solẽnitate dominum iugiter contueri. Scit deniq; fidelium ibi esse leges quas se professus est sine fine seruare. Si ergo in eterna beatitudine sunt leges. ergo beati sunt sub lege. ¶ Ad oppositum Augusti. in lib. de libe. arbi. Lex eterna est qua mali miseram. boni bonam vitam merentur. per legem ergo est mereri. sed in beatitudine nõ est tempus merendi. ergo nec ordinandi sub lege. *Rñsio.* ¶ Solutio dicendum ẜm Augu. de lib. arbi. Lex eterna est cui semper obtemperandum est. ⁊ per quam mali miseram ⁊c. ¶ Quantum ergo ad hoc ꝙ dicitur. Per quam mali miseram ⁊c. non manet lex in patria. quia ibi non est mereri. Sed quantum ad hoc ꝙ dicitur. cui semper est obtemperandum. manet ipsa lex in patria et quantum ad hoc sunt boni sub lege. scꝫ conformando voluntatem suam voluntati diuine. hoc enim modo obtemperandũ est legi eterne. et quantum ad hoc loquit̃. Cassiodorus.

Membrum nonum.

De effectibus legis eterne.

Nona questio ꝑncipalis est de effectib⁹ legis eterne respectu rationalis creature. Et primo querit̃ de numero ipsorum effectuũ in generali. Secũdo querit̃ de ipsis effectibus in speciali. ⁊ sic ista questio ptitur sic quoniã principio querit de effectu preceptiõis et ꝓhibitionis. Scd̃o querit̃ de effectu promissionis et cõsilij. Tertio de effectu punitionis et premiationis. sed he questiones tractate sunt primo libro questione de volũtate. ¶ Quantũ ad primũ obiicit̃ sic. ysidorus. Omnis lex aut punit aut vetat aut precipit. ergo in omni effectu legis est punire. vel vetare. vel precipe. Ergo non sunt nisi isti tres effectus legis eterne. *Scd̃a.* ¶ Ad oppositũ quecunq; sunt eadẽ ẜm essentiã. habẽt eandem virtutẽ ⁊ eandẽ differentiã effectum sed voluntas dei et lex eterna sunt eadẽ ẜm essentiaꝫ. Cum ergo effectus vel signa volũtatis diuine sint quinq; et non tria tantũ. scꝫ preceptũ. prohibitio. cõsilium. pmissio et impletio seu operatio. ergo erũt quinq; effectus legis eterne. et nõ tres tantũ. Scd̃a ratio quia sicut dicit ysido. et legiscõsultus Uirtus legis temporalis consistit in istis differẽtijs effectuũ. qui sunt ꝑcipere. vetare. cõsulere. pmittere. punire. premiare. Ergo cum lex tẽporalis trahat̃ a lege eterna sicut visum est: patet ꝙ isti sex effectus sunt legis eterne et non tres tantum. *Tertia.* ¶ Tertia ratio. lex eterna respicit actum rationalis creature. Aut ergo respicit actũ qui factus est: aut qui faciendus est. si actum qui factus est: aut ille est bonus aut malus: si bonus sic retribuit. si malus sic punit. ergo sunt duo effect⁹ ipsius ex parte actus rationalis creature facti. Si aũt respiciat actum fiendum. aut ille actus est absolutus aut cõparatus. Uel sic. Aut respicit ipm̃ absolute aut comparatiue. si absolute: aut ille est actus bonus aut mal⁹. si bonus: sic precipit. si malus: sic prohibet. Si cõparatiue. aut ille est bonus aut malus. si bonus: sic respectu eius est cõsilium. q: consiliũ est respectu melioris boni. si malus sic est pmissio que est respectu mali. vel ꝓpter hoc ꝙ nõ fiat peius: aut ꝓpter hoc ꝙ fiat bonum melius. habet ergo quatuor differentias effectuũ ex pte actus rationalis creature fiendi. ⁊ duos ex pte facti. Et sic sunt sex differentie effectuũ legis eterne respectu rõnalis creature ⁊ nõ plures. ¶ Sed adhuc videtur ꝙ debet esse septimus quoniam omnis actus rationalis creature est ordinatus a lege. Si ergo est aliq̃s actus qui nõ est imperatus a lege eterna nec ꝓhibitus nec permissus. nec cõsultus ⁊c. ergo erit aliqua differentia effectus legis eterne preter predictas respectu illius actus ordinandi. Minor ptꝫ. q: quidã sunt actus rõnalis creature indifferentes. qui nec sunt impati nec vetiti ⁊c. per legẽ eternam. eos aũt oportet ordinari p eã ergo ⁊c. Et sic deficit vnus in predicta assignatione. *Rñsio.* ¶ Solutio dicendũ. ꝙ oẽs actus eterne legis respectu rationalis creature cõprehendunt̃ in istis sex. sicut ptꝫ per rationẽ que dicta est in qua assignat̃ numer⁹ eorꝫ. *Sol. ad rõnem primã.* ¶ Ad rationẽ primã qua obiicit̃ ꝙ non sunt nisi tres ẜm Isido. dicendũ ꝙ Isid. loquit̃ de lege humana: ⁊ nõ de lege diuina. Lex autẽ humana respicit malũ p se vt ipm̃ coherceat: bonũ vero per accidẽs. lex vero eterna econuerso. scꝫ bonum per se respicit malũ p accidẽs. Intelligit̃ ergo illud verbum Isido. de lege humana que imposita est ad hoc vt malũ coherceat. *Isido.* Unde dicit ipse Isidorus. facte sunt leges vt earũ metu humana coherceat̃ audacia. tutaq; sit inter reprobos innocẽtia. et in ipsis formidato supplicio refrenet̃ audacia nocendi facultas.

di facultas. Ex quo patet. ꝙ lex humana respicit per se malũ vt ipm̃ coherceat. ⁊ ẜm hoc p se habet predictos effectus. tres p accidens: alios qui respiciũt bonũ. Posuit vero in illa assignatione act⁹ p se. nam cũ lex temporalis respiciat malũ. aut respicit ipm̃ absolute: aut cõparate. Si absolute hoc dupliciter. q: aut vt faciendũ. ⁊ sic prohibet ipm̃. aut vt factũ. ⁊ sic punit pro ipo. Si in cõparatione vt scꝫ nõ fiat peius hoc modo pmittit ipm̃. Nã pmittit illicita ne fiant grauiora sicut dicit ysidorus. *Ad scd̃am.* ¶ Ad aliã questionẽ que est de volũtate eterna ⁊ lege. dicendũ. ꝙ plures sunt actus legis eterne ꝙ tres sicut volũtatis. sed tamẽ differunt. licꝫ eñ volũtas diuina ⁊ lex eterna sint eadẽ ẜm essentiam: differũt tamen ẜm rationẽ intelligentie. q: volũtas respicit actũ. lex vero ordinẽ actus. ⁊ ideo erit accipere signa volũtatis ẜm differẽtiã actus: ⁊ effect⁹ legis ẜm differẽtiã ordinis actus. Actus vero dupliciter respicitur a volũtate. quia voluntas respicit actũ. aut dum fit: aut dum faciendus est. si dũ fit aut ille actus est bonus aut malus. si bonus: sic signum voluntatis diuine dicit̃ impletio seu operatio. si malus sic pmissio. *Augu.* Unde Aug. in ench. Omne qd̃ fit aut fit voluntate dei permittẽte aut operante. si autem respicit actum vt fiendum. aut respicit ipm̃ vt absolute vitandũ: aut vt absolute faciendũ. aut in comparatione vitandũ vel in cõparatione faciendum. Primo modo prohibet. scd̃o precipit. Tertio modo consulit. quia cõsilium nõ solum est respectu melioris boni faciendi: immo etiam respectu minoris mali vitandi sicut respectu culpe venialis. Unde ecclesiastici xviij. Post cõcupiscentias tuas non eas. Sed lex eterna respicit ordinẽ actus. respicit enim actum vt factũ. ¶ Ordo autẽ actus est duplex. scꝫ ordo retributionis: ⁊ ordo executionis. Si respicis ordinem retributionis: sic habet duos effectus. scꝫ punire ⁊ premiare. sed punire est respectu mali. pmiare respectu boni. Si autẽ respicit ordinẽ actus in executione: aut ille ordo est absolutus. aut cõparatus. Si cõparatus: aut respectu boni. aut respectu mali. si respectu boni: sic est cõsilium. si respectu mali: est pmissio. Si absolutus ⁊ respectu boni: sic est preceptum. Si absolutus ⁊ respectu mali: sic est ꝓhibitio. *Ad tertiã.* ¶ Ad vltimaꝫ rationẽ qua obiicitur de actibus indifferẽtibus rationalis creature. dicendũ ꝙ ordo talium actuum est per effectũ legis qui est permissio. sed pmittere est dupliciter. sicut habetur in decret. dis. iij. officium seculariũ siue ecclesiasticarum legũ est precipere qd̃ necesse est fieri. aut ꝓhibere qd̃ malum est fieri. permittere vel licita vt premium tribuere. vel quedam illicita vt dare libellum repudij ne fiant grauiora. et sic est permissio licitorum et illicitorum grauiora ne fiant. Primo ergo modo loquendo de pmissione ordinantur per ipm̃ actus indifferentes. quia si sic coartaretur lib. ar. ꝙ omnia ei preciperentur vel prohiberentur: esset ei periculuꝫ preuaricationis. et ideo factum est ꝙ quidam actus sunt ei in pmissione sicut ea que licita sunt. per hoc enim ꝙ talis est pmissio ordinatur ad salutem.

Questio. xxvij. de lege naturali.

Diuuante diuina gratia. Consequenter inquirendũ est de legibus deriuatis a lege eterna ad ordinandã rationalem creaturam. Harum autem quedam est rõnali creature indita vt lex naturalis. Quedam vero imposita seu addita. vt lex moysi: lex euangelij ⁊ humana. prior ergo inquisitio erit de lege naturali: cõsequenter vero de legibus additis: quantum pertinet ad theologicã inquisitionẽ. ¶ De lege autẽ naturali inquisitio est talis. Primo an sit. Secundo quid sit. Tertio quomodo sit. Quarto quorum sit.

Membrum primum.

An sit lex naturalis.

Cum querit̃ an sit. Primo. absolute queritur an talis lex sit que sit rõnali creature indita. Secũdo dato ꝙ sit. an creata vel increata sit.

Articulus primus.

Querit̃ an talis lex sit q̃ sit rõnali creature indita. Qd̃ sic rõ. j.

Ad primũ ergo arguit̃ sic. Ro. ij. Cũ eñ gentes que legẽ nõ habent naturaliter ea que legis sunt faciunt. Glo. Et si nõ habent legẽ scriptã. habent naturalem tamẽ: qua quisq; intelligit ⁊ sibi cõscius est quid bonum ⁊ quid malũ. Ex quo patet ꝙ lex naturalis est. *Scd̃a.* ¶ Secũda ratio. ibidẽ ad Ro dicit̃. Opus legis scriptũ in cordibus suis. Glo. i. firmiter impressum rationi eorꝫ. dum illa opera laudant que lex iubet. illa damnant que lex ꝓhibet. Ergo cum hoc sit naturale cuilibet homini. patꝫ ꝙ lex naturalis est. *Tertia.* ¶ Tertia ratio ecclesiastici. xvij. addidit illis disciplinã ⁊ legem vite. Glo. naturalem quã dedit homini vt subiiceretur suo creatori: ⁊ bonorũ operum in se honorificentiam custodiret. ergo lex naturalis est. *Quarta.* ¶ Quarta ratio est lex naturalis in irrationali creatura insensibili qua dirigit̃ in finẽ. Unde Hiere xxxj. Si defecerint leges iste. scilꝫ solis ⁊ lune ⁊ stellarum celi. Ex quo patet ꝙ sunt leges celi ⁊ terre. Similiter est lex innata irrationali creature sensibili ẜm ꝙ dicit Isid ꝙ lex naturalis est quã natura docuit omnia animantia perfectior autẽ est creatura rationalis omnibus istis: ergo necesse est ponere ꝙ habeat legem naturaliter sibi inditã: qua dirigatur ⁊ reguletur in suum finem. Ergo lex naturalis vniuersaliter habet esse. *Quinta.* ¶ Quinta ratio rõnalis creatura est debitrix voluntarie faciendi bonuꝫ ⁊ vitandi malum. Si ergo non potest facere bonũ ⁊ vitare malum voluntarie nisi prius cognouerit: ergo naturaliter habet notionem faciendi bonum ⁊ vitandi malum. hoc autẽ legem naturalem dicimus p quã hoc cognoscit. *Sexta.* ¶ Sexta ratio. Quoniã sicut anima nata est ad cognoscendũ verũ: ita nata est ad operãdum bonũ. Si ergo principia cognoscẽdi verum sunt innata nature cuiuslibet discentis ⁊ principia faciẽdi bonũ. Cum ergo sit anima debitrix faciendi bonum ⁊ fugiẽdi malum: ergo habet principia innata per que reguletur in faciẽdo bonum ⁊ fugiendo malum: de quibus est lex que naturalis dicit̃. *Septima.* ¶ Septima ratio. Hiere. v. Qui habentes oculos non videtis. Glossa. dat intelligere ꝙ absq; precepto naturaliter debemus intelligere que recta sunt. ergo habemus legem naturaliter ad hoc nobis inditam. *Cõtra. arg. j.* ¶ Ad oppositum. Tria sunt principia. deus. volũtas ⁊ natura. Uoluntas est supra naturam. Deus aũt supra vtrũq;. ergo voluntas est supra naturalia ex conditione sua. ergo ⁊ supra omnẽ legem nature. ergo nulla est lex nature que presit libe. arbi. seu volũtati. ergo liberum arbitrium non habet eam. et sicut nec ipsam: ita nec alia. ergo lex naturalis non est indita ⁊c. ⁊ ita non est. *Scd̃m.* ¶ Secũda ratio August. est. Lex eterna est nobis naturaliter impressa. er-

go ip̄a habet legem eternam sibi impressam qua iudicat omnia interiora. exterius autē habet legē scriptam qua iudicat exteriora. sicut legem moysi ⁊ euangelicā: ergo cum ista duo sufficiant. vanuȝ est ponere aliam legem sibi inditā quam naturalem dicamus. Maior patet per Augu. in li. de li. ar. j. q. dicit. Ut breuiter legis eterne que nobis impressa est notionē explicere. hoc est qua iustuȝ est vt omnia sint ordinatissima.

Tertium. ¶ Tertia ratio ecclesiastici. xv. Deus ab initio constituit hominē: ⁊ reliquit illum in manu cōsilij sui. adiecit mandata ⁊ precepta sua. Supposito autē ꝙ non adderent nihil esset ei peccatum qđ faceret. si ergo liberior esset rationalis creatura amoto peccato ꝙ̄ posito quia posse peccare non est libertatis: et in summa sua libertate creatum est liberuȝ arbitrium. ergo nunꝙ̄ concreatum est cū illo. nec ei inditum mādatum nec preceptum: ⁊ ita nec lex: cum eius sit ꝑcipere. ergo nec habet legē naturaleȝ.

Quartum. ¶ Quarta ratio. liberuȝ arbitriū absolutum est ab omni necessitate. sȝ lex naturalis ligat necessitate: ergo absolutum est ab ea. Minor patet per Augu. super geñ. ad litterā. Omnis nature vsitatissimus cursus habet quasdā naturales leges suas ſm quas spiritus vite qui creatus est habet quosdam appetitus determinatos: quos etiam mala voluntas non potest excedere. sed lex que non potest excedi a voluntate est lex necessitatis: ergo lex naturalis est lex necessitatis.

Quintū. ¶ Quinta ratio. Ex parte sensus non est forma aliqua innata ad hoc sicut regula. vt natura sensibilis perueniat ad suum finē ergo nec ex parte nature intellectualis: cum sit ꝑfectior ꝙ̄ sensibilis. Sed tale qđ ponit esse lex naturalis. scilicet vt sit regula naturalis qua anima cognoscat quid faciendūȝ sit ⁊ quid non. ergo nō est in creatura rationali nec similiter in alijs: ergo non est.

R̄nsio. ¶ Solutio. dicendum ꝙ lex naturalis est sicut dicit apostolus. ⁊ in creatura rationali. Nam sicut cognitiua habet principia veri sibi innata: ⁊ notionem illorum. sicut hic. Omne totum est maius sua parte ⁊ de quolibet affirmatio vel negatio: ita ⁊ motiua regulaȝ habet sibi innatam per quam regulatur in bonum. hanc autem legem appellamus naturalem.

So. ad. j. arg. Contra. ¶ Ad primam rationem in contrariuȝ qua obijcitur ꝙ li. ar. est supra legem naturalem. dicendum ꝙ est lex naturalis infra li. ar. ⁊ supra li. ar. ⁊ preter li. ar. ⁊ cū li. ar. ⁊ extra liberum ar. Infra lib. ar. est ſm ꝙ dicit damas. Qđ quedam vires sunt que recipiunt ⁊ obediunt libe. ar. sicut est vis generatiua que lib. ar. subijcitur. quia si vult homo generat: ⁊ si nō vult non. Unde est in sua potestate non generare. Lex ergo naturalis que regulat motum nature obedientis siue subiecte lib. ar. scilicet huiusmodi virium. ip̄a est infra lib. ar. sicut lex generationis. ⁊ hoc sensu dicitur esse voluntas supra naturaȝ. scilicet subiectam. hoc est ſm illam partem qua natura ei subijcitur. Et de hac lege naturali dicitur ꝙ ipsa est: quam natura docuit omnia animantia sicut est lex generationis. Item est lex naturalis preter liberum arbitrium. sicut illa que regulat motum virium que non obediunt neq̄ subijciuntur lib. ar. sicut vult damas. sicut est vis digestiua retentiua: ⁊ huiusmodi vires naturales hoc modo lex naturalis non solum se extendit ad naturam inferiorem. sed ad omnem naturam habētem appetitum determinatum. ſm hanc enim est appetitus determinatus in vnoquoq̄. et ſm hoc est naturalis appetitus felicitatis. Et in hoc sensu dicit Augustinus super geñ. ꝙ sunt leges ſm quas spiritus vite habet appetitus determiatos: quos etiam mala voluntas non potest excedere. Item est lex naturalis cū ipso libero arbitrio. hoc modo lex naturalis est qua quisq̄ intelligit ⁊ sibi conscius est quid bonum et quid maluȝ. Item est lex naturalis supra liberum arbitriū. ⁊ sic lex naturalis est lex increata. que est lex summe illius nature increate ⁊ sic loquitur glo. super illud. xj. ad Roma. Tu autem cōtra naturam insertus es in bonam oliuam. dicens cōtra illam summam nature legem a noticia remotam seu impiorum seu infirmorum. tamen deus nullo modo facit. quia contra seipsum nō facit. Et hoc modo dicit Aug. in lib. de vera religione. Cum mens humana mutabilitatē pati possit erroris. apparet supra mentem nostrā esse legem que veritas dicitur. Item est lex naturalis extra lib. ar. ⁊ sic dicit in decre. ꝙ lex naturalis est que in lege ⁊ in euangelio ꝯtinetur. ⁊ hoc est q̄r ipsa a lege naturali extrahitur: vt precepta moralia ⁊ iudicia ⁊ huiusmodi. Sic ergo li. arbi. vno modo habet legem naturalem que sibi cōcreata est tanꝙ̄ regula: que tamē supra ipsum est inꝙ̄tum est regula ipsius.

Ad scōm. ¶ Ad secundū dicēdum ꝙ cuȝ dicitur. Lex eterna nobis naturaliter impressa est hoc est notio eius sicut patet ex verbis Aug. Notio autem illa legis eterne impressa anime nihil aliud est ꝙ̄ ipsa lex naturalis in anima: que quidem est similitudo et imago ipsius diuine legis: ⁊ diuīe bonitatis in anima. Unde lex naturalis est notio legis eterne īpressa anime: sicut imago que est in sigillo imprimēs est. imago aūt que est in cera ⁊ impressa: ⁊ est similitudo et imago illius que est in sigillo. Ita est hic. quia lex eterna est imp̄mēs: lex naturalis est impressa anime.

Ad tertium. ¶ Ad terciam qua obijcitur ꝙ libe. arb. esset liberius si esset absolutum a lege ⁊ a mandatis. dicendum ꝙ nō. Lex eñ naturalis nō detrahit libertati eius sed est regula libertatis sue. Ansel. autem dicit ꝙ libertas non est dicenda ad id quod non expedit: nec qđ non decet. Ponatur autēȝ ꝙ non esset lex vel mandatū inditum anime adhuc indecens esset ꝙ anima se subijceret vilibus ⁊ inferioribus. sicut peccato ⁊ sensualitati. Regulat autē per legem sibi inditam: ꝙ ita nō subijcitur: ⁊ ideo lex gubernat ⁊ dirigit eius libertatē.

Ad quartū. ¶ Ad quartam dicendū. ꝙ est quidam appetitus rationalis creature determiatus. sicut qui est ex parte finis. scȝ appetitus beatitudinis: ⁊ odium miserie. Lex ergo naturalis regulans istum appetitum est lex necessitatis. est etiam appetitus ipsius determiatus. scȝ arbitriū pōt appetere vel nō appetere: pōt mouere vel nō mouere. ⁊ huiusmodi appetitus et actuum taliū li. ar. regula est. Lex naturalis que nō est lex necessitatis: que etiam recte dicitur lex naturalis. eo ꝙ cum ip̄a natura nobis indita est.

Ad quintū. ¶ Ad quintam rationē dicendum. ꝙ nō est simile de sensu ⁊ intellectu. quoniā finis sensibilis nature: finis dico intentionis: non determinatur supra ipsam: sed in se. vnde ipsa est sibi finis. sed rationalis natura habet finē determinatū supra seipaȝ: queādmodū suuȝ principiū. finē dico quē hȝ de sua intentione. illum nō habet de se nec in se sicut sensibilis. Unde ecclesiasti. xvij. Fecit deus hominem ad imaginē suam: ⁊ iterum conuertit illū in ipsum. Unde qđ est ei principium est ei finis et ita supra se habet finem. quod enim est ad imaginem nunꝙ̄ terminatur ad se: sȝ ad illud cuius est imago. ⁊ ideo necesse est ꝙ habeat aliquid sibi impressum tanꝙ̄ regulam perueniendi ad finem Illud autem appellamus naturalem legem regulantem ipsum in operatione boni.

Articulus secundus.

Queritur an lex naturalis sit creata vel increata.

SEcundo queritur vtrū lex naturalis sit creata vel increata. Ad quod sic. Lex naturalis est ſm quam anime rōnales de istis inferioribus recte iudicant Sed lex eterna est hmōi ergo lex naturalis ē lex eterna ergo increata.

Qđ increata Argu. j. Augu. Maior patet per Aug. in libro de vera religione. Lex eterna est p̄maveritas: ⁊ lex omnium artium: ⁊ lex omnipotentis artificis: vt eni nos ⁊ oēs rōnales an̄ me ſm veritatē de inferioribus recte iudicemus. sic de nobis quando eidē inheremus sola veritas iudicat: ⁊ hācveritatē appellat legeȝ eternā. ⁊ sic per eā recte iudicamus de inferioribus.

Scōm. Augu. ¶ Secunda ratio Aug. in li. de vera religione. Menti nostre cōcessum est videre legē talem. sed hoc non visione corporali. illud planuȝ ē similiter nec imaginaria: ergo visione ītellectuali Sed dicit Aug. ꝙ visione intellectuali vident res que videntur re non similitudine: seu que non videntur imagine: sed re ipsa: ergo non est similitudo aliqua vel imago legis eterne in alia: immo lex eterna est in aīa. Sed lex naturalis creata est imago illius ergo ipsa non est in anima. ergo si est aliqua lex in anima hoc est solū lex naturalis increata.

Cōtra. ¶ Ad oppositū: lex naturalis obscuratur ⁊ obtenebratur per peccatum sicut habet in gl. Ro. ij. sed lex increata non: ergo lex naturalis non est increata. ¶ Secūda ratio eccle. xvij. Addidit ei disciplinā ⁊ legē vite hereditauit illos. glo. Uel legem littere ad correctionē legis naturalis scribi voluit Lex ergo naturalis est corrigibilis. sed lex increata nō. q̄m in lege eterna seu increata nō cadit mutabilitas. ergo lex naturalis non est increata: sed creata.

R̄nsio. ¶ Solutio dicendū ꝙ lex naturalis vno modo dicit regula exemplaris p̄ma: ⁊ sic ipsa est p̄ma veritas. Et sic lex naturalis idem est qđ lex eterna et increata. Alio modo dicit lex naturalis scōa. que est exemplū indita anime ad cognoscendū quid faciēdū. ⁊ quid nō ⁊ hoc modo creata est ⁊ cōcreata aīe. ⁊ de hac ꝓcedit questio ⁊ sic patȝ ꝙ ipsa est creata.

Sol. ad p̄mū. ¶ Ad p̄mā rationē in cōtrarium dicendū. Qđ cum dicit ſm legem eternā recte iudicamus de istis inferioribus. hic notatur causa formalis exemplaris. Cum aūt dicitur ſm legem naturalem iudicamus de inferioribus. hic notat causa formalis exemplata. ⁊ ita differēter dicit de istis illud.

Ad scōm. ¶ Ad scōam dicendū ꝙ cum dicit. ꝙ illud qđ videt visione intellectuali. videtur re ipsa ⁊ nō similitudine: hoc verum est de visione intellectuali: que est tertiū celum Nam triplex est visio. Primo vna corporalis que fit ꝑ sensum. Alia aūt imaginatiua que fit ī somnis. Tertia intellectualis. ⁊ est hec triplex ſm tres celos. Nā est visio intellectualis que fit ꝑ similitudinē abstractā a sensu. ⁊ hec visio intellectualis corpalis dicit suo modo. Alia est visio intellectualis que dicit imaginaria que. s. fit per similitudinē abstractā ab imaginatione. Tertia est qua cognoscit anima rem per similitudineȝ abstractam a sensu vel imaginatione: sed qua cognoscit rem vt est ⁊ hoc est tertiū celum. Et de hac dicitur paulus esse raptus vsq̄ ad tertium celum. ⁊ hec fuit visio per reuelationem. ¶ De hac autē visione vera est illa autoritas August. non de alijs. nisi distinguat duplex similitudo scȝ corporalis ⁊ spiritualis. que ergo videntur visione hac: non videntur similitudine corporali. Sed spirituali videntur quedam hac visione. nā quedam videt anima hac visione: que non videt nec similitudine corpali nec spirituali. sicut quando videt se ⁊ suas affectiones ⁊ actiōes ⁊ suam iusticiam. Quedam autem videt hac visione per similitudinem spiritualem sicut Angelum. et sicut cognoscit iusticiam alterius. Et propter hoc ista propositio indefinite dicitur ꝙ que vidētur visione intellectuali. videntur re ⁊ nō similitudine. vt intelligetur de illis que videt anima per se ⁊ ꝑ presentiam seu per reuelationem. verū est tamē simpliciter ꝙ non vidētur similitudine corporali aliqua hac visione. sed tamē quedam sic similitudine spirituali. ⁊ sic lex eterna in anima videtur per visionem intellectualem.

Membrum secundum.

Quid sit lex naturalis.

COnsequenter queritur quid sit lex naturalis. Et querūtur tria. Primo quid sit in genere an potentia. vel passio. vel habitus. Secundo supposito ꝙ sit habitus: an sit habitus cognitiuus vel motiu⁹. Tertio supposito ꝙ motiuus: an sit idem quod conscientia et sinderisis.

Articulus primus.

Quid sit ī genere an potentia vel passio: vel habitus: Phs.

AD primū sic dicit philosophus. Omne qđ est in anima aut est potēt a. aut passio. aut habitus. Sed lex naturalis existens in anima non est potētia quoniā potentia est indeterminata et ad opposita. Item non est passio: cū passio vt dicit Damascenus sit motus ex alio in aliud: lex non. ergo ipsa est habitus. ¶ Secunda ratio vt dicit philosophus. Habitus est dispositio difficile mobilis sed lex naturalis est in anima vt dispositio difficile mobilis. ergo ipsa est habitus.

Cōtra. ¶ Ad oppositum. Augustinus dicit ꝙ habitus est quo aliquid agitur cum opus est. sed lex naturalis nō est huiusmodi: ergo ipsa nō est habitus. Minor patet quoniā in paruulis non habitat lex naturalis ad agenduȝ: nec per eam posset agi in eis. Similiter nec in damnatis potest agi aliquid lege naturali ⁊ tamen est in eis. Cum autem a quibusdam dicat: ꝙ lex naturalis actus sit rationis et habit⁹ volūtatis.

Qđ non sit actus rationis. Queritur an illud sit verū ⁊ ostenditur primo ꝙ nō sit actus rationis. quia nullus actus rationis est innatus. immo ratio cum innascitur sopita est quātum ad suum actuȝ. Cum igitur lex naturalis sit innata ei cuius est. patȝ ꝙ nō potest esse actus rationis. ¶ Secunda ratio sicut videmus ꝙ nihil qđ sit accidens alicuius potest esse substantia alterius. ita est in alijs generibus distictio. ꝙ nihil qđ sit qualitas alicuius: potest esse actio alteri⁹. Si ergo lex naturalis est habitus volūtatis ⁊ ita qualitas: ergo nō est actus rationis. ¶ Si dicat ſm p̄hm ꝙ duplex est actus. scȝ primus vt sciētia. ⁊ secundus vt ꝯsiderare. Primus est actus in habitu. Secundus in effectu Uerum est ergo ꝙ lex naturalis nō est actus rationis in effectu. sed est eius actus in habitu.

Qđ nō sit habit⁹ volūtatis. Contra. Primus eñ actus idem est qđ habitus: sicut patet de scientia. Esset igitur lex naturalis habitus rationis sicut volūtatis: ⁊ ita nō magis vnius ꝙ̄ alterius. ¶ Secunda ratio. in libe. ar. sunt tria ſm que in ipso intelligitur imago trinitatis. scȝ facultas: ratio: volūtas: ſm autem facultatem intelligimus imaginē summe potentie. ſm rationem imaginem sapientie. ſm voluntatem imaginem bonitatis. Uirtus autem habitus est voluntatis. Ars autem cuȝ sit idem quod sciētia. habitus est rationis sicut sciētia: licet differant in hoc ꝙ scientia dicitur abso-

lute. ars in comparatione ad opus. Lex autez naturalis habitus est facultatis. ergo nō ipsius voluntatis Qd sit habit⁹ facultatis patet: quia lex dicitur quia ligat et artat. Sed nō proprie dicitur artari ratio seu iudiciū. immo iudiciuz esse de bono et malo. Similiter artatio non est ipsius voluntatis. ergo solū dicitur artatio in libero ar. respectu facultatis. Lex ergo per se est habitus facultatis non voluntatis nec rationis.

Qd sit habitus facultatis

¶ Solutio. Quidam posuerūt ꝙ lex naturalis actus sit rationis et habitus volūtatis. Et confirmant opinionem suam ex hoc qd dicitur in Glo. ij. ad Ro. ꝙ lex naturalis est qua quisqȝ intelligit et sibi conscius est quid bonū et quid maluz Cum enim intelligere sit actus rationis. ex hoc ꝙ dicitur qua quisqȝ itelligit: dicunt ꝙ ipsa est actus rationis. Ex hoc vero ꝙ dicitur et sibi cōscius est. quia conscium importat habitum. dicunt ꝙ est habitus volūtatis. Et ꝙ dicitur actus rationis itelligit actus. i. quedaz operatio sm ꝙ dicit Johes damas. Qd opatio est vniuscuiusqȝ substātie innatus motus sicut lucere in sole. lucere enim est actus innatus substantie solis. Illuminare aūt ex operatione in alio: sic lex naturalis est qdaz lucere in ratione. Est aūt in volūtate sicut qdā habilitas ad bene opandū: et intelligit act⁹ sicut lucere nō sicut lumiare in sole. Dicendū tñ ꝙ aduertēdo illud qd dicit in glo. illa. Ro. ij. hoc dicit de lege naturali qtuz ad effectum consequentē. et nō qtum ad effectum principalē. et primum scz ꝙ lex naturalis est qua qsqȝ intelligit etc. Et pp̄ter hoc dicimus ꝙ per se et principaliter lex naturalis est habit⁹ ipsius facultatis. si autem aliorū hoc est per consequens. Libertas enim primo et per se non dicitur esse in voluntate nec in ratione: sed in facultate. quia ipsi debetur autoritas et possibilitas. Et a parte eius est flexibilitas. Et ideo lex naturalis cuz se teneat a parte autoritatis seu potestatis. et ita a parte flexibilitatis seu autoritatis dicitur esse primo et per se in facultate. tanquam regula facultatis. Naz sicut grauitas seu pōderositas in grauibus regulat totuz motum grauis. et diceretur esse lex ipsius motus: ita lex naturalis regulat motum rationalis creature principaliter in eo qd faciendum est. Et ideo a parte eius cuius primo est libertas et imperium se tenet et est flexibilitas ad opus.

Rñsio. sm opinionē.

Damasce.

Utruz lex naturalis debeat dici habit⁹ facultatis.

Utrum autem debeat dici habitus facultatis. Dicendum ꝙ duplex est intētio habitus. vna sm ꝙ dicit habitus dispositio difficile mobilis. et sic ipsa est habitus. Alia est intentio habitus sm quam dicitur denominare habentē sicut sciētia scientē. Et sm hanc viam non intelligimus ipsam legem naturalem posse dici habituz: quia sm ipam non est denominatio habentis.

Ad rōnē phi.

¶ Ad primā rationez. soluendū eo ꝙ videt posse ostendere ꝙ sit habitus sm quālibet intentionem. est dicendū. ꝙ illa propositio philosophi intelligenda est sm illam viaz qua fiunt res in anima. et est motus rerū ad aiaz. Quia cum fiunt res in anima per abstractionem. est ponere aliquid in quo fiunt: et sic ponitur potentia. et iterum res illa infert passionez et immutationē ei in quo fit: et sic est passio. Item habilitat ipsam potentiam: et sic est habitus. hoc autez modo nō est lex naturalis in anima sicut res ille. et ideo nō habet hic locum illa propositio. nec etiā quando est motus immo multa sunt in anima sicut etiaz sue actiones que non sunt aliquod predictorum.

Articulus secundus.

Utꝝ lex naturalis sit habitus cognitiuus vel motiuus

b Ic consequenter queritur vtrum lex naturalis sit habitus cognitiuus. vel motiuus. Ad quod sic Rom. iij. Per legez fit cognitio peccati. Effectus ergo legis per se est cognitio. et dicitur hoc de lege scripta. ergo cum in intentione legis cōueniat lex scripta et lex naturalis: ipsa lex naturalis est habit⁹ cognitiu⁹ cum eius effect⁹ sit cognitio sicut et scripte. ¶ Secunda ratio glo. Roma. ij. Lex naturalis: est qua quisqȝ intelligit etc. ergo eius effectus est intelligere. ergo est habitus cognitiuus. ¶ Tertia ratio. Ro. ij. Opus legis scriptum. Glo. id est firmiter infixū rationi. sed habitus infixus rationi est cognitiuus. ergo etc.

Cōtra.

¶ Ad oppositū. Nullus habitus cognitiuus ligat arbitriuz ad faciendum vel nō faciendū. quia cognitio non ligat. sed lex dicit eo ꝙ liget ad faciendū vel nō: ergo ipsa est habit⁹ motiuus vel operatiuus. et non cognitiu⁹.

Rñsio.

¶ Solutio dicendū ꝙ cum liberum arbitrium sit facultas voluntatis et rationis. Patet ꝙ in intentiōe li. arbi. cōcurrunt tria. facultas. ratio. et volūtas. ad que cōparatur lex naturalis. Et sm illas operationes habet triplicem actū. Primus est ligare quem habet ad facultatē per comparationem. Et hoc est quia facultas de se habz liberā inflexionem et ideo comparatione illius est ligare. Secundus autem actus eius est ostendere. quem habet comparatione ad rationem. et hoc sm intentionē qua lex dicitur: eo ꝙ in ea legat sicut dicit Isido. iiij. ethimologiarum. Lex a legendo dicitur. Tertius eius actus est instigare seu mouere ad bonū faciendum: et malum vitandū. quem habet comparatione ad voluntatē. sm ꝙ dicit Isidorus. iiij. ethimologiarum. Jus naturale cōmune omniuz est. eo ꝙ vbiqȝ in instinctu nature non aliqua cōstitutione habetur. Dicitur ergo lex naturalis respectu facultatis sicut ligans et artans. Respectu autem rationis sicut illuminās rationem. Respectu vero voluntatis sicut ad bonum instigans: et sic participat naturaz vtriusqȝ habitus. scilicet et cognitiui et motiui et sm diuersos eius actus procedunt rationes.

Articulus tertius.

Utꝝ lex naturalis sit idem ꝙ ꝯsciētia.

Postea queritur vtrum lex naturalis sit idem qd cōscientia et sinderesis. Et primo queritur de cōscientia. Conscientia autem distinguit duobus modis. Uno modo conscientia dicitur opinio de agendis et vitandis. i. opinio de eo quod debet vitari vel fieri. et de hac prima Cor. viij. Quidam autem cum conscientia ydoli vsqȝ nunc. quasi ydolaticū manducant. et conscientia eorū cuz sit infirma polluitur. Alio modo dicit cōscientia sicut Basilius dicit. sm ꝙ est quoddā iudicatoriū naturale. Ro. ij. Testimonium reddente illis cōscientia eorum.

Arg. primū.

Queritur ergo vtrum ꝯscientia hoc secundo modo dicta idem sit qd lex naturalis. ¶ Ad quod sic Damas. Conscientia est lex intellectus nostri opposita peccato sed lex naturalis est huiusmodi. ergo idem sunt.

Scdm.

¶ Secunda ratio Ro. ij. Glo. Naturalis lex est qua quisqȝ intelligit et sibi consci⁹ est quid bonū et quid malū sed ꝯscientia est hmōi. ergo etc.

Cōtra.

¶ Ad oppositū ꝯsciētie est errare. legis naturalis nullo modo est errare. ergo ipa nō est consciētia. ¶ Scda rō ꝯsciētia respicit itellectū: quia dicit sciam lex vero magis affectū ergo nō sunt idez. ¶ Tertia rō: Cōscientia nō est eadē apud oēs. lex naturalis est eadē apud oēs ergo non idem sunt.

¶ Post hoc

Utruz lex naturalis sit idē ꝙ sinderesis. Argumen. j.

¶ Post hoc queritur vtrū idem sit ꝙ sinderesis. Ad qd sic: sinderesis consistit circa dictamē operādorum in generali. dictat enī in ratiōe generali: et nō in ratione propria ea que faciēda sunt: sz talis est lex naturalis: idem igitur est effectus essentialis ipsaꝝ: ergo sunt idē.

Secundum

Secunda ratio sinderesis hz instinctū quo ad bonū: similiter sicut dicit Isido. ꝙ lex naturalis ad bonū instigat. Ergo habēt eundem effectū essentialē ergo etc.

Contra.

¶ Ad oppositum. Hiero. super Ezechie. vbi loquitur de illis faciebus dicit: ꝙ per tres facies inferiores significātur tres vires. s. cōcupiscibilis: irascibilis: rationalis. Quarta autem est supra: quā greci sinderesim vocant. Sinderesis ergo est potentia anime: ergo lex naturalis non est in potētia anime sed magis habitus potētie: ergo ipsa nō est sinderesis. ¶ Secunda ratio Lex naturalis dirigit potentiā: ergo non est potentia ergo nec sinderesis. ¶ Itē cū lex naturalis dicatur regula et cōsciētia regula: et sinderesis regula queritur q̄ sit differentia.

Responsio.

¶ Solutio. dicendum ad primū. ꝙ lex naturalis nō est cōscientia nec sinderesis: licet extēdendo cōueniant in hoc quod est regulare: differunt tamen qm̄ lex proprie est regula facultatis: et primo et per se: mediante aūt cōscientia est regula rationis: qm̄ conscientia ex lege formatur: mediante vero sinderesi q̄ est scintilla consciētie: est regula ipsius voluntatis. Lex enim primo modo artando facultatem dictat in faciente quid faciendū et quid nō: qm̄ in faciente est flexibilitas ad bonum vel malū. Lex autem dictat ei bonū faciendū: et malum vitanduz: post hoc sequitur iudiciū in ratiōe: et sic formatur conscientia: vlterius facto iudicio ꝙ sic debet esse. Deinde sequitur sinderesis: que est scintilla cōsciētie que stimulat voluntatē ad bonū faciendū. Et ideo lex per se regulat facultatem. Mediante aūt conscientia: hoc est sm ꝙ ratio accipit iudiciuz legis regulat rationem. Legis enim ratio est in ipa et tunc formatur cōscientia. Mediante autē scintilla conscientie. i. sinderesi regulat voluntatē: et sic differunt specialiter in hoc qd est regulare: quia conscientia est proprie regula in ratione. Sinderesis in voluntate instigando ipsam et stimulando ad bonum.

Solo ad. j.

¶ Ad illud ergo qd obijcitur: ꝙ cōsciētia est lex intellectus nostri etc. Dicendū est ꝙ consciētia dupliciter accipitur. s. materialiter vel formaliter. Cōscientia formaliter est acceptio debite scientie legis: cū debito faciendi vel vitandi: et hoc modo cōscientia non est lex sed formatur a lege: quia est ipsum iudicium rationis concipientis legem. Si accipiatur materialiter sic conscientia est ipsuz cōscitum: mediante quo anima regulatur et dirigit in operatione boni. Et hoc modo conscientia est lex intellectus.

Ad secunduz.

¶ Ad secundam rationem dicēduz ꝙ glo. illa loquitur quantum ad effectuz legis: nō enim vult dicere ꝙ lex sit cōsciētia: sed ꝙ facit conscientiam: siue est causa conscientie ex qua format Cum enim ratio legis sit in regula facultatis que est lex: intelligit ibi debitum faciendi bonū et vitādi malum: et tunc sibi conscientia est.

Solo ad id qd sit sinderesis.

¶ Ad secundum ꝙ obijcitur de sinderesi: dicendū ꝙ lex proprie dictat vt regula: sinderesis proprie dictat vt natura et hoc est quia stimulat ad bonum tantum.

Ad secunduz.

¶ Ad secūdā rationē dicēdū ꝙ proprie lex mouet sm instinctū sicut vult Isido. consciētia vero mouet sm iudicium. sinderesis aūt sm appetitū naturalē veri boni. Uel sicut dictum est ꝙ instinctus legis refertur ad facultatē: ꝯsciētie ad rōnē: sinderesis autē ad voluntatē. Ex his colligitur ꝙ lex naturalis est indita regula facultatis faciendorum cum directione rationis: et instinctu voluntatis.

Membrum tertium.

Querit quomodo sit lex naturalis.

Viso ꝙ sit lex naturalis et qd sit. Cōsequēter inquirēdum est quomodo sit. Et primo querit quomodo sit quātū ad essentiam: vtrū scz sit delebilis aut nō. Secūdo quātū ad mandata: vtrū sit mutabilis aut nō.

Articulus primus.

Utruz lex natural' sit delebilis an non. Argumē. j.

Ad primū sic obijcit. Ro. ij. cū gentes etc. Glo. nō ꝙ per nature nomē vt dictū est negata sit gratia: sed potius per gratiā reparata natura q̄ gratia interiori hoīe innouato lex iusticie scribitur quam deleuerat culpa: et vocat hic naturā: legē naturalē: ipsa ergo deleta est per culpā: ergo est delebilis.

Secundum.

¶ Secūda rō. Malach. ij. Custodite spm̄ vestrū: et vxorem adolescentie tue noli despicere. Glo. vxorē. i. naturalem legē in corde scriptā: que etiā incredulos cōpellit dicere deus iudicet deus videat: et ipsi cuncta inter me et te dijudicanda permitto: hec vxor residuū est spiritus nostri: quia nostro spiritui semper copulat: que si recedit a nobis statim offendimus deū: ipa ergo recedit et ita delebilis est ab anima.

Tertium.

¶ Tertia ratio. qd potest in id qd maius est: potest in id qd minus est. Si ergo culpa potest delere legē gratie que plus est q̄ lex nature: ergo potest delere legem nature: et ita delebilis est.

Contra.

¶ Ad oppositū. Aug. ij. cōfes. Furtū domine punit lex tua et lex scripta in cordibus hominum: quam nec vlla quidē deleuit iniquitas. Quis enī fur equo animo alium patit furem: ex quo patet ꝙ non est delebilis: qm̄ si delebilis esset: hoc esset propter iniquitatem aliquaz.

Responsio.

¶ Solutio dicendum ꝙ aliquid dicitur deleri dupliciter: vel quantū ad essentiā: vel quantū ad effectum: sicut patet in eclipsi solis. Lux enī solis ibi non deficit quantū ad essentiam sed quantum ad effectū quem habet in nobis qui est luminare: lucet autē semper in se. Eodē modo est in hac parte: quia lex naturalis que est sicut sol in anima quantū ad essentiā nūqȝ delet ab ea: sed semper ibi lucet in se: deletur tñ aliquando quantū ad effectū: scz quia non semper ipsam animā illuminat: sicut cū anima auertitur a deo: et obtenebratur per peccatuz. Unde tenebra peccati interposita inter animam et deum prohibet istuz effectum legis. Unde Ro. ij. Cum gentes etc. Glossa. Non ergo vsqȝ adeo in anima humana: imago dei terrenorum affectuum labe detrita est: vt nulla in ea lineamenta remanserint: non omnino deletum est quod ibi per imaginem dei cum crearetur impressum est. Unde semper manet scriptura legis naturalis in anima. Nā per imaginem impressa est ipsa lex et propter hoc si deletur quātum ad locutionem propter terrenum affectuz: non tamen quantum ad essentiā. Et ad hoc potest haberi ratio ex glo. pdicta. Malachie. ij. quia dicit ibi ꝙ lex naturalis semper spiritui nostro copulatur: ergo non est delebilis ab eo. Et hoc intelligendum est quātum ad essentiā legis naturalis.

Solo ad. j.

¶ Ad primam ergo rationem q̄ ostendit ꝙ simpliciter sit delebilis: dicenduz ꝙ est scriptio legis quātū ad essentiā et est scriptio legis quantū ad manifestationem. Qd ergo dr ꝙ lex iusticie naturalis inscribitur: hoc nō est quātum ad essentiā sed quantum ad manifestationē: vt. s. luceat qd obtenebratū erat per peccatū.

Ad secunduz.

¶ Ad secūdū dicendum: ꝙ lex naturalis dicitur recedere quātū

ad officium vel effectuz.non tamen ꝯtū ad essentiaz Sicut dicitur dominus recessisse quādo non habet imperium in domo. ¶ Ad tertiuz dicendum ꝙ nō sequitur ꝙ si gratia potest deleri qō maius est.ꝙ possit deleri id qō minus est.quia non sequitur.gratia delet peccatum mortale qō maius est: ergo delet peccatum veniale qō minus est. Similiter non sequitur Culpa delet legē gratie que maior est:ergo et legem nature que minor est. Culpa enim naturaliter opponitur legi gratie⁊ non legi nature:⁊ ideo ipam delet et non istam nisi ꝯtum ad effectum.⁊ iterum licet lex gratie plus sit ꝯtuz ad virtutem ꝯ lex nature:non tamen ꝯtū ad diuturnitatem in subiecto. quia naturaliter est indita anime illa ratio.⁊ ita non est delebilis per culpam sicut illa.

Ad tertium.

Utruz lex naturalis sit mutabilis ꝯtum ad p̄cepta iuris naturalis

Articulus secundus.

SEcundo querit de modo essendi legem naturalem ꝯtū ad mandatum. Et queritur. Utrū sit mutabilis ꝯtum ad p̄cepta iuris naturalis. Ad qō sic in decretis habet dis.vj. Mō naturale ius ab exordio ratōnalis creature incipiēs manet immobile.per hoc volens assignare differentiā eius ad legez scriptā ergo ius naturale ꝯtū ad sua p̄cepta imobile est. ¶ Scōa ratio.in eodem.dis.v. Naturale ius cepit ab exordio rationalis creature.nā nec variat⁊ tempore.sed immutabile manet. ¶ Tertia ratio. Lex posita ab aliquo manēte voluntate positoris:⁊ illo cui imposita est semp dicitur manere. ergo cuz maneat volūtas ponētis legem naturalem:⁊ maneat ratiōalis creatura cui imposita est:⁊ ipa lex naturalis manet immutabilis. ¶ Ad opposituz. isiō. iiij. Etb. Jus naturale cōmune est oīm nationi.hoc iure cōis est omnis possessio:⁊ oīm vna libertas.si ergo sanctio ista mutata est ita vt meo iure sit aliquid ppriū:patet ꝙ mutabilis est lex nature ꝯtū ad suas sanctiones⁊ mādata. ¶ Secunda ratio Jhiere.iij Sed quomodo si contēnat mulier. Glo. Uidēs eam seruire libidini sue: et in se mutatā legem nature per quā quondā viro suo subiecta fuerat.si mutata est lex nature. ergo est mutabilis. ¶ Tertia ratio.eccl.xvij. Addidit eis disciplinā⁊ legem vite Glo. Legem littere ꝯtum ad correctionez legis naturalis scribi voluit. Lex ergo naturalis corrigibilis est. ergo⁊ mutabilis: qz omne corrigibile mutabile est. ¶ Quarta ratio.tempore Lamech.qui primus habuit plures vxores fuit peccatuz habere plures vxores. Unde dicit glo.ibi.ꝙ cōtra legem et naturam adulteriū cōmisit. Post vero non fuit illud peccatuz. Unde iacob plures habuit vxores sine peccato. Et dicit Aug.ꝙ peccatum nō erat quādo mos erat:⁊ hoc ꝑm ius naturale.ergo p̄cepta iuris naturalis mutata sunt ¶ Item in decretis dis.viij. Differt ius naturale a cōsuetudine.nam iure naturali oīnia sunt cōmunia omnibus. Jure vero cōsuetudinis⁊ cōstitutionis hoc meum est:illud vero alterius. si primum mutatum est.ergo ⁊c. ¶ Sexta ratio. in decretis dis.j. Jus naturale est qō i lege⁊ in euāgelio contnek. Si ergo in lege cōtinentur multa iura mutabilia:ius naturale est mutabile. ¶ Solutio.dicendū ꝙ opinio quorundā est. Mō in lege naturali quedā sunt sicut p̄cepta⁊ prohibitiones vt fac alijs que tibi vis fieri:⁊ nō facias alijs qō tibi nō vis fieri. Quedā autem sicut demōstrationes:vt omnia esse cōia omnibus. Et differt demōstratio legis naturalis a p̄ceptis:sicut cōsilium a p̄ceptis. Unde demōstratio ibi accipit loco consilij. Dicunt ergo ꝙ quantum ad precepta⁊ prohibitiones immutabilis est lex naturalis: sed quantum ad demonstrationes est mutabilis:qz demōstrationes nō sunt precepta:nec prohibitiones legis naturalis:sed solus demōstrationes ad quas anima non tenetur sicut nec ad cōsilium nisi tempore necessitatis. ¶ Aliter autē est dicendum ꝑm beatum Augusti. in lib.confessionum.ꝙ sicut videmus ꝙ medicina est ars immutabilis tamē medicus aliquando mutat precepta languentibus: ⁊ tamen ratio precepti artis in se est immutabilis: nec⁹venit mutatio ista ex parte artis: sed ex parte alia:scz eius cui⁹ ministratur ex arte:ita lex naturalis immutabilis est quātum ad rationem suorum preceptorum⁊ sanctionum:non tamen quātum ad obseruantiam omniū sanctionū sicut medicina. ¶ Ad primam ergo rationem que ostēdit ꝙ sit mutabilis in se:dicēdū ꝙ iure naturali essent omnia cōmunia⁊ omnium vna libertas:hoc fuit ante peccatum: post peccatum quedam sunt quibusdam ppria⁊ hec duo sunt per legem naturalem. Sicut enim ars medicine dictat vinuz esse sanum:⁊ eadem ars negat vinum egro: ita eadē lex naturalis dicit ꝙ sane nature omnia sunt cōmunia: et ꝙ ita debet esse: ⁊ tamen eandem habuit nature egre proprietatem nec mutatur propter hoc quantum ad rationem sanctionis: immo eadē ratio que dictat esse omnia communia in natura bene instituta:dictat aliqua esse ppria in natura destituta per peccatum:⁊ sic solum est mutatio quātum ad obseruantiam sanctionum ⁊ effectuum: ⁊ non quantum ad rationes ipsorum. ¶ Ad secūdam rationē dicēdum. ꝙ non intendit dicere glo. illa legē mutari simpliciter: sed solum in vroze illa quantuz ad effectum quem habet in illa:⁊ hoc ꝑpter interpositionem culpe inter animam⁊ deū sicut sol dicitur mutari in nobis vel quo ad nos: quando non habet effectum in nobis. ¶ Ad tertium dicendum.ꝙ correctio quedam ponit vitiū: quedam vero supplementum non dicitur ergo lex naturalis correcta per legem littere:quantum ad aliquod vitium: qz hec correctio ponit mutabilitatem:sed solum quantum ad supplementum: et hoc non ponit mutabilitatem. Lex enim naturalis dictabat in generali sicut patet. Cum dicit:nō facias alijs ⁊c. Sub hac enim generalitate cōprehendunk multa particularia:vt non occidas:non falsum testimonium dices ⁊c. Lex autem littere explicat ista particularia.vñ scripta est ad correctionem supplementi⁊ non vitij. ¶ Ad quartā de bigamo dicēdū ꝙ si effect⁹ mutat nō tñ rō legis. Lex eñ naturalis respicit illū cui fit:⁊ ex hoc venit mutatio ista:qz cōia fiūt ppria. ¶ Itē respicit ipz deū cuius autoritate ferk:⁊ ꝑm hoc dictat in mandato inferioris semper:ꝙ ipse ꝙ supra legē est.ſ.de⁹ possit mutare.ſ.legē:vñ nūꝯ autoritas superioris excipik. Et propter hoc nunꝯ dictauit lex naturalis ꝙ solū vna esset vni⁹:qn exciperek ab hoc dictamine superioris autoritas.|Mō aūt iacob plures habuit:hoc fuit autoritate⁊ volūtate dei:⁊ ideo non fuit cōtra dictamen legis. Ex dictis patet solutio quinte rationis. ¶ Ad sextam rōnē ñndet Gratianus in decretis dicens:ꝙ in lege quedā sunt moralia:qdā aūt mistica. Moralia ꝯtū ad ius naturale reducuntur: qō ergo dicitur ꝙ in lege mutatio est facta:hoc est verū quātū ad cerimonialia⁊ nō quantum ad moralia quantū ad litterā:nec quantum ad mistica:hoc est quātū ad sensum spūalē.

Contra. ꝙ sit mutabilis. Arg. primū.

Scōm.

Tertiū.

Quartum.

Quintū.

Sextum.

Rñsio. ꝑm opinio.

Respō. ꝑm Augusti.

Solo ad.j.

Ad secundus

Ad tertium

Ad quartus

Ad quintum

Ad sextum

Membrum quartum.

Quesitum

Querit quoꝯ sit lex naturalis.

QUesitum est de lege naturali si est:et qd est:⁊ quomodo est. Cōsequēter inquirēdū est de ipsa:quoruz est. Primū de differenti assignatione eorum que ponit esse legis naturalis. Secūdum est an habeat precepta ordinantia rationalem creaturam ad deum. Tertium est per que in lege naturali ordinatur homo rationalis ad proximum rationalem.

Articulus primus.

AD primum duo queruntur vt magis pateat quorum est lex naturalis. Primuz est de differenti assignatione eoruz: que ponuntur esse iuris naturalis a diuersis. Secundum est de comparatione iuris naturalis ad positiuum.

De differenti assignatione eoꝝ ꝙ ponuntur ee lege naturalis. Augusti⁊ hugo.

Quantū aūt ad primū. §.j

Isidorus.

sic proceditur ꝑm Augusti.⁊ Hugo. de sancto victo. Assignātur duo precepta iuris naturalis:vnū affirmatiuum:⁊ aliud negatiuum. Negatiuū nō facias alijs:quod tibi nō vis fieri. Tho.iij. Affirmatiuuz: fac alijs quod tibi vis fieri:⁊ sumit ꝑm hoc qō dicit Math.vij. Quecunqz vultis vt faciāt vobis homines:⁊ vos facite illis. Habemus ergo ꝙ ius naturale ꝑm istos assignatur quantum ad duo p̄cepta. Ulteri⁹ ꝑm Jsido.iij. ethimologiarum habetur ꝙ ius naturale est cōmune omniuz nationum:vt viri⁊ femine coniunctio:liberorum successio⁊ educatio: cōmunis omnium possessio: ⁊ omnium vna libertas Acquisitio omnium que celo⁊ terra mariqz capiuntur:depposite rei vel commendate restitutio:violentie per vim repulsio. In hac assignatione plura ponuntur ꝙ in assignatione Augustini⁊ Hugo.⁊ tamen non potest fieri reductio istorum ad illa: quia Jsidorus assignat ea que debēt esse iuris naturalis: ꝑm ꝙ ipsuz ius naturale ordinat naturam vniuersalem que est species:⁊ naturam singularem:quod patet quoniaz ad ordinem nature vniuersalis pertinet hoc ꝙ dicit maris⁊ femine coniunctio⁊ liberorum educatio⁊ successio. Ad ordinatiozē aūt singularis pertinent illa que ponūtur in illa assignatione. Sed predicta duo precepta solum pertinēt ad ordinem vnius nature singularis:ad aliā naturam singularem:⁊ hoc dupliciter: scz ꝑm innocentiam⁊ ꝑm beneficentiam: ergo vna istarum assignationum est superflua:vel alia diminuta. ¶ Item Tulius in fine rethorice: aliter assignat ius naturale dicens. Jus nature est quod nō opinio sed quedam innata vis inseruit: vt religionem:pietatem:gratiam:vindicationem:obseruātiam:veritatem. Si ergo ius nature cōsistit in his differētijs:ꝙ differē tias autem hic assignatas nō solum est ordinatio creature rationalis ad proximuz: immo etiam ad deum:quia religio ad deuz ordinat sicut patet per eius diffinitionem. Religio est que superioris cuiusdam nature quam diuinam vocant curam ceri moniamqz affert. Secundū aut ē predictam assignationem Jsidori non est ordo per legē ad deum. ergo adhuc videtur assignatio Jsidori insufficiēs Propter hoc breuiter queritur de differentia istarum assignationum. Solutio dicendum ꝙ lex naturalis est principium ad omne ius morale: ꝑm ꝙ vita hominis debeat ordinari. Est autem ius naturale triplex.ſ.natiuum:humanum:diuinū. Jus natiuum dicitur cōmuniter: quia est illud debitū quod innascitur. Et est cōmune non solum ratione nature singularis:sed etiam ratiōe salutis speciei:⁊ ꝑm hoc ius nature se extendit ad omnia animantia: sicut dicit Jsido. ꝙ lex nature est qō natura docuit omnia animantia. Jus autem humanū solum respicit ordinationē nature singularis. Unde hoc modo appellatur ius humanum ꝑm qō dicitur ius gentium: qz sicut habetur.ff. de iusticia⁊ iure. Jus gentium est quo gentes humane vtūtur:sed hoc solum pertinet ad rationalem creaturam. Jus autem diuinum dicitur quo ordinak rationalis creatura ad gratiam:⁊ ꝑm hoc moralia legis moysi emanant a lege naturali. Secundum ergo ꝙ lex naturalis respicit ius nature. primo modo est assignatio ipsius ab Jsidoro: quia ius naturale primo modo aut ordinat naturam ratiōe speciei:aut ratione singularis. Si ratione speciei ꝑm hoc sumuntur iste sanctiones:maris⁊ femine cōiunctio:liberoruz educatio⁊ successio. Si ordināt naturam ratione singularis:sic sunt quedam sanctiones ei⁹ respectu nature instītute: quedam autem respectu status nature lapse. Respectu autez nature bene institute sunt due: scz cōmunis oīm possessio⁊ omnium vna libertas est: sed vna est respectu rerum:scz ista cōmunis omnium possessio alia autem est respectu personarum: scz omnium vna libertas. Respectu autem status nature lapse:habet alias sanctiones:cuz enim natura lapsa fuit:tunc cecidit in defectum⁊ passionem seu passibilitatem:scz ꝙ poterat pati persona. Defectus autem ille fuit defectus respectu reruz. Et ꝑm hoc sunt due sanctiōes.ſ.acquisitio⁊ restitutio:ꝛ differunt quoniam vna est in acquirendo proprīū. hec scz acquisitio omnium que celo: terra mariqz capiuntur: que quidem nullius sunt dominij:vnde respectu talium est hec acquisitio. Alia autem est in restituendo alienum. vnde est respectu eoruz que sunt proprium:⁊ ꝑm hoc sumitur hec sanctio de posite rei vel cōmendate restitutio. Respectu autē passibilitatis ꝑsone sumitur alia sanctio: que est violētie per vim repulsio. Illud enim est ad remouendum passionem illatam in persona. Secundū autem ꝙ lex naturalis respicit ius humanum sumitur assignatio Tullij:quia hoc modo solū pertinet ad ordinē nature singularis. In hac autem assignatione nihil dicitur respectu nature speciei Natura autem singularis per ius humanum dupliciter ordinatur:scz ad deum⁊ ad proximuz. Ad deum autem ordinatur per religionem: quia religio est vt ipse dicit: que superioris cuiusdam nature quam diuinam vocant: cultum cerimoniamqz affert. Si aūt ordinek ꝯtū ad primū:tripliciter attendik ille ordo:aut quātū ad vim rationalem aut irascibilē aut cōcupiscibilē: si ꝯtū ad rōnalē:hoc modo ius naturale dictat vitātē:⁊ hec est veritas assertoria vel permissoria.ex qua nascuntur pacta vel promissa. Uñ diffinik hec veritas a Tullio. Ueritas est p quā immutata ea que sunt:aut añ fuerunt:aut futura sunt dicunk. Si autē attendik ordo nature quātū ad irascibilē: sic ordinak p obseruantiam⁊ vindicationē. Et hec obseruantia quedā reuerētia est: ꝛ differēter: qm ad vim irascibilē ptinet reuerētia: cū.ſ. humiliak⁊ vindicatio: scz cū audet:⁊ sic debitū humilitatis est reuerētia seu obseruātia. qō idē est. Uñ diffinit obseruātiam dicēs. Obseruātia est p quā hoies aliqua dignitate añcedētes cultu quodā⁊ honore dignank. Uindicatio aūt sumik ꝑm ꝙ audet. ſ. insurgēdo ad iniuriā:vñ diffinit eā dicēs. Uindicatio est p quā vis⁊ iniuria⁊ oīno oñe id qō ibi obfuturū est defendēdo aut vlciscēdo propulsak. Si autē ordinetur natura quantum ad concupiscibilem: sic ordinatur

Differētia assignationis Jsido.

Differētia assignationis Tullij.

per gratiam ⁊ pietatem: sed differenter quoniam ipsa cōcupiscibilis ordinatur per naturā vel mouetur. ad propinquū cognitione vel patria. Itē ordinatur ad beneficium. Primo modo ordinatur per pietatē. Unde pietas est per quā sanguine coniūctis patriaqꝫ beniuolis officiū ⁊ diligens tribuitur cultus. Secūdo autem modo ordinatur ꝑ gratiā que gratia est qua dicitur homo gratus. Unde dicitur ꝙ gratia est in qua amicitiarum ⁊ officiorum alterius memoria remunerandi volūtas continetur. Secūdum autem ꝙ ordinatur lex naturalis ad ius diuinum: sic ordinantur ad gratiā ⁊ sic loquitur de lege naturali. ¶ Aliter vero distiguūt iurisperiti: ſm ꝙ respicit ius humanum. ordinat nos ad gratiā dupliciter: vel ordinādo nos ad deum vel ad proximū: si ad deum: sic sanctio est eius subiectio creature rationalis suo creatori. Unde Eccli. xvij. Addidit illis disciplinā ⁊c. dicit glo. disciplinā naturalem quam dedit homini vt subijceretur suo creatori. Si aūt ordinet nos ad proximum: hoc est dupliciter: aut secūdum innocentiā: ⁊ sic sanctio eius est: non facias alijs ⁊c. Tho. iiij. aut ſm beneficētiam: ⁊ sic sumitur alia sanctio seu aliud mandatum s. quodcunqꝫ vultis vt faciant vobis homines ⁊c. Mat. vij. Et ſm hanc rationē determinātur legalia Moysi. ſm aliam leges positiue. Ex his patet differentia assignationum legis naturalis.

Distinctio iuris periti.

De cōparatione legis naturalis ad ius positiuum

Secundo queritur. §. ij.

Isido.

de cōparatione legis naturalis ad ius positiuū. Et queritur vtrum aliquid sit licitum secundum ius naturale: quod non sit licitum ſm ius positiuum et econuerso. ¶ Ad quod sic. Isidorus appellat fas ius naturale. Ius autē appropriat iuri positiuo. dicit ergo sic. transire per alienum agrum fas est quia est licitū. fas enim est quod est licitū sed non est ius ſm ius positiuum. immo vitium est in iure positiuo. ergo ius positiuū facit illicitū quod est licitum ſm ius nature. ergo sanctiões eorum sunt cōtrarie. ¶ Secunda ratio aliqua sunt illicita ſm ius naturale. sicut que sunt contraria sanctionibus legis naturalis. vt aliqua esse propria ⁊ non cōmunia. Istud tamen licitum est ſm ius positiuū. Itē ſm ius naturale nō est licitū aliquē dominari alij ⁊ aliquem esse seruū alterius. tamen ſm ius positiuū istud est licitum: scilicet seruitus ⁊ dñium. ergo ius positiuū de illicito iure naturali facit licitum. ergo mutat sanctiones eius ⁊ supra ipsum est. hoc aūt est falsū. ergo non pōt mutare sanctiones eius. nec de illicito facere licitum ⁊ ecōuerso propter hoc queritur que sunt illa licita vel illicita in iure naturali que potest mutare ius positiuum. ¶ Item reperitur ius naturale ⁊ mos ⁊ honestas: queritur ergo differentia horum. quia obijcitur. Ius naturale est regula omnis iuris cōsequentis. ergo omne quod est ius fieri habebit regulam in lege naturali. ergo quod fit ſm honestatem et ſm morem habet regulam in lege naturali. Maior ptꝫ. quoniam lex naturalis est a prima iusticia ⁊ ideo regula iuris sequentis. ¶ Solutio. dicendum. qd lex naturalis quedā sancit et dictat vt debita. quedam vt vtilia. quedam vt expedientia in alijs. Que dictat vt debita non potest ius positiuum de licito facere illicitum vel econuerso. quia nō habet aliquid in illis. Unde Hugo in li. de sacramētis dicit. Qd in lege naturali tria sunt. preceptio prohibitio ⁊ concesio. Preceptū ergo et prohibituꝫ in lege naturali. hoc dicimus debitum fieri vel non fieri: que ergo sic precepta vel prohibita dictat vt debita: in his nihil potest mutare ius positiuum. faciendo de non precepto preceptum. ⁊ de non prohibito prohibitum quin peccet. Unde in his duobus intelligitur debitū quod tibi non vis fieri ⁊c. ⁊ quecunqꝫ vultis ⁊c. In tertio aūt: scꝫ in concessione intelligitur vtile ⁊ expediens: sunt enim quedam in dictatione eius in ratione vtilis: ⁊ ꝙ confert ad finem: ⁊ hoc modo dictat in natura bene instituta omnia esse cōia vel libertatem ⁊c. hec enim in natura bene instituta cōferrent ad finē. Quedam autem dictat vt expediētia: ⁊ sic dictat post peccatum aliquod esse propriū quia aliter accideret incōmodum propter cōcupiscētiam hominum in societate humana: similiter dictat seruitutē ⁊ subiectionē: quia aliter irruerent homines nisi haberent quid coherceret eos: ⁊ tamen eadem est regula vel ratio ſm quā dictat in ratione vtilis in natura bene instituta omnia esse communia: ⁊ ſm quā dictat in ratiōe expediētis in natura lapsa aliqua est propria. Unde Augusti. ponit exemplum de medico: qui ſm eandem rationē vel artem quā dictat vinum esse bonum sano: dictat ipsum esse malum egro. ¶ Qd ergo obijcitur ꝙ transire per agrum alienū licitum est ſm ius naturale ⁊c. Dicendum ꝙ hoc non est de precepto vel prohibitione iuris naturalis: immo de cōcessione: ⁊ ideo non procedit. Similiter dicendū ad alia. ¶ Ad vltimum de differentia illorum trium. dicēdum: ꝙ ius proprie respicit debitum. vnde iustum proprie respicit debitum fieri vel non fieri. Honestum vero non: respicit debitum: sed dignū vel decens fieri vel nō fieri. Unde proprie honestum respicit approbandum simpliciter. Mos autem vlterius respicit approbandum ex causa vel ex circunstantia. ⁊ nō approbandum simpliciter: sicut honestum. vnde ꝙ vna sit vnius istud honestum est: ꝙ autem vna diuidat carnem suam: istud indecēs est simpliciter. ꝙ autem tempore abrahe plures essent vnius istud non fuit simpliciter approbandum: sed ex causa ⁊ circunstantia: quia diuino instinctu hoc faciebant: et propter multiplicationem prolis: ex hoc accidit ꝙ mutatur mos: honestū autem semper manet: quia quod est approbandū simpliciter: nunꝙ mutatur: sed mos respicit approbandum ex causa vel ex circūstantia. Ex causa sicut aliquādo fuit habere plures: causa fuit multiplicatio fidelium ad cultum dei: quia tunc abūdabat idololatria. Approbandū etiam fuit ex circunstantia: quia fuit hoc ex dispensatiōe diuina. vnde Lamech arguitur ab Augustino. ꝙ habuit plures contra naturam ⁊ contra mores: quia nō fuit causa: quia nec fuit hec causa multiplicationis prolis sed causa libidinis et sic contra naturā quia natura intendit multiplicationem seu respicit. Similiter non fuit circunstantia seu dispensatio diuina. Similiter facit contra morem: quia tunc non erat consuetudo habere plures. Modo autem respicit approbandum ex consuetudine ob causam: et tunc non fuit causa nec consuetudo.

Differentia horum ius naturale mos ⁊ honestum.

Hugo.

Ad auctori. Isido.

Ad q̄stio. de differentia.

Articulus secundus.

Consequenter queritur de lege naturali specialiter an habeat p̄cepta ordinatiua ad deū. Et q̄runt tria. Primū est vtrū contineat mandatū ordinās ad deum. Secundo

An ius naturale habeat p̄cepta ordinatiua ad deum

Secundo. vtrum habeat vnde ordinetur per fidē ad deum. Tertio: vtrum habeat vnde ordinetur ꝑ caritatem in deum.

Quātū ad primum. §. j.

Utrū p̄tineat mādatū ordinans ad deū

sic Eccli. xvij. Addidit illis disciplinam ⁊c. Glosa. Disciplinam ⁊ legem naturalem quam dedit homini vt subijceretur suo creatori: et bonorū operū in se honorificentiā custodiret: ergo in lege naturali est ꝙ hō subijciat suo creatori: ⁊ ꝙ ad ipsū ordinetur per obediētiam. ¶ Secunda ratio Tullius ī fine rethorice dicit ꝙ ius naturale est qd nō opinio genuit. sed quedā innata vis inseruit. vt religionem. pietatē ⁊c. Et dicit ꝙ religio est que superioris cuiusdam nature. quā diuinam vocant cultu cerimoniamqꝫ afferunt. Religio ergo consistit in cultu diuine nature si ergo religo est pars iuris naturalis ergo ius naturale ordinat ad deū ⁊ ad cultū eius. ¶ Ad oppositum Hugo de sanc. vic. in lege naturali tantū duo precepta fuerūt scꝫ qd tibi nō vis fieri alij nō facias. Thob. iiij. ⁊ quecūqꝫ vultis vt faciāt vobis ⁊c. Math. vij. sed per hec precepta ordinat solū rationalis creatura ad proximū ⁊ non ad deum. ergo aut insufficiēter diuidit Hugo. aut lex nō ordinat ad deū. ¶ Secunda ratio. ij. Ro. Cuꝫ gētes ⁊c. Glo. Lex naturalis est iniuriā nemini inferre. nec alienū preripere a fraude ⁊ piurio abstinere ⁊ hmōi. ⁊ vt breuiter dicatur nolle alij facere qd tibi nō vis fieri. qd euangelice cōcordat doctrine Math. vij. ex quo patet ꝙ precepta legis naturalis reducunt ad istd Quecūqꝫ vultis vt faciāt vobis hoīes ⁊c. Si ergo illud ordinat ad proximū ⁊ non ad deum: patet ꝙ non habet lex naturalis p̄cepta ordinātia ad deū. Solutio. dicendū ſm ꝙ habetur. ij. Ro. Cuꝫ gētes ⁊c. ibi dicit glo. Qd ex hoc ꝙ homo est ad ymaginē ⁊ similitudinē dei. habet legem qua intelligit ⁊ sibi conscius est quid bonum ⁊ q̄d malum. In eo enim ꝙ hoc est ad ymaginē. habet cognitionem prime veritatis q̄ deus est. quia ſm Aug. ymago attendit in potētia cognoscēdi. Ex hoc vero ꝙ est ad similitudinē: est in potētia ⁊ debito diligendi summā bonitatē quia similitudo attēditur in potentia diligēdi. vt dicit Aug. ⁊ propter hoc in lege est ꝙ ꝑ ipm ordinetur homo ad deū ⁊ ita ad proximū. ¶ Ad primā rationē in contrarium dicendum. ꝙ in illis mādatis intelligitur ordo hominis ad deū. Nā sicut in dilectione ⁊ mandatis de dilectione proximi intelligitur dilectio sui. qd patet cū dicit. Non furtū facies ⁊c. istud reducitur ad istud mandatum non facias alij ⁊c. ⁊ istud ad istud. fac alij qd tibi vis fieri. i. fac alij bonū qd tibi vis fieri bonū hic enim intelligit dilectio sui. sic ex parte ista est resoluere mandata legis naturalis ad dilectionē sui. resoluēdo ipm ⁊ in ipsa intelligitur hoc autē quecūqꝫ vultis resoluitur ad dilectionē sui. sicut visum est. ⁊ sic mandatū de dilectione sui est illud in quo fundātur mandata iuris naturalis. Sed in hoc qd est diligere se prout homo diligit se ordinate et ad finē bonum: intelligitur dilectio dei et dilectio proximi. Si enim diligo me ⁊ meū esse: diligo per naturā principiū mei esse et cōseruationis eius. hoc autē est deus. et sic in hoc naturaliter fundatur dilectio dei. ¶ Item vnūquodqꝫ per naturam diligit sibi simile in specie: quia natura appetit suū simile. et sic in hoc intelligitur dilectio proximi. diligēdo enim me diligo naturaliter meā speciem. et mihi similem in specie. Alio tamē modo dicitur dilectio sui fundamentū ciuitatis dyaboli. s. prout non est ordinata ad finem debitum. sed sic non loquimur hic de ipsa. et sic precepta nature inquātum nature sunt. fundantur supra illud diligere se. et sic patet quomodo ordinant ad deū et ad proximum quia in dilectione sui intelligitur dilectio sui et proximi. et ex hoc sequitur. fac alijs qd tibi vis fieri. Lex autē gratie eleuat naturam quia ponit omnium fundamenta dilectonē dei. Et sic patet responsio.

Cōtra.

Rñsio.

Sol. ad j.

Consequenter que- §. ij.

Utrū lex naturalis habeat vnde ordinetur hō ꝑ fidem ad deum

Qd dictat fidē vnius dei.

ritur: si in lege naturali est ꝙ per ipsam ordinetur rationalis creatura per fidem ad deum: scꝫ vtrū lex naturalis dictet fidem vnius dei: et redemptoris ⁊ trinitatis ⁊ huiusmodi. ad qd sic. in Deutro. dicitur. Audi israel deus tuus vnus est: hoc est preceptū de fide vnius dei: ⁊ post ibi sequitur aliud mandatum de dilectione dei cum dicit. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo ⁊c. Si ergo scdm mandatū qd est de dilectiōe dei est in lege naturali: quia autē lex ⁊ ratio naturalis dictat cuilibet hoc. ergo ⁊ fides de vno deo sibi est sibi scripta Ergo est de lege naturali. ¶ Similiter ostenditur ꝙ fides redemptoris siue redēptiōis nostre sit de lege naturali. Ioh. iiij. da mihi bibere. Glo. Petit a natura potum rationis in qua conditor et redemptor inuestigatur: sed non petit a natura nisi qd debet ⁊ potest natura. Cum ergo petat ꝙ inuestiget conditorem ⁊ redemptorem: ergo nobis dictat fidem redemptoris. Si dicatur ꝙ implicite: ⁊ non specialiter vel explicite: si ergo fides implicita nostre redemptionis est in lege naturali: quia lex naturalis dictat ꝙ post lapsū humana natura debeat reparari. Si ergo hec fides implicita habeat omnia credēda de nostra redemptione: ergo lex naturalis nobis dictat omnia que ad redemptionem pertinent: ergo nobis dictat nostrum redemptorem seu illum per quem debet fieri redemptio. ¶ Tertia ratio est quasi cōfirmatio precedētis ratiōis: quoniam dicit Hugo. Omnes qui futuram redemptionem crediderūt in quo fieret crediderunt: ergo in fide redemptionis est implicitū: in quo fiat redemptio: sed lex naturalis dictat ꝙ redimendum est genus humanum post lapsum: ergo dictat in quo fiat redemptio. ¶ Quarta ratio qua ostenditur ꝙ fides incarnationis seu humanitatis christi sit ibi: ⁊ ita modus redemptionis implicite. supposita hac propositione. ꝙ ratio naturalis animaduertit ꝙ tota beatitudo rationalis creature sit in deo ⁊ non in alio: sed beatitudo rationalis creature consistit in contemplatiōe et delectatione bonitatis diuine. Creatura autem rationalis duplicem habet contemplationem: scilicet intellectiuam ⁊ sensitiuam: ergo ad hoc ꝙ tota in deo beatificetur: oportet ꝙ vtrāqꝫ habeat delectationem in deo: sed delectationem nec contemplationem sensitiuam potest habere in deo quantum ad diuinitatem: sed solum quantum ad intellectiuam: ergo ad hoc ꝙ totus homo beatificetur oportet vt vniatur deus alicui creature sensibili: ita ꝙ sit deus illa creatura et ecōuerso. Si ergo lex naturalis vel rationalis ei dictat vtrāqꝫ delectationem ⁊ contemplationem: propter integram beatitudinem: ergo ex dictatione naturalis ratiōis est fides diuinitatis et humanitatis: vel creature sensibilis ei vnite: vt beatificet ſm intellectū ⁊ sensū. ¶ Quinta rō. duplex est notio in aīa. innata ⁊ acquisita. Innata est ex hoc ꝙ aīa est ad imaginē et imitationē prime veritatis. Acq̄sita vero est ex primē

Qd fidē redēptoris.

Hugo.

Qd dictat fidē incarnatiōis

to et sensu ⁊ disciplina ex eo.s.ꝙ anima noscit hoc modo per reruȝ similitudines. Ueritas autem acquisita non: ergo vniuersalior est notio innata ꝙ̄ acquisita. Si ergo notio acquisita que est per sensum ⁊ disciplinam ducit ad fidem incarnationis ⁊ passionis ⁊ resurrectionis: ascensionis ⁊ omniuȝ eorū que credenda sunt: ergo multomagis notio innata ducit ad omnia ista: sed hoc est ſm legē naturalem: ergo ſm legē naturalem habemus fidē incarnationis ⁊ redemptionis ⁊ hmōi. Que aūt notio per sensum ⁊ disciplinam ducat ad predictā fidem patet. Nam fides est ex auditu: ⁊ sic notio ꝑ sensum ducit ad fidem.

Augusti.

Sed dicit Augusti.xxij.de ciuita.dei.c.v. Tria sunt incredibilia que tamē facta sunt: incredibile est xp̄m resurrexisse in carne ⁊ in celum ascendisse cum carne. Incredibile est mūdum rem tam incredibilem credidisse: ⁊ incredibile est homines ignobiles infimos paucissimos imperitos: rem tam incredibilem tam efficaciter mūdo ⁊ in illo etiā doctis persuadere potuisse horum trium incredibilium primū volunt isti cū quibus agimus credere. Secundū coguntur ⁊ cernere. ꝙ non inueniūt vnde sit factū: si nō credunt tertiuȝ. Si ergo experimento habetur ꝙ mūdus credidit rem tam incredibilem: ⁊ ita tantum incredibile factum est credibile: ergo cognitio per sensum ⁊ experientiā ducit in fidē passiōis ⁊ ascēsionis ⁊ hmōi.

Contra.

Ad oppositū. Roma.j. Quod notum est dei manifestū est illis. Glo. Multa sunt que de deo ꝑ naturā sciri nō possunt: vt de misterio incarnatiōis ⁊ redemptionis: ergo lex naturalis non dictat fidē istorum.

Utrum fides trinitatis sit de dictatione legis naturalis.

¶ Post hoc queritur vtrū fides trinitatis sit de dictatione legis naturalis. Ad qđ sic Roma.j. Inuisibilia dei per ea que facta sunt ⁊c. Glo. Per inuisibilia intelligatur pater: per virtutem filius: per diuinitatem spiritussanct⁹. Sed philosophi naturaliter cognouerūt sempiternā virtutem ⁊ deitatem: ergo per naturalem legē potuerunt similiter cognoscere patrem: filium: ⁊ spiritūsanctū ergo ⁊ habere fidem trinitatis naturaliter.

Obijcitur.

¶ Si aūt dicatur ꝙ cognouerunt per appropriata.s. potentiam: sapientiam: ⁊ voluntatem: nō per ꝓpria. hoc est ſm distinctionem personaruȝ: tunc obijcitur. Augusti. dicit ꝙ magi cognouerūt duas personas Rhogaton ⁊ Noyȝ: hoc est patrē ⁊ genituȝ in tertio signo defecerūt: q2 in cognitiōe tertie persone per proprietatē nō peruenerūt. Nunquid cognouerunt duas personas per propria vel solū per appropriata. Si per appropriata solum. ergo non defecerūt in tertio signo: q2 etiam appropriatū spiritūsanctum naturaliteer cognouerūt scȝ bonitatem: ergo cum dicat ꝙ in tertio signo defecerunt. constat ꝙ cognouerunt duas personas adminus per propria: hoc est ſm distinctionem personaruȝ: ergo habuerunt cognitionē de duabus personis: scȝ de patre ⁊ filio.

Alid obiectū.

¶ Postea queritur incidenter cū sit fides de deo cum sit creator vnus: ⁊ ꝙ fuit incarnatus: ⁊ ꝙ sit trinus ⁊ vnus: vtrū sit eadem fides qđ non videtur: q2 ratio naturalis attingit fidem huius ꝙ deus sit ⁊ ꝙ deus sit vnus: sed ad fidem incarnationis ⁊ redemptionis non attingit natura immo ad illam eleuat gratia prima: ergo est a principio nature. hoc aūt est a principio gratie: ergo est alia fides ⁊ alia. ¶ Item secūda fides est eorum que excedunt naturam: prima autē nō. Unde Roma.j. qđ notum est dei. Glo. ignotuȝ dei est ratio substantie vel nature: q̄ omnē latet creaturā. similiter ⁊ mysteriū liberationis humane: ergo alia est ⁊ alia prima fides ⁊ secunda. ¶ Itē natura ſm potentiā ⁊ ſm actum attingit seu peruenit ad hoc ꝙ deus sit: ⁊ ꝙ sit omnipotēs ⁊ vn⁹ creator. Qđ autē incarnatus sit: attingit quātū ad potentiam ⁊ non quantum ad actū. Qđ enim possit se vnire ⁊ ꝙ possit incarnari dictat natura nō ſm ꝙ sit ſm actum. Qđ vero sit deus trinus ⁊ vn⁹: ad illud nō peruenit natura: nec quātum ad potētiā nec quantū ad actuȝ: q2 non dictat ꝙ sit sic: nec ꝙ possit. hic enim gradus est eleuatissimus vnde hic eleuatur natura supra id quod est de actu ⁊ potentia. prima ergo fides colligitur ex natura ſm actū ⁊ potentiam: secūda ex natura ſm potentiam solū tertia nec ſm actū nec ſm potentiam colligitur ex natura: ergo non est eadem fides prima cum secūda: nec tertia cum prima ⁊ secunda: ⁊ ita alia fide creditur deus esse: ⁊ esse omnipotens creator: ⁊ esse incarnatus ⁊ trin⁹ ⁊ vnus.

Responsio. fides duplex.

¶ Solutio. dicendum ꝙ fides dicitur dupliciter. Est em̄ fides q̄ colligitur ex ratiōibus: ⁊ est fides qua homo assentit veritati: propter se ex gratia ⁊ nō propter rationem: ⁊ hec secunda fides non est nature seu ex natura. immo principiuȝ eius est gratia: prima ergo fides est nature: assentit enim natura bene veritati propter rationē vel propter testimonium. Unde istud assentire est ī lege naturali: ⁊ ista fides sic collecta ex rationibus vel testimonijs non est virtus. Iteȝ intelligendum ꝙ est fides implicita ⁊ explicita. Et dicit Hugo. ꝙ fides nunꝙ̄ minus habere potuit ꝙ̄ credere vnum deum: omnium dominum rectorem vniuersorum collatorem omnium bonorū. et eorum qui in malis sunt: eteum querunt et expectant redemptorē. Uñ dicendum. ꝙ in ratione particulari non potest legi fides articuloruȝ in lege naturali: sed in ratione vniuersali. Lex ergo naturalis habet vnde possit dictare anime oīa necessaria ad salutē in vniuersali ⁊ implicite: faciendo credere ⁊ assentire testimonio rationis.

Ad contra rationem.

¶ Ad secūdā ergo rationē qua obijcitur ꝙ nō dictet fidē redemptionis. dicendū ꝙ immo implicite sicut dictū est. Et qđ obijcit ꝙ multa sunt que per naturā de deo sciri nō possunt. dicēdū ꝙ faciēda est vis in hoc ꝙ dicit misteriū incarnationis ⁊ liberationis Añ em̄ determinationem factā abrahe erat fides conditoris ⁊ redemptoris. Unde Aug. dicit. ꝙ nullus potuit saluari sine fide mediatoris: nō tñ erat explicita: sed post fuit magis explicita abrahe: cuȝ dicit ei de⁹. In semine tuo benedicent ⁊c. ⁊ fuit hic explicitus modus sed non plene: q2 nesciebat adhuc an ab homine puro q̄ esset de semine abrahe fieret redēptio: an ab hoīe q̄ esset deus q̄ esset de semine abrahe. Sed istud postea fuit expressum: scȝ quādo aduenit lex ⁊ legales hostie q̄ passionē xp̄i determinabant ⁊ figurabāt: maxime fuit hoc expressum tēpore Esa. qui dicit. Ecce virgo concipiet ⁊ pariet ⁊c. Quātū ad articulū descensus ad inferos videtur indeterminata fuisse fides tēpore Johan. baptiste. qui legit misisse discipulos ad querendū. Tu es qui venturus es ⁊c. Ad misteriuȝ ergo nō potest lex naturalis vt dictet ꝙ sic: vel sic debet fieri redemptio: q2 non potest dictare modum redemptiōis: licet per rationem dictet redemptionem ad modum ergo redemptionis et non ad redemptionem vniuersalem pertinet illud quod dicitur misterium incarnationis ⁊c.

Ad q̄stio. de fide trinitatis.

¶ Ad aliud quod queritur de fide trinitatis responsum est. j. lib. questio. ij. de cognitione dei in partem negatiuam. Tamen in partem affirmatiuam potest dici ſm Richard. de sancto victo.

Richard.

Qđ ad oīa que necesse est cē nō desunt rōnes necessarie. Uñ credēdū ꝙ habet

ꝙ hȝ anima naturales ratiōes ad cognoscendū sibi necessaria ad salutē: tñ ad vitā ꝑ gratiā magis cognoscit. Ratio enim obtenebrata non pōt illas producere nisi adiuta per gratiā: ⁊ sic habet fidem que assentit veritati isti: qđ est deus vnus ⁊ trinus per rationē aliquā ex lege naturali.

Ad obiectum

¶ Ad illud ergo qđ obijcitur ibi dicendū. ꝙ phi nō habuerunt cognitionē naturalē de trinitate ꝑ propria: habuerūt tamē vniuersalē naturalem qua possent peruenire ad generantē genitū ⁊ procedentē: nō tamen habuerūt ꝙ assentirent veritati ꝑpter se sine gratia. Uel dicendū ꝙ cognouerunt per appropriata ⁊ dicuntur defecisse in tertio signo: nō quātum ad simplicē cognitionē bonitatis: sed quantū ad memorialem: q2 hanc nō habuerūt.

Ad aliud obiectum.

¶ Ad vltimū dicendū. ꝙ est alia ⁊ alia fides qua credit per rationem naturalē deū esse vnū: ⁊ qua creditur incarnatū trinuȝ per rationē ⁊ testimoniū: ⁊ fides qua creduntur assentiendo veritati propter se: q2 vna est acquisita per rationem: alia est infusa per gratiā. Credere tamē deum vnū incarnatū trinū assentiēdo veritati propter se: istud est de lege gratie: et sic non est alia ⁊ alia fides qua ista creduntur de deo: eo modo quo credere est assentire veritati prime propter se. licet em̄ articuli quidā magis remoti sint ab vniuersali cognitione: quidā minus: nō tamē est alia ⁊ alia fides qua illis assentitur propter ipsam veritatem. ¶ Item lex naturalis nō venit ad fidem incarnationis nisi in vniuersali vt visum est. licet ad hoc deū esse vnū magis in speciali veniat: quia nō est ita remotum a ratione naturali: sicut istud deum esse incarnatum ⁊ esse trinum. Ex his patet responsio.

Postea queritur .§.iij.

Utrū diligere deū sup oīa sit de lege naturali. Argu.j.

si lex naturalis dictet nobis: ꝙ diligamus deū super omnia. Ad qđ sic Eccli.xvij. Addidit illis disciplinam ⁊c. Glo. Hec naturalis lex ⁊ litteralis insinuat: vt deū toto corde: tota anima: tota virtute diligamus: ⁊ mandata eius in dei ⁊ proximi dilectione custodiamus. Ergo in lege naturali possumus legere caritatem ⁊ deum esse diligendum super omnia: q2 hoc est diligere toto corde.

Secundum

¶ Secūda ratio: vnusquisq̄ per naturā super omnia diligit suū esse: sed diligendo suū esse diligit principiū sui esse per naturam: sed dilectio qua diligit principium sui esse: equalis est illi qua diligit se vel maior etiā si ergo principiū optimū esse humane creature est deus: ergo diligit ipsum super omnia per naturā: cū nō differat hec dilectio ab illa qua diligit se.

Tertium.

¶ Tertia ratio diligere est velle alij bonum sed ex lege naturali diligo deum: ergo ex lege naturali volo ei suū bonū. Ergo cum suum bonum sit summū: volo ei per naturā summū bonū: sed diligendo me nō volo mihi summū bonū: quia meuȝ bonuȝ non est summū: ergo per naturā maius bonum volo deo ꝙ̄ mihi: ergo ex lege naturali habeo ꝙ diligā deū super me ⁊ super omnia alia.

Contra.

Ad oppositum. Impossibile est ꝙ intelligens intelligat aliquid plus se per naturā: sed dilectio non extendit se vltra intelligentiā: q2 nō diligitur bonū nisi cognitum: ergo impossibile est ꝙ aliquid diligat aliud plus se per naturā: ergo ex lege naturali nō potest creatura rationalis deum diligere ex caritate: hoc est supra se ⁊ supra omnia. Maior patet q2 quedam res intelligitur per suas similitudines in anima: quedam autē ꝑ seipsas entes apud aīam: sicut res que per presentiam sunt in anima: et hoc modo anima se intelligit ⁊. suā iusticiā ⁊ suas affectiones: quia sibi presens est: ⁊ ita similiter. Si ergo hec cognitio maior est ꝙ̄ illa que est per similitudines cū nulla res sit presentior anime seipsa impossibile ē ꝙ plus cognoscat aliq̄d aliud ꝙ̄ se: nec etiam deum cum non sit ei ita presens sicut ipsa sibi: quia intelligit ipsum per similitudines ⁊ ꝑ speculum in enigmate. ¶ Secūda ratio. ad hoc ꝙ intellectus intelligat deum sicut est: oportet ꝙ spoliet se sua forma: quia dato ꝙ vtatur se: iam adhuc videt deū similitudine ⁊ ita nō sicut est. ergo oportet ꝙ exeat extra se vel supra se. ad hoc ꝙ ipsum intelligat sicut est. Similiter ad hoc ꝙ ipsuȝ diligat affectus plus se. oportet ꝙ extra se exeat: si ergo nō potest per naturā exire extra se. nec legere supra se ergo nec per naturā deū supra se diligere: ⁊ ita non ex caritate per naturam potest ipsuȝ diligere.

Responsio.

Solutio. dicendū ꝙ diligere deū ⁊ supra omnia et supra se ⁊ propter se: est in lege naturali tanꝙ̄ in insinuāte ⁊ instigante: sed non tanꝙ̄ efficiente vel perducēte. Lex em̄ naturalis eo ꝙ lex: ostendit anime ⁊ insinuat ꝙ debet deū sic diligere. eo ꝙ naturalis se habet ad animā vt instigās ad hoc. Et ideo dicit glo. Eccli.xvij. Hec naturalis lex insinuat vt deum toto corde diligamus. Unde dicit: ꝙ ad hoc insinuat ⁊ instigat: sed nō perducit ad hoc: ⁊ ideo necessaria est lex gratie: que ad istud perducat. verū etiā est ꝙ cū hoc post peccatū necessaria est lex Moysi.

Solō ad.j.

¶ Ad primā rationē dicendū. ꝙ nō dicit glo. ꝙ nō faciat lex diligere: sed ꝙ insinuat. vñ loquitur ſm insinuationem ⁊ non ſm perventionem.

Ad secunduȝ.

¶ Ad aliā qua obijcit. ꝙ vnūquodq̄ diligit suum esse ⁊ principium suū per naturā. Dicendum ꝙ dilectio principij est dupliciter: quia est diligere principiū eo ꝙ principium: aut est diligere principium absolute: non eo ꝙ principium. vt possim diligere deum quia deus in se vel eo ꝙ principiuȝ. In lege ergo naturali non est diligere principium in se ⁊ absolute super omnia: sed diligere ipsum in ratione qua est principium: istud bene est ibi: sed tunc eadem est dilectio sui ⁊ principij: q2 principiū inquātum principiū nō diligit aīa nisi q2 reflectit ipsum in suum esse qđ diligit ⁊ non econuerso. Et sic deum naturaliter non potest diligere plus se: quia natura non se extendit supra se.

Ad tertiuȝ.

¶ Ad tertiū dicendum: ꝙ nō valet hec ratio: volo deo summū bonum: mihi non: ergo plus diligo deum ꝙ̄ me. Sed bene sequitur. ergo maius bonum volo ei ꝙ̄ mihi quia est ibi velle: et est ibi bonum: Potest ergo istud aduerbium magis determinare ipsuȝ velle: vel ipsum quod dico bonum. Si feratur ad bonum: sic non sequitur ratio: si ad hoc quod est velle: sic sequitur: q2 intentio dilectionis venit ex parte voluntatis: non ex parte sui boni quod est volitum: per naturam autem magis volo mihi meuȝ bonum quod minus est: ꝙ̄ deo suū bonum quod est maius: sicut miles magis vult sibi suam terrā paruulam ꝙ̄ regi suum regnum magnum.

Ad contra.

¶ Ad rationes in contrarium dicendum: ꝙ non est in potestate nostra tanꝙ̄ efficiente diligere deum super nos et super omnia: est tamen istud in potestate nostra tanꝙ̄ propriādo faciendo quod in se est. similiter non est in potestate nostra ꝙ intellectus ⁊ affectus expoliet se effectiue tamē propriatiue.

Articulus tertius.

De ordinatione legis naturalis ad proximum.

Consequenter queritur de his per que ordinat lex naturalis ad proximū. Et quātum ad presens queritur de tribus q̄ ponunt esse iuris naturalis ſm Isid. Primo de matrimonio qđ est coniūctio maris ⁊ femine.

Secundo de cōmuni omniuz possessione. Tertia de vna omniū libertate. Quantū ad primuz queruntur hec. Primo vtrum matrimoniuz sit de lege naturali. Secundo de legitimitate psonarū. Tertio vtrū de lege naturali sit q vna vnius. Quarto vtrū inseparabilitas que est ī matrimonio sit de lege naturali.

Quantum ad primū .§.j.

De matrimonio vtrū sit de lege naturali Qd nō rō.j.

sic obijcit. Nihil qd fit ex institutione est lege naturali. matrimoniū est hmōi. ergo ⁊c. Maior patet. ysidorus dicit q ius naturale vbiq instinctu nature nec aliqua cōstitutione habetur. Minor patz per hugo. de sacramētis qui dicit. coniugiuz est societas quā deus ab initio inter masculū ⁊ feminā constituit. quando mulierem de latere viri formatā eidem sociauit. ¶ Secūda ratio quecunq sunt de lege nature: sunt eadē apud omnes. sed matrimoniū non est hmōi. ergo nō est de lege naturali. Minor patet. q matrimoniū infidelium est dissolubile vel separabile. fideliū autē non. sed hoc facit differētiam essentialē cum forma matrimonij sit cōiunctio. cōiunctioni autē opponitur sepatio. ⁊ ita nō est idē essentialiter apud omnes. ¶ Ad oppositū. ff. de iusticia ⁊ iure. ex lege naturali descēdit maris ⁊ femine cōiunctio quam nos matrimoniū appellamus. ¶ Solutio dicēduz q matrimoniuz pōt dupliciter cōsiderari. inq̄tum est res: vel inq̄tuz est signū. Cōsiderando ergo rē matrimonij q̄ est cōiunctio maris ⁊ femine: sic est de lege naturali. Inquātuz vero est signuz: est ab institutione diuia ⁊ nō est lege naturali, nec est incōueniēs q ab alio ⁊ ab alio sit matrimoniuz res ⁊ signum. Sicut circul9 ab alio hoīe potest habere q sit circulus: ⁊ ab alio q sit signuz. signuz enī ordinē dicit. Cōiunctio enim maris ⁊ femīe naturalis est. sed q illa cōiunctio significet. s. inseparabilitatē vel coniunctionem xpi ⁊ ecclesie ⁊ anime sancte ad deū. hoc habet a diuia institutiōe. Vel dicendū q in omni sacramento sunt tria. s. similitudo. significatio ⁊ sanctificatio. Similitudinez ergo habet matrimoniū ex prima cōditione. significationē ex informatione. sanctificationē vero ex redēptione. ex quo enim creatus est hō ⁊ femina; fuit naturale q cōiungerentur. sed q p hoc significaretur cōiunctio anime ad deū. vel xpi ad ecclesiaz. vel hūanitatis ⁊ diuinitatis in xpo istud fuit ab institutione diuina. Qd autē sit sanctificatio. hoc est gratia in matrimonio seu in coniunctis p matrimoniū. hoc est per passionē xpi que sanctificat omnia sacramēta ⁊ per ipm habent omnia sacramēta virtutem ad sanctificandū matrimoniū ergo q̄tum ad similitudinē dico q est ex lege naturali ⁊ eius dictamine. nec hoc mō est ex institutione. q̄tū vero ad significationē non. q sic est ex institutione. nec q̄tū ad sanctificationem. p hoc patet responsio ad primā rationem. ¶ Ad secundam dicendū qd matrimonium q̄tum ad rem et similitudinem est idem apud omnes quia cōiunctio maris ⁊ femine eadez est apud omnes sed nō q̄tum ad signū vel significationem. Aliud enim significat apud fideles ⁊ infideles. quia apud fideles significat inseparabilē vnionem. que est dei ad humanā naturam: ⁊ xpi ad ecclesiam Et quia hec vnio est inseparabilis: propter hoc matrimoniū fideliuz est inseparabile. Sed apud infideles non significat copulā in inseparabilem quia tūc non est separabile.

Scda. Contra. Rńsio. Ad.j. rōnem. Ad scdam.

Secundo queritur .§.ij.

De legitimitate psonarū de patre ⁊ matre.

de legitimitate personarū vtrum sit de dictamine legis naturalis. s. q excipiatur a matrimonio pater ⁊ mater ⁊ hmōi que excipiuntur. ¶ Ad qd sic Geñ. ij. dixit adam. Hoc nūc os ex ossib9 meis ⁊ caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem ⁊ matrem. A prima ergo conditione excluditur a matrimonio pater ⁊ mater: sed illud quod habet esse a prima conditione habet esse per naturam: ergo per naturam excluditur pater ⁊ mater: cum lex ab origine ponatur in personis. ¶ Ad oppositum. Lex naturalis est eadem apud oēs: si ergo apud barbaros non excluditur pater ⁊ mater: nec aliqua persona: ergo ex lege naturali nō est exclusio seu legitimitas psonarū. ¶ Secunda ratio in. ff. Videtur inter cetera: animalia istius iuris peritia censeri: sed cetera animalia non discernunt inter personas quin masculus coeat cuz matre: ergo de lege naturali nō est q excipiatur pater ⁊ mater. ¶ Similiter queritur de lege naturali: vtrum sit q excipiatur frater ⁊ soror. Ad qd sic. omne qd est contra legē naturalem: semper est ⁊ fuit culpabile. Sed non semper fuit culpabilis coit9 fratris cum sorore: sicut in principio. ergo nō est ex lege naturali q excipiatur frater ⁊ soror. ¶ Ad oppositū Augusti. de adulterinis cōiugijs. Adulterij malū vincit fornicationem vincitur ab incestu: ergo maius malum est incestus q̄ fornicatio vel adulteriū si ergo adulteriū est contra legem naturalem: ergo multomagis incestus: sed incestus est cum est coitus persone cognate cum cognata vel fratris cum sorore: quoniam vt ait Augusti. incestus est lubricum carnis contra votum vel cōsanguinitatem: vel affinitatem cōmissum: ergo contra legez naturalem est coitus fratris cum sorore: ergo fm legem naturalem excluduntur frater ⁊ soror a matrimonio. ¶ Solutio. dicendum sicut dicit Hugo. duas personas institutio excepit: scz patrem et matrem. Venit postea institutio secunda que per legem facta est: ⁊ excepit quasdam personas alias siue ad decorem nature: seu ad pudicitie augmentum: tunc cepit ex prohibitione esse prohibitum: quod ex natura fuerat concessum: fm hoc dicēdū q lex naturalis qdā dictat quia debitum: quodam vero quia decens ⁊ honestum. Lex ergo naturalis a matrimonio excepit fratrem ⁊ sororem: nō quia debitum sed quia honestum ⁊ decens marime in natura multiplicata. Quia etiam lex licet hoc in statu nature non multiplicate concederet: non tamen in statu nature multiplicate. Excipit autem patrem ⁊ matrem tanq̄ debituz: et hoc est quia in generatione est duplex habitudo principij generationis ad illud quod est de illo: ⁊ hic est ordo prioris ad posterius. Item est ibi ordo in latere inter marem ⁊ feminam qui sunt comites generationis. Nam cum dico patrem ⁊ matrem dico comites generationis: si ergo coniungerentur pater ⁊ filia in generatione: esset comes generationis: qui erat principium generationis: ⁊ ita cōfunderetur ordo generationis: iam enim comes generationis fieret principium generationis ⁊ econuerso: ⁊ ita confunderetur ordo generationis. Qr ergo lex naturalis dictat q omnia ordinate fiant dictat q debet seruari iste ordo. ideo dictat natura q debet excipi pater ⁊ mater a generatione: ⁊ ita a matrimonio. Sed si frater coeat cum sorore: nō est ita: immo comes generationis est cum comite nec confunditur ordo: ⁊ ideo non excipit illud lex naturalis tanq̄ debituz: sed solum sicut decens ⁊ honestum et patrem et matrem tanq̄ debitum: quia vsus generationis debet conformari ipsi ordini.

Ad primam

Geneś.j. Oppo.arg. Querit de fratre ⁊ sorore. Contra. Augusti. Responsio Hugo.

Solu.ad.j. Ad autorita. Geñ.ij.

¶ Ad primam ergo rationē qua obijcitur de barbaris qui non excipiunt personas aliquas: nec patrem, nec matrem. dōm q non est hoc apud eos ex natura q non excipiant: sed ex concupiscentia libidinosa. ⁊ similiter in alijs. ¶ Qd aūt dicit. hoc nunc os de ossibus meis ⁊ caro de carne mea. per hoc intelligitur virtus actiua ⁊ passiua que cōcurrunt in gñatione. In osse enim est robur per quod significatur virtus actiua in carne que infirmior ē virtus passiua. Unde datur intelligi q a generatione fortiori contrahatur os. ab inferiori. s. a muliere caro. Per hoc aūt q sequitur ⁊ adherebit vxori sue ⁊ erunt duo in carne vna: intelligitur duplex vnio vel copula que est in matrimonio. s. vnio que est per consensum animorum. que intelligitur per hoc. ⁊ adherebit vxori sue. ⁊ vnio que est per copulam carnalem: que intelligit per hoc q dicitur et erunt duo in carne vna. in qua est coniunctio ad vnam carnem pducendam.

Tertio queritur .§.iij.

De dictamine legis q vna sit vnius.

vtrum de dictamine legis naturalis sit q vna sit vnius q sic videt geñ. iiij. dicit gl. de lamech. Primus contra naturam ⁊ morem duas vxores accepit. ergo habere plures vxores est contra naturaz ergo de dictamine nature est q sit vna vnius. Secunda rō Ro. ij. Cum gentes ⁊c. dicit glo. Lex naturalis est nolle alij facere: quod sibi nō vult fieri. Sed constat q vir nollet q mulier diuideret carnem suam cum pluribus. ergo vir tenet ex lege nō diuidere suam: ergo nō habere plures vxores. ¶ Ad oppositū geñ. xix. de Jacob habet q habuit plures. dicit aug. ibi q nō contra naturam. nec cōtra legem. nec contra morem fecit. ⁊ cōstat q habuit plures. ergo q vna sit tm̄ vnius nō est d dictamine nature. ¶ Scda rō. natura dictat q multiplicanda est spēs. sed multiplicatio speciei melius fit p plures q̄ p vnam. ergo nō erit de dictamie nature q vna tm̄ sit vnius. ¶ Iuxta hoc querit quare aliqn̄ nō licuit q vna mulier haberet plures viros sicut vnus vir plures mulieres. ¶ Solutio. dōm. q triplex est dictamen nature. fm q natura trib9 modis mouet. In natura em̄ rōnali aliqn̄ mouet natura vt natura. aliqn̄ natura vt ratio. aliqn̄ rō vt ratio. Et fm hoc diuersificat dictamen nature. q fm q natura mouet vt natura. dictat masculuz cōiungi femine ad multiplicationē spēi: scdm aūt q natura mouet vt rō: dictat vt vnus cum vna cōiūgi dz. vel fm congruentiam status ⁊ temporis oportunitatem vnus cum pluribus: eo dispensante q̄ est supra naturam. q natura vt rō confert ⁊ legit. q non est faciendum alteri: qd sibi non vult fieri. vnde natura vt ratio dictat vnum debere cōiungi cū vna simplr vel cum pluribus exigente statu ⁊ tpe: eo dispensante qui est supra naturam. fm autez q ratio mouet vt rō. vlterius confert ⁊ dictat natura q vnus dz coniungi cum vna inseparabilr coniuncta. Et sic pz quomodo habere plures est cōtra dictamen nature ⁊ quō non. q fm q natura mouet vt natura: non est contra dictamen nature habere plures. nec fm q natura mouet vt rō: eo modo quo dictum est. alio modo sic. ¶ Ad pmam rōnez de Jacob. qua obijcit. q hoc non sit de dictamine nature. dicendum q ideo dr Jacob non fecisse cōtra naturam. q qd fecit fecit cā plis: ⁊ sic nō fecit contra naturā fm q natura mouet vt natura Cōtra vero preceptum ideo dr q non fecit q ex dispēsatione fecit. q dispensatum fuit cum illo ab illo qui est supra naturam. Quod autem sit autoritate superioris non sit contra preceptum. q in precepto intelligit excludi autoritas superioris. Contra mores dicit non fecisse. q non fecit contra consuetudinem. que non esset approbanda. pluribus em̄ rōnibus approbandum erat qd fecit. Primo q fecit ex dispensatiōe. Scdo ex cā honesta q. s. vt multiplicaret proles. ⁊ numerus fidelium ad cultum dei. Tertio q moderate vtebat pluribus. Quarto approbanda erat consuetudo ppter sacramentuz q omnia contingebant illis in figuram. Unde in pluribus vxoribus Abrahe: figurabat differentia seruientium deo. Alij enim seruiunt p mercede q̄ significant per filios agar. Alij p hereditate isti sūt filij Sare. Similiter in duabus vxoribus Jacob liberis significat duplex vita. actiua in Lia. contemplatiua in Rachele. ⁊ in qualibet sunt quidā mercēnarij. ⁊ quidam liberi. pz ergo quare dicitur Jacob non fecisse contra naturam nec contra mores Et de hoc etiam dicit aug. super geñ. Alia sunt peccata contra naturam alia contra mores. alia contra precepta. sed Jacob hoc non fecit contra naturam. q non lasciuiendi sed gignendi cā mulierib9 vtebat. nec contra mores. q in illo tpe in illis terris factitabat. nec contra preceptum. q nulla lege phibebatur. ¶ Ad scdaz dicēdū. q natura dictat q spēs multiplicet sed debito modo. Jus em̄ naturale in homine dz regulari ratione. Ratio autē dictat q vna vnius. ¶ Ad tertiam dicendum. q nunq̄ dispensatum fuit cum muliere. Prima ratio est. q vna nō pōt fecundari a pluribus: sz vn9 bene pōt fecundare plures. ⁊ ideo non esset vtile ad multiplicationez. Item melius potest seruari pax si vn9 dominetur pluribus: q̄ si plures domnarent vni. Item vir est caput mulieris. ideo magis est dispensatum cum eo. Alia rō est sacramentum. q. s. vnus est sponsus xpi licet plures sint ecclesie.

Contra. Arg.j. Secundum. Tertium Rñ. Solu.ad.j. Ad secunduz Ad tertium

Quarto queritur .§.iiij.

V. inseparabilitas sit de lege naturali Arg.j.

de inseparabilitate matrimonij. Tria em̄ sunt bona matrimonij. s. fides. ples ⁊ sacramentum. primum ⁊ secundum est de dictamine nature. sed tertium non videt esse de dictamine nature. q hz eē ex institutione. Sacramentū em̄ hz esse ex institutione. ¶ Secunda ratio. nullus actus naturalis est peccatum. sed coniunctio maris cuz femina est naturalis. ergo non est peccatum dummodo sit soluta. q tunc non est contra legem naturalem. ¶ Tertia ratio. actus cōmedendi non est peccatū quando fit p salute indiuidui. ergo eadem ratione actus generatiue non erit peccatuz dummodo sit ad multiplicationem speciei seu salutem. ¶ Quarta ratio. mulier potest se dare ad omne tempus solum. ergo multo fortius potest se dare ad aliquod tempus solum. ¶ Ad oppositum. fm legem nature debes alij facere quod tibi vis fieri. sed null9 ratione ordinatus vult q affectus vxoris separetur a se. ergo tenetur fm illud preceptum adherendum vxori sue inseparabiliter fm affectum. sic ut vult se diligi inseparabiliter non ad tempus. ¶ Solutio dicendum. q ex lege naturali est ordo ad deum et ad primum. Lex em̄ naturalis dictat q honorificet deus ⁊ semper. semper autez non potest nisi in prole. vnde lex naturalis dictat multiplicationem plis ad cultum dei: et hoc seruato ordine generationis vt principium generatiōis non fiat comes in generatione. quod esset si pater contraheret cū filia. ⁊ ita excludit patrem ex debito. Post naturā autem multiplicatam excludit alias personas ppter honestatem. Scdm autem q ordinat ad proximum dictat non facere alij quod homo nō vult fieri sibi. Et per hoc dictat q vna sit vnius. q null9

Secundum Tertium. Quartum Contra Rñ.

vult ꝙ vxor diuidat se pluribus. Item dictat etiam facere alij quod sibi vult fieri. ⁊ inde venit ꝙ dictat inseparabilitatē vult enī vir ꝙ affectus vxoris inseparabiliter adhereret sibi ppter quod dr̄ idē vxor.

Sol.
Ad primum.

¶ Ad pͥmam rōnem qua ostendit̄ ꝙ inseparabilitas est ex institutione. dicendum ꝙ inseparabilitas s̄m ꝙ est ex dictamine legis naturalis non est signū nisi in potentia. qꝛ ipsa res habet naturaliter ex similitudine ordinem ⁊ possibilitatem ad significandum sed ꝙ significet actu non habet nisi ex institutione ex natura. ergo res habet vt possit significare inseparabilem vnionem christi ⁊ ecclesie: ⁊ diuine ⁊ humane nature in christo. sꝫ ꝙ significet hoc. habet ex institutione.

Ad secundū

¶ Ad secundam dicēdum quod est natura generis: ⁊ est natura speciei. ⁊ secundum hoc est lex nature generalis ⁊ specialis. Ex prima lege venit ꝙ masculus cum femina: ex alia que est speciei vt hominis vt est homo ⁊ rationalis: venit ꝙ vnus cum vna. Contra pͥmū est peccatum sodomiticum. contra secundum est habere plures simul seu bigamia.

Ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum ꝙ comedere ad sustentationem singulis potest esse peccatū. si non seruatur modus neq tempus neq materia conueniēs. Ita ex ista parte in actu generatiue requiritur debita materia vt cum sua. sicut comedens non debet comedere furtiuum.

Ad quartum

¶ Ad quartam dicendum ꝙ non potest se dare ad tempus ordinate quia istud est contra ius nature dictantis ꝙ faciendum est alteri quod sibi vult fieri.

Utrum de lege naturali oia sūt cōmunia.

Hoc habito queri .§.v.

tur ppter illud quod dicit̄ in diffinitione Isido. cōmunis omnium possessio. Utrum de lege naturali sint omnia cōmunia. Et videt̄ ꝙ non. qꝛ vbicūq est acquisitio ⁊ restitutio alienoꝝ est pprietarium sed sicut habet̄ in diffinitione Isid. de lege naturali est acquisitio eoꝝ que celo ⁊ terra mariq capiūtur: ⁊ restitutio depositoꝝ. ergo de lege naturali est ius pprietarium. ergo non dictat omnia esse communia. ¶ Scd̄a ratio. contra legem naturale est furtum qd̄ est contractatio rei aliene inuito dn̄o. ergo de lege naturali est habere pprium.

Contra

¶ Ad oppositum. augu. super Ioh. Iure humano hec villa mea est. hic seruus meus est. tolle iura imperatoris: quis audet dicere hec villa mea est. meus est iste seruus. mea est ista domus. ergo ꝙ aliquis posset dicere hoc est meum. hoc est de iure imperatoris. ergo habere pprium est solum de iure positiuo ¶ Secūda ratio. appropriare sibi alienum est contra ius naturale. ergo appropriare sibi quod est cōmune est contra ius naturale. ergo est peccatum.

Rn̄.

¶ Solutio. dicendum ꝙ lex naturalis circa cōmunionem ⁊ proprietatem dictat differenter. Dictat enim aliquid quia debitum: ⁊ aliquid quia bonū: aliquid quia equum. Quia debitum dictat ꝙ in statu necessitatis sint omnia communia. In statu enim isto sunt omnia cōmunicanda: ⁊ hoc modo in precepto est cōmunicatio. ⁊ hoc est dictamen respectu rerum ad sustentationem personarum. ⁊ inde sumit̄. omnia que vultis vt faciant vobis homines ⁊c. Respectu vero personarum qͣntum ad multiplicationem prolis dictat ꝙ vxor sit ppria et s̄m omne tempus. Iuxta illud enim principiū: quod tibi non vis fieri alij non feceris. Aliter dictat circa communionem ⁊ proprietatem aliquid quia bonum. quia in statu nature bene institute dictabat omnia esse communia. In statu vero nature corrupte dictabat ꝙ bonum est esse aliqua ppria. alioquin boni egerent. et non staret societas humana quia mali raperent omnia. et ita s̄m diuersos status dictat bonum esse quod omnia sint communia: et ꝙ aliqua sint propria. dictat etiam circa pprietatem et communionem aliquid: quia equū. Et s̄m dictamen equitatis dictat quedam esse inappropriabilia. vt aer ⁊ mare littora. Dictat etiā ꝙ ea que sunt appropriabilia si in nullius sint bonis: occupanti concedantur. Quod enim sub nullius dominio est occupāti conceditur. Et hinc est acquisitio eorum que celo terra mariq capiuntur vt captio auium ⁊ piscium. sicut dicunt leges humane.

Ad contra

¶ Ad illud quod obijcitur qd̄ qui appropriat sibi commune peccat. dicendū ꝙ commune dupliciter dicitur. Uno modo dicitur commune quod in nullius bonis est. et tale si est appropriabile occupanti conceditur vt sunt aues pisces ⁊ lapides preciosi in littore maris Alio modo dicitur commune quod est alicuius vniuersitatis: vt platea aliqua vel campus communitatis: in talibus non licet appropriare sibi: quia hic fieret iniuria communitati. In primo autem nulli fit iniuria. Et per hoc patet solutio

Hoc habito .§.vj.

qꝛ dicitur in prima diffinitione Isido. ꝙ lex naturalis est qua omnium est vna libertas. Queritur de dominio et seruitute. vtrum sit de dictamine legis naturalis. quod non videtur. per illud Isid. iiij. ethymo. Ius naturale est commune omniū nationnm. et subditur: communis omnium possessio: ⁊ omnium vna libertas: ergo si s̄m naturā libertas est omnium. ergo seruitus et dominium erit contra naturam. ergo non erit de lege nature

U. oim vnā esse libertatē sit de lege naturali. Isido.

Augustinus

¶ Secunda ratio. Augu. xix. de ciui. dei. rationalem hominem factum ad imaginem suam voluit nisi irrationalibus dominari. non hominem homini: sed hominem pecori. ergo contra naturam est ꝙ homo dominetur homini.

Grego.

¶ Tertia ratio. Grego. omnes homines natura equales genuit: sꝫ p varijs meritis dei dispēsatio iusta: sꝫ occulta pposuit. ergo plato et subiectio hūt eē ex dispēsatōe: sꝫ qd̄ ē solū ex dispēsatōe nō ē de naturali lege ergo dominiū ⁊ seruitus nō sunt de lege naturali. ¶ Quarta ratio in li. institutionum. de iure naturali gentium et ciuili.

Aucto. iuris

Usu exigente ⁊ humanis necessitatibus gentes humane quedam constituerūt sibi. bella enim exorta sunt et captiuitates subsecute ⁊ seruitutes: que sunt iuri naturali contrarie: ergo constat ꝙ seruitus nō est de lege naturali. ¶ Quinta ratio. in eodem iure naturali ab initio omnes homines de iure liberi nascebantur. ex hoc iure gentium omnes pene contractus introducti sunt. vt emptio. venditio. locatio conductio. societas. depositum mutuum et alij innumerabiles.

Contra.

¶ Ad oppositum. Roma nos decimotertio. Non solum propter iram sed propter concupiscentiam ꝓ. et loquitur de subiectione exhibenda. ergo subiectio hominis ad hominem est de iure naturali: qꝛ conscientia dictat.

Alias ꝓ conscientiam

Augustinus

¶ Secunda ratio. Augu. xix. de ciui dei. penalis seruitus ea lege ordinatur que naturalē iubet ordinem seruari. perturbari vetat. Quia si contra eā legem non esset factum. nihil esset penali seruitute coercendum. ideo apostolus serues monet esse subditos dominis suis.

¶ Tercia ratio in eodem Iustum est quod malis hominibus sit vtilis seruitus: cum scilicet improbis aufertur iniuriarū licentia. et domiti melius se habebunt quia indomiti deterius se habuerūt.

Ex his

Ex his manifeste ostenditur ꝙ seruitus iusta sit ⁊ de lege naturali.

Rn̄.

¶ Solutio. dicendum ꝙ est loqͥ de natura s̄m statum ante peccatum: ⁊ post peccatum. Ante peccatum non fuit seruitus: vt dicit augu. xix. de ciui. dei. Nullus in natura in qua prius deus hominem condidit seruus est hominis. aut peccati. per peccatum autem introducta est seruitus sicut pena peccati. ⁊ ideo subijcitur homo homini. qꝛ fecit se seruū peccati. Lex ergo naturalis dictat communem libertatem omnium s̄m statū nature institute. sꝫ s̄m statum nature corrupte dictat ꝙ necessaria est seruitus ⁊ dominiū ad coercendum malum.

Aug.

sicut dicit aug. in li. de ci. dei. ꝙ sicut deus homini ⁊ animus corpori ita ratio debet dominari ⁊ imperare libidini. dictat enī ratio iustū esse vt rationabiliter viuentes dominentur his qͥ carnaliter viuunt. Unde hiere. iiij. super illud. quo si contemnat mulier amatorem suum. dicit glo. videns eum seruire libidini sue: ⁊ in se mutatā legē per quam cuidam viro subiecta fuerat.

Ad autorita. Grego.

¶ Ad illud greg. qd̄ dicit ꝙ dispēsatio diuina istd̄ ordinauit. dicendum ꝙ dispensatio aliquando dicitur iuris relaxatio. vt ꝙ Iacob haberet plures vxores. hoc modo qd̄ est ex dispensatione: non ē ex lege. Alio modo dicitur dispēsatio iuris restitutio sicut hic. vbi propter peccatū libertas aliquibus subtracta est. qd̄ iustum est ⁊ s̄m dictamen ratiōis. Dictat enim lex naturalis ꝙ subtrahenda est malis libertas: vt arceatur eorum malicia.

Ad aut. iuris

¶ Ad illud qd̄ obijcitur de autoritate iuris. que videtur dicere seruitutes esse contrarias legi naturali. Dicendum ꝙ duplex est seruitus. Unaq̄que pcedit ex vi dominantis: quando quis vsurpat p potentiam sibi dominium. ⁊ talis est cōtra legē. ⁊ de hac loquitur ibi. Alia est que pcedit ex merito peccantis. ⁊ istam dictat lex naturalis: sicut dictū est

Ad ɔtrariū.

autoritate augu. de ciui. dei. penalis seruitus ea lege ordinatur ⁊c. ¶ Ad illud qd̄ obijcitur de apostolo ad oppositum. non solum propter iram sed propter conscientiam. Notandum ꝙ duplex est seruitus. vna est necessitatis q̄ secuta est peccatum. alia est reuerētie ⁊ honoris erga supiores. Et de hac intelligit apostolus cum dicit. Sed propter conscientiam. hoc enim dictat conscientia semper ꝙ reuerentia maioribus exhibēda est. Unde Tullius ponit de lege naturali obseruantiam: per quā sicut idem dicit homines dignitate antecedētes: cultu quodā ⁊ honore dignantur ⁊ per hoc pꝫ solutio.

Questio. xxviij. de lege moysi in generali.

Consequēs est adiuuāte dei gratia inqͥrere de lege moysi. Et primo generaliter quantū ad legis conditiones. Secundo in speciali quantum ad legis pcepta ⁊ sanctiones. ¶ Circa conditiones autem legis mosayce inqͥrenda sunt hec. Primo. de latione legis. Secundo. de continentia legis. Tertio. de impletione per christum. Quarto. de onere obseruantie legalis. Quinto de iustificatione legis.

Membrum primum

De latiōe legis mosayce.

Primo ad legis lationem inqͥrenda sunt hec. Primo de vtilitate lationis. Scd̄o. de necessitate lationis. Tertio de tempore lationis. Quarto de personis quibus lata est. Quinto de latore legis.

Articulus primus.

De vtilitate lationis.

Ad primū sic proceditur. Ro. v. Lex subintrauit vt abundaret delictū. Glo. naturale iusticie ingenium nisi habeat qd̄ respiciat ⁊ veneretur non facile perficit sed egrotat: ⁊ superuenientibus cedit peccatis. ⁊ appellat illud ingenium idem qd̄ legem naturalem: seu viuacitatem discernendi que venit ex lege naturali. Et vult dicere. ꝙ nisi homo habeat principium quo respiciat in summum bonum ⁊ mercedē non perficit sed egrotat. sed per legē moysi respicit homo deum tanqͣ actorem: ⁊ veneratur tanqͣ retributorem. qꝛ ad hoc ei data est. ergo lex moysi fuit danda homini ⁊ ferenda. ¶ Secunda ratio. j. Thi. j. Scimus qꝛ lex bona est si quis ea legitime vtatur. s. vt per eam cognoscat morbū ⁊ querat medicum. Supposito ergo ꝙ natura humana egra ē obijcitur sic. Omni egrotanti necessaria seu vtilis est cognitio morbi sui: ⁊ quesitio medici. sꝫ lex moysi hoc facit: qꝛ facit cognoscere morbum. s. peccatū ⁊ querere medicum. s. deum. vnde glo. sup illud ro. v. lex subintrauit ⁊c. Ad hoc data est lex vt homo deficiens in preceptis ⁊ factus preuaricator: liberatorem saluatoremq requireret. ergo necessaria seu vtilis est lex moysi humane nature que egra ē. lex igitur fuit ferenda.

Contra. Arg. j.

¶ Ad oppositum. j. ad cor. xv. Uirtus peccati lex. Glo. lex prohibēdo auget peccati cupiditatem. sed nihil ad quod sequitur augmentum peccati est vtile saluti. sed ad legem consequitur augmentū peccati. ergo nō fuit lex moysi vtilis saluti. ergo non fuit ferenda.

Secundum.

¶ Si dicatur ꝙ lex non auget peccatū nisi per occasionem solum: ⁊ non per causam. Cōtra hoc opponitur. Magis expedit anime saluti ꝙ tollat̄ cā ⁊ occasio peccati: qͣ ꝙ solum tollatur causa ⁊ occasio remaneat. cū ergo lex sit occasio peccati ⁊ augmentum eius: salubre esset anime ꝙ tolleretur lex neq daretur. non igitur ferenda erat.

Tertium

¶ Tertia ratio. Ro. vij. occasione accepta: p mandatum peccatum operatum est in me omnem cōcupiscentiam. Glo. dicta est concupiscentia ex prohibitione legis. ergo lex inflammauit concupiscētiam. ergo noxia fuit: et non expediens ad salutem. ergo non debuit dari.

Quartum

¶ Quarta ratio. Nullum bonum ordinate datur qd̄ nocet illi cui datur sicut vinum lꝫ sit bonum: tamen nō datur ordinate febricitanti: qꝛ nocet illi. si ergo lex nocuit illis quibus dabatur. sicut patet per predictas autoritates ⁊ per multas alias: patet ꝙ non ordinate dabatur: sed non erat danda nisi ordinate. ergo nō debuit dari. Qd̄ aūt lex noceret illi cui dabatur: patet ex autoritate apl̄i ro. vij. Peccatum per mandatum operatum est in me mortem vt fiat supra modum peccans peccatum.

Quintum.

¶ Quinta ratio. Omne obtenebrans animam plus nocet anime qͣ prosit sed lex obtenebrat aīaꝫ: ergo plus nocet aīe qͣ psit ergo nō erat ferenda. Minor patet per illud mat. iiij. populus qͥ sedebat in tenebris ⁊c.

Criso.

Ibi dicit Criso. tenebre erant maxime secundum legem: que nō ad manifestandam dei iusticiam data fuerat: sed ad puniendam duriciam cordis eorū. sicut ait dominus. propter duriciam cordis vestri moyses ista mandauit: ⁊ non ad saluandos eos sed excecādos

Sextum.

¶ Sexta ratio. Aug. contra faustū. lex improbos preuaricationis reatu ligat cum iubet qd̄ non possunt implere. sed preuaricationis reatus maxime

nocet. ergo cũ lex ligat: relinquit ꝙ lex maxime nocet. plus igitur nocet saluti anime ꝙ ꝓsit. ergo nõ erat ferenda.

Septimum

¶ Septima ratio. Aug. in li. de natura ⁊ gratia. Natura qua homo ex adam nascit̃ indiget medico. sed lex non facit ad medicinã ⁊ curationem morbi: immo ad ipsum sequitur morbus ⁊ infirmitas. nocet ergo saluti anime. ergo non erat ferenda.

Octauum

¶ Octaua ratio. Gal. iij. lex propter trãsgressores posita est. Glo. i. vt homo superbe de suis viribus fidens: acciperet p̃cepta in quibus deficiens ⁊ factus preuaricator: liberatorẽ saluatorẽq; requireret. Data est ergo lex: vt superborum ceruix quos faceret transgredi humiliaretur: vt medicus optaretur. De intentiõe ergo legis erat: vt homo post egritudinem medicum requireret: ⁊ ꝙ homo prius deficeret. sed constat ꝙ iste non est optimus modus adducendi ad medicum: qui est. s. per egritudinem. ergo si optimi est optima adducere. non est aũt adductio optimi cum sit malum vt veniat bonum. ergo non fuit latio legis bona. vt. s. factus homo preuaricator quereret bonum.

Rñ. legis vtilitas ⁊ necessitas.

¶ Solutio. dicendum ꝙ necessitas fuit dandi legem moysi ⁊ vtilitas. propter tres leges quas distinguit ap̃ls. que sunt lex nature. lex concupiscentie seu lex fomitis. ⁊ lex euangelij seu gratie. ⁊ sm̃ hoc lex moysi decurrit sm̃ tres ratiões diuine dispensationis. datur enim in adiutorium legis nature: ⁊ sm̃ hoc decurrit sm̃ misericordiam. datur etiã in correctionem legis peccati vel fomitis. ⁊ secũdũ hoc decurrit secundum rationem iusticie. Itẽ datur in signum ⁊ significationem legis gratie ⁊ directionem ad ipsam. ⁊ sm̃ hoc decurrit sm̃ rationẽ sapie. De primo h̃r super illud ro. v. lex subintrauit. dicit glo. data erat lex in adiutoriũ humane nature. vt q2 ipsi nature quodammodo iserta sunt iusticie semina: adderetur lex cui9 autoritate ⁊ magisterio ingenium naturale proficeret ad fructum iusticie faciendum. ⁊ hec est prima vtilitas latiõis legis.

Scda vtilitas

Secunda autem eius vtilitas est ad coertionem legis peccati vel fomitis. ⁊ de hac habet̃ gal. iij. lex propter transgressores ⁊c. Glo. lex posita est propter transgressionem cohibendam. i. vt saltem timore cessarent homines transgredi. vt quandoq; idem facerent voluntate. data est ergo vt populuz dei erudiret sub timore dei: vt dignus fieret accipere promissionem que est christus.

Tertia vtilitas

ps. xviij.

Tertia vtilitas fuit ad figurandam legem gratie vel euangelij: et directionem ad ipsam. vnde p̃s lex dñi immaculata conuertens animas. Glo. conuertens animas: idest sua districtione corrigens ad christi gratiam mittens. Et sic patet ꝙ est ad coercenda peccata ⁊ ad directionem ⁊ figurationẽ legis gratie. sm̃ hoc dicitur ro. v. lex subintrauit. Glo. erant in illo populo tria genera hominum. s. duri incipientes ⁊ ꝑfecti his omnibus data est lex. sed duris datur ĩ flagellum. incipientibus in pedagogum. data est iustis in signum. s. future gratie per christum. ⁊ gal. iij. propter trãsgressores. Glo. data est lex in signũ futurorum. vt futura figuris attestarentur. Et sm̃ hoc tria erant in lege. s. moralia que erant ad dilucidandam legem nature. ⁊ quantũ ad hoc erat ad instruendum incipientes. Item habuit lex iudicialia ad coercendum legem concupiscentie vel fomitis. ⁊ quantum ad hoc erat duris in flagellum. Itẽ habuit figuralia seu cerimonialia ad figurandaz legem gratie. q2 figure erant figure futurorum. et quantum ad hoc fuit iustis in signum. sm̃ hoc ergo patet intentio ⁊ vtilitas legis ferende.

Solu. ad. j. Contra

¶ Ad primam rationem ergo in contrarium dicendum ꝙ illud intelligitur non per causam: sed per occasionem. vnde ro. iiij. lex iraz operatur. Glo. ad hoc data est lex: vt reos faceret delinquentes. non efficienti causa: sed non adiuuãte gratia. vnde verbum illud dicitur per abnegationem. q2 videlz lex non dat gratiam: sed facit ostensionem peccati. et ro. vij. Peccatum accepta occasione per mandatũ operatum est in me ⁊c.

Ad secundam

¶ Ad secundam qua obijcitur ꝙ magis expedit vt tollatur causa ⁊ occasio ⁊c. dicendum ꝙ quedam est occasio nullius boni inductiua: alia est que est alicuius boni iductiua: in primis occasionibus peccati verum est ꝙ tollẽda est occasio ⁊ expedit eam non dare. occasio autem que est alicuius boni inductiua: si sit circa rem indifferentem: adhuc bene concedo ꝙ tollenda est ⁊ vitanda. Si autem sit circa rem necessariam ad salutem. dico ꝙ non expedit ꝙ tollatur. vnde si aliquis det alij occasionem scandali propter veritatẽ vite vel doctrine: q2. s. predicat veritatem vite ⁊ iusticie. non propter hoc debet dimittere suam predicationez. sed si de aliquo indifferenti daret alijs occasionem peccati ⁊ scandali: expediret ꝙ dimitteret. Lex autem talis occasio est inductiua boni: quod nullo modo dimittendum est scz necessarij ad salutẽ. vt patet. Dicimus etiam ꝙ lex semper quantum est de se factiua est boni. vnde ro. vij. Lex sancta ⁊ bona: ⁊ mandatum sanctum ⁊ iustum ⁊ bonum. qđ ergo bonum est mihi factũ est mors: absit. ⁊ dicit glo. Lex est ad vitaz ⁊ iubet bona ⁊ mala prohibet ⁊ fecit peccatum cognoscere. vnde dicitur sancta. i. sane docens mandatum. Iustum. i. iustificans peccatorem. ⁊ bonum. i. vtilem vitam acquirens. sed ꝙ non sequatur bonum sed peccatuz ex lege. hoc non est ex lege sed ex faciente. vnde dicit eadem glo. post. non est ex ipsa lege mors sed ex vitio hoĩs: q2 non lex sed fomes est efficiens causa mortis.

Ad tertium

¶ Ad tertiaz pz solutio per predicta: ⁊ maxime per litteram supra quam glo. illa ponitur. et hoc est qđ dicit glo. ro. vij. super illud. itaq; lex sancta ⁊c. sicut medicina non est causa mortis: sed ostẽdit venena mortificata. lz his mali homines abutantur ad mortem suam vel aliorum. sic lex que venena peccatorum demonstrat: ⁊ hominem libertate sua abutentẽ quasi freno cohibet: ⁊ composito gressu incedere docet: non est causa efficiens peccati: sed potius vitium hominis. i. fomes.

Ad quartum

¶ Ad quartam rationem dicendũ ꝙ lex de se nulli nocuit: q2 iustis non obest. immo est eis in signũ Similiter insipientibus non obest: sed est eis ĩ pedagogum. Similiter malis non nocet. qđ patet ꝑ glo. super illud. j. ad thi. j. Iusto non est lex posita que dicit. ideo data est lex: vt vel reum puniret vel peccare volentem coerceret. sic ergo valet malis: q2 coercet eos ne peccent: ⁊ reos punit. Et hec fuit intentio legis circa malos. vnde patet ꝙ ordinate datur: q2 datur secundum ordinem diuine iusticie q2 semper datur vel vt peruersus puniatur: vel vt peccare volens coerceatur: ⁊ vtrũq; est bonum. nã ⁊ ipsa diuina iusticia punit malos in supplicijs.

Ad quintum

¶ Ad quintam rationem dicendum sicut dicit q̃dam glo. predicta. data est lex ad domandum superbum: ⁊ ad flagellandum durum: ⁊ ad instruenduz insipientem: ad manifestationẽ ⁊ testimonium future gratie iustis. Loquitur ergo Criso. de ipsa lege per comparationez ad duros. vnde dicit ad puniendam duriciam cordis eorum sicut ait dñs. propter duriciam cordis vestri moyses ista mandauit data enim fuit duris in flagellum: vt eos puniret infligendo penas. vt subtrahendo delectabilia. et quantum ad hoc dedit lex libellum repudij. qđ est in lege pee permissionem: vt ipsos duros. s. ⁊ per-

uersos

uersos a malo subtraheret. q2 proni erant ad interficiendum vxores: ⁊ vt eos flagellaret in hoc ꝙ nõ licebat eis rehabere vxores postꝙ eis dederant libellum repudij. Similiter glutonibus infligebat penam prohibendo delectabilia gule: sicut hũc cibum vel illum. Item superbis etiam data fuit ad domandum superbiam eorum qui ex arrogantia ⁊ presumptione dicebant. non deest qui impleat: sed deest qui iubeat. ⁊ istis data est multitudo cerimonialium: que impossibile erat implere. hoc eñi erat onus quod patres portare non potuerunt. et sic fuerunt in lege quattuor. scilicet moralia ad instruendum insipientes. sacramentalia ad significandum iustis gratiam futuram. iudicialia ad flagellandum malos. cerimonialia ad domandum superbos ⁊ presumptuosos. ⁊ sic habent̃ quattuor: vt sub figuralibus accipiantur duo. s. cerimonialia ⁊ sacramentalia.

Ad alia.

¶ Ad alias rationes dicẽdum ꝙ sicut est ordo diuine ꝓuidentie: ita duplex est ordo legis. Est autem ordo prouidentie duplex scz principalis in quo statuitur creatura. alius est non principalis: qui positus est ad hoc vt si homo ab assignato ordine recesserit in alium relabatur. vt si recedat homo ab ordine misericordie: statim est sub ordine iusticie. ⁊ hoc dicit Boe. ꝙ ordo cũcta complectitur. vt si quis ab assignato sibi ordine recesserit: statim in alium ordinem relabatur.

Boe.

sic in lege fuit ordo p̃ncipalis: qui fuit vt homo ordinaretur ad deum. ⁊ alius quo ordinabat hoĩem ad penam: quando a predicto ordine recedebat vnde vt reprimeretur fomes peccati in homine: ⁊ reduceretur homo ad gratiam. ⁊ iste fuit ordo misericordie: q2 instruebat insipientes ⁊ coercebat peccatores a suo malo. Ordo non principalis erat ordo iusticie. quo ordinabat hominem ad flagella et egritudinem. vt per hoc ipsum ad priorem ordinez reuocaret: si ab ipso diuerteretur. Unde si contingeret aliquem peccare: reuocabat eum per flagella. ⁊ iste fuit optimus modus adducendi hominẽ ad salutem. vt scilicet malos flagellaret: ac per hoc reuocaret ⁊ volẽtes peccare a malo coerceret: ⁊ insipientes instrueret. Lex ergo simpliciter erat in adiutorium ad bonum instruendo ⁊ coercendo a malo. nõ principaliter ad hoc vt homo deficeret ⁊ fieret p̃uaricator: sed vt morbo preuaricatione crescẽte medicus quereretur. sicut dicit gl. super illud gal. iij. conclusit omnia sub peccato ⁊c. Et sic patet responsio ad istam questionem: que magis infra declarabitur.

Articulus secundus

De necessitate lationis Hug.

Secũdo queritur. an lex sit necessaria ad salutem. Ad quod sic. Hugo de san. vic. in li. sententiarum dicit. ꝙ in lege naturali fuerunt tria scilicet preceptio ⁊ ista fuit de necessarijs: prohibitio: ⁊ ista fuit de noxijs. ⁊ concessio de indifferentibus: sed nullum peccatum ita excecat hominem quin cognoscat per naturale iudicatorium legis naturalis quid faciẽdũ ⁊ quid vitandum. vnde Augustinus in questionibus ve. ⁊ no. testa. Quis nesciat quid bone vite cõueniat aut ignorat. quia quod sibi fieri non vult: alij nõ debeat fieri. ergo sine lege moysi poterat homo cognoscere quid sibi necessarium esset ad salutem. non igitur necessaria erat saluti.

¶ Secunda ratio. In nobis est ipsa virtus dijudicatiua eorum que sunt necessaria ad salutem. s. synderesis. Similiter in nobis est ipsa virtus appetitiua salutis. ergo sine lege poterat homo videre seu cognoscere ⁊ desiderare qđ sibi erat necessarium ad salutem. ergo lex non fuit ei necessaria.

¶ Tertia ratio. August. Ignorantia neminem sic excusat: vt homo sempiterno igne non ardeat. et intelligitur istud de ignorãtia eorum que sunt necessaria ad salutez sed ignorantia legis moysi hominem excusat vt nõ ardeat eterno igne. sicut patet de beato Iob ⁊ alijs sanctis. qui ignorauerunt legem tempore legis: nec erant de iudeis. ergo ipsa lex moysi non est necessaria ad salutem

Contra

¶ Ad oppositũ. Ad salutem necessaria est cognitio credendorum: et operatio agendorum. sed lex moysi q̃tum ad figuralia facit cognitionez credẽdorum ⁊ ad ipsa pertinet. q̃tum vero ad precepta moralia pertinet ad operationem agendoruz: etiã in eorum cognitionem. ergo est necessaria ad salutem.

Responsio.

¶ Solutio dicendũ ꝙ lex moysi includit legem naturalem per explicationem moralibus. legem vero gratie per significationez in cerimonialibus. ⁊ ideo debet dici necessaria saluti q̃tum ad moralia: que sunt legis naturalis. Utilis vero saluti q̃tum ad cerimonialia ⁊ figuralia ante lationẽ et his qui non erant de gente iudeorum. Necessaria vero post lationem his qui de gente iudeoruz erant quibus data est lex. Et ex hoc patet responsio ad obiecta.

Articulus tertius.

De tẽpore lationis legis. U. añ pctm̃ debuit dari

Tertio queritur de tempore lationis legis. Et primo queritur. vtrum ante peccatum debuit dari lex. Ad quod sic. Sũmus medicus dat medicinam non solũ curatiuam: sed etiam perseruatiuaz si ergo est medicina ad peccatuz: debuit eam dare summus medicus qui est de9 ante pctm̃ vt preseruaret hominẽ a peccato.

Querit̃ vtrũ statim debuit dari post peccatum.

¶ Secũdo querit̃. an statim debuit dari post peccatum. Ad quod sic. Quandiu ẽ morbus: tempus est medicine: sicut dicit Hu. de san. vict. in sentẽ. sz statim post pctm̃ fuit morb9. ergo statiz debuit adhiberi medicina: sz lex ẽ medicina peccati. ergo statim debuit dari post peccatũ. Qđ sit medicina patet. quia in vulneribus hoĩs sauciati infunditur vinum et oleum. sicut habet̃ de samaritano qui misericordia mot9 super eum infudit vinum ⁊ oleum in vulneribus eius: et sanauit eum luc. x. ⁊ appellatur ibi medicina per vinuz: medicina per legem.

¶ Secunda ratio. per legem est cognitio peccati Ro. iiij. ergo statim debuit dari lex postꝙ fuit peccatum factum. quoniam homini tali est necessaria sui peccati cognitio. ⁊ maxime q2 tunc fuit hominis ratio tenebrata vnde indiguit adiutorio ad suum peccatum cognoscendum.

U. lex debuit dari ante diluuium

¶ Tertio queritur. vtrum ante diluuium debuit dari lex. Ad quod sic. Lex data fuit ad coertionem malicie ⁊ peccati. sicut habetur. Gal. iij. Lex propter transgressionem posita est. dicit glo. cohibẽdam: sed ante diluuium fuit maxima inclinatio ⁊ maximus fluxus ad peccatum ergo tunc fuit maxime necessaria coertio peccati. ⁊ ita tunc fuit maxime necessarium dedisse legem. Minor patet scz ꝙ maximus esset fluxus tũc ad peccatũ. per gene. vj. vbi dicitur ꝙ omnis caro corruperat viã suã ⁊ tãtum malum fecerant: qđ deus faceret diluuiuz ad puniendum eos. ¶ Secunda ratio. Aug. in questionibus ve. ⁊ no. tes. dicit. Data est lex. vt que ne

sciebantur autoritatē haberēt.in faciendis supple
et vitandis.⁊ que latere ceperant manifestarētur
Lex ergo moysi dat autoritatē faciendorū ⁊ vitan
dorum.sed illud fuit semper necessariū etiā ab ini
tio ante pctm̄.ergo debuit dari lex ante diluuium
¶ Tertia ratio.Ante peccatū vixit homo sub ali-
qua lege sicut habetur eccli.xvij.Addidit illis le-
gem vite ⁊c.sed post peccatum fuit maxima legis
necessitas ⁊ maior ꝙ̄ ante:vt sciret homo quomo
do deberet viuere.ergo post peccatum ante dilu-
uium debuit dari lex moysi que ab hoc datur.

V. debuit lex dari post diluuiū ante tē pu abra.

¶ Quarto queritur an post diluuium ante tem-
pus abrahe debuit dari lex.Ad quod sic Isi.Date
sunt leges vt earum metu humana coerceatur au
dacia.sed tunc fuit maxima audacia et inordina-
ta:quia tunc voluerunt filij noe edificare turrim:
cuius cacumen pertingeret vsqꝫ ad celū:sicut ha-
betur geñ.xj.ergo tunc maxime debuit dari lex.

V. in tēpore abrahe.

¶ Quinto queritur.an in tempore abrahe debuit
dari lex Ad quod sic.Tūc fuit maxima necessitas
legis.ergo tūc fuit maxia cōuenientia vt dareẜ lex.
ergo tunc debuit dari.Maior patet.Lex enim da
tur ad reuocandū ab ydololatria.sed tūc erat to
tus mundus repletus ydololatria.ergo tunc fuit
maxima necessitas legis. Minor patet per quan
dā glossam super gene.que dicit.ꝙ per sex dies si-
gnantur sex etates.⁊ tercia die qua separatur ter-
ra ab aquis:significat separationē seu diuisionē
que facta fuit tēpore abrahe populi dei fidelis ab
ydololatris:quorum error vanus ⁊ instabilis.que
separatio facta est per abraham.
¶ Item videtur quod tunc fuit maxima conueni
entia dandi legem quia tunc populus qui erat ad
colendum deū:erat discretus et diuisus ab alijs
et in hoc acceperant signum seu pactum circunci
sionis.et illis danda erat lex.¶ Itē iam erat abra
he facta reuelatio de promissione illius qui signi
ficatus erat per legem.s.de xp̄o quādo ꝓmisit do
minus abrahe.In semine tuo benedicentur om-
nes gentes.ergo maxime tūc erat conueniens da
ri legē vt mitteretur ad xp̄m.¶ Solutio dicendū

Respōsio ad primā que.

ꝙ non debuit lex moysi dari ante peccatū:nec vl-
la vtilitas esset.q2 tūc erat non necessaria figura
ad significandum cum esset homo spirituali mē-
te preditus:nec prohibitio ad coercendum con-
cupiscentiā:que inordinata non erat dico tamen
ꝙ nunꝙ̄ vixit homo sine aliqua lege. Unde etiā
ade fuit addita lex aliqua scilicꝫ lex discipline. qñ
dixit ei de ligno scientie boni et mali non come-
des.Unde augusti.in questionibus no.et ve.test.

Augustinus

primum lex formata in litteris dari non debuit:
quia in natura ipsa inserta quodammodo est ip-
sa creatoris noticia Nam quis nesciat quid bone
vite cōueniat:aut ignorat quia quod sibi fieri nō
vult alij non debeat fieri.Unde prius oportuit vt
homo vteretur lege naturali et cum illa ei defice
ret sicut fecit ade.et lex similiter discipline quan-
do peccauit:adderetur ei lex.gal.iij.super illud qđ
igitur lex.Glos.Nota quod non ait data sed ordi
nata:quasi ordinabiliter data scilicet inter temp9
naturalis legis.de qua conuicti sunt quod iuua-
re non poterat.et tempus gratie anteꝙ̄ gratiam

Nō nō statiꝫ post peccatū

conuincendi erant de lege.Similiter nec post pec
catum debuit statim dari.immo addita fuit lex le
gi nature ad ipsam ordinandam ſm diuersas eta-
tes.ſm ꝙ triplex est inordinatio nature:quia ē in
ordinatio ipsius concupiscibilis.ipsius irascibi-
lis.ipsius rationalis. Primo enim ante dilu-
uium viguit inordinatio concupiscibilis maxime
⁊ ad hanc restringendam ⁊ ordinandam fuit addi
ta lex quedam:in qua vixit homo ante diluuium.
iij.geñ.Sub te erit appetitus tuus.s.sub ratione.
hac aūt lege rupta post diluuium fuit magna inor
dinatio irascibilis.s.quando filij noe voluerūt edi
ficare turrim vsqꝫ ad celos. propter quod data est
lex ad ordinandam irascibilem erga proximū.que
fuit:carnē cum sanguine non comedetis. ⁊ ratio
fuit ad honorē sanguinis ⁊ detestationem homi
cidij.vt honeret homo fundere sanguinem huma
nū.Postea vero secuta est inordinatio rationalis
tempore abrahe.q2 omnes erant ydololatre. ꝯtra
hanc inordinationem data fuit abrahe lex circun-
cisionis in signum reuocationis ipsius populi ad
deum adorandum:⁊ in signū federis inter populū
fidelem ⁊ deum.Geñ.xvij.Ut sit signum inter me
⁊ vos.Prima inordinatio erat hominis ad se.Se
cunda hominis ad proximū.Tertia hominis ad
deum.quia propter ydola cultum dimittebant di
uinū.sic ergo fuit aliqua lex addita homini ante
diluuiū.⁊ post in tempore abrahe.Sed lex moysi
nō debuit adhuc dari imo cū ipsa sit ius hominū
viuentium sub vno iure:prius necesse fuit ꝙ esset
populus vnitus ꝙ̄ daretur lex.A tempore autē cir
cuncisionis cepit esse populi vnitas ⁊ discretio.
Unde dicit Hugo.ꝙ extunc cepit vnitas populi
dei:⁊ vnitas conuersationis fidelis:que primū fi
gurata est per sacramentū circuncisionis: postea
significaẜ per sacramentū baptismatis.⁊ ideo an-
te non debuit dari lex:imo lex circuncisionis fuit
signū gratie future.⁊ ideo debuit precedere. Pre
terea.prius oportuit ꝙ esset fundamentum legis
ꝙ̄ daretur lex.Erāt autem fundamentū ista qua
tuor.scilicet fides vnius dei.⁊ fides incarnationis
probatio fidei.⁊ fidei firmitas.prius enim ꝙ̄ dare
tur oportuit esse attestationē fidei vnius dei.⁊ hec
precessit in signo circuncisionis: que posita est in
signum federis inter deum ⁊ populū. Attestatio
autē fidei incarnatiōis facta est:quando facta est
ꝓmissio abrahe de christo.in semine tuo ⁊c.sed q2
non sufficit testimonium in ore vnius:imo in ore
duorum vel trium stat omne verbū.ideo prius fa
cta est ista promissio etiam ysaac ⁊ iacob.⁊ repetita
cuilibet in semine tuo ⁊c.ꝙ̄ dareẜ lex.Sed nec sta-
tim debuit dari:imo prius oportuit ꝙ esset fides
probata.Probata autem fuit in egipto per aduer
sitates.vt scilicet nulla aduersitas posset eos auer
tere a fide:quibus danda erat lex ducens in deū
etiam incarnatum.oportuit etiam ꝙ esset firma-
ta:ne posset populus seduci aliqua fallacia. Fir-
mata autem fuit in multis signis ⁊ mirabilibus:
que ei dominus fecit ⁊ ostendit in exitu de egipto.
⁊ per desertum his autē factis ⁊ impletis debuit
dari ipsa lex moysi:que ducit in christū hoc autē
fuit completum in quarta etate.

Nō non debuit dari lex et statim post diluuiū

Lex non debuit dari tēpore Abrahe.

Articulus quartus.

Q. quib9 debuit dari lex Nō alijs ꝗ iudeis.

Quarto queritur.quibus debuit dari lex.
Ad quod sic.Act.x.Non est personarum
acceptor deus.Si ergo iudei legūt non
solū deo accepti sed multi alij:sicut mul
ti gentiles.vt patet de sancto Job.ergo ita debuit
illis dari lex sicut iudeis.
¶ Secunda ratio. Sapientie.vj.Equalis est ei
cura de omnibus.Cura autem dei duplex est. sci-
licet generalis qua prouidet omnibus.⁊ cura spe-
cialis:que est directio hominis per legem ⁊ disci-
plinam

plinam .ergo si equalis est ei cura generalis de
omnibus:eadem ratione debet esse ei equalis cu-
ra specialis de omībus hominibus:neqꝫ debet eē
differentia quo ad homines.sicut nec in prima cu
ra quo ad creaturas omnes.ergo dꝫ dari lex equa-
liter omnibus hominibus.¶ Tertia ratio.Mat.

Tertia.

v.Solē suū facit oriri super bonos ⁊ malos. Ma
gis aūt est deo cura animarum ꝙ̄ corporum. ergo
si lucem corporalem solis ministrat equaliter om-
nibus.ergo ⁊ lucem spiritualem debet ministrare
equaliter omnibus:que est lex animarum.hec au
tem est lex.Unde prouer.vj.Mandatum lucerna

Nō solis iudeis lex dari debuit.

est ⁊c.¶ Quarta ratio.Ro.v.Subintrauit.Glos.
ponit duplicem rationem quare illis solis debuit
dari ⁊ non alijs.Una est.q2 ille populus solus sci-
licet iudeorum vnum deum colēs dignus erat cui
eloquia dei crederenẜ.Alia ratio ē.q2 de illo popu

Cōtra primā rōnē.

lo erat filius dei nasciturus.¶ Contra primā rō
nem obijcitur.Quia in gentilibus erāt aliqui nō
colentes ydola:sed vnum deum sicut in iudeis. vt

Cōtra scdā.

beatus Job ⁊ alij multi.ergo per istam rationē de
buit dari illis lex.Contra secundam rationem.q2
de patribus abrae nasciturus esset dei filius. sicut
de Seth ⁊ alijs predecessoribus.per hanc rationē
debuit dari illis lex.Quare ergo huic populo da-

Alia rō.

ta fuit ⁊ non alij.¶ Itē dicit in ecclesiastico. xvij.
Nō in vnāquāqꝫ gentem preposuit deus rectorē:
scilꝫ angelum.q2 de ipsis hoc intelligitur.sicut er-
go angelus qui erat rector gētis hebraice ministra
uit eis legem:ita videtur ꝙ angeli qui erant recto
res aliarum gentium deberent ministrare legem

Quarta rō.

aut videtur culpa esse ipsis:eo ꝙ non ministraue-
runt.¶ Item.x.daniel.habetur.ꝙ michael archā
gelus princeps est gentis hebreorum.vnde danie-
li qui erat hebreus dicitur ibi:michael princeps ve
ster.Similiter legitur ibi.ꝙ alius erat angelus ꝗ
erat princeps persarum:alius gentis cretorū ⁊c.
sicut ergo michael ministrauit legem hebreis : sic
debuerunt alij angeli facere alijs populis vel qua

Rñ. ad rōnē primā.

re non.¶ Solutio.dicendum sicut dictum est de
glo.ro.v.ꝙ duplici de causa data est iudeis lex ⁊ nō
alijs.Una est.q2 ille populus solum vnum deū co-
lens dignus erat cui eloquia dei crederentur:cete
ris ydola colentibus.vnde solus ille populus pre
parabat se ad susceptionem legis.⁊ ex hoc erat di-
gnitas in eo ad hoc ſm ꝙ dicitur mat.vij. Nolite
sanctum dare canibus:neqꝫ margaritas proijcere
ante porcos.⁊ per sanctum intelligiẜ ibi legis elo
quium.per margaritas scientie prophetarū. Alia
ratio est.vt discerneretur ille populus de quo erat

Hug.

filius dei nasciturus.vnde Hugo in sen.Circunci
sionis sacramentum semini abrae sanctificando ⁊
significando pariter datum est. Sanctificando:vt
iustificaretur.significando:vt a ceteris gentib9 dis
cerneretur quatenus singularis ⁊ discreta genera
tio maneret de qua christus nascereẜ.Quāuis er-
go essent in alijs populis alique persone deo acce-
pte:tamen nullus populus preter istum erat deo
acceptus.Lex autē non datur persone:sed popu-
lo congregato ⁊ vnito viuenti sub vna consuetudi
ne.vnde hec ē ratio quare nec abrae nec ysaac nec
iacob:nec etiam tempore patriarcharum data est
lex:immo solum postꝙ̄ multiplicati sunt.Et gene
raliter data est illi populo lex non alteri.q2 nō erat
alius qui deum coleret:vel se prepararet.⁊ propter
hoc patet ꝙ non fuit dominus acceptor personarū
in datione legis.q2 lex non debet dari persone:sed
populo vnito.immo viuenti ⁊ preparanti se ad di-

Ad secundū

uinam obeditionem.¶ Ad secundam rationē di
cendum ꝙ equalis fuit cura deo dando omnibus
legem quantum fuit ex parte ipsius ⁊ equaliter il-
lam dedit quantum erat de se.non tamen ex parte
suscipientiū fuit equalitas:q2 non omnes fiebāt
digni preparando se:sed solus populus iudaicus.
Sicut enim est de gratia ꝙ deus non vult necessi-
tate dare grām suā nō volētib9 eam hr̄e.vñ nō vult
hoīes de necessitate esse btōs:ita nō vult hoīes di
rigi in salutē:sed volūtarie:⁊ q2 daẜ lex ad directio
nem in salutem.ideo non debuit dari nisi volenti
bus dirigi.hi autē fuerunt soli qui se preparabāt.
Ex hoc patet ꝙ nulli populo conueniebat dari ni
si isti.sic tamen dedit eis legem:vt alij de gētibus
possent ad eam trāsire si vellent.vnde sic data fuit
huic populo vt ⁊ cuilibet alij qui vellet esse sub le-
ge.Et hoc est qđ dicit augu.in questionibus no. ⁊
ve.testa.vnde postꝙ̄ lex naturalis euanuit oppres
sa consuetudine delinquendi:tunc oportuit mani
festari vt in iudeis omnes audirent.Et sic lex respi
ciebat omnes quantum ad hoc:ꝙ omnes poterāt
audire in iudeis ⁊ transire ad legem si vellent.Un
de in exo.xx.dicitur ꝙ ante lationem legis quere-
batur a iudeis an vellent ⁊ consentirent viuere sub

Ad tertium.

lege.¶ Ad tertiam dicendum ꝙ sicut lux corpora-
lis non lucet oculo nisi disposito:ita lux spiritua-
lis que est lex nō datur nisi disposito. Dispositus
autem est homo ad ipsam per voluntatē vt velit
homo sub lege viuere.¶ Ad rationem autem que
est contra primam rationem glo. patet solutio ex

Ad aliam rōnē q̄ est ꝯtra primam.

dictis. ¶ Ad rationem que est contra secundam.
dicendum ꝙ lex quantum ad figuralia erat ducēs
in christū.Et propter hoc anteꝙ̄ fieret reuelatio

Ad scdam.

de christo non debuit dari.Non fuit autem facta
Seth:nec noe.nec alijs patribus abrae.sed fuit fa-
cta primo abrae.cum dixit dominus illi.in semine
tuo ⁊c.⁊ deinde illud idem dicit ysaac.post iacob.
vt haberentur tres testes de fide incarnationis.
Sed tunc etiam non debuit dari:immo postꝙ̄ po
pulus esset multiplicatus ⁊ vnitus:vt discret9 eēt
populus cui dabatur.⁊ de hoc erat xp̄s nasciturus

Ad aliam rōnē diony.

¶ Ad aliud quo ostendit ꝙ culpa fuit angelorum
ꝙ non ministrauerunt legem his quibus preerāt
Dicendum ſm beatum diony.in hierarchia ange
lica.ꝙ istud non fuit culpa angelorum:immo fuit
culpa gentium quibus dominantur angeli:ꝗ non
preparauerunt se ad susceptionem legis:nec vole-
bant se preparare.vnde noluerunt recipere illumi
nationem per legem.Et quia non datur nisi volen
tibus eam.ideo non fuit eis lata.Nec defuit hoc
per angelos quin bene ministrassent:si illi se pre-
parassent.⁊ propter hoc fuit culpa gentium : non
angelorum.Sumus enim arbitrio liberi recipere
quod per angelos ministratur.Et hoc est quod di
cit diony.Si autem quis dicat.quomodo hebreo-
rū populus reductus est solus ad diuinas illumi
nationes.Respondendum ꝙ non angelorum re-
ctas dominationes accusari oportet de aliorū gē-
tiū errore:sed illos populos proprijs motibus ex
recta reductione ad dominum decidentes amore
proprio ⁊ superbia:neqꝫ coactam habemus vitā
neqꝫ per prouidentie potestatē diuina lumina re
uelantur.Et intendit ꝑ hoc dicere ꝙ illa que sunt
per potestatem prouidentie:sunt necessitatis:que
autem propter ordinem non.Diuina ergo illumi
natio facta per legem.q2 non est per potestatem ꝓ
uidentie sed per ordinem:non est necessitatis.⁊ iō
non fuit lata nec ministrata nisi volētibus.hec er
go est sua ratio:quare alijs gentibus non ministra

Q. ꝑ quartā rōnem.

bant angeli legem.¶ Sed tunc posset queri: qua

rē istis per angelum suum michaelem;rectorē fuit ministrata:non similiter alijs gentibus per suos angelos.Et respondet ꝙ alij populi habuerūt angelos:ꝛ etiaz sanctos homines rectores.sicut fuit Melchisedech.tamen illi populi non se prepararunt ad legem suscipiendam.Soli autez hebrei conuersi sunt ad deum ꝛ se prepauerunt.ꝛ ideo illis est ministrata.ꝛ hoc est quod dicitur.non simplex melchisedech theosopha amicum dei tantuz: sed ꝛ sacerdotem dei vocant:vt habētibus prudētiam aperte significent:ꝙ non soluz ad vere existētem deum erat conuersus:sed etiam alijs sicut hierarchia ducatum prebebat.ꝛ pharaoni apud egyptios.ꝛ babylonicorum principi ꝛ gentibus illis ꝙ dei ministri statuti sunt.formataruz ab angelis visionum:manifestationes sanctis viris danieli ioseph ex deo per angelos sunt reuelate.ipsa altissimi prouidentia omnes homines salutarie suscitatiuis manuductionibus distribuendo solo preter omnes israel.ad veri luminis donationez ꝛ cognitionem conuerso.vnde theologia dicit deum possedisse israel.

Articulus quintus.

De latore legis quis fuit Cōtra manich. Mō a bono ꝛ solo deo. Nō.j.

Scōa.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua

Nona

Decima

Undecima

Duodecima

Iteruz primo obijcitur.

Secundo

Tertio

Quarto

Quinto

Sexto

Septimo.

Octauo

Nono

Decimum

Undecimus

Duodecimū

non longius differam⁹.sed hec ipsa magna est hominis vtilitas qđ deo seruit. In iubendo deus vtiliter fecit quicquid iubere voluerit. Habem⁹ ergo in illis meritũ ⁊ vtilitatẽ obedientie. ¶ Ad quartum dicenduȝ q₂ qđ dicitur fit reprobatio prioris mandati propter suam infirmitatem. hoc dicitur quantum ad statum euangelij respectu cui⁹ erat infirmitas illa in cerimonialibus: quia inutile esset ea esse cum euangelio. Lex enim ꝙ̃tum ad illa erat vmbra ⁊ figura eorum que in euangelio īplentur. Et sicut figura est inutilis adueniente figurato propter quod est: ita illa adueniente euangelio Et propter hoc illud dicitur respectu euangelij nõ ẜm se. vnde .vij. ad Hebr. Translato sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat. ¶ Ad alias autoritates dicendum ꝙ est loqui de peccato seu de passionibus peccatorum: aut quantum ad sui notionem: aut quantum ad sui augmentũ. Primo modo intelliguntur ille autoritates causaliter. q₂ lex ipsa fuit causa cognoscendi peccatum. Unde Ro. vij. Peccatum non cognoui nisi per legem. Glo. ꝑ legem passiones peccatorum .i. interiores cõcupiscentie fuerunt note. Si autem loquamur de peccato quantum ad augmentum: sic omnes ille autoritates intelliguntur ab apostolo per occasionẽ non per causam. sicut dictum est. Unde Rom. vij Occasione accepta peccatum per mandatum operatum est in me ⁊c. ⁊ sic passiones peccatorum nõ sunt aucte per legem tanꝙ̃ per causam: sed per occasionem. Quod ergo queritur qui dicit esse ꝑ occasionem priuat ne causam. dicenduȝ ꝙ differt dicere aliquid esse ex causa per se. ⁊ ex causa per accidens: ⁊ ex casu ⁊ occasione. Dicendo enim causam per se ⁊ per accidens dico principium absolutum. sed differt. Si enim dicam domificator edificat: dico causam per se. dicendo autem musicus edificat dico causam per accidens. sed dicendo casum per occasionem: dico principium comparatum. Nam casus ⁊ occasio sunt ex pluribus causis confluentibus. et preter intentionem: sed differenter: q₂ casus ex causis confluentibus est non contrarijs. occasio ex contrarijs. Si dicã iste inuenit thesauruȝ quẽ alius reposuit: dico ex casu: q₂ ibi sunt plures cause s. q₂ iste reposuit ⁊ q₂ ille fodit ideo inuenit: ⁊ tamen q₂ ille reposuit ⁊ ꝙ iste fodit erat preter intentionem inueniendi thesauruȝ. Sed occasio est ex causis contrarijs ⁊ contingentibus preter intẽtioneȝ. vt si dicaȝ aqua superiecta igni magis facit feruere ignem. Due sunt hic cause respectu feruoris s. calor qui est causa per se feruoris: ⁊ aqua que est frigida que est causa contrarij: q₂ est ad frigendum. ⁊ ita preter intentionem ad hoc ꝙ sit maior feruor. tamen confluentibus his causis q₂ calidũ contrarium est frigido: ⁊ econuerso adueniente frigido comprimitur calor: nec euaporat: ⁊ compressus ita postea magis feruet. Aqua enim per se erat ad comprimendum calorem. quod ergo ex illa cõpressione magis postea feruet. hoc erat preter intentionem: ⁊ ita occasionaliter. Similiter dicẽduȝ ꝙ lex erat ad bonuȝ per te: sicut ad comprimendũ fomitem ⁊ concupiscentias prauas: ⁊ ad ꝓhibendum illas: q₂ tamen semper nitimur in vetituȝ: q₂ per fomitem proni sumus ad malum: ex hoc occasionaliter ⁊ preter intentionem legis accidebat incensio fomitis. ¶ Ad octauam rationem solutuȝ est per hoc. ¶ Ad nonam dicendum ꝙ non est simile: q₂ lex se habet ad egrotum per peccatuȝ per se. vt medicina. vinum autem non sic se hȝ ad febricitantẽ: ⁊ sic posset esse ꝙ medicina inueniens malam dispositionem occideret. tamen hoc esset per occasionem ⁊ preter intentionem cum non ordinetur ad hoc. Sic est ex parte ista. lex eñ erat ad bonum. scilicet ad cognitionem ⁊ detestationem peccati. ꝙ autem cognito peccato fomes incendatur huius principium per se erat corruptio carnis: sicut calor feruoris ignis: et non lex nisi per occasionem: sicut aqua istius feruoris non est principiuȝ ⁊ sic lege subintrante nõ crescit morbus: sicut per causam: sed occasionaliter. Quod autem illud vlterius ordinetur ad bonuȝ. scilicet ꝙ homo per hoc humilietur cognoscendo suam infirmitatem ⁊ vtilitatem: iste ordo ad bonuȝ fuit a lege eterna. licet eius principium per se esset maluȝ. ¶ Ad decimã rationem qua obijcitur de talione. Dicendum qđ quedam sunt in lege mosayca ẜm preceptioneȝ. q̃dam ẜm concessioneȝ. Que sunt in ea ẜm ꝑceptionem bona sunt ẜm rem vel ẜm significantiã. Que autem ẜm concessionem. dicendum ꝙ lȝ eorũ nuda sit concessio. tamen id quod conceditur nõ semper licitum est. Unde Augustinus dicit in libro de libero arbitrio ꝙ lex temporalis iuste dat licẽtiaȝ aliquorum que eterna prohibet. vnde dicit sic. Satis video contra huiusmodi accusationẽ legẽ esse munitam: q₂ in eo populo quem regit minoribus malefactis: ne maiora committerentur licentiam dedit. ẜm hoc dicendum de lege talionis ẜm ꝙ ponit Augustinus ibi dicens. Multo minus est euȝ qui aliene vite insidiatur. ꝙ̃ eum qui suam tuetur occidi. vnde patet ꝙ lex talionis nõ est contraria legi eterne. quia non facit hoc per preceptionẽ. sed per concessionem. vt scilicet maius maluȝ vitetur scilicet ne vnus occidat aliuȝ. Sed ex hoc sequitur ꝙ ipsa lex sit imperfecta scđm qđ dicit apostolus: quod lex neminem ducit ad perfectuȝ: qui scilicet sequatur sensum litteralem. Similiter est de libello repudij. Causa enim istius fuit pronitas hominum ad interficiendum vxores suas cum displicebant eis. Unde ad vitandum illud maius malum concessit lex istud. tamen ipsa precepit et instituit ꝙ non licet repudiare quacunq₃ ex causa. hoc eniȝ est nisi esset causa expressa. Unde hoc instituit cõtra repudium. ⁊ sic concessit vel permisit ipsuȝ. tamen magis precepit contra ipsum ꝙ̃ cum ipso. scilicet restringendo ipsum. ¶ Similiter quod dicit lex. diliges amicum tuum. hoc dicit secunduȝ preceptionem. Quod autem dicit odi inimicum. hoc dicit secundum concessionem vel permissionẽ: q₂ propter pronitatem hominum ad malum permittebant eos odire ne peius accideret. Tamẽ notandum ꝙ est concedere per approbationeȝ: et sic lex non concessit ista: maxime in eo quod non erat iudex ordinatus. Et est concedere per nõ coertionẽ. ⁊ hoc modo concessit. q₂ scilicet nõ coercebat: nec cogebat ad contrarium. nec puniebat ex hoc. ⁊ tamen non precipiebat odire. immo potius ꝯtrariũ scilicet diligere inimicuȝ precipiebat. vnde in exo. precipit quod homo subleuet asinum inimici sui. ergo multo magis quod subleuet personam cuius est asinus: ⁊ sic odium habetur ex permissione: et non precepto. immo magis eius ꝯtrarium: ⁊ ideo non est lex moysi contraria legi eterne.

¶ Ad aliud dicendum quod lex noua ⁊ vetus data seu est data ab vno deo. sicut dicit Jaco. iiij. Unus est legislator: ille enim q̃ locutus fuerat in prophetis nouissime locutus est ī noua lege: que sicut dicit apostolus Galathas tertio. Ordinata est ꝑ angelos in manu mediatoris. vnde Roma. tertio. Quid ergo amplius in iudeo. rñdet multũ ꝑ oẽm modũ: primuȝ quidem quia credita sunt illis eloquia dei.

[Margin notes: Ad quartum — Ad alias autoritates. — Ad octauum — Ad nonum. — Ad decimum — Augustinus — Ad duodecimum. — Ad vndecimum — Lex vetus et noua data est a vno deo]

¶ Ad illđ ergo quod primo obijcitur ꝙ lex excludit spiritũ: dicendum ꝙ esse sub lege ẽ dupliciter. s. necessitatis timore: vel obedientie voluntate. qui ergo ducitur a spiritu non est sub lege primo modo. i. non implet ex timore Sed secũdo modo verum est: ꝙ aliquis est sub lege ⁊ ducitur spiritu: sicut ⁊ dominus sub lege factus dicit ab apl'o.

¶ Ad aliud dicendũ: ꝙ lex in se bona est: tamẽ occasio est mortis. sicut dicit apl's. j. ad corin. viij. ꝙ scientia inflat. quod non dicit vt ostendat ꝙ mala est scientia: sed illud dicit quia scientia sine caritate occasio est superbie Similiter lex dicitur ministratio damnationis non vt ostendat mala: sed vt ostendatur cuius est occasio illi qui nõ habet gratiam. Et hoc est quo dicit augus. contra faustum. Semper bona est lex: sicut sol semper bonus est: sine dolentibus oculis noceat: seu sanos mulceat. Illud ergo nõ đr per efficientem causaȝ sȝ per occasionem. ¶ Ad aliud dicendũ. ꝙ quedã attribuuntur deo per operationẽ. quedã ꝑ permissioneȝ. sicut. ij. thessa. ij. dicitur. Mittet illis operatorẽ erroris vt credant mendacio. Et constat ꝙ illud intelligẽdum est ẜm permissioneȝ. similiter illud ꝙ dedit spiritum mendacij. Similiter. ix. ad roma. Quem vult indurat non dicitur illud per operationem sȝ per permissionem. ¶ Ad quartũ dicendũ: ꝙ in facto israelitaruȝ pluribus rõnibus potest intelligi fuisse equitas. primo quia intelligit fuisse donatio gratuita. ibi enim dicitur. Dedit dominus populo suo gratiam coram egiptijs. ⁊c. Itẽ certa sciẽtia excludit dolum: q₂ sciebant eos recedere ⁊ voluerunt dare. Alia ratio est ius ⁊ potestas domini ad dispensanduȝ de rebus sicut vult: vt transferat dominium cum voluerit. Itẽ ẜm legem talionis: quia tenebantur illis egyptij pro labore: non fuit iniquitas sed recompensatio laboris illoruȝ ī quo seruierunt illis. ¶ Ad aliud dicendum. ꝙ est maledictum pene: ⁊ hoc modo erant sub maledicto propter obseruantias grauantes. ⁊ est maledictũ culpe: et hoc modo non erant sub maledicto qui erant sub operibus legis: inꝙ̃tum erant opera legis. sed ꝙ̃tum ad illos qui de operibus presumebant de se confidentes verum est. quia erant sub maledicto propter presumptionem et superbiã. q₂ in operibus confidebant: et hoc non quia a lege.

¶ Ad aliud dicendum ꝙ per illud verbũ matthei non vult innuere alium esse autorem illius legis et noue: sȝ vult innuere ꝙ lex moysi data est a deo mediate: noua vero immediate.

¶ Ad aliud dicendũ: ꝙ quedam erant in lege precepta. vt illa que pertinebant ad salutem et vitaȝ. Quedam vero permissa: sicut que data erant propter duriciam eorum: vt erat de libello repudij. Similiter dicendum est de odio inimicoruȝ: ꝙ nõ erat preceptum sed permissum.

¶ Ad aliud dicendum ꝙ non promisit illis terrã nisi sub conditione: scilicet si non seruarent mandata ipsius. Quod autẽ non seruauerunt mãdata non fuit ex parte illius sed ex parte ipsorum

¶ Ad aliud dicendum: qđ est malum culpe: ⁊ malum pene. Mali pene deus est auctor operando. mali culpe non: sed permittit illud

¶ Si obijciatur de illo verbo. Joh. x. Quotquot venerũt ante me fures sunt et latrones. ergo moyses fuit latro. Ad hoc aug. Oẽs qui ante xp̄m venerũt fures fuerũt ⁊ latrones: q₂ missi nõ sunt. Qui autem missi sunt non ante ipsum: sed cum ipso venerunt.

[Margin notes: Ad id qđ primo obijcitur — Ad secunduȝ — Ad tertium. — Ad quartum — Ad quintum — Ad sextum. — Ad septimuȝ — Ad octauum — Ad nonum.]

Articulus sextus.

S Upposito ꝙ lex moysi sit lata ab optimo deo. queritur vtrum sit ab ipso data vel lata immediate vel per ministerium angelorum. ¶ Ad quod sic gala. tertio. Lex propter transgressiones posita est donec veniret semen cui promiserat. ordinata ꝑ angelos in manu mediatoris. Ex quo patet quod lex data sit ministerio angelorum. ¶ Item Actuum septimo. Accepistis legem in dispositione angelorum: et non custodistis. ¶ Item Actuum septimo dicitur de moyse. hic est qui fuit in ecclesia et in solitudine cum angelo qui loquebatur ei in mõte synai. Recepit igitur legem a deo per angelum.

¶ Item Hebreo. secundo habetur. Si enim qui ꝑ angelos dictus est sermo factus est firmus. Glossa. sermo dei qui per angelos dictus est ad moysen ⁊ ad ceteros fratres fact⁹ est firmus. id est verus vt lex per miracula ⁊c. Ex quo vult dicere ꝙ lex data sit moysi per angelos. ¶ Item sumitur ratio a dionysio in hierarchia angelica est hec omnium causa. ⁊ super omnia bonitatis proprium ad communionem suam ea que sunt vocare. vt vnicuiq₃ eorũ propria proportione diffinitur: summa ergo bonitas ducit hominem ad se ⁊ ad communionẽ suam ẜm proportionem ipsius hominis propriam: sȝ angelus est prior creatura ꝙ̃ homo media inter deuȝ et hominem. ergo ducitur homo in summam bonitatem mediante angelo. Si ergo lex data est ad istam ductionem ⁊ directionem. relinquitur ꝙ sit data homini per angelos. ¶ Item Dionysius ī eodem. supercelestium substantiaruȝ ornatus super ea que tantum sunt et irrationabiliter viuentia: ⁊ ea que ẜm nos fiũt irrationabilia ī hierarchia traditionis participatione facte sunt. Si ergo hierarchia participatio est sicut dicit beatus Dionysi⁹. vt secunde substantie ordinentur per primas que sunt angeli lex data est ad istam reductionem. relinquitur ꝙ data fuit per angelos. Recepit igitur moyses legem per angelos. ¶ Itẽ Dionysius ibidem. propterea vltra omnia cognominatione angelica digni facti sunt eo ꝙ primo ī seipsis educit diuinam illuminationem. ⁊ per se in nos deferunt que super nos sunt manifestatiões. per eos igitur facte sunt legis manifestationes in nobis. ¶ Iteȝ Dionysius ibidem. Uideo quia et diuinum christi humanitatis misterium angeli docuerũt. sicut diuinissimus Gabriel Zachariam misteria docuit. mariamq₃ quomodo in ipsa foret diuine formationis misteriuȝ. Sed dicit beat⁹ Bernardus quod alicui de sanctis fuit concessum. virgini gloriose non fuit negatum. Ergo quod fuit ei negatũ non fuit alijs concessum qui erãt inferiores ꝙ̃ ipsa Si ergo docebatur virgo per angelum misterium diuine incarnationis: quod scilicet de⁹ de ipsa nasceretur: et non per deum immediate. ergo et moysi qui fuit multum inferior ꝙ̃ ipsa. data et nunciata fuit lex per angelos: et non a deo immediate.

¶ Item Dionysius in eodem decimotertio capite. Ignis calliditas magis seipsum distribuit ad magis susceptiua: et ad similitudinẽ suã veniẽtia. Ad contrarias vero substantias: aut nullũ: aut obscurum sue operationis vestigium manifestat. Ex his que non sunt cognata perfamiliariter ad ip̄m se habentia accedit. Iuxta hãc igitur naturalis ordinationis rationem supernaturalis omnis boni ornatus: et ordinatio congrue dilucidationis

[Margin notes: Utrum data sit lex immediate a deo vel ꝑ ministeriuȝ angelorum. — Dionysius — Bernardus — Dionysius]

claritatem primo apparentem copiosissimis effu
sionibus in excellētissimis substātijs manifestat
et per eas que possunt essentie diuinū ꝑticipāt ra
dium.sicut ergo ignis primo operaẜ in eo qđ est si
bi cōforme:⁊ per illud accedit ad illud qđ nō ē si-
bi cognatū:sic claritas summi boni copiosissima
effusione ⁊ primo manifestat se supexcellētissimis
substātijs scꝫ angelis⁊ ꝑ eas alie magis remote di
uinū diuine lucis participāt radiū.Rationalis er
go creatura que est hō:diuine claritatis illumina
tionē per angelos ꝑticipat.Si ergo lex data est ei
ad eius illuminationē:ergo hꝫ legē a deo ꝑ mini-

Cōtra arg.j.

steriū angelorū.¶ Ad oppositū mens nulla inter
posita natura a prima veritate formaẜ: sicut dicit
aug.sed ipa formaẜ per mādata legis a deo:q͛ per
hoc cognoscit ⁊ diligit deū.ergo nulla interposita
natura habet hoc a deo.nō ergo per angelos.

Secundum.

¶ Item numeri.xij.habeẜ qđ dicit dñs de moyse.
ore ad os loquar ei⁊ palā nō ꝑ enigmata⁊ figuras
Et in fine deutro.habetur.Nō surrexit vltra pro-
pheta in israel sicut moyses quē dominus nosset
facie ad faciē in omnibus signis atqꝫ portentis q̄
misit per eū.Et exo.xxxiij.habeẜ.ꝙ loquebaẜ dñs
cum moyse facie ad faciem:sicut homo loqui so-
let ad amicū suū:imediate ergo ꝑcepit legē ab eo.

Tertium.

¶ Item inter imaginē ⁊ illud cuius est imago ni
hil est mediū:q͛ imago est similitudo expressa.sed
ſm imaginē venit diuina illuminatio in aīa ratio
nali que ē imago dei.ergo nullo medio illumina-
tur aīa a deo.si ergo illuminaẜ per legē datā a deo
cōstat ꝙ ipsam habere debuit immediate a deo:⁊
non mediāte aliquo.¶ Item per totā legem legiẜ
ꝙ locutus sit dñs ad moysen:nō per angelū sꝫ ꝑ se
et maxime quādo dedit ei legem non legitur locu

Respon.

tus fuisse ad deum per angelū sed per se.¶ Solu
tio.dicendū ꝙ lex data est a deo per angelos.i.per

Dyoni.

ministeriū angelorū.sicut ptꝫ per plures autorita
tes.vnde dyo.in hierarchia angelica.docet theo-
logia legē per angelos ad nos ꝑuenire:tanq̄ lega
li ordine illud legaliter ponente.⁊ hoc est ꝑ primā
secūda in deū reduci⁊ nō solū in suppositis et sub
iectis animis:sed in equipotentibus ipa lex diffe
riẜ.hoc ē ꝑ vnāquāqꝫ hierarchiā primas⁊ medias
et vltimas esse ordinationes et virtutes.sic per an
gelicam naturā rationalis humana debuit accipe
re legem:⁊ ad deū reduci.Et hoc est qđ dicit ibidē
paulo.s.siquidem vt theologia ait:ante legem et
post legem patres nostros angeli ad deum redu-
cebant:et ad rectam veritatis viam ex errore et vi
ta imunda reducentes.aut occultas visiones aut
diuinas ante predicationes prophetie reuelātes
¶ Ad primam rationem in contrarium.dicendū
ꝙ ex hoc non sequitur ꝙ aliquid sit mediū in for-
matione mentis a deo tanq̄ informans sed soluꝫ
tanq̄ adminiculās⁊ sic ad formationē mētis ꝑ le
gē requiriẜ angelicū ministeriū nō tāq̄ informās
sꝫ solū tāq̄ adminiculās.⁊ hoc dicim⁹ iuxta illud
apli.j.ad cor.iij.Neqꝫ qui plantat neqꝫ qui rigat
est aliquid:sed qui incrementum dat deus quia si
cut agricola non est ibi aliquid quo fiat incremē-
tum:sic neqꝫ angelus quo fiat formatio vt infor-
mans sicut tamen se habet doctor ad discipulum
ita angelus ad illam informationem.

Ad secunduꝫ

¶ Ad secundum dicenduꝫ.quod non per hoc ne-
gatur quin per angelū data sit lex.sed per hoc vult
ostendere.quod excellentior reuelatio sibi facta ē.
nam triplex est visio.scilicet.intellectualis.imagi
naria.et corporalis.Visio auteꝫ intellectualis tri

Visio intellectualis triplex.

plex est.Quedam est que fit per speciem seu per si
militudinem corporalem a sensibus acceptam et
hec est dei visio per enigmata Alia enim dicitur
visio intellectualis que fit per similitudinem ima
ginariam.et talis visio dicitur esse ꝑ figuras q̄ re-
presentātur intra vt in imaginatiua.aliq̄n autem
est visio intellectualis que solum fit per speciē in-
telligibilem:⁊ hec non est nec per enigmata:nec ꝑ
figuras:⁊ hec visio appellatur tertium celum.de q̄
dicitur paulus fuisse raptus vsqꝫ ad tertium celū
Prima visio seu reuelatio facta fuit moysi in ru-
bo.Secunda visio facta fuit danieli q͛ fiebāt ei re
uelationes:non per similitudines representantes
sensui.sed reuelatio seu visio tertia facta fuit moy
si in latione legis cui ministrabantur species itel-
ligibiles per angelos:⁊ ideo diciẜ ꝙ nec ꝑ enigma
ta:nec per figuras locutus est ei dominus:non ta
men per hoc negatur ministerium angelicū in mi
nistrando ei species intelligibiles.¶ Ad tertiū di

Ad tertium

cendum ꝙ sicut videmus in visu duplex eē mediū
quia quoddam est ibi mediuꝫ sicut lux.Item dici-
mus speculum representās imaginem seu similitu
dines rerum esse medium advidendum:⁊ istud ap
pellatur medium quod est similitudo:quia repre
sentat similitudines per quas cognoscitur res per
visum.Sic dicimus ꝙ deus se habet ad animam
vt medium intelligendi qđ est sicut lux. Angelus
autem sicut speculum ministrans ei imaginem vt si
intellectus per lucem cognoscat ⁊ accipiat aliqđ.
Inter animam igitur que est dei imago ⁊ deuꝫ ni
hil est medium per modum lucis:est tamē aliqđ
medium per modum similitudinis vel speculi.et
he sunt murenule auree sicut dicit augu. dispensa
tiue similitudines que ministrantur per angelos.
Unde Cant.j.dicunt sponse murenulas aureas fa
ciemus tibi vermiculatas argento.Vel aliter pōt
dici interimendo illud ⁊ dicendo ꝙ in lege domi-
nus fuerit locutus cum moyse ⁊ dederit ei legē ꝑ
angelicum ministeriuꝫ.vnde exo.xxiij.habetur qđ
dixit dominus ad moysen.Ecce ego mittam ange
lum meum qui precedet te.⁊ custodiet in via:⁊ in-
troducet ad locum quem preparaui.obserua eum
et audi vocem eius.Ex quo patet quod per mini-
sterium habetur expresse in lege a domino moysi
esse legem datam:et i tertio Exodi habetur ꝙ ap-
paruit moysi in flamma ignis de medio rubi ⁊c.
Et vbi habetur ibi dominus in littera septuagin-
ta interpretum habetur angelus.Unde dicit ap-
paruit ei angelus.Et beatus Grego. concordans

Gregorius

huic littere dicit ibidem in glossa.angelus q̄ moy
si apparuisse describitur:modo angelus:modo do
minus memoratur.Angelus quia exterius loquē
do seruit:dominus quia interius presidens effica
ciam loquendi tribuit.Cum enim loquens ab in-
teriore regitur:et per obsequium angelus:⁊ per in
spirationem dominus memoratur.Uult ergo gre
gorius quod per obsequium angeli exterius:ꝑ di-
uinam inspirationem interius data sit lex moysi.

Obijcitur

¶ Sꝫ adhuc posset obijci ꝯtra hoc ꝑ autoritatē au
gustini in soliloquijs dicentis qđ sicut in sole tria
aduertimus:quod est:quod fulget:qđ illuminat.
sic in deo tria aduertere debemus:quod est.quod
intelligit:qđ cetera intelligere facit.Si ergo deus
facit cetera intelligere.ergo ipse est quo intellect⁹
intelligit.igitur est immediatus apud intellectū.
sicut lux apud visum.Nihil ergo est mediuꝫ inter
ipsum et animam.Ergo si ab eo data est lex:que q̄
dem est ad illuminandum animam.Unde Pro-
uerbiorum sexto.Mandatum lucerna ⁊ lex.Lux
ergo est data anime immediate.non fuit ergo da-
ta moysi per angelicum ministerium

Responsio

¶ Ad hoc dicendum quod in illuminatione
siue infor-

siue informatione mentis a deo per legem nihil est
medium tanq̄ informans seu illuminans:sed so-
lum sicut adminiculans:⁊ hoc modo angelus est
ibi medium.s.conferendo et adiuuando ad illumi
nationem:et hoc dupliciter.s.auferendo impedi-
mentum.sicut ille qui aperit fenestram vt illumi
netur domus.⁊ dicitur talis illuminare domum.
q͛.s.remouet impediens illuminationem.⁊ etiam
conferendo ad suscipiendum illuminationem:q͛
excitat ⁊ mouet ad suscipiendum.⁊ presentat simi
litudinem ad videndum:sicut speculum presentat
oculo rei imaginem.nihilominus tamen de⁹ erit
immediate se habens ad illuminationem mentis
sicut lux ad oculum.

Membrum secundum.

De contingentia legis mosaice

Post q̄ inquisitū est de latiōe legis moy
si.restat nunc inquirere de continentia
legis mosaice.Et circa hoc plures sunt
dubitationes.Primo quantum ad genera conten
torum.Secundo quantum ad qualitatē ꝯtentoꝝ

Articulus primus.

De generibus contentorum

Primo de generibus contentorum que
runtur plura.Primo vtrum omnia q̄
sunt in lege contineantur in vno gene-
re.Secundo an in duplici genere tantum.Tertio
an in triplici genere tantum.ita ꝙ nō addaẜ quar-
tum.Quarto de testimonijs in lege sub quo gene
re contineantur.Quinto de iustificationibus sub
quo genere contineantur.Sexto de permissis⁊ cō
sultis ⁊ comminationibus sub quo.

Quātum ad primū .§.j.

Utrū omnia que sunt in lege contineantur in vno genere

queritur vtrum omnia que sunt in lege possunt re
duci ad vnum genus moralium ita qđ omnia di-
cantur moralia.¶ Ad quod sic.Omnis actus vir
tutis ſm se est moralis:sed oīs actus preceptorum
legis seu moralium:seu cerimonialiū:seu iudicia-
lium est actus virtutis.ergo omnis actus omnis
precepti legis est moralis.Omnia ergo ꝑcepta le-
gis quecunqꝫ sint illa sunt moralia.Minor proba
tur primo in iudicialibus q͛ punire maleficuꝫ est
actus virtutis iusticie.sed iste est actus ⁊ intentio
precepti iudicialis.ergo actus precepti iudicialis
est mobilis.Iudicialia ergo sunt i genere moraliū
Similiter illud patet de cerimonialibus:q͛ omne
quod est necessarium ad salutem est in genere mo
ralium sed talia erant aliqua cerimonialia legis.
scꝫ sacramentalia quantum ad statū.ergo cerimo
nialia erant moralia.Minor patet per Augu.con
tra faustum qui dicit ꝙ essent preuaricatores nisi
facerent.Item omnis actus latrie est moralis:sed
actus sacrificiorum erant latrie q͛ illis colebatur
deus ⁊ honorabatur vt deus.ergo erant act⁹ mo-
rales:igitur cerimonialia aliqua.s.sacramentalia
erant moralia. Similiter istud patet de omnibus
cerimonialibus sicut de isto.Non arabis in boue
⁊ asino.non coques hedum in lacte matris:nō ve
stieris lana ⁊ lino ⁊c.quorum nō erat ratio mani-
festa.quia sicut dicunt iudei expositores legis ad
litteram.omnia precepta quorum nō est rō mani-
festa dabātur iudeis vt reuocarentur ab ydolola-
tria.ergo erat intentio talium cerimonialium esse
longe ab ydolatria.sꝫ longe esse ab ydolatria istō
est morale.vt.s.homo deum colat et non aliaꝫ.oīa
igitur cerimonialia erant moralia.¶ Item Leui.
xvij.Homo q̄libet de domo Israel si occiderit bo-
uem aut ouem seu caprā in castris vel extra castra
⁊ non obtulerit oblationem domino ad ostiuꝫ ta-
bernaculi.sanguinis reus erit quasi sanguineꝫ fu-
derit sic peribit de medio populi sui.Ideo offerre
debent sacerdoti filij israel ostias suas:et nequaq̄
vltra imolabunt ostias suas demonib⁹.ergo erāt
ad cultum ⁊ honorem dei.¶ Item cerimonialia le
gis quantum ad litteram reuocabāt ab ydolatria
q͛ ipsis colebatur ⁊ honorabatur deus vt deus
¶ Item quantū ad spiritualem sensum ducebāt
in xp̄m.sed hoc est morale. scilicet colere deum:et
ducere in xp̄m.ergo cerimonialia erant in genere
moralium.⁊ sic in vno genere.¶ Ad oppositū deu.

Contra.

iiij.Ostendit vobis pactum suum quod precepit
vt faceretis:⁊ decem verba que scripsit in duabus
tabulis lapideis.mihiqꝫ mandauit in illo tempo-
re vt docerem vos cerimonias et iudicia que face
re deberetis.Triplex ergo est genus precepti in le
ge.scilicet morale quod ꝑtinet ad decalogū quod
significatur ibi per decē verba ⁊ cerimoniale atqꝫ
iudiciale.non sunt ergo omnia que cōtinentur in
lege in genere moralium.¶ Secunda ratio in le-
ge sunt precepta quorum ratio describitur in lege
naturali sicut est preceptum decalogi.In lege etiā
sunt precepta quorum ratio non est descripta i le-
ge nature.sicut precepta discipline:⁊ hec sunt ceri-
monialia.ergo in lege sunt precepta nature⁊ prece
pta discipline siue precepta moralia ⁊ cerimonia-
lia ex opposito distincta.ergo non sunt omnia in
genere moralium.

Secundo queritur .§.ij.

Augustinus.

vtrum que sunt in lege continēātur in duplici ge-
nere tantum.Ad quod sic Augu.contra Faustum.
Sunt precepta vite agende:⁊ sunt precepta vite si
gnificande:sed precepta vite agende dicuntur mo
ralia.que scilicet docent quid agendum.precepta
vero significande vite dicuntur cerimonialia que
sunt in signum.⁊ non distinguit plura genera pre
ceptorum.Sunt igitur precepta legis omnia i du-
plici genere tantum.¶ Item psal.A iudicijs tuis
non declinaui.Glossa idest ab his que constitui-
sti regulam viuendi.Sunt ergo iudicia recte viuē
di.sed moralia sunt huiusmodi.ergo ideꝫ sunt mo
ralia legis ⁊ iudicialia.omnia igitur in duplici ge
nere continentur.¶ Item quidam expositor legis
hebreus dicit ꝙ omne preceptū cuius vtilitas no
ta est dicitur preiudiciū.quorū vero vtilitas igno-
ta est dicuntur cerimonie.sed tale est omne prece
ptum qđ eius vtilitas nota est vel ignota.ergo oē
preceptū vel est cerimoniale:vel iudiciale.sunt er-
go omnia solum in duplici genere tantum
¶ Item Deuter.quinto.Audi israel cerimonias.
atqꝫ iudicia.reducit ergo ibi omnia q̄ continet lex
ad duo genera.scilicet ad cerimonias et iudicia.
¶ Item Leuitici decimooctauo.Facietis iudicia
mea.et precepta mea seruabitis.ergo totum quod
est in lege continetur sub iudicijs vel preceptis.oīa
igitur in duplici genere continentur.
¶ Item Deutero.quarto.Scitis ꝙ docuerim vos
precepta atqꝫ iudicia.comprehēdit ergo omnia q̄
continentur in lege sub preceptis ⁊ iudicijs.et ita

Contra.

sub duplici genere.¶ Ad oppositum Deuterono.
sexto.Hec sunt precepta cerimonie atqꝫ iudicia.⁊
constat ꝙ non poneret in tali numero nisi hec ab-
inuicem distinguerentur.Si ergo iudicia sunt pu
niendorum.cerimonie credendorum.cōstat quod
precepta solum erunt faciendorum.Est igitur tri
plex genus eorum que continētur in lege.non so-
lum ergo in duplici genere continentur. ¶ Item
Deuterono.quarto.Que est alia gens sic inclita:
que habeat cerimonias: atqꝫ iudicia: et vniuer-

fam legem.Comprehendūtur ergo ea que in lege sunt sub triplici differentia:nō solum sub duplici.

Tertio queritur .§.iij.

an oīa que continet lex solum cōprehenduntur in triplici genere ita ꝙ non sunt plura genera mādatorum in lege ꝙ̄ tria.Ad quod sic Deute.viij.caue ne obliuiscaris dn̄i dei tui.ꝛ negligas mādata ei⁹ atq; iudicia ꝛ cerimonias.ergo totum quod est in lege comprehendit sub hoc triplici genere.¶ Itē Leui.xxvj. Hec sunt precepta atq; iudicia ꝛ leges quas dedit dn̄s inter se ꝛ filios Israel. Ex quo pꝫ ꝙ tota lex continetur in triplici genere solum

Contra.

¶ Ad oppositum ostendit ꝙ oportet addere quartum genus. Deute.xj. Ama dn̄m deum tuum:ꝛ obserua precepta eius:cerimonias:iudicia atq; mandata omni tempore per precepta tangit vnum genus:per cerimonias aliud.per iudicia aliud.ergo ꝑ mandata tangit similiter quartū genus. ¶ Itē in lege erant cerimonialia non sacramentalia.ꝛ in lege erant sacramentalia. ¶ Item in lege erant moralia ꝛ iudicialia.Exo.vigesimoprīo. Hec sunt iudicia que propones eis. Cerimonialia sacramētalia erant que conferebant:sicut circūcisio.Cerimonialia non sacramentalia:vt nō coques hedū ī lacte matris ꝛc.hmōi ergo cerimonialia erāt sub duplici differentia.et erant alia duo genera.ergo erant quattuor genera ad que reducebantur ea q̄ continebant in lege.¶ Posset aūt dici ꝙ mandata non faciunt genus differens a preceptis:ſꝫ ostēditur ꝙ immo.qꝛ dicit Hiero.ꝙ ī preceptis est iusticia.in mandatis caritas seu amor.ergo in alio ꝛ alio genere sunt mandata ꝛ precepta.faciunt ergo differentia genera.¶ Si dicatur ꝙ hoc nō sequit. qꝛ mādata stāt ꝓ p̄ceptis dignioꝛib⁹ ptinētib⁹ ad amorem sicut sunt. Diliges dn̄m deū tuū ꝛc.Et diliges proximum tuū ꝛc.¶ Contra preceptū est ei⁹ qui iubet aliquid per se:mandatū ei⁹ qui iubet aliquid ꝑ alium.sed multo dignius est precipere per se ꝙ̄ per aliū.ergo dignius est preceptū ꝙ̄ mandatū.igitur genus differēs.¶ Preterea aliqñ inuenimus legem condiuidentē contra alia.aliqñ mādata:aliqñ oīa sibiinuicē condiuidentia.quod nō esset:nisi facerent differentiam seu diuersum gen⁹ ꝛ queritur etiam ratio horum

Quarto queritur .§.iiij.

de testimonijs quō se habent ad predicta genera. vtrū contineantur in illis:vel contineant illa.Deute.vj. Custodi p̄cepta testimonia atq; cerimonias

Hieronym⁹.

Queritur ergo vtrū testimonia sint idem gen⁹ cū illis:an differens.¶ Ad quod sic Hiero.dicit qꝺ in preceptis est iusticia.in mandatis caritas.in testimonijs fides.Igitur in testimonijs cōtinentur credenda:ꝛ non in alijs.testimonia ergo faciūt genus differens ꝛ sunt aliqua preter illa.¶ Si dicatur ꝙ sunt reducibilia.queritur ad que. Naꝫ glos. super illud ps̄.Testimoniuꝫ dn̄i fidele.dicit:qꝛ qꝺ oībus fidelibus promittit implebitur.igitur testimonia sunt promissiones:ſꝫ promissiones nō sunt in genere alioꝝ:sed faciunt genus differens ab illis.ergo ꝛ testimonia nō sunt.ergo reducibilia ad aliquod illoꝝ.¶ Itē ps̄.Lex tua veritas.Glo.vera ꝑ oīa.qꝛ per eā est cognitio pctī:ꝛ phibet testimonia iusticie dei.Testimonia igit sunt cōminationes:sed cōminationes continent sub testimonijs qꝛ quod est ad perhibendū testimoniū continetur sub testimonio.sed cōminationes sunt ad phibendum testimoniū iusticie dei.ergo continentur sub testimonijs.Sed cōminatiōes differunt ab alijs nec in aliquo genere eoꝝ continent:nec ad aliqꝺ reducuntur.ergo similiter nec testimonia.sed faciunt genus differens ab illis oībus.

Contra.

¶ Ad oppositum ps̄.Testimoniū posuit in Jacob.Glo.testimonium dicit vetus lex:qꝛ nouū testamentuꝫ habet testimoniū a lege ꝛ prophetis.vnde ꝛ tabernaculum testimonij dicebat illud quod tot mistica figurabat testimoniū.ergo dicit vetus testamētuꝫ inquantū probat ꝛ testatur:lex inquātū iubet.idē ergo significatur ꝑ testimoniū:sed alia ꝛ alia rōne Ita idem intelligit per Jacob et Israel ꝛ populus iudaicus.Ex his patet ꝙ testimoniuꝫ dicit lex eo ꝙ figurat.ergo testimonia sunt ipsa figuralia:nec faciunt aliud genus ab illis.¶ Item ibidem dicitur ꝙ lex beneutentibus testimonium est quo fugiant peccata:et male vtentibus quo conuincant puniendi et peccatores.sicut xp̄s credentibus est lapis in caput anguli.j.Pe.ij.Non credentib⁹ est lapis offensionis:Esa.viij.Ex quo pꝫ ꝙ testimonia sunt ipsa iudicialia.quia iudicialia erāt ad fugiendum peccata.comprehendūt ergo in seipsa testimonia.¶ Item Aug.contra faustum. Scriptura illa tunc erat preceptum:nunc testimonium.ꝛ loq̄tur de legalibus.ergo testimonia sunt cerimonialia.¶ Item Ps̄.Testimonia mea hec que docebo eos.Glossa.testimonia p̄cepta vite.ergo testimonia sunt ipsa moralia.qꝛ moralia sunt p̄cepta vite.

Quinto queritur .§.v.

de iustificationibus legis an contineant omnia p̄dicta vel ad aliquod eorum reducantur.Ad quod sic Ps̄.Ineternum non obliuiscar iustificationes tuas.Glo.idest legē.ergo iustificationes oīa sicut lex comprehendunt.¶ Item ps̄.Legeꝫ pone mihi domine viam iustificationum tuaruꝫ.Glossa.lex eundi sit mihi via iustificationum tuarum.reputat ergo iustificationes et legeꝫ idē. ergo continet omnia sicut lex.

Contra.

¶ Ad oppositum videtur ꝙ iustificationes reducantur ad genus moralium.psal. vt custodiant iustificationes eius.Glossa iustificationes sunt vbi est euidēs et absoluta preceptio vt diliges deum et proximum. ergo iustificatiōes sunt ipsa moralia:seu in genere moralium.ꝛ sic patet quod reducuntur ad moralia.

¶ Sed contra videtur quod reducuntur ad iudicialia.psal. Utinam dirigantur vie mee.Glossa.iustificatiōes presto populo fuerunt.vt famulus sex annis seruiret.et pater reuerenter haberetur.et filius disciplinaretur sed illud est iudicialium.ergo iustificationes sunt in genere iudicialium

¶ Sed contra videtur quod iustificationes sunt cerimonialia.Psalmista.Doce me iustificatiōes tuas.Glossa.idest secundum spiritualem intellectum figuratiuas obseruantias fac auertere.iustificationes ergo sunt cerimonialia.

¶ Sed cō tra omnia ista Psalmista. Justificationes tuas doce me.Glossa.quibus tu iustificationem facis non homo.Justificatiōes ergo sunt opera dei.et non sunt opera hominis que homini precipiantur implere.ergo non reducūtur ad aliqua predictorum

Sexto que .§.vj.

ritur cum in lege sint quedam consulta seu consilia.permissiones vt repudium et comminationes an faciāt differentia genera a predictis.an sub aliquibus eorum comprehenduntur.

¶ Cōsilia eniꝫ sunt vt leges votoꝝ ꝛc. Hi aūt actus sunt

tas sunt differentes a predictis ergo faciunt genera differentia ab illis.

Responsio ad predictas

Rn̄sio.ad.q. primi paragraphi. Lex dr̄ multipliciter.

questiōes dōm ꝙ lex dr̄ multipliciter dicitur eniꝫ lex generalissime.dr̄ lex generaliter.dr̄ specialiter. dicit ꝑticulariter.Generalissime dr̄ lex scriptura seu doctrina totius veteris testa. seu sit doctrina operandoꝝ ad quā pertinēt libri moysi.seu sit doctrina credēdoꝝ:ad quā pertinēt ꝓphetie in quibus cōtinent reuelationes credēdoꝝ:siue doctrina omniū ad quā pertinet doctrina psalmoꝝ. Et hoc mō accipitur lex.Jo.x. Nōne in lege vestra dictum est.Ego dixi dij estis cōstat enim ꝙ istud dr̄ in ps̄.vult ergo dicere.ꝙ doctrina psalmoꝝ cōtinetur in lege.Sic ergo lex cōtinet libros moysi et oēs prophetas ꝛ ps̄. Secundo modo dicit lex generaliter.ꝛ sic solū sumitur pro doctrina operandorum Et sic diuiditur contra ps̄.ꝛ prophetas. et ad hanc coartatur lex.Luc.vlt. Hec sunt verba q̄ locutus sum vobis cum adhuc essem vobiscū quoniam oportet impleri oīa que scripta sunt in lege moysi ꝛ prophetis et ps̄.de me.Ecce hic condiuidit legem contra prophetas ꝛ ps̄.sic lex cōtinet doctrinam preceptoꝝ ad quā pertinent libri moysi. ꝛ doctrinā exēploꝝ ad quā ptinēt libri hystoriales ꝛ doctrinā amonitionū ad quā pertinēt libri salomonis. Tertio modo dicitur lex spiritualiter ꝛ sic sumitur pro doctrina preceptoꝝ ꝛ eoꝝ que pertinent ad obseruantiam:ꝛ sic solū continent libros moysi Et hoc modo sumitur lex ro.v.lex sub intrauit vt abundaret delictū Quarto modo dicitur ꝑticulariter lex:ꝛ sic aliquando sumitur pro preceptis decalogi. ſm quod habetur ro.xiij. Qui diligit proximum legem impleuit:ꝛ mat.xxij.In his duobus mandatis tota lex pēdet.aliqñ sumit pro preceptis cerimonialib⁹.ꝛ sic sumit ad heb.x.vmbram habens lex futuroꝝ.ꝛ.j.ad thi.j.Justo non est lex posita.Aliquando sumit lex pro preceptis iudicialibus.ꝛ sic sumitur ro.iiij.lex iram operat. Glo i.penā. Ad hoc nō data ē vt reos faceret tēporali pena.oculū pro oculo:dentē pro dēte ꝛc.ꝛ etiā potest dici ꝙ sumit aliqñ lex singulariter.exo. xij. Hec est lex phase. Accipiēdo ergo continentiam legis generalissime:sic continet doctrinā operandoꝝ ꝛ credendoꝝ:ꝛ doctrinā orationū.Generaliter sic continet doctrinā operandoꝝ. Sed specialiter sic continet doctrinā preceptoꝝ.

Alia distinctio legis.

¶ Sed adhuc distinguendū:ꝙ lex sit spiritualiter sumpta: quedā cōtinet que sunt ipsius:quedā que sunt ad legem.cōtinentur ergo quedā in lege que sunt ad legem:ꝛ sic continet lex amonitiones:arguitiōes cōminationes.ꝛ promissiones.hec enim ad legeꝫ dicūtur esse:qꝛ mouent ad obseruantiā legis. Si autē coartatur lex ad id quod est legis: distinguēduꝫ est:qꝛ quedā sunt ipsius legis per se ꝛ hec sunt in triplici differētia Hec enim sunt moralia legis et iudicialia ꝛ cerimonialia.quedā aūt cōtinet lex qꝛ sunt ipsius legis per accidens.ꝛ hoc modo continet consulta et permissa.nam consultū respicit maius bonum vt fiat:vnde respicit melius fieri. permissum auteꝫ ne deterius fiat:ꝛ vt vitetur maius malum.lex autem principaliter respicit preceptum et prohibitionem. Sed quia circa ista contingit fieri melius ꝛ deterius. habet lex consulta ad meli⁹ vt fiat et permissa ne peius fiat sic: ergo principaliter continet illa tria genera preceptoꝝ scilicet moralia.cerimonialia iudicialia. Nam sicut dicit augusti.est preceptum vite significande. et ista sunt cerimonialia.et est preceptū vite agende.et illud est dupliciter quia duplex est ratio agēdi.s.honestum quod sua dignitate trahit ad se ꝛ allicit:ꝛ talia sunt moralia.Alia ratio agendi est expediens:vt.s.remoueatur impediens obseruantia legis:ꝛ talia sunt iudicialia.¶ Ad ratiōes ergo q̄bus ostenditur ꝙ oīa continentur sub genere moralium.dicendum ꝙ̄ bonum tripliciter est.s.bonū ſm se:bonum in genere.bonum ex circunstantia. Bonum ex circunstantia dicitur quodlibet indifferens dummodo informetur aliqua bona circūstantia.vt loqui de se est indifferens:tñ loqui propter deum bonum est ratione circunstantie addite.Bonum auteꝫ in genere dupliciter est.s.qꝛ aut est in genere honesti:aut expedientis.bonuꝫ ergo in genere quod est honestuꝫ principaliter respicit morale.bonum expediens iudiciale.bonū vero ex circūstantia cerimoniale. Similiter morale tripliciter potest dici.Si ergo extendatur morale ſm ꝙ extēditur bonum vt dicatur morale ex circunstantia: sicut bonuꝫ.sic cerimonialia possunt dici moralia ꝛ eorum institutio.reuocatio ab ydolatria ad cultum dei.sunt enim in signum gratie.Si autem dicatur morale in genere boni expedientis:hoc modo iudicialia possunt dici moralia.proprie tñ morale respicit bonū in ratione honesti.

Rn̄sio ad.q. secundi paragraphi.

¶ Ad secundum quando queritur an omnia que sunt legis in duplici genere contineant.s.cerimonialiuꝫ ꝛ iudicialium.Dicendum ꝙ iudicium sumitur ex ratione discernendi.Est autem discretio multiplex.est discretio boni ꝛ mali:ꝛ est discretio veri ꝛ falsi.ꝛ est discretio que est in retributione pene ꝛ premij.vno ergo modo dicuntur iudicialia in discretione veri ꝛ falsi.ꝛ hoc modo sumitur iudiciū in glo.super illud ps̄.Judica iudicium meuꝫ.Glo.i.discretionē fidei mee.sic ergo dicitur iudiciuꝫ quo discernim⁹ veritatem credendorum ab errore.Secundo modo iudicium dicitur in electione boni et mali seu discretione.et sic sumitur iudicium in ps̄.Judicia eius in conspectu meo.Glossa idest premia iustorum.penas impiorum.flagella corrigendorum.tētationes probandorum semper attendo ꝛ perseueranti contemplatione considero.Communissime ergo iudicium acceptum se extendit ad credenda et operanda:et sic comprehendit et moralia ꝛ alia Sed communiter dicitur prout est in discretione que est in electione boni ꝛ mali.ꝛ sic se extendit ad operanda.et hoc modo comprehendit in se moralia.sed proprie et specialiter dicitur iudicium ī discretione que est in retributione pene ꝛ premij.ꝛ sic non continet moralia:ꝛ sic diuiduntur contra moralia cerimonialia.

Responsio ad q̄stionē tertij paragraphi

¶ Ad tertium quesitum vtrum omnia que sunt ī lege continentur in triplici genere.vel oportet addere quartum genus.scilicet mandata.Dicenduꝫ qꝺ patet solutio ex manifestatione quomodo moralia et iudicialia secundum continentiam se habent ad alia.Et quod obijcitur quod oportet addere quartum genus.scilicet mandata.Dicenduꝫ ꝙ intentio mandati duplex est.dicitur enim mandatum communiter.ꝛ sic comprehendit omne quod iubetur.aliter proprie dicitur stricte secundum intentionem nominis vt dicatur mandatum quod per alium iubetur.et quod nō ex necessitate.secūdum ergo hanc intentionem quod per alium iubetur stringitur mandatum ad iudicialia ꝛ cerimonialia que non iussit dominus per se.sed per moysen per quem data sunt.Dominus enim per se ꝓmulgauit moralia.sed per moysen cerimonialia ꝛ iudicialia.secundum ergo hanc intentionem non ex necessitate pertinet mandatum ad ea que perti

nent ad amorem.⁊ eis appropriatur:⁊ sic vno modo diuiditur contra preceptum.ſm scilicet ꝙ preceptum est ex timore ⁊ importat necessitatem.

Ad contra. ¶ Ad ea ergo que obijciuntur.dicendum ꝙ sicut in genere veri est verum primo notū ⁊ secundo notum:sic in ratione boni operandi est primo notuz sicut dilectio seu mandatum de dilectiōe ⁊ est ibi quod est secundo notum:sicut decalogus quod refertur et dependet a dilectione:⁊ in hoc genere primo notum respicit mandatum.⁊ per hoc patet responsio q2 non ponitur aliud genus per mandatū Diliges dn̄m deum tuum ⁊ proximum.Secundo vero notum respicit preceptum:⁊ per hoc patet responsio:q2 non ponitur ad genus per mandatum ⁊ per preceptum.sed ponitur alia differentia in genere moris.s.primo notum.⁊ secundo notum.

¶ Ad aliud dicendum ꝙ cerimoniale dicitur cōmuniter.⁊ hoc modo idem est ⁊ tantum cōprehendit quantum figurale:siue sit sacramētale:seu nō sacramentale.Est enim figurale credendi:⁊ illud est sacramentale:⁊ est figurale faciendi:⁊ illud est cerimoniale stricte sumēdo cerimoniale:⁊ sic stricte acceptum diuiditur contra sacramētale.nam in sacramentalibus proprie figuratur vita cum remedio morbi.In cerimonialibus vero figuratur vita cum ipsa sanitate vel virtute.

Rn̄sio ad q̄stionē quarti paragraphi ¶ Ad illud quod querit quarto de testimonijs quomodo se habēt ad alia.dicendum ꝙ testimonium dicitur quicq̄d fit in attestationem.dicitur autē testimoniū sicut attestatio dicitur.Nam dicitur testimonium veritatis seu sapientie.et istud est in credendis:et hoc modo sumit Hiero.testimonia cum dicit in testimonijs fides.Est iterum testimoniuz diuine iusticie.et sic dicuntur testimonia cōminationes.Itez est testimonium diuine misericordie:⁊ sic dicūtur testimonia promissiones.Item est testimoniū maiestatis:et sic dicuntur testimonia esse p̄cepta.vn̄ in preceptis est testimonium maiestatis:sz hoc tripliciter.q2 dicitur esse testimonium vt signum.et sic cerimonialia dicuntur testimonia.Itē dicitur esse testimonium vt signum per modum rei.⁊ hoc dupliciter.q2 quedam est res que facit testimoniū respectu suijpsius:vt lux.⁊ hoc modo precepta moralia dicuntur testimonia q2 in seipsis habent testimonia ꝙ facienda sunt vel dimittenda.Quedā autem est res que facit testimonium respectu alterius:⁊ sic iudicialia dicuntur testimonia:q2 ex pena illa quam infligebant erat signum pene future malorum.vt.s.per illa sciretur ꝙ deus puniat malos:⁊ ita veritas ista attestatur alteri veritati.

Ad questionē q̄nti paragraphi ¶ Ad illud quod quinto queritur de iustificatiōibus:dicendum ꝙ iustificatio vno modo dicit act⁹ dei:⁊ hoc modo non est effectus legis:sed diuine gratie.Alio modo dicitur iustificatio actus hominis.Et hoc tripliciter.q2 aut consideratur iustificatio ſm esse iusticie.hoc est per comparationem ad illud in quo est iusticia:⁊ sic iustificatio dicitur illud in quo est iusticia:⁊ sic moralia dicunt iustificationes:q2 per illa est cōseruatio iusticie.Aut iustificatio dicitur executio iusticie:et sic iudicialia dicuntur iustificationes:aut dicitur iustificatio vt signum iusticie:⁊ sic cerimonialia dicuntur iustificationes:q2 sunt signa iusticie seu gr̄e future an̄ xp̄i icarnationē.Et ex his p3 rn̄sio ad oīa obiecta

Articulus secundus.

De continentia legis moysi quantuz ad qualitatem. c Onsequenter querit de continentia legis moysi.quantū ad qualitatē contentorū propter illud verbum apostoli roma.vij.lex q̄dem sancta ⁊ mandatū sanctum et iustū ⁊ bonum.Circa quod querit sic.Primo vtrum omne quod continetur in lege sit sctm̄ Scd̄o vtrum oē quod ɔtinetur in lege sit bonum. Tertio vtrum oē quod ɔtinetur in lege sit iustum.

Quantum ad primū .§.j.

Vtruz omnia que continentur in lege sit sancta. Arg.primum sic procedit Aug.ɔtra faustū dicit ꝙ illicitum est quod lege illa prohibet:qua naturalis ordo seruatur.sed repudiū prohibet lege qua naturalis ordo seruat.ergo repudiū est illicitū.sed oē sanctū est licitum:non ergo oē quod in lege cōtinetur sanctuz est.Minor p3.s.ꝙ repudiuz ꝓhibet illa lege qua naturalis ordo seruatur.hoc est lege naturali qm̄ de lege naturali est matrimoniū indiuiduāvite cōsuetudinē retinens.ɔtra quā est repudiū.ergo prohibetur lege naturali.¶ Si dicatur ꝙ repudium erat solum in lege sicut permissuz ne.s.peius fieret ⁊ ideo licitū.

Secundum ¶ Contra non debēt fieri mala vt veniant bona.ergo nec sil'r mala debent ꝑmitti ne veniant peiora.ergo nullo modo est licitū repudiuz.vt.s.vitetur deterius malū.ergo nec sanctū.non ergo oē mandatū legis sanctū.

Tertium. ¶ Itē oē quod est cōtrarium legi caritatis est illicitū:sed habere odio inimicū est ɔtrariū legi caritatis.ergo est illicitū.Si ergo odio habere inimicū istud continet in lege.sicut patet ſm verbū saluatoris in euāgelio.ergo aliquod mandatū illicitū continetur in lege.⁊ ita non sanctū.Minor patet.s.ꝙ sit cōtrariū legi caritatis.vnde etiā in lege euangelij que est lex caritatis precipitur.Diligite inimicos vestros ⁊c.

Quartum ¶ Item.ij.Corin.iij.Quod si ministratio mortis litteris deformata fuit in gloria.glo.Quia lex ſm litteram multa inhonesta precipiebat:sed oē sanctum honestum.ergo multa mandata continebat lex non sancta.

Quintum ¶ Itē aug.Peccatū est dictum vel factum:vel ɔcupitū cōtra legē dei.Sed tale est expetitio talionis q2 mihi vindictā ⁊c.Ro.xij.Nō vindicantes vos.ergo expetitio talionis est pctm̄.ergo non sancta:sed lex ɔtinet expetitionē talionis:sic patet oculum pro oculo.ergo ɔtinet aliqua nō sancta.

Contra. ¶ Ad oppositum Ro.vij.Lex quidez sancta:et in ps̄.Lex dn̄i imaculata ⁊c.Oia igitur que ɔtinet lex sancta sunt ⁊ immaculata:q2 aliter ipsa non posset dici sancta.

Responsio ¶ Solutio ad hoc intelligendum iuxta ap'lm ꝙ lex ɔtinet mādata sancta:iusta ⁊ bona.Cum enim sit triplex genus mandati i lege.s.cerimoniale.morale ⁊ iudiciale:⁊ triplex qualitas respondens singulariter illis trib⁹ vt dicatur mandatū sanctū quātū ad cerimonialia.iustum quantū ad iudicialia.bonū quantū ad moralia.vnde ꝑ hoc vult ipse apostolus notare quasi ꝓprias dispositiones mandatoꝝ ſm sua genera.Nō tn̄ boni currit ꝑ singula.ꝓprie tn̄ dicitur sanctū respectu cerimonialiū.Ad hoc enim fuerūt cerimonialia vt parati essent ad cultū diuinū.⁊ hoc respicit sanctū.Iudicialia vero erant ad puniendū malos.⁊ hoc respicit iustū.Moralia vero cōferebant bonitatē ſz ramos caritatis.qui sunt dilectio dei et proximi.Et ideo proprie dicitur bonū respectu moralium.Unde manifeste ɔtinent moralia in se ipsis bonitatē.

Solu.ad primum ¶ Ad illud quod obijcitur de libello repudij.dōm ꝙ in lege quedā sunt vt iussa.quedam vt permissa.quedam vt ɔsulta.Repudiuz ergo ɔtinebatur in lege vt ꝑmissum et non vt iussuz Unde lex ipsa non fuit ꝑpter repudiū.sed propter libellū.q2 precepit dari libellum.sed non precepit repudium.sed solum permisit.Nam ibi erant tria vnum quod erat in precepto.s.ipse libellus.aliud quod erat i permissione.s.repudiū.ne.s.peius fieret.Tertiuz erat ibi in pena.s.ꝙ repudiatā postea

non ha

non haberent.xxij.Deute.Et sic preceptum legis non fuit repudium.sed libellus:precepit enim libellum contra diuortium.vt.s.mora discipline apponeretur quantum ad diuortium.ne.s.separarētur.sed retraherenrur per scribentes libellum ab hoc malo desiderio:vt per illos disciplinarentur.et hec fuit intentio legis quare precepit prius scribi libellum ꝙ repudiarent quem nō poterant scribere nisi magistri et doctores.⁊ ex hoc apte fuit iusticia.q2 intendebant ꝙ recurrerēt ad magistros ⁊ doctores vt illa facerent ne repudiarēt.Et ideo p̄cepit ꝙ si appeterent diuortiū ꝙ non repudiarent nisi prius facto libello.et vt in illa mora ipsi ab illa mala voluntate cessarent.et sic patet propter quid fuit formatio libelli ante repudiuz.Et hoc est qđ dicit Aug.contra faustū illud de vxore nō dimittenda.quod dominus precepit:cum antiquis dictum sit.Quicunq3 dimiserit vxorem suā det ei libellum repudij.Si diligenter intucamur videbimus non esse ɔtrarium.vtiq3 nolebat vxorē dimitti a viro qui hāc interposuit moram vt in discidiuz animus preceps et libelli conscriptione refractus absisteret:sed quid mali esset vxorez dimittere cogitaret.Presertim q2 vt perhibent apud hebreos scribere litteras hebreas nulli fas erat nisi solum scribis.Et dicit in eodem libellum vir bonus prudensq3 non scriberet nisi in animo nimis aduerso atq3 peruerso consilium concordie non valeret:sic ergo patet ꝙ permisit solum repudiuz ne fieret peius.⁊ non precepit.

Ad secunduz. ⁊ sicut lex eterna nō accusatur nec dicitur iniusta.q2 ꝑmittit mala fieri vt eliciat de illis bonum ⁊ ne fiant peiora.tamen mala non facit:sicut ⁊ lex moysi non erat iniusta.q2 permittebat mala fieri vt vitarentur peiora.s.homicidium nec ideo potest dici ꝙ faciat mala vt veniāt bona q2 non faciebat hoc:sed solum permittebat.Licet enim non possunt fieri mala vt veniant bona:vel vitentur peiora.tamen possunt permitti.

Ad tertium ¶ Ad illud quod obijcitur de odio inimicorū.Dicendum ꝙ de intentione legis non fuit ꝙ haberetur odio inimicus.supple quantum ad suam personam.immo magis intendebat ꝙ diligeretur ⁊ precipiebat Unde in exo.xxiij.p̄cipit lex.Si videris asinū odiētis te iacere sub onere non pertransibis.sed cū eo subleuabis.Ecce si lex ista p̄cepit de re inimici tui quanto magis precepit de inimico tuo vt ei succurras in necessitate.propter hoc dicenduz ꝙ in eo q̄ est inimicus duo sunt.s.natura et vitiū.Naturam ergo inimici tui non debes habere odio:sed poti⁹ diligere.sed vitium in illo debes odire.vn̄ lex non permisit odium inimici quo ad naturam:sed quo ad vitium.vt.s.non odires illum.sed vitium in illo.tamen propter prauum intellectum iudeorum corrigit dominus hoc mandatum in euangelio:et

Augustinus. non q2 lex in hoc male intenderet.Et hoc est quod dicit aug.contra faustum.vnusquisq3 iniqu⁹ homo inquantū iniquus odio habendus est.Inquātum autem homo est diligendus est.Audito igit ⁊ non intellecto ꝙ antiquis dictum erat.odietis inimicum vestrum:ferebantur homines in hominis odium cum deberent nō odisse nisi vitiū.hos corrigit dominus dicendo.Diligite inimicos vestros.precipiendo igitur vt diligam⁹ inimicos cogit nos intelligere quomodo possemus vnum eūdemq3 hominem odisse propter culpam:⁊ diligere propter naturam.

Ad quartum. ¶ Ad aliud quod ostendit ꝙ lex multa inhonesta precipiebat.dicendum qđ inhonestum dicitur tripliciter.s.negatiue priuatiue contrarie.Lex ergo nihil precipiebat inhonestum priuatiue:nec ɔtrarie.sz bene precipiebat aliquod inhonestuz negatiue.q2 precipiebat aliqua que de se non erant honesta:sed ex circunstantia erant honesta.q2 semper ex aliqua causa fiebant iusta ⁊ bona.Aut enim semper ad litteram erat causa honesta:aut significatio honestatis.

Ad quintum Augustinus. ¶ Ad quintuz soluit aug.contra faustū dicens.Illud quod dictum est antiquis.dentem pro dente.oculum pro oculo quomodo contrarium habet quod ait dominus. Ego autem dico vobis non resistere malo. Sed si quis te percusserit in maxillam ⁊c.Quis eniz tandem facile contentus est tantum rependere vindicte quātum recepit iniurie.Huic igitur immoderate ac per hoc iniuste vltioni lex iustum modum figens penam talionis instituit.hoc est vt qualēcunq3 quisq3 intulit iniuriam tale supplicium pendat.Et post dicit cū peccet qui per immoderationem iniurie vult vindicari:non peccat autem qui modum adhibens iuste vindicari vult.Remotior est a peccato iniuste vindicte qui non vult omnino vindicari:peccat enim qui exigit vltra debituz.nō peccat autem qui exigit debitum istud.Tamen q2 dubitabile videt.relinquimus infra disputationi.

Circa secundum .§.ij.

Vtruz omne quod continetur in lege sit bonum. Arg.primum sic proceditur.Et queritur vtrum omne mandatū legis sit bonum. ¶ Ad quod sic.xx.Eze.Dedi eis precepta non bona:⁊ iustificationes non bonas in quibus non viuent.

Secundum ¶ Item omne qđ non est conferens:seu quod est carens vtilitate caret ratione boni:sed mandata cerimonialia erant huiusmodi ꝙ carebant vtilitate:nec conferebant aliq̄d.vn̄ Heb.sexto.Reprobatio fit prioris mandati ꝑpter suam inutilitatem:et loquitur de cerimonialibus ergo cerimonialia sunt non bona.

Tertium. ¶ Item omne quod non confert aliquam commoditatez est nō bonū.Sed talia sunt aliqua cerimonialia.vt non coques hedum in lacte matris:lana et lino nō indueris:non arabis in boue ⁊ asino.Ergo ista mādata sunt non bona.non ergo bonuz est omne mādatum legis.

Contra. ¶ Ad oppositum.j.Thimo.j.Bona est lex si quis ea legitime vtatur:sed nō diceretur bona nisi ea que continet essent bona.¶ Itē deute.xxxj.Non in cassum precepta sunt vobis.et loquitur de vniuersis que scripta sunt i lege.ergo oīa habent vtilitatem.ergo omnia sunt bona.

Rn̄sio ad primum. ¶ Solutio dicendum ꝙ omne mandatum quod continetur in lege est bonum.sed distinguendum est q2 est bonum simpliciter.et istud est bonum ex genere.et ita de se.⁊ est bonum quod dicitur congruuz.et istud est bonum ex circunstantia.quando ergo dicitur dedi eis precepta non bona.verum est qđ prout dicitur non bona de se siue ex genere aliqua erant non bona.tamē ex circūstantia omnia erāt bona.vnde omnia precepta cerimoniarum dicuntur bona de congruo.hoc est ex circunstantia.scilicet quantum ad rationem institutiōis:quia semper ex aliqua bona causa instituebant.et hoc modo loquitur apostolus quod bona est lex.si q̄s ea legitime vtatur.non tamen erant omnia cerimonialia bona de se siue ex genere.Et hoc modo intelligitur illud verbum Ezech.et hoc est quod dicit Augustinus contra faustum.populus enim ille q̄ i corde suo lapideo multa precepta magis ɔgrua ꝙ bona acceperat.quibus tamen figurarentur:et prophetarentur futura.

Ad secunduz. ¶ Ad secundum dicendū quod loquitur ibi apostolus non simpliciter.sz ꝙ tum ad statum noue legis.siue euangelij.quia illa precepta erant in significationem noue gratie siue legis euangelij:que cum venerit sunt illa reprobanda non simpliciter:sed respectu istorum:quia

figurabant ista que iam contigerant. Nota tamē ꝙ in illis preceptis duo attendēda sunt. scilicet significatio ⁊ obseruantia. Uult ergo ꝙ adueniente lege euangelij illa essent reprobanda supple quantum ad obseruantiam. ⁊ nullius vtilitatis: nec deberent amplius obseruari: non tamen quantū ad significationem vult ꝙ sint reprobanda. sed quantum ad hoc sunt vtilia: sed quantū ad obseruātiā est inutilitas eorum respectu status euangelij. Et hoc est quod dicit Augustinus cōtra faustū. Cessationem sabbatorum quidem superuacuam ducimus ad obseruandū. ex quo spes reuelata est nostre quietis eterne. non tamen ad legendum ⁊ intelligendum sacrificia vet. testa. figure nostre fuerunt: et omnia talia multis ⁊ varijs modis vnum sacrificium cuius nunc memoriam celebramus signauerunt. vnde isto reuelato ⁊ suo tempore ablato illa de agendi celebritate sublata sunt: sed in significandi autoritate manserunt.

Ad tertium.

¶ Ad tertiū dicendum ꝙ omnia cerimonialia erant propter aliquam vtilitatem. vnde illorum cerimonialiū quorum non erat ratio manifesta. erat etiam vtilitas primo. scilicet reuocatio ab ydololatria. ipsi enī miseri iudei in venerationem ydolorū habebāt quosdam ritusquos dominus per cerimonialia precepta damnauit. sicut mixturas faciebant in venerationem elementorum que miscentur. que quidem elemēta ipsi adorabāt. ɔtra quod datū est eis mādatum de mixturis ne facerent eas non vestieris lana ⁊ lino ⁊c. Et similiter primos fructus arborū dabant ydolis tanꝙ dijs nature ⁊c. cōtra que oīa vt ab ipsis reuocarentur ad cultum dei data sunt eis precepta cerimonialia. Unde Leuitici. xvij. Nequaꝙ amplius offerrent hostias suas demonijs. Alia fuit vtilitas ipsorum cerimonialium que erāt in signum future gratie quo ad pfectos. Et sic soluendum est ad illam rationem per interēptionem.

Tertio queritur §. iij.

Utrum oē qđ continetur in lege sit iustum Arg. primum Augustinus.

an omne mandatum iustum sit: an contineat aliquod non iustum. ¶ Ad quod sic Augustinus cōtra faustum. Bestialis natura nō peccat quia nihil facit contra legem eternam. Sed iniustum est vt non peccans puniatur pro peccato. ergo iniustum est ꝙ animalia que non peccauerunt puniant pro peccato hominum. Sed tales erant leges sacrificiorum ꝙ quidem animalia non peccantia puniebantur pro peccato hominum ⁊ interficiebantur. ergo erant iniuste. Et hoc etiam est illud quod dictum fuit ab aliquibus. Quid meruere boues: animal sine fraude dolisꝗ.

Secundum

¶ Item de iusticia est: vt qui peccat puniatur. ergo cum solus homo peccet et non animalia. de iusticia est ꝙ solus homo puniatur et non animalia. ⁊ sic leges sacrificiorū erāt iniuste.

Tertium

¶ Item istud ostenditur de iudicialibꝰ qꝛ iusticia est vt pro mensura culpe sit mensura pene Unde Deute. xxv. Pro mensura peccati erit ⁊ plagarum modus: vbi igitur maior culpa debet sequi maior pena. Sed in lege non est inflictio penarum sm quantitatem culparum. ergo et leges iudicialium que penas inferunt sunt iniuste. Minor patet quia Exo. xxij. habet. Pro vno boue furato quinqꝫ boues restituantur. et pro vna oue quattuor. Pro furata vero pecunia si inueniatur fur duplū reddet. ita dicit lex. plus ergo punitur fur bouis ⁊ ouis ꝙ fur pecunie: et tamen est maior culpa ī furto pecunie ꝙ ī furto bouis vel ouis. quia maioris posset esse vtilitatis pecunia possessori suo ꝙ bos vel ouis. ergo non infligitur pena sm quantitatem culpe. non est igitur equitas in pena

Quartum

¶ Item istud patet in lege talionis. quia de iusticia est vt non solum puniatur sed etiam ꝙ fiat restitutio leso Sed in lege talionis non fiebat restitutio leso. Unde non reddebatur ei oculus. sed solum puniebatur peccans. Unde oculum pro oculo ⁊c. In lege vero furti fuit facta restitutio: tamē maioris erat vtilitatis oculus: ꝙ aliqua res temporalis si ergo lex non determinauit aliquam restitutionem ibi: relinquitur ꝙ fuit iniusta non ergo iusta sunt omnia que continentur in lege ⁊ maxime ꝙtum ad lege talionis.

Quintum

¶ Item de iusticia est vt maiori bono reddat maius premium. Unde non est equum iudicium vt equale premium reddatur maiori et minori bono sed lex facit hoc. ergo lex non est iusta. Non ergo omne quod est in lege est iustum. Minor patet. quoniam. xxij. deute. dicitur. Si ambulaueris per viam et inueneris nidum et matrem pullis desuper incubantem: non tenebis eam cum filijs: sed abire patieris. Et post subditur promissio: vt scilicet bene sit tibi ⁊ longouiuas tempore. sed idem premium promittitur honoranti patrem ⁊ matrē xx. exo. quod tamen quasi in infinitum maius est bonum: ergo mandatum istud non est iustū: non sunt ergo iusta omnia que continentur in lege.

Responsio ad primum et secundum

¶ Solutio dicendum ꝙ omnia contenta in lege sunt iusta sicut dictum est: nec est aliquod iniustū contentum in lege Et ꝙ obijcitur de animalibus dicendum. ꝙ non puniuntur pro peccato sed patiuntur pro homine. ⁊ hoc propter vtilitatem hominis. Et multiplex causa est quare patiuntur.

Animalia patiuntur pro homine

Nā esse animalis et suum viuere ⁊ suum mori est pro homine. Unde sicut pro vtilitate hominis et sustentatione quo ad corpus cōueniens est ꝙ interficiantur animalia: ita ꝙtum est ad spiritualē vtilitatem ipsius anime est. illud conueniens est hic autem vtilitas fuit vt per mortem animalium que nihil commiserant ostenderetur ꝙ peccans dignus erat morte eterna. Unde ostendit ei dominus per mortem animalium quantus erat reatꝰ peccati in deum. Et per hoc peccans significaret se dignum morte eterna. Alia vtilitas fuit vt imprimeretur in eis districtio et rigor iusticie diuine. et ostendetur eis. Nam maximus erat rigor iusticie et videbatur ꝙ dominus volebat animalia non peccantia punire vt in hoc legerent discretionem diuine iusticie et rigorem ꝙtum ad ipsos qui peccabunt. Tertia vtilitas fuit reuocatio ab ydololatria: quia ipsi faciebāt sibi ydola sub figuris animalium: et illa colebant et adorabant. et propter hoc vt reuocarentur a cultu ydolorum ad cultum dei: precepit eis dominus immolare animalia: ⁊ talia qualia ipsi nō erant consueti adorare vt esset alter ritus et separarentur a pristino. Quarta vtilitas erat immolationis animalium propter significantiam hostie. quam obtulit saluator pro peccatis omniū. Unde dicit quedā Glos. super Leuit. in principio ꝙ omnes legales hostie christi hostiam figurabant.

Ad tertium

¶ Ad secundum dicendum. ꝙ multis de causis infertur maior pena. Aliquando enim maioritas pene infertur propter maioritatē damni: sicut patet quod lex plus punit illum qui furatur bouem ꝙ qui furatur ouem. Quia pro vno boue debent quinqꝫ restitui: pro vna oue quattuor. et hoc quia magis damnificatur homo in amissione bouis ꝙ ouis. quia vtilior est bos. Similiter aliquando infert lex maiorem penam ratione maioris inclinationis: ⁊ sic maiorem infert penam furanti bouem et ouem ꝙ furanti pecuniā: quia ipsa in custodia

recludit

recluditur. Et ideo quia facilius committitur furtum ouis vel bouis ꝙ pecunie: maior est inclinatio ad furandum bouem vel ouem ꝙ pecuniam: ⁊ ideo plus punit vt ab hac inclinatione retrahat et coherceat. Item infert aliquando maiorem penam ratione maioris facilitatis ⁊ cōsuetudinis: ⁊ ideo plus punit lex furem ꝙ raptorem. punit enim furem in duplo: sed raptorem in quinto solū. Unde non oportet ꝙ reddat nisi quintam partem eius quod rapuit. ⁊ illud quod rapuit. Fur autem reddet adminus duplam partem supra illud quod rapuit Unde Leui. vj. Anima que peccauerit et contempto domino negauerit depositum proximo suo. vel vi aliquid extorserit reddet omnia que per fraudē voluit obtinere integra. ⁊ quintam insuper partē addet domino cui damnum intulerat. Ratio autem huius est maior cōsuetudo ⁊ facilitas. Maior enim cohertio magis est necessaria vbi est maior cōsuetudo. maior est autem cōsuetudo ⁊ pronitas ad furandum ꝙ ad rapiendum: qꝛ fur locum habet furandi in ciuitate ⁊ extra. vnde ī omni loco furatur raptor non. immo solum extra portam ciuitatis. ⁊ ideo maior est cohertio per penam ad declinandū a furto ꝙ a rapina. Et hec est intētio legis: hoc autem iustum est simpliciter.

Ad quartum

¶ Ad quartum dicendum ꝙ pena legis aliquando est sm equitatē. aliquando sm districtionem. In pena talionis est equitas et non districtio: qꝛ non punitur peccans plus ꝙ commisit. Unde oculum pro oculo: dentē pro dente ⁊c. ⁊ ratio est. In illis enim peccatis que fiunt mouente concupiscentia punit lex sm districtionem. In illis autem que fiunt mouente ira punit sm equitatem: ⁊ hoc est quia motus concupiscentie pronior est ⁊ prior ꝙ motus ire. Unde Damas. ira est audax vindex concupiscentie lese. Propter quod patet ꝙ motus concupiscentie precedit motum ire ⁊ pronior est. vnde tota corruptio ⁊ totus fluxus malicie est ex parte concupiscentie. Et propter hoc peccata que sunt mouente cōcupiscētia punit sm districtionē: ⁊ determinat in illis restitutionem: sicut patet in furto. sed non sic est de ira. Et propter hoc lex talionis que punit peccata talia que fiunt mouente ira punit sm equitatem. nō sm districtionem. Unde non determinat restitutionem aliquam: sed solum penam infert equalem peccanti.

Ad quintum.

¶ Ad quintum dicendum ꝙ premiū maius aliquando attendit ratione maioris boni. aliquando ratione maioris mali vitandi. Ratio ergo precepti de dimissione matris super pullos incubātis. fuit vitatio maximi mali videlicet ydololatrie cōsuetudo. quia ipsi iudei ydololatre faciebant cōiecturationes suas et auguria in cantu talium auium siue garritu. et similiter in aliquibus mēbris sicut in extis. vt ergo dimitteretur consuetudo ista: ⁊ intenti essent ad cultum dei promittebatur equale premium pietatis que erat in dimissione matris incubantis super pullos: ⁊ pietatis que erat in honorando patrem. ⁊ rō fuit ad maximum malum vitandum sicut dictum est. Aliter dicēdum scilicet ꝙ retributiones promisse non semper fiebāt sm equitatem correspondentem meritis obseruātie mandatorum. sed quandoqꝫ sm beneplacitum promittentis considerata congruitate aliqua tātum promittebatur minus merenti quantum magis siue idem. vnde sicut complacuit diuine voluntati promittere longeuitatem liberis propter sustētationem eorum inesse a quibus habebant esse: similiter complacuit diuine volūtati pmittere longeuitatem permittentibus matrem pullorum viuere vt ad hoc pullificaret siue pullos multiplicaret ad sustentationem vite proximorum. Preterea multa erant motiua ad honorandum parentes. s. natura. siue inclinatio nature. debitū. affectio pietatis ⁊ huiusmodi. quorum nullum erat motiuum ad promittendum matrem pullorum viuere: propter quod conueniebat vt maioris fieret pmissio ex ista pte ꝙ ex illa. maioris dico habito respectu ad aliud mandatum

Membrum tertium.

De lege moysi quantū ad impletionem per xpm.

Consequenter querit de lege moysi quātum ad impletionem per xpm propter illud verbum quod dicitur math. v. nō veni soluere legem ⁊c. Primo an xps legem impleuit et quomodo impleuit. Secundo querit an impleuit omnia.

Articulus primus.

Queritur an xps legem impleuit Arg. primum ꝙ nō impleuit.

Ad primum sic obijcitur. Omnis agens contra ea que legis sunt est soluēs legem xps est agens contra ea que legis sunt. ergo est soluens legē. Minor patet math. viij. habetur ꝙ extendens manū tetigit leprosum sed hoc erat prohibitum in lege. ergo fecit cōtra legem: ⁊ ita soluit eam. sed nullus talis est implens legem. ergo xps non impleuit legem.

Secundum

¶ Si ad primam propositionem dicatur ꝙ vera est de his qui sunt subiecti legi: sed xps non erat subiectus legi Tunc obijcitur xps ante baptismum inuenitur legem impleuisse ⁊ fecisse ea que erant legis: sed post baptismum non fecit ea que erant legis generaliter immo aliqua sic: aliqua non sm qđ ei placebat. ergo post baptismum faciebat aliqua contra legem ergo ipsam soluebat. Sed tamen tunc non erat legi subiectus. ergo non oportet ad hoc ꝙ aliquis soluat legem: ꝙ sit legi subiectus.

Tertium

¶ Item Matthei viij. Uade ⁊ ostende te sacerdotibꝰ: glo. Mittit ad sacerdotes ne legem soluere videretur. Uult ergo dicere gl. ꝙ nisi misisset ad sacerdotes qđ soluisset legem. Sed mitti ad sacerdotes hoc erat figurale. Et soluisset legē nisi hoc fecisset. ergo similiter soluit legem in tangendo leprosum: quia prohibitum erat in lege et figurale. sed nullus talis implet legem. ergo xps non impleuit legem.

Quartum

¶ Item dominus legis faciens contra legem dicitur soluere legem. aliter tamen ꝙ subditus legi faciens contra eam qꝛ primus dicitur soluere irreprehensibiliter alius autem reprehensibiliter. Sed xps qui est dominus legis inuenitur fecisse contra legem. ergo soluit legem. licet tamen irreprehensibiliter. Sed nullus soluens legem siue reprehēsibiliter: siue irreprehensibiliter implet legem. immo est contrarius legi. ergo xps non impleuit legem.

Quintum. Obijcitur de iuramento

¶ Item dicitur in lege. Reddes domino tuo iuramenta tua hoc est preceptum morale iudiciale. sed xps precepit contrarium huius. Math. v. cum dixit. ego autem dico vobis non iurare omnino. ergo soluit legem quantum ad moralia. et non impleuit.

Sextum. de sacer. trāslato.

¶ Itē vij. ad Hebr. Translato sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat. Sed translatum est sacerdotium per xpm. ergo legis translatio fit per xpm. sed vbi est legis trāslatio est legis mutatio. et vbi est legis mutatio non est legis impletio. ergo per xpm non est impleta lex.

Septimum

¶ Item. ij. Corin. iij. Si quod euacuatur per gloriam est. Multo magis quod manet in gloria est et appellat illud quod euacuatur legē moysi. illud quod manet legem euangelij. Ex hoc sic obijcitur. Nihil quod euacuatur ⁊ non manet inquantum huiusmodi impletum est. Sed lex moysi per xpm ⁊ gloriam eius euacuatur ⁊ non manet

sicut habetur ibi.ergo per xpm non impletur

Octauum.

¶ Item Ro.xiii.Qui diligit proximum legem impleuit &c. si quod est aliud mandatum in hoc verbo instauratur:glossa.idest continetur & impletur Ex quo obijcitur sic.Nihil quod impletum est indiget impletione.sed mandata legis habent mandatum de dilectione proximi in quo impletur.ergo non indigent impletione illa.ergo non impletur per xpm.

Nonum

¶ Item.i.ad thi.i.Finis precepti caritas.Glo.Impletio et consummatio legis est caritas:et hec gemina est.s.dei & proximi.tota enim magnitudinem & amplitudinem diuinorum eloquiorum secura possidet caritas qua deum proximumque diligimus que radix est omnium bonorum.Si ergo per mandatum de caritate impletur lex.non ergo per xpm impletur lex.

Contra.

¶ Ad oppositum omnis qui addit rei quod ei deest & figure exhibet quod figurat.implet rem et ipsum signum siue figuram.sed in lege erant precepta vite agende.scilicet moralia et precepta vite significande.scilicet figuralia sicut dicit augu.contra faustum:& mandatis vite agende addidit quod deerat.sicut patet Math.v.mandatis vite significande.scilicet figuralibus exhibuit quod figurabant.vnde super illud Math.v.Nolite putare quod veni soluere legem.Glo.Adimplet xps verum premissis ad incohationem vite agende superaddidit plura ad perfectionem moralium preceptorum:& que figuris tegebantur & futura figurabant in se perfecit et in ecclesia:sine quo figure vacue essent & sine effectu.generaliter ergo xps legem impleuit.

Responsio

¶ Solutio dicendum quod xps homo impleuit legem:sicut ipsemet testatur ex ore suo.Mathei.v.cum dicit.Non veni legem soluere:sed adimplere.differenter tamen eam adimpleuit.quia sicut in lege sunt tria.s.iudicialia.moralia.figuralia. sic fuit modus implendi generaliter legem a xpo.

Christus impleuit figuralia.

figuralia enim impleuit.sed hoc tripliciter.s.per terminationem:per exhibitionem:per manifestationem secundum tria que sunt consideranda in figuralibus scilicet obseruantia.significantia.figura.Impleuit ergo figuralia per terminationem quantum ad obseruantiam.secundum quod dicit Augu.contra faustum de preceptis et sacramentis vete.testa.

Augustinus

Sepe ac multa iam diximus vt intelligeretur aliud ibi fuisse quod per gratiam noui testamenti faciendo donaretur implendum.aliud quod per veritatem patefactam remouendo demonstraretur impletum.Item impleuit figuralia per manifestationem quantum ad significantiam secundum quod dicit augu.contra faustum Aliud erat quo hoc oportebat per figuratas prophetias pronunciari.& aliud est quo hoc iam oportet per manifestam veritatem:redditamque adimpleri.Item impleuit figuralia per exhibitionem quo ad figuram scilicet exhibendo illud quod figurabant.Et hoc est quod dicit Augu.contra faustum. Impletur lex.vel cum fiunt que ibi precepta sunt. vel cum ibi exhibentur que ibi prohibita sunt.

¶ Item alius est modus implendi quo impleuit ipsa moralia.et iste est per perfectam boni operationem.

Que ad perfectam operationem boni requiruntur.

Sed ad perfectam boni operationem tria requiruntur.s.boni cognitio.boni executio.& post casum releuatio.Et sic impleuit moralia quantum ad perfectam boni cognitionem.quantum ad executionem:& quantum ad releuationem post casum.

Primus modus implendi moralia

Quantum autem ad perfectam boni cognitionem tripliciter impleuit.quia ad hoc quod sit perfecta boni cognitio oportet quod sit mali cognitio perfecte.& quod sit boni cognitio perfecte.Item oportet quod sit melioris cognitio:& secundum hoc est perfectio moralium in euangelio.Implet enim ea quantum ad perfectam mali cognitionem.Cum dicit dictum est antiquis: Non occides.Et ego dico vobis non irasceris:et sic de alijs prohibitionibus mali quas addit prohibitionibus legis.Similiter & quantum ad perfectam boni cognitionem cum dicit.Diligite inimicos vestros.Item implet ea quantum ad cognitionem melioris.Sicut cum ipse addit consilio vt si vis perfectus esse vade et vende omnia que habes & da pauperibus.Et sic ergo impleuit ea quantum ad cognitionem.et hunc modum implendi tangit Augu.contra faustum.

Augustinus

quia non intelligebant iudei homicidium nisi per peremptionem corporis humani per quam vita priuaretur aperuit dominus omnem iniquum motum ad nocendum fratri in homicidij genere deputati.Unde & Joh.dicit.qui odit fratrem suum homicida est.Et quoniam putabant tantummodo corporalem cum femina illicitam commixtionem vocari mechiam demonstrauit.magister etiam talem concupiscentiam nihil aliud esse.Fuit ergo iste modus implendi in hoc quod dominus manifestauit quid bonum & quid malum.et quid melius.super Math.v.glo.Cris.mandatum xpi non est contrarium legi:sed latio in se continens legem:qui non irascitur non occidit.sed non econuerso.Licentia irascendi causa est homicidij.tolle iram & non fit homicidium.

Secundus modus

Secundus modus implendi moralia fuit in dando gratiam ad perfectam boni executionem.quod non datur per legem.Et hoc tangit Augu.contra faustum. Lex preuaricationis reatu superbos deuinxit augendo peccatum cum iubet quod adimplere non possunt ipsius legis impletur iusticia per gratiam spiritus in eis qui discunt a xpo mites esse atque humiles corde.

Tertius modus

Tertius modus implendi moralia fuit in releuando post casum quod non faciebat lex.et hunc modum ponit Augu.contra faustum.dicens. Quia sub gratia positis in hac mortali vita difficile est omnino implere quod in lege scriptum est. non concupisces.illic per carnis sue sacrificium sacerdos effectus impetrat vobis indulgentiam etiam hic adimplens legem.vt quod per nostram infirmitatem minus possumus per illius perfectionem recuperetur cuius capitis membra effecti sumus.vsi vult quod nobis ipse impetret indulgentiam post casum vt releuemur postquam transgressi sumus:quod non poterat lex facere.immo damnabat tales.

Christus impleuit iudicialia.

¶ Ulterius ipse impleuit iudicialia vt.s.facerent declinare a malo.non tamen perfecte hoc faciebant. quia triplex est malum.s.malum secundum se:& hoc est malum quo ad omnes:& tale fuit repudium siue illicita separatio maris et femine contra ordinem matrimonij.Est etiam malum ex concomitantia:& hoc est malum quo ad plures:et frequenter.et tale fuit talio.Licet enim possit aliquando accipi iuste:aliquando vindicta vel talio.est tamen malum in pluribus:& frequenter:quia vix potest fieri sine libidine vindicte.Est etiam malum ex occasione.et hoc est malum raro et in paucioribus.tale fuit iurare. Jurare enim licet in se bonum sit.& non simpliciter malum:tamen aliquando prebebat occasionem mali.scilicet periurij.scilicet cum fiebat.frequenter tamen erat ad declinandum malum.Unde Hebre.septimo.Omnis controuersie finis est iuramentum.Sed non perfecte declinabant ista iudicialia a malo facta autem est perfecta declinatio per xpm Unde contra iudiciale de iuramento dicit.Non iurabis omnino.contra repudium dixit.Quicunque dimiserit vxorem sine causa facit eam mechari. Contra talionem dixit.dico vobis non resistere malo.et hoc fecit vt perfecte nos faceret declinare a

malo

malo.Et hoc est quod dicit Aug.contra faustum. quia periurare graue peccatum est.Jurare autem sicut verum iurare nullum peccatum est.sed longius remotus est a falsum iurando qui nec iurare consueuit quam qui verum iurare.nam iurare procliue est ad periurium.Maluit dominus nos non iurantes recedere a vero quam verum iurantes propinquare periurio.Similiter dicit de talione:sicut in iurando etiam qui verum iurat propinquat piurio vnde etiam longe abest qui omnino non iurat.et quamuis non peccet qui verum iuret:remotior tamen a peccato est qui non iurat .vnde admonitio non iurandi conseruatio est a peccato periurij. Item cum peccet qui per immoderationem iniuste vult vindicari.non peccet autem qui immoderatione adhibita iuste vindicari vult .remotior tamen est a peccato iniuste vindicte qui non vult omnino vindicari. Et sic cum lex istud concederet propter declinationem a malo:xps implet per perfectam declinationem:cum iubet omnino non iurare:nec resistere malo.Similiter de repudio dicit aug.illud de vxore non dimittenda:quod dominus precipit Math.v.cum antiquis dictum sit.Quicunque dimiserit vxorem suam det ei libellum repudij.si diligenter intueamur videbimus non esse contrarium vtique nolebat vxorem dimitti a viro quam hanc interposuit moram:vt in discidium animus preceps et libelli conscriptione refractus absisteret:& quid mali esset vxorem dimittere cogitaret.presertim vt perhibent apud hebreos scribere litteras hebreas nulli fas erat nisi solum scribis:cum et excellentiorem profiterentur sapientiam:et si eorum essent equitate ac pietate prediti:& non tantum profiterentur immo etiam sectarentur.Ad hos igitur quos oportet prudentes esse legis interpretes et iustos dissidij dissuasores lex mittere voluit eum quem iussit libellum repudij dare si dimisisset vxorem.hoc autem impleuit saluator cum iussit vxorem omnino non dimittere.

Sol.ad argumenta

¶ Ad rationes ergo in contrarium & primo ad primum dicendum quod solutio figuralium est dupliciter:vel quantum ad figuram .vel quantum ad veritatem figure.Quantum ergo ad figuram aliqua soluit et fecit contrarium figure.sed non quantum ad interiorem figure veritatem.Et hoc est quod dicit glo.super illud Mathei.v.Nolite putare quia veni legem soluere.sed adimplere.xps legem impleuit quia exteriores legis figuras soluens impleuit veritatem interiorem:& sic patet quomodo soluit et impleuit figuralia.quia impleuit quo ad veritatem interiorem exhibendo eam.

Ad quintum

¶ Ad illud quod obijcit de iurare quod est et morale et iudiciale quod dominus fecit contrarium.dicendum sicut dictum est.reddere iuramentum in lege erat ad declinationem mali.Sed illud quod dominus addidit fuit ad maiorem declinationem.scilicet omnino non iurare.Qui enim non iurat longius est a piurio quam si etiam verum iuret.Et propter hoc maluit dominus nos non iurantes recedere a vero.quam verum iurantes appropinquare periurio.Et sic eadem fuit intentio xpi et legis.cum dicit reddes domino iuramenta tua.scilicet longe fieri a periurio.

Ad sextum

¶ Ad illud quod obijcit translato sacerdotio &c.dicendum quod per sacerdotium xpi non est mutatio moralium.sed completio.Sed de figuralibus loquendum est dupliciter vel quantum ad obseruantiam:vel quantum ad autoritatem significandi:quantum ad obseruantiam est mutatio eorum translato sacerdotio.sed non quantum ad autoritatem significandi.immo adhuc habent eam vt possit adhuc homo legere in ipsis .sed quod prius significabant vt futurum.modo significant vt preteritum.& sic remanent significantia non mutata.Et hoc est quod dicit August.contra faustum cessationem sabbatorum superuacuam ducimus ad obseruandum ex quo species reuelata est nostre quietis eterne.non tamen ad legendum et intelligendum sacrificia veter.testa.figure nostre fuerunt & omnia talia multis & varijs modis vnum sacrificium cuius nunc memoriam celebramus figurauerunt.vnde isto reuelato et suo tempore oblato illa de agendi celebritate sublata sunt.sed in significandi autoritate manserunt.

Ad septimum

¶ Ad septimum patet solutio quoniam euacuatur quantum ad obseruantiam:sed non quantum ad autoritatem significandi.

Ad octauum & nonum.

¶ Ad octauam et nonam rationem .dicendum quod aliter erat preceptum de dilectione dei & proximi in lege & in euangelio.quia secundum formam legis preceptum caritatis erat cum promissione boni temporalis incitantis ad amorem xpi et proximi & promouentis.Et ideo erat ibi mandatum de dilectione imperfecta.scilicet tracta per bonum temporale.et ideo indigebat adhuc impleri.Sed illud quod additum est a xpo impleuit hoc.Unde in euangelio in precepto de dilectione dei non allicitur homo ad caritatem per bona temporalia:sed allicitur solum eternis.vnde precepto isti addidit dominus in euangelio totis viribus.Luce.x.Tunc enim totis viribus diligitur deus quando est plena abdicatio boni temporalis:& remanet sola spes boni eterni.& hec est perfecta dilectio:& sic solum bonis eternis trahitur homo ad amorem dei in euangelio:& ideo est ibi preceptum de dilectione perfecta.Et in hac est perfecta instauratio aliorum:non secundum quod datum est.sed secundum formam legis.Et sic per xpm est impletum mandatum de caritate quod datum erat secundum formam legis:hoc est quod dicit Augustinus contra faustum.temporalium rerum promissiones testamento veteri contineri.& ideo testamentum vetus appellari nemo vestrum ambiget quod eterne vite promissio regnum celorum ad no.test. pertinet.

Queritur de modo implendi.

¶ Ad secundum quod queritur de modo implendi.dicendum quod omnes isti modi possunt ibi assignari.Quedam enim per executionem impleuit.sed non omnia.immo solum expedientia.quedam per additionem.vt moralia.per exhibitionem quantum ad figuralia:quantum ad veritatem interiorem exhibendo eam:per terminationem quantum ad obseruantiam eorum. per declarationem quantum ad omnia.Rationes in contrarium quarum non patet solutio soluentur inferius: maxime quantum ad istud quod obijcit de circuncisione:& de non concupiscere.quod etiam prohibetur in lege sicut in euangelio christi

Articulus secundus.

An xps impleuit omnia.

Consequenter queritur quorum est impletio facta per xpm:an generaliter omnium vel non. ¶ Ad quod sic mathei.v.Non veni soluere legem &c.Glo.Significantia per impletionem consummentur.ex quo patet quod consummata sunt ibi omnia que legis sunt.& similiter Mathei.vij.in fine.cum consummasset Jesus sermones hos.Glo.Nihil imperfectionis habet hic sermo.ergo in sermone de monte consummauit Jesus omnia que erant in lege.

Argumentum primum.

¶ Ad oppositum. non fecit ibi mentionem de cerimonialibus.ergo non impleuit illa.ergo non omnia ibi consummantur.

Secundum

¶ Item cerimonialia transeunt quantum ad obseruantiam.ergo ibi non implentur.

¶ Similiter de iudicialibus constat quod non impleuit ibi omnia.quia de multis iudicialibus non fit

ibi mentio.sed solũ de tribus.s.de talione et repudio et de iuramento prout est iudiciale ꝑtinet.s.ē ad terminandũ causas et ꝯtrouersias.Silr de mora-

Tertiuz

libus ptz.ꝙ non implent ibi vniuersaliter a dño.qꝛ ꝑcepta prime tabule nõ ponunt ibi.sed illa erãt precipua precepta:qꝛ ordinabãt ad deuz.precepta secunde ad proximũ ergo dimisit precipua ad implendũ.

Quartum.

¶Similiter illud videt de ꝑceptis scđe tabule:qꝛ ibi nũꝙ fit mentio de isto mãdato.Honora patrē.qđ est secũde tabule ergo nõ implētur ibi.nõ ergo vniuersaliter implentur ibi moralia.¶Item ꝙtũ ad mãdatum de ꝯcupiscentia istud patet:qꝛ in lege dicitur.Nõ cõcupisces.nec plus addit euãgeliũ:ergo nõ implet ibi.¶Si dicatur ꝙ in lege loquit solũ de concupiscentia ꝓgressiua in actum exteriorē.euangelium autē cum hoc ꝓhibet cõcupiscentiã interiorē.Contra.Ro.vij.cõcupiscētiã nesciebã eē pctm̃:nisi lex diceret ñ ꝯcupisces sed falsuz videt.qđ dicit apostolus Nisi lex prohiberet ꝯcupiscentiã interiorē:qꝛ loquitur de interiori.¶Itē in lege ꝓhibetur ꝯcupiscētia mulieris et rerũ:in sermone aũt dñi solũ ꝯcupiscentiã

Quintum.

mulieris.¶Itē super illõ ꝯcupiscentiã nesciebaz nisi lex diceret &c.gl.Bona ē lex q̃ dũ hoc ꝓhibet oĩa mala ꝓhibet.ergo ĩ lege ꝓhibitiõis ꝯcupiscētie omnia mala ꝓhibent.ergo nihil addidit euãgelium.¶Item ibi dicit glo.Nõ ex ꝯcupiscentia oĩa mala veniũt.ergo ꝓhibendo ꝯcupiscentiã ꝓhibet lex causam oĩm malorũ.ergo ꝓhibent et abscindũtur in lege oĩa mala in sua causa.ergo lex ē in sua plenitudine Nõ ergo implentur moralia ꝑ euangeliũ xp̃i:maxime ꝙtum ad hoc mandatum non concupisces:xp̃s ergo non impleuit omnia.

Responsio Augustinus

¶Solutio dicēdũ.ſm ꝙ dicit aug.cõtra faustuz Lex per moysem data est gratia et veritas ꝑ iesum xp̃m facta est.et sumptũ est.Joh.j.Secundũ hoc ergo dicendum ꝙ lex impletur dupliciter a xp̃o ꝑ modum gratie et per modum veritatis.Unde dicit de preceptis et sacramen.vete.testa.Sepe ac multa iam diximus vt intelligeretur aliquid ibi fuisse quod per gratiam noui testamenti faciendo donaretur implendum.aliud quod per veritatem patefactam remouendo demonstraretur impletum Per modum autem gratie dupliciter.vno modo eo quod datur gratia executiõis.Alio modo eo qđ datur gratia releuationis post casum.hec eñ duplex gratia necessaria est operanti ad hoc ꝙ exeq̃tur opus suum.et maxime secunda eo ꝙ contingit cadere propter infirmitatē.xp̃s vero implet legez quia precipit et dat gratiam exequendi siue implēdi.Lex autem solum precipit:sed non dat gratiam ad implendum.Unde Aug.contra faustũ.Lex superbos preuaricationis reatu deuinxit augendo peccatum.cum iubet quod adimplere nõ possunt ipsius legis impletur iusticia per gratiaz spiritus in eis qui discũt a xp̃o mites esse atqꝫ humiles corde.Alio modo impleuit conferendo gratiam releuantem.et sic dicit ibi Aug.qꝛ sub gratia positis ĩ hac mortali vita difficile est omni mõ implere qđ in lege scriptum est.non concupisces illic per carnis sue sacrificium:sacerdos effectus nobis impetret indulgentiam hic adimplens legem.vt quod per nostram infirmitatem minus possumus per illius perfectionem recuperetur.Per modum autem veritatis est impletio multipliciter vt repetamus breuiter predicta.quia valde vtilis est materia.scilicet quantum ad figuralia moralia et iudicialia.Quantuz ad figuralia est triplex modus q̃ dictus est.s.per terminationem ꝙtuz ad obseruantiam.et ex hoc dicitur impletio ꝙ cessat ista et succedit alia melior obseruantia:implentur etiaz per manifestationem quo ad significantia.per exhibitionem quo ad figuraz.Similiter impletio moralium tripliciter.vt visum est plenius:maxime quo ad cognitionem triplicem:quia ĩ perfecta boni operatione oportet ꝙ concurrat perfecta noticia mali.hoc non dedit lex.immo quando dixit non occides solum de actu exteriori dedit noticiam.Sz xp̃s dicendo non irasceris addidit noticiam mali act9 interioris.Similiter datur in euangelio perfecta noticia boni.Cũ dicitur diligite inimicos vestros et non in lege.Ulterius in lege est consummatio.scilicet perfecta noticia melioris quod est cõsilio.Matthei.xix.Si vis perfectus esse vade et vende omnia &c.Similiter vt dictum est quantũ ad moralia que erant in declinatione mali est triplex impletio.Quod ergo queritur vtrum omnia implentur per xp̃m.Dicendum sicut dicit glo.super illud Matthei.v.Non veni legem soluere &c.xp̃s est legis et prophetarum virtus per quaz omnia implētur.ergo omnia implentur per xp̃m.Et in sermone generali de monte.

Solutio ad argu.j.

¶Ad aliud ergo quod obijcitur in contrarium.dicenduz ꝙ sunt moralia prime tabule et secunde.Moralia prime tabule ordinant animam ad deum Moralia autem secunde tabule ad proximum.ſm hoc ergo dicenduz quod omnia cerimonialia dependebant a mãdatis prime tabule:quia omnia erant data ad diuinuz cultum:et vt homo reuocaretur ab ydololatria sicut dictum est.et ideo ordinabant ad deum:et reducebantur ad moralia prime tabule.et ideo implent cerimonialia in illis sicut in causa.Judicialia vero quia erant ad conseruandam pacem ad proximuz dependebant a moralibus secunde tabule q̃ erant ad proximum.et ideo implentur in illis.Et ita nõ oportuit fieri mentionem cerimonialium et iudicialium per illum modum quo dabantur per legem in impletione legis Math.v.quia impletio illorum fuit in cã:et sic patet vbi illa impleta sunt

Ad secundum

¶Ad illud quod obijcitur.quod non fit mentio de mandatis prime tabule dicenduz ꝙ anima habet in se partem qua ordinatur ad superiora sicut ad deum:et qua ordinatur ad inferiora sicut ad proximũ.Et ſm hunc duplicem ordinem duplex tabula est:Et dicuntur mandata prime tabule:que pertinent ad ordinem anime ad deum.Mandata secunde tabule que pertinent ad ordinem anime ad proximum et ſm hoc habet anima duplicez impletionem.et est impletio istorum mandatorũ In illa ergo parte.attendite ne iusticiam vestram faciatis coram hominibus.et est impletio omniũ que pertinent ad ordinem anime ad deum.Et sic est ibi impletio moralium prime tabule.

Ad tertium

¶Et quod obijcitur.quod non fit ibi mentio de illis dicendum ꝙ conuersio anime in deum est dupliciter scilicet sicut in suum principium:et sicut in suum finem.et hec secunda est conuersio perfecta.Intentio ergo legis ꝙtum ad mãdata prime tabule erat vt conuerteretur anima in deum tãꝙ in suum principiuz.vnde intendebat lex.vt per exhibitum beneficium recogitaret anima creatorez suum et adoraret.Sed vlterius per legem christi est conuersio anime ad deum tanꝙ in suum finez Et hec est conuersio perfecta hic est qua non reuertitur in ipsum vt in principium propter beneficium acceptum:immo tota intentio fertur in ipsum sicut in finem.Et sic mandata prime tabule implentur per euangelium.quia per ipsum fit perfecta anime in deum conuersio:per illa autē nõ Quare autem non fit ibi mētio de ipsis.patet.qꝛ

mandatis

mandatis prime tabule per euangeliũ non fit aliqua additio formaliter que quidem fit sicut forme ad materiam.sed est additio sicut finis:hoc est ex parte ordinis ad finem sed non fit illis additio sicut ad materiam.vnde illis nihil addit.finis eniz extra est et non intra.et propter hoc non est necesse fieri mentionem de ipsis propter istaz additionē Sed mandatis secunde tabule de quib9 fit ibi mētio est additio sicut forme ad materiã.quando scilicet ei quod est non occidere.addit non irasci.Affectus enim est sicut forma ad actũ.Et ideo oportet de illis fieri mentionem ad sui completionem non autem de istis.

Ad quartum

¶Ad aliud dicendum ꝙ mãdata secunde tabule ibi implentur.Per illa enim est ordo ad proximum.sed hoc dupliciter.scz scđm beneficentiam.cum dicitur honora patrem:et ſm innocentiam cum dicitur non occides.Scđm autem beneficentiam erat ordo imperfectus in lege quia erat solum in parte.s.ad proximum.quia nõ precipiebat honorem nisi patri.sed per euangeliũ est ordo iste perfectus:quia precipit beneficentiaz non solum patri.sed etiam fratri et amico.et etiam inimico.vnde dicit lex euangelij.Qui petit a te da sibi.Et etiam dicit orate pro persequentibus vos Similiter ordo ſm innocentiam ad proximuz per legem erat imperfectus:qꝛ ibi erat solum prohibitus actus nocendi in verbo:in opere:in voluntate In opere cum dicit non occides:qꝛ vero vlteri9 est actus nocendi in affectu prohibet xp̃s illum cum dicit non irasceris &c.et sic implet quantuz ad hoc quod erat diminutum.Item lex prohibet actũ nocendi in verbo cum dicit.Non falsum testimoniũ dices:quantum ad hoc xp̃s implet cum dicit.Sit sermo vester est est:nõ non.Similiter in expetitione vindicte q̃ est in talione addit non resistere malo.Similiter lex prohibet actum nocendi in voluntate cum dicit.Non concupisces rem proximi tui Christus autem implet vlterius cum docet homines erogare sua:non eñ cõcupiscit aliena qui erogat sua.

Ad quintum

¶Ad aliud:quod obijcitur ꝙ bona est lex que dum concupiscentiam prohibet &c.dicendum ꝙ verum est quodammodo in causa.Sed notandum ꝙ aliud est de virtute legis et forma legis.attendendo enim virtutem legis lex prohibet cõcupiscentiam.non solum exteriorem:sed interiorem quia puniendo exteriorem reprobabat interiorez.Sed attendendo formam legis ſm ꝙ punit pena temporali.dicendum ꝙ non.Non enim punit cõcupiscentiam interiorez.Et ratio huius est:qꝛ lex Moysi nũꝙ punit nisi sub testimonio et maxime pluriũ.Unde.xxxv.Nume.dicit homicida sub testibus punietur ad vnius testimonium nullus cõdemnabitur.nullus autē potest ferre testimoniuz de concupiscentia interiori.et ideo ſm formam legis qua punit non prohibebat eam.sed soluz exteriorem progressiuam.prohibebat enim manũ:nõ animum.quia puniebat manum non animum Si ergo cõsideretur illud quod cadebat in forma legis non prohibetur interior motus:sed soluz exterius progrediens

Membrum quartum.

De obseruantia legis quantum ad onus

Consequenter inquirendum est de obseruantia legis ꝙtum ad onus:et hoc est querere qđ magis oneret an lex.an euangeliuz.Et primo ex parte oneris Secundo ex parte ferētis.Quantum ad primum duo queruntur.Primo an obseruantia legis magis oneret quantum ad facultatem preceptorum.Scđo an magis oneret ꝙtũ ad numerũ ꝑceptorũ

Articulus primus.

An obseruantia legis difficilior sit ꝑceptis euangelicis &c.

Ad primum queritur an obseruantia legis magis oneret quantum ad difficultatem preceptorum ꝙ obseruantia euãgelij.vel econuerso.¶Ad quod sic.oĩs obseruantia que est difficilior ad exequendum magis onerat.Sed obseruantia preceptorum euãgelij difficilior est ad implendum ꝙ obseruantia preceptorum legis.ergo onus euangelij maius est et grauius quantum ad difficultatem preceptorum ꝙ onus legis.Minor patet Johan.Crisosto.sup illud Math.v.Qui soluerit vnũ de mãdatis istis minimis dicit.mandata moysi in actu quidem facilia sunt:et ideo in remuneratione modica sunt.ĩ transgressione vero magna.Mandata autem xp̃i in actu quidem difficilia sunt:et ideo in remuneratione magna.in transgressione vero parua sunt Sunt ergo difficiliora mandata xp̃i siue euangelij ꝙ mandata legis.¶Item.j.Johan.iij.In hoc cognouimus caritatem dei:quoniam ille animã suam pro nobis posuit.et nos debemus pro fratribus animam ponere.hoc autem difficillimuz est.Sed ad hoc non tenemur ex lege.sed ex euangelio ergo magis onerat euangelium quantum ad difficultatem preceptorum ꝙ lex.¶Item quantũ ad animam penitentem istud patet:quia in lege anime penitenti determinatur vnum quod est commune cum anima penitente tempore gratie.scilicet sacrificium deo spiritus cõtribulatus &c.vltra hoc pro satisfactione determinatur in lege satisfactio ĩ carne aliena.scilicet ĩ carne animalis quod eam sacrificet domino sicut patet per totuz Leui.sed in euangelio determinatur satisfactio ĩ carne propria vt propriam carnez mortificet et sacrificet domino et non alienam:sed hoc est grauius et difficilius ꝙ mortificare carnem alienam.ergo difficilior est obseruantia legis euangelij ꝙ legis:et ita onus grauius.Quod autē precipiatur ita ſm euãgelium patet Ro.vj.Sicut exhibuistis mēbra vestra seruire immundicie et iniquitati ad iniquitatem.ita nunc exhibete membra vestra seruire iusticie in sanctificationem.et Ro.xij.Obsecro vos fratres vt exhibeatis corpora vestra hostiã viuētē &c.¶Item talis est comparatio existentium temporis legis ad existentes tempore gratie vel euangelij.qualis est comparatio paruulorũ ad adultos.Gala.iiij.Cum essemus paruuli sub elemētis mũdi eramus seruientes &c.Sed paruulis non sunt onera grauia imponēda.immo adultis.ergo summa sapientia que omnia cum discretione facit nõ imposuit grauius onus:immo leuius existentibus sub lege ꝙ existentibus sub euangelio.Ergo difficilius est onus euangelij ꝙ legis.

Contra.

¶Ad oppositũ Matthei.xj.Jugum meuz suaue est et onus meuz leue.Et loquitur de onere euangelij per comparationem ad legem.Ergo vult dicere saluator in euãgelio quod leuius sit onus euangelij et suauius ꝙ onus legis.¶Item eodē.c.dicit.venite ad me oēs qui laboratis scilicet per legem:quia ibi loquitur per comparationem euãgelij ad legē.¶Itē actuũ xv.dicit beatus petrus.Qui tētatis imponere iugum super ceruicem discipulorum:quod neqꝫ nos neqꝫ patres nostri portare potuim9.Ergo ita difficile est onus legis quod nullus potest portare:nec potuit.ergo difficilius est ꝙ onus euangelij

Responsio

¶Solutio dicēdum quod duobus modis est difficultas oneris:aut quantum ad actum.aut quãtum ad affectum.Quantum ad actũ duobus modis est difficultas oneris.quia vel respectu multi

tudinis preceptorum. vel respectu perfectionis preceptorum. Primo modo simpliciter difficilior et onerosior est obseruantia legis q̄ euāgelij. Unde quantum ad hoc dicit beatus petrus Actuum.xv ꝙ hoc iugum neq̧ nos: neq̧ patres nostri portare potuimus. Secundo modo maior est difficultas et onerositas in actu in euangelio q̄ i lege: ſm qđ habetur Matth.vij. Arta est via q̄ ducit ad vitaꝫ. hoc est ſm euangelium. ⁊ dicit arta respectu legis quia magis hꝫ de difficultate in perfectione mandatorum q̄ lex. Sicut ptꝫ de istis. Relinquere oīa propter xp̄m: mortificare carnē que non precipitur ſm legem: ista perfectiora sunt q̄ aliquod qđ sit in lege. Si autem loquamur de difficultate q̄tum ad affectum dicimus ꝙ duplex est affectus. scilicet timentis ⁊ amantis. Psal. Testimonium suscitauit in Jacob. glo. Initium est vet. test. qꝛ ibi est timor: qui est initium sapiētie. finis vero est nouum testamentum. quia hic est christus qui est finis ad iusticiam omni credenti: qui dat spiritum quo caritas diffunditur in cordibus nostris. ad phi lip.iij. Secundum iusticiam que in lege est. Glos. Que timore non amore seruire facit. Secundum hoc ergo dicendum quod in lege est affectus timētis: in euangelio autem est affectus amātis: ⁊ hoc patet de ratione et forma vtriusq̧ legis: quia dispositio generata ex comprehensione veteris legis est generatiua timoris: illa vero que generatur ex cōprehēsione noue legis generatiua amoris. Affect⁹ autem timoris habet difficultatem in operandis. non autem affectus amantis: immo nihil grauat ipsum. propter hoc loquendo de difficultate oneris quantum ad affectum maior est difficultas et onus in obseruantia legis q̄ euangelij.

Queritur q̄ simplicit magis oneret.

¶ Sed si queritur quid simpliciter magis oneret Dicendum ꝙ duplex est onus: scilicet onerans: et onus adminiculans: siue adiuuans portantem Primum onus est obseruantia legis Secundum est obseruantia euangelij. quia est onus leuās portantem: ⁊ hoc per gratiam quam conferunt sacramenta euangelij: et mandata que dantur vt fiant ex amore. et sic habēt vnde adiuuent portantē: qđ tamen non est in moralibus legis: quia ex timore implentur: neq̧ conferunt gratiam adiuuantē in quantum huiusmodi. Et ponit beatus Bernard⁹ in quadam epistola sua loquens de hoc exemplū de quadriga. dicens. Quadriga amoto iumento sarcinam que ab ipso moueri non poterat auget q̄dem: sed portabiliorem facit. onus oneri additur: et minus onerat. sic et oneri grauissimo legis accedens quadriga euangelij auxit perfectionē. difficultatem diminuit: volēs per hoc dicere ꝙ sicut est de quadriga addito iumēto cum qua melius ⁊ maius onus portatur: et tamen onus addiť oneri sic est de euangelio: quia licet maius sit onus addito euangelio: quia onus additur oneri. tñ simpliciter minus onerat. vnde augmentū perfectionis quod est in euangelio facit ad diminutionem oneris: et sic patet solutio ad illud quod querebatur de onere quantum ad difficultatem preceptorum. Licet enim difficiliora simpliciter sint precepta euangelij ⁊ maius onus euangelij i se q̄ legis simpliciter: tamen minus onerat

Bernardus.

Articulus secundus.

An plus oneret euangeliū q̄ lex.

Consequenter queritur an plus oneret euangelium q̄ lex quātum ad multiplicitatem preceptorum. ¶ Ad quod sic Actuum.xv. Dicit petrus de onere legis ꝙ hoc est onus quod neq̧ nos: neq̧ patres nostri portare potuimus. Et vult dicere hoc vt videtur propter multiplicitatem preceptorū. ergo grauior est obseruantia legis quantum ad multitudineꝫ preceptorum q̄ euangelij. ¶ Item Augustinus in libro de vera religione dicit quod multe cerimonie ⁊ obseruantie imposite sunt iudeis propter eorū dissolutionem vt per eas dissolutiones eorum opprimantur. ⁊ non possint vacare malis si semper intenti sint ad bonū. sed ita non est in euāgelio. grauior ergo est obseruantia legis q̄ euangelij quantum ad multitudinem preceptorum.

Augustinus

¶ Ad oppositum Matthei quinto. Non veni soluere legem: sed adimplere. Glossa. Adimplet christus dum premissis ad incohationem addit plura ad perfectionem. ergo plura sunt mandata christi q̄ legis. ergo plus onerat euangelium quantū ad multitudinem preceptorum

¶ Solutio dicendum quod quātum ad sacramētalia ⁊ cerimonialia legis maior est numerus preceptorum in lege. nec ista habent etiam in se rationem iuuandi portantem: sicut habent ea que sunt in euangelio. sed grauandi et onerandi. Sed quātum ad moralia dico ꝙ maior est numerus in euāgelio quantum ad precepta. Et quantum ad hoc dicit glossa Matthei quinto quod superaddit plura ad preceptionem non tamē propter hoc sequitur ꝙ magis oneret euangelium q̄ lex licet sit maius onus quo ad moralia quia prestat adiutoriū portanti. ¶ Quod ergo obijciť qđ sit maior multitudo preceptorum in lege. Dicēdum quod illa autoritas Actuum loquitur quantum ad cerimonialia. quantum autem ad moralia. ⁊ si sit maior multitudo preceptorum in euangelio. non tamen tantum onerat. immo subleuat. Est enim onus ad cōprimendum sicut illud quod fertur per timorem: et tale est onus legis ad leuandum. sicut quod fertur et sustinetur ex amore sicut videmus de pēnis auium quod addunt onus: et tamen leuant aueꝫ in suo volatu. sic est onus euangelij. et hoc exemplum ponit beatus bernardus. Occurrit mihi de pennis auium quod vtrunq̧ coaptem: quodā singulari modo corpulentiorem reddunt substantiā et agiliorem. mirum opus nature. Unde ergo cessit materia. inde substantia leuigatur. ⁊ quantum crescit in massa tantum decrescit in pondere.

Responsio

Ad autoritatē Act.x.

Sic ergo est de preceptis additis per euangelium quia licet maior sit numerus. tamen alleuiant. vñ quantum crescit in obseruantijs moralibus tātuꝫ decrescit in pondere.

Articulus tertius.

Queritur q̄s plus onerať: an ferens legeꝫ: an euāgelium Qđ non plus vnus q̄ alius

Consequēter queritur de onere legis ex parte ferentis quis. s. magis oneratur: an ferens legem. an euangeliū. Et ostēdiť ꝙ non magis onerať vnus q̄ alius immo ꝙ se habent vt excedentia ⁊ excessa. qꝛ dicūt Augu. ⁊ Orige. quod in nouo testamento sunt pertinentes ad vetus et econuerso. qꝛ in veteri lege q̄cunq̧ seruabant legem ex amore erant pertinētes ad nouum. qui autem in noua lege seruant euangeliū. non ex amore. sed ex coactiōe et timore sunt pertinentes ad vetus. Ex hoc obijcitur qñ debilior est sustinens plus oneratur a paruo onere q̄ fortis a magno. Similiter quando facit homo illud quod facit ex timore ⁊ actione magis oneratur q̄ qui facit ex amore. Ergo cū in lege sint q̄daꝫ fortes quidā debiles ⁊ similiter in euangelio. silr cū vtrobiq̧ sint sustinentes pondus ex amore ⁊ timore. ergo sunt

go sunt quidam in lege quos non grauat pondus legis ⁊ quidaꝫ quos grauat. Similiter quidā sunt in euangelio quos grauat pondus euangelij. q̄daꝫ quos non. ergo non magis grauatur ferens legeꝫ: q̄ ferens euangelium nec econuerso. immo se habent vt excedentia ⁊ excessa: qꝛ vtrobiq̧ quidā grauantur quidam non. ¶ Item in lege erant quedā cerimonie que pertinent ad cultum diuinuꝫ: sicut sacramētalia. Quedam ad abstinentiaꝫ ciboꝝ ⁊c. de primis cerimonialibus fuit opinio quorūdā iudeorum. ꝙ hec erant perfectiora q̄ mandatuꝫ de dilectione. propter hoc Mat.xxij. querunt iudei a dño. Magister qđ est mandatum magnuꝫ in lege Alij aūt dicebant ꝙ mandata de dilectione erant maiora ⁊ perfectiora illis. Ratio aūt primorū fuit qꝛ qui seruit in effectu plus exhibet q̄ qui solū seruit in affectu. Ergo maior est obseruantia ⁊ difficilior illorum cerimonialium q̄ mādati de dilectione. Sed dñs illud determinat ibidem. Sed ponať ꝙ aliquis exhibeat obseruantiam illorum cerimonialium. sed non ex amore: sed ex timore ⁊ coactus constat ꝙ illi est graue ⁊ onerosum. Alij auteꝫ qui exhibent ex amore non esset onerosa illa obseruantia nec difficilis: ergo similiter in lege ⁊ in euangelio illis qui obseruant ea ex timore difficile ⁊ onerosum: istis autem qui obseruant ex amore nō est onerosum: ergo se habent ferēs euangelium et legem vt excedentia ⁊ excessa: qꝛ ferenti euangelium ex timore. grauius onus imponitur q̄ ferenti legē ex amore ⁊ econuerso. ¶ Item dicit apl'us. Justo non est lex posita. j. ad Thi. j. Et hoc dicitur quia spontanee impleť ⁊ ex amore que sunt legis nō ex timore. Sed propter hoc iniustis est posita lex. qꝛ ex necessitate implent legem ⁊ ex coactione. p̄mis non erat difficile onus legis secundis erat difficile. Similiter in euangelio ita est ꝙ q̄dam implēt euangeliū ex carritate ⁊ amore: ⁊ illis nō est onus euangelij difficile. quidaꝫ ex necessitate et timore seu coactione: ⁊ illis est difficile. Ergo se habēt lex et euangelium vt excedentia ⁊ excessa quantuꝫ ad ferentem onus vtriusq̧. ¶ Item duplex est homo interior et exterior: sed quantum ad hominem exteriorem grauior est obseruantia legis. quantum ad hominem interiorem grauior est obseruātia euāgelij. ergo vnum non excedit alteruꝫ quantum ad ferentes: sed se habent vt excedentia ⁊ excessa.

j. ad Thi. j.

Minor ptꝫ. qm̄ vita hominis exterioris sustentať per cibos. videmus autem in lege eē plura cerimonialia de subtractione ciboꝝ ⁊ abstinentia ab illis in euangelio autē nihil tale subtractuꝫ est: nec aliqua abstinētia imposita a cibo. Ergo q̄tum ad exteriorem hominem grauior est lex q̄ euangelium Similiter q̄tum ad hominē interiorem grauior est obseruantia euangelij. qꝛ euangelium cohibet voluntateꝫ seu animuꝫ: lex aūt non ſꝫ manū. Ergo euangelium plus cohibet homineꝫ interiorem q̄ lex: qꝛ lex non aufert voluntatem mali principaliter sed facultatem. euāgelium econuerso. quia oīo aufert voluntatem. Ergo grauius est euangeliuꝫ quantum ad istuꝫ: grauior est lex quantum ad illum. Non ergo plus est simpľr de onere in lege q̄ in euangelio: nec econuerso quo ad ferentes. īmo se habent vt excedentia ⁊ excessa. ¶ Solutio ad hoc dicendum est. ꝙ simpľr magis oneratur ferens legem et status sub lege: q̄ ferens euangelium omnibus paribus i ipsis. Unde et si pares haberēt caritates. magis tñ onerareť adhuc ferens legeꝫ. qꝛ onus euāgelij de se p̄stat dispositionē ad portandū. qꝛ totū quod est in euāgelio est ad modum pene ⁊ flamme. quia totum est inflāmatiuū amoris ⁊ calefactiuum amoris: ⁊ ideo de se subleuat portantē: sic non est de onere legis. qꝛ nō dat gratiam nec tantā dispositionē ad sui portantē: imo ipsum est onus cōprimēs portantē et nō leuans. Et hoc est qđ dicit beatus Bern. libet admirari q̄ leue sit onus veritatis. Nam vere leue est qđ portanteꝫ non grauat sed leuat quid leuius onere qđ non solū non onerat: sed portat illum cui portandum imponitur. Hoc onus vterum potuit grauidare: virginē grauare non potuit: hoc onus quib⁹ se prebuit sustentandum: senis symeonis brachia sustentabat. Ipsa enim virgo spe et amore ꝯcepit illum. ⁊ ideo vterum suum grauidauit ⁊ non grauauit. Similiter symeon ipsuꝫ amoris brachio sustentabat: ⁊ ideo ipsum non onerabat. ¶ Ad illud quod primo obijcitur dicendum: ꝙ licet in lege essent aliqui pertinentes ad no. testa. sicut dictum est tamen erant magis onerati q̄ ferentes euangelium vt patet ex rationibus tactis. Et hoc etiā patet ex verbo aug. contra faustum Alia sunt instituta virtute magna. vtilitate meliora: actu faciliora: numero pauciora. et sic non se habent vt excedentia et excessa q̄tū ad ferentes. immo de se simpliciter plus onerat ferenteꝫ onus legis: q̄ onus euangelij. Et per hoc soluuntur rationes.

Rñ.

Ad obiectuꝫ solu.

Membrum quintum.

De fructu obseruantie legis.

Consequenter queritur de fructu obseruantie legis. Circa quod queruntur. Primo generaliter an lex iustificet. Secundo specialiter quomodo moralia. iudicialia. cerimonialia et sacramētalia iustificēt

Articulus primus.

An lex iustificet. Argu. j.

Circa primuꝫ sic arguo. xix. Mathe. Si vis ad vitam ingredi. glos. bede. Justicia legis suo tempore custodita. non solum conferebat bona temporalia: ſꝫ eterna. sed iusticia conferens bona eterna est per quā est iustificatio vera: ergo lex iustificabat vere

¶ Item Eze. xx. Dedi eis precepta mea ⁊ iudicia mea ostendi eis que faciens homo viuet in eis. ſꝫ vita vera non est nisi per gratiam ergo per precepta legis et iudicia est iustificatio per gratiam.

Secundum.

¶ Item in canone misse dicitur Placeat tibi dñe hoc sacrificium sicut tibi placuit sacrificiū abel. ſꝫ hoc petitur ad iustificationem: vt per sacrificium iustificemur: ergo sacrificium abel iustificabat.

Tertium.

¶ Contra ad Ro. iij. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro cum illo. glos. Opera legis dicuntur que cuꝫ lege instituta ⁊ terminata sunt vt erant cerimonialia: et figuratiua: que nunq̄ valuerunt conscientiam mundare: etiam si cum caritate et deuotione fierent.

Contra.

¶ Item queritur ibidem in glo. Nunquid moyses et dauit ⁊ alij boni in lege nō fuerūt iustificati ex lege? Et est ibi responsio: qđ fuerunt quidaꝫ iusti. sed non ex operibus legis. immo sicut nos fide saluamur modo per spem christi. sic ⁊ illi saluabātur. Et quare nō ex operibus legis. qꝛ lex nō venit peccata tollere: sed ostendere et punire. ¶ Item ibidem in glo. Lex non iustificat apud deum: sed fides. De lege autem loquimur ſm cerimonialia non ſm moralia que vtiq̧ iustificant et in euangelio consummantur. Contra. iustificari est de non iusto iustum fieri. Sed hoc ex nullo alio fit q̄ ex gratia dei. Gratia autem dei non est ex precedentibus meritis siue aliquibus operibus. Ro. x. Si gratia: iam non ex operib⁹. alioquin gratia iā

non esset gratia. ergo nec quantuz ad moralia: nec quantum ad cerimonialia iustificat lex. ¶ Ite. r. ad Ro. Justicia que ex lege est. Glo. Qui operib9 legis iustificatur: temporalem habet mercedē nō autem apud deum. ¶ Item aug. de spiritu ꝛ littera. exponens illud apostoli ad Ro. iij. Justificati gratis per gratiaz ipsius. ibi arguit aug. Nō itaq; iustificati per legem: non iustificati per propriam voluntatem: sed iustificati gratis per gratiam ipsius. ¶ Item apostolus in eodem. Nunc autem sine lege iusticia dei manifesta est testificata a lege ꝛ prophetis. iusticia autem dei est per fidem iesu xpi Ex quo relinquitur ꝙ lex non iustificat.

Responsio Ad primum. ¶ Ad hoc est communis responsio. ꝙ opus dicit aliquando quod est operatum. aliquādo ipsa operatio. Dicunt ergo ꝙ operata non iustificabant: sed ipsa operatio iustificabat. dummodo fieret ex obedientia charitatis: ꝛ ita intelligitur illa glo. roma. iij. Nō non iustificabant etiaz si cum charitate ꝛ devotione fierent. ¶ Item distinguunt iustificari quo ad plenam iusticiam: vel non plenam: quo ad plenam iusticiam non iustificabant: quia non evolarent ad gloriam per illa. impediente reatu originalis. Sed tamen quo ad non plenam iusticiam iustificabant qz observata in charitate faciebant dignum vita eterna. non statim: sed de futuro: soluto reatu originalis per christum. Et hoc modo intelligunt aut oritatem bede ꝙ iusticia legis conferebat eterna. Unde glo. ad Ro. iij. super illud. Justificans eū qui ex fide est iesu christi. omnia erant ei dimissa per fidem ꝛ penitentiā. sed omnimode remissionis effectum consecuti nō fuerāt Est enim duplex remissionis effectus scilicet carere pena: ꝛ frui gloria. Alterum habuerunt ante xpi mortem. qz penam actualem non sentiebant. Alterum vero non. qz dim non videbant: sed per christi mortem data est eis gloria dominice visionis.

Ad secundus ¶ Ad illud vero Eze. respondent. Quia precepta ꝛ iudicia legis aut sunt intellecta ꝛ observata carnaliter aut spiritualiter. Si spiritualiter: vita spūalis est in illis que est in gratia. Si carnaliter: tunc nō est vita spiritualis in illis: sed temporalis. Et ideo non dicit simpliciter viuet: sed viuet in illis. unde gal. iij. super illud. Sz qui fecerit ea viuet. glo. Nō apud deum habebit inde premium: habebit tamē mercedem ne morte moriatur.

Ad tertium ¶ Ad illud vero canonis dicunt ꝙ intelligenduz est de operatione abel ꝛ de operatione sacerdotis none legis inquantum est de devotione charitatis. ꝛ fit comparatio quo ad genus. placeat: fiat acceptum: sicut placuit non tamen ꝙ plus placeat.

Objcitur. Arg. j. Scōm. ¶ Ad illud vero qō objcitur de moralibus iā patebit. ¶ Sed adhuc objcitur. Nam dicitur si data esset lex que posset vivificare esset ex lege iusticia. Sed conclusit scriptura oīa sub peccato: vt promissio ex fide iesu christi daretur credentib9: ex hoc relinquitur ꝙ non est ex lege iustificatio.

¶ Item augu. de spiritu ꝛ littera. assumens illud Ro. iij. Nunc autez sine lege manifesta est iusticia dei. non dicit iusticia hominis sed iusticia dei. nō qua deus iustus est: sed qua induit hominem: cuz iustificat impium. Lex inbendo ꝛ minando ꝛ nēminem iustificando indicat in dono dei iustificari hominem per adiutorium spiritus.

Tertium ¶ Item aug. de spiritu ꝛ littera. quid est aliud iustificari ꝙ iustum fieri ab illo qui iustificat impiū vt ex impio fiat iustus. Si ergo de ipio facere piuz solius dei est: non erit ex lege vel ex legis observantia. ¶ Item si distinguatur ꝙ est iustificatio quaz deus facit. infundendo gratiam qua fiat de impio pius. ps. Justificationes tuas doce me: quibus tu iustos facis non homo. ꝛ est iustificatio quam homo facit exercitio virtutum ꝛ observatione preceptorum. ps. Ut custodiant iustificationes eius et legem eius requirant. Primo modo lex nec legis observantia iustificat: sed secundo modo.

Quartum ¶ Objcitur. Si iustificatio est iusticie seu gratie infusio: qua ratione lex non iustificat: eadem nec euangelium iustificabit. Nam sicut dicit augu. in ꝛta apostolum. ad Ro. Iniustus per gratiam iustificatur gratis. i. nullis suis precedentibus meritis aliquin gratia non est gratia. Cum ergo ex operibus euangelij non fit iustificatio qua fit de impio pius. ergo nōn debet dici iustificare: sicut nec lex.

Contra. ¶ Item si iustificatio dicitur observatio preceptorum iusticie: seu exercitium virtutum. ¶ Contra. ad Ro. ij. dicitur. Non auditores legis iustificabūtur: sed factores. constans est ꝙ de iustificatione q̄ est infusio iusticie seu gratie non potest intelligi. vt dicit augu. de spiritu ꝛ littera. qz iustificationez opera non precedunt. Unde sic intelligendum est. factores legis iustificabuntur vt sciamus non aliter eos esse factores legis nisi iustificentur. non vt iustificatio factoribus accedat: ꝛ vt iustificatio factores precedat. sic ergo dictuz est iustificabuntur: ac si diceret iusti habebuntur: vel iusti deputabuntur. sicut de quodam dictum est. ille volens se iustificare. i. ꝙ iustus haberetur vel deputaretur. ergo iustificatio que ex lege est: non est aliud ꝙ iusticie deputatio. Aut ergo sm falsam opinionē: ꝛ tūc nulla erit. aut secundum veritatem: ꝛ tunc nulla alia iustificatio erit in evangelio ꝙ in lege.

¶ Item si diceretur ꝙ lex non dicitur iustificare sicut evangelium propter hoc quod dicit augu. de spū ꝛ littera. Exponens illud apostoli priuſq̄ veniret fides sub lege custodiebamur conclusi in eādē fidez: que postea revelata est. lex data est vt gratia quereretur. Gratia data est vt lex impleretur. vitio prudentie carnis non implebatur lex. qō vitium p legem erat demonstrandum per gratiam sanādū Quia ergo lex vitium demōstrat: non sanat. ideo non iustificat. Sed simili ratione evangelij precepta vitium demonstrant: non sanant. cuz prohibeat irasci ꝛ videre mulierem ad concupiscendum eam

Sol. ad tm arg. ¶ Solutio. iustificatio dicitur quattuor modis. Primo modo. dr iustificatio gratie iustum facientis infusio. ꝛ hoc modo dr Ro. iij. Justificati gratis p gratiaz ipsius. Scdo modo dr iustificatio iusticie: seu preceptorum debita executio. Job. xxvij. Justificationem meam quam cepi non deseram. Et his duobus modis negat apls simpliciter ex lege sm se esse iustificationez. vnde aug. de spū ꝛ littera. Sine spiritu gratie doctrina legis est littera occidēs. qz reos potius prevaricationis tenet ꝙ iustificet impios. Et item idem in eodez gratia datur: non quia legem implemus: sed vt legem implere possimus. Tertio iustificatio dicitur significatio iusticie. ps. In eternum non obliuiscar iustificationes tuas ꝛc. glo. idest legem. Et hoc modo lex iustificat. idest gratiam qua per christuz iustificamur demonstrat. Unde augu. de spiritu ꝛ littera. Nūc autem sine lege iusticia dei manifesta ꝛ testata a lege Ro. iij. Justicia dei non sine lege manifestat. quomodo enim per legem testificata si sine lege manifestata: sed iusticia dei sine lege est: quaz deus per spiritum gratie credēti cōfert sine adiutorio legis. Quarto modo iustificatio dicitur ductio ad iusticiam. psal. Viam iustificationum tuarum. glo.

Lex

Lex eundi sit mihi via iustificationum Augusti. de spiritu et littera. exponens illud apostoli.

Bona est lex si quis ea legitime vtatur dicat. iniustus vt iustus fiat: legitime legeyti debet: quo tā ꝙ pedagogo ducatur ad christuz. Lex ergo iustificat significando iusticiam quantum ad intellectum: ducendo ad iusticiam quantum ad affectum. non autem iustificat faciendo iustam personaz: que iusta est vel eliciendo opus iustuz quod gratie est hoc est non facit ex se iustum hominem vel iustum opus hominis. Et per hoc patet responsio ad tria

Ad quartum primo obiecta. ¶ Ad aliaz vo que objcīūtur ꝙ observantia evangelij non debet dici potius iustificare ꝙ lex. dicendum ꝙ evangelium habet precepta ꝛ sacramenta. In sacramentis habet significationem gratie ꝛ causalitatem. qz sacramēta nove legis efficiunt quod figurant: sacramenta veteris legis solum habent significantiam. ꝛ ideo evangelium iustificare dicitur: non lex. qz habet observātiam qua homo iustus fiat de iniusto. Item in preceptis habet disponendo: ꝙ uis non causando: ordinare animam ad executionez iusti operis: ꝛ hoc illuminando rationalem intellectum ꝛ ordinādo affectum moderando irascibilem. alliciēdo concupiscibilem. in quibus omnibus deficit lex. Lex ergo evangelica illuminat intellectum ad cognitionem gratie. Unde aug. exponens illud. ij. ad Cor. iij. Adhuc velamen in electione ve. testa. manet. dicit. donec transeatur ad christum: ꝛ auferatur velamen. i. transeatur ad gratiaz. Et intelligatur ab ipso nobis esse iustificationem: qua faciamus qō iubet. Et iterum augu. in eodem de spiritu ꝛ littera. Hec gratia in ve. testa. velata latitabat: que i christi evangelio revelata est dispensatione temporuz ordinatissima. sicut novit deus cuncta disponere. Item ordinat affectum. Unde aug. de spiritu ꝛ littera. exponēs illud. ij. ad cor. iij. Epistola estis xpi ministrata a nobis scripta non atramento sed spiritu dei vivi. Ecce quemadmodum ostendit illud qō est legis extra hominem scribitur vt euz extrinsecus sacrificet: hoc in ipso homine non enim interius vivificet. ꝛ in eodem. Cū adest vivificans spiritus hocipsuz facit intus diligi: qō foris lex faciebat timeri. Differentia legis ꝛ evangelij: vt dicit idem aug. contra adamantium: timor ꝛ amor. Ite moderatur irascibilem. vt non confidat in virtute sua: sed in dei gratia. Nam sicut dicit aug. de spiritu ꝛ littera. lege operum fac quod iubeo. lege fidei da quod iubes. Item idem in eodem. Quod opex lex mandando imperat hoc fidei lux credendo impetrit. Illa dicit. non concupisces. ista dicit. cum scirem ꝙ non possum esse continens nisi deus det. ꝛ hocipsum erat sapiētia scire cuius esset hoc donū: adij dominum ꝛ deprecatus sum. vij. sap. Item i eodem. per legem factorum dicit deus. non concupisces. per legem fidei. sine me nihil potestis facere. Item alliciendo concupiscibilem per promissionē ordinat iusticiam lex nova non vetus. Unde aug. de spiritu ꝛ littera. assumens illud Hiere. xxxj. Post dies illos dabo leges meas in visceribus eorum: ꝛ in cordibus eorum scribam eas: non docebit vnusquisq̄ fratrem suum ꝛc. quia cognoscent a maiore vsq̄ ad minorem. super quod augu. Sicut lex scripta in tabulis lapideis merces q̄ eius terra illa promissionis quam carnalis domus israel ab egypto liberata accepit pertinet ad testamentuz vetus: ita lex fidei scripta in cordibus mercesq̄ eiꝰ species contemplationis: quam spiritualis domꝰ israel ab hoc mūdo liberata percipiet: pertinet ad testamentum novum. Ex his igitur patet quare lex non dicitur iustificare sed evangelium.

Articulus secundus.

Querit i speciali quō moralia iudicialia cerimonialia sacramētalia iustificent

¶ Onsequenter queritur in spirituali de moralibus legis. vtrum iustificent: ꝛ cū iustificatio dicatur duobus modis vno modo est infusio iusticie. vt de non iusto homo fiat iustus. sm quod dicitur ad Roma. iij. ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Et in hoc sensu planuz est quod moralia legis non iustificāt. Alio modo dicitur iustificatio observātia iusticie sicut dicitur in psal. Ut custodiā iustificationes eius. Et in hoc sensu est questio. vtrum moralia iustificent. hoc est dicere vtrum cōferant ad observantiam iusticie. ex qua meritum vite eterne acquiritur. Ad quod matth. xix. Si vis ad vitam ingredi serua mādata: et exponit de moralibus. non homicidium facies. non adulterabis ꝛc. Ergo secunduz hoc moralia iustificant. prout dicitur iusticia in exercitio virtutum.

Cōtra' argu. ¶ Contra. ij. Corinth. iij. Littera occidit. spiritus autem vivificat. Et dicit augusti. in lib. de spiritu et littera. qō non aliam vult apostolus intelligi litteram ꝙ decalogum in illis duabus tabulis scriptum. Si ergo decalogus est littera occidens: ergo non iustificat. ¶ Item si dicatur quod illud apostoli intelligatur de figuralibus preceptis: littera occidit. Improbat istud augusti. per illud ad Roma. vij. Concupiscentiam nescirebam esse peccatum: nisi lex diceret. non concupisces: ꝛ post ait Occasione accepta peccatum per mandatum seduxit me: et per illud occidit. Ecce quod hec littera occidit: nam nihil figurate dicitur cum dicitur non concupisces: sed sm litteram solum. Et cōstat quod istud est inter mandata decalogi: maxime pertinens ad mores. non concupisces: ergo de moralibus intelligitur littera occidit non ergo iustificat. Item si dicatur quemadmodum dicit augustinus. de spiritu et littera. quod littera decalogi prohibens peccatum non iustificat hominem: sed potius occidit augendo concupiscentiam: et iniquitatem prevaricatione cumulando nisi liberet gratia que est in christum cum diffunditur caritas in cordibus nostris. Ex quo videtur dici illa ratione decalogus occidit: quia sine gratia occasio est mortis peccati. Objcitur. ergo precepta euangelica moralia simili ratione dicenꝭ occidere quia possunt fieri sine gratia eo modo quo precepta legis vel homini non habenti gratiam sunt occasio mortis sicut et illa.

Secundum. ¶ Item queritur de iudicialibus quomodo se habent ad iustificationem. Nam. j. ecclesiastic. dicitur. Si quis sine timore est non poterit iustificari. Ergo cum iudicialia sint ad hoc: vt cohercerēt homines per timorem a malo. Necessaria erant ad iustificationem.

Queritur de iudicialibus ¶ Item augustinus de spiritu et littera. exponēs illud apostoli. j. ad Thimo. j. Bona est lex si quis ea legittime vtatur. Quis legitime vtitur lege nisi iustus at ei non est lex posita: sed iniusto. an et iniustus vti iustificetur. idest. vt iustus fiat legitime lege vti debet. quo tanꝙ pedagogo perducatur ad gratiam: et hoc concedit augu. Si ergo iudicialia ad hoc sunt vt iniustus compellatur ad iusticiam observandam. ergo sunt velut pedagogus quo perducatur ad gratiam necessaria igitur erāt iustificationi: qua hō fit de iniusto iust9.

¶ Cōtra Aug. de spiritu et littera exponens illō.

ij.cor.iij. Si ministratio dānationis in gloria est. multomagis abundat ministerium iusticie in gloria. Ministrationem damnationis dicit legē: maxime quantum ad iudicialia: que inferebāt mortē iniustis. Ministrationē vero iusticie dicit nouuz testa. cū ꝑ donū spūs ꝙamur iusticiaz. Ex hoc ergo relinquit ꝙ cū iudicialia sint ministratio mortis ꝙ non iustificant eo modo quo dicitur iusticia in exercitio virtutum. ¶ Item aug. in eodem in vete. testa. Lex extrinsecus posita est: qua iniusti terrerentur. In nouo vero intrinsecus data est: qua iustificarentur. Si ergo in iudicialibus legis maxime terror est legis: terrent non iustificant.

Querit de cerimonialib9.

¶ Itez queritur de cerimonialibus quō se habeant ad iustificationez: ſm ꝙ iustificatio dicitur in exercitio virtutum. Ad qđ sic. Qđ magis est meritoriuz magis iustificat. Sed qđ magis est ex obedientia magis est meritorium. Magis aūt ex obedientia ē cū precipitur aliqd fieri ⁊ fit ⁊ nullam habet rationez quare debebat fieri: nisi solam imperantis voluntatem. quam cum precipitur aliquid ⁊ fit ⁊ habet in se rationem quare debebat fieri. Cūm ergo precepta cerimonialia sint huiusmodi: maxime iustificabunt: qꝛ magis ex obedientia ⁊ magis meritoria Non indueris enim veste lino lanaq; ꝯtexta. Nō arabis in boue ⁊ asino. nullam habent de se rationem quare debebant fieri.

De sacralib9

¶ Item simili modo obijcitur de sacramentalib9 Quia dicit Hugo de san. vic. Sacramenta veteris legis habent eundem effectum quem sacramenta no. legis. Si ergo sacramēta noue legis iustificāt ⁊ sacramentalia veteris legis iustificabant: etiam iustificatione qua de iniusto fit homo iustus.

Contra

¶ Contra. Aug. super illud. ix. ad heb. Munera ⁊ hostie que offeruntur ⁊c. Opera legis que in lege instituta sunt ⁊ terminata nunꝙ valebant consciētiam mundare. licet cum charitate fierēt: ergo nō iustificabant. ¶ Item aug. de spiritu ⁊ littera. Circūcisio ⁊ sabbatum ⁊ alie dierum obseruationes ⁊ quarūdam escarum cerimonie: ⁊ multiplex sacrificiorum sacrorumq; ritus: vetustati carnali iugoq; seruili congruebant: ergo non iustificabant.

Responsio

¶ Itē queritur generaliter quomodo se habeant ad iustificationem moralia legis. cerimonialia: et iudicialia. ¶ Solutio. dicendum. Sicut dictū est ꝙ cum iustificatio dicatur duobus modis. Uno modo īfusio iusticie: qua de iniusto fit iustus. Alio modo obseruantia iusticie: ex qua est meritum vite eterne. Moralia vero legis ordinant ad iustificationem: que est in obseruantia iusticie ⁊ hoc per cognitionem eius: quod faciendum est ⁊ vitandū: non tamen simpliciter est. quia ⁊ si ostendant qđ faciendum est: non ostendunt gratiaz sine qua adiuuante non potest recte fieri quod faciendum est ⁊ in hoc deficit a moralibus euangelij. Unde dicit aug. de spiritu ⁊ littera. qꝛ lex mandatum bonum habet in littera demonstrante: non in spiritu adiuuante. Nam sicut idez dicit. In lege dicit domin9. Fac quod iubeo. In euangelio autem dicitur. Da quod iubes. Judicialia vero ordinant ad iustificationem: que est infusio iusticie: quemadmoduz timor seruilis ordinat ad infusionem gratie ⁊ charitatis: non tamen simpliciter. quia aduenīēte charitate expellitur: sed ipsa charitas ad quam ordinat euangelium manet. Et hoc est quod dicit aug. de littera ⁊ spiritu. illud euacuat hoc manet: quoniam terrens pedagogus aufertur cum timori successerit charitas: vbi enim spiritus domini ibi libertas. Cerimonialia vero ordinānt ad iustificationem que est in obseruantia. ⁊ hoc per significationem siue per figurationem. quia illa cerimonialia que non sunt sacramentalia figure erant faciendorum. vt abstinentia a carne suilla: significabat continentiam ab omni immundicia ⁊ huiusmodi. vnde dicit augustinus ꝙ sub figura adūbrate significationis data sunt. Sacramentalia vero ordināt ad iustificationem que est infusio iusticie: ⁊ hoc ꝑ prefigurationem gratie christi ex qua est nobis iustificatio: vnde quo ad hoc dicit augu. Gratia in veteri testamento velata latitabat. que in christi euāgelio reuelata est. Item augu. de iustificatione ad quam ordinat cerimonialia in eodem velamen positum est in electione veteris testamenti: donec ad christum transeatur ⁊ auferatur velamen. i. trāseatur ad gratiam: ⁊ intelligatur nobis ab ipso esse iustificationez qua faciamus quod iubet. Ex his ergo manifestum est quomodo se habeant ad iustificationem legis legalia: seu in iudicialibus: seu in moralibus: siue in sacramentalibus.

Sol. ad arg. ꝯtra.

¶ Ad illud ergo quod primo queritur de moralibus: ⁊ quod dicitur ꝙ occidunt. Dicendum sicut supra questione de latione legis. ꝙ illud dicit nō per causam: sed per occasionem: nec ratione precepti: sed illius cui datur preceptum. Unde augusti. de spiritu ⁊ littera. apparet littere vetustatem potius reos facere cognitione peccati ꝙ liberare a peccato. Unde alibi scriptū est. Qui apponit sciētiam apponit ⁊ dolorem. nō quia lex ipsa mala est sed quia mādatum bonum habet in littera demōstrante non in spiritu adiuuante. Quod mandatū si fit timore pene nō amore iusticie: seruiliter fit nō liberaliter. ⁊ ideo nec fit. non enim est fructus bonus qui de charitate non surgit.

Ad secundū

¶ Ad illud vero quod obijcitur de precepto euangelico dicendum: ꝙ non est simile. Nam sic datur ad sciendum quid faciendum est: vt significet gratia petenda ad exequendum quid faciendum est. Unde post precepta data. v. vj. ⁊. vij. Mat. dicitur. Petite. pulsate. querite.

Sol. ad id de iudicialibus

¶ Ad illud vero quod queritur de iudicialibus iā patet responsio. Nam sicut timor seruilis quo timetur pena se habet ad iustificationez. sic iudicialia que principaliter sunt ad arcendum timorem.

Sol. ad id de ceremonialibus.

¶ Ad illud vero quod obijcitur de cerimonialib9 dicendum ꝙ quantum ad illos qui ex obedientia implebant iustificabant. prout dicitur iustificatio in exercitio virtutis. sed non ratione operati quod de se est inutile: sed ratione voluntatis operantis ex obedientia. ⁊ ita ipsa obediētia iustificabat: nō ipsum operatum. ¶ Quod tamē obijcit ꝙ magis iustificant: quia magis ex obedientia fiunt ꝙ moralia. quia non est ratio quare fiant nisi voluntate operantis. Dicendum ꝙ ex obedientia magis fit meritorie quod fit ex obedientia cum amore maiori. ex amore autem magis habent fieri moralia: qꝛ in se habent incentiuum amoris scilicet rationem boni. quod non habēt cerimonialia. patet ergo ꝙ ex obedientia non astruit iustificationem: nisi fit cum amore obedientia.

Ad id de sacramētalib9

¶ Ad illud quod obijcit de sacramentalibus. dicendum ꝙ eundem effectum intelliguntur habere sacramenta noue legis ⁊ veteris quantum ad significationem gratie: sed non quantum ad causalitatem gratie. quia sacramēta veteris legis significant gratiam non causant: sacramenta noue legis significant ⁊ causant. sicut patebit cuz de sacramentis agetur. ¶ Ad obiecta in contrariuz patet responsio ex predictis.

Questio. xxix.

Questio. xxix. de preceptis decalogi in generali.

Expedita iquisitione de lege moysi quantuz ad eius conditiones ꝯsequenter cū adiutorio xpi inquisitio versabitur circa legis precepta ⁊ sanctiones. Sicut aūt declaratum est supra questiōe de continētia legis. ſm. b. aug. ꝯtra faustū. prima distinctio mandatorū est talis. qꝛ est preceptū vite agende: ⁊ ꝓceptum vite significande. Preceptum vite significande est preceptū cerimoniale ⁊ sacramētale. Preceptum vero vite agende duplex est qꝛ aut est de honesto: aut de expedienti. De honesto ⁊ immutabilitatis bono est preceptuz morale. De expediēti ⁊ bono ſm statum ꝯcupiscentie frenande iudiciale. Tripartita igitur erit inquisitio de ꝓceptis legis moysi. Prima de moralibus. Secunda de iudicialibus. Tertia de cerimonialibus. ¶ Circa moralia ꝓcepta erit iquisitio duplex. In gnāli de radice siue origine preceptorū. In spāli de distinctione ⁊ numero preceptorum.

Membrum primum.

De radice ⁊ origine preceptorū moraliū

Circa originē siue radicē. queritur ꝓmo an radix vel origo moraliū ꝓceptorū sit natura vel disciplina vel gratia. Scđo an sit in cognitione, vel affectione. Tertio si in affectione: an sit in affectione timoris vel amoris. Quarto. an sit eadē radix moraliū ꝓceptorum que est virtutum.

Articulus primus.

An sit naturalis disciplina vel gratia. Argu. oppo.

Ad primū obijcitur sic. Dē qđ est inscriptum naturaliter in corde hoīs: radicat in lege naturali. Sed ꝓcepta moralia legis sunt hmōi. ergo radicant immediate in lege naturali. Minor pꝫ Ro. ij. Cū gentes ⁊c. Ostendunt opus legis scriptuz in cordibus suis. sed opus legis est ꝓceptū legis. ergo ꝓcepta legis moralia naturaliter scripta sunt in corde hoīs. ¶ Itē sup illud opus legis scriptum ⁊c. Glo. i. firmiter impressum rōni eorū: dū illa opera laudāt q̄ lex iubet: illa damnant que lex ꝓhibet. ergo habēt naturaliter scripta ꝓcepta legis moralia: siue affirmatiua siue negatiua in cordibus suis: ⁊ ita radicantur immediate in lege naturali. ¶ Itē ꝓs. Suscitauit testimonium in iacob. glo. i. legem iuxta adam quasi mortuā ⁊ sepultam in populo iudeorū. informando scriptis: qđ mentibus abolitum erat excecatis. Sed lex mortua ⁊ consopita in adaz fuit lex naturalis. Si ergo lex moysi data non facit nisi dictare eam: ⁊ rescribere in corde hominis: ergo precepta legis moralia sunt in lege naturali.

Scđm.

¶ Si dicatur ꝙ hoc potest esse verum de moralibus operandorū. sed non de moralibus credendorū. Ad hoc enim non attingit natura de se. Contra. Ro. ij. Cū gentes que legem non habent ea que legis sunt faciunt ⁊c. glo. s. credere in deū ⁊ in xpm. Et ꝙuis huiusmodi nō habeāt legē scriptā: ipsi sibi sunt lex: ergo sine lege scripta naturaliter hꝫ hō dictamē ⁊ cognitionē credendorū sicut ⁊ operandorū: cū credere in xpm istud maxime ad credenda pertineat.

¶ Ad oppositū. Nihil additum aīe ꝑ disciplinaz vel acquisitionē est naturaliter inscriptū in corde hoīs. Sed moralia legis sunt hmōi: ergo nō sunt naturaliter scripta in corde: ergo nō radicant in lege naturali immediate. Minor pꝫ Eccli. xvij. Addidit illis disciplinā ⁊ legē vite ⁊c. Glo. i. legē littere quā ad correctionē legis naturalis scribi voluit Lex aūt littere hec est lex moysi. ergo lex moysi est addita ad correctionē legis naturalis: maxime ꝙtum ad moralia. ergo moralia legis moysi radicantur immediate in aliquo habitu discipline vel gratie addito. ⁊ non in ipsa natura: siue in lege nature ¶ Item Ro. v. Peccatum nō imputabatur cum lex non esset. ergo habenti legem aliquid addebat qđ prius non habebat. ex quo ei imputabat peccatum qđ non prius. ergo non radicantur immediate in lege naturali immo in aliquo habitu addito aīe. ¶ Itē Ro. iiij. Ubi non est lex nec ꝓuaricatio. glo. Nota ꝙ nō ait: vbi nō est lex nō est iniquitas: sed ait non est preuaricatio. oīs enim legem preteriens est iniquus. sed non oīs iniquus legem preterit. qui legem non acceperunt iniqui dici possunt: preuaricatores dici non possunt. Ex quo pꝫ ꝙ preuaricator non est nisi qui facit contra legem scriptam vel additam. Sed ꝓuaricator dicitur qui facit contra legem moysi vt dicit: ergo lex moysi se habet per additionem ipsi legi nature.

¶ Itē in anima: eo ꝙ imago est summi veri ⁊ summi boni: indita est naturaliter ⁊ impressa forma veri ⁊ forma boni. Forma aūt veri sic est ei indita: ꝙ pōt iudicare de omni vero generaliter ⁊ ꝙ nata est Ad hoc qđ iudicet de vero in speciali oportet ꝙ adueniat ei ⁊ addatur forma veri ī particulari: sicut habitus aliquis sciē. vt scientia geometrie ꝑ quaz iudicet de quātitate continua. ⁊ vt scientia arismetice per quam iudicet de vero particulari sicut de quantitate discreta: que est numerus: ⁊ sic de alijs Ergo similiter ex parte boni non est ei indita nisi forma boni ī vniuersali. ⁊ ad hoc ꝙ iudicet de particulari bono: oportet ꝙ hoc fit per formam vel habitum particularem boni sibi additum. Si ergo ꝑ legem naturalem est cognitio boni in vniuersali. ꝑ legem autez moysi ⁊ per eius moralia est cognitio boni in particulari: ergo lex moysi se habet per additionem ad legem nature.

¶ Solutio. dicendum. ꝙ morale tripliciter est scꝫ ſm legem triplicem. Est enim morale ſm legez nature. est morale ſm legem humanam que est lex rationis: ⁊ est morale ſm legē diuinaz. Morale ſm legem nature est quod inditum est ipsi anime rationali: a sua creatione. Morale ſm humanaz est ſm dictamen rationis inditum anime. qꝛ hec est lex ratiōis vt dicit ysido. Loquens de lege humana. Quod lex erit quicquid ratione ꝯstiterit. Morale autem ſm legem diuinā ponit vltra hoc dictamen alicui9 gratie: ⁊ etiaz diuine. ſm hoc ergo lex moysi que est diuina: non dicit solum morale ſm naturam: nec morale ſm legem humanam. vel dictamen ratiōis imo vltra dicit morale diuinū. propter hoc ergo cuz queritur. an moralia legis moysi radicantur in lege nature. dicendum. ꝙ non immediate. Cum enim sit bonum in genere. bonum ex circumstantia. bonum gratuitum: In lege nature est dictamen boni in genere. vnde dictat qđ bonum faciendum est. Sed in lege humana est dictamen ex circūstātia. In lege aūt moysi est dictamē boni gratuiti: ⁊ gnāľr ī lege diuina siue sit lex moysi siue sit lex euāgelij: qꝛ hec ⁊ illa ꝯfirmant ex medijs supra naturam. Qꝛ vtraq; signis ⁊ miraculis

Rñ.

supra naturam confirmatur. vt p3 in exoď. de lege Moysi. ⁊ mat. viij. de lege euangelij. Unde mar. vlti. sermonē ꝯfirmāte sequentib⁹ signis. ¶ Notandum ergo ꝙ morale legis naturalis dicit quid faciendum. qm̄ bonū morale legis humane dictat quō sit faciendum ⁊ ecce additio aliqua. ⁊ morale legis diuine dictat cuius intuitu est faciendum sed hoc dupliciter: qm̄ morale legis moysi dictat cuius reuerentia faciendum sit bonu3: qm̄ reuerētia dei. Morale aūt legis euāgelij cuius amore sit faciendum: ⁊ sic lex naturalis ⁊ humana nō dictāt illud qđ dictat lex moysi. ⁊ sic per additione3 se habet ad illas. Unde ro. v. Lex subintrauit vt abundaret delictum. Glo. data erat lex in adiutoriū humane nature: vt q2 ipsi nature quodāmodo inserta sunt iusticie semina: adderetur lex cuius autoritate ⁊ magisterio ingeniu3 naturale proficeret ad fructum obedientie faciendum: sicut enim natiuitas interit nisi nutrimēta habeat q̄bus fota adolescat: ita ⁊ naturale iusticie ingenium nisi habeat aliqđ qđ respiciat ⁊ veneretur: non facile proficit: sed egrotat. ⁊ superuenientibus cedit peccatis. Lex ergo data est non vt solum habeat homo dictamē quid faciendum ⁊ quō: sed vt vlterius cuius intuitu ⁊ reuerentia sit faciendu3. Unde qn̄ precipitur aliquid in moralibus dicit ꝑus ego dn̄s. q. d. respice in me. vt intuitu mei ⁊ reuerentia facias: q2 ego dn̄s.

Ad arg. j.

¶ Ad rationes ergo que ondūt ꝙ immediate radicentur in lege naturali soluendū. Et primo ad prima3 est dn̄m ꝙ scribi dupliciter est. vel i suo vniuersali vel in rōne propria. Descriptio ergo moralium legis est in lege nature sicut in rōne vniuersali ⁊ non in ratione propria. In rōne autē propria describuntur in lege moysi. Unde sicut conclusiones describuntur in primis principijs in rōne vniuersali solum ⁊ non in ratione propria: sic ista in lege naturali ⁊ propter hoc addunt quantum ad rationem propriam qua dicuntur moralia legis. Et per hoc p3 rñsio ad scđam ⁊ tertia3.

Ad secundu3

¶ Ad illud qđ obijcitur de credendis. dicendu3. ꝙ sicut cognitio operandoꝝ necessarioꝝ ad salutem est in lege nature in vniuersali rōne ⁊ non in particulari: sic cognitio credendoꝝ per insinuationē in vniuersali est in lege nature: sed non in ratione propria. Unde sicut pōt lege naturali venire rō naturalis ad cognoscendum ꝙ creator vnus est. ⁊ ꝙ ipse remunerator est: sic etiam ꝙ reparator est nature humane lapse per peccatum. ⁊ sicut ipsa insinuat de fide reparatoris humane nature: sic vltra insinuat modum reparatoris tm̄ in vniuersali. Unde gl. illa nō vult dicere ꝙ insinuet xp̄m vel verbū carne3 factū tanq̄ reparatorem. nisi q2 sub ratione vniuersali ⁊ non propria.

Articulus secundus.

An radix moraliū p̄ceptorū sit i cognitiōe an i affectione.
Arg. j.

Consequenter queritur an radix moraliū preceptorum sit in cognitione an in affectione. Ad qđ sic. Dē qđ generat cognitionem in anima: est in parte anime cognitiua. Sed moralia legis generant cognitione3 in parte anime cognitiua: quoniam faciunt cognitionem de faciendis vel vitandis. ergo sunt in parte anime cognitiua. ⁊ sic radicantur in anima secūdum dispositionem cognitionis. Minor p3 Ro. iij. Per legem cognitio peccati. Glo. per legem cognita sunt peccata que ignorabantur esse peccata: ⁊ quedam grauiora per lege3 cognita sunt q̄ ante putarētur. ⁊ cōiter omnia non īpune futura apud deum: per lege3 cognita sunt. Ergo lex facit cognitionem de vitandis ⁊ per contrarium de faciendis

Secundum

¶ Item Ro. vij. Peccatum non cognoui nisi per legem. Glo. Ostendit legem non esse peccatū: sed iudicem peccati. non vt peccatum insereretur vel extirparet: sed tm̄ vt demonstraretur.

Contra.

¶ Ad oppositum. Lex non solum disponit animam vt cognoscat quid sit faciendum: sed vt etiam afficiatur circa faciendum. ⁊ hoc maxime per moralia. Unū gal. iij. Lex propter transgressiones posita est. gl. vt saltem timore cessarent homines trāsgredi. ergo lex disponebat aīam. vt non solu3 in ea esset cognitio de faciendo: immo etiam affectio timoris circa ipsum bonum faciendum ⁊ malum vitandum.

¶ Item. ij. cor. iij. Littera occidit. spiritus viuificat. Glo. Cum adest viuificans sp̄us. hoc ipsum intus scriptum facit diligi: qđ foris scriptum lex faciebat timeri. Ergo lex radicatur i parte aīe scđm dispositionē affectionis que est timor. ⁊ non scđm cognitionem tantum. ¶ Ite3 duplex est cognitio de re. Est enim cognitio de re q2 est. ⁊ est cognitio de re q2 bona est vel honesta vel debita. Prima est solum discretiua. scđa electiua. Prima non generat affectionem. secunda aūt proprie respicit affectionem ⁊ generat. q2 ipsa est de re cum sua vtilitate vel actū. quo cognito statim anima afficitur circa rem vel per timorem vel per amore3. Sed cognitio que est per legem ⁊ per eius moralia. non solu3 est descriptiua siue de re q2 est. immo etia3 est ⁊ electiua ⁊ de re cum suo actu. Unde aug. in questionibus no. ⁊ ve. test. Lex a lectione dicta est vt de multis quid eligas scias.

Rñ.

¶ Solutio. dicendum ꝙ in preceptis moralibus legis est discretio boni qđ faciendum est: ⁊ est etia3 ibi executio faciendi. vnde est ibi regula dictans faciendum. Est etiam ibi faciendum debitum executionis. Et ſm hoc habemus duas ethimologias huius nominis lex. Lex enim dicitur a legendo. q2 in ipsa est dictamen faciendi. Dicitur etiam lex a ligando. q2 in ipsa est debitum ad executionem sicut supra dictum est. Respiciendo ergo dictamen dicendum ꝙ radicantur moralia legis in anima: ſm dispositionem cognitionis. ⁊ cum duplex sit cognitio. s. discretiua ⁊ electiua. dictamen illud non solum attenditur secundum puram discretionem faciendorum: sed etiam secundum electionem faciendorum. Unde dictat quid eligendum sit ad faciendum. sicut patet per autoritatem augu. supradictam. Quantum aute3 ad debitum executionis faciendorum radicantur moralia legis in anima secundum dispositionem affectionis: quia executio siue opus respicit affectionem. Aliter etiam potest dici ad ista3 questionem ꝙ in lege est tria considerare. que sunt electio lectio ligatio. ⁊ correspondent ista tria tribus que sunt in libero arbitrio scilicet facultas: voluntas: ratio. Ex parte facultatis est in lib. arbi. libertas ⁊ flexibilitas. ⁊ ideo ex ista parte est artatio siue ligatio per legem. Unde ligat ipsam facultatem: quia ex illa parte debet esse artatio ex qua est libertas ⁊ flexibilitas. Secundum ꝙ dicitur a lectione respicit rationem cuius est legere. Secundum vero electionem respicit voluntatem. q2 voluntas eligit: ⁊ sic lex respicit totum liberum arbitrium. Per hoc patet qđ non solum radicatur in cognitione: sed etiam in affectione.

Solu. ad i

¶ Ad primam rationem in contrarium dicendu3 ꝙ moralia generant cognitionem in anima. quia instruunt quid faciendu3 est. ⁊ etiam cum hoc generant affectionē. Et quod obijcit

obijcit in secunda ratione ꝙ per legem sit tantu3 demonstratio. dicendū: ꝙ per hoc quod est tantū non excludit affectio sed gratia. vnde vult dicere glo. ꝙ in lege sit cognitio boni faciendi et mali vitandi sine adiutorio gratie ad exequēdū ex amore

Articulus tertius.

An radix moraliū p̄ceptorū sit in affectiōe timoris vel amoris.

Consequenter queritur an radix moralium preceptoꝝ sit in affectione timoris vel amoris. ¶ Ad quod sic. phi. iij. Iusticia que est ex lege. Glo. Que timore non amore seruire facit. ergo lex de se mouet affectionem ſm dispositionem timoris: ⁊ non amoris. Et sic moralia legis radicantur in affectione timoris ⁊ nō amoris.

Augustinus

¶ Itē augu. contra adamātum. Breuis legis et euangelij differentia timor et amor ergo radicantur lex et eius mādata in timore et non in amore. Ad oppositum. in omel. super illud ioh. xv. Hoc est preceptum meum vt diligatis inuice3. dicit gre. Quicquid precipitur i sola caritate solidat ergo omnes actus p̄cepti moralis radicantur in anima ſm affectionem amoris seu caritatis et non timoris.

Grego.

¶ Item ibidem dicit greg. Quod precepta dominica multa sunt et vnum. Multa per diuersitatē operis. vnum in radice caritatis. ergo ip̄a caritas est radix omniū preceptorū. Moralia ergo radicātur in anima ſm dispositionem affectionis amoris seu caritatis. ¶ Item math. xxij. diliges dominum deum ⁊c. In his duobus mandatis tota lex pendet. ergo omnia precepta legis radicantur in dilectione siue in caritate

Responsio

¶ Solutio. dicendum. ꝙ duobus modis est ponere radicem in preceptis moralibus legis. s. quo ad inchoationem ⁊ quo ad consummationem. Ponendo radicem eorum quo ad inchoationem ſm hoc radix eorum in anima est secundum affectionem timoris: sicut habetur Eccli. j. Initiū sapientie ē timor domini. Et post dicitur. radix sapientie timere deum. Timor domini expellit peccatum. Si autem ponatur radicatio eorū quo ad consummationem: tunc respicit executione3. ⁊ sic est radicatio eorum in anima ſm dispositionem amoris qui est caritas. Unde aug. contra faustū exponens illud verbum Eze. Auferam a vobis cor lapideum: ⁊ dabo vobis cor carneum. dicit. Auferam eis cor lapideum et dabo eis carneum. quia in cōparatione lapidis qui sine sensu est: caro sentit. per lapidis insensualitatem signatum est: cor non intelligens et per carnis sensualitatem signatum est cor intelligens: tantum noli esse sub lege. vt illa3 timore impleas: sed sub gratia vt sit plenitudo legis caritas. q̄tum ergo ad impletionem ⁊ consummationem est radicatio moralium penes amorem Et per hoc patet verificatio rationum.

Articulus quartus

V. sit eadē radix moraliu3 p̄ceptoꝝ que est v̄tutū.

Consequenter queritur. vtrum sit eadē radix virtutum et preceptorum moralium. ⁊ iuxta hoc secundo queretur de ordine horum adinuicem.

Argu primum ꝙ sit eadem radix

Quantū ad primū. .§.j.

obijcitur sic. Aug. in li. de ciui. dei. diffinit virtutē dicens Uirtus est ordo amoris. Et similiter in ecclesiasticis dogmatibus diffinit omnes virtutes p amorem: et sumit ibi amorem generaliter conuenientem cuilibet vi anime respectu sui obiecti Sicut bonu3 dicitur generaliter. Radix ergo omnium virtutum est amor rectus qui est charitas.

Secundum

Sed iste est radix omniū preceptorum. q2 quicq̄d precipitur in sola charitate radicat vt dicit Greg. ergo eadem est radix omnium virtutū ⁊ p̄ceptorū moralium.

Tertium.

¶ Item p̄cepta moralia non sunt nisi de actibus virtutum. sicut p̄hibitiōes de ꝯtrarijs actuū v̄tutū: s3 act⁹ v̄tutū radicāt i ip̄is habitib⁹ virtutū: ergo ⁊ p̄cepta radicant in ipsis habitib⁹ ⁊ huiusmodi habit⁹ sunt virtutes seu habit⁹ v̄tutū in eode3 ergo radicant virtutes ⁊ precepta.

Quartum

¶ Itē vna est radix omnium vitiorum que opponuntur virtutibus seu actibus virtutum ⁊ p̄ceptis. ergo similiter vna radix virtutum ⁊ preceptorum q2 aliter ex opposita parte nō posset stare eadē radix. Minor patet quonia3 libido concupiscentie est radix omniū malorum ⁊ vitiorum. Ro. vij. Concupiscentiam nesciebam esse peccatum nisi lex diceret. nō concupisces. Glo. hoc elegit apostolus. ꝙ est generale peccatorum. s. concupiscentiā. vnde omnia mala venerunt. bona est ergo lex que dum hoc p̄hibet omnia mala prohibet.

Quintum

¶ Ite3 omnis actus debitus inq̄tu3 hmōi est actus iusticie. sed omne preceptū morale est de actu debito. ergo oīs actus precepti inq̄tum hmōi est opus iusticie. ergo oīa precepta exeunt a radice iusticie. Sed eade3 est radix virtutis ⁊ iusticie. quia iusticia est virtutis. ergo eadem est radix virtutum ⁊ preceptorum.

Sextum

¶ Item omnis actus debitus ex īperio est actus obedientie. Sed omne preceptum est actus debitus ex imperio. precepta ergo non sunt aliud q̄ sit virtus. ergo ⁊c.

Contra

¶ Ad oppositum Non est eadem differentia preceptorum moralium. que est differentia virtutum. nec ſm eam est: quia precepta moralia distinguuntur in decalogum. Hec autem distinctio ⁊ hic ordo non procedit ſm ordinem ⁊ distinctionem virtutum. Principium ergo distinctionis et ordinis est differens vtrobiq3: ⁊ sic non est radix eadem. ¶ Item virtutes ⁊ precepta directiua sunt. sed directio facta per virtutes soluitur ⁊ amittitur quando fit contrariū virtuti. Directio autem preceptorum non soluitur nec corrumpitur. licet fiāt contraria. Directio enim per virtutes refertur ad voluntatem siue actum voluntatis. Directio autem per precepta respicit rationem seu actum rationis. ergo hoc separabile: ⁊ istud inseparabile. non est ergo eadem radix istorum. ¶ Item actus preceptoru3 semper respicit tentionem. virtute autem posita vel amota: nō magis vel minus manet hic intentio. immo precedit virtutes. est ergo alia radix preceptorum ⁊ virtutum. ¶ Ite3 aliquid fit quia debitum. aliquid vero quia voluntarium. Actus virtutis inquantum huiusmodi voluntarius est: quia virtus est habitus voluntarius. Voluntas aūt respicit bonū in ratione boni viri. Uirtus ergo radicatur in ratione boni: quia bonum p̄ceptū aūt est actus debitus: q2 p̄ceptū sub debito est. ⁊ ita respicit bonū inq̄tum hmōi. ergo p̄cepta radicantur in ratione boni quia debitum. ergo nō est eadē radix. ¶ Si dicatur ꝙ virtus respicit debitum actus. sicut preceptum vt iusticia. vnde debitum actus mouet virtutem iusticie: et sic illud non facit differentiam radicis. Contra. aliud est debitum actus: aliud executio debiti actus. debitum actus semper est ex lege. et hoc semper ponit preceptum. virtus autem de se non ponit debitum actus. sed executionem siue ad habilitate3 ad executionem debiti actus. Sicut ergo dicimus ex alio ⁊ alio debitū actus ⁊ executionē debiti actus. ita ex alia ⁊ alia radice dicimus p̄cedere p̄cepta: ⁊ virtutem iusticie. ¶ Item videbit alicui cum li. ar-

bi. sit facultas rõnis ⁊ voluntatis. ex illa parte qua est facultas voluntatis: ponitur ordo virtutis. q2 virtus est habitus voluntarius. Unde ordo ille est ordo voluntatis. sed ex illa parte qua est facultas rationis ex qua venit iudicium: ponit̄ ordo scđm legem ⁊ precepta. q2 lex dicit̄ eo ꝙ facit legeꝫ quid faciendum sit qđ ꝓprie ꝯtinet ad rõnem. Est ergo ponere radicem preceptorum in aĩa seu in li. arbi. ex illa parte qua est facultas rõnis: ⁊ radiceꝫ virtutum ex illa parte qua est facultas volũtatis: vt dicat̄ lex ⁊ precepta directiua rõnis: virtus aũt voluntatis. ergo alia ⁊ alia radix. ¶ Item volũtas est libera ⁊ absoluta. sed rõ non est ita: immo bñ alicui necessitati subdita. Si ergo lex indicit quãdã necessitatem. ergo non põt esse directiua ex parte volũtatis in qua est oĩno libertas. Est ergo solum directiua rõnis. Sed v̾tus est directiua volũtatis vt dcm̄ est: q2 est habitus volũtarius nõ imponens necessitatem: ergo nõ est eadẽ radix hoꝝ. ¶ Sol. dđm. ꝙ non est eadẽ radix virtutũ ⁊ p̄ceptoꝝ. Radicatio eñ virtutũ semꝑ est scđm formam boni vt boni. Radicatio aũt p̄ceptoꝝ scđm formã boni vt debiti. ⁊ inde differens est ordo istoꝝ: ⁊ differẽs radicatio. ¶ Ad qđ notãdum est ꝙ est appetitus vl' volũtas oĩo absoluta q̄tum ad necessitatẽ debiti ⁊ q̄tum ad necessitatem actus. ⁊ hec est diuina voluntas. Unde nulli dꝫ sicut dicit Ansel'. nec est ei necessitas ad actum. Item est appetitus coartatus necessitate debiti ⁊ actus: ⁊ iste appetitus est irrõnalis q̃ est in creaturis irrationabilibus sicut in igne ⁊ elemẽtis alijs. q2 in qualibet creatura est quoddam debitum. qđ dꝫ de sui natura. q2 a deo creata. silr' in ipsa est necessitas ad actuꝫ: q2 nõ est dñs sui actus. sed necessitate facit. Item est appetitus vel volũtas coartata necessitate debiti. sed nõ necessitate actus. ⁊ hec est volũtas creature rõnalis. Absoluta eñ est a necessitate actus: q2 in sua libertate est facere vel non facere. sed nõ absoluitur a necessitate debiti. immo tenet̄ ex debito: eo ꝙ est subdita deo ad conformandam voluntatem suã voluntati diuine. In prima voluntate bene ponit̄ virtus: sed non lex. Unde voluntas diuina nulli legi est subdita. plena autem est omni thesauro virtutum. In appetitu vero irrationali est lex sed nõ virtus: cum totum ibi sit debitum. In voluntate aũt vel appetitu rationali lex est ⁊ virtus. ita ꝙ ex ꝑte illa que est absoluta: hꝫ regulaꝫ directiuam sui ne erret. ⁊ hec est virtus. ex illa vero parte qua est sub necessitate debiti: sub lege est que ipsum dirigit instruendo ⁊ dictando: quid dꝫ seu ad quid tenetur. Scđm hoc ponitur iusticia generaliter triplex. scꝫ iusticia voluntaria omnino ⁊ non debita. ⁊ hec est in voluntate diuina. Ponitur etiam iusticia debita ⁊ nõ volũtaria: ⁊ hec est in appetitu irrationali. Et est iusticia debita ⁊ voluntaria. ⁊ hec est in appetitu seu voluntate rationali. ⁊ ex illa parte qua erit iusticia debita erit lex ex illa vero parte qua est iusticia volũtaria est virtus. ⁊ loquor de iusticia generali ad legem ⁊ virtutes. ⁊ sic pꝫ ꝙ non ex eadem parte erit sumere radicem virtutum ⁊ moralium legis. ¶ Ad primam ergo rõnem in ꝯtrariũ dđm. ꝙ lꝫ eiusdem boni sit virtus ⁊ preceptuꝫ: alia tñ est forma considerationis ⁊ inde diuersitas radicis. Alia eñ est forma boni vt boni: ⁊ boni vt debiti. ex illa ꝑte qua est forma seu rõ boni vt boni: sumit̄ radicatio virtutis. ex illa aũt qua boni vt debiti: sumit̄ radicatio p̄ceptoꝝ legis. ⁊ sicut rectus amor q̃ est boni vt boni: ⁊ boni vt debiti. sub alia est ⁊ alia ratione ⁊ forma boni: sic alia ⁊ alia radix.

Rñsio.

¶ Ad secundam rationem. solutum est per hoc.

¶ Ad tertiam rõnem dicendum. ꝙ differenter est directio actus per virtutes ⁊ precepta. q2 directio actus ex debito: est ipsoruꝫ preceptoꝝ. Directio autem actus ex rectitudine voluntaria: est per virtutes. ⁊ sic sub alia ⁊ alia rõne sunt directiua illorum actuum precepta ⁊ virtutes. ¶ Ad quartam rationem dicendum ꝙ non sequitur videmus enim ꝙ idem opponitur gratie ⁊ nature scꝫ peccatum: spoliando scꝫ gratuita. ⁊ naturalia vulnerando. ⁊ tamen alia est rectitudo huius ⁊ illius. vnum eñ malum sufficit ad destruendum plura bona coordinata. non tamen illorum est vna perfectio nec potest esse seu rectitudo. ¶ Ad quintum dicendum ꝙ actus debitus aliter est preceptorum ⁊ v̾tutis iusticie. Justicia eñ in qua non est respicit nisi executionem debiti actus. preceptum vero facit debitum actus. vnde hoc qđ est scđm essentiam lex in anima. non est nisi debitum actus faciendi. Executio ergo debiti actus est a iusticia inq̄tum virt⁹ est. debitum vero actus a lege. Et sicut ab alio et alio est ꝙ sit debitum: ⁊ ꝙ sit executio debiti actus vt visum est: sic ab alia radice precepta ⁊ iusticia virtus. ¶ Ad sextum qđ obijcit̄ de obedientia silr' dicendum. ꝙ obedientia vno modo est lex siue ipsi⁹ legis. alio modo est virtus. debitum eñ obediẽtie est lex. ipsa v̾o habilitas ad bonum exequendum per obedientiam virtus est. Unde scđm ꝙ est legis respicit debitum: ⁊ sic ab eadem radice. Scđm aũt ꝙ virtus respicit executioneꝫ debiti. ⁊ ideo ab alia radice. ¶ Sed obijcit̄ penes voluntatem est imperium ad omnes actus. penes v̾o rationeꝫ est consilium ad omnes actus. Sed lex est principium directiuum in actum per imperium. ergo directio legis radicat̄ ex illa parte qua ⁊ imperium. non ex q̃ consilium. Lex igit̄ est ex parte volũtatis: ⁊ nõ rationis. ergo ex eadem parte radicant̄ lex ⁊ virtus. ¶ Ad istud dicendum sicut solutum est: ꝙ lex respicit voluntatem ⁊ non solum rõnem: ⁊ silr' v̾tus tamen aliter ⁊ aliter. q2 lex eam respicit q̄tum ad hoc: ꝙ tenet̄ vel coartat̄ ad debitum actus. virtus vero inq̄tum a debito est absoluta: que ad hoc est vt dirigat aĩam in actum exequendum. Ad cuius executioneꝫ non coartat̄ si non vult. ¶ Similiter ad alias rõnes que ostendunt ꝙ lex respicit rõneꝫ virtus autem voluntatem. Licet concludant verum dico tamen ꝙ penes hoc non est distinctio radicis in istis. immo quia lex primo ⁊ per se respicit facultatem. deinde vero rationem ⁊ voluntatem. ex illa parte qua est tentio debiti radicatur. virtus auteꝫ non vt dictum est.

Ad quintum

Ad sextum

Iuxta hoc secundo .§.ij.

De ordine preceptoꝝ ⁊ virtutum.

querit̄ de ordine preceptoꝝ ⁊ virtutum. qđ hoꝝ est prius. Nam cõmunes actus sunt virtutum ⁊ preceptoꝝ. aut ergo q2 sunt virtutum: sunt p̄ceptorum vel econuerso. Sed constat ꝙ q2 sunt virtutũ sunt p̄ceptoꝝ. Cõstat eñ ꝙ moralia seu actus moraliũ non sunt in precepto: nisi q2 bona. ergo q2 virtuosa q2 virtus respicit bonum sub rõne boni. Illi auteꝫ actus boni sunt: ⁊ q2 boni. sunt in p̄cepto. ergo v̾t⁹ naturaliter prius q̃ p̄ceptum. ¶ Ad oppositũ ante virtutes est debitum actus etiam tentio ad ipm̄ sed debitum actus ⁊ tentio ad ipm̄ sunt per precepta: ergo ante virtutes naturaliter sunt precepta. ¶ Solu. dicendum. qđ lex seu precepta legis naturaliter sunt priora virtutibus ⁊ hoc patet sic. Bonum enim summuꝫ mouet vt principium ⁊ vt finis Inq̄tum eñ est bonum principium seu conditio principij: est diffusiuum suiipsius. ⁊ ex hac parte venit debitũ in creatura scꝫ ꝙ ipsa tenetur ad bonũ q2 eñ

Rñsio.

quia enim creatura a bono. idem debet bonum vt cõformetur suo principio sicut dictum est. Et ex hac parte venit lex. tanq̃ directiua creature: ⁊ dictans ei bonum debitum. Ex illa autem parte q2 bonum mouet vt finis: ⁊ ꝙ creatura est ad ipm̄ vt ad finem ꝓuenit virtus tanq̃ directiua ipsius anime. q2 virtus dirigit in finem. Quia ergo prior est comparatio anime ad bonum in ratione qua ipsius principiũ: q̃ vt finis naturaliter: ideo prior est ordo preceptorum seu scđm precepta in anima q̃ ordo scđm virtutes. ¶ Ad rationem in cõtrarium dicẽdum. ꝙ inq̄tum sunt bona debita sunt ipsorum preceptorum: inq̄tum vero bona voluntaria sunt ipsarum virtutum. Sed prior est naturaliter conditio boni debiti: q̃ boni voluntarij. q2 prius accipit creatura naturaliter. vnde ipsa ẽ debitrix deo tanq̃ principio, q̃ ipsa moueatur volũtarie in ipsum vt in finem.

Membrum secundum.

De distinctione ⁊ numero preceptorum decalogi.

Uiso de radice moralium decalogi. Cõsequenter inquirendum est de distinctione preceptorum decalogi. Et circa hoc plura incidunt dubitabilia. Primũ est an distinctio mãdatorum decalogi fuerit in natura bene instituta. ꝙ fuerint ibi illa decem verba. Scđm est ꝫm quam rõnem accipitur distinctio decalogi. Tertium est de sufficientia numeri: an plura debent esse vel pauciora. Quartũ de distintione decalogi q̄tum ad ordinem. Quintum de distinctione q̄tum ad modum tradendi.

Articulus primus.

Utrũ in natura bene instituta erat distinctio q̃ modo est. Arg. primum.

Primo ergo queritur an distinctio mandatorũ decalogi fuit in natura bene instituta vel solum sit ꝫm naturam corruptam. Ad qđ sic. Ad quodcũq3 faciendũ vel vitandum in bonis ⁊ malis scđm se tenet̄ homo peccator. etiam tenebatur ante peccatum: q2 in natura bene instituta erat in maiori debito boni faciendi ⁊ mali vitandi: q̃ in natura corrupta. Si ergo omnia precepta decalogi sunt vel ad bonum faciendum quod est bonum de se vel ad malum vitandum quod est malum de se: ergo ante peccatum tenebatur homo ad omnia facienda q̃ in decalogo precipiuntur: ⁊ ad omnia vitanda q̃ ibi ꝓhibentur. Ergo in natura bene istituta erat distinctio decalogi que ⁊ modo. ¶ Iteꝫ homo in statu innocentie sue nature bene institute: tenebatur maxime vitare quodlibet maluꝫ: nam ipse erat spirituali mente preditus vt dicunt sancti. vñ tunc habebat maiorem cognitionem de bono faciẽdo ⁊ malo vitando. q̃ in statu nature corrupte Si ergo maior erat cognitio ⁊ eadẽ tentio maior eo ꝙ plus cognoscebat. Preceptio autem naturaliter nihil aliud dicit nisi cognitionem boni faciẽdi ⁊ mali vitandi ⁊ tentionem ad illa. ergo magis erat distinctio decalogi in natura bene instituta q̃ corrupta. ¶ Contra. ante peccatum non tenebatur homo refrenare cõcupiscentiam. q2 nõ erat sed postq̃ natura corrupta est tenetur. q2 tunc regnauit cõcupiscentia. vnde Geñ. iiij. Sub te erit appetitus tuus. ergo non erat tũc istud preceptũ. Non concupisces. Aut si esset aliquo modo; aliter tamẽ q̃ modo. ergo non fuit hec distictio mãdatorum ꝫm naturam bñ instituta. ¶ Item scđm statum illum oĩa erant cõmunia: nec erat aliqua inclinatio ad appropriationem. ergo vana esset tunc ⁊ cassa ꝓhibitio furti: q2 furtum est ꝯtractatio rei aliene siue alij appropriate. ¶ Item virtutes in via sunt ad dirigendos actus in quibus cõsistit perfectio vite actiue. q2 vero in patria cessabunt illi actus: ideo cessabunt virtutes inq̄tum regule ad illos actus. Sed in statu ante peccatuꝫ non erant huiusmodi actus mali: quoꝝ est prohibitio in decalogo: nec inclinationes ad malum. ergo similiter nec regule seu p̄cepta ad illos act⁹ ⁊ inclinationes cauendas. ergo non erant ista precepta decalogi ꝫm statum nature ante peccatum Non cõcupisces. Non occides ⁊c. Non ergo tũc erat distinctio mandatorũ decalogi. ¶ Iuxta hec queritur que sunt ⁊ que potuerunt regere vel conseruare vitam hominis ante peccatum. ¶ Item sicut hõ post peccatum est in debito quo ad deũ. sic etiam est in debito quo ad proximum ⁊ scđm hoc distinguũtur due tabule. Similiter ante peccatum erat in hoc duplici debito. Queritur ergo an essent plura tunc mandata ꝑticularia quo ad deum q̃ modo: an plura quo ad ꝓximuꝫ: an pauciora q̃ modo ordinãtia ad ꝓximum ꝫm debituꝫ an plura vtrobiq3: an pauciora. plura enim vt videtur ex dictis videntur modo esse ordinantia ad proximum q̃ tũc. ¶ Si dicatur ꝙ distinctio mãdatorum non est ꝫm naturam ante peccatuꝫ: sed ꝫm naturam corruptam. Istud non videtur esse verum. s. ꝙ sit ꝫm naturam corruptam. quoniam natura corrupta prona est in malum. Unde Geñ. viij. proni sunt sensus hominis: ⁊ cogitatio in malum ab adolescentia sua. Si ergo distinctio preceptorum decalogi respicit naturam corruptam. ergo debet esse distinctio ipsorum per distinctionem vitiorum. sed non est ita: q2 si acciperetur distinctio vitiorũ sicut accipitur. j. Ioã. ij. scꝫ per illa tria. Omne quod est in mundo ⁊c. ergo decalog⁹ non haberet nisi tria mandata. ⁊ si acciperet̄ ꝫm capitalia vitia: illa non sunt nisi septem: vt dicit Grego. ergo non essent nisi septem mãdata in decalogo quorum vtrũq3 est falsum. ergo nõ est ipsorum distinctio ꝫm naturam corruptam. ¶ Solutio. dicendum ꝫm ꝙ habet̄ eccle. xvij. Deus creauit hominem de terra ⁊c. Addidit illis disciplinã ⁊ legem vite. Justiciam suam ⁊ iudicia sua ostendit illis. ⁊ magnalia honoris eius vidit oculus eorum. ⁊ honorem vocis audierunt aures illorum. ⁊ dixit illis. Attendite ab omni iniquo ⁊ mandauit vnicuiq3 de proximo. ¶ Nota igitur tria per que ostenduntur ⁊ designantur tria precepta ordinantia ad deum: que sunt in prima tabula. In hoc ꝙ dicit. Magnalia honoris eius vidit oculus eorũ. tangit̄ ⁊ ostendit̄ magnificẽtia maiestatis. ad qđ est primum preceptum: qđ est de adoratione ⁊ magnificentia diuine maiestatis. Exo. xx. Non habebis deos alienos ⁊c. In hoc autem ꝙ dicit. Et honorem vocis audierunt aures illoꝝ. ostẽdit̄ honorificentia ipsius veritatis seu sapiẽtie filij: vox eñ dei est ipsa sapiẽtia dei. ⁊ sic istud pertinet ad noticiam ⁊ reuerẽtiam sapiẽtie ⁊ veritatis. ad quod datum est ꝫm mãdatum ordinans ad deum. s. non assumes nomen dei tui in vanum. In hoc qđ dicitur attẽdite ab omni iniquo: ostenditur detestatio malicie ⁊ iniquitatis. vt ipsi essent fixi in amore bonitatis ⁊ reuerentia. Ad qđ est tertium mandatum p̄me tabule. de sanctificatione sabbati. q2 mãdatum illud spũaliter datũ est ad honorẽ omnine bonitatis. vt hõ vacet deo ⁊ quiescat i ipõ. ⁊ sic dedit deus homini post creationẽ ante peccatum tria mãdata sibi indita ex ꝯditione ordinãtia ad deum. Unum aũt dedit ad ꝓximũ scꝫ mãdatum de dilectiõe ꝓximi. qđ intelligit̄ ꝑ hoc qđ dicitur. Unicuiq3 mandauit de proximo suo. Scđm hoc

Secundum.

Contra.

Obijcitur

Responsio.

ergo dõ mꝙ lex quãtũ ad ꝑcepta ordinãtia deũ in
primo statu: ⁊ in isto nõ mutaꝫ ꝗtũ ad primã ra
tionẽ mandatorũ vel ꝑceptorũ. imo illa tria erãt
q̃ mõ sunt: sꝫ mutanꝫ ꝗtũ ad ordinẽ ad ꝓximũ q̃
mõ sunt plura mandata ordinãtia ad proximum
tũc aũt vnũ solũ. ⁊ ratio hui⁹ est: qm̃ ex pte dei nõ
est facta mutatio imo cũ ipse sit bonũ imutabile
si aliquid debet ei ante pctm̃: eadẽ rõe ⁊ post: nec
dꝫ mutari: sicut nec ipe illud debitũ ⁊ ideo non est
mutatio quo ad ordinãtia ad deũ in rõne prima
debiti. Sꝫ cũ ꝓximus sit mutat⁹ p pctm̃: q̃ fact⁹
est pronus ad malũ ideo mutata sunt mãdata ad
proximũ. ita ꝙ tũc erat vnũ solũ: mõ sunt plura. ⁊
hoc est ꝙ ꝓximus añ pctm̃ nõ erat indigẽs: vnde
nõ indigebat pater filio nec ecõuerso nec etiã erat
pronus ad malũ: erat etiã secũdũ quendã moduꝫ
immortalis. erãt etiam oĩa ꝯmunia. vnde nõ mã
dauit ꝙ vnus succurreret alij. vt fili⁹ patri. nec ꝙ
seruaret se ab occisiõe. sed solũ ꝙ esset dilectio ad
proximũ. Modo aũt ꝓpter istas ꝓnitates ad ma
lum ⁊ corruptiões p pctm̃. mãdanꝫ plura ordinã
tia ad ꝓximũ. s. ꝓhibitio furti: q̃ mõ ẽ appropria
tio ⁊ nõ ante pctm̃ ⁊ ꝓhibitio occisionis q̃ mõ est
mortalis. ⁊ mõ est inordinatio volũtatis ⁊ inclina
tio ad malũ p pctm̃. quod añ nõ erat. ⁊ ideo plura
mandabanꝫ ad proximũ. ¶ Ad illõ qd̃ obijciꝫ: qd̃
debet esse eadẽ distictio quo ad proximũ. quia ad
quecũqꝫ tenetur hõ post pctm̃ ⁊ ante. in bonis di
co faciendis: ⁊ malis vitandis. Dicendũ. ꝙ deca
logus vt dictũ est supra. est secũdũ legẽ nature ⁊ de
dictamine ipsius nature: sed quiddã dictaꝫ ibi ab
solute. quiddã aũt sub cõditione. Natura eniꝫ bo
ni dictat absolute ꝙ vnus nõ noceat alteri: ⁊ pro
pter hoc dicitꝫ vnicuiqꝫ mandauit de ꝓximo suo
sed nõ hoc mõ vel illo erat mãdare. Similiter na
tura dictat absolute oĩa esse cõmunia. Aliqua ve
ro esse propria istud dictat sub cõditiõe. s. stat⁹ na
ture corrupte. Unde dictat ꝙ natura corrupta sit
appropriatio: ⁊ super hoc dictamẽ fundanꝫ ista ꝑ
cepta. Nõ furtũ facies. ⁊ alia que sunt ad seruan
dam ordinationẽ circa hoc. quia ergo variaꝫ dicta
men nature in natura bñ istituta ⁊ in natura cor
rupta: ideo variaꝫ ⁊ preceptũ. vera est ergo illa pro
positio ad quecũqꝫ ⁊c. sub cõditione. s. status natu
re corrupte, per hoc idẽ patet solutio ad scd̃am ra
tionẽ ad idẽ. ¶ Ad illõ qd̃ post queriꝫ an sint plu
ra vel pauciora quo ad deũ ⁊ ꝓximũ. dñm. ꝙ ex p
te ꝓximi plurificaꝫ decalogus ⁊ mutatur: ⁊ hoc ꝓ
pter pronitatẽ nature ad malũ post pctm̃: ⁊ ꝓpter
miseriã ⁊ indigentiã nostrã: ex pte dei nõ sunt plu
ra nec pauciora: cũ ipse sit imutabilis ⁊ debitũ or
dinationis hominis ad ipsuꝫ immutabile. ¶ Ad
illud qd̃ obijciꝫ ꝙ distinctio mandatorũ debet es
se secundũ distinctionẽ vitiorũ: dicendũ ꝙ nõ: im
mo alia ⁊ alia ratione multiplicanꝫ ꝑcepta ⁊ vitia
Pctm̃ eñ accipit multiplicationẽ ex causis qui
bus ẽ auersio a deo ⁊ cõuersio ad bonũ ꝯmutabile
⁊ ꝫm hoc est illa distinctio triũ radicũ pcti. j. Joh.
ij. per quas aĩa auertiꝫ a deo ⁊ cõuertiꝫ ad bonũ cõ
mutabile. ⁊ ꝫm triplex bonũ ꝯmutabile: ẽ illa di
stinctio. aĩa eñ auersa a deo ⁊ ꝯuersa ad bonũ cõ
mutabile. aut ꝯuertiꝫ ad bonũ ꝯmutabile exteri⁹
et hoc est bonũ tẽporale: ⁊ iuxta hoc sumiꝫ ꝯcupi
scentia oculorũ. Aut cõuertiꝫ ad bonũ ꝯmutabile
inferius quod est delectatio carnis: ⁊ iuxta hoc su
mitur concupiscentia carnis. Aut conuertitur ad
bonũ ꝯmutabile interius. quod est amor proprie
excellentie ⁊ elationis: ⁊ ab hoc sumiꝫ tercia radix
que est superbia vite. Similiter distinctio capita
lium vitiorũ sumitur penes auersionẽ anime a deo

Ad illõ qd̃ postea queritur

Ad obiectuꝫ.

et cõuersionem ad bonuꝫ commutabile. ⁊ hoc vel
ꝑ inordinationem factam in vi vegetabili: ⁊ scd̃m
hoc sumũtur duo vitia capitalia. i. gula ⁊ luxuria
sed differẽter. q̃ gula sumitur ꝫm inordinationẽ
vis nutritiue. luxuria vero ꝫm inordinationem ge
neratiue. ꝫm autem inordinationem factam in
sensitiua. per huius auersionem ⁊ conuersionem
sumuntur alia duo. scꝫ ira ⁊ auaricia. scd̃m aũt in
ordinationem factam in rationali sumuntur tria
alia scꝫ superbia inuidia accidia. quorum distin
ctio alibi patebit. Distinctio autem preceptorum
decalogi non decurrit penes has vias: immo pe
nes rationeꝫ boni vt debiti vt videbitur: ⁊ ideo nõ
est distinctio preceptorum ꝫm distinctioneꝫ vitio
rum seu radicalium seu capitalium.

Articulus secundus.

Postea queritur ꝫm quam rationem acci
pitur distinctio preceptorum decalogi. Et
circa hoc plura icidũt dubitabilia. Utrũ
accipiatur ꝫm fidem: an ꝫm caritatem. an ꝫm ti
morem. an ꝫm beneficentiam ⁊ innocentiam. an
ꝫm affirmationem ⁊ negationem. an ꝫm iusticiã.

Q. ꝫm quam rõnem accipitur distinctio decalogi vt ꝫm fidem.

Primo queritur. §. j.

Qd̃ ꝫm fidem arg.

vtrum accipiatur ꝫm fidem distinctio decalogi.
Ad quod sic. j. ad Thi. j. Finis precepti est caritas
de corde puro: ⁊ ꝯscientia bona: ⁊ fide non ficta.
ergo ꝯsummatio caritatis in preceptis est ex fide
ergo ex fide est ratio distinctionis in preceptis de
calogi. ¶ Item ex hoc qd̃ homo credit ꝙ deus est
trinitas debet honorem patri ⁊ filio ⁊ spiritui san
cto. sed per hoc distinguuntur precepta prime ta
bule: quoniam primum per ordinationem ad pa
trem cui vnitas. scd̃m per ordinationem ad filiuꝫ.
tertium ordinat ad spiritũsanctuꝫ. ⁊ hoc scd̃m ho
norificentiam ⁊ reuerẽtiam. ¶ Item ex hoc qd̃ cre
do qd̃ creauit hominem ad similitudinem ⁊ ima
ginem suam. debeo proximo meo honorẽ ⁊ teneor
ei in illis que precipiuntur in secunda tabula: que
ordinant ad proximum. ergo ex fide seu penes fi
dem sumitur ratio distinctionis decalogi. marie
in prima tabula. q̃ fides distinguit inter ꝑsonas.
Similiter etiam ex fide sumitur ratio debendi: q̃
obligat in preceptis ad ꝓximum. Ex hoc enim ꝙ
ꝓximus est ad imaginem. debeo ipsum honorare
debeo etiam ei benefacere ⁊ non nocere. ¶ Ad op
positum. Tulius dicit in rethorica. ꝙ religio est
que superioris cuiusdam nature. quam diuinã vo
cant cultum cerimoniãqꝫ affert. Ex religiõe ergo
est distictio in preceptis de cultu diuino. Sed re
ligio est de iure naturali sicut patet ibidem: ergo
ex iure naturali est distictio in preceptis decalogi
que sunt ad cultum dei: non ergo ex fide. ¶ Item
si penes fidem sumeretur hec distinctio. ergo tria
precepta prime tabule quibus precipitur honor
exhibendus trinitati: essent vnum ꝑceptum. hoc
autem est falsum. ergo cum sint tria: penes fidem
non accipitur horum distintio. Maior patet. qm̃
fides dictat ꝙ idem honor attribuẽdus sit patri
filio ⁊ spiritui sancto. Et ideo diciꝫ Joã. v. Qui nõ
honorificat filium: non honorificat patrem. ergo
est honor communis dictatus per fidem toti tri
nitati. ergo non est horuꝫ distinctio per fidem. cũ
idem honor ipsis personis per fidem precipiatur
Distinctus autẽ est honor ⁊ appropriatus in illis
tribus preceptis.

Cõtra.

Secundo queritur. §. ij.

Utrum ꝫm caritatem.

an ꝫm caritatem debeat accipi distinctio. mãda
torum

torum decalogi. Ad qd̃ sic dicit augu. ⁊ ysido. ꝙ in
dilectione dei ⁊ ꝓximi pendet tota lex. Unde sup
Exo. xx. dicit glo. ysido. Dat dñs Moysi legem in
nocentie nostre: ⁊ agnitionis sue: que in decẽ ver
bis cõsistit scripta in tabulis lapideis digito dei.
tria ꝑtinent ad cognitionẽ ⁊ dilectionem trinita
tis. septem ad delectationem ꝓximi quibus hu
mana societas nõ leditur. ergo distinguũtur due
tabule decalogi. scd̃m ꝙ duplex distinguitur dile
ctio dei. s. ⁊ ꝓximi. Et vult etiam ꝙ prima tabula
distinguatur ꝫm amorem ⁊ reuerẽtiam trinitatis
ergo penes caritatem sumitur hec distinctio.
¶ Ad oppositum obijcitur sic. Si penes caritatẽ
vel dilectionem sumitur hec distinctio. Cum non
sit nisi duplex dilectio ⁊ duplex mãdatum de dile
ctione. ergo nõ essent nisi duo mãdata decalogi.
¶ Item augu. in. viij. libro de trinitate Qui ꝓxi
mum diligit consequens est vt deum precipue di
ligat. ⁊ hoc dixit q̃ ꝓximus est imago dei: vñ rõ di
ligendi ꝓximum ꝓuenit ex deo. eadeꝫ ergo est rõ
diligendi deum ⁊ proximum. ergo mãdatuꝫ de di
lectione dei ⁊ mãdatũ de dilectione ꝓximi vnum
mã datuꝫ sunt. Si ergo penes ista esset distinctio
decalogi. ergo totus decalogus esset vnum mãda
tũ. ¶ Item cum vna sit dilectio dei ⁊ proximi. er
go vnum mandatum.

Obijcitur.

Tertio queritur. §. iij.

An ꝫm timorem.

an scd̃m timoreꝫ debeat accipi distinctio manda
torum. Ad qd̃ sic. Ro. viij. non accepistis spirituꝫ
seruitutis iterum in timore: sed accepistis spm̃
adoptionis filiorum. volẽs p hoc distinguere inter
legem ⁊ euangelium. penes timorem ⁊ amoreꝫ. q̃
in lege erat timor. i euãgelio amor. timor ergo mo
uebat in lege. ergo ꝫm motus qui sunt ex timore
accipitur distinctio mãdatorum decalogi. ¶ Ad
oppositum sic. Timor non cohibet nisi manum ⁊
non animum seu voluntatem. ergo etiam hic de
calogus non ꝓhibet nisi manum ⁊ nõ voluntatẽ
ergo ꝫm hoc illud preceptum. Non ꝯcupisces: nõ
esset preceptum decalogi. ¶ Preterea timor non
mouet nisi ad declinationem a malo. ergo in de
calogo non essent precepta faciendi bonum

Quarto queritur §. iiij.

U. scd̃m beneficentiam et innocentiaꝫ.

vtrum scd̃m beneficentiã ⁊ innocẽtiam sumaꝫ di
stinctio preceptorum decalogi. Ad qd̃ sic hoc pre
ceptum. Honora patrem. est preceptum beneficẽ
tie. alia aũt ad inocẽtiã pertinẽt: maxime de illis
que erãt ad ꝓximum. ergo penes beneficẽtiã ⁊ in
nocẽtiam sumitur distinctio horum. ¶ Ad oppo
situm. eadem est virtus oppositoꝝ vnius sicut fa
ciendi alterius sicut vitandi. ergo ⁊ eadem lex. er
go illo precepto quo ꝓhibeꝫ mechia: ꝑcipiꝫ casti
monia. ⁊ illo quo precipiꝫ honor ⁊ beneficentia pa
tris: ꝓhibetur ibi inhonoratio ⁊ maleficentia er
ga ipsum. Eodem ergo mandato precipitur bene
ficẽtia ⁊ inocẽtia. nõ est ergo penes hec distinctio.

Quinto queritur. §. v.

U. ꝫm iussionem vel ꝓhibitionem.

vtrũ ꝫm affirmationẽ ⁊ negationẽ hoc est iussio
nem ⁊ ꝓhibitionẽ sumaꝫ hec distinctio. Ad qd̃ sic
Cuilibet affirmationi opponiꝫ sua negatio ⁊ econ
uerso. ergo cuilibet precepto affirmatiuo erit ꝓhi
bitio opposita ⁊ ecõuerso. Si ergo hoc facit distin
ctionem erunt. xx. mandata in decalogo. ⁊ non so
lum. x. quod est falsum.

Sexto queritur. §. vj.

Utruꝫ ꝫm iusticiam.

vtrum accipiatur hec distinctio penes iusticiam.
Ad qd̃ sic. Justicia mouet ad debitum. vnde debi
tum est de intẽtione iusticie. Precepta autem pe
nes debitum distinguuntur. si ergo ex iusticia ve
nit: ex iusticia venit distinctio mãdatorum. ¶ Cõ
tra. Si intentio iusticie reperta in preceptis scꝫ q̃
facit debitum facit distinctionem preceptorum.
ergo similiter cum intentio prudentie reperiatur
in mandatis scꝫ electio. ⁊ sit in intẽtione precepto
rum decalogi: ergo penes prudẽtiam sumetur di
stinctio decalogi: ⁊ si non: ergo nec ꝫm iusticiam.
Minor patet. s. ꝙ electio sit de intentione legis.
Quoniã augu. in questionibus no. ⁊ ve. tes. dicit.
Lex a lectione dicta est vt de multis quid eligas.
scias. ¶ Item hec iusticia aut dicetur iusticia ge
neralis aut specialis. Si iusticia generalis: ⁊ eius
actus est declinare a malo ⁊ facere bonuꝫ. ergo si
esset distinctio decalogi. ꝙ quedam mãdata face
rent solum declinare a malo. quedam solum ordi
narent ad bonum. qd̃ falsum est. immo vtrũqꝫ fa
ciunt precepta decalogi. ergo nõ ꝫm iusticiã gene
ralem sumiꝫ distinctio: ideo nec ꝫm iusticiã spãlẽ
qm̃ iusticia spãlis seu ꝑticularis soluꝫ ordinat ad
ꝓximũ. ergo nec ꝫm eã accipit distinctio decalogi

Solutio. dicẽduꝫ ꝙ ꝫm formam boni vt
debiti penes animam. ꝫm. s. qd̃
ipsa est debitrix boni venit lex ⁊ precepta moralia
q̃ lex nihil aliud dicit nisi debitum boni actus. ꝫꝫ
vero formam boni vt boni penes animam: est ra
dix virtutum. Unde ex virtute est actus bonus: ex
lege autem fit debitus ⁊ sic ꝫm intẽtionẽ boni vt
debiti. est accipere distinctionẽ preceptorum mo
ralium. ¶ Nota igitur qd̃ est debituꝫ deo ⁊ est de
bitum imagini dei que est ꝓximus. Eo enim ꝙ ẽ
ad imaginem debemus ei beneficentiam ⁊ inno
centiam. Debitum vero deo respiciunt mãdata
ordinãtia ad deum: debitũ ꝟo imagini respiciũt
mãdata ordinãtia ad ꝓximũ. Scd̃m ergo multi
plicationẽ debiti ad deũ. est multiplicatio ꝑcepto
rum ordinantium ad deũ. Hec aũt intẽtio debiti
tripliciter est. Creatura eniꝫ eo qd̃ est effectus de
bet se deo. quia effectus debet se totum sue cause.
Causa aũt que deus ẽ i triplici habitudine cause
se habet. Est enim vt principium seu vt causa effi
ciens. Item se hꝫ vt cã formalis exẽplaris. Itẽ se hꝫ
vt causa finalis. Efficiens causa est ipse deus seu
principium rõne potẽtie. Causa formalis seu exẽ
plaris rõne veritatis. Causa vero finalis in rõne
bonitatis. sic ergo est debitum quo debet se crea
tura deo sicut pricipio vel cause efficiẽti. ⁊ debitũ
quo dꝫ se ei sicut cause formali vel exẽplari: ⁊ debi
tũ quo dꝫ se deo inquãtũ est causa finalis. ⁊ scd̃m
triplex debitum sunt tria mãdata prime tabule or
dinantia ad deũ. Primum ostendit debitum deo
sicut principio ⁊ cause efficienti. quia illud mãda
tum est de latria vel adoratione diuine maiesta
tis ⁊ vnitatis ⁊ cognitione eiusdem: ⁊ hoc est illud
mãdatuꝫ. Non habebis deos alienos. Penes ve
ro debitum quo debet se homo deo sicut veritati
vel cause exemplari. sumitur scd̃m mandatum. scꝫ
non assumes nomen dei tui in vanũ. Nomẽ illud
dicitur ipsa veritas quam non debemus affirma
re aliquo modo in testimonium nostre locutiõis
sine causa. In tertio precepto ostenditur debitum
deo sicut cause finali. qd̃ debitum est quantum ad
appetitum ⁊ intentionem bonitatis. ⁊ hoc est pre
ceptum de sabbato. quod propter hoc est: vt aĩa
conuertatur ad ipsam bonitatem ⁊ in ipsa quie
scat. sic igitur quia est triplex ratio debẽdi quo ad
deum. ideo tria sunt mandata ordinantia ad deũ
Est ⁊ alia ratio distiguendi ista mandata ordinã

Rñsio generalis ad articulum.

Debituꝫ deo

Scd̃m multiplicationem debiti ad deũ attẽditur ratio preceptorum ⁊c.

Alia rõ distiguendi mandata.

tia in deum.q2 conuersio anime in deum est triplex.sc3 corde. ore.opere.In primo ergo mandato ostenditur honor ⁊ reuerentia sm actum cordis cum dicitur.non habebis deos alienos ⁊c.In secūdo:scdm actum oris:In tertio ostenditur honor ⁊ reuerētia in actu exterioris operis cum determinatur quies in sabbato.vt vacet anima deo hec enim est intētio sabbati. ¶ Item scdm a ppropriationem sumitur alia distinctio.quia per primū mandatum ostenditur vnitas in deo: que appropriatur patri. Per scdm ostenditur veritas q̃ appropriatur filio. Per tertium bonitas:que appropriatur spirituisancto.q2 tertiu3 preceptum est de quiete sabbati.quies aūt ipsius anime est in ipsa summa bonitate.

Alia distictio

¶ Itē alia distictio sumitur respiciendo diuinam latriam ⁊ hec distinctio quasi sm allegoriam sumitur ab Hugone de sancto victo.libro de sacramentis. Deus enim est reuerēdus tripliciter. Est enim reuerendus in sua natura. Est etiam reuerendus in humana natura. Et est reuerēdus in ppria cōscientia. Primū mādatum qđ est de adoratione respicit q reuerendus sit deus in propria natura. Secundum mādatu3 respicit q sit reuerendus in hūana natura assumpta.vnde sensus est sm glo. Non assumes nomen dei tui in vanum.i.non credas xpm purum hoīe3 Item reuerēdus est in ppria ɔscientia:⁊ ad hoc ē tertium mādatum de sabbato.⁊ hoc est qđ dicit Hugo.Audi israel:hic nota obediētia3.deus tu9 hic nota gratiam.deus vnus est:hic doctrinam. quasi dicat.obediētiam exhibe.gratiam intellige veritatem agnosce.ipsum adorabis:hoc pertinet ad fidem.⁊ ei soli seruies:hoc pertinet ad operationem.Et subdit.Deum adorare est totam mentem ad deuotionem ei sustinere:⁊ ipsu3 principiū ⁊ finem omnis boni credere.⁊ sic vult q primum ostendit deum reuerendū in natura ppria.scdm in humana natura.Unde dicit.Non assumes nomen dei tui in vanum.In vanum vt dicit hugo. assumere nomen dei:est filium dei visibilē p hūanitatē factum creatura3 estimare.In vanū quoq3 nomen dei assumunt qui filium dei ad se missum ⁊ pro sua salute incarnatu3 cōtēnit.qđ est ergo dicere.Non assumes nomen dei tui in vanum.i.sicut venerari ⁊ adoras ppter hoc q ab eo factus es:sic adora ⁊ venerare ppter hoc qđ ab eo redēptus es.in quo admonemur vt intelligamus eu3 nō solum adorādum in sua diuinitate:sed in humanitate qua nos redemit. Tertium preceptum est illud.Obserua sabbatum.Sabbatu3 hominis qđ ei exterius seruādū precipitur.sacramētum est interioris.vbi mens sancta p bonam ɔscientiam a seruitute peccati quiescēs in gaudio spūssancti iocundatur.

Alia.

Hugo.

Hugo

Scdm rōnē debiti ad proximum.

¶ Scdm autem rationem debiti ad proximum sumitur distinctio mādatorum ordinātium ad primum. Nota igitur q in natura hoīs seu primi qui factus est ad dei imaginem.est duplex ratio debiti.scdm duo in quibus est expressio diuini esse in hoīe.q2 sicut in diuino esse est natura ⁊ ordo nature.natura est ipsa diuina essentia:ordo nature est scdm q vna persona oritur ab alia. sicut in homine est natura ⁊ ordo nature:sm quē vnus homo oritur ab alio; sed in angelis non est ita.nā vnus ex alio nō oritur.⁊ sic in hoīe diuinu3 esse exprimitur.⁊ q̃tum ad esse essentiale vel naturale ⁊ quātum ad esse personale.Est igitur debitū ad proximum duplex.vnu3 rōne originis vel principij.⁊ quātum ad hoc debitor est filius patri.q2.s. ab ipso oritur.⁊ penes hoc debitum sumitur primum mandatum ordinans ad proximum qđ est Honora patrem.Ex hoc eni3 q filius a patre est debet patri ⁊ non pater filio.⁊ hoc dicit multipliciter hugo de sancto vict.in lib.de sacramentis. Primum preceptum secūde tabule ad patrem ptinet hominem.sicut primu3 prime ad patrē deū vtrobiq3 paternitas preponit.vtrobiq3 principij dignitas honoratur.

Hugo

Est aliud debitum rōne nature ad primum.⁊ penes istius multiplicatione3 sumuntur alia mandata. Debitum autem istud est duplex.q2 debitu3 istud vel est ex parte debētis vel ex parte eius cui debet.Ex parte debitoris respicit actus triplex.s.actus interior qui est actus cordis:⁊ actus exterior.s.actus opis exterioris:et actus medius:⁊ hic est actus oris.s.loqui.quia loqui consistit ex interiori intentione ⁊ exteriori prolatione.Loqui enim est cum intentione proferre. propter hoc est debitum triplex ex parte debētis. q2 est debitū ex parte actus cordis:⁊ ex parte isti9 debiti sumuntur duo mādata.s.Non cōcupisces vxorem proximi tui.⁊ nō desiderabis domum ei9 Est etiam debitum ex parte oris qđ est loqui.⁊ penes illud sumitur vnū mandatum sc3 nō falsum testimonium dices.Est etiam debitum ex parte actus exterioris:⁊ penes illud sumūtur alia.s.nō occides.nō furtu3 facies.nō mechaberis.⁊ distinguuntur ista penes naturam cui debemus.Debitum enim ex parte nature cui debemus sic procedit.q2 circa natura3 est esse ⁊ bene esse.Ad esse est cōiunctio anime cum corpore.ɔtra hoc est mors ⁊ occisio.⁊ quātu3 ad hoc debet homo proximo cōseruationem esse.⁊ penes istud debitum sumitur hoc mādatum.Non occides.qđ.s.prohibet mortem vel occisionem seu destructionem nature in proximo.⁊ sic in illo precepto est expressio debiti q̃tum ad esse nature.vt saluetur in proximo.Secundum autem q debitum respicit bene esse nature in proximo sunt alia duo.Na3 bene esse duo respicit sc3 multiplicationem ⁊ sustētationem. Multiplicatio nature est per ordinatam ⁊ debitam cōiunctionem viri ⁊ mulieris.Sustētatio vero est per victum.Penes ergo debitum q̃tum ad bene esse qđ respicit multiplicationem nature p debitam ⁊ ordinatam coniunctionem viri ⁊ mulieris sumitur illud preceptu3.Non mechaberis. q2 hoc preceptum prohibet inordinationem q̃ est contra hmōi multiplicationem. Penes autem debitum q̃tum ad bene esse quo ad sustētationē nature sumitur illud preceptum.Non furaberis. qđ prohibet cōtractationē rei aliene. Nam ipsa anima misera per peccatum cecidit in duplicem miseriam.mortis.s.⁊ defectus seu indigentie.q2 cecidit in miseriam mortis:ex hoc habet q nō pōt saluari in ipsa.sed requirit in alio saluari p cōiunctionem viri ⁊ mulieris.q2 vero cecidit in defectū ⁊ indigentiam:ex hac parte venit appropriatio tēporalium.quibus ipsa indiget ad sustētationem sui:alioquin ipsa deficeret.⁊ inordinationem contra hmōi appropriationem prohibet in hoc mandato.Non furtu3 facies.Quia ergo in genere nō est accipere debitum nisi aut ad deum aut ad proximum ⁊ ad deum tribus modis:ad proximū aut ratione originis aut ratiōe nature.⁊ hoc aut q̃tū ad esse aut q̃tum ad bene esse.ex parte debitoris vel cui debet.ideo tot sunt precepta in vniuerso:⁊ se hñt iste distinctiones ex pte debitoris.⁊ ex pte eius cui d3:ita q vna icludat aliā:⁊ est sicut cā alterius.Et iō vna accipit p subdiuisionē vni9 mēbri alteri9.Quia vero natura post lapsum in duplicē cecidit miseriā.s.corruptionis ⁊ vite.iō h3 pnitatē in nobis vt saluet se in alio.⁊ ad hoc est mo

tus cōcu

cōcupiscentie nec sum9 dñi istius motus Et q2 cecidit in miseriā vite:oportuit q haberet domū et terras ⁊ alia tēporalia p que sustentaret. Et quia in has duas miserias cecidit homo.iō mirabilis est inclinatio ipsius cōcupiscētie vt se saluet i alio et ad habēda temporalia per que sustentet:⁊ ideo geminat mandatū ɔtra appetitū vis generatiue: per quā saluet se in alio ⁊ cōtra appetitū temporalis.ita q prohibetur voluntas ⁊ actus in vtroq3.s. Nō cōcupisces vxorē proximi tui.hic volūtas.Nō mechaberis.hic act9 generatiue.Nō desiderabis domū ⁊c.hic prohibet volūtas vel appetit9 tēporaliū in volūtate solū.Nō furtū facies:hic phibetur actus illius pronitatis.s.rapacitas vt dicit gl. in exo.xx.

Rnsio ad.j. paragraphū

¶ Ad illud ergo quo querit:an penes fidē accipit distinctio mādatorū: dō3:q nec penes fidē nec penes alia accipit:s3 solū penes rōe3 debiti vt visu3 est.nec sm aliquā differētiā vel rōe3 virtutis accipit.q2 ex alia rōne est intētio ⁊ differentia virtutū ⁊ pceptorū.

Sol. ad arg. contra.

¶ Ad rōes vero quib9 ostenditur q penes fide3 accipiat hec distinctio. dōm.q in pceptis duo attendēda sunt.s.distinctio et executio Distinctio cōsequit differētiā debiti actus deo vel primo.⁊ ideo penes rōnem debiti accipitur.Ad executionē aūt ipsorū requirit fides.prudentia timor ⁊ caritas.iusticia.sed differēter:q2 fides ⁊ prudentia mouent ad executionē ipsoru3 ex parte cognitiue practice.differēter tamē: q2 fides mouet ad impletionē pceptorū rōne finis.s.ostendendo finē:prudentia vero que est virtus politica respicit ducentia ad illū finē.s.circūstantiā actuū Ex parte aūt effectiue mouent alia s3 differenter qm timor mouet inchoatiōe.Sap.j.Initiū sapientie est timor dñi.Justicia vero mouet sicut in progressu vel executione.Caritas vero mouet in consummatione.q2 ista tria attendunt in impletione mandatorū.s.inchoatio.progressus vel executio. consummatio.⁊ sic ex istis nō pendēt mādata q̃tum ad distinctionē:sed q̃tū ad impletionē vel inchoationē.pgressum ⁊ ɔsummationē.et sic virt9 nō efficit distinctionē mandatorū sed impletionē Quod ergo obijcit.q ex fide est distinctio p sonarum ⁊ honoris trinitatis.dicendū.q cu3 hec est ratio debiti que hmōi distinctionē facit ⁊ non fides nisi ex cōsequēti.Unde rō honoris vt debiti respectu maiestatis in patre.veritatis in filio bonitatis in spiritusancto:facit hmōi distinctionē per se

Rnsio ad.secundm. paragraphum Ad obiec.

¶ Ad illud qđ obijcit de caritate.dicendū q caritas mouet ad pcepta q̃tum ad cōsummationem nō q̃tū ad distinctionē. ¶ Ad illud qđ obijcit. qđ nō fit nisi vnū pceptū caritatis.q2 vna dilectio ē ratio alterius:dōm q virt9 respicit formam boni:vt boni.Et q2 forma boni eadē est in dilectiōe dei et proximi:ideo vna est virtus caritas que respicit dilectionē dei ⁊ proximi:nō tamē vnū pceptū:q2 pceptu3 respicit rationē debiti.debitū aūt vnū nō est sed duplex:q2 alio est amor debitus deo:et proximo debit9: ⁊ l3 vna sit ratio alterius:tamē ex alia ratione d3 hō amorē deo ⁊ proximo.q2 deo d3 amorem sicut cause.primo vero sicut effectui facto ad imaginē:q2 ergo debitū duplex iō pceptū duplex.

Respōsio ad tertiu3 paragraphum

¶ Ad illud qđ obijcit de timore.dicendū q timor nō mouet ad pcepta nisi q̃tum ad impletionem et hoc in inchoatione.

Respōsio ad quartū paragraphum.

¶ Ad illud qđ queritur an penes beneficentiam et innocentiā sumatur.dicēdum q non in q̃tum huiusmodi.sed in q̃tū beneficentia ⁊ innocentia cadūt sub debito vel ɔtrario ¶ Ad quod obijcitur q illo quo precipitur honor et beneficentia patris prohibetur inhonoratio et inbeneficentia erga ipsum.Dicendum q hoc verum est:sed ex hoc non sequitur q non distinguūtur precepta sm innocētiam ⁊ beneficentiam.q2 precepta beneficentie ⁊ innocentie non dantur respectu eiusdem.Preceptum enim de innocētia q̃ est in phibitione furti.non est respectu eius precise respectu cuius est preceptum de beneficentia honoris parentu3.

Rnsio ad.vj. §.

¶ Ad illud quod queritur an penes iusticiā sumitur hec distinctio.dicendū.q iusticia ⁊ est lex ⁊ est virtus.nec est eadem ratio ipsius secūdum q est lex ⁊ sm q virtus.Justicia eni scdm q lex dicit debitum actus.Justicia autē sm q virtus dicit executionem debiti actus.⁊ sic debitum nō cōsequitur iusticiā virtutē.sed sm q est lex:⁊ ideo non penes iusticiam virtutē sumitur distinctio preceptorum.⁊ ppter hoc non valet vlterius oppositio q penes prudētiam debuit accipi q2 fundatur super hoc q distinctio horu3 accipiatur penes iusticia3 ⁊ veritatē.Ec sit patet solutio.

Articulus tertius.

Utrū numerus decalogi in pluribus vel paucioribus q̃ dece3 debet poni.

Arg.primu3.

Consequenter queritur de sufficientia numeri decalogi.An scilicet in plurib9 vel paucioribus debeat poni.Ad qđ sic j.Jo.ij.Omne qđ est in mundo.aut est concupiscentia carnis.aut cōcupiscentia oculorū aut supbia vite.Sicut ergo ɔtingit peccare duabus primis ɔcupiscētijs:ita ⁊ tertia.sicut ergo in preceptis decalogi phibet ɔcupiscētiā carnis cū dicitur.nō ɔcupisces vxorē primi tui:⁊ ɔcupiscētia oculorum cum dicitur.Non desiderabis domum proximi tui.⁊ sicut penes ista sumūtur duo mandata:sic penes tertiam.s.superbiam vite debet accipi aliquod mādatum in quo phiberetur cōcupiscentia honoris vel excellētie que est superbia vite.⁊ sic deberent esse plura q̃ sint. ¶ Si dicatur q debet phiberi ɔcupiscētia sequens infectionem originalis culpe.vnde rōne infectionis est q prohibetur ɔcupiscentia.tunc obijcitur.Infectio non est sicut dicūt nisi in parte vegetabili. sm quam trāsfunditur peccatum originale.vnde solum est infectio sm cōcupiscentiam generatiue hec ergo sola sequitur illam infectionē ⁊ nō cōcupiscētia domus vel possessionis alicuius.ipsa ergo sola debet prohiberi.qđ est falsum.ergo nō valet illa rō.

Secundum.

¶ Item sicut ex parte ipsius vis concupiscibilis est peccare sm actum ⁊ affectum:ita ex parte irascibilis:actus autem irascibilis est occidere ⁊ iste prohibetur.affectus autem est ira.ergo in decalogo d3 ira prohiberi.si ergo nō prohibet ergo est insufficientia in decalogo.

Tertium.

¶ Item circa occisionē est factum ⁊ intētio facti. factum autē bene pōt fieri.s.qđ sit intētione iusticie. sicut ē in iudice.male aūt fit ab eo q̃ occidit intentione vindicte:sicut est homicida:⁊ sic actus occisionis bñ pōt fieri ⁊ male.⁊ circa ipsum contingit peccare. circa vero itētionē semper est pctm̄.vñ occisio intentionis siue affectus semper est pctm̄. q2 cū dico intentionē occidendi.pono q intentio solum termine ad occidere.hoc aūt solum est in illo q̃ occidit ex libidine.si ergo actus pōt esse bonus et malus:intentio vero semper est mala:ergo magis d3 phiberi affectus vel intentio occisionis q̃ actus ⁊ q2 nō phibetur ergo est insufficiētia preceptorum. ¶ Itē lex facit differētiā inter voluntariu3 homicidā:⁊ inuolūtariū.q2 volūtario ɔcedit remediū sc3 ciuitates refugij.sicut patet Nume. xxxv.⁊ tamē vtrobiq3 erat act9 occidēdi.ergo magis estimat sm legē affectus occidēdi q̃ actus.ergo magis debet phiberi volūtas q̃ actus.aut insufficientia ⁊c. ¶ Itē sicut circa mechiā cōtingit

peccare actu ꝛ affectu:sic etiā circa quodlibet mā
datum.ergo circa quodlibet mādatuȝ.debet esse
prohibitio de actu ꝛ de affectu sicut circa hoc.
artuȝ ¶Item si cõtingit peccare per inordinationem
ad deum ꝛ per inordinationem ad proximum.ita
etiam per inordinationē ad seipsum.sicut qñ ali-
quis peccat per molestiaȝ carnis:ille deturpat se-
ipsum.sed decalogus tm̄ duas prohibet primas
inordinationes.nõ ergo est sufficiens cum tertia
debet prohiberi.¶Item detrahere ꝓximo graue
Quintum. peccatum est.ꝛ tñ nõ videtur in aliquo mandato:
qꝛ detrahere nõ est occidere.nõ est mētiri.vn-
de nõ ꝓhibetur in istis ergo debet esse aliqđ man
datum de ꝓhibitione huius vel erit insufficiētia
Sextum in decalogo.¶Item quidam actus est malus de
se vel scđm se:quidam solum malus ex radice que
est intentio:sicut est ieiunium ypocritarum.quo-
quo modo sit act9 malus.semper est radix peior
actu.hec autem radix est affectus siue intētio:er-
Cõtra. go debet ꝓhiberi circa quēlibet actum.¶Ad op
positū ostendit ꝙ deberent esse pauciora.In actu
enim ꝯtinetur voluntas. actus em̄ non est bon9
vel malus:nisi qꝛ voluntarius.Unde dicit dam.
Qđ actus inuolūtarij non sunt digni remunera-
tione nec supplicio:vnde nec laudabiles nec vitu
perabiles.si ergo preceptum ꝛ ꝓhibitio non sunt
de actu nisi qꝛ volūtarius:ꝓhibendo actum ꝓhi-
bet voluntatem.ergo superfluit prohibitio volū
tatis siue affectionis in decalogo.ꝛ sic nõ ꝯcupi-
sces nõ debet esse mādatum decalogi.¶Itē volū
tas causa est actus.qꝛ actus ex voluntate ꝓcedit.
sed prohibita causa ꝓhibetur effectus: ergo ꝓhi
bita voluntate ꝓhibetur act9.ergo sugfluūt mā-
data que sunt de prohibitione actuum.¶Item
matth.v.Si videris mulierem ad cõcupiscenduȝ
eam iam mechatus es in corde tuo.Nunquid si-
militer qui videt equum ad cõcupiscēdum eum:
furatus es eū.ꝯstat em̄ ꝙ nõ.ergo videmus ꝙ q̃-
dā ꝯcupiscētia facit actuȝ quedā non. sicut velle
mechari facit mechiam:prohibita ergo concupi
scentia mechādi cū dicitur.Non ꝯcupisces vxorē
ꝛc.superfluit prohibitio de actu mecādi.ꝛ ita non
mechaberis hoc nõ debet esse mādatum decalo-
gi.¶Item Ro.vij.Concupiscentiam nesciebam
esse peccatum nisi lex diceret.nõ ꝯcupisces.Glo.
Bona est lex que dum cõcupiscentiam ꝓhibet:
omnia mala prohibet.ergo prohibita ꝯcupiscen-
tia generali prohibentur omnia mala.dicēdo er-
go nõ ꝯcupisces:prohibentur omnes mali actus.
Responsio. et ita superfluunt omnia mādata alia.¶Solu-
tio.Ad euidentiam maiorem huius questionis.
intelligendum est ꝙ lex decalogi triplicem habet
comparationem.s.ad triplicem legem.s. ad legeȝ
nature ad legem gratie:ꝛ ad legem fomitis.Ad le
gem nature comparatur sicut habes Ro.ij.Cum
gentes que legem non habent naturaliter ea que
legis sunt faciunt ipsi sibi sunt lex:qꝛ ostendunt
opus legis scriptum in cordibus suis.Et compa
ratio ad legem nature que est scripta in corde ho
minis.Qđ similiter comparetur ad legem gratie
habetur per glo.super illud ps.Lex dñi immacu
lata ꝯuertēs animas.Glo.Sua distinctione cor
rigens ꝛ ad xp̄i gratiam mittens.Ecce qđ habet
comparationem ad legem gratie.aliter enim ad
gratiam nõ mitteret.Ad legem fomitis reprimen
dam compatur ſm ꝙ habet.ij.Corin.iij.Lra occi
dit:spūs aūt viuificat.glo.Non dr̄ lra occidēs eo
ꝙ lex mala sit:sed qꝛ ꝓhibēs peccatum nõ iustifi
cat hoiem:ꝛ sic ꝓhibendo pctm̄ cõparat ad legeȝ
fomitis.ꝛ Ro.v.vbi abūdauit delictum.glo.Fre-
natus est ꝯcupiscentie fluuius. Sed nota differē
tiam harum comparationum.qꝛ comparat ad le
gem nature manifestādam.vt.s.que erāt occulta
per tenebras pctī manifestarent.Unde augus.in
questionibus vete.ꝛ no.testa.Data est lex vt que
sciebant autoritatem haberēt.ꝛ que latere cepe-
rant manifestarētur.Ad legem autem gratie cõ-
paratur testificādo.qꝛ est in signum gratie.Ad le
gem aūt fomitis vel pctī cõpatur coercendo.ꝛ iu
xta istas tres cõpationes sumunt tria que atten-
duntur in decalogo s.numerus.ordo.modus.Se
cūdum primā cõparationem sumitur numerus.
scđm scđam ordo.scđm etiam tertiaȝ modus tra
dendi.Numerus ergo decalogi est ex lege nature
respiciente statum nature corrupte. Et scđm hoc
duplex est dictamē legis naturalis vt dictum est
Dictat enim duplex debitū ad deū.s.ꝛ ad ꝓximū
qui est imago dei. Dictamē nature debiti ad deū
necessarium est triplici rõne.qꝛ compatur creatu
ra ad deū tanꝙ ad suū principiuȝ seu causam effi
ciētem.formalem ꝛ finalem.Et ideo cum quilibȝ
effectus debeat se sue cause:est debitum creature
ad deum rõne cause efficiētis.scđm rõnem cause
formalis exemplaris.tertium rõne finalis.Pri-
mum est ratione vnitatis principij.scđm rõne ve
ritatis.tertium rõne bonitatis.Et scđm hoc tri-
plex dictamen nature accipitur triplex mādatuȝ
ordinans ad deum.Primuȝ qđ est de cultu ꝛ ado
ratione.respicit vnitatem principij.qꝛ debitū cul
tus vel honoris respicit ipsam vnitatem seu prin
cipium.Secūdum de reuerētia veritatis.qꝛ debi
tum reuerentie respicit veritatem.Debitum aūt
vacationis vel sanctificationis respicit bonitateȝ
ꝛ penes illud sumitur tertium mādatum de sab-
bato.vt dictum est prius.Dictat etiaȝ natura de-
bitum ad ipsam imagineȝ dei que est proximus:
imago autem non habet debitū nisi ab exempla-
ri:aut ergo in imagine que est proximus erit de-
bitum rõne vnitatis seu principij.vel rõne bonita
tis vel veritatis cuius est imago.qꝛ homo imago
est trinitatis.ꝛ iuxta ista debita sumūtur mādata
ordinantia ad ꝓximum.Debitum rõne principij
est debitum honoris.ꝛ penes illud sumit primuȝ
mandatū ordinās ad ꝓximū.s.Honora patrē ꝛc.
Pater enim est ꝓncipium filij:ꝛ ideo pater est
istud debitum honoris principij.Penes vero de
bitum qđ debetur proximo rõne veritatis. sumit
ratio illius mādati:nõ falsum testimoniū dices.
Reuerenda em̄ est veritas q̃tum ad proximum:
cum sit imago veritatis q̃ est filius.Penes vero
debitum sanctificationis ꝛ amoris bonitatis su
muntur alia tria mādata.s.nõ occides ꝛc. Debi-
tum em̄ rõne bonitatis obligat nõ solum ad san-
ctificandum ꝛ ad amādum bonitatem in exem-
plari:immo etiam in imagine.ꝛ illud debitū bo-
nitatis q̃tum ad ꝓximum triplex est qꝛ est bonū
qđ respicit ꝑsonam:ꝛ bonum qđ respicit speciem:
ꝛ bonum qđ respicit sustētationem. Bonum qđ
respicit personam.est vita proximi:ꝛ penes debi-
tum illius boni sumitur illud mandatum.nõ oc-
cides.Bonum qđ respicit speciem est bonū mul
tiplicationis speciei.ꝛ ad hoc concurrit ordina-
ta cõiunctio viri ꝛ mulieris.ꝛ ratione debiti ordi-
nis illius boni qđ est in propagatione speciei su-
mitur hoc mandatum.non mechaberis. Bonū
vero sustētationis qđ venit ex defectu nature:re-
spicit appropriationem.Unde ratio huius est ap
propriatio rerū necessariarū ad sustētādum natu
ram:ꝛ penes debitum illius boni seruandi sumit
hoc mādatū.nõ furtū facies.Uñ sicut debitū deo
est ratio

est ratio principij veritatis bonitatis:sic triplex
istud debitum imagini:ꝛ circa hoc sumūtur ista
mandata.Quia vero natura corrupta facta est ꝓ
na ad malum sunt autem quedam mala que vi-
dentur licita ratione alicuius necessitatis.quedā
ſm se sunt mala ꝛ prona ad vtraqȝ ideo lex respi-
ciens naturam corruptam non solum manifesta
uit mala scđm se:sed etiam mala occulta que vi-
dentur licita.que quidem sunt decipiētia sub spe
cie necessitatis:ꝛ ideo expressit de illis ꝛ prohibuit
ea.Hec autem sunt cõcupiscentia vxoris aliene:ꝛ
concupiscentia possessionis aliene. Mirabiliter
enim fit cõcupiscētia prona ad istas cõcupiscētias
ꝓpter duplicem miseriam in quā cecidit per pec
catum scȝ ꝓpter miseriam ꝛ ꝓpter corruptioneȝ
siue mortem:qꝛ enim cecidit in corruptioneȝ.val-
de appetit saluari in alio per generationem.quia
vero cecidit in defectum vite ꝛ languoris:ideo ap
petit valde vt sustentet se:ꝛ ideo fit duplex ꝓhibi
tio volūtatis.s.circa appetitum multiplicatiõis
speciei qui est appetitus generatiue:ꝛ circa appe
titum rei aliene ꝓpter sustentationem.Actus au
tem istarum ꝯcupiscentiarum ꝓhibentur tanꝙ
mala ſm se:ꝛ manifesta in duobus preceptis ꝛ sic
ex lege nature respiciente naturam corruptaȝ est
sufficientia numeri in decalogo.¶Ad rões er-
So.ad arg.j. go dicendum.ꝙ tot sufficiūt ſm nature dictamē
nec est aliquod genus debiti qđ nõ ꝯtineatur hic
¶Sed qđ obijcit ꝙ hic debet ꝓhiberi cõcupiscē
tia honoris vel excellētie seu superbia vite.Dicen
dum ꝙ in omni actu ꝓhibetur vel precipitur sua
voluntas.De illis tamen cõcupiscētijs erat ne-
cessaria ꝓhibitio expressa:que poterant decipere
sub specie necessitatis.hec aūt erāt due.s.cõcupi-
scentia carnis ꝛ cõcupiscentia oculorum.sed non
ita est de superbia vite:ꝛ ideo nõ fuit necesse ꝙ ex
Ad secunduȝ presse ꝓhiberetur.¶Ad illud quod obijcitur de
ira.dicendum sicut dicit dama.Ira est audax vin
dex lese ꝯcupiscētie:ꝛ sic ira est motus sequēs con
cupiscentiam.Quia si ꝓhibetur homo a cõcupi-
scentia statim irascitur.ꝛ ideo in ꝯcupiscētia ꝓhi
betur ira:qꝛ ratio irascendi est a cõcupiscentia.qꝛ
ergo hic prohibetur ꝯcupiscētia:ideo ꝛ ira in hoc
ꝓhibetur ꝛ insinuatur.Ratio vero ꝓhibitionis
expresse cõcupiscentie est occultatio mali sub spe
Ad tertium cie necessitatis.¶Ad aliud de occisione.dicēdū
ꝙ in ipso actu occidendi prohibet ipsa intētio vel
voluntas.Unde cum dr̄.non occides non solum
prohibet iniuste occidere:sed etiam volūtas iuste
occidendi que semper est mala. Unde proprie nõ
potest dici ꝙ iudex habet intentionem occiden-
di.immo intentionem cõseruandi iusticiam ꝛ cõ
Ad quartum seruandi rēpublicā.¶Ad illud qđ obijcitur:q̃re
non prohibetur inordinatio hoīs ad seipsum.Di
cendum ꝙ in ordine hominis ad deum ꝛ ad pro-
ximum intelligit ad seipsum.Unde mādatum or
dinans ad se hoiem:colligitur ex his que ordināt
hoiem ad deum ꝛ ad proximum. Unde ille q̃ pol
luit seipsum.facit contra mandatum sanctifica-
tionis ſm ordinē ad deum.ꝛ cõtra illud non me-
chari qđ est ad ꝓimum.qꝛ in opere carnis nõ de
bet aliquis vti non sua.vnde si aliter facit:preua-
ricator est precepti non mechaberis.Silr ille qui
mētitur ꝯtra se facit ꝯtra debitū veritatis ad deū
ꝛ ad proximum.Et sic in istis intelligit ordo ad se
Unde sicut non est aliquod mandatū de dilectiõe
sui:qꝛ in dilectione dei ꝛ proximi intelligit dile-
Ad quintum ctio sui.sic non debet esse hic.¶Ad aliud dicendū
ꝙ prohibitio de detractione habet in ꝓhibitiõe
furti.Preceptum enim illud.non furtum facies
est de adiunctis ad esse persone.ꝛ ab hoc habet ra
tionem illud preceptum.qꝛ sicut dicitur prouerb.
xxij.Melius est nomen bonum ꝙ diuitie multe.
Fama autem est de adiūctis ad esse persone:ideo
prohibitio infamie vel detractionis ad illud pre-
ceptum reducitur.¶Ad illud qđ obijcitur de ma Ad sextum
lo ex radice quare nõ prohibet ibi. Dicendum ꝙ
prohibitio mali ex radice sicut est ieiunium ypo-
critarum.q̃tum ad rationem precepti reducitur
ad preceptum de sabbato.qđ quideȝ est ad hoc vt
anima ꝯuertatur ad bonum superius.i. deum et
nõ ad inferiora propter se.ꝛ ideo per illud qđ ha-
betur q̃tum ad rõneȝ precepti. habet prohibitio
hmõi forma auteȝ seu expressio precipti euāgelio
reseruatur ꝛ hoc qꝛ malum illud est solum maluȝ
interius.ſm autem formam legis nõ debet esse ex
pressio talis mali:sed eius expressio euangelio re
seruatur preter ꝙ de duabus ꝯcupiscentijs q̃ di-
cte sunt:ꝛ hoc propter dictam causam.Et per ista
patet solutio ad omnia argumenta.

Consequēter queritur.§.j.

De differentia assignationis numeri preceptorum decalogi.

de differentia assignationis numeri decalogi.qꝛ
a diuersis diuersimode assignat. Ad qđ sic Leui.
xxvj.Decem mulieres in vno clibano coquēt pa- Esicius
nes.Esicius dicit in glo.x.mandatorum lrām cu
stodiri ꝛ impleri dignum est.Ex quo obijcitur sic.
Si illud dignum est hoc etiam dictat natura:sed
mandatum de sabbato nõ debet impleri ſm lrāȝ
ergo nõ est de decem mādatis decalogi.ꝛ hoc est
etiam qđ subdit in glo.nec mādatum sabbati cõ-
trarium est q̃uis enim.x.mandatis insertum sit.
non tamē ex illis est.quomodo ergo sunt decē mā
data.Et dicit.Si aūt spāle mādatum ponimus.
Ego sum dñs deus tuus qui eduxi te de terra egy
pti.ꝛc.ꝑfectum decem mādatorum numerum in-
ueniemus.hoc ergo est vnum mādatum ſm Esi
cium:ꝛ nõ mādatum de obseruatione sabbati.
¶Item Hiero.super Ozec.x.Propter duas iniq Hieronym9
tates.he due iniquitates cõtra duo decalogi pre-
cepta:in quibus dicit.Ego sum dñs deus tuus:ꝛ
non erūt alij tibi dij preter me.ergo ista sunt duo
mādata decalogi.¶Ad oppositum aug.sup exo. Cõtra. videlicet q.x.
Queritur quomodo deceȝ precepta legis sunt di-
uidenda.vtrum sint quattuor vsqȝ ad preceptum
de sabbato que ad deum pertinent:sex autem reli
qua quorum primum est.Honora patrem tuum
ꝛ matrem que ad hominem pertinent:an potius
illa tria sunt ꝛ ista septem.Qui enim dicunt illa
quattuor esse.separāt qđ dictuȝ est. Non erūt tibi
dij alij preter me.vt aliud preceptum sit.Non fa-
cies tibi ydolum ꝛc.vbi figmēta colēda prohibē-
tur ꝛc.Et respondet mihi an conueniētius videt
accipi illa tria ꝛ ista septem.qꝛ ꝑ trinitatem viden
tur illa que ad deum pertinent insinuare.ꝛ qđ di
ctum est.non erunt tibi alij dij preter me.hoc ipm
perfectius explicatur cum prohibentur figmēta
colenda.Augu.ergo ponit primum esse mandatū
nõ habebis deos alios.ꝛ istud nõ facies tibi scul-
ptile.neqȝ adorabis vllam similitudinem. ponit
totum vnum esse mandatum.ergo non sunt duo
mādata sicut posuit hiero.Nec illud ego sum ꝛc.
est primum mādatum sicut posuit Esicius.Sed
contrarium huius dicit Origenes.xx. exo.in glo. Origenes.
Primum mandatum.Non erunt tibi dij alieni
preter me.Et sequitur non facies tibi ydolū neqȝ
vllam similitudinem ꝛc.hec omnia simul putāt
quidam vnum esse mandatum.ꝙ si ita computet
non complebitur numerus decem mandatorum
Est ergo primum mādatum.Non erunt tibi dij

alieni preter me. Secundū. Nō facies tibi ydolū
nec vllam similitudinē ⁊c. Ergo scd̄m ipsum erūt
vel sunt quatuor mandata in prima tabula: et sex
in alia. Sm vero Augu. solum tria. que trinitatem
videntur insinuare. ¶ Itē aug. videtur esse cōtra
Obijcitur.
rius sibiipsi. q2 in questioib9 vete. ⁊ no. test. dicit
in duabus tabulis. x. sensus sunt. deinde dicit Nō
sint tibi dij alieni preter me. primū verbū hoc est.
et subiecit. Nō facies tibi vllam similitudinē i ce
lo sursum: ⁊ in terra deorsum. neqꝫ in aqua que est
sub terra. Deinde adiecit tertio Non assumes no
men dei tui in vanū. hoc est. nō in mēdatio nomē
dei tui assumas vt peieres per illud deinde quar
to loco dicit: sabbatuz domini dei tui seruabis. et
nō facies in illo vllum opus seruile. hec quatuor
verba ad deū ꝓprie pertinēt: ⁊ in prima tabula cō
tinent. scd̄m hoc ergo cōtrariat sibi q̄tū ad man-
data prime tabule. q2 dixit in autoritate prima. q
tantū sunt tria. Similiter dicit illa esse vnū māda
tum. Non habebis deos alienos. ⁊ nō facies tibi
sculptile ⁊c: hic autem dicit illa esse duo.
¶ Similiter q̄tum ad mandata secunde tabule
De preceptis scd̄e tabule.
videtur sibi contrarius. quia in autoritate prece-
denti posuit duo mandata esse Non concupisces
vxorem proximi tui et non desiderabis domum il
lius. Contrariuz dicit in questionibus no. ⁊ vete.
tes. In hac autoritate quia dicit consequenter reli
qua hec sunt. Primū verbū est honora patrē ⁊ ma
trem. Secundū. Nō occides Tertiū. Non fornica
beris. Quartū. Nō furaberis. Quintū. Nō falsuz
testimoniū dices. Sextū. Nō concupisces quicq̄
proximi tui. ergo contrariatur sibi q̄tum ad nu-
merum ⁊ q̄tum ad distinctionem mandatorum
secunde tabule. ¶ Item secunduz Origenem. qui
Orige.
ponit quattuor mandata in prima tabula: sunt
vnum mandatum. non concupisces vxorem. et nō
desiderabis domum. secundum autem augusti.
in glos. super exo. xx. sunt duo. alioquin non essent
septem in secunda. Unde dicit decreuisse videtur
concupiscentiam vxoris aliene a concupiscentia
rei aliene qñ vtrūqꝫ sic cepit. nō ↄcupisces vxorē p
ximi tui. i. nō ↄcupisces domū pximi tui ⁊ huic adiū
xit cetera. Nō autē cū dixisset: nō concupisces vxo
rem proximi tui huic annexit alia dicens. neqꝫ do
mum eius neqꝫ agrum eius ⁊c. sed omnia appa-
rent hic esse coniuncta quasi vno precepto contē
ta et discreta ab illo quo vxor nominata est.
Queritur
¶ Queritur ergo quis verius dixit. vtrum Orige
nes. an august. Ad quod sic. precepta non distin-
guuntur nisi aut sm materiam. aut secunduz for-
mam. Penes quid ergo assignauit augustin9 dif
ferentiam et penes quid. origenes. Si dicatur
quod Origenes facit differentiam secundum ma
teriam quod patet: quia ponit duo esse precepta.
non habebis deos alienos. et non facies tibi scul
ptile. et hec non est differentia nisi sm materiam
hic enim prohibetur duplex ydololatria vna qua
adoratur creatura vt dominus sicut quidam ado
rant solem ⁊ lunam. ⁊c. Alia que non habet crea-
turam vt deum: sed habet figmentum et imaginē
dei et istam adorat. et hec non est differentia ni-
si penes materiam. sed si sic: cum ergo hoc qd̄ di-
co. non concupisces vxorem proximi tui: et hoc qd̄
est. non desiderabis domum illius ⁊c. differant se
cundum materiam ergo debent esse duo mādata
secundum Originem. ergo male posuit illa esse
vnum mandatum. Similiter si dicatur quod au-
gustinus diuidit precepta penes formam. Et hoc
patet per hoc quod ponit ista esse vnū mandatū.
Non habebis deos alienos. ⁊ nō facies tibi scul-
ptile ⁊c. ꝓpter q eadē est ratio formalis vtrobiqꝫ
Cum ergo eadē sit ratio formalis in istis. non cō-
cupisces vxorē. ⁊ nō desiderabis domuz: ergo sm
ipsum augu. deberet esse vnum mandatum. ergo
male ponit illa esse duo vt visum est. ¶ Itē videt
q Origenes dicit verum: ponēdo duo esse māda
ta. Non habebis deos alienos. ⁊ non facies scul-
ptile. Et augu. falsum dicēdo contrariū. q2 duplex
est ydololatria. vna que habet creaturam vt deū
alia que habet figmētum vel imaginem dei quaz
adorat. Si ergo ratio differens est qua creatura
vt deus adorat: ⁊ qua figuratur deus. ⁊ nō solum
sm materiam differēs. immo etiaz penes formā.
ergo ista sunt duo mādata formaliter: cū i primo
Ratio
ꝓhibeatur pma ydololatria in scd̄o scd̄a. ¶ So-
lutio. dicēdum. q multipliciter cōtingit assigna-
re distinctionem ⁊ numerum decalogi. vno mo-
do respiciēdo distinctionem in scriptione hoc est
sicut scripta fuerunt in tabulis lapideis. alio mō
potest esse distinctio respiciendo formā precepti.
Tertio modo quātum ad rationē precepti. ⁊ hoc
dupliciter. vel quātum ad rationem materialem.
vel quātum ad formalem. Illi ergo qui respicie-
bant distinctionē primo modo. dixerunt q quinqꝫ
erāt in vna tabula. quinqꝫ in alia. Et probāt istud
per illud quod dicit apostolus Ro. xiij. Ubi annu
merantur solum quinqꝫ: que sunt vnius tabule.
cum dicit. Qui diligit proximuz legem impleuit.
Nam non adulterabis. Non occides. Non fura
beris. Non falsum testimonium dices. Non con
cupisces ⁊c. Et sic respexit Josephus distinctionē
mandatorum decalogi. qui dicit. quinqꝫ erant in
vna tabula quinqꝫ in alia. Esicius autem respexit
Esicius
distinctionem mandatorum scd̄m formam pre-
ceptorum: vnde quia vidit q sabbatum habet si-
gnificantiam ⁊ figurale est: ⁊ cum determinatio-
ne temporis. ⁊ vidit alia precepta decalogi stare ⁊
perpetua esse. ⁊ seruanda secundum omne tem-
pus. ideo dixit q preceptum de sabbato nō erat
de illis. solum respiciens formam mandati pre-
dictam. ¶ Sed distinguit tria precepta in prima
tabula ordinantia ad deum. ⁊ remouet sabbatuz
sic secundum triplicem actum latrie. quia coli-
mus deum corde: ⁊ secūdum hoc sumitur primuz
mandatum. scilicet hic. Ego sum dominus deus
tuus ⁊c. Non habebis deos alienos. Item coli-
mus deum per reuerentiam in opere. Et secūduz
hoc sumitur illud secundum mandatum. Non
facies tibi sculptile. Item colimus deum in ore: ⁊
sic sumitur tertiuz mandatū quod est. Non assu
mas nomen dei tui in vanum. ¶ Origenes autē
Origenes.
respicit rationem materialem preceptoruz. Sed
est materia triplex: scilicet materia nature ⁊ ma-
teria artis. ⁊ materia rationis. Secundum mate-
riam nature ⁊ artis distinxit primum. Non habe
bis deos alienos. a secundo quod est. Non facies
tibi sculptile. ⁊ hoc quod dicit. Ego suz dominus
deus tuus. non est preceptum sed ratio precepti.
quare deus debet adorari. Differunt enim predi
cta duo illo modo quia duplex est ydololatria.
vna qua adoratur creatura vt deus. ⁊ hoc prohi-
betur in pmo mādato. nō habebis deos alienos.
alia qua adoratur figmētum sicut est in sculptili.
⁊ hoc ꝓhibetur in illo. nō facies tibi ⁊c. Unū ydo-
lolatria est in materia nature: ⁊ hec ꝓhibet in pri
mo. ydololatria in materia artis. sicut in figmen-
to vel imagine ꝓhibetur in scd̄o. Scd̄m vero ma
teriam rōnis respicit ⁊ distinguit in scd̄a tabula.
sicut di-

sicut dicimus q genus est materia speciei. ⁊ quia
est eadem materia rationis in duobus pceptis de
ↄcupiscentijs. quia. s. vxorobiqꝫ vnū genus: ideo di
xit illa esse vnum mandatum. Et sm assignationē
Origenis quattuor sunt mandata in pma tabula
vnum est de reuerentia veritatis essentie. hoc: scz
non habebis deos alienos. Secundum est de re-
uerentia maiestatis que appropiatur patri. s. hoc.
non facies ⁊c. Tertium est de reuerentia veritat
q̄ appropriat filio. s. hoc. non assumes ⁊c. Quartū
quod est de sanctificatione sabbati: ⁊ est de reue-
rentia et sanctificatione bonitatis que appropri-
atur spirituisancto. ⁊ sic sm ipsuz patet distinctio
Augustinus.
¶ Augusti. autem respexit rationem formalem p
ceptorum. ⁊ quia sm triplex debitum se habet cre
atura ad deum. ideo in pma tabula tria sunt mā-
data sm ipm: ⁊ dicit vnum mandatum esse. Non
habebis deos alienos. ⁊ nō facies tibi sculptile. For
maliter eñ non differunt. vnde dixit in glos. super
illud. xx. exo. vbi dictum est. Non erunt tibi dij ali
eni preter me. patz huius rei diligentem executio
nem esse in his que subiecta sunt. Quo enim per-
tinent. non facies tibi ydolum nec vllam similitu
dinem ⁊c. nisi ad id quod dictum est. Non erunt
tibi dij alieni pter me. Similiter precepta secūde
tabule ↄsiderat secūdū rationem formalem: Non
concupiscere autem vxorem. ⁊ non ↄcupiscere pos
sessionem: non solum differunt materialiter sz eti
am formaliter. quia ad vim aliam pertinet cōcu-
piscentia carnis. que est concupiscentia vxoris. et
ↄcupiscentia oculorꝫ: que est concupiscentia pos-
sessionis aliene. Prima enim pertinet ad vim ge
neratiuam. Secunda ad vim sensitiuaz: ⁊ ideo po
nit duo mandata de illis concupiscentijs. ⁊ ppt
hoc patet solutio cuiusdam rationis que ostēdit
q sm aug. non debent hic poni duo esse manda-
ta. ⁊ per hoc etiam habetur intellectus rationum
Ad obij.
et ↄtrarietatum apparentium. ¶ Sed quod obij
citur q augustin9 contrariat sibi. per hoc qd̄ di-
cit in li. de questionibus vet. ⁊ no. tes. dōm: q aug.
aliquando loquitur sm opinionem ꝓpriam. ⁊ sic
loquitur in glo. sup exo. xx. vbi dt. q tria pme tabu
le. trinitatem videntur insinuare. Aliquando do
loquitur sm opinionem alienam. ⁊ sic loquitur i
questionibus vete. ⁊ no. test. vnde multotiens lo-
quitur secundum opiniones aliorum narrando
quod alij dixerunt.

Articulus quartus.

De distinctione decalogi q̄tum ad ordinem.

Hoc habito queritur de distinctione de
calogi q̄tum ad ordinem. Ad quod sic
obijcitur querendo. cum sint quedam p
cepta ex parte cordis. quedam vero ex p
te operis. vt dictuz est. queritur que sint priora na
turaliter. Si dicat ea q̄ cordis naturaliter priora
sunt. ergo inconueniens est ordo i scd̄a tabula. q̄a
ibi ordinantur vltimo mandata ex parte cordis. s.
que sunt de cōcupiscentijs. primo autē operis mā
data. Si dicat q pora sunt naturaliter ea que ope
ris sunt. ergo inconueniens est ordo in prima ta-
bula. quia primo ponuntur mandata ex parte cor
dis ⁊ oris: vltimo mandata ex parte operis. ex quo
videt q nullus sit ordo in decalogo. ¶ Item vni-
uersaliora sunt precepta negatiua q̄ affirmatiua
quia negatiua obligant semper ⁊ ad semper. affir
matiua vero semper. sed non ad semper. ergo pus
debent poni ꝓhibitiones que negatiue sunt: quā
pcepta affirmatiua. ergo male ordinantur in scd̄a
tabula preceptum de honore patris. aut alia que
negatiua sunt. ¶ Item Exo. xx. sic ordinat manda
Obijcit de diuersitate ⁊c. ordinis.
ta de ↄcupiscentijs. q prius ordinat ꝓhibitio cō-
cupiscentie domus vel possessionis primi. deinde
ꝓhibitio concupiscentie vxoris primi. In deutero
nomio do facit econuerso: ergo hic vel ibi male or
dinat. ¶ Item ↄcupiscentie que sunt de reb9 eius
dem nature debent simul ordinari. que autē sunt
rerum diuerse nature: debent inuicem distingui ⁊
non commisceri. ergo ꝓhibitio cōcupiscentie pos
sessionum debet simul ordinari. ergo male inter-
ponit Exo. xx. concupiscentiam vxoris que est rei
alterius nature. inter concupiscentiam domus ⁊
ↄcupiscentiam agri. serui ancille. bouis et asini.
cum domus bos et asinus ⁊c. ad possessionem per
tineant. vxor autem nō. ¶ Iuxta hoc queritur vtr
Queritur.
ordo preceptorum qui est in prima tabula: sit ratō
ordinis preceptoruz in secunda. ⁊ ostenditur q sic
quoniam precepta prime tabule pertinent ad de
um vel ordinant. precepta aūt secunde ordināt ad
imaginem dei que est primus. sed non est ordo in
imagine nisi sicut educitur ab exemplari. ergo est
ordo in preceptis secunde tabule que ordinant
imaginem dei: sm ordinem seu rationem ordinis
qui est in prima tabula. ¶ Item ratio diligendi p
ximum est a dilectione dei. Non enim diligitur p
ximus nisi quia imago dei. ergo debita pertinen-
tia ad dilectionem dei ⁊ primi que sunt secūde ta
bule: debent ordinari secundū debita pertinen-
tia ad dilectionem dei que sunt pme tabule. Or-
do igitur qui est in prima tabula: est ratō ordinis
Responsio.
qui est in secunda. ¶ Solutio dōm. q ordo deca-
logi sumitur per comparationem ad legez gratie
ad quam manifestandam ordinatur decalogus:
ideo sm hāc comparationem dicitur testimoniuz
vnde secundū q magis manifestat ⁊ testificatur
illam: ordinantur eius mādata. Lex gratie est lex
fidei de qua habetur Ro. iij. Ubi ergo est gloriatio
tua exclusa est. per quam legem: factorum: non. sz
per legem fidei. Lex autem fidei respicit fidem tri
nitatis in deo: ⁊ fidem assumpte humanitatis a
deo. Ordo in prima tabula est sm ordinez fidei tri
um in se: sic pater enim est principium filij ⁊ vter-
qꝫ est pncipium spiritussancti qui ab vtroqꝫ ꝓce-
dit. pater ergo est principium ad alias personas.
Primum ergo mandatum quod est de adoratiōe
est de honore patris ratione principij. Secunduz
vero est de honore qui debet exhiberi ipsi sapien-
tie vel veritati q̄ appropat filio. Tertiū respicit cō
firmationē ad. s. s. Unde respicit honorē sanctifica
tionis spūssancti. quod significatur p sabbati san
ctificationē. In scd̄a do tabula ē ordo sm ordinē
trinitatis ↄpando ad imaginē: q2 debitum ē ad p
ximū rōne hui9 q est imago trinitatis. ⁊ cū hoc ē
ille ordo cū fide hūanitatis assumpte. Nō ergo pr
ni honoris imaginata q̄ est rōne pncipij: est rō ad
pmū pceptū scd̄e tabule. qd̄ est de honore patris.
Penes aūt rōnem finalis honoris: q̄ est honor ve
ritatis ⁊ cū fide hūanitatis assumpte. sumunt alia
q̄ttuor pcepta. Ratio vero imaginata honoris spi
ritussancti et sanctificationis eiusdē est rō ad duo
vltima mandata que sunt de cōcupiscentijs. De
primo illud planum est quod pater habet in se rō
nem principij: ⁊ iō honorand9 a filio. iō rō pater-
ni honoris imaginata que erat in pmo. est ratio
ad illud mandatum qui honor erat ratione prin-
cipij. iō primo ordinatur istud preceptum. Ratio
autem filialis honoris est ratio ad alia quattuor
hoc modo. quia filius dei deus et homo: quia do
filius dei deus est. veritas est. et impendit ei ho-

nor ratione veritatis.Et iuxta hoc sumit debitu3
veritatis ad proximũ.qui est imago filij dei qui ve
ritas est.z penes illud debitũ sumit istud mãdatũ.
Nõ falsum testimoniũ dices.Rõne aũt hui⁹ q̄ fi
lius dei hõ est assumpta humanitate z rõne fidei
illius sumunt tria.rõne em̄ humanitatis assum
pte efficit prim⁹ cõformis ipsi filio dei in natura
assumpta z rõne huius cõformitatis teneor eiz de
beo seruare ipsam naturã z ea que faciunt ad mul
tiplicationẽ istius speciei vel nature.sicut est ordi
nata viri cõiũctio cũ muliere que est in matrimo
nio z conseruare etiã ipsa adiũcta proximo ad sui
sustentationẽ.z sic ſm triplex debitũ se habet ho
mo ad primũ rõne humanitatis assumpte a xpo.
Penes primũ debitũ sumit illud mandatũ Non
occides.Penes scdm sumit illud.Non mechabe
ris.q2 mechia est cõtra ordinatã coniunctionẽ vi
ri z mulieris.Penes vero tertiũ debitũ.sumit il
lud mandatũ.Nõ furtũ facies q2 furtũ est contre
ctatio rei aliene.Ratio aũt honoris z sanctifi
catiõis spiritussancti est ratio ad duo vltima mã
data de concupiscentia.q2 concupiscentie iste ma
xime vexant animã z auferũt quietem.Et ideo ra
tio prohibitionis istarũ ꝯcupiscentiarũ est a rõne
mãdati de sabbato q2 mandatũ illud est de quiete
anime in spiritusancto.Nõ ordinãtur ergo prece
pta secundũ has differentias:affirmatiuũ z nega
tiuum.sed secundũ q̄ ducũt ad gratiã. Et q2 hu
manitas prius ducit in gratiã et manifestationẽ
gratie q̄ diuinitas.quia per humanitatẽ venim⁹
in cognitionẽ diuinitatis z ideo illa tria precepta
in quibus est ratio debiti a ratione debiti filialis
honoris ratione humanitatis assumpte precedũt
istud.Non falsum testimoniũ dices.Similiter et
illorũ triũ inuicem per iam dicta planus est ordo.
¶Ad illud quod obijcitur de contrarietate ordi
Ad id quod obijcitur. nis in deut.z exo.dicendũ q̄ cõcupiscẽtia rerũ seu
opulentiarum aliquando mouet ad concupiscen
tiam mulieris aliquando est econuerso.aliquan
do vero mixte sunt iste concupiscentie.Cũ ergo lex
nihil relinquat quod pertineat ad salutẽ.vt signi
ficet q̄ opulentia aliquando mouet ad voluptatẽ
vel cõcupiscentiam carnis.prius ponit in exo.mã
datum de prohibitione concupiscentie rerũ sicut
domus deinde concupiscẽtia mulierũ.Quia ergo
deut.est resolutorius legis.ideo ibi facit ecõuerso
et vt etiam ostendat q̄ aliquando voluptas mo
uet ad rerum concupiscentiam.similiter etiam vt
significet q̄ sunt aliquando mixte iste concupiscẽ
tie interponit in medio ꝯcupiscentie rerum.i exo.
mandatum de prohibitione concupiscentie mu
lieris.Et per dicta soluuntur omnia obiecta.

Articulus quintus

De distictione q̃tum ad modũ tradẽdi quare quedam sunt affirmatiua.q̃dã negatiua.

POst hec queritur de distinctione deca
logi q̃tum ad modu3 tradendi.Querit
ergo primo.vñ hoc q̄ q̃da3 sunt pcepta af
firmatiua q̃da3 negatiua.quare nõ oĩa
negatiua vel omnia affirmatiua. ¶Item primo
precepto prime tabule.tria adduntur. scilicet. ra
tio comminatio promissio.Ratio cum dicit,Qui
eduxi te.Comminatio.per hoc quod dicit Visitãs
iniquitatem patrum in filijs. Promissio.per hoc
quod dicit.Faciens misericordiam in millia his
qui diligunt me zc.Sed non inuenitur quod hec
tria addantur alijs.Queritur ergo vnde hoc.
¶Item secũdo precepto additur cõminatio qua
re nõ sĩr ratio.vel pmissio dicitur em̄ nõ habebit
insontem qui assumpserit nomen eius frustra.
¶Itẽ tertio additur sola ratio.dicitur enim lex
diebus operatus est deus in alijs non.vnde hoc
¶Item in pmo pcepto secunde tabule ponitur
pmissio.cum precipitur de honore patris.vt sit lõ
geuus super terram:queritur ergo.vnde hoc.
¶Item quedam precepta dicuntur indicatiue.q̃
dam imperatiue.Precepta affirmatiua dicuntur
imperatiue.Unde in tertio mandato pme tabule
dicit.Memento zc.et similiter in pmo secunde.
Honora patrem zc.Negatiua autem dicuntur in
dicatiue.queritur vnde hoc.¶Item in aliquib⁹
est phibitio actus:z affectus seu voluntatis.i ali
quibus non.dico ſm formam.z modum tradẽdi p̄
cepta.queritur ergo vnde hoc. ¶Solutio dõm.
q̄ decalogus habet comparationem ad legem fo Rñsio.
mitis cohercendam z reprimenda3.et penes istã
comparationem accipit modus tradendi pcepta
decalogi.sicut dictum est.A lege enim fomitis p
nitas est ad quam cohercendam datur lex. Hec
autem pnitas triplex est ex fomite.vna est ex defe
ctu nature:alia est ex corruptione nature.tertia ex
consuetudine.hec em̄ triplex pronitas ad malu3
est ex fomite.q2 feruor concupiscentie fomitis cõ
tingit.vel ex pnitate inflicta:sicut est illa que est
ex defectu nature.vel ex pnitate contracta que.s.
est ex corruptione nature.vel acquisita.que. s. est
ex consuetudine.Prima pnitas respicit necessa
ria.vnde ab illa pronitate est appetitus inordina
tus necessarij ad multiplicationem nature et ad Triplex pnitas ex fomite
sustentationem.Hec autem pnitas facit modũ
differentem ſm affectum z actum.vnde ſm hanc
est differens prohibitio affectus z actus.et hoc ẽ
quia natura pter defectum suum et miseriam vi
te habet compulsionem ad suplendum suu3 defe
ctum z quo ad multiplicationem z sustentationẽ
z quia mirabiliter est appetitus z inclinatio natu
re ad ista ideo pnitas ista facit q̄ in quibusda3 p
hibetur affectus z actus.Pronitas autem cõtra
cta ex corruptione nature respicit preter necessari
um vl' superfluu3.Unde ab ista pnitate est appe
titus inordinatus preter necessarij vel supflui.et
ex hoc est natura pna ad committendum malu3.
et omittendum bonum.Et ideo pnitas ista facit
differentem modum in preceptis.ſm istas diffe
rentias.affirmatiuum.negatiuum.indicatiuum.
imperatiuũ.Ex illa parte qua ẽ pronitas ad omit
tendũ est affirmatiuũ.Ex illa parte q̃ est pronitas
ad ꝯmittendũ malũ venit negatiuum.Prohibi
tio ei est ꝯtra ꝯmissionẽ.z hoc patet in mandatis
ordinantib⁹ ad deũ z ad proximuum.vbi enim est
pronitas ad cõmittendum malum ꝯtra deũ p cõ
temptũ:occurrit lex negatiue.vbi vero est proni
tas ad omittẽdũ bonũ qđ ordinat ad deũ:occurrit
lex affirmatiue.Sĩr est i mãdatis ordinãtib⁹ ad
proximũ.vbi est omissio est affirmatiuũ.ꝯtra cõ
missionem negatiuã.Et q2 ꝯmissio vr dãnabilis
sed nõ omissio pplo dure ceruicis.sicut erãt iudei
iõ in mãdatis que sunt cõtra bonum omittendu3
ponit imperatiuũ.vt:ostendat q̄ dãnabile ẽ omit
tere bonũ:z q̄ ex debito tenemur ad non omitten
dum.Tertia vero pronitas est ex ꝯsuetudine vl' cõ
uictu.Et ex hac pronitate est additio ꝯminatiõis
rõnis.promissionis ad mandata.Hec autem pro
nitas quadruplex erat in iudeis.Erant ei ex cõsue
tudine proni ad errorẽ z ydololatriã.ſm qđ habet
Ozee secundo.Argentum multiplicaui eis et au
rum que fecerunt Baal.Item proni erant ad cõ
temptum dei.ſm quod habetur Esa.j.Filios enu
triui z exaltaui.ipsi autem spreuerunt me. Item
erant proni ad obliuionem dei.secundũ quod ha
betur deut.xxxij.Oblit⁹ est domini creatoris sui.
Item

Item erant pni ad auariciam.Math.xv.habet q̄
ipi transgressi sunt mandatum dei z de honore pa
tris z matris per auariciam suam.quia fecerant
traditionem ne filij succurrerent parentibus.nec
eos honorificarent muneribus:nec sustentarent:
ad quod inducebat eos auaricia.vnde dicit ibi.
Munus quodcunq3 est ex me zc.Ad ista ergo q̃t
tuor pni erant ex consuetudine:vel conuictu.in
illo mandato quod est contra errorem. Addidit
tria.s.rationem ad mouendum intellectum com
minationem.z pmissionẽ ad mouendũ affectu3:
sed differenter.quia mouetur affectus amore vel
timore.Comminatio ergo est ad mouendum af
fectum timore.promissio est ad mouendum affe
ctum amore.Et quia primũ mandatum prime ta
bule erat contra errorem:ideo addidit ei illa tria
Secundum vo mandatũ.s.Non assumes est con
tra comtemptũ.Cõtemptus autem dei per cõmi
nationem cohercetur ideo illi mandato additur
cõminatio.Tertio vero mandatum est contra dei
obliuionem.Contra vo obliuionẽ debet homo
excitari ratione.et iõ illi mandato additur ratio.
hac de causa dicit.Memento quasi dicat.habeas
in memoria hec:ne tradas obliuioni zc.Et hec p
tinent ad deum.Pronitas autem ad auariciam
erat respectu primi seu ꝯtra proximu3.z ideo mã
datum contra auariciam est de sancta tabula:scili
cet pmum.Honora zc.Contra vo auariciam tol
lendã nihil plus valet q̄ promissio.z ideo illi mã
dato.Honora patrem additur promissio zc.Per
hec patet solutio omnium obiectorum.

Questio.xxx.de adoratione.

POstquã inquisitũ
est de decalogo in generali.Restat
nunc inquirere in speciali de quoli
bet precepto decalogi.vt autem pla
nior sit inquisitio querendum est
pmo de adoratione dei.Secundo de adoratõe xpi
Tertio de adoratione creature.

Membrum primum.

De adoratõe dei.

CIrca adorationem dei queruntur plura.
Primo quid dicatur adoratio dei. Se
cundo que sit ratio diuine adorationis.
Tertio de vnitate et differentia diuine
adorationis.

Articulus primus.

Quid dicat diuina adoratio.

PRimo queritur quid dicatur adoratio
diuina hoc modo. Primo an dicatur
vniuoce adoratio de latria et ydolola
tria. Secundo an dicatur vniuoce ado
ratio q̃ est latrie z dulie.Tertio an dicat adoratio
actum interiorem vel exteriorem.

Quantum ad primum.§.j

V.an dicat vniuoce adoratio d latria ydololatria Arg.j.

ostenditur q̄ adoratio dicatur vniuoce de latria
et ydololatria.Ad quod sic.appetitus beatitudis
cum est ſm veritatem directus.et cum per errorẽ
est indirectus.non dicitur equiuoce sed vniuoce.
Nec ipsa beatitudo cum appetitur secundum ve
ritatem z secundum errorem.ergo similiter cul
tus deo exhibendus cum exhibetur secundum ve
ritatem ab anima fideli.et cum exhibetur per er
rorem ab ydololatria:nõ erit cultus equiuoce di
ctus:sed vniuoce.igitur adoratio vniuoce dicitur
de latria z ydololatria.Maior patet.quia cu3 ap
petitur beatitudo secundum veritatem.ita q̄ ap
petitus directus est vbi est beatitudo:z cum appe
titur per appetitum indirectum per errorem vbi
beatitudo non est:sicut appetunt eam errantes.
qui querunt beatitudinẽ in diuitijs temporalib⁹
delitijs et honoribus.eadem est ratio vtrobiq3.s.
ratio summi boni.que mouet vtrũq3 appetitum.
vterq3 enim summum bonum considerat.z sum
mum bonum mouet vtrũq3.ergo similiter cu3 sit
eadem ratio cultus z adorationis in fideli z in ydo Secundum.
lolatra.s.ratio diuini numinis.¶Item ponatur
q̄ aliquis intendat emere argentum z emat stã
num.alter intendat emere argentu3 z emat argẽ
tum.non est equiuoca intẽtio in vtroq3. licet vn⁹
fallatur alter non.Materia enĩ non diuersificat
intentionem sed finis.et ita cum idẽ sit finis isto
rum qui intendunt emere argentum:patet quod
vnica est eorum intentio.ergo similiter in latria z
ydololatria.cum in vtraq3 intendat adorare anĩa
numen dei siue diuinum:licet vnus adoret numẽ
diuinum.alter non qui fallitur.nec illud quod a Tertium.
doret diuinum est.¶Item omnis cultus deo de
bitus est latria.sed cultus ydololatrie ẽ cult⁹ deo
debitus:ergo ydololatria est latria.ergo adoratõ
vniuoca.Maior plana est. Minor etiam patet.
quia nihil aliud est ydololatria nisi cultus deo de Contra
bitus datus ydolo.¶Ad oppositum sic.Hoc no
men deus dicitur nuncupatiue z essentialiter.
Essentialiter dicitur de vero deo:sed nuncupati
ue dicitur esse solum de ydolo.Si ergo non dicat
vniuoce sic z sic.sed equiuoce:ergo similiter diui
num dictum de ydolo et de vero deo nõ est vniuo
cum sed equiuocum.sed diuinum consideratum
vtrobiq3 est ratio adorationis.ergo ratio adorati
onis latrie z ydololatrie equiuoca est.et ita equo
ce dicitur adoratio de latria z ydololatria.
¶Item Roma.j.Qui mutauerunt veritatem dei
in mendacium glo.Ueritas dei est gloria dei.veri
tatem dei tenere est vnum deum colere.veritate3 i
mendacium conuertere est creature seruire p cre
atore.Uera ei religio in vnius constat veri dei ser
uitio.ipsa namq3 veritas vnus est deus.ipse enim
vna natura est naturaliter.vna est vera diuinitas
et ita non possunt duo veri dij veraciter dici:sicut
ipsa veritas nõ pt naturaliter diuidi.vnum itaq3
deũ colere vo q3 deo ſuire non est vtiq3 vitatẽ dei
i mẽdaciũ ꝯmutare.Si ergo ydololatria creature
ſuit pro creatore ꝯmutat vitatẽ i mẽdaciũ latria
vo vitatẽ tenet.nõ ergo se h3 vniuoce adoratõ re Rñ.
spectu latrie z ydololatrie.¶Solo.dõm.q̄ non
dr vniuoce nec p analogiam adoratio de latria et
ydololatria sed equiuoce:q2 rõ ipsa mouẽs i vtra
q3 adoratiõe equoca est.s.numen diuinum ſm vi
tatem:z ſ3 existimationẽ.vn⁹ ei adorat nomẽ diui
num ſm veritatem.alter numen diuinum ſm exi
stimatione3. hec autem non vniuocantur.et ideo So.ad.ar.j.
rõ adorationis vtrobiq3 est equiucca.¶Ad pmã
rõnem in ꝯtrariũ.s.q̄ appetit⁹ btitudis cũ appeti
tur ſ3 vitate3.z cũ appetit ſm errorẽ:nõ ẽ equiuo
cus.Dõm.q̄ appetitus beatitudinis est duplex.
quia potest esse appetitus voluntatis naturalis.
et tunc est sub ratione cõi ipsius beatitudinis.ſ3
q̄ dicimus q̄ beatitudo est status omniũ bonoꝝ
ꝯgregatõe pfect⁹.Et sic non equocatur appetitus
z ſ3 istũ nũq̄ accidit error.Est ali⁹ appetit⁹ q̃ seq̃
tur electionem.qui quidem est a ratione:z iste re
spicit rationem propriam.circa istum accidit er
ror z rectitudo.iste enim appetitus est in aliq̃d de
terminatũ.z cũ ponit beatitudinẽ vbi est:z appeti

tus tunc rectus est.cum vero ponit eam vbi non
est.s.in diuitijs vel in delicijs.tunc errat.et iste ap
petitus est equiuocus.quia ratio ppria qua appe
titur bonum vbi est:et vbi non est.ratio equiuoca
est.Sic dico ex parte ista q appetitus natural' est
in reuerentiam et adorationem diuinam.ille appe
titus accipit diuinum generali ratione.non ponē
do hic vel ibi.et iste appetitus vniuocus est.et nō ē
ydololatrie mot⁹:sed voluntatis naturalis sed ap
petitus electionis qui mouetur in reuerentiam et
adorationem diuinam in ratione ppria iste errat
ponendo diuinum vbi non est.quia ponit diuinū
extra suam ppam rationem.et ppter hoc acceptō
Ad secunduz diuini equiuoca est. ¶ Ad secundū dicendum. q
si adoratio dicit motum sm inclinationē nature.
seu appetitū nale dico.q vniuoc⁹ ē sp mot⁹ et idē.i
mo iste semper est rect⁹:nec circa ipsuz accidit er
ror.sed si dicit motum adorationis in re determi-
nata tunc est motus ille sm appetitum rationis
electiuum.et iste motus non est vniuocus.nec idē
est.quia respicit rationem ppriam que differens
est.cum ponitur diuinuz vel summū vbi est: et vbi
nō ē.Alia ei est rō diuini i deo vbi ē et i creatura vbi
nō ē: quia ibi ponitur extra propriam rationem.
Ad tertium. ¶ Ad aliud dicendum.q in illo argumento ē fal
lacia accidentis.fit enim ibi distributio pro singu
laribus:sed non sumit pro eijsdem numero:sed p
similibus.vnde ydololatria dicitur cultus deo de
bitus:quia ibi fit genuflexio etc. que sunt similia
his.que sunt in cultu diuino latrie.et sic dicitur
ydololatria cultus deo debitus per similitudinē
qr.s.est similis cultui qui deo exhibetur.et sic non
pro eodem cultu assumit.sed p simili.Nam non
potest esse idem numero.sicut pz ex glos.Roma.
j.super illud.Qui commutauerunt in mendaciuz
veritatem dei.non possunt dici veraciter duo veri
dij.sicut ipsa vna veritas non potest naturaliter
diuidi.vnde illa adoratio q̄ adoratur deus nun-
quā dicitur vniuoce de aliqua alia re.et maxime
de ydolo.nisi veritas in mendacium commutat
quando adoratur vt deus.

Secundo queritur .§.ij.

V.adoratio vniuoce dicatur de latria et dulia. Argu.j.

vtrum adoratio vniuoce dicatur de latria et dulia
Ad quod sic latria dicitur cultus soli deo trino et
vni debitus.Dulia vero dicitur cultus vel reueren
tia debita rationali creature:superiorem ordinem
tenenti.sicut est prelatus et dominus et magister et
huiusmodi.sed eadem est adoratio qua adoratur
deus:et creatura superiorem ordinem tenens: vt
prelatus et huiusmodi.ergo adoratio vniuoce di-
citur de latria et dulia.Minor patet per simile.vi
demus enim q eadem est dilectio vel amor quo
diligitur deus et proximus. istud patet. quia di-
cendo diligitur deus:diligitur proximus. idem
est obiectum et idem finis. Diligere enim
proximum est velle ei bonum summum. er-
go similiter adoratio est eadem. quia adoratur
deus in primo inq̄tum est imago eius et similitu
do.vnde adoramus prelatos propter conformita
tem ad deum in potestate.doctores ppter confor
mitatem ad deum in bonitate.De pmo habetur
Exo.xxij.Dijs non detrahes.et dictum est a domi
no ad moysem.exo.vij.Posui te deuz pharaonis.
De secundo in ioh.x.Si illos deos dixit ad quos
dei smo factus est.De tertio habetur in ps.Ego
dixi dij estis.ergo adoratur primus ratione com
formitatis et participationis alicuius diuini.Er-
go sicut eadem est dilectio et vniuoca:ita eadem a
doratio dei et primi.ergo vniuoce dicitur adora-
tio de deo et de primo. ¶ Ad oppositum. adora- **Contra.**
tio debita deo singularis est:et ei soli debita:et hec
dicitur latria.ergo sicut non est dicere de his que
singulariter de deo sunt vel dicuntur:q per analo
giam conueniant creature.nec etiam multoma-
gis per vniuocationem non erit similiter dicere q
adoratio dicatur vniuoce.nec etiam analogice de
latria:que ad deum pertinet.et de dulia:que perti **Rñsio.**
nent ad primum. ¶ Solutio.super illud Mat.
iiij.dominum deum tuum adorabis et illi soli ser-
uies.dicit glo.grece latreosis.latine seruitus.Ser
uitus autem illa que communis est deo et homi-
ni et cuicunq:grece dulia dicitur.illa vero que so
li deo debetur latria.et sumit glo.illam duliam ex
tenso nomine dulie.secundum.s.q̄ accipitur p ser
uitute dulia vero in ppria ratione est reuerentia
facta superiori creature.secundum q dicit glos.su
per illud psal'.Adorate scabellum pedum ei⁹:quo
niam sanctum est.et dicit.non illa dico adoratione
que latria est que soli creatori debetur:sed illa que
dulia dignior est.dulia enim adoratio est:que eti-
am creature exhibetur:que duas habet species.
vnam que omnibus indifferenter.alteram que so
li humanitati xpi exhibetur.ppe ergo sumpto vo
cabulo latria est seruitus que soli deo debetur.
Dulia vero dicitur seruitus et reuerentia.que rōe
alicuius doni et dignitatis excellentis debetur ra
tionali creature.ppter quod etiam debetur ei ado
ratio.Dicendum ergo.q nec vniuoce nec equiuo
ce dicitur adoratio latrie et dulie proprie sumpte:
sed analogice.hoc est per prius et posterius.vnde
propter hoc dicit glossa illa q latreosis siue dulia
extenso nomine est comunis seruit⁹ exhibita cui
cunq.non dicit vniuoca vel eadem: sed commu-
nis:scilicet per analogiam.hoc est per prius et po
steri⁹.hec autem ē rō.adoratio est veneratio vel re
uerentia exhibita rōe dignitatis superioris et excel
lentis.et hoc per prius et posterius conuenit dulie
et latrie.Summa enim excellentia dignitatis est
in deo.et ratione illius debetur adoratio latrie ipsi
deo.excellentia autem dignitatis que est in crea-
tura rationali non est summa:immo ab illa diui-
sa et sub illa ad illam.et ratione istius dignitatis de
betur creature adoratio dulie.ex hoc enim q sum
mum est in creatore debet ei creature summo ra
tione istius summi in creatore debet ad rationem
latrie.Ratione vero dignitatis date a deo creatu
re debetur ei dulia:nō dignitatis que summa sit
sed que sub illa est ratione cuius adoratur deus.
¶ Ad rationem in contrarium dicendum.q de⁹ **So.ad.j.**
est alpha et o:principium et finis.sicut habetur a-
poc.j.Adoratio ergo respicit deum inquantum
est principium superius et excellens.Unde adora-
tio est motus in principium.Amor vero est mot⁹
in ipsum sicut in finem.Ratio autez finis nō mu
tatur cum dicitur q diligitur deus et quod diligit
proximus:scilicet diligere summum bonum ipsi
proximo.Similiter nec debitum mutatur.immo
eadem ratione debeo dilectionez deo et proximo
quia in seipso et in sua imagine debeo diligere sū
mum bonum.sed cum adoratio sit motus in prin
cipiū variat ratio pncipij qua adoratur de⁹ et pro-
ximus.et similiter ratio debiti quia deus est prin
cipium ad esse et pseruationē esse ipsius creature.
Rōnalis vero creatura est principium rōe doni ex
cellētis ad bñ esse alterius sicut subditi.rōne cui⁹
potest ipsum ducere in superiora.Sicut plat⁹ per
potestatez.doctor ratione sapientie p cognitionē.
sanctus vir

sanctus vir per exemplum possunt alios ducere
in superiora.Ratio ergo debiti similiter est diffe-
rens.qr ratio debiti quo debeo deo.est ratio qua
debeo ipsi principio adesse et ad cōseruationē ades
se.et ad oia reliqua.Ratio debiti quo debeo reuerē
tiaz primo:est rō qua debeo principio ad bñ esse.
dignitas eni diuini esse per potentiā et p pticipa-
tionē pnenit platis.Dignitas sapiētie doctorib⁹.
dignitas vero bonitatis sanctis rōne quarū digni
tatum sunt principiū ad bene esse aliorū. et ratiōe
quarum debetur eis honor et reuerētia.et sic nō est
vniuoca ratio debili nec etiam equiuoca sed ana
logica.scilicet.per prius et posterius variata et iō
debet variari ipsa adoratio:et radix ad vtrūq.

Tertio queritur. .§.iij.

V.adoratio dicat actū exteriorē vel interiorem.

vtrum adoratio dicat actū exteriorē vel interiorē.
Ad qđ sic exo.xx.Nō adorabis ea neq coles. Glo.
Aliud est colere:aliud est adorare.Potest quis in
uitus adorare vel adulādo regib⁹ ydololatris vel
tormētis vict⁹ cū sciat qr ydoluz nihil est.colere ve
ro est toto his affectu et studio mācipari vtrūq er
go resecas.vt nec affectu colas nec spe adoras.Ex
his patet q adoratio cōsistit in actu exteriori vel
affectu colere vero in affectu vel actu interiori:er-
go adoratio est actus exterior.colere vero interior
¶ Item apoc.v.Ceciderunt in facies suas et ado-
rauerunt.ergo adoratio est in signo exteriori ergo
dicit actū exteriorē. ¶ Ad oppositū.Joh.iiij.Ue- **Contra.**
nit hora et nunc est.quando veri adoratores ado-
rabunt patrē in spiritu et veritate.et dicit glo. Nō
in templo.nō in mōte hoc:sz interi⁹ in intimo cor
dis tēplo.ergo adorare seu adoratio dicit actū in-
teriorem. ¶ Itē ps.Adorate dominū in atrio san-
cto eius.i.in dilatato et sanctificato corde.qr ex ca
ritate ē omnis sanctitas.ergo adoratio dicit actū
cordis ergo dicit actum interiorem. ¶ Item Ra-
banus super geñ.Adorare est ad deuz qui solus est
adorandus tota mentis intentione tendere.ergo
adoratio est actus mentis.Queritur ergo quō dif
ferunt colere.seruire.et adorare.
Responsio Adorare. ¶ Solutio dicendum.q ista distinguuntur hoc
modo.quia adorare proprie respicit intentionem.
colere affectuz.seruitus corpus.quia seruire est ex
illa parte ex qua est seruilis actus. hoc autem est
ex parte corporis.venerari autem deus secundum
affectum potest esse dupliciter. vel interius.et sic
colere dicit affectum interius:vel exterius: et sic
Colere. colere dicit affectuz in affectu seu in signo.Simi-
liter adoratio respicit intentionem sicut dicit pre-
dicta autoritas.Rabani.super gene.Adorare est
ad deum qui solus est adorandus tota mentis in
tentione tendere: et sic adoratio respicit intentio
nem:sed hoc potest esse dupliciter:vel secundum
quod est interius in corde adoratio in spiritu et ve
ritate et sic dicunt autores quod adoratio est inte
rius.vel secundum quod adoratio est exterius in
signo et significatione intentionis:et sic est exte-
rior actus quando scilicet rationalis creatura to
Seruire. tam se donat deo vt suo principio et cause.Serui
re autē respicit opus exterius vel corpus.tamen
seruitus aliquando appellatur mancipatio ratio
nalis creature.seu colendo.seu adorando in affe-
ctu et intentione.et sic est in intentione et affectu
et sic dicit actum interiorem.secundum autez qđ
est expressus motus venerationis in corpore: sic ē
in actu exteriori.et per hoc patet intentio ratio-
num ad vtramq partem.

Articulus secundus.

POstea queritur sz quā rōnem deo debet
adoratio.an.s.ratione ptātis.vel verita-
tis.vel bonitatis.Ad quod sic.querit an
circūscripta bonitate et veritate debetur
deo adoratio ratione potestatis.Et ostenditur q
non quia potestas degenerat in abusum:nisi secū
habeat bonitatem coniunctam.sed tali non debe
tur reuerentia nec adoratio:ergo circūscripta bo
nitate non debetur potestati adoratio.

Q.sz quā rōnē deo debet adoratio.an rōe ptātis vel veritatis vel bonitatis. Argu.j.

¶ Item non ē simpliciter reuerenda potestas.ni-
si secū habeat veritatem.qr tunc preceps est et in
directa in suas operationes.ergo nō potest adora
ri potestas sine istis.ergo debetur deo adoratio
non ratione potestatis solum:sed etiam ratione
istorum trium.bonitas.veritas.potestas. ¶ Si- **Querit.**
militer queritur vtrum sola bonitas sit causa ado
rationis.et videtur.Circunscripta enim potestate
et veritate debetur bonitati reuerentia de se.non
econuerso:ergo pmo et per se debetur reuerentia
bonitati.Ergo ipsa bonitas sola pmo et per se est
causa adorationis et venerationis diuine. ¶ Itez
aug.x.de ciui.dei.Cum mandatur de diligendo p
ximo.quid aliud mandatur nisi vt ei q̄tum potest
commendet diligendum deum.hec vera religio.
hec vera pietas est.hec tantummodo debita serui
tus.ex quo obijcitur si tantum vera et debita ē ser-
uitus qua mandatur diligendus deus:sed hmōi
ratio est bonitas.ergo ipsa bonitas est ratio et cā **Contra**
adorationis dei. ¶ Ad oppositum ostendit pmo
q solum ratione potestatis sic.circūscriptis alijs
et remanente potestate deo debetur adoratio.qa
latria est seruitus:ergo adoratio latrie est in intē-
tione seruitutis.sed seruit⁹ semp dicitur respectu
dominij.dominium autem dicitur ratione pote-
statis.Unde Boetius in lib.de trini.dicit q dñiū
in deo nihil aliud est q̄ ptās cohercendi subditos
ergo ratione potestatis pmo et per se deo debetur
adoratio.Circunscriptis ergo alijs.ipsa potestas
adhuc est ratio adorationis. ¶ Itez in deo ē pote
stas.veritas et bonitas.sicut autem fides est ipsi⁹
veritatis:sic amor est ipsius bonitatis.ergo simi-
liter honor vel adoratio erit ipsius potestatis.
¶ Item adoratio debetur ratione dignitatis ex-
cellentis.vnde nunq̄ superiora adorant inferiora
sed econuerso.et hoc est qr superiora habent digni
tatem excellētē respectu inferioris et non ecōuer-
so.sed bonitas de suo intellectu et ratione non dat
intelligere aliquam excellentiam dignitatis.simi
liter nec veritas:sed sola potestas que semper in-
telligitur.respectu alicuius subiecti.ergo adora
tio ppe et per se debetur deo ratione potestatis.et
ita circūscriptis alijs:adhuc ptās ē rō adorationis
¶ Silr obijcit ptra pmū.s.qr rōne soli⁹ bonitatis **Obijcit fide adoramus**
nō debetur deo adoratio.Et per hoc pz qđ dr ps.
Ois terra adoret te etc.gl.fide:sed fides nō adoret
nisi pceptione veritatis:ergo nō rōe bonitatis so-
lum debet deo adoratio.imo et rōne veritatis.
¶ Similit q̄rit vtrū rōne maiestatis in his trib⁹ **Queritur.**
pphense q̄ sūt ptās.veritas bonitas.debet deo ado
ratio.Ad quod ps.Adorate dñm in atrio sancto
ei⁹.glo.de his atrijs venitur in atriū vbi maiestas
adorat.ex hoc obijcitur cum intelligit bonitas:ni
si intelligat excellentia:nō debet adoratio ei: nec
similiter veritati: nec similiter potestati et simi-
liter nisi intelligatur excellentia in summo: non
debetur adoratio que vni soli debetur.que dicitur
adoratio latrie. Si ergo est in maiestate intel
ligitur excellentia in summo. quia dicitur ma-
iestas a maiori et summo statu. Ergo ipsa
maiestas in illis tribus comprehensa est ra-

tio adorationis deo debite. ¶ Item deo debetur
adoratio: gratiarumactio: et laus: ꝛ hoc totum ex
debito causali, bonitas enim de sua ratione diffu
siua est sui. ꝛ diffundit dona sua in creaturis. Cre
atura autem ex hoc qꝺ accepit a deo efficitur de
bitrix. et hoc est debitum gratitudinis. hec autē
est gratiarumactio. ergo gratiarūactio debetur
deo ratione bonitatis. Item creatura rational' ac
cipit noticiam a deo. a veritate autē emanat oīs
noticia. quia veritas est suijpsius declaratiua: vt
dicit hylarius. Ex hac autem noticia debet ipsa
creatura rationalis laudare ꝛ magnificare diui-
nam noticiam: vel veritatem seu sapientiam. ergo
tenetur ad laudem diuinam ratione ipsius verita
tis. Cum ergo respiciat maiestas maiorem statū.
adoratio autem est dignitatis superioris: ergo a-
Rñsio. doratio est respectu vel ratione diuine maiestatis
¶ Solutio. dōm. ꝙ latria vel seruitus vno modo
dicitur vel accipitur ꝓ illis que exhibentur in cul
tu: sicut sunt thurificationes oblationes genufle-
ctiones ꝛ hmōi. Alio mō ꝓ illis q̄ ꝑ est exhibitio
et hmōi sunt virtutes sicut fides que protestatur
verum. vnde ꝛ per hoc exhibet adoratorem. Cari-
tas autem diligit vt optimum. Tertio modo dici
tur adoratio motus qui est ipsius virtutis: quam
dicunt latriam deo exhibendum seruitium debi-
tum. sic ergo adoratio istius virtutis. scꝫ latrie per
imperium. aliarum vero virtutum per executionē
vel exhibitionem: que sunt. fides spes ꝛc. illorū au
tem actuum qui sunt thurificatio et hmōi. mate-
rialiter. ipsius vero caritatis ꝑ informationem. qꝛ
caritas informat omnes alias virtutes et omnia
opera. Dicendum ergo simpliciter. ꝙ adoratio est
ratione maiestatis. qꝛ maiestas dicitur respectu
maioris ꝛ superioris status quod semper respicit
adoratio: ꝛ sicut ratio maiestatis plus se tenet ex
parte potestatis ꝙ̄ veritatis vel bonitatis: sic ma
gis ratione potestatis debetur deo adoratio ꝙ̄ ve
ritatis vel bonitatis. cum ratione maiestatis de-
Ad ar. j. solo. beatur seruitus illa. ¶ Ad illud quod obijcitur.
ꝙ circunscripta bonitate potestas degenerat ꝛc.
dōꝫ ꝙ potestas cui debetur adoratio: est potestas
in summo. Potestas aūt que degenerat deficit a
potestate in summo: ꝛ ꝓpter hoc de hac potestate
non ꝓcedit bene rō. Unde potestas que compre-
hendit in se rationem adorationis. non est dege-
Ad obiectuꝫ fide adoram⁹ nerans aliquo modo et ideo habet in se rationeꝫ
adorationis. ꝛ hec potestas diuina est.
¶ Ad illō quod obijcitur ꝙ fide adoramus. dicē
dum ꝙ quelibet virtus in actu suo habet mouere
alias et excitare. ꝛ hoc est ꝓpter connexionem ip-
sarum adinuicem. vnde fides excitat alias ad re-
uerentiā ipsius veritatis. Caritas vero alias mo-
uet ꝛ excitat ad amorem bonitatis. vnde fides ali
quando adorat cum scilicet per intuitum in ip-
sam veritatem exhibetur deo cultus. similiter ꝛ ca
ritas. tamen caritas magis mouet ad adorationē
quia mouet sicut informans. ꝛ hoc est quia mouet
ad bonum. bonum enim est obiectum caritatis.
vnde sicut ratio boni informat ꝛ mouet ꝑ iforma-
tionem omnem appetitum: quia non appetitur ve
rum nisi quia bonum: similiter arduum et glorio
sum appetitur quia bonum. sic caritas mouet ad
exhibitionem adorationis ꝑ informationeꝫ tamē
quelibet habet suam ꝓpriam rationem. ipsa vero
latria mouet sicut imperans q̄ respicit ipsam ma
iestatem ꝓpe. quia respicit maiorem statum: ꝛ per
hoc patet notificatio eorum que obijciuntur.

Articulus tertius.

Consequenter querendum est de vnitate
et differentia adorationis. Primo ergo
queritur de veritate. Secundo queritur
de differentia. — *De vnitate dfa adorationis.*

Quantum ad primum. §. j

queritur vtrum sit vna adoratio trium ꝑsonarꝫ
trinitatis. qua scilꝫ adoratur pater ꝛ filius spiritus
sanctus an alia ꝛ alia. ¶ Ad quod sic obijcitur.
Adoratio est trium personarum. sed secundum
trinitatem personarum distinguuntur tria prece-
pta ordinantia ad deum: primum pertinet ad pa-
trem secundum ad filium. tertium ad spiritumsā
ctum sicut superius dictum est. Cuꝫ ergo illa tria
precepta pertineant ad honorem ꝛ reuerentiā tri
nitatis. sicut vult augu. et sunt tria: ergo tres ado
rationes. ¶ Item alius est honor ꝛ alia ratio de-
biti in quolibet precepto ad deum ordinante. er-
go alia ꝛ alia adoratio. ¶ Item in patre est digni-
tas qua est pater. que soli patri conuenit. In filio
est dignitas qua est filius. q̄ soli filio conuenit. et
similiter est in spiritusancto. Triplex ergo est di-
gnitas personalis. sed adoratio debetur trinitati
vel deo ratione dignitatis excellentis ergo triplex
debetur adoratio trinitati. non vna vt in vna ado
retur pater ratione dignitatis qua est pater: i alia
filius ratione dignitatis qua est filius. in tertia
spiritussanctus ratione dignitatis qua est spiri-
tussanctus. ¶ Ad oppositum adorare respicit il-
lud quod est commune tribus personis. ergo nō
est alia ꝛ alia adoratio trium personarum. Ma-
ior patet quia adoratio respicit ad maiestatem q̄
eadeꝫ est et communis tribus personis: ꝛ nō alia
et alia: ergo nec erit differens adoratio cum rōne
istius debeatur. ¶ Item amor et adoratio debet
trinitati. sed amor debetur ratione bonitatis. ꝛ qꝛ
vna est bonitas in tribus personis. et non alia et
alia: iō vno amore amamus bonitatem in illis.
Adoratio aūt debetur trinitati rōne maiestatis.
cum ergo similiter eadem sit maiestas in tribus
personis que est ratio adorationis: ergo vnum est
est debitum adorationis. et ita vna adoratione a-
dorantur tres persone. ¶ Si dicatur ꝙ patri de-
betur adoratio rōne generationis q̄ actiue est in
patre: quia pater est generans. In filio autem est
generatio passiue. quia filius dicitur genitus. ra
tione huius debetur ei adoratio. et ideo non est
eadem adoratio: sicut nec eadem generatio vel
eodem modo. Contra pater potest generare filiū
et fili⁹ ꝑt gñari a p̄re. aut ergo eadē potētia aut a-
lia. Si eadē ē adoratio seq̄tur potentiā. qꝛ rōne
potētie debet deo adoratio: si ergo eadē est pote-
stas eēntial' gñatiōis actiue ꝛ passiue. lꝫ differant
ꝫ rōnē itelligēdi vel modū: ergo ꝛ eadē adoratio
debita patri ꝛ filio: ꝛ pari rōe spūisctō q̄ ꝓcedit ab
his. Si dicatur ꝙ sit alia ꝛ alia hmōi potentia. er
go poneret i deo iā diuersitas potētiaꝝ. qꝺ est incō
ueniēs: qꝛ ex hoc seq̄ret diuersitas eēntiaꝝ. ¶ Itē
q̄cq̄d ꝯuenit deo ꝫm cāūtatē respectu creature: cō
uenit toti trinitati. ꝛ sicut indiuisa sunt opa trini
tat': sic indiuisa cāūtas: sic et vnū et indiuisum est
illud qꝺ debet rōne cāūtatis. Si ergo creatura eo
ꝙ creatura. dꝫ dñm adorare venerari ꝛ amare bo-
nitatē diuinam: ergo ex parte causalitatis est debi
tū adorationis. ergo adoratio cōuenit deo rōe ꝫm
cāūtatē respectu creature. Si ergo hec cāūtas ea
dē. ergo ꝛ vna ꝛ eadem adoratio. ¶ Item Hyl'. in
libro de trinitate. honor geniti est i honore gignē
tis ꝛ econuerso. quia ponemus ꝙ non sit filius in
trinitate: iam non est generans. ergo relatiua sūt
generās

Margin notes (left page, outer column): V. sit vna adoratio trium ꝑsonaꝝ trinitatis. — Argu. j. ꝙ non. — Secundum. — Tertiū. — Contra. — Hyla.

generans genitū et procedens pari ratiōe. Sicut
ergo circumcedunt se relatiua ꝛ vnū in alio intelli
gitur. nec vnum ab alio per intellectum potest se
parari ergo similiter nō erit separe honorē sequē
tem ad proprietatem qua pater vt pater. ꝛ ad pro-
prietatem qua filius vt filius adoraꝶ. immo vnus
in alio intelligiꝶ. ergo vna est semꝑ adoratio. siue
comprehendat intellectus sentētiā: seu ꝑsonaꝫ. et
Rñ. maxime ꝫm ꝙ vna est ab alia. quia sic se habēt ꝫ
relationem. ¶ Solutio. dicenduꝫ. ꝙ simpliciter
vna est adoratio triū ꝑsonarum in trinitate qua
adoratur pater. filius. et spiritussanctus. sicut vna
est maiestas. Unde geñ. xviij. habetur. ꝙ habraā
tres vidit ꝛ vnum adorauit. Unde licet sit discre-
tio et numerus trium personarum est tamen vna
adoratio: quia vna est maiestas vna equalitas in
tribus. Et ideo dicit Joh. v. ꝙ qui nō honorificat
filiū. nō honorificat patrē qui misit illū. ꝑ hoc ostē
dens ꝙ honor patris est ex honore filij et econuer
so. et licet sit ibi discretio proprietatum: tamē ille
proprietates inuicem sunt et ad inuicem relate.
Unde dicit dominus in euangelio. Jo. xiiij. Phi-
lippe. Qui videt me videt ꝛ patrem meū. Ideo q̄
intelligit filium vt filiū necesse ē ꝙ intelligat pa-
trem. et sic respiciendo discretionem ꝑsonarū tri
um vnus et idem honor et eadem adoratio debet
toti trinitati. Similiter respiciendo essentiā. vn⁹
et idem honor numero debetur ei et eadem adora
Solu. ad. j. tio. ¶ Ad illud quod primo obijciꝶ. ꝙ si eadem est
adoratio vnde ergo distinguuntur tria ꝑcepta or
dinātia ad deū que sunt de adoratione. Dicēdum
ꝙ illa distinctio ꝑceptoꝝ non est ratione distin-
ctionis trinitatis nec adorationis eiusdē: ꝫ rōne
distinctionis debitorū que iprimūtur rōnali crea
ture ex rōne cāūi. quia scꝫ a deo creata ē. pēdet eū
a deo sicut a suo pricipio. ꝛ pēdet ab eo sicut a suo
ꝯsuāte. Itē pendet ad eum sicut ad suū finē. Uñ
triplex est dependentia ex ꝑte creature. que depen
det. non ex parte eius a quo dependet. immo vna
causa est. et ꝫm hoc est distinctio ꝑceptoꝝ. et nōē
alia ꝛ alia adoratio in illis preceptis: sed eadem
ibi precipitur: tamē debitum triplicis adoratiōis
ibi ostenditur. Aliter potest dici vt dicatur ꝙ i ꝑ-
mo precepto precipitur adoratio. i secundo laus.
in tertio gratiarumactio. qꝛ potestati debeꝶ ado-
ratio ad quod pertinet primum preceptum. veri-
tati autem que facit noticiam debetur laus. Se-
cundum autem mandatum pertinet ad veritatē
et ideo dicit. Non assumes nomē dei tui in vanū.
quasi dicat. sed assumes debite ad laudem. ipsi au
tem bonitati ad quam pertinet tertium manda-
Ad secunduꝫ tum debetur gratiarumactio. quia bonitas ipsa
diffundit se et dona sua. ¶ Et quod obijcitur. hic
sunt alia precepta. ergo alia adoratio. Dicendum
ꝙ adoratio respicit ipsam diuinaꝫ causam seu ꝑn
cipium que non numeratur: et ideo vna est nō nu
merata. et respectus ille bene notatur per hanc ꝑ
positionem ad: ex q̄ cōponiꝶ. sed preceptum respi-
cit debitū: quod quia vt visum est numeraꝶ: iō ꝛ ꝑ-
ceptum. adoratio tamen eadem in illis ꝑcipitur.
Ad tertium. Per hoc patet solutio ad secundam rationem.
¶ Ad tertium dicendum ꝙ ille dignitates in in-
uicē ꝛ vnū sunt: nec est eas aliquo mō separare ēt
per intellectuꝫ. vnde est honor in honore et digni
tas in dignitate. qꝛ inuicem accipit eas intellect⁹
Propterea ergo quia inuicem sunt et vnum sunt.
et ideo vna est adoratio ꝛ communis q̄ respicit il
las. Juxta hoc nota de opinione quorundam q̄ di
xerunt ꝙ i precepto primo ꝑcipitur latria in secū
do perseuerantia latrie. in tertio perfectio latrie.

Et ꝫm hoc distinguūt tria precepta ordināntia ad
deum. qꝛ deuꝶ. v. dꝫ gl. de ꝑmo ꝑcepto qꝺ ydolola
triā ꝓhibet. ergo ꝑ oppositū ꝑcipit latriā. Simil'r
in secundo cum dꝫ. Nō assumes nomē dei tui in
vanuꝫ. ꝑcipit ꝑseuerantiā latrie. qꝛ q̄ recedit a cul
tu assumit nomē dei in vanū. In tertio mandato
determinatur hora siue dies adorationis et vaca
tionis deo. ergo precipitur ibi perfectio latrie. eti-
am dicit glo. oīa sancte faciendo a strepitu vitio-
rum cessando. ecce perfectio. ¶ Juxta hoc ēt que
ritur cū ꝓhibeat in ꝑmo mandato ne fiant simi- — Queritur.
litudines in celo nec in terra. nec in aqua: q̄re si-
miliꝶ nō ꝓhibet fieri similitudines in acre ꝛ igne
cū aer et ignis corpora sint: et corpora in eis sint ꝛ
figurari possint ibi similitudines. Sed dicendum
ꝙ non est differentia in illis ꝑceptis per perseue
rantiā ꝛ perfectionem latrie. qꝛ ꝑceptum respicit
actum seu debitum actus perseuerantia autem ꝛ
perfectio non dicunt actum: sed statum actus. et
ideo penes illam non est distinctio. immo penes
debita reuerentie vel honoris latrie sicut visuꝫ est
supra. Potest tamen dici secundum iam dicta. ꝙ
aliter distinguunꝶ. vt dicaꝶ ꝙ in ꝑmo ꝑcepto pre
cipitur latria q̄tum ad adorationem. In secundo
q̄tum ad laudem. In tertio q̄tum ad grārūactio
nem. Et hoc est qꝛ ꝑmum preceptū respicit ratio-
nem dignitatis excellentis respectu cuius dꝛ ado
ratio. In secundo autem precipitur assumptio no
minis dei directa. hoc autem est cuꝫ laude. In ter
tio quod est de requie in sabbato ꝑcipitur sanctifi
catio seu vacatio deo: et sic gratiarūactio ratione
donoꝝ acceptoꝝ a. s. s. ¶ Ad scdꝫ dōꝫ. ꝙ aer ꝛ ignis
ibi ꝯꝑhendunꝶ sub celo. qꝛ celū vocaꝶ cōis natura
sursuꝫ ꝯtinēs alia. Uñ sup geñ. distinguunꝶ a san-
ctis celi. s. aereū olimpicū. ita ꝙ aer ꝛ ignis ibi vo-
canꝶ celi. ꝛ sic sumiꝶ i ꝑs. cū dꝛ. Uolucres celi. Na
tura ꝯo deorsum dꝛ terra ꝛ aq̄. ꝛ ita ꝫ modū sacre
scpture ꝯꝑhendunꝶ illa sub celo. ꝛ iō tria noīat i q̄
b⁹ ꝓhibꝫ fieri silitudīes i q̄b⁹ oīa comprehendit

Consequenter que §. ij

ritur de differētia adorationis ꝛ hoc dupliciter. — V. vna adoratōe vel dr̄nti ꝫm rē adoraꝶ deus.
absolute ꝛ icōparatione. Quātū ad primū sic. Que
ritur vtrū vna adoratione vel differenti ꝫm rem
adoratur deus. Ad qꝺ sic ꝑs. In ecclesijs benedici — Argu. j.
te deo domino de fontibus israel. Glo. Deo cui
debetur latria. dño cui debetur dulia. Si ergo du-
lia ꝛ latria dicunt differētiā adorationis ꝫm rem:
ergo differens est adoratio vna q̄ adoratur vt de⁹.
alia qua adoraꝶ vt dñs. ¶ Itē ꝑs. Dñe deus me⁹
in te speraui. Glo. Dñe omnium per potentiā cui
debetur dulia. Deus omniuꝫ per creationem cui
debetur latria. ergo differēs est eius adoratio ꝫm
rem vna qua adoratur vt deus. alia qua vt domi-
nus. ¶ Item dulia dicitur reuerētia que debetur — Secundum.
creature. latria dicitur reuerētia que debetur eter
no. Sed quedam dicūtur de deo ab eterno: que dā
ex tempore. vt deus. dñs. creator ꝛc. Et debetur ei
honor rōne vtriusq;. ergo debetur ei latria ratiōe — Tertium.
eius qꝺ de ipso dicitur ab eterno. ꝛ dulia rōne ei⁹
quod de ipso dicitur ex tempore. qꝛ latria respicit
quod eternum est: dulia illud quod temporale est
ꝛ creatum. ergo differēs honor debetur deo. vnus
latria. alter dulia ¶ Itē deus se habet ad creatu
ras vt deus ꝛ vt dominus. ꝛ est separare has ra-
tiones per intellectum. quia inquantum deus
creat: inquātum dominus gubernat. Si ergo cō- — Quartum.
prehensionem sequitur honor differens reueren-
tia ei exhibetur inquantum deus ꝛ inquātū dñs.
¶ Iteꝫ deus se habet ad creaturā vt creator ꝛ cā.

et q̃tum ad hoc videt ipsius ad creaturā disparitas in natura. Item se habet vt deus. et sic disparitas in cōditione qꝛ talis est dñi ad seruū. Si ergo alia est ratio disparitatis nature, et cōditiōis et hoc cōprehendit et cōprehensionē sequit honor: ergo alius honor ei debet inquantū creator vel cā. et inquantū dñs, ergo vt prius. ¶ Itē Malach. j. Si ergo pater: vbi est honor meus. et si ego dñs: vbi ē timor meus. Ergo vult ꝙ alia reuerētia exibēda sit ei inquantū pater: et inquātū dñs.

Contra.

¶ Ad oppositum. rōnalis creatura depēdet a deo q̃tū ad esse qꝛ exiit ab ipso: et q̃tū ad pfectionē esse: et q̃tū ad cōseruationē esse. et rōne istorū debet creatori suo honorē qui dicit latria. Si ergo fm oēs istas conditiones deo debetur latria: ergo deo inquantum est dñs debet latria qꝛ deus dr dñs inq̃tū ad regimen eius dependet creatura et conseruat et regitur per ipsum. ergo eadē adoratio debet ei inquantū deus et inquātū dñs et nō differēs. ¶ Itē latria dicit debitū immensi honoris. qꝛ dicit debitū honoris ratione summe maiestatis. dulia dicit debitū honoris mensurati qꝛ rōne alicuius mensurati et finiti. Unde nulli sancto debetur summus honor deo aūt fm omnē modū debetur immēsus honor ergo semper ei debet latria. et ita semper vnus honor seu vna differētia honoris. ¶ Item dulia et latria dicūt differentiā gradus: sed dulia dicit inferiorē gradū. latria superiorē deo aūt nō debet gradus aliquis inferior honoris. immo supremus. qꝛ non est dicere ꝙ in eo sit diminutio honoris rōne alicuius. ergo semp inquantū deus et dñs. et creator et hmōi debetur ei vna differētia honoris que est latria.

Augustinus

¶ Itē aug. in li. de vera religione dicit. ꝙ vera religiōe colitur deus vt principiū vniuersitatis et dominus et vera religiōe dicitur p oppositū ad ydololatriā. ergo cū latria sit ille honor qui opponit ydololatrie ergo latria ei debetur inquātū est deus vt dñs. et sic q̃tum ad omnia semp vna adoratione adorat.

Rñsio ad. j.

¶ Solutio. dicendū. sicut dictum est supra fm aug. sup illud Mat. iiij. Dominū deū tuū adorabis etc. Seruit⁹ duobus modis ac diuersa significatione solet appellari. dr enī latria: dicitur ēt dulia: sed dulia intelligitur seruit⁹ cōmunis. hoc ē seu deo seu homini seu cuilibet rerū nature exhibita. a qua seruit⁹ etiā. i. dules grece nomen accipit. Latria autē appellatur seruit⁹ illa que sola diuinitatis cultui debita nec vlli ē participāda creature vnde ydololatre nuncupantur. ¶ Notandū ergo. ꝙ si dulia pluribus modis accipiatur. vno modo dicitur communiter ad quēcunqꝫ honorem debitum. vel deo vel creature et sic accipit Aug. duliam in predicta autoritate. Secūdo mō dicitur pprie et sic dulia est cult⁹ vel honor qui exibet creature. Tertio mō dr dulia anthonomasice, hec est dulia dignior: que est yperdulia. gl.

Ps. xcviij.

super psal. Adorate scabellum pedum eius. dicēs Caro christi sine impietate a verbo dei assumpta adoratur a nobis: non illa adoratione q̃ latria est q̃ soli creatori debetur. sꝫ illa dulia que dignior est Quarto modo dicitur dulia fm analogiam et sic dicitur nomine extenso, Et sic dulia est reuerētia debita soli deo. tamen ratione illius dignitatis in cuius participatiōe est creatura. et sic intelligitur illō deo cui debet latria. domino cui debet dulia. ¶ Notandum ergo ꝙ multipliciter exponitur illa glo. Primo modo sic. Deo cui debetur latria. i. honor incōmunicabilis quemadmodū dei substātia et natura ē incōmunicabilis creature domino cui debetur dulia. i. honor cōmunicabilis Dominium enim cōmunicatur creature eo modo quo dicimus ꝙ deus potens est et facit creaturam potentem. Sapiens est: et creaturam facit sapientē bonus est et facit creaturam bonam. ita ꝙ participat eius bonitatem. et sꝫ hec debetur ei honor qui descendit in communionē scilicet ratione dignitatum. in quarū participatione dicim⁹ esse creaturam. et iste honor nominatur nomine cōmuni. quod est dulia propter communionem. Ratione vero dignitatis in cuius participatiōe non est honor singularis. et dicitur latria. et sic intelligitur illō deo cui debetur latria. domino cui debetur dulia. quia dominus connotat affectū creature. Secūdo modo exponitur illud sumendo duliā proprie et anthonomasice quia in christo natura increata. scilicet deitas et natura creata. scilicet humanitas. Et q̃tum ad naturam creatam dominus est. fm vero naturam increatā deus est et creator. qua natura deitas dicitur. quia ergo latria proprie debetur creatori et soli: et dulia proprie creature. ideo deo debetur latria. domino dulia.

Ad secundum

¶ Quod ergo obijcitur. ꝙ differens honor debetur deo. dōm ꝙ non: sed differēs est debitū honoris ex parte creature ad deum. et penes illa duo debita sumitur latria et dulia. sed q̃tum ad illū qui honoratur idē est et vnus honor non differens. et hoc quia quocunqꝫ modo adoretur dominus vel vt in se consideratus vel vt causa. vel vt ratione dignitatis imparticipabilis vel participabilis: sēper est adoratio ratione eiusdem dignitatis. scilicet maiestatis vnde semper eadē dignitas. scilicet maiestas adoratur. et hec omnia sunt vna dignitas in deo: que adoratur licet differenter inquātū sic et sic.

Ad tertium

¶ Ad tercium quo dicitur ꝙ quedam dicuntur de deo ex tempore quedam ab eterno. dōm ꝙ hec omnia sunt vnum et vna dignitas in deo. et ideo non faciunt differentiam honoris ex parte dei: sed faciūt differentiam debiti ex parte creature.

Ad quartum

¶ Ad quartum dicendum similiter. ꝙ deus creat. deus regit hoc facit differentiam ex parte creature. quia aliud accipit creatura ab eo quia creat: aliud quia regit et ideo differens est debitum. vnus tamen honor ratione horum quia vna dignitas. honor autem numeratur per dignitatem cui exhibetur. Et per hoc patet responsio ad cuncta.

Consequenter que .§. iij.

Queritur an eq̃li adoratiōe adoretur de⁹ inq̃tum dñs et inq̃tum deus. Dyo.

ritur de differentia adorationis diuine in comparatione. q̃tum ad equalitatem. an scilicet equali adoratione adoretur deus inquantum deus et inquantum dominus et hmōi. Ad quod sic. Dyonisius in libro de diuinis nominib⁹ loquēs de dominio dei dicit. ꝙ dominiū est omnium bonorū plenissima pfectio: et immutabil' firmitas. Ergo dominium dictat honorem in infinitum domino exhibendū. ergo equali honore adoratur inquantum deus et dominus. ¶ Item dominus dicitur de deo ex tempore sed ex actu temporali nō acrescit deo honor nec minoratur: ergo equalis honor ei debetur inquantum deus et dominus et nō minor nec maior. ¶ Item creatio est commendatio potentie infinite: quia dicit exitum de non esse in esse. Sed potentie infinite debetur honor infinit⁹ ergo ratione creationis debetur honor infinit⁹. ergo ratione dominij. quia ex quo creator et dominus. ¶ Itē in hoc ꝙ est dominus itelligitur de⁹ cum dicitur de deo. ergo non minor honor sed eq̃lis debetur domino et deo.

Contra ꝙ non.

¶ Ad oppositum. Potentia in deo est infinita. actus aūt finit⁹. honor āt debet deo rōne act⁹ et rōne potētie Si ergo act⁹ finitus

finitus sicut creatura. ergo et honor rōne ipsius debitus finit⁹ est. et si potētia infinita: ergo honor rōne potētie infinit⁹: ergo non equalis honor debet deo ratione actus et potētie sue.

Secundum.

¶ Itē bonitas diuina est infinita. tñ beneficia ei⁹ in creatura sunt finita. et rōne vtriusqꝫ debetur honor. et ex vno dulia. s. ex bñficentia ex alio latria. ergo inequalitas honoris.

Tertium

¶ Itē esse diuinū ɔsideratur vt in se: cōsideratur et vt in creatura. vñ fm hoc dicit Trimegistus ꝙ deus est sphera intelligibilis. cui⁹ cētrū est vbiqꝫ: circūferentia nusq̃ diuinū esse ɔsideratū in se dicit circūferētia que nusq̃ est. qꝛ infinita et nullo mō habet finē. Inquantū vero cōparat ad creaturā. dr centrū methaphorice. que est ergo cōparatio centri ad circūferentiā: eadē est diuini eē ad se metipsum consideratū sic et sic. Sed cōparatio centri ad circūferētiā est sicut finiti ad infinitū: ergo diuinū esse vt in se consideratū est infinitū. cōsideratū vero in creatura finitū. ergo si ratiōe vtriusqꝫ debet ei honor. debet ei honor finit⁹ et infinit⁹ et ita inequalis.

Responsio.

¶ Solutio dōm. ꝙ equalis honor semper deo debet ex parte dignitatis. qꝛ semp eadē ē dignitas rōne cui⁹ adorat. nō tñ semp equale est debitū qꝛ iuxta sentētiā euāgelij. xxv. math. cui plus cōmittit plus debet. vñ vni tradit dñs duo talenta alij quinqꝫ et plus debebat cui ɔmiserat quinqꝫ q̃ cui vnū erat cōmissum et sic ex pte cōmissi seu accepti nō est equale debitū. tñ equalis honor: qꝛ honor respōdet dignitati: et eadē dignitas est qua accipio hic et illud.

Solutio ad. j argu. contra.

¶ Ad primā rōnem in contrariū dicendū: ꝙ sicut in sole duplex est actio. scilꝫ actio qua agit et actio quā efficit: et prima dicitur lucere secūda illuminare: sic in deo est actio qua agit de⁹ et hoc idē qō sua essentia. et est actio quā efficit in creatura. Actio ergo qua agit est infinita et immutabilis sicut sua essentia: licet actio quā efficit sit finita. qꝛ creature sunt finite. honor aūt semp impenditur rōne actus. quo agit et ideo honor infinitus debetur ei ratione actus et ratione potentie.

Ad secundum

¶ Ad secundum dicendū. quod licet beneficia dei finita sint: tamen dantur a bonitate infinita. vnde beneficium minimum quod dat deus datur ex infinita bonitate. Debitum autem honoris ratione beneficij consequitur illud ex quanto datur sicut patet in Luce. xxj. De vetula que non posuit in gazophilacium nisi duo minuta. et tamen habuit maiorem remunerationē q̃ qui plus posuerunt: quia ex maiori affectu dedit. et sic est hic. et ideo honor infinitus debetur ratione beneficij dei quia ex infinita bonitate datur

Ad tertium

¶ Ad tertium dicendū fm Dyo. Duplex est cognitio de deo. vna est modo infinito per preuaricationē aliarū creaturarum. vnde ps. Posuit tenebras latibulū suū et est cognitio de deo per positionem modo finito: sicut cognitio de deo ꝙ est potens et ꝙ est bon⁹ et ꝙ sapiens et ꝙ vbiqꝫ. et ꝙ causa est et ꝙ hmōi. sed tamen hec omnia vnum et infinita sunt. Dicendū ergo ꝙ diuina substantia fm ꝙ causa est finiens est. sed non finita: quia finit creaturam. quia est cā contentiua eius et conseruans. Unde deus est alpha et o. idest. principium et finis: sed non finitur ab ea vnde prout ɔparatur causa prima ad creaturam non finitur per eam: sed finit eā. Et ideo semper est dignitas infinitas ratione cuius debetur honor et ideo ei infinitus honor.

¶ Dicitur autem esse vt centrum prout consideratur in creatura: nō quia finiatur in ea: sed quia vt in athomo et vt minima apparet esse bonitas diuina cōsiderata in creatura respectu eius quod in ipso cōsideratur

Membrum secundum.

V. xp̄s eadē adoratione adoret fm deitatē et humanitatem.

Post hec queritur de adoratione xp̄i. Et queritur vtrum eadem adoratione adoretur xp̄s. fm diuinitatem et humanitatem. Ad quod sic. xp̄s est deus et homo. Sed ratione qua est deus dignus est honore debito creatori. Inq̃tum vero est homo. dignus honore debito creature. Ergo cū adoratio debita creatori sit latria. et debita creature sit dulia: xp̄s adorandus est dulia et latria. sed he adorationes differunt: ergo differenti adoratione adorand⁹ est xp̄s

Cōtra Hier.

¶ Ad oppositum. Hiero. Non seorsum hbuz xp̄i adorandum est. seorsum dicit ad humanitatē. ergo vna adoratione adoratur inq̃tum deus et inq̃tum homo.

Q. an maior debet filio dei veneratio cū incarnat⁹ sit q̃ ante icarnationem

¶ Secundo iuxta hoc queritur. an debeatur maior veneratio filio dei incarnato. q̃ ante incarnationem. hoc enim videtur per phm. Quia plura bona sunt paucioribus bonis magis eligenda: ergo plura venerabilia paucioribus sūt magis veneranda. Ergo cum plura venerabilia sint in filio incarnato. s. diuinitas. humanitas. et persona q̃ in non incarnato: relinquitur ꝙ amplior veneratio debetur incarnato.

Rñsio ad. j.

¶ Solutio dicendum ꝙ in xp̄o est dignitas psone. et diuersitas naturarum. quia persona est in duabus naturis respiciendo ergo dignitatem persone. sic vna debet xp̄o adoratio. quia ipse est vna persona: et vna est dignitas ratione cuius fit adoratio. s. vna dignitas personalis et hec adoratio est latria. et hoc est qō dicit ioh. dama. iij senten. xx. dis. Timeo carbonem tangere ppter ignem copulato ligno. Adoro xp̄i naturam ppter dei mei simul vtriqꝫ pp carni vnitam deitatem. Non enim quartam appono personam in trinitate: sed confiteor personam vnam verbi et carnis eius. His verbis insinnare videtur xp̄i humanitatem cum verbo vna adoratione eē adorandam. attendendo vnitatem psone. Respiciendo autem diuersitatem naturarum est differens adoratio. quia ibi est natura diuina que adoranda est latria. ibi etiam est humanitas ex qua parte distinguendū est. quia ipsa humanitas cōsiderari fm se pt. inq̃tū est quedam creatura tā sancta. tam pulcra: vel put est diuinitati coniuncta. Et si consideretur fm se. dicendum ꝙ ei debetur adoratio que est dulia dignior. et fm hoc super illud. Adorate scabellum pedum eius. dr glo. Caro xp̄i sine impietate a verbo dei assumpta adoratur a nobis. non illa dico adoratione q̃ latria ē que soli creatori debetur: sed illa q̃ dulia dignior est.

Dama.

Opinio.

Si autem consideratur put est dignitati vnita. fm hoc fuerunt circa hec opiniones: qꝛ quidā dixerunt ꝙ debetur ei dulia hoc modo. sed dignissima.

Augu.

Alij autem dixerunt ꝙ debetur ei latria fm Augustinum. qui super illud. Non turbetur cor vestrum etc. ita dicit. ego dñicam carnem immo perfectam in xp̄o humanitatem ideo adoro: ꝙ a diuinitate suscepta et deitati vnita est. vt non alium et aliū: sed vnum eundemqꝫ deum et hominem filiū dei esse confiteor. Deniqꝫ si hominem separaueris a deo: illi nunq̃ credo vel seruio. et loquitur de adoratione que est latria.

Latria dr tripliciter.

¶ Ad quod intelligendum notandum est. ꝙ latria dicit tripliciter. vno modo dicitur pprie. s. cultus qui debetur deo soli seu intelligatur q̃tum ad dignitatem in cuius participatione nō est creatura. vel in cuius ē pticipatione. Secundo modo dicitur latria stricte: cum scꝫ astringitur vocabulum ad seruitutem que debetur creatori rōne dignitatis: in cuius participa

tione non est creatura. et sic non accipitur latria in glo. illa. Deo cui debetur latria. domino cui debetur dulia. In participatione enim istius dignitatis que designat hoc nomine deus. secundum quod accipitur naturaliter: et etiam dignitatis que designat hoc nomine creator. non est creatura. Tertio modo dicitur large. non solum seruitus que debetur dignitati diuine: sed etiam creature vnite ipsi. i. quo sensu dicit Raba. Caro xpi latria adoranda est sicut verbum. sed non omni specie latrie. quoniam non adoramus eam omnino prostrati in terra. sic vt credamus quod nos creauit de nihilo. vt sacrificamus ei sicut deo: sed adoramus eam. quoniam per ipsam redempti sumus. et sic dicitur latria nomine extenso. et sic respiciendo vnitatem persone vna est adoratio. respiciendo diuersitatem naturarum: differens est adoratio. diuina enim natura semper adoratur latria humana in se considerata semper dulia. quia sancta sanctorum. Considerata vero vt diuinitati vnita. adoranda est latria extenso nomine latrie. ¶ Ad secundum quod queritur. dicendum quod maior veneratio potest dici dupliciter: quantitatiue: quia scilicet in pluribus est veneratio. vel qualitatiue: eo quod maiori intensione. veneratio secundum primum modum. potest dici xpo incarnato deberi maior veneratio. quia pluribus debet venerari. Secundo modo non debetur ei maior veneratio quia illud quod debetur venerationis humanitati. magis debetur ipsi diuinitati: quia ipsius humanitatis causa effectiua totaliter est. et ideo illud quod obijcitur quod plura bona sunt magis eligenda paucioribus: intelligendum est secundum philosophum quando non sunt altera in alteris. et hoc est in proposito. ratio enim venerationis creature. s. humanitatis assumpte: magis est in ipsa diuinitate quam in humanitate.

Rabanus.

Ad secundum quod querit.

De adoratione creature.

Membrum tertium.

Consequens est querere de adoratione creature et hoc ordine. Primo de adoratione creature rationalis angelice. Secundo de adoratione creature rational. humane. Tertio de adoratione creature irrationalis.

Articulus primus.

De adoratione nature angelice.

De adoratione nature angelice queruntur tria. an maior vel equalis veneratio debetur sanctis angelis post incarnationem xpi vel ante. An sint angeli adorandi aliquo modo latria. Utrum angelus sathane cum transfigurat se in angelum lucis dicens se esse xpm possit sine peccato adorari latria.

An maior vel equalis debet angelis veneratio post incarnationem xpi. vel ante.

Quantum ad primum. §. j.

obijcitur sic. Ante incarnationem xpi angeli adorabantur ab hominibus et non prohibebant se adorari. sed post incarnationem non permittunt se adorari ab homine: immo prohibent Unde in apoc. xxij dicit ioh. Cecidi vt adorarem ante pedes angeli: qui dixit mihi vide ne feceris. conseruus enim tuus sum et fratrum tuorum. sed si debetur ei equalis honor quam ante debebatur: constat quod non prohiberet sicut nec ante: ergo non tantus honor debetur angelis post incarnationem quantus ante. Item Grego. Post incarnationem quia vident humanam naturam super se exaltatam: non permittunt se adorari ab hominibus et prius permittebant. ergo etc.

Contra.

¶ Item ad oppositum Ita sunt beati angeli post incarnationem sicut ante. vnde non est eorum gloria diminuta vel beatitudo ex incarnatione. sed potius aucta. Si ergo non est subtracta dignitas beatitudinis ex incarnatione: ergo nec veneratio diminuta. ¶ Iuxta hoc queritur. vnde fuit hoc quod angelus prohibuit se adorari a ioh. cum ita esset dignus sicut fuerat ante incarnationem. Si dicatur quod hoc fuit ex humilitate. tunc videtur quod ante incarnationem debuisset se prohibuisse ab homine adorari: quia tunc fuisset maior eius humilitas si prius se humiliasset homini quam modo. quia non erat homo ita dignus sicut modo. ergo non fecit propter hoc. ex quo videtur quod vellet angelus innuere quod non tantus debetur ei honor post incarnationem quantus ante. ¶ Solutio. dicendum. quod quantum est ex parte ipsorum angelorum. equalis honor debetur eis post incarnationem et ante. et ex parte hominis etiam maius est debitum honoris vel venerationis angelorum post incarnationem quam ante: quia plura fecerunt pro homine. fuerunt enim ministri incarnationis et miraculorum sicut de gabriele legitur quod annunciauit Marie. quod de illa nasceretur dei filius. ¶ Ad illud autem quod dicitur quod si equalis honor deberetur eis. quare ergo prohibent huiusmodi adorationem. dicendum quod aliquid potest prohiberi dupliciter vel quia malum est seu occasio mali: vel prohibetur propter aliquam vtilitatem secundum quod dicit Aug. super gene. vbi loquitur de angelis venientibus ad abraham. duplici de causa aliquis arcendus est a bono vel propter maius bonum aggrediendum. vt dominus reuocauit illum qui volebat sepelire patrem suum. Mat. viij. vel propter facilem declinationem in malum. et secundum hoc dicendum quod prohibuit angelus iohem. ne ipsum adoraret: quia istud erat occasio mali. quia sub pretextu dulie poterat occasionaliter introduci vt creature impenderetur latria. quod esset maximum malum. sicut paulus prohibet comedere de ydolatico. quia potest esse occasio mali. vel in se vel in alio. s. venerationis ydoli. j. corin. viij. Alia ratio fuit quare prohibuit scilicet propter prouocationem ad maius bonum. quia per hoc volebat ostendere quam maxime exaltata est humana natura post incarnationem. et quam magna est gloria dei in humana natura. et illud debet valde hominem ad maximum bonum prouocare.

Queritur.

Responsio.

Ad aliud quod queritur

Secundo queritur . §. ij.

Utrum angelus licite poterit adorari latria. Primum.

Utrum angelus licite poterit adorari latria. quod videtur per tex. gen. xviij. vbi dicitur quod abraham adorauit angelos et adoratione que debetur trinitati. ergo latria. ¶ Item iosue. v. Iosue adorauit angelum qui dixit. Ego sum princeps exercitus domini. Ergo ipse adorauit angelum latria. Ex his videtur quod angelus possit adorari latria. ¶ Solutio dicendum. quemadmodum dicit aug. de fruitione: sola immutabili bonitate est fruendum simpliciter: rationali vero creatura que nobiscum potest participare summam bonitatem est fruendum secundum quid et non simpliciter. Item fruendum est deo non in se secundum quod dicit apls ad philemonem. Ego te fruar in domino. Irrationali vero creatura que non potest nobiscum participare summam bonitatem non est fruendum nec simpliciter nec secundum quid. Eodem modo dicendum: tamen non per omnia. quod latria simpliciter debetur deo. Latria vero secundum quid debetur humane nature in deo hoc est non de se: sed ratione diuinitatis cui est vnita. Latria vero nec simpliciter nec secundum quid debetur creature pure quia latria est seruitus debita creatori. ¶ Ad illud ergo quod primo obijcitur de abraham. xviij. gen. quod videtur angelos adorasse latria. est responsio in glo. quod abraham intelligens diuinitatem in vnitate adorabat et dispensationi angelice in forma visibili ministrabat. Ex hoc igitur apparet: quod duo intelligebat Abraham

Secundum.

Responsio.

Solu. ad. j.

in appitione

in apparitione illorum virorum. Intelligebat enim creaturam angelicam in forma humana. intelligebat etiam trinitatem: ideo et duplex actus sequebatur in abraham. s. adoratio que consequebatur intellectum trinitatis: et ministerium quod consequebatur ad intellectum nature angelice apparentis in humana natura. Ex quo patet quod adoratio latrie in abraham non exhibebatur angelo. ¶ Ad illud quod queritur de Iosue. dicendum. quod iosue intelligebat in angelo ipsum deum in cuius persona apparebat angelus et illum adorabat. Unde dicit super illum locum Adamantius. Adorauit non solum quia ex deo est sed quia deus est: non enim adorasset nisi deum cognouisset. Quis enim est princeps militie nisi xps? Ex quo relinquitur. quod intelligebat in angelo xpm. cum dixit in iosue. v. Ego sum princeps exercitus domini et sic patet solutio huius questionis.

Ad secundum

Tertio queri . §. iij.

Utrum sathanas transfiguratus sine peccato adorari possit latria.

tur de angelo sathane cum transfigurat se in angelum lucis sicut habetur. ij. cor. xj. et dicit se esse xpm. Utrum possit adorari latria sine peccato. quod videtur: quia ignorantia facti adhibita diligentia excusat: quamuis ignorantia iuris non excuset. ergo cum iste ignorat quod factum est et adhibeat debitam diligentiam. relinquitur quod non peccat adorando dyabolum sicut xpm. ¶ Item si aliquis credens hostiam consecratam a sacerdote celebrante que non esset consecrata adoraret eam sicut corpus xpi: propter ignorantiam facti excusaretur. ergo similiter adorans dyabolum vice xpi in predicto casu propter ignorantiam facti excusabitur. ¶ Solutio dicendum quod sathanas transfiguratus apparens in specie xpi non est adorandus pro xpo simpliciter: nec credendus esse xps sed sub conditione. Unde si adoraret eum simpliciter peccaret. nec ignorantia excusaret eum. et assignatur huius triplex ratio. Prima est quia quilibet est premunitus per sacram scripturam quod angelus tenebrarum transfigurat se in angelum lucis. ij. corinth. xj. et math. xxiiij. Multi venient in nomine meo etc. et ideo tenentur discutere et non statim adorare. Secunda ratio est. quia habet remedium orationis. quia si oraret deum toto corde vt reuelaretur ei veritas: deus non permitteret eum decipi. In hoc enim casu intelligitur illud Ioh. xv. Quicquid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. In nomine meo scilicet quod est Ihesus quod interpretatur salus. hoc est quicquid petieritis ad salutem secundum quod exponit beatus augustinus. Patet ergo ex hoc quod qui non orat non adhibet omnem diligentiam quam debet. Tertia ratio est. quia facillime posset vitare periculum apponendo. s. conditionem. hoc modo adoro te si tu es xps. ¶ Ad illud quod obijcitur de hostia non consecrata. dicendum quod debet adorari sub conditione. s. si forma debita obseruata sit. et hoc conditione tacita vel expressa.

Q. de hostia celebrantis

Responsio.

Ad id de hostia

Articulus secundus.

De adoratione hominis

Post quam habitum est de adoratione angeli. Queritur de adoratione hominis. quia dicit Apostolus. Honore inuicem preuenientes. Ro. xij. Primo vtrum homo adorandus sit latria. Secundo vtrum omnes homines equaliter sint adorandi. Tertio modo vtrum mali sint adorandi. Quarto quomodo sancti viri sunt adorandi. Quinto vtrum malus prelatus plus sit adorandus quam bonus subditus.

Utrum homo adorandus sit latria

Quantum ad primum. §. j.

Argu. j.

sic obijcitur. dicit Ioh. dam. quod honor qui exhibetur imagini refertur ad illum cuius est imago. vnde dicit magnus Basilius. Honor imaginis ad prothotypum peruenit. i. ad exemplar. Est enim prothotypon. prima forma exemplaris ad quam facta est imago. cum ergo homo sit expressissima imago dei: poterat in homine adorari deus latria et ita per consequens homo potest adorari latria.

De beata virgine

¶ Iuxta hoc queritur de beata virgine. Nam dicit Iohan. dama. quod honor qui eius est: ad eum qui de ea est incarnatus refertur ergo ipsa potest adorari latria. ¶ Solutio ad primum dicendum. quod homo non potest adorari latria. tamen potest esse materia adorationis latrie inquantum est imago ducens ad deum cuius est imago. et ideo adoratio dulie debetur ei secundum quod dicit Io. dama. in. iiij. li. a principio. deus hominem secundum propriam imaginem fecit. cuius igitur gratia nos adinuicem adoramus nisi quod secundum imaginem dei facti sumus. vt et ait magnus in diuinis Basilius. honor imaginis ad prothotypon peruenit: id est exemplar. prothotypon autem est illud quod imago representat. ¶ Ad secundum quod queritur de beata virgine. dicendum. quod quamuis honor qui eius est. ad eum qui ex ea est incarnatus reducatur: non sequitur propter hoc quod honor ille sit latria: sed sequitur quod honor ille refertur ad xpm. Honor tamen ille qui beate virgini debetur est cuiusdam prerogatiue scilicet dulie singularis et quasi immediate disponens ad latriam. non tamen est latria. cum adoro matrem dei: inquantum huiusmodi non adoro vt causam mei conditricem. et ideo non adoro vt latria. quia autem adoro vt matrem dei: honoro vt matrem creatoris. et hoc propter ipsum creatorem. Unde ratio honoris est ipse honor creatoris. ipse tamen honor exhibetur creature. Ex quo relinquitur quod ille honor est dulia prerogatiue singularis disponens ad latriam et cuius ratio latria est.

Responsio.

Ad id de beata virgine.

Consequenter que . §. ij.

Utrum omnes homines equaliter sint adorandi.

Dama.

ritur vtrum omnes homines equaliter sint adorandi. Ad quod sic. Dama. in. iiij. lib. A principio deus hominem secundum propriam imaginem fecit. cuius igitur gratia nos adinuicem adoramus. nisi quod secundum dei imaginem facti sumus. Ex quo obijcitur. quod si omnes homines equaliter ad imaginem dei facti sunt: ergo omnes homines equaliter adorandi sunt. ¶ Contra. adoratio est debitum ratione dignitatis excellentis. ergo si est dignitas aliqua excellens in vno respectu alterius: non equaliter debetur eis adoratio. vel si dicas quod immo quia non adorantur nisi ratione eius quod sunt ad imaginem: tunc sequetur ex hoc quod vnus non debet alium adorare: quia vnus equalis est alteri quantum ad imaginem. ¶ Item prelatus ratione nature non debet adorare subditum. quia equalis est ei quantum ad naturam. similiter habet dignitatem excellentem respectu illius. ergo non debet ipsum adorare ratione dignitatis. immo potius econuerso. ergo non equaliter debetur omnibus adoratio. ¶ Solutio dicendum quod omnibus exhibendus est honor pro statu et tempore. quia omnes ad imaginem dei facti sunt vt dicit Dama. et hec est ratio communis. quare honor omnibus debet exhiberi loco et tempore. ¶ Sed notandum quod in imagine que est homo intelligitur quod est per naturam. intelligitur etiam in ea quod est per gratiam: que reducit ipsam imaginem in plenam conformitatem dei quia gratia ipsa est deiformitas. Ex parte igitur nature non est differentia adorationis. Unde quantum ad hoc est equalitas in omnibus. sed respicien

Contra.

Responsio.

endo possibilitatẽ ad grãm vel actũ que est p gratiam que actu est in imagine: nõ est ita. Si em̃ in statu est gratie ⁊ habet gratiã actu: habet bonum excellens in se ratiõe cuius debetur ei honor: quilibet enim talis in aliquo vno excellit: licet nõ habeat omnia dona: ⁊ rõne illius vnius cantatur de quolibet confessore. non est inuentus similis illi. et sic respiciendo actuz gratie in habente rõne cuius semper excellit: adorandus est homo: et vnus magis alio. Similiter respiciendo possibilitatez ad gratiam in homine licz actu sit extra gratiã: tñ adhuc possibilis ad tantã gratiam ⁊ ad maiorem q̃ aliquis habens gratiam actu. et respiciẽdo possibilitatem hanc in imaginem in maiori excellentia. ita etiam respiciendo hoc maior honor potest impendi vni q̃ alij.

Tertio queritur .§.iij.

V. mali sint adorandi.

Utruz malis hominibus debeatur adoratio. Ad quod sic. Jo. damas. Honorandi sunt sancti vt filij et heredes dei. vt dicit Jo. euangelista. Si ergo mali homines nõ sunt amici nec filij nec heredes christi: ergo non sunt adorandi ¶ Ad oppositum Ro. xij. Honorem inuicem preuenientes. Glos. i. in qualibet reuerẽtia: aliter nõ est fratern⁹ amor nisi mutuis se preueniant obsequijs.

Contra.

¶ Item aliquis modo malus forte preordinatus est ad maiorem iusticiam q̃ aliquis modo bonus et possibilis est ad hoc. Ergo dignus est honore ratione istius possibilitatis.

Responsio.

¶ Solutio. dicendũ sicut supradictum fuit. mali homines inquantuz mali: non sunt diligendi immo odio habẽdi: quia odire malum inq̃tum malum non est odire naturam eius. sed odire vitium in ipso vt dicit Augustinus. Et ideo sic odiendi sunt. ⁊ sic non sunt honorandi nec adorandi. Attendendo tamen naturaz ipsam quia sunt ad imaginem dei facti et possibiles ad gratiam ratione huius debetur eis honor et dilectio.

Quarto queritur .§.iiij.

De adoratione sanctoruz Contra aug.

de adoratione sanctorum qualis sit. Ad quod sic. Dulia adoramus sanctos: sed dulia idez est quod seruitus vt dicit Augustinus. ergo seruitute ipsos adoramus. ¶ Ad oppositum Augu. in libro de vera religione. Sancti adorandi sunt propter imitationem non propter religionez. adoramus eos caritate nec seruitute: ergo adoratio qua adoramus eos non est seruitus.

Responsio.

¶ Solutio dicendum quod duplex est seruitus. Est enim seruitus obnoxietatis: ⁊ hec debetur deo. eo quod est principium nostri esse. Est etiam seruitus reuerentie: ⁊ hec debetur sanctis: quia ipsi sunt nostri ductores: vel per doctrinam sicut prelati. vel per intercessionem vel per administrationem.

Quinto queritur .§.v.

V. malus prelatus pl⁹ sit honorãd⁹ q̃ bonus subditus.

an malus prelatus magis sit honorandus q̃ bonus subditus vel econuerso. Ad quod sic. Ro. xiij. Cui honorẽ: honorẽ. in prelato qualiscunq; sit est maior dignitas q̃ i aliquo subdito: ergo maior veneratio debetur malo prelato q̃ bono subdito.

¶ Cõtra. Maior est dignitas ymaginis in bono subdito q̃ in malo prelato. sz dignitas ymaginis ratio est quare nos adinuicem adoramus vt dicit Dama. ergo maior veneratio debetur bono subdito. q̃ malo prelato.

Responsio.

¶ Solutio dicendum. q̃d malus prelatus inq̃tum prelatus magis debz honorari q̃ bonus subditus quia magis est in participatione debiti honoris. quia est honor gratuitus debitus ex necessitate: ⁊ est honor gratuitus non debitus ex necessitate. Primus honor debetur p̃lato inq̃tum p̃latus. quia inq̃tum huiusmodi vice xp̄i est. Unde Ro. xiij. dicit apostolus de ipso p̃lato q̃ dei minister est. Honor autem gratuitus non debitus ex necessitate debetur bono subdito et ideo magis tenemur ad honorem maiorem p̃lati inq̃tum p̃latus est.

Articulus tertius.

De adoratiõe creature irrationalis.

Post hec inquirendum est de adoratiõe que debetur irrationabili creature. que est vestigium dei ⁊ maxime adoratione que exhibetur cruci xp̄i. Primo an maior veneratio debetur cruci xp̄i q̃ homini. Secũdo an possit deus adorari latria in vestigio sicut i imagine.

Quantum ad primum .§.j.

An maior veneratio debet cruci xp̄i q̃ homini Argu. j.

sic obijcitur. exo. xx. p̃hibetur q̃ non fiat sculptile neq; vlla similitudo. Si ergo figuramus deum in cruce. contra preceptũ facimus. non est ergo crux magis adoranda q̃ rationalis creatura.

Secundum.

¶ Item adoratio seu veneratio respicit dignitatez. sed maioris est dignitatis rationalis creatura que ẽ homo q̃ ipsa crux: q2 homo ad imaginem dei factus est ⁊ creatus est ad beatitudinem ⁊ vt sit particeps diuine bonitatis ⁊ veritatis p cognitionem ⁊ amorem. crux autem non ita cum sit irrationalis creatura. ergo maior veneratio debetur homini q̃ cruci.

Contra

¶ Contra. crux a maximis adoratur. etiam petrus qui iam beatus est crucem adorauit. non tamen hominem: ergo maior veneratio debetur cruci q̃ homini.

R̃nsio. Dama.

¶ Solutio dicendũ. q̃ est dignitas realis que debetur rei. ⁊ est dignitas imaginis. et hec non est ex parte imaginis. sed ex parte rei quã imaginatur. Unde dam̃. Honor imaginis ad prothotypon. i. exempla refertur. Sed notandum q̃ est imago per participationem. ⁊ hec est rationalis creatura. ⁊ est imago. vt signum. s. alicuius beneficij dei: sicut humanationis eius et passionis et huiusmodi. vbi ergo est imago vt signuz: totus honor refertur ad p̃thotypon: id est exemplar: vnde dicit dama. de cruce q̃ adorando crucem adoramus passionem xp̄i seu xp̄m passum: sub his verbis. adoram⁹ typon preciose crucis. ⁊ si ex alia materia est facta: non materiam adorantes: absit: sed typon vt xp̄i simbolum. i. notam dixit enim discipulis. tunc apparebit signum filij hominis in celo sed vbi est imago per participationez vt homo est adoratio dulie: ⁊ ita non est hec adoratio cruci maior nisi quia refertur ad signatum. dulia autez debetur homini eo q̃ est in participatione diuine dignitatis. sicut potentie vel sapientie. vel bonitatis. q̃d nõ conuenit cruci. Ille ergo maior honor q̃ exhibetur cruci refertur ad rem significatam cuius est signum: non ad ipsam crucem in se.

Solutio ad j.

¶ Ad illud quod obijcitur. Non facies tibi sculptile. dicendum. s̃m damas. q̃ anteq̃ deus esset humanatus facere imaginem deo erat impietatis. quia sz diuinam naturam non est figurabilis sed postq̃ visibilis ⁊ sensibilis factus est per assumptionem carnis: non est hoc impietatis: sed potius pietatis est ipsum figurare: ⁊ hoc p̃pter doctrinam ⁊ instructionem nostram. ⁊ propter recordationem passionis xp̄i vt presens sit nostre memorie ⁊ p̃pter hoc instruimur ⁊ allicimur ad bonum. Hac etiam de cã fiunt imagines sanctorum.

Dama.

Unde dama. dicit i visibilis. ⁊ incorporei. ⁊ incircunscriptibilis. ⁊ infigurabil' dei: quis potest facere imaginem? Insi-

piente

pientie igitur summe esset impietatis figurare q̃d diuinum est. Hinc in veteri testamento non erat assuetus imaginum vsus. q2 vero deus p̃pter viscera mie sue s̃m veritatem factus est homo propter nostram salutem: non vt Abrae visus est in specie hominis: non vt prophetis: sed s̃m substãtiam factus est homo. ⁊ perambulauit terram et cum hominibus conuersatus est. miracula fecit: passus est. crucifixus est. resurrexit assumptus est et omnia s̃m veritatem facta sunt ⁊ visa sunt ab hominibus. scripta quidem sunt ad memoriam ⁊ doctrinam nostram. quia autem non omnes noscunt literas nec lectioni vacant: patres excogitauerunt velut quosdam triumphos in imaginib⁹ describere ad velocem memoriam. quaprop̃t multotiens non s̃m mentes habentes domini passiones imaginẽ xp̄i crucifixionis videntes ⁊ salutaris passionis in memorationem venientes p̃cidẽtes adoramus non materiaz sed imaginatum. Similiter ⁊ dei genitricis imaginis. non materiam sed figurã q̃ adoramus. honor enim qui est ad ipsam ad ipsum ex ipsa est incarnatus reducitur. Similiter autem ⁊ sanctorum certamina exigentia nos ad fortitudinez et imitationem et zelum virtutis eorum ⁊ gloriam dei sicut diximus. et enim imaginis honor ad p̃thotypon. i. exemplariter p̃uenit. Et per hoc soluuntur omnia obiecta.

Secundo queritur .§.ij.

V. de⁹ possit adorari latria i vestigio ⁊c.

Utrum deus possit adorari latria in vestigio: sicut i imagine. quia si sic: cum in omni creatura sit vestigiũ dei: erit adorandus latria in omni creatura vt in lapide. Quod autem ita sit patet. quia genesis. xxviij. dicitur de iacob. Qd̃ surgens mane tulit lapidem quem supposuerat capiti. ⁊ erexit in titulum fundens oleum desuper. Cum ergo latria consistit in sacrificij oblatione. ip̃z aũt oleũ obtulit p sacrificio. ergo ipse exhibuit latriam lapidi. ¶ Item cum deus sit vbiq; presentialiter. potentialiter. ⁊ essentialiter. ergo potest in omni re adorari. ergo s̃m hunc modum potest cuilibz creature exhiberi latria.

Responsio.

¶ Solutio. cum queritur an deus adorandus sit in vestigio. dicendum. q̃ non. nisi inq̃tum vestigium efficitur signum per institutionem. quemadmodum tabernaculum et lapis quem vnxit Jacob: erat signuz ⁊ figura ipsius xp̄i ⁊ s̃m hoc signatum adoratur latria. Si vero p̃sideratur ipsum vestigium in se non potest esse materia latrie. vestigium enim non immediate ducit i deum quemadmodum imago. Uestigium eniz determinatur in creatura irrationali s̃m vnitatem veritatem. bonitatem. que referuntur ad imaginem. que in creatura rationali determinatur s̃m memoriam. intelligentiam et voluntatem. q̃ quidem immediate referuntur ad trinitatez q2 ergo illud solum quod immediate ducit i deũ potest ẽẽ materia latrie: vestigium aũt nõ ducit in deum immediate. patet q2 nõ potest esse materia latrie inq̃tum huiusmodi sed imago. hic ẽ etiã q̃ de⁹ põt adorari in imagine nõ in vestigio inq̃tum ẽ res.

Ad obiectũ de Jacob.

¶ Ad illud v̄o q̃d obijcitur de iacob. dicendũ. q̃ ipse non impendit honorem lapidi. sz signato p per lapidem quod erat xp̄s. ¶ Ad vltimum dicendum q̃ q̃uis deus sit in omni creatura p̃ut dicitur p̃sentialr̃ potentialr̃. ẽẽntialr̃. non tamen sicut dicit. b. aug. ad dardanũ. omnem creaturam inhabitat. solum enĩ habitat in illis in quibus est per grãm. qui. s. sunt templuz eius sicut d̃t apl's. Templum dei sanctum est quod estis vos. Templum autem solum dicitur creatura rationalis in q̃ de⁹ inhabitat per gratiam. cognitionem et amorem. q2 ergo creatura irrationalis non est possibilis vt sit templum: nec erit in ea adoratio p̃ut res est. nisi s̃m q̃ est signum. sicut dictum est. Reliqua que pertinent ad istam materiam inuenientur in questione de latria quando de virtutibus inquiretur Et sic patet responsio ⁊c.

Questio. xxxj. de secundo precepto.

Postquã quesitum est de p̃mo mandato decalogi. Consequenter inquirẽdum de secundo. quod est. non assumes nomẽ dei tui in vanũ. Et circa hoc queretur. Primo generaliter. Secundo specialiter.

Membrum primum.

De. ij. p̃cepto in generali.

g Generaliter duo queruntur. Primo de expositiõe hui⁹ precepti. Secũdo de cõtinentia eius ⁊ intentione.

Articulus primus.

De expõne hui⁹ mãdati.

Primo queritur de expositione hui⁹ mãdati. que assignatur tribus modis s̃m tres expositiones que ponunt in exodo. xx. ⁊ deut. v. Una eñ expositio est que ponit in exo. xx. Non assumes ⁊c. xp̄m putando tãtũ creaturam. Et deuterono. quito. Non est timens creaturam esse filium dei. Secũda expositio est. q̃ ponit exo. xx. Non assumes ⁊c. iurando. s. p nihilo nomen dei. deut. v. d̃t glo. iurando p re q̃ non est. Tertia expositio est in deut. v. Nõ assumes ⁊c. nomen dei ligno ⁊ lapidi ⁊ hm̃oi tribuendo.

Pria expõ.

Quãtum ergo ad istas exposit iones opponit. ⁊ p̃mo q̃tum ad p̃mam. An sit cõueniens. Hugo in lib. de sacramentis. Assumere nomen dei inuanum. est filium dei inuisibilem p humanitatem factuz creaturam existiare. ergo assumere nomen dei in vanum est credere christum puram creaturam. hec ergo expositio conueniens est. ¶ Item. ps: Ante solem permanet nomen eius. glo. Ante tempora ⁊ omnem creaturam permanet nomen eius. i. fili⁹ regis. ergo nomen est ipse fili⁹. sed Roma. viij. dicitur. Uanitati subiecta est creatura omnis. ergo assumere nomen dei in vanum: est filiũ dei credere puram creaturam.

Contra

¶ Ad oppositum. Roma. ij. Cum gentes naturalr̃ ea que legis sunt faciunt: ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis naturaliter. ergo decalogus est de dictamine legis naturalis. Sed filium dei esse hominem vel incarnatum non est de dictamine legis naturalis. ergo ad illud mandatum nõ pertinet q̃ filius dei incarnatus seu visibilis factus per humanitatez. vt d̃t Hugo. non credatur creatura. ergo nulla est expositio: sed impertinens ad p̃positum.

Scd̃a expõ vbi obijcit. s.

¶ Quantũ ad secundam expositionem obijcitur sic. Non assumes ⁊c. s. iurando p nihilo: quia quicunq; assumit nomen dei in vanum peccat mortaliter. sz nõ quicunq; iurat p nihilo peccat mortaliter. Iurare ergo pro nihilo non p̃hibetur h. Minor patet quia dato q̃ iurare pro nihilo sit mortale peccatũ iam iurare non esset indifferens. quia illud quod est indifferens potest fieri sine causa. ⁊ tamen nõ est peccatum mortale. Jurare ergo esset malum in genere: ⁊ non bonum ex circunstantia.

Scd̃m. Augustinus.

¶ Item Augustinus iurare non est bonum et tamen non est malum. ergo s̃m hoc est indifferens. ergo aliquis potest iurare p nihilo sine peccato

Tertium

Tertium.
mortali. ¶ Item ps. Nec iurauit in dolo ꝓximo
suo. glo. ꝓhibet non quodcunqꝫ iuramentum. sed
iuramentū in dolo. ergo solum iuramentum ī do
lo est pctm̄ mortale. ergo iuramentum pro nihilo
non est hic in prohibitione. ¶ Quantū ad tertiā
Cōtra tertiaꝫ expōnē obijcitur.
expositionem que est. Non assumes ⁊c. Ligno vel
lapidi nomen dei tribuendo: obijcitur quia secū
dum hanc expositionem vanum hic appellatur
ydolū. Sed quicūqꝫ hoc nomen xp̄s ydolo tribu
it: facit ydololatriā. ergo hic ꝓhibet ydololatriā
Ergo non differt a primo p̄cepto s̄m hanc expo
sitionem. ¶ Ad oppositum. aug. in li. de. x. cordis
Si tangis primam cordam interficies bestiā ydo
lolatrie. Si tangis secundā cordam. interficies be
stiam erroris. ergo error ꝓhibetur in hoc manda
to. ⁊ hoc dicit ista expositio. ergo conueniens est.
¶ Sed ratione huius queritur si error hic prohi
betur. et in primo mandato. quomodo differēter.
Rnsio.
¶ Solutio dicendum. sicut dictum est supra. Lex
moysi media est inter legem nature et legem gra
tie. Educitur eñ a lege nature. maxime q̄tum ad
Augu.
decalogum. sicut dicit aug. in li. de questionibus
noui ⁊ vet. testi. sed hic manifestatur. Unde dicit
ꝙ data est lex moysi. vt que latere ceperant mani
festarētur. Item ducit ad legem gratie. Unde ps.
Lex domini immaculata conuertens animas. gl.
Sua districtione corrigens et ad xp̄i gratiā mit
tens. Secundum hoc ergo decalogus habet respe
ctum vel rationeꝫ vnam prout educitur a lege na
ture. Aliam prout ducit ad legem gratie. Sic igit̄
mandatum illud potest considerari prout ducit
ad legem gratie. ⁊ sic transit in signum. et sic nō so
lum literalem: sed etiam misticum ⁊ sic exponit̄:
vt pertineat ad filium sicut primū pertinet ad pa
trem. ⁊ tertium ad spiritumsanctum ⁊ s̄m hoc est
eius expositio. Non assumes. i. non credes xp̄m
purā creaturam. Si autem sumatur hoc manda
tum prout educitur a lege nature. aut consideratur
s̄m suam formam aut s̄m suam virtutem. Si s̄m
suam formam consideretur: sic ꝓprie nomen in va
num assumere est sicut sumitur in attestatione ve
ritatis. sicut in iuramento. ⁊ sic exponitur illa ex
positione. Nō assumes ⁊c. Iurando ꝓ nihilo. exo
di. xx. Si autem sumatur s̄m v̄tutem. vt sumatur
in vanum sumere. i. abuti nomine: sic est tertia ex
positio. Non assumes ⁊c. Ligno vel lapidi nomen
dei tribuendo. ⁊ sic mandatum istud habet expo
sitionem misticam. Unde hugo supra dixit in va
num nomen ⁊c. Filium dei ⁊c. Literales sunt due
alie expositiones. scꝫ iurando ꝓ nihilo. et ista no
men dei lapidi vel ligno tribuendo. Hugo in lib.
de sacramentis. Non assumes nomen dei tui i va
num. vel ad mendacium affirmandum vel ad ydo
lum venerandum. ¶ Ad rationem in contrariuꝫ
Ad ɔtra. j. expositionem.
dicendum. Quod licet lex nature non dictet incar
nationem in ratione ꝓpria: dictat tamen eam in ra
tione vniuersali. quia bene dictat ꝙ deus summe
misericors est. ⁊ quod non dimittet creaturā quaꝫ
fecit ad beatitudinem omnino perire. ¶ Ad ea q̄
So. ad. j. arg. ɔtra. ij. expōēꝫ
obijciuntur de secunda expositione dicendum. ꝙ
iurare est ꝓferre verbum iuramenti. iurare ergo ꝓ
nihilo aut est idem quod assumere verbum iura
menti cum intentione iurandi ⁊ deliberatōe. aut
sine intentōe. Si ergo dicat̄ iurare ꝓ nihilo assu
mere verbū iurandi sine intentione iurandi. sic iu
rare ꝓ nihilo non est peccatum mortale. nec est in
ꝓhibitione. vnde dormiens si ꝓferret verbuꝫ iu
ramenti non peccaret. qꝛ non deliberaret nec in
tenderet iurare. Si autem iurare ꝓ nihilo vr̄ sine
causa dicatur cū intentione iurandi: sic est in ꝓhi
bitōe. ⁊ sic est contra hoc p̄ceptum. Assumere eñ
dt̄ sumere cū intentione finis. qꝛ dicit sumere ad
⁊ ꝓpter hoc ille q̄ cū intentione iurat ꝓ nihilo. di
recte peccat cōtra hoc mandatū. ¶ Ad illud quod
obijcitur s̄m aug. Qd iurare sit indifferens. dōm
Ad secundum
qd iurare est asserere ꝑ primam veritateꝫ id est cū
inuocatione p̄me veritatis ad testimoniuꝫ sue af
firmationis. Ratione ergo eius quod est asserere
verum est ꝙ iurare est indifferens. qꝛ asserere pōt
bene et male fieri. Sed hoc quod est inuocare pri
mam veritatem in testimonium. dicit quandam
circunstantiā. que ita determinat hunc actum. ꝙ
sine ea non possit absqꝫ cōtemptu ipsius veritatis
q̄ deus est fieri. qꝛ iam talis ꝓ nihilo duceret p̄mā
veritatem et ita sequeretur ꝙ ipsum contemneret
Propter hoc dōm ad autoritatem augu. ꝙ iura
re non est bonum: ⁊ tamen nō est malum. ergo est
indifferens. ꝙ indifferens duplicit̄ dicit̄. vno mō
dicitur actus indifferens q̄ potest bene ⁊ male fi
eri: ⁊ sic iurare indifferens est. quia si fiat ex bona
cā bene fit. si vero ex mala cā fit: male fit. Alio mō
dicitur indifferens. ⁊ hoc ꝓpter inclusam circun
stantiam. ¶ Et ꝙ obijcit̄. ꝙ sic sequeretur: ꝙ iura
re esset malum in genere. dicēdum ꝙ non. qꝛ ma
lum in genere non est quod determinat genus in
malum. ⁊ solum ex circunstantia trahitur ad bo
num. Sed iurare s̄m genus bonum est. s. asserere
per primā veritatem. nec illa differentia trahit ip
sum actum ad malum: sed qd non indifferenter
exerceatur. ¶ Ad tertium dicendum. ꝙ iuramen
Ad tertium
tum in dolo vniuersaliter est in ꝓhibitione. quia
semper determinatur in malicia sed iuramentuꝫ
ex cā potest bene fieri ⁊ male. et ideo non dicitur ꝓ
hiberi supple vniuersaliter. ¶ Ad ea que obijciū
tur de tertia expositione. dicendum ꝙ hec exposi
tio. Non assumes ⁊c. ligno vel lapidi nomen dei
tribuendo. nō est q̄tū ad formam p̄mā mādati. sꝫ
q̄tum ad virtutem. Ex parte autem forme ꝓprie
attenditur distinctio in mandatis. non ex parte
v̄tutis. vnde si ex parte forme sumeretur illa expo
sitio: bene ꝓcederet io. Adhuc tamen s̄m istaꝫ ex
positionem distinguitur hoc mandatum a primo
quia si accipiatur ꝙ latria in his tribus mandat̄
p̄cipit̄. sic est distinctio. qꝛ i p̄mo mādato p̄cipit̄ la
tria vt adoratio seu veneratio dei s̄m actum cor
dis cum dicit. Non adorabis ⁊c. qꝛ adoratio dicit
actum cordis. Unde Hugo in li. de sacramentis. De
Hugo.
um adorare est ei totam mentem s̄m humilitatē
et deuotionem substernere. et ipsum principiuꝫ ⁊
finem omnis boni credere. In secundo vero man
dato p̄cipitur latria s̄m actum oris. vnde p̄cipitur
assumere nomen dei in laudem ⁊ gloriā ipsius. cū
scꝫ ꝓhibet ne assumatur in vanum. In tertio pre
cipitur veneratio dei s̄m actum operis vt. s. in sab
bato esset vacatio deo. ⁊ oratiōes ⁊ oblationes sa
crificiorum fierent.

Articulus secūdus.

De ɔtinentia ⁊ intentōe istius mandati.
Postea queritur de continentia ⁊ intenti
one istius mandati. Et circa hoc querū
tur duo. Primo qd est nomen quod pro
hibetur hic assumi in vanum. Secundo
quid est dictum. nomen dei assumere in vanum.

Quantum ad primum. §. j.

Qd ē nomen qd ꝓhibetur sumi i vanum
obijcitur ⁊ videt̄ cū non dicatur hoc nomen dei cū
aliqua determinatione. ꝙ accipiat̄ gn̄alr̄. sed noīa
sue potentie. sue veritatis. sue bonitatis. ergo hic
ꝓhibetur assumptio in vanū de noīe potētie ⁊ bo
nitatis

nitatis ⁊ nō solū de nomine veritatis. Cōtrariuꝫ
hui9 videt̄ per aug. qui distinguit ꝙ primū māda
tū ꝑtinet ad reuerētiā maiestatis. Secūdū ad re
uerētiam veritatis. Tertiū ad reuerentiā bonita
tis. nō ergo sumit̄ hic nomē pro nomine potētieꝫ
bonitatis: sꝫ solū pro noīe veritatis. ¶ Sed videt̄
ꝙ sumat̄ pro nomine potestatis. ps. In multitudi
ne virtutis tue mētient̄ tibi inimici tui. Sicut er
go cōuenit mētiri cōtra nomē veritatis: ita contra
nomē potestatis. sed si assumpto nomine p̄tātis.
scꝫ cū mēdacio est assumptio nominis in vanū: er
go qui sic accipit nomen p̄tātis: ꝑuaricatus est cō
Querit̄ secdo
tra illud mādatū. ¶ Itē ps. Laudate pueri dn̄m.
laudate nomē domini. Glo. i. potētiam: Ergo no
men dei est potētia sꝫ hoc nomē pōt sumi in vanū
ergo ꝓhibetur hic assumptio huius nominis.
¶ Itē ꝙ prohibeat̄ hic assumi in vanū nomē bo
nitatis: patet. ps. Beat9 vir cuius est nomen dn̄i
spes eius. Glo. i. qui nō tēporalia sperat ab eo. sed
illud qd nomē eius indicat. scꝫ salutē. si ergo respe
ctu boni est spes. ergo nomē ei9 indicat bonitateꝫ
¶ Itē quō accipit̄ nomē dei: vtrū scꝫ personaliter
vel essentialiter. ꝙ ꝑsonaliter patet. ps. Ante solē
ꝑmanet nomē eius Glo. Nomē eius filius regis
Ergo cū ꝓhibet̄ assumptio noīs in vanuꝫ accipit̄
ꝑsonaliter pro filio: sed si sic: soluꝫ ergo exponitur
prima expositiōe. q̄ est. i. nō credas filiū dei puraꝫ
creaturā. Si accipit̄ essentialiter. tūc obijcit̄. Dy.
in prologo de diuinis noībus theologi tāq̄ inno
minabilē deū laudāt et ex omni nomine. Si ergo
ex omni nomine nominatur ⁊ laudatur. ergo as
sumptio alicuius nominis quodcūqꝫ sit. si sumat̄
in vanum vel sine causa: faciet preuaricationē cō
tra istud mandatū. qd est incōueniens. non sumi
tur ergo hic nomē essentialiter nec ꝑsonaliter. q̄d
ē ergo hoc dictū: Nō assumes nomē dei tui i vanū
¶ Solutio. dicendū ꝙ cū dicit̄. Non assumes no
Responsio
men dei tui in vanū. nomē accipit̄ hic illud quo id
quod est deus rationali menti innotescit. Unde ps
Afferte domino gloriam nomini eius Glo. Affe
ratis. vt. scilicet. per vos gloriose innotescat. Sed
nomen potest assumi s̄m ꝙ istud mandatum du
cit ad legem gratie. et sic dicitur hic nomē perso
naliter: ⁊ tunc illud nomen est filius. per quem in
notescit tota diuinitas Unde math. xj. Nemo no
uit filium nisi pater nec patrem quis nouit nisi
cui voluerit filius reuelare hoc modo dicit. ps.
Ante solem permanet nomen eius. Glos. nomen
eius filius regis. et illa expositio mistica non cre
des christum esse puram creaturaꝫ. Uel potest no
men accipi s̄m quod hoc mandatum educitur a
lege nature. Et tunc nomen accipitur essentiali
ter. et sic nomen dei dicitur ipsa veritas vt est no
ta. quia hec est ratio nominis. nomen enim dici
tur eo qd est nota. et sic accipitur nomen dei in gl.
super illud exo. viij. Percutiam omnes terminos
tuos ranis. que dicit. nomen domini veritas est.
ipse ei dicit. Ego sum veritas. qui loquitur verita
tem de deo loquitur. qui enīꝫ loquitur mendaciū
Ad rationes in contra.
de suo loquitur. ¶ Ad rationes in contrarium. di
cendum. qd nomen in diuinis accipitur. aut se
cundum potentiam aut s̄m veritatem vel bonita
tem. Nam ex parte potentie est ratio vel princi
pium efficientie. ex parte veritatis est principium
certitudinis. ex parte bonitatis principium bea
titudinis. Sicut ergo dicimus quod efficiētia vel
causalitas est ex parte potentie. ⁊ hec est veritatis
⁊ bonitatis hoc ē inq̄tū intētio potestatis intrat
bonitatem et veritatem. sicut etiam dicimus qd
bonitatis per se est allicere. et quicquid allicit est
in ratione bonitatis. Unde potestas non allicit
nisi quia est bona. nec v̄itas nisi quia est bona. si
cut dicimus ꝙ intentio nominationis per se ē ve
ritas. quia nominare est notum facere seu certifi
care. Ideo ad veritatem respectu cuius est certitu
do: pertinet se ⁊ potentiam et bonitatem nomi
nare. vnde eius intentio se manifestat ⁊ potenti
am ⁊ bonitatem: Et sic licet sint noīa potentie et
bonitatis. tamen illud p̄ceptum solum ad verita
tem pertinet: quia nomen nō est potentie: nec bo
Ad id qd. ij. q̄ritur.
nitatis. nisi inq̄tum habent rationem veritatis
in se. ¶ Ad illud quod queritur. an nomen accipi
tur ibi personaliter vel essentialiter. patet solutio
ex dictis. quia ꝓut ducit ad legem gratie persona
liter accipit̄ ꝓ filio. ꝓut educitur a lege nature: ac
cipitur essentialiter ꝓ veritate. debitum enim ho
noris ipsius veritatis naturaliter est inscriptum
menti rationali.

Secundo queritur. §. ij.

Quid ē nom dei assumere in vanum.
quid est dictu nomen dei assumere in vanum.
Multipliciter ei contingit assumere nomen dei:
scꝫ in attestatione. in denominatione. in predicati
one. in adiuratione. in consecratione. et tot mo
dis contingit assumere nomen dei in vanum. con
tinet ne ergo istud preceptū omnes istas assum
ptiones in vanum? Si sic. sed contingit assumere
nomen dei per denominationem sicut a xp̄o dicit̄
xp̄ianus. ⁊ ab vncto vnctus. vt dicit aug. Si ergo
contingit illum q̄ sic assumit male assumere et i
vanum. ⁊ assumptio noīs in vanum ꝓhibet̄ h. er
Cōtra arg. j.
go ꝓhibetur hic assumere nomen in vanum: sicut
accipitur per denominationem. ¶ Contra. omis
xp̄ianus peccans: peccat contra gratiam huius
nominis a qua. s. dicitur xp̄ianus ergo omnis xp̄i
anus peccans peccat contra hoc preceptum. ⁊ sic
peccando contra alia precepta. peccat contra istd
¶ Item queritur vtrum ille qui peccat ꝓpter va
Secundum.
nam gloriam assumat nomen s̄m ꝙ h ꝓhibetur
assumptio nominis. Nam in operib9 bonis puer
sa intentio est cā peccati. sed ille q̄ predicat ꝓpter
vanā laudem habet ꝑuersam intentionem: ergo
peccat. cum ergo nomen assumat: assumit nomē
in vanum. sed omnis assumptio nominis in vanū
hic ꝓhibetur sicut omnis adoratio ydoli in p̄mo
mandato. ⁊ sanctificatio in tertio. ergo assumptio
nominis in vanum. sicut assumitur in predicatōe
ꝓpter vanam laudem hic ꝓhibetur. ¶ Item que
Tertium.
ritur vtruꝫ adiurare malo fine sit assumere nomē
quod hic ꝓhibetur. sicut cum dicitur exorcizo te
creatura salis ⁊c. Et videtur ꝙ sic. quia nomen as
sumere ꝓprie est nomen ad aliud sumere. sed in ad
iurationibus nomen ad aliud sumitur: ergo ipro
p̄e assumitur. Unde math. xij. Filij vestri in quo
eijciunt. Glo. Exorciste iudeorū. qui ad inuocatio
nem nois dei demones eijciebant. Assumit ergo
exorcista vel adiurator nomen ad aliud. ergo si as
sumat ꝓpter malum finem sicut ꝓpter pecuniam
constat ꝙ assumit in vanum nomen. peccat ergo
contra hoc preceptum. ¶ Item math. vij. Domie
Obijcit̄ de adiurationibus
nonne in nomine tuo ꝓphetauimus. Glo. ꝓphe
tare. facere v̄tutes. eijcere demones. interdum nō
est meriti illius qui operatur. sed inuocatione no
minis christi hoc agitur ad damnationem inuo
cantis. vel ob vtilitatem eorum qui vident vel au
diunt. et loquitur de adiurantibus. Isti ergo su
munt nomen dei ad aliud. s. ad virtutes faciēdas
vel demones eijciendos et in vanum. qꝛ ad sui dā
nationem. vt dt̄ glo. Ergo in hoc p̄cepto ꝓhibet̄
assumere nomē i vanū: sicut assumit̄ i adiuratio

Obijcit̄ de cōsecrationib⁹.

nibus. ¶ Item queritur si consecrare ꝓpter malum finem sit assumere nomen in vanum qḋ hic ꝓhibetur. videt̄ ꝙ sic. qꝛ in ꝯsecrationibus nomē sumitur aliud. Unde Marci. vltimo. Euntes docete omnes gentes baptizantes eos. In nomine patris ꝛc. Ex quo patet ꝙ sumitur ad sanctificandum. Sacerdos ergo q̇ propter lucrum consecrat facit contra hoc p̄ceptum. qꝛ assumit nomen i vanum. non ergo artatur hoc p̄ceptū ad assumptionem nominis in vanum in assertionibus vt in iuramentis veritatis.

Responsio

¶ Solutio. dicendum ꝙ s̄m ꝙ hoc p̄ceptum ducit ad legem gratie: sic accipit̄ mistice. ꝛ sic nomine extenso dicimus. ꝙ assumere nomen invanum dꝛ. sicut ille qui accipit nomē xp̄i per denominationem invanum. qꝛ sic nomen dicitur ibi xp̄s. a quo denominat̄ ibi xp̄ianus.

Ad cō. arg. j.

¶ Ad rationem in contrarium dicendum. ꝙ non sequitur ex hoc ꝙ xp̄ianus quolibet mō peccans faciat contra hoc p̄ceptum immo ille solum qui apostatat ab hoc nomine. non omnis aūt xp̄ian⁹ peccās apostatat ab hoc nomine nisi quando a veritate recedit. Unde cōtra hoc p̄ceptum est peccatum heresis quod est in recessu a veritate.

Ad secundū

¶ Ad secundū dicendum. ꝙ predicator qui predicat i vanum. magis peccat contra tertium mandatum ꝛ non contra illud. quia intentio p̄mi precepti est vt sit veneratio dei. ea ratione qua est principiuꝫ nostre conditionis. sicut intentio secūdi est vt sit ei⁹ veneratio ꝓut est principium rectitudinis. In tertio est veneratio dei ex hoc ꝙ est finis intentionis scꝫ s̄m ꝙ bonum est summum. et hec veneratio ē quies vel sanctificatio sabbati. qui ergo habet malam intentionem peccat contra tertiuꝫ preceptū et ideo p̄dicator qui ꝓpter vanam gloriam predicat contra tertium mandatum peccat quia habꝫ malam intentionem.

Ad. iij. de adiurationib⁹ ꝛ ꝯsecratiōib⁹.

¶ Ad aliud de adiurationibus ꝛ consecrationibus. dicenduꝫ ꝙ est assumere nomen vt nomen. hoc est nomen vt veritatem. et est assumere nomen vt virtutem. ille ergo qui adiurat accipit nomen vt virtutē. s. vt aliq̄d per ip̄m agat. ille autem qui consecrat accipit nomē vt bonitatē et gratiam ꝑ quam sanctificet. sicut baptizans. Solum autem ille qui iurat accipit nomen vt nomen. vel vt veritatem. qꝛ ipsum inuocat i testimonium sue assertionis. s̄m autem ꝓpriam intentionem huius p̄cepti: nomē dei assumere ē ad assertiones ipsam veritatem adducere seu in testimonium assertionum.

Membrum secundum.

Q. in spāli de actu iuramēti

Post q̄ inquisitum est de secundo mandato generaliter. Querendum est specialiter de ipso q̄tum ad iuramentum ꝓpter illam expositionem. Non assumes ꝛc. i. non iurabis ꝓ nihilo. Circa ergo iuramentū plura q̄runtur. Et p̄mo de actu iuramenti. circa quod plura queruntur. Primo an sit bonum vel malum vel indifferens. Scd̄o an sit licitū vel illicitū vꝛr. Tertio an ꝓhibet̄ iuramentū rōne actus vel affectus. Quarto an ꝓhibetur q̄tū ad cōsuetudinem vel q̄tum ad actum. Quinto quibus cōueniat iurare. Sexto an licitū sit iuramētū recipe

Articulus primus.

Q. an iuramētum sit malū vel bonuꝫ an indifferens. Arg. j. obycit

Ad p̄mum sic obijcit̄. sup illud math. v. Dico vobis. Non iurare omnino. dicit glo. ꝑ quod quis iurat. illud veneratur ꝛ amat. sed amare deum ꝛ venerari in se ē bonum: ergo iurare in se est bonum. ¶ Item omnis actus s̄m quem contingit assimilari deo ē bonus. sed iurare est h̄mōi. ergo actus iurandi simpliciter est bonus. minor patet. qꝛ deus iurat per seipsum veritatem. gene. xxij. Per memetipsuꝫ iuraui dicit dominus ꝛc. ꝛ heb. vj. quoniam neminē habuit per quem iuraret maiorem. iurauit per semetipsum. similiter homo per illam eandem veritatem q̄ de⁹ est iurat. vn̄ eadē est rō assertōis vtrobiq̄. ergo per actum iurandi assimilat̄ homo deo ¶ Item iurare est inuocare deum testē. hoc qḋ ē deū inuocare non dicit aliquam inordinationem silr̄ nec hoc qḋ est testeꝫ dt aliquā inordinationē quia hoc est inuocare deum ad testificādū assertionem. Assertio autem est vt credatur veritas. Si ergo addat̄ rō q̄ credat̄. ñ est inordiatio: sed rō int̄ omnes qua magis dꝫ credi est ipsa veritas p̄ma. ergo ipsam sic inuocare non dicit aliquā inordinationem. sed bonuꝫ simplicit̄. Iurare ergo quod dicit h̄mōi inuocationem ē bonum simpliciter.

Aug.

¶ Item aug. in sermone domini de monte. ita p̄cepisse dominuꝫ intelligit̄ ne iuraret̄. ne quisquā sicut bonum appetat iuramentum vel iusiurādū. et assiduitate iurandi ad piurium per consuetudinem labatur iurare ergo ꝓhibet̄ ꝑꝑ periuriū. ergo non est malum in se vel s̄m se. ergo est bonum vel indifferens.

Con. ar. j.

¶ Ad oppositūꝫ Aug. Iuratio falsa ē pniciosa. vera piculosa. nl'ia secura. ex quo pꝫ. ꝙ ois iuratio est periculosa. sed exponere se alicui piculo quantulocunq̄ nulla interueniente circunstātia est malum in se seu simpliciter: ergo iurare nō potest bene fieri sine circunstantia boni addita. Est igit̄ iurare malum simpliciter ꝛ non bonum.

Secundum.

¶ Itē hiero. sup. v. Math. Considera ꝙ saluator non per deum iurare ꝓhibuit: sed per celum ꝛ terram: ꝛ hierosolimam ꝛ caput suum. ꝛ hoc paruul' fuerat cōcessum in lege. vt quomō deo victimas immolabant: ne eas ydolis immolarēt: sic iurare permitterentur per deum. non ꝙ hoc recte facerent: sed qꝛ melius est illud deo exhibere q̄ demonib⁹ sed offerre victimas non est bonum in genere. qꝛ ydololatre hoc agunt. immo solū ex circunstātia trahitur ad bonum:

Tertium

¶ Item ꝓhibitio iuramēti ē de p̄ceptis moralibus: sed omne quod ꝓhibetur moraliter ꝓhibetur q̄a malum. ergo iurare cum ꝓhibeatur in euangelio simpliciter nulla circunstantia addita: constat ꝙ iurare simpliciter ē malum. non ergo bonum s̄m se vel in se.

Rn̄. q̄ bonū dicit̄ mlr̄pl'r

¶ Solutio dicendū ꝙ bonum in actib⁹ multipliciter dicit̄. s. bonū s̄ꝫ se: bonū in se. bonū ex cā bonum ex occasione. tot etiam modis dicitur in actibus malum. Bonū s̄m se dꝛ. cū sic designatur ꝛ informat̄ act⁹. ꝙ nō pōt fieri male nec cadere i oppositā dr̄ntiam tale ē diligere deū ex caritate. Bonū aūt in se ē qḋ ex sua nominatōe bonū ē: tñ p̄t male fieri. vt p̄dicare. orare. elemosinā facere. hec eī p̄nt male fieri si fiant ꝑꝑ vanam laudē vel aliquā aliā malam itentionē: ꝛ tñ de se noiant bonū. Bonū ex cā ē: quod nec s̄m se nec in se bonum est: tñ ex cā bonū est. vt comedere ꝑꝑ sustentationem corpis ad seruituꝫ dei. Bonū ex occasione est. qḋ nec s̄m se nec in se: nec ex cā directe bonū ē s̄m p̄mā itētionē. sed solū dꝛ bonū. qꝛ est q̄dā occasio ducens ad bonū. vt immolare victimas ꝛ sacrificia. erat occasio q̄dam apud iudeos ducens ad bonum. quia faciebat eos vacare ab ydololatria. Un̄ vt retraherent̄ a cultu ydolorum quibus victimas offerebant: precipiebant̄ victime offerri deo.

Malū dicit̄ multipliciter

Tot etiam modis dꝛ malū. Malum ergo s̄m se ē. quando actus sic ē deformatus. ꝙ nullo mō pōt bene fieri nec cadere in oppositam differentiam. vt fornicari. Malum in se ē quod ex se nullo addito malū est. ꝑt tamē addi

talis

talis circūstantia. ꝙ bene fit ꝛ est bonū sicut occidere in se ē malū: tñ addita aliqua circūstantia fit bonū. sicut ē occidere de iustitia. Maluꝫ ex cā est. qḋ ex genere bonū est. tñ ex causa malū est. sicut dare elemosynam ꝓpter vanā laudē. Maluꝫ ex occasione est. qḋ in se bonuꝫ est. tñ ex occasione malū est quia habꝫ in se quandā facilitatē ꝛ p̄nitatē in malū. hoc mō iurare malū ē: nō eīn iurare s̄m se nec ex se malū est. hꝫ tñ quandā facilitatem ad malū sicut ad dei contemptū: hoc est ad periuriū: vn̄ ex occasione est malū: ꝛ hoc est qḋ dicit augu. ad publicolā. dictuꝫ est in nouo testamēto: ne omnino iuremus. qḋ mihi ꝓpterea dictū esse vr̄: nō ꝙ iurare est peccatuꝫ. sed qꝛ peierare inmane peccatum est: a quo nos longe esse voluit. qui omnino ne iuremus cōmonuit. ꝛ sic malum est ex occasione. qꝛ est occasio in ipso iurāte ad periuriū et dei contemptum. sed h̄mōi occasio non venit ex parte actus huius qui est iurare: sed ratiōe ꝓnitatis ad malū que est in ipso qui iurat. qꝛ vt dicit augu. ex assiduitate est ꝓnitas ad hoc ꝙ hō labat̄ in periuriū.

De indifferēti actu:

De indifferenti autē actu notandū. ꝙ indifferens dicitur tripliciter. quia vno modo dicitur indifferens quod nec est bonū nec malū aliquo p̄dictorū modorum: in moribus dico. s. nec in se nec s̄m se. nec ex causa. nec ex occasione. et tale est ambulare ꝛ sedere. Secūdo modo dicit̄ aliquid indifferēs qḋ nō est malū. nec in se nec s̄m se. tñ potest bene fieri ꝛ male fieri ex occasione. ꝛ tale indifferens est iurare Tertio mō est indifferēs qḋ maluꝫ est ex suo genere tñ potest bene fieri ꝛ male: et tale est occidere. sic igitur patet quō iurare est bonum et malū ꝛ indifferens.

Ad argu. j.

¶ Ad illā rationē qua obijcitur. per qḋ quis iurat illud venerat̄ ꝛ amat. dd̄m propter intelligentiā illius autoritatis. ꝙ cū dꝛ ꝑ quod quis iurat ꝛc. hoc dicit̄ per significantiaꝫ. qꝛ talis significat se deū amare ꝛ venerari. qui ꝑ deū iurat. ille enim qui iurat introducit semꝑ testē sue veritatis maiorē se. ꝓpter hoc significat se venerari illum per quem iurat tamē ex p̄te pronitatis iurantis est occasio ruine ad malū. s. periuriū. ꝛ ideo prohibetur vt dicit aug. ne assiduitate iurandi per consuetudinem labatur homo ad periurium.

Ad contra. j.

¶ Ad rōnes ex parte opposita. dd̄m primo ad primā ꝙ dicitur ꝙ iuratio vera est periculosa hoc est dictum per occasionē. Unde periculosum respicit ibi agentem cuius pronitas est ad maluꝫ. sicut dicitur. viij. gene. sensus et cogitatio hominis prona sunt ad malum ꝛc. et nō dicitur hoc q̄tum ad naturam actus in se.

Ad secunduꝫ

¶ Ad secundum quod dicitur ꝙ similiter permittitur iurare ꝛ immolare. dicendum ꝙ hier. loquitur q̄tum ad occasionem. quia similis est occasio vtrobiq̄. tamen natura actus. iurandi est in genere boni: natura vero actus immolandi est indifferens. Circa quod notandū. ꝙ concessio tribus modis est. Est enim concessio dispensationis. scilicet quando conceditur quod nō sit maluꝫ. quod si non concederetur malum esset qualis concessio fit monacho de comedendo carnes a suo abbate Alia est cōcessio alicuius ne malum eueniat. Tertia est concessio alicui⁹ ne peius eueniat. libellus ergo repudij fuit cōcessus iudeis ne peius eueniret. Secundo autem modo fuit facta concessio iudeis de immolatione ꝛ sacrificijs hoc modo etiam fuit iuramentū concessum Erāt enim iudei proni ad ydololatriā et vt sacrificarēt ydolis. Similiter erant proni vt iurarent per ydola. Ideo ad hoc cauendum concessum est eis iurare per deum. sicut victimas offerre deo. sed non sequitur ex hoc quin actus iurandi in se sit de genere boni. quia in iuramento duo sunt scilicet natura actus qui bonus est. iterum ibi est pronitas ex parte hominis iurantis. ad hoc qḋ iuret per ydola. ꝛ hoc est simpliciter malum. Ideo habendo respectum ad hanc pronitatem iurantis. dicitur iurare per deum esse in cōcessione iudeis.

Obijcitur.

Sed obijcitur contra predicta. quoniam dicit augustinus ꝙ iurare non est bonum. ꝛ tamen non est maluꝫ. ergo non est bonum in se. dicendum. ꝙ intelligit dicere ꝙ non sit bonum s̄m se. hoc est tale bonuꝫ quod nullo modo possit male fieri. nihil absolute dicitur bonum nisi tale sit.

Ad tertium

¶ Ad tertium dicēdum. ꝙ differentia est in prohibitionibus legis et euangelij: quia in lege prohibetur quod maluꝫ est. in euangelio autem prohibetur non solum qḋ malum est: sed etiam occasio mali: ꝛ in hoc addit euangelium vltra legem. Unde dicit euangeliuꝫ v. math. Si oculus tuus scandalizat te ꝛc. Unde omnis occasio peccandi ibi prohibetur. Iurare ergo prohibetur in euangelio. non quia sit malum in se vel s̄m se. sed quia est ocasio mali in iurante. qui pronus est ad periurium.

Articulus secundus.

Utrum iurare sit licitum vel illicitum.

Secundo queritur. vtrum iurare sit licitum vel illicitum. Ad quod exo. xx. Non assumes nomen dei tui in vanuꝫ. Glo. Iurando pro nihilo. Ex quo patꝫ ꝙ nō licet iurare pro nihilo immo prohibitum est. Ex quo sic obijcitur. iurare omni circūstantia remota. est iurare pro nihilo. sed iurare simpliciter est iurare omni circūstantia remota. ergo iurare simpliciter est iurare ꝓ nihilo. Sed iurare ꝓ nihilo non est licitum. ergo nec iurare simpliciter est licitum.

Cōtra. arg. j.

¶ Contra. Augusti. super epistolam ad Gal. non est contra preceptuꝫ dei iuratio que ad malum non iurantis est. sed increduli a quo iurare cogitur. non intelligitur ita deum prohibuisse a iure iurādo. vt quātū in ip̄o est ipse nō iuret. ergo iurare non est illicitū. ¶ Item augustinus in sermone de verbis apostolorum. si peccatuꝫ esset iuratio. non diceretur in lege. Reddes domino iuramenta tua. Licitum autem quod nulla lege vel iure prohibetur. ergo iurare non est illicitum ¶ Sed contra. loqui absq̄ circūstantia est malū quia hoc est loqui ociose. quia vt dicit grego. Ociosum est quod caret rōne iuste necessitatis vel intentione pie vtilitatis. hoc autem non est licitum sed iurare est loqui. ergo iurare simpliciter absq̄ circūstantia non est licitum. ¶ Item. p̄s. vir linguosus nō dirigetur. Glo. si quis vera dicat s̄ꝫ preter necessitateꝫ vir linguosus est. Ex quo patet ꝙ non licet loqui preter necessitatem. ergo cum iurare sit loqui. nō licet simpliciter iurare preter necessitatē.

Rn̄sio.

¶ Solutio dicēdum. ꝙ quidā sunt act⁹ boni in genere. in quorū vsu circūstātia est in precepto. Alij sunt boni in genere quoruꝫ vsus est indifferens. nam quidam sunt boni in genere. qui ꝑfecti sunt. qui s̄m se referuntur i deum. tales act⁹ sunt excellētes. vt sacrificare. celebrare. iudicare. ꝛ iurare. Alij sunt boni in genere: nō tamē excellētes sunt. qꝛ non referūtur in deum. vt dare elemosinaꝫ ꝛ h̄mōi. In primis ergo actibus ratione alicuius excellentie actus intelliguntur circunstantie. sine quibus non possunt fieri nec debent: huiusmodi aūt circūstantie sunt. vel loci. vel temporis. vel persone vel cause. vel modi. verbigratia. Iudicare est de actibus excellētibus. Iudex in iudicando est loco dei ꝛ cōformatur deo ꝛ tenet tūc sedē dei. Ro. ij. Scimus quoniam iudicium dei

est.Deut.j.Judicium dei est.ꝛ rõne huius excel-
lentie determinat sibi circũstantiam modi debi-
ti seu qua nõ licet ipsũ fieri.¶Item in precepto
habet iudicare istam circũstãtiaʒ.vt scʒ iuste fiat.
Deut.xvj.Juste quod iustuʒ est ꝑsequeris. Simi
liter celebrare est de actibus qui referũtur in deũ
ꝛ ratione sue excellentie determinat sibi circũstã
tiam persone.quia non a quali bet persona potest
exerceri.ad Hebreos.v.Omis põtifex ab homini
bus assumptus pro hominibus constitutus est
ad offerẽdum deo ꝛc.Similiter sacrificare est de
actibus excellentibus qui referuntur in deum et
in eius reuerentiam maiestatis.rõne cuius deter
minat sibi circũstãtiã loci. Vñ deut.xij. Caue ne
offeras holocausta tua in omni loco quem vide-
ris sed in eo quem elegerit dominus. Similiter
iurare est de actibus excellẽtibus.quia iurare est
per primam veritateʒ asserere.ꝛ ideo est actus ex
cellens ratione cuius determinat sibi circũstan-
tiam cause:vt videlicet non fiat sine causa debita
Jurare ergo nũq̃ bene potest fieri sine causa.sed
hoc non facit malicia actus.quia in genere bo-
nus est:sed hoc facit excellentia actus.Dare vero
elemosinam licet sit bonum in genere.non tamẽ
est actus excellens.Jdeo simpliciter sine aliqua
istarum circũstantiarum licitum est ipsum exer-
cere.predicti autẽ actus non.qꝛ sunt actus ad deũ
relati ſm se.sic ergo iurare simpliciter sine circũ-
stantia debite cause non est licitum. quia iurare
est actus per deum.ꝛ ideo excellens: sacrificare et
celebrare sunt actus ad deum.Judicare est actus

So.ad cõtra. primum.

ſm deum.¶Ad aliud tamen qd obijcitur de loq̃
dicendum ꝙ si loqui sit in casu illo in quo debet
esse ad necessitatem vel vtilitatem verum est ꝙ si
fiat sine causa maluʒ est ꝛ ociosum.sed non omne
loqui est hmõi.immo aliquod loqui est quod nõ
disponit ad hoc qd anima auertatur a deo.nec ꝙ
minus ꝯuertatur ad deum.ꝛ illud non est ociosuʒ
loqui enim non est de actibus perfectis in quib9
determinatur circũstantia ratione sue excellen-
tie vt oporteat ipsum fieri semper ex causa necessi
tatis vel vtilitatis.Si enim sic esset:bene procede
ret argumẽtũ.Jurare aũt est de actibus perfectis
qd sine causa nõ põt exerceri absq̃ peccato.

Articulus tertius.

An prohibeť iuramentum rõne affectus vel effectus.

Tertio queritur de ꝓhibitiõe iuramẽti
vtrum scʒ illa ꝓhibitio sit quãtum ad
actum vel quãtum ad affectum.Ad qd
sic Ja.v.Ante omnia fratres mei nolite
iurare.ergo ꝓhibetur ibi affectus.Vñ nolite iu-
rare.i.non affectetis iurare. ergo nõ prohibeť hic
rõne actus iurandi.cũ non fiat ibi mẽtio de actu.
¶Item augu.in lib.de mẽdacio.dicit dominus.
Omnino nõ iurare.i.quãtũ in te est nõ ames nec
cum aliqua delectatione appetas.Prohibitio er
go domini refertur ad affectum:non ad actum.
¶Contra exo.xx.Non assumes nomen dei tui in
vanum.Glo.iurando pro nihilo.hoc dicitur non
solum de affectu iurandi:immo de actu. Ratiõe
huius queritur quare in quibusdaʒ actibus ꝓhi-
betur affectus ꝛ non actus.sicut affectus habẽdi
diuitias prohibetur:sed act9 scʒ habere diuitias
nõ ꝓhibetur.Unde ps.Diuitie si affluãt nolite
cor apponere.i.non affectetis diuitias.vnde ꝓhi
bet cor.i.affectum poni in diuitijs: non quin ha-

Rñsio.

beantur. ¶Solutio dicẽdum.ꝙ duplex est affe-
ctus inductus seu compulsus ꝛ spontaneus.Affe
ctus compulsus est sicut ille qui ꝓijcit merces in
mare propter periculum euadendi.iste mouetur
ad hoc:sed coactus ꝛ compulsus necessitate.Jura
re ergo ꝛ diuitias appetere prohibẽtur q̃tum ad
affectum spõtaneum.i.ꝙ non debet homo moue
ri ad ista solo affectu spontaneo:seu volũtario:im
mo semper affectu inducto ꝑ causam:sicut est de
proijciẽte merces in mare.Ratio autem quare in
his prohibetur affectus ꝛ non actus est:qꝛ q̃dam
sunt que disponunt ꝛ inclinant animam ad auer
sionem a deo.hoc est ad cõtẽptum vel ad conuer-
sionem ad cõmutabile bonuʒ.cum ad illa anima
inclinatur.talia sunt iurare:habere diuitias.Di-
uitie enim disponunt animam ad conuersionem
ad cõmutabile bonum:ideo ad pctm̃.Jurare dis
ponit animam ad auersionem a deo.hoc est ad cõ
tẽptum ipsius:ideo ad peccatum:qꝛ vt dicit aug.
Peccatuʒ est spreto incõmutabili bono bonis cõ
mutabilibus adherere. Jdeo etiam prohibetur
affectus diuitiarum:vt scilicet non apponať cor
in diuitijs.vnde matth.vj.Nolite solliciti esse aĩe
vestre q̃d mãducetis:ꝛ ideo dicit sufficit diei ma-
licia sua:q̃si dicat:sufficiat vobis si adhuc ex ne-
cessitate moueamini.quasi dicat:satis est adhuc
malum non affectetis amplius.Jn illis auteʒ in
quibus actus non est ocasio nec ad conuersioneʒ
nec ad auersionem:non est prohibitio nec actus
nec affectus.Jn illis auteʒ in quibus prohibetur
actus:semper prohibetur affectus qui imponit
nomẽ operi.Similiter maledicere sine causa ꝓhi
betur.ne affectet homo illud.Unde Ro.xij.No-
lite maledicere.

Articulus quartus.

Q.an iuramentũ ꝓhibetur quãtũ ad consuetudinem vel actũ

Quarto queritur an prohibetur iuramẽ
tum quãtum ad consuetudinẽ vel quã
tum ad actum.Ad quod sic Math.v.
Ego dico vobis non iurare omnino.
Glo.Usum iuramenti prohibet. Ergo hec prohi
bitio intelligitur quantum ad vsum. non quãtuʒ
ad actum.¶Item eccle.xxiij.Jurationi non assue
scat os tuum.assuescere dicit vsum.¶Ad oppo-
situm.Usus nihil aliud est q̃ iteratio actus.Cuʒ
ergo iurat aliquis: aut iurat sine causa:aut cum
causa.Si cum causa:actus est bonus.Similiter
si iurat secundo ꝛ tertio ꝛc.Si semper cum causa
semper actus licitus:ergo ꝛ vsus licitus.nec vsus
prohibẽdus.Si iurat sine causa:ergo nõ est act9
licitus:illud ergo quod primum prohibetur est

Rñsio.

actus ipse ꝛ non vsus nisi ratione actus. ¶Solu
tio.dicendum ꝙ actio iuramenti potest esse cum
causa vel sine causa:sed sine causa semper prohi-
betur vsus ꝛ actus:quia iurare sic illud esset veri-
tatem contẽnere:hoc est pro nihilo ducere.Si au
tem sit cum causa. hoc potest esse dupliciter.vel
cum causa vtili solum.vel ex causa necessaria. qꝛ
his de causis aliquando iuratur:scilicet pro vtili
tate vel necessitate:ꝛ appello iuramentum ex cau
sa necessaria.quod scʒ nõ põt dimitti sine pctõ.vt
si iudex cogat aliquẽ iurare.nõ posset ille dimitte
re iuramẽtum sine pctõ.Si sit iuramẽtũ ex causa
necessaria:dicimus ꝙ nõ ꝓhibeť vsus nec actus.
Si aũt sit iuramẽtum ex causa vtili solũ: sic vsus
iurãdi ꝓhibeť ꝛ hoc ꝓpter ꝓnitatẽ labẽdi in per
iuriũ.Et hoc est qd dicit aug.in li.de sermone dñi
in monte.ita precepisse dñm intelligiť ne iurareť
ne quisq̃ sicut bonũ appetat iusiurãdũ ꝛ assidui-
tate iurãdi ad periuriũ ꝑ cõsuetudinẽ dilabatur.

Ad maiorem autem .§.j.

Utrum iurare sit bonum in genere.

euidentiã ꝑdictorũ obijciť cõtra solutiones predi
ctas in quibus dictũ est ꝙ iurare est bonũ in gñe
Ad qd

Ad quod sic.Omnia bona in genere cuʒ debitis
circunstantijs intellecta:appetẽda sunt.Si ergo
iurare vestitum suis debitis circũstantijs nõ est
appetendum:iurare non est bonum in genere.
Minor patet.quia Ro.j.dicitur. Testis est mihi
deus ꝛc.vbi glo.Non est iuratio bona.i.nõ appe-
tenda est.Et augus.in sermone dñi in monte.ita
precepisse dominum intelligitur ne iuretur: ne
quisq̃ sicut bonum appetat iusiurandũ. ¶Ad
oppositum.Sicut ille qui iurat est in assumptiõe
veritatis ad aliquid asserendum.ita ille qui facit
miracula est in assumptione potestatis ad aliq̃d
faciendũ.vnde vterq̃ assumit aliquid diuine ex
cellentie.qꝛ ad aliud sumit.Sicut ergo facere mi-
racula bonum est in genere.non tamen est abso-
lute appetẽdum.ita nihil impedit quin iurare sit
bonum in genere licet non sit absolute appeten-
dum.¶Item sunt quidam actus facientes nos
in conformationem diuine potestatis.Alij qui fa
ciunt nos in cõformationem diuine scientie vel
veritatis.ꝛ in istis non est absolutus appetitus.
Alij faciunt nos in conformationem diuine boni
tatis.ꝛ tales absolute appetẽdi sunt.sicut esse mi
sericordem.Unde matth.v.Estote misericordes
sicut pater vester celestis misericors est.Alij vero
non sunt absolute appetendi.verbigratia.Actus
qui nos conformat potestati.non est appetẽdus
Unde moy.exo.iiij.recusabat coram domino ha
bere principatum super populuʒ israel. similiter
nec actus conformans nos sciẽtie vel veritati est
absolute appetendus.vnde homo peccauit ꝛ ceci
dit eo qd appetijt cõformitatem diuine scientie.
cum dixit ei dyabolus gen.iij.Eritis sicut dij sciẽ
tes bonum ꝛ malum.similiter ꝛ angelus cecidit
eo ꝙ appetijt conformitatem potestatis.Si ergo
non prohibet quin tales actus sint boni in gene-
re:licet non sint appetendi simpliciter vel absolu
te:similiter iurare nihilominus erit bonum in ge

Responsio.

nere:licet non sit simpliciter appetendum.¶So
lutio.concedendũ sicut dictum est.ꝙ iurare q̃tũ
ad naturam sui actus est bonum in genere seu de
genere boni.ꝛ non sequitur ꝙ si non est absolute
appetendus.ꝙ propter hoc non sit bonum in ge
nere.Nam quedam est conformitas ad deum.q̃
est in meritum.quedam autem que reseruatur in
premium.Conformitas que est in merituʒ:est cõ
formitas ad ipsam bonitatem ſm vnum moduʒ.
Nam vie bonitatis summe:sunt misericordia.ve
ritas seu iusticia:ps.Uniuerse vie domini miseri
cordia ꝛ veritas ꝛ conformitas ad misericordiam
pertinet ad meritum.conformitas autem ad iusti
ciam pertinet ad premium.Unde in.iij.sap.diciť
ꝙ iudicabunt sancti nationes.ꝛ in ps.Gladij an
cipites in manibus eorum ad faciẽdam vindictã
in nationibus ꝛc.Similiter ꝯformitas potẽtie re
seruatur ad premium.Unde.v.sap.dr.ꝙ sancti ac
cipient regnuʒ decoris.ꝛ dyadema speciei de ma
nu domini.Similiter conformitas ad scientiã ꝑ
tinet ad premium.Unde apostolus.j.Corin.xiij.
nunc cognosco ex parte:tũc cognoscam sicut et co
gnitus sum.Cum ergo vnũquodq̃ sit appetendũ
prout est in suo ordine.ideo ipsi viatori appeten-
da est conformitas pertinens ad meritum in via:
que est conformitas ad misericordiam. esse auteʒ
conformẽ potestati vel cõsciẽtie vel iusticie vel ve
ritati:hoc non est appetendum.¶Sed iterum in
contrarium obijcitur circa mala ſm se non est tã
ta prohibitio quãta est circa iurare.Quia dicitur
in matth.Non iurare omnino.vnde iuramẽtum
omnino prohibetur.sed mechari vľ fornicari nõ
ita vniuersaliter prohibentur.qꝛ non dicitur non
mechaberis omnino.ergo minus videtur licituʒ
iurare q̃ fornicari vel mechari. ¶Ad hoc intelli
gendum ꝙ mechari vniuersalius ꝓhibeť q̃ iura
re:licet nõ apponať ibi nota vniuersalitatis q̃ ẽ
oĩno.Differt enim dicere.dico vobis oĩno nõ iu-
rare.ꝛ nõ iurare:qꝛ si dicať oĩno nõ iurare cadit di
stributio sup negationẽ.et tũc est sensus.dico vo-
bis in nullo casu iurare:sed sic nõ ꝓhibeť hic iu-
rare:sʒ immo ꝓhibeť ita ꝙ cadit negatio sup di-
stributionẽ.ꝛ tũc est sensus.nõ iurare oĩno.i.dico
vobis nõ iuretis in quolibet casu.sicut qñ nõ est
cã necessaria vľ vtilis societati hũane.ꝛ ita iurare
nõ ꝓhibeť vľr.sʒ mechari simpľr ꝓhibeť ꝛ vniuer
saliter.Uñ ꝓhibetur mechari in omni casu.

Articulus quintus.

Q. quibus liceat iurare.

Consequẽter queriť q̃bus ꝯueniat iura
re vel liceat.Primo an deo cõueniat iu
rare.Secũdo an angelis cõueniat iura
re.Tertio an professis formã euangelij
ꝛ prelatis cõueniat iurare.

Quãtum ad primum.§.j.

Utruʒ deo cõueniat iurare

queritur vtrum deo ꝯueniat iurare ꝛ per quid.Et
vr ꝙ ei ꝯuenit iurare.ps.Jurauit dñs ꝛc.Et gen.
xxij.Per memetipsuʒ iuraui dicit dñs.Ergo deo
cõuenit iurare.¶Sed vlteri9 q̃riť ꝑ q̃d ꝯueniat
ei iurare.vtrũ.s.ꝑ aliũ a se.s.ꝑ creaturã aliquam.
vel per semetipsum.vr ꝙ per se ꝛ nõ per creaturã.
qꝛ hebre.vj.dr.Qm̃ neminẽ habuit ꝑ quẽ iuraret
maiorem:iurauit ꝑ semetipsum.hoies eñ ꝑ ma-
iorẽ sui iurant.Si igiť iuramẽtum est ꝑ maiorem
deus nõ põt iurare ꝑ alium a se.ergo nõ põt iura
re ꝑ creaturã.¶Contra.Amos.iiij.Sup illud iu
rauit dñs in sancto suo.dicit glo.Jn seipso vel in
filio vel in aliquo electo angelo.vel in hoĩe.ergo
cõuenit ei iurare ꝑ angelos vel hoĩes:ꝛ sic ꝑ crea
turas.¶Jtẽ hiero.in originali sup illud idẽ.iiij.
Amos.Jurauit dñs in semetipso vel ĩ filio vel in
omni quod factum est.ergo cõuenit ei iurare per
quãlibet creaturam.propter hoc queritur si deus
iurat quid est suum iurare.

Secundo queritur .§.ij.

Utrũ angeľ conueniat iurare.

vtruʒ sanctis angelis cõueniat iurare.Ad quod
sic apoca.x.dicitur.ꝙ angelus iurat per viuenteʒ
in secula seculorum.ergo eis conuenit iurare.
¶Item iurare est certitudinem facere per pri-
mam veritatem.sed certificare per primam veri-
tatem hoc maxime conuenit angelo.ꝛ magis per
ipsam q̃ per aliã:ergo iurare maxime ei cõuenit.
¶Cõtra.Matth.v.Sit sermo vester.est est.nõ
nõ.Glo.Qd perfectius est docuit.quod infirmi-
tatis indulsit.quod vero supersticiosuʒ resecauit
vnde ſm hoc.Jurare per deum est infirmitatis.sʒ
quod est infirmitatis nõ cõuenit angelo.ergo iu
rare per deum ei non competit.

Tertio queritur .§.iij.

An professis cõueniat iurare.

an perfectis professis formam euangelij conue-
niat iurare.videtur ꝙ non.Ber.de dispensatione
et precepto.Non se valet extendere potestas im-
perantis:nisi quatenus attigerit votum profiten
tis.sed votum profitentis formam euangelij est.
ꝙ eam obseruet.sed forma euangelij est.sit sermo
vester:est est.non non.ergo tenetur per votũ hãc
obseruare.sed hãc obseruãdo nõ iurat.ergo teneť

tur non iurare.ergo non poterit cogi ad iurandu3
per superiorem.¶ Contra.quicunqꝫ potest esse te
stis:potest iurare.Sed quicũqꝫ perfect⁹ põt eẽ te
stis veritatis sicut dicit de apl'is.j.actuũ.Uos eri
tis mihi testes ergo quicũqꝫ pfectus põt iurare:er
go pfessus formã euãgelij põt iurare Et si põt co
gi ad hoc ꝙ sit testis:põt cogi ad iurãdu3.Maior
patet.qꝛ nullus potest esse testis veritatis in iudi
cio nisi iuret.¶ Ratione horu3 queritur qualiter

Rñ. ad pmã questionem.

differenter cõuenit iurare deo.angelo ⁊ homini p
fecto seu professo formã euangelij.¶ Solutio di
cendũ sicut habet ex cõcilio tholetano.xxij.q.iiij.
Ubi loquit de iuramẽto dei.Iurare dei ẽ a seipso
nullaten⁹ ordinata ꝯuellere.i.nullaten⁹ cõmuta
re q̃ a seipo fuerint ordinata ⁊ pmissa ⁊ Esay.lxij.
Sup illud Iurauit d n̄s dicit glo.i. imobiliter sta
tuit.Ex quib⁹ patet quid est iurare dei.Iurare ve
ro angeli est que a deo imutabiliter ordinata sunt
denũciare:qꝛ ipius est propriũ denunciare:⁊ ma
nifestare fact'a a deo Iurare vero hominis est deũ
testem inuocare. vel deo aliquid obpignorare: si
cut dicit augus.⁊ sic patet differentia.¶ Ad illud
ergo quod obijcitur an possit deus iurare per crea
tura3.dicendũ ꝙ hec prepositio per:aliqñ dicit au
toritatem aliquando subautoritatẽ.Cũ aũt dr iu
rare per aliquid.hec prepositio per:dicit autorita
et ideo non potest conuenienter dici .Iurat deus
per creaturam.Sed bene potest dici iurare in crea
tura.quia dicendo quod deus iurat per creatura3
diceretur quod creatura esset ei principium cer
titudinis.Ipsa autem veritas prima non habet
aliud principium certitudinis ꝙ seipsam: et ideo
non potest dici iurare per alium a se. bene tamen
facit deus certitudinem de sua voluntate mini
sterio alicuius creature. Ratione huius dicitur
iurare vel iurasse in creatura sicut in aliquo electo
angelo vel homine vt dicit glos. illa.quia immu
tabilem suam dispositionem manifestat sic in an

Rñ. ad scdã3 questionem.

gelo.sic loquitur glo.illa et hieronym⁹.in origina
li super locum illum.¶ Ad secundam questionẽ
dicendum quod iurare angeli est imutabilem ve
ritatem vel immutabilis veritatis dispositionem
immutabilem manifestare.
¶ Quod ergo obijcitur ꝙ iurare per deum est in
firmitatis.dicendum.ꝙ non est in angelo immo
perfectionis ministerij:in angelo est ꝙ denunciat
dispositione3 veritatis immutabilis.Duplex em̄
est natura:scilicet natura sana.et natura egra.In
natura infirma sicut est humana natura : verum
est quod infirmitatis ẽ propter pronitatẽ ad ma
lu3.In natura aũt perfecta et sana .s. angelica.nõ
est ĩfirmitatis immo poti⁹ firmitatis ⁊ pfectiõis.exẽ
plum de vino quod nature sanum et conueniens
est:egre vero incõueniens.vel potest dici quod est
infirmitatis eius cui iuratur non iurantis.

Rñ ad tertiã questionem.

¶ Ad tertiam questionem dicendum. quod pro
fessi formam euangelij possunt in causa cogi ad
iuramentum qui enim vouet formã euangelij ob
seruase:ita vouet vt nulla causa cogente non iuret
cogente autem causa non vouet non iurare. vt co
gente malo incredulitatis et cogente vtilitate.

Articulus sextus

An licitu3 sit recipere iura mẽtum i forma concessa.

P Ostmodum queritur de receptione iu
ramenti.an licitu3 sit recipere iuramẽ
tum.Et circa hoc queruntur duo.Pri
mo an licitum sit recipere iuramentũ
in forma concessa.Secundo an licitum sit recipe
iuramentum in forma non concessa.

Quãtum ad primum.§.j.

Arg. pmum

obijcitur sic.xxij.q.j.Augu.de verbis apostoli.di
cit super illud Matth.v.qd amplius est: a malo
est.sic qd amplius est:a malo est.nõ iurãtis:s3 nõ
credẽtis:s3 nõ credẽs hic appellat ipe recipiẽs iu
ramẽtũ. Ergo qd ãplius est hoc est iuramẽtũ:est
a malo recipiẽtis.sed nõ nisi q̃ recipit iuramẽtũ.
ergo nõ est licitum recipere iuramentũ etiam in
forma cõcessa.qñ.s.iuratur per deũ vel per creatu

Secundum.

ras ad hoc deputatas.¶ Item accipiẽs iuramẽ
tum aut accipit illud sciens illũ qui iurat iurare
falsum.aut nesciẽs ipsum iurare falsum:aut scẽs
ipsum iurare verum.sed quocũqꝫ modo sic acci
piat semp pctm̄ est.ergo accipere iuramẽtu3 sem
per illicitum est.⁊ pctm̄. Minor patet per augu.
in glo.sup illud Ro.j.Testis est mihi deus.q̃ di
cit multum interest q̃ exigit iurationem si nouit
illum iurare falsum vel non.q̃ enim nescit.⁊ ideo
dicit.Iura mihi vt ei fides sit.nõ audeo dicere nõ
esse peccatum:tamẽ humana tẽptatio est. Si aũt
fecisse nouit ⁊ cogit iurare homicida ẽ.Ergo neqꝫ
sciens iurantem iurare falsum.neqꝫ nesciens põt
recipere iuramentum sine peccato.similiter neqꝫ
sciens ipsum iurare verum.qꝛ si scit ipsum iurare
verum:facit ipsum iurare pro nihilo.ergo sine cã
facit ipsum iurare:⁊ ipe ꝯsentit ⁊ recipit.ergo pec

Tertium

cat.Illicitum ergo est recipere iuramentũ.¶ Itẽ
videtur ꝙ iudex peccet in recipiendo iuramen
tum:quia iudex exigit iuramentum.Sed matth.
v.dr̄.Sit sermo vester est est.non non.Qd em̄ am
plius est:a malo est.Et dicit glo.super illd Ro.j.
testis est mihi deus.tu nõ facis malu3.q̃ bene vte
ris iuratiõe vt alteri suadeas qd vtile est.sed a ma
lo est supple illius qui recipit iuramentum. ergo
hoc est a malo iudicis. Ratione huius queritur
a quo malo scilicet a malo iurantis:vel eius q̃ re
cipit iuramentum ⁊ videtur ꝙ a malo iurantis.
quilibet debet melius presumere de alio ꝙ de se.
Igitur si iurans credit se esse veridicum in iuran
do .cum bonitatis humane sit credere proximu3
esse veridicum iurantis est.credere illum cui iu
ratur credere iurantem esse veridicum. Si ergo
iurans credit esse verum pro quo iurat.vnde cre
dit se esse veridicum.debet suspicari ⁊ presumere:
ꝙ alter cui debet iurare credat illud esse verum.
Sed si omnes crederent alijs non iuraretur.ergo
iste non debet iurare si credat illud esse verum
pro quo iurat.Si ergo hoc est malũ:malũ hoc est
iurãtis. Similiter etiã si iuret falsu3 semp videt
esse a malo iurantis . ¶ Item videtur ꝙ a malo
recipientis.Augustinus super epistolam ad gal'.
dicit.Non est contra preceptum dei iuratio.que
a malo nõ iurãtis est:sed increduli a quo iurare
cogitur.¶ Item super illud Matth.quito.quod
amplius est ⁊c.glo.nunquid malum quia etiam
si non bonum:tamen necessarium.sed a malo est
non tuo.sed illius a quo cogeris iurare.id est ab
infirmitate eius que malum est.¶ Ad oppositũ
ostenditur ꝙ licitum sit recipere iuramentum.
xxij.q.j.In nouo.Augustinus ad publicolam.
Quãuis dictum sit ne iuremus.nunꝙ tamen in
scripturis sanctis me legisse memini ne ab alijs
iuramentum recipiamus . Ex quo patet qd lici
tum sit recipere iuramentum . ¶ Item.xxij.q.j.
Si peccatum.Augustinus de verbis apostoli.ip
sum iurare sicut peccatum non est: ita iuramen
tum ab aliquo recipere malum non est. ¶ Solu

Rñsio.

tio.dõm.ꝙ licitũ est iuramẽtum recipe in forma
ꝯcessa.sicut dicũt pdicte autoritates . Notãdum
tñ iuxta

tamen iuxta quoddam verbum quod dicit augu.
in glo.super illud.Ro.j.Testis est mihi deus.vbi
dicit.Ego vobis dico . Non iurare omnino ibi
phibuit dominus quod est malum: sua sit bonu3
qd est appetendũ.phibuit em̄ falsum.vel sine ne
cessitate iurare suasit verũ loq̃ impulsit iuramen
tum qd est necessariũ.Scdm hoc ergo distinguen
dũ est ꝙ sicut duplex est iusticia.s.publica ⁊ priua
ta.ita duplex est iuramentũ.s.publicu3 qd respicit
iusticiã publicã:⁊ priuatũ qd respicit iusticiã pua
tã.De iuramento priuato in quo iurat falsu3 ex cã
distinguendũ scdm Augu.in glo.sup illud Ro.j.Te
stis est mihi deus ⁊c.qꝛ recipiens iuramentu3:aut
scit illũ iurare falsum.aut nescit.⁊ tñ nõ scit illum
iurare verũ.Si scit illũ iurare falsum ⁊ recipit.di
cit augu.ꝙ homicida est ille qui recipit.Si aũt ne
scit illũ iurare falsum.nec tñ scit illũ iurare veru3.
dicit ꝙ hũana tẽtatio est.i.ꝙ veniale pctm̄ est.vñ
dicit q̃ aũt nescit:⁊ ideo dicit iura mihi vt ei fides
sit.nõ audeo dicere nõ eẽ pctm̄.tñ hũana tẽtatio ẽ
idest veniale pctm̄ est.Si aũt fecisse nouit et cogit
homicida est.quare dicit ꝙ nõ audet dicere nõ eẽ
pctm̄ de illo q̃ nescit.qꝛ recipiens iuramentũ sem
per dz psumere de veritate primi xpi.Uñ sicut iu
diciũ suspitiõis de occulto veniale pctm̄ est.sic istd
pctm̄ est.Si aũt sit iuramentũ publicũ.i.rõne pu
blice iusticie.sic iudicis est recipe iuramentũ sine
pctõ ⁊ cogẽte ordine iudiciario pt recipe iuramen
tũ sine pctõ.imo ad hoc ꝙ recipiat tenet:qꝛ bonu3
publicũ dz pponi bono psone.Si tñ sciat ip3 iura
re falsum dz ipm repellere scdm suũ posse.Si tñ co
gitur ordine iudiciario ita ꝙ si nõ recipet omitte
ret de his q̃ ad ordinẽ iudiciariũ ptinet:dico ꝙ te

So.ad arg.j. Augustinus.

net accipe ⁊ sine pctõ recipit.¶ Ad primũ qd obij
cit qd ãplius est a malo est.Dõm sicut dicit Aug.
i li.de li.ar.ꝙ duplex est malũ.s.malũ culpe.⁊ ma
lũ pene.Cũ ergo dicit qd ãplius est a malo est.lo
quitur de malo pene quod est infirmitas seu icre
dulitas.⁊ nõ de malo culpe.Et hoc est qd dicit au
gu.Ro.j.sup illud.Testis est mihi de⁹.Glo.iura
tio nõ est bona.i.appetẽda.nõ tñ mala.i.phibita
cũ est necessaria.l3 sit a malo infirmitas eorũ qui
bus aliqd psuades:q̃ infirmitas vtiqꝫ malũ est.vñ
nos quotidie liberari pcamur dicẽtes.Libera nos
a malo::⁊ hoc etiã dicit aug.de vbis apli in cano
ne.si pctm̄.xxij.q.j.exponẽs illd qd amplius est: a
malo est.dicit.Noĩe mali nõ malicia: s3 pcti pena
intelligit.ex penali em̄ ĩfirmitate ĩcredulitas illa
pcessit qua ad iurandũ cõpellimur.hec aũt infir
mitas seu incrudelitas est ignorãtia q̃ est pena q̃
dã nature corrupte.Non ergo sequit hoc est a ma

So.ad secundum patet in responsione ad tertium

lo pene.ergo est pctm̄ facere illud.¶ Ad scdm pa
tet solutio ex pdicta solutiõe q̃stiõis. ¶ Ad illud
qd obijcit de iudice vñ hoc h3 ꝙ possit recipe iura
mentũ sine pctõ.dõm scdm illud apli Ro.ij.Scim⁹
qm̄ iudiciũ est dei.ex quo vbo itẽdit apls ꝙ iudex
iudicãdo vicẽ dei h3:⁊ locũ dei obtiet.vñ loco ipi⁹
residet in iudicãdo:⁊ ideo mediãte veritate q̃ deus
est põt perquirere veritatem.cum enim sit vice dei
cui omne iudicium reseruatur principaliter deu3
habet medium ad iudicandũ.⁊ ideo cũ iuramẽtũ
sit testificatio facta per veritatem primam siue per
deum.ideo iudex potest recipere iuramentu3 sine
peccato dummodo procedat ordine iudiciario:qꝛ
ex hoc ꝙ sedem dei obtinet per deum qui est veri
tas prima ceteras veritates potest perquirere.
¶ Et quod obijcitur ꝙ illud a malo est.dicendu3
ꝙ est malum generale:⁊ hoc est malum nature:et
est malum persone.hoc ergo non est a malo perso
ne iudicis:imo hoc est a malo generali de quo etiã
habetur in psal.Omnis homo mendax.i.pronus
ad mendacium.hoc enim est malum generale.si
militer a malo generali est illud:qꝛ iudex nõ tenet
ibi locum persone.sed locum pro republica cõser

Queritur.

uanda. ¶ Sed queritur iuxta hoc. cum malum
sit recipere iuramentum in aliquo casu.quare nõ
prohibuit dominus recipere iuramentum sicut
prohibuit iurare. ¶ Ad hoc dicẽdum.ꝙ designã
do vnum designauit alterum.quia non est recipe
pere seu iurare . Et propter hoc sicut iurare sine
causa est peccatum:ita recipere iuramentum si
ne causa est peccatum.⁊ sic prohibẽdo vnũ prohi
buit alterum.

Postea queritur. §.ij.

An licitu3 sit recipere iuramentũ in forma non concessa.

de receptione iuramenti in forma non concessa.
⁊ appello iuramentum in forma non concessa.si
cut quãdo iuratur per falsos deos:seu per ydola.
queritur ergo an sit licitum recipere tale iuramẽ
tum.Ad quod sic.xxxj.geñ.legitur.ꝙ Jacob acce
pit iuramentum a laban. qui tamen iurauit per
falsos deos. ¶ Item primo Macha.viij.legitur
iudas petijt iuramentum a romanis: quia petijt
ab eis fedus:⁊ tamen sciebat ꝙ iurarent per fal
sos deos seu per ydola . Si ergo iacob ⁊ iudas in
omnibus commendantur:licitum est recipere iu
ramentu3 per falsos deos.siue in forma non con

Cõtra pmu3:

cessa.¶ Contra.Ro.j.qui talia agunt digni sunt
morte non solum qui faciunt. sed qui consentiũt
facientibus.Ex quo accipitur ꝙ facientes ⁊ assen
tientes eiusdem rei sunt.Si ergo recipiens iura
mentum factum per ydola. consentit ipsi iurãti
per ydolum.non est licitum recipere tale iuramẽ

Secundum.

tum. ¶ Item augu. in libro de doctrina xpiana.
ordo caritatis est ꝙ diligatur deus super omnia:
deinde anima propria. Tertio proximus.quarto
corpus proprium.ergo qui salutem sui corporis
prefert saluti anime proximi peccat. quoniam cõ
tra caritatis ordinem facit.Sed hoc facit qui pro
re temporali facit iurare proximum per ydola:et
ab eo tale iuramentum recepit. Ergo peccat qui
pro re temporali recipit iuramentum per falsos

Rñsio

deos.¶ Solutio dicendum.ꝙ duplex est bonu3
scilicet bonum publicum ⁊ bonum personale.bo
num publicum semper preiudicat bono persone
⁊ semper ei preponitur seu preordinatur.scdm hoc
ergo dicendum.ꝙ vbi est bonum publicum cau
sa.licitum est iuramentum recipere in forma non
concessa:sed non vbi bonum persone esset causa
Jacob ergo iurauit laban:⁊ recepit ab eo iuramẽ
tum propter bonu3 publicum sc3 posteritatis seu
prolis que ab vtroqꝫ nasceretur.Similiter iudas
recepit iuramentum a romanis propter bonum
publicum.vt sc3 esset pax firmata iudeorum ⁊ ro

So.ad ꝯtra.

manorum.¶ Ad primum quod obijcitur in cõtra
rium.ꝙ non solum qui talia agũt digni sunt mor
te:sed etiam qui consentiunt faciẽtibus ⁊c. Dicẽ
dum.ꝙ ille qui iurat per ydolu3 firmat. Item per
tale firmat scilicet per ydolum.vel per falsu3 deũ.
Ille ergo qui recipit iuramentum illud.aut hab3
intentionem ad solam firmationem et pro bono
publico.Aut habet intentione3 vltra ad rationẽ
firmandi scilicet ad ydolu3 per quod sit firmatio.
Si primo modo dicimus ꝙ talis non consentit
illi per quod fit firmatio:sed solum ipsi actui seu
ipsi firmationi. Et propter hoc licet iurans pec
cet:non tamen talis recipiens iuramentnm pec
cat. Si autem fert intentionem secundo modo:
sic peccat sicut et iurans.⁊ hoc modo procedit au
toritas apostoli. ¶ Ad secundum dicendum.ꝙ

par tpalis aliqñ ordinatur ad bonū corporis solū ⁊ sic ſm ordinē caritatis postponēdum est bono singulari anime ꝓximi.⁊ sic ꝓcedit ratio. Aliqñ aūt ordinatur ad bonum spūale publicum.vt ad pacem cōmunē.vel aliqd hmōi.⁊ sic prepōderat ⁊ preordinatur bono anime proximi.nec facit cōtra ordinē caritatis:q̄ tale bonū bono singulari anime ꝓximi preponit.immo potius ſm ordinē caritatis.quia semper bonum publicum preiudicat bono persone.⁊ sic licitum est recipere iuramētum a proximo pro bono temporali publico:⁊ nō est cōtra ordinem caritatis.

De forma iuramenti.

Membrum tertium.

P Ostea queritur de forma iuramēti.Forma aūt iuramēti q̄dā ē cōcessa:sicut illa qua iuratur p deū. Quedā ē ꝓhibita sicut illa qua iuratur per falsos deos seu per ydola Quedam vero est partim cōcessa:partim nō concessa,sicut illa que iuratur p creaturā. Queritur ergo de forma ꝯcessa de forma nō ꝯcessa seu prohibita.De forma concessa ꝑtim:ꝑtim nō cōcessa.

Articulus primus

De forma iuramenti concessa.

A D primum queritur sic. Multiplices inuenimus formas iurādi.vna est. Viuit dñs:que fuit ī aliquo tp̄e legis:hec inuenitur.iiij.Reg.iiij. Alia silr inuenitur.ij.Reg.iij.hec.s.hoc faciet mihi dñs.⁊ hoc addat. Alia silr inuenit.Ro.ij.q̄ est.Testis est mihi deus.q2 dicit aug.ꝙ hic iurat apl's.Tēpore autē moderno iuratur per deū.Queritur ergo cū idē sit iurare:qd̄ primā veritatē in suā assertionē adducere.quomō forma iuramēti seu iurādi multiplicētur in tot ⁊ varietur.

Obijcitur ꝙ male iuratur viuit deus.

¶ Qd̄ autem hec nō sit forma iurandi:cum dr̄ viuit dñs:ostenditur.ꝙ iuramētum fit ad assertionē veritatis.Sed assertio veritatis magis pertinet ad scientiam vel veritatem dei q̄ ad eius vitam.vñ ꝓprie asseritur veritas p veritatem.ergo debet dici. scit dñs.⁊ nō viuit dñs.⁊ sic illud nō est forma iurādi.

Queritur de eo. scit dñs an sit iuramētum.

Querit ergo an sit forma iurandi:si dicatur. Scit dñs sicut qñ petrus dixit Joā.vlti. Tu scis dñe:q2 amo te. Fuit ne iuramētum:⁊ ostēdit qd̄ sic.ij.Corin.xij.dicit apostolus.deus ⁊ pater dñi nostri iesu xp̄i scit q2 nō mētior.⁊ dicit ibi glo.vt vera esse ostendat que dixit:vel que dicturus est iuramēto cōfirmat Ex quo patet ꝙ ibi est iuramentum:⁊ ita forma iurādi est.Scit dñs.¶ Item cū dicit apostolus. Deus scit q2 nō mētior.hic asserit apostolus veritatē ⁊ introducitur deus sciēs in testimonium et assertionē.huius veritatis:ergo ibi est iuramētū.⁊ ita est ibi forma iurādi.¶ Itē iurare est certitudinē p primā veritatē facere.Sed ille q̄ dicit deus scit:facit certitudinem per primam veritatem.ergo iurat.ergo ibi est forma iurādi.¶ Item deus non est testis:nisi de eo qd̄ scit ergo sicut hoc ꝙ ē deus est testis:pōt adduci ad assertionē veritatis et ita istud.Deus scit:ergo ibi est forma iurādi sicut ibi.

De forma iurandi testis est mihi de9.

¶ Similiter obijcitur de hac forma iurādi.Testis est mihi deus.videt ei esse eadē cū ista qua iuratur.p deū.Q2 dicit augu.in glo.sup illud ad Ro.j.Testis ē mihi deus.q̄d em̄ est p deū:nisi testis est mihi deus.aut quid est. testis est mihi deus:nisi per deū.ergo idē iuramētum est ⁊ non differens.

De prepositionibus ꝓpter ⁊ in.

¶ Similiter q̄rit q2 aliqñ est iuramentum p hāc ꝓpositionē ꝓpter.vt.j.corin.xv.quotidie morior ꝓpter gloriā vestram fratres.ſm vnū modū sicut glo.exponit que dicit.ꝙ iurat hic apostolus:vt sciamus ꝙ verum iurare non est pctm̄. Aliquādo est iuramētū p hāc ꝓpositionē in. Ro. ix. Veritatē dico in xp̄o iesu ⁊ nō mētior.vnde ergo hoc est ꝙ adduntur ad formā iuramēti exprimendam:⁊ nō alie prepositiones.

De diuersitate iurādi ſm diuersitatem temporum.

¶ Itē quomodo differenter exponūt formam iuramēti. ¶ Itē in veteri testamēto erat forma iurādi dicēdo. sc3 viuit dñs ⁊ hoc faciat mihi dñs ⁊ hoc addat ī primitiua ecclesia erat forma iurādi.Testis est mihi deus.In tp̄e aūt moderno iurat p deū.Queritur ergo vnde hoc ꝙ sic variātur forme iurādi ſm diuersitatē tempor ⁊ qua rōne.

Rñsio.

¶ Sol.dōm.ꝙ ille qui iurat veritatē primā qñ d3 reuereri adducit in testimoniū sue assertionis.Vñ veritatis reuerentia semꝑ in iuramēto d3 ꝯtineri:⁊ iō forma iuramēti sic exprimit semꝑ vt reuereat veritas.Debet aūt ipa veritas reuereri q2 iudex est.Itē debet reuereri q2 testis est.d3 etiam reuereri q2 retributrix est vnicuiq3 ſm opera sua.sed differēter:quia bonis ē retributrix vite.⁊ malis mortis.⁊ his omnibus modis d3 reuereri.in forma ergo iuramētū introducitur veritas ad reuerētiam inq̄tum principium est veritatis que asseritur:vel inquātum testis eius.vel inq̄tum est vite retributrix bonis vel mortis malis.Sī inq̄tum pncipiū est:sic reuerentia eius exprimit in hac forma iurādi:quia iuratur p deū.Qui em̄ introducit deū in iuramento:introducit veritatē:vt pncipiū:in hac aūt forma iuramēti. Testis est mihi deus.ꝯcernit reuerentia ipsius veritatis.inq̄tum testis est.In hac aūt forma:hoc mihi faciat deus:⁊ hoc addat:introducitur reuerētia veritatis.inq̄tū est retributrix mali seu mortis.In hac aūt forma.viuit dñs introducit ei9 reuerētia inq̄tū est retributrix boni vel vite.Quia aūt est pluribus modis ꝯceptio veritatis: cū reuerētia:ideo sunt tot forme iurādi ⁊ nō plures.

Ad id qd̄ obijcitur.

¶ Ad illud qd̄ obijcit.ꝙ male iuratur viuit dñs.dōm ꝙ cū dicitur viuit dñs.hoc est iuramētum p veritatē inq̄tum est retributrix vite bonis.⁊ nō p vitā solū.⁊ etiā idē est veritas ⁊ vita sicut dicitur in Joā.Ego sum via veritas ⁊ vita.

Ad illud testis est mihi deus.

¶ Ad illud qd̄ obijcit.ꝙ eadē sit forma iurādi cū dicitur p deū:⁊ cū dicit testis est mihi deus.Dicēdum.ꝙ idē ē iuramētū q̄tū ad rē.qñ iurat p deū ⁊ testis est mihi deus.q2 vtrobiq3 eadē veritas introducit.s3 nō est idē q̄tū ad rōnē dicēdi.vt est dictum:q2 in vno introducit veritas vt pncipiū:in alio vt testis.

Ad id de prepositionibus.

¶ Ad illud qd̄ q̄rit de istis ꝓpositionibus.ꝓpter ⁊ in.dicēdum ꝙ hec ꝓpositio ꝓpter aliqñ notat habitudinē pncipij causalis.⁊ aliqñ habitudinē pncipij certitudinis.⁊ silr hec ꝓpositio in.rōne ergo ꝙ dicūt habitudinē pncipij certitudinis:ponūtur iste ꝓpositiones in iuramēto. ⁊ exprimūtur p eas forme iurādi:nō rōe ei9 ꝙ notāt habitudinē pncipij cālis.s3 adhuc differenter notāt iste ꝓpositiões habitudinē pncipij certitudinis.q2 ꝓpter.dicit habitudinē pncipij certitudinis ad illud qd̄ certificat.put sc3 veritas egreditur a prima veritate:⁊ cōpat ad illā sicut p quā manifestatur ⁊ certificatur.hec aūt ꝓpositio in.dicit habitudinē ei9 qd̄ certificatur ad ipm̄ principium certitudinis.vñ forma iuramēti exprimit p hāc prepositionē in.put ipa veritas creata q̄ asseritur in iuramēto:in ipa veritate increata ꝯsideratur sicut in cā.

Ad id de diuersitate iuramenti ſm variationem temporum.

¶ Ad illud qd̄ dr̄ de diuersitate formarū iuramēti ſm diuersitatē temporū.dōm. ꝙ ante aduētū xp̄i vigebāt duo mala:contra que sūt due forme iurādi.vigebat em̄ tūc ydololatria. ad discernendū ergo cultores falsorū iudeorum a cultoribus viri dei.data fuit forma iurandi per viuū deum.hec sc3 viuit dominus ꝯtra ydololatras

tras

tras qui iurabāt p falsos deos.qui em̄ nō sunt dij viui vnde dañ.vlti. Nūquid ē Bel de9 viuēs? Itē tūc vigebat ignorātia iusticie dei:qua.s.ē punitor malorū.Ignorabāt em̄ tūc hoīes deū punire peccata.Vñ Ro.v.peccatū nō imputabat cū lex non esset glo.esse imputabat peccatū supple ante legē apud hoīes:sed non apud deū apud quē putabat impune futurū:cū nesciret iudicatur9 Asserebant em̄ hoīes deū incuriosū esse.sicut dicit Job.xxij. nec nostra cōsiderat:sed circa cardines celi p ābulat.⁊ iō apud eū impune pctā futura.Cōtra ergo ignorātiā adduxit lex hāc formā iurādi.hoc faciat mihi dñs.⁊ hoc addat:p quā ostendit deū esse punitorē malorū.cū p hoc certificet de veritate.Ideo ante xp̄i aduentū tēpore legis erāt iste due forme iurādi.

In primitiua ecclesia.

In primitiua aūt ecclesia fuit forma iurandi.testis est mihi deus.rōne aduētus primi ī quo veritas testificata est per miracula sed duplex est veritas scilicet veritas dicētis:⁊ veritas rei dicte tunc ergo non credebatur apostolis sicut mō creditur:quia tunc incipiebat fides predicari. et erāt tunc homines infideles. Ideo necesse erat tunc veritatē adduci.in testimoniū seu testē ipsis apostolis.⁊ ideo dicebant testis est mihi deus.⁊ sic in attestationē veritatis in dicente erat hec forma iurandi testis est mihi deus.et ob hoc etiam ponit ibi hoc pronomen mihi.

Tēpore moderno.

Sed modo quia fideles sunt homines .totum relatum est ad rem:⁊ adducitur veritas in testimonium veritatis rei dicte.⁊ quia nunc ideo modo est forma iurandi in qua reuerentia veritatis inq̄tum principium certitudinis exprimitur:et in tempore moderno iuratur per deum.

Articulus secundus.

De forma iurādi nō cōcessa seu ꝓhibita.

P Ostea queritur de forma iurandi non concessa seu prohibita: que est quando iuratur per falsos deos siue p ydola.Et circa hoc duo queruntur.Primo an iuramentum in forma non concessa factū obligat.Secundo an peius sit iurare verum per falsum deum.q̄ iurare falsum per verum deum.

Quātum ad primū. .§.j.

An iuramentū in forma nō ꝯcessa factum obligat Augustinus

sic obijcitur Aug.in.c.mouet.xxij.q.j.ad publicolam loquitur de illo qui iurat per falsos deos dicens.quia iurauit per quos non debuit:et contra pollicitam fecit idem quod non debuit:his itaq3 peccauit.et vult dicere.quia iurauit p falsos deos quod illicitum est peccauit:et quia fidem non seruauit peccauit. Ex quo patet.ꝙ iuramentum factum per ydola vel falsos deos obligat.

Cōtra argu.

¶ Contra.sicut iuramentum est testificatio promissionis:ita et votum.Si ergo votum factū ydolo non obligat: nec iuramentum factum per ydolum obligat.Minor patet.quoniam si aliquis vouerit se sacrificaturū ydolo.non tenetur ad sacrificandum ei.immo si ei sacrificaret amplius peccaret:et in vouendo peccauit.Similiter ergo aliquis iurando per ydolum peccat:nec tenetur adimplere illud propter quod iurauit.

Respōsio ad contra.

¶ Solutio dicendum.q̄ iuramentum factum p ydolum obligat ipsum iurantem ad reddendum.

¶ Ad quod videndū:notandū est.ꝙ nō simile est de voto et iuramento.licet enim in vtroq3 obligat veritas.tamen differenter. quia debitū veritatis seruande deo obligat in voto. Debitum autē veritatis seruande deo et proximo in iuramento. votum enim fit soli deo.vnde qui vouet soli deo promittit ⁊ non homini.⁊ soli deo se obligat.q̄ autem iurat promittit primo per ipsā veritatem primā que deus est per quam firmat suā ꝓmissionem.⁊ cum ipsi veritati debeat reuerentiam ⁊ honorem obligatur ipsi ad reddendum illud ꝓpter qd̄ ipm̄ adduxit in testimonium:alioquin ipsam ꝯtēneret:sic ergo in voto nō est nisi vna ratio obligandi Quia ergo nullum est debitum hominis ydolo. ideo non est obligatio in voto facto ydolo.Quia autem in iuramento est duplex ratio obligandi. vna eo ꝙ adducit veritatem in testimonium sue assertionis:⁊ hec obligat deo. Alia eo ꝙ ꝓmittit proximo cui debet veritatem seruare ⁊ fidelitatē dicimus ꝙ in iuramento facto per idolum nō est prima ratio obligādi.s.debitum veritatis ydolo: sed solum scd̄a.s.debitum veritatis quia ydolo nihil debet homo:sed proximo debet seruare veritatem.non ergo propter ydolum obligat:sed ꝓpter proximum cui debet seruare fidem.q2 se intendit obligare illi:sicut ille qui iurat per verum deum.

Secundo queritur .§.ij.

Q.an sit pei9 iurare verū p falsum deum q̄ iurare falsum per verū deum.

quid sit peius.vel iurare verum p falsum deum: vel falsum per verum deum. ¶ Ad qd̄ sic.xxij.q.j. mouet augu.ad publicolam.sine vlla dubitatiōe minus malū est per falsos deos iurare veraciter q̄ per verum deum fallaciter.Quāto enī magis sanctum est per quod iuratur:tāto magis penale est periurium.ergo peius est iurare falsum per verum deum:q̄ per falsos deos verum.

Contra arg.

¶ Contra maius peccatū est ydololatria q̄ periuriū. Sed qui iurat per falsos deos siue verum siue falsum est ydololatra.qui vero falsum iurat per verū deū peierat solum.ergo peius est iurare verum per falsos deos q̄ falsum per verum deum.Minor patz per Augustinum:per quod quis iurat illud amat et veneratur.ergo quicūq3 iurat per falsos deos amat illos ⁊ veneratur:sed omnis talis ydololatra est ergo quicūq3 iurat p falsos deos ē ydololatra.

Rñsio.

¶ Solutio dicendum ꝙ in iuramento duo sunt scilicet illud quod iuratur:⁊ ratio certitudinis hoc est illud per quod iuratur.Respiciendo ergo ad illud per quod iuratur vel asseritur per iuramentum:minus malum est iurare verum per falsos deos. q̄ falsum per verum deum. quia hic asseritur falsum quod non est. ibi verum quod est.Et ſm hoc loquitur augustinus cum dicit.minus malum est ⁊c. Respiciendo autem ad illud per quod iuratur.quia hic iuratur per deum verum.illic per ydolū:sic peius est per falsos deos iurare veraciter.q̄ iurare per verum deum mendaciter.

Articulus tertius.

De forma iuramenti partim concessa ⁊ partim non concessa.

C Onsequenter queritur de forma iuramenti partim concessa partim non concessa:que est iurare per creaturas. Et circa hoc querūtur duo. Primo an sit licitum iurare per creaturas:vel non.Secundo qd̄ magis obligat.vel iuramentum factum p creaturas vel per deum.

Quātum ad .§.j.

Q.an sit licitum iurare p creaturas vel non.

primum sic obijcitur. Augustinus super illud Matthei.v.Dico vobis omnino nō iurare neq3 per celū neq3 p terram ⁊c.dicit glo.nō penitus iu

rare prohibuit.sed occasione periurij qđ pfectio-
nis est docuit.supple scz cum dicit. Nõ iurare om
nino. Qđ vero superstitiosum est resecauit cum
dixit.neq3 per celum ꝛc. Judei enim p angelos et
hlrl'm iurãtes.⁊ per elementa:creaturas venera-
bantur.quod vero infirmitatis est indulsit,cuz di
xit.qđ autem his abundantius est ꝛc. Ex quo pz
qm iurare per creaturas est superstitiosum.nõ er
Secundum. go licitum est iurare per creaturas. ¶ Item.xxij.
q.j.c.Pius papa. Si quis per capillum dei vel p
caput iurauerit.vel alio modo ꝯtra deũ suũ vsus
fuerit:si in ecclesiastico ordine est deponatur. Si
laicus anathematizetur:⁊ si quis per creaturas
iurauerit acerrime castigetur. Si autem talẽ ho
minem non manifestauerit.nõ est dubium quin
diuina condẽnatione coerceatur.Jurare ergo per
creaturas est tantum crimẽ vt faciat depositionẽ
vel excõicationem ⁊ diuinam cõdẽnationem:er-
Tertium Aug. go nõ est licitum. ¶ Item aug.in sermone de per
iurio.cum quis ait per salutẽ meam:salutem suaz
obligat deo.vel cũ dicit per filios meos:oppigno
rat illos deo vt eueniat in caput illorꝝ qđ exijt de
ore eius.In omni ergo iuramẽto aut deus testis
adhibetur:aut creatura deo obligatur ⁊ oppigno
ratur.vt hoc sit iurare deum scz testem adhibere.
vel deo aliquid oppignorare. hoc est ergo iurare
p quãlibet creaturaz.scz creatorem eius testẽ adhi
bere.sed qui iurat per creaturã:non adhibet deuz
Aliud testẽ sue assertionis. ¶ Itez non põt aliquis obli
gare vel oppignorare creaturam deo:cum creatu
ra dei sit.Cum ergo iurare sit vel deũ testem adhi
bere vel deo aliquid oppignorarc.ergo non est li-
citum iurare per creaturam aliquo modo. ¶ Itẽ
Quartuz matthei.v. Nolite iurare omnino.neq3 per celuz
qꝛ thronus dei est ꝛc.Ex quo relinquitur ꝙ nullo
Quintum. modo licitum est iurare p creaturam. ¶ Item iu-
ramentum est ad testificationem assertionis:sed
irrationabile nõ põt testificari:ergo nõ ꝯuenit iu
Contra. rare per creaturam irrationabilẽ. ¶ Contra.geñ.
xlij.dr.ꝙ ioseph iurauit per salutem pħonis.Sed
ioseph cõmendatur in omnibus.ergo licitum est
iurare per creaturam. ¶ Item paulus.j.corin.xv.
Jurauit per creaturam cuz dixit.quotidie morior
p gloriam vestrã fratres.gloriaz appellauit illud
per quod ordinantur ad gloriam.s. predicationez
euangelij.Jurauit ergo per creaturam:qꝛ sicut di
cit augu.ibi.Jurauit apl's.Si ergo ipse nõ pecca-
uit ergo licitum est iurare p creaturaz. ¶ Itẽ quo
tidie iuratur in ecclesia per beatam virginem:⁊ p
sanctos:⁊ per res deo dicatas.sed omnia ista sunt
Responsio. creature ergo ꝛc. ¶ Solutio.super illud matth.v.
Dico vobis non iurare omnino.dicit glo. Non iu
remus p creaturas vt veneremur eas vltra ꝙ de-
bemus. Non iuremus per eas vt viles estimem9
vt scz cum per eas iuramus nihil iurare existime
mus.Ex hoc habetur respõsio.quia qui iurat per
creaturam.aut credit aliquid numinis esse ĩ crea
tura.aut iurat per creaturam intẽdens fraudem
⁊ volens decipere alium.qꝛ scz non credit iurasse.
aut iurat per creaturam intẽdens solum protesta
ri ꝙ de9 sit prima veritas ⁊ autor creature.Si pri-
mo modo iurat p creaturã.vt.s.credat aliquid nu
minis esse in ipsa:⁊ intẽdat venerari creaturam.
dicẽdum.ꝙ peccat peccato ydolatrie.Si aũt intẽ
dit fraudem:dicimus ꝙ talis peccat peccato per-
iurij.Si aũt nec intẽdat venerari aliquod numẽ
in creatura:nec intẽdit dolum ad ꝓximũ.sed solũ
intẽdat ꝓtestari p creaturã:⁊ in ipa pimã veritatẽ
venerari.sic dicimus ꝙ licitum est iurare p crea-
turam:nec peccat qui sic iurat.Et hoc est quod di

est aug.ad publicolã.xxij.q.j.De9 p creaturas iu
rare prohibuit: ne vel more gentiliu3 aliquod nu
men deitatis creaturis inesse credere mus.vel ne
creaturas contemptibiles iudicando per eas pro
missa p nihilo duceremus.Quidaz tamen dicũt
ꝙ non licitum sit iurare per omnes creaturas si-
cut dictum est.q̇ distinguunt ꝙ quedaz sunt crea
ture deo dicate:⁊ ad cultum diuinum mancipate
vt reliquie sanctorum:⁊ euangelium.⁊ per has est
licitum vt dicunt iurare.per alias autem que nõ
sunt huiusmodi non est licitum.⁊ hoc est vt dicũt
quia alie non admittuntur ĩ solẽni iuramento: sz
iste solum.tamen sicut dicit augustinus:contin-
git iurare per qualibet creaturam.Unde super il-
lud Roma.j.Testis est mihi deus.dicit ipe ĩ glo.
Qui per lapidem iurat falsum periurus est.⁊ con-
stat ꝙ hoc non esset nisi tale iuramentum obliga
torium esset.non autem obligaret:nisi per crea-
turam talem iurare contingeret. ¶ Ad pimum qđ So.ad arg.
obijciebat in contrarium dicendum ꝙ ꝓhibituz
est hoc modo iurare per creaturas.ne.s.in iuratio
ne eas veneremur.vel per eas dolum vel fraudez
intendimus.sed non.ꝙ in iuramento facto per
creaturam: creatorem deum autorem creature
protestemur:⁊ ipsum in creatura veneremur.
¶ Ad scđm dicendũ.ꝙ canon loquitur ꝯtra quos Ad secundu
dam qui credebant deum scdm diuinitatem habe-
re capillos ⁊ caput.⁊ tales ꝓprie sunt blasphemi. Ad tertium
¶ Ad tertium dicendum.ꝙ iuramentum duplex
est quoddam est assertorium. quoddam vero est
imprecatorium.Juramẽtum imprecatorium est:
cum aliquis sibi imprecatur penã nisi ita faciat si Aug.
cut promittit.Et dicit augu.in sermone de periu-
rio ꝙ forma vel ratio talis iuramenti est talis per
salutem meam et filios meos.vnde dicit.cum
quis ait per salutem meam: salutem suam obli-
gat deo.vel cum dicit per filios meos: oppigno-
rat eos deo.vt hoc eueniat in caput eorum:quod
exit de ore ipsius.et illud est iuramentum de re
futura et promissorium: iuramentum autem
assertorium est de re presenti vel preterita.Cum
ergo assertorie iuratur per creaturaz: ipsa creatu
ra nõ adducit vt testis:immo de9 q̇ est autor crea
ture.vñ in canone.mouet.xxij.q.j.§.Sz sciẽdũ est
ꝙ sancti nõ tã p creaturas ꝙ p creatorẽ creatura
rum iurabãt:nec in creaturis aliud ꝙ creatorem
ipsarꝫ venerabant.sicut ioseph q̇ p pħonem iuran
do.hoc ĩ eo veneratus est qđ dei iudicio positus
erat in ĩfimis.vñ apl's Ro.xiij.oĩs potestas a deo
est.Et silr ad hoc idẽ ponit autoritatẽ in sermone
de piurio.vbi dicit ꝙ ĩ omni iuratiõe.aut deus te
stis adhibet:aut creatura deo obligat ⁊ oppigno
ratur.vt.s.hoc sit iurare deũ scz testẽ adhibere:vel
deo aliq̄d oppignorare.hoc ẽ ergo iurare p quãli
bet creaturã.s.creatorẽ ei9 testẽ adhibere. Itẽ Au
gu.ĩ glo.sup illud Ro.j. Testis ẽ mihi de9 dicit.q̇
p lapidẽ iurat falsum:piur9 ẽ.qꝛ creatorẽ deũ adhi
bet testẽ.Sic ergo ĩ adoratiõe videm9 ꝙ venera-
tio facta creature sp refert ad ꝓthotipũ.i.ad exẽ-
plar vt dicit io.dam.Sicut veneratio crucis refer
tur ad ipm crucifixũ:ita dicim9 ꝙ testificatio fctã
in iuramẽto p creaturas:vt p sctõs:refert ad ipm
autorẽ deũ:⁊ iuratio fctã p crucẽ refert ad ipm cu
ius est crux.Jurare ergo p creaturã est creatorem
eius testẽ veritatis adducere. ¶ Ad illud vero qđ Ad aliud
obijcit ꝙ nullus potest creaturã deo obligare.di-
cendum ꝙ ille qui iurat per creaturam non obli-
gat vel oppignorat illam deo:sed bonum quod ex
creatura percipit deo obligat et oppignorat.vt sci
licet in illo bono puniatur nisi eueniat pro quo
iurat ⁊

iurat.⁊ hoc vult dicere Aug.cũ dicit.Cum quis iu
rat per filios suos.vel p salutem suaz:oppignorat
hoc deo id est bonum suum qđ habet⁊ percipit in
illis.quia qui iurat per filios suos:iurat per crea
turam in qua habet consolationẽ.⁊ ita bonũ per-
cipit ex ea.non ergo obligat creaturam deo ꝓprie
sed bonum suum. Ex hoc patet solutio ad istam
Ad quintũ. rationem que est.ꝙ irrationabilia nõ possunt te-
stificari. non enim creatura testificatur quando
per ipaz iuratur:immo deus qui est creator ipius
creature:⁊ ad ipsum testificatio refertur.alioquĩ
Ad quartũ. non esset iuramentũ. ¶ Ad quartum similiter pa
tet solutio.naz ꝓhibuit dominus iurare per crea-
turas:ne.s diuinum numen in eis venerarent ho-
mines:vel ne dolum iurando per eas intenderent
Et hoc est qđ dicit hiero.iudeis.quasi puulis con
cessum fuit iurare per creatorẽ.preceptũ vt si iura
re cõtingeret:non nisi per creatorem iurarent: nõ
per creaturam.quia iurãtes per angelos ⁊ elemẽ-
ta:creaturas venerabant honore. ⁊ meli9 erat hoc
exhiberi deo ꝙ creaturis.Infirmis ergo illud pro
hibuit.Sanctis vero q̇ in creaturis creatorem ve-
nerabant tantum non ꝓhibuit.Unde ioseph per
salutẽ pharaonis iurando hoc dei iudicio in coue
neratus est:quo positus erat ĩ infimis. Xp̄s vero
qui per creaturas ita iurare ꝓhibuit:ne vel aliq̄d
diuinũ in eis crederet pro quo reuerentia eis debe
retur:vel ne p eas iurantes falsum homines se iu-
ramento teneri non putarent.

Postmodum queri .§.ij.

Querit an iuramẽtũ factũ p creaturas vl' p deũ.qđ plus obligat.
tur qđ iuramentũ magis obligat.vel qđ sit p crea
torẽ.vel qđ sit p creaturas.Ad qđ sic Aug. ad pu-
blicolam Et in canone mouet.xxij.q.j.Quanto p
qđ iuratur magis sctm̃ est.tãto magis est penale
piuriũ.Sed magis est sanctus immo in infinitũ
est sanctior deus ꝙ creatura:ergo magis est pena
le piurium quando iurat falsum p deum:ꝙ quã-
do iuratur falsum per creaturã.Sed non est ma-
gis penale piuriũ nisi q̇a magis obligat iuramen
tum:ergo magis obligat iuramentuz factum per
Cõtra.arg.j. deũ ꝙ per creaturã. ¶ Contra.xxij.q.j.Mouet in
si.Dupliciter reus est q̇ per creaturas iurat men-
daciter.qꝛ ⁊ cõtra prohibitionez iurat per qđ sibi
iurare nõ licet.a quo peccato est immunis q̇ non
nisi per creatorẽ iurat.⁊ proximum dolo capit:qđ
facit etiam per creatorez mendaciter iurãs.Si er-
go duplex est reatus in illo q̇ iurat falsuz per crea-
turam.a quorũ vno immunis est qui iurat falsuz
per creatorez:grauius est piurium factum p crea-
turam ꝙ factũ per creatorẽ.Sed non est grauius
piurium nisi qꝛ magis obligat iuramentuz: ergo
Scđm. ꝛc. ¶ Itẽ ille qui iurat per creaturã non iurat per
ipsam solã:sed etiam per eius creatorẽ deum. Ille
enim q̇ iurat per creaturã:deuz autorẽ illius crea-
ture testẽ inuocat.Sed maior est contẽptus in il-
lo qui contẽnit creaturã ⁊ creatorem:ꝙ in illo qui
solũ alterum contemnit.Cuz ergo omnis piurãs
contẽnat illud per qđ iurat:maius est piuriuz vn
de ꝯtemnit deus et creatura: ꝙ vnde contẽnit de9
solus:grauius est ergo piurium factum p creatu
Tertiũ. ram ꝙ per deum. ¶ Item ad solennitatẽ iuramẽ
ti additur iuramentũ per creaturas.qꝛ asportant
reliq̄e sanctorꝝ ⁊ euangelium:per que iuratur solẽ
niter.Sz iuramentũ solẽne magis obligat.Si er-
go illud sit p creaturas:iuramentum p creaturã
Querit scđo. maxime obligat. ¶ Juxta hoc queritur.vnde hoc
est ꝙ violatio iuramenti solennis facit irregula-
rem?ꝓpter hoc enim videt ꝙ ipm maxime ligat.
Rñsio. ¶ Solutio.dicendũ ꝙ grauius ⁊ fortius est iura

mentum factũ per deũ ꝙ per creaturas: ⁊ magis
obligat scdm ꝙ dicit Augusti. in cano. mouet. xxij.
q.j.Si tanto magis periuriũ penale est quãto san
ctius est illud per qđ iuratur:apparet ꝙ⁊ si p crea
turam mendaciter iurans dupliciter peccet: gra-
uiori tamen se obijcit pene q̇ per creatorẽ iurat mẽ
daciter.Et itez Johan.Crisosto.vltima di.iij.sen. Crisosto.
hoc cõfirmat.Si qua causa fuerit modicũ videbi
tur facere qui iurat per deũ.Qui vero iurat p euã
gelii:maius aliquid fecisse videtur: ita opponit
ipse scdm quosdã: sed post respõdet dicens: quibus
dicendũ est:stulti scripture propter deũ facte sunt:
nõ deus ꝓpter scripturas. Ita creature facte sunt
propter deum.Ex quo vult habere ꝙ maius est iu
rare per deum ꝙ per creaturas. ¶ Ad illud qđ pri Solo ad con
mo obijcit.ꝙ dupliciter reus est qui per creaturaz tra.j.
iurat mẽdaciter.dicendũ ꝙ hoc nõ dicitur de quo
cunq3 iurãte per creaturã: sed de illo qui in illo iu
ramento creaturã intendit venerari tanꝙ haben-
tem aliquid diuinũ in se:⁊ q̇ etiã cũ hoc proximuz
dolo capit: ⁊ ideo dicit canon.ꝙ iurat per qđ non
est iurandũ:tunc em̃ iuratur per quod non licet:
quãdo iuratur per creaturã venerãdo ipsam tãꝙ
diuinam. ¶ Ad illud qđ secundo obijcitur.dicen- Ad secundũ
dum ꝙ bonitas creatoris vt in se est:excedit in infi
nitũ bonitatem eius prout habet esse in creatura.
Unde psal.Cõfessio eius.i.laus eius super celum
⁊ terrã.i.plusꝙ de ipsa in creaturis appareat. Ideo
sanctius est cuz iuratur per creatorẽ in se ꝙ p crea
torẽ in creatura:⁊ fortius est iuramẽtũ. ¶ Ad ter- Ad tertium
tium qđ obijcitur ꝙ iuramentũ per creaturas ad
ditur ad solennitatẽ.Dico ꝙ cõparando simplicẽ
formam iuramenti simplicis plus est hoc ꝙ illud
Sed cõparando iuramentũ factum per deũ: ⁊ cũ
hoc addito iuramento per creaturam ad iuramẽ-
tum factuz per solũ deum:bene cõcedo ꝙ plus est
illud ꝙ istud.Quãto em̃ crescunt plus solennita-
tes vt cum iuratur p crucem:reliquias:⁊ euange-
lia:tanto maius est iuramentum: non tamen est
maius iuramentum per creaturam in se ꝙ creato
rem:immo econuerso.licet maius sit iuramentuz
⁊ solennius collectum ex iuramento per deum ⁊ p
creaturam: ꝙ iuramentum factum per deum so-
lum. ¶ Ad questionẽ vltimo factam.dicenduz ꝙ Ad scđo q̄si-
violatio iuramenti solennis facit irregularẽ rõne tum.
infamie.Infamia enim facit irregularem. Opor-
tet enim eum qui debet ad sacros ordines accede-
re habere bonam famem cõmunem. Unde Apo-
sto j.ad Thimo.iij.dicit ꝙ oportet ordinãdos ma
xime in prelatione habere bonũ testimonium ab
his qui foris sunt:⁊ de dyaconibus dicit ibidem ꝙ
sicut nullũ crimen habentes: et ad Thimo.j. pre-
cipit ipse apostolus Tyto vt constituat presbyte-
ros ⁊ disponat quales debent esse:quoniã sine cri-
mine debent esse:ratione ergo infamie euenit illa
irregularitas.

Membrum quartum.

DEinde queritur de comitibus iuramen- De comitib9
ti ⁊ obligatione: ponuntur autem tres iuramenti.
comites:scilicet iusticia: veritas: ⁊ iudi-
cium seu discretio. Et hoc dicit Hiero.
super Hiere.iiij.et habet hoc.xxij.q.ij. Animad-
uertendum est ꝙ iusiurandum hos habeat comi
tes veritatem:iudicium:⁊ iusticiam. Primo ergo
queritur de comite iusticie.Secundo de comite iu
dicij.Tertio de comite veritatis.Quarto an posi-
tis istis vniuersaliter sit obligatorium iuramen-
tum.

Articulus primus.

De comite iusticie: vtruʒ si desit iuramētuʒ sit obligatorium.

PRimo queritur. vtrum si desit iusticia: sit obligatorium iuramentum? Ad qđ sic.aug. in sermone de decollatiōe Joh. bap.ꝛ trāsumitur in cano. Jurauit.xxij. q.iiij. Jurauit temere dauid: sed non impleuit iurationem maiori pietate ductus. Ecce dauid sanctus.iuramento quidē astrictus nō fudit sanguinem hominis scilicet ipsius nabal de cui9 sanguinis effusione iurauerat. Sed eum falsum iurasse negare quis poterit? Ecce in illo iuramento quo iurauit dauid occidere nabal: non erat iusticia: et propter hoc non impleuit. Sed dauid sanctus est et in hoc cōmendatur: ergo bene fecit. Ergo nō tenetur homo ad iuramentum illicitum: seu in quo deficit iusticia implendum. Tale ergo iuramentū

Isido.

nō est obligatorium. ¶ Item canō Isiđ.xxij.q.iiij. In male promissis rescinde fidē. In turpi voto muta decretum. qđ incaute vouisti ne facias. Impia ergo est ꝓmissio q̄ scelere adimplet̄ ergo ꝓmissio facta de iniusto nō obligat. iuramentum ergo in

Cōtra arg.j.

quo deficit iusticia nō est obligatorium. ¶ Cōtra iosue iurauit pacem cuʒ gabaonitis: ꝛ ꝙ non occideret eos.ix.iosue. Sed illud iuramentum fuit iniustum.q2 omne iuramentū in quo iuratur cōtra dei preceptuʒ est iniustū: ergo iurauit iniuste. Qđ iurauerit contra dei preceptum patet. quia preceperat illi: ꝙ occideret omnes habitatores terre ꝓmissionis: ne interficerēt filios israel. sicut habetur deut.vij. Ipse autem iurauit contrariū gabaonitis qui simulauerunt se venire de terra longinq̄ ꝛ tamē erant de terra promissionis. ergo iurauit contra preceptum dei. Fuit ergo iniustum iuramētum. sed ipse iuramento isto obligabatur: ergo iuramentū in quo deest iusticia est obligatoriū. Qđ aūt obligaretur isto iuramento ptʒ xxij.q.iiij. In-

Ambro.

nocens vbi transumitur. Ambro.in lib de officijs loquens de iuramēto facto iosue gabaonitis. Jesus tamen pacem quam dederat reuocandam nō censuit: quia firmata erat sacramenti religiōe. ne dum alienam per fidem redargueret: suam fidem solueret. soluisset igitur suam fidez: si nō tenuisset quod iurauerat. illud ergo iuramentū ipsum obli-

Secundum. Gratianus.

gauerat. ¶ Item Gratianus.xxij.q.iiij. aliquādo iuramento deest iusticia velut cum quispiam post votum castitatis ducit vxorem: iuramēto firmās nunq̄ ab ea se discessurum: quod q̄uis illicituʒ sit quia iusticia probatur sibi deesse: tamen autoritate Augusti. precipitur seruari. Ex quo ptʒ ꝙ iuramentum illicitum in quo deest iusticia est obliga-

Cōtra primā rationem

torium. Sed contra primam rationem que est de gabaonitis obijcitur: quia videtur ꝙ iuramentuʒ quod fecit gabaonitis Josue non obligauit eum. Roma.xiij. Omnis anima potestatib9 sublimioribus subdita sit. Ex quo accipitur ꝙ factum inferioris non soluit mandatum superioruʒ: ergo nec iuramentum Josue soluit mandatum dei de interfectione gabaonitarū: ergo si non interfecit eos peccauit. Juramentum ergo suū non obligabat euʒ.

Cōtra scđam

¶ Similiter obijcitur contra illud qđ dicit̄ de autoritate gratiani: quia videtur ꝙ ille qui prius vouit castitatem: ꝛ post iurat cōtrahere se matrimonium cū aliqua et cum ea permansurum: nō obligatur illo iuramento. psal. Vouete ꝛ reddite. Si ergo prius vouit castitatem q̄ iurauerit contrahere matrimonium: tenetur reddere ꝛ implere votum. Juramentum ergo sequens non soluit votum pre-

Secundum.

cedens. ¶ Item obijcitur: nam dicit Augu. ꝙ meretrix iurans se seruaturam fidem suo lecatori: iurando ꝛ adherēdo suo lecatori mala est: peior autem iuramentum non obseruando: ergo iuramentum illicitum obligat.

Quartum.

¶ Item dicit Augu. ꝙ raptor qui iurat se diuisuruʒ spolia cum aliquo magis peccat si totum retineat: q̄ si diuidat: ergo ꝛc.

Responsio.

¶ Solutio: dicendum ſm ꝙ dicitur.xxij.q.iiij. autoritate Bede sup Math. Si aliqđ forte nos incautius iurare contigerit: ꝛ obseruatū iuramentum in peiorem vergat exituʒ: libere illud salubriori consilio mutandū nouerimus: ac magis in stāte necessitate peiorandū nobis: q̄ pro vitando periurio in aliud crimen grauius esse diuertendum. Deniq3 iurauit Dauid per deum occidere nabal. Sed ad primam intercessionem abigail prudētis femine: mox remisit minas: reuocauit ensem: nec aliquid culpe se pro tali periurio cōtraxisse doluit

Solo ad contra argu.

ſm hoc ergo dicendum: ꝙ cum iuratur aliquid iniustum in cuius.s.executione iniusticia est: nulla est obligatio. ¶ Ad primum ergo quod obijcitur de iuramento Josue gabaonitis: distinguendum ꝙ aliquid est iniustum q2 prohibitū: aliquid ꝓhibitum q2 iniustū: prohibitū q2 iniustū: est quod de sua natura vitiosum est: vt adulterium ꝛ fornicatio. Juramentum autem de talibus faciendis nullo modo est obligatoriū: ꝛ hoc q2 deest comes iuramenti: qđ est iusticia. Iniustum ꝟo q2 prohibituʒ: qđ de se erat licitum: sed ex prohibitione factū est illicitum vt ade comedere de ligno sciētie. Cum autem iuramentum fit de talibus distinguenduʒ: q2 aut iurando sic seruatur intētio prohibentis: aut iuratur contra intentionē prohibentis. Sed contra intētionē nō est obligatoriū nec licitū: q2 deest comes iuramenti iusticia. Si ꝟo seruatur intētio licitū est ꝛ obligatoriū quale fuit iuramentū iosue factū gabaonitis. Jurando enim cum eis fedus ꝛ nō interficiendo seruauit intentionē diuine prohibitionis. Nā intentio prohibitionis: que habetur Deutero.vij.vbi precipitur ꝙ occiderentur habitatores terre promissionis fuit: ne si dimitterētur viuentes interficerent filios israel ꝛ auerterent a diuino cultu: vbi dicit̄. Percuties eos vsq3 ad internitionē nō inibis cū eis fedus: ꝛ sequitur: nec filiā ei9 accipies filio tuo: q2 seducet filiū tuū ne sequatur me: dicendum ergo prout dicit Ambro. in li. de officijs. Mulctauit eos iosue meliori morte scʒ obsequio ministerij vt esset clementior sententia: sed diuturna. Licet ergo nō essent occisi morte naturali q̄ est in sepatione aīe a corpore: sunt tamē occisi morte legali que est seruitus. Seruitus em̄ est mors interpretatiua. Interp̄tatur enim mors ſm leges seruata intentione prohibitionis diuine: quia neminem possunt corrumpere seruituti addi-

Ad secundum Gratianus

ti. ¶ Ad secūdū ꝟo quod obijcitur de autore Gratiani de iurante post votū castitatis ꝛ ducente vxorem. Distinguendum inter votum castitatis simplex ꝛ solenne. Nam si solenne impedit matrimonium cōtrahendum: ꝛ dirimit cōtractuʒ: ꝛ euacuat iuramentum. Si simplex impedit contrahenduʒ sed non dirimit cōtractum: vnde illud quod dicit Gratianus de illo qui post votuʒ castitatis ducit vxorem iurās se nunq̄ ab ea discessurum. qđ iuramentum seruari precipitur. Intelligēdum ꝙ hoc non est ratione vinculi iuramenti: sed ratione vinculi matrimonij: quod non dirimit simplex votuʒ ꝛ ita per accidens.

Ad tertium

¶ Ad tertium dicendum ꝙ iuramentum meretricis partim est licitum: partim est illicitum. Cum enim iurat se seruaturam fidez lecatori: iurat se adherere illi ꝛ non alij: quantum ad hoc quod est adherere illi illicitum est nec obli

gat quātum

Ad quartum

gat: quantum ad hoc quod non est adherere: alij licitum est ꝛ obligat: vnde transgrediendo peierat. Eodem modo dicendum: de illo qui iurat se diuisurum spolia: iurat em̄ se retenturum partē: ꝛ quātum ad hoc illicitum est: ꝛ non obligat: ꝛ iurat nō retinere totū: ꝛ quantum ad hoc licitum est ꝛ obligat: nullum ergo iuramentum inquantum est de illicito ꝛ iniusto est obligatorium.

Articulus secundus.

De comite iudicij. Querit̄ de iurante non intrare religionem.

DEinde queritur de comite iuramenti qđ est iudicium. Circa qđ queritur de illo q̄ iurat se nūq̄ intraturum religionē. Nā constans est ꝙ iste indiscrete iurat: vtrū tali iuramento obligetur. ¶ Ad qđ sic.xxij.q.iiij. Gratianus. Si aliquis a parentibus coactus vt tonsuram clericatus vel religionis habitum suscipiat se neutrū facturū iuramento firmauerit hoc q̄uis aliquibus videatur reprehensibile: q2 opus caritatis iuramento non facturū se promisit: nulla tamen autoritate seruari prohibet: q2 ꝛ si nunq̄ clericatus tonsuram vel religionis vestē suscipiat non tamen ideo minus salutem promereri valet. Ex quo arguitur: si nulla autoritate hoc iuramentum seruari prohibetur: ergo hoc iuramentū obligat: ergo si religionē intrat peierat. ¶ Itē ꝓonamus ꝙ hic ex hoc qđ cognoscat suā infirmitatem ꝛ credat ꝙ sicut de Loth dicitur Gene.xix. facili9 saluabitur in segor. id est in penitētia parua: q̄ in monte religionis: iuret se nō intraturum religionem. Constat ꝙ iurat licitum: ꝛ cū iudicio sicut videtur: ergo obligatur.

Contra.

¶ Contra. quicunq3 iurat se non facturū aliquid quo expeditior sibi via preparatur ad beatitudinē: iurat contra anime salutem. Sed non potest homo se obligare ad hec que sunt contra anime salutem: cum ergo non intrare religionem sit tale: nullus poterit ad hoc iuramento se obligare. ¶ Item si dicatur ꝙ non est cōtra salutē anime: q2 sine hoc est salus. Ad hoc obijcitur ꝙ nullum iuramentum cōtra consilium dei potest obligare: sed istud est tale: ergo non potest

Responsio.

obligare. ¶ Solutio ſm ꝙ dicitur.xxij.q.iiij.ꝙ iuramentū illicitum multipliciter intelligitur. Est enim illicitum ex eo qđ iuratur: aliquando ex modo iurandi: aliquādo ex causa extra veniente: ex eo qđ iuratur: tūc illicitum est quādo id quod in sua natura vitiosum est vel vitam adimens vt adulterium ꝛ homicidium ꝛ his similia. vel reparari nō permittens veluti cum inimico ad pacem nō redire: indigenti misericorditer non subuenire: ista q2 perspicuā habent in se iniusticiam: si iuramento firmentur seruari non debent. Ex modo ꝟo iurandi illicitum iuramentum est: quādo inconsiderate ꝛ incircūspecte aliquid iuratur: quo nec corporalis nec spiritualis salus adimit̄: ꝛ sine quo vtraq3 salus reparari ꝛ vita conseruari valet: veluti cum aliquis iurat se non intraturum religionē. Ex causis ꝟo extrauenientibus illicitum iuramentū est veluti cum aliquis post votuʒ castitatis iurat alicui se habiturum eā in coniugē: coniugem nanq3 habere in seipso malum non est: et tamen huic ex voto pernitiosum est. In his duobus casib9 dicit Gratianus.ꝙ iuramentum ꝛ si illicitum sit: tamē seruari non prohibetur. Tamē doct. in hac parte corrigunt gratianum. Unde de illo qui post votū castitatis iurat alicui se habiturum eam in coniugem: si simplex fuerit votum post contractuʒ matrimonium: ratione matrimonij iuramentum seruare non prohibetur. Si autem non fuerit contractum: iuramentum seruare prohibetur ex hoc qđ

Ad illud de iurante.

dicitur. Vouete ꝛ reddite. ¶ Ad illud ꝟo qđ dicit de iurante ꝙ non intrabit religionē: dicunt quia ꝛ sicut iuramentū seruare non prohibetur: ita etiā nec iuramentum seruare precipitur. Unde tale iuramentum non obligat: quia cum sit factū in detrimentum caritatis: defuit iuramento iudiciuʒ. ¶ Ad illud vero quod obijcit: ꝙ tale iuramentuʒ est licitum: distinguendum ꝙ licitum duob9 modis est. Est enim licitū expediens: ꝛ licitū non expediens.j.ad Corin.vj. Omnia mihi licent: sed non omnia expediunt. Licituʒ ꝛ expediens est ꝙ hominem promouet ad melius. Licitum ꝛ nō expediēs qđ impedit promotionem ad melius. Juramentū de licito ꝛ expedienti: est obligatorium. Juramentum de licito sed non expedienti: non est obligatorium: quale est iuramentum de non intrando religionem. Unde ſm regulam Bede: nō est obseruandum. Omne enim iuramentum quod obseruatuʒ in deteriorem vergit exitum: libere salubriori consilio mutandum est.

Articulus tertius.

De comite veritatis. Queritur.j. Obijcitur.

DEinde queritur de comite iuramenti q̄ est veritas. Queritur ergo si iuramento desit veritas: vt in illo qui iurat in dolo vtrum obliget. ¶ Ad qđ sic. Periuriuʒ non est obligatorium. Sed iuramentum quod fit absq3 virtute est periuriuʒ: ergo non est obligatorium. Qđ autem tale periuriū sit tale iuramentū probatur multis modis. Primo autoritate Aug. super psal. Domini est terra. In dolo iurat qui aliter facturus est q̄ promittat: cuʒ periurium sit nequitur decipere credētes. ¶ Item Hiero. sup Hiere. Qui falsum iurat mentitur. Mentiendo autem iurare nihil aliud est q̄ periurare: ergo cuʒ sic iurare sit piurare nō videt̄ obligare.

Contra Isiđ.

¶ Cōtra. Isido. quacunq3 arte verborum quis iurat: deus ita accipit sicut ille cui iuratur intelligit. Cum ergo ille cui iuratur intelligat iurantem in dolo obligari: obligatur. ¶ Preterea si tale iuramentuʒ non obligaret: ex dolo reportaret lucrū. Dolus autem nemini debet patrocinari. Relinquitur igitur ꝙ q̄uis veritas desit cum iuramento: nihilominus

Querit̄ scđo Respō.ad.j.

est obligatoriuʒ. ¶ Item queritur que sit ratio ꝙ exigātur tres comites in iurando iusticia: iudiciū ꝛ veritas. ¶ Ad primū dicendum.ꝙ cum iuramētum sit duplex: assertorium ꝛ promissorium. Assertorium iuramentum est: quādo iuratur de presenti aliquid esse vel non esse: vel de preterito aliquid fuisse vel non fuisse. Promissoriū vero cum iurat aliquis de futuro se facturum aliquid vel non facturum. Cum autem queritur de obligatione iuramenti debet referri ad promissorium: ratione cuius tenetur iurans ad aliquid faciendum vel non faciendum in futuro. Juramentum ergo assertorium: cū deest veritas non obligat ad aliquid agēdum: nec alio modo nisi obligatione reatus. Cuʒ obijcitur ergo de iurante in dolo: referendum est

Ad obiectū.

ad promissorium. ¶ Ad illud quod obijcit periurium non obligat. Distinguendum ꝙ periurium aliquando dicitur falsi iuratio: aliquādo peruersa iuratio quando scʒ iuratur illicituʒ: aliquando vero transgressio iuramenti. Item falsa iuratio dicitur duobus modis.s. falsitate iurantis: vel eius quod iuratur. Hic autem accipitur falsa iuratio pro falsitate iurātis que est duplex in asserendo et in promittēdo. In asserendo falsa iuratio nō obligat nisi in obligatione reatus. In promittēdo falsa iuratio obligat ad executionem ꝓmissi: dūmo-

do sit licitum et expediēs. Peruersa vero iuratio cū scz iurat illicitū quō obliget τ quō nō. dictum est prius. Transgressio vero iuramenti nō dicitur obligare: nisi obligatione reatus: quomodo dicit ꝓprie periurium. Alijs vero modis dicitur periurium interpretatiue. Cum ergo dicitur nullū periurium obligatorium est. per hāc distinctionē patet responsio. ¶ Ad vltimū vero dicendū. ꝙ sicut dicit Hiere. iiij. Iurabis viuit dominus in veritate τ iudicio τ iusticia. ꝙ tres comites debēt esse in quolibet iuramento: τ hac ratione. Nam iuramentū debet esse ordinatum tum ex parte iurantis. tum ex parte eius quod iuratur: tum ex parte cause pro qua iuratur. Ex parte iurātis comes iuramēti debet esse veritas. vt asserendo credat esse verum qō iurat: τ promittēdo proponat se facturum quod iurat. Ex parte eius qō iurat debet esse comes iusticia: vt illud quod iuratur licitum sit τ iustum. Ex parte vero cause pro qua iuratur debet esse comes iudicium: vt scilz cum causa rationabili iuret. sine causa vero et discretione iudicij non iuret.

Rñsio ad. j.

Tres comites in quolibz debent esse iuramento.

Articulus quartus.

Querit an iuramentū hñs istos comites sit obligatorium.

Sequitur inquirere. vtrū omne iuramētū qō hz istos tres comites semper sit obligatorium. Et queruntur duo. Primū vtrū iuramentū spontaneū hoc modo factum semper obliget. Scōm vtrum iuramētum coactum sic factum obliget.

Circa primum po- .§.j.

Vtrū iuramētū spontaneū hoc modo factū semꝑ obliget. Primū.

nitur casus de illo qui iurat se nunꝙ̄ futuruz episcopum. Nam cōstat ꝙ iurat licitum: τ tale propter quod multi sunt laudabiles. Laudabile enī est exemplo domini honorem oblatū fugere Joh. vj. Item iurat discrete quia propter causam expedientem. τ vtilem. Elegit enī securius. qꝛ securius est locum humilē tenere. ꝙ per ardua dignitatuz incedere maxie posito ꝙ ipse credat se nunꝙ̄ posse sufficere ad regendum episcopatuz. Item iurat vere quantum in se est. firmiter enim credit τ proponit nunꝙ̄ futurū episcopum. Cū ergo iuramētum istius habeat tres comites erit obligatoriū. quia dictum est Deut. vj. Reddes domino iuramenta tua. ¶ Item quidam fecerat tale iuramētum: postea electus est in episcopum. Greg. papa fecit inquiri. vtrum tale iuramētum fecisset. hoc autem esset superfluū nisi iuramentum illud obligaret. ¶ Contra. supra Deut. xxv. in lege de accipiēda vxore fratris defuncti sine liberis. dicit Augusti. qui curam alendorum subditorum renuit discalciati obprobriuz sustinebit. Non enī vult suscitare semen fratris defuncti. idest christi. sed non sustinebit obprobriuz nisi propter peccatum. Peccat igitur talis renunciādo episcopatum: ergo τ iurādo. ¶ Item augustinus Ocium sanctū querit gratiam veritatis. neqꝫ ocium sanctuz suscipit necessitas caritatis. si ergo necessitas est suscipere: iurare ꝙ non suscipiat non erit obligatoriū. ¶ Ad hoc respondent. ꝙ iuramentum illud non habuit comitem iudicium: si quocunqꝫ casu contingente iurauerit se nunꝙ̄ futurum episcopum. non enim fuit discretum neqꝫ pium vsqꝫquaqꝫ. si contingeret ꝙ nullus inueniretur sufficiēs adeo sicut ipse qui sic iurauit: τ non ideo est obligatorium simpliciter. Unde distinguunt: aut cum talis eligitur τ inuenitur alius sufficiens: τ tunc obligatur ad non suscipere. aut non inuenitur: τ tūc petita dispensatione a superiori de facto iuramento debet suscipere: tamen in hoc casu propter religionem iuramēti coactus mandato superioris deberet suscipere τ si posset fieri sine scandalo ecclesie τ per hoc respondetur ad primum. ¶ Ad illud qō obijcitur de inquisitione Grego. dicendum quod hoc est factum propter scandaluz: τ quia preter illum alius inueniebatur dign⁹ episcopatu. ¶ Sz ad hoc obijcitur: nā talis iurat licitum τ expediēs. ergo iurat discrete: ergo obligatur per tale iuramētum: seu inueniatur aliquis seu non. Ad hoc dicēdum: ꝙ sicut licituz dicitur dupliciter. s. licitū simpliciter quod nullo iure prohibetur: τ licitū ex causa quod ex dispensatione licitū est: vel instantia necessitatis vt fuit Dauid licitum comedere panes propositionis: sicut habetur Math. xij. Sic expediens dicitur duobus modis. Expediens simpliciter qō τ quantū ad se: τ quantum ad alium ꝓmouet in melius. Et expediens in casu. dicendum ergo ꝙ iurans se nō futurū episcopum: si ex consideratione periculi τ sue insufficientie iuret quod iurat: est expediens ex causa seu in casu: nō tamē simpliciter expediens: qꝛ non expedit quocūqꝫ casu cōtingēte: nec expedit vniuersaliter quo ad se τ alios posito ꝙ alius nō inueniretur sufficiens.

Scōm.

Cōtra. Augu.

Rñsio. ad. j.

Ad secundū

Alius casus

¶ Item dubitatur circa hoc in casibus alijs. Primo cum vniuersitas alicuius ciuitatis vel collegij iurat aliquid τ mortui sunt iurantes.

Queritur.

Queritur vtrum successores iuramento antecessorum ligentur: quod videt: quia succedunt in vtilitate et honore collegij: ergo τ in onere: sicut filius qui succedit in hereditate paterna: que est obligata debito: tenetur obligationi: ergo τ isti pari ratione tenebunt iuramento. ¶ Item dicit Decretalis: ꝙ obligationes antecessorum transeunt ad successores. ¶ Item dicit cano. vij. q. j. ꝙ idem est populus in successoribus qui τ in antecessoribus: ergo τ eadem obligatio.

Contra.

¶ Contra obligatio iuramenti non contrahitur nisi ex proposito τ consensu ꝓprio. Si ergo successores non consentiunt in hoc qō iurauerunt antecessores non obligabuntur.

Responsio

Solutio. est obligatio ꝑsonalis τ obligatio realis. Realis obligatio transit ab antecessoribus in successores in illa re: quia res transit cum suo onere. Personalis vero obligatio non transit in alium: quia illā facit consensus proprius. Quia ergo obligatio iuramenti est personalis: ideo non transit ad successores quātum ad periculum periurij: ꝙuis transeat obligatio vel promissio rei que attenditur in onere rei.

Alius casus

¶ Item ponunt alium casum de illo qui iurauit in generali se seruaturū statuta in ecclesia sua edita. ¶ Postea fit nouum statutum: querūt ergo si ex iuramento obligetur ad statutū. Nam generaliter iurauit se seruaturuz statuta ecclesie τ hoc est statutū: ergo τc. ¶ Ad hoc dicēdum: ꝙ si in iurando intendebat tantuz de statutis preteritis: nō obligatur ad futura. Si vero intendebat tam de preteritis ꝙ̄ de futuris obligatur: intentio enim obligat.

Sequitur querere. §. ij.

Vtrū iuramentum coactum obliget. Argumen. j. Secundum

vtrum coactum iuramentum obliget: probat ꝙ non. Nam dicit Grego. coacta seruitia deo nō placent. ¶ Item dicit lex qō sit iusti metus causa: ratuz non habeo. ¶ Item si aliquis iurat aliqd causa metus mortis non debet ratuz esse iuramentū. ¶ Item violentia non debet iuuare euz qui cogit iurare: ergo si iurans propter metum mortis promisit se aliquid daturum ei non tenetur. ¶ Item dicit Augusti. iuramentum non potest esse vinculum iniquitatis. ¶ Item. lviij. Esa. dissolue colligationes

Tertium.

Quartum.

gationis impietatis. ¶ Contra. dicit Augusti. ꝙ coacta voluntas: voluntas est: ergo coactum iuramentum iuramentū est. ¶ Item Mat. v. Reddes domino iuramenta tua. ¶ Item quidā consuluit Alexandrum papā: de quodam coacto iuramēto: τ respōdit nō habebis me autorē periurij: ergo iuramentū illud obligat. ¶ Item quidam coactus iurauit cōcubine sue ꝙ eam duceret in vxorem: et ꝙ decetero non exhiberēt parentes suos: cōsultus fuit super hoc Augusti. τ dixit de cōsilio Ambrosij ꝙ matrimoniuz tenet: τ ꝙ penitet de residuo: videlicet de eo ꝙ iurauerat: ꝙ de cetero nō exhiberent parentes suos.

Responsio.

Respon. quidā distinguūt dicētes ꝙ in promissorio iuramento excusat metus. In assertorio nō: quia poti⁹ debet quis mortem pati ꝙ̄ falsum iurare. Alij dicunt ꝙ omne iuramentū seu coactū seu nō: si est licitum τ peiorem nō vergit in exitū est obligatoriū.

Solo ad. j.

¶ Ad primū ergo respōdent ꝙ sacrificia coacta in quantū coacta: deo nō placent: tamen voluntaria redditio deo placet.

Ad secunduz.

¶ Ad secundū posset dici: ꝙ metus mortis nō est metus iustus: qꝛ non debet cadere in virū iustum. Unde Math. x. Nolite timere eos qui occidunt corpus. Uel aliter. lex appellat iustum metum: qui pōt cadere in constantē virum: τ loquitur quantum ad causas forenses: tamen verum est ꝙ si aliquis propter talem metū aliquid promittit: sub iuramento tenetur: tamen iudex potest cogere accipiētem ad restitutionem. Et ideo dicit lex ratum non habeo: τ etiā ipse qui iurauit potest repetere ꝺm ius.

Ad tertium.

¶ Ad illud vero qō obijcitur. dicendum ꝙ violentia non patrocinatur isti: quia cogitur reddere et satisfacere de violentia si posset contra eum probari.

Ad quartum

¶ Ad vltimum vero dicendum: ꝙ ille autoritates intelliguntur de iuramento illicito.

Membrum quartum.

Queritur cuius sit interpꝫ tari iuramentum.

Queritur postea ꝺm cuius intentionē interpretandū sit iuramentum. s. aut iurātis: aut recipiētis: de hoc dat Isido. istā regulam. Quacunqꝫ arte verborū quis iuret. Deus ita accipit: sicut ille cui datur intelligit. ¶ Item in matrimonio τ si non omnino consentias: sed tantum verbis exprimas te consentire verborum tamen obligatione nihilominus obligaberis: similiter in voto: quia veritati preiudicat opinio.

Contra.

¶ Contra. ista verba seruiunt intentioni τ deus talia verba iudicat: qualia ex intimis ꝓferuntur.

Ambro.

¶ Item dicit Ambro. affectus tuus operi tuo nomē imponit. ergo cum iste velit obligare se sic τ nō aliter: obligabitur sic τ nō aliter. s. ꝺm suaz intentionē. ¶ Item queritur de illo qui dolose exigit iuramentum ab aliquo proponendo verba duplicia vt ipsum decipiat τ capiat in sermone: vt imponat ei postea qō illud iurauerit: cum dolus nemini debeat patrocinari: quomodo accipiet deus ꝺm intentionem illius cui iurat. ¶ Queritur etiā vbi sunt verba multiplicia in iuramento: quomodo sunt accipiēda: τ ad quid obligatur iurās: Nū quid obligat ad sensum illuz ad quem nō intēdit se obligare.

Responsio.

¶ Solutio. de⁹ simplicitatis amator τ duplicitatis aspernator: ita accipit sicut ille qui sine fraude intelligit: vnde Regula Isido. intelligitur de dolose iurante. Unde sensus est: quacūqꝫ arte. i. quacunqꝫ malicia τc. Si vero vterqꝫ fraudulentus fuerit debent accipi ista verba ꝺm arbitriū boni viri: τ ꝺm ꝙ sonāt verba illa apud recte intelligentes. Quando vero ita sunt duplicia vt equaliter diuersos sensus exprimant: non obligatur iurans nisi ꝺm intētionem suam: nec potest cogi ad obseruationem in alio sensu: sed ad implenduz in illo sensu in quo intendit iurare.

Questio. xxxij. de tertio

mandato decalogi. s. de sanctificatione sabbati.

Ordinis cōsequētia requirit q̄rere de tertio decalogi mandato: quo dr. Memento vt diē sabbati sanctifices: τ subditur ratio. Sex diebus τc. de distinctione autem huius precepti a ceteris in generali dictum est prius. Tamen in speciali plures dubitationes emergunt. Primo vtrū preceptū de sabbato sit generale vel particulare. Scđo vtrum morale: vel cerimoniale. Tertio de circunstantijs huius precepti. Quarto de obseruantibus preceptum. Quinto vtruz obseruantia dominice τ aliarum festiuitatū in ecclesia iubeatur hoc precepto. Sexto cui persone in diuinis appropriat illud preceptum.

Membrum primum.

Vtrū ꝓceptū de sabbato sit generale vel particulare. Argumen. j. Secunduz.

Ad primum Joh. ix. Non est hic homo a deo qui sabbatū nō custodit: glo. ille spiritualiter sabbatū custodit qui est sine peccato: ille nō qui est seruus peccati. ergo hoc preceptū vetat omne peccatū: ergo τ peccata que preceptis alijs prohibentur: est igitur generale preceptum. ¶ Itē xiij. Luc. Archisynagogus indignans qꝛ sabbato curasset. Ambro. Lex in sabbato non hominē curare: sed seruilia opera facere id est peccatis grauari prohibet: sic ergo peccatuz generaliter prohibetur illo precepto. ergo est generale.

Tertium.

¶ Itē Aug. in sermone de decē cordis ꝑ tertiū mādatū interficit illicit⁹ amor. sz illicit⁹ amor est radix omis peccati vt dicit Augusti. in lib. de libe. arbi. relinquit ergo ꝙ prohibetur illo precepto oē peccatum.

Quartum.

¶ Item Mar. j. sabbatis ingressus synagogam. glo. docet nos verum sabbatum: vt scz saluti animarū studeamus: ab omni opere seruili: ab omnibus vitijs vel illicitis abstineamus.

Quintum.

Inde arguitur. oīe preceptū pertinet aut ad studiuz salutis anime hoc est bonū faciendū: aut ad abstinendum a vitijs: sed omne tale cōtinetur sub isto precepto: ergo preceptū de sabbato continet oīa precepta.

Sextum.

¶ Item Deute. v. obserua diem sabbati. glo. vt oīa facias propter sabbatū. i. eternā requiē sed quolibet precepto precipitur particulare aliqd faciendū propter eternam requiē. In hoc autem precipitur omne: hoc ergo preceptū continet oīe preceptum. ¶ Contra dicit Aug. ꝙ tria prima precepta distinguunt: qꝛ primū pertinet ad maiestatē scōm ad veritatē: tertiuz ad bonitatem. Erit ergo preceptum de sabbato particulare: sicut duo alia prime tabule. ¶ Preterea. iiij. Deute. dicuntur decem verba scripta in tabulis: τ verba illa sunt precepta decem: vnū aūt de illis est illud preceptū: est igitur distinctum ab alijs τ particulare.

Responsio.

Solutio mandatum de sabbato potest intelligi quattuor modis.

Litteraliter

Litteraliter τ spiritualiter. Sed spiritualiter trib⁹ modis. s. tropoloice: allegorice: anagogico. litteraliter precipiebat cessationem ab operib⁹ seruilibus. Unde τ de eo dicitur omne opus seruile non facietis in eo.

Moraliter.

Moraliter vo significat cessationem a peccato. Unde Joh. damasce. iiij. lib. c. de sabbato. Circūcisio est corporalis superfluitas τ superfluorum non necessariorū depositio. Sabbatuz autem est que a peccato est requies τ vtraqꝫ si-

Allegorice.

mul a spiritualib⁹ impleta qui nullā inquietatē opant. Allegorice significabat sabbatū corp⁹ xpi quiescendum in sepulchro. Unde Augu. in.iiij.li. super Gene. ad litterā dici probabiliter potest ad obseruandum sabbatum iudeis fuisse preceptum in vmbra futuri: que spiritualem requiem figurabat: cuius quietis ipse dñs xps qui nō nisi quādo voluit passus est: in sepultura sua ministeriuz cō summauit: ipso quippe die sabbati requieuit in sepulcro: & eam totam diem habuit sancte cuiusdā vacationis.

Anagogice.

Anagogice vo significat quietem animarum in patriā futurā. vnde Augusti. in lib. de lapsu mundi. Tertium preceptū de sabbato qō iudei carnaliter celebrant nos spiritualiter obseruamus in quo dñs requieuit: qō sic dictuz intelligas vt post bona opera scias te quieturū. Unde Exod. xx. Sex diebus deus fecit celum. Glo. significans quia in perfectione senarij sunt nobis opera facienda: vt postea: requie perfruamur eterna. Dicendū ergo q ꝑm primā acceptionem que est litteralis: est simpliciter & omni modo speciale preceptuz. Et hoc modo intelligebatur a simplicibus. Secūdū vo qō accipitur spiritualiter ꝑm extensionē rationis moralis posset dici generale: tamen proprie nō poterit dici generale. Unde distinguendum: q ꝑm moralem intelligentiā duplex est intentio huius mandati. Prima est vacatio que est ad summam bonitatem in abstractione ab impedientibus. Secunda intentio est cessatio a peccato: que quidē intentio est in isto mandato per consequentiā: qz sequitur: vacas & quiescis in summa bonitate: ergo a peccato cessas. Eodem modo sequitur vacas et quiescis in summa bonitate: ergo si aliquid facis facis intentione eterne quietis: qz ergo precepta distinguūtur ꝑm intellectum prime intentionis: cū in hoc mandato tropologice intellecto specialiter precipiatur vacatio in summa bonitate: cū abstractione ab his q impediūt: que nō precipitur in aliquo alio mandato: qz nō in primo mādato in quo precipitur adoratio maiestatis: non in secundo in quo precipitur reuerentia veritatis: nec constat in preceptis secunde tabule: q ordinant ad proximū erit igitur istud mandatum a ceteris distinctum etiam tropologice intellectū.

Soło ad arg. ꝓmū & ad alia

¶ Ad autoritates ergo que obijciuntur in contrarium. In quib⁹ videtur dici q in precepto de sabbato precipiebatur cessatio a peccato & bonum faciendo propter eternam requiem. Dicendū q hoc dicitur per causam quia in precepto de sabbato precipitur vacatio q est in summam bonitatem: ex qua consequitur cessatio a peccato: & omniuz bonorum operū ad eternitatem relatio: quia ergo illud nō est de intentione prima huius precepti: nō erit ex hoc istud preceptū generale.

Ad quintum

¶ Si autē obijciatur: qz videbitur illud solum preceptum sufficere spiritualiter intellectū: ergo per cōsequēs videntur alia precepta superfluere. Dicendum q nō sequitur. Nam quēadmodum caritas virtus excludit omne peccatū & ponit vnde sit meritum eterne vite: non tamē superfluēt alie virtutes, fides: & spes: & alie cardinales: hoc enim habet ipsa caritas ex hoc q ipsa immediate refertur in finem: qui est summum bonū in quantū hmōi. Alie vero virtutes mediante caritate. Nam primo & per se fides est in summū verum. Spes in summū glorioſum: sicut caritas in summum bonū. Eodem modo ex hac parte q̄uis non penitus: cum primum preceptum sit respectu summe maiestatis ꝑm respectū summe veritatis: istud vo respectu summe bonitatis. Bonitas autem dicit vltimam rationē completionis & causalitatis & ordinis: non superfluent alia mādata: immo sunt preambula & prenecessaria sicut fides et spes caritati.

Membrum secundum.

Utrū ꝓcepti de sabbato sit moꝛale vel cerimoniale. Argu.j.

Deinde queritur: vtrū preceptum de sabbato sit morale vel cerimoniale. Ad qō sic. Nullū preceptū qō est tēporale & particulare qz ad tēpus datum & aliquibus non omnibus: est morale. sed preceptum de sabbato est particulare & temporale: qz ad tempus datum: & aliquibus non omnibus quia iudeis: ergo non est morale. Primum patet qz morale est de lege naturali: dico morale decalogi: sicut vult dicere Augusti. Preceptuz autē legis naturalis idem est apud omnes: & semper idem. ¶ Item Exod. xxxj. Uidete vt sabbatum meum custodiatis: qz signuz est inter me & vos. Glo. frustra gloriantur iudei de legali obseruatione: aperte eiā dicitur quia signuz est: ergo est figurale. ¶ Item Ezechie. xx. Dedi eis ꝓcepta mea & iudicia mea: & sequit: & sabbata mea dedi eis in signum. Glo. veri sabbati: ergo cerimoniale est. ¶ Item Exod. xxxv. Septimus dies erit vobis sanctus. dicit Augusti. Mandatum de sabbato fuit datum in signum vt hodie nō celebretur ſz tantū signatū intueamur: ergo cerimoniale est.

Sol. ad arg. j.

¶ Itē Leui. xxvj. Decem mulieres in clibano vno coquent. Glo. decē mandatoruz ꝑm etiā literam custodiri & impleri dignuz est: nec mandatum sabbati contrariuz est: q̄uis eiā decē mandatis inserta sit non tamen ex eis est. Ex quo relinquit q est cerimoniale.

Cōtra dama. q sit tm̄ moꝛale.

¶ Contra Joh. Damascē. in.iiij. lib. Uacationis gratia q̄ est ad deum: & vt deo particulā vite tribuāt: & requiescat seruus & subiugale: sabbati obseruantia excogitata est. Si ergo ex ipsa lege naturali est dictamen q aliquando vacādum sit deo: & q aliqua pars vite ei tribuatur: & q pietatis est vt laboranti seruo aliquando concedatur ꝺes: ergo ratio obseruantie sabbati de dictamine legis naturalis est: ergo simpliciter est morale.

Nota ad sol. oim obiectoꝝ

¶ Item de ratione bene ordinata est: q cum semper non possumus vacare deo propter temporales & corporales necessitates: q aliquando vacemus. Oportet igitur habere tempus aliquod determinatum. Si ergo sabbatum erat determinatum tēpus vacatiōi ad deum: obseruantia sabbati est de ratione bene ordinata: ergo est simpliciter morale. ¶ Item si dicatur sic: quidam diterūt probabiliter q in precepto de sabbato concurrūt tria. Sanctificatio que est in vacatione ad deum: que exprimitur cum dicitur. Memēto q sabbatum sanctifices. Taratio temporis: vnde dicitur. Sex diebus operaberis: in septima requiesces. Concessio quietis laborantibus seruis: vnde dicitur vt requiescat seruus tuus & ancilla. Quātum ad primum scilicet sanctificationem sabbatum est morale: quantum ad secundū scz determinationem temporis: figurale quantum ad tertium iudiciale. Hinc est q mandatum de sabbato propter primum cōnumeratur inter ꝑcepta moralia. Exodi. xx. Propter secundum cōnumeratur inter cerimonialia. Exod. xxxv. vbi dicitur. septimus dies erit vobis sanctus sabbatum & requies domini. Propter tertium cō numeratur inter iudicialia. Exodi. xxiij. Sex diebus operaberis: in septima requiesces: vt quiescat bos & refrigeretur filius ancille & aduene.

Obijcit ad̄ tra.

¶ Obijcitur contra illud. Secundum dictamē rationis bene ordinate est q vacandū sit deo: aut ergo semper aut aliquando. Iz semper vacare nobis impossibile est in necessitatibus huius vite degētibus: ergo dictat

dictat q aliquādo vocandum est ergo dictat aliquando q debeat tempus eligi ad hanc vacationem in quo fit abstractio ab operibus impedientibus vacationem. Taratio igitur tēporis est de ratione bene ordinata: ergo est moralis. ¶ Item sicut sanctificatio sabbati ponitur iter moralia: ita ipsa temporis taratio & per modum precepti. inconuenienter ergo poneretur nisi esset morale. ¶ Item quare dicitur cerimonialis tēporis taratio. Dices q propter significationem: ergo similiter quies serui & ancille debz dici cerimoniale. Mā sicut dicit Johan. damas. significatur per hoc: q iram & concupiscentiaz a peccato quiescere facimus. & subiugale ideſt corpus nostrum. similiter & hec omnia spiritualiter nobis mandat lex: dicetur igitur cerimonialis huiusmodi quies.

Rñsio.

¶ Solutio. preceptum de sabbato ꝓponitur in lege vt res & vt signum. vt res semper debita et si non ad semper. s. requies vacatio ad deum. xvj. Exod. Requies sabbati erit sanctificata domino. glo. vt illi soli vacetis: vt signum futuri & faciendi. Exod. xxj. videte vt sabbatum custodiatis. quia signum est inter me & vos. Glo. aperte dicitur q signum est future quietis & beatitudinis vel quietis sanctorum in presenti quo quiescunt a tumultu mūdanorum operum & vitiorum. Primo modo sabbatum est morale. & proponitur in decalogo. Secundo modo figurale et ponitur inter figuralia.

Sol. ad arg. j.

¶ Ad illud qō obijcit primo. q preceptum de sabbato est temporale & particulare. dicēdum q ꝑm q accipitur ꝓ re debita. s. vacatiōe que est ad deū: est vniuersale. & ꝑm omne tempus ab omnibus et omni tēpore debita: & si non ꝓ omni tempore. Secundū vero q signum: particulare & temporale et in hunc modum intelligūtur obiecte autoritates Et qō dicit esiti⁹ intelligitur de sabbato vt signo.

¶ Unde ad solutionem omniū huncinde obiectorum notandū. q preceptum de sabbato vt res: est morale duobus modis. Est enim morale legis naturalis: q̄tum dicit vacationem deo aliquando. Unde ꝑm hoc dies sabbati dicitur dies vacatiōis deo. Itē est morale discipline hoc est legis scripte: et ꝑm hoc dies sabbati dicit talis dies. s. septima determinata diuine vacationi. postq̄ enim per dictamen legis naturalis haberi pōt: q vacandum est deo. Aliquādo per legem scriptā debz determinari quādo vacandū est deo. & eligitur dies septima ratiōe mistica. Obseruatio ergo moralis est: inq̄tum determinatur vacatiom. quēadmodum obseruantia dominice diei: & additur ratio exemplaris dominice vacationis. Sex diebus fecit deꝰ celum &c. & septima die requieuit. Inquātumvero instituitur ad significandam futuri: cerimoniale. & hoc est quod dicit Johan. dama. Sabbatum quidem septima dies vocatur. significat autez requiem. In ipsa enim requieuit deus ab omnibus operibus suis: vt diuina ait scriptura. nō simpliciter hoc iussit: sed propter quasdam a spiritualibus & spectabilib⁹ viris intellectas causas. Prima quidem: vt qui seruus custodiretur et subiugale. sabbato vt scriptum est requiescant: quia vir iustus miseretur animarū iumentoꝝ suorum. Secunda autem causa est: vt vacationem agētes ab amplexu qui est circa materialia. ad deum cōgregentur in psalmis. & hymnis. & canticis spiritualibus & meditationibus diuinaruz scripturarum. vniuersum septimum diem consumentes: & ideo requiescentes.

¶ Si autē obijciatur q si obseruantia dierum vacatiōis moralis est. ergo immutabiliter & semper seruanda est. dicendum q non sequitur. Nam obseruātia diei potest dici indeterminate: & ꝑm hoc est morale nature. Nam dictamen est legis naturalis q aliquo tempore vacādum sit deo rationali creature viuenti in tempore & hoc modo est immutabile. Alio modo obseruantia pōt dici obseruantia tēporis determinati: et illud est morale discipline: & hoc est morale determinatum ex addita diuina interpretatione. Nam cū ꝑm omne tēpus debeam⁹ nos deo: qualibet parte tēporis debemus nos deo & vacare deo. Cum autem propter temporales & corporales necessitates non possum⁹ vacare deo qualibet parte temporis: erit aliquando vacādum: quando autem illud esse debeat: non erit bois determinare: sed dei: determinata est ergo ex cā mistica septia dies vt dictū est.

Membrum tertium.

De circunstātijs huiꝰ. ꝓcepti.

Consequenter queritur de circunstātijs huius precepti: que reducuntur ad quatuoꝛ. Prima est qz hoc ꝓcepto additur verbuz recordationis seu memorie vt dicit memento. Secunda quia taratur tempus determinatum dies septima. Tertia qz pro ratione mouente ponitur vacatio diuina. Unde dicitur. Sex diebus deus fecit: septimo requieuit. Quarta est quia pro ratione finali ponitur quies subditorum hominum & animalium. Unde dicitur: vt requiescat seruus & ancilla: bos &c.

Articulus primus.

Quare huic ꝓcepto addit verbum recordatiōis videlz memento.

Primo queritur quare in alijs preceptis non ponitur verbum recordatiōis & memorie: vt diceretur Memento vt nō assumes nomen dei tui inuanum. Si dicatur q ideo dicitur memento: qz obseruatio sabbati ante legem fuerit instituta ꝑm q dicit. xvj. Exo. Reqes sabbati sanctificata est domino: quod dictum est ante legem. Item in Luce. vj. Factum est in sabbato scdo primuz: & dicit ibi Glo. secūdo primum potest dici: vt vnum idēꝝ no. testamen. sabbatuz sit & secundum: quia post legale a nobis obseruatur q primum quia ante edicta legis a iustis obseruabatur antiquis. Quia ergo ante legē erat institutum & obseruatum: ideo dicitur memento.

Cōtra. arg. j.

¶ Contra. cū alia precepta euidētius scripta sint in corde hominis: & etiam obseruata ante legem a patrib⁹ sanctis q̄ precepto sabbati: magis debuit dici in alijs preceptis memento q̄ in isto.

Secundum

¶ Item Johan. Dama. Quando lex non erat scripta nec sabbatum consecratum erat: quando autem a deo inspirata scriptura per moysen data est: consecratum est a deo sabbatum. Ratione ergo institutionis prioris non poterit dici ad illud preceptuz memento.

Rñ. ad ꝓmū.

¶ Solutio. preceptum de sabbato ꝑm qō erat morale nature: semp fuit in lege naturali implicitum: & postmodum in lege scripta explicituz. Scōm vero q erat morale discipline: vt in determinatione diei quo vacaretur deo: ante legem fuit inspiratum vt honestum & dignum fieri. sed in lege inspiratuz vt preceptum & debitū fieri. Quia ergo ante legem erat obseruantia sabbati apud patres ꝑm determinationem discipline & inspirationis diuine vt esset vacatio tali die: ideo ad istud preceptū dicitur memento: & non ad alia. Ad alia enim dictat natura oino: & si deficiat disciplina: ad istud vero concurrit & dictamen nature generale: & determinatio discipline & per hoc respondetur ad primum.

Ad secundum. Damasce.

¶ Ad secundum dicendum: q Joh. Dam. signanter dicit q ante legem non erat consecratuz qz & si ante legem esset inspirata obseruātia ꝑm ra

tionem honesti: hoc est dignum fieri: non tamen
sm rationē precepti: hoc est debiti fieri: sȝ hoc mo-
do proponitur in lege: ⁊ ideo dicitur consecratum
in lege a domino: id est a domino preceptuȝ serua
ri vt sanctum: ⁊ hoc insinuat verbum memento vt
diem sabbati sanctifices.

Articulus secundus.

Utruȝ tēpus debuit taxari scȝ die septia. Obijcit pmo

Consequenter queritur de secūda circun
stantia que est in taxatione tēporis ali-
cuius determinati diuine vacatiōi. Que
rit ergo an debuerit taxari. Nā cū crea-
tura rationalis se debeat semp deo: obnoxia est va
cationi sm omne opus: ergo nō debuit pars aliq̄
temporis ad hoc determinari. ¶ Iteȝ si dicatur si-
cut dicit Ioh. Damasce. q hoc fuit propter iudeo
rum imperfectionē: qui nō oēm vitam deo conse-
crabant: nec amore dominatori vt patri seruiebāt
sed vt serui indeuoti paruam ⁊ minimam particu
lam sueuite deo tribuebāt. Obijcitur ergo sm hoc
seruientibus ex amore qui oēm vitam deo conse-
crant xpianis nō est taxandum tēpus vacationis
ergo nec dies octaua seu dies dñica esset taxanda
plusq̄ alia dies. ¶ Itē Ioh. Damas. Obseruatio
sabbati.i. septime diei excogitata est paruulis: et
sub elementis mundi seruis effectis: ⁊ sequitur: qr
ergo non sumus serui: sed filij: nō sub lege sed sub
gratia: non sumus adhuc particulariter domino
seruientes in timore: sed oēe tempus ei offerre de-
bemus. Nō igitur dies aliqua xpianis debebit de
terminari. ¶ Cōtra. impossibilis est vacatio sm
omne tempus ad deum: quia corpus qd corrumpi
tur aggrauat animā ⁊ innumerabiles sunt corpo
ris ⁊ temporis necessitates: erit igitur necessariuȝ
tempus aliquod determinari vacationis ad deuȝ.
¶ Item cū actus nostri sint in tempore: quare in
in alijs actibus qui precipiuntur non ponitur de-
terminatio temporis: vt in adoratione que perti-
net ad primū mandatum prime tabule: ⁊ in hono
re parentum qd est primum mandatum secūde ta
bule. ¶ Item cum generales circunstantie actuū
sint tempus ⁊ locus: ⁊ vtrūq determinetur cultui
⁊ vacationi sm legem. Nam de loco dicitur. Deu-
te.xij. Uenies ad locum quem elegit dominus ⁊ of
feres oblationes tuas. De tempore dicitur serua
diem sabbati. Queritur quare in decalogo in pre-
cepto vacationis ad deum terminatur tempus et
non locus. Solutio. vacatio que est ad deuȝ intel-
ligitur duobus modis in habitu: ⁊ in actu. In ha
bitu non recipit taxationem temporis quantum
ad seruientes deo ex caritate. Ille enim qui est in
caritate in habitu totum tempus vite sue deo of-
fert: tamen quantum ad seruientes ex timore pene
qui redimunt tempus in seruiendo: quia tempus
seruitij est eis sicut coactum: taxatur tempus. Et
hoc vult dicere Iohā. Damasce. quantū ad carna
les de iudeis qui seruiebant ex timore. In actu ve-
ro vacatio recipit taxationē temporis: quia nō est
possibile degentibus in vita mortali semper vaca-
re: inde est q spiritualibus de iudeis determinabi
tur dies septima: sicut xpianis dies octaua: in quo
sicut dicit Iohā. Damasce. ab amplexu qui est cir
ca materialia ad deum congregentur in psalmis ⁊
⁊ hymnis ⁊ canticis spiritualibus ⁊ meditationi-
bus scripturarum. Et per hoc patet responsio ad
primo obiecta. ¶ Ad illud vero qd queritur qua-
re non est taxatum vel assignatum tempus in pre
cepto adorationis ⁊ in precepto honoris parentū
sicut hic dicendum q ad vacationem necessarium
est tempus determinatum in quo cessetur a corpo
rali ⁊ seruili opere: non enim sese compatiuntur
operari talia et vacari deo: sed ad orationem non
est necesse: nec ad honorem parentum. Cum enim
adoratio principaliter consistat in latria mentis
concurrente deuotione fidei: spei: ⁊ caritatis: bene
compatitur secuȝ opus corporale: similiter honor
parentum: ideo cessando ab opere ⁊ operādo pos-
sumus parentes honorare: ⁊ ideo non fuit taxan-
dum tēpus in istis sicut in precepto de sabbato.
¶ Ad vltimum dicendum. q locus non debet ta-
xari vacationi. Locus enim est mensura corpora-
lis: vacatio vero spiritualis. Tēpus vero mēsura
est spiritualium motuum succedentium: tempus
ergo erat taxandum: eo q nō omni tempore vaca-
ri poterat: non autem locus: eo q in quolibet lo-
co vacari debet ⁊ potest.

Damasce. — Damasce. — Contra. — Querit scdo de adoratione — Querit tertio de loco. — Rn. ⁊ solo ad ea q̄ obijciūt. — Damasce. — Ad scdo. que. — Ad tertio q̄si.

Articulus tertius.

Quomō itelligit sex diebꝰ fecit deus celum ⁊ terrā et septima reqeuit.

Deinde queritur de tertia circūstātia pre-
cepti que ponitur pro ratione. Sex die-
bus fecit deus celum ⁊ terram: ⁊ in septi
ma requieuit: cū moueri ⁊ quiescere sint
nata fieri circa idem: si in deo non est accipere mo
ueri aliquo modo: ergo nec quiescere. ¶ Item si di
citur q requiescere sumitur improprie pro cessatio
ne ab omni opere. Contra Iohan.v. Pater meus
vsq modo operatur ⁊ ego operor: ergo septima die
ab operatione non cessauit. Si vero distinguatur
opus diuinum: quia est opus prime conditionis
cum nature rerum sunt cōdite: ⁊ quantum ad hec
opera dicitur requiescere post opera sex dierū. Un-
de sm Bedam ⁊ Augusti. exponitur requieuit: id
est nouā creaturam facere cessauit. Item est opus
propagationis seu productionis quo nature insi-
te rebus producunt similia ex similibus vel in spe
cie vt homo ex homine planta ex planta: vel in ge
nere vt ex carne vermes: ⁊ quantum ad ista opera
operatur. Contra hoc obijcitur. de animabus que
tota die creātur: non enim producuntur ex mate-
ria: nec de natura aliqua sicut mentiti sunt herecti
ci. ¶ Respon. Cum creantur anime noua creatu-
ra creatur: in numero non in genere vel specie. Cū
enim creabatur anima ade: ergo ⁊ species anime
creabatur: ⁊ ideo non repugnat ei quod dicitur re
quieuit: si nouiter creat animas: qr illud sic expo-
nitur requieuit: id est nouas species facere cessa-
uit. Quomodo autem intelligatur requiescere:
nota multipliciter sm sententias Bede ⁊ Augu
stini in glo. super Gene. que colliguntur hac diui
sione: cum enim dicitur deum quieuisse potest in-
telligi per negationem vel per positionem. Si per
negationem duobus modis. Uno modo vt sit ab
negatio ex parte creature: vt sit sensus requieuit:
quia postea nihil nouum fecit in specie sm Augu
stinum. Alio modo vt sit abnegatio ex parte crea-
toris: et tunc sic exponitur sm Bedam: requieuit:
id est operibus non indiguit vt in eis requiesceret
sed in seipso quietus fuit. Item per positionē duo
bus. Uno modo vt per hoc qd dicitur requiescere
ponatur actio. Alio modo vt ponatur significa-
tio: si ponatur actio: intelligitur per causam. Un-
de sm Augustinū requiescere dei est rationali crea
ture in se requiem prestare: vt illic desiderio fera
mur quo requiescamus. Sicut eñ facere dicit cuȝ
ipso in nobis operāte facimus: ⁊ cognoscere cum
cognoscim⁹: sic rqescere cū ei⁹ munere qescimus.
Si vo ponat significatio intelligit duob⁹ modis.
Uno modo

Responsio.

Uno modo anagogice. reqeuit die septimo. idest
significauit q post bona opa in presenti dabit re-
quiem in futuro. Alio modo allegorice requieuit
quia diem quo xps post mortem quieturus erat
in sepulcro prefigurare voluit.

Articulus quartus.

Queritur q̄re addit illa circūstātia vt requiescat seru⁹ ancilla ⁊ bos.

Postmodum queritur de quarta circun
stantia que ponit pro ratione illius pre
cepti: vt requiescat seruus et ancilla et
bos ⁊c. Nam cum preceptū legis dei so-
lum respiciat rationalem creaturam: nō videtur
cōueniens vt in precepto vacationis ⁊ quietis fiet
mētio de quiete creature irrationalis. ¶ Item.j.
ad Cor.ix. Nunquid de bobus cura est deo: vult
dicere apl's. q illud legis: non alligabis os bouis
non intelligit de boue ad literam: qui est animal
irrationale. vnde sic arguit. Nūqd de bobus cura
est deo. aut ppter nos vtiq hoc dicit ⁊ post. Naȝ
propter nos scripta sunt. hoc ergo qd dicitur hic
in isto pcepto de quiete bouis: eadē ratione nō de
bet accipi ad literā sed in figura. erit igit figurale.
Inconuenienter ergo ponit in determinatione p-
cepti moralis. ¶ Solutio. dicendum. q hec. deter
minatio aliter ponit in precepto de sabbato. Exo.
xx. ⁊ deut.v. et aliter Exo.xxiij. In moralib⁹ enim
preceptis hec determinatio ponit moraliter. Un-
de sicut dicit Exo.xx. Nō facies oēe opus tu ⁊ fi-
lius tuus ⁊ seruus iumentū tuū ⁊ aduena. in quo
interdicitur opus impediēs vacationem quo ad
deum. Nam in primo interdicitur quo ad se. Per
aliū vero interdicit duobus modis. Nam contin-
git operari ministerio rationalis hois: ⁊ ministe-
rio irrationalis iumenti: ⁊ vtrumq morale. ⁊ inq̄
tum.s. reducit ad vacationem que est ad deuȝ. In
preceptis vero figuralib⁹ ponit figuraliter. Unde
xxiij. Exo. dicitur. Septima die cessabis vt requie-
scat bos tuus ⁊ asinus: ⁊ seruus tuus. ⁊ vult dice-
re damas. q per bouē significetur ira. per asinum
cōcupiscentia. per seruuȝ appetitus sensualis. vn-
de sicut ipse dicit. in hoc significat q iram ⁊ cōcu-
piscentiam a peccato quiescere faciamus: nisi deo
vacemus.

Rnsio.

Membrum quartum.

De obseruātibus hoc preceptum.

Deinde queritur de obseruātia sabbati.
Et querunt duo. Primo de obseruātia
sabbati tempore legis. Secundo an de
beat obseruari tempore gratie.

Articulus primus.

De obseruantia sabbati tēpore legis.

Ad primum queritur sm literam. Qtuȝ
ad quid intelligatur vacatio sabbati: et
determinatur i lege sic Omnē opus ser-
uile non facietis in ea. Sed querit quid
dicatur opus seruile. Ad qd sic Mar.j. Sabbatis
ingressus synagogam. glo. docet nos verum sab-
batum: vt ab omni opere seruili idest ab omni-
bus vicijs vel illicitis abstinere studeamus: ergo
opus seruile dicitur peccatū. ¶ Item in.xiij. Luc.
Sex dies sunt ⁊c. Glo. lex in sabbato non homi-
nem curare sed seruilia opera facere idest peccatis
grauari prohibet: ergo in precepto de sabbato so-
lum prohibetur vacatio ab opere malo. ¶ Item
Mar.iij. si lȝ sabbat ⁊c. glo. arguit q pcepta pra
ua interpretatiōe violant. existimātes in sabbato
a bono opere feriandum. cuȝ lex dicat omne opus
seruile non facietis in ea idest peccatum. ¶ Con-
tra Exo.xxxiiij. Sex diebus operaberis. in die se-
ptimo cessabis arare ⁊ metere. ergo erat ab omni-
bus operibus huius vacandum. non ergo solum
a peccato. ¶ Item Exo.xvj. Requies sabbati san-
ctificata est domino. cras quodcunq operanduȝ
est facite: ⁊ que coquēda sunt coquite. ergo in sab
bato non licebat coquere cibos. ¶ Item Ioh.xix.
propter parasceuen iudeorum. glo. accelerata est
sepultura ne aduesperasceret: quando nihil tale
facere licebat. ¶ Item Nume.xvj. dicitur. Qd il-
le qui colligebat ligna i die sabbati lapidatus est.
Ex hoc ergo relinquitur q in precepto de sabba-
to interdicebatur opus necessitatis corpalis: ser-
uile igitur opus dicetur opus relatum ad corpus
et non solum peccatum. ¶ Item Matth.xxiiij.
Orate ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. glo.
in altero prohibet duritia frigoris. in altero trans
gressio legis si fugere velint: ergo non erat licituȝ
itinerare in sabbato. ¶ Sed cōtra hoc obijcitur.
nam sicut dicit Iohan. damas. omnis israel circū
cidetur in sabbato: ⁊ sacerdotes ⁊ leuite in taber-
naculi operibus contaminant vel soluant sabba
batum: et inculpabiles sunt. ¶ Item helyas non
solum per ieiunium. sed etiam per itinerationem
quadraginta dierum in sabbatis seipsuȝ affligēs
soluit sabbatum. ⁊ non est iratus ei qui legem de-
dit: sed in oreb seipsum ei manifestauit.iij. Regū.
xix. Ex quo relinquitur q itinerare in sabbato nō
erat illicitum. ¶ Item damasce. Omnis israel se-
ptem diebus archam domini circūferentes in cir
cuitu hierichontinos muros subuerterūt: in qui
bus omnino fuit sabbatum. ¶ Item si dicatur.
q iste corporales actiōes facte sunt autoritate di-
uina. ⁊ ideo licite. al's autem nō essent licite sicut
de spoliatione egyptiorū. Contra. Matthei.xij.
Opponebat dominus iudeis. Quis ex vobis ha-
bens vnam ouem ⁊ ceciderit die sabbati in foueā
nonne tenebit ⁊ leuabit eam. post concludit: ita li
cet sabbatis benefacere. Et cōstat q leuare ouem
de fouea non est diuina autoritate: ⁊ est corpora-
lis actus seruile igitur opus quod prohibetur fie
ri in sabbato non est corporalis actus. ¶ Item in
Luce.xiij. Nonne vnusquisq vestrum soluit bo-
uem ⁊ asinū: ⁊ ducit adaquare. ¶ Preterea queri
tur quantum ad quid dicatur opus seruile. vtrū
dicatur solum opus quod est peccatuȝ: aut opus
corporale. ¶ Item vtrum opus seruile dicat ge-
nus actus aut circūstantiā act⁹. Nā si diceret ge-
nus actus scȝ actus corporalis: in contrarium est
quia actus corporalis aliquis licite poterat fieri
in sabbato exigente necessitate: sicut supra proba
tum est. Dicetur ergo opus seruile propter circū-
stantiam actus. Si hoc dicatur: in contrarium
est quia sicut patet ex precedentibus in sabbato
prohibebātur genera operum. vt arare metere ci-
bos coquere ⁊ huiusmodi. ¶ Solutio. dicendum
q opus seruile dicitur duobus modis moraliter
peccatum. Unde glo.xiij. Luc. Lex in sabbato ser
uilia opera facere: idest peccatis grauari phibet.
et in Mar.iij. si licet sabbatis. glo. op⁹ seruile pec
catum. Literaliter omnis actus impediens vaca-
tionem que est ad deum tempore quo vacandum
est. et hoc modo intelligit ad literam. Oēe opus
seruile nō facietis in eo hoc est non implicabitis
vos actib⁹ quib⁹ impedit vacatio ad deū. et deter-
minauit lex quosdā act⁹: vt arare et metere ⁊ ali-
os q dicti sunt. Uñ in Luc.xiij. Sex dies sunt in q
bus optet opari ⁊c. glo. Moyses sabbato a fuili.

Quid dicat op⁹ seruile. Obijcit q peccatum. — Cōtra. q corporalis act⁹. — Obijcit q actus corpales hoim nō sūt seruiles. — Queritur. — Respōsio. ad hoc q sit tm̄ pctm̄ op⁹ seruile.

opere ꝛ noxia actione feriendum precepit.prefigurans tempus in quo nostra secularia opa: nō ꝟo religiosa.i.laudandi deum cessabūt.Ex quo relinquitur ꝙ secularia opera dicit seruilia:ꝛ ꝑ hoc patꝫ rñsio ad obiecta:quibus videbaṫ ꝯcludi:ꝙ opus. seruile intelligereṫ soluꝫ peccatum.

Ad ea.ꝙ sit actus corpalis

¶ Ad alia vero quibus videṫ.ꝙ omnis corporalis actus dicaṫ opus seruile ordinatū ad corpus.dicēdū ꝙ corporalis actus aut impedit libertatē spūs:cum vacādum est deo:queadmodū sunt mechanica opera:ꝛ arare ꝛ hmōi.Aut non impedit: queadmodum est loqui.moderatus icessus:ꝛ hmōi .talis actus non dicebaṫ seruilis in lege:primus autē actus dicebatur seruilis.Et ꝑ hoc patet responsio ad scdo obiecta.

Ad vltimo obiecta sol.

¶ Ad vltimo vero obiecta quibus videbatur ostēdi ꝙ corporales actus boni non essent seruiles.Distinguendū ꝙ corporales actus qui dicuntur in lege seruiles eo ꝙ ꝓhibent vacationem ad deum.aut fiebāt cogēte necessitate:aut exigente vtilitate:aut nec sic nec sic:sed sola volūtate.Si cogēte necessitate non reputabatur actus ille seruilis:ꝙuis ex suo genere seruilis esset.ꝛ hoc est vnde erat licitū.ꝛ hoc est qd dicitur.ij.Mar.Sabbatum ꝓpter hominem factū est.glo.sabbatū custodiri preceptū est . vt si necessitas fuerit nō sit reus q̄ violauerit.Machabei sabbato pugnāt qd non erit licitū in lege.necessitas tamen facit.sic ꝛ hodie in ieiunijs:si quis ieiuniū fregerit necessitate: nō tenetur reus.Itē si exigēte vtilitate:nō dicitur per interpretationē actus seruilis.Unde in Mar.ij. super illud.Sabbatū ꝓpter hominē. interlinearis.ideo pma salus hoīs custodia sabbati prout hoīs vtilitas exigit supple debet seruari.Unde ibi dicit glo.ꝙ sabbato circuncidi nō est prohibituꝫ: quia necessariū ꝛ etiā vtile saluti.Si vero sit actꝰ vt dictum est impediēs libertatē spiritus vacandi deo:nō exigēte vtilitate nec cogente necessitate: ſm legē reputabatur seruilis ꝛ illicitus in die sabbati:ꝑ hoc solūtur obiecta.¶ Tamē nota ad hāc distinctionē circa actus q̄ sunt ex genere seruiles: sed tamē sunt necessarij ꝛ vtiles.Naꝫ aut sic erat ꝙ poterāt tales actus ante vel post diem sabbati fieri: sine detrimēto vtilitatis vel periculo necessitatis sicut erat coquere cibaria:ligna colligere:et huiusmodi.Aut non poterāt fieri ante vel dimittivsqꝫ post sine dāno.sicut pugna irruentibus hostibus:vel extractio ouis de fouea. Si primo modo tales actus reputabantur seruiles.scdo modo non :dispensante in hoc necessitate vel vtilitate.

Queritur an plꝰ sit in obseruantia hoc ꝓceptuꝫ ceteris actibus alioꝝ preceptoꝝ.

¶ Itē iuxta hoc quereret aliquis. an obseruātia sabbati magis esset ī precepto:ꝙ ceteri actus q̄ in alijs preceptis decalogi iubenṫ vel prohibenṫ. Ad qd arguiṫ. Hiero. Quis dubitat sceleratius esse cōmissum qd grauius est punitum.sed preuaricatio sabbati grauius puniebaṫ ꝙ periuriuꝫ vel furtum:ergo grauius erat pectatū:ergo magis obligabat preceptū de sabbato. Qd grauius puniret transgressio sabbati patet:qꝛ puniebaṫ morte corporali:sicut patꝫ Nume.xv.de illo qui colligebat ligna in sabbato:non autem furtuꝫ vel periuriū.

Cōtra.

¶ Contra.Preceptū de sabbato recipiebat dispēsationē per euidenteꝫ necessitatem.Alia nō : sicut periuriū ergo minus erat obligatoriū .

Rñsio.

¶ Solutio.sicut actiones legales erāt in figura similiter ꝛ pene.Unde notandum. ꝙ in lege augmentum penaꝝ erat ꝛ magnitudo:aliquando ratione maioris reatus ꝙtum ad literam: vt de interficiēdo ydololatras: aliquādo autē ratione maioris reatus ꝙtum ad figurā quomodo punita est preuaricatio sabbati.Unde nume.xv.de illo qui lapidatus est dicit glo.calūniaṇṫ impij.ꝙ tam atrociter trucideṫ qui colligebat ligna in sabbato : sed omnia in figurā cōtingebāt illis:qui enim diem sabbati violare ausus est dum ligna colligeret ꝛ ideo punitus est:signauit eum qui hodie in xp̄o signatus inueniṫ agere carnale opus:qui si fuerit deprehēsus:lapidabitur ꝛ occideṫ:quia a spūalibus iudicaṫ.Aliter vero respōdetur supra questione de cōtinentia legis paragrapho vtrū quicq̄d cōtinetur in lege sit iustum.

Articulus secundus.

Queriṫ an debeat sabbatū obseruari tpe gratie. Arg.primū. Scdm.

Deinde queriṫ an tēpore gratie esset sabbatū obseruanduꝫ.qd videtur Exo.xvj. Requies sabbati est sanctificata domino.interli.vt illi soli vacetis. si ergo ſm legem electa est dies vacationis soli deo ꝛ ꝯcordat rationi bene ordinate:ergo nō erit mutāda.¶ Si dicatur ꝙ dies illa eligebaṫ ratione figure quia figurabat futurū:similiter dies dominica eligitur ad figurādū futurū.si ergo tēpore gratie nō sunt seruāde figure:qua ratione nō seruatur sabbatū: nō seruabitur dominica.sed hoc est incōueniens.

Obijciṫ de die dñica.

Tertium.

¶ Itē sabbatum figurat illud qd semꝑ est faciēdū scꝫ cessare a peccato sꝫ tale figurale nō euacuatur tēpore gratie quemadmodū nec thurificatio que signat deuotionē:ergo sabbatū erit seruādū.

Cōtra.

¶ Cōtra.xij.Math. legitur .Qd saluator soluit sabbatū vbi dicit Nonne legistis ꝛc.glo.in hoc facto nihil aliud instruimur nisi vt sabbatū non ad literam:sꝫ spūaliter obseruemus.¶ Itē exo.xxxv. Septima dies erit sabbatū id est reqes.Glo. alia precepta in nouo testamēto obseruāda ad literaꝫ nō dubitamus.Illud autē de sabbato velatū et in ministerio positū fuit.vt hodie a nobis nō obseruetur:sed solū signatuꝫ intueamur.¶ Itē ad hoc est ratio.Ueniēte veritate debet cessare figura.sed specialiter sabbatū erat figura quietis animaruꝫ ꝑ receptionē prime stole ꝛ beata fruitione: sed hec per mortē xp̄i collata est. ergo nō erit aliquo modo seruandus dies sabbati post christi mortē.vnde Augusti.libro.ij.contra faustuꝫ. Cum queris quare sabbati ocium non obseruet christianus. respondeo quia quod ea figura figuratur iā christus impleuit.

Rñsio.ꝛ sol. Ad primū.

¶ Quod concedendū est. Tamen distinguendum. ꝙ obseruatio sabbati potest intelligi duobus modis:vt dictū est prius.vno modo indeterminate:vt dicatur dies sabbati dies requiei seu vacationis ad deū et hoc modo dies dominica potest dici dies sabbati.ꝛ quelibet dies instituta ad diuinam vacationeꝫ. Unde ꝛ.v. Deuṫ. est interpretatio talis.sabbatum est.idest requies domini dei tui.Unde dicebatur dies sabbati dies requiei domini.ꝛ hoc modo semper seruatur etiā tempore gratie.Alio modo diciṫ dies sabbati determinata dies.s.septima.Exod.xxv.Sex diebus faciet opus:septima dies erit sabbatū.ꝛ hoc modo ꝙuis esset morale discipline:erat tamē figurale.vnde figura impleta transit.ꝛ per hoc patet solutio ad primo obiectum.

Ad scdm.

¶ Ad secunduꝫ.ꝙ sabbatum habuit figuram principalem que figurabatur futurum videlicet quietem animaruꝫ post mortem christi.ꝛ hec erat principalis ratio institutionis sabbati.Item habuit figuram faciendi. videlicꝫ cessationē a peccato: que duobus modis accipitur.vel ſm partem tēporis sicut accipiebatur a rudibus ꝛ carnalibus iudeis:qui credebant tunc temporis solum esse vacandum a peccato. aut semper accipitur: sic a christianis qui sciunt se debere

se debere omni tēpore ab illicitis abstinere. ideo ꝑticula tēporis ad figuranduꝫ cessationē eligitur iudeis.xp̄ianis ꝟo nō.sicut dicit Io.damas.Ideo sabbatū inꝙtum est figura faciendi:nō est seruāduꝫ tēpore gratie.

Ad tertium.

¶ Ad aliud ergo qd obijcitur. ꝙ sabbatū figurat qd semper faciendum est. dicēdum ꝙ dupliciter intelligiṫ.diuisim scꝫ ꝙ figurat cessationē a peccato que semꝑ facienda est .vel cōiunctim.i.figurat cessationē a peccato vt semper faciēda.ꝛ hoc modo falsa est . nō enim significat ꝙ semper sit abstinendū:licet in veritate semꝑ sit abstinendū.

Ad id de die dominica.

¶ Ad illud vero qd obijcit de die dñica.dicendū ꝙ nō instituta est ad significandū qd futuꝝ.est:sed qd iam preteritum ꝛ presens est. videlicet resurrectionē dñi que facta est octauo die: ꝛ iam gloria resurgentis presens est in celis. vnde Innoc.papa diē dominicā ob venerabilē resurrectionē xp̄i non solum in pascha celebramus:verū etiā per singulas ebdomadas ipius diei imaginē frequentamus.de consecra.dis.iij.c.sabbato ꝛc.

Membrum quintum.

De obseruantia dominice diei.

Quinto queriṫ de obseruantia diei dñice. Et queruntṫ duo.Primō. an obseruantia dominice diei precipiaṫ hoc precepto Scdo.a quibus operibus sit cessanduꝫ in die dominica.

Articulus primus.

An obseruantia dominice diei precipiaṫ hoc precepto. Cōtra arg.j.

Ad primū arguiṫ.Nam cum in hoc precepto precipiaṫ obseruantia tēporis vacationis ad deū.dies autē dominica sit nobis determinatuꝫ tēpus vacationis. ergo precipiṫ hoc ꝓcepto.¶ Cōtra. sicut dicit Io. damas.hoc precepto precipiṫ obseruātia diei septimi:ꝛ sicut ipse dicit.Sabbati obseruatio excogitata est paruulis:ꝛ sub elemētis mūdi seruis.ꝛ subditur.Cū venit qd perfectum est:euacuatū est qd ex parte est.litera euacuata est : corporalia quieuerūt:ꝛ seruitutis lex ꝯpleta est ꝛ lex libertatis nobis donata est.Ex quo videṫ ꝙ obseruantia septime diei ꝙuis ꝓ tempore legis esset morale discipline nullo modo pertineat ad obseruātiā dominice diei.

Scdm.

¶ Itē ad Gal.iiij.reprehendit apl's galatas dicens.Quomodo cōuertimini iteꝝ ad infirma ꝛ egena elemēta:quibus denuo seruire vultis. dies obseruatis ꝛ mēses ꝛ annos. ergo tempore gratie irreprehensiblis est obseruantia diei . ergo et diei dominice.

Tertium.

Itē damas. Non adhuc sub lege sed sub gratia:nō sumus domino particulariter seruientes.sed omne vite tempus ei offerre debemus ergo nō est dies aliqua tēpore gratie obseruāda.

Quartū.

¶ Itē queriṫ de hoc qd dicit damas.Festum celebramus ꝑfectum tempore gratie humane nature requieꝫ assero vtiqꝫ resurrectionis diē.sed requies humane nature nō est nisi cōpleta generali resurrectione que est futura.Dies ergo dominica est dies significatiua futuri.si ergo tēpore gratie non sunt seruāde figure futuroꝝ:nō est obseruāda dies dominica.

Rñsio.

Solutio.sicut patet ex precedētibus. hoc precepto precipiṫ tempus vacationis aliq̄d :ꝛ ſm hoc est morale legis nature. ꝛ hoc ſm indeterminationē:ꝛ hoc modo ſm indeterminationem precipitur dominica dies tēpore gratie; ꝛ septima tēpore legis.ſm vero determinationē tempore legis precipiṫ dies septima ex causa mistica ꝛ significatiua futuri: sicut dictū est. ꝛ est morale discipline. tempore vero gratie precipiṫ dies octaua ad determinationem tēporis vacationis.sed non ex causa presignante futuꝝ:sed ex causa representāte preteritū.

Leo papa.

Unde Leo papa dicit.ꝙ dies dñica tantis diuinaꝝ dispensationuꝫ ministerijs est cōsecrata vt quicq̄d insigne a dño est cōstitutū in terris:in huius diei dignitate sit gestum.In hac die mundus sumpsit exordiū in hac ꝑ resurrectionē ꝛ mors interitū ꝛ vita accepit principium.

Sol.ad ꝯtra.primū.

¶ Ad illud ergo qd obijciṫ primo:iam patꝫ rñsio.dies enim dñica nō est festum imꝑfectū:immo ꝑfectuꝫ sicut dicit Io.dama.ꝛ hoc qꝛ est representatiua ꝑfecte quietis.cum eñ quies hoīs sit in duobus ex ꝑte aīe:et ex parte corporis.in gloria aīe ꝛ glorificatione corporis.sabbatū figurabat quietē aīe futurā.ꝛ ideo cū futuꝝ factum est:presens cessauit. Dies dñica representat ꝑfectam gloriā aīe ꝛ carnis nō iam futurā:sed iam presentē in xp̄o:qui iam est in gloria dei patris ſm humanā naturā Philꝰ.ij.

Ad scdm.

¶ Ad secundū.dicendū ꝙ apl's reprehendebat obseruantiā diei.sicut obseruant geneatici ad opa inchoāda.vel illos ſm aliā expositionē qui obseruabant legales obseruationes tpe gratie iudaizantes. vt diem sabbati ꝛ alia festa que erāt figure futuroꝝ

Grego.

ꝯtra quos dicit etiā Grego.de cōse.di.iij.Qd quidam die sabbati aliquid opari ꝓhibebāt:quos nisi antixp̄i predicatores dixerim:q̄ veniens diē sabbatū atqꝫ diē dñicuꝫ faciet custodiri.qꝛ enim mori se ꝛ surgere se simulat.haberi in veneratiōe vult diem dñicū.qꝛ ppl'm iudaizare cōpellit vt exteriorem legis ritū reuocet:ꝛ sibi iudeoꝝ perfidiā subdat:coli vult sabbatū.

Ad tertiū.

¶ Ad tertiū dicenduꝫ. ꝙ sicut dictū est.In sabbato cōcurrūt duo.s. vacatio ꝛ significatio.vacatio ad deuꝫ.significatio moralis cessationis a pctō.ꝙtuꝫ ad vacationē erat rei eius que nō poterat fieri semꝑ ꝓpter necessitates multiplices huius vite:que distrahāt spiritum a vacatione que est in deum.ꝛ hoc modo nec tpe legis:nec tempore gratie possumꝰ sabbatizare. hoc est deo vacare in actu ſm omne tēpus : sed solum aliquādo.ideo necesse fuit ꝛ tēpore legis ꝛ tēpore gratie determinare diē vacatiōis.ꝙtum ꝟo ad significationem erat eius qd semper debet fieri. scꝫ cessationis a peccato ꝛ ad significationē respiciētis.dicit damas.ꝙ tēpore gratie totuꝫ deo offerre debemus.

Ad quartū.

¶ Ad vltimū patet responsio. Nā dies dñica est dies requiei humane nature. non ex hoc ꝙ futurum est in generali resurrectione singulorum:sed ex hoc ꝙ iam precessit ꝛ ꝑsens est in xp̄o: in quo residet exemplar ꝛ causalitas generalis resurrectionis.ꝛ iam in xp̄o sicut in capite glorificata requiescit humana natura.

Dama.

vnde Iohā. dama. Celebramus resurrectionis diem in qua dominꝰ iesus vite princeps ꝛ saluator:hos qui spiritualiter deum colunt in ꝓmissam hereditatem introduxit.supple iam in spe.ꝛ sequitur.in qua ipe precursor noster intrauit.ꝛ resurgēs a mortuis apertis ei celestibus portis in dextera patris corporaliter sedet:vbi ꝛ qui spiritualem legem seruant introibunt.

Articulus secundus

Queriṫ a q̄bꝰ operibꝰ sit cessandū die dñica ꝛ festiua. Arg.primū.

Queritur postmodum . a quibus operibus cessandum sit in die dominica. Ad quod introducitur istud de consecra. distin.ix.vbi dicit san. Appollonius. Die dominica nihil aliud agendum est nisi deo vacādum.nulla operatio in illa sancta die agatur: nisi tantum hymnis ꝛ psalmis et canticis spiritualibus dies illa transigatur.Ex quo videtur sequi ꝙ nec cibos emere nec coquere:nec itinerare liceat die dominica.

Scdm.

¶ Item in tempore gratie nos tenemur perfectius vacare deo ꝙ tempore legis.

si ergo tēpore legis nō erat licitū coquere cibos in
die vacationis nec itinerare. sicut patet ex supra-
dictis.nō erit licitū tēpore gratie facere hmōi die
dñica.⁊ de alijs opibꝰ corpalibꝰ multomagis ideʒ
Tertium. arguit.¶ Itē si dicatur.ꝙ abstinendū est ab omi
ope seruili: cū seruile opus dicatur omē opus qd
impedit libertatē spūs ad diuinaʒ vacationem.et
talia sunt hmōi opa.itinerare.piscari ⁊c.hmōi er
Quartū. go nō licet facere talia die dñica.¶ Itē querit. an
ille qui fornicat die dñico peccet ↄtra duplex pre-
ceptū. Nam cū opus seruile maxime sit peccatuʒ
sicut patet ex dictis:peccat ↄtra illud pceptum de
obseruātia dñice:⁊ iterum peccat ↄtra illud. non
mechaberis.ergo peccat ↄtra duo pcepta.ergo fa
cit duo peccata.¶ Cōtra.vnꝰ est actus.ergo vnū
Rñsio. peccatū.¶ Solutio Dicendū ꝙ die dñica cessan-
dum est ab ope seruili.opus aūt seruile dicit duo-
bus modis.Uno modo peccatū dicit opus serui-
le.alio modo opus phibēs vacationē ad deuʒ: q
determinata est ab ecclesia vice dei.Unde etsi pec-
catū sit dānabile omni tpe: tamen tunc maxie dā
nabile est : cum sit tēpore determinato vacationi
diuine:opus vero seruile determinat ab ecclesia.
mechanica opa.agricultura.⁊ secularia negocia :
vt mercatū placitū. Unde ex cōsilio apud cōpen.
habet.omēs dies dñicos a vespera in vesper om-
ni veneratione decernimus obseruari:et ab omni
illicito opere abstinere.⁊ vt mercatū i eis minime
fiat neq placitū neq aliqs ad mortē vel ad penā
indicet.nec ad sacramēta nisi pro pace vel alia ne-
Sol.ad pmū cessitate pstentur.extra de ferijs.c.j.¶ Ad illud er
go qd primo obijcit ꝙ cessandū est ab omni opere
seruili.seruile aūt determinatur sicut dictū est.Et
qd dicit in autoritate ꝙ nihil aliud est agendū ni
si deo vacandū.intelligendū est nihil scʒ qd impe-
diat vacationē:⁊ hoc excepta indulgētia in casibꝰ
Grego. necessitatis.Unde Grego.ix.dixit.ꝙ diebus feria
tis licitū est operari q gratia vidamiarū vel messiū
ob necessitates hoim indulgētur.maxima autem
oportet ꝙ sit necessitas ad hoc ꝙ idulgētia detur
in dñica sicut piculū hostium.vel cum als nō pos
set differri.quēadmoduʒ est de captione alleciū.p
qbus Alex.iij.dicit.Indulgemꝰ vt diebus dñicis ⁊
alijs festis liceat parochianis vestris pterq i ma
ioribus anni solennitatibus si allecia terre se in-
clinauerint eorū captioni ingruēte necessitate in-
tēdere.ita ꝙ facta captura ecclesijs circūpositis:⁊
xpi pauperibus congruaʒ faciāt portionē.¶ Ad
Ad scdm. scdm dicendum.ꝙ in lege quedam cessatio erat fi
guralis:⁊ illa tēpore gratie nō seruatur.Unde di-
stinguendū.ꝙ cessatio a seruilibꝰ necessarijs quo
poterāt als preueniri in lege seruabatur:non solū
ratione vacationis presentis.sed etiā ratione figu
rationis qetis eterne:quemadmoduʒ coctio cibo
rum ⁊ itineratio que ratione qetis eterne in qua
ista nō erant interdicebātur. ⁊ preueniebatur ne-
cessitas in figura ꝙ debemus hic puenire p meri-
ta quietem eternam in qua nō erit mereri p bona
opera vt dicit glo.super illud exo.xvj.Cras qd co-
quendū est coquite.⁊ ideo tēpore gratie concedun
tur ne videamur p figuras iudaizare. in alijs vo
cōformis est ratio cessationis ab operibus seruili
Ad tertiū. bus tempe legis ⁊ tēpore gratie.¶ Ad tertiū patʒ
solutio. Nā opus seruile interdicitur qd prohibet
vacationem debitā ordinatam ab ecclesia cum di
Ad quartū. stinctione que s.posita est.¶ Ad vltimū ↄceden-
duʒ.ꝙ qui fornicatur in die dominico peccat duo
bus peccatis.sm ꝙ peccatuʒ numeratur ratione
reatus.peccatum enim pōt dupliciter numerari.
ratiōe reatus:⁊ ratione actus.verbigratia.in illo
qui deflorādo interficit virginē:dupliciter peccat
vnō actu.interficiēdo:⁊ stuprādo.vnde si peccatū
numeretur ratione reatus:duo sunt peccata.si ra
tione actus : vnum est peccatuʒ duplex.similit est
Querit. hic.¶ Si auteʒ queratur de operibus que ex suo
genere seruilia sunt ⁊ fiunt causa pietatis.vt por-
tare lapides ad edificandas ecclesias.⁊ construe-
re hospitalia et domos religiosas:que als vix vel
nunq possent edificari. vtruʒ licita sint die domi-
nica.Dicendum sicut prius de sabbato.Mar.ij.
Sabbatuʒ ppter hominem factum est.Glo.sab
batū custodiri preceptum est:vt si necessitas fue-
rit nō sit reus qui violauerit.hoc autem intelligi
tur in his maxime interueniente dispensatione il
lorum quibus dispensatio credita est . Si autem
obijciatur.cum istud sit morale decalogi:quomo
do recipit dispensationem ab homine:dicendum
ꝙ morale decalogi dicitur duobus modis . Uno
modo qd est de ipa essentia decalogi sm primam
intentionem.⁊ sm hoc vacatio sm tempus aliqd
indeterminate est morale decalogi.Alio modo di
citur morale decalogi qd est ad determinandum
decalogum ⁊ sm hoc vacatio die dñica est morale
decalogi tēpore gratie:sicut dies septima tēpore le
gis.⁊ istud est morale discipline idest morale ex in
stitutione diuina:per ministeriū ecclesie exigente
necessitate:in tali dispensatione habet ecclesia.si-
cut dicit b.Bern.in li.de dispensatione ⁊ precepto
ex autoritate Leonis pape. vbi necessitas non est
nullo modo violent sanctorum patruʒ instituta:
vbi necessitas fuerit ad vtilitatem ecclesie qui po
testateʒ habet ea dispenset.ex necessitate. enim fit
mutatio legis.

Membrum sextum.

Ultimo querit de appropriatione huius — Cui psone diuinis appriat illud pceptū.
mandati . Nam videt appropriari filio
ratione sapientie . in sapientia enim est
requies sicut probat multipliciter.eccle
Obijcit. Primū. siastici.lj.Inueni mihi multam requiem in ea.s.
in sapientia.Item sapiētie.viij.Intrans in domū
meam conquiescam cū illa scilicet sapientia.ergo
cum illud mandatum sit de quiete spirituali de-
bet appropriari filio qui est sapientia.¶ Item in
Scdm. amore non est quies:quia amor decurrit per desi-
derium.vnde Grego.Amor dei nō potest esse ocio
sus.ergo mandatum de quiete nō erit appropriā-
dum spūisancto qui est amor.¶ Contra.v.Deut.
Cōtra. Obserua vt diē sabbati sanctifices.Glo.recte hoc
mādatū ptinet ad spm̄s.tuʒ propter sanctificatio
nis nomen:tum ppter eternā requiem ad donuʒ
Rñsio. spūssancti pertinentē.¶ Solutio dicendū ꝙ nec
per amorē nec per cognitionem est in presenti qes
perfecta:quia ex parte cognoscimus sicut dicitur
prima ad Cor.xiij.⁊ imperfecte diligimus.⁊ ideo
nō est quies nisi in parte p scientiā vl amorē.Sed
quia aīa per charitatem tēdit merēdo in plenam
requiē quam habʒ in parte. non aūt anima sciēs
per suam scientiam meretur vt plene quiescat si-
cut per suam charitatem.ideo spirituisancto ap-
propriatur istud mandatum:non filio.Preterea.
cognitio in verum est amor in bonum.bonuʒ aūt
dicit rationem cause finalis in qua est quies per
se . verum vero dicit rationem cause exemplaris
sm quam est motus et ordo:et motus regulatus
in finem idest bonum . Inde erit ꝙ in cognitione
Sol.ad pmū. nō ponetur quies plena:sed in amore.¶ Ad illud
autem quod obijcit:ꝙ quies est in sapiētia. dicen
dum ꝙ sapientia sicut dicitur eccli.vj.sm nomen
suum est.

suum est.vnde nō ponit purā cognitioneʒ que est
respectu veri:immo saporem qui est ex dilectione.
Ad scdm. ¶ Ad aliud dicēdū.ꝙ amor anteq obtineat ama
tū currit per desideriū:sed cuʒ obtinet qd amat in
ipo per delectationē quiescit.vnde aīa que p cha-
ritatē in presenti deū habet in parte.i.impfecte.in
futuro vo habebit plene ⁊ pfecte inqtū habet qe
scit in summo bono.inqtuʒ vero nō habet currit
p desiderium.

Questio .xxxiij.de quarto
precepto decalogi.

Inquisitiōis ratio
exigit vt post pcepta prime tabule
decalogi q ordinant in deū : quera
mus de preceptis scde tabule ordi
nātibus ad primuʒ . Et primo de
mādato honoris parentū.de quo exo.xx.Honora
patrem ⁊ matreʒ vt sis longeuus sup terram.⁊.v.
Deutero.Honora patrē tuū ⁊ matrem tuaʒ sicut
pcipit tibi dñs:vt longo tēpore viuas ⁊ bene sit ti
bi.¶ Circa hoc querit pmo.quis dicatur pater ⁊
mater in hoc pcepto.Scdo.ad quid intelligat ho
nor in hoc pcepto.Tertio.de forma huius pcepti.
Quarto de obligatione huius pcepti.

Membrum primum.

Querit quis dicatur pater ⁊ mater i hoc precepto. Ad primum sic obijcit.Pater dicit mul
tiplicit.Creatiōe deus can.Deut.xxxij.
Nonne ipe est pater tuus q possedit te.
Prelatiōne vt platus.codē. Interroga
patrē tuum ⁊c. Propagatione sm carnē. Querit
ergo an his tribꝰ modis accipit pater : an aliquo
illor cum dicit.honora patrem tuū. ¶ Ad qd sic
Obijcitur. Argu.j. obijcit ecclesiastici.vij. ¶ Honora patrē tuū.glo.
hoc est mādatū primum in promissione deum pa
treʒ verū fide ⁊ operibus honorare. In hoc igitur
pcepto pcipit honor dei.¶ Itē.v.Deutero.hono-
Secundū. Contra. ra patrē ⁊ matrem.glo.deū ⁊ ecclesiā. ¶ Cōtra in
primo precepto pme tabule precipit honorandus
deus.si ergo hoc ideʒ hic preciperet:hoc preceptuʒ
Augu. esset idē illi.¶ Itē Augustinus dicit. ꝙ mandata
scde tabule ordināt ad primum .ergo cuʒ hoc sit
preceptū secunde tabule.honor primi precipitur
⁊ nō dei.non igit pater intelligit deus.cuʒ dicitur
Querit de prelato. honora patrem.¶ Item querit.vtruʒ pater intel
ligat prelatus.Ad qd sic.v.Deutero.Honora pa-
trem.Glo.carnalē vel spūaleʒ.Et idē ecclesiastici.
iij.Super illud.honora patrem.pater igit intelli
git in hoc pcepto prelatus :qui est pater spūalis.
¶ Contra.mādata decalogi omia excepto de sab
bato:vt patet ex pcedētibus sunt ad litteram in-
telligēda.sed ad litterā dicitur tantuʒ carnals.
non igitur pater intelligitur prelatus. cum dicit
Respōsio. honora patrē. ¶ Solutio.illud mandatū potest
intelligi tribus modis . Primo mō sm ꝙ educit
a lege nature.Scdo.sm ꝙ est legis scripte a deo i-
spirate Tertio.sm ꝙ accipitur sm allegoriam im
prope.Primo modo intelligit pater carnalis. na
tura enim non nouit nisi patrē qui est principiuʒ
in esse sue nature.Secundo modo intelligitur pa
ter spūalis.⁊ in hoc addit lex scripta a deo inspira
ta ad legē nature.Nō enim reputat patrē illū tā
tū qui est principium in esse natur :immo et illū
q est pincipiū per ministeriū in esse gratie.sm il-
lud.j.ad Cor.iiij. Per euāgelium ego vos genui.
Tertio mō p allegoriaʒ pater intelligit deus : sed
Sol.ad.j. hoc est imprope.¶ Dicendū ergo ad primū.ꝙ p
prie ⁊ p se in hoc pcepto nō pcipit honorari deus
sed homo q est principiū p regenerationē quo ad
esse nature:vel p ministeriū reuelationis quo ad
esse gratie.tamē p allegoriā nihil phibet patreʒ
vocari deū:sed impropie. Similiter p accidens
sicut in dilectione proximi intelligit amor dei.si-
militer i honore patris itelligit honor dei:a quo
omnis paternitas in celo ⁊ i terra nominat.⁊ ad
Ad secunduʒ. istud respiciūt predicte expositiones.¶ Ad scdm
patet respōsio.nam si istud preceptū intelligitur
sm ꝙ educitur a lege naturali in ipo.solū intelli
gitur de patre carnali.Si consideret vt legis scri
pte ⁊ a deo inspirate que addit:intelligit taʒ car-
nalis q spūalis pater.vt dictū est.

Membrum secundum.

Ad qd intelligitur honor i isto precepto. Einde querit. Qtum ad quid intelligat
honor in isto pcepto.Ad cuius rei intel
ligentiā qrunt quatuor.Primo.an ho
nor sit exhibitio spūalis vel corporalis.
Scdo.vtrū honor dicat respectū peminentie.Ter
tio.cū honor dicat multipliciter:vtrū dicat equo-
ce.Quarto.vtrum in hoc pcepto honor quilibet
iubeat.

Articulus primus.

An honor sit exhibitio spiritualis vl corporalis. Ad pmū sic.Phus. honor est exhibitio
reuerētie in testimoniū virtutis. sʒ exhi
bitio reuerētie ē exhibitio spūalis.ergo
⁊ honor.¶ Iteʒ deus est honorādus vt
Arg.primū. pater qr pncipium creationis.Malach.j.Si ego
Scdm. pater:vbi est honor meus.homo vo est honoran-
dus quia pater ⁊ principiū generatiōis:in quo est
in imitatione pmi principij qd est deus.vñ hiero.
in epl'a de parētibus honorādis.Prebeat patribꝰ
amoris mixta formido qui pmi vobis sunt causa
nascēdi exhibere patribus filij:ꝙ vos paterni no-
minis ptās cogit:que a deo est eor meritis attri-
buta Si ergo ratione pncipij non debetur deo ni
si honor qui est exhibitio spūalis.ergo nec homi-
ni debetur honor nisi quia est exhibitio spiritua-
lis.cum non sit honorandus nisi quia in eo relu
cet gratia diuini principij.Ex his vero videtur re
linqui:ꝙ patri solum debeatur honor reuerentie
Tertium. exhibitionis spiritualis.Contra.videtur ꝙ tan-
tuʒ debeatur eis honor corporalis:quia filius nō
accipit a patre nisi qd est corporale.sed ratiōe ac-
cepti solum est debitor honoris.ergo non debet ei
honorem nisi in exhibitione corporali . ¶ Item
Quartū. hiero.ad saluinam exponens illud.j.ad Thimo-
theum.v.Qui bene presunt presbiteri duplici ho-
nore ⁊c.honor in presentiarum vel pro elemosina
vel pro munere accipitur.Et in euangelio. hono
ra patrem tuum ⁊c. Hiero. non in verborum so-
no qui inopiam parentum cassa potest adulatio
ne frustrari: sed inuictus necessarijs ministran-
dis debere intelligi.ergo intelligitur honor soluʒ
in exhibitione corporali. ¶ Item ꝙ intelligatur
de corporali et spirituali exhibitione ostenditur
multipliciter.Ecclesiastici.iij.Honora patrē ⁊c.
Glo.reuerentiaʒ exhibendo.necessaria ministrā-
do.Et i Deut.v.honora patrē tuū ⁊c.Glo.officio
pietatis ⁊ honor.Itē.vj.ad Ephe.honora pa.⁊c.
Glo.honorare patrē:est ei reuerētiam exhibere ⁊
necessaria mīstrare.Itē deut.v.honora patrē.⁊c.

Cōtra.

Glo.iubemur parētes honorare:τ obsequiū pietatis τ reuerentiā exhibere. Ex his relinquit q̄ honor debitus parētibus est exhibitio spūalis in reuerēdo:τ corpalis necessaria mistrādo. Cōtra. sicut differūt pater carnalis τ spūalis:sic exhibitio carnalis τ spūalis. τ ſm q̄ se habet ratio paternitatis:sic debet se habere ratio honoris. patri ergo carnali honor debet carnalis:τ spirituali spūalis. ¶ Itē q̄ est ratio vt carnali patri debeat exhibitio corpalis τ spūalis. Si dicat sicut quidā dixerūt:q2 a parētibus cōtrahimus naturā:τ accipimus instructionē in moribus. q2 ab eis naturā cōtrahimus: tenemur sustētare naturā. q2 ab eis instruimur:debem9 ei exhibere reuerētiā. τ pater naturalis īstruit in morib9 naturalibus:pater spūalis ī morib9 spūalib9. sicut pater carnalis h3 pncipiū in esse nature:τ pater spūalis pncipiū per ministeriū in esse gratie. ¶ Cōtra. frequēter ɔtigit q̄ pater carnalis nūq̄ īstruit filiū ī morib9 si ergo esset ratio honoris reuerētie acceptio honoris:nō esset honorādus pater a quo fili9 nō accipet istructionē.

Rñsio.

¶ Solutio. dicēdū q̄ honor itelligit exhibitio corpalis τ spūalis. spūalis in reuerētia: corpalis ī sustētatione. sicut ſ. in autoritatib9 exprimebatur.

Exhibitio honoris in reuerētia.

¶ Itē exhibitio honoris ī reuerētia trib9 modis est:in affectu. effectu. signo. In affectu timendo offensā paternā ex amore vñ hiero. de honorādis parētibus. pbeat parētibus honoris mixta formido. Effectu obediēdo. ad Eph. vj. Filij obedite parētibus vestris. τ sup illud ecclesiastici. iij. Natio illorū obedientia. Glo. q̄ magistris vel parētibus obediūt Si ergo assurgēdo queadmodū accipit honor Ro xiij. Cui honorem. dicit glo. reddite honorē:vt assurgere τ hmōi. supple q̄ sunt signa honoris.

Exhibitio in sustētatiōe.

¶ Itē sustētatio ɔsistit in tribus. in solatio ṽborū. in seruitio operū. in exhibitiōe necessariorū. In solatio ṽborū:sicut dicit ecclesiastici. iij. Dedecus filij pater sine honore. τ sequit. suscipe senectā patris. Glo. filij carnales τ discipli honore τ solatio debēt fouere parentes. Et hiero. de hono. pa. Nemo patrē aspis ṽbis ledat:affectū sonet q̄cq̄d lingue dixerint liberorū. hoc filiorū ora loquant qd parentes delectat audire. In ſuitio:sicut dr eccli. iij. Qui timet deū honorat parētes. τ q̄si dn̄is seruiet his qui se genuerūt. In ope:vt in exhibitione necessariorū. sicut p3 ex autoritatib9 supradictis.

Sol. ad p̄mū.

¶ Ad illud ṽo qd p̄mo obijcit de ṽbo phi. honor est exhibitio reuerētie τc. dicendū q̄ nō est gn̄alis rō honoris:ſ3 solū q̄ exhibet rōne p̄eminētie spūalis.

Ad scđm.

¶ Ad scđm qd obijcit. q̄ sicut deo pncipio nō debet nisi honor spūalis:sic nec homi. q2 rō principij in vtroq3 est cā honoris. sicut habet ad ephes. vj. sup illud. qd est mandatū primū in pmissione. Glo. sicut deus est pncipalr pncipiū hoīs:sic pater secūdario. dicendū q̄ q̄uis vterq3 sit pncipiū: tñ differēter. de9 em̄ est pncipiū nō idigēs aliquo. hō ṽo est pncipiū τ indigēs aliquo. Dignitas pncipij ex vtraq3 pte est rō quare debet reuerētia. Rō ṽo indigētie ex vna pte est cā q̄re sustētatio patri carnali τ etiā spūali homini τ non deo.

Ad tertiū.

¶ Ad tertiū dicendū. q̄ q̄uis filius accipiat esse corpale a pr̄e:efficit tñ ex hoc in debito duplici. q2 illud corporale qd accipit:est de corpe pr̄is sumptū τ trāsfusum opatione aīe. τ ideo fili9 efficit debitor honoris pr̄is. tū rōne corpis paterni:tū etiā rōne aīe q2 aīa τ corpus cōcurrūt in pr̄e vt sit pncipiū filij Rōne ergo corpis paterne est debitū sustētatiōis pprie. rōne aīe debitū reuerētie. Nam aīa nō indiget sustētatione:nec corpus est reuerēdum.

Ad quartū.

¶ Ad quartū dicendū. q̄ tā patri carnali q̄ spūali debet honor reuerētie τ sustētatiōis. q2 em̄ vterq3 est pncipiū:ideo debet reuerētia q2 vterq3 indigēs:debetur sustētatio. q2 quelibet res diligit salutē sui pncipij:vñ hō p rōnē ordinatā tenet diligere sui pncipij salutē. vnde si indigeat tenet pcurare q̄cūq3 ptinēt ad salutem. Preterea in carnali pr̄e spālis rō reuerētie est:q2 principiū gn̄ationis. vñ Hiero. parētes p̄mo sunt nobis cā nascēdi. τ in eccli. vij. dicit de parētibus. Memēto qm̄ nisi p illos non fuisses. Sustētationis ṽo rō spālis est rō educationis. vñ Hiero. de honore parentū. Foueat parētum senectus:τ factis eorū vicissitudo reddatur habet enim quandā senectus infantiam ecclesiastici. vij. Retribue illis:quomodo τ illi tibi. In patre vero spirituali specialis ratio reuerētie est preeminentia potestatis. Roma. xiij. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Ratio vero sustentationis est dispensatio instructionis vel institutionis. Gal. vj. Cōmunicet is qui cathezizat verbo ei qui se cathezizat in oibus bonis.

Articulus secundus.

An honor dicat respectū preeminētie.

Consequenter querit. vtrū honor in suo intellectu dicat respectum preeminētie. Ad qd sic. sicut laus ad laudatū:ita se habet honor ad honoratū. sed laus dicit preeminētiā in laudato. ergo τ honor in honorato. vnde sicut laus est ptestatio preeminētie bonitatis in illo qui laudat:ita honor ptestatio preeminētie dignitatis in illo q̄ honorat.

Cōtra. arg. j.

¶ Cōtra. j. Pe. ij. oēs honorate. ſ3 ɔstat q̄ nō oēs sunt p̄eminētes. honor igitur non dicit respectū p̄eminētie.

Scđm.

¶ Item. xij. ad Ro. honore inuicem preeminētes. ergo honor est respectu pariū.

Tertium.

¶ Item Ambro. super illud Lu. erat subditus illis dicit. q̄ filius dei honorauit Joseph. nō debito:sed pietatis officio.

Quartū.

¶ Item rex Assuerus dicit honorasse mardocheū. vnde. vj. Hest. sic honorabit quē rex voluerit honorare.

Rñsio.

¶ Solutio. cōcedēdum q̄ honor dicit respectū preeminētie. est aūt preeminentia increata que attendit ſm preeminentiā principij. sapiētie. bonitatis. que excedit in infinitū q̄libet p̄eminentiam creature. Inde est q̄ honor infinitus debet deo. Et est p̄eminētia creata:que est p̄mo ſm tres modos. ſm participationē pncipij sapiētie τ bonitatis. Itē preeminentia in cōmunicatiōe pncipij est ſm tres modos. q2 est principiū ad esse sicut pr̄ carnalis. vt dicit glo. ad ephe. vj. sicut deus pncipiū est hoīs sic pater secūdario. τ rōne istius preeminētie est pater carnalis honorandus. sicut dicit Hiero. de honore pa. honorādi sunt sunt parētes:q2 p̄mo sunt nobis causa nascēdi. Itē est pncipiū ad bene esse:qd est in esse spūali. et rōne isti9 preeminētie est honorādus p̄latus. eccli. iij. Tāq̄ dn̄is seruiet eis qui se genuerūt in opere τ sermōe. Glo. nō est in vulua vt ostēdat pater spiritualis maxime dignus honore. vnde paulus per euangelium ego vos genui. Item est pncipiū ad bene esse in esse tēporali. τ ratione istius preeminētie est honorandus prelatus tēporalis:vt rex. prima Pe. ij. regem honorate. Item est preeminētia in cōmunicatione sapientie:ratione cuius preeminentie honorandus est doctor seu senex. in quibus est discretio multa experientie. Leui. xix. coram cano capite assurge τ honora. τc. Glo. etate vel sapiētia. in antiquis em̄ est sapiētia τ in multo tpe prudētia. sicut dicit in Job. xij. Itē est preeminētia in cōicatione bonitatis:rōne cui9 honorādus est vir sanctus. vnd ad Phi. ij. de epafrodito dicit apl's excipite illum

cipite illū τc. τ post dicit. τ hmōi cū honore habetote:qm̄ propter opus xp̄i vsq3 ad mortem accessit tradēs aīam suam.

Sol. ad p̄mū.

¶ Ad illud ergo qd obijcit. q̄ oēs sunt honorādi. dicendum q̄ hoc dicit ratione p̄eminentie bonitatis. nō solū ſm actum sicut debem9 existimare in bonis. q2 quēlibet bonū debemus existimare nobis meliorē. ſm illd phi. ij. Superiores sibinuicē arbitrātes:ſ3 ſm potentiā qua mali possunt fieri meliores q̄ nos sumus. ratione cuius possibilitatis:τ forte diuine p̄destinationis ad maiorē perfectionē:etiā illi qui mali sunt honorant.

Ad scđm.

Similiter intelligit illud. honore inuicem preueniētes. dicit enim ppter p̄eminentiam bonitatis eo modo quo dictū est. nō supioritatis que attenditur in p̄eminentia pncipij vel ptātis.

Ad tertium. Ambro.

¶ Ad illud vero qd dicit Ambrosius. de dño. dicēdū q̄ non honorauit ioseph vt patrē suū per generationē:sed vt patrē ſm existimationē. q2 sicut dicit. ij. Luce putabatur filius ioseph:siue vt patrē ſm educationē vt suo exemplo ad honorē exhibēdum parentibus τ nutritoribus inuitaret.

Ad quartum

¶ Ad vltimū dicēdū. q̄ honorare aliquē dicitur duob9 modis. Uno modo id quo honoret dare vt dignitatē vel sublimitatē. ſm hoc assuer9 mardocheum honorauit:q2 sublimitatē qua ab alijs honoraretur cōtulit. Alio mō honorare dicit honoris officiū exhibere. Officiū autem honoris est ptestatio in illo q̄ honoratur alicui9 supeminētie vel dignitatis. p3 ergo q̄ honor semp dicit respectū p̄eminētie in illo qui honoratur. ſm q̄ honorare dicitur honoris officiū exhibere.

Articulus tertius.

Utrū honor dicat equoce.

Postea q̄ritur. cū honor dicatur multiplicit:dicitur em̄ respectu dei τ respectu hoīs:τ hoc multis modis. respectu patris carnalis. respectu spūalis. τ regis. τ senis τ doctoris. τ respectu scti hoīs:τ etiam respectu cuius cūq3 hominis vtrū honor dicat equoce.

Obijcit q̄ sic.

Qd videtur. honor em̄ qui debet deo est honor latrie qua hō protestat deū sicut suū conditorē. honor vero q̄ debetur homini est honor dulie. nō igitur dz vniuocari honor:queadmodum creator et creatura nō vniuocant. ¶ Itē honor qui debetur homī determinat multipliciter. nā vno modo accipitur in sustētando:sicut dicit hiero. q̄ cū dicit honora patrē honor inuictus necessarijs mistrādis debet intelligi. Alio mō in reuerēdo. vnde eccle. iij. honora patrē. Glo. reuerentiā exhibendo. Tertio mō ī obediēdo. j. ad Thi. v. Qui bñ p̄sunt p̄sbyteri duplici honore τc. Glo. vt spūaliter eis obediāt τ exteriora ministrēt. Quarto ſuiendo. j. ad Thi. vj. Quicū3 sunt sub iugo ſui:dños suos cū honore dignos arbitrētur. Glo bñ eis ſuiendo. Quinto obseq̄ndo. Ro. xij. honore inuicem preuenientes. glo. non est fratern9 amor nisi mutuis se pueniat obseq̄is. Sexto assurgēdo. Ro. xiij. Cui honorem:honorē. Glo. reddite honorē ei cui debetis vt assurgere. sed iste differētie nō dicuntur ſm vnā rationē. ergo equiuoce.

Cōtra.

¶ Cōtra. honor semper dicit respectū supioritatis q̄tum ad aliquā dignitatē. sed supioritas seu dicat de creatore seu de creatura:nō dicit equoce:seu ſm analogiam. hoc est p prius τ posteri9:queadmodū ptās. ptās em̄ de deo dicit p essentiā. de creatura ṽo p participationē. τ in creatura descēdit ptās p p̄us τ posteri9 ſm gradū pticipatiōis. τ hoc significat apl's. xiij. ad Ro. vbi dicit. Ois aīa ptātibus sublimiorib9 subdita sit. non em̄ est ptās nisi a deo. ergo honor nō dicetur equiuoce.

Rñsio.

¶ Sol. honor ſm ppriā rationē est ptestatio preeminētie in aliq̄ exhibitiōe illi qui honorat. honor ergo pōt accipi materialr τ formaliter. Materialiter cū accipit p eo qd exhibet. vt bñficiū. obsequiū:obedientia. τ hmōi:q̄ dicta sunt. Formaliter honor accipit p ipa ptestatione preeminētie vel dignitatis. q̄tum ergo ad ptestationē honor nō dicitur equiuoce nec etiā vniuoce sed analogice:queadmodū rō preeminentie cuius est. q̄tum ṽo ad exhibitionē equoce diceret nisi ɔcernat ipa ptestatio. τ p hoc soluūt obiecta q2 in rōnibus q̄bus pbat q̄ honor dei equoce:accipitur honor materialr. in alijs formaliter.

Articulus quartus.

Utrū q̄libet honor hoc p̄cepto p̄cipiat

c Onsequēter querit. an in isto precepto precipiatur quilibet honor exhibēdus.

Obijcitur. Arg. primū.

Ad qd sic. In precepto quo phibet homicidiū. s. nō occides:phibetur omnis motus animi ad nocendū. sicut dicit glo. super illud Matth. v. Dictū est antiquis nō occides. ergo in precepto quo p̄cipitur honor:iubet omnis honor exhibendus primo. vt honor qui debetur seni. honor qui debetur regi. τ patri τ huiusmodi.

Scđm.

¶ Item cōtingit peccare inhonorando primum multis modis. vt cū iuuenis inhonorat senem. vl' seruus dominū. vel filius patrē. ergo est cōtra aliquod preceptū. sed nō cōtra aliud nisi cōtra illud quo precipit honor. ergo in hoc precepto prohibetur quelibet inhonoratio:τ iubetur quilibet honor.

Cōtra.

¶ Cōtra. honor nō precipitur hic absolute:immo cū determinat oīe honor patris aut matris. sed quilib3 nō pōt dici pater aut mater respectu cuiuslibet. τ tamē est honorādus vt socius. relinquit igitur q̄ nō precipit hoc mādato quilibet honor primo exhibēdus.

Rñsio.

¶ Solutio. dicendū q̄ ſm rationē ppriam hoc precepto nō iubet honor nisi patri τ matri. vnde non precipitur hic honorari nisi qui proprie pōt dici pater aut mater. hoc est dicere principiū per generationem. hoc aūt est duobus modis tm̄:ſm q̄ est distinguere generationē carnalem. τ spiritualem. naturalē τ gratuitam. respectu esse nature:τ respectu esse gratie. et ſm hoc non precipit hic honor nisi patris carnalis vel spiritualis sc3 prelati. vnde glo. v. Deut. honora patrē carnalē vel spiritualē. Secundū vero rationē cōmunem pōt esse reductio honoris senis qui dicitur pater etate. sicut dicit ad Thi. Seniorem ne increpaueris:sed obsecra vt patrē. Regis qui dicitur pater misericordia. vel miseratione in iudicādo. Esto pupillis misericors vt pater. eccli. iiij. et etiam honoris socij inquantū superior arbitratur.

So. ad arg. j.

¶ Ad primū ergo quod obijcitur soluendum p interemptationē. q2 nō omnis motus ad nocendum phibetur cū dicitur non occides:sed qui est determinatus ad nocendū primo quo ad esse persone. sicut patet ex dictis.

Ad scđm.

¶ Ad scđm dicēdum. q̄ est peccatum:quia cōtra preceptū morale decalogi. et est etiā peccatum:q2 contra preceptū additum decalogo. sicut sunt in lege iudicialia. in euāgelio precepta apostolorū τ ecclesie. vnde nō sequit. q̄ si cōtingat peccare per inhonorationem:q̄ quelibet inhonoratio sit contra aliquod preceptum decalogi.

Membrum tertium.

De forma precepti.

s Equitur inquirere de forma huius precepti quantū ad tria. iussionem. promissionem. τ ordinem.

Articulus primus.

[De iussione honoris.]

AD primū arguit̄ sic. Cū honor intelligatur duobꝰ modis. in exhibitione reuerētie. ⁊ exhibitione sustentatiōis. ⁊ vtroqꝫ honore debeat honorari primꝰ ꝑ tpe ⁊ loco. ergo ꝑceptū de honore debuit dari generalꝰ vt diceret̄ honora primū. aut q̄rit̄ q̄re nō. ℂ Itē respectu patris ⁊ matris in nobis est motiuū intrinsecus ad honoris exhibitionē. sed nō sic est de quolibet primo. Minꝰ ergo difficile est honorare patrē ꝙ honorare gnāliter vel vlr̄ primo. preceptum aūt est de difficili bono sicut virtutes. ergo de magis difficili magis. rōne ergo maioris difficultatis debuit precipi honor sub hac forma. Honora primū. ꝙ sub hac: honora patrē. ℂ Dixerūt quidā ꝙ honor primi generaliter ꝑcipit̄ implicite: nō explicite. ⁊ hac rōne iudei erant q̄si rudes et lex pedagogꝰ. ideo a minoribus ad maiora: a facilioribus ad difficiliora ꝑducendi debuerūt. Honorare aūt primū. i. cuilibet indigēti necessaria ministrare: nimis durū erat eis. ideo nō erat dandū ꝑceptū de necessarioꝝ exhibitione sub forma explicita: sꝫ sub forma īplicita. vt sic ducerent̄ ad perfectū. deinde ṽo euacuato qd̄ ex parte est seu impfectionis: daret̄ sub forma explicita. Quia ṽo inter oīa que sunt de re illius mādati facilꝰ est honorare patrē ⁊ matrē: datū est sub his terminis. Eadē ratio est q̄re cum res tertij mādati sit moralis: tñ dat̄ sub forma cerimoniali. hoc em̄ factū est ꝑpt altitudinē illius mādati. qꝛ si daret̄ sub forma explicita: nō intelligerēt illud ℂ Sed ꝯtra hoc obijcit̄ in hūc modū. Hugo de san. vic. in li. de sacris.

[Cōtra. Hugo.]

Primū ꝑceptū scd̄e tabule ad patrē ꝑtinet hoīe sicut pmū pme ad patrē deū. vtrobiqꝫ paternitas ꝑponit̄. vtrobiqꝫ pncipij dignitas honorat̄. qꝛ sm̄ quēdā modū sicut hēmus pncipiū nascēdi a pr̄e hoīe: sic pncipiū eēndi ꝑ ꝯditionē accepimꝰ a deo pr̄e. vt discat cor humanū in eo pncipiū qd̄ videt: qd̄ debeat illi pncipio a quo est ⁊ quē nō videt. Sm̄ hoc ergo in isto ꝑcepto solū ꝑcipit̄ honor pr̄is et nō primi. ℂ Qd̄ cōcedendū est. ℂ Ad illud ergo

[Rn̄sio.]

qd̄ pmo obijcit dicendū. ꝙ sicut patꝫ ex precedēti. istud ꝑceptū ordiat nos ad primū solū a quo trahimus originē: ⁊ accipimꝰ naturā. sicut sequētia ordināt ad primū cū quo habemꝰ cōem naturā. Inde est ꝙ in hoc ꝑcepto sm̄ ꝑpriā rōnē nunꝙ ꝑcipit̄ nisi honor pr̄is aut matris. ℂ Ad illud vero qd̄ obijcit ꝙ illud difficilius est dicēdū ꝙ illud nō facit ad propositum: qꝛ nō precipit̄ hic honor quicūqꝫ sed honor determinatus.

Item queritur qua .S.j.

[Quare non ꝑcipit̄ honor filij sicut pr̄is. Arg. primū.]

re nō ꝑcipit̄ honor filij. sicut honor patris. ⁊ ostēdit̄ ꝙ magis debuit ꝑcipi. Prīo ex hoc qd̄ dicit̄. ij. ad Cor. xij. Patres debent thesaurizare filijs: nec debēt filij pentibus thesaurizare. ergo magis debent pentes filijs necessaria mīstrare ꝙ ecōuerso. sed honor est in ministratiōe necessarioꝝ. ergo magis dꝫ ꝑcipi vel esse in ꝑcepto honor filij ꝙ patris. ℂ Ad idē sup illud Math. xix. dicit Chryſ.

[Scd̄m.]

humor ascēdit de radice ad ramos. sꝫ a ramis ad radicē nō flectit̄: sic charitas de patribꝰ ad filios. sed nō reuertit̄ ad illos. ergo pmū. ℂ Itē magis

[Tertiū.]

tenemur ad melius. in sustētatione aūt filiorum saluat̄ esse diuinū. vnde ecclesiastici. xxx. Mortuꝰ est pater eius: ⁊ quasi nō est mortuꝰ. similē em̄ sibi reliquit post se. s. filiū. In sustētatione aūt parētū solū est tpale vel pticulare. Magis ergo tenentur pr̄es honorare filios in sustētādo ꝙ ecōuerso. et si sic: magis debuit esse in precepto honor filioꝝ ꝙ parentū. ℂ Itē Seneca. Amor catuloꝝ in venabula īpingit feras.

[Quartū.]

Et Osee. xiij. Ero q̄si vrsa raptis catulis. parētes ergo plus diligūt filios ꝙ diligant̄ ab eis naturalr̄. ergo magis est de lege nature. ⁊ sic ꝑtinet magis ad decalogū. ⁊ inde vt priꝰ ℂ Cōtra. Ius naturale dicit teneri ad gratitudinē ⁊ fugere ingratitudinē. sꝫ sicut Thob. iiij. dicit̄

[Cōtra.]

de mr̄e filio. Memor esse debes que ⁊ quāta picula passa sit in vtero suo ꝑpter te. Glo. ne sis ingratus maternis laboribꝰ: redde te ei q̄ cū laboribus dedit te. ergo magis tenent̄ filij parētibus ꝙ ecōuerso: qꝛ plus receperūt ab eis. ℂ Itē Ambro. sup

[Ambro.]

Luc. xij. Etsi paueris matrē nō reddidisti ei cruciatus quos ꝑ te passa est. nō obseq̄a q̄bus te gestauit. nō alimēta q̄ tribuit tibi ṽo pietatis affectu īmulgēs labrisvbera. nō famē quā ꝑ te ipa tolerauit: ne qd̄ qd̄ tibi noxiū esset comederet. ne qd̄ qd̄ lacti noceret hauriret. tibi illa ieiunauit. tibi māducauit. tibi illa cibū quē voluit nō accepit. tibi quē noluit cibū sumpsit. tibi vigilauit. tibi fleuit. ⁊ ita illā egere patieris. illi debes qd̄ habes cui debes qd̄ es. Tho. iiij. honorē habebis matri tue oībus diebꝰ vite tue. Ex his patꝫ magis debere filios honorare parētes ꝙ ecōuerso. ℂ Itē phos. q̄ sparsim seminata sunt in aīalibus ꝑ naturaꝫ: in hoīe collecta sunt ꝑ rōnē. sed in li. de aīalibꝰ legitur. ꝙ pulli lalach. s. cuiusdā auis cibant parētes suos in senectute. ⁊ pulli marothoth. s. cuiusdā alterius auis cibāt parētes suos nō solū in senectute: sed q̄ncūqꝫ indigēt. ergo istud maxime dꝫ seruari ab hoīe. ⁊ inde primuꝫ. ℂ Itē Hiero. de honore parentū. parētes adeo debēt liberos habere dulciores: qꝛ ꝑ alios reparari non possunt. vt cū eos lex nature subtraxerit: nec patrē aliū tibi poteris inuenire nec matrē. nō sic est aūt de filijs. ℂ Solu

[Rn̄sio.]

tio. notādū ꝙ amor patris in filio totꝰ est gratuitus: qꝛ filij sunt a parētibus. ⁊ incēdit̄ amor ille ꝑ naturā sensualitatis. vn̄ Hiero. de ho. pa. memēto parentū esse ꝙ talis es: quorū manibꝰ cremēta sumpsisti. ⁊ sequit̄. sit tibi grata vita ipsoꝝ quibꝰ carior est vita tua ꝙ ꝑpria. redde amoris vicē colende pietatis. Amor aūt filioꝝ in parētes maxime est debitus: qꝛ accipiūt a parētibꝰ esse ⁊ educationē vnde debent se illis. vn̄ Hiero. exolue fili qd̄ debes ⁊ officia debita qualicūqꝫ exhibe famulatu qꝛ parētibus nemo pōt reddere qd̄ debet̄. ⁊ hmōi amor intendit̄ ꝑ viā rōnis nō sensualitatis Cum igitur querit̄ q̄re nō est mādatū de honore filiorū sicut de honore parentū. dicēdū ꝙ natura sufficiēter iclinat ad hoc. Ad honorē ṽo parētū inclinat ratio excitata ꝑ cōsiderationē debiti ⁊ ꝑcepti. quēadmodū nō est ꝑceptū de amore sui: qꝛ ad hoc sufficiēter inclinat natura: sed de amore primi. Preterea. alia rō est. qꝛ oīs honor theologicꝰ est respectu preeminētis: sicut ptꝫ ex dictis. pater aūt co ꝙ est pncipiū filij preeminētiā hꝫ respectu ipsius: et nō econuerso. ℂ Et si obijciat̄ ex illo qd̄ habet̄ ad ephe. v. subiecti inuicē. Glo. nō solū auditores ꝑlatis sed ꝑlati subditis. Ex quo videt̄ ꝙ honor nō semꝑ dicat̄ respectu preeminētis. Rn̄dendū est. ꝙ reuerētia subiectionis duplici rōne exhibet̄: scꝫ in signū subiectionis: ⁊ in signū mutue charitatis. In signū supioritatis dꝫ exhiberi ab inferioribus prelatis. Unde glo. sup illud. v. ad ephe. subiecti inuicē prelati subditis. In charitate eis seruiēdo: ⁊ humiliter curā gerendo. Unde distinguēda est duplex subiectio. subiectio inferioritatis: q̄ est minoris. ⁊ honoris que est maioris. vnde ibidē dicit glo. etsi dignitas est maioruꝫ: administratoria tñ est. vnde. j.

ad Cor. ix. omniū me seruuꝫ feci. est ergo maioꝝ salua tñ dignitate seruire: sicut minoꝝ est hūiliter obedire. ℂ Ad illud ergo qd̄ prīo obijcit̄

[Sol. ad pmū. Argu.]

ꝙ filij nō debēt thesaurizare parētibus. dicendū ꝙ nō sequit̄ ex hoc. ꝙ nō debeāt necessaria ministrare. thesaurizare em̄ est supabundātia succedēti imposterꝫ necessitati ꝑuidere. qꝛ ergo patres nō succedūt filijs sꝫ ecōuerso. ideo dꝛ ꝙ filij nō debent thesau. pa. Ministrare ṽo necessaria est presentē indigentiā supplere. et hoc tenet̄ filiꝰ facere patri maxie ex hoc qd̄ est ei pncipiū. ℂ Ad scd̄m ⁊

[Ad. ij. ⁊ iiij.]

quartū iā ptꝫ rn̄sio. qꝛ ex hoc ꝙ effectꝰ patꝝ decurrit in filios ꝑ naturā sensualitatis. nō aūt sic ecōuerso. ideo magis debet esse preceptum quod est magis ⁊ ad quod minꝰ inclinat natura. vt honor parentū. ℂ Ad tertiū dicēdū. ꝙ sustētatio tā filij ꝙ pr̄is respicit ꝑsonaꝫ. ꝑsona em̄ singularis ipsa est que sustētat̄ nō spēs. ꝑprie em̄ dicit̄ spēm sustentari: cū singulare sustētat̄. ⁊ cū sub illa impropietate eque sustentant̄ species cū sustētatur pater sicut cum sustentat̄ filius. ideo est interimenda ꝑpositio quam proponit.

Articulus secundus.

[De pmissiōe mercedis scilꝫ longeuitatis. Que. primo.]

COnsequēter querit̄. q̄re huic mandato addita est ꝑmissio plusꝙ ceteris. Si dicat̄ ꝙ ex hoc ꝙ istud est affirmatiuū: et ideo de faciēdo bono. alia ṽo ꝑcepta secunde tabule sunt negatiua. sicut nō occides. nō mechaberis. ⁊ ideo de nō faciēdo malū ꝙtū ad formā precepti. Faciēti aūt bonū debet̄ merces ⁊ premiū: nō facienti aūt malū inꝙtum hmōi nō ꝑpt hoc debet̄ merces: sed vitatio supplicij solū. ℂ Ad

[Que. scd̄o.]

huc est questio. quare illud ꝑceptū preponat̄ sub forma affirmatiua plusꝙ cetera. cū dictū sit in ꝑcedentibꝰ ꝙ in quolibet precepto intelligat̄ affirmatio in iussione: ⁊ negatio in ꝑhibitione. Item in primo ꝑcepto prime tabule addit̄ ꝑmissio cuꝫ dicit̄. faciēs miam in milia: cū tñ sit negatiuum.

[Que. tertio.]

ℂ Itē quare addit̄ ꝑmissio longeuitatis. Si dicatur ꝙ istud est ꝑpter cōgruentiā: qꝛ cōgruū est ꝙ qui cōseruat vitā patris: ꝙ vita eius ꝯseruetur. ergo cū in quinto ꝑcepto nō occides: ꝑ affirmationē iubeatur cōseruatio vite primi. vnde super. v. Deut. glo. pasce fame morietē: quē si nō paueris: occidisti Illi precepto maxime debuit addi ista ꝑmissio.

[Que. quarto.]

ℂ Item querit̄. quare in exodo addit̄ vna ꝑmissio tm̄. qꝛ ibi dicitur. honora patrē vt sis longeuus. ⁊ in deut. v. duplex. vbi dicit̄. vt lōgo viuas tpe: ⁊ bene sit tibi. Si dicat̄ sicut quidā dixerūt: ꝙ hoc est ꝑpter duplicē statū. ꝑfectoꝝ ⁊ impfectoꝝ. mādata aūt exodi respiciūt statū impfectoꝝ. mādata ṽo deut. statū ꝑfectoꝝ. ideo impfectis q̄ sustentant corporalē vitā patrū addit̄ vna ꝑmissio scꝫ longeuitas in corꝑe. ꝑfectis ṽo qui sustentant nō solū vitā carnalē tpali subsidio: sed etiaꝫ spūalem vitā spūali solatio parentū: duplex preponit̄ ꝑmissio. s. longeuitatis in corꝑe: ⁊ bene essendi in mēte.

[Que. quinto.]

ℂ Cōtra. xxij. deut. precipit̄. si iueneris matrē pullis vel ouis incubantē. nō tenebis eā cū filijs. sed abire patieris vt bene sit tibi: et longo viuas tpe. Sed cōstat ꝙ illud preceptū nō est obseruantie ꝑfecte: ⁊ tñ ei ꝑmittitur idem qd̄ in deut. honoranti patrē. Nulla est ergo assignata ratio.

[Rn̄sio.]

ℂ Solutio. dicendū ꝙ ꝑmissio additur huic precepto: vt ad sustentationē parentū alliceretur filij: ⁊ inclinarētur ex diuina ꝑmissione. quēadmodum ad sustentationē filiorū inclinantur parentes ex natura. ⁊ maxime sicut dictū est. s. questiōe de modo traditionis mandatoꝝ ꝑpter auariciā iudeorū euacuandā. Quia ergo honor patris intelligitur in erogatione: euacuāda erat auaricia filioꝝ diuina ꝑmissione. Preterea ratione status populi iudaici cuꝫ data est lex qꝛ data est in deserto: in quo per diuturnā fatigationē itineris ꝑuēturi erant ad terrā ꝑmissionis ne ergo filij in subueniendis necessitatibus parentū (que tūc maxime ingruebant) essent negligentes: excitādi erāt ꝑmissione diuina.

[Ad id quod que. primo.]

ℂ Ad illud ṽo qd̄ querit̄: quare affirmatiue datur. dicendū ꝙ precepta dabant̄ imperfectis ⁊ rudibus ex corruptione nature: pronis ad omittendū bonum faciendū: ⁊ committendum malū vitanduꝫ. vbi ergo erat maior ꝑnitas ad omissionē ꝙ ad cōmissionem dabat̄ preceptuꝫ affirmatiue. Inde cuꝫ duo sint: honoratio patris exhibenda: ⁊ inhonoratio fugiēda. ꝑniores erāt ad omissionē honoratiōis: ꝙ ad cōmissionem inhonoratiōis. Et ideo affirmatiue debuit dari preceptum patris: ne ex auaricia que in eis maxime erat: sicut patet ex euangelio: vel negligentia diuturni seruitij et laboriosi in deserto illud omitterent. Ubi ṽo non solum ad omissionem ꝑnitas erat: sed ad cōmissioneꝫ erat impetus pronitatis corruptionis: dabatur preceptū negatiue. vt cū ex corruptione nature maxime ꝑni essent ad homicidia ⁊ furta ⁊c. ideo negatiue data sunt. non occides ⁊c.

[Ad scd̄o que.]

ℂ Fuerunt tamen qui dixerunt ꝙ honorare parentes vniuersale est respectu temporis omnis: et omnis subditi: quia nō fuit tempus in quo nō debuerunt parētes honorari. ⁊ cuilibet cōmune habere parētes quos tenet̄ honorare semꝑ ⁊ si nō ad semper. ⁊ ideo affirmatiue. Sed in alijs mādatis nō est inuenire sm̄ affirmationē ita vniuersale sm̄ omne tēpus: ⁊ cuilibꝫ. Occidere enim iuste ꝙuis sit vniuersale ꝙtuꝫ ad omne tēpus: nō tamē ꝙtum ad omnē personam. sed solum iudicis. Sed in negatione vniuersali est. nō occides iniuste. Similiter vti cōiuge moderate non obligat omēs ⁊ semper: qꝛ sic tenerent̄ omnes habere vxores: sed negatio nō mechaberis vniuersalis est. et similiter in mādatis alijs que dātur negatiue in scd̄a tabula. Sed ꝙuis hec ratio possit assignari in scd̄a tabula: nō tamē in pma.

[Ad tertio q̄si.]

Ad illud vero qd̄ q̄ritur: quare additur ꝑmissio longeuitatis. dicēdum ꝙ ratione cōgruitatis sit talis ꝑmissio. Cōgruū enim est vt ꝑcuratio cōseruationis vite pncipij: mereat̄ cōseruationē sui. vnde Hiero. de honore parentū. Humanitas talibus ꝑsonis oblata. s. parētibus viuēdi tempus extēdit. ⁊ morte dilata vicēqꝫ facientibus reddēs officia nostra dn̄o vidēti cōmendat. Item meret̄ ab hoīe cui est principiū. s. filio vt eius vita sustentet̄: ⁊ ita ꝑlongetur vnde hiero. in eodē. foueatur parentū senectus: ⁊ factis eoꝝ vicissitudo reddatur. videant liberi vestri qd̄ faciant: aut vicem vobis similem reddituri. Nō autem sic de cōseruatione vite alterius hominis qui non est nobis principium.

[Ad q̄rtū que.]

ℂ Ad illud qd̄ queritur de gemina promissione: que ponitur in Deutero. dicendū ꝙ in illa ꝑmissione fit additio ꝑpt explanatōeꝫ. Lōgeuitas em̄ in miseria nō est appetēda. nec ꝑmissio lōgeuitatis simpliciter: nisi cum successu ꝑsperitatis alliceret. Ideo preceptū deuter. qd̄ dꝫ explanatio esse exo. determinat longeuitatē habentē coniunctam prosperitatem esse in promissione cū dicit. vt longo viuas tēpore in quo ꝑmittit̄ diuturna ꝯuersatio. ⁊ bene sit tibi in quo ꝑmittit̄ diuturna ꝑsperitas ad bene esse. ℂ Ad illud vero qd̄ querit̄ quare ꝑmissio cōsimilis addit̄ ꝑdicto mandato figurali. dicenduꝫ ꝙ in

lege erat ꝓmissio addita precepto: aliqñ propter congruitatē actus. ⁊ hoc modo lōgeuitas ꝓmittitur honorāti patrē. Aliqñ ꝓpter cōtrarietatem abusionis actus. queadmodū in predicto cerimoniali. Nā ad litterā error auguriorū apud ydololatras credebat obtinere lōgeuitatē: si capet matrē sup pullos: seu super oua incubantē. ideo p̄ceptū diuine legis occurrit per ꝓhibitionē obseruantie augurij. ⁊ vt lōgius ad hoc eos remoueret: ⁊ ne timerēt ex hoc infortuniū vite sibi futurū adest diuina ꝓmissio: que ꝓmittit contra auguriū facienti longeuitatē ⁊ vite fecilitatē. ¶ Et si quereretur quare tanta ꝓmissio quanta honoranti patrē. responsum est questione de cōtinentia legis. q2 hoc nō est quia illud in genere sit tantū bonū quantū honor parentū: sed hoc est. q2 obseruantia huius precepti pro illo tēpore destruebat tantū malum vel maius: quantū est inhonoratio parentum. videlicet ydololatrie partē: q̄ est in augurijs ad inhonorationem dei.

Articulus tertius.

De ordine huius mādati.

Consequēter queritur de ordine huius mandati. Nam cū in p̄ma tabula priora sint negatiua affirmatiuis: videtur ꝙ similiter debeat esse in scda. aut queritur quare nō. ¶ Si dicatur sicut quidā dixerūt ꝙ de deo magis cognoscim⁹ q̄d nō est q̄ quid est. ⁊ ideo prior est negatio affirmatione in preceptis que ordinant ad deū. De homine vero primo cognoscimus quid est. ideo in preceptis ordinantibus ad proximū prior est affirmatio negatione. ¶ Cōtra. siue ordine ad deū siue ad ꝓximum non precipitur vel ꝓhibetur nisi actus noster. noster aūt actus nobis notissim⁹ est ⁊ eque: siue sit act⁹ iussus vel ꝓhibitus respectu dei: seu iussus vel ꝓhibitus respectu proximi. ¶ Propter hoc dicendum. ꝙ hoc est ratione principij: cuius honor precipitur. Unde sicut in ordine ad deū primū preceptū est de honore p̄ncipij q̄d est de⁹ in p̄ria tabula ita in ordine ad proximum primū preceptū est de ordine principij quod est homo in secunda tabula. vnde sicut dicit Hugo de sctō victo. Utrobiq3 dignitas principij honoratur.

Membrum quartum.

De obligatione huius precepti.

Deinde queritur de obligatione huius p̄cepti. Circa q̄d q̄rūtur q̄nq3. Primo. an soluatur obligatio ꝑ votum religionis. Scdō. an ꝓpter necessitatem patris dimittendus sit ingressus religionis. Tertio de honore reuerentie q̄tū ad obedientiā: in q̄bus debeatur patri carnali: Quarto. an honor debeatur patri spūali ex p̄cepto. Quinto. an honor debeatur malo prelato.

Articulus primus.

Querit an soluatur obligatio ꝑ votū religionis.

Ad primū sic. Hoc preceptū est preceptū morale legis nature. ergo est immobile. ergo ꝓpter ingressū religionis nullus absoluitur ab illo. ¶ Itē perfectio gratie nō destruit q̄d est nature sed perficit. Cū ergo ingressus debitus religionis sit perfectionis gratie: ergo ꝑficit obseruantiam honoris parentis ⁊ nō soluit. ¶ Item si consiliū soluit preceptū: non se compatiunt. ergo sunt cōtraria. ergo in ordine vite moralis determinato a deo esset cōtrarietas. q̄d est incōueniens. ¶ Item obseruātia cōsiliorū se habet ad obseruantiā preceptorū sicut perfectio ad perfectibile. sicut ostēdit dñs Math. xix. cū seruanti mādata dixit. vnū tibi deest. si vis perfect⁹ esse vade ⁊ vende oīa q̄ habes. sed perfectio nō tollit ꝑfectibile sed cōplet. Ingressus ergo religionis nō soluit obligationē huius precepti. ¶ Dixerūt q̄dam ꝙ solueret obligatio per ingressum religionis q̄tū ad effectum: sed non q̄tum ad affectum. Sed contra. preceptum illud ꝑ opus adimplet. vt patet ab expositoribus: nō per affectū. ergo obligat ad opus. ¶ Itē que esset causa quare solueretur obligatio ī actu. nūquid ꝓpter impossibilitatē. ergo similiter ꝑ paupertatē irreleuabilē solueretur.

Cōtra. arg. ꝙ soluat.

¶ Contra. Cū aliquis suo arbitrio ingerit se in impossibilitatē qua nō potest facere q̄d tenetur peccat. sed religiosus ingrediendo religionem ponit se in impossibilitate qua nō potest honorare parētes ministrando necessaria. quos tenet honorare. ergo ingrediēdo religionem peccat. ¶ Itē preceptū dicit: da superflua. consiliū dicit: da oīa. sed ista non se cōpatiūtur nec datis omnibus potest subuenire patri in necessarijs. ergo non se cōpatiuntur cōsilium ⁊ preceptum. soluitur igitur obligatio precepti per consilium. ¶ Item honora patrem obligat pro loco et tempore. sed in religione nunq̄ est tempus nec locus honorandi. sic ergo religiosus non obligatur.

Rñsio s̄z opinionē aliorū.

¶ Responsio s̄m quosdam. ꝙ nullum consilium soluit obligationem precepti nature. vnde nec istud. tamē quia affirmatiuū est nō obligat nisi pro loco ⁊ tempore. Unde obligatio est ad non ministrandum necessaria patri simpliciter: sed sub conditione duplici. vna ex parte dantis si habet: ⁊ alia ex parte recipientis si indiget. Et ad hoc semper tenetur secularis ⁊ religiosus. s. dare si habet: et si pater indiget. sed quia religiosus nunq̄ potest habere: ideo nunq̄ dabit. ⁊ non transgreditur quia non tenebatur simpliciter. Eodem modo dicunt de omnibus affirmatiuis. quia nō est obligatio simplex: sed conditionalis. Nec est cōtraria doctrina preceptorū ⁊ cōsiliorum: quia precepta non obligāt absolute. ¶ Sed contra. Gal. v. Si spiritu ducimini non estis sub lege. si ergo duce spiritu aliq̄s intrat religionem: iam non ligatur lege honoris exhibendi parentibus. ¶ Item si diceretur ꝙ esse sub lege est vt impleatur ex timore. iste autem ex amore implet legem ⁊ ideo nihil ad propositum. ¶ Cōtra. cōstat ꝙ religiosus moritur mundo. ergo obligatio viuentium in mundo non artat eū. ergo non tenetur ad ministrādum necessaria que pertinent ad vitam mundi. Item si moritur filius morte nature: soluitur ab obligatione huius honoris patris. ergo si moritur morte gratie ⁊ perfecte sicut religiosi soluetur. cum mors gratie eque nos separet a vita mundi. quia quod est mors secularibus: hoc est introitus religionis religiosis quo ad mundum. ¶ Item matrimonium cōtractum ante carnalem copulam soluitur per votū religionis. ⁊ hoc nō est nisi quia est quedā mors spiritualis. Morte autem soluitur vinculū matrimonij. ergo et obligatio exhibitionis mundanorum soluitur: quia illis moritur omnino religiosus.

Rñsio s̄m mētē propriā.

¶ Propterea videtur dicendū. ꝙ cum honor patris consistat in pluribus: ⁊ omnia intelligantur cum dicitur. honora patrē. vt patet ex predictis. non soluitur obligatio exhibitionis honoris ꝑ introitum religionis: licet soluatur obligatio quo ad debitum sustentationis. quia quo ad illam solutionem moritur: qui moritur mundo. Sed exhibitio: spiritualis in reuerendo: in consolando: in orando; nō soluitur: immo sub obediētia magis

tia magis

tia magis auget. ⁊ ex hoc est perfectio p̄cepti honoris patris. Nō enim perficit in exhibitione corporali: que nō exhibet patri causā cōformitatis ad deū principium: sed ratione indigētie. ideo perficit in exhibitione spūali maxime in qua est conformatio ad deū. Et ꝑ hoc p3 solutio ad obiecta.

Articulus secundus.

Utrū ꝓpt necessitatē p̄ris sit dimittēd⁹ ingressus religionis.

Postea querit. vtrum propter necessitatē parentū dimittēdus sit ingressus religionis. nā honor patris intelligit in corporali exhibitiōe cū tēpus est. sed indigētibus parentibus tempus subueniendi est. si ergo ego nō subuenio: trāsgredior. q2 non honoro patrē quando tempus est honorādi. sed intrando religionē pono me in statu non subueniēdi. ergo pecco.

Cōtra.

¶ Cōtra. Marci. iij. Que est mater mea et qui sunt fratres mei? Glo. nō recusat obsequi matri qui dicit. honora patrē et matrē sed ostendit se plus debere paternis ministerijs q̄ affectib⁹ maternis. ideo exēplo mōstrauit q̄d ꝟbo ait: q̄ amat patrē aut matrem plus q̄ me: nō est me dignus. Si ergo introitus religionis ꝑtinet ad paternū ministeriū: non est dimittēdus ꝓpter paternum affectū. ¶ Item ibidem in glo. Opus spūale prefert cognationi docēs meliorē esse copulā cordiū q̄ corporū.

Rñsio s̄m quosdā.

¶ Ad hoc dicūt quidā. Quia aut pōt secure manere in seculo sine detrimento salutis. ⁊ in tali casu dicūt ꝙ nō debet intrare: sed patri ministrare. Aut videt sibi iminere periculū salutis ⁊ lapsum in peccatū: ⁊ in tali casu nō tenet. Alij ꝟo dicūt ꝙ quandocunq3 spiritu dei ducit: non tenet manere ī seculo: vt ministret necessaria parētib⁹. Signū autem ꝙ ducat a spū triplex est. Primū. iocunditas mētis ex perfectione religionis cōsiderata. Secundū. propositū cauendi circunstātias peccati. Tertiū. propositum ꝑficiendi in melius. Dicunt ergo. ꝙ aut habet temporalia de quibus possit sustētari: aut nō habet. Si habet potest patri dimittere ea ad sustentationem. si nō habet nō tenetur tūc ministrare. sed cū transfert se totaliter ad seruitiū liberalissimi dominatoris patris celestis cōmendare ipi curam patris qui dat escā omni carni. qui pascit volucres celi. vij. Math. Cui est cura de omnibus. ⁊ sic meliori ꝓuisori dimittitur pater ⁊ mater. Et q̄uis istorū opinio videatur magis perfecta: prima tamē magis pia.

Querit si fili⁹ tenet accusare patrē hereticū effectū.

¶ Iuxta hoc queritur. vtrū in errore hereseos filius accusans patrē ad damnationē solueret hoc mandatum: immo an teneat accusare? Uidetur ꝙ debet accusare. q2 deu. xxj. dicitur. Nō etsi genuerit homo filium cōtumacem ⁊ proteruum qui non audiat patris et matris imperium: debet a parentibus accusari: ⁊ lapidibus obruet eū populus. Si ergo pater tenetur accusare filium. ergo filius patrem. ¶ Ad hoc dicendū. ꝙ hereticus aut solum sibi nocet: vt quādo heresis occulta est. Aut alios etiam praua doctrina corrumpit. primo modo nō tenetur eum accusare filius: sed secundo modo tenetur. Et ratio est. quia honorem patris celestis tenetur preferre honori patris carnalis. Unde carnalis pater qui dehonestat ⁊ inhonorat patrē celestē: nō est sustentandus. vnde in deutero. in laude Leui dicitur. Qui dicunt patri et matri nescio vos Et in tali casu tenet illud euangelicum. Qui honorat patrem ⁊ matrem plus q̄ me non est me dignus.

Articulus tertius.

Querit in q̄bus tenemur patri carnali obedire. quo ad honorē reuerētie.

Consequēter queritur de honore reuerētie q̄tum ad obedientiā. in quibus sc3 teneamur obedire patri carnali. Ad q̄d sic. Col. iij. Filij obedite parentibus vestris in oībus. ergo ī oīb⁹ licitis est eis obediēdū. ergo tenentur filij obedire parentibus percipientibus intrare claustrum. ducere vxorem. fodere in vinea. ¶ Item. xxj. Deut. Si genuerit homo filiū contumacem qui nō audiat patris et matris imperium lapidibus eum obruet populus. ¶ Item Hugo de san. victo. Quantū spectat ad litteram duobus modis parentes nostros honorare debemus. obediendo eis in omnibus exceptis his in q̄bus dilectio patris dei offenditur. ⁊ eos quantū facultas nostra suppetit adiuuando. ergo in oībus licitis. ¶ Item Hiero. de honore parentum. Imitamini filium machabeū: qui matri suadenti mortem seruiuit. ⁊ durū imperium gratāter aggressus est: ne offenderet genitricē. in sustinentia ergo mortis debemus obedire. ¶ Item idē in eodem. Deuotus filius obediendo ꝓmotus est: qui nolens maternā aliquatenus ledere pietatem: ꝑpetuam vitam passione susceperit.

Obijcit ꝙ in omnibus. Primū. Scdm. Tertium. Quartum.

Rñsio.

¶ Solutio. dicendum ꝙ s̄m gradum superioritatis est modus obeditionis: q2 sicut dicitur romā. xiij. Omnis potestas a deo data est: ⁊ omnis anima potestatibus sublimioribus subdita debet esse. Est aūt superioritas cōstituta in spūalibus ⁊ in temporalib⁹. Et in t̄palibus quantū ad regimē reipublice. ⁊ quantum ad regimē proprie familie. In regimine spūalium preest spūalis prelatus. In regimine temporaliū q̄tum ad rempublicam prelatus secularis. scilicet rex ⁊ princeps. In regimine t̄paliū q̄tum ad propriā familiā pater. Sicut ergo determinatur obedientia prelati spūalis in his in quib⁹ p̄est scilicet spūalibus: ⁊ prelati secularis in t̄palibus reipu. sic obediētia debita patri in dispositiōe rei familiaris.

Ad. j. ⁊. iij.

Et s̄m hoc dicitur ꝙ fili⁹ patrisfamilias tenetur obedire patri in omnibus probabiliter pertinētibus ad necessitatem vel vtilitatē rei familiaris. Unde oēs autoritates que dicūt ꝙ filius obediat in omnibus. exponūt in omnib⁹ pertinentibus ad dispensationē rei familiaris. ⁊ sic exponūt autoritatē apostoli ⁊ Hugonis.

Ad scdm.

¶ Ad illud deut. soluunt per autoritatē sequentē. Monita patris audire cōtemnens ⁊ comesationibus vacat atq3 luxurie. vnde cōtemptus correctiōis facit peccatum. ⁊ malicia cōuersationis que nō corrigitur per patris monitionē. Unde ex hoc colligitur ꝙ filiusfamilias tenetur obedire patri in disciplinam morum bonorū. sed hoc est intelligendū de his que necessaria sunt ad salutem.

Ad quartum

¶ Ad vltimū quod obijcit de filio qui obedit matri in martyrio. dicendum ꝙ sustinentia martyrij erat de necessitate salutis. quia oportebat aut apostatare a lege ad ydololatriā: aut mori. tamen duplex causa mouit ad martyrium. amor veritatis: ⁊ obediētia matris. Unde Hiero. ponit ipsum in obedientie exemplum.

Articulus quartus.

An honor debeat p̄ri spūali ex p̄cepto vł cōsilio.

Nō cōsilio. j.

Postea queritur. an ex precepto vel consilio debeatur honor in exhibitione necessariorū prelato spirituali. Ad quod sic. j. ad Thim. v. Qui bene presunt presbyteri duplici honore digni habeantur. Glo. necessitatis est accipere vnde viuitur: charitatis est prebere. Si ergo charitatis est: voluntarium est. non igitur est precepti sed consilij.

Scdm.

¶ Item. j. ad

Corin.ix.Qui pascit gregem ꝛc.Glo. loquitur de
apostolis sicut cōstituit dn̄s de euangelio viuen-
tes panem gratuitum manducabant ab eis sum
ptum:quibus gratuitam gratiā predicabant. er-
Cōtra. ꝙ precepti.
go gratuitum est honorare exhibēdo necessaria.
ergo non est preceptum.¶ Cōtra.prima ad Cor.
ix.Nunquid nō habemus potestatē: mulierem:
sororem ꝛc.Glo. dominus mulieres ministratu-
ras sequi se noluit:ostendens quid a plebibus de
beretur euangelistis.ergo ministratio necessario
rum est debita prelatis a subditis. ¶ Item Gal.
vj.Cōmunicet is qui cathezizat verbo ei qui se ca
thezizat in omnibus bonis.Glo.vsitatum prece
ptum est:vt predicatori verbi dei prebeat necessa-
ria ille cui predicat que boni appellatione recte si
gnificauit.¶ Item in p̄s.Sumite psalmum.sup-
ple predicationis:ꝛ date tympanum temporalis
sustentationis.vt innuit glo. ¶ Item prima ad
Cor.ix.Si nos seminamus vobis spūalia: nō est
magnū si carnalia vestra metamus . ¶ Item.ij.
ad Thi.ij.Laborantem agricolam oportet primū
de fructu edere.ꝛ multa hmōi.ergo honor in exhi
bitiōe necessariorū prelatis est in precepto.¶ So-
Rn̄sio.
lutio di endū ꝙ honoris exhibitio est in precepto
subditis.sꝫ honoris receptio nō est in p̄cepto pre-
latis:sed ꝯcessione ꝛ potestate vnde.j.ad Cor.ix.
Nunquid nō habemus potestatē mādu cādi ꝛc.
Glo.permisit dn̄s:nō iussit apostolis accipere ne
cessaria a subditis:vt quisquis eo vteretur qd̄ sibi li
ceret ex dn̄i cōstitutione.Si quis vero nollet:nō cō
tra iussum faceret:sꝫ de suo iure cederet. potestas
enī est:nō iussio dn̄i accipere sumptus.ꝛ est verbū
Augu.de opere monachorū super illud Matth.
Ad illud ꝙ est consilij.
x.dignus est operari⁹ cibo suo.¶ Ad illud qd̄ pri
mo obijcit.ꝙ charitatis est prebere. intelligendū
Ad primū.
est ꝙ hoc dicit ꝑpter modum tribuēdi qui debet
esse in hylaritate et ex amore.ſm illud.ij. Cor.ix.
Non ex tristitia aut ex necessitate. bilarem enim
datorem diligit deus.Glo.nō tristis vel coactus:
sed spontaneus.hilarem enim datorē.i.qui ex vo-
Ad scd̄m.
luntate bona dat:diligit deus.¶ Ad scd̄m dicen
dum.ꝙ panis gratuitus dicitur ministratio tem
poralium q̄tum ad accipientem.vt non ponatur
finis seu merces p̄dicationis.vnde p̄ma ad Thi.
v.duplici honore.Glo.nō tn̄ venale est euangeliū
vt pro his predicetur:sed ꝑ eternis.Nō enim a po
pulo redditur quasi merces illis qui sibi in chari
tate euangelij seruiunt:sed tanq̄ stipendiū datur
quo vt possint laborare pascantur.ꝛ per hūc modū
intelligitur illud Matth.x.Gratis accepistis ꝛc.
Queritur qn̄ tenent dare.
¶ Sed queritur.quādo tenentur dare. Nā ditata ec-
clesia nō videtur ꝙ teneantur exhibere:q2 in malach.
dicitur.iij Inferte oēm decimā in horreū meū: vt sit
Obijcit.
cibus in domo mea.Si ergo sufficiens est cibus
in domo ecclesie:non tenentur exhibere.¶ Item ces
sante causa cessare debet effectus.sꝫ causa exhibi-
tionis est necessitas.p̄ma.Thim.v.Qui bene pre
sunt.Glo.accipiūt sustētationē necessitatis a po
pulo:mercedē dispensationis a domino. Si ergo
non assit necessitas:nec est ordinata potestas ac-
cipiendi prelatis:nec debitū exhibendi subditis.
Responsio.
¶ Ad hoc dicendum.ꝙ tenentur dare cum requi
runtur a prelatis.alr̄s enim nō tenentur nisi vide-
Ad obiectū.
rent eorū necessitatem.¶ Ad illud qd̄ obijcitur,
ꝙ sufficiens est cibus ꝛ non est necessitas:dicunt,
ꝙ q̄uis non sit necessitas quātum ad dispensato
res bonorum ecclesiasticorum ꝑpter se:tamen est
necessitas semper propter illos quibus debent bo
na ecclesiastica dispensari scꝫ pauperes.Unde sal
uator.Pauperes semper habebitis vobiscum. vt
dicit Hiero.Res ecclesie pauperum sunt:nec con
Hiero.
ceditur dispensatoribus bonorū prodigalitas nec
superfluitas:sed stricta necessitas.vnde. b. Ber.
Conceditur tibi vt si altario seruias:de altario vi
uas.Quicq̄d preter necessariū victū de altario re-
tines:tuū non est:rapina est:sacrilegium est. Ali-
ter nobis videtur dicendum. ꝙ si ecclesia alicu-
ius sit sufficiēter dotata bonis temporalibus:ꝙ
subditi non tenentur in aliquo prouidere presby-
tero nisi aliqua causa suborta : vt guerre vel pre-
dationis indigens efficiatur.De honore vero reue-
rentie:que debetur prelatis spiritualibus hic pre
termittimus,q2 in tractatu de virtutib⁹ questiōe
de obedientia:domino iuuante tractabitur.

Articulus quintus.

An honor debeat malo prelato.

Ultimo queritur.an honor exhibendus
sit malo prelato ex hoc precepto.Ad qd̄
sic.j. ad Thim.v.Qui bene presunt ꝛc.
Glo.vt spiritualiter eis obediant : ꝛ ex-
teriora ministrent. iste honor non determinatur
nisi bene presidenti.ergo malo prelato non debetur
obedientia nec temporaliū ministratio. ¶ Item
secunda thessa. vlt. Denun iamus vobis si quis
nō vult operari nō māducet. ergo si prelatus nō
operatur qd̄ est sui officij:non tenebuntur ei subdi-
ti ministrare.¶ Item ibidem. Audiuimus quos-
dam ambulantes nihil operantes ꝛc.Denuncia-
mus in xp̄o vt cum silentio viuentes panē suum
manducēt.Ex quibus videtur ꝙ mali prelati nō
sunt honorandi. ¶ Item Josue primo.Sicut obe
diuimus moysi obediemus tibi:tm̄ sit dominus
tecum.ergo sub conditione bonitatis profitētur
Cōtra.
obedientiam.¶ Cōtra.prima Petri ij Subiecti
estote in omni timore dominis.non solum bonis
ꝛ modestis:sed etiam discolis.¶ Item.j.Regum.
xxiij.dauid precidit oram chlamidis Saul.et la-
tenter postea percussit cor suū. Glo.ꝑpositi oris
gladio feriendi non sunt:etiam cū recte reprehē-
di videntur.¶ Item Matthe.xxiij Super cathe
dram moysi sederunt scribe ꝛ pharisei : que dicūt
facit ꝛc.¶ Item prima ad Thim.v.duplici hono
re digni sunt.Glo.Iste duplex honor exhibēdus
est omnibus presbyteris:sed maxime his qui la-
Rn̄sio.
borant in verbo.¶ Solutio.dicendū ꝙ malo pre
lato q̄diu ab ecclesia toleratur:debetur honor et
q̄uis male presideat:quousq ab ecclesia depona-
tur:vt bene presidens debet haberi.vnde debita a
subiectis non debent subtrahi.Et generaliter di-
cendum est.ꝙ de episcopis non est inferiorum iu-
dicare vtrum bene operetur. Rom̄.xiiij. Tu quis
es qui iudicas alienum seruum ꝛc.sed illos domi
nus iudicabit.Esa.iij.Stat ad iudicādum domi
nus.et sequitur verbum ad prelatos.Uos depa-
sti estis vineam meam.rapina pauperis in domo
vestra.

Questio.xxxiiij.de quinto precepto.Non occides.

Uerendum est se-
cundū ordinis exigentiā de quin
to precepto ꝛ mandato decalogi:
quo dicitur. non occides. Exod.
xx.Deutero.v.Circa qd̄ querun-
tur tria. Primo quid prohibea-
tur occidi.Secundo quis prohibeatur occidere.
Tertio que sit illa occisio que hic prohibetur.
Membrum.j.

Membrum primum

Quid ꝓhibeatur occidi.

Circa primū queruntur quatuor.Primo.
vtrū hic prohibeatur occisio bruti anima
lis:an solius hominis.Scd̄o.vtrū hic
ꝓhibeatur occisio sui.Tertio.vtrū hic
ꝓhibeatur occisio malefici.Quarto.vtrum in ali
quo casu possit innocens occidi nō preuaricādo
hoc preceptum.

Articulus primus.

Utrū ꝓhibeatur occisio bruti vel hoīs. Arg.primū.

Ad p̄mum obijcerent heretici in hūc mo
dum.Qui furatur ouem vel bouem vel ho
minem:facit cōtra preceptū non furabe
ris . sed eque vniuersaliter ꝑ prohibitio
nem dicitur.nō occides.sicut non furaberis. ergo
qui occidit ouem vel bouem vel hominē:facit cō-
Scd̄m.
tra preceptū non occides.¶ Item qui occidit bo-
uem ꝓximi:cōstat ꝙ peccat occidendo. sed pecca-
re occidendo hic ꝓhibetur. ergo occidere bouem
Tertium.
hic prohibetur.¶ Itē lex naturalis dictat om̄ia bo
na esse cōseruanda ꝛ non interimenda q2 de inten
tione nature est cōseruare rem naturalem :ꝛ con-
tra intentionē nature interimere.sed om̄e brutū
est res naturalis ꝛ esse viuens ſm suam naturam
Quartū.
est bonū.ergo quicūq brutū interficit peccat cō-
tra legē nature.¶ Item si dicatur ꝙ quodlibet occi
dere non ꝓhibetur sed solum hominem. ergo nō de
buit vniuersaliter dici.nō occides. quemadmodū
q2 coire nō est prohibitū vniuersaliter.nō dicitur
Cōtra.Aug.
nō coibis : sed non mechaberis. ¶ Contra.Aug.
in.j.li.de ci.dei.loquēs de hoc ꝑcepto nō occides:
dicit.quidā hoc preceptū in bestias ac pecora co-
nantur extendere:vt ex hoc nullum etiam illorū
liceat occidere.cur ergo non ꝛ herbas et quicquid
humo radicitus alitur et figitur. Nam et hoc ge
nus rerum q̄uis non sentiat dicitur viuere:ac per
hoc potest et mori.vnde apl̄s. Insipiens tu qd̄ se-
minas non viuificatur nisi prius moriatur. Et in
p̄s.scriptum est.Occidit vites eorū in grandine.
Nunc igitur ob hoc cum audimus non occides:
virgultum vellere nephas dicimus.ꝛ manicheorū
Rn̄sio. Augu.
errori insanissime acquiescimus.¶ So.ſm Aug.
in eodem.vbi dicit.His deliramentis remotis.cū
audimus non occides.si propterea non accipim⁹
hoc dictum esse de frutectis : quia nullus eis sen-
sus est:nec de irrationabilibus animantibus. vo
latilibus.ambulantibus.natantibus.reptilibus
quia nulla ratione nobis sociantur:q̄ non eis da
tum est nobiscū habere cōem.vnde iustissima or
dinatione creatoris vita ꝛ mors eorū nostris vsi-
bus subditur. Restat ergo vt de homine intelliga
mus qd̄ dictum est non occides. nec alterū : ergo
nec te.neq enim qui se occidit aliud q̄ hominem
Sol.ad.j.ꝛ.ij.
occidit.¶ Ad primū ꝛ secundum dicendum. ꝙ a
prima institutione factus est homo dn̄s brutorū
Gen̄.j.vt presit piscibus maris ꝛc. sed non est fa-
ctus dominus hominis.vnde cum domini sit fa-
cere de re sua qd̄ vult.ex prima institutione potest
homo bruta occidere seruare si vult sine offensa.
non sic hominem.hoc autem dominium non est
ablatum homini per peccatum:nisi q̄tum facta
est appropriatio.vnde qui occidit bouē alterius
non peccat in eo qd̄ est occidere:sed in eo ꝙ dānifi
cat ꝓximum in re propria Et ideo peccat contra
Ad tertiū.
istud preceptum non furaberis.¶ Ad tertium di
cendum.ſm legem naturalem omnia bruta data
homini in vsum:ꝛ vita sensibilis ordinata est ad
sustentationem hominis:ꝛ ex concessione diuina
post peccatum. vnde gen̄.ix. quasi olera virentia
tradidi vobis animantia. excepto ꝙ carnem cum
Ad quartū.
sanguine non cōmedetis. ¶ Ad vltimum dicen-
dum.ꝙ quemadmodum cum dicitur non mechabe
ris:ꝓhibetur omnis coitus inordinatus. ꝛ tamē
non omne coire inordinatū est mechari.ita cū di
citur non occides. ꝓhibetur omne occidere inor-
dinatum.occidi autem brutum a domino sue vi-
te non est inordinatū.

Articulus secundus.

Utrū i hoc p̄cepto occisio sui ꝓhibeatur. Qd̄ nō. Arg.primū.

Postmodū queritur.vtrum in hoc prece
pto prohibeatur occisio sui. Et videtur ꝙ
nō.Quoniā mādata secunde tabule or-
dinant ad proximū . prohibetur ergo in
hoc precepto occisio ꝓximi tantū. non ergo sui.
¶ Ideo queritur.vtrū casu aliquo possit aliquis
interficere se licite.Et ponatur in questione.vtrum
causa vitandi peccatū aliquis possit se interfice
re vel incōmodi vel adipiscende glorie. Queritur er
go.vtrū virgo.que se interfecit ne violēter deflore-
Scd̄m.
tur peccet.¶ Ad qd̄ sic.j.Cor.ix.bonū est mihi
magis mori:q̄ vt gloriā meā quis euacuet: ergo
huic virgini bonū est magis mori q̄ deflorari. q2
in defloratione gloria eius euacuatur.ergo si se īter
ficit:melius eligit,ergo nō peccat contra aliquid
Tertium.
preceptū.¶ Itē Job.ij.Pellē pro pelle et cuncta
que habet homo dabit pro anima sua . ergo vita
corporalis dāda est ꝓ salute anime. sed hoc facit
ista.posito ꝙ hoc facit ꝑpter timorem lapsus fu
Quartum.
turi.¶ Itē anima in corpore corrupto per origi-
nalē miseriā comparatur ad corpus sicut captiuus
aliquis ad suū carcerē vt dicit August.de anima
ꝛ spiritu.vnde p̄s.Educ de carcere animā meā.sꝫ
captiuus aliquis si rūpat carcerē quo captiuus
tenetur:non peccat abrumpēdo.ergo a simili si ali-
quis occidat corpus vt animā liberet que in ipso
detinetur tāq̄ captiua nō peccat:si hoc faciat amo
re liberatis glorie.¶ Itē.x.Math. Qui perdide
Quintū.
rit animā suam ꝑpter me saluā faciet eam.ꝛ ani
mā vocat ibi vitā.sed ille qui se interficit illo desi
derio qd̄ dicebat apostolus.Cupio dissolui ꝛ esse
cum xp̄o perdit animam suam propter deum. er-
Sextum.
go inueniet eam ¶ Item septimo ad Roma. In-
felix ego homo quis me liberabit de cor.mor. hu-
ius.ergo apostolus appetebat ordinata volunta
tate liberationē anime a corpore.s. d hec est mors
ergo mors ordinate appetitur.Unde etiā philo-
sophi dixerunt mortem philosophantibus appe
tendam.ꝛ philosophiam diffinierunt meditatio
nem moriendi.ergo si aliquis illa eadem volunta
te prorumpat in actum:sibi inferendo mortē.nō
Septimū.
peccabit. ¶ Item Sason qui connumeratur in-
ter patres qui proponūtur nobis ad imitationē
Octauū.
fidei:legitur se interfecisse.xi. ad Hebre. ergo ex
causa consimili nō erit culpa se interficere. ¶ Itē
secundo machabeorū.xiiij.laudatur Razias qui
Cōtra.
se interfecit:eligens nobiliter mori potius q̄ sub
ditus esse peccatoribus . ergo ꝛc. ¶ Contra. Ro-
ma.iij.faciemus mala vt veniant bona? absit. sꝫ
occidere hominem innocentem malum est. ergo
non potest bene fieri propter bonum adipiscen-
dum.ergo nec propter malum vitandum. ¶ Itē
Aug.de ciui.
Augus.in primo de ciui.dei.Aliena libido nō pol
luit:alioquin pudicicia virtus animi nō erit. Ex
quo arguit.si non est impudicicia qua inuita vir
go polluitur:non est iusticia qua casta punitur.
Si ergo interficiendo se virgo ne defloretur con-
tra iusticiam occidit se.contra iusticiam facit ma
nifeste.ergo peccat.¶ Item August.in eodē.Cur
homo qui nihil mali fecit ꝛ sibi malefaciat. et se-

ipsum interficiendo hominem interficiat innocē
tem: ne alium patiatur nocentem: atq; in se perpe
tret malum propriū ne in eo perpetretur alienū.
¶ Item idem in eodem. Si non licet priuata po-
testate hominem occidere vel nocentem: cuius oc
cidendi licentiam lex cōcedit: maleficos ne patia-
ris viuere super terram. xxij. Exod. ꝑfecto qui se
ipsum occidit homicida est. ¶ Item idem Augu.
Ne nobismetipsis necem inferamus: prohibitos
nos intelligendū est: vbi lex ait. nō occides q̄uis
nō addiderit proximum tuum: sicut falsum testi-
monium cum vetaret q̄uis non dixerit aduersus
proximum. nō ideo si aduersus se testimoniū dixe
Rōnes phoꝝ
rit ab hoc crimine se putauerit alienum. ¶ Item
ad idem sunt rationes philosophoꝝ. quarum pri
ma est platonis dicētis. Constat nos esse sub do-
minio dei: cuius tutela ꝛ ꝓuidētia gubernamur
Nihil autem est inuito domino de his que possi-
det ex eo loco in quo suam rem cōstituit auferen-
dum. Ex quo arguit. Sicut ergo qui vitam alie-
no mancipio extorquet crimine nō carebit. ita il-
le qui finem. i. mortem sibi domino necdū iuben-
te quesierit: nō absolutionē consequit̄ sed reatū.
¶ Item ad idem Plotinus philosophus. Cum
anima a corpore violenter extruditur: q̄r exijt ru-
pto vinculo non soluto. fit ei ipsa necessitas occa
sio passionis: ꝛ malis vinculis dum rumpit infi-
citur. ¶ Item cum constet animabus remunera-
tionem esse tribuendam ꝓ modo sue perfectionis
ad quam in hac vita vnaqueq; peruenit. nō est p̄-
cipitandus vite finis: cum adhuc proficiendi esse
possit accessio. ¶ Item animabus in hac vita la-
psis post mortem non est facultas resurgendi. er-
go vtendum est cōcessis vite spacijs: vt ꝑfecte pur
gationis sit facultas. ¶ Item qui finem celerem
spe fruēde beatitudinis accelerat: irretit̄ laqueis
passiōis. q̄r spes sicut timor passio ē: s; irretito la-
queo passionis celestis habitaculi aditus patere
nō potest. Ex his igitur cōcludunt ꝙ mors nō est
Rñsio.
cōtra ordinem cogenda nature. ergo nullus pōt
Aug. de ci. dei.
se licite interficere. ¶ Nō concedendū est. Et dicē
dum ꝑm beatum Aug primo de ciui. dei. ꝙ in san
ctis canonicisq; libris nūq̄ nobis diuinitus prece
ptum permissumue reperiri pōt: vt vel ipsius adi
piscende immortalitatis vel vllius cauēdi caren
diue mali causa nobismetipsis necem inferamus
ꝛ prohibitos nos esse intelligendū est: vbi lex ait.
nō occides. ¶ Ad primum ergo qd̄ obijcit. dicen
Sol. ad ꝑmū
dum ꝑm Aug. primo li. de ci. dei. Nō regula diligē
di ꝓximum a nobis incipit quia scriptū est. dili-
ges ꝓximum tuum sicut teipsum. vnde falsi testi
monij nō minus reus est q̄ si aduersus proximū
hoc faceret. Ita etiam intelligendum est nō licere
homini seipsum occidere: cū in eo ꝙ scriptum est.
nō occides: nec ille cui precipit̄ intelligat exceptus
Ex quo patet. ꝙ q̄uis precepta secūde tabule ordi
nant ad proximū: non ꝓpter hoc minus ordināt
hominē ad seipsum. immo ordo ad seipsū primo
intelligit̄. sicut patet per hoc qd̄ dicit Augu. ꝙ re-
Ad scd̄m.
gula diligēdi ꝓximū a nobis incipit. ¶ Ad aliud
qd̄ obijcit̄. bonum est mihi magis mori. Dicendū
ꝙ gloriam que apud deum est non amittit virgo
que inuita comprimitur: dummodo sancta ꝛ sta-
bilis voluntas perseueret. immo sicut dixit beata
Lucia. Si inuitā me feceris violari: castitas mihi
duplicabitur ad coronā. Et. h. Aug. primo de ciui.
dei. Illis virginibus que per vim passe sunt nō est
ablata castitas: sed humilitas ꝑsuasa. Cum ergo
non euacuet̄ gloria: non debet eligi incommodū
Ad tertium.
ad vitādum malū qd̄ inuita patitur. ¶ Ad aliud
qd̄ dicitur ꝙ cūcta que habet homo dabit pro ani
ma sua. dicendū ꝙ dare intelligit̄ inculpabiliter.
sed sic dare vitā suam. s. interficiēdo se est peccare.
vnde Augu. primo de ciui. dei. ostēdit esse detesta-
bile dicens. Si detestabile facinus ꝛ dānabile sce-
lus est etiam seipsum hominem occidere sicut ve-
ritas manifesta proclamat: quis ita desipiat vt di
cat. iam nunc peccemus: ne postea peccare possi-
mus. iam nunc perpetremus homicidiū: ne post-
ea incidamus in adulterium. None si tantum do
minatur iniquitas vt non innocentia sed pecca-
ta potius eligantur. sanctius est incertum de fu-
turo adulterium q̄ certū de presenti homicidiū.
nonne sanctius est flagitium cōmittere qd̄ peni-
tendo sanetur: q̄ tale facinus vbi locus salubris
penitentie non relinquatur. ¶ Ad aliud dicendū
Ad quartū.
ꝑm platonis similitudinē. eos qui potestatis im
perio truduntur in carcerem: non oportere inde
defugere priusq̄ potestas illa que clausit abire ꝑ-
miserit. nec vitari penam furtiua discessione: sed
Ad quintū.
crescere. ¶ Ad aliud soluendū ꝑm sanctos. ꝙ ani
ma dicitur vita animalis: que vno modo pro xp̄o
interimenda est a nobis. alio modo saluāda. Un
de distinguitur duplex mors ꝑm distinctionē pla
tonis: qui duas hominis mortes asserit. vnā na-
tura: alteram virtutes prestant. Homo enī mori
tur cū anima corpus relinquit solutum lege na-
ture. Mori etiā dicitur cum adhuc anima in cor-
pore cōstituta corporeas illecebras philosophia do
cente contemnit. ꝛ cupiditatū dulces insidias re-
liquasq; omnes excutit passiones. Hāc ergo mor
tem dicit Plato sapientibus appetendam. Illā
vero quam omnibus natura constituit: cogi vel
inferri vel accersiri vetat. dicens expectandā esse
naturam. Quādo ergo dicitur. qui perdit animā
sic debet intelligi. i. qui moritur voluptatib⁹. Nō
intelligitur ꝓpter hoc ꝙ debeat perdi vita corpo
ralis. tamen si auferatur pro xp̄o: patienter est su
Ad quintum.
stinendum. ¶ Ad aliud obiectum similiter soluē
dum est ꝑm sanctos ꝛ phos: qui in hac vitate cō-
ueniunt: ꝛ illam solam de voluntarijs mortibus
significant esse laudabilem: que cōparatur phie
ratione nō ferro: prudentia non veneno. Addunt
etiam aliam solam naturalem esse mortē. vbi cor
pus animā: nō anima corpus relinquit. Constat
enim neruorum certam cōstitutāq; rationē ani-
mas sociare corporibus. hi nerui dum supersunt
perseuerat corpus animari. cū vero deficiut: mox
archana illa vis soluitur: qua societas illa cōsta-
bat. Anima ergo ipsa nō deficit quippe que imor-
talis ꝛ perpetua est. s; impletis neruis corpus fa-
tescit: nec anima lassatur animando. sed officiū
suum deserit corpus: cum iam nō possit animari.
Scd̄m hoc ergo dicendū. ꝙ mortem spiritualem
qua moritur anima vitijs: debet quis optare pro-
pter deum. Mortem aūt corporalem non debet si
bi inferre: nec vitam corporalem sibi auferre. sed si
Ad septimū. Augu.
ab alio inferatur: equanimiter sustinere. ¶ Ad se
ptimū quod obijcitur de Sansone. dicendum ꝑm
Aug. in primo de ciui. dei. vbi dicit. Nec sanson ali
ter excusatur ꝙ seipsum cum hostibus ruina do-
mus oppressit: nisi quia latenter spiritus hoc ius
serat: qui per illū miracula faciebat. ¶ Ad illud
Ad octauū. Aug. de ci. dei
quod obijcitur de Razia: qui se interfecit. dicēdū
ꝑm Augu. in primo de ciui dei. vbi dicit. Multi se
interemerunt ne in manus hostium peruenirent
non modo querimus vtrum sit factum: sed vtrū
fuerit faciendum. Sana quippe ratio etiam exē-
plis anteponenda est: cui quidem ꝛ exempla con-
cordant. sed illa que tāto digniora sunt imitatio-
ne: quanto

ne: quanto excellentiora pietate non fecerunt pa-
triarche: nō prophete: non apostoli. q̄r et ipse dn̄s
iesus xp̄s quādo eos si persecutionē paterētur fu
gere admonuit de ciuitate i ciuitatē. Math. x. po
tuit admonere vt sibi manus inferrēt: ne in man⁹
persequentiū peruenirēt. Ex hoc vult dicere Aug.
ꝙ nullus debet sibi inferre manus vt hostes effu
giat. vnde Razias non laudat̄ ꝙ se interfecit: sed
laudat̄ propter zelū legis. quia ex hoc ostendit̄ ꝙ
se interfecit. licet hoc facere non debuerit idest se
interficere.

Articulus tertius.

Utrū hoc precepto ꝓhibeatur occisio hominis malefici.

Deinde querit̄ vtrum in hoc precepto ꝓ-
hibeatur occisio hoīs malefici. q̄r inde-
terminate dicit̄ non occides. Ad qd̄ sic.
Math. xiij. Uis eamus ꝛ colligamus zi
zanias. et respōdet. Sinite vtraq; crescere vsq; ad
Arg. primū.
messem. Cum ergo zizania sicut ibi interpretatur
domin⁹ sint heretici: messis vero iudiciū diuinū.
non erūt ꝑm hoc eradicādi. ergo nec occidēdi. sed
Scd̄m.
diuino iudicio relinquēdi. ¶ Itē. xij. sapientie di-
citur de iudice eterno. Judicās dat locū penitētie.
Et in Job. xxiiij. Dedit ei locū penitētie: ꝛ ipe abu
titur eo in superbia. Et Ezech. xviij. Nolo mortē
peccatoris: sed vt magis ꝯuertatur. Si ergo iudex
tēporalis debet se conformare iudici eterno: debet
penitēti dare locum penitentie nec ipsum interfi-
Tertium.
cere. ¶ Itē Math. v. Solem suum facit oriri sup
bonos ꝛ malos. malos ergo conseruat ꝛ nō inter-
ficit. Sed quod ipse facit ex misericordia vult nos
imitari. ergo vult ꝙ cōseruemus malos ꝛ non oc-
Quartū.
cidamus. ¶ Itē ad illud idem facit Job. viij. vbi
dicitur ꝙ mulierem adulteram liberauit: que ꝑm
Quintū.
legem erat lapidanda. ¶ Item in Math. xix. dici
tur. Qd̄ deus cōiunxit homo non separet. s; deus
animā corpori coniunxit. ergo quicūq; illam sepa
ret peccat. sed quicūq; interficit maleficū hoc fa
Sextum.
cit. ergo peccat. ¶ Item Thob. iiij. Ne alij facias
qd̄ tibi nō vis fieri. sed si tu esses reus mortis: nol-
les tibi mortē inferri. ergo non debes illud alij in-
Septimū.
ferre etiam malefico. ¶ Itē Greg. xxiij. q. v. Reos
sanguinis defendat ecclesia: ne efusionis sangui-
Octauū.
nis particeps fiat. ¶ Item Augusti. ad marcelli-
num de quibusdam reis mortis ita scribit. Pe-
na illoꝝ q̄uis de tantis sceleribus cōfessorum ro-
go te vt preter supplicium mortis sit. ꝓpter catho
licam mansuetudinem commendandam. Ex his
igitur videtur. ꝙ q̄uis licitum sit maleficium pu
nire: non tamē interficere. ¶ Contra. Exod. xxij.
Cōtra.
Maleficos non patieris viuere. Preceptum igit̄
est vt interficiantur malefici. sed preceptū non est
precepto contrarium. ergo hic prohibētur occidi.
¶ Item. xiij. ad roma. de iudice terreno. Non sine
causa gladium portat. Dei enim minister est vin-
dex in irā ei qui male agit. Si ergo occidēdo ma
leficum minister dei est: non agit contra hoc pre-
Cypria.
ceptum. ¶ Item bea. Cyprianus sup illud Deut.
xiij. Si audieris in vna de ciuitatibus tuis dicen-
tes. Eamus seruiamus dijs alienis: interficiens
necabis omnes qui sunt in ciuitate cede gladij.
Cuius precepti memor Mathathias ꝑmo Ma-
cha. ij. interfecit illum qui super altare sacrifica-
bat. Qd̄ si ante aduentum christi hec precepta ser
uata sunt: quātomagis post aduētum christi ser-
uanda sunt: quando ille veniens non solum ver-
Hiero.
bis hortatus est nos: sed ꝛ factis. ¶ Item Hiero.
ad Riparium. Non est crudelitas crimina ꝓ deo
punire: sed pietas. vnde Deutero. xiij. Si frater
tuus ꝛ amica ꝛ vxor que in sinu tuo dormit dam-
nare voluerint veritatē: sit manus tua sup ipsos:
et effundes sanguinem ipsorū. ¶ Item ad Ro.
iij. Nunquid iniquus deus qui infert iram idest
vindictam? quasi dicat: non. ergo nec similiter iu
dex si inferatur per eius ministerium. ¶ Item ad
Roma. j. dicitur. Qui talia agunt digni sunt mor
te. Et. ij. dicitur. Judicium dei est in eos qui talia
agūt. ergo ꝑm iudiciū dei digni sunt morte. Sed
xiij. dicitur de iudice ꝙ minister dei est. ergo quos
deus iudicauit ad mortem: debet iudex interfice-
re. ꝛ illos maxime qui per legem diuinam adiudi
cati sunt morti. sicut dicitur in Lu. xix. Inimicos
meos qui noluerūt me regnare super eos adduci-
te huc ꝛ interficite. Ex quo habet̄ ꝙ heretici ꝛ ini-
mici xp̄iane religionis sunt interficiendi. ¶ So- Rñsio.
lutio. Homo maleficus qui reus est mortis pōt
interfici duplici ex causa. quia homo est: aut quia
maleficus. Quia homo est cum interficitur odio
ꝑsone. ꝛ hoc modo prohibetur cum dicit̄. nō occi-
des. supple hominē: quia homo. Quia malefic⁹
est occiditur: cū interficitur odio malicie ꝛ amore
iusticie. Et tunc distinguēdum. aut occiditur ab
illo qui habet ad hoc potestatem vt a principe se-
culari. ꝛ ꝑm hoc nō ꝓhibetur hic interfectio ma-
lefici. aut interficitur ab illo qui non habet pote-
statem. ꝛ ꝑm hoc ꝓhibetur hic. Prohibet̄ enī hic
occisio hominis inq̄tum homo: ꝛ occisio malefi-
ci inordinata. Et hoc est quod dicit Hiero. super
Ezech. li. iij. Qui malos ꝑcutit in eo ꝙ mali sunt:
et habet causam interfectionis idest potestatem
vt occidat pessimos: minister dei est. ¶ Ad ꝑmū Sol. ad ꝑmū.
ergo quod obijcit dicendum. ꝙ interfectio vel ex-
cōmunicatio hereticorum vel hostium ecclesie in
duplici casu solū intelligitur interdicta. Primo
cum malicia non est nota. quod notatur per hoc
ꝙ dicitur. Cum creuisset herba. In herba enim si-
milia sunt triticum ꝛ zizania. Unde beda super il
lum locum. xiij. Math. Sinite. Hoc videtur cō
trariū illi apostolico. j. Ad Corint. v. Auferte ma
lū ex vobisipsis. Sed sicut inter lolium ꝛ triticū
q̄diu herba est paruū distat: ita monet dominus
in die iudicij non suspitiose sed manifeste damna
bit. Secundus casus est quando simul multitu-
dinem contingeret euelli a fide. sicut aliquādo cō
tingit in excommunicatione principum: quos se-
quitur multitudo. vel ipius multitudinis: quod
notatur cum dicitur. ne simul eradicetis ꝛ triticū
Aug. ibi dicit. Multitudo non est excōmunican-
da nec princeps populi. cum scil; ex hoc accideret
detrimentum ecclesie vel reipublice. ij. Regū. xix.
cum abysai vellet occidere Semei maledicentem
dauid: dixit dauid. Quid mihi ꝛ vobis filij. Sar-
uie: hodie efficimini mihi in sathan. quia time-
bat ne ex eius interfectione turbaretur regnum.
Ubi vero aliquod istorum nō acciderit ministris
dicitur alligate per fasciculos ad comburendū.
Nunq̄ enim vult dominus seruari zizania pro-
pter se: sed propter triticum: ne simul euellatur.
vbi ergo non timetur tritici auulsio: zizania sunt
a tritico separanda. ¶ Ad secundum dicendum Ad scd̄m
ꝑm Augu. de decem cordis. Distinguit enim ꝙ
quidam sunt flagitiosi qui peccant in se. quidam
flagitiosi qui peccant in alios eis nocendo. ꝛ con-
tra tales qui nocent proximis date sunt leges vt
cito de medio rapiantur. quia sc; sunt velut mem
bra putrida in corpore societatis humane. et ideo
a societate sunt abscindendi. primi vero ponūtur
ad penitentiam. Unde August. ad marcellinum. Augu.
Quis non intelligat magis beneficium q̄ suppli

cium nominandum: vbi nec seruanda relaxatur audacia: nec puniēdi salutaris medicina subtrahitur.

Ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum. ꝙ malefico reo mortis prestatur beneficium cum punitur morte Nam si patienter sustineat ⁊ conteratur: valet ei ad expiationem peccati. iuxta illud Naum primo Non consurget duplex tribulatio: nec iudicabit dominus bis in idipsum. qđ est intelligenduꝫ ƒm Hiero. cum in presenti vita peccatum sufficienter punituꝫ est. Preterea subtrahitur ei facultas peccandi in futurum ad quam pronus est. Preterea ex eius morte mali alij coercentur vel emendātur sicut dicitur. xiij. ad Roma. Si male feceris time ne forte non tibi parcat.

Ad quartū.

¶ Ad quartum dicendū ƒm Augu. super illud ps. Stetit Phinees ⁊c. Reuelato testamento leniorem voluit deus fieri disciplinam idest penam ad correptioneꝫ: quia multa crimina morte corporali plectebantur que modo non puniuntur.

Ad quintū.

¶ Ad quintum dicendum. ꝙ cuꝫ iudex iuste maleficum occidit: ipse quod deus cōiunxit non separat. immo ipse deus: cuius autoritate hoc facit. Unde Augustinus primo de ciuitate dei. Non autem ipse occidit qui ministeriuꝫ debet iubenti: sicut adminiculum gladius vtendi. Et ideo nequaꝙ̄ contra hoc preceptum fecerunt: quo dictum est. non occides: qui deo autore bella gesserunt: aut personas gerentes publice potestatis ⁊ ƒm eius legis hoc est iustissime rationis imperio sceleratos morte punierunt.

Ad sextum.

¶ Ad sextum dicenduꝫ. ꝙ illud sic debet intelligi. Quod tibi nō vis fieri ⁊c. scilicet ordinate ⁊ iuste. Maleficus autem damnatus deberet voluntate ordinata ƒm diuinam legem se velle interfici. vnde ꝙ̄uis nolit voluntate inordinata: non debet iudex nolle illud. Unde Hiero. super illud Esa. Nō est crudelis qui crudeles iugulat: sed crudelis patientibus esse videtur. Nam suspensus latro patibulo crudelem iudicem putat.

Ad septimū.

¶ Ad septimū quo dicitur ꝙ reos sanguinis defendat ecclesia. intelligendum est cū fugiunt ad ecclesiaꝫ tunc eos defendit: nec eos tradit laice ptāti

Ad octauum.

¶ Ad octauum dicendum. ꝙ quēadmodum dicitur. xxxiij. q. v. Qđ quis August. pro illis sceleratis supplicando spacium vite ei reseruari poposcerit: non legum seueritateꝫ: qua tales morte plectuntur: nec obseruandū docuit. Unde Aug. ad marcellinum. Possessiones seruorum dei volum9 in aliene partis supplicijs iudicari nō ꝙ scelestis hominibus licentiam facinorum prohibeantur afferri ⁊c. Ex his relinquitur ꝙ cuꝫ dicitur. non occides. non prohibetur occidi maleficus: sed innocens ⁊ iustus ƒm ꝙ exponitur Exod. xxiij. Innocentem ⁊ iustum non occides.

Articulus quartus.

Utrū ī aliquo casu possit innocens occidi nō preuaricādo hoc preceptum.

Consequenter queritur. vtruꝫ in aliquo casu possit innocens occidi non preuaricando preceptum. Et ponamus casum.

Casus.

Esto ꝙ aliquis conuictus sit ƒm iura p falsos testes de crimine quo ƒm leges dignus est morte. iudex vero scit ipsum esse innocenteꝫ. quid faciet iudex si interficitur: trāsgreditur preceptuꝫ dei. non occides iustum. quia scriptum est consequenter. interficite maleficum. ergo peccat mortaliter.

Cōtra.

¶ Contra. Ambro. Iudex non debet iudicare ƒm suam priuatam conscientiam: quam apportauit de domo. sed ƒm iura ⁊ allegata ⁊ probata coram ipso: dum sedebat pro tribunali. Cuꝫ igitur predictus iudex faciat quod debet: non peccat

Querit̄ de preposito.

¶ Item similiter queritur de preposito cui rei precipit aliqueꝫ ƒm allegata falsa interficere: ⁊ illud scit prepositus solus quid faciet: Act. v. Obedire oportet deo magis ꝙ̄ hominibus. sed deus prohibet innocētem interfici: rex contrariuꝫ. igitur nō debet interficere.

Cōtra.

¶ Contra. Iste iudicatus est a rege. ergo cum prepositus non se debeat ponere iudicem super regem: debet interficere. ¶ Iteꝫ si nō interficiat: quia dicit eum iustum. eadem ratione aliquis iuste dānatus euaderet: quia aliquis amicus eius diceret eum esse innocentem. Et ita periret potestas secularis ⁊ pax et societatis humane concordia.

Rñsio ad casum.

¶ Solutio. ad primum dicendum ꝙ iudex ī predicto casu debet facere quicquid potest vt illum liberet: dummodo non faciat contra iusticiam: prudenter examinando falsos testes. vt exemplo Danielis possit eos conuincere de falsitate ⁊ repellere. vel debet eum ad superiorem remittere iudicandum. vel oportunitatem fugiendi si potest concedere. Si autem non potest eum liberare aliquo modo nisi contra iusticiam faceret: si ferat sententiam ƒm allegata et nihil omittat de contingentibus iuris: creditur nō peccare. ¶ Qđ vero obijcit ꝙ condemnat iustum: falsum est per se loquendo. non enim condemnat euꝫ qui iustus est inꝙ̄tuꝫ iustus sed quia iniustus probatus est et dignus morte.

Ad questionem de preposito.

¶ Ad secundum quod querit de preposito. Dicendum ꝙ si sententia iudicis exprimat errorem vel iniusticiam: non tenetur cum interficere. si non: tenetur facere quod in se est vt liberet innocentem. quod si non possit: creditur nō peccare. Tunc enim imputatur iudici: non preposito. ⁊ in hoc casu valet ista autoritas. Ille facit cuius autoritate fit. Augusti. in libro primo de ciuitate dei. Non ille occidit qui ministeriū debet iubenti: sicut adminiculum gladius vtenti.

Membrum secundum.

Querit̄ qs phibeat̄ occidere.

Quesito quis prohibeatur occidi: queritur quis prohibeatur occidere. Et queruntur tria. Primo an generaliter quilibet prohibeatur occidere. Secūdo an ille persone que non habent potestatem prohibeantur occidere. Tertio an illi qui habent spiritualem potestatem prohibeantur occidere.

Articulus primus.

An gnalr' quilibet phibeat̄ occidere.

Arg. primū.

Ad primum quāuis in parte tactum sit: obijcitur in hunc modū. Matth. xxvj. Omnis qui acceperit gladium gladio peribit. ergo quicūꝙ gladio interficit: est reus eterne mortis.

Scōm.

¶ Item Matthei. v. Qui occiderit reus erit iudicio. Dictum est antiquis: non occides. ego autem dico vobis non resistere malo. ergo pro vita propria defendenda nō est occidendū.

Tertium.

¶ Item. j. Paralip. xxviij. Prohibitus est Dauid edificare domuꝫ domini: quia vir erat fundens sanguinem. Item Nume. xxv. Surrexit phinees ⁊c. Ibi dicit Orige. h. Edificauerunt priorem populum domino: tibi autem qui a christo redemptus es gladius de manibus ereptus est. ergo non licet christiano occidere.

Quartum.

¶ Item August. Donato de reis immanitate scelerum dicit occasionem terribilium legum ne eterni iudicis penas luat: corrigi cupimus non necari.

Sextum.

¶ Item Matth. xiij. Sinite crescere zizania vsꝙ ad messem. Inimicus superseminauit ⁊c. August. Cum spiritualis

spiritualis homo audiat seminationē esse a dyabolo: qui nihil valet contra autoritatem dei: potest ei voluntas suborir: vt tales auferat de mundo si facultatem habet. sed cōsulit iusticiam dei: an deus hoc velit esse officium hominum. Sed veritas respondit: non nosce hominem qualis futurus sit qui modo errat: vel quid error eius bonis conferat. Et ideo non esse tollēdos: ne boni interficiantur: qui forte futuri sunt. vel ne bonis obsit quibus prosunt. Ex quo videtur exprimi. nulli homini licet habere potestatem: licere interficere. ¶ Forte dicetur ƒm Augusti. ⁊ alios sanctos. Qđ interficere spontanee ⁊ propria autoritate nulli licet. sed interficere ex obedientia ⁊ autoritate legū siue dei licet Unde Augustin9 primo de ciui. dei. Miles cum obediens potestati sub qua legitime constitutus est hominem occidit: nulla ciuitatis sue lege homicidij reus est. quod si sua spōte ⁊ autoritate fecisset: crimen effusi humani sanguinis incidisset. ¶ Item questionibus super Exod. August. Cum minister iudicis occidit eum quem iudex iubet: recte occidit. si id spōte facit: homicida est.

Septimū.

¶ Item August. super Matth. Officia vindicte possūt impleri bono animo: quomodo iudex: quomodo lex. Si sic dicatur. Contra. Sapiē. primo. Deus mortem non fecit nec delectatur in perditione viuorum. ergo eius autoritate vel obediētia nullus occidit.

Cōtra.

¶ Contra. videtur ꝙ debeant interfici malefici de mandato domini. Exod. xxj. Si quis percusserit hominē volens occidere morte moriatur. Item si quis per industriam occiderit hominem vel per insidias. ab altari meo auelles illum vt morte moriat̄. Item Exod. xxxij. Pro peccato vituli conflatilis dixit moyses. ponat vir gladium super femur suuꝫ. Et sequitur. Occidat vnusquisꝙ fratrem amicum ⁊ proximum suum. ¶ Item secunda ad Tessa. ij. de antixpo dicitur. Quem dominus iesus interficiet spiritu oris sui. Et apoca. xix. De ore eius procedebat gladius ex vtraꝙ parte acutus: vt in ipso percutiat gētes. Si ergo ipse xps domin9 interficit: interficere ƒm se malum non erit. nec eius autoritate interficere illicitum.

Rñsio. Augu.

¶ Solutio. ƒm Aug. in questionibus super Matth. vbi dicit. Cum homo ab homine occiditur: multum distat vtrum fuerit nocēdi cupiditate: sicut fit ab inimico. vel iniuste aliqd auferendi: sicut fit a latrone. aut obediendi ordine: sicut fit a iudice. vel subueniendi necessitate: sicut hostis a milite. In primis duobus casibus nulli potest esse licitum interficere. In duobus vltimis licitum est. Unde August. primo de libe. arbi. Si homicidium est hominem interficere: potest occidere aliquando sine peccato. nam miles hostē ⁊ iudex ⁊ minister nocentem. non mihi videntur peccare cum hominem occidunt.

Sol. ad arg. j.

¶ Ad primum ergo quod obijcit. dicendum ƒm August. ij. libro contra manicheos. Qui acceperit gladium ⁊c. Ille gladium accipit: qui nulla superiori ac legitima potestate vel iubente vel concedēte in sanguinem alicuius armatur.

Ad scōm.

¶ Ad secundum dicendū ƒm Augusti. ad Publicolam. Dictum est ne resistamus malo: ne forte nos vindicta delectet: que alieno malo animum pascit: non vt correctioneꝫ hominum negligamus. Preterea. in sermone de puero centurionis. Ista precepta patiētie magis ad preparationem cordis est que intus est pertinere: ꝙ̄ ad opus quod in aperto fit. vt teneatur in secreto patientia cum beniuolentia in manifesto id fiat quod eis videtur pdesse: ⁊ sequitur Ipsa quoꝙ beniuolentia ne reddatur malū pro malo semper est in voluntate complenda: agenda autem sunt multa cū inuitis quadam benigna asperitate plectendis: quorū poti9 vtilitati consulendū est ꝙ̄ voluntati. Nam cui licentia iniquitatis eripitur vtiliter vincitur: quoniam nihil est infelici9 felicitate peccantium.

Ad tertium.

¶ Ad tertium qđ obijcitur de dauid: dicendum ꝙ prohibitus est: q2 aliquando occidit illicite ⁊ iniuste vt vriā.

Ad quartum

¶ Ad quartuꝫ qđ obijcitur de glo. Orige. patet solutio per illud qđ sequitur: gladius ereptus est: ⁊ dat9 est gladi9 spiritalis. Loquitur enim de sacerdotibus: quib9 gladius materialis ereptus est.

An quintum

¶ Ad quintuꝫ dicendum: ꝙ Augusti. sperabat illos per presentia supplicia emēdari: ⁊ ideo cupiebat eos corrigi nō necari: aliter esset de illis q̄ essent obstinati in malo: qui si semper viuerent semper peccarent.

Ad sextum.

¶ Ad aliud patet responsio ex predictis intelligūtur enī tunc zizania cum tritico seruāda: cum malicia occulta est: aut cum manifesta: sed eorum cōmixtione fides ⁊ pax ecclesie detrimentū nō patit̄ ƒm Augusti. ⁊ Bedā.

Ad septimuꝫ.

¶ Ad illud qđ obijcitur: deus mortem nō fecit: soluitur in glo. j. causam mortis: scꝫ peccatū. Uel aliter: dupliciter sumitur mors. vno modo pena ⁊ angustia in separatione aīe ⁊ corporis: ⁊ hoc est aliquid ⁊ a deo: alio modo prima carētia vite. Et sic cedit in nō ens: nec aliquid eius est nisi defectus.

Articulus secundus.

Querit̄ an illi q̄ nō hn̄t potestatē vniuersaliter phibeantur occidere maleficū.

Deinde queritur an illi qui non habent potestatem vniuersaliter phibeant̄ maleficū occidere: cū dr: nō occides. Cōmittitur autem occisio tribus modis. s. voluntate: necessitate: casu.

Queritur ergo. S. j.

An qui ex proposito ⁊ amore iusticie et odio malitie. Argumē. j.

primo de illo qui nō habet potestatē si ex proposito ⁊ amore iusticie ⁊ odio malicie ƒm leges interficiendi occidendo peccet: ⁊ faciat cōtra hoc pceptū non occides. ¶ Ad qđ sic Ambro. Puniunt̄ peccata per hoīes sicut per iudices qui potestate ad tēpus vtuntur: puniunt̄ peccata etiam per populos sicut legimus: q2 sepe ab alienigenis dei iussu excitatis pter diuine maiestatis offensam subactus est populus iudeorū. Sed cōstans est ꝙ populi nō erant cōstituti iudices: ⁊ tñ erāt a deo incitati ad vindicādā culpā iudeorū. ¶ Arguit̄ ergo. Null9 excitatus a deo ad aliqd agendū: si facit illud: peccat faciēdo illud ad qđ a deo excitatur. Sed tales erant populi a deo excitati: ergo nō peccabant occidēdo iudeos.

Secundum

¶ Item nullus faciens ƒm legem facit contra hoc mandatum. Sed demōstrato aliquo malefico digno morte: verū est ꝙ iste ƒm legē est interficiēdus: ergo qui interficit illuꝫ facit ƒm legem: ergo non peccat.

Tertium.

¶ Item Moyses qui in omnibus commendatur: interfecit egiptium rixantem cū israelita. Exodi. ij. ⁊ tamen tunc nō habebat iudiciariam potestatem: vnde dicitur ei. ij. Exod. Quis te constituit iudicem super nos: ergo primum.

Contra.

¶ Contra Augu. primo de ciui. dei. Qui sine aliqua publica administratione maleficū interfecerit: velut homicida iudicabitur ⁊ tāto acri9 quanto non sibi a deo concessam potestatem vsurpare non timuit. ¶ Item. xxiij. q. viij. post principium dicit canon. Omnis preter illum vel autoritatem eius qui legitima potestate vtitur: q̄ vt ait apostolus: non sine causa gladium portat: cui omnis anima subdita esse debet. ad Ro. xiij. Omnis in quā qui preter hmōi autoritatē gladiuꝫ acceperit

Responsio.

gladio peribit.Solutio.sicut dictū est nō habes
potestatem:aut interficit voluntate:aut necessita
te:aut casu.Primo modo simpliciter ⁊ indistincte
est illicitum.Secundo modo ⁊ tertio aliquādo li-
citum ⁊ aliquādo illicitū:sicut post manifestabit.
Unde nota ad hoc ꝙ sicut dicitur in legenda bea-
te Lucie.homo potest esse minister mortis non vi
te:quia omnis vita a deo solo est: nec eam dari vo
luit per ministerium.Sicut ergo auferre rem alte
rius sine sua autoritate ⁊ voluntate est semper illi
citum sic ⁊ multofortius occidere: qđ est auferre
vitam sine dei voluntate ⁊ autoritate cuius ꝓprie
est vita:⁊ cuius solius est viuificare semper erit il-
licitum:vnde in Deute.xxxij.Ego occidam et ego
viuere faciam:ideo quicunq; non accipit potesta-
tē vel a diuina autoritate que est in lege:vel ab ei⁹
volūtate.s.dei intellecta per internā inspirationē:
si interficit facit contra illud preceptum:non occi

So°o°ad.j.

des.¶Ad primū ergo qđ obijcitur ſm Ambro. di
stinguendū ſm qđ dicitur in canone.xxxiij.q.v.ꝙ
peccata aliquando puniuntur per nescientes:ali-
quando per scientes.Per nescientes sicut per Se-
nacherib populus iudeoꝝ.x.Esa.⁊ per Nabuch.
iiij.Reg.vlti.⁊ ꝑ Anthiocū.j.Mac.j.vnde de Se
nacherib dicitur Esa.x.Ue assur virga furoris mei
⁊ sequitur.Cōtra populū furoris mei mandabo il
li vt auferat spolia:⁊ sequitur.Ipse autem non sic
arbitrabitur:⁊ cor ei⁹ nō ita existimabit.Per sciē
tes sicut ꝑ filios israel punita sunt peccata amor-
reorum Josue per totum.In primo casu excitatur
a deo volūtas ignorās quātū ad punitionis actio
nem que iusta est:sed nūꝙ̄ ad actionem hominis
que peruersa est:vnde Esa.x.Assur virga furoris:
qua.s.ego gentes punio pro peccato:sed ipse nō sic
arbitrabitur:sed cor eius erit ad conterendum ⁊c.
ac si diceret non est ad hoc ei⁹ intentio.Ex quo pa-
tet:ꝙ quis hoc fecerit diuina autoritate: non ta-
men voluntate:⁊ ideo illicitum.In secundo vero ca
su taxatur voluntas quantū ad actionem:⁊ quā-
tum ad intentionem: vt in bonis israelitis:qui ex
obedientia mandati dei:⁊ vt vindicarent diuinā
iniuriam chananeos interfecerunt:⁊ ideo licite et
meritorie.Primo modo populus excitatus a deo
peccat:non ex excitatiōe diuina:sed ex malicia pro
pria:secundo modo populus excitatus nō peccat.

Ad secunduȝ

¶Ad secundum dicendum ꝙ non sequitur mul-
tis de causis iste interficiendus est ſm legem:ergo
qui interficit facit ſm legem.Ad interficiendū enī
ſm legem sufficit solus reatus quo dignus sit in-
terfici:ad interficientē vero ſm legem requiruntur
plura:iusta causa:iustus ordo:iustus animus.Ju
sta causa vt reus meruerit interfici:q² dicit Exod.
xxiij.Innocentē ⁊ iustum non occides.Justus or-
do vt occidens habeat potestatem:⁊ conuictuȝ sit
crimen.August.super.v.Math.Officia vindicte
possunt impleri quomodo iudex quomodo lex.et
Ambro.super primā ad Corin.v.Totam massam
cor.Si quis potestatem non habet:que scit reum
abicere vel probare non valet immunis est: ⁊ iudi
cis nō est sine accusatione dānare:sicut nec xp̄s iu
dam abiecit.Justus animus vt illud fiat solum
amore iusticie:nō libidine vindicte vel appetitu pe
ne.Unde Augusti.in questionibus super Exo.Cū
minister iudicis occidit quem iudex iussit occidi:
profecto si id sponte facit homicida est:si eū etiam
occidit:quē scit a iudice debuisse occidi.¶Ad ter-

Ad tertium. Augusti.

tiū dicendum ſm Augusti.ij lib. contra faustū.
Ille vtitur gladio q nulla superiore ac legitima po
testate vel iubente vel concedente in sanguine ali-
cuius armatur.Nam vtiq; domin⁹ iusserat vt fer
rum discipuli eius ferrent: sed non iusserat vt feri
rent.Quid ergo incongruū est si petrus post hoc
peccatum factus est pastor ecclesie:sicut Moyses
post percussum egyptiū factus est rector vnius sy
nagoge.Uterq; enī non detestabile immanitate:
sed emendabili animositate iusticie regulam excel
sit:vterq; odio improbitatis aliene: sed ille frater-
no:iste dñico:ȝ adhuc cū amore carnali necauit.

Postea queritur. §.ij.

Utrū qui defendēdo se necessitate faciat cōtra hoc preceptum. Augusti.

de illo qui non habet potestatē:⁊ tamē cogitur ne
cessitate defendēdo se:vtrū faciat ꝯtra hoc p̄ceptū
¶Ad qđ sic.Scđ᷑ leges vim vi repellere licet.Et
Augusti.j.de lib.arb.dicit ꝙ iusta lex est q̄ dat po-
testatē vel viatori vt latronē ne ab eo occidat occi-
dat:vel cuipiam viro ac femine vt violēter sibi stu
pratorē irruētē ante illicitū stuprū si possit interi
mat.¶Item Exod.xxij.Si perfodiens inuentus
sit fur:⁊ percussus mortuus fuerit ⁊c.August.Nō
est illi homicidiū.Si aūt ortus fuerit sol super eū
reus erit.Intelligitur ergo nō pertinere ad homi
cidium:si fur nocturnus occidatur.Si autē diur
nus ad homicidiū pertinere:hoc est enim qđ ait.
Si oriatur super euȝ sol ⁊c. q² poterat decernere ꝙ
ad furandum nō ad occidendū venisset:⁊ ideo nō
debet occidi.¶Item qđ melius.s.irruentē in se in
terficere:aut ꝑmitti se interfici ab eo:⁊ maius pre-
eligendū est.Sed dicit August.primo de lib.arbi.

Augusti.

Multo enim mitius est eū qui aliene vite insidia
tur:ꝙ eū q suā tuetur occidi. Et multo est imma-
nius hominem stuprum perpeti ꝙ eū a quo vis in
fert ab eo cui inferre conat interimi.¶Cōtra Au

Cōtra argu.j. Augusti.

gust.in lib.de li.arb.Quomō apud diuinā ꝓuidē
tiā peccato liberi sunt:q ꝑ his reb⁹ q̄s inuiti amit
tere possunt.humana cede polluti sunt.Sed vitā
tpalem q̄libet inuit⁹ pōt amittere:ergo nō est sine

Secūdum.

culpa si pro ipsa tuenda hominē interficit.¶Itē
preceptū est nō occidere hoiem.s.autoritate ꝓpria
ȝ iste q impedit ad mortē ab alio nō est iudex nec
minister leg:ergo si interficit:interficit autorita-
te propria.¶Itē August.j.de lib.ar.Pōt illi legi

Tertium.

q tuēdoꝝ ciuiū cā vim hostilē eadē vi repelli iubet
sine libidine obtēperari:⁊ de oībus ministris q iu-
re atq; ordine potestatib⁹ quibusq; subiecti sunt id
dici pōt.Sȝ illi hoies lege inculpata quomō incul
pati queāt esse nō video.Nō enī eos lex cogit occi-
dere:sed relinqt in potestate:liberū itaq; est eis ne
minē necare ꝑ his reb⁹ quos inuiti possunt amit
tere:ob hoc amare nō debēt.Ex hoc sequit idest qđ

Quartum.

prius.¶Itē Augu.ad publicolā de occidēdis hoī
bus.Ne ab eis q̄sꝙ̄ occidat nō mihi placet cōsiliū
nisi forte sit miles:aut publica functiōe teneatur:
vt nō ꝑ se hoc faciat:sed ꝑ alijs accepta legitima
potestate si ei⁹ cōgruat ꝑsone.¶Itē si dicat sicut
cōtingit in violatiōe sabbati:ꝙ necessitas facit li-
citū:qđ alˢ esset illicitū.Et ideo necessitas vitādi
mortē excusat.Contra q dixit: nō mechaberis:di-
xit nō occides in decalogo. Si ergo necessitas nō

Quintum.

excusat in vno:ergo nec in alio.¶Itē ꝙuis aliqs
impetat ad mortē a muliere vt cognoscat ipsam:
tñ tenet ipsam non cognoscere:ergo ꝙuis aliquis
impetatur ad mortē ab aliquo: tenetur ipsum nō
occidere.¶Item quedam bona sunt in summo vt

Sextum.

virtutes:quedam in medio vt naturalia:quedam
in infimo:vt temporalia.Si ergo nō licet destrue-
re meliora pro deterioribus conseruandis:nō licet
interficere furem siue diurnum siue nocturnum.

Responsio.

¶Solutio.quidā distinguūt necessitatē euitabi-
lem ⁊ ineuitabilem.Si sit euitabilis necessitas.s.
ꝙ posset aliter euadere vt fugiēdo vel alio mō: ho-
micida

micida est talis sic interficiēs:⁊ peccat ꝯtra illud
mandatum.nō occides. Si vero sit ineuitabilis: ꝙ
non possit euadere nisi interficiat: aut occidit mo-
tus ira:aut libidine vindicte:aut cū dolore euaden
di necessitate:prout dicit Augu.in questionib⁹ su-
per Math.Cuȝ homo ab homine occiditur:mul-
tum distat vtrū vlciscēdi cupiditate:vel iniuste ali
quid auferendi: sicut fit ab inimico sicut a latro-
ne:vel obediendi ordine sicut a iudice: vel euadēdi
vel subueniēdi necessitate.Primo modo occidēs
homicida est:secundo ⁊ tertio modo nō iudicabi-
tur aliquis homicida quātum ad culpā:ꝙuis iu-
dicetur quantum ad irregularitatem.¶Sed con

Cōtra solonē

tra obijcitur.Nam dicit canon Nicolai pape.di-
stin.l.De clericis quib⁹ cōsuluisti:scȝ qui se defen
dendo paganum occiderunt:si postea per peniten
tiam possunt ad pristinum statum redire: aut ad
altiorem ascendere scito nos nullam occasionem
dare nec vllam tribuere licentiā eis quēlibet homi
nem quolibet modo occidendi:ergo in nullo casu
licet clericis occidere.¶Ad idē canon Martini
distin.eadem.Si quis homicidij aut facto aut cō
silio aut precepto aut defensione post baptismuȝ
cōscius fuerit:⁊ per aliquam subreptionem ad cle
ricatum venerit deijciatur: ⁊ in fine vite sue com-
munionem tantum accipiat.¶Item canon extra
de concilio Erledeñ.de clericis qui in obsidione po
siti sunt statutum est:vt qui altario ministrant:⁊
xp̄i corpus ⁊ sanguinem tradunt:ab omni huma
no sanguine etiam hostili se abstineāt: ꝙ si in hoc
inciderint purgati per penitentiam officio et com
munioni reddantur. Si ergo necessaria peniten-
tia:in occidendo fuit culpa.Propter hoc quidam
perfectius distinxerunt inter clericos ⁊ laycos.Cle

Alia distictio

ricis nulla necessitate licet:laycis vero cum predi-
cta necessitate licet cum euitabilis sit necessitas et
nulla libido vindicte:sed sola intentio cōuersatio
nis proprie salutis ſm concessionem.Sed quia ex
lege nature nō est distinctio layci ⁊ clerici:istud au
tem preceptum est legis nature:ideo si prohibean
tur clerici ab occisione in casu concesso laico: hoc
non erit ex prohibitione huius precepti: sed eccle-
siastice institutiōis:ideo distinctio istoꝝ respicit
ecclesiasticam institutionem non tenorem huius

Solo ad.j.

precepti.¶Ad illud ergo Augu.dicunt ꝙ hoc di-
cit:q² raro cōtingit sine peccato: peccat enim si in-
terficit sui amore nimio vel alterius odio.Et ideo
dicit interrogatiue:quomodo peccato sunt liberi.

Ad secunduȝ.

¶Ad secundum dicunt ꝙ in casu predicto efficit
interficiens legis minister:q² occidit iusticia et ex
concessione legis:differēter tamen in isto ⁊ in iudi
ce.Nam iudex occidit ex iusticia ⁊ officio:iste autē
ex iusticia nō ex officio.Sicut est in sacerdote ⁊ lay
co quo ad baptismuȝ:vterq; potest baptizare.Sa
cerdos ex officio ⁊ concessione.Laycus non ex offi

Ad tertium

cio sed ex concessione in necessitate.¶Ad tertium
dicunt:ꝙ loquitur August.in casu euitabilis ne-
cessitatis:quando.s.facultas fugiendi datur. Et
quantū ad hoc dicit: quomodo inculpati possint
esse non video.Et in eodem casu dicit Augusti.in
eodem.Quomodo apud diuinam prouidentiam
peccato liberati sunt:qui pro his rebus quas cōtē
ni oportet humana sunt cede polluti. Uidetur er
go mihi legem istam que populo regendo scribit:
recte ista permittere ⁊ per diuinam prouidentiam

Ad quartum

vindicari.¶Ad quartum dicendum:ꝙ tres con-
ditiones ponunt ad hoc ꝙ liceat in necessitate in
terficere.Una est ꝙ nō pro se: hoc est pro propria
vindicta.Alia est ꝙ eius persone cōgruat: vt.s.nō
clericus sed layca ꝑsona sit.Tertia ꝙ publica fun
cione teneatur. Et hoc conuenit in predicto casu
q² ex cōcessione legis efficitur minister legis.Un-

Ambro.

de Ambro.in lib de paradiso.Nec his qui homici
dium aliquod inuitus fecerit extra ministerium
est:si quidem lex ait de eo:ꝙ deus dedit eum in ma
nus eius.Manus ergo eius diuine vltioni mini-
sterium prebuerunt.¶Ad aliud dicendum ꝙ nō

Ad quintum

est simile de mechia ⁊ de occisiōe.Nam sicut dictū
est dare vitam solius dei est: nec prebet eam ꝑ mi-
nisterium alicuius. Cognoscere vero non est soli⁹
dei immediate: sed potius dedit viro vnde poten-
tiam illam ordinaret in suā. Uiuere enī est imme-
diate a deo:coire autem nō.Ecōtrario vero est q² oc
cidere ex cōcessione diuina per legē ad ipsum ordi
nata est in ministerio in casu necessitatis ineuita-
bilis.Mechari vero seu cognoscere alienam nulla
lege diuina vel humana ad diuinam ordinata per

Ad sextum.

missum vel concessum est.¶Ad vltimum vero di
cendum ꝙ in necessitate pro tuendis temporalib⁹
ꝙuis concedatur lege humana interficere furem:
non tamen lege diuina: que distinguit inter diur-
num furem ⁊ nocturnum. Nocturnus vero q² nō
potest discerni vtrum causa furandi vel occidendi
venerit: permittitur occidi a quolibet:diurnus ve
ro non.

Queritur postea .§.iij.

an ille qui interficit nō ex proposito sed casu: facit

Utrū q nō ex proposito sed casu occidit facit contra hoc preceptū. Argumē.j de Lamech.

contra hoc preceptū.Ad qđ sic.Gene.iiij.Lamech
credens interficere bestiam interfecit hoiem:⁊ re-
putatum est ei in homicidium magis ꝙ caim vn
de ibi sequitur.Qui interfecerit caim septuplum
punietur.Si ergo homicidiū caim fuit recte con-
tra illud preceptum:ergo ⁊ homicidium Lamech
quod fuit non ex proposito ȝ ex casu.¶Item.xxj.

Secunduȝ de muliere ꝑgnā te.

Exod.dr ꝙ si quis ꝑcusserit mulierē ꝑgnātē ⁊ fece
rit abortiuū: si puerperiū fuerit aiatū:reddet aiaȝ
ꝑ aia.Sed sine ꝓposito ⁊ intētiōe pōt istud cōtin
gere casu: ergo casuale homicidiū imputatur: sed
non nisi ꝯtra hoc preceptū.¶Itē canones plures

Tertium. Contra.

interfectionē puniūt q fit casu distincti.l. Sed pe
na nō imponit nisi ꝑ reatu culpe:ergo ⁊c. ¶Con
tra q fiūt casu nō fiūt volūtate:q nō fiūt volūtate
nō sunt culpabilia:q² vt dicit Aug.Peccatū a deo
est volūtariū:qđ si nō sit volūtariū:nō sit peccatū
ergo nulla occisio q fit casu est peccatū.¶Itē Au
gust.ad Publicolā.Paulus apl's fecit notas ꝑsi-
di sibi insidias ꝑparatas ob hoc accepit armatos
Si ergo in illos inimicos incidisset Paulus:nun
quid in effusiōe sanguinis eoꝝ suū crimē agnosce
ret:absit ⁊ tñ fieret casu homicidiū.¶Itē Augu.
ad publicolā. Absit vt ea q ꝓpter bonū actū faci-
mus:si qd ꝓpter hoc preter nostrā volūtatē cuiꝙ̄
mali acciderit:nobis imputet.Sed pōt cōtingere
nobis licito ope vacātib⁹:sicut ponit casus decre-
talis.v.li.ti.de homicidio.⁊c.sacerdote q ꝓpter mo
lestiā corpis equū ascēdit:⁊ equus ꝑter cessoris ar
bitriū:freno rupto: quēdā puex oppressit:ergo ⁊c.

Responsio.

¶Solutio.hic distinguit ſm decretalem q² inter
ficiēs casu aut dabat operam rei licite:aut illicite.
Si rei illicite:reputat homicidia contra illud pre-
ceptum.Si vero rei licite: tunc distinguendū ſm
canonem.Qđ aut adhibuit diligentiā quam de-
buit aut non.Si sic non reputatur homicidia.Si
non:reputatur homicida. Unde dicit canon.di.l.
Sepe cōtingit dū quis operi necessario insistēs ar
borē incidat:vt aliqs subtus ipsam veniēs depma
tur.Et idcirco si volūtate vel negligētia incidētis
arborē factū est; vt homicida penitentie dȝ oīno
submitti.Qđ si nō: hec eum sententia cōstringit.

Sol. ad pmū.

¶ Ad illud vo qd obijcit de Lamech ſm hoc respondet: qz nō adhibuit diligentiā quā debuit. et ideo ei est imputatū: nō tñ magis ꝙ Chain: lz dicat ꝙ plus punit⁹ est. qz nō sequit. si pl⁹ punit tēporaliter ꝙ maius sit pctm.

Ad scdm.

¶ Ad illud qd obijcitur de muliere pregnante. dicendū ꝙ pcutiēdo nō dat operaz rei licite: ⁊ ideo imputat ei homicidiū sequēs.

Ad tertiū.

¶ Ad illud qd obijcit ꝙ canones puniūt interficientes casu. dicendū est ꝙ hoc est qñ dant operā rei illicite: vel nō adhibent diligentiaz quā possunt vel debent. als nō puniūt. vnde Nicola⁹ papa di. l. Si aliqua culpa vel neglectu alicuius interitus hoīs cognoscit aduenisse ppetratuz est homicidiū. Et decretalis Inno. in pdicto casu de sacerdote dicit. ꝙ cū idez capellanus nec actu nec volūtate ppetrauit: nec dedit operā rei illicite: nō impediat quomin⁹ diuina possit celebrare.

Ad cōtra. Rñsio dama.

¶ Ad illud vo qd ex opposito primo obijcit. qz qd est inuoluntariū nō est peccatū. dicēdū ſm Joh. dam. ꝙ inuoluntariū simpliciter hoc quidē est p ignorantiam. hoc p violentiā. Inuoluntariū p violentiam est cū tota causa actus deforis est nihil cooperāte illo qui patit. Inuoluntariū vero p ignorantiā. cū nō ipsi tribuimus causaz ignorātie: sed ita ptingit. vnde si ebrius homicidiū fecerit ignorans quidē facit nō tamē volūtarie. Causam eñ ignorantie. s. ebrietatē ipse fecit. Similr si quis in assueto loco sagittans patrē trāseuntē interficit. Scdm hoc ergo dicendū. ꝙ qñ casui sequēti nos nō tribuimus causam aliquo mō. s. operando vel negligēdo dicit inuolūtariū. Quādo aūt casui sequenti aliquo mō causam damus: nō est inuolūtariū. ¶ Ad aliud ptz solutio ex iam dictis.

Articulus tertius.

Utrū sacerdotes phibeant isto pcepto occidere.

Consequēter querendū est vtrū isto precepto phibeant occidere illi qui habēt spūalem potestatē vt sacerdotes. Ad qd sic. Exo. xxxij. Moyses fecit a leuitis interfici. xxiij. milia hominū: qui adorauerāt vitulū cōflatilem.

Auto. ve legi.

Item Numeri. xxv. Phinees interficit israelitam coeuntē cuz madianitide. Item. j. Reg. xv. Samuel interfecit Agag regē amalech. Item. iij. Reg. xviij. Helyas interfecit sacerdotes baal.

Cypria.

Item Cyprian⁹ dicit ꝙ pcepti legis memor mathathias. interfecit illū qui ad sacrificandum accesserat. j. Macha. ij. Qd si ante aduentum xpi hec precepta seruata sunt: quantomagis post aduētū xpi. ergo ſm hoc sacerdotib⁹ noue legis licitum est reos occidere. ¶ Ad hoc dicūt quidā ꝙ sacerdotibus veteris legis licebat: sacerdotibus noue legis nō. Et ratio huius est. qz cū ſm Aug. differentia legis ⁊ euāgelij sit timor ⁊ amor. ministri legis debuerunt esse ministri seueritatis ad timorem: sed ministri euāgelij debent esse ministri pietatis ad amorē. Quia ergo illi debebant arcere a malis p timorē: congruebat eis maleficos interficere. Et qz isti debent attrahere p amorē: non congruit eis interficere.

Chryso.

¶ Sed contra hoc sic obijcit Johā. chryso. sup Matth. omel. xvij. Occidit phinees hominē: ⁊ reputatū est illi ad iusticiam. Petrus vero geminū fecit homicidiū. in Anania. s. ⁊ Saphira. Act. v. cū fuerit opus spūale qd factuz est. s. nō manuale.

Grego.

¶ Item Greg. in dyalogo. Petrus qui Tabitam mortuam suscitauit Act. viij. Ananiā ⁊ Saphirā mētientes increpando morti tradidit.

Hiero.

¶ Item Hiero. ad Ripariū. Legi vindictaz phinees. autoritatē Helye. zelum Symonis chananei qui in duos magos zaroe et arphaxat ignitos serpentes retorsit. Item Petri seueritatē Ananiam ⁊ Saphiram trucidantem. Pauli constantiam: qui Elimam magum eterna seueritate damnauit: non est crudelitas crimina pro deo punire sz pietas: vnde in lege dicitur. Si frater tuus ⁊ amicus ⁊c. voluerit deprauare veritatem effundes sanguinem ipsorum. Ex hoc ergo relinquitur ꝙ qntum ad iudicium occisionis pares sunt sacerdotes noue legis ⁊ veteris. ¶ Item cum crimina punire pro deo sit pietas: nō erit cōtra ministeriū pietatis maleficos punire.

Augustinus.

¶ Item dicit Augusti. Summa religionis est imitari eum quem colis. Sed ipse deus autoritate interficit: iudex ministerio: ergo ministeriuz occisionis maxime congruet sacerdoti: qui debet esse dei precipuus imitator.

Leo papa.

¶ Item Leo quart⁹ scribit Ludouico. xxiij. q. viij. Quidam in romanorum portum saracenos vēturos esse dicebant: pro quo precipimus nostruz cōgregari populum. Item idem in eadem. Nisiquid ab aliquibus nostros homines sinimus opprimi sed si necessitas vlla occurreret: presentialiter vindicamus: quia nostri gregis vltores esse debemus ⁊ precipue adiutores. Si ergo canonice ⁊ regulariter fecit illud Leo papa: scz occurrit inimicis: ⁊ presentialiter vindicauit: eadem ratione possunt hoc facere alij episcopi ⁊ sacerdotes canoniste: ⁊ illud qd sequit ad sumptionem armorū: scz pugnare cōtra hostes ⁊ interficere

Gregorius.

¶ Item sicut dicit. xxiij. q. viij. beatus Grego. ciuibus tuscie vt contra Longobardos arma pararent mandauit.

Obijcitur de impatore cōstituto a papa.

¶ Itē ecclesia ordinat secularem potestatem vt papa imperatorem: ergo tradit ei auctoritatem ad suuz officiū. Si ergo auctoritas imperatoris est interficere maleficiuz: ⁊ a papa accipit auctoritatem: ergo auctoritate pape interficit. Sed ille facit cuius auctoritate fit ergo ⁊c. ¶ Item episcopi habēt prepositos ⁊ balliuos in causis sanguinis. Sed illi balliui nihil agunt auctoritate sua: ergo auctoritate episcoporum fundunt sanguinem maleficorum.

Contra. Ambro.

¶ Cōtra beat⁹ Ambro. aduersus milites gothos lacrime mee arma sunt: talia enim munimenta sunt sacerdotis: aliter nec debeo nec possum resistere. ¶ Item canon ex concilio toletano. Sacerdotes qui ad ministerium salutis electi sunt: ibi consentiant regibus fieri iudices: vbi supplicij indulgentia promittitur: non vbi sententia discriminis preparatur: si quis contra hoc fecerit sit reus effusionis sanguinis apud christū: ⁊ apud ecclesiam perdat proprium gradum. xxiij. q. viij. ¶ Item canon Nico. pape distin. l. Cum discreti sint milites seculi a militibus ecclesie: non conuenit militibus ecclesie militare seculo: per quod ad effusionem sanguinis necesse sit peruenire. ¶ Item beat⁹ Bernard. ad Eugeniū lib. iiij. de cōsideratione. Aggredere subditos: sed verbo non ferro. qd denuo vsurpare gladium tentes: quem semel iussus es reponere in vaginam: scilicet in Petro cui dictum est mitte gladium tuum in vaginam. ¶ Item. j. ad Thimo. iij. Oportet episcopum sine crimine esse non vinolentū nō percussorē.

Rñsio ⁊ solu. ad aucto. veteris testamē.

Solutio. sicut dictū est hoc precepto prohibetur quilibet occidere sua auctoritate: quia ergo ministris veteris testamēti commissa erat auctoritas: ministris vo noui testamenti nō est concessa auctoritas vt per se interficiant: ideo ex consequenti isto precepto prohibent interficere in causa iusticie. Ratio autē quare eis negata est autoritas est duplex. Una est qz ministri noue legis debēt esse ministri mansuetudinis ⁊ amoris: ad aliciendum homines ad bonum. Unde eis dicit. v. Mat. Non resistere malo ⁊c. Et ibidem sequit. Diligite inimicos vestros et bñfacite his qui

his qui oderunt vos. quod intelligitur faciēda a ministris noue legis: non solum in voluntate animi sed etiam in ostensione signi. Alia est ratio: qz ministri noue legis sunt ministri sacramenti vnionis: sacramentum enim altaris representat vnionem xpi ⁊ ecclesie: quam significat vnio anime ad corpus. Sicut eñ anima corpus viuificat: ita xps per hoc sacramentuz viuificat ecclesiā. vnde q dissoluit vnionē corporis ⁊ anime: sacramenti illius vnionis vnionem in se non potest demonstrare: et ideo irregularis est ad huius sacramenti ministeriuz exequendū: queadmodū bigamus qui carnē suam diuisit cū vxoribus pluribus. Et sicut dicit canon. xv. q. ij. Quedā sunt que ⁊ si nō imputētur ad penā: tamen impediunt sacramenti signaculū ⁊ introducitur autoritas Hieronymi: qui dicit de illo qui propter disciplinam casu occidit: quantuz ad culpā innocens est: quantuz ad legem reus est legem dico sacramenti. Inde est ꝙ cū alij ordines ecclesie ad sacramentum altaris referantur: quia omnes ordinati aut conficiunt sacramentuz: aut deseruiunt cōficienti: debent carere diuisione q opponitur sacramento vnitatis: ⁊ ideo nō licebit ministris ecclesie interficere: sanguinē effundere: mēbrum mutilare. Ministris vero veteris testamenti: qui erant ministri timoris ad cohercendū a malo: ⁊ per cōsequens ministri diuisionis animaruz a malis: cōpetebat autoritas ⁊ executio interfectionis: vnde patet solutio ad primas autoritates obiectas de ministris veteris testamēti.

Ad auctoritatem Cypria.

Ad illud vo beati Cypriani: ꝙ post aduētū xpi pcepta iudiciorum sanguinis seruanda sunt: concedendū ꝙ tempore gratie sunt seruanda sed non a ministris spiritualium ⁊ sacramentorum: qui sunt ministri misericordie ⁊ mansuetudinis ⁊ representatores vnionis. sed vt principibus mundanorum qui seueritatis legalis imitatores sunt ministri separationis ⁊ cohertionis a malis.

Ad aucto Crisosto.

¶ Ad illud Criso. dicendū ꝙ impropꝛe dr Petr⁹ homicidiuz fecisse: hic eñ dr res fieri illo tropo quo in scriptura fieri dr cū pdicit: vel innotescit. Petr⁹ ergo dr Ananiā ⁊ Saphirā interfecisse: qz eorū mortem quā dyabolus efficere debebat: predixit ⁊ causam. s. culpā patefecit. vnde in actibus dixit Saphire. Ecce pedes eorum qui sepelierunt virū tuū ad hostium sunt: ⁊ efferēte: ⁊ statim expirauit

Ad auctori. Grego.

¶ Ad illud autem bea. Grego. dicendum ꝙ aliud est increpando morti tradere ⁊ aliud interficere. Tradere enim morti est pluribus modis. Uno modo tradere morti inferēde ab homine: ⁊ hoc modo petrus nō tradidit Ananiā ⁊ saphirā. Alio modo tradere morti inferende a demone: ⁊ illud tradere est excōmunicare: ⁊ hoc modo tradidit Paulus ⁊ etiam Petrus sathane: sed nō intentione occisionis: sed intentiōe punitiōis ad correctionem aliorū sicut Petrus: vel ad correctionem eorūdem sicut Paulus. j. ad Thi. j. vbi dicit. ꝙ Hymeneū ⁊ Alexandrū tradidit sathane: vt discant non blasphemare. Et. j. Corin. v. De fornicatore iudicaui eū qui sic operat⁹ est tradere sathane in interitum carnis vt spiritus saluus fiat.

Ad auctori. Hiero.

¶ Ad illud vero Beati Hiero. dicendum ꝙ differentia est inter ministros veteris legis ⁊ noue: nō solum in his que dicta sunt quātum ad differētiā seueritatis ⁊ misericordie: quia illi principaliter seueritatis isti misericordie sunt ministri: sed etiā in iudicio seueritatis: qz isti gladio spūali: illi vo gladio materiali iudicia exequunt: isti verbo: illi ferro. Isti verbo qd est gladius spūs ad diuisionē aīe ⁊ spūs. i. inordinatiōis sensualitatis a rectitudine rationis. ad Hebre. iiij. Illi vo ferro. i. materiali gladio ad diuisionē anime ⁊ corporis hoc est vite animalis. Uñ nota ꝙ sicut pri⁹ est ꝙ aiale est: deinde qd spirituale. j. Corin. xv. ⁊ vita aialis prius qꝫ vita spūalis. Uitā aūt aialem dico que est in vnione anime ⁊ carnis vitam vo spūalē in ordinatiōe sensualitatis q dr aīa: ⁊ rōnis q dr spūs: ita ministeriū diuine iusticie distributū est ministris veteris testamenti in gladio materiali in separationē aīe ⁊ carnis. Ministris vero noui testamenti in gladio verbi spūali ad diuisionē aīe ⁊ spūs. In illo ministerio est ratio timoris. in isto ratio amoris: hic dicentibus apostolis: ecce duo gladij. Respondit dñs. Satis est.

Ad auctori. Augusti.

Ad illud beati August. Sūma religionis est imitari quē colis. dicēdum ꝙ tria sunt genera operū diuinorum. s. opera sapientie: potentie: bonitatis. In operibus potentie vt creatiōis ⁊ miraculorum: nō querit deus imitatorē vnde lucifer qz voluit esse similis in potentia deo: precipitatus est Esa. xiiij. Similiter nec in archanis sapientie. Uñ adam qz voluit esse similis in scientia: de paradiso eiectus est. Gen. iij. Eritis sicut dij. Operū vo bonitatis alia sunt pietatis ⁊ mīe in quibus vult ꝙ oēs imitentur eū Math. v. Estote misericordes sicut ⁊ pater vester ⁊c. Alia vo sunt punitiōis ⁊ vindicte: ⁊ in his nō vult vt pfecti imitent cum ppter duo. ppter sacramentū vnionis cōmēdanduz: qd requirit ministros ꝯgruos in quibus nō inueniatur oppositio diuisionis. Alia ratio est ppter cōmendandā clementiā sue miserationis: vt in hoc iuuat ꝙ quasi coactus punit: sicut dr. iij. Tre. Nō ex corde suo humiliauit ⁊ abiecit filios hoīm: ⁊ introducunt verba dñi puniētis q̄si plāgetis. Esa. j. Heu cōsolabor de hostibus meis: vt sit ei⁹ pprius de hostibus misereri. ideo ministri noue legis qui debēt esse in pfectiori imitatione dei: debēt ipsum imitari in opere pietatis: nō in districtiōe seueritatis.

Ad auctori. Leonis ⁊ gre.

¶ Ad illud Leonis ⁊ Grego. dicendum ꝙ hoc nō dr ppter hoc ꝙ liceat sacerdoti vel pape arma arripere: sed qz possunt seculari principi cui materialis gladius cōmissus est: armorū sumptionem contra maleficos suadere: sicut illi q habent minoribus ⁊ maiorib⁹ diuinas leges exponere ⁊ predicare: in quib⁹ pcipitur secularib⁹: maleficos nō patieris viuere. Exo. xxij. ⁊ Deute. xiij. Si audieris in vna vrbiū tuarum qs dñs deus tuus dabit tibi ⁊c. Et post sequit. Si inueneris certū esse qd dr ⁊ abhominationē hāc opere perpetratā: statim percuties habitatores illius in ore gladij.

Ad illud de imperatore.

¶ Ad aliud quod obijcit de imperatore ꝙ ordinatur a papa. dicendū ꝙ veruz est ꝙ recipit potestatē a papa ad puniendum maleficos: executionē autē potestatis accipit a lege a deo ergo per papam recipit auctoritatem vt sit minister legis ⁊ iusticie diuine: sz ab ipsa lege autoritatem vsus ministerij iusticie.

Augusti.

Un Augu. in questionibus Leuitici. Cuz homo iuste occiditur: lex occidit non tu: dicit iudici seculari. ¶ Si autem obijcitur ꝙ ille facit cuius autoritate fit. Unde papa ⁊ episcopi qui habēt prepositos iudices sanguinis videntur occidere: dicendum ꝙ est autoritas iubendi: ⁊ est autoritas innuēdi. In autoritate iubendi sequit: ille facit cuius autoritati fit. In autoritate vo innuēdi nō sequitur. Est autem autoritas iubēdi occidere maleficos penes imperatorem. Autoritas vero innuendi penes papam ⁊ sacerdotes. Est autem ista innuitio diuine legis (vt dictum est) predicatio: ⁊ vt principes legi diuine obediāt exhortatio.

Bernard.

vñ Bern. in. iiij. lib. de cōsideratiōe ad Eugeniū: oñdit qliter vterqꝫ gladius ē ecclesie materialis ⁊ spūalis: ⁊ ꝙ ad ipam ptinet gladi⁹ materialis ⁊ spūalis: ⁊ ꝙ ad ipsam per-

tinet gladi⁹ materialis nō quantum ad vsum vel quantum ad iussum: sed quātū ad nutū. Unde dicit hoc modo ad Euge. Mui gladiū materialē tuū negat: non satis mihi videtur attendere verbum domini dicentis. Cōuerte gladiū tuū in vaginam. tuus ergo ꝛ ipse tuo forsitā nutu ꝛ si non tua manu euaginādus. Alioquin si nullo modo ad te pertineret: dicentibus apostolis ecce duo gladij: non respondisset dñs: satis est sed nimis est. Uterq; ergo gladius ecclesie est spiritualis ꝛ materialis: sed is quidē pro ecclesia: ille ꝛo ab ecclesia exercēdus; ille sacerdotis: is militis manu: sed sane ad nutuz sacerdotis ꝛ ad iussuz imperatoris. Et per hoc soluuntur omnia obiecta.

Quembzum tertium.

De genere occisiōis q̄ hoc precepto prohibeatur. Utrum spūalis vel corporalis.

REstat querere de genere occisionis q̄ in hoc precepto prohibeatur. Et ex ꝓcedentibus videt⁹ q̄ phibeatur occisio corporalis: que est in separatione anime a corpore. ¶ Sed queritur vtrū phibeatur occisio quocunq; modo dicta: videlicet corporalis ꝛ spiritualis. ¶ Ad qō sic. Augu. super psal. Noli putare te nō esse homicidam: quando fratri tuo malū psuades. Si fratri tuo mala psuades occidis: ꝛ vt scias q̄ occidis: audi psalmistam dicentem. Filij hominum dentes eoꝝ: arma ꝛ sagitte ꝛ lingua eoꝝ gladius acutus. ¶ Item Exodi. xx. super illud. nō occides glo. Manu vel mente: vel subtrahendo subsidium vite ei cui debes dare. ¶ Item. v. Deute. super illud non occides. Glo. re. vel voluntate: qui enim odit fratrem suū homicida est: vel subtrahēdo quod potes ꝓstare. Ex his igitur relinquitur ꝙ hic prohibetur homicidiū spūale: qō est in odiēdo: seu malum cōsulendo: ꝛ homicidiū dicitur nō solūmodo in cōmittendo. s. in inferendo mortem sed etiā in omittendo. s. in subtrahendo beneficiū ad cōseruationē vite proxim. ¶ Preterea queritur vtrum isto precepto prohibeatur occisio quolibet modo dicta. ¶ Ad qō sic. v. sap. Os qō mentit occidit aiam: mēdacium igitur est occisio anime. Si ergo hic prohiberetur quelibet occisio spūalis prohiberet hic mēdaciū: ꝛ pari ratiōe quodlibet peccatum mortale: nam omne peccatum mortale occisio est anime. Si vero diceretur ꝙ non prohibetur hic occisio spiritualis nisi illa que est proximi. ¶ Contra hic prohibet occisio corpalis sui ꝛ proximi sicut supra dictum est ergo si hic prohibetur occisio spiritualis: prohibet ꝛ sui ꝛ proximi ꝛ ita quodlibet peccatum. qō q; est falsuz relinquit ꝙ non prohibetur hic nisi occisio corporalis. ¶ Itez queritur vtrū istud preceptū sit generale ad plura precepta. Ad quod sic. Aug. cōtra. Faustum. lib. j. q; iudei nō intelligebant homicidium nisi corporis humani: per qō vita priuaretur. Aperuit dñs omnē iniquū motuz; ad nocēdum fratri in homicidij genere deputati. Sed in furando: falsuz testādo: ꝛ hmōi est iniquus motus ad nocendum proximo: ergo furta: falsa testimonia: ꝛ hmōi est iniquus motus ad nocendum proximo: ergo debent in homicidij genere deputari: ergo cū omne genꝰ homicidij hic prohibeatur: erit hoc mandatū generale ad alia: quibus prohibetur proximo nocumentum. ¶ Itē ois prevaricatio cōtra preceptum quodlibet scōe tabule: aut est cōtra innocentiā inferendo nocumentū: aut contra beneficentiā subtrahendo beneficiū. Sed sm Augu. hic prohibet nocumenti illatio: similiter phibetur subtractio beneficij sicut glo. dicit. Et sicut dicit Ambro. in li. de officijs. Pasce fame morientē: quisquis em̄ pascendo hominem seruare poteris: si nō paueris occidisti: ergo isto precepto prohibetur omis prevaricatio que est contra aliquod preceptorum secun de tabule: ergo est generale ad ꝓcepta scōe tabule. ¶ Item Hiero. sup Esa. Omnis iniqtas ꝛ oppressio ꝛ iniusticia iudiciū sanguinis est: ꝛ licet gladio non occidas: voluntate tamen interficis. Sed in iusticia ꝛ iniquitas; generalia sunt ad furtum. falsum testimoniuz: mechiam ꝛ hmōi: ergo ista sunt iudicium sanguinis: ergo ꝛc. ¶ Item omnis iniqtas est iudiciū sanguinis. Dē peccatū est iniqtas ergo omne peccatuz iudiciū sanguinis est sm verbū Hiero. Est igitur hoc preceptū generale. ¶ Itē in epla Clemētis: homicidioꝝ tria genera dicebat beatus Petrus. Sicut eīm homicidas interfectores fratrū: ita detractores eoꝝ: eosq; odiētes homicidas esse manifestabat. Detractio igit est homicidium. Sed omne falsum testimoniū est detractio ergo ꝛ homicidium est. Est igitur hoc preceptum prohibens falsum testimoniū. Cōtra. Illud preceptū cōnumeratur cum ceteris: ꝛ est vnū de decem verbis: ergo nō cōprehendit alia. Sed si extenditur ad homicidiū spirituale cōprehēderet alia: ergo non extenditur nisi ad homicidium corporale. ¶ Item scandalum est homicidiū spūale: q; pbet alij occasionem mortis spūalis: sicut ꝛ ad Rom. xiij. Scandalizati ꝓpter escā noli destruere opus dei ¶ Item. j. ad cozin. viij. in eodem casu dicit. Si quis viderit illū q̄ hz cōscientiā recūbentē in idolo edificabitur ad manducandū: ꝛ peribit in tua cōscientia frater propter quē xps mortuus est. Si ergo spirituale homicidiū phiberetur hic: prohiberetur hic scandalū. Sed scandalū potest esse peccatū idololatrie qō est contra primū preceptum: ꝛ periuriuz: qō est cōtra scōm: ꝛ violatio sabbati qō est contra tertiū: ꝛ inhonoratio: qō est cōtra quartum ꝛ sic de aliꝭ. Sic ergo prohibetur hic omnis prevaricatio aliorū ꝓceptoruz qō falsum est. Relinquitur igitur ꝙ nō phibetur hic nisi corporale homicidium. ¶ Item queritur vtrū prohibeatur hic tantū homicidiū manus: ꝛ cum dicant autores ꝙ lex prohibebat manū nō animū. Sed hoc non erit in prohibitione nisi homicidium manus Cōtra Augu. Periculose decipiunt qui existimāt eos tantū homicidias qui manibus hominē occidunt: ꝛ nō potius eos: per quoꝝ cōsiliū ꝛ fraudem ꝛ exhortationē boies extinguūt. Mā iudei neq; ꝓpriis manibus dñm occiderunt sicut scriptum est. Non licet nobis interficere quēq. Mat. xxvij. ¶ Item Aug. Mors xpi iudeis imputatur: quia ipsi linguis interfecerunt dicentes. Crucifige: crucifige. vñ vnus euāgelista dicit dñm crucifixuz hora tertia: alius sexta: q; iudei crucifixerunt euz hora tertia lingua: milites hora sexta manibus. ¶ Item Canon Martini pape di. l. dicit. ꝙ homicidium cōmittitur facto: ꝓcepto: consilio. Si dicatur ꝙ manus quā prohibet lex est omnis operatio exterius expressa: ꝛ ita opatio quecunq; vel cooperatio ad mortem alicuius hic prohibet. Queritur vtrū prohibeat voluntas: ꝛ si prohibet: quare non exprimitur sicut circa mechiā ꝛ furtum. ꝙ autē prohibeatur expresse dicit glo. xx. Exo. sup illud: non occides glo. volūtate. ¶ Itē cū nō omis qui odit fratrē: velit ei inferre mortē: vel ꝙ ab alio illi inferat: quare dicit. j. Joh. iij. Mui odit fratrez suū homicida est. ¶ Solutio: occisio dois vel homicidium dicitur duobus modis vere. s. ꝛ interꝓtative. ¶ Interpretative duobus modis. Omittēdo si non subuenit: cū videt proximū in necessitate extrema Augu. contra Faustū. j. lib. Istud ꝓceptū quod

Ambro.

Hiero. De iniqte

Petrus.

Ergo.

Contra.

Utrū phibeat occisio quolibet mō dicta.

Utrū phibeatur tantū homicidium manus.

Ad id de mendacio.

Canon. Martī.

Rñsio. Utrū sit generale ꝓceptum

Ad id de subtractione.

Ad id de iniquitate.

Responsio

Queritur de mendacio.

Utrum illud preceptum sit generale.

De subtractione.

qō est. non occides: nō seruas. Non enim das esurienti panē. verum si incurras in eum famelicuz; qui mori posset nisi porrigēdo cibū subuenias: iā tu homicida teneberis. Cōmittēdo corde. ore. ope Corde odiēdo j. Joh. iij. Mui odit fratrē suum ꝛc. Ore duob⁹ modis. detrahēdo. sicut dicit beatus Petrus. Detractores homicidas esse. Malū sua dēdo sicut dicit beatus Augu. Si fratri tuo mala psuades occidis. Ille qui in sua cōscientia occidit quia vellet nō esse aut non bene esse quez odit. detractor occidit proximū in cōsciētia aliena in qua viuebat ꝓ bonam opinionem. mali persuasor occidit cum in cōscientia eiusdem in qua viuebat per bonam voluntatē: ꝛ post moritur per peccatum. Opere scandalizādo per malū exemplum. Unde beatus Grego. de prelatis. Tot mortibus rei sunt quot ad posteros pditionis exēpla transmittunt ¶ Uere committit homicidiū in corporis et anime diuisione: qō cōtingit tribus modis. necessitate, casu. volūtate. Necessitate euitabili vel inuentabili. Casu dādo operam rei licite vel illicite. et si licite: aut adhibita diligētia debita. aut nō adhibita diligētia. Et patz ex pdictis quomodo imputatur. ꝛ quomodo nō. Et quomodo fit cōtra hoc preceptū. ꝛ quomodo nō. Uoluntate autē iuste et iniuste. Juste quādo debita causa iustus ozdo. iustus animus iudicis occidētis. ꝛ nō est in hac prohibitione. Iniuste quādo aliquod istoruz triū deest. ꝛ fit tribus modis. Cōsilio. ꝓcepto. facto. sicut dicit canō. Martini. ꝛ istud homicidiū vniuersaliter ꝛ distincte ꝛ ꝓprie hic ꝓhibetur. ¶ Cum ergo q̄ritur vtrum ꝓhibeatur hic occisio quolibet modo dicta. dicendū ꝙ ꝓprie hic prohibet occisio corpalis. Improprie vero ꝛ ex cōsequēti ꝛ interpretatiue occisio spūalis. Si enim aia melioz corpore: ꝛ vita aīe melioz vita corporis: ꝛ mors aīe peioz morte corpis. Mui ergo ꝓhibet inferendaz mortē corporalē: multomagis ꝓhibet inferendā mortez spūalem. nō tamen ꝓprie potest dici ab aliquo inferri mors spūalis alicui: quenadmodū mors corporalis. Mors enim corporalis inferꝛ alicui per causam ꝛ violentiā. Mors vero spūalis culpe nō pōt inferri alicui ab aliquo: nisi ꝓ occasionem: qz culpa nō potest fieri in nobis nisi nobis volentibus ꝛ cōsentientib⁹: q̄uis occasio possit esse i verbo ꝛ facto. ꝛ ideo occisio spūalis dicitur inferri improprie et interpretatiue: qz ꝓ occasionem nō ꝓ causaz. ¶ Ad illud qō obijcitur de mendatio ꝛ quolibet peccato mortali ꝙ occisio est. dicendū ꝙ quod libet peccatū mortale effectiue dicit occisio spūalis: qz ex quolibet aīa occidit: sed nō formaliter: ni si solū illa que sunt occasio alteri peccādi. i. spūaliter moriendi sicut est mali psuasio. vel factū inimus rectū pbens alteri occasionez ruine: vel ꝙ moriatur in ꝑscientia ꝓpria ꝓ odium. vt ibi nō viuat ꝓ amorez. vel ꝙ moriatur in ꝑscientia alterius per detractionez. vt ibi nō viuat ꝓ bonam opinionez. ¶ Ad illud vero qō q̄ritur. vtrū illud preceptū sit generale dicenduz ꝙ nō: immo est speciale. Et ad illud Aug. ꝙ homicidiū intelligitur ois motus ad nocendū: intelligendum cum determinatione quo. s. nocet ꝑsone: non quo ad res ꝑsone: sed quo ad esse ipius ꝑsone. ꝛ ideo nō obstat qō obijcit de furto: ꝛ falso testimonio et aliꝭ. ¶ Similiter ad aliud qō dicit ꝙ subtractio beneficentie prohibetur hic et nocumentū generaliter. patet de nocumento. De subtractione vo beneficentie similiter dicendū ꝙ nō intelligitur generaliter: sed subtractio solum debiti beneficij in casu necessitatis ex quo mors ꝓtingit. ¶ Ad illud autez qō obijcit de iniqtate ꝛ iniusticia: similiter dicendū ꝙ illud nō dicitur generaliter: sed solū de iniusticia ꝛ iniquitate qua per oppressionem alicuius infert mors vel acceleratur. Ad homicidiū enim pertinet inferre statim mortem vel accelerare mortem. ¶ Ad illud ꝛo beati Petri iam patet responsio. Nam detractio non dicitur mors nisi interpretatiue ꝛ improprie. ¶ Ad sequentia vero patet responsio. Mā prohibetur sm intētionem legis homicidiū voluntatis ꝛ operis: vel cooperationis: Quis sm intellecum carnalium iudeoꝝ intelligeretur solū de homicidio operis vel cooperatiōis. ¶ Ad vltimum vero quod queritur. s. quare nō est prohibitio voluntatis distincta circa occisionem sicut circa mechiam ꝛ furtuz: responsum est supra questione de numero preceptoruz: ꝛ infra amplius declarabit.

Ad illud Petri.

Rñsi. ad alia.

Questio.xxxv. de sexto

precepto. Non mechaberis.

Ranseūdum est

ad sextuz preceptū: quo dz nō mechaberis. Circa qō inqrenda sunt plura. Primo vtrum sit preceptū prime tabule vel secunde. Secundo vtrū sit preceptū morale legis nature vel morale discipline. Tertio vtrū coitus maris et femine nullo addito sit prohibitus hoc precepto. Quarto vtrum concubinatus prohibeatur. Quinto vtrum coitus fornicarius. Sexto vtrum coitus incestuosus. Septimo vtruz bigamia. Octauo vtrum coitus cōiugalis inordinatus. Nono vtrum mechia mentalis vel corporalis prohibeatur hoc precepto. Decimo de comparatione huius precepti ad alia.

Utrū sit preceptū prime tabule vel scde.

Quembzum primum

PRo primū obijcitur sic. Deute. v. super illud. non mechaberis. glo. Adulterium prohibet carnale vel spirituale. Et iterū spiritualis fornicatio est idolatria et scripturarum expositio praua. Sed constat ꝙ prohibitio idololatrie pertinet ad primū preceptū prime tabule: ꝛ prohibitio praue expositiōis scripturarum ad secundum preceptum prime tabule: nō assumes nomē dei tui in vanū: ergo illud ꝓceptuz extendit ad preceptū illud prime tabule. ¶ Item Isido. fornicatio carnis adulteriū est: fornicatio animi seruit⁹ idoloꝝ. est etiā spūalis fornicatio de qua dicit dñs. Mui viderit mulierē ad cōcupiscendū ea ꝛc. Cū igit hic gnaliter ꝓhibeat fornicatio ꝛ idololatria sit fornicatio anim: idololatria hic ꝓhibet. ¶ Si dicat ꝙ ꝓceptū illud pōt accipi ꝛaliter ꝛ allegorice. Allegorice acceptū ptinet ad pmā tabulam: in q̄ phibet idololatria ꝛ hereſis: q̄ sunt fornicatio spūalis. Uraliter ergo intellectū est ꝓceptū scde tabule. Cōtra. j. ad corin. vj. Nescitis qm̄ membra vestra tēplū sunt spūs. ꝛ in eadē epla. c. iij. Si qs tēplū dei violauerit dispdet illū deus. Inde arguit. Si violatio tēpli exterioris est sacrilegiuz: ꝛ cōtra preceptū prime tabule in quo precipit honoz dei: ergo multo magis violatio tēpli interioris ꝛ spūalis erit sacrilegiū ꝛ cōtra ꝓceptū prime tabule. Cū ergo fornicatio corporalis templū dei spūale polluat: erit sacrilegiū ꝛ cōtra ꝓceptū prime tabule. ¶ Itē in preceptis scde tabule ꝓhibet lesio ꝛ iniuria primi. Sz in simplici fornicatiōe nulla est iniuria primi: qz est cū soluta: que nō est alicuius propria: sed sue potestatis: nec inde aliqua est q̄ri-

Cōtra arg. j.

Secundum

monia: ergo nõ est prohibitio illius precepti secũde tabule. ¶ Solutio. sicut dr in. ij. Ezech. Liber sacre scripture scriptus est int⁹ τ foris. Intus quãtum ad spũalem intelligentiam. Foris quantũ ad litteralem. Si ergo illud preceptũ attendatur quãtum ad intelligentiã spũalẽ: τ hoc improprie: erit illud preceptũ idẽ primo pcepto prime tabule: quo phibetur idololatria: vel scdo quo phibet heresis que dicuntur fornicatões Osee. ij. De synagoga τ heresi auferat fornicatiões suas a facie sua τ adulteria sua de medio vberum suorũ. Si autẽ attendatur illud preceptũ scdo modo τ pprie: prohibetur hic fornicatio corporalis: τ hoc modo est preceptũ scde tabule. De ista aũt fornicatiõe q̃ sic prohibet in hoc pcepto dr. j. ad Corin. vj. Corpus aũt nõ fornicationi sz dño. ¶ Et si obijciatur φ precepta decalogi litteralia sunt τ nõ allegorica: τ ideo preceptũ illud solũ litterale erit τ non allegoricum. Dicendũ φ pcepta decalogi duplicẽ habẽt respectũ. Unũ ad legẽ litteralem: que est lex naturalis cui⁹ explicatio sunt: et hoc modo solũ sunt lralia. Aliũ ad legẽ figuralẽ que est lex moysi: in qua explicita sunt: que est lex vmbre τ imaginaria: sicut dicitur ad Hebre. x. τ hoc modo allegoricã interpretationem recipiunt ¶ Ad illud vero qð obijcitur in cõtrariũ de violatione tẽpli: dicendũ φ nõ est simile de templo materiali τ spirituali. Nam templũ materiale nõ honoratur nisi pp̃ter cultum dei: τ ideo violare illud est iniuriari deo proprie: proxim⁹ vo honoratur: τ q2 proximus: τ q2 dei templũ: vnde iniuria proximi quia est proximus: nõ est proprie iniuria dei. Iniuria vero q2 templum dei: methaphorice dr iniuria: queadmoduz homo vel corpus hominis dicitur templum: τ ideo methaphorice dicitur sacrilegiũ τ improprie. ¶ Ad vltimũ qð obijcit dicendũ φ in simplici fornicatione fit iniuria primo: q2 nomine proximi intelligit homo in vtroq3 sexu. vnde q̃uis mulier sit soluta: τ etiã velit hoc nihilomin⁹ tamen ei fit iniuria: queadmodum si de voluntate tua esset φ ego interficerem te: nihilominus tamen si ego interficerem te facerem tibi iniuriam: vnde q̃uis nullus conqueratur: nihilominus tamen vterq3 leditur: q2 vterq3 spiritualiter interficitur: τ q̃uis nõ lederet ali⁹ sicut cõtingit in peccato molliciei: illa eadem prohibitione qua prohibetur pollutio alteri⁹: prohibet pollutio sui: queadmodum in precepto quo prohibetur occisio alterius prohibetur occisio sui.

Responsio. — Solo ad contra. primũ — Ad secundũ.

Membrum secundum.

Utrũ hoc preceptũ sit morale legis nature vel discipline. — Ambro.

Deinde queritur vtrum istud preceptum sit morale legis nature: aut morale discipline. Ad qð sic Ambro. in li. de patriarchis. Dixit sara ad Abraham: ecce nunc conclusit me dominus ne parerem: intra ergo ad ancillam meam. Gene. xvj. Considera primum φ Abraham ante legem moysi τ ante euangeliũ fuit τ sequit: nõ ergo in legẽ cõmisit abraham: sed legẽ preuenit. ¶ Item idem in eodem. Deus in paradiso coniugiũ laudauerat: nõ adulterium damnauerat. Ex his ergo relinquitur φ adulterium ex lege est damnabile: ante legem vo non erat damnabile. Est igitur malum quia prohibitum ex lege. Est igitur morale discipline. ¶ Contra ad Roma. ij. Cum gentes que legem nõ habent naturaliter ea que legis sunt faciunt: ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. constat φ opus legis scriptum non potest intelligi de preceptis cerimonialibus: nec de preceptis iudicialibus pluribus que sunt ex institutione: ergo hoc intelligitur de preceptis decalogi moralibus: ergo omnia precepta decalogi sunt moralia legis naturalis. ¶ Item sicut ibidẽ dicit glo. Lex naturalis est nemini iniuriam inferre: nihil alienum preripere: alieno cõiugio nõ insidiari. Sed omnis adulter insidiatur alieno cõiugio: ergo peccat cõtra legem naturalem. ¶ Itẽ ibidem dicitur vt breuiter dicatur. Lex naturalis est nolle alij facere qð tibi non vis fieri. Sed nullus vellet vt ad suã aliquis alius accederet voluntate ordinata: ergo quicunq3 adulteratur trãsgreditur legem naturalem. Qð concedẽdũ est. ¶ Ad illud autem qð primo obijcit: dicendũ φ illud qð dicit Ambro. de abrahã: φ nõ cõmisit in legẽ coeũdo cum Agar: verum est φ hoc non fecit sua autoritate sed diuina dispensatiõe. Preterea hoc dicit Ambro. ad excusationem illius facti abrahe: cui⁹ intentio est dicere: φ Abraham nõ peccauit cõtra legem positam: que adhuc nõ erat: τ hoc est quod dicit non in legẽ cõmisit sed legẽ preuenit. Itẽ nõ peccauit contra legem naturalem: q2 non affectu implende libidinis hoc egit: sed querende posteritatis τ multiplicationis humani generis: qð procedebat de dictamine legis naturalis: maxime cuz nondum esset multiplicatio hominum ad dei cultum: τ hoc est qð dicit: non ardore aliquo succensus libidinis coniugalem postposuit thorũ ancille contubernio: sed studio querende posteritatis τ propagande sobolis. Adhuc enim post diluuium raritas erat humani generis. Item non peccauit contra legem seu ius rationis: vnde ibidem dicit Ambro. φ studiũ posteritatis erat tempore illo religionis: ne quis nõ reddidisse videretur debitum nature. Ius autem ratiõis dictat vt reddatur vnicuiq3 qð suum est. ¶ Ad illud qð obijcitur: φ de⁹ ante legem adulterium non damnauerat. dicẽduz φ est damnatio quantum ad culpã τ ad reatuz pene eterne: τ est damnatio quantũ ad crimen τ reatum presentis pene. Et est differentia inter culpã τ crimen. Nam culpa est peccatũ quodcunq3. Crimen vo nõ nisi illud qð est dignum accusatione τ presenti punitione. Primo modo adulteriuz semper fuit damnabile. Secundo modo a tempore legis qua precipiebatur puniri adulterium. Unde Ambro. ante legem nondum interdictum adulterium videbatur. pena criminis ex tẽpore legis erat que crimen inhibuit: nec ante legem vlla est damnatio sed ex lege.

Secundum — Contra. — Respon[sio] — Solo ad a[...] ot ambro. — Ad secund[um]

Membrum tertium.

Utruz coitus maris τ femine nullo addito prohib[eatur] hoc precep[to].

Queritur postmodũ vtrũ coitus maris τ femine nullo addito phibeatur hoc precepto. Ad qð sic dicit Augusti. φ sicut se habet cibus ad salutem hominis sic coitus ad salutẽ humani generis. Sz sic se habet cibus ad salutez hominis φ cibi sumptio semper est licita et non prohibita: ergo coitus maris τ femine qui est ad salutem humani generis licitus erit τ non prohibitus. ¶ Item φ prohibetur in pceptis decalogi est malum sm se. Sed coitus non est sm se malũ. ergo τc. probatio medie. nullus actus nature sm se malus est. Coit⁹ vero actus est nature. ergo. τc. ¶ Itẽ nullus actus qui nec ex determinatione circũstantie: nec ex materia debita est vitupabilis: est malum vel ex genere vel circunstantia. Coitus autem est hmõi. Contra. j. ad corin. vj. Qui fornicatur in corpus suũ peccat. Glo. In fornicationis opere totus homo absorbetur a carne: vt iam dici non possit ipse animus suus esse sed simul totus homo dici possit caro. Sed opus fornicatiõis q̃tum ad hoc non plus efficit q̃ coitus non

Contra [...] citur. — Argumen[tum]

tus non fornicarius. coitus igit de se est actus inordinatus. ergo maluz. ergo alicubi prohibituz: sz non alibi q̃ hic ¶ Item dicunt sancti φ in opere coniugali nõ datur spiritus prophetie propter captiuationem rationis. Coitus igitur maris τ femine facit vt homo non sit in participatione gratie. ergo malum. Unde hiero. super mathe. Tempore quo cõiugales actus geruntur presentia spiritus sancti non dubitatur: τ si prophetia vere dicatur: qui officio generationis obsequitur. ¶ Item dicit aug. φ sanctiora sunt cõiugia pari voto cõtinẽtiũ. τ dicit ad editiam. Tãto sanctius cõiuges manebatis. quanto sanctiora concorditer placita seruabatis: sicut fuit cõiugiũ Marie τ ioseph. Ex quo relinquitur. φ recessus a carnali copula in cõiugio est accessus ad sanctificationez. ergo accessus ad copulam est maluz. ergo coitus sm se est malũ ergo prohibitum. sed non alibi q̃ hic. ¶ Itẽ omne quod excusatione indiget sm se est vituperabile. Sed coitus ad hoc φ fiat licite: necesse est φ p matrimonium excusetur. vt dicit aug. in sermone de verbis apostoli. ergo sm se est malum: siue in genere. ¶ Itez si aliquis actus addita circumstãtia est licitus: ipsa vero remota non est licitus est malum in genere. Sed coire solum addita circumstãtia ista cum sua seu cõiugaliter est licitum. remota non. ergo τc. ¶ Solutio dicendum φ coitus masculi τ femine quantum est de ipso actu bonuz est nature in se. In genere vero moris indifferens sicut comedere τ bibere. quia põt bene fieri τ male. Unde aug. in li. cõtra Iouinianum. Usus naturat τ licitus est sicut i cõiugio. τ illicitus sicuti in adulterio. contra naturam semper illicitus. Sed notandum φ indifferẽs dicit duobus modis. Uno modo φ cum de se non sit malum indifferens potest fieri: quemadmodũ comedere. ambulare. alio modo indifferens dicitur quod cuz sit bonuz põt bene fieri τ male. non tamen indifferenter potest exerceri nisi addita debita circũstantiã. sicut iurare quod non est licitum fieri nisi exigente vel interueniẽte debita causa. tale indifferens est coire. qð non est licitum fieri: nisi cum sua cõiuge. Et ratio huius est quia quidam actus respiciunt statuz singularis persone: q̃dam vero actus respiciunt statum nature vel cause vniuersalis. Primi actus indifferenter possunt exerceri non addita circumstantia indebita: quales sunt qui dicti sunt ambulare τ comedere. Scdi actus non possunt indifferenter exerceri nisi addita debita circũstantia. et hoc est propter excellentiam actus respiciẽtis causam vniuersalẽ. sicut iurare: qð respicit causaz vniuersalem. s. primã veritatẽ. τ coire: qð respicit cãm vniuersalem. s. multiplicationẽ speciei. Itẽ notandum φ indifferens dr vno modo non habens maiorem inclinationem ad bonum q̃ ad malum vel ecõuerso vt ambulare. alio mõ dr indifferẽs qð potest bene τ male fieri: tñ magis inclinatur ad malũ q̃ ad bonum vt iurare. cuius frequentia sepe vertitur in periculum periurij post peccatum. silr coire rõne cõcupiscentie fomitis magis trahit ad inordinationem libidinis q̃ ad bonũ fecũditatis post lapsum hois. ¶ Ad illud ergo qð primo obijcitur φ ois coitus est actus inordinatus. dõm φ coire põt dicere actum absolute virtutis generatiue ad multiplicationẽ spẽi. τ sm hoc nihil ponit inordinatum put esset in statu nature bñ cõstitute. alio mõ põt dicere actũ cui cõcreata est corruptio. Et sic rõne actus non dicit aliqð inordinatum: sed naturale bonum. Rõne vero corruptionis cõcreate q̃ est ei cõnaturalis post peccatum: ita φ cõuersuz sit vitiũ in naturã: τ cõcomitatur actum inordinatio non tñ sequitur φ ois talis actus sit inordinatus sed φ nullus est sine inordinatione. ¶ Ad scdm p hoc idem pz rñsio. q2 φ donum prophetie subtrahitur per coitum coniugalẽ: hoc nõ est propter inordinationem seu maliciam actus: sed propter inordinationẽ delectationis annexe. vñ nõ sequit ex hoc φ coire sit malum: sed q2 est cum malo. ¶ Ad aliud silr rñdendum φ cõiugiũ sanctius dr in cõtinẽtia a carnali copula. nõ pp̃ter elongationem ab actu qui est naturalis: sed pp̃ter elongationem a corruptione libidinis: qui est innaturalis sm quẽ modum perfectius dicitur nõ iurare q̃ iurare ex debita cãsa. non ratione elongationis ab actu: sz ratione elongationis a periculo periurij. ¶ Ad aliud similiter patet respõsio. quia φ coitus post lapsum indiget excusatione: hoc est ratione delectationis ãnexe. non ratione actus ratione cuius solum indiget debitis circũstantijs. Et ideo in genere moris est indifferens. ¶ Ad vltimũ ex predictis pz rñsio. Nã φ coire nõ sit licitũ nisi adhibita debita circũstãtia. hoc nõ est propter inordinationẽ actus in se: sed propter excellentiã ordinis act⁹ qui respicit nõ tñ statũ singularis sed statũ nature vlis. τ iõ q2 respicit statũ reipublice: nõ põt indifferenter exerceri nisi adiuncta debita circũstantia sicut infra declarabitur.

Scdm. — Tertium. — Quartum — Quintum. — Sextum. — Aug. cõtra Iouinianũ. — Solu. ad. j. cõtra. — Ad secunduz — Ad tertium — Ad quartum — Ad quintum

Membrum quartum.

U. cõcubinarius phibeat hoc pcepto.

Postea queritur de cõcubinatu. vtrũ prohibeatur: est aũt differentia τ sm leges humanas τ diuinã. inter cõiugẽ. cõcubinã τ meretricẽ. Nã cõiux est que assumit i indiuiduã vite cõsuetudinẽ. Cõcubina que accipitur separabiliter. s. ad tps ad querendũ plẽ. Meretrix que accipit solũ ad explẽdam libidinẽ. Scdm hoc querit vtrũ coitus cõcubinarius prohibeat hic.

¶ Ad qð arguitur p exẽplum abrae Geñ. xvj. q̃ pp̃ter sterilitatẽ vxoris sue ingressus est ad agar egiptiaz cõcubinã: vt ex ea filiũ acciperet. Sed in hoc laudat abraã. ergo τc. ¶ Item exẽplo iacob q̃ habuit plures cõcubinas Balam τ zelphã ancillas Lye τ Rachelis. sicut dr geñ. xxvj. vñ geñ. xxxv. dicitur φ Ruben dormiuit cum Bala cõcubina patris. ¶ Item exẽplo dauid qui legit placuisse deo habẽdo cõcubinas. de quibus dr. ij. reg. xvj. Ingressus est Absalon ad cõcubinas patris sui coram vniuerso israel. ¶ Itẽ ante institutionez matrimonij inter adam τ euã. de quo habet. ij. geñ. Dixit dñs ad adam τ euam geñ. j. Crescite τ multiplicamini. ergo ex precepto dñi habuit adam euã vt sociaz ppagande sobolis ante institutionẽ matrimonij. ergo habuit eam vt cõcubinã. ¶ Ite nullus faciens sm preceptũ dñi peccat. Sed vir cõcubinarius cuz sua cõcubina coiens propter prolẽ multiplicandaz facit sm illud preceptũ. crescite τ multiplicamini. ergo nõ peccat: sed facit qð licitũ est. ¶ Itẽ de lege naturali est. vt qð in nullius bonis est occupanti cõcedat. vñ comedere illud qð nullius iuris est simpliciter est licitum. ergo coire cũ illa q̃ nullius iuris est: est simpliciter licitũ. s. cuz illa q̃ soluta est a lege cõiugij. ¶ Itẽ aug. Uti re ad illud ad qð est: est recte vti sicut vti cibo pp̃ter sustẽtationẽ corporis ẽ recte vti. q2 ad hoc est. ergo vti coitu ad procreationem prolis est recte vti: q2 potentia ad hunc actuz scz vis generatiua propter hoc data est. ergo simpliciter licitus est coitus concubinarius prout su

Arg. p exẽplũ p̃triarcharuz. — Scdm. — Tertium — Quartum — Quintum — Sextum. — Septimum Aug.

[Octauum] pra determinat⁹ est. ¶ Itē coit⁹ cū soluta aut ꝓ
hibet q̄r ſm se malū est. aut nō q̄r malū: sed ꝓpter
aliqd bonū vt ꝓpter bonū obediētie ade nō come
dere de ligno sciētie. Si primo mō. ergo erit ꝯtra
legē naturalē. q̄r omne malū ſm se ē ꝯtra dictamē
legis naturalis. Cōtra. lex naturalis determinat
coeundū masculū cū femina ꝓpter multiplicādā
speciē: nō aūt determinat suā vel nō suā. Relinq̄
tur ergo ꝙ coire nō ē cōtra legē naturalē: ꝛ ita nō
ſm se malū. Si scdō mō cū nō ꝓhibeat in decalo
go q̄r nō dr̄ nō coibis cū femina: ſʒ dicit. nō mecha
beris: hoc est non coibis cum aliena. nec in alia
scriptura: ergo simpliciter ē licitū: licitū eīm ē qd
[Nonum.] nullo iure ꝓhibetur. ¶ Itē cuʒ ista possit se dare
ad semp isti ad actū coitus: cū sit soluta poterit se
dare ad temp⁹. ergo potest se dare isti i cōcubinā.
¶ Itē quare cōsensus ad tēpus nō excusat coitū si
cut consensus ad semper. ¶ Contra. j. Corint. vj.
Propter fornicationeʒ vnusquisqꝫ suā habeat. et
vnaqueqꝫ virū suū habeat. Glo. Propter fornica
tionē vitandā vnusquisqꝫ habeat suā nō alienaʒ.
vxorē nō cōcubinā. ergo coitus ꝯcubinarius ē for
nicarius ꝛ illicitus. ¶ Itē augus. de. x. cordis. Nō
mechaberis idest nō ibis ad aliquā aliā ꝑter vxo
rem tuam. ¶ Item de lege naturali non solum
est liberorum generatio: sed educatio et heredita
tio sed educatio filiorum et hereditatio nō possunt
esse nisi inter parētes sit indiuidue vite ꝯsuetudo
ergo lex naturalis nō approbat coitū nisi illū qui
est inter coniuges indiuiduā vite cōsuetudinē re
tinentes. Reprobat igitur coitū cōcubinarium.
¶ Itē de lege naturali est. fac alij qd tibi vis fieri:
qd debet intelligi de rōne ordinata. Sed de rōne
ordinata per naturā vult vir ꝙ affectus mulieris
cū qua copulat ei adhereat inseparabiliter. ꝛ ecō
uerso: ergo de lege naturali tenent inuicē insepa
rabiliter adherere. Secundū legē ergo naturaleʒ
nō approbatur coitus ꝯcubinarius: in quo nō est
inseparabilis adhesio. ¶ Solutio. dōm ſm aug. i
[Responsio. Augustinus.] li. de bono ꝯiugali. Cōcubine ad tēpus adhibite:
et etiā si causa filiorū ꝯcubant. iustū faciūt ꝯcubi
natū: vnde distinguendū est ꝙ cōcubinatus dicit
duob⁹ modis. Uno mō assumpta temporaliter ad
proleʒ ꝓducendā. Assumpta tēporaliter dicit: ad
differentiā vxoris. ad prolem ꝓducendā ad diffe
rentiam meretricis. Gen ex. xxij. Concubina: Na
chor peperit ei filios. alio modo sumpta insepara
biliter ad semper. sed conditionis seruilis. Pri
mo modo concubine non sunt vxores. et coitus cō
cubinarius est fornicarius et illicitus contra le
gem naturalem et scriptam: sicut ostensum est. ꝛ
ſm se maluʒ. Tum quia est contra ius publicum
nature ad conseruationem quod dictat⁹ filiorum
procreationem cum educatione ꝛ hereditatione:
vt in eis saluetur genus humanuʒ. quod non pos
set esse nisi esset copula inseparabilis parentum.
Tum quia contra ius rationis priuatuʒ quod di
ctat non facere alij quod tibi non vis fieri. ꝛ face
re alij quod tibi vis fieri. Uult autem quilibet vir
vt affectus eius cui copulatur inseparabiliter si
bi adhereat. et econuerso. Secundo modo concu
bine sunt vxores. sed tamen non dicuntur vxores
[Patz solu. de exēplis patrū] concubine: quia non erant principales: ꝙuis se
cundum veritatem essent vxores. vnde. xvj. geñ. di
citur quod Sara dedit Abrahe agar vxorem. et
xxx: dicitur quod Rachel dedit Balam ancillam
viro in coniugium vt de ea susciperet prolem ꝛ ſm
hoc cōcubinarius coitus est coniugalis: vnde ſm
hoc patet responsio ad illud quod obijciebatur
de exēplis patrum. Abraā. iacob ꝛ dauid. ¶ Ad il
lud vero qd obijcitur ꝙ ante institutionem matri [Ad quartum]
monij dictū est. Crescite. respondendū dupl'r: quia
aut illud dictū est ꝑ anticipationē vt determina
retur institutio perfecta humani gn̄is. ꝛ tūc nulla
est obiectio. Aut distinguēdū est ꝙ institutio ma
trimonij quantum ad rem que determinatur cuʒ
dicitur masculū ꝛ feminā creauit eos. ꝛ sequit cre
scite ꝛ multiplicamini: ꝛ quantum ad sacramētū
cum dictum est hoc nūc os ex ossibus meis. ꝛ qd ꝑ
ceptum est ante institutionē matrimonij. Crescite
ꝛ multiplicamini dictū est nō ꝙ ante institutionē
fieret sed post. ¶ Ad illud qd obijcitur ꝙ fornica
tor facit ſm illud preceptū dei. crescite ꝛ multi. ꝛc. [Ad quintum]
dicendum ꝙ ante multiplicationē humani gene
ris fuit preceptum. non quibuscūqꝫ: sed ꝯiugibus
vt adam ꝛ eua qui fuerunt coniūcti per matrimo
nium statim post fornicationē eue de latere viri.
Unde statim dixit adam. Hoc nunc os ꝛc. propter
hoc relinquet homo patrem ꝛ matreʒ ꝛ adherebit
vxori sue. Et geñ. ix. Noe ꝛ filijs cuʒ vxoribus suis.
Post multiplicationē vero humani generis ꝛ per
fectionem in incarnatione xp̄i non est preceptum
sed indulgentia. j. cor. vj. Reuertimini in idipsuʒ
ꝛ sequitur. hoc aūt dico ſm indulgentiaʒ non ſm
imperium. ¶ Ad illud qd obijcitur ꝙ in nullius
bonis est occupanti conceditur dicendū ꝙ nō in [Ad sextum.]
telligit de q̄buscūqꝫ rebus. Non enim intelligitur
de rebus naturali iure cōmunibus. vt sunt aqua ꝛ
aer ꝛ littora: que sunt naturali iure publica. nec de
rebus comunibus iure humano: vt de rebus vni
uersitatis. vt sunt in ciuitatibus teatra ꝛ stadia ꝛ
hmōi. nec de rebus sacris ꝛ religiosis. qd enim di
uini iuris est in nullius bonis est. Sed intelligit
solum de rebus appropriabilibus. vt terra q̄ a nul
lo fuit possessa: ꝛ fere: ꝛ aues. sicut dicit humana
lex. ij. li. institutionū. de rerum diuisione. Unde ꝑ
sona rōnalis excipitur: que ad dei imaginem con
dita est. Geñ. j. ꝛ. ij. ꝛ sui arbitrij ꝛ p̄tātis. Eccli. xv.
Reliquit eū in manu ꝯsilij sui diuini iuris ꝛ sui. vñ
non ꝯceditur occupanti nisi diuino iure ꝛ propria
voluntate interueniente in ꝯsensum coniugalem
ꝛ ita non est simile de comestione rei que in nulli⁹
bonis est: ꝛ de coitu cum soluta a lege coniugij. ꝙ
uis enim sit soluta: tñ est diuini iuris sicut tēpluʒ
sanctum: q̄r ad imagineʒ dei ꝛ sui iuris q̄r liberi ar
bitrij ꝛ potestatis. ¶ Ad illud aug. ꝙ vti re ad illd [Ad septimū]
ad qd est: est recte vti. dōm ꝙ non est generaliter
verum: nisi cum vtimur re ad illud ad qd est licito
ꝛ debito modo. Illicitus autē modus est vti coitu
non coniugaliter. ꝛ ꝙuis propter prolem fiat non
erit licitum. Unde aug. de bono coniugali. Sicut
sanctius est mori fame ꝙ idoloticis vesci: ita san
ctius defungi sine liberis. ꝙ ex illicito coitu stirpē
querere. ¶ Ad illud qd post queritur an sit malum [Ad octauum]
ſm se. dicendum ꝙ sic. ꝛ cum obijcit ꝙ non est cō
tra legem naturalem. distinguendum ꝙ est lex na
turalis a natura generis sicut dicit Isido. Natura
le est qd natura docuit oīa aīalia. vt masculus cuʒ
femina. ꝛ hoc modo verum est. Item est lex natura
lis a natura speciei. s. rationalis. vt non facias alij
qd tibi non vis fieri. ꝛ fac alij ꝛc. ꝛ hoc modo est cō
tra legem naturalem: vt supra dictuʒ est. Circa au
tem legem secundo modo dictam que est dictamē
rationis accidit malicia ꝛ peccatum.
¶ Ad illud quod obijcit ꝙ soluta mulier pōt se li
cite dare ad semper. ergo ꝛ ad tempus. dicendum [Ad nonum]
ꝙ non sequitur: q̄r dare ad semper est ſm legeʒ na
turalem rationis. Sed se dare ad tempus est con
tra legem naturalem ꝛ diuinam vt supra dictū est.
¶ Ad vltimum patet solutio ex iam dictis.

Mēbrū quintū.

Membrum quintum

[U. fornicatio simplex ꝓhibeat hoc precepto. Arg. j.] Queritur ꝯsequēter vtrū fornicatio sim
plex prohibeatur isto legis precepto. ꝛ ꝙ
uis videatur relinqui ex ꝑcedētibus: tñ
obijcit in hunc modū. Nullus actus na
turalis prohibet lege decalogi sed solū actus vitio
sus prohibet ꝛ virtuosus ꝑcipit. Sed fornicatio est
actus naturalis. Ro. j. Mutauerūt naturalē vsuʒ
in eum qui est ꝯtra naturā. Glo. naturalis vsus ē
viri cū muliere. ergo nō ꝓhibet in decalogo.
[Scdm.] ¶ Itē sicut dicit aug. Decalogus est renouatio le
[Tertium.] gis naturalis. Sed actus fornicarius est ſm legeʒ
naturalē. ergo ꝛc. ¶ Itē geñ. xxxviij. Cū thamar re
misit iude que dederat ei ꝓpter libidinē suā explē
[Quartum] dam: dixit. iustior me est: q̄r nō ꝯstituerat se nisi cā
prolis propagande. ¶ Itē Osee. j. Precepit dñs ꝓ
phete facere filios fornicationū ꝛ accipere fornica
[Quintum] riam. Sed dñs non precepit peccatū: nec ſm se ma
lum. ¶ Itē ſm ius naturale oīa cōia. ergo ſm ius
[Sextum.] naturale pōt quilibet vti qualibet. ergo fornicatio
nō est ꝯtra ius naturale. ¶ Itē in his q̄ a iure na
turali procedunt non ꝯtingit peccare. Sed coniū
[Septimum Amb.] ctio maris ꝛ femine ꝓcedit a iure naturali. ergo ꝛc.
¶ Itē. j. ad Thi. iiij. Exerce teipm̄ ad pietatē. Am
bro. Ois sn̄ia discipline xp̄ianę in pietate ꝛ miseri
cordia ꝯsistit. quā aliquis sequēs etiā si lubricum
carnis patiatur sine dubio vapulabit sed non peri
bit. ergo nō est mortale pctm̄: ergo nec prohibetur
[Octauum Aug.] cū oē prohibitum mortale sit. Nā veniale peccatū
non prohibet. ¶ Itē aug. in qōnibus sup exod. xx.
Ois mechia fornicatio dr̄ etiā in scripturis. ſʒ vtrū
ois fornicatio mechia possit dici in eisdem scriptu
ris nō mihi interim occurrit expressum lectionis
exēplū. Sed si ois fornicatio mechia dici non pōt:
nisi sit in decalogo prohibita: illa fornicatio quaʒ
faciunt qui vxores nō habēt: cū feminis que viros
[Contra.] non habēt: an inueniri possit ignoro. ¶ Cōtra. he
bre. vlti. fornicatores ꝛ adulteros iudicabit deus.
Sed iudicare ibi accipitur pro condemnare. Si er
go fornicationis ꝛ adulterij est similis damnatio:
ꝛ similis ꝓhibitio. ergo cū isto precepto prohibea
tur adulterium: prohibetur sil'r ꝛ fornicatio.
¶ Item deut. xxiij. Non erit scortator de filijs isrl'.
ꝛ ꝯstat ꝙ ista prohibitio est moralis. ergo emanat
a precepto decalogi. Sed nō nisi ab isto. ergo ꝛc.
[Rñsio. Aug.] ¶ Itē fornicarius actus dr̄ coitus libidinosus. Sʒ
ois talis actus ſm se est culpabilis. Item ad idem
sunt rōes supra posite. ¶ Sol. ſm aug. sup exo. xx.
furti noīe bñ intelligit omīs illicita vsurpatio rei
aliene. Nō enim rapinam permisit qui furtū pro
hibuit. sed vtiqꝫ a parte totum voluit intelligi q̄c
quid illicite rerum proximi aufert. Sic ꝑfecto no
mine mechie oīs illicitus coitus atqꝫ illorum mēbro
[Sol. ad arg. Primum.] rum non legitimus vsus prohibitus dʒ intelligi.
Ex quo pʒ fornicationē esse prohibitā hoc ꝑcepto
¶ Ad ea ergo que primo obijciuntur notādum ꝙ
fornicatio in coitu cū soluta fit duobus modis.
Uno modo intentione explende libidinis in non
sua. Alio modo intentione propagande prolis i nō
sua. ꝛ vtroqꝫ modo fornicatio est actus vitiosus. ſʒ
primo mō dupliciter. Tū ex inordinatione actus
circa materiam. Tum ex inordinatione circa finē.
scdō mō ex inordinatione actus circa materiaʒ so
[Ad secunduʒ] lum. Intermēda ergo est propositio qua dr̄ ꝙ for
nicatio est actus naturalis. ¶ Ad illud ergo qd
obijcit ꝙ naturalis vsus est viri cū muliere: pʒ rñ
sio ex ꝑdictis q̄r a natura gn̄is verū est ſm quaʒ est
ius qd natura docuit oīa aīalia: vt masculus cum
femina. a natura spēi que est rōnalis nō erit natu
ralis vsus nisi sit viri cū muliere sua. vñ fornicatio
non est naturalis actus hoc mō. peccatum vero so
domiticū ꝯtra naturā est vtroqꝫ modo. ꝛ ideo ne
phandissimū. ꝛ per hoc pʒ rñsio ad secundum.
¶ Ad tertium qd obijcitur ꝙ dixit iudas de tha [Ad tertium]
mar. iustior me est. dōm est ꝙ abusiua est cōpara
tio. nō enim ꝑ hoc dʒ intelligi fieri cōparatio iusti
cie ad iusticiā: ſʒ tropice iniusticie minoris ad ma
iorem. vt fornicationis que est in intentione ꝓlis:
ad fornicationē que fit sola voluntate libidinis. [Ad quartum]
¶ Ad quartum dōm ꝙ illud qd Osee dr̄ ꝙ accipe
ret fornicariā: intelligit duobus modis. Uno mo
do vt intelligatur de acceptione: que est in coniu
gium: ꝛ tunc mulier que prius fornicaria erat iam
coniunx effecta est. Alio mō vt intelligatur de acce
ptione mulieris que erat fornicaria ad filios gene
randos. ꝛ tunc fornicatio non dicit inordinationē
respectu finis: sed defectu materie debite: qui sup
plet ex diuina iussione. vt non sit vitiosus seu illici
tus talis coitus: quō dicit. b. Ber. in li. de dispen
satione ꝛ precepto. ꝙ istud preceptuʒ recipit dispē
satione a deo nō ab hoīe ꝛc. scdē tabule. Et hoc mō
respondet ſm ꝙ illud verbū prophete intelligitur
historice. Si aūt intelligatur parabolice nihil fa [Ad quintum]
cit ad propositum. ¶ Ad aliud qd obijcitur ꝙ ſm
ius naturale oīa cōia. pʒ rñsio ex dictis in questio
ne precedente: q̄r illud non intelligit de rebus nisi
cōiter ad vsum ꝯcessis: ꝛ que nō ꝑtinēt ad esse rei
singularis ꝯstituende vt sunt corpus ꝛ aīa: nec ad
esse spēi saluandū ꝛ multiplicandum: vt sunt vir ꝛ
mulier. Unde eadem rōne qua spūs carneʒ ꝛ caro
spiritum. vir lege rōnis naturalis propriā vxorem:
ꝛ mulier dʒ habere proprium virum. [Ad sextum.]
¶ Ad illud quod obijcit ꝙ coniunctio maris ꝛ fe
mine procedit a iure naturali. dicendum ꝙ veruʒ
est: non tamen sequitur ꝙ a iure naturali proce
dat coniunctio quolibet modo facta: sed cum de
bitis circūstantijs. ¶ Ad illud qd obijcitur de am [Ad septimū]
bro. ꝙ qui lubricum carnis patitur vapulabit: sed
nō peribit. dōm ꝙ hoc non dr̄ ad attenuandū pec
catum fornicationis: in qua finaliter perseuerans
incurrit penā eternā: sed hoc dicit ad cōmendatio
nem exercitij pietatis qd valet ad obtinēdam gra
tiam liberantem a lubrico carnis. ꝛ q̄r vix est aliqs
qui hac intētione se exerceat: quin obtineat gratiā
a diuina pietate ꝛ illorum quibus bñ facit suffragijs
ꝛ oratione: dicit per expressionē vapulabit: sed non
peribit: cū tñ possibile sit ꝛ cōtingat se habere ali [Ad octauū]
ter frequenter. ¶ Ad vltimum pʒ rñsio ex iam di
ctis. q̄r qd dicit aug. se ignorare: an fornicatio alicu
bi in decalogo prohibeatur. intelligit de expressa
prohibitione. ꝛ lʒ expresse non fiat de ea mētio: ꝓ
hibetur nihilominus cum dicitur. non mechabe
ris. sicut rapina: cum dicitur: non furtuʒ facies. q̄r
sicut idē dicit aug. a parte totum intelligitur.

Membrum sextum.

[U. isto precepto ꝓhibeat coit⁹ icestuosus.] Consequenter queritur vtrum hic prohi
beatur coitus incestuosus. dicunt auteʒ
incestuosum coitū contra legem consan
guinitatis vel affinitatis vel voto casti
tatis commissum. Queritur ergo vtrum incestus
vniuersaliter hic prohibeatur. Ad qd sic. dicit aug.
Nomine mechie omnem illicitum coitum debere
intelligi. Cuʒ ergo omnis incestus sit hmōi: ois in [Qd non. Argumen. j.]
cestus hic prohibetur. ¶ Contra. Incestus bñ po

tuit fieri aliqñ: ꝛ adhuc pōt casu ɔtingēte. ergo nō
est ẜm se malū. ergo nec in decalogo prohibitū. ꝓ-
batio medie: qm̄ incestus est coitus cū sorore. Sed
talis coitus licitus fuit in primis filijs: ergo aliqñ

Scdm.

incestus nō fuit malum. ¶ Itē incestus quē dici-
mus esse in coitu ɔstitutoꝝ in sacris ordinibus nō
erat illicitus tpe apl'oꝝ. ergo non semper fuit ma-

Tertium

lum. ergo nec in decalogo prohibitū. ¶ Itē eccle-
sie orietalis sacerdotes ꝛ dyacōi adhuc habēt vxo
res: ꝛ tñ habēt eosdē ordines. Incestus igitur non
est culpabilis apud oēs. ergo non est gñaliter ma-

Quartum.

lum. ergo nec in decalogo prohibitum. ¶ Item si
tpe Loth vera esset opinio filiarū nunquid culpa-
bilis esset incestus filiarum cū patre. Nā cū neces
sitas multiplicationis humani gñis fecit: ꝙ coit⁹
fratris cū sorore esset licitus in filijs ade: ergo ꝛ si-
milis necessitas faciat licitum esse coitum filie cū

Quintum Amb.

patre. ¶ Itē amb. in li. de patriarchis. Loth scti
filie hanc causam querēde posteritatis habuerūt.
ne genus deficeret humanum. ꝛ ideo publici mu-
neris gratia priuatam culpam preterijt

Contra.

¶ Sed contra hoc vltimo obijcitur Geñ. ij. Pro-
pter hoc relinquet hō patrem ꝛ matrem ꝛ adhere-
bit vxori sue. ab initio ergo ɔditionis illicita est co
pula filij cum matre ꝛ filie cum patre. ergo in deca

Rñ.

logo prohibetur. ¶ Sol. dicendū ꝙ incestus gña
liter dr̄ coitus transgrediens limites circa perso-
nas ordinatas ad multiplicandam naturā. ponū-
tur aūt limites lege naturali. lege diuina. sanctio-
ne ecclesiastica. Lege naturali positi sunt limites
vt excluderetur pater ꝛ mater. geñ. ij. Propter hoc
relinquet hō patrem ꝛ matrē ꝛc. Lege diuina post
modū. Leuit. xviij. vt excluderentur nō soluꝫ pater
ꝛ mater: sed frater ꝛ soror ꝛc. vsqꝫ ad. xj. personas.
Sanctione ecclesiastica exclusē alie persone rōne
consanguinitatis vsqꝫ ad talem gradum sicut an-
tiquitus vsqꝫ ad septimū gradū. nunc vero vsqꝫ ad
quintum. Similiter ratione affinitatis ꝛ voti ca-
stitatis excepte sunt alie persone tempore gratie.
Primi ergo limites excludunt paucas personas:
ꝛ hoc propter necessitatem multiplicande nature
Secūdi limites excludūt plures propter honesta-
tem multiplicande nature. Tertij limites exclu-
dunt plurimas: iaꝫ non necessaria multiplicatio-
ne pro amplianda charitate: ꝛ sacramentoꝝ hone
state: pro quo tpe dicit apl's. Vellem oēs esse sicut
ego: ꝛ bonum est viro mulierem non tāgere. j. cor.

Sol. ad ɔtra. Primum.

vij. ¶ Ad primum ergo qd̄ obijcit. dicendum ꝙ in
cestus dicit actum inordinatum: videlꝫ coitum cō
tra honestateꝫ multiplicande nature. ꝛ ideo dicit
ẜm se malum. ꝛ hoc precepto prohibituꝫ. coitui au
tem fratris cuꝫ sorore accidit ꝙ sit incestus: ꝛ ideo
non sequitur. coitus talis aliqñ fuit licitus: qꝛ nō
erat inordinatus. ergo incestus est licitus. immo

Ad secundū.

est sophisma accidentis. ¶ Ad illud qd̄ obijcit de
incestu constitutorum in sacris ordinibus. dicen-
dum ꝙ in speciali non prohibetur decalogo nec le
ge naturali: sed sanctione ecclesiastica. que est euā
gelica. Sed in generali prohibetur inquantum ꝓ
hibetur omnis illicitus coitus siue sit ɔtra nature
ordinem: siue contra honestatem nature.

Ad tertium

¶ Ad illud quod obijcit de sacerdotibus orienta-
lis ecclesie. dicendum ꝙ non est incestus: quia eis

Ad quartum

non est limes positus. ¶ Ad illud vero quod que-
ritur de filiabus Loth. dicenduꝫ ꝙ coitus filie cuꝫ
patre vel filij cum matre est contra ordinem legis
nature. ꝛ iō semꝑ est coitus incestuosus ꝛ illicitus
ꝛ causa est: qꝛ ordo nature distinguit qd̄ est a prin-
cipio generationis a comite generatiōis. A prin-
cipio generatiōis fili⁹ ꝛ filia. Comites gñationis
pater ꝛ mater. Si ergo copularet filius matri: vel
filia patri: ɔfunderet ordo nature: qꝛ qd̄ est a prin
cipio generatiōis esset comes generatiōis nec di
stinguerent ordines nature. vn⁹ qui est principij
gñationis ad id qd̄ ē de illo. Alius qui est pricipij
generatiōis ad comitē generationis. ¶ Ad illud

Ad quintum

qd̄ dicit ambr. in li. de patriarchis. ꝙ publica mu
neris gratia priuatā culpā preterijt: intelligēdū
est: peccatuꝫ hic diminuit: nō totaliter euacuauit
Quia enim gratia humani generis ꝓpagandi qd̄
credebant defecisse cum patre coierunt ideo excu
santur a tanto non a toto.

Membrum septimum.

De coitu cū pluribus

p Ost querit de coitu cū pluribus. vtruꝫ
hic ꝓhibeat. Et q̄runt circa hoc duo
Primo generaliter vtrū habere plu-
res ꝓhibeatur decalogo Scdo spāliter
de facto abrahe ꝛ Jacob: qui plures habuerunt.

Articulus primus.

Ū. gñaliter habere plꝭs ꝓhibeat hoc precepto

c Irca primū querit vtrū coire cū pluri-
bus vxoribus sit mechari. qd̄ nō videt
cuꝫ legamus sanctos patres. s. iacob et
moy. ꝛ dauid plures habuisse vxores. Sed si hoc:
ergo Lamech nō peccauit. ¶ Cōtra glo. Prim⁹
Lamech contra naturā morē adulteriuꝫ ɔmisit.

An sit cōtra ius naturale

¶ Propter hoc querit an habere plures sit ɔtra
ius naturale: ꝛ cōtra illud preceptū nō mechabe-
ris. et videtur ꝙ non. qꝛ si habere vnicā esset de iu

Obijcitur

re naturali: semper fuisset peccatū habere plures
qꝛ contra ius naturale nullus pōt dispensare. nec
etiā deus qꝛ nō potest facere cōtra suam bonitatē
¶ Itē aliqñ fuit licitū ꝛ meritoriū habere plures.
vt in sanctis patribus Sed qd̄ est cōtra ius natu-
rale nūq̄ pōt benefieri. ergo nec meritorie. ¶ Itē

Augustinus

augu. in Geñ. xxix. Obijcitur iacob quatuor vxo-
res. Sed qñ mos erat crimē nō erat. nunc aūt cri
mē est qꝛ mos nō est: ergo habere plures malum
est solū qꝛ est ɔtra ɔsuetudinē. ergo nō est malum
ẜm se. ¶ Contra vox omnium est vox nature Sed

Contra.

omnes dicunt bonum vnicam esse vnius. ergo
vnicam esse vnius est de iure naturali. ergo vnum
habere plures est contra ius naturale: ergo ẜm se
malū. ergo ꝓhibitū non nisi in decalogo. ergo. ꝛc.
¶ Item ratio dictat ꝙ maior debet esse continen
tia in homine: q̄ in aliqua volucre. Sꝫ turtur hu
iusmodi continentiam seruat. qꝛ vnus non habꝫ
nisi vnam. ergo ratio dictabit hoc in homine: er-
go seruandum. ergo facere contra semper fuit cō-
tra dictamen rationis ꝛ ita malum.
¶ Iteꝫ ratio naturalis dictat. ne facias alij quod
tibi non vis fieri. Sed vir non vult ꝙ mulier diui
dat carnem suam cum multis: ergo nec ipse debet
diuidere carnem suam cum multis mulieribus.

Responsio

¶ Solutio ad primū dicendum ꝙ habere plures
adulterium fuit Lamech duplici de causa scilicet
qꝛ contra ius naturale siue dictamen rationis: et
quia contra morem hoc est contra consuetudinē
et etiam contra morem: quia contra immoderan
tiam ex incontinentia enim immoderata plures
habuit: Quia contra ius naturale fecit peccauit
in deum. quia contra morem scandalizauit proxi
mum. Sancti vero patres non commiserūt adul
terium: nec peccauerunt cōtra ius naturale: quia
cum eis occulta inspiratione fuit dispensatum: si-
cut patebit infra. nec contra morem: qꝛ iaꝫ erat in
consuetudinem tractum. Si autem queratur dis-
pensationis

pensationis cā dōm triplicem fuisse cām. Primaꝫ
propter multiplicationē cultus dei. qꝛ tpibus illis
pauci erāt cultores dei. Scda cā fuit propter figu-
rā. Coniugiū enim figurabat ɔnubiū xpi ꝛ ecclesie
que multiplicatur per actiuos ꝛ ɔtēplatiuos fili-
os: ꝛ mercēnarios: qd̄ figuratur in vxoribus iacob
liberis ꝛ ancillis. tertia fuit propter moderātiam
ꝛ temperantiam. Moderate eñ appetebant anti
qui patres coitū: ꝛ propter solā propagationē ad
cultū dei. Et ideo dicit aug. Qñ mos erat peccatū
non erat. vt mos dicatur nō solum propter ɔsuetu
dinem: sed etiam propter moderamen. Et ꝑ hoc

Ad scdm q̄.

soluitur primū: ꝛ qualiter fuerit ɔtra hoc preceptū
ꝛ qualiter non. ¶ Ad illud ergo qd̄ scdo queritur
an sit ɔtra ius naturale. distinguēdū est ꝙ ius na
turale dr̄ tripliciter. Cōmunissime lex creaturarū
que ɔsistit in ordine naturarū ꝛ distributione mu
tua. ẜm ꝙ vnū elemētū nō pōt esse sine alio. ꝛ ẜm
ꝙ aug. dicit ꝙ iudicium summe largitatis est ꝙ q̄
libet creatura cōpellitur dare seipsam. Cōiter dici
tur ius naturale ẜm Isido. qd̄ natura docuit om-
nia aīalia: vt masculus cū femina. Specialiter et
ꝓprie dr̄ ius naturale: qd̄ dictat naturaliter rō faci
endi. Contra ius naturale primo mō dictū nihil ē.
Cōtra ius scdo mō dictum est pctm̄ sodomiticum
Cōtra ius naturale tertio mō dictū est oē illud qd̄
est ɔtra naturale dictamē rōnis. dōꝫ ergo ꝙ salua
dispensatione maioris hoc est dei habere plures

Ad id qd̄ obi̅

fuit ɔtra ius naturale tertio modo dictum. ꝛ in se
malum. ¶ Ad illud ergo qd̄ obijcit ꝙ si fuit cōtra
ius naturale semꝑ fuit pctm̄. dōm ꝙ non sequit
aliquid enim est ɔtra ius naturale eo ꝙ est maluꝫ.
ẜm se. hoc ē ꝙ nulla cā pōt bñ fieri vt fornicari. mē
tiri. ꝛ istud nūq̄ pōt nō esse peccatū. Aliud ē ɔtra
ius naturale eo ꝙ est malū in se: qd̄ simplr̄ nō pōt
bñ fieri: tñ ex cā in casu bñ pōt fieri ꝛ etiā meritorie
vt occidere. ꝛ tale est hoc. s. habere plures.
¶ Ad illud ergo qd̄ implicabatur: ꝙ non pōt de⁹
facere ɔtra ius naturale. dōm ꝙ de iure naturali ē
virtus ꝛ opus virtutis. Cōtra ergo ius naturale se
cundū ꝙ existit penes essentiaꝫ virtutis: nō potest
esse dispensatio. qꝛ hoc esset ɔtra dei bonitatē ꝛ iu-
sticiam. Circa opus vero virtutis pōt esse dispēsa-
tio diuina. opus enim virtutis est mutabile. ipsa
vero immutabilis. ꝛ per hoc etiam soluit scdo obie

Ad autorita. Aug.

ctum. ¶ Ad illud ergo qd̄ obijcitur ẜm aug. ꝙ qñ
mos erat: non erat pctm̄. dōm ꝙ hoc nō dr̄ solum
qd̄ habere plures in patribus nō erat peccatuꝫ: qꝛ
non erat ɔtra ɔsuetudinē: sed qꝛ supponitur cum
ipsis fuisse dispensatum. ꝛ ideo propter dispensa-
tionem non erat contra ius naturale. In huiusmo
di enim dictat ratio que non facienda: salua tñ au
toritate superioris.

Articulus secundus.

De scō abrae ꝛ iacob qui plꝭs habuerūt

Queritur postea de abraam vtrū cōmisit
adulterium: cū viuēte vxore ad ancillaꝫ
ingressus est. Et videt ꝙ sic. per hoc qd̄
dr̄ geñ. Adherebit vxori sue: ꝛ erunt duo
in carne vna. Non dixit vxoribus sed vxori: nec di-
xit. erunt tres in carne vna sed duo tm̄. ꝛ hec lex cō
iugij a principio. ¶ Itē aut Agar fuit ducta in vxo
rem aut non. Si fuit ducta in vxorem ergo in indi
uiduam copulam. ergo peccauit abraam dimittē-
do ipsam. Si dicatur ꝙ hoc fuit inspiratione diui
na. ergo non erat vxor. Si enim esset vxor quō fie-
ret inspiratio ad diuortium cum deus cōiuges cō
iungat. Itē si fuit vxor. ergo abraaꝫ commisit biga-
miam habēdo plures. ergo ꝛ adulterium. sicut di-
citur de Lamech. geñ. iiij. ꝙ habendo plures com
misit adulterium. Si nō fuit vxor. ergo coiuit cum
non sua. ergo fornicatus est: ꝛ peccauit. ¶ Itē Ra
banus excusat de adulterio abraam in glo. super il
lud geñ. xvj. Igitur Sara vxor abraam ꝛc. vbi dicit
ꝙ non est adulter abraam si viuente vxore ancille
iungitur: qꝛ nonduꝫ promulgata est lex euangelij
vnius vxoris. ꝛ genus suum multiplicandū audie
rat: sed per quam mulierem nesciebat. qꝛ saram ste
rilem nouerat: nō fuit in coitu libidinosa volūtas:
sed prolis habende pia charitas. Ex hac glo. osten
ditur ꝙ abraā non peccauit. ¶ Sed ɔtra istā glo.
opponitur. qꝛ ẜm legeꝫ nature que est inscripta cō
scientie cuiuslibet est ꝙ vna dꝫ esse vnius. ꝛ ꝙ nul-
lus coeat nisi cū sua. ergo si agar fuit vxor abraam
peccauit ipse ɔtra legem nature: inquantū dictat
vnam esse vnius. Si non fuit vxor: peccauit cōtra
legem nature: inquātum dictat non coeundū esse

Rñ.

cum non sua. ¶ Sol. ẜm quosdam dōm ꝙ hoc fa
ctum est instinctu spūssctī ꝛ dispensatione: nō libi
dine ꝛ propria voluntate. ¶ Sed obijcitur. aut co
gnouit eam maritali coitu: aut fornicario. Si for-
nicario: nunq̄ ɔsensit spūssctūs: qꝛ oīs coitus for-
nicarius semꝑ ē malus. Si maritali. ergo fuit vxor
Ad hoc respondēt ꝙ nec sic nec sic: sed affectu ma
ritali cognouit ancillā: hoc est generādi filios ad
cultum dei: ꝛ iste affectus est qui dꝫ esse in viro et
vxore. non tñ ex hoc sequitur sicut dicunt: ꝙ fuerit
vxor. Sed ɔtra eos est tex. geñ. vbi dicit. dedit eam
viro suo vxorem. Sed ipsi hoc ita exponunt. dedit
vxorem hoc est loco vxoris cognoscendam.
¶ Sed iteruꝫ obijcitur. qꝛ si vxor non fuit: coitus
ille fuit cum non vxore. ergo fornicarius. Affectus
enim non potest de fornicario coitu facere non for
nicarium. ¶ Propter hoc dicendum est sine pre-
iudicio ꝙ fuit vxor sicut dicit littera: ꝛ sicut innuit
Rabanus in glo. dicens ꝙ nondum erat diuulga
ta lex euangelij vnius vxoris. Ex quo innuit ꝙ ha
buit abraam plures vxores: Dicēdum ergo ꝙ plu
res habere vxores sine dispensatione ꝛ intentione
explende libidinis semper fuit peccatum ꝛ contra
ius naturale. Cum dispensatione vero dei: ꝛ causa
prolis ad cultum dei non fuit contra ius naturale
Scdm enim ius naturale: qd̄ dictat vnam esse vni
us ꝛ non plures: semper excipitur autoritas supe-
rioris. s. dei. ¶ Ad illud aūt qd̄ obijcitur de electio
ne. dicenduꝫ ꝙ fuit in figura ꝛ autoritate dei. sicut
dicitur geñ. xxj. Non tibi duruꝫ videatur ꝛc. Et ad
Gal. iiij. Hec sunt per allegoriam dicta. ꝛ. v. Sed
quid dicit scriptura. Eijce ancillam ꝛ filium eius.

De iacob.

¶ Eodem modo potest queri de Jacob qui plures
habuit. sed respondetur sicut de abraam ꝙ hoc fe-
cit ex dispensatione ꝛ instinctu spiritussancti. amo
re prolis: non libidinis explēde causa. Unde aug.
in glo. super geñ. xxix. dicit ꝙ iacob non fecit cōtra
naturam: qꝛ non lasciuiendi: sed gignendi causa il
lis mulieribus vtebatur. Nec contra morem: qꝛ il
lis temporibus fiebat illud in alijs terris. Nec cō-
tra preceptum: qꝛ nulla lege prohibebatur ꝛ appel
lat naturam legem nature: vel exigentiam nature
Precepta vero appellat: que sunt legis scripte: mo
res vero ɔsuetudines hominum approbandas.
¶ Si autem queratur quare cum mulieribus nō
fuit dispensatum: vt plures haberent viros: sicut
cū viris vt plꝭs haberēt vxores. hoc solutum est in
tractatu supra. q. xxvij: de lege naturali. vtrum de
dictamine legis naturalis sit vnicā esse vnius.

Membrum octauum.

De coitu cõiugali q̇s sit licitus ⁊ q̇s sit illicitus.

Deinde queritur de coitu coniugali. Volunt aũt heretici oẽm ꝯiugalẽ coitũ ondere esse illicitum: ⁊ ita ꝯtra illud preceptum.

Arg. j.

Ad qđ inducunt plures autoritates primo illud. j. ad cor. vij. Bonũ est viro mulierem nõ tangere. ex quo arguunt ergo maluꝫ est tangere.

Scđm.

¶ Iteꝫ infra eo. ca. Volo hoĩes oẽs esse sicut ego. Et infra eo. Reliquum est vt qui habent vxores tanꝙ non habentes sint.

Tertium.

¶ Itẽ ad ephe. v. Viri diligite vxores vestras: sicut ⁊ xp̄s dilexit ecclesiaꝫ Sed xp̄s nunꝙ dilexit ecclesiam ad opus carnale ergo ⁊c.

Quartum

¶ Itẽ. v. mat. Qui viderit mulierẽ ad ꝯcupiscendũ eam ⁊c. Sed nõ determinat quã mulierem. ꝯiugẽ vel nõ ꝯiugẽ. sed generaliter dicit. q̇ viderit mulierẽ. ergo de oĩbus gñaliter intelligitur. ⁊ ita de ꝯiugibus.

Quintum Amb.

¶ Item hoc videt̃ ex autoritate bti amb. xxxij. q. j. Nuptie. Expletis singuloꝝ dieꝝ operibus vidit deus ꝙ esset bonũ. In scđo ꝟo die hec oĩa subtraxit nobis intelligentiã derelinquẽs non esse bonũ numerum: qui ab vnione diuidat ⁊ prefiguret federa nuptiarũ. Unde in archa noe q̄cũq3 aĩalia bina ingrediuntur: immũda sunt. geñ. vij.

Contra

¶ Contra. Geñ. j. Bñdixit dñs adam ⁊ euam dicens. Crescite ⁊ multiplicamini ⁊c. Geñ. ix. ¶ Itẽ. j. ad cor. vij. Vxori vir debitum reddat. silr ⁊ vxor viro. Mulier enim sui corporis potestatem nõ habet. nec vir silr. ¶ Item in codẽ. Nolite fraudare inuicem nisi forte ex ꝯsensu ad tp̄s. Et iteruꝫ Reuertimini in idipsum ne tẽtet vos sathanas ꝓpter incontinẽtiam vestrã. ¶ Itẽ. j. ad Thi. ij. Saluabitur mulier per generationẽ filioꝝ. ¶ Itẽ in eadem ep̄la. v. Volo iuniores nubere filios procreare ⁊c. ex quibus manifeste relinquitur nec coitum ꝯiugalem qui fit propter prolẽ vel causa reddendi debiti. vel causa vitandi incontinentiam esse prohibitum.

Sol. ad arg. Primum.

¶ Ad illud ergo qđ primo obijciunt dõꝫ ꝙ cũ dicit ap̄ls. Bonum est viro mulierem nõ tãgere. loquitur pro statu ante coniugium. ⁊ quãtuꝫ ad illum statum dicit. Bonum est nõ tãgere. post ꝯtractum vero matrimonium dicit esse debitum. vnde dicit. Vxori vir debitum reddat. Et qđ obijcitur ꝙ non tangere est bonum. ergo tangere malũ non sequitur. sed tãgere illicite. ⁊ bene sequitur ꝙ non tangere melius est ꝙ tangere: secundum qđ dicit aug. de bono coniugali. Bona quedam nobis donata sunt a deo que per se sunt appetenda. vt sapientia salus ⁊ amicicia. quedaꝫ vero propter aliud sunt necessaria. vt cibus. coniugiuꝫ. quicũq3 vero his que propter aliud sunt: non ad id vtitur propter qđ instituta sunt peccat. quicũq3 vero his vtitur ad illud propter qđ instituta sunt: bene facit. qui vero abstinet melius. ⁊ ꝑ hoc pꝫ intellectus

Ad secunduꝫ

autoritatis sequentis ap̄li: qua dicit. volo oẽs homines esse sicut ego. Loquebatur enim pro tp̄e ante coniugium. ¶ Ad illud aũt qđ dicitur. q̇ habẽt vxores sint tanꝙ non habentes. dicendum ꝙ apostolus illis verbis non debituꝫ coniugale sed sollicitudinem subtraxit. vnde infra dixit. Volo vos sine sollicitudine esse: qui sine vxore est sollicitus est

Ad tertium.

quõ placeat deo. qui cũ vxore est sollicitus est quõ placeat vxori ⁊c. ¶ Ad illud quod obijcitur viri diligite vxores vestras ⁊c. dicendum ꝙ non ponitur similitudo quantum ad actum ꝯiugaleꝫ: sed quãtum ad charitatis officium vt vir vxorem diligat: sicut dilexit xp̄s ecclesiam. paratus aĩam suaꝫ pro

Ad quartum

ipsa tradere si necesse est: sicut ⁊ xp̄s ꝓ ecclesia tradidit: sicut ibidem dicitur. ¶ Ad illud quod obijcitur. qui viderit mulierem ad concupiscendũ eã ⁊c. dicendum ꝙ per mulierem vxor proximi intelligitur ſm intentionem decalogi queꝫ explicat sermo xp̄i. In decalogo aũt exo. xx. dicitur expresse. Nõ cõcupisces vxoreꝫ proximi tui. Si aũt intelligeretur de vxore propria: adulterium esset copula coniugalis: nec conceptus in tali copula a deo promitteretur: nec conceptus in matris vtero sanctificaretur quod pꝫ esse falsum in Joanne baptista Lu. j. cuius conceptus est parentibus a deo promissus: ⁊ ipse in vtero matris sanctificatus dicente angelo. Spiritusancto replebitur ex vtero matris sue.

Ad quintum

¶ Et ad illud quod obijcitur de amb. dicenduꝫ sicut exponitur. xxxij. q. j. q2 hoc dixit amb. ad exhortationem non ad necessitatem seruande virginitatis: que vt idem dicit amb. suaderi potest non imperari: res magis est voti ꝙ precepti.

Coitus ꝯiugalis licitus est tripłr.

Ex his igitur relinquitur ꝙ coitus coniugalis licitus est triplici de causa. videlꝫ causa prolis: ⁊ ſm hoc est in officiũ multiplicande nature. vñ. j. ad Thi. v. Volo iuniores nubere: filios procreare. Item causa reddendi debitum: et ſm hoc est opus iusticie. j. ad Corint. vij. vxori vir debitum reddat. Item causa fornicationis vitande. ⁊ ſm hoc est in remedium concupiscentie. j. ad Corin. vij. Unusquisq3 propter fornicationem: suple vitandam: suam vxoreꝫ habeat prima causa ordinat coitum coniugalem ad deuꝫ: secunda ad proximum: tertia ad seipsum.

V. remotis his cãis coitus ꝯiugalis sit licitus. Hiero.

Sed queritur +S+j+

vtruꝫ remotis his tribus causis scilicet prolis habende ⁊ debiti reddendi. ⁊ fornicationis vitande ꝓhibeatur coitus coniugalis isto precepto: quo prohibetur coitus illicitus. ¶ Ad qđ sic. Hiero. xxxij. q. iiij. Origo. Nihil interest ex qua honesta causa quis insaniat. vnde sextus pictagoricus ait. Adulter est inquit in sua vxore ardẽtior amator. Sed q̇cũq3 cognoscit vxorem ex libidine non ex causa rationabili est ardentior amator: ergo adulter. ¶ Item hiero. In aliena q̇ppe vxore omnis amor turpis est: in sua nimius. sapiẽs iudicio dꝫ amare ꝯiugem non affectu: non regnat in eo voluptatis affectus vel impetus: nec preceps fertur ad coitũ. Ex quo relinquitur ꝙ pari culpa censetur coitus cum aliena vxore ⁊ coitus cum propria ex libidine vel nimio amore. Sed talis est coitus coniugalis exceptis predictis causis. ergo ⁊c.

Contra.

¶ Contra. aug. de bono coniugali. In ipsa immoderata exactione debiti carnalis: quam non ſm imperium precepti veniam concedit apostolus: vt etiaꝫ preter causaꝫ procreandi sibi misceantur. ¶ Item aug. in codeꝫ. Si coniuges praui mores ad talem concubitũ impellunt: nuptie tamẽ ab adulterio seu fornicatione defendunt.

Rñ. est coitus ꝯiugalis licitus. Permissus

¶ Sol. coitus coniugalis alius est licitus. alius permissus. alius prohibitus. Licitus sicut dictum est: est coitus coniugalis triplici de causa. Permissus vero est coitus ex fragilitate seu infirmitate carnis prouieniens: in quo queritur cõiugalis delectatio: sed sub deo: vt dei amor preponatur illi delectationi. ⁊ iste coitus venialis est: ꝙ̄uis non fiat causa prolis: nec reddendi debitũ: nec vitande fornicationis: sed causa delectationis talis in coniuge propria ⁊ non in aliena. Unde dicit xxxij. q. ij. iuxta autoritatem aug. ⁊ apostoli. Institutio coniugij extra paradisum facta est. vt infirmitas prona in ruinam turpitudinis honestate exciperetur coniugij. Et aug. de adulterinis coniugijs Usus naturalis si vltra modum prolabitur: in vxore quidem est veniale. in meretrice vero damnabile.

Prohibitus

¶ Prohibitus coniugalis coitus est qui ex voluntate subdita libidini contra honestatem coniugij ⁊ ordinẽ

gij ⁊ ordineꝫ rationis procederet: vt illud qđ fit ad satiandam libidinẽ per meretricias blãdicias: ſm queꝫ modũ dicit hiero. Nihil fedius ꝙ vxorẽ amare quasi adulteram.

Ad autorita. Hiero.

¶ Ad illa ergo que dicit Hiero. pꝫ responsio. qm̄ intelliguntur de coitu tertio modo dicto. ¶ Ad illa vero que dicit aug. pꝫ ꝙ intelligantur secundo modo. Tñ ad pleniorem intelligentiam notandum ꝙ libido voluptatis aliquãdo preuenit voluntatẽ. aliqñ preuenitur. Cum preuenit. cum distinctione que predicta est: coitus ex illa parte procedens est permissus. Cum vero preuenitur libido a voluntate. vt. s. cũ q̇s de industria vtitur calidis ⁊ incentiuis. vel cũ excitat in seipso motus libidinis propter satietatẽ libidinis seu delectationis: coitus est prohibitus ⁊ illicitus.

Utrũ ex alijs cãis sit ꝓhibitus coitus ꝯiugalis.

¶ Sed queritur vtrum ex alijs causis sit prohibitus coitus coniugalis. Ad qđ sic augu. de adulterinis ꝯiugijs. Coitus contra naturam execrabiliter fit in meretrice sed execrabilius in vxore. ¶ Itẽ aug. contra Jouinianum. j. li. Coitus ꝯtra naturam semper illicitus est. ergo ex modo indebito hoc est innaturali est illicitus coitus coniugalis. ergo ⁊ hic prohibitus.

Isido.

¶ Itẽ Isido. Sũt mulieres que sicut aĩalia absq3 vlla discretione indesinẽter libidini seruiunt. has ergo nec mutis pecudibus comparauerim. Pecora enim cum concipiunt vltra non indigent maribus ad copulam sui: ergo coitus cũ coniuge post conceptum est contra rationẽ. ergo illicitus ⁊ prohibitus.

Hiero.

¶ Item Hiero. Qui dicunt causa reipublice ⁊ generis humani se vxoribus coniungi: imitentur saltẽ pecudes: ⁊ postꝙ venter vxoris intumuerit: nõ perdant filios: nec amatores se exhibeant vxoribus: sed maritos. ergo coitus cũ vxore propinqua partui est illicitus. ¶ Itẽ Leuiti. xviij. Ad mulierẽ q̄ patitur mẽstrua non accedes. super quẽ locum augu. Necessario vtriq3 continentia indicitur. ¶ Item ibidem in eodem. Ita cũ hic sufficiẽter dixisset in superioribus. hic etiam repetit ne in superioribus forte figurate videretur accipiendum. ¶ Item super illud Ezech. xviij. Si ad mulierem mẽstruatam non accesserit: vita viuet. dicit glo. Precipitur ergo vt viri non solũ in alienis: sed etiã in suis vxoribus modum ⁊ tempora seruent. ¶ Item super illud Esa. lxiiij. Oẽs iusticie vestre quasi pannus mẽstruate. Hiero. Tunc viri debẽt abstinere ab vxoribus. tunc enim concipiunt mẽbris damnati. ceci. claudi. leprosi. vt q2 parẽtes nõ erubuerunt in conclaui commisceri: eoꝝ patenter peccatum ⁊ aperte a cũctis redarguatur in paruulis. ergo tp̄e mẽstruorum coitus coniugalis est illicitus. ¶ Itẽ dicit Hiero. ꝙ tp̄e quo vescunt̃ carnes agni abstinendum est. ¶ Item. ij. reg. xj. dixit Urias regi dauid. non sibi licere dormire cũ vxore sua: ꝙdiu archa dñi erat in castris. ex quibus relinquitur ꝙ illicitus est coitus coniugalis in solẽnitatibus ⁊ tp̄ibus ieiunioꝝ: que sunt indicta cuilibet christiano ad orandum ⁊ ad militanduꝫ ꝯtra carnalia desideria.

Contra. Argumen. j.

¶ Contra. ſm ius naturale q̇libet põt vti re sua sicut vult. Cum ergo vxor viri sit põt vti ea vt vult. ergo ĩ ea delectari: dũ tñ sub deo quocũq3 modo vult.

Scđm.

¶ Item. j. ad cor. vij. Uxori vir debitum reddat, ⁊ econuerso. ergo quandocũq3 petat debitum vir ab vxore dꝫ reddere ⁊ econuerso ¶ Item in eodem. Mulier non hꝫ potestateꝫ sui corporis: sed vir. ⁊ ecõuerso. ergo vir põt vti corpore vxoris qñ vult ⁊ quõ vult. ¶ Si distinguatur sicut solet distingui ꝙ est differentia in coitu ꝯiugali in petẽdo ⁊ in reddendo. in oĩbus predictis casibus pctm̄ est in petẽdo ⁊ non in reddendo: si petat affectu satiande libidinis vel modo vel statu vel tp̄e indebito.

Tertium

¶ Cõtra. Ro. j. Nõ solum qui faciunt sed qui ꝯsentiunt. glo. Dicitur ꝯsentire qui manifesto facinori desinit obuiare. Cũ ergo ille qui reddit tẽpore indebito nõ obuiet ꝯsentit. ergo preuaricatur ¶ Item furioso petẽti gladiũ etiam si iurasseꝫ nõ teneor reddere gladium: cũ quo vult interficere se. ergo multomagis nec viro petẽti tp̄e vel modo indebito carnale debitum tenet̃ vxor reddere: cũ ĩ ipso interficiat se spũaliter. ¶ Itẽ si diceret̃ ꝙ vxor teneret̃ reddere si presumat vel opinet̃ ꝙ fornicabit̃ si non reddat.

Quartum

¶ Cõtra. magis innitẽdum est sciẽ ꝙ opinioni. Sed ipsa scit ꝙ si reddat ipse peccabit mortaliter. nõ aũt scit ꝙ fornicabitur cũ sit cõtingẽs de futuro. ergo magis tenetur cauere ne ipse peccet coeundo cum ipsa tp̄e vel mõ indebito ꝙ ne fornicet̃ cũ alia.

Quintum

¶ Iteꝫ in re dubia ⁊ incerta melius est interpretandũ. ergo cũ virum fornicaturũ sit ꝯtingens ⁊ incertum: dꝫ in meliorẽ partẽ interpretari. ergo nec fornicaturũ. Nõ ergo tenebitur ĩ predicto casu reddere debitum.

Sextum. V. teneat̃ vir reddere oĩ loco debitum. Rñsio.

¶ Itẽ querit̃ vtruꝫ sicut tenetur vt dicunt reddere oĩ tp̄e: vtrum similiter teneat̃ reddere oĩ loco: ⁊ videt̃ ꝙ sic. q2 sicut in nullo tp̄e hꝫ potestatẽ sui corporis: ita nullo loco. ¶ Sol. ꝯcedendum sicut preostensuꝫ est. ꝙ coitus ꝯiugalis est prohibitus cũ est propter satiandaꝫ libidinẽ per meretricias blandicias. ⁊ cũ sit ꝑter naturalẽ modum. Tum in statu prohibito vt cũ vxore vicina partui vel existente in fluxu mẽstruo. Tũ in tp̄e inhibito. tum in loco indebito. Et oẽs isti modi reducuntur ad mechiam: in cuius prohibitione vt dicit aug. prohibetur oĩs illicitus coitus.

So. ad ꝯtra. primũ.

¶ Ad illud ergo qđ obijcitur ꝙ quilibet põt vti re sua. verum est ad illud ad qđ sibi conceditur. Unde aug. de bono ꝯiugali. Tantum valet ordinatio creatoris ⁊ ordo creature. vt in rebus ad vtendum ꝯcessis. etiam cũ modus exceditur longe tolerabilius sit ꝙ in eis que ꝯcessa nõ sunt: vel vnus vel rarus excessus hoc est dicere. in mẽbris ad hoc ꝯcessis ꝙ in mẽbris ad hoc non ꝯcessis. Unde in codẽ aug. Pessimum malum qđ ꝯtra naturam fit: vt si vir mẽbro mulieris nõ ad hoc ꝯcesso voluerit vti.

Ad secunduꝫ

¶ Ad illud ꝟo qđ obijcit dõm ꝙ in oĩbus ꝑdictis casibus peccat petendo. In reddendo auteꝫ distinguendũ est. q2 aut petit ꝯiugaliter: aut meretricaliter. si meretricaliter non tenetur reddere. si ꝯiugaliter vt vtatur ea sicut vxore: ⁊ excluditur ꝯtra naturam modus.

De loco.

Tñ adhuc refert de loco vtrum sit sacer: vel non sacer. publicus vel priuatus. ⁊ dicũt ꝙ non tenet̃ in loco sacro propter reuerentiaꝫ dei que dꝫ preponi. ⁊ facile põt diuerti. ¶ Itẽ nec in loco publico propter scandalum proximi.

De tp̄e.

Si vero sit locus non sacer ⁊ priuatus. adhuc refert de tp̄e et statu mulieris. vt si sit in tp̄e mẽstruoso. vel vicina partui. q2 tũc eadẽ est in his rõ. Et est distinguẽdũ q2 aut tũc credit probabilr ꝙ tũc adulterabit̃ nisi reddat debitũ. aut nõ. Si nõ: nõ dꝫ reddere. Si sic: dꝫ reddere.

Ad tertium.

¶ Ad illud vero qđ obijcit ꝙ ꝯsentit facinori q2 non obuiat. dõm ꝙ non est verum. nõ enim consentit actioni viri que illicita est: sed passioni sue que debita est cum petitur a viro: nec etiã dꝫ obuiare: q2 si obuiaret accideret peius. ¶ Ad illud qđ obijcit de sciã ⁊ opinione. dõm ꝙ siue reddat siue non reddat: scit ipsum trãsgredi sed si reddat transgreditur rõne tp̄is indebiti: vel status tñ cũ ꝯiuge ſm actũ. Si vero nõ reddat scit ip̄m trãsgredi: sicut est possibile ſm voluntatem ⁊ affectuꝫ adulterãdi ⁊ probabiliter presumit ipsum adulte-

raturū ſm affectū ⁊ iſtud ſcd̄m grauius eſt ꝙ primū.⁊ iō nō peccabit:nō ꝓhibēdo malū minus ꝓpter euitandū maius.

Ad quintum

¶ Ad aliud qd̄ obijcit ꝙ dubiū dꝫ interp̄tari in melius.dd̄m ꝙ verū eſt niſi ꝓbet ꝯtrariū. Sed in hoc ꝙ ipſe petit obſtinate.ꝓbat eius incōtinētia:ſicut cū poſſibile eſt.

Ad ſextum. vbi q̄rit vtrū vir oī loco teneat debituꝫ reddere petēti.

¶ Ad vltimū qd̄ querit.vtrū in oī loco teneat debitū reddere:ſicut in oī tp̄e.dd̄m ꝙ non:pluribus ex cāis. primo q: locus eſt mēſura.ꝓprationis ⁊ ꝯtaminationē recipit ab actu.tp̄s ꝟo cōis menſura eſt:nec recipit ꝯtaminationē.Itē plura tp̄a nō pn̄t ſimul eſſe ſicut multa loca.Uñ ſi petit in ſacro loco,ſtatim pōt diuertere ad aliū locū ſine periculo.ſed expectare vſqꝫ ad aliud tp̄s nō poterit ſine periculo. Itē q: in oī tp̄e pōt fieri ſine ſcādalo:ſed non ſic in oī loco. ¶ Cōſequēter querendū eſſet vtrū ꝓhibeatur mechia corporalis aut ſpūalis:ſed iſtud determinabitur:qñ q̄ret de vltimo p̄cepto.⁊ ſilr de cōparatione mechie ad alia precepta.

Queſtio.xxxvj.de ſeptimo precepto. Non furtum facies.

[P]Oſt predicta trāſeundum eſt ad inquiſitionē ſeptimi precepti decalogi:quo dr̄ nō furtū facies.Circa qd̄ querim⁹ quinqꝫ. Primo quid ꝓhibeat noīe furti. Scd̄o an oīs rapina ſit hic ꝓhibita.Tertio.an furtū ⁊ rapina ſint in aliquo caſu licita.Quarto.an vſura ſit prohibita hic.Quinto.qualiter furtū ⁊ rapina interpretatiua ſint hic prohibita.

Membrum primum.

Quid noīe furti ꝓhibeatur. Arg.j. Scd̄m.

[A]D primū ſic Iſido.Furtū dr̄ a furno.i.nigro.eo ꝙ claꝫ ⁊ obſcure fiat.ergo nomine furti intelligit rapina prohiberi.
¶ Itē ſi noīe furti intelligit rapina. Sꝫ ſicut dicit amb.Nemo dicat ꝓpriū qd̄ cōe eſt.pluſ ꝙ ſufficit ad ſumptus,violēter obtentum eſt.ergo habere ſuperflua diuitibus rapina eſt. Sed ꝯſtat ꝙ iſtud habere nō eſt ꝯtractare rē alienam ⁊c.ergo noīe furti nō tm̄ intelligitur ꝯtractatio rei aliene.

Tertium.

¶ Itē dicūt ꝙ furtū eſt ꝯtractatio rei aliene inuito dño.⁊ ſic cōprehendit rapinā.Et in hac rōe hic prohibetur. Sed ꝯtra. Si furtuꝫ eſt ꝯtractatio rei aliene ⁊c.ergo ſi furer rem meam impignoratā nō cōmittā furtum:q: non ꝯtracto rem alienam. Sed hoc nullus dicet.ſ.ꝙ non committam furtum:ergo furtum eſt non ſolum in ꝯtractatiōe rei aliene

Quartum

¶ Itē cum ꝯtingat ſuperabundantiam vſure dari vſurario volente dño:q: placet ei vt mediocrē vſuram accipiet:q: ei mutuat:videt ꝙ non ſit hic vſura noīe furti prohibita.

Quintum

¶ Item queritur vtrū nomine furti intelligatur ꝯtractatio tm̄ rerum irrationabilium poſſeſſoꝝ:qd̄ videt relinqui ex predictis.qōne de diſtinctione p̄ceptoꝝ.vbi dr̄.ꝙ hoc p̄cepto ꝓhibet iniuria proximi in rebus poſſeſſis.

Contra Rñ.⁊ ſol. ad ij.argumēta.

¶ Contra.Exo.xxj.Si quis furatus fuerit hoīem ꝯuictus morte morietur. ¶ Sol.Furtum dr̄ ꝓprie cōiter.interpretatiue proprie dr̄ ꝯtractatio rei aliene ignorante dño ꝯtra ſuam voluntatem:nec opꝫ addere aliud.vt dicatur ſicut voluerunt quidam: rei aliene mobilis:quia intelligitur nomine ꝯtractationis.Res em̄ imobilis ꝯtractari nō pōt ⁊ ſm hoc diſtinguit a rapina ⁊ vſura.nā rapina eſt ꝯtractatio rei aliene ſciēte dño ꝯtra ei⁹ volūtatē.vſura eſt ꝯtractatio rei aliene ſciēte dño ꝯtra ei⁹ abſolutā:ſꝫ nō ꝯtra oīmodā volūtatē.Coīter ꝟo furtuꝫ dr̄ oīs illicita vſurpatio rei aliene ſm ꝙ dicit aug. in li.q.exo.xxij.Furti noīe bñ intelligit oīs illicita vſurpatio rei aliene.Nō em̄ rapinā ꝓmiſit q furtū ꝓhibuit:ſꝫ apte totū intelligere voluit q̄cq̄d rerū illicite ꝓximi auferꝫ.Et ſm hoc noīe furti itelligit rapina ⁊ vſura.Interp̄tatiue ꝟo dr̄ furtū oīs illicita rerū poſſeſſio.Augu.ad macedoniū.Nōne oēs qui ſibi videnꝫ gaudere licite ꝯquiſitis:eiſqꝫ vti neſciūt alienū poſſidere ꝯuincunꝫ.Hoc em̄ recte alienū eſt.qd̄ iure poſſidet.hoc aūt iure qd̄ iuſte,hoc iuſte qd̄ bñ.Dīne igit qd̄ male poſſidetur alienū ē.Male aūt poſſidet qui male vtit.Et per hoc p̄ꝫ rñſio ad p̄mū obiectū ⁊ ſcd̄m.

Ad tertium

¶ Ad tertiū dd̄m.ꝙ res impignorata nō eſt plene ꝓpria:īmo quouſqꝫ ſoluat pecunia vel mutuū ꝓ quo obligata ē:manet nō ꝓpria.⁊ iō ꝯtractatio illi⁹ erit furtū

Ad quartum

¶ Ad quartū dd̄m.ꝙ vſura dat volēte dño volūtate ꝯditionali ñ abſoluta.abſolute em̄ vellet gratis ſibi mutuū exhiberi.ſed aūꝙ nō ſibi exhibeat vult dare.vñ iuito dño volūtate abſoluta ſemp recipit vſura.

Ad quintum

¶ Ad vltimuꝫ dd̄m ꝙ furtū intelligit ꝯtractatio cuiuſqꝫ aliene rei in q̄tū trāſit ī poſſeſſionē ſiue ſit rōnale ſeu irrōnale.ſꝫ ſine intētione poſſeſſiōis nō intelligit hic furtū homis.Exo.xj. Unde ibi dr̄.Si quis furatus fuerit hoīem ⁊ vendiderit.qd̄ em̄ vendit vt res ꝓpria poſſidet.Notādū aūt ꝙ ſm canones ⁊ leges humanas furtoꝝ q̄dā retinēt nomē gñale.Quedā recipiūt nomen ſp̄eale.Nā ſicut dicit Aug.ſup Ioh.xij.Iudas fur erat ⁊ ſacrilegus q: fur ſacrorū.vñ ſacrilegiū furtū rei ſacre.Itē ī furto.Iude fuit peculatus.peculat⁹ aūt dr̄ furtū de re publica.xxiij.ca.q.iiij.Furtū vero gregis dr̄ abigeatus.Furtū vero hoīs dr̄ plagium Preter ergo nomē ꝯmune furti habes quatuor appropriata.ſacrilegiū.peculatuꝫ.abigeatuꝫ.plagiū.

Membrum ſecundum.

An oīs rapina ſit hic ꝓhibita. Auguſtin⁹. Cōtra arg.j.

[D]Einde querit an oīs rapina ſit ꝓhibita hoc p̄cepto.Ad qd̄ ſic aug.ſup exo.xxij. Penale ē occulte auferre.multo maioris pene ē viſibiliter eripere. Auferre ergo violēter ſeu occulte ſeu manifeſte hꝫ ſuū p̄ceptū Furti aūt noīe bñ intelligit. ¶ Contra xij.exo.Filij iſrael exituri de egypto ſpoliauerūt egyptios:⁊ a vicinis ſuis acceperūt ⁊ abſtulerūt vaſa argētea et aurea.ex quibus edificauerūt poſtea tabernaculum dño.ergo rapina ſeu ſpoliatio in ſimili caſu nō eſt ꝓhibita.

Secundum

¶ Itē rapina dr̄ ꝯmuniter ad rapinā rerū ⁊ ad raptū mulierū ſicut habet.xxxvj.q.j. Rapina dupliciter fieri dr̄.Aliquando enim ipſa res rapitur.aliquando ipſius vel vſus,violenter eripitur.Res ipa tūc rapit cū violēter dño eripit vt imperpetuū teneat.Aliqñ nō res ipſa affectat: ſed vſus eius dño ꝓhibente violenter vſurpatur. Raptum ergo admiſit qui florē virginitatis puelle renitentis violenter eripuit. Sed raptus dicit eſſe ſpecies fornicatiōis generaliter dicte:ſicut ibidem dicitur.Fornicatio licet videatur eſſe gen⁹ cuiuſlibet illiciti coitus qui fit extra vxorē legitimā tamen ſpecialiter intelligitur in vſu viduarum vel mereticū vel ꝯcubinarū:ſicut ſtuprū ꝓprie virginum eſt illicita defloratio.et adulterium alieni thori violatio.et inceſtus conſanguinearuꝫ vel affiniū abuſus. Raptus vero cū puella violenter a domo patris ducitur vt corrupta in vxorē habeat ergo aliqua differentia rapine eſt que nō prohibetur hoc p̄cepto:ſed illo.non mechaberis vt rapt⁹.

Sol.Rapi

Reſponſio. So.ad arg.j.

¶ So.Rapina ſm ſuā rōnē ꝓpriā q ē ꝯtractatio rei aliene violēta.⁊ ꝯtra voluntatē poſſidētis ī omni caſu hoc p̄cepto ꝓhibet. ¶ Ad illō ꝙ obijcit de filijs iſrael.dd̄m ꝙ ꝓprie nō ꝯmiſerūt rapinā. Uñ aug.in q̄ſtionib⁹ ſup exo.xj.Dixit dñs ad Moyſen.Petat vir.⁊c.Nō hinc q̄ſqꝫ furādi exēplū putare debet ad expoliādū iſto modo primuꝫ.hoc em̄ iuſſit de⁹ qui nouerat.q̄d quēqꝫ pati oporteat.nec iſraelite furtū fecerūt ſꝫ deo iubēti miniſteriū tribuerūt.

Ad ſecunduꝫ

¶ Ad ſcd̄ꝫ dd̄ꝫ.ꝙ rapina dr̄ ꝯmuniter quelibꝫ ꝯtractatio rei aliene violēta ſeu ad poſſidēdū ſeu ad delectādū.Et ſm hoc ꝯprehēdit raptū. Itē dr̄ ꝓprie ꝯtractatio ad poſſidendū.⁊ ſm hoc nō cōprehēdit raptū.Preterea in raptu duplex ē preuaricatio,nā in q̄tū ad actionē ꝑtinet ad rapinā. ⁊ ꝓhibet hic.q̄tum ad intentionē pertinet ad mechiam ⁊ prohibetur cū dicitur non mechaberis.

Membrum tertium

Q. furtū ⁊ rapina ſint in aliquo caſu licita.

[C]Onſequēter querit vtrū furtū vel rapina ī aliquo caſu ſint licita.⁊ ponit quadruplex caſus.Primus in cā neceſſitatis.Secundus in cā pietatis.Tertius in cauſa iuſticie.Quartus in euētu intentionis

Quātum ad primū .§.j.

Prim⁹ caſus neceſſitatis ē

queritur vtrū ille qui furat neceſſitate famis vel ſitis vel alicui⁹ hmōi ꝯpulſus:faciat ꝯtra illud preceptū.ꝙ nō vr̄.q: in neceſſitate oīa ſunt ꝯmunia. ergo iſte in neceſſitate ꝯſtitut⁹ nō accipit qd̄ alienum eſt.ſed qd̄ ſuum.ergo non peccat. exēplo diſcipulorū qui neceſſitate famis ſpicas vellētes excuſant a dño.Math.xij. ¶ Itē idē ꝓbatur exēplo Dauid:qui neceſſitate comedit panes ꝓpoſitōis ſicut ipſe dñs dicit. ¶ Itē diues ille qui dñs ē rei quā iſte furat tenetur ex precepto dñi ei ſubuenire.vnde paſce fame morientē quē ſi nō paueris occidiſti:ſicut dicit glo.ſuper illud deut.nō occides.

Contra.

Cōtra ē decretalis..v.li.ti.de furtis. ex penitētiali Iſydori.Si quis per neceſſitatē famis aut nuditatis furat⁹ fuerit cibaria:veſtē.vel pecus:peniteat ebdomadas tres.

Solutio.

¶ So.dd̄m.ꝙ refert in neceſſitate an ſit leuis vel vehemēs.Et ſi vehemēs:aut alio mō releuabilis ꝙ furādo aut nō.Si leuis ſit alio mō releuabilis.ꝙ furādo nō excuſabit a trāſgreſſione hui⁹ p̄cepti:q̄tū ad totū.Si ſit vehemēs et nullo alio modo releuabilis:excuſat a toto:nec ſm veritatē eſt furtū:q: in tali neceſſitate omnia ſunt communia.Decretalis vero imponit pniam propter ambiguū.⁊ ne ſit pronus ad furtum.

Deinde queritur .§.ij.

Secūd⁹ caſ⁹ pietatis eſt

in caſu pietatis de illo qui furat rē vſurarij vel auari:vt inde faciat elemoſinā vtrū peccet.cōtra hoc p̄ceptū.videt ꝙ nō:q: imitatur Iob dicentē.Conterebā molas iniqui:⁊ de dentib⁹ illius auferebā predā.xxix. ¶ Cōtra.Ro.iij.Faciamus malum vt eueniant bona:abſit. ¶ Itē aug.Quis dicet furemur diuitib⁹:vt habeamus quid demus pauperibus:quaſi dicat nullus. ¶ Item aug.de talib⁹ dicit.Huius cogitatio dyaboli calliditatē ſurripit. Nā ſi totū tribuat qd̄ abſtulerat auger plus pctm̄ ꝙ minuat q: aufert ſibi copiā reſtituēdi.Pctm̄ ergo eſt.furari vſurarijs.Sꝫ quod pctm̄ nō niſi furtum.

Queritur de muliere.

¶ Item queritur ſimiliter de muliere q̄ furatur viro ſuo pecuniam vel aliquid aliud vt inde faciat elemoſinā:vtrū peccet.videtur ꝙ ſic.Gen. iij dr̄ mulieri.Sub viri poteſtate eris.vnde accipitur ꝙ vxor votum continentie vel abſtinentie non poteſt emittere ſine cōſenſu viri.ergo multo fortius nec dare elemoſinam.

Reſponſio Ad primum

So.ad primum dicendum.ꝙ furari alicui vt de furto ſubueniat alij: peccatum eſt.Illa vero autoritas Iob.per quam videbatur probari contrarium:intelligitur de iudicibus:quorum intereſt vt fures puniant et furta reſtitui faciant.

Ad qōm de muliere

¶ Ad illud quod ſecundo queritur de vxore.dicendum.ꝙ ſi vxor habet res de patrimonio preter dotem:de illis inuito domino pōt facere elemoſynam.De rebus autem viri vt de pane ⁊ alijs:que de bono more ſolent ad mulierum diſpoſitionem pertinere:poteſt et debet facere elemoſinam moderate tamē ſm facultates viri ſui: et debet ſemper ſibi formare conſcientiam ꝙ non diſpliceat marito.

Queritur conſequen .§.iij.

Tertius caſ⁹ iuſticie eſt

ter circa caſum iuſticie.primo de his que rapiunt in bello.ſecundo de his que rapiuntur ab infidelibus.Nam in iuſto bello videtur rapina licita ſm Ambro.in libr.de patriarchis vbi dicit.dicat aliquis cum ipe vicit quod dixit abra.ad regem ſodomorum.geñ.xiiij.nihil ſumam abs te.cum preda vtiqꝫ fuerit in poteſtate victoris:docet militanteꝫ diſciplinam vt regi ſeruentur omnia:quod intelligendum eſt alijs diſtribuendo ꝓ qualitate laborum. ¶ Contra.Augu.de verbis domini tractatu.xix.Militare non eſt delictum:ſed ꝓpter predam militare peccatuꝫ eſt.

Reſponſio

¶ Solutio.dd̄m ꝙ refert an bellum ſit iuſtum vel iniuſtum.In bello iniuſto indiſtincte eſt prohibitum.In bello vero iuſto transfertur dominium rerum illoꝝ qui iuſte debellantur iniuſte debellantes.ipſa lege iuſticie principis interueniente autoritate.refert tamen an aliquis depredetur in iuſto bello intētione cupiditatis vel ſeueritate iuſticie.primo modo rapina eſt q̄tum ad affectum.q̄uis non q̄tū ad actū. ſcd̄o modo non eſt rapina.

Q. de raptis ab infidelib⁹ Augu.

¶ Item queritur de raptis ab infidelibus.Nam rapere ab illis videtur licitum.Unde augu.ad vicentium.Res quecūqꝫ terrena non recte a quoqꝫ poſſideri poteſt:niſi iure diuino:quo cuncta ſunt iuſtorum.aut iure humano quod in poteſtate eſt regū terre.Ideoqꝫ res falſo appellatis veſtras:quas nec iuſte poſſidetis ⁊ ſꝫ leges terrenoꝝ regū amittere iuſſi eſtis.Loqt hereticis donatiſtis. ¶ Item idem in eodem Fruſtra dicitis.nos in eis congregandis laboramus: cum ſcriptū legatis.Labores impiorum iuſti edēt. ¶ Item aug.contra petulianum.Ad omnes iniquos vox illa dñi valet.Math.xxj.Auferetur a vobis regnū dei ⁊ dabit gēti facienti fructū ſeu iuſticiā ei⁹.Nō fruſtra ſcriptū ē.Labores impioꝝ iuſti edēt.Propt qd̄ magis mirari debetis:ꝙ adhuc tenet aliq̄d.ꝙ ꝙ aliq̄d amiſiſtis. ¶ Itē aug.ī epl'a ad vincētiū.Si ꝯſiderem⁹ qd̄ ſcriptū ē ī li.ſap.x.Iō iuſti tulerūt ſpolia ipioꝝ.Itē qd̄ legit.xiij.ꝓuerbi. Theſaurizant iuſtis diuitie impiorum.Alia littera videbim⁹ non eē q̄rendum:qui habeant res hereticorum ſed qui ſint in ſocietate iuſtoꝝ.Ex his ergo videtur relinq.ꝙ tam heretici ꝙ iudei ꝙ ſaraceni reb⁹ quas habent:licite potuerunt ſpoliari.qd̄ q̄dā indiſtincte cōcedūt. ¶ Sꝫ ꝯtra.p̄ceptū ē iuris naturalis.Nō facias alij qd̄ tibi nō vis fieri.ergo hoc ſemp cū oībus obſeruanduꝫ.Sed nos nollemus ab eis expoliari:ergo cū ſpoliamus eos. facim⁹ contra hoc p̄ceptū.

Reſponſio

¶ Solutio.dicendū ꝙ refert vtrū ille q̄ ifideles expoliat hēat auctoritatē rei publice vl' nō.ſi nō hꝫ:expoliando ꝯmittit rapinā:ſicut homicidiū ꝯmittit qui maleficū iterficit ſua non ſuperioris auctoritate. Si habꝫ autorita

tem distinguūt quidam inter iudeos et alios.naȝ de iudeis preceptum est ecclesie in ps̄. Ne occidas eos ne quādo obliuiscantur populi mei.et etiam quia scriptum est. Reliquie conuertentur. Ro.x.⁊ Esa.vj. De hereticis vero ⁊ saracenis preceptum ē Exo.xxij. Maleficos non patieris viuere. Ex quo ergo iuste possunt occidi et iuste potuerunt expoliari.iudei vero quia permitti debēt viuere spoliari non debent rebus vite necessarijs.sed a principibus expoliari possunt oībus p̄ter ꝙ̄ necessarijs. Deutro.xxviij. Aduena qui tecum versatur in terra ascendet super te:eritq̄ȝ sublimior. Tu autē descendes et eris inferior.ipe fenerabit̄ tibi et tu non feneraberis ei. Ex quo ostenditur.ꝙ non debeant ꝑmitti fenerari xp̄ianis. Et sequitur.seruies inimico quem immittet dominus tibi fame et siti et nuditate et omnium penuria. ¶ Ad illud qđ obijcit.non facias alij quod tibi non vis fieri.dicendū ꝙ sic intelligendum est. Quod tibi non vis fieri. scilicet ꝙ vis iuste tibi non fieri.

Quart⁹ cas⁹ est inuētionis

Postmodum que. §.iiij.

ritur in casu inuentionis. Ad quod sic aug. in quadam omel'.et recitatur.xiiij.c.q.v. Si quid inuenisti et non reddidisti:rapuisti. ¶ Item Hiero super leuit̄. Multi sine peccato putant esse si alienū qđ inuenerint teneant:discant hoc peccatum simile esse rapine:si quis inuenta nō reddat. ¶ Contra. Dicit lex in li.institutionum de rerum diuisione. Quisquis thesauros in suo loco inuenerit.adrianus naturalem equitateȝ secutus ei concessit qui inuenerit:ac si quis alieno in loco nō data ad hoc opera:sed fortuitu inuenit:dimidium inuentori. dimidiū dn̄o soli cōcessit.ergo non est verum generaliter ꝙ rem inuentam retinere sit rapere. ¶ Ad hoc quidam respondēt ꝑ distinctionem dicentes: ꝙ si quis inuenerit rem habitam ꝓ derelicta:licet habuerit animū furandi:non tamen furtum cōmisit:quia nō erat cui fieret. Item si credit ꝙ haberet ꝓ derelicta.⁊ tn̄ nō est derelicta.nō committit furtum. Item si non habeatur ꝓ derelicta nec credatur derelicta:eo tn̄ animo accipit vt domino restituat:non cōmittit furtuȝ.si vero aliquod istorū non concurrat dicunt ꝯmitti furtum. De thesauro vero dicūt ꝙ habetur ꝓ derelicto. ¶ Cōtra hoc sic obijcitur.sicut dicit aug. in predicta omel'. De⁹ cor interrogat non manum. Si ergo aliquis inuenerit rem que habetur ꝓ derelicta:et accipiat aīo furandi committit furtum. ¶ Quod concedendū est. Propterea distinguendum est in rebus inuētis:et animo inuenientis. In rebus.quia quedam res ī nullius bonis sunt ⁊ occupanti concedūtur. et hoc est dupliciter.nam quedaȝ sunt res que nūꝙ̄ fuerunt possesse:de quibus dicit lex in li.constitutionum de rerum diuisione. Lapilli et gemme ⁊c.que littore maris īueniūtur:iure naturali statī inuentoris fiunt. Item sunt quedam res q̄ aliquādo possesse fuerunt:sed derelicte sunt vt thesauri in predicto casu. et dicitur thesaurus pecunia ab ignotis dominis vetustiori tempore abscondita. Alie vero res sunt que in alicuius bonis sunt. In primis duobus casibus inuenta retinere non est rapere. In vltimo vero distinguendum. Aut credūtur derelicte.aut non credunt̄. Si creduntur:ignorantia que est facti excusat. Si nō creduntur.contractatio est rei aliene et furtum.

Contra.
Responsio.
Contra

Membrum quartum.

Vsura h̄ p̄cepto sit ꝓhibita

Consequēter queritur.an hoc precepto intelligatur vsura ꝓhibita. Et primo q̄ritur vtrum ꝓhibeatur vsura ꝙ̄tum ad affectum. Secundo an ꝓhibeatur vniuersaliter ꝙ̄tum ad actum.

Articulus primus.

V. ꝓhibeat̄ vsura quātū ad affectum

AD primū sic Luc.vj. Date mutuū nihil inde sperātes. Ibi dicit glo. ꝙ hic ꝓhibetur vsura.ergo sola spes aliquid accipiēdi p̄ter sortē facit vsurariū. ¶ Itē sola volūtas interficiēdi hoīem facit homicidiū.sola volūtas fornicandi facit fornicationē:sicut dr̄ ī quinto Math. Qui viderit mulierē ad cōcupiscendū ⁊c.quare ergo sil'r sola volūtas accipiēdi p̄ter sortē facit vsurariū. ¶ Ad hoc dicūt aliqui ꝙ sola volūtas nō facit vsurariuȝ nisi interueniat pactū. Sed ꝯtra. Esto ꝙ iste timore ecclesie nō facit pactum: sed tn̄ habet voluntatē. Alius vult ⁊ facit pactum. Inde sic. puer.xvj. Spirituū ponderator ē dn̄s.i. volūtatū.sed talem habet volūtatem iste qualem ille.ergo si volūtas illius facit vsurariū:⁊ volūtas illi⁹ sil'r faciet vsurariū.qđ aliqui ꝯcedunt. ¶ Sȝ cōtra. Quilibet tenet̄ eē gratus ad beneficia.ergo mutuū accipiēs debet eē grat⁹ mutuāti.ergo dn̄s pt̄ sperare aliqđ beneficiū ab eo qui mutuat.ergo ⁊ aliquam suꝑabūdantiā. ¶ Item ex dono q̄s licite pt̄ sperare donū.ergo ex mutuo mutuū pt̄ sperare. ¶ Solutio.dōm ꝙ cuȝ diuerse sciē diuersas hn̄t ꝯsiderationes a diuersis sciētibus idē diuersimode considerat̄. Hinc ē ꝙ s̄ȝ leges humanas sola voluntas nō facit vsurariū:q2 lex humana manum cohibet:non animum. Scđm vero legem diuinam que aīm cohibet sola voluntas facit vsurariū. ¶ Ad primū ergo obiectū respondendum. ꝙ mutuās potest sperare illud ad qđ tenetur accipiens.quia in cōsimili casu. scȝ necessitatis tenetur accipiens mutuū illi qui dat dare:sil'r etiaȝ si non dedisset prius vnde potest illud sperare mutuans a recipiente:non tn̄ ex vi mutui:sed ex caritate recipientis mutuū. Mutua eīn beneficia accendūt caritatem.et q̄ etiā ex precepto dei debet indigenti mutuū dare. ¶ Et ꝑ hoc soluit̄ secūdū. Bene eīn cōcedendū est ꝙ mutuās pōt ab eo qui recepit in simili casu sperare mutuū:quia ad hoc tenet̄ ali⁹. tamen si hac intentione tradit sibi mutuum non est meritorium:quia non ponit deum finem. Ideo dicit dominus. Date mutuum nihil inde sperantes.scilicet ab homine.sed a deo retributionem.

Contra arg. primum
Secundum
Rñsio.
Solutio ad Cōtra p̄mū
V. vsura ꝓhibeatur quātū ad actum

Articulus secundus

Sequit̄ q̄rere.vtrū vsura ꝙ̄tū ad actū vniuersalit̄ sit ꝓhibita hoc p̄cepto. Ad qđ sic.ps̄. Qui pecuniā suā nō dedit ad vsurā q̄si dicat.q̄ dat ad vsurā nō habitabit ī tabernaculo dn̄i. Dare ergo ad vsurā vl'r ē malū. ergo ꝓhibitū nō nisi isto p̄cepto.ergo ⁊c. ¶ Item Ezech.xviij. Qui vsurā ⁊ suꝑabundātiā nō acceperit vita viuet.ergo ꝑ ꝯtrariū q̄ acceperit morietur. ergo malū:et inde vt prius. ¶ Itē exo.xxij. Si pecuniam dederis pauperi:nō vrgebis quasi exactor nec vsuris opprimes. ¶ Item Luce.vj. Date mutuū nihil inde sperantes. Ecce ex his patet ꝙ dare ad vsuram.et sperare aliquid preter sortem generaliter est prohibitum. ¶ Contra. Deutero.xxiij. Non feneraberis fratri tuo:sed alieno. ergo licet fenerari alieno. ¶ Item. Ambro. Vsuras exigas ab eo cui iuste nocere desideras. ¶ Item maius peccatum est occidere ꝙ̄ dare ad vsuram. Sed in aliquo casu non solum licet occidere: immo

Contra.
Arg. primum
Secundum
Tertium.

immo est meritorium.sicut est in iusto iudice qui maleficū iuste damnat ad mortē.ergo ⁊ similit̄ dare ad vsurā in aliquo casu erit licitum. ¶ Itē ex p̄cepto dn̄i licite asportauerunt iudei vasa egyptiorum. Exo.xij.ergo simili rōne ex p̄cepto dn̄i poterit quis licite dare ad vsurā ⁊ aliquid accipere preter sortem. Minus enim malum est parteȝ accipere ꝙ̄ totum. ¶ Item lex iustiniani ꝑmittit vsuras centesimas ⁊ quadragesimas.⁊ supponēdū est ꝙ̄ bene permittit. ¶ Itē iste qui accipit mutuum potest rem suam dare vsurario.⁊ sic ⁊ vult.⁊ dicit ei. Ego do tibi istam pecuniā p̄ter sortem.igitur ista superabundātia est propria vsurarij iuste:q2 est ex dono illius qui hȝ ius dandi.ergo vsurari⁹ nō vsurpat sibi rē alienā manentē alienā. ¶ Itē esto ꝙ sic fiat ꝯtractus. Mutuo tibi pecuniā istā vt des mihi tantū preter sortem.ergo s̄m hanc formā superabundantia quam accipit vsurarius data est sibi. ergo sua est. ¶ Itē lȝ ꝯcedere domū.equū.vasa aurea pro lucro. Quare similiter non dare pecuniaȝ pro lucro. ¶ Solutio dicendum ꝙ dare ad vsuraȝ in se s̄m se malum est ⁊ prohibitum. ¶ Ad primo obiectū in contrariū.dicendū ꝙ nūꝙ̄ fuit iudeis licitum fenerare alieno. Sed permissum fuit illis sicut dare libellum repudij propter duriciam cordis sui.peccabant tn̄ mortaliter fenerando alieno sed permittebatur eis duplici de causa.scȝ ne facerent peius.i.ne fenerarentur fratribus suis. Et q2 duri erant et paulatim trahendi ad perfectioneȝ. Et ex hoc trahitur argumentū ꝙ si non possum⁹ obtinere ab vsurarijs vt totū reddant debem⁹ facere vt saltem partem reddant. ¶ Ad secundū dicūt quidā in nullo casu vsurā esse exigendā. Et qđ dicit Ambro.intelligunt non de vsura proprie.sed de nimia pensione.⁊ de tributo ab infidelib⁹ exigendo.vt tali onere pregrauati conuertant̄ ad fidem. Alij vero illud intelligunt dictū esse ad litteram ꝙ ex quo iustum libellū mouet̄ ex edicto principis ab hostibus licite vsura exigit̄.dū tamen nō fiat vitio cupiditatis:sed zelo caritatis.vt sic macerentur vsuris qui non possunt domari armis. Nam cū eos possumus occidere:⁊ oīa eorum possumus nostra facere iure belli:⁊ hec videtur esse intentio Ambrosij.vnde statim sequitur. Ab eo vsuram exige cui iure inferūtur arma. huic legitime inferuntur vsure quē bello vincere non potes. Ab hoc vsurā exige quem non sit crimen occidere.tamen proprie loquendo in hoc sensu nomen vsure trahit a propria significatione:q2 non est vsurpatio rei aliene. ¶ Ad tertium dicendum ꝙ quamuis occidere sit pctm̄ in se.non tn̄ est pctm̄ s̄m se. Dare autem ad vsuram est pctm̄ in se ⁊ s̄m se.sicut post patebit.⁊ ideo non est simile. ¶ Ad quartum dicendū ꝙ filij israel seruierunt egyptijs:⁊ merces non erat eis reddita.⁊ propter hoc dn̄s qui est vere dn̄s oīm transtulit dn̄ium vasoꝝ illorū ad iudeos ⁊ sic iudei accipientes ex precepto dn̄i nō peccauerunt.q2 non contractauerunt rem alienaȝ inuito dn̄o.immo suā. Accipere vero vsurā est contractare rem alienam manentē alienā.⁊ facere vt de sua hoc aūt est malū s̄m se ⁊ contra ius naturale.sicut cognoscere vxorē alienā scienter malū est in se ⁊ secundū se.⁊ ideo illud deus non preciperet cū illi⁹ sit optima adducere cū sit optimus. ¶ Ad aliđ vero quod obijcitur de lege iustiniani.dicendum ꝙ permisit vsuras leuissimas exigi ne accideret pei⁹ q2 erant hoīes proni ad dandum vsuras:elegit iudicās minus malū.s.leues vsuras sustineri ꝙ̄ graues:sicut de libello repudij fuit. Tn̄ quidam excipiunt quosdam casus in quibus ꝑmissa est vsura.

Quartum
Quintum
Sextum.
Septimum
Octauum.
Responsio
So. ad p̄mū
Ad secunduȝ.
Ad tertium
Ad quartum
Ad quintum.

vt in fideiussore qui soluit vsuras creditori potest eas repetere a debitore pro quo fideiusserat.sed recte aduertenti non est hec vsura q2 non intendit fideiussor accipere preter sortem. Similiter et ī mora.vt si deberes mihi centū soluere ad certum terminū:quod q2 nō fecisti oportuit me illā pecuniā accipere ad vsurā.tu teneris mihi restituere illas ⁊ seruare indemneȝ.sed planū est ꝙ in tali casu restituere non est vsura.sicut prius. ¶ Ad illud dicendū ꝙ ille qui accipit mutuū non hȝ ius dandi vsurario.q2 dn̄s oīm ꝯtradicit.s.de⁹.sicut si aliq̄s haberet feuduȝ ab aliquo terreno dn̄o non posset transferre dn̄ium illius feudi dn̄o ꝯtradicēte. Cū ergo dn̄s oīm ꝯtradicat nullus pōt dare vsurario suꝑabundantiā preter sortē. ¶ Ad aliud dicendū ꝙ quibuscunq̄ȝ verbis mutetur contractus nihil mutat̄ in contracto. Nā semper est peruersa vsuratoris feneratio qua cupit rē alienā manentē alienā facere suā:⁊ postea si quis timore qui posset cadere in constantē virū diceret non consentiēs aīo accipio te in vxorē iudicaret̄ nullū eē matrimoniū sil'r cū iste necessitate coactus dicat:ego do tibi tātum preter sortē:⁊ dissentit aīo iudicabitur nulla esse donatio.ergo nihil datū est vsurario.ergo detinet rē alienā inuito dn̄o. ¶ Ad vltimum dicendū ꝙ eodē mō quo lȝ ꝯcedere equū pro lucro si sic posset ꝯcedi pecunia nō esset vsura.si ꝯcedens aliquid acciperet preter sortē. In locatiōe vero nō trāsfertur dn̄ium.⁊ ideo totū periculuȝ est in locāte si res pereat. Improprie vero locat̄ pecunia.sed proprie mutuat̄. Quod eīn locatur nō transfert̄ in dominium eius cui locatur. Preterea pecunia nō deteriorat̄ per vsum.⁊ quantū est de se nullā parit vtilitatē vtenti.sicut facit equus ⁊ dom⁹ que sunt locata proprie. In mutuo vero pecunie transfert̄ dominiū.vn̄ mutuū dicit̄ quasi de meo tuū ⁊ ideo periculū rei mutuate ꝑtinet ad eū q̄ mutuat.contra ius naturale est vt aliquis percipiat emolumētuȝ de vsu rei que nō est sua. Ideo ergo vsura est pctm̄ ⁊ intelligit̄ prohibita hoc p̄cepto. ¶ Nota s̄m grego.triplicē differentiā inter mutuū ⁊ locatū. Prima est q2 in mutuo transfert̄ periculū in accipientē. In locato in eū qui dat. Scđa est q2 mutuū proprie non deteriorat̄ ꝑ vsum.vt pecunia.sȝ locatuȝ. vt dom⁹ vel equ⁹. Tertia cā est q2 mutuū ꝙ̄tū est de se nullā vtilitatē parit vtēti. Locatum vero parit.vt ager.vel equus:vel domus. Et hoc intelligitur de mutuo pecunie.

Ad sextum
Ad septimuȝ.
Ad octauum
Gregorius

Membrum quintum.

De furto interpretatiuo.

d Eide querit̄ de furto interp̄tatiuo vtruȝ h̄ ꝓhibeat̄. Cōtigit aūt furtū tale multipliciter ꝯmitti.s.ī detinēdo.in expendēdo.in appropriādo.ī emēdo ⁊ vēdēdo

Articulus primus.

De furto i detinendo

Circa primū queritur vtrū diuites q̄ nolunt subuenire pauperibus in necessitate debeāt interp̄tari fures ⁊ raptores ¶ Ad qđ sic. Vni bono pn̄t opponi plura mala.vt largitati ꝓdigalitas ⁊ auaricia. Sȝ pluribus bonis nō oppōit̄ vnū malū:q2 malū pluris diuisionis est ꝙ̄ bonū.ergo vni p̄cepto opponent̄ plures preuaricatiōes. Sȝ plurib⁹ p̄ceptis nō opponetur vna p̄uaricatio. Cū ergo subtractio beneficij tpe necessitatis sit ꝯtra hoc p̄ceptuȝ non occides.sicut supra dictū est iuxta illā autoritateȝ pasce fame morientē ⁊c.nō erit ꝯtra illđ p̄ceptuȝ non furtū facies.ergo nō erit interpretandū furtū vl' rapina. ¶ Cōtra eccl'.iiij.fili elemosinā pauꝑis ne d

Arg. primum
Contra

fraudes.et sequitur.Redde illi debitum tuum.er
go diuites debent elemosynas pauperibus.Si er-
go non reddunt necessitatis tempore:qꝛ tūc est tē
pus reddendi debitum:q̄d aliud q̄ raptores sunt
vt puta rem alienam.scilicet pauperum violenter
Ambrosius
retinentes.¶ Item Ambro.Non est minoris cri-
minis q̄ habenti tollere.quod cum possis ⁊ abun
dans sis indigentibus denegare Esurientium pa
nis est quem tu detines.Uiduarum indumentum
quod tu recludis.Miserorum redēptio et absolu-
tio pecunia quam tu in terra refodis. Tot ergo te
scias bona inuadere quot posses prestare.¶ Iteꝫ
Ambro.Nemo proprium dicat quod cōmune est:
plusq̄ sufficit ad sumptus violenter obtentuꝫ est.
Igitur diuites qui superflua et vltra sumptus ne-
cessaria retinent cum sciant ⁊ videāt pauperes in
Responsio.
digere:rapinam cōmittunt.¶ Quod concedim⁹.
Intellige tamen salua necessitate ſm statum per-
sone.plura enim sunt necessaria regi q̄ comiti.et
comiti q̄ militi.Necessarium autē est regib⁹ the-
saurizare vt insequentibus hostibus in regnuꝫ ha-
beant vnde possint militibus in defensione regni
Sol.ad p̄mū
stipendia ministrare.¶ Ad illud quod obijcitur.
dicendum ꝙ vna preuaricatio non opponit duo-
bus preceptis.Sed vnius actionis potest esse du
plex preuaricatio.vt in illo qui deflorando virginē
interficit.qꝛ inquantum deflorat facit cōtra illud
preceptum.non mechaberis.Inquantum interfi
cit facit contra illud preceptum non occides.simi
liter subtractio beneficij inquantum non commu
nicātur bona pauperi tempore necessitatis.est cō-
tra hoc preceptum.non furtum facies.Inquantū
vero ex defectu pauper perit:est contra illud non
occides.

Articulus secundus

De furto qd contingit i ex pendendo.
Sequitur de interpretatiuo furto in ex-
pendendo.Circa hoc queritur de cleri
cis qui patrimonium crucifixi paupe-
ribus debituꝫ in illicitos vsus.scilicet pompis se-
cularibus.comesationibus ⁊ huiusmodi expen-
dunt:vtrum sint raptores et peccent contra hoc p̄
ceptum.videtur ꝙ sic.qꝛ contractant rem alienaꝫ
Hieronym⁹.
inuito domino.Ait enim Hiero.Quicquid habēt
clerici pauperum est.Illud ergo quod expenditur
extra pauperes quid nisi rapina est.¶ Item idem
Ecclesiam fraudare sacrilegium est pauperib⁹ ero
gandum ⁊ inde aliquid subtrahere omnium p̄do-
num crudelitatem superat.¶ Item conciliū tho-
letanum.Si illi qui nulla ex rebus suis pauperi-
bus xp̄i distribuerunt eterni iudicis voce damna-
buntur quanto magis qui auferunt pauperib⁹ qd
Bernardus
non dederunt.¶ Item beatus Bernar.Clamant
nudi.clamant famelici conqueruntur et dicūt.di-
cite pontifices in freno quid facit aurum.Nunqd
a freno expellit frigus aut famem.Nostrum est q̄c
quid expenditis.A nobis extrahitur crudeliter qd
consumitis inaniter.Ex his relinquitur ꝙ clerici
qui in malos vsus bona ecclesie expendūt sunt ra
Responsio.
ptores.Quod concedimus ſm Bernar.scribentē
ad quendam canonicū sic.Conceditur tibi si alta
rio seruias:vt de altario viuas.non tamē ꝙ emas
frena deargentata.grisea.variaq; pellicea quicq̄d
preter necessarium victum ⁊ vestituꝫ de altario re
tinens tuum non est.rapina est.sacrilegium est
¶ Sed nunquid tenentur ad restitutionem si ha
bent aliunde vnde possint restituere.aliud non vi
deo:qꝛ non dimittitur peccatum nisi restituat ab-
Queritur de ꝯsanguineis.
latum.¶ Sed queritur de his qui consumunt in
consanguineis ditandis ⁊ in potentibus etiā ser-
uiendis.Nam dicitur.j.ad Thi.v.Si quis suoꝝ
⁊ maxime domesticoꝝ curam non hꝫ:fidem nega-
uit.⁊ est infideli deterior.ergo clericus vel ep̄s qui
non facit bonū nepotibus suis grauissime peccat.
¶ Contra sunt predicte autoritates sanctorum.
¶ Solutio.ꝯsanguineis dare qꝛ indigentes sunt
ordinate caritatis est.Consanguineis dare vt ditē
tur.et vt datores per eos ingenui videantur de re-
Queritur.
bus pauperū rapina est.¶ Iteꝫ querit de illis qui
bona eccl'ie in necessarijs expendunt.ſꝫ tñ non de
seruiunt:nonne sunt raptores.Ad hoc enim dan
tur eis beneficia eccl'ie vt laborent in eccl'ia dei.Si
igitur non laborent non debent habere.Qui eniꝫ
non laborat non manducet.Si em̄ agricole daret
pecunia vt in agro laboraret.⁊ ipse acciperet ⁊ non
laboraret:nonne raptor et fur esset.similiter videt
de istis.Itē Hiero.Ecclesiā fraudare sacrilegium
est.Sed ipsi defraudāt ecclesiā.Ad hoc em̄ dātur
beneficia eccl'ie vt seruiāt eccl'ijs.ergo sunt sacrile
gi et raptores.Quod concedimus.

Articulus tertius.

De furto qd cōtingit i appropriando
Ostmodum querit de furto interp̄tati
uo in appropriando.Circa qd queritur
vtrū clerici appropriando sibi bona ec
clesie ꝯtractent rē alienā.¶ Ad qd sic aug.Si pri-
uatim q̄ nobis sufficiunt possidem⁹ non sunt illa
nostra sed pauperū:quorū p̄curationē quodāmo
do gerim⁹.Nā proprietatē nobis vsurpatiōe dā-
Hieronym⁹
nabili vendicam⁹.¶ Itē Hiero.de clericis.q̄ dñs
possidet et cum p̄pheta dicit pars mea dñs nihil
extra dñm pōt habere ꝙ si quispiam aliquid p̄ter
dñm habuerit pars ei⁹ nō erit dñs.verbigratia.si
aurū.si argentum.si possessiones.si varia supelle
ctilia cum istis partibus dñs non dignat fieri ps
Responsio
eius.¶ Rn̄dent ꝙ clerici possunt habere p̄priuꝫ.
Quod vero dicitur ꝙ non possunt.intelligit scd̄m
statū primitiue ecclesie.Actuū.iiij.Nihil propriuꝫ
aliquis credentium possidebat.sed erant oīa con
munia.vel loquitur de religiosis p̄sonis.Uel pōt
dici sine preiudicio ꝙ clerici ea q̄ habēt iure succes
siōis.vt de patrimonio suo possunt habere p̄priū
⁊ de illis facere testm̄.Similiter et de his que sunt
eis donata non intuitu eccl'ie.sed persone:⁊ de his
que aliqua arte vel labore acquisierunt.Ea vero q̄
habent de ecclesia cōia habent cū pauperib⁹.vnde
Ambrosius
ambro.Conuenior ipse a comitibus vt p̄ me basili
ce fiat natura traditio.dicentibus imperatorē iu-
re suo iussisse tradi debere.vt pote i cuius potesta
te essent oīa.Respondi.si a me peteret quod meuꝫ
est.idest fundum meum.argentum meum huius-
modi me non refragaturū quāq̄ omnia que mea
sunt pauperum sint.verū ea que diuina sunt impe
ratorie potestati non esse subiecta si patrimoniuꝫ
petit inuadite.si corpus occurrā.¶ Itē Prosper.
Non sunt proprie.sed cōes facultates ecclesie.xij.
q.j.¶ Item Hiero.ad Damasuꝫ papā.Quicquid
habent clerici pauperū est.et domus illorū oībus
debent esse communes susceptione peregrinoꝝ.
⁊ hospitum inuigilare deberent

Articulus quartus.

De furto cō tingēte i e do vēdēdo
Ueritur postea de futuro interpretati-
uo in vendendo et emendo.vt de symo
nia vtrum prohibeatur isto precepto.
Et cū symonia sit in vendendo vel emē
do spūale vel spūali annexū.Ex hoc autē cōmittit
iniuria ꝯtra deū p̄ se.nō ꝯtra p̄ximū.videt ꝙ simo
nia p̄hibeat in p̄ceptis prime tabule nō secunde.
ergo non prohibet hoc p̄cepto.¶ Cōtra symonia
committit

cōmittit ex intētione cōtractādi rem alienā iniu-
ste.Sed oīs talis cōtractio p̄hibet hic.ergo et sy-
monia.primū patet.Nā symoniacus rem quam
accipit vendēdo spūalem tenentur restituere. er-
Responsio.
go contractat rem alienā.¶ Solutio.dicendum
ꝙ in symonia duo sunt vendere siue emere ⁊ reci-
pere.Quantū ad venditionē vel emptionē rei im
preciabilis que est diuina:ꝯmittitur iniuria ꝯtra
deū ⁊ est peccatū ꝯtra diuinū cultū:⁊ cōtra primū
preceptū prime tabule.Quātū ꝟo ad receptionē
pecunie vel rei tēporalis:que nō potest possideri
iuste peccatur contra istud preceptum.qꝛ sicut di
cit augu.ad macedoniuꝫ.Omne qd male posside-
tur alienū est hoc est pro alieno est reputandum.
et hoc mō q̄tuꝫ ad hoc symonia est furtum ſm ꝙ
trahitur ad spirituale nomen sacrilegij.

Questio.xxxvij.de octauo precepto.

Ost predicta ad in
quisitionē octaui mandati est pro-
cedendū.quo dicit. Exo.xx.⁊ Deu.
v.Nō loqueris cōtra p̄ximū tuum
falsum testimoniū Circa qd querū
tur plura.¶ Primo vtrū ista prohibitio p̄tineat
ad primā tabulā vel secundā.Secūdo quid intel-
ligatur prohiberi per falsum testimonium Tertio
vtrum prohibeatur hic locutio falsitatis.Quar-
to vtrum prohibeatur taciturnitas veritatis:cuꝫ
veritas requiritur.Quīto vtrū p̄hibeatur hic mē
daciū.Sexto vtrū mendacium sit hic vniuersali-
ter prohibitū.ita ꝙ in nullo casu sit licitum.

Membrum primum.

Q.ista p̄hibi no pertineat ad primā vel scd̄aꝫ tabulā.
Ad primum sic proceditur. Cū testis nō
recipiatur nisi iuratus testari est iura-
mēto fidem facere.ergo falsum testimo
nium est periurium.Ad idem ergo p̄re-
ceptum pertinet prohibio periurij et falsi testimo
Quod sit prime tabule ar gumen.j.
nij.Cum ergo secundo precepto.scilicet non assu-
mes nomen dei tui in vanum.prohibeatur periu
rium sicut dicit gl.v.deut.super illud nō assumes.
Secundum.
ergo eodem prohibetur falsum testimonium.
¶ Iteꝫ si dicatur ꝙ non absolute prohibetur hic
falsum testimonium:sed cum determinatione.sci
licet contra proximum. vnde prohibetur falsum
testimonium ſm ꝙ est in proximi nocumentum.
et iō cū in secūda tabula decalogi quod est in pro
ximi nocumentum prohibeatur:non in prima.de
bet falsum testimonium prohiberi. Contra. Con
tingit dicere testimonium falsum ad proximi pro
fectum:sicut mentiri et constās est quod istud est
peccatum ⁊ non nisi ratione falsitatis testimonij
Unde hiero.super epistolam ad philemonem.Si
Hiero.
quis sanctum dicit non sanctum: et rursum non
sanctum asserit sanctuꝫ:abhominabilis est apud
deum. Relinquitur igitur quod prohibetur ab-
solute falsum testimonium:etiam si non sit con-
Tertium Augustinus
tra proximum.¶ Item sicut dicit Augustinus.ij.
lib.contra faustum.et similiter primo de ciui.dei
Regula diligendi proximum regulatur secūdum
dilectionem que est ad seipsum:cum dicitur.dili-
ges proximum tuum sicut teipsum. vnde illo eo-
dem precepto quo prohibetur nocumentum pro
ximi:prohibetur nocumentum sui.vnde cum di-
citur.non occides.intelligitur te vel alium.ergo si
militer eodem precepto prohibetur. non falsum
testimonium dices contra te vel contra proximū
Quod ergo ponitur determinatio ista.scilicet cō-
tra proximum in prohibitione falsi testimonij nō
coartabit preceptum quin absolute prohibeat fal
sum testimonium non prohibetur ergo ratione p̄
dicta quin illud sit prohibitum secundo p̄cepto.
Quartum
¶ Item Actuum.j.Eritis mihi testes dicit domi-
nus apostolis.Ex quo accipitur ꝙ contingit testi
ficari pro deo sicut pro proximo.ergo p̄ oppositum
contingit falsum testimonium contra deum.sicut
contra proximum.sicut faciunt heretici et aposta
te.Si ergo omnis inordinatio contra deum p̄hi-
betur i prima tabula.sicut omnis inordinatio cō-
tra proximum in secunda prohibitio falsi testimo
Quintum.
nij erit prime tabule sicut secunde.¶ Item ad ideꝫ
est illud apostoli.j.ad Corin.xv.Si xp̄s non surre
xit inuenimur falsi testes aduersus deum ⁊c. Ex
quo colligitur ꝙ aduersus deum potest quis dice
re falsum testimonium.⁊ inde vt prius.¶ Cōtra.
Contra.aug.
Sicut dicit augu.in enchi.Uerba propterea sunt
instituta vt per ea quisq̄ in alterius noticiam co-
gitationes suas proferat.non per que homines se
inuicem fallant.ergo omnis veritas sermonis or-
dinatur ad proximum.⁊ omnis fallacia sermonis
est p̄ inordinationē ad proximum.Sed omnis ta
lis inordinatio prohibetur secūda tabula nō pri-
ma.ergo omnis fallacia sermonis p̄hibetur secū-
Responsio
da tabula.ergo et falsum testimonium quocunq;
modo dictum.¶ Solutio cum sit veritas creata:
⁊ increata.veritas creata respectu vtriusq; rationa
lis.creatura efficitur debitrix.Nam veritati icrea
te debet reuerentiam.veritati vero create que mē-
te rationali concipitur debet obseruantiam illam
ergo debet honorare istam.seruare illam propter
ordinē qui est ipsius ad proximū Ideo cōtra illam
est iuramentum factum pro nihilo: quia in hoc ir
reuerenter assumitur increata veritas in testimo-
nium sue locutionis.contra istam vero est falsum
testimonium in quo non obseruatur p̄rimo debi
tū veritatis.Propterea dicendū ꝙ istud preceptū
Sol.ad p̄mū
in quo prohibetur falsum testimonium est secun-
de tabule.¶ Ad primum ergo quod obijcitur.di-
cendum quod cum iuratur testificādo duplex est
debitum.scilicet reuerentie veritati increate vt nō
nominetur in vanum in iurando.Et debitum ob-
seruantie veritatis ad proximum.vt scilicet sermo
ne nostro qui ad hoc ordinatus est vt significet qd
in nostra mente est proximus non fallatur.Inde
est quod peiorando in testimonio dupliciter pec-
catur contra preceptum secūde tabule per falsum
testimonium.et contra secundum preceptum pri-
me tabule propter periurium.Accidit autem iura
mento testimonium.et testimonio iuramentum.
Nam iuramentum aliquando est promissorium.
non assertorium.et tunc iurare non est testificari.
sed promittere.Similiter aliquando profertur te-
stimonium simpliciter.vt est est.non nō.quod fa-
cit fidem per veritatem que in nobis est.non p̄ ve
ritatem que deus est:per veritatem que est seruan
da:non que est honoranda.et tale testificari non
est iurare.sed simpliciter asserere.
Ad secunduꝫ ⁊ tertium
¶ Ad ea vero que obijciebantur consequenter qd
determinabatur illud preceptum secunde tabule.
quia in proximi nocumentum.dicendū sicut ostē
debatur quod non solum ex hoc est prohibitio fal
si testimonij quod noceat p̄rimo.sed ex hoc quod
non seruetur debita veritas p̄ximo.
Ad quartum ⁊ quintū
¶ Ad vltimo vero obiecta quibus obijciebat qd
non solum contra proximum.sed contra deum po
test dici falsuꝫ testimoniū.dōm ꝙ possum⁹ respi-
cere qd testificamur.⁊ cui testificamur.si respicia

mus ad illud qđ testificamur: contingit illud esse veritatem increatam vel veritatem creatam. Ideo falsa testificatio germinatur ꝑm hoc. et cū est hoc contra veritatem increatam erit contra secunduz preceptum prime tabule. Cum vero est contra veritatem creatam quam habemus in cōscientia de rebus creatis ⁊ designatur sermone peccatur contra istud preceptum. Non falsum testimoniuz dices. Si vero respiciamus illud cui testificamur ille est proximus non deus. siue ei testificemur de veritate creata siue de increata: et ideo semper falsuz testimonium ꝑm hunc respectum est per inordinationem ad proximum. et ita precepto secūde tabule prohibetur materialiter. ergo falsuz testimoniū potest ponere inordinationem que est contra deū et proximum. Formaliter vero ponit inordinationem ad proximum. ⁊ ideo simpliciter proprie dicēdo prohibetur in secunda tabula.

Membrum secundum.

Queritur q̄d intelligaꝛ prohiberi per falsum testimonium.

Consequēter queritur quid intelligatur per falsum testimonium prohiberi. Nā super illud Deute. v. Non falsum testimonium dices: dicit glo. Pessimum genus mendacij. quodcunq; igitur mendaciuz non prohibetur hic: sed illud quod est pessimum. scilicet in attestando falsum.

Argu. obijciꝛ.

¶ Item Leui. xix. dicitur Non furtum facies. non mētiemini: nec decipiat vnusquisq; proximum suum. sicut absolute dictuz est ibi generaliter non mentiemini. posset hic dici sed specialiter dictum est non falsum testimoniuz dices.

Secundum

¶ Contra Leui. xix. Non mēticmini ⁊c. glo. Augu. Quod dictum est non mentiemini ne calūniam faciatis. In hoc precepto videtur contineri nō falsum testimoniū dices: q; calumnia sine mēdacio fieri non potest. quod falso testimonio concluditur. ergo generaliter prohibetur hoc mendacium.

Contra.

¶ Item Aug. in lib. de mendacio. Quibus placet non esse mentiendum. multo fortius agūt vtentes eo testimonio quod in decalogo scriptum est. non falsum testimonium dices. quo genere cōplectitur omne mendaciuz. Quisquis enim aliq̄d enunciat testimonium perhibet animo suo.

Augustinus

¶ Solutio dicendum ꝑm Aug. ꝙ sicut nomine furti interdicitur omnis illicita vsurpatio rei aliene: ⁊ nomine mechie omnis illicitus concubitus: atq; illorum membrorū non legitimus vsus: ita nomine falsi testimonij intelligitur prohiberi omne mendacium generaliter. De quo. j. Sap. dicitur. os qđ mentitur occidit animam. Et in ps. Perdes oēs qui loquuntur mendacium. quod intelligitur distincte de mendacio malignitatis.

Responsio

¶ Ad illud ergo quod primo obijcit. distinguendum ꝙ cum mēdacium dicatur tripliciter. iocosum. officiosum et perniciosum. Iocosum quod fit intentione iocandi. Officiosum quod fit intentione proficiendi proximo. Perniciosum quod fit intētione nocēdi proximo. quod dicitur mendaciuz malignitatis. Perniciosum pessimum est ⁊ illud intelligitur per falsum testimonium. Unde signanter dicitur. Non falsum testimonium contra proximuz dices. vt intelligatur prohiberi vniuersaliter mendacium qđ est in proximi nocumentum. nō tamen excipitur mendacium quod est in detrimentum sui. q; sicut dicit aug. j. de ciui. dei. Falsum inquit testimoniuz non dices aduersus proximum tuum. Nō ideo tamen si aduersus se quisq; falsum testimonium dixerit ab hoc se putauerit crimine alienuz: q; regulam diligendi proximū a seipso accepit qñ scriptū est diliges proximū tuum sicut teipsum.

Ad. arg. solu. Triplex mendacium

Ad secunduz

¶ Ad secundum dicendum ꝙ lex decalogi posita est populo Israelitico: vt in statu incipientis. Lex vero leui. in statu proficientis. et ideo perfectiori modo magis explicite traduntur quantum ad formā dicendi moralia in leuitico q̄ in decalogo. sicut et in libris sequentibus legis. s. numerorū. Deute. Quāuis ergo intellectus sit idem in pfectiori modo dictum est. non falsum testimonium dices q̄ nō mētiemini. vel decipiat vnusquisq; proximum suum. ⁊ istud explicatio est illius.

Membrum tertium.

Utruz prohibeatur hic iudicio falsitat.

Deinde queritur vtrū isto precepto sit prohibitio falsitatis. Ad qđ sic Deute. nōn falsum testimonium dices. gl. Falsitatez interdicit.

Arg. primum Isidorus

¶ Item Isido. ibidem. Octauum mandatum crimen mendacij ⁊ falsitatis abhominatur. et sequitur. Primum mandatum prohibet subreptionem. secundum errorem. tertiuz seculi amorem. quartum impietatem. quintum fornicationem. sextum crudelitatem. septimum rapacitatem. octauum falsitatem. nonum cogitationē adulterij. decimum cupiditatem mundi. Locutio igitur falsitatis ⁊ credulitas prohibetur hic.

Secundum

¶ Itē falsitas creditur ⁊ falsitas dicitur. Si ergo culpabile est falsitatem dicere sicut dicitur. v. Esa. Ue q̄ dicitis bonum malum ⁊c. multomagis erit culpabile falsitatē credere sicut dicit autoritas: Lingua non facit reum. sed rea mens.

Tertium

¶ Item canon Damasi. xj. q. iij. c. Non solum ille reus est qui falsum de aliquo profert. sed etiam is qui aurem cito criminibus prebet.

Quartum Hieronymus

¶ Item canon Hiero. in eodem Si quis hominem qui sanctus non est sanctū esse crediderit: et dei eum iunxerit societati xp̄z violat cuius membra sumus. ergo credere de aliquo malo ꝙ sit bonus culpabile est. Sed non nisi q; contra preceptum quo interdicitur falsitas. ergo q̄ sic credit peccat contra illud preceptum

¶ Item Augustinus in enchi. Ipse per seipsum error autem magnum in re magna. aut paruum in re parua. tamen semper est malum. Quis enim nisi errans malum neget approbare falsa pro veris. aut improbare vera pro falsis. aut habere incerta pro certis. aut certa pro incertis.

Quintum Augustinus enchi.

¶ Contra Augustinus in enchi. Nemo sane mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod putat esse verum quando quantum in ipso est non fallit ipse sed fallitur. Non itaq; mendacij: sed aliquando temeritatis est arguēdus qui falsa incaut⁹ credit: ac pro veris habet. ergo si non incaute non, est arguendus mendacio. nec temeritate. ergo nō peccabit aliquo modo.

Contra. aug.

¶ Itez Augustinus in enchi. In quibusdam rebus nihil interest ad capescēduz regnum dei vtrum credantur an non. ⁊ vtrum vera putētur an falsa. In his ergo aliud pro alio putare non est arbitrandum esse peccatum. aut si est minimum atq; leuissimum.

¶ Item Augustinus in eodem. Si quis q̄ bonum hominem putando qui malus est ab eo aliq̄d patiatur mali fallitur. sed in illum non cadit illa prohibita detestatio. Ue qui dicitis malum bonū ⁊c.

¶ Item Augustinus in eodem illud propheticuz Esaie. v. ve qui dicunt quod malum est bonum de ipsis rebus quibus homines mali sunt. nō de hominibus intelligendum est dictum esse. vt q̄ adulterium dicit bonum recte arguitur illa voce prophetica.

¶ Solutio secundum Anselmum in libro de veritate. Ueritas dicitur multipliciter. scilicet veritas rei. veritas cognitionis et veritas significationis. vnde et secundum hoc falsitas dicetur multipliciter

Responsio Anselmi.

multipliciter. scilicet. falsitas rei: cum res apparet esse qđ nō est. vt homo pictus falsus ho. Falsitas cognitiōis. cū res putaꝛ eē qđ nō est. vt ab epicuris beatitudinē esse voluptatē. Et est falsitas significatiōis. cū dr̄ esse qđ nō est sicut cū dr̄ hominem esse asinū. Quādo ergo dr̄ a glo. ⁊ ab Isido. ꝙ octauo p̄cepto prohibeꝛ falsitas: nō intelligiꝛ de falsitate rei: sed intelligiꝛ de falsitate significatiōis. q̄ vtraq; falsitas poniꝛ in dictione q; dicere est duobus modis ⁊ dictio similiter. s. in corde ⁊ ore. Quādo ergo dicitur nō falsum testimoniū dices prohibetur dictio falsitatis: nō quocūq; modo. Est enī falsa dictio duobus modis. aut a falsitate dicētis aut a falsitate dicti. Itē a falsitate dicētis differētia est. Nā aut falsitas perniciosa est. aut iocosa. aut officiosa. primo mō falsitas dicētis prohibetur hic. secūdo mō ⁊ si nō prohibeaꝛ tñ reprobāda ostenditur. Falsitas aūt dicētis hic attēditur q̄tum ad mendaciū. ⁊ hoc est qđ dicit aug. in encb. q̄tuz in ipso est ille mētitur. qui dicit verū qđ putat falsuz q̄tū ad animū eius attinet. q; nō qđ sentit hoc dicit: nō verū dicit. q̄uis verū inueniatur hoc eē qđ dicit.

Augustinus enche.

¶ Itē a falsitate dicti differētia est. Nā sicut dicit aug. in encb. Male falliꝛ hō cum non credit qđ ad vitā ducit eternā. Fallitur etiā hō cū falsuz pro vero approbādo incidit i molestias tpales: velut si quisq; bonū hominē putādo qui malus est aliquid ab eo patiaꝛ mali. ex quo accipitur ꝙ falsitas in rebus que ptinēt ad salutē credita vel dicta damnabilis est. nō tamē diceꝛ esse cōtra illud preceptū. sed ptra secundū p̄ceptū. quo prohibetur error. Falsitas vero in his que nō ptinēt ad salutē indifferēs est q̄tū ad hoc qđ male ⁊ non male dici potest. vnde aug. in enchi. In quibusdam rebus nihil interest ad capescendū regnū dei vtrum credantur vera vel falsa. Et per hoc patet responsio ad primū quod obijciebatur ꝑm glo. ⁊ Isidorum.

ptz solu. ad argu. j. Ad secunduz

¶ Ad secundū quod obijcitur de crudelitate falsitatis cū distinctiōe predicta dictionis ⁊ falsitatis dicendū ꝙ nō extenditur q̄tum ad formā recipiē distud mandatū ad prohibitionē falsitatis in dictione interiori. que est in falso iudicio. q; non potest dici dictio interior testimonium. Preterea p̄ceptioni euangelice perfectionis reseruatur quod dicitur Mathe. vij. Nolite iudicare ⁊c. Quanuis q̄tuz ad rationem precepti possit reduci ad illud preceptum ꝑm illam rationem quaz ponit canon Damasi. quod obijciebatur in tercio loco in statu recipientis testimonium sicut in iudice. Unde augusti. in lib. de penitentia. Quanuis vera sint. quedam tamen iudici non sunt credenda: nisi certis indicijs demonstrentur. Unde canon. damasi de iudice intelligitur cum dicit. ꝙ reus est ille qui aurē cito criminibus prebet q; fauet falsis testib⁹

Ad tertium.

¶ Ad illud vero hierony. quod dicit de incredulitate illi⁹ qui nō est sanct⁹. ꝙ sit sanct⁹. nō itelligiꝛ de credulitate simplici. sed de credulitate q̄ ē cum assertione. vñ postq̄ dixit. si quis hominē qui nō est sanctus sanctum esse crediderit ⁊c. subdit. qui in christi corpore errat asserens sanctuz membruz eius cum non sit vel non esse sanctum cum sit. in equali crimine noxius fiat. Esa. enim dicit. Ue qui dicunt dulce amarū et amarum dulce. Nota ergo ꝙ ꝑm hiero. Credulitatis falsitas cum assertione de personis culpabilis est. Secundum vero augustinuz credulitas simplex in bonis nō est culpabilis. in rebus vero que pertinent ad salutem ꝑm augusti. falsi credulitas culpabilis est vnde hiero. Ue qui dicunt amarum dulce ⁊c. Dulce puto esse sanctimoniam. Amaruz vero qđ contrarium est. In rebus vero que non pertinent ad salutem indifferens est.

Ad quartuz.

¶ Ad vltimum quod obijcitur ꝙ error per se malum est. dicendū qđ est malum culpe: et est malum pene in his que ad salutem pertinent malum culpe est in his: ergo que ad salutem non pertinent malum pene est. Unde Augu. in enchi. In falsitatibus quib⁹ salua fide q̄ in deum est fallimur: et via derelicta que ad illum nos ducit erramus: etsi errores peccata non sint. tamen in malis huius vite deputandi sunt.

Ad quintum

Membrum quartum.

Utrū hic prohibeatur taciturnitas veritatis cum requiritur veritas ipsa.

Postmodum queritur vtrum hic prohibeatur taciturnitas veritatis cum veritas requiratur. ¶ Ad quod sic augustinus ad Cassulanum. Reus est q̄ veritatem occultat: ⁊ qui mendacium dicit: q; ille prodesse non vult: ⁊ iste obesse desiderat. Sed qui mēdacium dicit reus peccat contra illud preceptum ergo et qui veritatem tacet. quia idez est reatus: q; contra obseruantiam debite veritatis proximo

Augustinus.

¶ Item Iohan. criso. Non solum ille proditor est veritatis qui transgrediens veritatem palam mēdacium loquitur. sed etiam ille qui non libere pronunciat veritatem quam libere pronunciare oportet: aut qui non libere veritatem defendit quaz libere defendere conuenit.

Crisostomus.

¶ Contra Aug. in libro contra mendacium. Non est hoc occultare veritatem ꝙ proferre mendacium. Quamuis enim oīs qui mentitur velit celare quod verum est. non tamen omnis qui vult celare quod verum est mentitur. Plerunq; enim vera non mentiendo occultamus: sed tacendo: neq; enim mentitus est domin⁹ dicendo. Multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. vera tacuit non falsa locut⁹ est.

Contra.

¶ Solutio dicendum ꝙ quamuis ista negatiua includatur affirmatiuo qua precipiꝛ obseruantia veritatis ad proximum. non tamen similis est ratio in affirmatione et negatione. Nam negatio qua prohibetur deceptio falsitatis obligat semper et ad semper. affirmatio vero obligat semꝑ: sed non ad semper. sed pro tempore et causa. Causa ergo facit taciturnitatem veritatis esse culpabilem secundum Augustinuz ad Cassulanum. Quisq̄s metu cuiusq; potestatis veritatem occultat: iram dei super se prouocat. quia scilicet magis timet hominem q̄ deum.

Responsio

¶ Item causa et oportunitas facit taciturnitatem esse licitam. Unde Augustin⁹ de mendacio. Licet predicatori rerum eternarum narratori rerum temporalium ad edificationē pertinentium occultare in tempore quicquid occultandum videtur. mentiri autem nunq̄ licet.

Augustinus.

Membrum quintum.

Utrū hoc precepto mendacium prohibeatur

Queritur postea vtrum hic prohibeatur mendacium. ¶ Ad quod sic Deuteronomij quinto. Crimen mēdacij prohibibet cum dicitur non falsum testimonium dices.

¶ Item Augustinus in libro de mendacio. Quod in decalogo dictum est non falsuz testimonium dices. complectitur omne mēdacium

Qđ sic augu.

¶ Item Augustinus in eodem arguit sic. Quod est contra veritatem iustum esse non potest. Est autem contra veritatem omne mendacium. Nullum igitur iustum potest esse mendaciuz. ergo est secundum se malum. ergo prohibitū. nō nisi

hoc ꝑcepto. ¶ Itẽ aug.in.j.li.de doctrina xpiana
Omnis qui mentit inique facit.⁊ si cuiꝗ videtur
aliqñ vtile esse mendaciũ:põt videri aliqñ vtilem
esse iniquitatẽ.Nemo ei mẽtiens in eo ꝙ mẽtiẽs
seruat fidẽ.nã hoc vtiꝗ vult vt cui mentit fidẽ sibi
adhibeat.quã tamẽ mentiẽdo ei non seruat.Om
nis autẽ fidei violator iniquus est. ¶ Itez aug.in
ench.Uerba propterea instituta sunt. vt quisqz in
alterius noticiam sua verba proferat.verbis ergo
vti ad fallaciam:non ad que instituta peccatũ est
sed non nisi contra aliquod preceptum ⁊ non ni-
si contra istud. ¶ Item in ps.Perdes omnes qui
loquuntur mendacium.Et sap.j. Os qđ mẽtitur
occidit animã.ergo malũ.et inde vt prius. ¶ Itez
augu.de mendacio Quis dixerit esse integrũ ani
mum mentientis. etenim ipsa libido recte diffini
tur appetitus animi quo eternis bonis tempora
lia preponuntur.Nemo itaqz potest cõuincere ali
quando esse mentiendũ:nisi qui poterit ostendere
eternũ aliquod bonum obtinendũ esse mendacio
sed cum tanto quisqz ab eternitate discedat:quan
do a veritate discordat. qui autem mentitur a ve
ritate discedit:absurdissimuz est dicere disceden-
do inde posse aliquem ad bonum aliquod perue-
nire:ergo mentiendo nõ potest venire nisi ad ma
lum.ergo ⁊c.et inde vt prius. Ex his ergo ptz mẽ
dacium esse malum.Ex quo relinquitur ꝙ hic sit
Contra aug. argu.j.
probibitum. ¶ Contra augus.in li.de mendacio.
De ipso testimonio no absurde querit: apud quẽ
quisqz sit testis:non enim apud quoscunqz loqui-
mur testes sumus:sed apud illos quibus expedit
et debent per nos cognoscere aut credere veritatẽ
sicuti est iudex:ne in iudicando erret.aut qui doce
tur doctrinã religionis ne erret in fide.Cum ergo
aliquis interrogat rem q̃ ipsum non pertinet:aut
quod nosce non expedit.non testem sed proditorẽ
requirit:Itaqz si mentiaris fortasse a falso testi-
monio alienus eris.sed a mendacio profecto non
eris.Ex quo relinquitur quod contingit esse men
dacium sine falso testimonio. ergo non prohibe-
Secundum.
tur hic mendacium. ¶ Item vt habetur ab augu.
contra mendaciuz.Priscilianite heretici arguũt
ex illo verbo ps.Qui loquitur veritatem in corde
suo.Si ergo precise dictuz est de illo qui consequi-
tur salutem in corde suo retinendum esse verum.
et ore ad alios loqui falsum:non erit peccatum:
Tertium:
¶ Item Leuit.xix.Non mentiemini ⁊c.August.
Omnia que prohibentur committi contra proxi-
mum ad hoc referuntur.non nocebis proximo
Si ergo contingit mentiri multotiens sine nocu
mento proximi:non videtur hic prohibitũ esse mẽ
dacium nisi quod est in proximi nocumentum
¶ Item est mendacium in doctrina religionis et
Quartum.
constat quod illud committitur contra honorem
dei.Sed quicquid committitur contra honorem
dei prohibetur in prima tabula : ergo mendaciuz
huius prohibetur in prima tabula. ⁊ non hic.
Rñsio. aug. super.ps.v.
¶ Solutio.ꝯm augus.super illud.perdes omnes
qui loquuntur mendacium.vbi dicit. Duo sunt
genera mendaciorũ in quibus non est magna cul
pa.sed tamen non sunt sine culpa:vt cuz iocamur
aut proximo consulendo mentimur illud primuz
quod in iocando est.non est perniciosum. qz non
fallit:nouit enim ille cui dicitur iocandi causa fu
isse dictum.Secundum vero prodest mendacium
ergo intelligitur prohibitum.quod est pernicio-
sum:hoc est ad graue proximi detrimentum. vn-
de sicut supra tactum est: signanter dicitur non
contra proximum falsum testimonium dices ⁊ in
hoc sensu intelligende sunt autoritates et ratiões
quibus astruitur mendacium esse prohibitum
Cum eñ sit culpa venialis et culpa mortalis cul-
pa venialis non dicitur esse in prohibitione:ꝫ so-
lum mortalis:insinuatur tamen esse fugienda per
prohibitionem mortalis:⁊ hoc quia veniale dispo
nit ad mortale.Fuit tamen opinio quorundam qđ
omnis culpa siue mortalis seu venialis esset pro-
hibita.et sicut sunt quedam mandata que non im
plentur in via.et omissio impletionis illorum nõ
est damnabilis.sicut est illud preceptum.Diliges
dominum deum tuum ex toto corde ⁊c.vt dicit au
gustinus.ita est prohibitio quorundam que quã-
uis seruari non possit non erit transgressio dãna-
bilis.et hoc modo dicunt venialia prohibita ĩ his
que sunt ꝯm se mala.et modo dicunt omne mẽda-
cium prohibitum esse:siue sit veniale:seu mortale
quia est ꝯm se malum.Unde dicit augu.super illđ
Leui.xix.Non mentiemini.Nunquid ex quo in le
ge dictum est non mentiemini ex illo tempore non
licuit in tali casu vel causa mentiri:sed magis quia
iniustum erat mendacium.ideo prohibitum:non
quia prohibitum.ideo iniustum. ¶ Ad illud ergo
So.ad primũ contrarium
quod primo obijcitur quod videtur dicere Augu.
ꝙ omne mendacium non sit falsum testimonium
dicendum ꝙ non dicit hoc asserendo.sed queren-
do.vnde ibidem sequitur in lib.de mendacio.Sal
uo eo ꝙ nunꝗ licet falsum testimonium dicere.q̃
ritur vtrum liceat mentiri.Aut si falsum testimo-
nium est omne mendacium.videndum est vtrum
recipiat compensationem.Distinguendum ergo
ꝙ testimonium dicitur large et stricte. Large qui
cunqz sermo qui attestatur de animo dicentis:vñ
dicit Augustinus in libro de mendacio.Quisquis
aliquid denunciat testimonium perhibet animo
suo.et ꝯm hoc falsum testimoniũ dicitur de omni
mendacio.Stricte dicitur testimonium sermo nõ
apud quoicunqz.sed apud illos qui debent ꝑ nos
cognoscere aut credere veritatez:sicut est iudex ne
in iudicando erret.aut sicut ille qui docetur in do
ctrina salutis ne erret in fide.sicut dicit Aug.in eo
dem libro. ¶ Ad illud qđ priscilianite heretici op
Ad secũdum.
ponunt respondet Augus.Dicunt priscilianite in
corde retinendum esse quod verum est.ore autem
ad alienos proferre falsum nullum esse peccatum
quia scriptum est.Qui loquitur veritatem in cor-
de suo.tanꝗ hoc satis sit ad iusticiam si loquatur
quisꝗ in ore mendacium quando non proximus.
sed alienus hoc audit.Preterea putant Paulum
apostolum cum dixisset.loquimini veritatem sta
tim addidisse vnusquisqz cum proximo suo.q̃ sen-
tentia sanctos martyres exhonorat.immo aufert
sancta martyria.Iustius enim sapiẽtiusqz facerẽt
ꝯm istos si persecutoribus suis non se esse christia
nos faterentur ne eos sua confessione facerẽt ho-
micidas.propterea non facit ad propositum quod
dicunt heretici qui loquuntur veritatem in corde
quia statim sequitur.et non egit dolum in lingua
Qui enim mentitur dolum facit in lingua.qz aliđ
loquitur et aliud intendit. ¶ Ad aliud vero quod
Ad tertiũ
obijcitur postea de verbo Augu.ꝙ non omne men
dacium est in proximi nocumentum.dicendum ꝙ
etsi non noceat temporaliter:tamen in eo qđ fal-
lit fit contra proximum.quia nullus vult falli:et
ideo fit alij quod nollemus nobis fieri mentiẽdo.
Mendacium enim est falsa significatio vocis cuz
intentione fallendi vt dicit aug.in lib.de menda-
cio. ¶ Ad vltimum dicendum ꝙ mendaciũ in do
Ad quartum
ctrina religionis duplicem ponit preuaricatiõẽ
contra deum et contra proximum.Contra deũ:qz
est contra honorificentiam sue religionis. Cõtra
proximum

proximum quia fallit eum inquantum mendaciũ
est.quia sicut dicit Augustin⁹ in enchi.Usqz adeo
rationalis creatura refugit falsitatem ⁊ quantum
potest deuitat errorem.vt falli nolint etiam qui-
cunqz amant fallere.

Membrum sextum.

Utrum mendaciũ sit hic vniuersaliter prohibitũ ita qđ nullo casu sit licitum. Augu.contra mendacium.

Ltimo queritur ad maiorẽ euidentiaz
vtrum mendacium in omni casu sit ꝓ
hibitum quamuis videatur relinqui.
Ex predictis enim ꝯm ꝙ large prohibi
tio se extendit non solum ad mortale .sed etiaz ad
veniale. ¶ Ad quod sic Augustinus in libro con
tra mendacium.Mendaciorũ genera multa sunt
que quidem vniuersaliter odisse debemus:nulluz
enim mendacium est quod non sit contrarium ve
ritati.ergo vbi precipitur obseruantia veritatis ꝓ
hibetur mendacium quod est contrarium verita
ti.ergo isto precepto prohibetur vniuersaliter mẽ
dacium. ¶ Item Augu.in eodem.Sicut lux ⁊ te-
nebre pietas et impietas:iniusticia et iniq̃tas:ita
inter se sunt veritas et mendaciuz contraria.vnde
quantum amamus istam tantum illud odisse de-
bemus:inde arguitur vt prius. ¶ Item Aug.in li
bro de mendacio.Cum doctrina salutis partiz cre
dendis:partim intelligendis rebus cõstet: nec ad
ea que intelligenda sunt peruenire possit.nisi pri⁹
credenda credantur quomodo credendum est ei q̃
putat aliquando esse mentienduz ne forte tũc mẽ-
tiatur cum precipit vt credam⁹.Ex quo relinq̃tur
ꝙ in nullo casu est mentiendũ. ¶ Item arguit au
gu.in lib.contra mendacium ꝙ pro nulla vtilita-
te est mentiendum.vnde dicit quomodo erit vllũ
ex veritate mendaciũ Iohanne apostolo reclamã-
te.Omne mendacium non est ex veritate.Non est
ergo verum aliquando esse mentiendum:⁊ qđ non
est verum nemini est suadendum. ¶ Item in libro
contra mendacium.Quisquis dicitur pro pericli-
tantis hominis salute corporali vel spirituali esse
mentiendum:vt si quisꝗ baptizandus in potesta
te est impiorum constitutus ad quem peruenire nõ
possit vt baptizetur nisi deceptis mendacio custo
dibus monstrat a veritate exorbitare.Et post sub
iungit.Quomodo iubet veritas vt homo baptize
tur esse mentiendum si non iubet castitas vt ho-
mo baptizetur esse mechandum.Si ergo non do
cet veritas facere propter hominem baptizanduz.
quod est contrarium castitati non docebit ꝓpter
hominem baptizandum facere quod est cõtrariũ
veritati. ¶ Item Augu.in eodem.Non est subue-
niendum homini per stuprum quod est cõtrariuz
castitati nec erit subueniendum homini per men
dacium quod est contrarium veritati. ¶ Item au
gu.in eodem lib.de mendacio.Odisti domine oẽs
qui operantur iniquitatem.perdes omnes qui lo-
quuntur mendacium:tanto peius est mendaciuz
iniquitate quanto grauius positum est:perdes ꝙ
odisti. ¶ Item.j.Sapientie.Os quod mentit oc-
cidit animam.quomodo ergo nõ peruersissime di
citur vt alter corporaliter viuat. debere alteruz spi
ritualiter mori. ¶ Item Augu.in eodem libro.Di
lectio proximi ex sua cuiusqz dilectione terminuz
accipit.Diliges inquit proximũ tuũ sicut teipsum
quomodo ergo eum diligit sicut seipsum.cui vt ꝓ-
stet vitam temporalem ipse amittit eternam.Nõ
est eñ hoc diligere sicut seipsum.sed plusꝗ seipm
quod sane doctrine regulam excedit.Cum igitur
mentiendo vita eterna amittatur nunꝗ pro tem-
porali alicuius vita est mentiendum. ¶ Item au
gu.in eodẽ.Quid si furto nostro vel adulterio pos
set aliquis de morte liberari.Ideo mechanduz est
aut furandum.cur animam suam quisqz corrum-
pet vt alter viuat in corpore. ¶ Item Augu.in eo
dem videtur ita queri vtrum pro alteri⁹ salute ali
quis mentiri debeat acsi quereretur vtrum ꝓ alte
rius salute quis iniqu⁹ esse debeat:ꝙ si respuit ani
me salus.quid restat quod dubitare debeam⁹ nũ-
ꝗ omnino esse mentiendum. ¶ Item Augu.in li
bro contra mentientem. Ipsum mentis imperiuz
cui debet omnis motus inferior mentis obedire:
digno non carebit opprobrio quando fit quod fie
ri non oportet.Si ergo mentiri non oportet.non
excusabitur animus mentiendo. ¶ Item Aug.in
lib.de mendacio.Aut non est credendũ bonis:aut
credendum est eis quos credimus debere aliquã-
do mentiri:aut non est credendum bonos aliquã
do mentiri.Horum trium primũ perniciosum est.
secundum stultum.Restat ergo vt nunꝗ mentiã
tur boni. ¶ Item Augu.in eodez.Quid si ad chri-
stianum homicida confugiat:et de hac re interro
getur:mentiendum est.dicturus ergo es falsuz te-
stimonium:⁊ occisurus animam tuam ne occidat
homicida. ¶ Item qđ si ipse iudex iniqu⁹ ad sup-
plicium querat innocentez.falsus testis an prodi
tor eris quanto fortius dices:nec prodam.nec mẽ
tiar.Fecit hoc episcopus Chagresten.ecclesie Fir-
mus nomine.Nam cum homo quereret iussu im
peratoris.respondit querentibus nec mẽtiri se pos
se.nec hominem prodere.Ex his igitur relinq̃tur
vniuersaliter omnibus:⁊ omne prohibitũ esse mẽ
dacium. ¶ Item Augu.per inductionem probat
Augus.ponit octo gñia mẽdaciorum
in libro de mendacio omne mendacium esse illici
tum distinguens octo genera mendaciorum. pri-
mum quod fit in doctrina religionis siue fidei:vt
heresis et infidelitatis.Secunduz quod obest ali-
cui ⁊ nulli prodest.vt mendacium falsi testis ĩ cau
sa criminali.Tertiũ quod alicui obest vt prosit alij
vt mendacium falsitatis in causa pecuniaria.
Quartum quod fit solum mentiendi libidine. qđ
vt dicit mirum mendacium est.qz scilicet mirũ est
ꝙ aliquis mentitur sine aliqua intentione vlterio
ri.Quintũ est quod fit placendi cupiditate. vt mẽ
dacium adulationis.Sextuz est quod nulli obest:
et prodest pecunie alicuius ꝯseruande.velut si q̃s-
piam pecuniam alicuius tollendam sciens vbi sit
nescire se mẽtiatur. Septimum quod nulli obest
et prodest vite alicuius conseruande.vt si quis no
lens hominem ad mortem quesitum prodere mẽ-
tiatur.Octauum est quod nulli obest ⁊ prodest ca
stitati alicuius conseruande.vt si quis quesitaz ad
stuprandum virginem sciens se nescire dicat.ostẽ
dit ergo augu.nullo genere mendacij esse mentiẽ
dum.Primo enim genere mentiendum nõ est.qz
mentiri in doctrina pietatis magnum scelus est
Nec secundo.quia nulli facienda est iniuria.Nec
tertio.quia nulli cum alterius iniuria est consulẽ
dum.Nec quarto propter mentiendi libidinem q̃
per seipsam vitiosa est.Nec quinto.qz nec ipsa veri
tas causa placẽdi hominibus enũcianda est.quã-
to minus mendacium.Item nec sexto:qz et recti te
stimonij veritas pro cuiuslibet rei temporalis cõ-
modo non debet corrumpi.Nec septio:qz nullius
salus temporalis fidei preponenda est.Nec octa-
uo.quia in bonis castitas animi pudicicie corpo-
ris prefertur.Ex verbis igitur Augustini videtur
relinqui vniuersaliter in omni casu mendaciuz es
se prohibitum. ¶ Contra Ambrosius.Non solum
Cõtra arg.j.
n verbis.sed etiam in operibus simulatis menda
ium est.Nam christianum se esse dicere: et opera
christiani non facere mendacium est.Si ergo mẽ-

dacium in operibus simulatis potest fieri licite.er
go et in verbis.Quod i opib⁹ simulatis pōt fieri licite
patet per Hiero.qui dicit.Simulatio bona est:⁊
in tempore assumenda.⁊ hoc probat exēplo Jehu
qui simulauit se velle colere baal vt sacerdotes in-
terficeret.iiij.Regum.x.Item exemplo dauid q̄ si
mulauit se furiosum coraȝ achis.j.Reg.xxj.Et Jo
sue qui simulauit fugam vt facilius comprehen-
deret habitatores Hay.Josue.viij.Et dominus fin
xit se longius ire.Luce vlti.Ex quo relinquitur li-
citum esse mendacium in operibus simulatis.er-
go similiter in verbis falsis poterit esse licitum

Secundū
¶ Item disputantes multotiens proponūt quod
sciunt esse falsum.et ita mentiuntur.tamē nō pec
cant:quia bono fine faciunt:scilicet propter inue-
stigationem veritatis.ergo similiter mendacium
quod fit propter seruandam castitatem vel vitam
hominis cum fiat bono fine non erit peccatum.

Tertium.
¶ Item in scripturis proponuntur locutiones q̄
ſm sentētiam littere in mēte cuiuslibet falsa sunt
⁊ incompossibilia.vt illud Judic.ix.Quod venerunt
ligna ad rānum:⁊ dixerunt impera nobis:⁊ in cā-
ti.Caput tuum aurum optimum dicit spōsa:et in
parabolis.dominus in pluribus locis euangelij.
ergo in talibus casibus licitum est mendacium

Quartum
¶ Item idem probatur exemplis.primo exemplo
abrahe.Geñ.xxij.qui procedens vt filium immo-
laret dixit pueris.Expectate hic cuȝ asino.ego au-
tem et puer post q̄ adorauerimus reuertemur ad
Quintum
vos:⁊ tamen habebat in mente vt filium immola
ret.ſm hoc ergo mentitus est. ¶ Item Gene.xx.
idem abraam dixit de Sara vxore sua.Soror mea
est.Et similiter Jsaac.gene.xxvj.de vxore sua. ergo
mentiti sunt:⁊ isti tamen patriarche in omnibus
Sextum.
commendantur.ergo mendacium illorum fuit li-
citum. ¶ Item ad idem obijcitur exemplo Jacob:
qui mentitus est se esse Esau.Geñ.xxvij.nec tamē
reprehenditur:sed commendatur et mentitus est
quia dixit se esse Esau cum nō esset. ¶ Si vero di-
ceret ꝙ loquebat allegorice.Ego sum Esau.idest
ille cui debetur ius primogeniture.Jn contrariuȝ
est quia intendebat patri persuadere qd̄ esset esau
personaliter.vnde pelliculas edorum circundedit
manibus.ergo cum intēderet patri persuadere eē
Septimum
Esau personaliter.et visus sit his verbis.Ego sum
Esau.videtur ꝙ plane mentitus sit. ¶ Itē ad ideȝ
facit illud Joseph qui dixit fratribus Geñ.xlij co
gnoscens eos exploratores estis.Et.xliiij.Cum po
suisset sciphum in sacco benyamin dixit dispensa-
Octauum
tori.Dicito eis.sciphum quem furati estis:ipse est
in quo bibit dominus meus. ¶ Item ad idem ar
guitur de exemplo obstetricum que mentite sunt
pharaoni vt saluarent paruulos hebreorum:⁊ seq̄
tur ibi ꝙ bene fecit dominus obstetricibus. Fue-
runt ergo remunerate propter pium mendacium
ergo illarum mendacium fuit licitum. ¶ Si di-
catur sicut dicit beatus Grego.super illum locuȝ.
ꝙ culpa mendacij merces que eis ī eterna vita de
buit retribui in terrenam recompensationem est
declinata.Ex quo accipitur ꝙ cuȝ retributio eter
na sit eis negata propter mendacium ꝙ mentien
do damnabiliter peccauerunt. ¶ Cōtra Hiero.su
per Esa.versus finem dicit ꝙ dominus ꝑparauit
Nonum
obstetricibus domos eternas. ¶ Item ad idē ar-
guitur exemplo Judith que vt dicitur.c.xj.multa
Responsio ſm quosdam
falsa dixit in quibus mentita fuisse videtur. ¶ Ad
hoc volunt quidam dicere ꝙ est mendaciuȝ venia
le et mortale.Et veniale dicunt mendacium ioco-
sum et officiosum.Mortale vero dicunt generale
perniciosum.Dicunt ergo perniciosum mēdaciuȝ
simpliciter prohibitum.Jocosum vero et officio-
sum prohibitum quodam modo et quibusdam.vi
delicet viris perfectis.imperfectis vero dicunt es-
se permissum:⁊ hoc probant autoritate Augu.sup
illud ps̄.Perdes omnes qui loquūtur mendaciū.
vbi dicit.Nullus arbitretur perfectum ⁊ spiritua-
lem hominem pro ista temporali vita mentiri.Sȝ
quoniam aliud est mentiri.aliud est falsum dice-
re.aliud verum tacere.Si quis forte velit hominē
ad mortem prodere.vir perfectus paratus esse de
bet verum occultare non falsum dicere:vt neq̄ ꝑ
dat:neq̄ mentiatur.neq̄ occidat animam suaȝ ꝑ
corpore alterius.ſm hoc ergo viro perfecto dam-
nabile est mendacium officiosum.ergo et iocosuȝ
Item imperfecto tale mendacium permissum di-
cunt sicut veniale.sicut dicit aug.ibidē.Duo sunt
genera mendaciorū in quib⁹ non est magna cul-
pa.non tamen sine culpa.cū aut iocamur:aut ꝑ-
rimo consulendo mentimur. ¶ Si hoc dicat.Cō-
Contra
tra.Si mendacium iocosuȝ damnabile est viro ꝑ-
fecto et non imperfecto.ergo peioris est conditio-
nis vir perfectus q̄ imperfectus. ¶ Item si mēda
cium damnabile est perfecto mendacium dico io-
cosum.hoc non est nisi quia perfectus. ergo perfe
ctio est circunstantia in infinitum aggrauans qd̄
ostēditur esse falsum.Esto enim ꝙ fornicent duo
perfectus et imperfectus:non in infinituȝ peccat
magis perfectus imperfecto.quia non in infinitū
maiorem penam meretur.Nulla ergo videtur pre
dicta distinctio. ¶ Preterea dicendum ꝙ cuȝ cō-
Responsio ſm mentē ꝓpriā
tingat mētiri ex libidine veniali ⁊ ex libidine mor
tali.Libido mortalis ab augu.recte diffinitur ī li.
contra mendacium.appetitus animi quo eternis
bonis quelibet temporalia preponuntur.Libido
vero venialis est appetit⁹ inordinatus.seu sensua
litatis:vel rationis quominus diligitur tempora
le aliquod.tamen sub deo.Cum ergo sit mēdaciū
perniciosum quod obest.officiosum quod ꝓdest.
iocosum quod delectat.perniciosum mendacium
semper est ex libidine mortali.officiosuȝ vero ⁊ io-
cosum possunt esse ex libidine mortali et veniali.
Ex libidine mortali officiosum mendacium est.vt
cum aliquis propter seruandam vitam alicui⁹ mē
titur ex amore presentis vite illius supra deum.Jo
cosum vero ex libidine mortali est cum ex amore de
lectationis ioci quam diligit aliquis supra deum.
Ex libidine vero veniali est officiosum mendaciuȝ
quod fit ex amore vite sub deo.Similiter iocosum
quod ex amore delectationis sub deo.Secundum
hoc ergo dicendum ꝙ vniuersaliter prohibitū est
isto precepto mendacium ex libidine mortali:siue
perniciosum.siue iocosum.siue officiosuȝ.Ex libi-
dine vero veniali officiosum et iocosum non.sicut
nec in alijs prohibetur culpa venialis.Et hoc mō
intelligende sunt rationes augu.et illud quod di-
cit ꝙ in nullo casu mentienduȝ est.intelligitur qd̄
mendacium ſm se malum est et mortale ⁊ separat
a veritate diuina.veniale vero disponit ad separa
tionem:et ideo vniuersaliter vitandum est illō si-
cut damnabile:istud sicut disponens ad reatū dā
nationis. ¶ Ad illud vero quod obijcit de viro ꝑ-
ad id quod dicitur de viro ꝑfecto
fecto ꝙ non dȝ mentiri.ne dū vitam alteri⁹ seruat
aīam suam perdat.intelligunt quidā non de quo-
cunq̄ perfecto:sed de perfecto qui vouisset ꝙ ī nul
lo casu mentiretur.vñ talis mortaliter peccat.quo
modocunq̄ mentiatur.Sed contra hoc est.q2 idē
esset de imperfecto si vouisset.Propterea dicēduȝ
ꝙ non intendit aug.dicere ꝙ perfectus semꝑ mor
taliter peccet:sed ꝙ semper debeat vitare menda-
cium ne pro alicuius vita saluāda cōmittat discrī

mini aīam

mini animam suam.Nam propter veniale citius
veniret ad mortale.Et hoc est quod dicit ne dū vi-
tam alterius seruat.supple veniali mendacio ani
mam suam perdat.i.contingat aliquando perde-
re propter mendacium mortale.Preterea quia ne
scitur an mendacium proueniat ex radice veniali
vel mortali.ideo in dubio ponit dicens.ne forte ⁊c.
nec asserit propter hoc ꝙ semper perdat animam
So.ad ꝑmuȝ contra.
suam. ¶ Ad obiecta vero partis contrarie.dicen-
dum primo ad primum quod obijcitur de simula
tione.Notādum est qd̄ quadruplex est simulatio
cautele qualis fuit in Jehu.iiij.Reg.x.vt interfice-
ret sacerdotes baal.Et in Josue qui simulauit fu-
gam.Josue.viij.Et est simulatio doctrine de q̄ lu-
ce vltimo.Finxit se dominus longius ire vt istrue
ret ⁊ moneret discipulos ad opera misericordie et
hospitalitatis.Et est simulatio significatiōis qua
lis fuit simulatio Jacob.Geñ.xxvij.quādo simula
uit se Esau in quo significauit ꝙ minor populus
ꝑferendus erat maiori.s.gētilis iudaico.Est etiaȝ
simulatio duplicitatis.qualis est ypocrisis.⁊ hoc
dicitur a beato Ambrosio.Mendacium enim di-
citur tripliciter.Large.et sic omne peccatum dici
tur mendacium.vnde Augu.in lib.contra menda
cium.Nomen mendacij pro peccati nomine acci-
pit.vnde est illud.omnis homo mendax.i.omnis
homo peccans.Et illud ad Ro.Si autem veritas
in meo mendacio abundauit.Item mendaciū di-
citur communiter.et sic accipitur pro peccato du-
plicitatis:cum aliud est in mēte:⁊ aliud dolose si
mulatur in opere ſm illud ps̄.Mendaces filij ho
minum in stateris vt decipiant.Item sumitur ꝓ-
prie.et tunc sicut dicit aug.in lib.de mendacio di-
citur falsa significatio vocis cum intentione fallē
di.Dicendum ergo generaliter ꝙ mendacium de
se dicit vituperabile et contrarium veritati.⁊ ideo
non potest recte fieri.siue sit in volūtate sicut pri
mo modo.siue in facto sicut secundo modo.siue ī
dicto:sicut tertio modo. Soluendum ergo per in
teremptionem cum dicit ꝙ mendacium potest es
se licitum in operibus simulatis.non est enim mē
dacium simulatio cautele vel doctrine:vel figure
in facto.sed illa que est duplicitatis et fallacie.
¶ Sed si obijceretur sic.Jn opere potest simula-
ri facto quod non est.ergo et sermone potest simu
lari quod non est.Dicendum ꝙ non sequitur.ra
tio est.q2 factum non est institutū ad significāduȝ
mentis conceptū.sermo autem ad hoc institutus
est vt sit nuncius mentis et interpres.Ad hoc cū
sermo institutus est vt homo significet alij quod
apud se est.Cum ergo significet alij quod apud se
nō ē abusio est sermonis.Preterea sermo ad hoc
institutus est vt in audiente astruatur veritas que
apud loquentem instituta est.Mendacium autē
quantum in se est fallit et destruit veritatem.
Ad secunduȝ.
¶ Ad secundum dicendum ꝙ disputātes nō mē-
tiuntur q2 non dicunt falsum consentiendo:sȝ sup
ponendo vt deducant ad inconueniens sup quod
non potest stare intellectus:⁊ cogatur respōdens
redire ad ꝯsensum veritatis.sicut apostolus.j.cor.
xv.Si xp̄s nō resurrexit inuenimur falsi testes ⁊c.
Ad tertium
¶ Ad tertium respondet augu.in lib.ꝯtra mēda
cium dicēs.De propheticis dictis ⁊ factis putāt
heretici habere quod proferant.q2 figuras ꝑnun-
ciatiuas putant esse mendacia eo qd̄ mendacijs
sunt aliquando similia.Sed cum referunt ad eas
res ꝓpter quas signandas ita facta vel dicta sunt
reperiuntur signationes esse veraces:⁊ ꝑ hoc nul-
lo modo esse mendacia.Non enim est falsa signi-
ficatio verbi si aliud ex alio signatur.verū est tñ qd̄
signatur si recte intelligitur.vnde Aug.in eodem
lib.de mēdacio.Quicquid figurate fit aut dicitur
non est mendacium.Omnis enim enunciatio ad
id quod enunciat referenda est.Omne autȝ figu
rate aut factum:aut dictum hoc enūciat qd̄ signi
ficat eis quibus intelligendum ꝓlatum est.
Ad quartum
¶ Ad aliud quod obijcitur de verbo abrahe qd̄ di
cit vadens ad immolandum filium post q̄ adora-
uerimus reuertemur ⁊c.dicendum ſm alchuinuȝ
ꝙ habebat certam fidem de filio suscitando:q2 ꝓ-
missum ei fuerat a domino qui mentiri non pōt.
quod in Jsaac vocaretur ei semen in quo benedice
rentur omnes gentes.vnde crederent ipsum surre
cturum post immolationem.propter quod non est
Ambrosius.
mentitus.Uel si dicatur ſm Ambro.in lib.de pa-
triarchis quod ipse solus immolato filio ꝓpone
bat redire.dicendum ꝙ non determinate dispone-
bat:sed sub conditione nisi domin⁹ aliter ordinas
Ad quintum.
set.subintelligendum ergo est si domin⁹ voluerit.
¶ Ad aliud quod obijcitur ꝙ mentitus est abraā
dicens Saram sororem suam.respondet augus.in
questionibus super geñ.ꝙ abraam cum dixit soro
rem suam veritatem voluit celare.non mendaciū
dici.Soror enim dicitur q2 filia fratris erat.Et in
hoc ostenditur ꝙ nemo debet tentare dominum
dum habet quod rationali cōsilio faciat:fecit qd̄
potuit:quod nō potuit domino commisit.Si au-
tem interrogatus illam vxorem suā diceret.duas
Ad sextum
res domino committeret.et vitam suam et vxoris
pudiciciam. ¶ Ad aliud vero quod obijcitur de Ja
cob.respondet Augu.in eodem dicens Jacob dicē
do se esse Esau primogenitum non est mentitus.
Non enim dixit se esse primogenituȝ nascēdo.sed
ius primogeniture illo vendente recte adeūdo.si-
cut xp̄s Johannem dixit esse Helyam non ꝑsonā
sed imitationem virtutis.Matth.xj. Transsum-
ptiue ergo et non proprie locutus est dicens. Ego
sum Esau.non personaliter.sed iure primogenitu
re.Quod ergo obijcit ꝙ intendebat persuadere ꝙ
esset Esau personaliter:dicendum ꝙ ⁊ si intēdebat
facere aliquid quo facto Jsaac crederet ipsum esse
Esau.occasionaliter intendebat hoc.Nam princi
paliter intendebat benedictionem sibi debitā ven
dicare.verbum vero simpliciter verum erat.quia
Ad septimuȝ. Augustinus
allegorice et transsumptiue erat enunciatum
¶ Ad illud similiter quod obijcitur de Joseph.re
spondet augu.in lib.questionum Geñ.ꝙ verbum
Joseph supra dictum non serio:sed ioco dictuȝ est
vt exitus docuit.⁊ ideo non est habendum pro mē
dacio.mendacia enim a mendacibus serio dicun
tur non ioco.Cum autȝ que non sunt tanq̄ ioco
dicuntur non reputātur mendacia.Et hoc intel-
ligendum est ſm ꝙ mendaciuȝ dicitur falsa signa
tio vocis cū intentione fallendi. ¶ Tamen si obij
ciatur ꝙ nihilominus videtur mentitus fuisse ad
minus iocose.dicendum ꝙ non est verum sicut di
cit Augu.in lib.contra mendacium vbi ait.Nō so
lum quod fecit et dixit Jacob vt benediceretur.sed
neq̄ illud quod Joseph velut illudendo dixit fra-
tribus.nec cetera huius mendacia iudicāda sunt
Ad octauum
sed locutiones:actionesq̄ prophetice ad ea que ve
ra sunt intelligenda referēde. ¶ Ad illud vero qd̄
obijcitur de obstetricibus.dicendum ꝙ earū mē-
dacium potuit esse mortale ⁊ veniale.quia si radix
fuit mortalis.s.libido qua diligerent vitam tempo
ralem hebreorum supra deum mortale fuit ⁊ men
dacium.⁊ in illo casu loquitur Greg.Si fuit radix
venialis.et amor vite sub deo.sic fuit mendacium
veniale:⁊ sic loquitur Hiero.supponēs eas ex pie
tate mentitas fuisse.sub deo tñ dilexisse vitā īfan-

Ad nonum
tiũ ꝛ ideo meruisse vitã eternam. ¶ Ad vltimum
quod de iudith. obijcitur respõsio est in gl. sup. xj°
Judith. vbi dicitur. Apud holofernem quicquid
de aduentu suo ꝛ iudeorum futuro iudicio loqui-
tur: non dicit adulatorie mentiendo: sed futura ꝓ
phetice predicando.

Questio. xxxviij. de vltimis duobus preceptis decalogi

Post predicta querendum est de duobus vltimis mãda
tis decalogi. nono et decimo. de qui
bus dicitur exo. xx. ꝛ deut. v. Nõ cõ
cupisces rem proximi tui. nec deside
rabis vxorem eius. Qualiter aũt ista precepta cõ
numerentur cũ precedentibus dictũ est supra que
stione de distinctione decalogi. ¶ Nũc autẽ que
rendũ est an ista precepta sint precepta legis na-
ture. Secundo vtrum prohibeatur hic cõcupiscẽ
tia generalis aut spiritualis. Tertio vtrũ istis pre
ceptis prohibeatur actꝰ interior qui est in primo
motu: aut delectatione ꝛ consensu. Quarto suppo
sito ꝙ prohibeatur hic ꝯcupiscentia q̃tum ad cõ
sensum voluntatis. queritur vtrum ad idẽ prece-
ptum pertineat prohibitio voluntatis et operis.
Quo supposito. queritur vlterius vtruꝫ maior sit
preuaricatio in opere q̃ in volũtate. Ultimo que
ritur supposito ꝙ ꝓhibeat hic actꝰ interior volũ-
tatis. in quo est superabundantia euangelice
perfectionis.

Membrum primum.

Q. an ista p̃cepta sunt legis nature.
Ad primũ sic. Ro. ij. Gẽtes q̃ naturali-
ter ea que legis sunt faciũt: ostẽdũt opꝰ
legis scriptũ in cordibus suis. Sꝫ in cor
de scriptũ est non malũ concupiscere si
cut nec malũ facere ꝛ quod est scriptũ in corde est
legis naturalis: ergo ex lege naturali est nõ cõcu-
piscere ꝛc. ¶ Item ad idẽ est quod ibi dicit glos.
Opus scriptuꝫ in cordibus. idest. firmiter infixuꝫ
rationi. dum illa opera laudant que lex iubet. illa
damnant que prohibet. ¶ Cõtra. Cõcupiscentiã
Contra
nesciebam nisi lex diceret. non concupisces vij. ad
ro. Sꝫ ea que sunt legis naturalis: sunt nobis in-
dita ꝛ nota. ergo cum concupiscentiã nesciret apo
stolus nisi lex diceret non concupisces: videtur ꝙ
Rñsio ad. q.
istud preceptũ non sit legis naturalis. ¶ Ad hoc
dicendum quod ista precepta: precepta sunt le-
Ad cõtra sol.
gis naturalis. ¶ Ad illud autem quod obijcitur
quod dicit apostolus. concupiscentiã nesciebã ꝛc.
dicendum ꝙ nesciebat esse peccatuꝫ. vel si sciebat
nesciebat esse tam graue quantum est vel dicen-
dum. ꝙ loquitur apostolus in persona diuersorũ
hominum. In quibusdaꝫ enim hominibus lex na
turalis intantum obscurata fuerat. quod nescie-
bant vtrum concupiscentia esset peccatum. et q̃-
tum ad illos dicit glos. Nesciebam peccatum esse
Alij autem erant in quibus non obscurata erat.
qui bene sciebant esse peccatum: sed non tam gra
ue. Et q̃tum ad illos dicit glo. Uel tam graue.

Membrum secundum

U. ꝓhibeat ꝯcupiscentia gñalis aut pecialis
Deinde queritur vtruꝫ hic prohibeatur
concupiscentia generalis. Ad quod sic
Ro. vij. Concupiscentiam nesciebã ꝛc.
Glos. hic eligit apostolus quod est ge-
nerale peccatum. scilicet. concupiscentiam. vnde
omnia mala veniunt. Ex quo relinquitur ꝙ pro-
hibetur hic concupiscentia generalis.

Cõtra arg. j.
¶ Contra. prohibetur hic concupiscentia. sed nõ
absolute. immo cum determinatione. quia dicitur
non concupisces vxorem. et non concupisces rem
proximi tui. Sed concupiscentia determinata ad
vxorem ꝛ rem proximi non est generalis. ergo non
Secundum
prohibetur hic concupiscentia generalis. ¶ Iteꝫ
vij. ad Ro. Nisi lex diceret ꝛc. glo. Bona est lex que
dum concupiscentiam prohibet oĩa mortalia pro
hibet. Si ergo ſm hoc dicatur prohiberi concupi-
scentia malorum omnium. siue prohibitio omniũ
malorum. tunc illud preceptum non erit particu-
lare: sed generale ad prohibitionem omnis mali.
Tertium.
¶ Item super illud ps. incensa igni ꝛc. dicit glo. ꝙ
duplex est radix omnium maloꝝ. s. timor male hu
milians: ꝛ amor male accendens. ergo deberẽt ma
gis prohiberi q̃ ipsa concupiscentia que cedit so-
lum in vnam partem. s. in amorẽ male inflammã
Quartum
tem. ¶ Item si dicatur ꝙ prohibetur concupiscen
tia specialis. Sed cum sit triplex concupiscẽtia ra
dicalis. concupiscentia oculorum siue diuitiaruꝫ.
concupiscentia carnis: ꝛ concupiscentia honoruꝫ
que pertinent ad superbiam vite. ergo debuit spe-
cialiter prohiberi concupiscẽtia honoris: sicut cõ-
Responsio
cupiscentia vxoris et rerum proximi. ¶ Respõsio
ſm formam precepti prohibetur concupiscẽtia spe
cialis. ſm vero virtutem precepti prohibetur con
cupiscentia generalis cuius signum est quoniam
geminatur verbum concupiscendi. propterea in il
lis duabus concupiscentijs intelligitur generali-
ter omnis concupiscentia. Nam omne cõcupituꝫ
extra est: ꝛ hoc dupliciter. aut enim est communi-
cans nobiscum. aut non communicans. Si com-
municans intelligitur per vxorem ſm modum de
calogi per synodochen a parte totum. Si non cõ-
Ad quartum
municans. intelligitur per rem proximi. vnde per
hoc soluitur vltimum. Nam cum prohibetur cõ-
cupiscentia rerum proximi intelligit prohiberi cõ
cupiscentia honoris. vnde postmodum ad explicã
dum additur. non seruũ. non ancillam. vt insinue
tur prohiberi concupiscentia dominandi. propter
ea in concupiscentia particulari intelligitur gene
So. ad p̄mu
ralis. ꝛ ideo ex consequenti prohibetur. ¶ Ad illð
vero quod obijcit. paret iam responsio. Non enim
est hic prohibitio generalis. sicut nec in alijs p̃ce-
ptis. sed particularis concupiscentie vxoris ꝛ reruꝫ
proximi. Quare autem istorum plus q̃ aliorũ de
terminatũ est supra q̃stione de distinctiõe p̃cepto
Ad tertium.
rũ decalogi. ¶ Ad illud vero qð obijcit de timore
male humiliante ꝛ amore male accendente. dicen
dum ꝙ radix principalis omnium maloruꝫ est cõ
cupiscentia. idest improba voluntas. secũdaria ve
ro timor male humilians. amor male accendens.
vt sicut sunt due parẽtes iusticie. vna declinare a
malo cuius principiuꝫ est timor. alia facere bonuꝫ
cuius principium est amor. ita sunt due partes in
iusticie. declinare a bono cuius principium est ti-
mor male humilians: ꝛ facere malum cuius prin
cipium immediatum est amor male accendens. ꝛ
vtraq꜄ radix reducitur ad concupiscentiam. sicut i
tractatu de vitijs ꝛ pctis declaratum est

Membrum tertium.

Utrũ istis preceptis prohibeatur actus iterior qui est in primo motu. aut delectatione et consensu.
Sequitur querere vtrũ hic prohibeatur
actus iterior ꝯcupiscẽtie in primo mo-
tu. aut i delectatione. aut ꝯsensu. Et cũ
in primo motu inueniatur primo concupiscere vi
debit alicui primus motus ꝯcupiscentie prohibe-
ri. ¶ Cõtra. primus motus non est in ptãte nr̃a. ꝛ
dicit hiero. anathema sit q̃ dicit deũ aliqð ipossi-
bile p̃cepisse. Relinquit igit ꝙ nõ ꝓhibet ꝯcupi-
scẽtia in

scẽtia i p̄mo motu. ¶ Itẽ nullꝰ trãsgredit i eo qð
vitare nõ pt̃ vt dicit aug. Cũ igitur p̄mꝰ motus
vniuersaliter nõ possit vitari. ergo i p̄mo motu nõ
Rñsio.
erit trãgressio. videlꝫ p̃cepti diuini. Rñsio. Tripli
cit pt̃ accipi ꝯcupiscẽtia. vno mõ appetitꝰ vegeta
bilis. ꝛ talis ꝯcupiscẽtia inordinata ẽ a fomite mo
uẽte hoc ẽ a corruptõe originalꝭ culpe. Alio mõ ꝯcu
piscẽtia ẽ appetitꝰ sensibilis. ꝛ put ẽ inordinata: ẽ
a mouẽte sensualite cũ fomite. tertio mõ ꝯcupiscẽ-
tia ẽ appetitus rõnalis. et sic ẽ a mouente li. ar. vo
luntate. Dicẽdũ ergo. ꝙ prio mõ ꝯcupiscẽtia ẽ in
suggestione. secũdo in delectatione. tertio in ꝯsen-
su. Rñdendum igitur. ꝙ p se concupiscẽtia put ẽ
i ꝯsensu rõnis vel volũtatis ꝓhibet. Cõcupiscẽtia
vero q̃ est in delectatione sensualitatis vel ex sug-
gestione fomitis in actu vegetabilis nõ ꝓhibetur
simpliciter: nisi ſm quid vt dictũ est. quia nõ est ꝓ
hibẽdũ ne ille ꝯcupiscẽtie sint in nobis: q: hoc est
nobis impossibile: sed ꝓhibetur nobis ne sequa-
mur eas ſꝫ ꝙ dicit eccle. xviij. Post ꝯcupiscẽtias
tuas nõ eas. Ire aũt est ꝯsentire. Duas aũt cõcu-
piscẽtias suggestionis ꝛ delectationis nõ est pro-
hiberi proprie: sed ex ꝓhibitione ostenduntur ma
le et vitande. sicut supra dictũ est.

Membrũ quartũ.

U. idem p̃ceptũ ꝓhibeat voluntatem et opus.
Postmodũ querit. vtrũ ad idem p̃ceptuꝫ
ptineat ꝓhibitio voluntatis ꝛ operis.
Ad quod sic Ro. j. Repletos oĩ iniqui-
tate ꝛ homicidijs ꝛc. Glo. Bñ dicit ho-
micidijs pluraliter. q: plura sunt homicidia. volũ
tatis. s. ꝛ operis. ergo ad plura p̃cepta ptinet ꝓhi-
bitio ꝛ voluntatis et operis. ¶ Item ps. Appone
iniquitatẽ super iniq̃tateꝫ eoꝝ. Glo. Qui malum
opus addit voluntati: iniquitatẽ addit iniquitati
¶ Item circa mechiã et furtũ diuerse sunt ꝓhibi-
tiones operis ꝛ volũtatis q: ꝑpter opus dicit. nõ
mechaberis. nõ furtũ facies. Propter voluntatem
vero dicitur. nõ ꝯcupisces vxorem ꝛ nõ cõcupisces
rem ꝓximi. ¶ Item diuersa sunt volũtas et actio
Contra.
exterior ergo diuersis debẽt ꝓhiberi p̃ceptis. ¶ Cõ
tra. actio exterior nõ ẽ culpabilis nisi a malicia vo
lũtatis. q: sicut dicit dam. Actus inuolũtarij non
sunt culpabiles. Et dicit aug. ꝙ peccatuꝫ adeo est
voluntariũ. ꝙ si nõ sit volũtariũ nõ est peccatum.
ergo vna est trãsgressio voluntatis et operis. ergo
vna erit ꝓhibitio. ¶ Itẽ idem est finis malus vo-
luntatis ꝛ operis. ꝛ idẽ principiũ mouẽs. s. libido.
ergo idẽ malũ. ¶ Itẽ vnus est cõtemptus dei i vo
lũtate et opere. ergo idẽ reatꝰ trãsgressionis. ergo
eadẽ ꝓhibitio. ¶ Itẽ si dicat idẽ p̃ceptũ erit sup-
flua ꝓhibitio qua dr̃. nõ ꝯcupisces vxorẽ: ꝛ nõ con
cupisces rẽ ꝓximi. ex quo dictũ ẽ. nõ mechaberis.
nõ furtũ facies. ¶ Itẽ si voluntas ꝓ facto reputa
tur: vt dicit auctoritas. q: q̃uis tibi ꝓ facto repu-
tat deus si nõ potes: ꝛ hoc in bonis. ergo ꝛ i malis
Responsio
volũtas ꝓ facto reputabitur. ergo idẽ reputabit
reatus. ergo eadẽ erit ꝓhibitio vtriusq꜄. Solutio.
dðm. ꝙ refert cũ voluntatem sequitur opus. ꝛ cuꝫ
non sequit. Cũ aũt opus sequit duplex est ꝯsidera
tio. Aut eñ volũtas ꝛ opus referũtur ad radicem.
aut cõsiderantur in se. Contingit ergo peccatũ eẽ
in volũtate non sequente opere. Ne ergo iudei car
nales et rudes existimarent solent culpã esse cum
opus coniungitur voluntati. separatim prohiben
da fuit mala voluntas. Item si consideretur volũ
tas in se et opus exterius in se. alie sunt circunstã
tie boni debite actui exteriori q̃ voluntati. quia di
uersificantur modus. locus: tempus. et quedam
alie circunstantie: q̃uis circunstãtia finis sit ea-
dem. Si ergo vt dicit aug. peccatum est actus in-
cidens ex defectu boni. alius autem est defectus
actus hincinde. ergo ſꝫ hoc aliud peccatum. Ge-
minanda ergo erit prohibitio voluntatis et ope-
ris vt illud indicaretur. Si autem attendatur vo-
luntas et opus sequens in radice scilicet libidine
et intentione: idem erit. Lex igitur dei ſm ratio-
nem lationis perfecta vtrumq꜄ docuit. Nam in
aliquibus propter vnitatem radicis quavnũ sunt
voluntas et opus: vna sola prohibitione vtrumq꜄
interdixit. vt in homicidio et falso testimonio. In
aliquibus vero differenti precepto propter defe-
ctum et inordinationem: ꝛ in vtroq꜄ differentem
vtrumq꜄ prohibuit vt in mechia et furto. Que au-
tem sit ratio quare ista plusq̃ alia: dictum est su-
pra q̃one de distinctione preceptorum decalogi.
Respondendum igitur est. ꝙ peccatum volunta-
tis et operis vnum sunt in radice ꝛ intentione. sed
duo peccata in defectu inordinationis. et ideo cuꝫ
voluntatem sequatur opus: magis duplex pecca-
tum dicitur q̃ duo vel vnum. nec supfluit ꝓhibi-
tio: sicut ostensum est. Et ꝙ dicitur. voluntas ꝓ fa
cto reputat: hoc nõ intelligitur nisi de voluntate
plena. Plena autem volũtas est que quantum in
ipsa est exiret in opus: si daretur facultas. Prete-
rea ꝛ si reputat ꝓ facto talis volũtas q̃tuꝫ ad rea
tum radicis: nõ tamen oĩno idem est q̃tum ad de-
fectum inordinationis: ex hoc ꝙ nõ est cum debi-
tis circũstantijs. ¶ Deinde querendum esset vtrũ
esset maior reatus voluntatis q̃ operis: sed illud
determinatum est in tractatu de vitijs q̃one de cõ
paratione peccatorum. Queritur tamen si hic ꝓ *Queritur.*
hibetur actus cordis cum dicitur. non ꝯcupisces.
in quo supabundat euangelium a lege. ¶ Item si
hec non est vera differentia qua posuerũt ꝙ lex co
hibet manum non animum: euangeliũ vero aĩm.
¶ Ad quod intelligendum. ꝙ lex hic ꝓhibet actũ
cordis. nisi enim esset in lege ꝓhibitum: putare-
tur esse concessum. Cõcupiam enim nesciebaꝫ esse
peccatum: nisi lex diceret non ꝯcupisces. Ro. vij.
Superabundat tamen euangelium a lege in ge-
neralitate ꝓhibendi et expressione. In generalita
te: quia inordinatio ſm actum cordis in proximuꝫ
generalius ꝓhibetur in euangelio q̃ hic. Quinto
enĩ matth. ꝓhibetur actus cordis inordinatus: et
ſm vim irascibilem ꝛ ſm vim cõcupiscibilem: hic
aũt tm̃ ſꝫ vim concupiscibilẽ. vnde abundat euan
gelium in generalitate ꝓhibendi. In expressione
etiam abundat. quia expressius ꝓhibetur inordi-
natio cordis in euangelio q̃ in lege. In lege enim
non ꝓhibetur nisi inordinatio affectionis cum
dicitur: Non concupisces. In euangelio vero pro-
hibetur intentio cogitationis. Math. v. vbi dici-
tur. Si videris mulierem ꝛc. hoc est si oculum ha-
beat intentione cordis in mulierem cogitando vt
concupisces eam: iam mechatus es ꝛc. Et hoc in-
fra plenius declarabitur.

Questio. xxxix. de explanatione decalogi.

Quoniam secũdum apostolum dicentem. Sumus sa-
pientibus et insipientibus debito-
res. post disputationem precepto-
rum decalogi que pertinent ad stu-
dium sapientum: dicenda est breuiter explanatio
preceptorum ad instructionem simplicium. Ad

quorum explanatione quedam p̄ambula sunt dicenda: vt cetera clarius videantur scilicet. Quid preceptum ⁊ que diuisio p̄cepti generaliter. Que diuisio p̄ceptorum legis nature: Que diuisio preceptorum legis scripte. Que distinctio preceptoꝝ legis mosayce. Qualis intelligentia singuloꝝ preceptorum legis decalogi.

Membrū primū.

Quid sit preceptum

Circa primum notandum. ꝙ preceptum est iussio vel imperium faciēdi aliquid: vel non faciendi. Faciendum autem dicitur quod est debitum vt honorare patrem. Non faciendum autem quod est debituʒ nō fieri: vt mechari. Jussio vel imperium est superioris: sicut obedire minoris. vñ sic pōt scribi. Jussio est volūtatis superioris exp̄ssio de faciendo vel nō faciendo ei qui iferior est. Ptʒ ergo generaliter posita rō p̄cepti. Preceptum est ⁊c.

Que sit diuisio precepti

¶ Notandum autem ꝙ p̄ceptorum aliud est affirmatiuū: quod est de faciendo. vt honorare patrē. Aliud est quod est negatiuū quod ē de nō faciendo: vt nō occides Et datur ista diuisio ſm rōnem cause formalis p̄cipiendi. Differunt ergo effectu preceptum affirmatiuum: quod restricto nomine solet dici preceptum ⁊ p̄ceptum negatiuum: quod ꝓhibitio dicitur. quia affirmatiuum obligat semper. i. in omni tempore: sed non ad semper. i. nō ad omne tempꝰ. Negatiuum autem obligat semper ⁊ ad semper. Et hoc intellige de preceptis decalogi. i. iuris naturalis verbi gratia. honora patrem preceptum est affirmatiuum: quod obligat me semper quia semper teneor ad honorandum patrem: sed tamen nō ad semper honorandum. Non enim est possibile nec expediēs: vt semper honorem eum: sed cū tp̄s requirit. Negatiuum preceptum semper obligat: sicut non mechaberis. quia semper teneor et quocūqʒ tempore non mechari.

Diuisio preceptorū

¶ Item preceptorum aliud nature est necessitatis discipline. aliud legis scripte. Preceptuʒ nature est necessitatis discipline debiti. Legis scripte honestatis: sicut patebit.

Membrū secūdū.

Q. que sit diuisio legis nature.

Preceptum nature dicitur duobus modis. Uel quod est datum propter naturā. vt crescite et multiplicamini Geñ. ix. Uel quod est ſm dictamen rationis faciendum: vt nō facias alij quod tibi non vis fieri. Tho. iiij. ¶ Item natura differentiaʒ habet ante peccatum cum erat bene instituta: et post peccatum cū est corrupta. Et iterum post peccatum dicitur. anteꝙ esset multiplicata: ⁊ postꝙ est multiplicata. Scdm hoc precepta nature recipiūt diuisionem. Nam quedā respiciūt naturam bene institutam ſm ꝙ omnia esse cōmunia dicit esse preceptum nature siue iuris naturalis a sanctis. Quedam vero respiciunt naturam bene institutam et corruptā ante multiplicationem. vt crescite et multiplicamini. Quedā naturā ſm omnē statuʒ. s. ante corruptionē ⁊ post. Ante multiplicationem ⁊ post. Unde nō facias alij ⁊c. Diuidamꝰ ergo preceptum nature. aut est datuʒ. aut innatū. Si est datum: aut est datum ꝓpter naturam conseruandā ſm actū nutritiue. vt geñ. ij. De oī ligno paradisi comede. Aut ꝓpter naturam multiplicādā ſm actum generatiue. vt crescite et multiplicamini Geñ. ij. ⁊ ix. Si innatū. iuxta illud Ro. ij. Si gentes naturaliter ea que legis sunt faciunt: eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex: qui ostendūt opus scriptū i cordibꝰ suis. Hec scriptura innata est cuilibʒ. Preceptū ergo insitū est conscientie cuiuslibet ſm dictamē rōnis de faciendo vel nō faciendo: hoc vero recipit diuisionē. Nam aliud est ordinatū in deū sicut diligere creatorem super oīa ⁊ obedire ei in oībus ⁊ super omnia: qđ ē insitū cuiuslibet ꝯscientie. Aliud ē manifestatiuū ordinis in proximū. ⁊ hoc duobꝰ modis. s. ſm viaʒ innocentie. vt illud Tho. iiij. Qđ ab alio oderis tibi fieri ⁊c. Et ſm viā beneficentie: vt ē illud math. vij. Quecūqʒ vultis vt faciant vobis hoīes: vos eadem facite illud Hec est igitur differētia precepti nature siue legis naturalis. ¶ Preceptū vero discipline generaliter est preceptū datū ad probationem: vt hō sciat deo se debere obediētiā non tantum in expedientibus vel honestis: sed etiā in indifferentibus ⁊ hoc recipit diuisionē. Nā aliqđ p̄ceptū discipline datū est ad ꝓbationē obedientie vt illud precedtū negatiuū datū ade geñ. ij. De ligno scientie boni ⁊ mali non comedes. Quoddaʒ ad probationem fidei. vt illud datum abrahe Gene. xxij. Tolle filium tuum quem diligis ysaac: et est preceptum affirmatiuum.

Membrum tertium.

Que sit diuisio legis scripte.

Renotata est differentia preceptoruʒ legis naturalis nūc ꝓsequamur diuisionem legis scripte: q̄tuʒ ad moralia: qꝛ q̄tuʒ ad alia planum est ꝙ quidā posuerūt in duobus. s. in obligatione ⁊ fine. In obligatione qꝛ precepta legis naturalis non tenemur implere ex caritate. precepta vero legis diuine tenemur implere ex caritate. Et hoc dicunt ꝓpter illud. j. ad thi. j. Finis precepti est caritas. et implentibus p̄cepta ꝓmittit vita eterna. Ex quo sequit ꝙ ī omi p̄cepto legis scripte includit modꝰ gratie. s. ex caritate. In precepto nature includitur modus nature. s. vt fiant ex naturali pietate. nam potest aliquis facere alij quod sibi vult fieri ex dolo vel proditiōe. Uñ relinquitur ꝙ cointelligit ex naturali pietate in omni precepto iuris naturalis. ¶ Iteʒ motus nature semper reflectitur in seipsum. s. cōmodū propriū. vnde he que ex lege naturali procedunt operatiōes tendūt in bonū expediēs ⁊ ꝯsentaneum. nature motus vero gratie semper est idē Nam p̄cepta legis scripte quorū impletio ſm tenorem suum manat a gratia: quod patet quia finem habent caritatem tendunt in bonum: quod dicitur honestum ſm se ⁊ ideo supra assignata est ratio illius diuisionis preceptum nature. discipline. et legis scripte. quia preceptum nature. ſm se expediens discipline indifferens. legis scripte honestum. ¶ In fine etiam differunt: quia precepta legis scripte data sunt ad merendum vitam eternam primo et per se. preceptum vero nature ad habilitādum ad virtutes polliticas vt per virtutes polliticas disponatur homo et virtutes theologicas: que faciunt dignum vita eterna. Sic enim est conueniens ordo. vt homo per principia iuris naturalis descripti in conscientia habilitetur et exerceatur ad virtutes polliticas. Et sic facienti homini quod in se est: sic disposito infundatur gratia et virtutes que faciunt gratum deo: sed illud disputationis est: ideo potest poni differentia certior. Dicamus ergo ꝙ differunt per explicitum et implicitum: sicut preceptum legis morale ⁊ euangelij. nam quod est lex naturalis que est insita cōscientie cuiuslibet habet implicite lex scripta decalogi habʒ explicite verbigratia. lex naturalis dicit

non facias

nō facias alij ⁊c. lex scripta explicat nō occides ⁊c. ſm ꝙ dicit aug.

Membrū quartū.

Que sit distinctio legis mosaice in moralia iudicialia et cerimonialia.

Distinctio p̄ceptorum veteris legis ponitur sicut supra ostensum est: in moralia iudicialia. cerimonialia. Moralia sunt vt q̄ in decalogo. Judicialia sunt vt que in decisione causarū instituta sunt. vt ea de q̄bus Exo. xxj. Hec sunt iudicia q̄ ꝓpones eis. Cerimonialia in figurā futurorum instituebant. vt ea oīno q̄ de ꝯpositione tabernaculi: ⁊ de sacrificijs: et huiusmodi. Cuiꝰ diuisiōis ratio sic pōt sumi. Qđ iubetur: aut iubetur ꝓpter significādū quo ad intellectum. ⁊ sub hac rōne oīa cerimonialia iubent aut iubetur ꝓpter operandū quo ad effectum. Et hoc duobus modis. quia aut est operandum simpliciter vl'r ⁊ ſm oīe tp̄us: ⁊ sic morale simpl'r dico: qꝛ nulla determinatiōe addita faciendū vel nō faciendū est. vt honora patrem. Non occides. vl'r dico quo ad omnes: qꝛ ſm dictamen cōis rōnis faciendū vel nō faciendum est. ſm oīe tp̄s qꝛ nullū tp̄us est in quo non obligent ad faciendum vl' nō faciendum: q̄uis nō ꝓ quocunqʒ tēpore. Aut hoc est operandum ſm quid ⁊ ꝑticulariter. ⁊ q̄tum ad aliquod tp̄s: ⁊ ita iudiciale. vt qui furatus fuerit reddet quadruplū aut quintuplū. xxij. Exo. ſm qđ dico: quia in casu. nā si ꝯtingeret ꝙ aliquis in extrema necessitate fuisset furatus panē aut vestes. ⁊ hoc cōstaret cunctis. nunquid cum tali hmōi iudicium exequenduʒ esset? constat ꝙ nō. preceptū ergo iudiciale respicit cām. Et ideo ſm quid operandum vel nō operandū demonstratur ꝑ p̄ceptū iudiciale. Particulariter dico. qꝛ non quo ad oēs est istud iudiciuʒ. immo in terra illa vbi fures sūt latrones. hoc est iterfectores hominum vt eo spolient. iudicium est vt qui furatur suspendat. Quo ad tempus dico. Nam apud eosdem homines. s. iudeos de eodem iudicium variatur. vt fur in lege puniebatur vl' quadruplo. Exo. xxij. vel quintuplo vel quinte partis additione. vt numeri. v. Postea vero crescente malicia hoīm iudicium aggrauatū est. vt ꝓuer. vj. vbi dicitur. qui furatur dep̄hensus reddet septuplū. ¶ Distinguunt legis p̄cepta rōe latiōis ipsoꝝ p̄ceptoꝝ: siue iniūctiōis. qꝛ cerimōialia lata sunt principaliter in figuram p̄ceptorum. moralia ⁊ iudicialia in demonstrationem faciendoꝝ vel nō faciendoꝝ. Sed differenter. quia moralia demonstrant facienda ſm se ⁊ ſm omne tēpus iudicialia facienda ex causa: ⁊ ſm aliquod tēpus.

Membrum quintum.

Qualis sit intelligētia singuloꝝ p̄cepto[rū] decalogi.

Nunc restat intendere circa expositionē p̄ceptoꝝ decalogi. ⁊ accipiamus ipa verba put scripta sunt in Exo. xx. Sciendū ergo ꝙ ipsi decalogo p̄ponit quasi titulo talis. Ego sum dominus deus tuus qui eduxi te de terra egipti de domo seruitutis. In quo ostenduntur duo. Quis loquatur in decalogo. et cui loquatur. Loquitur deus trinitas. vnus in essentia trinus in personis: et hoc est quod dicitur. Ego sū dominus deus tuus. Nomine domini itelligitur potentia: in qua magnificatur pater. Nomine dei qui interpretatur theos grece. i. videns intelligitur sapientia in qua magnificatur filius. In ꝓnomine possessiuo quod loco determinationis additur scilicet tuus insinuatur bonitas per cuius participationem efficitur meus vel tuus: in qua magnificatur spūssanctus. Insinuatur ergo per ista tria vocabula dominus deus tuus: pater ⁊ filius ⁊ spūssanctꝰ. Unitas vero essentie ꝑ hoc ꝙ singulariter dr. Ego sum. Ecce pʒ quis loquitur: cui loquitur insinuatur: quia illi populo qui eductus erat de egipto. vnde dixit. Qui eduxi te ⁊c. In quo attēdēdum est ꝙ precepta decalogi sunt innata ꝯscie cuiuslibet rōnalis creature: sunt etiam data exp̄ssis vocibus sicut hic dicitur. Sciendum ergo ꝙ p̄cepta ſm ꝙ innata respiciunt omnes ſm ꝙ data tm̄ illum populum. quia tm̄ illi populo verbis exp̄ssis dabantur queʒ dominus eduxit de egipto ad litteram. Tamen spūaliter effectus triplex rñdēs appropriatis trinitatis tangitur. cuʒ dicit. eduxi te ⁊c. Educere eni est potentie. de terra egipti sapie. de domo seruitutis. bonitatis. Egiptus eī̄ tenebre interp̄tatur in quo error infidelitatis: domus seruitutis. reatus peccati. qui enim facit peccatuʒ seruus est peccati Dicit ergo. ego dominus qui te eduxi scilicet per potentiam. deus qui te eduxi de terra egipti. i. de tenebris erroris ⁊ īfidelitatis ad intelligentiam veritatis. ego tuus qui eduxi de domo seruitutis. i. reatu peccati ⁊ prauoꝝ morum ad libertatem gratie ⁊ affectionem bonitatis.

Intelligentia p̄mi mādati. precipientis

Sequitur post titu §. j.

lum decalogi. Primū mandatuʒ est. non habebis deos alienos ⁊c. ⁊ nō facies tibi sculptile ⁊c. Et cōtinet duo. p̄ceptionem: et cum ꝯminatione ꝓmissionem. In preceptione vero ꝯtinentur tres clausule. Prima est non habebis deos alienos: in qua ꝓhibet ad litteram ydololatria qua colitur creatura spūalis. vnde Orig. in glo. Angelos quibꝰ gētes cōmisit excelsus deos appellat scriptura. deos quasi a deo datos. Unde. ego dixi dij estis Secunda clausula est. non facies tibi sculptile: in qua ꝓhibet ydololatria: qua colebant imagines alicuiꝰ rei naturalis ⁊ specificat cum addit. neqʒ eorum q̄ in celo sunt: vt solis ⁊ lune. et que in terra vt hominis ⁊ bouis et similium. et que in aquis sub terra id est piscium.

Orige.

¶ Sed dubitat aliquis ꝓpter hoc ꝙ dicitur aqua sub terra: cum terra naturaliter vt grauissima teneat locum inferiorem mundi. id est centrum. ꝓuerbi. xxv. Celum sursum terra deorsuʒ ⁊ intelligitur aquas sub terra dici ꝓpter aquas q̄ recipiuntur in venis terre. vnde erumpunt fontes ⁊ flumina. ⁊ rōne illaꝝ aquaꝝ dicit terra sup aq̄s. Sicut i ps. Qui firmauit terrā super aquas. Respectum aūt oceani qui circuit totam terrā: ⁊ supeminet: vt natura minus grauis nō dicit. Dubitabit etiā de hoc ꝙ dr. nō facies sculptile nec omnē similitudinē: ergo xp̄iani q̄ faciūt imagines sūt ydololatrie.

Responsio

Rñ. ꝑ determinationē sequētis textus. nō adorabis: neqʒ coles. quasi non facies ad adorandum vel colendum. Xp̄iani autem non faciunt ad adorandum vel colendum: sed ad memorandum. et omnis ille honor qui exhibetur imagini ad prothotipum refertur: sicut dicit dam. j. ad principalem formā. i. ad illam cuiꝰ est rep̄ntabilis. Honor autem qui exhibetur sanctis vel beate virgini ē honor dulie ⁊ non latrie. Dulia eī̄ est honor debitꝰ creature inq̄tum est aliquid diuine bonitatis participatiua. Latria autem est honor soli deo debitus inq̄tū est principiū creās et ꝯseruans: et p̄ncipiū omnis rei. ¶ Nota differentiam inter colere et adorare. nam colere est actu interiori scilicet affectu. Adorare est actu exteriori. vnde glo. Potest q̄s inuitus adorare adulando regibus vel tormenti metu cum sciat ꝙ ydolum nihil est. Colere vero ē his affectu et studio mācipari. Utrunqʒ ergo re-

secat vt nec affectu coles:nec spẽ adores. Collige
ergo omnem defferentiam latrie ex his clausulis.
Idololatria ẽ exhibitio honoris soli deo debiti crea
ture. Aut ergo exhibetur actu interiori: ppter qđ
dicitur.non coles. Aut exteriori: ppter quod dici-
tur.non adorabis. ¶ Item honor exhibitus siue
hoc modo siue illo aut est exhibit⁹ creature spũa-
li.vnde non habebis deos alienos.aut corporali.
ꝛ hoc duplr. aut imagine ficta:que nullius rei est
repñtatiua vnde nõ facies sculptile.aut imagine
vera.i.alicui⁹ rei repñtatiua.vñ dicit.neqȝ omnes
similitudinẽ celestiũ.terrestriũ.aquatiliũ.ꝛ noĩe
celestiũ aues pñt accipi.qꝛ aer celũ dicit.vñ aues
celi.xiij.matth.hec ẜm.supficiẽ littere phibet pri-
Allegoria Clausula Prima
mũ mãdatum. ¶ Adhuc amplius video in isto p̃
cepto ẜm rationẽ huius p̃cepti allegoricã. prima
clausula ostdit iudeos ꝛ saracenos ydololatras.
scđa hereticos.tertia xpianos peccatores. Prima
est nõ habebis deos alienos. Habent sarraceni et
iudei deos. Mahumetũ sarraceni. Messiam fu-
turũ iudei.i. antichristũ. Sarraceni mahumetũ
fuisse suũ pphetam credũt. Judei suũ messiã ma-
ximũ fore insaniẽdo ꝯtendũt: Hñt ergo deos alie
nos.i. pphetas. pphete eñ dicũtur eo ꝙ ad illos
sermo dei factus ẽ Joh x.illos dixit deos ad quos
Secunda
sermo dei factus est. Cõuincuntur ergo de ydolo-
latria:quia deos hñt alienos.i. pphetas. ¶ Scđa
clausula est. Non facies sculptile. Faciunt hereti-
ci sculptilia:cũ fingũt deũ esse quod nihil est.non
enim de deo credũt nisi qđ imaginatiõe ꝛ fantasia
cõfingunt. Esa.xl. Cui similem fecistis deum:aut
Tertia.
quã imaginẽ ponitis:ei nũquid sculptile? ¶ Ter
tia clausula est. Non facies similitudinẽ eoꝝ que ĩ
celo sunt ꝛc. Facit xpianus peccator similitudinẽ
quã colit vt deum. Sicut enim dicit hiero. Quod
Hiero.
quis plus veneraẗ ꝛ amat:hoc illi deus est. Colit
supbus ꝛ ambitiosus similitudinẽ eorum q̃ in celo
desup.qꝛ super omnia diligit prelaturã. Dañ.xj.
Deũ maozim in loco suo venerabitur.dicit de an
tixpo qm̃ ambitiosissim⁹ maozim habitaculũ for
titudinis eoꝝ. Colit cupidus similitudinẽ eoꝝ que
in terra. Col.iij. Auaricia est ydoloꝝ seruitus. Co-
lit carnalis similitudinẽ eoꝝ q̃ in aquis.i.delicijs.
Phil.iij. Quorum deus venter est:ꝛ gloria in ꝯfu
Cõminatio cũ pmissiõe hui⁹ p̃cepti.
sionem eoꝝ. Ecce habes primi mandati preceptio
nem. ¶ Sequitur cum ꝯminatione pmissio. Ego
sum dñs.et primo cõminatio cum dicitur Fortis
zelotes.vt augeretur timor transgressionis. secun
do pmissio ibi. Faciẽs misericordiã vt augereẗ ti-
mor obeditionis. Cõminatio vero est vindicte ini
quitatis patrum in filios vsqȝ ad tertiã ꝛ quartã
generationẽ. ¶ De quo dubitabit aliquis ppter
illud verbum Ezech.xviij. Filius non portabit ini-
quitatem patris ꝛc. Ad quod respondetur per se-
quentẽ determinationem textus:que dicit. eorũ
qui oderunt me p imitationem paterne malicie.
Tertiam vero ꝛ quartam generationem ponit:qꝛ
tantum solẽt viuere patres. Punitur ergo ĩ filijs
toto tempore vite sue:ad quos exemplum iniqui-
tatis trãmiserũt. Promissio autem misericordie ẽ
in milia id est in infinitũ diligentibus ꝛ custodiẽ
tibus precepta:in quo ostenditur in q̃tum miseri
cordia excedat iusticiam.

Secundũ manda .§.ij.

Intelligẽtia mandati secũdi litteraliter
tum est. Non assumes nomen dei tui in vanũ. Cõ
stat ꝙ sicut supra ostensum est.hoc preceptum or-
dinat ad reuerentiam veritatis summe. Ideo phi
betur hic iurare sine causa: vel peierare. Vtrũqȝ
enim scilicet p nihilo iurans ꝛ falso iurans assu-
mit nomen dei in testimonium.sue locutiõis:sed
in vanum.quia ille sine cã nominando summam
veritatẽ:iste noĩatam ꝯtẽnendo. tamen qꝛ idem ẽ
iurare qđ nomen dei assumere. notandũ breuiter
ꝙ iurare ẽ nomen dei assumere in testimoniũ sue
locutionis.quod fit duob⁹ modis.s.vel asserendo
de pñti vel de p̃terito:vel pmittẽdo de futuro.vñ
distinguiẗ.iuramẽtũ aliud assertoriũ aliud pmisso
riũ In vanũ ergo iurare phibetur hic. Juramentũ
autem vanum determinari potest:quod caret ali
qua illaꝝ trium conditionum:q̃ ponuntur hiere.
iiij. Jurabit is viuit dominus in veritate ꝛ iusticia
ꝛ iudicio. Dicit ibi glo.interlinearis. Hos tres co-
mites debet habere iuramentum. Et sumitur ve-
ritas ex parte iurãtis.iusticia ex parte eius quod
iuraẗ:iudiciũ ex pte circũstantiarũ vtriusqȝ. Veri
tas eñ dꝫ eẽ in ꝯscia iurãtis:vt credat ita eẽ vt iu
ramẽto assertorio. vt iuro p deũ me ita dixisse:vt
vt pponat ita facere vt iurat vt ĩ pmissorio.vt iuro
p deũ me daturũ tibi decẽ. Justicia dꝫ eẽ ĩ eo qđ iu
ratur. Oportet eĩ ꝙ tale nõ repugnet iusticie:hoc
est ꝙ sit licitum. Si enim esset ꝯtra legem dei vel
p̃ceptum ecclesie:iam non esset iusticia ĩ eo quod
iuraẗ. In circũstantijs vero attenditur iudicium.
scilicet discretionis:vt diligenter attendaẗ ꝛ causa
p qua iuraẗ ꝛ modus. Si ei desit causa iam deest
iudicium discretionis in circũstantijs iuramenti.
Determinatur ergo iurare in vanũ.iurare vel sine
veritate:vel sine iusticia:vel sine iudicio.quod pla
nius erit.ꝛ quid sit in vanũ iurare.si ponam⁹ cau
sas ppter quas licet iurare. ¶ Notandũ ergo ꝙ
causa mali iuratur:ꝛ causa boni. Causa boni mul
Nota iuraẗ cã boni multipliciter
tipliciter.vel veritatis.vel pacis. vel amicicie vel
obediẽtie. Causa veritatis dupliciter iuratur. vel
causa veritatis summe credende cuius causa iu-
rat paulus cum dicit. Testis est mihi deus. Et ip̃e
dominus. Amen amen dico vobis.vt veritas cre
cã veritatis
dendorũ quam p̃dicabat astrueretur in cordib⁹
auditorũ Vel iuratur causa veritatis create:sicut
iurant testes ĩ causis p veritate alicuius facti ma
nifestanda.deuẗ.xix. In ore duoꝝ vel triũ stabit oẽ
verbũ. ¶ Rõne vere pacis reformãde iuraẗ vt ia-
causa pacis
cob ꝛ labã. Geñ.xxxj. Jurauit ergo iacob laban p
timorẽ patris sui ysaac. Causa vero amicitie refor
mande iuratur vt gerarite. Geñ.xxvj. Sit iuramẽ
tum iter nos ꝛ ineam⁹ fedus. Rõne obediẽtie fit
iuramentum triplex.vel iuramentũ fidelitatis qđ
Causa obediẽtie ẽtr.
faciũt principes regi ꝛ rex principib⁹ cũ inũgiẗ.ij.
Reg.v. Venerunt seniores israel ad rege in ebron:
et pcussit cum eis fedus coram domino Vel fit iu
ramentum subiectionis:sicut abbates epis:ꝛ epi
metropolitanis.et p subiectionis recognitione.
Judi.xj. Dñs qui audit ip̃e mediator ẽ ac testis:ꝙ
nostra pmissa faciem⁹.iurauerũt p̃ncipes galaad
ad iepte. Vel iuramentum obseruationis:vt iurãt
canonici:cum datur canonia pro consuetudinib⁹
seruandis. Exo.xx. Postq̃ dominus per moysen
legem pmulgauit iurauerunt se seruaturos eam.
Et ista tria iuramenta fiũt ppter bonũ obediẽtie
seruandum:sic igitur iuratur rõne boni. ¶ Rõne
mali iuratur dupliciter.vel ratione mali vitandi.
Rõne mali iuraẗ dupl.
vel rõne mali expurgandi. Ratione mali vitandi
sicut qñ fit sacrm̃ de calũnia:qđ fit ĩ principio cãꝝ
ne aliq̃ psonaꝝ iter q̃s lis ẽ calũniose aliã ipetat:
nec altera calũniose se defendat. Rõe mali expur-
gandi vt cũ iuratur p expurgãda infamia. Deu.
xxj. Si inueniatur in terra cadauer occisi hoĩs:et
ignoretur reus:egrediẽtur seniores et maiores na
tu ꝛc. Lauabunt manus suas et dicent. Manus
nostre non

nostre nõ effuderunt sanguinẽ hunc ꝛc. Sic igitur
manifeste sunt cãe:propter quas licet iurare ꝛ assu
mere nomẽ dei in testimoniũ sue veritatis. His
ergo dẽptis iurare est assumere nomẽ dei in vanũ:
silr peierare est assumere nomẽ dei in vanũ:qđ nõ
tñ fit tripliciter.vel iurãdo ꝯtra ꝯsciam.vel iuran-
do illicitũ:vel veniẽdo ꝯtra iuramẽtum.
Intelligẽtia moralis hui⁹ p̃cepti.
¶ Nota illud preceptũ nõ solũ intelligi ẜm predi-
ctam rõnẽ litteralẽ:sed etiã ẜm expositionẽ moralẽ
cũ dr. Nõ assumes nomẽ dei tui in vanũ. Assumiẗ
enim nomẽ dei multiplr in vanũ.assumiẗ corde.as
sumitur ore.assumitur ope. Corde assumiẗ duplr.
fide Ro.x. Prope est verbũ in corde tuo.hoc est ver
bũ fidei qđ predicamus.ꝛ sacramẽti baptismi pce
ptione.quotquot enim baptizati estis xpm indui-
stis.vñ aug. Ut ab vncto vncti ꝛ a xpo dicanẗ xpia
ni. Assumitur aũt in vanũ fide nomen dñi a paga
nis ꝛ hereticis. Assumiẗ in vanũ sacramẽti perce-
ptione a falsis xpianis. Assumit paganus nomen
dñi fide credẽs qꝛ deus.sed in vanũ.qꝛ diuinitatis
naturã credit inesse creature.ꝛ ideo in vanũ. Ro.
viij. Vanitati subiecta est oĩs creatura. silr hereti-
cus credit esse dei filiũ qui dei verbum ꝛ nomẽ est
Jo.j.sed credit eũ esse purã creaturam.ꝛ iõ in vanũ
eccl'.j. Vanitas vanitatũ ꝛ oĩa vanitas. Item assu
mit malus xpianus nomẽ dei in sacramẽti baptis
mi perceptione:sed in vanũ.qꝛ nec mẽte xpiani nec
vitam gerit p̃s. Cor eoꝝ vanum est. Tu aũt fidelis
oĩa non assumes nomẽ dei in vanum nec fide nec
sacramẽti perceptione:quẽadmodũ dictum est
¶ Itẽ assumitur nomẽ dei in ore quadrupliciter.
in iurando.in vouendo.in predicando.in orando.
Et in vanum totidem modis. In vanum enim as-
sumitur in illa iuratione que sine cã est:sine ipsi⁹
iuramẽti violatione sicut dictum est. In vanũ etiã
sumitur in voti transgressione.xxiij.deuẗ. Quod se
mel egressum est de labijs tuis obseruabis ꝛ faci-
es:sicut promisisti dño deo tuo. Vñ hec est differẽ
tia inter votum ꝛ promissorium iuramẽtum.ꝙ in
voto assumit quis nomẽ dñi vt se obliget prime ve
ritati.in iuramẽto vero pmissorio vt se obliget cui
cũqȝ p illam.s.per primã veritatẽ. Assumitur etiã
nomẽ dñi in vanũ in predicatione.que fit vana in
tẽtione. Unde mat.vij. Nõne in noĩe tuo prophe-
tauimus ꝛc. Item in vanum assumitur nomẽ dei
in indeuota oratione. Unde mat.xv. Populus hic
labijs me honorat:cor aũt eoꝝ longe est a me. Itẽ
assumitur nomen eius in opere.nomẽ eius ẜm p
clamationẽ seraphin. Sctũs sctũs sctũs. Esa.vj.
Qui ergo ipsam sctitatis formã in exẽplo opis ac-
cipit:nomẽ dei accipit.sed in vanũ hypocrita: qui
illud sumit in simulatione opis exterioris.non in
puritate cordis.ĩ vanũ vtiqȝ:qꝛ tales,vt dr.vj. mat.
receperunt mercedem suam.

Memẽto ꝙ diẽ .§.iij.

Intelligẽtia tertij p̃cepti.
sabbati sctifices. Tertium preceptum qđ est indu-
ctiuum ad participium bonitatis dei.in quo p̃ce-
pto sunt tres clausule. Prima precepit sanctifica-
tionem cũ dr. Memẽto ꝙ diem sabbati sctifices.
Scđa sex dierum operationem. ibi.sex diebus ꝛc.
Tertia interdicit oẽm operationem in die sabbati
cum dr. Non facies ꝛc. Ut aũt harum particularũ
expositio pateat:queritur quare huic precepto ad
ditur verbum commemorationis:ꝛ non alijs pre
ceptis.dđm ꝙ in precedenti scriptura mẽtio facta
fuerat ipsis iudeis de obseruantia sabbati. Geñ.ij.
ꝛ Exo.xvj.ideo specialiter dr de isto memẽto ꝛ non
...ueritur.
de alijs. ¶ Itẽ querũt an illud preceptũ sit mora-
le vel cerimoniale.ꝛ ponuntur rões ad vtrãqȝ par-
tem.ꝛ soluentes varia opinantur. Dicamus autẽ
q̃uis plenius supra disputando dictum sit ꝙ in p̃
cepto isto est quoddã simpliciter morale quoddã
simplr cerimoniale.qđdã vero partim morale par
tim cerimoniale. Tria enim sunt ibi. sctificatio:tẽ
poris assignatio:obseruatio. Sctificatio vero est
ipsa que est ad deum vocatio orando.colẽdo.medi
tando. Et hoc est pure morale. Tpis assignatio.i.
septime diei pure cerimonialis. Unde dam. Sab Dam.
batum qđẽ septima dies vocatur. Significat enĩ
requiem.hic numerus apud iudeos honorabilis
est deo iubẽte honorari ipsum ꝛ sequitur. Nõ sim
pliciter hec iussit:sed propter quasdam a spũalib⁹
viris intellectas cãs misticas. Obseruantia autem
sabbati partim moralis partĩ cerimonialis.qꝛ si
consideretur causa institutionis inuenitur ꝙ insti
tutum sit ad significandum quietem mẽtis: ꝛ pa-
cẽ aĩarum. Unde dam. Gratia que est ad deũ vt vel
ibi paruissimã vite particulã tribuãt:ꝛ requiescãt
ꝛ seruus ꝛ subiugale. Dama. Sabbati obseruatio
excogitata est paruulis ꝛ sub electis mũdi seruis.
Et sequitur. Nos non adhuc sub lege sed sub gra-
tia:non adhuc particulariter seruientes deo in ti
more:sed omne tẽpus ei offerre debemus. Vñ ma
nifestũ est ꝙ rõne institutiõis significãdi cerimo-
nialis est obseruatio sabbati.ratiõe institutionis
operandi:qđ est in aliquo gñe ṽtutis moralis.par
tim ergo moralis est:partim cerimonialis.
¶ His itaqȝ intellectis redeamus ad predictarũ Expõ moraẗ
clausularum expositionem. Memento vt diẽ sab
bati sanctifices ꝛc. Prima precipit sanctificatio-
nem sabbati.i.vacationem ad deum. Sanctũ enĩ
ẜm Aug.dicitur a communi vsu ad cultum dei se- Aug.
paratum. Preceptum ergo sanctificationis est de
separando a curis superfluis animum mancipan-
do cultui diuino.ꝛ hoc est vacare deo. Qđ facim⁹
trib⁹ modis.generaliter.specialiter.specialissime
generaliter separando nos a vitijs ꝛ intentionem
nostram ad sabbatum habentes.ꝛ exponit glo.id
est ad requiem eternitatis. Et specialiter tempori-
bus determinatis:vt horis ꝛ diebus vacationi di
uine intendentes orando.meditando.ꝛ separãtes
nos ab vtilibus ꝛ necessarijs operib⁹.ꝛ hec est sab
bati sanctificatio. Specialissime vt est in viris con
templatiuis qui ab omnibus mundanis se sepa-
rant vt totaliter deo vacent. Prima sanctificatio
necessaria secũda debita.tertia perfecta. In prima
separatio fit a vitijs in secunda a licitis.in tertia a
sollicitudinibus. ¶ Secunda clausula p̃cipit ope
rari:cum dicitur.sex diebus operaberis ꝛc. Quod
est accipere duobus modis ad litteraã.vt precipia
tur hic cuilibet operari tempore determinato con
tra ociositatem.vel spũaliter:vt precipiatur opera
tio ẜm sex opera misericordie contra immisericor-
diam. ¶ Tertia clausula interdicit operationẽ in
sabbato:cum dicitur. Non facies opus ꝛc. qđ est
accipere duobus modis.ad litteram vacare a cor-
poralibus operibus que impediunt vacationẽ ad
deum in solennitatibus.vt negociatio ꝛ huiusmo
di. Et ideo non tantum de rationabilib⁹: sed etiã
de irrationabilibus iniungitur:vt quiescant.qꝛ nõ
laborant irrationalia sine ducatu rationaliũ ho-
minum.ideo vt perfecte interdicatur in solennita
tibus corporalis negociatio vtrũqȝ interdicitur.
Unde sumitur ꝙ ducentas quadrigas in festis si-
ne sacerdotis dispensatione:ꝛ negociantes peccãt
Vel spiritualiter accipiatur quies ista per designa
tionem quietis a vitijs. ¶ Nota ergo ꝙ mirabili-
ter illud preceptum ordinat in summã bonitatẽ.

Prima clausula iniungit ꝯuersionē ad summam bonitatē, qua precipitur sctificatio. Scđa iniūgit imitationē: que est ꝑ opus misericordie. vñ. Estote misericordes: sicut pater vester misericors est. Non em̄ est illa bonitas ociosa: immo diffundit radios bñficioꝝ sup bonos ꝛ malos. Mat. vij. Solē suū facit oriri ꝛc. Tertia oīs malicie declinationē: qua precipitur quietudo a vitijs.

De intelligētia hui⁹ quarti mādati.

Honora patrem .§. iiij.

ꝛ matrē: scđa tabula. Nota ꝙ honor aliqñ est act⁹ reuerentie. ꝛ idē honorare qđ revereri. ſm quē modū exponitur Leui. xix. Unusquisqꝫ patrem ꝛ matrem timeat. i. revereatur. ſm quē modū dicit apl's Honore inuicē preuenientes. Aliqñ honor est act⁹ obedientie. ꝛ sic honorare idem est qđ obedire. ſm quā significationē exponitur hoc preceptuꝫ deut. xxj. Si inuenerit homo filium ꝯtumacē: q non audiat patris et matris imperium. ꝛ coercitus obedire ꝯtēpserit apprehendēt eū. Aliqñ honorare dr̄ actus obedientie ſm ꝙ dñs exponit illud ꝑceptuꝫ Mat. xv. vbi dñs arguit scribas qui filios hebreoꝝ docuerant vt vouerent res suas deo: ꝛ sic subtraherent a bñficio parentū. cū dr̄. Deus dixit. honora patrem ꝛ matrē: vos aūt dicitis. Quicūqꝫ dixerit patri ꝛ matri munus qđcūqꝫ est ex me tibi ꝓderit ꝛ non honorificauerit patrem suum ꝛc. ꝛ irritū fecistis mandatū dei propter traditionē vestrā. Ponit ibi dñs verbū qđ scribe ꝛ pharisei docuerāt filios iudeoꝝ: vt patribus indigentibus rñderent: vt postulanti patri bñficium filius rñderet. Mun⁹ quodcūqꝫ est ex me tibi ꝓderit quasi diceret. Quicquid possum dare ex me: hoc est munus qđ est ex me tibi proderit. i. ad vtilitatē tuam erit. ꝛ ꝑfectū ꝛ bñplacitū. hoc aūt dicētes subinferebant se nihil posse dare cū oīa deuouissent. ¶ Itē nota. ꝙ ē pater spūalis tpalis. ꝛ est pater tpalis secularis. ꝛ est pater naturalis. Pater spūalis tpalis vt prelatus clericus cui debet honor. Ro. xiij. Cui honorē honoreꝫ. Pater tpalis secularis princeps laicus. cui debetur honor. j. pet. ij. Regē honorificate. Pr̄ naturalis qui generat. cui etiam debet honor: ſm ꝙ dictū est. Tot ergo modis accipit honora patrem

De intelligētia q̄nti precepti.

Non occides. In .§. v.

isto ꝑcepto explicite prohibet homicidiū. implicite vero oīs motus ire ꝯtra proximū: ſm ꝙ ipe dñs explicat Mat. v. siue motu cordis tm̄. vñ ibi dicit. Ois q irascitur fratri suo reus erit iudicio: siue motu oris vt in contumelia: ꝛ hec occulta seu nō plane expressa. vt racha. vel manifesta: vel plane expressa: vt fatue. vel in motu operis, vt in percussione circa mortē: siue vsqꝫ ad mortem. ¶ Sed opponunt heretici ex isto loco: ꝛ ex mat. v. vbi dr̄. Nō resistere malo. ꝛ ex hoc ꝙ dictū est petro. Ois qui acceperit gladiū gladio peribit. ꝛ ex alijs locis similibus arguentes: ꝙ nō liceat occidere potestatibus secularibus in aliquo casu. ¶ Ad qđ respondetur ꝙ illud preceptum tm̄ prohibet occisionē hoīs iniustā. Iniusta aūt est tripl'r. vel qr cā iniusta. vel qr ordo iniustus. vel qr iniustus animus. Iniusta est cā in illo qui occidit sine merito. qr. s. nō meruit occidi. Iniustus est ordo: cū ille qui nō est minister legis occidit: vt si sacerdos euāgelicus in aliquo casu occideret. Illi em̄ in persona petri dr̄. Ois q acceperit gladiū ꝛc. Ois inquā qui petrus est officio Nā de principe seculari illud non accipit: sicut ꝓbatur ex. xiij. ad Ro. vbi dr̄. Nō sine cā gladiū portat: vindex enim est dei in iram in his q male agūt Iniustus aūt est anim⁹ cū minister legis iudex secularis occidit libidine vindicte nō amore iusticie Sed sic accipit in expositione dñi mat. v. vbi ipse dñs cum determinatione istius prohibet iram. q. d. Non occides ex ira seu ex rancore animi siue ex libidine vindicte: ꝛ illud declaratum est supra disputando. ¶ Ad plenam aūt huius intelligentiaꝫ nota. ꝙ homicidium est occisio hominis ab homine facta. Nam si nō esset hominis ꝛ ab homine nō diceretur homicidium. distinguitur autem homicidij duplex genus. verum. s. ꝛ interpretatiuuꝫ. Uerum autem homicidium dicitur materiale seu corporale interpretatiuum vero spirituale. Interpretatiuum fit duobus modis omittendo ꝛ committendo. Omittendo vt cum quis videt alium in extrema necessitate ꝛ nō subuenit ei: interpretatiue dicitur eum occidisse. Committendo fit tripliciter corde ore opere. Corde odiendo. Ore dupliciter scꝫ detrahendo ꝛ malum consulēdo. Uterqꝫ enim seu detrahens seu malum consulens interpretatur ꝓximum occidere. sed detrahens occidit cuꝫ in aliena conscientia in qua ille cui detrahitur viuebat ſm opinionem per bonam famam. Consulēs aūt malum occidit in propria conscientia: qr faciēs eū peccare separat eum a vita sua deo. Opere vero fit interpretatiuum homicidiuꝫ malo exemplo. Qui enim malo suo exēplo prestat alij occasionem peccandi mortaliter: interpretatur eum occidisse. Uerum autem homicidium fit tripliciter. casu. necessitate. voluntate. Casu vt si aliquis proijcit lapidē ad auem: ꝛ repercussione interficitur aliquis: nec aliquo modo erat in intentione iacientis: talis occisio fit casu. Necessitate vero fit homicidiuꝫ: vt cū aliquis ne interficiatur interficit. Uoluntate vero fit homicidium: cum fit intētione sine aliqua impellente vel cogente causa.

De intelligētia septi precepti.

Non mechaberis .§. vj

Nota ꝙ in hoc precepto non tantum prohibetur adulterium sicut sonat verbum mechandi. mechari enim est adulterari. Oīs mechus est adulter. immo sicut dicit aug. prohibetur omnis illicitus coitus: ꝛ illorum membrorum omnis illegitimus vsus. Omnem autem illicitum concubitum determinat per septem differentias. fornicationem. meretricium. stuprum. adulterium. sacrilegium. incestum. peccatum sodomiticum. posset autem addi ꝛ octaua differentia: que posset ꝑ circūlocutioneꝫ nominari libidinosus coitus coniugalis. que possunt sic diffiniri. ¶ Fornicatio est inordinatus cōcubitus quo solutus solutam naturali vsu cognoscit. ꝛ intelligitur solutus ꝛ soluta a vinculo coniugij ꝛ consanguinitatis. ordinis. religionis: seu voti continentie. Naturalis vero vsus intelligitur ad differentiam illius qui est contra naturam. ¶ Meretricium vero dicitur duobus modis, quēadmodum ꝛ meretrix. Meretrix enim dicitur vno modo: que vagā libidinē sequitur. ꝛ ſm hūc modū meretriciū est vage libidinis insectatio. vaga aūt libido dr̄ ad differentiā fornicationis. in qua est libido determinata respectu vnius persone: vt cum vna extra matrimonium adheret vni extra matrimonium dico: vel quodlibet aliud predictoruꝫ. Alio mō dicitur meretrix cuius publice venalis ē turpitudo: ꝛ ſm hunc moduꝫ meretriciū est mulieris solute publice venalis ꝯcubitus. ¶ Adulteriū vo est inordinatus ꝯcubitus; quo ꝯiugalis thor⁹ violatur. Uñ adulteriū dr̄ quasi accessus ad alienū thoꝝ. ¶ Stuprum vero est inordinatus concubitus: quo virginalis integritas corrumpitur.

¶ Sacrilegium

¶ Sacrilegium vero ſm nomē suum non appropriatur differentijs luxurie. Sacrilegiū enim est lesio sacre rei. tñ prout distrahitur ad dr̄iam luxurie dr̄ sacrilegium: tñ proprius ꝛ melius dr̄ vel diceret sacrilegus ꝯcubitus inordinat⁹ ꝯcubitus: quo cōtinētia deo sacrata ledit: seu violatur. ꝯsecratā dico ꝯtinētiam in monialibus ꝛ religiosis in his qui receperunt sacros ordines vel emiserunt ꝯtinētie votum: oīm talium ꝯcubitus sacrilegium est. ¶ Incestus vero est inordinatus coitus: quo vinculum ꝯsanguinitatis vel affinitatis vel paternitatis corrūp tur. ¶ Peccatū sodomiticuꝫ est inordinatus coitus: quo naturalis vsus in illum puertitur qui est ꝯtra naturā. ¶ Libidinosus vero coitus ꝯiugalis multipliciter accipitur. Ideo notandum ſm ꝙ distinguūt magistri. Coitus ꝯiugalis alius est licitus. alius fragilis. alius impetuosus. Licitus tripliciter. Cā suscitande prolis ad cultuꝫ dei vel cā reddendi debitū. vel cā fornicationis vitande. Primus est theosebie virtutis. s. pietatis q ordinat ad cultū dei. scđs iusticie. tertius cautele. Et in his dicunt nullū esse pctm̄. ¶ Fragilis vero determinatur q ex fragilitate ꝓuenit: ꝛ in vxore cōiugalē dlectationē q̄rit qr nō cā prolis. nō cā reddēdi debitum: nec cā vitāde fornicationis: sed cā delectationis talis in ꝯiuge. Circa hoc distinguunt: qr amor illius delectationis aut preponit deo: aut postponitur. si preponitur ꝯstat ꝙ mortale pctm̄ est hoc si diligat plusq̄ deus. sir ꝛ ꝯcubitus ꝓueniens ex tali amore. Si vo postponat ita ꝙ deus semꝑ plus diligat veniale est: ꝛ ꝯcubitus ꝓueniēs ex tali amore venialis est: ꝛ hoc est propter gratiaꝫ sacramēti. ¶ Impetuosus vero est q ex sola libidine ꝓueniēs metus honestatis ꝛ rōnis trāscendit: ꝛ iō semꝑ mortale. Qđ fit q̄nqꝫ modis. Primo cuꝫ fit cā satiande libidinis ꝑ meretricias blādicias. Scđo cum fit ꝯtra naturalē modum. Tertio cum fit in tpe probibito. Quarto cuꝫ in loco probibito. Quinto cum acceditur ad pregnantem vicinā partui: vel que est in fluxu menstruo. ꝛ ita determinatum est prius.

De intelligētia septimi ꝑcepti.

Non furtū facies .§. vij.

Nota ꝙ in hoc ꝑcepto ꝓhibet oīs cōtractatio rei aliene ex cupiditate sicut dicit augu. ex cupiditate dico. Nā est ꝯtractari rē alienaꝫ ex obediētia sicut filij israel vasa egyptioꝝ. Exod. xij. Et ex cautela vt qui furat gladium furioso ne sibi vel alijs noceat. Cōtractio vero oīs rei aliene ex cupiditate prohibet: que determinat ꝑ quinqꝫ dr̄ias: que sunt. bñficij subtractio. rapina. furtū. vsura. symonia. q sic possunt diffiniri. Bñficij subtractio est cōtractio rei aliene cōtcande tpe necessitatis. Cū em̄ aliquis habēs substantiam mūdi huius videt proximū in extrema necessitate positum: ꝛ non subuenit ei: rē eius cōtractat: qr in tali necessitate oīa sunt cōia. Rapina vero est vsurpatio rei aliene violēta ꝛ manifesta. Usura vero est ꝯtractatio rei aliene acquisite per mutuum vltra sortem. Furtum vero est cōtractatio rei aliene fraudulenta ꝛ occulta. Symonia vero vsurpatio rei aliene per venditionem vel emptionem spūalis.

De intelligētia octaui ꝑcepti.

Non falsum te .§. viij.

stimonium dices. Sicut predicto ꝑcepto prohibetur omnis aliene rei contractatio: ita isto precepto prohibetur omne genus mendacij. sic vt dicit augu. Omne autem genus mendacij determinatur per tres differētias: qr est mendaciū pniciosuꝫ: officiosum: iocosum. Perniciosum ē qđ nocet Officiosum qđ iuuat. Iocosum. qđ delectat. Est autē mendaciū generalr̄ falsa significatio vocis cū intentione fallendi: sicut dicit augu. falsa aut significatio dr̄ duobus modis: actiue ꝛ passiue. Actiue ſm ꝙ est signantis. ꝛ tunc falsa signatio est vbi qđ dr̄ est verū: ꝛ tñ a dicente creditur esse falsum. ꝛ sic accipitur hic. Passiue vero ſm ꝙ est ipsius signati: ꝛ sic nō accipit hic in ꝑdicta diffinitione. Aliter distinguuntur ab augusti. genera mendaciorum per octo differentias: sicut dictum est supra.

De intelligētia noni ꝛ decimi ꝑceptorum.

Non concupisces .§. ix.

vxorem. Nō ꝯcupisces domū. ꝛc. Solet queri que cōcupia hic ꝓhibet. ꝛ quare determinet hic ꝓhibitio ꝑ ꝯcupiam carnis ꝛ oculoꝝ ꝛ q̄uis pateat ex ꝑdictis: notādū tñ ꝙ ꝯcupiscentia dr̄ multis mōis generaliter appetit⁹ cuiuslibet vis apprehensiue. nam ꝓprie loquendo in illis q nō apprehendunt nō dr̄ esse cōcupia. Generaliter ergo ꝯcupia dr̄ cuiuslibet vis apprehēsiue appetitus: seu ſm ꝯprehensionē vnde rationalis dr̄ ꝯcupiscere verū. ꝯcupiscibilis precognitū bonū. irascibilis gloriosum. sensibilis appetitiuā delectabilem. Spāliter vero concupia dr̄ multis modis. nam dr̄ appetitus ordinatus ꝛ inordinatus vel indifferēs. Ordinatus dr̄ cōcupia innata supioris partis seu synderesis ſm quam dicunt etiā mali ꝯcupiscere beatitudinem. Inordinat⁹ ſm partē inferiorē: q est sensualitas ex corruptione fomitis prout dr̄. v. ad. Gal. Caro ꝯcupiscit aduersus spirituꝫ. Indifferens large et stricte. Stricte appetitus vis ꝯcupiscibilis naturaliter mote. Large appetitus ratiōalis que est liberi arbitrij. Cum ergo dr̄. Non ꝯcupisces. ꝓhibetur liberum arbitriū ab appetitu illicito ſm veritatē precepti: q̄uis ſm carnalē intelligentiaꝫ iudeorū coartaret ꝛ diceretur cōcupia ꝓhiberi. q aliquibus signis ꝛ actibus poterat iudicari. Sed istud intelligebatur de cōcupia que poterat puniri per iudicium legis: qđ attēdebāt in iudicio hominis ꝛ nō dei. Quare autē determinetur hic prohibitio ꝯcupiscentie q̄tum ad illa duo: dictuꝫ est prius. Nam ad hec duo maxime inclinatur natura corrupta sicut ostensum est questione de numero preceptorum. Tamen ſm regulā beati augusti. per synodochē intelligende sunt preceptiones ꝛ ꝓhibitiones decalogi: vt cum dr̄ non mechaberis: prohibetur omnis illicitus coitus non furtum facies: oīs contractatio rei aliene. Similiter cuꝫ dr̄. non ꝯcupisces: intelligit vl'r ꝓhiberi ꝯcupia voluntatis male q̄uis ad aliqua determinetur.

An in preceptis decalogi ꝑcipiatur omne faciendū. et in ꝓhibitionibus ꝓhibeat oē nō faciendum.

Explanatis singu .§. x.

lis preceptis decalogi generaliter. queritur an in preceptis decalogi precipiatur omne faciendum ꝛ in prohibitionibus prohibeat omne non faciendum. Quod si non: non est perfecta ordinatio vite humane per precepta decalogi ad salutem. et sic non erit verum quod dicit dominus. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Si sic: queritur quibus preceptis prohibeant semper capitalia: et nō est assignare. ¶ Itē queritur vtrum precipiantur actus virtutū theologicarum ꝛ cardinalium
¶ Item cum ordinari oporteat non tantum quo ad deum et proximum: sed etiam quo ad seipsum non sufficienter ordinata vita hominis per decalogum: cum nullum preceptum detur homini ꝓpter ordinem ad seipsum. ¶ Ad quod dicendum. quod faciendum. vel non faciendum dicitur:

duobus modis.Est enim aliquid faciendū qꝛ natura sua bonū:vt diligere deum.honorare patrem ⁊ hmōi.est aūt aliquid faciendū qꝛ preceptum tm̄ vt preceptū de sacrificijs.⁊ hmōi.facienda iudeis: qꝛ precepta.aliter non in differentia.Similiter nō faciendū duobus modis.Est enim aliquid nō faciendū qꝛ natura sua malum:vt occidere ⁊ mechari.⁊ ista prohibita qꝛ mala.Et est aliquid nō faciēdum solum qꝛ prohibitum:qꝛ de natura sua indifferens.vt comedere de ligno scientie.⁊ hoc maluz qꝛ prohibitum.Sciendum ergo ꝙ omne faciendū qꝛ bonum de natura sua in genere precipitur in decalogo.Omne non faciendū qꝛ de natura sua malum est.hoc est ꝑm rationem generalē:qua est ordinari ex charitate prohibetur.

¶ Ad illud vero quod queritur vbi prohibeantur septem capitalia vitia.dicendum ꝙ non habēt determinatas prohibitiōes.Sicut enim supra dictū est determinatio preceptorum non est ꝑm oppositionem ad vitia capitalia.Quedam tamen manifeste prohibentur vt auaricia ibi.non furtum facies.ita ibi.non occides.luxuria ibi.nō mechaberis. Quedam sub generali ratione qua prohibetur oē peccatū.In primo precepto in quo prohibet auersio a deo ⁊ conuersio ad creaturam: quēadmodū supra expositum est.ideo superfluum est determinatas prohibitiones inquirere respondentes peccatis.¶ Similiter dicendum ad illud quod queritur vbi precipiantur actus virtutum.Nam actus quarūdam virtutum precipiuntur expresse vt actꝰ fidei primo precepto.nō habebis deos alienos ⁊c. Et iusticie ꝑm actum beneficentie ⁊ innocentie in multis preceptis:vt honora patrē.non occides ⁊c. Actus vero temperantie ibi.non cōcupisces. Aliarum autem virtutum actus precipiuntur tertio p̄cepto.in quo sub generali ratione precipitur omnis actus virtutis.Actus enim virtutum quibus mouemur immediate in deum:vt fidei.spei.⁊ charitatis precipiuntur:cum dicitur.sabbata sanctifices.Per has enim tres virtutes quietatur anima ꝑm suas vires in deū:sicut patebit suo loco.⁊ hoc est sabbatum pectoris seu sanctificatio sabbati. Actus vero virtutum cardinaliū ꝑm quas est operari in his que sunt ad finē domini: precipiuntur sub ratione perfecta:que intelligitur in senario:cū dicitur.sex diebus operaberis.non est ergo querere precepta respondentia virtutibus:nec prohibitiones respondentes vitijs.Naz ꝑm aliud ⁊ aliud multiplicantur virtutes ⁊ vitia ⁊ precepta. Nam numerus virtutum sumitur ꝑm numerum potentiarum:seu virium anime:quas perficiunt ⁊ habilitant ad motus in deum:vt dicet in suo loco. Numerus vero capitalium vitiorū sumitur ꝑm actꝰ primos virium anime ⁊ inordinationem amoris ī ipsis.Numerus vero preceptorum ꝑm actus consequentes.s.compositi.i.hominis prout distinguimus actum cordis oris ⁊ operis.prout ꝑm ipsos ē mereri.hoc est prout ꝑm ipsos est ordinari ex charitate ad deum ⁊ ad proximum.¶ Ad vltimum vero dicitur ⁊ bene.ꝙ non est necesse dare p̄cepta ordinatiua hominis ad seipsū.cum per eadē ꝑ q̄ ordinat ad deū ordinet ad seipm̄.Item vt dicit augu. regula diligendi proximum sumitur a dilectiōe sui In hunc ergo modum terminatur pars de preceptis moralibus decalogi:que sunt moralia necessitatis.De moralibus vero voluntatis supra q̄ fundantur leges votorum de quibus leuit.xxvij.⁊ nume.vj.⁊.xxx.dicetur dño ꝯcedente: cuz de ꝑfectiōe euangelica disputabitur:vbi plenius inquiretur.

Questio.xl.de legibus iudicialibus quantum ad personam iudicis.

Procedendum est consequenter ad inquisitionem mandatorum iudicialium.Circa que notandū ꝙ quedam sunt mādata iudicialia q̄tum ad personas:que requiruntur in iudicio sicut iudex:pro quo dicitur Deut.xvj.Judices ⁊ magistros constitues.Actor cui dicitur Leuit.xix. Nō eris criminator ⁊c. Et iterum. Non stabis contra sanguinem proximi tui.Et iterū.Non oderis fratrem tuum in corde tuo:sed publice argue.Et iterum.Non queres vltionem ⁊c.Et reus.pro quo dicitur exo.xxij.Maleficos non patieris viuere. Et iterum.xxij.Insontem ⁊ iustum non occides.Testis pro quo dicitur Leuit.xix. Non stabit testis vnus ꝯtra aliquem quicquid pcti vel facinoris fuerit:sed in ore duorum ⁊c.¶ Item quedam sunt mādata iudicialia quantum ad prosecutionem iudicij:pro quo dr̄ deut.j.iudicibus.Audite illos:⁊ qd̄ iustum est iudicate seu ciuis sit:seu peregrinꝰ:nulla erit distantia personarum.Ita paruū audietis vt magnum.Et iterum deut.xvj.Juste qd̄ iustū est persequeris.Et iterū Leui.xix.Juste iudica proximum tuum.Quedam vero sunt mandata iudicialia determinantia sententias iudiciorū.⁊ horūm q̄dā ꝯsistunt in permissionibus vt in repudio.xxij. deut. Si duxerit vir vxorem:⁊ postea ⁊c. Quedam in absolutionibus:vt in manumissione seruorum xxj.exod.Si emeris seruum hebreum sex annis seruiet tibi ⁊c.Quedam in punitionibus.⁊ hoc multipliciter variatur:sicut infra patebit.vt exod.xxj. Qui percusserit hominē volēs occidere moriatur Et ibidem.Oculum pro oculo:dentem pro dente. Et iterum.xxij.exo.Qui furatus fuerit bouē:q̄nq₃ boues pro vno restituet:⁊ hmōi.¶ Circa igitur p̄cepta iudicialia legis hoc ordine procedetur.Primo queretur de preceptis iudicialibus que respiciunt personas:que requiruntur in iudicio.Secundo de preceptis pertinētibus ad progressum iudicij.Tertio de preceptis que respiciunt sententias iudiciorum.Quantum ad primum queretur primo de iudicialibus quantum ad personaz iudicis.Secūdo quantum ad personam rei qui conuenitur. Tertio quantum ad personaz actoris.Quarto q̄tum ad personam testis.Quinto quantum ad personas ꝯtingentes:vt est aduocatus ⁊ assessor ⁊c.
¶ Quātū ad iudicē querunt plura.Primo an hō possit esse iudex hoīs.Scdō an inferior possit iudicare superiorē.Tertio an superior malus possit iudicare inferiorem.Quarto que conditiones requiruntur ad hoc ꝙ aliquis possit esse ordinate iudex Quinto de differentia iudicuz.Sexto qd̄ iudicis officium.

Membrum primum.

An hō possit eē iudex hoīs

Ad primum sic deut.xvj.Judices ⁊ magistros ꝯstitues in oībus portis. ¶ Item deut.j.Tuli de tribubus vestris viros sapientes:⁊ constitui eos principes tribunos ⁊c.⁊ precepi eis.Audite illos:⁊ quod iustū est iudicate ⁊c.¶ Item.j.sap.Diligite iusticiam q̄ iudicatis terram.¶ Item.j.Esa.Restituam iudices tuos vt fuerunt prius.
¶ Item ad Ro.xiij.Nō sine cā gladium portat.dr̄ de iudice:minister em̄ dei est ⁊c.¶ Itē.j.ad cor.vj. Nescitis

Nescitis qm̄ scti de hoc mundo iudicabūt. ¶ Itē ibidem. Secularia iudicia si habueritis ꝯtēptibiles qui sunt in ecclesia illos ꝯstituite ad iudicādū Ex his oībus pz ꝙ homo pōt hoīem iudicare.

Contra.

¶ Contra. Ro.xiiij.Tu quis es qui iudicas alienum seruum:suo dño stat aut cadit. ¶ Item.j.ad cor.iiij.Nolite ante tps iudicare:quoadusq₃ dñs veniat ⁊c.¶ Itē mat.vij.Nolite iudicare ⁊ nō iudicabimini.¶ Itē mat.xiij.de zizanijs ⁊ tritico.Sinite vtraq₃ crescere vsq₃ ad messem.Messis aūt consummatio seculi.Ex his videtur relinqui ꝙ nō cōceditur hoī esse iudicem hoīs per nouum testamētum:q̄uis concederetur per vetus.¶ Sol.ꝑm augu.in omel.de pnia.⁊ est ī glo.j.ad cor.v. Si qu s supernoīatur frater ⁊c.Hoc dicendo noluit hoīez ab hoīe iudicari ex arbitrio suspicationis vel extraordinario vsurpatoq₃ iudicio: ſ₃ potius ex lege dei ꝑm ordinem ecclesie:siue vltro concessuz seu accusatum ⁊ conuictum.Distinguendum ergo ꝙ est iudicium temerariū:⁊ est iudiciū ordinatū ꝑm legē dei.Judicium ordinatum ꝯceditur hoī ⁊ hoc duobus modis est.Est enim iudicium discretionis. et est iudicium correctionis.Judicium discretionis in manifestis ⁊ certis ꝯceditur hoī.vnde.j.ad cor. ij.Spūalis hō iudicat:⁊ ipse a nemine iudicat.Judicium correctionis conceditur prelatis in conuictis vel ꝯfessis:de quo in ps. Erudimini qui iudicatis terram.Judicium vero temerarium vniuersaliter interdicitur hoī.¶ Est aūt temerarium iudicium ex parte iudicantis:⁊ ex parte rei iudicate Ex parte iudicantis temerarium iudicium est tribus modis.per vsurpationē.per indignitatē.per ignorantiam.Per vsurpationē:sicut dicit glo.sup̄ illud.nolite iudicare.glo.Temerarie.Judiciū em̄ temerararium est:qn̄ quibus non est commissum iudicant.ꝑm quem modum dicit augu.iuxta illud apl̄i ad Ro.xiiij.Tu quis es qui iudicas ⁊c. Noluit inquit aug.hoīem ab hoīe iudicari extraordinario,vsurpatoq₃ iudicio.Et propter indignitatē.sicut dr̄ ad Ro.ij.In quo alterum iudicas teipsum condemnas.eadem enim agis que iudicas.⁊ mat. vij.hypocrita q̄d vides festucā in oculo fratris ⁊c. Itē propter ignorātiā ꝑm ꝙ dr̄ Dan.xiij.Sic fatui filij israel non iudicantes neq₃ qd̄ veruz est cognoscentes ꝯdemnastis filiam israel.His ergo tribus modis temerarium est iudicium ex parte iudicantis.¶ Ex parte vero rei iudicate similiter est temerarium iudicium tribus modis.Cum iudicatur ꝑsona quātū ad euētū futurū: vel cuz iudicat itētio vel cū iudicat factū occultū. Cū iudicat ꝑsona q̄rū ad futurum euentum temerarium est iudiciū.Unde super illud.nolite iudicare.glo.Nescimus qualis futurus est qui nūc apparet malus.de cuiꝰ correctiōe desꝑare temerariū iudiciū ē.Itē temerariū iudiciū ē cū iudicat itētio incerta:sicut dr̄ sup illd̄ Mat.vij.nolite iudicare. Sunt quedā icerta quo aīo fiant:de quibus iudicare temerarium est. Uñ ad Ro.xiiij.Manducans nō manducātē nō iudicet.Temerarium iudiciuz est iudicare de facto occulto iudicanti.ꝑm quē modū dr̄.j.ad cor.iiij.Nolite ante tp̄us iudicare quousq₃ dñs veniat ⁊c. Et aug. dicit ꝙ noluit hoīez iudicari ex arbitrio suspitionis.Quantum vero ad circūstantias iudicij nō solū temerariū dr̄ sed iniustū.⁊ hoc triplr̄.ex puersitate animi:ex peruersitate ordinis:ex peruersitate cāe: sicut iustum dr̄ ex aīo.ex cā ⁊ ordine: sicut īfra patebit.Ex his igitur pz ꝙ hō nō pōt esse iudex hominis in occultis ⁊ in incertis.qꝛ de his intelligit illud ioh.v.Pater omne iudicium dedit filio: nec in his que ad ipsum nō pertinent qui iudicat.Et per hoc patet responsio ad p̄dicta obiecta Nā ille autoritates q̄ ostēdūt ꝙ hō potest esse iudex hoīs intelliguntur de iudicio ordinario ꝑm leges dei. Autoritates vero contrarie de iudicio temerario

Risio. Aug.

Solutio. ad vtranq₃ partem

Membrum secundum.

Q. an iferior possit iudicare supiorem. Q.ō.nō arg.j

Postea querit.an inferior possit iudicare superiorē.Ad qd̄ sic.Deutro.j.Constitui ex tribubꝰ vestris principes. tribunos ⁊ centuriones:qui populū iudicarent.ergo ex lege dei superiores habēt iudicare subditos ⁊ nō ecōuerso.¶ Itē.ps.Tibi soli peccaui.Glo.Rex nō habet hominē qui facta sua dijudicet. ¶ Item.j.ad Thi.iiij.Seniorem ne increpaueris.Glos.Seniorem etate vel dignitate.ergo inferior superiorem non debet increpare ergo nec iudicare.¶ Item sup illud.ps. Tibi soli peccaui dicit glo.Rex omniū superior est. A solo ergo deo erit iudicādus.¶ Item super illud.j. Reg.xxiiij. vbi dicitur.ꝙ dauid prescidit oram clamidis saul Greg.facta prepositi a subditis oris ferienda gladio nō sunt:q̄tumcūq₃ reprehensibilia videātur. ¶ Itē hiero.super epistolā ad Gal.ij.vbi dicit. ꝙ paulus petro restitit ī faciē.Paulus petrū rep̄hēdit:ꝙ nō auderet.nisi se nō imparem sciret. ergo subditus qui scit se esse imparē non debet prelatū arguere vel iudicare.¶ Cōtra. Leo papa quartꝰ xxij.q.vij.scribit ludouico iperatori sic.Nos si incōpetenter aliquid egimus:⁊ in subditis iuste legis tramitem non seruauimus:vestro ac missorū vestrorū cuncta volumus emendare iudicio.ergo papa missorum ab imperatore volebat subire iudicium.¶ Item in canonica Petri scda scdo. Balaam qui mercedem iniquitatis amauit correptorem habuit sue vesanie subiugale mutū.Si ergo animal mutum angelica virtute prophete insipiētiam redarguit:multo magis subditus posset arguere prelatum. ¶ Item christus qui erat pastor pastorum de quibus dicit.Math.xv.Nō sum missus nisi ad oues que perierūt:inter obprobria que patiebatur ab eis:vni dixit.Si male locutus sum testimonium perhibe de malo.Et iohā.viij Quis ex vobis arguet me de peccato? Et quo patet. qd̄ ipse argutioni et iudicio iudeorum submisit se: ergo multo fortius quilibet alius.
¶ Item.ij.Regum.xij.legitur.quod redarguit nathan dauid cum cōmisisset adulterium.
¶ Item dañ.xiij. Daniel nulla legitima potestate constitutus iudices de falso testimonio conuicit et conuictos iudicauit.Ex quo relinquitur qd̄ nullam potestatē habentes possunt iudicare potestatibus sublimatos.¶ Item in actibus cū petrus intrasset ad cornelium: conquesti sunt fratres qui erant in iudea: et reprehenderunt eum quia ad gentilem diuertisset:ergo subditi possunt reprehendere prelatum.
¶ Item hierony.ad heliodorum Non omnes episcopi sunt episcopi.Attendis petrum iudā considera.Stephanum suspicis Nicolaum respice. Non facit ecclesiastica dignitas te christianum. Cornelius centurio adhuc ethnicus spiritussancti dono mundatur. Daniel presbiteros iudicat infatuatum sal ad nihil valet: nisi vt projciatur foras:et a porcis conculcetur.Et quo relinquitur quod boni subditi possunt malum prelatum reprehendere. ¶ Item Gregorius. Januario episcopo paulus dicit. Seniorem ne increpaueris: Sed hec eius regula tunc est seruanda:

Secundum. Tertium. Quartum. Quintum Hiero. Cōtra argu. scdē partis. Secundum. Tertium. Quartum. Quintum Sextum Septimum Hiero. Octauum. Hiero

cū culpa superioris ad interitū nō trahit,corda mi
Monum noꝝ.vbi aūt senior exēplum ad interitum prebet:
indiscreta increpatione feriendus est. ¶ Itē iob
Rñ. xxxj. Si contēpsi subire iudiciū cū seruo meo:cum
disceptarent aduersus me ꝛc.inde vt prius. ¶ Sol.
iudicare dr̄ proprie ꝛ improprie.proprie dr̄ ex auto
ritate superiori in examinādis factis arguendis ꝛ
puniendis.hoc mō iudicare superioꝝ est respectu
inferioꝝ.nō ecōuerso.Unde.vj.Sap.dr̄.Audite re-
ges ꝛ intelligite:discite iudices finiū terre.Et hoc
modo iudicare est ex ptāte seu ex autoritate. Alio
modo iudicare dr̄ cōiter extēso vocabulo ad argue
re:corripere:monere.Et arguere proprie est supe-
riorum respectu inferiorū.Unde thimotheo dicit
apl's.Argue cū oī imperio. Corripere est respectu
parium Mat.xviij.Si peccauerit in te frater tu9
coripe eum.Monere vero est inferioꝝ respectu su
periorum.ber.ad eugenium.Moneo te nō arguo.
Dicendum ergo ꝙ iudicare ex autoritate sicut di-
ctum est.in examinando merita arguendo ꝛ puniē
do non est inferioꝝ.sed iudicare ex charitate exten
Sol.ad arg. prime partis so vocabulo in monēdo bonoꝝ subditoꝝ est respe-
ctu malorum prelatorum. ¶ Ad obiecta ergo vtri
usqꝫ partis respondendum ad primum iam ptꝫ:qr
iudicare ſm ꝙ proprie dr̄.solum prelatoruꝫ est.vn-
de dōm ꝙ illud qđ dicitur ꝙ rex non hꝫ hoiem qui
facta sua dijudicet nec superiorem: intelligendum
est in suo ordine.Est enim ordo potestatuꝫ duplex.
ordo.s.ptātū sclariū. ꝛ ordo ptātū spūaliū.In ordi
ne ptātū seculariū nullus est maior rege vel impa-
tore quēadmodū in ordine potestatum spūalium
nullus est maior papa.tñ collatione facta ptātis
spūalis ad secularē:ptās spūalis est super secularē
sicut spūs est supra corpus.vñ ꝛ hiere.j.dr̄.Ecce cō
stitui te super gentes ꝛ regna.Et ostensum est.ij.pa
ral.xxvj.in Ozia qui voluit sibi vsurpare sacerdo-
talem dignitatem:ꝛ percussus est lepra.
Ad scđm. ¶ Ad illud apl'i.seniorem ne increpaueris ꝛc.dicē
dum ꝙ ex increpatione que est ex autoritate cū ob
iurgatione non est increpandus senior discretus
etiam a superiori.vnde ibi dicit glo. Ne increpaue
ris pro etatis honore:ne indigne ferens se a mino
re correptum.magis exasperet ꝙ̄ proficiet sed obse
cra vt patrem:sicut dr̄.j.pet.v.Seniores qui in vo
bis sunt obsecro.Si vero stulti sint senes:increpa
tione que est ex autoritate etiam cum obiurgatio-
ne a suis superioribus increpandi sunt.vnde dicit
ibi glo.Senior tñ stultus vt ait.b.Greg.vehemen-
ter est increpandus.Increpatione vero que est ex
Ad tertium charitate inferior pōt increpare superiorem eo mō
quo dictum est. ¶ Ad illud qđ obijcit de hoc qđ di
citur super illud.tibi soli peccaui.Rex oīm superi
or est.iam pꝫ rñsio:qr superior est in ordine potesta
tum seculariū:nō tñ ɔferendo potestatē seculareꝫ
spūali:vt dictum est. ¶ Ad illud qđ obijcit de da-
Ad quartum uid qui prescidit orā clamidis saul.dōm ꝙ p saul
prelati intelliguntur:per dauid subditi saul vētrē
purgans illos significat:qui maliciā intus ɔceptā
foris ostendunt in opere.sed in precisiōe clamidis
non significatur reprehensio pctī.per clamidē em̄
regni ptās intelligitur.hanc prescidit qui prelatū
snia ɔdēnationis ferit:qđ nulli subditoꝝ licet.Uñ
cuꝫ a btō greg.dr̄ ꝙ facta prepositi a subditis oris
gladio ferienda non sunt:intelligitur gladius oris
Ad quintum snia damnationis. ¶ Ad illud qđ obijcit ꝙ pau-
lus petrū reprehendit:dr̄ ꝙ petrus sicut dr̄ ad gal.
cogebat gentes iudaizare:ꝛ suo exemplo a veritate
euangelij recedere.pari aūt modo reprehēdēdus
est qui non solum se a fide exorbitat:sed etiaꝫ qui
alios exemplo vel verbo deuiat. Hoc ergo exēplo
non probantur prelati non arguendi a subditis:si
a fide exorbitauerint:vel alios exorbitare fecerint
Et qđ obr̄ ꝙ petrum paulus nō reprehenderet: ni
si se nō imparem sciret.intelligendum non de pa-
ritate que est in officio ecclesiastice dignitatis:sed
de paritate que erat in puritate vite ꝛ noticia veri
tatis.Nam quantum ad dignitatem prelationis
petrus inter apostolos non habebat parem.
Sol. ad arg. scđe partis ¶ Ad obiecta vero alterius partis quibus indisti
cte ostenditur inferiores posse iudicare superiores
Respondendum est.et primo ad illud quod obijci
tur de leone papa.dicenduꝫ ꝙ leo papa illud fecit
perfectiōis cōsideratione:nō rigore coactus disci
pline:sicut beatus greg.dicit de seipso.Si quis su
per his nos arguere voluerit:vel extra autoritatē
nos facere contenderit: veniat ad sedem apostoli
cam:vt ibi ante confessionem beati petri apostoli
mecuꝫ iuste decertet:quatenus ibi vnus ex nobis
sententiam deferat suam. Ex hoc ergo non sequit
ꝙ disciplina iuris subditi habeāt iudicare p̄latos
Ad secundū ¶ Ad illud qđ dr̄ de balaam.dōm ꝙ p asinam bñ
subditi intelliguntur:per balaam mali prelati:nō
tñ ex hoc probant prelati arguendi a subditis:sed
subditis tm̄ forma datur humiliter renitēdi prela
tis:si forte eos ad malum cogere voluerint.
Ad tertium ¶ Ad illud qđ obijcitur de xpo.dōm sicut prius.
ꝙ aliud est qđ de rigore cogimur seruare discipli-
Greg. ne:aliud est qđ admittitur perfectionis cōsidera-
tione.Christus ergo iudeos ad se arguendum im
misit consideratione perfectionis:non seuerita-
te iuris.Si enim legis rigore eēnt admissi. hac au
toritate sceleratissimi ꝛ infames ad accusationem
religiosorum essent recipiendi:qđ iniquum est.
Ad quartum ¶ Ad illud qđ obijcit de nathan.dōm ꝙ due sunt
persone quibus mūdus regitur.regalis ꝛ sacerdo-
talis.ꝛ sicut reges presunt in causis seculi:sic sacer
dotes in causis dei.Regū est corporalē irrogare pe
nā.Sacerdotū spūalē inferre vindictam.Dōm er
go quantū ad statum legis.ꝛ si regalis vnctio sa-
cerdotibus ꝛ prophetis preerat in causis seculi:tñ
suberat eis in causis dei.vnde reges a prophetis ꝛ
sacerdotibus vngebātur.Nathan ergo propheta
cum regem arguit suum executus est officium in
quo erat rege superior.non vsurpauit regis officiū
in quo erat rege inferior.Monuit enim ꝙ per pe-
nitentiam peccatum expiaret:non tulit in eū sen-
tentiam qua tanꝙ̄ adulter ꝛ homicida ſm legem
Ad quintum interiret. ¶ Ad illud quod obijcitur de Dañ.dicē
dum ꝙ miracula veteris testamēti sunt admiran-
da:non in exemplum nostre actionis trahenda.
Uñ daniel ꝙ iudicauit seniores hoc fuit potesta-
te superioris spiritussancti accepta occulte: vnde
ibi dr̄.Suscitauit dñs spirituꝫ pueri iunioris.sicut
dr̄.ij.Exo.Quis te ɔstituit iudicem super nos.glo.
Ad sextum. Arguebat eos moyses ex potestate occulta data si
Greg. bi a deo que postea manifesta fuit. ¶ Ad illud qđ
obijcitur ꝙ arguebant iudei petruꝫ. qr intrauerat
ad Cornelium.dōm ſm beatum greg. Petrus po-
testatem regendi acceperat.ꝛ tamen idem aposto
lorum primus querimonie ɔtra euꝫ a fidelibus fa
cte cur ad gentes intrasset nōn ex potestate officij
qua posset dici oues pastorem suum non reprehē-
derant:sed autoritate diuine virtutis qua gētiles
acceperant spiritumsanctum:respondit.
Ad septimū ꝛ octauū. ¶ Ad duo sequentia sancti hiero.ꝛ greg.patet iaꝫ
responsio ex predictis.sed tamē ad illud hiero. qđ
dicit ꝙ non oēs epī sunt epī.dōm ꝙ esse epm di-
gne est esse epm p autoritatē spūalis potestatis:et
per meritū scitatis.Nō ergo dicit de malis epis
dicit de ipsis propter defectum sanctitatis:nō pro
pter defectū

pter defectum potestatis vel ordinis ꝙ̄diu ab ec-
Ad nonum. clesia tolerantur. ¶ Ad vltimum qđ obijcitur de
tob.dicendum ꝙ illud dicebat de perfectione hu-
militatis non debito iuris.

Membrum tertium.

An superior malus possit iudicare inferiorem. Qđ non. Amb. Grego.
Postea querit vtruꝫ p̄latus malus possit
iudicare inferiorē seu subdituꝫ iuste.Ad
qđ sic.Btūs amb.sup ps.Bti immacu
lati.Judicet ille de alterius errore:q non
hꝫ qđ in seipso ɔdēnet.Judicet ille qui nō agit ea-
dem q in alio putauerit puniēda:ne cū de alio iu-
dicat.in se ferat sniam.ex quo pꝫ ꝙ malo p̄lato nō
lꝫ iudicare ¶ Item grego.in moralibus exponēs
illđ Job.q sine pctō est primus mittat in eā lapi-
dē.Ad aliena quippe pctā punienda ibant:ꝛ sua reli
querant. reuocent itaqꝫ ad ɔsciam vt prius ppria
corrigant.ꝛ tunc aliena reprehēdāt. ¶ Item greg.
super illđ iudicū.vbi dicit ꝙ viri gabaa interfece-
rāt vxorē Leuite ɔgnoscendo:dicit.Cum trib9 bē
iamin in carnis scelere fuisset obruta: collectus
oīs israel vlcisci iniquitatē voluit:sed tñ semel ꝛ
iteruꝫ in belli certamie ipe ɔstratus est:ꝛ subdit.
Quid est ꝙ in vltiōe sceleris israel inflāmat.ꝛ tñ
prius ipse prosternit nisi ꝙ ipsi prius purgādi sunt
per quos alioꝝ culpe feriunt.vt iaꝫ mundi p vltio
nem veniāt q alioꝝ vitia corrigere festināt.Ex hoc
arguit ꝙ prelatus nisi mūdus sit:non debet inmū-
Greg. dos iudicare. ¶ Item greg. Postulatus domin9
iudicare peccatriceꝫ non statim dat iudicium:sed
prius se inclinans deorsum in terra digito scribe
bat,nos typice instruens:vt cū quelibet proximo-
rum errata conspicimus: nō antea reprehendēdo
iudicemus ꝙ̄ ad ɔsciam nostri reuersi digito dis-
cretionis:quid in ea ɔditori placeat:quidue displi
ceat examinemus.iuxta illud apl'i. Cōsidera teip-
sum:ne ꝛ tu tenteris. ¶ Itē greg.in codē. Qui si-
ne pctō est ꝛc.i.primo vos ipsi iusticiā implete : et
sic innocentes manibus ad lapidandā reā ɔcurri
Contra. te.Ex his videt ꝙ malus aliquis nō dꝫ alium iudi
care.vel iudicis personaꝫ assumere. ¶ Cōtra. saul
cum a dño esset reprobatus.dei ppl'm iudicabat:ꝛ
eius iudiciuꝫ vniuersus ppl's expetebat. Uñ dicit
dauid post reprobationē profitēs ipsum esse iudi-
cem a dño:propitius sit mihi dñs:vt nō extēdam
manū in xpm dñi.j.Reg.xxiij. ¶ Itē dauid cū eēt
adulter ꝛ homicida interrogatus a ppheta sniaꝫ
in diuitē dedit:qui ouē pauperis rapuit dicēs Ju
dicium mortis est viro huic ouē reddet in quadru
plum. ¶ Itē salomō cū amore mulierū deos gēti-
liū coleret:sicut dr̄.iij.reg.xj.tñ vniuersus israel ad
eius iudicium ɔfluebat. ¶ Itē mat.xxiij.de malis
prelatis iudeoꝝ dicebat dñs.Que dicunt facite ꝛc.
¶ Itē.j.pet.ij.Serui subditi estote in omne timo
re dominis non tantum bonis ꝛ modestis:sed etiā
discolis.ex quibus relinquitur ꝙ maloꝝ prelatoꝝ
sententie est parendum a subditis.ergo ꝛ ipsū lega
liter possunt subditos iudicare.
¶ Solutio.dicenduꝫ ꝙ est iudicare de officio po
testatis.ꝛ ē iudicare de idoneitate siue merito po-
testatis.primo modo mali p̄lati possunt subditos
iudicare.secundo modo non nisi boni.primū sine
secundo damnabile est iudicanti.tamē salubre est
subdito obtēperanti.Unde autoritates primo po
site ostendunt ꝙ mali pastores dum sententia iu-
sti examinis alios feriunt sibipsis nocent.qr sicut
dicitur ad Ro.ij.In quo alios iudicant seipsos cō
demnant. Autoritates vero in contrarium obie-
cte astruūt ꝙ duꝫ ab eccl'a tolerant:eorū iudiciuꝫ
subterfugere nō est licituꝫ et obtemperare est pro-
ficuum.Et per hoc patet rñsio ad obiecta.

Membrum quartum.

Que ɔditiones requirūtur ad iudiceꝫ ꝙ possit eē ordinate.
Consequenter querit que ɔditiōes requi
rūtur ad hoc ꝙ aliq̄s possit esse ordina-
te iudex.Nam deut.j.dicit moyses.Di-
xi vobis.date ex vobis viros sapientes ꝛ
gnaros quoꝝ ɔuersatio sit probata in tribub9 ve
stris.Et seq̄tur.Tulitqꝫ eos vt populum iudicarēt
Ex hoc ergo relinquit.ꝙ ſm legem dei q nō est sapi
ens et gnarus iuris.non poterit esse iudex.ergo il
li qui sunt minoris etatis non pñt eē iudices.sic
nec natura surdi nec ppetuo furiosi.iij.q vij.infa-
mis. ¶ Item cuꝫ iudices debeant esse de tribub9
populi dei.ergo hereticus non poterit esse iudex
vel infidelis:ꝛ hoc est ꝙ dicit canon.xxiij.q.j. He
reticus catholicū vxpore superioreꝫ se maledicere
nō valet.in alienū a fide tanꝙ̄ in sibi coequalē sen
tentiā dare nō pōt. ¶ Itē consimili rōe probatur
ꝙ excōicatus nō pōt esse iudex.Scđm etiā ꝙ dicit
decretalis titulo de iudicijs.vbi dr̄. ꝙ lꝫ excōicat9
nō possit stare in iudicio per se:tñ pōt cogi p aliuꝫ
rñdere. ¶ Itē ex hoc ꝙ dr̄ ɔuersatio iudicis pba-
ta dꝫ esse.videtur ꝙ suspectus nō possit esse iudex.
Uñ canō Nicolai.iij.q.v.Nō suspecti.post me.Li
ceat ei qui suspectū iudicē sibi putat esse anteꝙ̄ lis
inchoet recusare ꝛ ad aliū recurrere.nā quodāmō
naturale est suspectoꝝ iudicū insidias declinare ꝛ
inimicoꝝ iudiciū velle refugere. ¶ Itē per hoc qđ
dr̄.quoꝝ ɔuersatio sit pbata in tribubus vestris.
ońdit ꝙ alienigena seu extraneus iudex esse non
possit:ſm ꝙ dicit canō stephani pape.nullus alie
nigena aut accusator fiet aut iudex.vñ ꝛ de Loth
scriptum est.Ingressus es vt aduena nunq̄d vt iu
dices. ¶ Itē p hoc ꝙ dr̄.ꝛ ɔstituā eos principes.oñ
dit ꝙ ille psone q rōne sue ɔditionis sunt subdite
ꝛ subiecte iudices esse nō possunt vt mulieres ꝛ ser
ui.vñ de mulieribus dicit amb.in li.q.ve.ꝛ no.tes.
Mulierē ɔstat subiectā eē viri sui dñio: ꝛ nullā au
toritatē habere:nec docere pōt nec testis eē:nec fi
dē dare.Itē de seruis ꝛ alijs predictis dicit canon
sctē Romane eccl'e synodi.iij.q.vij.Infamis.para
grapho.Tria sunt quibus aliqui impediunt ne iu
dices fiant.Natura surdus ꝛ mutus ꝛ perpetuo fu
riosus ꝛ impubes:qr iudicio carent ꝛ lege:vt q a se
natu amotus est supple ppter aliqđ crimē morib9
femine ꝛ serui:nō qr habeāt iudiciū.s.qr pceptū est
vt ciuilibus nō fungant officijs.Uerū si seruus dū
putaret liber ex delegatiōe sniam dixit:q̄uis post
ea in seruitutem depulsus sit:sententia ab eo dicta
rei iudicate firmitatem tenet.Ex his ergo videtur
plures persone excludi:ne iudices sint. ¶ Sed cō *Contra Arg.j.*
tra hoc obijcitur.ꝛ primo contra hoc qđ dictuꝫ est
de pueris ꝛ minoribus etate.Nam hieremias ad
huc puer cōstitutus est iudex a deo.Unde.j. hiere.
postꝙ̄ dixit.nescio loq̄:qr puer ego sum.dixit ei do
minus.Constitui te super gentes ꝛ regna vt euel-
las ꝛ destruas ꝛc. ¶ Item daniel puer inspiratiōe *Scđm.*
diuina factus est iudex seniorum qui volebant per
dere susannam. ¶ Item in aliquibus pueris ma *Tertium*
licia supplet etatem.eadem ratione ꝛ in aliquibus
scientia preuenit adultam etatem.Si ergo nō est
causa quare minor etate non debeat esse iudex:ni-
si defectus in iudicando.ergo huiusmodi minores *Quartum*
poterunt esse iudices. ¶ Itez obijcitur contra hoc
quod dictum est:ꝙ mulier non debet esse iudex.qr
v.iudic.legitur delborā iudicasse israel.ꝛ post datā
legem a deo.ergo nō est ɔtra legē datā a deo mulie

Quintum

rē esse iudicē.¶ Itē mulieres legunt mfte p̄dicte
spū prophetie vt maria soror moysi.xv.Exo. Item
anna prophetissa:de qua legit.ij.Lu.Si ergo mu-
lieres per spm̄ prophetie assumpte sunt ad denun
ciandū iudicia diuina:multomagis possunt assu
mi ad denunciādū iudicia humana.¶ Itē obijci
tur ɔtra hoc qđ dictū est de seruis.qꝛ dr.iij.ad gal.
Nō est iudeus neq grecus.non est masculus neq
femina τc.Oēs enim vos vnū estis in xp̄o iesu.er-
go seruilis ɔditio in xp̄iana religione nō differt a
libera.ergo seruus poterit esse iudex.¶ Itē querit

Rñsio.

rō quare sic ē:τ qs numerus psonaruz in quibus
nō est idoneitas ad hoc vt iudices fiant. ¶ Solo.
fm q dr.j.deut.Judicialibus dei iudiciū est: vnde
hō iudex gerit vicē iudicis dei in iudicando.ideo i
tribus dz ɔformari deo:q iudex est.in ptāte:verita
te τ bonitate.fm q dr exo.xviij.Prouide de oi ple
be viros potentes τ timētes deū.ecce ptās.in qui-
bus sit veritas:ecce veritas.Et qui oderint auari-
ciam.ecce bonitas.Ptās in autoritate.veritas in
iudicio siue discretione. Bonitas in rectitudine
animi τ vite.Unde.xvj.deut.Judices τ magistros
ɔstitues in oibus portis.ecce autoritas ptātis. vt
iudicent ppl'm iusto iudicio.ecce iudiciū veritatis
nec in alterā personam declinēt τc.ecce rectitudo
animi seu vite.Itē hec tria silr ostendunt in predi
cto verbo deut.j. Date ex vobis viros sapientes et
gnaros.ecce discretio veritatis quoruz ɔuersatio
sit pbata.ecce rectitudo bonitatis.vt ponam eos

Nō sunt q̄dā psone nō idonee.

pricipes.ecce autoritas ptātis. ¶ Notandū ergo
q quedam persone inidonee sunt ad assumēdam
psonā iudicis:qꝛ nō sunt idonee ad susceptionē au
toritatis:seu rōne sexus vt mulier.cui post peccatū
dictū est.Sub viri ptāte eris.Uñ.j.ad cor.xiiij. di
cit apl's.Mulieres in ecclesia taceant.nō em̄ per-
mittitur eis loqui:sed subditas esse.Aut rōne ɔdi
tionis fortune vt seruus.vñ.j.pet.ij. Serui subditi
estote in oi timore. Alie vero persone qꝛ non sunt
idonee repellunt ab offō iudicis.qꝛ nō sunt idonee
ad iudicium veritatis.τ hoc pluribus modis.Uel
ppter impedimētum pmanēs vel propter impe-
dimētum transiens.Item propter impedimētum
pmanēs:aut innatum aut ɔtingens.Propter im
pedimentum manēs innatum prohibet iudex eē
surdus τ mutus.Propter impedimētum perma-
nēs τ contingens perpetuo furiosus.Et ppter im
pedimētum transiēs minor etate.Item alie psone
excluduntur propter defectum approbationis vi-
te seu bonitatis.qđ cōtingit triplici de causa.vna ē
reprobatio vite vel propter crimē erroris:vt in he-
reticis.Aut ppter scandalum ɔuersationis.vt in
his qui sunt infames.Aut propter contagiuz cōio
nis:vt in excōicatis.Alia cā est ignorātia ɔditiōis
psone:vt in extraneis.Tertia vo causa est suspicio
probabilis malicie persone.vt si sit inimicus vel de
clinationis a rectitudine iusticie.qua rōne prohi-
bent oēs qui sunt ex ɔsanguineis autoris vel inimi
ci rei vel aliqua iusta causa suspecti.iij.q.v.

Sol.ad ɔtra. arg.j.τ.ij.

¶ Ad illud ergo pō obijcitur de Hiere.τ daniele.
dōm q illud pertinet ad priuilegiuz gratie singu
laris:non ad exemplum imitationis.sicut τ quod
hiere.j.dr.Anteq̄ exires de vētre scrificaui te.τ qđ
dr.xiij.dañ.Nō suscitauit dñs spm̄ pueri iunioris.
Priuilegia aūt paucoꝝ nō faciūt legem cōmunez.

Ad tertium

¶ Ad illud vero qđ obr̄ q in aliquibus scia preue
nit etatē adultā.dōm q iura que debent regulare
gñalitatē hoim nō aptantur his que raro ɔtingūt
sed his que frequēter aut semper.nec his que con-
tingunt in paucis:sed in his que contingunt i plu
ribus.Raro aūt ɔtingit τ nō nisi per priuilegium
supne gratie:q in pueris talis scia inueniat: qua-
lis τ quāta in iudicibus requirit.Requirit em̄ sa-
pientia iuris:τ cum hoc experientia iudicij.vñ pro
pter hoc signāter dictum est.j.deut.Date ex vobis
viros sapientes τ gnaros.sapiētes.s.p iuris τ legū
noticiam:gnaros propter experientiā.Itē inde est
qđ moysi dr.xj.numeroꝝ.Congrega senes populi
quos tu nosti q senes sint ppl'i ac magistri:vt sup
portēt onus tecū:τ nō tu solus graueris. Hinc etiā
est q propter exēplū imitationis iudex oim.Chri-
stus ad actus prelationis non processit nisi in eta-
te perfecta triginta annoꝝ post baptismū sicut ha

Ad quartum

bet ex luc.iij.¶ Ad illud vero qđ obr̄ de Delbora.
q fuit iudex israel. dōm fm illud.j.cor.x.Oīa il-
lis ɔtingebāt in figurā.Uñ qđ in veteri testa. dici
tur de delbora.factum est in eccle sic figura.figure
aūt vete.testa.non trahuntur in nouo testa.in au-
toritatē exēpli.Uñ q hoc nō sit ad imitationez in
nouo:ostēditur.j.ad Thi.ij.docere mulieri nō per

Ad quintum

mitto:nec dñari in virum.¶ Ad illud vero qđ obij
citur q assumūtur ad gratiā prophetie. ergo mul
tomagis ad iudicia humana poterunt assumi. di-
cendum q non sequitur nec est simile:qꝛ gratia p
phetie non dat autoritatem mulieri super virum:
nec mutat legem subiectionis qua iure diuino te-
nectur mulier esse sub viro:qꝛ geñ.iij.dicitur.Sub
viri potestate eris:τ ipse dñabitur tui.Sed autori
tas iudicij daret dominium mulieri super virum:
qđ repugnat diuine institutiōi.Quare aūt assum
pte sunt ad gratiam prophetie dicitur.iiij. iudicū.
super illud.erat aūt delbora pphes.ibi gl.Adamā
tij.Prestat in hoc consolationem muliebri sexui:
ne pro infirmitate desperet se prophetie gratiam
posse suscipere sed credat q ɔfert hanc gratiā mē-
tis puritas:non sexus diuersitas.

Membrum quintum

De dñia iudicū q̄ triplex

Postea queritur de dñia iudicū. Dñia au
tē iudicis fm iura triplex est. Nam alij
sunt ordinarij.alij arbitrarij.alij delega
ti.Judices ordinarij sunt q ab aplico vt
eccl'iastici.vel imperatore vt scolares legitimā po
testatem accipiunt. Arbitrarij sunt qui nullā ptā-
tem habētes cū ɔsensu litigantium in iudices eli-
guntur:sicut habet.ij.q.vj.Judices vero delegati
sunt quibus vna vel plures cause ab eo qui hz iuris
ditionem ordinariam vel extraordinariaz vel a pn

Querit.j.

cipe cōmissam cōmittuntur.¶ In primis ergo q̄-
ritur vnde ex lege diuina hec differentia iudicum
sumat autoritatez.Nam sicut lex diuina moysi et
euāgelij extrahitur a lege eterna:ita lex ciuilis ex
trahitur a lege moysi:τ lex canonum a lege euan-
gelij.¶ Item cuz iudices ordinarij distinguantur
secundum q dicit Hugo de sancto victore in li.de
sacramentis.secunda parte.In laicis ad quorum
prouidentiam ea que terrene vite necessaria sunt
pertinent:potestas est terrena.In clericis ad quo
rum officium spectant ea que spirituali vite sunt
bona:potestas est diuina.illa potestas secularis
dicitur.ista spiritualis.In vtraq potestate diuersi
sunt gradus τ ordines potestatum.Terrena pote-

Querit.ij.

stas caput habet regez. Spiritualis potestas sum
mum pontificem caput habet. ¶ Queritur er-

Queritur iij

go vtrū a lege diuina hec dñia sumat ordinarie ptā
tis.¶ Item vtrū in potestate τ iudicibus ordina-
rijs vtriusq potestatis possint esse plures in eo-
dem gradu:vt duo summi pontifices.duo episco-
pi eiusdem loci.duo imperatores.duo reges terre
eiusdem

eiusdem nō subalternati.quod videtur.quia duo

Obijcitur.

possunt esse iudices delegati a potestate vnius
gradus.ergo pari rōne τ duo iudices ordinarij in
eodem gradu.¶ Item lucc.j.super illud. factum

Secūdo.

est vt sacerdotio fungeretur τc.dicit glo. Ambro.
τ bede. Qđ propter ampliationem cultus dei a
dauid constituti sunt.xxiiij.summi pōtifices: qui
per vices suas ministrent.ergo in eodem gradu
sacerdotij summi plures erāt a Dauid propheta

Tertio.

ordinati.¶ Item luc.iij.dicitur.q sub principib⁹
sacerdotum anna τ caypha factum est verbū dñi
super Joā.τc.Et ex hoc habetur q duo erūt prin-
cipes sacerdotum.¶ Contra.nemo potest duob⁹

Cōtra.

dominis seruire.fm ergo sentētiaz saluatoris nō
est ordinata subiectio ad duos presidentes in eo-
dem gradu potestatis.¶ Item.xiij.ad Ro.Om-
nis anima potestatibus sublimiorib⁹ subdita sit.
Et sequitur. qui potestati resistit dei ordinationi
resistit.Scōm ergo ordinationem diuinam pote
states ordinantur fm superius τ inferius . aliter
nihil esset dictu potestatibus sublimioribus sub-
dita sit.ergo in eodem gradu nō erit eadem subli
mitas plurium potestatum . ¶ Item omnis or-
do qui commēdatur quantum ad gradum princi
patus in irrationalibus est ordo fm instinctum
nature τ fm dictamen rationis. Sed in apibus
commendatur vnitas principatus.qꝛ in apibus
princeps vna est.in gruibus vnitas ducatus:qꝛ
vna dux est.vnam enim sequuntur ergo de instin
ctu nature:τ de dictamine rationis est vnitas pn
cipatus τ ducatus.ergo i eodē gradu nō possunt
esse duo principes vel duo duces.¶ Item ex lege
dei solus vnus summus sacerdos institutus est
vt aaron:vel successor ei⁹:sicut legitur Nume.xx.
Et vnus solus rex institutus est in ppl'o dei.vñ τ
in Osee reprehēduntur reges decem tribuū:qui
fecerunt diuisionem in regno.vnde dicitur. viij.
Osee.Ipsi regnauerunt:τ non ex me.principes ex

Q.rto vtruz ptās secularis subdita d̄beat esse spirituali.

titerunt:τ non cognoui.¶ Item queritur cū du-
plex sit potestas ordinaria.s.potestas spūalis τ se
cularis.vtrū ordinata potestate vna precmineat
alteri. Ad quod sic.super illud ps.Tibi soli pecca
ui.glo.Quia rex omnibus est superior:τ ideo tm̄

Qđ non ar.j.

a deo qui est maior eo puniendus:si quis de ppl'o
errauerit deo peccauit τ regi .rex vero non habet
hominem qui eius facta dijudicet.ergo summus
pontifex non potest iudicare imperatorem seu re

Secundum.

gem.¶ Item hug.de sancto vict.in li.de sacramē
tis.Spūalis potestas non ideo presidet vt terre-
ne in suo iure preiudicium faciat sicut ipsa terre-
na potestas quod spūali debetur nunq̄ sine cul
pa vsurpat:ergo in iudicijs terrenoruz nō est sub-
iectus imperator iudicio summi pōtificis. ¶ Itē

Tertium

j.pe.ij.Subiecti estote omni humane creature p
pter deum seu regi tanq̄ precellenti. Si ergo rex

Quartum

precellit nō est subditus alicuius iudicio.¶ For-
te distinguetur sicut distinguit Gratianus vt su
pra dictum est:q sicut reges presunt in causis se-
culi.sacerdotes in causis dei.Nathan vero pphe
ta cum dauid redarguit:exercuit suum officium:
in quo erat rege superior nō regis vsurpauit offi-
cium:in quo erat rege inferior.Scōm hoc ergo si
in causis spūalibus subiectus est imperator sum-
mo pontifici:in causis secularibus subiectus erit

Contra

summus pontifex imperatori.¶ Contra. sicut se
cularia ordinantur ad spūalia.ita potestas secu-
laris ad potestatem spiritualem.Sed secularia
subsunt spiritualibus ordine rōnis τ diuino:ergo

Hugo.

potestas secularis subest potestati spirituali. er-
go imperator summo pontifici. ¶ Itē dicit hug.
de sancto vic.in lib.de sacramentis.Uita terrena
bonis terrenis aliter vita spiritualis spiritualib⁹
bonis nutritur.¶ Ad potestatem regis pertinēt
que terrena sunt τ ad terrenam vitam facta om-
nia.¶ Ad potestatem summi pontificis ptinent
que spiritualia sunt τ vite spiritualis attributa vni
uersa.quātum vero vita spūalis dignior est q̄ ter
rena τ spūs q̄ corpus:tātum spūalis potestas se-
culares potestatem honore ac dignitate precedit.
¶ Item hug.de sancto vict.in eodem.q spiritua
lis potestas quātum ad diuinā institutionē prior
sit tempore τ maior dignitate:ex veteri testamen
to manifeste declarat:vbi primum a deo sacerdo
tium institutum est.postea vero p sacerdotium iu
bente deo regalis potestas ordinata:sicut legitur
j.Reg.ix.¶ Item hug.ad idem:In ecclesia dei sa
cerdotalis dignitas regalem potestatem sacrat τ
sanctificat p benedictionem. Si ergo sicut dicit
ad hebre.vij.sine ɔtradictione maior est qui bene
dicit q̄ qui benedicitur:constat absq dubitatiōe
q terrena potestas que a spūali benedictionem
accipit iure inferior existimatur. ¶ Itē queritur
vtrum suprema potestas spūalis:que est summi
pontificis possit habere aliquā humanā que ip-
sam diiudicet.¶ Ad quod sic refert Hiero.in li.
viroꝝ illustrium.Qđ damasus papa a subditis
de adulterio accusatus cū.xlij.epis se purgauit.si
ergo purgatio ptinet ad sentētiā iudiciorum vide
tur q poterat iudicari.¶ Item beatus Gregori⁹

Q.qnito vtꝝ sit aliqua terrena potestas que possit iudicare summum pontificem.qđ sic.

papa de seipso.Si quis nos arguere voluerit ve-
niam ad sedem apostolicā vt ibi mecum iuste de-
certet quatenus ibi vnus ex nobis sententiam
deferat suā.¶ Item augu.Qui nec regiminis i se
rationem habuit:nec sua delicta detersit: nec fi-
liorum crimen correxit canis impudicus dicēdus
est magis q̄ eps.Si ergo talis possit esse ille qui
est pape constitutus:videtur qđ possit a ceteris
epis iudicari vt non eps. ¶ Itez paulus correxit
petrum eo qđ nō recte ambularet ad euāgelij ve-
ritatem Gal.ij. Et dicit glo. q Petrus cui a do
mino dictū est.pasce oues meas.Joā.vlt.obiurga
tionem posterioris pastoris pro salute gregis libē
tissime sustinebat.ergo papa qui est successor pe-
tri si a veritate deuiet:poterit a posterioribus pa

Cōtra q nō. Hugo

storibus iudicari.¶ Contra hugo.de sancto vict.
scđa pte de sacramētis.Potestas summi pontifi
cis a deo primum instituta est:τ cum deuiat a so-
lo deo iudicari pōt.sicut supra scriptum.j.ad Co-
rin.ij.Spiritualis iudicat oīa:τ ipse a nemine iu-

Gela.

ditatur.¶ Item dicit canon Gelasij.ix.q.iij.Cun
cta p orbē nouit ecclesia: q sacrosancta ecclesia
romana fas de oibus habeat iudicādi.neq cuiq̄

Inno.

de eius liceat iudicare iudicio.¶ Item innocen.
in eodem.Nemo iudicabit primaz sedem . Neq
enim ab augusto neq ab omni clero:neq a regi-

Symachus.

bus:neq a populo iudex iudicabitur. ¶ Item sy
machus in eodem. Aliorum hoim causas deus
voluit per homines terminare:sed sedis illi⁹ pre
sidem suo sine questione reseruauit arbitrio.repli
cabo dictum.tu es petrus τ super hanc petrā edi
ficabo ecclesiam meā.τ quodcūq solueris τc.

Responsio. Potestas iudicuz ordinarioꝝ ex vc.tes.

¶ Solutio notandum q autoritas ordinarioꝝ
iudicum in potestate seculari accipitur.Exo.xvij.
vbi dicitur.q moyses electis viris strēnuis de cū-
cto israel ɔstituit eos principes populi: tribunos
τ centuriones:q̄nquagenarios τ decanos: qui iu
dicarent populum dñi.Autoritas iudicum ordi-
nariorum in potestate spūali accipitur ex nume-
ris.iij.vbi ponit gradus summi sacerdotis aaron
τ minorū sacerdotum subministrātiuz aaron.vñ

dicit̃.Functiq; sunt sacerdotio eleazar ⁊ ythamar
coram aaron.⁊ iterum subministratio leuitarum
ſm gradus differẽtes.vnde ibi dicitur.Dabis le
uitas Aaron ⁊ ythamar coram aaron ⁊ filijs eius
quibus traditi sunt a filijs israel in ministerio:et
ibi dicit̃.Quõ filij Jerson erant sub principe eliza
phat.similiter filij caaph erãt sub principe Eliza
phan.⁊ princeps principum leuitarum eleazar fi
lius Aaron sacerdotis.❡Ex nouo vero testamẽ
Ex nouo test.
to ꝗ̃tum ad distinctionem potestatis sacerdota
lis sicut dicit Hugo de santo vict.presbiteri vica
rij sunt.lxxij.discipulorum qui ꝑcedebãt dñm in
omnem ciuitatem ⁊ locum quo erat ipse ventur⁹
sicut dicitur Luce.vij.Epi successores apostolorũ
qui eligunt̃ a deo.vij.Luc.x.matth.Summus põ
tifex vicarius petri:cui cõmittitur plenitudo po
testatis in clauibus.xvj.matth.Tu es petrus ⁊c.
⁊ tibi dabo claues.⁊ vl̃is cura gregis.Joã.vltimo
Si diligis me pasce oues meas.Sub potestate de
ro presbyteroꝝ est potestas seu ordo dyaconoruȝ
qui in archidyaconibus habẽt iudiciariam pote
statem.qđ sumptum est.j.ad Thi.iij.vbi post de
scriptioneȝ epi dicit.Dyacones si bene ministra
uerit:gradum bonum sibi acquirent.Gradus ve
ro secularis potestatis accipiuntur de prima epi
stola petri.vbi dicit̃.Subditi estote omni huma
ne creature ⁊c.seu regi tanꝗ̃ precellenti.seu iudici
bus tanꝗ̃ ab eo missis.Et Ro.xiij.vbi dicit̃.Om
nis anima potestatibus sublimioribus subdita
sit.Ex his igitur patet qualiter ex nouo ⁊ veteri te
stamẽto accipitur autoritas iudicum ordinario
Autoritas iudicis ordinarij.
rum seu secularium:seu spiritualium.❡Item
autoritas iudicis arbitrarij põt accipi ex Exo.xxj.
vbi dicitur lex de illo qui ꝑcutit mulierem pregnã
tem:que facit abhortiuuȝ.sed ipsa viuit.⁊ dicitur
ꝙ si partus nondum viuificatus fuit in vtero sub
iacebit dãno quantuum maritus petierit:⁊ arbi
Autoritas de lega.
tri iudicauerint.❡Item autoritas iudicum dele
gatorũ accipitur ex Exo.xxiiij.vbi ascẽdẽs Moy
ses in montem senioribus ait.habetis Aaron et
Hur vobiscum.si quid natum fuerit questionis
referetis ad eos.Et ex Abdia propheta.vbi dicit̃
auditum audiuimus a domino legatum ad gen
tes misit.Et per hoc patet responsio ad duo pri
mo quesita.❡Ad illud quod queritur.vtruȝ pos
Ad tertiũ q̃situm.
Hieronym⁹
sint esse plures iudices ordinarij in eodẽ gradu.
Dicendum ſm beatum Hieronymum ad rusti
cuȝ monachũ.In apibus princeps vna est.grues
vnam sequũtur.Imperator vnus.iudex vnus pro
uincie.Roma autem cõdita duos fratres simul
reges habere non potuit.in Rebecce vtero esau
⁊ iacob gesserunt bella Geñ.xxv.Singuli ecclesia
rum epi:singuli archiepi.singuli archidyaconi.et
omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus vtitur.
Ex quibus relinquitur.ꝙ in eodem gradu respe
Ad obiectuȝ
ctu eorũdem nõ est preeminẽtia plurium potesta
tum.❡Ad illud ergo qđ obijcit de iudicibus de
legatis.dicẽdum ꝙ nõ est simile.nã cum plures
delegantur ab vno ordinario:ambo gerunt vicẽ
vnius:nec alter plenarie gerit vicem sed ambo si
Ad secunduȝ
mul.❡Ad illud vero quod obijcit̃.ꝙ.xxiiij.erant
summi sacerdotes instituti a dauid verum ꝗ̃tuȝ
ad ministeriuȝ cultus tẽpli:sed tamen vnus erat
Ad tertium.
qui preerat super alios in autoritate iudicij.sicut
cayphas dr̃ pontifex anni illi⁹ in Jo.xj.❡Ad illõ
vero qđ obijcitur de anna ⁊ caypha.dõm.ꝙ nõ si
mul preerant sed vnus preerat in ꝑncipio ꝑdica
tionis ioãnis:postea ali⁹ successit:⁊ ideo sub am
bobus determinatur tempus predicationis ioan
Ad q̃rtũ q̃ri.
nis.❡Ad illud quod queritur vtrum potestas se
cularis subdita debeat esse potestati spirituali.di
cendum ſm qđ dicit Hugo de sancto victo.Spi
ritualis potestas terrenam potestatem institue
re habet vt sit:⁊ iudicare si bona non fuerit:sicut
scriptũ est.j.ad Corin.ij.Spũalis iudicat omnia:
⁊ ipse a nemine iudicatur.❡Ad illud ergo qđ pri
So.ad pmũ.
mo obijcitur ex auctoritate aug.sup ps. ꝙ rex nõ
habet hominem qui eius facta diiudicet ⁊c.faciẽ
da est vis in hoc qđ dr̃ nõ hȝ hoiem.spũalis enim
potestas nõ iudicat ſm hoiem:vel ſm humanaȝ
legem:sed inꝗ̃tum residet vice dei:sicut dr̃ apl̃is
matthei.x.Qui vos audit me audit.⁊ sicut dicit
apl̃s.ij.ad Corin.v.Pro xp̃o legatione fungimur
⁊ ſm potestatem ad vindictam spũalem non cor
poralem.ſm ꝙ dr̃.ij.q.vij.ꝙ regum est exercere pe
nam corporalem:sacerdotum spiritualem infer
re vindictam.Unde ambrosius imperatorem ex
cõmunicauit archadiũ:⁊ ab ingressu ecclesie ꝓhi
buit.Sicut eniȝ iudex terrenus nõ sine causa gla
dium portat.sicut dr̃.xiij.ad Ro.ita nõ sine causa
claues ecclesie sacerdotes accipiũt.ille portat gla
dium ad vindictam malefactorum:laudem vero
bonorum.isti claues habẽt ad exclusionem excõ
municandorum ⁊ recõciliationem penitentium.
Expone igitur a deo tm̃ est rex puniendus supple
materiali pena.Et iterum non habet hominem
qui eius facta diiudicet:supple ad corporalem pe
nam inferẽdaȝ.❡Ad scđm vero qđ obijcit̃ de ver
Ad secundũ
bo hugo.dicẽdum.ꝙ spũalis potestas si iudicet
terrenã rõne delicti:cum.s.abutitur potestate:nõ
preiudicium facit.immo sicut spũs ꝯstitutus est
ad dirigẽduȝ corp⁹:ita spũalis potestas ꝯstituta
est ad dirigẽdũ terrenam.Qđ vero dicit hugo.de
iudicio nõ inferẽdo terrene potestati a spũali:di
Hugo.
cit rõne terrenarũ possessionum quas hȝ ecclesia
seu potestas spiritualis:q̃ sicut dicit Hugo.nũꝗ̃
possunt ita a regia potestate elongari:quin ratio
postulauerit ⁊ necessitas:⁊ ipsis possessionibus
terrena potestas debeat patrocinium:⁊ illi ipse
possessiones debeant in necessitate obsequium.
Sicut em̃ regia potestas patrocinium quod de
bet alteri dare non potest:sic ipsa possessio a per
sonis ecclesiasticis obtenta obsequium qđ regie
Ad tertium.
potestati ꝓ patrocinio debetur iure negare non
potest.sicut scriptum est matth.xxij.Reddite que
sunt cesaris cesari:⁊ que sunt dei deo.❡Ad illud
qđ obijcitur de canonica Petri.ꝙ rex precellit ve
rum est in suo ordine.s.ad corporalem vindictam
exercendam:qua vindicta si delinquat:nõ habet
qui eum puniat nisi deum.❡Ad illud quod di
cit Gratianus.ꝙ sacerdotalis potestas in aliquo
erat regali inferior.dicẽdum ꝙ hoc verum ſm sta
tum veteris testamenti:sed nõ ſm statum noui.
Sacerdotium enim ve.testa.carnale erat:⁊ ꝑ car
nalem ꝓpagationem succedebat:ꝗuis esset ordi
natum ad spirituale obsequium.s.diuinũ cultuȝ
⁊ figuram spiritualis sacerdotij noui testamenti.
qui non est per successionẽ carnalẽ.ꝓpterea i illa
parte in qua carnale erat ⁊ terrenũ.subiectum erat
terrene potestati.s.regali.Sicut enim dicit beat⁹
augu.Ideo dicitur vetus testamentum ꝓpter ꝓ
missionem terrenam que ptinet ad veterem hoieȝ
ideo in testamẽto veteri summa erat potestas ter
rena.In nouo autem testamẽto non.vbi est spũa
le sacerdotiũ ⁊ ꝓmissio spũaliũ.In nouo em̃ te
stamento nõ ꝑmittuntur terrena in mercedem:
sed addũtur ad sustẽtationẽ.Matth.vj.Primuȝ
Ad q̃ntũ q̃ri
querite regnũ dei ⁊ iusticiã eius:⁊ hec oĩa adijciẽ
tur vobis.❡Ad illud qđ q̃rit̃.vtrũ possit esse ali
qua humana potesta q̃ habet diiudicare summũ
pontificẽ

pontificem.dicẽdũ ꝙ sicut ostendebat summus
pontifex nõ põt ab alio ꝗ̃ a deo iudicari:sicut dr̃.
ix.q.iij.Facta subditorũ a nobis iudicant̃ nr̃a vero
a dño iudicant̃.Ex quo accipit̃.ꝙ summus ponti
fex iudex est ordinarius singulorũ ⁊ nullus est qui
eum iudicat nisi deus.❡Ad illud vero qđ obij
Ad obiec. Auto.
citur de dama.⁊ greg.similiter ⁊ ad illud qđ obij
citur de petro:qui sustinuit reprehẽsionẽ pauli.di
cendũ ꝙ illud dr̃ factũ ad exẽplũ humilitatis non
ex necessitate iuris.vñ ad gal.ij.sup illud.dixi ce
phe corã oĩbus.dicit glo.Ipse petr⁹ qđ a paulo fie
bat vtiliter libertate caritatis pietate humilita
tis accepit.atq; ita exemplũ posteris tribuit:ꝙ nõ
dedignarent̃ maiores vbi forte iusti tramitẽ reli
quissent:a posterioribus corrigi.Laus itaq; iuste li
bertatis in paulo ⁊ sancte humilitatis i petro emi
cuit:⁊ similimodo dicendum in damaso ⁊ grego.
❡Ad illud vero qđ dicit augu.de malo epo ꝙ ca
nis impudicus dicendus est:intelligendum est si
habet superiorem postꝗ̃ est per sententiam con
demnatus.vel illud dicitur propter meritũ vite:
non propter gradum potentie.

Membrum sextum.

De officio iudicis iuxta.l.

Querendũ est postmodũ de officio iudi
cis iuxta legem qua dicitur.xvj.deu.Ju
dices et magistros constitues in omni
bus portis tuis.vt iudicent populuȝ iu
sto iudicio:nec in aletram partem declinent:non
accipies personam nec munera:iuste quod iustũ
est exequeris.

Articulus primus

De prima parte.l.iudices ⁊ magistros cõstitues.

a D primã parte legis.iudices et magi
stros constitues queruntur duo.Pri
mo vtruȝ ad iudicẽ possint aliarum per
sonarum que intrant iudicium officia
pertinere:vt in eadem causa sit iudex ⁊ testis ⁊ de
fensor ⁊ hmõi.Secundo vtrum iudex aliquis pos
sit de subdito alterius iudicis iudicare.

Ad primum sic dicit .§.j.

Iudex possit assumere personã iudicis accusatoris testis ⁊ accusati.

canon Bonifacij.iiij.q.iiij.Null⁹ vnꝗ̃ presumat
accusator simul et iudex esse et testis.quoniam in
omni iudicio quatuor personas necesse est esse.
Judices electos:accusatores idoneos:defensores
congruos atq; testes legitimos.Judices debent
vti equitate:testes veritate accusatores intentiõe
ad amplificanduȝ causam.defensores attenuatio
ne ad diminuendum causam.❡Item August.in
Augustinus Cõtra obij.
omel.de penitentia.Quis sibi vtrũq; audet sume
re.vt cuicunq; ipse sit accusator et iudex.❡Cõtra
danie.xiij.Daniel fuit accusator iniquitatis seni
orum ⁊ iudex eorũdem:ergo simul potest esse offi
cium accusatoris ⁊ iudicis.❡Item.iiij.Geñ.fuit
dominus accusator Caym:cum dicit.ecce vox san
guinis ⁊c.Fuit etiam iudex inferens penam:cum
dixit.Maledictus eris super terram ⁊c.❡Itẽ di
Responsio.
cit ꝑ hiere.xxix.ego sum iudex ⁊ testis.Si ergo iu
dex homo debet assimilari iudici deo:idem potest
esse iudex ⁊ testis.❡Solutio.ſm canonẽ damasi
pape.iiij.q.iiij.Accusatores et iudices non idem
sint.sed per se accusatores.per se iudices.per se te
stes.per se accusati.vnusquisq; in suo ordine.Ra
tio autem quare iudex non potest assumere perso
nam accusatoris vel defensoris est:qr est persona
media ⁊ in nullam partem debet declinare.simili
ter nec personam testis potest assumere ne habea
tur suspectus de impositione culpe:cum ad ipm
pertineat sẽtentia inferende pene.❡Ad illud qđ
quod obijcitur de daniele.dicendum ꝙ daniel in
Ad ꝯtra obiectum.
illo facto gerebat personam diuinam ⁊ humanaȝ
diuinam in accusando vnde ibi dicitur.ꝙ suscita
uit dñs spiritum pueri iunioris.Humanã i iudi
cando ſm legem dei.qr conuicit eos daniel ex ore
suo falsum dixisse testimonium.qđ aũt factũ est
inspiratione diuina non est trahẽduȝ ad ꝯsequẽ
tia.❡Ad alia vero q̃ obijciũtur dõm.ꝙ nõ est sil̃e
de deo ⁊ hoie in iudicãdo.Naȝ iudicans deus nõ
potest a iusticia declinare.preterea ipse semper iu
dicat ſm veritatem interiorẽ mẽtis nõ ſm facieȝ
vel intuituȝ.vt dicit̃.j.reg.xvj.Non iuxta intuitũ
hois ego iudico.Homo enim videt ea que parẽt
deus aũt intuetur cor.⁊ ideo diuino iudicio con
gruit vt ipse idem sit accusator.iudex.⁊ testis.Nõ
sic aũt est de hominis iudicio.sicut dictum est

Secundo queritur. .§.ij.

Utruȝ iudex possit de subdito alterius iudicis iudicare.

Utrum iudex aliq̃s possit de subdito alterius iu
dicare.Ad qđ obijcit̃.dicit Grego.sup illã legem
Deut.xxiij.Si intraueris segetẽ amici tui frãges
spicas.falce aũt nõ metes.Falcem iudicij mittere
nõ potes in eã segetẽ:q̃ alteri videt̃ esse cõmissa.
Sed sicut ibi dicit̃ manu spicas ꝯterere ⁊ mãdu
care.hoc est ꝑ affectũ boni opis frumenta dñica
Contra.
vitioꝝ paleis expoliare:⁊ in ecclesie corpus amo
uẽdo ꝯuertere ⁊ ꝑsuadẽdo q̃si mãducãdo ꝯterere
Responsio
❡Cõtra.sicut dicunt iura ⁊ canones quilibet sor
titur forum rõne delicti.si ergo aliquis de aliena
dyocesi delinquat in alia:sortit̃ foruȝ iudicij illi⁹
qui presidet loco in quo delinquitur.❡Qđ cõce
dẽdum est.vnde dicit canon ꝯcilij apud cõpẽdiũ.
vj.q.iij.Placuit ꝓ cõmuni vtilitate vt nullus epi
scoporum grauiter ferat:si eius parochianum ꝓ
Q.de exẽptis.
depredatiõis causa alter episcopus excõmunica
uerit.❡Sup hoc aũt obijciunt de exemptis q̃ im
mediate subsunt apostolice sedi.vtrũ delinquen
tes possint ab epo suo iudicari.⁊ cũ exẽpti sint a
iurisditione epoꝝ:si epos ipsos iudicet mittit fal
cem in alienam messem.Sed in cõtrarium est:qr
sicut dicitur.xj.q.iij.priuilegiũ meretur amitti ra
tione delicti.❡Solutio.distinguendum ꝙ si pri
uilegiatus deliquit circa rem non exẽptam.vt in
cõtractu emptionis ⁊ venditionis vel in malefi
cio:sicut homicidio vel adulterio.tale delictũ põt
episcopus vindicare:quia ⁊ si ꝑsona exempta sit:
tamen res in qua delinquit non est exempta.Si
vero delinquit circa rem exemptam.vt male gerẽ
do suum officiũ.vel alienando res ecclesie.in his
a solo papa põt puniri.Quãdo ergo factũ exẽpti
preiudicium affert in rebus vel factis non exem
ptis:iudicabit eum episcopus loci.quãdo non af
fert preiudicium non iudicatur ab episcopo:sed
a solo papa.

Articulus secundus.

De alia parte legis.

p Ostea queritur ꝗ̃tũ ad aliã partẽ legis:
que est vt iudicẽt populũ ⁊c.Primo.vtrũ
possint iudicare ſm suam cõsciẽtiã.Se
cundo.vtrũ possint sine accusatore iudicare.Ter
tio.vtrum possint sine conuictione condẽnare.

Ad primum sic. .§.j.

Utruȝ iudex possit iudicare ſm cõsciẽtiam.
Arg. ꝑmum.
Secundum.

Deut.xvij.de iudicibus qui presunt loco iudica
bunt iudicij veritatẽ.Si ergo iudex sciat esse verũ
qđ in iudicio accusatur vel ꝓponit̃:ſm conscien
tiam debet iudicare ꝗuis nõ ꝓbetur.❡Itẽ dicit
lex alia deut.xij.de ydololatria vindicanda i ali
qua ciuitate.ꝙ diligẽter rei veritate ꝑspecta si in
ueniatur certum esse:deleatur in ore gladij.ergo

simili modo si iudex sciat certissime aliquem peccasse poterit ipsum iusto iudicio ſm cōsciētiam iudicare. ¶ Itē si iudex debeat iudicare ſm audita ⁊ nō ſm ↄsciētiā veritatis. ergo iudex poterit innocētē ↄdēnare: cū ſm allegata ⁊ falsa testimonia q̄ depēdi n̄ pn̄t possit re⁹ ꝓbari. qđ tn̄ ꝓhibitū est in lege exo. vbi dicitur. Innocentem ⁊ iustū non occides. ¶ Item .xj. Esa. dicitur de domino. Non ſm visionem oculorum iudicabit: neq; ſm auditum aurium ⁊c. ergo nec iudex homo similiter debet iudicare scđm audita.

Tertium — *Quartum* — *Contra.*

¶ Cōtra. primo Deut. Precepi eis dicēs. audite illos: ⁊ qđ iustū est iudicate. ita paruum audietis vt magnum. ergo ſm audita debet iudicare: nō scđm cōsciētiam

Ambrosius.

¶ Item ambro. sup. ps. Beati immaculati. Bonus iudex nihil paratum ⁊ meditatum de domo refert: sed sicut audit iudicat: ⁊ sicut se habet causa decernit. ¶ Item ambro. in eodem. Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit: sed iuxta leges ⁊ iura pronūciat. Si ergo ſm leges ⁊ iura ea que audiuntur ⁊ cōuincuntur iudicantur: iudicis nō est iudicare ſm cōsciētiā.

Augu.

¶ Itē augu. in omel. de penitētia. Multi corrigūtur vt petrus: multi tolerantur vt iudas: multi nesciūtur donec veniat dominus: qui illuminabit abscondita tenebrarum. Nos vero a cōione quēq; ꝓhibere nō possumus nisi aut spōte ↄfessū: aut ī aliquo seculari vel ecclesiastico iudicio noīatū aut ↄuictum. ergo ſm hoc iudex nō poterit ſm ↄsciētiam iudicare non cōuictum. ¶ Item .xxiiij. Leuit. sup illud qđ dicit de blasphemo Miserunt eum in carcerem ⁊c. dicit beatus grego. Moyses querelas populi semꝑ ad dn̄m referebat. nos instruēs vt nō ex corde nostro: sed ex precepto diuino cōdēnatiōis vel iustificationis sentētiā ꝓferamus. ergo nō debet ſm consciētiā iudicare.

Rn̄sio

¶ Solutio. dicēdum ꝙ ē consciētia iuris: ⁊ est cōsciētia facti. Consciētia iuris est que formatur ex lege diuina. Consciētia facti est que formatur ex ipsa facti opinione vel scientia. Dicēdum ergo ꝙ iudex nō debet iudicare ſm cōscientiam facti: sꝫ ſm ↄsciētiam iuris excluso errore. q꞉ cōtingit esse errorem circa vtrāq; ↄsciētiā iuris ⁊ facti. Iudicare autem ſm ↄscientiam iuris rectam non erroneam. est iudicare ſm allegata diligēter discussa.

So. ad arg. j.

¶ Ad illud ergo qđ primo obijcit. dicēdum ꝙ iudicare iudicij veritatem aliud est q̄ iudicare veritatem. Ueritas enim est respectu facti vel rei que est vel non est. Ueritas iudicij est respectu cōuictionis vel probationis legitime facti vel rei. Ex illa igit̄ lege nō cōcludit̄ ꝙ iudex debeat iudicare ſm cōsciētiam veritatis. sꝫ ſm veritatē iudicij. i. cōuictionis ⁊ probationis legitime facti. vnde dr̄ iudicabunt iudicij veritatē ⁊ facies quecūq; dixerint iuxta legē.

Ad secundū

¶ Ad secūdū dicēdum. ꝙ illa lex que secūdo opponit̄ loquit̄ in casu vbi precedit accusatio: ⁊ sequit̄ postmodum legitima facti ↄuictio. Un̄ ibi Deut. xiij. Si audieritis ī vna vrbiū supple aliq̄b⁹ accusantib⁹ aliquos dicētes. Eam⁹ ⁊ seruiamus dijs alienis ⁊c. Quare sollicite: ⁊ diligēter rei veritate ꝓspecta si iueneris certū eē qđ dr̄: ⁊ abominationē hāc opeꝑpetratā: ꝑcuties habitatores ⁊c.

Ad tertium.

¶ Ad illud qđ obijcit. ꝙ si iudicat ſm allegata. aliq̄n sciēs cōdēnare poterit innocētē. dđm ꝙ sicut dicit aug. Iudex cū punit ad mortē nō dr̄ occidere: sed ipsa lex. ita iudex cū punit ſm legē nihil omittēdo de ↄtingētibus legis nō ↄdēnat: sed ipsa lex. Lex aūt que posita est ad iudicādū ea q̄ pn̄t ↄuinci vel probari: nullo mō rephēsibilis est iudicādo ↄuicta vel cōfessa. Nam lex eterna qua deus iudicat. nō hoc modo iudicat. sed ſm ipaꝫ rerū veritatē que ei ptꝫ. Lege autem que posita est ad hoc ꝙ ſm illam hō iudicet. nō pōt se extēdere ad illa. q꞉ multa đ illis sunt ei occulta ⁊ incerta. Sicut enim dicit augus. Multa nesciūtur quoadusq; veniat dn̄s q̄ illuminabit abscōdita tenebrarū. ⁊ illa sunt dei iudicio relinquēda. ¶ Ad illud ergo qđ obijcit ꝑ aliā legem innocētem ⁊ iustum nō occides. dicēdū ꝙ si iudex laboret quātum pōt salua iusticia ad repellendum accusationē eius quē scit innocētem ⁊ ad repellenda testimonia: si tn̄ ↄtingat ꝙ nulla exceptione iuris possit repelli acusatio vel testimonium: nec aliqua occasione sn̄ia differri aut subtrahi ↄsilium est vt remitteret ipm iudicādū supiori: cui ⁊ significaret veritatē quā scit: ⁊ ꝓbationem quā audiuit. Superior autem potestas q̄ nulli subest de plenitudine autoritatis potest iuris sn̄iam mitigare seu remittere. Si tn̄ sine scandalo iudicium nō posset differri: dicūt q꞉ si cōdēnaret innocētem: cūꝫ dolore tn̄. q꞉ sic cū oporteret facere non esset reus. q꞉ iudicaret ↄuictum nocentem nō innocentem. Sed q꞉ videret̄ ſm hoc ꝙ potuisset iuste dānare iudex aliquis Stephanū. q꞉ accusabat̄ de ꝑuaricatione legis. Dicēdum est indistincte vt prius. q꞉ si potestas īferior est: ⁊ ↄstat sibi ꝙ accusatus innocēs est: debet ipsum ad superiorem remittere. si vero superior sit nulli subiectus: ⁊ scit innocentem accusatum: debet eum absoluere.

Ad quartum

¶ Ad illud qđ obijcit. ꝙ dn̄s nō ſm auditum aurium arguet. dicēdum ꝙ non est simile de homine: q꞉ si homo solum ſm ↄscientiam teneretur iudicare. posset peruersus iudex reos absoluere. ⁊ ita periret iusticia.

Postea queritur .§.ij.

Utrūꝫ possit iudex sine accusatore iudicare.

Utrum iusto iudicio possit iudex sine accusatore iudicare. Ad qđ sic. Ambro. super. j. ad corin. v. exponens sn̄iam apl̄i de fornicatore iudicis ī qua non est sine accusatione dānare. q꞉ dn̄s iudam cū fuisset fur: q꞉ non est accusatus minime abiecit. ¶ Item. ij. q. j. dicit canon Eleuterij. Nihil cōtra quēlibet accusatum absq; legitimo ⁊ idoneo accusatore fiat. nā ⁊ ipē dn̄s iesus xp̄s iudam furē esse sciebat. sed quia nō est accusatus: ideo non est eiectus.

Contra.

¶ Contra. Gen̄. iiij. Uox sanguinis fratris tui ⁊c. ibi glo. Euidentia patrati sceleris accusatore non eget. ergo pōt iudicare de manifestis sine accusatore. ¶ Iteꝫ Ambro. Manifesta accusatione non indigent.

Rn̄sio. Ambro.

¶ Solutio. ſm distinctionē. b. Ambro. Aut enim ita est ꝙ crimen est manifestū ⁊ euidens: aut non. Si est euidens: sicut nō sunt querendi testes ad probationem: sic nec accusator ad denunciationem. Unde ambro. j. ad cor. quinto. De fornicatore cognito opere pellendūꝫ illum apl̄s de cetu fraternitatis censuit. Omnes enim crimen eius sciebāt ⁊ arguebāt. publice eñ nouercaꝫ suā loco vxoris habebat. in qua re neq; testibus opus erat: neq; tergiuersatione aliqua crimen tegi poterat. Si vero non sit crimen euidens non poterit sine accusatore iudicare. Unde augu. super illud matth. xxvj. Unus ex vobis me traditurus est. bene dixit ex vobis ⁊ non ex nobis. Ex vobis enim est a quibus per iudiciariam potestatem confessus aut conuictus non est. tale est ac si diceret. Et si ego per occulti iudicij sn̄iam eum habeo dānatum: vos tamen addhuc per tolerantiam sustinete.

Queritur postea. .§.iij.

Utruꝫ possit iudex sine ↄuictione condēnare.

Utrum iudex possit sine conuictione condēnare
Ad qđ sic.

Aliqđ si. Dicit augu. Nos in quēq; sententiam ferre non possumus nisi ↄuictum aut ↄfessum. ¶ Item cano Euaristi pape. ij. q. j. Nullum ante veram ⁊ iustam ꝓbationem iudicare aut dānare debemus: manifeste Paulo apostolo dicēte Ro. xiiij. Tu quis es qui iudicas alienum seruum: suo domino stat aut cadit. ¶ Item exo. xxj. Qui furatus fuerit hoīem ⁊ vendiderit eum ↄuictus noxe morte moriat̄. vñ accipit̄ lex humana canonizata ⁊ est Cōstantini. Iudex criminosum discutiēs: nō ante sn̄iam ꝓferat q̄ aut reū ipse se ↄfiteatur: aut ꝑ innocentes testes ↄuincatur.

Gratianus.

¶ Forte distinguetur iuxta precedentem questionem sicut distinguit Gratianus ꝙ quedaꝫ sunt manifesta iudici quedam occulta ⁊ innota. De occultis ⁊ innotis indistincte nō habet qui iudex est iudicare. vnde canon Euaristi pape ex autoritate gen̄. xix. dicit. Deus omnipotēs vt nos a precipitāte probatiōe sententie cōpesceret: cū omnia nuda ⁊ aperta sint oculis eius: mala tamē sodome noluit audita iudicare priusq̄ manifeste cognosceret que dicebātur. Unde ipse ait. Descendam ⁊ videbo vtrū clamorēꝫ qui venit ad me opere compleuerint. vt nobis exempla daret: ne precipites in discutiendis ⁊ exequendis negocijs essemus: ⁊ ne mala primorum prius presumat quisq̄ credere q̄ ꝓbare: aut temere aut indiligēter indiscussa quoquo modo temere iudicare. dicēte veritate. Nolite iudicare ⁊ non iudicabimini Matth. vij. ¶ Item in manifestis distinguendum. Nam quedam manifesta dicuntur q꞉ nota iudici. sed incognita alijs. Alia sunt manifesta alijs ⁊ ignota iudici. Quedam vero nota sunt iudici ⁊ alijs. Que ignota sunt iudici ⁊ tamen nota sunt alijs. non possunt a iudice iudicari nisi prius conuictaꝫ probata. Unde canon Melchiadis pape. Primo semper omnia diligēter inquirite neminē ↄdēnemus ante verum iustūq; iudicium. nullum iudicetis suspitiōis arbitrio. sed primum probate: ⁊ postea caritatiuā proferte sententiam. ⁊ qđ vobis non vultis fieri alijs facere nolite. Thobi. iiij. ¶ Iteꝫ que iudici tm̄ nota sunt: sine examinatione puniri non possunt. q꞉ duꝫ accusatoris persona assumitur: iudiciaria potestas amittitur. in vna ⁊ eadem causa nullus simus potest esse accusator ⁊ iudex. vnde augustin⁹ Quis vtrūq; laudet sumere: vt cuiusq̄ ipse sit accusator ⁊ iudex. ¶ Item si crimen manifestūꝫ est iudici ⁊ alijs: ita aliquādo est ꝙ reus īficiatur factum: vt si quis negaret se interfecisse eum quem in oculis iudicis ⁊ multorum conspectu interfecisset. Aliquando vero est ꝙ ↄfitetur factum. Primo modo cum negat se esse reū: sine examinatiōe puniri non potest. Secundo vero modo ↄuictum per propriam confessionem punire potest. ¶ Si hoc dicatur. Contra aliquis qui euidenter perpetrat scelus sicut patet ex precedenti: sine accusatore ⁊ testibus potest iudicari. sicut ille fornicator quem iudicauit apostolus. ergo talis si inficiaretur factum: non aliter conuictus q̄ per rei euidentiam posset iudicari. ¶ Item ille qui delinq̄t in cōspectu iudicis sub oculis multorum: nonne patrat scelus euidens.

Rn̄sio

¶ Solutio. Est confessio sermonis: ⁊ confessio facti. Confessio facti est vbi publicum factum est. ⁊ tunc euidētia ipsa operis reum esse testatur: quia opere publico crimen cōfitetur: vnde q̄uis neget verbo sicut Cayn: qui dixit. nescio dn̄e. cum ipa facti euidentia confitetur sicut ibi dicit̄. Uox sanguis fratris tui clamat ⁊c.

Ad gratianū

¶ Ad illud vero intelligendum ꝙ illud qđ dicit Gratianus intelligitur quādo aliquis delinquit coram iudice non sedente loco iudicis: ⁊ corā paucis duobus vel tribus. propter quos non dicitur factum publicū. q꞉ iudice absente adhuc nō posset iudicari sine probatione.

Articulus tertius.

De tertia parte legis.

q Ueritur postea quātum ad aliam parteꝫ legis: que dicitur. nec in alteram partem declinēt. nec personam accipies nec munera. Primo queritur. vtrum iudex possit persone miserabili in iudicio ↄdescendere. Secundo vtrum possit pecuniam vel munus accipere.

Ad primum sic. .§.j.

Utruꝫ iudex possit persone miserabil ↄdescendere

Exo. xxiij. Non declinabis in iudicium pauperis ¶ Item pauperis non misereberis in iudicio. ¶ Item leuiti. xix. Non ↄsideres personam pauperis: nec honores vultum potentis ⁊c. ¶ Cōtra. Eccle. iiij. In iudicando esto pupillis misericors vt pater. ¶ Item Esa. j. reprehendūtur iniqui iudices qui pupillo non iudicant.

Rn̄sio

¶ Respōsio. Est misereri contra iusticiam: ⁊ est misereri salua veritate ⁊ rectitudine iusticie. Leges ergo que dicūt ꝙ non est miserendum pauperis in iudicio: intelliguntur declinādo a veritate iusticie. Unde leui. xix. precepit. Non facies quod iniquum est. Alie vero que dicūt ꝙ miserendum est: intelliguntur salua veritate iusticie.

Utruꝫ iudex possit mun⁹ accipere.

¶ Item queritur. vtrū possit iudex munus accipere: quod manifeste prohibetur in predicta lege. non accipies munera: ⁊ vbiq; in scriptura. ¶ Contra. xij. q. ij. Nemo cogitur proprijs stipendijs militare. si ergo iudices aliqui delegati sunt ⁊ indigent: possunt stipendium accipere. ¶ Item possunt ne xenia recipere. Uidet̄ ꝙ non. cū vniuersaliter dicatur: non accipies munera. ¶ Itē in eccle. xx. Xenia ⁊ dona excecat oculos iudicum ⁊c. ¶ Item queritur. si recipiat ↄtra legem iudex munera. ↄstat ꝙ iniuste recipit quia sicut dicit augustinus. ad Macedonium. Non lꝫ iudici vendere iustum iudicium. ergo si recipiet munus tenetur restituere. ¶ Item si tenetur restituere: cui restituet. Nam symoniacus in recipiendo pecuniam non debet restituere illi qui dedit: quia turpiter dedit ⁊ ↄtra legem. ergo similiter nō tenebitur iudex restituere pecuniam receptam illi qui dedit.

Rn̄sio

¶ Solutio. Dicēdum ꝙ nullus iudex potest recipere pecuniam pro iudicando. immo sicut de predicatione ⁊ alijs spiritualibus officijs dicitur. Gratis accepistis: gratis date. ⁊ ita gratis ⁊ sine intentione precij debet iudicare. tamen sicut de predicatione dicitur matth. x. Dignus est operarius mercede. i. sustentatione ita iudex: tamen cum distinctione. Sunt enim iudices ordinarij. iudices delegati. Iudices ordinarij cum ratione sue dignitatis habeant sufficientes redditus sibi assignatos: nihil debēt omnino recipere. vnde ad illos extenditur illud verbum Ioānis baptiste. luc. iij. Cōtēti estote stipēdijs vestris. quod verbum sic glosant Augu. Ambro. Ne inquiunt dum sumptus queritur predo crassetur Iudices vero delegati possunt expensas petere moderatas. ⁊ nihil vltra a partibus. q꞉ sicut dicit augusti. Nemo cogitur suis stipendijs militare. Dicunt tamen quidam. ꝙ si ipse delegatos non sit sufficiens potest petere ꝑ assessoribus: quorꝫ ↄsilio vtitur in causa: dum tamen nullam parteꝫ propter hoc acceptet. nec aliquid faciet in fraudē ⁊ hoc dicunt iuxta decretalem titulo de vita ⁊ honesta. cle. que hoc dicit. ¶ Ad illud quod querit̄. vtrum iudices possint xenia recipere. dicunt q̄dā

ꝙ moderata xenia sponte oblata possunt recipere Nam sicut dicit canon. Leonis pape distinctiõe xviij. De eulogijs ad sacra ꝯsilia deferendis nihil inuenim⁹ a maiorib⁹ terminatũ: ʒ sicut vnicuiqȝ presbitero placuerit que nõ sunt vt arbitror rõnabiliter requirẽda: nec vltro oblata respuenda. Eulogia autem sunt munera que deferũt subditi prelatis suis. Dicẽdũ tamẽ ꝙ a litigatorib⁹ nõ debẽt iudices recipere xenia etiã sponte oblata propter suspicationẽ vitandã a partibus. tenent̃ enim vitare suspitionẽ. ¶ Ad illud quod querit̃. vtruȝ teneantur iudices restituere que iniuste recipiũt. dicendũ ꝙ indistincte iudex tenetur restituere pecuniam quã accipit pro iudicando. Sed ad illud qd̃ queritur. cui debeat restituere. distinguendũ est. qr aut accepit pecuniam vt iudicaret inique: vel vt iudicaret iuste. si vt iudicaret inique. vel vt non iudicaret: non tenetur reddere ei qui dedit: cum turpiter dederit: sed ei in cuius iniuriam recepit. sicut etiã tenetur restituere ⁊ plenarie satisfacere ei qui lesus est per iniquam sentẽtiam. Si vero accepit vt iudicaret iuste. distinguendũ: quia aut dans dedit bona intentione. scȝ. vt ius ⁊ quietem sibi conseruaret: aut vt animũ iudicis sibi sub specie certitudinis inclinaret: ⁊ ita indirecte ipsuȝ corrumpere intendebat. Primo mõ tenetur restituere ei qui dedit. secũdo mõ nõ: qr turpiter dedit. ʒ debet dare pauperibus iuxta arbitrium ecclesie

U. teneat iudex ad restitutionem

Articulus quartus.

De quarta parte legis.

P Ostea querit̃ ꝙ tũ ad vltimã partẽ legis qua dr̃. Iuste qd̃ iustũ ẽ ꝓsequeris. vtrũ iudex possit sine misericordia delinquentem punire Ad qd̃ sic. Ambro. in li. de officijs. Est iniusta misericordia. deniqȝ in lege scriptũ est. Nõ misereberis illi⁹. Et in li. reg. legitur ꝙ saul peccauerit qr miserat⁹ ẽ agag. j. reg. xv. quem prohibuerat diuina sententia seruari ¶ Item Ambrosi. in eodem. Si quis latronem filijs deprecantibus motus et lachrimis coniugis eius inflexus absoluẽdum putat cui adhuc latrocinandi aspirat affectus: nonne innocentem tradet exitio: quia liberat multorum exitia cogitantem: ergo talis puniendus erit sine misericordia. ¶ Item Ambro. in eodem. Nonne cum iudex vni indulget indigno ad prohibitionis contagiũ prouocat vniuersum. facilitas enim venie incentiuũ tribuit delinquenti. ¶ Contra Jaco. ij. Judicium sine misericordia fiet ei qui non fecerit misericordiam. ¶ Item ecclesiasti. vij. Noli esse nimis iustus sed iniustus est cuius iusticia est sine misericordia. ¶ Solutio sm̃ augustinũ. Duo ista nomina cum dicimus homo peccator. non vtiqȝ frustra dicuntur. quia peccator est: corripe. quia homo est miserere. nec omnino liberabis hominẽ: nisi cuȝ persecutus fueris peccatorem. nulli homini claudenda est misericordia: nulli peccato impunitas relaxanda. Dicendum ergo quod misericorditer punitur vnus vt saluentur multi. sicut misericorditer abscinditur vnum membrum putridum ne sana pars corporis corrumpatur vel ledatur. Et hoc modo intelliguntur ille autoritates ambrosij quod non est miserendum persone in detrimentum multoruȝ. ¶ Nec est in contrarium qd̃ obijcitur iudicium sine misericordia ⁊c. quia officium misericordie tenetur exhiberi ordinate prius multitudini ꝙ persone. Item in persona attendendũ est. vtrum sit penitens: vel in malo persistens. Et tũc sicut dicit aug. Sic iubemur inimicos diligere et misereri eorum: vt de eorũ perditione doleamus: ⁊ eorum salutem desideremus. non vt pertinaces ⁊ in malo persistentes libertati donemus. ⁊ impunitati. ¶ Ad illud vero qd̃ dicitur. noli eẽ nimis iustus. respondet augu. ꝙ ꝑ hoc erga penitentes nõ seueri: sed misericordes esse monemur.

Contra.

Rñsio. Augustinus.

Ad contra.

Questio. xlj. de ꝑsona rei.

C Onsequenter querẽdum est de persona rei seu persone iudicande. Circa quaȝ querũtur plura. Primo generaliter. vtrum mali sint puniendi seu iudicandi. Secũdo. vtrum absentes sint iudicandi Tertio. vtrum multitudo peccans sit punienda Quarto vtrum innocentes ⁊ inuoluntarij circa actus sint iudicandi. Quinto vtrum delinquentes in iudicem ab eodem possint puniri.

Membrum primum.

Utrum mali sint generaliter puniendi siue iudicãdi Aug.

C Irca primum queritur. vtrũ mali omni tempore fuerint puniendi: ⁊ specialiter vtrum tempore gratie sint puniendi. Ad quod sic. Augu. de baptismo. Arrogãtie iactatio est vt si quis posse facere credat qd̃ nec apostolis concessit dñs: vt zizaniam scȝ a frumento credat se posse decernere. cum dictum sit matth. xiij. Sinite vtraqȝ crescere vsqȝ ad messem. Secundum hoc videtur ꝙ nulli concessum sit iudicare. quod est malos a bonis separare. ¶ Item Greg. Quãdiu i hac vita subsistitis: si boni estis equanimiter tolerate malos. naȝ quisquis malos non tolerat: ipse sibi per intolerantiam testis est: quia bonus nõ est. Abel eñ esse rẽnuit: quẽ Cayn malicia non exercet. ¶ Item mali aut sunt predestinati: aut presciti. Si predestinati sunt: ergo sine correctione saluabuntur. Si presciti ad mortem: inter flagella deteriores fiunt. vcȝ in pharaone. ergo predestinatis correctio superflua: prescitis inutilis inuenitur. ¶ Itẽ dicit augu. ꝙ Nabuch. penitẽtiam meruit fructuosam. cuȝ post innumeras impietates flagellatus penituit: ⁊ regnum ꝑditum rursus accepit. Dañ. iiij. Pharao autem in ipis flagellis durior effectus est: ⁊ perijt. Quãtum ad naturam ambo homines erant quãtum ad dignitatem ambo reges. quãtum ad causam ambo captiuum dei populum possidebant. ꝙ tuȝ ad penam ambo flagellati. Si ergo iste in flagellis penituit: ille non. que huius causa fuit. nisi qr iste prescitus: ille predestinatus: vt per penã emendaretur. Solus igitur deus qui scit quis per penã possit emẽdari vel corrigi: poterit punire. ¶ Itẽ augu. de verbis dñi. bonus tolerat malum: nam ⁊ xp̃s cum sciret furez tolerauit: ad predicandum misit. Matth. x. eiqȝ cum alijs eucharistiam dedit matthei. xxvij. inde vt prius. ¶ Contra precipiunt leges punire malos. Maleficos non patieris viuere dr̃. xxij. exo. ¶ Iteȝ Heli. reprobatus est quia filios nõ corripuit. ¶ Item. xviij. matth. Si peccauerit in te frater tuus corripe eum ⁊c. Et ad Ro. iij. de iudice. Non sine causa gladium portat. ¶ Itẽ queritur vtrum tẽpore gratie mali sunt iudicandi ⁊ punẽdi. Ad quod sic. Matth. v. dictum est antiquis. oculum pro oculo ⁊c. Dico vobis nõ resistere malo. ergo mali non erunt punĩedi. ¶ Itẽ in veteri lege corporalis pena statuta est. in lege euangelij homini penitẽti per pniam ꝑmittit̃ venia. ¶ Item lex vetus a terrore incipit Exo. xx. Ego enim deus zelotes vindicans ⁊c. Lex euãgelij

a lenitate

Grego.

Obijcitur de predestinatis

Augu. de nabuch.

Contra.

Utruȝ mali sint iudicandi ⁊ puniendi tpe gratie.

a lenitate mãsuetudinis ⁊ misericordie ita inq̃es Beati pauperes spiritu ⁊c. ¶ Iteȝ leuit. xx. Qui fecerit hoc vel illud morte moriatur. In euãgelio vero dicitur. Gaudiuȝ est super vno peccatore penitentiam agente. luce. xv. ⁊ iterum non veni vocare iustos sed peccatores matth. ix. ¶ Item gregorius super illud euãgelij. xxij. matth. Simile ẽ regnum celorum homini regi ⁊c. dicit. Cũ in lege scriptum sit. diliges amicum ⁊ odio habebis inimicuȝ. accepta tunc licentia iustum fuerat vt dei suosqȝ aduersarios quãta possent virtute comprimerent. eosqȝ iure gladij ferirent. quod in nouo testamento compescitur cum veritas predicat dicens. diligite inimicos ⁊c. Ex q̃bus videtur relinq̃ ꝙ malorum vindicta deo sit relinquẽda: nec sint tempore gratie punienda. ¶ Contra. j. ad cor. v. Auferte malum ex vobisipsis. dicit apostolus de fornicatore. ¶ Item in eadem epistola. iiij. Quid vultis in virga veniam ad vos. ⁊ virgam vocat potestatem iudiciariam. ¶ Item augu. Uincẽtio donatiste. Non omnis q̃ parcit amicus est: non oĩs qui verberat inimicus. meliora sunt vulnera amici ꝙ oscula inimici. ¶ Solutio. Sunt q̃dã salubri ammonitione corripienda. quedam vero flagellis corporalibus ⁊ penis spiritualibus punienda Dicendum ꝙ vniuersaliter mali sunt corripiẽdi per ammonitionem: sed non vniuersaliter puniẽdi ꝑ cõdẽnationem. Qd̃ vniuersaliter corripiẽdi ammonitione dicit aug. exponẽs illud prophete. Recedite immundum ne tetigeritis. Nos inquit istam recessionem spiritualiter intelligimus de contactu cordis: non corporis. Quicquid ergo inter vos malorum nostis quãtum potestis improbate vt corde recedatis. ⁊ redarguite vt exeatis inde. ⁊ nolite consentire vt immũdum nõ tangatis ¶ Qd̃ vero sint puniendi generaliter notandum ꝙ multis modis contingit ꝙ pena inferri non debet malis: nec cõdẽnationis iudicium. ⁊ hoc vel quia non sunt vestri iuris: vel quia illorum crimina etsi nobis nota sunt: manifestis iudicijs ꝓbari non possunt. vel quia nisi cum maiori periculo disciplinam exercere non possumus. De his vero qui foris sũt dicit apostolus. Quid mihi attinet de his qui foris sunt. de his enim dñs iudicabit. ¶ Item super illud ps. Faciet dominus iudiciuȝ iniuriam patiẽtibus. Augustinus. ab his qui nõ sunt sui iuris nequit disciplina exerceri. ¶ Iteȝ de his quorum crimina non sunt nota nec possunt conuinci: dicit Augu. in omel. de penitẽtia. Multi tolerãtur vt iudas: ⁊ multi nesciunt quoadusqȝ dñs veniat ⁊ illuminabit abscondita. ¶ Item de his qui non possunt sine maiori periculo corrigi dicit Augu. ꝯtra epistolam Permeniani. Cum quisquis xp̃ianorum in aliquo peccato fuerit deprehensus vt anathemate dignus habeatur: fiat hoc vbi periculum scismatis nullum est. ⁊ in his casibus loquũtur autoritates obiecte quibus videbatur ꝓbari ꝙ mali non essent puniendi. Autoritates vero ꝯtrarie itelligũtur i oppositis casib⁹ quibus probatur malos esse puniendos ⁊ iudicãdos cõcurrẽtibus tribus scȝ iurisditione ꝯuictione ⁊ pace. salua vnitate ecclesie. ¶ De iurisditione dicit aug. sup illud. j. ad cor. vj. De his qui foris sunt dñs iudicabit. In his qui intus sunt. i. fidelibus putredo est resecãda. De cõuictione dicit augu. sup illud. j. ad cor. xj. Qui mãducat idigne ⁊c. ibi inquit aug. nõ tibi sane si iudex es si apud te accusatur: si veris documẽtis testibus ꝯuincit̃. coerce. corripe. excõica. degrada. De pace ecclesie dicit aug. in ep̃la ꝯtra ep̃lam Permeniani. Quãdo cuiusꝙ crimen notum est ⁊ oĩbus execrabile apparet: nõ tales habeat defensores ꝑ quos possit scisma cõtingere nõ dormiat seueritas discipline. ¶ Ad illud tamẽ qd̃ obijcitur: ꝙ cassa ẽ correctio cũ corripiendi ꝑdestinati sint aut presciti. Dicendum ꝙ nõ sequitur: qr hoc ipsum ꝑdestinatuȝ est vt predestinati per penam corrigãtur. quẽadmodum ⁊ de oratione q̃ fit ꝓ ipsis. vt dicit. b. gregori⁹ in dyalogo. Ea q̃ sancti viri orãdo efficiũt: ita predestinata sunt vt precibus obtineant̃: silr̃ de correptione intelligẽdum est. ¶ Ad illud vero qd̃ obijcitur de Nabuchodonosor ⁊ pharaone. dd̃m ꝙ nõ est imputandum diuine predestinationi vel presciẽtie. sed li. ar. ꝙ aliqs nõ corrigit̃ ex pena. vñ augu. de Nabuch. ⁊ pharaone dicit. Quis fines eox fecit esse diuersos: nisi ꝙ vnus dei manum sentiẽs in redargutione ꝓprie iniquitatis igemuit. alter ꝯtra dei misericordissimã veritatem libero pugnauit arbitrio. ⁊ iterũ aug. Uasis ire nũꝙ deus redderet interitum: si nõ spõtaneũ inueniret̃ homo habere peccatuȝ. nec inferret irã nisi homo ex predestinatione decidisset in culpam. ¶ Si aũt obijcitur: qr nescitur q̃ sint predestinati vel ꝑsciti ꝓpt̃ qd̃ nullus est corrigendus. Dicendum ꝙ hoc nõ sequitur. immo ꝓpter hoc oẽs sunt corrigendi. qr incerti sum⁹ an sit predestinatũ ꝙ ꝑ correctioneȝ sit ille qui peccat saluandus. ¶ Ad illud qd̃ queritur. an tempore gratie mali sint iudicandi. Dicendum ꝙ sic dum tamen iudicium vel correctio nõ procedat ex odio seu libidine vindicte. vñ dicit aug. sup illud Luc. ix. Uis vt dicamus vt descendat ignis de celo ⁊c. discipuli nõ recepti a samaritanis ignẽ celitus sup eos descẽdere voluerũt. sed audierũt. Nescitis cuius spiritus estis. ex caritate vero ⁊ amore iusticie correctio est facienda. vnde dicit aug. in sermone de monte. Perfectio dilectionis ipsius dei patris nobis imitanda ꝓponit̃ cum dr̃ Matth. v. Diligite inimicos vestros. ⁊ ĩñ de ipo dr̃. Quẽ diligit dñs corrigit. flagellat autem omnem filiũ quẽ recipit ad Hebre. xij. Et iterum ipe dicit in luca. Seruus sciens volũtatẽ dñi sui ⁊ nõ faciẽs plagis vapulabit multis. Ex hoc ergo precepto quid relinquitur nisi vt ipse vindicet cui ordine rerum potestas est data: ⁊ ea volũtate vindicet: qua pater flagellat paruulum filium: quem tamẽ per etatem nõ potest odisse: ⁊ hoc modo intelligendum est qd̃ dr̃ de nõ iudicando in nouo testamento seu non puniendo.

Grego.

Contra.

Rñsio

Contigit malis penã non inferre.

Ad obiectum de predesti.

Ad id de nabuchodono.

Ad secunduȝ quesitum.

Membrum secundum.

Utrum reus absens possit iudicari.

C Onsequẽter queritur. vtrũ reus absens possit iudicari. Ad qd̃ sic. Deut. j. super illud. Precepi eis audite illos ⁊c. interlinearis: Nemo iudicãdus nisi prius auditus. Item. b. Cornelius. iij. q. ix. Omnia q̃ aduersus absentes: i omni negocio aut loco agunt̃ aut iudicãtur omnino euacuant̃. qr absentẽ nulla lex dãnat. ¶ Itẽ. b. Felix i eodẽ. Absente aduersario: nõ audiat̃ accusator nec absente alia pte snia a iudice dicta vllã obtinebit firmitatẽ. ¶ Cõtra. Nume. xvj. Moyses iudicauit dathã ⁊ abyron absentes. ¶ Itẽ. j. ad cor. v. ap̃ls iudicauit fornicatorẽ absentẽ sicut ipsemet dicit. Ego aũt absens corpore ⁊c. ¶ So. dd̃m. ꝙ nõ est absens ex ꝯtumacia: et est absens ex ĩpotẽtia siue cã iusta. Absens ex contumacia ẽ: q̃ citatus ꝯtẽnit apparere. qualis fuit dathan ⁊ similiter abyron. vñ dr̃. Nume. xvj. Qd̃ vocati a Moyse dixerũt. nõ venimus. ⁊ talis pt̃ absens iudicari. Talis etiã erat fornicator. ꝙ quãuis istud non scribat ap̃ls mouerat. ⁊ sic contu-

Rñsio

macem propter euidentiam patrati sceleris iudicauit. Absens vero ex impotentia seu causa iusta qua phibetur coram iudice comparere: non potest legitime iudicari. vnde dicit Seuerinus papa.iij.q.ix. Absens nemo iudicetur qꝛ hoc diuine ꝛ humane prohibent leges.

Membrum tertium.

Utrum multitudo peccãs si punienda.
Arg. pmum.

Postea queritur. vtruꝫ multitudo peccãs sit punienda. Ad quod sic Matth. xiij. de zizanijs dicunt serui. vis imus ꝛ colligimus ea: ꝛ respõdet dominus. Ne forte simul eradicetis triticum: sinite vtraqꝫ crescere ꝛc. ibi glo. Multitudo non est excommunicanda: nec princeps populi. ¶ Item Augu. Bonifacio. Ubi per graues dissensionum scissuras non huius aut illius hominis est periculum sed populorum strages iacent detrahendum est seueritati vt maioribus malis saluandis sincera caritas subueniat. ¶ Item augu. lib. ij. ꝯtra epistolam permeniani. Cum cõtagium peccati multitudinem inuasit diuine discipline seuera misericordia necessaria est. Ex quibus videtur relinqui ꝙ multitudo peccãs non erit cõdẽnanda.

Cõtra, arg. j.

¶ Contra. Exo. xxxij. Moyses propter peccatum ydololatrie occidi precepit multitudinem vsqꝫ ad. xxiij. milia hominũ.

Secundum.

¶ Itẽ Helyas. iiij. reguꝫ. j. zelo iusticie igne celesti duos quinquagenarios cum suis quinquaginta cõdẽnauit. Unde Ambro. excusans apostolos q̃ petierunt vt ignis de celo descẽderet sup samaritanos dicit. Samaritani citius crediderũt a quib9 ignis arcetur: nec discipuli peccant qui legem sequunt. Sciebant enim ꝙ phinees reputatum est ad iusticiam ꝙ fornicantes interfecit.

Tertium

¶ Item Deut. vij. precipitur filijs israel vt septem gentes q̃ erãt in terra pmissionis pcuterẽt vsqꝫ ad internitionẽ quod deus iustissimus nõ preciperet nisi iustum esset peccantem multitudinem humano iudicio condẽnari.

Rñsio Augu.

¶ Solu. ſm aug. contra faustum. Crimina inquit sunt punienda: quando salua pace ecclesie feriri possunt. in quo tamen discretio est adhibẽda. Aliquando enim delinquentium multitudo diu per patientiam est expectanda. aliquãdo in paucis est punienda vt eorum exemplo ceteri terreantur: ꝛ ad penitentiam prouocentur. ¶ Et per hoc patet responsio ad illud quod pmo obijcitur de zizanijs. ibi enim faciendum non est vbi timetur ne simul eradicetur triticuꝫ. vnde ſm augu. quãdo multitudo est in scelere: nec salua pace ecclesie mali puniri possunt: tolerãdi sunt potius q̃ violata pace ecclesie punĩedi.

So. ad. j. ꝛ. ij.

¶ Ad illud vero quod obijcitur de moyse ꝛ helya iaꝫ patet respõsio. qꝛ sicut dicit augustinus. Exemplo suo docuerunt in hoc ꝙ peccatum ydololatrie in paucos vindicauerunt morte paucorũ expiari ꝛ aboleri peccata multorum.

Ad tertium.

¶ Ad vltimum vero quod obijcitur de gentibus terre promissionis: respondet beatus Grego. dicens. ibi patienter tolerandi sunt mali: vbi aliqui inueniũtur boni. qꝺ quia non erat in gentibus illis vniuersaliter diuino iudicio destructe sunt:

Membrum quartum.

Utrum innocentes ꝛ inuoluntarij sint iudicandi.

Queritur postea. vtrum innocẽtes ꝛ inuoluntarij circa actus sint iudicandi. Circa quod primo queritur vtrum vnus debeat vel possit puniri pro alio. Secũdo vtrũ ignorantes puniri possint. Tertio. vtrum coacti. scilicet qui inuiti faciunt aliquid.

Articulus primus.

Utrum vnus debeat vl' possit puniri pro alio.

Ad primũ sic obijcitur. Cum pena inferatur delinquẽti rõne culpe: ꝛ culpa vni9 in alium non trãseat. ergo ꝺ iusticia nec pena debet trãsire. ¶ Item augu. Quis locus innocẽtie relinquitur: si alienum crimẽ maculat nescientẽ. ¶ Item lex canonizata dicit. Crimen vel pena paterna nullam maculam filio inferre potest: quia vnusquisqꝫ ex suo commisso pene subijcitur: nec alieni criminis successor constituitur. ¶ Item deut. xxiiij. Non occidentur pꝛes pro filijs nec filij pro fratribus. sed vnusquisqꝫ p peccato suo morietur. ¶ Item. Ezechie. xviij. Anima que peccauerit ipa morietur. ꝛ ibidem dicitur Filius non portabit iniquitatem patris ꝛc. ¶ Itẽ Grego. in moralibus super illud Job. Hominis qui similis est tui ꝛc ibi Grego. Humana impietas ei nocet qꝺ peruertẽdo inquinat. Si ergo nõ inquinat non nocet. Ex his videt relinqui ꝙ nullus est puniendus pro peccato alterius.

Cõtra arg. j.

¶ Contra. exo. xx. Ego sum deus zelotes visitãs peccata patrum in filios vsqꝫ in tertiam ꝛ quartam generationem. super qꝺ dicit augu. In tertia ꝛ quarta generatione cõminatur se filijs redditurũ: nõ inequalitate iudicij vt alij peccent alij puniãtur: sed magnitudine clemẽtie: dum semper expectat penitentem. qꝺ in generatione prima delinquit nõ prius emendat nisi tertia ꝛ quarta generatio venerit.

Secundum.

¶ Item pro culpa originali ade puniuntur omnes filij eius. vnde. j. ad cor. xv. Omnes in adã moriuntur.

Tertium.

¶ Item Cham peccante Chanaan filius eius maledict9 est ꝛ seruituti additus Gen. ix. ¶ Item pro peccato Giezi lepra trãsmittit ad posteros. iiij. reg. v.

Quartum

¶ Item iudeis clamantibus. Sanguis eius sup nos ꝛ super filios nostros. matthei. xxvij. reliquie eorum pene mortis xpĩ addite sunt vel subiecte.

Quintum.

¶ Itẽ pro peccato Achor plebs israelitica in manibus hostium tradita est Josue vij.

Sextum.

¶ Item pro peccato filiorum Heli ppls in cõspectu philistinorum corruit. j. reg. iiij. ergo iusto dei iudicio vnus punitur pro peccato alterius. ergo a iudice poterit vnus puniri pro alio. ¶ Si dicatur. ꝙ nõ ẽ simile de iudicio diuino ꝛ humano

Septimum.

¶ Contra sup iosue. vij. dicit Aug. sup illud. peccauit populus ꝛc. Hoc pcipit homini iudici deus in his que ad humanum iudicium ptinẽt ĩ iudicãdis: qꝺ in suo iudicio facit ipse. Si ergo ipse punit vnum pro peccato alterius: ꝛ homo iudex silr facere poterit.

Octauum

¶ Itẽ ſm iura ꝛ canones inferũtur pene sine culpa ĩ pluribus casibus. vt ppter paupertatem ecclesia que consueuit habere epm perdit ipm. Item propter homicidiũ vel ppter odiũ ciuium ꝯtractum eo ꝙ occiderũt duos epos successiue: vel alia causa ita enormi ecclesia pdit suũ epm. xxv. q. ij. Item ppter fauorem vt alexandrina ecclesia in fauorem ꝯstantinopolitane ciuitatis: quam constantinus constituit: primum honorem post Romam amisit. distin. xxij. Item ppter vitiũ lepre remouetur quis ab administratiõe ecclesie vt dicit decretalis. ꝛ ita punitur ecclesia pena alterius. Item ppter scelus patris punitur filius vt p crimine lese maiestatis: ꝛ omnes illegitime nati p peccatis parentum suorum. vnde ꝛ ĩ deut. xxiij. dr. Non ingredietur manzer. i. de scorto nat9 in ecclesiam domini vsqꝫ in decimam generationem: ꝛ silr p scelere dñi punitur familia iterdicto vel ciuitas. xvj. q. iiij. Item propter ordinem sacerdotij dño seruus aufertur ſm canones. Sex igit sunt casus ſm iura ĩ quib9 punit aliqs sine culpa

Itẽ querit

Q. de pctõ actuali et originali.

¶ Itẽ querit si pro pctõ originali vnus pena actuali punit pro culpa alteri9 quare nõ pro culpa actuali. ¶ Itẽ dicit aug. sup iosue. vij. Nõ est credendum in penis que post mortẽ irrogant aliũ p alio posse dãnari sed in his tantũ rebus hic irrogari penam que finẽ fuerãt habiture ergo solũ pena temporali vnus iuste punit pro alio. ergo iniusta est dãnatio pro culpa originali. aut si iusta ẽ: iuste punitur vnus pro alio temporaliter ꝛ eternaliter.

Responsio.

¶ Sol. per distinctionẽ beati augu. sup iosue. vij. Est pena nocẽs ꝛ nõ ꝯferens: ꝛ est pena nõ nocẽs sed ꝯferens ad salutẽ. Pena prima nunq̃ de9 punit vnũ pro alio. Pena vero secunda punit deus ex causa vnũ pro alio. In prima pena debet hõ iudex deum imitari in secũda inferenda non nisi cũ distinctiõe que postea ponetur. ꝛ hoc est quod dicit aug. Secretiori iudicio visibiles afflictiões hominuꝫ vel mortes nouit dñs. quemadmodũ quibuscunqꝫ iuste dispensat: etiã cum aliorum peccata in alijs videtur vlcisci. qm̃ his quibus ingerũtur et obesse ꝛ prodesse possunt. Penas vero inuisibiles que nocent ꝛ nõ prosunt: ita nullus deo iudice pro alienis peccatis luit. sicut homine iudice nullus luere nisi p sua culpa istas visibiles penas dꝫ.

So. ad arg. j

¶ Ad illud ergo qꝺ primo obijcit: ego sum de9 zelotes ꝛc. dõm qꝺ istud intelligit de filijs q̃ sunt imitatores malicie patris vnde ibi sequit. his qui oderunt me: hoc est in illis qui in odiuꝫ mei sunt sectatores paterne malicie.

Ad secunduꝫ

¶ Ad secundũ dicendum. ꝙ in peccato originali nõ punitur vnus pro pctõ alterius solũ: imo pro peccato proprio. Erat enim vnus generaliter cũ delinquente parente. et ideo quia vnus erat cum illo ꝛ in illo a quo traxit quando cõmissum est pctm̃. ideo ꝛ in ipso originaliter peccauit. sicut dicit apl'us ad rom. viij. de adã in quo inquit omnes peccauerunt.

Ad tertium. et quartum.

¶ Ad alia vero que obijciunt de chanaan et de posteris Giezi et de filijs iudeorum qui occiderunt christuꝫ. Dicenduꝫ ꝙ ex his exemplis non probantur aliqui puniri pro peccatis aliorum nisi sunt imitatores malicie eorum tamen penam diuina prouidentia iustissima sustinuerunt hi ꝛ alij temporaliter pro culpa aliena ad vtilitatem propriam.

Punit deus ad vtilitateꝫ quinqꝫ de causis.

Punit enim deus ad vtilitatẽ quinqꝫ de causis. Primo ad pbationem et perfectionem virtutis: vt Job et thobiam. Secundo propter conseruationem gratie ꝛ humilitatis vt Paulo dedit angelum sathane ne magnitudine reuelationum superbiret. ij. ad corinth. xij. Tertio propter penitentiam peccati. vt mariam sororem moysi numeri. xij. Quarto propter eruditionem. vt filios israel bonos: de quibus dicit hieremi. Alia translatio per omne flagellum erudieris hierusalem. Quinto propter gloriam dei manifestandam: vt cecum natum. Jo. ix. de quo dicit dominus: Neqꝫ hic peccauit neqꝫ parentes. sed vt manifestetur gloria dei in illo. Non est igitur ex his causis inconueniens vnum puniri a deo peccante alio.

Ad quintum Pena tpali punit aliqs.

¶ Ad illud vero quod obijcitur de achor. respondet augusti. ꝙ pena temporali dispensatione diuina punitur aliquis triplici de causa. Prima est excitatio sollicitudinis caritatis. vnde dicit augustinus. qꝺ per hoc qꝺ pro peccato achor punitus est populus: ostensum est vt non solum se quisqꝫ curet in populo: sed inuicẽ sibi adhibeant diligentiam: et tanq̃ vnius corporis et vnius hominis alia pro alijs sint membra sollicita. Secunda ratio est ostensio vnitatis que debet esse inter homines q̃tum ad vinculum societatis. vnde augustin9. Similiter ostendit quãtum connexa sit in populi vnitate ipsa vniuersitas: vt non in seipsis singuli: sed tanq̃ ptes in toto estimentur. vnde p peccato vnius persone tm̃ scꝫ achor dictum est: peccauit populus ꝛc. Tertia ratio est detestatio peccati seu ostensio magnitudinis sceleris. vnde aug. Simul etiam signatum est quantum malum fieret si vniuersa multitudo peccasset: quando vnus ita potuit vindicari: vt ab eo ceteri non possent esse securi.

Ad sextum

¶ Ad illud qꝺ postea obijcitur de filijs Heli. dõm. ꝙ in hoc ꝙ filij israel puniti sunt p pctõ filiorum Heli. exprimitur qꝛ ſm btm̃ greg. Meritis platorum depravatur vita subditorum. quia platis suis subditi fauent ad malum cum eis simul corruũt. sicut filij israel diu fauentes peccatis sacerdotum tandem cuꝫ eis ceciderunt in manibus hostiũ. Silr dõm est. qꝛ dꝺ populum numerauit p pctõ gladi9 dñi deseuit in pplm: qꝛ in hoc peccato eius fauebat. Preterea ĩ hoc punitus est ipse qui peccauit: qꝛ in multitudine plebis dignitas regis est: ꝛ in paucitate plebis ignominia pncipis. sicut dicit in puer. xiiij.

Ad septimuꝫ

¶ Ad illud quod postea obijciebat. ꝙ hõ iudex dꝫ facere in suo iudicio sicut deus in suo. patꝫ responsio p distinctionẽ supra positam aug. sup Josue. vij.

Ad octauum

¶ Ad illud quod postea obijciebat. ꝙ ſm iura inferuntur pene sine culpa ꝛc. dõm ꝙ est pena dãni et pena flagelli. Pena damni est in subtractione alicuius boni. hec pena infertur iuste ab homine iudice sine culpa: sed non sine causa. ꝛ hoc consideratione vtilitatis cõis ꝛ publice salutis: quam de ordine potestatis sibi ꝯcesse dꝫ preferre vtilitati et saluti cuiusqꝫ persone. et in hoc gñe sunt oms pene canonum que inferuntur sine culpa. Pena vero flagelli duplex est. corporalis ꝛ spiritualis. Spiritualis vt excõmunicatio. corporalis vt mutilatio occisio. Neutra vero potest inferri sine culpa. De pena spirituali que est excommunicatio: dꝫ augu. ad aurelium epm. Non imputant filijs peccata parentũ que post eorum natiuitatem a parentibus ꝯmittuntur: nec p peccatis parentũ spirituali pena filij sunt plectendi. ꝛ hoc intelligitur de pẽa spũali que ẽ excõicatio maior: q̃ separat a suffragijs ecclesie ꝛ participatõe sacramẽtorum spirituali et sacramentali: nõ de pena spũali q̃ dicit iterdictũ: q̃ separat a pticipatõe sacramẽtali: non spũali sacramẽtorum: q̃ pro bono cõi peccãte dño interdicit familia vel ciuitas.

Ad id vbi q̃ritur de pctõ origiali ꝛ actuali

¶ Ad illud qꝺ querit de pctõ actuali ꝛ originali. dõm. ꝙ hũana iusticia inq̃tũ pt diuinã iusticiã imitat. Punit aũt diuia iusticia culpã actualẽ ꝛ culpaꝫ originalem. ꝛ hãc scꝫ originalẽ finalit punit pena damni. i. subtractõe glorie. Actualẽ vero pena sensus in inflictiõe gehenne. Silr iusticia hũana p culpa parent̃ pena dãni punit filiũ. vt p crimie lese maiestatis exheredat filiũ vt pro fornicatõe vel adulterio parẽtũ efficit ifamis fili9: q̃ de adulterio ꝛ fornicatõe ẽ natus. Pena vero sensus vel flagelli nulluꝫ punit nisi p peccato actuali. ſm ꝙ dꝫ aug. sup iosue. vij. Homine iudice istas visibiles penas nullus nisi ex propria culpa debet luere. Que autem sit ratio ĩ iusticia diuina ꝛ in iusticia humana: dicit augusti. ad bonifacium. Jam cuꝫ homo in seipso ab eo qui genuit alter est effectus: peccato alterius sine sua consensione non teneatur obnoxius. Traxit ergo reatum quia vnus erat cum illo et in illo a quo traxit quando admissum est. Non autẽ trahit alter ab altero: quando sua vnoquoqꝫ propria vita viuente: iam est verificatum. anima que peccauerit ipsa morietur. ¶ Ad illud quod dicitur de Augustino vltimo: patet solutio ex predictis. Nam pro peccato originali non solum

punitur quis ex culpa aliena:immo p culpa que fit ei ppria. Ex culpa eniz pma Ade personali corrupta est natura que tota erat in illo τ eua. Et iō ois persona q̄ ppagatur ex sic vitiata natura corrumpit:τ corruptione ppa sicut ei ppria fit natura. τ fm modū susceptibilis est ratio corruptōis iō qꝛ persona susceptibilis est culpe corrumpitur psona corruptione culpe per similitudinem pricipij corruptionis:que fuit psona culpabilis.

Articulus secundus

V. ignorātes sint iudicādi Amb. argu. j.

Postea queritur. v. ignorātes sint iudicādi. Ad quod sic. Amb. super. luc. vbi dicitur φ nauicula iactabatur fluctibus. Turbatur inquit nauicula petri in qua erat iudas:qui suis meritis erat firmus turbatur alienis. ergo p peccato iude periclitabat petrus

Secundum.

qui ignorabat pctm̄ iude. ¶ Item peccato ciuiuz thesauri hierico anathematizati leguntur. Josue vj. ¶ Item peccato amalechitaꝝ animalia coꝛuz iussa sunt interfici. j. reg. xv. quibus quia Saul pepercit:audiuit Samuelē. nescitis qꝛ peccatuz ariolandi ⁊c. ¶ Item p peccato israelitarum archa domini philisteis tradita est. j. reg. iiij. ¶ Itē pro pctō egiptioꝝ possessiones coꝝ grandini sunt tradite. Exo. ix. Si ergo que sensu carent vt archa et thesauri hierico anathematizantur:vel hostibus traduntur:vel deuastantur. Item si ea q̄ vi intelligendi non habent peccatis hominū morti tradūtur:relinquitur fortiori ratione:φ ignorātia nul

Tertium

lum debet a reatu criminis excusare. ¶ Item Numeri. xvj. paruuli p peccato dathan τ abyron cuz parentibus perierunt. vnde ibi dicitur. φ egressi stabant cum vxoribus τ filijs in itroitu papilionum. ¶ Item paruuli sodomitarum periērūt cū sodomitis peccato sodomitarū:τ tamen habebant

Con. ps. ij. Dama.

ignorantiam iuincibilem. ¶ Contra dt Augusti. Nullus crimen maculat nescientem. ¶ Itez Johan. dama. Actus iuoluntarij indulgentia digni habentur. Inuoluntarium autem sicut idem dicit duplr est. hoc quidem per ignorantiam:hoc p violentiam. ergo quod ignorant fit dignum ē indulgentia. Non ergo puniri dz ignorans. ¶ Item

Secundum.

gen. xx. dixit abimelech. Num gentem ignorantē interficies. ¶ Itez deut. j. filij q̄ hodie boni τ mali ignorant distantiā:ipsi intrabunt:τ ipsis dabo terram ⁊c. Ratione ergo ignorantie puulos israelitarum non iudicauit dn̄s p incredulitate parē

Tertium

tum. ¶ Item aliquando ignorantia ptingit rōne infirmitatis. vt in perturbatis alienatis. τ ebrijs. Aliquando rōne etatis. Unde infans qn non est doli capax excusatur. sicut dr cā. xv. q. j. Qn̄q3 rōne deceptionis. vt cum aliquis deceptus p fraudem vel dolum alterius:vel per errorem facti pbabilē Aut igitur ignorantia vlr excusabit omnes ipsos aut si aliquos excusat aliquos non:q̄ ignorantia excusabit τ que nō. τ quis p ignorantiā delinquēs

Rñ. ē ignorātia negatōis ⁊c.

puniendus erit:τ quis non. ¶ So. dōz φ est ignorantia negationis. puationis. τ dispositionis. Ignorantia negationis est qua negatur scientia:nec ponitur debitum sciendi. τ hec simplicit excusat. Ignorantia priuationis est qua negatur scientia τ ponit aptitudo seu debitū sciēdi. τ hec i eis q̄ pertinent ad salutem a tanto excusat sed non a toto. Ignorantia dispositionis est que ponit errorem seu cōceptionem ptrariaz scientie recte. τ illa in his que pertinent ad salutē accusat:τ non excusat. si li mō affectus siue voluntas nesciendi. de q̄ in ps. Noluit intelligere vt bene ageret. Secūdū hoc ergo dōm. φ ignorās pmo mō ex ignorantia non mereretur puniri. ignorans secundo mō meretur puniri:sed cum mitigatione. ignorans tertio modo meretur puniri cū seueritate. ¶ Ad illud ergo qō obijcitur de petro. φ pclitabatur ppt peccatum iude. dicendum sicut patet ex dictis. φ ex causis cōuenientibus diuine puidentie meritis multotiens maloꝝ iusti a deo temporaliter puniuntur. sed tamen in hoc iudicium humanum nō debet imitari diuinum. sicut dicit aug. sup iosue vij. vt supra dictum est. Et ratio huius est. qꝛ cum duplex sit iudicium diuinum. occultum τ manifestum. Occultum iudicium est in pena temporali bonorum. Manifestū in pena maloꝝ. Humanū iudicium quod est ex manifestis causis debet imitari iudicium dei manifestū non occultum. So. ad. j.

¶ Ad illud quod postea obijcit. dicendum φ insensibilia τ irrationabilia peccata hominum anathematizantur vel perduntur. non participatiōe peccati:sed causa rationabili que assignatur triplex. s. ratio sacramenti. detestatio peccati. flagellum delinquentis. Rō sacramenti causa est i thesauris hierico τ alijs animalibus amalechitaruz hierico em̄ interpretatur luna:τ significat mūdanam cupiditatem. amalechite interpretantur lingētes sanguinem et significant carnalium desiderioꝝ voluptatem. Thesauri ergo hierico anathematizantur ad significandum damnationem cupiditatis. Animalia amalechitarum iubentur interfici ad sig̃ndum mortificationem motuuz carnalis voluptatis. Item detestatio peccati causa ē vt patet in actibus:vbi ppter peccatum Symonis, pecunia eius damnata est dicente Petro. pecunia tua tecum sit in perditionem ⁊c. Itē flagellum delinquentis causa est vt in animalib9 egiptiorum τ possessionibus grandine pcussis:vt in illis punirentur quorum felicitate letabantur Ad secundū

¶ Ad illud qō obijcitur de paruulis dathan et abyron τ sodomitaꝝ. dōm φ p paterno scelere puniti sunt q̄uis ignorantes a deo sine culpa. sed nō sine cā. qꝛ diuina puidentia q̄ pscit et puidet qualis quisq3 debeat esse futurus:puidebat eos si permansissent paterni sceleris imitatores futuros τ ideo per hoc maior pena illis diminuta est:quib9 successio paterni sceleris est adempta. Ad tertium

¶ Ad obiecta vero partis alteri9. Notanduz φ est ignorātia facti τ ignorantia iuris. Ignorantia facti alia est eius quod non oportuit eum scire qui ignorat sicut dt apls. j. Corin. viij. Si quis infidelium vocat vos:q̄cq̄d appositū fuerit comedite nihil iterrogātes pp pscientiā. Alia ē facti qō oportuit eū scire:sicut ignorātia iudeoꝝ. qꝛ q̄ a pphetis de iudeis fuerit plata adhuc ignorāt eē pleta. Pria ignorantia excusat:secunda non. Item ignorantia iuris:aut est iuris naturalis:aut iuris diuini legis et euangelij:aut iuris canonici vel ciuil. Ignorātia iuris naturalꝭ neminē excusat hñtē vsum rōis. Ignorantia iuris diuini in his q̄ ptinent ad salutē vt sunt precepta decalogi:τ articuli fidei:non excusat. in alijs vero excusat simplices:q̄uis nō excuset prelatos et sacerdotes:qui tenentur rationē reddere de ea que in eis est fide τ fide. Ignorantia vero iuris canonici τ ciuilis non excusat iudices:quāuis excuset alios simplices. τ fm hanc distinctionem intelliguntur autoritates augu. τ Gene. Ad cō. ptl. ij.

¶ Ad illud vero Johan. damasceni dicendum. φ inuoluntarium per ignorantiā duobus modis est:simpliciter et secundum quid. Simpliciter cū non ipsi tribuimus causam ignorantie. vt quādo nihil omittimus de contingentib9:sed qꝛ ita contingit. hoc modō quod per ignorantiam fit iuolūtarie fi Ad aut. aug.

tarie fi

tarie fit simpliciter. Secundū q̄d vero cū ipsi tribuimus causam ignorantie:vel cum omittimus ex contingentibus actus sicut tribuit cām ignorantie ebrius qui homicidium facit. ignorans q̄dē occidit:non tamen omnimō inuolūtarie. cām em̄ ignorantie. s. ebrietatem ipse fecit. Ex ptingentibus vo actus omittit ille qui in loco nō psueto sagittans patrem ignoranter occidit. τ ideo nō oīmō inuoluntarie. qꝛ nō adhibuit diligentiaz quā debuit vt non interficeret sagittando. Ignorātia pmo mō:que. s. in nobis causam non habet:nec ipsam comitatur negligentia ex pte nostra:vel omissio. qualis est in puulis τ in alienatis ppetuo excusat actus vt non puniant. Ignorantia vo secundo modo dicta:cui9. s. cā in nobis est vel per operationem vel per omissionem non excusat a

Ad secunduz

toto:τ si aliquando excusat a tanto. ¶ Ad illō qō obijcit de deut. de paruulis intraturis terram pmissionis:iam patet responsio. Notandum tn̄ φ

Ignorantia simplex

est ignorantia simplex. ignorantia crassa. τ ignorātia affectata. Ignorantia simplex priuat sciētiam nec ponit debitum sciendi:nec contemptum sciendi vel affectum nesciendi:que in paruulis est q̄diu non habent vsum rationis:τ in omnino ali

Igno. crassa.

enatis. Ignorantia crassa priuat scientiam:sed ponit debitum sciendi τ cōtemptum. τ ideo non ex

Affectata:

cusat. Ignorantia vero affectata priuat scientiaz τ ponit affectum seu desiderium nesciendi. τ ista

Ad tertium

maxime accusat ignorantes. ¶ Ad vltimum ex iā dictis ptz rñsio. Tamen circa ignorantiam illam triplicem distinguendum est. Nam in paruulis ignorantia ante vsum rōnis oīo excusat. post vsuz rationis ante adolescentiam a tanto excusat:sed non a toto in his q̄ ptinent ad salutem. Itez ignorantia q̄ puenit ex infirmitate. vt in furiosis oīo alienatis distinguūt. aut ex culpa sua in illā ignorantiam ceciderunt aut non. Primo mō nō excusant a tāto delinquentes ignoranter. τ hoc qꝛ tribuunt cām ignorantie. Secundo modo excusantur a toto. tamen qꝛ iudicio humano vix pōt dephendi an ex culpa q̄s in ignorantiam ceciderit. iō non iudicaret delinquentem ex tali ignorantia nisi vbi cām culpe fuisse dephenderet sicut in ebrijs Item circa deceptos vel ignorantiam deceptorū distinguenduz sicut pus. aut est ignorantia facti:aut iuris. Si iuris est non excusat ignorantia delinquentem in his que ptinent ad salutem. Ignorantia vero facti aut vincibilis est aut inuincibil. Inuincibilis ignorantia tunc dicit:cum ignorās facit q̄cq̄d in ipso est ad hoc φ sciat quod dz scire sed tamen non potest scire factum qō vtile eēt scire. τ hec excusat. Uincibilis vo ignorantia ē q̄ homine faciente quod in ipo est pōt remoueri τ hec non excusat in facto qō oportuit eum scire. sicut est ignorantia infidelium de deo humanato. Ex his igit manifestum erit quando ignorantes sint puniendi:τ quando non.

Articulus tertius.

V. q coacti aliqd faciunt sint puniēdi.

Queritur postea. v. coacti sint puniendi p eo qō coacti faciunt. Ad quod sic. Joh. Damas. Qō inuoluntarius actus mia existimandus est dignus. Inuoluntarium aūt est quod per ignorantiā seu violentiam fit. ergo qō fit per violentiā est indulgentia dignum. sed talia sunt que faciunt coacti. ergo coacti erūt mia digni. non ergo puniendi. ¶ Item coactio et libertas opponunt. libertas autem quam habet rationalis creatura:ex hoc quod est per liberum arbitriū opans dn̄a sui actus. pz φ si operat bene digna est pmio. si male digna est supplicio. ergo coactio q̄ remouet libertatem τ dominiū actus:efficiet φ actus non erit dignus pmio vel supplicio ergo coacti non erunt puniendi. Con. ar. j.

¶ Contra dt augu. φ coacta voluntas voluntas est. sed voluntate existe respectu actus:act9 est vituperabil:si malus est τ dignus punitōe. si bonus est laudabil et dignus premio. ergo coactione interueniente respectu actus:erit actus nihilomin9 dignus remuneratione vel punitōe. ergo coacti iudicandi.

Secundum.

¶ Item si q̄s timore mortis neget dominum deū vel imperio tyranni occidat patrem dolens:constat φ voluntarius et timore coactus operatur:et tamen nullus recte rationis tales diceret innocentes. alioq̄n Petrus inocens fuisset cum negauit xp̄m. Relinquitur ergo φ coacti deliquētes erunt puniendi.

Responsio.

¶ Solō dōm. φ sunt actus qui oīno sunt i potestate nostra ad faciendum τ dimittendum. vt actus interiores anime subiecti rationi. vt consentire. eligere. velle. pponere. τ hmōi. Item sunt actus q̄ non sunt in potestate nostra vt actus naturales. vt est appetere alimentum. retinere. τ huiusmodi. nec q̄tum ad actionem:nec q̄tum ad dimissionem. Item sunt actus q̄ parti sūt in potestate nostra partim non. sicut motus mēbrorum corporis in operando. in gradiendo. in potestate nostra sunt cum non est defectus organi:vel phibēs. In potestate vero nostra non sunt vl cum deficit organum:vel aliq̄d iteruenit phibēs organum ab actu. τ hoc q̄tum ad faciendum τ dimittendum. Item sunt actus qui sunt in potestate nostra omnino q̄tum ad dimittendum sed nō omnino in potestate nostra q̄tum ad agendum sicut loqui. loqui enim in potestate nostra est totalr vt non fiat:ita φ non pōt cogi loquens ad loquendum:sicut potest cogi ad motū man9 aut pedis. sed pōt phiberi ne fiat:et hoc qꝛ fit per organū Act9 vero pmo modo dicti sp sunt voluntarij τ ideo vituperabiles si mali sunt:laudabiles si boni. Actus secundi sunt simpliciter iuolūtarij. τ iō non laudabiles nec vituperabiles. τ ideo nec puniendi. Actus vero tertij iquātum voluntarij:laudabiles et vituperabiles. i q̄tum vero iuoluntarij simplr nec laudabiles nec vituperabiles. nec puniendi nec vituperādi. Similit τ de quartis itelligendū est. Item distinguendū φ violentia seu coactio duplex est. simpliciter:τ fm q̄d. Simplr coactio seu violentia determinatur a Damas. cui9 pncipium deforis est nihil pferente fm ppuz ipetum vi passo. hoc est cui9 cā efficiens extra est totaliter:τ nihil cooperatur ille q̄ patit oīo. τ hec coactio dicitur sufficiens. Secundum quid vero coactio seu violentia est cū cā mouens deforis est inducens vel ipellens cooperante illo qui patitur. Primo modo coactio poneretur in castissima virgine:que omnino contra suam voluntatem vi corrumperetur. Secundo modo diceretur coactio in illo qui timore impellente vehementi:vt timore mortis christum negaret. Prima coactio omnino excusat a reatu pene. secunda non excusat a toto:sed a tanto. prima coactio non habet locum in actibus simpliciter voluntarijs τ existentibus i potestate nostra. sed habet locum in alijs in q̄tum nō sunt in ptāte nostra. Secunda vero coactio locum habz in actibus simpliciter inuoluntarijs. Ptz sol. ad. j.

Unde hoc mō intelligitur quod dicit augu. φ coacta voluntas voluntas est. Et per hoc patz responsio ad primum.

Ad secunduz

¶ Ad secundum similiter patet. quoniam qui timore mortis negat:non dicitur iuoluntarius:q̄uis actus ille non placeat absolute. sed tamen placeat consideratione mali:qō pl9 timet. sicut iactantes ea que in naui sunt in mari

propter naufragiū nō sunt inuolūtarij i iactando Ex his igit.ptz qñ coacti sunt puniēdi:et qñ non.

Membrum quintum.

V.iudex possit esse vindex ppriе iniurie.

Ultimo querit.vtrū iudex reos in se delinquētes debeat punire Ad qd sic Grego.in quadā omel. Ea que in nobis cōmittunt facile possumus dimittere ea vero que in deū ꝯmittūtur cū magna discretione nec tñ sine penitētia possumus relaxare. ¶Item beatus Pe.qui cum alijs audierat. Beati eritis cum maledixerint vobis homines contumelias sibi illatas cum gaudio suscipiebat. Peccata vero que in deum committebantur acerbe puniebat.sicut patet in Anania ⁊ Saphira act.v. ¶Itez paulus per totam epistolam secundam ad corint.pia amonitione per contemptum delinquentes in ipsum ad sui amorem reuocat. Elymā vero magū qui ceteros a fide retrahebat cecitate pcussit.xiij. act.

Contra.

¶Contra Ambro. Ad preces Helye ignis descendit de celo vt vindicaretur prophete iniuria. ¶Item canon beati Siluestri.xxiij.q.iiij Guilizarius.et.infra. Miserunt me in exilium. ego tamē non dimisi officium meum:sed eos qui talia erga me egerunt anathematizaui. Ex quibus videtur ꝙ licebit iudici propriam iniuriam vindicare.

Responsio

¶Solutio Intuitu honoris vel amoris proprie persone non potest iudex vindex esse proprie iniurie. vnde dominus volens iniuriam proprie persone tolerare:iniuriam vero dei non inultam relinquere:ait discipulis. Nescitis cuius spiritus estis.

Ad contra

¶Ad illud vero quod obijcitur de Helya.dicendum ꝙ iniuria illa prophete nō alia ꝙ̄ iniuria domini intelligitur. Unde per hoc ꝙ ignem de celo postulauit:non cuius meriti esset apud deum voluit ostendere:sed ꝙ ille esset verus deus quē colebat. ¶Ad illud quod obijcitur de facto. Siluestri.dicendum ꝙ in illo anathemate puniuit iniuriantes sibi non intuitu persone:sed intuitu dei et ecclesie cuius erat pastor.

Questio.xlij.de persona accusatoris.

Inquirendū est postea de persona accusatoris:pro qua dantur plures leges iudiciales.xix. leuit. Nō facias calumniaz proximo tuo.⁊ iterū. Nō stabis ꝯtra sanguinem proximi tui.et multa alia. ¶Queritur ergo primo.an quis teneatur accusare. Secūdo.an subditi possunt suos platos accusare. Tertio an mali possint accusare. Quarto an omēs boni possint esse accusatores. Quinto.que conditiones requirūtur ad hoc ꝙ aliquis possit accusare: Sexto.qñ et quomodo debeat quis alium accusare.

Membrum primum.

An aliqs teneatur accusare.
Augustinus

Ad primum sic. Leuit.v. Si peccauerit anima ⁊ vocē iurantis audierit testisq3 fuerit ꝙ aut ipse vidit:aut conscius ē nisi indicauerit portabit iniquitatem suam. Ex quo sicut dicit augusti. videtur lex dicere peccare hominem:qui scit aliquem falsum iurare ⁊ tacet.ergo tenetur accusare. Item augus. in regula sua. Nō vos iudicetis esse maliuolos quādo crimen alterius indicatis:magis quippe innocentes estis indicando crimen: ꝙ̄ si fratres vros quos indicando corrigere potestis:tacēdo perire pmittatis.sed quilibet tenet pcurare salutez fratris.ergo ipm accusare vt corrigat. ¶Item Augusti.in eodē. Si frater tuus vuln⁹ hz in corpore: qd velit occultari cum timet secari:nōne crudeliter a te sileret ⁊ misericorditer indicaret? ꝙ̄to ergo potius debes manifestare ne deterius putrescat in corde.

Augu.

¶Item Augusti.ad vincentium donatistam. Utilius esurienti panis tollit:si de cibo securus iusticiā negligebat:ꝙ̄ esurienti panis frangitur vt iniusticie seductus acqescat. ¶Item qui freneticum ligat:⁊ litargicū excitat:ambob⁹ molestus ambos amat. ¶Item qs nos pōt ampli⁹ amare ꝙ̄ deus:⁊ tamen nos nō solum docere suauiter:verūetiā terrere salubriter non cessat. Ex qbus relinquitur rōne consimili.ꝙ ex caritate ē accusare fratrem ad correctionem.tenemur autem ad opera caritatis. ¶Item amb. in quodā sermone. Non osculat pater semp filium:sed aliquando castigat.ergo quando castigatur qui diligitur circa eū pietas exercet. Si ergo tenemur ad opa pietatis in proximum:tenemur ad accusationem vt castiget. ¶Item idē in eodē. Habet amor plagas suas que dulciores sunt cum amarius se inferunt Dulcior est enim religiosa castigatio ꝙ̄ blanda remissio.vnde ait Salomō. Meliora sunt vulnera diligentis ꝙ̄ fraudulenta odientis oscula.xxvij. puerb.inde vt pus.

Contra

¶Contra in puerbi.xj. Qui ambulat fraudulenter reuelat archana:qui autē fidelis est celat amici commissum. ¶Item in puerbi.xxv. Que viderunt oculi tui ne pferas in iudicio cito:ne forte emendare non possis.⁊c. ¶Itē de lege nature tenemur non facere qd nobis nolemus fieri.sed nullus vellet accusari. ergo null⁹ dz alium accusare.

Responsio

¶So.dōm.ꝙ aliud est ex caritate aliorum crimina indicare:vt quos secreta correctione nō possum⁹ corrigere:conuictos iudicis sententia corripiat.atq3 aliud insidiando falsa obijcere.vel insultando vera p cōtumeliaz exprobrare:siue ꝑtermisso iuris ordine in accusationem prumpere. Illud pmum caritatis est:reliqua vero impietatis seu iniqtatis officium.vñ de impositione falsi dr in puer.xij. Qui quod nouit loqtur iudex iusticie est.q autem mentit testis est fraudulentus.⁊ ad hoc est illa phibitio. Non facias calumniam primo tuo. Calumnia est falsi criminis impositio. Et iterū in puerb.xij Uerba impioꝝ insidiant sanguini ⁊c. De iproperatione similit dicitur i pdicta autoritate puer.xxv. Que vidert oculi tui ne pferas in iudicio. Et hoc modo intelligitur canon.b.Anacleti. Sūma iniqtas est fratres detrahere ⁊ accusare. De omissione ordinis iuris in ꝯtrarium dr Mat.xviij. Si peccauerit in te frater tuus corripe ipm inter te ⁊ ipsum solum.

Membrum secundum.

An subditi pñt accusare suos platos
Argu.j.

Postea qrit.v.subditi possint platos accusare. Ad qd sic.b.fabian⁹.ij.q.vij. Qlis dānatio ill imineat q i pres peccāt:diuina scriptura ondit. Si ei Chā q nō cooperuit pudēda pris maledict⁹ est.ix.geñ.mlto amplior ꝯdēnatōe digni sūt q prib⁹ legatiōe fungētib⁹ ꝯtumeliā iferūt. ¶Si dicat illd itelligit de falsa ipositōe.ꝯtra canō.b.Anacleti.q.eadē. Snia cham filij noe dānant q suoꝝ ꝑpositoꝝ vl doctorū culpā pdūt. ¶Itē.b.zepherin⁹ i eodē. Maioꝝ qs piā minorum accusationibus non impetatur. ¶Item.b.anacletus arguit exemplo dñi. Summi sacerdotes.i.epi a deo sunt iudicandi: sed ab omnibus fidelibus portandi.ipso dño dāte exē-

plum qui

plum q per seipsuz ⁊ nō p alium vendentes ⁊ emētes eiecit de templo.xxj. Math. ¶Itē idē.b.anacletus. Nullus vt reor inter nos inuenit qui velit suum suū ab alio ꝙ̄ a se iudicari.qd si ꝑsumptum fuerit multa indignatione irascit.vnde ⁊ domin⁹ de sacerdotibus p pphetā ait. Qui vos tangit:tāgit pupillā oculi mei. ¶Itē.b.Thelesphorus papa.vj.q.j. Dei ordinationem accusat:qui eos q ab eo ꝯstituunt accusat sacerdotes. ¶Itē canon bti Pij eadē. Oues pastorē suum non reprehendant. plebs ei epm suum non accuset.sed nec vulg⁹ cuz arguat.qr non est discipul⁹ sup magistruz.x.mat.

Scdum de moyse ⁊c.

¶Itē legit ꝙ Maria soror Aaron que post transitum maris rubri hymnum cantare meruit.postea accusans Moysen eo ꝙ ethiopissam duxisset vxorē:lepra pcussa est nūeri.xij.

Tertium

¶Itē dauid pcussit cor suum eo ꝙ pcidisset oram clamidis Saul. Ex qbus vr ꝙ subditi non pñt suos platos accusare:lz etiā boni sint ⁊ plati mali.

Con.grego.

¶Contra greg. Sicut laudabile ⁊ discretū est ⁊ reuerentiam ⁊ honorem pōribus exhibere:ita rectitudinis et dei timoris est si qua in eis indigent correctione : nulla dissimulatione postponere:ne totum.quod absit.corpus morbus inuadat : si languor non fuerit curatus in capite.

Gela.

¶Itē.b.Gelasius.ij.q.vij. scribit quibusdam subditis. Si qd in ecclesia dāni pontificem vestrū videritis admittere:mox nostris auribus relatione signate:vt quid fieri debeat censeamus. ¶Itē Greg..in eodē approbat qd quidaz eps inter alia mala corporalia crimine lapsus a suis clericis accusatus atq3 conuictus:episcopali sententia depositus est.

Responsio
Rñ.
Aug.

¶So.ꝑz quosdā dōz.ꝙ sunt subditi criminosi:⁊ sunt subditi boni Subditi criminosi phibentur ab accusatione platoꝝ.boni vero non.vnde aug.dt Presumunt plati non debere se reprehendi vel accusari p eo ꝙ canones passiz non cōstituunt eos accusandos: qd tantum negat solis criminosis:cū de reprehendēdo veritas ipsa cōstituat. Si male locutus suz testimonium perhibe de malo. ¶Sed opponitur. Nam canones determinant in quo casu sint pastores a subditis accusandi.ergo in nullo alio casu poterunt accusare. Casus aūt est cuz exorbitāt a fide.vnde Eusebi⁹ papa.ij.q.vij. Oues q pastori suo ꝯmisse sunt:nequeunt reprehendere:nec vllatenus accusare pñt nisi a fide exorbitauerit. ¶So. dōm ꝙ est accusatio facta fraterne caritatis:⁊ est accusatio ex affectu malignitatis. Item est accusatio facta a criminosis:⁊ est accusatio facta a bonis. Dōm ergo ꝙ ex affectu caritatis a bonis licita est accusatio platoꝝ. Ex affectu vero malignitatis ⁊ a criminosis phibita est.⁊ ſm hanc distinctionē intelligūtur omnes canones:qb⁹ videtur phiberi accusatio platoꝝ.

Calistus.

vñ Calistus papa.ij.q.vij.hi q ñ sūt recte fidei ⁊ ꝯuersatōis:⁊ quoꝝ vita ē accusabil ⁊ quoꝝ fides ⁊ vita ⁊ libertas nescit:ñ p mittāt maiores natu accusare:neq3 viles psone i coꝝ recipiāt accusatōe. Ex quo sumit alia distictō qr sunt accusatores ignoti ⁊ noti. Ignoti phibent accusare platos.noti cū distinctione pdicta.

So.ad arg.j.

¶Ad illud qd pmo obijcit de Cham q fuit male dictus.dōm.ꝙ per hoc intelligitur ꝙ prelati non sunt accusandi a subditis extraordinarie. hoc est de criminibus que non possunt probari.⁊ ideo signanter dicit.b.zepherinus.ꝙ cham vitupat qr verēda pris nō operuit sed ridenda monstrauit:q scz solus viderat. ¶Ad alia vero obiecta p distinctiones suppositas rñdendū est.qr autoritates ille intelligunt de accusatione q fit affectu malignitatis non caritatis:vel de accusatione que fit a criminosis.

Ad secundū

¶Ad illud vo qd obijcit de moyse ⁊ maria.dicēdū ꝙ per moysen plati intelligunt.p ethiopissā pctōres. Moyses in vxorē ethiopissam ducit:cuz quilibz pdicator pdicatorē sibi copulat vt deo ples bonoꝝ operū de eo gignere valeat. Hāc copulam dū maria.s.subdit⁹ qlibet rephēdit.lepra peccati inficit. Ex hac ergo autoritate nō phibent subditi ab accusatiōe platoꝝ:sed monent ne rephendant misericordē ꝯpassionē eoꝝ. ¶Ad illd vo qd obijcit de dd.dōm ꝙ in hoc non dat forma accusādi platum de crimine qd ab vno solo scit.qd designat per hoc quod in abscondito in spelunca pcidit orā clamidis. Uel ſm.b.Greg.illud intelligit de iudice non de accusatore.vnde dt.ꝙ oram clamidis pcidit q snia damnatiōis platū pcutit. qd nulli subditoꝝ licet.

Ad tertium.

¶Ad vltimū vo qd obijcitur ꝯtra distictionē aug.dicētis ꝙ canones in qb⁹ phibet accusatio platorum:intelligunt de subditis criminosis.⁊ tñ canon Eusebij vr determinare casum in quo tm̄ rephendendus ē plat⁹.s.pp exorbitationē a fide. Dōm ꝙ ſm augu.canō Eusebij de criminosis ⁊ infamibus intelligit. Oues vero criminose ⁊ infames pastorem suum accusare nō possunt:nisi a fide exorbitauerit. Ceterū si a fide exorbitauerit: tanta est labes illius criminis:ꝙ ad eius accusationem serui aduersus dominum: ⁊ qlibet criminosi aduersus quēlibz admittunt.

Membrum tertium.

An pñt eē accusatores.

Querit postea.vtrū mali possint eē accusatores. Ad qd sic mat.vij.ypocrita eijce trabē de oculo tuo:⁊ postea videbis eijcere festucā de oculo fris.⁊ p trabez figurat crimē mortal culpe.p eiectionem festuce accusatio minoris culpe in alio. ¶Itē canon stephani pape.iij.q.xj. Negāda est accusatoribus licētia criminandi pusq3 crimē quo pmunt exuerint. ¶Itē.b.anaclet⁹.iij.q.iij. Trāsgressores sponte legis sue eiusq3 violatores apostate noiant. Omnis ei apostata refutand⁹ est añ reuersionē suam:nec in accusatione recte agentium suscipiendus.

Contra

¶Contra sap.iiij. Ex iniqs oēs filij qui nascunt testes sunt neqcie aduersus parentes:⁊ filij dicūt imitatores neqcie ergo iniqui filij possunt de nequicia parentū.ergo ⁊ accusare. ¶Item in math. xij.dr ꝙ viri niniuite surgēt in iudicio ⁊ ꝯdēnabūt gñationē istā:p ꝯparationē supple minoris mali

Rñsio.

¶So.dōz.ꝙ i accusatōe reqrit eqlitas vl maioritas accusātis respectu accusati vt sp accusās i conuersatōe par vl supior accusato inueniat.sz paritas itelligit ꝙ̄tū ad fidē:supioritas ꝙ̄tū ad vitam qr paritas requirit.iō dicit canō Gaij.ij.q.vij.ꝙ pagani vl heretici seu iudei non pñt xpianos accusare. De supioritate aūt vite dt canon Stephani. iij.q.xj. Nō est credendū cū aliquos eoꝝ ꝯfessioni q criminibus iplicātur:nisi se prius pbauerit innocentes.⁊ hoc intelligit in pari vel minori crimie Et per hoc soluuntur obiecta.

Membrum quartum.

An accusatores pñt eē oēs boni.

Deinde qrit.v.oēs bōi pñt eē accusatores et queritur de monachis.vtrum possint eē accusatores. Ad qd sic dicit Adrian⁹ papa.ij.q.vij. Placuit eoruz sacerdotes accusandi et testificandi in eos vocem obstruere quos nō humanis vocib⁹ sed diuinis mortuos ec scimus:qr funestā vocē poti⁹ iterdici ꝙ̄ audiri opz.

¶ Item ɔciliuz calcedoneñ.ꝑcipit vt eccl'iasticas
actiões monachi tractare non ꝑsumant. Ex his
relinquitur ꝙ monachi q̄ sunt mortui mundo vel
q̄libet religiosi non possunt esse accusatores.

Contra.

¶ Contra.hiero.Sancta rusticitas solum sibi ꝓ
dest:ꝛ q̄ntum edificat ex vite merito ecclesiam xp̄i
tantum nocet si destruentibus non resistat.
¶ Item.b.Joh.baptista cum heremiticam vitaz
duceret:scribas ꝛ phariseos ad se venientes dure
redarguebat.Qui autem redarguere potest:pōt ꝛ
accusare. ¶ Item canon beati Eleutherij.ij.q.vij
Negligere cum possis pturbare puersos:nihil ali
ud est q̄ fouere nec caret scrupulo societatꝭ occul
te:q̄ manifesto facinori desinit obuiare. ¶ Solu-
tio.contingit accusare duobus modis.Uno modo
ex presumptione temeritatis.alio modo ex necessi
tate caritatis.Monachi vero ex presumptione ac
cusare non possunt.ex caritate vero vbi iminet pe
riculum salutis possunt.Unde ex canonibus dif
finit ꝙ illi sacerdotes accusare possunt:qui ad eū
dem gradum ascendere valent.Constat autem ꝙ
monachi ꝛ religiosi ad sacerdotij gradū laudabi-
liter possunt ascendere.constat ergo ꝙ pñt accu-
sare sacerdotes:ꝛ multomagis alios.Canones er
go non ꝓhibent eos ab accusatione:nisi ab accu-
satione que est ex temeritate.

Responsio.

Membrum quintum.

Que cōditōes requirunt ad ad accusatorē legitimuz.

Postea queritur que cōditiones requirā
tur ad hoc quod aliq̄s sit legimus accu
sator.Ad quod breuiter notandum ē.ꝙ
ad legitimā accusationez requirit ꝓmo
discretio iudicij.eo ꝙ terribilit dr math.vij.In q̄
mensura mensi fueritis remetietur vobis.Inde ē
ꝙ ſm leges ab accusatione repellit mulier ꝛ pu
pillus ꝓpter defectum discretionis generalr:nisi in
quibusdam casibus. ¶ Itē requiritur zelus cari-
tatis ad corectionem fraternam.quod respicit il-
la ꝓhibitio leuit.xix.Non oderis fratrem tuum i
corde tuo:sed publice argue eum.qua ratione re-
pelluntur ab accusatione odiosi seu inimici vel su
specti de inimicicijs.Unde dt Anaclet9.Nō accusato
res esse non pñt q̄ ante hesternū diē inimici fuerūt
Hac eadem ratiōe excludunt amici ꝛ ɔsanguinei
ꝛ familiares.aduersarij.ꝛ vniuersalr q̄ de corrupti
one.ꝛ affectione.amore:vel odio.vel timore.vel ꝓ
cio sūt suspecti.qr sicut dt bea.greg.Quartuor mo
dis iudiciū humanū puertit.Timore dū metu po
testatis aliquē ptimescimus.Cupiditate dum ꝓ
mio alicuius animū corrumpimus.Odio duz cō
tra quemlibz aduersariū molimur.Amore dum
amico vel ꝓpinquo ɔtēdimus ꝓstare.Inde etiam
est ꝙ ꝓpter suspitionem corruptionis animi qua
tuor genera hominum ab accusatione excludunt
Inimici ꝓpter suspitionem odij.amici aduersarij
propter suspitionem mali amoris.Serui propter
suspitionē timoris ſm legem canonizatam.ij.q.j.
Cupidi turpis questus:vt qui ꝓpter pecuniaz ac
cusant aliquem.sicut dicitur in eodem.
¶ Item requiritur in accusatore ꝟbum veritatꝭ.
vnde dr.xix.leuit.Non facies calumniā.Calūnia
est falsa criminis impositio.Inde ē ꝙ ꝓpter suspi
tionem falsitatis excluduntur ab accusatione in
fideles ꝛ detractores.Infideles ꝓp puersionem ve
ritatꝭ circa diuia.Unde canō Pij pape.iij.q.iiij.Re-
probari eoꝝ opz redargutionem:qui in recta fide
supecti sunt.Detractores excludūtur ꝓp puersio-
nem ꝟitatis circa hūana.vnde.b.Seuerin9.iij.q
iiij.Detractores q̄ diuia autoritate eradicādi sūt
submouemus ab accusatione ꝛ testimonio. ¶ Itē
reqrit innocentia ɔuersationis ne replicet cōtra
eum q̄ dt:non mechandū mecharis.ij.ad Rom.
Qua rōne infames.ɔspiratores.anathematizati
ab accusatione excludunt.Infames criminosi sūt
ꝓp infamiā bonitatis.Cōspiratores ꝓp ɔsilia ad
puersionem veritatis.Excōicati ꝓp ɔtemptum ꝓ
testatꝭ.vñ.b.Eusebi9.iij.q.v.dt.Ad accusationem
nullatenus admittendi sunt q̄ infames sunt qr fu
nesta ē vox eoꝝ.De ɔspiratorib9.b.Calixt9.iij.q.
iiij.Cōspiratores in nulli9 accusatione sunt reci-
piendi.De excōicatꝭ dt.b.Fabian9 ibidē. Omēs
quos scōꝝ patrū statuta anathematizauerūt ab
omni fideliū accusatōe submouem9.Nota tamē
ſm Johem papā.iij.q.iiij. Nō aliō est excōicatio
aliō est anathematizatio.Excōicatio a fraterna so
cietate non separat.Anathematizatio ab ipo cor-
pore xp̄i q̄ō est eccl'a rescīdit.

Membrum sextum.

Qñ ꝛ quō q̄s debeat aliuz accusare.

Consequent q̄rit q̄ñq̄s debeat aliū accu
sare:ꝛ quo ordine:Querit ergo vtrū de
crimie q̄ō sol9 nouit aliq̄s.ꝛ testib9 ꝓba
re ñ valet:possit aliū accusare.Ad q̄ō sic
sup illud Mat.xviij.Si peccauerit i te fr̄ ꝛc.si sol9
nosti q̄ō peccauit i te ꝛ tu vis corā oib9 arguere:nō
eris corrector erroris ſꝫ ꝓditor. ¶ Itē idē aug.i eo
dē.Attēde ꝙ iustus Joseph tāto flagitio q̄ō de vxo
re erat suspicat9,tanta benignitate ꝑpcit:anteq̄
sciret vñ illa ɔcipet.sicut dt euāgeliū.Cū eēt vir iu
stus ꝛ nollet diuulgare:voluit occulte dimittere
eā.ergo ipa sūt corripiēda corā oib9 q̄ peccant corā
oib9.ipa sunt corripienda secreti9 q̄ peccant secre
ti9. ¶ Itē idē.Nescio quē homicidā nouit eps:ꝛ
nemo ali9 eū nouit.ego nolo eū corripe publice.
et tu q̄ris inscribere.q.d.absit.ꝛ postea subdit.nō
ꝓdo nō negligo:sed corripio in secreto. ¶ Contra

Contra

leuit.v.Aia q̄ audierit vocē iurātꝭ testisq3 fuerit ꝙ
ipe vidit aut ɔsci9 est:nisi idicauerit portabit iniq
tatē suam.ergo si aliq̄s scit,etiā sol9 ꝙ ali9 ꝑierat
nisi idicauerit peccat. ¶ So.In tali casu q̄d faciē

Responsio

dū sit diffinit ɔcilium.vj.q.ij.Si eps alieni scele
ris ɔsciū se esse nouit:q̄diu ꝓbare nō pt nihil ꝓ-
ferat.sed cū ipo ad ɔpunctionem eius secretꝭ cor-
rectionib9 elaboret.ꝛ hoc ētē q̄ō dt augu.Sūt ho
mines adulteri in domib9 in secreto peccant nos
ꝓdimus.sed in secreto arguim9.vbi ɔtingit malū
ibi moriat:nec tñ vuln9 illō negligim9.Et ꝑ hoc
soluitur obiectio que posset fieri. Nam cū ex ca-
ritate quilibet teneat ad correctionem fraternaz.
videretur ꝙ teneret accusare quilibet peccantem
vt corrigeret.sed hoc soluit ꝑ hoc:ꝙ in secreto de

Ad contra.

bet argui sicut dicit augustin9. ¶ Ad illam vero
legem qua videbatur probari ꝙ qui audit peierā
tem debet accusare etiam si solus sciat.Respōdet
augustinus.sup eūdem locū dicēs.Ut mihi ꝙ se
a tali peccato eruit:qui talib9 indicat:q̄ piuro ma
gis ꝓdesse q̄ obesse possūt corrigendo scilicet vel
orando si ipse confessionis sibi adhibeat medici-
nā. ¶ Quo autem ordine debeat quis aliū accu-
sare:nota ꝙ incidit questio de correctione frater-
na ad hoc vt pateret quo ordine debeat accusare.
sed hec questio determinabitur infra inquisitiōe
de lege euangelij:ꝛ preceptis eiusdem. Notanduz
tñ ꝙ accusator dicit large non solū q̄ accusat de cri
mine ad penam cononicam sustinendam:sed eti
am qui denunciat crimen alterius ad penitenti
am agendam.

Questio.xliij.de testibus.

Postea queritur de
teste.Circa quod q̄ritur.ꝓmo.vtrū
quilibet teneatur ad testimoniū fe-
rendum.Secundo de numero testi
um.Tertio de idoneitate testium.
Quarto de fide testibus adhibenda.Quinto vtrū
in aliquo casu licitū sit vendere testimonium.

Membrum primum.

Q.qlibz teneatur ad testimoniū ferendum.

Ad primum sic.Dicit aug.Quisq̄s metu
cuiuslibet potestatis veritatez occultat
iraz dei super se ꝓuocat.qr magis timet
hominem q̄ deū.Ex quo relinquitur ꝙ
occultare veritatem non excusatur timore:quin
sit peccatum.sed qui substrahit testimonium veri
tatis occultat veritatem.ergo peccat.nec excusabi
tur timore.ergo tenet ferre testimonium ꝟitati.
¶ Item dicit augu.Qui veritatem occultat:et q̄
ꝓfert mendaciū vterq3 reus est.ille qr ꝓdesse non
vult:iste quia nocere desiderat. ¶ Item de lege na
turali ꝛ euangelij quilibet tenet alij facere quod si
bi vellet fieri.sed si aliquis piclitaretur in ꝑsona ꝓ
pter defectuz testimonij ꝟitatis vel amitteret rē
suam.vellet ꝑ se testimonium dici ergo in simili
casu tenet testimoniū dicere primo. ¶ Item rōa
lis creatura humana debitrix est bonitati. debi-
trix est veritati. et sicut debet pro loco ꝛ tempore
laudare bonitatem in quocunq3 ita debet pro lo-
co ꝛ tempore confiteri veritatē.sed testificatio nō
est aliud q̄ veritatis confessio. ergo quilibz tenet
ꝑ loco ꝛ tempore testificari ꝑ quocunq3.

Contra.

¶ Contra dicit augustinus in questionibus ge-
neß.super illud quod Abraham dixit de vxore sua
soror mea est.Abraham inquit veritatem celari vo
luit:non mendacium dici.Soror enim fratris di-
citur:quia filia fratris erat.ergo occultare verita
tem non est ɔcum prouocare.quod videtur dicere
augu.Pari ratione nec testimonium subtrahere
¶ Itez canones prohibent ꝙ sacerdotes ꝛ clerici
non ferant testimonium in causa sanguinis.ergo
in quacunq3 causa non tenetur quilibz ferre testi
monium. ¶ Item dicit synodus Eugenij pape.
xiiij.q.ij.Quāq̄ testimonium sacerdotum credi-
bile habeatur tamen in ipsis secularibus negoci
is ꝑ conficiendis instrumentis ad testimonium
non cogentur:quia eos talibus reb9 interesse nō

Responsio.

conuenit. ¶ Solutio dicendum ꝙ confessio veri
tatis in testimonio aliquando requiritur ad pur
gationem innocentie.aliquando ad correctionez
culpe.aliquando ad condemnationez persone.ali
quando ad recuperationem rei sue.In ꝓmo casu
si ꝑ defectu testimonij veritatis ɔdemnaretur' in
nocens ꝑ nocente:tenetur quilibet ferre testimo
nium in illo ꝓcepto quo dicitur.Erue eos qui du-
cuntur ad mortē:ꝛ q̄ trahunt ad interitum libera
re ne cesses ꝓuer.xxiiij.Similit in scdo casu cum
agitur ad correctionem:vt coram iudice eccl'iasti-
co.similit tenetur quilibz ferre testimonium:qr q̄
libz tenetur pro loco et tēpore ad correctionē fra-
tris ex ꝓcepto domini Math.xviij.Item in tertio
casu quando agitur ad condemnationem:vt i cau
sa sanguinis vel cā criminali corā iudice seculari
nō tenētur:immo ꝓhibentur vniuersaliter cleri-
ci a testimonio ferendo:sicut prohibentur ab ac
cusatione.et in hoc casu intelligitur canon beati
Fabiani.ij.q.vij.Sicut sacerdotes vel reliqui cleri
ci a seculariū laicorū excludūtur accusatiōe:ita et
illi ab istoꝝ sūt excludēdi criminatiōe.Itē i quar-
to casu vbi est periculū pecunie vel possessiōis.sa-
cerdotes requisiti a iudice ecclesiastico tenerētur
ferre testimoniū.ꝛ similiter quelibz ꝑsona:vbi ꝓ-
pter defectū ꝓbatiōis rei ꝓximi amittit.alias ve
ro nō tenent.Et hoc est q̄ō dicit synodus sub Eu
genio celebrata.xiiij.q.ij.Si euentu aliquo secula
ribus pactis interfuerūt.ꝛ aliq̄ō viderint vel au-
dierint vbi nulle idonee seculariū inueniant ꝑso-
ne ne veritas occultet:ꝛ mal9 vt bonus,existimet
in ꝓuidētia ꝓprij sit epi:vt aut corā se ɔpetērib9
iudicib9:aut aliter veritatē honorifice testificent.
et per hoc patet responsio ad obiecta.

Membrum secundum.

De numero testium

Deinde querit de nūero testiū.Ad q̄ō lex.
Nume.xxxv.Ad vnius testimoniū nul-
lus ɔdemnabit.Itē deut.xix.Nō stabit
testis vnus cōtra aliquē quicquid illud
peccati vel facinoris fuerit.Itez sicut sancti pr̄es
diffiniūt.Nullius ꝑsone ɔfessioni fides est adhi-
bēda nisi ɔpetētes ꝓbationes adhibeat.vñ.vj.q.
ij.cōciliū cartaginese.Episcop9.si clerico vel laico
crimē imposuerit deducat in ꝓbationē i synodū.
Ex hoc ptꝫ ꝙ nō ē credēdū epō.ergo nec testi mul
to forti9 credendū erit si solus est. ¶ Cōtra arguit

Contra.

popul9 israelitic9 eo ꝙ in diuinis ꝓmissionibus
nō crediderit Moysi.ergo ꝛ multomagis arguē-
dus esset:si in humanis actibus non crederet te-
stimonio moysi ergo in casu potest sufficere vnus
testis. ¶ Rñsio.ſm legē diuinā ꝛ humanā nō est

Responsio.

credendū soli testi. ¶ Ad illud vero quod obijcit
de moyse.dōm ꝙ nō arguit populus eo ꝙ nō cre
diderit homini soli:sed ex hoc ꝙ nō crediderit deo
cōfirmāti verba moysi sequentib9 signis.vñ Nu
me.xiiij.Usq3quo detrahet mihi populus iste vsq3
quo non credet mihi in oibus signisque feci corā
eis dixit dñs ad moysen. Unde dicit decretal.ti.de
testibus.Lz plures sint cause que plures q̄ duos
exigant testes:nulla est que vnius tantū testimo-
nio valeat terminari:q̄uis legitimo.Excipiuntur
tamen ſm canones duo casus in quibus credit
testimonio vnius.Primus est in baptismo.Secū
dus in cōsecratione ecclesie.vt tractatu de cōsecra
tione.dis.iiij.c.placuit.ꝛ.c.sequēti.ꝛ in oibus his
in quib9 alteri ꝓiudiciū nō infert.vt casibus pre-
dictis. ¶ Itē distinguit duplex stat9.Un9 est i for
ma iudicij.ꝛ in illo vt dictū est nō credit vni9 testi
monio.Alius est extra iudiciū.ꝛ in illo statu vni9
probate persone testimonio creditur.sicut habet
lxxxvj.disti.vbi dicitur ꝙ dominus papa credidit
cuidam abbati de delicto cuiusdam episcopi:ꝛ eū
grauiter puniuisset:nisi simplicitati illius ꝛ sene-
ctuti pepercisset.

Postea queritur. .§.j.

An duo vel tres ad ōme testimoniuz sufficiant.

An duo testes vel tres ad omne testimoniū suffi
ciant.Ad q̄ō lex deut.xix.In ore duorū vel triū sta
bit omne verbum.Item saluator iudeis.Joh.viij.
In lege vestra scriptuz est:qr in ore duorū hominū
testimoniū verum est.ego sum qui testimoniū ꝑ-
hibeo de meipso ꝛ testimoniū perhibet de me qui
misit me pater. ¶ Item.Heb.x.Irritam quis fa-
ciens legem Moysi sine vlla miseratione sub duo
bus vel tribus testibus moritur ¶ Contra.ij.q.v.
canon Siluestri.Presul nō condemnetur nisi cū
lxxij.testibus.Presbyter cardinalis nisi in.xl.

Dyaconus cardinalis vrbis rome nisi in.xxvj.
Subdyaconus acolitus nisi in.vij.testibus. Te-
stes autem τ accusatores sine aliqua sint infamia

Responsio

¶ Ad quod respondetur ꝙ canõ.b.Siluestri τcõ
similes intelligunt de clericis romane ecclesie rõ
ne priuilegij spãlis.vel ꝓpter improbitatem quorũ
dam qui cum non sint spectate vite τ scientie in ac
cusationem ministrorum derepente ꝓsiliunt.
Quorum vero vita adeo laudabilis est:vt in om-
nibus appareat imitanda:de quorum assertione
nulla dubitatio nasci potest.eorũ testimonio du
orum vel trium ꝗlibet iure conuinci poterit τ dã-
nari.

De idoneitate testium.

Membrum tertium.

Deinde queritur de idoneitate testium.
Dicitur idonea omnis persona ad testi
moniũ perhibendum:que iure non pro
hibetur.Lege autem diuina non habet
expresse ꝓhibitio alicuius ꝑsone.ergo ꝓm legẽ di-
uinam ꝗlibet ꝑsona erit idonea. Cũ ergo diuina
lex sit supra humanam:non poterit humana lex a
liquam personam inidoneam facere ad testimo-
nium ferendũ.¶ Contra ꝫ canones τ leges hũa
nas plures persone ꝓhibentur.Prohibentur em̃
infideles per cõciliũ toletanum ij.q.vij.vbi sic ar-
guitur.Non potest erga homines esse fidelis qui
deo extitit infidelis.Judei ergo qui dudum xp̃ia-
ni effecti sunt:et nunc in xp̃i fide ꝑuaricati sunt:
ad testimonium ferendũ admitti non debent.q2
sicut in fide xp̃i suspecti sunt:ita in testimonio hu
mano dubij habentur.¶ Itez in eodem.Infirma
ri oportet eoꝝ testimonium qui in fide falsi docen
tur:nec eis credenduz est qui veritatis fidem a se
abiecerunt.¶ Item ꝓhibentur infames.vnde be
atus Grego.de examinatione testium dicit.ij q.
j.vbi dicit.Quod si vilissimi testes sũt exhibiti cõ
tra ep̃m:nullius sunt momenti.Quales autẽ vel
cuius opinionis ad testimonium admittendi sũt
plurime leges ostẽdunt vnde lex canonizata.ff.di
cit.Si testes omnes eiusdem honestatis et existia
tionis sint:sequenda sunt omnia testimonia.iiij.
q.iij.Item in eodem.In testibus fides. dignitas.
mores.grauitas consideranda est.¶ Itez ꝓhibẽ-
tur minores etate.dicit canõ.iiij.q.iij.Ad testimo
nium infra annum quartumdecimum etatis sue
ꝯstituti non admittantur.Item in eodem.In cri-
minali cã accusator errare non debet qui in publi
co crimine reus erit.aut qui minor.xx.annis erit.
In eadem autem questiõe dicit Testes ad testimo
nium admittendos non esse censemus:ꝗ nec ad
accusationem admitti iussi sunt.¶ Item ꝓhibẽ-
tur mulieres.vt.xxxiij.q.v autoritas amb.ex libro
q̃onũ vete.τ no.te.Mulierẽ cõstat esse subiectam
viri sui dominio:τ nullã autoritatem hꝫ:nec doce
re potest nec testis esse:nec fidem dare:nec iudi-
care.Item decretum Fabiani pape.xv.q.iij.Mu-
lieres nec sacerdotes accusare nec in eos testifica
ri valent.¶ Item ꝓhibentur serui.vnde.iiij.q.iij
lex cononizata.Liberi testes ad causas postulant
alienas.Item idonei non videntur esse testes qui
bus imperari potest vt testes fiant.Cum ergo ser
uis potest imperari vt testes fiant:non possunt es
se testes idonei.¶ Item ꝓhibentur pauperes.vn
de.b.Greg.ij.q.j.De ꝑsonis testificantibus subti
liter querendũ est cuius conditionis sint:τ ne ino
pes sint.¶ Item ꝓhibentur alienati:q2 sicut di-
cit canon a testimonio repelluntur ꝗ repelluntur
ab accusatione.ab accusatione aũt τ iudicio dictã
do ꝓhibentur alienati mente.sicut habetur.iij.q.
vij.¶ Item ꝓhibentur inimici.vnde bea.grego-
ij.q.j.De personis testificantiuz querendũ est ne
forte aliquas inimicicias habuissent.¶ Itẽ pro-
hibentur familiares τ domestici.vnde lex canoni
zata.iiij.q.iij.in iure ciuili domestici testimonij fi
des improbatur.Item in eodem.q.eadem.Idone
us testis pater filio aut filius patri non est.Item
canon.q.eadem.Testes ad testimonium non ad
mittẽdos esse censemus:quos accusator de domo
sua ꝓduxit.¶ Item ꝓhibetur testimonium ali-
cuius in re sua.vnde lex canonizata.iiij.q.iij.Nul
lus idoneus testis in re sua intelligitur. ¶ Item
ꝓhibentur laici ꝯtra clericos ferre testimonia sicut
τ ab accusatiõe.ij.q.vij.Sꝫ illḋ itelligit i cã crimi
nali.¶ Itez ꝓhibent accusatores τ iudices. vnde
iiij.q.iiij.Nullus vnꝗ̃ ꝑsumat accusator simul et
iudex esse τ testis.Ex his igitur pꝫ.ꝙ duodeci ge-
nera ꝑsonarum ꝓhibentur a testimonio.videlicꝫ
infideles.infames.pueri.mulieres.serui. paupe-
res.alienati.inimici.domestici.idem in re sua.lai
ci ꝯtra clericos:τ cuz accusatoribus iudices.Que
ritur ergo qua ratione hmõi persone τ nõ alie ꝓm
canones τ leges non idonee ad testimonium iu-
dicentur.¶ Item obijcitur contra hoc quod dici
tur de seruis.Nam dicitur.iiij.q.iij.Serui respõso
tunc credendum est:cum alia ꝓbatio ad emendã
veritatem non est.ergo seruus non est repellendꝰ
a testimonio generalit.¶ Item obijcit cõtra hoc
quod dicit de mulieribus.Nam cum maius sit i
comparabiliter esse testem veritatis diuine:ꝗ̃ ve
ritatis humane.Mulieres autem inueniunt ido
nee ad testimoniũ veritatis diuine.vt Elisabeth.
Luce.j.τ anna.Luce.ij.τ multe alie in vete.testa-
mento.ergo multofortius inueniẽtur idonee ad
testimonium veritatis humane.¶ Item lex cano
nizata.xv.q.iij.ꝺt.Ex eo ꝙ ꝓhibꝫ lex iulia de adul
terio ꝯdemnatam mulierem testimonium dicere
colligitur mulieres testimoniuz in iudicio ius di
cendi habere.¶ Item eadem.q.lex alia.In questi
onibus lese maiestatis audiuntur mulieres.con
iurationem Sergij Cathiline iulia mulier dete-
xit.τ Marcum Tullium consule in iudicium eiꝰ
instruxit.Relinquitur igitur ꝓm sanctionem diui
nam τ humanam mulieres in testimonio idonei-
tatem habere.¶ Item obijcitur ꝯtra hoc quod di
ctum est de pueris.Nam beatus Bricius voce pu
eri.xxx.dies ab ortu habentis innocens ꝓbatꝰ est
ergo multomagis voce pueri.xij.vel.xiij. annorꝫ
poterit testimonium dici. ¶ Itez obijcitur ḋ pau
peribus.Nam si pauperes sunt a testimonio re-
pellendi ergo sancti viri τ religiosi:τ etiam aposto
li erunt a testimonio ꝓhibẽdi.quia pauperes sũt
nihil habentes.¶ Item obijcitur contra hoc qḋ
dicitur.ꝙ domestici non sunt ad testimonium ad
mittendi.Nam dicitur.xxxv.q.vj. Cõsanguineos
extraneorum nullus accuset:vel consanguinitatẽ
in synodo computet:sed ꝓpinqui ad quorum no
ticiam pertinet.vt pater τ mater et soror τ frater
patruus τ auunculus amita τ matertera.ergo do
mestici non sunt a testimonio generaliter repellẽ
di.¶ Item obijcitur de hoc quod dicitur.ꝙ laici
non possunt testificari cõtra clericos.Nam xp̃us
summus sacerdos in testimonium ꝯtra se quem
liber admittebat.cum vni dixit mat.xxvj.Si ma-
le locutus sum testimonium perhibe de malo.er-
go multofortius quilibet sacerdos τ clericus pote
rit a quolibet accusari.¶ Itez obijcitur de hoc qḋ
dicitur.ꝙ nullus potest esse testis in cã ꝓpria.nã
dicit decretalis titulo de testi.ꝙ canonici nõ sunt
in testimonio super negocio sue ecclesie repellen-
di:nisi

Duodeci genera ꝑsonaꝝ ꝓhibentur a testimonio.

Contra

Ar.j.ḋ seruis

Secunduz de mulieribus

Tertium

Quartum de pueris

Quintum de pauperibus.

Sextum. de domesticis

Septimum. De laicis cõtra clericos.

Octauum in ca. ꝓpria.

Responsio.

di:nisi alia rationabilis cã impediat.¶ Respon
sio.dõm.ꝙ cũ dicat lex dei exo.xxiij.Non in iudi-
cio plurimorum acquiesces sententie.et iterũ deu
tero.xix.Cum sacerdotes diligentissime ꝑscrutã-
tes inuenerint falsum testem ꝯtra fratrem suum
dixisse mendacium:reddent ei sicut fratri suo fa-
cere cogitauit. Canones τ etiam humane leges
rõnem legis considerantes:omnes ꝑsonas ꝗ pos
sunt haberi suspecte de mendacio in testimonio
ferendo vel de veritate supprimenda idoneas ad
testimonium censuerunt.Ad hoc autem discernẽ
dum ꝯsiderauerũt quinꝗ in personis testificãtiũ
mores naturam.fortunam.animũ.statum.Circa
mores considerauerũt duo:ꝓpter que non debe-
bat fides adhiberi testificanti.errorem:τ maliciã
ꝓpter errorem infideles.ꝓpter maliciaz infames
repellendos a testimonio sanxierunt.Item circa
naturam duo cõsiderauerunt.etatem:τ sexum.in
pueris defectus etatis obnubilat rationem.i mu
lieribus sexus emollit voluntatem.Inde taz pu-
eros ꝗ̃ mulieres idoneos ad testimonium nõ cẽ-
suerũt.Item circa fortunam considerauerũt duo
conditionem seruitutis:τ aduersitatem paupta-
tis.Seruitus habet annexum dominationis tio-
rem.paupertas temporalitatis amorẽ. que duo
maxime solent homines ad mendacium inclina-
re.Item ꝓm canones τ humanas leges nisi in ca-
sibus determinatis seruorum τ pauperum testio
nia reprobantur.Item circa animum duo consi-
derauerunt principalit.intellectum:et affectum.
et i itellectu alienationem rationis.in affectu libi
dinem voluntatis.Item libidinem discreuerunt
per libidinem ire:que est in odio τ libidinem ꝯcu
piscentie que est in desiderio.Item libidinem con
cupiscentie ꝯsiderauerunt dupliciter quo ad se τ
quo ad alios.τ ꝓm hanc distinctionem vitiorum
contingentium ex parte animi testificantis quat
tuor genera personarum indigna decreuerunt.fu
riosos ꝓpter alienationez rationis inimicos ꝑ
libidinem voluntatis in irascendo seu in audien-
do.sicut enim ꝺr.iiij.q.iij.ꝓpter inimicicias testes
repelli leges ꝑcipiunt.Item ꝓpter libidinem volũ
tatis in ꝯcupiscentia respectu alteriꝰ idoneos iu-
dicant domesticos.ꝓpter vero libidinem concu-
piscentie respectu sui iudicant quemlibet testem
inidoneum in re sua. Item circa statum conside-
rauerunt duo.statum personaꝝ extra iudicium τ
statum personarum in iudicio.Extra iudicium cõ
siderauerunt statum laicorum τ clericorum. τ qḋ
consueta est emulatio status laicorum respectu
status clericorum.τ ideo in criminali cã remouen
tur laici ab accusatione τ testimonio clericorũ ꝫ
distinctionem que iam dicetur. Item in iudicio
cõsiderauerunt personarum distinctionem que
consistunt in iudicio:τ conditiones earum non cõ
currentes in aliquã vnam ꝑsonam.ꝓm ꝙ dicit be
atus Fabianus.iiij.q.iiij.Nullus vnꝗ̃ presumat
accusator sit esse τ iudex τ testis.Itez.b. Damasus
q.eadem.Per se accusatores ꝑ se iudices per se te
stes:per se accusati.vnusquisꝗ in suo ordine.Pa
tet ergo qualiter iuxta legem dei canones τ hũa-
ne leges personas predictas iidoneas ad testimo
nium decreuerunt.¶ Diffiniamus igitur idonei
tatem ꝑsone testificantis.idoneitas igitur ꝑsone
testificantis est dignitas persone cuius verbis de
bet fides adhiberi absꝗ omni suspitione menda
cij.Inidoneitas vero est defectus dignitatis in ꝑ-
sona:cuiꝰ vbꝭ non dꝫ fides adhiberi ꝓpter suspi
tionem mendacij.¶ Ad ꝑmum ergo quod obijci
tur de seruis.respondetur per distinctionem.aut
enim seruus manet in seruitute:aut manumittit
transiens ad libertatem.si manumissus est:potest
recipi in testimonium eorum que vidit tẽpore ser
uitutis ꝓm ꝙ dicunt leges humane.Si vero ẽ ma
nẽs in seruitute.aut ergo interrogatur de his que
pertinent ad suum dominum:aut de alijs.In pri
mo casu non est recipiendus in testimonium.vn
de.iiij.q.iij.Serui non ꝓ domino suo: nec aduer-
sus dominum:sed ꝓ facto suo interrogari possũt
Exceptis tamen criminibus tribus.videlicet cri-
mine adulterij.crimine fraudati census. crimine
maiestatis.vnde.xij.q.ij.Serui i patronos testifi
cari non possunt:nisi in quibusdam casibus.τ po
stea exprimuntur ꝓm legez:exceptis adulterij cri-
minibus:fraudati census accusationibus:τ cri-
mine maiestatis:ꝙ ad salutem principis ꝑtinent
Quidam etiam addũt duos casus. Unus est.cuz
maritus dicitur occidisse vxorem.ꝓm legem hũa-
nam de siccarijs.Alius est cuz agitur de occiso do
mino.Si vero interrogatus seruus de his ꝗ perti
nent ad alium ꝗ̃ ad suum dominum.aut est defe-
ctus ꝓbationis:aut nõ.Si est defectus recipitur
ad testimonium.vnde.iiij.q.iij.Serui respõso tũc
credendum est cum alia ꝓbatio ad eruendã veri-
tatem non est.Si vero non sit defectus ꝓbatõis
non erit admittendus.¶ Ad illḋ quod obijcitur
de mulieribus.respondit ꝙ regularit mulier non
est admittenda ad testimonium nisi in quibusdã
casibus:in quibus etiam mulieri conceditur accu
sare.vnde distinguitur in causis.aut enim cã cri-
minalis est aut non criminalis.Si criminals nõ
admittitur nisi suam aut suoꝝ iniuriam ꝑsequat
et in crimine lese maiestatis:in quibus casibus ꝑ
mittitur ei accusatio sicut habet.xv.q.iij.Si vero
non sit criminalis causa vt pecuniaria vel matri-
monialis admittitur mulier in testimonium.

Ad id de mulieribus.

¶ Ad illud vero quod obijcitur ꝙ mulier in testi
moniũ admittit veritatis diuine.dõm ꝙ hoc non
est generale nec regulare:sed est ꝑuilegium gratie
Priuilegia vero paucorum non faciunt legem cõ
munem.Datus est autem spiritus ꝓphetie muli
eribus ea ratione:qua de muliere virgine:de qua
natus est xp̃us:nescꝫ cõtemnatur muliebris sexꝰ:
et ne ꝓpter culpaz Eue credatur a domino repro
batus τ ideo nõ est ad consequentiam trahendũ
speciale priuilegium mulierum.Ad illud vero qḋ
obijcit de pueris dõm.ꝙ pueri infra.xiiij.annum
non sunt recipiendi ad testimonium quandiu
sunt infra illam etatem.Cum vero illam pertran
sierint possunt ferre testimonium de his que i mi
nori etate viderunt:quemadmodum τ docere ea
que in minori etate edidicerunt.sicut dicitur.xxx-
vij.dis.autoritate.b.clementis.Absurdum nõ erit
si aliquid ex eruditione cõmuni ac liberalibus stu
dijs ꝗ forte in puericia attigit ad assertionem ve-
ri dogmatis inferat.¶ Ad illud vero quod obijci
tur de puero.xxx.dierum testificante innocentiã.
b.Bricij.respondetur miracula diuina sunt admi
randa:non in exemplum humane actionis trahẽ
da:¶ Ad illud vero quod ꝗ̃ritur de pauperibus.
dõm est.ꝙ est pauper voluntate τ pauper necessi-
tate.Pauper necessitate solũ cupit diuitias. pau
per vero spiritu seu voluntarius cõtemnit diuiti-
as tẽporales ꝓpter eternas.In primo ꝑsumptio ẽ
vt ꝓ pecunia mẽtiretur.τ ideo est a testimonio re-
pellendus.In secundo vero nulla presumptio est
et ideo ad testimonium est maxime idoneus: cuz
de eius fide τ de veritate maxime presumatur.
¶ Ad illḋ vero quod de domesticis obijcitur aut
ꝙ idoneus pater filio:vel patri filius testis nõ est

Ad tertium

Ad quartum

Ad quintum

Ad sextum

Diffinitio

Solo.ad.j.

generaliter cōcedit exceptis casibus trib⁹. prim⁹ casus est in testamēto vñ pater pōt eē testis in testamēto filij testātis. secūdus casus in successione pater em̃ ꝛ mater admittunt ad ꝓbandū gen⁹ vel etatē filij. ſm ꝙ dicit decretal'. ti. de legitimitate. qui ponit casum de quodā. qui nutriebat puerū quē dicebat esse filiū suū nō legitimū sed spuriū ꝓcessu tpis duxit vxorē quādā mulierē: quā dum nutriret puerū tenebat in domo. ꝛ susceptis ex ea liberis ꝑdictus puer dicit se heredē: ꝛ cū eis hereditatē debere impertiri. Querit quō illud possit ꝓbari: ꝛ respōdit papa ꝙ credēdū ē verbo mulieris et viri. tertius casus ē in matrimonio. vñ dicit decretalis ꝙ parētes. fratres. cognati vtriusqꝫ sexus in testimoniū filij ꝛ filie ad matrimoniū ꝯiungendū sunt admittēdi.

Ad septimū. ¶ Ad illud ꝟo qđ obijcitur de laycis ꝙ possunt cōtra clericos testificari: intelligitur in causa ciuili. in cā ꝟo criminali nō admittunt nisi cū distinctiōe. q̄ supra habita est q̄stione de ꝑsona accusatoris. mēbro. ij. vtrū iferiores possunt accusare supiores.

Ad octauū. ¶ Ad illud aūt qđ obijcit ꝙ hō nō pōt esse testis in cā sua. dōm ꝙ cū clerici introducunt testes ꝓ ecclesia sua: nō intelligunt esse testes in domestico negocio. vel in ꝓprio: sꝫ ꝓ ecclesia q̄ mater est oīm pauperū: ꝛ nō ē: qꝛ cā ecclesie nō est cā singulorū canonicorū: sed cā xp̄i ꝛ pauperū ſm ꝙ dꝛ. xxiij. q. ij.

De fide testib⁹ adhibēda. ¶ Postea querendū esset de fide testib⁹ adhibēda. sꝫ hec questio cōpetēti⁹ determinabitur infra: cū queretur de processu iudiciorū. ideo ad presens silentio preteritur.

Membrum quintum.

U. testis ꝓ testimonio licite pecuniam possit recipe.

Ultimo querit vtrū licitū sit testi pro testificando pecuniam recipere. Ad qđ sic Aug. ad Macedoniū. Nō dꝫ iudex vēdere verū iudiciū: aut testis verū testimoniū. ¶ Itē aug. ad eundē. Cū iudicia ꝛ testimonia que nec vera nec iusta vendēda sunt: iniqua ꝛ falsa vēdunt: multo sceleratius pecunia sumit: qꝛ scelerate ꝯuis a volentibus datur.

Contra. ¶ Contra. iiij. q. iij. Lex canonizata. venturis ad iudicium per accusatorē vt ab his ꝑ quos fuerūt postulati sumpt⁹ cōpetenter ministrentur etiam si in pecuniaria causa testes sunt ab alterutra parte producendi.

Responsio. ¶ Sed ad hoc responsio facilis. Nam aliud est pro testificatione munus accipere. aliud sumpt⁹ necessarios percipere. primum enim nephas est ꝛ preuaricatio vnde dicit beatus gregorius Si spes muneris subtrahitur confestim a confessione iusticie recedunt. vnde acceptio munerum preuaricatio est veritatis vnde et pro iusto dicitur. Qui excutit suas manus ab omni munere iste in excelsis habitabit. et hoc quidem intelligitur de iudice. sicut habetur. xj. q. iij. vñ Beda super Math. Abijt iudas ad summos sacerdotes et constituerunt illi pecuniam ꝛc. Cum pro muneribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt. quia profecto qui pro pecunia veritatem negant dominum pro pecunia vendunt. Ipse enim dixit. Ego sum veritas. Secundum vero licitum est. scilicet sumptus necessarios percipere in predicto casu: cum oportet ad locum remotum pro testimonio ferendo procedere. nemo enim tenetur proprijs stipendijs militare. Si vero queratur an teneat restituere ea que pro testimonio ferendo recepit. determinabitur infra cū agetur de restitutionib⁹.

Questio. xliiij. de aduocatis.

Extractatis questionibus circa ꝑsonas q̄ quasi essentiales sunt in ꝯstitutōe iudicij: ꝯsiq̄rendū est de ꝑsonis q̄ quasi accn̄talr assistūt iudicio: vt ex ꝑte iudicꝭ assessores ꝛ officiales. ꝛ ex ꝑte ꝑtiū aduocati ꝛ procuratores. Circa qđ plura queruntur. Primo vtrū aduocat⁹ teneat ad iustū patrociniū: ꝛ iurisperitus ad iustū consilium indigenti conferendum. Secundo vtrum iurisperitus possit vendere iustū consilium ꝛ aduocatus. Tertio que req̄runt ad legitimum aduocatum.

Membrum primum.

U. aduocatus teneat ad iustū ꝓcinium idigenti ꝯferendum. Ambrosius.

Ad p̄mū sic. Amb. in li. de officijs. Grādis culpa est si te sciente fidelis egeat si scias eū sine sumptu eē: ꝛ famē tolerare. erumnas ꝑpeti q̄ egere erubescit: si i cāꝫ ceciderit aut captiuitatis suoꝝ aut calumnie: ꝛ nō adiuues grādis culpa est iurisperito miserabilib⁹ ꝑsōis subtrahere iurꝭ ꝯsiliū: ꝛ aduocato subtrahere patrocinium. ¶ Item medic⁹ tenetur paupi lāguido impendere curā ꝛ ꝯsiliū medicine: sꝫ quod dt. b. Symacus. Non est grādis dr̄a vtrū letū iferas vel admittas. mortē ei languidis ꝓbat īfligere q̄ hāc cū possit excludere: nō excludit. lxxxiij. di. ergo pauperi oppsso iniuste tenet aduocat⁹ impēdere patrociniū pari rōne. ¶ Item dt lex dei. Exo di. xxiij. Si occurreris boui aut asino inimici tui erranti reduc eū. Sed sicut dt ap'ls. j. Cor. ix. Nunqd de bobus cura est deo: aut ꝑꝑ nos vtiqꝫ hoc dt. Si ergo boui inimici erranti tenemur subuenire ergo multofortius iurisperitus paupi ignoranti tenetur ꝯsulere. ¶ Item dt lex in eodem. Si viderꝭ asinum odientis te cecidisse sub onere non ptransibis: sed subleuabis cū eo. si ergo oppresso asino inimici tenet quilibꝫ impendere adiutoriū sꝫ legis lrām: ergo multofortius oppsso paupi tenebit aduocat⁹ ipendere patrociniū ad tenendā cām. Qđ absolute ꝯcedēdū est. Tenent ei miserabilib⁹ personis q̄ nō hn̄t quid tribuāt: ꝛ ꝑꝑ defectū ꝯsilij et patrocinij amittūt cās suas: ꝛ grauantur iniuste legisperiti ꝯsiliū. ꝛ aduocati patrociniū. Et hoc ꝑ legem qua tenent subuenire indigenti: ꝑ legē naturalē ꝛ euangelicā q̄ dꝛ mat. vij. Quecūqꝫ vultis vt faciant vobis homines facite illis

Membrum secundum.

V. iurispe. ꝛ aduocat⁹ pn̄t vēdere iustū cōsilium. Arg. p̄mum

Consequenter q̄ritur vtrū officiales assessores ꝛ aduocati possint ꝓ cōsilio iuris seu dictamine ꝛ patrocinio pecuniā recipe. Ad quod sic. Symonia est studiosa volūtas emendi vel vendendi spūale. Si ergo cōsiliū iuris seu dictamen ꝛ patrociniū spūalia sūt: hec vendere vel ꝓ istis pecuniā sumere symoniacū erit.

Secundum. ¶ Itē ſm aug. ad Macedoniū. Nō dꝫ iudex vendere iustū iudiciū: nec testꝭ verū testimonium. ergo nec aduocat⁹ poterit vendere iustū ꝓcinū: vel iusperit⁹ iustū ꝯsiliū. ꝓbatio. sicut enim iustū iudiciū iudici ꝛ verū testimonium testi ē gratis ꝯcessum a deo: ꝛ iō gratis impendendū. iuxta illud p̄ceptum. Math. x. Gratꝭ accepistis gratis date. Silr iustū patrociniū aduocato: ꝛ iustū cōsilium legisperito.

Contra. ¶ Contra. Greg. Iustū est vt illi cōsequantur stipendiū q̄ ꝓ tēpe suū ꝯmodare reperiuntur obsequiū. ergo cū aduocati ꝛ assessores suū cōmodent obsequium: iustū erit vt ꝯsequant stipendium. ¶ Item aug. Sunt ꝑsone inferioris loci que ab vtraqꝫ ꝑte nō insolenter accipiunt: sicut offi-

cut officialis cui admouet officiū. ꝛ est in ep'la ad Macedoniū. ¶ Itē aug. ad eūdē. Nō iō dꝫ iudex vendere iudiciū aut testis testimoniū: qꝛ vēdit aduocatus iustū ꝓcinū: ꝛ iurisperitus verū ꝯsiliū.

Rn̄. August. ¶ Rn̄. ſm aug. ad Maceđ. dōm de ꝑsonis inferioris loci vt officialib⁹ ꝛ assessorib⁹ ꝛ aduocatis: ꝙ non insolenter tales ꝑsone accipiunt: ꝛ ab his extorta ꝑ immoderatā iprobitatē repeti solēt: data ꝑ tolerabilē ꝯsuetudinē non solēt: magisqꝫ rephēdim⁹ q̄ talia inusitata repetierūt ꝙ̄ q̄ ea de more susperunt. qm̄ necessarie ꝑsone reb⁹ hūanis vel mutant hmōi ꝯmodis vel tenentur.

De officia. ¶ Distinguim⁹ ergo circa officiales. Aut em̄ hn̄t certum stipēdiū sibi assignatū aut nō hn̄t. Si hn̄t nihil oīo possūt recipe sicut dt augu. de ꝟbis dn̄i. sup illud luc. iij. Neminē ꝯcutiatis ꝛ c. Quicūqꝫ stipēdia publica de certo ꝯseqtur. si ampli⁹ q̄rit: tanꝙ̄ calūniator ꝛ ꝯcussor Iohis snīa ꝯdēnat. Si ꝟo non hꝫ distinguendū. ꝙ ſm ꝯsuetudinē ꝛ morē recipe potest. ꝑ immoderatā ꝟo iprobitatē nō poterit licite. Un̄ Aug. Qđ extorta per immoderatam improbitatē ab his repeti solēt. Circa assessorē ꝟo ꝛ aduocatū distiguit ꝙ moderatū salariū recipe pn̄t. licite: immoderate n̄ pn̄t. Moderatū aūt salariū attēdi dꝫ ꝑ ꝯsideratiōnē q̄ttuor. Primū ē q̄ntitas cāe. Scđꝫ labor. Tertium scientia in assessore ꝛ facundia in aduocato. Quartum ꝯsuetudo regionis. Secundum hoꝝ quattuor ꝯsiderationem salarium maius vel minus dꝫ taxari. Sicut enim dt. b. leo. lxj. dist. Pro laboribus multis. ꝓ morib⁹ castis. pro actionibus strenuis p̄miū debet. Et iterū sicut dicit lex canonizata. Arcentur a ꝓfessione aduocatorum q̄ cum graui dāno litigatoris ꝛ depdatiōe potentes inueniuntur. Nota tn̄ ꝙ postq̄ cā incepta est nullum pactū debet aduocatus facere cuꝫ litigatione: ſm ꝙ dꝛ in canone. Non licet aduocato illi ꝯtractū inire cum eo litigatore: quem in p̄pam recepit fidem: nec ex industria iurgium protrahere.

So. ad. j. ¶ Ad illud ergo qđ obijcitur p̄mo ꝙ iustum consilium ꝛ patrocinium res spūales sunt: dicendū ꝙ verum est ſm se ꝯsiderata: tamē labor in disceptando in disputando de his q̄ pertinent ad iuris ꝯsilium et ad cause patrocinium corporalia sunt. Et ideo rōne istorum dicit Augusti. ꝙ aduocatus pt vendere iustū patrociniū ꝛ legisperitus iustū consiliū. Si aūt sine labore posset legisperit⁹ respondere petenti consilium: non ē aliqua rō quare possit recipere: imo ꝙ gratis accipit debet gratis dare ſm ꝙ dꝛ mat. x. Gratis accepistis gratis date.

Ad secundū. ¶ Ad illud ꝟo qđ obijcit de iudice et teste: q̄ nihil pn̄t recipe: pari rōne nec aduocatus nec legisperit⁹. respondendū. ꝙ nō est silr. Nam sicut dicit aug. ad Macedo. Iudex ꝛ testis in vtrāqꝫ ꝑtem ad examen adhibentur. Iurisperit⁹ vero et aduocat⁹ ex vna ꝑte ꝯsistūt: ꝛ iō nō dꝫ iudex iustum vendere iudiciū: aut testis verum testimonium: licet aduocatus vendat patrocinium iustuꝫ: aut legisperitus iustū ꝯsilium. ¶ Si aūt obijciat ꝙ officialis aut assessor ſm hanc rōnem non pn̄t recipe salariū: qꝛ adhibent ad examen iudicij inter vtrāqꝫ ꝑtem. dōm ꝙ nō debent accipe salarium sicut p̄ciū iudicij vel examis: sed solū sicut stipendium laboris. iuxta illđ Mat. x. Dign⁹ est operarius mercede sua.

Membrum tertium.

Que req̄runtur ad legitimū aduocatū

Deinde q̄ritur q̄ requirunt ad legitimuꝫ aduocatum. Ad qđ breuit notanduꝫ: ꝙ req̄runtur ad officiū legitimuꝫ aduocati ꝑsona ꝯgrua. cā iusta. modus debitus affectus pi⁹. ¶ Circa ꝑsone ꝯgruitatē dꝫ ꝯsiderari bonitas. status. gradus. officium. ꝑꝑ defectum bonitatis ꝓhibent infames. heretici. pagani. excōicati. vnde. iij. q. vij. Infames non possunt eē ꝓcuratores vel causarum patroni. Et iterū. iiij. q. j. dicit ꝯcilium. Qđ omnes infamie maculis respsi. i. histriones aut turpitudinib⁹ subiecte ꝑsone. heretici etiā seu pagani ab accusatione prohibentur pari rōne ꝛ ab aduocatione.

Eugeni⁹ ꝓhibꝫ mōachos eē aduocatos. ¶ Item propter defectum status ꝓhibentur monachi. vnde dt eugenius. xvj. q. j. Placuit nostro ꝯmuni ꝯcilio nullus monach⁹ ꝓ lucro terreno nephādissimo ausu de monasterio exire p̄sumat. ꝛ sequitur. Neqꝫ in q̄buscūqꝫ negocijs sese implicari: sit claustro suo ꝯtentus. qꝛ sicut piscis sine aqua caret vita: ita sine monasterio monachus. sedeat itaqꝫ solitarius ꝛ taceat: quia mundo est mortuus: deo autem viuus. agnoscat nomen suū. monos ei grece latine vnus achos tristis inde monachus dicitur. i. vn⁹ ꝛ tristis. Sedeat igit tristis ꝛ officio suo vacet. Ex hoc intelligitur ꝙ non pn̄t esse aduocati monachi nisi forte in cā sui monasterij. ꝛ hoc abbate imperante: sicut dt decretal' Inno. extra de postl'. c. j. Et idem intelligitur de regularibus canonicis sicut dꝛ ibidem.

Clerici ꝓhibentur. ¶ Item ꝑpter idoneitatem grad⁹ ꝓhibentur clerici in sacris ordinibus cōstituti: et etiam in minorib⁹ beneficiati. ꝛ hoc coram iudice seculari. vnde dt ꝯcilium lateranen̄. Clerici in subdyaconatu in ordinibus etiam minoribus si beneficijs ecclesiasticis sustententur coram iudice seculari in negocijs secularibus aduocati fieri non p̄sumant: nisi ꝓpriam causam vel sue ecclesie fuerint ꝓsecuti: aut ꝓ miserabilibus personis forte que ꝓprias causas administrare non possunt. extra de postl'. Coram vero iudice ecclesiastico dicūt non esse ꝓhibitos ab aduocatiōe nisi sacerdotes solos. Unde decretalis Grego. x. Cum sacerdotis sit nullis nocere: oibus velle ꝓdesse: non nisi ꝓ seipso ꝛ ecclesia sua: vel si necessitas immineat ꝓ personis cōiunctis vel miserabilibus sibi est licitum postulare.

Iudex ꝓhibetur. ¶ Item ꝑpter distinctionem officij ꝓhibetur iudex: quia sicut dicit beatus Damasus. Accusatores ꝛ iudices non idem sunt: sed ꝑ se accusati. per se iudices. per se testes per se accusatores. vnusquisqꝫ in suo ordine. Aduocatus autē stat in causa aut ꝓ parte accusatoris: aut ꝓ parte accusati. et hec distinctio habetur secundum canones. Nota tn̄ sꝫ legē hūanā canonizataꝫ. ff. ti. de postl'. distinctionem aliam. Quidā em̄ ꝓhibentur omnino postulare. vel ꝑpter etates minores. xviij. annoꝝ vel ꝑpter casum vt surdus qui prorsus non audit. Alij ꝓhibent ne ꝓ alijs postulent vel ꝑpter sexum vt femine. vel ꝑꝑ casum vt vtroqꝫ lumine orbati: vel ꝑpter notaꝫ infamie ꝛ turpitudinis. his ꝑsonis ꝓ se allegare ꝑmittit. ꝓ alijs postulare ꝓhibetur: nisi forte ꝓ certis ꝑsonis: vt pro parentibus ꝓ liberis. ꝓ fratribus ꝛ sororibus et huiusmodi: que determinnatur a iure. iij. q. vij. Hec igit sunt attendēda q̄tum ad ꝯgruitatem ꝑsone. ¶ Ex ꝑte cause requiritur iusticia vt non foueat cām iniustā. vnde hr̄ Leui. xix. Nō facies qđ iniquum est. ꝛ ecclesiastici. iiij. Pro iusticia agonizare. ¶ Ex ꝑte modi debiti requirit iustus ordo. et modestus sermo. vt nō ꝓducat falsos testes vel subornatos: nec falsa instrumēta: nec allegare leges falsas: sed faciat sicut p̄cipit iuste quod iustū est exeq̄rꝭ. in quo p̄cipitur iustus ordo. ¶ Itē modestus sermo requirit ſm ꝙ p̄cipit. xxviij. ecclesiastici. Aurum ꝛ argentum tuū confla: et verbꝭ tuis facito stateram: ꝛ frenos ori tuo rectos ꝛ attende

ne forte labaris in lingua. Itē ecclesiastici.xxij.ꝓpter hoc dr. Quis dabit ori meo custodiā ⁊ super labia mea signaculū certum: vt nō cadā ex ipsis ⁊ labia mea perdant me. ¶ Item requirit̄ preter p̄dicta affectus pius. vt. s. pauperes ⁊ pupillos oppressos tueantur s̄m qđ precipitur Esa. j. Subuenite oppsso. defendite viduam. Inde est qđ precipitur in lege. exo. xxiij. Si videris asinum odientis iacere sub onere: nō pertransibis sed subleuabis cum eo. Si ergo hec lex seruabatur in asino odiētis oppsso: multomagis erit seruanda in persona pauperis: vel pupillo ꝑ iniuriā oppresso. Ex hac igitur lege, tenet̄ aduocatus oppressum pauperez releuare. Sic igitur terminatur hec pars in qua agitur de personis que constituuntur in iudicio.

Questio. xlv. de processu iudicij.

Ordinis cōsequētia requirit inquirere de processu iudicij ꝓpter quod dat lex. Leui. xix. Iuste iudica: ꝓximo tuo non facies quod iniquum est: nec iniuste iudicabis. Et in ps. Iuste iudicate filij hominum in qb9 manifeste ꝓcessus debitus iudicior̄ ꝑcipitur: ⁊ iniustus seu indebitus prohibetur. Preter autem p̄dictas ꝯditiones que tacte sunt circa personas iudicis rei. ⁊ actoris. et testis que pertinent ad debitum ꝓcessum iudicij. inquirēda sunt ista. De triplici ꝓcessu iudicij. De ordine ꝓcessus iudicij. De inq̄sitionibus ⁊ purgationibus. De confessionib9. De ꝓbationibus i generali. Specialiter de ꝓbatione per testes. De ꝓbatione propter presumptionem.

Membrum primum.

De ꝓcessu iudicij q̄ triplex ē s̄m inno. iij

Trio de triplici ꝓcessu iudicij dicit Innocen. tertius in ꝯsilio generali. Ad corrigēdos excessus: vt de notorijs excessib9 taceatur: trib9 modis p̄t ꝓcedi. ꝑ accusationem. denunciationē. ⁊ inq̄sitionem. Et tamen i omnibus diligens adhibeatur cautela: ne forte ꝑ leue ꝯpendiū ad graue dispendium veniatur. Sicut accusationem legitimam precedere dz inscriptio: sic denunciatiōez caritatiua āmonitio: et inquisitionem clamosa insinuatio p̄uenire. ¶ Sed queritur in primis ex q̄bus sāctionibus diuine legis accipitur iste triplex ꝓcessus. (Que. j. vn̄ sumantur) Nā sicut dr hierony. sicut illud qđ introducitur ad ꝓbandum fidē nō hz robur nisi ex testō nouo vel vet. deriuet: ita nec iudicialis sāctio autoritatē vr̄ habere nisi per nouā vel veterē legē ꝯfirmet. ¶ Itē q̄ rōe iste triplex iudicij ꝓcessus distinguit merito dubitat. (Que. ij.) Nam iurisperiti distinguūt sic. ꝙ in accusatione agit ad degradationem et ideo accusator debet se obligare ad taliōnē. vn̄ ꝓ hoc dr Inno. ꝙ accusationē p̄cedat legitima inscriptio. Itē in denunciatione agitur ad pniam ⁊ correctionem. ⁊ iō debz p̄cedere caritatiua admonitio. Itē in inquisitione agit ad amonitionem ab administratione. Sed q: in p̄latis maxime esset periculosum: si q̄cūq3 delatio admitteret: iō inquisitionem debet precedere clamosa isinuatio: vt sicut dr Inno. false et maligne criminationi ianua p̄cludatur. ¶ Sed obijcitur. Dicit enim. b. aug. ꝙ in iudicijs seu plectendo seu ignoscendo hoc solum bene agit vt vita hominum corrigatur. ergo in processu accusationis male agitur nisi agatur ad correctionem. Nō ergo ꝯuenienter distinguūt ꝓcessus denunciatiōis ⁊ accusationis: q: in vno agit ad correctionem: in alio ad degradationē. ¶ Itē dubitat̄ si inquisitionem dz precedere clamosa insinuatio. (Que. iij.) ergo inquisitionem vr̄ p̄cedere denunciatio. Non enī vr̄ differre clamosa insinuatio ⁊ denunciatio. ergo i ꝓcessu inq̄sitionis icludit ꝓcessus denunciatiōis. ¶ Item q̄rit ad quid intelligatur insinuatio clamosa. (Que. iiij.) Naz si intelligat quocūq3 modo. ergo ad voces vulgi dz ꝑlat9 descendere ad inq̄sitionē: cū tamen dicāt iura. ꝙ voces vulgi vane sunt. Responsio ad p̄mū: (Rn̄. ad p̄mū) ꝙ iste triplex ꝓcessus iudicij accipit ex legib9 noui ⁊ vet. test. Processus inquisitiōis (De ꝓcessu inquisitionis) ex Luc. xvj. vbi dr de villico ꝙ defamatus est apd dn̄m suum. quasi dissipasset bona illius: cui dixit domin9. Quid hoc est qđ audio de te. redde rationem villicationis tue. Et ex li. gen̄. xviij. vbi dr Clamor sodomor̄ ⁊ gomorreor̄ multiplicatus ē: descendā ⁊ videbo vtrum clamorem qui venit ad me opere ꝯpleuerint. Ex qb9 manifeste ꝓbatur ꝙ solum cuz subditus: verumetiā cū p̄latus excedit si ꝑ clamorem ⁊ famam ad aures superioris ꝑuenerit: debet coram ecclesie senioribus veritatem diligentius ꝑscrutari. vt. ff. si rei poposcerit qualitas canonica districtio culpam feriat delinquētis. ¶ Itē ꝓcessus denunciationis (Processus denunciationis) accipit ex lege Leui. v. vbi dicitur. Aia que audierit vocez iurantis: testisq3 fuerit ꝙ vidit aut ꝯscius est: nisi idicauerit portabit iniq̄tatē suā: sup quez locū dr aug. ꝙ indicari dz ei qui potest ꝓdesse ⁊ non obesse. cū scz est tale crimē: de quo aliq̄s p̄t esse testis. quod dr lex testisq3 fuerit ⁊c. Et ista indicatio est denunciatio q̄uis istud habeat dubitationem sicut infra dicetur. ¶ Item iste ꝓcessus accipit manifeste ex Math. xviij. vbi dicit. Si peccauerit in te frater tuus corripe eū inter te ⁊ ipsuz solum. si non te audierit adhibe vnum vel duos. ꝙ si eos non audierit dic ecclesie. ¶ Itē ꝓcessus accusationis (Processus accusationis) ex lege accipitur. Deut. xxv. Si causa fuerit inter aliquos et interpellauerint iudices quem iustū esse ꝑspexerint illi iusticie palmam dabunt: quē impium ꝯdemnabunt impietatis. ¶ Ad secundū vero (Ad. ij. q̄situm) qđ querit dicendum. ꝙ processus p̄dictus distinguitur sic in inquisitione enim ꝓceditur ad correctionem ex officio seu autoritate iudicis. Unde Innocentius. iij. Denunciante fama vel deferēte clamore p̄latus officij sui debitum exequatur descendendo. s. ad inquisitionem. In denunciatione vo et accusatione ꝓceditur ad correctionem. sed ex alterius delatione q̄ fit dupliciter. vel ad correctionem s̄m seueritatem iusticie qualis debet esse in accusatione. vel ad correctionem s̄m affectum misericordie: q̄lis debet esse in denunciatione. Et inde est ꝙ accusator q: correctionem q̄rit: s̄m seueritatem obligat se ad talionem: denūciator vero nō: q: correctionem intendit s̄m misericordiaz seu pietatem. ¶ Preterea in inquisitione cōsideratur discretio veritat̄. in denunciatione affectus caritatis. in accusatione terror seueritatis. Secundū hoc ergo dōm. ꝙ in hoc triplici ꝓcessu semper intenditur correctio delinquentis si fit ordinatus ꝓcessus. ¶ Ad tertium dōm. (Ad. iij. q̄situ) ꝙ clamosa insinuatō et denunciatio differūt. nam denunciatio fit per determinatam ⁊ certā personam. Clamosa vero insinuatio indeterminate ꝑ famam. vnde sicut in ꝓcessu dēnunciationis ꝑsona denunciantis est loco accusatoris. ⁊ in ꝓcessu accusationis persona accusantis est loco actoris ita in ꝓcessu inquisitionis loco auctoris est fama seu delatio clamor̄ vnde dr Inno. iij. Qđ in inquisitione est idē actor et iudex.

⁊ iudex. Sz ī denūciāte fama vel deferēte clamore p̄latus officij sui debitū exequat. Ex hoc igit pz ꝙ ꝓcessus inquisitiōis nō includit in se ꝓcessuz denūciatiōis. ¶ Ad vltimū vero dōm. (Ad quarto. quesi.) ꝙ clamosa insinuatio nō intelligit s̄m voces varias vulgi sz s̄z voces ꝑsonarū grauiū ⁊ honestarū. vn̄ Inn. terti9. Si excessus ꝑ clamorē ⁊ famā ad aures supioris ꝑuenerit: nō quidē a maliuolis et maledicis: sz a ꝓuidis ⁊ honestis: nec semel tm̄ sz sepe qđ clamor innuit Gen̄. xviij. ⁊ diffamatio manifestat. Luc. xvj. dz corā eccl'ie seniorib9 v'itatē diligēti9 ꝑscrutari.

Membrum secundum.

De ordine ꝓcessus iudicij

Secūdo querit de ordine ꝓcessus iudicij Circa qđ notādū ē. ꝙ variat ordo multipliciter. Aut enī factū est notoriū ⁊ euidens: aut latens. Si euidēs est: tūc ꝓcedit in iudicio sine accusatiōe accusatoris: sicut declaratū est supra questiōe de officio iudicis. vtruz possit iudex sine accusatore iudicare. Si vo factū sit latēs: ꝓcedit ordie prius determinato. Quia aut defert crimē per clamorē fame: ⁊ tūc sicut supra dictū est ꝓceditur ordine inquisitiōis. Aut defertur per actionē determinate persone. ⁊ hoc vel s̄m viā caritatis: ⁊ tūc proceditur per denunciationē quā precedere dz caritatiua admonitio. Aut s̄m viā seueritatis. ⁊ tūc ꝓceditur per accusationē: quaz dz precedere inscriptio. Uiā ergo denūciatiōis relinquimus inquisitiōi sequēti. cū de p̄ceptis euāgelicis aget: q: ibi pleni9 p̄ōt inquiri. Uiā vo inquisitionis determinabim9 i sequētib9: q: ipa ꝓprie accipit ex lege Moysi. Sic ꝑ ⁊ accusatiōis. (Arg. oppo. j.) ¶ In p̄senti tm̄ generaliter de ordine iudicij querit. i quo scz cōstituit actor. reus ⁊ iudex. Nā s̄m humanas sanctiones ⁊ canones: ordo iudiciarius sic disposit9 est: vt primo actori determinet req̄sitio iudicis: secundo determinet autoritas iudicis tertio sequat citatio rei ⁊ punitio ꝯtumacis. quarto ꝯcedant exceptiones. quinto ꝯcedant recusatiōes. sexto format libellus. septimo determinent satisdationes octauo ꝯcedant dilatōes. nono sequat litisꝯtestatio cū iuramēto de calūnia. Deinde vero sequunt ꝑtiū interrogatiōes ⁊ si reus negat introducunt ꝓbatiōes. q̄bus examinatis sentētia fert ⁊ videt iste ordo multipliciter peccare. Primo q: fere oia q̄ antecedūt interrogationē partiū nō determinant in iure diuino. (Secundum.) ⁊ tm̄ ibi p̄cipit. Non addes quicq̄ vel minues ad verba. q̄ ego loquor. deu. iiij. ¶ Itē per ista q̄ p̄cedūt anteq̄ possit discuti veritas: differt iusticia: ⁊ frequētissime impedit: vt videat fere in oibus causis impletū illud Esa. lix. Cōuersum est retrosum iudiciū ⁊ iusticia lōge stetit: (Tertium.) q: corruit in platea veritas ⁊ equitas nō potuit ingredi. ¶ Itē cū lex dei plena sit ⁊ ꝑfecta. vn̄ deut. iiij. dr. Hec est nostra sapia ⁊ intellect9 corā ꝑplis ⁊ sequit que est alia gens vt habeat iusta iudicia ⁊ vniuersaz legē ergo ad oē iudiciū terminādū sufficiūt p̄cepta iudicialia dei. supfluere igit videtur p̄cedentia: et ad nocumētū introducta. (Quartum.) ¶ Itē vn̄ habuerūt homines ꝙ supra diuinas leges possent alias leges cōdere. Nā in ps. per reprobationez de antixp̄o dr. Cōstitue dn̄e legislatorē super eos: sciant gentes quoniam homines sunt. Responsio. dōm ꝙ quedam introducūtur ad ordinē iudiciariuz propter necessitatē: (Rn̄sio sūt q̄ ꝓpter necessitatē requiruntur.) quedā propter vtilitatē. quedaz ad repellendā iniquitatē. Propter necessitatē ordinis iudiciarij introducūtur ea sine quibus nō potest iudiciū terminari. ⁊ hec determinant in lege diuina. vt in p̄paratorijs ad iudiciū requisitio iudicis et autoritas iudicis: et citatio rei cum pena contumacis. De requisitione iudicis dr deut. xvij. Si difficile est ambiguū iudiciū esse perspexeris: venies ad sacerdotes leuitici generis ad iudicem q̄ fuerit in loco quez elegerit dominus. Et exo. xviij Cum acciderit aliqua disceptatio veniant ad me inter eos vt iudicem. Est autem necessaria req̄sitio iudicis: q: nullus potest esse iudex in sua causa. De autoritate vero iudicis habetur in. xvj. deutero. Iudices ⁊ magr̄os constitues in portis tuis ⁊c. Autoritas vero est ex ipsa constitutione: s̄m ꝙ dr ad heb. v. Nemo sibi sumit honorem ⁊c. et ex iurisdictionis determinatione s̄m determinatum locum. vnde dicitur deut. xvj. In omnibus portis tuis ⁊ per singulas tribus tuas vt iudicent populum. ¶ De citatiōe vero rei ⁊ pena ꝯtumacis habetur numeri. xvj. Misit moyses ⁊ vocauit dathā et abyron citando eos vt cōparerent coram ipso i iudicio. ibi etiā exprimitur ꝯtumacia qua dixerūt non venimus. ⁊ sequitur pena grauissima qua ad sentētiaz Moysi absorpti sunt a terra. Citatio autem necessaria est: q: nullus absens nisi ꝑ cōtumaciam dz iudicari. sicut supra dictum est. ¶ Item i ꝓgressu iudicij necessaria sunt interrogatio partium introductio ꝓbationum. diffinitio causarū Inquisitio necessaria est ad sciendam partium itentionem. Probatio ad veritatis discutionem. Diffinitio ad cause terminationem s̄m ꝙ dr deutero. xvij. Cum audieris transgredientes pactum et inquisieris diligenter: ⁊ verum esse repereris: educes ad portaz ciuitatis ⁊c. ibi et seq̄tur. In ore duorum vel trium stabit omne verbum. ¶ Propter vtilitatem vero (Quedā ꝓpter vtilitatem) ⁊ ad repellendā iniq̄tatem nō discordantia a lege dei itroducta sunt sz canones et humanas leges quedam i fauorem actoris. q̄dam in fauorem rei. quedam i suffragium vtriusq3 In fauorem enim actoris itroducitur modus req̄sitionis iudicis: ⁊ locus ⁊ autoritas iudicant̄. modus citationis ⁊ punitio ꝯtumacis: que tria quāuis possunt extrahi a iure diuino: tamen modificant a iure humano. In fauorem vero rei itroducuntur exceptiones. recusationes. libellus. Exceptiones que elidunt actionem actoris p̄ncipalit ꝯtra malignitatem voluntatis. Recusatiōes que sunt declinationes iudicis ꝓpter suspitionem oppositum contra oppressionem potestatis. Libell9 qui cōtinet intentionem actoris: ne possit postea immutare ꝯtra peruersitatem veritatis. In suffragium vero actor̄ ⁊ rei itroducuntur satisdationes dilationes ⁊ in litis cōtestatione de calumnia iuramentum. Satisdationes que dātur a reo ⁊ a ꝓcuratoribus actoris et rei ꝙ vsq3 ad finem litis ꝑmaneant contra iniustam declinationem iudicij. Dilationes. que principaliter dantur ad deliberādum contra precipitationem ꝯsilij. Iuramentum de calumnia quo iurant partes se non animo calumniandi agere vel respondere ꝯtra peruersitatem doli. ¶ Ad illud quod p̄mo obijcitur. (So. ad arg. j.) dōm ꝙ q̄uis hec non determinentur i iure diuio. tamē quia sunt consona iuri diuio ⁊ ad conseruationez iusticie autoritatem recipiunt a iure diuio cū per legez precipitur leuit. xix. Iuste iudica ꝓximo tuo ¶ Ad secundum vero quod obijcitur. (Ad scdm.) ꝙ per ista ꝯtingit veritatem iusticie impediri. dōz ꝙ hoc nō est in actu predictarum constitutionuz: sed est ab vsu iniquor̄ ꝓ quibus dr Esa. j. Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis plena iudicij iusticia habitauit in ea. nunc aūt homicide argentuz tuum versum est in scoriam: vinū tuū mixtum ē aq̄. ¶ Ad tertium dōz. (Ad tertium) ꝙ lex dei sufficiens est ad oia que sunt necessaria: tamen q: est infinita hominū

malicia:ideo minister legis reliquit statuere τ determinare que sunt expedientia.vnde deut.xvij. Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio τ decreto iudicis morietur.¶ Ad quartum dicendum ꝙ ministri legis cum ministerio recipiunt potestatem condendi leges de his que expediunt iusticie.vnde ꝓuer.viij.dr̃ diuina sapientia. Per me reges regnant:et legum conditores iura decernunt.

Ad quartum

Membrum tertium.

De inq̄sitione quo ordine sit facienda.

Consequenter querendum est de inquisitionibus τ purgationibus:quo autem ordine sit a prelato inquisitio facienda: ex predictis manifestum est.Inquisitionem enim debet clamosa insinuatio ꝓuenire ꝟm ꝙ dicitur geñ.xviij.Clamor sodomorū vẽit ad me. τ deut.xvij Cū reperti fuerit vir τ mulier qui faciunt malum in ꝯspectu domini τ transgrediuntur pactum illius:τ hoc tibi fuerit nunciatum:cum audieris inquires diligenter.¶ De purgatione autem notandū est ꝙ purgatio ē de obiecto crimīe innocẽtie ostensio.Vñ sicut inq̄sitio pertinet ad ꝑlatum:ita purgatio ad reum.Purgationis aūt due ponuntur species.canonica τ vulgaris.Canonica est que fit ꝑ iuramentum τ bonorū testimonium.vulgaris est que a vulgo ē inuenta vt ferri cādentis.aque feruentis:τ monomachie seu duelli ¶ Circa purgationem canonicam dubitatur vtrū vir debeat fieri ꝑ iuramentum:τ vtrum ad purgationem possit q̄s cogi.Ad ꝓmum introducit lex. deut.xxj.vbi dr̄.de inuento cadauere hoīs occisi ī aliqua ciuitate:ꝙ maiores natu ciuitatis illi⁹ venient ad interfectum:τ lauabunt manus suas et dicent.Manus nostre non effuderunt hunc sanguinem:nec oculi nostri viderunt.τ hoc super vitulam cesam.Ex qua lege autoritas purgatōis ꝑ iuramentum manifeste accipitur.Item dicit canon ex ꝯcilio Ilerdēsi.ij.q.iiij.Presbyter si a plebe sibi ꝯmissa infamatus fuerit ad arbitrium sui epī septem collegas sibi adiunget:τ iurabit in sacro euangelio coram posito ꝙ crimen illatum nō perpetrauit.Item in eodem.Si mala fama de pr̄sbitero exierit τ accusatores vel eius testes legales defuerunt.cum denominatis sibi vicinis pr̄sbyteris quos scimus nolle periurare:sacramento suo famam suam purget.¶ Contra Canon beati Cornelij.Sacramentum hactenus a summis sacerdotibus vel reliquis exigi nisi ꝓ rata fide minime cognouerim⁹:nec sponte eos iurare reperim⁹.ij.q.iiij.¶ Item in eodem.Nos sacramentum ab episcopis nescimus oblatum.¶ Ad quod respondetur.ꝙ ex his autoritatibus non ꝓhibentur omnimoda iuramenta fieri a sacerdotib⁹:sed tantum incauta et ea que ꝓ qualibet causa temporali ī iudicio offeruntur Cum autem populari īfamia sacerdotes opprimunt:tunc ad inocentie sue ostensionē iuramenta debent offerre.Vñ grego.Si q̄s epūs aut q̄libz sacerdos a pp̄lo accusatus fuerit: et certi testes inuēti nō fuerit q̄ criminis illati veritatem dicāt:iusiurādum ī medio fiat.τ illū testem ꝓferat de inocentie sue puritate:cui nuda τ aperta sunt oīa.ad hebre.iiij.¶ Itē dubitat vtrū sit q̄s ad purgationem ꝑ iuramentū ꝯpellendus.visum aūt fuit quibusdā ꝙ nōn ꝓp religationē iuramēti Item ꝓp canonē leonis pape.ij.q.ij.Auditū est fratres q̄lit mali hoīes in me grauia crimīa cōfinxerunt.Quāobrē ego leo pōtifex sancte romane ecclesie.purifico me.hoc aūt facio:nō legē p̄scribo ceteris:q̄ id facere cogant.Ecce summ⁹ pōtifex se ipsum purgat:nec tñ ceteris necessitatē purgandi p̄scribit.vnde dat intelligi.ꝙ satisfactio purgatōis ī voluntate ꝯsistit accusati.nō in arbitrio iudicis.¶ Cōtra canō leonis pape.ij.q.iiij.Sacerdos si suspitiosus aut īcredibil' suo epō aut reliq̄s suis sacerdotib⁹ siue bōis τ iust' de suo pp̄lo hoīb⁹ fuerit ne in crimīe aut ꝑdicta suspitōe remaneat: cum trib⁹ aut q̄nq̄ aut sex bonis ac vicinis sacerdotib⁹ exēplo Leonis pape q̄.xij.epōs in purgatione habuit si suo epō visum fuerit.ac necesse eē ꝓpter tumultum pp̄li ꝑsperexerit cum iustis τ bonis hoīb⁹ se sacramento corā pp̄lo sup quattuor euangelia dato purgatū eccl'ie reddat.¶ Rñsio. dōm.ꝙ ī arbitrio iudicis nō ī voluntate accusati ꝯsistit satisfactio purgatōis.vñ dr̄ decretal' Alexādri tertij.ꝙ si de aliquo crimīe laborat īfamia:accusatore τ testib⁹ deficientib⁹.parochian⁹ epī ad purgationē est ꝑ īpm epm ꝯpellend⁹:nisi forte super ipso ad superiorem iudicem duxerit appellādū Illud vero qd̄ dicit canon leonis.intelligit de successoribus summi pontificis:q̄ nō hñt supiorē iudicem:sed relinquuntur domino iudicandi.
¶ De forma vo iuramēti canonice purgatōis et reliq̄s circunstantijs:que sunt requirenda iurisperit' pretermittimus.

Purgatio. — Contra — Responsio. — Vtrū q̄s ꝯpellēd⁹ sit ad purgationem τc — Contra — Rñsio. — De purgationibus. Oppo.ar.j.

De vulgari vero §.j.

purgatione merito querendum est.nam illa videtur ortū hr̄e ex diuina lege.vñ in nūeris.v.datur lex ꝯtra mulierē suspectā de adulterio:ꝙ offerat sacrificiū zelotipie τ oblatio inuestigās adulterium:et accipiant aq̄ in quib⁹ cum execratōe ꝯgerātur maledicta:τ multa q̄ ibi determinantur:τ sic dentur mulieri ad bibendum aque ille τ si rea est computrescet femur eius.si innoxia illesa erit et faciet liberos.ex qua lege videntur examinatōes ꝑ ferrum candens et aquā feruentem probari.
¶ Item examinatio furti achor facta ē per sortes Iosue.vij.τ īquisitio īobedientie seu transgressionis Ionathe.j.Reg.xiiij.Ex quo videtur idē ꝓbari.¶ Item ꝓbatio ꝑ monomachiam τ per duellū approbari ꝑ ꝯflictum golie τ dd̄.j.Reg.xvij.
¶ Itē dr̄ ꝯciliū garimanense.ij.q.iiij.Sepe ꝯtingit vt monasterijs monachorū furta ꝑpetrentur: idcirco statuimus vt qñ ipsi fratres de talib⁹ expurgare se debent missa ab abbate vel ab alio celebret presentibus fratribus.τ sic expleta missa omnes communicent in hec vba.corpus dñi sit tibi ad probationem hodie.¶ Itē in eodē dicit canon Statuit sancta synodus vt si duo de adulterio accusati fuerint τ ambo negauerint:τ orant sibi cōcedi vt alter illorum vtroq̄ diuino purget iudicio Si vn⁹ inde ceciderit ambo rei habeant.Ex his igitur manifeste ꝓbari videtur.ꝙ deficientibus ꝓbatōibus τ negante reo possint si inualescit suspitō crimina per predicta īdicia inq̄ri.¶ Itē ratione arguitur:cum nullo mō credendum sit aliquo tempore ecclesiā errasse:nec in fide nec in decretis iusticie.In veteri autem testamento cōcesse sunt huiusmodi examinatōes per exempla τ leges:τ in nouo testamento ꝑ canonum sanctiōes. ergo non erit aliquo modo dicere in examinatiōe istorum iudiciorum contineri errorem:nec erunt sicut illicita reprobanda.¶ Contra dicit canon. b.Stephani pape.ferri candentis vel aque feruētis examinatione confessionem extorqueri a quolibz sacri non censent canones:τ qd̄ sanctorum patrum documento sancitum non est:superstitiosa adinuentione non est presumendum.ij.q.iiij.
¶ Item idem ibidem.Spōtanea confessione vel testiū approbatione,publicata delicta commissa sunt

Secundū. — Tertium — Quartum — Contra.

sunt nostro regimini iudicare:occulta vo īcognita illi sunt relinquenda:qui solus nouit corda filiorum hoīm.Cum ergo examinatio ꝑ hmōi iudicia non sit de his que pñt iudicari ꝑ ꝓpriam ꝯfessionem vel testium approbationē ergo in oībus his iudicijs vsurpamus nobis ea q̄ diuino iudicio fuerant reseruanda:quod est tēptare deū:cū tñ ꝓhibitum sit.vj.deut.Nō tentabis dñm deū tuum.
¶ Itē decretū Nicolai pape in eodē.Monomachiam in lege nō assumim⁹:quā ꝓceptā fuisse nō reperimus:quā lz inijsse quosdam legamus:sicut sctm̄ Dauid τ Goliā sacra ꝓdit hystoria.j.Reg. xvij.nusq̄ tñ vt ex lege teneat alicubi diuina sensit autoritas:cū hic τ hmōi sectantes deū solū tētare videantur.ergo hmōi iudicia sunt penitus reprobanda:τ purgatio per talia.¶ Quod concedendum est ꝟm decreta.Inno.iij.in qua de tēplarijs qui in subditos hmōi exercebant dr̄.Fratres templariorū quosdā subditos qñ de aliquo crimine infamantur eos ferri cādentis iudiciū subire ꝯpellunt:q̄bus τ si qua exinde sequat extustio ciuilē penā infligūt.cū tñ hmōi iudicium sit penitus interdictum:vtpote in quo deus tentari videt.¶ Ad illud ergo qd̄ ꝓmo obijcit de sacrificio zelotipie dōm ꝙ lex illa introducta est ꝟm ꝑmissionem non ꝟm cōcessionem:ꝟm quam diuina lex τ humana permittit minora mala fieri ne fiant peiora.in quem modū oblatio libelli repudij introducta est ꝓp seuiciam iudeorū qui erant ꝓni ad interfectionem vxorum.simili modo τ lex zelotipie ne valescente suspitione adulterij ꝑimerent vxores.Quod aūt per permissionem introductum est.nō debet trahi ad imitationē.¶ Ad illud vo quod obijcitur ꝯñr de achor τ ionatha τ dd̄.dōm ꝙ illa facta scripta sunt non ad exēplū rei faciende,sed in figuram rei future.j.Cor.x.Omnia in figura ꝯtingebāt illis.Inq̄sitio enim per sortem:q̄ facta est ad inuestigandū peccatum.Achor τ inobedientiam Ionathe figurat futurū τ ḡnale iudicium quod ex insperato peccatoribus superueniet:sicut iudicium qd̄ per sortē est ab homine ꝓuideri non potest.vñ.ij. pe.iij.Dies domini veniet sicut fur.Silr ꝯflictus dauid τ golie signat misterium passionis dñice:in quo spiritualis dd̄ xp̄s de goliat.i.dyabolo velut duelli certamīe triumphauit.vnde τ oīa hmōi facte sunt diuina inspiratione in figuram rei future.¶ Ad ea vo q̄ obijciuntur ꝟm canones respōdendū sicut de sacrificio zelotipie.ꝙ omnes illi canones introducti fuerunt non ꝟm ꝯcessionem boni:sed ꝟm ꝑmissionē minoris mali:ne peiora mala ꝯtigerent.Inde est ꝙ iudicia ferri cādent' τ huiusmōi in iudiciū ꝑ cōionē corporis dñi mutauerūt τ maxime q: in culpa erat hoīm multitudo:quam ꝓp peius vitandū oportebat tolerari ī minorima lo.vnde τ ꝟm hoc intelligit canō Greg.Si vir qui frigide nature esse dr̄ ꝑ verū iudicium ꝓbare potuerit vxorē suam nūq̄ se cognouisse sepatur ab ea:qd̄ intelligit de iudicio vulgari:q̄ tñ postea diminuta malicia ꝑ seq̄ntes canones nō ꝑmittunt ¶ Ad vltimū vo qd̄ obijcit dōm eccl'iam nūq̄ errasse:q: nec hmōi ꝯcessit vt approbaret:sed permisit ne peius fieret.ꝟm ꝙ et ipsa lex eterna facit que ꝑmittit multa mala fieri.non solum vt ex eis eliciant bona:sed etiam ne fiant peiora.

Responsio — So.ad.j.arg. oppo. — Ad secundū — Ad tertium — Ad quartum

Membrum quartum.

De ꝯiunctōe rei ꝑ ꝯfessiōm.

Consequens est inq̄rere de cōiunctione rei ꝑ ꝯfessionem:q: ꝑdicto mō ꝓcedendum est contra reum:cum crimine non ꝑt ꝯuinci.Cōuicit aūt duobus modis aut per ꝓpriam ꝯfessionem aut per ꝓbationem.vñ ꝓmo querendum est de ꝯfessione rei vtrum quis ex confessione ꝓpria sit damnandus.Qd̄ ꝓbatur per illud quod dicit Iosue ad Achor.Confitere atq̄ indica quid feceris.Ios.vij.et facta ꝯfessiōe furti lapidatus est.¶ Item idem ꝓbatur per illud qd̄ legitur.ij.reg.j.de puero amalechita:qui dixit se interfecisse Saul.cui ait dd̄.Sanguis tuus super caput tuum.Os enim tuum locutum est aduersum te dicens.ego interfeci xp̄m domini.τ iussit eum Dauid interfici.¶ Item in euangelio dicit dominus seruo qui abscondit pecuniam domini sui.De ore tuo te iudico serue nequā.¶ Item dr̄ lex humana.Cōfessos in iure ꝓ ꝯuictis hr̄e placet.¶ Item lex alia.Confessus ꝓ iudicato habet q: quodāmodo sententia sua damnatur.cui etiam concordat euangelium Math.xij.Ex verbis tuis iustificaberis:τ ex vbis tuis condemnaberis.
¶ Contra.Humanum iudicium quantum possibile est.debet imitari diuinum.Sed in diuino iudicio ꝯfitens ꝯtra se non dānatur:sz misericordiam sequitur.vnde in ps.Dixi ꝯfitebor aduersum me iniustitiam meam domino:τ tu remisisti iniq̄tatem meam.Et Esa.xliij.Narra si quid habes vt iustificeris ergo nec in humano ꝯfitens contra se erit ꝯdemnandus.¶ Item potest aliquis falso confiteri in iudicio humano.vt si aliquis ꝯfiteat se vnum hominem occidisse qui postea apparet viuus constans est ꝙ talis non esset damnandus: ergo non quecūq̄ cōfessio contra se facit ad damnationem.¶ Item dicit lex humana.ff.de questionibus.Si q̄s vltro maleficia confiteatur.non ē ei fides adhibenda.Nonnunq̄ eñ aut metu aut aliqua cā in se hoc est contra se confitentur.
¶ Responsio ꝟm ꝙ dicit canon.xxiij.ca.q.ij.Contra se quisq̄ potest testari:ꝓ se vo minime Dōm ergo ꝙ exceptis casibus qui determinantur a iure.q̄libet potest per ꝓpriam cōnfessionem damnari.Plures autem casus in iure excipiuntur.vn⁹ est in pueris.alius in ignorantibus seu errantib⁹.tertius in inuitis.quartus cum ꝯfessio fit extra ius.et quedam talia.¶ Ad illud ergo quod ꝓmo obijcitur dōm ꝙ non est in cōtrarium qd̄ obijcit de ꝯfessione que fit in foro diuino.Nam sicut in foro humano distinguitur ꝯfessio in iure τ extra ius.confessio facta extra ius non inducit damnationem:sed confessio facta in iure inducit.Ita dōm.ꝙ confessio de peccatis que fit in pñti extra ius est.quia ante diuinum iudicium quod est in morte:vl' ante iudicium generale.et ideo ista confessio voluntaria τ anime penitentis meretur misericordiam.sed confessio que fiet post mortem vl' in futuro iudicio nullam omnino consequitur misericordiam:sed reatum damnationis ostendit. de qua confessione Sapien.v.Dicent intra se penitentiam agentes τc.Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum.et sequitur.Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt.Similiter q̄tum ad humanum iudicium confitentes in iudicio damnat:sed confitentibus extra iudicium voluntarie et cum compunctōe parcit.quemadmodum confitentibus extra ius ex peruersa gloria penam infert.vnde dr̄ decretal' de quodam qui confitebatur se adulteratum cum quadam:sicut quidam fatui solent iterdum cum malefecerit gloriari.licet iura dicant regulariter confessionem extra ius factam non operari preiudicium confitēti:iste tamen debet ab officio τ beneficio suspendi.¶ Ad secundum iam patet respōsio.quia illd̄ est de casibus exceptis a iure.¶ Ad illud qd̄ obij

Vtrū q̄s ꝓpria cōfessione sit dānandus. — Cō.ar.j. — Secundum. — Tertium. — Rñ. — So.ad.j.cō. — Ad secūdum — Ad tertium

citur vltio de illo q̃ vltro maleficia confitetur.dõz ꝙ intelligitur de ↄfessione per cruciatum extorta de qua dĩ lex.ꝙ reoꝝ ↄfessiones ꝑ exploratis criminibus non hñtur. Et dĩ canon.xvj.q.vj.Omnis ↄfessio que fit ex necessitate fides nõ ē.Cõfessio enim in talibus nõ debz extorqueri.Pessimũ enĩ est de suspitione aut extorta confessione quẽq̃ iudicare:cum magis cordis inspector sit deus q̃ operis:non põt hũano ↄdẽnari examine:quez deus suo reseruauit iudicio.Illd ergo qd dr vltro ↄfitetur.intelligitur de voluntate absoluta:nõ inducta ꝑ metum vel dolores.Cã autem est quare talibus confessionibus non credit̃.qr homines ĩ tormentis multotiens aguntur tanta impatientia:ꝙ magis volunt mentiri q̃ tormenta pati.

De ꝓbationib⁹ ĩ gñali

Membrum quintum.

Postea queritur de ꝓbationibus. Et pͥmo de ꝓbationib⁹ in generali. Est aũt ꝓbatio conuictio ꝑ argumentuz rei dubie faciens fidem. Sex aũt modis ad faciendum fidem sumitur argumentum ꝓbationis per euidentiam facti.ꝑ famã.ꝑ iuramẽtũ.ꝑ istrumenta.per presumptionem.per testimoniũ.Per euidentiã facti ꝓbatus est chaim interfecisse fratrẽ.geñ.iiij.Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra.Glo.Euidẽtia patrati sceleris nõ indiget clamore accusatoris.¶ Item per famam ꝓbatur matrimoniuz ↄtractum.vnde dĩ decretalis.ꝙ si fama vicinie hz ꝙ quidam vir quandam mulierem tãq̃ vxorem habuit cum matrimoniũ sit ↄiunctio maris ⁊ femine:cogenda est mulier vt eidez viro affectu seruiat ↄiugali.¶ Item ꝑ iuramentum est ꝓbatio seu testimonium innocentie sicut dictum est de purgationibus sz legẽ Deut̃. xxj.⁊ exo.xxij.vbi dr.Si q̃s ↄmendauerit ꝓxĩo suo asinum suum ⁊ mortuus fuerit:iusiurandum erit in medio ꝙ non extenderit manus suas ad rem ꝓximi sui:suscipietq; domin⁹ iuramentũ:⁊ ille reddere non cogetur.¶ Itẽ ad ꝓbationẽ per instrumentuz legitur in hiere.xxxij.Accepisse librũ possessionis signatum et stipulationes ⁊ rata ad ꝓbationem facte emptionis.¶ Item de ꝓbatione ꝑ presumptiones habetur.iij.reg.iij.vbi Salomõ adiudicauit filium mulieri que ↄpassa est interfectioni ipsius.¶ De ꝓbatione vero per testes numeri.xxxv.Homicida sub testibus punitur. Hec autem distinctio ꝓbationum assignatur a iurisperit̃.¶ Circa quã pͥmo querit̃ q̃ sit ratio predicte distinctionis.Nam non videtur distingui ꝓbatõ que est ꝑ iuramentum a ꝓbatiõe que est per testimoniũ cũ testioniõ nõ ferat̃ sine iuramẽto.¶ Itẽ dubitat̃ de ꝓbatiõe q̃ est ꝑ facti euidentiaz.an interueniente tali ꝓbatione seruandus sit ordo iuris:qr sicut dicit canõ.ij.q.j. Manifesta accusatione nõ indigent.Et iterum dicit decretalis.qd in crimib⁹ notorijs nec accusator nec testis necessarius ẽ:cum hmõi crimia nulla possint tergiuersatione celari:ergo ꝑtermisso oĩ iuris ordine põt sententia ferri:vbi est ꝓbatio per euidentiam facti.¶ Contra.j.deut̃.Audite illos:⁊ qd iustum est iudicate.gl.Null⁹ dz iudicari nisi pri⁹ audit⁹ ergo necesse ẽ vt ꝓcedat citatio.rei ⁊ iterrogatõ.Itẽ dubitat̃ de ꝓbatõe q̃ est ꝑ famam.Nam si per famam sufficiens est ꝓbatio ⁊ iusta:iusta fuit damnatio saluatoris a pylato:cũ fama esset:⁊ ꝑ principes ⁊ scribas:⁊ plebẽ iudeoꝝ ꝙ esset malefactor qd falsissimũ est.Relinquit̃ igit̃ ꝙ non ẽ per famã sufficiens ꝓbatio:nec iusta ↄdẽnatio.¶ Itẽ dubitat̃ de ꝓbatiõib⁹ ꝑ ꝓsumptiões:⁊ testimonium et per instrumenta.Sed de ꝓsumptionib⁹.⁊ testimonio infra specialiter queretur.De ꝓbatiõe autem seu fide instrumentoꝝ:non est nostri negocij et iõ iurisperit̃ relinquendum est.¶ Dicendum igitur ad pͥmum ꝙ ratio ꝓdicte distinctionis est: quia omnis ꝓbatio aut ꝓcedit ex facto.aut ex scripto.aut ex vbo.Itez ex facto duob⁹ modis.ex manifesto facto aut ex facto ꝓsumpto.Item ex vbis tribus modis.quia aut est ꝓbatio honesti:aut innocentie:aut maleficij.Secundũ hoc ergo accipiuntur ꝓdicte differentie.Naz ꝓbatio ex facto manifesto est ꝓbatio ꝑ euidentiaz facti.probatio ex facto presumpto est probatio ꝑ presumptiones.ꝓbatio vero ex scripto est probatio per instrumenta.Probatio maleficij requirit probationem testimonij.Probatio innocentie requirit probationem iuramenti.Probatio vero honesti admittit probationem per famam.¶ Ad illud quod obijcit primo distinguitur.Nam ꝓbatio ꝑ iuramẽtũ supra distinguitur a probatione per testimoniuz: qr ad probationem admittit̃ iuramẽtũ rei ad purgationem innocentie:que non admittetur ad probationem culpe.ꝓbatio vero per testimoniuz qd etiam est iuramento firmatum ⁊ personarum differentium ab actore ⁊ reo requiritur ad cõuinctionem culpe.sicut aũt purgationẽ innocentie sequitur absolutio accusati.ita ad victionem culpe sequitur condemnatio.Jura autem ꝓniora sunt ad absoluendum q̃ ad condemnandum.Patet ergo qualiter differt ꝓbatio que est per iuramentum a probatione que est per testimonium.¶ Ad aliud quod queritur de probatione q̃ est ꝑ facti euidentiam.dõm ꝙ q̃uis nõ sit ordo seruand⁹ q̃ est ĩ occult̃ inquirendis:est tñ q̃dã ordo iudiciarius ibi seruand⁹:sicut dĩ decretal̃.qr re⁹ dz citari ⁊ interrogari.⁊ eo p̃nte vel ꝑ ↄtumaciam absente sñia debz dari.vñ btũs zepherin⁹.iij.q.ix.Absens nemo iudicetur.qr diuine et humane hoc ꝓhibent leges.quod intelligitur nisi absens fuerit ex contumacia. Propñti nãq; ↄtumacia eũ habere facit:sicut dicit Gratianus.¶ Si aũt q̃ratur quid dicatur factum euidẽs.in crimibus distinguẽdum.qr notoriũ iuris ⁊ facti.Notoriũ iuris est illd factuz de quo quis canonice ↄdẽnat⁹ est:sicut dĩ decretal̃.Notoriũ iur̃ est de quo aliq̃s canonice ↄdẽnatur.vl̃ q̃si crimẽ notoriũ nõ diffitet̃.Notoriũ vero facti duplr̃ aut ꝓsumpti.aut manifesti.Notoriuz facti ꝓsũpti ẽ.vt p̃nitas.filiatio.sicut dĩ lex.qr sp mr̃ certa ẽ ẽt si vgo ↄcepit.pr̃ vo ẽ quẽ nuptie demõstrãt.Notoriũ vo facti mãifesti ẽ de q̃ fama publica suũ ꝓstat admiculũ:⁊ ipa rei euidẽtia ꝓtestatur:nec ꝑt aliq̃ tergiuersatiõe celari:sicut dĩ decre. Quocũq; istoꝝ modoꝝ crimẽ notoriũ sit ꝑt iudex ex officio suo suo punire criminosum. quãuis coram eo non accusetur:nec testibus conuincat̃.¶ Ad vltimũ vo qd obijcit̃ de ꝓbatõe ꝑ famã dicendũ ꝙ ꝓbatio ꝑ famã ñ admittit̃ ad ↄuictõem maleficij q̃ ẽ ad ↄdẽnatiõez:admittit̃ tñ ad ꝓbationem honesti mr̃imonij ꝑ religiositatẽ.Jura ei facilia sunt ad recipiendũ ꝓbationẽ religiositat̃ ⁊ honestat̃.Difficilia vo sũt ad ꝓbationẽ recipiendã turpitudis:⁊vñ sit reat⁹ ↄdẽnatõis.Jõ sicut pz ex ꝓdictis ad conuincenda maleficia nõ est admittẽda ꝓbatio per famã solum.

Obijcit̃.j.

Secundum.

Contra.

Tertium Dubi.de ꝓbatiõe que ẽ per famam.

Per ꝓsũptiones ꝓbatio.

Rñ.

Ad.j.qd obij.

Ad secundũ

zephe.

Ad tertium.

De ꝓbatiõe ĩ spãli ꝑ testes

Membrum sextum.

Consequenter queritur de ꝓbatione ꝑ testes.Circa qd q̃rũtur duo.Primo an ad probationem admittat̃ testimoniuz de auditu.Scdo d̃ fide testib⁹ adhibẽda

Articulus primus.

Ad pͥmũ

Ad pͥmum obijcit̃.dĩ canõ beati Calixti.iij.q.ix.Testes ꝑ quãcũq; scripturã testimonium non proferant: sed presentes de his que viderunt vel nouerunt testimoniũ dicant.nec ꝓferant testiõnia nisi de his que sub eorum presentia acta esse noscuntur. Ex quo videtur relinqui.ꝙ testimonium de auditu nihil ꝓbat in iure.¶ Cõtra.leuit̃.v. Aĩa q̃ audierit vocẽ iurãtis:testisq; fuerit.ergo põt ferre testimoniũ de auditu.¶ Itẽ de omni eo qd certissime cognoscimus testificari possumus. Sed sicut ea que videmus in sctĩs certissime scimus: ita ea q̃ audimus in verbis.ergo de verbis testificari que audimus possumus.¶ Rñsio.audiri dr̃ aliquid per se.aliquid ꝑ accidẽs. Per se audimus sonos ⁊ verba ⁊ de his testificari possumus.vt si audiamus ꝙ aliquis dicat verba cõtumeliosa cõtra aliquẽ.vel aliquẽ ↄfiteri pecuniã talem esse solutam vel tonitrua esse facta tali die.Jn hmõi vero accipitur probatio testimonij de auditu.Item per accidens audimus factum aliquod quod nobis aliquo narrãte refertur.⁊ quia non potest certissime sciri:nisi alio modo fuerit cognitum: nõ valebit in huius testimonium de auditu.vnde queãdmodum distinguit in li.ad paulinam de videndo deo inter scire ⁊ credere:his que scimus nosipsi testes sumus.his vero que credimus alijs testibus mouemur ad fidem.Jn his ergo que vere possunt sciri per auditum:valet testimonium de auditu hoc est in verbis.qr talium possumus esse veri testes. Jn his vero que solum alieno testimonio cognoscimus:testes esse non poterimus.¶ Ad illud ergo qd obijcitur.ꝙ testimonium debet ꝓferri de visu.dicẽdum ꝙ noĩe visus intelligitur quilibet sensus sicut dicit Aug.sup ioãnem vltimo. Palpate ⁊ videte.Exo.xx.Populus videbat voces.

Contra.

Rñsio.

Ad contra.

Articulus secundus.

De fide testibus adhibenda.

Deinde queritur de fide testibus adhibẽda Circa quod nota qd dicit decretalis titulo de testibus. Nõ diligenter testes sunt examinandi:⁊ debent de singulis circũstantijs prudenter inquiri.videlicet de causis.personis.loco.tempore.auditu.visu.scientia. vel credulitate vel fama. Hec autem examinatio ideo facienda est.vt sciatur quãta fides sit dictis testium adhibenda.¶ Queritur ergo primo de illis que ponuntur derogare fidei testiũ.que sunt tria principaliter.res tempus ⁊ locus.cum in his dissentiunt.Res vt cum vnus testificatur de vna re vel persona alius de alia.ex quo enim non conueniunt:nihil probant.sicut dicit canon.xxxv.q.vj.Tempus vt cum vnus testificatur aliquid factum in vno tempore alius in alio.sicut dicit canon Leonis pape.iiij.q.ix.Testium voces tanq̃ plurium nõ admittantur quos temporum diuersitas simul esse prohibuit.Locus vt cum vnus testificatur aliquid factuz esse in vno loco.alius in alio in quẽ modum reprobauit testimonium senum contra Susannam.Daniel̃.xiij.Quia vnus dixit factum esse sub prino.alius sub cino crimen seu adulterium qd imponebãt susanne.¶ Queritur que sit ratio quare diuersitas in huius fidem testimonij excludit.¶ Item nõ videt̃ diuersitas tpis testimoniũ vitiare.nã põt ferri testimonium ꝙ vnus dicat factũ esse tpe sereno.alius tpe nubiloso.¶ Item põt ↄtingere sicut frequẽter accidit ꝙ recordabitur de facto ⁊ non tẽpore:hoc est die vel mense quo factum est.¶ Ad quod respõdendum ꝙ ratio quare predicta diuersitas: q̃tum ad rem tempus ⁊ locũ.fidem testimonij euacuat est quia siue diuerse sint res:aut diuersa tẽpora: aut diuersa loca.de quibus testificantur.quilibet de se asserit solũmodo ⁊ sicut dicit decretalis.ꝙ vbi quilibet asserit de se:lz plures fuerint:non est eis credẽdũ cũ quilibet sit in suo testimonio singularis.⁊ dicit lex deut̃.xix.Nõ stabit testis vnus ↄtra aliquẽ.¶ Ad scdm dicũt testẽ esse interrogãdum de anno.mense ⁊ die celebrati cõtractus.sed nõ vtx tps erat serenũ.aut pluuiosuz.Si aũt ꝓfiteatur testis se nõ recordari de tpe.nihilomin⁹ ei credit̃.⁊ si vnus dicat hoc esse factũ tali tpe.alius expsse dicat ↄtrariũ tũc neutri est fides adhibẽda ¶ Item querit̃ de diuersitate testiũ vt sciat̃ quib⁹ sit fides adhibẽda.Nã aliq̃n introducũtur testes ↄtrarij.aliq̃n diuersi:⁊ interduz vnus vni.plures pluribus.aliq̃n testis sibijpsi est ↄtrarius.Queritur ergo de teste q̃ sibijpsi diffidet.vtrũ sit ei fides adhibẽda qd vr̃.Nã sicut supra dictum est.testis interrogatur de credulitate ⁊ fama.sed ꝑ considerationem differẽtẽ ↄiecturarũ ꝓbabiliũ põt moueri ad differẽtẽ credulitatẽ.differẽti tpe interrogatus.ponat̃ ergo ꝙ idẽ interrogatus de credulitate differẽti tpe:diuersa rñdeat.Interrogatus de visu ⁊ sciẽtia vniformiter rñdeat. Cõstans est qd ipse rñdet ſm veritatẽ cõsciẽtie ergo si sibijpsi diffideat vt dictũ est:nihilominus erit ei fides adhibenda.¶ Cõtra.iiij.q.iij.Qui false vel varie testimonia dixerint a iudicibus puniãtur.⁊ intelligitur in cã criminali.ergo nõ solũ ille q̃ falso testat̃ verũ etiaz ille qui varie puniẽdus est.¶ Responsio dicẽdum ꝙ preditus non dz dici sibijpsi diffidere.qr ſm ↄscientiã ꝓfert q̃uis differẽter ꝓpter differens tẽpus ⁊ credulitatẽ.sed si respectu eiusdem temporis de scientia siue visu sibi contraria vel diuersa diceret.testimonium ei⁹ oĩno nõ valeret:sicut dicit canon.iij.q.ix.⁊ est Ambrosij in li. de paradiso.pura ⁊ simplex testimonij series intimanda est plerũq; testis cum ad seriem gestoruz aliquid ex suo addicit.totam testimonij fidẽ partis mendacio decolorat.¶ Item queritur vtrum pluribus testibus ex vna parte productis ⁊ cõcordantibus sit fides adhibenda.quod videtur quia plures sunt ⁊ cõcordant sicut dicit lex. Deut̃.xix. Jn ore duorum aut trium testiũ stabit omne verbum.¶ Contra.Possunt testes esse corrupti et vnum ⁊ eũdem meditatum sermonem afferre.ergo non erit eis credẽdum.nam sicut dicit canon. iiij.q.iij. De testibus considerandum est qui simpliciter testimonium dicant.vtrum vnum eundẽq; meditatum sermonem afferant.¶ Respondeo ſm legẽ humanã canonizatã.ff.de testibus. iiij.q.iij.Si testes oẽs eiusdẽ honestatis ⁊ estimationis sunt ⁊ negocij qualitas ac iudicis motus cũ his ↄcurrit.sequẽda sunt oĩa testimonia.Requirenduz est igit̃ ad oẽs ↄditiones q̃ requirũtur ad testem idoneũ de quibus habetur supra.q.de idoneitate testiũ.¶ Itẽ querit̃ si ex testibus ꝓductis quidã aliud dixerũt.⁊ quidam aliud licet impari numero:quibus fides sit adhibenda.¶ Respondeo ſm legem.ff.canonizatam.iiij.q.iij.ꝙ si diuersa seu contraria testes dixerint credendum est dictis eoꝝ q̃ dicũt illud qd nature negocij conuenit ⁊ qd inimicitie aut gracie suspitione caret.confirmabitq; iudex motum animi sui ex argumentis et testimonijs que rei esse aptiora ⁊ veritati proximiora esse comperit.¶ Item queritur de testibus ex vtraq; parte productis sibijnuicez cõtradicentib⁹ quibus adhibẽda sit fides.Si dicat̃ ꝙ illi

Queritur de his que derogant fidei testium.

Que sit ratio diuersitatis

Rñsio.

Queritur de diuersitate testium

Rñsio.

Queritur.

Contra.

Rñsio

Queritur.

Queritur.

parti adhibēda sit fides ex qua parte sunt plures
¶ Cōtra.lex.ff.canonizata.iiij.q.iij.Non ad mul
titudinem respici oportet sed ad sinceram fidem et
testimonia quibus potius lux veritatis assistit.
¶ Itē possibile est multos esse viles ꝛ corruptos
ex vna parte.ꝛ tamen numero plures.ꝛ constans
est ꝙ tunc non est stādum talium testimonio.qꝛ
sicut dicit beatus Greg.ij.q.j.Si vilissimi testes
sint exhibiti nullius sunt momenti. Quales aūt
vel cuius opinionis ad testimonium admittendi
sunt.habetur.s̄.q.de idoneitate testium. ¶ Re-
spōdeo.nō est standū pluralitati:sed extimationi
maiori ꝛ honestati.Unde dicit canon s̄m legem
canonizatam.vt.s̄.dictum est.ꝙ non ad multitu
dinem respici oportet sed ad sinceram testium fi-
dem.Inde etiam est quod dicitur.Exo.xxiij.Non
in iudicio plurimorum acquiesces snie: vt a vero
devies:nec sequeris turbam ad faciendum malū
Uñ iuxta hoc dicit lex canonizata.semper iuniori
seniorem ꝛ amplioris honoris inferiores ꝛ mares
femine ꝛ ingenuū liberto preferemus.Intellige
alijs bonis conditionibus paribus.¶ Item que
ritur:si omnes testes ꝓducti ex vtraqꝫ parte sint
eiusdem conditionis:honestatis ꝛ honoris.qui-
bus erit credendum. ¶ Respōdendum:qꝛ tunc
stabitur pluralitati testium:s̄m ꝙ dicit decreta-
lis Inno.iij.titulo de testibus. Si testes vtrinqꝫ
ꝓducti honestatis eiusdem ꝛ extimationis extite
rint:cum cōstet testes monachorum esse testibus
archiē.numero pauciores:pro archiē.sententiā
proferatis. Loquitur in casu cuiusdam cause que
vertebatur inter quendam archiē.ꝛ quosdā mo
nachos.¶ Item queritur si tot sint ex vna parte
quot ex alia ꝛ eiusdem honestatis.ꝛ estimatiōis.
Uel ex vna parte plures ꝛ ex alia digniores.ita ꝙ
nūero possit dignitas adequari ꝛ ecōuerso.Quid
erit tunc iudici faciendum.Respondetur s̄m de-
cretalem lucij tertij.Si ambarū partium testes
sunt eque idonei.possessoris siue rei pars alteri ꝓ
feratur:cum promptiora sint iura ad soluendum
ꝙ ad condēnandum.preter ꝙ in liberali causa in
qua si vtriusqꝫ partis testes equales fuerint pro li
berali causa sententia proferatur.Generaliter er
go in iudicijs pro reo sententiandum est.cū in te-
stibus equalitas est.sequēdi enim sunt testes qui
ad humanā declinant sentētiam.ꝛ hoc nisi fauo-
rabilior sit pars actoris: qꝛ videlicet stat pro liber
tate vel pro dote:vel pro testamēto:vel pro pupil
lo.vel pro vidua.hec enim declinent ad humanā
sentētiam propter quod dicit in ecclesiastico.iiij.
Esto pupillis in iudicādo misericors vt pater ꝛ ꝓ
viro matri illorum.

Rn̄sio | Queritur | Queritur.

Mēbrum septimum.

De probatione p presumptionis vtrū in iudicio admittatur.

Consequenter queritur de probatione
per presumptiones. Est autem presum
ptio cōiectura vnius facti per aliud fa
ctum seu argumentum ad credendum
vnum factum per probationem alterius facti.
Queritur ergo vtrum in iudicio debeat admitti
probatio per presumptiones. Et ꝙ sic ostenditur
per iudicium Salomonis.iij.Reg.iij.in quo ad-
iudicauit puerum mulieri.que compassa fuit ip-
sius interfectioni.ꝛ ex affectu compassionis pre-
sumptum est sufficienter ꝙ esset eius mater.ꝛ al-
terius que cōpassa nō est ꝙ nō esset mater ipsius
¶ Item prouerbiorum.xx. Ex studijs suis intelligetur
puer si munda sunt ꝛ recta opera eius super quē
locum dicit Hiero.quecūqꝫ virtutibus studere cū
modestia continentie auditioni sapientie.obser-
uantie diuinorū mandatorū marie simplicitati ꝛ
humilitati videris:huius munda operat recta in
tellige.Ex quo relinquitur:ꝙ sicut ex cōpassiōe af
fectus.ꝛ ita ex studio:ꝛ excitatiōe intellectus ꝑsu
mitur de qualitate ꝑsone ꝛ actus.¶ Itē eccli.xix.
Ex visu cognoscitur vir ꝛ ab occursu faciei cogno
scitur sensatus:amictus corporis ꝛ risus dentiū ꝛ in
gressus hominis enūciant de illo.ex quo relinqui
tur ꝙ ex habitu ꝛ mō cōuersatiōis ꝓbatur habitꝰ
mētis: ¶ Itē dicit canon.xxx.j.q.ij.Nō est presu-
mendū ꝙ per vnū hominē rex cogeretur ad aliqd
faciendū.Ex quo relinquit ꝙ ꝑsumitur nō coactꝰ
sed volūtarius fecisse.ex ordine igitur statꝰ ꝛ gra-
dus ꝑsumptio surgit ad ꝓbandū cōditionē actus.
¶ Itē dicit canon.xxvij.q.j.Certe ipse cōcubitꝰ ip
se cōplexus:ipsa confabulatio ꝛ osculatio cōiacētiū
duorū turpis ꝛ fedita dormitio dedecus criminis
cōfitētur.Ergo genus ꝛ qualitas actus ꝑsumptio
nem inducūt.¶ Itē dicit decretalis beati Greg.
scribens quibusdā de affrica.Qualiter mortalita
te ꝛ lāguoribus nascet quanto viciniores estis cre
do ꝙ subtilius cognouistis.Ex quo relinquit ꝙ ꝑ
sumptio noticie accipitur ex loco ¶ Itē idē beatꝰ
Grego.scribens.Uictori epo.Latere te i vicino nō
potuit.qđ ad nos in longinquo peruenit.ex quo re-
linquitur idē.¶ Itē Hiero.super illud Osee.viij.
Scribā eis multiplices leges meas ex prius datis
et neglectis apparet ꝙ hos negligēt.Ergo ex cir-
cūstantia tēporis preteriti:ꝑsumitur qualitas sta
tus futuri.¶ Itē beatus Grego.scribēs Mario
epo.Ex trāsacta in te vita dicimus quid de subse-
quenti tua cōseruatione presumamus. Ex his igit
insimul cōgregatis relinquitur: ꝙ argumēta pro
bationū in iudicio accipiūtur per presumptiones
tum ex affectu:tū ex studio.tū ex cōuersatione. tū
ex gradu.tum ex actione tū ex loco.tū ex tempore:
et simili modo ex alijs circumstantijs. Si ergo ex
talibus summunt argumēta probationū:ex tali-
bus est iudicandū.¶ Contra.j.Corin.v.Si quis
frater nominatur inter vos ꝛ est fornicator ꝛc.su-
per illud dicit Augustinus.Noluit hominem ab
homine iudicare per arbitriū suspitiōis siue extra
ordinario vsurpatorioqꝫ iudicio:sed legitime con
uictum:aut sponte confessum. Si ergo probatio
que est per presumptiones quantum est de se non
generat nisi suspitiōes facti:ergo per presumptio
nes non erit iudicandum.¶ Item nonne possibi
le est sicut legitur de socio cuiusdam sancti qui
nudus cum nuda.et in amplexus et in oscula cu-
iusdam mulieris processit:et tamen sicut dicitur
animo simplici et innocenti:et constans est:quia
sicut supradictum est huiusmodi actus introdu-
cunt vehementissimas presumptiones de coytu
et fornicatione.Cum ergo precipiatur in lege iu-
dici:ꝙ iudicēt s̄m veritatem cum contingat s̄m
omnes presumptiones fallere.non erit iudican-
dum per presumptiones. ¶ Rn̄deo presumptio
quadrupliciter accipit.Est enī presumptio temera
ria.violēta.leuis ꝓbabilis.ꝛ s̄m hoc ex ꝑsumptio
nibꝰ inducit quadruplex suspitiōis genus s̄m eas
dē differētias ¶ Temeraria ergo ꝑsumptio ē qñ
apparet cōiectura boni ꝛ nō mali:vt qñ oīa signa
sunt boni et nulla mali.ꝛ ex tali ꝑsumptiōe surgit
suspitio temeraria:et iudicium temerarium:qua
le fuit iudicium pharisei.vij.Luce. Qui dicebant
intra se Hic si esset propheta sciret vtiqꝫ qualis est
mulier que tangit eum quia peccatrix est:iudicā-
do xp̄m qꝛ permittebat se contingi a muliere .Et
simili mō.Mathei.ix.Suspitio ꝛ iudicium scri-
barū.dicētiū.Hic blasphemat:cum dñs dixerat.
paralitico

Hiero. | Canon. | Canon | Grego. | Hiero. | Cōtra arg.j. | Secundum. | Rn̄sio | Temeraria presumptio

paralitico remittunt tibi peccata tua.¶ Presum
ptio vero violēta cōtraria huic est:qñ.s.apparet cō
iectura mali ꝛ nō boni.qꝛ vel oīa signa sunt mala ꝛ
nulla bona ꝛ ex tali ꝑsūptiōe surgit suspitio violen
ta talis fuit ꝑsumptio i iudicio salomonis.Cū ad
iudicauit puerū mulieri q̄ cōpatiebat morti eius.
nulla ei ꝑsumptio erat ꝙ mat eēt pueri i alia mu
liere imo oīno cōtraria que petebat puerū iterfici
cōtra humanā ꝛ naturalē pietatē nolēs ꝙ viueret
in manu alterꝰ dicēs nec mihi nec tibi s3 diuidat
¶ Presumptio leuis est in qua ē cōiectura parua
mali seu facti ꝛ magna boni.vt qꝛ multa signa bo
ni sunt.ꝛ parua tñ aut nulla mali.ꝛ ex tali presum
ptiōe surgit suspicio leuis et iudiciū leue.quale vr̄
fuisse iudiciū.Salomonis.iij.regꝰ ij. Cū adiudica
uit fratrē suū iterfici.qꝛ petiuerat abysag sunami-
tem.ꝙuis enī Salomon ex ꝑcedēti facto ante suā
in regno cōfirmationem quo adonias fecerat sibi
currū ꝛ equites:habuisset signū ꝙ voluit regnare
tamē post cōfirmationē suā nō legit factū aliquod
nisi solū ꝙ petijt abysag.sunamitē. ꝓpter qđ vr̄.
Salomon in iudicio ex leui suspitiōe fratrē morti
adiudicasse.Si tñ aliter videt nihil derogat ꝑñti
intentioni.Leuis enim suspitio est sicut dictū est
qñ est cōiectura parua mali ꝛ magna boni vt si vir bo
ne fame videat semel loqui cū muliere in loco su-
specto.In talibꝰ enī dr̄ ꝙ dubia sunt in meliorē ꝑ
tem interpretāda.¶ Presumptio vero ꝓbabilis
contraria est huic.s.qñ cōiectura est ex pluribꝰ ꝛ fe
re oibꝰ signis malis.ꝛ parua aut exilia signa sunt
boni.ꝛ ex tali surgit suspitio ꝓbabilis ad cautelā:
ꝛ euitationē mali.in quo casu dicit dñs Mat.vij.
Attendite a falsis ꝓphetis qui veniēt ad vos i ve
stimentis ouiū.intrinsecꝰ autē sunt lupi rapaces
a fructibus eorū cognoscetis eos.Fructus aūt di-
cit actus plures.ex quibꝰ sumitur ꝓbabilis mali
cie cōiectura ꝙuis aliquod signū appareat simpli
citatis aīe.Ex ꝑsumptione ergo temeraria q̄ ꝓue
nit ex peruersitate accusantis ꝛ ex ꝑsumptione leui
que prouenit ex indiscretione accusantis.nō ē ar-
gumentū ꝓbatiōis in iudicio:nec debēt talia mo
uere animū iudicis:ꝛ iudiciū ex talibꝰ ꝑsumptio-
nibus ꝓhibetur.math.vij.Nolite iudicare ꝛc.Ex
presumptiōe ꝓbabili:nō dꝫ induci iudex ad ferē-
dā sententiā:s3 ad indicēdā purgationē vt dicit de
cretalis de purgatiōibus.Si q̄s verisimilibꝰ rō-
nibus de raptu pulsatꝰ fuerit canonice se purget.
Ex ꝑsumptione vero violētia sumitur argumentū
ꝓbatiōis ad ferendā sententiā: vt in ꝑdicto exem
plo iudicij.Salomonis.iij. regū.iij.¶ Ad illđ er
go qđ obijcitur.ꝙ nullus iudicādꝰ est arbitrio su
spitiōis.dōm ꝙ in criminibꝰ suspitio violēta sur
git ex specie mala:vt ex osculis ꝛ amplexibꝰ supra
dictis:q̄ mala spēs ꝓhibet ab apostolo cū dicit.j.
ad thesal.v.Ab omni specie mali abstinete vos.
Crimen ergo est in suspitione.sed mala species in
certitudine que punitur multotiens sicut crimē.
et ideo pro probato crimine mala species que est
suspitio violēta accipitur et ideo in huiusmodi nō
est ex arbitrio iudicium suspitionis.
¶ Ad illud vero quod obijcitur de illo exemplo:
dicendum quod non est trahendum ad consequē
tiam:et quod approbata sanctitas persone mu-
nuit contrarias circunstantias in predicto casu.
vt non sit ex eis presumptio violenta: tamen po-
tius credendum est.quod nullo modo sanctꝰ vir
talibus turpitudinibus se exponeret. Et in hunc
modum terminatur pars in qua inquiritur de ꝓ
gressu iudiciorum ꝙtum pertinent ad theologi-
cam inquisitionem.

Violēta presumptio. | presumptio leuis. | presumptio probabilis. | Soluti.ad.j.contra. | Ad secundū

Questio.xlvj.de sententia punitionis.

Consequēs est inquirere de sententijs iudiciorum.Dicitur
autem sententia iudicialis tribus mo
dis.ꝓprie:communiter ꝛ cōmunissime.Proprie
sententia diffinitionis. Communiter sententia
precepti seu iussionis. Communissime sententia
excommunicationis seu punitionis.¶ Senten-
tia autem diffinitionis est ipsa cause determina-
tio que cōtrouersijs finem imponit ꝓnunciatiōe
iudicis absolutionem cōtinens ꝛ condēnationem
s̄m qđ dicit lex humana ꝛ etiā diuina. Deut.xxv.
Si causa fuerit inter aliquos ꝛ interpellauerint
iudices quem iustum esse perspexerint illi iusticie
palmam dabunt.quem impium cōdēnabunt im
pietatis.Quātum ad primam partem legis ostē
ditur qualiter sententia iudicis debet cōtinere ab
solutionem iusti.ꝙtum ad secundam enim quali
ter condēnationem rei.¶ Sententia vero prece-
pti seu iussionis est decretum seu mandatum prin
cipis seu sacerdotis ex autoritate iudiciarie pote
statis.De qua deut.xvij.Sequeris sniam sacerdo
tum ꝛ iudicis.ꝛ q̄ presunt loco quem elegerit dñs
qui aūt superbierit nolens obedire sacerdotis im
perio:ꝛ iudicis decreto morietur.¶ Snia vero ex
cōicationis est ex auctoritate iudiciaria separa-
tio a cōione populi fidelis.que proprie quātū ad
separationem spiritualem pertinet ad euangeliū
quātum vero ad separationē corporalē ꝛ in figu-
ra ꝑtinet ad legē.Sepatio aūt ista pena.q̄ nō in-
fertur nisi cōtumaci.huiꝰ aūt exēplū Nume.xvj.
Ubi determinata cōtumacia Dathan ꝛ Abyron.ꝑ
sniam ꝓfert iudex Moyses dicēs. Recedite a ta
bernaculis hoim ipiorū:ꝛ nolite tāgere q̄ ad eos
pertinent ne inuoluamini in pctis eorū.Sili mo-
do dōm.ꝙ snia punitiōis ē ex autoritate diuine
legis pene delinquētis determinatio.Omissis igi
tur eis q̄ inquirēda sunt circa sniam diffinitiōis.
que inquisitio pertinet ad iurisperitos.ꝛ his que
pertinent ad inquisitionem snie ꝑcepti.q̄ inquisi
tio pertinet ad tractatū de obediētia.Omissis in
super his q̄ pertinēt ad iquisitionē snie excōica-
tionis.q̄ inq̄sitio ꝓprie pertinet ad iudicialia no
ue legis.vel ad questionē de clauibus.Quātū ad
ꝑñtem inq̄sitionē:inquirēdū est de snia punitio-
nis seu legibus per quas pene materiales deter-
minātur pctis:vel per rōnabilē cōsiderationē su
spēdunt vt nō iterātur pctis.¶ Sciēdū igit.ꝙ in
lege erāt q̄dā mala permissa.Quedā mala puni-
ta.Et s̄m hoc variabātur leges iudiciales.Nam
quedā erāt i permissionibus. Quedā in punitio-
nibus.Primo ergo querēdū est de legibꝰ permis-
sionis.Scđo de legibꝰ punitiōis.Circa leges per
missiōis primo in gñe declarādū est triplex genꝰ ꝑ
missionis legis.Scđo inq̄rēdū est de lege repudij
odiose vxoris.Tertio de lege zelotipie suspitiōis.

Membrum primum.

De legibus permissionis

Triplex aūt malum inuenitur in lege
nō punitū.sed lege permissū. Exactio
vsurarū ab alijs ꝙ a fratribus. Deut.
xxiij.Non fenerabeis fratri tuo ad vsu
ram pecuniā:nec quālibet aliam rem:sed alieno
Odiose vxoris repudium. Deut.xxiiij..Si accepe
rit homo vxorem.ꝛ nō inuenerit gratiā ante ocu

los eius propter aliquam feditatem: scribet libellum repudij ⁊c. Inuestigatio per sacrificium ⁊ maledictio culpe suspecte vxoris. v. nume. Si spirit⁹ zelotipie concitauerit virum contra vxorem ⁊c. offeret oblationem ⁊c. ¶ Circa qđ querunt duo. Primo que fuerit ratio huius triplicis permissionis. Secundo an culpa fuerit permittentis.

Breuiter quantum .§.j.

Que est rō ꝙ hec tria in lege ꝑmittebāt Obijcitur.

ad primum queritur. cuȝ multa alia mala in illo populo extiterūt. quare potius ista permissa sunt impunita ꝙ̄ alia. ¶ Ad quod obijcitur sic. Quod est minus peccatum minus est puniēdum. Ergo lege iusticie que sunt peccata minora: magis debent relinqui impunita ꝙ̄ peccata maiora. Cum ergo minus peccatum fuit colligere ligna in sabbato ꝙ̄ vsura. quod tamen peccatum puniuit lex morte. xv. Nume. Et furtum bouis vel ouis minus peccatum sit ꝙ̄ repudiuȝ vxoris. quod est cōtra sacramentum federis coniugalis: ⁊ tamē furtum punitum est in restitutione in qudruplum pro oue: ⁊ quintuplum pro boue. Exo. xxij. Ergo lege iusticie debuerūt vsure ⁊ repudia magis puniri. Ergo iniustum est impunita relinqui: ex quo minora puniuntur. ¶ Responsio ꝙ iustissima

Rn̄sio

ratione permissa sunt predicta mala illi populo: ⁊ in lege non punita. Erat enim ille populus dure ceruicis. Exo. xxxij. ⁊ ideo permittenda erant ei minora mala ne inciderent in peiora: ꝯuersus em̄ erat ille ppl's quātum ad vehementiam cupiditatis ex parte cōcupiscibilis. quātum ad vehementiam ire ex parte irascibilis. quātum ad errorē suspitionis ex parte rationabilis. inde est quia sciebat legislator tātā eorūdē cupiditatē ⁊ auariciaȝ. vt nec fratribus hoc est hebreis ab vsuris parcerēt. nisi alienis ad vsuram dare permitterentur: ꝑmisit exactionem vsurarum ab alijs ꝙ̄ a fratribus. ¶ Item quia sciebat tantam eorūdem iracundie maliciā vt vxores odiosas: cum ab eis nō nisi per morteȝ separari possent: occiderēt ꝑmisit repudium odiose vxoris. Item quia sciebat in eisdem tantum inualescere erroris suspitionem: vt sola suspitione adulterij vera siue falsa cōtra vxores insurgerent permisit inuestigationem criminis quod nisi diuino miraculo inuestigari potest propter quod institutum est sacrificiuȝ zelotipie: in quo manifeste miraculose dei virtus operabatur. vt illa que culpabilis esset inflato ventre ⁊ femore putrefacto periret: que vero esset innocens innoxia permaneret. Fecit igitur legislator ꝑ huiusmodi permissiones: qđ in tali populo fieri potuit: videlicet per minorum malorum permissio-

Ad obiectuȝ.

nem: eos a maioribus auerti. ¶ Ad illud ergo qđ obijcit dicendum. ꝙ legislator quedam minora mala grauissime punire preceperit. illa procul dubio de causa: quia licet minora frequētius tamē in illo populo contingebant. ⁊ sua frequentia trāquillitati ⁊ paci illius populi plusꝗ̄ alia maiora nocebant ⁊ sine scandalo ⁊ dissidio illius populi puniri poterant. Quedam vero maiora mala minus puniri decreuit vel penitus impunita relinq̄ aut quia minus paci ⁊ tranquillitati nocebant ꝙ̄ minora. ⁊ ideo decreuit minus puniri. aut quia sine scandalo ⁊ scissione cōcordie ⁊ pacis puniri nō poterāt. ⁊ ideo decreuit impunita relinqui diuino iudicio punienda. hoc autem iustum est. sicut dicit augu. in. v. de li. ar. Uidetur mihi legeȝ istā que populo regēdo scribitur recte quedam mala permittere: q̄ ꝑ diuinā prouidētiam vindicantur. Hac aūt de causa fenerari alieno ⁊ repudiare odiosaȝ vxorem. ⁊ inuestigare adulterium suspectum per diuinum iudicium a lege relicta sunt impunita.

Postea queritur. .§.ij.

Utrū ex culpa ꝑmittētis māserūt illa impunita. Obijcitur. j.

vtruȝ ista mala dimittere impunita fuerit culpa ꝑmittentis vt legislatoris ⁊ iudicis. ¶ Ad qđ sic ad Ro. j. Non solū qui talia agūt digni sunt morte. sed qui ꝯsentiūt faciētibus. Glo. consentire est tacere cū possis redarguere. ¶ Iteȝ decretalis dī cōsentire q̄ manifesto facinori desinit obuiare. Cū ergo ꝑdicta mala sint manifesta facinora. legislator moyses dicetur ꝯsensisse: cum in istis facinoribus nō obuiaret. ¶ Iteȝ dicit autoritas canonis.

Secundum.

Error cui nō resistitur approbat. Cum ergo moyses cuius erat resistere ꝑdicto errori nō resisteret approbabat errorē ergo peccabat. ¶ Itē ad Ro.

Tertium.

iij. Faciamus mala vt veniāt bona: absit. Si ergo nō sunt faciēda mala vt veniāt bona. ergo nec toleranda sunt mala vt nō accidāt seu eueniāt mala. ¶ Item ꝑmisit repudiū qđ erat peccatuȝ ergo

Quartum Quintum

ꝯsensit fieri peccatū. ¶ Item ille facit cuius autoritate fit. Si ergo autoritate Moysi fiebat repudium. qr sic dr̄ Matth. xix. Moyses mādauit dare libellum repudij ⁊ dimittere. ergo ipse Moyses dicit fecisse ⁊ introduxisse repudiū par rōne ⁊ vsuras: ⁊ fenerari alieno: ⁊ inuestigationem adulterij ꝑ diuinū iudiciū qđ est tētare deuȝ. ¶ Rn̄deo

Rn̄sio

cuȝ pateat ex ꝑcedētibus ꝙ iusta de cā ꝑdicta mala in illo populo debebāt relinqui impunita diuino iudicio puniēda: nō fuit culpa legislatoris seu iudicis ꝑmittētis ꝑdicta qr sicut dicit augu. lib. j. de ar. Lex tempalis q̄ regēdo ppl'o scribit ea iudicanda sibi assumit q̄ satis sint cōciliāde paci hominibus imperitis. ⁊ ꝙ̄tū possunt ꝑ hoiem regi. illa aūt sicut ostensum est nō erāt ad ꝯciliationē pacis hoim impitoꝝ si ꝑ iudiciū punirent. ⁊ ideo erant ꝑmittēda. ¶ Ad autoritates ergo quas pri

So. ad. j. ⁊ ij.

mo ⁊ scđo obijcit. dđm est. ꝙ intelligūtur illo casu quando iudex prelatus potest vtiliter et sine periculo scismatis publici obuiare vel resistere. Moyses autem predictis facinoribus ⁊ erroribus non poterat vtiliter obuiare: quia multitudo ⁊ cordiū duricia erat in causa. Respiciendo ergo ad paceȝ ⁊ vnitatem tribuum israel. que multo melior est ꝙ̄ pax inter hanc personam vel illam que posset turbari si ex odio vxori vel suspitione incorrigibili interficerent vxores. decreuit iuste vt permitterentur predicta ⁊ relinquerentur impunita. sicut in presenti ecclesia. quia non potest vtiliter resistere militibus qui detinent decimas. quia si resisteret maius malum accideret in ecclesia: scilicet scissura. permittit eos decimas detinere. ¶ Ad

Ad tertium

illud quod obijcitur tertio dicendum. ꝙ non sequitur nō sunt facienda mala vt veniant bona. ergo non sunt permittenda. quia qui facit mala peccat. sed non qui permittit fieri cum non possit vtiliter resistere: vel cum non debeant rationabili ex causa resistere. sicut ipse deus. qui permittit multa fieri mala: tamen ex rationabili causa: vt scȝ ex eis eliciat bona. ¶ Ad quartum distinguendum

Ad quartum

ꝙ permissio dicitur multipliciter. dicitur enim ꝑmissio concessionis. quādo licita conceduntur: vt cum religioso. conceditur visitare patrem a suo prelato. Item est permissio dispensationis: quādo non licita ꝑ dispēsationem facta licita cōcedunt vt cum abbas dispēsatiue ꝯcedit seu ꝑmittit monacho comedere carnes. Et est permissio indulgentie. quando aliquid licitum cuius oppositum melius est cōceditur. vt secunde nuptie ab apostolo: ⁊ tn̄ melior esset cōtinētia vidualis. Itē est per missio

missio tolerantie. qn̄ simpliciter illicita ne peius eueniat tolerātur: sicut in predictis casibus repudij fenoris ⁊ inuestigationis adulterij: ⁊ in his nō sequitur. ꝑmittit ergo ꝯsentit nisi diceremus ꝯsensum improprie: ⁊ ſm q̄d ⁊ ex cōparatione. ⁊ tunc proprie nō est ꝯsensus i hoc. s. vt faciat repudiuȝ. sen⁹ scȝ in alio qđ est ne peius fiat. s. occisio vxoris: fenerari fratri. Et iterum permissio sustinētie. sicut dicitur. Deus permittere multa mala fieri: vt ex eis eliciat bona sicut dicit augu. Nullum maluȝ permittit deus fieri in republica nisi ex eo eliciat bonum. ¶ Ad vltimū dđm. ꝙ autoritate Moysi

Ad quintum

non fiebat repudium: nec ex autoritate legis: sȝ ex autoritate legis ⁊ Moysi scribebatur libellus. vt per hoc detraherētur a repudio ⁊ hoc ē qđ ōndit Augu. ꝯtra faustum. illud de vxore non dimittēda: qđ dn̄s precepit cum antiquis dictū sit. Quicūꝗ dimiserit vxorem suā det illi libellum repudij. Matth. v. Si diligēter intueamur videbim⁹ non esse contrarium: vtiꝗ nolebat dimitti vxoreȝ a viro: q̄ hāc interposuit vt moram in discidium animus preceps. ⁊ libelli ꝯscriptione ꝯfractus absisteret: sed quid mali esset vxorē dimittere cogitaret presertim qr vt perhibēt. apud hebreos scribere lr̄as hebreas nulli fas erat nisi solis hebreis scribis. Et dicit in eodē. libellum vir bonus prudēsꝗ nō scriberet nisi in animo nimis auerso atꝗ peruerso ꝯsiliū ꝯcordie inuenire non valeret.

Membrum secundum.

De lege repudij spāliter. j.

Consequenter inquirendum est specialiter de lege repudij de qua dicit deut. xxiiij. Si acceperit homo vxoreȝ ⁊ nō inuenerit gratiam in oculis eius ꝓpter aliquam feditatem ⁊c. Prenotādum est igitur ꝙ in hac lege duo erāt permissa. duo precepta. Permissum enim erat vxorem dimittere vt vnde dr̄ ibi dimittet eam de domo sua. Permissum etiaȝ erat vxori dimisse cum alio ꝯtrahere. Unde ibi dr̄ cum egressa alteruȝ maritum duxerit ⁊c. Itē preceptum erat ante repudium libellum scribere. vn̄ dicitur ibi scribet libellum repudij. ⁊ dabit in manu illius ⁊ dimittet. Preceptum etiam erat post repudium repudiatam non recipere in vxorem. Unde ibi sequitur. nō poterat prior maritus recipere eam in vxorem. ¶ Circa ergo partem istam querūtur plura. Quātum ad primo ꝑmissuȝ. An repudium de se sit pctm̄. scđo. An ex lege factuȝ sit non peccatum. Quātum ad secundo ꝑmissum. An licitum sit repudiare viro viuente cū alio contrahere. An in repudio vir ⁊ mulier debeant parificari. ⁊ ad paria iudicentur. Quātuȝ ad preceptū de libello scribendo queritur de causis repudij ⁊ effectu repudij. Quātum ad preceptum de repudiata non recipienda queritur an licitum sit viro penitenti repudiatam recipere.

Articulus primus.

An repudiuȝ de se sit pctm̄

Queritur ergo primo. An repudium de se sit peccatum. Ad quod sic Matth. v. Dico vobis ꝙ omnis qui dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis. facit eam mechari. ergo cū repudiās ꝓpter feditatem dimitteret vxorem nō causa fornicationis fecit eam mechari. ergo peccabat. ¶ Item aug. ꝯtra faustum. Illicitū est ꝙ illa lex ꝓhibet qua naturalis ordo seruatur. sȝ repudiū ꝓhibet lege qua naturalis ordo seruat. ergo repudiū est illicitū. Minor patet qm̄ de lege naturali est matrimonium in indiuiduam vite ꝯsuetudinem. Repudium autē est cōtra indiuiduam vite ꝯsuetudinem. ¶ Item Ioā.

Criso.

criso. Qui ſm legē dimitit vxorem quattuor cōmittit iniquitates. qr quo ad deum existit homicida: ⁊ quia dimittit nō fornicantem. ⁊ quia facit eā adulterari: ⁊ illum cui ipsa copulatur. Ex quo relinquitur ꝙ repudium ſm se est mortale peccatū. ¶ Contra. matth. v. dictū est. Quicūꝗ dimiserit

Contra Arg. ꝑmum.

vxorem det illi libellum repudij. Glo. abundantior iusticia. quia ibi licet dimittere. hic nō nisi cā fornicationis. Si ergo ſm legem licet dimittere. ergo dimittere non est peccare nec dimissio peccatum. ¶ Item. vij. Ro. Lex sancta ⁊ mandatum

Secundum.

sanctum ⁊ iustum ⁊ bonum Inde arguitur. Operans ſm legem sanctam ⁊ ſm sanctum mandatū ⁊ iustum non peccat sed repudiās vxorem ſm legem operabatur ſm legem ⁊ mandatum legis. ergo repudians non peccabat. ¶ Item legem repu

Tertium

dij. dedit Moyses a spiritusancto. ergo qui dabat libellum repudij. dabat illum ſm legem datā a spiritusancto. ergo non peccabat. ¶ Item qui

Quartum

repudiabat vxorem scribebat causas repudiationis propter quas dimittebat vxorem ⁊ deferebat ad iudicem. ⁊ si iudex iudicabat illas causas esse sufficientes dimittebat vxorem. Cuȝ ergo ſm sententiam legis iustam ꝑ se datam a iudice dimittebat vxorem: non peccabat dimittendo vel repudiando vxorem. ¶ Item diuortium in noua lege

Quintum.

ex causa ꝯcessa in eadem lege que est causa fornicationis est licitum. ergo repudium ex causa concessa in veteri lege est licitum. ¶ Responsio ſm augu. super illud Matth. v. dictum est qui dimiserit vxorē ⁊c. dictum est ꝙ si vxor non placet viro ꝓpter aliquam feditateȝ dimittet eam. qđ xp̄s exponit ꝓpter duritiam maritoruȝ. Matth. xix. super quem locum dicit Rabanus. Malluit repudium indulgere ꝙ̄ odium ⁊ homicidium permanere. Item ioā. Criso. super matth. v. dicit. Mō

Crisostomus

permittendo repudium non dei iusticiam monstrauit vt quasi ſm legem agētibus peccatuȝ: nō videat esse pctm̄. Ex his ergo ptȝ. ꝙ repudiū repudiāti pctm̄ est. Permittēti vero repudium ex cōparatione maioris mali vitādi nō est pctm̄. vt pȝ ex supradictis. ¶ Ad illud ergo qđ ꝑmo obijcitur

Sol. ad ꝯtra. primum.

dđm. ꝙ in lege dr̄ licitum. qđ lege nō ꝓhibet. Distinguendum ergo ꝙ est licitū simpliciter qđ nulla lege ꝓhibet. nec naturali nec moysi. nec euāgelij. ⁊ hoc mō repudiatio illicitū est. qr ꝓhibitū est ex lege naturali ⁊ ex lege euāgelij. Et est licituȝ ſm quid qđ aliqua lege nō ꝓhibetur: ⁊ hoc mō repudium dr̄ licitū: quo ad legē veterē. qr ibi nō ꝓhibebatur. ¶ Ad scđm dđm. qđ opari ſm legē est du-

Ad secunduȝ

pliciter. ſm legē ꝑmittētē ⁊ ſm legē precipiētem. Opari vero ſm legē ꝑmittētē nō est operari bonū immo potius malū. sed tn̄ minus in cōparatione peioris. Un̄ dicit ioā. Criso. Permisit moyses dare libellum repudij. ne ꝓpter odiū repudij funderetur sanguis. ꝑmisit fieri mala ne fierent peiora. Opari vo ſm legē ꝑcipiētē est bonū. quo mō non opatur q̄ repudiat: sed predicto mō. ¶ Ad tertiuȝ

Ad tertium.

dđm. ꝙ lex de libello repudij quoddā tolerabat. s. sepationē. ⁊ ad quiddā obligabat. tamē sub ꝯditione scȝ ad hoc vt si vellet quis dimittere vxorem nō dimitteret nisi ꝓpter causas scriptas in libello repudij. Dare ergo libellū in precepto erat sub cōditione. s. si vellet dimittere nō simpliciter. nō sequitur ergo dabat libellū repudij ſm legē datam a spūsancto. ergo nō peccabat. Dabat em̄ ſm legem ex tolerātia conditionali. non ex autoritate ⁊ simpliciter a iudice. ¶ Ad quartum dicendum.

Ad quartum

ꝙ non valet hec argumentatio. ſm sententiā le-

gis datam pro se dimittebat vxorē.ergo nō peccabat.qꝛ iudex nō dicebat in illa sn̄ia ꝙ vir posset dimittere vxorē:sꝫ ꝙ posset sine pena legali.; ꝛ ponūt exēplū.sicut si litigarēt sacerdotes ꝯtra milites de decimis:iudex nō daret sentētiā pro militibus.ꝙ ipsi decimas detinerēt.sed diceret sacerdotib9 ꝙ tacerent ꝛ non puniret milites ne fieret scissura. ¶ Ad quintū dicendū ꝙ nō est simile de diuortio in noua lege ꝛ repudio in veteri.qꝛ in noua lege cā diuortij potest esse iusta interueniente zelo iusticie:sed in veteri lege causa repudij semper est iniusta.cū concernat odiū et affectum nequitie:et opponatur sacramento et fidei coniugali.Et ideo repudium semper est malum ſm se.

Articulus secundus.

An repudiuꝫ ex lege fiat n̄ peccatum. Crisosto. argu.j. Secundum. Tertium.

Postea querit an repudiū ex lege fiat nō peccatū Ad quod sic dicit Joh.criso.sup illud math.v.Quicūqꝫ dimiserit vxorē suā det illi libellū repudij ꝛc.Hoc pmittendo nō dei iusticiā demonstrauit sed a peccato abstulit culpā peccādi.ergo per legē factū est nō pctm̄.¶ Itē idē ibidē.permissum est repudiū malum quidē tamē licitū.¶ Itē idem ibidē.Hac ratione apostoli preceperunt secundas nuptias propter incōtinentiā hominū pmisit nō precepit qđ permittimus nolentes precipimus qꝛ malas hominū volūtates ad plenū prohibere nō possum9 Si ergo secūde nuptie ex permissiōe apostoli fiunt sine pctō:ergo repudiū ex permissione legis factū est sine peccato.

Quartum. ¶ Itē occidere malū est in se sꝫ tamē per legem iudici fit nō per pctm̄ cum dicit exo.xxij.Maleficos nō patieris viuere.Ergo q̄uis dimittere.siue repudiare vxorē in se sit malū.tn̄ interueniente lege fiet nō peccatū.cū dr̄.xxiiij.deut. Volenti dimittere vxorē det illi libellum repudij. Maius eñ malū est occidere q̄ repudiare:qꝛ opponitur maiori bono videlicet vnitati nature.que est essentialis homini:Repudiū vero opponitur vnitati sacramenti que est accidentalis.

Contra. ¶ Cōtra math.xix.Est verbū domini.ꝛ cōmunis animi cōceptio quos deus coniungit homo non separet.de iure naturali est ꝙ illi qui sunt coniuncti autoritate diuina:nō separent autoritate humana ergo repudiū erat cōtra ius naturale. Sed qđ est contra ius naturale:nō recipit dispensationē nec potest fieri licite.ergo repudiū nō potest fieri licite. ¶ Itē ibidē dicit dn̄s ꝙ ad duriciā cordis iudeorū permisit.Moyses dimittere vxores:ab initio aūt non sic:Ergo iudei repudiando peccabāt cōtra legem datam ab initio:hoc est cōtra legem naturalem ex quo relinquit idem.

Responsio. ¶ Rn̄sio.dōm ꝙ repudiū ex lege nō est factū licitū.imo sicut dicit aug. Legem de dimissione vxoris.xp̄s exponit ꝓpter duriciam maritorum datam:vt non concedat dissidium.sed vt tollatur homicidiū.

So.ad arg.j. ¶ Ad illud ergo quod obijcitur primo quod a peccato abstulit culpam.Nota ꝙ proprie loquendo.aliud est dicere peccatum aliud dicere culpā.Accidentale enī est peccato esse culpam.peccatū enim dicit inordinationem contra diuinum mandatum.Culpa vero dicit inordinationem puniendam ſm legē abstulit ergo culpam a peccato cum data lege repudij non puniebantur pro huiusmodi peccato.

Ad secunduꝫ ¶ Ad secundnm simili modo intelligendum est illud quod dicitur repudium malum:tamen licitum vt licitum non excludit reatum eterne pene sꝫ reatū pene legis.

Ad tertium. ¶ Ad tertiū dicēdū ꝙ in repudio ꝛ i secūdis nuptijs ē permissio cōparatiua ꝛc. Ideo Criso.dicit.ꝙ hac ratione idest ꝯsimili quodam modo apostoli secundas nuptias preceperunt:tamen differenter.Nam sicut patet ex precedentibus secunde nuptie pmittūtur permissiōe indulgentie.qua ꝯceditur licitū imperfectum respectū status perfectioris.Repudiū vero permittitur pmissione tolerantie qua toleratur illicitū quod est minus malum comparatiōe deterioris: ſm qđ dicit Augu.Melius est enim diuidi hoc est minus malum est repudium fieri q̄ per odiū sanguinem fundi.et ideo Crisostom9.super illud Matth.Permittit fieri mala ne fierent peiora.

Ad quartum ¶ Ad quartum vero dicendum.ꝙ occisio ꝛ repudium possunt comparari dupliciter quantum ad effectum:ꝛ quantum ad causam.Quātū ad effectum occisio magis malum est.sicut dicit augustinus.Melius est diuidi q̄ per odium sanguinē fundi.Quātū vero ad causam.Repudium ſmpliciter maius malū est.qꝛ occisio pōt esse ex affectu virtutis ꝛ iusticie.Repudium vero semp est ex affectu iniusticie.sicut dictū est.ꝛ patebit iferius. Preterea occisio malefici fiebat autoritate diuine legis.Repudium vero ex permissione legis.cā autem ꝛ affectus operi nomen inponit quantum ad bonitatem ꝛ maliciam.

Articulus tertius.

Utrum licitū sit repudiate aliuꝫ ducere priori viuēte. Arg. pmum. Secundum.

Queritur ꝯsequenter.vtrum licitum esset ſm legem repudiate viuente priore viro alium ducere:qđ videtur.qꝛ dicit lex de repudiata.Deut.xxiiij.Cum egressa virum alterum duxerit.ergo lex ꝯcedit ei maritum alterum ducere.¶ Item dicit augustinus.de duabus vxoribus ꝙ quādo mos erat.peccatum non erat.nō peccabat ergo vir ducēdo aliam vxorem viuente priore.quādo mos erat.Si ergo mos erat.repudiate a priore viro:alium ducere non erat peccatum.

Tertium. ¶ Item ex parte viri secundam vxorem ducere tempore legis non erat malum ſm se.qꝛ sancti patres duxerunt secundas vxores sine peccato.Ergo repudiata vxore non erat peccatum viro aliā ducere.ergo nec mulieri alium virum.

Contra. ¶ Cōtra matth.v.Qui dimissam duxerit adulteratur. ¶ Item lex puniebat illam que ducebat aliū maritum.qꝛ non poterat redire ad priorem.quia sicut dicit lex.polluta ꝛ abhominabilis facta est ducendo alium.ergo non erat licitum ſm legem alium ducere.

Rn̄sio. ¶ Responsio.dicēdum.ꝙ nō erat licitum ſm legem.ita ꝙ licitum excludat culpā ꝛ quācūqꝫ penam:erat tamen licitum ſm ꝙ licitum excludit materialem penam.Dicendum ergo.ꝙ licitum erat repudiate ſm legem alium ducere qꝛ lex non puniebat eam materialiter vt more adultere lapidaretur.Non erat autem licitum ſm legē.qꝛ lex puniebat eā sp̄ualiter vt ad priorē virum tāq̄ polluta redire nō posset:cū a scđo viro repudiata esset sicut dr̄ deut.xxiiij.Et hoc modo puniebat lex.aliqñ materialiter.aliqñ sp̄ualiter.

So.ad pmū. ¶ Ad illud ergo qđ primo obijcit.ꝙ lex ꝯcedebat sibi aliū virū ducere.dōm ꝙ hoc erat ꝯcessio permissionis nō dispēsationis vt dictū est.

Ad secundus ¶ Ad secundū dōm.ꝙ illud aug.de pluribus vxorib9 qñ mos erat:pctm̄ nō erat itelligit q̄tū ad illas personas cū q̄bus dispēsatū erat i bigamia aūt interuenit dispēsatio:sed nūq̄ i repudio.ꝛ cā est.qꝛ ex parte viri habere plures vxores poterat esse ex caritate prolis acquirende:ꝛ ad multiplicationem cultus diuini.sicut fuit in sanctis patribus:sed in repudio viro habere secūdam vxorem post primam repudiatam non poterat esse ex caritate.cū repudium

repudium ꝓcessisset ex odio.Et ideo in repudio ex parte viri nunq̄ cadit dispensatio.Item ex pte mulieris habere plures viros nūqꝫ fuit dispēsatū qꝛ deficit causa scꝫ multiplicatio prolis.Non eñ multiplicatur proles a pluribus viris in vna muliere sicut in pluribus mulierib9 per vnum virū. multofortiori rōne.nec in repudiata curret dispēsatio:vt post primum virum haberet alium.

Ad tertium. ¶ Ad tertiū dicēdum.ꝙ in bigamia manēt bona matrimonij:ꝛ qđ diminuitur in vno recōpensatur i alio in sanctis patribus.Tria aūt sunt bona.fides in affectu mutue castitatis.ꝓles in affectu ꝓpagationis ad honorem dei.sacramentum inseparabilitatis.De bono aūt fidei fiebat diminutio.qꝛ bonum fidei requirit vt non cum altera vel altero coeatur.qđ ex parte mulieris manebat integrum.Ex parte vero viri ꝓpter melius ex dispensatione ampliabatur:vt non cum alijs q̄ cū suis vxoribus coiret.sed ex parte bone prolis fiebat recōpensatio ex vehemētia affectus multiplicande ꝓlis ad cultū dei:qđ fiebat per plures vxores amplius q̄ p vnam solam.manebat aūt affectus inseparabilitatis qđ est bonum sacramenti. ꝛ ideo bigamia nō erat malum ſm se.sed recipiebat in sanctis patribus rōnabilē dispensationē In repudio vero bona matrimonij tollebātur cū cōtrahebatur secūdū cōiugium.tollebatur enim bonum fidei p abolitionem federis cōiugalis ex affectu odij.Bonum prolis ꝓpter affectum libidinis bonum sacramenti ꝓpter affectum separationis.quam intendebat repudium.intendebat enī separi ab vxore qđ opponit bono sacramēti.

Articulus quartus.

Utrum pariter mulier potuit dare libellum repudij viro ſm legem Arg.j.ꝙ sic.

Deinde querit an in repudio vir ꝛ mulier debuerunt pificari:qđ videtur.p ipsum vinculum matrimonij qđ quasi in vnū redigit virum ꝛ mulierem.Iuxta illud gen.ij.Erūt duo in carne vna.ꝛ ipa rō matrimonij que est legitima cōiūctio maris ꝛ femine indiuiduam vite consuetudinem retinens.Ergo qđ erit ius viri super mulierem q̄tum ad vnitatem copule carnalis ꝛ cohabitationis.idem erit ius mulieris super virum ergo sicut vir poterat repudiare mulierem qđ erat cōtra vnitatē vinculi cōiugalis:eadem rōne mulier poterit repudiare virum.

Secundum. ¶ Item hoc idem videtur astrui p legem talionis que habetur.xxiiij.leuit.Oculum pro oculo.dentem pro dente restituet.qualem influxerit maculam:talem sustinere cogetur.

Tertium ¶ Item in nouo testamento iudicantur ad paria vir ꝛ vxor in causā diuortij que est ꝓpter culpam fornicatiōis ergo in veteri lege debent iudicari ad paria in cā repudij.

Contra ¶ Contra.Non iudicantur ad paria vir accusans stuprum vxoris.Deut.xxij.Si duxerit vir.vxorē obijciēs ei nomē pessimum vxorem hāc accepi ꝛ nō inueni virginem.sicut ibidem dicitur Si falso accusat iubetur cedi ꝛ mulctam.i.penā pecuniariam soluere.puella vero si culpabilis sit lapidari.¶ Item in zelotipia non iudicantur ad paria.sicut patet ex lege nume.v.vbi dicitur.ꝙ si spūs zelotipie ꝯcitauerit virum cōtra vxorē suā adducet eam ad sacerdotē ꝛc.vbi instituitur oblatio ad inuestigationem adulterij suspecte mulieris a viro.non autem ecōuerso.Ergo pari ratione nec ad paria debent iudicari in repudio.

Rn̄sio. Augus. ¶ Responsio.sicut dicit beatus augu.super illam legē Deut.xxij.Si duxerit vir vxorem ꝛ postea odio habuerit ꝛc.apparet quomodo subditas viris feminas ꝛ pene famulas lex esse voluerit vxores.qꝛ dicens aduersus vxorem vir testimonium vnde lapidetur illa.si verum constat ipse non vicissim lapidatur.ꝛ hoc est quod introducit apostolus.j.ad corin.xiiij.Non permittitur mulieribus loqui in ecclesia.sed subditas esse sicut lex dicit.Huius autē ratio est triplex.dignitas nature.reatus culpe.robur sexus.Dignitas nature quia sicut dixit apostolus.j.ad corin.xj.Caput mulieris est vir:ꝛ assignat causam.non enim vir ex muliere est.sed mulier ex viro.sicut dicitur gen̄.ij.Reat9 culpe. quia per feminam initiū peccati.vnde subiectio fuit ei inflicta pro penalitate.Gen̄.iij.Sub viri potestate eris ꝛ ipse dominabit tui.Robur sexus qꝛ robustior est sexus virilis q̄ femine9.Inde est ꝙ maior pronitas ex parte mulieris est.licet maior feruor ex parte viri.quia sexus ille calidior est et hec signatur Gen̄.ij.cum dixit adam de vxore. Hoc nunc os de ossibus meis.caro de carne. ¶ Propter dignitatem nature nō iudicati sunt ad paria in lege zelotipie.Detulit enim lex viro sicut digniori.cum ex zelotipia seu amore per suspitionem accusabat vxorem.Propter reatum culpe non iudicati sunt ad paria:in lege accusatiōis stupri ex odio viri in vxorem:qꝛ sicut dicit glo.super illam legem Deut.xxij.Quia p feminam initium peccati que virum seduxit:ꝛ dupliciter peccauit.prius in deum,postea in virum.vir vero tm̄ in deum.In accusatione criminis non iudicātur ad paria vir ꝛ femina.Propter vero robur sexus virilis nō iudicātur ad paria in permissione repudij:Nam cum mulieris sexus sit infirmior:et maior in eis pronitas.pronissime essent mulieres ab repudiandum viros.Preterea.cū robustior sit sexus virilis:timendum est maleficiū viri plus q̄ mulieris.Et cū magis ferueat presumendū ꝙ ex odio interficeret sibi displicentem vxorem:nō autem ecōuerso.

Sol.ad.j.ar. ¶ Ad illud quod primo obijcit. dicendum ꝙ secūdum legem nature ꝛ legem gratie.quo ad societatem cohabitationis et coniunctionē copule carnalis iudicantur ad paria vir ꝛ mulier.vnde.j.ad corin.vij.dicitur.Uir non habꝫ potestatē sui corporis:sꝫ mulier:ꝛ ecōuerso.Quātū vero ad ordinē regiminis non iudicantur ad paria:immo vir est caput mulieris:prout dicitur.j.ad Corin.xj.vnde secūdum legem precipientem nature ꝛ gratie i regimine dꝫ mulier viro esse subdita.in mutua vero corporis seruitute par.Scđꝫ vero legem Moysi in pena fornicationis:que opponitur vnitati copule carnalis iudicantur ad paria:qꝛ adulter ꝛ adultera lapidabant.Deut.xxij.In accusatiōe ho stupri vxoris ante cōiugiū ꝛ zelotipia ꝛ repudio non iudicantur ad paria ꝓpter causas predictas.immo in accusatione percipit lex viro plus q̄ mulieri per dispensationem In zelotipia prefert virum mulieri quasi per priuilegium.in repudio concedit viro quod nō mulieri p permissionem minoris mali quod minus nocet in viro q̄ in muliere publice vtilitati.patet ergo ex his qđ non est paritas iuris mulieris super virum.ꝛ viri super mulierem.

Ad secunduꝫ ¶ Ad secundū dicendum secūdum beatum Augustinum ꝙ lex talionis non extenditur ad causam viri cōtra mulierem sed in alijs causis.vt qui testimonio falso alteri nocere voluit:eadē pena plectitur qua fuerat alter plectendus:ꝛ hoc est quod dicit aug.super predictā legem Deut.xxij.ꝛ causa est.qꝛ non sunt persone pares vir ꝛ mulier.

Ad tertium. ¶ Ad tertium dicendum.ꝙ sicut dicit apostolus Romanos.viij. Non accepistis spiritū seruitutis iterū in timo

re ꝛc. Lex vetus lex seruitutis est. Lex noua lex libertatis. Inde est ꝙ in noua lege superinducta seruitus ex parte debiti carnalis ꝛ cohabitationis vt in permissione repudij per legem veterem tollit̄ qꝛ sicut dicitur .iij. Gal. In domino non est seruus nec liber; nec ē masculus vel femina. Omnes eñ vos vnum estis in xp̄o: ꝛ hac ratione in noua lege paritas est in causa diuortij: q̄uis in veteri lege non fuit paritas in causa repudij.

Articulus quintus.

De precepto scribēdi libellum repudij.

Postea queritur de precepto scribendi libellū repudij. de quo dicit̄ Deut. xxiiij. Si vxor nō inuenerit gratiā in oculis viri ꝓpter aliquā feditatē. scribet libellū repudij. Dixerunt autem quidam ꝙ in hoc libello scribebantur cause propter quas eam repudiabat.

Queritur .j.

Querit̄ igitur. si ex quacūq; causa poterat vir repudiare vxorem: quod videtur: qꝛ ex quacūq; causa bona seu mala turpi vel honesta poterat surgere odiuȝ in malo viro. Nam probitas virtutis multotiēs est causa: quare boni odiosi sint malis. vnde dicit augu. Oculis egris odiosa est lux sicut iudeis est xp̄s. ij. Sap. Grauis est nobis ad videndum ꝛc. qꝛ in veritate sunt vie eius. ergo ex bonitate vxoris poterat esse odiosa viro sed ꝓpter odium quo timebatur homicidium permittebat repudium: ergo propter bonitatem vxoris poterat vir ipsam repudiare. Nam sic dicit Raban⁹ super matth. xix: Maluit repudium indulgere: q̄ desiderio secūdaruȝ nuptiarum fieri homicidium vel perdurare odium.

Contra.

¶ Contra Deut. xxiiij. Cum non inuenerit gratiam coram oculis eius ꝓpter aliquā feditatem scribet libellum. Glo. feditatem idest peccatum qđ cognoscit in ea. ergo solum propter peccatum poterat repudiare.

Queritur .ij.

¶ Itē queritur vtrū odium perseuerans debuit esse causa repudij: qđ videtur. qꝛ sicut dicit Criso. Omnis res ꝑ eas causas ꝑ quas nascitur dissoluit̄. Si ergo matrimonium nascitur ꝑ ꝯsensum amoris. dissoluitur per oppositum dissensum odij. ¶ Item ad idē est autoritas Deut. xxiiij. Cum egressa alterum maritū duxerit: ꝛ ille quoq; eam oderit dederitq; libelluȝ repudij.

Contra .j.

¶ Contra Deut. xxij. Si duxerit vir vxorem ꝛ postea odio habuerit eam ꝛ obiecerit ei stuprum ante coniugium si defecerit in probatione verberatur ꝛ cōdēnatur. c. siclis argenti. ꝛ non poterit eam dimittere omni tēpore vite sue. Ex hac ergo lege iubetur vir retinere perpetuo odiosam mulierem. odium igitur non est in lege vniuersaliter causa repudij.

Secundum.

¶ Iteȝ cū in euāgelio nec odiū nec perseuerantia odij. nec timor homicidij sint causa diuortij: sed solum fornicatio. vnde est ꝙ in lege sunt causa repudij. nam fornicatio opponit̄ matrimonio vnitati copule carnalis per quā cōsummatur matrimonium. Odium vero opponit̄ vnitati cōsensus per quam efficitur matrimoniū magis ergo opponitur vinculo matrimonij odiū q̄ fornicatio ergo magis debet esse causa diuortij in noua lege. aut si ibi non est causa diuortij. nec in lege veteri debet esse causa repudij. ¶ Iteȝ causa repudij ponit̄ displicentia cum dicitur Deut. xxiiij. Cum nō inuenerit gratiam ante oculos viri ꝓpter aliquam feditatem scribet libellū. ¶ Itē ponitur causa odium. vnde ibidem sequitur de secundo marito repudiante: cum oderit eam dederitq; ei libellum ꝛc. ¶ Item ponitur causa. timor homicidij vnde ibidem dicit glo. Scripsit moyses preceptum illud. s. de scribendo libello mallēs indulgere dissidium q̄ committi homicidium. Preter has causas necessarium erat assignare repudianti causam displicētie. sicut dicit lex aliquā feditatem: que erat prima ꝛ principalis causa repudij. Queritur igitur quomodo ordinatur hic causalitas feditatis displicentie: timoris: homicidij.

Queritur .iij.

¶ Item queritur si huiusmodi causa in libello scriberētur.

Querit. iiij.

Item cum possibile esset ꝙ scribere nesciret repudians quomodo dicitur scribet libellum repudij.

Rn̄sio

¶ Rn̄. ꝙ nō habemus determinatum in lege de his que scripta erāt in libello repudij. sed tñ sicut dicit Josephus. Scriptura erat talis. promitto ꝙ nunq̄ tecum cōueniam ꝛ sic habebat potestateȝ ex permissione legis mulier alij copulari. habebat autem libelluȝ repudij scriptū. quia sine eo non crederetur ei ꝙ esset repudiata. Sed ꝯm beatum augu. contra faustum.

Augustinus

Precipiebatur scribi libellus vt mora interueniente et concilio scribarum dissuadente vir a proposito repudiandi desisteret. Que autē fuerit scriptura sufficiat qđ dixit Josephus.

Ad primo quesitum.

¶ Ad illud ergo qđ primo queritur vtrum ex causa bona in muliere posset vir eam repudiare. dicendum ꝙ non. ꝯm legem enim oportebat ꝙ causa in muliere esset feditas aliqua que potest intelligi vel in corpore aliq̄ infirmitas vel turpitudo notabilis: vel in morib⁹ reprehēsibilis honestas. propter quas posset mulier merito displicere. vñ dicit aug. in glo. Deut. xxiiij. Multe erāt in lege cause dimittēdi vxores. xp̄s solū fornicationē excepit. matth. xix. Ceteras molestias iubet pro fide de castitate ꝯiugij sustineri. ¶ Ad illud ergo quod obijcit. ꝙ ex bonitate efficitur aliquis odiosus. dicendum ꝙ hoc nō est per se: sed per accidens. Bonitas enim per se amabilis est: sed ex malicia anime dissentientis a bono. Lex vero non reputat talem causam esse odij. vel displicētie.

Ad contra.

¶ Ad illud vero quod obijcit ex opposito. ꝙ feditas intelligitur peccatum: si peccatum accipiatur proprie pro culpa. moraliter accipitur ꝛ sumitur ex glo. morali. Greg. qui exponit illud de feditate repudiāte actionis terrene. Si vero peccatum accipiatur cōmuniter ꝓ defectu: sicut solet dici peccatum in artificio cum deficit ab arte vel in corpore cum deficit a debita dispositiōe ꝯm hoc feditas dicitur defectus aliquis enormis in corpore siue morbus mulieris.

Ad .ij. q̄situm.

¶ Ad illud vero quod postea queritur. vtrum odium debuerit esse causa repudij. dicēdum qđ sic. sed non ꝓpter hoc quod opponitur consensui matrimonij: sȝ ꝓpter presumptionem violentam maioris mali secuturi. s. homicidij: ex quo totaliter destruitur vinculum matrimonij: ꝛ in illo populo dure ceruicis ꝛ ad maleficia prono. Ex hoc sicut supradictū est. accideret diuisio pugna: ꝛ ꝯtentio: que ex causis minoribus frequentius contingebat. Qđ ergo dicit Criso. Qđ omnis res ꝑ eas causas ꝑ quas nascitur dissoluitur. non facit ad hoc: ꝙ ꝑ dissensum debeat solui matrimonium: quia ꝛ si matrimoniū causaretur per consensum. hoc tamen nō est nisi interueniente diuina autoritate approbante consensum. Inde est etiam ꝙ inter illegitimas personas interueniens consensus nō efficit matrimonium. qꝛ deest autoritas diuine probationis. Dissensus igitur sequens matrimonium non poterit soluere matrimonium ꝯtractum ꝑ ꝯsensum diuina autoritate approbatum. Unde matth. xix. dicit saluator. Qđ deus ꝯiunxit homo non separet.

Ad cōtra. j.

¶ Ad illud vero qđ ex opposita parte obijcit: ꝙ odium non erat generaliter causa repudij. Dicendum. ꝙ in duobus casibus fallebat ꝑmissio repudij. Prim⁹ erat i falsa accusatiōe vxoris. de stupro

perpetrato ante cōiugium. Secundus in defloratione puelle que non habebat sponsum: qꝛ tunc tenebatur eam accipere in vxorem: ꝛ in his duobus casibus non poterat vxorem dimittere cunctis diebus vite sue: sicut habetur Deute. xxij. Qđ introductum est in fauorem virginitatis: ꝛ data est prohibitio repudij in casu speciali cuȝ esset permissio in generali: qꝛ per hoc non timebatur malū publicum euenire: sicut timeretur si esset prohibitio repudij generalis: vt supra dictū est.

Ad secunduȝ.

¶ Ad illud vero qđ obijcitur ꝙ odiū in noua lege debet potius esse causa diuortij q̄ fornicatio: dicendū ꝙ in fornicatione est libido voluntatis ꝛ actus inordinatus ex parte carnis. Libido vero voluntatis opponi amori voluntatis ꝛ consensui: per quē efficitur matrimonium: qꝛ ille consensus est vt habeat istā vt suā ꝛ nō aliā ꝛ econuerso. Actus vero inordinat⁹ ex parte carnis: per quā violatur fides thori opponit̄ federi copule carnali per quā cōsūmatur matrimoniū. Inde est ꝙ saluator manēte vinculo ꝯiugali inter coniuges fornicationē posuit causam diuortij quo separētur quantū ad cohabitationē: ꝛ absoluitur debitum mutue seruitutis: nō aūt sic est de odio qꝛ sicut supra ostensum est nō per se opponit̄ ipsi cōsensui: per quē efficitur matrimoniū.

Ad tertio q̄si.

¶ Ad illud vero qđ queritur de ordine causalitatis. dicēdum ꝙ cū quattuor cōcurrerent ad causalitatem repudij feditas displicētia: odiū: timor homicidij: feditas sicut dictū est attendebatur in defectu displicentia in aspectu. Unde. xxiiij. Deute. dicitur. Et non inuenerit gratiam ante oculos ei⁹. Odiū vero in affectu: homicidiū vero timebatur in effectu.

Ad q̄rto q̄si.

¶ Ad illud vero qđ queritur vtrū ista in libello repudij scriberentur: ꝯm Josephū dicendum ꝙ non: qꝛ sicut ipse dicit scribebat̄ promissio de nunq̄ simul conueniendo: sic enim habebat potestatem alij copulari. ¶ Ad illud vero qđ obijcitur scribet libellum: cū possibile esset ꝙ nesciret scribere intelligendum est s. scribere vel scribi facere..

Articulus sextus.

De p̄cepto nō recipiēde vxoris post repudiam.

Ultimo queritur de precepto non recipiende vxoris post repudiū: de quo dr̄ Deute. xxiiij. Non poterit prior maritus recipere eam in vxorē qꝛ polluta est ꝛ abhominabilis facta corā dño: ne peccare facias terrā tuā qđ dicitur de repudiata q̄ ꝯtraxerat cū alio.

Obijcit̄. ar. j.

¶ Sȝ obijcitur: cum repudiata duxerit alterū maritum priori viuente: de iure nullū fuit matrimoniuȝ: qꝛ sicut dicitur Roma. vij. Que sub viro est mulier viuente viro alligata est legi: ergo de iure stabat primum matrimoniuȝ. ¶ De iure ergo matrimonij tenebatur vir illā recipere si ipsa vellet.

Secundum.

¶ Item eadem sunt moralia in veteri lege ꝛ in noua lege: sed in noua lege morale est si penitet indulgere. Unde Math. xviij. Cum Petrus quesiuisset a dño quotiens peccabit in me frater meus ꝛ dimittā ei vsq; septies. Respōdit ei dñs. Non dico tibi septies sed vsq; septuagiessepties: ergo ꝛ in veteri lege si repudiata peniteret de hoc ꝙ nupserat alij: debebat vir indulgere: ergo debebat eā recipere

Tertium

¶ Itē sicut dicit interlinea. super illud qꝛ polluta est abhominabilis. s. ipsius iudicio qui eam quasi polutā pri⁹ dimisit. Ergo ex repudiatione facta est polluta: non ex eo ꝙ nupserat alij. Cum ergo sine culpa sua posset repudiari: sine culpa sua dicitur pollui: ergo interueniente ex parte viri penitētia de odio quo eā repudiauerat maxime debet recipi.

Quartum.

¶ Itē obijcit̄ de hoc qđ dr̄: ne peccare facias terrā tuā: videt̄ eñ ꝙ non recipiēdo maius esset peccatū: qꝛ si nō poterānt cōtinere ꝛ coibāt: peccabāt mortaliter.

Responsio.

¶ Respōdendū in lege repudij quiddā erat in permissione: vt viro repudiare: ꝛ repudiatē cū alio cōtrahere. Quiddā in mali retardationem vt preceptuȝ de libello scribendo. Quiddā vero in punitionē vt preceptum de nō recipienda vxore post repudiū: hoc enim introductū est in onus ꝛ penam.

Solo ad .j.

¶ Ad illud ergo qđ obijcit̄ primo. dicēdū ꝙ mādatū superioris soluit debitū iuris inferioris: sicut dr̄ Ro. xiij. sup illud. Oīs aīa potestatibus sublimioribus sit subdita. Inde est ꝙ ius matrimonij quo tenet̄ vir vxorem recipere pari existente conditione vtriusq; soluit̄ per mandatū dei q̄ est superior: q̄ ꝓhibet ipsam non recipi a viro.

Ad secūdum.

¶ Ad secunduȝ dicendum ꝙ in vtraq; lege penitenti tenetur quilibet indulgere: sȝ hoc intelligitur quātum ad dimissionē rancoris: qui rancor est ex affectu iniusticie: nō quātū ad dimissionē iuste punitionis q̄ ꝓcedit ex zelo iusticie. In predicto aūt casu iusta erat punitio vtriusq;. s. viri ꝛ mulieris: in hoc qđ ꝓhibuerat deus post repudiū virum vxorē nō recipere. Uterq; eñ peccauerat cōtra matrimoniū: ꝛ ille repudiādo: ꝛ illa aliū ducendo.

Ad tertium.

¶ Ad tertiū dicendum ꝙ illa interl. moralis est: ꝛ sumit̄ de quadam glo. Grego. in qua dr̄ ꝙ mulier quā vir repudiauerat est terrena actio: hanc vir suo iudicio polluit: eo eñ ipso ꝙ ipsam repudiat pollutā iudicat. Terrena vero actio nō potest redire ad priorē virū: qꝛ nemo mittens manuȝ ad aratrū ꝛ aspiciēs retro aptus est regno dei. Ad litterā autem: polluta fiebat mulier quia ducebat alium: sicut p̄ȝ per Hiere. iij. Si dimiserit vir vxorem suā ꝛ recedens ab eo duxerit aliū: nunq̄d non polluta etiam contaminata est mulier illa ꝛc. Et Roma. vij. Uiuēte viro vocabitur adultera si fuerit cum altero viro.

Queritur.

¶ Sȝ queritur de illa que non contrahebat cum alio: nunq̄d talis poterat recipi videtur ꝙ sic: aliter eñ iniuste agitur cū illa qꝛ punitur sine culpa. ¶ Ad qđ dicendum ꝙ contingit bene aliquem puniri sine culpa: nō tamē sine causa: sicut sanctū Job ꝓpter intuitum maioris meriti. Ita etiā predicta mulier in p̄dicto casu punietur ꝓpter deuitationem mali maioris ne. s. si passim reciperentur repudiate promptiores fierent: viri ad repudiandū.

Ad quartum

¶ Ad vltimum dicendum: ꝙ ita intelligendum est ne peccare facias terram. i. vt facias non peccare: vt videlicet ex hoc alij terreant̄ a dandis libellis repudij.

Membrum tertium.

De lege zelotipie.

Inquisito de lege repudij. Inquirendum est de lege zelotipie seu inuestigationis adulterij specialiter: quis hoc tactuȝ sit supra questione de vulgari purgatione. Est igitur lex Nume. v. talis si spirit⁹ zelotipie cōcitauerit virū cōtra vxorem que vel polluta est falsa suspitione appetitur: adducet eā ad sacerdotem ꝛ offeret oblationem. ¶ Circa quam legem queruntur tria. Primo vtrum sic inuestigare adulterium fuerit licitum vel illicitum. Secundo vtrum in noua lege aliquid consimile sit licitum. Tertio quare in lege determinetur inuestigatiuum adulterij ꝛ non furti.

Articulus primus.

Utrū illa lege inuestigare adulteriuȝ fuit licitum. ꝙ nō. argu. j.

Ad primum sic obijcitur. Illicitum est tētare dñm cum hoc sit prohibitū. Deutero. vj. non tentabis dñm deum tuū: sed sic inuestigare adulterium est tētare deū quia hoc est signum querere virtutis ꝛ efficacie diuine qđ reprehēditur. xvj. Mat. Generatio mala

⁊ adultera signũ querit. ⁊ Esa.vij.cuꝫ dictum est
Achaz. Pete tibi signũ a domino deo tuo Respõ-
dit non petã ⁊ non temptabo dominum.q.d.si si-
gnũ peterem deum temptarem. Cum ergo in hac
inuestigatione peteretur signũ a deo:vt si rea esset
mulier putresceret femur eius:⁊ tumẽs vterus rũ
peretur.sic inuestigare erat deũ temptare. ¶ Iteꝫ
Scđm.
si hoc esset licitum.posset trahi ad consequentiaꝫ
et in noua lege manere. Cuꝫ ergo in noua lege vi-
Tertium.
videatur damnari.relinqtur fuisse illicitũ. ¶ Itẽ
qđ fit contra charitatem.et rectitudinem verita-
tis simpliciter est illicitũ.sed qđ fit spiritu zeloti-
pie cõcitante virum contra vxorem que etiam fal
sa suspitione appetitur fit contra concordiaꝫ cha
ritatis et rectitudinem veritatis:ergo simpliciter
est illicitũ.factuꝫ est igitur ex lege permittente nõ
ex lege precipiente seu approbante sicut repudiuꝫ.
Cõtra arg. scđe partis.
¶ Contra. Omne qđ est a deo institutum et de se
ordinatum ad finem bonũ simpliciter est licituꝫ.
Sed talis est hmõi inuestigatio : quia sicut dicit
in textu Numeri. Mulier si rea est erit in maledi
ctionem.⁊ in exemplum omni populo:⁊ ita viden
tes eam punitam abhorrebũt committere adulte
Scđm.
rium. ¶ Item in eodem capi.in fine dicit. ꝙ mari
tus absqꝫ culpa erit.⁊ illa recipiet iniqtatem suaꝫ
si rea fuerit:sꝫ si hoc esset illicitũ:non esset marit⁹
Tertium.
qui hoc faceret absqꝫ peccato. ¶ Itẽ dominus sa-
crificiũ per qđ fiebat inquisitio recipiebat : et per
suum ministrũ sacerdotem.sed si talis inquisitio
esset illicita:ꝙ in ipa vel circa ipsam fieret nõ susci
peret a deo quia sicut dicit.xxxv.Ecclesiastici. No
li offerre munera praua.nõ enim suscipiet illa. et
iterum.xxxiiij. Dona iniquorꝫ nõ ꝓbat altissim⁹
Rñsio.
nec respicit in oblationibus iniquorũ. ¶ Rñ.ꝯm
diuersas cõsiderationes posset dici ꝙ ꝙtũ ad sta-
tũ veteris legis: licita põt dici hmõi inuestigatio
in aliquo casu.illicita vero in alio. Si enim aliqs
zelo iusticie motus cõtra peccatũ.attendẽs insti-
tutionẽ diuinam ꝯm formã predicte legis cũ sup-
plicatione ⁊ reuerẽtia.per hmõi sacrificiũ volens
inuestigare adulteriũ non peccabat Si vero libi-
dine vindicte:⁊ irrationabili suspitione cõmotus
ad hmõi inuestigationem ꝓcederet:peccabat . In
primo ergo casu erat licitũ in scđo vero illicitum.
Sol.ad arg.j.
¶ Ad illud ergo qđ primo obijcit ꝙ sit inuestiga-
re erat deũ temptare.qꝛ hoc erat signũ virtutis di
uine querere ⁊ efficacie. Distinguendũ. ꝙ tẽptare
deum dicit duobus modis. Uno modo se presum-
ptuose ex toto deo exponere cũ possit habere quid
faciat. Unde dicit Aug. sup illud.ij.Cor.xij. Per
fenestrã in sporta dimissus sum dicit nõ debet ali
quis expectare diuinũ auxiliũ dum habeat. quid
faciat:ne videatur temptare deũ.alio modo dicit
tẽptare deum signum diuine virtutis cum irreue
rẽtia:seu incredulitate querere. sicut Math.xvj.
Accesserũt ad iesum pharisei tẽptantes et rogaue
rũt vt signuꝫ de celo ostenderet eis. Itẽ peti signũ
a deo põt duobus modis.vno modo licite cum.s.
petit ex fide cum reuerentia ⁊ supplicatione. sicut
abraham petijt signum a domino de terra sibi ꝓ-
missa possidenda. Geñ.xv.dicens. Domine deus
vnde scire possum:ꝙ possessurus eam sum. Et si-
cut Gedeon petijt a domino signũ in vellere. Iu-
di.vj.alio modo illicite:cum scꝫ petit signum cuꝫ
irreuerẽtia ⁊ ex incredulitate. Et hoc modo signũ
petere est deum tentare. vt dictum est Esa.vij. Di
cit Achaz non petam signum scꝫ ⁊ nõ tentabo do
minum. In primo ergo casu petebatur signum ex
fide cum reuerẽtia ⁊ zelo iusticie:quod nõ est deũ
Ad scđm.
tentare. ¶ Ad scđm vero dicendum. ꝙ lex ista nõ
manet in noua lege: nõ quia nõ fuerit in predicto
casu licita : sed qꝛ est cũ obseruantijs cerimoniali-
Ad tertium.
bus data:q̃ in noua lege sunt euacuate. ¶ Ad ter-
tium dicendum.ꝙ in predicto casu nõ erat inuesti
gatio contra caritatẽ: nec contra veritatis rectitu
dinẽ. Uñ notandũ:ꝙ spũs zelotipie dꝛ duob⁹ mo
dis. Uno mõ ꝓ affectu libidinoso vindicãdi suspi
catũ adulteriũ vxoris:⁊ suspicatiõe irrationabili:
⁊ isto mõ in primo casu nõ accipit spũs zelotipie:
alio modo spũs zelotipie accipitur pro affectu vir
tuoso ex zelo iusticie vindicandi probabiliter suspi
catuꝫ vxoris adulteriũ:quomodo accipitur in pri-
mo casu. Nec est simile de repudio ⁊ lege zelotipie.
Nam repudiuꝫ cõtrariũ est legi nature:⁊ legi gra
tie. Lex vero zelotipie ꝯm predictum modum non.
Ad contra. arg. scđe ptis.
¶ Ad ea vero que ex opposito obijciunt quantuꝫ
ad casum secundũ. Respondendũ ad primũ ꝙ ali-
quid dicit a deo institutũ duob⁹ modis:vel ab ipõ
permittente sicut lex repudij : ⁊ sicut lex zelotipie:
quantum ad scđm casum:⁊ tunc nõ sequitur ꝙ sit
licitum:immo magis ꝙ illicitum. Uel ab ipso pre
cipiente:sicut lex de probatione per testes. Deute.
xix. Non stabit testis vnus cõtra aliquem. Sed in
ore duorꝫ vel trium stabit omne verbũ ⁊ similia:et
de tali instituto sequitur ꝙ sit licitum . Itẽ aliqd
ordinatum ad finẽ bonũ dicitur duobus modis:
vel ab hominis intentione:⁊ hoc modo in scđo ca
su inuestigatio non erit ordinata ad bonum vel a
diuina dispositione que etiam ipsa mala que per-
mittit fieri ordinat ad bonum. Unde Augu. Non
permitteret deus mala fieri:nisi ex eis eliceret bo-
num:⁊ hoc modo nõ sequitur est ordinatuꝫ ad bo
num:ergo bonũ vel licitũ in quẽ modum intelligi
tur inuestigatio predicta ordinata ad bonuꝫ:qꝛ ex
illa eliciebat dominus bonũ terroris:quo timerẽt
Ad secunduꝫ.
cõmittere adulterium. ¶ Ad aliud vero qđ dicit:
ꝙ maritus absqꝫ culpa erit:intelligendũ est.i.abs-
qꝫ reatu pene legalis:differt em̃ dicere reatũ ⁊ cul-
pam.peccatum enim dicitur ex defectu boni : cul-
pa ex reatu pene:qꝛ ergo hmõi inuestigatio nõ pu
niebatur sed permittebatur a lege: dicitur marit⁹
absqꝫ culpa esse ꝙuis nõ absqꝫ pctõ i secũdo casu.
Ad tertium
¶ Ad vltimũ dicendũ.ꝙ in sacrificio zelotipie du-
plex concurrebat actus : actus viri zelotipie spiri-
tu concitati:⁊ hic actus erat permissus nõ appro-
batus a deo in casu secundo ⁊ actus sacerdotis q̃
ꝯm diuinam institutionem quasi coactus offere-
bat:ne vir peius faceret:hoc est ne suspitiõi sue re-
lictus vxorem interficeret:⁊ iste actus erat accept⁹
a deo ⁊ approbatus.

Articulus secundus.

Utrum in noua lege aliqđ cõsimile sit licitum
DEinde queritur vtrũ in noua lege consi-
milis inuestigatio sit licita: ⁊ ad istud dis
putatũ est supra questione de purgatio
ne vulgari:⁊ autoritatib⁹ euidenter ostẽ
sum est : ꝙ talis inuestigatio in noua lege illicita
est: vnde iudicia aque feruentis ⁊ ferri ardentis
Obijcitur.
sunt ab ecclesia condemnata. ¶ Sed ad hoc obij-
citur. Nam si esset aliquod inuestigatiũ mali su-
spicati vt possent homines puniri de malo occul-
to sicut de manifesto : multomagis sibi timerent
peccantes:⁊ a malo declinarent: sed illud esset val
de vtile saluti humane: ergo talis inuestigatio ne
Contra.
cessaria est in noua lege. ¶ Cõtra.j. ad Corin. iiij.
Nolite ante tempus iudicare quo adusqꝫ domin⁹
veniat ⁊ illuminabit abscondita tenebrarum: er-
go occulta mala sunt diuino iudicio reseruanda.
Augusti.
¶ Item Augu.in omel.de penitentia. Multi cor-
riguntur vt Petrus: multi tolerantur vt Iudas:
multi

multi nesciuntur donec veniet dominus: qui illu-
minabit abscõdita tenebrarum. Inuestigatio igi-
Respõ. ad obiectum.
tur occultorꝫ est diuino iudicio reseruanda . ¶ Re
spon.malum occultũ dicitur duobus modis.vno
modo malum quod nõ potest conuinci:nec ꝑ con
fessionẽ nec per probationem facti : tamen haben
tur coniecture ⁊ quedã presumptiones facti . alio
modo dicit malum occultũ qđ latet:⁊ quantũ ad
factũ ⁊ quãtũ ad coniecturã. In primo casu in no
ua lege fit inuestigatio per inquisitionẽ: ⁊ propter
coniecturã probabilem inducitur purgatio: sicut
supra dictum est questione de inquisitionibus et
purgationib⁹. In secundo casu nullum debet esse
inuestigatiuum. Unde Augusti .in omelia de pe-
nitentia. Ad hoc in scripturis sunt exempla posi-
ta velut in messem:vt palea sufferatur vsqꝫ ad vlti
mũ ventilabruꝫ:vel inter illa rhetia:vbi pisces ma
li cum bonis vsqꝫ ad segregationem que futura est
in littore.i.in fine seculi. Math.xiij. Equo animo
tolerentur. ¶ Item est inuestigatio per diuinum
iudicium supra actum humane inuentionis:⁊ hu
iusmodi inuestigatio in veritate illucescente tẽpo
re gratie debet cessare:sicut supra ostẽsum est que-
stione de vulgari purgatione. Et est inuestigatio
ꝯm discretionem diuine legis ⁊ canonum ꝯm sta-
tum humane inuentionis : ⁊ hec est determinata
per canones ⁊ diuinas leges:sicut supra ostensum
est questiõe de inquisitionibus ⁊ purgationibus.
¶ Ad hoc ergo qđ obijcitur:ꝙ huiusmodi inuesti
gatio incuteret timorem ⁊ faceret multos cessare
a peccato ⁊c.dicendum ꝙ ⁊ si alicui fortasse expedi
ret:non tamen congrueret statui temporis moder
ni.s.gratie : quo illucescente veritate debet cessare
inuestigatio que est supra humanam inuentionẽ
et iudicio diuino relinqui.

Articulus tertius.

Quare in lege non ponit inuestigatiuũ.
POstea queritur quare in veteri lege no n
posita est lex de inuestigatione furti: si
cut de inuestigatione adulterij. In noua
autem lege ꝯm antiquos canones : ꝯm
permissionẽ posita sunt iudicia inuestigatiua fur
ti:sicut supra dictũ est questione de vulgari purga
Responsio.
tione. ¶ Respõdeo.dicendũ ꝙ in statu legis vete-
ris proni erant homines ad concupiscentiam car
nis. In noua vero lege proniores ad cõcupisentiã
oculorũ:ideo ad repressionem pronitatis ꝯm vtrũ
qꝫ statum appositum fuit remedium ꝯm permis-
sionem vt in lege veteri inuestigatiuum adulterij
ad cohertionem concupiscentie carnis:in noua le
ge antiquitus inuestigatiuum furti ad cohertio-
nem concupiscẽtie oculoruꝫ: sicut enim contingit
in etate hominis sicut in etate mundi : sic autẽ est
ꝙ in etate iuuenili pronior est homo ad cõcupiscẽ
tiam carnis propter abundantiã caloris incitan-
tis ꝙ ad concupiscentiam oculorũ: in etate ꝟo se-
nili pronior est ad cõcupiscẽtiã oculorum propter
intentionẽ frigiditatis : que habet virtutem con-
gregatiuam. ꝯm autem dispositionem nature con
tingit pronitas concupiscentie. Simili modo in
etate iuuenili mũdi:que erat tempore legis:proni-
tas erat maior ad concupiscentiam carnis. In eta
te vero senili que est tempore gratie pronitas ma-
ior est ad concupiscentiam oculorum. Unde Apo-
stolus. Nos sumus in quos fines seculorũ deue-
nerunt.j.Corin.x. Sic igitur terminata est inqui-
sitio de iudicijs permissionis. Nam de permissio-
ne vsure terminatũ est supra questione de illo mã-
dato. Non furtum facies.

Quõ.xlvij.de legibus punitionis.

CUm sicut supra di
ctum est : in lege quedam mala fue-
rint punita. Quedam ꝟo permissa.
In parte precedenti inquisituꝫ est de
lege permissionis. In hac vero parte
inquirendum est de legibus punitionis. ¶ Notã
dum ꝙ pro culpis in lege duplex genus pene infli-
gebatur:corporalis:⁊ temporalis. Corporalis que
inducebat passionẽ in corpore. Temporalis que in
ferebat detrimentũ in possessione. Item corpora-
lis pena in lege triplex erat:ꝯm misericordiã in pe-
na flagellationis:ꝯm equitatem in pena talionis
ꝯm seueritatem in pena impugnationis seu inter
fectionis. ¶ De pena flagellationis dicit lex. Deu
tero.xxv. Si iudices eum qui peccauerit dignuꝫ vi
derint:plagis prosternẽt ⁊ coram se faciant verbe-
rari: pro peccati mensura erit ⁊ plagaruꝫ modus:
ita dũtaxat vt quadragenarium numerum nõ ex-
cedat:ne fede laceratus añ oculos suos abeat fra
ter tuus. Item de pena talionis dicit lex.xxj. Exo.
Animam pro anima:oculum pro oculo:dentẽ pro
dente : manum pro manu:vulnus pro vulnere ⁊c.
Et.xxiiij. Leuiti. Qualem inflixerit maculam:ta-
lem sustinere cogetur:⁊ subditur. Equuꝫ iudiciuꝫ
sit inter vos. ⁊ Deute.xix. Cum inuenerint falsum
testem dixisse contra fratrem suum mendacium:
reddent ei sicut fratri suo cogitauit facere ⁊ subdi
tur. Oculum pro oculo:dentem pro dente:pedem
pro pede exiges. ¶ De pena impugnationis ⁊ in-
terfectionis dicit lex Deute.vij . Deuorabis omẽs
populos quos domin⁹ deus tuus daturus est tibi
nec parcet eis oculus tuus . ⁊ Exod.xxij . Malefi-
cos non patieris viuere. ⁊ Deute.xx. Quando ac-
cedes ad expugnandum ciuitatem offeres ei pri-
mum pacem. Si autẽ fedus inire noluerint ⁊ cepe
rint contra te bellum: oppugnabis eã: ⁊ sequitur
percuties omne qđ in ea est in ore gladij:absqꝫ mu
lieribus ⁊ infantibus. De pena ꝟo temporali siue
pecuniaria:dicit lex Exod.xxij. Si qs furatus fue-
rit bouẽ aut ouem:⁊ occiderit vel vendiderit:qnqꝫ
boues pro vno boue restituet: ⁊ quattuor oues ꝓ
vna oue. Si inuentum fuerit qđ furatus est apud
eum viuens duplum restituet. Scđm hoc ergo in
parte ista inquirendum est . Primo de lege flagel
lationis. Secundo de lege talionis. Tertio de legi
bus impugnationis. Quarto de legib⁹ occisiõis .
Quinto de legibus satisfactionis per penã tpalẽ.

Membrum primum.

De lege flagellationis. Utrũ mali ꝑ flagelluꝫ sint ad bonũ cogẽdi.
CIrca legem flagellationis incidit q̃stio:
vtrum mali per flagella sint ad bonũ co
gendi:⁊ videt ꝙ non:multipliciter. Pri
mo qꝛ nullus potest esse inuite bon⁹: er-
Qđ nõ arg. j.
go hoc ipsum cogi ad bonum non est ei bonũ: nec
Secundum
cogenti constat hoc bonum est : relinquitur ergo
ꝙ nullus erit cogendus ad bonum. ¶ Item sicut
dicit bea. Dyoni. Non coactam habemus vitam:
immo sicut dicitur Eccli. xv. Ante hominem vi-
ta ⁊ mors:bonum ⁊ malum:quod placuerit ei da-
bitur ei:⁊ reliquit eum in manu consilij sui. Si er-
go deus concessit homini liberum arbitriũ ad bo
num ⁊ ad malũ:ergo non debet homo cogi ad bo-
Tertium.
num ¶ Item nemo est cogendus ad id quod inu-
tiliter cogitur. Sed bonum quisqꝫ inutiliter cogi-
tur:quia deus coacta seruitia aspernatur. Unde.j.
Corin.ix.dicit Apostolus. Si necessitate euangeli
zo non est mihi gloria:si autẽ volens hoc ago:mer

cedem habeo. Si autem inuitus: dispēsatio mihi
Quartum
credita est. ¶ Item .ij. Corin. ix. cū de elemosinis
apostolus hortat. Unusquisq; det sicut prout desti
nauit in corde suo: nō ex tristicia aut ex necessitate
ex quo datur intelligi: ꝙ q̄ inuitus dat propter pre
Quintum
sentē pudorem: ⁊ rem ⁊ meritū perdit. ¶ Itē Ga-
la. v. Scribēs apostolus legalia non esse tenēda di
cit. Si spiritu ducimini non estis sub lege: ex quo
apparet eum qui sub lege .i. qui timore pene non
amore iusticie seruit: nō duci spiritusancto. Si au
tem spiritusancto nō ducitur deo placere minime
Sextum.
valet. ¶ Item .j. Joh. iiij. Timor non est in carita-
te: sed perfecta caritas foras mittit timorem. Sed
ille qui cogitur timore agitur: qui nō est in carita
te qui manus cōprimit nō animū mutat quo pe
na timetur ⁊ iusticia non amatur: ergo relinquit
Septimum
ꝙ inutiliter quisq; ad bonum cogitur. ¶ Itē mul
ti ex coactione efficiuntur impatientiores: ergo
⁊ deteriores: ergo coactio vergit eis in deterius. Cū
ergo de omnibus malis istud presumatur nullus
Octauum
malus ad bonum est cogendus. ¶ Itē de lege na-
ture est non facere alij qđ non velim⁹ nobis fieri.
Tob. iiij. Si ergo nullus vult cogi: q2 nullus vult
Nonum.
contrariū eius qđ vult: ergo de lege naturali nul
lus debet alium cogere. ¶ Item sic xp̄s ⁊ apostoli
nobis imitandi proponunt. Sed xp̄s iudeos ma-
los in se credere non cogit: similiter nec apostoli
aliquos coegerūt: ergo vniuersaliter mali nō erūt
cogendi: ⁊ maxime per flagella: cū dicat saluator
Math. v. Qui percusserit te in vnā maxillam pre
Contra. Augusti.
be ei ⁊ alteram. ¶ Contra. Augusti. Uincentio do
natiste. Putas neminē debere cogi ad iusticiā: cū
legas patrēfamilias dixisse seruis. Lu. xiiij. Quos
cunq; inueneritis compellite intrare. Postea vero
Paulum ad veritatem cognoscendā ⁊ tenendam
magna violētia xp̄i cogentis esse cōpulsū. ¶ Itē
ad eundē Augu. flagellauerūt xp̄m iudei: iudeos
flagellauit ⁊ xp̄s. Math. xxj. Traditi sunt aposto
li ab hominibus humane potestati: tradiderunt
apostoli homines potestati sathane: vt Paulus
Corinthiū .j. Corin. v. ¶ Item Augusti. Donato
presbitero ostēdit multipliciter ꝙ mali sunt ad bo
num cogendi. Primo sic. Si voluntas mala sem-
per sue permittenda est libertati: quare israelite re
cusantes ⁊ murmurantes q̄ duris flagellis a ma-
lo prohibebantur ⁊ ad terram promissionis cōpel
lebantur. ¶ Item August. eidē. Si voluntas ma-
la permittenda est libertati: quare Paulus nō est
permissus vti pessima voluntate qua persequeba
tur ecclesiam: sed prostratus est vt cecaretur: ceca
tus vt mutaretur. ¶ Item idem eidē. Si volūtas
mala semper sue permittenda est libertati: quare
pater mouetur in scripturis sanctis filium durū
non solum verbis corripere: sed etiam latera eius
tundere: vt ad disciplinam bonam coactus ad bo
num dirigatur Eccli. xxx. Curua ceruicem eius in
iuuentute: tunde latera eius dū infans est: ne for-
te induret ⁊ non credat tibi. ¶ Item idem eidem.
Si mala voluntas sue libertati pmittēda est qua
re corrigūtur negligentes pastores Ezech. xxxiiij.
⁊ dicitur eis Errantem non reuocastis. Perditū
non requisistis. ¶ Item idem eidem. Te in puteū
misisti quo morieris vtiq; libera voluntate: nonne
crudeles essent serui dei: si huic male voluntati te
permitterent: ⁊ non de illa morte liberarent. Si er
go salus ista corporalis sic custodienda est vt etiā
in nolētibus ab eis qui eos diligunt seruetur: quā
to magis illa spiritualis in cuius desertione mors
eterna meruitur. ¶ Item Augusti. ad bonifaciū
comitem. Querunt cui vim xp̄s intulit quem coe-
git. Ecce habent Paulum apostolū: agnoscant
prius eum cogentem christū: ⁊ postea docentem:
prius ferientem ⁊ postea consolantem. ¶ Itē Au
gusti. eidem. Cur ecclesia non cogeret filios perdi
tos vt redirent: si perditi filij coegerūt alios vt pe
rirent. ¶ Item Augusti. Uincentio donatiste. Si
quisq; inimicum suum periculosis febribus frene
ticum factum currere videret in preceps: nōne po
tius malum pro malo reddet: si sic eum ire permit
teret q̄ si corrigendū curandūq; ligaret: ⁊ tunc ei
molestissimus videretur quādo misericordissim⁹
Augusti.
extitit. ¶ Item Augusti. Bonifacio. Molestus
est medicus furenti frenetico ⁊ pater indisciplina-
to filio: ille ligando: ille cedendo: sed ambo diligē-
do. Si autem illos negligant ⁊ perire permittant
ista potius falsa māsuetudo est crudelitas. ¶ Itē
Augusti. eidem. Si duo aliqui in vna domo simul
habitarent quam certissime sciremus ruituram:
nobisq; prenunciantibus nollent recedere atq; in
ea manere persisterent: si eos possemus eruere vel
inuitos vt vlterius redire sub eius periculo nō au
derent: puto nisi faceremus: non immerito crude
les iudicaremur. Ex his igitur relinquitur: ꝙ ma
li sunt etiā p flagella cogēdi ad bonū ⁊ corrigēdi.
Responsio.
¶ Quod concedendum est. Dicendum igitur ꝙ
lex flagellationis lex misericordie est ⁊ caritatis.
Unde August. in expositione sermonis domini in
monte dicit. Certe perfectio dilectionis ipsius dei
patris nobis imitanda proponitur cum dicitur.
Diligite inimicos: benefacite his qui oderūt vos:
vt sitis filij patris vestri qui in celis est: ⁊ tamē de
ipso dicitur per prophetam. Quem diligit domi-
nus corripit: flagellat autem omnē filiū quem re
cipit Prouerbio. iij. quam autoritatē accipit apo
stolus Hebre. xij. Ut is cui rerum ordine potestas
est data: ea voluntate vindicet: qua pater filiū fla
gellat quem tamen per etatem non potest odisse.
¶ Ad primū ergo respondet Augu. in epistola ad
Solo ad arg. primum.
Uincentium. Uides vt opinor non esse considerā
dum ꝙ quisq; cogitur: sed quale sit illud ad qđ co
gitur: vtrum bonum aut malū: non ꝙ quisq; bo-
nus possit esse inuitus. ¶ Ad illud ergo ꝙ dicit ꝙ
ipsum cogi non est ei bonum interimendum est.
Nam per hoc facilius ducitur ad bonum: quia cū
primo cogitur inuitus: postmodum de inuito fa-
cilius fit voluntari⁹ sicut ostendit August. in epi
stola ad Bonifacium comitem: in Paulo qui pe
na corporis ad euangeliū coactus intrauit. actuū
ix. Et plus illis omnibus q̄ solo verbo vocati sunt
Ad secūdū.
in euangelio laborauit. ¶ Ad secundum dicendū
sm sanctum Anselmū: ꝙ libertas ad peccandum
non est dicenda libertas: nec pars libertatis cum
ipsum malum non sit nisi defectus. vnde coherce
re voluntatem a malo. hoc non est impedire liber
Ad tertium.
tatem: sed ipsam adiuuare. ¶ Ad ea q̄ postea obij
cit ꝙ inutiliter cogitur quis ad bonū. dicendū ꝙ
si bonum ad qđ mali coguntur semper inuiti tole
rarent ⁊ nunq̄ voluntarij fierent: inutiliter coge-
rentur ad bonū. Sed quia humane nature est ea
que in dissuetudinem ducūtur abhorrere: ⁊ cōsue-
ta magna custodia diligere: ideo per cōsuetudinē
de inuitis fiūt voluntarij. Unde Augusti. in psal.
Augusti.
cxxvij. dicit. Cum per timorem gehenne cōtinet se
homo a peccato: fit consuetudo iusticie: ⁊ incipit
qđ durū erat amari: incipit timor excludi a carita
te ⁊ succedit timor castus de quo hic dicitur quo ti
memus ne discedat ne eo careamus. ¶ Ad illud
Ad quartum
quod obijcitur. ꝙ multi fiūt deteriores ex coactio
ne. Respodet Augusti. Uincentio donatiste dicēs
Augusti.
Nunquid ideo negligenda est medicina quia non
nullorum

nullorum est insanabilis pestilentia. q. d. non. ita
nec negligētia est cohertio: q̄uis sequatur in ali-
quibus deterioratio. nec est verū ꝙ de omnibus
taliter sit presumendum. immo de quolibet presu
mendū est ratione diuine gratie que omnibus se
Ad octauū.
offert ꝙ sit emendandus. ¶ Ad aliud ꝙ dicit. qđ
de lege naturali est velle non cogi. verum est velle
non cogi ad illud qđ non decet vel expedit. Cogi
autē ad bonum expedit ⁊ decens est. ⁊ ideo nō est
contra legē naturalem. q2 ⁊ si alienate a ratione
menti per maliciā odiosum fit bonum ad qđ cogi
tur: tamen postea sanate menti fit amabile. ⁊ hoc
est qđ dicit Aug. cōtra faustum. Frenetici nolunt
ligari Litargici nolunt excitari. sed perseuerat di-
ligentia charitatis. freneticum ligare. litargicū
stimulare. ambo offenduntur: sed ambo diligun-
tur. ambo molestati q̄diu egri sunt indignātur:
Ad nonū.
sed ambo sanati gratulātur. ¶ Ad illud vero qđ
vltimo obijcitur de xp̄o ⁊ apostolis. iā responsum
est. nam sicut dicit Aug. cōtra Pecilianum. Tra-
didit apostolus hominē sathane in interitū car-
nis: vt spiritus saluus sit in die domini. j. Cor. v.
Tradidit Hymeneū ⁊ alexandrum satane vt disce
rent nō blasphemare. j. Thi. j. Et dn̄s flagello ex
pulit de tēplo iprobos negociatores. Matth. xxj.

Membrum secundum.

De lege talionis. Utrū vidicta sit expetenda. Augu. Arg. oppo. j.
Consequenter queritur de lege talionis
circa quam queritur vtrū vindicta sit
expetenda: qđ videtur per Aug. contra
faustū qui dicit Illud qđ antiquis di
ctum est oculum pro oculo: dentem pro dente ⁊c.
non est contrarium ei qđ dicitur. v. Math. Dico
vobis non resistere malo. immoderate ac iniuste
vltioni. Lex iustum modum figens: legem talio-
nis instituit. vt qualem quisq; intulit iniuriam:
tale supplicium pendat. ⁊ subdit. cū peccet quis
per immoderationem iniuste vult vindicari. non
peccat autem qui modum adhibens iuste vindi-
cari vult. remotior est a peccato iniuste vindicte q̄
non vult omnino vindicari. peccat enim qui exi
git vltra debitum non peccat qui exigit debitum
Scđm.
ergo velle vindicari scđm iusticie debitum est li-
citum. ¶ Item lex talionis continet iustum et
equum. Sed velle qđ iustum et equum est cuili-
bet licitum est: ergo velle eruitionem oculi illius
Tertium.
qui mihi eruit oculum: mihi licitum erit. ¶ Itē
Aug. in expositione psal. cviij. dicit. Sex differen-
tie sunt reddere bona pro malis. non reddere ma-
la pro malis. hec bonorū sunt. sed primū melius
non reddere bona pro bonis. reddere mala pro bo
nis. hec duo malorū sunt sed posterius est deteri⁹.
reddere bona pro bonis. reddere mala pro malis.
hec duo mediocrium sunt. prius propinquum bo
nis est. quod xp̄s non arguit. sed plus oportere di
cit: q2 ethnici hoc faciunt. Math. v. posterius p-
pinquum est malis. conuenit tamen ⁊ bonis Un
de lex modum vltionis statuit oculum pro oculo.
Cōtra.
¶ Contra. Leuiti. xix. Non queres vltionem: nec
memor eris iniurie ciuium tuorum. Itē Deutero.
xxxij. Mihi vindictam ⁊ ego retribuam. Item Ec
clesiastici. xxviij. Qui vindicari vult a domino in
ueniet vindictam. Item in Psal. Si reddidi retri
buentibus mihi mala decidam merito ab inimi-
cis meis. Item. j. Petri. iij. Non reddentes malū
pro malo. nec maledictum pro maledicto: sed ecō-
trario benedicentes. Item Augu. super psal. cviij.
Lex talionis si dici potest iniustorum iusticia est.
non quia iniqua est vltio quam lex statuit: sed q2
vitiosa est libido vlciscendi ⁊ hoc idē habetur su-
Obijcitur.
per Math. v. ¶ Item obijcitur de equitate legis
talionis. Nam dicit lex Exod. xxij. Qui furat⁹ fue
rit bouem ⁊ interfecerit vel vendiderit quinq; bo-
ues restituet. vbi dicit glo. quanto minor in posses
sione cōmoditas: tanto minor in amissione dolor
sed quanto melior est quod aufertur: tanto dolor
amplior de amissiōe: ⁊ ideo q2 plus dolet homo de
amissione bouis q̄ ouis: ergo pari ratione cū ma
ior dolor sit de amissione oculi q̄ bouis: cum nō sa
tis sit sm legem in furto bouis reddere bouem p
boue: multo fortius non satis erit sm legem redde
re oculum pro oculo: immo qui eruit oculū si ha-
beret quinq; oculos deberet pro oculo eruto redde
Responsio. Augusti.
re. ¶ Respon. sicut dicit Augusti. super Math. v.
Modū vltionis quem lex statuit ad iudicem per
tinet magisq; ipsius est hoc inter homines discer-
nere q̄ bonum hominum sibi expetere. hic eñ red
deret malū pro malo iudex vo non: sed delectatio
ne iusticie iustū pro iniusto qđ etiam deus facit.
Secundum hoc ergo distinguendum est ꝙ expete
re vindictam priuate persone non est licitum: expe
tere vero vindictam persone iudicis: vno modo est
licitum: alio modo illicitum. Licitū ex caritate et
zelo iusticie. Illicitum ex odio ⁊ libidine ire. licitū
desiderio correctionis: illicitū desiderio afflictiōis
⁊ hoc est qđ dicit Augusti. super Mat. v. non pro
hibetur vindicta que fit ad correctionē: sꝫ hoc etiā
nō ꝯcedit nisi ei cui potestas ordine data est: ⁊ sine
Solo ad .j. argumen.
ira vt pater in filiū. ¶ Ad illud vero quod primo
obijcitur. ꝙ nō peccat qui iuste vult vindicari: nec
q̄ exigit debitum. Dicēdū ꝙ si priuata persona per
se vellet vindicari cum non habet iudiciariā pote-
statem: vellet vindicari iniuste. Iniusta eñ est vin
dicatio que a non habente iudiciariam potestatē
infertur. Item si desiderio libidinoso hoc appete-
ret iniuste vellet vindicari. Desiderium autē libi-
dinosum potest esset vel seipsum nimis amando.
vel alium odiendo. Et hoc est quod dicit August.
super psal. cviij. iniurie ppulsatio licet iniuste pe-
tatur: iuste tamen prestatur ab ipso .s. iudice q̄ ꝙ ⁊
ipsa postulatio non vsquaq; iniuste pbat. Aliud
est enim iniuriā propellere vt sibi liceat voluptuo
se viuere. Aliud vt aliorū vtilitati libere possit va
care. Item sicut idem dicit in sermone dn̄i in mon-
te. Iudex vult illum quem vindicat non pena mise
rum: sed correctione beatum esse: cum .s. iuste vin-
dicat. Idcirco reprehendit dominus discipulos pe
tentes ignem de celo ad cōsumendum eos qui no
lebant eos recipere: animaduertens eos non ama
Ad secundū
re correctionē sed odio desiderare vindictā. ¶ Ad
secundum iam patet responsio ex predictis: q2 lex
talionis quantum ad iudicem qui zelo iusticie pu
nit sm hanc legem continet iustum: quantū vo
ad priuatam personam: vel qui libidine vindicte
hoc expeteret: contineret iniustū. Unde dicit Au-
gusti. Si bonus homo hoc expeteret: malum pro
malo redderet: iudex vo non: sed delectatione iu-
sticie iustū p iniusto qđ est reddere bonū pro ma
Ad tertium.
lo. ¶ Ad tertium qđ dicit: ꝙ reddere mala pro ma
lis propinquū malū est: conuenit tamē bonis. Di
cendum ꝙ hoc non est simpliciter dictum: sed de-
bet intelligi malum pene: non tamen ex malo affe
ctu seu mala intentione queadmodum dicit Au-
gust. ꝙ petere vel prestare subsidium: vt voluptuo
se quis viuat in crimine: damnabile est: petere ve-
ro vel prestare vt mali facultas adunatur: vt eccle
sia pacem adipiscatur: vt aliquis multorum vtili
tati seruetur: vtile ⁊ honestū est. Inde est ꝙ Pau
lus contra insidias iudeorum petijt milites a pre
tore: vt illesus ab iniuria seruaretur. Actuū. xxij.

Hinc in euangelio mercēnarius vocatur qui videt lupum venientem ⁊ dimittit oues ⁊ fugit. Joh.x.

Ad quartum

¶ Ad vltimum dicendum: ꝙ in lesionibus ⁊ damnis lex querebat vtilitatem lesi: ⁊ correctionē aliorum: vt.s.ex pena ledentis timerent peccare. Unde j.Thimo.v. Peccantem coram omnibus argue vt ceteri timorem habeant. Glo. vt pena vnius met⁹ sit multorum. Cum ergo in eruitione oculi ꝓ oculo satis ad correctionem ipsius punitus sit qui leserat ⁊ alij preteriti: nec aliquid vtilitatis accresceret leso: si ledens altero oculo priuaretur: decreuit lex non vltra procedere in inflictione pene. In restitutione vero quinqꝫ boum pro vno vel quattuor ouium pro vna: leso vtilitas accedebat: ꝙuis ledēs plusꝙ leserat grauaretur.

De legib⁹ bellorū vel impugnationis.

Membrum tertium.

Postea querendum est de lege bellorum seu impugnationis. Circa quam partē queruntur tria. Primo vtrū mali possint licite debellari. Secundo de circunstantijs belli. Tertio de exercitio qd̄ est in tyrocinijs.

Articulus primus.

Utrum mali possint licite debellari. Augu. ad bonifacium.

Queritur ergo vtrū bellare sit licitum. Ad qd̄ Augusti. ad Bonifacium. Nolite existimare neminē deo placere posse qui armis bellicis ministrat. In his erat sanct⁹ Dauid: cui dominus tam magnum perhibuit testimonium. In his etiam illius plurimi temporis iusti vt Josue cui dicitur. xvij. Exod. Egressus pugna contra Amalech ⁊ cetera. Item in his erat ille centurio qui domino dixit non sum dignus vt intres sub tectum meū. Math.viij. ¶ Item Augusti. ad Bonifacium Jo. Ab armis non iubet discedere milites. Et xp̄s post Mat.xxij. tributa cesari monet reddi: q2 propter bella necessaria militi stipendium prebeatur. ¶ Item Augusti. in sermone de puero Cēturionis. Si xp̄iana disciplina omnia bella culparet: hoc potius cōsilium salutis petentibus in euāgelio diceretur. Luce iij. Ut abijcerent arma seqꝫ militie omnino subtraherent. Dictum autē est eis. Neminem concutiatis. Estote contenti stipendijs vestris: quibus propriū stipendiuꝫ sufficere precepit: militare vtiqꝫ nō ꝓhibuit.

Ambro.

¶ Item Ambro. j. lib. de officijs. Fortitudo q̄ bello tuetur a barbaris patriam vel domi. defendit infirmos: vel a latronibus socios plena iusticia est. ¶ Item August. Uincentio donatiste. Si semper esset culpabile persecutionē facere: nō scriptū esset in sanctis libris: detrahētem secreto proximo suo hunc persequebatur. ¶ Item August. contra Pecilianum. Qui peccat non peccat legis autoritate sed contra legis autoritatem. Inde rogo te cuius vox sit in Psal. dicentis. detrahentem secreto proximo tuo ⁊c. Quere itaqꝫ causam ⁊ modum persecutionis: ⁊ noli generaliter persecutionē reprehendere. Non enim persequimur vos nisi quemadmodum veritas persequitur falsitatē. ¶ Itē August. ad Bonifacium comitem: cuius putant in Psal. vocem esse vbi dicitur: persequar inimicos meos ⁊ comprehendam illos: ⁊ non conuertar donec deficiant. Ex his igitur relinquitur ꝙ mali licite sunt persequēdi ⁊ impugnandi.

Cōtra argu. primum

¶ Contra. Omne bellum fit vel propter iniuriam propulsandā a se: vel a socio: vel propter vindictā inferendam. Sed propulsatio proprie iniurie prohibet Math.v. Si q̄s percusserit te in vnam maxillam ⁊c. ⁊ propulsatio iniurie sociorum prohibetur in petro cum ei dictū est: Conuerte gladiū tuuꝫ in vaginam. Mat.xxvj. Illatio vero vindicte prohibetur. j. Petri.iij. Non reddes malum pro malo ⁊c. Cum ergo omnis causa belli prohibita sit: bellare illicituꝫ erit.

Scdm Greg.

¶ Item beatus Grego. Nisi bella ista carnalia figurā bellorum spiritualium gererent: nunꝙ vt opinor iudaicarum hystoriarū libri discipulis xp̄i qui venit pacem docere, ab apostolis docendi traditi fuissent.

Tertium.

¶ Item idem. Grego. Quomodo discipulis christi bellorum proficeret ista descriptio: quibus dicitur a iesu. Pacem meam do vobis: pacē relinquo vobis. Johan.xiiij. ⁊ non vos ipsos vindicantes. Roma.xij. sꝫ magis iniuriam percipite ⁊ fraudem patimini. j. Corin.vj.

Quartum.

¶ Item idem Grego. Sciens apostolus nobis iam vltra bella non esse carnaliter peragenda: sed anime certamina cōtra spirituales aduersarios: preceptum militie dat militibus christi dicens. Induite vos armaturā dei vt possitis stare aduersus insidias diaboli. Ephe. vj.

Quintum

¶ Item Mat.xxvj. Omnis qui acceperit gladiū gladio peribit. Ex his igitur videt manifeste probari: ꝙ tempore gratie omnino bellare sit prohibitum. ¶ Item ꝙ omni tempore licitum sit bellare ⁊ persequi probatur.

Sextum. Hiero.

Nam sicut dicit beatus Hieron. super illud ad Gal.iiij. Is qui ſm carnem natus fuerat persequebatur eum qui ſm spiritum. Qui ſm carnem natus est persequitur spiritualē nunꝙ vero spiritualis carnalē persequitur.

Septimum

¶ Itē de membris ecclesie dicitur Mat.v. Beati q̄ persecutionem patiuntur propter iusticiam. Cum ergo iustorum sit persecutionem pati: non facere relinquitur ꝙ persequi malos erit illicitum.

Octauum

¶ Itē preceptum innocentie est de lege naturali contentum sub illo precepto: quod ab alio oderis tibi fieri: vide ne aliquando alteri facias. Tho.iiij. Cum ergo persecutione ⁊ bello corporaliter ⁊ temporaliter noceatur: contra preceptuꝫ innocentie erit bellare vel persequi.

Responsio.

¶ Respon. Bellare iuste ſm legem diuinam est licitum. Et etiam in precepto regibus ⁊ principibus terre ſm qd̄ dicit Augusti. ad Bonifacium comitem super illum locum Psal. Et nunc reges intelligite erudimini qui iudicatis terram. Seruite domino in timore: quomodo ergo reges seruiunt in timore, nisi ea que contra deum iussa sunt religiosa seueritate prohibēdo atqꝫ plectendo. Aliter enim seruit quia homo est: aliter q2 rex est: quia enim homo est seruit viuēdo fideliter quia rex est ſm legem iusticie pugnando viriliter. Iniuste vero bellare illicituꝫ est ⁊ prohibitum ſm qd̄ ostenditur in Baruch.iij. vbi dicit de gigantibus qui ab initio fuerūt statura magna scientes bellum: non hos elegit dominus: neqꝫ viam discipline inuenerunt: propterea perierunt. ¶ Notandum autem ad hoc vt discernas ꝙ bellum iustum sit vel iniustum autoritatem: affectum: intentionem: conditionē: meritum: ⁊ causam. Affectus ⁊ autoritas debent considerari in persona indicentis bellum. Conditio ⁊ intentio in persona peragētis bellum. Meritum in persona sustinentis bellum. Causa in persona pro qua agitur bellū. Dicēdum ergo: ꝙ ad hoc ꝙ sit iustum bellum requirit ꝙ persona indicens bellum habeat iustuꝫ affectū ⁊ autoritatem iustam. Justum autem affectum vt dicit Augusti. ad Bonifacium comitem. Esto bellando pacificus: vt eos quos expugnas ad pacis vtilitatem vincendo perducas. Beati enim pacifici quia filij dei vocabuntur. Mat.v. Item idē Augusti. cōtra manicheos. Nocendi cupiditas: vlciscendi crudelitas: implacabilis animus: feritas rebellandi: libido dominandi. hec sunt ⁊ si qua similia: que in bellis iure culpantur. Justam vero autoritatem

toritatem hoc est ordinatam ſm qd̄ ostendit Augusti. contra manicheos. Deo sine aliquo alio legitimo imperio iubēte gerente ipsa bella suscipiūtur a bonis: cum in eo reruꝫ humanarū ordine inueniūtur: vt eos vel iubere aliquid tale vel in talibus obedire iuste ipse ordo ꝯstrīgit: ⁊ post subdit. Ordo ille naturalis mortalium paci accomodat⁹ hoc poscit: vt suscipiendi belli autoritas atqꝫ cōsilium penes principes sit. ¶ Item in persona peragentis bellum: duo requiruntur: debita intentio ⁊ debita conditio. Debita intentio ſm qd̄ dicit Augusti. de verbis domini. Militare nō est delictum sed militare propter predam peccatum est: nec rem publicam agere criminosuꝫ est: sed vt diuitias augeas damnabile est. Item debita conditio vt non sit persona clericalis. Unde canō Joh. pape.xxiij. q.viij. Secularem militiam exercere: ⁊ terram defendere: de prelijs tractare: ⁊ de armis terrene potestatis est. Item in eodem dicit canō cōcilij Meldeñ. Quicunqꝫ ex clero videntur esse: arma militaria non sumant: q2 non possunt simul deo ⁊ seculo militare. ¶ Item in persona cōtra quā agitur bellum considerandum est meritū iustum vt scꝫ iuste meruerit impugnari vel persecutionem pati. Unde Augusti. ad Bonifaciuꝫ comitem. Est persecutio iniusta quā faciūt impij ecclesie xp̄i. Ista nāqꝫ beata est que persecutionē patitur ꝓpter iusticiā: illi vero miseri qui persecutionem patiuntur propter iniusticiam: proinde ista persequitur diligendo: illi seuiendo: ista vt corrigat: illi vt euertant. Item idem Augusti. super Psal. duo ista nomina cum dicimus homo peccator vtiqꝫ nō frustra dicūtur quia peccator est corripe: quia homo miserere: nec omnino liberabis hominem: nisi persecutus fueris peccatorem. ¶ Itē in persona illi⁹ pro quo pugnatur attendēda est iusta causa: que est subleuatio bonorum cohertio malorū: pax omniū. Unde Augusti. de diuersis ecclesie obseruationibus apud veros dei cultores: etiam bella illa peccata sunt que non cupiditate aut crudelitate: sed pacis studio geruntur vt mali coerceant ⁊ boni subleuentur.

Ad secundū.

¶ Ad illud quod secundo obijcit ꝙ bella carnalia discipulis christi traduntur legenda solū propter bella spiritualia que designāt. dicendū ꝙ discipulos christi appellat nō generaliter xp̄ianos sed viros ecclesiasticos quibus interdicta sunt bella ⁊ arma. Unde beatus Ambro. contra imperatoris edictum dicit. Aduersus milites gothos lacrime mee mea arma sunt. Talia enim sunt munimēta sacerdotis: aliter nec debeo nec possuꝫ resistere.

Ad tertium.

¶ Ad tertium quod obijcitur ꝙ a iesu dicitur: pacem meam do vobis. dicendum ꝙ bellum iustum non repugnat paci: immo finem habet pacem. Unde Augusti. ad Bonifacium. Belluꝫ debet esse necessitatis vt liberet deus a necessitate ⁊ conseruet in pace. Non enim pax queritur vt bellum exerceatur: sed belluꝫ geritur vt pax acquirat.

Ad quartum

¶ Ad quartum qd̄ dicit Grego. ꝙ bella vlteri⁹ non sunt carnaliter peragenda: intelligendum est sicut prius ab ecclesiasticis personis quibus in veteri testamēto licebat pugnare: nō licet autem in nouo.

Ad quintum

¶ Ad quintuꝫ qd̄ obijcit: qui acceperit gladium gladio peribit. Respōdet Augu. ij. lib. cōtra manicheos. Ille gladium accepit: qui nulla superiori: ac legitima potestate vel iubente vel concedente in sanguinem alterius armatur.

Ad sextum.

¶ Ad sextuꝫ qd̄ dicit Hiero. q2 spiritualis nunꝙ persequitur carnalem. Respondet Augusti. ⁊ pelagius papa. xxiij. q.v. Non vos hominum vaniloquia retardent dicentium: quia persecutionem ecclesie faciat dum vel ea que cōmittuntur reprimit: vel animarum salutem requirit. Errant huiusmodi fabulatores non persequitur nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum factum iam punit vel prohibet ne fiat: nō persequitur iste sed diligit.

Ad septimuꝫ Augusti. ad Bonifa.

¶ Ad septimum respondet Augusti. ad Bonifacium comitem. Si ecclesia vera est ipsa que persecutionem patitur: non que facit queratur ab apostolo quaꝫ ecclesiam signabat sara quando persecutionē faciebat ancille Geñ.xxj. Liberam quippe matrem celestem hierusalem id est veram dei ecclesiam in illa muliere dicit esse figuratam. Gal.iiij. que affligebat ancillaꝫ. Si autem melius discutiamus magis illa persequebat saram superbiendo: ꝙ sara coercendo: illa domine faciebat iniuriaꝫ: ista imponebat superbe disciplinam.

Ad octauum Augusti.

¶ Ad octauum qd̄ dicit bellum esse cōtra preceptum innocentie interimendū est. Unde Augusti. in lib. de ciuita. dei. ꝑtinet ad innocētis officium: nō soluꝫ nemini malum inferre: verū etiam cohibere a peccato vel punire peccatum: vt delinquens corrigatur experimento: aut alij terreātur.

Solo ad .j. argumen. cōtra

¶ Ad primum vero quod obijciebat. ꝙ oīs causa belli ꝓhibita est: quia prohibita est vindicta inferenda ⁊ iniuria propulsanda: iam ex superioribus patet responsio. Nam vindicta inferenda non est prohibita nisi priuate persone: ⁊ ex libidine vindicte: sed iudici percipitur inferenda ex zelo iusticie. Unde Augu. super Josue.vij. dicit. Si ea que deus vehemēter offenditur insequi vel vlcisci differim⁹ ad irascēduꝫ diuinitatis prouocamus patientiaꝫ. Nonne Achor filius zare preterijt mandatum domini ⁊ super omnem populuꝫ israel ira eius incubuit: ⁊ ille erat vnus homo: atqꝫ vtinam solus perijsset in scelere suo. Simili modo iniuria propulsanda in precepto est ei qui vtiliter potest eam propellere ab alio.

Ambro.

Unde beatus Ambro. primo lib. de offi. Qui non repellit a socio iniuriam si potest: tā est in vitio ꝙ ille q̄ facit. Unde sanctus Moyses cum vidisset hebreum ab egiptio excipiētem iniuriam Exod.xx. defendit: ita vt egiptium prosterneret. Salomon quoqꝫ ait. Erue euꝫ qui ducitur ad mortem: sed illud vltimum dubitationem habet que determinabitur infra questione de illo precepto euāgelij: dico vobis non resistere malo.

Articulus secundus.

De circūstantijs belli.

Consequenter queritur de circunstātijs bellandi: ⁊ hoc quantum ad quattuor: quantum ad preceptum bellandi: quantum ad personā bellantis: quantum ad opus belli: quantum ad modum bellandi.

Quantū ad preceptū. §.j.

Quantuꝫ ad preceptum.

bellandi queritur vtruꝫ sacrilegis regibus indicētibus ⁊ iubentibus bellum: teneantur subditi milites obedire: qd̄ non videtur: nam non tenemur obedire nisi potestati ordinate a deo.

Argumen. j.

Sed potestas malignantium nō est ordinata a deo vel sub deo: posito ꝙ affectu cupiditatis bellum moueat ergo non est ei obediendum: quia sicut dicit Apostolus.xiij. Ro. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas nisi a deo: que autem a deo sunt ordinata sunt.

Secundum.

¶ Iteꝫ non est obediendum indicenti bellum nisi in bello iusto: sed non est bellum iustum sicut patet ex predictis: vbi est affectus iniustus. Si ergo sit in principe affectus cupiditatis vel affectus dominādi vel affectus vlciscendi: non erit ei parendum.

Cõtra.

¶ Cõtra Omnis anima potestatibus sublimio-
ribus subdita sit.xiij.Roma.Quod intelligitur nõ
solum de bonis principibus sed etiam de malis.
Unde.j.Petri.ij.Serui subditi estote in omni ti-
more dominis.non solum bonis et modestis sed
etiam discolis.¶ Item in eodem dicit Petrus.
subiecti estote omni humane creature ꝓpter deũ
siue regi.quasi precellenti.siue ducibus tanq̃ ab
eo missis.sed nõ determinatur hic ꝙ sit obediẽ-
dum bono potius q̃ malo.¶ Item sacrilegi prin
cipes ⁊ affectu corrupti sunt ministri dei:vt eis cõ
petat qđ dicit apostolus Ro.xiij.Ministri dei sunt
in hoc ipsum seruientes.Unde Hierony.super Jo
helem.Non solum homines ministri dei sunt et
vltores ire dei his qui malum operantur.Unde
Ro.xiij.Non sine causa gladiuz portat.dei enim
minister est sed ⁊ ɔtrarie fortitudines.¶ Respon.

Rñsio. Augu.

ſm Augu.contra Manich.Justus si sub rege ho
mine sacrilego militet.recte potest illo iubẽte bel-
lare.si vice pacis ordinem seruans:qđ sibi iubet.
vel non esse contra dei preceptum certum est:vel

Sol.ad.j.

vtrum sit certum non est.¶ Ad illud ergo quod
primo obijcit.ꝙ potestas sacrilegi principis indi-
centis belluz ex cupiditate non est ordinata a deo
vel sub deo.dicendum ꝙ est ordo potestatis q̃tuz
ad autoritatem:⁊ hoc modo ordinata est.⁊ q̃tuz
ad executionez:⁊ hoc dupliciter vel q̃tum ad effe-
ctum executionis.⁊ hoc modo inordinata est.vel
q̃tum ad effectum executionis ⁊ hoc modo ordi-
nata est dummodo iubet quod licitum est ⁊ con-
tra dei preceptum non est.Affectus autem inordi
natus executionis potestatis non tollit ordinem
potestatis quin sit ei parendum.Unde Aug.con-
tra Manicheum.Si humana cupiditate belluz
geritur supple a principe.non nocet sanctis idest
subditis in quos non habet quisq̃ potestatem ni

Ad scđm.

si desuper datam.non enim est potestas nisi a deo
siue sinente siue iubente.¶ Ad secundum dicen-
dum.ꝙ in predicto casu bellum iniustũ est ex par
te imperantis.sed iustum bellum est ex parte mi-
litis obedientis.Unde Augu.contra manicheuz
in predicto casu loquens dicit.Reuz facit regem
iniquitas imperandi.Innocentem aũt militem
ostendit ordo seruiendi.

Queritur postea .§.ij.

De ꝑsona bellantis.

de persona bellantis.vtruz episcopi ⁊ ecclesiastice
persone possint arma mouere.Naz canon Nico.
pape ꝓhibet episcopos seculari militia occupari:
nec contra piratas permittit eos accedere ad pu-
gnam.xxiij.q.viij.¶ Item vniuersaliter clericos

Contra.

concilium toletanum ⁊ conciliũ meldense prohi-
bent arma sumere.¶ Cõtra.sicut dicitur in eadẽ
causa.q.viij.beatus Grego.ciuibus Tuscie vt cõ-
tra Longobardos arma pararent mãdauit:⁊ mi
litantibus stipendia decreuit.¶ Item Leo papa
aduersus saracenos vrbem egreditur vt eos pro-

Distinguit Gratianus.

cul a littore arceat ⁊ populum armatum congre-
gat.¶ Ad hoc distinguit Gratianus ꝙ sunt qui
dam episcopi leuitica solũ portione contenti.qui
possunt dicere.dominus pars hereditatis mee.his
enim nihil est commune cum principibus seculi.
talibus nulla actio relinquitur militie secularis:
quia de decimis ⁊ primitijs viuentes in omni re-
gno a terrenis exactionibus liberi sunt.ita vt dice
re valeant.venit princeps mundi huius:et in me
non habet quicq̃ Joh.xiiij.Alij sunt qui nõ sunt
contenti decimis ⁊ primitijs.predia villas ⁊ castel
la ⁊ ciuitates possident ex quibus debent tributa
⁊ obsequium militare:quibus a domino dicitur
Mat.xxij.Reddite que sunt cesaris cesari:et que
sunt dei deo:quibus apl's dicit Roma.xiij.Reddi
te omnibus debita:cui tributũ:tributũ.cui vectigal

Contra.

vectigal.¶ Sed contra est expresse quod dicit Pe
tro.Math.xxvj.Cõuerte gladium tuum in vagi-
nam:omnis qui gladiuz acceperit gladio peribit:
ac si aperte diceret.Hactenus tibi tuisq̃ precesso-
ribus inimicos dei corporali gladio licuit ꝑsequi:
deinceps in exemplum patientie gladium in vagi
nam conuerte.Ex quo relinquitur:ꝙ nulli episco
po licet materialem gladium seu arma sumere ad
bellanduz.Item dicit bea.Ambro.ꝙ arma episco-
porum sunt lacrime ⁊ orationes.¶ Propterea di-

Responsio.

cendum ſm distinctionem beati Bernardi ad Eu
genium:ꝙ est mouere arma:siue accipere materia
lem gladium manu:iussu:nutu.Manu a milite:
iussu a principe:nutu ab episcopo seu sacerdote:
hoc est qđ dicit Bernard.ad Eugenium.Qui ma
terialem gladium tuum negat:non satis mihi vi-
detur attendere verbum domini dicentis.Conuer
te gladium tuuz in vaginam:tuus ergo ⁊ ipse tuo
forsitan nutu ⁊ si non manu euaginandus.Unde
dicentibus apostolis.Ecce duo gladij.Respondit
dominus satis est Luce.xxij.vterq̃ ergo gladius ec-
clesie est materialis ⁊ spiritualis:sed is quidẽ pro
ecclesia:ille vero ab ecclesia exercẽdus:ille sacerdo
tis:hic militis manu.Sed sane ad nutuz sacerdo-
tis ⁊ iussum imperatoris.

Queritur postea §.iij.

De tempore belli.

an omni tempore possit bellum agi.Et videtur ꝙ
diebus solennibus ⁊ festiuis illicitum sit bellare:
propter preceptum sabbati:de quo dicitur.Omne
opus seruile nõ facietis in eo.Etiã.v.Deute.Nõ fa
cies in eo quicq̃ operis:ergo cum bellare sit opus
seruile:diebus festiuis non erit licitum.¶ Item
cum reprehendit Esa.lviij.ꝙ in diebus ieiunij re-
petũtur debita ⁊ cõmittunt lites:dicens in diebus
ieiunij omnes debitores vestros repetitis:ecce ad
lites ⁊ contentiones ieiunatis ⁊ percutitis pugno
impie.Ex quo videtur:ꝙ non sit licitum in diebus
ieiuniorũ:⁊ quadragesimali tempore litigare vel

Contra.

pugnare.¶ Contra.j.Macha.ij.Postq̃ interfe
cti sunt illi viri qui habebant cõscientiam pugnã
di in diebus sabbatorum:salubriori consilio cogi-
tauerunt qui remanserunt dicentes.Si omnes fe
rimus sicut fratres nostri ⁊ non pugnauerimus
pro animabus nostris ⁊ iustificationibus:disper
dent nos de terra:⁊ cogitauerunt dicentes.Om-
nis homo quicunq̃ venerit ad nos in bello in die
sabbatorum pugnemus aduersus eum.¶ Item
ipse dominus monstrat ꝙ necessitas facit licituz
quod al's non esset licitum:⁊ sine peccato soluitur
sabbatum in casu necessitatis.Math.xij.Nonne
legistis quid fecit dauid quãdo esurijt ⁊ panes pro
positionis comedit quos non licebat eos comede
re:⁊ subdit quis ex vobis homo habẽs ouem et ce
ciderit sabbato in foueam:nõne leuabit eam:quã
to magis melior est homo oue:itaq̃ licet sabbatis

Responsio.

benefacere.¶ Respon.diebus qui deputati sunt
vacationi diuine:sine necessitate vrgente illicitum
est pugnare:necessitate vero cogente fit licitum:et
hoc est quod dicit canon Nicolai pape:ad consul-
ta bulgarorum.xxiij.q.viij.Si nulla vrget necessi-
tas:non solum quadragesimali tempore:sed etiaz
omni tempore est a prelijs abstinendum:si autem
ineuitabilis vrget importunitas:nec quadragesi
mali tempore pro defensione tam sua q̃ patrie seu
legum paternarum bellorum est proculdubio prepa-
rationi

rationi parcendum ne videlicet deum temptare
videatur homo:si habet quid faciat ⁊ sue ac illorum
saluti consulere non procurat.⁊ sancte religionis
detrimentũ non precauet.

Ultimo queritur .§.iiij.

[De] modo pugnandi. Arg. primũ.

de modo pugnandi vtrum requirat in bello iusto
exclusio fraudis.quod videt per illam legez Deu
tero.xvj.Juste qđ iustũ est exequeris.ergo iustuz
bellum peragendum est iuste.ergo ⁊ sine fraude.
¶ Item dicit Augu.ad Bonifa.ꝙ fides hosti ser

Scđm.

uanda est.contra quem bellum geritur:sed fideli

Contra.

tas excludit fraudem ¶ Contra Augu.super Jo
sue.viij.dominus deus noster iubet ad Jesum na
ue vt constituat sibi retrorsum insidias idest insi-
diantes bellatores ad insidiandũ hostibus.hinc
admonemur hoc non iniuste fieri ab his qui iu-

[R]ñsio. Sol.ad pmũ.

stum bellum gerunt.¶ Quod concedendum est.
¶ Ad primum ergo quod obijcit.dicendum ꝙ in
iusto bello pugnare fraude hoc est per insidias.
non est pugnare iniuste sed pugnare fraude.hoc
est animo fraudulẽto idest amore iniquitatis est
iniuste pugnare.Et hoc est qđ dicit Augu.in que
stionibus super Jos.viij.Justus cui bellare fas est
cum iustum bellum susceperit.vtrum aperte pu-
gnet:an ex insidijs nihil ad iusticiam interest.Ju
sta autem bella diffiniri solent.que vlciscunt in-
iurias.sed sine dubio iustum bellum est qđ deus
imperat:qui nouit quid cuiq̃ fieri debeat.in quo
bello ductor exercitus vel ipse populus non tam

Ad scđm.

autor belli q̃ minister iudicandus est.¶ Ad secũ
dum vero dicendum.ꝙ fides hosti seruanda est
quando promittitur.⁊ hoc est quod dicit Augu.
Unde omnis fraus contra promissionem factaz
hosti illicita est.

Articulus tertius.

Utrum exercitium bellorum in tyrocinijs sit licitum.

Consequenter est inquirere de exercitio
bellorum in tyrocinijs:vtrum sit licitũ.
quod videtur:Nam bellicum exercitiũ
de ordine dei relictum est ⁊ concessum fi
lijs israel Judicum.iij.He sunt gentes quas do-
minus dereliquit vt erudiret in eis israelẽ.⁊ om̃s
qui non nouerant bella chananeorum et postea
discerent filij israel certare cum hostibus ⁊ habe-
re consuetudinem preliandi.ergo illis quibus fas
est bellare vt militibus.bellicum exercitium lici-
tum erit.¶ Item si aliquis actus bonus est ⁊ lici
tus:eruditio et exercitium ad faciendum illum
actum licita erit.si ergo bellare pro fide vel pace
seruanda licitum est:disciplina belli ad eundem
finem ordinata licita erit.Si ergo miles aliquis
hac intentione vadat ad tyrocinium:vt addiscat
artem ⁊ industriam bellicam ad pugnandum ꝓ

Contra. Arg. primũ.

fide vel pace cum necesse fuerit.non peccabit.
¶ Contra.Ostentatio virium peccatum est.Sed
exercitium tyrociniorum fit ad ostentationem vi
rium.ergo illicitum ⁊ peccatum est.Item lex tyro
ciniorum est illa quã mali habent.j.Sapien.Sit

Scđm. Tertium.

fortitudo nostra lex iusticie vt fortior spoliet debi
liorem sed hoc iniustum est.¶ Item exercẽtes ty-
rocinia excõmunicantur ab ecclesia.Sed ecclesia
non infert talem penam:nisi pro peccato mortali

Rñsio.

ergo peccatũ mortale est.¶ Responsio.ſm quos-
dam.Cum tale exercitium sit ad ostentationem ⁊
discrimen vite exercitantium vergens simpliciter
illicitum:⁊ quicquid ex tali exercitio sequitur vt
vulneratio vel interfectio sunt taliter se exercitan
tibus imputanda.⁊ quod cõcessuz est filijs israel
non conceditur eis nisi vrgente necessitate.nec cõ
tra seinuicem:sed contra illos quos debebant ex-

Sol.ad pmũ.

pugnare.s.chananeos.¶ Ad illud vero quod obij-
citur dicerent ꝙ addiscere artem bellicam illicito
modo:⁊ cum discrimine salutis:ex quacũq̃ inten
tione illicitum est.cum debito vero modo:et sine
periculo salutis licitum erit.sed hoc nõ est in ty-
rocinijs.Alijs vero videtur distinguendum ꝙ ex-
ercitium tyrociniorum potest fieri cum modera-
mine conflictus qui adinuicem est absq̃ discri-
mine salutis:si adhibetur diligentia debita cau-
tele ⁊ in preparatione ⁊ in executione:⁊ tũc distin-
guendum:quia aut tale exercitium fit ad ostẽta-
tionem roboris ⁊ potẽtie:seu vane glorie:vel que-
stum auaricie ⁊ tũc simpliciter illicitum est.Uel
fit propter experientiam proprie fortitudinis.et
vsus armorum.et bellice industrie vt habeatur
ydoneitas bellandi pro fide ⁊ pace ecclesie.et hoc
modo tale exercitium licitum est.Si vero tale ex-
ercitium ageretur sine predicto moderamine ⁊ di
ligẽtia cautele illicitum est.quia hoc est discri-

Ad scđm.

mini se committere.¶ Ad illud vero quod obijcit
de lege tyrociniorum dici potest.ꝙ si acquisitio spo
liorum fit ex cupiditate vel auaricia manifeste est
iniusta.sed si fit non ex auaricia sed ex ipsa conuẽ
tione preposita:vt ille qui capitur amittat spolia
cum ex tali conuentione omnes iudicentur ad pa
ria.non est iusta:nec ſm illam legem iniquorum

Ad tertium.

quibus fortitudo est lex iusticie.¶ Ad illud vero
qđ obijcit:ꝙ ecclesia excõmunicat tales.dicenduz
est ꝙ falsum est exceptis temporibus famis ⁊ ne-
cessitatibus ecclesie.cum scilicet necesse habet pu
gnare contra hereticos vel paganos his tempo-
ribus excõmunicantur quia nocent saluti publi
ce vel impediunt cõmune bonuz ecclesie:negatur
tamen morientibus in tyrocinijs ab ecclesia se-
pultura ad terrorẽ tyrocinantium.ne scilicet sic
vires experiant vt aliquis incurrat mortem vel mor
tis periculum.

Membrum quartum.

De legibus occisionis.

Querendũ est cõsequẽter de legibus occi
sionis.⁊ q̃uis supra disputatuz sit.An
occisio hominis sit licita:⁊ quis sit occi
dendus.⁊ cui licitũ sit occidere.⁊ hoc in
quisitione de illo precepto decalogi.Nõ occides:
tamẽ ad maiorẽ legis veritatis euidentiã inquirẽ
da sunt tria.Primo an pena mortis sit hoĩ infe-
rẽda.Scđo de generibus mortis ſm legẽ inferen-
dis.Tertio de causis mortis ſm iudiciũ legis.

Articulus primus.

An pena mortis sit hoĩ inferenda.

Ad primum.Quod mors maleficis sit infe
renda sicut dicit lex Exod.xxij.Malefi
cos nõ patieris viuere.multipliciter ꝓ-
batur.Primo sic.Si enim de iusticia le
uiores pene inferẽde sunt alicui pro culpa aliqua
cũ ipse ꝑ eas nondum corrigat sed addat preteri-
te culpe contumaciam:manifestũ est cum contu-
macia sit graue peccatũ.ꝙ merito cõtumacie de-
bet crescere pena.aut cõtumacia remanere impu-
nita.Nõ pot autẽ de iure ɔtumacia remanere im
punita.quia igitur crescere pot quãtũlibet contu
macia:crescere potest de iure quantũlibet ⁊ pena.
Quare necesse est vt ipsa vel sit mors corpalis vel
equalis illi.cũ mors corpalis nõ sit pena infinita
Per hãc aũt via a leuibus flagellis veniet ad gra
uia ⁊ a grauibus ad vulnera.ab illis ad tormenta a
tormẽtis ad ipaz mortẽ:ꝓ filia ɔtumacie cremẽta

¶ Item cum proportionales sint culpe et pene illis debite. Si ergo alicui culpe debeatur flagellatio: maiori culpe duplo maior flagellatio: ⁊ decuple decuplo maior ⁊ cētuple centuplo maior: ⁊ tanta potest esse flagellatio ꝙ inducet mortem. Sequitur ergo de necessitate ꝙ mors corporalis pro aliqua culpa possit infligi ¶ Item si alicui culpe debetur mutilatio: quod etiam verum est. sicut dicit lex Deutero.xxv. De muliere que apprehendit verenda viri: ꝙ abscindatur manus eius. Et lex talionis Deutero.xix. Oculum pro oculo: manum ꝓ manu. Arguitur sic. Certa est comparatio mortis totius corporis ad oculum ⁊ ad quodlibet mēbrum. Similiter certa est comparatio mortis totius corporis ad mortem oculi. Ponamus igitur pro aliqua culpa debeatur eruitio seu mors oculi Si ergo mors oculi vel eruitio pro tanta culpa debeat. ergo pro culpa duplo maiori debetur eruitio duorum oculorum. ⁊ preter hoc mutilatio alicuius membri vel aliquorum membrorum equiualentium duobus oculis. ⁊ ita per augmentū culpe de necessitate iusticie peruenietur ad aliquam culpā ita magnā ꝓ qua debeat oim mēbrorum mutilatio ⁊ mors. ¶ Itē esto ꝙ aliquis occiderit hominem iniuste aut iuste est puniendus pena mortis aut pena minori. Si pena mortis: non solum igit licitum: sed etiā iustum est occidere occisorem. Si pena minori. ergo vel finito minori vel infinito. si ifinito minori. nullius ergo cōparationis est id qd intulit ad id qd patitur. Est igit ista iusticia quenadmodum si quis dānificasset alium in millibus marcarum. ⁊ puniret in amissione vnius festuce: qd ridiculū est. Si vero finito minori. minori igitur redimit maius. ⁊ idem est ac si dānificasset primum in viginti marchis ⁊ ipse absolueret pro vna: quod iniustissimū est. ¶ Item cū mors eterna infligenda sit ꝓ aliq culpa sicut dr in Apoc.xx. Judicatum est de singulis sm opera ipsorum: ⁊ infernus ⁊ mors missi sunt in stagnū ignis. hec est mors scda. ergo multo fortius mors tēporalis. ¶ Itē mors corporalis: aut est pena maior omni culpa aut non. Si maior omni culpa. ergo iniustus est deus qui eam inflixit pro cōmestione fructus ligni scientie boni ⁊ mali. Iniustus est xps qui eam inferret antixpo. sicut dicit .ij. Thes.ij. Quē dominus iesus interficiet spū oris sui. Si vero nō est maior omni culpa inferēda: est ergo ꝓ aliqua culpa. ¶ Item Aug. in sermone dñi in mōte. Helyas multos morte affecit ꝓpria manu. ⁊ igne diuinitus ipetrato quē cōstat spūsancto repletū. sicut dicit Luce.j. Ipse pcedit ante illū in spū ⁊ virtute helye. dicitur de Iohāne baptista. ⁊ alij multi magni ⁊ diuini eodem spū ɔsulendo rebus humanis nō temere id fecerunt. ¶ Itē idem in eodem verbis apostoli Petri. Ananias ⁊ vxor eius sicut in actibus apostolorum legimus exanimes ceciderūt.

Cōtra.

¶ Cōtra. obijciūt puersi heretici illud Math.v. Ego dico vobis nō resistere malo. sed illud intelligit de iniuria personali vindicāda libidine vindicte. non de iniuria dei vel ecclesie vindicāda zelo iusticie. de qua dicitur Ro.xiij. Ubi loquit de principe terreno. Non sine causa gladiū portat. dei eni minister est vindex in iram ei qui malū facit. ¶ Item obijciunt illud Math.xiij. qd dicit de zizanijs non eradicandis per phibitionē saluatoris: qui precipit vt sinant crescere zizania vsq ad messem ne simul eradicet ⁊ triticū

Responsio.

¶ Ad qd respōdendū. ꝙ manifestū est illud non pcepisse saluatorē: nisi solum vt tritico parceretur nō enim voluit parci zizanijs sed tritico solum. qr noluit parci zizanijs in tritici detrimentum. Ubi ergo crescunt zizania in detrimentū ⁊ suffocationem tritici. nullatenus voluit eis parci. Cum ergo impij in subuersionem populi dei crescūt. nullatenus crescere sinendi sunt: sed per mortē corporalem eradicandi. Preterea nō simpliciter prohibuit zizaniorum eradicationē: hoc est impiorum perditionē. sed eradicationē generalem dubiā et suspectam. ne. s. de ambiguo iudicemus. Sicut enim inter loliū ⁊ triticū non discernit qdiu est in herba ita ⁊ de errore alicuius dū de eo dubium est non est temere iudicandū. sed qñ peruenitur ad messem vt certissime possit discerni inter triticū ⁊ loliū. tunc faciendū est qd dicit angelis. Colligite primū zizania ad cōburendū.

Obijcitur.

¶ Item obijciūt qui occidunt aut occidūt malos: aut bonos. Si bonos faciunt cōtra illud preceptū Exo.xxiij. Innocentē ⁊ iustum nō occides. Si occidūt malos sunt eis cā damnationis eterne: qr subtrahūt eis tēpus penitētie qd ɔcedit eis benignitas dei sicut dicit apostolus.ij. Ro. An ignoras quoniā benignitas dei ad penitentiā te adducit. ⁊ .xj. Sap. Misereris omnium qr omnia potes. ⁊ dissimulas peccata hominū ꝓpter penitentiā.

Responsio.

¶ Ad qd respōdet beatus Augu. in sermone domini in mōte. Magni ⁊ sancti viri qui optime sciebat mortē istam que animā dissoluit a corpore formidandā nō esse. sm eorum animū qui illā timerent. nonnulla peccata morte puniebāt quo ⁊ viuentibus timor vtilis incuteret ⁊ illis qui puniebat non ipa mors noceret. sed pctm qd augeri posset si viueret diminueret: nec temere illi quibus deus donauerat tale iudiciū iudicabant. Quia sicut dicit Aug. i primo de ciui. dei. Nō ipe occidit qui ministeriū debet iubenti sicut adminiculū gladius vtenti: ideo nequaq cōtra preceptū quo dictū est non occides fecerunt qui personam gerentes publice potestatis sm legē dei hoc est iustissime rationis imperio sceleratos morte puniunt. De hac materia satis inuenies disputatū supra in inquisitione de illo precepto. non occides.

Articulus secundus.

De generibus mortis sm legem puniendis.
Arg. primū.

Postea inquirit de generib9 occisionis. Quatuor aūt genera occisiōis determinant in lege. lapidatio. suspēsio. crematio. gladiatio. De lapidatiōe Exo.xix. ⁊ Leui.xxiiij. ⁊ Nume.xv. ⁊ Deut.xxij. De crematione Leui.xxj. De suspēsione i ligno. s. crucis Deut.xxj. De gladiatiōe Deut.xx. Querit igitur quare lex ista quatuor genera mortis elegit et non alia.

Secundum.

¶ Item videt lex misericordius punire q in noua lege malefici puniant. Nā Deut.xxj. dicit. Quando peccauerit homo ꝙ morte plectēdus est: ⁊ adiudicatus morti appensus fuit in patibulo. non permanebit cadauer eius in ligno sed eadē die sepelietur. Modo vero a iudice seculari sm approbationē ecclesie seu non reprobationē precipit dāmnatus diu i patibulo remanere. Ex quo videtur lex mitius punire.

Respōsio. ⁊ Sol. ad.j.

¶ Respō. quatuor sunt ɔditiones pene que potissime sunt cause iductiue timoris. Diuturnitas pene. Acerbitas pene. Ignominia pene. Irremediabilitas pene. Quia ergo in pena quidam maxime timēt diuturnitatem: ideo lex vt timore a peccato cessarent instituit lapidationem. vnde Leuiti.xxiiij. Qui blasphemauerit nomen dñi morte moriat: lapidib9 obruet eū populi multitudo. Diuturnū eni genus martirij lapidatio est. Itē qr in pena timēt alij acerbitatem. ideo ipa lex instituit cremationē. Leui.xxj. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro et āmis exuret

Crematio

Crematio autem est gen9 martyrij acerbissimum. Item quia sunt alij qui timēt in pena ignominiā seu vilitatem. ideo excogitauit lex suspensionē in patibulo seu cruci affixionem quod est ignominiosissimū mortis genus. sm quod dicit lex Deutero.xxj. Maledictus a deo est qui pēdit in ligno Item quia sunt alij qui timent in pena irremediabilitatem. ideo instituit lex gladiationem: ex qua consequitur passio irremediabilis de qua dicitur Deutero.xx. Loquens de captione ciuitatis rebellantium. Percuties in ea omne quod est generis masculini in ore gladij. Sic facies cunctis ciuitatibus que a te procul sunt. ⁊ subdit. de his autem ciuitatibus que dabuntur tibi nullum omnino permittes viuere. Et p hoc patet responsio ad primum.

Ad scdm.

¶ Ad illud vero qd obijcit de lege suspēsionis que obseruatur districtius nunc q tempore legis. dicendum ꝙ hoc facit multitudo delinquentium: ⁊ pronitas consuetudinis maior. cōtra quā sm diuersitates temporum necessaria est districtior seueritas iudiciorum. Attamen genus passionis patibuli multo grauior erat tēpore legis. erat enim per distractionem membrorum et distensionem neruorum in quibus maxima passio doloris inest. ⁊ cum maiori passionis diuturnitate.

Articulus tertius.

De causis occisionis.

Postea querit de causis occisionis. Sciēdum igitur ꝙ lex puniebat morte: verba: et facta. Uerba tripliciter. blasphemie. contumelie calūnie. blasphemie in deū. xxiiij. Leuitici. Qui blasphemauerit nomē domini morte morietur. Contumelie in maledictione parentum. Exod.xxj. Qui maledixerit patri suo vel matri morte moriatur. Calumnie in mendaci accusatione reatus mortiferi in proximum. Deutero.xix. Cum inuenerint iudices falsum testē dixisse cōtra fratrem suum mendacium: reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit: ⁊ subdit. non misereberis eius. sed animā pro anima: oculum ꝓ oculo ⁊c. exiges. ¶ Itē facta punit multiplicit morte. punit enim scelera dupliciter que cōmittuntur in deum: ⁊ que cōmittuntur in proximū Item scelera que committunt in deum duobus modis: que cōmittuntur per errorem. ⁊ per inobedientiā. Per errorē ydololatriā in cultu diuie maiestatis. Exo.xxij. Qui immolat dijs preter domio soli occidet. Pseudo prophetā in cōtumeliā diuine veritatis. Deut.xviij. Propheta qui arrogātia deprauatus voluerit loqui in noie meo: que ego nō precepi illi aut ex nomine alienorum deorū interficietur. Et.xxj. Leuit. Uir seu mulier in quibus phitonic9 seu diuinationis spūs fuerit morte moriant. ¶ Maleficia vt in operibus nigromātie qui sunt in cōtumeliā diuine bonitatis.xxij. Exo. Maleficos nō patieris viuere. Itē que committunt per inobedientiā vt preuaricationē sabbati. Nume.xv. De homine colligēte ligna die sabbati dixit domin9 ad Moysen. Morte moriatur homo iste lapidibus obruat eum omnis turba. ¶ Item scelus qd punit morte ⁊ committit in proximū duobus modis cōtingit: vel per inordinationē irascibilis vel p inordinationē concupiscibilis. Per inordinationem irascibilis cōmittitur cōtumatia in contēptū superioris. pcussio: ⁊ interfectio ex motu ire ⁊ perturbationis. Punit igitur cōtumacia morte dupliciter. vel que est inobedientia respectu parentū.xxj. Deut. Si genuerit homo filiū contumacē ⁊ ꝓternum: qui nō audiat patris ac matris imperiū. et cohercitus obedire contēpserit. apprehēdent eū: ⁊ subdit. Lapidibus obruet eum populus ⁊ morietur Uel q est iobediētia respectu prelatorum. Deut.xvij. Quis supbierit nolēs obedire sacerdotis imperio ⁊ decreto iudicis morietur. ¶ Item percussio citra mortem puniebatur morte dupliciter. Uno modo ꝓpter magnitudinem reatus ex parte pcussi. vt si percuterent parentes. Exod.xxj. Qui percusserit patrē suum. aut matrem morte moriat. Alio modo propter magnitudinē reatus ex parte pcutientis. qr pcutit cum volūtate nō occidendi. Exod.xxj. Qui pcusserit hoiem volens occidere eum. morte moriat. Item occisio puniebat morte: cum per industriam quis occidebat. Exod.xxj. Si quis per industriam occiderit proximū ab altari meo euelles eum: vt moriatur. ¶ Item scelera cōmissa per inordinationem concupiscibilis puniebantur dupliciter. Nam quedam cōmittebantur per inordinationem cōcupiscentie oculorum quedam per inordinationem ɔcupiscentie carnis. Per inordinationem concupiscentie oculorum puniebatur furtum hominis. Exodi.xxj. Qui furatus fuerit hominem ⁊ vendiderit conuictus noxe morte moriatur. Item per inordinationem concupiscentie carnis puniebantur scelera multipliciter. Fornicatio cum menstruata. Leui.xx. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo interficientur ambo. Adulterium.xx. Leuit. Si mechatus quis fuerit cum vxore alterius. moriatur mechus ⁊ adultera Item Deut.xxij. Stuprum virginis que fornicata est in domo patris.xxij. Deuterono. Si non est in puella inuenta virginitas: lapidibus obruent eam ⁊ morietur quoniam nephas fecit in israel vt fornicaretur in domo patris. Simili modo et de puella desponsata que deflorata est in ciuitate et non declamauit. sicut dicitur ibidē Deutero.xxij. Simili modo de virgine filia sacerdotis si deprehensa fuerit in stupro. comburitur. Leui.xxij. Itē incestus multiplex vel cum nouerca sua: hoc est vxore patris: vel cum sorore: vel cum matre vxoris: vel cum vxore patrui. vel auūculi. vel cum matertera. vel cum amita. sicut habetur Leuiti.xx. Peccatum sodomiticum vel cum persona sue speciei. Leuiti.xx. Qui dormierit cum masculo coitu femineo morte moriatur. Uel cum indiuiduo alterius speciei. Unde in eodem. Qui cum iumento vel pecore coierit morte moriatur. Idem.xxij. Exod. Secundum hanc ergo diuisionem habes omnes differentias peccatorum que sm legem puniebātur morte.

Obijcitur.
Arg. primū.
De pena puaricationis.

¶ Circa predicta obijcit. Nam in aliquibus peccatis videtur lex excedere iusticie seueritatem vt puniat supra merita: vt in illo casu de colligendis lignis in sabbato. Nume.xv. Nam sicut probat ipse dominus Math.xij. In casu necessitatis potest solui sabbatum sine peccato. Si ergo aliquis ex necessitate collegisset ligna in sabbato videretur puniri sine peccato.

Scdm.
De pena volūtatis occidendi.

¶ Item videtur in aliqua predictarum legum mors inferri ꝓ peccato voluntatis. cum tamē dicat Augusti. super illud Ro.iij. legem factorum lex perhibet manum nō animū ergo punit opus: nō voluntatē. quomodo ergo dicitur. Qui pcusserit hominem volens occidere moriat.

Tertium.
De pena furti.

¶ Item videtur ipsa lex punire quātum ad aliqua mitius q nūc. Nam furtum non puniebat morte nisi duplici casu per iudicium vt furtum hominis. vel per concessionem vt furē nocturnum. Exod.xxij. Si effringens fur domum: et accepto vulnere mortuus fuerit. percussor nō erit sanguinis reus. ꝙ si orto sole hoc fecerit homicidiū perpetrauit. nunc ꝟo puniūtur fures morte. ergo

seuerior est punitio furti nunc. ꝙ̄ tempore legis. ¶ Item que iusticia est nunc vt pro detrimēto pecunie patiatur mortem ⁊ detrimentum vite. cum nullo modo sit comparabile detrimentum detrimento.

Quartum. De pcussione seruoꝝ.

¶ Item queritur de percussione seruorū. Nam dicit lex. ꝙ si quis percusserit seruū ⁊ mortuus fuerit in manibus eius: criminis reus erit. Si autem vno die supuixerit vel duobus non subiacebit pene: quia pecunia illius est. Circa quod obijcitur. Si sic se habet seruus ad dominum sicut pecunia. sed pecuniam suam ſm libitum suū potest perdere: ⁊ ergo seruum ſm libitum poterit perdere.

Obijcitur de furto hois seruo.

¶ Item si seruus pecunia domini est ergo qui furatur seruū furatur pecuniam. sed qui furatur pecuniam nō est puniendus morte. ergo nec qui furatur seruū. ¶ Cōtra est illa lex. Exod. xxj. Qui furatus fuerit hominē morte morietur

Queritur. De distinctione legis in seruo pcusso.

¶ Item quare distinguit lex de seruo ꝑcusso. qui aut statim morit̃. aut superuiuit vno die vel duobus. Que enim est iusticia si superuiuat vno die percussus: ꝙ percussor dominus non subiacet pene?

Quintum. De muliere pgnante.

¶ Item queritur de percussione mulieris pregnantis de qua dicit lex Exod. xxj. Si quis percusserit mulierem pregnantē ⁊c. ⁊ littera. lxx. est quā ponit Augustinus. ⁊ Orige. Qui percusserit mulierem pregnantem ⁊ exierit infans nondum formatus: detrimentum patietur quantum induxit vir mulieris: ꝙ si formatus fuerit dabit animam pro anima. Formatū vero infantem appellat animatum ⁊ subditur ibi in littera. Animam pro anima: oculum pro oculo ⁊c ¶ Sed obijcitur quomodo infans in ventre potest dici oculum perdidisse. Preterea constat ꝙ dentes omnino non habuit. ¶ Item si dicitur iuxta nostram litterā: ꝙ hec referuntur ad matrem. quomodo abortiens mulier dicitur oculum perdere aut dētem. Si autem dicatur ꝙ sic percussa fuit. vt oculum perderet. obijcit Origenes. quid dicemus combusturā pro combustura. Nunquid litigātibus viris mulier assistens comburi potuit. vt combustura pro combustura soluatur. Sicut enim dicitur si rixati fuerint duo viri: ⁊ percusserit quis mulierē pregnātem ⁊c.

Sextum. De de stupro virginis.

¶ Item dubitatur de stupro virginis vtrum sit morte puniēdus ſm legem. Nam dicit lex Exodi. xxij. Si seduxerit quis virginem necdū desponsatā: dormieritq; cū ea. dotabit eam ⁊ habebit in vxorem. Si pater virginis dare noluerit reddet pecuniam iuxta modum dotis. Sed in cōtrariū sunt predicte leges Deutero. xxij. Ibi enim dicit lex. Qd si vir poterat ꝓbare de illa quam acceperat in vxorem ꝙ non esset virgo lapidabatur. Et de illa que in ciuitate deflorabatur non clamabat.

Septimū. De pena incestus.

¶ Itē obijcitur contra penam incestus. Nā Thamar. xxxviij. Genesis. ex industria cōmisit incestum. q2 concubuit cum patre mariti sui. ¶ Itē videtur ipse iudas peccasse contra legē que eam dimisit īpunē. xxxj. Rñ. xxj. Qr dimisisti vtrū morte dignum. erit anima tua ꝓ anima illius.

Querit̃ de peccato sodomitico.

¶ Itē queritur de peccato sodomitico. vtrum magis sit puniendus nunc ꝙ̄ tempore legis. Nam cū verbum caro factum sit. ⁊ apparuit benignitas ⁊ humanitas saluatoris. plus tenemur ad mundiciā ⁊ pudiciciam nature nostre conseruandā ꝙ̄ ante tempus gratie: in quo nondū erat dominus vnitus nature nostre. ergo incōparabiliter plus peccant hostes ⁊ corruptores nature sodomitice nūc ꝙ̄ ante incarnationē dei. Si ergo ante legem puniti sunt incēdio. xix. Geñ. Et in lege gladio. multo magis nunc exterminādi sunt ⁊ puniendi igne et gladio. ¶ Item post incarnationem ostendit apostolus reatum fornicationis incomparabiliter maiorem ꝙ̄ ante. j. Corinthi. vj. Nescitis qm̄ membra vestra mēbra sunt christi. tollēs membra christi faciam membra meretricis: absit ergo fornicator christianus ſm apostolum polluit membra christi. quod non diceretur facere ante incarnationem christi. ergo incomparabiliter magis sceleratus sodomita peccat plus polluens et dehonestans corpus. quod per incarnationem factum est membrum christi ꝙ̄ ante incarnationē ergo multo magis igne ⁊ gladio puniēdus.

Obijcit.

quid est igitur ꝙ sacri canones qui incestuosos ⁊ adulteros grauissima pena feriunt: sodomitarum vero penam indeterminatam derelinquunt. ¶ Itē cum lex ciuilis puniat eos decapitatiōe velut hostes pessimos humane nature. Cum sacri canones debeant flagitia seueritate punitionis arcere magis ꝙ̄ leges ciuiles maxia ecclesiastica cobertione. ergo illud peccatum pre alijs debuerunt punire.

Sol. ad arg. j.

¶ Ad hoc per ordinem respondendum est. Ad primum quod obijcitur de punitione preuaricationis sabbati. Dicendum est ꝙ pro leui peccato quātum ad genus preuaricationis iste infligitur pena multo grauior ꝙ̄ pro genere peccati grauioris duplici de causa. vna est contemptus peccantis. alia exemplum delinquendi in alijs. Contemptus enim auget reatum ex parte peccantis. Exemplum delinquendi multiplicat peccatum in ceteris. propter contemptum solum legimus igne consumptos quinquagenarios duos ad verbum Helye. iiij. Regum. j. Propter exemplum delicti deducendi ad posteros legimus igne cōsumptos Nadab ⁊ Abyu. filios Aaron offerētes ignē alienum: ꝙ eis preceptum non erat Leuit. x. Inde est ꝙ in numeris. xv. Colligens ligna in sabbato lapidatus est iudicante domino contemptum delinquentis. ⁊ ponderante exemplum delinquēdi in alijs. Promissimi enim ad seruilia opera mundi ⁊ carnis iudei. durissimi ad vacationem et cultum dei. ad violationem sabbati precipites erant. sicut patet Exodi. xvj. vbi arguuntur in Moyse. ꝙ in collectione manne que duplicabat̃ eis sexta feria et sabbato subtrahebatur. ex gulositate et auaricia deliquerunt contra diuinum mandatum. Unde ibidem dicitur. Uenit dies septima et egressi de populo vt colligerent non inuenerunt. dixitq; dominus. vsquequo non vultis custodire mandata mea ⁊c.

Ad scdm.

¶ Ad secundum quod obijcit ꝙ lex puniebat voluntatem morte. dicendum ꝙ non nisi voluntate propalatam et progredientē in actum. ad quem quātum in agente erat sequeretur mors. vt si quis molarem lapidem impelleret ad percutiendum aliquem studiose: que tamē casu vel declinatione aliqua nō percuteretur. vel si quis propinasset venenum ad interficiendum aliquem quod tamen ipse non sumeret: in huiusmodi volūtas pro facto occisionis ſm legem puniebatur: quia talis fecerat quicquid in ipso est ad hoc ꝙ occideret.

Ad tertium.

¶ Ad illud quod obijcit de punitione furti. dicendum ꝙ nec tempore legis: nec nunc furtum punitur morte. sed aut pro presumptione homicidij: aut contumacie. pro presumptiōe homicidij: sicut fur nocturnus de quo incertum est vtrum venerit ad furādum an ad occidendum. ⁊ ideo propter presumptionē que solet accidere in nocturnis furibus: quia interficiunt homines lex dixit. xxij. Exo. Qd pcussor furis nocturni non esset reus sanguinis. Simili modo fures diurni qui ꝓcedunt cū armis ⁊ gladijs: ⁊ si debeant deprehendi defendūt se vel iputēt gladijs.

Pro cōtumacia

Pro cōtumacia sicut fures a iudice signati ⁊ cauteriati semel vel secūdo tertio deprehensi in furto suspenduntur ſm illam legē Deutero. xvij. Qui noluerit obedire decreto iudicis morietur. Aliter enī fur non punietur morte nisi presumetur latro. Latro enim est qui vi et gladio si facultas datur spoliat. vnde etiam in regionibus vbi fures solent latrones esse. iuste morte puniuntur.

Ad quartum

¶ Ad quartum quod queritur de percussione seruorum ad mortem a dominis que videtur licita: quia serui sunt eorum pecunia. Dicendum quia seruus pecunia domini est ad vsum seruitij: sed non ad vsum occisionis. seruus enim habet naturam ⁊ cōditionem. ꝙ̄tum ad conditionem subiectus est ad seruitium domini. sed ꝙ̄tum ad naturā qua homo est: par est ipsi domino. nec potest dominꝰ adimere vitam serui: quia non eius est. solus enim deus qui dat vitam seruo dominus vite eius est. nec potest iuste eā auferre nisi solus deus vel gerēs autoritatem dei: vt iudex. Unde Deutro. xxxij. Ego occidam ⁊ ego viuere faciam.

De furto hominis serui.

¶ Ad illud vero quod obijcit de furto hominis serui. dicendum ꝙ nō est par conditio hominis serui ⁊ hominis liberi. nā furtum hominis liberi puniebatur morte. Deutrono. Et hoc modo intelligitur lex illa. Exo. xxj. ⁊ causa est. quia ſm existimationē libertatis apud liberos seruitus mors quedam est Unde ⁊ ſm leges humanas seruus interpretat̃ ad omnes actꝰ velut mortuus. Furtum vero serui non puniretur nisi pena pecuniaria. ⁊ hoc quantum existimaretur apud dominum serui officium. ⁊ preter hoc satisfactio supra restitutionem damni. quia sicut dicit Ansel. In ablatis non solum sufficit restituere ablata: sed etiā satisfacere de iniuria.

Ad que.

¶ Ad illud vero quod obijcit de distinctiōe legis in seruo percusso. Notandum ꝙ aut dominus occidit seruū iusta de causa: ⁊ tunc non tenetur quia iudex eius est ſm leges. aut sine causa: et tunc distinguitur: aut voluntate aut casu. Si voluntate vtputa telo vel ictu lapidis: tenetur tanꝙ̄ si liberum hominē occidisset. Si casu ⁊ non voluntate: vt si liberauit eū vel in vinculis posuit quod sibi licet: vel fame afflixerit ſm leges humanas. si fuerit moderate non imputatur. si autē immoderate potest seruꝰ ad iudicem confugere vt compellatur dominus seruum vendere bonis conditionibus. ita vt non reuertatur vltra in domini potestatem: ſm quod dicitur Codice de emendatione seruorum. Secundum hoc ergo diuina lex distinxit in domino qui percutit seruum virga ⁊ non baculo: vel gladio: q2 aut statim sequitur mors. ⁊ tunc dicitur criminis reus. non tamen dicitur ꝙ moriatur dominus: q2 non presumitur ꝙ voluntate occidendi ipsum percussit: cum percusserit eum virga que est instrumentū castigandi non occidendi. Aut seruus superuiuit vno die. ⁊ tunc presumitur ꝙ non ex actu verberationis mortuus sit. quia non est presumptio ꝙ ex percussiōe virge receperit passionem letalē. ideo ex alia causa presumitur mortuꝰ.

Ad quintum.

¶ Ad quintum qd obijcit de percussione mulieris pregnantis: consequenter distinxit lex cū ex percussione illa patitur aborsum: quia si puerperiū formatum est id est animatum iudicatur percussor homicida. Et ideo ſm legem talionis debet exoluere animam pro anima: quod vero sequitur oculum pro oculo. dentem pro dente. determinatio legis talionis est: ſm quam iustum est vt inferens alicui detrimentum: patiatur et ipse ſm qd intulit vt oculum pro oculo ⁊c. Unde illud quod additum est: oculū pro oculo ⁊c. nō refertur ad infantulū: sed est determinatio equitatis talionis. Si vero fuerit informe id est inanimatum. lex non iudicat percussorem homicidam. quia puerperiū nō fuit homo. ⁊ ideo punitur pecunia percussor.

Ad sextum.

¶ Ad sextum. dicendum ꝙ de stupro virginis distinguendum est. quia ſm legem aut erat desponsata: aut nō. si erat desponsata: tunc aut violabatur in ciuitate: aut in agro Si in ciuitate cū per clamorem posset euitasse corruptionem presumit̃ consensisse stupro: ⁊ ideo lapidabatur. Si vero in agro in quo per clamorem non posset a corruptione liberari non iudicatur rea. sed corruptor interficitur Deutro. xxij. Item si non erat desponsata. aut ergo erat de stirpe sacerdotali. ⁊ tunc deprehēsa in stupro comburebat̃: aut de stirpe alia. ⁊ tunc distinguendū. quia aut erat manens in domo patris: aut erat seducta per sponsionem coniugij. et extracta de domo patris: sicut dicitur Deut. xxij. primo modo: sicut dicitur Deut. xxij. Lapidabat̃ ⁊ hoc quia dehonestauerat domū patris sicut dicit lex. Fecit nephas in israel vt fornicaretur in domo patris. In secundo casu non lapidabatur: excusabatur enim per seductionē ⁊ per ignorantiā. Et sic intelligitur lex Exod. xxij. cum dicitur. Si seduxerit quis virginem necdum desponsatā ⁊c. Ignorantia enim attenuabat peccatum ⁊ excusabat a pena legis. Unde Numeri. xv. Si anima nesciens peccauerit offeret capram pro peccato ⁊ dimittetur illi. vna lex erit omniū qui peccauerint ignoranter.

Ad septimū.

¶ Ad septimum qd obijcitur de incestu Thamar. dicendū ꝙ sicut pt3 ex Geñ. xxxviij. Judas grauissime punire morte voluit incestum Thamar. sed propter duo dimisit. propter reatū consimilem ex parte sua: et propter piam intētionem prolis suscipiende ad diuinum amorē ex parte Thamar. Quia ergo in iuda erat cōsimilis reatus nō debuit ipsam occidere sicut dicitur in glo. super illud Joh. viij. Qui sine peccato est primus mittat in eam lapidem. glo. Si lex iubet reum occidi. non tamen ab his qui sunt similiter puniendi. Item quia in thamar erat pius ꝙ̄uis illicitus ⁊ inordinatus affectus: debuit misericordiam inuenire sicut Paulus. j. Ad Thi. j. Misericordiā cōsecutus sum quia ignorans feci ⁊ in incredulitate. zelo enim legis: sed non ſm scientiam persequebatur ecclesiam. sicut ipse dicit Gal. j. Persecutus sum ecclesiam dei paternarum traditionum abundantius emulator existens.

Ad id de pctō sodomitico.

¶ Ad vltimum qd queritur de sodomitico vitio. dicendum est ꝙ tempore gratie peccatum grauius est incōparabiliter ꝙ̄ ante. ⁊ ideo non solum igne et gladio: sed omni genere tormentorum est istud flagitium exterminādum a seculari potestate. que nō sine causa gladium portat. dei enim minister est vindex in iram ei qui male agit. xiij. Roma. Ab ecclesiastica vero potestate: omni genere cohertionis abiectiōis ab ecclesia vel vt membra putridissima sunt huius flagitiosi a corpore prescidendi.

Ad obiec.

¶ Ad illud vero quod obijcitur. quare lex ciuilis armatur gladio contra sodomitas. sacri vero canones pertranseunt in silentio. dicendum ꝙ hoc est in detestationem et cautelam huius flagitij. Nam huiusmodi flagitij nominatio ⁊ ipsum aerem quodammodo polluit ⁊ mētes quodam miserabili modo inficit. Et per consequens diuulgatio aerem corrumpit. Unde ad hoc respiciēs apostolus ad Ephes. v. dicit Fornicatio ⁊ omnis immunditia nec nominetur in vobis sicut decet sanctos. tamē ex cōparatione penarū aliquorꝝ flagitiorum que determinant̃ ſm canones: q2 deficiūt

omnes canones in determinatione pene sodomitaruz excogitare debet iudex ecclesiasticus maiori pena preceteris ipsos esse plectendos.

Membrum quintum.

De legib⁹ satisfactionis ꝑ dāna rerum.

Consequens est querere de legibus punitionis per damnum rerum. Legitur enim ex lege diuini mādati filios israel spoliasse egiptios. Exod.xj. et.xij. Item Exodi.xxij. Si quis furatus fuerit bouē aut ouē et vendiderit: quinq boues pro vno boue. et quatuor oues pro vna oue restituet ⁊c. Ex quibus legibus habetur ꝙ mali possunt spoliari ⁊ ꝓ damno illato pena damni in rebus puniri. Queritur ergo primo. vtrum iuste possint boni malos spoliare. Secundo quomodo lex per damna rerū dānificatores puniret iuste.

Articulus primus.

Vtrū iuste boni possūt malos spoliare. Arg. primū.

Ad primum sic obijcitur. sicut dicūt sancti in illo precepto Exod.xx. Non furtū facies. prohibetur omnis contractatio rei aliene inuito domino. Si ergo spoliare hereticos et paganos est res eorum contractare: non erit licitum spoliare hereticos ⁊ paganos. et generaliter quoslibet malos.

Scōm.

¶ Itē Mathei v. Qui aufert tua ne repetas. qui ergo precepit non repetere sua: multomagis prohibuit rapere aliena. ergo nullo modo christianis erit licitum rapere res hereticorum vel paganorum vel aliorum malorum.

Tertium.

¶ Item Corinthios reprehendit apostolus prima. Corinthi.vj. de repetitione suarum rerum dicens. Quare non magis iniuriā accipitis: quare non magis fraudem patimini?

Quartum.

¶ Item obijciebant heretici August. Quomodo illi catholici erant ausi res in quibus laborauerunt ipsi vsurpare. Cum dicat psal. Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es. ⁊ cū precisione loquitur scriptura. vt ostendat illū miserum ⁊ infelicem qui manducat alienos labores

Cōtra. Augu.

¶ Contra. Augusti. ad vincentium. Si consideremus quid scriptum est in libro sapientie.x. Iusti vero tulerunt spolia impiorum. Item quod legit in Prouerbio.xiij. nostra litera. custoditur iusto substantia peccatoris. ⁊ alia littera. Thesaurizant iustis diuitie impiorum tunc videbimus nō esse querendum qui habent res hereticorū sed qui sunt in societate iustorū.xxiij.q.vij. ¶ Item Aug. contra petilianum eadem questione ad omēs iniquos ipios illa vox domini valet Math.xxj. Auferetur a vobis regnum dei ⁊ dabitur genti facienti fructus eius. ¶ Item Aug. contra eundem ibidem. Si que iam precisi possidere cepistis que a vobis ablata nobis dominus dedit non ideo concupiscimus aliena. quia illius iperrio cuius sunt omia facta sunt nostra Et iuste nostra sunt. Vos enim vtebamini ad precisionem: nos autez ad vnitatem. Alioquin primo populo dei possent obijcere illi aliene rei concupiscentiā qui diuina potestate ab eorum facie qui ea terra male vtebantur expulsi sunt. ¶ Itez in codē. ipi iudei a quibus ablatum est regnum ſm verba domini ⁊ datum est gēti facienti iusticiam. possent obijcere aliene rei cōcupiscentiam. quia xpi ecclesia possidet: vbi persecutores christi regnabant. ¶ Item Augu. contra petilianum. An frustra scriptum est. Labores impiorū iusti edent. Qua propter magis amirari debetis ꝙ adhuc aliquid tenetis ꝗ ꝙ aliquid amisistis.

Rñsio.

¶ Respō. dicūt quidā quia aut mali sunt in vnitate ecclesie: aut sunt precisi. vel extra vnitatez ecclesie. si sunt de vnitate ecclesie q̄tum ad numerum: q̄uis non q̄tum ad meritum: non sunt suis rebus spoliandi.

Augu.

Unde Aug. in epistola ad vincentium Si corpus xpi tollit spolia impiorum ⁊ corpori christi thesaurizant diuitie impiorum non debent impij foras remanere vt calūnientur. In xpi ergo compagem corporis veniant et labores suos non dominandi cupiditate sed bene vtendi pietate possidendi.

Querit de iudeis.

¶ Si vero queratur de iudeis quare non auferuntur ab eis omnia. Respōdent ꝙ ecclesia de misericordia parcit eis.

Sol. ad.j.⁊.ij.

¶ Ad illud vero qd primo ⁊ secundo obijcitur. dicendum ꝙ auferre res hereticorum ⁊ saracenorum ex edicto principis habentis legitimam potestatem. non est contractare rem alienam nec recipere: vnde Augusti. Quāuis queq res terrena non recte a quoq possideri possit. nisi vel iure diuino quo cuncta iustorum sunt. j. Corinthi.iij. Omnia nostra sunt. vel iure humano qd in potestate est regū terre. ideo vos heretici falso res appellatis vestras: quas nec iuste possidetis ⁊ ſm leges terrenorum regū amittere iusti estis.

Ad tertium.

¶ Ad tertium vero dicendū ꝙ apostolus reprehendit corinthios qui repetebāt sua iniuste ⁊ illicite Iniuste qz cū fraude ⁊ dolo. Vñ. j. ad Cor.vj. dicit vos iniuriā facitis ⁊ fraudatis illicite. qz corā iudice infideli. Vñ in codē dicit Audet aliquis vestrum babens negocium aduersus alterum iudicari apud iniquos?

Ad quartum

¶ Ad quartum respondet Augustinus. ſm predicta dicens hereticis. frustra dicitis ꝙ vos in diuitijs congregandis laborastis. cum scriptum legatis labores impiorum iusti edent. Que sententia videtur accipi ex ecclesiastes.ij. Capitulo. Peccatori dedit deus afflictionem ⁊ curam superfluam vt addat ⁊ congreget et tradet ei qui placuerit deo. et Job.xxvij. Hoc est pars hominis impij: ⁊ subditur. si comportauerit quasi terram argentum ⁊ sicut lutum preparauerit vestimenta preparauit quidem: sed iustus vestietur illis et argentum eius innocens diuidet.

Articulus secundus.

Quō lex dānificatores pœna rex puniat. Arg. primū.

Postea queritur quomodo lex damnificatores puniat iuste per damna rerum. nam Exodi.xxij. dicitur. Qui furatus fuerit ouem vel bouem quinq boues ꝓ vno boue restituet. ⁊ quatuor oues pro vna oue. ⁊ hoc si occiderit vel vendiderit. Si vero inuentum fuerit viuens quod furatus fuerat duplum restituet. Queritur ergo ratio huius legis quare scilz pro furto bouis retituendi sunt quinq. pro furto ouis quatuor. ¶ Si dicatur ꝙ hoc est. quia bos melior est oue. et ideo plus damnificatur fur bouis ꝗ ouis: ⁊ ideo plus puniendus.

Scōm. De furto pecunie.

Contra. fur pecunie quātūcūq non tenetur restituere ſm legem nisi duplum. Unde.xxij. Exod. Si inuenitur fur pecunie. duplum reddet pro furto ergo centū librarum non tenetur reddere nisi duplum. Et cōstans est ꝙ centum libre maioris valoris sunt ꝗ plurimi boues. ergo pro furto bouis ſm hanc rationem non debet restitui nisi duplum.

Tertium. De pena raptor.

¶ Item constans est ꝙ maius peccatum est rapina ꝗ furtum: quia in rapina violentia est: in furto non. Rapina est contractatio rei aliene violenta. furtum enim est contractatio rei aliene nō violenta: sz occulta. sed rapina nō puniebat nisi ꝑ restitutionem eius quod ablatū est: ⁊ quinte partis que

tis que in satisfactionem daretur domino: ſm ꝙ dicit lex Leuiti.v. Anima que vi aliquid extorserit aut calumniam fecerit. cōuicta delicti reddet oīa que per fraudez voluit obtinere integra: ⁊ quintā insuper partem domino cui dānum intulerat. ergo non videtur lex iusta vt pro furto puniatur in pena maiori vt in duplum vel in quadruplum vel quintuplum.

uartū.

¶ Item videtur ex lege Numeri.v. Vir seu mulier cum fecerint ex omnibus peccatis que solent hominibus accidere. ⁊ loquitur de contractione rei aliene. reddent ipsuz caput quintāq partem ei desuper cui peccauerūt Non videtur igitur qd teneatur reddere nisi quod oblatum est: et quintam partez pro satisfactione.

uintū. Cōtra.

¶ Cōtra. Luc. xix. dicit zacheus ad deum. Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus: ⁊ si quid aliquez defraudaui reddo quadrupluz. Ergo videtur ꝙ furtum ⁊ quelibet cōtractatio puniretur in quadruplum ſm legem.

ertium.

¶ Item prouerbio.xvj. Non grādis culpa est cum quis furatus fuerit. deprehensus quoq reddet septuplum. ergo non soluz quadruplum: immo plus vel quintuplum. ¶ Queritur ergo vnde est ista varietas ſm legem in pena restitutionis: ⁊ detrimenti reruz.

esponsio.

¶ Rñ. ad primū ſm quosdam. ꝙ quinq boues ꝓ vno boue: ⁊ quatuor oues pro vna oue. propter quatuor comoda seu vtilitates quas habet ouis. duas pellis ⁊ carnis. ⁊ alias duas fructus ⁊ fetus. fructum autez intelligunt lac caseum et butirū. Has ergo quatuor vtilitates habet bos ⁊ insuper quintam videlicet laboris in argricultura ⁊ in euectione onex. Quia igitur quinq damna irrogat qui bouez furatur. quatuor vero tantūmodo qui ouem. merito quinq boues pro vno restitui et quatuor oues pro vna oue reddi tantū precepit. ¶ Sed contra. Si hec est causa cū inueniretur alia causa vtilitatis bouum in terra promissionis preter predictas videlicet triturationes segetū propter qd dictum est Deutro.xxv. Non ligabis os bouis triturātis ſm numerum vtilitatum sex boues pro vno restitui precepisset. Ad qd forsitā diceretur ꝙ vtilitatē triturationis non reputauit aliā ab vtilitate agriculture. Probabilius tamen videtur distinguendo ſm legem: ꝙ ista aut non inueniebantur apud furem: quia comesta seu vendita erant. aut inueniebantur viua et integra. si inueniebantur viua non nisi duplum restituere cogebatur: ⁊ hoc duabus de causis. Prima lege taliōis. que iustissima videtur. vt tantuz damnificetur fur quantū damnificare volebat alium. Secunda est quia dupliciter peccauerat fur in euz: cui aliquid furatus fuerat. tenetur enim vnusquisq non solum se innocentem seruare erga alium: sed etiam se esse paratum ad exhibendum beneficium. Fur autem contra vtrunq delinquit. Si autem non inueniebat puniebatur vt dictum est fur bouis in quintuplo. Fur autez ouis in quadruplo. ⁊ hoc respiciente legis iusticia. non solum ad maioritatem damni: sz etiam ad maioritatem audacie furantis. maioris audacie ⁊ improbitatis est furari bouem ꝗ ouem ⁊ ideo seuerius puniendus. Talem autem penam statuit omnipotens deus: quia vidit eam sufficere ad deterrendam ⁊ corrigendam improbitatem et audaciam populi illius ab huiusmodi malis.

cōm.

¶ Ad secundum vero quod obijcit de furto pecunie. ꝙ non punitur nisi in duplo. dicendū ꝙ multiplici de causa plus punit fur bouis ꝗ pecunie ſm legem. Prima est propter facilitatem maiorē furandi bouem vel ouem ꝗ peccuniam: ⁊ hoc est quoniam bos vel ouis facilius inueniuntur: pecunia vero artius custoditur. Secūda est quia armenta ⁊ greges non solum vtilia sed etiam necessaria sunt victui ⁊ vestitui humano per semetipsa. Pecunia vero ⁊ auruz q̄tum ad hoc superfluū et inutile est Merito ergo magis custodienda erāt furta ⁊ rapine eorū seueriori pena plectenda. Tertia causa est. quia de bobus ⁊ ouibus sacrificabātur domino: ⁊ aliqua offerebātur in sacrificijs ex necessitate. ⁊ propter hoc quasi partem habebat dominus in gregibus ⁊ armentis. De auro ⁊ ꝯ nō ita preterq̄ in cōstitutione tabernaculi: ⁊ edificatione templi: et fabricatione vasorum voluit ergo furta illorum seuerius vindicari. de quibus pars ei de necessitate debebatur: ꝗ ea de quibus nihil ei debebatur. sed voluntarie tm̄ offerebantur.

Ad tertium.

¶ Ad illud vero quod obijcit de pena raptoris. dicendum ꝙ q̄uis rapina sit maius peccatuz ꝗ furtum: tamen furtum ſm legez magis puniebatur. ⁊ iuste propter inclinationez ⁊ consuetudinem maiorem ad furtum: ꝗ ad rapinā. Fur enim habet locum furandi in ciuitate ⁊ extra. Unde in omni loco procliuitas et oportunitas furi est ad furandum. raptori autem non ita. immo in ciuitate et in cetu hominum non est oportunitas raptori ad rapienduz. ideo maiori pena cohercendū iudicauit lex furem ꝗ raptorem. Tamen illa lex. Leui. non intelligitur de rapina quacunq sed de rapina que est in calumnia vel in extorsione: que solet fieri in exactionibus tributorū. vel in defraudationibus que solent fieri in contractibus negociatorum. quia in omnibus his est species aliqua iusticie: ⁊ nō est manifesta iniusticia iudicauit lex rapinam talem ⁊ iuste minus puniendam.

Ad quartū.

¶ Ad quartum vero qd obijcit per autoritatez Nume. v. Respondet Augu. super illum locum eundem distinguendo. quia peccatum vel furtum aut cōmittitur per negligentiam: seu ignorantiam. aut per industriam. si per negligentiam vt si traijciat rem alienam in suā: ꝙ si diligēter attenderet non faceret hoc voluit capite ⁊ quinta restitui. non sicut furta mulctari. Si vero per industriā: tūc voluit aut duplo aut quadruplo: vel quintuplo ſm distinctionem positam puniri. De furto ergo per negligentiam loquitur lex Nume. Unde dicit vir siue mulier si fecerit ex omnibus peccatis que solent hominibus accidere ⁊ trasgressi fuerint per negligentiam ⁊c. Item distinguit August. ibidez. quia furtum aut erat cōuictum: aut sponte cōfessum. Si erat cōuictum: tunc ſm legem Exo.xxij. tenebatur restituere de pecunia in dupluz: de oue in quadruplum: de boue in quintuplum. Si vero erat sponte confessum: tunc non tenebatur restituere: nisi ablatuz et quintam partem. Et hoc est ſm legem. Nume.v. Unde ibidem dicitur. Confitebuntur peccatum ⁊ reddēt ipsum caput ⁊ quintam partem. desuper ei in quem peccauerat Aug. Quia annunciauit non eo dāno plectendus fuit quo furem comprehensum et conuictum plecti oportet.

Ad contra. Ad quintum.

¶ Ad quintum vero quod econtra obijciebatur ex Luc.xix. de restitutione zachei in quadruplum. dicendum ꝙ verbum fuit super erogationis. Ex quo enim delictum sine conuictione sponte confitebatur paratus satisfacere: non tenebatur ſm legem ad restitutionem quadrupli. ¶ Si aūt obijceret de hoc qd dicit ibi glo. ꝙ pri⁹ est ſm legē reddere ⁊ deinde qd remanet pauperib⁹ erogare ac si vellet ꝙ ad istud ſm legem teneretur zacheus. dicendum ꝙ glo. moralis est declarans ordinem in restituēdis: ⁊ erogandis. Unde idem est ac si diceret prius est restituendum alienum.

Ad sextum. ꝛ deinde qꝫ relictum est erogandum. ¶ Ad sextū vero ꝛ vltimum qꝫ obijcitur ex libro prouerbio. qꝫ reddet septuplum. dicendum qꝫ intelligendus est septuplum idest perfecte ꝛ integre quemadmodū accipitur in psalm. ℣Purgatum septuplum. i. perfecte. ꝛ qꝫ iste sit sensus patet ex hoc qꝫ sequit reddet septuplum: et omnes substantiam domus sue tradet qꝫ in nulla lege preceptum est. ℣Nota ergo qꝫ iste motus loquēdi ponitur ibi quia vult ostendere qꝫ furtum minimum peccatum est respectu adulterij. quia fur patitur detrimentū quo ad sue possessionis substantiam. ꝛ hoc per expressionem ostendit dicens. deprehensus reddet septuplum ꝛ omnes substantiā domus sue tradet quousqꝫ sez plene satisfecerit. Adulter vero patitur detrimentum maximum quo ad animā suam. Unde ibidē dicit. Qui adulter est ꝓpter cordis inopiaꝫ perdet animam suam. In hunc ergo modum determinatur pars in qua est inquisitio de iudicialibus que pertinent ad cohertionem iniurie.

Questio.xlviij. de p̄ceptis

iudicialibus circa personas.

Onsequenter tractandum est de preceptis iudicialibus que pertinent ad conseruationem iusticie. ℣Horum autē quedam respiciunt statum personarū: Quedam debitum rerum. Quedam ordinem actionuz. Omnis enim ordo iusticie inter homines cōseruādus: aut respicit personas: aut res. aut actiones. ℣Primo ergo querenduz est de preceptis iudicialibus circa personas. Scōo de p̄ceptis iudicialibus circa res. Tertio de preceptis iudicialibꝰ circa actiones. ¶ Item personarum quedaz sunt superiores vt sacerdos ꝛ rex. Quedam inferiores vt serui ꝛ ancille quedam pares et cōiuncte. vt vir et vxor ꝓm mutuam seruitutē. quedā dispares et disiuncte vt aduersarij ꝛ infames. Et ꝓm hec variātur leges iudiciales circa personas ℣Primo ergo querēdum est de legibus iudicialibus circa personam regis ꝛ sacerdotis. Scōo de legibus circa seruos. Tertio de legibus circa virum ꝛ vxorē. Quarto de legibus circa infames ꝛ aduersarios.

Membrum primum.

De pre. iudi. circa psonas regis et sacerdotis.

Ꝺ E institutione autem ꝛ cōsecratione sacerdotis est lex expressa Exod. xxviij. applicate Aaron cū filijs suis de medio filiorū israel vt sacerdotio fungantur mihi. ꝛ Leuiti. viij. ix. et. x. De institutione vero regis est lex Deut. xvij. Cum habitaueris in terra ꝛ dixeris constituam super me regem. eum constitues quem dominus deus tuus elegerit de medio fratrum tuorum ꝛc. ¶ Circa quod queruntur tria. ℣Primo vtrum iustuz sit hominem dominari homini. Secundo vtrum necessariuz sit in statu dominationis duas esse potestates regis ꝛ sacerdotis. Tertio de comparatione sacerdotalis potestatis ꝛ regalis.

Articulus primus.

Utr̄ iust̄ sit hoi ꝓnari hoi Arg. primū.

Scōm.

Ad primū.

Ad scōm.

Ad tertium.

Tertium.

Cōtra. Hug.

Ad tertium.

Hugo.

Ad scōm.

Tertium.

Cōtra.

Ad primū.

Scōm.

Ad tertium.

Ad scōm.

Ad tertium.

Utrū in statu dñationis necessarium sit esse duas potestates regalem ꝛ sacerdotalem.

Ad primū.

Scōm.

Tertium.

Cōtra. Hug.

Ad tertium.

Hugo.

Ad scōm.

Tertium.

Ad tertium.

Hugo.

Ad scōm.

Tertium.

Ad tertium.

Hugo.

Ad scōm.

Tertium

ad hoc videtur facere qđ dicit apostolus ad Ro.
xiij.Reddite omnibus debita:vt cui tributuꝫ:tri-
butuꝫ.⁊ cui vectigal:vectigal. ¶ Item dicit canõ
beati Urbani.xxiij.Questione.viij. Tributum in
ore piscis piscante Petro inuentum est. Math.
xvij.quia de exterioribus suis que palam cunctis
apparent tributum ecclesia reddit. ¶ Item idem
beatus vrbanus.non totũ piscem dare iussus est:
sed tantum staterem qui in ore eius inuentus est
Math xvij. Quia nõ ecclesia dari imperatori nõ
pontificalis apex:qui ĩ ore capitis ecclesie preemi
net subijci potest regibus : sed sane ꝙ in ore piscis
inuenitur pro Petro ⁊ domino dari iubeť. Quia
de exterioribus ecclesie qđ constitutuꝫ est antiqui
tus ꝓ pace ⁊ quiete:qua nos tueri ⁊ defensare de-
bent.Imperatoribus persoluendũ est. ¶ Itẽ bea-
tus ambro.Tributum cesaris est:cesari non nega
tur.ecclesia dei est: cesari vtiqꝫ nõ debetur. ¶ Iteꝫ
Hug.de sancto Uict.Ad potestatem regis perti-
nent que terrena sunt:⁊ ad terrenam vitam facta
omnia.ergo si ecclesia possideat aliqua terrena: ꝑ
tinebũt ad regis potestatẽ: ergo de terrenis quas
possidet potestas sacerdotalis obnoxia est ⁊ debꝫ
seruitium potestati regali. ¶ Contra.Geñ.xlvij. [Cõtra.]
Emit ioseph omnẽ terram egipti: subiecitqꝫ eam
pharaoni:preter terram sacerdotum .Glo.hic si-
gnat ecclesie terram in qua veri sunt sacerdotes.li
beram esse a censu mundiali. ¶ Item.xxiij.q.viij.
Cum tempore famis cunctoꝝ egiptiorum terram
emeret pharao Geñ.xlvij.Atqꝫ sub eadem fame
sue seruituti cunctos subijceret: sacerdotibus ita
necessaria ministrauit: vt nec possessionibus nec
libertate nudarentur.domino extũc prenuncian-
te sacerdotes in omni gente liberos esse oportere.
¶ Item.Math.xvij.Reges terre a quibus acci-
piunt tributum vel censuꝫ a filijs suis an ab alie-
nis? ⁊ dixit petrus ab alienis . Dixit illi iesus : er-
go liberi sunt filij.Hiero. in glo.Liberi sunt filij
regis in oĩ regno. multomagis liberi sũt filij illiꝰ
regni sub quo sunt oĩa regna ĩ quolibꝫ terreno re-
gno. Ex his igiť videť relinq̃:ꝙ in nullo nec in pos
sessiõibus:nec in ꝑsonis ptãs sacerdotalis sit ob-
noxia regali. ¶ Rñ.quedam possidet ecclesia sor- [Rñsio.]
te spirituali ⁊ iure diuino.vt decimas ⁊ oblatiões.
xviij.Nu. filijs leui dedi omnes decimas in pos-
sessionem.Item in eodeꝫ locutus est dominus ad
aaron.Dedi tibi custodiam primitiarum mearũ:
omnia que sanctificantur a filijs israel tibi tradi
di ꝓ officio sacerdotali ⁊ filijs tuis:⁊ subdit. Om
nis oblatio ⁊ sacrificium et quicquid pro peccato
redditur mihi:tuum erit ⁊ filiorum tuorum . Si-
mili modo loca deputata ad diuinum cultum vt
territoria ecclesiarum ⁊ alia loca deputata ad spi-
rituale officium vt cimiteriũ.Unde numeri.xviij.
dicitur sacerdotibus.Excubate in custodiam ta-
bernaculi et in ministerio altaris . omnia que ad
cultum altaris pertinent per sacerdotes admini-
strabuntur:si quis externus accesserit occidetur.
De his dicit canon concilij parisieñ. iuxta leges
canonizatas de ecclesiastico agro et manso vel si
quilibet pro loco sepulture aliquid ecclesie largi-
tus fuerit. de decimis etiam ⁊ oblationibus fide-
liuꝫ nullus presbyteros census persoluere cogat.
Alia vero possidet sorte temporali.vt titulo cõces-
sionis saluo debito seruitio.et de his potestas sa-
cerdotalis principibus consueta debet obsequia
vt ⁊ annua eis ꝑsoluat tributa.xxiij.q.viij. ¶ Ad
ea vero que obijciuntur.dicendum ꝙ autoritates
que dicunt ꝙ potestas sacerdotalis non est obno
xia census vel tributi:intelligũtur de his que pos
sidet sorte spirituali ⁊ titulo iuris diuini. ¶ Auto
ritates vero contrarie intelligũtur de his que pos
sidet sorte temporali ⁊ titulo iuris humani. Illa
enim que possidet sorte spirituali dicuntur spiri-
tualia quia annexa sunt ⁊ attributa iure diuino
officio spirituali.Quemadmodum alia dicũtur
terrena:quia obnoxia sunt obsequio temporali.
Ideo ista subiecta sunt terrene potestati illa vero
minime. ¶ Notandum tamen ad plenam euidẽ-
tiam predictarum distinctionum. Hugo in libro
de sacramẽtis de his que ecclesia possidet sorte tẽ-
porali.Distinguit enim sic. Terreni principes in
terrenis possessionibus quas in subiectis vel non
subiectis possident ecclesie aliquando concedunt
solam vtilitatem aliquando vtilitatem ⁊ potesta
tem.Utilitatem sine potestate concedunt. quan-
do fructum quidem possessionis ad vsum ecclesie
transferri discernunt:sed potestatem iusticie exer
cende in ipsa possessione ad eius ditionem trãsire
non permittunt. Aliquãdo vtilitatem ⁊ potesta-
tem simul tribuunt.Ubi tamen diligenter atten-
dendum.ꝙ ecclesia licet fructuꝫ terrene possessio
nis in vsum recipiat:potestatem tamẽ exercende
iusticie per ecclesiasticas personas aut secularia
iudicia exercere non potest . potest tamen habere
ministros laicas personas: per quas iura ⁊ iudi-
cia ad terrenam potestatem pertinentia ſm teno
rem legum ⁊ debitum iuris terreni exerceat. Sic
tamẽ vt ⁊ ipsum ꝙ potestatem habet a iudice ter-
reno se habere cognoscat:⁊ ipsas possessiones nũ-
q̃ ita a regia potestate elongari posse intelligat:
quin si ratio postulauerit ⁊ necessitas:⁊ illis ipsa
potestas debeat patrociniuꝫ: ⁊ illi ipsi possessiões
debeant in necessitate obsequium . sicut enim re-
gia potestas patrocinium quod debet alteri non
potest dare:sic ipsa possessio etiam ab ecclesiasti-
cis personis obtenta:obsequia qđ regie potestati
pro patrocinio debetur iure negare non potest.si-
cut scriptum est reddite que sunt cesaris cesari:⁊
que sunt dei deo.

Item queritur .§.j.

vtrum pro peccatis persone ecclesiastice seu sacer- [Utrum ꝑsone ecclesiastice ꝑ… sunt punin… regali ptãti.]
dotales obnoxie sint potestati regali. Quod vide
tur per illud Roma.xiij.Uis non timere potesta
tem bene fac.si autem malefeceris time. nõ enim
sine causa gladium portat.idest iudiciariam po-
testateꝫ:sed ad hoc vt dicit glo.vt malos puniat.
Si ergo sacerdos vel clericus malefecerit poterit
puniri a seculari potestate. ¶ Item quilibet de-
linquens sortitur forum ratione delicti.si ergo sa
cerdos vel clericus delinquat in his que terrena
sunt:vel que pertinent ad terrenam vitam : sortie
tur forũ potestatis secularis.quia sicut dicit Hu
go Ad potestatem regis pertinẽt omnia que ter-
rena sunt ⁊ ad terrenam vitam ordinata. ¶ Con-
tra.sic se habet potestas sacerdotalis ad regalem [Cõtra.]
sicut vita vel homo spiritualis ad animalem ſm
quod dicit Hug.Sed ita est ꝙ animalis vita non
potest diiudicare spiritualem etiam delinquentẽ:
quemadmodum animal non habet iudicare ho-
minem delinquentem.Ergo relinquitur ꝙ pote-
stas regalis nõ habet diiudicare personam eccle-
siasticam vel sacerdotalem. Unde.j. Corinthi.ij.
Spiritualis iudicat omnia:et ipse a nemine iudi
catur. ¶ Respon.ſm Hugo de sancto victo. Spi
ritualis potestas terrenam potestateꝫ ⁊ institue- [Rñsio.]
re habet vt sit.⁊ iudicare habet si bona non fue- [Hugo.]
rit.ipa vero a deo primum instituta est ⁊ cum de-
uiat a solo deo iudicari potest.sicut scriptum est.
Spiritualis

Spiritualis diiudicat omnia:⁊ ipse a nemine iu-
dicatur.Inde est ꝙ summa potestas sacerdotalis
qualis est in summo pontifice.non potest ab ho-
mine iudicari.sed habet de omnibus iudicare : et
de ꝑsonis que vite spirituali deputate sunt:vt vni
uersaliter omnes persone ecclesiastice: ⁊ de perso-
nis que ad vitam terrenaꝫ deputate sunt sub ter-
rena potestate.vt persone laice ⁊ hoc in causis spi
ritualibus animarum.Unde in typo hiero.pote-
stati spirituali summe dicitur.Ecce cõstitui te su-
per gentes ⁊ super regna . vt euellas ⁊ destruas et
disperdas et dissipes edifices ⁊ plantes Hiere j.
Potestas vero terrena non habet iudicare nisi de
personis que terrene vite sunt deputate: vt perso-
ne laice. ¶ Unde ad solutionem obiectoruꝫ nota
determinationem Hug.de sancto vict.Scienduꝫ
est.ꝙ iusticia illa que terrene potestati ĩ subiectis
data est:quinqꝫ modis determinať.ſm personaꝫ.
ſm causam.ſm modum.ſm locum.ſm tempus.
Secundum personam igitur iusticia violaretur:
si iudex secularis in ecclesiasticam personam ma-
num mitteret.Scđm causaꝫ:si ecclesiastica nego
cia examinanda susciperet.Secundũ mensuram:
si mendacium vel maledictuꝫ suspendio puniret.
Secundum locum:si loca sacra violare presume-
ret.⁊ confugientibꝰ etiam ad illa etiam reis et pro
sceleribus suis condemnandis innordinate violẽ
tiam inferre tentaret.Secundũ tempus :si sacris
et solennibus diebus reuerentiam non exhiberet
quando ⁊ his parcendum est quibus pro culpis
suis supplicia debentur.

Membrum secundum.

[De legibꝰ circa seruos.]
Consequens est inquirere de legibus ser
uitutis.Circa quas querũtur tria.Pri-
mo vtrum boni ſm legem diuinam de-
bent subijci malis . Scđo de manumis-
sione propriorum seruorum.Tertio de receptione
serui alieni.

Articulus primus.

[Utrũ legẽ diuinã boni teneanť subijci malis.]
Primo igitur queritur vtrum boni tene-
antur subijci malis:quod non videtur
Geneſ.ix.Sit terror vester super cuncta
animalia.vbi dicit glo.homo non ratio
nabilibus sed irrationabilibus subiectus est na- [Arg.primũ.]
tura.Unde ex illa parte qua homo est irrationa-
lis ſm quod dicit Greg . ex illa parte homini est
subijcibilis.Si ergo bonus vir ex nulla parte irra
tionalis est . malus vero inq̃tum malus est irra-
tionalis :ergo bonus vir nunq̃ tenetur vel debet
subijci malo. ¶ Ad ideꝫ est quod dicit Greg. Ubi [Scđm.]
non delinquimus pares sumus : ergo nullus bo-
nus est alicui subditus. ¶ Contra.Ro.xiij.Om- [Cõtra.]
nis anima potestatibus sublimioribus subdita
sit.Glo.videbať quibusdaꝫ ꝙ mali domini maxi
me infideles non deberent fidelibus dominari. et
si boni ⁊ fideles essent:bonis ⁊ fidelibus deberent
esse pares.quam etiam superbiã remouet hic apo
stolus.Omnis anima potestatibus ⁊c.id est. om
nis homo subditus sit vt etiam voluntate seruiat
potestatibus secularibus bonis vel malis scilicet
regibus principibus ⁊c. ¶ Itẽ.j.Pe.ij.Serui sub
diti estote in omni timore dominis : non tantum
bonis ⁊ domesticis sed etiaꝫ discolis ;hec est enim
gratia. ¶ Item Ephe.vlt.Serui obedite per om-
nia dominis carnalibus.non ad oculum seruien-
tes quasi hominibus placentes:sed in simplicita
te cordis timentes deum. ¶ Item ad ideꝫ sunt ra-
tiones apostoli.xiij.Ro. Non est potestas nisi a
deo ⁊c. ¶ Respon.dicenduꝫ ꝙ lex seruitutis aliaꝫ [Rñsio.]
causam habet sue institutionis . ⁊ aliam causam
habet sue obseruantie.Causa enim institutionis
fuit irrõnalitas siue brutalitas sicut supra dictũ
est.Causa vero obseruantie etiam tempore gratie
est humilitas.Inordinatio enim voluntatis hu-
mane in modum irrationabilis bestie necessariũ
habuit arceri a malo timore dominationis.Inde
est.ꝙ per Cham Geñ.ix.est seruitus introducta.
Lex igitur seruitutis introducta est ad cohertio-
nem malorum.Item ordo bone volũtatis per hu
militatem debet custodiri:⁊ in ampliorem gratiã
⁊ meritum promoueri.Et ideo lex seruitutis etiaꝫ
tẽpore gratie a bonis obseruãda est.Unde.j.Cor.
vij.Seruus vocatꝰ es nõ sit tibi cure : sed si potes
fieri liber magis vtere.Glo.seruitute.quia hec est
causa humilitatis que ad eam que in domino est
pertinet libertatem:quia quanto quis despectior
est in hoc seculo propter deuꝫ:tanto malis exalta-
bitur in futuro. ¶ Ad illud ergo qđ primo obijcit [Sol.ad pmũ.]
dicendum ꝙ boni debent subijci etiam malis po-
testatibus, propter debitum conseruande diuine
ordinatiõis.Unde.xiij.Ro.Qui potestati resistit:
dei ordinationi resistit.glo.j.Hñti . potestatẽ dei
ordinatione et subdit de potestate bona . patet ꝙ
eam prefecit deus rationabiliter.de mala etiam vi
deri potest dum ⁊ boni per eaꝫ purgantur mali ve
ro dãnantur.Dicenduꝫ ergo ꝙ mali debent subij-
ci potestati propter vitium sue irrationabilitatis.
Boni vero propter debitum diuine ordinationis
⁊ vtilitatem sue purgationis.Unde ambro. super
illud.xiij.Ro.Principes nõ sunt timori boni ope
ris sed mali.Si bonus est princeps bene operan-
tem non punit:sed diligit.Si malus est nõ nocet
bono sed purgat eum. ⁊ ideo non est ad timorem
ei qui bene operatur.malus vero debet timere qr
instituti sunt principes vt mala puniãt. ¶ Ad se- [Ad scđm.]
cundum quod obijcit.ꝙ vbi nõ delinquimus pa-
res sumus.Intelligitur de paritate q̃tum ad me-
ritum ⁊ dignitatem scientie:non quantum ad pa
ritatem cõuersationis siue conditionis huius vi
te.Unde Roma.xiij.super illud.Ideoqꝫ necessita
te subditi estote non solum ꝓpter iram sed etiam
propter cõscientiam.glo.Ambro. licet omnes fi-
deles inquantum fideles sint vnum in christo:in
cuiꝰ fide nõ est distãtia iudei ⁊ greci domini ⁊ ser-
ui Gal.iij.differentia tamen est in conuersatione
morali:⁊ eius ordinem in huius vite itinere seruã
dum esse apostoli precipiunt.

Articulus secundus.

Deinde queritur de manumissiõe seruo- [De manumissione seruoꝝ.]
rum.De quo dicit lex Exod.xxj. Si he-
breum seruum emeris sex annis seruiet
tibi:in septimo egredietur liber gratis.
Deut.xv habetur idem.cum venditus fuerit fra-
ter tuus hebreus ⁊ sex annis seruierit tibi in septi
mo anno dimittes eum liberum.Ergo ſm legem [Arg.primũ.]
septimo anno seruus hebreus debebat manumit-
ti.Et constans est ꝙ manumissio serui ⁊ donatio
libertati pietatis est:ergo maxime debet tempore
gratie obseruari. ¶ Item ſm legem hebreus pro [Scđm.]
prie non poterat esse seruus hebrei. Unde Leuit.
xxv.dicit lex.Si paupertate cõpulsus vendiderit
se tibi frater tuus:nõ eum opprimes seruitute fa-
mulorum: sed quasi mercenarius ⁊ colonus erit
vsqꝫ ad iubileũ:⁊ subditur.Mei enim serui sunt.

Ego eduxi eos de terra egypti. nõ venient ꝯditio-
ne seruorum. ergo multofortius sm libertatem le
gis euangelice christianus non debet esse seruus
Tertium.
christiani. ¶ Item iij. Reg. ix. De filijs israel non
cõstituit Salomon seruire quẽq;. ergo multofor
tius christiani qui sunt filij dei Johã. j. non debẽt
Cõtra.
constitui serui. ¶ Cõtra. Deu. xv. super illud. Se-
ptimo anno dimittes eum liberum. Glo. Ne hoc
serui xpiani a dominis flagitarent. iubet seruos
dominis esse subditos ne doctrina dei blaspheme
tur. j. Thi. vlt. Quicũq; sunt sub iugo serui domi-
nos suos omni honore dignos arbitrentur. ne no
men domini ꝛ doctrina blasphemetur. qui auteꝫ
fideles habent dominos non contemnant: quia
fratres sunt sed magis seruiant quia fideles sunt.
Rñsio.
¶ Respon. conditio seruitutis nõ euacuatur per
libertateꝫ christianitatis triplici ratione. Primo
quia confert ad meritum ꝛ humilitatem que est
custodia virtutũ. Unde dicitur. j. Cor. vij. Seru9
vocatus es nõ sit tibi cure. Sed si potes fieri liber
magis vtere. s. seruitute. quia sicut dicit glo. hoc
confert ad humilitatem. ꝛ. j. Pe. ij. Serui subditi
estote in omni timore dominis: non tantũ bonis
ꝛ modestis: sed etiaꝫ discolis: hec est enim gratia.
Secundo quia confert ad retributioneꝫ glorie fu
ture. Unde ad Col. iij. Serui obedite ꝑ omnia do-
minis carnalibus. ꝛ subditur. Sciẽtes quia a do-
mino recipietis retributionem hereditatis. Ter-
tio ad euitandam blasphemiam nominis dei et
scandalum fidei. Unde dicit apostolus. j. ad Thi.
vj. Qñ serui dominos suos omni honore dignos
arbitrentur ne nomen domini ꝛ doctrina blasphe
metur. propter has causas apostoli tempore gra-
tie seruos xpianos dominis suis subiectos esse de
Ad arg. pmũ.
creuerũt ¶ Ad illud ergo quod primo obijcitur.
ꝙ septimo anno seruus hebreus manumitteba-
tur: quod pietatis est. dicendum ꝙ illa manumis-
sio septimi anni erat figuralis. significat enim si-
cut dicit ysidorus super Deutero. xv. Quia in sex
etatibus huius seculi seruientes septimo anno. i.
eterno sabbato liberabuntur: quod auteꝫ figura-
Ad alia.
le est non est ad literam tempore gratie obseruan
dum. ¶ Ad secundum vero ꝛ tertium dicendum.
ꝙ melioris conditionis est seruus christianus tẽ-
pore gratie ꝙ seruus hebreus tempore legis. seru9
enim hebreus erat conditionis seruitutis merce-
narie. Leuiti. xxv. Non opprimes fratrem tuum
seruitute. sed quasi mercenarius ꝛ colonus erit.
Seruus vero christianus subiectus est seruitute
charitatis ꝛ obedientie. Unde apostolus ad phi-
lemonem scribit de Honesimo seruo suo. obsecro
te pro filio meo honesimo: tu illuꝫ sicut mea visce
ra suscipias ꝛ subdit. Jam non seruum sed pro ser
uo charissimũ fratrem maxime mihi quanto ma
gis tibi: ꝛ in carneꝛ in domino. Si ergo habes me
socium suscipe illum sicut me.

Articulus tertius.

De receptiõe serui alieni.

Tertio queritur de receptiõe serui alieni
de quo dicit lex Deutero. xxiij. Non tra
des seruum suuꝫ domino suo qui ad te
confugerit Ex qua lege videtur. ꝙ fugi-
tiuus seruus a subiectiõe sui domini possit ab ali
Cõtra.
quo licite recipi. ¶ Cõtra. xxj. Exodi. dicit lex. Qñ
seruus pecunia domini sui est. Si ergo pecunia al
terius voluntate domini non potest licite teneri
vel recipi: ergo nec seruus. ¶ Item. xxij. Deutero.
dicit lex. Qñ bos ꝛ ouis fratris debet ad ipsum re
duci ꝛ sine detrimento sibi seruari. Et simili mo-
do de vestimento ꝛ omni re proximi faciendũ est.
ergo cuꝫ seruus sit res domini sui: seruus fugiẽs
debet domino suo restitui. ¶ Item apostolus re-
stituit honesimum seruum Philemoni domino
suo. qui ad apostolum ꝯfugerat de quo dicit apo-
stol9 philemoni. Sine consilio tuo nihil volui fa
cere scilicet de honesimo retinendo. ¶ Respõsio.
Rñsio.
distinguendo. Seruus aut est seruus singularis
persone. aut est seruus ꝑsone publice vt regis. Si
est seruus singularis persone: aut ergo fugit a do
mino suo volente ipsum perdere propter vitandũ
periculum salutis. Aut fugit a domino volente
ipsum perdere propter subtractionem debiti ser-
uitij seu subiectionis. In primo casu intelligitur
lex. Non tradet seruum domino suo supple volẽ-
ti ipsum perdere. Unde dicit Augusti. super illuꝫ
locũ. ꝙ alienigena Achis rex Jeth seruauit hanc
legem. quãdo ad eum fugit. Dauid a facie domi-
ni sui id est regis saul. j. Reg. xxj. qui scilicet vole-
bat ipsum perdere. In secũdo vero casu intelligũ-
tur leges contrarie. Item si est seruus persone pu
blice vt regis. aut igitur est seruus gentis infide-
lis. aut gentis seu populi fidelis. si est seruus gen
tis infidelis ꝛ fugit ad populum fidelem propter
perniciem erroris precipit lex ꝙ non reddatur: sed
suscipiatur. Et hoc modo intelligitur sicut dicit
Augusti. predicta lex. Non tradet seruum domi-
no suo. vnde Augusti. Quomodo hoc putari po-
test nisi gẽti vel populi intelligamus ista dici: nõ
vni homini. ex alia vtiq; gẽte a domino suo. id est
rege seruum refugiẽtem ad hanc cui loquebatur
reddi prohibuit.

Membrum tertium.

De legi. iudi. circa virum ꝛ vxorẽ dimittẽdas vel assumendas eas.

Consequenter querẽdum est de legibus
iudicialibus circa viruꝫ ꝛ vxorem. Erat
autem lex permissionis de vxore repu-
dianda. xxiiij. Deutero. de qua tactum
est prius. Erat iterum lex de vxore alienigena du-
cenda de puella capta in prelio. xxj. Deutero. Si
videris in numero captiuorum mulierem pulcrã
voluerisq; eam habere in vxorem: radet cesarieꝫ ꝛ
circuncidet vngues deponet vestem. sedẽsq; in do
mo tua flebit patrem vno mense. postea intrabis
ad eam eritq; vxor tua. Itẽ erat lex de duplici vxo-
re habenda Deutero. xxj. Si habuerit homo vxo
res duas: vnam delectam ꝛ alteram odiosam. Si
fuerit filius odiose primogenitus non poterit fi-
lium dilecte preferre filio odiose. ¶ Queritur er-
Utrũ tpe legi licitũ erat ducere alienigenam.
go iuxta primam legem. vtrum tempore legis lici
tum esset ducere alienigenam: quod videtur ꝑ pre
dictam legem. Item Ruth. vltimo. Tulit Booz
ruth ꝛ accepit vxorem. ꝛ sic patet per illam hysto-
riam sm legem illam accepit vt suscitaret semen
fratris. Deutro. xxv. Ruth. autem erat moabites
Contra.
alienigena. ¶ Cõtra. Deut. vij. dicit israeli. Non
inibis fedus cum eis: nec associabis cum eis con-
iugia: dicit de alienigenis. ¶ Item. ij. Esdre vlti-
mo. Nunqd non in huiuscemodi re peccauit Sa
lomon rex israel: ꝛ sequitur. Ipsum ergo duxerũt
ad peccatum mulieris alienigene. Nunqd ꝛ nos
inobedientes faciemus peccatum grande hoc. vt
preuaricemur et ducamus vxores peregrinas?
¶ Item sm hãc legem tempore gratie dispar cul-
tus impedit matrimonium contrahendum. ꝛ di-
Rñsio.
rimit contractum. ¶ Respon. ducere alienigenã
de illis septem gentibus que inhabitabant terrã
promissionis. propter periculum ydololatrie ꝛ er
roris prohibitum erat sm legem. vij. Deutrono.
filiam

Filiam tuam non dabis filio eius. nec filiam eius
accipes filio tuo. quia seducet filium tuum ne se-
quatur me. Ducere vero alienigenã de gente alia
manente in errore ydololatrie adhuc ex eadẽ pro-
hibitione erat illicitum sm legẽ. Ducere vero alie
nigenam conuersam ad fidem ꝛ obseruantiam le
gis diuine licitum erat ex predicta lege de ducen-
da captiua puella. Unde Booꝫ duxit Ruth moa
bitem conuersam ad fidẽ ꝛ legem Hebreã. Ruth.
Querit de dispẽsatiõe legis hñe plures vxores.
vltimo. ꝛ Salomon duxit raab. ¶ Item queritur
de secunda lege qua videbatur esse concessuꝫ in le
ge habere plures vxores. ¶ Item ad ideꝫ est ꝙ pa
triarche habuerũt plures vxores. vt abrahã Geñ.
xxv. ꝛ iacob Geñ. xxix. et. xxx. ¶ Item lege data pa
ter samuelis habuit plures vxores nec in hoc re-
prehenditur. similiter dauid legitur habuisse plu
res vxores quas non habuisset si ei licitũ non fuis
set. ¶ Item dicit Aug. super Geñ. xxix. Obijciun-
tur iacob quatuor vxores: sed quãdo mos erat cri
men non erat. ¶ Contra. Geñ. ij. Erũt duo in car
ne vna. hoc dicitur ad precisionem. ergo non pos-
sunt esse tres. ergo vnus non potest habere duas
vxores. ¶ Iteꝫ Math. xix. Non legistis quia qui
fecit ab initio masculum ꝛ feminam creauit eos.
Glo. non ait feminas: vt ꝛ vnum coniugium sit
non plura. ¶ Item. xvij. Deutero. de rege dicitur.
Non hẽbit vxores plurimas. ergo sm legem non
erat licitum habere plures. seu dicamus legeꝫ na-
turalem seu legem moysi ¶ Ad hoc volunt qui-
dam dicere ꝙ de pluribus vxoribus habendis ali
quando fuit dispensatum. ꝛ hoc ex causa propter
dei populum multiplicandum. Et hec dispensa-
tio occurrit ante legẽ ꝛ in lege. cum adhuc popu-
lus paucus erat colentium deum. Unde hec cau
sa multiplicationis scilicet prolis ad cultum diui
nuꝫ dispensabat cũ illis vt haberẽt plures. postea
vero multiplicato populo cessauit causa ꝛ dispen
Obijcit. de Dauid.
satio. ¶ Sed obijcitur. Naꝫ vni hoc dauid pecca-
uit habendo plures quia iam populus colentiuꝫ
deum multiplicatus erat. ¶ Item. xxj. Deutero.
super illud. Si habuerit homo duas vxores ꝛc. nõ
poterit preferre filium dilecte ꝛc. dicit glo. hoc ad
literaꝫ faciendam est. ne sequatur quis animi sui
motum amorem vel odium: sed naturam. si ergo
ex illa lege cõcedebatur prioribus habere plures:
ergo cum ad literam obseruanda sit. modernis le
Solutio.
ge eadem concessum erit habere plures: qñ falsuꝫ
est. ¶ Respon. dicendum. ꝙ solis regibus et qui-
busdam alijs certis personis dispensatione diui-
na concessuꝫ erat habere plures sed nõ plurimas.
Certis vero personis vt patriarchis ꝛ iudicibus ꝛ
quibusdam prophetis concessum est plures ha-
bere ex causa predicta: quia necessarium erat vt ex
eis multiplicaretur proles ad ampliãdum cultuꝫ
dei. Regibus vero concessum est pluribus habe-
re tunc: ne propter defectum successionis regni po
pulus insolescẽs recederet a religione diuina. Un
de Augu. super illam legem de rege Deutero. xvij.
Non habebit vxores plurimas. dicit enim mani-
festum est salomonem hoc preceptum transijsse.
Dauid autem plures habuit: nec preceptum pre-
teriuit permissio est enim habere plures: non plu
rimas. mulplicatio vxorum generaliter prohibi-
ta est. permissum est regi plures habere. sed non
multiplicare ne multiplicando perueniat ad alie
Ad vltimũ.
nigenas. Et per hoc patꝫ responsio ad primo obie
cta. ¶ Ad illud vero qñ obijcit vltimo. ꝙ hec lex
ad litteram seruanda est dicendum ꝙ cuꝫ lex ista
non dicat. si habeat homo duas vxores. sed dicit
de ꝑterito. si habuerit homo duas vxores. habuis
se autem duas vxores potest pertinere ad diuersa
tempora in quibus aliquis habuit vxoes duas
successiue. vnam post aliam prius mortuã nõ ad
idem tempus: in quo aliquis simul habuerit du-
as vxores. Et hoc modo lex ista ad litteram a mo
dernis cõiugatis obseruanda est.

Membrum quartum.

De legi. iudi. circa ifames.

Postea queritur de legibus circa perso
nas infames. Reputauit autẽ lex perso
nas infames quasdam ratione culpe ꝓ
prie vt meretrices. ꝛ scortatores. quoruꝫ
Pars pma.
questum ꝓhibuit offerendũ. Deutero. xxiij. Non
erit meretrix de filiabus israel nec scortator de fi-
Scda.
lijs israel: et postea subdit. Nõ offeres mercedem
ꝓstibuli: nec preciũ canis in domo domini. Et si-
cut dicit August. super illum locũ. Ex prima par-
te legis ꝓhibentur manifeste viri ꝛ femine forni-
cari. ꝛ monstratur peccatum esse cõmixtio cuꝫ nõ
coniuge. Unde littera. lxx. habet. nõ erit meretrix
Obijcit.
de filiabus israel: neq; fornicans de filijs israel.
¶ Sed obijcitur. x. Hebre. Irritam qui faciens le
gem moysi sine vlla miseratione: sub duobus vel
tribus testibus moritur. Cuꝫ ergo fornicatio nõ
puniatur morte sm legeꝫ. Unde Leui. xix. Si dor-
mierit homo cum muliere coitu seminis ꝛc. Va-
pulabunt ambo ꝛ nõ morientur. ergo qui fornica
Rñsio.
tur non facit irritã legẽ moysi. ergo in lege moysi
De prima pte
non ꝓhibetur fornicatio. ¶ Respon. dicendum
sm August. ꝙ hic ꝓhibetur meretricium ꝛ etiam
fornicatio. Meretricium enim est publica forni-
catio. Unde dicit Augusti. Ad eas ꝓhibet accede
re quarũ publice venalis est turpitudo: ꝛ he sunt
meretrices. fornicatio vero est cõmixtio cum non
sua coniuge. seu sit publica et venalis seu non: et
hoc etiam ꝓhibetur hic vt dicit Augusti. quia di
Ad obiec.
cit littera. lxx. vt dictum est. Non erit fornicãs de
filijs israel. ¶ Ad illud ergo quod dicit apostol9.
dicendum ꝙ nõ quascũq; preuaricationes mãda
torum legis puniebat lex morte corporali immo
quasdam puniebat verberibus seu flagellatione.
quasdam vero pecuniaria. sicut patet ex preceden
tibus. Et ideo illud quod dicit apostolus intelli-
gitur de preuaricatione illarum leguꝫ in quibus
pena mortis erat statuta: non de alijs. Uel intelli
git apostolus de trãsgressione legis sanctificato-
rum. pro qua determinabatur pena mortis in le-
ge Leui. vij. Anima polluta que ederit de carnib9
hostie pacificoruꝫ que oblata est domino. peribit
de populis suis. ꝛ iterũ. si quis adipem qui offer-
ri debet in incensum domini cõmederit: peribit de
populo suo. ꝛ iterũ. Omnis anima que ederit san
guinem peribit. de hac autem preuaricatione in-
telligit apostolus. Unde dicit. x. Hebre. Irritam
quis faciens legem moysi ꝛc. morit. Quanto ma
gis putatis deteriora mereri supplicia qui filium
dei conculcauerit ꝛ sanguinem testamenti pollu-
tum duxerit in quo sanctificatus est. Ex quo pa-
tet ꝙ intelligit de lege sanctificatorum que signi-
ficabant sacrificium christi ꝛ sacramentum san-
Obijcit. de secũda parte.
guinis. ¶ Item obijcitur de alia parte legis. Nõ
offeres mercedem prostibuli: nec precium canis.
Nam quod meretrici datur repeti non potest. er-
go iuste possidet quod sibi datur. ergo de illo po-
test elemosynam facere ꝛ deo offerre. ¶ Item di-
cit humana lex. Turpiter facit meretrix cum sit
meretrix. non tamen turpiter accipit. Si ergo nõ
turpiter accipit: de accepto sine turpitudine offer
re poterit. ¶ Respon. ad primum iuste possideri

dicitur duobus modis: vel iusta causa vel iusto modo. Meretrix ergo qd possidet ex meretricio nō possidet ex iusta causa. qr ex peccato recipit illud stipendiuz. possidet tamen iusto modo: quia possidet vt proprium non vt alienuz. propter hoc. ergo quia merces. prostibuli est stipenpiuz peccati prohibetur offerri in detestationem ⁊ abhominationem meretricij. ¶ Ad secundum vero quod dicit. ꝙ nō turpiter recipit. Similiter intelligitur duobus modis. turpiter enim recipit: quia ex turpi causa ⁊ actu stipēdiuz percipit. non turpiter vero recipit ꝙtuz ad hoc vt in restituendo sit ¶ Itē querit Augu. quare prohibuit offerre precium canis. Nam commutationem primogenitoꝝ quaz iubet fieri de immumdis animalibus Exod. xiij. id est equis ⁊ asinis que adiuuant hominem. vnde et iumenta dicuntur de cane et de porco noluit fieri. Querit ergo si de omnibus talibus commutationem voluit: quare hic solum canem excipit. ¶ Respon. in lege quedam offerebantur de animalibus nec redimebantur vt animal. immolabile. Leui. vlt. Animal quod immolari potest domino mutari non poterit: vt bos ⁊ ouis. Quedaz vero non offerebantur sed redimebantur: vt animalia immunda que dicūtur iumenta. eo ꝙ sint homini in adiumentum. Leuiti. vlti. Si immunduz animal est. redimet que obtulerit. xxxiiij. Exod. primogenitum asini redimes oue. Quedaz vero nec offerebantur nec redimebātur vt canis. ⁊ hoc duplici ratiōe. vna est literalis quia talibus animalibus maxime vtebantur ydololatre in sacrificijs ⁊ cultu ydoloꝝ. Et ideo ad detestationem ydololatrie huiusmodi animalia ⁊ eorum preciuz dominus offerri prohibuit. Alia vero ratio est moralis: quia per canem significatur rapacitas. De rapina autem non potest fieri oblatio xxxiiij. ecclesiastici. Dona iniquoꝝ non probat altissimus. ⁊ iterum. Qui offert sacrificiuz de subtantia pauperū. quasi qui victimat filiuz in cōspectu patris.

Aug. querit.

Item ꝺm legem .§.j.

De legibus q̄ nō ex culpa ſꝫ ex fama infames erant.

Quedam persone reputabantur infames non ex culpa propria. sed ex defectu significante culpaz. vel conditione consequente culpam alienam. Ex defectu significante culpam infamis erat carens membris genitatibus. Unde lex Deutero. xxiij. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis ⁊ absciso verectro ecclesiam domini Itez ex conditione consequente culpam alienam reputabantur quidam infames ratione natiuitatis: vt de illegitimo thoro nati. Unde lex Deut. xxiij. Non ingredietur manzer de scorto natus in ecclesiam domini vsqꝫ ad decimam generationez. Quidā vero ratione gentis seu generis. Unde lex Deutero. xxiij. Amonites ⁊ moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam domini ineternuz. ¶ Circa quas leges obijcit multipliciter. Primo quia non videntur continere iusticiam iste leges. Nam cum exclusio ab ecclesia domini pena sit. defectus autem genitalium pōt in aliquo esse sine culpa: similiter ⁊ nasci de scorto non est cupa nascentis. ergo lex infert penam sine culpa quod iniustum est. ¶ Itez queritur quid dicatur ecclesia. Nam si ecclesia dicitur cōgregatio fidelium. sine culpa autez nullus debet excludi de congregatione fidelium. ergo non est iustum vt aliquis excludatur ab ecclesia propter defectum genitalium vel propter defectum nataliuz. ¶ Itē queritur simpliciter dicitur de eunucho ꝙ non intrabit ecclesiaz domini. De illo vero qui de scorto

Obijcitur. Arg primū.

Secdm.

Tertium.

natus est dicitur: ꝙ non intrabit vsqꝫ ad decimaz generationem. ¶ Item querit Augu. de alia lege Amonites ⁊ moabites. etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam ineternum Cum ergo Ruth fuerit moabites contra hanc ꝓhibitionez admissa videtur. ¶ Si dicatur ꝺm litteram. lxx. quam ponit Augusti. amonites ⁊ moabites non intrabunt ecclesiam domini vsqꝫ ad decimam generationem: ⁊ non intrabit vsqꝫ ineternum. Sicut dicit Augusti. ꝙ forte prophetizauit mistice Ruth intraturam. cum ait vsqꝫ ad decimam generationem. Cōputantur enim ab Abraham cuius nepos fuit Loth. qui genuit amonitas ⁊ moabitas generationes decem vsqꝫ ad Salmon qui genuit Booz maritum Ruth videlicet Abraham: Isaac: Jacob: iudas: phares: esron. arā aminadab: naason: salmon. j. Paralip. ij. Qui genuit Booz: cui Ruth. in ecclesia domini peperit filios Ruth. vltimo. Sed obijcit Augustinus Cur ergo dictum est vsqꝫ ineternum per additionē. an quia post nulla anima de amonitis ⁊ moabitis intrauit in illam ecclesiam hebreoꝝ: quod videtur incōueniens. Si vero dicatur aliter sicut dicit Augu. ꝙ Amonitas prohibuit ⁊ non amonitidas id est viros admitti non feminas: et reddit rationem. quia cum euertissent israelite illam gētem: omnes viros occidere iussi sunt. Num. xxxj. feminas autem non nisi eas que nouerant viruz. quoniam ipse in fornicationem subduxerunt populum. Nume. xxv. Uirgines vero dimiserūt non eis imputantes culpam qua euerti gens illa meruit quam etiam hic cōmemorauit. ¶ Sed obijcitur. Nam sicut habetur iudith. v. Achyor erat dux omnium filioꝝ amon. ⁊ sicut dicitur. xiiij. Relicto gentilitatis ritu credidit deo. ⁊ circūcidit carnem preputij sui ⁊ appositus est ad populum israel ⁊ omnis successio generis ei⁹. Ergo achyor contra hanc prohibitionem in dei ecclesiam est receptus. ¶ Item obijcitur de hoc ꝙ de amonite et moabite subdit lex. Non facies cum eis pacem: nec queres eis bona cūctis diebus vite tue vsqꝫ in sempiternum. Nam hec prohibitio videtur manifestam iniquitatem inducere. qr sicut dicit apostolus ad Rom. xij. Si fieri potest quod ex vobis est cum omnibus hominibus pacem habentes et Hebre. xij. Pacem sequimini cum omnibus. Item. xij. Roma. iuxta autoritatem Prouerbio. xxv. Si esurierit inimicus tuus: ciba illuz. si sitit: potum da illi. ¶ Respon. ad primum dicendum. ꝙ pena iuste infertur sine culpa: non tamen sine causa. sicut patet in multis exemplis vt in ceco nato ⁊ paulo. Dicendum igitur ꝙ ab ecclesia excluditur ꝺm predictam legem eunuchus et spurius. non ꝓ culpa ab eis cōmissa: sed ꝓ culpa significata excluditur eunuchus. significat enim illuz qui molliter viuit nec virile opus perficit: ⁊ hec causa sufficiēs est legi que deseruit figure. Quis alia iterum causa sit: sicut iam dicetur. Pro culpa vero detestanda seu propria excluditur spurius in detestationem videlicet illegitimi coitus. ¶ Ad secundum vero dicendum. ꝙ excluditur quis a societate fidelium simpliciter: cum nō recipitur ad coniunctionem orationis beneficentie ritus que habent fideles ⁊ hoc modo sine culpa non excludebantur a communione fidelium seu ecclesie. Item excluditur quis. cum non recipitur ad pacetum confederationis fidelium vt ad matrimonium. et hoc modo eunuchus propter impotentiam generationis que est opposita bono matrimonij quod est bonum prolis dicit excludi ab ecclesia. hoc

Quartū.

Quintū.

Sextum.

Sol. ad ꝓmū.

Ad scdm.

clesia. hoc est ne per matrimonium ecclesie dei seu congregationi fidelium adstringatur. Simili modo manzer seu spurius. propter infamiam generationis efficitur irregularis ⁊ excluditur ne per pactionem coniugalez ecclesie societur. ¶ Ad tertiū dicenduz. ꝙ eunuchus simpliciter excludi dicitur quia nec in se nec in successore potest per coniugium ecclesie sociari. Spurius vero ꝙuis non in se copulari possit propter infamiam: tamen potest in successore. tamen non copulabit filiabus israel nec filius eius de legitima: nec nepos vsqꝫ ad decimum successorem. quādo memoria antiqui obprobrij seu infamie penitus erit extincta. ¶ Ad quartum quod obijcit de amonite ⁊ moabite ꝺm August. Cum amonites ⁊ moabites nomina sint generis masculini per hos viri tantum non mulieres intelliguntur exclusi. ⁊ ideo Ruth non est copulata ecclesie contra hanc prohibitionem. ¶ Ad illud vero quod obijcit de Achyor. dicunt quidam ꝙ ꝙuis legatur dux filioꝝ amon. nō tamen legitur amonites fuisse. ex quo accipiunt ꝙ quāuis amonitis imperaret. tamen ex alia gente ⁊ natione erat vt egyptius vel ydumeus. Alijs vero videtur ꝙ per susceptionem circūcisionis et ritum gentis hebree specialiter dispensatū est cuz achyor vt aggregaretur ecclesie ⁊ collegio hebreorum: ꝙuis esset de genere amonitarum. ¶ Ad vltimum vero dicēdum. ꝙ illa legis particula. Nō facies cum eis pacem: non queres eis bona intelligitur duobus modis. Uno modo ꝺm acceptionem anime carnalis. ⁊ sic accipitur litteraliter et dicitur ꝺm permissionem non ꝺm preceptionem. ⁊ ꝺm hunc sensum accipitur illud quod dicit dominus Matthei. v. Odio habebis inimicū tuuz dictum est antiquis. Alio modo ꝺm acceptionez anime spiritualis: ⁊ tunc intelligitur spiritualiter: vt non queratur pax: nec bonum quo foueantur in malis. sed aduersemur eis inquātum mali sunt ⁊ odio habeamus ꝺm quod dicitur in psal. Perfecto odio oderam illos: quāuis diligamus eos inquātum homines sunt. Unde Augu. Ista duo nomina cum dicatur homo peccator nō frustra dicuntur. quia peccator est corripe. quia homo est miserere. nec omnino liberabis hominez: nisi cum persecutus fueris peccatorez. Sic igitur terminatur hec pars in qua queritur de legibus iudicialibus circa gradus et differentias personarum.

Ad tertium.

Ad quartuz.

Ad quintum.

Ad sextum.

Questio. xlix. de legib⁹ iudicialibus circa possessiones rerum.

Consequenter querendum est de legibus circa possessiones rerum. Res autem quedam sunt acquisite. Quedam hereditarie. ⁊ de vtrisqꝫ dantur leges iudiciales. De rebus ergo acquisitis datur lex loquens de rege. Deutero. xvij. Non habebit rex auri et argenti immensa pondera. De rebus hereditarijs datur lex. Deutero. xviij. Nō habebūt sacerdotes ⁊ leuite partem ⁊ hereditatem cum reliquo populo israel.

Membrum primum.

Utrū licitum sit thesaurizare.

Primo queritur ꝙtum ad primam legē que est de reb⁹ acquisitis seu reb⁹ mobilibus vtrum licitum sit thesaurizare. ꝙ non videtur: per predictam legem. Nam si prohibitum est regibus thesaurizare de quibus maxime videtur. ⁊ hoc per predictam legē non habebit argenti ⁊ auri immensa pondera: ergo multomagis prohibitum est ceteris. ¶ Item Math. vj. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: qd omnibus generaliter dicitur. ¶ Itez per reprehensionem dicitur in ps. thesaurisat et ignorat cui cōgregabit ea. ¶ Cōtra. ij Corinthi. xij. dicit apostolus. ꝙ parentes debent thesaurizare filijs: nō filij parētib⁹: qd non diceret si nō esset licitum thezaurizare ¶ Itē ecclesiastici. vij. Utilior est sapientia cū diuitijs. ⁊ magis prodest vidētibus solē: sicut enim ꝓtegit sapientia: sic ꝓtegit pecunia. ergo ꝓpter protectionez ⁊ defensionem regi licitū erit thesaurizare. ¶ Respon. thesaurizat aliquis ex affectu auaricie ⁊ cupiditatis absqꝫ omni intentione necessitatis ꝓprie vel aliene. Et hoc modo thesaurizare omnibus est ꝓhibitum. Unde dicit glo. supra predictā legez Non habebit auri ⁊ argenti immensa pōdera vltra mēsuram necessitatis. sigillat enim auariciaz: ⁊ ꝺm hoc dicit beatus iacobus. v. Agite nūc diuites plorate: ⁊ subdit. Diuitie vestre putrefacte sunt. vestimenta vestra tineis cōmesta sunt aurum ⁊ argentum vestrū eruginauit: ⁊ subdit. Thesaurizastis vobis iram. Itē thesaurizat quis ex solertia prudentie: ⁊ hoc vel cōsideratione necessitatis: vel cōsideratione publice vtilitatis. Consideratione necessitatis conceditur parentibus secularibus ob necessitatem filioꝝ educandoꝝ: vel filiaruz cōiugio tradendarum. non autē ditandaruz. sed seruato modo ⁊ statu persone. Cōsideratione publice vtilitatis vel regni defendendi: vel cult⁹ dei ampliandi. concessum est regibus thesaurizare. Unde de causa regni defendendi loquitur autoritas predicta Ecclesiastici. vij. sicut protegit sapientia: sic ꝓtegit pecunia. Causa vero cultus diuini ampliandi. hoc est edificādi templuz deo legitur thesaurizasse dauid. j. Paralip. xxix. Locutus est rex dauid ⁊c. Ego totis viribus preparaui impensas domus dei mei aurum ad vasa aurea. argentum in argentea ⁊c. Personis vero ecclesiasticis proprie nunꝙ thesaurizare licet. quia non licet eis accumulare pecunias. nec pecuniam tenere intētione seruandi. Unde beatus Ambro. in libro de officijs xij. q. ij. Aurum ecclesia habet: non vt seruet sed vt eroget: subueniat in necessitatibus. Quid est opus custodire quod nihil iuuat. Item Hieronymi. Cum socrates Athenas pergeret: magnum auri pondus abiecit: neqꝫ enim putauit se posse virtutes simul et diuitias possidere. Nos subfascinati auro christuz pauperem sequimur: et subdit. Quomodo possumus aliena fideliter distribuere qui nostra timide reseruamus: loquitur cōtra clericos cupidos. Qualiter autez clerici absqꝫ superfluo possidere debeant huiusmodi temporalia inquiretur infra. cum de preceptis euangelicis disputabitur.

Cōtra.

Responsio.

Membrum secundum.

De scda lege Utrū ecclesiastice psone possint res hereditarias possidere.

Item q̄ritur de scda lege circa res hereditarias. vtruz sacerdotes ⁊ leuite. siue persone ecclesiastice possint res hereditarias possidere: ꝙ non. videtur per predictam legem. ¶ Itez nume. xviij. dixit dominus ad Aaron. In terra eorum nihil possidebitis: nec habebitis partez inter eos. Ego pars ⁊ hereditas tua in medio filioꝝ israel. ¶ Item in eodem.

Arg. primū.

filijs leui dedi omnes decimas israel. ⁊ subdit in
regenerationibus suis nihil aliud possidebunt.
Ergo cum incomparabiliter sacerdotes et leuite
euangelici teneantur esse perfectiores sacerdoti-
bus et leuitis veteris testamenti: nihil poterunt
hereditarie possidere. ¶ Item rabanus super illã
Scdm.
legẽ Deutero.xviij. Non habebunt sacerdotes ⁊c.
dicit. In veteri ⁊ nouo testamento mĩstris altaris
preceptum est de oblationibus ⁊ decimis viuere.
nec terrenis possessionibus acquirendis conces-
sum est inhyare Unde nolite possidere aurũ neq3
Tertium. Hiero.
argentum.x.Ma. ¶ Item Hiero. ad Nepotia
num. Qui dominum possidet ⁊ dicit cum prophe
ta pars mea dominus nihil extra dominum ha-
bere potest: ꝙ si quippiam aliud preter dominuz
habuerit: pars eius non erit dominus. verbigra-
tia. Si aurum si argentum. si possessiones. si va-
riam supellectilem cum istis partibus dominus
Hiero.
non dignatur fieri pars eius. ¶ Item Hierony.
ad eundem. Si ego domini pars sum et funicu-
lus hereditatis eius. proprie non accipio partem
inter ceteras tribus. sed quasi leuita et sacerdos
viuo de decimis: et altari seruiens altaris obla-
tione sustentor. habens victum et vestitum his
contentus ero.j.Thimo.vj. et nudam crucem nu
dus sequar. Ex his ergo videtur. ꝙ clerici eccle-
Aliud.
siarum: nullo modo possunt terras habere vel ru
sticas res seculares. ¶ Item ad idem Deutero-
no.xviij. Sacrificia domini et oblationes eius co
medent: et nihil aliud accipient de possessione
fratrum suorum. dominus enim ipse est heredi-
Aliud.
tas eorum. ¶ Item iosue.decimotertio.c. Tribui
leui non dedit iosue possessionem. sed sacrificia et
victimas domini dei israel ipse est eius heredi-
Contra.
tas. ¶ Cõtra.nume.xxxv. Precipe filijs israel vt
dent leuitis de possessionibus suis: vrbes ad habi
tandum ⁊ suburbana pecoribus ac iumentis. er-
go ex lege dei Leuite possidebant ciuitates et sub-
urbia. ¶ Item leuiti.vltimo. Si quis agrum pos
sessionis sue vouerit ⁊ consecrauerit domino ⁊ nõ
fuerit redemptus: cum iubilei venerit dies sancti-
ficatus domino erit: et possessio consecrata et ad
ius pertinet sacerdotum. ergo ex hac lege sacerdo
tes veteris poterãt possidere agros ⁊ alia que do-
mino vouebantur. ¶ Item Actuum.iiij. Joseph
qui cognominatus est barsabas ab apostolis le-
uitis ciprius genere cum haberet agrum vendi-
dit cum quod nõ faceret nisi dominium agri suũ
esset. ¶ Item dicit canon concilij agathẽ.xij.q.
j. Episcopi de rebus ꝓprijs vel acquisitis vel quic-
quid de proprio habent heredibus suis si volue-
rint derelinquãt. ergo episcopi qui inter personas
ecclesiasticas seculares videntur esse perfectiores:
possunt hereditaria possidere. ¶ Item sacerdo-
tes ⁊ leuite orientalis ecclesie vxores habent et fi-
lios generãt. Si ergo paterna successione. vel alio
modo nihil hereditarie possiderent: filij eorum le
gitimi nati ex hereditate remanerent. quod est in
conueniens. ¶ Item in canonibus apostolorũ.
legitur. ꝙ episcopus habet potestatem moriens
de rebus proprijs: quibus voluerit et sicut volue-
rit relinquere fortassis enim aut vxorẽ habet: aut
filios: aut propinquos. Justuz enim est apud deũ
⁊ homines: vt nec episcopus vel eius propinqui
proscribantur: sub obtentu ecclesie. Ex quibus re
linquitur ꝙ episcopi et ceteri clerici maxime pos-
sunt hereditaria possidere. ¶ Itẽ reges terre pos-
sunt vouere terrã aliquã ⁊ dominiũ ad conferen-
dum ecclesie. Ergo ſm legem Leuiti.vltimo. Po-
terit ecclesie seu persone ecclesiastice terram et do-
minium possidere. Possunt ergo preter decimas
⁊ oblationes possidere alia. quod videtur esse con
tra leges predictas. ¶ Respon. in veteri testamen
Responsio.
to possidebatur terra ratione facte distributiõis
⁊ diuisionis ſm sortes per tribus: per successionez
iure hereditario debebant ad posteros pertinere.
et ſm hoc intelliguntur predicte leges ꝙ sacerdo-
tes ⁊ leuite nõ habebant partem nec hereditatem
cũ reliquo populo israel. ⁊ similiter ꝙ dicitur pre-
ter sacrificia et oblationes nihil aliud accipient
supple ratione diuisionis terre primo facte per tri
bus. Item possidebatur terra ratione ⁊ titulo do-
nationis subsequentis diuisionem terre. Et ſm
hoc leuite possidebant vrbes et opida ad manen-
dum: ⁊ suburbana ad pascendum pecora sicut ha
betur Numeri xxxv. ¶ Item possidebatur terra
ratione ⁊ titulo oblationis facte deo. ⁊ ſm hoc le-
uite possidebant agros qui vouebantur deo: ⁊ nõ
redimebantur infra iubileum. Leuiti. vltimo.
¶ Item possidebatur terra titulo emptionis: seu
acquisitionis. et hoc modo poterant leuite acqui
rere terras. nec tamen propter hoc dicerentur he-
reditatem accepisse inter fratres. queadmodum
dicitur Geñ.xxij. Quõ abrahaz plantauit nemus:
vbi dicit glo. Abrahaz sicut Stepha. dicit Actuũ
vij. capi. Non acceperat hereditatem ibi nec spa
cium pedis. Intelligenda est ergo hereditas quaz
deus erat sibi daturus et suis posteris ex gratia:
non precio empta. Ex his igitur patet. ꝙ illa que
possidebant leuite ratione donationis subseque-
tis ad diuisionem terre promissionis vel que pos-
sidebãt nomine elemosyne seu oblatiõis: vel que
possidebant titulo emptionis non dicebantur iu
Sacerdotes noui testa.
re hereditario possidere. ¶ Item Leuite et sacer-
dotes noui testamenti quedam possident titulo
et nomine ecclesie et ista non possident heredita-
rie: sed titulo commendationis. commendata eñ
sunt eis temporalia ecclesie: sicut dispẽsatoribus
et procuratoribus Unde Augusti. ad bonifaciuz
Si priuatim ea que nobis sufficiunt possidemus
non sunt illa nostra sed pauperum quorum pro-
curationem quodammodo gerimus: nõ proprie-
tatem nobis vsurpatione damnabili vẽdicamur.
priuatum vero appellat beneficium ecclesiasticũ
separatum: et singulari persone cõmissum. Que-
dam vero possident titulo emptionis et nomine
acquisitionis. vt ea que eis proueniunt solertia
sua ⁊ exercitio sui laboris ⁊ etiam ista non dicunt
hereditarie possidere. Item quedam possident ra
tione successionis a suis parentibus ⁊ hic tantuz
dicuntur iure hereditario possidere res quas pos
sident nomine ecclesie: nec possident hereditarie:
nec possunt heredibus relinquere: ſm ꝙ dicit ca-
non concilij agathen. Res vero quas possident p
acquisitionem non possident hereditarie: sed pos
sunt ea heredibus vel quibuscunq3 relinquere. vn-
de canon concilij Agatheñ. dicit. xij.q.j. Episcopi
de rebus acquisitis: quod habẽt heredibus suis
si voluerint derelinquant. Res vero quas possi-
dent ratione paterne successionis: possident he-
reditarie nec possunt heredibus non relinquere.
Unde Hiere.xxxij.capitulo. Posside aruũ meuz
qui est anathot: quia tibi competit hereditas. et
tu propinquus es vt possideas.
So. ad arg. j.
¶ Ad illud ergo quod obijcit: ꝙ pfectiores debẽt
esse leuite ⁊ sacerdotes noui testamenti ꝙ veteris.
concedendũ est: quia tam illa que possident noĩe
ecclesie que possidentur titulo pauper sicut dicit
Hieronymus

Hieronimus. ꝙ res ecclesie: : res pauperum sunt
ꝙ alia que possident sicut ꝓpria vel per acquisitio
nem: vel hereditarie debent habere sicut cõmunia
cum pauperibus ꝙdiu ipsa possident. vt ea ꝗ pos-
sident ꝓpria possideant sicut cõia. Et hoc modo ĩ
telligitur canõ vrbani pape.xij.q.j Scimus. quia
hactenus vita communis inter xpianos viguit. ⁊
adhuc gratia dei maxime viget inter eos qui in sor
te domini sunt electi.i.clericos. sicut legitur in apo
stolorum actibus.iiij. Erãt illis omnia cõmunia.
Ad secundũ
¶ Simili modo ad illud quod dic Rabanus. dicẽ
dum ꝙ leuitis noui vel veteris testamenti non est
concessum possessionibus acquirẽdis inhyare af-
fectu.s. cupiditatis vel studio secularis negociatio
Ad tertium
nis. ¶ Ad illud quod dicit beatus Hiero. Rñdet
ꝙ intelligitur de clericis qui seculo abrenunciaue-
runt. Sed potest dici ꝙ intelligitur de omnibꝰ qr
debent possidere que possident: quasi non possidẽ
tes per contemptũ rerũ: ⁊ sollicitudinum terrena-
rum put dicit apostolus.ij.Corin.vj. Tanꝙ nihili
Ad alia
habentes: ⁊ omnia possidentes. ¶ Ad alia vo ob
iecta patet solutio. Nã si clerici possident terram ⁊
iusticiam secularem ex ea parte qua sunt clerici nõ
possident ista hereditarie. Aut enim ista possident
titulo ecclesie: ⁊ tunc non hereditarie: qr titulo ele-
mosyne vel oblatiõis ista possidet ecclesia: aut pa
terna successione. ⁊ tunc non possident ista inꝙtũ
clerici. id est in sortem domini vocati.

Membrum tertium.

De legibꝰ iudicialibus in distribuẽdis seu cõmunicãdis rebus. Argumen. j.

INquisito de rebus possidendis. Queren
dum est de legibus iudicialibus in rebꝰ
distribuendis seu cõicandis: de quibus
date sunt plures leges iudiciales. Nam
exo.xxiij. dicitur Sex annis seminabis terram tuã
⁊ congregabis fruges eius. Septimo autem ãno
dimittes eam ⁊ quiescere facies: vt cõmedant pau
peres populi tui. Constans est ꝙ lex ista plena pie
tate est: qua precipitur vt in septimo anno cõmu-
nicent suas possessiones. Cum ergo precepta pieta
tis semper sint obseruanda: istud erit modo obser
Secundum
uandum. ¶ Item similis lex est Leui.xxiij. De die
viij. scenophegie de quo dicit: ꝙ erit sanctissimus
atq3 celeberrimus. est eñ cetus atq3 collecte. ⁊ intẽ
tio huiꝰ precepti erat: vt illo die fieret collecta ad
sustentationem pauperuz ⁊ edificationem taber-
Tertium.
naculi. ⁊ constat ꝙ istud similiter plenum pietate
est: ergo esset seruandum. ¶ Itẽ leui.xxv. Datur ꝑ
ceptum. ꝙ in anno iubileo debeat fieri restitutio
possessionum. manumissio seruorum: quod simili
ter plenum pietate est. ¶ Item leui.xxiij. dicitur.
Postꝙ messueritis segetem terre vestre non seca-
bitis eam vsq3 ad solum. nec remanẽtes spicas col
ligetis. sed pauperibus et peregrinis dimittetis
eas. Glo. hec pietate plena sunt. ¶ Item deut.xv.
Omnino indigens ⁊ mẽdicus non erit inter vos.
Contra.
Cum ergo istud preceptum sit pijssimuz: maxime
erit obseruãdum. ¶ Contra. Gal.iiij. Dies obser
uatis ⁊ annos glo. hiero. Puto equidem hoc de se
ptimo remissionis anno dici Deute.xv. Et de quĩ-
quagesimo qui ab illis dicitur iubileus. Ergo ipe
apostolus reprehendit Gal. de obseruantia predi
ctarum legum: ergo non sunt obseruande tẽpore
gratie. ¶ Item Johã.xij. dicitur. Pauperes sem
per habebitis vobiscum: et iterum.xv. Deutero.
Non deerunt pauperes in terra habitationis tue
ergo nõ est seruandum predictum preceptum om
nino indigens ⁊ mendicus nõ erit apud te. ¶ Re-
Responsio.
sponsio in preceptis iudicialibus de rebus cõmu-
nicandis. Quedam erant figuralia: quedam li-
teralia ⁊ moralia: sed tamen imperfecta: ⁊ hoc du
pliciter. Nam quedam sic erant imperfecta: vt ad
ueniente perfectione essent mutanda. Quedam
vero sic erant imperfecta vt adueniente perfectio-
ne essent perficienda. Quedam vero erant perfe-
cta ſm illũ statum: sed adueniente perfectione ma
iori per statum: quasi contrarium erant euacuan-
da. Dicendum ergo preceptum de obseruatione
anni septimi et octaue diei scenophegie: et anni iu
bilei. erant precepta figuralia. quantum ad for-
mam precepti que erat de obseruantia temporis
in figura: ꝙuis determinatio precepti esset mora
lis vt scilicet pauperes sustentarentur et foueren
tur. et ideo sicut ostendit apostolus. Gal.iiij. non
sunt ad litteram obseruanda. Adueniẽte enim ve-
ritate debet cessare figura. ¶ Item preceptum de
non secanda segete vsq3 ad solum: et de spicis re-
manentibus pauperibus dimittẽdis ad litteram
preceptum pietatis est: sed adueniẽte perfectione
euangelij qua tenemur nõ solũ spicas remanẽtes
sed ipsum frumentũ de horreo tenemur indigenti
bus pauperibus cõmunicare. in necessitate dum
facimus quod plus est: cessat id quod minus est.
¶ Item preceptũ de mutuando fratri ſm literam
pietatis est. sed imperfectum est in hoc ꝙ solum
precipitur mutuum dandũ fratri. Deuterono.xv.
Si vnus de fratribus tuis ad paupertatem vene-
rit non contrahes manum s3 aperies eam paupe-
ri et dabis mutuum quo eu3 indigere perspexeris.
Adueniente vero perfectione euangelij non eua-
cuatur sed perficitur cum dicitur Luce.vj. Diligi
te inimicos vestros ⁊ benefacite: ⁊ mutuu3 date ni
hil inde sperantes in quo iubet mutuum dari etiã
inimico: in casu: sc3 necessitatis. Et similiter Ma
thei.v. dicitur generaliter. Qui petit a te da ei: ⁊ vo
lenti mutuari a te ne auertaris. ¶ Item preceptũ
quo dictum est: ꝙ nõ erit indigens ⁊ mendicus in-
ter vos: id est destitutus auxilio: ⁊ querens panem
per hostia perfectum est quantum ad statum im
perfectionis illius populi qui per bona tempora-
lia ad salutem attrahebãtur. Unde eis fiebat pro
missio temporalium. Esa j. Si audieritis me: bo-
na terre comedetis. Adueniente vo perfectiõe ma
iori populi xpiani: quibus paupertas ⁊ abdicatio
temporaliu3: beatitudo est. Mat.v. Beati paupe
res ⁊c. cessat istud preceptum: quia in vita xpiana
esse indigẽtẽ ⁊ mendicũ non est esse miserũ: sed bea
tum: vnde dicit Orige. super Gene.xlvij. Terra sa-
cerdotum a rege tradita fuit eis quibus statuta
cibaria ex horreis publicis prebebãtur pharao ter
ras suis concessit: christus abstulit suis. Josue tri
bui Leui non dedit possessionem: quia dominus
deus ipse est possessio eius. Christus dicit. Nisi
quis renunciauerit omnibus que possidet: nõ po-
test meus esse discipulus. Luce.xiiij. per hec igitur
patet solutio ad obiecta. ¶ Nam ad illud qd pri-
Solo ad. j.
mo obijcit de communicatiõe terre in septimo an
no quantum ad formam precepti qua precipitur
obseruatio temporis figura est Unde Exod.xxiij.
super illud preceptu3 dicit glo. in senario perfectio
operum in septẽnario requies animarũ exprimit.
Uñ ergo sex annis seminare terrã ⁊ cõgregare fru-
ges eius precipimur: qr in p̃senti vita ꝗ sex etatibꝰ
constat terrã carnis nostre exercere: ⁊ virtutũ semẽ
in ea serere debemꝰ: vt in futuro vitam eternam ac-
cipiamus. Et ideo quantum ad formam precepti

non est obseruandum; quantum vero ad rationē
determinationis que est cōmunicatio bonoꝝ pau
peribus:non solum anno septimo sed omni tepo-
re cum necessitas est obseruandum est. ¶ Simili
Ad secundum. modo ad illud qđ obijcit de octaua die scenophe-
gie:qđ est cetus atq; collecte. Dicenduꝫ ꝙ figura
est octaue resurrectionis: in qua supplebitur defe
ctus meritorum in imperfectis :per abundantiaꝫ
Ad tertium. meritorum in perfectis. ¶ Similimodo dicenduꝫ
de iubileo: ꝙ figura fuit remissionis faciende per
xp̄m:per quam patres sancti de limbo inferni re-
dierunt. Qđ vero precipitur de manumissione ser-
uorum qđ pietatis est ⁊ restitutione possessionuꝫ
ratione abundantioris perfectionis in statu xp̄ia-
nitatis:in quo beatificatur paupertas ⁊ contem-
ptus possessionum; ⁊ predicatur humilitas ⁊ sub
iectionis meritum non seruatur. ¶ Ad reliqua ve
Queritur. ro omnia patet solutio ex iam dictis. ¶ Sꝫ tamē
adhuc queret aliquis de illo iudiciali precepto pie
tatis. Deute.xxiiij. Nō pernoctabit apud te pign⁹
fratris tui;si pauper est:sꝫ statim reddes ei. Et ite
rum. Cuꝫ repetis a proximo tuo rem aliquam nō
ingredieris domuꝫ eius vt pignus auferas;sed sta
bis foris ⁊ ille proferet. Queret ergo cur non poti⁹
precepit creditori vt non auferat pignus qđ eodē
die restituendum est. Si dicatur ꝙ ad compellen-
duꝫ debitorem hoc fieri voluit. Obijcitur quomo
do ergo debitor vrgetur ad reddēdum cum sciat se
pignus eadem die recepturuꝫ. ¶ Respon. ſm Au-
gustinū:ꝙ propter memoriam hoc fieri voluit lex
ne scilicet debitor obliuiscatur reddere maxime q2
misericordia creditoris vincitur cū non debet esse
ingratus si pignus receperit in quo dormiat.

Questio quinquagesima.

de preceptis iudicialibus circa actiones.

Quesito de legibus

iudicialibus pertinentibus ad sta-
tum personarum ⁊ ordinem rerum
querendum est de legibus iudiciali
bus circa ius ⁊ debitum actionum.
Actiones autem hic dicim⁹ per quas inter homi-
nes mutua indigentia supplebatur:vt negociatio
nes:⁊ cōtractus venditionis ⁊ emptionis:mutui
cōmendationis ⁊ conductionis : seu locationis.
¶ Circa contractum venditionis data est lex Le-
uiti.xix.Statera sit iusta ⁊ equa sint pondera : iu
stus modius:equusq; sextari⁹:⁊ iterū Deute xxv.
Pondus habebis equum ⁊ iustum: ⁊ modius eq̄
lis ⁊ verus erit tibi. ¶ Circa contractuꝫ mutui di
cit lex Deute.xxiij. Fratri tuo absq; vsura id quod
indiget cōmodabis:iteruꝫ in eodem. Non fenera-
beris fratri tuo ad vsuram sed alieno. ¶ Circa cō
tractum cōmendationis seu depositiōis dicit lex
Exod.xxij.Si quis cōmendauerit pecuniā amico
suo vel vas:⁊ furto ablata fuerint:si inuenitur fur
duplum reddet. Si latet fur dominus applicabit
addens ⁊ iurabit ꝙ non extēdit manum in rē pro
ximi sui:⁊ si illi iudicauerint dupluꝫ restituet. Itē
dicit lex alia in eodem. Si quis cōmendauerit pro
ximo suo omne iumentum ad custodiendum et
debilitatum fuerit: vel mortuum aut captum ab
hostibus:iusiurandum erit in medio:ꝙ non extē-
dit in rem proximi manum ⁊ reddere non cogetur
⁊ cetera que ibi distinguit lex. ¶ Circa contractuꝫ
conditionis ⁊ accōmodationis ⁊ locationis dicit
lex Exod.xxij. Qui a proximo suo iumētum aliqđ
mutuo postulauerit:⁊ debilitatum seu mortuum
fuerit domino non presente reddere compelletur.
ꝙ si dominus presens fuerit nō restituet: maxime
si cōductuꝫ erat pro mercede operis sui. Item dicit
lex Deute.xxiiij. Non negabis mercedem indigen
tis ⁊ pauperis fratris tui; sed eadem die reddes ei
precium laboris sui. ¶ Circa partem istam queri-
tur primo generaliter:vtrum negociatio sit licita.
Scđo vtrū clericis in aliquo casu sit licita. Tertio
specialiter de predictis cōtractibus multipliciter
dubitatur.

Membrum primum.

Queritur ergo primo vtrum negociari
sit licituꝫ. Ad qđ sic Ioh.crisosto. sup
Mat.xxi. Eijciebat vendentes ⁊ emen
tes dicit. Eijciens dominus vendentes ⁊ ementes
de templo significauit ꝙ mercator nūꝗ potest deo
placere:⁊ ideo nullus xp̄ianus debet esse mercator
¶ Item Crisosto. in eodem. Si quis voluerit esse
mercator:proijciatur de ecclesia dicente propheta
in ps. Quoniam non cognoui negociationes: in-
troibo in potentias domini. ſm.lxx. ¶ Item idem
in eodem. Ostendam qui non est negociator:vt q̄
talis nō fuerit eum intelligas non esse negociato
rem: ⁊ subdistinguit sic. Quicūq; rem comparat
non vt integram ⁊ immutatam vendat:sed vt ma
teria sit sibi inde aliquid operandi: ille non est ne-
gociator:⁊ ponitur exempluꝫ vt iste emit tabulas
vt faceret scrinium ; vel cartas vt faceret librum.
Qui vero rem comparat vt integram ⁊ immuta-
tam vendendo lucretur ille est mercator: qui de tē
plo dei eijcitur : si ergo fere omnes negociatores
sunt tales:negociari erit illicitum vniuersaliter.
¶ Item Cassiodo. super illuꝫ locum ps. Quoniā
non cognoui litteraturam dicit:quid est aliud ne-
gociatio nisi que possit vilius comparare ⁊ carius
velle distrahere: ⁊ subdit. Negociatores tales eie-
cit dominus de templo dicens. Nolite facere do-
mum patris mei domum negociationis. Ex qui-
bus videtur relinqui ꝙ negociari vniuersaliter sit
illicitum. ¶ Contra Augusti. in lib. no. ⁊ vete.te-
stamen. Fornicari hominibus semper non licet ne
gociari aliquando licet:aliquando non. ¶ Itē ne
gociatio potest fieri licite. vnde Augusti. in illo lo
co psalmi. Qm̄ non cognoui negociationes ⁊c. ar
guit sic:ergo non negocientur christiani:et respō-
det:sed ait negociator: affero ex lōginquo merces
mercedē laboris mei:vnde viuam quero. Dignus
est autem mercenarius mercede sua Math.x. Ex
hoc ergo relinquitur ꝙ iuste possum aliquid vili⁹
comparare ⁊ carius velle vendere. ¶ Item glo. su
per illud ps. Qm̄ non cognoui litteraturam:alia
literatura negociationem ⁊c. Non approbaui q̄
faciunt auidi negociatores. Nā auidus acquirē
di pro damno blasphemat pro precijs rerum men
titur ⁊ peierat:sed hec vitia sunt hominis nō ar-
tis:que sine his vitijs agi potest: sicut etiā in om-
nibus artibus male agitur non ex eis:sed ex homi
nibus. De alia ergo negociatione hoc dicit. Nego
ciatores ergo dicit de suis actibus presumentes re
linquitur ergo ꝙ negociari est licitum si fiat si-
ne mendacijs ⁊ periurijs. ¶ Itē si propter mēda-
cia ⁊ periuria culpantur negociatores sicut dicit
Cassiodorus super predictum locum ps. Negocia
tores illi abominabiles existimentur qui per im-
moderatam ambitionem pecunie polluunt mer-
ces suas plus periurijs onerando ꝙ̄ precijs. Obij-
cit Augu. sup eundem locū ps. in originali loquēs
in persona negociatoris sic. Ego mētior:non nego
ciū:possuꝫ enī sine mēdacio dicere tāto emi tāto vē
dā si placꝫ eme quō ergo reuocas me a negociatōe
omnes

Utrum negociatio sit licita.
Argumen.j. Crisosto.
Secundum
Ad tertium.
Contra Aug

omnes artifices mentiuntur: sutores agricole.
Si ergo ꝑpter mendacia sutorum ⁊ agricolaꝝ nō
culpatur ars sutoria vel agricultura : ergo ꝑpter
mendacia negociatoꝝ nō debet culpari negocia-
tio. ¶ Item si ꝑpter auiditatē ⁊ cupiditatē acqui
rendi culpat negociatio. q2 negociatores optant
tēpus carū vt possint carius vēdere annonā quā
seruauerūt. Obijcit Aug. sup eundē locum ps. in
originali. Hoc nō faciūt boni negociatores sicut
nec boni agricole. Ista enī sunt peccata hoīm nō
rerū. Negociatio igit nō me facit malum : sed ini
quitas mea ⁊ mendaciū meū. ¶ Item dicit phs.
Cum quilibet homo ꝙ̄ pluribus rebus indigeat
quas nō pōt per se ad sufficientiā vite perquirere
vt victu vestitu:domo ⁊ hmōi. nō est homini vita
nisi fuerit aggregatio supple cum alijs homini-
bus. ⁊ nō erit aggregatio hoīm vtilis in vita: nisi
fuerit cōnegociatio. Cōnegociatio est supplēs de
fectum vniuscuiusq; cōnegociantiū:qui sunt di-
uersificati in arte vt agricola indiget medico : cuꝫ
ei necessaria medela:et medicus indiget agricola
est ꝑpter cibū. Similiter domificator indiget arti
ficio calciamentoꝝ. ⁊ econuerso. ⁊ iterū. Quod est
apud vnum deficit apud alterū. Unde habens vi
num indiget tritico ⁊ econuerso. Cum ergo cōne-
gociatio inter hoīes fit ad supplendā indigentiā
mutue necessitatis. negociatio nō erit illicita. nec
mala. immo ex iure naturali approbabit. ¶ Re-
spon. distinguendo. Quoniā aliquid dicit illicitū
pluribus modis. Uno modo illicituꝫ dicit qđ est
ſm se malū ex ipsa inordinatiōe actus. qualis est
fornicatio:⁊ vsura. ⁊ hoc modo negociatio ꝑprie
accepta nō est illicita. Unde Augu. ſm hoc dicit.
Fornicari hominib⁹ semp nō licet. Negociari ꝟo
aliquādo licet. Alio modo dicit illicituꝫ qđ est ex
aliqua circūstantia malum qđ contingit plurib⁹
modis. ex circūstantia ꝑsone. ex circūstantia cau-
se. ex circūstantia modi. ex circūstantia tpis. ex cir
cūstantia loci. ex circūstantia cōsortij. ⁊ omnibus
istis modis contingit negociationē fieri illicite :
vel etiam licite. Illicite cū ista inordinate in nego
ciatione cōtingunt. Licite ꝟo cū ordinate. Ex cir-
cūstantia ergo ꝑsone illicita est negociatio: cū ne
gociat clericus. Unde Aug. in lib. questionū no. ⁊
ve. test. Anteꝙ̄ clericus q̄s sit licet ei negociari. fa
cto iam nō licet. Ex circūstantia ꝟo cause illicita
est negociatio laico. cum. s. ꝑpter cupiditateꝫ vel
aliquē maluꝫ finē negociat. in queꝫ modum dicit
Cassiodorus sup ps. Qđ negociatores abbomīa-
biles existimant:qui p immoderatā pecunie am-
bitionē polluunt. ⁊ sicut dicit Aug. Illi qui optāt
carum tps:vt possint carius vendere. Ex circūstā
tia etiā modi negociatio illicita est. cū exercet cuꝫ
mendacijs ⁊ periurijs ſm qđ dicit Chryso. super
Math.xxi. Mercator sine mēdacio ⁊ ꝑiurio esse
nō pōt. i. vix potest. Ex circūstantia ꝟo temporis
illicita est negociatio cū fit diebus solēnibus ⁊ fe-
stiuis orationi ⁊ vacationi diuini deputatis. quia
est cōtra preceptū de sanctificatione sabbati. i. va
cationi dei. Exo.xx. ⁊ Deutero.v. Nō facies in ea
quicꝙ̄ operis ⁊c. Ex circunstantia loci illicita est
cū fit in loco diuino cultui deputato. Math.xxi.
Dn̄s eiecit emētes ⁊ vendentes de templo. Ex cir-
cūstātia etiā ꝯsortij est negociatio illicita. cū. s. ca-
rius vendit res transeūtibus ꝙ̄ manētibus. vnde
dicit ꝯcilium Albañ. Presbyteri plebes suas mo
neāt vt hospitales sint:⁊ nō carius vendant trā-
seuntibus ꝙ̄ mercato vendere possint. Licite vero
negociatio fit cū exercet a cōgrua ꝑsona ⁊ vt laica
⁊ necessaria vel pia causa. vt. s. possit sibi sue fami
lie i necessarijs prouidere : aut opera misericordie
exercere:⁊ debito modo:scꝫ sine mendacio ⁊ periu-
rio ⁊ tempore cōpetenti : vt die non festiua:⁊ loco
concesso ⁊ tali exercitio apto:⁊ iusta existimatione
rei ⁊ commercio prout cōmuniter venditur in illa
ciuitate vel loco in quo negociari contingit: ⁊ ſm
hoc dicit canon ex epistola Clementis. ꝙ negocia
mundana ⁊ secularia opera sibiīnuicem exhibeāt
vacantes laici:⁊ iterum in alio canone ex eadē epi
stola. Unicuiq; laicorum peccatum est nisi inuicē
sibi in his que ad cōmunis vite vsum ꝑtinent ope
ram fideliter dederint: fideliter aūt dare operā est
cū debita cā debito mō ⁊c. negociatio exercet. ¶ Ad Solo ad arg. primum.
primuꝫ ergo quod dicit Crisosto. ꝙ mercator nūꝙ̄
potest deo placere:⁊ ꝙ proijciatur de ecclesia:intel
ligitur de illo qui cum mendacijs ⁊ periurijs nego
ciatur:vnde statim subdit. Mercator sine menda
cio ⁊ periurio esse non potest. i. vix potest. hoc ergo Ad secunduꝫ.
dicit propter illicitum modum negociandi. ¶ Ad
aliud qđ dicit: ꝙ qui cōparat rem vt integram et
immutatam vendendo lucretur ille est mercator q̄
de templo dei eijcitur : faciēda est vis in eo ꝙ dicit
rem integram ⁊ immutatam:⁊ in hoc ꝙ dicit vt lu
cretur. nam in cuius intentione est prouisio ꝑprie
necessitatis:⁊ etiam attētio publice vtilitatis cui
conferunt negociationes: vel affectus pietatis vt
habeat vnde sustentet pauperes:in eius intentio-
ne non est finis vltimus lucrum:sed magis susten
tationis necessitas vel vtilitas vel pietas. In qui-
bus vero intentio vt ex auaricia pecunias congre-
gent:⁊ diuitias acquirant:in eorum intentione fi-
nis vltimus negociationis est lucrum: ⁊ ideo de il
lis intelligitur qđ dicit Crisosto. Item si quis rem
aliquam de vna regione cum labore suo transferat
ad regionem aliā : que res in nullo deteriorata sit
rem vtiq; transfert integram ⁊ immutatam quā-
tum ad substantiam:non tamen quantum ad lo-
cum. Et ideo quia ratione sui laboris potest licite
querere mercedem: non intelligetur de tali verbū
Crisosto. ¶ Item si quis rem sic comparat:vt attē
dat rei periculum in seruando: q2 potest deteriora
ri vel igne consumi vel a fure subtrahi. Si tamē cū
predictis circūstantijs intendat ex venditione ta-
lis rei lucrari:iam ex consideratiōe incertitudinis
euentus futuri ⁊ susceptione periculi in emptione
talis rei certitudinaliter nō comparat rem istā vt
integram ⁊ immutatam vendendo lucretur:⁊ ideo
non de tali intelligitur quod dicit Crisosto. Intel-
ligitur ergo de illo in cuius intentione finaliter lu
crum est et sine labore ⁊ sollicitudine ex auaricia
acquirendi superflua sine termino ⁊ mensura ne- Ad tertium.
gociatur. ¶ Ad vltimum vero quod dicit Cassio-
dorus. ꝙ negociatio est comparare vilius ⁊ carius
velle distrahere:que reprobatur a deo. Dicendum
ꝙ intelligitur de illis cupidis diuitib⁹ qui frequē
ter forum rerum venalium totum sibi accipiunt
vt postea ſm voluntatem suam carius alijs ven-
dant ꝙ̄ venderetur in foro si ipsi non emissent : et
hoc faciunt de frumento et de alijs rebus vite hu-
mane necessarijs:tales vero sunt deo abbomina-
biles. Exemplo domini essent ab ecclesia eijciēdi.

Membrum secundum.

Queritur postea vtrū clericis in aliquo
casu negociatio sit licita. Qđ nō vide-
tur ex predicta autoritate Aug. ¶ Itē
Hieronimus. Negociatorem clericum: ex inope
diuitem ex ignobili gloriosum quasi quandam

Nisio.
Chryso.
Utrū negociari sit clericis i aliquo casu licitum: ꝙ nō. Hiero.

pestem fuge. ¶ Item Canon Gelasij pape reprehendit clericos negociationibꝰ intendentes ⁊ sine pudore recolentes: ꝙ in euangelio dominus negociatores verberatos ex templo legitur expulisse. Math.xxj. Item nec apostolica verba recẽsentes quibus ait. Nemo militans deo implicat se negocijs secularibus.ij. Thi.ij. Item.ps. Quos dauid surda aure dissimulant audire cantantem: qm̃ nõ cognoui negociationes: introibo in potentias domini. Ex his igitur idẽ Gelasius ab om̃ibus secularibus negocijs clericis dicit esse cessandum: qm̃ domus dei domus orationis esse debet: ne per officia negociationis potius sit spelunca latronum.

Contra.

¶ Contra: dicit canon cõcilij Carthagiñ.dis.xcj. Clericus victũ vel vestitũ sibi artificiolo vel agricultura absq; officij sui detrimẽto dũtaxat preparet. Clericus enim qui absq; corpusculi sui inequalitate vigilijs deest stipendio priuatus excõmunicetur. ¶ Item ex ɔcilio carthagñ.iiij. Clericus qlibet verbo dei eruditus artificiolo victum querat. Item omnes clerici qui ad operandũ validi sunt ⁊ artificiola ⁊ litteras discant. ¶ Item Apostolus pro se ⁊ alijs dicit. Laboramus operantes manibꝰ nostris.j.ad Corin.iiij. Itẽ in ps. Labores manuũ tuarum qr manducabis: beatus es ⁊ bñ erit tibi. ergo ipsi apostoli ⁊ prophete ex labore suo supplebant quo ad aliquam aliorũ hoĩm indigentiam vt ipsi per eos in alios supplerent suã indigentiã: vt in cibo seu alio: sʒ hoc est sicut dicit phs in ethicis: cõnegociatio. Relinquitur igit ꝙ clericis seu quibuscunq; licitũ erit negociari.

Responsio.

¶ Responsio. Negociatio seu mercatio dicitur pluribus modis cõmuniter ⁊ proprie. Cõmuniter circa contractuʒ acquisitiõis per mutuũ. Proprie circa acquisitionem per contractum emptionis ⁊ venditiõis. Minus proprie circa acquisitionem in contractu venditionis. Primo modo vsura dicitur mercatio seu negociatio. vnde Crisosto. super Math.xxj. super illud Eiecit ementes ⁊ vendentes de templo. super omnes mercatores maledictus est plus vsurarius ipse nanq; rem datã a deo vẽdit nõ cõparatã: post fenus rem suam repetit tollens aliena cum suis. Mercator enim non repetit rem venditã: ⁊ hec negociatio degradatione punitur in clerico: sicut dicit Canon.distin.xlvij. Si quis clericorum detectꝰ fuerit vsuras accipere: placuit degradare. Secũdo modo negociatio dicitur in emptiõe rei alicuiꝰ vt postea vendatur: ⁊ qr sicut patet ex precedentibus vix potest exerceri sine peccato: ideo interdicta est illis qui debent prebere alijs exemplum virtutis: vt clericis. dicitur enim in Eccli. xxvj. Difficile exuitur a negligẽtia sua negocians: ⁊ iteruʒ.xxvij. De illo qui queret locupletari inter medium emptionis ⁊ vẽditionis angustiabitur peccatis. Tertio modo minus proprie dicitur negociatio in acq̃sitione per venditionem. Circa qđ distinguenduʒ est: quia aut venditur res cuius valor totus est ex artificio: non ex materia: vt storie que fiunt ex iuncis; ⁊ asuriũ quod fit ex quibusdã quasi impciabilibus: ⁊ huiusmodi venditio seu negociatio est cõcessa simpliciter clerico ⁊ etiã monacho: sicut dicit Hiero. ad rusticũ monachum. Si habentes potestatem apostoli de euangelio viuere laborãt manibus suis ne quem grauarẽt: cur tu in vsus tuos successura nõ prepares: vel fiscelam texe iunco: vel canistrũ plecte viminibus: fabricare aluearia apũ ad quas te mittunt prouerbia Salomonis: ac regiam disciplinã in paruis disce corporibus. Item aut venditur res cuius valor est ex materia ⁊ artificio: vt si contingat emere materiã vt melioretur ⁊ fiat preciosior per artificiuʒ: vt si quis emat pergamenum vt inde faciat librum: vel tabulas vt inde faciat scrinium: ⁊ hec iterum negociatio concessa est clerico in necessitate ⁊ etiã monacho. Unde Hiero. ad Rusticum. Scribantur illi libri vt manus operetur cibos ⁊ anima lectione saturetur: taxant ⁊ lina capiendis piscibus. Egiptiorum monasteria hũc morem tenent: vt nullum absq; labore suscipiãt. Et de tali negociatiõe dicit Crisosto. Quicunq; rem comparat vt materia sibi sit aliquid operandi: ille non est negociator supple proprie.

De clericis egiptij.

Item aut venditur res cuius valor totus est ex se ipsa non ex artificio ꝙ vendens superaddat: ⁊ tũc aut emit vt vendat: aut non emittur: sed donata vel alio modo acquisita venditur: si emitur vt vendatur sic est negociatio predicta que interdicta est clerico. Si vero non est empta sed donata vel acquisita: alio modo venditur: sic est negociatio minus proprie dicta: que omnibus est concessa: de qua loquitur phs. Ex his igitur patet responsio ad obiecta. ¶ Notandum tamen est ꝙ q̃uis clericis ꝫm distinctionem predictam non licet negociari: et liceat sibi proprijs manibus querere victum ꝫm formam apostoli: non tamen licet eis vt per hoc subtrahant se ecclesiasticis officijs sicut dicit canõ.distin.xcj. quod precipue intelligitur de beneficiatis ⁊ in sacris ordinibus constitutis. Nam illi sunt diuinis obsequijs mancipati. vnde dr.xviij. Nume. Aaron ⁊ alijs sacerdotibꝰ. Ego dedi vobis fratres vestros leuitas de medio filiorum israel: ⁊ tradidi donũ domino vt seruiant in ministerijs tabernaculi eius.

Membrum tertium.

De contractibus predictis

Q Ueritur postea specialiter de cõtractibus predictis. Et primo de contractu venditionis ⁊ emptionis. Nam volẽs lex seruare iusticiam in vendendo ⁊ emendo sicut dictum est: dedit legem de ponderibus ⁊ de mẽsuris. vnde Deute.xxv. Nõ habebis in sacculo diuersa pondera: minus ⁊ maius: nec erit in domo tua modius maior ⁊ minor ⁊c.

Queritur.

Queritur ergo cũ quedam res vendantur in pondere: quedam in mensura: quedam in numero: quare lata est lex iudicialis de seruanda iusticia in põderibus ⁊ mensuris: et non in numero.

Responsio

¶ Ad quod breuiter dicendum est ꝙ circa ista circa que cõtingit error et deceptio necessaria est lex ⁊ ars rectificans actionem ⁊ eliminans errorem seu fraudem. Ubi vero non contingit errare nec decipi habentem rationem: non erit necessaria lex seu ars. Quia ergo in ponderibus et mensuris contingunt deceptiones ⁊ fraudes: in numero vero non: data est lex iudicialis de ponderibus ⁊ mensuris ⁊ nõ de numero.

Queritur de mutuo

¶ Item querendum est circa contractum mutui: quia videtur lex concedere vt possit dari mutuum ad vsuram alieno: q̃uis non fratri Deute.xxiij. Sed de hoc quesitum est supra questione de mandato legis. non furtum facies.

Queritur de deposito.

¶ Item queritur circa cõtractum commendationis seu depositi: nam per distinctionem legis. Exodi. xxij. Si deposita pecunia furto ablata esset: ⁊ non inueniretur fur ille qui receperat depositum: aliquando iudicabatur ad duplum. Si vero commendatum vel depositum esset iumentum asinus vel bos et furto ablatum esset: nunq̃ iudicabatur nisi ad restituendum damnum: plus ergo puniebatur in deposito amissio pecunie q̃ amissio bouis vel ouis.

Sed cõtra

¶ Sed cõtra. plus puniebatur furtum bouis vel ouis q̃ furtum pecunie. Nam furtũ bouis in q̃ntuplũ: furtum bouis in quadruplum: furtũ vero pecunie non nisi in duplum. Exod.xxij. ergo et in deposito plꝰ debuit puniri amissio bouis vel ouis q̃ amissio pecunie.

Responsio.

¶ Responsio. in amissione depositi punitur negligentia: in amissione vero furti punitur audacia: qr ergo in amissione pecunie deposite seu cõmendate maior accidit negligentia si furto distrahatur: q̃ in amissione bouis vel ouis cõmendate: qr pecunia solet ⁊ debet artius custodiri vt in archa ⁊ sub claui q̃ bos vel ouis. ideo minor est oportunitas furi ad furandũ pecuniaʒ q̃ ad furandũ bouem vel ouẽ. Maior autem negligentia in depositorio cũ amittit pecuniam: q̃ cuʒ amittit bouem vel ouem. Item qr in amissione furti punitur audacia malefaciendi: maior autẽ audacia contingit in maleficijs: vbi maior pronitas ⁊ ibi maior pnitas: vbi maior oportunitas. Maior autem oportunitas est ad furandum bouẽ vel que leuiter custodiuntur: q̃ ad furandũ pecuniaʒ que artissime custoditur. Ideo plus puniri debet fur bouis vel ouis q̃ fur pecunie.

Queritur de cõtractu locationis.

¶ Itẽ queritur specialiter circa cõtractũ locationis. Nã videt cõtractus locationis similis esse cõtractui vsurario. nam qui locat agrum vel domum vel equum rem suam cõmodat vt accipiat preter sortem. Si ergo contractus vsurarius ideo peccatum est: qr ex mutuo accipitur supra sortem: vel speratur accipi: ergo similis est contractus locationis contractui vsurario. Si ergo contractus vsurarius ꝫm legem illicitus est: ergo contractus locatiõis.

Responsio.

¶ Respõdeo ꝫm Jo. Crisosto. super illud Math.xxj. Eiecit ementes ⁊ vendentes ⁊c. dicentem sic. Qui agrum locat vt agrariaʒ accipiat: aut domũ suam vt pensiones accipiat: non est similis ei qui pecuniã dat ad vsuram: absit. Primo quidem: quoniam pecunia non est disposita nisi ad emendum. Secundo quoniam agrum habens arando accipit ex eo frumentum: habens domum vsum mansionis capit ex ea: ⁊ ideo qui locat domum vel agrũ suum vsuʒ dare videtur: ⁊ quodãmodo videtur mutare cum lucro lucrum: ex pecunia reposita nullum vsum capit. Tertio: ager vel domꝰ veterascit: pecunia vero non.

De cõtractu cõductionis.

¶ Item queritur circa contractum cõductionis mercenarij: de quo dicit lex: ꝙ eadeʒ die reddet ei precium. Deutero.xxiiij. ⁊ Leuiti xix. Non morabitur opus mercenarij tibi apud te vsq; mane. i. operis merces. Queritur ergo si mercenarius dãnificetur nisi illa nocte receperit mercedem: aut qr non habet vnde sustentetur: aut qr totum tenetur eadem nocte soluere. Nunquid cum restitutione mercedis tenetur etiam restituere damnum quod passus est: ⁊ ille qui conducit mercenariũ. ¶ Preterea quantum tenetur restituere. Nam dicitur. xxxiiij. Eccli. Qui defraudat mercedem mercenarij: ⁊ qui effundit sanguinem fratres sunt. Et Jaco.v. dicitur diuitibus. Ecce merces operariorum vestrorum que fraudata est a vobis clamat: et clamor eorum in aures domini sabbaoth introiuit. ¶ Responsio. dicẽdum ꝙ tenetur restituere damnum ⁊ etiam tãtum quantum mercenarius sustinuit. Unde Leuiti.xix. super illud. Non facies calumniam ⁊c. Augustinus. Omnia que prohibentur cõmitti in proximum: ad hoc vnum referenda sunt: nõ nocebis proximo. Dicendum ergo ꝙ quãtum nocuit: tantum restituere debet.

Questio.lj.de decimis.

Dicto de legibus iudicialibus circa cõmunicationẽ rerum respectu proximi. dicendum est de legibus iudicialibus circa distributionem rerum ad honorem dei et sustentationem sui ministri. Circa que erant leges de decimis ⁊ primitijs ⁊ oblationibus. vnde. xxij. Exod. dicitur. Decimas tuas ⁊ primitias nõ tardabis offerre. Et.xxiij. eiusdem de oblationibꝰ subditur. Nõ apparebis in cõspectu meo vacuus. Querendum ergo primo de decimis: deinde de primitijs: tertio de oblatiõibus. Item circa decimas Primo queritur generaliter de institutione decimarum: primitiarũ: ⁊ oblationum. Secundo specialiter. vtrum decime sint in precepto vel cõsilio. Tertio an preceptum de decimis sit morale: an cerimoniale. Quarto de quibꝰ debeat dari decima. Quinto quando debeat dari decima. Sexto quibus debeat dari decima. Septimo, qui teneantur dare decimam. Octauo de emptione et venditione decimarum.

Membrum primum.

De institutione decimarũ. Utruʒ a iure naturali. Argumen.j.

Circa institutionem decimarum sic queritur. vtrum emanauerit institutio decimarum ⁊ alioꝝ a iure naturali: ⁊ de tempore institutionis. Quantum ad primũ obijcitur sic. Differũt ea que pertinẽt ad ius naturale ⁊ ius positiuum: per hoc ꝙ decreta iuris positiui variantur ꝫm tempus ⁊ locum: nec seruãda sunt semper ⁊ vbiq;. Decreta vero iuris naturalis non variãtur: immo seruanda sunt semp ⁊ vbiq;. Si ergo decretum de decimis soluendis: et etiam de oblationibus seruãdis est semper ⁊ ante legem ⁊ in lege: et tempore gratie ⁊ etiam vbiq; apud omnes: relinquitur ꝙ eorum institutio est a iure naturali.

Secundum.

¶ Item de dictamine iuris naturalis est illud. Prouerb.iij. Honora dominum de tua substantia: ⁊ de primitijs frugum tuarum da pauperibus. ¶ Item de iure naturali etiam est ꝙ sustentãdus est minister dei de nostra substãtia: q̃ seminanti spiritualia debeamus ministrare carnalia seu temporalia: sicut dicitur prima Corin.ix. Si ergo non ad aliud est institutio decimarum: primitiarum: ⁊ oblationum: nisi de nostra substãtia honoretur deus vt sustentetur minister eius seu pauper proximus: ergo institutio horum est a iure naturali. Sicut enim dicũtur esse artis alicuius que ordinantur ad finem illius artis immediate: ita ⁊ dicentur esse iuris naturalis que ordinantur ad finem illius.

Contra.

¶ Contra. Que sunt iuris naturalis sunt scripta in corde hominis.ij. Roma. Ostendunt opus legis scriptum in cordibꝰ suis testimonium reddente illis conscientia ipsorum: q̃uis autem in corde hominis scriptũ sit: ꝙ de propria substantia honorandus sit deus ⁊ sustentandus minister eius: non tamen scriptum est de quota parte: vt nec de prima vel decima: sicut nec de secunda vel tertia Si ergo institutio de decimis determinat aliquotam partem: non est de iure naturali.

Queritur secũdo de tẽpore institutionis.

¶ Item queritur de tempore institutionis decimarum ⁊ primitiarum. Nam dicit Hugo de sancto victore: ꝙ decime erant institute in remedium originalis peccati: vt medicina morbi. Si ergo q̃cito incipit morbus necessaria est institutio

Hugo.

medicine.sed statim post peccatum ade inualuit
morbus originalis peccati.ergo statim debuerūt
institui decime.¶ Cōtra.Primitie institute sunt
vel ceperunt ab Abel.sicut patet Geñ.iiij.decime
vero non ceperunt nisi a tempore abrahe.sic patz
ex Geñ.xiiij.post victoriam regum.ergo nō a pn-
cipio instituta est decima.¶ Item queritur.qua-
re non a principio instituta est decima sicut primi
tie.¶ Item primitie institute sunt ante diluuiuz
in Abel.decime vero post diluuium in abraham.

Querit tertio De oblationibus.

¶ Item queritur de oblationibus.Nam oblatio
sm ꝙ distinguitur a primitia ⁊ decima: instituta
legitur a Cayn.de quo dicitur Geñ.iiij.ꝙ obtulit
de frugibus terre munera domino.⁊ iter in Noe.
de quo legitur Geñ.viij.De pecoribus ⁊ volucri-
bus mundis obtulit holocaustum domino. Itez
in Mechisedech Geñ.xiiij.Melchisedech rex sa
lem obtulit panem ⁊ vinum.Erat enim sacerdos
dei summi.Queritur ergo vnde varietas ista ob-
lationum in lege nature.¶ Item queritur quare
in canone misse petimus oblationez nostram ac-
ceptam fieri sicut oblationem Abel ⁊ abraham ⁊
Melchisedech: ⁊ non ipsius patriarche Noe de
quo legitur.viij.Geñ.ꝙ obtulit holocaustum su
per altare.Odoratusqꝫ est dominus odorem sua-
uitatis.

Rñsio.

¶ Responsio. Ad primum dicendum.ꝙ
decretum de decimis intelligi potest duobus mo
dis sm determinationem:et sm indeterminationem
sm determinationem in taxatione talis par
tis soluende deo: et sic accipitur in ratione pro-
pria scōm indeterminationem . in solutione ali-
cuius partis substantie soluende deo vel eius mi-
nistro. et sic accipitur in ratione vniuersali. Di-
cendum ergo ꝙ sm primū modum sm quid:⁊ nō
simpliciter institutio decimarum est a iure natu-
rali.Secūdo modo simpliciter est a iure naturali
Nam ius naturale dictat.sicut ostendebat ꝙ ho
norandus sit deus de propria substantia: ⁊ ꝙ den
tur tēporalia ministranti spiritualia.Quō vero ta
lis pars hoc nō dictat simpliciter sed sm quid: vt
cum adiuuatur ratione vel arte vel gratia seu in-
spiratione.tunc eñ quodammodo inclinatur na
tura ad solutionem talis partis.¶ Nota ergo ꝙ
cum simpliciter p dictamē iuris naturalis tenere
tur homo ꝙ honorandus esset deus de ppria sub
stantia ꝙ ipsum in solutiōe decime honoraret:in
stinctū quēdā habuit ex arte.nam cū sciret deum
honorandū principium ⁊ actorē bonoꝝ ⁊ cōsum-
matorē ⁊ finē bonoꝝ in solutione primitie ptesta
batur ipsum esse bonoꝝ pncipiū ⁊ actorem.Ex ar
te vo noticie nūeroꝝ instinctū habuit vt offerret
decimā ad ptestandū ipsum deū cōsummatorem
⁊ finem bonoꝝ.Nam ab vnitate numeris coordi
natis primus limes ⁊ cursus als terminus nume
roꝝ est denarius numerus.⁊ p replicationē vnita
tis ⁊ ceteroꝝ numerorū ad ipm formant numeri
cōsequētes.Unde Isid.sup illud Exod.xxij. Deci

Isidorus.

mas ⁊ primitias tuas nō tardabis offerre.dicit p
primitias frugū vel primogenitoꝝ:pncipia bono
rū operū ostendunt.In decimis vo denarius pfe
ctionē signat:qꝛ vsqꝫ ad ipz nūerus crescit. ideoqꝫ
sicut in primitijs principia voluntatū:ita in deci-
mis cōsummationes nostroꝝ opeꝝ ad deū refer-
re pcipimur.a quo ⁊ boni opis initiū et pfectiōis
donat effectus.Item quendā instinctū habuit ex
rōne.Nam cū cōferret ratio que vniuersalit erāt
necessaria sustentationi vite humane.inueniebat
sm exigētiā nature octo ptes necessarias sustēta-
tioni ⁊ psone ⁊ sue familie.Nā sm decursum na-
ture cōmuniter tunc viuere poterant hoīes vsqꝫ
ad quartam generationem. Quattuor autē gene
rationes adminus ponunt octo personas:patrē ⁊
matrē:filium ⁊ filiam:nepotē ⁊ neptē:pronepotē ⁊
pneptē.Octo ergo partes iudicauit necessitas su-
stentationis proprie ⁊ familie.Nonā vero partem
necessario iudicauit retinere p semente ⁊ recolitio
ne.De decima vero que super excrescebat iudicare
debuit honorandum deū.¶ Item quendā instin-
ctum habuit ex inspiratione facta seu reuelatione
facta ade:cū fuit raptus in extasi ad curiā angelo
rum:ex quo notum fuit homini creaturā angeli-
cam nouē ordinibus distinctā:⁊ ipsum hominem
in decimo ordine rationalis creature cōditū.Si er
go homo in substātia qua honorabat deū debuit
protestari ordinē sue cōditionis ad laudē ⁊ gloriā
cōditoris: cōueniebat offerre decimā ⁊ non partē
aliam:iuxta parabolā de dragma decima Luc.xv.

Solo ad arg. primum.

¶ Ad illud ergo qō primo obijcitur:ꝙ decretū de
decimis semp est seruandū. Distinguendū est : qꝛ
seruādū potest dicere vel debitū seruari vel dignū
seruari.Si seruandū dicat debituz seruari : dico ꝙ
nō semper erit seruandū: qꝛ nō oīni tēpore fuit pre
ceptum seruari : nec etiā omni tēpore seruabatur
vt ante tempora abrahe.Si vero seruandum dicat
dignum seruari:concedendū ꝙ omni tēpore seruā
dum est:nō tamē sub tali aliquota vel tali simpli-
citer ⁊ in ratione determinata est iuris naturalis:
sicut patet ex dictis. ¶ Similiter ad illud qō secū

Ad secunduz.

do obijcit ptz respōsio. Nā sm indeterminationē
decretum de decimis est scriptū in corde hominis
scōm vo determinationē nō est scriptum in corde
hoīs simpliciter:sed tm sm quid.¶ Ad secunduz

Ad scōm q̄ querit de tpe institutionis.

vero qō querit de tēpore institutionis:dicenduz ꝙ
cum sine fide saluatoris implicita vel explicita nul
li homini post peccatū potuerit esse salus:vt dicūt
bea. Augu.⁊ bea. Petrus actu.iiij. Per successum
tēporis demonstrabatur persona saluatoris. Pri
mo in natura deitatis seu substātia cōditoris pro
pter qō honorari debuit primitijs ⁊ primogenitis
gregis ab abel:vt significaretur ꝙ ille q̄ erat prin-
cipiuz conditionis ⁊ primogenitus filius dei esset
principiū reparationis.Secūdo:persona saluato
ris reuelabat in natura creata : in qua assumeret
officiū mediatoris ⁊ oblationē offerret ⁊ sacrificiū
placationis p hoībus ad deū: ppter qō honorari
debuit in oblatiōe ⁊ sacrificijs.Tertio: qꝛ nescieba
tur adhuc in qua natura:vtrū angelica vel huma
na facta est reuelatio:ꝙ in hūana natura in qua
expleret officiū redēptoris honorari debuit in deci
ma:in q̄ designat hūana natura Luc.xix.Qꝛ ergo

Institutio primitiarū.

a principio facta est abel reuelatio psone saluato-
ris vt cōditoris in substātia deitatis:ideo institu-
ta est primitia. Qꝛ vo Noe facta est reuelatio in-
determinate in natura creata vt mediatoris: ideo

Oblationū

in ipso legit institutio oblationis accepte deo.Qꝛ
vo abrae pmo determinatio ⁊ demōstratio psone
saluatoris in natura hūana cū dictū ē ei Ge.xxvj.

Decimarū

In semine tuo bñdicent oēs gētes in abrahā insti-
tuta est decima.Et p hoc ptz rñsio ad primū:⁊ etiā
ad scōm:quare.s.nō a pncipio instituta est decima
Nā sicut dicit Hugo de san.vi.in lib. de sacramen
tis.Oportuit vt sm successuz tēpoꝝ spūaliū signa
gratiaꝝ magis euidētia ad eā declarādā formareu
tur vt cū affectu salut' cresceret cognitio veritatis.

Ad tertiuz q̄ querit de oblationibus.

¶ Ad tertiū vo de oblatione dicēdū.ꝙ oblatio du
plici de cā instituta est.Una in ptestationē bñficij
conditoris:alia in ptestationē bñficij saluatoris.
Ex prima cā Cayn intelligēs oēs fructus esse bñfi
cia cōditoris:obtulit de frugib9 mūera dño ge.iiij.
sz qꝛ ex cupiditate meliora sibi retinuit sicut pz per
aliam

aliam litteram.Deuz non sicut decuit honorauit
⁊ ideo dicit scriptura:ꝙ deus ad munera eius non
respexit.Ex secunda vero causa Noe a deo inspira
tus ⁊ Melchisedech obtulerunt: sed Noe sacrifi-
cium animaliū in signū sacrificij semel fiendi per
xpm.Melchisedech vo panem ⁊ vinū in signū sa
crificij corporis ⁊ sanguinis domini cōtinuandi ⁊
iterandi vsqꝫ ad iudiciū q̄diu indigeret homo su-
stentatione que est per panē ⁊ vinū. ¶ Ad vltimū

Quare Abel Abraham et melchisedech i cano. nominantur.

dicēdū ꝙ in canone misse illos tres specialiter no
minam9:Abel:Abrahā:Melchisedech:qꝛ in obla
tione istoꝝ expressa est persona saluatoris: vt cōdi
tor in primitijs abel:vt mediator in sacrificio mel
chisedech sacerdot':vt redemptor in decima abra-
he. Noe aūt patriarche sacrificiuz omittimus et
melchisedech recitamus: qꝛ noe obtulit sacrificiū
pecoris sm ritum legis veteris. Melchisedech sa-
crificiū vini ⁊ panis sm ritum noue legis:in q̄ tra
dendū erat sacramentū dñici corpis ⁊ sanguinis.

Membrum secundum.

Utrū decime sint in pcepto vel in cōsilio. Arg.ꝙ in ɔsi.

DEinde queritur:vtrū decime sint in pre-
ceptovel in consilio:⁊ ꝙ sint in cōsil. ovi
detur:qꝛ Geñ.xiiij.legit ꝙ Abraham de
dit decimas melchisedech :nunq̄ tñ le-
gitur sibi fuisse preceptū.¶ Itē Gene.xxviij.dicit
de Jacob.Uotum vouit dicens. Si fuerit dñs me
cū ⁊c.⁊ sequit.cunctorū q̄ dederis mibi decimas of
ferā tibi. Cū igitur votū nō sit de his que sunt in
precepto:sed solū de his que sunt in cōsilio pprie:
ergo solutio decimarū est in consilio.¶ Itē nō est
ratio quare dicant esse in precepto nisi qꝛ seminan
tibus spūalia debetur merces seu sustentatio tem
poralis sm illud Luce.x.Dignus est operari9 mer
cede sua.⁊.j.Corin.ix.Si nos vobis spiritualia se-
minam9:nō magnū est si vestra carnalia metam9
Et sup.lxxx.ps.v.Sumite psal.⁊ date tympanuz.
Glo.exponit sic. Sumite spūalia ⁊ date tempora-
lia seu carnalia:sed cōstat ꝙ hec ratio nō determi-
nat hanc aliquotā.s.decimā : ergo videtur ꝙ dare
decimā non sit in precepto:licet dare aliquid scz su
stētationē temporalē ministro dei sit in precepto.

Contra. ꝙ sit de precepto.

¶ Contra Leuiti. vlti.datur preceptū de decimis
vbi dr.Oēs decime terre seu de frugib9 seu de po
mis arborū dñi sunt:⁊ infra loquens de pecoribus
dicit : quicquid decimū venerit sanctificabit dño.
¶ Item dicit. Nume.xviij.filijs leui dedi oēs deci
mas israelitis in possessionem pro ministerio quo
seruiūt mihi in tabernaculo federis.¶ Itē Mala
chie.iij.Inferte omnem decimā in horreū meum
¶ Itē Math.xxiij.dicens.Ue vobis scribe ⁊ pha-
risei hypocrite q̄ decimatis mentā ⁊c.⁊ sequit hec
oportuit facere:⁊ illa non omittere : sup quo dicit
glo.Precepit dñs omniū rerū decimas offerri pro
pter alimoniā sacerdotū .¶ Item Exo. xxiij.Deci
mas ⁊ primitias non tardabis offerre: dicit Aug.
Si tardius dare peccatum est:quātomagis pecca
tum est nō dedisse: igitur tum ex autoritate legis:
tum ex autoritate prophetarū : tunc ex autoritate
euangelij:tum ex autoritate sanctorū videtur esse
in precepto solutio decimarū. In iure autē canoni
co in multis locis expressius hoc habetur. ¶ For
te dicet aliquis:ꝙ in veteri lege erat hoc in pcepto
sed in noua lege non est in precepto quantū ad istā
aliquotā.Sed contra.Ratio hui9 precepti in vete
ri lege erat propter sustentationem ministrorū do
mino seruientiū:sicut dicunt predicte autoritates
Nume.xviij.⁊ Malach.iij.Cuz igitur in noua le-
ge maxime tunc temporis multiplicētur ministri
eccl'ie:ergo nūc multomagis danda est eis aliquo
ta equalis vel etiā maior. ¶ Preterea . Math. v.
Nisi abundauerit iusticia vestra plusq̄ scribaruz
⁊ phariseorum nō intrabitis in regnū celorum: et
iterum Luce.xviij Decimas do omniuz que possi
deo:dicit phariseus:ergo ad hoc vel ad amplius te
nentur xpiani si volunt in regnum celorū intrare.

Responsio.

¶ Responsio.Cum distinguantur tēpora ante le
gem:in lege post legem:in gratia euangelij. Dicē-
dum ꝙ sm indeterminationē vt scz aliquota pars
substantie daretur ad sustentationem ministrorū
dei semper fuit in precepto ⁊ de iure nature: vt di-
ctum est Gene.xlvij.Sacerdotibus egipti cibaria
ex horreis publicis prebebantur . Scōm determi-
nationem vero talis partis:scz decime ante legem
fuit in cōsilio.In lege vero fuit in precepto simpli-
citer.Exodi. xxij.⁊ Nume.xviij . In tempore vero
gratie facte sunt in precepto:cum necessitas est vt
petantur a ministris: vel etiā si non petuntur duz
tñ sit consuetudo regionis.Unde Decretalis Ale
xand.extra de deci.⁊ primi. Mandamus quaten9
parochianos vestros monere curet':⁊ si op9 fuerit
sub excōicationis districtione compellere vt de p-
prouentibus molendinorum piscariorum feno et
lana ecclesijs quibus debētur cum integritate per
soluāt.¶ Item decretalis Innocen. iij.concilij la-
terañ.Ille quippe decime necessario sunt soluende
que debētur ex lege diuina vel consuetudine appro
bata:quod infra plenius determinabitur.

Membrum tertium.

Utrū pceptū de decimis sit morale an cerimoniale.

COnsequenter queritur: vtrum preceptū
de decimis sit morale: aut cerimoniale:
probatur ꝙ cerimoniale: qꝛ non est scri-
ptum in corde hominis:non eñ est scri
ptum in corde hominis:ꝙ debeat dare decimā vel

Argumen . j.

vndecimā:⁊ sic de alijs aliquotis:sed precepta mo
ralia scripta sunt in corde hominis : vt dicit Aug.
ergo preceptum de decimis non est morale: ergo

Secundum

est cerimoniale.¶ Item preceptum de sabbato est
cerimoniale:eo ꝙ per illud significabatur sabba-
tum:hoc est quies pectoris seu mentis. Similiter
preceptū de circuncisione fuit cerimoniale: eo ꝙ p
illud significabatur circuncisio cordis:ergo eadez
ratione preceptum de decimis est cerimoniale : qꝛ
significat ꝙ cōsummatio bonorum operum dan-
da est deo:sicut dicit glo.ysido.s̄.exo.xxij. vt dictū

Tertium.

est.s̄.¶ Item preceptuz fuit iudeis dare decimas
et primitias leuitis : vt scilicet esset cibus in do-
mo domini.Ergo cum preceptum de primitijs sit
cerimoniale:quia iam nō remanet:similiter ⁊ pre-
ceptum de decimis est cerimoniale . ¶ Item dicit

Quartum

beatus Jacobus actuū xv.Uisum est spiritui san-
cto ⁊ nobis: nihil vltra imponere vobis oneris q̄
hec necessaria:vt abstineatis vos ab immolaticijs
simulachrorum ⁊ sanguine ⁊ suffocato ⁊ fornica-
tione:sed dare decimas onerosum est:ergo non est
preceptum credentibus degentibus : ergo sm hoc
modo non tenentur laici dare decimas : ergo pre-

Contra. Augusti.

ceptum de decimis non fuit morale. ¶ Cōtra Au
gustinum. Decime sunt tributa animarum egen-
tium : ꝙ si decimam dederis: non solum abun-
dantiam fructuum recipies : sed corporis sanita-
tem . Si ergo decime sunt tributa:ad illas tenen-
tur homines sm illud Mathei.xxij.Reddite que
sunt cesaris cesari ⁊ que sunt dei deo. Et ad Rom.
xiij . Cui tributum . tributum ⁊c Sed non tene-

pmur nunc ad cerimonialia: ergo preceptū de decimis non est cerimoniale. ¶ Item que sunt de lege nature non sunt cerimonialia. Sed oblatio decimarum videtur de lege nature: qđ videtur per hoc qđ in tempore legis nature obtulit Abraham decimas ⁊ Jacob: nec videtur aliquid dictasse eis nisi natura: ergo non sunt cerimonialia. ¶ Preterea de iure nature est: vt faciat homo id qđ ordinatur ad salutem anime. Decime ẽ ordinātur ad salutem anime: vt patet in predicta autoritate Augu. ergo sunt de iure naturali decime: ergo nō est p̄ceptū de decimis cerimoniale. ¶ Item August. Qui sibi aut premiū cōparare: aut peccatorū desiderat indulgentiā promereri: reddat decimā: ⁊ de nouez partibus pauperibus faciat elemosinā: ergo decime sunt ad salutē anime: ⁊ inde vt p̄i. ¶ Itē Augusti. Volumus cum deo partiri decimas ⁊ ideo totuz tollitur. Ex quo etiā videt qđ solutio decimarum sit morale ⁊ non cerimoniale.

Responsio. ¶ Responsio. Preceptum de decimis est preceptuz iudiciale: vnde nō est dicendū morale: qz m suā determinationem non est scriptū in corde hominis: nec cerimoniale: qz nō est datuz principaliter in figurā significatiōis: sed iudiciale: qz datum principaliter p̄ mrationē equitatis mutue distributionis: vt sit cēl tas dati ⁊ accepti inter seminantē spiritualia: et dantem tempozalia: p̄m qđ possibile est. Nam in carnalibus. i. in tempozalibus necessaria fuit determinatio: qz illa partibilia sunt: in spūalibus vero fuit impossibile. Nam spiritualia totaliter erogantur absq; diminutione substantie donatoris.

Solutio ad argu. primuz. ¶ Ad primo ergo obiectū dicendū est: q̄ preceptū de decimis quantum ad substantiā suam scriptū est in corde hominis. Cuilibet enim dicit cōscientia q̄ danda sunt tempozalia eis qui ministrant spiritualia: sed nō est scriptū quota pars sit danda: q̄z dūs taxauit decimam multis de causis sicut dictū est supra.

Ad secundum. ¶ Ad secundū vero obiectum dicimus: non est simile de decimis ⁊ sabbato ⁊ circūcisione carnali: ⁊ est duplex dissimilitudo. Prima est: qz nec sabbatū nec circūcisio carnalis instituta principaliter propter sabbatū pectoris ⁊ circūcisionem cordis: immo principaliter ꝓpter allegoricam intelligentiā. Preceptū enim de sabbato datū est ad significandū eternitatis sabbatū dandum p̄ xp̄m. vñcū venit sabbatum eternitatis dandū per xp̄m: debuit cessare litteralis obseruantia sicut dicit Augusti. contra Faustū. Sabbatū ẽ eternitatis tūc venit: quādo xp̄s captiuam duxit captiuitatē. Unde extunc debuit cessare litteralis obseruantia sabbati. Similiter circūcisio carnalis precipue signifi cat generalem circūcisionē: que erit a culpa ⁊ a corruptione carnis: ⁊ hec circūcisio erit in resurrectione. Qñ vero venit hec circūcisio debuit cessare circuncisio carnalis: sed venit quando xp̄s surrexit: ergo extunc debuit cessare carnalis circuncisio: nō est ergo verum q̄ propter moralē significationem fuerit preceptū de circūcisione vel sabbato cerimoniale: sed propter allegoriam. Preceptum autem de decimis nō habet nisi moralem significationē: et propter hoc nō est simile.

Ad tertium. Alia causa dissimilitudinis est: q̄ ipsa litteralis obseruantia sabbati vel circuncisionis carnalis non est moralis de se: ⁊ ipsa litteralis intelligentia vel obseruantia precepti de decimis est moralis. ¶ Ad tertum dicendum. q̄ preceptū de primitijs morale fuit: nec cessauit: ⁊ manet ampliatuz: primitie enim paruū quid erāt nec erat determinatum quantum daretur pro premissis: sed pro libito suo dabat quis inter. xl. ⁊ lx. partem. Loco autem primitiaru subierunt quotidiane oblationes ⁊ precipue oblationes que fiunt in tribus magnis festiuitatibus: sc̄z pascha pēthecoste: ⁊ natiuitate dñi. Nō dicit ur ergo cessare preceptū de primicijs cum loco illius subierit maius.

Ad quartum ¶ Ad quartū similiter dicendū. q̄ dare decimas non est onerosum in se: licet onerosum sit peruersis ⁊ incredulis. fidelibus autē qui credūt deū esse veracē: facile est ⁊ leue soluere decimas: dicit enim per malach. prophetā. iij. Inferte omnem decimaz in horreuz meum: vt sit cibus in domo mea: ⁊ probate me super hoc dicit dñs. Si non aperuero vobis catharactas celi vt effundam benedictionem vsq; ad abundantiam ⁊ increpabo pro vobis deuorantem: que nō corrumpet fructus domus vestre hec promissio facit q̄ soluere decimas non sit onerosum fidelibus. Non reddentibus autem p̄mittit celum ferreum ⁊ terram eneam. Soluendus est ergo per interemptionem.

Membrum quartum.

De quibꝰ debeat dari decima.

Queritur posta de quibus debeat dari decima. Et quer untur circa hec tria principaliter. Primo vtrum de turpiter acquisitis debeat dari decima. Secundo vtrū de decime prediales de minutis sunt in precepto. Tertio. vtrū de me prediales de minutis sunt in precepto.

Articulus primus.

Utrū ex turpiter acquisitis debeat dari decima. q̄ non.

Primo igitur querit: vtrū de turpiter acquisitis vt de meretricio ⁊ fenore seu rapina debeat dari decima. q̄ non videtur. Nam dicit Prouerb. xx. Holtie impiorum abhominabiles que offerunt ex scelere: super quem locū dicit bea. Grego. Quicquid in dei sacrificio ex scelere offertur: omipotentis dei nō placat iracundiā sed irritat. ¶ Itē Greg. scriptū est. Honora deū de tuis iustis laboribus: qđ forsan sumptum est de Prouer. iij. Qui ergo male accipit vt quasi bene prebeat: constat sine dubio q̄ dñm non honorat. Si ergo tam meretrix q̄ vsurarius male accipit: ergo de illo nō potest deum honorare: ergo nec decimā dare. ¶ Item Eccli. xxxiij. Qui offert sacrificium de substantia pauperis: quasi qui victimat filiū in cōspectu patris. super quē locum dicit Grego. ex hoc facile cognoscit quātus apud deū dolor eraspergatur qñ ei sacrificiū ex rapina tribuitur. ¶ Itez Eccli. xxxiij. Immolātis ex iniquo oblatio est maculata. ¶ Item in eodē Dona iniquorū non probat altissimus: nec respicit in oblationib⁹ iniquorū. ¶ Item Grego. Syngagrio episcopo. Non est putanda elemosina si pauperibus dispensetur qđ ex illicitis rebus acquiritur. Si ergo ex illicitis reb⁹ acq̄rit: ⁊ nō pōt fieri elemosina: ergo nec dari decima.

Contra ¶ Cōtra dicit būana lex: qđ turpiter facit meretrix: qz est meretrix nō tñ turpiter accipit: ergo mercedē meretricij iuste possidet: sed de iuste possesso potest iusta fieri tributio: ergo ⁊ dari decima. ¶ Item sicut dicit Augusti. ad Aurelianum. Delictum non debet immunitatem tribuere: ⁊ cōmunis animi conceptio est q̄ non debeat esse conditionis melioris aliquis in eo q̄ detrior est: nec cōmodū consequi vnde penam merek. Si ergo vsurarius ⁊ meretrix tenentur de iusto negocio decimā tribuere: ⁊ etiā de predialibus: ergo propter delictum meretricij vel vsure nō absoluentur a decima. ¶ Si vero dicatur q̄ a feneratorib⁹ ⁊ raptoribus non debet accipi decima nisi de iuste possessis: obijcitur. Esto q̄ aliquis vsurarius q̄ nihil habet nisi de vsura agrum seminet: aut tenetur ad decimā

ad decimam de fructibus illius agri: aut non. Si dicatur q̄ tenetur in contrarium est illud qđ ei ex fructibus acquisitum est ex vsura: ⁊ ita totum funebre ⁊ mortiferum est. ergo nec de illo poterit dari decima. Si vero dicatur q̄ non potest dari. ergo nec de possessionibus nec territorijs quas colūt fideles dabunt decimas: ⁊ lucrum ex sua impietate et peccato reportant.

Rñsio. ¶ Rñsio. dicendum vel distinguendum q̄ decimarum alie sunt prediales: alie personales. Si personales distinguendum est. Aut est translatum dominum pecunie demande in accipientem: ⁊ non cōpetit repetitio: vt i meretrice aut histrione. aut non est translatum vt in fure symoniaco raptore ⁊ vsurario. Si vero nō est dominium translatum: non tenetur dare nec ecclesia recipere pōt. vnde p̄m hoc dr eccli. xxxv. Post q̄ dixit. Sanctifica decimas tuas. subiūxit. Noli offerre munera prava: non enim suscipiet illa deus. Si vero transfertur dominum: tenetur dare: sed ecclesia non debet recipere q̄ diu persona illa est i scelere ne videatur eius approbare delictum: hinc dicitur deut. xxiij. Non offeres mercedem prostibuli nec precium canis. ⁊ canis potest dici histrio. Si vero penitentiam accipiat ⁊ deserat prauā vitam: poterit ecclesia ⁊ ab histrione ⁊ a meretrice p̄ teritas decimas recipere. Quia sicut dicit beatus Greg. super illud Job. xxviij. Ferrum de terra colitur ꝛc. non debet despici quis separans se ab accusatione terrena in eo qđ fuit. qz iam incipit esse qđ non fuit. Si vero sunt decime prediales: indistincte quilibet peccator ⁊ iudeus ⁊ inuasor tenetur decimas dare. ⁊ ecclesia licite potest recipere. Et ratio est. qz ille non dantur intuitu persone: sed quasi ex censu debito prediorū. Unde decretalis Alex. iij. extra de deci. ⁊ primi. De terris quas iudei colunt respondemus. vt eos ad decimas soluendas vel possessioni penitus renunciandos omni districtione compellas: ne forte illa ecclesia iure suo vacuet defraudari. ¶ Usi ad illud qđ obijcit de agro seminato de vsura. Huius quidam dixerūt q̄ ecclesia nō debet de talibus decimas recipere. qz sicut qui seminat in benedictione de benedictione metet: ita qui seminat in maledictiōibus maledictionem metet. tamen dicendum est q̄ ipse vsurarius tenetur dare: ⁊ ecclesia licite potest recipere. qz ipse prouentus fructuum non ꝓuenit ex actione vsurarij sed ex diuina largitate: ⁊ opere quo multiplicatur semē. Preterea hoc est debitum rōne predij: non ratione persone.

Articulus secundus.

U. decime personales sint in precepto.

Deinde queritur. vtrum decime personales sint in precepto. Nō videtur. nā in lege dñi non videntur precipi nisi decime prediales siue de armentis. Leuit. vlti. Omnes decime terre siue de frugib⁹ seu de pomis arborum dominī sunt. ⁊ iterum. Omnium decimarum ouis ⁊ bouis ⁊ capre que sub pastoris virga transeunt quicquid decimum venerit sacrificabitur domino. ¶ Itez dicit decretalis Inno. iij. cōcilij lateranen. Ille decime necessario sunt soluende: que debentur ex lege diuina: vel loci consuetudine approbata. Si ergo ex lege diuina non precipiuntur decime personales: nec etiam in locis aliquibus nisi raro. s. vbi est consuetudo. ergo non tenetur quis ad decimas personales. ¶ Itemvis cōsuetudinis tanta est: vt non videat sīn Inno. a culpa liberare non soluentes decimas etiam prediales. ergo multomagis non soluentes decimas personales. ¶ Contra. Gen. xxiij. Abram de his q̄ iuste acquisierat in bello dedit decimas Melchisedech de omnibus. Si ergo exēplo abrae in quo primo institutio facta est de solutione decimaruz soluende sunt decime. ergo personales decime debentur. ¶ Item aug. iurta hoc dicit. de militia de arteficio de negocio redde decimas. ¶ Item Celestin⁹ iij. extra de deci. ⁊ p̄mi. Reuera sicut sancti patres in suis tradunt scriptis. de vino grano ⁊ fructibus arborum. pecoribus ortus. de ipsa negociatione. et de omnibus bonis decime sunt ministris ecclesie tribuende. ¶ Item idez ibidem. Fidelis homo de omnibus que licite potest acq̄rere decimas erogare tenetur.

Contra.

Rñ. ¶ Responsio. dicendum q̄ decime taz personales q̄ prediales sunt in precepto. Est autē differentia inter preceptum affirmatiuum ⁊ negatiuum: sicut patet ex alijs alibi dictis. qz preceptuz negatiuum semper obligat ⁊ ad semper. preceptuz vero affirmatiuum ⁊ si obligat semper: non tamē ad semper sed pro tempore ⁊ loco. Unde illud preceptum. honora patrem in quo precipitur sustentatio patris: obligat quēlibet filium semper. nō tñ ad semper. nisi cum tempus ⁊ locus se offerant. vt si pater indigeat: vel a filio debitum obsequiuz requirat. ita dicendum cum preceptum de decimis sit affirmatiuum semper obligat: nō tamē ad semper. Dico ergo iurta decretalem Inno. q̄ vbi consuetudo est tenentur soluere decimas personales sicut ⁊ prediales. Item si consuetudo non est: ⁊ indigeret minister. s. sacerdos a quo recipiunt sacramenta. ⁊ peteret propter indigentiam seu sustētationem. dico q̄ tunc tenerentur non solum ad decimas prediales: sed etiam ad p̄sonales. Sunt em alique ciuitates in quibus habitant homines qui non habēt predia vt in insulis maris: in quibus si non soluerentur decime personales cogerent mministri dei ex defectu mēdicare. ⁊ per hoc minus vacare diuinis. qđ est contra illud ps. Sumite psalmum ⁊ date tympanum dicitur laicis. hoc est. Sumite spiritualia a ministris dei: ⁊ date temporalia vnde sustententur. ¶ Ad illud vero qđ obijcit q̄ i lege diuina non est preceptum respondenduz per interemptionem. qz ⁊si in illa parte Leui. vlti. non sit preceptum: tamē alibi dicitur vniuersaliter decimas ⁊ primitias non tardabis offerre Exo. xxij. ⁊ eccli. xxxv. Sanctifica decimas tuas. ⁊ post. Da altissimo p̄m donatum eius. Si ergo ex dono dei possidentur oīa que acquiruntur iusto negocio vel arte. de illis decime dande erunt. Ad alia vero ptz rñsio ex iam dictis.

Articulus tertius.

U. decime p̄diales de minutis sint in p̄cepto. Obijcitur. Arg. j. Scōm.

Deinde queritur. vtrum minute decime sint in precepto. Ad qđ sic. Preceptū est vt de oibus que pertinent ad victum humanuz hoies dent decimas. vlti. Leui. Omnes decimas terre ꝛc. vt de frumento ⁊ vino ⁊ hutusmodi. Si ergo eadem est ratio in vno ⁊ in omnibus. ergo de omnibus tenenk dare decimas ergo de oleribus ⁊ granis. ¶ Item mat. xxiij. Post q̄ dicitur de decimatione mente ⁊ aneti. subdit domino. Oportuit ista facere ⁊ illa non omittere. ergo de omnibus istis ⁊ consimilibus minutis danda est decima. ¶ Item malach. iij. dicitur. Inferte omnem decimam in horreum meum. qui omnem dicit nullam omnino excipit.

Tertium. ¶ Itē nos tenemur dare decimam de tempore deo. Unde dicit. b. Grego. q̄ quadragesima summa obseruatione est obseruāda: qz ipsi dies decima sunt anni. Si ergo de

Contra

diebus decima danda est:multofortius z de qbuslibet alijs. ¶ Cōtra. Dicit Inno.iij.ꝙ ille decime necessario sunt soluēde que debentur ex lege diuina vel ꝯsuetudine approbata. Si ergo solutio decimarum minutarum non precipit̄ in lege diuina: qꝛ in ve.testa.nihil determinatur nisi tm̄ de frugibus z pomis arboꝝ leui.vlt.nec in plurimis locis consuetudo est.ergo ad solutionē minutarum decimarum non tenentur hoīes vbi non est ꝯsuetudo. ¶ Item si dicatur ꝙ ꝓpter illud euangelij. Decimatis mētam z anetuꝫ zc.z post.hec oportuit facere z illa nō omittere.teneant̄ ergo xp̄iani ad minutas decimas. In cōtrariū est ꝙ dñs non loquebatur nisi de iudeis z ſm illum statum. Unde per hoc non pōt haberi ꝙ propter hoc teneant̄ xp̄iani ad minutas decimas. ¶ Itē si oēs decime z minute z maiores essent necessario soluēde.nihil esset dictu ꝙ ad distinctionē faciendā dicit ꝯcilium laterañ.ꝙ ille decime necessario sunt soluēde que debentur ex lege diuina vel loci ꝯsuetudine approbata.

Rñ.

¶ Ad hoc dixerunt quidaꝫ ꝙ de oībus q̄ renouātur quolibet anno tenent̄ hoīes dare decimas: non tamē peccant si non reddant veri nominis decimas:qꝛ taxatio talis partis moralis nō est. ideo relinquitur arbitrio z determinationi ecclesie. Simili modo dicunt ꝙ non peccant qui non reddūt minutas decimas:vbi nō est ꝯsuetudo reddere tales decimas:nec petere.qua ratione optime dixit papa:ꝙ peterentur ſm consuetudinem patrie. Si tñ indigeret ecclesia vt peteret veri nominis decimas:peccarent si non redderēt.

Ad arg.j.

¶ Ad illud quod primo obijcitur ꝙ eadem est ratio in vno z in omnibus. Respondent per interemptionem dicētes: ꝙ magis expressum est de maioribus decimis q̄ de minutis.ita ꝙ maiores decime sunt i precepto. minores in consilio:nisi cū determinatione predicta si peterentur in necessitate ecclesie.

Ad secunduꝫ

¶ Ad illud vero qđ obijcit̄ de euangelio. oportuit ista facere zc.dōm ꝙ referendum est ad illum statum in quo dñs loquebatur:qđ erat tempus legis sicut opponebatur quo tp̄e minute decime ratione generalis preceptionis legis z prophetie. Inferte omnem decimam zc.erant in precepto. Habebat enim lex precepta iudicialia grauiora z magis onerantia q̄ euangelium. Uel potest dici ꝙ istud qđ dicit oportuit non sonat in debitum:sed in cōuenientiam.vnde sensus est.oportuit.i.conueniēs fuit.

Ad tertium.

¶ Ad aliud vero quod obijcitur de tempore. dicendum ꝙ solutio decime temporis non habet̄ expresse ex iure legali:nec ex iure prophetico:nec ex iure euangelico.habetur tamē ex interpretatione iuris legalis:ex ieiunio Moysi.z ex interpretatio iuris prophetici:ex ieiunio Helye.z iuris euangelij:ex ieiunio christi de quibus habet interpretari ecclesia.tamen ex talibus nō potest argui ꝙ teneamur ad consimilia:cuꝫ ista in preceptis iuris diuini non inueniantur expressa:sed sint ex institutione z decreto ecclesie.

Obī.

¶ Sed contra hoc quod dictum est supra.ꝙ tenētur homines dare decimas de omnibus que renouantur quolibet anno:obijcitur. Nam diuersis tēporibus anni in eodem orto vel agro:agricole diuersa semina serunt.ergo non tenerentur tales ad decimam nisi semel in anno. Cum tamen dicat decretalis Clementis.iij.extra de deci.z primi.ꝙ cū agricultores in eodeꝫ agro vel orto diuersa semina serunt.de omnibus fructibus decimas absq3 diminutione persoluant. ¶ Item pari ratione nec fructus animalium que pluries fetant in anno tenerentur decimare.qđ est contra legem Leuit. vlti.

¶ Preterea dicendum.ꝙ cū decretū decimarum ante legem fuerit in cōsilio vniuersaliter.sicut patet ex voto.Jacob. In lege vero fuerit in precepto vniuersaliter Tempore gratie est partim in consilio:partim in precepto. In precepto cum petitur z exigitur ab ecclesia ſm consuetudinem approbatam:vel ecclesie institutionem. In consilio vero cū non petitur:nec ex consuetudine habetur: nec ab vniuersali ecclesia iubetur. Et hoc dico generaliter q̄tum ad decimas minutas

Membrum quintum.

Qñ debeat dari decima. Argumētū.j Secundum.

C Onsequenter queritur.quādo debeat dari decima:z cum dare decimas sit p̄ceptum affirmatiuum:nec obliget ad semper.ergo non tenemur semper statim decimam soluere. ¶ Item aliquis ex negociatione non lucratur vno die forsitan nisi denariuꝫ vnum. Simili mō nec in vna septimana nisi paucos denarios qui vix et cum parua vtilitate ecclesie possunt decimari.ergo de ratione non est decimanda negociatio statim:quia ex hoc vel paruum vel nullum commodum ecclesie proueniret ergo fructib9 perceptis vel acquisitis nō tenetur soluere decimas.

Contra.

¶ Contra. Quod sine determinatione tēporis debetur:statim soluere tenemur. ergo statim fructibus perceptis tenemur decimā soluere. ¶ Item dicit decretalis Alexā.iij.extra de deci.et primi. Mādamus vt decimas statim fructibus collectis persoluāt.

Q.scđo de solutione mercenariorum.

¶ Item queritur.vtrū licitum sit priusq̄ soluat̄ decima mercennarios vel seruientes pro seruitio suo de frugibus remunerare. Quod videtur.quia ꝯmune est emolumētum fructuū possessoris et ecclesie: ergo communiter debent remunerationem seruientiuꝫ ſm qđ competit:vt sit equalis ratio dati et accepti.

¶ Contra.decretalis Alex.iij. Quidam homines seruientibus et mercennarijs de frugibus non decimatis debita totius anni pro laboribus suis impendunt.tunc demum de residuo decimam persoluentes.mandamus vt decimas statim fructibus collectis persoluant:ac de subtractis dignaꝫ satisfactionem exhibere procurent.

Q.tertio

¶ Item queritur vtrum deductis expensis prius decime debito modo soluantur. Quod videtur qꝛ quicunq3 est particeps in prouentu et lucro.debꝫ particeps esse in expensis de equitate naturali:ergo cum ecclesia sit particeps in prouentu debet etiam particeps esse expensarum.ergo ante decimam deducende sunt expense. ¶ Contra. decretalis.Celestini.iij. Districte precipimus anteq̄ deducatis expensas:decimas ecclesijs ad quas pertinent cum integritate debita persoluatis.

Q.quarto

¶ Item queritur vtrum prius sit soluendus census vel tributum domino temporali q̄ decima sacerdoti. Quod videtur.nā potestas terrena sicut patet ex precedentibus:primatum habet in possessione terrena.ergo et primatum debet habere in tributo sibi debito possessiōis terrene. Primo ergo erit soluendum tributum q̄ decima sacerdoti:quod videtur ex ordine verboruꝫ domini in nui Math.xxij. Reddite que sunt cesaris cesari:z que sunt dei deo. ¶ Contra. Concilium generale sub Inno.iij.extra de deci.et primi. Statuimus vt exactionem tributorum et censuum precedat solutio decimarum.

Q.quinto.

¶ Iteꝫ queritur.si furtiue vel violenter rapiatur totus aceruus de area ante solutionem decimarum.vtrum teneatur possessor ad decimam acerui soluendam ecclesie. Ad quod sic. Dominiuꝫ decime residet penes ecclesiam etiam ante se

ante separationem.nec tenet̄ rusticus eaꝫ custodire nisi sicut suam.ergo si amittitur vel aufert̄: ecclesie aufertur. ¶ Cōtra. Statim collectis fructibus debet decima dari.sicut dicit Alexā.iij. sed qꝛ statim non soluit rusticus:ideo ablata est.ergo rusticus est causa subtractionis.ergo tenetur ecclesie. ¶ Item queritur si aliquis vendat aceruū ante solutionē decime.vtrum quis tenetur ad solutionē. Nam sicut dicit concilium generale. Si res indecimata transit cum suo onere cum res ista sit indecimata:emens eam tenetur ad decimam.

¶ Item vendens vendit rem propriam z decimaꝫ ergo fraudat ecclesiam a decima.ergo tenetur ecclesie de decima. ¶ Item si vterq3 tenetur ad decimam:ergo ecclesia habebit duplicem decimaꝫ.cū ei non debebatur nisi vna.ergo ecclesia suum recipiet cum augmēto.qđ est magnum inconueniens

Rñ.

¶ Rñ. Distinguendum ꝙ sunt decime personales z prediales. Decime personales debēt dari eo tempore quo maior commoditas prouenit ecclesie.z ideo dicunt ꝙ possunt dari in fine anni.vt sic maior commoditas proueniat ecclesie q̄ si per minutias soluentur. Decime vero prediales statim debent dari cum fructus percipiūtur:z anteq̄ soluantur mercēnarij:z anteq̄ deducantur expense: z anteq̄ soluatur census vel tributuꝫ:z anteq̄ per negligentiam inde aliquid furto vel rapina possit auferri.z anteq̄ res indecimata alienetur vel vendatur.sicut dicunt iura predicta.

¶ Ad illud ergo qđ primo obijcit ꝙ affirmatiuuꝫ est:z propter hoc non obligat ad statim. Dicendū ꝙ non sequitur.qꝛ sic est preceptum vt cum decima soluitur tali tempore soluatur. Unde ipsa circūstantia tp̄is includitur in precepto ſm determinatione ecclesie.

Ad scđm.

¶ Ad aliud vero qđ obijcit de personalibus decimis iam responsum est.quoniā nō est simile. Nam de voluntate ecclesie est vt personales decime non soluantur statim:sed cum magis expedit. De voluntate vero ecclesie est vt p̄diales soluātur statim.qꝛ hoc magis sibi expedit. nullus aūt pōt rem vltra voluntatē dñi sui detinere.

Ad.ij.que.

¶ Ad aliud vero qđ queritur de solutione mercēnarioꝝ:z etiam deductione expensarum. Respondendum ſm decretalem Inno.iij.extra de deci. et primi.reprehendentis illos qui sumptus agriculture ante solutionem decime deducunt z portionē fructuum in mercedem cultorum separant: dicentis sic. Cum deus cuius est terra z plenitudo eius orbis terrarum zc.deterioris conditionis esse non debeat,q̄ dñs temporalis. Cuius statutum de terris quas exhibet alijs excolēdis non quidem deductis sumptibus aut semine separato necessario cū integritate persoluitur:nimis profecto videtur iniquum.si decime quas deus in signum vniuersalis dominij sibi reddi precepit:suas esse decimas asseuerans occasione premissa diminui valeant.cū debita sit solutio decimarū z subdit. De cunctis omnino prouentibus decime sunt reddende.sicut colonus de parte fructuum que sibi remanet ratiōe culture.sic z dñs de portione quam percipit ratione terre decimam reddere tenetur.

Ad.iij.que.

¶ Ad ea vero que obijciuntur dicendum ꝙ ecclesia non percipit decimas sicut communē prouentum:immo sicut censum dñi generalis autoritate diuina.z ideo ab omni conditione z debito est liberum stipendium decimarum.

¶ Si aūt queratur vtrum circa res acquisitas p̄us sunt expense deducēde q̄ soluatur decima. Respondet Inno.iij.extra de deci.qꝛ aut acquiruntur de pecunia decimata aut non. Si non acquirūtur de pecunia decimata non sunt deducende expense ante solutionem decime. Si vero sunt acquisite d̄ pecunia decimata prius sunt deducende expense.

¶ Si aūt queratur sic̄ vtrum expense que fiunt p fructibus percipiendis de pecunia decimata sint deducende. Rñdet Inno.ꝙ non. Et ratio est.quia semp fructus transeunt in dñium illoꝝ salua decima.nec possunt alienare fructus nisi cū onere decimarum. Et hoc est qđ per distinctioneꝫ dicit Inno.iij.extra de deci.z primi. Licet circa res acquisitas vel factas de pecunia decimata cū ipse vendūtur credamus deducendas expensas: z de residuo quasi de lucro decimas persoluendas.vt si vendatur domus.ager.vinea.clybanus.molēdinū.grex. aut quelibet merces.expensas tñ que fiunt pro fructibus percipiendis ex illis de quibus fructib9 ꝓueniunt non credamus deducēdas etiā si fuerint decimate.qm̄ salua decima fructus efficiunt̄ eorū qui faciunt ipsas expensas. Fructus autē alienari posse non credimus nisi cum onere decimarū.nec pro restaurando detrimēto quarūlibet rerum:ex q̄bus decime persoluuntur credimus deducendas expensas de prouentibus decimandis.qꝛ penes dominium res permanēt restaurande.

Ad.iiij.q.

¶ Ad illud vero qđ obijcit vtrū solutio census vel tributi debeat precedere solutionē decime.qꝛ tp̄alis dñs primatum hꝫ in terrenis Dōm ꝙ non .et ratio est.qꝛ que est comparatio dñi terreni ad celestem:ea est comparatio dñij ad dñium. Terrenus enim dominus habet dñium particulare z transisitorium z subiectus domino celesti. dñium vero celeste est perpetuum z generale. Quia ergo decima soluitur sacerdoti vicario dei in signū celestis z generalis dominij.ideo solutio decime dꝫ precedere solutionē census.z etiam ipse census z tributum decimari dꝫ.qꝛ z ipsum dñium tp̄ale obnoxiū est dño celesti.si receptus fuerit census ante solutionem decime. Unde Inno.iij.in cōcilio laterañ. extra de deci.z primi. Cum in signū vlis dñij quasi quodam titulo speciali dñs decimas reseruauit: nos z ecclesiarū dispendijs z aīarum periculis obuiare volētes:statuimus vt in prerogatiuā dominij generalis exactionē tributorum z censuū precedat solutio decimarū.vel saltē hi ad quos census vel tributa indecimata peruenerint. qm̄ res cum onere suo transit:ea per censuram ecclesiasticā decimare cogant̄ ecclesijs quibus de iure debentur.

Ad.v.que.

¶ Ad illud vero qđ queritur.si furtiue vel violenter rapiatur totus aceruus de area ante solutionē decime.vtrum teneatur possessor ad decimā acerui soluendā ecclesie. Respondet̄ ꝙ si rusticus erat in mora per negligentiam:vel per causam aliaꝫ indebitam tp̄e violentie vel furti:tenetur ad totā decimam totius acerui soluendam ecclesie.qꝛ ſm iura si ex mora soluendi debiti accidat periculuꝫ rei que debetur:periculum z detrimentum est eius p quem fit illa mora.tamen ecclesia dabit rustico suas actiones ꝯtra violētum. ¶ Si v̄o ecclesia erat in mora.aut propter moram illam amisit rusticus suum:aut non. Si non sed qꝛ ita cōtingit: ecclesia de residuo recipiet tm̄ decimam. Si sic vt qꝛ ꝓpter moram ecclesie euenit periculum.qꝛ non audebat rusticus tangere fructus non decimatos.z ideo nō reposuerat fructus quos aliter reposuisset in locū securum.tunc decima sicut dicunt totaliter cedit i periculuꝫ ecclesie.ecclesia enim non debet petere lucrum cum damnis aliorum.

Ad.vj.quest.

¶ Ad vltimum qđ queritur de venditione acerui ante solutionē decimarum. Respondetur q̄ tam vendens ꝙ emens tenetur ad decimas:vendens propter dolum queꝫ

commisit.emēs qꝛ hꝫ rem que obnoxia est decime Et sicut dicit Inno.fructus non possunt alienari nisi cū onere decimarū. Vñ pōt ecclesia petere a quo maluerit.tñ si obtinuerit a venditore quo ad ecclesiam liberatus est emptor, vel ecōuerso. Absit enim ꝙ ecclesia suum recipiat cum augmento.
¶ Si tñ queratur. si vnus soluit decimaꝫ emptor vel venditor: vtrum vnus teneatur alteri. Distinguitur. si emptor fuerit bonefidei ⁊ soluit decimā: tenetur ei venditor. Si fuit malefidei non tenet̃ nisi expresse dictum fuerit ⁊ cautum. sed tñ vterqꝫ debet agere pniam de dolo ⁊ quasi furto: qꝛ ꝯtractauerunt decimā inuito dño. In foro tñ penitentiali tutum est ꝙ si emptor soluit decimam: venditor sibi restituat: nisi forte in casu.s. si emptor nō inuenitur deceptus in re. qꝛ adhuc bñ valet precium.

Membrum sextum.

Quib⁹ debeat dari decīa

P Ostmodū querendū est quibus danda sit decima seu qui possunt decimā recipere seu possidere. Et queruntur plura Primo vtrū laici possunt decimas recipere. Scdo vtrum religiosi. Tertio vtrū clerici qui habent aliunde sufficiens stipendiū. Quarto vtrū vna ecclesia possit possit accipere decimas de territorio vel persona alterius ecclesie. Quinto vtrum pauperibus sit soluenda decima. Sexto. vtrū dño pape sint soluende decime decimarum.

Articulus primus.

V. laici pñt decimā accipere.
Hiero.

P Rimo queritur vtrum laicus possit decimam recipere seu possidere. Ad quod sic Hiero.ad Dama. Qd tua beatitudo quesiuit: vtrū vsus decimarum ⁊ oblationum possit secularibus prouenire. Nouerit vestra sctitas oīno non licere protestantibus hoc hoībus diuinis autoritatibus canonum paternorum: ꝙ obreꝫ ab his sunt male detenta que diuini iuris esse noscuntur. ¶ Item greg. Decimas a laicis possideri apostolica autoritate ꝓhibemus. seu enīꝫ ab epis vel regibus quibuslibet personis eas acceperint: nisi ecclesie reddiderint: sciant se sacrilegij crimen committere: ⁊ eterne damnatiōis periculum incurrere. ¶ Item Nume.xviij. Filijs Leui dedi omnes decimas israel in possessionem pro ministerio quo seruiūt mihi in tabernaculo. ergo possessio decimarū iuris leuitici est. ergo quicūqꝫ laici decimas possidēt: vsurpant qd est iuris ministrorum dei. ¶ Item Inno.iij. in concilio laterañ. Prohibemus ꝙ ne laici decimas cū aīarum periculo detinentes in alios laicos possint aliquo mō transferre. si quis vero receperit ⁊ ecclesie nō reddiderit xp̄iana sepultura priuetur.

Greg.

Contra.
Primum.

¶ Contra videtur dicere expresse Inno.iij. ꝙ laici possint tenere decimas in feudum ab ecclesia. extra de his que fiunt a prela. sine ꝯsen.capi. In laterañ. ꝯcilio est inhibituꝫ: ne q̄libet ꝑsona religiosa eccl'iasticas decimas de manu laicoruꝫ sine ꝯsensu epi recipiat. per qd indirecte datur intelligi: ꝙ sufficit ꝯsensus epi vt licitum sic ecclesie decimas recipere de manu laicoꝝ. hoc aūt intelligimus de illis decimis que laicis in feudum perpetuo sunt concesse. ¶ Item consuetudo generalis habet que est optima legum interpres. sicut dicit Inno. extra de ꝯsuetudine. ꝙ milites decimas recipiant ⁊ habeant: ergo vi ꝯsuetudinis poterūt decimas recipere. ¶ Item super illud mat.xviij. Si peccauerit in te frater tuus ⁊c. dicit glo. peccat qui fratrē peccantem videt ⁊ tacet. sicut qui peccanti non indulget. Si ergo laici percipiēdo decimas peccāt mortaliter: peccat gñalis ecclesia tacendo ⁊ non repetendo. Si ergo generalis ecclesia non peccat relinquitur ꝙ laici retinēdo decimas ex consuetudine non peccant. ¶ Item si dicatur ꝙ ecclesia tacet ꝓpter scandalum. timet enim: qꝛ si exigeret decimas a militibus ne scandalum ecclesie veniret. ¶ Contra. sicut dicunt autoritates. Veritas iusticie non est propter scandalum dimittenda. sicut nec veritas vite nec veritas doctrine. Si ergo de veritate iusticie est vt detentores rerum ecclesiasticarum per censuram ecclesiasticam easdeꝫ res ecclesie restituere compellantur ecclesie. ergo non obstante aliquo tenetur ecclesia laicos ad restitutionē compellere. ⁊ si non facit peccat. ergo cum hoc non faciat. non est ꝯtra veritateꝫ iusticie laicos decimas possidere. ¶ Ad hoc dixerunt quidam iurisperiti distinguentes ꝙ decime duplici iure debent̃ ecclesie. Intuitu diuini obsequij in eis prestiti. vñ.xviij. Nume. Filijs leui dedi oēs decimas israel in possessionem pro ministerio quo seruiunt mihi in tabernaculo federis. ⁊ post. Solis filijs leui mihi in tabernaculo seruientibus: ⁊ portantibus peccata populi. legitimum sempiternum erit. hoc iure cuꝫ sit mere spūale non possit a laico detineri. qꝛ tale ius non cadit in laicum. Item debentur in signuꝫ vniuersalis dominij vt habitum est supra. q. proxima. ⁊ hoc iure cum sit ciuile: cadere possunt in laicum non tñ vniuersaliter. i. non quo ad proprietatem: sed quo ad fructuum perceptionem. Hodie tñ a tpe laterañ. concilij sub Alex. nullo modo valet collatio decimarum facta eis. Cum talis alienatio vel infeudatio ibi prelatis fuit penitus interdicta. vnde non ius spūale nec proprietatis: sed ꝑcipiendi fructus temporales fuit concessum ante dictum concilium militi in feudum. ⁊ si ipse bñ viuat ⁊ defēndat ecclesiam sicut fidelis vasallus pōt excusari: al's si vnum istorum defuerit: in periculo anime sue tenet. ¶ Alij dicūt ꝙ nullo tpe poterūt dari ī feuduꝫ etiam quo ad ius tpale seu ciuile: ita ꝙ transirent ad heredes sicut feudum. Inutiliter enim tunc ius spūale residet apud ecclesiam: quia sicut sine aīa nō potest viuere corpus: ita sine tpalibus spūalia non possunt consistere.

Scdm.

Tertium.

Rñ. ꝫm aliquos.

Alia rñsio.

So. ad ꝯtra primū.

¶ Ad aliud qd obijcitur per decretalem Inno. qd decime laicis in feudum perpetuo cōcesse sunt. intelligit de concessione que est de facto: non de concessione que est de iure. ¶ Ad secundum vero qd obijcitur de consuetudine. dōm ꝙ consuetudo nō pōt preualere contra ius diuinum: nec etiam contra ius canonicum. vt dicit Hiero. ad Lucinium. Traditiones ecclesiastice obseruāde sunt: nec aliorum ꝯsuetudine: alioꝝue ꝯtrario mouere possunt subuerti. Et Nico. papa di.xij. Consuetudines obseruāde sunt si illis nō obstat canonica autoritas Preterea cum laicos recipere decimas sit ꝯtra canonicam sanctionem: nullo modo sit licitum propter ꝯsuetudineꝫ. ¶ Ad aliud vero qd obijcitur ꝙ videtur peccare ecclesia ꝙ nō arcet vel corrigat detentores decimarum: neqꝫ dꝫ dimittere ꝓpter scādalum. dōm ꝙ est scandalum particulare: ⁊ scādalum generale. propter scandalum particulare nō est veritas iusticie dimittenda nec differenda: sed propter scandalum generale quo s. timetur scisma vel generale periculum. differenda est ⁊ mitiganda. qꝛ in talibus sicut dicit aug. hoc solum bñ agimus vt vita hoīm corrigatur. In generali autē scādalo non sequitur correctio: vel delinquentis: vel alioꝝ. ideo propter generale scandalum suspendē da est

Ad secundū

Ad tertium

da est repetitio decimarū. qd sequeret̃ si vniuersaliter a militibus fieret repetitio per ecclesiasticaꝫ censurā. Vñ aug. dicit ꝯtra epl'aꝫ permeniani. Qñ crimē notū est ⁊ ab oībus execrabile apparet. vt vel nullos ꝓsus vel nō tales habeat defensores ꝑ qd possit scisma ꝯtingere: non dormiat seueritas discipline. Itē aug. Bonifacio. Vbi per graues dissensionum scissuras nō huius aut illius hoīs sed plurimoꝝ strages iacent: detrahendū est aliquid seueritatis: vt maioribus malis sincera caritas subueniat: ꝑ hoc ergo salubriꝰ ⁊ meritorie cessat eccl'ia a repetitione decimarum que a laicis detinentur.

Aug.

Q. de soluētibus decimas militibus.

¶ Sed querit̃ de soluētibus decimas militibus. Nā cū milites detineant decimas que debent̃ clericis raptores sunt. sed si ita esset ꝙ aliquis raptor raperet de aceruo frugum que sunt in campo: nihilominus tenet̃ agricola residuum decimare. ergo cū milites raptores sint decimarum: ⁊ hoc sciāt agricole. videt̃ ꝙ data decima militibus debeant de residuo dare decimam ecclesie. ¶ Ad hoc dōm ꝙ non est simile. ecclesia enim sustinet ꝙ milites habeāt ⁊ dissimulat: ⁊ q̄diu ecclesia dissimulat nō tenet̃ quis ecclesie residuum decimare. excusatur eñ ꝑ dissimulationē ecclesie. dūmodo sit in bacvo luntate: ꝙ si ecclesia peteret libētius daret ecclesie q̄ militibus. ¶ Itē queritur de militibus Catalonie: qui nituntur se tueri priuilegio apl'ice sedis indulto. vt dicunt comiti Barthinoneñ. in fauorem xp̄ianitatis ⁊ fidei catholice. vt. s. decimas oīm locoꝝ que paganis expulsis reduceret ad cultū dei: posset licite retinere ⁊ inter milites ⁊ principes terre qui eum iuuarent ad hoc diuidere. ¶ Itē posito ꝙ possint: nunquid ex illo gñali priuilegio perceptione poterunt petere decimas noualium que facta sunt postea vel fient: vel illarū rerū de quib⁹ antiquitus non ꝯsueuerūt dari decime. vt de oliuis ⁊ silibus. ¶ Ad hoc dōm. saluo melior iudicio ꝙ si priuilegiū fuit sibi ꝯcessum imperpetuū ⁊ suis successoribus: ita ꝙ fuit reale. ⁊ propter tā fauorabilem cām ⁊ a sede apl'ica possunt licite tenere: vel ad tp̄s vel imperpetuum iuxta formaꝫ in priuilegio expressam. fallit tñ hoc in quattuor casibus.
Primus si postea abusi sunt priuilegio: impugnādo. s. ecclesiam quā defendere tenebant̃: vel non iuuando pro posse ad ampliandū ꝯtra paganos cultum fidei xp̄iane. Scds. si fecerunt scienter postea ꝯtra priuilegium. Tertius si per illud priuilegium grauata est enormiter ecclesia in cuius parochia predia sita sunt. Quartus si renūciauerunt illi ꝓuilegio. Addo quintū casum videlꝫ. si cōmiserunt aliqd enorme ꝯtra ecclesiam a qua tenebat feudū videlꝫ occidendo vel mutilando ausu temerario ꝑ se vel per alios rectorē vel aliū clericum eiusdē ecclesie. ¶ Ad hoc dicendum ꝙ non possunt petere decimas noualium immo debent solui ecclesie. qꝛ talia priuilegia artanda sunt: non amplianda. decimas aūt illarum rerum que non ꝯsueuerunt decimari. videtur aliq̄bus ꝙ possunt petere ipsi milites. eo ꝙ eis ab antiquo terra illa fuit decimabilis: ⁊ vna ⁊ eadem res non debeat duplici iure censeri. sicut dicit decretalis Inno. Sed dicendum ꝙ illud verum est in monasterio vel ecclesia. secus forte posset dici in laico ad similitudinem eius qd dictū est de noualibus. Vñ dicit lex humana: ꝙ fundo vendito exceptis lapicidinijs non vident̃ per illam exceptionem excepte nisi lapicidinie que tunc apparebant. lꝫ plures alie essent in fundo que nō apparebāt: sed quia in ambiguo semper tutior via est tenenda: consulēdum est vt soluatur ecclesie parochiali.

Rñ.

Q. de militibus catalo.

Rñ.

Articulus secundus.

V. religiosi pñt recipe decimas.
Arg.j.

D Einde queritur vtrum religiosi possint recipere decimas. Et queritur de tēplarijs ⁊ hospitalarijs. qꝛ si soluꝫ leuitis ex iure diuino pertinet receptio decimarū Nume.xviij. cum templarij ⁊ hospitalarij non sint leuitici generis: recipiendo decimas vsurpant qd est iuris alieni. ¶ Simili modo obijcitur de monachis. qꝛ si decime debentur ministris eo ꝙ seminant spūalia. cū ipsi non seminent spūalia: iniustū est ꝙ ipsi percipiant carnalia. ergo ꝙ ipsi percipiant decimas. ¶ Iteꝫ expresse dicitur Nume.xviij. Solis filijs leui mihi in tabernaculo seruientib⁹ ⁊ portātibus peccata populi: dedi decimas israelis ergo cum religiosi non sint leuite qui portent peccata populi: qꝛ non habēt curaꝫ. relinquitur ꝙ cōtra ius diuinum recipiunt decimas. ¶ Itē dicit canon Leonis pa. xvj. q. i. Decimas iusto ordine nō tantum nobis: sed ⁊ maioribus oībus visuꝫ est plebibus tantuꝫ vbi sacrosancta baptismata dant̃: deberi dari. si ergo baptismali ecclesie tantum debēt dari decime. cū religiosi nō ministrent sacramēta nec conferent baptisma. ergo ꝯtra canones est si recipiant decimas. ¶ Contra. Hiero. ad damasum papam. Liberum est monachis ⁊ spūalibus viris deum timētibus ⁊ colentibus: decimas ⁊ oblationes cūctasqꝫ remedia concedere. ⁊ de iure suo in dominium illorum ⁊ vsum transferre: nec taꝫ in pauperibus paupertatē q̄ religionem attendere.
¶ Item idem ad eundem. Quicquid habent clerici pauperum est. ⁊ subdit. ideo maxime curandum est illis vt de decimis ⁊ oblationibus qualem ⁊ voluerint ⁊ potuerint cenobijs sustentationē impendant. Ex quibus relinquitur ꝙ religiosi decimas possunt recipere ⁊ iusto titulo possidere. ¶ Rñsio Dōm ꝙ decimas ꝯcessas sibi autoritate ecclesie: qd infra determinabitur: possunt religiosi recipere. decimas vero sibi nō ꝯcessas: vt que pertinēt ad iura aliarum ecclesiarum non possunt recipere.

Scdm.
De monachis.

Tertium.

Quartum

Rñsio.

¶ Ad illud qd obijcitur. ꝙ nō ꝯceduntur decime nisi leuitis ꝫm ius diuinū. Dōm ꝙ religiosi in leuitico ordine cōputantur. vere enim leuita est cui ꝯuenit illud qd dꝛ de leuitis deut̃.xxxiij. Qui dixerit patri suo ⁊ matri nescio vos: ⁊ fratrib⁹ suis ignoro illos. ¶ Ad aliud vero qd obijcit̃ de monachis dōm ꝙ debēt seminare spūalia dupliciter per se: ⁊ per alios. per se orādo. per alios vero ministros et sacerdotes instituendo. Sunt enim patroni ecclesiarum: ⁊ debēt sacerdotibus ibidē ministrantib⁹. sacramēta bñficiuꝫ cōpetēs assignare. ꝙ si ista nō fecerint: raptores sunt ⁊ decimas detinent iniust e
¶ Ad tertium vero dōꝫ ꝙ portare pctā populi est tripliciter. Vno modo curā aīarum suscipiēdo. vñ xviij. Nume. dꝛ aaron ⁊ sacerdotibus. Tu ⁊ dom⁹ patris tui sustinebitis pctā sacerdotij vestri. Alio modo pro peccatis orādo. Nume. viij. Tradidi leuitis ⁊ aaron ⁊ filijs eius vt seruiāt mihi in tabernaculo: ⁊ orent pro eis ne sit in populo plaga. quō monachi ⁊ alij religiosi portēt pctā populi. Tertio modo ꝯtra pctōres zelo dei pugnādo: ⁊ fidē xp̄ianā supportando ⁊ defendendo. ꝫm quē modum de leuitis dꝛ. xxxij. exo. cū ipsi vindicassent ydololatriā vituli ꝯflatilis. ꝯsecrastis manus vestras dño vt detur vobis bñdictio. per hunc moduꝫ templarij ⁊ hospitalarij qui pugnant ꝯtra hostes fidei xp̄iane: ꝯsecratas habēt manus dño: vt merito possint benedictionem percipere decimarum.

Ad obiec.j.
De leuitis

Ad id de monachis.

Ad tertium

Ad quartum

¶ Ad vltimum vero dicēdum ꝙ ꝗuis decime debeantur ecclesie baptisinali si patronatū illius habeant religiosi vt dictum est possunt percipere decimas. Si vero non habeant patronatum ⁊ ecclesia illa superabundet in decimis. pōt de illa superabundantia autoritate ecclesie ⁊ ꝯsensu ꝑut dicit Hiero. indigentia religiosoꝝ suppleri.

Articulus tertius.

V. clici abūdantes alias decimaꝫ possint accipere.

P Ostea queritur vtruꝫ clerici qui habēt sufficiens stipendium vnde viuāt: possint decimas recipere. qꝺ videt̃. qꝛ autoritate diuine legis indistincte dant̃ oībus leuitis. ¶ Cōtra. institutio decimarū fuit ad hoc ꝙ haberent sustentationē sufficientē ministri dei. vnde Malach. iij. Inferte oēm decimā in horreum meum vt sit cibus in domo mea. Si ergo habent sustentationē sufficientem: non debent recipere decimam. ¶ Item decime precipiebant̃ dari leuitis legis veteris. qꝛ in terra promissionis nihil possidere debebant. vnde. xviij. numeri de leuitis dicitur. nihil aliud possidebunt: decimarum oblatione contenti: quas in vsus eoꝝ ⁊ necessaria separaui. Si ergo possident multa clerici vel de patrimonio xp̄i vel de rebus ecclesie alijs vnde possunt sufficienter sustētari: non debēt decimas accipere

Hiero.

¶ Itē Hiero. ad Damasum papaꝫ. clericos illos conuenit ecclesie stipendijs sustentari: quibus parentum ⁊ propinquorum nulla bona suffragant̃. qui aūt bonis parentum ⁊ operibus sustētari possunt: si qꝺ pauperum est accipiunt ⁊ sacrilegiū faciunt ⁊ committunt. ⁊ per abusionem talium iudicium sibi manducant ⁊ bibunt.

Aug.

¶ Item aug. Decime tributa sunt egentium animarum. si ergo ipsi non egent: non debent recipere decimaꝫ: que est tributum ⁊ debitum egentis.

Rn̄sio.

¶ Responsio. dicendum ꝙ clericus habens sufficiens stipendium vel redditum: vnde possit aliter ꝙ̄ de decimis sustentari sufficienter: ⁊ sm̄ statum persone. potest recipere decimas vt procurator in necessitates pauperum vel vtilitates ecclesie expendendas. non autē potest recipere in vsus proprios conuertendas vel in malos vsus distrahēdas. immo si in proprios conuertant committunt sacrilegium. si in malos vsus expendunt incurrunt iudicium. De illis enim intelligitur qꝺ dicit augu. ad Bonifacium. Si priuatim que nobis sufficiant possidemus: nō illa nostra sunt: sed pauperū quorum procurationem quodammodo gerimus. non proprietatem nobis vsurpatione damnabilem vēdicamus. Et secundum hanc distinctionem intelliguntur obiecta.

Articulus quartus

V. vna eccl'ia possit accipe decimas de territorio vel ꝑsona alteri⁹ ecclesie.

C Onsequenter querit̃ vtruꝫ vna ecclesia possit accipere decimas de territorio vel persona alterius eccl'ie. Querit̃ ergo posito ꝙ ecclesia autoritate ep̄i redimat decimas ab aliquo laico ꝙ̄ sunt i territorio alterius ecclesie: que nō pōt illas redimere. vtrum possit tales decimas perpetuo possidere. qꝺ videt̃. qꝛ hec ecclesia est in possessione istaꝝ decimarū sm̄ ordinationē ep̄i cuius est de decimis ordinare. ergo de iure suo sunt.

Contra

¶ Cōtra. de iure canonico ⁊ diuino ē. ꝙ decime soluantur ecclesie in cuius sunt territorio qꝛ sicut de iure diuino est ꝙ leuite habeant decimas: ita de iure diuino est ꝙ isti leuite habeant istas decimas. ergo illa ecclesia in cuius territorio sunt poterit eas repetere.

¶ Itē raptores sunt qui metūt carnalia vbi nō semināt spūalia. sed hec eccl'ia que nō hꝫ istas decimas nō seminat spūalia in illa parochia: vn̄ hꝫ decimas. ergo nō debꝫ eas possidere: vel si possidet rapit.

Responsio

¶ Ad hoc rn̄detur a quibusdā. ꝙ si ecclesia illa in cuius territorio sunt ille decime sufficientē cibū habeat hoc est sustētationē: ⁊ noluerit illas decimas redimere. pōt alia eccl'ia de ordinatione ep̄i illas decimas redimere et etiam possidere

Ad contra.

¶ Ad aliud vero qꝺ obijcit̃ dicūt. ꝙ de iure diuino est ꝙ dētur leuitis decime. sꝫ de iure humano est ꝙ iste decime istis leuitis dētur. Relinquit enim dn̄s ordinatiōi eccl'ie qui leuite quas decimas habeāt: ⁊ quantū: ⁊ ideo nō est rapina si illa ecclesia p̄dictas decimas possidet de ordinatione ep̄i cuius est de talibus ordinare

Obijcitur. Dubium. j.

¶ Sꝫ cōtra hoc obijcitur. Nā dicit decretalis Alex. iij. Si terre que arabiles sunt intra certā alicuius parochie terrā fuerint: decimas earū tua parte retēta facies eidē ecclesie assignari: scribit cuidā ep̄o ergo ep̄s nō poterit alteri ecclesie illas decimas assignare. ¶ Item de decimis noualiū dicit decretalis. Inno. Cū perceptio decimarū ad parochiales ecclesias de iure cōmuni pertineat. decime noualiū que fiunt i parochijs eorūdem ad ipsas ꝑculdubio ꝑtinere noscuntur. ¶ Propterea dicunt alij meli⁹ decimas noualiū ⁊ illas ꝙ̄ possunt redimi a militib⁹: ⁊ etiā aliarū rerū ꝙ̄ nō cōsueuerūt decimari ꝑtinere ad ius ecclesie in cui⁹ parochia sunt nec pōt ep̄s nec ad opus suū retinere nec alij eccl'ie assignare: nisi cū illa noualia vel ille decime que redimunt̃ non sunt intra terminos alicuius parochie determinate: vel sit aliqꝺ priuilegiū sedis ap̄lice ꝑ qꝺ posset ostendi ꝙ ille decime ad aliā ecclesiā ꝑtinerent ⁊ hoc sumit̃ ex decretali. Alex. iij. ⁊ ex decretali Inn. iij.

Secundum

¶ Itē querit̃ de illo qui hꝫ domiciliū in vna parochia ⁊ in alia colit predia: cui eccl'ie decime sint soluēde. Nā si vna ⁊ eadē res nō debet diuerso iure censeri. vt dicit Inn. ergo iste debet decimas vni ecclesie: vel alteri tantuꝫ. ¶ Contra. Ratione domicilij tenetur vni eccl'ie. rōne prediorū tenet̃ alteri. ergo tenet̃ vtriqꝫ.

Tertium.

¶ Itē querit̃. aliquis pascit agnos i medietate anni in vna parochia in medietate alia in alia parochia. cū decima debeat dari de agnis et lana. cui parochie dabitur. videtur ꝙ illi in cuius parochia continentur oues. ¶ Contra. de omnibus que renouantur in ꝙ̄tum renouātur debet dari decima: sed lana in duab⁹ parochijs renouatur. ergo in duabus dꝫ dari decima de lana. ¶ Item queritur de illo qui habꝫ caulam seu ouile in vna parochia: in alia vero pascit oues: cui debet dare decimam de lacte et lana: et videtur argui sicut prius

Rn̄sio ad. j.

¶ Respondeo ad primū sm̄ decretalem Lucij extra de deci. Equū est vt ille ecclesie decime personales reddant̃ ab eis in qua ecclesiastica percipiunt sacramenta. Decima vero messium fructuū vel arborū si coluerint in alia parochiā ꝙ̄ in ea in qua habitent: quoniam a diuersis diuersa consuetudo tenetur. tu eligas in hoc casu quod per consuetudinem diu obtentam ibidē noueris obseruatum.

Ad secundū

¶ Ad secūdū dōm. ꝙ sm̄ ius cōmune Cū renouatio fiat in duabus parochijs duobus sacerdotibus dꝫ dari decima.

Ad tertium

¶ Ad aliꝺ dicendum. ꝙ de lacte feno lana dari debet decima illi ecclesie in cuius parochia sunt pascua: qꝛ cuꝫ inde suscipiāt totum nutrimentum: eius tales decime prediales censentur.

Articulus quintus

Queritur

V. paupib⁹ sint decime tribuende. Hiero. Greg. j.

Q Ueritur postmodū. vtrum pauperibus sint decime tribuende. Naꝫ dicit extra de deci. ⁊ primi. Hiero. super Ezec. Decimam partē omnium fruguꝫ leuitice tribui populus ex lege debebat Nume. xviij. Rursum ex ipsis decimis leuite hoc est inferiorum ministroꝝ gradus decimas debebant sacerdotib⁹. Nume. xviij. Erant quoqꝫ alie decime quas vnusquisqꝫ de populo israel in suis horreis separabat. vt comederet eas cum iret in templum in vrbe hierusalem. deut̃. xiiij. Erāt alie quas pauperibus recondebant deut̃. xiiij. Anno tertio separabis aliaꝫ decimam ⁊ repones inter ianuas tuas: venietqꝫ leuites qui non habet aliquam partē ⁊ peregrinus ac pupillus ⁊ vidua ⁊ comedent ⁊ saturabunt̃. Si ergo decima ꝯferenda in vsus pauperum maxime pertinet ad pietatē. Sed precepta legis que pietate plena sunt: sunt tp̄e gratie obseruanda. ergo ⁊ p̄ceptum de decima danda pauperibus erit ad literam obseruandum tempore gratie.

Secundum.

¶ Item de decima que dabatur ad opus sacrificiorum pꝫ ratio: quare tp̄e gratie non sit soluenda: qꝛ sacrificia cessant. De decima vero que dabatur a populo leuitis: manifestum est ꝙ tp̄e gratie est seruandū mādatum ex dictis. De illa ꝟo que dabatur sacerdotibus a leuitis iaꝫ queretur. Sed de illa que dabatur pauperibus: cum simpliciter sit opus morale. maior erit ratio quare debet obseruari.

Tertium

¶ Item pro maiori parte leuite ecclesie ⁊ sacerdotes sufficienter abundant ⁊ habēt redditus ad sustentationem: ⁊ dotata est ecclesia tp̄alibus possessionibus plus ꝙ̄ in lege veteri in qua leuite nō habebant in terra promissionis hereditatē. nunc aūt abundant pauperes ⁊ plures ꝙ̄ in tp̄e legis. ergo cum maiori indigentie de ordine charitatis subueniendum sit. potius erit danda decima pauperib⁹ ꝙ̄ clericis ⁊ sacerdotibus. ⁊ amplius erit debitum soluendi decimam ad sustentationem pauperum in tp̄e gratie ꝙ̄ in veteri lege. minus vero ad sustētationem clericorum.

Quartum

¶ Item dicit augu. ꝙ decime sunt tributa egentium animaruꝫ. ergo sunt debite pauperibus.

Rn̄.

¶ Rn̄. dōm ꝙ tp̄e gratie mādatum de decima danda pauperibus anno tertio sꝫ determinationem legis non debuit seruari: qꝛ illꝺ mandatum imperfecte pietatis est. vnde aduenientē lege perfecte pietatis non dꝫ manere quantum ad imperfectionem: ꝙ̄uis substantia mandati maneat ampliata. Cum dictum est Mat. v. Omni petenti te tribue. vnde christianus non tantum decimam debet pauperibus: immo totum qꝺ sibi supest. Lu. xj. Qꝺ superest date elemosinam. Et ꝑ hec patet responsio ad primum ⁊ secundum.

Ad tertium

¶ Ad tertium dicendum ꝙ leuitis ⁊ sacerdotibus tempore gratie qui habent stipendium sufficiens dande sunt decime. qꝛ ipsi sunt pauperuꝫ procuratores: ⁊ quecūqꝫ habēt cōia debēt habere cum pauperibus. Unde dicit hiero. ad Damasum papam. Quicquid habent clerici pauperum est: ⁊ domus illorum omnibus debent esse communes.

Ad quartum

¶ Ad vltimum dicendum ꝙ decime sunt tributa egentium animarum. vnde ille que dātur clericis illis dantur vel qꝛ indigentes sunt vel vt dispēsent egentibus. Res vero christianoruꝫ que superfluūt eiusdem obligationis censentur. vnde amb. in lib. de officijs. Grādis culpa est si sciēte te fidelis egeat. si scias eū sine sumptu esse: famē tolerare: erumnam perpeti: qui presertim egere erubescat.

Articulus sextus.

V. summo pōtifici sint soluēde decie decimarū.

P Ostmodū queritur vtrū dn̄o pape summo pontifici soluende sint decime decimarū. Et videt̃ ꝙ sic. Nume. xviij. Precipe leuitis atqꝫ denuncia: cū acceperitis a filijs israel decimas: primitias eoꝝ offerte domino. i. decimā partē decime. ⁊ date aaron sacerdoti oīa que offeretis ex decimis. preceptū ergo de decimis duas partes habuit. s. vt filij israel darēt decimas leuitis. ⁊ vt leuite darent decimā decimarū summo pontifici. qua ergo rōne prima pars obseruanda est: ꝙ laici dant decimas clericis: eadeꝫ rōne ⁊ alia. s. ꝙ clerici debēt decimas oīm decimarū dare summo pontifici. ¶ Itē videt̃ ꝙ magis debeat obseruari scꝺa. qꝛ summus pontifex noster toti xp̄ianitati prouidet. sed minoribus sacerdotibus ideo dantur decime vt possent legi dei vacare: ⁊ spiritualia ministrare. Sed summū pontificē opꝫ magis vacare legi dei ⁊ dare magis spūalia. ergo oportuit eū magis habere decimas. videt̃ ergo ꝙ minores sacerdotes teneant̃ dare decimā decimarum suarum dn̄o pape. ¶ Itē si dicat̃ ꝙ summuꝫ sacerdotium translatū est: ⁊ propter hoc non tenent̃ sacerdotes dare decimas summo sacerdoti. hoc nihil est: qꝛ sic̄r sacerdotium ⁊ officium leuiticū mutatum est. qꝛ in veteri lege solebāt offerre carnales hostias. modo aūt offerunt spūales. si ergo ꝑpter mutationē ⁊ translationē non tenent̃ minores sacerdotes dare decimas summo sacerdoti. ergo sic̄r propter mutationē sacerdotij ⁊ officij leuitici non debent laici dare decimas sacerdotibus ⁊ leuitis. qꝺ rn̄ falsum est.

Rn̄.

¶ Ad hoc dicunt quidam ꝙ non tenentur clerici dare decimas decimarum dn̄o pape: propter hoc ꝙ dn̄s papa prouidet toti xp̄ianitati. ⁊ difficilimū esset ꝯgregare decimā decimaruꝫ. ideo ordinauit ecclesia vt habeat suā propriā diocesim cui preest immediate: in qua hꝫ decimas si vult. ⁊ iterū hꝫ multa regalia que dederūt imperatores. vnde sufficiētē cibū hꝫ in domo sua. Preterea oīa bona ecclesie sua sunt: ⁊ accipit inde quātuꝫ vult. vn̄ non oportet sibi fieri hanc taxationē: vt solum. s. accipiat decimā. Alijs vero videt̃ ꝙ summo pontifici debentur decime decimarū si petat ⁊ sit necessitas ecclesie. si vero non petat nec sit necessitas ecclesie cui ipse habet prouidere: non tenētur inferiores sacerdotes.

Membrum septimum.

Qui teneant̃ dare decimā.

Q Ueritur ꝯsequēter qui teneant̃ dare decimam. Circa qꝺ querūtur tria. Primo vtrū oēs vniuersaliter tenent̃ dare decimam. Scꝺo. vtrū clerici tenentur dare. Tertio vtrum religiosi tenentur dare.

Articulus primus.

V. oēs vir̄ teneant̃ ad decimam. Greg.

P Rimo queritur vtrū oēs vir̄ teneant̃ ad decimā qui nō sunt leuitici ordinis. qꝺ probat̃: qꝛ sicut dicit Greg. papa. Oportet decimas quas iure sacerdotū eē sancimus ab oī populo accipere: quas fideles dn̄o p̄cipiente offerunt. iuxta illud Malach. iij. Inferte oēm decimam in horreū meū. Ex quo videt̃ relinqui ꝙ oēs laici tam diuites ꝙ̄ pauperes teneātur ad decimā.

Contra. Aug.

¶ Contra. dicit aug. ꝙ decime sunt tributa egentium aīarum. ergo si aliquis ita pauper est ꝙ non sufficiat sibi ⁊ filijs: qꝺ etiā hꝫ cum decima. sacerdos vero suus in nullo eget sed superabūdet. ergo istius pauperis plus dꝫ esse decima ꝙ̄ sacerdotis.

Rn̄.

¶ Rn̄. dōm ꝙ tam pauperes ꝙ̄ diuites tenentur ad decimam: qꝛ decima est pars que deo debetur. a quo tam pauper ꝙ̄ diues recipit totum

vera aūt est promissio dei: qꝛ propter solutionē de- cime nunꝙ̄ aliqs efficietur pauperior. vñ malach. iij. Inferte oēm decimam ⁊c. ⁊ probate si non ape- ruero vobis catharactas celi et effudero benedi- ctionem vobis. vnde propter hoc dicit aug. Maio res nostri ideo omnibus abundabant: qꝛ deo deci mas dabant: ⁊ cesari censum reddebant. Dicēduȝ ergo ꝙ sicut aliquis laicus taȝ pauper ꝙ̄ diues nō absoluitur a censu cesaris: ita nec a solutione deci- me que redditur deo in signum generalis dñij.

Ad cōtrarium

¶ Ad illud ergo qđ obijcitur ꝙ decime sunt tribu ta egentium: patet responsio ex predictis. Naȝ de cima non redditur sacerdoti nisi aut propter sup- plendam suam paupertateȝ si pauper est: aut pro pter procurationem pauperum que ad sacerdoteȝ vel clericum pertinent. Ideo in predicto casu cum egens ⁊ pauper offert sacerdoti diuiti decimā: ip- se pauper tenetur dare ⁊ ipse sacerdos vt redonan dam ei recipere. qꝛ ⁊ ipse tenetur maxime pauges de superabundantia sua sustentare.

Articulus secundus.

U. clerici te- neāt da.ede- cimam.

S Ecundo queritur de personis leuitici or dinis. vtrum teneant ad decimas. Que ritur ergo de clericis vtruȝ teneant. Ad qđ obijcitur. Nam dicit decretalis Pa- schalis. Nouum genus exactionis est: vt clerici a clericis decimas exigant. cum nusꝙ̄ in lege domi- ni hoc legamus. ¶ Item Nume. xviij. dicitur. Fi- lijs leui dedi omnes decimas israelis. Si ergo eis debentur decime: ꝭm legem dei non tenent ad de- cimam. ¶ Contra. dicit canon concilij Cabiloñ. Ecclesie antiquitus constitute: nec decimis nec vl la possessione priuentur. Si ergo clerici vel per suc cessionem patrimonij: vel per acquisitionem em- ptione vel donatione obtineāt predia que tenebā- tur ecclesijs ad decimam anteꝙ̄ ad possessionem eorum peruenirent: tenebuntur de illis predijs da re decimam. ¶ Item maioris perfectionis tenen- tur esse leuite euangelici ꝙ̄ leuite legis vete. sed le uite legis ve. tenebantur dare decimas de decimis acceptis ipsis sacerdotibus: sicut dicit hiero. sup Ezech. ⁊ habet Nume. xviij. ergo multofortius le- uite euangelici. ¶ Responsio. clerici aut possidēt

Rñsio.

res titulo ecclesie: aut titulo patrimonij seu dona tionis: vel emptionis. Dicendum ergo ꝙ de his ꝙ̄ possident titulo ecclesie. non tenentur: qꝛ ratione ministerij quo deseruiunt ecclesie: percipiunt etiā decimas a laicis. vnde res illas quas possident ti- tulo ecclesie: non tenentur decimare iure eodem. Etiam hoc modo intelligitur decretalis Pascha lis. ⁊ etiam ipsa lex de decimis dandis. ⁊ etiam ca non paschalis a clericis communiter viuentibus nulla ratio sinit vt quelibet persone decimas acci piant de laboribus seu nutrimentis proprijs. ⁊ in- telliguntur viuentes communiter. non solum re- gulares sed etiam canonici seculares: qui accipiūt de rebus ecclesie que sunt cōes stipendium. ⁊ de il lis dicunt iurisperiti: ꝙ non debent decimas dare nisi esset consuetudo ꝙ de his in morte testari pos sunt. ⁊ tunc dicunt ꝙ tenentur dare decimas de p̄ dijs ecclesie sicut de proprijs. De rebus vero p̄dia libus patrimonialibus vel acquisitis dicunt qui- dam ꝙ tenentur dare decimam illi ecclesie cui de bebatur anteꝙ̄ ad ipsos possessio perueniret indi stincte. Alij vero distinguunt ꝙ aut deseruiunt il li eccl'ie cui debent ille decime aut nō si deseruiūt illi ecclesie dicūt ꝙ non tenentur: si non deseruiūt tenentur. Et ꝭm hoc intelligunt p̄dictos canones

¶ Ad illud vero qđ obijcit. de maiori pfectiōe le uitarum euangelij ꝙ̄ veteris legis. Dōm ꝙ de- cime sunt dande ꝭm determinationē ecclesie. De terminat aūt ecclesia pceptionē decimarū per in distinctionē ꝙ̄tum ad sacerdotes ⁊ leuitas. ita ꝙ nō separat ius sacerdotale a leuitico. propter qđ non tenentur leuite ad decimas dandas sacerdo tibus nisi ꝭm distinctionem predictaȝ. quod iam amplius declarabitur.

Articulus tertius

U. teneātur religiosi ad solutionē de cimarum.

T Ercio queritur. an religiosi tenentur ad solutionem decimarum. quod probat. Naȝ ꝭm canonē cōcilij Magotieñ. xvj. q. j. Nulli licet decimationum prouen- tum a priori ecclesia: cui assignatus fuerat abstra here. Cū ergo decime baptismalibus ecclesijs dā- de sint sicut dicit canon Leonis. ergo monachi et religiosi alijs ex proprijs decimas dare tenentur. ¶ Item obijcitur sicut prius. Religiosi veteris te stamenti tenebantur ad decimas. luce. xviij. deci- mas do omniū que possideo dicit phariseus. ¶ Item Math. xxiij. Ve vobis pharisei qui deci matis mentam et anetū: ⁊ hoc oportuit facere. er go multomagis religiosi noui testamenti tenent ad decimā. ¶ Contra canon concilij Magotieñ. xvj. q. j. Decreuit sacer iste conuentus vt episcopi et abbates de agris ⁊ vineis que ad vsum suum et fratrū habēt stipendiū ad ecclesias suas decimas deferri faciant. ¶ Item canon paschalis. a mona chis seu clericis communiter viuētibus nulla ra tio sinit: vt episcopi aut persone quelibet de labo- ribus seu nutrimentis suis proprijs decimas ex- torquere debeant. Ex quibus relinquitur ꝙ non tenentur ad decimā. ¶ Ad hoc respondetur ꝙ pri uilegio sedis apostolice tenentur religiosi ad deci mas aliquas persoluendas. vnde distinguitur in ter religiosos. quia monachi albi templarij et ho spitalarij hierosolymitani non tenentur dare de cimas de possessionibus suis quas proprijs ma- nibus vel sumptibus excoluūt secus est si tradūt terras excolendas ad firmam: sicut dicit decreta lis Alexand. iij. extra de deci. Licet de benignitate sedis apostolice sit vobis indultum. vt de labori- bus quos proprijs manibus vel sumptibus coli- tis nemini decimas soluere teneamini. propter hoc tamen non est licitum decimas de terris ve- stris subtrahere: quas alijs traditis excolendas. Monachi vero nigri: canonici regulares. ⁊ alij re ligiosi: tenentur dare decimas de omnibus posses sionibus suis: exceptis noualibus ortis nutrimē- tis animalium suorum. vt dicit decretalis Alexā. iij. Indulsit Adrian⁹ monachis nigris ceterisꝙ̄ religiosis vt de noualibus que proprijs mani- bus vel sumptibus excolunt. et de nutrimentis animalium suorum et de ortis suis decimas non persoluāt. quare hi quibus hoc indultum est hac occasione decimas de alijs rebus ecclesie sine non possunt subtrahere: vel sibi ad aliquid vlterius vē dicare. ¶ Adhuc tantum distinguendum est. qđ illud quod dictum est de monachis albis templa rijs et hospitalarijs: intelligendum est de posses- sionibus quas habebant ante generale conciliū de illis eniȝ que postea gratis sunt collate sibi vel quas ipsi emerunt: etiam si illas proprijs mani- bus vel sumptibus excolunt. tenentur soluere de- cimas ecclesijs: quibus ratione prediorum antea soluebantur. sicut dicit decretalis Innocen. iij. in concilio generali. Decreuim⁹ vt de alienis terris et amodo

Contra.

Responsio.

⁊ amodo acquirendis etiam si eas manibus pro- prijs ac sumptibus excolunt decimas persoluant ecclesijs quibus ratione prediorum antea solue- bantur: nisi cum ipsis ecclesijs aliter duxerint componendum. ¶ Sed obijcitur in contra- rium. Quia anteꝙ̄ dominus papa clericis ⁊ reli- giosis personis dedisset priuilegium de non soluē dis decimis: vt dictum est. de terris quas ipsi exco lunt ipsi tenebantur dare decimas ex lege dei. Sed cōtra legem dei non potuit dominus papa dispensare. ergo adhuc tenentur de illis decimas dare. ¶ Responsio. Preceptum de decimis iudi- ciale fuit. ⁊ ideo de illis potuit eccl'ia ordinare ꝗ quas decimas debeant recipere ⁊ qui soluere. ⁊ io bene dominus papa potuit cum religiones ⁊ cle- ricis dispensare vt non debeant decimas soluere: maxime cum leuitici ordinis religiosi censeantur. sicut ⁊ de alijs iudicialibus pōt ecclesia immuta- re ratione necessitatis vel vtilitatis. Notandū tñ est. ꝙ omnia hec priuilegia de decimis non dan- dis: non defendunt in quibusdam casibus. Unus casus est cum pactione vel cōmuni actione tenen- tur ad eas soluendas. sicut dicit decretalis adria- ni extra de deci. ⁊ primi. ex multiplici ⁊c. Alius ca- sus est cum parochialis eccl'ia ī cuius parochia sita sunt predia enormiter leditur. Tertius est cuȝ soluēdo eas renunciāt tacite priuilegio ꝭm iura.

Obijcitur

Responsio

Membrum octauum.

De emptiōe ⁊ vēditiōe de cimarum.

C Onsequēter querit de emptione ⁊ redē ptiōe decimaꝝ. Querunt ergo tria. Pri mo. vtrū possint emi. Scđo. vtrum pos- sint redimi. Tertio. v. possint sub pigno re recipi.

Articulus primum.

Utruȝ decie pñt emi.

A D primū sic obijcit. Altare ⁊ decimas p pecuniā dare ⁊ spm̄ sanctū vēdere sy-
a montacā heresim eē null⁹ fideliū igno rat: dicit canon Paschalis. j. q. iij. ergo nl'lo mō pñt vēdi vel emi nisi symonia ce. ¶ Contra. Ius percipiēdi decimas temporale ⁊ transitoriuȝ est: ⁊ est dos eccl'ie carnalis. ergo est p̄ciabile. ergo ponere ipsum sub precio nō est pec catum. ergo licet emere decimas. ¶ Si dicatur ꝙ non licet. quia ꝙ̄uis ius percipiendi decimas non sit spūale: est tñ annexum spūali. ¶ Contra. Sic ius percipiendi redditus in hac villa est annexum spūali. quia sicut eccl'ia habet ius pcipiendi deci- mas in hac villa ita ⁊ alios redditus. ergo qua ra tione non lȝ emere decimas: quia sunt ð possessio- nibus eccl'ie: ita nec licet emere villas eccl'ie. qđ falsum est. ¶ Solu. decima dicitur ius percipien di. decima etiam dicitur ipse fructus. Primo mō nō pt emi: secūdo mō pōt. Ius. n. pcipiēdi decimas annexum est spirituali naturali ordinatione ⁊ di- uina. Naturalis ordinatio ē: vt qui semināt spūa- lia metant carnalia. hec em̄ est rō dati ⁊ accepti. de qua loquit ap'lus ad phi. vlt. Et hec est equalitas māne: vt ꝗ plus colligit nō magis: nec qui minus colligit minus habeat. Laici em̄ qui plus colligūt de temporalibus debent dare clericis qui minus colligunt. vt sit equalitas ⁊ possint vacare legi dei que vacatio spiritualis est. ¶ Ad primū ergo di- cendum. quod sicut corpus hominis impreciabi- le est: quia adiunctuȝ anime rationali que est im- p̄ciabilis. est decima est impreciabilis: quia est ad iuncta officio ⁊ ministerio spirituali. ¶ Ad se-

Contra pmū

Secundum

Responsio.

Ad cōtra. pri mum. Ad secundū

cūdum dōm. ꝙ dñs ordinauit vt p carnalibus ꝗ debentur seminantibus spūalia darentur decime. vnde pȝ ꝙ ius decimarum annexum est spūali na- turali ordinatione ⁊ diuina. Alij autem redditus sunt annexi spūali ex accñti. Et ꝑpter hoc non est simile.

Articulus secundus.

U. decime possint licite a laycis redi mi.

S Ecundo queritur. vtrū decime possint li cite a laicis redimi. Nam dicit Inno. ex- tra de symo. Eccl'ia sicut nō potuit emi. ita nec redimi. Si ergo decime non pñt sine periculo symonie emi. ergo nec redimi. ¶ Itē canon cōcilij Magotieñ. xvj. q. vij. Decimas quas populus dare nō vult nisi quolibet munere ab eo redimantur. ab epis prohibendum est ne fiat. Ex quo relinquitur ꝙ non pñt licite redimi. ¶ Con- tra. quilibet potest redimere ius suum. ergo si ius decimaꝝ pertinet ad clericos non ad laycos: licite pñt decimas clerici a laicis redimere. ¶ Rñsio. circa hoc sunt diuerse opiniones. Nam quidā di cūt ꝙ non licet alicui ius suum spūale redimere: si cut nec emere. ⁊ ꝙ dicitur: ꝙ licet cuilibet redime re ius suum: intelligitur de iure non spūali. vnde ita intelligunt predictum canonem. prohibenduȝ est episcopis ne fiat ab eis. supple vt redimant. vñ dicit decretalis Lucij. de quodam canonice ele- cto a maiori parte capituli paucis sibi contradi- centibus: qui ad sedandam turbationem pecuniā dedit ꝙ incurrit labem symonie: ⁊ tamen videba- tur dedisse pecuniam vt redimeret ius suū. ¶ Alij vero dicunt. ꝙ potest quis redimere vexationem suam: ⁊ detrimentum quod habet circa ius spiri- tuale. Unde concilium Urbani pape. j. q. iij. dicit. ꝙ monachi possideāt decimas sibi iuste collatas: quas tamē ab episcopis redimere pecunias com pellebantur. Et argumentum habent ad hoc ex autoritate Augusti. qua videtur. ꝙ aliquis potest emere iustum iudicium quando iudex non vult ei sine pecunia iuste iudicare. Unde Augustinus ad Macedonium. Ille solet male sibi ablatam pecu niam repetere qui iustum iudicium emit. quoniā venale esse nō debuit: ⁊ ꝭm hoc exponunt ipsi ca- nonem predictum. Decimas quas populus non vult dare ⁊c. prohibendum est ne fiat. supple pro- hibendum est laycis ab episcopis ne hoc faciant. hoc est ne aliquid accipiant pro redemptione de- cimarū a clericis: ꝭm hoc dicunt ꝙ potest redimi decima. cum. s. redimens scit vel credit nulluȝ ius habere detentorem: ⁊ tamen dicunt ꝙ potest re- petere quod dat pro redemptione de iure. ¶ Alij vero tenent viam mediā dicentes: ꝙ ex pacto par tium hoc est clerici ⁊ layci non possunt redimi de cime. sicut nec aliqua spiritualia vel spiritualib⁹ annexa: sed autoritate episcopi ad cuius disposi- tionem spectant decime: potest fieri vt ecclesia vel clericus recipiat decimam ⁊ det layco aliquaȝ pe cuniam. ⁊ hoc dicunt iuxta decretalem Urbani ꝗ dicit. ꝙ commutationes prebendarum de iure fie ri non possunt pactione premissa que circa spiri- tualia vel annexa spiritualibus labem semper cō tinet symonie. Si autem episcopus causam inspe xerit necessariaȝ. licite poterit de vno loco ad aliū transferre personas. Simili modo dicunt ꝙ auto ritate episcopi: modo predicto possunt clerici re- dimere decimas. Illum vero canonē Urbani. j. q. iij. de monachis redimentibus ab epis decimas intelligūt: ꝙ monachi non dabant pecuniam: vt nouum ius decimarum acquirerent. sed vt iam acquisitum retinerent pacifice.

Rñsio ꝭm opinionem

Alia opinio.

Alia opinio.

U. decie pñt impignorari.

Articulus tertius.

TErtio queritur de pignoratiõe decimarum ꝛ dicitur cõmuniter ꝙ pñt clerici eas recipere sub pignore a laycis. sicut ꝛ quãlibet aliã possessionẽ quã layc⁹ detineret violenter ꝛ iniuste. nec tenetur in talibus fructus cõputare in sortẽ. dũ tamen non ꝑtineãt hmõi decime ad alienas ecclesias: quia tunc ꝓhibitum est per decretalem Grego. ꝙ nõ recipiant a laycis extra de deci. Interdicim⁹ ꝑsonis ecclesiasticis vniuersis: vt decimas detẽtas a laycis ad alienas ecclesias ꝑtinẽtes ĩ pignus recipere ab eisdẽ laycis non ꝓsumant.

Obijcitur

¶ Sed obijcitur. quia in ꝑdicto casu clericus accipit illos fructus ꝑter sortem ex vi mutui. cũ ergo vsura sit acceptũ rei alicui⁹ ex vi mutui ꝑter sortem: ꝑdictus ꝯtractus erat vsurarius. ¶ Contra. Illi fructus erant ecclesie: ꝛ ecclesia dedit ei: supponatur hoc. ergo non peccat accipiendo illos fructus. ergo nõ est vsurarius contract⁹.

Responsio.

Quod concedimus hac ratiõe: nec valet argumẽtatio. Accipit aliquid ꝑter sortem ex vi mutui vel pignoris. ergo est vsurarius: nisi addatur aliquid alienum. Ille vero non accipit aliquid alienum: immo suum. quia sibi datum est ab ecclesia seu ꝓlato qui dare poterat.

Casus d mutuo

¶ Item ad maiorem euidẽtiam ponuntur casus in mutuo. Ponatur ꝙ aliquis laycus habeat ĩ aliquo territorio. xl. modios de redditibus. xx. de decima: ꝛ. xx. de censu. ꝛ contrahit mutuum cum aliquo clerico: q̄ dat ei mutuum centum libras vt habeat quolibet anno decem modios in illis redditibus. Queritur vtrum ille contractus sit vsurarius. ꝓbatur ꝙ non. quia liceret clerico illi quolibet anno percipere totam decimã. s. xx. modios. ergo multo fortius decem modios. Sed contra. Accidat sterilitas terre ita ꝙ in territorio illo in quo solent esse. xl. modij non sint ibi nisi. xij. Iste cleric⁹ accipit de illis duodecim decem. ꝛ nõ sunt in decima nisi sex. ergo quatuor accipit de censu. ergo aliquid accipit de alieno preter sortem ex vi mutui. ¶ Sol. dicendum ꝙ si clericus fecit contractum suum hoc modo ꝛ hac intentiõe vt q̄cq̄d contingat habeat de redditibus illis decem modios: vsurarius fuit ille contractus. si vero hac intentione vt de decima habeat decem modios si ibi sint non est vsurarius.

Questio. lij. de primitijs.

POstea queritur de primitijs. Est autem primitia prima pars frugum vel fetuũ dño offerẽda. Queruntur autem duo. Primo vtrũ primitie sint in precepto. Secundo quanta debeat esse.

Membrum primum.

U. primitie sint ĩ ꝑcepto. Qd sint ĩ ꝑcepto

AD primum sic obijcitur Exo. xxij. Decimas tuas ꝛ ꝑmitias nõ tardabis offerre. ergo qua ratione decime sunt in ꝑcepto: ꝛ primitie. ¶ Item Exo. xxiij. Primitias frugum terre tue deferes in domũ dñi dei tui. ¶ Item. xiij. exo. Sanctifica mihi oẽ primogenitũ. ꝛ subdit. quicq̄d primitij ẽ in pecorib⁹ tuis sanctificabis dño. ¶ Item Eze. vltimo Erunt leuitis ꝛ sacerdotib⁹ primitie de primitijs terre sanctũ sctõrum. ¶ Item Mal. iij. in quo cõfigimus te. vos cõfigitis in decimis ꝛ in primitijs: ꝛ in penuria vos maledicti estis. ¶ Item canon Greg. xvj. q. vij. oportet decimas ꝛ primitias quas iure sacerdotum esse sancimus ab omni populo accipere. ¶ Item canon Alexã. distin. xxxij. decime ꝛ primitie seu oblationes viuorum ꝛ mortuorum ecclesie dei fideliter reddantur a laycis. quas qui retinuerint ab ecclesie sancte communione separantur. ¶ Item Inno. extra de deci. Deus in signum vniuersalis dominij decimas sibi reddi precepit: suas esse decimas ꝛ primitias asseuerans. Ex his ergo manifeste relinquitur: ꝙ primitie sunt in ꝑcepto.

Qd sint in ꝑ suo.

¶ Quod quidam absolute ꝯcedunt. ¶ Contra. Exo. xiij. Cum lex primogenitorum datur. subditur erit quasi signum in manu tua. Si ergo eadem est ratio legis primogenitorum ꝛ primitiarum. lex primitiarum in signum est. ergo preceptum de primitijs fuit cerimoniale. ergo tẽpore gratie non est seruandum: quemadmodum nec alia precepta significatiua. ¶ Fuerũt alij qui dixerunt: ꝙ preceptum de primitijs morale est. nec cessauit sed remanet ampliatum in oblationibus quotidianis que fiunt ecclesie. ¶ Contra. Pari ratione posset dici ꝙ preceptum de decimis remanet ampliatum cum oblationes ꝛ redditus quos modo habẽt ecclesie sint maiores q̄ decime legis veteris. ergo in illis redditibus quos accipiũt ecclesie. seruaretur ꝑceptum d decimis sicut dicitur seruari preceptũ de primitijs in oblationib⁹: qd falsum ẽ.

Qd de iure naturali.

¶ Item de iure naturali simpliciter est. ꝙ honorandus est deus de ꝓpria substantia ꝛ ante omnia. sed in exhibitione primitiarum ꝑm se: non aliud ostendit q̄ honor dei de ꝓpria substantia ante alia ergo ꝑceptum de primitijs ꝑm formam precepti simpliciter est de iure naturali. preceptum vero de decimis propter taxationem partis decime non est de iure naturali simpliciter: quo ad formam taxationis. ergo preceptum de primitijs ꝑm formam precepti potius est seruandum q̄ preceptum de decimis: cum ea que sunt iuris naturalis simpliciter maneant immutabilia ꝛ vno modo semper ab omnibus sint obseruanda.

Responsio

¶ Rñ. preptum de primitijs ꝛ preceptum de decimis: q̄tum ad substantiam precepti sunt iuris naturalis simpliciter. et substantia precepti est vt honoretur deus de propria substãtia. sicut dicitur. iij. puerbi. ꝛ sustentetur minister eius. sicut dicit Mal. iij. ꝛ sꝫ hoc manet irraliter imutatũ. q̄tum vero ad determinationẽ ꝑcepti fuit preceptum iudiciale per legem. et etiam preceptum figurale per inspirationem Cum enim ex lege naturali habetur sicut morale simpliciter ꝙ honoraretur deus: et sustentetur minister eius non tamen determinatum esset quo ordine vel in quota parte necessaria fuit determinatio per legis date iudicium. Determinatum est ergo quo ordine in primitijs: et in quota parte in decimis. sequendo instinctum ratiõis et nature sicut supra dictũ est: ꝛ sic factum est iudiciale preceptum. ¶ Item cum per culpam originalem sentiret se posteritas Ade eiectam de paradiso: in qua mãsisset si non fuisset peccatum. In paradiso autem duo sunt. Unum est obtinere hereditatem celestem qd est proprium primogenitorum. et hoc est per comparationem ad deum. Aliud obtinere societatem angelorum et hoc est respectu conciuium. per inspirationem ostensum est homini ꝙ natura humana erat reparabilis quo ad vtrũq̄. s. quo ad primogenituram: seu obtinendam hereditatem celestem: ꝛ quo ad obtinendum societatem angelicã. Inde est ꝙ inclinata est ratio hominis et natura ad hoc. vt faceret ea que essent signa huius reparationis faciẽde. facta est igitur a principio significatio restituẽde ꝑmogeniture seu hereditatis: ꝛ hoc per

hoc per oblationẽ primitiarũ ꝛ primogenitorũ in Abel. Scdo vero facta ẽ significatio restituẽde angelice societatis in oblatiõe decimarũ ꝑ abraham qñ ei erat dragma decima ꝑdita: sicut dicit dñs Luc. xv. vnde dicit aug. Redde decimã deo aliter nõ deduceris ad decimã angelorum. ¶ Preterea cũ ex lege naturali teneret hõ ꝙ honorãdus ẽ de⁹ de ꝓpria substãtia. teneret etiã ꝙ honorand⁹ sit vt actor ꝛ principiũ ꝛ honorand⁹ vt ꝯseruator ꝛ finis ex inspiratiõe cũ rõne in oblatiõe primitiarũ significauit honorãdũ deũ sicut principiũ ꝛ et autorẽ bonorũ. In oblatiõe vero decimarũ sicut ꝯseruatorẽ ꝛ finẽ bonorũ sicut dicit Isid. sup illd Exo. xxij. Decimas primitias ꝛc. ꝛ istis duab⁹ de causis vltimo assignatis factũ est ꝑceptũ de decimis ꝛ primitijs ꝑceptũ figurale.

Responsio.

¶ Rñdendũ. igit de primitijs: sicut responsum est de decimis. ꝙ ꝑm substantiã ꝛ indeterminationẽ est preceptũ morale ꝛ semꝑ seruandũ: ꝑm vero determinationẽ ordinis ꝑceptũ de primitijs simpliciter iudiciale ẽ: vel figurale: q̄tũ ad tempus ante incarnationẽ quẽadmodũ aliud preceptũ de decimis q̄tũ ad taxationẽ talis ptis Illa ergo rõne qua figurale ẽ nõ manet tꝑe gratie sed in illa rõne qua iudiciale est Iudicialia aũt ꝑcepta cũ instituta sint propter vtilitatẽ publicã relicta sunt potestati ecclesie. vt ꝑm eius arbitriũ vel seruent vel determinent vel etiã mutent. ꝑm qd expedit ꝯmuni vtilitati. Sicut ergo dictũ est de decimis ꝙ ante legẽ quo ad taxationẽ talis partis erant in ꝯsilio adueniẽte lege in ꝑcepto tꝑe. vero gratie q̄tũ ad aliquid sunt in ꝯsilio: q̄tum ad aliquid in ꝑcepto: vt supra ostẽsum est: ita ꝛ de primitijs dõm est. ¶ Soluit ergo ꝑcedẽs questio vt dicat ꝙ solutio primitiarũ ꝑm determinationẽ ecclesie est in ꝑcepto tꝑe moderno: determinat autẽ vt ꝑm ꝯsuetudinẽ approbatã soluant primitie et ꝑm legẽ diuinã vbi consuetudo est soluere primitias. Preterea vbi indigẽtia ministrorũ dei est: quibus ꝑm legẽ debet sustẽtatio. soluende sunt primitie, dico ꝑm formã ꝑcepti si ab ecclesia requirantur

Patet so. ad auctori. prime partis. Et secunde partis.

¶ Ptꝫ ergo rñsio ad ꝑdictas autoritates quibus ostendit ꝙ primitie sunt in ꝑcepto Simili mõ ptꝫ responsio ad scdm qd obijciebat ꝙ primitie erant in signũ. Erãt eñ primitiue in signũ vno mõ. alio mõ non. ꝑm ꝙ erãt in signũ erãt in signũ rei future. s. reparande primogeniture ꝛ celestis hereditatis. erãt etiã iudeis in signũ rei ꝑterite. s. beneficij liberationis ab egypto per interfectionẽ primogenitorum egipti saluatis primogenitis israelis. Erant etiam in signum rei faciende: vt. s. initium nostrorum operum deo autori tribuamus. Sed quo ad rationes significationis non manet preceptum de primitijs: sed manet quo ad aliam rationem: et immutabiliter ꝑm rationem moralem et indeterminatam. et mutabiliter ꝑm rationem iudicialem determinatam. q2 arbitrio ecclesie relinquitur. ¶ Ad vltimum vero quod dicit. ꝙ preceptum de primitijs ꝑm determinationem precepti est de iure naturali quia de iure naturali est quod honoretur deus ante omnia. dicẽdum ꝙ non sequitur. Nam et de iure naturali ante omnia honorandus est deus in quolibet ordine distributionis substantie vt sicut in primitia: et ita in vltima et media.

Membrum secundum.

Quanta debeat esse primitia.

SEcundo queritur quãta debeat esse primitia. Ad quod nota. ꝙ non inuenitur expressum in libris moysi. dicit tamen. Hiero. Maiorum traditione introductum est. qui plurimum quadragesimam partem dabant sacerdotibus: qui minimum sexagesimam inter quadraginta ꝛ sexaginta licebat offerre qdcunq; voluissent ꝛ hoc in aridis ꝛ liquidis. In fetibus autem primogenitum dabatur. Standum est autem consuetudini: vt quelibet ecclesia seruet cõsuetudinem suam si habet. Si nõ habet: recurret ad cõsuetudinẽ vicinarum ecclesiarum. Si inueniet ibi diuersas ꝯsuetudines. illam consequatur que magis tendit ad mediocritatem: vel que a pluribus obseruatur. Si tamen ecclesia esset tenuis: nec haberet sacerdos vnde posset sustentari satis tũc dicerem illam consuetudinem eligendam que amplius soluit vel saltem mediam inter illas.

Questio. liij. d oblatiõib⁹.

REstat inquirere de oblationib⁹. Pretermissis autem generibus oblationum legaliũ de quibus infra queret Generali sermõe querũt ista. Primo. vtrũ oblatiões sint in ꝑcepto tempore gratie. Scdo cui sit danda oblatio. Tertio a quo recipienda sit oblatio. sed de hoc supra questione de legibus iudicialibus circa ꝑsonas infames. Et iterũ supra questione de decimis vtrum de iniuste acquisitis posset dari decima.

Membrum primum.

U. oblatiões sint in precepto tꝑe grẽ.

CIrca primũ sic obijcit Exo. xxiij. Nõ apparebis in cõspectu meo vacu⁹ sup quẽ locũ dicit canon Grego. Dis xpian⁹ ꝓcuret ad missarum solẽnia aliq̄d deo offerre: ꝛ reducere ad memoriã. ꝙ deus ꝑ moysen dixit. Non apparebis in ꝯspectu meo vacuus. ¶ Item eccle. xxxv. Nõ apparebis in cõspectu meo vacu⁹. hec eñ omnia ꝓpter mandata dei fiunt et subdit: imediate. Oblatio iusti impinguat altare. ¶ Item Anastasius. xvj. q. j. Statuimus vt si quis oblationes ecclesie vel decimas quas populus dare debet tenere cõtenderit. cõiõne priuet. Ex his manifeste relinquit. ꝙ oblatiões sint in ꝑcepto. ¶ Itẽ dicit canon Carthag. cõcilij. xiij. q. ij. Qui oblatiões defunctorũ: aut negant ecclesijs aut difficulter reddunt: tanq̄ necatores egentium excõicent.

Contra.

Contra. In euangelio oblationis exhibitio nõ ponit ꝑ modum ꝑcepti: sed solũ ꝑ modũ cõcilij. cum dicit Matth. v. Si offers munus tuũ ad altare ꝛc. ꝑm quẽ modũ ꝓponunt alia ꝯsilia Matth. xix. Si vis ꝑfect⁹ esse. vade ꝛc. ergo lex euãgelij iudicat oblationes dandas ꝑ ꝯsilio: nõ ꝑ ꝑcepto. Item de oblationibus nõ est dictum in euangelio quẽadmodũ ꝛ de decimis: oportuit ista facere Matth. xxiij. Item si dicatur iuxta canonẽ Grego. qd ẽ ꝑceptũ ex lege veteri Exo. xxiij. Non apparebis in conspectu meo vacuus. ergo pari ratione ꝑceptum erit: trib⁹ vicib⁹ ꝑ singulos annos festa celebrare. solẽnitatem azimorum ꝛ pentecostes: ꝛ scenophegie. iuxta eandem legem intra quam predictum preceptum includitur ita enim ibi dicitur tribus vicibus festa celebrabitis: solennitatẽ azimorum ꝛc. ꝛ subdit. Non apparebis in cõspectu meo vacuus. ꝛ solennitatẽ mensis primitiuorum hoc est pẽthecostẽ. solẽnitatẽ quoq; in exitu anni hoc ẽ scenophegiam. si ergo obseruare ista ꝑm ritum legis non tenemur

tpe gratie quia hoc esset iudaizare: ergo non tenemur ad illud qđ includit. Nō apparebis in ꝯspectu meo vacu9. ¶ Rñ. cōiter distiguūtur tres spēs oblationū ſ3 ꝯsuetudinē ecclesie. Una est alicui9 rei donatio gratis facta inter viuos deo vel ecclesie. Alia est alicuius rei donatio deo vel ecclesie facta causa mortis. Tertia est quotidiana ⁊ vsualis quam faciunt fideles ad altare seu manuz sacerdotis. Dicunt autē iurisperiti: ꝙ in prima ⁊ scđa spē: oblatiōes necessario sunt soluēde deo vt quicūqꝫ nō soluerunt debeant ꝯmunione priuari ſm qđ dicit canon Alexan. di. xxxij. Oblationes viuorum et mortuorum ecclesie dei fideliter reddant a laycis. q̄s qui retinuerit: a sancte ecclesie cōione sepet. Et iterum canon cōcilij Uarensis. xiij. q. ij. Qui oblationes defunctorum retinent ⁊ ecclesie tradere morant vt infideles sunt ab ecclesia abijciendi. Has ergo oblationes dicunt necessario soluendas: quia iste sunt ex dono mere pertinentes ad ꝓprietatem ecclesie: ⁊ ideo sacrilegus erit qui istā nō reddit. In tertia vero spē oblationum diuersificant opiniones. Nam quidam dicunt ꝙ oblatiōes quotidiane sunt in p̄cepto ⁊ necessario soluende. ſm quod dicit canon Grego. Ois xp̄ianus ⁊c. vt supra. Alij vero dicunt quotidianas oblationes volūtarias esse ⁊ in ꝯsilio. Canonē ho Greg. itelligūt de oblatione interiori: vel bonorum operū. Silr illud qđ dr in Exo. xxiij. ⁊ in eccłiastici. xxv. Nō apparebis ⁊c. si intelligat in p̄cepto, vel intelligūt illud eē dictū p modū ꝯsilij nō p̄cepti. Alios vero canones intelligūt de oblationib9 alijs de q̄b9 supra dictum est. ¶ Sed obijcit. Nam q̄stio de oblatione soluenda potest duob9 modis intelligi. aut de oblatiōe fctā: aut de oblatione fienda. De oblatione iā facta ecclesie quocūqꝫ mō null9 dubitabit q̄n necessario si habeat sit soluēda: qr sicut dicit canon. Ecclesiā fraudare sacrilegiū est. De oblatione vero fienda nullus similiter dicet ꝙ in prima specie vł scđa necessario sit soluenda. cū pure sint volūtarie anteq̄ fiant. De oblatione vero quotidiana cū dicant canones ꝙ fiat. videt magis dicenduz ꝙ necessario esset soluēda. ꝓpterea p̄dicta distinctio nulla est.

[Margin: Rñsio tres spēs obla. — Opinio. de tertia spē. — Responsio.]

¶ Dicendū igit ꝙ oblatio fienda in prima ⁊ scđa specie nō ē in p̄cepto: sed in ꝯsilio. Sed postq̄ fctā est solutio est in p̄cepto. Oblatio vero in tertia specie: aliquando est in p̄cepto. aliquādo i ꝯsilio. In p̄cepto ſ3 ꝯsuetudinem approbatā. vel si indiget minister dei vt de decimis ⁊ primitijs dictū est. In hoc tñ ꝯcordat ꝙ si esset paup sacerdos: nec haberet vñ sustētaret. posset eis subtrahere diuina officia subtractis oblationib9. qr nemo cogetur vt dicit apostolus suis stipendijs militare. j. Corin. ix. Item dicunt ꝙ si cōsuetudine solent parrochiani in certis ⁊ p̄cipuis festis aliquibus annalib9 offerre. possunt cogi ad consuetudinez tenendā. ¶ Sz contra sexta synodus. j. q. j. Nullus qui sacram cōmunionem dispensat. a percipiente gratiam aliquid exigat. et subdit. Si vero aliquid exegerit: deponatur sicut imitator symoniace fraudis. ¶ Itē canon Gelasij ibidem. Quod gratis accipimus gratis dare mandamur Math. x. Et ideo sacerdotes nihil prorsus in baptizandis exigere moliātur. Ex quibus videtur relinqui. ꝙ sacerdos non potest oblationes exigere: nec diuina eis subtrahere si nollent oblationes dare. ¶ Si vero diceretur ꝙ ſm consuetudinem possent oblationes exigere et diuina subtrahere. Contra. Decretalis alexan. iij. extra de symo. Pro sepultura. crismatis et olei perceptione. nulla precij exactio attentet. nec sub obtentu cuiuscunqꝫ consuetudinis reatuz suum quisqꝫ tueatur: quia diuturnitas temporis non minuit peccatum: sed auget. ¶ Item decretalis concilij lateranē. Horribile nimis est. vt pro sacramentis aliquid requiratur. Putant autē plures ⁊ hoc licere ꝙ legem mortis de longa inualuisse consuetudine arbitrantur. non attendentes ꝙ tanto grauiora sunt crimina: quanto diutius infelicem animam tenuerint alligatam. ergo consuetudo nullo modo faciet vt per subtractionem sacramentorum cogantur layci ad oblationes sine periculo symonie. ¶ Propterea dicendum, ꝙ sacerdos non poterit subtrahere diuina. tamen ad conseruandas pias consuetudines circa oblationes possunt cogi layci non per sacerdotem subtractione sacramenti: sed per episcopum loci ſm decretalem Inno. iij. extra de symo. Sup his prauas exactiones fieri prohibemus: ⁊ pias consuetudines p̄cipimus obseruari. statuentes: vt libere conferant sacramenta. sed per episcopum loci. veritate cognita compescantur qui maliciose laudabilē consuetudinem nituntur immutare.

Membrum secundum.

[Margin: Cui dāda sit oblatio vtrū sacerdotib9 curatis tm̄.]

Postea querit cui dāda sit oblatio. vtruz solum sacerdotibus qui habent curas aīarum debeant dari oblationes. quod manifeste habet ex lege Nume. xviij. Ois oblatio ⁊ sacrificium. ⁊ quicquid ꝓ peccato aut delicto redditur mihi: erit aaron ⁊ filiorum suoruz. ¶ Item hiero. ad dama. Sacerdotes pro omnib9 orare debent quorum epulas ⁊ oblationes accipiūt. qua ergo frōte p̄sumūt layci oblatiōes quas christiani pro peccatis suis offerunt: vel ipsi comedere vel alijs concedere. ¶ Item canon Damasi pape. x. q. j. Oblationes que infra sanctā ecclesiaz offeruntur tantummodo sacerdotibus qui quotidie domino seruire vidētur liceat comedere ⁊ habere: quia in veteri testamento ꝓhibuit dominus panes sanctos comedere filijs israel: nisi tantūmō aaron ⁊ filijs eius. ¶ Item canon Bonifacij. xij. q. ij. quicquid semel fuit domino consecratum. sanctum sanctorum erit: ⁊ ad ius pertinet sacerdotis. ⁊ est sumptū ex leuiti. c. vlt. Ex his ergo videtur. ꝙ nec laycis nec alijs q̄ sacerdotibus parochialib9 liceat oblationes recipere vel comedere. Contra. Nos videmus ꝙ layci emūt oblationes vt candelas ⁊ panes qui offeruntur in ecclesijs: ⁊ hoc de voluntate ecclesie. ergo possunt vti illis candelis et panes comedere. ¶ Item nos videmus ꝙ monachi in multis parochijs recipiunt. vel partem habent in oblationibus. ⁊ videtur esse contra legem ⁊ canones supradictos. ¶ Solu. solis sacerdotib9 sunt oblationes offerende ⁊ cōministrantibus fideliter dispensande. iuxta illud apłi. j. cori. ix. Qui in sacrario operantur: que de sacrario sunt edunt. ⁊ qui altario deseruiunt: cum altario participant. ¶ Ad illud quod obijcitur de laycis. dicenduz ꝙ non est contra canones si ipi de manu sacerdotuz ea que oblata sunt recipiant: et per donationem vel emptionem. sed si ꝓpria autoritate vellēt sibi vsurpare layci ea que oblata sunt. vł etiā ius oblationum contra diuinam legem ⁊ canones vendicare: sacrilegium ꝯmitterent. ¶ Ad illud vero qđ obijcit de monachis nō est ꝯtrariū. Nam aut sunt coadiutores sacerdotis ministerio altaris: ⁊ ideo d altario possunt viuere. Aut habēt curā sicut alij pochiales sacerdotes ⁊ tūc marie sicut dicit ābro. p̄t deciarum primitiarum et oblationū iusta ꝑfrui portiōe. Iuxta apłum de altario cui seruiunt viuētes vel orant ꝓ populo sicut ⁊ sacerdotes quibus pro officio

[Margin: Contra — Responsio — Ad contra]

officio oratiōis ſm legē dei: vt dicit beat9 Hiero. conferuntur oblationes.

Questio. liiij. d cerimonialibus in generali.

Expedita inquisitione moralium: ⁊ iudicialium p̄ceptorū. Cuz adiutorio christi ad inquisitionē cerimonialiū ꝓcedamus. Primo inquirentes generaliter. Scđo specialit. ¶ Generaliter autem q̄runt duo. Primo de intellectu cerimonialiū vtrum in cerimonialibus vniuersaliter sit sensus siue intelligentia lr̄alis. Scđo qualiter in p̄ceptis cerimonialibus sit intelligentia spiritualis.

Membrum primum.

[Margin: ...l cerimonialibus vtr intelligen[tia] literalis.]

Ponunt quidam ꝙ in omnibus cerimonialibus legis est intelligentia lr̄alis. Hoc autem ꝓbant deducendo ad plura incōuenientia. si ꝯtrarium poneret. Primum inconueniēs est abusio sermonis. Nam sermo iterpres animi est. Si ergo sermo legislatoris non esset animi sui interpres. sed magis abscōditor ⁊ celator. si ita esset: ꝙ in sermone cerimonialiū nulla esse intelligentia lr̄alis. relinquitur ꝙ legislator vsus est sermone inordinate: quod magnū vitiū est ⁊ incōueniens. ¶ Scđm incōueniens ē: fraus doctrine. Nam vbi est doctrine simulatio: ibi doctrine fraus: ⁊ nō veritas. q̄tum ad hoc: sed vbi per sermonem quiddā designat ⁊ aliud intelligitur: ibi simulatio est. Si ergo i doctrina cerimonialium ꝙ lr̄aliter significāt non intelligitur: simulatio doctrine erit ⁊ fraus. ¶ Tertium incōueniens est. stulticia legislatoris. quid em̄ inquiūt stultius sentiri potest de ꝓpha sapientissimo ⁊ legislatore. q̄ ea locutum fuisse populo ⁊ seruare mandasse q̄ ppl's nō intelligeret. Ex hoc em̄ sequitur ꝙ legislator ipse quasi barbarus loqueretur cum a populo nō intelligeret. ſm ꝙ dicit apł's. j. ad corin. xiiij. Si nesciero virtutem vocis. ero ei cui loquar barbar9: ⁊ is qui mihi loquetur barbarus. ¶ Quartū incōueniens est culpa latoris. Nam cum esset dux ⁊ rector. populo isti datus. qualiter implebat doctoris officium cum ipsam legez ad populū ferebat quē docere debebat et ipam nō exponeret: sed velaret. hoc enim facere nihil aliud erat q̄ populuz in errorem inducere. ꝓponere enim lr̄am mandatorū literalem intelligentiā non habētem. ⁊ hoc populo non exponere: nihil aliud est q̄ ppl'm in lr̄alem intelligentiā vbi ipsa non est inducere. ⁊ hoc est facere errare. qđ est magna culpa doctoris. ¶ Quintum incōueniens est omissio doctoruz ⁊ prophetarū. Nam tot ⁊ tanti legis doctores ⁊ ꝓphete i illo populo p̄cesserunt. ⁊ in isto errore populum reliquerunt. videlicet in lr̄ali intelligentia cerimonialiū nec de alio intellectu q̄ de literali populū monuerunt. Cum ergo missi essent a deo ad directionem ⁊ instructionem populi. in hoc per omissionem deliquerunt. ¶ Item si dicatur ꝙ talibus p̄ceptis ⁊ prohibitionibus non loquebatur lex illi populo sed populo xp̄iano. cui talium spūalis intelligentia seruabatur. Obijciunt per autoritatē apostoli ad Ro. iij. Scim9 quia quecunqꝫ lex loq̄tur his qui in lege sunt loquitur. Item que necessitas erat vt nobis lex spiritualem intelligentiam loqueretur: cūm nondum essemus. Ex his igitur concludūt. ꝙ modis omnibus necesse est cerimonialia omnia literam intelligentiam habuisse.

[Margin: Rō sic argu. Primum — Secundum — Tertium. — Quartum — Quintum — Sextum]

¶ Sed in partem contrariam obijcitur. Nam ea que ponunt ad concludenda inconuenientia non videntur esse inconuenientia: immo conuenientia doctrine sapientie seu legis diuine. Nam sicut dicit beatus Dyoni. in hierarch: angelica. Decētissimum est eloquijs diuina enigmata occultare et in viam multis ponere sacras super mundanorum intellectuum veritatem. est enim non omnis sacer neqꝫ omniū vt eloquia dicunt sciētia ¶ Itez beatus Dyoni. in eodem. Ualde artificialiter sacris poeticis theologia formationibus etiam nō figuratis intellectibus vsa est: nostruz intellectuz respiciēs. etenim non est possibile aliter nobis lucere diuinum radium. nisi varietate sacrorum velaminum anagogice circūuelatum. Ex quib9 manifeste relinquitur. ꝙ conueniens est sermoni legis diuine enigmatice ⁊ transumptiue loqui. non literaliter duplici de causa. Prima est dignitas veritatis diuine: que debet celari hominibus malis Secunda est imbecillitas intellectus humani in comprehensione diuinorum deficientis. non ē igitur inconueniens vti sermone abscondito: vel celato in cerimonialibus preceptis.

[Margin: Cōtra primū incōueniens Dyoni.]

¶ Item quod secundo loco ponunt pro inconuenienti: videlicet ꝙ in doctrina aliud literaliter designetur: ⁊ aliud intelligatur. non est inconueniēs in doctrina nec in preceptis sapientie diuine: cum ad excitationē ⁊ exercitium nostri intellectus talibus verbis in preceptis euangelicis ipsa veritas aliquando vsa sit Math. v. Si oculus tuus dexter scandalizat te erue eum. Si dextra manus abscinde eaz. quod nullus dicet ſm literalem significationem debere accipi. *[Margin: Ad secundum]* ¶ Item ꝙ tertio ponunt pro incōueniēti. sapientem legislatorem loqui in preceptis enigmatice: ⁊ talibus verbis quibus populus rudis quod diceretur non intelligeret: est contra sententiam Salomonis. qua manifeste ostendit. ꝙ in rebus ⁊ rationibus eminentibus veritatis: sapientis est loqui enigmatice: ⁊ taliter ꝙ ab illis q̄ sunt rudes ⁊ incapabiles veritatis. non intelligantur sed solum a sapientibus ⁊ perceptibilibus veritatis. Unde ꝓuerbi. j. Audiens sapiens sapientior erit: ⁊ intelligēs gubernacula possidebit. animaduertet parabolam ⁊ interpretationez eius: verba sapientuz ⁊ enigmata eorum. *[Margin: Ad tertium]* ¶ Item quod quarto ponunt pro incōuenienti. legislatorem proponere precepta non habentia intelligentiam literalem ⁊ non exponere ea populo. inconueniens non est doctrine diuine: nec culpa doctoris: cum ꝓpter defectū auditorum ipsa dei sapientia hoc ē x̄p̄us taliter hoc est parabolice doceret ⁊ loqueretur ad turbas. sicut ptz ex Math. xiij. vnde ⁊ post parabolam seminis dixit apostolis. Uobis datum est nosse misterium regni celorum: ceteris autem in parabolis. ⁊ ratio erat defectus amoris veritatis ſm ꝙ ibi exprimitur. *[Margin: Ad quartum]* ¶ Item quod quinto concludunt pro inconuenienti. ꝙ sancti prophete et doctores non sunt locuti illi populo nisi de literali intelligentia preceptorum: manifeste falsum est reuoluenti scripturas. Nam ipse moyses legislator de spūali intelligentia circūcisionis nō tacuit cum dixit Deut. x. Circūcidite p̄putium cordis vestri. ⁊ Hiere. iiij. Circūcidimini dn̄o ⁊ auferte preputia cordium vestrorum. ⁊ iterū. ix. Omnes gentes hn̄t p̄putiū. oēs āt dom9 iuda icircūcisi sūt corde. Itē nec dauid tacuit d spūali itelligētia sacrificiorum cū dixit. Sacrificiū deo spūs ꝯtribulat9. ⁊ iterum. Eleuatio manuū mearum sacrificiū vespertinū. ⁊ iterum. Sacrificiū laudis honorificabit me. ⁊ mlta talia ⁊ alij ꝓphe silr. *[Margin: Ad quintum]* ¶ Itē ad illud qđ dicūt iuxta apostolū: ꝙ quecūqꝫ lex loquit. his qui i lege sunt loquit. de *[Margin: Ad sextum]*

cendum q verū est.non tñ omnia oibus:immo cum in lege essent pfecti τ impfecti:sapiētes τ rudes:digni τ indigni.pfectis.sapiētibus. τ dignis nota tñ esse debuit archana intelligentia τ sublimis cerimonialiū τ figuralium pceptorū.ſm formā aplī.j.Corin.ij.Sapientiam loquimur inter pfectos.τ subdit.Sapientiam dei loquimur in ministerio que abscondita est:τ postea subdit:Aialis autem homo nō pcipit ea que dei sunt. stulticia ei est illi τ non potest intelligere.ideo subdit in tertio.τ ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus:sed quasi carnalibus.Ex his ergo manifeste relinquit non esse necesse i pceptis cerimonialibus legis vl'r esse sensum seu intelligentiā lralem.Propterea dicendum breuiter est quod clarius erit in sequentibus:q in aliquibus τ pluribꝰ pceptorum cerimonialium pter spūalem intelligentiam sensus fuit τ ratio lralis.in aliquibus vero τ paucis tñ ratio spūalis:ppter rationes pdictas quod infra manifestabitur.

Membrum secundum.

Qualiter in pcep.ce.sit itelligētia spiritualis.

Deinde queritur qualiter in preceptis cerimonialibꝰ sit itelligentia spūalis.Nā ɔuenienter quidā pbauerūt per autoritates et rationes τ exempla in lege qtū ad cerimonialia ptineri intelligentiam spūalem. Legitur Deut.iiij.Hec est nostra sapientia τ intellectus corā omnibus populis:vt audientes vniuersa pcepta hoc dicant.en populus sapiens τ intelligens.Quis eñ ppter lralem intelligentiam solam legis.sapientem τ intelligentē censeat populum illum.¶ Preterea si nihil haberet intime intelligētie lex.non haberet apud eam locū scrutatio.quid ergo esset dicere.Beati qui scrutantur in testimonia eius.τ iterū.Scrutabor legem tuaz scrutata eñ in aialibꝰ intestina vel interiora sunt. ¶ Amplius si non haberet nisi istum exteriorem sensum lex.quare dauid orasset ad dñm. Reuela oculos meos et cōsiderabo mirabilia de lege tua. cuius enim oculi a deo velati sunt.vt ista exteriora leges videre non valeat.¶ Amplius que sunt ista mirabilia de quibus dicebat cōsiderabo mirabilia de lege tua?Quid enī admirationis habet carnificina sacrificiorum:inspectio leprarum τ infinibilis circuitus expiationū?¶ Amplius mandata iudicia testimonia totaq fabrica tabernaculi: totaq supellex eiusdem:quid inquam habent admirationis?hec omnia exterius quid philosophice subtilitatis quid sapientialis pfunditatis.Nū quid propter hec consideranda exterius vir pphici spiritus dauid qui super senes se intellexisse gloriabat:petebat reuelari oculos suos?¶ Amplius quem intellectum petebat sibi dari cum dicebat. Da mihi intellectum vt discaz mandata tua.Naturalem enim intellectum habebat:qui vtiq sufficientissimus est ad omnem literalem legis intelligentiam.sublimiorem intellectum igitur petebat.ergo et ppter sublimiorem intellectuz vel intelligentiam.habent igitur mandata legis sublimiorem intelligentiam q literalem.¶ Amplius qualiter beatum dicit dauid viruz qui in lege illa meditatur die ac nocte.cum meditatio exteriorū qtum ad maiorem sui partem etiam onerosa τ tediosa videtur.¶ Item inconueniens est τ omnino superuacuum rudibus et iam doctis eandem lectionem proponere.Quis enim magister hoc faciat in scola vt non vnicuiq discipulorum suorū pro captu suo seu capacitate lectionem proponat?Quanto magis ergo cum omnium eruditorum deus in scola sua in qua tantus populus erudiendus τ docendus erat:vnicuiq de populo pro capacitate eius ɔgruebat lectionē pposuit.ergo τ rudibus initialia.τ prouectis viteriora:τ doctis sublimiora proposuit.τ iterum.Quia in eis qui docti erant diuersi gradus inueniebantur:ita vt alij essent eminentes:alij eminentiores τ in his etiaz multa varietas.necessario prouisuz est omnibus in scola dei ɔuenīeti vnicuiq doctrina:nō est aūt eis puisum nisi in vno libro qui solus in scola dei legebatur.in illo ergo libro cōcessit deus tantā varietatē ac multitudinē lectionū quātā requirebat varietas ac multitudo lectorum.¶ Item tāta est in eloquijs dei varietas ac multitudo intellectuū et expositionū:quantā requirit varietas ac multitudo reficiendorū.¶ Itē prouer.xiij. Multi cibi in noualibus patrum.i.multa refectio in expositionibus circa scripturā sanctorū patrū.¶ Item apparet scriptura velut minera esse venas habēs omniū metallorū.vnde prouerb.ij.dicitur de sapiētia.Si quesieris eam quasi pecuniam τ quasi thesauros effoderis illā.propter hoc dictū est: Sap. vij.Infinitus est thesaurus oibus.thesaurus aūt iste sapiētie nō pōt esse in intelligētia literali: relinquitur igitur q est in intelligentia spūali.

Circa hoc multipliciter opponitur.

Argu.j.

Primo qr dicit augus.in libro de doctrina xpiana.Quia ois doctrina xpiana: vel est de rebꝰ vel est de signis.Et est diuisio p immediata.Doctrina ergo cerimoniarū.aut est rerū tantū:aut signorū tantū.si rerū:est ſm illos qui ponūt vl'r in eis sensum literalez.ergo nō est signorū.ergo non erit in eis significatio intelligentie spūalis.Si vero signorū non erit rerum:nec erit in eis intelligētia litteralis.¶ Itez abusio est res in signa trahere que nunq ad significanduz facta sunt. Si ergo multiplicia facta narrantur in lege que non propter hoc fiebāt vt significarent: relinquitur quod abusio erat in talibus significationem spiritualis intelligentie querere.

Ad secundū

¶ Item hieremi.xviij.dicitur.Nunquid non sicut facit figulus iste.potero vobis facere domus israel dicit dominus.Dissipatio enī vasis qd pus fiebat et formatio vasis alterius:non ad hoc facte sunt vt significarent. et tamen ad significandum eis vsus est dominus.Non offenderetur autem quis audiens huiusmodi expositiones seu interpretationes.si diceretur ei hoc modo quemadmodum ibi dixit dominus.nunquid non sic vobis facere potero:vbi de signatione nihil locutus est sed de similitudine tantum. quemadmodum et Hiere.iij.non dixit quicq de signatione:sed de similitndine et hunc modum tantum expressit dicens.Quomodo si mulier contemnat amatorem suum:sic contempsit me domus israel τc.Non dixit quia contemptus huius mulieris significaret contemptum filiorum israel. nec dixit quod amator huius mulieris significaret ipsam nec dixit q dissipatio aut reformatio vasis pphetia esset vel parabola eis. quod ipse hoc operaturus esset in populo israel:vel quod figulus esset figura ipsius sed expressit.moduz seu similitudinem notam inter opus suum et opus figuli:et inter factum mulieris contemnentis amatorem suum: τ factū populi israel. Restat igitur quod inconueniens est. res que non ad hoc facte sunt ad spirituales intelligentiam conuertere.¶ Item conuenientiꝰ certius signat

tius signat quod designat vniuoce:q quod designat equiuoce.τ quod signat vno vnuz:q qd vno signat multa.ergo cum intellectus spūalis sit cōuenientissimus.non erit in vno facto vel dicto legis.nisi vnus intellectus spiritualis. Errant igit omnes sacri expositores qui in vno ponunt multiplices intellectus.¶ Item ɔuenienter signatur per bonum bonum:τ per malum malum. Nam conuenientia debet esse signi ad signatum. incōuenienter ergo designabitur malo bonū. ergo incōuenienter dicitur a beato Grego. quod legit.ij. Reg.xj.dicit enim beatus Greg.q dauid qui vtiq proditor erat in facto illo:τ adulter atq homicida:signat christum.Urias autem vir fidelis et sanctus diabolum. Et iterum de adulterina illa copula dauid τ Bethsabee:pditiōe et homicidio execrabili.signat matrimonium sanctissimum et īmaculatissimā copulā xpi et ecclesie de gētibus.

artum.

...l.ad pri- ...scdm.

Responsio. Dicendum q doctrina cerimonialium qtum ad plura est rerum et signorum:sed differenter. Rerum ordinatarū ad latriā conditoris. Signoruz vero gratie saluatoris.¶ Unde ad solutionē primo τ scdo obiector. Notandū q significationes nō lrales sunt institutiōe collatiōe natura.Institutiōe duobus modis.rebus et dictis.Collatione p ɔsequentiam rationis ex rebus vel dictis. Natura p ppam rerum similitudinem vnde quidam conuenienter dixit.Scito quia significationes litterales quatuor modis fiunt.Primuz facto ipso.videlicet cū res ad hoc facte sint vt significēt.sicut factū illud Esaie quo iuit nudus et discalciatus.Esa.xx.et factum ezechielis quo fecit sibi vasa transmigrationis Ezech.xij.Que vtiq ad hec facta sunt vt significarent.In his ergo manifestum est. quia alia figuratio vel significatio q lralis quereda est i eis. Propt hoc dixit Esa.viij.Ecce ego τ pueri quos dedit mihi deus in signum τ portentuz Similiter et Ezech.Signuz est domui israel.et iterū Ezech. xij.Ego portentū vestrū dixit Ezech.et bene apparet in eodem ca.p totū:quia quicqd factum est in Ezech.significat mala que futura erāt domui isrl. ¶ Scda significatio est dicti:qñ.s.aliquid dicitur ad significandum expresse.sicut illud Ezech.xvij. Aquila grandis magnarū alarum τc.et ppter hoc vocatur idem enigma:τ parabola ibidē.τ iste due significationes neminem offendunt.cum eñ exprimitur in scriptura de facto quoq q ipm fiat vel factum sit ad significandum τ de dicto similiter q ad hoc dicat.vel dictuz sit vt significet aliud q lralis sensus habeat nemo offenditur si aliud in his q lralis sensus habeat requiratur.¶ Tertiꝰ modus est per cōsequentiam quēadmodum dicimꝰ. q vbi corporalis τ exterior ydololatria phibetur. intelligitur ſm consequentiaz prohibita spiritualis:τ iste intellectus similiter neminem offendit. Cum enim diximus q vbi deus prohibuit adorari ydolum aureum Exo.xx.qd vtiq similitudinem habet viuentis τ iuuare potentis:insinuauit τ intelligi dedit se nolle q aurum nudum. hoc est absq forma ydoli adoraretur.Et propter hoc prohibitio auaricie ſm consequentiam in illa prohibitione intelligitur.Est enim auaricia ydolorum seruitus. sicut legitur.v.ad Ephe.Similiter τ vbi prohibuit falsum testimonum dici contra proximū in causa modica pecuniaria.Exo.xx. phibuit p ɔsequens τ in causa fame. cum fama preciosior sit q pecunia.Eodē modo vbi phibuit.Ne os ligaret boui trituranti Deut.xxv.phibuit per cōsequens vt operarius non fraudetur cibo suo.si eñ hanc equitatem voluit seruari in bobus vt collaborantes comederent:multo fortius in hominibus.hunc ergo modū significationis quilibet intellectus recipit.¶ Quarta significatio est per rerum similitudinem que non ad hoc facte sunt vt significēt. τ hec est que multos offendit: τ hoc qr abusiuū videtur eis res in signa trahere.que non ad significandū facte sunt.quale est illud. Hiere. xviij.Nunquid sicut facit figulus iste non potero vobis facere domus israel ait dominus.Quanq verum sit q omniū duorum similium quorū alterum est intellectui nostro propinquiꝰ nobisq notius.signuz naturale est minus noti atq ab intellectu nostro remotioris Signum inquā naturale est illius:τ velut liber in quo legitur.vnde τ cōmuni natura docente altero ad alterū docendum vtimur.Et ex hoc patet responsio ad primo τ secūdo obiecta.

Significa- ...lrales ...tuor mo fiunt.

Ad tertium.

¶ Ad tertium dicendum. q conuenientissime vno significantur multiplices intellectus vt intentio legis diuine conformet bonitati eiusdem.vt quēadmodum ex dei bonitate facta est. et absq vlla dubitatione credendum. quod omnia bona opera sua fecerit propter omnem bonū vsuz et vtilitatem que ex eis quacunq industria elici possunt:τ dicta voluit esse τ scripta.Quare propter omnem illuminationem et intellectus humani:ac propter omnem edificationē ecclesie sue que inde elici possunt:ea voluit esse et dicta τ scripta.

Ad quartum

¶ Ad quartum dicendum.q sacri doctores τ expositores sane et absq vllo offendiculo dicere possunt:quia factum illud de Bethsabee.factuz signauit ecclesie degentibus.significauit inquam propria significatione tanq naturali designatione.Licet autem spiritusancto et expositoribus suis notioribus similibus vti ad minus nota significanda et declaranda.

Questio.lv.de cerimonialibus in speciali.

Consequēs est querere de ratione seu causa cerimonialium preceptorum an scz.habeant causam obseruantie litteralem.An solum misticam τ figuralez et primo in generali postea in speciali.

In gnāle de rōne cerimo

Obijcitur.j.

¶ Et in generali obijcitur sic.Cuz enim precepta sint ad litteram obseruari ad ipsa summa sapientia: non autem est conueniens summe sapientie iubere vel prohibere aliquid sine optima ratione ergo obseruātie litteralis cerimonialium fuit optima ratio.¶ Item si nihil fit in terris sine causa sicut dicitur Job.v.et hoc exigit diuina prouidentia:ergo multo fortius nihil precipitur in diuina lege sine causa.Ex his quidā inducti sunt ad querendas rationes litterales cerimonialiuz legis.

Secundum.

Contra.j.

¶ Contra ephe.ij.Euacuans decretis legem mādatorum.Glo.idest euacuās legem veterem qtū ad ea que mandabat.idest carnales obseruātias non qtum ad veritatem quam presignabat.Euacuans dico decretis. idest preceptis euangelicis que ex ratione sunt.Si ergo mandata carnalium obseruantiaruz sunt cerimonialia τ euacuantur per precepta euangelica que ex ratione sunt:relinquitur q cerimonialia quo ad litteram non sunt ex ratione.ergo in eis non erit ratio lralis.¶ Itē in psa l. Lex tua veritas.lex.s.euangelij veritas nō vmbra:non figura:sicut lex mosayca.x.Heb.Sed constans est quod de lege mosayca dicitur quod

Secundum.

sit vmbra τ figura: maxime quo ad cerimonialia: ergo non in eis erit querēda ratio. veritatis quo ad litteram.

In speciali de ratione cerimonialiū queruntur plura.

Primo de circūcisione. Scdo de phase. Tertio de cerimonijs in victu. Quarto de cerimonijs in vestitu. Quinto de cerimonijs circa actuz indifferentē. Sexto de cerimonijs immundiciaꝝ cauēdaꝝ. Septimo de cerimonijs purificationis imundiciaꝝ. Octauo de cerimonijs sacrificiorū. τ hoc primo in generali. scdo ī speciali. Nono de cerimonijs altaris. Decimo de cerimonijs tabernaculi. Undecimo de cerimonijs circa ordinationē ministroꝝ. Duodecimo de cerimonijs circa ornatū sacerdotū seu ministroꝝ. Tredecimo de cerimonijs solēnitatum.

Primo ergo queritur de p̄cepto

Primo. De circūcisione obijciť

circūcisionis de quo Gen.xvij. Quod datuz est abrahe ī signū τ signaculū sicut habeť Ro.iiij. ergo non est in p̄cepto circūcisionis qḋ est p̄ceptū sacramētale nisi ratio mistica. igiť non ratio lr̄alis. ¶ Itez similiter obijciť de p̄cepto phase.i. immolationis agni qḋ etiā est in signum datum. vn̄ Exo.xiij. Erit quasi signum in manu tua: et quasi monumētum ante oculos tuos. qḋ est p̄ceptū cerimoniale simpliciter: s̄m qḋ diciť Exo.xij. Seruabitis cerimonias istas. non est igitur querenda in isto p̄cepto ratio lr̄alis.

Secundo De phase

¶ Item de victu τ amictu sunt ꝗ̄plura p̄cepta in lege que vidētur habere absurditatē vel vanitatez s̄m sensum lr̄e. vanitatem quēadmodū τ illud Exo.xxiij. Non coques heduz in lacte matris. Nā vtrūq3 licitū erat eis ↄmedere. Qua de causa igitur ↄiunctio amboꝝ esset eis p̄hibita. s. lactis τ hedi. nō ei est adeo lautus τ delicatus cibus vt ꝑpter hoc p̄hiberi deberet. ergo ꝙ̄tum ad lr̄am videtur vanā habere rationē.

Tertio de victu τ quarto amictu

¶ Itē simili modo.xxv.Deuť. Non alligabis os bouis triturātis. a quo p̄cepto nititur ap̄lus rationē lr̄alē excludere dicens.j.Corin.ix. Nunquid de bobus cura est deo: an propter nos hoc dicit.

De boue triturante

¶ Item simili modo illud p̄ceptuz.Deuť.xxij. Si ambulās per viam in arbore vel terra nidum auis inueneris: τ matrem pullis desup̄ incubantē: nō tenebis eam cum filijs. sed abire patieris vt bene sit tibi. Sed que potest hic esse ratio litteralis: vt pro dimissione vnius auicule tāta p̄mittať merces. quāta p̄ vniuersorum mandatoꝝ legis obseruatione. ¶ Si diceretur sicut q̄dā pueriliter dixerunt hoc esse p̄ceptum causa pietatis: quia in hoc deus insinuare voluit filijs israel ꝙ misericordes debent esse in homine τ cauere ab eorum afflictione. quādo τ auibus sic parcere voluit a lesiōe. Obijcitur: Si pietas hic locum haberet cum filij nec sibi nec alijs p̄nt cōsulere: τ adhuc matre idigerēt: ip̄a āo nō indigeret eis. maiori crudelitate detinenť τ occiduntur filij ī hoc casu ꝙ̄ mater.

Quinto de mr̄e īcubāte

¶ Itē obijcitur siliť modo de illo p̄cepto Leui.xix. Cum plantaueris ligna pomifera auferetis p̄putia eoꝝ.i. prima germina τ imunda erunt vobis nec edetis ex eis. quarto anno sanctificabitur fructus: quinto āno ↄmedetis fructus eius. cuius rei non videtur esse aliqua ratio litteralis. Nūquid enī eque sani sunt ad vsum primo anno secundo vel tertio sicut quarto τ quinto?

De primis p̄putijs arborum.

¶ Item simili modo obijcitur de p̄cepto illo Deuť.xxij. Non seres vineam tuam altero semine. hic enim non videtur esse ratio ad litteram nisi illa ratio que omnibus manifesta est: q̄ collatio seminis non posset fieri absq3 vinee detrimento. sed ridiculum est in hoc dominuz voluisse consulere illi populo in quo nullo consilio indigebant. cuilibet enim manifestum est huius detrimentum.

Nō seres vineam.

¶ Itez simili modo obijcitur de alijs p̄hibitionibus commixtionis rerum. Non indueris vestimento quod ex lana linoq3 cōtextum est: funiculos in fimbrijs facies τc. ¶ Item in eodem dicitur. Non arabis simul in boue τ azino in q̄b9 nulla videtur ratio litteralis. ¶ Item eiusdem rationis videntur esse p̄hibitiones ↄmixtionis animalū Leui.xix. Jumenta tua non facies coire cuz alterius generis animantibus. Et cōfusionis habitum Deuť.xxij. Non induetur mulier veste viri. τ vir non vtetur veste feminea.

De ↄmixtione in vestitu. Nō arabis boue τ azino

¶ Itez obijcitur de preceptis cerimonialium cauēdaꝝ īmundiciarum: in quibus videtur contineri maxima inhonestas vel inutilitas. Et primo quidem de illo p̄cepto cauende immundicie corporalis. Deuť.xxiij. Habebis locum extra castra ad quem egrediaris ad requisita nature gerēs paxillum. τ subdit. Egesta humo operies: quod videtur ad litteram ridiculosum.

Sexto De immūdicijs cauēdis corporalibus

¶ Item obijcitur de alijs imundicijs q̄ sunt interpretatiue seu irregularitatis: vt imundicie puerpere Leui.xij. ¶ Item immundicia lepre que multiplex erat in corpore Leui.xiij. Et in veste Leui in eodem ca. que maxime videtur ridiculosa ad litteram. cuz dicitur. vestis lanea seu linea que lepram habet in stamine seu sub tegmine: aut pellis et quicquid ex pelle confectum est ostenditur sacerdoti. ¶ Item lepra in domo que ad litteram super omnes ridiculose in p̄cepto ponitur Leuiť.xiiij. cum dicitur. Cum iuenerit sacerdos circuisse lepram domus videbit erui lapides in quibus lepra est. ¶ Item imundicia seminiflui: de qua Leui.xv. τ nocturna pollutione sordidati in eodem. ¶ Item immundicia menstruate mulieris τ patientis fluxū sanguinis. d̄ qua Leui.xv. circa quas imundicias personaruz cauendas dantur plura precepta: que ad litteram vana et risu digna vidētur.

De lepra De mēstruata τ seminiflua

¶ Item sunt imundicie que caueri iubentur circa tactum. sicut vas fictile in quo aliquid ex nominatis ibi reptilibus cecidisset: aut quod aliq̄d de morticinijs eorum tetigisset: τ ꝑpter hoc frāgēdum. Eodem modo clibani fontes τ cisterne τ oīs aquarum congregatio sicut legitur ibidem. Simili modo vas quod non habebat operculum nec ligaturam desuper. sicut legitur.xix. Nume.

De imundicia vasis

Simili modo generaliter cum tactus mortui inducebat imundiciam cerimonialem Leuiť.xxij. in quibus omnibus videtur deficere ratio lr̄alis.

De tactu mortui

¶ Item q̄ cōbusserant vitulam ruffam vel cineres eius portauerant: vel qui alios aqua expiationis asperserat quibus alie īmundicie purgabātur reputabatur immundus. quod ad litteram inconueniens videtur. ꝙ.s. ex re munda τ mūdatiua imundicia cōtrahatur.

De cinere vitule de imūdicijs ex gustu.

¶ Item obijcitur de imundicijs cerimonialibus ꝙ̄tum ad esum: seu gustuz. Nam indicauit lex Leui.xj. imunda gressibilia que non ruminant: aut non findunt vngulam. ¶ Item aquatilia que non habent pennulas τ squamas. Itē volatilia rapacia vt aquilam. τ coruinum genus: et q̄dam alia Leui.xj. τ vniuersaliter omnia reptilia: sicut stellio lacerta. et alia que in terra mouentur vt mustela mus et similia Leui.xj.

Septio obijcitur d̄ puri. imūdiciarū De sacrificio vitule ruffe.

¶ Item obijcitur de cerimonijs purificationis immundiciaruz et primo de cerimonijs in sacrificio vitule ruffe. ex quo erat purgatio generalis. Nume.xix. in qua p̄cipitur vt adducatur vacca ruffa: cuius rei non videtur esse ratio litteralis. Item ꝙ immoletur extra castra et totaliter comburatur: et de eius sanguine septies

guine septies fores tabernaculi aspergantur. Itez precipitur vt in crematione vacce ponatur lignuz cedrinum τ ysopus τ coccus bis tinctus: que s̄m litteram risu digna videntur. ¶ Item obijcitur de cerimonijs τ mundatione leprosi et domus leprose Leui.xiiij. Ad quorum purificationem sumi p̄cipiebantur duo passeres. lignum cedrinum vermiculuz τ ysopus. τ immolato vno passere in aq̄s viuis. ex reliquis fiebat aspersorium quibus aspergebatur domus seu leprosus. quo facto passer ali9 viuus in agrum volare permittebatur. cuius rei ridiculosa videretur ratio litteralis. ¶ Item precipiebať in emundatione leprosi vt sanguine agni immolati τ de oleo poneretur super extremum auricule dextre: τ pedis: τ manus dextre cuius rei nulla videtur esse ratio literalis. ¶ Item obijcitur de absurditatibus circa oblationes sacrificioꝝ in q̄bus non videtur rationem habere: ꝙ solum generata animalium gressibilium iussit sibi deus offerenda in vtroq3 sexu bouem ouem τ capram. Simili modo duo genera precipue volatiliuz scilicet turturem τ columbam Leuiť.ij. Passer vero additus est in emundatione leprosi Leui.xiiij. ¶ Item propter quid animalia ista volebat interfici. τ cremari vel in parte vel in toto sicut habetur. ex Leuiť.j.ij.iij.iiij. ¶ Item ꝑpter quid in omni sacrificio iussit sal apponi sicut habetur ex Leui.ij. Mel vero τ fermentum apponi prohibuit. ¶ Item ꝑpter quid sanguinem hostiarum superfundi iussit τ sibi offerri sicut habetur ex Leui.j.ij.iij.τ.iiij. per totuz. ¶ Item propter quid adipem sacrificiorum et renes τ reniculos sibi retinuit Leuiť.iij. ¶ Simili modo que causa erat differentis modi immolandi animalia: τ gressibilia τ volatilia, occidendi: iugulandi: decollandi: τ collum retorquēdi. ¶ Item quare preceptum est vt animalia offerenda absq3 macula corporis offerantur: nulloq3 membro carerent: nec aliquod vitium in membro haberent.

In speciali obijciť de sacrificio hircoruz

¶ Item queritur ratio literalis de solēni sacrificio hyrcorum quod offerebatur in festo propiciationis Leuiti.xvj. Quorum alter vocabatur domini: alter emissarius. τ super quem cadebat sors ꝙ esset domini cōburebatur extra castra cum vitulo ita ꝙ nihil remaneret incombustum. Hyrcum vero emissarium statuebat sacerdos coram domino τ confitens vniuersa peccata filioꝝ israel imputabat capiti ei9: τ postea emittebatur per hominem paratum in desertum. τ credunt iudei ꝙ hyrcus ille portaret omnia peccata eorum ī desertum τ qui tangebat illum sicut dicit lex τ qui ducebat in desertum īmundus erat. quomodo ēt quiunt iudei: mundus erat qui portantes tot immundicias cōtingeret. Sed ridiculum maximum videtur ꝙ capiti hyrci peccata imputentur: cuz innocentissimus sit: τ immunis ab eis. ¶ Itez quomodo portaret peccata populi: cum ipsa peccata p̄prium subiectum mutare non possunt. ¶ Si diceret quis ꝙ non portabat peccata: sed penam debitam p̄ illis. non videtur verum quia liber τ sanus in desertum mittebatur. ¶ Item si portabat omnia peccata: vt quid offerebatur hyrcus ali9 p̄ peccatis populi totius?

De sacrificio Aaron.

¶ Item quare Aaron pro se τ domo sua iubetur vitulū in holocaustū offerre qui extra castra cum hyrco cremetur.

De sacrificio zelotipie.

¶ Item queritur de sacrificio zelotipie de quo legitur.v. Nume. in quo precipiebatur offerri modicum farine ordeacee τ nō superfundi oleū nec poni thus que erat oblatio inuestigantis adulterium. ¶ Itē queritur de sacrificio simile consperse oleo τ panum. quorum nulla ratio videtur literalis de quibus habetur Leuiť.ij. Sunt autem ꝙ̄plurima alia cerimonialia circa differentiam sacrificiorum de quibus infra plenius tangetur. que non videntur habere literalem rationem.

¶ Item queritur de preceptis cerimonialibus tabernaculi τ altaris. Et primo queritur de quo precipitur Exo.xx. Altare de terra facietis mihi. et iterum. Qḋ si altare lapideuz feceris. illud mihi non edificabis de lapidibus sectis. cuius rei nulla videtur literalis ratio.

Nono obijcitur de cerimonijs altaris.

¶ Item ꝙ ibi precipitur non ascendes ad altare meum per grad9. ¶ Item ꝙ dicitur ne appareat turpitudo tua. Nam non est verisimile tunc vsuz braccarum non fuisse: vel sacrificantes braccas deponere: immo etiam precipiebatur vt sacerdotes sacrificantes femoralibus vterentur Exo.xxviij. ¶ Item queritur quare altare holocaustoruz ponebatur sub diuo: hoc est sub aere libero. Altare vero thimiamatis intra tabernaculum Exodi.xl.

Decimo de positione tabernacli obijcitur

¶ Item quare positio de tabernaculi erat ex parte sancti sanctorum ad occidentem. Ex parte vero ingressus ad orientem. ita ꝙ necesse erat adorare ad occidentem. cum ecōtrario dicatur.xvj.Sap. Oportet solem preuenire ad benedictionem tuaz τ ad ortum solis te adorare. ¶ Queritur iterum q̄ erat ratio operture tabernaculi lr̄alis: cum infimaz operturam haberet ex cortinis quatuor colorum. hiacynthi: τ purpure: cocci bis tincti. τ bissi retorte. Scdm̄ vero erat ex sagis cilicinis. Tertiū erat ex pellibus rubricatis. super primum vero ex pellibus hiacynthi.xxvj.Exo. ¶ Item q̄ritur que erat ratio litteralis distinctionis tabernaculi per velū quatuor colorum in sancta sanctorum. Naz dicit apostolus ad Heb.ix. Qḋ parabola est temporis p̄sentis.

De positiōe candelabri.

¶ Item que ratio dispositionis candelabri septem lucernarum in parte australi tabernaculi: que dicitur sancta. τ mense ꝑpositionis ī partem septētrionalem Exo.vlti. τ Nume.viij. ¶ Itē que ratio adiunctionis altaris thimiamatis cū cādelabro τ mensa.

De positiōe mense. De altari thimiamatis

¶ Itē que ratio lr̄alis collocationis arche: τ cherubin in abdito. hoc est in sanctis sanctorum. Nam ad Hebre.ix. ap̄lus expresse dicit per allegoriam esse factum ergo non erit requirenda ratio litteralis. ¶ Item que ratio compositionis thimiamatis e olei vnctionis Exod.xxx. Nunquid hic poterit inueniri rō literalis.

Undecimo obijciť circa ordinationē ministroꝝ.

¶ Itez queritur de cerimonijs circa ordinationem et ornatum τ officium ministrorum. Nam habēs maculam non poterat ad ministeriuz promoueri.xxj. Leuiť. Si cecus si claudus. si grandi aut torto naso τc. τ ponuntur ibi irregularitates que etiam a ministerio seu sacerdotio noue legis nō repellūt: vt albuginem habēs in oculo τ huiusmodi. ¶ Itē q̄ rō ꝙ ī ↄsecratiōe sacerdotū de sanguine arietis. liniť extremū auricule dextre τ pollex man9 dextre τ pedis dextri. Leuiť.viij. ¶ Itē que ratio effusionis olei seu vnctionis supra caput Aaron consecrandi Leui. eodem. ¶ Itez que ratio oblationis trium animalium vituli pro peccato arietis in holocaustum. arietis in consecrationē τ canistri azimorum. ¶ Item que ratio ꝙ traduntur sacerdoti ordinato de ariete ↄsecrationis adeps. armus dexter τ pectusculum τ panes de canistro azimorum vt eleuet ea coram domino Leui.viij.

Duodecimo ornatu ministrorum.

¶ Item que ratio vestimentorum Aarō que sunt feminalia linea. tunica linea que cingitur baltheo: tunica hyacinthina superhumerale quod astringitur cingulo cui adnectitur rationale cydaris sup̄ caput cui adnectitur lamina aurea. de quibus oībus Exo.xxviij. ¶ Item que ratio ornatus minorum sacerdotum: qui vestiuntur feminalibus lineis tuni-

cis lineis: cinguntur baltheis. mitras accipiunt in capitibus suis. viij. Leuiti. ¶ Item que ratio ordinationis leuitarum qui asperguntur aqua lustrationis. ⁊ radunt omnes pilos carnis sue et lauant vestimenta et cum sacrificio offeruntur ⁊ cōsecrantur in oblatione deo Nume. viij. ¶ Item q̄ritur de cerimonijs solennitatum. Erat enim solennitas septimane scilicet sabbatum Erant iterū solēnitates anni. pascha decimaquarta die mensis primi. pēthecoste quinquagesima die a pascha ¶ Item prima die mensis septimi solēnitas tubarum. Decima die eiusdem mensis solennitas propiciationis. Decimaquinta die solennitas tabernaculorum septem diebus. Octauo vero die consequente solēnitas collecte. ⁊ ita in vniuerso septem erant solennitates legales ꝰm ꝙ enumerant̄ Leuiti. xxiij. ⁊ additur solennitas neomenie Numeri. xxviij. que fiebat ī kalen̄. hoc est ī prima die mēsis. Queritur autem harum solennitatum ratio. Pretermissis autem cerimonijs sacrificiorum et multiplicium obseruantiarum in solennitatibus de quibus nullo modo posse videtur reddi ratio l'ralis: horum ratio per ordinem quesita est.

Decimotertio obijcit̄ de ceremonijs solennitatuz

Rn̄sio generalis ad obiecta in gn̄ali.

Solutio.

⁊ primo ad ea que obiecta sunt in generali. Deinde vero q̄ obiecta sunt in speciali. ¶ Ad obiecta vero in generali. responsione dicendum. quod cerimonialium hoc est figuralium preceptorum quo ad genera p̄ceptorum. duplex est ratio l'ralis: ⁊ spiritualis. l'ralis refertur ad latriam cōditoris: spiritualis vero pertinet ad figurationē gratie redemptoris. Q̄tuz vero ad circunstantias preceptorum non videtur aliquo modo ꝙ vl'r possit assignari ratio l'ralis. vt quare talia animalia offerantur in tali solennitate. ⁊ quare ī tali numero: ⁊ quare in tali modo: q2 hoc vt holocaustuz illud vt hostia pacifica: et huiusmodi. Nume. xxviij. ⁊ Leuiti. xxiij. Sed dico ꝙ vniuersaliter est omnium istorum ratio sp̄ualis. vnde. vij Ro. scimus quoniam lex spiritualis est. lex moysi lex sp̄ualis dicitur. quia spiritualiter intelligenda est. dicit ibi glo. ¶ Ad illud ergo quod primo obijcit ꝙ p̄cepta summe sapientie debēt habere optimaz rationē. dicendum sicut dicit Aug. de precepto dato ade Gen̄. ij. De ligno scientie nō comedas: vt causam iussionis huius non dicit requiramus: s3 hec magna vtilitas est homini ꝙ deo seruit in iubēdo. Deus vtile facit quicquid iubere voluerit. de quo metuendum non est. ne iubere quod inutile ē possit. Scd'm hoc ergo dicendū. ꝙ obseruantie l'ralis cerimonialum hec sufficiēs ratio est. vtilitas ⁊ meritum obedientie. sicut in p̄cepto dato abrahe de immolando filio. xxij. Gen̄. cuius precepti nulla alia l'ralis ratio est nisi probatio obedientie abrahe. ¶ Ad scd'm vero quod obijcit ꝙ nihil iubetur seruari in lege sine causa. concedendum est. tamen aliquādo iubetur aliqd̄ fieri causa significandi. sicut preceptum est Isa. ꝙ iret nudus ⁊ discalciatus in signum ⁊ portentum aduersitatis venture super egiptum. Ita vl'r p̄cepta cerimonialia iussa sunt ad literam fieri: in signum future gratie per christum cum etiam alia que in illo populo contingebant: contingerent in figura quemadmodum dicit apostolus. j. corin. x. Omnia in figura contingebant illis. Preter autē rationem que dicta est scilicet meritum obedientie conditoris. sufficiens erit ista ratio scilicet significatio gratie redemptoris: ⁊ iste erant rationes principales preceptorum cerimonialium legis. Non tamen negandum quin q̄tum ad genera preceptorum ratio literalis sit. quare talia precepta illo tempore deberent illi populo dari: quando erat fere totus mundus ydololatrie deditus. vt p hoc reuocaretur ab ydololatria et eliceretur ad latriam conditoris: ꝰm quod iam manifestabitur

Solu. ad primū argu.

Ad scd'm

Ad cōtra. primum

¶ Ad illud quod obijcitur primo in partem contrariam ꝙ precepta euangelij ex ratione sunt ⁊ nō precepta cerimonialium obseruantiarum. Dicēdum ꝙ aliquid d3 faciendū ex ratione dupliciter. simpliciter ⁊ ꝰm quid. faciēdū simplicit̄ ex ratiōe est quod ꝰm se bonum est ⁊ semper ⁊ apud omnes ꝰm quē modum precepta euāgelica sunt ex ratione facienda: quia sunt bona ꝰm se et semper et ab omnibus facienda. Faciendum vero ex ratione s3 quid: est. quod ꝰm se bonum non est: sed tātum ex causa ⁊ pro tempore seu aliquibus bonum est. hoc vtile vel expediens. ꝰm quem modum cerimonialia legis ad literam facienda erant. quia causa reuocationis ad latriam conditoris tempore quo vigebat ydololatria: illi populo qui ad ydololatriaz pnus erat vtilia ⁊ expedientia erant.

Ad scd'm

¶ Ad scd'm vero dicendum. ꝙ in lege moysi vmbra est ⁊ figura respectu future gratie redemptoris ꝰm quod dicitur ad Hebre. x. vmbram habens lex futurorum bonorum. non ipsam imaginem rerum. Ibi tamē erat veritas presentis latrie conditoris seu obediētie. ex qua cerimonialium preceptoruz sumitur ratio literalis: ⁊ per hoc patet responsio ad obiecta in generali.

Ad obiecta vero ī speciali.

P̄notādū3 est. ꝙ q̄dam p̄cepta cerimonialia necessaria fuerī illi populo ad inchoationez religionis. Quedam vero ad cautelam vitandi erroris. Quedam vero vt allicerentur ad cultum ⁊ latriam cōditoris. ¶ Necessaria vero ad inchoationem religionis fuit p̄ceptum circuncisionis. ⁊ ritus phase. Circūcisio autem erat ad distinctionem principaliter. Ritus phase ad 9munionē: que duo necessaria erant inchoationi religionis. Primo vt ille populus per circuncisionem a ceteris populis ydololatrie deditis distinguerētur ferens signaculuz diuine religionis. Scd'o vt inuicem 9munione religionis vniretur p ritū agni paschalis. ¶ Necessaria vero ad cautelā erroris principaliter fuerunt p̄cepta omnia cerimoniaꝝ: que videntur cōtinere absurditatez seu in victu siue in habitu: seu ī actu. In victu multipliciter. vt de non arando in boue ⁊ azino. vt de non seminando agruz diuerso semine. de nō infrenādo bouē in trituratione. de abijciēdo prima germina arboꝝ in fructuū collatione. de nō coquēdo hedū in lacte matris in carniū p̄paratione. Itē in habitu duobus modis. vt de non induēdo vestē lana linoq3 9textam de non confundendo habitus virorū ⁊ mulierū. In actu indifferenti de dimittenda matre incubāte super pullos. ¶ Itez necessaria ꝓpter ꝓuocationem ad latriam conditoris principaliter fuerunt precepta cerimonialia circa decorem dispositionē tabernaculi ⁊ altaris: ⁊ circa honorificaz ⁊ honestā dispositionem ministrorum: ⁊ iocundam institutionem solēnitatum: vt per aspectum ⁊ cōsiderationem altaris ⁊ tabernaculi attraherentur pulchritudine. per considerationem ordinis ministrorum attraherentur honestate. per considerationem solēnitatum traherentur ⁊ allicerentur iocunditate ad cultum ⁊ latriam conditoris: hec em̄ tria miro modo alliciūt ⁊ attrahūt animam rationalem. s. decorum. honestum. iocundum. ¶ Item necessaria ꝓpter vtrūq3 scilicet cautelam erroris ⁊ ꝓuocationez ad latriā conditoris. fuerunt p̄cepta cerimonialia de cauendis ⁊ purificādis

dis ⁊ purificandis immundicijs. ⁊ precepta de sacrificijs. ⁊ p̄cepta de cauēdis imūdicijs ptinebant ad mundiciā 9uersationis que multiplicia sunt sicut iā ostendet̄. Precepta de sacrificijs ptinebant ad cultū religionis que etiā multiplicabant̄. sicut supra dictum est: ⁊ iam ratio dicet̄. ¶ Respondēdum igitur erit p ordinē ad supra obiecta ī speciali.

Responsio Ad primā de circūcisione.

¶ Ad primum qd' obiectum est de circūcisione: ⁊ ritu phase. dicendu3 est ꝙ q̄uis ista duo instituta sunt ad significationem: nihilominus tn̄ iussionis ⁊ obseruantie istorum est ratio literalis. vnde ⁊ de circūcisione ratio est quare sic fieret. ⁊ quare octauo die fieret. Gen̄. xvij. ⁊ quare dilata ē ab exitu de egipto vsq3 ad ingressum terre promissionis Iosue. v. ⁊ quare p̄cepta est fieri culturis lapideis ibidem Iosue. v. Et quare non fuit instituta ante tempus abrahe. ¶ Quare autem circūcisio precepta sit, hoc modo fieri. hoc est. per ablationem extremitatis pellicule membri virilis: quinq3 rationes assignantur. Prima ratio est debilitatio libidinose concupiscentie que viget in membro illo virili: ⁊ ex vulnere circūcisionis: et ex effusione sanguinis que ī ea fit. Secūda est expositio illius partis. ⁊. culpe membri illius frigori ⁊ defricationi vestium ex quibus omnibus efficitur minus sensibilis. quemadmodum ⁊ manus duris operib9 assuete minus sensibiles: minusq3 passibiles inde redduntur: nihil autem in parte magis minuit ac debilitat concupiscentiam q̄ diminutio sensualitatis ⁊ passibilitatis illius. Tertia ratio est in sugillationem sacrorum veneris ⁊ priapi: ī quibus illa tanq̄ pars: ⁊ occupatio veneris in corpore humano. non parum ornabatur ⁊ colebatur hec erat ei pars carnis que maxime pugnabat contra spiritum: maximeq3 contaminauerat populos illaruz terrarum: ita vt in omnia conflagitia non solum masculorum: sed etiam brutorum animalium proluebat sicut legitur Leuit. xviij. Omnes execrationes istas fecerunt accole qui fuerunt ante nos et polluerunt eam. Et iterum. xx. eiusdē. Omnia hec fecerunt ⁊ abhominat9 sum eos. Hec plaga effrenate: ac flagitione libidinis gentes illas septem execrabiles que terram promissionis ante aduentum filiorum israel inhabitauerāt in ydololatria nutriebat ac potissimum detinebat. Quarta vero causa seu ratio est fortitudo imp̄ssionis memorie creatoris. Est em̄ circūcisio ⁊ signaculum ⁊ stigma inseparabile grauissimoq3 dolore imp̄ssum. ⁊ ꝓpt̄ hoc fortissimum est memoriale saluatoris. Quinta causa est firmitas pacti cū deo. sicut legit̄ Gen̄. xvij. Statuaz pactum meum inter me ⁊ te. ⁊ inter semen tuū post te. In generationibus suis federe sempiterno. ⁊ iterum. Hoc est pactum meum: circūcidetur ex vobis omne masculinum. Quare manifestum est: quia hoc signaculo ꝓfitetur omnis circūcisus se huiusmodi pactum seu fedus inisse cum deo ⁊ ipa susceptione huius signaculi intrat ī peccatum ac fedus abrahe: ⁊ ipa susceptiōe illius obligat se ac debitorem se constituit vniuerse legis que data est semini abrahe. sicut dicit apostolus ad Gal. v. Testificor omni homini circumcidenti se. quoniam debitor est vniuerse legis faciende. quemadmodum suscipiens signaculuz hoc est tonsuram ⁊ habitum cuiuscūq3 religionis ad eam se obligat vniuersam. ¶ Quare autem iussa est fieri circūcisio octaua die a natiuitate paruuli. Ad hoc ratio est: quoniam ante octauam diem teneritudo infantium tam graue vulnus absq3 periculo mortis non facile sustineret. Si autem differretur vsq3 ad ānos pueritie vl' maioris etatis. multi declinarent eam suscipere ꝓpter grauitatem doloris. ¶ Quare autem dilata fuerit ab exitu de egipto vsq3 ad ingressum terre promissionis. Ratio talis assignat̄. quia forte nō vacabat eis: q2 vel bellis 9cutiebant̄. vel pestib9 vastabant̄. vel seditionib9 diuidebant̄ vel a murmurationib9 exagitabantur. vel alijs incōmodis vrgebantur. ꝰm quod dicit Ioh. dama. Locus autem fuit circūcisionis faciende firmato populo in fide abrahe. ⁊ obtentis ꝓ parte promissionibus eidez factis. Tunc enim innouandum fuit pactū abrahe ⁊ firmandum ex parte seminis eius. cum firmum apparebat ex p̄te dei. ⁊ hoc p exhibitionem ꝓmissorū. ¶ Quare aūt fiebat cultro lapideo causa est. quia malefici ferro faciebant incisiōes in corporibus suis. ⁊ maxime in sacris martis. Metallum enim ferri: metalluz martis ⁊ partē eius ī metallis opinabatur ydololatraꝝ vanitas. voluit ergo ritum istum per aliud q̄ per ferrum exerceri. vt saltem hac dissimilitudine aliquantulum eos ab ydololatria abduceret. Alia ratio est. vt fedus quod cū eis pepigerat dn̄s in petra oreb: eis per hoc ad memoriam reduceretur: vel ꝙ aqua eis de petra ꝓduxerit ī aspectu cultroꝝ lapideorum recordarētur. ¶ Tertia ratio est vt lapideorum cordiū suoꝝ duriciam in hm̄oi cultaris lapideis legerēt in ipa hora circūcisionis vt sic in penitudinem emollirentur: ⁊ cordium suorum duritiaz sentirent interius per cōpunctionē quemadmodum cultroꝝ hm̄oi duriciā corporalē per circūcisionem. ¶ Quare vero p̄ceptū fuerit primo abrahe: ⁊ non ante Ratio est: quia exuberāte errore ydololatrie. Abraham primus fuit sicut narrant antique historie: qui reuocauit homines ab ydololatria ad latriam cōditoris. quia ergo circūcisio ad hoc erat vt per ipam distinguerent̄ cultores creatoris a cultorib9 ydolorū: dabat̄ abrahe primo p̄ceptum faciende circūcisionis. Preterea ratio alia est: quia abrahe primo facta est ꝓmissio exp̄ssa: ꝙ de eius stirpe nasceretur redemptor: cuz dictum est. In semine tuo benedicentur oēs gētes Gen̄. xxij. Cōueniebat autem signaculum sanctificationis generationi: de qua debebat nasci redemptor. Inde est ꝙ abrahe ⁊ semini suo tm̄ p̄ceptum circūcisionis est datum.

Ad id de phase.

¶ Ad illud vero qd' queritur de phase hoc est de agno paschali. Notanda est ratio imolationis ⁊ cōmestionis de q̄bus Exo. xij. Nota ergo ꝙ in hoc ꝙ agnum in exitu de egipto immolare iussi sunt ⁊ sanguine eius super liminaria domorum linire. aperte ab ydololatria egiptiorum iussi sunt recedere ⁊ contrarium cultuz suscipere. Egiptij em̄ arietem colebant: ⁊ ꝓpter hoc comestionem arietis aut agni ⁊ ipsuz sanguinē mortiferum sibi existimabant. Inde ⁊ virtute diuina miraculose factum est: vt virtutem sanguinis filij dei sibi salutarem probarent: cum per ipsum sanguinem ab angelo extimatore liberati sunt. ¶ Ipsa aūt comestio agni ideo iussa est. vt in ipso ritu vniformi ⁊ 9muniōis initiarent̄ ad vnitatem ⁊ cōformitatem religionis. memores beneficij 9ditoris: qui miro modo ab egiptiaca seruitute ⁊ tribulatione eos liberauit. Inde ē ꝙ precipiebatur comedi cum lactucis agrestibus ⁊ assatis igne. vt imprimeretur eis memoria amaritudinis per lactucas agrestes. ⁊ tribulationis per ignē quas passi erāt in egipto. ⁊ ꝓpter hoc gratiores essent deo liberatori. Simili modo precepti sunt 9medere azimam hoc est panem absq3 fermēto in memoriā gratuite liberationis ab afflictione egiptiaca que signatur in fermento Deute. xvj. Comedes absq3 fermento afflictionis panem. ¶ Ad ea que postea

Ad tertium Ad id q̄ victu et amictu.

obiecta sunt circa cerimonias in victu. Respondē
dum est. Et primo ad illud qđ obijciebat de illo p̄
cepto non coques hedū i lacte matris Exo.xxiij.
Aliquā consuetudinem ydololatrie voluisse deum
per hoc remouere vt dei populus dissimilis esset
ydololatris: non solum ritu sed etiam vescendi cō
suetudine. huius autem signum validū est: ꝙ ista
ꝓhibitio repetitur Exo.xxxiij. et Deut.xxiiij. vt for
tius ei imprimeret. et generaliter habendnm est ꝓ
regula. ꝙ ea que aperta videntur habere absurdi
tatem in cerimonialibus mandatis et nullam ſm
litteram vtilitatē. intendit elongatio ab ydololatria.

Ad id de preputijs arborū

¶ Ad illud vero qđ obijcit de primis preputijs ar
borum auferendis. dicendum ꝙ hoc fuit preceptū
cōtra errorem ydololatrarū qui de primis fructib9
genio. i. deo nature sacrificabant. et primitiuos fru
ctus faustos et fortunatos esse putabant. et ꝓpter
ea dictū est Leui.xix. Poma que germinant hmōi
ligna imunda erunt vobis tribus annis. subaudi
credebant enim ydololatre ꝙ nisi cereri et genio et
alijs quibusdam demonijs de pomorū trium ānorū
fructibus iuxta suam superstitionem offerrent: ar
bores ille vel oīno arescerent vel steriles efficeren
tur. Et ideo dictum est. ꝓijcietis ea in detestatio
nem talis erroris. nihil fauste virtutis in eis credē

Ad aliud boue triturāte.

tes. ¶ Ad illud vero quod obijcit ꝙ de illo p̄cepto
Deut.xxv. Nō alligabis os bouis triturantis. ꝙ
hmōi precepti ratio fuit elongatio ab ydololatria
egiptiorū: qui vsqꝫ adeo boues abhominabantur
vt de frugibus suis eos nō sinerent comedere. ipsi
enim colebant seraphim qui apparebat eis in spe
cie bouis Preterea in mādato isto offensa ē equi
tas qua iustissimum est vt qui participat in labo

Ad id de boue et asino

re participet in comestiōe sicut dicit apostolus. j.
Corin.ix. ¶ Ad illud quod obijcitur de illo prece
pto Deut.xxij. Nō arabis in boue et azino. dicūt
ꝙ istas cōiunctiones diuersorum aīalium generū
in operibus suis ydololatre faciebant iuxta ꝯiun
ctiones planetarum. et quasdam alias ꝯstellatio
nes credentes ex hoc opera ꝓsperari. voluit ergo
deus per hoc remouere falsitatē credulitatis isti9
ne per eam creatore relicto ad stellarum seruitia
traherentur. ¶ Hac eadē causa ꝓhibuit deus cō
mixtiones fieri animalium diuersi generis Leui.
xix. Jumenta tua non facies coire cum alterius ge
neris animātibus. Nam ydololatre nefanda ope
ra et maleficia de fetibus ex hmōi cōmixtione pro
creatis faciebant in ampliationē ydololatrie ve
neris et priapi ꝯmixtiones huiusmodi procura
bāt. sicut legit in libro quodā maleficiorū q̄ vocat
leges platōis. Preter hāc cāz aūt assignāt aliā. s.
vt ordo nature i ꝓpo dei ꝯmendaret et ꝑ ꝯñs flagi

Ad id nō seres vineam

tiū sodomiticū dānaret. et ne hoīes ꝯmiscēdo se in
hmōi opib9 vilissimis ꝯtaminarent. ¶ Ad aliud
vero qđ obijcit de illo p̄cepto Deut.xxij. Nō seres
vineā altero semine. dicēdū ꝙ cā hui9 p̄cepti fuit
ydololatria cereris et bachi. quorū cultores sicut ri
tus et culturas ꝯiungebāt atqꝫ ꝯmiscebāt: sic et fru
ct9 quos de bñficētia corū se obtinere credebant in
eodē agro ꝯiungere ꝯsueuerant. vt cū i eadē terra
radices haberent vites et fruges bachū et cererem
cultu et operib9 sociarent. Et hec eadē rō est eius
qđ dicit Leui.xix. Agrū nō seres diuerso semine.
Nā ydololatre in veneratione maxime elemēto
rū. ex quorū ꝯmixtiōe hmōi gignebāt ꝯmixtiōes

Non seres agrum.

seminū faciebāt. ¶ Qđ vero addit i Deut.xxij. Nō
seres agrū diuerso semie: ne et semētis quā seuisti et
q̄ nascūt ex ea parit sanctificent. sensus ē. hoc ē ne
pariter decime corū et primitie reddant. voluit enī
de9 decias horū et pmitias diuersis tēporib9 reddi
sicut et diuersis tēporibus colligunt. ¶ Ad ea vero

Ad quartum Ad id de cōmixtione i vestitu.

que obiecta sunt circa cerimonias in vestitu. dōm
est. Et primo ad illđ qđ obijcit de illo p̄cepto.xxij.
Deut. vestē qꝫ ex lana linoqꝫ cōtextā nō indueris.
Et dōm. ꝙ rō huius p̄cepti fuit ne dei popul9 assi
milaret ydololatris: qui bñficio stellarū putabāt
prouenire fecunditatē: et copiā lane in animalib9
et fertilitatē in agris vnde ꝓpter hoc lanā et linū
simul in vestib9 cōiungebant. vt ipso habitu pro
fiterent se ad stellarū cultū et in seruitiū obligatos

Non induetur mulier veste &c.

¶ Ad illđ vero qđ obijcit de illo p̄cepto nō induet
mulier veste virili: neqꝫ vir veste feminea Deut.
xxij. dōm ꝙ huius ꝓhibitiōis vna ratio fuit exter
minatio sacrorū martis et veneris. Dicūt enī ꝙ in
sacris martis nō solū in virili veste induebant mu
lieres. sed etiā armabant vt ipsum tanqꝫ belli et vi
ctorie datorē colerēt. Simili mō in sacris veneris
viri effeminabant. videlicet in vestibus muliebri
bus sacra veneris exercentes. pro hui9 sacrilego ri
tu marti et veneri se placere credentes. ¶ Alia vero
cā est vt occasio ꝓuocatiōis libidinis auferretur
magna enī ꝓuocatio libidinis viris est vestit9 mu
liebris et econuerso. et hoc est qm̄ vestis muliebris
viro circūdata vehemēter refricat mulierē et ꝯmo
uet imaginationē mulieris et ecōuerso. ¶ Tertiā
vero cām assignāt vt tolleret erronea credulitas.
qua credebāt ydololatre applicationes vestium
muliebrium in sacris veneris cōiungi sibi amore
fortissimo corda mulierū ꝓpter quas hoc facerēt
vel que postea vestibus huius vterent. Similiter
mulieres id ipsum credebant de viris: et virilib9
vestimentis. voluit ergo deus hūc errorē auferre
ne per illum ad cultum veneris traherentur.

Ad quintum Ad id de matre incubāte.

¶ Ad illud vero qđ ꝓhibetur de ꝓhibitione cere
moniali. circa actum indifferentē. s. de matre in
cubante super oua: vel pullos dimittenda Deut.
xxij. dicendū ꝙ ratio huius precepti fuit elōgatio
ab ydololatria: qua sperabat ꝓsperitas vel longe
uitas ab alio qꝫ a deo. sicut enim malefici explora
bant coitus seu ꝯmixtiones quorundā animaliū
vt in illa hora interficerent ea. et de corporib9 eorū
vel puluere darēt eis quos vellent ardore sue libi
dinis inflāmare: credētes corpora eorū vel pulue
rem si hora illa occiderent hāc virtutē habere: sic
et de matre ouis incubāte vel pullis si ea hora ca
peretur fecunditatē et fortunā in nutriendis filijs
posse prestare. et hoc scimus ex multis similitudi
nibus quas legimus in libris maleficorū. voluit
ergo remouere misericors deus a cordibus eorū.
ne aliunde fecūditatē quererēt generisqꝫ sui mul
tiplicationem ac longeuitatē aliunde quererevel
sperare qꝫ ab ipso. et propter hoc dixit. vt longo vi
uas tempore Preterea alia ratio est quia obserua
tores auguriorū faustā et fortunatā reputabāt in
uentionem nidorum: cum matre et filijs et ouis. et
ideo dogmatizabant non esse offendendā matrē:
neqꝫ filios: neqꝫ separandos esse abinuicem sed ni
dum cum omnibus in eo sic inuentis seruari pre
cipiebant tanqꝫ causam bone fortune quādā. vn
de et qꝫ diu seruabant nidum huius cum omnib9
in eo inuentis sic illesum: tandiu eis bene esse et vi
uere. Si vero dissiparent aut quid de inuentis le
derent dissipari domos: et qđ matri filijs vel ouis
mali facerent. hoc se vel filios eorū esse passuros

Ad sextum Ad id de immundicijs cauendis

pro certo scirent. ¶ Postea vero respondendum
est ad ea que obiecta sunt circa cerimonias cauen
darum immundiciārum. Erant autem immun
dicie multiplices cauende: quarum quedam erat
inmundicia vulgaris vt in egestione: quedam ve
ro erat immūdicia legalis. et hec variabatur multi
pliciter. nā

pliciter. Nam quedam erat imundicia que inerat
personis a causa intrinseca. quedam vero cōtrahe
batur a causa extrinseca. Item imundicia ab in
trinseca causa inerat: vel ex vicio nature intenden
tis salutem speciei seu vl'is: aut ex vicio nature in
tendētis salutē singularis. Ex vicio nature intē
dentis salutē speciei seu vl'is erant imundicie ac
cidentes circa opus generatiue: vt imundicia se
miniflui vl' pollutionis nocturne: et immundicia
mulieris menstruate: et patientis fluxum sangui
nis: et imundicia parientis. Circa actum genera
tiue virtutis viris accidit immundicia pollutio
nis naturalis vel innaturalis. Naturalis in pol
lutione nocturne. Innaturalis in seminifluis. Si
mili modo in mulieribus immundicia pollutio
nis naturalis accidit ante ꝯsummationem part9
in menstruis. Innaturalis in patientibus fluxū
sanguinis. de quibus omnibus Leuiti.xv. ¶ Itē
immundicia circa cōsummationem actus gene
ratiue in partu accidit in pollutiōe sanguinis mu
lieris parientis Leuiti.xij. Et hec est ratio distin
ctionis imundiciarum ex vicio nature intendētis
ꝯseruationem speciei. Immūdicia vero que est ex
vicio nature intendētis salutem singularis est ex
vitio lepre: que distinguitur ſm legem triplex. q2
aut est in corpore Leuiti.xiij. aut i veste. Leuiti.eo
dem. aut in domo seu habitatione Leuitici.xiiij.
¶ Itē imundicia ꝯtracta ex causa extrinseca duo
bus modis est: aut enī contrahitur mediante gu
stu: aut mediante tactu. isti enim duo sensus sen
tiunt per applicationem ad sua obiecta. ¶ Item
imundicia circa tactum extendebatur ad anima
ta et inanimata Ad inanimata vt ad vasa et aquas
que cōtingebant aliquod de reptilibus imundis
Leuiti.xj. vel ad lectum siue vestitum in quo semi
nifluus iaceret Leui.xv. Ad animatū vero vt ad ho
minē multipliciter. Nam aut cōtrahebatur ex ta
ctu rei sacre sancte et munde. Aut ex tactu rei exe
crande seu immunde. Ex tactu rei sacre vt in con
tingente cineres ruffe vitule Numeri.xix. Ex ta
ctu rei execrande vt ex tactu illorum que ſm legē
reputabantur imunda: et hoc differenter. vel mor
tui vel viuentis. Uiuentis rationalis vt ex conta
ctu seminiflui et aliorum.xv. Leuiti. Uel irrationa
lis vt ex tactu animalis quod habet vngulam. sꝫ
non diuidit eam nec ruminat et similiter aliorum
imundorū Leuiti.xj. Item ex cōtactu mortui du
pliciter. vel ex ꝯtactu cadaueris hominis Nume.
xix. vel ex ꝯtactu morticinij imundi animalis Le
uiti.xj. ¶ Item imundicia circa gustum variaba
tur. Nam quedam erat circa gressibilia. Quedam
circa aquatilia quedam circa natatilia. quedā cir
ca reptilia Leui.xj. prout obijciebatur. ¶ His ita

Ad id de immūdicijs corporalibus.

distinctis ꝓpter faciliorem intelligētiam. Respō
dendum per ordinē ad obiecta. Ad illud ergo qđ
obijciebatur de immūdicia vulgari: vt de egestione
operienda Deutero.xxiij. dicendū ꝙ huius pre
cepti ratio fuit honor dei et ꝓuocatio gentium ad
latriam conditoris. vt videntes gentes populum
israel mundicie sectatorem et omniū imundiciam
declinare: ꝓuocarent ad consuetudines et rit9 ip
sorum. Preterea vt intuitu dei tantus honor serua
retur castris eorum: vt ex hoc in ipis castris q̄ deus
speciali prouidentia custodiebat aliquid turpe fa
cere non auderēt. vnde Deut.xx.xxiij. Dominus
deus tuus ambulat in medio castrorū. ¶ Ad illud

Ad id de lepra.

vero quod obijcitur de immūdicia lepre. dicendū
ꝙ ratio fuit prouocatio ad latriam cōditoris. Cū
enim lepra morbus contagiosus sit et infectiuus.
cohabitatio leprosi inter alios corrumperet mul
tos: et consimili egritudine inficeret. Ex quo seque
retur ꝙ horribilis esset societas: et cohabitatio po
puli israel ceteris gentibus. Per oppositum ergo
separatio leprosorum a societate israel prouocati
ua erat aliarum gentium ad cohabitationem cū
eisdem propter salubritatem et sanitatem: et ita ꝑ
consequens ad imitationem ritus et cōsuetudinis
in cultu conditoris. ¶ Ad illud vero quod obijci

De lepra in veste pelle et domo.

tur de lepra in veste vel pelle: et de lepra in domo:
quod ridiculosū videtur. dicendū ꝙ causa huius
immundicie declinande fuit cautela ydololatrie
declinande. Sicut enī accidit morbus corrosiuus
capillorum et pilorū in corpore humano ꝯsumēs
et putrefaciens eos paulatim: queadmodū lepra
putrefacit carnē et cōsumit. Simili modo accidit
passio i veste et pelle que dicta est lepra et est passio
corrosiua pilorū et substātie pellis Similis passio i
uenit in lapidib9 q̄ in seipis ex abundantia siccita
tis ꝯsumunt. vnde dicunt lapides cancerosi. Et ꝑ
ꝯsequens in ipis parietib9 domorū. queadmodum
nos videmus ꝯsumptionē fieri in ipis lignis. Di
cūt igitur ꝙ ꝓ hmōi passionib9 colebant dij pena
tes et lares: vt vel ſm eorū falsā credulitatē tales
passiones tollerēt a domibus et vestimētis: vel ne
eas inferrent. Inde est ꝙ voluit deus vt ad sacerdo
tes ꝓ his passionib9 recurrerēt: et nouo ritu voluit
istas passiones mundari: vt a ritibus superstitio
nis ydololatrie longe fierent. Inde est ꝙ aqua ex
piationis per sacerdotes in emundatione voluit
adhiberi per quam hmōi demonia exterminaren
tur. ¶ Ad illud vero qđ obijcitur de immundicijs
puerpere et mulieris fluxum sanguinis patientis
dicunt. ꝙ ratio fuit vt horrerent sanguinē filij isrl'
In detestationē enī ydololatrie in cui9 ritu huma
n9 sanguis demōijs in sacrificijs offerebat voluit dñs
horrorē hūani sāguinis igerere. In ritu enī ydolola
trie humanus sanguis effundebatur. sicut hr. iij.
Reg.xviij. De ꝓphis et sacerdotib9 Baal. Incide
bant se iuxta ritum suum cultris et lāceolis donec
ꝓfunderent sanguine. ¶ Ad illud vero quod obij

Ad illud de menstruata.

citur de immundicia menstruate. Dicunt ꝙ hoc
fuit in detestationē ydololatrie. solebant enī men
struate mulieres audaci9 se lune cerimonijs imi
scere. quia fluxus menstruorū lune cursui deputa
tur. ideo reputabāt se mēstruate tēpore mēstruorū
eo ipo sacris lune digniores: quia in ipis luna eo
tempore manifestius oparetur. Multa autē aui
ditate et studio a mulierib9 ydololatris luna cole
bat. sicut legitur Iere.vij. Mulieres cōspergūt
adipē vt faciāt placētas regine celi. ꝓpt hāc ergo
causam menstruatas lex dei iudicauit imundas.
Alia causa fuit ipe menstru9 sanguis de quo ma
lefici multa horrifica faciebāt. Tertia vero causa
fuit honor et reuerētia tabernaculi: in quo posset

Ad id de seminifluo

mulieribus fluxus contingere: si ad illud eo tem
pore admitterentur. ¶ Ad illud vero quod obijcit
de immundicia seminiflui. dicendū ꝙ seminiflu9
iudicabatur immundus ꝓpter abhominationē
ydololatrie veneris: in qua semen ipsum humane
generatiōis sacrificijs miscebat. Simili modo pa
tiens pollutionem nocturnam iudicatus est im
mundus: vt horrorem induceret lex fluxus huma
ni seminis alibi qꝫ in opere generationis. et hoc ꝓ
pter execrationes ydololatrie et sodomiticas ab

Ad id de immūdicia vasis

hominatiōes quas omnino voluit abolere. ¶ Ad
illud vero quod obijcitur de immundicia vasis: et
aquarum ex contactu reptilium: seu animalium
immundorum Leuitici.xj. Et simili modo de vase
quod non habebat operculum Nume.xix. dicen
dum ꝙ ratio fuit declinatio ydololatrie. credebāt

enim ydololatre si mures aut mustele atq; lacer-
te ⁊ huiusmodi que ydolis immolabāt i vasis vel
in aquis caderēt: ꝙ essent gratiosiora dijs ⁊ ad im
molandum cōueniētiora: sicut electa ab ipsis. Et
ideo volebat vasa carere operculis. Adhuc tamen
apud aliquos stultos remanent reliquie ydolola
trie istius: qui credūt quedam nocturna numina
frequentare domos: ⁊ vasa que discooperta inue-
nerint: postꝙ inde comederint ⁊ biberint denuo
repleti. Si vero operta inuenerint ea vel clausa in-
de offendi: ⁊ ex hoc domui periculum imminere.

Ad id de cōctatu mortui

¶ Ad illud vero quod obijcitur de immūdicia ex
contratu mortui. dicēdum ꝙ ratio fuit elongatio
ab operibus maleficis ⁊ nigromāticis. que in ca-
dauere mortuorum exercētur. ⁊ ideo qui tangeret
mortuum ſm legem iudicatur immūdus Nu. xix.
Inde est ꝙ sacerdotes summi prohibiti sunt in-
gredi ad mortuos preterꝙ ad ꝓpinquos Leui. xxi.
Ad propinquos autem ingredi permissi sunt ne
inhumana videretur lex.

Ad illud de cinere vitule

¶ Ad illud vero qđ obij
citur de immundicia ex cōtactu cinerum vitule:
ex quibus positis in aquis expiationis alie imun
dicie purgabantur quod videtur incōueniēs si ex
re purificante immundicia cōtrahatur. Preterea
videtur sequi circulatio ridiculosa. quia si quicun
q; aliū aspergit aqua expiationis imundus efficit
Nume. xix. Oportuit igitur ad hoc vt mūdetur ꝙ
aspergat ab alio. Aut ergo ab eodem quē asper[si]t:
aut ab alio. Si ab eodem iterū ille imundus effi-
cit. Si ab alio ille alius indiget alio aspersore ⁊ ita
erit circulatio ridiculosa. aut in infinitū ꝓcessio
ibit immundicie. Ad hoc dixerūt quidā: ꝙ in hoc
voluit deus reuerentiam ⁊ honorem exhiberi san-
ctificatis ab ipo. ⁊ ꝓpter hoc vnūquēq; qui tange
ret aliquid de sacris indignū se reputare ex huius
attactu. ⁊ timere ne idigne tetigisset: ⁊ ꝓpter hoc
peccator irreuerētie se reputaret pollutum. Intel
ligitur igitur ista imundicia de immundicia repu
tationis. Alij vero dicunt ꝙ cum sacrificium vitu
le ruffe fieret in memoriam ydololatrie adoratio-
nis vituli quam cōmiserunt filij israel Exo. xxxij.
Vsq; adeo voluit populum suum peccatum ydo-
lolatrie abhorrere: vt non solum hostia que ꝓ illo
offerebatur ⁊ illud significabat immunda reputa
retur ⁊ polluens contingentes: sed etiam ipse reli
quie vt cineres ⁊ quicquid haberet aliquid ipsorū
ad mixtū: vt aqua lustrationis: non tamē huius
immundicia per ipsas aqua lustrationis necesse
habebat purgari. sed per ablutionem vestimento
rū ⁊ abstinentiā ab ingressu tabernaculi: sicut ibi
dicitur. ⁊ ideo ibi non accidit inconueniens quod
obijciebatur.

Ad id de immūdicijs ex gustu

Ad illa vero que obijciuntur de pre-
ceptis cerimonialibus circa imundicias contra-
ctas ex gustu. generali rñsiōe dicēdū. ꝙ ratio fuit
elongatio ab ydololatria. Illa eñ aīalia que preci
pue lex iudicauit imūda. ydololatre assumpserāt
vel in ritus sacrificiorū vel in veneratione. Patet
eñ ꝙ ex gressibilibus ⁊ volatilibus ⁊ aquatilibus
ydolorū imagines figurabant vnde. xx. Exo. ꝓpter
hoc dicitur. Non facies omnium similitudinē: q̄
in celo est desuper vt volatilium: nec eorum que in
terra deorsum vt gressibiliū: nec eorum que sunt in
aquis vt natatiliū. Item patet ex Isa. ij. Qđ simili
modo faciebant ydola reptiliū. vnde Isa. ij. ꝓijciet
homo ydola que fecerat vt adoraret talpas ⁊ vesp
tiliones. ⁊. viij. Ezech. Ingressus vidi ⁊ ecce omnis
similitudo reptilium ⁊ animalium abhominatio
⁊ vniuersa ydola ibi depicta. Inde est ꝙ lex omnia
huiusmodi iudicauit immunda: vel quia in tali
bus ydolis sacrificabant. vnde porcus qui nō ru
minat sed findit vngulam iudicatur immundus:
quia adhuc pagani porcos immolabant ⁊ federa
sua sacrificio porcorum firmabant non aliter ra-
tum existimātes: nisi ipi qui paciscunt: aut fede-
rantur per intermedium partium huius sacrificij
transierint. Simili modo camelum: qui ruminat
sed non findit vngulam sacrificāt ydololatre ⁊ ma
lefici. sicut legitur in li. de ānulis. vij. planetarum.
ita etiam de alijs sicut intelligendū est. Sicut nūc
enim ex necessitate statuendū esset in regiōibus.
vbi cattus dicitur adorari ne ibi iueniretur ⁊ apud
quem inueniretur grauiter puniretur. Eadem ra-
tione ⁊ in regionibus in quib⁹ buffo dicit adora-
ri: si quis buffonem inueniens ⁊ non statim occi-
deret. graui animaduersione plectendus esset: ita
⁊ ꝑdicta animalia q̄ vsurpauerat sibi ydololatria.
voluit esse abhominabilia deus suo populo vt nō
ea cōmederent nec co[n]tingerent. Dicunt autem
quidam ꝙ conc[ess]ionis cuiusdā generis locusta
rum ad esū filijs israel Leuiti. xi. ratio est memo
ria auxilij diuini. quod eis impensum ad punien-
dum egyptios celitus per locustas. Exo. x.

Ad septimū Ad obiectaꝰ purificatiōe imundiciarū: primo ad id de sacrificio vitule ruffe.

¶ Re-
spondendum est postea ad ea que obijciuntur cir
ca cerimonias purificationis immundiciarum.
Ad illud ergo quod obijcitur de sacrificio vitu-
le. ruffe quod erat ad expiationem generalem di-
cunt ꝙ istud sacrificium preceptum est offerri
pro peccato adorationis vitule: in quo Aaron po
pulo communicauit. propter hoc factum est prece
ptum vt ruffa esset colorem habens vituli adora-
ti: vt ipsi aaron ⁊ toti populo per substantiam et
colorē rememorationē peccati illius ꝓ quo offe-
renda faceret ⁊ pudorem eius peccati ingereret.
Vacca autem in sexu femineo non vitulus offere
batur. quia ipse dominus synagogam vaccā seu
vitulam appellare consueuit. vnde Osee. v. Si-
cut vacca lasciuiens declinauit israel. ⁊ iterum in
eodē. x. Effraym vitula docta diligere triturā. Ra
tio autem vocationis q2 ad lrām iuxta amorē egy
pti vacce ydolum forsitan coluerunt. vnde. x. osee.
Vaccas bethauē coluerunt. vacce igitur vocātur
irrisione. iuxta illud psal. Similes illis fiāt qui fa-
ciunt ea ⁊ oēs qui ꝯfidunt in eis.

Quare extra castra.

¶ Ad illud ergo
qđ querit quare ꝑcipiatur vt extra castra ꝯburat.
Ratio est. vt cū illa vacca offerretur generaliter ꝓ
peccato ydololatrie. significaret peccatum ydolo
latrie maxime abhominandum ⁊ detestandum ⁊
eliminādum a castris israel. qđ vero ꝑceptū est
de sanguine eius. vij. vicibus tabernaculi fores asp
gi. Ratio est vt significaret per hoc sacrificij emū-
datio ab vniuersitate peccatorū: que vniuersitas
in septenario intelligit: vel que tota in septenario
dierū ꝯmittit. fiebat aūt hmōi aspersio ꝯtra ritū
ydololatrie: que sanguinem immolatium totum
apponebat demonibus ad edendum vel bibendū
⁊ offerentibus.

Ad illud de ligno.

¶ Ad illud vero quod precipitur
in crematione vacce poni lignū cedrinū. ysopus:
⁊ coccus. Rñdet ꝙ ꝓpter hoc vt in his virtus si-
gnificatiua sacrificij ostenderet. ꝓ lignū eñ cedri-
num qđ putredinē non recipit. sed a se eam perpe
tuo repellit ⁊ odorē habet suauitatis. Per ysopū
enim que pectus purgat ⁊ bonum odorē spargit.
Per coccum bis tinctum qui colorem suum inde-
lebilem seruat. ostenditur. ꝙ sacrifium illud cum
sequela sua ꝯseruatiuū erat filiorū isrl'a putredi-
ne peccatorum ⁊ fetore atq; decoloratiōe ex fide ⁊
deuotione offerētium nō virtute ipius sacrificij. ⁊
ideo legit. xix. nume. De cineribus sacrificij vt sint
multitudini filiorū isrl'i custodiā. Scdm iosephū
vo i cocco semp intelligit ignis. ergo iuxta ipm in
cineribus

cineribus quatuor elementa quodammō signa-
ta sunt. In cedro terra. q2 ex terra crescit ⁊ valde ter
restris substātie est ac solide. In ysopo aqua: q2 ex
pluuia sola gigni ⁊ nutriri videt ysopus. In odo-
re amborū aer maxime ſm eos qui odorē nō nisi
vaporē esse dicūt seu credunt. Cōburunt aūt ista
quatuor in rememoratione ꝙ deus in igne appa-
ruit. Moysi primū. et ꝙ in igne data est lex quasi
ergo de quatuor elementis sacrificium illud of-
ferebant deo altissimo: tanꝙ autori elementorū.
vel propter hoc vt quicquid immundicie ex quo-
cunq; quatuor elemētorum ꝯtractū esset: propter
hoc sacrificiū expiari intelligeret

Ad illđ de purificatione lepre.

¶ Ad illud vero
qđ postea obijcit de cerimonijs purgāde immūdi
cie spūalis. s. lepre dđ Et primo ad illud quare in
emūdatione leprosi adhiberentur lignū cedrinū
ysopus: ⁊ coccus seu vermiculus ⁊ passer vn⁹ viu⁹
vt ex eis faciat aspersoriū Leui. xiiij. Hoc modo vt
filo coccineo ligarent passer ⁊ ysopus ⁊ alligarent
ligno cedrino. ita vt lignū cedrinū esset quasi ma
nubriū aspersorij: ysopus ⁊ passer essent id qđ de as
persorio tingēdū erat in sanguine alteri⁹ passeris
immolati in aquis viuis. ¶ Notandum igitur ꝙ
cum sint quatuor corruptiōes quas lepra inducit
Prima est putredinis. Secūda fetoris. Tertia in
sensibilitatis. Quarta decolorationis. Lignū ce-
drinum ponitur quod est odoriferū ad significan
dum abolitū fetorē. ysopus que purgat pectus a
putredine. ponebatur ad significandū purgatam
putredinē. Passer vero viuus qui etiam post mo
dum auolare permittebatur: significat sanatam
insensibilitatem ⁊ restitutam mobilitatis et sen-
sibilitatis viuacitatem. Vermiculus vero adde-
batur ad significandum restitutum colorem redi
uiuum: ⁊ hoc per beneficium creatoris. ¶ Quod
vero passer alligatus aspersorio viuus auolare in
agrum dimittebatur: cum passer sit de auibus gre
gatim volantibus. significabat leprosum a castris
separatū et extra castra aliquanto tempore deten-
tum post aspersionem talem et emundationē ad
castra reuerti ⁊ in societatem sanorū ac mundorū
admitti. ¶ Ad illud vero quod queritur quare de
sanguine ⁊ oleo preceptum est extremum auricule
pollicesq; manus dextre: ⁊ pedis dextri mundādi
tingerentur. assignatur ratio iuxta litteram. q2 in
his partibus primū lepra dignoscitur ⁊ sentitur vi
delicet in extremo auricule dextre: ⁊ in pollicibus
illis. s. in eorum insensibilitate sicut dicitur: pro-
pterea preceptū est tale fieri in emundatione vt
idem cognosceret esse ordo purgationis qui erat
infectionis. ¶ Nota etiam ꝙ tres liquores huic
ritui adhibebātur videlicet. sanguis. oleum. aqua
viua. Et hoc propter tria que comitantur lepram
Infectio sanguinis vehementia morbi spurcitia
seu immunditia carnis. Contra corruptionē san
guinis abolendam ponebatur sanguis ad sanita
tem morbi: oleū. ad emundationē spurcicie aqua
viua. Dicunt autem ꝙ per ista non solum munda
batur leprosus ab immundicia irregularitatis:
immo etiam aliquando ab ipsa corruptione egri-
tudinis per miraculum creatoris.

Ad octauum Sol. ad obiectū oblatiōis sacrificiorū i generali.

Consequēter respōdendū

est ad obiecta circa cerimonias sacrificiorum. Et
primo ad ea que obijciuntur circa cerimonias sa-
crificiorum in generali. ¶ Ad illud ergo quod pri
mo obijcit quare in quadrupedib⁹ electa sunt bos
ouis ⁊ capra. in vtroq; sexu. assignatur multiplex
ratio. quia ista sunt que totū quod viuunt ⁊ sunt
necessitati hominis tribuunt. hoc est victui et ve
stitui. si igitur recte humana necessitas respiciat
sola ista de animalibus necessaria sunt hominib⁹
in victum ⁊ vestitum. Cetera vero supflua sunt q̄
tum ad necessitatem vite. vt porcus canis ⁊ equ⁹
eo ergo ipso ꝙ voluit alia sibi offerri in sacrificijs
abstulit eis occasionem querendi non necessaria.
dum eis nō voluit honorari. ¶ Amplius. quia de
quadrupedibus ista mūdissima sunt: q2 ⁊ mūdissi
mis viuūt pastib⁹: ⁊ eorū imundicie ēt munde sūt
Preterea inter omnia quadrupedia ista mansue
tissima sunt ⁊ minori rebellione sustinent mortē:
⁊ ideo minori periculo imolantur. Insuper quia
istis animalibus maxime vtebant: ⁊ i his erat lar
gior beneficentia cōditoris erga eos. Conueniē-
bat igit de his animalibus ꝯditori regratiationē ⁊
honorificētiā ꝓ beneficētia exhibere.

Ad id de auibus.

¶ Ad illud
vo qđ q̄rit quare elegit de auib⁹ turturē ⁊ colūbā
q̄ ⁊ ꝑcepit abraham vt sibi offerret in sacrificiū Gen.
xv. dicēdum ꝙ hec precipue electa sunt ad sacrifi-
cium q2 inter omnes aues ista mūda ⁊ mansueta
⁊ vtilia vsibus humanis sunt. ⁊ etiā castitas quasi
cōiugalis in colūbis. quasi vidualis in turturibus
inuenitur. vnde per hoc expresse dabatur intelligi
ꝙ si hmōi requirit in auibus sibi offerēdis: quāto
fortius in hoībus sibi offerentibus. De hoc vero
ꝙ passer additur in emūdatione leprosi preter ra
tionem que supra dicta est. posset specialis ratio
assignari: q2 dr passer ſm modum suum morbum
cōsimilem aliquādo pati. Ratio autem generalis
quare alia animalia ab istis voluit deus sibi offer
ri est. q2 oīa alia genera animaliū. aut ydololatre
sacrificijs suis execrabilia fecerāt: aut augures va
nitate obseruationum suarum prophetizauerūt.
aut magis veneficis maleficijs suis abhominabi
lia reddiderāt. ¶ Ad illud vo qđ querit ꝓpter qđ
ista precepit interfici ⁊ cremari de⁹. Respōdetur
ꝙ crematio ⁊ ꝯsumptio sacrificiorū: mortē ⁊ consu
mationē designabat peccatorū vt ille qui animalia
immolabat ⁊ cremabat facto ⁊ etiam verbo sicut
credi dicebat sicut moriunt ⁊ ꝯsumunt ista aīalia
sic moriant ⁊ consumant peccata pro quibus illa
offero. Preterea intentio offerentium erat vel
esse debebat vt sic protestaretur mortis et crema-
tionis quam patiuntur hec animalia iudicium.
ostendit quod merui supplicium per peccatū meū
veniam autem peto a deo per hoc sacrificium.

Ad id de sale

¶ Ad illud vero quod querit quare in sacrificio
precipiebatur offerri sal. non mel vel fermentum
Leuiti. ij. Responsio dicendum quia mel in ydolo-
rum sacrificijs ponebatur similiter fermentū. sal
vero non.

Ad illđ de sanguine.

¶ Ad illud vero quod queritur quare
sanguinem fundi iussit ⁊ comedi prohibuit. di-
cendum ꝙ causa fuit ⁊ consuetudo ydololatrie q̄
non solum sanguinem animalium: sed etiam san
guinem filiorum ⁊ filiarum suarum immolabāt
demonijs: ſm quod dicit in psal. Effuderunt san
guinem innocētem. sanguinem filiorum et filia-
rum suarum ⁊c. Insuper et opinabant ydololatre
ex hoc se placere dijs suis. quod circa sanguinem
immolantium de sacrificijs comedebant: putan-
tes eadem hora deos suos ad bibendum sangui-
nem conuenire. Dicunt autem quidam ꝙ hec est
causa potissima quare prohibita sunt comedere
animal captum a bestia vel suffocatum. videlicet
propter sanguinis admixtionem. Tamen suffoca-
tio modus quidam erat immolandi demonijs: ⁊
ideo prohibuit comedi suffocatum.

Ad illud de adipe.

¶ Ad illud
vero quod queritur propter quid adipem sacrifi-
ciorū sibi soli de sacrificijs deus retinuit triplex cā
assignatur. Prima q2 ydololatre faciebāt contra

rium. Deut.xxxij. de quorum victimis comedebāt adipes. Secunda vt in dei sacrificijs gule detraheret: ⁊ offerentib⁹ sobrietas seruaret. Tertia honorificētia dei. qui in oblatiōe porcorū ⁊ pinguiū. debuit honorari. minueret autē eius honor in sacrificijs: si pars ei deterior offerret. ¶ Si aūt queratur quare pectusculū ⁊ armū dextrū in partē voluit cedere sacerdotū assignat ratio litteralis: vʒ elongatio ab ydololatria: ⁊ spāliter ab ea pte q̄ ad huc spatulomātia nuncupat quā maxime i spatulis aialiū immolaticiorū exercebant. ¶ Ad illud vero qd̄ querit de mō immolādi ⁊ occidēdi. Respōdetur iuxta litterā nullā aliam fuisse causā ꝙ elōgationē ad ydololatria: q: alios modos habebāt ydololatre occidēdi animalia imolanda. ¶ Ad illud vero qd̄ querit quare in animalibus sacrificādis pcepit vt absq; macula essent. Rn̄det ꝙ ratio huius fuit honor dei: qui debet de precipuis honorari. Sm̄ qd̄ dr̄. Mal.j. Si offeratis cecum claudū vel languidū nōne malū est offerre illud duci tuo si placuerit ei. quasi dicat non placebit ei.

Ad id de mō immolandi.

Postea respondēdum est

ad illud qd̄ obijcit de sacrificijs in spāli Et primo ad illud qd̄ obijcit de sacrificio solēni hyrcorū ⁊ vituli in festo ppiciationis de quo.xvj. leuit. Notādum igit ꝙ illud erat gnāle sacrificium ad expiationē oīm peccatoruʒ toti⁹ populi semel in anno. Ad hāc aūt expiationē assumebant hyrci duo: et cōueniēter assumebat hyrcus. q: fetidus est in se ⁊ de pilis ei⁹ fiūt vestimenta pūgentia: vt facile ex hoc intelligeret fetor ⁊ immūdicia: ⁊ aculei peccatorū. Horū aūt hyrcorū alter cremabat: alter i desertū mittebat: vt insinuarent duo modi abolitionis peccatorū: vn⁹ est declinādo seu fugādo p cautelā. ⁊ hoc significabat in hyrco qui emittebat i desertū: vn̄ dictus est emissari⁹. Alius mod⁹ est consumptio peccatorū p penitentiā: ⁊ hic significabat p sacrificiū alteri⁹ hyrci q̄ cremabat i holocaustū ¶ Ad illud ergo qd̄ queritur de hyrco emissario quō portare pctā dicebat. dōm ꝙ signū p veritate hoc est signato accipit: queadmodū aliquis dr̄ scribi. cū eius nomē scribit: ⁊ sic supra dictū est: ꝙ hostie signa ⁊ figure erāt peccatorū: ita eiectio seu fugatio hostie in hyrco emissario. fugationē ⁊ declinationē significabat pctōrū: queadmodū mors et crematio alterius hyrci exprimebat ꝯsumptionē pctōrum. ¶ Si autem queratur qd erat. ꝙ sacerdos imprecabat capiti hyrci populi pctā: et q̄ esset oratio q̄ super eū fundebat Rn̄detur. ꝙ sicut dicitur leui.xvj. Sacerdos ꝯfitebatur oēs iniquitates filiorū israel: posita vtraq; manu sup caput hyrci emittendi ⁊ imprecās capiti eius qd̄ duob⁹ modis intelligit. Uno mō q: dicebat sic sacerdos ad hyrcū. super caput tuum sint omnia pctā ista. seu capiti tuo imputet ea deus ⁊ non filijs israel. Alio mō q: p scripturā oīm pctōrum. i. omnia peccata in vniuerso continentem imponebat vel ligabat super caput eius ⁊ tūc emittebat cum per hominem paratum ad hoc. ⁊ sicut disparebat vel deuoratus a bestijs vel factus siluestris hyrcus ille ita disparere credebāt peccata sua per hmōi ritū. ¶ Ad illud vero qd̄ queritur de oratione: Respōdetur q: oratio que fundebat sup hyrcū hmōi fuisse videtur. Sicut tu eijcieris ⁊ longe efficeris a populo isto: ita fiat de peccato eorū. Uel sicut tu liber et sanus et immunis a morte ⁊ a lesione euadis ⁊ emitteris: ita liber ⁊ immunis fiat populus iste a peccatis. Eodem modo sup vitulū: sicut tu cremaris ⁊ cōsūmaris: ita cōsūmātur peccata populi isti⁹.

Sol. ad id de sacri. hircoꝝ

Quō portabat pctā.

Quō imprecabatur.

quō fecit orationem sa.

¶ Ad illud vero qd̄ q̄rit quare emittebatur in desertum. Responsio q: deserta omnia volebat deus esse immunda. ⁊ abhominabilia reddere per hyrcuʒ emissarū: tum q: malefici ⁊ ydololatre deserta ppter hoc maxie frequētabāt vt audirent ibi responsa demonū eisq; ibidē imolarent. sicut adhuc multi faciunt. vnde quidam magus in libro suo de magicis dicit se trāsisse causa philozophandi ad loca destinata vel destituta omni habitatore: habitasseq; ibi cum inhabitātibus lucem sex lustris annoꝝ ⁊ ab eisdē didicisse: que in codeʒ libro conscripsit: tum forsitan ppter hoc: q: in spē hyrcoꝝ seu capraꝝ in desertis demones apparebāt sicut legitur in vita beati Anthonij abbatis. vnde ppter faunos ⁊ satyros qui ibi i specie hyrcoꝝ frequēter hominibus illudebāt ⁊ adhuc illudere nō cessant: voluit ibi insinuare deus in hyrco emissario: vt quemadmodum hyrcus emissari⁹ absq; custode relinquebat in deserto exposit⁹ bestijs deserti ad deuorandū ppter peccata que in figura portabat: sic populus oneratus peccatis a deo custode ac defensore suo derelict⁹: bestijs maloꝝ regnorū seu principum inimicarū nationū: q̄si quibusdā bestijs diripiēdus ac dilacerandus esset. ¶ Ad illud vero qd̄ posset obijci quare qui tangerent huiusmodi hostias decernant esse immundi. Respōdetur vt in hoc doceret eos deus patenter ꝙ longe cos vellet esse a peccatis: q̄ hostias que figure peccatoꝝ erāt tāgere immunduʒ eē iudicabat. ¶ Ad illud vero quod obijcitur quare Aaron pro se ⁊ pro domo sua vitulum iubetur offerre. dicenduʒ ꝙ iuxta litteram volebat cum deus eē sine metu de peccato vituli conflatilis: quē ipse filijs israel cōflauerat. Preterea potuit esse in sugillationeʒ ydololatrie: qua in egypto bos colebatur. vnde occisionem bouis ⁊ imolationem sibi pestiferam suspicabantur egyptij. Docuit autem doctorem legis: et diuini cultus sacerdoteʒ exemplo suo superstitionem hmōi eliminare. ¶ Si autem queratur quare extra castra cum fimo ⁊ pellibus cōbureret hyrcus et vitulus. Respondetur iuxta litteraʒ. ꝙ hoc iussum ē fieri in horrorē ⁊ abhominationeʒ peccatorū Preterea factum est cōtra ydololatriaʒ qua colebatur ignis in qua propter honoreʒ ignis cremari sacrificia non sinebantur extra castra: ne deum suum. id ē ignem a castris suis eijcere viderentur. Amplius factum ē propter honorem tabernaculi ne pelles ⁊ fimus talis sacrificij altaris honorem ⁊ reuerentiam minuerent. ¶ Ad illud vero qd̄ postea queritur de sacrificio zelotipie. Notādū ꝙ voluit deus tali sacrificio reuelari occulta adulteria mulierū: vt adulterari metuerēt. ⁊ ne mariti suspectas vxores occiderēt ⁊ notū erat accidere miraculū de inflatiōe vētris: ⁊ putrefactiōe femoris corrupte mulieris. ¶ Ad illud qd̄ q̄rit quare farine ordeacee sm̄ ritū aliarū oblationū non adiungeret thus vel oleū. Respondetur iuxta literam ꝙ hoc fiebat vt viris esset rubori hmōi sacrificium. tum ppter hoc q: deo non offerri ex deuotione ostendebatur per hoc ipm ꝙ nec oleum nec thus habebat: tum quia vile erat in se et omnium sacrificiorum pauprimum. Preterea noluit deus sacerdotibus in parte ista dare occasionem cupiditatis: ⁊ hoc ne inuitarent homines ad hmōi sacrificium offerendum. quod non tam honorificentia dei exigebat ꝙ virorū malicia extorquebat. ¶ Ad aliud vero quod queritur de sacrificio simile consperse oleo et panum. Leuit.ij. Respondetur ꝙ hmōi sacrificij ad literam causa fuisse videtur: vt fieret filijs israel rememoratio manne: quam pluerat illis deus

Quare i desertū mittebatur.

Queritur.

Ad illd̄ de sacrificio Aarō

Queritur

Ad sacri. Zelotipie.

De sacri. simile.

illis deus in deserto: ⁊ quō māna pauerat eos.xl. annis. habebat aūt saporē. quasi panis oleacei: sicut habet Nume.xj. ¶ Rn̄dendū est ꝯsequēter ad obiecta circa cerimonias tabernaculi ⁊ altaris. Et primo ad illud qd̄ obijcitur de altari. Notādū ꝙ sicut q̄dā ꝯuenienter dixerunt. Altare est diuini honoris titulus: ⁊ memoriale adorantiū propitiatorium oblationū sanctificatorum. spūalis cōionis ⁊ refectionis mēsa est. In quibus quatuor altaris officia ostenduntur. Primū est honor dei ⁊ memoria. sm̄ qd̄ scriptum est geñ.xxviij. Qd̄ Jacob erexit lapidem in titulū. Scōm est vt in eo propitiet de⁹ ad ipsum fugiētibus singularibus ⁊ in eo adorantibus sm̄ ꝙ ostenditur Leui.iij. ⁊ iiij. Tertium est sctificatio munerum ⁊ offerentiū in eo. vnde ipsa munera dicebant sctificata ⁊ ꝯsecrata Leuit.xxij. Quartū est spūalis refectio ⁊ cōio propter qd̄ ē edificatum altare. vnde dicitur. j. ad coꝛ.x. Qui altari deseruiunt cum altari participantur. ⁊ ad heb.xiij. Habemus altare de quo edere non habēt potestatem qui tabernaculo corporis deseruiunt. Ratio aūt distinctionis hoꝝ quatuor officioꝝ altaris est impetratio a deo perfecte ordinationis p ministerium altaris ad deum ⁊ ad seipsum ⁊ ad primū ad deū p honorificētiā ⁊ memoria. Ad seipsum per propitiationem in remissionem peccatorum. ⁊ per sanctificationem in dispositione ad bonum. Ad proximum per communioneʒ religionis in participatione sacrificij sm̄ diuinum cultum. ¶ Ad illud vero qd̄ obijcitur q: precipitur, Exo.xx. Fieri altare de terra. Respondetur ꝙ propter eliminationem cōsuetudinis ydololatrie. ydololatre namq; altaria magnifice structure edificabant ydolis: vt ex hoc magis reuerendam ydololatriam facerent. Eadeʒ de causa prohibuit altare ex sectis lapidibus edificare. ⁊ ne refricaret eis memoriam ydololatrie. Adeo enim voluit memoriam ydolorum aboleri a cordibus eorum: vt nec aurum nec argentum ydolorum permitteret eos habere in aliquem vsum. sicut legitur deut.vij. Unde nota ꝙ propter eandeʒ causam prohibuit nemus plantari iuxta altare. Deut.xvj. Consuetudo enim erat ydololatrarum sub arboribus ydololatriam exercere: vt ipsa locorum amenitas eos ad ydololatriam prouocaret. In ipsis etiam arboribus sculpebantur vel pingebantur imagines demonum ad ydololatriam exercendam. ¶ Ad illud vero quod prohibuit gradus fieri ad altare. eadem ratio assignatur. quia. s. gradus habebant altaria ydolorum in quibus singuli singulas stationes ⁊ genuflexiones faciebāt. ¶ Ad illud vero quod querebatur de hoc qd̄ additur ne videatur turpitudo tua. dicunt ꝙ temporibus illis nota erat hec turpitudo in seruitio ydoli quod vocabatur pauor: cui pudēdis discoopertis sacrificabatur. Et sm̄ hoc dicunt ꝙ vnum mandatum est per se ne videat turpitudo tua. Qua etiam ratione ita artissime preceptum. Exo.xxviij. ꝙ sacerdotes habeant feminalia linea quibus operiāt carnem turpitudinis sue quando appropinquant ad altare vt ministrent ne iniquitatis rei moriant ¶ Ad illud vero quod queritur de positione altaris holocaustorum sub diuo. Respondetur ꝙ hoc fuit propter dissimilitudinem cultus dei ad ydololatriam: quia altaria ydolorum intra templa ipsorum erant. In ꝯstitutione duplicis altaris holocausti ⁊ altaris thimiamatis. Quoꝝ vnum erat extra tabernaculum sup qd̄ offerebat sacrificiū carnium. s. holocaustoꝝ. Aliud vero erat intra tabernaculum super qd̄ offerebat incensuʒ ⁊ thimiama exprimebatur duplex sacrificiū deo offerendū. visibile exterius in crematiōe carnis. Inuisibile interius in cōtritione seu deuotiōe cordis. Preterea ostendebat nō sufficere sacrificiū pecorū qd̄ offerebat sup altare holocaustorū: sed necessaria erat fides ⁊ deuotio caritatis ⁊ orationis ad deū: q̄ designatur p incēsuʒ vt in ps. Dirigatur oratio mea sicut incensum in ꝯspe. t. dn̄e.

…ad nonum. Sol. ad obie. …altarū.

…uerit

Queritur. De gradib⁹.

Queritur. De positiōe altaris.

¶ Deide rn̄dendū est ad obiecta circa cerimonias tabernaculi. Et primo ad illud qd̄ querit de positiōe frontis tabernaculi ad occidentē. Ad qd̄ dicendū ꝙ rō positionis fuit ad declinādā ydololatriā solis. Adoratores em̄ solū ipm solē ad orientē incuruati adorabant. sm̄ ꝙ legitur Ezech.viij. Qd̄ inter vestibulū ⁊ altare erāt.xxv. viri dorsa habētes ad templū et facies ad orientē: ⁊ adorabāt ad ortuʒ solis voluit ergo de⁹ adoratores suos dorsum vertere ad ortū solis vt culturā solis abbominabilē redderet.

Solu. ad ob. Decimo positionē tabernaculi.

¶ Ad illud vero qd̄ q̄ritur postea que fuerit ratio opertimentorū quatuor tabernaculi cortinarū. scʒ sagorū pelliū rubricatarū: pelliū hyacinthinaruʒ Respōdetur sm̄ Josephū. ꝙ cortine q̄ colorib⁹ diuersis mira varietate erāt intexte: exprimebāt celū sydereū. Saga sup cortinas: aquas que sunt supra firmamentū pelles rubricate super saga: celū empireū in quo sunt angeli. pelles hyacinthine: celū supremū vbi deus super oīa. ¶ Ad aliud vero qd̄ queritur. que erat ratio distinctiōis tabernaculi in duas partes per velū quatuor colorū in sancta ⁊ sancta sanctorū. Respōdetur sm̄ Josephū ꝙ tabernaculū figurā totius mūdi gerebat. Et ppter hoc adorantes in eo se deū et dominū mundi coipso adorari profitebantur. vnde quasi tabernaculum dei totus mūdus dr̄ ppter qd̄ dr̄ in ps. In circuitu eius tabernaculū eius. ¶ Partes tabernaculi duos mūdos seu duas partes exprimebāt vniuersi vʒ mundū spūalem seu seculū altius: ⁊ mundum sensibilē seu seculū inferi⁹. ¶ Oraculū autē seu sanctū sanctoruʒ quod abscōdebatur populo. vbi erat ppiciatoriū. archa ⁊ due imagines cherubin: in quarū medio dominus apparebat. significabat seculum alti⁹ habitationē ⁊ patriā spiritualium substantiarum seu angelorū quibus de⁹ apparet sicut est. Pars vero alia q̄ dicebatur sancta significabat mundū sensibilē: qui separatur ⁊ distinguitur a mundo spirituali per velū hoc est per ipsam naturā ⁊ varietatē quatuor elementorū: qd̄ velut quoddā velū est ad velandū ⁊ abscondendū habitationē ⁊ patriā angelorū. ita ꝙ non poterit ab hoībus videri donec ablatū fuerit illud velamen: hoc est variatio quatuor elementorum in generatione ⁊ corruptiōe. ⁊ hoc pro parte dicit apostolus ad Hebre.x. hoc significante spiritusancto nondum propalatam esse sanctorū viam. Un̄ sm̄ Josephū varietas quatuor colorū designabat varietatem quatuor elementorum. Color coccineus prefigurabat ignem. purpureus aquam: quia ex anguine miricis qui est piscis marin⁹ tingitur hyacinthus qui est aerij coloris ipsum aerē. Byssinus terram: quia byssus in terra gignitur.

¶ Ad illud quod queritur de positione candelabri et mense. Respondetur iuxta litteram: quia ideo ponebatur candelabrum et mensa in tabernaculo: vt adorantes in eo lucem et nutrimētum que maxime sunt homini salubria adeo vt per ipsum seruitium se obtinere sperarent. Unde horum se datorem luminis. scilicet. et nutrimenti voluit designare. ostendendo quod in domo eius ista abundant. Unde Baruc.iij. Disce vbi sit longiturnitas vite. et victus. vbi sit lumen oculorum et pax. Longiturnitas vite et

Ad id de positione candelabri.

victus in panibus propositionis.⁊ renouatiōe ip
sorum lumē in cādelabro luminis. Par vero pōt
intelligi in hoc ꝙ adiūgebatur.s.in altari thimia-
matis: qđ erat specialiter institutũ propter sacrifi-
cium orationis offerendũ ad impetrandā pacem
⁊ recōciliationē populi ad deũ. ¶ Alij dicūt iuxta
Josephum. ꝙ candelabrũ luminis qđ habebat se-
ptē brachia: figura erat.vij.planetarũ. Mensa ve-
ro esce ⁊ sustētationis. In hoc ergo voluit insinua
re deũ esse cui septē planete seruiunt: ⁊ qꝛ ipse de⁹
est dator esce nō ceres. ⁊ propter hoc nec planetis:
nec cereri: sed soli deo est seruiendũ. Inde etiā erat
ꝙ candelabrum septē lucernarũ ponebaẗ ad par-
tem australē a sinistris adorantiũ ⁊ immolātium
ne si staret ante eos: adoratiōes ⁊ immolationes
Ad id de po. mēse. que deo fiebant in ydololatriam septē planetaruꝫ
fieri viderenẗ. ¶ Simili modo mēsa propositiōis
ponebatur ad partem aquilonarem. Nā in sacris
lune panes offerebantur sicut ostenditur testimo
nio Hieremie septio. vbi dꝛ ꝙ mulieres faciebant
placentas regine celi. Sed cũ mēsa panum in ydo
lio vbi colebatur luna: ponebatur recte ante ipsuꝫ
ydolum lune ideo in tabernaculo dñi nō posita est
directum ante ipsum oraculum: sed ad aquiloneꝫ.
Preterea vnicuiqꝫ panum illoꝝ superposita est pa
Alta.thimia. tena aurea ⁊ pugillus thuris: propter dissimilitu-
dinē a cultu ydololatrie. ¶ Ad illud vero qđ que-
ritur de adiunctione altaris thimiamatis iā respō
sum est. Nam mēsa sustentationeꝫ vite a deo quo
ad vegetabilē. Candelabruꝫ vero luminis illustra
tionem a deo quo ad sensibilē. Altare vero thimia
De collo. arche. matis pacem a deo quo ad conscientiam aīe. ⁊ par
tem rationalem exprimebāt. ¶ Ad aliud vero qđ
queritur que erat ratio collocationis arche ⁊ che-
rubin in abdito responsio est: qꝛ propter cautelam
ydololatrie factum est: ne a populo q̄ pronus erat
ad ydololatriaꝫ leuissima occasione si eis paterēt
adorarentur. Qui enim imaginē vituli pauloante
adorauerāt: qualiter se ab adoratione arche super
quam deus dabat responsa ⁊ angeloꝝ imaginē cō
tinerent. propterea eis dicitur Deuẗ.iiij. Non vi-
distis aliquam similitudinē in die qua locutus est
De cōpōne thimiamatis vobis dñs: ne forte decepti faciatis vobis sculptā
similitudinē aut imaginē ⁊ adoretis eā. ¶ Ad il-
lud qđ queritur vltimo de ratione compositionis
thimiamatis: ⁊ olei vnctionis. Breuiter dđm: ꝙ
ꝭm literam ratio fuit honorificentia tabernaculi ⁊
cultus diuini. vt.s. fragrantia odoris thimiamatis
attraherentur ad deuotionē: ⁊ frequentationeꝫ ta
bernaculi ⁊ adorandum deum. vnctione vero olei
qua consecrabatur tabernaculum: ⁊ alia que erāt
ad officium cultus mouerentur ad reuerentiā cul
tus ⁊ sacrorum.

Consequenter est respōde

Ad ob. vndecimo de ordinatiōe ministroꝝ. re ad quesita circa ordinationē ministroꝝ. Et pri-
mo ad illud qđ querebatur quare habēs maculaꝫ
nō poterat ad ministeriũ promoueri ⁊ rō est. hono
rificentia cultus dei: ne si minister haberet aliquā
notabilē deformitateꝫ. vilificareẗ cultus dei apud
simplices. vñ ⁊ tunc plures deformitates introdu
cebāt irregularitatē: que nō modo introducerent
qꝛ facilius ille populus recederet a cultu dei, q̄ po
pulus xp̄ianus si ministros eius contēptibiles iu
Querit dicaret. ¶ Ad aliud vero qđ queritur quare in ꝯse
cratione sacerdotis vngiẗ extremũ dextre auricu-
le. ⁊ pollices manus dextre ⁊ pedis. Rñdendũ vt
mōstrareẗ ꝙ ex ꝯsecratione deberet sacerdos eē to
taliter ꝯuersus ad deũ: ⁊ quātum ad attētionē seu
intentionē intellectus: q̄ designaẗ in dextra auri-
cula: ⁊ quantũ ad approbationē affectus que desi
gnatur in pollice pedis dextri ⁊ quantũ ad intētio
nem effectus: que designaẗ in pollice man⁹ dextre
¶ Ad aliud vero qđ queriẗ de rōne effusionis olei (Queritur.)
super caput aaron ꝯsecrādi. Rñdendũ ad exprimē
dum ꝙ ex vi ꝯsecrationis accipiebat ptāteꝫ alios
ꝯsecrandi ⁊ ordinandi in sacerdotiũ. vt ab ipso de-
riuareẗ autoritas: qui erat summus pontifex i mi-
nores sacerdotes: sicut a capite oleũ in membra de
fluebat. ¶ Ad aliud vero qđ queritur de oblatiōe (Queritur.)
trium aīalium ⁊ canistri azimoꝝ Leuiẗ.viij. dđm
ꝙ vitulus pro pctō offerebatur in ꝯsecratione sa-
cerdotis: in memoriā remissionis pcti adoratiōis
vituli cui ꝯsensit aaron ⁊ in detestationē erroris.
Aries in holocaustũ offerebatur in memoriā obe-
dientie ⁊ amoris: ex quo voluit abraā filiũ immola
re: sed tñ ꝓ illō obtulit arietē cuius amoris ⁊ obe-
dientie sciret sacerdos se debere esse imitatorem.
Aries vero in ꝯsecratione vt sciret sacerdos se cō-
secratũ i honorē illius q̄ per sanguinē agni qui est
arietini generis in egypto saluabat primogenita
israel. pro quibus primogenitis assumebanẗ ad di
uinũ cultũ sacerdotes ⁊ leuite Nu.iij. Canistrũ ve
ro panis vt sciret sacerdos se assumptũ ad illi⁹ ser
nitiuꝫ: q̄ pane celesti hoc est māna aluit filios isrł
in deserto.xvj.exo. vt ergo quatuor firmissime im-
primerentur in aīo sacerdotis. quatuor illa offere
bantur. duo vt imprimerenẗ timor ⁊ reuerentia iu
sticie. Duo vt imprimerentur spes ⁊ amor miseri-
cordie. Vitulus ꝓ pctō reducebat memoriā iusti-
cie diuine punientis malos adoratores vituli. Exo.
xxxij. Aries in holocaustũ memoriā iusticie ꝓban
tis seu tentantis bonos vt abraā. Gen.xxij. Aries
ꝯsecrationis amorē misericordie liberātis a malo
vt filios israel ꝑ sanguinē agni. Exo.xij. Canistruꝫ
azimoꝝ amorē misericordie sustētantis bñficio vt
filios israel vel manna in deserto. Exo.xvj. ¶ Ad
aliud vero qđ queriẗ: quare in ꝯsecratione tradeba
tur sacerdoti adeps. armus dexter ⁊c. Rñsio est ꝙ
propter hoc vt sciret sacerdos se accepisse ex ꝯsecra
tione duplicē ptātē. s. potestatē deo offerendi sacri
ficium quā significabat acceptio adipis: ⁊ potesta
tē accipiendi stipendiũ de sacrificijs ad suũ victũ.
⁊ hoc significabat acceptio armi ⁊ pectoris.
¶ Deinde rñdendũ ad obiecta circa cerimonias (Ad obie. duodecimo de ornatu ministrorum.)
ornatus sacerdotũ. Et primo ad illud qđ obẗ de ve
stimētis aaron. gñaliter ergo dđm ꝙ oīs ornatus
sacerdotũ erat ꝑpter honorificētiā dei: ⁊ vt ex ipsa
honestate ministroꝝ attrahereẗ ppl's ad diuinum
cultũ. tñ ipsa distinctio vestimentoꝝ summi sacer-
dotis ꝭm Josephũ. figurabat ipm esse ministrũ et
pōtificē vniuersoꝝ ꝯditoris. vñ ꝭm q đ tangiẗ sap.
xviij. Dispositio totius orbis figurabatur in veste
pontificis. Feminalia linea ⁊ tunica linea seu byssi
na terram figurabant. Balthei vero circũuolutio
nē occeani. Tunica hyacinthina ipso colore aereꝫ
preferebat. Per tintinabula tonitruum. Per ma
logranata coruscationes significabantur. Super
humerale sui varietate celum sydereum. Duo sar
donices. duo hemisperia vel solem ⁊ lunam. Duo
decim gemme in pectore. xij. signa in zodiaco. et
pulchre quod in medio erat appellabatur rationa
le. Ratione enim cuncta sunt plena ⁊ terrena per
celestia disponuntur. Cydaris celum empireum.
Lamina aurea deum omnibus presidenteꝫ. tamē
nō videẗ hec signatio conuenire. Dđm ergo ꝙ va
rietates vestimētoꝝ designabat varietatē virtutũ q̄
b⁹ oportebat pōtificē eē mũitũ. Femialia sigabāt
ꝯtinētiā. Tunica byssina ꝙ multis tō siōib⁹ ꝯueit
ad candorem.

ad candorem. Per mortificationē carnis mũdiciā
interiorem. Baltheus qui stringit ventrem ꝯtinē
tiaꝫ aut abstinētiā. Tunica hyacinthina que ē ex
terior ⁊ etherei coloris ꝯuersationē celicā. Cingu-
lum vero quo tunica stringiẗ ꝯuersationis mode-
stiā. Superhumerale mandatorum obedientiam.
Rōnale vero diuinā sciam. Cydaris intentionem
bone voluntatis. Lamina cui nomē dei inscribiẗ
De vestimentis minoꝝ sacerdotum. memoria seu meditatio dei iugis figurabatur.
¶ Ad illud qđ queritur de vestimentis minoꝝ sa
cerdotum. dđm ꝙ feminalia ꝯtinentiam. Tunica
linea mundiciam. Baltheus modestiam. Mitra
capitis intentionem rectam. ¶ Ad illud qđ queri
tur de leuitis. dđm ꝙ asperguntur aqua lustratio
nis ad significandũ mundiciam mētis ab immun
dicia culpe. Radunt vero pilos ad significandum
precisioneꝫ superfluitatis. Lauant vestimenta ad
expressionem mundicie in ꝯuersatione. Et hec suf-
ficiant de cerimonijs circa dispositionē ministro-
rum. Nam magis pertinent ad moralē instructio-
nem rōnes talium q̄ ad disputationem.
Ad obiec. decimotertio de solēnitatib⁹. ¶ Ultimo breuiter rñdendũ ad obiecta circa ceri
monias solēnitatum. dđm igitur ꝙ institutiones
solēnitatum erant in memoriam potētie: sapiētie:
iusticie: misericordie. ꝯditoris. Ad memoriā poten
tie erunt tria festa. sabbatum. Neomenia. pascha.
Sed sabbatum in memoriaꝫ potētie creantis oīa
sex diebus ⁊ septima quiescētis. Neomenia in me
moriā potētie gubernātis: que gubernatio maxi-
me apparet in principio cuiuslibet mēsis in reno-
uatione cursus lunaris. Pascha in memoriā potē
tie liberātis a malis egyptie seruitutis. Ad memo
riam vero sapientie dei que claruit in latiōe legis
instituta est penthecostes qđ est festũ lationis le-
gis quinquagesimo die post exituꝫ de egypto. Ad
memoriam vero iusticie instituta erat solennitas
tubarum: ⁊ solēnitas expiationis. sed solēnitas tu
barum in memoriam iusticie probantis bonos.
Erat enim in recordationē probationis abrae. qñ
preceptuꝫ est ei immolare ysaac: ⁊ aries pro eo im-
molatus est. Solēnitas propitiationis in memo-
riam iusticie punientis malos: ⁊ propitiantis pe-
nitentibus. Erat enim instituta in recordationeꝫ
seueritatis in punitione populi pro adoratione vi-
tuli. Ad memoriam vero misericordie conseruātis
israel i deserto. solēnitas tabernaculoꝝ. Ad memo
riā mie ꝯgregantis populũ israel in terra ꝓmissio
nis. solēnitas cetus atqꝫ collecte.

Questio.lvj. de numero et differentia cerimonialium.

Consequēter querē
dum est de numero ⁊ differētia ceri
monialium. Circa qđ querunẗ plu-
ra. Primo de numerositate cerimo
nialium. Scđo de differētia in gña
li cerimonialium.

Membrum primum.

De numerositate cerimonialium. Arg.j. In primis igitur queriẗ de numerosita-
te cerimonialium. Nā non videẗ ꝯueni
ens fuisse vt populo rudi ⁊ simplici tāta
numerositas preceptoꝝ dareẗ. Nā mul
titudo preceptoꝝ auget obligationē. maior aũt ob
ligatio exigit obedientiā perfectiorē. pfectior auteꝫ
obedientia non deꝫ exigi a populo imperfecto: ergo
inconueniens est populo hebreoꝝ ꝙ tm̄ multipli-
careẗ. ¶ Itē cōis animi ꝯceptio est. ꝙ in paucior- (Scđm.)
bus maior via est: ⁊ ad proficiendũ ꝑ intellectuꝫ in
addiscendo: ⁊ etiā ad proficiendum per affectũ in
operando. ergo in paucioribus mādatis maior eēt
profectus ⁊ obedientia facilior. ¶ Itē experimēto (Tertium.)
scitur ꝙ subitas mutationes abhorret natura. ⁊ ꝑ
ꝯñs ipsa ratio. Cũ in lege naturali fuerint manda
ta paucissima: inconueniens fuit vt in lege sequen
ti legem naturalē. s. legem moysi multiplicenẗ mā
data ⁊ precipue cerimonialia: quoꝝ rō non pꝫ rōne (Rñsio.)
vel natura. ¶ Rñ. dđm ꝙ numerositas cerimo-
nialium introducta est ꝯueniēter in lege triplici
de cā. Prima execrabilitas ydololatrie multipli-
cis ⁊ superstitionis erroris. propter quā eliminan
dam ⁊ cauendā necessarium fuit in illo populo ad
ydololatriā prono: multiplicari precepta cerimo-
niarum: per que reuocareñẗ ⁊ cauerēt ydololatriā
sicut pꝫ ex p̄cedētibus. Scđa cā est exercitatio ⁊ oc
cupatio in latria ꝯditoris. qꝛ enim mētes carnales
in vno quouis exercicio posite statim fastidiunt:
necessaria est eis. ⁊ salubris varietas exercitij qua
varietate excludatur fastidiũ: ⁊ acceptabile redda
tur seruitium ꝯditoris. ꝓpter quas duas cās dicit
dñs in ose. viij. Scribaꝫ eis multiplices leges me-
as. Tertia cā est multiplex signatio gratie saluato
ris. que nō potuit vno signo vel vna figura tm̄ ex-
primi. immo qꝛ multiplex est ⁊ incōprehensibilis
gratia necesse fuit figuras multiplicari. Inde ē qđ
dicit Isido. super principiũ leuiẗ. Qđ oīs hostiarũ
diuersitas xp̄i hostiā figurabat: ⁊ propter varieta-
tem virtutũ hostie xp̄i: introducta est varietas et
diuersitas sacrificioꝝ. Unde subdit xp̄s in vitulo
propter vrtutē crucis offerebaẗ. In agno propter
innocentiā. In ariete ꝓpter principatuꝫ. In hyrco
ꝓpter similitudinē carnis pcti. Ro.viij. In turtu-
re ⁊ columba. qꝛ deus ⁊ hō mediator dei ⁊ hoim. j.
thi.ij. in duarũ substātiarũ ꝯiunctione mōstrabaẗ
In similagine. ꝓpter ꝯspersionē credentiũ ꝑ aquā
baptismi collectā ecclīam esse corpus xp̄i ostende
baẗ. Itē pro hac rōne dꝛ Job.xj. vtinā deus loque-
reẗ tecũ. ⁊ ostenderet tibi secreta sapiētie sue. ⁊ ꝙ mul
tiplex sit lex eius. ¶ Ad illud ergo qđ primo obijci (Sol. ad arg. primũ.)
tur ꝙ multitudo preceptoꝝ nō ꝯuenit impfectis.
dđm ꝙ multiplicanẗ p̄cepta dupliciter aut cā mul
tiplicandoꝝ meritorum: quō non ꝯuenit multipli
care mādata nisi perfectis. Aut necessitate vitan-
dorum maloꝝ: quō expedit multiplicari p̄cepta i-
perfectis. cũ. s. multiplicanẗ occasiones in pctīs. si
cut nos videmus ꝙ multiplicanẗ humane leges ⁊
ecclīastice ꝯstitutiones cum multiplicantur ma-
lorum occasiones. vnde ⁊ hoc modo conueniebat
precepta multiplicari populo iudeorum.
¶ Ad secũdum qđ obijcitur ꝙ in paucioribus via (Ad secundũ)
maior est. dicendum ꝙ verum est vbi per pauciora
proceditur ad vnum: vbi vero proceditur ad mul-
ta vel multiplicia. non est via maior per pauciora:
immo per multiplicia. Inde est cum conueniret fi-
gurari multiplicia beneficia. ⁊ numerosam gratiā
redemptoris necessarium erat vt multiplicarētur
cerimonie figurarum legis. ¶ Ad tertium quod (Ad tertium)
obijcit ꝙ subitas mutationes abhorret natura ve
rum est vbi est mutatio in contrariuꝫ. vnde muta-
tionem a paucioribus ad multa contraria abhor-
reret natura ⁊ ratio: non auteꝫ mutationem a pau
cioribus ad multa nature conuenientia. Cōueniẗ
aũt nature varietas exercitij. ideo ad mutationem
in ipsa varietate cultus diuini. necessaria fuit mul
tiplicatio cerimoniarum.

Membrum secundum.

Q.in gñali d̄ d̄ria cerimonialium. Legis sacra. Sacrificia Sacra.

Q Ueritur postea in gñali. De differentia cerimonialium. Notandum igitur ꝙ quidā cerimonialia legis in tres differentias distinxerunt. s. in sacramēta. sacrificia ⁊ sacra. Et sacramēta dixerunt instituta ad sctificationē. Sacrificia ad propitiationez. Sacra ad dei hon orationē. Sacramenta legis vt circūcisio ⁊ phase ⁊ ordo ⁊ hmōi. Sacrificia vero q̄ offerebantur de animātibus ⁊ de inaīatis vt simila. panes ⁊ libamēta. Sacra vt ea que erant sacrata ad cultum rōne loci vel tpīs colēdi deum. vnde sacra erant vtēsilia tabernaculi ⁊ ornatus ⁊ solēnitates. Dicunt ergo ꝙ hec tria necessaria erāt: ⁊ hoc qꝛ a primo necessarium erat vt sanctificarētur vel scti essent ꝙ fiebant per sacramēta. Scd̄o necessariuz erat vt iram creatoris declinarēt, ⁊ pacē eius ⁊ gratiam obtinerēt. qd̄ fiebat per sacrificia. Tertio necessarium erat vt ipsum creatorem cultu placido: hoc est loco ⁊ tpe put ꝯgruit honorarēt ⁊ hoc fiebat per sacra.

Contra. Obijcitur.

¶ Sed obijcitur ꝯtra. Nā sm̄ cōem acceptionē cerimonialia nō solū ꝯsistūt in illis q̄ cōiter dicūt aut sacra. aut sacrata. aut sacrificia: immo in alijs obseruātijs que cōpetunt psonis vt de cauendis immundicijs ⁊ de ceteris. de quibus lex voluit decernere pplm tā in victu q̄ in vestitu. taz in actu a nationibus ceteris sicut supra dictuz est. vnde dr deut. iiij. Mandauit mihi deus vt docerē vos cerimonias atq̧ iudicia que facere debetis. ¶ Itē non videt vniuersaliter verum ꝙ dicuntur sacrificia in propiciationē. Nam erant sacrificia q̄ offerebantur ex mera dilectiōe vt holocausta Leuit. j. Iterum erant sacrificia que offerebantur in gratiarūactionē vt hostia pacificoꝝ pro pace collata. Leui. iij. quēadmodū erāt pro pctō leui. iiij. Itez dixerunt quidā cerimonias principaliter esse circa custodias solēnitatum: ⁊ hoc seruantes interp̄tationē vocabuli. Nā cerimonie dicunt a cereis. i. luminaribus: que in solēnitatibus apponebātur. vel a carie ⁊ mene. qꝛ tunc debēt in nobis sordes deficere. Uel cerimonie q̄si carimunie a carendo munijs. i. officijs seruilibus. Tñ extēso noīe dicuntur cerimonie sacrificioꝝ ⁊ alioꝝ. ¶ Sed in ꝯtrarium obijcitur ꝙ ante institutionē solēnitatum: ⁊ añ legez legim9 cerimonias. geñ. xxvj. dicitur de abraā ꝙ custodiuit p̄cepta dei ⁊ mandata ⁊ cerimonias. Itē Exo. xij. de ritu agni pascalis. cum introieritis terram obseruabitis cerimonias istas. Ex quo relinquitur ꝙ cerimonie nō principaliter dicuntur obseruantie solennitatū.

Alia rñsio.

¶ Alij dixerūt ꝙ cerimonie dicebantur quasi chere normie. i. salutis regule. vñ qꝛ ista q̄ instituta sunt ad diuinū cultū. ⁊ precepta sunt regule directiue in salutem. dicunt cerimonie. ¶ Sed sm̄ hoc cū ipsa p̄cepta moralia maxime sunt directiua in salutē. vere sunt regule salutis. ergo ⁊ cerimonie dicerentur. ¶ Dixerūt alij iuxta sñias sapientū hebreoꝝ. ꝙ cerimonie dicerent p̄cepta: q̄ non vident habere rationē sm̄ literam vel quoꝝ rō occulta est ⁊ latēs simplicibus. nota vero solis sapientibus. ¶ Sed sm̄ hoc preceptum de immolatione agni paschalis: nō esset cerimoniale. cū ratio institutionis determinetur expresse Exo. xiij. ita ꝙ manifesta esset simplicibus. Dicit enim ibi narrabis filio tuo in die illa dicēs. hoc est qd̄ fecit mihi dñs qñ egressus suz de egypto. ⁊ erit quasi signū in manu tua ⁊ quasi monimētum ante oculos tuos. ⁊ tñ ꝯtrarium habetur exo. xij. Cū introieritis in terram obseruabitis cerimonias istas. ¶ Item pari ratione nec festum tabernaculorum esset cerimoniale: qꝛ eius ratio expressa erat etiam simplicibus Leui. xxiij. vbi dicitur. Mense septimo festa celebrabitis septē diebus: ⁊ habitabitis in tabernaculis. vt discant posteri ꝙ in habitaculis habitare fecerim filios israel.

Rñ.

¶ Dicendum aut non solum respiciētes ad nomen: sed ad sententie rationez. Qd̄ cerimonialia precepta erant oīa illa que introducta sunt propter ritum cultus. ⁊ latriam conditoris sm̄ literalem rōnem. Dicit aūt Ualerius maximus. Qd̄ istud vocabulum cerimonie latinum est ⁊ sumptum fuit a cerete oppido: in quo oppido Romani primo instituerunt ritum sacrorum. Inde est ꝙ latini interpretes in lege diuina posuerunt hoc vocabulum. vbi debuit significari ritus colendi deum. vnde exo. xviij. dixit Jetro ad moysen. Esto populo in his que sunt ad deum: ostendensq̧ cerimonias ritumq̧ colendi. Dicēdū igitur ꝙ precepta cerimonialia consistunt in quatuor differentijs. Prima est in obseruātijs. Secūda in sacramentis. Tertia in sacrificijs. Quarta in sacris. Obseruantias autem in hoc loco dicimus precepta circa diuinum cultum que data sunt ad eliminationem superstitionis ydololatrie: ⁊ declinationem occasionis erroris: vt precepta que data sunt circa vestitum vel circa victum: ⁊ circa obseruantias immundiciarum ⁊ huiusmodi: vt patet ex precedentibus. Sacramenta autem ⁊ sacrificia et sacra dicimus instituta sm̄ litteram ad latriaz cōditoris. Sed referuntur sacramenta ad fidem veritatis. Sacrificia ad spem salutis seu pietatis. Sacra vero ad honorem ⁊ reuerentiaz maiestatis. In sacramentis enim signum est fidei veritatis. vnde circūcisio dicitur signaculum fidei abrae Ro. iiij. Et sacramentum agni paschalis dicitur signum eiusdem. Exo. xiij. Erit quasi signum in manu ⁊c. In sacrificijs vero siue holocaustis seu pacificis seu hostijs pro peccato spes pietatis est ⁊ obtinēde salutis. sicut patet ex leui. j. ⁊. ij. ⁊. iij. ⁊. iiij. cum dicit. Sacrificia oblatio suauis odoris deo. In sacris vero honorificentia ⁊ reuerentia maiestatis dei est. Sacra vero ista attendebantur in institutione solēnitatum ⁊ ornatus tabernaculi ⁊ vtensilium vniuersaliter que deputabantur ad diuinum cultum. ¶ Secundum hoc ergo cerimonie in quadruplici differentia sunt primo in obseruantia eorum q̄ precepta sunt ad reuocationem ⁊ declinationez superstitionis erroris. secundum qd̄ dicitur. iij. Reg. ix. Si auersi fueritis non sequentes me: nec custodientes cerimonias quas proposui vobis. sed si colueritis deos alienos: auferam israel de superficie terre. Secundo in sacramētis vnde ⁊ pro sacramēto circūcisionis dicitur de abraam Geñ. xxvj. Qd̄ custodierit mandata ⁊ cerimonias. Item de sacramento agni paschalis dicitur. Exo. xij. cū introieritis terram obseruabitis cerimonias istas. Preterea de sacramento ordinis dicitur leui. viij. Hec est vnctio aaron ⁊ filioruz eius in cerimonijs. Tertio in sacrificijs. vnde Leuit. ix. Dicūtur oblata sacrificia sup altare absq̧ cerimonijs holocausti matutini. ⁊ Nume. xv. De peccāte p ignorātiā dr. Qd̄ offerat vitulū ⁊ sacrificia ad eius libamēta vt cerimonie eius postulāt. Quarto in sacris. vñ exo. xxxviij. Hec sunt instrumenta tabernaculi testimonij in cerimonias leuitaruz. Ex quo pz ꝙ vtensilia tabernaculi dicebant cerimonie vel iter cerimonias eē. dōm igit ꝙ diminute ⁊ impfecte fuit p̄dicta assignatio

Obijcitur.

cerimonialiū legis. ¶ Sed obijcitur cōtra positā distinctionē. Nā dicit aug. in li. x. de ci. dei Qd̄ sacrificiū visibile inuisibilis sacrificij. sacramētum. i. sacrum signū est. vt in ps. pnīe inquit. Si voluisses sacrificiū dedissem vtiq̧ holocaustis nō delectaberis. sacrificiū deo spūs ꝯtribulatus ⁊c. ¶ Itē aug. ī eodē ꝙ ab hoībus appellat sacrificiū signū est veri sacrificij. porro misericordia verū sacrificiū est. sm̄ hoc ergo videnť nō distingui sacrificia. sacramēta legis: cū ipsa sacrificia sacramenta sint. ¶ Itē aug. in eodē. Si sacrificia que vult de9: quoꝝ vnū est cor ꝯtritū ⁊ humiliatū. nollet legalibus sacrificijs significari: nō vtiq̧ de his offerēdis in lege veteri precepisset. Ex hoc ergo relinquit ꝙ non distinguuntur cerimonie sacrificioꝝ: ⁊ sacramentoꝝ. ¶ Cōtra. Sacrificiū signū est veri sacrificij. verum aūt sacrificium est opus meritorium. vñ aug. x. de ciui. dei. Uerū sacrificium est oē opus qd̄ agitur vt sctā societate inhereamus deo. relatuz. s. ad illū finē boni quo veraciter beati esse possimus. Cū ergo sacramētum proprie non sit signum sacri operis qd̄ a nobis est: sed ipsius gratie sacre que a deo est: ⁊ nō a nobis. sicut dr ad Ro. xj. Si gratia dei iā nō ex operibus: alioq̄n gratia nō est gratia. Sacramētū eñ est inuisibilis gratie visibile signū. Relinquitur ergo ꝙ sacrificiū legis non est ppue sacramentū.

Sol.

¶ Rñ. sacramētū dr cōiter ⁊ proprie. Cōiter signū sacre rei. seu illa res sit opus sacrum qd̄ ab hoīe est: seu illud sit gratia que est solū opus diuinū. Et hoc modo dicit aug. sacrificia esse sacramenta. Proprie vero dicitur sacramētum signum sacre rei que est gratia ⁊ non opus humanū: ⁊ hoc modo distinguendum est: qꝛ sacrificia duplicē intentionē significationis habebant. erant enim signa futuroꝝ ⁊ faciendoꝝ. Ut erāt signa futuroꝝ et significabant de futuris gratijs in xp̄o. vnde dicit Isido. super leuiticum oēs legales hostie xp̄i hostiam preferebant: ⁊ isto mō sacrificia possunt dici sacramēta respectu gratie xp̄i. qꝛ tñ sacramētū ppie dr ꝙ est signū gratie que in nobis est: est a xp̄o: nō dicentur sm̄ modum proprium sacrificia sacramēta. Scd̄m vero ꝙ erant signa faciendorum. patet amplius ꝙ non possunt dici sacramēta proprie exceptis quibusdam que erant principaliter instituta ad significādā gratiā. vt forsitā sacrificiū vitule ruffe: ⁊ sacrificium ꝯsecrationis sacerdotum.

Questio. lvij. de obseruātia cerimoniarum circa immūdicias.

C Onsequēter queritur in speciali circa obseruantiaz cerimoniarum de immūdicijs. Et primo queritur cōiter. quid dicatur p̄ncipium vel origo immūdicie. Scd̄o vero in particulari quantū ad differentiā statuuz ante legem: in lege ⁊ post legem

Membrum primum.

Q. cōiter qd dicat vel origo imūdicie.

A D primum obijciunt sic. qꝛ principium immundiciaruz: aut dr esse a natura rerum: aut ab vsu illarū: aut ab institutione: aut a signatione. ¶ Qd̄ autem a natura non habeat originem huiusmodi immundicia ostendunt sic. Natura rerum potest considerari tripliciter. Primo simpliciter ⁊ per se: ⁊ sic dicit geñ. j. vidit deus cūcta que fecerat ⁊ erant valde bona. Silr dicit aug. Qd̄ fuerant oīa creata valde bona: ⁊ ita valde munda. ⁊ ad Ro. xiiij. Scio ⁊ confido in dño iesu xp̄o qd̄ nihil est cōe. Secundo consideratur natura rerum in comparatione earum ad inuicem in respectu. s. minus nobilium ad magis nobiles sm̄ ꝙ dicit aug. Oīa sunt mūda naturaliter. sed ex cōparatione melioris nature: quedā reputantur immūda. ex hoc accipitur hmōi immūdicia de qua loquimur. Cū autē fere oēs res cōparari habeant ad nobiliores. ergo sm̄ hoc hmōi immundicia fere in oībus esset qd̄ falsum est. Preterea videtur contrarium ꝙ. s. quedam res nobilioris nature reputarentur immunde: vt aquila ⁊ leo: et huiusmodi. quedam vero minus nobilis nature reputarentur munde vt ouis capra ⁊ hmōi. Tertio modo considerantur nature rerum non absolute in se. nec in relatione earum adinuicem sm̄ ordinē vniuersi: sed in comparatione ad pctm̄ rationalis creature. sed nec ex hac comparatione potest dici ꝙ habeat ortum hmōi immundicia per aliquid. s. contractuz ex hmōi pctō. qꝛ si dicatur ex comparatione ad peccatum hoīs sm̄ ꝙ dicitur super illud Esa. xxx. Erit lux lune sicut lux solis: ⁊ lux solis septēpliciter: ꝙ oīa deteriorata sunt propter hoīem. Contra. Hoc est qꝛ sm̄ hoc in oībus esset ista immundicia. Ex his ergo relinquitur ꝙ immundicia ortum non potuit habere ex natura. ¶ Itez ꝙ ab vsu rerum non potuit habere ortum immundicia ostenditur. Si enim dicerentur immunda qꝛ vsui humane sustentationis inepta. sm̄ hoc immūda essent quecūq̧ ad vsum humane sustētationis nō ꝯgruerentur. munda vero essent quecūq̧ esui hominum congruerent. sm̄ hoc ergo porcus ⁊ multa alia que lex vocauit immunda non reputarentur immunda. ¶ Item si dicatur ꝙ ex vsu malo hoīm dicuntur ista aīalia immunda: qꝛ ydololatre eis vtebantur ad superstitiones ydololatrie. sm̄ ꝙ dicit Orig. super librum numerorum. Phytonibus dracones ⁊ alij serpentes ministrare perhibentur. Auguribus vero quedam aues que lex reputauit immundas. Contra. Tam boues q̄ oues ⁊ hmōi. multotiens offerebātur ydolis ab ydololatris. vt iij. Reg. xviij. De sacerdotibus Baal: q̄ obtulerūt ei bouem. Ergo sm̄ hoc oues ⁊ boues reputarētur immūda. ¶ Itez si dicat ꝙ hoc dr ppter abusum diaboli: qꝛ aliqua aīalia ex pmissione diuina subijciuntur demonibus. sicut serpens Geñ. iij. ⁊ sicut porci. viij. mat. Cōtra. Scd̄z hoc ⁊ boues ⁊ oues dicerent immūda. cū ex pmissione diuina volūtati ⁊ ptāti demonū ꝯcedant. Job. j. dixit dñs ad Sathā Ecce vniuersā q̄ hz i manu tua sunt ⁊ ibi dr. ꝙ operatiōe demonis descēdit ignis de celo ⁊ cūctas oues puerosq̧ ꝯsumpsit. Ex his ergo relinquit ꝙ ex vsu rerū nō pōt hr̄e ortū immūdicia. ¶ Itē si dicat ꝙ ex instōne ortū habuerit hmōi immūdicia. Cōtra. Cōstitutio circa immūdicias aīaliū nulla emanauerat ante legē. Leui. xj. ⁊ tñ añ legē: ⁊ etiā añ diluuiū dr Noe geñ. vij. Qd̄ ex aīantib9 mūdis tolles septena. De aīantibus vero immūdis duo. ergo añ ꝯstitutionē legis erat immūdicia in aīalibus. non ergo ex ꝯstitutione est immūdicia. ¶ Si vero dicat ꝙ in geñ. dicunt immūda: nō qꝛ tūc essent immūda. sed qꝛ postea ex ꝯstitutione legis futura erant immūda. Cōtra. sm̄ hoc ergo moyses loquit sm̄ tēpus legis. Si ergo ex ꝯstitutione legis facta est discretio mūdoꝝ ab immūdis: ⁊ añ legem nō erat immūdicia: añ legē nō poterat esse discretio mūdorū ab immūdis. ergo nec electio. ergo ⁊ inutiliter ⁊ inutiliter ⁊ in casuz diceret ad Noe geñ. vij. De animātibus mūdis tolles septena: de imūdis vero duo

¶ Itē significatur ꝙ immūdicia ortum habuit a signatione vt ille res dicantur munde que ꝑ ꝓprietates suas significatiue erant mūdicie morū: ille vero dicant immunde que sunt significatiue immūdicie pctōꝝ. Cōtra. Sicut dicit.b.diony.in hierarchia angelica ſm eloquia diuina. Gen̄.j. Oīa valde bona. ꝛ ideo ex oībus elicere est bonas speculationes. Relinquitur ergo ꝙ oīa essent mūda. quia oīa possunt esse signatiua boni: vñ ꝛ ipse dñs vocat se vermē. ps. Ego sum vermis ꝛ non homo. ꝛ vocatur leo. Apoca.v. Uicit leo de tribu iuda. ꝛ tñ ista ſm legeꝫ reputantur immūda. Relinquit ergo ꝙ propter signationē boni non dicuntur munda.

¶ Itē cū in oībus rebus sit reperire aliquas proprietates signatiuas boni. aliquas signatiuas mali. vnde ꝛ per leonē aliqñ signatur xp̄s. Apoc.v. Uicit leo de tribu. aliqñ diabolus.j.Pet.v. Aduersarius vester diabolus tanꝗ leo rugiens circuit querens quē deuoret. Ergo ſm hoc oīa essent munda ꝛ immunda rōne diuersoꝝ.

Rñ. Rñ. dōm ꝙ immūdicia non accipitur ex vna sola: sed ex pluribus cāis appropriatis quattuor generibus causarum. Causa enim materialis seu dispositiua immundicie ē ex parte nature non tñ simpliciter. Simpliciter eī ſm naturam nihil est immundū. Ex comparatiōe tñ aliquo modo immundum dr̄. ſm ꝙ dicit augu. super gen̄.vij. Omnia naturaliter munda sunt: sed comparatione melioris nature quedam dicuntur immunda. sicut bos leone melior. qr̄ hoī necessarior: propter quē creata sunt oīa. Causa vero formalis immūdicie accipitur ex parte vsus seu abusus: ꝛ hoc qr̄ illis aīalibus principaliter ꝛ pre ceteris q̄ lex vocauit immunda abutebantur: aut ydolis immolando aut augurādo seu maleficia exercēdo: ſꝫ qđ dicit Orige. Causa vero efficiens immundicie sumpta est ex parte institutiōis: que institutio principaliter ortum habuit ex vsu vel ꝯtra abusum data est: vt.s. elongarent ab ydololatria ꝛ punirent inobedientia. Elongarent ab ydololatria in hoc qđ prohibebant ab his vescendis vel ꝯtingendis que ydololatre p̄cipue habebant. queādmodū prohibentur vti vestimēto ex lana ꝛ lino ꝯtexto: ne esset similitudo colentium deum cuꝫ ydololatris que in venerationem ydololatrie vestimentis talibus vtebantur. vt puniretur inobediētia ſm ꝙ dicit aug. in li. questionum noui ꝛ vete. testa. escarum lex nō in primordio legis data est. sed cum duce perfidia dei promissis fidem nollent dare: ad duriciam cordis sui acceperunt precepta non bona. sicut dicit propheta Ezech.xx.d. Superbis enim hoībus ꝛ cōtumacibus nō debuit tota creatura subijci. Causa vero finalis fuit signatio. in signum enim fuerunt institutiones legalium immundiciarum sicut et cetere leges obseruātie. vñ ad heb.x. dr̄. Umbrā habens lex futuroꝝ bonoꝝ. ꝛ.j.coꝝ.x. Oīa in figura cōtingebant illis: qr̄ per hmōi mundiciaꝫ vel immūdiciam signatur aliquid circa xp̄m futurū: vel circa nos gerenduꝫ. Ex his igitur quattuor simul aggregatis: non ex vno tantum determinatur ratio mundicie vel immundicie. ꝛ per hec patet responsio ad obiecta.

Membrum secundum.

De mūdicijs in particulari ſm dr̄iam statuum.

q Uerit postea de immūdicijs in particulari ſm differentiā statuū. Primo igit queritur de immūdicijs quantū ad statum ante legem. iuxta illud Genes.vij. De animantibus mūdis tolles septena ꝛ septena. De immūdis vero duo ꝛ duo. Secūdo de immūdicijs ſm statū legis. de quibus Leuit.xj.xij. ꝛ.xiij. et in alijs. Tertio de immūdicijs post euacuatione legis de quib⁹ dr̄. Act.xv. Ubi decreuit ꝯsiliuꝫ Apostolorum abstinere a suffocato et sanguine.

Articulus primus

De immūdicijs ante statum legis. Argu.j.

c Irca statū ante legē. querit quare ante tēpus Noe nō fuit mētio de mundicia vel immūdicia. Nā cū immūdicia ſm ꝙ dictū est: quodāmodo ortū habuerit ex natura. natura aūt semꝑ eadē fuit in animātibus ergo a pricipio mētio debuit fieri de mūdicia ꝛ immūdicia aīantiū. ¶ Si diceret ꝙ añ tēpora Noe nō erat abusus aīaliū que reputant immunda simili mō poterit dici ꝙ tꝑibus Noe non erat abusus cū tꝑibus eius nō legat ydololatria.

Secundum. ¶ Itē querit cū dñs precepit Noe Gen̄.vij. vt de aīantib⁹ mūdis ꝛ imūdis poneret in archā ꝛ septena de mūdis. bina de imundis. ergo sciebat noe q̄ essent mūda et immūda. Querit igit vñ habuerit hāc noticiaꝫ Si dicat ꝙ ex instinctu nature. pari rōne ꝛ alij p̄cedentes hoc ipm cognouissent: cū instinctus nature idē maneat penes oēs habentes eandē naturā. qđ tñ nusꝗ legit. ¶ Si dicat ꝙ ex inspiratiōe diuina eadē facilitate negari pōt quia ꝛ affirmari cū hoc nō legat ¶ Itē q̄rit iuxta lrām illi⁹ p̄cepti: quare plura iussit accipi de mūdis ꝙ de imūdis. qr̄ de mūdis septena de imūdis tantū duo Gen̄.vij

Tertium. Itē quare in impari nūero sumunt mūda: Immūda vero ꝛ etiā rōalia in nūero pari.

Quartum. ¶ Si dicat ſm Rabanū in glo. Nō impar nūerus virtutis speciē p̄tēdat. Par vero ifirmitatē. Cōtra Scdm hoc ergo rōnalia debuerūt sumi in impari nūero: cū rōnalibus maxime ꝯperat spēs virtutis. ¶ Itē q̄ritur añ legē qđ erat immūdū ꝙtū ad immolationem esset immundum ꝙtum ad comestionē quod vr: qr̄ indistincte dr̄ de aīalibus mundis ꝛ imūdis.

Quintum. Similiter aūt imūdicia extēdit respectu imolatiōis. ꝛ respectu ꝯmestiōis. Cōtra. Gen̄ ix. Omne ꝙ mouetur et viuit erit vobis in cibum ergo omnia animalia ſm hoc erant munda ꝙtuꝫ ad cōmestionē. Sed. constat ꝙ tūc non erant omnia munda ꝙtū ad immolationē qr̄ dicitur gene. viij. Tollēs Noe de cūctis pecoribus ꝛ volucribus mundis obtulit holocausta ergo aliqua animalia erant immūda quo ad immolationem.

Sextum. ¶ Item ad idem est quod dicit Aug. in questionibus noui et veteris testamenti. Escarum lex non in primordio legis data est ergo multomagis nec ante legem. et tamen mundicia et immundicia reputabātur in animalibus quo ad immolationē. ¶ Item queritur cum in lege Leui.iij. Adeps carnis et sanguinis reputentur immunda quo ad cōmestionem. non tamen ꝙtum ad oblationem. immo illa precipue scilicet adipem ꝛ sanguinem precipit deus sibi offerri. quare ante legem et temporibus Noe non reputaretur immunda comestio adipis: cum reputetur immunda comestio sanguinis per illam diuinam cōmestionem qua dictum est Noe Gene.ix. Omne quod mouetur et viuit erit vobis in cibum. excepto ꝙ carnem cum sanguine non comedetis.

Septimum. ¶ Item queritur cum in lege determinetur immundicia ex parte brutorum. vnde ꝛ etiam hominem. Leui.xj.xij.xiij. et xv. Ante legem vero legitur immundicia ex parte brutorum. vnde et ad noe dictum est Gen̄.vij. De animalibus mundis et immūdis tolles ꝛc. Quare ergo simili mō nō fit mentio de immundicijs hoim

Responsio. Ad primum. ¶ Responsio per ordinem ad obiecta. ¶ Ad primum quod querit quare ante tempus noe nō fit mentio

mētio de immūdicia vel mūdicia aīaliū: ꝛ spāliter quo ad immolationē. Rñdet ꝙ duplex rō ſm allegoriā ꝯcurrebat. Cū eīm oblatio sacrificij fieret propter expiationē originalis ante tp̄s circūcisionis ꝛ ꝓpter expiationē actualis: duplex erat figura seu significatio sacrificij. vna sacrificij passiōis xp̄i: qđ principaliter erat ad expiationē seu mūdationem originalis. Alia sacrificij pnie seu cordis cōtriti qđ ꝓprie est ad emūdationē actualis. Quātū aūt ad significationē sacrificij passionis xp̄i ꝯueniebat vt ſm decursuꝫ tp̄is magis ꝛ magis fieret declaratio veritatis. Uñ qr̄ sacrificiū redēptionis per xp̄m debebat fieri in carne ꝛ in mūda carne. ꝛ etiā in carne humana. ideo in exordio prime etatis in sacrificio Abel figurabatur in carne mūda fieri. Postmodū in scda etate in exordio per sacrificiū Noe ostēdit futurū in carne mūda. Tertio in exordio tertie etatis in abraā cū precipitur filius immolari ostendebatur futurū in carne mūda ꝛ humana. propterea cōpetebat vt rōne sacrificij noe in quo incipiebat scda etas ꝛ maior etiā debuit esse declaratio sacrificij redemptionis ꝙ prius fieret mētio de immūdicia carnis sacrificande. Quantum ad significationē sacrificij pnie seu cordis ꝯtriti qđ ꝓprie ad emūdationē immūdicie actualiū peccatorum conueniebat. vt tempore Noe in quo maxime abundabant immundicie actualium culparū. qr̄ oīs caro corruperat viā suā. Gen̄.vj. fieret mētio de mūdicia ꝛ immūdicia nature sacrificioꝝ.

Ad secundum. ¶ Ad scdꝫ qđ queritur qualiter Noe habuit noticiā de mūdicia ꝛ immundicia. dōm ꝙ partim ex natura. partiꝫ ex rōne. partum ex inspiratione. In aīalibus que ſm legem reputantur immunda. quedā sunt hoī nociua. quedam sunt hoī inutilia. quedā vero nō necessaria. Nociua sunt serpentes ꝛ leones ꝛ hmōi. q̄ sua feritate hoībus frequēter nocent. Inutilia vero vt quibus non pōt hō vti nec ad victū nec ad vestitū nec ad laboris adiutoriū. sicut formice. stelliones ꝛ ifinita gña reptiliū ꝛ etiā aīaliū ꝛ auiū. Nō necessaria vt sine qb⁹ vita hoīs potuit sustētari ꝛ ſm hoc solū in gñe gressibiliuꝫ ouis ꝛ capra ꝛ bos necessaria hoī iudicantur. qr̄ prebēt hoī victum. vestituꝫ ꝛ adiutoriū. potissime sine timore nocumēti. Alia vero sicut canes. equi ꝛc. non se habēt hoc modo. Et ideo sine illis pōt ꝯueniēter vita hoīs agi. Accedēte igitur rōne cū instinctu nature: ꝛ superueniente diuina inspiratione Noe habuit noticiam mūdorum ꝛ immundorum. Instinctu enim nature pretermittendum est ꝛ quasi abijciendum quicquid est nature nociuum. aut inutile. aut nō necessariū velut immundum. pari vero ratione ꝯferente etiā talia abijciet velut immunda. Fortius vero adueniente spiratione ad declarationem sacrificij redēptionis in carne munda. Dicendum ergo ſm augu. Quod comparatione melioris nature in illis que homini sunt salubria. vtilia ꝛ necessaria: potuit ratione ꝛ natura quedam reputare immunda. ¶ Ad illud ergo quod obijcit ꝙ pari ratione precedentes possent illud cognoscere. Dicendum ꝙ veruꝫ est si instinctui persone accessisset ratio ꝛ inspiratio. Ratio que secundum perfectionem iusticie solis necessarijs ꝛ vtilibus contenta esset. Inde est ꝙ ex priuilegio singulari de Noe dicitur gen̄. vj. Noe vir iustus atqꝫ perfectus ꝛc. ¶ Preterea inspiratio que accessit ad Noe cum ei locutus est deus. vt sicut inspirauit ei quod de mundis tolleret septena et septena. de immundis vero duo et duo: ita prius inspirauit que deberet reputare immunda ꝛ que munda.

Ad tertium. ¶ Ad tertium quod querit quare p̄ceptum est plura collere de mūdis ꝙ de immūdis. Respōsio ſm aug. vt plura essent que hoībus prodessent ꝙ que nocerēt. Et alia rōne ſm Rabanum. vt egressus Noe de archa haberet qđ imolaret ꝛ māducaret.

Ad quartum. ¶ Ad quartū vero scꝫ quare in impari numero sumunt mūda. immunda vero. ꝛ rōnabilia in numero pari. Rñsio ſm rabanū. Impar eīm numerus virtutis speciē pretendit: par vero infirmitatē. Sed cōtra hanc responsionē sic obijcitur ꝙ ſm hoc deberēt rōnabilia sumi in numero impari. Et ideo videt aliter respondendum dicēdo ꝙ irrōnabilia sunt mūda ad duo seu ad duplicē vsum. Ad vsum.s. ꝓpagationis naturalis: ad quā necessaria est paritas masculi ꝛ femine. Et ad vsum sustentationis hoīs vel imolationis ꝛ ꝙtū ad hoc nō est necessaria paritas maris ꝛ femine. ergo que erāt ad vsum ꝓpagationis nature ꝛ nō ad vsum sustentatiōis vel imolationis: debuerūt esse in numero pari sicut rōnabilia et immūda. que vero ad duplicē vsum in impari.

Ad quintum. ¶ Ad quintum.s. quare nullū aīal reputat immūdum quo ad cōmestionē: sed ꝙtum ad imolationem. Responsio immūdicia quo ad imolationeꝫ introducta est ad figurā sacrificij redemptiōis futuri in carne mūda. que cōpetebat vt dictū est tēporibus Noe. Mūdicia quo ad cōmestionem introducta est principaliter in penā cōtumacie vt dicit augu. in questionibus no. ꝛ vete. test. vt dictuꝫ est. nō autē puniēda ꝯtumacia ante legis preuaricationē.

Ad sextum. ¶ Ad sextū dicendū: ꝙ ꝓhibitio sanguinis primo itroducta ē in horrorē effusiōis sanguinis humani: ne ꝓpter assuefactionē cōmestionis sanguinis aīaliū minus horrerēt hoim occisionē et a comestione sanguinis aīalis inualescēte crudelitate transirēt ad ꝯmestionē humani sanguinis queādmodū de habitatorib⁹ terre sancte dr̄ Sap. xij. illos antiquos habitatores terre sancte tue exhorruisti aliorū suoꝝ necatores. sine misericordia ꝯmestores viscerū hoim ꝛ deuoratores sanguinis. et iō paucis existētib⁹ ꝛ exēplo Chayn ꝓnis ad iraꝫ Sapiēt.x. Per irā homicidij fraternitas deperijt. ꝛ iterū pronis ad superbiā ꝛ rixā sicut ptꝫ in turri babel. Gen̄.xj. introduci debuit ꝓhibitio eius sanguinis. Scdo vero introducta ē cōtra ꝯsuetudineꝫ ydololatrie q̄ sanguinē imolaticiū inveneratiōeꝫ ydoloꝝ bibebāt: ꝛ adipes comedebāt. Deu.xxxij. de quorū victimis comedebant adipes ꝛc. Et hoc mō inualescente ydololatria ꝑ legē debuit ꝓhiberi vtrumqꝫ.

Ad septimuꝫ. ¶ Ad septimū dicendū. ꝙ immundicia hominū introducta est in onus vel causa eliminationis ydololatrie. sicut patet ex predictis. Et ideo ante legem et inchoationem ydololatrie nō debuit introduci. Ex causa vero introducta est immundicia ꝛ mundicia: sicut patet ex predictis.

Articulus secundus.

De immūdicijs in lege.

P Ostea querit de imūdiciarū obseruātia ꝙtū ad statū legis. Omissis igit his q̄ in p̄missis q̄sita sunt circa istā materiā q̄stione de rōne cerimonialiū p̄ceptorū q̄ritur cū in lege determinet circa gressibilia ꝛ volatilia aliquid mundū ꝛ aliquid immundū ꝙtū ad comestionē ꝛ immolationē Leuit.xj. Quare non determinat circa natatilia mūdiciaꝛ immūdicia quo ad imolationē: sꝫ tantū quo ad comestioneꝫ Leui.xj. Nā circa illa magis vident determināda qr̄ aquatilia aptiora videbant ad imolādū ꝙ gressibilia vel volatilia. quia gressibilia ortum habent ex terra que maledicta est. gene.iij. aquatilia

aūt ex aqua que benedicta est.geñ.j.⁊ nō postmodum maledicta.¶ Preterea volatilia ⁊ si habeāt ortum ex aqua. magis tñ viuunt in terra siue ex terre nascentibus ꝙ̄ in aqua.Pisces aūt ⁊ generātur in aqua ⁊ in aqua viuunt oīno.ergo mundiora ⁊ ad immolandum aptiora videbant aquatilia ꝙ̄ reliqua.ergo potius de his determinandum erat.

Rñ.

¶ Ad hoc respondendū ſm aug.qui sic dicit.Promissiuas figuras in victimis aīaliū celebrari oportebat propter cōmendationem future carnis ⁊ sanguinis:per quā vnā victimam fieret remissio pctōrum de carne ⁊ sanguine contractoꝝ.⁊ est sensus. qꝛ sacrificia illa erant signa veri sacrificij futuri in carne xp̄i.per cuius immolationez fieret remissio peccatoꝝ.que quidem pctā contraximus a carne ſm quam propagamur a primis parētibus.Ideo cōpetebat ꝙ illa sacrificia fierēt ex carnibus gressibilium vel volatiliū que propinquiorem habent silitudinē ad carnē humanā.⁊ nō ex piscibus.

Articulus tertius.

De immūdicijs post euacuationem legis vtrum teneamur modo non comedere sanguinē ⁊ suffoca. Arg.j.

Deinde queritur de obseruantia immundiciarum post euacuationē legis factaz vt de suffocatis ⁊ sanguine. Utrum.s.teneamur modo non comedere sanguinē ⁊ suffocatū.¶ Circa qd̄ sic obijcit Act.xv. Determinatur contentio facta inter fideles ꝯuersos de gentibus ⁊ conuersos de iudeis de circūcisione in cuius determinatione determinatum est primo a beato Petro:scd̄o a Jacobo:tertio a toto concilio apostolorum.ꝙ fideles conuersi abstinerent se ab immolatis simulachroꝝ ⁊ sanguine ⁊ suffocato et fornicatiōe.Ergo cū alijs legalibus euacuatis publicato iam euangelio remanserunt ista.s.ꝙ abstineatur a suffocato ⁊ sanguine ⁊ immolatis ydolorum.que immunda reputabantur in lege.videtur ꝙ adhuc remaneant iste immundicie ſm decreta illius concilij.Ergo peccat adhuc qui nunc facit contrarium.¶ Item super illud Act.xv.Glo.Rabani.hec necessaria sunt sine quibus non est salus

Scd̄m.

sed circūsio necessaria non est.¶ Item glo. Bede

Bed.

Illud suffocatum morticinuz de quo dicit Ezech. xliiij.Omne morticinum ⁊ captum a bestia de auibus ⁊ de pecoribus sacerdotes non comedant illd̄ cuius sanguis non est effusus super terram.hoc p̄ceptum conuenit illis qui inuncti sunt oleo spūali qd̄ apl'oꝝ epl'a seruandū decreuit.¶ Itē super illd̄ Ezech.xliiij.Omne morticinū ⁊c.dicit Hiero. iuxta

Hiero.

litteram omni generi electo regali ⁊ sacerdotali xp̄iano.s.hec p̄cepta ꝯueniūt vt morticinū nō comedant qd̄ in actibus apostoloꝝ dr̄ suffocatū.que necessario obseruanda apl'oꝝ de hierl'm epl'a monet Act.xv.¶ Item preceptum fuit ante legem nō

Tertium.

comedere sanguinē Geñ.ix.⁊ in lege Leui.ij.⁊ post legem Act.xv.ergo semper est seruandum.

¶ Contra.Ad Ro.xiiij.Omnia munda erant vel

Contra.

sunt ⁊c.⁊ in eodem.Scio ⁊ confido in dño iesu qd̄ nihil est cōe.⁊ ad Titū.j.Omnia munda mundis.

¶ Item super illud ad Ro.xiiij.Omnia mūda ⁊c.

Aug.

Glo.Aug.nullus cibus culpabilis est vel immundus:sed solum inordinatio concupiscentie in cibo culpabilis est.vnde dicit sic.Creaturam dei scim⁹ non esse culpabilem.qꝛ creatura dei omnis bona est:sed inobedientiam contumacē:⁊ inordinatam cupiditatē non propter porcū sed propter pomum mortem primus homo inuenit:⁊ Esau primatum suum non propter galinam sed propter lenticulaz perdidit.Scio enim Noe omne genus carnis qd̄ pro cibo esset esui manducare concessum. Helyaz cibo carnis refectum.iij.Reg.xvij.Joannem locustis non fuisse pollutum.¶ Itez Aug. Quicquid

Orig.

a deo factum est.mundum est.In animalibus mores hominum ⁊ actus ⁊ voluntates pinguntur.q̄si diceret.nihil est immundum ad litteram:sed q̄dam reputabantur immūda propter significationem immundicie vitiorum.¶ Itez Mat.xv.Nō qd̄ intrat in os coinquinat hominem ⁊c.

Tres opi.q.

¶ Circa istam questionem fuerunt tres opiniões vna dicit preceptum apostolorum de non comedēdo sanguine ⁊ suffocato semper seruandum est litteraliter:¶ Alia dicit semper seruandum:sed methaphorice ⁊ spiritualiter.Tertia dicit seruanduz non semper sed ſm statum ecclesie primitiuum et litteraliter.¶ Prima opinio innititur verbis bede

Prima.

super Act.xv.Abstineant:⁊ cum hoc preceptuz seruare cōuenit illis qui vncti sunt oleo spūali.ne comedant illud cuius sanguis effusus non est.

¶ Itē verbis Hiero.super Ezech.xliiij.Oē morticinum ⁊c.omni generi electo regali ⁊ sacerdotali. idest christiano hec precepta conueniunt. Itē hiero.ibidem condemnat sacerdotes qui in turdis ficedulis gruibus ⁊ ceteris huiusmodi.hec auiditate gule non custodiunt.¶ Secunda opinio inni-

Scd̄a

titur verbis Rabani qui exponit illud abstineant a suffocatis.i.ne inferiores se suffocent ⁊ sanguine idest effusionem sanguinis humani:⁊ que sibi nolunt fieri alteri non faciant.vnde dicunt.ꝙ epistola apostolica cōtinebat necessaria sine quibus nō est salus que sunt tria de quibus Ty.ij.Sobrie iuste pie viuamus in hoc seculo.Sobrie in nobis.Iuste ad proximum.Pie ad deum.ista epl'a apostolorum hec tria continebat:que talis est. Uisum est spiritui sancto ⁊ nobis.nihil vltra imponere vobis oneris ꝙ̄ hec necessaria:vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum.⁊ suffocato ⁊ sanguine ⁊ fornicatione.⁊ hoc ꝙ dicit ab immolatis simulacrorum.hoc est quod dicit apostolus.Pie viuere scilicet quantuz ad deum.ydololatra enim deo iniuriatur.Qd̄ dicit abstinere a fornicatione hoc est quod apostolus dicit sobrie viuere.hoc est quantū ad nos.Et ꝙ dicit abstinere a suffocato ⁊ sanguine.hoc est quod dicit apostolus iuste viuere scilicet quantum ad proximum.Est ergo sensus abstineatis a suffocato ⁊ sanguine idest non effundatis sanguinem humanuz.nec suffocetis homines mi-

Tertia.

nus potentes. ¶ Tertia opinio innititur verbis Bede super Act.xv.Ut abstineant se a suffocatis ⁊ sanguine idest effundendo sanguine vel manducando cum sanguine.hec quidem venientibus de gentilitate pro rudimentis fidei ⁊ inueterata gentilitatis consuetudine concessa sunt.Ex quo arguunt ꝙ non solum erat preceptum apostolorum abstinere a suffocato ⁊ sanguine spiritualiter seu quo ad homicidium:sed litteraliter quo ad esuz animalium.⁊ hoc quo ad statum ecclesie primitiuuz. Itē innititur hec opinio verbis apostoli qui hoc preceptum in locis pluribus retractauit vt supra obiectum est.ergo non erit seruanduz post retractatio-

Cōtra j.opi.

nem.¶ Contra primam opinionez obijcitur. Nō abstinere a sanguine animalis ⁊ suffocato.aut est preceptum cerimoniale aut morale.morale nō est. quia non est in corde hominis scriptum vel inditum rationi.omne autem preceptuz morale est anditum conscientie.Relinquitur igitur ꝙ nō est morale sed cerimoniale.ergo constat ꝙ non erit tempore gratie obseruandum.

¶ Item ad litteram.Comedere cuz sanguine aut est prohibitum

est prohibitum qꝛ malum:aut malum qꝛ prohibitum si esset ꝓhibitum qꝛ malum:non esset veruz verbum saluatoris.Matth.xv.Non quod intrat in os coinquinat hominem:qd̄ est falsuz.Si malum:qꝛ ꝓhibituz:ergo retractata ꝓhibitione nō erit malum.sed retractatur ab apostolo.xiiij.ad Ro. Scio ⁊ ꝯfido in dño iesu.qm̄ nihil est cōe.i. immundum per ip̄m.ergo nō erit vlterius obseruandum ꝓpterea ⁊ ꝓpter precedentia patet primam opinionē non esse veram.¶ Contra scd̄am

Cōtra scd̄am opinionem.

opinionem obijcitur.Nam ipsa dicit.ꝙ intelligitur de necessario obseruandis quantum ad ordinem q̄ est ad deum:⁊ ad se ⁊ ad proximū.⁊ ꝓpter ordinem ad deum est ꝓhibitum abstinere ab immolatis symulachroꝝ.ꝓpter ordinem ad proximum est prohibitum abstinere a suffocato ⁊ sanguine.ꝓpter ordinem ad se est ꝓhibituz abstinere a fornicatione.Nam si hec sunt de necessarijs salutis:nullo modo pōt fieri contrarium sine reatu culpe mortalis.sed comedere de symulacroꝝ imolatis.hoc est de ydololaticis hoc pōt fieri licite cum sit sine conscientia ydoli:⁊ sine scādalo.sicut ostenditur.j.Corin.x.Si quis infidelis vocat vos.omne quod apponitur vobis manducate nihil interrogātes ꝓpter conscientiam.Si quis autem dixerit hoc est immolatum ydolis.nolite māducare ꝓpter illum qui indicauit:⁊ ꝓpter ꝯscientiam.cōsciētiam autem nō tuam sed alterius.Ex quo relinquitur ꝙ hoc non est de necessarijs salutis.¶ Item sicut dictuz est.Beda dicit ꝙ ꝓhibitio est a sanguine fundendo vel māducādo cum sanguine.Igitur illa ꝓhibitio nō intelligitur tm̄ spiritualiter quātum ad cauendum homicidium sed etiam litteraliter q̄tum ad nō māducandum

Cōtra tertiā opinionem.

sanguinem animalium. ¶ Contra tertiam opinionem obijcitur ad Ro.xiij. Omnis aīa potestatibus sublimioribus subdita sit.ibi dicit glo. Qd̄ mandatum inferioris non soluit mandatum superioris.Cum ergo ꝯcilium apostoloꝝ superius sit paulo mandatum apl'oꝝ nō potest solui p paulum.Ergo cum predictum preceptum fuerit mandatum concilij apostolorum.non potuit retractari per Paulum.ergo est adhuc tenendum.

Rñsio

Dicendum. ꝙ preceptum apostolicum de suffocaco ⁊ sanguine potest intelligi duobus modis.vel de humano sanguine nō effundendo ⁊ homine nō suffocādo:vel de nō māducando suffocatum vel sanguinē.vnde Deut.xij.super illud hoc solum caue ne sanguinē comedas.dicit glo.ad litteram apostoli hoc preceperunt Actuū.xv.sed in sanguine ꝓhibetur homicidium ⁊ fraternum odiū.Qui enim odit fratrez suū homicida est.j.ioā.iij.Primo modo istd̄ preceptū est obseruādum semp.Scd̄o mō p̄ceptū fuit nō simpliciter:sed ad tempus quātuz.s.ad statum ecclesie primitiuum in quo erat diuisio ꝯuersorum de gentibus ⁊ ꝯuersorum de iudeis:ex qua diuisione orta est ꝯtentio de legalibus obseruandis.sicut patet ex hystoria Actuū.xv.¶ Notādū ergo ꝙ ꝓpter pacificationem ad vitādum scādalum ꝯuersoꝝ de gentibus ⁊ iudeis.⁊ concordiā inducendam iudicauerūt apostoli melius esse vt nō penitus auferrentur eis sua cerimonialia quo ad tēpus.et iō quo ad statū illum dimiserūt illud de suffocato ⁊ sanguine quasi eligētes medium.s. nō dimittētes multa huiusmodi cerimonialia vt solebant iudei.nec oīa penitus auferētes vt volebant gentiles ⁊ ita pacificati sunt vtriqꝫ. Simile legimus paulum fecisse act.xvj.vbi dicitur.ꝙ circūcidit thimotheū ꝓpter iudeos qui erāt in illis locis.i.ꝯuersos de iudeis.vnde dicit ibi glo.bede. Circūcidit eum.non ꝙ figure legis post veritatē euāgelij aliquid vtilitatis auferrēt.sed ne per occasionem iudei a fide recederent.quibus lex vet⁹ paulatim tollenda erat sicut gētibus ydololatria Quia ergo soluz propter illum statum ecclesie statutum fuit hoc.ideo mutato statu.s.quando venerunt in vnum simpliciter iudei ⁊ gentiles.cum iam non erat distinctio iudei ⁊ greci.vt dr̄ ad Ro. x.cum iam non erat gentilis ⁊ iudeus circūcisio ⁊ prepucium.barbarus ⁊ scita.seruus ⁊ liber:sꝫ oīa in omnib⁹ xp̄s.vt dicitur ad Coll.iij. Mutato in quam statu debuit hoc statutum mutari nec amplius durauit.⁊ ꝓpter hoc Paulus illud mutauit seu retractauit recipiēs autoritatē a v̄bis dñi quibus dixit matth.xv.Non quod intrat os coinquinat hoiem.Et per hoc patet responsio ad primo obiectum.

Patet rñsio ad arg.p̄mū.

Ad secunduz

¶ Ad scd̄m vero qd̄ obijcit de autoritate Rabani ꝙ hec necessaria sunt.dd̄m ꝙ si intelligatur epistola generaliter ſm primuz modū de effusione sanguinis humani:⁊ suffocatiōe hominis simpliciter dicetur ꝙ sine illis non est sal⁹. ⁊ tunc intelligitur abstinere ab immolatis simulacrorum cum veneratione. Si vero intelligatur specialiter ⁊ scd̄o modo de nō comedēdo sanguine ⁊ suffocato animalis.dicuntur necessaria nō simpliciter.sed ſm statum illum.in quo propter scandalum ꝓximorū erat a talibus abstinendum ſm qd̄ dicit apostolus.j.cor.viij.Si esca scandalizat fratrem meuz.nō māducabo carnem ineternum

Ad auto.

¶ Ad autoritates vero Hiero.⁊ bede.ꝙ iuxta litteram populo xp̄iano hec precepta cōueniunt.dicendum ꝙ hoc dicunt non ꝙ hoc sit malum ſm se:sed qꝛ ex causa multis est malum illis vcꝫ q̄ auiditate gule ista comedunt.vnde hoc siganter exponit Hiero.cuz dicit. Qd̄ condēnat sacerdotes qui hoc auiditate gule nō custodiunt.cum.s.procurant vt interficiātur aues sine sanguinis effusione.vt carnes teneriores ⁊ dulciores ad libidinē gule haberēt.Simili modo itelligitur autoritas bede que sumpta est a Hiero. ¶ Ad illud v̄o qd̄

Ad tertium.

obijcitur.ꝙ preceptū de nō māducando sanguie fuit omni tempore preceptum:⁊ ante legem ⁊ in lege:⁊ post legem.dd̄m ꝙ verum est:sed hoc non quia malum simpliciter:sed qꝛ ocasio mali.vnde sicut ante legem Noe facta est ꝓhibitio.⁊ hoc ꝓpter pronitatem hoīm ad fundendum sanguinez humanuz:vt abhorrerēt effusionē sanguinis humani.sicut patet ex geñ.ix.Carnem cuz sanguine non comedetis:sanguinem vestrū requiram ⁊c. In lege vero propter pronitatem ad ydololatriaz que circa sanguinem exercetur maxime:ita in primitiua ecclesia propter pronitatem ad discidium a fide ⁊ scādalum ex zelo cerimoniarum facta est prohibitio ab apostolis de eodem q̄tum ad illum statum.⁊ mutato illo statu debuit mutari ⁊ non vlterius obseruari.¶ Ad illud ergo qd̄ obijcitur

Ad ꝯtra.tertie opinionis

vltimo.quomodo Paulus potuit mandatū apostolicuz retractare.dd̄m ꝙ hoc retractauit Paulus nō autoritate propria sed autoritate diuina. Matth.xv.Nō quod intrat in os coinquinat hominem ⁊ inspiratione diuina ſm qd̄ ipsemet dicit.j.cor.xiiij.Si quis videtur inter vos propheta esse aut spiritualis:cognoscat qꝛ domini sunt mandata.Postea vero retractationi pauli accessit approbatio apostolica cuz Petrus ꝯfirmauit quicquid in suis epistolis dixerat Paulus.ij.pe. vlti.Carissimi satagite immaculati ⁊ inuiolati inueniri:⁊ subdit sic.carissimus frater noster Paulus ſm datam sibi sapientiam scripsit vobis in

omnibus epistolis

Questio.lviij. de ritu sacrificiorum legalium.

Onsequẽs est inquirere de ritu sacrificiorꝫ legaliũ. Circa qđ querunt plura. Primo vtrũ sacrificia legalia fuerint vera sacrificia. Secundo vtrũ deo placita. Tertio vtrũ in genere bona. Quarto vtrũ ex lege nature facienda. Quinto vtrũ soli deo offerenda. Sexto de personis offerentium. Septimo de inchoatione sacrificiorum. Octauo de differentia sacrificiorum.

Membrum primum.

U. sacrificia legalia fuerĩt vera sacrificia. Quod non.

Ueritur ergo primo. vtrũ sacrificia legalia de aĩalibus fuerint vera sacrificia: et in quibꝰ esset vera latria cõditoris. Supponamꝰ igit ꝙ quidã ꝯueniẽter dixerũt ꝙ sacrificiũ est oblatio que ⁊ sacra fit offerendo. ⁊ sacrat seu sanctificat offerẽtẽ. nisi irreuerẽtia aut peccatũ offerẽtis impediat: si ergo in mactationibus aĩalium nulla erat sanctitas. qꝛ nõ sunt susceptibilia sanctitatis seu virtutis aut gratie nec etiã sanctificabat offerẽtes relinquit ergo ꝙ nõ dicentur vera sacrificia. ❡ Nõ autẽ nullo mõ possent sanctificare offerẽtes manifestũ est. qꝛ nõ est obligatio inter aĩas immolantiũ aĩalia ⁊ ipa aĩalia q̃ cogat vt mortẽ aĩalis sequat mors peccati ꝙ totaliter in aĩa est. vel vt ꝯsumptionẽ eius ꝙ in sacrificio de aĩali imolatoꝯ sumit: comitetur vel sequat cõsumptio peccatorũ Si ergo hec est sanctificatio que p sacrificiũ aĩabus acquirit. relinquit ꝙ hec sacrificia nullo modo aĩas sanctificãt. ergo nullo mõ erunt vera sacrificia. ❡ Itẽ nullo mõ necesse ẽ vt passiones imolaticiorũ sequant passiones que sunt in aĩabus operantiũ vel ꝙ aliquid imutetur vel mouet in aĩabus offerentium: seu eorꝫ pro quibus illa aĩalia offerunt. Quare relinquit immolationes ⁊ ꝯbustiones animaliũ prodesse nõ posse aĩabus offerentiũ vel eorũ pro quibꝰ offerunt ad sanctificationẽ vel emundationẽ. ergo nõ erũt vera sacrificia. ❡ Itẽ nihil iustius est q̃ innocẽti percere. quare nihil habꝫ iusticie innocentẽ occidere occisio igit aĩalium nõ est sacrificiũ iusticie. ergo nec verũ. ❡ Itẽ cũ rõne culpe solummõ debeatur pena. soli illi debet pena in quo ẽ culpa. qꝛ ergo soli hoĩes peccant nõ aĩalia: solũ hoĩbus debet pena iuxta illud poeticũ. Quid meruere boues aĩal sine fraude doloqꝫ: solis ergo aĩalibus morte punitis: ⁊ peccantibus hoĩbus impunitis: adhuc remaneret debitum pene penes homines: ergo nec solutum est. nec remissum debitum pene p huiusmodi penã animaliũ. ergo illa immolatio aĩaliũ non est pro peccato sacrificium. ❡ Si autẽ dicatur ꝙ per penam damni soluitur debitum pene peccati. In contrarium est. qꝛ ſm hoc latrones et raptores ꝙ inferunt penã damni operarẽtur remissionẽ pene peccati. ❡ Item in ps. dicitur Sacrificate sacrificium iusticie. Glos. idest offerte non animalia quibus non delectatur deus. vnde per Esa. j. Sacrificia vestra odiuit anima mea: sed sacrificium iusticie quod est spiritus contribulatus vt se penitens homo per penitentiam mactet deo vnde alibi in ps: Sacrificium deo spiritus cõtribulatus. quod bene dicitur sacrificium iusticie. quid enim est iustius q̃ vt suis quilibet peccatis potius q̃ alienis irascatur: seqꝫ puniens p penitẽtiã et satisfactionem deo offeratur

Ps. iiij

Ps. l.

❡ Item desertio peccatorum ⁊ recessus ab eis est sacrificium deo acceptũ. sicut dicitur eccle. xxxv. Sacrificium salutare est discedere ab omni iniquitate. ⁊ iterum ibidem. Salutare sacrificium est attendere mãdatis. ⁊ iterũ. Qui facit misericordiã offert sacrificium. Si ergo ista sunt talia sacrificia que ex necessitate ad salutẽ sint debita: videlicet recedere a peccato: implere mandata. facere misericordiam: ergo ista essentialiter sunt sacrificia iusticie. ergo ⁊ vera sacrificia: ex quibus sanctificat offerens. Si ergo istis sacrificiis positis sequitur sanctificatio offerẽtis. occisis vero animalibus ⁊ immolatis nõ sequit sanctificatio: relinquitur ꝙ ista nõ sunt vera sacrificia. cum de intẽtione sacrificii sit sanctum facere offerentem. ❡ Item superuacuum ⁊ superfluum est quo posito nihil addit vtilitati propter quam positum est quo remoto nihil detrahitur vtilitati eidem: tota autem vtilitas sacrificiorum est ꝓpiciatio creatoris. ergo cũ p sacrificia spiritualia sola sufficiẽter obtineatur ista vtilitas: per illa vero de animalibus nihil addatur: relinquitur illa esse inutilia ergo nec vera sacrificia. ❡ Item cum huiusmodi sacrificia offeruntur sine aliis spũalibus. manifestum est quoniam offerũtur ab iniquis. Dicit autem scriptura. qm̃ dona iniquorum non probat altissimus: xxxiiij eccle. ergo manifestum est quoniã in his ſm se nõ est vera latria: nec verus cultus conditoris p se. ❡ Item supponamus intentionem sacrificii. quam quidam posuerunt. ꝙ sacrificium per se ⁊ proprie est munus deo oblatum ꝓpiciatiõis impetratoriũ. Inde est ꝙ sicut dicit beatus Aug. x. de ci. dei. Misericordia verum sacrificium est. vnde in epistola que inscribitur ad Hebre. Beneficentie ⁊ cõionis nolite obliuisci. talibus enim hostiis ꝓmeretur deus. ⁊ psal. Sacrificiũ deo spũs contribulatus: ⁊ sacrificiũ laudis honorificabit me. ⁊ Osee vlti. Reddemus vitulos labiorum nostrorũ. Si ergo positis hmõi sacrificiis spiritualibꝰ ponitur dei propiciatio. ⁊ remotis remouet sequitur ista esse proprie ⁊ sola vera sacrificia. qꝛ iuxta regulã phi per se est quo posito ponitur. et quo remoto remouetur. ❡ Cõtra sacrificium verum est in quo colitur deus ſm iussum ⁊ preceptũ suum qui nouit qualiter ab homine sit colendus Si ergo p sacrificia legis colebatur deus ſm ꝙ ipse iusserat. ergo ista erant vera sacrificia. ❡ Itẽ Augu. x. de ci. dei. Sacrificiorꝫ tpa impata ꝓfinitis eaqꝫ p meliorẽ sacerdotẽ in melius mutãda predicens. non ista se appetere: sed per hec alia pauciora signare testatur. nõ vt ipse his honoribus sublimetur: sed vt nos ad eũ colendũ eiqꝫ coercendũ amore eius accẽsi excitemur. Quis ergo spiritualia sacrificia meliora sint sacrificiis animalium. nihilominus tñ p vtraqꝫ excitamur ad colendum ergo sunt vera sacrificia. ❡ Item augu. in eodem Sicut orãtes atqꝫ laudãtes ad deum dirigimus significãtes voces cui res ipsas in corde quas significamus afferimus vt pure mẽtis ⁊ bone volũtatis officia. ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerẽdum esse nouimus. q̃ illi cui in cordibus nostris inuisibile sacrificiũ nosipsi esse debemus. Ex quo relinquitur. ꝙ tam inuisibili q̃ visibili sacrificio colitur deus. ergo vtrũqꝫ est verũ sacrificiũ. ❡ Rñdeo distinguẽdo. ꝙ est veritas signi. ⁊ est veritas rei. Ueritas aũt signi depẽdet a veritate rei. sicut dr̃ sermo verus ⁊ homo verus ex corpore ⁊ rõnali anima ꝯstitutus. Scd̃z hoc ergo sacrificiũ verũ dr̃ duobus modis. Uerũ veritate signi. quõ legalia ⁊ ante legẽ sacrificia sanctorum

vera

Augustinus.

Cõtra ꝙ sint vera sacrificia.

Rñsio

vera fuerũt sacrificia. Uerũ aũt veritate rei sunt vera sacrificia spũalia tempore grẽ. ❡ Scd̃m hoc ergo ad obiecta hincinde respondẽdum est. qꝛ sacrificia illa visibilia in victimis pecorum sacrificia erant vera qꝛ signabãt illas res per quas sanctificamur que sunt duobus modis. Est enĩ res sanctificationis generalis. que nõ est in nobis scꝫ gratia redẽptoris. ⁊ est res sanctificationis specialis: q̃ scꝫ est in nobis: vt cõtritio cordis laus oris. misericordia in effectu operis. ⁊ he sunt res quibꝰ sanctificamur. Uera igitur hec sunt sacrificia veritate rei. quẽadmodũ ⁊ illa veritate signi. vnde augu. in. x. de ci. dei. xx. c. Qualiter illa sacrificia erãt signa rei generalis sanctificationis que est sacrificium redẽptoris dicit. huius veri sacrificii multiplicia variaqꝫ signa erãt. sacrificia prisca sanctorum. cum hoc vnũ p multa signaret tãq̃ verbis res vna diceretur vt sine fastidio multũ cõmẽdaretur. ❡ Item qualiter illa sacrificia erant signa rerum sanctificationis spãlis: que sunt in nobis dicit. x. de ciui. dei. v. c. Neqꝫ ab antiquis patribꝰ in illis sacrificiis. que facta sunt victimis pecorũ que nunc populus dei legit nec facit. Alio modo intelligendum est nisi rebus illis eas res fuisse significatas: que aguntur in nobis ad hoc tñ vt inhereamus deo ⁊ ad eũdem finem ꝓximis cõsulamꝰ Sacrificiũ ergo visibile erit inuisibilis sacrificii sacramentum. i. sacrum signũ est et subdit in eodem. Quecũqꝫ in ministerio tabernaculi seu templi multis modis de sacrificiis legũtur. diuinitꝰ esse precepta ad dilectionem dei ⁊ proximi significando referuntur. ⁊ ſm hãc distinctionẽ possunt solui omnia obiecta.

Membrum secundum.

Utrũ sacri. legal. fuerint deo grata seu placita. Qđ sic. arg. j.

Onsequẽter querit. vtrũ sacrificia legalia ⁊ illa ãtiqua fuerint deo accepta seu placita qđ ꝓbatur. Nã i canone misse dicitur. Placeat tibi sacrificiũ nostrũ sicut tibi placuit sacrificiũ Abel. sed nos petimꝰ ꝙ placeat deo simpliciter sacrificium nostrum. ⁊ voluntate beneplacita. ergo sacrificium Abel placuit deo simpliciter ⁊ volũtate beneplacita. pari modo ⁊ sacrificia aliorum patrũ. ❡ Itẽ. iiij. Geñ. dicit. Respexit dñs ad Abel ⁊ ad munera eius. ⁊ respectus dei est beneplacitum eius. Ergo Abel fuit deo acceptus ⁊ sacrificium eius deo beneplacitum. ❡ Item quicquid precepit deus ad faciendum. ita ꝙ vult id fieri: vult illud simpliciter ⁊ ad faciendum dico ꝓpter preceptũ datum abrae: qđ non fuit ad faciẽdum sed ad probãdam eius obedientiam. sed sacrificia precepit deus ad faciendũ sicut patet ex Leui. j. ⁊. ij. ⁊ aliis locis: ergo illa sacrificia voluit deus simplr. ergo fuerũt ei placita ⁊ accepta. ❡ Itẽ oẽ opus qđ fit ex caritate ⁊ obedientia est deo placitum. Si ergo a sanctis sacrificia illa fiebãt ex caritate ⁊ obedientia: ergo sacrificia illa erãt deo accepta. ❡ Itẽ Exo. xx. Statim post moralia ꝓcepta decalogi subiungit de sacrificiis cũ dr̃. Altare de terra facietis mihi ⁊ offeretis sup illud holocausta: ⁊ hoc anteq̃ determinet de preceptis iudicialibus. de q̃bus Exo. xxj. Et etiã anteq̃ determinetur de cerimonialibus tabernaculi ⁊ aliorꝫ de quibus Exo. xxv. vsqꝫ i finẽ. Ex quo vr̃ ꝙ sicut moralia sunt hũane saluti necessaria sacrificia. ❡ Cõtra. Aug. x. de. ci. dei. c. v. Propheta querẽs deũ p pctis suis hr̃e ꝓpitiũ. Si voluisses inquit sacrificiũ dedisse. vtiqꝫ holocaustis nõ delectaberis. sacri. deo spi. ꝯtri. cor cõ. ⁊ hu. deꝰ nõ despicies. Intueamur vbi dixit deũ nolle sacrifi-

Secundum.

Tertium

Quartum

Quintum

Cõtra qđ nõ [illegible]

ciũ ibi dixit deũ velle sacrificium. nõ vult ergo sacrificium trucidati pecoris: sed vult sacrificiũ contriti cordis. ❡ Item in. ps. Non in sacrificiis tuis arguã te: holocausta enĩ tua i ꝯspectu meo sunt semper. Glo. nõ quero animalia in sacrificiũ. hoc nolo. sed holocausta tua. i. que tui iuris sunt semper nõ ad tempus sunt in ꝯspectu meo. i. mihi placent. holocausta aũt dicit. animã totam igne caritatis inflãmatam. vnde sacrificium deo spiritus ꝯtribulatus. in quo psal. dicit. Nolle animalia in holocaustum. ❡ Item Esa. j. Holocausta arietum ⁊ sanguinem hircorum nolui. Glo. preterito vtens ostendit se sacrificia iudeorꝫ nũq̃ amasse: sꝫ ad tempus sustinuisse. Ergo sacrificia erãt solum in permissione dei nõ in voluntate. ❡ Itẽ Hiere. vij. Non sum locutus cum patribus vestris: ⁊ nõ precepi eis in die qua eduxi eos de terra egypti. de verbo holocaustomatum victimarum. Ex quo videtur ꝙ nõ fuerunt in precepto beneplaciti sui. ❡ Item Ezech. xx. Dedi eis precepta nõ bona: ⁊ iudicia in quibus nõ viuent. qđ intelligitur de sacrificiis. ❡ Item Amos. v. Nunquid victimas et sacrificia vestra obtulistis mihi in deserto. ⁊ dicit Esicius super principium Leui. Frequenter quidẽ obtulerant: sed que grata nõ habebat: quasi non oblata refutabat. ❡ Respõdeo distinguẽdũ est statum duplicem ſm duplex tempus. tempus figure. tempus gratie. Tempus figure fuit ante aduentum redẽptoris. Tẽpus gratie fuit post aduẽtum ⁊ passionem redemptoris. Dicẽdũ ergo ꝙ tempore gratie sacrificia illa animalium nõ sunt accepta deo aliquo modo. vnde in psal. holocaustis non delectaberis. Glo. nõ delectaberis sacrificiis nec in holocaustis que sunt digniora: q̃ aduentu xp̃i respuũtur. Quid igitur offerẽdũ: nõ pecudes nõ hirci. sed sacrificiũ peccatorꝫ qđ placet deo: est spũs ꝯtribulatus in quo datur spes ꝯuertendi. Tempore vero figure aliquãdo dicũtur nõ placita deo: ⁊ aliqñ placita. Non placita dicũtur ꝓpter indignitatem offerentis. ſm qđ dicit Esiciꝰ super primũ Leui. Assumens illud hiere. vij. Nõ sum locutus cum patribus vestris de verbo holocaustomatum. negat se locutũ fuisse de sacrificiis idem q̃ mãdauerit. qꝛ intentionem mãdatoris q̃ acceperant preteribat. hinc dicit Esa. j. Ne offeratis sacrificium frustra incensum. abhominatio est mihi. ⁊ subdit: Manus enim vestre plene sanguine sunt. Placita vero dicunt deo nõ ꝓpter eiꝰ necessitatem q̃ nulla est. sed ꝓpter hoĩs vtilitatem. ſm illum statum. Unde augu. de ci. dei. x. c. v. Quis ita desipiat vt existimet aliquibus vsibꝰ dei esse necessaria ea q̃ in sacrificiis offeruntur. Cũ dicatur in ps. Dixi dño deus meus es tu: qm̃ bonorũ meorum nõ eges. Non igitur solum pecorꝫ vel qualibet alia re corruptibili seu terrena. sꝫ nec ipsa quidem iusticia hoĩs deus egere credendus est: totũqꝫ qđ recte colitur deꝰ homini ꝓdesse nõ deo. ❡ Notãdum igitur est. ꝙ pro tempore figure ꝓpter quattuor hominis vtilitates dicunt deo placita. vt exercitia promouẽde virtutis: ⁊ hec ab exordio ante originem superstitionis ydololatrie. Post introductionẽ vero ydololatrie dicunt deo placita ex comparatione propter cautelam erroris. Prima igitur vtilitas fuit honorificentia diuine maiestatis. Scd̃a signatio veritatis. Tertia timor seueritatis. Quarta spes seu amor pietatis seu bonitatis. Sacrificia igitur dicuntur deo placita qꝛ instituta fuerunt a deo in cultum ⁊ honorificentiam sue maiestatis: iuxta illud ꝓuerb. iij. Honora dñm de tua substantia. omnis autẽ

ps. xlix.

Rñsio.

ps. l.

Sacrifi. leg. tempore figure dicuntur aliquãdo nõ placita.

Aliquando placita

cultus quo deus vult sibi seruiri est ei honorificꝰ
talibꝰ aũt muneribꝰ qualia erãt sacrificia hono-
rabatur deꝰ.nõ ipsorũ pciositate:ſʒ diuina electio
ne.institutiõe.⁊ offerentiũ obediẽtia⁊ deuotione.
¶ Jtẽ dicunt deo placita ppter significationẽ ve
ritatis.q̃ erãt in signũ veri sacrificij.qd̓ duplex ẽ:
sicut dictũ ẽ supra.Generale vt sacrificiũ redẽpto
ris.vñ dicit glo.sup illud ad ephe.v. Tradidit se-
metipsum oblationẽ⁊ hostiã deo in odorẽ suaui-
tatis.nõ ppter se ille hostie dicebant offerri deo i
odorẽ suauitatis:ſʒ qꝛ illũ figurabãt qui vere ẽ in
odorẽ suauitatis:Jtẽ Jsid.sup pricipiũ Leui.Dis
Jsido. Hostiarꝝ diuersitas xp̄i hostiã pferebat⁊ spãle qd̓
Augustinus est sacrificiũ deuote mẽtis .vñ aug.de ci.dei.x.c.v.
Si hec sacrificia quevult:quorũ vnũ est cor ↄtritũ
⁊humiliatũ:nollet eis sacrificijs signari q̃velut si
bi delectabilia desiderare putatꝰ ẽ:nõ vtiq3 de his
offerẽdis in lege veteri pcepisset. ¶ Jtẽ dicuntur
deo placita qꝛ imprimebãt timorẽ diuine seuerita
tis.vñ sacrificiorũ institutio fuit diuine iusticie ve
hemens ⁊ fortis impressio.eo eñi ipso ꝙ ad mortẽ
hmõi aĩalia offerebãt mortiq3 tradebant:seipsos
morte dignos ostendebãt.⁊ si ſm merita peccato
rũ ſm seueritatẽ iusticie diuĩe iudicarent se reos
morte:in hoc opere recognoscebãt.vñ ⁊ de mãda
tis sacrificiorũ põt accipi illud.ij.eccle.Qui timẽt
dñm custodiẽt mãdata eius.⁊ subdit dicẽtes si pe
nitentiam nõ egerimus incidemus in manꝰ dei:
⁊ nõ in manus hoim. ¶ Jtẽ dicunt deo placita qꝛ
inducebãt spem pietatis seu amorẽ bonitatis ob-
latio nãq3 munerũ⁊ participatio sacre mẽse.mul
tã fiduciã pstat appropinquatiõis. ⁊ familiarita
tis ad deũ.queadmodũ dicit apl's.j.cori.x.Panis
quem frangimꝰ nõne cõmunicatio corꝑis xp̄i est:
⁊ subdit.Uidete israel ſm carnẽ nõne qui edũt ho
stias pticipes sũt altaris quare manifestũ ẽ hmõi
sacrificia familiaritatẽ imprimere ⁊ pximitatem
ad deũ:qm̃ eos quasi dei ↄmensales quodammõ
efficiebãt.cõmensalitas aũt est quasi summa cõ-
munio.post cõmunionẽ causarũ essendi que sunt
pater ⁊ mater.⁊ maxime effectiua familiaritatis.
propter qd̓ cũ deus nõ posset offerentibꝰ versa vi
ce comedẽdo cõmunicare:mittebat interdũ ignẽ
de celo:qui partẽ sacrificiorũ sibi oblatã consume
bat:et quasi vice ipsius comedebat:Dicendũ er-
Conclusio. go ꝙ propter has vtilitates ante introductionez
ydololatrie placuerũt ista sacrificia. ꝗuis ppter
se ⁊ i se ↄsiderata nõ placerẽt.ſʒ ppter hoc.qꝛ erãt
per institutionẽ diuinã ordinata ad honorificen-
tiam diuine maiestatis.ad signationẽ future veri
tatis.ad impressionẽ timoris seueritatis.ad intro
ductionẽ spei seu amoris bonitatis. ¶ Jtem post
introductionẽ ydololatrie dicunt placuisse ppter
cautelã erroris.vñ Leui.xvij.Offerẽt filij israel ho
stias suas sacerdoti ad hostium tabernaculi ⁊ ne
quaq̃ vltra imolabũt hostias suas demonibꝰ.Ex
quo pz.ꝙ placebãt deo vt offerrent sibi ex ↄpara
So.ad arg.j tione.s.ne ea ydolis imolarent. ¶ Ad illd̓ ergo qd̓
primo obijcit de sacrificio abel dõm. ꝙ hoc nõ dr
rõne oblati:sed rõne offerẽtis.nõ eñ petit vt sacri
ficiũ corpis dñi acceptabile fiet deo qd̓ est accepta
bilissimum.et oblatio deo in odorem suauitatis.
sicut dicitur ad ephe.v.Sed hoc petitur vt actio
offerentis sit accepta sicut actio abel.que quidez
accepta fuit q̃tum ad deuotionem ex parte offe-
rentis.et q̃tum ad impetrationem ex parte acce
ptantis.vnde ad hebreos.x.super illud. holocau-
sta et oblationem noluisti. corpus antem apta-
sti mihi dicit glos.nunq̃ in odoribus illis delecta
tus est dñs nisi in fide et desiderio offerentis.

¶ Ad secũdum vero qd̓ obijcitur.ꝙ respexit dñs Ad secunduʒ
ad Abel ⁊ ad munera eius.dõm ꝙ munera nõ di
cuntur accepta nisi aut deuotione offerentis aut
ppter vtilitatem diuine institutionis que supra
habita est:ppter salutẽ hoĩs. ¶ Ad tertiuʒ quod Ad tertium
obijcitur.ꝙ quicq̃d precipit deus ad faciendum
est sibi placitum.dõm ꝙ ſm distinctionem supra
habitã tpoꝝ tpis figure.s.⁊ tẽporis gratie. pcepit
deus ad faciẽdum tpe figure:ad hoc qd̓ essent si
gna.vnde ſm hoc fuerunt ei placita vt essent alte
rius.s.spũalis sacrificij signatiua nõ per se:⁊ ideo
non ppter se:sed ppter aliud deo placita erant.s.
pro illo statu.ſm qd̓ dicit aug.vt supra habitũ est
ꝙ si spũalia sacrificia nollet illis sacrificijs signa
ri.nõ de his sacrificijs in lege veteri precepisset.
¶ Ad quartuʒ quod obijcit ꝙ illa sacrificia ex ca Ad quartum
ritate fiebant. Dicẽdum ꝙ in sacrificijs exterioꝝ
bus duo erant ↄsiderare.ipsam rem sacrificatam
cui nõ habet iungi caritas.⁊ ex hac parte non est
dicere rõne caritatis ipa sacrificia accepta deo.et
ſm hoc dicit Ro.iij.Ex operibus legis nõ iustifi-
cabitur omnis caro coram illo. Preterea ipsam
actionem sacrificãtis sacrificabãt:⁊ huic actioni
põt cõiungi caritas.qꝛ ipsa actio põt elici ex ipsa
caritate.vnde ſm hanc parte põt dici ipsa sacrifi
cia accepta deo.⁊ſm hoc intelligitur autoritas be
de.Justicia legis suo tpe custodita.nõ solum tem
poralia sed vitam conferebat eternam. ¶ Ad illd̓ Ad quintum
vero quod obijcitur.Exo.xx.Notãdum est ꝙ ante
hoĩs lapsum necessaria erãt tm̃modo ea que ſm
dictamen rõnis sunt facienda homini. vt mora-
lia precepta. Post lapsuʒ vero preter hoc necessa
rium erat vt liberationem suam homo intellige-
ret ne desperaret.vnde ſm hoc necessaria fuerũt
ei duo genera preceptorum.quedã que essent pre-
cepta vite agende.quedam que essent precepta li
berationis signande. Precepta vero que erãt vi-
te agẽde sunt moralia precepta.⁊ sunt ad faciẽduʒ
simpliciter. Precepta liberationis signãde prin-
cipaliter erant ad intelligẽdum liberationem fu
turam.ne de liberatione desperarent.ex ↄsequẽti
vero ad faciẽdum:⁊ hec fuerunt precepta de sacri
ficijs. Unde sicut in hoĩe est duplex instinctiuum
ad desideriuʒ salutis.vnum in vi affectiua.aliud
in vi cognitiua.⁊ ita in lege. Exo.xx.datum est du
plex preceptum homini. Preceptum morale ad
excitandum affectum ad faciendum ea que perti
nent ad suam salutem simpliciter ⁊ ſm omne tẽ-
pus.Et preceptum de sacrificijs ad excitãdum in
tellectum ad intelligẽdam futurã hominis libe-
rationem principaliter. Precepta enim sacrificio
rum principaliter data sunt ad signãdum:ex con
sequenti vero ad faciendum.qꝛ sicut dicit Augu. Augu.
x.de ciui.dei. Sacrificium visibile inuisibilis sa-
crificij sacramentum est.idest sacrum signum est.
⁊ hoc modo fuerunt deo accepta vt dictum est.
¶ Ad obiecta vero ſm autoritates in partem
ↄtrariã ptʒ rñsio. Nã ꝙ dr nõ vult sacrificiũ peco Ad contra.
ris si referatur ad tempus gratie verũ est simpl'r.
Si vero referatur ad tempus figure verũ est quia
nõ vult sacrificiũ ppter se sed propter aliud.vnde
Aug.x.de ci.dei.Ubi scriptum est misericordiam
volo ⁊ nõ sacrificiũ.nihil aliud q̃ sacrificium sa-
crificio prelatum opʒ intelligi qm̃ illud qd̓ ab ho-
minibus appellatur sacrificium. signum est veri
sacrificij. Porro misericordia verum sacrificium
est.Et simili modo itelligitur autoritas ſm psal.
Non in sacrificijs ⁊c. videlicet quãtum ad tem-
pus gratie.vnde super illud psal. Memor sit om
nis sacrificij tui.Glo.sacrificiũ ecclesie puidebat
pph̄a

pph̄a p spm̃:que affert sacrificium.non pecuduʒ
sed corporis ⁊ sanguinis xp̄i.⁊ holocaustũ tuũ ⁊c.
vbi intentio amore dei tota incẽditur. ¶ Ad alias
aute m omnes autoritates manifesta est respon-
sio per distinctionem supradictam.

Membrum tertium.

Utrũ sacrifi. leg. fuerũt in genere bona. Qd̓ sic.

Queritur postea vtrũ sacrificia essent in
genere bona. Ad qd̓ sic arguitur. Sacri-
ficare sacrificãdũ est bonum in genere.
Sed sacrificare pecus ſm institutionem diuinã
est sacrificare sacrificãduʒ:ergo sacrificare aĩalia
est bonum in genere. ¶ Jtẽ bonum in genere est
cum actus debitus trãsit supra debitã materiam
vt pascere esuriẽtẽ. Cũ ergo debita materia sacrifi
ciorum fuerint aĩalia p tempore figure sacrifica-
re vero erat actus debitus:igitur sacrificare aĩa
lia est actus debitus trãsiens supra debitam ma
teriam.ergo est bonũ in genere. ¶ Cõtra Ezech. Cõtra
xx.Dedi eis precepta non bona qd̓ intelligitur de
preceptis sacrificioꝝ.Si nõ bona.ergo nec bona
in genere:qꝛ negatur bonitas absolute. ¶ Jtẽ bo
num in genere nõ mutatur.qꝛ si aliquid est bonũ
in genere semp est in genere bonuʒ.vt pascere esu
rientem semp est bonum in genere.Cum ergo sa-
crificare pecus tempore gratie non sit bonum in
genere:ergo nunq̃ fuit bonum in genere. ¶ Re- Rñsio
spondeo.est ↄsiderare pecus vt pecus:⁊ pecus vt
signuʒ.Si ↄsideratur pecus vt pecus:ſm hoc nõ
est materia debita sacrificij .immo ſm hoc dicit
Augu.iuxta autoritatẽ psal. Non vult deus sacri
ficium trucidati pecoris.Et ſm hoc intelligit au
toritas pph̄e.Dedi eis precepta nõ bona.Si vo
ↄsideratur vt signum:ſm hoc pro tpe signatiõis
seu figure pecus ẽ debita materia sacrificij. ¶ Ad
soluendum ergo obiecta distinguẽdum bonũ in
genere dupl'r:ſm statũ⁊ simpliciter.Offerre ergo
pecus vt signum bonum est in genere ſm statuʒ
quo est signãdum ⁊ figurãdum.nõ tamẽ simplici
ter:qꝛ nõ ſm statuʒ cessationis figure.vnde Jsido
rus super principium Leui.Omnis hostiarũ di-
uersitas xp̄i hostiam prefigurabat.vnde veritate
oblata:cessauit vmbra verum sacrificium prefigu
rans.Et ex hoc patet responsio ad obiecta.

Membrum quartum.

Utrum sacrificia ex lege nature sint offerenda.

Postea queritur vtrum sacrificia ex lege
nature sint offerẽda. Ad qd̓ multa signa
inducũtur. Nam cuʒ statim in exordio
mũdi in primis filijs Ade Cayn ⁊ Abel
legamus sacrificia Geñ.iiij.nec legamus ꝙ hoc
fecerint ex iussione vel inspiratione diuina vel ex
disciplina hũana:videtur ꝙ hoc fecerunt dictãte
natura.Jtem aliud signum ad idem est.qꝛ ante di
sciplinã legis seu preceptũ in ipa lege naturali in
tribus etatibus mundi in exordio cuiuslibet eta-
tis legimus sacrificia oblata a patribus:vt in pri
ma etate ab Abel. Geñ.iiij.Jn scd̓a etate a Noe.
Geñ.viij. Nec legitur hoc fecisse iussione vel in-
spiratione diuina.Silr in tertia etate ab Abraã.
xiij.Geñ.vbi dicitur ꝙ edificauit altare.⁊ constat
ꝙ ad offerẽda sacrificia nec legitur hoc fecisse ius
sione vel inspiratione diuina. ¶ Jteʒ tertiũ signũ
ad idem est:qꝛ nõ solũ ab Hebreis per instructio
nem legis legimus sacrificiorum ritum oblatorũ
deo:sed etiam a gentilibus quibus non erat data
lex.sicut patet Job.j.vbi legitur.Job obtulisse ho
locausta.⁊ vltimo tres eius amici.Cum ergo apd̓
omnes homines legamus sacrificia: videtur re-
linqui ꝙ sacrificia erant dictãte natura:non ex di
sciplina diuina vel humana . ¶ Contra. Quod Cõtra.arg.j.
est de dictamine legis nature.est scriptũ seu indi
tum in corde hominis sicut dicitur ad Ro.ij. Si
gentes que legem non habẽt ea que legis sunt fa-
ciunt:ipi sibi sunt lex:qꝛ ostẽdunt opus legis scri
ptum in cordibus suis. Cum ergo in corde hoĩs
non sit scriptum ꝙ sit sacrificandum animal:et
hoc animal plus q̃ illud.relinquitur ꝙ sacrificia
nõ sunt ex dictamine legis nature. ¶ Jteʒ ius na Secundum.
turale non mutatur.sed semper idem est ante le-
gem.in lege ⁊ tempore gratie.Cum ergo sacrificia
tempore gratie mutata sunt: relinquitur ꝙ non
sunt de iure nature. ¶ Respõdeo cũ sit duplex sa- Rñsio
crificium sicut dicit Augu.x.de ciui.dei.visibile:et Augu.
inuisibile. Uisibile sacrificiuʒ qd̓ fuit in pecoribꝰ
signum fuit sacrificij inuisibilis:qd̓ ↄsistit in pu-
re mẽtis ⁊ bone volũtatis officijs.Dicendum er-
go.ꝙ de dictamine legis naturalis fuit simplici-
ter ⁊ ſm omne tempus oblatio sacrificij inuisibi
lis:vt illud de quo dñ in psal.Sacrificium deo spi
ritus ↄtribulatus ⁊ hmõi.De dictamine vero na
ture nõ simpliciter sed ſm quid.⁊ ſm statum na-
ture post lapsum expectãtis liberationem fuerũt
sacrificia visibilia pecoꝝ. Unde notãdum.ꝙ post
lapsum humane nature semp remãsit in homine
aliqua scintilla rõnis que dictabat ꝙ p aliquid
fieret reparatio.⁊ ex hoc ↄsequenti dictabat ꝙ fa
ceret aliquid in signũ reparatiõis future.Querẽ
ti igitur signum accessit diuina illuminatio vt si
gnum liberationis future faceret oblatio visibilis
sacrificij.⁊ ita quodãmodo in generali de dictami
ne nature erat oblatio visibilis sacrificij . Jn spe-
ciali vero illuminata ratio ↄferebat sub quadam
similitudine signi ad signatum vltra hoc ꝙ dicta
uerat natura in generali ꝙ aliquid erat dño offe
rendum in signum.Addebat ergo ratio vt ratio.
⁊ per collationem inuenit ꝙ offerẽda erat ouis vl'
bos magis q̃ alia propter quãdam similitudinẽ
horum ad verum sacrificium.Et iterum inuenie
bat ratio.ꝙ plura erant offerẽda.vt p plura desi
gnaret ipsam plenitudinem gratie redẽptoris.q̃
q̃uis vna esset simplicitate essentie:multiplex tñ
futura erat in virtute.Jnde est ꝙ sicut dicit Jsido Jsidorus.
rus super principiuʒ Leui.Xp̄s in vitulo propter
virtutem crucis offerebatur in agno propter in-
nocentiam.Jn ariete propter principatuʒ.Jn hir
co ppter similitudinem carnis peccati. Ro.viij.
Jn turture ⁊ columba:qꝛ deus ⁊ homo mediator
dei ⁊ hominum.j.Thi.ij. in duarum substãtiaruʒ
cõiunctione monstrabatur. Jn similagine ppter
conspersionem credẽtium per aquã baptismi col
lectam ecclesiam esse corpus xp̄i ostendebatur.
¶ Ad illud ergo qd̓ primo obijcitur.ꝙ de iure na So.ad arg.j.
ture nõ erat ꝙ offerretur animal vel hoc plus q̃
illud.dicendum ꝙ hoc non dictabat natura nisi
in generalitate illa.de qua dicit Aug.x.de ciui.dei.
Deo nos ſm virtutem que latria grece dicit seu
in quibuscũq3 sacramentis seu in nobismetipsis
debemus:sed ipsa ratio illuminata fide redẽpto-
ris ex collectione sui dictabat hoc in speciali:vt di
ctum est. ¶ Ad scd̓m vero qd̓ obijcitur de pmanẽ Ad secunduʒ
tia patet respõsio. Nam natura non dictabat ista
sacrificia fieri gratia sui.sed in signationeʒ veri sa
crificij:⁊ ita non erat indita ad oẽ tps:sed vsq3 ad
tẽpus veri sacrificij.vñ aug.x.de ci.dei.Mutanda
erant oportuno certoq3 tempore iura:ne ipsi deo
desiderabilia:vel certe in nobis acceptabilia:⁊ nõ
potius que his figurata sunt crederentur.

Membrum quintum.

Utrum sacrificia sint soli deo offerẽda Arg. primuz.

Sequitur inquirere vtrum soli deo sit sacrificium offerẽdum. Ad quod sic. Maius est incomparabiliter sacrificiũ spirituale quam illud corporale de animalibus. Si ergo homini offeretur sacrificium spũale. ergo multomagis & illud qđ est corporale. Quod autẽ sacrificium spirituale homini exhibeatur. probatur per illud quod dicit aug. Quod misericordia est

Secundum

sacrificium spirituale misericordia autẽ homini exhibetur. ¶ Item laus est sacrificium spirituale psal. Sacrificiũ laudis honorificabit me. sed ipsis sanctis offerimus laudẽ iuxta illud Eccle. xliiij. Laudemus viros gloriosos & parentes nostros. & in eodem. Laudem eorum nunciat ecclesia. ergo ipsis offerimus sacrificiuz spũale. ergo multomagis ipsis sanctis antiquis poterat offerri sacrificium illud materiale seu corporale.

Tertium.

¶ Itez iudic. vj. legitur quod gedeon coxit edum & panes azimos. & tulit omnia & obtulit angelo. ergo gedeon obtulit angelo sacrificium.

Quartum

¶ Item. j. Thi. j. Regi seculorum immortali inuisibili soli deo honor & gloria. Honor autem qui debetur regi visibili debet esse visibilis. Honor autẽ qui debetur regi inuisibili soli deo debet esse inuisibilis. Si ergo ei exhibetur debito modo honor. Honor autem ille erit inuisibilibus sacrificijs visibilia ergo sacrificia erũt alij quam deo offerẽda.

Quintum

¶ Item sicut xps sm quod deus est inuisibilis. ita sm quod homo est visibilis. Si ergo ipsi sm quod deus: est offerendum sacrificium inuisibile: ei sm quod homo pari ratione erit offerẽdum sacrificium visibile. Ad hoc etiaz facit quod omnia illa sacrificia huius sacrificium prefigurabãt.

Contra

¶ Cõtra sacrificia pertinent ad latriam: sed soli deo est exhibẽda latria: ergo soli deo sunt exhibenda sacrificia.

Augustinus.

¶ Item augu. de ciui. dei. Cui sacrificãdũ censuit. nisi ei quem deum aut sciuit. aut putauit aut finxit. ¶ Item aug. in eodem. Creatura rõnalis si non colit deum misera est. quia priuatur deo. Si autem colit deum. non vult se coli pro deo. illi enim potius diuine sue dilectiõis viribus fauet sacrificans dijs eradicabitur nisi soli deo. ¶ Itez aug. x. de ci. dei. Ut alia taceã que ptinẽt ad religionis obsequium quo colitur deus. sacrificium certe nullus hominum est qui audeat dicere deberi ulli nisi deo. multa quoque de cultu diuino vsurpata sunt quam honoribus deferentur humanis. ¶ Itẽ act. xiiij. Cum sacerdos iouis vellet thauros paulo & barnabe sacrificare: cum eiulatione phibiti sunt ab eis: ne sibi talia immolarent. Ex quo manifeste ptestabantur soli deo esse sacrificandum. ¶ Item iudic. xiij. Angel⁹ qui loquebatur ad manue. dixit ei. Si vis sacrificium facere: offer illud dño in quo manifeste monstrauit deo non angelis esse sacrificium offerendum.

Rñsio

¶ Quod concedendum est sacrificium. s. nulli creature esse. sed soli deo offerendum.

So. ad. j. & ij.

¶ Ad illud ergo qđ primo obijcitur de sacrificio inuisibili vt misericordia & laude. dđm quod misericordia põt considerari. hoc est opus misericordie duobus modis. Uno modo vt est quoddam opus vtile primo & hoc modo non dicitur sacrificium. Alio modo sm quod ↄsideratur vt relatum ad finem deum: & sm hoc assumit intentionem & rationem sacrificij. Et hoc est qđ dicit augu. x. de ci. dei. Ipsa misericordia qua homini subuenitur. si nõ ppter deum fit nõ est sacrificiũ. si enim ab homine fiat vel offeratur tamen sacrificiũ res diuina est. Respõdẽdũ igitur per interẽptionem ad illud quod dicitur quod sacrificium spirituale offertur homini. illi enim soli offertur vt sacrificium. qui principium & finis est omniũ bonorum: quia ergo nec in homine: nec in angelo: nec etiam in xpo sm quod homo constituendus est finis vel misericordie vel laudis: ideo nulli offerenduz est spirituale sacrificium: sed illi soli qui finis est vel misericordie vel laudis.

Ad tertium.

¶ Ad illud vero quod obijcitur de sacrificio gedeonis. dicendum quod gedeon non obtulit sacrificium angelo: & qđ dicitur obtulit ei. potest intelligi duobus modis: quia cum in vete. testa. sicut dicit augu. in. ij. lib. de trinitate. angeli apparerent & loquerentur in persona dei poterat gedeon in ipso angelo considerare vel quod angelus erat: vel deum quem pretendebat. Si cõsiderabat in angelo quod erat. tunc obtulit ei sacrificium non vt ipsi offerendum: sed vt per ipm angelum deo offerendum. queadmodum hostia offerebatur sacerdoti vt per sacerdotem deo offerenda. vnde ibi. dicitur angelus sacrificium obtulisse: cum extẽdit virgam quam tenebat manu & tetigit carnes. ascendit ignis &c. Si vero cõsiderabat gedeon deum quem ipse angelus pretendebat. tunc obtulit ei sacrificium idest deo apparenti in angelo. vnde & ita dicitur ipse angelus dominus cum dicitur. dixit ei dominus pax tecum. et edificauit gedeon altare domino.

Ad quartum

¶ Ad illud vero quod obijcit per autoritatem apostoli. j. Thi. j. Rñ. sm augu. x. de ciui. dei. Qui putant hec visibilia sacrificia alijs ↄgruere. illi vero tanquam inuisibili inuisibilia & maiora maiori. meliorique meliora: profecto nesciunt hec esse signa illorum sicut verba sonantia signa sunt rerum: quo circa sicut laudãtes ad eum dirigimus significantes voces cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes nõ alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus quam illi cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi debemus.

Ad quintum

¶ Ad vltimum quod obijcitur de xpo. respondet similiter augu. x. de ci. dei. Uerus ille mediator dei & hominum: homo xps iesus cum in hac forma dei sacrificium cum patre sumat: cuz quo vnus est de⁹. tamen in forma serui sacrificiuz maluit esse quam sumere ne hac occasiõe quisquam existimaret sacrificãdum esse creature. ac per hoc ipse sacerdos est offerens & ipse oblatio cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit ecclesie sacrificium: que cum ipsius capitis corpus sit: seipsum per ipsum dicit offerre.

Membrum secundum.

De personis offerentium.

Consequenter querendum est de personis offerentium. Circa quod breuiter queruntur quatuor. Primo vtrum omnes tenerentur ad sacrificia tã iudei quam gentiles. Secundo vtrum offerentes sacrificia tenerentur ad intelligendam significationem sacrificiorum. Tertio vtrum mali possent offerre sacrificia. Quarto specialiter de personis offerentium in lege.

Articulus primus.

Utruz oẽs tenerentur ad sacrificia taz iudei quam gentiles. Arg. primuz.

Ad primum sic obijcitur. In oĩbus erat originalis egritudo. in cuius remediuz erant sacrificia sicut dicit beatus greg. Quod apud nos valet aqua baptismi: hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides: vel pro maioribus virtus sacrificij. vel pro his qui ex abrae stirpe prodierũt ministerium circũcisiõis. Si ergo omnes tenebantur ad querendum remedium ↄtra originalis culpe egritudinem: omnes tenebantur ad sacrificia.

Secundum

¶ Item omnes habebant illud dictamẽ nature: sicut dictum est quod dictabat

faciẽda sacrificia. Sz qđ ẽ de dictamine nature eque obligat oẽs ergo oẽs tenebant ad sacrificia offerẽda.

contra.

¶ Cõtra solis iudeis pcepta sunt sacrificia. et pro lege imposita vbi aũt nõ est lex: nec preuaricatio. sicut dicit Ro. iiij. Ergo nõ sacrificare nõ erat alijs preuaricatio. Preuaricatio aũt dr transgressio date legis ¶ Preterea nec erat cõtra legẽ nature: cũ lex nature nõ dictaret sacrificia nisi in genere & non in rõne propria. Ex quo relinquitur. quod nec lege nature: nec lege data tenebant gentiles ad sacrificia.

Querit scđo.

¶ Item queritur quare scz solũ illi populo scilicet iudeis precepta sunt sacrificia plus quam alijs.

Responsio.

¶ Responsio dicunt quod duplex est tentio. scilicet tentio congruitatis. & tentio necessitatis. Tentio necessitatis est respectu moraliuz preceptorum. obligatio scilicet ad faciendũ & implendum ea necessitate salutis. Tentio congruitatis ante legem fuit respectu sacrificiorum incõuenientia & vtilitate ad intelligendum remediuz humane salutis. Dicendum ergo. quod tentione necessitatis non tenebãtur omnes ad sacrificia: nec aliqui ante legem datam: sed post legẽ datam tenebantur iudei quibus dabat lex ad sacrificia tentione necessitatis. ceteri vero tentione congruitatis.

So. ad arg. j.

¶ Et hoc modo dicẽdũ ad illud quod primo obijcitur quod tenebantur omnes ad sacrificiũ ↄgruitate: nõ necessitate. ¶ Ad illud vero qđ obijcit. quod tenebantur querere remediũ. ↄcedendũ est & tentione necessitatis nõ tamẽ eadẽ tentione tenebãtur ad sacrificia materialia: vnde in illa ratiõe est sophisma consequentis ac si diceretur tenebãtur querere remediũ. ergo tenebãtur illud querere in sacrificijs. querere enim remedium poterant per aliud: vt per sacrificia spiritualia videlz cordis contriti: & hmõi.

Ad secunduz

¶ Ad secundũ vero qđ obijcitur. quod de dictamine nature erant sacrificia. dicenduz quod in dictamine nature erant sacrificia vt cõgrua: nõ vt necessaria & in generali: nõ in speciali.

Ad secundo quesitum.

¶ Ad illud vero quod queritur. quare populo iudaico solum illa sacrificia data sunt in precepto. Respõdet augu. contra faustum dicens. Rite celebrata sunt sacrificia in illo populo cui⁹ regnũ & sacerdotiũ erat pphetia venturi regis & sacerdotis de illo populo ad regẽdos & consecrandos fideles in omnib⁹ gẽtibus. vñ ad significandũ quod ex illo populo esset ille qui eẽt sacrificiũ verũ: magis illi quam alijs pcipiebat de sacrificijs: quia illi⁹ veri signa pnostica erãt.

Articulus secundus

Q. offerẽtes tenebant itelligere significationes eorum

Deinde querit vtrũ offerẽtes sacrificia tenerentur intelligere significationes eorum. qđ videtur per illõ ps. Psallite sapienter. glo: Aug. Nemo sapienter facit quod nõ itelligit. Si ergo illi nõ intelligebãt illa sacrificia: non sapienter offerebant. cum illa eẽnt instituta in significationẽ veri sacrificij. Si ergo tenebantur sapienter offerre. ergo tenebantur intelligere.

Contra.

¶ Contra. simplices tempore gratie qui tenẽtur ad maiorem perfectionẽ. nõ tenẽtur intelligere significationes sacrificiorũ: ergo multo fortius nec simplices tempore legis tenebantur intelligere significationes sacrificiorum.

Responsio.

¶ Rñsio sicut nos dicimus intelligere articulos fidei implicite & explicite. & intelligere explicite articulos tenentur prouecti et prelati. sicut dicitur. j. pe. iij. Parati omni poscenti reddere rationem de ea que in nobis est fide & spe. Implicite verõ tenentur intelligere simplices solum. Ita in ve. test. prouecti vt doctores et sacerdotes tenebãtur intelligere significationem sacrificiorũ. hoc est vt intelligerẽt ipsa sacrificia esse signa futuri sacrificij redẽptionis simplices vero solum tenebantur intelligere quia sacrificia erant deo ea ratione qua sibi placuit offerenda. & in hoc implicite ↄtinebatur quod essent signa. quia rõne significationis futuri sacrificij voluit ea de⁹ sibi offerri. ide est quod de sacrificio phase dr. Erat quasi signum in manu tua Exo. xiij.

Articulus tertius.

Utrum mali possunt offerre sacrificia. Arg. primum

Tertio queritur vtrum mali possint deo offerre sacrificia: qđ non videtur. Naz dicit augu. x. de ci. dei. quod misericordia que homini subuenitur. si non propter deũ fit: nõ est sacrificium. Si ergo mali propter deum non offerent illa animalia. non offerebant sacrificium. Ad qđ facit illud Ozee. viij. immolabunt carnes & comedent. & dñs nõ suscipiet eas.

Aug. de ci. dei.

¶ Itẽ dicit augu. x. de ci. dei. Quod sacrificiũ res diuina est Si ergo malus nõ põt operari rem diuinam. nõ potest malus offerre sacrificiũ.

Contra.

¶ Contra Geñ. iiij. Cayn qui malus erat legitur obtulisse deo sacrificium. ¶ Item Ozee. ix. Non placebũt deo sacrificia eorum dicitur de malis. Mali ergo offerunt sacrificia: quamuis non deo accepta ¶ Si dicatur quod est sacrificium spũale qđ homo offert deo de seipso. Et est sacrificiũ figurale qđ homo offert de alio vt de animali. Mali vero non possunt offerre sacrificium spũale. tñ possunt offerre sacrificium figurale p tempore figure.

Obijcitur de mortificatione corporis. Aliud.

¶ Contra. sacrificium spũale dicitur carnis mortificatio. Ro. xij. Obsecro vos per misericordiam dei vt offeratis corpora vestra hostiam. sed hoc sacrificiuz potest offerre malus vt ypocrita vel hereticus. ergo mali possunt offerre sacrificium spũale. ¶ Itẽ laus est spũale sacrificium. ps. Sacrificium laudis honorificabit me. sed mali possunt deum laudare. xxix. Esa. Populus iste ore suo & labijs suis glorificat me. & xv. eccle. Non est speciosa laus in ore peccatoris. ergo possunt mali offerre sacrificium spirituale.

Rñsio.

¶ Rñ. sacrificium dr eo quod sacrum facit offerentem. Duobus autem modis est sacrificium. vt signum: & vt res. Sacrificiuz ergo sm rem qđ sacrũ facit. nõ põt offerre malus. & tale est sacrificium spirituale. Sacrificium vero sm signum: quod sacrum signat. potest offerre malus. Hoc autem dico de sacrificijs spiritualibus: non de generali sacrificio redemptionis. Nam illud sacrificium in ministerio offertur tam a bonis sacerdotibus quam a malis. In re vero offertur ab ipso summo sacerdote sm quod dicit Augu. x. de ci. dei. Quod ipse est sacerdos offerens: & ipse est oblatio. Dicendum igitur quod sacrificia illa figuralia de animalib⁹ poterat offerre tam bonus quam malus quia illa erant signa sanctificationis offerentis. Sacrificia vero spiritualia que offert homo de seipso non potest offerre malus. eo quod illa sunt res sanctificationis offerentis. Malicia autem non compatitur secũ rem sanctificationis. nec econuerso res sanctificationis maliciam.

So. ad arg. j.

¶ Ad illud ergo quod obijcitur de misericordia quod non est sacrificium. concedendum est: si nõ fiat propter deum. vnde nõ est simile de sacrificio corpali & spũali: sicut iam dictum est.

Ad id de mor. ti. corpo.

¶ Ad illud vero qđ postea obijcit de mortificatione corpis. dđm quod mortificatio corpis in ypocritis & hereticis nõ est sacrificiũ. sed mortificatio carnis debito mõ facta & ppter deũ & a xpianis: illa solũ est sacrificiũ. quia illa est res sanctificatiõis vñ augu. x. de ci. dei. Corpus nostrum cũ tpantia castigamus. Si hoc queadmodum debemus p-

pter deum facimus: vt non exhibeamus membra nostra arma iniquitati peccato. sed arma iusticie deo. ad Ro. vj. sacrificium est.

Ad aliud.

¶ Ad illud vero qd obijcitur de sacrificio laudis. Respōdetur in ps. super illud sacrificium laudis hono. me. Glo. sacrificium nō qd scelerati cantant: sed sacrificium laudis nō animalium honorificabit me. Nemo enim mihi offert hoc sacrificium & malus est: quia nemo nisi bonus vt si laudat & bene viuit. non enim laudat si benedicit & male viuit: nec qui bene viuit: sed sibi dat supple laudem: & subdit. Quiescat ergo a malis & offerat sacrificium laudis.

Ad auto. Augu.

¶ Ad illud vero qd superius obijciebatur. ꝙ sacrificium res diuina est. ꝯcedendum est. sed res diuina dicitur duobus modis ſm signum & ſm essentiam. Rem diuinam ſm signum possunt offerre vt dictum est. Rem autem ſm essentiam non. vt spirituale sacrificium qd offert homo de seipso.

Articulus quartus.

De personis offerentium in lege.

Quarto queritur de personis offerentium in speciali. Queritur ergo de personis offerentibus in lege nature. Legimus enim ꝙ abel obtulit sacrificium. iiij. gen. Similiter noe gen. viij. Similiter abraam gen. xv. et xxij. Similiter iacob gen. xlvj.

Quare ysaac nō obtulit sacrificium.

Queritur ergo quare non similiter ysaac obtulit sacrificium aliqd. cum esset in illa linea patrum de quibus nasciturus erat xps verum. s. sacrificium. ¶ Ad hoc assignatur multiplex ratio. Prima est ſm lrām: quia abel fuit principium & caput generationis sue id est pme etatis. Noe scde. Abraā tertie. Ideo illis tanꝙ principalioribus cōpetebat vt offerrent sacrificia in prefigurationem ꝑdictā. Jacob vero fuit pater. xij. patriarcharum ex quibus. xij. tribus quibus data est lex sacrificiorum. ꝓpterea illis quatuor cōpetebat. ¶ Scda ratio ē: quia ꝑ noe post diluuiū disseminatum est genus humanum simpliciter ꝑ abraā plurimū est multiplicatum. tum per ysmaelem ex quo orti sunt. xij. duces vt Gen. xvij. tum ꝑ ysaac. vnde gen. xv. post ꝓmissionem de multiplicatione. statim subditur de sacrificio eius. Similiter per iacob multiplicatum est quia habuit plures vxores. ysaac vero vnica ꝯtentus nō ita multiplicauit: & ideo non ita cōpetebat sacrificiorum oblatio. ¶ Tertia ratio que videtur potior est. quia ipse ysaac in persona sua oblatus est in sacrificiū Gen. xxij. Et ita expssissime ꝑfigurauit xpm in se ipso. Ideo non oportebat ꝙ prefigurarent illum in sacrificijs que ipse offerret quia illa minus ꝓprie xpm figurabant. ¶ Quarta ratio est allegorica: quia ysaac typum gessit cōtemplatiuorum alij vero actiuorum. Contemplatiua autem magis cedit in premium ꝙ in meritum. & si vtrūqꝫ. scꝫ ꝯtemplatiuum & actiuum ꝯtingat mereri ꝓut i via est. actiua vero magis cedit in meritum. & ideo quia sacrificia respiciebāt meritum: competebant illis qui gerebant typum actiuorum.

Queritur de melchise.

¶ Postea queritur de Melchisedech cum enim Melch. expssiorē tenuerit typum sacerdotis veri. i. xpi ꝙ Aaron. sicut ꝓbat apostolus ad Hebre. vij. Sacrificiū aūt tūc erat figura veri sacrificij futuri in xpo & a xpo. quare nō legimus Melch. sacrificium obtulisse de animalibus sicut aaron. ¶ Solutio. verū sacrificium xpi dupliciter ꝯsideratur. Uno modo inꝙtum ipse xps sub specie propria. i. in carne visibili oblatus est in ara crucis. Alio modo inꝙtum sub specie panis & vini dedit seipsum discipulis in cena. & quotidie offertur in altari ecclesie. Primo modo posset dici ꝙ sacrificium aaron qd erat ex carne visibili expressius figurauit sacrificium xpi ꝙ illud quod obtulit Melch. Alio modo dicimꝰ ꝙ illud qd obtulit Melch. s. panis & vinū. Gen. xiiij. expressius figurauit verū sacrificium xpi futurum sub specie panis & vini in altari: ꝙ sacrificium Aaron: quia ibi non offertur caro in specie carnis visibilis. sed offertur inuisibilis. & illud cōpetit fidei que est de inuisibilibus. vnde sicut lex nature consonat euangelio: ita congruum fuit vt sacerdos in lege nature offerret sacrificium consimile sacrificio euangelico.

Queritur de moyse.

¶ Queritur etiā quare moyses nō obtulit aliquod sacrificium ante legē. cum tamē ipse dixerit se hoc facturum. Exo. v. dicens pharaoni. Deus hebreorum vocauit nos vt eamus viam trium dierum in solitudinem & sacrificemus dño deo nostro. ¶ Preterea quare nō sacrificauerunt filij israel in egypto nisi tantū agnū pascalem quod fuit ex speciali precepto domini. Exo. xij. ¶ Rñ. ad primum quia cum moyses esset legislator in qua dantur precepta de ritu sacrificiorum congruebat vt expectaret publicationem legis anteꝙ sacrificium offerretur. vt ostēderet auctoritate diuine legis sacrificia esse offerenda. ¶ Ad illud quod dixit pharaoni. viam trium dierum ibimus vt sacrificemus domino deo. dōm. ꝙ sic in dispositione decreuerat faciēdum si eos pharao libere dimisisset. sed post modū pharaōe indurato & diuersis plagis flagellato aliter mutatum est. quia forsitā si dimissi fuissent libere peruenissent ad synna itinere trium dierum: in quo daretur eis lex sacrificiorum. ¶ Ad aliud vero qd queritur. quare non obtulerūt in egypto. Rñ. est lrālis: quia ea que competebant ad sacrificia erant egyptijs abhominabilia. vnde pharaoni dicenti itre & sacrificate dño in terra hac. Respōdit moyses. non potest ita fieri. abhominationes enim egyptiorum immolabimus deo nostro. Ideo agnum pascalem sacrificauerunt nocte. ne ab egyptijs videretur qd est sacrificium institutum in memoriam liberationis de egypto. sicut patꝫ Exo. xij. Allegorica vero ratio est. quia egyptus sigt pctm. dū aūt homo est in peccato nō ꝯgruit vt offerat sacrificium deo. Item agnus pascalis erat signum redemptoris vt figuraretur: ergo ꝑ xpm redēptorē eramus liberādi ab egypto spūali. Ideo ꝑceptum est illis agnum pascalem sacrificare.

Membrum septimum.

De inchoatione sacrificiorum Arg. pmum.

q Queritur postea de inchoatiōe sacrificiorum. Primo enim legimus ea obtulisse Abel & cayn. Gen. iiij. ¶ Sed obijcitur. Uidetur enim ꝙ debuerunt incipere ab Adam. quia sicut dicit Hugo de sancto vict. ꝯueniens fuit vt semper medicina concurreret cum morbo. sed morbus pro quo oblatus est: est xps verum sacrificium in cuius signum offerebant illa animalia incepit ab adam. scꝫ ex quo lapsus est. Igitur conueniēs fuit vt a principio lapsus offerebatur: vel ipsum verū sacrificium. vel cetera que erant figura vel signa veri sacrificij tanꝙ medicina contra morbum.

Hugo.

Secundum

¶ Item ad plura tenetur peccator ꝙ innocēs quia tenetur ad opera satisfactionis. sed adam peccator fuit aliquando Abel autem innocēs. ergo ad plura tenebatur Adam ꝙ Abel. maxime quo ad ea que spectabant ad satisfactionem. sed huiusmodi erant sacrificia. ergo plus tenebatur adam ad sacrificia offerenda ꝙ Abel.

Rñsio

¶ Ad hoc respondetur quod sicut ecclesia dicitur incepisse ab abel

abel non ab adam. & hoc quia adam incidit in mortale peccatum post sanctitatem quā prius habebat. & ita si ecclesia diceretur incepisse ab adā: diceretur eccl'ia aliqñ desijsse quod est inconueniēs vel ꝙ eccl'ia postꝙ cepit defierit. Preterea quia abel pmus fuit qui gessit expsse typum eccl'ie ꝑ innocentiā & vginitatem: quibꝰ designauit innocentiam eccl'ie & spūalē integritatem: ita ꝯueniēs fuit vt abel inciperet ritus colendi deū ad quem fuit institutio sacrificiorum.

Go. ad arg. j.

¶ Ad illud ergo quod pmo obr. ꝙ ab adā inchoauit morbus. ergo & medicina. dōm ꝙ re vera ab ipso inchoauit medicina. s. sacrificium contriti cordis. dilectionis & deuotionis. sed nō icepit. s. ab ipso ipsius medicine signū scꝫ visibile sacrificium. & hoc triplici rōe. pmo. quia ab illo a quo cepit diuine inhonorationis exēplum. non debuit ritus sumi honorandi deum. Ab adā autē cepit exēplū diuine inhonorationis. cum ꝑuaricatꝰ est diuinū mādatū. Gen. iij. vñ zach. xiij Adam exemplū meū. Sed ab illo debuit incipere ritus diuini honoris q̄ fuit iusticie & innocentie ꝑmum exemplum. Secūda rō est. q̄ supra dicta ē. quia cū ecclesia sit aggregatio fidelium colentium deum. ab illo a quo incipit ecclesia dꝫ incipere ritus colendi deū & ita oblatio sacrificiorum. ab adā aūt non dꝫ dici incepisse eccl'ia: sed ab abel. Tertia rō est. quia sicut dt aug. sup Gen. ad lrām. Adam erat vir spūaliter ꝑditus. vnde et post lapsum ꝯuertebat se potius ad interius sacrificium qd est ꝯtriti cordis. Alij vero non ita ꝑditi: ꝯuerterunt se ad sacrificium exteriꝰ. Uñ conueniēs fuit. vt pus in abraham ꝑcederet oblatio sacrificij interioris spūalis. postmodū vero i filijs eiꝰ sequeret oblatio sacrificij exterioris material' vt i ill' ꝑsonis vtriusqꝫ sacrificij ꝑberet exēplum.

Ad secundum

¶ Ad aliud vero quod obijcit. ꝙ ad plura tenebat peccator adā ꝙ innocens abel. Dōm ꝙ verū est. non tñ ꝓpter hoc seqtur ꝙ teneretur ad sacrificia. Sacrificia enim pmo et principal'r fuerunt instituta in remedium original'. ſm ꝙ dt greg. Qd apud nos valet aqua baptismi. hoc apud antiquos vel ꝑ paruulis sola fides. vel ꝑ adultis virtus sacrificiorum. quia ergo in adā non fuit originale peccatū distinctū ab actuali: nō ꝯpetebat ei offerre sacrificiū visibile: qd q̄si indistincte & imediate institutum est contra originale. In filijs vero ade primo fuit distinctū actuale & originale vnde conueniebat vt ab ipsis pmo sacrificia offerrētur.

Membrum octauū.

De dfntijs sacrificiorum

Consequenter queritur de differentijs sacrificiorum. Et queritur pmo de primis differentijs sacrificiorum q̄ erant ante legem et in lege. Secundo special'r de differentijs sacrificiorum habitis ante legem. Tertio de differentijs sacrificiorum in lege.

Articulus primus.

De differentijs sacrificiorū q̄ erāt i lege & ante legem. Arg. j.

Ad pmum obr sic. Ante legem & in lege legitur duplex differentia sacrificij. q̄dā q̄ fuerunt in materia sensibili vt de aīalibus cuiusmodi fuit sacrificium abel. Quedam vero in materia vegetabili vt in fructibꝰ terre. cuiusmodi fuit oblatio cayn. gen. iiij. Item similis oblatio legitur post diluuium. Nam noe obtulit sacrificium in materia sensibili de pecoribus. Gen. viij. Melch. vero de materia vegetabili: vt panem et vinum. Gen. xiiij. Item in leui. j. legitur oblatio sacrificij de aīalibus & sīlr. iij. et. iiij. In secundo vero legitur oblatio de simila siue panibus. Queritur ergo vnde ꝓcessit hec differētia sacrificij?

Secundum

¶ Item in lege inuenitur alia differentia. Nam cū duplex esset altare. altare olocaustorum. & altare thymiamatis. In altari thymiamatis offerebatur sacrificium thymiamatis mane & vespere. sicut habetur Exo. xxx. Super altare vero olocaustorum offerebantur alia duo genera sacrificiorum. sicut legitur. j. & ij. leui. Queritur ergo quare hec differentia sacrificij non fuit ante legem in lege nature. sicut & alia duo.

Tertium

¶ Item in noua lege offertur incensum thuris quod est sacrificium thymiamatis. Si ergo lex nature magis cōsonat legi noue ꝙ lex moysi: videtur ꝙ potius hoc genꝰ sacrificij quod est de thure vel thymiamate. debuit esse in lege nature.

Quartum

¶ Item quare in noua lege habemus aliquod presentatiuum seu ꝯforme sacrificij thymiamatis vel incensi et non aliquod representatiuum sacrificij de animalibus seu de panibus.

Quintum

¶ Item que potuit esse ratio ꝙ sacrificium de animalibus pmo oblatum fuit ab abel iusto. Sacrificium vero de frugibus a cayn peccatore.

Rñ. ad pri.

¶ Responsio ad pmum. cum institutio sacrificiorum siue in lege nature seu in lege moysi fuerit ad figtionem & figuram sacrificij redemptionis i xpo. Sacrificium autem redemptionis dupliciter erat offerendum. visibiliter & inuisibiliter. Uisibiliter in crucis tormento. Inuisibiliter in sacramēto ab institutiōe sacrificiorum. ꝓpterea debuit duplex signum ꝓcedere. vnum qd figuraret sacrificium xpm in ara crucis offerendum in specie assumpte carnis. & quo ad hoc fuit necessaria differentia sacrificij in carne sensibili. vnde dicit aug. contra faustum. permissiuas figuras in victimis aīalium celebrari oportebat: ꝓpter emendationem future carnis et sanguinis per quam vnā victimā fieret remissio peccatorum. Aliud quod figuraret sacrificium carnis xpi in altari offerendum sub specie panis et vini. ad cuius figuram necessaria fuit alia differentia sacrificiorum in frugibꝰ seu pane & vino. quia sicut dicitur. j. Corinthi. x. Calix benedictionis nonne communicatio sanguinis xpi est. Panis quem frangimus nonne participatio corporis domini est.

Ad secundum

¶ Ad secundum vero quod queritur. quare in lege nature non fuit sacrificiū incensi. dicendum qd sacrificium christi ad nrām redemptionem duplex fuit. spirituale et corporale. Spirituale fuit sacrificium deuotionis & amoris salutis humani generis. quod sacrificium obtulit in mente. Corporale fuit sacrificium mortis quam sustinuit in cruce vel que representatur in sacramento sub panis specie. Necessaria igitur fuit prefiguratio sacrificij spiritualis quod obtulit christus in abdito deuote mentis: & quo ad hoc fuit figura sacrificij thymiamatis quod offerebatur in altari iteriori. Et prefiguratio sacrificij corporalis quod obtulit in carne. et hoc dupliciter vt dictum est. Sensibiliter in cruce et quo ad hoc erat figura sacrificij carnis sensibilis. Et insensibiliter in altari sub specie panis et vini. et quo ad hoc erat figura sacrificij in re insensibili frugum et panis et vini. vtrunqꝫ autem sacrificium offerebatur super altare exterius quod dicit altare olocaustorum. Notandum ergo ꝙ ſm dispensationē manifestationis maioris q̄ debuit esse sicut dicit augu. et hug. de sancto victore. in signis redēptionis ſm decursum tēporis magis & magis ꝯueni-e

bat.vt in lege nature darent primo signa sacrifi-
cij corporal'. Postea vero in lege moysi que sicut
dr aug. est ad xpi gratiam dirigens. ⁊ ad Ro.vij.
Scimus quoniam lex spũal' est dr apl's. adderen
tur signa sacrificij spiritualis. quia ergo thymia-
ma erat signũ sacrificij spiritual' xpi non conue
Ad tertium niebat vt offerretur ante lationẽ legis. ¶ Ad ter
tium vo quod obijcit ꝙ lex nature magis confor
maretur euangelio. dõm. ꝙ quedam dicuntur eẽ
in lege nature q̃tum ad dictamen. quedam vero
q̃tum ad statum. Quãtum ad dictamen in lege
nature sũt p̃cepta moralia. q̃tũ vo ad statũ i lege
nature fuerũt signa seu sacramẽta reparatiõis fu
ture. Illa sunt in lege nature ⁊ ex lege. Ista vo in
lege nature sunt sed non ex lege nature. immo p̃n
cipalr̃ ex diuina institutione seu inspiratione Di
cendum ergo ꝙ simili modo in lege moysi sunt p̃
cepta ⁊ sacra'. similiter in lege noua p̃cepta sunt
et sacramenta. Si ergo cõparemus legem euange
lij ad legem nature ⁊ legem moysi: maior cõformi
tas est legis euangelij ad legẽ nature in p̃ceptis
que per se sunt legis nature. q̃ in preceptis legis
moysi que per se sunt ipsius: maior vo cõformatio
est legis euangelij ad legem moysi in sacrament'
q̃ legis nature: quia sacra legis exp̃ssiora sunt et
amplioris determinationis q̃ sacramenta in sta
tu legis naturalis. ppterea in sacramentis plus
conformat' lex gratie legi moysi q̃ legi nature.
Ad quartum ¶ Ad q̃rtum dicendum. ꝙ sacrificium incensi in
noua lege aliter est q̃ in lege veteri. ibi em̃ erat sa
crificium in signũ futuri sacrificij. s. spũal' xpi. hic
vo non est figura futuri: sed rep̃sentatio sacrificij
preteriti xpi in passione vel presentis in altari. Sz
tamen in illis tribus sacrificijs correspondentia
sunt in tria in sacrificio altaris. Nam in sacrificio
altaris est caro cõtenta panis in sacro: incensum i
Ad quintum ministerio. ¶ Ad vltimum vo dõm. ꝙ cũ duplex
sit sacrificium carnis xpi vnum qd̃ ipsemet obtu-
lit in cruce vt ipse sacerdos. de quo dr apostolus
Heb.vij. Pontifex sctũs innocens impolutus. iõ
cõpetebat vt figura huius offerretur ab innocen-
te ⁊ iusto abel. Aliud quod offertur a ministro
in sacramento sub panis specie. ideo quia illud sa
crificium potest offerre a malo ministro ⁊ pecca-
tore. p̃mo figura eius sacrificij precessit in cayn in
iusto et peccatore.

Articulus secundus.

De dr̃ia sacrificiorũ p' tẽpe ante legem
Qr̃ primo

Postea queritur de dr̃ia sacrificiorũ p tẽ-
pore ante legem. Querit' igit' q̃re i p̃mis
sacrificijs abel ⁊ cayn solum determinẽ
tur gña rerum Geñ.iiij. factum est vt
offerret cayn de fructibus terre dño. Abel vero ob
tulit de p̃mogenitis gregis. Consequenter vo in
scda etate post diluuium determinãtur sacrificia
p̃m mundum ⁊ immundum. Geñ. viij. Tollens
noe de cunctis pecoribus ⁊ volucribus mũdis ob
tulit olocausta. Postea vero in tertia etate i abra
ham determinatur sacrificium faciendum de sen
sibili irrationali. vt. xv. geñ. De gressibilibus ⁊ vo
latilib⁹. postmodum in re rationali vt in filio suo
Qr̃ secundo. ysaac Geñ.xxij. Queritur que est ratio huius dr̃ie
¶ Item querit' q̃re soli abrahe duplex indicit' sa-
crificium ante legem. p̃mo in re irrationali de aĩa
Que.iij. lib⁹. geñ.xv. postea in re rõnali vt in filio gene.xxij
¶ Item queritur q̃re in p̃mo sacrificio quod ob-
tulit de animalibus Geñ.xv. p̃cipitur ei vt diui-
dat gressibilia. non aũt volatilia. Sic' em̃ mõ p̃ci
pitur.j.Leuit. ꝙ gressibilia diuidantur. volatilia
vero indiuisa offerantur. ¶ Item queritur cũ tri-
Qr̃ quarto. plex sit differentia precipua sacrificia de animali
bus. p̃ma que dicitur hostia olocausti. Secunda
que dicitur hostia pacifica seu salutaris. Tertia
que dicitur hostia seu victima p peccato que dif-
ferentia hr̃ Leui.j.⁊.iij.⁊.iiij. Quare ante lationẽ
legis non legatur oblata fuisse hostia p pctõ. sed
solum olocausta ⁊ pacifica. Similr̃ in latione le-
gis Exo.xx. non fit mentio nisi de olocaustis ⁊ pa
cificis. vnde Exo.xx. dicit'. Altare de terra facietis
mihi ⁊ offeretis super illud olocausta ⁊ pacifica ve
stra. Similiter in latione federis cum deo. Exodi.
xxiiij. dr. Obtulerunt olocausta immolaueruntq₃
victimas pacificas domino. De hostia vero seu
victima pro pctõ non fit p̃mo nisi in leui.iiij. post
legem datam in tabulis lapideis. ¶ Obijcit'. vide
tur ꝙ econtrario prius deberẽt offerri victime p
pctõ: quia semper erat morbus peccati: et ita sem
per debebat cum eo currere medicina. Medicia
autem erat victima p pctõ et huiusmõi: ⁊ ita spe-
ctabat ad necessitatem. Olocausta autem ⁊ victi
ma pacificorꝫ quasi ad supererogationem: qr hec
quandam perfectionem designabant. prius autẽ
est quod ad necessitatem q̃ quod ad superoga-
tionem. ergo et ante legem: ⁊ in principio potius
videtur fuisse determinandum de victima pro pec
cato q̃ de olocaustis ⁊ pacificis. ¶ Item videtur
ex statu populi qui rudis erat hoc idẽ. videtur em̃
Rñ.ad.j. ex hoc ꝙ minus spirituale sacrificiũ deberet eis
p̃us determinari vel tradi. ¶ Rñ. ad primum cũ
sicut supra dictum est. sacrificia illa essent signa ve
ri sacrificij xpi. p̃m ꝙ maior erat approximatio.
Ad sacrificium veniebat vt maior fieret determi-
natio ⁊ declaratio circa res sacrificandas: vt p fi-
gnum expressius magis ac magis esset declaratõ
veritatis. Notandum igitur ꝙ sicut supra habitũ
est. gradus fuerunt in ipsa determinatione. vt pri
mo in sacrificio abel determinaretur fieri in car-
ne. Secundo in sacrificio Noe determinaretur fu
turum in carne munda. Tertio in sacrificio p̃io
abrahe specificaretur amplius in gressibilibus ⁊
volatilib⁹. i signũ ꝙ xp̃s erat futur⁹ sil' cõprehẽsor
et viator. Cõprehẽsor figurabat' eẽ p volatilia. Ui
ator p gressibilia. Quarto vo i sacrificio Abrae vl
terius determinabat' fieri in carne humana cũ p̃-
cipitur ei offerre filium suum. hec igitur est ratio
Ad secundũ predicte differentie sacrificiorum. ¶ Ad secun-
dum quo queritur de duplici precepto abrahe. di
cendum ꝙ p̃m diuinas ⁊ humanas hystorias in
abraham pre ceteris pbatus fuit zelus latrie con
ditoris: propter quem et plura sustinuit vt incẽdi
um caldeorum. patriam ⁊ parentes deseruit. sicut
patet Geñ.xj. vnde ⁊ ei p̃mo expressa est promis-
sio humanationis redemptoris. In semine tuo be
nedicentur omnes gentes. Geñ.xxij. Propter qd̃
ipsi figurale sacrificiũ cõgruebat duplex. Unũ qd̃
representaret sacrificium xpi per similitudinem
generis vt sacrificium de animali. Aliud p simĩtu-
dinẽ spẽi p qd̃ datur ei preceptũ de imolatõe filij
Ad tertium ¶ Ad tertium quo queritur de primo sacrificio.
quare gressibilia diuiduntur et non volatilia. du-
plex ratio assignatur. allegorica et literalis. Alle-
gorica: quia aues signant cõtemplatiuos qui de-
bent habere cor indiuisum i vnũ. iuxta illud psal.
Unam petij a domino. Gressibilia vero significãt
actiuos: qui per multas curas diuiduntur. ideo
signant' p marthã lu.x. Martha mar. s. es ⁊ turba
ris erga p'ima. Lr̃alis est i memoriam pene origi-
nalis.

nalis. Gressibilia em̃ habẽt ortũ de terra: Geñ.j.
que maledicta est ppter pctm̃ ade Geñ.iij. Uola
tilia vero ex aqua q̃ nõ fuit maledicta: sz bñdicta.
Geñ.j. In typo ergo pene originalis oñdebat' ꝙ in
gressibilib⁹ esset maior indigẽtia sanctificationis
q̃ in auib⁹ ppter terre maledictionẽ: qd̃ theolo-
gica cõsideratiõe planũ est. ¶ Ad quartũ quo q̃rit'
Ad quartũ. quare añ legẽ nõ legit' differẽtia hostie p peccato
in cõsequẽti manifestũ esse. tamẽ ad presens notã
dũ est ꝙ sicut dr ad Ro.iiij. vbi nõ est lex: nec pre-
uaricatio. ante legẽ pctm̃ erat absolute: sz data le-
ge pctm̃ erat ⁊ p̃uaricatio ideo peccãtes post datã
legẽ indigebãt ampliori remedio. vt cũ ante legẽ
in remediũ sufficerẽt hostie olocausti. ⁊ pacificorꝫ
vt etiã data lege anteq̃ introducta esset p̃uarica-
tio sicut iam ostenãt: tamẽ interueniente p̃uari
catione necessariũ fuit vt introduceret' nouũ ge-
nus sacrificij videlicet hostia pro peccato quod es-
set speciale remedium preuaricationis.

Articulus tertius.

De differentijs sacrificiorũ in lege.
Queritur.j.

Queritur postea de differentijs sacrifi-
ciorum in lege. Obmisso igitur sacri-
ficio thymiamatis quod offerebatur
super altare interius. Queritur de sa-
crificijs que offerebant' sup altare exterius: q̃ erãt
in duplici differẽtia: sicut supra dictũ est. Est igit'
p̃io q̃stio de sacrificijs i materia insensibili qua
re seu in sacrificijs seu in libamẽtis cõcurrerẽt pa-
nis vel ei⁹ materia vinũ oleũ. ⁊ adderet' thus ⁊ sal.
Secundo. tpus in aliquib⁹: sal in oĩbus Leuiti.ij. ¶ Itẽ qua
re in pane seu eius materia tũc offerent' spice. nũc
Tertio. simila. nũc panis. Et quare panis offert' nunc co
ctus in clibano: nunc in sartagine: nunc in crati-
Rñsio.ad.j. cula. ¶ Responsio ad primũ dõm ꝙ duplex ẽ ra-
tio predicte differentie oblationis. lr̃alis ⁊ spũalis
Litteralis est vt honorificet' dominus iuxta illud
prouerb.iij. Honora dñm de tua substãtia vt lar-
gitor bonorũ necessariorũ hominivt ad sustenta-
mentũ vel ad cõdimentũ vel ad medicamentum.
Ad sustentamentum de esibili offertur sacrificiũ
panis. de potabili vinum. Ad condimentũ de ex-
citatiuis appetitus: offertur ei sal. de delectanti-
bus appetitum oleum. Ad medicamentũ de aro-
maticis ⁊ consolidatiuis offertur ei thus: vt ex
his coloribus et ad necessitatẽ hominis sine diffi
cultate magna occurrentibus protestarẽtur in sa
crificio deũ bonorum omnium largitorẽ. Allego
rica vero ratio ẽ respectu sacrificij christi. Nã sicut
dicũt sancti. panis est sacr̃m carnis. Uinũ sacr̃m
est anime seu sanguinis. Oleum figurat gratiam
Sal scientiam. Thus orationem domini saluato
ris: sicut alias manifestatur. ¶ Ad secundũ vero
Ad secundũ dõm. ꝙ litteralis ratio manifesta est in hoc quod
dictũ est. Allegorica vo ratio est respectu sacrificij
xpi qd̃ consideratur tripliciter. In fide patrũ pro
statu legis nature: ⁊ sic erat vt spicã. In fide patrũ
pro statu legis scripte: ⁊ sic per doctrinam legis ⁊
pphetie triticũ erat vt simila. In fide patrum q̃
tum ad statum gratie: et p̃m hoc est velut coctus
panis ⁊ formatus in perfecta humanitate. hic est
enim panis qui de celo descendit Joh.vj.
Ad tertium ¶ Ad tertiũ dicẽdũ. ꝙ cũ panis figurat sacrificiũ
xpi in assumpta carne. sicut ipsemet dicit in Joh.
Ego sum panis consideratur vt in virginis vtero
coctus igne hoc est conceptus de spiritusancto et
consideratur vt laborans in mũdo. et sic vt coct⁹
in sartagine: et consideratur vt afflictus et adu-
stus in cruce: ⁊ sic est vt panis in craticula.

Deinde queritur .§.j.

De aĩalib⁹ sacrifi. leg.

de differentia sacrificiorum legis de animalibus
⁊ erat triplex differentia. Una que dicebatur olo
caustum. Alia que dicebatur pacifica. Tertia que
Que.j. dicebat' hostia p peccato. ¶ Circa quas differen
tias querũtur plura. Primo de ratione distincti
onis. Nam dicunt ꝙ sicut est triplex status homi
num. incipiẽtes. pficientes. pfecti. Hostia pro pec
cato ptinet ad incipientes seu ad statum peniten
tentie. Hostia pacificorum ad pficientes seu ad
statũ iusticie in iplenitudine mandatorꝫ. Olocau
stum ad pfectos seu ad statũ superogationis i im
Ar.obr̃.j. pletiõe cõsiliorꝫ. ¶ Sed contra hoc obijcitur. Nã
in psal. dicitur. Olocaustum p peccato non postu
lasti. Ibi dicit gl. olocaustũ p peccato fiebat: ergo
non distinguit' olocaustũ ab hostia p peccato.
Secundum ¶ Item ante legem offerebantur sacrificia p pec
cato. Sed ante legẽ non leguntur offerri nisi olo
causta. ⁊ pacifica: ergo non distinguunt' ab hostia
Tertium p peccato. ¶ Itẽ Leui.vij. determinat' duplex dif
ferentia pacificorꝫ. vna p gratiarꝫ actione alia ex
voto. Sed grãrũ actio in quolibet statu dz fieri. qr
in quolz exhibetur beneficium a deo. votum autẽ
pertinet ad perfectionem: vt patet ergo hostia pa
cificorum vel circuit omnem statum rõne grãrũ-
actionis. vel si determinat sibi aliquem statũ de-
terminat sibi statum perfectorꝫ non pficientium.
Quartum vt huiusmodi: ⁊ hoc ratione voti. ¶ Item querit'
quare olocaustum precipiatur fieri de gressibilib⁹
et volatilibus. j. Leui. Hostia vo pacificorꝫ tantũ
de gressibilibus. ¶ Si dicatur ꝙ istud est ratiõe
perfectionis. Contra hostia p peccato p̃cipitur fi
eri de volatilibus Leuit.v. Quod tñ minoris per
fectionis est sacrificium q̃ hostie pacificorum
Quintum ¶ Item spẽs pacificorum sũt due. vna p gratiarꝫ
actione. alia ex voto. sed hec duo pertinent ad cõtẽ
platiuam vitam: et actiuam. Cuz ergo ille due dif
ferentie actiue ⁊ contemplatiue significentur per
gressibilia ⁊ volatilia: hostia pacificorum debz eẽ
Sextum de gressibili ⁊ volatili. ¶ Item queritur quare in
olocausto assumit' tantum mas in gressibilib⁹ le
ui.ij. In pacificis vo masculus ⁊ femina Leui.iij
Septimum ¶ Item querit' de hostia p pctõ. q̃re hostia p pec
cato recipit differentias p̃m differentias psonarꝫ
Nã alia offeruntur p pctõ sacerdot'. alia p pctõ
principis. alia p pctõ multitudinis. alia pro pctõ
persone priuate diuitis. alia pro peccato pauper'.
Leuiti.iiij. Cum similiter in alijs statibus sit ac-
cipere gradus differentium personarum.
Octauum ¶ Item queritur quare de hostia olocausti nihil
cedit in vsum offerentis. De hostia vero pacifico
rum aliquid cedit in vsum offerentis: aliquid in
vsum sacerdotis. de hostia vero pro peccato nihil
cedit in vsum offerentis. aliquid tamen cedit ĩ vsũ
sacerdotis: sicut patet ex leuiti.vj. ⁊ septimo.
Nonum ¶ Item queritur quare omne sacrificium sacerdo
tuz totum igne consumeretur: sicut Leui.vj. Om
ne sacrificium sacerdotum consumetur. nec quis-
Decimum q̃ comedet ex eo. ¶ Item queritur de illa differẽ
tia hostie pacificorum Leui.vij. vbi dicitur qd̃ si
hostia pacificorum est pro gratiarũactione. come
debantur carnes eadẽ die. si ex voto similiter ede-
bantur eadem die. sed si quid in crastinum rema-
nebat vesci licitum erat. quicquid autem dies ter
tius inuenerit ignis consumet. Uidetur quod
potius econuerso debebat esse. Nam ad votum
statim sequitur obligatio reddendi. Iuxta illud
Psalmiste. Uouete et reddite.

Sacrificium aūt spūale voti designatur in sacrificio pacificorum.qd offerť ex voto.ergo eadem die debuit comedi illa hostia vt ondereť ꝙ die eadez q̄ aliqd vouimus debem9 reddere. ¶ Preterea in hostia q̄ p grārūactionem offerť figūr sacrificiū laudis.sed recepto bñficio a deo.non vr̄ ꝙ statim teneamur ad laudes:ergo non debuit dici ꝙ eadem die comedereť.

Rñ.ad.j. ¶ Rñ.ad pmum dicendum. Qd illa triplex differentia hostiaꝝ accipiť tribus modis. pmo respectu sacrificij xp̄i in remedium pcti.Secundo respectu spūalis sacrificij humani. Tercio respectu cāꝝ offerendi. Respectu sacrificij xp̄i ſm ꝙ sunt in remediū pctī.accipiť hec differentia sic.qr aut est pctm̄ ꝯtra ordinem rationalis nature.aut est pctm̄ ꝯtra ordinem ratiōis.aut ꝯtra ordinem legis scripte. Pctm̄ ꝯtra ordinem rōnalis nature est peccatum originał culpe ⁊ ei9 sequela peccatum veniale. Peccatum contra ordinem rationis est peccatum actuale mortale qd ē malū ſm se. Peccatum vero ꝯtra ordinem legis scripte est peccatuz quod dicitur preuaricatio:qd est malum ex ꝓhibitione. Dōm ergo ꝙ in figura veri sacrificij xp̄i per quod est remediuz omnis peccati.offerebatur olocaustū rōne originalis ⁊ venialis pcti.vnde ⁊ olocaustum ꝓ peccato erat sacrificium vitule ruffe Nūc.xix.quod exponit apl's de sacrificio xp̄i.ix.⁊ vlť.ad heb.ſm quod est specialiter remedium originalis.Item qr in remediū venialis offertur olocaustum.sicut habetur vlti.Job. Ut qui contra iob peccauerant venialiter dicitur eis offerte ꝓ vobis olocaustū.Item rōe actualis mortalis per quod discordamur a deo: offerebať hostia pacificorum:qr per xp̄m habemus reconciliationem ad deum sicut dicit ad Ro. v. Justificati ex fide pacem habemus per xp̄um ad deuz ⁊ iterum ibi dicitur: reconciliati sumus deo per mortē filij eius.Item ratione ꝑuaricationis legis offerebatur hostia pro peccato.quia per xp̄m sum9 liberati a legis ꝑuaricatione.vnde.iiij.Gal.dr̄. Xp̄us factus sub lege vt eos q̄ sub lege erāt redimeret. Et.ix.ad heb.Et iō noui test.mediator est vt morte intercedente in redemptione eaꝝ preuaricationuz que erant sub priori testamento. repromissionem accipiant qui vocati sunt eterne hereditatis.Itez alio modo accipitur hec differentia respectu spiritualis sacrificij humani ſm ꝙ sunt i exercitium boni ⁊ hoc tripliciter.vel satisfactionis peccatorum.et quantum ad hoc hostia pro peccato.vel iusticie in impletione mandatorum.⁊ q̄tuz ad hoc est figura hostie pacificorum.vel supererogatōis in impletione consiliorūz et ſm hoc est figura olocaustum vnde in psal. Olocausta medullata offeram tibi.Glo.animam totam igne caritatis inflammatam.⁊ hec differentia accipitur ratiōe spiritualis sacrificij humani quod tripliciter figuratur. ¶ Item respectu causarum offerēdi sumitur hec triplex differentia sic.quia secundum literam olocaustum sacrificiuz erat quod offerebatur deo ex amicicia sola sue bonitatis. Hostia pacificoruz quod offerebatur ex debito beneficij accepti.vnde dicebatur pacifica.quia offerebatur pro pace habita vel habenda:et hostia salutaris: quia offerebatur pro salute habita vel habenda. Hostia pro peccato offerebatur ex necessitate remissiōis peccati.

So.ad arg.j. ¶ Ad illud ergo quod primo obijcitur.ꝙ non videtur distingui olocaustum ab hostia pro peccato iam patet responsio.quia sicut habitū ē. Duplex erat dr̄ia olocausti.vna q̄ offerebať ꝓ pcō generali vt sacrificium vitule ruffe.alia vero erat que non offerebatur ꝓ peccato. sed amicicia seu amore puro.Item illa que offerebatur ꝓ peccato distiguitur ab hostia que specialiter dicitur offerri ꝓ pcō.qr olocaustū ñ offerebať nisi ꝓ pcō gñali:qd erat figura origialis vel ꝓ pcō veiali vel pro pcō sacerdotis in figuram sacrificij xp̄i q̄ sine peccato obtulit se ꝓ alioꝝ pctis.hostia vero ꝓ pcō spāliter data erat ſm suam primam intentionem ꝓ pcō ꝑuaricationis in transgressione legis.

Ad secundu ¶ Ad secundum quod obijcit:quod ante legem non erat hostia ꝓ peccato.sed solum olocaustum ⁊ pacifica.concedendū est.sed tunc olocausta offerebantur ꝓ originali vel veniali.pacifica vo ꝓ reconciliatione ad deum contra actualem culpam mortalem.Postea vero vt dictum est contra preuaricationem addita est hostia ꝓ peccato data lege.

Ad tertium ¶ Ad tertium qd obijcit de hostia pacificoꝝ q̄ duplex est.dōm ꝙ est gratiarūactio ꝓcedens ex amicicia caritatꝭ:quo grārūactio est in figura olocausti:⁊ est grārūactio ex debito iusticie in receptione beneficij quo figuratur in hostia pacificoꝝ q̄ offerebať ꝓ grārūactione.Itē votū fit deo duplr̄. Uno mō ex intuitu ⁊ amore diuīe bonitatis.quō votum respicit statum superogationis. Alio modo ex intuitu ⁊ spe bñficij seu salutis.quō ꝑtinet votum ad statum iusticie.⁊ designabať i hostia pacificoꝝ q̄ offerebatur ex voto. q̄le fuit votum iacob Gen.xxviij.votum vouit dicēs.si dederit mihi panes ad vescendū ⁊c.de cunctꝭ que dederꝭ mihi decimas offeram tibi.

Ad quartum ¶ Ad quartum dōm ꝙ hostia pacificoꝝ pertinet ad statū iusticie vt dictuz est.Justicia autem est in exercitio actiue.exercitium autem actiue designať in gressibilibus. sicut eleuatio ꝯtemplatiue in volatilibus.Iō rōne figure nō ꝯpetit hostie pacificoꝝ vt fiat de volatilib9. Olocaustum vero vtranqꝫ dr̄iam recipit:qr in statu supererogationis actiue.i.ꝯtemplatiue. ¶ Ad illud vo qd obr̄.ꝙ volatilia offeruntur in hostia ꝓ pcō.dōm ꝙ in hostia ꝓ pcō non offertur qr volatile:sed qr gemens.Unde offerť turtur ⁊ columba.gemit9 autē ꝓ peccatis ꝑtinet ad statum pnie:quemadmodū gemit9 ꝓ desiderio celestis pr̄ie ꝑtinet ad statum supererogatiōis seu perfecte caritatꝭ.

Ad quintum ¶ Ad q̄ntum vo patet rñsio ex iaz dictꝭ.Nam votū fit duplr̄.Est eñ votuz respectu actionis:⁊ illud ꝑtinet ad statū iusticie.figuratuz in hostia pacificoꝝ ex voto ⁊ ꝯuenit designari in gressibili:⁊ est votum respectu diuine vacationis quod pertinet ad statum supererogationis ⁊ hostiam olocausti quod habet figurari in volatili.

Ad sextum. ¶ Ad sextum dicendum.ꝙ masculus est figura perfectionis:femina impfectionis.statui autem supererogationis non ꝯpetit nisi anima pfecta. In statu vo iusticie ē dr̄ia aīe perfecte ⁊ iperfecte

Ad septimuz ¶ Ad septimū dōz.ꝙ stat9 ꝑsone aggrauat pctm̄ ⁊ cā pcti tota ex nobis est.vñ pl9 peccat ꝑlatus q̄ subditus:⁊ in prelatis plus peccat sacerdos quā princeps: ⁊ prelatus spiritualis plus q̄ prelatus secularis.Item plus peccat in subditis diues q̄ pauper alijs parib9.⁊ iter.Maius est pctm̄ multitudinis q̄ persone alicuius singularis.Quia ergo ſm modū pcti dꝫ hostia ꝓ pcō offerri.iō hostia ꝓ pcō differentiam recipit ſm differentiam personarum.Item ex parte alia.Bonum totū deo tribuendū est.seu i statu iusticie seu in statu supererogationis nō ꝑsone hoīs.Sola aūt dr̄ia est ibi ſm dr̄ias actionum:que dr̄nt ſm pfectum ⁊ iperfectum.vel perfectum magis et minus que ē dr̄ia ſm qualitates actionum.vel ſm genera ipsarum actionum

actionū.Preterea in hostia pacificoꝝ ⁊ olocausti non ponit differentia ſm dr̄ias personaꝝ.sed ſm distinctionē ipsoꝝ sacrificioꝝ vt in pacificis mas et femina.ad sigñdum dr̄iam ſm perfectum ⁊ imperfectum.In olocaustis gressibile ⁊ volatile. ad sigñdum pfectum ⁊ magis perfectum:⁊ in vtrisqꝫ de ouibus bobus ⁊ capris ad sigñdas differentias actionū in innocentia declinandi quod maluz est:que figuratur in oue.⁊ prudentia discernendi qd bonum et malum est:q̄ designatur in capra q̄ hꝫ acutum visum.⁊ strenuitate exeq̄ndi qd bonuz est:q̄ designatur in boue.

Ad octauum ¶ Ad octauum vero dicendum.quod in sacrificio spirituali qd offerim9 in deuotione bone voluntatis.triplex est ꝯditio. vna est in statu superogationis in quo non potest q̄s vti sua voluntate ꝓpter abrenunciationem. Alia in statu penitentie i quo sit nō dꝫ q̄s vti sua voluntate ꝓpter preuaricationem seu transgressionem.Tertia est in statu iusticie in qua q̄s pōt vti sua voluntate ordinate sub deo ⁊ sub ecclesia.In pmo statu ꝓpter abrenunciationem voluntatis ex voto tota voluntas debetur deo cui dꝫ reddi votū et illud figuratur in olocaustum quod totum incendiť in honorem dei.In secundo vo ꝓpter ꝑuaricationē qua amisit ꝓpriam libertatem voluntas dꝫ offerri p ꝯtritionem deo ⁊ per ꝯfessionē sacerdoti ad satisfaciendū ſm arbitrium ecclesie.⁊ illud figuratur in hostia ꝓ peccato in qua vna ps cremabatur ad honorez dei.alia pars cedebat in vsum sacerdotis nihil tamen in vsum offerentis. In tertio statu voluntas relinq̄tur ꝓprie libertati.dum tamen subiecta sit deo ⁊ ordinata per itētionem ⁊ similiter sub ecclesia seu sacerdote per obeditionem.⁊ istud figuratur in hostia pacificorum.cuius vna pars offertur ad honorez dei qua cedit in esum sacerdotis.alia in esum offerentis.

Ad nonum ¶ Ad nonum dōm.ꝙ hoc fuit ꝓpter figuram sacrificij xp̄i veri sacerdotis.ꝙ in sacerdotis sacrificio figurabatur:quod quidem sacrificium ex perfecta caritate deo patri oblatum est.vnde in psal. Olocaustum medullatū offeram tibi.i.meipsum cum medulla intimi amoris Uel ad sigñtionem pfectionis sacerdotis:qui ꝓ quocunqꝫ statu pfecta caritate debet ardere:seu ꝯteratur de peccatis qd est hostia ꝓ peccato: seu impleat precepta qd ē hostia pacificoꝝ.seu supereroget ꝯcilia quod est specialiter olocaustum.

Ad decimuz ¶ Ad vltimum vo dicendū ꝙ ratio illius differentie in cōmestione hostie pacificorum est dr̄ia obligationis in receptione bñficij ⁊ ex ꝓmissione voti:nam qr recepto beneficio statim tenemur gratias referre deo.non ꝑcurrente deliberatione:vel sequente aliqua ꝓmissione. Ideo dicitur ꝙ hostia pacificoꝝ eadem die dꝫ comedi:qr statim recepto beneficio actu vel habitu gratia debet reddi.In voto vero precurrit deliberatio quasi pma dies.sequitur ꝓmissio quasi secunda dies et in vtroqꝫ statu deliberationis ⁊ ꝓmissionis.licitum est votum reddere vel implere. Tertia vero dies intelligi potest status remunerationis post mortem:in quo non erit fas votum impleri.

Questio.lix.de cessatione cerimonialium preceptorum.

Ordine consequēti inquirendum est de cessatione cerimonialium preceptorum. Circa hoc autem duplex error eliminandus est. Error iudeoruz qui recipiunt scripturam vet.te.qui asserunt cerimonialia p̄cepta semper esse obseruanda. Et error ebyonitarū.qui cum obseruantia euāgelij legales cerimonias simul custodiendas xp̄ianis dixerunt. Ad eliminandum ergo vtrūqꝫ errorē isto mō ꝓcedemus.Querentes pmo in generali.vtrū obseruātia cerimonialium semper sit in p̄cepto. Secūdo specialiter de sacrificijs circuncisione ⁊ sabbato. Tertio vtrum obseruantia cerimonialium sit idifferens tempore gratie.

Membrum primum.

v. obsuantia cerimonialiū sit sēp in p̄cepto. Qd sic arg.j.

Ad pmum sic possunt arguere aduersarij veritatis. Baruc.iiij. Hic est liber mandatorum dei:⁊ lex que est ineternū omnes qui tenent eam inuenient vitam et loquitur de lege data pplo israelitico. Sed qd manet ineternum dꝫ seruari sine fine:ergo tempore gratie debemus seruare legem q̄tuz ad legalia omnia.

Secundum ¶ Si dicatur ꝙ intelligitur de lege q̄tuz ad moralia ꝙ ipsa manet ineternū.Contra mat. v. Amen dico vobis yota vnum aut vnus apex nō preteribit a lege donec omnia fiant.ibi dicit glo. yota que est decima litera.signat p̄cepta decalogi. Apex vo q̄ non est litera sed signum litere.sigt p̄cepta significatiua sicut figuralia ⁊c.ergo intelligitur de moralib9 ⁊ figuralibus omnib9:ergo tenemur omnia implere ⁊ obseruare.

Tertium ¶ Item mat. quinto.Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis:minimus vocabitur in regno celorum id est vilis ⁊ abiectus vocabitur ab his q̄ erunt in regno celorum:⁊ dicit glos.interlinearis.Minima mandata sunt que inchoant homines. Sed hec fuerunt mādata legalia.ergo erit minimus:i.dest reprobus qui soluerit illa ⁊ non obseruauerit. ergo semp sunt obseruanda.

Quartum ¶ Item iste similitudines sunt vtiles ad informationem aīe rationał sicut dr̄.b.augu.ꝯtra faustum. He similitudines reruz in locutionibus ⁊ obseruationibus figuratis:ꝓpter querendi ⁊ operandi exercitationez rōnales mentes vtiliter ⁊ suauiter mouent.Sed q̄cquid est suaue et vtile ad mouendam animam rationalem.semper debet manere ⁊ obseruari ⁊ non euacuari:quia omne tale ad salutem ordinat. Si ergo figuralia ⁊ legalia omnia sunt huiusmōi manifestum est ꝙ semper debent obseruari.

Quintum Augu. Item augu.in qōnibus ve.⁊ no.test.implere legez nihil aliud est q̄ plene addere.legem aūt hoc est adimpleť se:manentibus p̄teritis noua addere.Si ergo xp̄ianus implet legem.ꝯstat ꝙ manentibus preteritis ipe addit noua.ergo adhuc manēt p̄terita.nec tolliť aliquid quod legis sit:ergo adhuc debēt omnia legalia obseruari.

Sextum. ¶ Itē deuť.xxvij. Recitatꝭ mandatis tam moralibus q̄ cerimonialibus.p̄cepit Moyses ⁊ seniores israel populo dicentes. Custodite omne mandatū quod p̄cipio vobis hodie.⁊ paulopost.ſm.lxx. Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus que scripta sunt i libro legis huius vt faciat ea. ¶ Itē deutero.xxviij. Si audire nolueris vocem domini dei tui. vt custodias et facias omnia mandata eius ⁊ cerimonias q̄s ego p̄cipio tibi hodie:venient super te omnes maledictiones iste.maledictus eris in ciuitate ⁊c.Igitur omne mandatū taz cerimoniale quā morale p̄cipit indifferenter obseruari sine termini ꝯfinitōe:⁊ maledictiōi subiecit oēm trāsgrediētem vel vnum de mādatꝭ:nullū excipiens hoīem aut mandatuz.Omne igitur indifferenť sine termino est obseruandum.

Septimum ¶ Itē lex tam in p̄ceptis moralibus q̄ in cerimonialib9 ꝯtinet veritatem. ñ in ps.Lex tua veritas:ꝫ sicut dr̄ i alio loco ps.

ps.cxvj. Octauum — Ueritas domini manet in eternum: ergo lex q̄tū
ad p̄cepta moralia ⁊ cerimonialia manet ineter-
num. Item ad Roma.vij. Mandatum sanctum
iustū ⁊ bonū. quod intelligitur de mandato leg᷑
moysi: ⁊ etiam de cerimonialib9. vnde ibi statim
subiungit᷑. scim9 q̄m lex spiritualis est. Glo.aug.
lex moysi spiritualis dicitur. quia in ea sunt q̄ dei
sunt: ⁊ quia spūalr̄ intelligenda. Si ergo q̄tuȝ ad
cerimonialia tm̄ est spiritualit᷑ intelligēda. ergo
lex q̄tum ad cerimonialia spiritual᷑ est ⁊ manda-
tum sanctū iustū ⁊ bonum. Si ergo mādatuȝ san
ctū iustū ⁊ bonū: est ꝑpetuo tenendum q: sicut dr̄
sapien.j. Iusticia perpetua est ⁊ immortalis. et in
ps. Iusticia tua dn̄e iusticia ineternum. ergo pre-
ceptum cerimoniale erit perpetuo obseruandum

Contra q̄ non. — ¶ Contra. Omne quod non hȝ rōnem quare de-
beat ꝑmanere dsinit. Si ergo lex cepit. q: añ moy
sen nō fuit. ⁊ hoc q̄tuȝ ad cerimonialia ⁊ post ad
uentū xp̄i. nō est ratio quare debeat ꝑmanere q̄-
tū ad cerimonialia. ergo post aduentum xp̄i q̄tū
ad cerimonialia desinit. Qd̄ autem post aduentū
xp̄i non est rō quare debeat manere: ꝓbat aposto
lus ad Ro.iij. Quia iusticia dei per fidem est iesu
xp̄i in omnes ⁊ sup omnes qui credūt in eū. ⁊ nūc
sine lege iusticia dei manifestata est. Ex quo argu
it q̄ non ex opibus legis iustificabit᷑ omnis caro
Si ergo rō ꝑmanentie legis est iustificatio seu sa-
lus hoīs: non est rō q̄re lex nunc debeat manere:
quod intelligit᷑ de cerimonialibus manifeste.

¶ Item si q̄s dicat q̄ ad iustificationem necessa
ria est obseruantia cerimonialiuȝ. Contra obijcit
apostolus. Nam abrahā ex fide iustificat9 est an-
te legē cerimoniarū. ex fide dico ꝓmissi redempto
ris. Gen.xv. Credidit abrahā deo ⁊ repu. est il. ad
iust. Si ergo ex fide sine obseruantia cerimoniarū
fide dico ꝓmissionis redēptōris erat iustificatio
abrahe: obseruātia cerimoniarū nō ē ad iustifica-
tionem necessaria. ¶ Item si ex sola fide ꝓmissi-
onis redēptor᷑ lōge anteq̄ veniret erat iustificatō
ergo multo forti9 postq̄ ꝓmissio est impleta et re
dēptor vēit: ex fide sola erit iustificatio sine obser
uantia legis cerimoniaꝝ. Et hoc est qd̄ concludit
apl's ad Ro.v. Iustificati igit᷑ grat᷑ ex fide ꝑ grām
ipsius ⁊c. ¶ Itē lex cerimoniarum obligabat solū
illos q̄b9 data est. Si ergo solū iudeis data est lex
soli iudei ⁊ non alij tenētur ad cerimonialia. Si er
go iustificatio redēptoris equalit᷑ respicit omnes
tam iudeos q̄ gentiles. ſm q̄ dr̄ apl's ad gal.iij.
ex autoritate. gen.xxij. Prouidēs scriptura. q: ex fi
de iusticat gentes de9 ꝓmisit abrahe. quia benedi
cent᷑ i te oēs gētes. ex quo ɔcludit. igr̄ q̄ ex fide sūt
bñdicēt᷑ cuȝ fideli abrahā. Si ergo sine obseruā
tia cerimoniarum erit iustificatio hominuȝ sicut
et patris abrahe. aut sequetur inconueniēs quod
ad iustificationem iudeorum requirent᷑ plura q̄
ad iustificationem gentiuȝ. ergo difficilius salua
rentur illi q̄b9 facta est ꝓmissio spiritualis de sal
uatore ⁊ ex q̄b9 saluator natus est. qd̄ est ridiculo
sum dicere. ¶ Itē arguit apl's ad Heb.vij. ex au-
toritate psal. in qua propha in ꝑsona dei loquitur
ad xp̄m. Tu es sacerdos in eternum. hoc modo.
Si consummatio per sacerdotium leuiticuȝ erat
idest perfectio vt vltra quā non esset ꝑfectius sa-
cerdotium requirendum: quid ad hoc necessariū
fuit secundum ordinē Melchi. surgere sacerdo-
tem et non secundum Aaron dici. Si ergo a pro-
pheta Dauid dicitur: quod christus exurget ſm
ordinem Melchi. non Aaron ergo ritus sacerdo
tij christi non est ritus sacerdotij aaron seu sacer-
dotij leuitici. ⁊ etiā potior ⁊ melior. Relinq̄tur igi
tur q̄ sacerdotiū legis mutādū ē adueniēte sacer-
dotio xp̄i: trāslato aūt sacerdotio sicut dicit idem
apl's necesse ē vt legis trāslatio fiat ex quo relin-
quitur q̄ si ſm ordinē Melchi. exurgat xp̄s sacer
dos: erit sacerdos nō ſm legeȝ carnalis mādati: ſȝ
ſm virtutē vite insolubilis. Necessariū est igit᷑ in
aduētu xp̄i cerimonialia terminari. ¶ Itē arguit
apl's ad Heb.viij. ex autoritate hiere.xxxj. feriā do
mui israel: ⁊ domui iuda test. nouū. nō ſm pactū
qd̄ pepigi cū patribus vestris. pactū qd̄ irritū fece
runt. Ex hac parte auctoritatis arguit apl's dicē-
do. Nouū veterauit prius. i. factū est vetus prius
testamentū sed si vetus est: finiendū est. vnde ipse
subdit. Omne qd̄ antiquat᷑ vt in animatis. ⁊ sene
scit vt in aiatis. ⁊ senescit vt in aniatis: ꝓpe interi
tū est. q: antiquatio ⁊ senect9 sunt ꝑnūcia mortis
⁊ desitionis. Ex quo relinquit᷑ q̄ veniēte no. te. i ad
uentu xp̄i: cessat vetus in cerimonijs legis ¶ Itē
ex autoritate Hier. in codē.xxxj. Similiter arguit
apl's subdēs in codē. Hoc est testamentū meū qd̄
feriā domui israel. dabo legē meā in visceribus eo
rū ⁊ in corde eorū scribā eam Si ergo hec ꝓmissio
est adimpleta in aduentu xp̄i: lex seruanda post
aduentū xp̄i nō hȝ mandata que scripta non sunt
in corde ⁊ conscientia humana. Si ergo precepta
cerimoniarū non sunt scripta in mente humana.
relinquitur q̄ nō sunt seruāda post aduentū xp̄i.
¶ Item arguit apl's rōne Nam mandatū cerimo
niale tēpore xp̄i nō est vtile ad significandū: q: qd̄
significat᷑ iam venit: nec de se est virtuosum ad iu
stificandū: q: ſm se cōsiderata absq̄ diuino impe-
rio indifferētia sunt ergo post aduentū xp̄i est mā
datū cerimoniale infirmū ⁊ inutile. Ex quo relin-
quitur q̄ dicit apl's ad heb.vij. q̄ reprobatio pre-
cedentis mandati fit propter infirmitatē ei9 ⁊ inu
tilitatē. ¶ Iteȝ si diceret᷑ q̄ esset vtile ad significā
dū qd̄ faciēdū ē: nō tamē ad significandū qd̄ i xp̄o
futurū est. Contra est quod dicit apl's ad heb.vij.
Nihil ad perfectuȝ adduxit lex. Introductio vero
melioris spei ſm quā appropinquam9 ad dm̄ est sup
ple. Et intendit dicere. q̄ obscure ⁊ imperfecte si-
gnificāt qd̄ est faciendū ab obtinendā spem salu
tis seu appropinquationis ad deū. Ergo tēpore ꝑ
fectionis non debent hec signa imperfecta mane
re omnibus istis rationibus et autoritatibus de
struit᷑ error iudeorum.

Item amplius. +§.j.

error ebyonitarū qui recipiunt autoritatem euā-
gelij destruitur sic. Dicit saluator. lex et prophete
vsq̄ ad iohan. mathe. xj. ex qua autoritate arguit
augusti. in questionibus noui et veteris testamen
ti. hanc legem dicit saluator vsq̄ ad iohannē non
vltra seruandam. sic enim data est vt completo tē
pore cessaret. nec enim fuit ab initio: sed ex causa
data ad tempus est: vt veniente saluatore cessaret
lex. ¶ Item augustinus. contra faustuȝ arguit sic
Si celebrationes que figure erant prenūciantes
ventura. adhuc christianis fierent: nihil significa
retur nisi nondum venisse: que dudum figuris ꝑ-
nunciabantur: quod enim venturam prenuncia-
tur. aut nondum venit. aut si iam venit: superflue
et fallaciter prenunciatur lex et prophete vsq̄ ad
iohannem. mathe. vndecimo. Illud enim qd̄ iam
venit non debet prenunciari. Si ergo res prenun-
ciata figuris iam venit: ergo debent euacuari figu
re non obseruari. ¶ Ad idem est autoritas beati
Petri actu.xv. in concilio apostolorum. loquitur
enim ibi ad iudeos conuersos. Uiri fratres sci-
tis quoniam ab antiquis diebus elegit deus pe-
os mer

os meū audire gentes verbū euangelij ⁊ credere.
dās illis spiritū sanctū sicut ⁊ nobis. ⁊ nihil discre
uit inter nos ⁊ illos. fide purificans corda illoruȝ.
Nūc ergo quid temptatis iugū imponere sup cer
uices discipulorū: qd̄ neq̄ nos neq̄ patres nostri
portare potuim9. ⁊ loquitur de onere circūcisiōis
⁊ aliarū circūstantiarū legis. ¶ Itē ad idem sunt
q̄ plurime autoritates pauli ad Gal.iij. Priusq̄
veniret fides sub lege custodiebamur ɔclusi in eā
fidē que reuelanda erat. Itaq̄ lex pedagogus no-
ster fuit in xp̄o vt ex fide iustificemur. at vbi venit
fides: nō sumus sub pedagogo. ergo nō sum9 sub-
iecti mādatis cerimoniarū. ⁊ multa dicit ibi apl's
in hūc modū. Autoritate igitur ꝓphetica ⁊ euāge
lica: aplica: ⁊ rōne euidēti patȝ. pōst aduentū xp̄i
legales cerimonias nō esse seruādas. ¶ Qd̄ sine
So. ad .j. argumentum. — distinctiōe ɔcedendū est. Rñdendū igit᷑ ad obie-
ctiōes erroris. ¶ Ad primū. ergo qd̄ obijcit q̄ hec
Augustinus — lex est ineternū. dd̄m ſm aug. in li. questionū no.
⁊ ve. tes. Legis nomē vnū est sed tripertitā hȝ intel
ligentiā. Prima eīm pars legis de deo est. Si eniȝ
lex a lectiōe dicta est. vt de multis q̄d eligas scias
inter errores ergo positi acceperūt vt eligāt veruȝ
.i. reprobato dyabolo eligāt deuȝ. Scd̄a aūt legis
pars hec est: que sex p̄ceptis ɔtinetur q̄ sic incipit
Honora patrē ⁊ matrē. Tertia ꝟo in nyomenijs
⁊ in sabbatis est ⁊ in escis discernēdis ac eligēdis:
et in circūsione: ⁊ in hostijs pecudū offerēdis hāc
itaq̄ legē dicit vsq̄ ad iohannē nō vltra seruandā
q: sicut dicit data ē vt ɔpleto tēpore cessaret. Lex
vero q̄ de deo est similiter ⁊ lex moraliū precepto-
rum: ista semper manet ⁊ aboleri nō pōt. Ex hac
igitur autoritate augu. dicendum q̄ lex credendo
rum de deo que est in prima tabula. ⁊ lex moraliuȝ
preceptorum que est in secunda: manet ineternū
Lex vero cerimonialium que ex causa et ad tem
pus data est temporalis: q: cessante causa in aduē
Ad secunduȝ — tu saluatoris euacuanda est. ¶ Ad secundum qd̄
obijcit ex Mathe.v. respondetur ibidem in glos.
Quia cum in lege sint precepta moralia et prece-
pta signantia scilicet cerimonialia. omnia implē
tur vel in capite christo. vel in corpore quod est ec-
clesia: sed differēter. Nam moralia implentur lit
teraliter: significātia vero spiritualiter. vñ dicit
glossa. donec omnia fiant. vel in capite vel in cor-
pore: ⁊ q̄tum ad moralia imperfecta perficiūtur
et q̄tum ad cerimonialia significantia spiritua-
Ad tertium. — liter impleantur. ¶ Ad tertium quod dicit. qui
soluerit vnū de mandatis istis minimis ⁊c. Dicē
dum q̄ soluere mandatum legis dicitur dupli-
ter. vel q̄tum ad intentionem ferentis. vel q̄tuȝ
ad intentionem eius cui data est lex. In illa ergo
autoritate intelligitur soluere vnum de manda-
tis istis minimis. primo modo. vnde notandum
est: q̄ christianus verus nunq̄ soluit aliquod le-
galium seu cerimonialiū q̄tum ad intentionē fe
rentis: cuius intentio fuit q̄ maneret vsq̄ ad tem
pus christi. Quis dicatur soluere q̄tum ad inten
tionem falsam iudeorū quibus data est lex ⁊ hu-
ius distinctionis exemplū ponit augus. in prece-
pto de sabbato in questionibus no. ⁊ ve. tes. dicēs
Soluit sane sabbatū saluator sed sine preiudicio
dat sabbati. Cum enim sabbati iam tempus ces-
saret. iudei autē sabbatum adhuc manere assere-
rent: saluator sabbatis operans ſm sensum iudeo
Ad quartum — rum sabbatum soluebat. ¶ Ad quartū dicenduȝ
q̄ similitudines figurales vtiles fuerūt pri9: ⁊ ad
huc vtiles sunt: sed prius. scȝ ante tempus gratie
duplicem habuerunt vtilitatem: quia tunc erant
vtiles ad mouendum rationem opere ⁊ lectione
modo autem non habent nisi vnam vtilitatem il
lam. s. que est in lectione. vt in eis legat᷑ non vt ob
seruentur. Ad vtilitatem autem q̄ solum est i au-
diendo seu in legendo non sequitur obseruantia
nisi cum hoc sit vtilitas illa q̄ est in faciendo. Et
hoc est qd̄ dicit aug. ɔtra faustū. Prior ꝑplo mul
ta talia non tantum audienda. verūetiam faciēda
seu obseruanda p̄cepta sunt. tempus eniȝ quo nō
tm̄ dictis sed etiaȝ factis ꝓphetizari oporteret ea
que posteriori tp̄e fuerant reuelanda: quibus per
xp̄m atq̄ in xp̄o reuelatis fidei gentium onera ob
seruationum non sunt imposita. ꝓphetie autem
autoritas est cōmendata. vnde remanserunt solū
q̄tum ad autoritatem signādi: vt in eis posset ho
mo legere ⁊ intelligere: sed nō q̄tum ad autorita-
tem obseruandi. ¶ Ad q̄ntum dicendum. q̄ iple- — Ad quintum
tio legis dicitur vno mō respectu figuraliū. ⁊ hoc
mō sumit᷑ impletio ꝑ cessationeȝ ſm quod dr̄ au-
gu. in q̄ōne vete. ⁊ noui test: quod implet᷑ cessat. vt
delȝ quādo ei meli9 succedit. vñ pōit exēplū de cō
stituto in aliq̄ ptāte dicens. si alicui in potestate
constituto successor datur. nunquid destruct9 di-
cetur: q.d. immo ipletio est quando succedit me-
lior in potestate. ⁊ hoc est qd̄ dicit glo. super illud
Math.v. Non veni soluere legem sed adimplere
supplet qui figuras cessare docet quādo res facta
est. Alio mō dicitur implere. s. addere plene: ⁊ hoc
modo implet xp̄ian9 moralia: vnde aug. in questi
onibus noui ⁊ ve. test. Non illam destruxit sed po
tiora addidit. sic ergo non destruuntur legalia q:
eis meliora succedunt: nec etiam moralia: sed etiā
adduntur potiora. ¶ Ad sextum quod obijcit: qd̄ — Ad sextum
sub interminatione maledictionis precipiuntur
seruari moralia ⁊ cerimonialia. xxvij. Deut. ⁊ sine
termino. Deut. xxviij. dicendum q̄ illa p̄cepta q̄-
tum ad cerimonialia non fuerunt iussa seruari ni-
si vsq̄ ad aduentum veri ꝓphete hoc est xp̄i. Alio
quin non fuisset dictum in eadē lege Deut. xviij.
Prophetam de gente tua sicut me suscitabit dn̄s
ipsum audies. ⁊ subditur in persona dei. ponā ꝟ-
ba mea in ore eius loqueturq̄ ad eos omnia que
p̄cepero illi. Ex quo relinquitur quod adueniē-
te ꝓpheta xp̄o: cedit lex moysi eius imperio. ipse
autem est qui dicit Math.xj. Lex et ꝓphete vsq̄
ad iohannem. ex autoritate ergo eius retractant᷑
legis cerimonie. Inde est quod dr̄ apostol9 ad
Gal.iij. repetens illud legis Deut. xxviij. Quicun
q̄ ex operib9 legis sub maledicto sunt. Scriptuȝ ē
enim maledictus qui non permanserit in omnib9
que scripta sunt in li. legis: ⁊ subdit. Christus nos
redemit de maledicto legis: factus pro nobis ma
ledictum. Deuterono. xxj. Maledictus omnis q̄
pendet in ligno. vt in gentibus benedictio abra-
he fieret in christo. vt pollicitationem spiritus ac
cipiamus per fidem sine obseruantia legalium.
¶ Ad septimum quod obijcitur. q̄ lex in cerimo — Ad septimuȝ
nialibus continet veritatem. concedendum est.
sed distinguendum quod duplex est veritas. veri-
tas promissionis. et veritas exhibitionis. In ceri-
monialium vero obseruantia fuit veritas promis
siōis: et sic est ꝟitas in figura i grā christi: qui per
illa figurabatur ⁊ promittebatur Ueritas autem
exhibitiōis complet euacuādo quodammodo ꝟe-
ritatem ꝓmissionis. ⁊ hoc est quod dicitur in ps. — ps.xxxix
Sacrificium ⁊ oblationem no. Nota glo. sacrifi-
cium quod de animalibus fiebat. ⁊ oblationem q̄
erat de alijs rebus: vt de simila ⁊ thure et oleo no
luisti. sup. postq̄ veritas est exhibita: vt enim ve-

nit res:noluit deus illa legalia que erãt quasi ver
ba promittentia:tandiu est promissor donec det vt
dedit mutat verbum non dicit dabo sed dedi.ipo
ergo veniente noluit illa que erant eius figura.vn
de in natali domini cantatur missa de promissio
ne.lux fulgebit:nec repetitur postea et de promis
sionis exhibitione scilȝ.puer natus est,et illa repe
titur.ecce verborum mutatio:ibi enim est de fu
turo promissio.hic de iam nato gratiarum actio.

Ad octauum

¶Ad octauum dicendum ꝙ illud mandatum iu
stum sanctum et bonum intelligitur de moralib⁹
preceptis ſm vnum modum.et ꝙ sequitur lex spi
ritualis est.de eisdem moralibus inq̃tum sunt de
lege naturali.vnde augu.in li.questionũ.no.τ ve.
tes.Si apostolus legem sanctam τ bonã τ spũalez
vocat ad Ro.vij.quomodo dicit lex iraz operatur
τ vbi non est lex:nec preuaricatio.ad Ro.iiij.τ re
spondet.ꝙ legez factorũ vt erat ꝙ circũciderent.
ꝙ sabbatũ obseruarẽt.ꝙ discernerent escas τc.
dicit iram operari:eo ꝙ irato deo addita sunt hec
vt homini essent perfidie iudeorũ.de tantis enim
necesse est vt aliquid pretereat.vñ apl's petr⁹ act.
xv.Quid temptatis iugũ imponere super ceruicẽ
discipulorũ qđ neqȝ nos neqȝ patres nostri porta
re potuimus.τ per ezech.xx.c.Dedi eis ꝑcepta nõ
bona.Ut ergo ab hac lege illos tolleret ait.vbi nõ
est lex:nec preuaricatio.q.d.legem iudeorũ seruan
tes necesse est vt preuaricetis.tãta enim sunt pre
cepta que impleri impossibile est.Spiritualez au
tem legem τ sanctam τ bonã.dixit legem natura
lẽ:que ꝓhibet peccare:τ dux est bone vite:huic ad
dita lex fidei perfectum hominez facit.Et ſm hec
predicta.obiectio non facit ad propositum.Secũ
dum alium modum intelligitur de lege moysi.ꝙ
lex spiritualis est:eo ꝙ spiritualiter est intelligen
da.sicut dicit ibi glo.τ tunc cum dicitur mandatũ
sanctum iustum et bonum.distinguendum:quia
iustum et bonũ mandatũ dicitur duobus modis
vno modo ex natura eius quod mandatur. quia
ſm se iustum et bonum est,τ hoc modo mandata
moralia sunt iusta et bona non cerimonialia.
Alio modo ex ratione et intentione mandatis so
lum.vt quia mandat aliquid deus propter ali
quod iustum et bonum eliciendum vel significan
dum quod tamen ſm se indifferens est quomodo
preceptũ datum ade de ligno scientie boni τ mali
ne comedas Gene.ij.fuit iustum et bonum quia
datum homini in meritũ obedientie: τ preceptũ
cerimoniale iustum τ bonum quia datũ ad signi
ficationem future gratie christi de quo.j.Corin.j.
Qui factus est nobis iustificatio τ sanctificatio:
et redemptio. Primo modo dictum mandatum
est simpliciter τ ſm omne tempus iustũ τ bonum
Secundo modo dictum est iustum τ bonũ ex cau
sa τ ideo ad tempus iustum τ bonum.propter qđ
cessante causa cessare debet effectus vnde august.
in questionibus no.et ve.te.de lege cerimoniarũ
dicit:non fuit ab initio:sed ex causa data ad tem
pus est vt adueniente saluatore cessaret lex

Membrum secundum

Querit de sacrificijs i speciali.

SEquitur specialiter inquirere de sa
crificijs circuncisione et sabbato nam
de suffocato et sanguine supra quesitũ
est.Queritur ergo primo de sacrificijs
legalibus vtrum sint facienda.Secundo de circũ
cisione vtrum debeat cessare.Tertio de sabbato
cessando.

Articulus primus.

Q. sacrificia legalia sint mõ facienda Arg.j.

AD primũ sic arguit.Nam oẽ preceptũ qđ
est in lege moysi ꝓmulgatum et in euã
gelio ꝟbo xp̃i repetitũ seu ↄfirmatum:
est semper seruandum.Sed mandatuz
de sacrificijs est tale:quia in mundatione leprosi
viij.mat.ↄfirmatur a xp̃o cũ dixit.vade τ ostende
te sacerdotib⁹:et offer munus quod precepit mo
yses:hoc est sacrificium.ergo est semp seruandum

Secundum

¶Item omnis xp̃i actio nostra est instructio:τ i
impletione mandatoꝝ nobis ꝓposita in exẽplũ
Si ergo in xp̃o seu ꝑ xp̃o oblatum est sacrificium
Luce.ij.τ hoc ipse voluit.vnde dicitur ibi.Tulerũt
illum in hierusalem vt darent hostiam ſm quod
dictum est in lege.par turturũ:aut duos pullos
columbaꝝ.ergo ad exemplum erunt a nobis sacri
ficia offerenda.

Tertium

¶Itez đt aug.in questionib⁹ no
ui τ vet e.te.Manifestum est deo olocaustis non
delectari.sed ꝓ satisfactione peccati gemitu.τ do
lore cordis veniã posse mereri.sacrificiũ in testio
nium peccati voluit.vt se peccator per oblationẽ
sacrificij ↄfiteretur peccasse.Si ergo oblatio sacri
ficij erat cõfessio peccati:cũ tempore gratie neces
saria sit ↄfessio pcti:non debuit cessare oblatio sa
crificij.

Quartum

¶Itez opponit Marcellin⁹ ad aug.Cur
hic deus qui τ ve.te.deus esse firmatur:spretis ve
teribus sacrificijs delectatus est nouis nihil eniz
pôt corrigi nisi quod aut non recte factum proba
tur: vel quod recte semel factuz est mutari nulla
ten⁹ dȝ.Recte ei facta mutari nisi iniuste non pos
sunt.

Contra

¶Contra ꝓbatum est supra pma questiõe
de sacrificijs ꝙ veritas sacrificij non est i immola
tione pecoꝝ nisi tantum in signo τ figura. Si er
go veritate veniente dȝ cessare figura:ergo et sacri
ficium veniente xp̃o.et hoc est quod dicit Isiđ su
per principium Leui.Ois hostiarum diuersitas
xp̃i hostiam ꝑferebat.vnde veritate oblata:cessa
uit vmbra verum sacrificium ꝑfigurans.¶Itẽ ve
niente perfectione gr̃e dȝ cessare imperfectũ sacri
ficium.Sȝ talia fuerũt sacrificia animaliuz sicut
ꝓbat ad heb.x.Umbram habens lex futuroꝝ bo
norũ hostijs quas offerunt nunq̃ pôt accedẽtes
ꝑfectos facere:τ hoc per singulos annos alioqui
cessassent offerri ideo ꝙ nullam consciam pecca
ti vltra haberent cultores semel mundati: qua si
dicat.si sacrificia illa cõferrent salutẽ:non eẽt op⁹
iterari.Sicut est de medicamento qđ cũ valẽs est
et salutis efficax.semel impositum introducit sa
nitatem.Si vero semp apponit manifestum indi
cium erit non ↄtulisse salutem.Similiter in illis
sacrificijs qr pma hostia nihil valebat.iđ secunda
offerebatur.Et hec est intentio glo.ex quo relinq̃
tur quod debent cessare sicut insufficientia τ im
perfecta oblato ꝟbo sacrificio.¶Item sacrificiuz
offerebat in ꝓpitiationem peccatoꝝ. Sed dicit
apl's Heb.vij.Qđ omnibus manifestuz est.quia
impossibile est sanguinem hyrcorum aut tauro
rum auferre peccata.ergo illa sacrificia ꝓ pecca
to expiando non erant offerenda.¶Itẽ assumẽs
apl's autoritatem ps.quam dicit in plurali in ad
uentu xp̃i.đt ad Heb.x.Ingrediens mundum di
cit hostiam τ oblationem noluisti:corpus autem
aptasti mihi τc.dicens ꝙ hostias τ oblationes no
luisti:nec placita sunt tibi que ſm legem offerun
tur τc.Aufert pmum supple sacrificium τ cum eo
vetus testamentum quod per Moysen datum ẽ.
vt sequens statuat.hoc est sicut dicit glo.Stabi
le nouum sacrificium et cum eo nouuz sacrificiuz
ostendat.

Rñ.augusti.

¶Rñ.dđm. ꝙ sicut dicit Aug.x.de ci.
dei iuxta apl'm ad Heb.x.Oblato summo τ vero
sacrificio xp̃i.cuncta sacrificia illud figurantia ces
sare de-

sare debuerunt.vnde đt glo.ad Heb.x.sup illud.

Sõ.ad arg.j.

Corpus aptasti mihi.Oblata sunt signa qr exhi
bita est veritas.¶Ad illud ergo qđ pmo obijcit.
ꝙ autoritate xp̃i vr̃ sacrificiũ approbatũ dđȝ ꝙ ap
probatũ ẽ ñ vt p⁹ aduẽtũ suũ faciẽdũ:ȝ vt añ aduẽ
tũ suũ a deo istitutũ.nã post aduẽtũ suũ mõstrauit
ipe non necessariũ esse offerre sacrificiũ legale.cũ
iuxta autoritatem Osee ꝓphete.vj.dixit miam vo
lo τ non sacrificium.

Augu.

¶Ad illud ergo quod obij
cit.ꝙ precepit offerri.Respondet Augustinus.in
questionibus noui τ vete.test.ꝙ illud precepit nõ
quia necessarium:sed quia expediens ꝓpter scan
dalum iudeorum vitandum.vnde dicit dñs iude
is vt ꝙ de illo opinabantur auferret.Dicebant ei
eum esse inimicum traditioni iudaice:iussit vt le
prosus offerret munera sicut preceptũ erat a moy
se Leui.xiiij.τ subiecit in testimonium illis.hoc ẽ
vt hec res testis esset cõtra illos: qr saluator non
eẽt legis inimicus.factum est itaqȝ ꝙ cessare de
buerunt:sed quia iam solent superflua non noce
re:factum est vt hoc ꝓdesset illis qui de ipso ma
le opinabant.

Ad secunduȝ

¶Ad secundum vero quod obijcit
ꝙ omnis xp̃i actio nostra est instructio:τ actionẽ
xp̃i appellat que facta est ꝑ xp̃o vt oblationes ho
stiarum.distinguendum ꝙ sunt actiones potesta
tis vt miraculoꝝ:et hec sunt ad instructionez nõ
imitandi seu faciendi sed credendi.Quedam aũt
actiones sunt humilitatis:τ hoc dupliciter.Naz
quedam sunt dispensatiõis.quedã exẽpli seu imi
tationis.Actiones dispensationis sunt quas in se
suscepit xp̃s ad nostram redemptionẽ:et in his ẽ
instructio gratitudinis τ amoris. Actiones vero
exempli sunt quas christus operatus est ad no
stram informationem.vt opera caritatis τ obedi
entie τ aliarum virtutum in quibus est instructio
imitationis.Dđm ergo ꝙ susceptio actionũ lega
lium in cerimonijs in xp̃o fuit ordinata ad redẽ
ptionem.non ad imitationem.ſm ꝙ dicit apl'us
ad Gala.iiij.Factũ sub lege vt eos q̃ sub lege erãt
redimeret.gl.Factũ sub lege đt.qr hostia legalis ꝑ
illo oblata est Luc.ij.Nec mirum si opera illa le
gis sustinuit:ex quibus liberaret eos qui ei serui
liter tenebantur.q̃ etiam mortem sustinuit vt ex
illa alios liberaret.

Ad tertium.

¶Ad tertium dicendum.qđ
q̃uis oblatio sacrificij esset ↄfessio peccati:tamen
deficiebat in duobus.vnuz est qr non ꝓ quocũqȝ
peccato erat sacrificium.Uñ augu.in q̃onibus no.
τ ve.testa.nunq̃ ꝓ manifesto delicto sacrificium
mandauit sed ꝓ ignorato.qr etiaȝ cũ nesciat homo
peccat.τ cum se putat recte agere intentione qua
dam delinquit.tale peccatum dixit per sacrificiũ
posse purgari.Aliud est quia per sacrificium non
erat ↄfessio nisi generis peccati.non ei peccati cir
cunstantie ꝑ sacrificium poterunt iudicari.Ideo
imperfecta est ↄfessio pcti τ diminuta oblatio sa
crificij.perfecta autem est cõfessio exꝑssione verbi
vnde in illa erit ꝑfectio sacrificij iuxta illud Osee
vlt.Reddemus vitulos labioꝝ nr̃oꝝ.

Ad quartum

¶Ad vlti
mũ r̃ndet aug.ad marcellinũ.Sic nõ opinor.cũ a
gricola aliđ iusserit estate q̃ iusserit hyeme.rõ mu
tatur agriculture.τ cum mane surgit q̃ nocte qe
scebat vite cõsiliũ nõ mutauit.aliud magister ado
lescenti q̃ puero solebat imposuit.Doctrina igit
ↄstans mutato ꝑcepto non mutata mutauit.non
itaqȝ verum est quod dicitur semel rectum nulla
tenus esse mutandũ.mutata quippe temporis cã
quod recte ante factum fuerat.ita mutari plerũqȝ
flagitat.vt cum ipsi dicant recte non fieri si mute
tur.contra veritas clamet recte non fieri nisi mu
tetur.aptuȝ fuit pmis temporibus sacrificium qđ
preceperat deus.nunc vero non ita est.Aliud eni
ꝑcepit ꝙ huic tempori aptum essȝ:qui multo ma
gis q̃ homo nouit quid cuiqȝ tẽpori accomodate
adhibeatur Dicendum ergo alijs sacramentis ꝑ
nunciari xp̃m cum venturus esset:alijs cum venis
set nunciari oportuisse sicut modo nos idipsum
loquentes.diuersitas tamen rerum etiam compu
lit ꝟba mutare. Siquidem aliud est prenunciari
aliud est annunciari.aliud est cum venturus eẽt:
aliud cum venisset.

Articulus secundus.

Q.circũcisio debuit cessare Arg.j.

QUeritur postea de circuncisione.vtrum
debeat cessare.Ad quod sic obijcit Gẽ
xvij.Erit pactum meum in carne vestra.
in fedus eternum.pactum autem illud
appellat circuncisionem.ergo circuncisio est i fe
dus eternum:ergo debet seruari in eternum:ergo
tempore gratie.

Secundum

¶Itez ratio euacuationis signo
rum est:qr impleta sunt figurata ꝑ illa.sed signa
tum circuncisionis non est adhuc impletum. er
go circũcisio ñ dȝ euacuari ȝ obꝟuari.Qđ aũt nõ
sit impletum signatum circũcisionis:ptȝ.qr sicut
đt aug.in q̃onibus no.τ ve.te.Figura future resur
rectionis gñalis que erit in octaua etate in circũ
cisione data est.vt quasi renouatio futura in cir
cũcisione dignosceretur.in illa autem renouatio
ne erit abolitio omnis corruptionis τ pene.illud
autem signatum nondum venit.nec implendum
est nisi in fine mundi:ergo dȝ manere circũcisio vs
qȝ ad finem mundi.

Tertium

¶Item in tempore gratie di
cebat apl's ad Ro.ij.Circũcisio quidẽ ꝓdest si le
gem obserues.ergo vtilis est cum obseruatione le
gis tẽpore gratie:ergo debȝ manere.

Quartum

¶Item.j.Io
han.ij.q̃ đt se in in xp̃o manere.dȝ sicut τ ille am
bulauit τ ipse ambulare.τ.j.Pe.ij.Xp̃us ꝓ nobis
passus est.nobis relinquens exẽplum.greg. nãqȝ
in dialogo dicit.Redemptor noster ꝑ mortale cor
p⁹ oẽ quod egit hoc nobis in exemplo ꝑbuit: vt
ꝓ nostrarum virium modulo eius vestigia sequẽ
tes.in offenso pede operis ꝑsitis vite carpamus
viam.sed xp̃s circuncisus est.ergo τ nos ad exem
plum eius circũcidi debemus.cũ ipse hoc egerit i
corpore mortali.τ sicut đt.q̃cq̃d in mortali corpo
re egit nobis in exemplo ꝑbuit.

Quintum

¶Item apl's tem
pore gr̃e legit thimotheũ circũcidisse actu.xvj.er
go exẽplo xp̃i τ aplico erit circuncisio tempore gr̃e
faciẽda.

Contra

¶Cõtra ad Gal.v.Si circũcidimini xp̃s
nihil ꝓderit vobis.τ actuũ.xv.ex ↄcilio aploꝝ vbi
sup hoc mouebatur questio determinat ꝙ circũ
cisio non est ꝟuanda.

Queri.ij.

¶Itẽ queritur.cum xp̃us le
gatur circũcisus τ baptizatus:quare nõ circũcidi
mur eius exemplo sicut baptizamur ei⁹ exemplo

Obij.vltimo

¶Item cũ baptismus sit remedium ↄtra pctũm
saluator autem q̃ ↄceptus est de spiritusancto nõ
habuit in se aliquod peccatum.ergo nec debuit
suscipere remedium contra peccatũ.ergo nõ debu
it baptizari nec etiã circũcidi:cuȝ ips a circũcisio i
remedium istituta fuerit.

Rñ.augu.

¶Rñ.ſm augusti.i q̃
stionibus noui τ ve.test.circuncisio vsqȝ ad xp̃um
idulta ẽ abrahã.abrahã aũt circũcisionẽ in ꝓmis
so xp̃o accepit vt tamdiu circũcisio curreret quã
diu christus nasceretur promissis abrahe qui om
nes gentes iustificaret per fidem.Sicut fuerat iu
stificatus Abraham:ita debuit circũcidi vt ipse ꝓ
baretur esse qui ꝓmissus abrahe esset.ita vt de ce
tero circuncisio cessaret impleta promissione ba
ptismus autem non debuit cessare:qr forma rena
scibilitatis est a christo cepta.non prius data et
vsqȝ ad christum consummata.

Sog.ad ar.j. ¶ Ad pmū ergo qđ obijcitur.ꝙ circūcisio est ī fe-
dus eternum.dicendum ꝙ fedus eternum potest
intelligi q̄tum ad signū vel quātū ad rem signa-
tam. Quātū ergo ad signum seu figurā non ē cir
cuncisio in fedus eternū:sed q̄tum ad rē signatā
vñ dr glo.Geñ.xvij.in fedus eternum:qꝛ aliquid
eternum signabat.ꝛ hoc adhuc tenetur ꝛ obserua
tur a xpiano.signat enim circūcisio abolitionem
culpe:ꝛ hoc est per gratiam in presenti que datur
baptismo.ꝛ signat abolitionem pene:ꝛ hoc est p
gloriam in futuro.s.in generali resurrectione. Et
hoc est quod dicit aug.contra faustum.Si querꝭ
quare non circundatur carne xpianus.ꝛ si xps nō
venit legem soluere.Rñ.immo iam ideo non cir-
ciditur xpianus.qꝛ id quod eadem circumcisione
pphetabatur iam xpus impleuit.expoliatio eniꝫ
carnalis generationis que illo facto figurabatur
iam xpi resurrectione impleta est:quod in nostra
resurrectione futurum sacramento baptismatis
commendat.Nam neqꝫ penit⁹ debuit auferri no
ue vite sacramentum:quia restat adhuc in nobis
futura resurrectio mortuorum:sꝫ tñ melius tamen
id est succedente baptismo debuit commutari.
Ad secunduꝫ ¶ Ad secundum dicendum.ꝙ signatum circun-
cisionis dicitur impleri dupliciter.i. exemplo seu
causa:ꝛ in re seu effectu.In exemplo seu in causa.
signatum circuncisionis impletum est in resur-
rectione xpi.que est cā ꝛ exemplum nostre resurre
ctionis.In re vero ꝛ in effectu nōdum completū
est:quia non est adhuc nostra resurrectio genera
lis.ꝛ ideo quia iam completum est in causa seu in
exemplo:signum illud euacuandum est.ꝛ hoc est
quod dicit aug.contra faustum.ꝙ adhuc permit
titur ecclesie idest corpori xpi ꝛ in manifestatione
prestatur in xpo capite corporis saluatore.i.ī xpo
mediatore dei et hominum homine xpo iesu.iam
vtiqꝫ completum est.quid enī pmittitur nisi vita
eterna ex resurrectione a mortuis:hoc iam imple
tum est in illa carne que verbum factum est:et qđ
fidelibus pmittitur in iudicio:iam completuꝫ ē
Ad tertium.j in exemplo.¶ Ad tertium dicendū.sm ꝙ dr ibi
glo.ꝙ loquit ibi apls sm statum legis veteris: in
quo statu pfuit circuncisio.sed non pfuit ad salu
tem sine spirituali obseruantia legis.ꝛ ideo dicit
circūcisio pdest.si legem obserues.si auteꝫ preua
ricator sis legis:circuncisio tua ppucium facta ē.
tempore autem gratie postq̄ veritas exhibita est
non modo nō pdest sed etiam obest.Unde infra
ad gal.v.dr.Si circūcidimini xps vobis non pde
Ad quartum rit.¶ Ad quartum patet responsio ex precedenti
capitulo.Nam xps non suscepit circūcisioneꝫ ad
exemplum imitationis sed per dispēsationem ad
fidem redemptionis.vt monstraretur ille esse qui
fuerat pmissus abrahe.Unde amb.super illud ad
Gal.iiij.Factum sub lege dicit.Saluator fieri de-
bebat sub lege.vt circūcisus appareat filius abra
he cui pmissus erat signum habens eius cui pro
missus fuerat.in quo impleta erat circūcisio. ꝛ iō
Ad quintum signum iam cessat.¶ Ad quintum dicendū sꝫ au
gu.in questio.noui.ꝛ vet.test.Paulus cum pdica
ret iam nō oportere circuncidi q̄ q̄ ipꝫ thimothe
um circuncidit pper scandalum iudeorꝫ.Malu
it enim rem supfluam facere:q̄ iperitos ex quib⁹
aliqui possint saluari scandalo esse.sicut ꝛ ipse sal
uator iussit:vt leprosus offerret munera p emun
datione sua sicut pceptum erat a moyse.Matth.
viij.Et subiecit in testimonium illis.vt hec res te
Ad.q.ij. stis esset contra illos ꝙ saluator nō erat legis ini
micus.¶ Ad illđ autem quod queritur quare nō
circuncidimur exemplo xpi sicut baptizamur:ptꝫ
responsio ex pdictis qꝛ sicut dicit aug.in q̄ōnibus
no.ꝛ vet.te.ꝛ amb. Circuncisio fuit ad pbationeꝫ
ꝙ ipse esset qui pmissus esset abrahe.ita vt dece-
tero circūcisio cessaret impleta pmissione.baptis
mus vero erat in formaꝫ imitationis.Unde sicut
dicit aug.in q̄ue.ve.ꝛ no.test.dignum erat vt ipse
exemplo cūꝫ futuris filijs dei.ꝛ qui per bap.filios
dei fieri docebat debuit in se hoc visibiliter demō
strare.¶ Ad vltimum qđ obijcit.ꝙ baptism⁹ est Ad obie.vlt.
in remedium contra peccatum.Respondet augu
sti.in q̄ōnib⁹ no.ꝛ vet.test.Baptizatus est salua
tor:non vtiqꝫ pp peccatuꝫ:sed pper iusticiā iplē
dā homis cām in se suscipiens:ꝛ p regenerationē
filios dei fieri docens baptizari debuit:vt ī se hoc
ostenderet ratum.facile enim pbatur quod dici-
tur si videatur fieri a magistro.

Articulus tertius.

Postea queritur de cessatione sabbati. U.sabbatum debuit cessař
Ad quod arguunt ex autoritate Exodi. Argu.j.
xxxj.Custodiant filij israel.ꝛ subdit pa-
ctum est sempiternum inter me ꝛ filios
israel signumqꝫ perpetuum sed si pactum est sem
piternum:sempiterne manet illud quod pepigit
deus cum filijs israel.sed non pepigit nisi obsuā
tiā sabbati:ergo obseruantia sabbati sēpiterna ē.
¶ Itē si est signū ppetuū:ppetuo sigt ꝛ si ppetuo
Secundum. signat ppetuo est:ergo custodia sabbati perpetua
erit.¶ Item leuiti.xxj.dicitur de sabbato.Omne
Tertium opus seruile non facietis in eo.legitimum sempi
ternuꝫ erit.ergo lex sabbati lex sempiterna ē. ergo
semper seruanda.¶ Item ezch.xx. sabbata mea
Quartum dedi eis vt esset signuꝫ inter me ꝛ eos.ꝛ scirent qꝛ
egodominus sanctificans eos.Item ibidem seq̄-
tur.Sabbata mea sanctificate vt sit signum inter
me ꝛ vos:vt sciatis quia dominus deus vester.Et
hoc arguunt.si aliquid est signum alicuius signa
ti habentis semper eandem necessitatem ꝛ vtilita
tem vt signetur:huius signi euacuatio nunq̄ erit
vtił sed dānosa:sꝫ signatio sabbati est tał signat
enī sicut dicit ppheta ezechiel apud intellectum
vt sciatur ꝙ dñs ipse sit deus.hoc autem scire sē-
per ꝛ perpetuo est vtile ꝛ necessarium:ergo euacu
atio sabbati nunq̄ erit vtilis:semp igitur est ser-
Quintum uandū.¶ Item ꝙ magis ꝛ amplius in lege diui
norum preceptorū seruandum pcipitur:erit am-
plius obseruandū.Sed tale est preceptum de sab
bato.Nam ꝛ ante legem preceptum est.Exo.xvj.
et in lege pceptorum moralium.Exo.xx.Et in lege
pceptorꝫ iudicialium.Exo.xxiij.Sex diebus ope-
raberis ꝛ septima die cessabis.Item in lege prece
ptorꝫ figuralium..Exo.xxxj. Uidete vt sabbatum
meum custodiatis quia signum est.Item in repe
titione legis post confractionem tabularum Exo
di.xxxv.Sex dieb⁹ facietis opus:septimus erit vo
bis sanctus.Item in lege Leui.xix.Sabbata mea
custodite.ꝛ.xxiij.dies septimus quia sabbati req̄-
es est vocabitur sanctus.Item in lege numerorū.
preuaricator sabbati punitur morte.Numeri.xv.
vbi legitur quomodo colligens ligna in sabbato
punitur morte.Item in lege Deutero.repetit deu
tero.v.Item in ppheta illđ pre ceteris exprimit
obseruandum Eze.xx.In preceptis meis ambula
te:ꝛ iudicia mea custodite:ꝛ sabbata mea sanctifi
cate.Ex his igitur arguunt:si nullum de pceptis
diuine legis inuenitur cum tanta frequentia repe
titum.nec cum tanta districtione ꝛ autoritate mā
datum:nullum pceptum legis amplius q̄ sabba
tum est custodiendum.Si ergo precepta moralia
semper sunt seruanda ꝛ istud similiter:cum etiaꝫ
inter mo-

inter moralia numeretur ꝛ maiori autoritate ob-
Sextum. seruandum iubeatur. ¶ Item saluator cum iu-
deis de sabbato disputans.Math.xij.non dixit
sabbatum tempore gratie non esse seruandum.sꝫ
ꝙ necessitate possit sine offensa violari.Cuꝫ ergo
non retractetur a xpo:semper erit seruandum.
¶ Item queritur cum illud quod est institutum
Septimum. diuina autoritate non possit mutari nisi diuina
autoritate.Qua autoritate diuina euacuata sunt
et sacrificia et circuncisio et sabbata.et alia in ob
seruantijs legalium immundiciarum.Si ergo di
uina autoritate non sunt interdicta: semper erūt
seruanda.Queritur ergo in quo loco euāgelij ista
Octauum sunt retractata.¶ Item tempore gratie obserua
tur tempus pasce:et tempus penthecostes: sꝫ iste
erant solennitates legales Exo.xxiij.ꝛ Leui.xxiij.
ergo pari ratione et alie solennitates legales.er-
go et sabbatum et scenophegia ꝛ alia maxime cū
sint vacationis gratia que est ad deum instituta.
Contra. ¶ Contra.iiij.ad Gal.Cū cognoueritis deū quo
modo conuertimini ad infima elementa mundi.
et subdit.dies obseruatis ꝛ menses.ꝛ tēpora ꝛ an-
nos.timeo ne forte sine causa laborauerim in vo-
bis.Glo.Jam obseruatis dies iudaici ritus vt sab
bata ꝛc.et subdit. Menses obseruatis vt neome-
nias tempora putantes implere diuinum prece-
ptuꝫ Exo.xxiij.Tribus vicibus anni mihi festa ce
lebrabitis:ꝛ annos septimum annum ꝛ quinqua-
gesimum.Leu.xxv.ex quo relinquitur.ꝙ sabbata
Responsio nec cetera legis festa sunt obseruanda. ¶ Rñsio.
in sabbato duo fuerunt scilicet determinatio diei
talis septime et hec fuit figuralis ꝛ figura rei qua
adueniente debuit cessare sabbatum. fuit enim fi
gura quietis nostre quam habemus in presenti p
gratiam christi.et per gloriam in futuro et ita nō
debuit obseruari q̄tum ad determinationeꝫ diei
septime.Item in sabbato fuit sanctificatio et q̄-
tum ad hoc fuit morale.et adhuc obseruat vt ostē
sum est supra questione de tertio precepto decalo
gi. Memento ꝙ diem sabbati sanctifices et hoc
est quod dicit augusti.contra faustum cum que-
ris sabbati ocium quare nō obseruat christianus
Respondeo immo id propterea nō obseruat chri
stianus:quia quod ea figura presigurabatur.iam
xps impleuit.in illo quippe habemus sabbatum
qui dixit.Mathe.xj.Uenite ad me oēs qui labo-
ratis ꝛ onerati estis Unde nota ꝙ in sabbato figu
rabatur quies per gratiam in christo ꝛ quies eter
na cuius spes nobis reuelata est.et ideo non ma-
net nisi ad legendum solum et non ad obseruan-
dum. Et hoc est quod dicit augustinus.in eodem
libro.Cessationem sabbatorum iam quidem sup
uacuam ducimus ad obseruandum: ex quo spes
reuelata est nostre quietis eterne. non tamen ad
So.ad arg. j. legendum et intelligendum. ¶ Ad primum ergo
et secundum dicendum.ꝙ in scriptura eternū seu
sempiternum accipitur multipliciter:proprie.cō-
muniter.sm quid.per accidens.methaphorice p
prie tribus modis minus proprie. magis proprie
et proprijssime. Proprijssime igitur cuius non
est principium nec finis durationis ꝛ stabilitatis
et hoc modo dicitur deus eternus tantū ꝛ in hoc
sensu dicitur dañ.vij.Potestas ei⁹ potestas eter-
na.ꝛ.xviij.Ecclesiastici.Qui viuit ineternum crea
uit omnia simul.Minus proprie quod habꝫ prin
cipium sed non finem duratione:q̄uis finem ha
beat quodammodo in stabilitate.qꝛ mutat quo-
modo dicitur pena eterna.xxv.mathe.Ite maledi
cti in ignem eternum.Magis proprie quod habꝫ
principium sed nō finem in duratione vel stabili
tate quomodo dicitur vita eterna.Johannis.xvij
Hec est vita eterna vt cognoscā te deum.¶ Cōit
vero extensiō vocabulo accipitur eternū:vt dicatur
eternum.cuius finis nō constituitur in humana
acceptione.Et hoc tripliciter.primo dicitur eter-
num cuius finis nō ꝯstituitur in cognitione.Eu
tero.xxix. Abscondita a domino deo nostro mani
festa sunt nobis ꝛ filijs vestris vsqꝫ ineternum.
Secundo modo cuius finis non constituitur ī af
fectione.sm quēꝫ modū.iij.Reg.j.dixit bethsabe
ad Dauid.Uiuat dominus meus rex ineternum
Tertio modo cuius finis non constituitur in re-
cordatiōe.iiij.Jos.de lapidibus extractis ex aluco
iordanis.Idcirco positi sunt isti lapides in monu
mentum filijs israel ineternum.¶ Secunduꝫ qđ
vero accipitur eternum vt dicatur eternum cuius
finis non determinatur in duratione.Et hoc tri-
pliciter:dicitur enim eternum conditione.ps.
Thronus eius sicut sol in conspectu meo. ꝛ sicut
luna perfecta ineternuꝫ.dicitur de Dauid.cui nō
determinatur finis regni in successoribus Dauid
si seruassent mandata dei.Dicitur etiam eternuꝫ
iure.Josue.xiiij.Jurauit moyses caleph terrā quā
calcauerit pes tuus erit possessio tua ꝛ filiorꝫ tu
orum ineternum:quia nō determinabatur finis
in iure possidendi.Item dicitur eternum figtio-
ne quomodo dicitur de sabbato.xxxj.Exodi.Pa-
ctum est sempiternum signumqꝫ perpetuꝫ.ꝛ ge-
nes.xvij.dicitur de circuncisione ad abrahaꝫ.Sta
tuam pactum meum inter me ꝛ te federe sempiter
no.Glossa.quia figurabat eternum.¶ Item eter
num per accidens dicitur quod per aliud nomia
tur eternū. ꝛ p hoc tripliciter.Ratione.sm quod
dr tps eternuꝫ.quia ratio temporis in diuina dis
positione eterna est.Baruc.iij.Preparauit ter-
ram in tempore eterno. Promissione.sm quē mo
dum dicitur pactum eternum in quo est sponsio
boni eterni.ij.Regum.xxiij.dicit Dauid.nec tan-
ta est domus mea apud deum vt pactum eternuꝫ
iniret mecum firmum in omnibus ꝛc. Ductione
et sm hoc sacramentum circuncisionis pro statu
suo ducebatur in fedus eternum . Unde Genes.
decimoseptimo . Erit pactū meū in carne vestra
in fedus eternum.glossa.quoniam ad eternitatē
ducit.¶ Item methaphorice dicitur eternuꝫ tri-
pliciter.Stabilitate.ps.Qui confidunt in domino
sicut mons syon non commo.ineternum qui ha-
bitat in hierusa.Diuturnitate.ꝛ sic quod est diu-
turne permanentie dicitur eternum.xxxiij.Deut.
de pomis collium eternorum.Inuiolabilitate.et
sic illud quod non est fas violare dicitur eternum
Exo.xxij.Custodi verbum istud legitimum tibi ꝛ
filijs tuis vsqꝫ ineternum.Per hanc distinctionē
patet responsio ad pmum:quia sabbatuꝫ dicitur
pactum sempiternum figuratione:quia scilicet fi
gurabat eternam quietem vt dictum est.vnde ad
determinationem subdit quod signum est perpe Ad secunduꝫ
tuum.¶ Ad secundum vero quod obijcit.quia si
signum perpetuuꝫ est.perpetuo erit obseruandū
Respon.est.quia sabbatum dicitur signum perpe
tuum.vel ratione perpetui signati quod est quies
eterna:vel ratione perpetui signi quod est duob⁹
modis.Est enim signum in facto et signum ī ver
bo:signum in verbo est ad audituꝫ:in facto ad a-
spectum.Item signum in opere:signum in lectio
ne.dicendum ergo qđ sabbatum perpetuū signū
est non in obseruantia operis : sed ratione verbi
seu lectionis.Unde augustinus contra faustum
vacationem iam superuacuam ducimus ad ob-
seruandum ex quo reuelata est spes nostre quietꝭ

eterne:non tamen ad legendum. ¶ Ad tertium
Ad tertium quod obijcit.ꝙ dicitur legitimum sempiternum
dicendum ꝙ sempiternum accipitur methapho⸗
rice pro inuiolabili.Legitimum ergo sempiternū
dicitur inuiolabile mandatum quod non licebat
Ad quartum pretermitti tempore legis.¶ Ad quartum dicen
dum.ꝙ signi vtilitas manet.Notandum tamen
ſm Hierony.super illud ad Gala.iij. Ex operib⁹
legis spiritum accepistis an ex auditu fidei.Bip⸗
tita sunt opera legis.nam partim in sacramentis
partim in moribus accipiuntur. Ad sacramenta
ꝑtinent circuncisio.sabbatum.neomenie.sacrifi⸗
cia huius obseruantie.Ad mores autem non oc⸗
cides:non mechaberis.Secundum hoc ergo di⸗
cendum.ꝙ in moribus vtilitas est in custodiēdo.
In sacramentis vero vtilitas est in intelligendo:
quia sicut dicit Hierony.si non intelligantur ꝛ si
obseruentur:in illis sola seruitus est.qualis erat i
populo iudeorꝫ quo ad rudes.Si vero obseruent
ꝛ intelligantur .prosunt si tempori congruunt.si⸗
cut a Moyse ꝛ ꝓphetis obseruata sunt.Si vero i
telligantur et non obseruantur.similiter prosunt
si tempori non congruunt:ꝛ tunc vtilitas illorum
est in contemplatione non in executione.Nō cō⸗
gruit autem obseruantia tempori gratie.quia cū
causa promissionis christi instituta sint.si serua⸗
rentur:viderentur adhuc ꝓmittere.Cessare ergo
debent sicut dicit beatus augustin⁹.q̄tum ad ob
seruantiam vt appareant signa iam futuri xp̄i fu
isse.vtilitas vero contemplationis semper cadē
Ad quintum est.¶ Ad quintum dicendum.ꝙ preceptū de sab
bato ita frequenter in lege diuina iteratum ē:hoc
non est ratione literalis obseruantie mandati .sꝫ
ratione cause mandati.Causa autē sabbati sicut
dicit iohā.damasce.fuit vacatio que est ad deum:
vt ille carnalis populus ꝛ terrenis cupiditatib⁹
implicatus:particulam vite tribueret vacationi
et venerationi diuine.Quia vero ille populus du
re ceruicis difficillimus erat vt abstraheretur a
terrenis et conuerteretur ad celestia et diuina:in
de est ꝙ determinata dies vacationis .s. septima
repetebatur eis frequenter in iussione:et trāsgres
sio puniebatur cum magna districtione ꝛ seueri⸗
tate.Spūali vero populo tempore gratie totum
tempus vite indicitur venerationi diuine.ꝛ ideo
determinatio temporis vacationis ꝛ veneratio⸗
nis diuine vt sabbatum euacuari debuit tempo⸗
re gratie.festiui vero dies vt dominica a xp̄ianis
seruantur sicut dictum est supra questione de pre
Ad sextum cepto sabbati alia ratione.¶ Ad aliud dicendū.
ꝙ obseruantiam sabbati literalē retractauit sal
uator ſm quod dicit augustinus in questionibus
no.et vete.testamenti.Saluator sabbatis operās
Johan.ix.ꝛ infirmos sabbatis lectum portare pre
cipiens.Johan.v.Secundum sensum iudeorū sab
batum soluebat.quia iam sabbati tempus cessa⸗
Ad septimus bat.¶ Ad aliud dicendum.qd̄ obseruatio immū
diciarum q̄tum ad tactum:retractata est a xp̄o
quando tetigit leprosum.Mat.viij.ꝛ quando teti
git mortuum Mat.ix.Obseruantia vero immun
diciarum q̄tum ad gustum retractata est. Mat.
xv. quando dixit non quod intrat os coinquinat
hominem ꝛc.Item obseruantia sacrificiorum re⸗
tractata est a xp̄o.Mat.ix.cum dixit misericordi
am volo ꝛ non sacrificium.ꝛ Joh.iiij .venit hora ꝛ
nunc est.Quando veri adoratores adorabunt in
spiritu ꝛ veritate.ꝛ ibidem.Venit hora q̄ neqꝫ hie
rosolimis adorabitis patrem.in quo retractat ri
tum cerimoniarum cultus templi.Item retracta
tio circuncisionis est in institutione baptismi.et

primo quo ad necessitatem ioh.iij.nisi quis rena⸗
tus fuerit ex aqua ꝛ spiritusancto.non intrabit in
regnum celorum. Secundo quo ad vtilitatem.
Marci.vl.Qui crediderit ꝛ baptizatus fuerit sal
uus erit.¶ Ad vltimum quod queritur de obser⸗ Ad octauum
uantia pasce ꝛ penthecostes.dicēdum ꝙ non obseruā
tur ea ratione qua seruabantur in lege . In lege
enim seruabantur in figuram futuri.nunc vero
seruantur in rememorationem ꝛ representationē
preteriti.pasca in memoriam dominice resurrecti
onis.penthecostes in memoriam spiritussancti
missionis.

Membrum tertium.

Consequenter queritur vtrum obseruan V. obſuātia cerimōialiū sit idr̄ns tpe grē.i.quo tpe cessauerūt legalia.
tia legalium fuerit indifferens tempore
gratie.hoc est querere de tempore cessa⸗
sationis legalium.Ad quod obijcitur ro
ma.vij Si mortuus fuerit vir vxoris liberata est
a lege viri.ꝛ intendit aposto.ostēdere per illō exē
plum ꝙ tempore gratie sumus liberi a tentiōe le Argu.p̄mum
gis q̄tum ad legalia.Ex quo arguitur:si obseruā
tia legalium ante legislationem erat indifferens
sed postq̄ data est lex facta est debita:ergo solu⸗
tio legis debito erit idifferens.ergo possunt lega⸗
lia sicut circuncisio et cetera obseruari sine pecca
to tempore gratie.¶ Item paulus post passionē Secundum
xp̄i ꝛ etiam ascensionem obseruauit circuncisio⸗
nem.xvj.act.assumens thimotheum circuncidit
eum ꝓpter iudeos qui erant in illis locis.sed con
stat ꝙ non circuncidisset si illicitum esset.
¶ Item dicit aug.in que.no.ꝛ vete.test.ꝙ circun
cidendo thimotheum:maluit rem superfluam fa
cere q̄ infirmis credētibus scandalo esse.ergo cir
cuncidere post ascensionem domini idifferens ē.
Nec est contra veritatem vite:cum propter scan⸗
dalum vitandum non sit ꝯtra ꝟitatem vite aliq̄d
faciendum. ¶ Item act.xviij.connititur ꝙ idem
paulus ſm ritum nazareorum ī theucris caput to
tonderat.Item act.xxj.in hierusalem consilio Ja
cobi purificatus ſm legem et templum intrauit
et hostiam obtulit.Ex quibus relinq̄tur.ꝙ obser
uantia legalium indifferens est tempore gratie.
¶ Contra ad Gal.iiij. dicit apostolus.cū cogno Cō.obi'̄ hier.
ueritis deum quomodo conuertimini iterum ad
infirma et egena elementa q̄bus denuo seruire vul
tis.Glo.Hiero.ideo hoc dicit.quia legis obseruā
tia cui dediti tunc erant:erat peccatum pene par
seruituti ydolorum cui ante conuersionem seruie
runt.denuo autem dicit vt ostēdat ꝙ non distat
modo lex post xp̄m ab antiqua ydololatria.
¶ Item ad Gal.ij.cum cum petrus venisset anti
ochiam in facie ei restiti quia reprehēsibilis erat
prius em̄ q̄ venirent quidam a Jacobo cum gen
tibus edebat.cum autem venissent subtrahebat
se ab illis timens eos qui erant ex circūcisione. er
go rep̄hēsibil' erat petr⁹ ex discretōe ciborꝫ ſꝫ legē
ciborꝫ quā fecit venientibus iudeis:sed nō est re
prehensibilitas nisi ex culpa.culpa igitur erat pe
tro discernere cibos ſm legē. ¶ Itē ibidem dicit
Cum vidissē petrum non recte ambulantem ad
veritatem euangelij:dixi ei coram omnibus. si tu
iudeus cū sis gentiliter viuis et non iudaice:quo
modo cogis gentes iudaizare?ergo contra verita
tem euangelij est iudaizatio:hoc est obseruātia le
galium post passionem xp̄i. ¶ Item ad Gala.v.
Si circuncidimini xp̄us nihil proderit vobis.
¶ Si dicatur ſm ꝙ dicit augusti.in epistola ad
Hiero.ꝙ petrus non errauit in eo ꝙ eos qui e
iudeis crediderunt putauerit legem esse seruādā
sꝫ in eo

sed in eo a recta linea deuiauit qd̄ gentes coege⸗
rit iudaizare non docentis iperio:sed conuersati⸗
onis exemplo.vnde ſm hoc his qui erant de iude
is erant indifferentia legalia.his vero qui erāt ex
gentibus erant noxia.Et ideo paulus circūcidit
thimotheum qui erat de matre iudea.act.xvj.nō
circuncidit autem Titum qui erat de gentili Ga
la.ij.ſm hoc etiam est petrus iuste reprehensus:
quia dabat exemplum credentibus de gentibus
iudaizandi.¶ Contra obijcit Hiero. multipliciter
in epistola ad aug.Primo sic.Si post euangeliū
benefacit qui legalia seruat.in cherinti ꝛ ebyonis
heresim dilabitur:qui ꝓpter hoc solum a patri⸗
bus anathematizati sunt:quia legis cerimonias
xp̄i euangelio miscuerunt.¶ Item idem Hiero.
dicit cerimonias non esse perniciosas his qui eas
velint sicut a parentibus acceperint custodire.
Ego autem econtrario pronuncio omnibus esse
mortiferas seu ex iudeis seu ex gentibus.finis xp̄s
ad iusticiam omni credenti ad Ro.x.¶ Item idē
Hiero.hiere.xxxj.Consummabo testamentū no
uum super domum israel.non dicit populo gen⸗
tium sed iudeis:vt non in vetustate litere seruiāt
sed non in nouitate spiritus ad Ro.vij.¶ Itē di
bus dicitur Mat.vndecimo. Lex ꝛ ꝓphete vsqꝫ
ad Johannem . ergo veniente christo obseruan⸗
tia legalium retractatur.¶ Item si legalia salu⸗
tem non afferunt post passionem xp̄i:cur obſuan
tur.si autem obseruanda sunt vtiqꝫ salutem affe⸗
runt.non em̄ obseruarentur nisi afferrent salutē
neqꝫ indifferentia sunt inter bonum et malum si
cut philosophi disputant.bonum est continentia
malum est luxuria.inter vtrūqꝫ indifferens ambu
lare ꝛ digerere.obseruare autē cerimonias non po
test esse indifferens:sed aut malum est aut bonū
tu dicis bonum.ego assero malum:non solū his
qui ex gentib⁹:sed etiam his q̄ ex populo iudaico
crediderunt.¶ Item idem Hiero.O beate paule
qui in petro reprehendis simulationem quare
se subtraxisset a gentibus propter metum iudeo
rum:cur timotheum contra sententiam tuā cir
cuncidere cogeris?Respondebis mihi ꝓpter iu⸗
deos qui in illis locis erant.qui igitur tibi igno⸗
scis in circuncisione discipuli venientis ex genti⸗
b⁹:ignosce ꝛ petro predecessori tuo ꝙ aliqua fece
rit ꝓpter metum fidelium iudeorꝫ.¶ Item idem
Hiero.Didicimus ꝙ ꝓpter metum iudeorum pe
trus Gala.ij.et paulus act.xvj.ꝛ.xxj.equaliter fin
xerunt legis precepta ſuare:qua igitur fronte : q̄
audacia potest id paulus in altero reprehendere
quod ipse commisit?¶ Item idem Hiero.dt.Au
gustine paulus simulauit se iudeum vt illos lucri
faceret.cur non etiam sacrificauit cum gentibus
quia et in his qui sine lege tanq̄ sine lege esset fa
ctus est:vt eos quoqꝫ lucrifaceret :nisi quia id fe⸗
cit vt natura iudeus vnde defendis paulum non
ꝙ simulauerit errores iudeorum : sed quod fuerit
vere in errore noua clementia apostoli:dum iude
os christianos vult facere:ipse iudeus factus est.
Non enim poterat luxuriosos ad frugalitatem
reducere nisi se luxuriosum ꝓbasset.quod est icō⸗
ueniens.¶ Si vero dicatur sicut dicit Hiero.su⸗
per illud ad gala.v.Si circuncidimini xp̄s vobis
nihil proderit.ꝙ legalia post xp̄i passionem sunt
mortifera nisi dispensatorie custodiantur.ꝛ vter⸗
qꝫ ꝛ petrus et paulus sentit legem non esse tenen
dam.et quia in omni gente quicunqꝫ timet deū
et operatur iusticiam acceptus est illi.Act.x. vter
qꝫ vero cauta simulatione dispensat.petrus sub⸗
tractionem:paulus reprehensionem ad Gala.ij.

paulus in petro hoc reprehendere non potuit qd̄
ipse fecit:nec arguere simulationem cuius et ip⸗
se reus erat.Fuit ergo reprehensio non vera sꝫ dis⸗
pensatoria.¶ Contra dicit aug.in ep̄la ad hiero. Obij. Augu
Si ita est quod petrus non fuit reprehensibilis
nec pauli reprehensio vera:mentitus est paulus.
Si enim hoc fecit petrus quod facere debuit:mē
titur paulus qui dicit ꝙ eum viderit nō recte am
bulantem ad veritatem euangelij Quisquis em̄
facit quod facere debet recte vtiqꝫ facit.et ideo de
illo falsum dicit qui dicit non rectum fecisse quod
nouit eum facere debuisse.si aūt verū scripsit pau
lus:verum est petrum nō recte ambulasse ad euā
gelij veritatem.¶ Item dicit aug.Si ad scriptu⸗
ras sanctas admissa fuerint officiose mendacia:
quid in eis remanebit autoritas.Cum em̄ contra
sensum lectoris aliquid occurrerit officiosum mē
dacium reputabitur.sed illud sequitur si dicatur
petrus non vere reprehensibilis fuisse.cum pau⸗
lus scribat ipsum non recte ambulasse.ꝛ ꝙ resti⸗
tit ei quia rep̄hensibilis erat.¶ Item idem ad eū
dem.ꝙ obijcis non esse medium inter bonum et
malum:ꝛ ꝙ legis cerimonias obseruare non pōt
esse indifferens:cur non dicam precepta illa vete
rum sacramentorum nec bona:quia non eis iusti
ficamur.vmbre em̄ sunt ꝑnunciantes gratiam q̄
iustificamur.nec tamen mala:q: diuinitas prece
pta sunt temporibus personisqꝫ ꝯgruentia. cum
me adiuuet ꝓphetica sententia qua dt deus se il⸗
li populo dedisse ꝓcepta non bona:non dt mala.
vt monstret indifferentia .¶ Item idem ad eun⸗
dem.qd̄ obijcis ꝙ lex et prophete vsqꝫ ad iohan⸗
nē ꝛc.hmōi non ꝓbat quod dicis.Non em̄ arbi⸗
tror ipsum dominum fallaciter a parentibus cir⸗
cuncisum Luce.ij.nec eum dixisse fallaciter lepro
so Mat.viij.Vade et ostende te sacerdotibus : et
offer pro te sacrificium.ergo sicut veracit̄ fuit xp̄s
circuncisus ꝛ veraciter ex precepto domini ob⸗
tulit leprosus sacrificium legis:vere fuerunt lega
lia acſuata ab apostol'.¶ Item idem ad eundem
sicut libera voce ꝓnuncias cerimonias mortife⸗
ras tam his q̄ ex iudeis q̄ his qui ex gētibus:ita
pro tempore vocem tuam omnino affirmo ꝛ ad⸗
do.quicūqꝫ eas ſuauerit non solum veracit̄:sed ēt
simulate eum in baratrum dyaboli deuolutū sed
sicut simulationem apostolorꝫ ab huius tempori
ratione secernis:ita ego pauli veracem conuersa⸗
tionem ab huius temporis.q̄uis nō simulata ce
rimoniarum obſuatione secerno quoniam tunc
fuit approbanda nunc detestanda.¶ Item idem
ad eundem.Sacramenta iudeorum non sic fue⸗
runt ab obſuantia auferenda vt tanq̄ detestāda
et similia ydololatrie viderētur.sed si a consuetu⸗
dine iudeorum quibus autoritate diuina erant i⸗
posita statim post passionem sicut mortifera tol
lerentur:viderentur fuisse detestanda et damnan
da.Non igitur statim auferri debuerunt a cōsue
tudine iudeorꝫ.qd̄ vr̄ expſſe ex ꝯsilio apl'orꝫ in ver
bis.b.Jacobi.ad paulum Act.xxj.¶ Item idē ad
eundem.Fateor in hoc ꝙ epistola mea continet vi
delicet sacramenta iudeorū a paulo suscepta:vt
doceret ea non eē perniciosa his q̄ sicut a parenti
bus acceperant per legem vellent ea custodire.mi
nus me posuisse illo dūtaxat tempore quo primū
fidei gratia reuelata est : tunc enim hoc non erat
eis perniciosum.progressu vero tpis ab omnibus
xp̄ianis ille obſuationes desererentur.¶ Itē idē
ad eundē.Si tunc desererent non discerneretur
quod dominus populo suo per moysen precepit:
ab eo quod in templis demoniorum spiritus im

mūdus instituit.qđ est maximū incōueniēs.Re-
linquit igit q nō erat cōtinuo:sed paulatim ma-
nifestata pdicatione gratie deserenda. ¶ Itē idē
ad eūdē ait apl's ad Gal.v.Si circūcidimini xps
vobis nō pderit.decepit ergo Thimotheū.et fecit
nihil sibi pfuisse xpm.an qz hoc fallaciter factū
est ideo nō obfuit:cum ipse hoc posuit nec etiā ve
raciter sed simpliciter dixit si circūcidimini ꝛc.Si
ergo nō est ibi subintelligēdū.si circūcidimini fal
laciter ergo nec dn̄m erit paulū fallaciter circūci-
disse thimotheū.vel aplos legalia seruasse. ¶ Itē
idem ad eundē.Cū venisset fides que illis obser-
uatiōib9 prenūciata est:et post mortē et resurrectio
nē xpi reuelata:obseruātie ille tanq̄ vitā sui offi-
cij amiserūt.Sicut ergo defuncta corpa amicorū
deducēda erant cū honore ad sepulturā nec simu
late sed religiose.nō aūt cōtinuo deserēda.Proin
de vero quisquis xpianorū seu ex iudeis nuptias
voluerit celebrare tāq̄ sopitos cineres eruens nō
erit pius deductor vel baiulus corpis:sz impi9 se-
pulture violator. ¶ Itē idē ad eundē. Qđ obijcis
q paulus in petro reprehēdere nō potuit qđ ipse
fecit.Credo paulū nō ita egisse qn̄ thimotheū cir
cūcidit Act.xvj.vel theucris votū persoluit. Act.
xviij.vel hyerosolymis a Jacobo monitus legalia
illa suscepit Act.xxj vt putare videret per illa lega
lia saltē dari:sed ne illa que in vmbris futurorum
deus fieri iusserat tanq̄ ydololatriā gentiū dam
nare videret.hoc enī est qđ illi.Jacobus ait.Act.
xxj.Uides inquit frater quot milia sunt i iudea ꝛc.
¶ Itē idē ad eundē in alia epl'a.Si obijcias pau
lū aliqn̄ simulationē fecisse:qz dicit factus sum
iudeis tāq̄ iude9.nō a me docēdus es quō intelli
gatur.factus est enim tanq̄ iudeus compassione
misericordie:nō simulatione fallacie.sit enī tāq̄
egrotus qui ministrat egroto. non cum febres se
habere mentitur:sed cum animo condolentis co
gitat.quemadmodū sibi seruiri vellet si ipse egro
taret.Ex his igitur relinquit aug.legalia pro tem
pore in quo primo fidei gratia reuelata est.in dif-
ferentia illis qui ex iudeis dummodo non consti
tuerent in eis spem salutis.et vera legalia ab apo
stolis fuisse seruata.et petrum vero reprehensibilē
et paulum vero non reprehendendum.

Responsio. Dicendum qđ

ad diuersa respicientes circa istū articulū aliqn̄
diuersa sensisse.non tamen contraria: cum dicat
Hiero.in epistola ad august.Non multū interest
inter meam et tuam sententiā:qz ego dico et petrū
et paulū et timore fidelium iudeorū legē exercuisse
immo simulasse mandata.tu autem asseris eos
hoc fecisse clementer non mētiētis actu:sed com-
patientis affectu. Dicendum igitur qđ beatus
hierony.ponderans verba domini Mathei.xj.
lex et prophete vsq ad iohannem inclusiue.hoc ē
ministerio iohannis completo intelligit legalia
retractata.et ideo post passionem christi omnib9
interdicta seu in eis ponatur spes salutis seu non
Preterea sicut ipsemet dicit in epistola ad augu.
Propter metum iudeorū petrus et paulus equali
ter finxerūt legis precepta equaliter seruari. qua
ergo frōte paulus reprehendat in altero quod ip
se commisit.ergo immo alij exposuerunt cau-
sam quam putauerunt non officiosum menda-
cium defendentes sicut tu scribis:sed docētes ho
nestam dispensationem.vt et apostolorum pru-
dentiam demonstrarent: et blasphemantis.
Porphirij imprudentiam coercerent.qui pau-
lum dixit exarsisse in inuidiam virtutū petri:et pe-
trum et paulum inter se puerili pugnasse certami
ne.Aug.vero respiciens ad cōsilium aplorum et adūr
ba Jacobi act.xv.et.xxj.in quibus videtur ab apo-
stolis cōcessum fidelibus qui de iudeis erāt lega-
lia obseruari:non tamen his qui de gentib9 impo
nenda:ne fide scandalizarentur distinguit tempo
ra.personas:affectum.Tempora duo.pmum cū
cepit gratia fidei reuelari.secundū cum reuelata
est.Item personas fidelium dupliciter.q̄ de iude
is:et qui de gentibus.Item affectum illius qui ille
galibus constituit spem salutis: et illius qui non
cōstituit spem salutis.sed seruat illa ex causa:vt p
pter vitandū scandalum proximi:vel quia institu
ta autoritate dei.fm hoc ergo dt aug. in epistola
ad Hiero.q cum dicit aposto.ad Gal.v.Si circū
cidimini xps vobis nihil pderit.illos arguit q̄ se iu
stificari in lege credebant:non qui legitima illa i
eius honore a quo mandata sunt obseruabant.q̄
gratie reuelatione latius innotescente necesse fu-
erat aboleri.non tamen ideo fuerant tanq̄ dya-
bolica gentium fugienda sacrificia.etiam cum ip
sa gratia iam inceperat reuelari:que vmbris tali-
bus fuerat prenunciata:sed permittēda paululū
eis:maxime qui ex illo populo cui data sunt vene
rant.postea vero tanq̄ cum honore sepulta sunt
a xpianis omnibus irreparabiliter deserenda.
¶ Ad ea vero in quibus videntur dissentire.quia
quod vnus dicit malum:alius dicit non malum.
non est contrarietas.quia iste dicit malum:quia
interdictum et prohibitum.ille vero non malum:
quia dictum est de se non est malum nec bonum.
¶ Item ad illud in quo videntur contradicere.qz
iste dicit seruanda:ille dicit non seruanda.Dicen
dum q iste dicit non fuanda:quia phibita et in-
terdicta a xpo.ille do adhuc fuāda pp vtilitatē vl
scandalum vitandum p tempore:in quo nō erāt
interdicta.non enī dt interdicta legalia:nisi post
gratiam fidei reuelatam.vn̄ illud lex et pphete vsq
q ad iohannem ostēdit legalia esse mortua:hoc ē
saluti non necessaria.non tamen mortifera quo-
usq reuelata gratia sunt penitus interdicta ab a
postolo ad Gal.v.Si circumcidimini christus vo
bis nihil pderit. ¶ Preterea ad aliud in quo sibi
videntur cōtradicere de simulatione.Dn̄i.q vn9
ponit simulationem prudentie scz hieronymus:
alius vero negat simulationē fallacie.et ita non si-
bi contradicunt. ¶ Dicamus igitur ad solutionē — So.ad arg j. fm Hugo.
primo obiectorum fm quod dicit Hugo de san-
cto victore in libro de sacramentis.iuxta augu.vi-
dentur tria quedam tempora distinguenda.pri-
mum ante baptismum quando circūcisio sola sta
tum habuit sine baptismo.Nouissime nunc post
circuncisionem solus baptismus statum habet si
ne circuncisione.fuit autem medium tempus qn̄
circuncisio et baptismus simul cucurrerunt.circū
cisio vt finiretur baptismus vt cōfirmaretur.opor
tuit enī vt illa que finienda erant non subito sed
paulatim dimitterentur:vt ostenderentur bona
fuisse tempore suo.Similiter que incipienda erāt
non subito in autoritatem sumerentur: ne preter
rem aliūde inducta putarentur illa igitur dimis
sa sunt:non piecta.ista instituta sunt: non vsur-
pata.Dicendum igitur ad primo obiectum secun
dum hugonem de sancto victore.quod secundum
q fuit baptismus cum circuncisione in medio tē
pore ab inchoatione sua vsq ad passionem.ita fu
it circuncisio cum baptismo post passionem xpi
vsq ad tempus illud quo circuncisio ceperat pro
hiberi.vnde hoc tempus medium partitum est
ante passionē

ante passionem et post passionem.Ante passionē
aliquanto tempore noua sacramenta incohata
sunt ad consuetudinem:et vetera aliquandiu tole
rata fm dispensationem.Postq̄ autem dictum
est.Si circuncidimini xps nihil pderit vobis q̄si
in tertio tempore:iam ipsa circuncisio non pote-
rat ad salutem percipi.sicut prius postq̄ dictum
fuisset masculus cuius preputij caro circuncisa
non fuerit peribit de populo suo genes.xvij.Non
potuit circuncisio ab his quibus iiuncta fuerat
Ad alia — sine periculo salutis contemni. ¶ Ad illud vero
quod obijcitur multipliciter de obseruantia lega
lium a paulo:dicendum fm Hug.q quemadmo
dum in principio baptismus a Johanne fm solū
sacramentum dabatur.Mat.iij.Ego baptizo in
aqua vt hi qui baptizandi vsū non nouerant eru
direntur:sic in nouissimo a quibusdam fidelibus
circuncisio dispensatore fm solum sacramentū
suscipiebatur:ne hi qui circuncidi consueuerant
scandalizarentur.simil'r et de alijs obseruantijs le
Ad con. — galium ēst intelligendum. ¶ Ad obiecta partis
alterius patet sufficienter responsio ex predictis
fm diuersas considerationes Hiero.et august.ita
terminatur ps ista in qua inquisitum est inquisi-
tione generali et speciali de lege et precept. moysi.

Questio.lx.de lege et preceptis in generali.

Onsequens est in
uocata spiritussancti gratia inqui
rere de lege et preceptis euangelij.
cuius inquisitionis erit talis mo-
dus.vt primo queramus in genera
li de latione et conditionibus legis euangelij.De
inde vero in speciali de preceptis et consilijs euan
gelij. ¶ Inquirentes autē i generali ad pleniorē
et perfectiorem intelligentiam altius perscrutan
tes queremus.Primo an vna sola sit lex data vel
indita rationali creature.Secundo an preter le-
gem inditam sit ponere legem scriptam.Tertio.
an sint due leges tantum:lex nature:et lex Moy-
si.ita q non requiratur lex euangelij.Quarto.an
lex euangelij eadem sit cum lege naturali vel idif
ferens.Quinto.an eadem sit lex euangelij cum le
ge moysi.Sexto.de differētia legis Moysi et euā
gelij. Septimo.de continentia euangelij in lege
Moysi.Octauo.de additione euangelij ad legē
Moysi.Nono.de ipletione legis per euangeliū.
Decimo.de latore legis euangelij.

Membrum primum.

An vna sola lex sit data vl' indita rōnali creature Argu.j.

Queritur pmo.An vna sola lex sit danda
vel indita rationali creature. Ad quod
sic arguitur.Una est veritas de creato-
re:et ideo necesse est vnam fidem esse so
lum.hoc est verā credulitatem de ipso.simili mo
do vna est magnificentia et maiestas creatoris sub
qua legaliter debet subijci creatura rationalis.
Secundum — vna igitur erit solum lex obedientie et subiectiōis
sub creatore creature ratiōalis. ¶ Silr vna est la
tria conditoris.quia latria est summe veneratio-
nis obsequium.quod autem per superabundan
tiam dicitur vni soli conuenit.si ergo vna est solū
latria conditoris:vna sola lex erit de cultu et latria
Tertium — creatoris. ¶ Item vnitas est ex parte principij
creature rationalis:quia vnus est creator.similit
vnitas est finis rationalis creature:quia vnica ē
beatitudo in creatore que est finis rationalis cre-
ature.Si ergo lex est data vel indita rationali cre
ature vt ordinetur sub suo principio ad suum finē
vna lex erit. ¶ Item lex non est aliud nisi descri- — Quartum
ptio debiti quo ad vitandum malum et faciendū
bonum.Si ergo ratio vitandi malum et faciendi
bonum:vna est videlicet auersio a commutabili
bono et cōuersio ad bonum incommutabile.vna
sola lex erit. ¶ Item sicut dicit beatus augustin9 — Quintum
Unitas fidelium et electorum est velut vnitas ci-
uitatis. Ciuitas enim est multitudo hominum
in quoddam vinculum redacta concordie: sicut
dicit augu.ad marcellinum.vnitas autem cōcor-
die huius non potest esse nisi sub eodem iure et le
ge permaneant:necesse est igitur vnam eē legem. — Sextum.
¶ Item earundem virtutum impossibile est esse
diuersas regulas et mandata:cum vnius virtutis
non sit nisi vna regula et vnum quo eius operatio
precipitur. sicut vnius vitij vna est regula qua est
declinandum et eius operatio phibetur.Si ergo
lex veri hoīs est descriptio regularum virtutis et
perfecta aggregatio mandatorum: impossibile erit
diuersas esse leges.nisi dicerentur tot leges quot
sunt precepta et virtutes quod nullus dicet.
¶ Contra.supponamus qđ alibi probatū est.scz — Contra.
donū nature non esse sufficiens ad salutem sine
dono gratie.Cū ergo sit indifferens speci e natura
et gratia:ergo et ordo nature et ordo gratie et debi
tum nature:et debitū gratie. Si ergo nihil aliud
est lex q̄ descriptio debiti ordinis. necessario du-
plex erit lex.s.lex nature et lex gratie differens.
¶ Itē sunt virtutes naturales.et sunt virtutes ad
dite.si ergo multiplicatur lex fm differentiā virtu
tis.et hoc fm primā intentionē etsi nō fm cōsequē
tem erit lex naturalis et lex addita rōnali creature
Lex naturalis sicut indita:lex alia sicut supaddi
ta. ¶ Item apl's ad ro.ij.loquitur de vtraq lege
scz indita et supaddita:dicēs. Cū gētes que legem
nō habent.s.superadditā: naturaliter ea q̄ legis
sunt faciūt:ipsi sibi sunt lex. ¶ Itē lex supaddita
multiplicat:qz est lex moysi et lex euangelij.nō est
igitur vna sola lex. ¶ Qđ concedendum est.Dicē — Rn̄sio.
dum igitur iuxta apostolum.q est differentia le
gis.prima vna que est indita:et hec est lex natura-
lis.alia vero est superaddita:et hec multiplicatur
sicut iam dicetur. ¶ Ad primum ergo quod obij- — So.ad arg.j.
citur q vna est maiestas et magnificentia cōdito-
ris.concedendum est tamen debitū subiectionis
ex parte creature rationalis multiplicatur. cum
enim recipit a deo naturam:efficitur cōscia debiti
naturalis in ordine subiectiōis sub deo:et hoc ha-
bitu:etsi non actu:et ideo habet inditā legem na
turalem.vnde dicit glo.super illud ad Ro.ij.ostē
dunt opus legis scriptū in cordibus suis.Lex na
turalis est qua quisq sibi conscius est quid bonū
quid malum naturaliter.Item cum recipit grām
efficitur cōscia debiti gratuiti in ordine subiectio-
nis sub deo.Lex autē que imprimit conscientiā
debiti ordinis gratuiti est lex gratie.ppterea erit
lex gratie.preter has etiam additur lex discipline
que multiplicatur vt iam dicetur. ¶ Ad secun- — Ad secundū
dum quod obijcit.quod vna est latria et debitum
venerationis:concedendum est.tamen affectus
venerationis diuersificatur.Lex autem est ad or-
dinandum affectum creature rationalis: et ideo
non sequitur q sit lex vna venerationis.
¶ Ad tertium dicendum.q q̄uis sit vnitas prin — Ad tertium
cipij et finis:tamen debitum in rationali creatura

multiplicatur. Est enim debitum quod debet suo principio ratione boni inditi: ⁊ est debitũ quod debet ratione boni supadditi vel superaddendi: ⁊ ideo variatur lex vt sit lex naturalis indita: ⁊ lex superaddita. Item est debitũ quod debetur diuine bonitati inq̃ntũ est benefica: ad quod respicit lex naturalis. et est debitum quod debet bonitati inq̃tum bona scʒ in se: ⁊ ad hoc respicit lex vltio superaddita completo. s. lex gratie.

Ad quartum

¶ Ad quartũ dicendum ꝙ q̃uis sit eadem ratio in generali vitandi malum et faciendi bonum: tñ ratio propria diuersificatur quia malum vitatur: aut quia contra dictamen rationis: aut qꝛ contra honorificentiam conditoris. Similiter bonũ fit qꝛ consonũ rationi: aut quia consonũ diuine voluntati. Et io diuersificabitur lex que est ratio vitandi malum ⁊ faciendi bonum in legẽ nature ⁊ legẽ grẽ.

Ad quintum

¶ Ad quintum ptʒ rñsio. quia sicut differt natura ⁊ grã

Ad sextum

ita et concordia nature et concordia gratie: et ius nature et ius gratie. ¶ Ad vltimum etiam patet rñsio. Nam sicut est differentia virtutum naturalium et gratuitarum: ita erit differentia descriptionis regularum virtutum quarũ aggregatio est lex.

Membrum secundum

V. ꝑter legẽ inditã sit lex scripta. Obĩ ꝙ non

Postea queritur. vtrũ preter legem menti inditam vel additam: sit ponere legem scriptam. Ad quod sic. Solarũ rerũ ẽ fieri ⁊ nõ fieri. ergo sole res sũt, q̃ ĩperantur aut prohibẽtur. qui. n. ĩpant currere nõ verbum imperat sed cursum. Si ergo lex est continentia eorum que prohibentur et mandantur: lex proprie res est non scriptura visibilis nec sonus audibilis. ¶ Item nullo existente sermone nullo scripto: si sermo vel scriptura esset lex: nulla esset lex. Si ergo lex manet cessante sermone deleta scriptura: relinquitur ꝙ lex non est descriptio: vel in sermone vel scriptura. ¶ Itẽ quis dubitat q̃n debitum honorandi deum. timendi deum. diligendi deum. subueniendi próximo: maneant cessante omni sermone: cessante omni scriptura. relinquitur igitur cum lex nihil aliud sit q̃ aggregatõ eorum que pertinent ad debitum honestatis: qualia sunt que dicta sunt ꝙ lex non est sermo nec scriptura nisi in illa, figura ⁊ tropo qua nomen ipsius rei signo vel imagini eius imponitur. sicut imago petri petrus dicitur: et petrus scribi vel legi dicit cum nomen eius scribitur vel legitur. Item quid est lex vero nomine nisi ars quedam aut sapientia recte honesteq; viuendi. omnis autem ars et sapientia in anima est. lex igitur nature omnis in anima erit. essentia igit legis omnis est preter sermonem ⁊ scripturaʒ.

Contra

¶ Contra sunt autoritates q̃plurime que ponunt legem scriptam. Osee. viij. Scribam eis multiplices leges meas. Itẽ dt Isidorus. ꝙ lex dicta est a legendo. vnde dicunt qd vera ratio legis ẽ honestas legibilis descripta regulis ⁊ ꝑceptis. Si ergo lex honestas legibilis ẽ: honestas scripta est. Conuertuntur enim legibile ⁊ scriptum esse.

Rñ.

¶ Responsio dicendum quod proprie omnis lex est per essentiam in anima. Nec dicitur esse in scripto vel scriptura. nisi sicut signatum in signo dicit. vel ea in ꝓprietate q̃ res signata solet dici signuʒ: nisi diceret scriptura nõ qd inscribit ĩ libro vel alio ad sensũ: sed qd describitur apud nostrum intellectum.

Ad obie.

¶ Notandum ad solutionem obiectorum ꝙ lex habet triplicem interpretationem. lex enim dicitur a legẽdo sicut dicit Isidorus. et dicitur a ligando sicut ponunt communiter. et dicitur ab eligendo vt dicit Aug. in questionibus no. ⁊ vete. testa. Secundum hoc ergo intentio legis differenter consideratur. Primo ẽm ꝙ a legendo lex dicitur. Lex est legibilis descriptio debite honestatis. quoniam autẽ descriptio legibilis potest esse interius in mẽte: ad intellectum exterius in scripto ad sensum. intentio legis extenditur secundum hanc considerationem vt dicamus legem scriptam: seu interius seu exterius ʒ ĩpropẽ exterius. Scdo ꝑut dr a ligãdo. ⁊ secundum hoc lex consideratur in triplici comparatione. in comparatione ad imperantem: ⁊ in comparatione ad illud quod imperatur ⁊ ĩ comparatione ad illum cui imperatur. Secunduʒ comparatiõe ad imperantem lex dicitur in imperante sicut in causa ligante. Secundum comparationem ad imperatum lex dicitur esse in rebus que imperantur aut prohibentur. sed hoc sicut in effectu. Secundum comparationem ad illum cui imperatur lex dicitur esse in anima illius cui fit ĩperium. et hoc per essentiam quia in illo est vinculum seu debitum. Secundum tertiam interpretationem ꝑut lex dicitur ab eligẽdo lex dicitur ars ipsa qua eligimus debita fieri ⁊ respuimus indebita fieri. Et secundum hanc consideratioueʒ lex solum in anima est.

Membrum tertium.

V. sint tm̃ due leges. s. nature ⁊ lex moysi ita quod non req̃ratur lex euangelij

Deinde queritur: cum in precedentibus declaratum sit quod post legem naturalem ferẽda erat lex Moysi supra questiõe de latione legis moysi. vtrum sint due leges tantum. lex nature: ⁊ lex Moysi. ita qd non requiratur lex euangelij. ¶ Ad quod sic ad Hebre. septimo Nihil ad perfectum adduxit lex moysi. dicit Apostolus de lege Moysi. ergo per legem moysi non est perfecta ordinatio rationalis creature. Si ergo necesse est rationalem creaturã perfecte ordinari. non autem perfecte ordinatur per legem naturalẽ immo necessaria erat lex moysi: sicut alias ostensum est. nec etiam per legem moysi sicut dicit apostolus. ergo necesse est vt sicut lex alia perfecte ordinãs: et hec est lex euãgelij. ¶ Item comprehensio legis moysi non ducit rationalem creaturam nisi in finem timoris dei: sicut dicitur vlt. eccl'ia. Finem loquendi oms pariter audiamus: deum time. Si ergo ꝑfectio voluntatis rationalis nõ ẽ ĩ fine timoris ʒ ĩ fine amoris diuini. post legeʒ moysi que est lex timoris: necessaria erit lex euãgelij que est lex amoris. ¶ Itẽ in lege sunt precepta cerimonialia: que possunt duobus modis accipi. literaliter: ⁊ figuraliter. literaliter accepta manifesta est eoruʒ imperfectio. vt verbi gratia. cerimonie sacrificiorum omnino imperfecte sunt; quia sunt in carne vel materia aliena. ergo latria venerationis dei per sacrificia legis imperfecta est. sicut supra ostensum est questione de sacrificijs. Necessaria igitur est lex sacrificij spiritualis quod offeratur deo de persona propria. vt cor contritum ⁊c. que sit lex perfecte latrie et venerationis diuine.

¶ Item

¶ Item si accipiantur cerimonialia figuraliter manifesta est imperfectio. qꝛ tunc accipiuntur vt signa ⁊ promissiones. perfectio autem non est in signo nec in promissione boni seu gratie. necessaria igitur erit lex exhibitionis ⁊ rei signate. ⁊ hec est lex euãgelij. ¶ Item in lege sunt moralia precepta que etiam sunt imꝑfecta. vñ vocat apostolus ad Ro. tertio. legem Moysi legem factorum vbi dicit glo. ꝙ lex ꝓhibet manuʒ non animum non est autẽ perfectio legis in prohibitione actus Relinquitur igit ꝙ necessaria est lex in qua ꝓhibetur affectus malus. ¶ Item non est perfectio obedientie vel legis in obseruantia eorũ que sunt de necessitate salutis: sed in his est perfectio obedientie ⁊ legis que sunt volũtatis ⁊ supererogationis. Lex igitur que est solum preceptorum nõ est lex ꝑfecta: qualiter est lex moysi. Requiritur igit preter hanc lex perfecta que nõ solum sit mandatorum sed etiam consiliorum: qualis est lex euangelij. ¶ Item non est perfecta lex salutis que ordinat ꝑsonas particulariter: sed que respicit oẽs vniuersaliter. si ergo lex moysi ẽm suaʒ integritatem respicit personas particulariter vt iudeos. ergo non est perfecta: nec in ipsa erit status. Cum ergo diuina pietas velit omnes saluos fieri: ab ipsa erit lex que respiciet omnes vniuersaliter vt saluẽ

Cõtra arg. s.

tur. ⁊ hec est lex euãgelij. Marci vltimo. Predicate euãgelium omni creature. ¶ Contra. Perfectius est obedire in indifferẽtibus q̃ in necessarijs si ergo lex Moysi habet precepta reruʒ indifferentium vt cerimoniarum: habet etiã precepta rerum necessariaruʒ vt moralium. lex Moysi est lex perfecte obedientie. ergo preter illam non req̃ritur lex euangelij: maxime cum illa que opponũtur euangelio non sint indifferentia. quia sunt de his que ẽm rationem sunt appropianda ⁊ eligẽda: nullo interueniente precepto vel consilio.

Secundum.

¶ Item superfluum est facere per plura quod potest fieri per vnum. cum ergo perfecta ordinatio sit per legem Moysi ⁊ in necessarijs moralium ⁊ in indifferentibus cerimonialium: ⁊ preterea in obseruantia mandatorum ⁊ in obseruantia consiliorum. circa que est votum Leuitici. xxvij. ⁊ Numeri sexto. vbi ponuntur leges vouentium. Relinquitur superflua esse lex alia a lege Moysi.

Tertium.

¶ Item prima ad Thimotheuʒ primo. Finis precepti est caritas. Cum ergo in lege Moysi sit preceptum caritatis perfecte. Deuteronomij sexto. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo in lege ergo est perfectio finis preceptorum. sed a perfectione finis dicitur simpliciter res perfecta ergo lex Moysi est lex perfecta. ergo preter ipsaʒ non erit alia requirenda.

Quartum

¶ Item in lege prohibetur actus: ⁊ etiam prohibetur affectus: cum dicitur. Non concupisces Exodi vicesimo. ⁊ Leuitici decimonono. Non oderis fratrem tuuʒ in corde tuo. Item ordinatur affectus: ⁊ quo ad proximuʒ ⁊ quo ad deum: ⁊ quo ad se. Quo ad deum Deuteronomij sexto: Diliges dominum deum tuum. Et in eodẽ Dominum deum tuum timebis. Et duodecimo. Ama dominum deum tuum. Quo ad proximũ. Leuitici decimonono. Non memor eris iniurie ciuium tuorum. Quo ad se. Deuteronomij quarto. Custodi temetipsum et animam tuã sollicite. Lex igitur sufficienter ordinat hominem q̃tum ad actum: ⁊ quãtum ad affectum. ergo ad ordinandum affectum non requiritur euãgelium.

Rñsio.

¶ Responsio. dicendum ꝙ addita lege moysi ad legem naturalem non erat adhuc sufficiẽs ordinatio hominis. In lege enim erat elemẽtum sermonis dei ad ordinandũ hominẽ In euãgelio vero est sermo perfectus, vnde ad heb. v. dicit apl's. Indigetis vt doceamini que sunt elemẽta exordij sermonis dei. Et dicit Hu. de sanc. vic.

Hugo.

in li. de sacramentis hec tria distinguũtur elementa. exordiũ. sermo. In elẽmẽtis sonus est sed sensus nõ est vñ nec exordiũ dicunt: qꝛ sensus in eis nõ incipit. Dictiones exordia sensuũ sunt. vnde ⁊ dictiones dicunt quasi iam aliquid dicẽtes ⁊ prime partes oratiõis: qꝛ principiũ oratiõis ab eis exoritur. Itẽ in elemẽtis sonus est: ʒ sensus nõ est In exordio sensus est. sed cõpletus nõ est. In sermone sensus ẽ ⁊ perfectus. Unde tria hec in scriptura dei similia carnẽ cũ sanguine nõ comedetis hoc est elemẽtũ. subiunxit postea nõ occides: hoc est exordium. postea cõpleuit etiã irã ꝓhibẽs: hic est sermo. Itẽ dixit carnẽ porcinã nõ comedendã hoc est elemẽtũ Addidit post hoc nõ mechaberis hoc fuit exordiũ nouissime apposuit. si quis viderit mulierem ⁊c. Mathei. v. in hoc fuit cõpletio. ꝑcepta igit ad tẽpus sup addita elementa fuerũt. ꝑcepta decalogi exordia precepta euangelij sermo Inde est ꝙ lege data dicit moyses. suscitãdũ ꝓphetam xp̃m Deu. xviij. Suscitabo ꝓphetam de medio fratrũ suorũ similem tibi: ⁊ ponã verba mea in ore eius. loqueturq; ad eos oĩa que ego ꝑcepero tibi. In quo expresse ostendit ꝑ prophetã xp̃m legẽ aliam ferendam q̃ est euãgeliũ. ¶ Itẽ in hiere. xxxj. post illos dies dicit dñs Dabo legẽ meã in visceribus eorũ ⁊ in corde eorũ scribã illã. qd nõ potest intelligi de lege moysi ʒ de lege xp̃i. qꝛ ibi dr. Ecce dies veniũt: feriam domui iuda fedus nouũ: nõ ẽm pactũ qd pepigi cũ patribus eorũ in die qua eduxi eos de terra egipti.

Sol. ad argu. contra. j.

¶ Respõdendũ igit ad primũ. ꝙ sicut differt obedire debite: ⁊ obedire volũtarie dico autẽ obedire debite obedire precepto: qꝛ est debitũ ⁊ qꝛ est preceptũ. obedire volũtarie obedire ꝑcepto. qꝛ bonũ ⁊ acceptũ. sic differt obedientia legis ⁊ euangelij. sicut patet ex intentione legis vtriusq;. Item sicut differt obedire intuitu dñi seu ex reuerentia timoris ⁊ obedire intuitu pr̃is ex deuotione amoris. ita differt obedientia legis ⁊ euãgelij. vñ in lege pro ratiõe sepissime dr custodite hoc ⁊ hoc. ego sum dñs. in euãgelio vero vt sitis filij pr̃is Mat. v. ¶ Ad illud ergo quod obijcit ꝙ in lege ẽ perfectius obedire in indifferentibus q̃ in necessarijs. Dicendum quod est obedire necessarijs sicut non necessarijs et est obedire indifferentibus sicut necessarijs. Dicendum ergo quod obedientia legis q̃uis sit in indifferentibus ẽm se: tamen eorum est sicut in necessarijs. hoc est quia preceptis Obedientia vero euangelij ẽm intentionem ipsius ⁊ si sit in necessarijs tamen in eis est sicut bonis et voluntarijs. et ita perfectior est obedientia simpliciter euangelij q̃ legis ẽm intentionem vtriusq; q̃uis in euangelio non solum ponantur precepta que sunt necessitatis salutis sed etiam concilia q̃ sunt voluntaria et supererogationis.

Ad secunduʒ

¶ Ad secundum quod dicit: quod in lege sunt ꝑcepta et consilia. concedendum est, sed tamen imperfecta. Ratio enim preceptorum legis imperfecta est sicut iam ostensum est. Similiter propositio consiliorum legis imperfecta est. sunt enim magis in exercitatione corporis: sicut patet in votis nazareorũ et ceteris q̃ ĩ officio pietatis ⁊ ꝑfectiõe operũ caritatis. Cõsilia vero euãgelij sunt ĩ exercitio pietatis. vñ Mat. xix. Si vis ꝑfectus esse vade ⁊ vẽde oĩa q̃ habes ⁊ da pauperibus. Preterea sunt

in perfectione operū caritatis que sunt in perpe-
tuitate castitatis. Mat.xix. Sunt eunuchi qui se
castrauerunt propter regnū celorū in plena abre
nunciatione proprietatis Luc.xiiij. Nisi quis re
nunciauerit oībus que possidet nō pōt meus esse
discipulus. In omnimoda abdicatiōe volūtatis.
Mat.xvj. et Lu.ix. Qui vult venire post me abne-
get semetipm ⁊c. In ꝑfectione patientie aduersi-
Ad tertium.
tatis sicut patet Math.v. in multis. ¶ Ad tertiū
dicendum. ꝙ in lege preceptum dilectionis non
proponitur ſm rationem perfecti amoris. Est enī
amor debitus et amor gratuitus. Item amor quo
diligitur deus quia beneficus: ⁊ quo diligitur q2
bonus Item est amor qui generatur ex beneficijs
temporalibus ⁊ amor qui generatur ex beneficijs
eternis. Dicēdum ꝙ ꝗuis amor dei precipiatur
in lege: tamen ſm intētionem legis precipitur, vt
debitus: ⁊ ex beneficijs temporalibus aggenera-
tus promissis vel acceptis sicut patet ex deut.xj.
post multa beneficia enumerata dī Ama dominū
deū tuum ⁊ obserua precepta. ⁊ subdit. vt possitis
introire ⁊ possidere terā. Amor vero in euangelio ꝑ
cipitur vt gratuitus. sicut patet Math.v. Si dili-
gitis eos qui vos diligunt ⁊c. similiter Lu.vj. ⁊ nō
vt introductus per tēporalia beneficia ſ3 per eter
na. vnde aug. contra faustum. dicitur lex vetus te
stamentum: euangeliū autem nouū testamentū
appellatur. temporaliū rerum promissiones testa
mento veteri contineri. ⁊ ideo vetus testamentu3
appellari nemo vestrum ambigit. eterne vite pro
missio: regnūq3 celorum ad nouum pertinet testa
Ad quartum
mentum. Sicut ergo in amore debito non est per
fectio sed in gratuito. nec ī amore qui oritur ex be
neficio temporali sed ex eterno: ita non est perfe-
ctio amoris in lege sed in euangelio. ¶ Ad quar-
tū dicendū ꝙ in lege ordinatur affectus ⁊ effectus
sed non est ſm perfectam ordinationem. Est eni3
ordinare hominem procedendo ab exterioribꝰ ad
interiora: qualis erat in lege. Intendebat eni3 lex
per actum exteriorem ordinare affectum interio-
rem: vnde primo prohibetur actus malus. nō oc-
cides. non mechaberis. demū vero prohibetur af
fectus. non concupisces. Exo.xx. et est hominē or-
dinare procedendo ab interioribus ad exteriora.
Et hec est intentio euangelij vt per ordinationem
interioris affectus ordinetur exterior actus. vnde
Mathe.v. Qui irascitur fratri suo ⁊c. qui viderit
mulierem ad concupiscendum ⁊c. diligite ⁊c. Pre
cepta ergo legis principaliter respiciunt actum.
precepta vero euangelij principaliter affectum: et
ideo perfectio non erit in lege sed in euangelio.
Unde Joh. cris. super Math. Quonia3 legis qui
dem mandata magis ad opus respiciebant ꝙ ad
affectum. id est. non occides. non adulterabis. ⁊c.
xp̄s ad supplemētū eorū spiritualiora introduxit
mandata ad effectū magis respiciētia ꝙ ad actū

Membrum quartum.

Q. lex euāgelij eadē sit cū lege naturali
Argumētū. j

P Ostea queritur vtrum lex euangelij sit
eadem cum lege nature. Ad qđ sic ar-
guitur ad Ro.ij. Si gentes legem non
habentes naturaliter legem faciunt:
ipsi sibi sunt lex. q2 ostendunt opus legis scriptu3
in cordibꝰ suis. Ex quo accipitur ꝙ lex naturalis
est inscripta cordi et conscientie humane. vnde di
cit ibi glo. quod lex naturalis est qua quisq3 intel
ligit ⁊ sibi conscius est: quid bonum: quid malu3
Si ergo lex euangelij est lex que inscribitur cordi
humano qua nos intelligimus et sumus nobis.
conscij quid bonum quid malum. vnde hier.xxxj.
Dabo legem meā in visceribus eorū ⁊ in corde eorū
scribam eam. qđ intelligitur de lege euangelij. er
Secundum
go lex euāgelij est eadem cu3 lege naturali. ¶ Itē
quicquid dictat lex naturalis dictat lex euāgelij.
ꝗuis nō ecōuerso. ergo lex naturalis est de inte-
Tertium.
gritate legis euangelij. ¶ Item lex euāgelij est lex
vniuersalis ⁊ semper ⁊ ad omnes. lex autē omnis
que est semper ⁊ ad oēs est lex naturalis. q2 qđ na
turale est semper ⁊ ad oēs est. non qđ acquisitum
vel aduenients est. Relinquitur igitur ꝙ lex euan
Quartum
gelij eadem est cum lege naturali. ¶ Item qđ na
tura est tale: ⁊ per se magis est tale. si ergo euange
lij maxime lex est natura. lex erit ⁊ ꝑ se. erit igitur
euāgelium idem legi naturali. ¶ Item dicit Gra
tianus in principio decretorum. Jus naturale est
qđ in lege ⁊ euangelio continetur iuxta Isido. in
lib.v. ethymologiaru3. Omnes leges aut diuine
sunt aut humane. diuine natura: humane mori-
bus constant. ¶ Item si dicatur iuxta Gratianū
dis.vj. ꝙ in lege ⁊ in euangelio naturale ius con-
tinetur: non tamen quecūq3 in lege ⁊ in euange-
lio inueniuntur naturali iure coherere proban-
tur. Sunt enim in lege quedā moralia ⁊ quedam
mistica. Moralia mandata ad naturale ius per-
tinent: atq3 ideo nullam mutabilitatem recepisse
monstrantur. Mistica vero quantum ad supficiē
a naturali iure probantur aliena quātum ad mo
ralem intelligētiam inueniuntur sibi annexa.
Contra.
¶ Contra in euangelio ⁊ etiam in lege sunt mo-
ralia que sunt ſm suppositiōes fidei: vt adoratio
assumpte humanitatis xp̄i ⁊ hmōi. sed ea q̄ sunt
ſm suppositionem fidei trāscendunt dictamē ra
tionis nature. ergo moralia euangelij vel legis ge
neraliter non continētur in lege nature. ¶ Item
non est idem sed differunt essentialiter natura ⁊
gratia: nec ordo nature ⁊ ordo gratie. ergo nec ius
seu lex que est ſm ordine3 nature. ⁊ lex que est ſm
ordinem gratie: ergo nec lex euāgelij q̄ est lex gra
tie erit eadem lege naturali que est ſm ordinem
nature. ¶ Itē virtutes naturales non sunt eede3
cum virtutibus gratuitis: ergo nec lex naturalis
erit eadem cum lege gratie. ¶ Item aliud est debi
tum faciēdi ratione exigētie. nature aliud ratione
exigentie gratie verbi gratia. In exigentia natu-
re est debitum diligendi beneficum ⁊ amicum nō
autem maleficum vel iniuriosum. exigentia vero
gratie debitum diligēdi maleficum ⁊ iniuriosum.
Luc.vj. Si diligitis eos qui vos diligunt q̄ est vo
bis gratia. diligite inimicos vestros. bñfacite his
qui oderunt vos: ergo differētia legis est ſm dif-
ferētiam debiti faciēdi: quia lex nihil aliud est ꝙ
descriptio debiti faciēdi vel mali vitandi. alia erit
Rñsio.
lex euangelij a lege naturali. ¶ Respondeo dicē
dum ꝙ sicut natura ordinatur ad gratiam. ita lex na-
ture ad legem euangelij. nec est eadem lex natu-
ralis cum lege euangelij. non tamē lex naturalis
per euangelium aufertur sed perficitur. verbi gra-
tia. lex naturalis dicit ꝙ diligēdus est deus: quia
beneficus: ⁊ quia creator. Lex euangelij dictat ꝙ
diligēdus est: quia bonus ⁊ quia redēptor. Item
lex naturalis dictat ꝙ diligēdus est proximus q2
homo ⁊ conformis in specie: ⁊ quia ab vno sumus
conditi. Lex vero gratie dictat diligendum proxi-
mum quia filius dei vel possibilis ad filiationem
⁊ quia imago dei: ⁊ quia ab vno sumus redempti
Ex diuersis igitur causis est debitum diligendi
deum ⁊ proximum secūdum legem nature ⁊ ſm
legem euangelij. quarum vna tamen ordinatur ⁊
pficitur per aliam. Ex quo patet ꝙ non est eadem
lex naturalis cum lege euangelij. tamen lex natu-
ralis

ralis ordinatur ad eam sicut ad suam ꝑfectionē.
So. ad arg.j.
Et ideo dicit Isidorus ꝙ ius diuinum constat na
tura. ⁊ hac ratione verum est ꝙ ius naturale lege
⁊ euangelio cōtinetur. ¶ Ad illud ergo qđ primo
obijcitur ꝙ lex euangelij est inscripta cordi sicut
lex naturalis. Dicendum ꝙ verum est: sed tamen
differēter. Est enim inscriptio debiti faciēdi ſm
dictamē inditum ꝯscientie ab ipsa ꝯditione eadē
apud omnes. Et est iscriptio ſm dictamē impres
sum ꝯscientie ex fide seu iustificatione apud cre-
dentes. prima inscriptio est nature: secunda est le
gis euangelice. prima est ex natura indita: secun-
da ex gratia data seu superaddita. Et ideo signan
ter dicitur Hiere.xxxj. Dabo legem meam. ⁊.j. ad
Roma. Euangelium est virtus dei in salutem om
ni credēti. quia sicut lex naturalis eadē est apud
omnem hominem: ita lex euangelij eadē est apđ
Ad secundu3
omnem credentem. ¶ Ad secundum dicendum.
ꝙ lex naturalis non est pars legis euangelij: est
tamen fundamentum ipsius sicut natura est sub
iectum gratie. ⁊ inde est ꝙ quicquid dictat lex na
turalis: dictat lex euangelij tamen altiori ratione
verbigratia. ſm legem nature dictatur matrimo-
nium ad hoc vt generetur homo ⁊ multiplicetur
species. ſm dictamē gratie ad hoc vt filius homi
Ad tertium.
nis qui per regenerationē fiat filius dei: ⁊ vt mul
tiplicetur proles ad cultum dei. ¶ Ad tertium di
cendum. ꝙ aliter est vniuersalis lex euangelij: ali
ter lex naturalis ⁊ semper ⁊ ad omnes. lex enim
euangelij vniuersalis est ſm causam quo ad om-
nes. ſm effectum vero vniuersalis est quo ad cre-
dentes. quēadmodum gratia ſm causalitate3 om
nibus offertur: tamen ſm effectum solis disposi-
tis ⁊ ipsam recipientibus exhibetur. Lex vero na
turalis ſm causam ⁊ effectum vniuersalis est et
quo ad omnes. Omnibus enim hominibus na-
turaliter imprimitur: ⁊ naturam humanam inse
parabiliter comitatur. Lex vero euangelij vniuer
salis est ⁊ semper ⁊ ad omnes ⁊ quantum ī ipsa est
seu quātum ad gratiam dantis: non tamē ꝗtum
Ad quartum
ad effectū suscipientis. Lex vero naturalis semꝑ
⁊ ad oēs est ſm effectū suscipiētis. ¶ Ad vltimu3
respōdeo. ꝙ illa regula philosophi qđ natura est
tale ⁊c. dicitur per cōparationem naturalium ha
bituum ad habitus acquisitos. non per compa-
rationem ad habitus gratuitos. immo quod gra
tuite est: magis est ꝙ quod naturale est: id est no-
bilius ⁊ dignius: ꝗuis non diuturnius. vtraq3 ta
men lex naturalis. ⁊ lex euangelij dicitur eterna
seu perpetua: sed differēter illa enī perpetua est
quo ad omnes ⁊ in effectu: ista vero perpetua est
quo ad credentes ⁊ quātum in se est.

Membrum quintum.

Utrum eadē sit lex euangelij cum lege moysi.

Q Ueritur postea: vtrum lex euangelij sit
eadē cum lege Moysi. Ad quod sic. vna
est fides noui ⁊ veteris testamenti non
differens quātum ad essentiam. ergo vna erit lex
noui ⁊ veteris testamenti. Si enim est vnitas ex
parte cognitionis veritatis per fidem. vnitas de
bet esse ex parte ordinis bonitatis per legem.
¶ Item Matth. quinto. Non veni soluere lege3
sed adimplere. Glo. euāgelium est recapitulatio
veteris legis. Si ergo recapitulatio legis non di-
uersificat legem. non erit diuersa lex euangelij a
lege moysi. ¶ Item euangelium est impletio le-
gis. lex igitur plena est lex moysi cum euangelio.
ergo non est differens lex euangelij a lege moysi.
¶ Item non est aliud ius incboatum ⁊ idem ius
perfectum. ergo non est alia lex iuris incboatiet
eiusdem iuris perfecti. Sed sic se habet lex ⁊ euā
gelium. Matth. quinto. Nisi abundauerit iusti-
cia vestra ⁊c. Glo. plenius aguntur precepta que
premissa sunt ad inchoationem supple in lege dū
fuerint addita ad perfectionem supple in euan-
Contra
gelio. ¶ Contra. Non est eadem lex litere: lex spi
ritus. Lex Moysi lex litere est. lex euangelij seu
xp̄i lex spiritus est. Roma. septimo. ¶ Item non
est eadem lex factorum ⁊ lex fidei. sed lex moysi est
lex factorum: lex euangelij lex est fidei. Roma. ter
tio. ¶ Item non est eadem lex vmbre ⁊ signatio-
nis ⁊ lex veritatis ⁊ exhibitionis. sed lex Moysi
est lex vmbre ⁊ signationis Hebreo. decimo. Um
bram habens lex futurorum non ipsam imaginē
lex vero euangelij est lex veritatis ⁊ exhibitionis
ergo non est eadem lex moysi ⁊ lex euangelij.
¶ Item quarum legum sunt fines diuersi: ipse
erunt diuerse. sed finis legis timor est dei. Eccle.
vltimo. Finis euangelij amor dei. j. ad Thimoteū
primo. Unde Augustinus. Breuissima differen-
tia legis ⁊ euangelij: timor ⁊ amor. ergo ⁊c.
¶ Item non est eadem lex temporalis ⁊ eterna.
sed lex Moysi tēporalis est ad Gal. tertio. Quid
igitur lex propter transgressionem posita est sup
ple coercendam donec veniret semen ⁊c. euange-
lium vero est lex eterna. Apoca. decimoquarto.
Uidi angelum habentem euangelium eternum.
Et Matth. vigesimoquarto. Celum ⁊ terra trāsi
Rñsio.
bunt: verba autem mea non transibunt. ¶ Re-
spondeo. dicendum ꝙ lex euangelij ⁊ lex Moysi
vna lex est ratione vniuersali: diuerse vero sunt in
Augustinus
ratione propria. Unde Augustinus contra aduer
sarium legis ⁊ prophetarum qui recte colit deum
vtriusq3 testamenti inuenit vnum deum: ⁊ eiusdē
vnius dei in vtroq3 diligit bonitatem: in vtroq3
metuit seueritatem. Rationem autem vniuersa-
lem ⁊ communem dico multipliciter in compa-
ratione ad efficientem: in comparatione ad finē
in comparatione ad sensum. vnus ergo est legis-
lator vniuersalis legis ⁊ euangelij deus. Jaco.iiij.
Unus est legislator ⁊ iudex. vnus finis scilicet xp̄s
Unde Augustinus contra aduersarium legis et
prophetarum libro secundo. Finis legis quis est.
ad hoc non ego sed apostolus ipse respondeat.
Finis est inquit legis xp̄s ad iusticiam omni cre-
denti Roma. decimo. Finis perficiens non inter-
ficiens. finis quippe dicitur proper quem fiunt
omnia quecūq3 aliquo fiunt officio. Nam inter
officium ⁊ finem hoc distat. ꝙ officium est in eis
que facere debemus. finis propter quem facimꝰ.
vnus sensus quia vna vniuersalis veritas. Unde
Gregorius super Ezech. primo. vbi dicitur. ꝙ ro-
ta erat in rota. quod predicat lex hoc exhibet euā
gelium. ⁊ iterum. Diuina eloquia ⁊ si temporibꝰ
disiuncta sunt. sensibus sunt vnita. ¶ Ratione3
vero propriam dico similiter multipliciter. per cō
parationem ad efficientem: ⁊ ad finem. ⁊ ad sen-
tentiam. Per comparationem ad efficiētem dif-
fert lex ⁊ euangelium. quia lex data est per homi-
nem purum. euangelium vero per christum. Joā.
primo. Lex per Moysen data est ⁊c. Per compa-
rationem ad finem differunt similiter. finis enim
illius est declinatio mali per timore3. finis istius
principaliter. operatio boni per amorem. Unde
Augustinus contra aduersarium legis ⁊ prophe-
tarum. Testamentum nouū differt a veteri quia
ibi vetꝰ hō formidinis coartat angustijs: ⁊ hic nō
uus hō. spaciat latitudine caritatis. Per cōpatio
nē vero ad sniam differūt. q2 ibi veritas ī figuratiōe

Augustinus

hic veritas in exhibitione. ⁊ hoc ꝙtum ad figuralia. Unde Augustinus de concordia euangelistarum. Quod lex ⁊ prophete prenunciauerunt: hoc redditum atq; completum in euangelio demonstratur. Item ibi est veritas ſm inchoationē: hic vero est veritas ſm perfectionē. ⁊ hoc quo ad moralia vnde Matth. v. Nisi abundauerit iusticia vestra ⁊c. vbi dicit augu. Plenius aguntur premissa ad inchoationem dum fuerint addita ad ꝑfectionem. ¶ Dicendum igitur. ꝙ lex moysi ⁊ lex euangelij vna lex est in ratione vniuersali: differētes vero sunt in ratione propria. ⁊ hoc quia illa data est populo carnali: ista spirituali. illa paruulis ista perfectis. vnde ſm ꝙ dicit Augustinus de vera religione. Sapiens medicus alia mādata dat infirmo ꝑ ministros: alia per se. ita deus alia mādata dedit per moysen: alia per seipsū in euangelio. ¶ Item Augustinus ad Marcellinum. Cū aliud magister adolescenti ꝙ puero solebat imposuit: doctrina constans mutato precepto non mutata mutauit. Ita ⁊ per hunc modū sicut ipse intendit creator alia in lege alia in euangelio: doctrina veritatis eiusdem fieri precepit ibi populo: paruulo hic vero adulto populo. Et per hāc distinctionem patet responsio ad obiecta.

Augu.

De differentia legis ⁊ euāgelij.

Membrum sextum.

Deinde queritur de differētia legis ⁊ euāgelij. Et queruntur duo. Primo vtrum differāt sicut contraria: aut sicut disparata. Secundo de modis differentie.

Utrum differunt sicut cōtraria aut disparata.

Articulus primus.

Arg. primum.

Ad primum sic obijcitur. Quarum legū sanctiones ⁊ precepta sunt contraria: et ipse sunt contrarie. sed legis ⁊ euangelij sunt precepta contraria. ergo lex ⁊ euangeliū sunt contrarie. Probatio medie. In lege prohibentur edenda ꝙ plurima sicut immunda Leuit. xj. In euangelio vero non dicuntur immunda. Matthei. decimoquinto. Non quod intrat in os coinquinat hominem. Unde ⁊ apostolus ex hac autoritate dicit omnia munda mundis ad Thitum primo.

Secundum.

¶ Item in lege conceditur odium inimici quia solum precipitur dilectio amici. Leuiti. decimonono. Diliges amicum tuum. In euangelio precipitur dilectio inimici. Matthei quinto.

Tertium.

¶ Item in lege dicitur oculum pro oculo. dentē pro dente. Exodi vicesimoprimo. In euangelio vero dicitur. Ego dico vobis omnino non resistere malo.

Quartum

¶ Item in lege dicitur. Reddes domino iuramenta tua. ⁊ per nomen eius iurabis. Deuteronomij sexto. In euangelio dicitur non iurare omnino.

Cōtra.

¶ Contra Ezech. primo. Rota erat in rota. hoc est nouum in veteri: sicut exponit Gregorius ergo non sunt contraria. ¶ Item Matth. quinto. Non veni soluere legem sed adimplere: euangelium ergo est legis impletio. ergo non est ei cōtrarium. ¶ Item Grego. super Ezech. primo. Diuina eloquia etsi temporibus sunt disiuncta: sensibus sunt vnita.

R̄nsio

¶ Responsio. Dicendum ꝙ lex ⁊ euangelium differunt non sicut contraria nec etiā sicut disparata quātum ad rationē vniuersalem: sed sicut disparata quantum ad rationem ꝓpriam sicut iam patebit.

So. ad arg. j.

¶ Ad illud ergo quod primo obijcitur. ꝙ precepta legis ⁊ euangelij sunt contraria: respondendum per interemptionem. ¶ Ad illud per quod videtur probari de probatione escarum. Dicendum ꝙ non est contrarium nam lex prohibuit escas: ⁊ dixit immundas triplici de causa. Propter signationem. vnde immūda dixit. quia figurabant immūda. Item propter abusum. vnde immūda dixit ⁊ prohibuit illa quibus abutebantur ad ritum ydololatrie. sicut supra ostensum est. Item immunda dixit propter indignitatem illius populi propter quam quedā per prohibitionem subtraxit et velut immunda. Lex vero euangelij dicit ⁊ concedit omnia munda: respiciens ad naturam rerum: ⁊ ad conuenientem vsum ⁊ ad dignitatem vtentium. De prima causa dicit Augustinus contra Faustum. ꝙ dixit lex aliqua esse immunda: ⁊ qd̄ dicit apostolus omnia esse immunda: non sunt contraria. quia hoc dixit apostolus de ipsis naturis: lex vero propter quasdam prefigurationes tempori congruentes non natura sed signatione dixit immunda. verbi gratia. Si de porco ⁊ agno requiratur: vtrūq; mūdum est. quia omnis creatura dei munda bona. quadam vero signatione agnus mundus ⁊ porcus immūdus est. immūdum quippe illud aliud in lege positum est: eo ꝙ non ruminat. non autē hoc eius vitium: sed natura eius est. Sūt autem homines qui per hoc alīs signantur immundi ꝓ proprio vitio: non natura. qui cum libenter audiant verba sapientie: postea de his omnino non cogitant. Quod enim vtile audiens ⁊ velut ab intestino memorie: tanꝙ ad os cogitationis recordandi dulcedine reuocare: quid aliud est ꝙ spiritualiter quodāmodo ruminare. quod qui non faciūt illorum animalium genere figurantur. Unde ⁊ ipsa a talibus carnibus abstinentia tale vitiū nos cauere premonuit. De secunda causa satis dictū est supra questione de immundicijs. De tertia vero causa dicit Augustinus in questionibus noui ⁊ veteris testamenti. Escarum lex non in primordio legis data est: sed cum duce perfidia dei verbis ⁊ promissis fidem nollent dare. ad duriciam cordis sui acceperūt precepta non bona Ezechielis vicesimo. Id enim dictum est vt ceruix illorū premeretur ad perfectum illorum. Superbis enī hominibus ⁊ contumacibus nō debuit tota creatura subijci. postea autem misericordia dei veniēte reddita est libertas edendi. Unde dicit Petrus apostolus. Actuum decimoquinto. Quid imponitis super ceruicem fratrū quod neq; nos neq; patres nostri potuimus portare.

Augustinus

Ad secundū

¶ Ad secundū respondet Augustinus contra Faustum dicens. Unusquisq; iniquus homo ⁊ inquātum iniquus odio est habendus: inquantum autem homo est diligendus. Audito igitur ⁊ non intellecto quid antiquis dictum erat. odietis inimicum vestrum ferebantur homines in hominis odium: cum nō deberent odisse nisi vitiū. hos corrigit dominus dicendo. Diligite inimicos vestros. precipiendo vtiq; vt diligamus inimicos: cogeret nos intelligere quo nam possemus vnum eundēq; hominē ⁊ odisse propter culpam: ⁊ diligere propter naturam.

Ad tertium

¶ Ad tertium respōdet Augustinus in questionibus noui ⁊ veteris testamenti. ꝙ nis dictū esset antiquis. Oculum pro oculo. ⁊ saluator dixit. Non resistere malo. nō aliud voluit saluator: ꝙ quod lex in sensu habet. sed voluntatem eius perfecit: que erat respectu salutis hominis: sed tamen differenter. Nam lex mandauit vt si quis oculum tolleret oculum amitteret: vt sic timore territi homines non facerent ne paterentur quod sibi fieri nolebant et per hoc salutem haberent. Saluator vero immutatis verbis

docuit

docuit ꝙ saluti prodesset vt sensum legis ipleret: vt quia timore legis salui esse nequiuerant ꝑ pacientiā victi emendarent sese corrigētes. Itē aug. in eodē. lex sic voluit inimicitiā tollere vt ꝑ retributionē territi hoies desinerēt esse inimici. et qm̄ audacia sua hoies timorē legis ⁊ nature spreuerunt crescētes in malū. ꝑ humilitatē saluator inimicitiā voluit vinci. vt vel sic hoies flecterent ad bonū dum viderēt nō sibi reddi inimiciciā.

Ad quartum

¶ Ad quartū dōm. ꝙ similiter nō ē ꝯtrariū vtrobiq; enī est intētio reuerētie veritatis. vñ ꝙ dicit lex: ꝑ nomē eius iurabis. intelligit hoc est si ꝯtingat iurare. nō iurabis per ydola sꝫ ꝑ nomē eius. Qd̄ vero dr̄ nō iurare oīno: sicut dicit augu. ad publicolā. hoc dictū est nō quia iurare est peccatum: sed q: periurare immane peccatum est a quo nos lōge esse voluit qui omnino ne iuremus cōmonuit.

De differentia legis moysi ⁊ euangelij ſm cōsiderationem v̄tutis.

Articulus secundus.

Consequēter querit cū nō differāt lex ⁊ euāgeliū sicut cōtraria nec sicut disparata oīno de modis differētie. Notandū igit ꝙ ſm apl'm ſm sex cōsiderationes assignatur differētia legis moysi ⁊ legis euāgelij. Prima ſm ꝯsiderationē virtutis. Scd̄a ſm cōsiderationē v̄itatis. Tercia ſm ꝯsiderationē seueritatis. Quarta. ſm consideratione bonitatis. Quinta ſm ꝯsiderationē remunerationis. Sexta ſm cōsiderationē lationis. ¶ Scd̄m ꝯsiderationē virtutis assignat differētia ſm forte et infirmū. q: lex infirma est: euangeliū v̄o virtuosum. ad Ro. viij. ꝙ impossibile erat legi in quo infirmabat per carnē: deus filiū suū misit. de euangelio vero dr̄. j ad ro. Euangeliū virtus dei est in salutē animarū. Iuxta hāc differētiā accipiunt alie. ¶ Prima: q: ratiōe virtutis dr̄ euangelium iustificās. lex vero ratione infirmitatis, non iustificans. ad Ro. iij. Ex operibus legis nō iustificabit oīs caro. Unde ad ro. viij. super illō. in quo lex infirmabat ꝑ carnē dicit gl. Infirmabatur lex per carnem. i. carnales obseruantias que non poterant iustificare. ¶ Secunda. quia lex moysi dicit lex littere. ⁊ hoc propter infirmitatē qua demonstratur peccatum sed non confert adiuuantem spiritū vt dicit aug. Lex vero euangelij dicitur lex spiritus ratione virtutis ꝙ prestat adiuuātem spiritū. hoc est gratia ad vitandum peccatum et ad faciendum bonum vnde ad Ro. vij. Seruiamus in nouitate spiritus et non in vetutate. littere. ⁊ in eodem. viij. Lex spiritus vite. idest lex fidei. dicit glo. in christo iesu liberauit me. vbi dicit glossa. Due leges bone sunt lex fidei que peccatum tollit: et lex moysi que peccatum ostendit. ¶ Tertia. quia lex moysi ratione infirmitatis dicitur lex oneris: ⁊ difficultatis. vnde in huius figuram dicitur Exo. xvij. Manus moysi erāt graues Et act. xv. Hoc est onus quod neq; nos neq; patres nostri portare potuimus. Lex vero euāgelij ratione virtutis dicitur lex suauitatis et leuitatis. Mathei. xj. Iugum meum suaue est et onus meum leue. Nota ergo quod ex infirmitate legis est quod per ipsam non est iustificatio a culpa. quod per ipsam non prestatur adiuuans gratia quod per ipsam cum difficultate fit operatio bona. Econtrario ex virtute euangelij est iustificatio a culpa et prestatur adiuuās gratia: et cum facilitate et suauitate fit operatio bona. et hec est summa predictorum.

Scd̄m ꝯsiderationem veritatis.

¶ Itē ſm considerationem veritatis differt lex et euangelium. quia in lege est veritas velata: in euāgelio vero veritas reuelata. ij. corin. iij. velamen in lectione moysi manet nō reuelatum: quod in christo euacuatur et subditur. Nos autem reuelata facie gloriam dei speculantes in eandem imaginem trāsformamur. ¶ Item ſm eandem ꝯsiderationem in lege fuit veritas vt vmbra: in euāgelio vero vt imago. Hebre. x. Umbram habens lex futurorum nō ipsam imaginem. ¶ Itē ſm eandē ꝯsiderationem in lege erat veritas ꝓmissionis: in euāgelio vero veritas exhibitionis. Unde beatus Gregorius super Ezech. primo. Rota in rota. quia quod predicat lex quod ꝓphete annunciāt hoc exhibet euangelium. ⁊ prima Ioā. lex ꝑ moysen data est: gratia ⁊ veritas per iesum xp̄m facta est. Et augu. in questionibus noui ⁊ veteris testa. Ante ꝓmissio erat scilicet in lege. postea vero fit gratia in euangelio. Nota ꝙ lex dicitur esse velata quo ad malos. dicitur habere vmbram quo ad bonos imperfectos. dicitur etiam habere veritatem in promissione: non in exhibitione quo ad iustos perfectos.

Gregorius.

Scd̄m ꝯsiderationem seueritatis

¶ Item ſm cōsiderationem seueritatis dicitur lex: ⁊ euangelium differre. quia illa dicitur lex ire. istud vero lex misericordie. ad Roma. iiij. Lex iram operatur. Glo. vt reos faceret tēporali pena. Exo. xxj. Oculum pro oculo ⁊c. ⁊ ita ira operatur. ⁊ Luce. x. Samaritanus infudit vinum ⁊ oleum. vinum austeritatem legis. oleū misericordiam ⁊ leuitatem euangelij. ⁊ iuxta hāc differentiam dicitur lex moysi lex timoris. euangelium vero lex amoris. Unde augu. contra Adamantium. Breuissima differentia legis ⁊ euāgelij timor ⁊ amor. Et Hebre. xij. Non accessistis ad tractabilem ignem ⁊ turbinem ⁊ tube sonum. Loquitur de latione legis: pro quo moyses dicit exterritus sum ⁊ tremebundus: sed accessistis ad syon montem ⁊ testamenti noui mediatorem. ¶ Item iuxta eandem cōsiderationem lex moysi dicitur lex seruitutis. lex vero euangelij lex libertatis. ad Roma. viij. Non accepistis iterum spiritum seruitutis in timore: sed spiritum adoptionis filiorum. Et Iaco. primo. Qui perspexerit in lege ꝑfecte libertatis ⁊c. Nota ergo ꝙ lex moysi est lex ire in comminatione seu in penarum determinatione. lex timoris in affectione: lex seruitutis in executione.

Scd̄m considerationem bonitatis.

¶ Item ſm considerationem bonitatis differunt lex ⁊ euangelium. quia lex moysi est lex imperfectionis boni: lex vero euangelij est lex perfectionis. Hebreo. septimo. Nihil ad perfectum adduxit lex. ⁊ Matth. quinto. Nō veni soluere legem: sed adimplere. Glo. implet christus legem dum premissis ad inchoationē vite agende superaddit plura ad perfectionem moralium preceptorum. ⁊ secundum hanc considerationem dicitur lex prohibere manum tantum: euangelium vero voluntatem seu animum. Unde in psal. Lex domini immaculata conuertans animas. Glo. nō ꝙ ait animas. idest voluntates non solūmodo manus vt vetus lex que manum maxime non animum cohibebat. hac etiā ratione dicitur lex Moysi lex factorum: euangelium vero lex fidei. Romano. tertio. Exclusa est gloriatio tua. per quam legem: factorum non: sed per legem fidei. Glo. lex cohibet manum non animum. ¶ Item secundum hanc considerationem dicitur lex litera occidens. lex euangelij spiritus viuificans. secunda Corin. tertio. Litera occidit: spiritus autem viuificat. Et augustinus libro de spiritu ⁊ litera. que occidit certe est decalogus in illis duabus tabulis scriptus quia lex subintrauit vt abundaret delictum ad Roma. quinto. ¶ Item ſm eandem cōsiderationem dicitur lex

continere precepta non bona. Ezech.xx. Dedi eis
precepta non bona. Euangelium vero ꝯtinet pre
cepta bona. qr sicut dicit Isidorus in lib. differen
tiaruȝ. Precepta legis nō bona sunt euāgelio cō
parata: qr in eis quedam inutilia infirmioribus
sensibus agenda ꝑmissa sunt: vt libellus repudij
⁊ cupiditas israelitarum spolijs egyptiorū sociā
da permittitur. ¶ Notādum igitur ꝙ ꝑ tria ostē
ditur maxime imꝑfectio legis. Primo ex hoc ꝙ
non ꝓhibebat mali causam scȝ voluntatem. Se-
cundo ex hoc ꝙ ꝓbebat mali occasionem ſm ꝙ
dicitur littera occidens. Tertio ꝓpter malorum
quorūdam permissionem. que tria potissime mō
strant imperfectionem: ꝯtraria vero euāgelij ꝑfe

Scđm consi derationē re munerationis

ctionē. ¶ Item ſm ꝯsiderationem remuneratio
nis differūt lex ⁊ euāgelium: qr in lege est promis-
sio temporaliū. in euangelio vero promissio eter
norū. Unde Hebre.vij. Melioris testamenti spō
sor factus est xps. Glo. melius est nouum testa-
mentuȝ ꝙ̄ vetus. qr meliora bona promittit. idest
eterna. vetus vero temporalia. Et Isido. in libro
differentiarum. In veteri lege chanaan regnum
⁊ promissiones temporalium rerum continētur
Esaie.j. Si audieritis me bona terre comedetis.
In euāgelio vero vita eterna ⁊ regnum celorum
ꝓmittitur. Matth.iij.⁊.iiij. Penitentiam agite
appropinquabit enim regnum celorū. ⁊ Matth.
v. Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est

Scđm consi derationē la tionis.

regnum celorum. ¶ Itē ſm ꝯsiderationem latio
nis differunt lex ⁊ euāgelium. qr euāgeliuȝ est lex
vniuersalis: lex moysi lex particularis. Lex enim
moysi semini abrae data est. ſm ꝙ dicit ad gala.
iij. Abrae dicte sunt promissiones ⁊ semini eius.
Et Deut.iiij. Que est alia gens sic inclita vt ha-
beat cerimonias iuxta iudicia ⁊ vniuersam legem
Euangelium vero datum est omni generi hoīm.
Unde Mar.vl. Predicate euāgelium omni crea
ture. Et Matth.vl. Ite ⁊ gentes oēs docete. Hi er
go sunt modi differētiarū legis ⁊ euangelij.

His igitur taliter positis

omissis his que in superioribus inquisita sunt: re
sumēdo illos sex differētiarū modos querimus.
ſm ordinem. Primo de differētia legis ⁊ euāgelij
ꝙ̄tum ad virtutem. Scđo de differētia assignata
ꝙ̄tum ad veritatem. Tertio de differētia ꝙ̄tū ad
seueritatem. Quarto de differētia ꝙ̄tum ad boni
tatem. Quinto de differētia ꝙ̄tum ad remunera
tionem. Sexto. de differētia lationis. ¶ Circa pri
mum sicut pȝ ex precedētibus querēda sunt tria
Primo. de differētia ꝙ̄tum ad iustificationem.
Scđo. de differētia ꝙ̄tum ad gratie largitionem
Tertio de differētia ꝙ̄tum ad onus seu difficul-

Utrum ex vir tute legis da retur gratia.

tatem. De primo ⁊ tertio require. ſ. ¶ De scđo ve
ro queritur. vtrū ex virtute legis daretur gratia.
Ad quod sic. Hugo de san. vict. Tria genera sacra
mentorū inueniūtur fuisse scripta sub lege. quedaȝ
spāliter ad remedium: quedā vero ad obsequium
quedam ad cultū diuinū. Prima ꝑtinent ad pec-
catorum remissionē. scđa ad exercēdam deuotio-
tionem. tertia ad colendam pietatem. Prima in-
stituta fuerunt quasi ad necessitatem vt in eis ho
mo sanctificaret: qualis fuit circūcisio ⁊ hostie ꝓ
peccato ⁊ ꝓ delicto: ⁊ cetera q̄dā que spāliter ad
emūdationē ⁊ remissionē instituta fuerūt. Scđa
aūtē quasi ad exercitationē fuerūt ꝓposita: vt in
deuotio fidelium exerceretur ⁊ meritū augeretur
quales fuerunt hostie pacificorum que offerebā-
tur a fidelibus ad recōciliandam sibi gratiam di-
uinam. Tertia instituta fuerunt quasi ad prepara
tionem quādam. vt quasi instrumēta quedā eēnt
ad cetera sacramēta tractāda ⁊ sanctificāda: qua
le fuit tabernaculum ⁊ atrium ⁊ omnia vtēsilia q̄
continebātur in eis. Ex his ergo manifeste vide
tur dicere Hugo legalia sacramenta esse ad san-
ctificationē ꝙ̄tum ad aliquam partem. Sed oīs
sanctificatio est per gratiam. ergo habuit virtutē
in sacramentis ꝯferendi adiuuantem gratiam.

Secundum

¶ Item idem Hugo. Si quis sacramēta priora
effectum sanctificationis habuisse negauerit: nō
mihi recte sentire videtur. ergo ſm Hugonem sa
cramentalia legum habebant virtutem sanctifi-
cationis. ergo ⁊ gratie. ¶ Item ad Ro.vij. Lex q̄-

Tertium.

dem sancta ⁊ mandatum sanctum iustuȝ ⁊ bonū.
⁊ loquitur de lege moysi. lex ergo est sancta. i. sane
docēs: sicut dicit Hiero. in glo. Et mandatum. i.
quod per eam precipitur est sanctum in se. ⁊ iustū
idest iustificans peccatorem. ⁊ bonum. i. vtile ad
vitam. Si ergo mandatum legis est iustum. idest
iustificans peccatorem: ⁊ bonum. i. vtile ad vitam
sed iustificatio peccatoris siue acquisitio vite nō
potest esse sine gratia. ergo ex lege est virtus ad
gratiam. Non igitur differt lex ⁊ euangelium per
hoc qđ in lege fit solum noticia: ⁊ in euāgelio ad

Contra

iuuās gratia. ¶ Cōtra. ad Gal.ij. Non ab initio
gratiam dei. Si enim ꝑ legē iusticia. ergo xps gra
tis mortuus est. Ibi dicit glo. aug. Non ab initio
gratiam. i. nō recipio legem: qđ esset abijcere gra
tiam. ergo ex sacramentis legalibus nō dabatur
gratia. ¶ Iteȝ ad Gal.iij. Quis tribuit vobis spi
ritum ⁊ operatur virtutes in vobis ex operibus
legis: an ex auditu fidei: ac si diceret sicut dicit
glo. ex operibus legis non habuistis spiritū: hoc
est gratiam. per vos enim potestis videre ꝙ ego
qui habui opera legis: nō tamē per ea sed per fidē
accepi potestatem dandi spiritum ministerio: nō
autoritate. ¶ Itē ad hebre.ix. iuxta legem mune-
ra ⁊ hostie offeruntur: que non possunt iuxta con
scientiam seruientem deo perfectum facere. Glo.
munera ⁊ hostie non possunt seruientem deo ꝑfe
ctum facere. i. plene mundum facere. ⁊ hoc iuxta
conscientiam. i. in conscientia intus: ⁊ si ad visuȝ
hominum extra. Ex quo patet qđ non est verum
qđ dicit Hugo. scȝ ꝙ hostia ꝓ peccato erat ad sa-
crificationem siue emundationē a peccato. ¶ Itē
ad Hebre.ix. Sanguis hircorum ⁊ thaurorum in
quinatos sanctificat ad emundationem carnis.
Ibi dicit glo. Ad emundationem non anime sed
carnis. ¶ Item ad idem est quod dicitur ad He
bre.x. Impossibile est sanguinem hircorum aufer
re peccata. Relinquitur igitur ꝙ ex sacramentis

Rñsio.

legis non dabatur gratia. ¶ Responsio. legalia
sacramenta dicuntur duobus modis. Uel que
erant in lege obseruata: vel que erant in lege insti
tuta. In lege obseruata erant sacramenta. vt circū
cisio ⁊ matrimonium et etiam penitentia. sed nō
fuerunt in lege instituta. De istis ad presens que
stio non est: sed de sacramentis in lege institutis.
vt erant hostie pro peccato ⁊ ritus phase ⁊ vitule
rufe ⁊ similia. Indistincte autem de his est dicen
dum. ꝙ ex illis non dabatur gratia seu imprime-
batur dispositio ad gratiam sicut ex sacramentis
noue legis. tamen illis contingebat dari gratiam
non tamen virtute illorum: sed occasione illoruȝ.
ex hoc. vel quia erant materia exercende deuo-
tionis: deuotio autem ad deum ordinat ad gra-
tiam. Uel quia habebāt annexam intercessioneȝ
orationis. vnde in Leuit. primo secundo ⁊ infra.
Offeret tale quid, ⁊ orabit pro eo sacerdos. Ora-
tio vero frequenter impetrat gratiam alteri.
Uel qr

Uel quia erāt instituta ad cōmunioneȝ ⁊ vnionē
ꝓprij fidelis: quam quidem vnionem spirituali-
ter facit fides ⁊ caritas. merito autem cōmuniōis
fidelium frequēter impetratur gratia desideran
tibus participationem huius cōmunionis. Ab-
solute igitur dicēdum. ꝙ ex vi sacramētorum le-

So. ad arg. j.

gis nō dabatur gratia: ꝙ̄uis in illis contingeret
aliq̄ñ dari gratiā. ¶ Ad illud ergo qđ primo dicit
Hugo. ꝙ in sacramētis legis erat sanctificatio ⁊
remedium. Dicēdum ꝙ refert dicere in illis esse
sanctificationem: ⁊ ex illis esse sanctificationem.
Ex illis enim dicit causam. in illis dicit concomi
tantiam. Quia ergo in sacramētis legalibus nō
erat causa sctificationis vt manifeste ꝓbat apꝉs:
ꝙ̄uis ꝯtingeret illa via qua dictum est cōcomita
ri gr̄e sanctificationē. ideo ex illis nō est sanctifica

Ad secundum

tio: ꝙ̄uis i illis aliquādo eēt sanctificatio. ¶ Ad
secūdum vero qđ dicit Hugo. ꝙ in ipsis erat vir-
tus sanctificationis. dđm ꝙ duplex dr̄ sanctifica
tio. Est eniȝ sanctificatio carnalis: ⁊ sanctificatio
spūalis. Sanctificatio carnalis intelligitur libe
ratio a pena peccati: quā incurreret q̄s si qđ pre-
ceptum est ꝯtēneret seu nō faceret. Sanctificatio
vero spūalis est ipsa emūdatio q̄ in aīa est ⁊ a ma
cula peccati. Loquēdo ergo de sanctificatiōe car-
nis prout dictum est: erat in sacramētis legalib⁹
virtus sanctificationis. vnde hebre.ix. Sāguis vi
tule aspsus inquinatos sanctificat ad emūdatio
nem carnis. Glo. Inquinatos ꝯtactu mortuoruȝ
sanctificat. i. a peccato mūdat. i. a pena valens ad
emundationem. nō anime sed carnis: qr a pena le
gis liberabat. Loquēdo vero de sanctificatiōe spi
rituali nō erat in sacramētis legalib⁹ virtus san
ctificationis: nisi per occasionem seu per accidēs
¶ Ad tertiū qđ dicit. ꝙ mādatum legis erat iusti
ficans peccatorē. dđm ꝙ iustificatio vt supra dictū
est intelligitur dupl'r: vel iusticie infusio: vel iusti
cie exercitatio. ¶ Si dicat iusticie infusio: ex mā
dato legis nō est iustificatio: nec morali nec ceri-
moniali nec sacramenti sicut a causa efficiente: lȝ
sicut a causa disponente. Si vero dicatur iusticie
exercitatio: ſm hoc preceptum morale legis iusti
ficat. sicut dicit glo. Ro.iij. sup illud. Ex operibus
legis nō iustificabit oīs caro. De lege loquimur
ſm cerimonialia: nō ſm moralia: que vtriq3 iustifi
cant. ⁊ hoc intelligitur ꝑ se ⁊ essentialiter. In figu
ralibus legis non erat exercitium iusticie: nisi ex
circūstantia solū que erat vel autoritas diuine in
stitutionis vel caritas vel seu obedientia deuote
impletionis eo modo quo dictum est.

Articulus tertius.

De differen tia legis ⁊ euā gelij quātum ad considera tionem veri tatis.

Postea queritur de differētia legis ⁊ euā
gelij quātū ad veritatem. ⁊ primo de hoc
qđ dictum est. ꝙ in euāgelio est veritas
reuelata: i lege vero velata. Ad qđ Isiđ.
in li. differētiarū. In lege fuit vmbra ⁊ obscuritas
scripturarū in euāgelio clara distinctio veritatis

Cōtra. arg. j.

¶ Contra. In euāgelio est veritas sub parabolis
occultata Matth.xiij. Sed vbi est parabola ibi
est figurata locutio: que vnū dicere vr̄ ⁊ aliud in-
telligere: vt dicit Junilius ad primasiū. ⁊ etiā vt
dicitur.xiij. Matth. ergo in euāgelio est veritas
velata. Non ergo differūt lex ⁊ euāgeliū ꝑ velatū

Secundum.

⁊ reuelatū. ¶ Itē sicut dr̄ in veteri testamento da
niel.xij. Claude sermones signa librū vsq3 ad tem
pus statutum. ita in euangelio dicit saluator.xiij.
Matth. Ideo in parabolis loquor eis. vt implea
tur in eis ꝓphetia Esaie. Auditu audietis ⁊ non
intelligetis. ergo in lectiōe euāgelij est veritas ve-
lata malis seu indignis: sicut ⁊ in locutiōe legis

Tertium.

seu testamēti veteris. ¶ Itē si statui euāgelij con-
uenit veritas reuelata ſm ꝙ dr̄.ij. cor.iij. Nos au
teȝ reuelata facie gloriā dei speculamur. ergo ma
ximum incōueniens est vt in euāgelio veritas ve
letur parabolis: ⁊ tñ ibi veritas signata est. vnde
j. apoca. sup illud. Signauit mittēs per angelum
⁊c. dicit glo. Hoc est sub signo vel signaculo clau-

Q. de differē tia vmbre et imaginis.

sit. ¶ Itē queritur de alia differētia: de qua dicit
Isido. in lib. differētiarū iuxta apostolū ad hebre.
x. ꝙ lex habuit vmbrā: euāgeliū vero imaginem.
¶ Cōtra. In euāgelio habemus signa futurorū.
vt Matth.xxiiij. Dic nobis qñ hec erunt: ⁊ qđ si-
gnū aduētus tui ⁊ ꝯsummationis seculi. Et post-
ea dat saluator signa aduētus sui ⁊ ꝯsummatiōis
mundi: ergo euāgeliū hȝ vmbrā futurorū queād-
modum ⁊ lex. ergo nō differūt sicut vmbra ⁊ ima-

Q. de differē tia promissio nis ⁊ exhibi tionis.

go. ¶ Itē queritur de alia que est. s. ꝙ in lege est
veritas in ꝓmissione in euangelio vero veritas
in exhibitione ⁊ impletione: vñ Isi. in li. differen
tiarum In lege ꝓmissa ꝯtinētur. ꝓmissa vero in
euāgelij plenitudine ꝯsummant. ¶ Cōtra. in euā
gelio ꝓmittitur resurrectio futura ⁊ regnū celorū
qđ nō est exhibitū. ergo nō differūt lex ⁊ euāgeliū

Rñsio

ſm ꝓmissionē ⁊ exhibitionē. ¶ Rñsio dđm ꝙ ve
ritas tā in euāgelio ꝙ̄ in lege respicit tria. noticiā
credēdorū grām meritorū. glaȝ p̄miorū. Respectu
noticie credēdorū differt euāgeliū ⁊ lex ſm velatū
⁊ reuelatū. Respectu gratie faciēdorū sicut ꝓmis-
sio ⁊ exhibitio. Respectu glorie p̄miorū differūt si
cut vmbra ⁊ imago. ita ꝙ in lege est velamē noti
cie. ꝓmissio gr̄e. vmbra glorie. In euangelio vero
est reuelatio noticie fidei. exhibitio gr̄e dei. imago

So. ad ꝑmū.

premij. ¶ Ad illud ergo qđ primo obijcit: ꝙ in euā
gelio est veritas parabolis occultata. Rñdeo. dico
ꝙ ibi est occultata ⁊ reuelata. occultata turbis ⁊
indignis. reuelata discipl'is ⁊ dignis. vñ Matth.
xiij. parabolice loq̄tur turbis ⁊ parabolā exponit disci
pulis. Preterea ibi ē parabola sub itegumēto operū
hic vero parabola sub integumēto sermonū. ¶ Ad se

Ad secundum

cundum dđm. ꝙ sigtio seu clausio veritatis in le-
ge est simpliciter. In euāgelio quo ad aliquid. In
lege enim est clausio fidei redēptionis. i euāgelio
vero pȝ fides redēptionis. sed clausio est respectu
rōnū seu misteriorum redēptionis vt ipsa veritas
rationū nō clarescat indignis. vnde.ij. cor.iiij. di-
cit apꝉs. In manifestatione veritatis cōmēdātes
nosmetipsos. Qđ si etiam opertum est euangelium
in his q̄ pereūt est opertum: in q̄bus deus huius se
culi excecauit mētes infideliū: vt nō fulgeat illu-
minatio euāgelij glorie xpi. In lege aūt misteriuȝ
redēptionis latet: ⁊ qr est ⁊ ꝓpter qđ est. In euāge-
lio vero pȝ qr est: sed latet quo ad imꝑfectionem

Ad tertium.

ꝓpter quid est. ¶ Ad tertiū dđm. ꝙ quo ad p̄ntē
statū in quo nō pōt videri veritas: sicut ē veritas
illa que est lux increata: expedit ⁊ ꝯuenit vt similitu
dinib⁹ ꝓportionalibus nr̄o intellectui cognoscē
da ministret. sicut dicit. b. Dyo. in hierarchia an
gelica. Preterea sicut dicit glo. sup illud matth.
vij. Nollite dare sanctū canibus. Res abscōdita
auidi⁹ q̄rit. celata venerabili⁹ ꝯspicit. diu q̄sita
cari⁹ tenet. Ideo vtile ē velatio veritatis sub pabo-

Ad. q. de dif- ferentia vm- bre ⁊ imagis.

lis i telligētie ⁊ memorie nr̄e. ¶ Ad aliud vero qđ
q̄rit de alia dr̄ia vmbre ⁊ imaginis. dđm ꝙ vmbra
hȝ figurā rei obscurā ⁊ idistinctā. imago vero expis-
sam ⁊ distinctā. qr sicut dicit augu. imago ē expssa
silitudo. Sȝ hec dr̄ia legis ⁊ euāgelij assignatur re
spectu future glorie cuius gr̄e lex habuit figuram
obscuram ⁊ indistinctam ⁊ remotissimo vestigio.
Euāgeliuȝ vero hȝ imaginē hoc est similitudinē ex-

pressam ⁊ distinctā in exēplo. vñ aug. ꝯtra faustū
Quid nobis ꝓmittitur nisi vita eterna ex resurre
ctione a mortuis hoc aūt iā cōpletū est in illa car
ne: qđ verbū factū est: ⁊ qđ fidelibus promittitur
in iudicio iā cōpletū est in exēplo. ¶ Ad vltimū
qđ q̄ritur de illa differētia ꝓmissionis ⁊ exhibi- *Ad. q. đ differentia ꝓmissionis ⁊c*
tionis iā pꝫ rñsio. Nā hec differentia attēditur re
spectu gratie q̄ in lege ꝓmittit: ⁊ in euāgelio exhi
betur. tamē in euāgelio nihilominus est ꝓmissio
glorie: q̄ ⁊ si nō sit exhibita vel cōpleta in mistico
xp̄i corpore: est tamē iam cōpleta ⁊ exhibita in ca
pite. vnde ⁊ securius expectamus saluatorē nr̄m
iesū qui formabit corpus humilitatis nostre cō
figuratum corpori claritatis sue. Phi. iij.

Articulus quartus.

De differentia legis ⁊ euāgelij ꝙtū ad ꝯsiderationē seueritatis. Cōtra. arg. j.

Consequenter querit de differētia legis
⁊ euāgelij ꝙtū ad seueritatē s̄m quam
assignātur differētie ire ⁊ misericordie
timoris ⁊ amoris. seruitutis ⁊ libertatis
Ira timor seruitus ad legē. Misericordia amor ⁊
libertas ad euāgeliū. sicut sup̄ declaratū est. ¶ Cō
tra. Seuerior est cōminatio ⁊ inflictio pene eter-
ne ꝙ tpalis. Sꝫ in euāgelio est comminatio pene
eterne. Matth. iij. Paleas cōburet igni inextin-
guibili. ⁊ xxv. Ite in ignē eternū. In lege vero est
cōminatio pene tēporalis ⁊ dānificationis rerū
vel flagellationis vel afflictionis corpoꝝ. ergo se
uerius ē euāgeliū ꝙ lex. ergo euāgeliū dꝫ dici lex
Secundum. ire ꝙ lex moysi. ¶ Itē icoparabiliter timor dei ex
cedit timorē hoīs. sed in euāgelio suadetur timor
pene inferēde a deo. vñ ipm timete q̄ pōt corpus ⁊
animam pdere i gehēnā Matth. x. ⁊ Luc. xj. In le
ge timor pene q̄ vt frequēter infert ab hoīe. s. iudi
ce. Exo. xxj. Maleficos nō patieris viuere. ⁊ hmōi
ergo euāgelium potius dꝫ dici lex timoris ꝙ lex
Tertium. moysi. ¶ Itē i euāgelio est pena spūalis sepatiōis
a cōione fideliū in iteritū carnis. j. corin. v. in iudi
cio apl̄i de fornicatore. i lege vero pena corporalis
Et acerbior q̄ ibi determinetur est separatio a cō
munione viuētiū per mortē vcꝫ. Si ergo bonum
aie ⁊ spūale est incōparabiliter melius corporali
adēptio spūalis boni ē incōparabiter maius bo-
num adēptiōe corpalis boni. Seuerior igit est iu
Quartum sticia euāgelij ꝙ legis. ¶ Itē si dicat ꝙ duplex sit
status hoīm. carnaliū ⁊ spūaliū. carnalibus ap-
paret seuerior pena temporalis ꝙ eterna: ⁊ timor
humanus ꝙ diuin⁹. ⁊ corporalis pena plusꝙ spi
ritualis. Spūali ꝟo ecōtrario. simplr aūt qđ i sen
su cadit hoīm carnaliū. vniuersalius seu gn̄alius
timet. ¶ Cōtra. Seuerior simplr est pena eterna
tpali: ⁊ spūalis corporali. Preterea seuerior est pe
na eterna ⁊ spūalis homini spūali: ꝙ pena corpo-
ralis ⁊ tpalis homini carnali. Simpliciter igitur
est seuerior pena euāgelij ꝙ legis. ¶ Itē amor car
Quintum nalis facili⁹ ⁊ feruētius allicit carnalem ꝙ amor
spūalis hoīem spūalem. Item amor qui generatur
intuitu beneficiorū vniuersalius ⁊ prius attrahit
ꝙ amor aggeneratus ex intuitu boni ⁊ bonū. Cū
ergo lex ex ꝓmissione tēporaliū ⁊ exhibitione bene
ficiorum generet i affectu carnali amorē carnalē:
⁊ i affectu hoīs boni amorē debitū: lex moysi erit
amplius dicēda lex amoris ꝙ lex euāgelij. ¶ Itē
differētia ista legis ⁊ euāgelij aut accipit simplr:
aut quo ad aliquos: Si simpliciter: lex euangelij
magis erit lex timoris: cum illud quod ipsa com
minatur sit magis timēdum. Si quo ad aliquos
⁊ plures: lex moysi magis erit amoris. cum illud
qđ ipsa promittit vel illud quo allicit affectū plu-
rium moueat ad amorem. ¶ Item si dicatur ꝙ
euangeliū dr̄ lex amoris qr s̄m rectā rationē am-
plius dꝫ allicere ad amorem. eo ꝙ precipit pfectā
caritatē. Cōtra. Perfecta caritas qua nulla perfe
ctior: est in diligēdo deū ex toto corde ⁊ ex tota aīa
⁊ ex tota mēte. Si ergo talis caritas ꝑcipiat i lege
Deut. vj. Diliges dn̄m deū tuum ex to. c. ⁊. ⁊ ex to.
mē. ⁊c. lex moysi erit lex pfecte caritatis. Non est *Septum.*
ergo differētia legis ⁊ euangelij: vt in euāgelio sit
amor ⁊ in lege timor. ¶ Rn̄sio. dōm ꝙ lex moysi *Responsio*
recte dr̄ lex timoris ire ⁊ seruitutis. Lex ire dr̄. qr in
penis habuit districtionē: rarāvero miserationē
vñ ad ro. iiij. Lex irā operat. i. penā. Ad hoc enī da
ta est vt reos faceret temporali pena scꝫ dentē pro
dente ⁊c. Exo. xxj. Lex vero timoris dr̄ qr plurimas
habet ꝯminationes: ⁊ paucas promissiones sicut
patet ex serie legis. Lex vero seruitutis dr̄. qr in cō
monitiōibus preceptorū semꝑ pro rōne supponit
dominiū diuine maiestatis. vnde ad ꝑcepta sup-
ponit. hoc facite. ⁊. hoc. ego suꝫ domin⁹ vt Exo. xx.
quasi dicat. Ego dominator ⁊ vos serui ⁊ ideo estis
obnoxij meis obedire mandatis. Euangeliū vero
recte dicitur lex amoris. lex misericordie lex liber-
tatis. Lex misericordie seu clemētie dr̄. qr in penis
legis habet misericordiā ⁊ relaxationē. vñ ⁊ mulie
ri deprehense in adulterio dr̄. vade et amplius no
li peccare Joh. viij. Lex ꝟo amoris dr̄. qr plurimas
habet ꝓmissiones raras cominatiōnes: sicut pꝫ
ex serie euangelij. Promissionibus aūt generatur
amor. Lex vero libertatis dr̄. qr in monitionib⁹ ꝑ
ceptorū pro rōne supponit gratiā diuine paterni
tatis. vñ. vj. Lu. postꝙ dixit estote misericordes ⁊
bn̄facite ⁊ diligite inimicos vestros. subiunxit. vt
sitis filij pr̄is vestri qui in celis est. q. d. hoc facite
in libertate filiali nō in obnoxietate seruili. intui-
tu paternitatis: nō intuitu dn̄ationis. Proprerea
dr̄. ad Ro. viij. Nō accepistis spiritū seruitutis in
timore: sꝫ accepistis spm̄ adoptionis filiorū: i quo
clamamus abba pater. Preterea appropriādo spe
cialiter lex in ꝑceptis iudicialib⁹ hꝫ irā ꝑ distri
ctionē punitiōis. in ꝑceptis moralib⁹ timorē per
multitudinē ꝯminatiōis. In ꝑceptis vero cerimo
nialibus seruitutē: qr data sunt in onus supborū:
sicut dicit augu. ⁊ etiā per intuitū ⁊ pauorē diuine
dn̄ationis: ⁊ de onere cerimonialiū sicut dicit au
gu. ⁊ etiā per intuitū ⁊ pauorē diuine dn̄ationis. ⁊
de onere cerimonialiū sicut dicit beatus petrus.
Act. xv. Hoc est onus qđ neq nos neq patres no
stri portare potuimus. Et ad gal. v. Nolite iterū
iugo seruitutis cōtineri. ¶ Ad primū ergo quod *Sol. ad. j.*
obijcit dicendū ꝙ ꝙuis districtior sit cōminatio
pene eterne ꝙ tēporalis. non tn̄ seuerius est euan
geliū qđ cōminatur penam eternam: lege que cō-
minatur penam temporalem. hoc est qr lex sic cō-
minatur penam vt de presenti inferendam ⁊ peni
tenti non remittendā: Euangeliū vero sic ꝯminat
penā eternā vt in futuro inferendā ⁊ penitēti ani
me remittēdā. ideo in lege est cōminatio sine mi
seratione: ⁊ ideo ꝯminatio terroris. In euangelio
vero cōminatio ꝯmiseratione: et ideo cōminatio *Responsio.*
talis est amoris. ¶ Ad s̄m dicendū. ꝙ intentio le
gis nō est ex penis inducere timorē humanū imo
timorē diuinū: sꝫ per tpale suppliciū. vñ. vj. Deu.
Dn̄m deū tuū timebis. Et vlt. ecclīastes. Finē lo-
quēdi oēs pariter audiatis. supple in lege. deū. ti-
me. vñ rn̄det ad illud qđ ꝓponit ꝑ interēptionē.
¶ Ad tertiū dōm ꝙ ꝙuis in euāgelio inferat pe *Ad tertium*
na spiritualis nō tn̄ infert delinquēti si a malicia re
sipiscat ⁊ ꝯstet ꝙ peniteat. In lege pena delinquē
ti infertur nec per pniam relaxatur ⁊ ideo lex seue
ra est in puniendo que penitenti non parcit. Euā
geliū vero

geliū ꝟo lex pietatis est: seu misericordie: q̄ oīa pe-
nitenti parcit. Nec est contra hoc oppositio de pe-
na que infert a seculari potestate: sicut supra decla
ratum est tractatu de penis iudicialiū ꝑceptorū.
…quartum ¶ Ad quartum vero pꝫ respōsio ex iam dictis: nā
non solum per cōparationē pene ad penā: aut per
cōparationē hoīs carnalis ⁊ spūalis assignant pre
dicte differētie: sꝫ ꝑ cōparationē legis ad legē quo
ad punitionē quo ad ꝯminationē: quo ad moni-
tionē ⁊ ꝑterea ꝑ cōpationē q̄ est ad ratiōes iudicia
…quintum liū moraliū: cerimonialiū preceptorū. ¶ Ad q̄ntū
quod querit de amore: dicendum ꝙ proprie ꝓmis
sio legis non generat amorem carnalem: sed amo
rem initialem: qui quidē respectu dei cōcipit ex tē-
poralibus beneficijs. Carnalis enim amor nō po-
test dici proprie respectu dei nisi extenso noīe: talis
enim amor ex vitio diligentis nō ex intentiōe be-
nefacientis. Preterea cōparatus amor carnalis
amori caritatis cedit: ⁊ minor est amore caritatis:
sicut dr̄ super ꝑs. bo. mi. le. o. ⁊. s. m. au. ⁊ ar. vbi di-
cit glo. ꝙ caritas plus diligit deum ꝙ cupiditas
aurum vel argentū. Preterea amor ex beneficijs
spiritualib⁹ ⁊ eternis excedit incōparabiliter amo
rē introductum ex bn̄ficijs corporalibus ⁊ transi-
torijs: propterea manifestum est ꝙ non poterit di-
ci lex moysi lex amoris queadmodū lex euāgelij: q̄
introducit amorē caritatis ⁊ amorē conceptū ex
beneficijs spūalibus ⁊ eternis: seu ex intuitu ipsi⁹
summe bonitatis. Preterea cum lex moysi plura
contineat vnde generetur terror ꝙ vnde cōcipiat
amor: econtrario vero lex euangelij manifestū est
ꝙ lex Moysi lex timoris est: euāgeliū ꝟo lex amo-
ris: ⁊ per hoc patet responsio ad sextū. ¶ Ad vlti-
…sextum. mum qđ queritur de pfecto amore qui precipitur
in lege solēt respondere: ꝙ hoc nō est nisi in Deute
ro. q̄ est scđa lex ⁊ figura euangelij: tamē ratio hu-
ius ꝙuis declarata sit quodāmodo in superiorib⁹
questione vtrū post lationē legis moysi ferenda
esset lex euangelij: inferius magis patebit.

Articulus quintus.

…differētia …is ⁊ euāge …ꝙtū ad bo …itatem.

Queritur postea de differentia legis et
euāgelij quantū ad bonitatē s̄m quā
differentiam dicitur lex moysi imper-
fecta ⁊ lex factorū ⁊ lex occidens: ⁊ continere prece
pta non bona. Econtrario vero lex euangelij dicit
lex perfecta ⁊ prohibere animū: seu lex fidei: lex spi
ritus: ⁊ lex cōtinēs precepta bona. Ad primā diffe
rētiam dicit expresse ad Hebre. vij. Nihil ad perfe
ctum adduxit lex vt dictū est. ¶ Cōtra Aug. cōtra
…tra arg. j. faustū: xp̄s nō venit legem soluere sed adimplere.
Mat. v. nō vt legi adderent q̄ deerāt sed vt fierent
que scripta erāt. Si ergo euāgelium nō addit ali-
quid qđ defuit legi: ergo perfecta est lex sicut euan-
gelium nisi solū quo ad obseruātiā: defectus autē
obseruātie nō est imperfectio legis: sꝫ imperfectio
hoīm quibus lex est data. ¶ Item Ezechie. j. dicit
rota in rota. Grego. vetus in nouo ⁊ nouū invete
ri. Si ergo nouū est in veteri: ergo perfectio euāge
lij est in lege: ergo eque est pfecta lex sicut euange-
lium: ergo nō differūt lex ⁊ euāgeliū per perfectū
…sponsio. ⁊ imperfectū. ¶ Respōsio. dicendum ꝙ de pfectio
ne ⁊ imperfectiōe quo ad legē ⁊ euāgeliū nos pos-
sumus loqui generali sermone ⁊ appropriato. Ge
nerali sermone nō distinguēdo in lege inter prece-
pta sacramētalia ⁊ cerimonialia ⁊ iudicialia ⁊ mo
ralia. Appropriato ꝟo sermone distinguendo ista
in lege: ⁊ s̄m hoc nō incōueniēter cōparādo euāge
liū ad legis sacramētalia appropriat ꝑma differē-
tia legis ⁊ euangelij q̄ attēdit ꝙtū ad ꝟtutē: qr sa
cramētū legis infirmū est ad iustificationē: sacra-
mentū ꝟo euāgelij ꝟtuosū. Cōparādo ad cerimo
nialia appropriabit scđa differētia q̄ est ꝙtū ad ve
ritatē: qr in cerimonialib⁹ est veritas velata ⁊ obū
brata q̄ in exhibitiōe grē euāgelij est reuelata. Itē
cōparādo ad ꝑcepta iudicialia appropabit tertia
differētia q̄ attēdit quātū ad seueritatē: qr in iudi-
cialibus districtio est seueritatis: in euāgelio ē mi
tigatio seueritatis. Cōparādo ꝟo ad moralia ap-
propriat q̄rta differētia q̄ attēdit ꝙtū ad bonita-
tē: qr in moralibus legis est impfectio bonitatꝭ in
moralib⁹ ꝟo euāgelij pfectio bonitatis: vñ Mat.
v. sup illud: nisi abūdauerit iusticia vr̄a ⁊c. glo. ple
nius agunt q̄ ꝓmissa sunt ad inchoationē cū fue
rint addita ad pfectionē moralium ꝑceptoꝝ. Ser
mone ꝟo generali ꝑdicte differētie gn̄aliter atten-
dunt quo ad legē nō distinguēdo inter ꝑcepta vt
dictū est. Scđm hoc ergo rn̄dendū distinguēdo ꝙ
lex pōt ꝯsiderari duplr: s̄m formā editiōis: ⁊ s̄m po
testatē rōnis. Scđm formā editionis lex vniuersa
liter impfecta est respectu euāgelij: sicut. s. in par-
te declaratū est q̄stione: vtrū ꝑter legē Moysi lex
euāgelij requirat: ⁊ infra ampli⁹ ondet q̄stionib⁹
de additiōib⁹ legis ad euāgeliū: ⁊ in cōpletiōe legꝭ *Solo ad. j.*
per xp̄m. ¶ Ad illud ergo qđ dicit Augu. ꝙ euan-
geliū nō addit legi qđ ei deest. Dicēdū ꝙ loquit de
lege ꝙtū ad potestatē rōnis s̄m quā pfectio euan-
gelij includit in lege: nō ꝙtū ad formā editionis: ⁊
exēplū est in figura incisiōis. Cū eni lignū incidit
⁊ in ipso imago figurat: educit figura in actualita
tē ⁊ apparet actu q̄ pri⁹ erat s̄m possibilitatē ⁊ late
bat ꝟtute. Sicut ergo nō dr̄ facta additio ligno ex
figuratiōe imaginis quātū ad potestatē sꝫ solum
quātū ad actualitatē: sic intēdit dicere August. ꝙ
nō est additio euangelij ad legē quātū ad potesta-
tē: sꝫ quātū ad actualitatē: vñ in lege est q̄si imago
boni coopta ꝓposita aīe: iuxta illud ad Hebre. x.
Umbrā habēs lex nō ipsam imaginē. Euāgelium
ꝟo hꝫ imaginē boni expressam ⁊ aptā: qđ fit psub
tractionē supfluitatis cerimonialiū ⁊ figuraliū *Ad secundū*
preceptoꝝ: ⁊ distinctionē moraliū. ¶ Ad scđm silr
intelligēdū ꝙ pfectio euāgelij est i lege respiciēdo
ad potestatē rōnis legis: nō ad formā editionis et
exēplū hui⁹ est: qr sicut differētia est i gn̄e potesta-
te nō actu: sicut dicit phs: sic pfectio euāgelij in le
ge. Sicut aūt differētia addita generi trahit ipsū
in actum speciei: ⁊ est ista additio quātū ad actua-
litatē: nō quātū ad potestatē: sic pfectio bonitatis
in lege est in rōne quadā generali: ⁊ in actum ⁊ spe
ciē educit per additionē euāgelij.

Deinde queritur §. j.

Utrū euangeliū dicat etiā lex factorum.

cōtra positā differētiā. Ro. iij. ꝙ lex moysi dicitur
lex factoꝝ: euāgeliū lex fidei. Nā obijcit Hilarius
ibidē in glo. Lex euangelij ⁊ si nō habeat opa vete
rū sacramentorū: vt circūcisionis atq ceterorū: hꝫ
tn̄ opa in sacramētis suis huic tēpori ꝯgruis: ⁊ hꝫ
opa misericordie in moralib⁹ ꝑceptis: ergo lex euā
gelij dꝫ dici lex factoꝝ sicut lex moysi. ¶ Itē si dica
tur lex moysi factoꝝ: eadē rōne q̄ dr̄ ad phili. iij. su
per illud. Justiciā q̄ ex fide est Glo. Justiciā nō ve-
rā q̄ ex lege est q̄ manus cōprimit nec animū: q̄ ti-
more non amore seruire facit. Scđm hoc ergo lex
Moysi dr̄ lex factoꝝ q̄ respicit opa. Lex ꝟo euāge-
lij nō dr̄ lex factoꝝ: qr nō respicit opa sꝫ volūtatem *Contra.*
¶ Contra August. in questionib⁹ no. ⁊ vete. testa.
assumens illud apostoli ad Roma. iij. Per legem
nō iustificabitur omnis homo apud deū: dicit ꝙ
sic inquit solā legē nō iustificare hoīes apud deū.
sicut nec sola fides exceptis bonis operibus cōmē

dat apud deū. Sicut ergo legi Moysi ad iustificationem necessaria erat fides. vñ Augu. ibidē dicit de patribus vete. testa. ꝙ addiderūt tꝑali iusticie legis que. s. est in lege iusticiā fidei: ita legi fidei ad iusticiā verā necessaria sunt opera bona. Jaco. ij. Fides sine operib⁹ mortua est. Lex igitur euāgelij lex factorū dicenda est sicut lex moysi.

Responsio.

¶ Responsio: dicēdū ꝙ lex moysi dr̄ lex factorꝫ: q2 indicat libero arbitrio hoīs quid faciat: sed nō indicat cū hō impotēs sit ꝑ liberū arbitriū grām dei. ꝑ quā illud facere valeat. Lex aūt euāgelij ꝑ dictamē fidei gratiā xp̄i indicat: ꝑ quā hō implere poterit q̄cq̄d de⁹ iubeat. Et hoc est qd̄ dicit Aug. in lib. de spū ⁊ lr̄a. Per legē operū dicit deus homini: fac qd̄ iubeo: ꝑ legē fidei dicit hō deo: da qd̄ iubes. id̄ eñ iubet lex vt moneat quid faciat. fides vt cui iubet si nō pōt sciat q̄d petat: videlicet gratiā. Et propter hoc ibidem dicit August. ꝙ lex mādatū bonū hꝫ: litera demonstrante: non spiritu adiuuante.

Postea queritur §.ij.

Utrū decalogus dr̄ lr̄a occidens. Augusti.

de alia differētia qua dr̄: ꝙ lex moysi est occidens: lex euāgelij lex iustificans: iuxta illud. ij. corin. iij. Litera occidit spūs viuificat: dicit aūt Aug. in li. de spū ⁊ lr̄a: ꝙ nō aliā vult ap̄ls intelligi lr̄am q̄ decalogū in illis duabus tabulis scriptū. Improbat aūt Augu. q̄ dicit. Nō pōt intelligi de figuralibus p̄ceptis: q̄ dicit ap̄ls: lr̄a occidit: hoc modo ad Roma. vij. Cōcupiscētiā nesciebā: nisi lex diceret: non cōcupisces: ⁊ postea subdit: occasione accepta peccatū per mandatū seduxit me: ⁊ ꝑ illud occidit. Ecce ꝙ hec littera occidit: nihil aūt figurate dr̄ cū dicitur: nō cōcupisces: sed ſm litterā solū: ⁊ ꝯstat qd̄ illud est mandatū decalogi. Mandatū ergo decalogi est littera occidēs.

Obijcitur. Argumen. j.

¶ Scd̄m hoc ergo obijcit. Si decalogus dr̄ occidere: aut hoc est inquantum obseruatus: qd̄ esse nō potest: q2 obseruās decalogū facit illud qd̄ debet: talis aūt meretur viuificari: nō occidi. Aut inquantū nō obseruat⁹. ⁊ si hoc eadē ratione ⁊ euāgeliū: q2 nō obseruans euangeliū meretur occidi eternaliter.

Secundum.

¶ Itē cū dicitur decalogus litera occidens: aut dicitur per causam: aut per occasionē: aut per ostensionē. ꝙ ꝑ causam videtur ad Roma. vij. Nunc aūt soluti a lege mortis ⁊c. Glo. A lege que est causa mortis. Cōtra. Ad Roma. vij. Lex quidē sancta ⁊ mandatū sanctum iustū ⁊ bonū. Glo. Justū iustificans peccatorē bonū. i. vtilem vitā acquirens. Si ergo est vitā acquirens: ergo causa est vite nō mortis.

Tertium.

¶ Qd̄ ꝑ occasionē videtur per textū ad Roma. vij. Occasiōe accepta peccatū per mandatū seduxit me ⁊ per illud occidit. ¶ Contra. Scd̄m hoc videtur eñ ꝙ simili rōne litera euāgelica est occidēs: q2 quelibet opera iusticie de quibus loquitur euāgeliū: quādo nō referunt ad deū: sunt occasio eterne mortis: ergo ſm hoc euangeliū erit littera occidēs. vñ Aug. de ciui. dei. Uirtutes cū referūtur ad seipsas: nec propter aliud expetuntur inflate atq3 superbe sunt: ⁊ ideo nec virtutes ſ3 vitia iudicāde sunt.

Quartum

¶ Qd̄ autē per ostēsionē intelligatur videtur ꝑ illud qd̄ habetur ad Roma. v. lex subintrauit vt abundaret delictū. glo. i. ad hoc addita fuit vt per eā abūdantius cognosceret. Si eñ lex nō fuisset peccatū lateret: sed ꝑ legē genera peccatoꝝ ⁊ preuaricatiōis crimē hō cognouit. Scd̄m hoc ergo dr̄ decalogus lr̄a occidēs. i. peccatū: qd̄ est cā mortis ostēdēs. ¶ Contra ſm hoc euangeliū est litera occidēs: q2 ostēdit peccatū ⁊ generali⁹ ⁊ euidētius q̄ lex. Peccata autem sunt mortis eterne causa. Nō videtur igitur lex ⁊ euangeliū differre in moralibus: q2 ibi est litera occidens: hic viuificans.

Quintum

¶ Itē si lr̄a legis occidit: ſ3 qd̄ occidit cōtrariū est saluti: lex igitur videtur cōtraria saluti. Et si decalogus intelligatur litera: videtur decalogus saluti cōtrarius.

Responsio.

¶ Responsio. Litera occidens pōt intelligi de lege quantum ad iudicialia precepta: ⁊ quantū ad moralia. Quantū ad iudicialia intelligitur ꝑ causam et de occasione corꝑali: vñ littera occidit: q2 in iudicialibus lex malos occidere precipit. Exod. xxij. Maleficos nō patieris viuere. Quantū vō ad moralia dr̄ lex litera occidēs quatuor modis: per ostēsionem: per occasionē: ꝑ defectū: ꝑ preuaricationem. Per ostēsionē: q2 ostendit peccatū qd̄ occidit. Ro. vij. Nō cognoui peccatum nisi per legē. Per occasionē dupliciter: prohibendo innotescendo. Prohibendo eñ auget peccati desideriū: ſm qd̄ dicit ad Roma. vij. Occasione accepta peccatū ꝑ mandatum operatū est in me oēm cōcupiscentiā. glo. Aucta est cōcupiscentia ꝓhibitione legis. Innotescendo q2 faciēdo peccatū cognosci in peccātibus augetur cōtemptus dei: ⁊ ita peccatū: vñ Augu. super illud: lr̄a occidit dicit. Apparet lr̄e vetustatem si desit nouitas spūs: reos facere potius cognitione peccati q̄ liberare a peccato: vñ q̄ apponit scientiā apponit dolorem. Ecclesiastes. j. Si ergo innotescēdo peccatū facit sciēter peccare. Luce. xij. Seruus sciens voluntatem dñi ⁊ nō faciēs vapulabit multis: sic ergo dr̄ lex occidere ꝑ occasionē prohibendo: innotescēdo. Item per defectū: q2 sicut dicit Augu. in lib. de lr̄a ⁊ spū. Lex mādatū bonū hꝫ tātum in littera demōstrante: nō in spiritu adiuuāte. Q2 ergo lex nō habet adiuuantem spm̄: hoc est grām: qd̄ iubet fit solo timore nō amore: ⁊ ita culpabiliter: ⁊ hoc est qd̄ dicit August. in lib. de spū et lr̄a: sine adiuuante spū occidit. Cū vō adest viuificans spūs per caritatē: hoc ipsum facit intus diligi: qd̄ foris scriptū lex faciebat timeri. Sine spiritu autē fit timore pene: ⁊ ita seruiliter ⁊ culpabiliter. Item per preuaricationē dr̄ occidere metaphorice: quia nō obseruantes digni sunt morte seu indigni vita. Et hoc est qd̄ dicit August. super illud litera occidit. Precepta ista tā sunt vtilia faciēti ⁊ salubria: vt nisi quis ea fecerit: salutē habere nō possit.

Solo ad arg. primum.

¶ Ad illud ergo qd̄ primo obijcitur: ꝙ pari ratione euangeliū non obseruatū est lr̄a occidēs dicendum ꝙ non sequitur: nam lex precipit obseruantiam: non tamen prebet adiutorium ad obseruātiam: euangelium vero precipit obseruantiam: ⁊ prebet adiutoriuum ad obseruantiam. Primo inquātum disponit ad caritatem per effectū amoris: qd̄ nō facit lex. Unde sicut dicit Augusti. in li. de lr̄a ⁊ spiritu. Statim adest viuificās spiritus. Scd̄o inquantū ostēdit homini propriā infirmitatem: vt nō possit implere sine dono gratie dei vnde August. de spū ⁊ lr̄a. Lex dicit non concupisces. Euangeliū dicit sicut illud dr̄ cum scirem ꝙ non possum esse continens nisi de⁹ det adij dñm. Sap. viij. Item per legem dicit deus non cōcupisces: per euangeliū vero. sine me nihil potestis facere. Joh. xv. Per euangeliū ergo disponitur aīa ad humilitatē ⁊ sicut dicit beatus Jaco. iiij. Deus superbis resistit: humilibus dat gratiā. Et ita euangeliū disponēdo animā ad amorē ⁊ humilitatē: ad quā sequitur collatio gratie a deo: per quā digne obseruatur decalogus: prestat adiutoriū ad obseruātiā quod nō facit lex que disponit animā ad timorem ⁊ solū excitat liberi arbitrij potestatē. Scd̄m hoc dicit Isido. in lib. differētiaꝝ. Precepta legalia cōparatione euāgelij nō bona dicuntur: q2 qd̄ precipiunt nō perficiunt. Gratia vero euāgelij et exterius imꝑat

rius imperat: ⁊ interius vt perficiatur iuuat.

Ad secundū.

¶ Ad secundum quod obijcitur. qd̄ dicit lex causa mortis. dicēdū ꝙ illud dicit quantū ad iudicialia. q̄ precipiendo occisionē malorum mortis sunt causa. Non sic autē est in iudicialibus euāgelij. queādmodū supra ostēsū est. q̄stione de dīa q̄tū ad seueritatē.

Ad tertium

¶ Ad tertium qd̄ obijcitur de occisione ꝙ pari rōne euāgeliū occidit. dicēdū ꝙ non. Nam occasio peccādi que ꝑ ꝓhibitionem. nō est vbi adest adiuuans grā ad vitandū qd̄ prohibet: vel ad faciēdū qd̄ iubetur. Sꝫ qñ deficit adiuuās grā: tunc ꝓhibitio augendo pctī desiderio est occasio mortis. Et hoc est qd̄ dr̄ ad Ro. v. Lex subintrauit vt abūdaret delictum. Ubi dicit Augustinus ꝑ legem dicitur abundare delictū: non q2 lex delictū iubeat: sed quia eo ꝙ grā ibi nō erat actū est ex ꝓhibitione desideriū: et tūc quasi ex propria vtute factū est grāde viciū. Sic ergo abundauit q2 ꝯcupiscētia ex ꝓhibitione ardentior est facta.

Ad quartum

¶ Ad quartū qd̄ obijcit de ostensiōe: qd̄ silr̄ dicet euāgeliū lr̄a occidens dōm ꝙ nō. Nam euangeliū sic ōñdit peccatū vt etiā mōstret grām requirēdā: qua possit vitari pctm̄ et fieri bonū. vñ dicit aug. in li. de spū ⁊ lr̄a. In lege dicit de⁹ hoī. fac qd̄ iubeo In euangelio vero dicit homo deo. da qd̄ iubes.

Ad quintum

¶ Ad vltimum dicendum: ꝙ non sequitur. lex occidit: ergo non est salutaris vel bona: quemadmodum non sequitur: scientia inflat: ergo non est bona. vnde dicit glo. sup illud Litera occidit. Sicut scientia cum caritate prodest: sine caritate vero occidit. quia inflat: ita lex sine gratia occidit: cum sit virtus peccati. j. Corinth. xv. non tamen mala est. Multa enim sunt quibusdam noxia: q̄ in non sint mala. Dicendū igitur ꝙ cum de decalogo dicitur: seu de lege litera occidit: hoc non dicitur per causam efficientem: sed per occasionem principaliter per consequens vō alijs modis quibus dictū est: vnde Hiero. super illud ad Ro. vij. Mandatū quod est bonum factum est mihi mors. Absit. nō enim ex ipsa lege mors: sed ex vitio hominis: q2 nō lex sed fomes est efficiens causa mortis: qui bonā rem vertit in malum. Sicut enim medicina nō est causa mortis si ostēdat venena mortifera: licet his mali homines abutantur ad mortem suā vel aliorum: sic lex que venena peccatorum demonstrat et hominem libertate sua abutentem quasi freno cohibet: ⁊ cōposito gressu incedere docet: nō est efficiens causa peccati: sed potius vitium hominis: id est fomes.

Cōsequenter que §.iij.

ritur de illa differentia q̄ dicit Isi. euāgeliū hꝫ p̄cepta bona. lex p̄cepta nō bona: sicut illud vbi de⁹ israelitaꝝ cupiditatē spolijs egyptioꝝ satiari ꝑmisit. ¶ Cōtra Aug. in li. q̄stionū. Exo. Israelite furtū nō fecerūt spoliādo egyptios: ſ3 deo ministeriū p̄buerūt: queādmodū cū minister iudicis occidit reū. ¶ Rñ. Aug. de ꝑfectis Isido. de carnalibus loquut⁹ est. Qd̄ ergo boni ꝑ p̄cepto habuerūt malis ꝑmissio fuit. Qualiter aūt circa repudiū ⁊ al's legis ꝑmissiones debeat intelligi p̄ceptū determinatū est. s̄. q. de iudicialibus circa ꝑmissa in lege.

Articulus sextus.

De differētia legis ⁊ euāgelij q̄tum ad remuneratione

Postea queritur de differētia legis ⁊ euāgelij quantum ad remunerationem: pro qua dicit Isido. in lib. differentiarū: ꝙ in lege ꝑmissiōes tēporalium continent in euangelio vita eterna promittitur. ¶ Cōtra ad Hebre. xj. dicit ap̄ls de patribus veteris testamenti: ꝙ iuxta fidē defuncti sunt oēs nō acceptis repromissionib⁹: sed a longe aspiciētes ⁊c. Et dicit glo. ꝙ sperabant sibi promitti celestia non terrena: vnde ibidem in textu sequitur. Cōfidentes q2 peregrini sunt super terrā: signant se patriā inquirere: sicut dicit glo. hoc est cōfitebantur se nō esse de hoc mūdo: ⁊ dant intelligi: ꝙ aliam querūt patriam. Que autē sit illa subditur in textu. Nunc autē appetunt meliorē. i. celestē. Ex quo relinquitur ꝙ in lege Moysi promittebant celestia: seu expectabat remuneratio in celis. ¶ Item. iij. ad Gal. Abrahe dicte sunt ꝓmissiones ⁊ semini eius: hoc est in vno semine q̄ est xp̄s. Si ergo he ꝓmissiones respiciūt promissiones legis: promissiones aūt iste nō sunt terrene: sed celestes: relinquitur ꝙ in lege est ꝓmissio celestium ⁊ eternorū.

Responsio.

¶ Responsio. ſm ꝙ dicit ad Roma. v. super illud. lex subintrauit vt abūdaret delictum. In populo iudeorum tria erant genera hominum duri incipientes ⁊ perfecti: his omnibus data est lex sed nō pro omnib⁹: data est duris in flagellum: incipientibus in pedagogū: iustis in signum. Scd̄m hoc ergo dicendū ꝙ in lege erāt cōminationes pene irremediabilis quo ad duros: in lege erant promissiones boni temporalis quibus electi ad amorem benefactoris dei attraherent incipientes. In lege vero erāt significationes eternorum bonorū quo ad iustos ⁊ perfectos. Predicta ergo differentia attenditur in lege quātum ad litteralem sensum: qui respicit imꝑfectos. Obiecta vō in cōtrarium accipiuntur ſm spiritualem intelligentiam ⁊ signationē legis q̄ respiciebat ꝑfectos.

Articulus septimus.

De differētia legis ⁊ euāgelij q̄tū ad lationem. Cōtra arg. j.

Ultimo queritur de illa differentia que assignata est quantū ad lationē: quia lex moysi lex particularis est: euangelium vero lex vniuersalis. ¶ Contra. Exod. xxiij. Si occurreris boui inimici tui aut asino erranti: reduc ad eum. Si videris asinū odientis te iacere sub onere: nō pertransibis sed subleuabis cum eo. Non ponitur ibi determinatio circa hoc qd̄ dr̄ inimici tui: an sit tue gētis an alterius. Lex igit ordinabat generaliter in suis iudicijs quo ad omnes gentes Erat igitur vniuersalis sicut euangelium.

Secundum

¶ Item Leuiti. xix. Si habitauerit aduena inter vos: diligetis eū sicut vosmetipsos. Sed aduena erat homo gētis alteri⁹. Precepta igitur legis ordinant ad dilectionem hoīm cuiuscunq3 gentis. Est igitur lex vniuersalis sicut euāgelium. ¶ Si vero dicatur ꝙ talia ⁊ similia intelliguntur de dilectione nō vniuersaliter sed de dilectione fratris: hoc est eiusdē gentis: ⁊ hoc trahitur in partē vt sit particularis respectu iudeorū tantum.

Tertium.

¶ Cōtra. ergo similiter cū preceptū euangelicū terminetur per fratrē. Mat. v. Omis qui irascitur fratri suo reus erit ⁊c. euāgelium per hoc trahitur in partē. ergo est lex ꝑticularis sicut lex Moysi.

Quartum

¶ Preterea tot⁹ decalogus est de iure naturali. Et ius naturale respicit omes vniuersaliter. Lex ergo moysi erit vniuersalis.

Quintum.

Item figuralia ad hoc erant vt significarent futurā gratiam redemptionis. Sed significatio future redemptionis necessaria erat saluti omnium generaliter: ergo precepta figuralia legis debebāt ad omnes fieri. Lex igitur Moysi ⁊ quo ad moralia ⁊ quo ad figuralia est vniuersalis. Nulla est igitur predicta differentia.

Responsio.

¶ Responsio. est considerare legem ſm formā editiōis ⁊ sensus litteralis: ⁊ est considerare ſm rationem

q virtutē intelligentie spūalis. Primo mō lex par
ticularis est euangelium vniuersale. Secūdo mō
lex vniuersalis est sicut etiā est lex perfecte iusticie
sm qō dr ad Roma.ix. Israel sectādo legē iusticie
in legem iusticie nō peruenit. Glo.i.legem Moy
Solo ad.j. si q est lex iusticie: si bene sit intellecta. ¶ Ad illud
ergo qō obijcit de illo precepto si occurreris ꝛc.di
cendū ꝙ sm formā editionis ꝛ sensum littere intel
ligebat a iudeis de inimico qui erat frater: hoc est
de iudeo: hoc est non de quocunqꝫ alio sicut ptꝫ ex
Deute.xxij.vbi dicitur. Si videris asinū fratris tui
aut bouē cecidisse in via nō despicies sed subleua
bis. Et ideo illud preceptū quantū ad formā lite
re legis particulare erat: qꝛ respectu fratris. Euan
gelium vero vle respectu cuiuslibet hominis.
Ad secunduꝫ ¶ Ad secundū qō obijcit de aduena: dicendū ꝙ in
telligitur de aduena cohabitante solū nō de quo
cunqꝫ alio. vnde ibi dicitur. Si habitauerit inter
Ad tertium. vos ꝛc. ꝛ ita sm formā lr̄e particulare est. ¶ Ad il
lud vero qō obijcit: ꝙ similiter euāgeliū videt tra
hi in partē per determinationē fratris: dicendū ꝙ
nomen fratris accipitur in scripturis quinqꝫ mo
dis: sicut elicit ex glo. Hiero. super illud ad gal.ij.
Aliū apostolorū vidi neminē nisi Jacobū fratrem
dn̄i. Fratres em̄ dicuntur natura: vt Esau ꝛ Jacob
Genes.xxv. Gente vt omnes iudei fratres dicun
tur inter se Deute.xv. Si emeris fratrem tuū q he
breus est. ꝛ Deute.xvij. Constitues super te princi
pē eum qui sit de fratribus tuis. Cognatione vt q
sunt de vna familia: cū ex vna radice turba diffun
ditur: vt Abrahā ꝛ Loth. Gen̄.xiij. Nō sit rixa in
ter me ꝛ te: fratres em̄ sumus. Affectu sm ꝙ om̄es
xp̄iani fratres vocant. ps. Ecce ꝙ bonū ꝛ ꝙ iocun
dū habitare fratres in vnū. Et Mat.vlti. Ite ꝛ an
nunciate fratribus meis. Cōmuni origine sm ꝙ
oēs hoīes fratres dicunt: qꝛ ab vno pr̄e nati sunt:
scꝫ ab adam. Actu.xvij. Fecit ex vno om̄e genus ho
minū. Lex igit sm formā lr̄e accipit fratrē gēte: seu
cōmuni religione: ꝛ ita solum iudeum. vn̄ Deute.
xxiij. Nō feneraberis fratri tuo sꝫ alieno. Fratri au
tē tuo absqꝫ vsura id quo indiget cōmodabis. Euā
gelium vero accipit fratrē cōmuni origine seu crea
tione: quēlibet hoīem creatum ad imaginem dei.
Mat.xxiij. Omnes vos fratres estis. vnus est em̄
Ad quartum pater vester qui in celis est. ¶ Ad aliud qō obijcit
de decalogo: dicendū ꝙ precepta decalogi vniuersa
lia sunt respectu legis naturalis: a qua extrahunt
sed particularia sunt respectu explicationis lega
lis. Nam sicut ptꝫ Exod.xx. Explicatio decalogi
facta est solū iudeis: ad quos verba illa facta sunt
Et si ergo implicite decalogus vniuersalis sm ꝙ
in lege nature radicatur: tamē particularis est: vt
determinatus est explicite in lege Moysi solis iu
Augusti. deis. Preterea sicut dicit beat⁹ Augusti. sup Exo
di.xx. Precepta decalogi intelligūtur per synodo
chen figuram.i.a parte totū: vt cū dicitur nō occi
des: prohibetur om̄is motus ad nocendū: ꝛ cū di
citur nō furtū facies prohibetur om̄is illicita con
Ad quintum tractio rei aliene: ꝛ cū dicitur nō mechaberis: pro
hibet omnis illicitus coitus. ¶ Ad vltimū dicen
dum: ꝙ lex sacramentorū ꝛ figuraliū gratie redem
ptionis ꝙuis omnibus esset necessaria: nō tamen
omnibus est data: ꝛ hoc propter indignitatē gen
tiū aliarū. Judeis vero data est duplici de causa: si
cut habetur ad Roma.v. sup illud. Lex subintra
uit vt abundaret delictum. Lex data est populo iu
deorum tantū: ideo qꝛ ille populus solū vnum deū
colebat: dignus erat cui eloquia dei crederētur ce
teris idola colentibus. Ideo etiā qꝛ de hoc populo
nasciturus erat dei filius: ꝛ ideo data fuit ei lex: p
quā illud intelligeret: ꝛ dei filiū vēturū expectaret.

Membrum septimum.

Utrū euangeliū ꝯtineatur in lege.

Consequenter querit de cōtinentia euan
gelij in lege Et hec questio ptinet ad cō
uenientiā legis ꝛ euāgelij. Ad qō sic Eze
chie.j. Aspectus rotaꝝ ꝛ opa earū q̄si si
sit rota in medio rote. Grego. Rota in rota nouuꝫ
testamentū in veteri. Et iterū ibidē dr. ꝙ in nouo
testamento vetus spiritualiter semper tenet: euan
geliū ergo cōtinetur in lege ꝛ lex in euāgelio. Item
Greg. ibidē. ꝙ lex p̄dicat hoc etiā pphete: qō pphe
annunciāt euāgeliū: hoc ꝛ apl̄i p̄dicāt per mūdū.
Igitur qō est in lege ꝛ pphis: est in euāgelio ꝛ ecō
Cōtra arg.j. uerso. ¶ Cōtra ad Gal.iij. Lex nō est ex fide. Glo.
Lex nihil precipit credēdū: sꝫ operādū: ergo in pre
ceptis legis nō continentur credenda. Sed creden
da continētur in euāgelio: ergo lex nō cōtinet qc
Secundum quid cōtinet euangeliū. ¶ Itē dicit August. in li.
de vera religione iuxta illud Mat.v. Qui soluerit
vnū de mandatis istis minimis.i.vnū de mādatis
legis: ꝙ mādāta legꝭ sunt minora: in euāgelio ma
iora. Si ergo in eo qō est minus: nō potest cōtine
ri illud qō est maius: precepta euangelij nō cōtinē
tur in preceptis legis: ergo nec lex cōtinetur in euā
gelio. ¶ Itē sicut dicit Au. Lex se habet ad euan
Tertium. geliū sicut qō est in inchoatione ad suā perfectio
nem Mat.v. Nisi abundauerit ꝛc. Glo. Plenius
aguntur premissa ad inchoationē cū fuerint addi
ta ad pfectionē. Si ergo nulla perfectio est in sua
inchoatione: ergo nec euangeliū est in lege. ¶ Itē
Quartum omne qō addit ad aliud inquantū addit nō est in
illo. Sed euangeliū addit ad legē: vn̄ Augu. expo
nens illud Mat.v. Non veni soluere legē sed ad
implere dicit. Legem adimplere est manentib⁹ pre
teritis mādatis noua addere. verbigr̄a. Audistis
qꝛ dictū est antiquis oculū pro oculo. Ego autem
dico vobis non resistere malo: hoc fuit adimplere
non enim legē destruxit: sed potiora addidit: ergo
quantū ad addita euangelium nō cōtinetur in le
Quintum. ge. ¶ Item si dicatur ꝙ euāgelium continetur in
lege sicut signatū in signo: ꝛ lex in euāgelio sicut
signum in signato. ¶ Cōtra Augu. Signū est qō
se sensui subijcit: ꝛ aliud intellectui relinquit. Si
gnum igitur oē est faciens cognoscere signatū. Si
ergo lex nō est faciēs cognoscere euangeliū: sed ma
gis ecōuerso: qꝛ lex cōparat ad euangelium vt vm
bra ad lucē. x. Hebre. Umbrā habens futurorum
bonorū. Lex autem facit cognoscere vmbram nō
econuerso. Lex igitur non faciet cognosci euange
Responsio. lium: sed magis econuerso. Non igitur se habet vt
signum. ¶ Responsio: est cōparatio legis ad euā
gelium sm moralia ꝛ sm figuralia. Secūdū figu
ralia est comparatio legis ꝛ euāgelij: sicut figure ꝛ
figurati seu signi ꝛ signati: ꝛ sicut figuratū est in
figura seu signatū in signo: sic euāgelium est in le
ge. Unde August. in lib. contra aduersariū legis ꝛ
prophetarū. Nouum testamētū in veteri est figu
Grego. ratum: ꝛ vetus in nouo est reuelatum. Inde etiam
dicit Grego. super Ezechie. Rotam in medio rote.
Quid est enim, ꝙ adā dormiēte eua format nisi ꝙ
xp̄o moriente ecclesia format. Scōm moralia est
comparatio legis ad euangeliū sicut herbe ad fru
ctum: ꝛ perfectibilis ad perfectū. vnde sicut dicere
tur fruct⁹ esse in herba potestate non actu: sic euā
geliū in lege quantū ad moralia. vn̄ sm hoc dicit
Marci.iiij. Sic est regnū dei: quēadmodum si ia
ciat homo semen super terrā: ꝛ semen germinet ꝛ
crescat: vltimo vero terra fructificat: primo herbā
deinde spicam: deinde plenū fructum in spica. Nō
ergo ꝙ

ergo ꝙ lex naturalis est sicut semē lex Moysi est
sicut herba supcrescens. euangeliū sicut fructus ꝛ
hoc est qō dicit glo. super illud Ro.v. lex subintra
uit ꝛc. Data est lex in adiutoriuꝫ hūane nature. vt
qꝛ nature quodāmō inserta sunt iusticie semina.
adderet lex: cuius autoritate ꝛ ministerio ingeniū
naturale pficeret ad fructū iusticie faciendū. Se
mē ergo ē nō facies alij ꝛc. qō ex hoc supcrescit ve
lut herba ē. nō occides. nō mechaberis. fruct⁹ vo
pfect⁹ nō irasceris. nō videbis mulierē ad cōcupi
Solo ad.j. scēdū. ¶ Ad p̄mū ergo qō obijcit: ꝙ lex naturalis
p̄cipit credēdū. dicēdū ē. ꝙ illud intelligitur nō qꝛ
credēda nō cōtineātur ī lege sꝫ qꝛ nō cōtinentur in
lege explicite sed implicite vel sm illā rōnē q dr ad
Ro.iij Excussa est gloriatio tua: p quā legē. facto
rū: nō: sꝫ per legē fidei Glo. Aymonis. Lex moy
si dicitur opeꝝ siue factoꝝ qꝛ in mandato impera
bat: sꝫ gratiā faciēdi nō prestabat. Lex euāgelij dr
fidei: qꝛ opa q dē mādat: sed credendo impetrat vt
fiant. Un̄ sm hoc dicit aug. in li. de spū et lr̄a. Per
legē opeꝝ dicit de⁹ homi. fac qō iubeo. p legē fidei
dicit hō deo. da qō iubes. Hac ergo rōe dr lex nihil
Ad secunduꝫ. mādare credēdū sed opandū. ¶ Ad secūdū dicēdū
ꝙ in eo qō min⁹ ꝯtinet qō ē mai⁹ potestate: ꝙuis
Ad tertium. non actu: sicut herba in semie: ꝛ in herba spica et
hoc mō vt dictū est euāgeliū ꝯtinet in lege ¶ Ad
Ad quartum tertiū silr dicēdū. Nā pfectio nō est in sui inchoa
tione actu. est tn̄ ī ea potestate: sicut fruct⁹ in semi
ne. ¶ Ad quartū dicēdū. ꝙ euāgeliū dr addere le
gi ꝙtū ad lrāꝫ legis. nō ꝙtū ad sensuꝫ legis vn̄ illō
qō addit in euāgelio ꝛ si nō ꝯtineatur in legis lr̄a:
ꝯtinet tn̄ in legis sensu. Un̄ aug. in q̄stionib⁹ noui
ꝛ veteris tes. Mat.v. Audistis qꝛ dictū est antiqs
oculū p oculo. Ego aūt dico vobis nō resistere ma
lo. Nō aliud voluit saluator ꝙ lex in sensu hꝫ: sꝫ vo
luntatē eius pfecit. ꝛ subdit. Immutatis ergo sal
uator verbis docuit qō saluti pdesset: vt sensuꝫ le
gis impleret. vt qꝛ timore legꝭ salui esse nō poterāt
p patiētiā victi emūdarēt sese corrigētes. ¶ Ad vl
Ad vltimum timū dicēdū. ꝙ nō repugnat legē esse vmbrā: ꝛ legē
esse signū. Differūt em̄ tenebra et vmbra. tenebra
em̄ est p̄uatio lucis. vmbra aūt diminutio lucis ex
obiecto alicui⁹ corpis. Nota ergo ꝙ in lege est ꝯge
ries figuraꝝ. velut corp⁹ qōdā ad quaꝫ seqbat di
minutio legis lucis.i. noticie veritatis. ꝛ iō dr vm
bra hoc ē hn̄s lucē imperfectā ꝛ diminutā. Sicut
aūt habēti oculos debiles pri⁹ ꝯuenit vt videat in
vmbra ꝛ postmodū p exercitiū oculis ꝯfortatis vt
videat in luce: sicut intellectui hūano adhuc debi
li nō valēti adhuc intueri in luce spūale euangelij
principiū vidēdi fuit legis vmbra: et postmodū cō
fortato visu fidei p testimonia pphetaꝝ reuelatā
gratiā videt in luce euangelij. Umbra ergo lex est:
hoc est signum obscurum.

Membrum octauum.

De additiōe euāgelij ad legē moysi.

Queritur postea de additione euāgelij ad
legē. ꝛ hec q̄stio fere eadē ē cū q̄stione de
impletione legis p euāgelium: et ptinet
ad cōuenientiaꝫ legis et euāgelij. Ad qō
sic. Math.v. Nō veni legē soluere aut pphetas sꝫ
adimplere. Aug. in. q. noui et ve. tes. Nō dicit im
plere se legē aut pphetas: sed adimplere. adimple
re aūt nihil aliō significat: ꝙ plene addere. Quid
est aūt addere ad pphetas nisi culturā dei sub tri
nitatis noīe ordinare. ¶ Item legē adimplesse est
manētibus preteritis noua addere. vt puta dictuꝫ
est antiquis oculū p oculo ꝛc. ego aūt dico vobis
nō resistere malo. ergo euāgelium addit ad legem
¶ Item sup illō Mat.v. Nō veni soluere legē ꝛc.
glo. Aut addendo qō min⁹ habet: aut implēdo qō
iubet. ¶ Itē ibidē alia glo super illud nisi abūda
uerit iusticia vr̄a ꝛc.i. nisi nō solū illa nō mīma le
gis p̄cepta feceritis sꝫ etiā ea que addo. ¶ Contra
Contra argumentū primū Aug. Cōtra faustū. Xp̄s nō venit legē soluere sed
adimplere. non vt legi adderētur q deerāt: sꝫ vt fie
rēt q scripta erāt. qō ei⁹ verba testantur. nō em̄ ait
iota vnū aut vn⁹ apex nō trāsibit a lege donec ad
dātur q desunt: sꝫ ait. donec oīa fiāt. ergo nō addit
euangeliū legi. ¶ Item Mat.v. sup illud. nō veni
Secūdum soluere legē ꝛc. Euāgeliū est recapitulatio: sꝫ vbi ē
recapitulatio non est additio. ¶ Itē ad salutē nō
Tertium sunt necessaria nisi credēda aut operāda. Sed cre
dēdis nihil additū est: qꝛ sicut aug. Tempora sunt
mutata nō fides. Nec operandis: qꝛ oīa operanda
reducūtur ad dilectionē dei ꝛ primi. xxij. Mat. In
his duob⁹ mādatis vniuersa lex pēdet et pphete
Sꝫ his mādatis nihil additū est. qꝛ ibi p̄cipit dili
gere deum ex tota aīa et ex tota mente. quo p̄cepto
nihil pfectius in euangelio mādatur. ergo mora
libus legis nihil est additum. ¶ Item dicit Aug.
Quartum Augusti. ꝛ probat in lib. cōtra aduersariū legis ꝛ propheta
rum. ꝙ mitius est oculū pro oculo dentem pro dē
te homini auferre: vbi mensura vindicte modū nō
transit iniurie. ꝙ pro non exhibita humanitate
penam eternā inferre. Si ergo iudiciū legis facit
primū. Exod.xxj. iudiciū euangelij facit secundū.
Math.xxv. Esuriui ꝛ nō dedisti mihi manducare
ergo nō est additio misericordie per euangelium
ad seueritatē legis: quaꝫ additionē ponūt legis iu
Quintum. dicialia. ¶ Item ei qō euacuatur nihil omino ad
ditur. Si ergo precepta cerimonialia legis p euan
geliū euacuantur: ergo preceptis cerimonialibus
per euangeliū nihil additur. Ex his ergo relinqui
tur ꝙ nec moralibus nec iudicialibus nec cerimo
nialibus preceptis legis aliquid per euangeliū ad
Responsio. ditur. ¶ Respon. sm beatū August. est considera
re legem quantū ad sensum: ꝛ est cōsiderare legeꝫ
quantum ad literā. Si consideremus legem quā
tum ad sensum distinguemus additionē duplicē:
quantum ad innouationē preceptoꝝ: ꝛ quantum
ad elucidationē preceptoꝝ. Quantum ad innoua
tionem preceptorum non addit euangelium legi
quantum ad sensum. vnde dicit Augusti. in q̄stio
nibus noui ꝛ vete. testamen. Cum dictū est in euā
gelio. Audistis quia dic. est an oculum pro oculo:
ego autē di. vo. non re. ma. non aliud voluit ꝙ lex
in sensu habuit. Quantum ad elucidationē dicen
dum ꝙ est additio euangelij ad legem: ꝛ hoc respe
ctu figuralium ꝛ respectu moraliū. Respectu figu
ralium qꝛ intelligentia occulta figurarū manife
statur per euangelium. vnde Augusti. li. de cathe
tizandis rudibus. In veteri testamento est occul
tatio noui in nouo testamēto est manifestatio ve
teris. Respectu vero moraliuꝫ est additio sicut ex
pliciti ad implicitum: quēadmodū ostendit Aug.
contra faustū. Quia non intelligebant iudei ho
micidium nisi per emptionem corporis humani:
per quam vita priuaretur: aperuit dn̄s omneꝫ ini
quum motum ad nocendū fratri in homicidij ge
nere deputari. vnde ꝛ Johā. dicit. Qui odit fratrē
suum homicida est.j. Johā.iij. Et quoniam puta
bant tantūmodo corporalem cum femina mixtio
nem illicitam vocare mechiam: demonstrauit ma
gister etiam talem cōcupiscentiā nihil esse aliud.
¶ Item considerando legem quantum ad literā
addit euangelium legi: sed differenter quantū ad
cerimonialia: ꝛ quantuꝫ ad moralia: ꝛ quantū ad
iudicialia. Cerimonialia in quibus promitteba
tur xp̄s sicut dicit August. ꝛ apostolus fit additio

sicut exhibitio addit ꝓmissiōi.⁊ ſm hoc dicit aug.
in.l.j.cōtra aduersariū legis ⁊ ꝓphetarꝝ. Qui recte
colit deum:vtriusqꝫ testamenti inuenit vnū deū.in
illo intelligēs ꝓmissū in isto accipiēs redditū xp̄ꝫ.
¶ Moralibus vero fit additio queadmodū ad-
dit ꝓhibitio cause vel occisionis ad actū.seu sicut
addit prohibitio seu iussio affect⁹ ad prohibitio-
nem effectus.Vñ Cris. super illud Mat.v. Qui
irascitur fratri suo ⁊c.Qui non irascitur non occi
dit.Licentia eñ irascendi causa est homicidij .tol
le iram:⁊ homicidiū non erit.In hoc ergo ꝙ euan
gelium prohibet irā ꝙ̄tum ad literā que est causa
vel occasio homicidij . lex vero ꝙ̄tum ad literā nō
prohibet nisi actū dicēs. Non occides.exo.xx addi
tio est sicut cause vel occisionis ad actū. Silr di-
Hierony. — cit Hiero super illud dilige inimicos ⁊c. Dīs occa
sio ire tollitur:dum inimicos diligere iubemur.
Item moralib⁹ fit additio:sicut iusticia beneficē-
tie addit iusticie innocentie.siue sicut iusticia fidei
spiritualis addit iusticie tēporali.vñ aug.in q̄stio
nibus noui ⁊ veteris testamēti. Lex per Moysen
data iusticiā habebat quidē sed terrenā:vt seruan
tes legem iusti essent ad presens vt non rei fierent.
iust⁹ est eñ ex lege qui nulli nocet.vnde apl's. Lex
inquit non est ex fide:sed qui fecerit ea viuet in eis
Ro.x. hoc est faciens legem non morietur: sed vi-
uit ad presens.Iusticia aūt que ex fide est iustificat
homines apud deū vt remunerentur in futuro se
culo.Addiderunt eñ temporali iusticie iusticiā fi-
dei.¶ Iudicialib⁹ vero fit additio:sicut addit po-
tius et perfectius ad imperfectū.Et hoc est qđ di-
cit aug.in q̄stionib⁹ noui et veteris testamēti. Cū
dictū sit antiquis oculū pro oculo:ego dico non re
sistere malo. hoc dicendo non legem destruxit sed
potiora addidit: non vt peccare videret q̄ se vindi-
cat:ꝫ vt melior sit q̄ nō retribuit ⁊ intellige q̄ se vin
dicat iuste.Preterea sunt modi alij additiōis euā
gelij ad legem q̄ pertinēt ad legis īpletionē: p euā
gelium de quibus īmediate dicet:cū queretur de ī
Solō ad arg. primum. — pletiōe legis per xp̄m. ¶ Ad primū ergo ꝙ obijcit
ꝙ euangelium non addit legi que deerāt.sicut di-
cit aug.ptꝫ responsio. Nā hoc non intelligitur de
additione respectu litere legis:sed respectu sens⁹ le
gis. Additio ergo fit legi ꝙ̄tū ad litteraꝫ p innoua
tionē p̄cepti : sed non ꝙ̄tū ad sensū:nisi solum per
lucidationem.Et hoc est quod dicit aug.in q̄stio-
nibus noui ⁊ ve.tes. Dicit dñs Mat.v.dictū est an
tiquis.Diliges proximū et odio habebis inimicū
hec iusticia est.et intellige de odio quo p̄sequimur
vitium non naturam.dñs aūt ego inquit dico vo
bis.diligite inimicos.addit vtiqꝫ quia non destru
xit vetera ꝫ vt p̄fectis potiora mādauit.Inimicus
eñ hoc est malus q̄ retributiōe que fit dictāte iu-
sticia nec emēdari nec corrigi potuit p amorē ⁊ ob
sequium illū saluum fieri voluit:quod et lex in sē-
sibus habebat.¶ Ad secunduꝫ similiter patet rñ-
Ad secūdum — sio q̄ euangelium dicitur recapitulatio legis quo
ad sensum non quo ad literam per modum qui di
Ad tertium — ctus est.¶ Ad tertium dicendū:ꝙ ꝙ̄tū ad substā-
tiā fidei credentis nihil est additū tñ articulis fi-
dei aliq̄d additū est:et additio ista est sicut explici
ti ad implicitū: ⁊ determinati ad indeterminatuꝫ
vt patet exemplo.Ante tempus Abrae fuit fides
reparationis nostre.tñ implicita.postea aliquan
tulum fuit explicita abrae ꝙ fieret in carne: cuꝫ di
ctū est ei.In semine tuo benedicentur oēs gentes.
gene.xxij.Et ita articulus de incarnatione q̄ prius
erat implicitus factus est aliquantulum explicit⁹
tamen adhuc non erat determinatū vtrū incarna
tio fieret de viro ⁊ muliere quousqꝫ dicit Esa. Ecce
virgo cōcipiet. Esa.vij.Item adhuc nō erat deter-
minatus modus p quē virgo conciperet quousqꝫ
dixit angelus.Spiritussanctus superueniet in te.
Fides ergo non mutata est : sed tamen additio fa-
cta est in fide repat:onis articuli ad articulū:sicut
expliciti ad implicitū:vel maius expliciti ad min⁹
explicitū.Similiter dicendū ꝙ in moralibus quā
tū ad potestatem sensus nihil additū est: sed quā-
tū ad rationē litere additio facta est per illos mo-
dos qui dicti sunt.Unde ad illud qđ obijcit de pre
cepto dilectiōis dei ex toto corde ⁊ ex tota anima ⁊
ex tota mente:dicendū ꝙ ſm acceptionē litere vt a
iudeis intelligebatur dilectio ex corde: ex anima:
ex mente:vt ex amore declinaretur malum ⁊ nihil
facerent deo contrariū.Euangeliū ṽo ista accipit
nō solū vt ex amore declinetur malum sed fiat bo-
nū: ⁊ totis viribus intentionis affectus human⁹
feratur in deū.vnde signanter in Mar xij.additū
est diligere ex virtute: cū dictum est. Diliges dñm
deū tuū ex toto corde ex tota anima ex tota mente
⁊ ex totis viribus tuis:vt monstretur ꝙ non suffi
cit diligere ex toto corde.i.intellectu declinādo er-
rorem:ex tota anima.i.voluntate declinādo cōtra
dictionem:ex tota mente.i.memoria vitando obli
uionem: sed ex tota virtute addendo bonā opera- — Ad quartum
tionē ⁊ rectam in deum intentionem.¶ Ad aliud
dicendum ſm Aug. in lib.j. contra aduersariū le-
gis ⁊ prophetarū. In vtroqꝫ dei vnius testamento
diximus ⁊ amandam bonitatem ⁊ timēdam seue-
ritatem:ꝙuis in veteri testamento propter tempo
ralium promissionem malorūqꝫ cōminationē ser-
uos pariat temporalis hierusalē:in nouo autē vbi
fides impetrat caritatē : qua lex possit impleri nō
magis timore pene ꝙ dilectiōe iusticie: liberos pa
riat eterna hierusalē: ꝙuis ergo seuerius iudiciuꝫ
aliquando exprimatur in litera euangelij ꝙ legis
tamē amoris ratio superabūdat in euāgelio: quē-
admodū ⁊ in lege ratio timoris : sicut supra decla-
ratum est questione de differentia legis ⁊ euange-
lij quantum ad timorē ⁊ amorem.¶ Ad vltimum — Ad quintum
qđ obijcitur de cerimonialibus patet responsio.
Nam cerimonialibus non fit additio sicut p mā-
nenti additur perfectio:sed sicut ꝓmissioni addit
exhibitio.vñ super illud p̄s.Sacrificiū ⁊ oblatio-
nem noluisti : dicit glo. Ut venit res:noluit de⁹ il
la legalia que erant quasi verba promittētia: tan
diu est promissor donec det : vt dedit mutat verbū
non dicit dabo:sed dedi.Ipso ergo veniente noluit
ea que erant eius figura.

Membrum nonum.

C Onsequenter queritur de impletione le- — De impletiōe legis p euāgelium.
gis per euangelium seu per xp̄m.Et hāc
questionē accipe ex superioribus de que
stionibus legis in generali.

Membrum decimum.

q Ueritur consequenter ad pleniorē in- — De latore legis euangelij
telligentiā de latione legis euangelij ⁊
contra hereticos manicheos q̄ dicūt
alium ⁊ alium esse actorem noui ⁊ veteris testamē
ti:disputandum est : primo de latore noue legis.
Secundo de tempore lationis.

Articulus primus.

c Irca primū ꝓceditur hoc modo vt cō — De latore noue legis.
tra hereticorū blasphemias: q̄ legem
Moysi calūniātur ⁊ ꝓphetias:⁊ acto
rē veteris testamēti dicūt principiū malū:noui ṽo
principiū bonū. Primo autoritatibus noui testa-
menti qđ

menti qđ recipiūt probabit lex moysi esse bona et
recipienda.Scđo ṽo idē ꝓbabit de ꝓphetis.Ter-
tio ꝓbabit lator vtriusqꝫ legis. Quarto vero res-
pondebitur eorum calumnijs.

De auctoritatibus noui testamēti ꝙ sit lex moysi bona ⁊ recipiēda

Ad primum argui .§.j.

tur sic. Scriptura legis tam a dño ꝙ a discipulis
admittit intantū vt etiā ad cōfirmationē sniarꝝ
suarum ipsas ꝓferant: sicut infra ꝓbabit. Si er-
go nullus dꝫ abijcere qđ dñs ⁊ discipuli ei⁹ admi-
serunt: lex non est abijcienda . sed potius admit-
tenda.Quod aūt ipse dñs admiserit auctoritates
legis pꝫ. dicit dñs Math.iiij.Scriptum est deut.
viij.Nō in solo pane viuit homo:ꝫ in oī verbo qđ
ꝓcedit de ore dei. Itē in eodem.Scriptuꝫ est deut.
vj. Non tēptabis dñm deum tuū. Item in eodem
Scriptum est deut.vj. Dñm deum tuū adorabis
⁊ illi soli ſuies.ſm aliam litterā vbi nos habem⁹.
Dñm deum tuū timebis ⁊c.Itē Math.v.Nō ve-
ni legem soluere ꝫ adiplere.⁊ post. Donec trāseat
celum ⁊ terra. iota vnum aut apex vnus non p̄te-
ribit a lege: donec oīa fiāt. ⁊ sequit. Qui ergo sol-
uerit vnū de mādatis istis minimis ⁊c.Itē Mat.
viij.Offer munus qđ p̄cipit Moyses in testimo-
nium illis.Item Math.xv.Quare transgredimi
ni mandatum dei ꝓpter traditiones vestras. Nā
deus dixit. Honora patrē tuū ⁊ matrē tuā. ⁊ qui
maledixerit pr̄i aut matri morte moriat sumptuꝫ
de exo.xx.Item.xx. Si vis vitā ingredi serua man
data.non homicidium facies ⁊c.Exo.xx.ergo ob-
seruātia mandatorꝝ legis ducit ad vitā.ergo mā-
data legis sunt bona ergo ⁊ lex bona ⁊ recipienda
¶ Item Math. xx.Diliges dñm deū tuū ⁊c.scrip
tum est Deut.vj.Itē Mar.xij.Ihs.aūt respondet
ei.q̄ primū oīum mandatum est· Audi israel dñs
deus tuus vn⁹ est. ⁊ diliges dñm deum tuum ⁊c.
⁊ scriptuꝫ est Deut.vj. Itē Luc.vj. Oīa quecunqꝫ
vultis vt faciant vobis homīes: ⁊ vos facite illis.
hoc eñ est lex ⁊ prophete·Itē Luc.x. In lege quid
scriptum est. qūo legis. Diliges dñm deū tuū ⁊c.
hoc fac ⁊ viues. Item Ioh. xix. Facta sunt ei hec:
vt scriptura impleatur.Os non cōminuetis ex eo
sumptū est de Exo.xij.¶ Itē hoc idem ꝓbat testi-
monio apl'orum ad Ro.iij.Per legem cognitio
est peccati. Sed nō potest malū vitari nisi cogni-
tum:ergo bonū est cognoscere peccatum.ergo lex
bona est que facit cognoscere peccatum. ¶ Item
ad Ro.vij.Itaqꝫ lex sancta ⁊ mandatuꝫ sanctum
iustum ⁊ bonū.⁊ in eodē.Lex spiritualis est Item
in eodē. Cōsentio legi qm̄ bona est.¶ Itē ad Ro.
x.Ego ad emulationē vos adducā in non genteꝫ
in gentem insipientē. in iram vos mittā. sumptū
est ex Deut.xxxij.Ego prouocabo eos in eo qui nō
est pplus ⁊c.¶ Item. Oīs scriptura vtilis ad do-
cendū. in iustitia vt perfectus sit hō ad omne bo-
num instructus admittenda est.Sꝫ oīs scriptura
veteris testamenti est talis.ergo oīs scriptura ve-
teris testamenti admittēda est.Probatio medie.
ij.ad Thi.iij.oīs scriptura diuinitus īspirata vti-
lis est ad docendū. ad arguendū.ad corripienduꝫ.
ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo
dei ad omne opus bonū īstructus . ¶ Itē ad Ro.
xv.Quecūqꝫ scripta sunt ad nostrā doctrinā scrip
ta sunt.vt per patientiā ⁊ consolationē scriptura-
rum spem habeam⁹.hec aūt sunt nobis valde ne-
cessaria.ergo ⁊ scriptura p quā acquiruntur ista.
¶ Itē ad Ro.xij. Nō vosmetipsos defendētes ca-
rissimi:ꝫ date locū ire: sicut scriptū est. Mihi vi-
dictā sumptū est ex deut.xxxij.¶ Itē Ro.xiij.Ple
nitudo legis est bona :q̄ plenitudo legis est dile-
ctio.Ergo lex bona. ¶ Itē.j.Cor.xiiij . Mulieres
in eccl'ia taceant. Nō eñ ꝑmittit eis loq̄:sed sub-
ditas ee viri] sicut lex dicit geñ.iij.Sub viri potesta
te eris. ¶ Itē.j.ad Thi.j.Scim⁹ qm̄ lex bona est.
si q̄s ea legitime vtat. ¶ Itē.j.ad Thi.v. Qui bñ
p̄sunt p̄sbiteri duplici honore habeant digni: ma
xime q̄ laborant in ṽbo ⁊ doctrina. Dicit eñ scri-
ptura. Nō infrenabis os bouis triturāti. scriptū
est Deut.xxv. Sic ergo testimonio xp̄i ⁊ apl'orum
ostendit qm̄ lex bona est ⁊ recipienda.

Hoc idem ostenditur .§.ij.

De autoritate prophetarū.

de prophetis.Unde Mat.j.ipse saluū faciet popu
lū suū a peccatis eorꝝ:hoc aūt totū factū est vt im
pleret qđ dictū est a dño p ꝓphetā.Ecce ṽgo in vte
ro habebit.Esa.vij.⁊ in eodē plura silr ⁊. ij.¶ Itē
Mat.xv.Ipocrite bñ ꝓphetauit de vobis ysaias
dicens . Populus hic labijs me honorat ⁊c.Esa.
xxix.¶ Itē Mat xxiiij.Cū videritꝭ abhominatio
nē desolationis:q̄ dicta est a daniele ꝓpheta stan
te in loco sancto . Qui legit intelligat:sumptū est
ex Danie.ix.vbi dicit.Post finē belli statuta deso-
latio.¶ Itē Mat.xxvj. An putas q̄ ego possum
rogare patrē meū:⁊ ipse exhibebit mihi plusꝙ.xij.
legiones angelorꝝ:quomō ergo implebunt scriptu
re ꝓphetarꝝ.Itē Mar.j.Initiū sancti euāgelij iesu
xp̄i filij dei ſm Marcū:sicut scriptū est in Esa.pro
phe.xl. Uox clamātis in deserto ⁊c. ¶ Itē Luce vl
timo.O stulti ⁊ tardi corde ad credendū in oīb⁹ q̄
locuti sunt ꝓphete:⁊ infra : incipiēs a moyse ⁊ ab
oībus ꝓphetis interp̄tabat illis scripturas q̄ de il
lo erāt.¶ Itē ad Ro.ix . Maior seruiet minori si-
cut scriptū est Iacob dilexi.Esau odio habui.Ma
lachie.j. ¶ Itē in eodē:Uocauit eos nō solū ex iu-
deis:sed etiā ex gentib⁹ sicut in Osee dicit.ij. Uo-
cabo non plebē meā plebē meā ⁊c.¶ Itē.j.Pet.j.
Reportātes fidē fidei vestre salutē aīarꝝ vestrarꝝ de
qua salute exquisierūt atqꝫ scrutati sunt ꝓphete:
q̄ de futura nobis grā ꝓphetauerūt. ¶ Itē.ij.Pe
tri.j.Habemus firmiorē ꝓpheticū sermonem:cui
bñ facitis attēdentes quasi lucerne lucēti in caligi
noso loco.¶ Itē in eodē. Nō volūtate hūana alla
ta est aliqñ ꝓphetia: ꝫ spūsancto inspirati locuti
sunt sancti dei hoīes.¶ Itē Actu.iij. Deus q̄ p̄nū
ciauit p os oīm ꝓphetarꝝ pati xp̄m suū impleuit
sic.¶ Item Apoca.xix.c. Testimoniū enim iesus
spiritus est prophetie.

Deinde ostenditur .§.iij.

ꝙ idē est legislator veteris ⁊ noui testamēti:scꝫ de⁹ — Qđ idē sit legislator noui ⁊ vete.testa.
Dicit apl's ad Rom.iij.Un⁹ de⁹ q̄ iustificat circūci
sionē ex fide ⁊ p̄putiū p fidē:ergo idē est actor veterꝭ
testamēti in quo iustificati sunt: iudei circūcisi ex
fide:⁊ noui in quo iustificant gētiles in p̄putio p
fidē.¶ Itē ad Gal.iij. Lex ordinata est per ange-
los in manu mediatoris.Mediator dei ⁊ hominū
est hō xp̄s iesus.j.Thi.ij.ergo a xp̄o est vetus testa
mētū editū sicut ⁊ nouū.¶ Itē ad Hebre.viij.vitu
perās eos dicit.Ecce dies veniūt dicit deus:⁊ cōfir
mabo sup domū israel:⁊ sup domū iuda testamen
tū nouū:nō ſm testamētū qđ dedi patribus eorū:
in die qua apprehendi manū eorꝝ vt educerē eos de
terra egypti.sumptū est de Hiere.xxxj. Idem ergo
est qui dedit tibi nouū ⁊ vet⁹.¶ Itē Iaco.iiij.Un⁹
est legislator ⁊ iudex q̄ pōt pdere ⁊ liberare. ¶ Itē
specialiter de ꝓphetis: ꝙ sint a bono deo habetur
ij.Pe.j. Spiritusancto inspirati locuti sunt san-
cti dei homines.

Ultimo restat respō.§.iiij.

Opiniōes hereticorū.

dere oppositionibus hereticoꝝ.Et primo ponen-
de sunt opiniones:deinde respõsiões.Hoc modo.
Argu. j.
¶ Opponũt aũt heretici sic.Precepta q̃ bona nõ
sunt:seruãda nõ sunt;sed precepta veteris testamẽ
ti bona nõ sunt.Ezechie.xx.Dedi eis precepta nõ
bona:ergo precepta veteris testamẽti seruãda nõ
Secũdum.
sunt.¶ Itẽ ad Roma.iij.Ex operibus legis nõ iu
stificabitur oĩs caro corã illo. Sꝫ nihil inutile ser-
uandũ est;ergo cũ lex sit inutilis q̃ iustificare non
Tertium.
põt seruãda nõ est.¶ Itẽ nihil qđ malũ seu vitiuꝫ
operatur seruãdũ est.Sed lex irã opatur ad Roma.iiij.
lex irã operatur;ira aũt vitiũ est:ergo lex vetus seruã
Quartum
da nõ est.¶ Itẽ ad Ro.v.Lex subintrauit vt abũ-
daret delictũ;ergo lex est cã delicti:ergo lex est ma
Aliud de eodẽ
la:ergo nõ est seruãda.¶ Itẽ deus vetus testamẽ-
tũ legẽ dedit. Sꝫ subintrãte lege abũdauit delictũ
Tertiũ de eodem.
ergo crudelis deus vetus testamentũ ⁊ legẽ quã de
dit crudeliter dedit.¶ Itẽ lex subintrauit vt abun
daret delictũ:⁊ vbi abũdauit delictũ superabũda-
bit ⁊ gratia dicitur in eodẽ: ergo in peccato manẽdũ
Quintum.
vt abũdet gratia ¶ Itẽ ad Rom.vij. Cũ essemus
in carne passiões peccatoꝝ que per legẽ erãt ope-
rabantur:in mẽbris nostris vt fructificarent morti:
ergo passiones peccatoꝝ erãt per legẽ:ergo lex ma
la est.¶ Itẽ in eodẽ. Nũc aũt soluti sumus a lege
mortis in qua detinebamur: ita vt seruiamus in
nouitate spũs ⁊ nõ in vetustate litere:ergo lex ve-
tus est lex mortis.Sed cõstat ꝙ euãgeliũ est lex vi
te:ergo lex euãgelio cõtraria est:⁊ est bona vel ma
Sextum.
la:ergo est mala cũ sit cõtraria bono. ¶ Item ad
Roma.vij Occasione accepta peccatũ per mãda-
tũ operatũ est in me oẽm concupiscentiã:sine lege
enĩ peccatũ mortuũ erat: ego aũt viuebã sine lege
aliquãdo.Sed cũ venisset mãdatũ peccatũ reuixit
ego aũt mortuus sum ⁊ inuentũ est mihi manda-
tũ qđ erat ad vitã hoc esse ad mortẽ. Nã peccatuꝫ
occasione accepta per mãdatũ seduxit me:⁊ per il-
lud occidit.Ecce hic euidenter ostendit apl's legẽ
veterẽ esse nõ bonã:nimirũ qꝛ pctm̃ sine lege mor-
tuum erat:⁊ veniente lege reuixit: ⁊ per eã vires et
occasiones operãdi malũ accepit. Nõ ergo seruã-
Septimum
da est ab aliquo vel tenenda.¶ Itẽ ad Roma.vij.
Egoipse mente seruio legi dei; carne aũt seruio le-
gi peccati Legẽ ergo Moysi appellat apl's legem
peccati;sed lex peccati mala est: ergo lex moysi ma
Octauum.
la est.¶ Itẽ.ij.Corin.iij.Litera occidit:spũs autẽ
viuificat.ꝙ si ministratio mortis literis deforma-
ta in lapidibus fuit in gloria:vt nõ possent filij is-
rael intendere in faciẽ moysi propter gloriã vultꝰ
eiꝰ que euacuatur:quomodo nõ magis ministra-
tio spiritus erit in gloria. Nã si ministratio dam-
nationis in gloria est:multomagis abũdat mini-
steriũ iusticie in gloria.Ecce loquitur ibi apostolus
de lege moysi ⁊ de lege gratie.Legẽ enim moysi ap
pellat literã ⁊ legẽ gratie appellat spiritũ:⁊ dicit ꝙ
litera occidit:spiritus aũt viuificat;ergo patet le-
gem moysi malã esse: ⁊ euangeliuꝫ qđ est lex gra-
tie bonũ.¶ Item legẽ moysi appellat ministratio
Eodem.
nem mortis;⁊ ministra est damnationis:⁊ nõ mẽ-
titur apl's in quo loquitur spiritussanctus:ergo per
legẽ moysi ministratur mors ⁊ dãnatio. Sꝫ mors
et damnatio vitãda sunt ⁊ fugiẽda ergo ⁊ lex moy-
si.¶ Item legem innuit euacuari:ergo innuit eaꝫ
Nonum.
non debere seruari. ¶ Itẽ ad Gal.ij. Non iustifi-
cabitur hõ ex opibus legis nisi ꝑ fidẽ iesu xp̄i: pro-
pter qđ ex operibꝰ legis nõ iustificabitur oĩs caro.
Si ergo ex operibꝰ legis nõ iustificabitur oĩs hõ vel
opera legis bona nõ sunt: vel bonis opibus retri-
Decimum.
butio nõ debetur.¶ Itẽ eodẽ.Si ꝑ legem iusticia:er
go xp̄s mortuus est gratis.Ecce hic negat apl's in
lege iusticiã esse: ergo lex inutilis. ¶ Itẽ ad Gal.
Undecimum
iij.Quicũqꝫ ex operibus legis sunt:sub maledicto
sunt Sed malũ est sub maledicto esse:ergo maluꝫ
est esse sub lege.¶ Itẽ eodẽ Lex nõ est ex fide.Sed
Duodecimuꝫ
oẽ qđ nõ est ex fide pctm̃ est Ro.xiiij. ergo lex pec-
catũ est:ergo lex fugiẽda est vt pctm̃: vel pctm̃ fu-
giẽdũ nõ est.¶ Itẽ eodẽ. Xp̄s nos redemit de ma-
Tredecimuꝫ
ledicto legis:factũ ꝓ nobis maledictuꝫ. Ecce his
verbis dicit apl's legẽ esse maledictum vel maledi
ctã ⁊ sic esse dãnabilẽ:ergo dãnabilis est q̃ facit ali
quid de operibus legis seu figuratiuis seu morali
Quatuordecimum
bus.¶ Itẽ ad gal.iij.Cõclusit scriptura oĩa eẽ sub
peccato: scripturã dicit legẽ scriptã:⁊ ꝑ hoc qđ di-
cit oĩa intelligitur hõ:sicut ⁊ ꝑ oẽm creaturã intelli-
gitur hõ cũ dr̃:ite p̄dicate euãgelium omni creature.
Mar.vlti Cũ ergo dicit apl's:conclusit scriptura
oĩa sub pctõ:innuit ꝙ lex cõcludit hoiem sub pec-
cato.ergo lex mala est:ergo cauẽda ⁊ nõ recipiẽda
¶ Itẽ ad Gal.iiij.Cũ cognoueritis deũ: immo co
Quindecimũ
gniti sitis a deo:quomodo cõuertimini iterũ ad in
firma ⁊ egena elemẽta:quibus denuo seruire vul-
tis:vbi apl's legẽ scriptã appellat elemẽta:⁊ elemẽ
ta egena ⁊ infirma.Cũ ergo lex egena ⁊ infirma sit
inutilis: est ergo obijcienda tanꝙ inutilis ⁊ sper-
nenda.¶ Itẽ hoc dicẽdo Gal.iiij gentiles erant:et
Eodem.
supstitiõi ydololatrie deseruierãt:innuit apl's par
scelus esse ydololatriã ⁊ obseruãtiã legis.Ideo enĩ
dicit iterũ:qꝛ legis obseruantia:cui tũc dediti erãt
erat peccatũ fere par ydololatrie.Ideo etiã dicit de
nuo;vt ostẽdat qđ nõ distat mõ lex post xp̄ꝫ ab an
tiqua ydololatria:ergo mõ nõ dꝫ s̃uari lex. ¶ Itẽ
Decimũseptum
ad Gal.v.State ergo ⁊ nolite iterũ iugo seruitu-
tis cõtineri:⁊ iugũ seruitutis appellat legẽ: qꝛ lex
in seruitutẽ generat ad Gal.iiij.Hec sunt duo te-
stamenta:vnũ quidẽ in mõte synai in seruitutẽ ge
nerans que est agar. Non est ergo bonum subijci
Decimumseptimum.
iugo legis. ¶ Item eodem. Si spiritu ducimini
non estis sub lege sed sub gratia;per destructionẽ
ergo consequentis dat intelligi:qꝛ si sub lege estis
spiritu non ducimini.Sed valde bonum est spiri-
tu duci:ergo valde malũ est esse sub lege. ¶ Item
Decimũoctauum.
ad Hebre.vij.Reprobatio fit precedentis mãdati
per infirmitatẽ eius ⁊ inutilitatẽ: nihil enĩ ad per
fectũ adduxit lex precedẽs:mãdatũ dicit apl's legẽ
⁊ ipsum dicit reprobatũ:ergo lex est reprobata:nõ
est ergo seruãda.¶ Itẽ ad Hebre.viij. Nũc autem
melius sortitus est ministeriũ : quanto ⁊ melioris
Aliud
testamenti mediator est:qđ in melioribꝰ repromis
sionibus sancitũ est. Nã si illud prius a culpa va-
casset:nõ vtiqꝫ secũdi locus inquireretur.Ecce hic
cõparat ministeriũ noui te.ministerio ve.te. ⁊ no-
uum te.ve.te.⁊ dicit.Ministeriũ no.test. meliꝰ esse
ministe.ve.te.ꝙto nouũ testamẽtũ meliꝰ ẽ vete.sꝫ
hec cõparatio impropria est cũ fiat a participan-
te ad nõ participans,qꝛ nouũ testamẽtũ bonũ est
vetus aũt nõ.Eze.xx.Dedi eis p̄cepta nõ bona ⁊c.
¶ Itẽ dicẽdo.Si prius a culpa vacasset: nõ vtiqꝫ
xix.
secundi locus inquireretur;ostẽdit vetus testamẽ
tũ nõ vacasse a culpa;⁊ ita culpã in eo fuisse ergo
vel ipsum fugiendũ est:vel culpa fugiẽda non est.
Hec sunt ergo oppositiones ⁊ calũnie hereticoꝝ cõ
tra legẽ veterẽ seu vetus testamentũ.

Respondẽdum igitur per

Solo ad.j. argumentuꝫ

ordinem ad ista.¶ Ad primũ igitur dicendũ:ꝙ cũ
dicitur.Dedi eis precepta non bona:ad cõparatio
nẽ noui testamẽti dr̃:non qꝛ p̄cepta domini mala
sunt:sꝫ qꝛ respectu melioꝝ bõa nõ sunt:sicut sama
ria iustificata dr̃ nõ simplr̃:sꝫ respectu sceleratiõis
hierusalẽ

Hierusalem.Eze.xvj.Samaria dimidium pecca-
torum tuorũ non peccauit sed iustificasti sorores
tuas in oĩbus abhoĩationibus tuis q̃s opata es:
ergo ⁊ tu porta cõfusionẽ tuã. q̃ vicisti sorores tu-
as peccatis tuis sceleratius agens ab eis. Iustifi
cate enim sunt a te.Et Hiere.iij.Iustificauit aĩaꝫ
aduersatrix isrl' cõpatiõe p̄uaricatricis iude.Silr
⁊ hic dicitur non simpliciter sꝫ compatiue.Dedi eis
p̄cepta nõ bona.Argumẽtatio ergo valet:in q̃ fit
Ad scđm.
ꝓcessus de his q̃ ad compationẽ non bona dicũtur:
ac si non bona simpliciter dicerentur. ¶ Itẽ ad secũ
dũ dicendũ.ꝙ illud ad Ro.iij.ex opibus legis nõ
iustificabitur hõ. intelligenduꝫ de cerimonialibus
⁊ figuratiuis.Cerimonialia enĩ ⁊ figuratiua:q̃ cũ
lege instituta sunt ⁊ cũ lege terminata sunt: nũꝙ
consciam emundare poterant etiã si cũ caritate ⁊
deuotione fierent.Nõ enĩ instituta sunt in iustifi-
cationẽ:sꝫ in significationẽ futuroꝝ ⁊ in ostensio-
nẽ pcti ⁊ infirmitatis hũane. Qđ enĩ nõ sunt in-
stituta ĩ iustificationẽ.patꝫ ꝑ illud qđ dicit aplus
ad gal.ij.Si ꝑ legẽ iusticia:ergo xp̄s mortuꝰ ẽ gra
tis.Qđ ṽo sunt istituta ĩ significationẽ dicit apo-
stolus.j.ad Cor.x. Hec aũt ĩ figura facta sunt nr̃i
⁊ post.Oĩa in figura cõtingebãt illis. Itẽ in ostẽ-
sionẽ pcti ⁊ infirmitatis hũane data sunt patꝫ.qꝛ
Ro.iij.Per legẽ cognitio peccati.⁊.vij.Peccatuꝫ
non cognoui nisi ꝑ legẽ.nã concupiã nesciebaꝫ
esse pctm̃: nisi lex diceret. nõ cõcupisces. Exo.xx.
Moralia ṽo legis in fide xp̄i iustificant.⁊ in euã-
gelio cõsumuntur. Licet igitur cerimonialia ⁊ figu-
ratiua non iustificarent. qꝛ tñ lex pedagogus nr̃
fuit in xp̄o. ⁊ sub ea custodiebamur in fide: sicut
dicit aplus ad gal.iij.seruari debuit:q̃m a morbo
quẽ monstrabat cauendũ erat: ⁊ misterium fidei
sub eis figuris latitans fuit ãplectendum.¶ Ad
Ad tertiũ.
tertium dicendũ ꝙ cũ dicitur. Lex irã opatur. ad Ro.
iiij. nõ supponit ira ꝓ vitio:imo ꝓ vindicta . sicut
ad Ro.iij.Nunqd iniquꝰ est deus qui infert iraꝫ.
⁊.ij. Scđm duritiã tuã ⁊ ĩpenitens cor tesaurizas
tibi irã ĩ die ire ⁊ reuelationis iusti iudicij dei.⁊.v.
Salui erimus ab ira ꝑ ip̄m.⁊ primo. Reuelatur enĩ
Ad quartũ.
ira dei sup oẽm impietatẽ hoĩum. ¶ Ad quartuꝫ
dicẽdũ. ꝙ cũ dicit Ro.iiij Lex subintrauit vt abũ
daret delictũ: hec cõiunctio vt nõ notat cãm: sed
cõsecutionẽ.vt ibi Butirũ ⁊ mel comedet:vt sciat
reprobare malũ ⁊ eligere bonũ.Esa.vij. Est enim
sensus. Lex vt abundaret delictuꝫ i. lex subintra-
uit vt abũdaret delictũ.ꝑ legẽ aũt dicitur abundasse
nõ qꝛ lex delictũ iuberet.sꝫ qꝛ legi non affuit adiu
trix gr̃a: aucta est concupiã ex ꝓhibitõe: ⁊ ea cre
scente subrepsit p̄uaricatio q̃ delictuꝫ ad auget. ⁊
abundauit subintrante lege delictũ: qꝛ ⁊ cõcupiã
ex ꝓhibitione ⁊ feruentior facta est: ⁊ peccãtibus
cõtra legem p̄uaricationis crimẽ accessit. ¶ Ad
Ad aliud. De eodẽ.
illud ṽo qđ de eodẽ obijcitur. dicenduꝫ ꝙ deus non
crudeliter sꝫ misericorditer legẽ dedit. non enĩ deꝰ
cã morbi legẽ dedit: sꝫ cõsilio medicine. aliquãdo
enĩ hõ videtur sibi sanus ⁊ tamẽ egrotat. et qꝛ nõ
sentit egritudinẽ:opa medici nõ expoposcit.auge
tur morbus ⁊ crescit molestia.querit medicũ: ⁊ sa
natur. Homo ṽo añ legem cõfidens viribus intu-
mebat.dicebat enĩ. Non deest q̃ ipleat:sꝫ deest qui
iubeat.Magnũ ergo fuit cõsilium vt ꝑ legẽ abũ-
daret delictũ. videlicet vt ꝑ austeritatẽ legis infir
mitatẽ suã intelligentes. infirmi ad medicũ con-
fugerent auxiliũ gratie p̄caturi. vñ patꝫ qꝛ nõ cru
deliter sed misericorditer lex data est. nec crudelis
Ad tertium.
est legisdator in dationẽ ipsius. ¶ Ad tertiũ autẽ
obiectũ de eodẽ.dicendũ ꝙ abũdante delicto non
abũdat gr̃a. Non enĩ abũdantia delicti cã est q̃re
abũdat gr̃a. ĩmo causa est q̃re subtrahatur. Sap.j.
In maliuolã aĩam nõ introibit sapiẽtia.nec hita-
bit in corde subdito pctis.⁊ iõ aplus opponit sibi
met ꝯseq̃nter ⁊ dicit.Quid ergo dicemꝰ. ꝑmanebi
mus in pctõ vt gr̃a abundet:absit.sꝫ ita sane itel-
ligẽdũ est.Delictũ abũdauit ꝑ legẽ:sed hoc sonat
xp̄s:quia vbi supabũdauit delictũ supabũdauit ⁊
gr̃a.vel sic.Per legẽ abũdauit delictũ:sꝫ nõ iõ de-
spiciatur aliq̃s qꝛ vbi supabũdauit delictũ supabũ-
dauit ⁊ gratia.Omnia enim xp̄s indulget.¶ Ad
Ad quintum
q̃ntũ dicẽdũ.ꝙ cũ dicit apl's ad Ro.vij.Cũ essemꝰ
in carne passiões pctoꝝ q̃ ꝑ legẽ erãt ⁊c.nõ intelli
git passiones pctoꝝ esse ex lege:sꝫ notas esse ꝑ legẽ
vel ex ꝓhibitiõe legis auctas eẽ vitio trãsgressoꝝ:
nõ legis.Cõcupiscẽtia enĩ ex ꝓhibitiõe legis ardẽ
tior facta est.⁊ peccãtibꝰ ꝯtra legẽ p̄uaricatiõis cri
mẽ qđ nondũ erat accessit.⁊ ꝙ ita debebat itelligi
ostẽdit ip̄e apl's:cũ sibimet opponens dicit.Quid
ergo dicemꝰ?Lex pctm̃ ẽ.absit.sꝫ pctm̃ nõ cogno-
ui nisi ꝑ legẽ.nã ꝯcupiscẽtiã nesciebã esse pctm̃: ni
si lex diceret. Nõ ꝯcupisces.¶ Qđ ṽo opponitur ex
eadẽ autoritate ꝙ lex mortis dr̃.ita itelligẽduꝫ est
nõ ꝙ mortẽ aĩe.i.pctm̃ ꝓpinet:sꝫ qꝛ peccãtes iterfi
cit ⁊ reos punit tp̄aliter. Lex ergo data ad vindictã
malefactoꝝ:laudẽ ṽo bonoꝝ nõ est mala sꝫ bona
Ad sextum.
¶ Ad sextũ ṽo qđ obijcitur.ꝙ pctm̃ occasione acce-
pta ꝑ mãdatũ ⁊c.dicẽdũ ꝙ lex nõ est mala sꝫ bona
sꝫ pctm̃.i.carnalitas vel dyabolꝰ ꝑ legẽ occasioneꝫ
accepit ꝯcupiscẽtiã operãdi sicut p̄dicatio xp̄i bo-
na erat nõ mala.sꝫ inde sumpta sit occasio mortis
eiꝰ.scđm ꝙ dr̃ in Jo.v.Propterea iudei volebant eũ
interficere nõ solũ qꝛ soluebat sabbatuꝫ sꝫ qꝛ dice-
bat se filiũ dei eq̃lẽ se faciẽs deo.Silr etiã p̄dicatio
aploꝝ bona erat nõ mala:licꝫ inde occasioneꝫ sue
mortis acceperit increduli vñ.ij.Coꝝ.ij.Xp̄i bonꝰ
odor sumꝰ deo in oĩ loco ⁊ in his q̃ salui fiũt:⁊ ĩ his
q̃ pereũt.alijs q̃dẽ odor mortis in mortẽ.alijs q̃dẽ
odor vite ĩ vitã.Qđ ergo pctm̃.i.carnalitas vl' dya
bolus ꝑ legẽ occasionẽ opandi accepit:nõ est de vi
tio legis sꝫ de vitio trãsgressoris.Si enĩ hoc eẽt de
vitio legis:nõ diceret aplus ad Ro.ij.Qui in lege
gloriaris ꝑ p̄uaricationẽ legis deũ inhonoras.nec
diceret.Nõ auditores legis sꝫ factores iustificabũ
tur.ad Ro.ij.Sꝫ talis est nr̃a infirmitas.vt ardẽ-
tius ꝓhibita desideret ꝙ cõcessa. vñ gentilis phs.
Nitimur in vetitũ semꝑ cupimusqꝫ negata. Res
enĩ q̃ negantur vel mulier vel aurũ vel hmõi. negan
do memorantur:⁊ ex memoratiõe ip̄oꝝ inardescit de
sideriũ.q̃bus nõ memoratis desideriuꝫ sopiretur.
¶ Ad septimũ dicẽdũ ꝙ cuꝫ dicit apl's ad Ro.vij.
Ad septimũ.
Egoip̄e mẽte seruio legi dei.carne aũt legi peccati
nõ appellat legẽ scriptã legẽ peccati.immo ꝯcupi
scentiã quã lex scripta ꝓhibet appellat legẽ pctĩ.
Tres enĩ leges distinguit apl's in seq̃nti. Ro.viij.
cũ dicit.Lex enĩ spũs vite ⁊c.cũ dicit.Lex spũs vite
in xp̄o iesu vnã legẽ ostendit.hoc est legem fidei.⁊
cum adiungit.Liberauit me a lege pctĩ et mortis:
alterã legẽ ostẽdit scꝫ legẽ ꝯcupiscẽtie.Cũ vero sub
iungit.nam qđ impossibile erat legi in quo infir-
mabatur per carnẽ ⁊c.tertiã legem ostendit. scꝫ le
gẽ scriptã ĩ mõte synai.Due ergo leges bone sunt
scꝫ lex Moysi que pctm̃ ostẽdit ⁊ prohibet:⁊ lex fi
dei que peccatũ ostendit Lex ṽo pctĩ.scꝫ lex ꝯcupi
scentie mala est.q̃ reos facit dũ preuaricationẽ in-
ducit.Itaqꝫ cũ dicit apl's.Ego mẽte seruio legi dei
legẽ dei appellat legẽ scriptã que ꝯcupiscẽtiã ꝓhi
bet de q̃ Lu.ij.Tulerũt iesum in hierl'm vt darent
hostiã sicut scriptũ est in lege dñi par turturũ aut
duos pullos colũbaꝝ.Cũ ergo dr̃.Egoipse mente
seruio legi dei.carne autẽ legi pctĩ. hic est sensus.

Ego.i.rõnalis τ iterioꝛ hõ.lꝫ habẽs fomitẽ pecca
ti ſicut habebã priuſq̃ dei gr̃a liberarer: tñ ſeruio
id eſt potẽs ſum ſeruire legi dei.τ hoc mẽte.i.volũ
tate.Iã em̃ liber anim⁹ adiuuante gr̃a malas ſug
geſtiones põt ſpernere τ ꝯtraria ſupare.carne aũt
ſeruio legi peccati.i.cõcupiſcẽtie. τ ideo licꝫ libera
tus ſim nõ eſt remiſſius agendũ:ſed cauendũ eſt:
ne regnet pctm̃. Nota ꝙ lex carnis.ſcꝫ fomes pec
cati dicit ideo lex:qꝛ cuꝫ homo noluit obedire ſuo
maioꝛi.i.xp̃o:iuſtũ fuit τ q̃ſi lex ei data:ꝙ ſuũ infe
Ad octauũ. rius.i.caro nõ obediret ei. ¶ Ad octauũ dicenduꝫ
ꝙ nõ repꝛehẽdit lex:cũ dicit. Littera occidit. ſicut
nõ reprehendit ſcientia:cũ dicit.ſciẽtia inflat. cha
ritas edificat.j.Coꝛ.viij.ſicut em̃ in charitate ſciẽ
tia ꝓdeſt:ſic lex bona eſt: ſed cũ gr̃a. vnde ad Ro.
vij.Lex quidẽ ſctã eſt τ mandatũ iuſtũ ſctm̃ τ bo
num.Cũ ergo dicit.Littera occidit: intelligenduꝫ
ſine ſpiritu adiuuante:queadmodũ cũ dicitur ad
Ro.vij.Paſſiones peccatoꝝ que erant ꝑ legẽ ſup
plendũ eſt.note erãt vel aucte ꝑ legeꝫ. Reuera em̃
ſine ſpiritu occidit.i.occaſionẽ preſtat occiſionis.
Sicut em̃ dicit ad Ro.vij.Occaſione accepta pec
catũ ꝑ mandatũ operatũ eſt in me oẽm ꝯcupiſcẽ
tiã.τ bene dico legẽ occaſionẽ occiſionis preſtare:
qꝛ dũ pctm̃ oſtendit τ ꝓhibet:ex ꝓhibitione cõcu
piſcentia incitat:cũ nõ adſit ſp̃us qui nos cõferẽ
Ad idẽ. do gratiã adiuuet iplere mãdata. ¶ Ad illud ṽo
qõ obijcit ex eadẽ autoꝛitate:ꝙ lex moyſi eſt mini
ſtratio moꝛtis τ dãnationis.dicendũ ꝙ lex non di
cit adminiſtratio moꝛtis et dãnationis eo ꝙ ipſa
inferat dãnationẽ τ moꝛtẽ: ſꝫ qꝛ occaſionẽ prebet
ꝑ tranſgreſſionẽ augendo pctm̃.ſm̃ illud ad Ro.
vij.Peccatũ occaſione accepta ꝑ mãdatũ ſeduxit
me:τ ꝑ illud occidit.Dicit etiã miniſtratio dãna
tionis τ moꝛtis.qꝛ ꝑ illã innoteſcit τ moꝛs τ dãna
tio trãſgreſſoꝛis.vel qꝛ peccantes quos dei gratia
ad implẽdã iuſticiã nõ iuuabat: moꝛte coꝛpoꝛali
mulctabat.itaq̃ ꝙ moꝛs τ dãnatio per legẽ admi
niſtrat:de vitio preuaricãtis eſt:nõ de vitio legis.
Lex em̃ peccatũ monſtrat τ pꝛohibet. τ penã pcti.
oſtẽdit. ¶ Ad aliud qõ ex eo obijcit. dicẽdũ ꝙ pꝛo
culdubio legẽ innuit euacuari ap̃ls.ſꝫ ſm̃ cerimo
nialia τ figuratiua nõ ſm̃ moꝛalia. Ait em̃ ap̃lus
de cerimonialib⁹ τ figuratiuis ad gal.vlt. In xp̃o
ieſu neq̃ circũciſio aliq̃d valet:neq̃ ꝑpuciũ: ſꝫ no
Ad nonũ. ua creatura ¶ Ad nonũ dicẽdũ ſicut ſupꝛa.ꝙ hoc
qõ dicit ap̃ls ꝙ ex opib⁹ legis nõ iuſtificat oĩs ca
ro.intelligẽdũ eſt de opib⁹ legalib⁹ vt de ſacrificijs
Ad decimũ. τ alijs figuratiuis.nõ de moꝛalib⁹. ¶ Itẽ ad deci
mũ dicẽdũ.qm̃ lex ſine gr̃a iuſticiã nõ hꝫ:nec tñ in
utilis eſt.qꝛ hoĩs egritudinẽ mõſtrat.vt videlꝫ co
gnita egritudine ſua medicũ q̃rat.Qui em̃ negat
egritudinẽ ſuã ſupfluũ iudicat ſaluatoꝛẽ. Nã ſi ꝑ
legẽ.i.ꝑ opa legis de q̃bus iudei ꝯfidebãt: iuſticia
Ad vndecimũ eſt.xp̃s ergo moꝛtu⁹ eſt gratis.i.fruſtra. ¶ Ad vn
decimũ dicẽduꝫ.ꝙ illud.q̃ ex opib⁹ legis ſunt ſub
maledicto ſunt.intelligẽdũ eſt nõ ex opibus illis
que ad moꝛes ꝑtinẽt:ſed q̃ in obſeruationib⁹ illis
fiebãt.ꝓdeſt em̃ lex ſcripta in tabulis in q̃b⁹ erãt
tria mãdata ꝑtinẽtia ad dilectioneꝫ dei.τ vij. ꝑti
nẽtia ad dilectionẽ pximi.cetera ṽo q̃ impleri nõ
põt.iuxta illõ Act.xv.Hoc eſt onus qõ neq̃ nos
neq̃ pr̃es nr̃i poꝛtare potuim⁹:q̃ ex opibus legis.
ſupple oĩbus tã figuratiuis q̃ moꝛalib⁹ ſub male
dicto ſunt.qꝛ cũ oĩa ſm̃ petri teſtimoniũ ipleri nõ
põt.τ in lege ſcriptũ ſit Deut.xxvij. Maledictus
oĩs q̃ nõ ꝑmãſerit in oĩbus q̃ ſcripta ſunt in li.hu
ius legis. ꝓculdubio maledictiõi culpe τ trãſgreſ
ſionis ſubijcit.q̃ ex legis opibus eſt.ſed ab hoc rea
tu ſoluit q̃ de gratia ꝯfidit ſaltẽ ſpũaliter implẽs
legẽ. ¶ Ad duodecimũ qõ obijcit.ꝙ lex non eſt ex Ad.xij.
fide ſed omne quod non eſt ex fide peccatuꝫ eſt τc.
dicendum ꝙ nõ ſequitur. Fides enim diſſimiliter
accipitur in maioꝛi pꝛopoſitione et aſſumptione.
qꝛ in ꝓpoſitiõe accipit fides ꝓut deſcribit in ep̃la
ad Hebꝛe.xj.Fides eſt ſubſtãtia reꝝ ſperandaꝝ ar
gumẽtũ nõ apparẽtiũ.Cũ em̃ dꝛ.Lex non eſt ex fi
de ſenſus eſt.Lex nõ eſt ex fide vt ꝓ futuris q̃ ſpe
rãda ſunt ex amoꝛe impleat:ſꝫ ꝓ p̃ſentib⁹ ex timo
re.Hoc em̃ innuit ap̃ls cũ imediate ſubiũgit. ſꝫ q̃
fecerit ea viuet in illis.vt intelligat in hoc loco le
gẽ poni ꝓ illis opibus q̃ in illis obſeruationibus
fiebãt ꝑ eſcas.Qui aũt viuebãt in illis opibus ti
mebãt vtiq̃ ſi ea nõ feciſſent lapidari. vel crucifi
gi.vel quocũq̃ mõ puniri:τ ideo ſubiũxit. Qui fe
cerit ea viuet in illis.i.ꝑ p̃mio recipiet vt nõ inte
reat:aliter em̃ puniret.In aſſumptiõe ṽo cũ dicit
Sed oẽ qõ nõ eſt ex fide pctm̃ eſt. Fides accipit ꝓ
bona ꝯſcia.p̃miſerat em̃ de diſcretiõe eſcaꝝ dicẽs.
Noli ꝓpter eſcã deſtruere opus dei.Oĩa em̃ mun
da ſunt.Sed q̃ diſcernit ſi mãducat dãnat⁹ eſt. qꝛ
nõ eſt ex fide.q.d.Qui manducat cibũ quẽ diſcer
nit i.quẽ mãducãdũ nõ credit:dãnatus eſt in cõ
ſciẽtia ſua.i.reũ ſe fecit:qꝛ qõ dãnoſum aſſerit fa
cit.qõ em̃ mãducat nõ mãducat ex fide.i. pura cõ
ſciẽtia.ꝯtra fidẽ quippe credit q̃ edit qõ edẽdũ nõ
credit.Omẽ ergo qõ nõ eſt ex fide pctm̃ eſt.i.qõ ſit
ꝯtra fidẽ.i.ꝯtra ꝯſciaꝫ.vt credam⁹ malũ eẽ pctm̃ ẽ
nõ tñ om̃e qõ ſit ex fide bonũ eſt.qꝛ ignoꝛãtia que
eſt culpa nocet ſm̃ illud Jo.xvj. venit hoꝛa vt oĩs
qui interficit vos arbitrat obſequiũ ſe p̃ſtare deo.
Nota qꝛ qõ dꝛ.om̃e qõ nõ eſt ex fide pctm̃ eſt.ideo
dicit.qꝛ oĩs infidel ũ vita pctm̃ eſt qꝛ oĩs infidelis
viuẽs vel agẽs vehemẽter peccat. ¶ Ad aliud qõ Ad.xiij.
obijcit ꝑ illud ad Gal.iij.Xp̃s nos redemit de ma
ledicto legis factus ꝓ nobis maledictũ τc.dicẽdũ
ꝙ due ſunt ſp̃es maledictiõis.maledictio culpe et
maledictio pene.De maledictione culpe dꝛ in p̃s.
Maledicti qui declinãt a mãdatis tuis.De male
dictiõe pene dicit geñ.iij.Maledicta terra in ope
tuo.Cũ ergo dꝛ.xp̃s nos redemit de maledicto le
gis:maledictũ dicit culpa trãſgreſſionis. a qua ꝑ
xp̃m redẽpti ſumus. Cũ ergo dꝛ. Factus ꝓ nobis
maledictũ.maledictũ dꝛ pena paſſibilitatis τ moꝛ
talitatis.quã ſuſcepit ꝓ nobis. Nota etiã ꝙ nõ di
cit maledictũ legis eo ꝙ maledicto.i.culpe ſubia
ceat qui implet legẽ τ facit quelibet opa legis. Si
enim hoc eſſet:maledictio culpe ſubiaceret xp̃s q̃
dicit Math.v.Nõ veni legẽ ſoluere ſed adimple
re.Sed dicit maledictũ legis qꝛ maledictio culpe
ſubiacet in oĩbus que ſcripta ſunt in li. legis. Nõ
valet ergo argumẽtatio in qua ꝓcedit de maledi
cto legis:ac ſi maledictũ legis qõ de legis trãſgreſ
ſione dicit.de legis impletione dicat. Deberet em̃
ſic aſſumere.his verbis innuit ap̃ls legẽ eſſe male
dictũ.i.maledictũ trãſgreſſoꝛibus legis inducit.τ
ex hoc non ꝓuenit concluſio. ¶ Ad aliud qõ obij Ad.xiiij.
citur.ꝙ cõcluſit ſcriptura omnia ſub peccato τc.
dicendum ꝙ verũ eſt qõ dicit apoſtolus nec tamẽ
lex mala eſt.nõ enim intelligẽdũ eſt incluſit id eſt
peccatũ induxit.ſed incluſit.i.incluſa oſtendit.nõ
enim lex pctm̃ iubet immo pctm̃ oſtendit τ pꝛohi
bet.nã ſicut dicit ad Ro.vij.Peccatũ non cogno
ui ni per legẽ.nã cõcupiſcentiã neſciebã eſſe pctm̃
niſi lex diceret.nõ cõcupiſces.Data eſt em̃ lex pꝛo
pter trãſgreſſiones vt peccata notãdo trãſgreſſio
nes innueret:τ de tranſgreſſione cõuinceret tranſ
greſſoꝛes . Patet ergo ꝙ argumentatio non va
let:in qua proceditur ex his que figuratiue dicun
tur:ac ſi ꝓprie τ ſine figura dicant.Si em̃ lex ma
la eſt qꝛ

la eſt qꝛ incluſit oĩa ſub peccato.ergo deus eſt ma
lus qꝛ oĩa incredulitate cõcluſit.Ro.xj. Itẽ ſi lex
mala eſt. qꝛ oĩa cõcluſit ſub pctõ. ergo eadẽ bona
eſt.qꝛ ſub ipa cuſtodiebamur cõcluſi in illã fidẽ q̃
poſtea reuelãda erat:ſicut dꝛ ad gal.iij. τ ita lex ſi
Ad.xv. mul mala eſt τ bona qõ eſt ipoſſibile. ¶ Ad aliud
dicẽdũ.ꝙ reuera lex ifirma ẽ τ egena.ifirma qꝛ nõ
plene iuſtificat.τ egena:qꝛ quãtũ iuuat non ꝑ ſe
ſed reſpectu gratie iuuat licet infirma τ egena ſit:
nõ tñ inutilis eſt.Inuenit em̃ infirmitas vtilis.vt
ij.coꝛ.xij.Uirtus in infirmitate perficit.Ceterũ ſi
oĩs infirmitas mala eſſet:nõ cũ infirmis infirma
retur ap̃ls.ij.coꝛ.xj.nec diceret etiã. Cuꝫ infirmoꝛ
tũc foꝛtioꝛ ſuꝫ.ij.coꝛ.xij. Qõ aũt nõ ſit lex iutilis:
inde ptꝫ.ꝙ iuuat inquã.qꝛ q̃d ſit pctm̃ oſtendit.et
qõ ſit ṽtus.vt ſciamus q̃d debeamus agere q̃d ca
uere.Nõ ergo abijciẽda eſt lex tãq̃ inutilis τ ſper
Ad aliud de eodem. nenda. ¶ Itẽ ad aliud qõ obijcit de eodẽ.dicendũ
ꝙ in illis verbis innuit ap̃ls pene par pctm̃ ſerui
tuti ydoloꝝ eſſe obſeruantiã legis.nõ ſm̃ moꝛalia
que in euãgelio cõſummant:ſed ſm̃ cerimonialia
et figuratiua q̃ in euãgelio deſtruunt. vt patet in
ſolutiõe ſabbati τ ſacrificioꝝ τ ciboꝝ in differen
tia.vñ ad gal.ij.Si q̃ deſtruxi iterũ reedifico.ꝑua
toꝛẽ me cõſtituo. Nõ ergo ſequit ꝙ lex ſeruari nõ
debeat:lꝫ cerimonialia τ figuratiua ſeruari nõ de
beãt.qꝛ cũ dꝛ.ergo lex nõ debet ſuari: ꝓpter diſtri
Ad.xvj. butionẽ negatiõis innuit ꝙ lex nullo mõ debeat
ſeruari:cũ ſit in moꝛalib⁹ obſeruãda. ¶ Ad aliud
dicendũ.ꝙ cũ dicit ap̃ls.State ergo τ nolite iugo
ſeruitutis iterũ cõtineri.de lege loquit ſm̃ figura
tiua. vt eſt circũciſio τ ſimilia:nõ de lege ſm̃ moꝛa
lia.qõ oſtẽdit cũ ſtatim ſubiũgit. Ecce ego Pau
lus dico vobis.ſi circũcidimini:xp̃s nihil vobis ꝓ
derit.Qõ em̃ hoc non ſm̃ vniuerſam legẽ dixerit.
oſtẽdit apertius cũ ſubiũgit.Teſtificoꝛ om̃i homi
ni circũ cidenti ſe qm̃ debitoꝛ eſt vniuerſe legis fa
ciẽde. Patet ergo ꝑ ea q̃ ſequunt.quia quod dixit
nolite iterũ iugo ſeruitutis cõtineri:nõ ſm̃ vniuer
ſam legẽ dixit:ſed tm̃ ſm̃ figuratiua q̃ in euãgelio
abolentur.preſertim cum apoſtolus dicat Col.ij.
Nemo vos iudicet in cibo . aut in potu.aut parte
diei feſti. aut neomenie . aut ſabbatoꝝ . que ſunt
vmbꝛa futuroꝛum. Coꝛpus autem xp̃i τ cum in
Ad.xvij. euangelio moꝛalia confirmentur. ¶ Ad aliud di
cendum ꝙ cũ dicit apoſtolus. Si ſpiritu ducimi
ni nõ eſtis ſub lege ſed ſub gratia. ſic eſt intelligẽ
dum.non eſtis ſub lege ideſt non erratis . vt con
ſequens ponatur pro ãtecedente. Lex enim erran
tibus τ male agẽtibus poſita eſt.ſicut dicit ap̃ls
j.Thi.j. Nõ eſt iuſtis poſita lex ſed iniuſtis . qui
vero ducem habent ſpiritum non errant:τ ita ſub
Ad.xviij. lege nõ ſunt.qꝛ nõ eſt iuſtis lex poſita ſꝫ iniuſtis.
¶ Ad illud qõ obijcitur ex ep̃la ad hebꝛ.vij.repꝛo
batio ſit precedẽtis mandati τc. dicendũ ꝙ reue
ra lex repꝛobat ſꝫ non ꝓpter malignitatem ei⁹ vt
heretici mentiunt:ſꝫ ꝓpter infirmitatẽ eius quaꝫ
dum ſtetit habuit. qꝛ ſi aliquid fecit tunc: tñ non
plene iuſtificauit. Et etiam repꝛobatur ꝓpter in
utilitatem ei⁹ quam mõ habet non em̃ mõ infir
ma eſt : imo etiã damnoſa ſi tenetur i cerimonia
libus τ figuratis . ſiquidẽ poſt aduentum xp̃i in
utile eſt ea fieri que olim fiebant:vt hec predicerẽt
Circumciſio em̃ τ cetera hmõi pꝛioꝛi populo diui
nitus data ſunt ad ſignationẽ futuroꝛum:que ꝑ
xp̃m opoꝛtebat impleri . quibus aduenientibus
remanſerunt illa xp̃ianis tm̃ legẽda ad intelligẽ
tiam pꝛemiſſe ꝓphetie . non autẽ neceſſario faci
enda q̃ſi adhuc expectãdũ eſſet vt veniret reuela
tio dei . que his figurabatur eſſe ventura. Moꝛa
lia vero obijcienda non ſunt. quia in euangelio
confirmantur. ¶ Ad ſecundo obiectum ex eodeꝫ
dicimus legem eſſe inutilẽ mõ. τ tunc cũ ſtetit in
utilem fuiſſe ad perfectionẽ . qõ oñdit ap̃lus per
hoc qõ ſubiungit . Nihil em̃ ad perfectũ adduxit
lex : quo ad perfectionẽ ergo inutilis fuit lex non
quo ad oĩa . q̃a nõ quo ad cognitionẽ peccati. per
legẽ em̃ cognitio peccati. ad Ro.iij.τ.vij. Pecca
tũ nõ cognoui niſi ꝑ legẽ.nã cõcupiſcentiã neſcie
bã eſſe peccatum : niſi lex diceret nõ concupiſces.
¶ Ad aliud qõ obijcit ex autoꝛitate ad Ro. viij. Ad aliud.
ꝙ ipꝛopꝛie ſit cõpatio noui τ ve. teſt. dicendum ꝙ
imo ꝓpꝛie vetus teſtamentũ nouo teſtamẽto cõ
parat:cũ ſiat iter ꝑticipantia cõpatio. vtrũq̃ em̃
bonũ eſt . de nouo em̃ conſtat. De veteri etiã con
ſtat ꝑ hoc ꝙ dicit ap̃lus ad Ro. vij. Itaq̃ lex ſan
cta eſt τ mandatũ iuſtũ:ſanctũ τ bonũ. Quod ṽo
dr̃ Ezech.xx . Dedi eis pꝛecepta non bona. non dr̃
hoc qꝛ p̃cepta legis ſimpliciter bona nõ ſint: ſed
qꝛ reſpectu melioꝝ bona nõ ſunt . ſicut dictum eſt
ſupꝛa . ¶ Ad vltimũ qõ obijcit ex eadẽ autoꝛita Ad.xix.
te. Nam ſi pꝛius a culpa vacaſſet τc.dicẽdũ ꝙ hoc
non dicit qꝛ vet⁹ teſtamentũ in ſe culpã habeat. ſꝫ
qꝛ illi quib⁹ data eſt culpã habent ex trãſgreſſiõe
ipſius. Quod em̃ dr̃. ſi a culpa vacaſſet. ſic intel
ligit.ſi a culpa vacaſſet.i.ſi a culpa vacare feciſſet.
hoc eſt ſi ꝑfecte mundaſſet hoĩem vt iculpabiles
eſſent obſeruatoꝛes ipius : non vtiq̃ ſecũdi locus
id ẽ opoꝛtunitas iq̃reret a deo q̃ paulati iſtruxit.

Articulus ſecundus.

Conſequẽs eſt querere dẽ tꝑe latõis legis De tꝑe lationis legis euã
euangelij.nã cũ lex euangelij ſit lex ꝑfec gelij.
te ſalutis.debuit dari hoĩ ab initio poſt
peccatũ.qõ multipliciter ꝓbat. ¶ Pri Arg. primũ.
mo ſic Detrimẽtũ eſt egroto dilatio medicine.Si
ergo lex euãgelij medicina eſt cõtra egritudinem
peccati. dilãtio legis euãgelij ferende in detrimẽ
tũ fuit egrotãti hoĩ. Si ergo ſumma bonitas oꝛ
diare debet ea que ſunt ad ſalutẽ egrotantis hoĩs
ſtati poſt peccatũ debuit dare legẽ euãgelij. ¶ Itẽ Scd̃m.
maioꝛi mundo nunq̃ deeſt aliq̃ ꝑfectio q̃ ei ſit ne
ceſſaria ſm̃ ſuuꝫ ſtatũ. ergo nec minoꝛi mundo q̃
eſt hõ deeſſe dꝫ ꝑfectio neceſſaria ſm̃ aliquẽ ſtatũ
Si ergo poſt lapſum maxime idiget noticia τ le
ge gr̃e:ſtatum poſt lapſuꝫ debuit ei dari lex euãge
lice ꝑfectionis. aut ſequit incõueniẽs:ꝙ in opib⁹
dei ꝑfectio debita deſijt. ¶ Itẽ non eſt ꝑſonaꝝ ac Tertiũ.
ceptio apud deum . act.x.ergo eque ꝓuidet ſaluti
p̃oꝝ iuſtoꝝ τ poſterioꝝ.Si ergo ꝑ euãgeliuꝫ ꝓui
det ſaluti poſterioꝝ.ergo ꝑ euangeliũ pꝛouidere
debuit ſaluti pꝛioꝝ. ¶ Item ſi latio legis euãgeli Quartũ.
ce cõmodũ eſt iuſtis p̃ntibus . ergo dilatio latõis
damnũ fuit iuſtis p̃cedentib⁹. nõ cõuenit aũt di
uine iuſtitie vt ſuſtineat dãna iuſtoꝝ. ¶ Itẽ vo Quintũ.
luntas dei eſt efficax cã bonoꝛuꝫ adducẽdoꝝ.ſicut
dicit Aug.Si ergo volũtas dei eſt reſpectu ſalutis
hũane.qꝛ vult oẽs hoĩes ſaluos fieri τ ad agnitõẽ
veritatis venire: efficiet qõ maxime ꝑtinet ad ſa
lutẽ humani generis.Si ergo ad humanã ſalutẽ
ꝑtinet maxĩe lex euangelice ꝑfectionis p⁹ lapſum
ergo ab initio debuit dari. ¶ Reſp̃io dicendũ ſm̃ Reſp̃io.
Hug.de ſan.Uic.Opoꝛtuit vt poſt pctm̃ hoĩs de Hugo.
poneret de⁹ ꝑſonã iudicis: τ aſſumeret perſonam
cõſiliatoꝛis τ poſtea auxiliatoꝛis . ita dũtaxat vt
pꝛimo hominẽ totũ ſibi dimittat:q̃tenus ipſe hõ
ignoꝛantiã expiat: τ intelligat ſe indigere cõſilio.
deinde etiam defectuꝫ ſuum ſentiat τ agnoſcat ſi
bi opus auxilio eſſe.Tali ergo ratione in tempoꝛe
naturalis legis tot⁹ hõ dimiſſus eſt ſibi. Poſtea

tpe legis cognoscēti ignorātiā suā datū est ɔsiliū postremo in tpe gratie cōfitenti defectū suū prestitum est auxiliū scōm legem gratie. scz euangeliū.

Sol. ad pmū. ¶ Ad primū ergo dicēdū ꝙ cū hō sit libere voluntatis ꝛ rōnis arbitrio cōstitutus: nō debet sanari nisi voluntarie. Medicina ergo nō dabiꝛ homī nisi scienti et desideranti. Ordo igiꝛ curationis hoīs requirit vt prius pbeꝛ hō vtrū sit sciēs hoc est cognoscēs suū morbū: secūdo vero vtrū sit desiderās auxiliū. ꝛ iō primo sub lege naturali sibi relictus experiꝛ suā ignorantiā. scdo vero p legē moysi factus sciēs expiꝛ suā impotentiā. vt ex pma expientia. s. ignorantie q̄reret cōsiliū. ex scda auxiliū: qd est grā xpi quā pdicat euangeliū. Dicēdū ergo ꝙ nō est detrimētum egroto medicine dilatio: si hoc exigat curationis ordo.

Ad scōm. Augu. ¶ Ad scōm dicēdū iuxta qd dicit Aug. in li. lxxxiij. questionū. Sicut absurdus est q̄ iuuenilē etatē vellet eē in homīe tpibus subdito. euacuaret em̄ pulchritudiēs q̄ ceteris etatibus suas vices atqꝫ ordines gerunt. qꝛ sicut ipse dicit talis pulchritudo rebus discedētibus ꝛ succedentibus pagiꝛ. ꝛ hꝫ decorē suū in singulis q̄buslibet hoībus singl'a queqꝫ etas ab infantia vsqꝫ ad senectutē: sic absurdus est q̄ in ipo vniuerso genere hūano vnā etatē desiderat. Nā ꝛ ipm tanq̄ vnus hō etates suas agit nec oportuit venire diuinitus magistrū cuius imitatiōe in mores optimos formareꝛ. nisi tpe iuuentutis. ad hoc valꝫ qd apl's dicit. iij. ad gal. Sub lege quasi sub pedagogo puulos custoditos donec veniret qui p pphetas erat scōꝫ hoc dicēdum. ꝙ non defuit generi hūano aliq̄ pfectio q̄ eēt sibi necessaria scōm statū. sꝫ infantia generis hūani fuit ante legē pueritia in legem q̄ etates nō sunt susceptibiles pfectionis discipline. Iuuentus vero tpe grē: q̄ etas pfectionis doctrine susceptibilis est. ꝛ ideo tūc dari debuit lex euāgelij q̄ est pfectio disciplie.

Ad tertium. Augu. ¶ Ad tertiū dicēdū. sm aug. in lib. lxxxiij. q. Aliud est qd diuia puidētia q̄si priuatim cū singl'is agit aliud est qd generi vniuerso tanq̄ publicis vtilitatibus cōsulit. Nā ꝛ q̄cunqꝫ singuli ad certā sciam puenerūt: nō nisi ab eadem veritate suarū sigillatim etatū oportunitate illustrati sunt. Scōm hoc ergo dicēdū ꝙ diuina sapientia eq̄ puidet priorib9 iustis ꝛ posteriorib9 scōꝫ exigentiā stat9 ꝛ cōgruitatē puidētie general' scōꝫ quā requiriꝛ vt p gradus etatū mūdi gradatiꝫ decurrat cognitio veritatis scōm silitudinez etatis singularis hoīs: q̄uis nō eque cptū ad necessitatē psone ꝛ dispensationē puidentie psonalis.

Ad quartū. Augu. ¶ Ad quartū dicēdū scōm Aug. in li. questionū noui ꝛ ve. te. Damnū fuit iustis priorib9 qꝛ nō ante venit xps: sꝫ quare an iustū vel iniustū sit. solent em̄ damna iusta eē nūquid fur dephensus cū q̄druplūz iuxta legē ɔdēnaꝛ nō damnū patiꝛ: sꝫ iustū ē: ac p hoc damnū qd hominū gen9 passum est iuste prouenit. Iō etiā pmissus est q̄re ꝛ saluator inter ipa primordia venire nō debuit. Cū enim primos parentes circūuenisset diabolus deuicto hoīe triūphauit. ꝛ hic vict9 gen9 suū vēdidit pctō. Nō ergo iustum erat victoris statim auferre violēter spolia. qꝛ qd facit deus iuste facit. Preterea in li. questionū no. ꝛ ve. te. lxxix. q. Cū acerbe peccauerit hō. assentiēs em̄ fieri se deū ydololatriā admisit: hoc ē in deū peccauit. ideoqꝫ nō illi statim subueniri debuit: q̄ nec penituit. Post aūt iustis multa mala ītulit sathanas Job. Joseph. Hieremie. Isaie. ꝛ ceteris pphetis. Idcirco tunc missus est xps a deo patre suo q̄ illū vinceret: ꝛ se māifestaret. regnū illius auferēs ratione non potestate: quāq̄ omnia possit deus. sed illud facit quod congruit rationi vt irreprehēsibilis pseueret.

Ad vltimū. Augu. ¶ Ad vltimū dicēdū sm aug. in li. questionū noui ꝛ ve. te. Si ei cui necessitas imminet ante subueniaꝛ: erit quidē grat9 nō valde: tamen poterit scire quid sibi prestitum est. Si aūt in ipsa necessitate posito auxiliū feras sciet quale beneficiū cōsecutus sit: ꝛ de tribulatione ereptus plus grās aget. Idcirco recte primo dimisit deus gen9 hūanū vti volūtate sua. non tū sine testimonio sui in fabrica mundi. Postea vero cū diceret noticia dei in terris: ꝛ mores mutarenꝛ visitauit gen9 hūanū p legē. vt cognito deo ꝛ renouata lege timere inciperēt certi. quia legem dedit iudicaturus esset actus humanos. Sed quia accepta lege a peccatis se non cohibuerūt diu p pphetas admoniti: mot9 misericordia misit filiū p quē facta ē redemptio ꝛ data ē lex euangelice pfectionis. Scōm hoc ergo pꝫ ꝙ voluntas dei semp effecit ea q̄ ptinebāt ad hoīs salutē. nō tamē expediebat hūano generi vt a principio ei subueniret per xpm ꝛ legē euangelij. min9 em̄ esset homo gratus liberatori.

Questio. lxj. de lege euāgelij in speciali ordināte primo motū irascibilem.

Expletis inquisitionibus de lege euangelij in generali inq̄rendū est in speciali de sanctionibus legis euangelij. Notandum igiꝛ ꝙ sicut in lege. Moysi sunt leges circa opera necessitatis: que sunt in precepto. ꝛ circa opera superogationis que sunt in voto. sic lex euāgelij cōtinet duas ptes. Precepta in operibus necessitatis. cōsilia in opibus superogatiōis Primo igiꝛ inquirendū erit de preceptis euāgelicis. Scdo de ɔsilijs. ¶ Itē sicut pcepta legis moysi in tres differētias distinguunꝛ. in pcepta moralia. iudicialia ꝛ figuralia. ita pcepta euangelij tribus ptibus ɔtinenꝛ. Prima pars erat moraliū. secūda iudicialiū. tertia sacramētaliū. Ideo isto ordine erit de preceptis euāgelicis inquirendū. Primo de preceptis moralib9. scdo de iudicialib9. tertio de sacramētalibus. ¶ Item precepta moralia euāgelij dupl'r sunt. Nā quedā sunt gn̄alia respectu oīm. vt ea que ɔtinenꝛ in sermone dn̄i habito in monte. Math. v. vj. ꝛ. vij. ꝛ luce. v. ꝛ. vj. Quedā vo sunt specialia psonaꝫ presidētiū vt pcepta que specialiter danꝛ apl'is. Math. x. ꝛ Luc. xj. ꝛ. x. Primo igiꝛ erit inquirendū de generalibus. Scdo de specialibus seu pticularibus. ¶ Itē circa generalia precepta pcedet inquisitio sm ordinē euāgelice traditionis in qua primo disponunꝛ pcepta ad determinationē faciendoꝫ ꝛ vitandoꝫ. cōsequenter ad ordinandā intentionē faciendoꝫ ꝛ vitādorum. Math. v. Attendite ne iusticiā vestrā faciatis corā hominib9. ¶ Itē precepta circa determinationē faciendoꝫ disponunꝛ hoc modo. Primo em̄ danꝛ precepta ad ordinandā passionē irascibilis. cū diciꝛ Math. v. dictū est antiquis. non occides. ego autez dico vobis nō irasci. secūdo ad moderandam passionem cōcupiscibilis. cum ibidem subditur. Audistis quia dictū est. nō mechaberis ego aūt dico vobis. omnis qui viderit mulierē ad cōcupiscendum ꝛc. Tertio dantur precepta ad ordinandum motum rationalis ibi. Audistis quia dictū est. non periurabis ꝛc. Ego autem dico vobis non iurare ꝛc. ¶ Item precepta ordinātia passionē irascibilis cōsistunt in duobus. in phibitione ꝛ in iussione. In phibitione ire cū dr. Audistis qꝛ dictū est.

qꝛ dictuꝫ est. nō occides ꝛc. ego autē dico vobis ꝙ oīs qui irasciꝛ fratri suo reus erit. In iussione recōciliationis ꝛ ɔcordie. Recōciliationis respectu eius quē lesim9. cuꝫ dr. Si offers mun9 tuū ꝛc. vade recōciliari ꝛc. Cōcordie respectu eius a quo lesionē accepim9: cū dr Esto ɔsentiēs aduersario ꝛc. Vel pceptū recōciliatōis daꝛ respectu fratris hoc est amici. Preceptū ɔcordie respectu inimici. Secundū ergo euāgelicū ordinē pcedamus. ¶ Circa ergo pcepta ordinātia motū irascibilis q̄runꝛ ista Primo de ordine irascibilis ad rōnalē ꝛ ɔcupiscibilē. Scdo vtrū irasci vniuersaliter sit phibituꝫ. Tertio de gradibus hic positis circa ire reatum. Quarto de preceptis recōciliationis. ad primum et concordie ad aduersarium.

Membrum primum.

De ordīe motus irascibilis ad rōnalem ꝛ ɔcupiscibilē. Arg. primū. Ad primū sic obijciꝛ. Vis imperās naturaliter prior est in mouēdo q̄ vis impata. Si ergo in ordine viriū aīe vis impans est vis rōnalis. vires impate irascibilis ꝛ ɔcupiscibilis: naturaliter prior est mot9 rōnalis motib9 irascibilis ꝛ ɔcupiscibilis. ergo prior preceptis euāgelicis ordinādis.

Scōm. ¶ Itē cū natural'r cōsequaꝛ motus ire ad motū ɔcupiscētie. qꝛ sicut dicit Jo dam̄. Ira est audax ꝛ vindex lese ɔcupiscētie. ergo prius dꝫ ordinari pceptū regulās motū ɔcupiscibilis: q̄ irascibilis.

Rn̄sio. Ad primū. ¶ Rn̄sio. ad pmū dicendū. ꝙ ab inferiorib9 pcedit ad supiora ordinans inferiores motus pri9 ɔcupiscētie ꝛ ire. qui sunt mot9 vtutis aīalis: vt postea ordinet mot9 supiores virtutis rōnalis. qꝛ sicut dr j. ad Corin. xv. Prius est qd aīale est: deinde qd spūale est.

Ad scōm. ¶ Ad scōm dicēdū. ꝙ illud ad qd pncipaliꝛ ordinat natura est cōseruatio nature. ꝛ ideo cū occisio destruat naturā: prius amouet radicē occisionis que est ira. Consequēter vo ordinat natura ad multiplicationē nature. q̄ ordinaꝛ p matrimoniū. vnde ɔsequēter remouet radicē inordinationis adulterij circa multiplicationē nature que est ɔcupiscētie.

Membrum secundum.

Utrum irasci vl'r sit phibitum. Arg. primū. Secūdo queriꝛ vtrū irasci vl'r sit phibitū qd videꝛ. qꝛ gn̄al'r dr Maꝛ. v. Oīs q irasciꝛ fratri suo reus erit iudicio.

Scōm. ¶ Item oīs affectio que captiuat ꝛ ɔturbat motū rōnis est illicita: sicut patꝫ in voluptate carnis in luxuria in qua afficiꝛ cōcupiscibilis. vnde dr. j. Coꝛ. vj. Qui fornicaꝛ in corp9 suuꝫ peccat. ibi glo. ardor libidis quo nulla maior voluptas. aīm suū tenet efficitqꝫ captiuū. ꝛ ideo talis voluptas illicita. Cū ergo in ira sit affectio turbās ꝛ captiuās libertatē rōnis ꝛ discretionē: mot9 ire semp erit illicitus.

Tertium. ¶ Itē si oīs q irasciꝛ fratri suo re9 erit iudicio. ꝛ esse reū iudicio nō est nisi p mortali. Ira igiꝛ semp erit culpa mortaꝛ.

¶ Si dicaꝛ sm. b. Hiero. sup eundē locū. ꝙ ira est oīs malus mot9 ad nocēdū. Sed hoc cōtingit dupl'r. subito ꝛ cū deliberatione. Si subito tūc est veniale. si cuꝫ deliberatiōe mortale. vn̄ Hiero. Subitus mot9 cui nō cōsentiꝛ ppassio est. cui videꝛ ɔcordare illud ps. Irascimini ꝛ nolite peccare. accedēte vero ɔsensu passio est mors in domo.

Quartū. ¶ Contra. nullus mot9 naturalis est culpabilis. irasci est mot9 naturalis. vnde dicit glo. sup. v. Math. Naturale est irasci. ergo cuꝫ sit motus naturalis ipsi9 irascibilis: nō erit mot9 culpabilis.

Quintū. ¶ Itē nullus peccat ī eo qd vitare nō pōt Sed irasci vitari nō pōt. sicut dicit glo. sup illud iiij. ad Ephe. Irascimini ꝛ no. pec. Inuitus tolero qd vitari nō pōt. ꝛ subdit. Si surgit mot9 animi q̄ ppter penā pcti nō est in ptāte nostra: saltim non ei ɔsentiat rō. ergo nullus peccat irascēdo. ¶ Itēꝫ haymo sup eundē locū dicit. pmittit apl's irasci sed phibet irā ad effectū ducere. cū dicit: Irascimini ꝛ noli. pec. Irasci igiꝛ nō est phibitum. ¶ Iteꝫ Ambro. sup eundē locū. Irascimini cōtra peccantes. qd est naturalis mot9 animi. qui solet ad pfectū ptinere delinquētiū. Ideo irascēdum esse dicit ostēdēs hāc irā esse bonā. ¶ Si vo ex his dicaꝛ ꝙ irasci aliq̄n nō sit pctm̄. Cōtra. in ps. Irascimini ꝛ nolite peccare. glo. Irasci oīno vel leuiꝛ. pctm̄ est.

¶ Rn̄sio. Cū sit triplex velle. s. velle nature. velle grē. velle vitij. sicut dicit glo. ad Ro. vij. sup illud. non em̄ bonū hoc ago ꝛc. Mot9 ire pōt surgere ex volūtate nature: vel volūtate gratie: vel ex volūtate vitij. Si ex volūtate nature: tūc q̄ mō ꝛ cā indifferēs est. ꝛ sm hoc dicit Hiero. sup Math. v. Naturale est irasci: ita tū ne sine cā fiat. Si ex volūtate grē. sic irasci laudabile est. ꝛ pcedit ex zelo. ꝛ sm hoc dicit glo. Ambro. ad ephe. iiij. ꝙ irascendū est ɔtra peccātes. vn̄ dicit apl's. Irascimini: ostēdens hāc irā esse bonā. Si vo ex volūtate vitij: irasci culpabile est: ꝛ pcedit ex īpatiētia. vn̄ sm hoc dicit. b. Greg. sup Job. v. Stultū virū interficit iracūdia. Alia est ira quā impatiētia. alia quā zelus facit: illa ex vitio: hec ex virtute. Quā phinees habuit. nume. xxv. Hely nō habuit. j. Reg. ij. Si em̄ sic proximos vt nos amare pcipimur: restat vt eoꝫ erroribus sicut nostris vitijs irascamur. Rn̄sio.

Sol. ad pmū. ¶ Ad illud ergo qd pmo obijciꝛ. ꝙ gn̄aliter diciꝛ. ꝙ oīs qui irasciꝛ. dauid q̄ nō diciꝛ gn̄aliter ita ꝙ extēdat ad irasci quocūqꝫ modo. sed sm ꝙ irasci pcedit ex vitio. aliud est em̄ irasci fratri. aliud irasci pctō. aliud irasci absolute. Irasci fratri semp pcedit ex vitio. Nā frater hic diciꝛ prim9 rōne cōionis nature ꝛ possibilitatis ad cōionez gratie inq̄tum hmōi. vn̄ sm hoc ira insurgit in naturā. ꝛ diffiniꝛ ab Aug. xiiij. de ci. dei. Ira est vlciscēdi libido. Irasci vo pctō pcedit ex virtute. qꝛ ex amore seu zelo iusticie. de quā dicit Chryso. Ira que est ex cā ꝛ non ex passione est iudiciū: nō cōmotio illicita. ꝛ iudiciū dicit motuꝫ iusticie. Irasci vo absolute dicit ꝙ indifferens est: vt motus est ex ipa natura. qui motus cum est in peccatū ordinaꝛ per zelū. cū est in psonam seu naturā inordinaꝛ per vitiuꝫ.

Ad scōm. ¶ Ad scōm dicendū. ꝙ perturbatio rōnis cōtingit dupliciter. ex infirmitate nature. ꝛ tunc est pturbatio penalis. ꝛ ex voluntatis peruersitate: ꝛ sic est pturbatio culpabilis. Ex infirmitate nature puenit perturbatio in ira per zelū. ex peruersitate voluntatis in ira p vitium. Unde ad perturbationē in ira per vitium sequitur obnubilatio rationis. ad perturbationem in ira per zelum sequiꝛ clarificatio mētis. vnde dicit Grego. sup Job. In recti emulatione vn̄ mens turbaꝛ ne videat: inde pficit vt ad videndū verius clarescat. sicut cū infirmanti oculo coliriuꝫ mittitur: lux penitus negaꝛ: sed inde eam post paululū veraciter recipit: vnde hāc ad tps salubriter amisit. Si ergo intelligaꝛ illud qd obijcit de ira per vitiū. cōcedendū est ꝙ cōcludit iram esse affectionē illicitam. Si vero de ira p zelum. dicēdū est ꝙ perturbatio que est in ira per zelum. nō aufert vsum seu libertatem rationis: nisi sm quid et ad tēpus vt postea proficiat ratio in cognitione ꝛ libertate ampliore.

Grego.

Ad tertium. ¶ Ad tertiū dicendū sicut prius. ꝙ contingit irasci subito ꝛ sine cōsensu: vt diciꝛ ppassio. ꝛ cū deliberatione ꝛ cōsensu ꝛ voluntatis nocēdi: ꝛ diciꝛ passio. Primo modo veniale. Scdo modo mortale. qd intelligitur phiberi. cuꝫ diciꝛ. omnis

q irascit reus erit iudicio. ¶ Ad quartū qđ obijcitur. ꝙ irasci naturale est. vt ptꝫ rn̄sio ex distinctione supra dicta.

Ad quartū.

¶ Ad quintū qđ dicit ꝙ irasci nō est in ptāte nr̄a dicendū ꝙ si intelligat de ira passione: manifeste falsum est. Si de ꝓpassione: dicēdū ꝙ postꝙ insurrexit nō est mot9 ꝓpassionis ire in ptāte nr̄a. sꝫ anteꝙ insurgat in ptāte nr̄a est vitare ne surgat. ꝛ hoc quātū ad motus singulos: ꝛ si nō ꝙtum ad oēs ſm qđ dicit de venialibus peccatis. hoc aūt est si nos ſm cōsiliuꝫ beati Grego. Uos munim9: qui dicit sup Job. ꝙ duob9 modis possidere animū ira dissueuit. primus est ꝑ precognitionē passionis dn̄ice. secūdus ꝑ precognitionem ꝓprie infirmitatis. Cōsiderata enim infirmitate ꝓpria mala nobis excusat aliena. Ad reliqua vero patet respōsio ex predictis.

Ad quintū.

Ad alia patet rn̄sio.

Membrum tertium.

De gradibus positis circa ire reatum.

Tertio q̄rit de gradib9 positis Math.v. circa ire reatuꝫ. Nā sicut Raban9 dicit sup illud Mat.v. Ois qui irascit fratri suo ꝛc. Gradus sunt in istis pctīs. pmo est irasci: ꝛ hꝫ motū aīo retinere. Plus est si vocē cōmotio ipa extorsit qua feriat ille cui irascit. pl9 est si certa vituperatio increpuit. Similr̄ gradus sunt in pena. nā minus est iudiciū qñ adhuc cuꝫ reo agit; ꝛ est defensioni locus. plus est cōciliū qñ adhuc iudices inter se ꝯferūt quo supplicio damnēt quē ꝯstat esse dānandū. plus est etiā gehennā vbi nulla sn̄ie dilatio: ꝛ ita qđ ꝓprijs ꝛ certis modis exprimi nō potuit q̄busdā silitudinib9 distinctū est. ¶ Juxta hoc incidit q̄stio vtrū in pctīs sit ponere gradus. Nā tullius posuit oīa pctā eq̄lia his rōnibus in li. de paradoxis. Pctā nō rex euētu: sed vitijs hoīm metiēda sunt. Nā in quo peccat id pōt esse aliud alio min9. aut maius. ipꝫ quidē pctm̄ qđcūqꝫ qđ ꝓbat exēplo tali. Auri nauem euertet gubernator an palee. i re aliquātuluꝫ hoc est in dāno: ꝛ in sciētia gubernatoris nihil īterest Ex quo relinquit. ꝙ cū rō sit gubernator vita ꝟo sicut nauis: res ꝟo in qua peccat velut onus nauis: qđ ꝙtum ad errorē rōnis erit indifferētia in pctīs.

Utrū in pctīs sit ponere gradus.

Arg. primū.

¶ Jtē arguit Tulli9. Si ꝟtutes sunt pares paria esse vitia necesse est. Sed ꝟtutes sunt pares sicut habet Apoc. xxj. latera ciuitatis eq̄lia. ergo vitia oīa sunt eq̄lia.

Scdm.

¶ Jtē si virtus cōparatur rectitudini. Recto aūt nihil est rectius. ergo ꝟtute aliqua nihil erit virtuosius. Erūt igit ꝟtutes pares. ꝛ inde vt prius.

Tertiū.

¶ Jtē pctm̄ nō est appetitus malax rex sed desertio meliox. sicut dicit Aug. Si ergo rō pctī sumit ex derelictiōe boni qđ est sūmū bonū aūt illud est vnū. ergo desertio vno mō erit. Paria igit erūt peccata: ex quo est par desertio.

Quartū.

¶ Jteꝫ arguit tullius. Peccare est rōnis q̄si trāsire lineas hoc est limites honestatis: ꝙ longe aūt ꝓgrediaris cū semel trāsieris ad augendā culpaꝫ trāseundi nihil pertinet.

Quintū.

¶ Jtem idē. Peccare nemini lꝫ. qđ si non lꝫ id vno tenet. s. qꝛ nō est licituꝫ. si arguit nō licere: hoc aūt ꝙ dico nō licitū nō maius nec minus fieri pōt. Si ergo ex eo pctā nascūtur: eq̄lia esse opꝫ.

Sextum.

¶ Jtē oēs mortes priuatiōe vite sunt pares. oēs cecitates priuatione visus sunt pares. ergo oīa pctā in priuatiōe boni sunt paria

Cōtra. Grego.

¶ Cōtra. Grego. sup Ezech. assumēs illud Job. Per singulos gradus meos ꝓnūciabo illū oīpotentē deū. Per singulos gradus suos ꝓnūciat. q per incremēta virtutū q̄ acceperit ei laudē reddit. ¶ Jtē idē in eodē. Si gradus in cordis ascēsione nō essent. ps nō diceret. Ambulabūt de virtute in virtutē. ¶ Jtē idē ibidē. Alia sunt ꝟtutis primordia. aliud ꝓuectus. aliud ꝑfectio. Si eñ ipa fides ad ꝑfectionē suā nō quibusdā gradib9 duceret. nequaꝙ scti apl'i minime dixissent auge nobis fideꝫ Ex hoc ergo relinquit ꝙ in virtutib9 sunt grad9: ꝛ virtutes sunt īpares: ꝛ etiā vna ꝟtus sibijpsi impar ſm diuersos status. Multo ergo fortius ipa pctā. ¶ Jtē Aug. in sermone habito in mōte. Sicut in tribus gradib9 ad pctm̄ ꝑuenit. suggestiōe. delectatione: ꝯsensione: ita ipsi9 pctī tres sunt differētie. in corde. in facto. in cōsuetudine. ¶ Jtem Greg. Pctm̄ trib9 modis admittit. Nā aut ignorantia. aut infirmitate. aut studio ꝑpetrat. ꝛ grauius qđ ex infirmitate est ꝙ qđ ignorātia. et multograuius studio ꝙ qđ infirmitate peccat. ¶ Jtē quis dubitat qn mai9 sit pctm̄ idololatria ꝙ ira. Jtē ꝙ maius peccatū homicidiū ꝙ fornicatio. et ꝙ maius pctm̄ interficere patrē ꝙ inimicū. ¶ Jtē si pctā oīa eēnt paria: oībus peccatis deberet par pena. qđ nō admittit nec lex nec ratio. Jn p̄dictis ergo rōnibus videt manifeste errasse Tullius in li. de paradoxis.

Grego.

¶ Jtē querit q̄liter reatus illi distinguunt: cū dr̄. q irascit reus erit iudicio. q dixerit racha reus erit cōcilio. q fatue reus erit gehenne. Nā apl's galathas vocat insensatos. ad Gal. iij. O insensati galathe ꝛc. Dicit ergo fatue fratri

Obijcitur.

¶ Rn̄sio dicendū. ꝙ gradus sunt in pctīs ꝛ pctā alia alijs maiora ꝛ minora sunt simplr̄ loquēdo. ſm quid tñ dicunt pctā eq̄lia. ꝛ loq̄mur de pctīs mortalib9. Cōsiderat eñ pctm̄ vt auersio seu ꝑuatio boni. Cōsiderat etiā vt nocumētū seu reat9 supplicij. Primo mō duplr̄. nā bonuꝫ cui9 ꝑuatio est pctm̄ duplex est. nature ꝛ grē. Jn bono aūt nature accipit rectitudo rōnis seu volūtatis ꝛ habilitas susceptibilitatis gratuite ꝑfectiōis. Jn bono vero gratuitu accipit grā gratūfaciēs absolute: et grā gratūfaciēs determinate. ꝓut intrat essentialr̄ in q̄libet ꝟtute ꝛ etiā grā gratisdata. Si ergo ꝯsideret pctm̄ vt ꝑuatio boni naturalis. distinguēduꝫ est. qꝛ aut vt ꝑuatio rectitudis innate rōni ꝛ volūtati q absolute ꝛ vno mō est. et tūc dicem9 quo ad hoc pctā eq̄lia attēdēdo ꝑuationē vni9 rectitudis ꝙuis differētē dispositioni curuitatis īueniam9 in pctīs ſm maiorē elōgatōeꝫ a rectitudīe. Et ſm hoc sunt ineq̄lia ꝛ alia maiora alijs. Si ꝟo ꝯsiderem9 vt ꝑuationē habilitatis seu susceptibilitatis boni gratuiti. ſm hoc īueniunt pctā ineq̄lia. Nā ad aliud reddit aīaꝫ inhabiliorē ad grām. hec aūt ꝑuationis dr̄ia ꝯtingit ex differēti mō auersionis volūtatis a bono. Jtē si ꝯsideret vt priuatio boni gratuiti distinguēdū est. qꝛ aut boni gratuiti absolute. ꝛ quo ad hoc iueniunt adhuc pctā eq̄lia. qꝛ oīa pctā mortalia ꝑuāt vnū bonū. hoc est grāꝫ absolute. aut boni gratuiti gratūfaciētis determinate. ꝓut est essentialr̄ in q̄libet ꝟtute seu gratuiti gratisdati. ꝛ ſm hoc inueniunt pctā in eq̄lia. Nā odiū fraternū ſm hoc mai9 malū est ꝙ fornicatio qꝛ pmo ꝛ ꝑ se ꝑuat charitatē. tñ qꝛ ꝯnexe sunt ꝟtutes ꝑ ꝯsequēs ꝑuat alia. Fornicatio ꝟo prio ꝛ ꝑ se priuat castitatē. ꝙuis ꝑ ꝯn̄s alia. mai9 aūt bonū est charitas ꝙ castitas. Silr̄ ſm hoc mai9 maluꝫ est infidelitas ꝙ odiū. nō p̄dicta rōne qꝛ ꝑuat maius bonū. sꝫ qꝛ plura ꝑuat bona. Priuat eñ infidelitas bonū gratūfaciens. vt fidē formatam ꝛc. ꝑ ꝯseq̄ēs ꝛ bonū gratisdatū. vt fidem informē et spem ꝛ timorē. Si ꝯsiderat pctm̄ vt reatus duplr̄ est. Nā reat9 aut est respectu amissionis glīe aut respectu passiōis gehēne. Si respectu amissionis glorie: distinguendū est. aut respectu glorie absolute aut respectu glorie determinate. respectu glorie absolute inueniunt pctā equalia quo ad reatū. Omne

Responsio.

tuꝫ. Omnē enim pctm̄ mortale facit reū amissione glorie simpliciter. Si respectu glorie determinate ſm ꝙ nos dicimus ꝙ habēti maiorē gratiā debet maior gloria. ſm hoc inueniunt pctā ineq̄lia ꝙtū ad reatū. ſm ꝙ peccato i aliquo ꝑuat maior gratia ꝙ i alio. Si ꝟo cōsideret reatus peccati respectu passionis gehēne distinguendū est. qꝛ in passiōe gehēne attēdūtur duo. diuturnitas ꝛ acerbitas. Quātū ad diuturnitatē passionis inuenit equalitas in pctīs. qꝛ oībus pctīs mortalibus debet eterna pena. Quātū ꝟo ad acerbitatē inuenit ineq̄litas. qꝛ differēs acerbitas pene rn̄debit differentib9 pctīs. ꝛ maior ꝛ minor. Hāc aūt drīam facit differēs causa auersiōis q est i pctīs. Scdm ergo hāc distinctionē pꝫ. ꝙtū ad q̄d attēdit eq̄litas i pctīs. ꝛ ꝙtū ad q̄d ineq̄litas. ¶ Notādū aūt ad maiorē euidētiā. ꝙ grad9 qui sunt i pctīs ꝛ maioritas seu augumentū ꝛ diminutio discernunt triplici radice. Jn peccato enim est auersio ab incōmutabili bono ꝛ īcreato ꝛ desertio boni creati melioris. ꝛ ꝯuersio ad bonū ꝯmutabile deteri9. Circa auersionē a bono incōmutabili mēsurāt pctā ingratitudo ꝛ cōtēptus. Jngratitudo diuīe beneficētie. cōtēptus iusticie. Rōne ingratitudinis dicimus fornicationē fidelis maius esse pctm̄ ꝙ fornicationē ifidelis. Rōne ꝯtēptus dicit maius peccatū qđ est ex infirmitate ꝙ qđ ex ignorantia ꝛ qđ ex studio ꝙ qđ ex infirmitate. sicut dicit. b. Greg. Circa desertionē boni melioris de qua dicit Aug. Pctm̄ non est appetit9 malax rex: sꝫ desertio meliox. mensurant pctā ſm differentiā boni qđ deserit. qđ variatur tripliciter. Est enim desertio maioris boni: ꝛ desertio boni magis debiti. ꝛ desertio boni pluris seu multiplicioris. Rōne desertionis boni melioris dicit maius pctm̄ odiuꝫ ꝙ fornicatio. qꝛ in odio p̄ncipaliter deserit bonū charitatis in fornicatiōe bonū castitatis. Maius aūt bonū est charitas ꝙ castitas. Rōne desertionis boni magis debiti: maius pctm̄ est fornicatio sacerdotis ꝙ fornicatio laici. qꝛ sacerdos amplius tenet ꝯseruare bonū castitatis ꝙ laicus. Rōne desertionis boni multiplicatioris maius pctm̄ est infidelitas ꝙ odiū vel fornicatio. qꝛ ifidelitas ꝑuat bonuꝫ gratūfaciens. ꝛ p̄terea bonū gratisdatū vt fidē informē odiū autē vel fornicatio nō tollit fidē īformē. Plura ergo bona ꝑuat īfidelitas ꝙ odiū vel fornicatio. Circa cōuersionē ad bonū cōmutabile deteri9 hꝫ mēsurari pctā rōne libidinis. quaꝫ diffinit Aug. improbā volūtatē ſm quā assignat Aug. gradus in pctīs in corde. in facto. in ꝯsuetudine tanꝙ tres mortes. vna q̄si in domo cuꝫ corde cōsentit libidini. altera ꝓlata iā extra portā: cū in factū ꝓcedit assensio. tertia cū in cōsuetudīe mala tāꝙ mole terrena premit aīa q̄si in sepulcro iā putrēs.

¶ Ad illud ergo qđ primo obijcit. ꝙ pctā nō rex euentu sed vitijs hoīm metiēda sunt. patꝫ rn̄sio. Nā cū vitiū dicat tullius auersionē seu declinationē a rectitudine rōnis. Declinationē aūt a rectitudīe possum9 cōpare vel ꝙtū ad terminū a quo: ꝛ ſm hoc declinat ab vno. vel ꝙtū ad terminū ad quē ꝛ ſm hoc declinatio multifaria est q̄si īfinita. Rōne ergo termini a quo dicit pctā equalia nō rōne termini ī quē. ꝛ sic etiā dicit de euersione nauis qđ ꝙtū ad insciētiā gubernatox nihil interest siue nauis euertatur que fert aurum seu nauis q̄ fert paleas.

Sol. ad arg. j.

¶ Ad scdm qđ arguit per equalitatē virtutū eq̄litatē vitiox. dicendū ꝙ nō sequit nisi solo mō quo ad q̄d. ꝟtutes eñ dicunt pares. qꝛ cōsistūt ab vno ꝛ in vno ꝛ ad vnū. Pctā ꝟo dicent paria solū ꝓpter recessionē ab vno. non tñ in vno cōsistūt nec ad vnū: sꝫ ad multa referūtur: ꝛ ex multis causant: ꝛ ex tot quot ꝑñt esse peccādi circūstātie.

Ad scdm.

¶ Ad aliud qđ obijcit ꝙ desertio que causat pctm̄ est vna in pctīs. dicendū ꝙ istud solū verū est ſm q̄d. ſm. s. ꝙ referim9 ad vnū pmū bonū qđ est deus: seu ſm ꝙ referimus ad vnā primā rectitudinē rōnis vt dictū est. nō tñ ſm ꝙ referim9 ad cās siue circūstātias desertionis īmo ſm hoc multiplicat ꝛ diuersificat ſm plus ꝛ min9 desertio in pctīs. ſm ꝙ diceremus curuitates q sunt declinationes a rectitudine. eq̄les ſm q̄d solū referēdo ad vnā rectitudinē a q est declinatio in oīb9 curuitatib9. nō tñ dicerem9 oēs curuitates eq̄lis dispositiōis. ſm inflectionē declinatiōis: īmo ſm hoc dicimus curuū curuo curui9.

Ad tertiū.

¶ Ad aliud qđ dicit. ꝙ peccare est trāsire lineas ꝛc. pꝫ rn̄sio. Simpliciter eñ nō est verū qđ dicit. ꝙ nō differt ad augendū culpā trāseundi ꝙ lōge ꝓgrediaris nisi solū quo ad q̄d.

Ad quartum

¶ Silr̄ ad aliud qđ dicit. ꝙ nō licere eq̄liter est in oībus. dicēdū ꝙ ꝙtū ad negatiōeꝫ q ibi intelligit vex est: sꝫ ꝙtū ad priuationē ꝛ aptitudinē q subintelligit falsum est.

Ad quintū.

¶ Ad aliud qđ obijcit ꝙ mortes sunt pares. dicēdū ꝙ pctm̄ dicit mors ꝛ dr̄ corruptio. mors inꝙtū priuat vitā grē. corruptio ꝟo rōne vulneratiōis nature. Quāuis ergo pctā sint eq̄lia rōne ꝑuationis grē absolute. vt dictū est: hoc est inꝙtū sunt mortes: nō tñ erūt eq̄lia rōne vulneratiōis nature inꝙtū corruptiones īmo sunt ibi gradus ſm accessum maioreꝫ et minorē ad corruptionē vltimā. ſm ꝙ ponunt gradus mortui in domo. mortui in porta ꝛ mortui in sepulcro.

Ad sextum.

¶ Ad vltimū dicendū ſm beatū Greg. Creuit grad9 culpe. creuit ordo sn̄ie. qꝛ in iudicio adhuc cā deducit. in cōcilio iā culpe sn̄ia diffinit in gehenna ꝟo ignis ea q de ꝯcilio egredit sn̄ia explet. Quia igit dn̄s hūanox actuū sub breui examine gressus enumerat: ira sine voce iudicio. ira cū voce cōcilio ira in voce cū sermone contumelie gehēne ignib9 mancipat. Nota etiā ſm Aug. Jn pmo est ira tm̄. in scdo ira ꝛ vox. in tertio ira ꝛ vox ꝛ certa expressio irrisionis. ¶ Jtē nota ſm Greg. iudiciū sn̄ie discussio. ꝯciliū sn̄ie diffinitō. gehēna ignis sn̄ie executio. primū erit cū dicet. esuriui ꝛc. scdm cū dicet. Jte maledicti. Math. xxv. tertiū cū infliget pena gehēna. ¶ Jtē nota ſm Aug. gehēna ignis nec dānationē hꝫ dubiā: sicut iudicium: nec dānati penā sicut ꝯciliuꝫ: sed in gehēna ignis certa est dānatio ꝛ pena dānati.

Ad auto. Grego.

¶ Ad illud autē qđ obijcit vltimo ꝙ apl's vocat galathas fatuos seu insensatos. dicendū ſm Augu. in sermone dn̄i in mōte. cū ait. Qui dixerit fatue duo subaudiuntur. ꝛ fratri suo: ꝛ sine cā. hoc est vnde defendit ꝙ apl's galathas vocat stultos. quos etiam fratres nominat. nō enim hoc fecit sine causa.

Ad vltimo obiectum.

Membrum quartum.

De p̄cepto recōciliationis ad primum.

Quarto querit de p̄ceptis recōciliatiōis ad primū ꝛ ꝯcordie ad aduersariuꝫ. De p̄cepto ergo recōciliatiōis dr̄ Math. v. Si offers mun9 tuū ad altare ꝛ ibi recordatus fueris. ꝙ frater tu9 hꝫ aliq̄d aduersus te: relinque ibi munus ꝛ vade prius recōciliari fratri tuo. ¶ Circa qđ p̄ceptū incidit q̄o. pmo de hoc qđ dr̄. si offers mun9 tuū relique ibi nō dixit. refer vel reporta. qꝛ sicut dr̄ ibi i glo. Qđ recte offert: mutari nō lꝫ. ¶ Jtē eccl's. v. Dē qđ voueris redde. ꝛ i ps. Uouete ꝛ reddite. Ex q̄b9 videt ꝙ mutari nō possit. sꝫ hui9 q̄ōnis discussionē ꝛ solutionē habes supra q̄ōne de votis. ¶ Jtē q̄rit vtrū hoc qđ dr̄ i isto p̄cepto. vade prius recōciliari fratri tuo sit intel

Utrū hoc p̄ceptū vade pri9 recōciliari fratri tuo sit itelligēdū ad lr̄aꝫ

ligendū ad literam.Ad qđ arguit Aug. De absen
te vltra mare cōstituto . pōt fieri ꝙ habeat aliq̄d
aduersum aliquē alium.Absurdū est autē crede-
re ante altare munus relinquēdū .qđ post terras
ꝛ maria paragrata offerat deo Cogimur igitur
illud preceptū spiritualiter intelligere ¶ Cōtra.
Aug.Si accipiat ad litterā fortassis aliquis cre-
det ita oportere.si presens frater est . nō enim diu-
tius differri potest.vt munus illud relinquere an
te altare iubeatis ¶ Respōdeo per distinctionē.
qꝛ aut frater est presens aut absens. Si absens in
telligit ille spūaliter.si presens corporaliter.Unde
Aug.in sermone domini in monte.Pergendū est
non pedibus corporis sed motib9 animi.vt te hu-
mili affectu prosternas fratri ad quē cara cogni-
tione cucurreris in ɔspectu eius cui munus obla-
turus es.Ita enim etiā si presens sit poteris cum
nō simulato animo lenire:atq; in gratiā ꝓuoca-
re veniā postulando.si hoc prius corā deo feceris
pergēs ad deum non pigro motu corporis sed ce-
lerrimo dilectionis affectu atq; inde veniēs.i in-
tentionē reuocās ad id qđ ad agere ceperas offe-
ras munus tuū.¶ Item querit vtrū ille cui iniu-
riatū est debeat amiciciā q̄rere.Ad qđ dicit Aug.
super illū textū.Si frater habet aduersuz te.i.si tu
eū in aliquo lesisti.tūc enim ipse habet aduersum
te.nā nos habemus aduersus illū:si ille nos lesit:
vbi nō est opus ad reconciliationē pergere.¶ Cō
tra.Joh.Chryso:sup Math.Si ꝓ gloria salutis
tue iubet te dn̄s amiciciā facere:magis iniuriat9
debes rogare.ergo ille cui iniuriatū est debet pete
re ex p̄cepto amiciciā ꝛ recōciliationē.¶ Respon,
duplex est debitū. necessitatis: sine quo nō est sa-
lus. ꝛ ſm hoc ex isto p̄cepto ille cui est iniuriatuz
nō debet recōciliationē querere.Unde Aug.in ser
mone dn̄i in monte.Nō veniā postulabis ab eo q̄
tibi fecit iniuriā:ſ3 tantū dimittis sicut tibi a dn̄o
dimitti cupis qđ ipse ɔmiseris.Et est debitū perfe
ctionis qđ cōfert ad maiorem gloriā.ꝛ hoc modo
dicit Chryso.ꝙ iniuriatus debes recōciliationem
querere vt duplicē gloriā cōsequaris.vnam qꝛ in-
iuriatus es alterā qꝛ p̄or rogasti.Nō em̄ volēs te
de9 sufternere sub pedib9 eius iubet te prius roga
re:sed volēs tibi hūilitatis gloriā ꝓuidere.¶ Po
stea q̄rit de p̄cepto cōcordie ad aduersariū.nā aut
intelligit aduersarius ille dyabol9 aut deus . aut
homo aut nostra caro.Si itelligat de aduersario
q̄ est dyabol9.de quo dicit.j.petri vlt. Aduersari9
vester dyabol9 ꝛc.Et zacha.iij. Sathā stabat a de
xtris iesu vt aduersaret ei.¶ Cōtra.ſ3 hoc debere
mus esse ɔcordes ꝛ beniuoli dyabolo.Nā in greco
habet esto beniuol9 vel begnign9 aduersario:vbi
nos habemus.esto ɔsentiēs ꝛc.¶ Itez dyabolus
nō est in via nec pōt esse:immo est in deuio eterno
ergo non pōt ei cōpetere ꝙ dicitur . Esto consen-
tiens aduersario tuo:dū es cum eo invia.¶ Item
si intelligat de aduersario qui est deus,de quo dici
tur Exod.xxiij.Ego dn̄s qui aduersor impiuz. Et
Deutero.xxv.Aduersat omnem iniusticiā.obijcit
Aug.Quomodo recte pōt dici invia nos esse cum
deo.qꝛ sic dicit.esto cōsentiēs aduersario tuo: duz
es in via cū eo.¶ Itē si dicatur ꝙ intelligit de ad-
uersario qui est hō ſm ꝙ dicit Josue.v.Noster es
an aduersarior.obijcit Aug.Quomodo pōt con-
uenire qđ sequit ne forte aduersarius tradat te iu
dici.iudicē enim xp̄m itelligo:ante cui9 tribunal
omnes oportet exhiberi.quomō ergo iudici tra-
diturus est:q̄ an̄ iudicē pariter exhibebit:¶ Itez
si intelligat de aduersario qui est caro. de quo ad
gal.v.Caro cōcupiscit aduersus spiritū:ꝛ spūs ad

[Margin: Rn̄sio. Augu. — Utrū iniuriatus teneatur amiciciā querere. — Rn̄sio. — De p̄cepto cōcordie ad aduersariū. — Obijcit. De deo.]

uersus carnē.hec enim sibinuicē aduersantur.Cō
tra obijcit Augu.Mali hoīes faciēdo opera car-
nis cōcordant ꝛ consentiūt ei:boni vero homines
nūq;:sed eam sibi cōsentire cogūt.Non videt igi-
tur ꝙ possit intelligi de aduersario aliquo modo
dicto:neq; de deo:neq; de dyabolo:neq; de hoīe:ne
q; de carne.¶ Si vero dicat ꝙ aduersarius hic di
cit lex seu sermo diuinus: qꝛ aduersatur peccanti-
bus.vnde dicit.xxxj. Deutero.Tollite librū legis
hui9:ꝛ ponite i latere archevt sit ibi ɔtra te i testi-
moniū.obijcit Aug.Quomodo ɔpetet nos in via
cū eo esse.esse enim in via cū aliquo est respectu pa
riter gradientis.¶ Itē si dicat ꝙ intelligit de an-
gelo bono:q̄ etiā aduersarius est sicut dicit. Nu-
meri.xxij. Ueni vt aduersare tibi : qꝛ peruersa est
via tua mihiq; ɔtraria.Cōtra.Differētia est inter
aduersariū ꝛ ministrū ꝛ iudicē.Et sicut dicit Aug.
iudicē intelligo filiū.Jo.v.Pater omne iudicium
dedit filio.ministrū angelū.Math.iiij.Angeli ac
cesserūt ꝛ ministrabāt ei.Si ergo alius est aduer-
sarius:alius est minister. bonus aūt angelus est
minister:aduersari9 nō est bonus angel9. ¶ Re-
spon.aduersarius pōt intelligi aut deus: aut ho-
mo:aut sermo diuinus.ſm ergo vnū intellectum
iubemur deo cōsentire ꝛ illi esse beniuoli . vt dicit
Aug.vt ei recōciliemur a quo peccādo recessimus
vnde dicit apostolus.Cū inimici essemus recōci.
sumus deo.¶ Ad illud ergo qđ obijcit ꝙ nō ɔpe-
tit nos esse in via cū deo.ad hoc respondet Augu.
qꝛ deus vbiq; est.nos cū in hac via sumus . cū illo
vtiq; sumus.aut si nō placet impios dici esse cum
deo.q̄uis vbiq; p̄sto sit deus.queadmoduz cecos
nō dicimus esse cū luce ꝛ si oculos eorū lux circū-
fundat:tūc dicendū. ꝙ aduersarius intelligit ser-
mo seu lex diuina ſm ꝙ dicit Aug.q̄ mandat mul
ta cōtraria carni.¶ Et ad illud qđ obijcit ꝙ non
competit vt sit nobiscū in via.respondet in glo.in
via.i.in xp̄o recte gradimur: duz ei obediendo ad
vitam ꝑtingimus.Uel pōt intelligi aduersarius
homo.¶ Ad illud autē qđ obijcit Aug.quō cōpe
tat ꝙ tardat ministro rn̄det in glo.ne tardat te iu
dici.i.sit causa quare tradaris in manus xp̄i. Pa
ter em̄ omne iudiciū dedit filio.Judex aūt tradat
ministro.i.angelo q̄ colligit zizania. Math.xiij.
¶ Item dubitat de hoc qđ dicit.in carcerē mitta-
ris.ꝛ nō exies inde donec reddas nouissimū qua-
drantē.Nam si ꝑ carcerē intelligit penā eternam
seu infernum.Sed ab inferno nulla est liberatio.
Eccl's.ix.Quodcūq; pōt manus tua instāter ope
rare:qꝛ nec opus nec rō est apud inferos quo tu ꝓ
peras.ꝓ nichilo ergo dꝛ.Nō exies donec reddas.
Preterea quid dicit hic nouissimū quadrantem:
¶ Rn̄dendū ad primū ſm Aug.donec.i.nunq̄. si
cut ibi.donec po.inimicos tuos. Et Math.j. Et
nō cognouit eā donec pepit filiū suū p̄mogenitū.
¶ Ad scōm dicēdum ſm Rabbanuz.ꝙ quadrās
genus nūmi est:qui habz duo minuta. vn̄ Mar.
xij.vidua misit in gazophilatiuz duo minuta.qđ
est quadrās.Exponit aūt ſm Augu. nouissimus
quadrās.i.carnalis vita que designatur in terra.
geñ.iij.Terra es ꝛ in terram ibis:respectu aliorūz
elementorū.seu terrena peccata ſm Rabanū que
de terra contrahunt.vel ſm eundē minuta pctā.
Aliter pōt dici ꝙ quadrupliciter cōsumat pctm̄.
ita ꝙ vna ps est pctm̄ opis.alia est deliberatio ꝓ-
ficiēdi seu studiū.tertia volūtas faciēdi quarta in
tētio faciēdi.ꝛ hic est nouissimus quadrans pctī
mortalis.Peccatiᵭo simpliciter vna ps est opus
alia cōsensus.tertia delectatio.quarta.id est qua
drans nouissimus cogitatio.

[Margin: Rn̄sio. — Querit vltio. — Rn̄sio.]

Questio.lxij.de precepto euāgelico ordināte ad motū ɔcupiscibilem.

COnsequenter que
rendū est de p̄ceptis quib9 ordinat
passio seu mot9 cōcupiscibilis. Cir
ca qđ est ordo duplex.Prīo em̄ or-
dinat ad declinādum illicitam cō-
mixtionē.Scđo ad declinandā illicitā sepationē:
cū dꝛ.Dictuz est quicūq; dimiserit vxorē ꝛc.¶ Itē
q̄tum ad declinationē illicite cōmixtionis intro-
ducunt duo.ꝓhibitio volūtatis cuz dꝛ. Audistis
qꝛ dictū est antiq̄s:non mechaberis.ego aūt dico
vobis.oīs qui viderit ꝛc.Scđo p̄ceptū vitande oc
casionis cū sequit.Si oculus tuus dexter scādali
zat te:erue ꝛc.Scōm hoc ergo passio cōcupiscibi-
lis seu motus ordinat trib9 p̄ceptis. Prohibitio-
ne volūtatis mechādi.Jussione declinādc occasio
nis mechādi:ꝛ reprobatiōe repudij.hoc est sepa-
tionis ab vxore q̄ dat cām mechādi.vnde dꝛ.Qui
dimiserit vxorē excepta cā fornicatiōis facit eam
mechari.v.Mat.¶ Et circa hanc partē plures
incidūt q̄ones.Primo q̄liter intelligat p̄ceptum
quo ꝓhibet volūtas mechandi.cū dꝛ.Oīs q̄ vide
rit mulierē ad cōcupiscendū iā mechatus est ꝛc.
Secūdo an volūtas sit ꝓ facto reputāda.qđ vide
tur dicere in precepto.Tertio de p̄cepto vitāde oc
casionis vtrū sit ad lrām obseruādū.Quarto cir-
ca ꝓhibitionē sepationis ab vxore querēda essent
duo.Primo de repudio.ſ3 illud determinatuz est
supra in q̄one de legibus iudicialib9.que ɔsistunt
in ꝑmissione.Scđo de diuortio.sed illud determi-
nabitur in questione de matrimonio.

Membrum primum.

AD primū obijcit. Cū doctrina saluato-
ris ꝑ oīa sufficiat saluti.p̄cepta q̄bus or
dinat saluator mot9 humanos debēt ꝑ
oīa sufficere saluti.ſ3 nō sunt sufficiētia
saluti nisi g̈naliter ordinēt mot9 hūanos . Gene-
ralia ergo debēt esse p̄cepta quib9 ordinat motus
cōcupiscibilis.¶ Cōtra nō ordinat cōcupiscibilē
nisi q̄tū ad actū g̈natiue respectu vitāde mechie.
q̄tum ad volūtatē cū dicit.qui viderit mulierē ad
ɔcu.ꝛc.Uel q̄tum ad occasionē cū dicit.Si ocul9
tuus dext vel q̄tum ad interꝑtationē in dimissio
ne vxoris que est mechia interpretatiua cuz dicit.
Qui dimiserit vxorē excepta causa fornicationis.
¶ Itē quare dictū est.Qui viderit mulierē ad cō-
cupiscendū iam mechatus est ꝛ non magis.Qui
cōcupierit iam mechatus est.nā pctm̄ mechie nō
cōmittit in speculatiōe seu cognitiōe mechādi : ſ3
in volūtate seu ɔcupiscētia mechādi.Rectius igi-
tur dictū esset.qui ɔcupierit iā mechat9 est : q̄ qui
viderit ad cōcupiscendū.¶ Itē cū intētio mechā-
di faciat mechū:cōuenietius dictū esset.Qui vide
re mulierē ad mechandū q̄ qui viderit ad ɔcupi-
scēdū.¶ Itē cū videre dicat ꝓ actu exteriori visus
ꝛ ꝓ actu interiori intellectus:quō accipit hic vide
re.Si diceret ꝙ solū acciperet pro actu interiori si
cut dicit Beda.Cōtra.Chryſ.Qui oculis incōti-
nētibus aspexerit mechus est cōpletus.Unde.iij.
treñ.Oculus meus depredatus est aiaz meā. Itē.
xxxj.Job.Pepigi fedus cū oculis meis vt nec cogi
tarez de v̄gine.Ubi dicit Greg.Non licet intueri
qđ nō licet cōcupisci.¶ Item querit Chryso.qua
re nō ponit legē mulieri sicut viro:vt diceret.Que
viderit viꝝ ad cōcupiscendū eū iam mechata est.
¶ Rn̄.ad primū dicendū ſm Augu.In noīe me-

[Margin: Quō itelligatur p̄ceptū ꝓhibēs volūtatē mechādi. Arg.p̄mū. — Scōm. — Tertium. — Querit scđo. — Querit tertio — Rn̄sio. Augu.]

chantiū omnē delectationē carnalē accipe:quan
do aīa relicta lege superior turpi volūtate iferio-
rum ꝓstituta corrumpit.Uel aliter posset dici:qꝛ
cū fomes qui est incētiuū ad omnē illicitā cōcu-
piscentiā ſm generationē viciatā originali corru-
ptione transfundat.radix oīs illicite cōcupiscen-
tie in ipa ſm hunc modum fundat.ideo in ꝓhibi
tione actus inordinati ipius.prohibet oīs illicit9
motus cōcupiscendi.vn̄ Hylarius.Pretermissis
opibus legis ꝓhibet motus animi ad cōcupiscē-
dū:sicut superiora ꝓhibēt motus animi ad nocē-
dū.¶ Ad scōm dicendū.ꝙ est cōcupiscere ex subi-
to motu sine deliberatione vel intētione ꝑficiēdi.
ꝛ hoc est veniale:ꝛ dicit a Hiero.ꝛ Rabano ꝓpas
sio:quā diffiniūt motum subitū sine deliberatio-
ne mali vel boni opis.Et est cōcupiscere cū delibe
ratione ꝛ intētione ꝑficiēdi ꝛ hoc mortale: ꝛ dicit
passio ſm Rabanū ꝛ Hiero.quā diffiniunt affe-
ctionē deliberati animi:si sit loc9 ꝑficiēdi. Et hic
vltim9 modus melius exp̄mit:cū dicit.Qui vide-
rit mulierē ad ɔcupiscendū.Unde Aug. Nō ait q̄
cōcupierit:sed q̄ viderit ad cōcupiscendū.i.ex hoc
fine ꝛ aīo attendat.vt eā ɔcupiscat:qđ iam nō est
titillari sed plene cōsentire libidini.¶ Ad tertiuz
dicendū ꝙ est ɔsensus duplex ad delectandū et ad
operādū.Ut ergo ostēdat ꝙ nō solū dānabilis est
cōsensus ad opus fornicationis vl' mechie: ſ3 etiā
cōsensus ad delectandū dicit.q̄ viderit ad cōcupi-
scendū nō ad mechādū.¶ Ad aliud qđ querit q̄-
liter videre accipiat. dicendū ꝙ visus accipit ꝑ oī
motu q̄ est ad delectationē sicut dicit Beda.Sed
nō solū corpalis sed interior q̄ est in ɔcupiscentia
in qua aperiunt illi oculi qui ꝓ pena pctī primis
parētibus male apti legunt Geñ.iij.tunc itur in
affectū cordis:nō qꝛ deest volūtas:sed occasio pec
cādi.Scōm hoc ergo videre ad ɔcupiscēdū est in-
tendere seu ɔsentire ad delectandū.qđ pōt contin
gere cū actione cognitionis intellect9 vel cū specu
latione exterioris visus.Scōm hoc ergo intelligē
dū qđ dicit Chryſ.ꝛ Greg.cū.s.exteriori visu ɔiun
cta est intētio seu cōsensus mechandi. ¶ Ad vlti-
mū qđ querit Chryso.quare nō ponit legē mulie-
ri rn̄det.cōmunes leges ponit.capiti em̄ loquens
hoc est viro.j. Cor.xj. cōmunē ad corpus hoc est
mulierē facit suasionem.

[Margin: Ad scōm. — Ad tertiū. — Ad scđo que. — Ad.iij.que.]

Membrum secundum.

SEcūdo querit an volūtas ꝓ facto repu-
tet.videt ꝙ sic Mat.v.sup illud Qui vi
derit mulierē ad ɔcupiscendū.Glo. Si
cut bona volūtas cū deest copia agēdi
remunerat:sic deliberatio cū molimine vitiorꝫ dā
nat:qꝛ nō scōm ꝙ quisq; nō potuit:aut nō licuit:
sed ſm ꝙ voluit ꝛ ꝓposuit ex ɔsciētia accusat vel
defendit.ergo volūtas reputat ꝓ facto ꝛ in malis
ꝛ in bonis.¶ Item sup illud p̄s.Dixi ɔfitebor ꝛc.
glo.Uotū ꝓ opatione iudicat.votū aūt ibi vocat
volūtas.ergo ꝛc.¶ Itē Aug. Si cōtingat aliquē
nō cōcūbere cū vxore aliena:planū tm̄ est eū cupe-
re:ꝛ si ptās detur ipm fore facturū: nō minus re9
est:q̄ si in ipso facto deprehēderet. ergo tm̄ punie
tur ꝓ hac volūtate quātum ꝓ volūtate cōiuncta
actui.¶ Itē sup illud p̄s.Etem̄ in corde iniquita
tes opamini.glo.Qđ vis ꝛ nō potes dn̄s factū re
putat.¶ Item.xv.Leui.sup illud.Mulier q̄ pati
tur ꝛc.glo.Iniq̄tatē ꝓ facto reputāt. ¶ Itē Gre-
go.Qui cognoscit innuptā eo affectu inordinato
ac si nupta esset ꝛ si nupta esset nihilominus co-
gnosceret:adulter est. ergo ꝓpt intētionē quā hz
ad maius pctm̄ iudicat: licꝫ in genere sit minus.

[Margin: An voluntas sit ꝓ facto reputanda. — Grego.]

Cōtra. Arg. primum

¶ Cōtra. Augu. Unusquisq; miser mala volūtate efficit: ſ3 miserior ꝑtāte: cū desideriū male volūtatis adimplet. ergo miserior est qs actu malo ꝙ mala volūtate.

Scōm.

¶ Itē iste vult volūtate plena occidere. si occidit actu: ꝯtrahit penā in pſenti: quā nō ꝯtraheret etiā in plena volūtate. ergo si deꝰ districtꝰ iudex est: siľr deꝰ puniet eū ampliꝰ ꝓ actu ꝙ ꝓ volūtate ⁊ nō iniuste. ergo plꝰ peccat iste ī actu ꝙ in sola volūtate.

Tertium.

¶ Itē plus puniēdꝰ est q̄ nocet primo ⁊ sibi. ꝙ qui nō nocet primo ſ3 sibi soli: qꝛ malus nō dicit̄ nisi q̄ nocet. S3 q̄ volūtate plena vult occidere vel adulterari nocet sibi soli. Si occideret noceret sibi ⁊ primo ergo volūtas hic ꝓ facto nō est reputāda.

Rn̄sio.

¶ Rn̄. est volūtas plena. ⁊ est volūtas semiplena. ſm ꝙ distiguit Aug. sup gen̄. qꝛ si pctm̄ sola cogitatiōis delectatiōe seu volūtate pficiēdi teneat̄. mľier sola comedit. i. iferior ps rōnis: ⁊ nō vir. i. supior ps: cuiꝰ autoritate cohibet̄ volūtas ne ad opꝰ pueniat. Si vo adsit plena voluntas: vt si adsit facultas pficiat̄: tūc vir māducat: ⁊ est dānabile pctm̄. Itē volūtas plena aut est respectu pcti qd̄ exercet̄ in aīa nō p corpꝰ vt ī pctō supbie ⁊ inuidie. Aut est respectu pcti qd̄ exercet̄ ī corpe seu p corpus: vt in adulterio qd̄ exercet̄ ī corpore ⁊ homicidio qd̄ exercet̄ p corpꝰ. His itaq; positis distinguendū. ꝙ est reatus pcti respectu priuatiōis glorie: ⁊ reatꝰ pcti respectu passiōis gehēne. Respectu priuatiōis glorie tā volūtas plena ꝙ volūtas semiplena q̄ mortalis ē: ꝓ facto reputat̄. Respectu vo passionis gehēne volūtas semiplena nō ꝓ facto reputat̄. Itē volūtas plena respectu pcti spūalis qd̄ totaliter interiꝰ cōplet̄ ꝓ facto reputat̄ ꝙtū ad passionē gehēne. Voluntas vo plena respectu pcti corpalis qd̄ exercet̄ p corpꝰ vel in corpe. ꝓ facto reputat̄ ꝙtu3 ad gn̄alitatē pene. qꝛ tali volūtati adiungit̄ ꝯcupiscētia vt in volūtate plena adulterādi. vel ira in volūtate plena occidēdi: q̄ sunt passiones vtutis sensibilis: q̄ fundant̄ in corpe. ⁊ iō punit̄ ista volūtas sicut factū gn̄alitate pene qꝛ in spū ⁊ ī sensualitate ⁊ in carne. Quātū vo ad intētionē pene nō videt̄ reputari ꝓ fctō. ⁊ cā est. qꝛ cū volūtas in pctis exercet̄ vel in corpe vel p corpus. solet intēdi ī facto. Intēsioni aūt volūtatis male rn̄det intēsio pene.

Sol. ad pmū. Cōtra.

¶ Ad illud ergo qd̄ dicit Aug. ꝙ miserior efficit̄ cū pctm̄ iplet̄: ptȝ rn̄sio. nā hoc dicit qꝛ ī actu ipletiōis intēdit̄ volūtas ad quā sequit̄ maior pena.

Ad scōm.

¶ Ad scōm rn̄det̄. ꝙ sunt pene tpales ⁊ pene etne. Quātū ad penas tpales q̄ inferunt̄ a iudice seculari vel ecclesie. nō reputat̄ volūtas ꝓ facto: nisi vbi nocumētū infertur prio. Quātū vo ad penas eternas q̄ inferunt̄ a deo. volūtas nocēdi primo ꝓ facto reputat̄ cu3 distinctiōe: q̄ supradicta est. Vn̄ nota ꝙ fcm̄ duos h3 respectꝰ ad faciētē: ⁊ ad illū cui fit. Factū vo ꝙtū ad illū cui fit ⁊ nocet. h3 penā in iudicio seculari vel eccľiastico qd̄ respicit manū. Factū vo respectu faciētis punit̄ a deo qui attēdit aīm. ⁊ quo ad hoc volūtas ꝓ facto reputat̄.

Ad tertium.

¶ Ad vltimū dicendū sine piudicio. ꝙ ꝙtū ad volūtatē plenā nocēdi ⁊ actū nocēdi prio nullā dr̄am facit deꝰ nisi ꝯtingat volūtatē intēdi in actu. ⁊ ideo q̄ h3 plenā volūtatē nocēdi ꝙuis nō ꝯsequat̄ actꝰ ꝙtū in se est nocet alteri. ⁊ ideo volūtas ꝓ facto reputatur a deo.

Membrum tertium.

De pcepto vitāde occasionis. Utrum sit ad lr̄am obseruādum.

POstea querit̄ de isto precepto. Si oculꝰ tuus scādalizat te erue ipm̄ et pice abs te. vtrū sit ad lr̄am obseruandū. vt in illo qui habet oculos lasciuos ⁊ incōtinētes: vnde frequēter peccat in aspectu mulierum. ⁊ in illo qui est lubricus in genitalibus membris ⁊ hmōi. vnde frequēter peccat ex ipsa inclinatione corrupta mēbrorum. Et videt̄ expresse p istū tex. ꝙ si eruerit sibi vľ absciderit hmōi mēbra nō peccabit. Hoc etiā legit̄ in vitaspatrū frequenter a sanctis factū.

Arg. primū.

Scōm.

¶ Itē ſm ordinē charitatis nullꝰ d3 habere pciosius corpꝰ suū ꝙ aiam. ergo si mēbrū corporis sit in scādalū aīe. d3 abijci.

Tertiū.

¶ Itē sine pctō mēbrū corruptū pōt abscindi ne corruptiōe sua reliq̄ mēbra vel corpꝰ inficiat̄. ergo multomagis ne aīa inficiat̄.

Cōtra.

¶ Cōtra. In canonibꝰ aplorum. Si qs absciderit sibi virilia nō fiat clericus: qꝛ suiipsiꝰ est homicida ⁊ dei ꝯditioni inimicꝰ. di. lv. Itē ex cōcilio arelatē. disti. lv. Si qui se carnali vitio repugnare debere nesciētes abscindūt. ad clerū peruenire nō possunt. Itē di. eadē Innocē. Qui pte cuiuslibet digiti sui sibiipsi volēs abscindit: hūc ad clerū canones nō admittūt. Ex his canonibꝰ videt̄. ꝙ nō liceat aliquo mō sibiipsi aliqd̄ mēbrū abscindere.

Querit̄.

¶ Itē querit̄ quare nō facit mētionē de sinistro oculo vel manu eruēdi: cū ꝯtingat scādalizari frequētiꝰ p illa ꝙ p dextera

Rn̄sio. Augu.

¶ Rn̄. ſm Aug. ad lr̄am nullū mēbrorum erui pcipit̄ sicut dicit̄ etia3 in glo. v. Math. ſ3 precipit dn̄s remouere occasionē peccādi. occasio aūt intelligit̄ dupľr que est ex nobis: vel q̄ est ex alio. Ex nobis pōt esse occasio multis modis. Pōt em̄ esse occasio exterior ex aspectu ⁊ tūc oculus scādalizat. ⁊ cū bona intētione ⁊ tūc oculus dexter. Vel pōt esse occasio ex ꝯtactu ⁊ cu3 bona intētione: ⁊ tūc manus dextera scandalizat. Vel pōt esse occasio ex pte cognitionis interiꝰ cu3 intētiōe bona: ⁊ tūc etiā oculus dexter scādalizat sicut est in illo q̄ cogitat pctā sua ad dolendū: ⁊ ex cogitatiōe insurgūt mali motꝰ. Seu ex pte voluntatis vel opis. ⁊ hoc cū bona intētione: ⁊ tunc manus dextera scādalizat. De oculo cogitationis in ps. Defecerūt oculi mei in eloquiū tuū. De manu opationis. ix. Eccľs. Quodcūq; pōt manꝰ tua instāter opare. Itē pōt esse occasio peccādi ex nobis in studio sapiētie seu invita cōtēplatiua: ⁊ tūc oculꝰ dexter scādalizat. Vel in exercitio actiue ⁊ tūc manus dextra scādalizat. De oculo ꝯtēplatiōis. Job xxxix. Oculi eiꝰ longe pspiciūt. dr̄ de aquila. ⁊. xlj. Nūc oculus meꝰ videt te. De manu actiōis Prouer. xxxj. Manū suā misit ad fortia. Itē pōt eē occasio peccādi ⁊ hoc ab alio: ⁊ hoc a cōsiliario q̄ dr̄ oculus Job. xxix. Oculꝰ fui ceco. vel ab amico seu adiutore q̄ dr̄ manus. j. Cor. xij. Nunq̄d dicit oculus manui. opa tua nō indigeo. ⁊ dexter q̄ est cōsiliarius in diuinis seu spūalibus: vel adiutor si scādalizat abijciēdus est. ⁊ Math. v. Nō veni pace3 mittere ſ3 gladiū. Veni em̄ separe filiu3 aduersus patrē: ⁊ inimici hoīs domestici eiꝰ. Sic igit̄ amouēde sunt occasiones ducētes ad malū. ¶ Dicendū ergo ꝙ in predictis casibꝰ discernēdū est vitiu3 a natura. Vitiū oculi vel alterius mēbri p disciplinā ⁊ ꝯtinētiā abscindēdū est. Seruāda vo est ipa natura que bona est.

Sol. ad arg.

¶ Illud ergo qd̄ legit̄ in vitaspatrū nō legit̄ p exemplū: ſ3 excusat̄ p spm̄ sctm̄ quo inspirāte credit̄ esse factū sicut dicit Aug. in li. de ci. dei. De sansone q̄ se occidit iudi. xvj. ꝙ non aliter excusat̄: nisi qꝛ latēter spūs hoc iusserat qui p eū miracula faciebat. vn̄ ſm canones q̄cūq; sibi tali occasione absciderit mēbrū erit irregularis.

Ad scōm.

¶ Ad aliud qd̄ obijcit̄ ꝙ nō deberet haberi pciosius corpus ꝙ aīa. dicendu3 ꝙ hoc intelligit̄ in cā martyrij vbi ꝯfessio fidei nō d3 subtrahi p morte corpali: qꝛ sibi subtraheret̄: iā preciosior esset vita corporis ꝙ aīe. vnde Math. x. Qui inuenit aīam suā perdet eā: ⁊ qui pdiderit aīa3 suā ppter me inueniet eā.

Ad tertiū.

ueniet eā. ¶ Ad vltimū dicēdum. ꝙ nō est necessitas corruptionis aīe ex corruptiōe corpis: sicut est necessitas corruptiōis vniꝰ mēbri ex corruptione alterius. Unde Aug. j. de ci. dei. Sctā volūtate stabili pmanēte q̄cq̄d alius in corpe fecerit. pter culpā est patiētis.

Ad aliō que.

¶ Ad vltimū qd̄ querit q̄re nō facit mentione3 de oculo sinistro vel manu sicut de dextro. dicendū ꝙ remouēdo qd̄ minus prestat occasionē ad malu3: remouet ⁊ id qd̄ magis. vnde si spūale studiū vel actio abscindēda est si prestat occasionē peccati: multomagis corpale studiu3 vel actio ⁊ tēporalis cōsiliarius vel amicus qui intelliguntur p oculū sinistrū ⁊ manum.

Questio. lxiij. de pceptis

euangelij ordināte motū rōnalem ⁊ primo de prohibitione iurationis illicite.

COnsequenter querendū est de pceptis q̄bus ordinat̄ motꝰ rōnalis. Duplex aūt est ordo vis rōnalis. in verū ⁊ in bonū. ordinat̄ ergo vis rōnalis p pcepta duo. in verū videl3 p phibitionē iuratiōis cū dr̄ Mat. v. Audistis qꝛ dictū est antiquis nō piurabis ego aūt dico vobis nō iurare oīno. Et p iussiōe3 simplicitatis assertionis: cū dr̄. Sit aūt sermo vester est est. nō nō. Itē ordinat̄ in bonū p pcepta tripľr. primo p pceptū patiētie in ppessione iniuriarum cū dr̄. Audistis qꝛ dictū est. Oculū p oculo. ego aūt dico vobis nō resistere ⁊c. Scdo p pcepta bn̄ficentie in erogatione bn̄ficiorū: cum dr̄. Qui petit a te da ei. Tertio p pcepta charitatis in dilectione inimicorū: cū dr̄. Audistꝭ qꝛ dictū est. diliges amicū tuū ⁊c. ego autē dico vobis. diligite inimicos vestros ⁊c. ¶ Primo igit̄ inquirēdū est de phibitione iuratiōis. Scdo de pcepto simplicis assertiōis vitatis. Sed de hoc sufficiēter determinatū est in inq̄sitione decalogi. q̄ōne de pcepto. Nō falsu3 testimoniū dices. Tertio q̄rēdū est de pceptis patiētie. Quarto de pceptis bn̄ficētie. Quinto de preceptis charitatis. ¶ De phibitione iurationis q̄runt̄ duo. Primo vtrū iurare sit vniuersaliter phibitū. Secundo vtrū sit licitū iurare p creaturas.

Membrum primum.

De phibitione iuratiōis. Utru3 vľr sit phibitū ⁊ malum.

AD pmū quo q̄rit̄ vtrū iurare sit vľr phibitū ⁊ malū. ꝙuis aūt illud fuerit supra pleniꝰ disputatū q̄ōne de scdo pcepto decalogi: adhuc tn̄ circa hoc obijcit̄ ī hūc modū. Cū em̄ iurare sit actꝰ p quē assiſamur deo: qꝛ dr̄ in ps. Jurauit dn̄s ⁊ nō pe. eū. deus aūt nullū pōt facere malū: ergo iurare simpľr nō est malu3. ¶ Itē iurauit xp̄s. Amē amen dico vobis in iohāne in multis locis. Jurauit angelus. x. Apoc. iurauit apľs ad phiľ. j. Testis est mihi deꝰ ⁊c. ergo iurare nō est pctm̄. ¶ Itē in ve. test. tā patriarche ꝙ pphete licite iurauerūt. ergo licitū est iurare. ¶ Itē Deut. vj. dr̄. Dn̄m deū tuū timebis ⁊ illi soli ſuies et p nomē eius iurabis. Si ergo alia q̄ ponunt̄ in ista serie pceptionis sunt licita: ergo siľr et istud. ¶ Item Math. v. dicit dn̄s. Dictū est antiquis. reddes dn̄o iuramēta tua. Omne aūt qd̄ d3 reddi dn̄o licitū est. Juramentū ergo licitu3 est. ¶ Item in ps. dicit̄. Laudabunt̄ oēs qui iurāt in eo. ſ3 nullus debet laudari de malo. ergo iurare in deo non est malum.

Cōtra. Arg. primū.

¶ Cōtra. Jaco. vlti. Ante oīa fratres mei nolite iurare neq; p celū neq; p aliud qdcūq;: vt nō sub iudicio decidatis. ergo qui iurat aliquo mō decidit sub iudicio. ergo peccat mortaliter. iurare ergo malū est simpľr.

Scōm.

¶ Itē Aug. in sermone de periurio. falsa iuratio pniciosa. vera periculosa. secura nulla.

Tertium.

¶ Itē iurare sine cā est assumere nomē dei in vanū. ergo iurare omni circūstātia remota est malū: qꝛ cōtra preceptum.

Quartū.

¶ Ite3 iurare multiplicatū p consuetudinē eēt pctm̄. vnde dicit inter. Usum iuramēti phibet. i. consuetudinem.

Quintum.

¶ Item ꝯtra. Aug. sup Math. v. Juratio non est bona: nō tn̄ mala est cū est necessaria. ergo est īdifferens. ¶ Itē obijcit̄ Deut. vj. Per nomen dei tui iurabis. ⁊ Math. v. dicit̄. Nō iurabis oīno. Aut ergo vtrūq; istorum est pceptū: aut vtrūq; cōsilium. aut vnū istorum preceptū ⁊ alterū phibitio. aut alterū pmissio ⁊ alterū ꝯsiliū. Sed ꝯstat ꝙ nec vtrūq; preceptū nec vtrūq; ꝯsiliū est. Si em̄ vel vtrūq; preceptū vel vtrūq; ꝯsiliu3 est: sequit̄ idē incōueniēs vt cogamur ꝯcedere deū dedisse vel precepta vel cōsilia ꝯtraria. Itē cōstat ꝙ nec alterū preceptu3 ⁊ alterum phibitio est. Si em̄ hoc esset. ergo cū vtrūq; vigeat ⁊ vtrunq; necessitatē inducat: necessario ad vtrūq; tenemur. Et ita sequit̄ ꝙ aliqua phibitio diuina licita sit: qd̄ est incōueniēs. Itē constat ꝙ alterum nō est preceptu3 ⁊ alterū cōsiliu3. Ponat̄ eq; ꝙ iurare pceptum sit. sicut videt̄ Deut. vj. ⁊ nō iurare ꝯsilium: vt Math. v. Nō iurare ergo consiliū est. ergo si nō iuras nō delinquis: qꝛ nō sequendo diuinū ꝯsiliū nō delinquis. Sed ecōtra iurare preceptū est. ergo ad illud ex necessitate teneris. ergo illud soluēdo ex necessitate trāsgrederis. Teneris em̄ iurare cū iurare preceptū sit. qꝛ oē preceptum dei necessitas est. ergo si nō iuras cōsiliū dei sequeris. Sed exequēdo ꝯsilium precepto dn̄i non obedis. Trāsgrederis ergo preceptū dn̄i soluendo cui necessario teneris obedire: ⁊ ita fas ⁊ trangressio ꝯueniunt in eodē. qd̄ est valde incōueniēs. Idē incidit in aliud incōueniēs. si ecōuerso dicat̄ ꝙ iurare ꝯsilium est ⁊ nō iurare pceptū. ¶ Itē si dicat̄ ꝙ iurare pmissio est: nō iurare vo phibitio vel pceptu3: siue ecōuerso. incidit incōueniēs. Permissio em̄ sine culpa est. trāsgressio autē culpa est. et ita transgressio culpā ingerit: quā pmissio tollit.

Rn̄sio.

¶ Rn̄. quidā dicūt ꝙ in ecclesia dei sunt quatuor genera hominu3: ſm que distinguunt̄ in scripturis quatuor genera institutionū. Na3 quidā sunt pfecti. q̄dā pficiēdi. q̄dā īfirmi: q̄dā reprobi. Institutionū vo sacre scripture quedā ꝯsiliū ꝯtinēt. q̄dam preceptū. quedā pmissionē. quedā vo phibitionē. Que ergo ꝯsiliū ꝯtinēt data sunt perfectis. que preceptū pficiēdis. que pmissionē infirmis. q̄ phibitionē reprobis. verbigratia. Cōsilium est vēdere oīa ⁊ dare paupibus preceptū diligere deum. pmissio nubere. phibitio nō occidere. Preceptu3 ⁊ phibitio sunt necessitatis. cōsiliū ⁊ pmissio voluntatis. Nā precepto ⁊ phibitioni nō impune resistes. Cōsilio autē ⁊ pmissioni nisi volueris non acquiescis. an̄ votū dico vel susceptionē. Nā post votū ꝯtinētie qd̄ est cōsilij cogeris id obseruare. et post nuptias que sunt pmissionis nō poteris vxorem dimittere. Jurare ergo qm̄ ad infirmitatē pertinet pmissionis est. Nō iurare autē qm̄ maioris pfectionis est cōsilij est. ¶ Sed melius videt̄ dicēdum. ꝙ in eo qd̄ est iurare cōcurrunt duo. s. veru3 asserere: ⁊ cum inuocatione seu attestatiōe prime veritatis. Quātum ad illud qd̄ est veru3 asserere. iurare est bonum in genere. sed ꝙtum ad illud qd̄ addit̄ cum inuocatione dei: additur circunstātia determinās hunc actū nō debere exerceri sine causa necessaria vel vtili. Unde ratione huius circunstantie iurare sine causa est malum: qꝛ ex hoc ponitur cōtemptus veritatis pme. ¶ Ad illud ergo

Sol'.ad p̄mū.
Cōtra.
Hiero.
Ad scdm.
Ad tertium.
Ad quartū.
Ad quintū.

Jacobi.ante oia nolite iurare ⁊c. dicendū ꝙ prohi
bet affectus iurādi nō effect⁹ simplr̄.⁊ hoc notat
dicēs. Nolite. hoc est nō appetatis vel affectetis
iurare:imo cōpulsi iurate. Unde Hiero.in glo. su
per Math.v.Xp̄s oīno iurare ꝓhibet:ne quis q̄si
bonū appetat iuramentū:⁊ assiduitate iurādi la
baᵗ in piuriū.Et Aug.in li.de mēdacio.Dn̄s ꝓhi
bet oīno nō iurare.i.inq̄tū3 in te est nō ames. nec
cu3 aliqua dilectione appetas iurare.¶ Ad illud
aūt Aug.dicendū ꝙ nō sequiᵗ. iuratio ꝟa est picu
losa ergo mala: q2 piculosū diciᵗ respectu iurātis
malū ꝟo respectu actus.vera aūt iuratio diciᵗ pi
culosa:q2 de facili pōt esse omissio in aliqua cōdi
tione iuramēti:que sunt tres. Leui.iiij. Jurabis vi
uit dn̄s in iudicio ⁊ iusticia ⁊ ꝟitate. ¶ Ad tertiū
dicēdū.ꝙ iurare omi circūstātia extrinseca remo
ta.adhuc in se h3 circūstantiam:rōne cuius poniᵗ
cōtēptus dei.vnde est malū ex circūstantia illa: q̄
uis in genere sit bonū sicut dictu3 est. ¶ Ad illud
qd̄ obijciᵗ.ꝙ iurare multiplicatū per ꝯsuetudinē
est ꝓhibitū ergo est pctm̄. dicēdum ꝙ ipsa ꝯsuetu
do absoluta nō est pctm̄ si semꝑ fieret ex cā vtili vl'
necessaria.sed qn̄ cū ipsa ꝯsuetudine accidit ꝯtem
ptus.⁊ ita intelligiᵗ ꝓhiberi vsus ⁊ cōsuetudo iu
randi.¶ Ad illud ꝟo qd̄ obijciᵗ ꝙ est indifferens.
distinguēdū est ꝙ indifferēs diciᵗ duplr̄. Uno em̄
modo diciᵗ indifferēs qd̄ non est bonū ſm se: hoc
est tale qd̄ nō possit fieri male.⁊ qd̄ nō est malum
ſm se hoc est tale qd̄ nō possit fieri bene.⁊ ſm hūc
modū iurare est indifferēs:q2 nō est tale bonū nec
tale malū. Alio mō diciᵗ indifferens qd̄ pōt indif
ferēter exerceri vt comedere ⁊ ambulare.⁊ ſm hūc
modū iurare nō est indifferēs. Nota ergo qd̄ diciᵗ
Math.v.Ego dico vobis nō iurare oīno.i.iurare
nō oīno hoc est iurare in omni casu: q2 in aliquo
casu iurandū.in aliquo nō.Unde Aug.ibi dicit in
glo. Nō penit⁹ iurare ꝓhibuit.s3 occasione piurij
qd̄ ꝑfectius est docuit:cū dixit nō iurare oīno. qd̄
ꝟo supsticiosum est resecauit cū subiunxit. neq3 ꝑ
celū ⁊c.Judei em̄ ꝑ hierl'm ⁊ elemēta iurātes crea
turas venerabanᵗ:sicut dicit Hiero.Qd̄ ꝟo infir
mitatis est ꝑmisit vel indulsit:cū adiūxit.Qd̄ aūt
abundātius est a malo est.hoc est si contingat iu
rare a malo est.nō tuo sed alterius:illius.s. a quo
cogeris iurare hoc est ab infirmitate vel incredu
litate:que malū est vt dicit Aug. ¶ Nota causas
ꝓpter qs cōcediᵗ iurare.Quedā em̄ sunt ex parte
boni introducēdi.Quedā ꝟo ex pte mali vitandi.
Et ex pte boni quedā ꝓ ꝟitate ꝯfirmāda.ij. Cor.
j.fidelis deus q2 sermo noster q fuit ad vos nō est
in illo est ⁊ nō.sed est. Quedā ꝓ veritate declaran
da Deut.xix.Jn ore duoꝝ vel triū testiu3 stat oē
verbū:q2 ꝓut dicit canon:nō est testis nisi iurat⁹
Tertia ꝓ amicitia ꝯtrahēda Geñ.xxvj.Dixerunt
viri gerare ad Jsaac.Sit iuramentum inter nos.
Quarta ꝓ pace reformāda Geñ.xxxj.Jacob iura
uit laban.Quinta ꝓ fidelitate seruāda.ij.Reg.v.
Uenerūt senes israel ad regē ⁊ ꝑcussit cu3 eis fed⁹
corā dn̄o.Sexta ꝓ obediētia ⁊ subiectiōe recogno
scēda sicut iurāt abbates epō:⁊ viri galaad Jepte.
Judi.xj.Dn̄s qui hec audit ipse mediator ⁊ testis
est ꝙ nostra ꝓmissa faciemus.Septima ꝓ cōsue
tudine ecclesie seruanda vt canonici.⁊.xxiiij.Exo.
Filij israel data lege quasi iurauerūt se dn̄o serui
turos.⁊ Josue vlti.He ergo septem cause sunt ꝓ
pter bonū introducendū.Propter malū ꝟo amo
uendū vna causa est calūnia sopienda vt fit iura
mentū de calūnia in cōtestatione litis Hebre.vj.
Omnis cōtrouersie ad cōfirmationē finis est iu
ramentū.Alia vero causa est ꝓ infamia purgan
da Deutero.xxj.Si inuentū fuerit cadauer homi
nis occisi.maiores natu ciuitatis illius lauabūt
manus suas super vitulam ⁊c.

Membrum secundum.

Utrꝝ licitū sit iurare ꝑ creaturas.

Item queriᵗ vtrū sit licitū iurare ꝑ crea
turas videᵗ ꝙ nō Math.v.Ego dico nō
iurare oīno.neq3 ꝑ celu3 neq3 ꝑ terrā ⁊c.
¶ Cōtra.Geñ.xlij.Joseph iurauit ꝑ sa
lutem pharaonis.¶ Itē quotidie iuraᵗ ꝑ sctōs ⁊
ꝑ sanctā Mariā ⁊ ꝑ euāgelia ⁊ ꝑ res deo dicatas.
¶ Responsio.Prohibitū est iurare ꝑ creaturas
ex duplici causa.ꝓpter ydololatriā:ne.s.credam⁹
taliqd numis eē in illis.Et ꝓpt fraudē.ne cōtēnē
tes creaturas ꝓximos decipiamus Et hoc est qd̄
dicit glo.Math.v.Non iuremus ꝑ creaturas vt
veneremur eas vltra qd̄ debemus.vel vt cum per
eas iuramus nihil iurare putemus.Quādo ergo
hoc nō est.vt qui in creatura nihil numis credit:
nec fraudē intendit:lic3 ꝑ creaturā iurare.Quan
do ergo iurauit Joseph per salutem pharaonis:
iurauit per eum qui salutem dedit pharaoni.Si
militer qn̄ iuraᵗ ꝑ sanctos iuraᵗ per eū qui sancti
tatē eis cōtulit.Simil'r quādo iuraᵗ ꝑ euangeliū
⁊ cruces ⁊ silia.iuraᵗ per eū cui hec sunt dicata:vl'
cuius sunt representatiua.Simil'r qn̄ iuraᵗ per ce
lum ⁊ terrā.iuraᵗ per eū qui creat ⁊ ꝯseruat.

Responsio.

Questio.lxiiij.de ꝓceptis patientie respectu triplicis iniurie.

Sequitur de prece
ptis patientie respectu triplicis in
iurie.Est em̄ iniuria lesionis corpo
rum ⁊ ablatiōis rex: ⁊ angarie ope
rū.Patiētia lesionis corpoꝝ.preci
pitur Math.v.cū diciᵗ.Ego dico vobis nō resiste
re malo:sed qui te ꝑcusserit in dextera maxilla pre
be ei ⁊ alterā ⁊c.Patiētia ablationis rex cū ibidē
sequiᵗ.Et q̄ vult tecū in iudicio cōtēdere et tunicā
tuā tollere:relinque ei ⁊ palliū.Patiētia angarie
operū precipiᵗ ibidē:cū subdiᵗ.Et quicunq3 te an
gariauerit mille passus:vade cum illo alia duo.
¶ Primo ergo queriᵗ de precepto patientie respe
ctu lesionis corpoꝝ. Secūdo de precepto patiētie
respectu ablationis rex.Tertio de precepto patiē
tie respectu angarie operum.

Membrum primum.

De ꝓcepto patiētie respectu lesiōis corporum.

Primo queriᵗ vtrū iniuria sit ꝓpulsan
da.⁊ ꝙ nō videᵗ per hoc ꝙ diciᵗ Math.
v.Dico vobis nō resistere malo. Jn hoc
hoc em̄ videᵗ illud ꝓhiberi. ¶ Ite3 aut
ꝓpelliᵗ iniuria a se.aut a ꝓximo. ꝓpellenda iniu
ria a se ꝓhibeᵗ Math.v. cū diciᵗ. Dico vobis nō
resistere malo.⁊ q̄ te ꝑcusserit in vna max. pre. ⁊c.
et Math.x.Cū vos persecuti fuerint in vnā ciui
tatem fugite in aliā.⁊ ad Ro.xij. Nō vosmetip̄os
defendētes charissimi sed date locū ire.Propellē
da iniuria a ꝓximo ꝓhibeᵗ.Math.xxvj.vbi cum
petrus vellet a dn̄o iniuriam repellere.dixit ei do
minus.Conuerte gladiū tuū in vagi.omnis enim
qui occiderit gladio:gladio peribit.¶ Cōtra.Jp̄e
dominus percussus alapa percussorē reprehēdit
nec alterā maxillam percutiendam prebuit Joh.
xviij ¶ Ite3 paulus petijt milites a tribuno vt il
lesus ab omni iniuria seruareᵗ.Act.xxiij. ergo lici
te potest iniuria repelli a se. ¶ Item dicit autori
tas. Non sunt immunes a scelere qui xp̄ni permi
serunt

Contra.

serunt principibus interficere. ergo iniuriā tene
bantur a xp̄o repellere.Jniuria ergo est repellēda
ab alio.¶ Item queriᵗ vtrū sit consilium vel pre
ceptū qd̄ diciᵗ.Dico vobis non resistere malo. Si
em̄ cōsiliū est ergo ad illud teneñᵗ ꝑfecti.Quomo
do ergo xp̄s ⁊ paulus no seruauerūt formā huius
ꝯsilij.¶ Itē alia que ponunᵗ in illa serie. Math.
v.vt nō irasci.nō videre ad cōcupiscēdū. sunt ī rō
ne precepti ⁊ pertinēt ad oēs.Quō ergo istud erit
in rōne cōsilij.Si ꝟo est preceptū.ergo mortaliter
peccāt qui faciūt ꝯtrariū.¶ Itē Marcellinus ad
Aug.Reipublice nō ꝯuenit vlli malū ꝓ malo red
dere:⁊ ꝑcutienti maxillā aliā prebere. ergo nec est
preceptū nec cōsiliū:cū diuina precepta ⁊ consilia
sunt cōuenientia.¶ Itē si nō est resistendū malo
ergo mali nō erūt coercēdi.peribit ergo iusticia ⁊
lex.¶ Item queriᵗ vtrū illo precepto Math v.qd̄
est de patiētia respectu lesionis corpoꝝ. retractaᵗ
lex talionis cū dr̄. Audistis q2 dictu3 est antiquis
oculū ꝓ oculo ⁊c.ego aūt dico vobis non resistere
malo ⁊c.Si em̄ retractaᵗ.ergo peccāt iudices secu
lares qui oculū ꝓ oculo eruūt ⁊ aīa3 ꝓ aīa interfi
ciunt.Si non retractaᵗ:quō ergo lex adimpletur:
q2 si dicaᵗ ꝙ in hoc ꝙ supaddiᵗ hic ꝓhibitio vltio
nis.ꝯtra hoc ꝓhibebaᵗ in lege Leui.xix.non q̄res
vltionē:nec memor eris iniurie ciuiū tuoꝝ.¶ Rn̄
sio.Jniuria aut est ꝑsonalis ⁊ priuata:aut publi
ca.Si est publica ꝓpulsanda est iussu ꝓncipis et
manu militis Ro.xiij. Nō sine causa gladiū por
tat dei em̄ minister est vindex in irā ei qui male fa
cit.diciᵗ de pn̄cipe.⁊ militibus determinanᵗ stipē
dia Luc. iij. Cōtenti estote stipendijs vr̄is:⁊ etia3
ipsi ꝓncipi tributū Mat.xxij. Reddite q̄ sunt ce
saris cesari ⁊ q̄ sunt dei deo:s3 nō nisi ꝓpter defen
sionē reipublice: que sine repulsione iiurie hosti
lis fieri non pōt.¶ Preterea Aug.j.de ci.dī.expo
nens illud preceptū. nō occides dic. Non contra
hoc preceptū fecerūt qui deo autore bella gesserūt
⁊ ſm leges sceleratos punierūt. Et itex can. Aug.
Fortitudo q̄ a barbaris defendit ꝑriam: vl' domi
defendit īfirmos vel a latronib⁹ socios. plena iu
stitia est. Ex quo relinquiᵗ:ꝙ publica iiuria est re
pellenda etiam cū armis ab eo qui ad hoc ordiat⁹
est.Qd̄ ꝟo diciᵗ mat.v.intelligiᵗ de iiuria ꝑsona
li: tn̄ cū distinctiōe: q2 ꝑsonal' iniuria pōt repelli
duobus modis:aut impediendo:aut repugnādo.
Impediendo sicut Pau. munitus militibus iu
deos ipediuit ne ei iferrent iniuriā.sic l3 oīb⁹ iniu
riā repellere:nec hoc ꝓhibeᵗ Mat.v.hoc em̄ dici
tur nō ꝓprie resistere.Repugnādo repelliᵗ iiuria
duplr̄.cogente necessitate:⁊ vlciscendi libidie.Co
gente necessitate cū al's nō pōt vitari lesio nec per
fugā: nec ꝑ īpedimentū aliqd̄ absolutū: ⁊ tūc etiā
adhuc distinguiᵗ: q2 aut repelliᵗ iniuria vi ꝓuata
vt sine armis. ⁊ hoc mō ꝑmittiᵗ clerico ⁊ layco in
iuriā repellere.⁊ flagrāte maleficio cū moderamie
inculpate tutele.⁊ sic intelligiᵗ illa lex ciuil' cano
nizata.Uim vi repellere l3. ⁊ incōtinenti: q2 facto
interuallo nequaq̄.Aut repelliᵗ vi publica ⁊ cum
armis:⁊ hoc mō nō ꝑmittitur clericis s3 laycis.⁊
hoc sicut dictū est flagrante iniuria ⁊ cum mode
ramie ⁊ in instanti: nō aūt esset moderamē si nō
ipetereᵗ armis ⁊ ipeteret armis. Si vero repellaᵗ
iniuria vlciscendi libidine:sic nulli l3 iiuriā repel
lere: vl' resistere malo. ⁊ sic itelligiᵗ illd̄ ro.xij. Nō
reddentes malum ꝓ malo. ⁊ illud psal. Si reddi
di retribuē.mihi mala ⁊c. Dicendū ergo ꝙ repel
lere iniuriam seu resistere malo animo vlciscendi
omnibus est prohibitū.Unde illud qd̄ dicit ap̄ls
ad Ro.xij. Nō vosmetip̄os defendētes carissimi:
intelligiᵗ ex libidine vīdicte. vnde stati subiūgiᵗ.
S3 date locum ire.scriptū est em̄ mihi vīdictam.
Repellere ergo īpediendo nō repugnando oībus
cōcessum est. vl' etiā arguendo ꝟbis vt dn̄s. vnde
glo. sup Jo.xviij.sup illd̄. Dedit ei alapā ⁊c. Dn̄
dit ꝓcepta patientie nō ostētatōe corpis s3 prepa
ratione cordis faciēda. Pōt em̄ quis maxillam
visibiliter ꝓbere iratus. Melius ergo rn̄dit vere
placat⁹ ⁊ ad ferenda grauiora trāq̄llo aīo pat⁹.Et
sic itelligiᵗ illd̄ mat.v.Si q̄s te ꝑcusserit ī dextera
maxilla ꝓbe ei ⁊ alteram. hoc est ꝑatus sis aliam
sustinere patienter.Repellere ꝟo cogente necessi
tate iniuriā vi publica ⁊ cū armis. in ꝓhibitione
est clericis. in cōsilio laycis.Repellere ꝟo vi ꝓua
ta sine armis in cōsilio est clericis.Sic ergo p3 so
lutō ad obiecta. ⁊ quō hoc ꝙ diciᵗ nō resistere ma
lo differenter intellectū in consilio sit ⁊ in ꝓcepto.
¶ Ad illud qd̄ obijcit Marcelin⁹ ad Aug. rn̄dē
du3 ſm Aug. ad Marcellinū.quid est respublica
nisi res populi. res ergo coīs res vtiq3 ciuitatis.
Quid est aūt ciuitas nisi multitudo hoīm in qd̄
dā vinculū redacta cōcordie. Qui ergo vicit ī bo
no malū. patienter administrat tꝑalia cōmoda:
vt iniuriosus in cōcordiā q̄ nihil est vtilius ciuitati
penitens acquiraᵗ vict⁹. nō seuientis virib⁹:s3 be
niuolentia patientis. Sic ergo solet itelligi illud
ꝟbum ac si dictū esset. Si quis in te meliora fue
rit ꝑsecutus ⁊ inferiora ei ꝓbe: ne vindicte potius
q̄ patiētie studens cōtēnas eterna ꝓ tꝑalibus:cū
potius tꝑalia ꝓ eternis cōtenenda sint tāq̄ sini
stra ꝓ dextris. ¶ Ad vltimū dicendū ſm Aug.ad
Marcellinū ꝙ ista ꝓcepta magis ad ꝑparatiōe3
cordis q̄ ad opus qd̄ in apto fit ꝑtinent vt teneaᵗ
cū patiētia cū beniuolentia.ī manifesto aūt adsit
qd̄ eis videᵗ ꝓdesse posse:quibus bn̄ velle debem⁹
Cui aūt licētia iniq̄tatis eripiᵗ vtiliter vinciᵗ: q̄m
nihil est infelicius felicitate peccantiū:qua pena
lis nutriᵗ impunitas ⁊ mala voluntas velut ho
stis interior roboraᵗ.¶ Ad illud ꝟo qd̄ queriᵗ de
lege talionis an retracteᵗ. dicendū ꝙ lex talionis
retractaᵗ q̄tum ad priuatā ꝑsonā sed nō q̄tu3 ad
iudicē.priuata enim persona si vindictā expeteret
malū ꝓ malo redderet: vt dicit Aug. iudex ꝟo nō
sed amore iusticie iustū redderet ꝓ iniusto: qd̄ est
bonū ꝓ malo qd̄ etiā deus iudex facit. Et nota ꝙ
dicit Aug.ꝙ in his nō ꝓhibeᵗ vindicta que est ad
ad correctionē:q2 ipsa ꝑtinet ad misericordiā: nec
impedit mansuetudinē.sed hoc nō cōcediᵗ nisi ei
cui ꝑtās ordine data est ⁊ sine ira vt patri in filiū.

Utrū sit cōsilij vel ꝓceptū
Obijcit. Marcelli.
Queriᵗ de lege talionis.
Rn̄sio.
Augu.
Math.v.
Ad obiectio. Marcel.
Ad que. de lege talion.s.

Membrum secundum.

De ꝓcepto patientie respectu ablatiōis rerum.

Deinde queriᵗ de precepto patiētie respe
ctu ablationis rex.de quo.v.Math.Et
qui tecū vult in iudicio ꝯtendere ⁊ tuni
cam tollere:relinque ei ⁊ palliū. ¶ Cir
ca qd̄ queruntᵗ quattuor.Primū vtrū sit licitum
sua repetere.Scd̄o vtrū sit licitū ꝑfectis repetere.
Tertio vtrū sit licitum vl'r imperfectis sua petere.
Quarto vtrū sit licitū omnia repetere.

Articulus primus.

Utrꝝ sit licitū sua repetere.

Ad primum obijciᵗ. Nā ꝑ illud preceptū
v.Math.videᵗ ꝙ nō liceat alicui sua re
petere.Ad idem Luc.vj.Qui aufert que
tua sunt nō repetas:⁊ qui aufert tibi ve
stimentū:⁊ tunicā noli ꝓhibere. ¶ Itē.j.Cor.vj.
Delictū est in vobis ꝙ iudicia habetis inter vos:
q̄re nō magis iniuriā accipitis.¶ Contra.j.Cor.
vj.Omnia mihi licēt sed nō oīa mihi expediūt. et
dicit ibi glo.ꝙ licebat ap̄lo sumptus repetere. sed

R̃n.

nõ expediebat. Sed licitũ eſt qđ nullo iure ꝓhibetur. ergo repetere nõ ꝓhibetur a domino. ¶ R̃n. ſm glo. j. Cor. vj. Cõtingit repetere ſua corã iudice fideli. Coram infideli nulli licet. Unde. j. Corin. vj. Audet quis veſtrũ hñs negociũ aduerſus alterũ iudicari apud iniquos. glo. i. infideles. i. q̃ iniqui ſunt fidelibus quocũqȝ mõ poſſunt. Itẽ cõtingit repetere ſua corã iudice fideli dupl'r. aut cũ cõtẽtiõe ⁊ fraude: aut cũ caritate ⁊ amore iuſtitie. Primo mõ nulli lȝ. ⁊ ſm hoc intelligit illud preceptũ Mat. v. Si quis voluerit tecũ iudicio cõtendere dimitte ei ⁊ palliũ. Glo. Anteq̃ cõtẽdas. i. cũ contẽtiõe repetas. Scđo mõ licet infirmis ⁊ imꝑfectis repetere ſua. ꝑfectis vero non lȝ. ⁊ hoc eſt qđ dicit glo. j. Cor. vj. Perfectis lȝ repetere ſua ſimpl'r. ſcȝ ſine cauſa: ſine lite: ſeu iudice. Nõ enĩ conuenit eis mouere cãm ante iudicẽ. Infirmis vero lȝ repetere ſua mouendo cãm ante iudicẽ: ſȝ non cũ contẽtiõe ⁊ fradulenter vel apud infideles iudices. Ex quo manifeſtũ eſt. ꝙ repetere ſua cõtentioſe vl' fraudulenter: vel corã iudice infideli eſt ꝓhibitũ oĩbus. Repetere vero ſine contentione. ſine fraude nec corã iudice: oĩbus eſt cõceſſum. Repetere vero corã iudice ſine cõtentione ⁊ fraude ĩfirmis eſt cõceſſum. ꝑfectis vero ꝓhibitũ. Unde nõ repetere cõſiliũ eſt infirmis ꝑfectis vero ꝑceptũ. Unde verſus. Expedit infirmis. lȝ abſqȝ dolo ſine lite ꝑlatis. Licet hoc nõ expedit ana: once nõ lȝ vt ꝑ eum ſint res in lite petite.

Articulus ſecundus.

Utrũ ꝑfectis liceat ſua repetere.

Secundo querit vtrũ licitũ ſit ꝑfectis repetere. Si dicat ſicut ſupra dictũ eſt ꝙ eis nõ licet repetere corã iudice ⁊ cũ lite licet tñ repetere ſimpliciter. ſine cã: ſine lite. ſine iudicio: ſeu non corã iudice. Tunc querit qui dicant ꝑfecti. Si dicat ꝙ illi qui renunciauerũt oĩbus vt religioſi. ſm. ꝙ dr̃ Math. xix. Si vis perfectus eſſe vade ⁊ vẽde oĩa que habes ⁊c. ergo peccant mortaliter religioſi: ſi repetãt ſua. ¶ Itẽ cũ oĩbus renũciauerunt nõ habẽt ſua. ergo non poſſunt repetere ſua. ergo non eſt eis in cõſilio vel precepto nõ repetere ſua. ¶ Si vero dicat ꝙ eſt renunciare oĩbus in ſingulis: ⁊ ſic omnes religioſi renunciant oĩbus. Et eſt abrenunciare oĩbus in cõmuni ⁊ ſic in cõmuni poſſidẽt fere oẽs. tũc querit de illis religioſis qui oĩbus renũciauerunt in cõmuni ⁊ ĩ ſingulari. ⁊ ꝓcedit obligatio vt prius. Sil'r queritur de clericis ſuppoſitis antiquis canonibus ꝙ nõ poſſunt habere ꝓpriũ. qđ intelligitur q̃tum ad res eccl'ie: quõ poſſunt repetere?

R̃ſio.

¶ R̃n. dicendũ ꝙ ſuppoſito ꝙ ꝑfecti dicant abrenũciatione ꝓprietatis. ꝙ repetere ſua eſt ſm duos modos. Aliquis enĩ repetit ſua vt ſua ⁊ ꝓpter ſe. Aliquis repetit ſua vt alterius ⁊ non ꝓpter ſe. ſed ꝓpter vtilitatẽ alterius. Dicendũ ergo ꝙ ꝑfectis nõ lȝ repetere ſua vt ſua ⁊ ꝓpter ſe. ſed ſua vt cõmunia ⁊ vt cõgregationis: ⁊ ꝓpter vtilitatem cõmunẽ. vnde Greg. Nõ ſolũ cura debet eſſe ne nr̃a ſubtrahant: ſed ne rapiẽtes nõ ſua ſemetipos ꝑdant. Si ergo repetit perfectus: debet attẽdere bonum non ꝓprium ſed cõmune. qđ triplex eſt. Primum eſt refrenatio malorum ſm quam etiã conſulitur malis. Si enĩ auferretur ius repetẽdi: daretur malis occaſio rapiendi. Job. xxix. Conterebam molas iniqui ⁊ de dentibus illius auferebam predam. Secundum bonũ eſt vnitas ⁊ pax eccl'ie que diſſiparetur ſi nõ liceret ſua repetere. Tertium bonũ eſt cõſolatio infirmorum quibus data ſunt temporalia non ſolum ad ſuſtentationem ſed etiam ad conſolationem. Cant. ij. Leua eius ſub capite meo ⁊ dextera illius amplexabit me: qui deſperarent: ſi ablata repettere non liceret. Intuitu ergo cõmunis boni licet perfectis repetere ſua vt alterius. vnde ⁊ clerici non repetunt ſua nomine ſuo ſed pauperũ: nec monachus niſi nomine congregationis vel eccl'ie. Religioſi vero qui omnibus renunciauerunt in cõmuni ⁊ in ſingulari: cũ non habeant rerum ꝓprietatem ſed vſum tñ: non poſſunt repetere niſi nomine illius fieret apud quem reſidet ꝓprietas: vt eorum congregatio poſſit vſum habere.

Articulus tertius.

Utrũ licitũ ſit imꝑfectis ſua repetere. Arg. j.

Tertio querit vtrũ ſimiliter ſit vl'r licitũ imperfectis ſua repetere. videt ꝙ non. j. Corin. xiij. Caritas non querit que ſua ſunt. Glo. Caritas non repetit ablata. ergo null' habẽs caritatẽ poteſt repetere. *Scõm.* ¶ Itẽ Greg. Cum pro re terrena pax a corde cum proximo ſcindat. apparet ꝙ plus res q̃ ꝓximus amatur. *Tertium.* ¶ Item magis eſt proximus diligẽdus in infinitum q̃ corpus proprium vel aliqđ tpale ergo tenemur non repetere noſtra: ſi ſciamus ſcãdalizare proximum. *Quartum.* ¶ Item dicit autoritas. Quantum potes ſine peccato vitare ſcandalũ ꝓximi debes. Et ap̃lus. j. Corin. viij. Si eſca ſcandalizat fratrem meum non manducabo carnem ineternum. ergo vbi iminet ſcandalũ tenemur nõ repetere. *Quintũ.* ¶ Itẽ opera miſericordie que ſunt in precepto tenemur dimittere ꝓpter ſcandalum. ergo ⁊ repetere cũ nõ ſit in precepto. licet enĩ cuilibȝ renunciare iuri ſuo.

Cõtra.

¶ Contra. j. Corin. vj. Omnia mihi licent ſed nõ omnia expediunt. ⁊ exponit de repetitione ſuorũ. Licitũ igitur eſt cuilibet ſua repetere.

R̃ſio. Ad primũ.

¶ R̃n. ad primum dicendum. ꝙ eſt repetere ex cupiditate: ⁊ eſt repetere zelo iuſticie: ⁊ eſt repetere timore caſus. Primo modo non eſt repetere ex caritate. Caritas enĩ non repetit ablata cauſa. ſ. cupiditatis. Non enĩ eſt amatrix pecunie ꝓpter ſe: ſicut ibi dicit glo. ꝙ ipſa amat bonũ incõmutabile ⁊ omnia cõmutabilia refert ad illud. Repetere vero zelo iuſtitie licet perfectis ſm illum modũ qui dictus eſt. Repetere vero timore caſus ne. ſ. ꝓpter paupertatem ⁊ indigentiã ruant in peccatum: licet infirmis ne. ſ. egeſtate cõpulſi furentur ⁊ piurent nomen dei ſui: ſicut dicit ꝓuerb. xxx.

Ad ſcõm.

¶ Ad ſcõm dicendũ ꝙ cõtingit repetere duobus modis. cõtentioſe ⁊ pacifice. Contentioſe nulli licet. ⁊ ſic intelligit autoritas Greg. ꝑ contentionẽ enĩ pax a corde ſcindit.

Ad tertium.

¶ Ad tertiũ dicendũ ꝙ oportet tenere quod certum eſt. Certum eſt autem ꝙ raptor eſt qui abſtulit. Incertum aũt eſt ꝙ ſcandalizabitur. ⁊ preterea ſi ſcirẽ ꝙ ſcandalizabitur ſi repetam: ſi infirmus ſum ⁊ timeam caſum ꝓprium ex nõ repetendo. preponderat ſcandalum ꝓpriũ ſcãdalo ꝓximi: ⁊ plus teneor vitare ſcandalũ ꝓprium q̃ alterius. Si vero perfectus ſum ⁊ repetã prout dictum eſt ſicut preponderat bonum cõmune bono proximi: ſic preponderat ſcandalum cõmune ⁊ plurium ſcandalo proximi ſiue ſingulari. Accideret autem ſcandalum cõmune. ſ. diſſipatio pacis ⁊ vtilitatis cõmunis: niſi fieret repetitio. augeretur etiam ſcandalum malorum: cum non refrenaret malicia eorum.

Ad quartũ.

¶ Ad quartum dicendum ꝙ eſt ſcandalum actiuum dictum. ſ. vel factum minus rectum preſtans alteri occaſionem ruine. ⁊ eſt ſcandalum paſſiuum. Illud qđ dicit apoſtolus intelligitur de ſcandalo actiuo. ⁊ ſic etiam tenemur non repetere cum ſcandalo actiuo. i. faciẽdo vel dicendo aliquid minus recte. Amoto ergo ſcandalo actiuo. nõ tenemur nõ repetere ꝓpt ſcãdalũ paſſiuũ. hoc eſt q̃uis ille ſcandalizet a quo repetit. vnde illa autoritas. quãtũ potes ſine peccato ⁊c. itelligit ſalua triplici veritate. doctrine. ſ. vite ⁊ iuſtitie. Nõ eſſet autẽ ſaluata veritas iuſtitie ſi auferretur repetitio.

Ad quintũ.

¶ Ad vltimũ dicendũ ꝙ opera miſericordie non ſunt dimittẽda ſimpliciter ꝓpter ſcandalum q̃uis differenda.

Articulus quartus.

Utrũ licitũ ſit oĩa repetere.

Quarto queritur vtrum licitũ ſit oĩa repetere. Et primo querit an liceat repetere ſuperfluũ: an neceſſariũ tñ. ⁊ cũ dicit Augu. in glo. De neceſſarijs ſi ꝑdideris vnũ ſine tolli ⁊ reliquũ. Quid ergo de ſuperfluis. Unde Aug. de ſermone dñi in mõte. Si de neceſſarijs hoc imperatum eſt: quanto magis ſuperflua vſqȝquaqȝ cõtemnere conuenit. ¶ Item oẽ ſuperfluum alienũ eſt. quia eſt indigentis. ergo cũ alienũ non liceat repetere: neqȝ ſuperfluũ.

R̃ſio.

¶ R̃n. Tã de neceſſario q̃ de ſuperfluo cõpetit repetitio ſm modũ qui dictus eſt ſed in hoc eſt differẽtia. quia poſt repetitionem non teneris neceſſariũ diſpẽſare indigenti: ſed ſuperfluum teneris. Poteſt ergo ſuperfluum repeti ad diſpenſandũ: ſed non ad retinendũ. ⁊ ſcõm hũc modũ ſuperfluum eſt alienum ⁊ tuum. alienum ad retinendum. tuũ ad diſpenſandum.

Querit.

¶ Querit etiam. vtrũ illud ꝑceptũ ſimiliter ſit intelligendum de ſeruis ſicut de reb'. Ad qđ obijcit Aug. in li. de ſermone dñi in monte dicens. Nõ xp̃ianum ſic opportet poſſidere ſeruũ: quõ equum aut argentum: q̃ quam fieri poſſit vt maiori precio valeat equus q̃ ſeruus ⁊ multo magis aurum vel argentum. Si ergo non eſt xp̃ian' poſſidendus vt ſeruus ſicut equus. ergo nõ eſt repetendus. cuȝ non ſit ſeruus. ¶ R̃n. ſm Aug. Si ille ſeruus rectius ⁊ honeſtius ⁊ ad collendũ deuȝ accomodatius a te domino educatur ⁊ regit q̃ ab illo poteſt qui eum cupit auferre: neſcio vtrum quiſquam dicere audeat vt veſtimentum eum debere cõtemni: quaſi dicat. in tali caſu nõ debet cõtemni repetitio ſerui ſicut repetitio palij.

Membrum tertium.

De ꝑcepto patientie reſpectu angarie operum.

Poſtea querit de precepto patientie q̃tũ ad iniuriaȝ in angaria operuȝ ⁊ de qua dicit Math. v. Si quis te angariauerit mille paſſus vade cum illo alia duo: ⁊ dicit angaria indebili officij exigentia in ꝓpriã ꝑſonam. ¶ Queritur ergo primo quare ponit angariam mille paſſum ſm hunc numerum plusquaȝ ſm alium numerum. ¶ Item queritur quare vni milliario addit alia duo. ¶ Item queritur vtrum illud preceptum ſit ad litteram obſeruandum.

R̃ſio.

¶ R̃n. Ad primum dicendũ ſecundũ glo. Qđ ipſe dominus determinat angariam mille paſſuum quia hoc eſt iter ſabbati: quo deſignatur perfectio ſpiritualis: que in impletiõe huius precepti oſtenditur. ⁊ hanc rationeȝ ponit Augu. in li. de ſmone dñi in monte. ¶ Ad ſecundum dicendum ſecundum Aug. ꝙ perfectio patientie in tribus conſiſtit. corpore voluntate. ⁊ ratiõe. vt ſi artaris alicui imẽpdere corporale ſeu perſonale obſequiũ quod intelligitur per angariam mille paſſuum: ſit rationabile ⁊ voluntarium que ſunt quaſi ad alia duo millia Ro. xij. Rationabile ſit obſequiũ noſtruȝ. ⁊. ij. Cor. ix. Unuſquiſqȝ prout deſtinauit in corde ſuo. quod ſignatum eſt Job. j. Job erant tria millia camelorum. Camelus eſt animal oneriferum in quo operatio ſeu angaria operum ſolent exerceri. Camelus etiam ſcindit vngulam in quo diſcretio inſinuatur. Ad onera voluntarie ſe ſubmittit: in quo voluntas. ¶ Ad tertium dicendum ſecundum Augu. in li. de ſermone domini in monte. Si quis te angariauerit mille paſſus: vade cum illo alia duo. ⁊ hoc vtiqȝ non tam vt pedibus agas. q̃ vt animo ſis paratus. Nam in ipſa chriſtiana hiſtoria in quo eſt autoritas nihil tale inuenies factum a ſanctis vel ab ipſo domino. cum in homine queȝ ſuſcipere dignatus eſt viuẽdi nobis exemplum preberet. ſed ſi quis cogit te ſeruire ⁊ ſolatium tibi impẽdit compaſſionis. affectu paratus eſto multo plus impendere.

Queſtio.lxv.de precepto beneficien'ie.ſ.dationis.

Conſequẽter queritur de ꝑceptis beneficientie q̃ ſunt duo. Nam ſecundum Rabanum duo genera preſtandi reperiuntur. vel quia beniuole damus. vel reddituro accomodamus. Querunt ergo duo. Primũ de precepto erogationis ſeu donationis. Secundũ de precepto mutui ſiue cõmodatiõis. ¶ Prio ergo queritur de precepto erogatiõis: de quo dicit Math. v. Qui petit a te da ei. ⁊ Lu. vj. Omni petenti te tribue. Iuxta qđ etiam dicit Lu. xj. Date elemoſinam ⁊ ecce omnia munda ſunt vobis. Et circa hoc preceptum queruntur plura. Primum quid precipiatur dari. Secundum quis iubeatur dare. Tertium cui precipiatur dare. Quarto quõ ⁊ quando tenemur dare. Quintũ quare attribuitur elemoſine omnia mundare.

Membrum primum

Quid ꝑcipiatur dari.

Circa primum queruntur duo. Primuȝ eſt vtrũ de illicite acquiſitis poſſit dari vt de vſura ⁊ meretricio. Secũdo vtrũ neceſſariũ ſeu ſuperfluũ ꝑcipiat dari.

Articulus primus.

Utrũ de illicite acq̃ſitis ⁊c. Arg. primũ.

Ad primum obijcit ſic Lu. xvj. facite vobis amicos de mãmona iniquitatis. ergo de iniquo põt dari ſeu de inique acq̃ſito. *Scõm.* ¶ Item Exo. xij. legit ꝙ filij iſrael exituri de egypto a vicinis acceperũt mutuo vaſa aurea ⁊ argentea ex quibus poſtea edificauerũt tabernaculũ domino. Sed conſtat ꝙ quidã illorum ſaltẽ furtum cõmiſerunt. ergo de furto etiaȝ poteſt dari beneficium. *Tertium.* ¶ Item Augu. Qui habetis aliquid de malo facite inde bonum. qui nõ habetis de malo: nolite acq̃rere de malo. Eſto tu bonus qui facis de malo bonũ. ergo de male acquiſito poteſt fieri bonum.

Cõtra. Augu.

¶ Cõtra. Auguſti. in lib. de verbis domini. Nolite velle elemoſynas facere de fenore et vſuris. ¶ Item Eccli. xxxiiij. Immolãtis ex iniquo oblatio eſt maculata. Item in eodem. Dona iniquorum nõ probat altiſſimus: nec reſpicit in oblationibus iniquorum: nec in multitudine ſacrificiorum eorum ꝓpiciabatur peccatis. Item in eodem. Qui offert ſacrificiũ ex ſubſtãtia pauperis quaſi qui victimat filium in conſpectu patris. *Grego.* ¶ Item Grego. Elemoſyna oculos redemptoris noſtri placat: quãdo non ex illicitis ⁊ iniquitate cõgeritur. ſed que de rebus conceſſis et bene acquiſitis ĩpendit. ¶ Item Hiero. Addiſcãt hoc ipſum ſimile eſſe rapine: ſi quis inuenta non reddat. ¶ Item Auguſt. Si quis agris inique ac

perperā inuasis ita vtat̄ vt ex eoꝝ fructib⁹ largas
elemosynas faciat. non ideo rapinā iustificat. Ex
his autoritatibus pbat̄ ꝙ neqꝫ ex rebus male ac-
quisitis: nec ex inuētis pōt quisqꝫ beneficiū alteri
De meretricio.
erogare. ¶ Item videt̄ ꝙ nec etiam de meretricio.
Deut. xxiij. Non offeres mercedē ꝓstibuli aut pre
Rn̄sio.
cium carnis ergo ꝛc. ¶ Rn̄. Quidā generaliter di
cunt ꝙ de nullo illicite acquisito pōt fieri elemo
syna: nec de meretricio nec de vsura: nec de acquisi
tis ludo aleaꝝ. nec de histrionatu: nec de symonia
nā scriptū est. prouer. iij. Honora dn̄m de tua sub
stātia. ꝛ in Deut. xxiij. Nō accipies mercedē ꝓsti-
buli. Nā illicite acquisita non sunt in bonis nr̄is
Sed melius dicēdū. ꝙ de illicite acquisitis vbi nō
trāsfert̄ dn̄ium: sed cōpetit restitutio vel repetitio
Augu.
nō pōt fieri bn̄ficiū seu elemosyna vt in vsura. vn̄
Aug. ad macedoniū. Qui ɔtra ius societatis hu-
mane furtis rapinis calūnijs oppressionib⁹ inua-
sionib⁹ aliqua abstulerit. reddēda potiusꝙ donā
da censem⁹ zachei publicani exēplo Luc. xix. Sed
si trāsfert̄ dn̄ium ita ꝙ nō cōpetit repetitio: de tali
bus pōt fieri bn̄ficiū vel elemosyna: vt si aliqd dat̄
meretrici: illud non pōt repeti. vn̄ de tali pōt fieri
elemosyna. Idē est de eo qd̄ datur histrioni. ꝛ de eo
Sol. ad arg. j.
qd̄ extorquet̄ rōne officij alicui⁹. ¶ Ad illud ergo
qd̄ prio obijcit̄ ex illa autoritate. Facite vobis ami
cos de mamona iniqtatis. dicendū ꝙ illa autori-
tas tripl'r exponit̄. Prio sic. facite vobis amicos
de mamonna iniquitatis. i. de diuitijs que vt ī plu
rib⁹ inique ꝛ cū pctō solēt acqri: sed nō ꝓpter hoc
iubet vel cōsulit facere amicos de pecunia iniuste
acquisita. Scdo sic exponit̄. Facite vobis amicos
de mamona iniquitatis. i. de pecunia q̄ inique re-
tineret̄ si nō daret̄. Tertio mō sic. Facite vobis ꝛc.
idest de pecunia ineq̄litatis. i. que ineq̄lit̄ possidet̄
Ad scdm. Augu.
vn⁹ eñ plus hꝫ alius min⁹. ¶ Ad scdm de filijs is-
rael rn̄det Aug. in li. questionū. Dixit ad moysen
Exo. xij. Petat vir a primo ꝛ mulier a prima sua
vasa aurea ꝛ argētea ꝛ vestē. nō hinc quisꝙ sumē-
dū exēplū putare dꝫ ad expoliandū isto mō proxi-
mū. hoc eñ deus iussit q̄ nouerat qd quecūqꝫ pati
oporteat: nec israelite furtū fecerūt: sꝫ deo iubente
ministeriū prebuerūt. Licꝫ igit̄ aliq ex cupiditate
ab egyptijs vasa acceperāt: tn̄ inde translatū fuit
dn̄ium. volūtate ꝛ p̄cepto p̄ncipalis possessoris. s.
Ad tertium.
dn̄i. ¶ Ad tertiū dicendū. ꝙ facere bonū de malo
multipl'r intelligit̄. Facit eñ de malo bonū q̄ red-
dit qd̄ abstulit illicite. Noīe etiā mali cura ꝛ solli-
citudo mortaliū exp̄mit̄ Math. vij. Nolite sollici
ti esse in crastinū sufficit enim diei malicia sua. de
malo ergo bonū facit q̄ paupibus dispēsat qd̄ cuꝫ
labore ꝛ sollicitudine acquisiuit. Uel ex malo acq
ritur qd̄ ex turpi cā possidet̄. veluti cū mathema-
ticus ex arte quā docet vel ex futuris q̄ ꝓnunciat
nōnulla lucrat̄. que vo sic de malo acqrunt̄ in bo
nū possunt ɔuerti. de pctō etiā acquirunt̄ que pau
Ad id de meretricio.
peribus recte erogant̄. ¶ Ad illud aūt qd̄ vltimo
obijcit̄ de meretricio. dicendū ꝙ nō dꝫ recipi obla-
tio meretricis: lꝫ inde possit elemosyna fieri. ꝛ hoc
ideo vt citius ꝓpter ruborem cōuertatur.

Articulus secundus.

Utrū necessariuz an superfluū precipiatur dari.
Hierony.
Secūdo q̄rit̄ vtrū necessariū an supfluuꝫ
precipiat̄ dari. ꝛ videt̄ ꝙ nō solū supfluū
imo etiā necessariū: q2 vl'r dr̄ Lu. vj. Om̄i
petēti te tribue. Si ergo te: multomagꝭ
tua: ꝙuis necessaria. ¶ Itē Hiero. Aliena rapere
cōuincit̄ qui vltra necessaria retinere cōprobat̄. er
go supflua sunt aliena. Cum ergo aliena non pos
sunt dari: sed restitui: nō intelligit̄ illud preceptū
de supfluis sed etiā de necessarijs. ¶ Cōtra. Ordi
Cōtra.
ne charitatis poti⁹ deberem⁹ diligere nos ꝙ alie-
nos. ergo necessaria poti⁹ deberemus nobis dispē
sare ꝙ alijs erogare. ergo nō intelligit̄ de necessa-
rijs. ¶ Itē si intelligit̄ solum de supfluis. ergo di-
uites qui habēt multa supflua: si nō dant paupe-
ribus petētib⁹ transgrediunt̄ hoc preceptū Jo. iij.
Qui habuerit substantiā huius mūdi ꝛ viderit
fratrē suū necessitatē hēre: et clauserit viscera sua
ab eo: quō charitas dei manet in illo. q̄si dicat nō
manet in illo: et ita est in pctō mortali. ¶ Respō.
Rn̄sio.
Hoc preceptū intelligit̄ de oībus tā necessarijs ꝙ
supfluis: que honeste ꝛ iuste dari possunt. sicut di
cit glo. sup Math. v. Honeste dico. q2 res posset
esse ita necessaria ꝙ nō posset dari ita honeste. Ju
ste dico. q2 res aliena nō pōt dari iuste: nec res su-
perflua pōt iuste retineri. Uniuersal'r aūt oīa sup
flua debēt dari: ꝛ vl'r nulla iniuste possessa possūt
dari. necessaria vo q̄bus carere nō possum⁹ non te
nemur dare: q2 non possunt dari honeste. necessa-
ria vo quibus carere possumus in casu tenemur
dare. Ex his patet responsio ad obiecta.

Membrum secundum.

Quis p̄cipiat̄ dare.
Postea querit̄ q̄s iubeat̄ dare. Et est ista
questio vtrū ille qui nihil hꝫ obliget̄ ad
illud p̄ceptū: aut nō. Si eñ obligat̄ ad
illud preceptū. ergo cuꝫ nihil habeat ad
dandū obligat̄ ad impossibile: qd̄ est incōueniēs.
¶ Si dicat̄ ꝙ nō obligat̄: ɔtra qd̄ precipit̄ Mat.
v. Qui petit a te da ei. precipit̄ etiā Lu. vj. sub hac
forma. Omni petēti te tribue. Quilibet aūt pōt se
tribuere: ꝙuis nō habeat aliqua tp̄alia. ergo ille
qui nihil habet tenet̄ ad illud preceptuꝫ de eroga-
Rn̄sio.
tione. ¶ Rn̄. Dicendū ꝙ multiplex est donū. Est
eñ donū muneris a manu Deut. xv. Precipio ti-
bi vt aperias manū tuam egeno ꝛ pauperi. Et est
donū cōpassionis a corde Esa. lviij. Cuꝫ effuderis
esurienti aīam tuā. Et est donū verbi dulcis ꝛ con
solatorij ab ore Eccl'i. xviij. Nōne ardorē refrigera
bit ros: sic ꝛ verbū meliusꝙ datū. Est ꝛ donū obse
quij in ope Exo. xxij. Si videris azinū odientis te
iacere sub onere. nō ptrāsibis sed subleuabis cum
eo. Ad primū nō tenet̄ manēs pauper cū non ha
beat aliquid ad manū qd̄ possit dare sed tn̄ tenet̄
ad tria vltima p loco ꝛ tpe. vn̄ Mat. v. glo. Si de-
est facultas da affectū. vel obsequiū vel verbū.

Membrum tertium.

Querit̄ cui p̄cipiat̄ dari. Obijcit̄ ex prima parte.
Deinde querit cui precipiat̄ dari. hoc est
querere quibus sit beneficiū tribuendū
vtrū videlꝫ oībus vel solū aliquibus. et
videt̄ ꝙ nō omnibus. Dicit eñ Hiero.
Mimis ꝛ histrionibus dare nihil aliud est ꝙ de-
monibus immolare. Sed a nullo est demonibus
immolandū. ergo nec ab aliquo est histrionibus
aliquid tribuendū. ¶ Item Eccl'i. xij. Da iusto: et
ne dederis peccatori: ꝛ benefac humili et ne dede-
ris impio. ¶ Cōtra videt̄ expresse qd̄ dicit Luc. vj.
Omni petēti te tribue. qui aūt om̄e dicit nihil ex-
cipit. ergo tam histrioni ꝙ alijs dandū est. ¶ Itē
Lu. vj. Estote misericordes sicut ꝛ pater vester mi-
sericors est qui solē suū facit oriri sup bonos ꝛ ma
los: ꝛ pluit sup iustos ꝛ iniustos. Si ergo ip̄e dn̄s
ita misicors est ꝙ bn̄ficia sua largit̄ oīb⁹ tā iustis
ꝙ iniustis: ergo ꝛ nos sil'r debem⁹ facere. ¶ Itē ex
Querit̄ ex pte altera. Hiero.
incidēti q̄rit̄ qd dicit Hiero. histriones. si dicat̄ ꝙ
vtentes

vtentes musicis instrumētis: cōtra est. q2 ex scri-
ptura non videt̄ pctm̄ cytharizare. q2 ipse Dauid
fuit cytharista. j. Reg. xvj. ꝛ Heliseus precepit vt
adduceret̄ sibi psaltes. iiij. Reg. iij. Cumqꝫ caneret
psaltes facta est sup eū man⁹ dn̄i. Ex quo relinq-
tur ꝙ officiū histrionū nō est malū. ergo nec dare
eis est malum intuitu ipsi⁹ officij. ¶ Itē cū in hi-
strionibus quocunqꝫ modo accipiatur sit imago
dei ꝛ indigeant: si dat̄ eis inq̄tuꝫ hmōi dat̄ eis in-
tuitu dei. ergo in hoc nō imolat̄ ydolis seu demo-
Rn̄sio.
nibus. Rn̄. Dicēdū ꝙ illud p̄ceptū se extendit ad
Ad obiecta ex prima parte.
oēs in casu necessitatis: vt oibus tribuam⁹ nō tn̄
q̄cunqꝫ ex cā. Un̄ ad illud qd̄ obijcit̄ de histrione.
dicendū ꝙ in histrione potest considerari natura
ꝛ vitiū. Si ergo dat̄ ei intuitu vitij: q2. s. delectatur
in vitioso ꝛ illicito eius ludo: q̄ sic facit dare ī mo-
lat dyabolo. Si vo dat̄ ei intuitu nature: q2. s. est
ad imaginē dei ꝛ possibil' ad grāz. dat̄ ex cā debita
ꝛ hoc mō histrioni dandū est in casu necessitatis.
vn̄ Greg ī glo. sup. x. Mat. Qui recipit iustū ꝛc.
Mercede non carebit suscipiens ꝛ si iniustus sit
q̄ suscipitur ¶ Sil'r ad illud qd̄ obijcit̄ de ipio di-
stinguendū est: q2 potest quis dare ipio vt foueat̄
in impietate sua: ꝛ hoc modo est ꝓhibitum dare
ipio seu pctōri. Itē alio mō pōt quis dare ipio vt
sustentet̄ eius natura q̄ est possibilis ad iustitiaꝫ
ꝛ est ad imaginē diuinā. ꝛ hoc mō in casu necessi-
tatis dandū est bn̄ficium ipio seu pctōri ꝑ illud
p̄ceptū. ¶ Ad illud qd̄ ex parte altera querit̄. q̄s
Ad q. ex altera parte.
dicat̄ histrio. dicendū ꝙ histrio appropriato noie
est nomē vitij. histriones eñ ꝓprie dicunt̄ qui p ge
sticulationē corporis ꝛ ludos ꝓuocātes ad risum
intendunt hoīes ꝓuocare ꝛ mouere ad lacrimas:
lasciuias. ꝛ ineptā letitiā seu inordinatam: ꝛ hoc
mō dare histrioni ītuitu sui officij pctm̄ est. Alio
mō extenso noīe dr̄ histrio. quicūꝙ p quecūqꝫ in-
strumēta ꝓuocat hoīes ad letitiā. Potest aūt q̄-
ri leticia ex instrumentis Musicis ad recreatio-
nē ꝛ corporis valitudinē. nō ad īordinatā seu ibi-
dinosam voluptatem. ꝛ hoc mō histrioni intuitu
sui officij potest beneficium tribui.

Membrū quartum.

Quō sit dandum.
Sequitur videre quō sit dādū. Ad qd̄ no
ta ꝙ multa requirunt̄. Cōpassio primi
Isa. lviij. Cū effuderis esurienti aiaꝫ tu-
am. Benignitas vbi. Ecci. xviij. Nōne
ardorē refrigerabit ros. sic ꝛ vbū melius ꝙ datū.
abundant a dati. Thob. iiij. Si multū tibi fuerit
abundant̄ tribue. ꝛ. ij. Cor. ix. Qui pce semiat par
ce ꝛ metet ꝛc. Hylaritas dātis Ecci. xxxv. In oī da
tō hylarē fac vultū. ꝛ. ij. Cor. ix. Nō ex tristitia aut
ex necessitate. hylarē eñ datorē diligit deus. Humili
tas dātis. pucr. xxviij. Qui despicit dep̄cantē su-
stiebit penuriā. Discretio. Eccl'i. xij. Da iusto ꝛ ne
dederis peccatori. Acceleratio. puer. iij. Ne dicas
amico vade ꝛ cras dabo tibi cuꝫ stati possis dare.
Recta intētio. Math. vj. Cū facis elemosinā ne-
sciat sinistra tua qd faciat dextera. Pietas. j. Thi.
iiij. Exercitatio corporis ad modicū valet. Pietas
aūt valet ad oīa. Caritas. j. Cori. xiij. Si distribu-
ero in cibos paupum oēm facultatē meā: carita-
tē aūt non habeaꝫ nihil mihi ꝓdest. Ordo dandi
Eccl'i. xxx. Miserere anime tue placens deo.

Queritur postea .§.§.

Quō sit dandum. Arg. primū.
qñ sit dandū. hoc est q̄rere qñ omittit aliq̄s si nō
dat. ponat̄ eñ ꝙ hic sit aliquis paup cuius paup-
tas euidēs est: ꝛ aliquis diues qui habet supflua
multa: videt̄ ꝙ in hoc casu iste diues omittat si nō
dat isti petenti s̄m illud preceptū. v. Mat. Qui pe
tit a te da ei. qd̄ ē intelligēdū ꝓ loco ꝛ tpe. Simili-
ter Luce. xj. Date elemosinā. Sed modo est tēpus
ꝛ loc⁹: cū iste modo indigeat ꝛ ipse multa supflua
habeat: ergo omittit si nō dat. ¶ Itē Luc. vj. Que
mdeucSun
cunqꝫ vultis vt faciant vobis hoīes ꝛ vos facite il
lis. Sed iste diues iuste ꝛ discrete vellet sibi dari si
esset in statu huius pauperis: ergo iste diues tene-
tur dare huic pauperi in hoc casu: ergo si non dat
peccat. ¶ Itē. j. Johan. iij. Qui habuerit substan-
tiā huius mūdi ꝛ viderit fratrē suū necessitatē ha
Tertium
bere: ꝛ clauserit viscera sua ab eo: quomō caritas
dei manet in eo. Sed iste diues habet substātiā hu
ius mūdi: ꝛ videt fratrē suū necessitatē habere: er-
go si clauserit viscera sua ab eo ita ꝙ non det ei ali
quid: caritas dei nō est in illo: ergo peccat mortali
ter. ¶ Si dicatur ꝙ nō clausit viscera sua q2 cōpa-
tit̄ ei. Cōtra: ad hoc similiter tenet̄ pauper sicut di
ues: ergo ꝓ nihilo p̄misit apl's q̄ habuerit substā-
tiā huius mūdi: si ad aliud nō tenet̄ diues ꝙ pau-
per: tenet̄ ergo diues dare. ¶ Itē Hiero. Aliena ra
Hiero.
pere cōuincit̄ q̄ vltra necessaria sibi retinere cōpro
batur ergo nisi iste diues det huic pauperi indigē
Aliud.
ti de superfluis suis ꝓ raptore habēdus est. ¶ Itē
Mat. v. Om̄i petēti te tribue rem. s. si habes: si nō
Contra
habes saltē volūtatem bonā. ¶ Cōtra. Dare pōt
Queritur de duobus.
alij eque indigenti: ꝛ si dat absolutus est: ergo nō
tenet̄ dare isti. ¶ Juxta hoc solet obijci de aliquo
cui obuiat aliq̄s in extrema necessitate ɔstitut⁹: cō
stat ꝙ tenet̄ ei dare mō: sic ergo ꝙ p̄paret se ad dā
dū: ꝛ iterū occurrit ali⁹ in extrema necessitate posi-
tus. q̄rit̄ vtrū tenet̄ dare primo: videt̄ ꝙ sic: q2 pri⁹
tenebat̄ ei dare: ꝛ nō est absolutus ab illa tētione:
ergo adhuc tenet̄ dare ei. Cōtra. Si dēt scdo abso
lutus est: ꝛ posito ꝙ non possit reficere nisi alterū
tantū: ergo modo nō tenet̄ dare primo. ¶ Respō.
Ad primū dicendū ꝙ in duobus casib⁹ omittit di-
Responsio.
ues si nō dat pauperi indigenti. Primus est indi-
genti posito in extrema necessitate ꝛ hoc dictat ei
conscientia si nō tunc dat peccat mortaliter. vnde
Hiero. sup illud ad Rom. xij. Si esurierit inimic⁹
tuus ciba illum. Quisquis in quacunqꝫ necessita-
te morituro succurrere potest: si non facit occidit.
Secundus casus est in valde indigente: sed non in
extrema necessitate. Si enim hꝫ aliquis multa su
perflua: nec proponit melius dispēsare vel eque be
ne: ꝛ tūc nō dat peccat mortaliter: ꝛ sic intelligitur
illud. j. Johā. iij. Qui habuerit substantiā ꝛc. ꝛ Ec
cle. iiij. Elemosinā pauperis nō defraudes: sed red
de ei debitū suū ꝛ canon Amb. Nō minoris crimi-
nis est habēti tollere. ꝙ cū possis ꝛ abūdās sis in-
digentib⁹ negare. ¶ Itē Ambro. Nemo dicat pro
priū qd̄ cōmune est: plusꝙ sufficit ad sumpt⁹ violē
ter obtētū est. ¶ Ad primū ergo ꝙ obijcit̄: dicēduꝫ
ꝙ hec est vera: iste diues tenet̄ dare huic indigenti
Solo ad. j.
ꝓ loco ꝛ tempore: sꝫ hec est falsa: modo est tēpus ꝛ
locus: si ꝓponit meli⁹ dare vel eq̄ bene: sꝫ etiam lo
cus ꝛ tp̄s si nō ꝓponeret meli⁹ dare. ¶ Ad scdꝫ di
cēdū: ꝙ iste diues si esset indigēs indiscretā habe-
Ad secunduz.
ret volūtatē si omib⁹ modis vellet sibi dari ab ali-
quo seu meli⁹ ꝓponeret dispēsare seu nō. ¶ Ad ter
Ad tertium.
tiū dōm ꝙ diues nō claudit viscera sua ab hoc īdi
gēte ꝙuis nō det: q2 hꝫ bonā volūtatē dādi ei: nisi
meli⁹ ꝓponeret dispēsare. ¶ Ad auto. Hiero. dicē
dū ꝙ iste diues nō est ꝓ raptore habēdus: q2 si ad
tp̄s retinet supflua: tn̄ aīo ꝛ ꝓposito meli⁹ dispēsā
Ad auto. hieronymi.
di. ¶ Ad autori. euāgelij: oī petēti te tribue. dicēdū
ꝙ intelligēdū est sic. tribue rē vel bonā volūtatē vl'
Ad aliud
bonū verbū sicut habetur ibi in glo. vn̄ iste diues

nō est trāsgressor huius precepti: cū habeat bonā volūtatē dādi sicut dictū est. ¶ Ad vltimū qd̄ q̄ritur de duobus in extrema necessitate constitutis. dicendum ꝙ tenetur dare primo et silr scd̄o: sed neutri tenetur dare modo: tñ tenetur alteri modo vt iste terminꝰ alteri teneat̄ cōfuse et indeterminate.

Ad id de duobus.

Membrum quintum.

Quare elemosine attribuit̄ oīa mūdare.

Vltimo querit̄ quare elemosine specialiter attribuatur oīno mūdare: cū dicat̄. ix. Mat. vbi loquitur de lunatico: et dr̄. Hoc genus demonij non eijcitur nisi in oratione et ieiunio: vbi dicit glo. Medicina vniuscuiusqȝ vulneris est adhibēda. Nō em̄ sanat oculū qd̄ sanat calcaneū: ieiunio sanant̄ pestes corporis: oratione pestes mentis. ¶ Qd̄ aūt elemosina specialem habeat effectū ostendit̄ Mat. xij. sup illud Extende manū: ibi glo. Nihil plus valet curatiōi ꝙ elemosinarum largitas: quia frustra pro peccatis suis rogaturus manus suas ad deū extendit. qui has ad pauperem pro posse suo non extendit.

Responsio.

¶ Respon. xxix. Eccli. Conclude elemosinā in sinu pauperis et c. et in codē. xxviij. In hoiē sibi similē nō hȝ miām et a deo querit ꝓpiciationem. et. xix. Prouer. Feneratur dn̄o q̄ miseret̄ pauperis. Unde colligit̄. ꝙ maxime motiuū ad dei miam sup pctō et pena peccati est elemosina. Nō aūt dicit: date elemosinā et ecce oīa mūda sunt vobis: vt sufficiat elemosina ad mūdationē culpe. Si enim sit principaliter motiuū ad remissionē pene ex dei mia: nihilominus vniuscuiusqȝ vulneris est adhibēda ꝓpria medicina: vt cōtraria ꝯtrarijs curent̄ Leui. xxv. super illud Supputata et c. Glo. Scd̄m ea que peccauit oportuit pciū reddere. vt. s. qd̄ peccauit gula ieiunio corrigat: qd̄ garrulitas amisit silētiū deleat et sic contraria contrarijs curentur.

Questio. lxvj. de precepto mutui.

Consequenter queritur de precepto mutui seu cōmodationis de quo Mat. v. Uolenti a te mutuari ne auertaris: et Luc. vj. Date mutuū nihil inde sperātes. ¶ Circa qd̄ q̄runt̄ quatuor. Primū est vtrū accipere aliquid preter sortē sit ꝓhibitū. Scd̄o vtrū sola spes accipiēdi p̄ter sortē faciat vsurariū seu sit ꝓhibita Tertio vtrū in aliquo casu sit licitū accipere aliqd̄ preter sortē. Quarto an sit mala ſm se.

Membrum primum.

Utrū aliquid recipere p̄ter sortē sit ꝓhibitum.

Ad primum sic obijcitur. Ezechie. xviij. Si genuerit vir filiū latronē et c. vsqȝ ad vsurā dātē et amplius accipientē: nunqd̄ viuet: nō viuet: cū vniuersa hec detestanda fecerit morte morietur: hic iustus est: ergo accipere aliqd̄ preter sortem est ꝓhibitū. ¶ Item Exo. xxij. Si pecuniā accomodaueris populo meo pauperi qui habitat tecū: nō vrgebis eū quasi exactor nec vsuris opprimes: ergo nō licet accipere vsurā: sed gratis intuitu dei cōmodare. ¶ Itē ps. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo et c. qui iurat primo suo et nō decipit: q̄ pe. suā nō de. ad vsu. et c. quasi si det ad vsurā nō habitabit in tabernaculo domini. Sed nullus expellitur a tabernaculo domini nisi ꝑ peccato mortali: ergo dare ad vsurā est peccatū mortale seu accipere p̄ter sortē. ¶ Itē Luce. vj. Date mutuū nihil inde sperantes. vbi videt̄ etiā spes accipiēdi ꝓhiberi: ergo multomagis prohibetur ipse actus.

Cōtra. argu. primum.

¶ Cōtra Deutero. xxiij. Nō feneraberis primo tuo sed alieno: ergo licet fenerari alieno: ergo in aliquo casu lȝ dare ad vsurā: non ergo generaliter est ꝓhibitū.

Secundum.

¶ Itē Ambro. Usuras exigas ab eo cui iuste nocere desideras: et ita licet ab aliquibꝰ accipere vsuras.

Tertium.

¶ Itē maius peccatū est occidere ꝙ accipere ad vsurā. Sed lȝ in casu et sine peccato occidere: ergo licet in aliquo casu accipere ad vsurā.

Quartum

¶ Item licet conducere domos equos: vasa argentea: culcitras ꝓ lucro: ergo multofortius denarios q̄ sunt vtiles magis: et sic licet dare ad vsurā.

Quintum

¶ Itē. xv. Deute. Per ꝓmissionem seu bn̄dictionē obseruātibus mādata dn̄i feneraberis gētibꝰ multis: et ipse a nullo accipies mutuū Sȝ si fenerari esset malū: nō esset istud ꝓmissio seu bn̄dictio: sȝ potiꝰ maledictio: nec etiā illud ꝓmitteret̄ obseruātibus mādata dn̄i: cū hoc ipsuȝ esset transgredi mandatū dei.

Respon. Sūt casus in qbꝰ vsura est permissa.

¶ Respō. Cōcedendū ꝙ accipere p̄ter sortē qd̄ est vsura ꝓhibitū est. Sūt tñ casus in quibus vsura est permissa. Primꝰ est vbi possessio ecclesie est assignata clerico in bn̄ficiū et laycus tenet eā iniuste et violēter pōt clericus fructus illius bn̄ficij ꝑcipere vltra sortē: extra de vsuris c. j. sȝ hoc nō fit lucri cā: sȝ vt res eccl'ie eo mō de manu layci redimat̄ vt habet̄ in eadē decretali. Secūdus vbi vsure petunt̄ cū interesse: verbigrā si fideiussor soluit vsuras creditori: pōt eas petere a debitore ꝓ quo fideiusserat: q2 nō sunt vsure ꝙtū ad fideiussorē: sȝ potiꝰ ꝙtū ad interesse: q2 nō est lucruȝ sed vitatio dāni. Tertiꝰ rōne more: vt si debeas mihi cētū ad certū terminū et noluisti ꝑsoluere in termino: et iō oportuit me recipe pecuniā cū vsuris ꝓpter negocia mea tractāda: tu tenerꝭ mihi restituere illas vsuras: si solui: vel si nō solui liberare me ab ista obligatiōe. Quartus rōne dubij. Nā si q̄s dat. x. sol. vt alio tpe totidē sibi grani vini vel olei mēsure reddant̄: q̄ licet tūc plus valeāt: vtrū tñ minus solutiōis tpe sint valiture verisimiliter dubitat̄: nō dȝ ex hoc vsurariꝰ reputari: rōne dubij huiꝰ excusat̄ q̄ pānos granū vinū oleū: vel alias merces vēdit: vt ampliꝰ ꝙ tūc in termino certo recipiat ꝓ eisdē: si tñ ea cōtractꝰ tpe nō fuerat vēditurꝰ extra de vsuris nauigāti. paragrapho. j. et. ij. quā require infra inter nouas cōstitutiōes. In his ergo casibus q̄tuor vsura est ꝓmissa: sed recte cōsiderāti in ꝓdictis casibus nō est vsura. Uñ nota ꝙ nō dr̄ cōmitti vsura nisi in his rebus tñ circa q̄s cōtingit fieri mutuū. s. q̄ cōsistūt in numero pōdere et mensura. Nūero vt q̄libet moneta q̄ ꝓprie dr̄ pecunia numerata. Pondere vt ere argēto auro et c. q̄ appēduntur. Mēsura vt frumēto vino oleo pānis et c.

Nota.

¶ Ad maiorē tñ euidētiā huius q̄stionis nota. ꝙ duo sunt ꝯtractꝰ q̄ de sui natura volūt esse gratuiti vt mutuū vel cōmodatū. In mutuo em̄ certū ē ꝙ reqritur vt sit gratuitū: alioqn est vsura. Sȝ in cōmodato si aliqd recipit̄ ꝓ re cōmodata statim desinit esse cōmodatū: q2 aut recipit̄ aliqd ꝓ re ipsa: aut ꝓ vsu rei. Si ꝓ re ipsa aliquid recipit̄: aut recipit̄ pecunia aut res alia: si pecunia est emptio vel vēditio si alia res recipit̄ erit ꝯtractꝰ ꝑmutatiōis. si ꝓ vsu rei accipit̄ pecunia erit cōtractꝰ locationis si res alia: erit ꝯtractꝰ innoīatꝰ q̄si do vt des vel vt facias. Oēs isti cōtractꝰ sunt liciti laycis.

Solō ad primū. Contra.

¶ Dicēdū ergo ad primū: ꝙ dare ad vsuram et in se et ſm se peccatū est: et nō fuit iudeis licitū alieno fenerari: sed ꝑmissuȝ fuit eis: sicut ꝑmissum fuit eis dare libellū repudij. Peccabant ergo mortaliter iudei fenerādo alieno: sȝ hec fuit ꝑmissio ꝯpatiua: q̄ facta est duplici rōne. Prima q2 ꝑmissum fuit eis minꝰ pctm̄ ne facerēt maiꝰ videlicet ne fenerarent̄ fr̄ibꝰ Scd̄a q2 rudes erāt: et q2 mamotreci. vnde paulatim ducendi

tim ducēdi erant ad perfectionē: et ex hoc habemꝰ argumentū ꝙ si nō possumꝰ obtinere ab vsurarijs ꝙ totū reddāt: facere debemus si possumus ꝙ saltem partem reddant.

Ad secundū

¶ Ad secundū dicūt magistri ꝙ illa autoritas nō est sancti Amb sȝ Ambrosij operti cuiusdā heretici: qui sub specie beati ambro. multa falsa dixit. Uel si placet exponatur sic. Usuras exigas et quaslibet exactiōes: hoc em̄ licet facere cōtra paganos. Terra em̄ quā ipsi possidēt nostra deberet esse. Unde iuste possumus eā exigere ab eis quibus iuste desideramꝰ nocere.

Ad tertium

¶ Ad tertium dicendū: ꝙ licet occidere sit peccatū in se: nō tñ ſm se: sed dare ad vsurā est pctm̄ in se et ſm se: et propter hoc non est simile.

Ad quartum

¶ Ad quartū dicēduȝ. ꝙ licet cōducere equū et cetera hmōi ꝓ lucro: sed non licet cōcedere nūmos pro lucro: equus em̄ cōducitur locādo: nec transfertur dn̄ium in locatione: vnde iustū est vt ille cuiꝰ est equus habeat aliquod emolumētū pro vsu equi sui: et silr posset fieri de nūmis sine pecunia: si nō transfertur dn̄iuȝ: sed in mutuo pecunie transfertur dn̄ium. Dicitur enim mutuū quasi de meo tuū: vñ cū pecunia data ad vsurā transeat in accipiētis dn̄ium: silr transit et vsus illius: pro vsu aūt rei sue nō est iustuȝ vt alius habeat emolumentū: immo cōtra ius est. et propter hoc vsura est pctm̄.

Ad quintum

¶ Ad vltimū dicēdū. ꝙ cū dr̄ in ꝓmissione. Feneraberis primo tuo et c. ponit̄ ibi ꝯñs ꝓ añcedēti. Est em̄ sensus. tātā habebis abūdantiā ꝙ poteris multis gētibus si volueris fenerari. Nō ergo est hic intētio dn̄i ꝓmittere fenerationē. sȝ abūdātiā tñ ad quā posset vel solet feneratio consequi.

Membrum secundū.

Utrū sola spes aliquid accipiēdi p̄ter sortē faciat vsurariuȝ.

Secūdo q̄rit̄ vtrū sola spes accipiēdi aliquid p̄ter sortē sit ꝓhibita et faciat vsurariū Cū em̄ dicat̄ Luc. vj. Date mutuū nihil inde sperātes glo. Ultra sortē. Dicit etiam glosa. ꝙ hic ꝓhibet̄ vsura ergo sola spes accipiendi p̄ter sortē facit vsurariū. ¶ Itē sola volūtas occidēdi hominē facit homicidā. j. Joh. iij. Qui odit fratrē suum homicida est. similiter sola volūtas fornicādi facit fornicatorē. Mat. v. Qui viderit mulierē ad cōcupiscēdū eā iā mechatꝰ est in corde suo. ergo similiter sola volūtas acquirēdi p̄ter sortē facit vsurariū.

Responsio.

¶ Ad hoc dicūt qdam ꝙ sola volūtas nō facit vsurarium nisi interueniat pactū. Sed cōtra Esto ꝙ iste timore eccl'ie nō facit pactū: sȝ tñ hȝ volūtatē. Alius vult et facit pactū. inde sic. ꝓuer. xvj. Spūuȝ pōderator est dominus. i. volūtatū. Sed talē volūtatē hȝ iste q̄lez ille. ergo si voluntas istius facit istū vsurariū: similiter et voluntas illius faciet illū vsurariū. Qd̄ alij ꝯcedūt. Sed cōtra. Quilibȝ tenetur esse gratus ad bn̄ficia. ergo mutuū accipiēs tenetur esse gratus mutuāti. ergo dās mutuū pōt sperare aliqd̄ bn̄ficiū ab eo qui accipit mutuū. ergo et aliquā superabūdātiā. ¶ Itē ex dono pōt q̄s licite sperare donū ergo ex mutuo pōt sperare mutuū. Rñ. dicēdū ꝙ cū diuerse sciētie diuersas habeāt cōsiderationes a diuersis scientibꝰ idē diuersimode consideratur Hinc est ꝙ ſm leges humanas volūtas sola non facit vsurariū: q2 lex humana manū cohibet non animū. Scd̄ȝ legē vero diuinā q̄ animum cohibet sola volūtas facit vsurariū. ¶ Ad primū ergo obiectū dicēdū ꝙ mutuās pōt sperare illud ad qd̄ tenetur accipiēs: q2 in ꝯsimili casu. s. necessitatis tenetur sibi dare mutuū: et teneret̄ similiter etiam si non dedisset prius. vnde pōt illud sperare mutuās ab accipiēte: nō tñ ex vi mutui: sȝ ex caritate accipiētis mutuum. Mutua em̄ bn̄ficia accēdūt caritatē. et q2 etiā ex p̄cepto dei debet mutuū indigēti dari. et ꝑ hoc etiā soluitur scd̄ȝ. Bn̄ em̄ ꝯcedēdū est ꝙ mutuās pōt ab eo q̄ recipit in simili casu sperare mutuū: q2 ad hoc tenetur alius: tñ si hac intētiōe tradit sibi mutuū non est meritoriū: q2 non ponit deū finē. iō dr̄ Luce. vj. Date mutuū nihil inde sperantes. supple ab homine sed a deo.

Membrū tertium.

Utrū in aliquo casu sit licitū accipere aliqd̄ preter sortē

Tertio q̄ritur vtrū aliquo casu sit licitū accipere aliqd̄ p̄ter sortē. et videtur ꝙ sic.

Argumentū primum

Dn̄s enim precepit sauli vt interficeret amalechitas: et interficiēdo eos ex precepto domini nō peccauit: immo peccauit reseruādo agag regē amalech Si ergo ex p̄cepto dn̄i factum est nō mortale qd̄ alias esset mortale, occidere em̄ hominē est peccatū mortale in se: sȝ ex precepto domini fit meritoriū in aliquo casu: sicut si abrahā immolasset filiū suū ex p̄cepto domini. ergo similiter cū dr̄ Deut̄. xxiij. Nō feneraberis fratri tuo sed alieno. dato ꝙ hoc sit p̄ceptū nullū accidit inconueniēs: q2 fenerari alieno qd̄ sine p̄cepto domini ē mortale: ꝑ p̄ceptū dn̄i fit nō mortale: nec est veniale: ergo nō est necesse dicere ꝙ sit ꝑmissio ꝯpatiua.

Secundum

¶ Itē dn̄s p̄cepit iudeis vt asportarēt vasa egiptiorum. Si ergo ꝑ p̄ceptum dn̄i fuit licitū asportare oīa vasa p̄ciosa egiptiorū multofortius ꝑ p̄ceptū dn̄i licitū erit accipere aliqd̄ p̄ter sortē. Minus est em̄ accipere ꝑtē ꝙ totū. et ita dn̄s potuit p̄cipere iudeis ꝙ ipsi darēt ad vsurā. et ita dare ad vsurā potuit nō esse peccatū

Tertium

¶ Itē lex Justiniani ꝑmittit vsuras cētesimas et sexagesimas: et videtur ꝙ bene q2 p̄ceptū est. nō occides. et tñ occidūtur homines sine peccato ꝓpter recōpēsationē: q2 per occisionē maleficorū ꝯseruatur statꝰ reipublice in bonitate sua ergo eadē rōne licȝ dare ad vsurā sine peccato propter recōpensationē. maior em̄ vtilitas accidit inde reipublice: et etiam ei qui accipit ad vsuram

Quartum

¶ Itē accipere ad vsurā nō est ꝯtractare rem alienā inuito dn̄o. Dn̄s em̄ vult bn̄ vt vsurarius habeat leuissimā vsurā: et multū gaudet qñ inuenit q̄ dat ei ad leuissimā vsurā: ergo accipe ad vsuras nō est furtū: nec aliqd̄ aliud pctm̄: ergo simplr nō est pctm̄.

Cōtra. Hieronymus

¶ Cōtra. Hiero sup Eze. xviij. Putāt q̄dā vsuras tñ eē in pecunia: qd̄ ꝓuidēs diuina scriptura oīs rei aufert supabūdātiā vt plꝰ nō accipias ꝙ dedisti. ¶ Itē idē. Alij ꝓ pecunia fenerata solent munuscula diuersi gn̄is accipe: sȝ intelligāt vsurā vocari supabūdātiā q̄cqd est illud si ab eo q̄ dederit plus acceperit.

Ambro.

¶ Itē Amb. Pleriqȝ refugiētes p̄cepta legꝭ cū dederit pecuniā negociatoribꝰ nō in pecunia vsuras exigūt: sȝ de mercibꝰ eorū tāꝙ vsurarū emolumēta ꝑcipiūt: iō audiāt q̄d lex dicat: necqȝ inq̄t escarū vsurā accipies, neqȝ oīs rei. Et accipit̄ ex illo tex. Deu. xxiij. Nō fruges nec aliquā aliā rem. ¶ Itē idē. Esca vsura est et vestis vsura ē: et qd̄cūqȝ sorti accedit: vsura ē: qd̄ et velis ei nomē imponas vsura est.

Querit̄ scd̄o.

¶ Itē iuxta hoc q̄rit̄ cū vsurariꝰ sit fur q̄re iudex secularꝭ patit̄ vsurarios viuere: et alios fures et raptores nō patit̄ viuere. Cū ei vsurarij publice et manifeste sint mali: videt̄ facere ꝯtra illō p̄ceptū. Maleficos nō patieris viuere.

Querit̄ tertio Responsio et solō ad arg. j.

¶ Itē q̄rit̄ q̄re iudex eccl'iasticꝰ plus intromittit se de pena vsurariorū ꝙ aliorū furū. ¶ Solō. Ad p̄mū dōm ꝙ non est sile de homicidio et vsura: q2 occidere lȝ sit malū in se: nō tñ est malū ſm se: sȝ dare ad vsurā malum est in se et ſm se: et si dn̄s illud p̄cepisset: sequeret̄ inde inconueniens sicut iā ostēdet̄.

Ad secūdum.

Ad scd̄m dicendum. ꝙ filij israel seruierant egiptijs et merces nō

erat eis reddita.ꝓpt hoc dñs q̄ ve est dñs oim̄. trās tulit dñium vasoꝝ illorū ad iudeos. Unde iudei nō contrectauerūt rē alienā imo suā. nec precepit dñs iudeis vt asportarent rē alienā manētem alienam. Sed vsura est accipere rem alienā manentē alienā inuito dño: et facere de illa vt de sua. Hoc est aūt malum s̄m se et in se. sicut sciēter cognoscere vxorē alienā manentē alienā malū est i se et s̄m se. similiter ex mutuo accipe rem alienā manentē alienā vt suā cōtra ius naturale est. et est malū in se et s̄m se. Nec potuit hoc de⁹ p̄cipe. et si p̄cepisset sequeret inconueniens. s. q̄ dare ad vsurā esset bonū et malū. malū s̄m se bonum quo ad preceptū.

Ad tertium. ¶ Ad tertiū dicendū. q̄ Justinian⁹ ꝑmisit cōparatiua ꝑmissiōe vsuras leuissimas: q̄ vidit hoīes imperij sui pronos esse ad dandū vsuras. Unde ꝑmisit minus malū ne fieret peius. Nec est verum q̄ sit ibi recōpensatio ꝓpter vtilitatē sequētē: q̄ semꝑ et in oī casu dare ad vsurā peccatū ē. nec pro aliq̄ vtilitate pōt fieri licitū. vnde nō est sile de homicidio.

Ad quartum. ¶ Ad quartū dicēdū q̄ hec est falsa. Usurari⁹ nō cōtractat rē alienā inuito dño. Sz sciendū q̄ duplex est voluntas. s. voluntas absoluta et voluntas respectiua seu cōparata. De voluntate absoluta nō vult dñs hui⁹ pecunie q̄ vsurarius habeat eā. Libentius em̄ eā sibi retineret. Sed de voluntate ꝯparata vult q̄ habeat eā: ex quo. s. vsurarius nō vult dare mutuū gratis. vsurarius ergo cōtractat rē alienā inuito dño. vt hec dictō intuito: ꝓuet volūtatē absolutā nō cōparatā.

Ad que. scdo. ¶ Ad aliud qd̄ querit: q̄re iudex secularis vsurarios permittit viuere: cū alios fures non ꝑmittat viuere: dicendū q̄ iudex secularis rē publicā regit q̄tum ad tp̄alia. vnde q̄uis vsurari⁹ sit fur: tn̄ q̄ fur est domesticus: nec ꝑ violentiā furat: q̄ etiā ex furto illi⁹ ꝓuenit aliq̄ vtilitas reipublice q̄tū ad tp̄alia ꝓpter hoc ꝑmittit viuere vsurarios: cum tn̄ in aliquo casu fures puniat.

Ad q̄. tertio. ¶ Ad vltimū dicendū. q̄ iudex eccl'iasticus qui subtilius inspicit q̄ secularis. ꝓsequit vsurarios ꝓpter dānum spūale qd̄ videt ex vsura accidere. et q̄ vsurarij de ihonoratiōe et ꝯtemptu dei hoc est de peccato suo fecerunt sibi officium et modum viuendi.

Membrum quartum.

Utrū accipere aliq̄d p̄ter sortē sit malū s̄m se. Argu. j.

Quarto querit vtrū accipe aliquid p̄ter sortē sit malū s̄m se: et videt q̄ nō. ideo. n. dr̄ malū in se et s̄m se: q̄ rē alienā manētē alienā vult facere suā. Sz ꝓbat q̄ hoc nō est verū: imo q̄ transfert ibi dñiū. q̄ iste qui accipit mutuū rē suā potest dare vsurario et scit et vult ei dare. Dicit ei ei. Do tibi pecuniā istā p̄ter sortē. Ponat ergo dat' ei. ergo' pecunia quā accipit vsurarius p̄ter sortē sua est. ergo non facit rem alienā manentem alienā inuito dño tanq̄ suam.

Secūdum. ¶ Item esto q̄ sub hac forma fiat ꝯtractus. Mutuo tibi pecuniam istā vt des mihi tantū p̄ter sortem. ergo s̄m hoc pecunia quā accipit vsurarius p̄ter sortem sua est: q̄ sibi data. ergo in vsura trāsfert dñium. et inde vt prius.

Tertium. ¶ Item licitū est mihi dare mutuū isti ne ledat vineā meā. ergo licitū est mihi dare mutuū ꝓ hac re tp̄ali. ergo pari ratiōe pro qualibet alia re tp̄ali. et ita pro peccunia.

Quartum. ¶ Itē dare mutuū alicui vt ille qui accipit ipleat hoc preceptū nō furtū facies: vel nō mechaberis. licitū est. ergo eadē ratiōe pōt ei dare mutuum vt ipleat qd̄libz aliud p̄ceptū. ergo vt ipleat hoc preceptū. Date mutuū nihil inde sꝑantes. ergo pōt aliquis dare mutuū isti vt ip̄e det mutuuz alijs.

Quintum. ¶ Item dare pauperibus bonū est: et dare mutuū bonum est: ergo licitū est dare mutuū: vt detur aliquid pauperibus cum quod est ibi bonuz sit. ergo licitū est mihi dare isti mutuū vt aliquid det patri meo indigenti: eadē ratione et mihi. Magis em̄ debeo me diligere q̄ alios.

Responsio. Solo ad. j. ¶ Respō. dicendū q̄ non valet hec argumētatio: iste potest transferre rem suā in dominiū alterius et scit et vult: q̄ dicit hic: do tibi pecuniā istā: ergo transfert. Licet em̄ possit transferre: nō tamen potest transferre sic: q̄ hmōi contractus displicet deo: et licet proferat verbū dā di: nō tamen dat. De verbis enim nulla est contentio: sed de intentione. feneratoris em̄ intētio est q̄ rē alienā manētē alienā faciat suā.

Ad secundū. ¶ Per hoc etiā patet solutio ad secundū cū dicit vsurarius: accōmodo tibi pecuniā istā hac cōditione: vt tu des mihi tantū ex vi mutui. In quo transfertur dñiuz vult transferre dominiū in se rei aliene manentis aliene.

Ad tertium. ¶ Ad tertiū dicendū: q̄ illa argumentatio nō valet. Cū em̄ dat mutuū ne ledatur vinea nihil accipit preter sortem: sed redimit ius suū q̄ dat mutuum. Hoc autē licitum. Sed si daret pro pecunia daret vt acciperet aliquid preter sortem. Qd̄ aūt dictum est q̄ in vsura nō tranfertur dñium: intelligendum est de dominio illius rei q̄ vltra sortem accipitur: nō de dominio mutui.

Ad quartū. ¶ Ad quartū dicēdum q̄ non est simile de hoc precepto. Nam furtū facies et huiusmodi. et de hoc. Date mutuū: quia ꝑmo ex vi mutui nihil accipit preter sortem vel in se vel in alio. Sed in secūdo accipit aliquid preter sortē vel in se vel in alio.

Ad quintū. ¶ Ad quintū et vltimū dicendum: q̄ sicut nō licet mihi ex vi mutui transferre dominiū rei aliene in me: ita nec in aliū vnde non valet hec argumētatio. Licitū est dare pauperibus: licitum est dare mutuū: ergo licitū est dare vt aliquid dētur pauperibus: licitū est predicare: licitum est acquirere temporalia: ergo licitū est predicare pro acquisitione temporalium.

Questio.lxvij. de precepto caritatis.

Consequenter queritur de p̄cepto caritatis de quo habetur Mat. v. Dictuz est antiquis. Diliges proximū tuū et odio habebis inimicū tuū. ego autē dico vobis diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderūt vos: et orate pro persequētibus et calūniantib⁹ vos Si em̄ diligitis eos q̄ vos diligūt quā mercedē habebitis: nōne et publicani hoc faciūt. et Lu. vj. Si diligitis eos q̄ vos diligūt q̄ vobis est grā: nā et peccatores diligētes se diligūt: et si bn̄facitis his q̄ vobis bn̄faciūt q̄ vobis ē grā: siq̄dē et pctōres hoc faciūt Uerūtamē diligite inimicos vr̄os et benefacite et c. ¶ Querūt circa istō p̄ceptū sepē. Primo vtrū diligere amicū sit meritoriū ¶ Scdō vtruz diligere inimicū sit p̄ceptū vel cōsiliū. Tertio vtrū bn̄facere inimicis oīb⁹ sit p̄ceptū. Quarto vtrū maius sit diligere amicū q̄ inimicū. Quinto vtrū magis sit meritoria dilectio inimici q̄ amici. Sexto vtrū inimicū maledicere sit licitū. Septimo vtrū pro omnibus inimicis sit orandum.

Membrum primum.

Utr̄ diligere amicū sit meritorium.

Primo queritur vtrū diligere amicuz sit meritoriū ꝓpter illud qd̄ dr̄ Mat. v. Si diligitis eos quos diligūt quē mercedē habebitis. et Lu. vj. Que est vobis gratia. Uidetur aūt ex hoc q̄ diligere amicū nō sit meritorium. Nam si nō est gratia diligere illos q̄ vos diligunt

ligunt: et sine gratia non potest esse meritū: ergo diligere amicū nō est meritoriū. ¶ Itē omni merito respōdet merces vel premiū. Sed nō est merces diligentibus amicos: ergo nec meritū. ¶ Item hoc etiā videtur per simile. j. Corin. ix. Si euāgelizauero non est mihi gloria. necessitas em̄ incūbit: q̄ scz est preceptum: similiter aūt de diligēdo amicū est necessitas precepti: ergo ex hoc nō est gloria: ergo nec meritū: cū ad meritū sequatur gloria.

Contra. ¶ Contra. Ex caritate diligit amicus et inimicus. ¶ Itē feruentior est motus caritatis in amicū q̄ in inimicum. Sed quanto feruentior est: tanto est abilior ad merendū: ergo contingit magis mereri diligendo amicū q̄ diligendo inimicū.

Responsio. ¶ Respon. est diligere amicū ex causa temporali vt ex sola causa q̄ diligit: vel q̄ beneficiū erogauit vel erogabit: et nō est meritoriū: et hoc modo dr̄ Mat. v. q̄ non est merces diligendo vel diligentibus amicos. et Lu. vj. q̄ nō ē gratia diligere amicū: vn̄ dicit in text. Si diligitis eos qui vos diligunt. i. ideo qui vos diligunt. Est iterū diligere amicū nō ex causa temporali principaliter: sed ex causa dei: sicut caritas diligit quecunq̄ diligit propter deum et ratione summi boni: et hoc mō meritoriū erit diligere amicū.

Membrum secundum.

Utrū diligere inimicū sit preceptū vel consilium. Ambro.

Secundo queritur vtrū diligere inimicū sit cōsiliū vel preceptū ꝓpter hoc qd̄ dicitur. Dictū est antiquis. Diliges amicum et c. Ego autē dico vobis diligite inimicos vestros. Et videtur q̄ sit preceptū. dicit em̄ Ambro. in glo. super Luce. vj. Non sufficit inimicos non odisse: sed qd̄ vltra humanā naturā est: precipimur diligere: ergo diligere inimicos preceptū est. ¶ Preterea si est vltra humanā naturam ergo est impossibile: sz dicit beat⁹ Hiero. Anathema sit q̄ dixit deū precepisse aliqd̄ impossibile: ergo nō est preceptū. ¶ Itē dicit glo. super Lu. vj. Diligite inimicos vestros. Hoc perfectū est non impossibile: ergo videt contraria illa glo. autoritati ambro. ¶ Itē August. super illud Mat xxij. Diliges dñm deū tuū et c. et proximū et c. Nomine proximi oīs hō intelligit: ergo inimicus. Et ibi dr̄ in textu q̄ hoc est preceptū. Diliges proximū tuū et c. ergo diligere inimicos est preceptum.

Cōtra Augu. ¶ Cōtra Augu. in ench. Mandatū de dilectione inimicorū nō impletur a tāta multitudine quāta exaudit in dñica oratione. Sed in dñica oratiōe non exauditur nisi habēs caritatē sicut ptz: q̄ dr̄. Dimitte nobis: sicut et nos dimit. et postea. Nisi dimiseritis non dimittet vobis pr̄ vester: ergo pōt q̄s esse in caritate: et nō diligere inimicū: ergo nō est p̄ceptū sed consiliū. ¶ Itē dicit Augu. q̄ illa sponsio. Dimitte nobis debita nostra et c. a multis implet q̄ nō diligūt inimicos: ergo et c. ¶ Itē dr̄ in glo. sup Lu. vj. Diligite inimicos vestros. Hoc pfectū est nō impossibile: sed cōsilia pfectionis sunt nō p̄cepta: ergo et c. ¶ Item Ambro. Hic ecclesia nō lacte imbuit: sed validioris cibo caritatis roborat: ergo diligere inimicū pfecte caritatis est: ergo cōsiliū.

Responsio. ¶ Respon. est dilectio affect⁹ et effect⁹ simul: et est dilectio affectus tm̄. Dilectiōe affect⁹ oībus precipit diligere inimicū. Dilectiōe vo affect⁹ impfectis est cōsiliū pfectis vo debitū. s. cōgrui: et s̄m aliquos debituz p̄cepti: vn̄ Aug. Perfecti inimicos diligūt et eis bn̄ faciūt: et hoc nō est tāte multitudinis: quāta i oratiōe dñica exaudit. ¶ Ad illud Amb. qd̄ dr̄ sup humanā naturā est diligere inimicū: dicēdū q̄ hoc dr̄ q̄ natura nō mouet nisi ad diligēdū amicū: tamē natura est susceptibilis gratie: cū qua pōt diligere inimicum: et ita non est impossibile.

Membrum tertium.

Utrū oīb⁹ bn̄facere inimicis oīb⁹ sit preceptum.

Tertio querit vtrū bn̄facere inimicis omnibus sit p̄ceptū: q̄ dr̄ Mat. v. et Lu. vj. Bn̄facite his q̄ oderūt vos. vn̄ q̄rit vtrū inimicū effectu precipiat diligi. Nā vbi precipit de dilectiōe affect⁹ p̄cipit de dilectiōe effectus: q̄ sic dr̄. Diligite inimicos vestros: qd̄ pertinet ad effectū: bn̄facite his q̄ oderūt vos: qd̄ pertinet ad affectū: ergo si in p̄cepto est dilectio affect⁹ silr̄ et dilectio effect⁹. ¶ Itē Exo. xxiij. Si occurreris boui inimici tui erranti: reduc eū. Glo q̄si diligite inimicos vestros: et post. Si vider asinū odiētis te cecidisse sub onere nō ptrāsibis: sed subleuabis cū eo. Glo. Bn̄facite his q̄ oderūt vos: ergo in lege p̄ceptū est diligere inimicū effectu: ergo oībus est p̄ceptū. ¶ Itē Mat. v. sup illud diligite inimicos vr̄os bn̄facite et orate et c. glo. Cōtra ecclesiā tribus modis pugnat: odio: verbis: cruciatu corpis. Ecōtra ecclesia diligit: orat: bn̄facit: et hi sunt dilectionis effect⁹: ergo oēs tenent ad dilectiōis effectū

Contra Aug. ¶ Cōtra Aug. et habet illa autoritas. iij. sentētia. dist. xxx. c. Hic solet q̄ri. Distinguēdū vtrū ille q̄ te offendit rogat te vt dimittas ei: aut nō. Si rogat et nō dimittis: pctā tua nō dimittunt tibi nec imples spōsionē illā: dimitte no. de. no. sicut et nos dimit. et c. Si nō rogat et nō dimittis: nihilominus exaudieris: ergo videt q̄ dz intelligi qd̄ dr̄ dimitte no. de. no. sicut et nos dimittim⁹ debitorib⁹ nr̄is petentib⁹ vel rogātib⁹: ergo nō tenent oīb⁹ dimittere. Sz si nō dimittit nō diligit inimicū effectu. Itē Ro. xij. Nō vosmetipsos defendētes carissimi et c. glo. Aug. Si vult bon⁹ vt de⁹ inimicū puniat. vbi est illud: diligite inimicos vr̄os: et illud nō reddentes malū ꝓ malo: nōne hoc est malū ꝓ malo reddere. Bon⁹ igit pōt nō diligere inimicū effectu: ex quo bon⁹ vult vt puniat inimicus.

Responsio. ¶ Rn̄. Quidā distinguūt q̄ diligere inimicos p̄ceptū est p̄latis et pfectis: impfectis vo et subiectis nō. Sz ꝯtra hoc est q̄ dñs nō solū discipl'is et apl'is hoc est pfectis ista ꝓponebat: sz ipis turbis et impfectis. Luc. vj. Un̄ sup̄ dicit glo. bede. q̄ in mōte sermo perfectus ad apl'os. Mat. v. hic vo leniori sermone ad turbas tēperati⁹ ꝑ q̄tuor cardinales vtutes sermo cōprehēdit: ꝓpterea dicēdū q̄ oēs tenent diligere affectu et effectu. Sz ampli⁹ siue ad ampliorē effectū tenent pfecti q̄ impfecti: et prelati q̄ subditi: tn̄ q̄ p̄ceptū affirmatiuū obligat semꝑ sz nō ad semꝑ: sicut illud nō obligat ad semꝑ q̄tū ad effectū. s. cuz nō sum⁹ in cōsideratiōe: aut q̄n dormim⁹: ita non ad semꝑ obligat q̄tū ad effectū. Si aūt q̄rat quo tp̄e obliget ad effectū: dicendū q̄ obligat quandocūq̄ inimicus est in casu necessitatis. ¶ Ad illud ergo qd̄ obijcit supra q̄ pfectiōis est et caritatis pfecte: dicēdū q̄ intelligit de pfectiōe sufficiēti ad salutē nō de pfectiōe superogatiōis: imperfectio em̄ est quātū ad salutē diligere amicū: sz pfectiōis sufficiētie est diligere inimicū et diligere inq̄ inimicū affectu et effectu: i casu necessitat est pfectiōis sufficiētie et saluti necessarie: diligere vo effectu nō in tp̄e necessitatis est pfectiōis superogatiōis.

Ad contra. ¶ Ad illud vo qd̄ obijcit ꝑ illud August. si nō rogat inimicus vt sibi dimittat et nō dimittit: nihilomin⁹ exaudit. Dixerunt quidā q̄ tenet dimittere rancorē etiā nō petēti: sz nō sig̃ racoris. Sz meli⁹ dicēdū q̄ est dimittē rācorē qui comitat appetitū vindicte et est dimittere punitionem quam comitatur zelus iusticie. Tenemur ergo rancorem dimittere ex appetitu vindicte: sed non tenemur

dimittere punitionē ex zelo iusticie: intelligenduꝫ est ergo: ꝙ exauditur etiā si non dimittat punitionē ex zelo iusticie. ¶ Ad aliud vero respōdet glo. super illud Roma.xij. Nō vosmetipsos defendētes carissimi: sed date locū ire: cum homo iustus ⁊ homo malus velint a dño vindicari: in quo discernūtur: respōdet bonus magis cupit inimicū corrigi ꝙ puniri: nec delectatur pena inimici: qꝛ non odit eum sed iniusticia dei qꝛ diligit deum: ⁊ ideo hoc ei placet: cum deo placitum esse non dubitet.

Membrum quartum.

Utrū plus sit diligere amicū ꝙ inimicū

Quarto queritur vtrū maius sit diligere amicos ꝙ inimicos: ⁊ iterū an motus caritatis intēsior sit in amicū ꝙ in inimicū. Ad primum sic. super illud Mat.v. Si diligitis eos qui vos diligunt ⁊c. glo. Perfectionis est cumulus diligere inimicos: sꝫ diligere amicos non est perfectiōis: ergo minus est diligere inimicos ꝙ amicos. ¶ Itē hoc est de superadditis a domino. Nā in lege precipiebatur Leui.xix. Diliges amicū tuū sicut teipsum: sed in euangelio precipit dñs diligere inimicos: ergo maius est.

Contra.

¶ Contra. In ordine diligendorum ex caritate vltimus gradus ponitur diligere inimicū. Sed ipsa caritas diligit ordine quo amplius est diligendus: ergo maius est diligere amicū ꝙ inimicū.

Secundum

¶ Itē odire amicū maius est malū ꝙ odire inimicū: ergo diligere amicū qḋ est eius oppositum: erit maius bonum ꝙ diligere inimicum.

Responsion.

¶ Respō. Maius bonū dicitur duobus modis: aut qꝛ magis debitum: aut qꝛ magis gratuitū. Si qꝛ magis debitū: tunc magis bonū est diligere amicū: si qꝛ magis gratuitū: tūc magis bonū est diligere inimicū: qꝛ repugnāt merita: tamen si cōpararetur bonū debitū ⁊ bonū gratuitū: absolute magis bonuꝫ est qḋ est magis gratuituꝫ: ⁊ ita absolute maioris virtutis est diligere inimicū ꝙ diligere amicū.

Ad contra. Argumen. j.

¶ Ad illḋ ergo qḋ obijcitur ꝙ in vltimo gradu in ordine diligendoꝝ ponitur diligere inimicū: dicendū ꝙ in alijs est aliq pronitas nature vt in dilectione dei ⁊ sui ⁊ amicoꝝ ⁊ hmōi. In hoc aūt nō. Un̄ super illud ps. Reuela oculos meos ⁊ considerabo mirabilia de lege tua. Glo. Diligite inimicos vestros. Et similiter dicit Ambro. in glo. sup luce vj. ꝙ diligere inimicos est supra nostrā naturā: vn̄ sicut miraculum dicitur ad cuius oppositum ordinat natura: ita cū ratio cōiuncta sensualitati non sufficiat ad diligenduꝫ inimicū: sed ordinet ad nō diligendū: qḋ cōtra istū ordinē est mirabile dr̄.

Ad secundū

¶ Ad aliud dicendū: ꝙ illa ratio arguendi in oppositis non hꝫ locū in illis in quib9 est cōsequētia ecōtrario: hoc est magis malū illo: ergo eius oppositū est magis bonū alteri9 opposito: ⁊ vniuersaliter in coordinatis sm̄ consequentiā nō cōuersim vt patet in sensu ⁊ vita. Sensus eñ supponit vitā. Nō sequit autē. Magis malum est priuatio vite ꝙ sensus: ergo magis bonuꝫ est vita ꝙ sensus: immo ecōtra sicut patet in fide ⁊ caritate: maius malū est oppositum fidei. s. infidelitatis: ꝙ oppositū caritatis. s. inuidia vel cupiditas: nō tamē maius bonū est fides ꝙ caritas: immo potius ecōtrario. Simili modo est hic. Nā dilectio inimici ex caritate supponit dilectionē amici: ⁊ iō nō sequit: maius malū ē odire amicū ꝙ inimicū: ergo mai9 bonū ē diligere amicū ꝙ inimicū.

Membrum quintum.

Utrū maioris meriti sit dilectio īimici ꝙ amici. Obijcitur.

Quinto querit vtruꝫ magis meritoria sit dilectio inimici ꝙ amici. Ad qḋ sic. Motus caritatis in amicos nullum habet impedimentū: mot9 caritatis in inimicos hꝫ impedimētū: ergo intēsior est motus caritatis in amicos ꝙ inimicos: ergo ꝑ cōseques magis meritoriū. ¶ Itē Iohā.xv. Maiorē caritatē nemo hꝫ ꝙ vt aiam suā qs ponat ꝓ amicis suis: ergo sm̄ hoc motus caritatis nō pōt esse magis meritori9 ꝙ in diligendo amicū.

Contra.

¶ Cōtra. Carnalis affect9 aut naturalꝭ imiscet se qñqꝫ in dilectiōe amicoꝝ nō aūt in dilectiōe inimicoꝝ: ergo purior ē mot9 caritatis i inimicū ꝙ i amicū: ergo intēsior ⁊ magis meritorius.

Responsio.

¶ Rn̄. motus caritatis dr̄ duob9 modis intēdi: rōne principij ⁊ rōne finis. Rōne pncipij intēsior est mot9 in inimicū ꝙ in amicū: qꝛ maior est conatus in eligēdo motū. sꝫ rōne finis intēsior est motus in amicū ꝙ in inimicū: qꝛ cū in virtute sit difficile ⁊ bonū: magis trahit bonū ⁊ mouet ad diligēdū amicū ꝙ inimicū. Cū eñ virt9 sit circa bonū ⁊ difficile intēdit mot9 ex conatu circa difficile ⁊ ex dilectiōe boni.

Ad obiectū.

¶ Ad illud qḋ obijcit: ꝙ magis meritorius erit mot9 iste ꝙ ille. distinguēdū ꝙ est meritū dimissiōis pene: ⁊ est meritū vite eterne. Caritas ex parte difficultatis meret dimissionē pene ⁊ ex parte intentionis boni meret vitā eternā. Pari igit caritate existēte mot9 caritatis in inimicū rōne difficultatis erit magis meritori9 dimissiōis pene. Motus vero caritatis in amicū rōne intētionis boni erit magis meritorius vite eterne.

Ad contra

¶ Ad aliḋ vero qḋ obijcit: ꝙ motui caritatis ad amicū immiscet se amor carnis vel naturalis: dicēdū ꝙ mixtio carnalis amoris bn̄ diminuit motū caritatis sed amor naturalis non: immo cōfert sicut dispositio materialis forme ita ꝙ ex occasionibus naturalis amoris fit etiā feruētior motus caritatis.

Membrum sextum.

Utrū maledicere inimicis sit licitum.

Sexto queritur vtrum maledicere inimicis sit licitū: ⁊ videtur ꝙ nō ꝑ illud preceptū Mat.v. Bn̄dicite his q oderunt vos. Si ergo bn̄dicere inimicis est preceptū: ergo maledicere est ꝓhibituꝫ: nō ergo est licitū. ¶ Item Ro.xij. Bn̄dicite ⁊ nolite maledicere. Itē in canonica iude: cū michael archā. cū diabolo disputans altercaret de moysi corpe: nō est ausus iudiciū inferre blasphemie: sꝫ dixit Imperet tibi dñs. Si ergo angelus nō est ausus maledicere diabolo qui est pessim9: ergo multomagis homo non debet alteri homini maledicere. ¶ Item.xxj. Eccli. Cū maledicit impius diabolum: maledicit ipse animā suam: ergo nō est diabolo maledicēdū ergo multomagis nec homini.

Cōtra Augu.

¶ Contra sicut dicit Augusti. in sermone domini in mōte. Multe imprecationes inueniūtur in prophetis aduersus inimicos: q maledictiōes putantur: sicut est illud ps. Fiat mensa eorū ipsis in laqueum: ⁊ illud. Fiāt filij ei9 pupilli ⁊ vxor ei9 vidua. ¶ Itē dñs maledixit ciuitatib9 que noluerunt recipere verbuꝫ suum. Mat.xj. Ue tibi Chorozayn: ve tibi bethsayda ⁊c. ¶ Itē maledixit apl's summo sacerdoti Act.xxiij. dicēs pcutiet te dñs paries dealbate: vn̄ sequit sūmū sacerdotē dei maledicis. ¶ Itē Helyas maledixit duob9 pncipib9 qnqgenarijs.iiij. Reg.j. dicēs. Si hō dei suꝫ descēdat ignis ⁊ deuoret te ⁊ qnqginta tuos.

Responsio. Augusti.

¶ Ad hoc rn̄det Aug. de smone dei in mōte dicēs. ꝙ talia dicta sunt ꝑ pdicationē qd esset futuꝝ nō optātis voto sꝫ spū puidētis. vn̄ ēt in verbis dñi ⁊ apl'i nō inuenit ꝙ optauerit: sꝫ ꝙ pdixerit. Cū eñ ait dñs Mat.xj. Ue tibi chorozaym ⁊c. nō aliḋ sonat ꝙ aliqd ei mali vētuꝝ merito infidelitatis: qḋ futuꝝ dñs non maliuolētia optabat sed diuinitate

Augusti.

tate cernebat: similiter dicit apl's Actu.xxiij. Percutiet te dñs non percutiat. ¶ Ad alia autem que videntur in optationē sonare non preditionem: vt est illud. Fiat mensa eorū illis in laqueum: ⁊ illud Fiant filij eius orphani: ⁊ illud Helye. Descendat ignis de celo: respōdet Augusti. ꝙ etiā dicunt per preditionem: ꝙuis videantur dici per imprecationem: vnde dicit in sermone domini in monte. Solent prophete maxime in figura imprecantis futura predicere: sicut signa preteriti temporis ea q futura erant cecinerūt: sicut ⁊ illud. Quare fremuerunt gentes ⁊c. non dixit. Quare frement gentes ⁊c. ¶ Sed contra istam solutionem obijcitur. videtur eñ ꝙ talia possint imprecari animo optātis: qꝛ nos debemus voluntates nostras cōformare voluntati diuine. Sed sicut dicitur Ecclesiastici xij. Altissim9 odio habet peccatores ⁊ impijs reddet vindictam. Sed odio habere nihil aliud est ꝙ maluꝫ optare: ergo ⁊ nos impijs possum9 malū optare: ⁊ ita animo optātis malum imprecari seu dicere. Similiter etiā dicit ꝓpheta. Iniquos odio habui: ergo malū eis optabat: ⁊ animo optantis dicebat. Fiat mensa eorū ⁊c. ¶ Respon. dicendum ad primam ꝙ in peccatore cōsideranda sunt duo: vitiuꝫ ⁊ natura. Dominus ergo odio habet in peccatoribus vitia non naturam: quoniā ipse naturā fecit non vitium: ⁊ sm̄ qḋ dicitur Sapien.xij. Nihil odisti eoꝝ que fecisti domine. ¶ Ad aliud dicendum sm̄ qḋ ibidem dicitur in glo. super illud. Iniquos odio habui. glo. Natura quam de9 creauit in omnibuꝫ est diligenda ⁊ adiuuanda: iniquitas aūt odienda ⁊ disperdenda. Sunt ergo diligēdi qui persequūtur inquantum homines: ⁊ odiēdi quia mali: aliquos enim pie amare ⁊ odisse possum9: vt quos dilexeris odisse: ⁊ quos oderis amasse conueniat.

Membrum septimum.

Utrum pro omnibus inimicis sit orādum.

Ultimo queritur vtrum ꝓ omnibus inimicis sit orandū: qḋ arguitur ex hoc ꝙ hic sine exceptione dicitur. Orate ꝓ persequentibus ⁊ calumniantibus vos. ¶ Contra. j. Iohan. vlti. Est peccatū ad mortem non pro illo dico vt roget quis: ergo ꝓ inimico peccante ad mortem nō erit orandum.

Augusti.

¶ Si dicatur sicut dicit Augusti. in sermone dñi in monte: ꝙ est peccatum ad mortem ⁊ peccatum nō ad mortem. Peccatum ad mortem est cū post agnitionem dei que per gratiā dei data est: aliquis oppugnat fraternitatem: ⁊ aduersus gratiam inuidie facibus agitatur. Peccatum nō ad mortem est: si quis nō amorem a fratre alienauerit: sed officia fraternitatis debita per aliquam infirmitatem animi nō exhibuerit: propterea Paulus credo nō orat ꝓ Alexandro: quia iam frater erat: ⁊ ad mortem inuidie facibus fraternitatem oppugnando peccauerat. Sic enim dicitur.ij. Thimo.iiij. Alexander erarius multa mala mihi ostendit: reddet illi de9 sm̄ opera eius: valde eñ restitit nostris sermonibus. Pro his autem qui nō obruperāt amorē sed timore succubuerāt: orat vt eis ignoscat. Un̄ dicit ibidē in prima mea defensiōe nullus mihi astitit: sꝫ omnes me dereliquerūt: nō illis imputet. Scōm hoc ergo dicit: ꝙ sic accipiat orandū pro illis qui non persequunt quomodo pro quibusdā fratrū peccatis intelligatur nō preceptū esse vt oremus.

Contra.

¶ Cōtra: de nemine desperandum est: dū est in via. Unde dicitur in prologo sup psa l. Nulli quantūcūqꝫ delinquēti de venia ac misericordia dei diffidendū fore assumpta penitendi humilitate. Cū eñ cernimus David homicidā ⁊ adulterū.ij. Reg.xj. per penitentiā factum prophetā: nulli penitentiā agēti locus diffidentie relinquitur. Sic ergo de nemine quantūcunqꝫ peccante erit desperandū in vita: ergo pro quolibet erit orandū. ¶ Item dicit Aug. super illud Math.vij. Nolite iudicare ⁊ non iudicabimini: in sermone dñi in mōte. Duo sunt in qbus temerariū iudiciū cauere debemus. Cum incertū est quo animo qcquid factū sit: vel cū incertum est qualis futurus sit qui nunc malus apparet. Ponamus igitur aliquē peccantem ad mortem: incertū est adhuc qualis futurus sit. Sed si pro eo nō oraretur: iudicaretur malus futurus finaliter: ergo ⁊ temerarie. Si ergo nō est temere iudicandus pro ipso erit orandum. ¶ Propterea dicendum ꝙ peccatū ad mortem dicitur dupliciter. vno modo qḋ in se hꝫ dispositionem ad non penitendum: ⁊ ideo peccatum qḋ dicitur in spiritū sanctum: vt inuidia fraterne gratie ⁊ hmōi dicuntur peccata ad mortem: de quibus dicit Augusti. ꝙ tāta est labes istius peccati: ꝙ deprecandi humilitatem subire non possit. i. vix possit hoc modo accipiendo peccātem ad mortē: adhuc erit pro ipso orādum. Alio modo dicitur peccatū ad mortē: in quo est necessitas ad non penitendū: quale est peccatū mortale finaliter: ⁊ pro peccante sic ad mortem si constet: non erit orandum. Unde ad illud Augu. dicendū sm̄ eundem in lib. retractationuꝫ. ꝙ dixi non orandum pro quibusdam: iuxta illud Iohā. est peccatum ad mortem ⁊c. addendum fuit si que tā scelerate mentis peruersitate finierunt hanc vitam: quoniam de quocunqꝫ pessimo in hac vita cōstituto non est vtiqꝫ desperandum: nec pro illo imprudenter exoratur de quo nō desperatur.

Querit.

¶ Item queritur vtrum orationem facere cōtra inimicos aliquo modo sit licitū: ꝙ non: videtur per pdictuꝫ preceptū. Orate pro persequentibus ⁊ calumniantibus vos. ¶ Item Roma.xij. Benedicite ⁊ nolite maledicere nulli malum pro malo reddentes: sed orare contra inimicos calumniantes esset eis malum optare ⁊ maledicere: ⁊ malum pro malo reddere: ergo orationē facere contra inimicuꝫ nō erit aliquo modo licitū.

Contra.

¶ Contra. Nos legimus sanctos orationem fecisse contra inimicos: nō vt corrigerentur sed vt destruerentur: vnde in Psal. Disperge illos in virtute tua. ¶ Item Helyas rogauit vt ignis descēderet de celo qui cōsumeret duos principes quinquagenarios.iiij. Regū.j. ¶ Itē in Apoca.vj. martires orant contra inimicos dicentes. Usquequo domine non vindicas sanguinē nostrum de his qui habitant in terra.

Responsio.

¶ Respō. sm̄ Augu. in sermone dñi in mōte ꝙ sancti non cōtra ipsos hoies orāt sꝫ cōtra regnū peccati vt euertat ꝙ q orāt ꝓ inimicis suis orāt q sanabiles sunt: ⁊ cōtra illos nō orāt q insanabiles eē volūt: qꝛ de9 puniēdo illos nō est maliuolus tortor sꝫ iustissimus ordinator. Et ꝑ hoc soluunt obiecta. Sic igit terminat iqsitio circa pceta gñalia agēdoꝝ ⁊ vitādoꝝ.

Questio. lxviij. de preceptis ordinantibus intentionem.

Attēdite ne iusticiā vestrā faciatis corā hoibus vt videamini ab eis. Mat.v. Hic disponunt pcepta ad ordinādā intētionē faciēdoꝝ ⁊ vitādoꝝ. Ordinant aūt tripliter: ꝙtū ad rectitudinē: ꝙtū ad simplicitatē ⁊ ꝙtū ad discretionē. ꝙtū ad rectitudinē cū dr̄. Attēdite ne iusticiā vestrā faciatꝭ corā hoibus vt videamini

qȝ explanaꝛ in triplici opere iusticie. elemosyna. oratione ⁊ ieiunio. Elemosyna est opus debitum respectu ꝓximi. oratio respectu dei: ieiuniū respectu sui. Et postmodū concludiꝛ generaliter Thesaurizate vobis thesauros ĩ celo. Quantū ad simplicitatē cum diciꝛ. Si oculus tuus simplex fuerit: totū corpus tuū luciduȝ erit. Et postea ad duplicitatē intētionis tollendā dicitur. Nemo duobus dominis pōt seruire: ⁊ addiꝛ. Nolite solliciti esse aīe vestre q̄d māducetis. Quantuȝ ad discretionem intentionis dicitur. Nolite iudicare ⁊ nō iudicabimini ⁊ attendite a falsis prophetis. Ex quibus relinquitur ꝙ ordinata intētio debet esse recta simplex ⁊ discreta. ¶ Et nota. ꝙ ad ordinatam intentionem requiritur amor boni: ⁊ discretio boni. Amor boni ne sit libido in voluntate. discretio: ne sit error in electione. Item amor boni ordinatus est cum est in finem summum bonum. ⁊ cum non ponit finem aliuȝ qui non ordinetur in summum bonum: ex ordine amoris in fineȝ summum bonum est rectitudo intentionis exclusione finis alterius simplicitas intentionis. ¶ Secundum hoc ergo queruntur tria circa ꝓcepta ordinantia intentionem. Primo de rectitudine intentionis. Secundo de simplicitate. Tertio de discretione.

Membrum primum.

De rectitudīe intētionis.

Circa rectitudinem intentionis querenda sunt duo. Primo vtrum generaliter omnes actiones spirituales ⁊ corporales teneamur referre in finem deum. Secundo vtrum spirituales actiones possint referri ad finem temporalem.

Articulus primus.

Utruȝ ḡnaliꝛ oīs actiones spūales ⁊ corporales teneamur referre ĩ finē deū. Arg. primū.

Primo queriꝛ vtrū omnes actiones teneamur referre in deū. Ad qȝ arguitur Math. v. Attēdite ne iusticiā vestram faciatis coraȝ ho. ⁊c. Ex quo manifeste accipiꝛ. ꝙ opera iusticie teneamur referre in deū. vnde ibi exēplificat saluator de elemosyna ieiunio ⁊ oratione. Cū ergo doctrina saluatoris nihil habeat diminutū sicut nec superfluū. ⁊ nō facit mentionē nisi de opibus iusticie referēdis in deū: alia opera nō tenemur referre in deū. (Scḋm.) ¶ Iteȝ sunt quidam actus quoꝝ est ꝑncipiū vis vegetabilis ⁊ vis sensibilis. Sed nec vis vegetabilis nec sensibilis sunt nate moueri per apprehēsionē in deum. ergo ꝭm ꝙ sunt a suis potētijs nō sunt referēdi ad deū. Actus ergo istos māducare ambulare ⁊ hmōi nō tenemur referre ad deū. (Tertium.) ¶ Itē si omnes actus tenemur referre ad deū. non referre pctm̄ est. referre aūt bonū. Si ergo circa actū imediate se habēt referri ⁊ nō referri ⁊ referri bonū nō referri malū: ergo oīs actus noster de necessitate est bonꝰ aut malus. Nullus ergo indifferēs: qȝ est incōueniens. (Quartū.) ¶ Itē intendēdo finē nature nō declinamus ab eo: qȝ est ꝭm naturā. ergo nō peccamꝰ: qȝ sicut dicit Ioh. Damas. manētes in eo qȝ est ꝭm naturaȝ in virtute sumus. declinātes ab eo qȝ est ꝭm naturā in. id qȝ est ꝑter naturā in malicia sumꝰ. Si ergo aliqs māducet ꝓpter sustentationē nature vt generet filios ex sua vxore ꝓpter multiplicationē nature nihil intendēs amplius. nō peccabit cū intēdat finē nature: ergo q̄uis nō referaꝛ ad deū nō peccat. (Quintum.) ¶ Itē nullus faciēdo qȝ debȝ peccat. Sed quilibȝ debet sustētare naturā ⁊ honorare parentes. ergo sustētando naturā ⁊ parētes honorādo: nō attēdendo nisi debitū nature: nō peccabit. Nō tenetur ergo referre istos actus in deuȝ tentatiōe necessitatis. (Sextum.) ¶ Itē nō tenemur ad ea que nō sunt in potestate nostra. Si ergo motus gr̄e nō sunt in potestate nostra: nō tenemur ad motus gr̄e. Si ergo referre in deum est motus gratie qȝ ex caritate relinquiꝛ ꝙ nō tenemur actiones referre in deum. (Septimum.) ¶ Item si dicatur ꝙ tenemur actus oēs referre in deuȝ propter hoc qȝ dicit apl's. j. Corin. x. Seu māducatis seu bibitis: seu aliquid aliud facitis: oīa in dei gloriā facite. Arguiꝛ sic. Sancti implēt hoc preceptū apl'i: ergo oēs motꝰ suos ⁊ actus referūt in deum: ergo ⁊ actus veniales. Si ergo motꝰ veniales nō sunt referēdi in deū ergo ⁊c. (Contra. Obijcitur. j. Secundo.) ¶ Cōtra expresse videtur ꝓceptū apostoli. Oīa in gloriā dei facite ¶ Itē rōnalis creatura totā se dȝ deo: ergo ⁊ totā suā essentiam: totā suā virtutē: totam suaȝ actionē: ergo oēm actionē suā debet referre in deū. (Tertio.) ¶ Item oīs actio magis ordinabilis est in finem summū q̄ in aliū: queadmodū ipsa prima cā magis est cā cuiuslibet actionis bone q̄ cā alia. Si ergo rationalis creatura teneꝛ ad ordinē actiōis: tenetur ordinare actionē quālibet in summū finem cū magis ad illū ordineꝛ q̄ ad aliū. (Quarto.) ¶ Itē Math. vj. Nemo pōt duobꝰ dn̄is seruire: vbi dicit glossa Rabani. Quicquid facis facias vel ex amore dei vel ex seruitute diaboli: ergo oīs actio de necessitate bona est vel mala: nulla ergo indifferens: qȝ est incōueniēs. ¶ Itē sup illud Mat. xij. Aut facite arborē bonā ⁊ fructū eius bonū ⁊c. dicit glo. Hiero. Nihil mediū quin boni actoris bona sint opera ⁊ mali mala. Sed necesse est actorē esse malum vel bonū: ergo necesse est ꝙ opa sint bona vel mala. Nec est ibi mediū nulla ergo indifferētia. (Quinto Hierony.) ¶ Itē Hiero. in ep'la ad Augu. de cerimonialibus legis dicit. Non indifferētia sunt inter bonū ⁊ malū sicut phi disputant. Si ergo nō est accipere indifferens in operibus illis: ergo pari ratione nec in operibus alijs. (Sexto.) ¶ Itē maius est ꝓgredi in factū q̄ in verbum. Si ergo in verbo nō inueniꝛ indifferens: nec in facto inueniꝛ. Qȝ aūt nō inueniaꝛ in v̄bo indifferēs patet: aut est in debitum finē: ⁊ tunc est laudabile ⁊ bonū: aut caret debito fine: ⁊ est ociosum: aut est in finē malū: ⁊ est pernitiosuȝ: ⁊ vtroqȝ modo est reprehēsibile malū. (Rn̄sio quorūdā ad contra.) ¶ Ad hoc rn̄dēt quidā dicentes: ꝙ illud preceptum apl'i: oīa in gloriam dei facite: intelligitur negatiue. i. nihil faciatis cōtra gloriā dei. ¶ Contra. Scḋm hoc dormiēdo implemus illud preceptū: qȝ nihil facimꝰ cōtra gloriam dei: si solū illud ꝓceptū intelligitur negatiue. ¶ Itē si dicatur ꝙ intelligiꝛ cū positiōe actꝰ: vt sit sensus. facite in gloriā dei. i. facite nō contra gloriā dei. ¶ Cōtra. Scḋm hoc ꝑ illud preceptum nihil ponitur nisi facere ⁊ negatio quedā: ratione eius qȝ est facere nō intelligitur dispositio ad mercedem seu ad meritū: qȝ facere in se cōe est: nec rōne negationis simili modo: qȝ per negationē non est positio debiti finis meriti: sed remotio indebiti: ergo nec virtute totius erit dispositio ad meritum. Sed seu esset preceptuȝ seu cōsiliū esset dispones ad meritū: sequereꝛ igitur ꝙ nec esset preceptū nec consilium. ¶ Itē cum dicitur in gloriā: notaꝛ habitudo finis ad actū ergo cum dicitur: facite in gloriā: notatur relatio actus ad finē. Non igiꝛ intelligitur negatiue. (Alij dicunt.) ¶ Alij dicunt ꝙ intelligiꝛ positiue: ꝭ est consilium nō ꝓceptū. ¶ Contra obijcitur a cōtrario sensu. facere cōtra gloriā dei est ꝓhibitum: ergo facere in gloriam dei est precepium. ¶ Item preceptū est datum a circūstantijs actionum. Sed inter omnes circūstantias finis est maxime debitus; ergo inter omnes circūstantias finis est

nis est maxime in precepto. Quod autem alie circūstantie actionum sint in ꝓcepto manifestuȝ est. Nam in precepto est moderate comedere sobrie bibere p̄terea ⁊ debito tempore: ⁊ ita de alijs circūstantijs. ergo multofortius ꝓpter deum comedere. In precepto igitur est omnes actiones referre ad deum. (Alij dicunt) ¶ Propterea alij dicunt ꝙ preceptū est de actionibus referendis in deum. omnia in gloriam dei facite: ⁊ intelligitur habitu nō actu: itaꝙ quicquid faciat homo. ⁊ si non actu referat ĩ deū: tamen si interrogaretur propter quid illud faceret: tenetur vere respondere ꝙ illud vult facere ꝓpter deum. Contra. Redit inconueniēs qȝ prius scilicet ꝙ aliquis iustus implet illud preceptū dormiendo: quia in eo est habitus caritatis: ꝭm queȝ interrogatus diceret ꝙ vult comedere ⁊ bibere ꝓpter deum. Meretur igitur dormiendo. ¶ Item distinguitur inter precepta affirmatiua ⁊ negatiua: qȝ ꝓcepta negatiua obligāt semper et ad semꝑ. Precepta affirmatiua obligant semper: sed nō ad semꝑ. Sed si intelligereꝛ relatio ꝭm habituȝ illud ꝓceptum qȝ affirmatiuum est semꝑ obligaret: qȝ oīa bona semꝑ habitu referēda sunt in deum. Sp enim quilibet tenetur esse paratus: ꝙ si cogitaret de deo: ꝙ ad ip̄m referret suam actionem. nō ergo intelligitur illud ꝓceptū in habitu. (Alij dicunt) ¶ Propterea alij dicunt. ꝙ ꝓceptū oīa in gloriā dei facere. intelligitur vt semꝑ referamꝰ ad deū omnē actū bonū: cum cōuertimur oīno sup collocationem actꝰ ad finem ad quē dȝ vis rōnalis actū ordinare. (Sol' ad arg. ꝓ primū opinionem eoꝝ.) ¶ Ad primum ergo obiectū rn̄dent. ꝙ saluator facit mētionē de operibꝰ iusticie referēdis in deum ⁊ etiaȝ de alijs: ꝭm ꝙ debitū relationis geminaꝛ. Est enī debitum operis ⁊ debitū facientis. Ex ipso debito operis opera iusticie seu sp̄ualia dn̄t referri in deū qȝ expressit saluator cū dixit. Attendite ne iusticiaȝ vestram faciatis corā hominibꝰ. Ex debito vero facientis debent referri alia opa. quoꝝ principiū est liberum arbitriū. et hoc cū ꝯferimus actiones ad finem principalem. qȝ insinuauit saluator cū dixit Math. vj. Thesaurizate vobis thesauros in celo. Et exposuit thesaurū intentionem cordis cum subiūxit. vbi est thesaurus tuus ibi ē cor tuum. (Ad secundū.) ¶ Ad scḋm dicerent. ꝙ actus vegetabilis ⁊ sensibilis distinguūtur. Naȝ quidā sunt inuolūtarij: vt attrahere ⁊ dirigere ex parte vegetabilis. imaginari terreri ex parte sensibilis. ⁊ istos actus quia non sunt in ꝑtāte arbitrij: nō tenemur referre. Alij vero sunt volūtarij hoc est subditi imperio rōis: queadmodū comedere coire ex parte vegetabilis. videre ambulare ex parte sensibilis. Scḋm hoc ergo ꝙ actus isti principium habent vim imperantem motuȝ. s. rōnalem. tenemur actus istos referre in deum eo modo quo dictū est. Scḋm aūt ꝙ hn̄t principiū vires facientes vel elicientes motus non tenemur ipos referre. (Ad tertium.) ¶ Ad tertiū dḋm. ꝙ q̄tum est ex imperio virtutis rationalis: nullꝰ motus est indifferens. Sed potest esse indifferēs ꝭm ꝙ est ex vi sensibili: vel alia que non ꝭm se nata est ad summū bonum. Item potest esse indifferens ratione status vt in puero et alienato. (Ad quartū.) ¶ Ad quartum respondent ꝙ actus vegetabilis ⁊ sensibilis in homine et virium inferiorum sublimiorē hn̄t ordinem in homine q̄ ĩ ceteris. Ordinantur enim ad vim rationalem seu sub vi rōnali ⁊ ideo actus eorum qui subiecti sunt rōni referendi erūt ad finem vis rōnalis: qui est deus. ⁊ hic est finis nature rōnalis: in q̄tum rōnalis ē Ideo q̄uis rōnalis referat ad finē vegetabilis vel sensibilis actū vegetabilis vel sensibilis. cōsiderando finem vltimū deum: non priuando neqȝ ponēdo ip̄m: nihilominus tamen si non referat in deum omittit vel declinat ab eo qȝ ꝭm naturā suam est. q̄ est. s. rōnalis. ⁊ in hoc dicūt ꝙ transcendit theologus phm̄ moralez. (Ad quintuȝ.) ¶ Ad quintum dḋm. ꝙ aliquis facit qȝ debet non tn̄ ꝑut dȝ. et aliquis facit quod debet ꝑut debet. Faciēdo q̄s qȝ debet ⁊ tn̄ nō ꝑut dȝ peccat ⁊ hoc vel ꝯmittendo sicut ieiunādo ꝓpter vanam gloriam: vel orando. Uel omittendo vt in elemosynam dando: cū est in cōꝑhensione summi boni: et nō referendo ad ip̄m: faciēdo vero qȝ debȝ ꝑut dȝ nō peccat. (Ad sextum.) ¶ Ad sextū rn̄deo. ambiguū verbum est qȝ dr̄ ꝙ nō tenemur ad ea que non sunt ĩ ꝑtāte nostra. Nam nō hn̄s gr̄am: ⁊ si non habeat potestatē ad opera gr̄e: habet tn̄ facultatem faciēdi quod in se est ꝙ habeat gr̄aȝ: ex qua est ptās ad opera gr̄e. Preterea potestas referendi in deuȝ sicut in finem duplex est. aut sicut in finem ꝓximū: ⁊ hoc modo referre actū est ex potestate gratie. Aut sicut in finem remotum. et hoc modo est referre ĩ potestate rōnalis nature. vnde ꝓprie loquēdo ex ꝑtāte nature possumus referre actiones nr̄as ad deum non in deū. ex ꝑtāte gratie in deum. Ad: enī dicit circūstantiam cause finalis remote: vt cum dico: vado ad ecclesiam: cum adhuc remotus sum. In vero dicit circunstantiam cause finalis proxime: vt cum dico. Uado in ecclesiam cum proximꝰ sum. (Ad septimū.) ¶ Ad vltimum dḋm ꝙ cum diciꝛ. Oīa in gloriā dei facite. nō intelligiꝛ nisi de actibꝰ ordinabilibus in deum: et ideo nulla est obligatio vel obiectio de venialibus. (Cōtra rōneȝ. obijciꝛ prio.) ¶ Sed contra hanc responsionem obijcitur. Nā sicut dicit aug. in primo de libero arbitrio. Planum est in toto vitiorum genere libidinem dominari. in omni ergo actu vitioso mouet libido quam diffinit aug. improbam voluntatem. vbi ergo non mouet libido: non erit opus vitiosum. Sed si aliquis comedat ea sola intētione vt sustentetur recispiens ad necessitatem nature solū. et tamen cōsiderās deū nō referēdo vltra nō moueꝛ libidine: ergo suū comedere nō erit vitiosum. ergo nec ꝯtra aliqȝ ꝓceptum: ergo nō teneꝛ talem actum referre in deum. (Secundo) ¶ Item ad Ro. vij. super illud. Nō enī quod volo hoc ago. distinguiꝛ triplex velle. velle nature: velle gr̄e. velle vicij. Uelle aūt comedere ad sustētatiōnē nature solū velle nature est. Uelle vero comedere ꝓpter voluptatē q̄ queritur in cibo: velle vitij est. Uelle vero comedere ad hoc ꝙ sustenteꝛ in seruitio dei: velle gr̄e ē. Sic ergo velle gratie laudabile est: ⁊ velle vitij vituperabile est: ita velle nature indifferēs. Si ergo rō sequatur volūtatem nature. nō merebitur nec demerebitur. Sed si faceret cōtra aliqȝ ꝓceptum necesse erit demereri. Nullo ergo ꝓcepto teneꝛ referre talem actionem in deum. (Responsio. ad q̄stionem et sol' ad contra prio daꝛ.) ¶ Rn̄. dḋm ꝙ ꝓceptum de actionibus referentis ĩ deū affirmatiuū ē ⁊ obligat semꝑ ꝭ nō ad semper. sed ꝑ loco et tpe: hoc est cum actu cogitaꝛ de ope ⁊ fine principalis operis. s. deo: ⁊ de ip̄a obligatione quam debet rationalis creatura deo. totam enim se dȝ deo. ⁊ ꝭm ip̄am substātiā ⁊ virtutem et actionē. Distingēdū ē tn̄ sicut prius ꝭm ioh. dam̄. ꝙ q̄dā vires sunt obediētes rōni. q̄dam v̄o nō obediētes rōni. vt nutritiua ⁊ augmētatiua ⁊ respiratiua. ⁊ qȝ actuū harū viriū nō sumꝰ dn̄i: qȝ nō subijciunꝛ arbitrio rōnis ideo nō tenemur istos actꝰ referre. Iteȝ sunt vires obedientes rōni vt apprehēsiua sensibilis ⁊ motiua ⁊ manducatiua sumēs cibū ⁊ hmōi. Et horū actuū ꝭm ꝙ sunt ex imꝑio rōnis dn̄ium hēmus. ⁊ iō tenemur ipsos referre in deū triplici cognitiōe rōnis cōcurrēte. cōsideratiōe scȝ opis. cōsideratiōe

finis q̄ est deus. consideratione obligationis: qua rōnalis creatura tenet deo. Item sunt vires rōnales vt vis cognitiua vis electiua vis etiā interp̄tatiua. Et harum actus tenemur referre in deū duplici cōsideratiōe ↄcurrente videlicet ↄsideratione operis τ cōsideratione finis. Quia enim isti actus rationales sunt: non necessariū est tertiū. s. ↄsideratio obligationis. et hoc mō intelligit illud p̄ceptū ad col. iij. Om̄e quodcūq₃ facitis in v̄bo aut ī opere oīa ī noīe dn̄i iħu x̄pi facite. τ dicit ibi glo. i. ad gloriam x̄pi facite non v̄ram. τ nō solum q̄ facis v̄bo aut ope: sed oīa sint ad gloriā x̄pi: ēt cogitatiōes τ si q̄ sint alia: qđ intelligendū ē ƒm distinctionē₃ que supra posita ē. ¶ Ad illa v̄o duo q̄ cōsequent obijciunt. ꝙ rōnalis creatura d₃ totā suā actionē deo. τ ideo tenet referre ad finem deū. τ iterū ꝙ tenetur ordinare suas actiones in finem deū: ↄcedēdum ē ƒm distinctionem q̄ supra posita est ¶ Ad illud v̄o qđ q̄rto obī ex gl. Matth. Quicq̄d facis: facis ex seruitute dyaboli: vel ex amore dei. dōm. ꝙ ex: nō notat ibi cām mouentē: sed cōcomitantē vt sit sensus. q̄cq̄d facis facis vel ex amore dei. i. existens in caritate. vel ex seruitute dyaboli. i. ex̄ns ī p̄ctō: non ꝙ ꝓcedat quodlibet opus ex amore dei mouēte: vel ex seruitute dyaboli. ¶ Similiter intelligēdū ē illud Hie. sup. xij. matth Nihil mediū quin boni actoris bona sint opa: τ mali mala. Intelligitur ei de opere ƒm ꝙ exit a rōnali creatura affecta ƒm bonitatem et maliciā: nō de ope ƒm se. ¶ Ad illud vero hiero. ad aug. dōm. ꝙ intelligebat de operibus cerimonialibus ꝓut opinabatur ipsa tempore legis esse precepta. t̄pe vero gratie ꝓhibita. τ ƒm hoc dicebat ꝙ non erat indifferens ī eis. non aūt de ip̄is operibus ƒ₃ se. Vn̄ dicit aug⁹. in ep̄la quam rescribit ad Hiero. Cur nō dicā precepta illa veterum sacrorum nō bona esse: q₂ non eis iustificamur nec tn̄ mala q₂ diuinit⁹ p̄cepta: cum me adiuuet ꝑphetica sn̄ia qua dicit deus se illi populo dedisse precepta non bona Ezech. xx. de alijs aūt operib⁹ q̄ nec sint in p̄ceptione nec in ꝓhibitione dicit hiero. Phi disputant bonū ē ↄtinētia: malum est luxuria. inter vtrūq₃ indifferens est ambulare digerere. De operibus vero cerimonialib⁹ dicit. obseruare cerimonias legis nō potest esse indifferēs: sed aut malum est aut bonū est. Bonum dicit rōne p̄ceptiōis t̄pe legis. malū rōe ꝓhibitionis t̄pe grē. ¶ Ad illud vero qđ obijcitur. ꝙ circa verbum nō potest esse indifferens. ergo nec circa factum: dicendum ꝙ non sequitur. Nam verbu₃ ƒm se exit avi rōnabili τ ad finē eius. vn̄ per supradictā rōnem τ determinatione₃ cadit aut in bonū aut in malū: nō aūt sic ē de quolibet facto. ¶ Ad alia vero que obijciuntur vltimo. ꝙ si aliquis comedat ꝓpter sustentationē nature tantum: q̄uis consideret actum τ finem deum: non mouetur libidine: ↄcedēdū ē hoc: cū non ↄsiderē obligationē qua tenetur natura rationalis deo. sed si consideraret obligatione₃ qua totam se debet deo: τ actū et ip̄m deū: ↄstans ē si nō referret deo. suu₃ debitū denegaret. τ ideo moueretur improba voluntate hoc ē libidine. ¶ Ad illud vero quod vltimo dicit: ꝙ si ratio sequatur velle nature. ꝙ non demerebitur: concedendum est: nisi vbi tenetur ad superiorem ordinem actionis. dico enim ꝙ cum ratio cōsiderat actum τ finem τ obligationem quā debet deo. tenetur ip̄am actionem vt comestionis ordinate. non solum ad sustentationem nature sed ad sustentationem propter deum.

Ad secūdum et tertium.

Ad quartu₃

Ad autorita. hiero.

Ad sextum.

Ad obiectio nē ↄtra rn̄sio Ad primum.

Ad secundū.

Articulus secundus.

Postea queritur vtru₃ actiones sp̄uales possint referri ad finem t̄palem. Queritur ergo vtru₃ liceat alicui p̄dicare isto fine vt sustentetur: esto ꝙ non h̄eat aliū de. Ad quod arguitur sic. Omnis actio relata ad finē debitum agētis: est bona τ ordinata. Cū ergo predicanti debeātur tēporalia sicut h̄r. j. corin. ix. Si nos vobis sp̄ualia seminamus: nō est magnu₃ si vestra carnalia metamus. ¶ Item vj. ad Gal. Coīcet is qui cathezizatur verbo ei qui se cathezizat in omnibus bonis. Item. ij. Thi. ij. Laborantē agricolā optet ō fructib⁹ p̄cipere. Itē math. x. Dignus ē oparius mercede sua vel cibo suo. Itē ī ps. Sumite p̄s. s. p̄dicatiōnē τ date tympanū. s. t̄palis sustētatiōis. ergo sustētatio p̄dicatoris ē finis debitus p̄dicationi. Predicare ergo tali fine licitū erit τ bonum. ¶ Item necessitas non habet lege₃. Sed necesse est ꝙ p̄dicator sustentet. Si ergo nō habet aliunde vt sustentet p̄dicando ꝓpter sustētationem non faciet ↄtra legem. ¶ Ite₃ talis p̄dicatio non ꝓcedit ex mala radice: quia voluntas q̄ vult sustentari licita est: nec referet ad malū finē: qm̄ sustentari necessariū ē: ergo talis p̄dicatio licita est. ¶ Itē ad phil. j. Seu ꝑ occasionē seu ꝑ veritatē x̄ps anūnciet: in hoc gaudeo: ƒ₃ τ gaudebo. τ annūciari per occasionem dici p̄dicari ꝓpter lucrū t̄pale. Si ergo apostolus non gaudet nisi de bono vel licito predicari: tali fine erit bonum et licitum. ¶ Item fodienti in vinea licet sperare mercedem sibi ꝓ missam τ debitam et propter illa₃ laborare. ergo cū sustentatio corporalis sit merces ꝓmissa p̄dicatori Luce. x. Dignus ē operarius mercede sua poterit predicator pro illa p̄dicare. ¶ Cōtra. Augu. in sermonē dn̄i in mōte. Nō ideo debemus euangelizare vt māducemus: sed iō manducare vt euangelizemus. Nam si ꝓpterea euāgelizamus vt manducemus vilius habemus euangelium q̄ cibum. τ erit iā bonū nostru₃ in māducādo necessarium aūt in euāgelizando. ¶ Itē aug. in eodem. Si coact⁹ inopia rerum q̄ t̄pali vite sūt necessaria p̄dico euangelium. mercedem euāgelij nō hēbo: q₂ nō ip̄m euangelium diligo sed ei⁹ precium in illis t̄palibus ↄstituo: quod nephas ē fieri: vt non tanq̄ filius ministret euāgeliū: sed tanq̄ seruus cui dispensatio credita est. ¶ Itē p̄ferre viliora melioribus temporalia sp̄ualibus inordinatum et culpabile est. S₃ dicit aug. in sermone dn̄i in mōte. Quecūq₃ res ꝓpter aliq̄d q̄ritur. sine dubio inferior est q̄ illud ꝓpter qđ q̄ritur. τ ideo illō primum est ꝓpter quod ista₃ rem q̄ris nō ista res quam propter aliud queris. quapropter si euangelium τ regnum dei ꝓpter cibum q̄rimus: priorem facimus cibum τ posterius regnū dei. Relinq̄tur ergo ꝙ predicare seu facere aliquod aliud opus sp̄uale ꝓpter emolumentum tēporale: est inordinatum τ culpabile. ¶ Itē matth: Gratis accepistis gratis date d₂ p̄dicatoribus ap̄lis. Si ergo p̄dicare ꝓpter t̄palia nō est gratis dare: ī moꝫ venalē p̄dicationem habere: qui p̄dicat ꝓpter sustentationem transgreditur hoc preceptū. ¶ Item si symoniacu₃ ē sp̄ualia ꝓ t̄palibus dare: talis p̄dicatio symoniaca erit. ¶ Rn̄. dōm ꝙ nullo mō opera sp̄ualia dn̄t ad finē temporalem referri: immo ad finem eternum quia sicut dicit aug. Jam quod est melius incōparabiliter referretur ad id quod est vilius: quod est inordinatū et vituperabile. ¶ Ad illud ergo quod primo obijcitur, respondetur per ītercemptionem ꝙ sustentatio corporalis non est finis debitus predicationi. sed res debita predicatori non res quam debeat acquirere ex predicatione: sed

V. actiones sp̄uales possint r̄ferri ad finem t̄pale₃ Arg. primū.

Secundum

Tertium.

Quartum

Quintum

Cōtra Aug.

Responsio.

Sol. ad arg. primum.

gatione: sed quam meretur ex predicatione vnde j. corint. ix. Qui arat deb₃ arare in spe. Glo. i. p̄dicator qui apetit corda ad fidē deb₃ arare in spe sti pēdiorū tēporaliū: nō ꝓpter hāc spe₃. Nō eni hic deb₃ esse sua intētio τ finis in suo ministerio. Vn̄ ƒm hoc d₂ Luc. x. Dign⁹ est operari⁹ mercede sua Causa aūt est q₂ finis d₃ esse id qđ meli⁹ est τ ideo in teporalib⁹ nō p̄ōt esse finis sp̄ualiu₃. q₂ ergo in eo qđ ē optimū deb₃ cōstitui finis sicut dicit ph̄s In solo deo debet poni finis predicationis. apoc. j. Ego sum alpha τ o. ¶ Ad secundum dicendum ꝙ sunt quedam mala q₂ prohibita in quibus necessitas dispensat vt. j. Regum. xxj. de dauid qui comedit panes propositionis. Comedere eni₃ tales panes non erat malum nisi q₂ prohibitu₃. Similiter math. xij. excusantur discipuli propter necessitatem q₂ fricabant spicas in sabbato. Quedā vero sunt prohibita quia mala in quibus necessitas non dispensat. vt fornicari τ tale est predicare pro mercede temporali quia sicut supra ostensum est: in hoc ponitur abusio τ inordinario actus. ¶ Ad tertium dicendum. ꝙ ex mala radice prouenit ista actio. Nam q̄uis actio volūtatis qua isto vult sustentari absolute nō sit mala. tn̄ voluntas qua iste vult sustētari. taliter. mala ē. s. ꝑ p̄dicationē q₂ in hoc est ꝑuersitas ordinationis. Preterea q̄uis predicatio sit bonum opus. τ licitum: tamē deturpatur si hoc fine exerceatur. spiritualia eni₃ debent referri ad finem spiritualem. ¶ Ad quartum dicendū. ꝙ non gaudebat apostolus de hoc ꝙ per occasionem annunciabatur x̄ps. sed de consequenti. s. de profectu audientium qui inde proueniebat. vnde in illa locutiōe ponitur antecedēs pro consequenti ƒm ꝙ illud Jac. j. accipitur. Omne gaudium existimate: fratres carissimi cū in varias tentationes incideritis. et ad hoc significandum non dixit absolute gaudeo sed et gaudebo de futuro. Vel potest dici ꝙ gaudebat apostolus de passione q₂ annunciebatur x̄ps. sed non de taliter predicantium actiōe. ƒm ꝙ dicitur de interfectione x̄pi: ꝙ iudeorum actio deo displicuit: sed passio grata fuit. ¶ Ad vltimum dicendum ꝙ non est simile de operario spirituali et tēporali. nam labor et actio fodientis in vinea temporalis est. et ideo sub precio poni p̄ōt. Sed labor et actio p̄dicatoris spiritualis est: et ideo sub precio poni non potest.

Ad secundu₃

Ad tertium.

Ad quartum

Ad quintum

Membrum secundum

De simplicitate itētiōis.

Consequenter querendum est. de simplicitate intentionis: de qua d₂ math. vj. Si oculus tuus fuerit simplex totū corpus tuum lucidum erit τc. et pro qua dicitur. Nemo duobus dn̄is potest seruire. τ nolite solliciti esse τc. sed primū querite regnum dei. Circa qđ queruntur principaliter tria. Primo vtrū manente simplicitate intentionis p̄ōt constitui duo fines. Secundo vtrum possit constitui intētio siue finis in creatura Tertio vtrum omnis sollicitudo t̄palium sit ꝓhibita.

Articulus primus

V. manente simplicitate intētiōis possunt cōstitui duo fines. Arg. primu₃

Circa primum queritur vtrum aliquis possit sibi constituere duos fines temporalem et eternum. vt ire ad ecclesiam propter deum et propter nummos et hmōi. Ad qđ sic. Nihil ꝓhibet eundem motū esse gratie τ nature. verbi gratia. Diligere deum quia beneficus quod respicit natura. τ diligere quia bonus: quod respicit gratia: ergo nihil ꝓhibebit eūdem actum referri ad finem nature et finem grē. Sed finis nature semper est in creatura. finis in creatore. Vnius ergo τ eiusde₃ actus poterunt cōstitui duo fines non referendo vnum ad alterum. ¶ Item cum ratio sit vna potentia h̄ns partē superiorem τ inferiorem: ratione superioris potest in deum. ratione vero inferioris que ↄiuncta ē sensualitati ī id qđ est nature necessariū. ita tn̄ ꝙ nec hunc finē ponat ordinatū ad illu₃. ¶ Itē hoc idē p̄ōt ꝓbari ꝑ simile ī x̄po. Ratio eni voluit nō mori cū dixit. Pater si possibile est transeat a me calix iste: ƒm partem illā qua ↄiungit sensualitati. Ite₃ ƒm p̄tem superiorem voluit mori. q₂ dixit. verūtn̄ non sicut ego volo sed sicut tu. ergo pari rōne vis rationalis p̄ōt sibi duos fines cōstituere. ¶ Item aliquis p̄ōt ire ad sctm̄ iacobū ex voto facto in caritate. Ite₃ p̄ōt ire ex naturali pietate ad videndū fratrem suū. ergo eadē actio p̄ōt esse ex caritate et ex naturali pietate. Sed caritas refertur ad fine₃ eternum: naturalis pietas ad finem temporalem. ergo possunt cōstitui duo fines vnius actiōis temporalis. s. τ etern⁹. ¶ Itē aliquis mot⁹ potest esse simul naturalis τ violentus vt si lapis impellatur deorsum. in q̄tum pellit violent⁹ est. in q̄tū vero inclinatur deorsum naturalis. Sed maior est dr̄ia inter motū naturalē τ violentū q̄ īter motū ex naturali pietate τ ex caritate: ergo ide₃ p̄ōt esse motus ex caritate τ ex naturali pietate. ¶ Cōtra. aug. in sermone dn̄i in monte exponens illud. Si oculus tu⁹ fuerit. s. τc. Nisi cor simplex fuerit mūdum non erit. Simplex autem quō erit si duob⁹ dn̄is seruiat: nec vna intentione rerū eternarum purificet aciē suam: sed eam mo[illegible]alium rerū amore obnubilet. Non potest igit mundum τ simplex cor esse. si diuidatur intentio τ ↄstituant duo fines in t̄palib⁹ τ eternis. ¶ Item aug. in eodem. Cor non mūdat nisi vna τ simplex intentio in eternam vitam τ solo et puro amore sapiē. ergo manente simplicitate intentionis nō p̄ōt cōstitui duplex finis. ¶ Itē math. vj. Nemo p̄ōt duob⁹. d. s. Aug. Simplici corde tn̄mō ꝓpter regnū dei debem⁹ operari bonū ad oēs: non autem in hac operatione vel solam vel cū regno dei mercedē t̄paliu₃ cogitare. Non ergo cum regno dei qui est finis etern⁹: p̄ōt ↄstitui finis t̄palis. Item q̄rite primum regnū dei τ hec omnia adijcient vobis. matth. vj. Adijcient dicit aug. in sermōe dn̄i in monte. i. ↄsequant: nec cū ista q̄ritis illum auertamini. aut ne duos fines ↄstituatis. vt τ regnū dei ꝓpter se appetatis: τ ista necessaria. ¶ Item augu. exponens illud Nemo potest duob⁹ dn̄is seruire. Duobus dn̄is seruire conatur: qui et regnū dei ꝓ magno bono appetit τ hec temporalia. nō poterit aūt simplicē h̄re oculu₃: τ vni deo domino seruire: nisi quecūq₃ sunt cetera si sint necessaria ꝓpter hoc vnum assumat. i[illegible] propter regnum dei. ¶ Item ve ingredienti terrā duab⁹ vijs Eccle. ij. ¶ Itē si possunt cōstitui duo fines temporalis et eternus. τ ƒm hoc vna τ eade₃ actio erit meritoria: τ tota non meritoria. ¶ Item summum bonum non solum dicitur summum ꝑ remotionem superiorum: sed etiam per remotionem paris. Sed ƒm rationem boni est finis: ergo remouet prepositionem finis τ coequalitatem in ratione finis. ergo non erit ponere ipsum cu₃ alio sicut duos fines nisi illud alterū referatur ad ip̄₃: itaq₃ actio non sit demeritoria. Constituere ergo duos fines deum scilicet τ creaturam est simpliciter peccatum. ¶ Item associare aliquid summo bono in ratione finis: cum ipse sit summus finis

Secundum

Tertium

Quartum

Quintum

Contra aug.

est peruertere ordinez. Si ergo hoc fiat sequetur necessario contemptus summi boni. ¶ Item circa casum propositũ obijcif. Ire ad ecclesiã nõ est ordinatũ ad habẽdũ denarios nisi rõne orationũ quas facere tenenf: q2 nõ dantur ad surgendũ sed ad officiũ diuinũ implendũ. Sz orare pro nũmis est ponere corporalẽ finẽ spũalis. ꝛ hoc est symoniacũ: q2 iam ponif impreciabile sub ꝑcio. Relinquitur igitur ꝙ nõ põt quis licite ire ad ecclesiaz vt ponat finẽ in nũmos.

Responsio. ¶ Rñsio ꝯstituere duos fines. s. tẽporalem ꝛ eternũ contingit ita ꝙ sint ordinati vt vnus propter aliũ. ꝛ hoc cõtingit dupl'r ita ꝙ ponaf eternũ finis vltimus: tẽporale vero finis primus vel ecõuerso. vel ita ꝙ nõ sint ordinati sed vtrũqꝫ principaliter intendatur tẽporale et eternũ. Si ponaf eternũ finis vltimus ꝛ tẽporale finis ordinat⁹ ad finẽ distinguerent aliqui sic: q2 aut actio spiritualis aut corporalis est. Si spũalis est vt predicatio: oratio: ꝛ hmõi non potest referri ad finẽ temporalẽ velut ad pecuniã ꝛ per ꝯsequẽs ad finẽ eternũ deũ. Unde fas non esset vt aliquis predicaret vel celebraret diuina isto fine vt acquireret temporalia de quibus sustentaref ad dei seruitium. Si vero sit actio corporalis sicut est laborare in vinea dicũt ꝙ põt referri ad finẽ tẽporalẽ dum tamen referatur postmodum ad deum vt fodere in vinea ad pecuniam acquirendam qua sustentetur in seruitium dei. Sed hoc plenius infra manifestabitur. Si autem econuerso finis proximus ponatur deus et finis vltimus tẽporale: ꝑuersissimum est. Hec est enim peruersitas in vtẽdo fruendis: de qua dicit augustinus. Humana peruersitas est fruendis vti. hoc est diuina ad finem alium referre: ꝛ ẜm hoc exponitur illud. ij. Ecclesiastici. Ue ingrediẽti terram duabus vijs. Glos. Duab⁹ vijs ingreditur qui quod dei est opere exhibet. et quod mundi est cogitatione querit. Si vero constituantur duo fines comprincipales temporale et eternum: accidit peruersitas de qua dicit augu. qꝺ peruersitas est vtendis frui: hoc est temporalia quibus est vtendũ non referre ad eterna: quibus est fruendum. Secundum hoc accipitur illud. Ecclesiasti. j. Non accesseris ad illũ duplici corde. et illud iac. j. Uir duplex animo inconstans est in omnibus vijs suis. Glos. Duplex est animo qui vult gaudere cum seculo: et vult gaudere cum deo.

So. ad arg. j ¶ Ad primum ergo quod obijcit. qꝺ motus nature ordinatur ad motuz gratie. gratia enim perfectio est nature. vnde in ordine quodaz se habent natura et gratia. vt in dilectione primo diligitur deus quia beneficus: et postmodum extensa consideratione diligitur quia bonus. ꝛ forsitan non erit idem motus numero: sed duo motus ordinati. Uñ ad illud quod dicit qꝺ finis nature est in creatura: intelligẽdum est quod aliter finis nature est in creatura et aliter finis voluntatis peruerse. Uoluntas enim peruersa ponit finẽ in creatura excludendo finem summum. natura ponit finem in creatura ordinabilem ad finẽ summum. Non erit ergo simile de motu nature et gratie: et motu voluntatis in finem temporalẽ et eternum.

Ad secunduz ¶ Ad secundum dicenduz quod ratio non potest ordinate moueri: si ẜm deliberatiõem equaliter constitueret finem deum: ꝛ id quod est nature necessarium. Nam motus inferioris partis rationis debet ordinari ꝛ sequi motũ superioris partis rationis: quia aliter peruerteretur ordo.

Ad tertium. ¶ Ad tertiũ qꝺ obijcitur de xp̃o. dicendũqꝫ nõ est simile. Nam voluntas illa qua voluit nõ mori fuit motus sensualitatis: volũtas vero qua voluit mori fuit rõnis: Et si dicatur ꝙ oratio fuit rationis: q̃ dixit transeat a me calix. Dicendũ est ẜm hyl. in li. de trini. ꝙ ratio illud orauit vt aduocatus sensualitatis. Item si dicaf ꝙ volũtas illa fuit rõnis. dicendum ꝙ nõ fuit rõnis vt ratio: sed rõnis vt natura. ꝛ iõ nõ est sile. Nos eni hic loquimur de motu rõnis vt ratio est: vtrum possit ꝯstituere duos fines.

Ad quartuz ¶ Ad quartum rñdeo. ꝙ cuz rõ deliberat de fine naturalis pietatis ꝛ de fine caritatis. ad hoc ꝙ sit ordinatus motus ꝛ meritorius: necesse est vt finis pricipalis sit finis caritatis. bñ põt tñ finis naturalis pietatis. s. visio fratris apud sanctuz iacobum esse cã accelerationis motus. nõ tamẽ ex hoc ꝯstituef duplex finis pricipalis.

Ad quintuz ¶ Ad vltimũ iam patet rñsio. ꝛ cõcedendũ est ꝙ idẽ actus põt esse ex natura ꝛ gr̃a vt subuenire isti q2 hõ indigẽs est conformis in natura. et subuenire isti quia ad imaginem dei est. non tamen ꝯstituuntur duo fines eque primi: quia finis nature ordinabilis est ad finem gratie.

Articulus secundus

U. finis ponẽd⁹ sit i creatura. Consequenter queritur vtrum intentio possit poni in creatura. sicut in finem. ita ꝙ sit finis sub fine eterno. Ad quod sic arguitur. Querite primũ regnũ dei ꝛ iusticiã eius. ibi dicit interli. Non ꝙ post ista: sed q2 sum mũ: ꝛ qꝺ ꝑpter se ꝛ extra quod nil petif. ex quo relinquif ꝙ tpalia nõ possint q̃ri sicut finis ordinatus sub fine summo. ¶ Item ẜm eẽntiã bonũ ꝛ finis idem. Si ergo temporalia nõ pñt q̃ri sicut bonũ nr̃z: ergo nec sicut finis. Quod aũt nõ possint queri sicut bonũ nostrũ. dicit aug. in sermone domini i mõte assumẽs illud. querite primũ re. dei et iusti. eius: ꝛ hec oĩa apponenf vobis. Hic manifestissime oñdit hec non esse appetenda tanq̃ bona nr̃a vt ꝑpter ipsa debeamus bñ facere sicut facimus sed tñ necessaria.

Augu. ¶ Itẽ aug. in eodem. Regnũ ꝛ iusticia dei bonum nostrũ est ꝛ hoc appetendũ: et ibi finis cõstituendus: ꝑpter qꝺ oĩa faciam⁹ q̃cũqꝫ facimus. Sed q2 in hac vita militamus: vita sine his necessarijs agi non põt. Ex quo relinquitur ꝙ temporalia non pñt poni finis ordinata simplicitate intẽtiõis. ¶ Itẽ qꝺ q̃rif sicut necessariũ itineri vt baculus vl' vehiculũ seu viaticũ nõ q̃rif sicut finis itineris. Si ergo ista tpalia sunt querẽda solũ sicut necessaria itineri ad regnum: non erũt querẽda vt finis. ¶ Itez res sunt ordinate ẜm superi⁹ ꝛ inferius ꝛ res inferiores ad inferiorẽ finem: ꝛ superiores ad superiorẽ finez. Sz dicit aug. in sermone dñi in monte. ꝙ rõnale aĩal sicut est hõ sublimius ordinatum est in rerum natura q̃ irrõnalia. sicuti sunt aues. Si ergo appetitus irrõnalium ferf ad temporale bonũ. appetitus rõnaliũ dz ferri supra bonũ tpale. ergo inordinatũ erit rõnali creature tpalia appetere sicut bona sua. ergo in tpalibus non poterit ponere finez nec constituere intentionem. ¶ Itez dicit aug. in sermone domini in monte. Ipa cordis itentio qua facis quod facis. sordidatur appetitu reruz terrenarum ꝛ temporalium atqꝫ cecatur: ergo intentio relata ad terrena sordida est ꝛ ceca. Relinquitur igitur ex his ꝙ finis non potest poni in temporalibus manente simplicitate intentionis.

Contra arg. primum. ¶ Contra. Primũ querite regnum dei ꝛ iusticiam ei⁹ ꝛc. Cum ergo primum dicatur respectu secundi si regnum primo querendum est ꝛ eius iusticia: temporalia erunt secundo querenda. Regnum igitur ꝛ iusticia debet poni finis principalis: et temporalia finis

Secundum alia finis scdarius. ¶ Itẽ aug. i sermone dñi i mõte. Querẽdũ est primo regnũ dei ꝛ iusticia eius. i. hoc est preponendũ ceteris rebus. vt ꝑpter hoc cetera q̃ram⁹. Si ergo illud qꝺ q̃rif finis est: ꝛ illud ꝑpter qꝺ q̃rimus finis est: sed vltimus. ergo temporalia q̃ q̃runtur sunt finis ad finem q̃ regnũ dei est.

Tertium. ¶ Itez aliquis laborat in vinea. ꝛ eo fine vt acquirat sustentationẽ. sustentari aũt vult ad hoc vt seruiat deo quod ẽ iustuz: ꝛ ꝑpter hoc ꝑueniat ad regnum dei: constans est ꝙ hic sunt intentiones ꝛ fines ordinati ꝛ laudabiles. Sed intentio sustentationis q̃ est finis laboris tpalis est tñ ex hoc ꝙ refertur vlteri⁹ ad regnũ dei ꝛ gloriã laudabilis ẽ. Relinquitur igif ꝙ laudabil'r põt homo tpalẽ cõstituere intentionẽ ꝛ finem dũmõ non sit finis vltimus.

Responsio ¶ Rñ. aliquid queritur q2 bonũ aliquid q̃ritur q2 necessariũ. ꝑpter illud qꝺ q̃ritur q2 bonũ: querif vt finis volũtatis. illud vero qꝺ q̃rif vt necessariũ querif vt adminiculũ ꝑuentionis ad finẽ volũtatis. Dicendũ igif ꝙ tpalia sunt q̃renda vt necessaria nõ vt bona. ꝛ ideo ꝑpter ibi non est constituendus finis: nec motus intentionis. Intẽtio em dr quasi tentio in. s. finez. ꝛ hoc ẽ qꝺ dicit aug. in sermone domini in monte. Primũ q̃rite regnũ dei ꝛc. Cũ dixit primũ significauit q2 hoc posteri⁹ querendũ est. nõ tpe sed dignitate. Illud. s. regnuz ꝛ iusticia tanq̃ bonum nostruz: hoc. s. tẽporale tãq̃ nostrũ necessariũ. necessarium aũt ꝑpter illud bonum.

Sol. ad cont. arg. primuz. ¶ Ad primũ ergo qꝺ obijcif. dõm ꝙ primũ dr duob⁹ modis. Uno mõ ꝑ comparationẽ ad posteri⁹. Alio mõ ꝑ abnegationẽ eius qꝺ ẽ prius. Quãdo ergo dr primũ q̃rite. si intelligatur ꝑ comparationẽ ad posterius: nõ intelligef pri⁹ ꝛ posterius ẜm ordinẽ q̃ est finis ad finem: sicut dicimus ꝙ finis ambulationis est mãsio in eccl'ia ad finez orandi deũ. quõ nõ põt dici ꝙ finis ordinate volũtatis sit tpale relatũ ad regnuz dei. Sed intelligetur prius ꝛ posterius dignitate: sicut dicit augu. ẜm ꝙ dicim⁹ ꝙ prius q̃rif finis vt eccl'ia ambulãti ad eccl'iam posterius vero vehiculũ vt adminiculũ ꝑueniendi ad eccl'iam in quẽ modũ regnũ et iusticia dei prius q̃rif. tpalia vero posteri⁹. Si ꝟo intelligatur per abnegationẽ prioris: tũc planus est sensus. primũ q̃rite regnũ dei ꝛ iu. eius. i. añ oĩa ista nihil q̃ratis.

Ad secũdũ ¶ Ad scõm pz rñsio. Nõ ei q̃cq̃d queritur q̃rif vt finis. imo aliquid q̃rif vt adminiculũ actiõis seu instrm: vt cultell⁹ q̃rif ad icisionẽ: ꝛ baculus ad itinerationẽ: i quẽ modũ q̃rẽda sunt tpalia. Aliquid ꝟo querif vt finis: vt icisiõis finis est sculptura vel fabrica: in quẽ modũ regnũ ꝛ iusticia dei finis dz esse voluntatis.

Ad tertium ¶ Ad tertiũ dicendũ. ꝙ q̃uis sustentatio finis laboris sit: nõ tñ dz esse finis volũtatis. q2 sustentatio nõ est q̃rẽda vt bonum rõnalis creature: sed vt necessariũ ꝑtinẽs vite. ꝛ ideo tpalis sustentatio dz esse in vsum nõ in intentionis affectu. Uñ au. Querite regnũ dei: et hec omnia apponentur. i. ꝯsequentur sine vllo impedimẽto: si illa queratis. Nec ait. illa dabuntur. sed apponentur. quia illud est quod principal'r datur: aliud quod supadditur. quia in intẽtione eternitas: in vsu debet eẽ temporalitas. ꝛ illud datur: hoc superadditur.

Articulus tertius

U. oĩs sollicitudo tẽporaliũ sit ꝓhibita. Postea queritur. vtrum oĩs sollicitudo sit ꝓhibita. Ad qꝺ sic opponit aug. in sermone domini in mõte. Ipe dñs cui ministrabant angeli Math. iiij. tñ ꝑpter exempluz: ne quis postea pateref scandalũ cum aliquem seruoruz ei⁹ aĩaduertisset ista necessaria ꝓcurare. loculos habere dignat⁹ ẽ: quibus pecunia vsi vsibus necessarijs quicq̃d op⁹ fuisset ꝓberetur: sumptũ est ex ioh. xj. ¶ Itẽ videf apl's in crastinũ fuisse sollicitus: cuz dixit. j. corin. xvj. de collectis que fiunt in sctõs sicut ordinaui eccl'ijs galathie. ita et vos facite ꝑ vnam sabbati. vnusq̃sqꝫ vestrum apud se ponat thesaurizans qꝺ sibi placuerit. nõ vt cũ venero tunc collecte fiant. ¶ Item act. xj. Surgens vnus noĩe agabus significabat ꝑ spm̃ magnam famẽ futurã in vniuerso orbe: que facta est sub claudio. statuerũt aũt vnusquisqꝫ eorum in ministeriũ mittere p̃sbiteris habitãtibus in iudea fratrib⁹. q̃ et miserũt ꝑ manum barnabe et sauli. ¶ Itẽ nauigãti eidẽ apl'o paulo iposita sunt vtensilia que offerebantur. nec ad vnum tm̃ diez videtur victus ille ꝓcurat⁹ act. xxviij. Nauigantib⁹ imposuerũt que necessaria erãt. ¶ Itez act. xxvij. Humane aũt tractãs iulius paulũ permisit ad amicos ire ꝛ cãm sui agere. Ex his ꝛ huiusmodi scripturaꝝ locis ꝯcludit aug. dñm deum nõ hoc improbare si quis humano more ista ꝓcuret Sed si quis ꝑpter ista deo militet: vt in operibus suis nõ regnũ dei sed istoꝝ acquisitionẽ intueaf. ¶ Item luc. x. Martha. m. sollicita es. ergo sollicitudo nõ est pctm̃ cũ sine ipa nõ possit duci vita actiua.

Responsio ¶ Rñ. ẽ sollicitudo laudabil'. et vituperabilis. et tolerabilis. et miserabilis. Laudabilis est in ꝑcepto. ꝛ hec est multiplex. Est enim sollicitudo regendi q̃tum ad prelatos ro. xij. Qui preest in sollicitudine. et. ij. corin. xj. Instantia mea quotidiana sollicitudo oĩm ecclesiaꝝ. Item est sollicitudo obediendi q̃tum ad subditos. Josue. xxiij. estote solliciti vt custodiatis cũcta q̃ scripta sunt in volumine legis moysi. Item est sollicitudo pacifice ꝯuiuendi q̃tum ad pares. Eph. iiij. Solliciti seruare vnitatem spũs in vinculo pacis. ꝛ hec est sollicitudo laudabilis quo ad alios. Item est sollicitudo perficiendi quo ad se. ꝛ hoc tripliciter. Primo recogitandi diuina mandata Deut. iiij. Custodi temetipsum ꝛ aĩam tuam sollicite: ꝛ ne obliuiscaris verborum ne excidãt de corde tuo. Scdo ẽ sollicitudo declinandi malũ deut. iiij. Custodite aĩas vestras sollicite. non vidistis aliquam similitudinem ne forte decepti faciatis aliquã similitudinez Tertio est sollicitudo feruoris faciendi bonũ Ro. xij. Sollicitudine nõ pigri spiritu feruentes dño seruiẽtes. Hec est sollicitudo laudabilis ꝛ i precepto. ¶ Itẽ est sollicitudo vituperabilis multiplex Est enim sollicitudo inordinata sciendi seu vana. Ecclesiastes. ij. Cum alius laboret in sapientia et doctrina ꝛ sollicitudine ꝛ homini ocioso quesita dimittat ꝛ hec vanitas magnum malum. Et est sollicitudo acquirẽdi diuitias ex cupiditate: Ecclesiastes. ij. Peccatori dedit deus afflictionem ꝛ curam superfluam vt addat ꝛ congreget: sed ꝛ hec vanitas ꝛ cassa sollicitudo mentis. Item est sollicitudo custodiendi diuitias seu retinendi ex auaricia matth. xiij. Sollicitudo huius seculi ꝛ fallacia diuitiarum suffocat verbum. Item ẽ sollicitudo peccandi in adinueniendo genus peccati. Sap. xiiij. vbi loquitur de inuentione ydoloꝝ. fecerunt imaginem regis quem honorare volebant vt filium q̃ aberat tanq̃ presentem colerent sua sollicitudine Item est sollicitudo peccandi in studio perpetrãdi. Daniel. xiij. volentes concũbere cum ea obseruabant quotidie sollicitius videre illam. hec est sollicitudo vituperabilis ꝛ in prohibitione. ¶ Itẽ est sollicitudo tolerabilis: ꝛ hec est etiam multiplex. Est enim sollicitudo dilectionis naturalis. Tob. x. Cum moram faceret Thobias ꝑpter nu-

ptias.pater eius sollicitus erat dicens quare moratur.¶ Item est sollicitudo cure rei familiaris.j.Reg.ix.de asinis quas nudiustertius perdidisti ne sollicitus sis:quia inuente sunt.Item est sollicitudo necessarie prouidētie.Luc.x.Martha ma.sol. es ꝛc.Item est sollicitudo infirmitatis humane.j.Corin.vij.Qui cum vxore est sollicitus q̄ sunt mūdi quō placeat vxori.Item est sollicitudo inquisitionis moderate.tho.v.Ne sollicitū te reddā:ego sum azarias ꝛc.hec sollicitudo tolerabilis est ꝛ in ꝑmissione.Itē ē sollicitudo miserabilis.ꝛhec triplex.Est eīn sollicitudo laboris ī operādo.Ecclesiastes.ij.Detestat⁹ suz oēz īdustriā meā in q̄ studiosissime laboraui ꝛ sollicitus fui.¶ Itē est sollicitudo anxietatis in patiendo.j.Mach.vj.Recessit somnus ab oculis meis ꝛ corrui corde p̄ sollicitudine:ꝛ dixi in corde meo.in quantam tribulationem deueni.ꝛ in quos fluctus tristicie:Item est sollicitudo timoris in precauēdo.hiere.xxxviij.Sollicitus sum propter iudeos qui transfugerūt ad caldeos:ne forte tradat in manu eorum ꝛ illudant mihi.ꝛ.xlij.Hiere.Gladius quem formidatis cōprehendet vos in terra ꝛ fames pro qua solliciti estis.Et hec ē sollicitudo miserabilis. Ex his patz que sollicitudo sit ꝓhibita ꝛ que non.

De discretione itentiōis.

Membrum tertium

c Onsequēter inq̄rendū est de discretiōe intētionis q̄ regulat duob⁹ generibus p̄ceptoꝝ ꝓhibitiōe temeritatis iudicij cū dr.Nolite iudicare ꝛc.ꝛ p̄cepto cautele cū dr.Attendite a falsis ꝓphis ꝛc. Et primum pertinet ad simplicitatez colūbinam scdm ptinet ad prudentiam serpentinam.de quibus dr matth.x.Estote prudentes sicut ser.ꝛ simplices.sicut colūbe.¶ Item nota q̄tuz ad primaz ꝓhibitionem indiscretionis siue p̄sumptionis iudicij.qm̄ ꝓpter hoc quia infirmitati humane difficile ꝛ quasi īpossibile ē indiscreta iudicia deuitare ideo illi ꝓhibitioni de iudicio indiscreto saluator addidit atria p̄cepta matth.vij. Unū de petendo adiutorium gratie cū dicit.Petite ꝛ dabit vobis. Aliud de seruando equitatem legis nature respectu ꝓximi:cū dr.Oia q̄cūq3 vultis vt faciāt vobis hoies ꝛ vos facite illis.tertiū de conatu ad amorē dei cū dicit.Intrate ꝑ āgustā portā.Glo.i.caritatem.¶ Item q̄tum ad ꝓhibitionem indiscretionis iudicij:cum dicit.Nolite iudicare ꝛc.Nota q̄ aliquis iudicat ex autoritate vt iudex constitutus Deut.xvj.Iudices ꝛ magistros constitues.Aliq̄s ex vite dignitate.j.corin.vj.Nescitis q̄ scti de hoc mundo iudicabunt.Aliquis ex veritate doctrine Leui.x.de sacerdotibus dicitur.Omne qd inebriare potest non bibant vt habeant sciam discernendi.Primum prelatorum est.scdm perfectoruz.tertium doctorum ꝛ p̄dicatorū Et s3 hoc accidit indebitum iudiciū tribus modis.ex defectu seu abusu autoritatis in causaꝝ examine.ex indignitate vite in vitiorum rep̄hensione:ꝛ ex defectu discretionis doctrine in predicatione.Et sm hoc datur triplex preceptum prohibitionis indiscreti seu temerarij iudicij.Matth.vij. Primo enim prohibetur temerarium iudiciū ī defectu seu abusu autoritatis:cum dicitur.Nolite iudicare.Scdo vero reprehenditur iudiciuz p̄sumptuosum ex defectu dignitatis:cuz dicitur.Quid vides festucā in oculo fratris,et subditur. ypocrita eijce primo trabem de oculo tuo. Tertio iudicium indiscretum prohibetur in dispensatione eruditiōis seu doctrine,cū dr.Nolite sanctū dare canib⁹ De primo p̄cepto quo ꝓhibetur temerariū iudiciū.qñ.s.iudicamus de his de q̄bus nō ē commissum iudicare vt de occultis:inquisitum est in questionib⁹ de peccatis in inquisitione de peccatis cordis. De secūdo quo prohibet p̄sumptio iudicādi in rep̄hēsiōe ꝓpter indignitatē vite.inquiret infra inquisitiōe de iudicialib⁹ euāgelij.questiōe de correctiōe fraterna.De p̄cepto vero quo ꝓhibet indiscretio dispēsatiōis doctrine q̄retur in īquisitiōe de gratijs gratisdatis questiōe de gr̄a p̄dicatiōis ¶ Tñ q̄tū ad presens ad plenā intelligētiā isti⁹ p̄cepti.Nolite sanctū dare canib⁹:neq3 mittatis margaritas añ porcos.querēda sunt duo:Primo de intelligētia hui⁹ p̄cepti.Scdo de p̄cepti huius obligatiōe

Articulus primus.

De intelligētia huius precepti nolite sanctuz dare canibus.

p Rimo querit quid dicat hoc sctm̄.q̄d margarite q̄d porci.q̄d canes.Itez q̄rit quid ꝓhibetur hoc p̄cepto Si dicat q̄ indiscretio dispēsatiōis diuinorū ꝛ maxime verborū q̄tū ad detractores et ↄtemptores contra.Math.x.Que in aure auditis p̄dicate super tecta.Itē.ij.Thi.iiij.Insta oportune īportune. August.Oportune volētib⁹:importune nolētib⁹. ¶ Itē augu.audeat.derideat:sapiat et q̄ncūq3 cognoscat.¶ Itē ip̄e dñs p̄dicauit resistētib⁹ ꝛ ↄtemnentib⁹ ꝟbū suū.ergo sctm̄ dedit canib⁹ ꝛ porcis.

Responsio.

¶ Rñ.sm aug.Sctm̄ ē qd violare atq3 corrūpere nō liceat margarite quecūq3 spūalia magna estimāda sunt.et q2 in abdito latēt:tāq̄ de profundo eruūtur.

Sanctum

Scdm cris.Sāctū sunt sacramēta vt baptism⁹ ꝛ eukaristia:in cui⁹ rei figura.j.Mach.ij. dixit mathatias Ecce sancta nr̄a.pulcritudo nr̄a claritas nostra desolata est:ꝛ inquinauerūt eā gētes.ꝛ Leui.vj.in figura eukaristie dr.Mascul⁹ de genere aarō vescet his carnib⁹:q2 sancta sanctoꝝ est:

Margarite

Margarite ꝟo sm cris.sunt misteria ꝟitatis q2 sicut margarite incluse cōchis posite sunt ī medio maris sic ꝛ misteria in libris īclusa posita sunt in altitudie sensus scripturarū.Mat.xiij.Inuēta vna p̄ciosa margarita dedit oīa sua ꝛ ↄparauit eā xxv.prouer.In auris aurea ꝛ margarita fulgēs:q̄ arguit sapiētē ꝛ aurē obediētē.

Canes.

Canes sm q̄ dicit aug.sunt oppugnatiōes veritatis.Esa.lvj.Canes impudētissimi nescierūt saturitatē: Canis eīn sicut dicit Cris.aīal improbū supuenientib⁹ est superflue latrans.Apoc.xxij.foris canes venefici ipudici.

Porci

Porci ꝟo sm aug. sunt ↄtēptores veritatis: vel sm cris.xp̄iani carnales.ꝓpriū eīn ē porci ī sceno volutari:nūq̄ celū aspicere: nec querere dñm suū.nisi cū esurit. tales sunt xp̄iani qui in carnalibus desiderijs ꝛ immūdicijs delectant: nec aspiciūt celū:nec querūt deū.nisi cū necessitas eis aduenerit.Mat.viij.Dixerūt demones.si eijcis nos mitte nos in porcos.De vtroq3.ij.pe.ij.Canis reuersus ad vomitū ꝛ sus lota in volutabulo luti. ¶ Ad aliud dicendū.q̄ ista prohibitio intelligit q̄tum ad obstinatos in malicia vel errore.Circa quos sic dicit aug.Habēda est cōsideratio:q2 aut ipsi sunt soli.aut sunt etiam alij fideles astantes. Si ipsi soli sunt tenenduz est quod dicit hic dñs Si vero alij sunt fideles astantes iuxta formā dñi procedendū est:qui cū predicaret iudeis nō est putandum sanctum dedisse canibus.Non eīn eis dedit qui sapere nō poterāt:sed eis qui poterant ꝛ simul aderāt: quos propter aliorum immundiciaz negligi nō oportebat ꝛ cū euz ↄtemptores interrogabāt:respondebat vt quid contradicerēt nō haberent.ꝛ vt alij qui poterant capere ex illorū occasione multa vtiliter audirent.

Articulus

De obligatione huius p̄cepti

Articulus secundus

s Ecūdo queritur de obligatione huius p̄cepti.Nolite sctm̄ dare canibus ꝛc. Et q̄runt circa hoc tria. Primo quid tenetur scire doctor seu p̄dicator. Scdo ꝛ si p̄dicator tenetur facere quod dicit. Tertio vtrum malus peccet predicando.

Quid tenet scire doctor seu p̄dicator.

Ad primū sic Aggei. §.j.

ij.Interroga sacerdotes legem.ibi Hiero.Sacerdos si ignorat legē.ꝓbat se nō esse dñi sacerdotez relinquitur ergo q̄ sacerdos tenetur scire legem. Sed hoc nō est nisi rōne officij docēdi:ergo q̄ docet tenetur legem scire.¶ Itē ignarus artis medicine si vsurpat officiū ꝛ opus artis illius:reus est mortis.si igtur ita ē in medicina corpali:multo magis in medicina spirituali cu inverbuz dei medicina sit.sicut dicit in psal. Misit ꝟbum suum et sanauit eos.

Contra.

¶ Contra.In tabernaculo domini erāt phiale et ciati sicut dr Exo.xxxvij.ꝛ Nūe.vj.ꝛ dicunt q̄ hec sunt vasa maiora ꝛ minora:p q̄ maiores doctores ꝛ minores p̄dicatores designant. Minores autem si bene annūciēt maiorū sapientia illustrantur.Ex quo videtur q̄ p̄nt annūciare ꝛ predicare aliqui:licet non sint maiori sapia illustrati.nō ergo q̄cūq3 p̄dicat tenet scire legē. ¶ Itē apl's nō ꝑmittit mulierē docere in eccl'ia:sed domi viros suos interrogent.j.corin.xiiij.ergo cuilibet simplici laico l3 docere vxorem suā:ergo ꝛc.

Responsio

Rñ. est doctrina simplicis exhortatiōis. ꝛ hec est coīs oīm.ꝛ est doctrina p̄dicatiōis:ꝛ ista est sacerdotū ꝛ est doctrina assumpte ꝓfessiōis:vt cuiuslibet doctoris in sua scia.In primis sufficit scire quecunq3 sunt simplicitatis credendoꝝ ꝛ diuinorum mandatoꝝ:In secundis necessariū est scire expositiōes credendoꝝ ꝛ preceptoruz.iuxta illud.j.Pe.iij.Parati semper ad satisfactionē oī poscenti vos rōnē. de ea que in vobis est fide ꝛ spe. In tertijs necessaria est scia oīm ad doctrinam eorum et scientiam pertinentium.

U. p̄dicator teneat facere qd dicit

Secundo queritur. §.ij.

vtruz p̄dicator tenetur facere qd dicit. Et videt q̄ sic.iob.xxxix.Nunq̄d p̄bebis equo fortitudinē aut circūdabis collo eius hinnitum:Greg. Collo ei⁹ hinnit⁹ circūdatur.qñ p̄dicator suis vocib⁹ tenet. sm illud.j.corin.ix.Castigo corp⁹ meū ꝛ in seruitutē redigo.ne forte cū alijs p̄dicauerim ip̄e reprob⁹ efficiar.Item Ro.ij.Qui aliū doces teip̄m nō doces ꝛc.¶ Cōtra.Est qui p̄dicat perfectionē quam tñ non facit ꝛ tñ nō diceretur teneri:vt cū secularis p̄dicat ꝑfectionem religiosis ꝛ ꝑfectis:ergo ꝛc.

Responsio

Rñ.quilibet tenetur facere qd dicit sm q̄ asserit alios teneri ad faciendū qd dicit.tñ asserit aliq̄n tentio vel generaliter vel sm statū.general'r sicut asseritur de illis q̄ ꝑtinent ad statū salutis.Scdm statum sicut asseritur de his q̄ ꝑtinent ad statum ꝑfectionis vtpote religionis ad quam omnes nō tenent.Et sic p̄dicator nō tenet facere sm q̄ dicit.

U.mal⁹ peccet p̄dicādo. ps.xlix.

Tertio queritur §.iij.

vtrū malus peccet p̄dicādo.Ad qd sic.ps.Peccatori dixit dñs.Quare tu enarras iusticias meas,ꝛ assumis testimoniū meū per os tuū ꝛc. ¶ Item scienti bonum facere ꝛ nō facienti pctm̄ est illi.iac.iiij. ergo magis peccat p̄dicator malus q̄ alius:quia seruus sciens volūtatem dñi sui ꝛ non faciens:vapulabit multis Luc.xij.

Contra.

¶ Contra.p̄dicare est de genere bonoꝝ ergo in p̄dicādo nō ↄtingit peccatū.¶ Item docere est de operibus mīe spūalibus Sed opera misericordie nō interdicunt etia existi in pctō mortali:vt facere elemosinaz ꝛ hmōi.ergo nec doctrina seu predicatio peccatori dz īterdici.

Responsio

Rñ.distinguunt q̄ est aliquis q̄ docet q2 tenet ex officio ꝛ quasi ex necessitate.ꝛ est alius qui docet quasi ex volūtate.Sil'r distiguūt q̄ est peccatū notoriuz ꝛ est pctm̄ occultū.Exñs in peccato notorio peccat q̄cūq3 p̄dicat seu ex necessitate officij seu ex volūtate predicet.Dicunt ergo illū qui est in pctō occulto peccare cū p̄dicet ex voluntate.ꝛ hoc rōne cōtemptus:nō aūt illum qui predicat ex officio: dum tamen cū timore illud faciat ꝛ quasi coactus necessitate officij.Similit tñ videt dōm.q̄ docens vel p̄dicans in peccato:si non studeat ↄpungi ex dicto ꝛ dolere de peccato.simpliciter contēnere dr et ideo peccare seu occultū sit peccatum seu manifestum.Nec est simile de operib⁹ misericordie corporalibus ꝛ spūalib⁹ q2 hic scia aggrauat ꝛ contēptus.Et hoc sufficit de p̄ceptis.

Questio.lxix.de gratia absolute considerata.

POst tractatuz de legibus ꝛ p̄ceptis que ad cognitionez canēdoꝝ ferunt ꝛ faciēdoꝝ aggrediētes inquisitionē de gratia ꝛ ꝟtutib⁹ q̄ ↄferunt ad eorūdem executionem adiutoriū diuine gr̄e imploram⁹ a deo patre ꝛ dño ihū xp̄o.Modus autē inquisitionis erit.vt in primis separatim de gr̄a disputantes:ad virtutes s3 theologicam ꝛ veram acceptionez.dona. fructus ꝛ beatitudines ordine congruo procedamus. De gratia igitur gratie auxilio requiremus. Primo an.gratia sit. Scdo quid sit. Tertio de dñia gratie.Quarto de subiecto gratie. Quinto de causa gratie:tandem de effectu ꝛ cognitione gratie in sequentibus qōnibus.

Membrum primum.

Q.an gr̄a sit

CIrca primum intētionis nr̄e est oñdere gr̄am esse necessariam nr̄o arbitrio ad impletionem salutarem diuine legis ꝛ suoꝝ mandatoꝝ.ꝛ dupl'r.Pmo ꝑ rōnes naturales cōtra phos.Scdo ꝑ rationes theologicas contra hereticos pelagianos.qui asseruerunt liberum arbitrium sufficere ad beatitudinem et salutem.

Articulus primus

Qd gr̄a sit ꝓbat ꝑ rōnes naturales cōtra phos.

PEr rationes igit naturales oñditur gr̄a esse sic.Bono debetur amor.ergo et tāto bono debet tant⁹ amor.ergo ꝛ sūmo bono debet summ⁹ amor. Et loquimur formaliter de amore summo.ergo summo amore.i. super oīa dz diligi summū bonū.Si ergo impossibile est q̄ creatura rōnalis de virtute sua diligat aliquid plusq̄ se ꝛ sup oīa:ergo impossibile est q̄ de virtute sua diligat deū amore digno.i.summe vl' plusq̄ se.sed hoc expetit ab ea:ergo necesse est q̄ detur ei donū quo eleuet supra se. Hoc aūt nō est nisi gratia:ergo ꝛc.¶ Item impossibile est motuz extendi supra potentiā mouentis.ꝛ hoc est q2 potia mouentis est causa ipsius motus.¶ Itē īpossibile est potentiā mouentē extendi supra substantiā mouentē.Si ergo mot⁹ amoris est a potētia q̄ ē aīa:ꝛ mot⁹ non pōt extendi supra potentiam

nec potētia supra substātiam:ergo nō pōt motus
amoris extēdi supra aīaʒ ad hoc ꝙ amet plusq̄ se:
ꝛ ideo vt pri⁹. ¶ Itē impossibile ē ꝑ naturā q̄ itelle
ct⁹ itelligēs se intelligat aliq̄d plusq̄ se. ergo silr ī
possibile ē ꝙ aīa diligēs se diligat aliq̄d plusq̄ se.
ergo silr īpossibile ē ꝙ aīa diligēs se diligat aliq̄d
plusq̄ se ꝑ naturā vel rōeʒ. Maior pʒ.qꝛ ītellect⁹ si
bi est imediatior:vñ imediati⁹ ītelligit se q̄ aliud
Itē ꝓportionalia dñt esse illud quo meret ꝛ illud
qđ meret. Nulla aūt ꝓportio ē tpalis ad eternuʒ.
Sed oēs actus qui sunt ex potētia nostra sūt tpa-
les:ergo nulli act⁹ qui sunt ex potētia nr̄a sunt tē
porales.ergo nulli act⁹ qui sunt ex ptāte nostra:ꝑ
se et inq̄tū hmōi:sunt meritorij eterni boni:ergo
necessario requirit grā cū illis. ¶ Item nihil effi-
cit seipm:quia sic idem esset prius ꝛ posteri⁹ seip-
so.ꝛ ex hoc sequit ꝙ aliquid eēt cū nō esset. ¶ Iteʒ
Bernar. nihil est sufficiēs sibi ꝓter solū primū. ¶ Itē iuxta
btm̄ ber. sumit ista ꝓpositio ꝙ nihil ꝑficit seipm
et ponit rōnem huius:qꝛ longe melius est esse ꝑfe
ctum q̄ factū. Si ergo nihil pōt efficere seipm sua
virtute:ergo nihil pōt ꝑficere seipsum sua virtute.
¶ Item alia ꝓpositio iuxta phm. Vnūqdq3 ē ꝑfe
ctum cū attingit ꝓprie vtuti. Vñ ꝓpter hoc dicit
puer esse imꝑfectus:qꝛ non attingit sue ꝓprie vir
tuti:qꝛ non potest loqui nec ambulare:nec multa
Augustinus. alia facere q̄ ꝑtinent ad suā ꝓpriam virtutē ꝛ na-
turalē. ¶ Item alia ꝓpositio iuxta aug. in li. solilo
quiorum. Perfecta virtus est ratio ꝑueniens in suuʒ
finem. Ex his ꝯcludit necessario grām esse necessa
riam ad ꝑfectionē anime:quia nihil ꝑficit seipm
ergo liberū arbitriū non ꝑficit seipsum.ergo non
attingit ꝓprie virtuti ꝑ seipm.qꝛ res dicit esse ꝑfe
cta:cū attingit ꝓprie vtuti ꝑ seipam. Si nō attin
git vtuti ꝓprie ꝑ seipm ergo non potest venire in
suum finem ꝑ seipm. iuxta illam ꝓpositionē. Per
fecta virtus est ratio perueniēdi in suū finem. Ex
his obijcit. Non pōt ꝑuenire in suū finem ꝑ seipʒ.
Sed finis su⁹ est beatitudo.ergo nullo modo pōt
ꝑuenire ad eternā btitudinē ꝑ seipm. Sʒ natū est
ꝑuenire ad ipsaʒ. Ergo ad hoc ꝙ ꝑueniat:necessa
rium est ꝙ ei detur donum gratis a deo ꝛædditū
nature sue.hoc autē est donum gratie. ¶ Itē non
cōseruatur nec perficitur vita inferior anime ad
corpus sine dono exteriori quod ꝯtinue ministrat
a deo:quia non potest conseruari nec perfici sine
alimento et spiraculo ꝛ multis alijs que deus mi
nistrat homini. ¶ Item magis est ī potestate aīe
supplere defectū vite inferioris q̄ superioris. Sʒ
magis possibile est ꝙ ipsa suppleat defectum vite
inferioris qua viuit in corpore q̄ vite superioris q̄
viuit in deo:quia anima efficit primam vitam et
est causa illius:sed non efficit secundā. Et he due
propositiones sumuntur supponendo hanc. scʒ
ꝙ anima viuit deo. ¶ Ex secunda ergo primo sic
arguitur. Si magis est in potestate anime supple
re defectum inferioris vite q̄ superioris. Sed im-
possibile est ꝙ ipsa suppleat defectum vite infe-
rioris sine dona dei quod ei vel quo ministretur si
cut patet per primam ꝓpositionem:ergo impossi
bile est ꝙ suppleat defectuʒ vite superioris per na
turam sine dono dei nature superaddito.hec autē
est gratia. ¶ Item ex eisdem principijs generatur
res.augmentatur,et perficitur. Vnde iuxta aliaʒ
propositionem:ꝙ ex eodem principio res effici-
tur ꝛ perficitur. Si ergo nulla res est principium
sue factionis ergo nulla res est principium sue ꝑ-
fectionis.ergo si creatura rationalis nullo modo
efficitur a se:ergo nullo modo perficitur a se. Sed
a principio a quo efficitur perficitur. Sed a deo ef
ficitur:ergo a deo perficitur Si ergo perfectio aīe
attenditur q̄tū ad beatitudinē ꝛ virtutē:ergo nec
ex se nec ex eo quod habet anima a natura pote-
rit habere beatitudinem ꝛ virtutem. ¶ Contra.
Contra. Argumentū primum.
Magis se habet vnumquodq3 ad illud ad quod
ordinatum est naturaliter:q̄ ad illud ad quod na
turaliter non est ordinatuʒ vel natū non est. Sed
homo naturaliter ad bonū ordinatus est.non aūt
naturaliter ad maluʒ:ergo magis se habet homo
ad bonum q̄ ad malum.ergo si potest facere ma-
lum per se.potest facere bonum per se ergo nō est
necessaria gratia ad hoc ꝙ homo operetur bonū.
Secundum.
¶ Item voluntas est potētior respectu sui actus
q̄ natura:quia sicut dicit dam̄. Voluntas est do-
mina sui actus.quia potest ipsum prohibere vel
educere.natura autem non. Vnde ignis cum ca-
lefaciat ꝛ luceat per naturam:non potest ꝓhibe-
re quin ipse calefaciat ꝛ luceat.immo hoc ei ineui
tabile. Sed ipa natura potest dirigere per se ꝛ sine
adiutorio suum actum ad finem ad quem est.ergo
ꝛ volūtas per se poterit dirigere actum suum in fi
nem ad quem est. Sed finis ad quem est volūtas
Tertium.
rōnalis creature.est ipsa beatitudo eterna:ergo ꝑ
se sine adiutorio potest dirigere suos act⁹ ad bea
titudinem. ¶ Itē sic natura rationalis tendit ad
suū finem per naturam:sic natura corporalis ad
suū locū. Sic ergo se habet natura corporalis ad
hoc ꝙ moueat corpora ad loca sua:ita se habet vo
lūtas ad creaturā rationalem ad hoc vt ipam mo
ueat in finē suū qui est bonus.qꝛ voluntas mouet
rationalem creaturam. Sic ergo natura sine alia
dispositiōe mouet ipsa corpora ad sua loca per se:
ita voluntas per se potest mouere sine aliqua di-
spositione noua rōnalem creaturā in suū finem:q̄
est summū bonum. Nō ergo ad hoc ipi est necessa
ria grā. ¶ Item ber. de gratia et li. ar. dicit ꝙ libe-
rū arbitrium potētissimum est sub deo:ergo potē
tia li.ar.plus potest in suuʒ actū q̄ aliqua alia po
tentia in suuʒ. Si ergo alie potētie create dirigūt
Quartum.
actus suos per se in finem ad quem sine aliqua di
spositione noua:ergo multomagis lib.ar. ¶ Iteʒ
duplex est opus diuinū.creatio ꝛ recreatio.silr est
esse primum.s.esse nature. et esse scdm.s.bene esse.
Si ergo ad hoc ꝙ creet rōnalis creatura a deo. nō
requiritur aliquod medium ex parte creature: er
Quintum.
go similiter nec ad hoc ꝙ recreetur exigitur ali-
qua dispositio ex parte creature. ¶ Item cui⁹ crea
tionis est esse.eius recreationis est bene esse. Sed
maius est esse.q̄ bene esse. Si ergo sola potentia
creatoris educit rationalem creaturam ad esse si
ne aliqua dispositiōe media ergo ad bene esse qđ
est esse ordinationis eius ad finem: potest educi
Sextum.
sine aliqua dispositione media. ergo non requiri-
tur gratia ad hoc vt ordinetur ꝛ tendat in bonuʒ.
¶ Item duplex est virtus cognitiua ꝛ motiua. Sʒ
virtus cognitiua est veri motiua est boni. Si ergo
virtus cognitiua potest in primum verum cogno
scendum sine gratia gratum faciente: sicut fuit in
philosophis qui sine grā cognouerunt vitatē pri
mam. scʒ deuʒ.ergo motiua tendere potest in sum
mum bonum ꝛ etiam in operandum bonum sine
Septimum.
aliqua gratia. ¶ Item verum cognitiuum mouet
intellectum ꝛ perficit. Sed verum cognitum per
se mouet intellectum. verum autem cognituʒ cō-
pletum mouet affectum:qꝛ tunc est in ratione bo
ni.qꝛ sic cognoscitur sm̄ suam vtilitatem ꝛ actuʒ.ꝛ
sic est in ratione boni.ꝛ mouet affectum ad amo-
rem sui. Cum ergo verum principiū potest cognosci
sine gratia sīmle ꝛ pōt cognosci in rōe qua est bo
num sm̄ suū actum sine gratia. ptʒ ꝙ sine grā pōt
mouere

mouere affectum. Qđ aūt ita sit ptʒ:qꝛ phi cogno-
uerūt summū verū sm̄ se:qꝛ esset prima veritas.
Itē cognouerūt ꝙ ipsum erat bonū ꝛ optimū:ꝛ ꝙ
erat oīpotentissimū:ꝛ ꝙ ipso oīa indigebant. Sed
bonū sic cognitū cognoscitur vt amatum.s. inquā
tum mouet affectum.ergo pōt cognosci ꝛ diligi si-
ne gratia. ¶ Itē in nobis est recta ratio mouens
ad bonum. Itē in nobis est notio boni impressa a
creatione ꝛ indita. Itē est in nobis desiderium bo
ni.ergo in nobis sunt ista tria ꝑ naturā.s.posse.vel
le.ꝛ scire.posse per rectā rōnē.velle per desideriuʒ.
scire ꝑ notionē. Sed plura nō requirunt ad operā
dum bonū q̄ ista tria.ergo in nobis habemus per
naturā vnde possumus operari bonū ꝛ mereri sum
mum bonum. Nō ergo necessario requiritur grā.
¶ Item ostenditur ꝙ nulla est ratio qua ponitur
ꝛ asseritur gratia esse:qꝛ voluntas nō pōt supra se.
qm̄ sicut dt io.dam̄. Voluntas est impossibiliū:qꝛ
possum⁹ velle volare ꝛ nō mori.ꝛ ista sunt īpossibi
lia nobis. Si ergo voluntas est impossibiliū: ergo
est eorum q̄ sunt supra nos.ergo ꝑ naturā possumus
Greg. velle deum diligere supra nos. ¶ Iteʒ greg. Quia
peccamus in nostro eterno.iuste punimur in dei
eterno.hoc est qꝛ semꝑ est nobis volūtas peccandi
semꝑ ꝛ peccamus ex ea voluntate:ideo iuste puni-
mur eternaliter a deo.nec impedit qꝛ hoc eternū.
illud tpale:qꝛ est nobis eternū.ergo silr si volum⁹
bonum in nostro eterno.s.ꝙ semꝑ velimus bn̄ fa-
cere vel bonum:possumus mereri vitam eternam
Si ergo hoc possumus velle per nostrū arbitrium
sine gratia:per ipsum arbitrium sine gratia possu
mus mereri vitā eternam. ¶ Itē vnūquodq3 dili-
git esse suum super oīa per naturā: ergo vnūqdq3
diligit cām vel principium sui esse sup oīa ꝑ natu-
ram. Sed deus est cā ꝛ principium esse cuiuslibet
creature:ergo per naturā creatura rōnalis diligit
deum super oīa. Nō ergo ad sic diligendum est ne
cessaria gratia. ¶ Itē diligere nihil aliud ē q̄ alij
velle suū bonū.ergo diligere summū bonū est velle
ei suum bonū. Sed suum bonū est summū bonuʒ:
ergo diligere ipsum est ei velle summū bonū. Silr
diligere se creature est velle sibi bonū suū. Sed bo
num suum non est summum:ergo creatura diligē
do se ꝛ deum vult deo summū bonum ꝛ sibi nō. er
go plus vult ꝛ maius bonum deo q̄ sibi. Si hoc er
Rn. go facit ꝑ naturā:ergo magis diligit deū q̄ se ꝑ na
turā sine gratia. ¶ Sol. dōm ꝙ in scripturis gra-
tia dr multipliciter. Gratia enim dr donuʒ gratis-
datum. Donū aūt quoddā est creatū:quoddaʒ in-
creatum. Donū aūt increatū est spūssctūs qui di-
citur gratia eo modo quo est gratisdatū. Donum
etiā datū sine meritis est creatū.ꝛ sm̄ ꝙ dicit gra-
tia donum creatum:gratia dr multipliciter. Pri-
mo modo dr gratia donū a deo in nobis ꝯcreatū.
ꝛ hoc modo imago dei ī nobis.s.ꝙ nos sumus ad
imaginē dei est gratia.qđ tn̄ est ꝯcreatuʒ in nobis.
Secundo modo dicitur donum nobis superaddi
tum.ꝛ hoc modo scientia seu cognitio vel noticia
de deo in nobis dicit gratia.ꝛ sm̄ hoc philosophi
gratiam habuerunt.hoc enim donum non cōcrea
tur ī aīa.sed post ei additur. Tertio modo dicitur
gratia donum gratum faciens.ꝛ nō solum gratis-
datum sed gratum faciens ꝛ gratisdatum:ꝛ de hac
habetur Ro.vij. Infelix ego homo quis me libera
bit de corpore mortis huius.gratia dei per iesum
christum. Hec enim gratia gratum faciēs dicitur
que liberat. Quarto modo dicitur gratia primus
habitus vel prima virtus in qua donuʒ gratie ma
nifestatur.ꝛ sic fides dicit gratia. vnde vltimo ad
heb. Optimum est gratia stabilire cor.ꝛ dicit glo.
ibi vt habeatis fidem perfectam credentes oīa mū
da mundis. Quinto modo dicitur gratia primus
gratie effectus post lapsum.ꝛ sic gratia. dicitur in
epl̄is remissio peccatorum.j.ad Ro. Gratia vobis
ꝛ pax a deo.glo.gratia remissio peccatorum.pax re
conciliatio ad deum. Sexto modo dr donum pre-
rogatiue gratie vel dignitatis.ꝛ hoc modo sacer or
do dicitur gratia.j.ad Thi.j. Gratia ꝛ misericordia
ꝛc.glo. Misericordia hic accipitur qđ in alijs epi-
stolis remissio peccatorum.gratia vero quam ad-
dit hic epl̄is optatur hec est donatio spiritussancti
qua ministri dei armantur.i.sacer ordo. Septimo
modo dicitur gratia gratie signum.ꝛ hoc modo ꝓ
phetia dr gratia ꝛ operatio miraculorum:ꝛ appella-
mus gratie signum hoc.qꝛ signuʒ est ꝙ aliquis sit
gratus deo.qm̄ hʒ prophetiam. De hac habetur.j.
cor.xij. Diuisiones gratiarum sunt.alij datur ser
mo scientie.alij sermo sapientie.alij prophetia ꝛc.
Nec tn̄ hoc signo posito semper ponit res. Octa-
uo modo ꝛ vltimo modo dicitur gratia premiū gra
tie.qđ consequitur ad gratiam:sicut vita eterna.ꝛ
in hoc sensu dicitur Jo.j. De plenitudine eius ac-
cepimus oēs ꝛ gratiam pro gratia.s.vitam eternā
glo. Gratiam glorificatiōis pro gratia iustificatio
nis.ꝛ.iiij.zach. Adequabit gratiam gratie ei⁹. Est
ergo gratia sm̄ cōem acceptionē huius nois gra-
tia donum increatum ꝛ est gratia donum ꝯcreatū
ꝛ est grā donū suꝑadditū ꝛ est grā donum gratum
faciēs.ꝛ est grā prima virtus.ꝛ dr grā p̄mus effect⁹
grā post lapsum.ꝛ dr grā q̄dam ꝓrogatiua ꝛ dr grā
gratie signum.ꝛ dicitur gratia premiū cōsequēs
ad gratiam. Cū ergo queritur an ad obtinendum
salutē sit necessaria gratia:intentio est de gratia
gratum faciente sm̄ quam homo efficitur deo ac-
ceptus. Concedendum est ergo necessariaʒ eē gra-
tiam indistincte ad merendum ꝛ consequendum So. ad ꝯtra.
beatitudinem. ¶ Ad primum ergo dōm ꝙ nō est Arg.j.
similis ratio ex parte operationis boni ꝛ ex parte
operationis mali.qꝛ operatio mali ꝯsistit in defe-
ctu.operatio aūt boni consistit in virtute. Creatu-
ra aūt de se pōt deficere:sed de se non potest profi-
cere.qꝛ ergo sicut dicit aug. mala actio nō est actio
sed defectio:qꝛ est actus incidens ex defectu boni:
ꝛ ideo per se potest maluʒ facere sicut per se potest
deficere. Sed sicut non pōt esse per se sine deo: ita
non pōt perficere per se propter hoc lʒ possit per se
facere malum demeritoriuʒ:non tn̄ bonū merito-
rium sine dono dei qđ est gratia.sed si hoc eēt pos
sibilitatis.s.posse in malum demeritoriuʒ:dico ꝙ
bene sequeretur ratio. ¶ Ad aliud dōm ꝙ natura
in sua actione intendit assimilationē ꝛ similiter ra
tionalis creatura.sed differenter:qꝛ intentio natu
re cuʒ agit est assimilare in suam spēm:sicut ignis
cū agit calefaciēdo in lignū intēdit illud assimila-
re sibi in calore ꝛ igneitate. Silr rōnalis creatura
in sua actione intēdit assimilationē illā de qua ha
betur in Jo.j.ca.iij. Cū apparuerit siles ei erim⁹.
ꝛ hec est assimilatio ad deū:q̄ est plena ꝑ cognitio
nē ꝛ amorē summe veritatis ꝛ bonitatis. Intentio
igit nature in sua actione est aliū assimilare in sua
specie. Intētio aūt rōnalis creature in sua actione
est nō assimilare sed assimilari diuine spēi.que as-
similatio facit deiformē. Finis aūt intētus a natu
ra in sua actione assilatio est in virtute pncipij na
ture:ꝛ ei⁹ potētia actiua:qꝛ in igne est virt⁹ ꝑ quaʒ
agit ꝛ intēdit alterū sibi assilare in calore ꝛ luce et
igneitate. Sʒ in rationali creatura non est assilatio
ī deū ī ptāte actiua sʒ receptiua solū. Qꝛ ergo finis
actiōis nature q̄ dr assilatio est ī ptāte actiua ꝛ vir
tute pncipij agētis ꝓpter hoc natura ꝑ se pōt in illum
finē sine alia dispōne noua. Sed qꝛ assimilatio nō
est in rationali creatura nisi solū in potentia rece-

ptiua vel passiua.aia enim rōnalis creata est in po
tētia receptiua ad similitudinē dei Geñ.ij.forma
uit deus hoīem ad imaginē ⁊ similitudinē suam.
requiritur necessario ꝙ ad hoc ꝙ ꝯsequatur finē
intentū.s.assimilationē ad deū.ꝙ recipiat aliquā
dispositionē nouam nō a se sed a deo:hec aūt dici
tur gratia. Unde gratia nihil aliud est ꝙ dei simi
Ad secundū
litudo in actu. ¶ Ad aliud qđ obijcitur ꝙ potenti
or est voluntas respectu sui actus ꝙ natura. dđm
ꝙ si loqueris de essentia actus verū dicis.q2 volun
tas pōt prohibere suum actū.natura vero nō.Sed
si loquaris de actus ordine hoc est de actu quātū
ad finē:hoc nō est verū:immo ecōuerso: q2 natura
potētior est respectu ordinis sui actus ad finē ꝙ
voluntas:sicut pꝫ ex dictis.q2 ordo iste est in virtu
te principij naturalis agentis.Sed ordo actus rō
nalis creature nō est in ptāte principij.s.volūtatis
q2 actio rōnalis creature intendit assimilationē
Ad tertium
in suum melius.sed assimilatio que est in actione
est in eque vel in minus. ¶ Ad aliud dicēdū.ꝙ vir
tus nature ordinat actum suum in bonū per natu
rā:q̄ nō est supra naturā. ⁊ iō potest in illum ordi
nem ⁊ sine dispositiōe noua fere ad locum act⁹ ra
tionalis creature meritorius oportet ꝙ ordinetur
ad bonum quod est supra ipsum:quod est summū
bonum et infinitū.Quia ergo nō est possibilis ex
tensio rationalis creature supra seipsam . ideo nō
est ei possibile per naturam vt ordinet suum actū:
seu perueniat in suum finē.et ideo necesse est vt iu
Ad quartum
uetur gratia.et per hoc pꝫ respōsio ad sequens.
¶ Ad aliud dicendū . ꝙ nō est simile de opē crea
tionis ⁊ recreationis:quia actus creationis nō est
in aliquod subiectum sed est de nihilo in aliquid
et ideo nulla dispositio potest poni noua ex parte
eius quod ei subijcitur:seu in quod est creatio . Sꝫ
recreatio est in rem subiectam sicut in rationalem
creaturā iam existētē indispositā . Quando ergo
de non iusto fit iustus per recreationem : quero si
se habet iste vt prius.aut non . Si sic:sed prius fuit
iniustus.ergo mō est iniustus . Si non:ergo ali
qua dispositio noua ei aduenit . Sed hec disposi
tio est donum dei:qua anima est deo grata :ergo ē
Ad quintum
gratia. ¶ Ad aliud dicendum . ꝙ quantum est de
potestate agentis scilicet dei . eodem modo se ha
bet diuina potentia ẜm ꝙ educit rationalem crea
turam ad esse per creationē: ⁊ ad bene esse per re
demptionem vel recreationem.et equalis est vir
tus eius:sed non est equalis potentia ex parte su
scipientis. Ex parte creatiōis nihil ponitur in cre
atura rationali ante creationem.Sed ex parte re
creationis ponitur mala dispositio ⁊ contraria an
te recreationem . Et ex hoc est ꝙ nullo modo po
test venire ad bñ eē per recreationem nisi tollatur
illa dispositio mala ⁊ recipiat nouā dispositōē bo
nā. ¶ Ad aliđ dđm.ꝙ duplex ē ꝯpatio potētie lib.
Ad sextum.
arbi.vna ē ad suū actū ordinādo ipꝫ. alia ē ad aliā
potētiā.Qđ ergo dr li.ar.potētissimū:hoc ē p ꝯpa
tiōē ad aliā potētiā q2 nō pt cogi ab alia potētia Sꝫ
p ꝯpatiōē ad suū actū nō pt dici potētissimū q2 nō
est cā sufficiēs ⁊ ꝯpleta respectu ordīs sui act⁹ ī finē
Ad septimū.
sicut ē potētia naturalis . ¶ Ad aliud dđm.ꝙ du
plex ē cognitio de deo.vna est per effectus suos: et
hec ē sine gr̄a.alia ē p p̄ntiā sui apđ aīā.hec āt nō
pt eē sine gr̄a.Prio mō cognouerūt philosophi deū
Notādū tñ ꝙ aliter dr de⁹ eē p̄ns apđ aīā p īha
bitātē gr̄aꝫ aliter apđ creaturā . ẜm ꝙ de⁹ dr vbiqꝫ
eē potētialiter p̄nalr ⁊ essentialr . Naꝫ deus dicit
esse p̄ns apud creaturā vlr in q̄tū p̄ntialr ꝯseruat
eam:⁊ qui essentia ei⁹ non abest creature.Presens
aūt apđ aīam dr in q̄tū p̄ntat siue p̄nt ē facit beati
tudinē:que est in ipso:qđ est triplr. Uel in habitu
tm̄ vt in paruulis. Uel in affectu tm̄:vt in adultis
vel in habitu ⁊ affectu ⁊ intellectu vt in btis. Par
uuli enim baptizati habēt p̄ntē btitudinē:q̄ est in
deo in habitu ⁊ nō in aliquo actu aīe. Adulti qui
sunt in charitate habēt presentē btitudinē:nō solū
in habitu:sed in actu affectionis diligēdo deum:
nō tñ in actu cognitionis.cū cognoscāt p fidē:q2 fi
des est rerū absentium. Beati vero habēt presentē
Obijcitur iterum.
nō solū habitu:sed affectu dilectionis ꝑfecte ⁊ co
gnitionis manifeste sine enigmate. ¶ Sed adhuc
obr̄. Cognitio in brutis sufficiēter mouet appeti
tū ad delectabile eligendū ⁊ ad tristabile fugiēdū:
habito quodā experimēto de delectabili ⁊ tristabi
li.ergo similiter in ratiōalibus cognitio potest mo
uere voluntatem ad faciendum bonum ⁊ fugien
dum malum:habitu quodam experimento de bo
Sol.
no ⁊ malo . Sed hoc potest esse sine gratia vel do
no addito. ¶ Dicendum ad hoc:ꝙ de summo bo
no non potest haberi experimentum sine gratia.
sed potest haberi de bono sensibili : quia bonum
sensibile non est ꝯstitutū supra potestatem virtu
tis sensibilis:seu supervim sensibilem.sed bonum
summū intelligibile constitutum est supra intelle
ctum et supra potestatem itellectus.⁊ propter hoc
non potest ipsuꝫ cognoscere:nec de ipso expientiā
hr̄e sine dono gratie.et ita req̄ritur gratia ad hoc
ꝙ per cognitiōē experientie in ipsum moueatur.
De hac expientia dr in apoc.ij.Uincenti dabo mā
na abscōditum: ⁊ dabo ei calculum ⁊c.quod nemo
scit nisi qui accipit.et hoc experimentum nō habe
tur nisi per p̄ntiā summi boni apud animā: q̄ p̄n
Scđm
tia non est sine gr̄a. ¶ Item ꝙuis gratia esset ne
cessaria in statu nature lapse:tamen ostenditur ꝙ
gratia non erat necessaria in statu nature bene in
stitute scilicet ante lapsuꝫ.quia sicut habetur.xxxij
Deutero.dei ꝑfecta sunt opera.ergo homo in sta
tu sue prime ꝯditionis fuit opus perfectū Sꝫ sicut
dicit philosophus in li.phisicorum. Tunc dicim⁹
vnumquodqꝫ perfectum:cuꝫ potest attingere sue
virtuti ergo hō q̄tū ad statū p̄me ꝯditiōis poterat
attingere proprie virtuti. Sꝫ sicut dicit augusti. in
li.soliloquiorum. Uirtus est ratio perueniens in
suum finem.ergo in statu illo habebat homo rō
nem per quam poterat peruenire in suum finem:
Tertium
ergo non indigebat gr̄a. ¶ Item aut homo in sta
tu prime conditionis erat per donum nature gra
tus deo:aut non.Si sic ergo per naturaꝫ erat deo:
acceptus.ergo non requirebatur aliquid quod ip
sum gratum faceret.ergo nec gratia . Si non:ergo
erat odiosus deo. Sꝫ hoc est falsum.q2 sap̄.xj. Ni
hil odisti eorum que fecisti : ergo in illo statu erat
Quartum
gratus deo:et ei placebat:ergo per naturam gra
tus erat Non ergo indigebat gr̄a. ¶ Item sicut di
cunt sancti.adam in primo statu habebat vnde po
terat stare:licet non haberet vnde posset profice
re. et hoc per naturam . Sed si stetisset consecu
Dama.
tus fuisset beatitudinem. ¶ Itē sic ut dicit. Da
Quintum
ma. Manentes in eo quod est ẜꝫ naturā in virtu
te sumus sed recedētes ab eo quod est ẜm naturā
Sextum
in id quod est preter naturā sumus in vitio. ¶ Itē
sicut dicit hiero.voluntas que est in arbitrio sola
potest sufficere ⁊ premiū habere ergo nō requirit
Septimum
alia gratia vltra illaꝫ. ¶ Item origenes.Si obtu
lerimus que ex nobis sunt:cōsequemur ea que dei
sunt.ergo si deo offerimus nostram voluntatem:
et ea que in nobis sunt ex natuta. consequimur q̄
Ad secundū
dei sunt. scilicet beatitudinem eternaꝫ. ¶ Respon
sio dicendum.ꝙ est perfectū q̄tum ad esse ⁊ est per
fectum q̄tum ad bene esse:quod est esse ordinis.
In primo

In primo ergo statu potuit dici hō perfectus ẜm
naturam quantum ad esse nature nō tñ ẜm esse or
dinis vel bñ esse nisi per gratiā in presenti ⁊ gloriā
Ad tertium
in futuro. ¶ Ad aliud dicendum ꝙ est gratum
esse dupliciter in potentia scilicet ⁊ in effectu. Per
donum ergo nature solum habet homo gratitudi
nē in potētia ⁊ nō in effectu.per donum aūt gratie
hꝫ gratitudinē in effectu. ⁊ hec est illa gratitudo q̄
hō meret ⁊ dignus est vita eterna in actu. Primaꝫ
gratitudinē habuit hō in primo statu per donum
nature.sed nō scđam p naturaꝫ. ⁊ impossibile esset
ꝙ homo ẜm naturā ipsam haberet dignitatē per
quam esset dignus vita eterna.Et ideo necessaria
fuit ei dispositio vlterior per quam dignus esset.
Hec aūt gratia est. ¶ Ad aliud dđm ꝙ gratia an
Ad quartum
te lapsum erat necessaria ad hoc ꝙ hō proficeret:
sed non ad hoc ꝙ ipse staret:q2 tūc natura erat bñ
ꝯdita ⁊ nō infirmata p culpā.Sed post lapsum si
cut mō indiget hō gratia qua proficiat ⁊ qua stet:
q2 ante lapsum habuit hō vñ poterat stare.i.serua
re bonū sibi inditū:nō tñ vñ posset proficere ex na
tura sua.i.se extendere in bonum:qđ est supra se.
¶ Ad aliud dđm ꝙ hec prepositio ẜm.aliqñ dicit
Ad quintum
cām formalē.aliqñ efficientē.aliqñ finalem.Si er
go dicat cām formalem vel efficienteꝫ: sic manere
ẜm naturam non est esse in virtute:q2 sic manere
ẜm naturā est manere in eo qđ natura format vel
efficit.sed hoc non est esse in virtute.Si dicat cām
finalem.sic manere ẜm naturā est in illo ad qđ na
tura est manere. ⁊ hoc est manere in virtute q2 illđ
ad qđ natura est ē gratia: ⁊ p gratiā est ad gloriam
Ad sextum.
ordinata. ¶ Ad aliud dđm ꝙ voluntas cōparat
ad gratiaꝫ per quā informatur ⁊ cōparat ad opus
vñ li sola pōt excludere gratiam:vel actū exteriorē
si gratiā falsum est.si actū exteriorem est verum.q2
volūtas cū gratia sine actu exteriori pōt sufficere ⁊
premiū habere: ⁊ hec est intentio Hiero.
Ad septimū.
¶ Ad aliud qđ dicit Aug. Si obtulerimus ⁊c.pꝫ
solō.q2 vult dicere ꝙ si faciamus qđ in nobis est:
deus dabit nobis gratiam:qua habita ꝯsequemur
btitudinē.vñ nō intēdit dicere ꝙ offerre ea que ex
nobis sunt sit cā sufficiens ad habendum ea q̄ dei
sunt:sed solū sicut cā cooperans:sicut dicimus de
re mouente prohibens seu aperiente fenestras:qđ
est cā cooperans ad illuminationē domus.

Articulus secundus.

Ostēdit grām eē per rōnes theologica les ꝯtra pelagia. hereti. Argumen.j.

C Onsequēter ꝯtra hereticos pelagianos
ostendendū est gratiā esse necessariam
saluti:quoꝝ ꝯtra gratiā rōnes sunt iste
In deut.xxx. Uitā ⁊ mortē dedit aū fa
ciē tuā elige vitā vt viuas.ergo in ptāte li.ar.est de
se eligere vitā ⁊ mortē.s.bonū ⁊ malū.ergo sine gra
tia pōt eligere bonū ⁊ fugere malū declinādo.
¶ Itē.xv.eccl'i.Deus ab initio ꝯstituit hoīem ⁊ re
liquit eū in manu ꝯsilij sui.i.in ptāte sui arbitrij.
Ex quo habet ꝙ in volūtate hoīs ⁊ in ptāte sui ar
bitrij ē seruare mādata: ⁊ porrigere manū ad ignē
⁊ aquā.i.ad bonū ⁊ ad malum.ergo de se pōt hō ad
bonū agendū ⁊ malū declinādū sine gratia.
Scđm
¶ Itē heresis celestij heretici:quā narrat aug.ī li.
de ꝑfectione iusticie humane:est hoīem nō esse si
ne pctō. aūt hoc est natura aut volūtate.nō natura
q2 sic sequeret ꝙ pctm̄ esset in hoīe a natura. ergo
voluntate est peccatū in hoīe.Sed oē qđ est a volū
tate faciliter pōt vitari ipsa volūtate.ergo hō p suā
voluntatē faciliter pōt vitare pctm̄ ⁊ venire ad bo
Tertium
nū sine gratia.igit nō est gratia necessaria. ¶ Iteꝫ
hereticus. Pctm̄ aūt est necessitatis aut volūta
tis.Si necessitatis vitari nō pōt.qđ falsum est: er
go est volūtatis.Sed quicquid est voluntatis pōt
vitari voluntate:ergo pctm̄ potest vitari volūta
te sine gratia. ¶ Itē nihil qđ vitari nō pōt dꝫ im
putari.Si ergo peccatū ab homine nō pōt vitari
Quartum.
ergo nō potest homini imputari:nec debꝫ Si er
go deus imputat homini pctm̄:homo potest vita
re pctm̄.ergo homo per suā voluntatē pōt declina
re a malo ⁊ facere bonum sine gratia. ¶ Item fru
Quintum.
stra prohibent vel iubentur que vel caueri vel im
pleri nō possunt.q2 ad hoc est p̄ceptuꝫ vt impleat
⁊ ad hoc prohibitio vt euitetur.Si ergo de⁹ nō p
hibet vel iubet frustra.ergo ex arbitrio nr̄o possu
mus ⁊ vitare ea que phibet: ⁊ implere ea que p̄ci
pit nobis.Si ergo p̄cipit bonū et phibet malum
vtrūqꝫ possumus sine gratia. facere bonū ⁊ vitare
Sextum.
malū:ergo nō est necessaria. ¶ Si dicat ꝙ hō nō
pōt implere p̄cepta:aut hoc est ppter difficultatē
que est in eis.s.in preceptis vel in implente. ⁊ ostē
ditur ꝙ non est propter difficultatē que sit in p̄ce
ptis dei:q2 omne qđ p̄cipitur nobis a deo leue est
et facile.j.Io.v.Carissimi precepta dei grauia nō
sunt.ergo de se potest hō implere mandata quan
tum est ex parte mandati.Item math.xj.Iugum
meum suaue et onus meū leue. ⁊ appellat iugum
mandatū:ergo quantum est ex parte mandati de
se potest homo illud implere: Quod autem non
Septimum
sit difficultas ex parte implentis patet.deut.xxx.
Mandatū quod precipio tibi non supra te est nec
procul positum:nec in celo situm sed prope est ver
bum in corde tuo ⁊ in ore tuo vt facias illud. ergo
ex parte facientis nō est difficultas nec ex pte mā
dati.ergo homo per arbitrium suum de facili sine
gratia potest facere bonum ⁊ declinare malum.
Octauum.
¶ Itē anſ.in li.de li.ar. ⁊ gratia querit.cur scriptu
ra que inuitat hominē ad recte volendum. ⁊ qua
re arguit non obedientē:cum ipsam rectitudineꝫ
possit nemo habere nisi gratia dante vel accipere
Nonum. Bernar.
¶ Item anſ.in eodem Queri pōt cur arguūtur il
li q̄ verbū dei nō suscipiūt cū hoc facere nō queāt
nisi gr̄a volūtates eorū dirigēte.Ex his duob⁹ sic
obijcit Nō est iusta arguitio:cū aliquis arguit de
eo qđ nō pōt facere.ergo cū hec arguitio sit iusta:
q2 de⁹ nō arguit iniuste ergo relinquit ꝙ hō pōt de
se velle bonū et suscipere verbū dei:ergo de se pōt
sine gratia bonū facere ⁊ malū vitare. ¶ Itē bern.
in li.de gratia ⁊ li.arb. Liberū arbitriū sui defectū
omnino nō patit q2 potissimo in ipso eterne ⁊ in
cōmutabilis imago deitatis videatur. Naꝫ si ha
buit initium nescit tamen occasuꝫ:nec de iusticia
vel gratia accipit augmentum:nec de peccati mi
seria detrimentum.Si ergo li.ar.nulluꝫ capit au
gmentum de gratia:nec aliqđ detrimentū de pctō
ergo tantā habet libertatē sine gr̄a:quantā hꝫ cuꝫ
gr̄a.sꝫ tantā hꝫ cū gr̄a ꝙ pōt facere bonū ⁊ declina
Contra Augustinus
re a malo:ergo ⁊ sine gr̄a idē pōt. ¶ Cōtra hoc in
ducit aug.testimonia multa.in li. de gr̄a ⁊ lib.ar.
Dño loquēte cū dixissent discipuli mat.xix.Si ta
lis est cā cū vxore.nō expedit nubere r̄ndit eis.nō
oēs capiūt verbū hoc sꝫ quib⁹ datū est.Quib⁹ er
go nō est datū aut nolūt aut nō implent qđ volūt
Quib⁹ autē datū est sic volūt vt impleāt qđ volūt
itaqꝫ vt hoc verbum quod nō ab omnibus capit:
ab aliquibus capiatur: ⁊ donum dei est:et est libe
ri arbitrij. ¶ Itē nunquid non libe.arbi. Thimo
thei exhortatus est apostolus dicens.Contine te
ipsum Scribens etiam.ij.ad corinth.vij.ait.Uel
lim omnes homines esse sicut meipsuꝫ:quia vti
ꝙ ab omni concubitu continebat. Et continuo

subiunxit.sed vnusquisq3 proprium donū h3 a deo. alius sic alius sic.¶ Itē sap.viij. Cū scirē qꝛ nemo pōt esse ꝯtinēs nisi deus det.⁊ hocipsum erat sapientia scire cuius esset donū.¶ Itez.j.coꝛ.xv.apl's cum dixisset.virtus pcti lex:ꝯtinuo subiecit.Grās aūt dño qui dat nobis victoriā ꝑ dñm nostrū iesu3 xp̄3.ergo ⁊ victoria qua pctm̄ vincit nihil est aliud ꝗ̄ dei donū in isto certamine adiuuātis liberi arbitrij.¶ Itē glo.Mat.xxvij.Quid est vero euidentius ꝗ̄ dei gratia ostēditur:vbi qd̄ oꝛat accipit.Si enim dixisset saluatoꝛ noster.Vigilate ne intretis in tētationē:amonuisse tantummodo videret hoīs voluntatē.cū vero addidit ⁊ oꝛate:ostendit deū adiuuare ne intret in tētationē.¶ Itē dictū est li.ar. Fili noli deficere ad disciplinā dñi.sumptū est prouer.viij.⁊ dñs dicit Luc.xxij.Ego pꝛo te rogabo petre ne deficiat fides tua.Nō ergo gratia iuuat ne sine cā eius volūtati iubeat.¶ Itē deniq3 si ex natura iusticia.ergo xp̄s gratis moꝛtuus est:in quez etiā venturū antiqui patres crediderunt qui diligebant deū.¶ Itē dicūt etiā gratiā dei que data ē per fidem iesu xp̄i.que neq3 lex est neq3 natura . ad hoc tñ valere vt pctā pꝛeterita dimittant:nō vt futura vitentur:vel repugnantia supent.Sed si hoc verū esset:vtiq3 in oꝛatione dñica cu3 dixissemus. dimitte nobis ⁊c.nō adderemus.⁊ ne nos inferas in tentationē.qd̄ a patre qui in celis est nulla rōe peteremus:si virtute voluntatis humane hoc possemus efficere.¶ Itē sunt ⁊ alia testimonia in quibus est qd̄ ait.sapite ad tēperantiā sicut vnicuiq3 partitus est deus mensurā fidei.Rom.xij.⁊ illud. Gratia salui facti estis per fidem:⁊ non ex vobis s3 dei donum est.¶ Itē Ezech.xj.Auferaz ab eis coꝛ lapideū:⁊ dabo eis coꝛ carneū.¶ Itē deniq3 ipse ꝗ dixit.si volueris ꝯseruabis mādata:aliquāto post dicit.Quis dabit in oꝛe meo custodiā:⁊ sup labia mea signaculū astutū:ne foꝛte cada3 ab eo ⁊ labia mea pdant me.eccl'i.xxj.¶ Item ille facit vt faciamus cui dicit homo.pone dñe custodia3 oꝛi meo. hoc est enim dicere.fac vt ponā.qd̄ bñficiū iā fuerat ꝯsecutus.qui dixit:posui oꝛi meo custodiam.

¶ Item ipse vt velimus operatur incipiens ꝗ volentibus cooperatur perficiens propter qd̄ dicit apl's ad phil.j.Certus su3 qm̄ qui operat in vobis bonū perficiet vsq3 in diem xp̄i iesu.vt ergo velimꝰ sine nobis operatur.cū aūt volumus ⁊ sic volumꝰ vt faciamus:nobiscū cooperatur.¶ Item.j.Joh. iij.Ecce qualē dilectionē dedit nobis pater:vt filij dei vocemur ⁊ simus.Et pelagianoꝝ tenebꝛe dicūt Dilectio nobis ex nobis est.Joh.dicit.Deus dilectio est.⁊ pelagiani etiā ipsum deum non ex deo s3 ex semetipsis habere se dicūt.¶ Ite3 hiere.x.Scio dñe ꝙ non est hoīs via eius:nec viri est vt ambulet ⁊ dirigat gressus suos:ergo nō est in potestate hoīs vt dirigat gressus suos:ergo requiritur gratia dirigens.¶ Itē.ix.ad Ro.Non est volentis neq3 currentis sed miserentis dei.s.peruenire ad salutem vel ad beatitudinē.Volētis dicit quantu3 ad actū interioꝛē.currētis quantū ad motū exterioꝛē vel quātum ad opus interius vel exterius.Nō est ergo in opere vel motu interioꝛi volūtatis nec in exterioꝛi venire ad beatitudinē:ergo requirit gratia.

¶ Item.ij.ad coꝛ.iij.Non ꝙ sufficiētes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis:sed oīs sufficiētia nostra ex deo est.ergo nihil possumus i bonum ex natura sine deo.ergo requiritur in nobis gratia a deo collata.⁊ ita gratia est necessaria ad obtinenda eterna.

Aug.

¶ Item aug.de perfectione iusticie hominis.Nullus oꝛat qd̄ est in sua potestate.Si ergo sancti oꝛant vt eis detur gratia impletionis mandatoꝛu3:ergo implere mandata nō est in eoꝛum potestate.Minoꝛ patet ꝙ sancti oꝛāt ad hoc vt impleant mandata.Dauid in ps̄.Da mihi intellectum vt discam mandata tua.⁊ alibi in ps̄. Notam mihi fac viā in qua ambulē.¶ Itē augu. de natura ⁊ gratia.Sicut oculus coꝛpoꝛis plenissime sanus nisi candoꝛe lucis adiutus non pōt cernere:sic ⁊ homo perfectissime iustificatus nisi luce iusticie diuinitus adiuuetur:non pōt recte viuere Sicut ergo lux se habet ad oculum: ita gratia ad aīa3.Sed oculus nō pōt videre sine luce:ergo nec anima viuere ⁊ facere bonum sine gratia.

Ber.

¶ Item ber.in li.de gratia ⁊ li.ar.Absit vt voluntatis perfectionem ipsi voluntati:deo eius creationem tribuamus cum longe melius sit esse perfectu3 ꝗ̄ factum.Ex hoc sic arguitur.Si perfectio volūtatis est in operando recte.s.declinando malum ⁊ faciēdo bonū:ergo ꝙ ipsa recte agat in declinando malum faciendoq3 bonum:hoc nullo modo potest ei attribui.¶ Item ber.in eodem.Non pariter sicut de bono potuit per seipsam voluntas in malū coꝛruere:ita per se de malo in bonum poterit respirare.quid mirum si iacens non valet per se resurgere que stans in aliquid melius nullo suo conatu valebat proficere.Ex hoc ergo sic arguitur.Cum ipa voluntas non poterat per se pꝛoficere qꝛ non poterat esse causa sue perfectionis:ergo nec per se poterat resurgere:ergo non potest redire ad iusticiam sine gratia.

Ansel.

¶ Item ansel.in li.de gratia ⁊ li.arbi. Visus non est acutus qꝛ acute videt:sed idcirco videt acute quia est acutus.ita volūtas non est recta qꝛ vult recte:sed recte vult quoniam recta.Cū autem vult rectitudinem proculdubio recte vult ergo non vult rectitudinem nisi quia recta est . Sed non est recta nisi habeat rectitudinem.ergo nō potest recte velle nisi habeat rectitudinem. hec autē rectitudo est ipsa gratia.ergo non potest voluntas recte velle et operari in declinando malum et faciendo bonum sine gratia.

Rñ.

¶ Solutio dicendum iuxta autoꝛitates sanctoꝛum ꝙ liberi arbitrij conatus ad bonum ociosi sunt:si a gratia non adiuuantur.nulli si a gratia non excitantur. ⁊ ideo liberum arbitrium non proficit in bonum: declinando malum et faciendo bonum nisi virtute gratie.⁊ ita sine gratia non potest operari bonum ⁊ relinquere malum.

So.ad arg.j.

¶ Ad rationem que sumitur ex autoꝛitatibꝰ.Deut.⁊ ecclesiastici scil3 ꝙ in ptāte hominis ē facere bonū ⁊ malū decliare.dōm ẜm ansel.i li.de libertate arbi.Qd̄ ptās vidēdi aliqd̄ coꝛpus quattuoꝛ modis attēditur.Alia enim est potestas in vidente.alia in re visa.alia in medio . et hec est duplex.quia quedam est adiuuans.alia non:s3 impediens.i.obstaculu3 quod impedire possit impedit.Quatuoꝛ igitur potestates sunt:quarum si vnaquelib3 dficiat:alie tres nec singule nec oēs simul pñt aliquid efficere.i.est. non possunt facere ꝙ videatur.⁊ dicit ꝙ quarta potestas etiam impꝛopꝛie dicitur.exemplum huius est . si dices non habenti instrumentum videndi vtrum videret si adesset ꝗlibet alia:diceret ꝙ nō:qꝛ deficeret ptās ex parte vidētis.Similiter si haberet ptātē i se:et tñ lux deficeret adhuc diceret ꝙ nō.Itē ⁊ si lux eēt cū obstaculū adhuc adesset:adhuc diceret ꝙ non. Item si obstaculum nullum adesset ⁊ deficeret: res : adhuc diceret ꝙ nō.Et ideo concludit.ꝙ iste quattuoꝛ potestates sunt necessarie ad videndum sed quarta.

sed quarta.s.nō impediens dicitur impꝛopꝛie.Qd̄ enim solet impedire visu3.nō ob aliud dr̄ dare ptātē vidēdi cū nō īpedit:nisi qꝛ non aufert.Similiter ex ista parte est dicere ꝙ absente rectitudine scil3 gratia nos habemus potestatem seruandi mandatum et rectitudinem voluntatis ꝗ̄diu est in nobis recta ratio:qua eam cognoscere possumus ⁊ tenere.Sed hec potestas est sine efficientia et effectu: sicut esset potestas videndi absente luce. Vnde dicit ansel.sic. Si igitur absente re que videri possit. in tenebris positi ⁊ clausos seu ligatos oculos habentes ꝗ̄tum ad nos pertinet videndi quamlibet rem visibilem potestate3 habemus: quid prohibet nos potestatem seruandi rectitudinem habere voluntatis propter ipsam rectitudinem etiā ipsa3 absente rectitudīe:ꝗ̄diu ratio in nobis est qua eque valeamus cogitare:et volūtas qua illa tenere possimus.

Ad secundu3 Ansel.

¶ Ad aliud dicendum . ẜm distinctionem beati ans.in li.de gratia et lib.ar.Distinguit volūtatē tripliciter.Est voluntas que est instrumētu3 volendi.et voluntas affectio volēdi.et voluntas ꝗ est vsus eiusdē instrumenti. Instrumentum volendi est vis illa anime:qua vtimur ad volendū. sicut i est ratio instrumentu3 ratiocinādi:qua vtimur cū ratiocinamur.⁊ visus instrumentu3 videndi : quo vtimur quando videmus.Voluntas affectio huiꝰ instrumenti est:qua sic afficitur ipsum instrumentum ad volendum aliquid.etiam quando illud qd̄ vult non cogitat : vt quando venit in memoꝛiam: aut statim:aut suo tempoꝛe illud velit. Na3 sic est instr̄m volendi affectum ad volendum salute3 seu beatitudinem : etiam quando illam non cogitat vt mox cum venerit in memoꝛiam statim eam velit ⁊ sic est affectum ad volendum somnum etiā quādo illum non cogitat vt cum venit in mentem velit illū suo tempoꝛe.nūꝗ̄ vero sic affectu3 est vt aliquādo velit egritudinē.In iusto hoīe etiā est affectum instrumentum ad volendū iusticiā etiā cū doꝛmit vt cum eam cogitat statim eā velit. Vsus vero eiusdem instrumenti est quem non habemus nisi cu3 cogitamus rem quam volumus.et sic voluntas dicitur instrumētū volendi ⁊ affectio eius et vsus eiꝰ Voluntas vero qua instrumentum illud afficitur est duplex.nā sicut visus h3 plures aptitudines ad videndū ⁊ lucē ⁊ ꝑ lucē ad videndum figuras et coloꝛes:ita instrumētū volēdi duas h3 aptitudines quas voco affectiōes. quaꝝ vna est ad volēdū ꝯmoditatē.altera ē ad volēdū rectitudinē:qꝛ nihil aliō vult volūtas que est instr̄m:nisi aut cōmoditatem aut rectitudinē.et quicquid vult propter ista vult. Affectio commoditatis est qua vult homo btūs eē ⁊ qua vult btitudinē.per illam vero que est ad volēdū rectitudinē vult rectitudinē ⁊ rectꝰ eē.Volūtas etiā ꝯmoditatis vult salutē coꝛpalē.vt cū vult arare vel laboꝛare vñ habeat a quo tueatur vitam ⁊ salutē.Affectio rectitudis ē ꝗ vult hō cū laboꝛe adiscere vt sciat recte.i.iuste viuere.In hoc quoq3 differunt quia illa que est ad volendum cōmodū nō est hic quod ipsa vult.Illa vero ꝗ est ad volendū rectitudinē rectitudo ē nullꝰ ꝗ̄ppe vult rectitudinē nisi rectitudinē hñs:neq3 pōt aliqs rectitudinem velle nisi rectitudinē et sic impossibile est ꝙ nō habens rectitudinē velit rectitudinē sicut impossibile est ꝙ aliquis amisso instrumento vtatur illo.Cōcedo ergo ꝙ voluntas faciliter potest mutari ad volēdū cōmodū de se:s3 faciliter nō pōt mutari ad volendum rectitudinem : quia hoc non potest esse sine rectitudine:et ita non sine gratia.

Ad tertium

¶ Ad aliud rñdet aug.dicens ꝙ peccatu3 potest vitari si sanetur natura gratia.non potest vitari si non sanetur natura per gratiā.⁊ ponit exemplū de claudicatiōe hō qui pede viciato claudicat nō pōt vitare claudicationē nisi sanato pede quo claudicat.Si ergo cū recte facere sit quasi ambulare: nisi pes.i.volūtas sanet:impossibile est ꝙ hō rectū faciat opꝰ.sanat aūt ꝑ grām.Etsi obijciat tūc ꝙ pctm̄ est necessitatis.dōm.ꝙ ꝗ̄tū ad aliquid est pctm̄ necessitatis.sc3 ꝗ̄tū ad naturā vitiatā.Vñ in ps̄.De necessitatibus meis erue me.In natura aūt sana non. Sanat aūt per gratiā.⁊ ideo addita grā pōt volūtas vitare pctm̄ ⁊ velle bonū ⁊ operari.

Ad quartum

¶ Ad aliō dōm ẜm ansel in li.de gratia.⁊ li.ar.ꝙ nō quecūq3 impotētia est in nō vitādo pctm̄. Est eīn quedam impotētia pꝛouenīēs ex culpa:quedā non: pꝛima impōtētia nō excusat pctm̄:qꝛ est effectꝰ peccati: vñ imputat pctm̄:s3 pctm̄ nō excusat pctm̄. Alia aūt impotētia excusat pctm̄.⁊ facit ꝙ nō imputet pctm̄.vñ dicit.notandū est ꝙ illa impotētia ꝗ descendit ex culpa nō excusat impotentē vñ in infantibꝰ exigit deus a natura humana iusticiā quā accipiūt in parentibꝰ:nec excusat impotētia habendi iusticiā:qm̄ propter culpā in hāc decidit impotentiā.Quā ergo adā peccando deseruit iusticia3 ad pctm̄ illi imputat.s.humane nature impotētia quā ipsa peccādo sibi fecit.Cū ergo impotētia vitandi pctm̄ sit ex culpa.pt3 ꝙ d3 imputari pctm̄. nec pōt ꝑ illā impotentiā excusari.

Ad quintum

¶ Ad illud respondet augus.in li.de ꝑfectione humane iusticie qd̄ obijcit.frustra iuberent vel ꝓhiberētur ⁊c.dicit nō iuberētur si nihil ibi nostra volūtas ageret nō oꝛaret si sola sufficeret.Nō igitur frustra ē pꝛeceptū vel ꝓhibitio:qꝛ pꝛeceptū indicat qd̄ nostra volūtas ibi est necessaria.⁊ oꝛamꝰ:qꝛ sufficiēs nō est vt nobis detur gratia ad implendū pꝛeceptum qꝛ in voluntate est illud implere cū gratia.

Ad sextum.

¶ Ad aliud respōdet aug.in li.de perfectiōe iusticie hominis.cu3 obijcit.Leue ē oīe qd̄ ꝑcipit ⁊ onꝰ ⁊c. dicendu3 ꝙ nō dr̄ leue ex se.nec ex eo cui ꝑcipitur: s3 ex dono gratie vel caritatis.vñ leue ⁊ onus pōt dici in ꝯparatione ad poꝛtantē vel in ꝯparatione ad onus ⁊ similiter graue. ⁊ potest dici vel ex ꝑte poꝛtantis in se.vel ratiōe doni quod datur poꝛtāti.qd̄ est donu3 gratie vel caritatis.s.quando poꝛtat ex amoꝛe.⁊ ꝗ̄tum ad hoc vltimū dicuntur mādata non esse grauia ⁊ onus leue.sc3.ratione foꝛtitudinis poꝛtantis.cū impleat mandata ex amore.quia amoꝛ facit omnia suauia et leuia.vnde augusti.Laboꝛant in dei pꝛeceptis qui ea timendo conātur implere.Sed perfecta caritas foꝛas mittit timoꝛem:et facit pꝛecepti sarcinam leuem.non solum non pꝛementem onere ponderum:verumetiam subleuantem vice pennarum.

Ad septimu3

¶ Ad aliud deutr.dicendum qd̄ mandatum non est supꝛa nec longe positum ⁊c. Hoc non dicitur quia homo ipsum possit facere de se.sed qꝛ deꝰ semper nobis pꝛesto est offerēs nobis gratiā: qua possumus ipsum implere.et hec gratia seu caritas infunditur in coꝛdibus nostris per spiritum sanctū si volumus accipere.

Ad octauum

¶ Ad aliud notandum ẜm ansel.qui comparat liberū arbitriū et verbum dei et gratiam terre et semini et virtuti que faciūt crescere semen in terra.quia li.arb.est sicut terra.verbu3 dei est sicut semen gratia est sicut vis illa que facit crescere etiam semen in terra Cum ergo queritur vnde est ꝙ sacra scriptura ⁊c.rñdet qd̄ sicut terra naturaliter nō germinat ea que necessaria sunt saluti coꝛpoꝛis nostri sine seminibus: ita terra coꝛdis humani non pꝛofert fructum fidei neq3 iusticie sine congruis seminibus . et ꝗ̄uis deus non faciat cuncta huiusmodi semina germinare

tamē ꝑcipit agricolis suis in spe instantissime se-
minare. ꝙuis nō crescat sine gratia. quare ergo ar
guunt q̄ verbū dei nō recipiūt: hoc ē q̄a si ꝑ eos nō
stet: ipse deꝰ paratus est dare beneficiū et incremē
tū gratie. q̄a sicut dicit ansel. in li. de casu dyaboli.
hō nō dicitur nō hr̄e gratiā q: deꝰ non det: sed q:
hō nō accipit. Et sic pȝ sol. ad primā autoritatē an

Ad nonum.

sel. et ad scd̄am. ¶ Ad aliud dōm ꝑm ber. ꝙ liber-
tas est multiplex. s. libertas a necessitate. a pctō. et
a miseria. Libertas a necessitate dicitur libertas
arbitrij: q̄ est prima. scd̄a est libertas cō silij tertia
est libertas cōplaciti. Libertas arbitrij est discer-
nere q̄d liceat et q̄d nō liceat: cū arbitriū sit iudi-
ciū. Libertas cōsilij est ꝓbare q̄d expediat et nō ex
pediat. Libertas cōplaciti q̄d libeat ⁊ nō libeat. A
prima ergo ꝑm ber. dr̄ li. ar. a scd̄a cō siliū li. a tertia
liberū cōplacitū. Uult ergo ꝙ prīa libertas taȝ in
bonis q̄ ī malis sit equalis: q: est a necessitate: tm̄
ordinatior est in bōis q̄ in malis. De libertate cō-
silij q̄ ē a pctō dicit ꝙ fruūtur quilibet iusti ex par
te non modica in hac vita. De libertate complaci
ti que est a miseria solū possunt frui cōtēplatiui: in
hac vita ⁊ nō alij. ⁊ hoc ex parte modica. Sȝ ipsa cō
plete fruuntur in patria vel in gloria. Nō ergo di-
citur ꝙ libe. ar. in bonis nō capit augmentū nec i
malis detrimentū: hoc intelligitur de libero arbi
trio q̄tum ad primam libertatem que est a neces-
sitate que est libertas arbitrij. ꝙ enim liberū arbi
triū cogi non pōt coactione sufficienti: hoc est eq̄-
liter in oībꝰ. q: hec inest per naturā alie aūt nō: sȝ
vna per gratiam. s. libertas ꝯsilij. alia per gloriā. s.
libertas complaciti. vn̄ de illa dicit ber. Libertas
arbitrij cūctis pariter rōne vtētibꝰ ꝯuenit: nec mi
noratur nec ē maior q̄tum est de se in bonis et ma
lis. sed per hanc non mouetur li. ar. in bonum solū
sed requiruntur alie. Nulla aūt aliarū potest esse
sine gratia. et propter hoc sine gratia non potest
moueri li. ar. in bonum et declinare malum.

Membrum secundum.

Quid sit grā ꝑm rē rōnem ⁊ diffinitionē

Onsequenter queritur. quid sit in gra
tia ꝑm rem ꝑm rōnez et ꝑm diffinitio-
nem hoc modo. Primo vtrum sit ali-
quid ꝑm rem in gratificato vel solū sit
in acceptōe gratificantis. Secūdo supposito ꝙ sit
aliquid ꝑm rem in gratificato: vtrum sit creatū q̄d
vel increatū. Tertio supposito ꝙ sit q̄d creatū vtrū
sit substātia vel accidens. Quarto supposito ꝙ sit
accidens: vtrū sit idem per essentiam cum virtute.
Quinto quid sit gratia ꝑm rationem. Sexto q̄d sit
ꝑm diffinitionem.

Articulus primus.

U. gratia sit aliq̄d ꝑm rez ī gratificato. vel solū ī acceptiōe gratificantis.

Irca primum sic proceditur. ⁊ ostēditur ꝙ
gratia sit aliquid vel ponat aliq̄d ī gra-
to seu in gratificato. Joh. j. De plenitu
dine eius accepimus omnes. s. gratiaȝ. Sed omne
quod recipitur ab aliquo: ponit aliquid in illo a
quo recipitur. Si ergo accepimus gratiam a xp̄o:
pȝ ꝙ gratia ponit aliquid in nobis: ⁊ ita ē aliquid
ꝑm rem in gratificato. ¶ Item. j. corin. xij. Diuisio
nes gratiaruȝ sunt: idem autē spiritus q̄ operatur
omnia in omnibꝰ. alij quidem datur sermo sapiē
tie ⁊c. alij prophetia. alij fides. alij gratia sanitatuȝ
alij discretio spirituum. Si ergo sapientia fides ꝓ
phetia et sic de alijs ponunt aliquid ꝑm reȝ in hn̄
te illa: et iste sunt gratie speciales collate a deo. pȝ
ꝙ gratia ꝑm rem ponit aliquid in gratificato. Cō-

Contra. Argumen. j.

tra. Sicut se habet laus ad laudanteȝ ⁊ laudatum
ita se hȝ gratia ad gratificantē et gratificatuȝ. seu
ad acceptantem et acceptatum. Sed laus non po
nit aliq̄d in laudato sed in laudāte: q: indifferēter
est de ente ⁊ de nō ente. Un̄ possumꝰ laudare. Cesa
rem qui non est de sapientia: nec tamen in eo poni
tur sapientia. ergo similiter gratia nihil ponit in
gratificato vel acceptato sed in gratificante vel ac

Secundum

ceptante. ¶ Item forte dicet aliquis ꝙ illa simili-
tudo nō tenet in gratia dei. Cont. Sicut se habet
gratia qua aliquis dicitur esse gratus homini ad
gratificatuȝ: ita gratia qua aliquis dicitur eē gra
tus deo se habet ad gratificatum. Sed gratia qua
aliquis dicitur esse gratus homini nihil ponit in
gratificato: ergo nec gratia qua aliquis dicitur es-
se gratus deo. minor pȝ. quia aliquis maliuolus q̄
non erit dignus vt sit gratus alicui sicut inimicus
alicuiꝰ hominis posset esse gratus et acceptus alij
et tamen hec gratia non ponit aliquam dignitatē
in illo qua sit dignus gratificatione. ¶ Item dani.
j. Deus dedit gratiam danieli in conspectu princi
pis eunuchorum. Cōstat ꝙ nullo bono addito da
nieli posset fieri gratus de nō grato pricipi esto ꝙ
deus solum inmutet affectum principis nec plus
requiretur ad hoc. sed hoc nihil poneret in danie-

Rn̄sio.

le. ergo ꝯstat ꝙ grā nihil ꝑm rē ponit in gratifica
to. Solutio. dōm ꝙ gratia q̄ aliq̄s dicitur esse gra
tus deo necessario ponit aliquid bonum in grati-
ficato quo est gratus deo. Illud enim quo est gra-
tus deo est illud quo est deiformis vel assimilatꝰ
deo. Un̄ tunc dr̄ gratus deo quando est ei similis.
Odiosus vero dicitur deo quando est deo dissimi
lis sicut peccator: quia peccatum est dissimilitudo
ad ipsam bonitatem summaȝ. Sicut ergo odiosuȝ
deo ponit dissimilitudinē ad diuinā bonitatem: ⁊
ponit aliquid per modum defectus et priuationis
quo fit illa dissimilitudo sicut peccatum: ita gra-
tia ponit similitudinem gratificati ad deum et po
nit aliquid in ipso quo dicitur assimilatus deo: ꝑ
quam assimilationē est dignus vita eterna que est
in plena assimilatione rationalis creature ad deū
j. Jo. iij. Nondum apparuit quid erimus. Cum au

Solu. ad. j.

teȝ apparuerit similes ei erimꝰ. ¶ Ad primū dōm
ꝙ est laus a deo. et est laus ab homine. Similiter
est esse gratum deo: et est esse gratum homini. Fa-
ciendo ergo comparationem in eodē genere. s. lau
dis que est a deo ad gratiam que est a deo. dicendū
ꝙ tenet illa cōparatio. sicut se hȝ laus ad laudatuȝ
⁊c. Sed comparando gratiā q̄ est a deo ad laudem
q̄ est ab hoīe: nō ē verū ꝙ sicut se hȝ laus ad laudā
tē ⁊c. ⁊ hoc ē q: laus q̄ hō laudatur a deo ponit ne
cessario aliq̄d bonū ī laudato. De hac laude dr̄. j.
cor. iiij. Nolite an̄ tp̄s iudicare. ⁊ seq̄tur. Tūc erit
vnicuiq; laus a deo: q: laus diuina est approbatio
dei de aliquo bono ente in hoīe. Inde est ꝙ laus
diuina ponit bonū in laudato. similiter gratia dei
ponit in grato bonū aliquod q̄ ē deiformitas vel si

Ad secundū

militudo in hoīe per quā hō est deo gratus. ¶ Ad
aliud dicendum ꝙ nō est simile de gratia qua ho-
mo est gratus homini ⁊ deo. quia non sequitur. ali
quis est gratus homini: ergo bonū est in illo. ⁊ hoc
est quia gratia illa sequitur opinionem hominis:
quia gratia illa est acceptatio quedam facta secū-
dum opinionem. Opinio autem hominis potest
esse vera ⁊ falsa. Et propter hoc sicut opinio homi
nis non ponit necessario aliquod bonum ꝑm rem
esse in opinato. similiter nec acceptatio hȝ opinio-
nem que dicitur gratia in homine ponet aliquod
bonum gratie in acceptato. Sed gratia dei ⁊ acce
ptatio diuina est ꝑm cognitionem ipsius que falli
non potest: sed semper est vera. patet ꝙ illa gratia
necessario ponit bonum gratie in acceptato.

Articulus. ij.

Articulus secundus.

U. gratia in hn̄te sit quid creatū vel increatum. Nō sit īcreata. Arg. j.

Onsequēter queritur supposito ꝙ gra-
tia sit aliq̄d ꝑm rem in habēte gratiam.
vtrū sit gratia res creata vel increata. et
ꝙ sit res increata sic ostēditur. Uanuȝ est
fieri per plura qd̄ pōt fieri ꝑ vnuȝ. hac ꝓpositione
vtitur ph̄s in actione naturali. ⁊ probat per hanc. ꝙ
idē sit organū gustus ⁊ locutionis: q: natura nihil
facit frustra. sed si natura facit ꝑ plura qd̄ ꝑ vnum
pōt facere: facit aliquid frustra. ergo cū hoc sit incō
ueniens: pȝ ꝙ nō facit ꝑ plura qd̄ ꝑ vnū pōt. Sed
idē instrumētū pōt esse gustus ⁊ locutionis. ergo
frustra facit natura si nō facit idē instrumētū eorum.
sed si incōueniens est in natura ꝙ faciat per plura
qd̄ ꝑ vnū pōt facere. multo fortius hoc est inconue
niēs deo: q̄ est principiū totius nature. Si ergo. ss.
est gratia increata q̄ diffunditur ī cordibus nostris:
sicut dicit ap̄ls ad ro. v. ⁊ oīa sufficiēter pn̄t fieri ꝑ
ip̄m q̄ ptinēt saluti. ergo vanū est ponere aliā gra-

Secundum

tiā creatā in ipsa aīa. Grā ergo q̄ est in aīa grata
deo: solū est grā increata ⁊ nō creata. ¶ Item dicit
aug. iuxta autoritatē deut. xxx. Ipse est vita tua. et
dicit in li. de ci. dei. ⁊ in multis alijs. Nō sicut aīa ē
vita corporis: ita deus est vita aīe. Sed aīa est vita
corporis ꝑ naturā. deus aūt est vita aīe ꝑ gratiam.
Si ergo nō est ponere aliā vitā in corpore q̄ in for
matione seu ꝑfectione aīe: silr̄ nec in aīa erit pone

Tertium

re aliā vitā qua viuat in eē grē q̄ ip̄m deū. ⁊ ita grā
nō est creata sed increata. ¶ Itē ꝑfectionis virtutis
est ꝓducere effectū sine medio q̄ cū medio. Cū er
go virtus diuina sit ꝑfectissima: semꝑ ꝓducit suū
effectū ꝑ seipsam sine medio. Cū ergo ipsa gratifi
cet aīaȝ: relinquitur ꝙ hoc faciat sine medio aliquo.

Quartum

nō ergo ponet aliqd̄ mediū. s. grā creata mediante
qua deus gratificet aīam. Itē dicit aug. Mēs nul
la interposita natura ab ipsa prīa veritate formatur
sed formatio illa est ꝑ grām. ergo nihil interponitur
inter mētē ⁊ grām increatā. ergo nō est ponere gra

Quintum

tiā creatā mediā in illa formatione. ¶ Iteȝ oē qd̄
agit in aliq̄d nobilius est eo in qd̄ agit. q: agēs hȝ
dn̄iū sup illud in qd̄ agit. cū ergo grā agat in sp̄m
creatū: nobilius est sp̄ū creato. sed nihil est nobiliꝰ
sp̄ū creato nisi sp̄us increatus. grā ergo est increa-
ta seu increatus sp̄us. Minor pȝ ꝙ grā agat ī sp̄m
creatū. s. in aīam: q: grā alterat aīam vt faciat iustā

Sextum.

de iniusta. ⁊ immutat volūtatē: sicut dicit augu. a
malo velle in bonū velle. ¶ Itē nullū bonū creatū

Septimum

pōt esse dignū infinito bono. sed grā est bonum di
gnū bono infinito: q: facit aīaȝ dignā bono infini
to. ergo nō est creata. ¶ Itē ro. viij. Uanitati sub-
iecta est oīs creatura. ergo oīs creatura est vanitas
vn̄ eccl̄s. j. Uanitas vanitatū ⁊ oīa vanitas. Ex hoc
arguitur. Nihil ꝯiūgit vanitatē veritati: qd̄ sit vani
tas. sed creatura rōnalis est vanitas. veritas aūt ip
sa diuina bonitas. ergo illud qd̄ ꝯiungit rōnalem
creaturā diuine bonitati: nullo mō erit vanitas sȝ
veritas. ergo nō est creatū. sed grā est illud qd̄ ꝯiū-

Cōtra. ꝙ creata.

git. ergo nō est creata. ¶ Ad oppositū. Dē qd̄ est ī
recipiēte est in illo ꝑ modū recipiētis: ⁊ nō ꝑ modū
recepti. ꝑ. g̃. aīa recipit formas rerū: silr̄ ⁊ materia
ꝑm modū suū. s. ꝑm dimēsionē quātitatiuā. Aīa autē
hoc mō nō recipit sed ꝑm suū modū. hoc ē ꝑm sim
plicitatē sue nature. Un̄ q: ipsa nō hȝ dimēsioneȝ
quātitatiuā: nō sunt in ea sp̄es quātitatiue: immo
infinite in ea pn̄t esse sp̄es. Sed summa bonitas ꝑ
ss̄ recipitur ab aīa: cū. ss. diffunditur ī cordibꝰ nr̄is. ergo
recipitur ꝑ modū rei recipiētis ⁊ nō ꝑ modū recepte.
ergo modus aliq̄s ponitur in recipiēte aīa ꝑm queȝ
ipsa pōt recipere diuinā bonitatē. sed modus ille ē
donū ⁊ gratis datū ⁊ dispositio noua aptās ad re-
ceptionē. ergo est grā creata. ¶ Itē dicit aug. in li. Aug.
de pn̄tia dei ad Dardanū. Aliter est deus in oī re:
aliter in aīa scā. Nā in oī re est essentialiter: ita ꝙ
nō inhabitat in oī re. Est aūt in aīa scā ita eēntia
liter ꝙ in ea inhabitat. ꝑm ꝙ hr̄ Jo. xiiij. Ad eū ve
niemus ⁊ māsionē apud eū faciemus: Cū ergo dr̄.
deus est in aīa scā. aut ponitur aliq̄d aliud a diuina
essentia in aīa scā qn̄ deus est in ea qd̄ nō ponitur
in oī re: aut nō. Si nō ergo sicut deus nō ihabitat
in oī re q̄uis sit essentialr̄ in oī re: ita nec in aīa scā
qd̄ est incōueniēs. ergo ponitur aliq̄d qd̄ est aliud a
diuina essentia in aīa scā quo inhabitat in ea. Sȝ
cū deus inhabitet in ea ꝑ grām. ergo illud est grā.
sed illa grā est aliud a diuina essentia. ergo est crea
ta. ¶ Itē grā increata est in nobis: ⁊ facit nos gra
tos deo. aut hoc ꝙ dico gratos deo ponit in nobis
aliā dispositionē ab increata qua sumus deo grati
aut nō. Si nō ponit aliā dispositionem in nobis a
gratia increata. ergo in nobis nō differt gratus ⁊
nō gratus. q: increata gratia est in aīa ingrata per
essentiā ⁊ pn̄tiaȝ ⁊ potētiā. ⁊ silr̄ in aīa grata ꝑm
ꝙ dr̄ deus esse vbiq; pn̄tialiter potentialiter ⁊ eēn
tialiter. Sed illud est inconueniēs ꝙ non differat
gratus ⁊ ingratus. ergo hoc ꝙ dico gratuȝ deo po
nit aliquā dispositionē ī nobis aliā a gratia īcrea
ta: qua dispositione dicimur grati deo. sȝ illa ē no-
bis gratis data ⁊ faciēs gratū. ergo est gratia crea-
ta. ¶ Itē gratia increata facit nos eē gratos. Aut
ergo faciēdo nos gratos facit nos esse aliq̄d qd̄ nō
eramus prius. aut faciēdo nos operari qd̄ priꝰ nō
operabamur: vt attēdatur illud gratū nō quo ad eē:
sed quo ad oꝑari. s. q: facit nos oꝑari aliq̄d gratui
tū qd̄ prius nō operabamur. Si poneret hoc mo-
do ꝑ cām ad operādū gratuite: ꝑm hoc ī paruulis
nō esset gratia: nec essent grati deo. q: gratia nō fa
cit eos operari aliquid gratuitum. sed hoc est in-
inconueniēs. ergo illa gratitudo intelligitur quo
ad esse. ergo facit nos eē gratuite qd̄ prius nō era-
mus. ergo ponitur modus aliq̄s seu dispositio in ip-
so esse qd̄ prius nō erat. ergo necesse est ponere gra
tiam creatam in nobis mediante qua aīa dispona
tur vt sit grata deo. ¶ Item similis est compara-
tio dei ad aīam qui est vita sua: ⁊ anime ad corpus
que est vita sua sicut dicit aug. Si ergo corpus nō
viuitur anime nisi accipiat vitam disponentem ab
ipsa. ergo similiter anima non viuetur deo nisi ac
cipiet vitam disponentē ab ipso. Sed hec vita dis-
ponens est creata ⁊ gratis data ipsi anime. ergo ē
gratia creata. Minor patet ꝙ corpus non viuatur
anime nisi accipiat vitam disponentem. quia po-
natur ꝙ anima teneret suum viuere in se: ita ꝙ nō
influeret aliquam dispositionem in corpus: nūq̄
corpus viueret. ergo aliqua dispositio vite est ex
parte corporis ad hoc vt viuat vita anime. ergo si-
militer est dispositio vitalis ī ipsa anima a deo in
fusa ⁊ gratis data ad hoc vt viuat ab ipso.

¶ Sol. dicendum ꝙ est gratia creata ⁊ increata in Rn̄. ⁊ sol. ad primū.
habente gratiam. Gratia increata est spiritussan-
ctus. ⁊ dicitur spiritussanctus gratia secundum ꝙ
dicitur donum. ⁊ dicitur donum secundum ꝙ di-
citur amor. ipse enim spiritussanctus secundum su
am proprietatem amor est. ⁊ vt amor procedit a pa
tre ⁊ filio. ⁊ iō q: donū est: iō amor est. q: nihil est do
nū nisi rōne amoris. Nā si aliq̄d datur ex timore nō
est donū ꝓprie immo redēptio. Silr̄ si datur ex cupi
ditate nō est donū sed q̄stus. sed donū ꝓprie est ex
amore ⁊ liberalitate ⁊ sine coactione. vn̄ in oī dono

primo donat̃ amor.⁊ sic spũsſct̃s dr̃ gratia q2 do-
num.⁊ dr̃ donũ q2 amor.⁊ hoc est illud gloriosuz do
nũ de quo Jo.xiiij. Ego rogabo patrẽ ⁊ aliũ para-
cletũ dabit vobis. Spũs em̃ sctũs eo facit nos gra
tos quo facit nos deiformes. hoc aũt facit q2 amor
est. vñ dicit Hug. de san. vic. Scio aïa mea q2 dile
Hug.
ctio tua vita tua est: ⁊ quicquid diligis ipsa vt dile
ctiõis in eius similitudinẽ trãsformaris. Q2 ergo
spũsſ. amor est immo ⁊ virtus prima amoris. inde
est cũ datur nobis trãsformat nos in diuinã spẽm:
vt sit ipsa aïa assimilata deo. ex alia parte debem9
itelligere gratiã creatã velut similitudinẽ ⁊ dispo
sitionẽ ex parte aïe rõnalis: ex qua h3 ꝙ sit accepta
deo ⁊ assimilata: q2 ibi est forma trãsformãs. ⁊ hec
est gratia increata. Silr̃ ibi est forma trãsformata
q̃ derelinquit̃ in trãsformato. s. in aïa ex trãsforma
tione. ⁊ hec est gratia creata. Dõm ergo ꝙ est suffi
cientia agentis ⁊ est sufficientia recipientis. Quã
tum autem est de sufficientia agentis spiritussan.
equaliter se h3 ad oïa: ⁊ omnia põt facere sufficien
ter quantũ est de se: nec est necessaria ex parte ipsi
us gratia creata. sed solũ quantũ est ex parte reci-
pientis. s. aïe rõnalis. q2 nõ põt se habere ꝑ imme-
diationẽ ad gratiã increatã nisi disponat̃ prius. et
hoc est defectus ipsius. ⁊ ꝓpter hoc necessaria est
ei gratia disponẽs ipsam. Uñ bñ dr̃ a quibusdaz ꝙ
ipsa gratia increata sufficiẽs est ad oïa facere: non
tñ ad oïa fieri. q2 fieri se tenet ex parte recipientis.
sicut ĩ costa ade ẜm aug. erat potẽtia ex parte agẽ-
tis facere euã. nõ tñ erat potẽtia fieri: q2 nõ erat dis
positio in costa vñ illud fieret. Silr̃ ex parte gratie
create est sufficiẽtia ad facere aïam gratã sine gra
Ad secundũ
tia increata. tñ insufficientia est ex parte fieri gra-
tuz. ⁊ hoc est insufficiẽtia ex parte aïe. ¶ Ad aliud
dõm ꝙ verũ est ꝙ aïa ẜm se est vita corporis. i. sine
medio: q2 aïa sine medio vnitur corpori. ⁊ tñ ꝑ me-
diuz vnit̃ corpori. sine medio dico: q2 nõ est mediũ
ex parte sua ad hoc vt vniat̃ corpori: cũ ipsa sit for-
ma corporis. ⁊ forma se vnit ꝑ suã essentiã. Per me
diũ dico: q2 est dispositio ex parte corporis media
ad hoc vt vniat̃ aïa ipsi. Est igit̃ ibi mediũ ex parte
suscipiẽtis nõ ex parte informãtis. Silr̃ grã creata
Ad tertium
sine medio vnit̃ aïe: nec requirit̃ mediũ ex parte in
formantis: sed ex parte recipiẽtis anie. s. requirit̃ ꝑ
Ad quartum
qd̃ vniat̃. ⁊ hec est gratia creata. ¶ Ad aliud silr̃ di
cendum ꝙ virtus diuina ex parte sui nõ ꝑducit ef
fectũ cũ medio: sed ex parte suscipiẽtis. ¶ Ad aliud
ꝯcedo ꝙ quantũ est ex parte informantis vel assi-
milantis: nihil interponitur ad hoc vt aïa assimi-
let̃ ⁊ fiat grata deo: sed solũ ex parte aïe suscipiẽtis
Ad quintum
necesse est ꝙ interponat̃ dispositio vt dictum est.
¶ Ad aliud dõm ꝙ est gratia increata que simplr̃
ẽ nobilior spũ creato: ⁊ illa est spũsſ. Ex alia pte est
gratia creata: ⁊ illa quo ad quid est nobilior spiri-
tu creato ⁊ nõ simplr̃. Inquãtũ em̃ cõparat̃ ad ani
mã vt agẽs in eã nobilior est. sed ẜm ꝙ cõparatur
ad aïam velut dispositio ipsius: sic est ignobilior ⁊
h3 rõnẽ ignobilioris. q2 dispositio non est nobilior
substãtia quã disponit. q2 cedit in ipsam. sed inꝗ̃-
tum est mouẽs nobilior est. ⁊ exẽplũ pt3 in lumine
ẜm ꝙ est in aere ab ipso sole. illud lumẽ dispositio
est aeris. sed ponat̃ ꝙ aer videret solẽ per illud lu-
men: tunc lumẽ illud cõparet̃ ipsi aeri in rõne mo
uentis vel immutantis. q2 lux immutat visum. sed
hoc qd̃ esset ĩ rõe immutãtis nõ haberet ab eo in
quo esset. s. ab aere. sed solũ ab eo a quo esset. s. a so-
le. Silr̃ gratia creata vnã cõparationẽ h3 ad aïam
ẜm ꝙ est aïe dispositio: aliam ẜm ꝙ est a gratia in
Ad sextum.
creata velut lumẽ fluens ab ea in ipsam animam.
¶ Ad aliud dõm ꝙ gratia creata vno mõ est fini-
ta: alio mõ infinita. simplr̃ enim finita est quantũ
ad subiectum in quo est. In cõparatione vero infi
nita est quantũ ad illud a quo est. q2 est a gratia in
creata: que est infinita bonitas. Silr̃ virtus eius fi
nita est quãtũ ad subiectũ. s. quantũ ad aïam. Infi
nita ẜm cõparationez ad illud a quo ẽ. Põt aliter
dici ꝙ gratia est finita ẜm essentiã. tñ ẜm suã virtu
tẽ que cõparata ad actus infinitos in quos põt rõ
ne influentie diuine bonitatis infinita est. ⁊ ex hoc
h3 ꝙ facit dignũ infinito bono. bonũ em̃ infinituz
qd̃ est gratia increata per illã habet̃ ⁊ recipit̃ a rõ-
nali creatura. Uel põt dici ꝙ gratia gratũfaciens
l3 nullo modo sit infinita quantuz est de se: nihilo
minus q2 vnit habentẽ summo seu infinito bono.
efficit illũ dignũ bono infinito. Qui em̃ vnitus est
Ad septimũ,
bono infinito: dignus est oĩ bono seu infinito.
¶ Ad aliud dõm ꝙ qñ aliqua duo sunt disparata
ad hoc ꝙ ꝯueniant: necesse est ꝙ medium ꝑ qd̃ cõ
ueniunt sit diuerse rõnis. Sic ergo creatura ratio
nalis ⁊ increata bonitas que est deus cum sint dis
parata nunꝗ̃ coniunguntur nisi interueniat me-
dium diuerse rõnis. s. gratia increata que sit ex par
te dei vniens. ⁊ gratia. s. creata que sit ex parte anie
disponẽs. Et sic vanitatẽ veritati non ꝯiungit va-
nitas: immo veritas est ꝯiungens. s. gratia increa
ta. Gratia vero creata est disponẽs. ⁊ dico ꝙ gratia
creata ẜm rõnẽ qua de nihilo est: vanitas est ẜm ra
tionem qua a deo est: veritas est. sicut est de aïa. q2
ẜm rõnẽ qua de nihilo est: vanitas est. ẜm rationẽ
qua a deo est: veritas est. q2 a summa veritate pro-
cedit. ẜm ergo rationez qua gratia creata vanitas
est ⁊ de nihilo: sed hoc nec vnit nec disponit aïam
ad hoc vt vniatur deo. sed deficit ẜm hanc rõnem
per peccatum. sed ẜm rõnẽ qua a deo est vnit ⁊ dis
ponit vt aïa vniatur deo.

Articulus tertius.

U. grã creata sit substantia vel accñs. Qd̃ sit acñs.

COnsequenter querit̃. vtrũ gratia creata
sit substantia vel accidẽs. Ad qd̃ sic. Dẽ
qd̃ adest ⁊ abest ꝑter subiecti corruptio-
nẽ est accidens. q2 accidens est qd̃ adest
⁊ abest ⁊c. s3 gratia adest ⁊ abest ⁊c. ergo est accidẽs
¶ Itẽ oẽ qd̃ recipit magis ⁊ min9 est accidẽs: gra-
tia est hmõi: q2 hõ ẜm magis ⁊ minus h3 gratiam
ergo ⁊c. ¶ Itẽ oẽ qd̃ aduenit substãtie post esse cõ
cõpletum est accidens. sed gratia aduenit aïe post
esse cõpletũ ipsius aïe. ergo gratia est accidens.
Contra. ꝙ sit substãtia.
¶ Cõtra xxxviij. Job. Per quaz viã spargit̃ lux ⁊c.
dicit glo. per quam viam diffunditur gratia. vnde
appellat ibi lucem gratiã. Ex quo habetur ꝙ gra-
tia spargitur sicut lux. Qualis ergo cõparatio est
lucis ad aerem per quem diffundit̃: eadẽ est com-
paratio gratie ad aïam in qua diffunditur. sed cõ-
paratio lucis ad aerẽ nõ est cõparatio accidentis
ad subiectũ: sed ꝑfectiõis substãtialis. q2 si aer cor
rumperet̃ adhuc remaneret ipsa lux: sicut quidam
posuerunt. q2 nõ h3 esse depẽdẽs ab aere: sed a fon-
te luminis. ergo silr̃ comparatio gratie ad aïaz nõ
Secundum.
est cõparatio accidentis ad subiectum: sed ꝑfectio
nis substantialis ad illud cuius est perfectio.
¶ Itẽ duplex est esse. s. esse primũ ⁊ esse secũdũ. pri
mũ esse est esse nature. scõm esse est bñ esse seu esse
ordinis. sed dignius est esse secũdũ ꝙ̃ primũ. ergo
perfectio scdĩ esse est dignior ꝙ̃ perfectio primi eẽ
sed perfectio primi esse est substantia. ergo ⁊ substã
Tertium.
tia secundi esse est substantia. sed gratia est perfe-
ctio anime quantum ad secundũ esse. ergo est sub
stantia. ¶ Itẽ oĩs perfectio dignior est perfectibili
nullum accidẽs dignius est ꝙ̃ substãtia. ergo nul-
lũ accñs

lũ accñs est perfectio substãtie alicuius ꝓprie: sed
sequẽs rei perfectionẽ. sed gratia se h3 ad aïam in
rõne perfectionis. ergo gratia nõ est accñs sed sub
Quartum
stãtia. ¶ Itẽ nullũ accñs cõmutat subiectuz. ⁊ per
hoc a ꝗbusdã ꝓbat̃ ꝙ lux in aere non est accñs. q2
lux in aere mutat̃ de vna parte aeris in aliã ẜ3 mo
tũ solis. Sed gratia mutat subiectũ suũ velut lux.
q2 dr̃ in apoca. ij. Tene qd̃ habes ne alius occupet
vel accipiat coronã tuã. Et silr̃. j. Reg. xxviij. dixit
dñs Saulo. Auferã gratiã tuaz ⁊ dabo emulo tuo
meliori te. ergo gratia mutat̃ de vno subiecto ĩ ali-
Quintum
ud subiectũ. ergo nõ est accidẽs sed substãtia.
¶ Itẽ inter oẽs perfectiones illa perfectio que vl-
tima est dignior est. supponat̃ ꝙ gratia ⁊ gloria idẽ
sint: sed differunt ẜm perfectum ⁊ imperfectũ. vn-
de glĩa est gratia ꝯsummata. Inde arguit̃ sic. Per
fectio vltima rõnalis creature est gratia. ergo est di
gnior ꝙ̃ prima perfectio naturalis. Sed prima ꝑ-
fectio naturalis est substãtia. ergo gratia ẽ substã
Sextum.
tia. ¶ Itẽ oẽ accidẽs est separabile a substãtia. est
aũt separabile a substantia. q2 destruibile in ea. sed
gratia nõ est destruibilis in aïa. q2 si destruit̃ ĩ aïa:
aut destruit̃ a deo: aut a pctõ: aut a libero arbitrio
Nõ a deo: q2 gratia est silitudo dei in aïa. sed deus
nũꝗ̃ destruit suã silitudinez: q2 sic faceret ꝯtra se.
ergo non põt destrui a deo. Itẽ nec a pctõ: q2 pctm̃
nihil est. ⁊ etiã sicut dicit Diony. Pctm̃ nõ agit ni
si virtute boni. Si ergo pctm̃ non agit nisi virtute
boni vel rõne. ⁊ bonũ illud nõ ẽ ꝯtrariũ gratie. oĩs
aũt corruptio est a ꝯtrario. p3 ꝙ non põt destrui ꝑ
pctm̃. Silr̃ nec a libero ar. q2 est perfectio eius. sed
nihil destruit suã perfectionẽ. ergo nõ est destrui-
bilis a li. ar. ⁊ pluribus modis nõ põt destrui. ergo
nõ est gratia destruibilis in subiecto. s. in aïa ipsa
Solu. ad .j. ꝙ sit accñs.
manẽte. ergo nõ ẽ accidẽs. ¶ Sol. dõm ꝙ gratia
creata duplicẽ h3 cõparationẽ. s. ad primũ esse aïe
qd̃ est nature: ⁊ ad esse scõm ipsius qd̃ est bñ esse:
vel esse ordinis ẜm ꝙ cõparatur ad aïam. Quãtuz
ad primũ esse anie qd̃ est esse nature: sic dico ꝙ est
accidẽs: q2 est dispositio aduenient aïe post cõple
tionẽ illius quãtum ad illud esse. Scdõ aũt mõ est
dispositio substãtialis: nõ tñ substãtia. s. quãtũ ad
scõm esse. ⁊ hoc est q2 scõm esse est accidẽtale respe
ctu primi esse ⁊ nullo mõ substãtiale. ⁊ iõ pñcipiũ
illius esse erit accidens ⁊ nõ substãtia. est tñ substã
So. ad ꝯtra. ꝙ sit substãtia.
tiale quãtũ ad illud. ¶ Ad illud quod obijcitur de
luce in aere. dicendum ꝙ sunt opiniones de luce
in aere. Una est ꝙ lux in aere sit corpus. ⁊ hoc mo-
do est substãtia. sed ẜm hoc nõ tenet illa ꝯparatio
q2 gratia nõ est substãtia: sicut visum est. Alia opi-
nio est ꝙ lux est forma ꝑficiens aerẽ quãtũ ad bñ
esse: qd̃ est esse perspicuitatis. Dõm ergo ꝙ cõpa-
ratio lucis ad gratiã creatã tenet inquantũ lux dr̃
forma. ⁊ ẜm ꝙ gratia accidit ipsi aïe ⁊ depẽdet ab
ea sicut a subiecto in quo est. a gratia aũt increata
sicut ab illo a quo est. Et primo mõ cõparatur vt ac
cidẽs. scdõ mõ vt substantiale principium quãtuz
ad esse scõm aïe qd̃ est esse ordinis. nõ tñ est substã
tia. No. ꝙ quedã accidentia depẽdẽt a subiecto vt
a quo ⁊ in quo. sicut leuitas ab aere: grauitas a ter
ra. Sunt alia que dependent a subiecto sicut ab il
lo in quo solum: ⁊ non sicut ab illo a quo: sicut de-
pendet lumẽ ab aere. ⁊ sic depẽdet gratia ab aïa. s3
leuitas in aere dependet ab aere vtroꝗ̃ mõ: q2 in-
Ad secundũ
est aeri a natura aeris. gratia aũt nõ inest hoc mõ
ipsi aïe: sed in modũ lucis. ¶ Ad aliud dõm ꝙ est
perfectio que est a forma: ⁊ est perfectio que est a fi
ne. Item est perfectio primi esse ⁊ scdĩ esse. Perfe-
ctio primi esse est a forma substantiali. perfectio se
cũdi esse est a fine. q2 eẽ ordinis a fine ꝑficit̃ ad quẽ
est. Itẽ est ꝑfectio disponẽs: ⁊ est perfectio cõplẽs.
Perfectio cõplẽs est dignior ꝑfectibili ⁊ nõ dispo-
nẽs. Dõ3 ergo ꝙ grã creata est ꝑfectio esse aïe scdĩ
tãꝗ̃ disponẽs. sed ꝑfectio sicut cõplẽs est finis ip-
sius. s. diuina bonitas. Uñ illud qd̃ disponit aïam
vt ordinet̃ ad finẽ est gratia creata. illud qd̃ cõplet
est finis. s. summa bonitas. ⁊ sic perfectio scdĩ esse
est substãtia: sicut perfectio primi esse. sed nõ per-
Ad tertium
fectio disponens sed perfectio complẽs. ¶ Ad ali
ud dõm. cũ sit gratia creata ⁊ increata: vtraꝗ̃ dr̃ ꝑ-
fectio sed differenter. Una enim perficit vt dispo-
nẽs: alia vt complẽs. Qñ ergo dicitur: oĩs ꝑfectio
est dignior perfectibili. si hoc intelligatur simplici
ter non est verũ nisi de perfectione cõplẽte: ⁊ nõ de
Ad quartum
disponẽte simplr̃ sicut dictũ est. ¶ Ad aliud dõm
cum dicũt scripture. auferã gratiã tuã ⁊c. hoc dici
tur ẜm illũ tropũ ẜm quẽ dr̃ vna fides oĩm creden
tium: que vna est per comparationẽ ad creditũ. q2
vna est veritas que creditur: sed per cõparationez
ad credentẽ non. immo diuersa est fides numero:
qua ego credo ⁊ alius credit. Silr̃ gratia vno mo-
do respicit subiectũ: alio modo respicit illud ad qd̃
datur gratia. Cũ ergo dr̃. auferã gratiã tuã ⁊ dabo
alij. hoc nõ intelligit̃ de gratia per cõparationẽ ad
subiectũ: q2 gratia illa numero que est in isto non
põt dari alij. Sed hoc per comparationẽ intelligit̃
ad illud ad qd̃ datur gratia. q2 ad illud idẽ nume-
ro ad qd̃ h3 aliquis gratiã: põt dare gratiam alij. ⁊
sic intelligitur autoritas de dauid ⁊ Saul. j. Reg.
Ad quintum
cum dicit dominus Saul. auferam gratiam tuaz
⁊c. idest ad illud idem ad quod habes gratiam da
bo alij gratiam ⁊ auferam tibi. ¶ Ad aliud dicen-
dum ꝙ est quedã perfectio rei que est de ipsa re et
intrinseca ad rem. ⁊ est perfectio rei que nõ est de
ipsa re sed extra rem: ad quã. s. est res. ⁊ hec est finis
hoc modo diuina voluntas siue gratia increata ẽ
perfectio. Item perfectio que est de re vel intra rez
duplex est. s. quantum ad primum esse: ⁊ hec est for
ma substantialis. vel quantum ad scõm esse: ⁊ hoc
modo gratia creata est vltima perfectio ratiõalis
creature. sed non est vltima nisi quãtum ad dispo
Ad sextum.
sitionẽ vel tanꝗ̃ disponens. finis aũt seu gratia in
creata est vltima ⁊ complẽs. ⁊ hec est substantia.
¶ Ad aliud dõm. ꝙ est quedam corruptio siue de
structio in forma a contrario. sicut calidũ destruit̃
a frigido ⁊ econuerso. Quedã aũt per destructio-
nem seu defectum subiecti. sicut deficiente igne de
struitur caliditas. Dõm ergo ꝙ gratia creata de-
structibilis est non a cõtrario: sed destruitur ex de
fectu sui subiecti qd̃ est li. ar. qd̃ qñ ipsi gratie defi-
cit: deficit ⁊ destruitur ipsa gratia. Deficit autez li
berum ar. ipsi. qñ dissentit gratie per peccatum cõ
sentiendo peccato.

Articulus quartus.

U. grã accñs sit idẽ ꝑ eẽntiã cũ virtute gratuita. ꝙ differũt

COnsequenter queritur de differẽtia gra
tie: an sit eadem per essentiam cum vir-
tute gratuita. Qd̃ aũt differant per eẽn-
tiam sic ostenditur. Quorum diffinitio
nes sunt diuerse: ipsa sunt diuersa per essentiam.
sed diffinitio virtutis ⁊ gratie est differẽs. ergo dif
ferunt per essentiam. Minor patet. q2 gratia diffi-
nitur a sanctis. Gratia est signaculum imaginis.
Ephe. j. In quo credentes signati estis ⁊c. Gloss.
Imagine dei reformata in nobis per gratiam. Ex
hoc sumitur ꝙ gratia est reformatiua imaginis ĩ
nobis. Uirtus aũt diffinitur in relatione ad opus
vnde ẜm phm. Uirtus est qua quis est bonus ⁊ bo
num reddit opus. ¶ Item in omni eo qd̃ est citra

primum differt esse ⁊ operari. ergo bene esse ⁊ bene operari: ⁊ hoc est per essentiam. ergo in rationali creatura differunt bene esse ⁊ bene operari. ⁊ hoc per essentiam. ergo in rationali creatura differunt bene esse ⁊ bene operari. ergo ⁊ principium ad bene esse differt per essentiam a principio ad bñ operari. sed gratia est principium ad bene esse. virtus aūt ad bene operari. ergo differunt essentialiter.

¶ Itē aīa nō est sua eēntia. ergo multomagis aīa non est sua potentia. ergo differunt in aīa essentia ⁊ potētia. ergo differt illud quo perficitur essentia ab eo quo perficitur potentia essentialiter: ita ꝙ vnum non est alterum. sed illud quo perficitur potentia aīe ⁊ redditur apta ad opus est virtus: illud aūt quo perficitur essentia aīe ⁊ redditur deo similis est gratia. ergo differunt essentialiter. ¶ Item sicut se habet corpus ad aīam rationalē: ita se habet aīa rationalis ad deum ſm viuificationem: ſʒ ꝙ dicit aug. Si ergo in corpore ſm aliud est vita: ⁊ ſm aliud est motus: ⁊ ſm aliam dispositionem inest viuere ipsi corpori: ⁊ ſm aliam moueri ab ipsa aīa. vnde corpus prius viuificatur ⁊ postea mouet̃ qđ pʒ in apoplexia. Uidemus enim ꝙ penitus extinguit̃ motus in corpore: remanet tñ vita. hec aūt non possunt esse: nisi ſm aliud ⁊ aliud esset vita et motus in corpore ab ipsa aīa. ergo similiter aīa ſʒ aliud accipiet vitam a deo. ⁊ ſm aliud motum. Si ergo per gratiam recipit vitam spūalem a deo que vita attenditur in assimilatione eius ad deū. per virtutem autem gratuitam recipit motum ab ipso spiritualem. s. ꝙ ipsa mouetur ad bona opera et meritoria. gratia non est virtus gratuita: sed differens essentialiter ab ea. ¶ Item gratia non solum multiplicatur per virtutes: sed per gratias sacramentorum ⁊ donorum. vnde non solum reperitur gratia in virtutibus gratuitis: vt in fide spe ⁊ charitate. sed etiam in sacramentis: ⁊ similiter in donis. Si ergo gratia ad alia extenditur quantū ad virtutes: patet ꝙ gratia ⁊ virtus non sunt idem ꝑ essentiam. ¶ Itē quorūcūqʒ sunt differentie diuerse: ipsa sunt diuersa. sed gratie ⁊ virtutes sunt diuerse differētie. ergo sunt diuersa. Minor patet quia virtus diuiditur per virtutes cardinales ⁊ theologicas: gratia non. sed per gratiam preuenientē subsequentem ⁊ cooperantem. ¶ Contra. diffinit augu. virtutem dicēs. Uirtus est bona qualitas mētis: qua recte viuitur: qua nemo male vtitur: quā deus operatur in nobis sine nobis. Sed hec diffinitio conuenit gratie. qꝛ gratia est bona qualitas mentis: ⁊ qua recte viuimus. qꝛ per gratiam viuit ⁊ vnitur aīa deo. Similiter nemo male vtitur gratia dei: ⁊ ipsam operat̃ deus in nobis ⁊ sine nobis. ¶ Item Isido. in li. differentiarum diffinit gratiā. Gratia est diuine misericordie donum: per qđ bone voluntatis est exitus. ⁊ loquitur de exitu in opꝰ bonum. Sed virtus est huiusmodi: qꝛ est donū diuine misericordie ⁊ per ipsam exit voluntas in opꝰ bonum. ergo virtus est gratia. ¶ Item imago dei in nobis ſm vires attenditur: sicut dicit augu. dicens. ꝙ mens est imago in potentia cognoscendi. ⁊ hoc ſm intelligentiam memoratiuā vel memoriam ⁊ voluntatem. ⁊ est similitudo in potentia diligendi. Si ergo gratia est illud quo reformatur ī nobis imago dei. ergo perficit animam quantum ad vires. Similiter virtus perficit animam quantum ad vires ſm quas hec imago attenditur. qꝛ fides perficit vim rationabilem. charitas concupiscibilem. spes irascibilem. ergo eiusdem sunt perfectionis ⁊ quātum ad idē gratia ⁊ virtus. ergo sunt idē. ¶ Itē abstractis viribꝰ ab aīa nō diceret̃ anima

Contra. Arg. j. Aug. — *Isido. Scōm.* — *Tertium.* — *Quartum*

susceptibilis gratie: qꝛ abstraheret̃ illud ſm ꝙ accipit̃ imago ipsiꝰ ad deū: ⁊ ita abstraheret̃ potētia ad diuinā similitudinē. Sʒ gr̄a est ipsa diuina similitudo respectu cuiꝰ erat in nobis potētia imago. ergo gr̄a ꝑficit vires ⁊ silr̄ virtꝰ: ergo nō differūt essentialiter. ¶ Itē dignitas vite eterne attēdit̃ ꝗtū ad gr̄ā: sʒ hec dignitas ē ī v̄tute: qꝛ v̄tꝰ facit dignū vita eterna. ergo virtꝰ ē gr̄a. ⁊ hoc pʒ: qꝛ hītis v̄tutibus est hō dignꝰ vita. ¶ Itē aug. in ench. Liberū ar. liberādū est a seruitute peccati nō ꝑ se ipm̄. sʒ ꝑ solā gr̄am dei q̄ in fide xp̄i posita est gr̄a. ergo ponit̃ in fide. ergo gr̄a est fides ⁊ ecōuerso. sʒ fides ē virtꝰ ergo gr̄a est virtꝰ ⁊ posita in virtute. ¶ So. dōʒ ꝙ sicut se hʒ esse ad opari. ⁊ bñ eē ad bñ opari sic gr̄a ⁊ virtꝰ. seu dicamꝰ esse substātie aīe: seu eē potētie. Nā quo aīa seu potētia sua bñ ē: est illđ quo grata est: quo aūt grata ē seu ſm substātiā seu ſm potētiā ē gr̄a: quo vero bñ opatur ē virtꝰ. Quāuis ergo ſm substātiā ⁊ reʒ sint idē ⁊ gr̄a ⁊ virtꝰ. nō tñ ſm eē ⁊ rōnē. Uñ ad maiorē differentiā voluerunt quidam dicere. ꝙ que est ꝯparatio aīe ad suas vires vel potētias: eadē ē ꝯparatio gr̄e ad virtutem. Et exēplū pʒ de radio ⁊ lumine ī aere. lumē em̄ et radiꝰ sunt idē ſm substantiā: qꝛ lumē ē substātia radij. Differūt tñ ſm rōnem et esse. qꝛ lumē dꝛ qđ ꝑficit aerē indistincte. radiꝰ aūt dicit illđ qđ ꝑficit per distinctionē in ptibus. qꝛ radiꝰ dicit directionē ipsiꝰ luminis ad hāc partē aeris ⁊ ad illā. lumen aūt nō. Silr̄ in aīa lumē est gr̄a: radiꝰ aūt virtꝰ: qꝛ gr̄a q̄ est ipsa lux ꝑficit aīā ꝗtū ad essentiā: ⁊ indistincte ꝗtū ad oēs vires: Uirtus aūt ꝑficit aīā ꝗtū ad ptes q̄ sunt vires eius. qꝛ ꝑ fidē in aīa intelligimꝰ radiū quendā dirigentē vim rōnabilem in primā veritatē. Caritas aūt ē radiꝰ per quē dirigit̃ ꝯcupiscibilis in summā bonitatē. Spes ē radiꝰ ꝑ quē dirigit̃ irascibilis in summā maiestatē. Sic ergo radiꝰ substātialiter ē in lumine. ⁊ ꝑ hoc ē lumē cā substātialis ipsius radij. Itē lumē est cā effectiua radij ⁊ efficit radiū. silr̄ est virtꝰ in gr̄a substātialiter ⁊ est gr̄a cā effectiua substātialis ipsius v̄tutis. vñ dicit Ber. ꝙ virtutes sunt ordinātes ꝑ gratias affectiōes ⁊ ꝑpter hoc sicut diceremꝰ ꝙ radij sunt luminis directiones: ita debemꝰ dicere ꝙ v̄tutes sunt ordinatiōes gratie. Scōm hoc ergo cū dꝛ. radius est lumē nō est ꝑdicatio per essentiā sʒ ꝑ cām similiter hic. gr̄a ē virtꝰ vel ecōuerso. Sʒ sunt idē substantialiter ⁊ nō formaliter. sicut ferrū ⁊ cultellus substātialiter idē sunt sed non formaliter. ⁊ sic gr̄a nō est virtꝰ oīno ſm esse ⁊ rōnem: sʒ ſm substātiā. ¶ Ad obiectū dōm. ꝙ diffinitio illa dꝛ aliter ⁊ aliter de v̄tute ⁊ gr̄a. qꝛ ꝙ dꝛ in illa diffinitiōe bona qualitas mētis. dōm ꝙ mēs accipit̃ duplr̄. s. ꝑ substātia: vel pro ipsa vi vel potētia cognoscēdi et diligēdi. Accipiēdo mentē prout est substātia aīe. sic gr̄a est bona qualitas mētis. qꝛ sicut dictū est: gratia respicit substantiā vel essentiam anime. Prout aūt mēs sumitur pro vi vel potentia: sic virtus dicitur bona qualitas mentis. quia virtus respicit animam ꝗtum ad suas potentias. Similiter recte viuere dꝛ duplr̄ vel ꝗtū ad bñ eē vel quātū ad bñ operari. per virtutē recte viuimꝰ ꝗtū ad bene operari propter deum. per gratiam recte viuimus ꝗtum ad bene esse in deum. et hoc modo recte viuere est in pueris: qui nesciunt operari. Utroqʒ autem modo viuunt adulti: ꝗtum ad bene esse in deum ꝑ gratiam: ⁊ ꝗtum ad bene opari ꝑpter deum. ⁊ hoc per virtutem ⁊ de isto viuere qđ est ꝗtum ad bene operari habetur in Deut. Qui fecerit hoc viuet in eis. Et. ij. abacuc. Justus ex fide viuit. De alio dicitur in deut. xxx. Ipse est vita tua scʒ

Quintum — *Sextum* — *Responsio.* — *So. ad arg. j.* — *Ad secundū*

tua. scilicet per gratiam. ¶ Ad aliud quod obijcit̃ ꝙ gratia est donū per qđ volūtas exit in opus. dicendū ꝙ sicut videmus ꝙ lumē est substātialiter ī radio. qꝛ nō est radius sine lumine. ⁊ iō illud quod est radij ꝯueniēter attribuit̃ ipsi lumini. sicut mouere oculū ad videndū. hoc dꝛ ꝑprie de radio: qꝛ directio luminis ꝑprie mouet oculū ad videndū. et tñ hoc dꝛ de lumine. Silr̄ est de gratia ⁊ virtute. qꝛ gratia substātialr̄ est in virtute. propter hoc qđ est virtutis attribuit̃ gratie ⁊ econuerso. Exitus ergo bone volūtatis in opus est a virtute sicut a cā proxima. a gratia vero dꝛ esse inquātū gratia est in virtute. ¶ Ad aliud dōm ꝙ aīa quātū ad suā essentiā est imago diuine essentie ⁊ virtutis ipsius. quātū vero ad suas potētias vel vires ē imago trinitatis ꝑsonarū. Et prima imago est ſm indistinctionem. Imaginis quātū ad essentiam ⁊ indistinctionē reformatiua est gratia: cū ꝑficiat aīā ſm distinctionē quātū ad essentiā Imaginis quātū ad vires ⁊ sʒ distinctionē virīū reformatiua est virtus. ¶ Ad aliud dōm ꝙ potētia q̄ intelligit̃ sub indistinctione cū dꝛ rōnale: forte nō est aliud ab ipa essentia anime inquātū rōnalis. Sed cū dꝛ potētia ad actū istum vel illū: tunc dꝛ potētia differre ab essentia. ⁊ vires sub distinctione differūt ab essentia aīe. Preterea gratia perficit potētiā inquātū est vt sit grata deo. Uirtus perficit inquātū potētia est ad opus vt recte operet̃. ¶ Ad aliud dōm ꝙ gratia vno mō intelligit̃ sicut habēs sitū ⁊ potētiā in aīa ⁊ distinctionē ſm vires. Alio mō intelligit̃ gratia in anima sine positione ⁊ situ. Cū em̄ intelligimus gratiā in aīa velut quādā similitudinē ad diuinā essentiā: sic non determinat situ in viribus. Scōm aūt ꝙ intelligimus gratiā in rōnabili ⁊ gratiā in cōcupiscibili ⁊ gratiā in irascibili ꝑficientē istas vires: sic intelligitur gratia in virtute. Qꝛ ergo prima vis quā ꝑficit gratia est vis rōnabilis: ⁊ in illa est fides. propter hoc fides est prima virtus: in qua primo gratia manifestat̃. ⁊ propter hoc dꝛ posita in fide. ¶ Ad aliud dōm ꝙ virtus ⁊ gratia sunt idem substantialiter. ⁊ propter hoc qđ est vnius attribuit̃ alteri: sicut facere dignum vita eterna. Primo tñ est ipsius gratie. attribuit̃ aūt virtuti: sicut qđ est radij attribuit̃ lumini. Uñ abacuch. ij. attribuit̃ vita fidei. Justus in fide sua viuit. sed nō attribuit̃ fidei qꝛ fides: sed rōne gratie in fide. Silr̄ qđ virtutis est attribuit̃ gratie. Ephe. ij. Dei enim donū est nō ex operibus iusticie. glo. gratia nō est ex operibus: sʒ opera ex gratia. Silr̄ ergo cū dꝛ. virtus facit dignū vita eterna. hoc dꝛ rōne gratie. Sed notandū ꝙ in vita eterna est premiū gn̄ale: qđ dꝛ denarius. ⁊ ꝗtum ad hoc gratia facit dignū vita eterna. Sed vlterius sunt spāles glorie q̄ rn̄dent meritis. ⁊ quantum ad has virtus facit dignum illo qđ est in vita eterna rn̄dēs meritis. ⁊ he sunt spāles glorie: de q̄bꝰ dꝛ. j. cor. xv. Alia est claritas solis. alia lune. alia stellarum. ⁊ hoc tangit glo. super illū locū.

Ad secunduʒ — *Ad tertium* — *Ad quartum* — *Ad quintum*

Articulus quintus.

Quid sit gr̄a ſm rōeʒ nōis

Declarato quid sit gratia ſm rē: querendum est quid sit gratia ſm nōis rōnem. Deinde quid sit ſm diffinitionē articulo sequēti. ¶ Circa ꝑmū notādū ꝙ gratia dꝛ vel gratisdās: vel gratisdatū: vel gratūfaciēs Primo mō improprie. ⁊ hoc mō dꝛ deus gratia vel diuina volūtas. ij. sen. Scđo mō cōiter. Quicquid enim gratis datur hoc est sine meritis: gratia potest dici. in qua significatiōe accipitur prima cor. xij. Diuisiones gratiarū sunt: vnus aūt spūs. Tertio modo proprie dicitur. Cōis enim ratio nominationis gratie est: eo ꝙ gratis data. sed proprie eo ꝙ nos gratos facit. in hoc sensu sumitur. j. ephe. In laudem glorie gratie eius in qua gratificauit nos in dilecto filio suo. Glo. nos fecit gratos. Secūdū ergo communē acceptionem ratio huius nomis gratia est donum a deo sine meritis datum: seu illud sit concreatū vt imago dei in nobis: seu superadditum vt scientia: seu faciens gratum vt primū donum salutiferum indistinctū: de quo facta est questio: seu prima virtus in qua donum gratie manifestatur vt fides. Unde ad Hebre. vltimo. Optimum est gratia stabilire cor. ⁊c. Glo. vt habeatis fidem perfectam credentes omnia munda eē mūdis: seu primus gratie effectus post lapsum in nobis, scilicet remissio peccatorum. Unde. j. ro. Gratia vobis et pax. Glo. gratia. i. remissio peccatorū seu gratia prerogatiua quedam in ordinibꝰ. vñ. j. Thi. j. Gratia ⁊ misericordia. Glo. gratia hic accipitur quod in alijs epistolis dicitur remissio peccatoꝝ. Gratia vero quā hic addit epis optatur. s. donatio spūsſcī qua mīstri dei armantur: seu gratie signum. vt prophetia ⁊ opatio miraculorum. de quibꝰ. j. coꝝ. xij. diuisiones gratiarū sunt ⁊c. seu illud quod sequitur ad gratiā vt vita eterna Ro. j. ⁊ Jo. j. Accipimus gratiam ꝓ gratia: gratiā glorificatiōis pro gratia iustificatiōis. Et zach. iiij. Adequabit gratiam gratie eius Scōm ergo cōeʒ nōis gratie acceptiōeʒ septē mōis dꝛ. donū creatū. donū supadditū: donū gratūfaciēs. Pria virtꝰ ī q̄ donū gratie manifestatur primus effectus gratie. gratie prerogatiua. gratie signū donū ꝯsequēs ad gratiā Secūdū proprīā ⁊ precipuam rationem gratia est donum a deo sine meritis datum: gratum faciens habentem. Ex quo pʒ quid sit gratia ſm nomen.

Articulus sextus.

Quid sit gr̄a ſm diffinitionem. Ansel.

Consequētur queritur quid sit gratia ſm diffinitionem et dantur multe diffinitiones gratie. Secunduʒ ansel. gratia est cordis delectatio. ſm alios gratia est sanitas mentiū. Itē ephe. j. In quo credētes signati estis in spū ꝓmissiōis. Glo. imagie dei reformata ī nobis. Ex quo sumitur ꝙ gratia est signaculū imagis Item in glo. epistolarū. Gratia est iustificatio seu remissio pctoꝝ. Itē in ps. Ut exhilaret faciē in oleo. Glo. gratia est quidā nitor aīe ad cōciliandum sanctū amorē. Item gratia est manifestatio spiritussancti j. coꝝ. xij. Diuisiones gratiarum sunt ⁊c. vnicuiqʒ datur manifestatio ⁊c. Et hec vltima diffinitio est gratie gratisdate: non gratie gratumfacientis. relique vero sunt gratie gratumfacientis. ¶ Sʒ qꝛ non ponunt in genus sed in causam: ideo nō sunt proprie diffinitiones. Prima. n. naturaliter est assignata. Gratia est cordis delectatio: nec conuertitur. Secunda formaliter. Gratia ē sanitas ⁊c. Tertia similiter. Gratia est signaculum. Quarta effectiue. Gratia est iustificatio. Quinta metaphorice assignatur. Gratia est quidam motor vel quidam nitor ⁊c. et effectiue secundum ꝙ gratia facit hominem gratum vel acceptum ſm ꝙ dicitur dañe. j. dedit dominus gratiam danieli in conspectu principis eunuchorum. ¶ Ponuntur autē due tales a magistris. Gratia est gratisdata gratum faciens habenteʒ: et gratum reddens opꝰ propter beatitudineʒ. Alia est hec. Gratia est habitus mentis vniuersaliter totius vite ordinatiuus. Prima magis indicat quid sit gratia ſm nomen ꝙ quid sit ſm rationeʒ. Secunda indicat quid sit ſm rōneʒ: que sic probatur. Non est substantia. et sic de alijs gn̄ibꝰ. ergo est qualitas. qualitatis vero

Due diuisiones.

multe sunt species.nõ est forma vel circa aliq̃d cõ
stans figura.nec est naturalis potẽtia vel impotẽ
tia.ꝛ sic de alijs ab habitu.ergo est habitus vel dis
positio.ꝛ nõ fiat vis de dr̃ia inter habitũ ꝛ disposi
tionẽ.Est ergo habitus nõ corporis.ergo aĩe . non
aĩe nisi rõnalis.est ergo mẽtis habitus. nõ habit⁹
speculatiuus vt scĩa:ergo habitus vite ordinatiu⁹
sed hoc dupliciter.in loco particulari:vel vbiq;.In
loco particulari vt virtutes politice.alijs enim et
alijs legibus ꝛ moribus viuitur in diuersis regnis
Ad istarum ergo differentiã dr̃ vniuersaliter ordi
natiuus.sed q2 oĩa ista conueniunt charitati ꝛ cui
libet virtuti formate:inq̃rẽda est differẽtia ordina
tionis:quã efficit virtus quelibet ꝛ gratia.ꝛ cõstat
ꝙ quelibet virtus vnũ solũ actũ ordinat primo et
per se:gratia aũt oẽs.Igitur gratia est habitus vni
uersaliter ordinatiuus vite totius.qđ nõ virtus ali
qua formata.ergo relinquit̃ ꝙ gratia est habitus
mẽtis vl'r vite totius ordinatiuus.

De dr̃ijs grẽ

Membrum tertium.

c Onsequẽter queritur de differẽtijs gra
tie:an gratia sit diuisibilis per differẽ
tias.ꝛ queritur in generali.Primo. an
gratia sit diuisibilis per differẽtias ſm
aliquẽ modũ.Scđo.supposito ꝙ sic:queritur spe
cialiter.vtrum ponẽda sit gratia operans ꝛ coope
rans.Tertio vtrũ ponẽda sit gratia p̃ueniẽs ꝛ sub
sequẽs.Quarto.de diuisione per scire velle ꝛ opera
ri.Quinto de differentia gratie quantũ ad stat⁹.

Articulus primus.

An diuisibilis sit grã per dr̃ias.
Cõn.obi'auto.ꝙ multe sint dr̃ie grẽ.

a D primũ sic.Sicut dictum est gratia p
ficit substantiã aĩe.virtus aũt pficit po
tentias seu vires.cũ igitur ipsa substan
tia aĩe sit indiuisibilis:pz ꝙ gratia que
est eius perfectio dz esse indiuisibilis.¶ Ad oppo
situm habetur.q2 aug.assignat differentias gra
tie dicens.Quod est gratia operans ꝛ coopans.Gra
tia operans est que preparat hoĩs volũtatẽ vt velit
bonũ.Gratia cooperans que adiuuat ne frustra
velit.ꝛ sumit istas differẽtias gratie iuxta illud qđ
dr̃ apl's ad ro.ix.Non est volẽtis neq; currẽtis ꝛc.
per hoc volens dicere ꝙ non est in ptãte nostra vel
le bonũ.ꝛ hoc tangit cũ dicit:non est volentis.nec
operari bonum.ꝛ hoc tangit cũ dicit:neq; curren
tis.Ideo necessaria est gratia que preparet hoĩem
vt velit:ꝛ adiuuet ne frustra velit.sed vt exequatur
volitum.Si ergo differt ꝛ opari ꝛ esse: manifestũ
est ꝙ differt gratia operans ꝛ cooperans.Est igit̃
gratia diuisibilis per differẽtias.¶ Itẽ dicit aug. Aug.
in ench.ꝙ est gratia preueniens de qua dicit̃.Mi
sericordia eius preueniet me.ꝛ subsequens.de qua
dr̃ in ps̃.Et misericordia eius subsequet̃ me.Et di
cit ꝙ gratia preuenit aĩam vt velit:subsequit̃ aĩaz
ne frustra velit.Differentie igitur gratie sunt pre
ueniens ꝛ subsequẽs.ergo est diuisibilis per diffe
rentias.¶ Itẽ in scđo sen.di.xxvj.distinguit magi
ster gratiam in preuenientẽ ꝛ adiuuantem ꝛ subse
quentem.ergo est diuisibilis per differentias.
¶ Item Ber.de gratia ꝛ li.ar.Bonũ cogitare vel Ber.
le perficere:hec tria operatur gratia in nobis . sed
differenter.Immittendo enim bonã cogitationẽ
nos preuenit.immutando malam voluntatẽ sibi
per consensum iungit.ministrando ꝯsensui facul
tatem foris per apertum opus interius opifex in
notescit.Primũ facit sine nobis.secundum facit
nobiscum.tertium per nos facit.Est ergo gratia i
mittens bonam voluntatem vel cogitationẽ.ꝛ est
gratia immutans malam voluntatẽ.ꝛ est gratia
ministrans ꝯsensui facultatẽ.s.operãdi. igitur est
gratia diuisibilis per differentias.¶ Itẽ differen Aliud.
tia actuum ponit differentiã habituũ.si ergo diffe
rentes actus eliciuntur a gratia:ꝛ actus differen
tes ponunt differentes habitus.ergo erũt differẽ
tes habitus gratie per quos gratia distinguit̃ si
cut virtus per differentes habitus distinguitur.q2
differentes actus eliciuntur a virtute.Gratia igit̃
est diuisibilis per differentias sicut virtus.
¶ Itẽ.j.cor.xij.Diuisiones gratiarum sunt:idem Tertium.
aũt spũs.Expresse ergo relinquitur ꝙ gratia diui
ditur.¶ So.dicendum ꝙ rei duplex est diuisio.vna est Rñ.
per differentias rei essentiales:alia p differentias
accidentales.Diuisio per differentias essentiales
illa semp ponit formã aliquã differentẽ. Diuisio
aũt per differentias accidentales nõ ponit dr̃iam
in forma:sed solũ in effectibus qui relinquuntur ex
forma Dicendum ergo ꝙ gratia nõ est diuisibilis p̃ dif
ferentias essentiales:q2 ipsa est vna forma indiui
sibilis:nec multiplicat̃ per formas differẽtes inq̃
tum gratia est.tñ habet diuersos effectus quos de
relinquit in aĩa.preparat enim voluntatẽ ad bonũ
vt ipsum velit.Itẽ addit facultatẽ vt possit illud
operari ne frustra velit.ꝛ ſm hoc diuersa efficit.et
sic de alijs eius effectibus.ꝛ iuxta hanc diuersita
tem effectuũ sumitur diuisio gratie p differẽtias
que sunt preueniens.subsequẽs:operans ꝛ coope
rans.ꝛ sic de alijs differentijs gratie.Oẽs enim as
signant̃ iuxta differentes effectus quos efficit ip
sa gratia in aĩa.Est igitur differentia in gratia p
differentes effectus seu status:ꝛ non per differen
tes formas.Et ſm hoc dicendum ꝙ est diuisibilis per
differentias accidentales ꝛ nõ per differentias es
sentiales:que diuersificãt essentiã seu formã. Vir
tus aũt diuisibilis est vtroq; mõ.s.per dr̃ias accidẽ
tales.Est enim virtus diuisibilis per differentes
formas:que sunt spes fides ꝛ charitas.ꝛ est diuisi
bilis ſm differentes effectus:qui sunt credere spe
rare diligere ꝛc.Fides enim est quedam forma vel
habitus in aĩa differens ab habitu vel forma que
est charitas:Silr̃ effectus differt ab effectu.ſz gra
tia nõ:nisi scđo mõ.ꝛ hoc est q2 illud qđ pficit gra
tia primo ꝛ p se est indiuisibile.s.substantia aĩe ꝛ
potẽtia que est li.ar.ꝛ ideo gratia per essentiaz est
indiuisibilis.¶ Ad autoritates ergo quibus ostẽ So.ad ꝯtra. ꝙ multe sint dr̃ie grẽ.
ditur ꝙ multe sunt differẽtie gratie . dicendum ꝙ oẽs
ille differentie sunt ipsius gratie quantũ ad diffe
rentes effectus suos.ꝛ nõ quãtũ ad essentiã vel for
mam.¶ Ad aliud qđ obijcitur ꝙ differẽtia actuũ Ad aliud.
ponit differentiã habituũ.dicendum ꝙ duplex est act⁹
quidã est actus quo agẽs agit.ꝛ est quidam actus
quẽ agẽs efficit.Primus igit̃ actus si differat po
nit necessario differentiã in agente ſm virtutem ꝛ
ſm habitus.vñ ad diuersitatẽ talis actus sequitur
necessario differentia habituũ.sed diuersitas act⁹
quem agens efficit nõ ponit diuersitatẽ in habiti
bus nec in potẽtia:nec in virtute ex parte agentis
Exẽplũ pz in igne.actus enĩ quo agit ignis est ca
lefacere seu calor.iste aũt actus indiuisus est ꝛ vn⁹
in se.Actus vero quẽ efficit ignis per istũ actũ mul
tiplex est.q2 calor efficit desicationẽ ꝛ indurationẽ
ꝛ liquefactionẽ ſm diuersitatem materie recipien
tis.Iste ergo differentie actuũ in igne sunt ex par
te actus quẽ efficit non quo agit immo ille vn⁹ est
ꝛ illo vno efficit illos differentes actus.Nã appli
catio caloris ad lutum facit indurationẽ. applica
tio caloris ad cerã facit liq̃factionẽ ꝛc.Et isti act⁹
nõ ponunt diuersitatẽ in igne quantum ad virtu
tẽ ignis:nec in primo actu ipsius ignis q̃ est act⁹
cẽntialis

cẽntialis.Sed magna differentia est ſm illos ac
cidentalis.q2 magis est ex parte materie.Sic ergo
cũ diuersitas actuum in gratia sit ex parte actuũ
quos efficit gratia.nõ ex parte eius qui efficit̃:im
mo vnus est actus quo efficit.pz ꝙ hec diuersitas
actuum nõ ponit diuersitatẽ habituũ sed gratiarũ
spũaliũ.In virtutibus autẽ est diuersitas actuum
vtroq; modo:q2 sunt ibi diuersi actus quibus effi
ciunt seu agũt ꝛ quos efficiunt:q2 actus quo fides
agit alius est ab actu quo spes agit ꝛ charitas . q2
aliud est quo credimus:aliud quo diligimus:aliđ
quo speramus.Et iđ fides spes charitas sunt di
uersi habitus seu diuerse virtutes.Itẽ alios ꝛ ali
os actus efficiunt seu eliciũt.¶ Ad aliud dicendum qđ Ad tertium
illa diuisio gratie quã ponit apl's est gratie gratis
date:que est donũ dei sicut pz p mẽbra illius.ꝛ non
est gratie gratũfaciẽtis que facit acceptũ deo ad
habendã salutẽ eternã.de cuius diuisione ad pre
sens fit questio.Et ita rõ illa nõ valet in pposito.

Articulus secundus.

V.grã sit ponẽda operãs ꝛ cooperans. Arg.j.

S Ecundo querit̃ specialiter.vtrũ ponẽda
sit gratia operãs ꝛ cooperãs.Et ostẽdit̃
ꝙ he differentie operãs ꝛ cooperans nõ
diuidant gratiã:q2 si diuidãt gratiã cõ
stat ꝙ vbicũq; est gratia:ibi erit operãs vel coope
rans:sed in paruulis est gratia:ꝛ tñ nõ est operãs
vel cooperãs.ergo iste non sunt differentie gratie.
Minor pz.q2 vt dicit aug.gratia operãs preparat
voluntatẽ vt velit.cooperãs cooperatur ipsi li.ar.
in opere producendo.Si ergo gratia nõ efficit in
paruulis ꝙ velint:nec ꝙ ipsi operent̃ bonũ:q2 ip
si nõ habẽt vsum volũtatis nec li.ar.ad volẽdum:
nec ad operandũ bonũ.ergo in ipsis nõ est gratia
operans vel cooperans ꝛ tñ in ipsis est gratia. er
go operans ꝛ cooperans nõ diuidũt gratiam.
¶ Itẽ oĩs gratia est cooperãs.ergo nulla gratia ẽ Scđm.
operãs.ergo operãs nõ est differẽtia gratie.Ma
ior pz q2 oĩs gratia operãs preparat voluntatẽ vt
bonum velit.sed hoc nũq̃ põt facere sine ꝯsensu ꝛ
cooperatione volũtatis seu li.ar.q2 nũq̃ dat̃ gra
tia volẽdi bonũ nisi hõ ꝯsentiat.ergo nũq̃ est gra
tia preparãs voluntatẽ ad bonũ sine cooperatione
li.ar.ergo li.ar.cooperatur oĩ gratie.Silr̃ ꝛ gratia
cooperat̃ ꝛ adiuuat ipsi li.ar.ergo gratia semp est
cooperans ꝛ nunq̃ operans per se.¶ Item Ber. Tertium. Ber.
cooperari gratie dicitur li.ar.dũ ꝯsentit.duz ergo
gratia dei presentat̃ nobis vt velimus bonum:no
strum est consentire ipsi gratie. ergo liberum arbi
trium cooperatur ipsi gratie.silr̃ gratia cooperat̃
ipsi li.ar.q2 li.ar.non bñ operatur nisi dum ꝯsen
tit ad qđ cooperatur gratia.Est ergo gratia solũ
cooperans ꝛ nõ operans:cũ oẽ bonũ fiat in nobis
a gratia mouente ꝛ libero ar.consentiente. Quartum
¶ Item Ber.Immutando malã voluntatem sibi
nos per ꝯsensum ꝯiungit.ꝛ loquitur de gratia. Si
ergo gratia que facit vt velimus bonũ ipsa immu
tat malã volũtatẽ vt velit ꝛ faciat bonum.ergo co
operatur ipsi ad bonum volitum exequẽdũ.ꝛ ita ẽ
gratia cooperans solum ꝛ non operans per se.
¶ Itẽ dupliciter assignatur differentia inter gra
tiam operantẽ ꝛ cooperantẽ.Prima. est ꝙ gratia
operans est que facit velle bonũ. gratia cooperãs
que facit operari bonum.Scđa differẽtia est.q2 si
cut dr̃ super illud ps̃:Dñs protector vite mee. Gra
tia operans est qua agimus.gratia cooperãs qua
resistimus tẽtationi.Quantũ ad primã differen
tiaz ondit̃ ꝙ eadẽ sit gratia cooperans ꝛ gratia
operans.q2 eadem est voluntas coniuncta actui:
ꝛ non coniuncta actui.q2 eadem est volũtas eũdi
Romã qua volo dum non vado:ꝛ qua volo dũ va
do.ergo silr̃ eadem est gratia que facit velle qđ est
coniunctum actui.ꝛ gratia que facit velle non con
iunctum actui.Est ergo eadẽ gratia que facit velle
ꝛ operari.Nõ est ergo alia gratie differẽtia ab ope
rãte que facit nos operari.ꝛ ita nõ est ponere gra
tiam cooperantẽ:immo eadẽ est cuz gratia coope
rante.¶ Itẽ vanũ est efficere per plura qđ p vnũ
põt effici sufficienter.Si ergo per gratiam operã
tem sufficienter ordinatur voluntas ad velle ꝛ ope Sextum.
rari.ergo vanum est ponere gratiã cooperantem.
¶ Itẽ ꝯsequẽter obijcitur ad scđam differentiam.
ꝙ gratia cooperãs nõ sit differentia gratie.q2 con
stat ꝙ diabolus nunq̃ põt vincere renitentẽ ꝛ ma
xime illum qui hz gratiã.ergo si hõ hz gratiã ope Septimum.
rantẽ sufficit ei ad resistendũ diabolo:ꝛ ita ad resi
stendũ tentationi oĩ.¶ Itẽ minimũ bonũ magis
est bonũ q̃ maximũ malũ sit malũ.q2 bonũ cum
actu est:malũ aũt cũ defectu.ergo minima gratia
possumus resistere diabolo ꝛ oĩ tẽtationi siue ma Octauum
lo.ergo per gratiã operantẽ possumus resistere tẽ
tationi:ꝛ ita nõ est necessaria gratia alia cooperãs
¶ Itẽ in xp̃o nõ fuit ponere gratiaz qua resisteret
tentationi.q2 fuit impossibilis peccare:nec pote
rat tentari tẽtatiõe interiori.i.qua afficeretur sua
beata anima ex aliqua parte:sicut ꝛ nostra afficit̃.
ergo in xp̃o nõ fuit gratia cooperans.ꝛ fuit gratia
plenissime in ipso:vt manifestũ est.ergo gratia co
operãs nõ est vna dr̃ia gratie ſm ꝙ ponit̃ gratia
cooperans ad resistendũ tentationi.

Articulus tertius.

V.sit ponẽda grã p̃ueniẽs ꝛ subsequens Arg.j.

c Onsequenter queritur.an iste sint po
nẽde differentie.s.gratia preueniens et
gratia subsequens.ꝛ ostendit̃ ꝙ nõ. In
xp̃o enim non fuerunt iste differẽtie.s.
gratia preueniens ꝛ subsequens.Cum ergo in ip̃o
fuerit gratia plenissime.pz ꝙ iste nõ sunt vere dif
ferentie gratie.Maior pz.q2 xp̃s nũq̃ fuit sine gra
tia.immo gratia fuit coeua sue nature:ergo nõ fu
it in eo preueniens gratia.Cũ igitur gratia subse
quens dicatur respectu preuenientis.pz silr̃ q̃ nõ
fuit in eo gratia subsequẽs.ergo in ipso nõ fuerunt
iste differentie.¶ Itẽ gratia preueniens dr̃ respe
ctu voluntatis quam preuenit immittẽdo ei bonã
cogitationẽ.ꝛ hoc dicit Ber.Immitẽdo bonã co
gitationẽ nos preuenit.Sz ſm hoc obijcitur.q2 si
cut dicit aug.in li.de predestinatione sctõrũ.Quis
nõ videat prius esse cogitare q̃ credere:nullus q̃p
pe crederet aliquid nisi prius cogitauerit esse cre
dendũ.ergo cogitatio preuenit gratiã credendi. et
hec est gratia in fide.Hec aũt dr̃ esse prima gratia
ꝛ ſm aug.gratia preueniens.Sed cogitatio est mo
tus li.ar.preuenit vel precedit primam gratiam:et
non econuerso.ergo non est preueniens motum li Scđm.
beri ar.respectu cuius dr̃ preuenire.Non est ergo
ponere gratiam preuenientem.¶ Item augu.sup
illud ps̃.Concupiuit aĩa mea desiderare iustifica
tiones tuas ꝛc.distinguit tres gradus peruenien
di ad gratiaz gratũfacientem dicens sic. Videm⁹
nonnunq̃ q̃ vtiles sunt iustificationes dei.i.ope
ra iusticie.sed infirmitate prepediti non desidera
mus:preuolat itellectus.sequitur tardus aut nul
lus affectus.scimus bonũ nec delectat agere.cupi
mus vt delectet.Scđm hoc ergo prius est vt videa
mus ꝙ sint vtiles ꝛ honeste iustificationes . dein
de est eas desiderare.vltimo delectari in opere ea
rum.Intellectus ergo boni precedit concupiscen
tiam:ꝛ concupiscentia delectationem in opere ea
rum.Sed videre ꝛ intelligere hmõi iustificatiões

an bone sint ꝛ desiderare eas: hoc ptinet ad lib. ar. ꝛ hoc facit sine gr̃a per lumē rationis innatū. de quo ps. Signatum est super nos lu. vult. t. d. Delectari autem est in executiõe ꝛ operatione eaꝝ hoc est gratia perficiente. ergo mot⁹ liberi arb. ꝑuenit gratiã ꝛ nõ ecõuerso. ergo non est ponere gratiam preueniētē: cū respectu hui⁹ dicatꝛ ꝑueniēs. s. qꝛ ꝑuenit li. ar. ad bonū. immo econuerso est.

Tertium.

¶ Item vt dr̃. si hõ facit quod in se est: de⁹ dat ei gr̃am. Facere aūt quod in se est non ponit gratiã sed actum liberi ar. Si ergo facere quod in se est precedit. ergo actus liberi ar. precedit gratiã. ergo nõ est gratia ꝑueniēs liberū ar.

Contra.

¶ Ad oppositū arguit aug. ex autoritate apl̃i. ij. ad cor. iij. Non ꝙ sufficientes simus cogitare aliq̃d a nobis quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex deo est. Ex quo videtur ꝙ cogitare aliquid boni non est ex nobis. ergo cogitatione boni non hꝫ hõ a libero ar. suo sed a deo: seu gratia sibi data a deo. Gratia ergo preuenit li. ar. ꝛ eius actum ad bonū. ergo necesse est ponere gratiam preuenientem. ¶ Itē. Ber. Immittēdo bonã volūtatē nos ꝑuenit. sꝫ cogitatio boni actus est act⁹ li. ar. ergo gr̃a ꝑuenit li. ar. ¶ Itē aug. i enche. Gratia preuenit vt velimus bonum. Igitur necesse est esse gratiam preuenientem.

Rñ. ad. iij. articu.

Solutio pro vtrisqꝫ articulis.

Notandū sicut dicit Hugo de sanc. vic. sup illud. Esa. j. Uulnus ꝛ liuor et plaga tumens ꝛc. Q͂ alia sunt bona nature: alia sunt bona gratie. sꝫ hec a gratia preueniente: ꝛ hec a subsequente. Secundum hoc ergo dicendum. ꝙ gratia preueniens et subsequens multis modis dicuntur ĩ nobis. Uno modo communiter ꝛ improprie. et sic gratia preueniens dicitur in nobis donū nature: seu consistit in donis nature. subsequens est donum gratuitū seu in donis gratuitis. ꝑm hoc dicitur imago dei ĩ nobis gratia preueniens qua possumus deum cognoscere ꝛ diligere. ꝛ sic ē gratia preueniens donū gratisdatum. Alio modo dicuntur communiter: sed tamen proprie. et sic gratia preueniens dicitur gratia gratisdata. gratia subsequens dicitur gratia gratumfaciens. ꝛ ꝑm hunc modum dicitur gratia preueniens quando hõ existēs in pctõ mortali cogitat de futuro iudicio ꝛ de pena eterna ꝛ de diuina mia. ꝛ ex hoc cogitat se ꝯuertendū ad deū. ꝛ ꝑꝫ hoc loquitur aug⁹. in li. de predestinatione sanctorum. Prius est cogitare bonum ꝙ̃ credere. ꝛ tamē dicit ibi. ꝙ ipsum cogitare bonum ex deo est seu ex gratia. vnde introducit autoritatē apl̃i. ij. ad cor. iij. Non sufficientes simus ꝛc. Tertio modo dicitꝛ gratia preueniens ꝛ subsequens proprie ꝛ non cõmuniter. ꝛ ꝑm hoc dicitur gratia preueniens gratumfaciens ꝛ hoc multipliciter est. quia vno modo dicitur gratia preueniens qua liberamur a peccato. subsequens gratia qua boni sumus. vt dicatur gratia preueniens que purgat animam a peccato: subsequens que perficit ipsam in bonum. et scd̃m hūc modū dicit aug. in li. de natura ꝛ gratia. Gratia preuenit vt sanemur: subsequitur vt sanati vegetemur. Ulterius dicitur magis proprie ꝛ ꝑm hunc modum dicitur gratia preueniens qua boni sum⁹ subsequens qua bonum operamur. Unde secundum hoc gratia preueniens informat ipsam animam: subsequens ipsum liberum arbitriū ad operandum bonum: secundum ꝙ dicit Augustinus. Gratia preuenit volentem vt velit: subsequitur ne frustra velit. Item dicitur stricto modo. ꝛ secundū hunc modum gratia preueniens est qua bonum operamur: gratia subsequens qua malo resistim⁹. Unde augustinus in libro de natura ꝛ gratia. Gratia preuenit vt pie viuamus: subsequitur vt cum illo semper viuamus. nunc preuenit vt vocemur: subsequitur vt glorificemur. secundum ergo hunc modum intelligendum est de gratia preueniente et subsequente.

Rñ. ad secundum arti.

Similiter notandum est de gratia operante et cooperante. quia gratia operans ꝛ cooperans dicitur respectu potentie operantis que est liberum arbitrium et secundum hunc modum dicitur dupliciter. Uno modo est gratia operans q̃ facit velle bonū: cooperãs qua exeq̃mur vel operamur bonū ex nostro arbitrio cū ipa gratia. hoc est operãs est que facit volūtatē bonã: cooperans inq̃tū cū libero ar. efficit bonū opus. Itē alio mõdo dr̃ gratia operãs ꝛ cooperãs ꝑm ꝙ per vtranqꝫ operamur. Sed operari est dupliciter. s. in faciēdo bonū vel in resistēdo malo. Dicitꝛ ergo gr̃a operãs qua operamur bonū. cooperãs dr̃ qua resistimus malo seu tentationi male. Ad vtrunqꝫ eñ requiritur gratia: qꝛ vtrūqꝫ bonū est supra ptãtē rõnis eleuatū. Nã bonū ad qd̃ tendimus super nos est: nec ad illud ex nobis peruenire possumus: tentãs etiã ꝑm ptãtem supra nos est. Job. xlj. Nõ est potestas super terrã q̃ cõparetur ei. Operãs ergo gr̃a est ad operandū bonū: cooperãs ad resistendū malo. Notãdū igitꝛ est ꝙ vna istarū diuisionū eadem est cum alia ꝑm rem: sed differunt ꝑm nomĩs rationem. nam eadē est gratia operãs ꝛ preueniēs sed differenter. qꝛ vtraqꝫ ꝯparatꝛ respectu liberi ar. vt causa mouens ipsum. sed ꝑueniens dicitꝛ inq̃tum semper presto est vt causa bone volūtatis etsi in effectu non causet. operans vero efficit bonam voluntatē. vñ gratia preueniens ꝛ operãs dicuntꝛ cã bone volūtatis. sed preueniens dicit causã ꝑm habitū operãs dicit causam ꝑm actū. Silr eadem est gratia subsequēs ꝛ cooperãs. sꝫ subsequēs dicitur respectu preuenientis que facit voluntatē bonã: eo ꝙ adiuuet volūtatē iam existentē bonã ad faciendū bonū: cooperans vero dr̃ respectu liberi ar. inq̃tum ex gratia ꝛ libero ar. op⁹ bonū ꝓcedit.

So. ad arg. j. articuli scd̃i.

¶ Ad primã rõnem in ꝯtrariū dicendū ꝙ in paruulis nõ est gratia ꝑm has intētiones operans ꝛ cooperãs ꝑm actū: sꝫ in habitu. qꝛ illa eadē gratia que modo est in paruulo: erit in ipso operãs ꝛ cooperans qñ operabitꝛ ꝛ habebit vsum sui li. arb. Iste enim differentie dicuntꝛ per cõparationē ad operatꝛ. Uñ cū in paruulis nõ sit operatio nec ptãs operãdi in actu sed solū in habitu. qꝛ nõ habēt vsū arbitrij patet ꝙ non ponentur iste intentiões in puulis in actu. sed in habitu.

Ad secundū et tertium.

¶ Ad aliud dicendū qd̃ liberū arb. ꝑm duplicē rationē comparatꝛ ad gratiam. s. in rõne recipiētis. ꝛ in rõne operantis ꝛ tñ vtrūqꝫ est voluntatis seu. li. arb. s. recipere gratiam ꝛ cū gratia operari. Dicendū ergo ꝙ ꝑm ꝙ ꝯparatur ad ipsam in rõne recipientis ꝑm hoc dicitꝛ gr̃a operãs: nec ipsum arbitriū dicitur cooperãs ipsi ꝑm hanc rationē: qꝛ comparatur ei in ratione recipientis. ꝑm autē ꝙ ipsum liberū ar. agit per gr̃am ꝑm hoc comparatur ad gratiã in rõne cooperãtis ꝛ ꝑm hoc dicitur gratia cooperãs: qꝛ simul liberū ar. operatꝛ cū gratia. ¶ Qd̃ tñ obijcit ꝙ gr̃a nūq̃ relinquit suum effectum seu bonã voluntatem in arbitrio seu consensu liberi arbi. ꝛ ita cooperatur ipsi gratie cõsentiendo. Dicendum ꝙ verum est: tamē ꝑm rationē istã nõ dicitur gratia cooperãs sed operans qꝛ in receptione gratie hoc est qñ efficit voluntatem bonam: prior est actio gratie ꝛ inde consensus ipsius arbitrij seu cooperatio in cõ-

sentiēdo

sentiendo. ꝛ iõ gratia dr̃ hic operãs. sed li. ar. dr̃ cū gratia operari: qñ operatꝛ bonū per gratiã. Qꝛ ergo opus elicitur a potentia arbitrij. ipsa gratia iuuãte ipm li. ar. dr̃ operans. ipsa vero gratia cooperãs velut adminiculãs operanti.

Ad quartum

¶ Per hoc pꝫ rñsio ad rõnes sumptas iuxta autoritatē b. Ber. Ad primam qua ostēditur ꝙ cooperãs nõ sit differentia gratie: qꝛ eadē est volūtas ꝯiuncta actui ꝛc. dd̃m ꝙ verum est ꝙ ꝑm essentiã oĩno eadē est gratia operans ꝛ cooperans: sed differunt ꝑm effectus. ꝛ quãtum ad hoc distinguitur cooperans ꝯtra operantem. qꝛ alius est effectus gratie cū facit nos velle bonū. alius cū facit nos exequi bonū. ꝛ quantū ad primum effectum dr̃ gratia operãs: quãtū ad scd̃m gratia cooperans. sicut eadē est voluntas ꝯiuncta actui exteriori ꝛ nõ cõiuncta actui interiori. sed tñ differt ꝑm effectū solū.

Ad quintum

¶ Ad aliud dd̃m ꝙ nõ est ponere gratiã operantē ꝛ cooperantē esse aliam ꝛ aliã: sed ad alium ꝛ ad aliū effectū. ꝛ iõ nõ supfluit gratia cooperãs: qꝛ nõ superfluit eius effectus qui est remouere grauedinē in nobis impedientē ad operandum bonū. de qua. ix. sap. Corpus qd̃ corrūpitur aggrauat aiam.

Ad sextum.

¶ Ad rõnes quibus ostēditꝛ ꝙ nõ est ponere gratiã cooperantē quantū ad secūdam differentiã q̃ assignatꝛ inter gratiã operãtē ꝛ cooperãtē. Dd̃m ad primã ꝙ nõ est ponere aliã ꝛ aliã gratiã per essentiã ad faciēdū bonū ꝛ resistēdū malo seu tētationi male: tñ differt ꝑm effectū. qꝛ aliud efficit cū facit nos operari bonum: ꝛ cum facit nos resistere tētationi. possumus enim habere vnū sine alio: ꝛ quantū ad operari bonū datur gratia operans. gratia vero cooperãs datur ad resistendū tētationi. ¶ Qd̃ vero obijcit ꝙ per gr̃am per quã operamur bonū possumus resistere tētationi. dd̃m ꝙ verū est ꝙ per ipsã possumus resistere tētationi: sed non faciliter. Per gratiam aūt cooperantē resistimus faciliter. gratia ergo vt cooperans respicit facultatē resistēdi malo: ꝛ ideo necessaria: qꝛ effectus necessarius.

Ad septimū

¶ Ad aliud dd̃m. ꝙ verum est ꝙ per gratiã possumus resistere tētationi seu malo: sed nõ faciliter. ꝛ hoc est: qꝛ habemus in nobis fomitē impedientē ad hoc. ꝛ ideo necessaria est ad faciliter resistendum. hec autē dr̃ gratia cooperans. vñ gratia operans ad bonū operãdū. gratia cooperãs ad faciliter operandū: qꝛ faciliter operamur bonū. cū faciliter resistimus ei qd̃ impedit nos ad operandū qd̃ volumus per gratiã operari.

Ad octauum

¶ Ad aliud ꝯcedendū est ꝙ ꝑm hanc rõnē nõ fuit gratia in xp̃o: ꝛ ꝙ gratia ĩ nobis sit ad tot: hoc venit ex defectu subiecti. vbi enim gratia inuenit ꝑfectum subiectum: sicut fuit xp̃s: ibi nõ est ꝑm hãc rationē. vñ sicut in xp̃o non fuit gratia ad effectū sanandi: qꝛ nihil erat in eo sanandum. qꝛ non poterat peccare. ꝛ hoc fuit propter perfectionē ipsius. ita in ipso non fuit gratia ad resistendū tētationi propter ipsius perfectionē. qꝛ nõ poterat tētari tētatione interiori: seu quantū ad actū interiorem: sꝫ in nobis ꝛ in ipso adã post pctm̃ est effectus ꝛ corruptio fomitis: qꝛ fomitē habemus qui fouet peccatum in nobis. vñ ipse diabolus põt nos tentare interius ꝛ facere impressionē ꝛ infectionē in parte sensualitatis. ꝛ propter hoc indigemus gratia ad resistendū isti tentationi. ꝛ hec dr̃ cooperans.

Ad arg. iij. articu.

¶ Ad rõnes quibus obijcitur de gratia preueniēte ꝛ subseqnente. dd̃m ꝙ q̃uis homo cogitet ꝛ faciat quicquid potest: ista nunq̃ precedent gratiã vt meritum. ꝛ in hac rõe dicitur gratia preueniēs: qꝛ nunq̃ preuenitur a li. ar. meritorie. Dicendum igitur ꝙ actio li. ar. hois existentis in peccato mortali: qñ mouetur ex recta intentione. ꝛ facit qd̃ in se est. ꝛ deus dat ei gratiam: non precedit gratiam vt meritum seu meritorie. qꝛ nõ põt mereri qd̃ detꝛ sibi gratia qꝛ ingratus est. ꝑuenit tñ actio illa gratiam vt disponens ad ipsã. ꝛ hoc modo cogitatio ꝛ desiderium preueniunt gratiam. ꝛ hoc intelligit aug. super illud ps. Concupiuit aĩa mea desiderare ꝛc. vnde preueniunt ipsã sicut dispositio preuenit formam. Aliqñ etiam preuenit liberum ar. gratiam vt meritum. ꝛ hoc respectu gratie subsequentis ꝛ non respectu gratie preuenientis. vnde aug. Uoluntas hois multa dei dona precedit ꝛ hoc preuenire vel precedere ipsam est quantum ad maiorem effectum gratie. vnde dicit aug. ad bonifaciū. Gratia meretur augeri: vt aucta mereatur ꝛ perfici voluntate concomitante ꝛc. Unde cum aliquis habeat gratiam ꝛ postea operatur per illam. meretur vt augeatur illa gratia quantum ad maiorem effectum: quousqꝫ perueniat in gloriam. ¶ Per hoc pꝫ solutio ad illud qd̃ obijcitur per augu. ꝙ cogitatio bona preuenit gratiam credendi q̃ est in prima gratia seu preueniens. Dicendum ꝙ non precedit ipsam sicut causa gratie: sed sicut dispositio habilitans ad recipiendum gratiam.

Ad vltimum

¶ Patet etiã solutio ad aliud qd̃ obijcitꝛ ꝙ si homo facit qd̃ in se est deus dat ei gratiã: qꝛ facere qd̃ in se est nõ preuenit gratiã meritorie sed dispositiue. Et sic pꝫ solutio ad oĩa obiecta.

Articulus quartus.

De diuisione gr̃e ꝑ tres differentias.

Consequenter queritur de assignatione diuisionis per tria mēbra. Ad qd̃ sic. ad virtutē ꝛ perfectionē virtutis requiruntꝛ tria. s. scire. velle. ꝛ immutabiliter operari. Si ergo quicquid est attributū virtuti: põt attribui gratie que est causa virtutis. ergo ad gratiã ptinet ordinare ad rectitudinem sciendi. ꝛ hoc per scire. ꝛ ad rectitudinem volendi per velle. ꝛ ad rectitudinem operandi per operari. qꝛ hec tria concurrūt ad virtutem. scire bonum. velle bonū. operari bonum. ergo ꝑm hoc requiritur gratia ꝑm tres differentias. s. faciens cognoscere vel scire bonum. gratia faciens velle bonū. ꝛ gratia faciens operari bonum.

Ber.

¶ Itē Ber. de gratia ꝛ li. ar. Ipsa gratia immittendo bonã cogitationē nos preuenit. immutando malam voluntatē nos per consensum deo iungit. ministrando consensui facultatē intern⁹ opifex innotescit. Ex quo relinquitur ꝙ est gratia faciens bonum cogitare. ꝛ gratia faciens bonum velle: ꝛ gratia faciens bonum operari. ergo diuisibilis est per tres differentias.

Contra. Arg. j.

¶ Ad oppositū. Habemus gratiam sufficienter diuisam per duas differentias: per gratiam preuenientem ꝛ subsequentem operantem ꝛ cooperantem. ergo supfluit tertia differentia.

Scd̃m.

¶ Itē. ij. sen. di. xxvj. distinguit magister gratiam in preuenientem adiuuantē ꝛ subsequentem. Sed obijcitur. dicit aug. in enche. Precedit bona voluntas hois multa dei dona sed non omnia. Que aūt non precedit ipsa in eis est: ꝛ ipsa iuuat. Ex hoc arguitur. potius ergo bona volūtas iuuat gratiam ꝙ̃ gratia bonam voluntatem. ergo gratia adiuuans nulla est.

Questio. Ber.

¶ Consequenter est q̃stio de assignatione istarum differentiarum gratie qualiter se habent. Ber. enim postq̃ distinxit tres differentias gratie. immissiuam bone cogitationis. ꝛ immutatiuam male voluntatis. ꝛ ministratiuam facultatis seu potestatis operandi. post modum ipse assignat has differentias inter istas gratias dicens. Primū vtiqꝫ est in quo nos nihil facimus. secundum vero facit nobiscum. tertium vero per nos facit. ꝛ ex hoc concludit aliam diffe-

rentiam. Primum quidem in quo nihil facimus: nec vltimum sed solum medium nobis reputatur in meritum. Tertiam differentiam assignat dicēs Ualet vtiqꝫ ad meritum intētio: ad exemplū actio vtrūqꝫ vero precedit cogitatio.

Obī.j.

¶ Obijcitur ergo p̄mo super hoc quod dicit ꝙ primum facit sine nobis.s. immissionem bone voluntatis. qꝛ sicut in potestate li.ar. est velle: ita ꝛ cogitare. qꝛ cogitare rationis est. Liberum autem arbitriuꝫ est facultas voluntatis ꝛ rationis. ergo in volūtate eius est cogitare vel non cogitare bonum. Non potest igitur immitti ei bona cogitatio sine suo consensu. Cum igitur cooperari dicatur li.ar. gratie dum consentit. ergo immissione bone cogitatiōis cooperatur li.ar. ipsi gratie. ergo non dicit verum diuidendo: seu dicendo ꝙ primum facit sine nobis.

Scđo.

¶ Similiter obijcitur sup hoc qđ dicit ꝙ primuꝫ nec vltimum sed solum medium reputatur in meritum. Uult ergo dicere ꝙ primum.s. cogitare bonum non reputatur ad meritum. Sed contra est. qꝛ in omni actione meremur que est mouente charitate ꝛ li.ar. Si ergo ex charitate mouetur multotiens arbitrium ad cogitandum bonum. ergo cogitare bonum debet ei reputari ad merituꝫ.

Tertio.

Similiter obijcitur de hoc qđ dicit ꝙ tertiuꝫ.s. actio boni non reputatur in merituꝫ. Ex quo videt ꝙ actione exteriori non mereamur. Sed contra. Actio boni exterior procedit ex li.ar. ꝛ charitate. Sed in omni tali est mereri. ergo in tertio qđ est actio boni est mereri. ꝛ ita falsum dicit.

Rn̄.

¶ Sol. dicendum ꝙ cum gratia sit perfectio potētie que est in li.ar. ſm actus ipsius liberi arbitrij. erit assignare differentias gratie. Ad liberum aūt ar. primo ptinet cogitare: cōiter velle: postmoduꝫ exequi seu operari. Secundum hoc ergo Ber. assignat triplicem differentiam gratie. Prima est immissiua bone cogitationis. Secūda immutatiua male voluntatis. Tertia ministratiua facultatis ad exequendum seu ad operanduꝫ bonum. Unde dicit Ber. in li. de gratia ꝛ libe.ar. Tria hec gratia operatur: seu deus qui operatur per gratiam ī nobis.s. cogitare bonum. velle bonum. exequi bonuꝫ vel perficere.

So.ad ꝯtra. Primum.

¶ Ad illud qđ primo obijcitur in cōtrarium. ꝙ superfluit diuisio gratie per tres differentias: cum sufficienter sit diuisa per duas differentias. Dicendum ꝙ reducibilis est ad illaꝫ que est per duas differentias. Gratia enim preueniens excitatiua dicitur ad cogitandum bonum. ꝛ ita p̄ma gratia immissiua bone cogitationis comprehenditur sub gratia preueniente. alie vero due differentie: immutatiua male voluntatis: ꝛ ministratiua facultatis iste comprehenduntur sub gratia subsequēte. quia gratia subsequens dicitur ad duplicem actum. scilicet ad actum interiorem qui est velle scilicet in affectu. ꝛ ad actum exterioreꝫ in effectu.

Ad secunduꝫ

¶ Ad secundum dicendum ꝙ gratia dicitur iuuare liberum arbitriuꝫ. quia impossibile est ꝙ liberum arbitrium eleuetur in debitum velle: scilicet in velle bonum ꝛ meritorium per potestatem suam nisi adiuuetur a gratia. ꝛ secundum hoc dicitur gratia adiuuās. Similiter gratia adiuuatur per liberum arbitrium. quia gratia non operaretur nisi esset cōsensus vel assensus liberi arbitrij ꝛ ideo dicitur liberum arbitrium adiuuare gratiā dum consentit ipsi gratie. ꝛ secundum hoc dicitur ij. sen. di. xxvj. Cōgruēter dr̄ ꝙ bona volūtas iuuat gratiā qua puenit: dū ꝯsentit ad effectum bonum

So.qđ.j.obī.

¶ Ad aliud dōm ꝙ cogitatio boni ē duplex. Uno mō dr̄ cogitatio boni prima excitatio libe.arbi. ad cogitādum bonū seu consequatur effectus seu nō. Aliomodo dicitur cogitatio boni act⁹ ille qui cōsequitur excitationē: dū ratio excitatiua ꝯsiderat bonū. Uñ cogitare primo mō est actus excitandi ad velle bonū. cogitare secundo modo est cogitare bonum. Secundū primū modū nihil facimus in cogitatiōe boni. ꝙ enim cogitatio boni excitet voluntatem ad bonuꝫ. hoc a nobis nō est ſꝫ a gratia. Et ſm hoc loquitur Ber. ꝛ vult dicere ꝙ ipsa gratia est primū excitans. li.arb. seu liberū ar. moueatur seu non ad cogitandum de bono et hec est illa pulsatio de qua dicitur apoc. iij. Ego sto ad ostiuꝫ et pulso. ꝛ ita q̄tum ad illum modum nihil facit voluntas. q̄tū tñ ad secundū modū operatur aliquid voluntas seu lib.ar. ꝛ exemplū est. Sicut eñ in excitatione qua excitatur oculus per lumen ad videndum nihil facit oculus per lumen ad videndum nihil facit ocul⁹. sed facit in ipo aspectu quo videt mediante lumine. Similiter in excitatione illa nihil facimus: tamen in cōsideratione aliqd facimus.s. in motu rationis ad cogitandū bonuꝫ vnde. presentans imagineꝫ boni est gratia. et hoc sine nobis. sed secundū nobiscū est ꝛ facit meritū.

Ad secunduꝫ

¶ Ad aliud qđ est cōtra illud qđ dicit. ꝙ primum nō reputat in meritū. Dōm ꝙ sicut victoria tota pugne attribuit regi ꝛ nō militib⁹: ſꝫ p ipsos exerceat: ꝛ hoc est qꝛ ipe rex est imperās bellū. et ideo penes ipsum dicit residere victoria. secūdario tamen tribuenda est militibus. Similiter dicendū ꝙ voluntas est imperans actui suo qui est velle. Imperat etiaꝫ alijs actibus scilicet cogitationi de bono ꝛ executioni. qꝛ si volo cogitabo bonuꝫ: si nō volo nō cogitabo. similiter si volo faciā ꝛ nō faciā bonū. vnde isti actus subiecti sunt ipsi voluntati: quia est imperans eis ꝛ ideo principaliter meritū residere dicitur penes ipsam volūtatem. est tamē aliorum actuum secundario. Cū ergo dicit Bern. ꝙ solum mediū.s. voluntas boni reputatur ad meritum: et non primum neqꝫ tertium. loquitur ſm principalitatem. vnde non excludit ꝙ nullo modo reputantur ad meritum: sed ſm principalitatem: quasi dicat ꝙ alia sine voluntate nō sunt meritoria. sed voluntas sine ipsis bene est meritoria. vnde nec liberum arbi. ad cogitandum nec actus exterior semper reputatur ad meritum: sed voluntas semper. Unde dicit ꝙ plerumqꝫ extorquet ipsam actionem timor inutilis: aut simulatio damnabilis.

Ad tertium.

¶ Ad aliud quod obijcit de intentione ꝙ non valet ad meritum. quia est in ratione seu cogitatione circa quam non residet meritum. Dicendum ꝙ intentio dicitur dupliciter. quia intentio dicitur respectu finis sed⁹ tendere in finem hoc est dupliciter vel per consideratione ipsius finis: vel per motum et inclinationem in finem. Primum est rationis: secundum voluntatis. vnde ratio est quasi doctor voluntas est quasi executor rationis Per rationem finem considero tantum: seu inclinor seu non. Per voluntatem autem inclinor ꝛ tēdo in omnibus operibus meis in ipsum finem. ꝛ ideo valet ad meritum ista tendentia in finem vel intentio. et de hac loquitur Bernar. Obiectio autem procedit de prima que solū est p consideratio nem finis: circa quam non est meritum.

Articulus quintus.

De differentia gratie q̄tū ad status añ et post peccatum.

C Onsequēter queritur de differētia gr̄e q̄tū ad status añ pctm̄: post peccatuꝫ ante incarnationē: post incarnationē: in statu paruuli ꝛ adulti. Queritur ergo vtrū sit eiusdem rationis gratia in homine ante peccatum. et post peccatū.

Argu.j.

Et videt ꝙ nō. qꝛ in hoie añ pctm̄ fuit gratia

fuit gr̄a informās sicut in adam. In hoīe aūt post peccatū fuit gr̄a reformās ſꝫ nō est eiusdē rōnis informare ꝛ reformare. gr̄a igit nō est eiusdē rōnis in hoīe añ pctm̄ ꝛ post.

Secundum.

¶ Itē in adam añ pctm̄ fuit gr̄a sine sacramento. ꝛ in hoībus post peccatū est gratia sacramētalis. ſꝫ nō est eiusdē rōnis gr̄a cū sacramēto ꝛ gr̄a sine sacramēto. ¶ Itē gr̄a sine sacramento ante pctm̄ se hꝫ ad aīaꝫ velut medicina cōseruatiua sanitatis. Gr̄a sacramētalis post peccatū se hꝫ ad aīaꝫ velut medicina curatiua morbi ſꝫ nō est eiusdē rōnis medicina ꝯseruatiua sanitatis ꝛ curatiua morbi ergo nec gr̄a añ pctm̄ ꝛ post peccatū est eiusdē rōnis.

Contra.

¶ Ad oppositū. Nō est differētis rōnis lux expellēs tenebras ꝛ pficiens ꝛ illuminās aerē. sed gr̄a ante pctm̄ est velut lux pficiens aīam: sicut lux pficit aereꝫ. Gr̄a post pctm̄ est sicut lux expellēs tenebras peccati. nō est ergo differēs ratio gr̄e ante peccatū ꝛ post. ¶ Itē non facit differentiā in calore ſm rōneꝫ qđ expellit frigidū ꝛ qđ informat nō frigidū sicut lignū ergo similiter gratia nō differt ſm rōnem: ſm ꝙ expellit peccatū et ſm ꝙ informat añ pctm̄.

Responsio.

¶ Sol. dōm ꝙ nō differt ſm rōnem essentialeꝫ gr̄a ante pctm̄ ꝛ post peccatū: ſꝫ solū ſm rōneꝫ accidentalē: vnde sicut eadē medicina per essentiā est principiū sanitatis ꝛ curatiōis: differēs tñ ſm accidentalē rōnē qꝛ ad sanitateꝫ se hꝫ per se: ad curationē p accidēs hoc est si inueniat morbū in corpore. Ita eadeꝫ est gratia ſm rationē essentie que est principiū sanitatis in aīa per se: ꝛ curatiōis morbi peccati p accidēs. hoc est si inueniat peccatū in aīa.

So.ad.j.

¶ Ad primū dōm. ꝙ eadem est gr̄a informans ꝛ reformās per essentiā: sed alio mō se habens: qꝛ anima ante peccatū fuit informis et in potentia ad formaꝫ negatiue: quia non habebat formam. Informata autem fuit per gratiam. Et propter hoc dr̄ gratia añ pctm̄ gratia informans. aīa auteꝫ post peccatum fuit informis priuatiue. ꝛ in potentia ad formam priuatiue. i. cū contraria dispositiōe.s. pctō. qꝛ habebat deformitatē propter peccatum. Gratia aūt adueniens ei expellit illam formam contrariam facientem animā deformeꝫ: et introducit se in aīa et ideo post peccatū dicit reformans. Quod ergo gratia dicatur informans ꝛ reformans ante peccatū ꝛ post pctm̄: hoc nō est ex parte sui: sed ex parte suscipientis. in quo si inueniat peccatum dicit reformans: si vero nō inueniat dicitur informās.

Secundu

¶ Ad aliud dicendum. ꝙ in medicina facit differentiam essentialem curatiuū egritudinis: ꝛ conseruatiuum sanitatis. hoc est ex imperfectiōe medicine. immo ex perfectione medicine esset ꝙ ipsa eadem curaret et conseruaret. vnde hanc medicinam ponerent medici perfectā: que curaret morbum et conseruaret sanitatem. aliam vero q̄ tantum curat vel tantum conseruat non ponunt esse perfectam. Quia ergo gratia se habet vt medicina perfecta in anima: ideo de eius perfectione est et ꝙ curet si inueniat quid curandum in anima: ꝛ quod conseruet animā in sanitate. ergo gratia sacramentalis ꝛ gratia sine sacramento non differt ſm illud qđ datur. qꝛ vtrobiqꝫ datur gratia eadeꝫ per essentiā: sed differt q̄tum ad illud p qđ datur

Consequenter que- .§.j.

gratia añ
st incar
onē dif-
p essen-
n.
nysius

ritur an ante incarnationem ꝛ post incarnationē differat gratia per essentiam Et ostenditur ꝙ sic Dyon. Omne datum optimum descendens a patre luminum reducit nos per iesum ad congregātis patris vnitatem. Si ergo gratia ante incarnationeꝫ non habuit ptātem ad hoc vt reduceret ad patris vnitatē. sed post incarnationē habuit.s. per xp̄m passum. ergo alterius est ante incarnationeꝫ ꝛ post. ¶ Itē ante incarnationē non potuit nobis gratia prestare vitā eternā: sed post incarnationeꝫ potuit. ergo alia est post incarnationē et dignior ꝙ ante: qꝛ ante non fecit dignū visione ꝛ contemplatione dei eterna sicut post.

Contra.

¶ Ad oppositū. nō erat alterius rationis fides ante incarnationeꝫ et post. similiter nec caritas: ergo eadem ratiōe nec gratia: cum non sit sine ipsa.

Responsio ꝛ solu. ad auct.

¶ Solutio concedēdum est ꝙ non est alia gratia ante incarnationeꝫ ꝛ post. tñ aliquid efficit gratia post incarnationē quod non ante: sed hoc non est ex diuersitate q̄ sit in gratia: sed ex adiūcto: qꝛ aliud adiungit gratie post incarnationē virtute cuius facit dignū visione eterna: quod ei non adiungebatur ante incarnationem: immo ante incarnationeꝫ adiungebat aliquid ei quod erat impediens predictā visioneꝫ quod remotū est virtute incarnationis ꝛ passiōis xp̄i qꝛ ante incarnationē erat reat⁹ culpe originalis: ꝛ erat gratia cū reatu illo originali: qui reatus excludebat a visione eterna: nec poterat solui reatus ille nisi per passionē xp̄i dei hoīs. Inde est qđ q̄uis esset gratia ibi que faceret de se dignuꝫ vita eterna: nō tñ hoc poterat efficere in actu: qꝛ impediebatur per reatuꝫ originalem: sed post incarnationem ꝛ passionem xp̄i habuit gratia secum meritum passionis p quam fuit solutio illius reatus Inde est ꝙ potuit post incarnationē ꝛ passionem nos efficere dignos actu visiōe eterna. quod ante non poterat. ꝛ ſm hoc patet responsio.

Consequenter que- .§.ij.

Utrū gratia sit eiusdeꝫ ratiōis in adulto ꝛ paruulo.

ritur vtrum gratia sit eiusdem rationis in adulto ꝛ paruulo.

Argu. primū. ꝙ non.

Et ostendit ꝙ non qꝛ gr̄a datur in paruulo ad informandā aīaꝫ: in adulto datur gratia ad operandū. vnde gratia in paruulo datur ad bene esse: in adulto ad bene operari. Si ergo non est eiusdem rationis bene esse ꝛ bene opari. ergo nec gratia erit eiusdem rōnis in adultis ꝛ paruulis.

Secundum.

¶ Item in paruulo datur gr̄a cū sacramēto. adulto vero dat gr̄a sine sacramēto. Sꝫ gr̄a sacramētalis est similitudo aīe ad xp̄m hoīem: gr̄a sine sacramento est similitudo aīe ad xp̄m deū et supponit hec differentia: qꝛ sacramētalis assimilat nos ad xp̄m passum. Sed similitudo p essentiam differt a similitudine cum ea: respectu cuius dicūtur iste similitudines. differūt p essentiā.s. deus ꝛ homo: humanitas ꝛ deitas. ergo gratia sacramētalis per essentiā differt a gratia sine sacramēto. ergo nō est gratia eiusdē rōnis in paruulis ꝛ adultis: ſꝫ differens ratōe essentiali.

Contra.

¶ Ad oppositū. Gr̄a que est in paruulo manet in adulto. Ponatur ꝙ ipse nō cadat p pctm̄. ergo eadē est gratia in vtroqꝫ. Sed paruulū faciebat bene esse ergo ꝛ adultū. Cū ergo mai⁹ sit esse q̄ opari: ꝛ bñ esse q̄ bene opari. gr̄a q̄ facit bñ esse faciet bñ opari. ¶ Itē sicut differt pfectibile: ita dꝫ differre pfectio. ſꝫ pfectibile a gratia in adulto ꝛ paruulo nō est alterius rōnis. ergo gratia nō est alterius rōnis in adulto ꝛ paruulo. Minor ptꝫ. qꝛ perfectibile a gratia in adulto ꝛ paruulo est pars rōnalis. sed hoc nō differt ſm rōneꝫ in adulto ꝛ paruulo. ſꝫ in paruulo sit impotentia operandi ꝛ non in actu ſm partem rōnalē.

Responsio.

¶ Solu. dicendū ꝙ gratia in adulto ꝛ puulo nō differt ſm essentiā: q̄uis ipsa opet aliqd in adulto qđ nō opat in puulo. hoc eñ nō est ppter diuersitatem que sit in gr̄a. ſꝫ ex parte suscipiētis. qꝛ in paruulo est rō ligata q̄tum adusum. ꝛ arbitrium voluntatis ligatum. In adulto vero expeditū est. ſꝫ gratia

operatur in recipiente ſm capacitatē ipſius reci-
pientis. Quia ergo paruulus eſt tm̄ capabilis in
formatiōis. adultus aūt eſt capabilis informatio
nis ꝛ operationis. propter hoc gratia ſolum eſt in
paruulo ad informationem. in adulto autez ad in
formationem ꝛ vltra ad operationem. ¶ Ad pri-
mum ergo poſſumꝰ dicere ꝙ gratia ſm ſe eſt ipa
que facit bene eſſe. gratia autē ſm ꝙ eſt in virtute
ipſa eſt que facit bene opari. vnde ſicut nō eſt alte
rius eſſentie gratia ſm ſe ꝛ gratia in virtute. ſ3 alio
modo ſit. ita nō eſt alia gratia in paruulo ꝛ ī adul-
to. ſicut lumen ſm ſe ꝛ lumen in radio non eſt alte
rius eſſentie: ſ3 ſit alio mō ſe habēs: qꝛ ſm ſe infor-
mat aerez indiſtincte: in radio informat diſtincte
vt directū ad hanc partem vel aliam. ¶ Ad aliud
dicendū ꝙ gratia poſt peccatuz aſſimilat deo ho-
mini. quod patet in fide: qꝛ nunꝙ datur alicui gra
tia poſt pctm̄ ſeu ante incarnationez: ſeu poſt. niſi
rōne fidei dei hoīs: ꝛ hoc eſt qꝛ nullus poſt pecca-
tum potuit eſſe gratus deo ſine fide dei hoīs. Sed
fides dei hoīs eſt duplex. ſ. propria ꝛ aliena. Par-
uulo datur gratia ſine fide dei hoīs propria. ſ3 nō
ſine aliena. ſ. fide eccleſie. vt ſicut pctm̄ ab alio ha
buit: ita ꝛ grām ꝑ fidem alienam. Adulto aūt non
datur gratia ſine fide ꝓpria dei hoīs: ſeu ante in-
carnationem: ſeu poſt aſſimilat deo homini. Et
quod obijcitur gratia aſſimilans deo. ꝛ gratia aſ-
ſimilans hoī differt eſſentialiter. ſicut deitas ꝛ hu
manitas interimendum eſt. Nam gratia de intē-
tione ſua eſt aſſimilare deitati: ꝛ eo quod aſſimilat
humanitati xp̄i que eſt maxime aſſimilata deita-
ti: ꝛ deiformis aſſimilat deitati. Quicquid eñ aſſi-
milatur rei que ſimillima eſt deo. aſſimilat deo.
maxime ſi aſſimiletur ei inquantū deo ſimilis eſt.

So. ad arg. j.

Ad ſecunduz.

Membrum quartum.

De ſubiecto gratie

Queritur cōſequenter de ſubiecto gratie
Circa quod erit modus inquiſitiōis du
plex. Primo queretur quomodo h3 fieri
in ſubiecto. Scōo qūo ſit in ſubiecto

Articulus primus.

Quomodo habeat fieri ī ſubiecto.

Quomodo autē h3 fieri ī ſubiecto querit
modus ſuſceptionis. ad quod terminan
dum queretur de illis in quibus eſt libe
rum ar. ligatuz. An paruuli ſint ſuſceptibiles gra
tie. An adulti dormiētes vel alienati ſint ſuſcepti-
biles gratie.

Ad primum §. j.

An puuli ſūt ſuſceptibiles gratie
Bernardus.
Arg. primum

Ber. de gratia ꝛ lib. arb. Deus autor ſalutis eſt. li
berum arbitrium capax. nec dare valet eā niſi deꝰ
nec capere niſi liberū arb. Si ergo in paruulis nō
eſt libe. arb. ſm actuz. relinquitur ꝙ paruuli non
ſunt capaces gratie. ¶ Itē ſi dicaꝫ qꝺ in paruulis
eſt lib. arb. ſm potentiā: ꝛ hoc ſufficit ad ſuſceptio
nem gratie. ¶ In contrarium obijcitur qꝛ Bern̄.
ibidem dicit poſt. Tam abſq; conſenſu eſſe nō po
teſt recipientis ꝙ abſq; gratia dantis: ſed impoſ-
ſibile eſt ꝙ gratia ſalutis detur abſq; gratia dan-
tis. ergo impoſſibile eſt ꝙ detur abſq; conſenſu re
cipientis. Cum ergo in paruulis non ſit potentia
conſentiendi: patet ꝙ nec potentia ſuſcipiēdi gra
tiam. ¶ Item ſicut dicit aug. in lib. retractationū
Non miſeretur deus niſi voluntas preceſſerit. ſed
dei miſeratio eſt ſue gratie donatio. ergo non dat
gratiam niſi precedat voluntas. Cum ergo in par
uulis non poſſit eſſe huiuſmodi voluntas: nec ipi
poſſunt eſſe receptibiles gratie. ¶ Contra Gen̄.

Secundum

Tertium

Contra

xvij. dixit dn̄s ad abraā. Circuncidetur ex vobis oē
maſculinū ꝛ circuncidetis carnē preputij veſtri vt
ſit ſignum federis inter me ꝛ vos. Infans octo die
rum circuncidetur in vobis. Erat igitur circunci
ſio ſignum federis: ideſt reconciliationis ad deuz
ſeā illud erat vere ſignū. ergo vere erat reconcilia
tio ad deum. ꝛ in paruulis ꝛ in alijs per ſacramen
tum circūciſionis. ergo vere habebāt paruuli gra
tiam dei per circunciſionem. Si ergo ſit amplior
largitio gratie dei tempore gratie poſt paſſionem
ꝙ ante. ſ. tempore legis. patet ꝙ paruuli ſaluātur:
ꝛ ſuſcipiunt gratiam per ſacramentum baptiſmi.
¶ Itē. v. ad ro. vbi abundauit delictū ſuperabun
dauit ꝛ gratia: ꝛ ſicut regnauit pctm̄ in mortē. ita
ꝛ gratia regnet per iuſticiam in vitam eternam ꝑ
Jeſum xp̄m. ſed pctm̄ regnauit in mortem vſq; ad
mortem xp̄i in paruulis ꝛ adultis. ergo gratia que
eſt per ieſum xp̄m attinget non ſolum adultos: ſ3
ꝛ paruulos. ¶ Item. v. ad Ro. Non ſicut delictū
ita ꝛ donū. qꝛ gratia vnius hoīs ieſu xp̄i in plures
abundauit. Si ergo gratia ieſu xp̄i in plures abū-
dauit ꝙ peccatū originale. ꝛ peccatū originale in-
ficit paruulos ꝛ attingit. ergo ꝛ gratia ieſu xp̄i at-
tingit paruulos. ¶ Itē. j. cor. xv. Sicut in adā oēs
moriuntur. ita in xp̄o oēs viuificabuntur. Si ergo
in adam moriuntur non ſolū adulti ſed ꝛ paruuli
ergo in xp̄o non ſolum viuificabuntur adulti ſed
ꝛ paruuli. ¶ So. duplex eſt iniuſticia. vna quam
homo ſibi facit. alia que homini fit. Iniuſticia pri
ma eſt culpa actualis. quam ſibi facit homo per
ſuū lib. arbi. Iniuſticia ſecunda eſt culpa origina-
lis que contrahitur ex culpa ade. ꝛ non ex lib. arb.
paruuli. Siſr cū iuſtificatio nihil aliud ſit ꝙ redi
tus de iniuſticia ad iuſticiam. erit iuſtificatio du-
plex. vna ad quam homo facit. alia ad quā homo
non facit. ſicut iniuſticia non contrahitur ex ali-
quo qꝺ paruulus faciat: ita nec in iuſtificatione
requiritur ꝯſenſus eius: ſed fit in paruulo per ex-
hibitionē ſacramenti baptiſmatis. Iniuſticia au-
tem que eſt in adulto non ſolum eſt illa que ei fit
ex culpa originali. ſed etiam illa quaz ſibi facit ex
culpa actuali. ꝛ ꝓpter hoc neceſſario requiritur
ꝙ adultus ad iuſtificationez ſuam aliquid faciat
ꝛ ideo neceſſario requiritur cōſenſus eius in actu
ꝛ ſic patet ꝙ in paruulis eſt potentia ad ſuſcipiē-
dū gratiā. licet etiam in actu nō ꝯſentiāt. ¶ Ad
primum in contrariū dicendū. ꝙ liberꝫ arbi. acci-
pitur aliquando in potentia: aliqñ in actu. Dicē-
dum ergo ꝙ nulla res que non habet ptātez arbi
trij eſt ſuſceptiua gratie: qꝛ illa ſola h3 potentiam
liberi arbi. proprie. ſed dico ꝙ non requiritur actꝰ
lib. arbi. ſemꝑ ad ſuſceptionē gratie. ꝛ maxime in
iuſtificatione paruulorum. ſed ſolū ſufficit ibi po
tentia lib. arbi. ¶ Ad aliud qꝺ obijcit in ꝯtrariuz
dicendū ꝙ eſt ꝯſenſus in potentia: ꝛ in habitu: et
in actu. Conſenſus in potentia eſt in paruulo. Cō
ſenſus in habitu eſt in adulto dormiente. qui fir-
mo ꝓpoſito dū vigilaret ꝯſenſit vt conuerteretur
ad deum. ꝛ petijt gratiam. Conſenſus in actu eſt
vt in vigilante qui h3 propoſitum firmū vt ad deū
conuertatur. Si ergo generaliter intelligatur au
toritas illa d3 intelligi ſm qꝺ conſenſus generaliꝫ
dicitur iſtis tribus modis. Uel dicendum qꝺ illa
autoritas intelligiꝫ de adultis. vñ dicit gratie ope
ranti ſalutem cooperari dicitur liberū arb. dū cō-
ſentit: ſed lib. arb. non cooperaꝫ niſi in adulto: cuz
in eo ſolo ſit vſus li. arb. ꝛ propter hoc intelligitur
de adulto. Et per hoc patet ſolutio ad aliud augu
ſtini. ꝛ diſtinguendum vt prius.

Reſponſio

So. ad arg. j

Ad ſecundū

Ad tertiū

Conſequenter

Q. adulti dormiētes vl' alienati poſſint recipere grāz

Conſequenter queri §. ij.

tur de adulto. vtrū adultus dormiēs vel furioſus
ſeu amens poſſit recipere grām. Ad qꝺ ſic dr. iij.
reg. iij. ꝙ ſapia infuſa eſt Salomoni dormienti. ſ3
ſapia ē donū a deo ſicut gratia. Si ergo ſapia pt i
fūdi hoī dormienti: ergo ꝛ grā. ¶ Itez videmꝰ per
autoritates ſcripture ꝙ in ſomnis erāt reuelatio
nes pph̄ax. vñ. xij. Nūe. hr̄. Si quis inter vos eſt
ꝓpheta: in viſiōe apparebo ei vl' ꝑ ſomnū loquar
ad illum. Sed ſua locutio nihil aliud eſt ꝙ reuela
tio veritatis. ergo ī ſomnis fiūt reuelationes veri
tatis ꝛ ſecretoꝝ dei. ¶ Itē iob. xxxiij. In ſomno tūc
aperuit dn̄s aures virorum. In ſomno igitur fiūt
reuelatiōes. ¶ Iuxta has autoritates ſic obijciꝫ.
Sicut ſe habet aīa in cōgnitione veritatis: ita or-
dinata eſt ad amorē bonitatis. ſi ergo in ſomno pt
ei infundi cōgnitio ꝟitatis. ergo ꝛ ei in ſomno pt
infundi dilectio bonitatis. ſed amor bonitatis eſt
gratia ergo homini dormienti pōt infundi gratia
¶ Item titulo de baptiſmo ꝛ effectu baptiſmi hꝫ
ꝙ gratia ſacramentalis infunditur dormiēti. ſed
grā ſacramētalis eſt gratia. ¶ Itē in illa decreta-
li arguit Inno. papa hoc modo. De ſimilibus eſt
iudiciū ſiſe. ſed ſiſr ſe h3 ꝙtū ad immobilitationē
ꝛ ligationē arbitrij dormiēs ꝛ puulus. ſi ergo par
uulus nō impeditur ꝓpter ligationē arbitrij qn
recipiat gratiam. ergo nec dormiens. ¶ Itē quia
forte dicet aliquis ꝙ non eſt ſimile. quia in puulo
ſolum dimittendū eſt originale peccatuz. qꝛ nihil
habet de actuali. in adulto nō ſolū dimittendum
originale eſt: ſed etiā actuale. ad cuius dimiſſionē
requiriꝫ ꝯſenſus ī actu: ſ3 nō requiraꝫ ad dimiſſio
nē ſoliꝰ originalis. ꝛ ita cū in dormiente nō ſit cō
ſenſus in actu: nō pōt ſuſcipere grām ad dimiſſio
nē culpe. Sed tūc obijciꝫ ꝯtra hoc. qm̄ ſ3 differant
dormiens ꝛ puulus ꝙtū ad actuale pctm̄: non tñ
differūt ꝙtū ad originale: qꝛ vterq; h3 originale. ſi
ergo in paruulo pt dimitti originale ſine eiꝰ ꝯſen-
ſu ꝑ ſuſceptionē gratie baptiſmatis. ergo ꝛ ī adul-
to pōt dimitti pctm̄ originale ſine eius conſenſu.
¶ Itē aīa duplicē h3 ordinē. Unū ad ſuū ſupiꝰ. ſ.
deū. aliū ad inferius. ſ. ad corpus ſuū qꝺ mouet et
regit. Si ergo infuſio grē in aīa eſt ꝙtū ad ordinē
quē h3 ad ſuū ſupius. ſ. deū: ꝛ nō ꝙtū ad inferius.
cū ille ordo maneat in aīa dormiētis: videꝫ ꝙ dor-
miens poſſit recipere grām ſicut ꝛ vigilās. ¶ Itē
potētia rōnalis que abſoluta eſt ꝛ abſtracta ab oī
materia: h3 abſolutam libertatē ꝛ ē ꝯdn̄a ſui actus.
Nulla igiꝫ diſpoſitio q̄ ſit facta ī materia ligabit
ſuā libertatē. ergo ī ſomno ſi ligaꝫ ſuū arbitriū: ſ3 ē
arbitrio libera. ergo pōt ꝑ ſuū arbitriū ꝯſentire ad
ſuſceptionē grē. Eſt igiꝫ grē ſuſceptiua aīa in dor-
miente ſicut in vigilāte. ¶ Itē fantaſia q̄ ē vis ſen
ſibilis ꝛ inferior ꝙ rōnalis cuiꝰ eſt li. ar. nō imobi
litatur in ſomno: ſed tunc virtuoſiꝰ ꝛ fortius ope-
ratur ꝛ melius percipitur eius operatio. Cuz ergo
virtuoſior ſit virtus rōnalis ī qua eſt li. ar. ꝙ fan
taſia. ergo ipſa nō amittit ſuam operationem in
ſomno. ergo poterit conſentire ꝛ recipere gratiam
in ſomno. ¶ Item ſicut appetitus ſenſibilis mo-
uetur ex ſpecie boni ſenſibilis delectabilis in dor
miendo: ita appetitus rationalis poteſt moueri
ex ſpecie boni intelligibilis in dormiendo. ſed hec
eſt diſpoſitio ad ſuſcipiendum gratiam. ergo dor
mientes habent potentiam diſpoſitam ad ſuſci-
piendum gratiam. ¶ Item aliquando eſt in ſom
no ꝙ non fit plene reſolutio vaporum vel fumoſi
tatum deſcendentium a cerebro: nec fit plene re-
ſolutio ſenſuum. vnde tunc ſurgunt dormientes

Obijciꝫ ar. j.

Secundum

Tertium

Quartum

Quintum

Sextum

Septimum.

Octauum

ꝛ faciunt opera vigilantium. Ponatur ergo ꝙ ali
quis in tali ſtatu ſurgat ꝛ det elemoſinā ꝛ habuiſ-
ſet prius deſideriū dandi firmū ꝛ feruēs Cōſtat ꝙ
actꝰ vel motꝰ ille h3 ortū ex bona radice. ergo fru
ctus bonus eſt. ergo meritoriꝰ. ¶ Ad oppoſitum
Ber. Tam abſq; conſenſu eſſe non pōt recipien-
tis ꝙ abſq; grā dātis: ꝛ loquiꝫ de dono gratie a deo
Si ergo nō eſt ꝯſenſus in dormiente: nō pōt eē in
eo ſuſceptio gratie. ¶ So. dōm ꝙ eſt diſpoſitio q̄
imprimitur aīe ad ſuſceptionē gratie: ad quā aīa
nihil operatur actu nec habitu. ꝛ hec eſt in paruu
lo baptizato. Eſt alia diſpoſitio ad grām que im-
primitur anime: ad quā nihil operaꝫ aīa ſm actū
ſed ſm habitū. ſicut in adulto dormiēte: qui priꝰ
perſeuerauit in firmo ꝓpoſito baptizandi: ſi iſtis
talibus imprimaꝫ caracter baptiſmi: ſunt diſpoſi
ti ad gratiā ipſis cooperātibꝰ ſm habitū. Eſt etiā
diſpoſitio ad grām ad quā cooperaꝫ aīa ſm actuz
ſicut eſt in adulto vigilāte: cui imprimiꝫ caracter
ſm actū. Itē notandū ꝙ grā aliquādo infundiꝫ ex
virtute ſacramēti: aliqñ ſine ſacramēto. Dicendū
igitur ꝙ gratia ſacramētalis in baptiſmo nō īfun
ditur niſi ſm illā diſtinctionē nec caracter baptiſ
malis imprimiꝫ. Gratia aūt q̄ datur ſine ſacramē
to nunꝙ infundiꝫ ſine actuali cōſenſu. ꝛ ita pꝫ ꝙ
ipſi dormiēti nō infunditur grā niſi ꝑ ſacramētū
et hec etiā ei nō infunditur niſi habuerit habituz
quo velit ſuſcipere gratiā. i. niſi cooperetur ſm ha
bitū. Siſr dōm eſt de hoīe furioſo. ¶ Ad primuz
dōm. ꝙ virtꝰ apprehēſiua pōt cogi per rōcinatio-
nem vt aſſentiat vero. ſicut ſi aliquis ꝯtradiceret
alicui veritati per virtutē alicuius rōcinationis:
poſſet cogi ratio eiꝰ vellet nollet ad hoc ꝙ aſſenti
ret illi vero. Sed nō eſt ſic de vi motiua q̄ eſt rece-
ptiua boni. illa enim nūꝙ pōt cogi ad bonū: imo
ſi vult appetit bonuz: ſi nō vult nō appetit. Ex ꝑte
igiꝫ virtutis motiue ē libertas abſoluta: ita ꝙ ni-
hil fit in ea ſine ſuo conſenſu: ex quo nō pōt cogi.
Ex parte aūt virtutis apprehēſiue nō eſt ita. quia
aliquid pōt in ea fieri ſine ſuo ꝯſenſu: qꝛ pōt cogi
ad verū ſicut dictū eſt. ꝛ ideo ſcientia pōt imprimi
aīe ſine ꝯſenſu ipſiꝰ in dormiēdo. aīe tñ nō pōt im
primi grā ſine eius conſenſu ꝛ intelligendū eſt de
grā que infundiꝫ ſine ſacramēto: ꝛ iō dormiēs nō
eſt ſuſceptiuus talis gratie. Per hoc patz ſolutio
de reuelationibus qꝛ in reuelatione non eſt aliud
ꝙ impreſſio forme veri in vi apprehenſiua. non eſt
autē ipſam neceſſe ad hoc cooperari ſicut viſuz eſt
¶ Ad aliud qꝺ obijcitur de decretali. dōm ꝙ ē gra
tia cū ſacramēto ꝛ ſine ſacramento. Grā ergo ſine
ſacramēto nō pōt infundi dormiēti ſicut patz. grā
aūt q̄ eſt cū ſacramento pōt. ſed hoc cū diſtinctio
ne poſita: qꝛ oportet ꝙ habeat ꝯſenſum in habitu
ꝛ hoc patz per hoc ꝙ in illa decretali dr̄ de baptiſ-
mo et effectu baptiſmi. Maiores ꝛc: ponit Inno.
iij. talem diſtinctionem. Dormientes autē ꝛ amē
tes ſi priuſꝙ amentiam incurrāt vel dormiant in
contradictiōe perſtiterint: quia in eis intelligitur
contradictionis propoſituz ꝑdurare: ſi fuerint ſic
immerſi caracterem non ſuſcipiunt ſacramenti.
Secus autez ſi prius cathecumini extitiſſent ꝛ ha
buiſſent propoſitum baptizandi. Unde tales in ne
ceſſitatis articulo conſueuit eccleſia baptizare
Et ſic per hoc patet diſtinctio predicta. quod etiā
neceſſe eſt quod dormientes habeant conſenſum
ī habitu ad hoc qꝺ recipiant grāz ꝑ ſacramentuz.
¶ Ad aliud rn̄det Inno. ī eadē decretali et oñdit
q̄re nō pt dimitti origīale ipſi adulto: cū nō quo
dimittiꝫ puulo. et ponit duplicē rationez ad hoc
dicens. Dominus qui totum hominem ſaluū

Contra

Reſponſio.

So. ad arg. j.

Ad ſecunduz

Ad tertium.

fecit in sabbato opus imꝑfectum nō nouit. ⁊ ideo
peccata nō ꝑ ꝑtē ꝑ toto dimittit. Cū ergo ī adul
to sit peccatū originale ⁊ actuale. cōstat ꝙ vnum
nō dimittit sine altero. sed actuale contrahitur cū
cōsensu. ergo nō debet ei dimitti sine ꝯsensu ad mi
nus in hitu. Sed sine hoc nō potest dimitti origi
nale in adulto ꝓpter hoc nō potest dimitti pecca
tū in adulto sine consensu. Item alia est eius rō ad
hoc. Pena originalis peccati est carētia visionis
dei actualis vero pena peccati est gehēne ꝑpetue
cruciatus. vnde si primum dimitteret alicui alte
ro non dimisso: talis nō careret visione dei ꝓpter
originale dimissum: ⁊ cruciaretur in gehenna ꝑ
petuo ꝓpter reatum criminis actualis. Sed hec
tanq̄ impossibilia sese minime patiunt. immo si
bi mutuo aduersantur. ⁊ ꝓpter hoc nō pōt dimit
ti originale per baptismū adulto si dormiat sine
ꝯsensu. paruulo tamen pōt: quia in ipō nō est alia
culpa que contrahatur cum consensu. ¶ Ad hoc
Ad quartuz.
quod obijcit. ꝙ ordo anime ad suum superius ma
net in somno. dicendum ꝙ ordo aie est vt non ꝑfi
ciat ꝑm suam vltimā ꝑfectionem sine suo consen
su. hec autem vltima ꝑfectio est ex forma bonita
tis impressa ei. quia ex hac parte relict⁹ est homo
in manu sui consilij. sicut habet ecclesiastici. xv. id
est ꝑm ordinē anime ad istam ꝑfectionem relinq̄
tur homo suo li. ar. Unde dicit Dyoni. ꝙ nos non
Dyoni.
habemus vitam coactam sicut habent irrōnabi
bilia. vnde vita glorie vel gratie non datur nobis
coacte. ⁊ ꝓpter hoc cum anima non possit cogi ad
istam ꝑfectionem que est ex forma boni. per infu
sionem gratie non potest recipere gratiam. cum
consensus actu non sit in dormiente. ¶ Ad aliud
dixerunt quidam. ꝙ sicut videmus ꝙ clauis du
Ad quintuz ꝑm quosdez.
pliciter est ligata. Uno modo quia non est pote
stas ligandi vel soluendi ꝓpter inidoneitatem po
testatis: quia scilicet non habet idoneitatez: ⁊ hoc
modo ligat in presbitero suspenso vel degradato:
quia non habet idoneitatem ad hoc. Alio modo
dicitur clauis in aliquo ligata nō ꝓpter idoneita
tem ipsius necessitatis nec potestatis sue. ſ3 quia
deficit ei materia scilicet subditi quos liget vel sol
uat. ⁊ hoc modo ligata est clauis in monacho vel
vel religioso. Similiter dicunt ꝙ in somno li. arb.
ꝑm se nō ligatur sed quia non habet materiam in
somno que ei subiecta sit. Quō ergo non habet exe
cutionē potestatis in somno: hoc non est quia de
ficiat vel ligetur potentia li. arb. sed hoc propter
defectum materie. in vi autem sensibili non est exe
cutio in somno ꝓpter defectum potentie quia li
gatur. ⁊ ꝓpter defectum materie que ei non offer
tur. Uis ergo rationalis cuius est li. ar. absoluta ē
a materia: ⁊ inde est libera: nec ligat ī somno ſ3 se:
sed ligatur quia nō habet executionem in opere ꝑ
pter defectum materie circa quam operatur. Alij
ꝑm alios
dixerunt iuxta philosophos. Quō cū in aia sit vis
que non dependet a corpore quantum est de se sc3
li. ar. ⁊ vis dependens a corpe. s. vis motiua cōcupi
scibilis. irascibilis. Sed remuneratio meriti debet
esse ꝑm aiam ⁊ ꝑm corpus: necesse est ꝙ opus me
ritoriū fiat per vim aie ꝑm se ⁊ ꝑ vim ad corpus: et
nō solū ꝑ vnū. ⁊ ideo in opere meritorio imperat li
berum ar. ⁊ vis ad corpus facit motum vel opus.
⁊ quia in dormiēte ligat vis ad corpus: ꝓpter hoc
in dormiente non potest liberum ar. habere con
sensū meritoriū vel opatoriū ad grāz. Jō distrixe
rūt sicut dicit Auicēna. Quedam est vis imperās
motum. ⁊ hec est vis imperans li. ar. ⁊ quedam est
faciens vel exequens motum: ⁊ hec est vis ad cor
pus. hec autem immobilitatur in somno: quia est
vis corporis seu ad corpus. Quia ergo cessat vis fa
ciens motum: ideo cessat vis imperans motum. ⁊
ita cessat lib. ar. sicut rex est imperans ⁊ mouens ⁊
homines sunt exequentes. ⁊ si non esset qui obe
diret regi: rex cessaret a suo imperio. Similiter di
co ꝙ lib. ar. cessat in dormiente: quia cessat vis fa
ciens motum. vnde ligatum est non in se: sed ī exe
quente. ⁊ ideo non potest recipere gratiam. ¶ Sz
obijcitur
obijcitur. quia li. ar. de se elicit motum consensus
sine aliqua cooperatione vis sensibilis: seu virtu
tis ordinate ad corpus. ergo q̄tum ad consentire
non immobilitatur in somno. ¶ Itez dicit Ansel.
ꝙ voluntas est instrumentū seipm mouens. ergo
nulla erit causa sufficiens ad mouenduz vel quie
scendum vel quietandum ipsam. ¶ Rn̄sio. dicen
Solu.
duz ꝙ duplex est motus. s. motus ab anima. ⁊ mo
tus ad animam. In motu ad animā se habet ani
ma in potentia passiua ⁊ receptiua solum. In mo
tu ab anima se habet anima in potentia actiua.
Primus autem motus est in vi apprehensiua: qr
recipit spēs rerum extra. a quibus incipit motus
⁊ terminatur ad animam. Et ideo vis apprehen
siua est vis passiua solū ⁊ receptiua: ⁊ motus eius
est ad animam. ⁊ inde est ꝙ si sit imprimens extra
fiet motus in ea ipsa nihil operante: cum non fa
ciat vel incipiat motum sed mouetur a rebus ex
tra. ⁊ ideo in somno potest exercere suaz operatio
nem, si sit agens extra vel imprimens in ea formaz
veri. Secundus aūt motus est in motiua. Nihil
ominus videtur melius dicendū. ꝙ sicut in motu
ꝑm egritudinem vt ī furia rapitur tota anima ad
vim morbi expellendam. silr in quibusdā motib⁹.
vt in extasi per gratiam rapitur tota anima ad vi
dendū ea que supra ipsam sunt. sicut fuit in raptu
pauli ⁊ propheta℞. sicut ⁊ in coitu dicimus. ꝙ to
ta intentio aie fertur ad actum generatiue ⁊ rapi
tur. ita dicimus de li. ar. in somno. ꝙ nō dicit immo
bilitari quia ligetur in se nec vis in qua est: sed qr
anima rōnalis cuius est: totaliter fertur ad alium
actum alterius vis in somno sicut ad actum nu
tritiue: quia vis nutritiua est que maxime operat
in somno. ⁊ ideo quia anima rationalis in somno
non intēdit vt vtatur li. ar. dicitur immobilitari.
⁊ ideo non operatur nec suscipit gratiam in som
no: cum oporteat ipsum operari ⁊ consentire actu
ad illud quod suscipit. ¶ Ad aliud quod obijcitur
Ad sextum
de fantasia. notandum ꝙ cum sint vires anime q̄
dam ꝑm partem rationalem: quedam ꝑm irrōna
lem. ex parte irrōnalis vegetabilis sensibilis. ex ꝑ
te vero rationalis intellectus speculatiuus appre
hensiuus ⁊ motiuus. Circa quālibet differentiaz
est accipere duplicē vim. vnam que semper est cuz
suo actu. aliam que nō semꝑ. vꝫ. g. Ex parte vegeta
bilis est accipere vim vegetādi: que semꝑ ꝯtinuat
suum actum. s. vegetare in corpore. ⁊ vim augmen
tandi ⁊ generandi: que non semꝑ continuāt suum
actum. Item ex parte sensibilis est accipere vim
apprehensiuā de foris. vt visiuā auditiuā ⁊ hmōi.
que non semper ꝯtinuant suum actū ⁊ vim appre
hensiuam interius sicut fantasia que semꝑ conti
nuat suū actū siue in somno seu in vigilijs. sicut di
cit phus. Sed in somno tota eius intētio versatur
interius. in vigilia vero diffunditur ad appreben
siuas exteriores. vn̄ propter hoc meli⁹ ꝑcipimus
opationē eius in somno q̄ in vigilia. cui⁹ signūm
est. ꝙ quando claudimus alios sensus in vigilia:
tunc operationem fantasie percipimus velut lu
cem spēs sensibiles seruatas interius illustrantē.
Itē ex ꝑte apprehensiui intellectus est vis duplex.
vis que semꝑ ē cum suo actu velut lux. ⁊ sicut dicit
phus. se

phs. se hʒ ad itelligibilia sicut lux ad colores. ⁊ dr
intellectus agens: ⁊ vis que non semꝑ est cum suo
actu: sed educitur de potentia in actum. ⁊ dicitur
intellectus possibilis. Item simili modo ex parte
motiui intellectus est vis duplr vis que semper ē
cum suo actu. vt quemadmodū intellectus agens
est cōtinue irradiās sup aiam ad cognoscendum
intelligibilia veritatis. ita ex ista ꝑte ē vis radiās
⁊ mouens ad appetibilia bonitatis semꝑ remur
murans contrarijs: quā dicim⁹ synderesim. Pre
terea vis que non semper est cuz suo actu: non est
determinata ad vnum actum: sed ad oppositos
actus se hʒ ꝑm electionē liberam: penes quam po
Ad sextum
nitur li. ar. Patet igitur rn̄sio ꝙ nō est similis mo
dus operationis fantasie ⁊ li. ar ⁊ rōnis q̄tum ad
vim que non habet actum continuuz. ¶ Ad illud
vero qd̄ obijcit ꝑ similitudinem appetitus sensibi
lis ⁊ appetitus. rōnalis. dōm ꝙ appetitus sensibi
lis. sicut dicit Jo. dama. magis agit q̄ agat. ⁊ hoc
est quia deducitur ⁊ trahitur a specie obiecta dele
ctabili. appetitus vero rōnalis magis econtrario
agit q̄ agatur. ⁊ ideo qn̄ ad aliam operationē ra
Ad octauum
pitur aie intentio velut in furia ⁊ in somno quie
scit. ⁊ hoc modo dicit ligari sicut dictuz est. ¶ Ad
vltimum dicendum. ꝙ q̄uis non sit pn̄tis nego
cij ꝑm predictā hypostasim: ꝙ operatio illius q̄ sic
insurgit ī somno procedit ex virtute estimatiua: q̄
vis non solum accipit spēs sensibiles sed intentio
nes specieruz sensibiliū: sicut dicit Auic. vt delecta
bile. tristabile. bonū. malum. nociuū. fugitiuum.
ex quarum intentionum pn̄tatione fortissima in
talibus mouetur estimatiua: et mouet ad hoc ꝙ
homo surgat ⁊ operetur ligatis somno virib⁹ ex
terioribus sensus ⁊ li. ar. rōnis. vnde quicquid fa
ciat nō reputatur ei ad meritū vel demeritum: nec
ad laudē vel vituperium. Ex his igitur satis mani
festum esse potest qualiter gratia habet fieri in
subiecto.

Articulus secundus

Quō gratia sit ī subiecto.
Postea inquirenduz est de grā quō sit in
subiecto. Et q̄runt duo. Primo. an grā
insit ꝑm maius ⁊ minus. hoc est: an sit
maior in vno q̄ alio. Secundo. an ꝑm
maius ⁊ minus. s. ꝑm intensionem ⁊ remissionem
put dicitur margarita albior equo.

Ad primum sic. S. f.

Aug⁹. ad dardanū. Deus vbiqꝫ tot⁹ est: q̄uo ergo
in alijs amplius: in alijs minus. Sed deus ⁊ ī aia
An gratia sit maior in vno q̄ ī alio. arg. primum.
ꝑ grām ē in quolibet hn̄te grām. ergo totus est in
quolibet hn̄te grāz: ⁊ tot⁹ hēt a quolibet. ergo tn̄
habet vn⁹ gratiā quātū ali⁹. Si ergo ipm hr̄e ē eē
gratie. ergo tantū habet vnus de grā q̄tum alius.
¶ Item gratia ꝯparat ad dātem ⁊ ad recipientē.
sed dās nō se habet ꝑm maius sed equaliter oībus
similiter nec recipiens. ergo gratia non est maior
in vno q̄ in alio. ex quo nō pt determinari eius ma
Secundum
ioritas: nisi ꝑm dantem vel recipientem. Minor
pꝫ qr dans est simplex non hn̄s quantitatē. s. ipse
deus. silr ex ꝑte recipientis est equalitas sicut ex
parte dātis. quia hō in q̄tum imago est in poten
tia recipiēdi gratiam. Si ergo ipsa imago non est
maior in vno q̄ ī alio: ergo nec recipiens se hʒ ꝑm
maius ⁊ minus. ergo ex vtraqꝫ parte est equalitas
Cōtra Aug.
Ad oppositum. Augusti. ad dardanū. In quibus
hitat deus non equaliter hitat: quia inde est illud
ꝙ Helyseus. iiij. reg. ij. poposcit vt in eo esset du
plex spūs. i. ī duplo q̄ ī Helya. Si ergo illud erat
possibile quod petebat: ⁊ petebat ī se spiritum du
plicari: ergo in eo poterat spūs maior esse quaz in
Helya in duplo ergo ⁊ gratia in duplo. quia spi
tus ille gratia est. ¶ Item augu. ad Bonifacium
Grā meret augeri. Pōt ergo eē maior ī vno q̄ in
alio. ¶ So. dōꝫ ꝙ maius ⁊ min⁹ nō dicūt ita ī for
mis spūalib⁹ sicut in formis corporalib⁹. qr in for
mis materialib⁹ dicuntur ꝑm quātitatem dimen
Responsio
siuā. ⁊ rō huius ē. qr sunt forme materiales ⁊ per
ficiētes materiā. forme autem spūales inmateria
les sunt. ⁊ inde est ꝙ maioritas ⁊ minoritas nō de
terminantur in eis ꝑm quātitatē dimēsiuā. sed so
lū ꝑm q̄titatem virtualē. ꝑm ꝙ dicit aug⁹. de q̄ti
tate aie. ꝙ aia nō dr̄ q̄ta ꝑm q̄titatē dimēsionis
sicut lignū. sed ꝑm q̄titatē ꝟtutis. ¶ Itē dōm ꝙ
grā pt dici maior tribus mōis. s. maior virtute. et
expssiōe. ⁊ inclinatione. ⁊ rō huius est. qr grā nihil
Grā dr̄ maior triplr.
aliud ē q̄ similitudo dei ī creatura rōnali q̄ est effe
ct⁹ dei. sed similitudo rōnalis creature ad deum
pōt esse vel ꝙ sit ei similis ꝑm rationem efficien
tis. et sic dicitur silr̄itudo virtutis quia virt⁹ vel po
tentia debet ei ꝑm rōem efficientis. Aut ē silr̄itudo
ꝑm rōez qua deus est cā exēplaris seu formalis. et
sic dr̄ silr̄itudo expssionis seu ꝑm expssionē. quō dr̄
esse silr̄itudo inter sigillū et cerā impssam ī sigillo.
Silr̄ ipa dei sapia est quasi sigillū: et eius silr̄itudo
expssa ē in rōnali creatura. Aut ē silr̄itudo ꝑm rōez
qua de⁹ est cā finalis. ⁊ sic dr̄ silr̄itudo inclinatiōis
vel ordinis. qr ex hoc ꝙ rōnalis creatura ē ꝓpter fi
nem q̄ ē summa bonitas: ex hoc inclinat ad illam
tanq̄ ad finē. eū hāc iclinationē tollit pctm̄. Gra
tia ergo est dei silr̄itudo in creatura istis tribus mo
dis. s. ꝑm ꝟtutē. ⁊ expssionē. ⁊ inclinationē. Maio
ritas ergo gratie. aut est virtutis respectu efficien
tis aut expssionis respectu cause exēplaris. aut in
clinatiōis respectu cause finalis. Scōm hoc ma
ior fuit gratia in xp̄o q̄ ī alijs. ⁊ ꝯsiter maior ī bea
ta ꝟgine. ⁊ ꝯsiter in alijs sanctis: qr habuerūt ma
iorē virtutē: ⁊ ad plura opabilia. qr xp̄s habuit ma
iorē: alij minorē respectu illius. btā Maria ꝯsiter
maiorē respectu alio℞: ⁊ sic de alijs silr̄itudinibus. ⁊
q̄tuz ad hoc intelligit aug. ꝙ Helyse⁹ petebat in
se duplicari spūm Helye: ita ꝙ maiorem haberet
spūm q̄ Helias q̄tum ad maioritatez ꝟtutis ad
plura opabilia. Petebat em̄ ꝙ duplicaret virtus
in ipō ad operādū plus in duplo ⁊ hoc faciebat ꝓ
pter incredulitatem ppl̄i. ¶ Ad primaz rōnem in
Solu. ad ar. primum.
ꝯtrarium dicēdū. sicut dicit phus in li. de causis.
Prima causa ī oib⁹ reb⁹ ē ꝑm dispositionē vnam.
nō tn̄ oēs recipiunt ipam ꝑm dispositionem vnaz
seu rōem vnā: nec eius operationē. qr q̄dā recipiūt
ipam vel ei⁹ opationē receptione corpali q̄dā rece
ptiōe spūali intellectuali. ⁊ exemplū est in luce seu
in radio solis. Radius em̄ solis quantum est de se
cū attingit materiā liquefactibilez vt ceram. ⁊ ma
teriam indurabilem vt lutū. quātū est de se. eodem
modo operatur in vtraqꝫ. sed non a parte recipiē
tium. vnde non idem efficitur ī vna ⁊ in alia: qr nō
recipiūt ipm eodē modo. imo lutū recipit ꝑm vnā
dispositionem ⁊ cera ꝑm aliā. ꝑm ꝙ hn̄t diuersas
naturas. ⁊ ꝓpter hoc non efficitur idem in vtroqꝫ
per receptionem radij. Similiter dicendum ꝙ de⁹
quantum est de se. vno modo se habet ad omnes
Ad secunduz
creaturas ⁊ equaliter. non tamen vno modo nec
equaliter ab omnibus recipitur. ¶ Ad secunduz
dicendum. ꝙ attendendo dantem non est diffe
rentia quantum in ipso est. quia non plus se ha
bet de se ad vnum q̄ ad aliud. Similiter attēden
do recipientem ꝑm se. nulla est differentia in rece
ptione: nec maioritas nec minoritas. quia ipsum
recipiens equaliter se habet in omnibus ad reci

piendum gratiam quātū est de se. τ hoc declaratur p exemplum in natura. Uidem⁹ enī ꝙ sol quātuꝫ ē de se. sil'r se hꝫ ad illuminādū oēs ptes aeris: sil'r oēs ptes aeris ꝙ̄tū ē d se sil'r hñt ad recipiēdū illuminationem a sole. vnde vna quātū est de se: non magis se habet ad hoc ꝙ̄ alia. sed attēdendo comparationem ptium aeris ad solē: sic est differētia in illuminatione quia ptes aeris que sunt ppinquiores soli plus recipiūt de illuminatione a sole. τ plus influit sol in illis. Eodem mō intelligēdum est ꝙ maioritas gratie nō attēditur ex parte dantis sm se nec recipientis sm se. sed ex ordine τ comparatione vnius ad alteruꝫ. qr aīa que ppinquior est τ ppinqui⁹ ordinatur deo. est susceptiua maioris gratie. τ ideo xp̄s qui ppinquius est: plus recipit. τ ꝯ̄siter beata virgo. τ sic ꝯ̄siter de alijs sanctis sm ordineꝫ diuine dispositionis τ p̄destinatiōis.

U. gr̄a dicat sm extensionē τ itēsionē

Consequenter queri .§.ij.

tur vtrū gratia sit in subiecto sm intensioneꝫ τ remissionem. put dicit margarita albior equo. hoc est querere. vtrū magis intendat in vno ꝙ̄ in altero. Ad qd sic. aug. ad Dardanū. In sanctis alij sūt sanctiores alijs. sed vnde hoc nisi habendo abundantius inhabitatorē deum. Et dicit ibi ꝙ habere inhabitatorem deū. hoc nō est nisi per gratiam ergo in quibusdā sanctis magis est intēsa gr̄a ꝙ̄ i alijs. Gratia ergo recipit magis τ minus in vno ꝙ̄ in alio. ¶ Ad oppositum. Duplex est esse scilicet primuꝫ τ secunduꝫ. τ hoc ē eē nature τ ordinis. sm essentialia primi esse. nō recipiunt magis τ minus. ergo similiter nec essentialia secundi esse recipiunt magis τ minus. Sed essentiale secundi esse est gratia: ergo gratia non recipit magis τ min⁹. ¶ Item imago dei non recipit in nobis magis et minus: qr nō est dicere ꝙ ipa sit magis imago nūc ꝙ̄ in alio tēpore: nec magis imago in vno homine quam in alio. ergo perfectio imaginis non recipit magis τ minus. Sed gratia est pfectio imaginis. ergo τc. ¶ Solutio. dicendū ꝙ cū sit duplex gratia. s. creata τ increata. increata nō recipit magis τ minus. quia ipa est substantia. Creata vero recipit magis τ minus: qr ipa est accidens. et magis τ minus attēdunt in natura per accessum ad gratiam increatam. Nec est simile de primo esse τ scdo qr primū esse dicitur a forma. vnde esse primū dicit ex hoc ꝙ iam est actu. τ ita hꝫ ꝯplementum τ terminatum est. τ ideo non recipit magis τ min⁹. Sed esse scdꝫ dr respectu finis. hoc est i ordine ad finem ꝯplementū. τ ppter hoc adhuc est in potētia τ non in actu. sed accessus ad finem potest esse sm magis τ minus τ inequaliter. τ ppter hoc scdꝫ esse recipit magis τ minus: sm ꝙ potentia magis τ minus accedit ad finem τ cōplementū: cū nō sit cōpletum nec terminatum. ¶ Ad scdm dicendū. ꝙ cōtingit imaginem dei τ essentiam anime considerare ꝙ̄tum ad esse primum. Item contingit eā cōsiderare non absolute sed in ordine ad finem. et sic consideratur iam vt potest tendere in finem et hoc modo potest recipere magis τ minus. τ sil'r gratia que est eius pfectio. τ sic ptꝫ quomodo gr̄a recipit magis et minus: quoniam per maiorem accessum et minorem ad finem seu ad gratiam increatam. vnde augu. in lib. de presentia dei ad Dardanum ponit exemplum de magis τ minus in positionibus τ priuationibus. in peccato τ gr̄a quia in peccato dicitur magis τ minus per recessum a deo qui recessus attenditur sm dissimilitudinem τ non sm distantiam localem: quia peccatum est dissimitudo dei. in gratia per accessuꝫ maiorem τ minorem ad lumen vel ad diuinam similitudinem. quia gratia est similitudo dei. vnde non attenditur per accessuꝫ localem. τ ponit exemplū. sicut oculi ceci tanto longius ab hac luce dicunt: quanto fuerint ceciores τc.

Augu.

Cōtra pmū.

Secundum

R̄nsio ad primum.

Ad secunduꝫ

Membrum quintum.

De causa gr̄e

Consequenter querenduꝫ est de cā gr̄e. De causa aūt efficiēti nō est dubitatio per p̄dicta. qm̄ illa est deus. sed que sit cā meritoria ex parte nostra: vel necessaria ex parte dei inuestigādū est. Queritur ergo primo generaliter an sit gratie cā meritoria ex parte nostra. Secūdo specialiter de prima gratia an cadat sub merito. Tertio an facienti qd in se est necessario detur gratia a deo. Quarto an non facienti quod in se est detur.

Articulus primus.

An ex parte nr̄a sit cā meritoria gr̄e. Arg. primuꝫ. τ secundum.

Ad primum sic. Maius bonuꝫ ꝙ̄ sit gratia cadit sub merito scilicet beatitudo eterna. Gratia ergo cum sit minus bonum cadit sub merito. τ sic nō est donuꝫ gratisdatum. ¶ Item aliquis potest mereri gr̄aꝫ a rege terreno. ergo cum similis est ratio ex parte ista qua hō hꝫ gratiā a deo seu a rege celesti: ergo homo pōt mereri gratiam regis celestis. ¶ Item solet dici per distinctionem ꝙ non possumus mereri gratiam sm substantiam gratie. sed possum⁹ mereri augmētū gratie. sm ꝙ dicit aug. ad bonifaciū. Gr̄a meret augeri vt aucta mereat τ pfici. Sꝫ tūc obijcit. Possumus mereri augmētū gr̄e. Sꝫ augmētū gr̄e est gr̄a: qr ē gradatisdatū. ergo possum⁹ mereri gr̄aꝫ. ¶ Ad oppositū. aug. ad bonifaciū. Cū fides ipetrat iustificationē: nō gr̄aꝫ dei. p̄cedit aliq̄d meriti hūani τc. Si ergo aliq̄d meriti nō p̄cedit gr̄aꝫ. ergo gr̄a nō cadit sub merito. Itē si gr̄a cadit sub merito. oē aūt meritū est a gr̄a. ergo gr̄a est a gratia. ergo idem est a se. quod nihil est dictū ergo gr̄a non cadit sub merito. ¶ Item oē meritū determinatur per rectam intentionem. recta vero intentio determinatur respectu boni eterni. ergo τ meritum determinabit respectu boni eterni. sed gr̄a nō ē bonū etnū. ergo meritū nō determiat respectu gr̄e. ergo gr̄a nō cadit sub merito. Sol. dōꝫ ꝙ gratia sm rōnem nois gratie. nō cadit sub merito. τ ꝙ̄uis res gratie possit cadere aliquo mō sub merito: cū rō gr̄e in ꝙ̄tū gr̄a ē nullo mō p̄t cadere sub merito: quia gratia dr eo ꝙ gratisdatur. hec enim est interpretatio sui nominis. sed quod gratisdatur: non datur merito. τ ideo gratia hꝫ rationē nominis. dr per exclusionē meriti. Nunꝙ̄ ergo gratia sm rationem gratie cadit sub merito: quia sicut principium primum mouendi non mouetur neꝗ primum principium fiendi fit: ita nec primuꝫ principiū merendi debet cadere sub merito. ¶ Ad primum in contrarium dicenduꝫ. ꝙ meritum hꝫ principium a quo. τ hoc est gratia. Iteꝫ habet finē τ hoc premium vel gloria eterna. Sicut ergo non possemus dicere ꝙ principium motus esset illud in quod est motus. immo est illud a quo est. terminus autem finalis est illud in quod est motus. ita nec principiū meriti a quo ē omne meritū: potest esse illud i qd sit meritum: sed finis meriti. s. beatitudo. et ideo meritum non dr respectu gratie. dicit tamen respectu p̄mij esse. s. respectu beatitudinis eterne. ¶ Ad scdm dicēdū ꝙ meritū gr̄e regis terreni potest esse a nobis τ principium meriti illius quo meremur illaꝫ. Sed principiū quo meremur gr̄am regis celestis nō pōt eē a nobis. qr i homine non est

Tertium

Contra.

Responsio

Sol. ad arg. primum

Ad secunduꝫ

non est ꝙ possit habere gr̄am dei sine acceptiōe a deo sicut in hoīe. τ Bern. i li. ar. ponit talē rationē Nostra bona volūtas a deo creata supple bonitate naturali pfecta nō erit. quousꝗ creatori pfecte subiecta sit. Et p hoc distinguit ipse duplicem statū volūtatis. s. statum creationis τ statum pfectionis. τ arguit hoc modo. Absit vt ipius voluntatis pfectionem ipi voluntati non deo creatori tribuamus: cum longe melius sit esse perfectuꝫ ꝙ̄ factū τ post subiūgit. Perfectio aūt est ex gratia. ¶ Ad tertiū dicēdū. ꝙ aug. dicit ꝙ gratia meretur augeri τc. sed nō dicit ꝙ ab alio ꝙ̄ ab ipa gratia. Non enī est augmentū gr̄e ab operatione li. ar. causaliter. lꝫ quodāmō cooperet: sed gratia cū pmanet de se meretur augeri. vnde nō propter hoc dicit cadere sub merito hominis augumentuꝫ gratie. vnde statim subdit aug. volūtate concomitante nō ducente. pedissequa non preuia.

Ad tertium

An gratia cadat sub merito.

Articulus secundus.

Consequenter queritur vtrū prima gr̄a cadat sub merito. τ primo q̄rit vtrū aliquis possit sibi mereri primā gratiam. Scdo an alij possit mereri primā gr̄aꝫ. Quātuꝫ ad primū querūtur duo. Primū est vtrū aliq̄s merito p̄cedenti possit mereri sibi gr̄am. Scdo vtrū merito coherēti vel subseq̄nēti. Item prima questio subdiuidit vel partitur in duas. Quia primo queretur de illo qui est in pctō mortali: vtrum ipe merito p̄cedenti possit sibi mereri gr̄am. Scdo querit de illo qui est in statu caritatis vtrum possit mereri sibi gratiam qua resurgeret τ releuaretur si caderet in peccato mortali.

U. exn̄s i peccato mortali merito precedēti. pōt sibi mereri gr̄aꝫ. Arg. primuꝫ.

Ad primum sic. §.j.

obijcitur. Zach. j. dicit prima bonitas. Cōuertimini ad me τ ego cōuertar ad vos. Si ergo illud verbum verum est, si aliquis ꝯuertatur ad diuinā bonitatē vel ad deum: meretur ꝙ deus ꝯuertatur ad ipm. Sꝫ ꝯuersio dei ad peccatorē nō ē nisi per gr̄am. ergo exn̄s in pctō mortali merito p̄cedenti potest mereri sibi gr̄am. ¶ Si dicatur ꝙ nō sequitur. quia dignitas requiritur i merente. peccator autem qui est in mortali nec est dignus: nec digna sunt eius opera. τ ppter hoc nō pōt mereri. Cōtra Sicut dicit apl's ad Ro. viij. Nō sunt cōdigne passiones huius temporis ad futurā gloriam. Quod ergo de⁹ det nobis gloriā: hoc nō est ppter passiones quas sustinemus. sed ratiōe sue liberalitatis qua pmittit vitam eternā. Item in adam in statu innocentie nulla fuit indignitas quia nec peccatum. ergo digne poterat operari. Si ergo ꝯuerteretur ad deum τ deus ad ipm: ergo poterat sibi mereri gr̄am. Itē meritum est seruitium quo ex non debito fit debitum. Sed quātuꝫ seruitia sunt magis indebita: tanto sunt gratiora. Cum ergo exn̄s in peccato mortali impendat seruitiū deo. τ suuꝫ seruitium sit magis indebitum ꝙ̄ seruitium hois exn̄tis in caritate. ergo erit seruitium ipsius gratiosius. ergo potest peccator sibi mereri gr̄am. Ad oppositum Ro. xj. Si ex operibus est gratia: ergo gratia non est gratia. quia gr̄a dicitur ex eo ꝙ nō ex operibus sed gratisdata. Si ergo impossibile est ꝙ gratia nō sit gratia: impossibile est ꝙ gratia sit ex operibus ergo non cadit sub merito. ¶ Itē meritum est seruitiū deo digne τ debito mō impēsuꝫ. Sed pctōr existens in mortali peccato non potest digne exhibere seruitium deo: quia est in indignitate peccati. nec potest exhibere debito modo. qr non est in debito amore dei. ergo τc. ¶ Solu. dicendum ꝙ duplex est meritum. s. interpretatiuuꝫ τ est meritum congrui vel condigni. Merituꝫ interpretatiuum appellatur quando non est aliqua condignitas in recipiente. τ tñ ei exhibet deus donum suum ex sua liberalitate. ac si ille p opera sua meruisset: τ tamē in veritate nō meruit. vnde meritū illud nō ponit condignitatē in recipiente nec in operibus eius. sed solum ponit liberalitateꝫ in dante quia non est aliquid in recipiēte vnde sit dignus recipere: τ tamen deus ei dat donū suum ex sua liberalitate ac si esset i ipo dignitas. ¶ Ad primum dicendum. ꝙ illa autoritas pphe. Cōuertimini ad me τc. non importat aliquod debitū. s. ꝙ si homo faciat quod in se est ꝙ ei debeatur gratia: sed solum est declaratio diuine bonitatis τ liberalitatis. quia sua liberalitas tanta est ꝙ non negabit se: si aliquis faciat qd in se est: etiam si sit exn̄s in peccato mortali: sed hoc non erit ppter ea que facit: sed ppter liberalitatem dantis. ¶ Ad scdm dicendum ꝙ in illo qui meret vitam eternaꝫ sunt tria. Unum qd est primum mouens ipsum ad oīa opera meritoria. τ hec est gratia increata seu spūs sctūs. Scdm est illud quod est operans primū ad hoc. s. gratia creata. Tertiū est coopans. s. li. arbi. qd ergo ille mereatur vitam eternaꝫ: hoc nō facit dignitas operum que sunt i ipo. sed primū mouēs ipm ad opera meritoria. s. spūsctūs vel gr̄a increata: τ cū ea gr̄a creata est. τ ppter hoc si non esset illud primum mouens cuꝫ scdo. s. gr̄a creata: non posset mereri vitā eternā. In illo aūt qui est i mortali peccato nō est dignitas operum: nec dignitas mouentis ipm ad aliqua opera: si facit bona ꝙ̄tū est ex pte li. ar. quia deficit ei gratia qua opera digna efficiuntur. solum enī mouet a li. ar. τ nō a spiritusancto. ¶ Ad tertiū τ quartū dicendum. ꝙ ad hoc ꝙ aliquid sit meritoriū: requiritur ꝙ illud sit seruitium digne τ debito modo deo impensum. In illo autem qui est in mortali peccato est oppositū quia in eo est peccatum per quod dignus est odio dei τ morte eterna. quare seruitiuꝫ suum non ē digne impensum. τ ppter hoc pprie nō est meritorium. Unde aug. Operibus impij nō p̄miuꝫ sed pena debetur. In adam auteꝫ in statu inocentie ꝙ̄tū ad statum nature fuit defectus debiti modi. qr debitus modus in seruitio meritorio est ꝙ impēdat seruitium deo ex amore dei debito. Debit⁹ amor est vt ipsum deum amet sup omnia: τ propter hoc ei impendat beneficiuꝫ vel seruitium. quia igitur hoc non est possibile creature sm naturā. ideo adā in statu nature condite ante statum gratie: nō potuit per naturam exhibere debitum seruitiuꝫ deo. i. debito mō. et ideo nec proprie mereri gratiaꝫ qd auteꝫ obijcitur: ꝙ quanto magis indebita τc. hoc intelligitur de gratuitis: qualia non sunt opera in peccatis facta. vt patet ex dictis.

Secundum

Tertium.

Quartum.

Contra

Responsio

Solu. ad ar. primum

Ad secunduꝫ

Ad tertiū τ quartum

U. exn̄s i statu caritatis possit mereri sibi gr̄am q̄ releuaret si caderet i peccato mortali

Consequēter queri. §.ij.

tur de illo qui est in statu caritatis. vtrum possit sibi mereri gratiam: per quam releuetur si cadat in mortali. qd sic videtur. Dicit enim aug. ꝙ nihil dignius potest peti: ꝙ̄ si cadat homo ꝙ postea resurgat. Sed quicquid digne petitur merito exauditur a deo. ergo si homo exn̄s i caritate petat gratiam qua possit resurgere si cadat: merito dabitur ei: ergo potest eam mereri. ¶ Item supponitur ꝙ homo sanctus potest alij mereri gratiam primam. ergo τ sibi ipi potest ipam mereri: per quam releuet si cadat. ¶ Ad oppositū. Quādo hō cadit p mortale euacuat totū meritū i ipo: τ omnes iusti

Contra

cie sue. sicut dicit Ezech.xviij. Si auerterit se iust⁹ a iusticia sua: ⁊ fecerit iniquitatem ⁊c. oēs iusticie eius quas fecerat non recordabuntur. ergo nihil debet iusto post ꝙ peccauit. ergo non potest mereri ꝙ gratia sit in ipō: per quā releuetur si peccet. Quod concedendum est.

Rñsio ⁊ sol. ad primum.

¶ Ad primum in contrariū dicendū ꝙ dignitas orōnis attenditur dupliciter. vel ꝙtum ad illud quod petitur; vel quantum ad illud ex quo petitur. Cum ergo dicit aug. ꝙ nihil dignius pōt peti ⁊c. hoc est ītelligendū ꝙtum ad illud ex quo petitur: ⁊ nō ꝙtum ad illud qđ petit. quia ille qui hoc modo petit: petit ex timore ⁊ humilitate ne cadat. ſ; non est dignior ꝙtū ad illud quod petitur. ita ꝙ valeat ad resurgendum si hō cadat: sed valet ad facilius resurgendum. quia hō qui sic orat: magis est dispositus ad resurgendū in bonū: si resurgat. ¶ Ad scđm. dđ ꝙ nō sequit. homo exñs in caritate potest alij mereri gratiam. ergo sibi si cadat: qr qñ hō exñs in caritate orat ꝙ si ceciderit per peccatum: ꝙ deus det ei gratiā ꝑ quā resurgat. rōne eius qđ petit post lapsum. ponitur iam defectus dignitatis ī ipō petēte. ⁊ ideo non meretur exaudiri. Sed quādo ipe orat ꝙ det alij gratia: nō ponitur indignitas in ipō petēte ſ; sit ī illo ꝓ quo petit: qui forte malus est. ⁊ ideo meretur exaudiri. ⁊ ita potest alij mereri gratiā: ⁊ nō sibi post peccatum.

U. meremur grām fruitū intentione ⁊ coherēti vel subsequenti

Queritur conse. §. iij.

Arg. primū

quenter vtrum merito coherenti vel subsequenti possit sibi aliquis mereri gratiā. Ad quod sic. Aliquis potest mereri equū sibi dari a rege merito coherēti. s. qr seruit regi. vel merito subsequēti: quia postea seruiet regi. Similiter aliqs pōt mereri pecuniam sibi datam merito subsequenti. s. qr postea laborabit in vineam. Igit sili̇r pōt aliqs mereri gratiam primā merito coherēti vel subsequēti.

Secundum

¶ Itē ꝫm opinionē quorūdā. angeli gloriā sibi datā ad ꝯfirmationē mō merent ministrando nobis. Sz hoc meritū subsequens est. ergo nos possum⁹ etiā mereri gratiam primā merito subsequenti.

Contra.

¶ Ad oppositū. Nihil quod datur in intētione seruitij datur gratis vel liberaliter. Sed deus dat grām gratis ⁊ liberaliter. ergo non dat eam vt ei seruiat in presenti vel in futuro. Gratia igit non respicit seruitiū pñs vel subsequens. ergo null⁹ potest mereri gratiā merito coherenti vel subsequēti. ¶ Nō concedendum est: nec etiā merito ꝓcedenti: vt visum est.

Rñsio ⁊ sol. ad primum

¶ Ad primum in ꝯtrariū dicendū. ꝙ cū hō dat alij sicut rex equū seruiēti. ipe attendit seruitiū. vnde principiū mouēs quare dat ei equū: est ipm seruitiū vnde dat ei ex hoc ꝙ fuit: vel seruit: vl̄ seruiuit vel vt seruiat. Sed cū deus dat nobis gratiam: mouens ipsum est sua liberalitas ⁊ nō seruitium. licet det nobis gratiam ad seruiendum ipi quia sine illa non possumus sibi digne seruire. et ideo non est simile.

Ad secundū

¶ Ad secūdū ꝙ si hoc ponat ꝙ angeli mō merent ministrando nobis gloriam sibi datam ad cōfirmationem. dicendum tñ ꝙ non est simile de angelis respectu glorie: ⁊ de nobis respectu gratie. quia cum donum glorie ꝓmium sit: nō excludit meritū qr meritū nō repugnat rōni ꝓmij. ⁊ ideo angeli merito subsequēti scilicet nobis ministrando: possunt mereri illud premium. Sed meritum repugnat gratie. quia gratia non ex intentione meriti ſ; gratis dat ⁊ propter hoc donum gratie excludit meritum antecedens ⁊ subsequēs ⁊ coherens.

Postea queritur. §. iiij.

U. aliqs possit alijs mereri grām primam

vtrū aliqs possit mereri alijs grām primā. Et ostēditur Matth. ix. ꝙ sic. Uidēs ihs fidē illorū dixit paralitico. Cōfide fili. remittunt tibi peccata tua. glo. Pēsate quātū valet apud deū fides ꝓpria: cū tantum valuerit fides aliena. vt hominē sanaret in aīa ⁊ corpore. Fides igitur aliena meruit vt paraliticus sanaret in aīa ⁊ corpore. Sed si fuit sanatus in aīa habuit grām: ergo meruit ei gratiā. ergo aliquis pōt mereri alij grām.

Tullius.

¶ Itē sicut dicit Tullius de amicitia. Amicitia idē est velle ⁊ nolle. Si ergo est vera amicitia aīe exñtis ī caritate ad deū. ergo ipsius ⁊ dei idem est velle. ergo si ipsa vult ꝙ grā detur isti: ⁊ deus sili̇r volet illud. ergo aīa sancta potest mereri apud deum ꝙ deus det gratiā. alij.

Contra

¶ Ad oppositum est ratio supradicta. quia si gratia datur alicui alij ex merito alicui⁹ sancti viri. ergo nō erit gratis data. qđ est incōueniēs. ergo incōueniens ē ponere ꝙ aliquis alij possit mereri gratiam.

Responsio

¶ Solu. dicēdum ꝙ ē meritū ꝯgrui: ⁊ ē meritum condigni. ⁊ est gratia que est in ratione gratie: ⁊ est gratia que est res gratie. Dico ergo ꝙ merito cōgrui potest aliquis sanctus homo mereri alij gratiam: sed nō merito cōdigni. ⁊ meritū condigni ponit qđ necessario reddatur illud ad quod est vnde ponit ꝙ gratia datur necessario necessario dico necessitate imutabilitatis nō coactionis. Meritū aūt cōgrui nō: ſ; solū ponit cōgruitatē in ipō orante. ergo pōt esse impedimentū ex parte illius ꝓ quo sanctus orat. Ex pte orantis cōgruū ē ꝙ reddat ꝓmiū meriti. s. grā. non tamē cōdigni ex parte suscipiētis. Propter hoc merito cōgrui potest mereri alij gratiam. sed nō merito cōdigni. qđ ponit dignā redditionē ꝓmij.

Ad contra

¶ Ad rationem in ꝯtrariū dicendū ꝙ grā habet cōparationē ad illū cui dat ꝑ orationē sancti viri. ⁊ sic est gratia in ratione gratie: qr datur ei nō ex meritis suis. qr nō habet aliquid vnde mereatur. Inꝙtū autē illa gratia respicit sanctum virū: sic datur ex merito: ⁊ sic ex alia ratione cadit sub merito: ⁊ datur gratis: quia datur gratis per comparationem ad accipientem: quem informat ⁊ facit gratum. Ex merito autem per comparationem ad orantē et sic non est in rōne gratie: sed cadit sub merito.

Articulus tertius.

An facienti qđ in se ē necessario dat gratia.

C Onsequenter queritur de illo qui facit quod in se est vtrū necesse sit ꝙ deus det ei gratiam. ꝙ sic videtur. Aug. sup illud. ij. ad Thi: ij. Negare seipsum nō potest ⁊c. Cū sit iustus non potest negare suā iusticiam. ergo cū sit bonus ⁊ misericors non potest negare suā bonitatē ⁊ misericordiā qr pronior est ad largiendū de misericordia ⁊ bonitate ꝙ ad puniēdum de iusticia. Si ergo non potest suam iusticiā negare facientibus malum: multomagis non potest suam bonitatem et misericordiam illis qui requirunt eam. Sed qui facit quod in se est requirit bonitatem eius ⁊ misericordiā. dat ergo ei. ⁊ hoc est infundere gratiam.

Augu.

¶ Item aug. super illō ad Ro. v. Justificati ex fide pacem habeamus ⁊c. dicit Deus recipit confugientes ad se. aliter in eo esset iniquitas: Sed impossibile est qđ in eo sit iniquitas: ergo impossibile est ꝙ non recipiat confugientes ad se. Sed faciens quod in se est cōfugit ad ipsum. ergo necesse est ꝙ ipsum recipiat. Sed ipsum recipere est per infusionem gratie. ergo ⁊c. ¶ Item apoca. iij. Si quis aperuerit intrabo et cenabo cum illo. hoc est delectabor. ¶ Item zach. j. Cōuertimini ad me ⁊ ego ꝯuertar ad vos. Ex his sic obijcitur. Impossibile est summā veri

mam veritatem mentiri: sed necesse habet verū dicere ⁊ implere illud. Sed dicit ꝙ conuertenti ad ipsum conuertet se. ⁊ ꝙ aperienti intrabit ergo cū faciens qđ in se est ꝯuertatur ad ipsam veritatem primam vt ei aperiat ad hoc vt intret. ergo necesse est ꝙ deus ꝯuertatur ad illum. Sed hoc non est nisi per gratiam. ergo ⁊c.

Ansel.

¶ Item ansel. in li. de casu dyaboli querit. quare lucifer nō habuit perseuerantiam. quia aut hoc fuit qr deus nō dedit: aut qr ipse nō accepit. ⁊ determinat illam questionem dicens. ꝙ hoc nō fuit qr deus nō dedit: sed qr ille nō accepit. cum deus semꝑ esset parat⁹ dare: ipse vero non accipere. ergo similiter ꝙ aliquis homo non habeat gratiam. hoc non est qr deus nō det. sed quia ipe non vult nec paratus est accipere. Si ergo vult accipere ⁊ paratus sit: de⁹ dat ei gratiam.

Cōtra arg. j.

¶ Ad oppositum. Deus dat gratiam sola liberalitate ⁊ misericordia: qr dat ipsā gratis: ergo pōt dare ⁊ nō dare gratiā. ergo ꝙuis homo faciat qđ ī se est. deus potest ei dare gratiā. Non ergo est necesse ꝙ facienti qđ in se est deus det gratiam.

Secundum.

¶ Item necessarium ⁊ liberum opponuntur. Si ergo deus ex liberalitate dat grām ergo nulla necessitate dat alicui gratiā.

Tertium

¶ Item Hiere. xviij. dicit dñs. Ecce sicut lutum in manu figuli sic vos in manu mea. Comparatio ergo hominis ad deum est sicut comparatio luti ad figulum. Si ergo nulla necessitas est quare figulus faciat de luto vas in honorem vel contumeliam seu vt imprimat formam nobilem in luto. ergo similiter deus nullam habet necessitatem quare in homine imprimat illam formam nobilem que est gratia.

Quartum Bernardus

¶ Item sicut dicit Bernañ. de gratia ⁊ li. arbi. Cauēdū est ne ea que inter nos agitari sentimus. aut voluntati tribuamus que infirma est aut diuine necessitati q̄ nulla est. ergo infusionē gratie que in nobis est non debemus attribuere voluntati nostre aut necessitati diuine que nulla est. ergo nulla necessitas est ex parte dei vt facienti qđ in se est det gratiam.

Quintum

¶ Item nullus potest se disponere ad hoc vt habeat gratiam. qr ita se habet in nobis peccatum qđ est remouens lucē diuine gratie sicut fenestra clausa ne illuminet domus. Si ergo in homine nō est ꝙ ab eo remoueatur peccatum. ergo non est in ipso ꝙ disponat se ad recipiendum lumē diuine gratie. ergo nullus potest facere aliquid ad qđ de necessitate sequat gratia. ergo facienti qđ in se est non dat deus necessario gratiam.

Sextum.

Quid sit facere qđ in se est

¶ Itē queritur quid est hoc dictu facere qđ in se est. Nam ille qui facit qđ in se est facit recte ſ; quicūqz facit recte ex rectitudine operat quā hꝫ ergo si aliqs facit qđ in se est hꝫ rectitudinē. Aut ergo illa rectitudo est acq̄sita. aut īnata. aut data. Nō est īnata: qr sic semꝑ esset. nec acquisita. constat ergo ꝙ est data. ergo donū gratuitum: ergo hec rectitudo est ex gratia. Nullus ergo potest facere qđ in se est ad hoc ꝙ sit gratus deo nisi ex gratia.

Septimum.

¶ Item nō potest dici ꝙ rectitudo ista sit naturalis qr rectitudo naturalis nō cōtradicit obliquitati culpe vel peccato: cū maneat cum illo vel cum illa. Cum igitur rectitudo qua homo facit qđ in se est cōtradicat culpe. ergo non est naturalis. est igitur gratuita.

Octauum.

¶ Item in Exo. vbi loquit de induratiōe pharaonis dicit glo. Indurauit dñs cor eius ita ꝙ nihil poterat facere acceptabile deo. ergo nō poterat facere aliquid ꝑ quod daret ei gratia. ergo licet faceret qđ ī se est adhuc non daretur ei gratia.

Rñsio. Ansel.

¶ Sol. dicendum sicut dicit ansel. in li. de cōcordia predestinatiōis ⁊ li. ar. Sciendum est ꝙ sepe dicimus necesse esse quod nulla vi esse cogitur. ⁊ necesse non esse quod nulla ꝓhibitione remouetur. Nam dicimus necesse est deum esse immortalem. non ꝙ aliqua vis cogat eum esse immortalem. ⁊ necesse est non esse iniustum: non ꝙ aliqua vis ꝓhibeat esse iniustū: sed qm̄ nulla res potest facere vt non sit immortalis seu vt sit iniustus. Scđm hoc igitur dicēdū est ꝙ necessitas in creatura dicitur ꝫm coactionē ⁊ prohibitionē qua aliqua res cogitur vel prohibetur esse vel non esse. In deo autem non cadit necessitas coactionis aut prohibitionis. sed solum dicitur in eo necessitas immutabilitatis. Cum ergo queritur an deus necessario det gratiam faciēti quod in se: aut loquimur de necessitate immutabilitatis aut de necessitate coactionis ⁊ prohibitionis. hoc vltimo modo non dat gratiam necessario facienti qđ in se est: quia deus nō potest cogi Sed primo modo verum est ꝙ immutabiliter se habet diuina bonitas ad donum gratie omni volenti recipere faciendo qđ in se est: qua necessitate nulli negat se. Concedēdum igitur ꝙ si homo faciat qđ in se est: ꝙ deus dat ei gratiam ⁊ etiam necessario. i. immutabiliter: sicut sol immutabilit dat lumē suum omni volēti recipere. s. disposito ad hoc ⁊ se habēti in recta dispositiōe ad solē. Sic dicēdum ex parte ista.

So. ad ꝯtra. primum

¶ Ad primam rōnem incōtrarium dicēdum. ꝙ nō sequitur sola liberalitate dat. ergo se habet ad dādum ⁊ nō dādum faciēti quod in se est. Sed bene sequitur. sola liberalitate dat. ergo nō dat ex meritis vel per coactionem vel prohibitionem. qr hoc ex sola liberalitate excludit coactionem ⁊ prohibitionē ⁊ nō immutabilitatem.

Ad secundū

¶ Ad secundum dicēdum ꝙ si necessarium dicatur immutabile falsū est ꝙ necessariū ⁊ liberum opponuntur. Si autem dicatur necessarium coactum vel prohibitum: sic verum est ꝙ opponuntur. primo modo est necessitas in deo: ⁊ ꝓpter hoc nō opponitur sue liberalitati. immo ex hoc est laus sua. ꝙ ipsa est immutabilis ⁊ immutabiliter libera. ⁊ ex hoc est laus sue bonitatis ꝙ non pōt se negare volēti eam recipere faciēdo quod in se est. vn̄ aug. Sicut vituperiū humane volūtatis est qđ nō vult recipere: ita laus diuine bonitatis est ꝙ nō pōt seipsam negare.

Ad tertium.

¶ Ad tertium dicēdum. ꝙ si deus nō daret faciēti qđ in se est gratiā: ꝙ nō faceret ipsi iniuriā. ⁊ ideo totum est ex liberalitate sua ꝙ dat ei gratiā. ⁊ ideo introducitur exemplum ꝙ non fieret homini iniuria: si nō daret ei deus gratiā: sicut nec luto fieret iniuria: si de eo faceret figulus vas in ꝯtumeliā. qr fieret ꝫm exigētiā ⁊ naturā sue materie. Similiter ex pte ista est. vnde Esa. lxiiij. Et nūc dñe pater noster es tu. nos vero lutum ⁊ tu fictor noster: ⁊ opa manuū tuarū oēs nos. vñ nos sumus materia ipsius: sed sic est ꝙ tota massa generis humani corrupta est ꝑ originale pctm̄. Et ꝓpter hoc si deus facit ex hoīe vas in cōtumeliā ⁊ nō in suū honorē imprimēdo formā nobilem q̄ est gratia: facit ꝫm exigētiā materie. qr ordinata ē massa generis humani ꝑ pctm̄ ad ꝯtumeliā. ⁊ ꝓpter hoc si ita faceret: nō faceret ei iniuriā. Nō ergo deus in hoīe faciēte qđ in se est imprimat formā nobilē q̄ est grā hoc est ex sola liberalitate sua ⁊ nō ex aliquo qđ debeat homini faciēti qđ in se est: qr hō faciēs qđ in se est adhuc ē indignus añ susceptionem gratie.

Ad quartum

¶ Ad quartū dđm. ꝙ in deo nulla est necessitas coactionis aut prohibitionis: ſ; solū immutabilitatis. De pma loquit Bern. sicut dictū est.

Ad quintum

¶ Ad quintū dđm ⁊ ꝯcedēdū ꝙ nullus pōt sufficienter se disponere ad gratiā nisi deus ipsum disponat

sed si faciat qd̄ in se est ꝯsequitur dispositio diui-
ni adiutorij. vnde fenestra cōparatur actui volū
tario: qui est cōsentire vel dissentire. tenebra cō-
paratur peccato. vnde sicut in potestate hoīs nō
est ꝙ remoueat tenebrā a domo. nisi aperiat ꝓhi
bens lucē. s. fenestrā: ⁊ lux ipsa remouet tenebraꝫ.
ita in potestate hoīs nō est vt remoueat pctm̄ a
seipso. sed si remoueat actum suum volūtariū. scꝫ
dissensum ad bonū ⁊ consensum ad malum: tūc
remouet illud qd̄ est prohibens gratiā sicut fene
stra ꝓhibet lucē. ⁊ tūc intrat gratia in ipso. ⁊ ita
diuino adiutorio remouet̄ ab eo tenebra. Remo-
ueat ergo li. arbi. dissensum ad bonum: ⁊ ꝯsentiat

Ad sextum.

parate gratie. ¶ Et hoc est qd̄ dicit Bern. Gra-
tie soluꝫ cooperari dicitur li. ar. dū ꝯsentit. ¶ Ad

Facere qd̄ in se est.

aliud dicēdum ꝙ facere qd̄ in se est solum ꝑtinet
ad adultos ⁊ nō ad paruulos. Et ad vidēdū q̄d est
facere qd̄ in se est notādum. ꝙ in quolibet hoīe ꝑ
naturam est recta ratio. ⁊ hec rectitudo boni est
notio indita a creatiōe qua q̄libet aīa pōt cogno
scere suum principium. s. deum ⁊ de hac dicitur in
ps. Scitote qm̄ dn̄s ipse est de⁹. ip̄e fecit nos ⁊ nō
ipsi nos. Per hoc enīꝫ ꝙ quilibet hō naturaliter
scit se nō semꝑ fuisse: scit se factum esse. ⁊ ita scit se
habere principium. ⁊ scit ꝙ ab illo p̄ncipio hꝫ q̄c-
quid hꝫ: ⁊ totū bonum qd̄ hꝫ. ⁊ nō a se ⁊ scit ꝙ ab
illo debet petere bonum: ⁊ ꝙ per illum debēt sup
pleri oēs sui defectus. Si ergo ꝫm istā notionē
operetur homo suo arbitrio: recurrēdo ad illum
quem scit suum esse principium: ⁊ quē scit esse orā
dum sibi ⁊ petat ab eo lumen cognitionis fidei ⁊
boni dabitur ei: vnde. j. corin. xiiij. Ignorās igno-
rabitur. ⁊ faciet qd̄ in se est. Patet ergo q̄d sit face
re qd̄ in se est generaliter in quolibet hoīe. plus
autem est in fideli existente in peccato mortali de
lumine q2 ip̄e hꝫ fidem sine caritate. vnde habet
fidem informē. Fides autem informis radiat ad
duo. scilicet ad diuinā iusticiā dānantem repro-
bos. ⁊ ad diuinam misericordiam saluantem ele-
ctos. hec enim bene cognoscit ꝑ fidem suam. Si
ergo auertat suū arbitrium ab actu peccati: ⁊ di-
rigat ex lumine fidei in iusticiam dānantē repro
bos ⁊ in misericordiam diuinam saluantem iu-
stos: ex p̄mo creabitur timor in eo: ex secūdo spes

Ad septimuꝫ

⁊ hoc est facere qd̄ in se est. ¶ Et notandum ad so
lutionem alterius rationis ꝙ naturalis rectitu-
do semꝑ ꝯtradicit peccato. vn̄ ꝫm illam mouetur
synderesis: que semper murmurat ꝯtra pctm̄. sed
arbitrium nō semꝑ dirigitur ꝫm illā nec semꝑ se

Ad octauum

quitur eam arbitrium. ¶ Ad aliud de pharaone
dicēdum ꝙ nec pharao nec alius existens in pctō
mortali poterat aliquid facere deo acceptabile. q2
nō habēs gratiam nō pōt facere aliquid acceptū
deo. sed nō negatur in glo. ꝙ nō posset facere ali
quid vnde haberet aliquid ad qd̄ ꝯseq̄retur colla
tio potestatis qua faceret acceptabile deo.

Articulus quartus.

Utrum non faciēti quod in se est detur gratia.
Arg. p̄mum.

QUerit̄ postea vtrū nō faciēti qd̄ in se est
detur gratia. Ad qd̄ sic. Summe bonuꝫ
summe diffusiuū est summe bonitatis
vel sue. Sed summa diffusio est qua nō
potest maior intelligi. ergo illa diffusio qua sum-
mum bonū se diffundit: est tāta ꝙ maior ea nō po
test itelligi nec esse. ergo necessario ꝫm actū oib⁹
se diffundit bonis ⁊ malis. ergo seu hō faciat qd̄
in se est seu nō faciat: tn̄ necessario bonitas sūma

Secundum.

diffundit se in ipso. ¶ Itē. v. matth. dicit dn̄s. Be
nefacite his q̄ oderūt vos. Maioris autem cari-
tatis est i hoīe. s. ꝙ bn̄faciat ei quē odit q̄ ei quē
diligit. ergo si in deo sit maxima caritas. debꝫ ma
gis facere bonum ei quem non diligit q̄ ei quem
diligit. vel ad minus debet ei facere eque bonum
ergo magis vel eque dꝫ infundere ei gratiā q̄ non
facit qd̄ in se est sicut facienti. ¶ Ad oppositum.

Contra.

Sicut dicit Dyo. nos nō habemus vitā coactam
Sed si cogeremur ad bonū haberem⁹ coactā vi-
tam: ergo nō cogimur necessitate ad bonuꝫ. ergo

Rn̄sio ad. j.

nec ad gratiā suscipiendā. ¶ Sol. sicut pꝫ in sole.
ꝙ sol lucet suꝑ oculū cecū. nō tn̄ ipsum illuminat
⁊ nō est defectus ipsius solis: sed ex parte oculi q̄
nō pōt nec est dispositus ad recipiēdū illumina-
tionem. Ita lux prima q̄ est bonitas summa semꝑ
lucet ⁊ radiat suꝑ creaturā quātum est de se. ⁊ sem
per se diffundit. nō tamē semꝑ recipitur. q2 crea-

Ad secunduꝫ

tura nō pōt ipsam recipe: q2 est indisposita. ¶ Ad
scd̄m dicēdū ꝙ. ipse dn̄s benefacit eis quos odit:
sicut dicitur Matth. Solē suū oriri facit super bo
nos ⁊ malos ⁊ bene facit omnibus quātum de se
nō tn̄ in omnibus efficitur bonū. ⁊ hoc est defe
ctus recipiētis: nō summe bonitatis: ⁊ pꝫ exēplū.
Si quis porrigeret elemosinam duobus paupe-
ribus: ⁊ vnus extenderet manū alter non. ille qui
manum extenderet reciperet donum: alter nō ita
deus semper porrigit omnibus gratiā suā. nō tn̄
oēs extēdūt manū. i. volūtatē vt respiciant eam

Questio. lxx. de effectibus gratie.

COnsequenter queri
tur de effectibus gr̄e. Et p̄io querit̄ vtꝝ
ꝓprij effectus gr̄e sint purgare illumi-
nare ⁊ ꝑficere. Scd̄o vtrū ꝓprij effectus gr̄e sint
viuificare aīam. ⁊ ꝯformare seu assimilare ad deū
⁊ gratificare. Tertio queritur vtrū effectus eius
ꝓprij sint iustificare. excitare. motus meritorios
elicere. Quarto queritur vtrum li. ar. moueatur a
gratia spontanee aut coacte. Quinto vtrum gra-
tia faciat nos in presenti esse sine peccato. Sexto
de ordine istorum effectuum iustificare viuifica-
re purgare illuminare.

Membrum primum.

De effectib⁹ gr̄e vtꝝ ꝓprij effectus gr̄e sint illuminare purgare ⁊ perficere

AD primum sic. j. ad hebre. Purgationeꝫ
peccatorū faciēs. Sed purgatio peccati
nō ē nisi ꝑ gratiā nec aliter purgat de⁹
ergo purgare est effectus gratie. ¶ Iteꝫ
Eccle. xliij. Spiritus purgauit peccata illi⁹. Spi-
ritus idē est qd̄ gratia. ergo gratia purgat. ¶ Itē
ꝙ illuminare sit effectus gratie vr̄ ps. Signatuꝫ
est suꝑ nos lumē v. t. dn̄e. Glo. Lumē gratie tue.
quo reformatur imago dei in nobis. ergo gratie ē
illuminare. ¶ Itē Iob. xxv. Nunq̄d est numerus
militum ei⁹ ⁊ suꝑ quē ⁊c. Glo. Lumē ē gratia p̄ue
niens. Grego. ibi dicit militum eius virtus nō ꝓ
prijs viribus sed suꝑne gratie infusione roborat̄:
q̄ si in corde nostro nō surgeret: ꝑfecto mēs in te
nebris remaneret. ¶ Iteꝫ ostēditur ꝙ ꝑficere sit
effectus gr̄e ad Phil. ij. Ipse operatur in nobis
velle ⁊ ꝑficere. Sed illud oꝑatur ꝑ gratiam. ergo
gr̄a est ꝑficere. ¶ Itē. xv. Ezech. Perfecta eras in
decore meo quē posuerā suꝑ te dicit dn̄s. Sed ille
decor nō est nisi gratia. ergo ipsius gratie est ꝑfice

Cōtra. arg. j.

re. ¶ Ad oppositum. Ioā. j. Plenū gr̄a ⁊ veritate
fuit verbū caro factū. In xp̄o est gratia ꝫm excel-
lētiā suā. ergo ⁊ ꝫm suū ꝓpriū effectū. Si ergo in
xp̄o nō habꝫ purgare. ergo ꝓprius effect⁹ gr̄e nō
est purgare: sꝫ ꝑ accidēs. s. rōne subiecti in quo est
¶ Itē effectus essentialis semꝑ ꝯsequitur causam
suam

suā: sicut calefacere semꝑ cōsequit̄ ignē. ⁊ hūc effe
ctū hꝫ ignis semꝑ vbicūq3 sit: q2 ꝓprius effect⁹ ei⁹
est. Sūt alij effect⁹ ipsi⁹ ꝯsites sicut desiccare: in-
durare ⁊ isti effect⁹ nō semꝑ ꝯsequunt̄ ignē i quo-
cunq3 sit: q2 nō quicq̄d calefit ab igne indurat̄. Cū
ergo purgare nō semꝑ ꝯsequat̄ gr̄am: pꝫ ꝙ nō est
essentialis effect⁹ gratie nec ꝓprius. ¶ Itē act. xv.

Secundum.

Fide purificās corda eoꝝ ergo purgare fidei ē. Nō
igit̄ soli⁹ gr̄e: sꝫ ꝓpriū ē qd̄ vni soli ꝯuenit: ergo nō

Q. quō gra̅ sit perfice re.
Obijcitur Argu. j.

est ꝓprius effect⁹ gr̄e. Querit̄ quō gr̄e sit ꝑficere.
Si ergo gr̄a ꝑficit aīam aut ꝑficit eā ꝫm substātiā
aut ꝫm potētiā. Qd̄ aūt nō ꝑficiat potētiā pꝫ Ans.
in li. de gr̄a ⁊ li. arb. In infantib⁹ qui moriunt̄ ba
ptizati gr̄a sola oꝑatur salutē sine illorū arbitrio
ergo gr̄a dat salutē aīe sine arbitrio ergo nō ꝑficit

Secundum.

arbitriū. Nō igit̄ ꝑficit potētiā aīe. ¶ Itē ans. i eo
dē libro. Gr̄a subsequit̄ suū donū vt nūq̄ seu ma
gnū seu paruū sit illud dare deficiat. Gr̄a igit̄ sem
per est cū suo actu. sꝫ virtus nō semꝑ ē cū suo actu
vn̄ fides nō semꝑ mouet ad credēdū. sicut pꝫ i dor
miēte. Est ergo ponere dr̄ntiā gr̄e ⁊ v̄tutis. Si er
go virt⁹ ꝑficit ⁊ gr̄a oporꝫ ꝙ ꝑficiāt ꝫm aliud ⁊ aliud
vn̄ si v̄tus ꝑficit ꝫm potētiā: gr̄a nō ꝑficit ꝫm po-

Ad tertium.

tētiā: sꝫ ꝫm aliud ¶ Itē ꝙ gr̄a nō ꝑficiat substātiā
aīe ostdit̄ ꝫm aug. Differētie gr̄e sunt oꝑrās ⁊ coo
ꝑrās. gr̄a oꝑās est q̄ nos facit velle. gr̄a cooꝑās
q̄ nos facit oꝑari qd̄ volum⁹ ergo gr̄a dr̄ ad oꝑari
aīa aūt nō mouet̄ ad op⁹ ꝑ substātiā sꝫ ꝑ potētiaꝫ

Ad quartuꝫ.

¶ Iteꝫ essentia aīe ē simplex. ⁊ iō nō pōt diminui
per pctm̄: cū pctm̄ sit diminutio boni. Sꝫ potētia
pōt diminui. q2 hꝫ ordinē a quo p̄t diminui ita ꝙ
min⁹ se hꝫ ad bonū. ⁊ hoc fit ꝑ pctm̄. Peccatū igi
tur nō corrūpit essentiā aīe sꝫ potētiā. Si ergo op
ponitur pctō. pꝫ ꝙ gr̄a nō ꝑficit substātiā aīe sed

Responsio

potētiā. Sol. dd̄m ꝙ purgare illuminare ꝑficere.
sunt proprij effect⁹ gr̄e ⁊ essentiales. Cū em̄ gr̄a ni
hil aliud sit q̄ similitudo aīe ad deum: sicut di-
cit aug. gr̄a intēdit aīam assimilare deo. sꝫ hec tria
necessario cōcurrūt ad assimilationē. s. purgare il
luminare. ꝑficere q2 assimilatio nihil aliud est q̄
motus a dissimili ad simile: vn̄ tunc aīa assimilat̄
deo. qn̄ mouet̄ a dissimilitudine ad similitudineꝫ
vel a silitudine ad maiorē silitudinē vt magis sit
similis sicut dicit Dyo. qd̄ purgare respicit ip̄am
dissimilitudinē amouēdo ip̄am ab aīa. vn̄ purga
tio est remotio dissimilitudinis ab aīa. Illumina
re vero. ⁊ ꝑficere introducūt ipsam similitudinē.
Sicut ergo forma naturalis p̄mo remouet dispo
sitiōes dissimiles a materia. ⁊ tunc purgat. ꝯsiter
introducit dispositiones consimiles in materia ⁊
tunc dicitur illuminare materiā. vltimo introdu
cit seip̄am i materia ⁊ ꝑficit eā ⁊ hec necessaria sūt
ad hoc ꝙ forma naturalis assimilet sibi aliq̄d. Silr̄
dd̄m ꝙ ista necessaria sunt ad hoc ꝙ aīa assimilet̄. s.
q̄ purget̄ a dissimilitudine ⁊ ꝙ illuminet̄ a silitu
dine: ⁊ ꝙ vltio ꝑficiat̄: ⁊ sit assimilata. vn̄ purgare
⁊ illūiare dicunt̄ respectu fieri ꝑficere aūt qn̄ totū
cōpletū ē: nec alr̄ fieret assimilatio. sicut etiā pꝫ de
luce ad hoc ꝙ assimilet sibi aerē opꝫ ꝙ purget ae-
rem a tenebris: ⁊ ꝙ ip̄m disponat ⁊ illuminet ⁊ ꝙ
se faciat i aere. ⁊ ip̄m ꝑficiat: sic ē de gr̄a q̄ ē lux spi
ritualis ad hoc ꝙ ip̄a assimilet aīam deo Et iō ꝓ
p̄rie ei⁹ act⁹ sunt isti. ¶ Ad primū i ꝯtrariū ꝙ gr̄a

So. ad con. j

nō purgat in xp̄o ⁊ silr̄ nec in adā. dd̄m ꝙ purga-
tio nihil aliud dicit q̄ motū ad puritatē. sꝫ possu
mus intelligere ꝙ habet motū vel mutationē ad
puritatē multipliciter. vel q2 sit mutatio de puro
ad puritatem maiorem: vel de non puro ad purita
tem. Si de non puro ad puritatem hoc est dupli-
citer q2 non purum est dupl'r. s. ꝑ abnegationem
vel per priuationē. nō purū per abnegationē est qd̄
nō hꝫ puritatē nec etiā ꝯtrarium puritatis. nō pu
rum priuatiue est qd̄ nō hꝫ puritatē ⁊ hꝫ ꝯtrariū
puritatis. Scd̄m ergo primū modū adam in sta-
tu ꝯditionis ante infusionē gratie fuit nō purus
q2 nō habuit puritatē gratie: nec tn̄ habebat con
trarium. Quādo ergo infusa fuit ei gratia moue-
batur adam de hoc ꝙ nō habebat puritatē gratie
ad hoc vt haberet eam. vn̄ hoc modo fuit facta in
ipso purgatio. Scd̄m vero scd̄m modum nō fuit
purificatio in adam nisi post peccatū. sicut in pec
catore: q2 hꝫ ꝯtrariū puritat̄ si ergo gr̄a ei īfunda
tur purgat ꝯtrariuꝫ puritatis ab ipso ⁊ ponit in
eo puritatem. Silr̄ mot⁹ de puro ad puritatē est
dupliciter: vel de minori puritate ad maiorē puri
tatem. vel de puritate ad puritatis ꝯtinuationeꝫ.
In sanctis ergo q̄ habent gratiam ⁊ sunt in sta-
tu ꝓficiendi: purgatio est mutatio de minori puri
tate ad maiorem. In xp̄o vero i quo gratia fuit ab
initio in summa perfectiōe purgatio est velut mo
tus a puritate in eiusdē puritatis ꝯtinuationem.

Ad secundum

¶ Ad aliud qd̄ obijcitur ꝙ fides purgat. dicēduꝫ
ꝙ fides dicit̄ purgare nō rōne sui: sed rōne gratie
existētis in fide. ⁊ sicut videmus ꝙ duplex est sen-
sus. cōmunis ⁊ particularis. ⁊ sensatum duplex.
s. cōmune ⁊ particulare sensus particulares ha-
bent sensata ꝓpria. ⁊ de his verum est ꝙ sensatuꝫ
vnius nō est alterius. vnde color qui est sensatum
visus particulare nō est sensatum auditus. Sen-
satum aūt cōmune est magnitudo quātitatis vel
superficies. hoc em̄ pōt sentire a quolibet sensu
particulari. ⁊ ita pꝫ ꝙ est vnus sensus cōmunis
in istis sensibus particularibus: quo vnus sentit
qd̄ alius sentit. s. sensatuꝫ cōmune qd̄ est quātitas
Similiter dicēdum. ꝙ quidā sunt ꝓprij effectus
virtutū ⁊ rōne virtutū. Quidā aūt nō rōne ipsaꝝ
ꝫm se. sed rōne alicuius principij cōis existentis
in ipsis: ⁊ illud est gratia. Fides em̄ rōne fidei ha
bet suum ꝓprium effectū qui nō est alterius vir-
tutis. s. credere. Caritas enīꝫ nō credit Silr̄ de ca
ritate respectu fidei ⁊ aliarum virtutū. primi effe
ctus sunt particulares. Secūdi aūt effectus sunt
cōmunes virtutibus. vnde nō est purgare effect⁹
fidei rōne sui vel alterius virtutis. sed rōne cōis
principij existētis in eis qd̄ est gratia. ¶ Ad aliud
qd̄ obijcitur de illuminatione. dicēdū ꝙ ꝯsimilis
sit cōparatio gratie ad virtutes que est luminis
ad radiū. sicut prehabitum est vnde pꝫ ꝙ gratia
que est sicut lumē in aīa illuminat ꝫm idistinctio
nem ad distinctas partes. immo simpliciter. vir-

Sol. ad id de perfectione gratie.

tus aūt ꝫm distinctionem. ¶ Ad alias rōnes qui
bus obijcitur de ꝑfectione. dicendū ꝙ illud qd̄ est
in aīa indistinctum dꝫ gratie attribui ad perficiē
dum. illud aūt qd̄ est distinctum ⁊ particulare dꝫ
virtuti attribui vt perficiat̄ ab ipsa. Preterea pri-
mo ⁊ p̄ncipaliter gratia perficit essentiā aīe. secun
dario liberū ar. q̄ est motor vl'is i aīa. vn̄ cū dr̄. gra-
tia mouet ad opera: ⁊ virt⁹ mouet ad opera: hoc
differēter dr̄ q2 gratia est mouēs vl'r ad opera. vir
tus particulariter. sicut fides mouet i deū vt verū
caritas mouet i deū vt bonū. spes mouet vt i bea
tū vel gloriosum. verū aūt ⁊ bonū ⁊ gloriosum sūt
vnū substātialiter: qd̄ est ipse deus. sunt tn̄ parti-
culares rōnes ⁊ diuerse. V̄tutes igit̄ mouent ꝫm
istas particulares rōnes. gr̄a aūt ꝫm rōnē vl'em:
nō distinguēdo veꝝ. bonū. gloriosum. mouet i deū

Ad primū qd̄ obijcitur.

¶ Ad primū ergo ansel. dd̄m ꝙ hoc ꝙ gratia in
infantib⁹ ꝑstet salutē sine libero ar. hoc est ex im
perfectiōe suscipiētis q̄ nō pōt vti libero ar. vnde
ꝙ ip̄m nō perficiat in actu hoc ē ex imperfectiōe

Ad secunduꝫ et impotentia suscipientis. ¶ Ad aliud ptꝫ rñsio ꝙ gratia ꝑficit substantiam ⁊ potētiā vl'em. virtꝰ *Ad tertium.* aūt potētias particulares. ¶ Ad aliā rōnē in contrarium dōm. ꝙ cōparatur ad substātiā aīe ⁊ potentiā. primo mō est in rōne informātis. scdo mō est in rōne mouētis. primo mō nō diuiditur per operās ⁊ coopans: sed scdo mō. vnde illa rō soluꝫ ꝓcedit de grā ꝓut cōpatur ad potētiā aīe: ⁊ nō ad substantiā. *Ad quartum* ¶ Ad aliud dicēdum. ꝙ substātia aīe pōt dupliciter ꝯsiderari. s. ꝺm suū esse absolutum. ⁊ sic pctm̄ nō corrūpit ipsam vel ꝺm suū esse comparatū qđ est esse ordinis ad finē ꝺm quē tēdit ad deum ⁊ quātum ad illud esse pctm̄ corrūpit esse ipsius aīe ⁊ ꝺm istud eē ꝑficit etiā grā substātiā aīe.

Membrum secundum.

Utrum ꝓprij effectus gratie sint viuificare.

Consequēter queritur vtrū ꝓprij effectꝰ sint grē viuificare. assimilare. gratificare ⁊ ostenditur primo ꝙ viuificare sit ꝓprius effectus ipsius grē sic. Deus in creatura rationali est ꝑncipium vite spūalis. Unde Act. xvij. In quo viuimꝰ mouemur ⁊ sumꝰ. Sꝫ ꝑmū quo viuit rōalis creatura ꝑ deū ē grā. Sed illud quo primo viuit dr̄ viuificare. Igitur gratia viuificat. ¶ Itē culpa mortificat aīa. igit viuificatur ꝯtrario illius. s. gratia. ergo ⁊c. *Cōtra* ¶ Cōtra. Abac. ij. Iustus ex fide mea viuit ergo viuificare ꝯuenit fidei nō ergo est effectus ꝓprius gratie. ¶ Itē. j. Ioā. iij. Qui nō diligit manet in morte. Si ergo nō diligere ē causa mortis. ergo diligere est cā vite. Sꝫ diligere est caritatis ꝓprie. ergo caritatis ꝓprie est viuificare. Non ergo est ꝓprius effectꝰ gratie. *Richar.* ¶ Itē Ricar. de sanc. vic. in li. de arra spōsi ad spōsaꝫ. Scio aīa mea ꝙ dilectio vita tua ē: ⁊ sine dilectione esse nō potes. Sed dilectio est caritatis. ergo ⁊ vita aīe. ergo ⁊c. *Utrū reformare sit effectus gratie.* ¶ Itē videt ꝙ reformare sit ꝓprius effectus gratie. ps. Signatuꝫ est sup nos lu. vul. t. d. Glo. lumē gratie tue quo reformatur imago tua in nobis qua tibi siles sumus. ¶ Iteꝫ ibidem distinguit triplex imago in glo: scꝫ imago creationis ⁊ recreationis. ⁊ similitudinis. imago creationis est ratio imago recreationis est gratia imago similitudinis est ipsa sapientia. q̄ est ipse filius dei: ad quā imaginem hō ꝯditus est. Imago ergo recreatiōis aīe est gratia. Sed imago recreationis est imago reformationis aīe ad deū: ergo grā est imago assimilatiōis ⁊ reformatiōis aīe ad deum. *Obijcitur.* ¶ Cōtra. Si grā assimilat: oportet ꝙ assimilet vel ꝺm cognitionem vel ꝺm amorem. Sed neutro modo assimilat gratia: qꝛ gratia hꝫ esse in nō habētibus cognitionē nec amorē ꝺm actum sicut in paruulis. quoꝝ aīe nō habēt cognitionē in actu nec amorē. ergo gratia nō assimilat ꝑ cognitionē nec ꝑ amorē. ergo assimilare nō est effectus gratie. ¶ Itē ostēditur effectus gratie ꝓprius sit gratificare. qꝛ dr̄ Eph. j. In laudem glorie gratie sue in qua gratificauit nos in xp̄o. Ex quo relinq̇t ꝙ ꝓprius effectus grē sit gratificare. *Utrum gratificare sit effectus gratie* ¶ Item cū gratificare sit quidā effectus ostēdens gratiā re ⁊ nomine. qꝛ si gratia est: gratificare est. si gratificare est: gratia est. Et silr ostēdit ipsam denominationem. qꝛ nomē gratificationis sumitur a nomine gratie. ergo gratificare est ꝓprijssimus ⁊ potissimus actꝰ gratie. *Rñsio.* ¶ Rñ. ꝺm ꝙ gratia est similitudo prime veritatis cōparatur ad aīam vt lux. ꝺm ꝟo ꝙ est similitudo summe bonitatis cōparatur ad aīam. vt vita ⁊ ita habet in Ioā. j. ꝙ verbuꝫ erat vita ⁊ lux hoīm lucens in tenebris. ⁊ ideo grā q̄ est similituto ipsius cōparatur ad aīam vt lux ⁊ vt vita. Sed sicut dictū est ꝙ lux in aere tria facit. primo enim purgat ipsum aerē a dispositione sibi ꝯtraria. Scdo disponit aerē dispositione consimili sibi: ⁊ tunc illuminat ipsum. vltimo informat ipsum. ⁊ q̄tum ad hoc sumitur iste actus perficere. ⁊ sicut lux in aere hꝫ istos tres actus predictos. silr dōm est de gratia inq̄tum ipa vt lux comparatur ad animam qꝛ ꝑmō remouet ab aīa dissimilitudinem lucis eterne. ⁊ q̄tum ad hoc sumit iste effectus purgare. scdo disponit ipsam simili dispositione vt possit esse similis in actu. ⁊ tunc dicit ipsa illuminare. vltimo iformat ipaꝫ ⁊ tūc dicitur ipam ꝑficere. Scdm aūt ꝙ gratia est similitudo bonitatis summe cōparatur ad aīam vt vita qꝛ sic cōparat ad aīam vt amor. ⁊ iste amor impressus vita est qua aīa viuit deo. Uñ Rich. Scio aīa mea qꝛ dilectio vita tua est. ⁊ ita ꝺm hūc modum actus gratie est viuificare. Ad istum vero actum ꝯsequit trāsformatio seu assimilatio aīe ad deum qꝛ hec est vis amoris: ꝙ trāsformat amantem in amatum. *Richar.* Unde Ric. de arra sponsi ad spōsam dicit. Scio aīa mea ꝙ cum aliquid diligis: ipsa vi dilectionis in eius similitudinem trāsformaris. ⁊ quātū ad hoc sumit iste effectus gratie: q̄ est assimilare aīam ad deū ⁊ ꝯformare. Ex hoc aūt ꝙ aīa est assimilata deo: ex hoc est grata deo. Uñ puerb. viij. dicit sapiētia. Ego diligētes me diligo. ⁊ ita ex hoc ꝙ amor imprimit aīe sumit viuificare. ex hoc ꝙ iam impssus est sumit assimilare. ex hoc ꝙ assimilata est aīa per amorem sumitur gratificare in generali rōne. *Ad contra.* ¶ Ad obiecta ergo dicēdum ad secundum ⁊ tertiū. ꝙ vita spūalis q̄ est vita aīe i deo est ipsius gratie ꝑ se. ipsius aūt fidei ⁊ caritatis ratione gratie in quibus manifestatur vita quasi ꝑ sensum: sicut manifestat vita ī corpe per sensum. ⁊ motum sic manifestat ꝑ motū fidei: sicut ꝑ sensuꝫ ꝑ motū caritatis sicut ꝑ motū. ¶ Ad quartū ptꝫ rñsio ex predictis. *Ad obiectuꝫ de reformatione.* ¶ Ad aliud dicendum ꝺm aug. ad Dardanū. Mirabile quō deꝰ est in habitatori quorūdā nō cognoscētium deū: ⁊ nō quorūdā vel aliquoꝝ cognoscētiū deū. Illi enim ad templū dei nō ꝑtinēt q̄ cognoscētes nō sicut deū glorificauerunt sicut phi. Ad templum aūt dei ꝑtinēt paruuli sanctificati sacramēto xp̄i. Dicendum ergo ad obiectum. ꝙ in paruulis est cognitio ⁊ amor. sꝫ possunt esse dupliciter. vel sicut forma: vel sicut actus hoc est in habitu vl' i effectu. In paruulis ē cognitio sicut forma ⁊ amor. Similiter qꝛ informat aīam ipsius. sed nō sunt in eis sicut actus. vñ in eis sunt habitu ⁊ nō actu: sicut videmus i adulto dormiente: ꝙ in eo est scientia sicut forma informans aīam: ⁊ non sicut actus seu i vsu. Unde dicit augu. ad Bonifacium. Qđ habere fidē hoc est aut propter fidei sacramentum ⁊ hoc est ipaꝫ habere vt formā: aut ꝓpter fidei vsum.

Membrum tertium.

Utruꝫ iustificare. excitare motus meritorios elicere sint per se effectus gratie

Consequenter queritur vtrū isti tres actꝰ s. iustificare. excitare. motus meritorios elicere sint ꝑ se actus ipsius gratie. ⁊ ostēditur ꝙ sic. primo videtur ꝙ excitare sit effectus gratie per se. Bern. de gratia ⁊ li. ar. dicit Li. ar. conatus ad bonum ociosi sunt si a gratia nō inueniunt nulli: si a gratia nō excitet. Ex quo relinquitur ꝙ gratie est excitare li. ar. seu motum voluntatis ad bonum. ¶ Item in quadam collecta ecclesie habetur. Excita dñe potētiam tuam ⁊ veni ⁊c. Sed hec excitatio quam petit ecclesia nō est nisi ꝑ gratiam nec venit deus nisi per gratiam. ergo gratie est excitare. ¶ Itē apoc. iij. Ego sto ad hostium et pulso. Hostiū appellatur li. ar. seu volūtas. Sed

pulsatio

pulsatio ista non est nisi ꝑ gratiam. excitatio q̄dā voluntatis ad bonum. Si ergo deus non pulsat ad hostium: nec excitat ad bonū nisi ꝑ gratiā: ptꝫ ꝙ gratie est excitare. *Cōtra arg. j.* ¶ Cōtra hō existēs in ifidelitate: qꝛ in pctō mortali excitat ad bonum. vñ. v. ad Eph. Surge q̄ dormis. exurge a mortuis: ⁊ illuminabit tibi xp̄s. Uñ ptꝫ ꝙ deꝰ mouet ⁊ excitat corda ⁊ volūtates eoꝝ vt ꝯsiderēt ⁊ cognoscāt statuꝫ suum: ⁊ ꝓpter hoc ꝯuertātur ad bonū: ⁊ timeant de statu suo. Sed dum homo est in pctō mortali vel in infidelitate nō hꝫ grām. ergo prior est excitatio ad bonum in aīa q̄ gratia. Sed nullus effectus ꝑcedit causam suā: ergo excitare ad bonum nō est effectꝰ gratie. *Secundum.* ¶ Itē ostendit ꝙ iustificare sit actꝰ gratie. ad Ro. iij. Iustificati gratis ꝑ gratiam ipsius: ergo gratia iustificat nos. ¶ Item super illud ad Ro. Oēs peccauerūt ⁊c. Glo. Hec est gratia sine qua nec infantes nec grādes saluifieri possunt. Et post super illud iustificati gratis. glo. Ipsa est qua iustificatur impiꝰ. ergo ꝑ se est iustificare effectus gratie. *Obijcitur ꝙ iustificare sit actus iusticie* ¶ Iteꝫ sicut se hꝫ caritas ad amātē facere: ⁊ fides ad credētem facere: ita se debet habere gratia ad gratificare: ⁊ iusticia ad iustificare. Si ergo soliꝰ caritatis est amātem facere: ⁊ solius fidei credētē facere. ergo solius grē est gratificare: ⁊ solius iusticie iustificare. Nō igitur est gratie iustificare. *Tertium de opere meritorio.* ¶ Itē ostēditur ꝙ opus grē sit actꝰ meritorios ꝓducere. j. Cor. xv. Gratia dei sum id qđ suꝫ. ⁊ grā dei in me vacua nō fuit. Uult ergo dicere ꝙ gratia dei in ipso fructificauit. Sed fructificatio ista attēditur q̄tum ad meritū: ergo gratia ꝓducit opus meritoriū. ¶ Itē ad Phil. ij. Ipe operatur in nobis velle ⁊ ꝑficere bonū. Sꝫ ipe deus nō operat nisi per gratiā in nobis. ergo grā elicit a volūtate opꝰ bonū ⁊ ita meritoriū. ¶ Iteꝫ aug. ad valētinū. Cogitare vel agere ꝺm deū nulla rōne sine gratia dei possumꝰ. ꝓpter qđ dñs cū de fructu iusticie loqueretur ait discipulis. Sine me nihil potestis facere Io. xv. Si ergo gratia est principium in nobis cogitādi ꝺm deū ⁊ agēdi. ergo ipa est q̄ opus meritoriū ꝓducit. ¶ Cōtra. virtus est ad recte agere. Si ergo omne meritū attēditur q̄tum ad recte agere virtutis in q̄tum virtus est oē meritoriū elicere. Nō ergo ꝑ se est gratie. *Rñsio.* Rñ. itelligēdū ē ꝙ grā cōpat ad aīaꝫ vt vita: ⁊ vt motor: ⁊ vt lux. qꝛ gratia est similitudo summe veritatis: ⁊ sic comparatur vt lux. Est etiā similitudo summe bonitatis. ⁊ sic cōparat vt vita. Est etiā silitudo potestatis ⁊ virtutis. ⁊ sic cōparatur vt motor arbitrij ad aīam. Potētia aūt attribuit patri. veritas filio. bonitas spūisancto. ⁊ iō gratia est silitudo totius trinitatis: ⁊ assimilat nos toti trinitati. Scdm aūt ꝙ cōparat vt lux eo ꝙ est silitudo ꝑme veritatis. sumuntur tres effectus grē. Scdm ꝙ cōparat vt vita eo ꝙ est silitudo summe bonitatis: sumūtur tres alij effectus. Scdm ꝟo ꝙ cōparat vt motor. s. eo ꝙ ē silitudo summe potestatis seu virtutis: sunt eius effectus tres. s. iustificare. excitare. motus meritorios elicere. et hoc per cōparationē ad liberū arbi. qꝛ sicut dicit *Bernardus* Bern. de li. ar. Liberū ar. gerit similitudinē diuine potestatis: eo ꝙ nō pōt cogi. vñ circa ipm sunt isti tres effectus gratie: sꝫ hoc diuersimode. qꝛ liberum ar. est facultas volūtatis ⁊ rōnis. Excitare ꝟo est effectus grē circa liberū ar. quo ad rationē iustificare quo ad volūtatem. motus meritorios elicire quo ad facultatē. Uñ grā mouet volūtateꝫ pereustificationē. qꝛ sicut dicit Ansel. Iusticia est rectitudo volūtatis. ⁊ ideo iustificatio est ipsius volūtatis. excitatio est ipsius rōnis. motus meritorios elicere est ipsius facultatis seu potestatis. vnde tria hec bonū cogitare. velle. perficere. facit gratia in nobis. sicut dicit Bern. de gratia ⁊ li. ar. Gratia imittēdo bonā cogitationē nos preuenit imutādo malam volūtatē nos sibi per affectum iungit ministrando ꝯsensui facultatem foris per opus apertū internus opifex innotescit. ⁊ hoc planum est in iustificatione adultoꝝ. qualiter auteꝫ sit in paruulis iā pātebit. *So. ad arg. j.* ¶ Ad primū ergo dicēdum. ꝙ gratia duplex est scꝫ gratūfaciens. ⁊ gratisdata. ⁊ hoc nō est gratū faciēs: sed tm̄ disponēs. similiter excitatio duplex est: vel a gratia gratūfaciente. vel a gratia gratisdata seu disponēte. Dicendum ergo ꝙ in existētibus in pctō mortali non est excitatio a gratia gratūfaciēte. sed a gratia disponēte vel gratisdata: qꝛ habēt fidē informē q̄ excitat eos ad cogitādum de diuino iudicio ⁊ de diuina misericordia ad hoc vt timeant ⁊ doleant de peccatis. Similiter in infidelibus est ipa recta rō quā appello gratiā gratisdatā seu disponētem. qꝛ licet insit naturaliter: tm̄ gratisdat a deo: ⁊ etiam ꝙ moueat ad bonū gratisdatum a deo. hec auteꝫ facit eos cogitare ⁊ cognoscere. ꝙ deus creator ē: ⁊ ꝙ bonus est: ⁊ ꝙ ab ipso habēt quicquid habēt ⁊ ꝙ ipse colēdus est. ⁊ sic etiam excitat ad cognoscenduꝫ ꝙ nihil possunt habere nisi ab eo. ⁊ sic excitant eos ad amorem ⁊ timorē ipsius. Alia auteꝫ excitatio est q̄ est a grā gratūfaciēte. *Ad secunduꝫ* ¶ Ad aliud qđ obijcitur ꝙ iustificare dꝫ esse actus iusticie: nō gratie. dicēdū ꝙ iusticia dr̄ particulariter ⁊ ꝓprie ⁊ gn̄aliter. Iusticia spāliter dicta dr̄ spālis rectitudo aīe. ꝑ quā rectificat aīa vt reddat primo quod suū est Uñ hec est rectitudo aīe per cōparationeꝫ ad ꝑmū. hec est iusticia q̄ est vna de virtutibus cardinalibus. Iusticia ꝟo gn̄aliter dicta est gn̄alis rectitudo aīe ꝑ cōparationē ad deū ⁊ primuꝫ ⁊ ad seipsum. ⁊ hec rectitudo est cōformatio volūtatis nostre ad volūtatem diuinā. ⁊ ab hac dr̄ generaliter iustus. q̄ iusticia est in ꝯformatiōe volūtatis ad deū. Hec tm̄ iusticia aliter est i paruulis: aliter i adultis. qꝛ sicut iniusticia q̄ est i paruulo non inest ei ex actu sui arbitrij: immo est iniusticia q̄ ei fit ex alia operatione. In adulto vero est iniusticia quā sibi facit. ⁊ ad quā cooperat. Silr iusticia datur paruulo per sacramētum ecclesie seu per passionē xp̄i: ipso nihil cooperante ⁊ nō ꝯsentiente. Iusticia autem est in adulto ex eius ꝯsensu ⁊ cooperatione. Uñ de adulto loquitur Bern. cū dicit. imutādo malā volūtatē sibi per ꝯsensuꝫ iungit. Uñ hmōi iusticia in paruulo est ꝺm habitum In adulto ꝟo ꝺm actum. qꝛ ad illā cooperat: ⁊ sic cum ista iusticia sit ideꝫ re qđ gratia: ptꝫ ꝙ gratie est iustificare. *Ad tertium* ¶ Ad illud qđ obijcit de opere meritorio visuꝫ est quibusdā ꝙ opꝰ meritoriū dupliciter ꝓducit a volūtate sc. ꝺm rōnem particularē vel ꝺm rōnē generalē. Si ꝺm rōnē particularē. sic ꝓducit meritoriū a qualibet virtute particulari vñ sic ꝓducit ꝺm distinctionē virtutū quelibet ei virtus ꝺm vnā rōnē particularē producit: sicut fortitudo ꝓducit ipsum in aggrediēdo terribilia ⁊ sic de alijs. Scdm rōnē gn̄alē ꝓducit opꝰ meritoriū tripliciter. qꝛ hec rō gn̄alis est tripl'r ꝺm triplicē rōnē causalitatis. s. finalis exēplaris. efficiētis. ꝺm rōnē finis qꝛ est summa bonitas: gratia in caritate ꝓducit oē meritū. Uñ ꝯsiderādo finem scꝫ summā bonitatē sic oē meritū est ex caritate: seu ex grā i caritate. ⁊ ꝺm hoc dr̄ caritas mater virtutū. Scdm rōnē exēplaris sic grā in fide ꝓducit oē meritū i oī ꝟtute: qꝛ fides est exēplar seu ars q̄ mōstrat cognitionē finis ad quē tendēdū. ⁊ ideo

dicit fundamentū oīm virtutū. Scōm rōnem efficiētis sit grā in rōne grē pducit oē op9 meritoriū. qr ɔparat ad aīam vt motor: et sic ptz ꝙ aliter pducit grā opus meritoriū: ꝛ virtutes ſm distinctiōnes virtutū: seu ſm rationes particulares.

Membrum quartum.

U. libe. arbi. moueatur a gratia spontanee an coacte.

Onsequēter q̄ritur an li. ar. moueatur a grā spontanee an coacte. Ad qđ sic. Joh. vj. Nemo venit ad me nisi pr traxerit eū. Sz tract9 est spēs mot9 violenti. ergo si nullus venit ad deū nisi tract9: nullus venit ad eū nisi violenter. Sz li. ar. mouet ad deū per gratiā: grā ergo mouet ipm violēter. ¶ Item Lu. xiiij. de illis qui debēt venire ad nuptias dr. Cōpelle eos intrare vt ipleatur dom9 mea. Si ergo li. ar. cōpellitur intrare domū dn̄i: ꝛ nō pōt intrare nisi per grām: ergo grā ɔpellit ipm ꝛ mouet ad grām cōpellēdo. Sed ɔpulsio est mot9 violētus ergo ꝛc. ¶ Itē petitur ab ecclesia in quadā collecta. Nostras rebelles ɔpelle ppicius volūtates. hoc petit a deo. Sz ipe non operat in nobis nisi p grām aliquod bonū. ergo grā ɔpellit nostras volūtates ad bonū: ꝛ ita violēter mouet volūtas seu li. ar. ab ipa grā. ¶ Ad oppositū Eccli. xv. Reliqt eū i manu cōsilij sui ante hominē vita ꝛ mors bonū ꝛ malū ꝛc. Nō igitur est in potestate sui arbitrij. quia man9 consilij appellatur potestas arbitrij: ergo in potestate eius est sequi et non sequi mouentē grām. ergo gratia non mouet ipsum violenter seu coacte. ¶ Itē li. ar. ē liberū a necessitate. Sed si cōpulsus esset ꝛ violenter moueret ab aliquo: nō esset liberū a necessitate: imo cogeret. ergo nō pōtest moueri violenter vel ɔpelli a gratia. ¶ Itē Ber. de grā ꝛ li. ar. Ipe ɔditor hac dignitate li. ar. insigniuit: seu aīam rōnalem vt queādmodū sui iuris erat sueqȝ volūtatis: nō necessitatis erat ꝙ bonus erat: illa silr quodāmodo sui iuris existeret quaten9 nō nisi sua volūtate mala fieret ꝛ iuste dānaretur. aut bona fieret ꝛ iuste saluaretur. Ex quo relinquitur ꝙ liberū ar. seu aīa rōnalis nō potest aliquo mō contra suā volūtatē compelli nec moueri ad bonum. ¶ Solutio. dōm sicut dicit Bern. distinguendo geminā cōpulsionē. Est em̄ ɔpulsio actiua ꝛ passiua ꝛ ſm vtrāqȝ nos dicimur facere aliq̄d ɔtra voluntatē. Cōpulsio passiua recte vocari pōt vbi nihil cooperatur patiēs: q̄ est absqȝ consensu volūtario patiētis. vt si nos ɔpelleremur ad malū nobis inuitis: hec esset ɔpulsio passiua. sicut fuit in beata Lucia que dixit. Si inuitā feceris me violari: castitas mihi duplicabitur ad coronaz. Cōpulsio actiua est in qua ɔcurrit ɔsensus patiētis. s. cū inductus est p timorē vel dolorē ad hoc vt faciat malū. sicut ē in illo qui timore mortis negat xp̄m. talis em̄ dolēs negat xp̄m: et tn̄ volēs: qr meli9 vult negare xp̄m q̄ pati mortē. sz sua tn̄ volūtate absoluta nō negaret: ꝛ ppter hoc dr ɔpulsus: qr negat ne moriat. ꝛ hoc dicit dam̄ ꝙ ē volūtariū absolutū sicut ē in illo q̄ simplr vult aliq̄d et ē volūtariū ɔditionale sicut ē i illo q̄ sub ɔditione vult aliq̄d. Grā ergo nūq̄ ɔpellit li. ar. ad bonū ɔpulsiōe passiua: q̄uis aliqn̄ ɔpulsiōe actiua ipsum cōpellat: quia aliquando mouet ipsum per dolores ꝛ timores vt conuertatur ad bonum. Unde Bern. Hoc quippe intēdit cū terret aut percutit vt faciat voluntarios: nōn vt saluet inuitos. Secundū ergo hanc distinctionem soluitur hec questio ꝛ ptz responsio ad obiecta. Distinctio autē ɔmunis est ꝛ bona per quā breuiter soluitur hec questio. qđ est coactio sufficiēs ꝛ inducēs. Liberum ar. non potest cogi prima coactione ab ipa gratia. nec ab alio. sed solū coactione inducēti qr multa inducunt ipm ad hoc ꝙ velit. qđ prius nolebat.

Contra.

Bern.

Responsio. Bernar.

Membrum quintum.

Utrum gratia faciat nos in presenti eē sine peccato. Arg. primuz.

Ueritur ɔsequēter de cōparatiōe effect9 gratie ad statū nostrū in presenti vita. ꝛ queritur an grā faciat nos in vita p̄senti sine pctō esse. Ad qđ sic. aug. Liberū ar. est voluntas qua bonū eligit gratia assistente. malum grā desistente. Si ergo grā assistēte arbitrium eligit bonū. ergo semp assistēte gratia bonū eligimus. Sed semp eligēdo bonū nūq̄ peccam9. ergo gratia assistēte i nobis nūq̄ peccamus. ¶ Itē introducitur ab heretico in li. de pfectiōe iusticie hoīs rō. ꝛ sumitur ex apoc. xiiij. vbi loquitur de virginibus q̄ sequūtur agnū quocūqȝ ierit. In ore ipsorū nō est inuētū mēdaciū. sine macula sunt āte thronū dei. ergo nūq̄ peccauerūt ore ꝛ si sp sine macula sunt: sunt sine pctō. ergo hō pōt esse sine pctō i vita ista. Cū ergo grā phibeat pctm̄ facere: ɔstat ꝙ homo in vita ista sit sine pctō. ¶ Itē ps. Qui ingreditur sine macula ꝛc. habitabit in tabernaculo tuo. ergo aliquis pōt ingredi sine macula. ergo grā pōt facere ꝙ hō i vita ista sit sine peccato. ¶ Itē .ij. ad Corin. vlt. De cetero fratres gaudete pfecti estote. ꝛ ita apl's inuitat eos vt sint perfecti ergo in ista vita pōt hō esse pfectus. Sz nō pōt eē perfectus nisi sit sine pctō. ergo hō i vita ista pōt esse sine pctō. ¶ Itē Deut. xviij. Perfectus eris ꝛ absqȝ macula corā dn̄o deo tuo. ꝛ loquit in presenti vita. ¶ Itē heretici ēn lib. de pfectione iusticie hoīs. Aut deus vult nos eē sine pctō: aut cū pctō nō vult ꝙ sim9 cū pctō. qr hoc incōueniēs est: ergo vult ꝙ simus sine pctō i vita ista. ergo possumus eē sine pctō i vita ista. aut de9 vellet aliquid qđ nō posset eē. qđ est incōueniens magnū. qr dicit. Quis em̄ tā demens vt dubitet fieri posse qđ deū velle nō dubitat. Itē .j. Joā. iij. Qui habet hāc spem i eo sanctificat se. s. in deo sicut ipe. s. de9 sanctus est. Uult ergo ꝙ hō in vita ista possit se sanctificare sicut deus. Sed deus imunis est ab omī peccato: ergo hō in vita ista pōt esse immunis p gratiā ab omī peccato. ¶ Ad oppositū. aug. đ pfectione iusticie hoīs. ꝛ sumit ex .j. Joā. j. Si dixerimus ꝙ pctm̄ nō habemus nosipsos seducimus ꝛ veritas in nobis nō est. dicit Aug. Non dicit Jo. Si pctm̄ nō habuerimus. sz si pctm̄ nō habemus ergo q̄ diceret se nō habere pctm̄ ipse diceret falsum. falsum ergo est hoīez in vita ista eē sine peccato. i. sit in gratia. ergo grē nō pōt facere hoīem in vita ista eē sine pctō. ¶ Itē puer. xx. Quis pōt dicere mūdū est cor meum. purus sum a pctō. Et ambro. in quadā omel. Nemo mūdus a sorde: nec infans vni9 diei sup terrā. ergo nec paruulus nec adultus est mūdus a pctō i vita ista. ¶ Sol. dōm ꝙ aug. assignat tres opiniones circa questionem istā: quarū vnā hz p erronea ꝛ heretica. scđam hz quasi pbabilē. ꝛ dicit ꝙ pōt sustineri: tn̄ opponit ɔtra eā. tertiā hz p vera: ꝛ hec ē sua opinio pprie. Prima ergo opinio quā narrat talis ē: ꝙ nos sumus in vita ista indistincte sine pctō. vnde dicit. Quisquis dicit post acceptā remissionē pctōrum queq̄ hoīem iuste vixisse: vel viuere. vt nullū habeat pctm̄ ɔtradicit aplo Joā. qui dixit. Si dixerimus ꝙ pctm̄ nō habem9 ꝛc. ꝛ sic dicit ꝙ vna opinio est ꝙ gratia pōt facere hoīem esse sine pctō indistincte: que tn̄ falsa est. Scđa opinio est q̄ sustineri pōt vt dicit ꝙ habere peccatū est vel dicit dupliciter. Nam peccatum dicitur actus inordinatus

natus

Secundum.

Tertium. Ps. xiiij.

Quartum

Quintum.

Cōtra

Rn̄sio

Pria opinio

Scđa opinio

natus dr etiā ipm peccatū fomes seu ipa pnitas q̄ est ad peccādū. pōt ergo intelligi autoritas Jo. Si dixerimus ꝙ peccatum ꝛc. aut de actu peccati. aut de fomite peccati. qr fomitē appellat apl's peccatum ad Ro. vij. Non em̄ qđ volo ago. sz qđ odi malū hoc facio ꝛc. Si ergo qđ nolo id facio. nō ego operor illud. sz qđ habitat i me pctm̄. ꝛ appellat illud pctm̄ fomitē seu pnitatē ad peccādū. Si ergo appellemus pctm̄ actū inordinatū: sic homo pōt esse sine peccato in vita ista. hoc est sine actu inordinato. nō tn̄ pōt esse in vita ista sine pctō. i. sine fomite peccati. ꝛ ita gratia per modū primū pōt hoīem facere eē sine peccato. i. sine fomite peccati in vita presenti. ſm aliū modū nō excepto priuilegio gloriose virginis. q̄ vtroqȝ modo fuit sine peccato. Cuz em̄ loquimur de peccato nō loq̄mur de ipsa. nec de alijs priuilegiatis: vt forsitan de Joāne baptista. ꝛ dicit aug. ꝙ hoc satis perspicaciter dictum est. Ipse tamē opponit ɔtra. ꝛ in hoc affirmat ꝛ ponit suā opinionē ppriā: ꝙ vult dicere: ꝙ nō pōt homo aliquo mō esse sine peccato veniali ꝛ hoc pbat. Si quis aliter sentiat videat q̄d agatur de oratiōe dn̄ica vbi dicimus. Dimitte nobis debita nostra qđ nisi fallor nō esset opus dicere: si nūq̄ peccaremus venialiter vel in lapsu lingue: vel in obdelectāda cogitatione peccati aliqn̄ fomitis desiderijs ɔsentiremus. sed tn̄ diceremus et ne nos inducas in tēptationē. ꝛ ita nullus pōt esse sine actu peccati vt solū habeat fomitez ꝛ nō actum peccādi venialiter adminus. Ad idem ponit augu. autoritatē dicēs. Nec Jacobus apostolus diceret Jaco. iij. In multis offendimus oēs nullum excludēdo. Nullus ergo excipitur oīno a peccato. ergo oēs offendūt. ꝛ ita nullus pōt eē in vita ista sine peccato saltem veniali. Est igit opinio eius quā affirmat verā. ꝙ nullus in hac vita possit esse sine veniali. dicit tn̄ ꝙ alia opinio a magnatibus posita est. ¶ Ad primū ergo dicēdum. ꝙ semp pōt homo eligere bonū gratia assistente nō tamē potest facere bonū ipsa assistente. Unde semp est posse: nō tamē semp est facere. ꝛ hoc propter fomitē pcti q̄ in ipso est inclinās ipsum ad malum. ꝛ auertēs a bono. qr ponit in eo difficultatem faciēdi bonū. ppter qđ exclamat apl's ad ro. vij. Quod nolo malū hoc ago ꝛc. ꝛ iterū. Uideo legem in membris meis repugnātē ꝛc. Potest ergo homo per gratiā assistētem eligere bonum ꝛ vitare quodlibet malū in singulari. sed nō quodlibz malum in vl'i. qr pōt p ipsum vitare hoc verbum ociosum ꝛ hūc motū cōcupiscentie carnalis. ꝛ sic de quolibet singulariter per se. Sed nō potest vitare omne peccatum vel omnē cōcupiscētiā i vl'i. Et exemplum est. si nauis aliqua esset perforata centum foraminibus: ille qui esset in naui posset facere ꝙ aqua nō intraret per quodlibet illorū singulariter qr posset q̄s facere ꝙ per hoc aqua nō intret: nec qđ p illud ꝛ sic de quolibet singulariter: nō tn̄ posset vl'r facere in quolibet foramine ꝙ per nullū intraret aqua. Eodē modo est de illo qui hz gratiā ad hoc vt vitet qđlibet malū. ¶ Ad aliud de autoritā. apoc. rn̄det aug. dicens. Propter ea tales sunt dicti ꝙ in ore eorū nō est inuētū mēdacium: qr nō dixerunt se nō habere pctm̄: quia si aliter dicerēt mētirent sicut dicit Joā. Si dixerimus ꝙ peccatum nō habemus ꝛc. veritas in nobis nō est. ꝛ sic illa autoritas pcedit contra hereticos. ¶ Ad aliud de ps. Qui ingreditur sine macula ꝛc. respondet augu. faciendo vim in eo ꝙ dr sine macula. qr cū dicitur igredi sine macula: hoc non est dicere ꝙ non habeat maculam aliquam sed ꝙ irreprehensibiliter graditur. vnde dicit ingredi sine macula non absurde dicitur q̄ ad ipsaz perfectionem irreprehensibiliter currit carēs criminibus dānabilibus. atqȝ ipsa peccata nō negligens mūdare delectatiōis. Ingredi ergo sine macula solū priuat maculam mortalem. sed non venialem. dum tamē irreprehēsibiliter currat ad pfectionem homo mundando culpam venialem. ¶ Ad aliud de autoritate sumpta ex Deut. respōdet aug. in li. de gratia ꝛ esse. dicens. Nō est perfectio viatoris: ꝛ est perfectio iam peruenientis. pfectionem viatoris pōt homo habere in vita ista qr hec est perfectio proficientiū. Unde dicit Proficientium est vita q̄uis bene pficientes dicantur perfecti viatores. hec autez perfectio nō excludit omnem culpam: sed solum mortalem: ꝛ ꝙ irreprehensibiliter mūdentur veniales. Perfectio autem iā ɔuenientis est illa que est in gloria. Hāc non potest homo habere in vita ista: sed illaz habit in gloria: q̄n erit absqȝ omni peccato ꝛ pnitate ad peccādum. hec enim perfectio omne peccatum excludit. vnde dicit. Illa aūt ē est summa pfectio: cui nihil additur: cum id quo tenditur ceperit possideri. vn̄ hec perfectio est absqȝ omni macula. cuz ei nihil possit addi. sed prima nō excludit maculam venialem: nec etiam pnitatē seu fomitem. ¶ Ad aliud dicendum ſm aug. ꝙ deus vult nos esse sine peccato aliter enim nō misisset filiū suum q̄ sanaret hoīes a peccato. Dicit ergo ꝙ hō potest esse sine peccato mortali in vita ista p gratiam. potest enim esse absqȝ omni peccato q̄tum ad futurū statum q̄ est in gloria. per suū tamē arbitrium nec per gratiam nō potest esse sine peccato veniali q̄tum ad presentem statum sed sine mortali. Unde dicit ꝙ in presenti bene sequitur ꝙ de9 vult hoīes esse sine peccato. ergo hoīes possunt eē sine peccato scz mortali. ¶ Ad aliud de autoritate Joā. Qui habet hāc spez in eo sanctificat se ꝛc. dicendum ꝙ differt sanctificare ꝛ sanctuz esse. qr sanctificare dicit sanctum fieri. sanctum esse dicit sanctitatem in facto esse. Sicut ergo est res in fieri ꝛ in facto esse: ꝛ nō sequitur. domus fit. ergo domus est. sed sequitur est in facto esse. ergo est. Sic dicendum ꝙ non sequitur. sanctificat se. ergo est sanctus. Unde in hac vita habēs gratiam sanctificat se habendo spem. i. semper est in fieri sanct9 quousqȝ perueniat ad illum statum de quo habetur .j. Joā. iij: Cum apparuerit similes ei erimus ꝛ hoc erit in gloria. ꝛ sic sanctificare se non ponit elongationem ab omni macula ꝛ ab oī peccato.

Tertia opinio Aug.

So. ad arg. j.

Ad secunduz

Ad tertium.

Ad quartum

Ad quintum

Ad sextum.

Membrum sextum.

De ordine istorum effectuum

Onsequēter q̄ritur de ordine effectuū gratie. Et primo de ordine istorū duorū effectuū iustificare ꝛ viuificare. Secundo de ordine istorum duorum purgare. illuminare: seu expulsio peccati: ꝛ ifusio gratie. ¶ Ad primum sic. Prius est expulsio mortis q̄ introductio vite. Si ergo per iustificationē est expulsio mortis. s. peccati: per viuificationem est introductio vite. ergo prior est iustificatio q̄ viuificatio. ¶ Contra viuificatio est motus ad vitam iustificatio est motus ad iusticiā. Sz iusticia consequitur vitam: ergo prior est viuificatio q̄ iustificatio. Minor patz. qr aīa viuificatur a gratia ſm se. ergo viuificatio respicit animam ſm se. Justificatur aūt aīa a grā ꝛ nō ſm se. sed in cōparatiōe ad opus. qr sicut dicit Bern. Justificatio respicit meritum sicut misericordia miseriaz intuet. vnde cum respiciat meritū respicit opus. ꝛ ita prior est

Arg. primum.

Contra

M. de ordine purgationis

vinificatio in aia q̄ iustificatio.qz prior ē anima per se q̄ in comparatiõe ad opus. ¶Postea q̄rit̄ de ordine istoꝝ q̄ sunt purgatio seu expulsio pcti.z illuminatio seu infusio gratie. Ad qđ sic. ¶Prior est purgatio tenebre ab aere q̄ aduentus lucis. Si ergo comparatio gratie.ad aiam est sicut lucis ad aerem qz gratia cõpat ad aiam vt lux cũ lux prius purget tenebrã ab aere q̄ illuminet ipm:ergo gratia prius purgat tenebrã peccati ab anima q̄ illuminet ipsam.ergo prior est effectus q̄ est purgare q̄ illuminare. ¶Itẽ in pcõ ẽ auersio a deo z uersio ad cõmutabile bonũ. Sz prior est illa uersio ad bonum cõmutabile q̄ auersio a deo q̄ est bonũ icõmutabile.qz illa uersio est cã illi⁹ auersionis.ergo filr in gra prius est auerti a pctõ q̄ uerti ad deũ.ergo expulsio pcti prior est q̄ ifusio gratie:seu illuminatio. ¶Itẽ sup illud ps. Sicut in sctõ apparui tibi ꝛc. dicit glo. Misi qs prius deficiat a malo nõ perueniet ad bonũ:qđ ẽ deus.nõ excipit noua vitã nisi vetus exierit.ergo prius debet expelli pctm̃ ab aia q̄ ifundatur gra. z ita prior est expulsio pcti q̄ infusio gratie vel illuminatio. ¶Ad oppositũ. Ambro.in apologia dauid super ps. ¶Prius est vt per gratiam iniq̃tas deleatur qđ admodũ in aia sapientis disciplina imprudẽtiã tollit z scientia ignorãtiã:sic perfecta virt⁹ iniquitatẽ. Sicut ergo prius est vt adueniat aie scientia q̄ excludatur ignorãtia.ita prius ẽz gratia aduenire anime q̄ expellatur pctm̃ ab aia ergo prior est ifusio gratie in aia q̄ expulsio pcti. ¶Item q̄rit vtrũ simul tpe sint ī aia isti duo effectus.s.purgatio z illuminatio:seu expulsio pcti z infusio gratie.aut ſm prius z posterius. Et obijcitur sic. ¶Pctm̃ desinit in hoc instanti. Illud instãs vltimum in quo vltimo est pctm̃.in isto dicatur a.in instanti in quo primo recipitur gratia in isto dicatur.b. Modo querit̄ a.z b.aut sunt simul in eodem instãti.aut nõ. Si sic:sed in a.vltimo est peccatum in isto.in b.est primo gratia in isto:ergo simul z in eodẽ instanti sunt pctm̃ z gratia in isto. Si non sunt simul a.z b.ergo consequuntur intersciunicem. Sed iter quelibet duo instãtia est accipere tps medũ.ergo iter a.z b.est accipere tẽpus medium. Quero de illo tẽpore medio:nõ est in a. ergo iste nõ est malus.nõ est in b.ergo nõ est bonus.ergo neq; bonus est iste neq; malus.qđ ẽ inconueniens ponere.ergo necesse est q̄ simul tempore expellatur peccatũ ab ipso z ipsi infundatur gratia. ¶Sol.dom q̄ ordo in effectibus gratie põt atrẽdi tripliciter:qz gratia cõparatur tripliciter ad aiam.s.vt vita vt lux.vt motor.. Scõm autẽ q̄ cõparatur ad animã vt vita.sic primi effectus eius in aia sunt vtuificare,assimilare.gratificare qz sunt effectus gratie put cõparat vt vita. Scõm aũt q̄ cõparat ad aiam vt lux.sic primi effect⁹ ei⁹ sunt purgare illuminare pficere.qz isti sũt effect⁹ gratie put cõparat vt lux ad aiam. Scõm aũt q̄ gratia cõparatur ad aiam ī rõne motoris:sic primi effect⁹ ei⁹ sunt isti iustificare.excitare.motus meritorios elicere.qz sunt effectus ei⁹ ſm q̄ cõparatur ast aiam vt motor. Et sic ſm diuersas cõparationes ad aiam ẽ diuersificare ordinẽ i effectib⁹ gre. Cũ si q̄rat̄ qs effect⁹ gre prior est pncipaliter z simplr.dicẽdũ q̄ prior ẽ cõparatio gre ad aiam. vt vita q̄ alie cõpationes qz prior ẽ ꝓfiguratio seu ꝓformatio aie ad summã bonitatẽ q̄ ẽ ipũssanct⁹ vñ primo ꝓfigurat nos sibi spũssanctus.deinde ex illa ꝓfiguratiõe ẽ nobis cõmunio totꝰ trinitatis sed ex illa ꝓformatiõe ad bonitatẽ vel ad spm̃sanctum q̄ est amor sumit⁹ vita.vñ per illã conformationem z ꝓfigurationẽ quã dicimus gratiã. vinit aia deo sicut dicit aug. Cõsequẽs ẽ cõparatio vt ꝓfiguratio est ad pmã veritatẽ. z ſm hoc cõparat gratia vt lux. Ultima ꝓfiguratio est ad ipsam potentiã patris vel virtutẽ:z ſm hoc cõparat vt motor. z ſm hoc simpliciter loquẽdo priores sunt effectus gre ſm q̄ cõparat ad aiam vt vita. ꝓsequentes aũt sunt effectus illius put cõparat vt lux. vltimi sunt effectus ei⁹ put cõparatur vt motor. et inter effectus gratie put ẽ vita dom̃ q̄ vinificare simpliciter prior est. Et sic pz q̄ effectus simpliciter sunt priores. z quis simpliciter prior. ¶Ad primũ dom̃ q̄ si loquamur ſm ordinẽ nature vel rõnis:sic prior ẽ ille effectus q̄ est vinificare q̄ iustificare vñ simpliciter prior est. tñ ſm quid põt eẽ q̄ iustificare sit prius.s.in cõparatione. qz si cõparetur gra ad aiam in rõne motoris:sic quãtuz ad hoc iustificare ẽ prius:simplr tñ est prior vinificatio. ¶Sed ad illud qđ obijcit: q̄ expellẽdo mortẽ introducit iustificatio vita hoc ẽ cũ ipsa simul introducitur vita. dom̃ q̄ simul sunt tpe. Sed notãdum q̄ iustificatio dupliciter dr.s. ppie z impropie. ¶Propie dr iustificatio q̄ tum ad rectitudinem volũtatis.ſm q̄ respicit recte velle vel operari. ¶Impropie dicitur ſm q̄ respicit recte esse

So.ad pmũ.

¶Ad aliud qđ queritur de ordine purgationis z illuminationis. dom̃ q̄ alius est ordo ꝓ effectib⁹ gratie per cõparationẽ ad agentem a quo sunt. et recipientem in quo sunt. filr alius est ordo ſm q̄ sunt in rõne materiali:vel in rõne formali: sicut pz in aere. Similiter isti effectus purgare. illuminare possunt ꝓsiderari in rõne passiua z materiali. ſm q̄ dr purgari illuminari. z sic prius est purgatio q̄ illuminatio. qz prius naturaliter purgat aer a ctraria dispositione q̄ illuminetur. Sic ergo dicẽdus est de gratia q̄ cõparat ad aiam vt lux spũalis. Ex parte aũt agentis est ecõtrario. qz primum qđ intendit ipsa lux in aere est ipsum informare. scõm dispenere. vnde disponit ipsum ad recipiendum informationẽ. tertio purgat. z loquor ſm naturam. Sic ex parte lucis gratie dicendus q̄ prius est pficere. scõo est disponere seu illuminare. tertio est purgare. Ex parte autem aie recipiẽtis ecõtrario est. ¶Et p hoc pz rñsio ad oẽs rationes preterq̄ ad vltimã qua ostẽdit q̄ simul sunt. Ad quã dicũt quidã q̄ simul sunt tempore expulsio pcti z infusio gratie. z dom̃ q̄ idẽ est instans ſm subst̃tiã.differẽs.s. lũ ſm rõnem ī quo desinit pctm̃ eẽ in isto. z gratia incipit esse i illo codẽ. Sz ex hoc nõ sequit q̄ simul sunt pctm̃ z gra in illo.qz differẽtia est in successiuis z permanẽtibus.qz in successiuis qñ res desinit esse:sequitur desinit esse.ergo nõ est. Sed in permanẽtib⁹ seq̃t desinit esse:ergo adhuc est. Sz ptinuo post hoc instans nõ erit. Silr in successiuis sequit. incipit eẽ ergo est. In permanẽtibus aũt nõ sequit. Sz sequit incipit esse.ergo ad huc nõ est: Sz ptinuo post hoc erit. z hoc ẽ qz permanẽtia habẽt eẽ i suũ termino z nõ i suũ pncipio. Successiua aũt hñt eẽ i suũ pncipio ſm quẽdã modũ. z nõ i suũ terminos. hoc est qz eẽ successiuoꝝ ẽ i fieri z nõ ifacto ẽ. Esse aũt p manẽtiũ ẽ in facto esse z nõ i fieri. Est igit idẽ instans ſm subst̃tiã i quo vltimo desinit pctm̃ eẽ: z i quo vltimo icipit gra differẽs ſm rõnem. sicut pũct⁹ istẽ ẽ termin⁹ vni⁹ linee. z pncipiũ alterius linee. Cũ sicut nõ seq̃t. Dies desinit eẽ. ergo dies est. ita nõ seq̃t pctm̃ dsinit eẽ ergo pctm̃ ẽ. Si aũt queraẽ vtr idẽ sit istãs i quo vltimo ẽ pctm̃ i isto z in quo pmo est gra. dom̃ q̄ nõ. Si aũt obijciaẽ q̄ inter q̄libet instãtia est tempus,medium ꝛc. pcendum

Ad.M.de purgatione.

Ad id qđ sint simul

Contra Ambro.

Utrũ sint simul tempore z obijcit q̄ sic

Rñsio

cendũ q̄ hoc tenet in motu successiuo z nõ in mutatione subita. Est enim quedã mutatio q̄ est perfectibilis per tps. z hec est motus z ibi tenet ista regula. Et est alia mutatio que ẽ subita. z hec maxime mutatio est in aduentu vltime forme respectu materie:qñ in materia facta ẽ necessitas z in summo disposita respectu illius vnde sicut patz qñ ignis aduenit ligno vt fiat forma ignis in ligno:primo disponit lignũ ad suscipiendũ formã ignis.et remouent dispositiões cõtrarie. z tũc est ibi mutatio successiua.qñ vero in summo dispositũ ẽ lignũ per calefactionẽ:tunc subito in instanti fit forma ignis in ligno. z tũc mutatio q̄ est,ibi subita est. Si ergo querak instans id in quo nũc vltimo non est ignis in ligno. z in quo nunc primo est ignis in ligno.aut est idem instans.aut non: dicendum qđ nõ.immo diuersa sunt instantia:tñ nõ est accipere tempus medium inter illa.quia non est ibi accipere continuũ sed magis sicut numerum motꝰ.

Questio.lxxj.de cognitione gratie.

Estat post p̃dicta ad pleniorem intelligentiam de cognitiõe gratie inquirere. Et querũtur tria. ¶Primo de cognitiõe in generali Secũdo de cognitiõe in spãli. Tertio de cognitione in particulari. ¶Pluribus enim modis non est rem cognoscere

Membrum primum.

De cognitione gre in generali. Argu.j

a

D primũ sic. Alia quasdã res q̄ extra se sunt cognoscit. z hoc p similitudines rerum. quasdã aũt cognoscit in seꝛ illas z seipsam cognoscit. Certi⁹ aũt cognoscit aĩa ea q̄ cognoscit seipa: q̄ ea q̄ cognoscit per aliud. Cũ igit gra sit eoꝝ que nata sunt esse i aĩa patet. q̄ aia nihil certi⁹ cognoscit q̄ gratiaz:ergo gratia est cognoscibilis simpliciter. ¶Cõtra. Si gratia nõ cognoscitur visiõe corporali nec imaginaria ergo cognoscit tertio genere visiõis q̄ est intellectualis. Sz hac visiõe cognoscit res p seipsam apud aiam et nõ p similitudinẽ aliã ab ipsa: ergo gra nõ cognoscit ab aliquo qui ẽ in pctõ mortali. cũ ipa res gre nõ sit apud aiam illius. Si ergo ea que cognoscunt ſm rõnem diffinitiõis simplr cognoscunt ab oibus seu existẽtibus in pctõ mortali seu nõ. ergo gratia nõ cognoscit p rõnẽ diffinitionis. ¶Itẽ Johã.iij. Spũs vbi vult spirat: z vocem ei⁹ audis:Sz nescis vñ veniat aut quo vadat.

Cõtra arg. j.

Secundũ.

Sz nihil aliud est spiratio spiritus q̄ gratia que a spiritusancto spiratur in nobis:sed nescim⁹ vnde veniat aut quo vadat spiratio spiritusſanct⁹. ergo nõ est cognoscibilis spiratio spiritusſancti ab habente ipsam. ergo gratia non est cognoscibilis ab eo qui habet ipsaz. ergo multomagis nec ab illo qui non habet ipsam. ergo a nullo est cognoscibilis. ¶Solutio dicendũ q̄ duplex est scire. s. scire in vniuersali. z scire in pticulari seu in rõne ppria. Dicendum ergo q̄ contingit scire gratiaz in vniuersali: z ideo cuz esse in vñ sit esse diffinitiuuz propter hoc est cognoscere gratiã ſm diffinitionẽ quid sit. z appello scire in vniuersali. sicut aliquis potest scire omnem mulaz esse sterilem:et tamen dubitabit de hac mula. z appello in vniuersali scire gratiã q̄ aliquis sciat in vniuersali quid ẽ gra: scire in pticulari z in ratiõe ppria q̄ aliquis sciat se habere gram ſm rõnem gratie sz hoc mõ nõ põt fieri:sed primo modo. ¶Ad illud qđ obijcit. q̄ nihil certius cognoscit aĩa q̄ ea q̄ sunt in ipsa. dom̃ q̄ hoc intelligit de illis que sunt apud aiaz: si sint scibilia in pticulari seu in rõne ppa ab anima. et nõ de illꝰ q̄ sunt scibilia in vñ ſm diffinitionem.

So.ad cõ.j.

¶Ad rõnes in oppositum: z primo ad pmã. dom̃. q̄ ille qui est in mortali hz sciaz in vñ de gra qđ sit et nõ in pticulari nec in rõne ppa. qz qlibz seu bonꝰ seu malus a creatione hz inditã rõem boni z veri. ſm q̄ dr aug. z Boe. Sicut ergo in notione pricipiorꝝ veri ẽ notio ꝓclusionũ in vñ: ita in notione boni nobis in vñ impssa est notio gre in vñ. z ex illa notione boni possumus scire quid est gra i vñ. s. q̄ ipsa est velut quedã qualitas in aia. Cũ ei gra sit bonum z habeamus notionẽ boni in vñ nobis impssam: ex illa possum⁹ arguere gra m esse. Sz hec erit notio in vñ. nõ in rõe ppa. z sic ex notione boni erit diffinire gram in vñ et cognoscere. ¶Ad secundum. q̄ illa auctoritas intelligit de spiratione gre,in pticulari: sicut ꝛ gra q̄ informat animã alicuius sancti hois. qz nescit vñ veniat. aut quo vadat. vnde non cognoscit eaz in se. Et ita illa auctoritas excludit noticiã in se in particulari: z nõ in vniuersali.

Ad secundum

Membrum secundum

De cognitione gre in spãli. Argu.j.

ODsequenter q̄rit̄ ꝛ cognitione gratie in spãli. Ad qđ sic. Dppositoꝝ eadez est scia. Cũ ergo gra z pctm̃ sint oppositꝛ eadẽ est eoꝝ scia. ergo cum pctm̃ sciatur in rõe ppria: pz q̄ gra scibil est in rõne ppria.

Secundum

¶Itẽ veri⁹ cognoscitur lux q̄ tenebra: quia lux ẽ pncipium cognitionis z tenebre. vnde manifestat se z tenebram. sed gra est vt lux: sicut dr Job. Dama. pctm̃ tenebra. ergo verius cognoscit gra quã pctm̃. Si ergo peccatum cognoscit in ratione prie pria: multofortius z gratia. ¶Itẽ verius cognoscitur rectitudo q̄ obliq̃tas. qz non cognoscitur obliquitas nec manifestatur nisi per rectitudinez vt obliquus est quod deficit a rectitudine. Sz gra est rectitudo: pctm̃ obliq̃tas. ergo veri⁹ cognoscitur gratia q̄ pctm̃. Si ergo peccatum cognoscit i ppria ratione: multomagis z gratia. ¶Cõtra Job ix. Si venerit ad me non videbo eum. si abierit nõ intelligã. Sed aduentus dei ad animã est p gratiaz recessus ꝙ dei ab aia est p pctm̃. Si ergo non intelligit fuũ venire nec suũ recedere: ergo nec gratia intelligitur nec peccatum. ergo gratia non est cognoscibilis in ppria ratione. ¶Ad primum dicendum. q̄ cognitio in ppria ratiõe potest dupliciter esse. quia vel in ppria ratione speciei vel singularis. ¶Primo modo cognoscibilis est gratia in propria ratione sicut peccatum. Et q̄ tum ad hoc eorum eadem est disciplina. sed non in ratione singularis sicut videbitur. ¶Ad secundum z tertiũ dom̃. q̄ est cognitio rectitudinis in rõne speciei: vel singularis. ¶Primo mõ veri⁹ cognoscitur rectitudo q̄ obliq̃tas. z lux q̄ tenebra. et gratia q̄ peccatum. z sanitas q̄ infirmitas. vnde medicus per rationem medicine vniuersalem certius cognoscit sanitatem q̄ egritudinẽ. quia non cognoscit hoc mõ egritudinem: nisi quia est defectus sanitatis. hoc em̃ modo priuatio cognoscit per habitũ: quia cognitio in specie est cognitio diffinitiua. ¶Priuatio autem diffinitur p habitum. Cognitione vero particulari sic certius cognoscitur priuatio q̄ habitus. vt obliquum q̄ rectum: z sic de aliis. quia plura requiruntur ad cognitionem habitus q̄ p̃uatiõis i sui cognitiõe pticulari. vñ medi

Tertium

Con.

So.ad arg.j.

Ad.ij.z.iij.

cus certius cognosceret egritudinem in pticulari q̄ sanitatem.qꝛ ad cognitionē sanitatis in particulari vel ad sanitatem in vli requirunt multe adequationes.s.in spiritib9.in humorib9.in mēbris et nisi sit oīmoda adequatio non erit sanitas. Egritudo aūt dr̄ p defectum ab aliqua istaꝝ adeq̄tionum quecūqꝫ sit illa.hoc autem certius cognoscit q̄ adequatio oīmoda.Silr̄ ad hoc q̄ sit rectitudo:oꝫ q̄ oēs ptes magnitudis adeq̄nt pncipio ꝛ fini.vnde rectum ē cui9 partes medie non exeunt ab extremis.Obliq̄tas aūt est p exitum vnius solius partis.Exit9 aūt istius partis certius cognoscitur ꝛ videt q̄ omnimoda adeq̄tio omnium partiuꝫ.silr̄ est de pctō ꝛ gr̄a.qꝛ plura req̄runt ad gratiam q̄ ad pctm̄.ꝛ iō certi9 cognoscit pctm̄ in particulari q̄ gr̄a.sed ecōuerso in vli.

Ad con.

¶ Ad rōem in oppositū dōm.q̄ non vult dicere btūs Job q̄ peccatum ꝛ gratia non cognoscantur.sed vult dicere q̄ si deus accedat ad animam vel recedat ab ipsa omnino non seq̄tur necessario q̄ videatur.qꝛ pōt esse q̄ veniat hō tamen nesciet:sicut in paruulis, et multis etiam claudit dn̄s cognitionem huius ad remouendā p̄sumptionem ab ipsis.ꝛ vt excitet eos ad timorem.

Membrum tertium.

De cognitõe gr̄e i ptic̄lari,

QUerit cōñr vtꝝ gr̄a sit cognoscibil' in particulari.ꝛ partit ista qō.Primo em̄ queritur vtrū aliq̄s possit cognoscere per scientiam se hr̄e gr̄am.Secundo vtrū per experimentum possit hoc cognoscere.Tertio vtꝝ per reuelationem.

Articulus primus.

V. aliq̄s per sciaꝫ possit cognoscere se hr̄e gratiam.

AD p̄mū sic.j.coꝛ.iiij.dt apl's.Nihil mihi ɔsci9 sum sed non in hoc iustificatus sum.ergo licet se sciret apl's non esse cōscium:non tn̄ sciebat se esse iustificatuꝫ ergo nesciebat vtꝝ esset in statu gratie.ergo multomagis nec alius. ¶ Itē in eccl'ia.ix.Nemo scit vtrum sit dignus amore vel odio.Dign9 est amore q̄ est i gr̄a.dignus est odio q̄ ē in peccato. ergo nemo scit si est in gr̄a vel in pctō. ¶ Itē j.Joh.j. Si dixerim9 q̄ peccatū n̄ habem9 nosip̄os seducim9 ꝛ v̄itas in nobis non est.Si ergo nullus p̄t dicere se non esse in pctō: null9 p̄t dicere se esse in gr̄a.ergo nec scire.¶ Itē pu'er.xx.Quis pōt dicere mundū est coꝛ meū. purus sum a pctō.quasi dicat nullus.Sed gr̄a nō est sine mundicia cordis. ergo nullus pōt scire se hr̄e gr̄am.¶ Itē gratia dicitur eo q̄ facit nos gratos deo.Sed esse gratum deo est acceptū deo esse.ergo in ratione gratie ponitur acceptatio in deo.Sed hec acceptio est placitum voluntatis diuie.Sed nullus pōt scire placitum voluntatis diuine.ergo null9 pōt scire gratiā se hr̄e.

Con.argu.j.

¶ Ad oppositū.aug.in li.de tri. Nemo dicat non nouit quod diligat. Magis enim nouit dilectionem q̄ diligit q̄ fratrē quē diligit.ergo si aliquis cognoscit fratrē quē diligit certitudinalit.silr̄ cognoscit dilectionem suā certitudinaliter Sed dilectio illa est ex gratia:qꝛ est caritas . ergo aliquis cognoscit certitudinal'r gr̄am suam in se. Explanat aūt aug.illud ibidē dicens.Illō est aīe notius quod est ei p̄nti9.Sed dilectio qua diligit frēm est ei p̄sentioꝛ q̄ fr̄ quē diligit.qꝛ illa dilectio s̄m suam essentiam est in anima:frater autem nō ergo certius cognoscit illa dilectio ab anima q̄ frater.ergo gratia ex qua est illa dilectio .

Tertium

¶ Itē duplex est demonstratio.qꝛ est:ꝛ pp̄ter quid.Demōstratio propter q̄d est per cām.demonstratio quia est per effectum primum ꝛ imediatū:sicut p lac in muliere cognoscitur ɔceptus.s.q̄ ipsa conceperit.tanq̄ per effectum primū ꝛ imediatuꝫ.ergo effectus primus ꝛ immediatus gr̄e scit ab habēte ipsum certitudinaliter pꝫ q̄ gratia scit demōstratiue per effectum ab habente ipsaꝫ gr̄am certitudinal'r.Minoꝛ pꝫ ad Ro.v.Justificati p fidem pacem habeam9 ad deū.Constat aūt q̄ iustificatio ista est per gr̄am.ꝛ effectus est pax:quia pax est reconciliatio ad deū.vnde dt ibi glo. Pacem cū deo habet qui mādatis ei9 non resistit. Sed hoc pōt aliq̄s certitudinalit scire.s.q̄ non resistat mādatis dei.ergo p̄t certitudinaliter scire se hr̄e pacem . ergo et se habere gratiā.cū pax sit p̄prius effectus gratie.

Quartum

¶ Item lux certitudinaliter manifestat se ꝛ alia. Si ergo gr̄a lux est.manifestat se ꝛ alia certitudinal'r:sicut pꝫ in illo cui dn̄s dat manifestationem suoꝝ secretoꝝ.sicut per p̄phetiā.ergo gratia maxime certitudinal'r manifestat se i eo i quo est.ergo certitudinal'r cognoscibil' ē ab eo qui habet ipsam.

Secundum

¶ Item aug.in lib.de videndo deo. Qui habet fidem videt eam in se.Si ergo sunt similis rōnis fides ꝛ gratia in sciendo.s.vt sciantur sed fides certitudinal'r scit ab habente ip̄am.ergo et gratia.

Rn̄.opio.j.

¶ So. Plures sunt opiniōes circa istā questionē.Prima opinio est q̄ aliquis possit scire per scientiam se non esse in gratia.sicut ille qui est conscius sibi de peccato mortali.talis bene hꝫ ɔscientiam:q̄ non sit in gratia:cum sit in moꝛtali. Jte aliquis potest dubitare se esse in gratia. sicut ille qui hꝫ rōnes eque foꝛtes ad hoc q̄ sit ꝛ qō nō sit in gr̄a.sicut qū videt se esse tepidum in amādo deum ꝛ non habere affectum orandi.ꝛ ex opposito videt q̄ nullā habet voluntatem peccandi:nec vllo modo peccaret.talis dubitat se esse in gratia. cum habeat rationes eque foꝛtes ad hoc ꝛ ad suū oppositum.quia dubitatio est vacillatio intellectus inter vtramqꝫ partem ɔtradictionis. Jtem aliquis pōt opinari se esse in gratia:sicut ille q̄ habet rōnes ad hoc ꝛ ad suum oppositum:tamē foꝛtioꝛes hꝫ rōnes ad hoc q̄ ad suū oppositum.sicut qū i vna parte videt se feruentē i amoꝛe dei ꝛ lugētem p̄ peccatis.ex opposito sentit rebellionē carnis ꝛ fragilitatē.Nam opinio est acceptatio vni9 ptis ɔtradictionis cū foꝛmidine alteri9.Jtē p̄t aliquis scire expimental'r se esse in gr̄a sicut ille q̄ sentit dulcedinem diuine bonitatis in oratione.ꝛ gustat q̄ suauis est dn̄s.Jtē vlteri9 dicūt q̄ aliq̄s p̄t habere sciaꝫ q̄ ipse sit in gratia.sicut est in illis q̄ ita sunt donati deo et p̄fecti:q̄ iam non habent rebellionem fomitis:sed habent plenā pacem spiritus ꝛ sentiunt concupiscentias carnis in se consopitas.ꝛ sentiunt se omnino eleuatos in diuina ɔtēplatione.sicut fuit beata Magdalena ꝛ Paulus qui ait ad Ro.viij.Quis separabit nos a caritate xp̄i.ꝛ dicit ip̄e.Certus enim suꝫ q̄ neqꝫ moꝛs neqꝫ vita ꝛc.poterit nos separare a caritate xp̄i seu dei.

Aliter dicit

¶ Aliter potest dici q̄ in anima est duplex scientia:scilicet scientia cognitiua ꝛ scientia affectiua.Scientia ergo cognitiua seu speculatiua non potest aliquis scire gratiam certitudinaliter i se. hec enim scientia est per cām rei vel per rationeꝫ rei:vel etiam per effectum.Sed cā gratie nō cadit sub cognitione nostra.similiter nec ei9 effectus vt videbitur.Similit gr̄a s̄m rōnē gratie dt ɔparationem ad acceptationem dei.vnde ponit ip̄aꝫ acceptationem in deo.hoc auteꝫ modo non potest cognosci a nobis.et ideo non cognoscitur scientia speculatiua certitudinaliter.potest tamen sciri ab

aliquo

aliquo scia affectiua.hec enī est p experientiā rei in affectu.vnde hec scia ē de re p rem ꝛ nō s̄m rōnem vel cōparationē quā habeat ad aliud.res autem gr̄e p̄t sentiri i affectu.vnde res gr̄e facit se notā in affectu:sicut dulcedo in gustu.

Aliter dicit

¶ Alit aūtē dicūt q̄ duplex est cognitio.Quedā est cognitio p sciaꝫ ꝛ hec ē p mediū infallibile.Et est cognitio p experimentū ꝛ hec est per medium fallibile.Unde hec cognitio est p signa.Et p̄pter hoc recte dt Jpocras p expimentum fallax.Dōm ergo q̄ scia expimentali p̄t aliquis se scire esse in gr̄a . sed scia que est p mediū infallibile non pōt aliquis hoc scire q̄ sit in gr̄a:nisi sciat ex reuelatione ꝛ causa huius est.qꝛ q̄dā sunt foꝛme in aīa q̄ sūt absolute:sicut scia in aīa.cogitatio.odiū.dilectio. ꝛ si dicant respectum aliquem.illud tamen ad quod dicunt respectū cadit sub cognitione aīe.Est alia foꝛma in aīa q̄ est respectiua:q̄ dt respectum ad aliq̄d qō non est subiectum cognitioni aīe:nec p̄t cognosci ab aīa ꝛ hmōi est gr̄a.qꝛ gr̄a dt respectum ad acceptationem dei.vnde ponit acceptationeꝫ in deo. qꝛ gr̄a facit acceptum deo. Dico ergo q̄ foꝛmas p̄mo mō dictas hꝫ aīas apud se.ꝛ illas cognoscit per certā sciam:nec aliq̄d aliud certius cognoscit q̄ illas vnde aīa nihil certius cognoscit q̄ suam sciam.q̄ suū odiū.q̄ suā dilectioneꝫ qꝛ istas hꝫ p̄nes se.ꝛ sic ɔnotāt respectū:hoc ē ad tale q̄ certitudinal'r cadit sub cognitiōe aīe.Sꝫ qꝛ gr̄a est foꝛma respectiua q̄ dt ɔparationem ad aliq̄d qō nō p̄t sciri ab hūana scia certitudinal'r:qꝛ dt respectū ad deū ꝛ ad acceptationem in ipso:qꝛ non p̄t sciri nisi per reuelationē.iō gr̄a p sciam q̄ est p mediū infallibile sciri nō p̄t.

So.ad cō.j.

¶ Scōm hoc ad p̄mum in cōtrariū dōm ꝛ concedendū.qꝛ dilectio q̄ fr̄ diligitur certius cognoscit q̄ fr̄:tamē non est sic de gratia.qꝛ cū dico dilectōeꝫ dico foꝛmā absolutaꝫ apō aīam.aut si ɔnotet respectū.hoc ad aliq̄d qō certitudinal'r cadit sub cognitione nostra.s.frater. Sꝫ cum dico gr̄am in ratione gr̄e:dico foꝛmā in comparatione ad diuinā acceptionem que non est subiecta scie nr̄e.

Ad secunduꝫ

¶ Ad aliud dōm q̄ n̄ ē sil'e.qꝛ fides dt foꝛmā absolutā in aīa q̄ aīa assentit deum esse et trinitatem.sed gr̄a dt ɔparationē ad acceptionem que non est subiecta scie.

Ad tertium

¶ Ad tertium dicēdum q̄ in in demonstratione nō sufficit scire medium:sed mediū in rōne mediꝫ.vn̄ non est demonstratiua scia nisi sciat cā in ratione cause.ꝛ effect9 in ratione effectus.vnde non seq̄tur scio cām.ergo scio effectum.demonstratiue dico nisi sciā cāꝫ ꝛ qm̄ est cā.Silr̄ ecōuerso in demonstratione . q̄a non sequitur demonstratiue.Scio effectum. ergo scio cām nisi addatur.ꝛ qm̄ effectus est vt dicatur Scio effectum in q̄tū effectus est.ergo scio cām. Licet ergo pax sit effectus gr̄e ꝛ aliq̄s posset scire pacē in se:non tn̄ p̄t scire q̄ pax illa sit effect9 gr̄e. qꝛ hoc non potest sciri q̄ pax illa sit ex gr̄a.

Ad quartum

¶ Ad aliud dicendum q̄ lux manifestat se esse in omnibus vel omnia esse in luce quib9 se manifestat. qꝛ lux manifestat se ꝛ exn̄ti in luce ꝛ in tenebris. non tamē manifestat se ita q̄ ille qui videt lucem sit i luce:qꝛ sic exn̄s in tenebris esset in luce.ꝛ propter hoc sicut non sequit.lux manifestat se.ergo est i illo cui se manifestat.silr̄ non sequitur.gratia manifestat se isti:ergo iste est in gr̄a.ꝛ iō aliq̄s non pōt se scire hr̄e gratiā certitudinal'r.licet gr̄a manifestet se ipsi.vel pōt dici q̄ ꝛ si gr̄a manifestet se i aliquo effectu tn̄ cognoscēs effectū illum non cognoscit illum. vt est effectus gr̄e.s.gratumfacientis.ꝛ ita per hoc non cognoscit gratia in illo.

Articulus secundus.

V. p expimētū sciat s̄e gratia. arg. j.

COnsequenter queritur vtrum aliq̄s possit scire se hr̄e gr̄am p experimentum.et fuerunt q̄ dixerunt q̄ sic.ꝛ q̄ experimenta sunt ista . iocunditas scie.bonum desideriū.feruoꝛ ad bōa opera.Sed in pagano vel i infideli p̄nt esse oīa ista sicut i xp̄iano:qꝛ pagan9 iuxta erroꝛem suum p̄t hr̄e iocunditatem iusticie. ꝛ bonum desiderium ꝛc.Sed per ista non probat in pagano cognitio gr̄e in ipso.ergo relinq̄tur q̄ p ista n̄ p̄t hr̄i certū experimētū de gr̄a dei.ergo n̄ cognoscit p experimētum. ¶ Itē oē expimētum qō p̄t hr̄e xp̄ianus de gr̄a dei:p̄t habere heretic9 qꝛ assignet illud signū in quo xp̄ian9 hꝫ experimentum q̄ gr̄a sit in ip̄o:illō est qō Joh.dt in.j.cano. iij.c.Si coꝛ nostrū non rep̄henderit nos. fiduciaꝫ habem9 ad deum.vn̄ illud p̄t esse expimentum sācti viri ad hoc qō habeat gr̄am.Sed illō p̄t habere heretic9 in se:q̄ non remoꝛdeat eū ɔscia in ip̄a. nec hꝫ rep̄hēsionem coꝛdis.

Secundum

¶ Ad oppositū apoca.ij.Vincenti dabo māna abscōditū ꝛ calculum ꝛc.qō nemo nouit nisi q̄ accipit.ergo q̄ accipit nouit.Sꝫ māna abscōditum ibi ꝛ calculū non soluꝫ accipit de p̄ceptione diuie dulcedis p gl'iam i patria:sed etiā p gr̄ā i via.sed q̄ accipit nouit:ergo q̄ accipit diuinā dulcedinē p gr̄ā nouit.ergo nouit se habere gratiā p illā tanq̄ p expimentū certum.

Con.

¶ Itē gustus bn̄ dispositus non p̄t nescire dulcedinē sibi ɔiunctā.ergo aīa bn̄ disposita non p̄t nō sentire diuinā dulcedinē sibi ɔiūctā.Sed sensus diuine dulcedis est p gratiā.ergo aīa bn̄ disposita non pōt ignoꝛare q̄n habeat gr̄ā.ergo gratia cognoscit p expimentū sicut p sensum diuine dulcedis. ¶ Itē.ij.ad coꝛ.vlt.An non cognoscitis vosmetip̄os.qꝛ xp̄s in vobis est:nisi foꝛte reprobi estis hoc dt apl's Coꝛinthis.ergo aliq̄s nisi sit repꝛob9 cognoscit q̄ i ipso est xp̄s.Sed si hoc recte cognoscit q̄ hꝫ gr̄ā:qꝛ xp̄s non est in nobis:nisi p gr̄am ergo hꝫ experimentum q̄ gratia sit in ipso.

Rn̄.

¶ Solutio.Concedendū q̄ per sciam experimētalē possum9 scire nos habere gratiā.Que aūt sint illa experimenta q̄b9 homo pōt scire se habere gratiam habem9 in in illo p̄s.Cū inuoca.exaudi.me de.ꝛc.

Ps.iiij.

vbi sit qō.ibi.Multi dicunt q̄s ostendit nobis bona.i.hoīes querunt a fidelib9:vn̄ certi sunt q̄ sint accepti deo ex bonis que faciunt.ꝛ p̄pheta rn̄dendo colligit tria:ex q̄b9 colligit expimtū p qō sciūt q̄ sunt accepti:ꝛ q̄ habent gratiam.p̄mum est cū dt. Signatum est lumen ꝛc.Scōm dedisti leticiā in in coꝛde meo.Tertium.Jn pace in idip̄m doꝛmiā ꝛ re. Hec sunt tria ex q̄b9 colligitur experimētum per qō aīa sancta experimental'r cognoscit se habere gratiam.s.lumen.leticia ꝛ pax.Lumē apō vim rationalem.Pax est apud irascibilem.Leticia est apud ɔcupiscibilem.Qn̄ ei ista tria sunt in anima sancta s̄m illas tres vires vere certum experimentum est q̄ aīa habeat gratiam.ꝛ bene dico v̄e:qꝛ per hoc differt aīa sancta ab aīa heretica qꝛ aīa sancta hꝫ ista v̄a qn̄ hꝫ gratiā.sed aīa heretica nō.vnde nunq̄ hꝫ verum lumen in rōali.nec veram pacē in irascibili:nec veram leticiam in cōcupiscibili.sicut habet aīa xp̄iana perfecta:que hꝫ lumē v̄itatis radianti sup vim rōnalē.in quo mirabiliter delectatur ratio. Alia v̄o pagani et heretici ꝛ cuiuslibet infidelis non hꝫ lumen nisi sophisticum sicut est lumen in somniando. Similiter non habet veram leticiā in coꝛde:qꝛ sicut dt apl's j.ad Thi.iiij.Dēs habēt cauteriatā cōscientiā.Si

militer nec verā pacē habent in irascibili: q2 sicut
habet Esa.lvj. Impijs nō est pax.vnde sicut in pa
raliticovidem9 q in ipso est infirmitas:nec tn̄ est
sensus doloris lȝ in ipso sit materia doloris. In sa
no aūt nō est materia doloris nec sensus doloris.
In egro autē non paralitico est materia doloris ꝛ
sensus doloris. Similiter aīa infidelis hȝ materiā
doloris nō tn̄ sentit dolorē vnde est velut paraliti
cus. In aīa vero fideli sana.i.sancta ꝛ pfecta nō est
sensus doloris nec materia doloris: In aīa vero fi
deli egra.s.per peccatū est materia doloris: ꝛ sen-
sus doloris: sicut dicit aug. Melior est natura q̄ ē
cū sensu doloris q̄ que est sine sensu doloris ꝛ hoc
supple quando habet materiā doloris, et propter
hoc si pax sit in infideli vel in heretico: hoc nō est

So.ad arg.j.

nisi sicut quies i paralitico: q̄ nō ē ibi vere sȝ dolor
ibi est.lȝ nō sentiat. ¶ Et p hoc pȝ solutio ad rōnē
primā q2 tm̄ differt iocūditas aīe īfidelis a iocūdi
tate aīe fidelis quātū distat iocūditas fantasie vel
somniantis a iocūditate vigilātis. vn̄ in ipsis nō

Ad secundum

est vera iocūditas q̄ est experimētū ad hoc q aliq̄s
sciat se habere gratiā. ¶ Ad aliud dōm. q nō sen
sus doloris potest esse dupliciter. aut q2 nō est ma
teria doloris neq3 sensus: sicut in sano. Aut q2 est
materia doloris sed non sensus sicut in paralitico
qui est insensibilis vnde in ipso priuatur sensibili
tas. Silr nō reprehēsio cordis potest esse dupl'r
Aut q2 nō est ibi materia rephensionis nec sensus
reprehensionis. Et hoc modo est nō reprehēdere
in anima sancta. q2 nō habet materiā reprehēsio-
nis. scȝ peccatū nec sensum similiter. Aut pōt esse
nō reprehensio cordis q2 priuatur sensus reprehē-
sionis et doloris de peccato. Est tamen ibi mate-

Ad contra

ria reprehensionis scilicet pctm̄. ꝛ hoc est in aīma
infideli. ¶ Ad intelligendas aūt rōnes in opposi
tum dōm q est cognoscere gratiā vel fm rationē
gratie: hoc est in comparatione ad suaȝ causaȝ. q2
gratia fm hoc ponit acceptionē in deo: que est cā
sua. Aut absolute fm rem gratie. Sicut ergo vide
mus q gustus habet cognitionem absolutam de
dulcedine: et cognoscit rem sed non causam dul-
cedinis ita dicendum de gratia.

Articulus tertius.

V. per reuelationē possit aliquis scire se esse in gra.

q Verit postmodū vtrū p reuelationem
possit aliquis scire se esse in gra i rōne
gratie.i.vtrū alicui possit reuelari q
habeat gratiā in ratiōe gratie. et videt
q sic: q2 habet geñ.xxij. vbi dicitur abrahe qñ vo-
luit immolare filiū suū dño. Nunc cognoui q ti-
meas dñm Glo. Cognoui.i.cognoscere te feci: er-
go sancto abrahe fecit dñs cognoscere q timeret
deū. Sȝ ille timor ponit gratiā ergo fecit ei cogno
scere gratiā in se. ¶ Item ad Phil.iiij. Petitiōes
vestre innotescant apud deū. Dicit gl. Nō acci-
piendū est tāq̄ deo innotescāt. q2 eas anteq̄ eēnt
nouerat: sed nobis innotescāt esse apud deum. er
go possibile est vt sciamus q petitio nostra est ac
cepta deo ¶ Item.j.ioh.iiij. In hoc scimus qd in
deo manemus. ꝛ ipse in nobis q de spiritusancto
dedit nobis. Sed hoc scimus per reuelationem.
Cum ergo in deo manemus per gratiam. scimus
per reuelationem nos habere gratiā. ¶ Item in

Contra arg.j

eadem.ij.dicitur. Unctio docebit vos de oībus.
¶ Ad oppositū.ij.Cori.ij. Nemo nouit q̄ dei sunt
nisi spūs dei. ergo nemo potest scire illud quod est
in diuina volūtate. Sed gratia in rōne gre ponit
acceptationē et placitum in diuina voluntate. er
go nemo potest aliquo modo scire gratiam in se.

Secundum.

ergo nec per reuelationem nec alio modo. ¶ Item
nulli pōt reuelari sua dānatio. ꝛ hoc pbatum est
alibi. ꝛ rō hui9 ē ne desperet. ergo sili nulli pōt re
uelari sua acceptatio deo: ne psumat. q2 sicut ex re
uelatione sue dānationis seq̄retur desperatio: ita
ex reuelatione sue acceptationis sequeretur in eo
psumptio quod est pctm̄ in.s.s. Sed gra in rōne
gre ponit acceptationem in deo. ergo nulli potest
reuelari q sit in statu gre fm rōnē gre. ¶ So.ad

Rñ. Dama.

istā questionē dōm sicut dr io.damas.i.j.li. Deus
non reliquit nos penitus in ignorantiam sui: nec
etiam nobis penitus manifestauit semetipsum.
In ignorantia sui non reliquit nos penitus: quia
cuilibȝ est impssa notio essendi deū. non tn̄ ipsum
penit9 cognoscim9. Silr dōȝ i nobis hñtib9 grām
q non penitus reliquit nos in ignorantiā gratie:
nec penit9 dat nobis cognitionem gre. nō dat no
bis penit9 cognitionē illi9 q2 nō dat nobis cogni
tionē gratie speculatiuā vt cognoscam9 eā i rōne
gre. Nec dimisit nos penit9 in ipsius ignorātiam
q2 dedit nobis vt cognosceremus ipsam fm affe-
ctiuam cognitionem in experientia ꝛ sensu diuie
dulcedinis que est ex gratia. Et ratio huius est du
plex. rō amoris et rō timoris. Si eī anima nihil sē
tiret de dulcedine dei per graȝ non aliceretur ad
amorem dei ex parte affectionis. Et ppter hoc hȝ
cognitionē affectiuā q̄ est in experientia et sensu
diuine dulcedinis per quā cognoscit in se grām.
fm rem gre. Si aūt haberet cognitionē speculati
uam de gra.s.q ipsam cognosceret in ratiōe gratie
habere forte psumptionem. et sic non haberet dei
timorem. Ut ergo homo ad diuinum amorem p
uocetur et ad dei timorem ordinetur: hȝ cognitio-
nem de gratia in se affectiuam: non autem specu-
latiuam. Dicendum est tamen q gra potest reue
lari alicui q sit in illo fm rationeȝ gratie. sicut fu
it in paulo. qui ait ad rom.viij. Scio q neq3 mors
neq3 vita ꝛc. poterit nos separare a caritate xpi.

So.ad arg.j.

¶ Ad illud quod pmo obr in ptrarium. dōȝ sicut
rñdet apl's q̄ dr. Nos autem spiritū dei habem9
Dico eñi q nullus de se pōt venire ad hoc vt sciat
se esse acceptum deo. sed spūssanctus qui est i illo
sicut fuit in paulo ꝛ in abrahā. pt ei manifestare.

Ad secundum

¶ Ad aliud dōm. ꝛ pcedendū. q adhuc supposito
q nulli pt reuelari sua dānatio. tñ sancte aie ꝛ pfe
cte pt reuelari sua acceptatio: sicut videm9 q il-
lud qd perfecte sanum est non ordinat ad aliquaȝ
egritudinem. Corp9 vo male dispositū ordinatur
ad egritudinē. ita dico pfecta ꝛ sana aīa nō ordiat
ad aliquam egritudinē.i.ad peccandum. ꝛ pp hoc
licet ei reueletur sua acceptatio non ordiat ex hoc
ad psumptioneȝ. sed hoc seq̄retur in aīa iperfecta
seu male disposita vt reuelare alicui suā accepta-
tionem: hoc non ordinat recte ad psumptionē sed
ex vitio fomitis adiūcti ipsi aie. ꝛ pter hoc potest
ei reuelari. Sed reuelatio dānatōis ex se ordinat
ad desperatōem. ꝛ iō licet nulli possit reuelari sua
dānatio pt tñ aliq̄b9 reuelari sua acceptatio

Questio.lxxij.de gratia in comparatione.

I Nquisito de gratia
absolute inquirendum est de gratia i cō
paratione. Sciendum igit qd est gra p-
ficiēs ꝛ gra reficiens. gra sanitatis ꝛ gra curatōis
Itē gra perficiens ꝛ sanitatis spūalis creat virtu-
tes. dōa. fruct9 ꝛ btitudiēs. Gra vo reficiēs seu cu
ratōis egritudis spūal. dat vi sacramēt' euangeli
cis q̄ sūt medicie ꝛ remedia aiaꝝ. De sacris vo in
gte alia agēduȝ ē. Reliqua vo sunt pñtis negocij

¶ Ut ergo

¶ Ut ergo planior sit via: post inq̄sitionē gre ad
vtutes. q̄rendū ē de pparatiōe gre virtutū. dono-
rū. fructuū ꝛ btitudinū vie. Primo de pparatione
istoꝝ ad grām. Secūdo de pparatōe istoꝝ adinui
cē. Tertio que necessitas oīm istoꝝ. Quarto de or
dine virtutum ꝛ donorum.

Membrum primum.

De pparatione virtutū donoꝝ: fructuū ꝛ btitudinuȝ ad grām.
Argu.j.
Secundum

C Irca pmū q̄uis ad hoc sit disputatum
superius: arguit ad maiorē intelligenti
am sequentiuȝ. Quod virtus sit gratia
vr̄.q.ij.sniaꝝ.xxvj.di.dr.q gra pueniēs
est fides cum dilectione. pstat aūt q tam fides q̄
dilectio vtutes sunt. ¶ Itē gra est pncipium cui
debetur meritū. hoc pt extrahi ab apostolo ad ro
ma. ex textu ꝛ ex gl. in plurib9 locis. Similr autēȝ
vtuti debet meritum primum. Si ergo primū su
perlatiuum est. ꝛ quod p superabundantiā dicit
vni soli puenit. ergo vtus ꝛ gra sunt vnū solum.

Tertium

¶ Silr autēȝ q dona sint ideȝ qd gre videt. dicit
ei.j.ad coꝝ.xij. Diuisiones gratiaruȝ sunt. Sicut
ergo dr q est gra ad credendū et est gratia ad spe
randum: et ad timendū: et ad ppatiendū et hmōi
Ita sunt dona ad timendū ppatiendū ꝛ psilia. vt
pote donum timoris ꝛ pietatis. Si ergo cadē sūt
ex q̄b9 idē act9 eliciunt: vr̄ q non differant dona

Contra

et gra. ¶ Contra est. qm̄ dicitur homo grat9 deo
a gra vna. vñ hō totalr grat9 si dr hre graȝ nisi vnā
Sed vna vtus vel vnum donum non facit hoiēȝ
totalr gratuȝ. Ponatur eñi q possit haberi sine
caritate fides: seu vna politica sine alia: vel donū
timoris sine dono pietatis: nō diceret hō simplr
deo gratus. est ergo gratia vna: vtutes vero et do
na multiplicantur sub vna gratia: q̄re erit gra si-
cut integratum quoddam ꝛ collectum respectu
multarum vtutum ꝛ donorum. Sed q̄ sic se hñt
non sunt idem. ¶ Itē gratia est habitus qui sem
per ē in suo actu: vt9 vo non sp. ergo non sūt idē
¶ Item aīa non est cēntialr sue potentie. Inter
ea eñi q̄ sunt solus deus sua potentia ē. ergo diffe
runt potentie et essentie ipi9 aīe. Sed est respectu
essentie. dona ꝛ vtutes respectu potētie: ergo nō
sunt idem. ¶ Item gratia ppie est principiuȝ vi-
uendi. Gal.v. Si spū ducimur ꝛc. virtutes vo me

Rñsio.

rendi: ergo non sunt idem. ¶ So. dicim9 q aliq̄n
appellat vtus gratia et ecōuerso. fm pmunem ac
ceptionem gre. Sed notandū q gratia dicitur du
plr. vno mō qd gratisdatum. ꝛ sic etiam gratia p-
mo gratumfaciens dr gratisdata. q2 nullus eā me
retur. ꝛ hec acceptio gratie p pparationē est ad ef
ficientem. p pparationē ei ad datorē oīs gra ē gra
tisdata. Alio mō dr gra q̄ gratū reddit hñtē. ꝛ hec
acceptio gratie ē ex relatione ad ipsum recipientē
grām. Si gratia ergo ꝛ vtus. ꝛ quecunq3 sunt ta-
lia accipiātur in pparatione ad ipm efficientem:
sic oīa pñt dici gratia: q2 oīa gratis dant. Si autē
in relatione ad accipientem vt dicat gratia q̄ gra
tum facit: sic non sunt eadem. ¶ Notandū tamē
q fm ppriam acceptionem alit conuenit gratuȝ
reddere gre ꝛ vtuti: sicut ptȝ ex obiectionibus vl
timo factis. Est eī gra respectu ipius eētie aīe:
et deinde fm ordinem nature: ꝛ si non tpis grati-
ficat ipaȝ ppie i suo actu. Ultima vo reddit gra

So.ad arg.j.

tū sp dirigendo in finem. ¶ Qd ergo obijcit q dr
magr q est gratia pueniens ꝛc. dicim9 q non va
let hoc argumentum. Fides est vtus ꝛ fides ē gra
ergo vtus est gratia q2 cum dicit. fides ē virtus:
hoc pdicatur essentialr. Cum aūt dr. fides est gra
hoc pdicat causalr. ꝛ est sic. dies est sol lucēs sup
terrā: sed sol est corpus: ergo dies est corp9. vel alr.
Potest eñ dici q vtraq3 pdicatio essentialis est
fm pmunem acceptionem. Sed cū dicitur. fides
est gratia. hoc dicitur fm relationem ad efficien-
tem. Cū dicitur. fides est virtus: hoc dicitur p cō-
parationem ad illud in quo ꝛ ad illud ad quod.
Dicit eī vtus dispositio pfecti ad optimū. vñ hic

Ad secundum

tangunt illa duo. ¶ Ad aliud qd dr q gre ꝛ virtuti
puenit hoc qd dico pmū pncipiū fȝ q debet meri
tū. ptȝ si hoc de vtroq3 dicit: non tn̄ tamen eadem

Ad tertium

ratione. ꝛ iō non opȝ q ipsa sint idem. ¶ Ad aliud
quod obijcit q diuisiones gratiarum sunt ꝛc. di-
cim9 q illud ibi totū est de gra gtisdata: non gra-
tumfaciente. si tamē diceretur vlterius q idē ha
bitus sunt qui ad eosdē actus sunt. dicim9 q gra
tia non est ad actus ipsius vtutis ꝛ doni pprie lo
quendo. aut si est aliquo modo: nō tamen eodem
sicut ipsa vtus vel donum. Gratia eī plus dicit
gratificationem in se. virtus vero magis in rela-
tione ad finem.

Membrum secundum

De pparatione istoꝝ adinuicem.

C Onsequent queritur de pparatiōe isto
rum adinuicem hoc modo. Primo de
pparatione donorum ꝛ virtutum adin
uicem. Secundo de comparatione vir-
tutum ad fructus.

Articulus primus.

De pparatione donoꝝ et vtutū adinuicem.

A D pmum sic videt q dona sint virtutes
Est eī donū bona qualitas mentis ꝛc. ꝛ
hec est diffinitio vtutis. ergo ꝛc. ¶ Si di
catur q non puenit ei illa diffinitio q̄-
tum ad hanc partem: vt donum sit quod recte vi-
uitur: q2 in alijs partib9 diffinitionis non potest
instari. ¶ Contra ostenditur q dono recte viuit.
Constat eñ q non viuebatur recte virtute nisi in
q̄tum erat gratuita. Erat enim gratia pmum vi-
uificatiuū. Sed sicut vtus ē gratuita: sic ꝛ donuȝ
ergo sicut virtute in eo q gratuita viuit: sic ꝛ do-
no. Qd autem recte pbatur sic. timere est act9 q̄
egredit a vi irascibili: sicut ꝛ aggredi. Sed quia e-
gredi poterat a sua potentia bñ ꝛ non bñ. iō habi
t9 fortitudis q̄ erat directiuus potentie ad hoc vt
bñ pcederet i actū qui est aggredi: dicebat eē recti
tudo q̄dā q̄re si timere potuit egredi ab eadē vi bñ
ꝛ nō bñ. habit9 fm quē diriget vis vt pcedat bñ i
actū illum. dicet rectitudo q̄dam. hic aūt habitus
est donū timoris: q̄re tā ex pte vite q̄ ex pte rectitu
dis eq̄ est donū quo recte viuit: sicut ꝛ vt9. ¶ Itē
ps. Vox dñi sup aq̄s ꝛc. gl. septē vtutes spūssancti
cuȝ magno pconio numerat: ꝛ postea noiat ibi se
ptem dona. Ex quo apparet q vult dicere q dōa

Ambro.

sunt virtutes. ¶ Item ambro. in libro de spūssan.
et in.iij.sniaꝝ.dis.xxxiiij.cap.j. Ciuitas dei hierusa
lē illa celestis. non meatu alicuius fluuij terrestris
abluit: sed ex vite fonte pcedens spiritussanctus
cuius nos breui satiamur haustu. in illis celestib9
spiritibus redundantius videt effluere pleno se-
ptem virtutum spiritualium fluens meatu. ꝛ loq̄

Con.aug.

tur ibi de donis. Ex quo videtur quod dona et vir
tutes sunt idem. ¶ Contra est. quoniam ipsarum
virtutum ꝛ donoꝝ non sunt eedē differentie: qua
re nec ipsa eadem. ¶ Item augu. in fmone domi
ni de monte Matth.vj. in glos. In fine orationis
dominice. in precibus est vt impetremus dona in
donis vt operemur mandata. de operatione bea-
titudines consequuntur. ergo si hec ita se habent
fm ordinem dona et operatio mandatoꝝ que si
unt fm virtutes. que autem ordinem habent fm
q hmōi eadē non sunt: ergo he non sunt idem.

Rñ. aliquoꝝ ¶ Propterea rñdent quidã: ꝙ ſm illã parabolã que legit luce.x. Homini venienti a hierusalē in hierico duo facta sunt. Fuit enĩ spoliatus: ⁊ vulneratus. Scdm ergo cõparationē istoꝝ duoꝝ defectuum volunt dicere ꝙ differũt dona ⁊ virtutes: dicētes ꝙ in restitutionē spolioꝝ sũt virtutes. in reparationem vulneruz sũt ipsa dona. Sed ꝙ hoc nihil sit arguitur ex hoc. ꝙ sicut virtutes indumenta possũt dici: ita ⁊ dona. Vñ cũ dicit apoc.xvj. Beatus qui custodit vestimēta sua ⁊c. nõ solum intelligitur de virtutibus sed ēt de donis. Similiter ecclesiastes.ix. Omni tpe sint vestimenta tua candida ⁊c. ¶ Preterea ꝙ dicitur vulneratus ⁊ spoliatus: sic exponitur: vt dicat vulneratꝰ in naturalibus et spoliatus in gratuitis. Si ergo dona similiter sint gratuita sicut virtutes: nõ differēt sic ad inuicē: nec distinguent vt alterum sit ad reparationem vulnerũ: alterum ad restaurationē spolioꝝ: immo vel vtrũqꝫ ad vtrũqꝫ vel neutrũ ad neutrũ. Oportet ergo q̃rere aliã viã distinguēdi.

Con.sol.

Rñ.alia ¶ Propter hoc fuerunt quidã q̃ voluerunt dicere aliter. Dicebant enĩ ꝙ post peccatũ hominis nõ potuit amplꝰ q̃libet potentia seu vis ꝑcedere ad suum actũ. immo inflicta erant ipsi homĩ quedã īpedimenta quibꝰ īpedite vires nõ poterant ad actus suos procedere: et occasionem sui dicti accipiunt ex eo qḋ dicitur. j. iob sup illud. Uentus vehemēs irruit ⁊c. Grego. ibi cõtra singula tēptamēta mentem septem virtutibꝰ instruxit. ⁊ loquit ibi de donis. vñ subdit. Contra stulticiã sapiētia. cõtra hebetudinē intellectꝰ. contra ꝑcipitationē cõsilium contra timorē fortitudo. cõtra ignorantiã scia. cõtra duritiã pietas. cõtra superbiaz timor. Ex hoc volunt dicere. ꝙ ad remotionē ipsorũ impedimētorum inflictorũ ꝓprie sunt dona: q̃ si remotis īpedimentis dirigunt ipsas vires ĩ actus ꝓpos eliciendos virtutes sunt. vñ volunt dicere ꝙ ipsa dona erant quasi remedia solũ cõtra illas difficultates. ipse vero virtutes erãt directiue viriũ.

Con.solo. ¶ Sꝫ ꝙ illud non sit verꝫ põt oñdi sicut prius. Constat enĩ ꝙ quando homo peccauit. tã virtutibus q̃ donis indiguit. ⁊ indispositꝰ ⁊ ĩhabilis fuit ad vtrũqꝫ. ¶ Propterea sicut ex ipsis virtutibus eliciũtur actus: sic ex ipsis donis. quod pꝫ per donũ enĩ timoris elicitur actus qui est timere. ꝑ donuz pietatis actus q̃ est misereri vel cõpati. ergo non ē dicere ꝙ sint solũ remedia contra impedimēta. immo ēt erũt directiua in actus. Nec ēt erit cã quare magis debeãt dici ipsa dona remedia q̃ virtutes. Sunt ꝑter hec alia q̃ dicent infra in speciali tractatu de donis.

Articulus secundus.

De ɔpatiõe ꝟtutũ ad fructꝰ ꝙ sint idē

Consequenter q̃rit de ɔparatione virtutum ad fructus. ⁊ ꝙ virtutes fructꝰ sint videt q̃m. v. ad Gal. Fructꝰ spũs ⁊c. Ibi glo. noĩat hic fructꝰ: qꝛ ꝑꝑ se petēda sũt. Si ergo ꝑꝑ se petēdũ est: ē fructꝰ. ⁊ ꝟtus ē ꝑꝑ se petenda: ergo ⁊c. Maior pꝫ ſm illud phi in ethi. Tribꝰ existibꝰ in fugis ⁊ tribꝰ in voluntatibꝰ seu appetibilibꝰ bono ɔferente ⁊ delectabili: virtꝰ sub bono reponit. bonũ aũt ibi dꝛ qḋ ꝑꝑ se appetenduz ē. bonũ ei ibi tenet rõnē honesti ɔtra alia duo diuisum. Honestũ aũt dꝛ qḋ vi sua ad se nos trahit et dignitate sua nos allicit. Est itaqꝫ ꝟtus ꝑꝑ se petēda: ⁊ ita fructꝰ. ¶ Si dicat ꝙ nõ ꝑꝑ se solũ appetitur ꝟtꝰ sꝫ ꝑꝑ btitudinē hoc nihil est. qꝛ tunc eadē rõne fructꝰ non diceret ꝑꝑ se petendꝰ. cum illḋ ꝓpter se non excludat ordinē q̃ est ad btitudinem. ¶ Preterea nunq̃d inter fructus quinto ad gal. numeratur ipsa caritas: que maxima ꝟtus ē. ⁊ ēt fides: ergo idē ē fructꝰ ⁊ ꝟtꝰ. ¶ Consequēter obijcit de ɔparatõe donoꝝ ad alia. Si ei est donũ datio irreddibil. sicut dꝛ phus. Uirtutes aũt ⁊ fructus sunt dona irredibilia: erunt idem. ¶ Preterea nũquid ordinatur vis ꝑ ipsos fructus ⁊ reddit apta ad opa. qḋ si verũ est cũ hocipm faciunt ꝟtutes ⁊ dona: ergo erũt fructꝰ. Si aũt fructꝰ id non faciunt: restat questio ad q̃d necessarij sunt. ¶ Similiter obijcit ex pte beatitudinũ. Uꝛ ꝙ nõ differant a ꝟtutibꝰ. qꝛ luce. vj. sup illud. Bti paupes ⁊c gl. Qḋ apud Mat. ꝑ octo btitudĩes dꝛ. hoc apḋ lucã ꝑ q̃tuoꝛ ꝟtutes cardinales ɔphendit. quare sꝫ hoc videntur esse idē in re beatitudines ⁊ ꝟtutes ¶ Itē Mat. v. Beati q̃ esuriunt ⁊c. Constat ꝙ iusticia ꝟtus est. Silr ibi dꝛ. beati misericordes. ⁊ misericordia virtus est. In nullo ergo vidētur differre btitudines. fructus. dona ⁊ virtutes.

Con.ꝙ diuersa. ¶ Quod si ɔcedatur: in ɔtrariũ ē. qm̃ istoꝝ omniũ species et differentie diuerse sunt: quare ⁊ ipsa diuersa. ¶ Ad hec om̃a intelligendum est ꝙ hec quatuoꝛ virtutes. dona. fructꝰ ⁊ beatitudines pñt dici dupliciter. cõiter ⁊ ꝓprie. Si communiter accipiãtur oĩa non est inconueniens ꝙ oĩa omnibus ɔueniant. ſm enĩ ꝙ virtus dꝛ bona qualitas mētis qua ⁊c. vel dispositio ꝑfecti ad optimuz. sic ēt dona possunt dici virtutes. Silr si donum dicatur rõ irreddibil: non est dubium q̃n omnia possint dici dõa Silr si fructus dicatur omne illud qḋ ꝓpter se est appetendum. non est dubiuz quin omnia sint fructus sicut obijciebatur. Vñ si accipiatur fructus ab eo qḋ est frui: sꝫ qḋ diffinitur frui in principio sniaꝝ. ⁊ in. x. lib. de trinita. frui ē cognitis in quibus voluntas delectata est ɔquiescit. Uel illḋ qḋ dꝛ frui eē vti cũ gaudio. sic oĩa pñt dici fructꝰ. Eo dē mõ est de btitudie. Si ei dicatur btitudo vie cõmunit: oē illḋ cui succedit btitudo p̃rie: sic om̃es sunt btitudies ⁊ pñt dici. Vñ in. ps. Bti oēs q̃ timēt d. ecce ꝙ donũ dꝛ h facē btm̃ cõit dicēdo. ſm hoc ergo ꝑcedũt rões q̃ sup̃ posite sũt. Alr aũt accipiũtur hec oĩa ĩ rõnibꝰ ꝓprijs vl appropriatis. ⁊ tũc nullũ istoꝝ erit alteꝝ. ⁊ sic dĩnt. ⁊ sortitur qḋ libꝫ illoꝝ nomē ꝓpum ex ɔgruitate sue rõis. Quidã dixerũt qḋ vires rõnales ordiate erãt ad mouere ⁊ moueri. Mouere aũt ɔcernit agere. moueri ɔcernit pati. Uires ergo rõnales motiue ordiate sũt ad agēdũ. nihilominꝰ tñ ordiate sũt ad patienduz: ꝑꝑ hoc qḋ cũ haberi possēt actꝰ vl passiones ex ipis viribꝰ. ⁊ elici possent bñ ⁊ nõ bñ: ĩdigebãt dispositõibꝰ directis ĩ vtraqꝫ via. q̃ ergo dirigũt vires ad agēdũ virtutes sũt. ⁊ recte ɔpetit hoc nomē huic dispositõi seu habitui. Dr ei vnaq̃qꝫ res esse magne ꝟtutĩ ꝑ relationē ad magnã actionē. que ꝟo disponũt illas vires ad recte patiēdũ dõa dñr ⁊ ɔgruit huic hitui recte nom̃ dõi. Ita ei dꝛ cõit de aliquo q̃ aliq̃d pt excellent pati: qḋ hoc ē magnuz donũ. vñ q̃si illḋ qḋ dicebat ꝟtꝰ in agēdo dt donũ in patiēdo. Hmõi aũt actõibꝰ seu passiõibꝰ bene egressis ab ipis viribꝰ ⁊ recte. seq̃tur delectatio ex ipis. ⁊ hoc ē duobꝰ modis. Qꝛ aut ē delectatio ĩ ipso actu aut in ipso pati. ⁊ hoc proprie dicitur fructus. hoc enim sonat ratio ipsius fructus. scilicet delectationem in ipso actu virtutis vel doni. Unde caritas dicitur delectatio prout est fructus: q̃ quidem delectatio est in actu caritatis vt virtus est: prout ille actus est respectu dei. gaudium vero respectu sui. pax vero respectu proximi. Similiter posset dici de quolibet aliorum fructuum. si ad hoc esset nobis intendendũ. Est autē alia delectatio in fine actꝰ ⁊ hec est ꝑfecta delectatio post

tio post

tio post fecisse vel factũ esse ſm ꝑfectionē que est passibilis in via. Et hec ꝓprie dꝛ beatitudo prout est in via. Dicit enĩ beatitudo statꝰ perfectus cõgregatione omniũ bonorũ vñ recte cõuenit nomē illud: vt beatitudo sit in fine actꝰ delectatio. quēadmodũ fructus erat delectatio in ipso actu. ⁊ iõ v. ad gal. recte dicit glo. ꝙ fructus sunt opera propter se petēda. Frui enĩ est ipsis in quibꝰ voluntas ꝓpter se delectata conquiescit. Quãuis autē illḋ veritatē habeat. sicut infra domino dante ostēdetur: distinguunt tñ ista ſm ꝙ est distinguere actꝰ viriũ completos ab incompletis ⁊ completa a cõpletissimis. appropriato ergo noĩe virtutis: virtutes respiciunt primos actus. dona sequentes. fructꝰ cõpletiores beatitudines ɔpletissimos.

Membrum tertium.

Q.de necessitate oĩz istoꝝ

Consequēter queritur propter quid hec oĩa necessaria sunt. Et arguit sic. Uirtus est vltimum potentie. ergo per virtutes sunt ipse vires ĩ suo vltimo ergo si vltra vltimum nihil aliud est. nihil videntur eē necessaria dona ⁊ alia que sequuntur. ¶ Itē virtꝰ est dispositio perfecti ad optimuz. Habens ergo virtutem perfectũ est. Diffinitur enim virtus que subiectuz perficit et actũ eius bonũ reddit. quare si perfecto non est possibilis additio. videtur ꝙ in qualibet. vi debeat sufficere vnus habitꝰ. vnĩꝰ solũ virtutis. ¶ Preterea non est habitꝰ elicitiuus vnius actus tantũ. imo quasi infinitorũ. Si ergo virtꝰ est habitꝰ potētie vel vis. ſm virtutē poterit potētia elicere oēs actus suos. Ex quo neqꝫ dona neqꝫ ea q̃ sequunt vident necessaria eē. Sꝫ hec omnia faciliter possunt solui intellectis q̃ dicta sunt. Qḋ enĩ dꝛ ꝙ vltra ꝑfectũ nihil est: intelligēdũ est in illo genere in quo illud vltimũ est. Silr ꝙ ⁊ perfecto nõ est possibilis additio. intelligit ĩ illa via q̃ perfectũ ē solũ. Silr ꝙ dꝛ ꝙ habitꝰ põt regulare potentiã ad eliciendũ nõ tm̃ vnũ actũ sed oēm. hoc intelligitũ de omni actu sui generis ⁊ nõ de om̃i qḋ põt elicere potētia. aliter hoc esset falsum: qꝛ ſm diuersos habitꝰ põt eadē potētia. diuersos actus elicere in quos vtrosqꝫ nõ sufficeret alter illoꝝ habituũ. Dicimus ergo ꝙ in eadē potentia diuersa sunt vltima. ⁊ vt meliꝰ videat: põt sumi exēplũ in ipa rõnali. ⁊ sicut dicet in hac põt intelligi in alijs dicimꝰ ergo ꝙ etsi in gñe fidei ē vltimũ assentire prime veritati ꝓpter se: tñ qꝛ assentire dicit motũ formatũ ꝓprie ex affectu. requirebat vlterius vltimũ ex parte cognitiõis. vcꝫ vt videret ⁊ gustaret. ⁊ hoc fuit ꝑ dona intellectus ⁊ sapiētie. Ulteriꝰ dico ꝙ si in vidēdo ⁊ gustãdo sit delectatio: tñ ipm videre ⁊ gustare nõ est ipm delectari ⁊ iõ necessaria erat delectatio: vltra ipsa dona. Sꝫ hoc potuit eē duplr vt predictũ est. vel in ipo actu: ⁊ sic est fructus. vel in fine actus. ⁊ sic ē beatitudo que est vltima ⁊ consummatio. inter habitus qui sunt ivia et ideo necesse est hec quatuor esse. Et sicut positũ est exēplũ in hac. põt intelligi in alijs. Nõ ergo sequit ex ꝑdictis argumētis ꝙ alia a virtutibꝰ superfluant. Sꝫ hoc verũ esset si nõ essent ad alios actꝰ vel alios modos eliciēdos q̃ sunt actus virtutũ.

Membrum quartum.

De ordie virtutum et donorum adinuicem.

Postmodum queritur de ordine virtutũ ⁊ donorum adinuicem. Ex predictis iã videri potest quod ipse virtutes priores sunt. Et ad hoc facit illa autoritas Esa. vij. ſm aliam trãslationē. nisi credideritis nõ intelligitis. Credere enim actus fidei est que ē virtus. Intelligere ē actꝰ intellectꝰ qui ē donum. Ex quo pꝫ quod ibi preordinantur ex ratione creandi virtutes ipsis donis. Destructo enim priori destruitur ⁊ posterius: ⁊ non econuerso. Illa vero autoritas dicit ꝙ destructa fide non remanebit intellectus. ¶ Item Job. j. Uentus vehemens ⁊c. glo. Spũs ante omnia mentem quatuor virtutibꝰ ornat. quare ꝟtutes sunt priores inter omnes ornatus anie.

Contra ¶ Qḋ sic ɔcedat cõtra est illa gl. sup ꝑdicta. Mat. vj. in ſmone de monte dt aug. In precibus ē vt impetremus dona. in donis vt operemur mandata. de operatione beatitudines sequētur. Si ergo adimpletio mandatoꝝ. ē per opera mandatoꝝ. est per opera ꝟtutum. ⁊ hic dicitur ꝙ ĩ donis est vt operemur mandata. ergo ĩ donis ē vt faciamus opera ꝟtutum: vel vt habeamꝰ ipsas virtutes. ⁊ ita erũt dona ꝑora virtutibus. Prius enĩ est ſm ꝙ hmõi in quo est vt alteruz habeat q̃ qḋ est habitũ per illud.

Secundum ¶ Item treno. ij. Precipitauit omnia menia eius. glo. In his rectus ordo seruatur. quia cum peccatrix anima relinquitur. prius ab ea dona virtutũ. deinde fidei. spei. caritatis fundamentum euertunt. Ex quo videtur ꝙ prius auferuntur dona q̃ virtutes.

Rñ. ¶ Responsio. dicimus ꝙ ſm substantiam simul dantur dona ⁊ virtutes. ſm vsum tamen nihil ꝓhibet ꝟtutes esse priores donis. ⁊ sic procedunt obiectiones ad partem illam.

Ad con.ar.j. ¶ Ad illud quod obijcit de gl. Math. vj. dico ꝙ operatio mandatorum non est ibi appellata ꝑ opere ipsarum virtutum. immo hoc est dicere in donis est vt operemur mandata q̃ eliciũtur ab ipsis donis. et ꝙ hoc non sit intelligenduz de mandatis comparatis ad virtutes: patet. quia in illa gl. ꝑcedit in precibus est vt impetremus dona. sed preces non possunt īpetrare nisi sint in caritate. Sed qui habet vnam omnes habet virtutes opꝫ ergo ꝙ virtutes ꝑcedant in eo qui precibꝰ impetrat dona. Non tamen est intelligendũ qḋ virtutes precedant dona ſm substantiam: sed solũ ſm vsum donorum. Unde sic intelligit illa glo. In ꝑcibꝰ est ⁊c. hoc est post q̃ homini date sunt virtutes ꝑcibus suis potest impetrare vsum donorũ in donis aũt est vt opemur mandata: non mãdata quoꝝ executio spectabat ad virtutes: sed ad dona.

Ad secunduz ¶ Ad aliam gl. trenoꝝ. ij. dicimus qḋ ipsa nihil facit ad ꝓpositum. Non ei seq̃tur. Si prius auferuntur dona. ergo priora fuerunt. immo magis ergo posteriora. Qḋ ei in ɔstructione posteriꝰ fuit: in destructione est primũ. Preterea adhuc alia ratione illa gl. non est ad ꝓpositũ: qꝛ loq̃tur de donis g̃tisdatĩ tm̃. Qḋ pꝫ ꝑ hoc qḋ dt. qḋ data sunt ad manifestationē spũs. ⁊ ponit exēpla. sicut dõa ꝓphetie. gr̃a linguaꝝ. īterpretatões ſmonũ. ⁊ operatiões miraculoꝝ. de q̃bꝰ oĩbꝰ. j. ad coꝝ. xij. ⁊ hec dona bñ pñt eē sine ꝟtutibus ⁊ añ ꝟtutes. sed de his nõ erat qḋ. imo de g̃tuitĩ donis a gr̃a g̃tũfaciente dictis.

Questio. lxxiij. de gratia gratisdata.

Cum dictum sit superius qḋ gr̃a dꝛ cõiter gr̃a g̃tisdata. ⁊ ꝓpe gr̃a g̃tũfaciēs: inq̃sitio q̃ ꝑcessit ꝟ sara ē circa gr̃am gratũfaciētē. Nũc ꝟo iquirēdũ ē d gr̃a g̃tisdata q̃ nõ facit gratũ ĩ hũc modũ. Primo an sit põere gratiã gratisdatã nõ facientē gratũ. Scdo q̃d sit gr̃a gratisdata ĩ hac ratione. Tertio q̃ differentie gr̃e gratisdate. ⁊ earum sufficentia.

Membrum primum.

Q.an sit ponere gratiaz gratisdatam nō facientez gratum.

Obijcitur

a

D primū sic Gratia dr donū spūssancti quocūq3 mō accipiat sicut dr.j.ad cor.xij. Diuisiões gratiarū sunt: idē autē spūs. Sz positis donis spūssancti ponit spūssanct⁹: sicut habet ad ro.j.sup illud.gratia vobis ⁊ pax a deo. Haymo Spūssanctus nomē non posuit qm in donis suis cū ꝯprehendit.i.in gratia ⁊ pace.qr eī per eum honorātur electi. ideo in donis suis intelligitur. Ex hoc ergo arguitur.ergo cum dona spūssancti habeant.spūssanctus habetur.Sed quādocūq3 spūssāctus habetur ab hoīe est deo gratus:ergo qn donum eius hr ab homie est homo deo gratus.Relinquitur igitur qd cuz donū quodcūq3 spiritussancti homini datur:gratus deo efficitur.ergo oīs gratia est gratūfaciens

Contra

¶ Contra.j.corinthi.xiij.Si linguis hominū loquar:caritatē autē non habeam ⁊c.Glo.aug.Sūt alia a caritate per spiritū munera:sed sine caritate nihil prosunt.et introducit illud euangelij.xv. mat.Qui nō habet.etiam qd videt habere auferetur ab eo:habet quidē gratiaz possidendi nomen xpianum.sed nō habet gratiā vtendi re nominis ⁊ ideo qd habet aufertur.Ex quo relinquit q sunt gratie gratisdate que ibi enumerat apls vt donū linguarum ⁊ prophetiam ⁊ hmōi.¶ Item in eodē sup illud.Si habuero fidē ita vt montes transferaz:nihil sum ⁊c.gl.i.sine caritate nihil pdest.habent illa vtiq3 mali:que ⁊ confitebunt in iudicio. Mat.vij.Quibus non dicet.Non habuistis fidē sed non noui vos:qr fidem sine caritate habuerūt fides igitur sine caritate ē gra gratisdata nō gratūfaciens.¶ Itē.j.ad Ro.Reuelatur iusticia dei ex fide in fidem ⁊c.Ibi dt glo.q est fides informis qualitas mentis que sociam non habet caritatem.

Rn.sz alios

¶ Responsio sm quosdam.q cū.s.s.dicatur spirit⁹ veritatis Joh.xiiij.⁊ spūs adoptionis ad Ro.viij. sm q spūs adoptionis facit nos filios ⁊ acceptos deo per donum caritatis et gre gratumfacientis Secundum vo q spūs veritatis facit nos participes sue cognitionis vel demōstrationis quod potest esse gratie gratisdate:⁊ non gratumfacientis sicut patet in pphetia cayphe.⁊ in fide informi.⁊ sm hoc ponunt gratiam gratisdatam.¶ Et ad pmum dicerent q.s.s.datur duobus modis per distinctionem.vt spūs adoptionis ⁊ vt spūs veritat Et pmo modo efficitur deo gratus ille cui datur secundo modo non necessario.

Con.augu.

¶ Contra augus. xv.de trini.Deus.s.s.cum datus fuerit homini.accendit eum ad diligēdum deū ⁊ proximū Si ergo homo non accendat per caritatem.non est ei datus.s.ergo nulla est pdicta distinctio.¶ Itez augusti.in eodem li.de tri.Spūssanctus non ppe dicitur donum:nisi ppter dilectionem.quā q nō habuerit si loqtur omnibus linguis:⁊ habeat pphiam ⁊ omnem sciam ⁊ fidem nihil pdest.vt dr .j.ad cor.xiij.¶ Item aug.ad dardanum.Qd inhabitator quorundā est de⁹ nōdū cognoscentiuz deum vt puulorum.quorūdā vero inhabitator est cognoscentium et diligentium.quorundam vero inhabitator non est.q.s.nunt cognoscentes ⁊ non diligentes.De quibus ad ro.j.Qui cum deum cognouissent non sicut dominum glorificauerunt ⁊c.

Conclusio

Ex quo relinquitur.q non ex quocunq3 dono gratisdato dicet.s.s.haberi,cum ipm hre sit.s.s.in nobis inhabitare:⁊ ipsum nobis dari.

Rn.sz mētē propriam

¶ Propterea dōm.q qdā dona sunt a spiritu: sed non cum spiritu quedam vero a spiritu cum spiritu.A spiritu sed non cū spū dant dona q non faciunt nos dignos deo.vt que dicta sunt fides informis ⁊ pphetia ⁊ hmōi.Et hec sunt dona gratisdata.A spiritu vero ⁊ cum spū.dantur dona que faciunt nos dignos deo.cum quibus gratia deiformitatis infunditur:que est gratia gratumfaciens que conformat nos per spm deo duplr.ꝯformitate sanctitatis vt in paruulis baptizatis.et ꝯformatiōe caritatis vt in adultis iuxta autoritatem augu.ad dardanuz.

Ad obiec.

¶ Ad illud ergo quod obijcit pmo.dicendum q spūs intelligitur in donis suis dupliciter.vno mō sicut pncipium.alio modo sicut donū In donis non gratūfacientib⁹ intelligitur vt principium:qr ab illo sunt.in donis gratumfacientibus:qr ab illo sunt:⁊ cum illis est sicut pcipuuz donum.Preterea in donis non gratumfacientibus est per distributionem operationis.In donis vero gratūfacientib⁹ per participationez sue sanctitatis seu p ꝯformationem sue ppietatis:q est ppetas amoris.⁊ hac ratione dt aug.q quosdam inhabitat non cognoscentes vt paruulos per gratiaz sanctificationis.quosdā cognoscentes p gratiam amoris.quosdam vero non inhabitat ⁊ non sunt participes sue cognitionis ⁊ sue operationis Mat.vij.Multi dicent.Nunqd in nomine tuo pphetauimus.demonia eiecimus.⁊ virtutes fecimus ⁊c.

Membrum secundum.

Quid sit gra gtisdata.

C Onsequenter querit qd sit gra gratisdata.Ad qd inqrendū est vtrum gra gratisdata sit idem cū dono naturali.⁊ in quo differat ab habitu acquisito a gra gratūfaciente.Ad qd sic.Omne donū datum a deo sine meritis.est gratisdatum.Sed oē donum naturale est hmōi.ergo oē donū naturale est donū gratisdatum.ergo dona naturalia sunt dona gratisdata:⁊ gre gratisdate.¶ Itē.j.ad cor.ij.Ut sciamus q data sunt nobis ⁊c.gl.Dedit nobis deus naturā vt essem⁹.animā vt viuerem⁹.mētē vt intelligerem⁹.⁊ sine pcedēti merito:ergo aīa ⁊ intelligētia sūt gre gtisdate.

Con.argu.j.

¶ Cōtra.j.ad cor.ij.Aliō accepim⁹ vt eēm⁹ aliō vt sctī eēm⁹, sup illō.Ut sciam⁹ q nobis a deo donata sunt.Inde arguitur.gra dr donum qd accipit post esse ad bn esse.Cū ergo naturalia dona accipiant ad esse non erit gre gratisdate.¶ Itē eē gratū est esse acceptū.Sz omne acceptū ponit an se esse quod est per naturā.ergo donum gtuitum ponit an se donū naturale.

Scdz vtrz sit habit⁹ acqsitus

¶ Itē queritur an sit habitus acqsit⁹ ad Ro.xj.arguit Apls.si gra dei iā non ex operib⁹.alioquin gra iā non est gra.Gra igr gtisdata non est in nobis:vt acquisitum per operationem nostrā:sic est sciētia ¶ Item ad Roma.xij Unicuiq3 sicut deus diuisit mensurā fidei.gl.Bona opera fiunt a bono homine.fides autem fit in homine.fides igitur donum dei est.Sed hoc intelligitur de fide informi: sicut de formata.Relinquit igit q gra gtisdata non erit donum acquisitum.¶ Itē.j.ad corin.xij Alij dat p spm smo sapie.gl.Per spm nō per meritum.

Con.

¶ Cōtra.Agei.j.Factum est verbum dni i manu agei.i.in operatione.ergo pphetia acquiritur ex merito.Sz pphetia est gra gtisdata.¶ Itē ad Ro.xij.Sicut deus diuisit vnicuiq3 mensuraz fidei.glo.i.ea rōe q deus dedit vnicuiq3 dona mēsurata:que fides meretur:⁊ enumerat postmodū dona gratisdata seu pphetiam sm rationez fidei seu misterium ⁊c.

Que.de dria gre gtūfaciētis ⁊ gtisdate.

¶ Itez queritur in quo differat gratia gratisdata a gratia gratumfaciente.Si dicatur qd per hoc qd ista facit gratum:illa non:qritur quid efficiat gratia gratisdata in qtum gra cere.

et sicut albedinis est album facere:⁊ iusticie iustū facere:ita gratie inquantum gratia est gratū facere.In vanum ergo ⁊ impropriissime dr gra q nō gtū facit.sicut calor dr impprie q non calidū facit ¶ Itē si dicat queadmodū dr.j.ad cor.xij.sup illud vnicuiq3 dat manifestatio spūs ad vtilitatem glo.Diuisa sunt dona:⁊ nō ad meritū hoīs alicuius singularit datur.sed ad vtilitatē ecclie edificāde:q ita ait.vnicuiq3 dat manifestatio sps.i.gra p quā pz q in eo ē sps.Scdm hoc ergo si accipiatur differentia vt dicat q gra gtumfaciēs dat ad meritū vite eterne.gra vo gratisdata ad edificationem ecclie.Cōtra.Sunt dona iformia que dātur hoi pp se:vt fides iformis ⁊ spes:sicut dicitur. j.ad cor.xiij.Maior aūt horū est caritas ⁊c.Glos. Fides ⁊ spes sine caritate pnt esse.ergo nō erit illa dria gre gtisdate ⁊ gre gtūfaciētis.

Rn.

¶ Rn.gra gratisdata ppe dr donuz infusum rōnali nature sine merit qtū in se est disponens ad salutez propriam vel edificationem alterius.Donū igit infusuz nature dr ad driam donorum naturalium:vt est rō voluntas ingeniū.Sine merit vo addit ad driam donorum acqsitorum vt est scia.Nature vo rōnali dicitur ad driam donorum tpaliū ⁊ aīaliū:q pmo ⁊ per se dant nature irrōnali.Disponens vero ad salutez dr ad differētiā gre gtumfaciēt:q nō est sicut dispositio ad salutē.quasi distans:sed est dispositio salut:qr hns illā dign⁹ est salute eterna:imo gra grūfaciēs est ipsa salus ad quā dispōit gra gratisdata.Ad salutē vero ppriam vel edificationē alterius dr ad explanationē,nā quedā dona gratisdata disponunt hoiem ad salutem ppriam:q est in gratia gratūfaciente.vt fides informis et spes.qdā vero ad salutez alteri⁹.vt gratia smonis ⁊ gratia opationis miraculorum ⁊ hmōi.Quātū vo in se est addit ad explanationē.Nā posito q gtia gratisdata remāeat aliq in dānato seu in obstinato ppter defectum subiecti:nō est disponēs ad salutē: Quis qtū i se est disponat ad salutē: quemadmodum medicina q quātū in se est disponit ad sanitatē:tamen ꝯtigit ex defectu subiecti.vt corruptionis corpis vt dispositio sit ꝯtraria i subiecto ⁊ frustret actus medicine.

So.ad arg.j

¶ Ad pmū q obijcit de donis naturalib⁹ extendendo nomē gre.dōm.q sicut dictum fuit supra qōne de gratia an sit:gratia multiplr dicit.cōmunissime qcqd a deo dat gtis. Et sm hoc dona indita ⁊ naturalia dicunt gratie Cōit donū gre nature additū.seu ordinet ad salutem seu non vt scie naturales ⁊ speculatiue.Proprie vo dr donū a deo gratisdatū ordinans ad salutē ppriā vel alteri⁹ vt fides informis ⁊ pphetie hoc mō itelligit illa autoritas obiecta de.j.ad corin.xij.

Ad secunduz

¶ Ad illud vo qd qritur vtrū gra gtisdata sit ex acqsitione vel merito nro.dōz q pprie accepta gratia gratisdata donū est sup ptāte nature rōnal.⁊ iō ad illō obtinēdū nō surgit noster act⁹: nec meritum:qtum est de ptāte nature.quod pz in fide informi ⁊ pphetia ⁊ gratia miraculorum.hec eīn sunt supra ptātē nature rōnal assentire eīn veritati q nō videtur nec rōne ꝯuicit.silr ⁊ pscire futura:⁊ facere miracula sup naturā est vis rōnalis

Ad aut.con.

¶ Qd ergo dicūt autoritates q cadit sub merito dicendū: q intelligunt de merito interpretatiuo ⁊ nō de merito ppe accepto.⁊ sicut accipit illa autoritas agei.Factū est vbum dni ⁊c.Uel distiguēdū meritū duplr.Meritū qd elicitur ex vtute nature solum.⁊ hoc modo grām gtisdatā non est mereri.⁊ est meritū qd elicitur a virtute nature adiuta gratia gratūfaciente.⁊ hoc mō contingit gratiam gratisdatā cadere sub merito.vt merito fidei ⁊ caritatis pt quis mereri ad vtilitatē aliorum pphetiam vel gratiaz opationis miraculorum.⁊ hoc mō. intelligit autoritas ad ro.xij.Sicut diuisit de⁹ ⁊c Gratia ergo gratisdata dr rōne illa qua non est in merito vtutis nature.Sub merito vo cadit rōe gratie facientis gratū:nec illud aufert ei nomen gratie:quēadmodū nec vite eterne q cadit sub merito gratie.⁊ rō huius est.quoniā pncipiū huius meriti principale nō est in nobis.hoc est in virtute nature:sed supra nos hoc est in gratia gratūfaciente.

Ad.q.de differentia ⁊c.

¶ Ad vltimū vo qd qrit de differentia gratie gratūfaciētis ⁊ gratisdate pz rñsio ex pdictis. Nā gratia gratisdata qtū in se est dispōit ad gratū fieri vel se vel alium.Gratia vo gratūfaciens gratūfacit ppum subiectū ⁊ deo dignū ⁊ acceptū Differūt ergo sicut forma disponēs ⁊ forma perficiens.⁊ sicut donum qd dat hoi pp se sēper:⁊ donū qd dat pp alium frequenter.

Mēbrum tertium.

De differētijs gratie gratisdate ⁊ eorum sufficientia.

P Ostea qrit de differentijs gratie gratisdate qs qdē dicūt aplm assignasse.j.ad cori.xij.Alij dat p spm smo sapien.alij sermo scie.alteri fides.alij gratia sanitatum.alij opatio vtutū.alij pphetia.alij discretio spirituum.alij genera linguarum.alij interpretatio sermonum.⁊ dicit glossa super illud.Unicuicuiq3 dat manifestatio spūs.q diuisa sunt dona:⁊ non ad meritū hoīs alicui⁹ singularit dant:sz ad vtilitatē ecclie edificande.Ex quo relinquit q hec dona sunt gratie gratisdate.

Obij.q ꝯtieat hec diuisio oēs differentias gratie gtisdate.

Cuz ergo enūeratio apli p oīa sufficiens sit.in his differētijs ꝯprehēdunt vlr differentie gratie gratisdate.

Con.argu.j.

¶ Sed contra.Sicut ꝯtingit fidē eē informem:ita spem ⁊ reliqs virtutes excepta caritate.⁊ silr timorē informē ꝯtingit esse:vt timorē seruilē.⁊ ꝯstat q ista sūt dōa gratisdata.nec nūerant hic.ergo in hac distinctione apli nō ꝯprehendunt vlr differentie oīs gratie gratisdate.

Secundum

¶ Itē sup illud.alteri fides i eodē spū.gl.Unde q fides inter dei mūera ē.nō ergo sola caritas:sed caritas cū fide a deo nobis est.Ex hoc arguit.Sz caritas cū fide est gratūfaciēs.ergo differentie enūerate ab aplo nō soluz sunt drie gre gtisdate.

Tertium

¶ Itē ē ne iculcatio smōis qd dr donū smōis sapie.⁊ smōis scie.Si dicat q si:imo sz gl. distiguēdū ē int sapiētiā ⁊ sciaz sz aug.i li.d trini. Sapia ē i ꝯtēplatiōe eternorz.scia i actōe tpaliū Si ergo vlr cognitio ⁊ enūeratio veritat ordiata ꝯprehendit donis sapie ⁊ scie:⁊ smonis sapientie et scie.ergo supfluūt dona gnis linguarum:⁊ interptationis smonū.

Quartum

¶ Itē cū dr donū gre sanitatum non intelligit nisi de gratia q ꝯferebant sanitates sine ope medicine.ergo tale opus erat miraculosum.gra igit sanitatū nō diuidit a dono opatiōis virtutū.

Quintum

¶ Itē silr posset obijci de dria doni gnis linguarum a dono iterptatiōis smonū.

Sextum. de.ij.assignatiōe grarum.

¶ Itē.j.ad cor.xij.assignat apls alio mō drias gre gratisdate dicēs.Quosdā posuit de⁹ i ecclia pmū aplos.secūdo pphetas.tertio doctores.deinde virtutes.exinde gras.curationū opitulationes.gubernationes.gna linguarum.Et etiā postmodū replicans de istis addit interptationem smonū.In hac autez serie addit dona aliq que non fuerunt in pdicta assignatione nūerata.vt apostolatū ⁊ opitulationes ⁊ gubernationes.¶ Preterea plura omittit q erant numerata in alia enumeratione.vt fidez discretionē spūum.ergo relinquit qd nec hic nec supra sufficient sunt assignate drie gratie gratisdate.

Septimum de.ij.assignatiōe.

¶ Itē.j.ad cor.xiiij.dt.Si venero ad vos linguis vobis loqns.qd vobis pdero:nisi vobis lo

quar aut in reuelatione:aut in scia.aut in ꝓphe-
tia aut in doctrina.vbi addit donum reuelatiõis
differens a ꝓphetia:ꝛ donum sciẽtie differens a
dono doctrine ꝓpter qđ non vr̃ p̃dicta assignatio
Octauum gratias gratisdatas vniuersaliter ↄtinere. ¶ Itẽ
j.ad cori.xiij.apl's enumerat aliter ↄparãdo dona
gratisdata caritati:ostẽdendo ꝙ sine illa sunt inuti
lia.numerat ergo donũ lingue duplex.hoim ꝛ an
gelorũ dicẽs.Si linguis hominum loquar et an-
gelorũ ꝛc.enumerãs dona cognitiõis quatuor ꝓ
phetiam.noticiã mysteriorũ.scientiã.fidẽ.vñ dicit
Si habuero ꝓphetiã ꝛ nouerim mysteria:et oẽm
sciam ꝛ oẽm fidẽ.Itẽ enumerat dona opationis li
beralitatis ꝛ patiẽtie.vñ dicit.Si distribuero i ci
bos pauperũ oẽs facultates ꝛ tradidero corp⁹ meũ
ita vt ardeã ꝛ in hac assignatiõe multe gratie enu
merãtur q̃ in supradictis assignationib⁹ nõ ponũ
tur.ꝓpter hoc queritur de dr̃ia ꝛ rõne istarũ assi-
Responsio. gnationũ.¶ Rñsio.Gratia gratisdata triplex est
Est em̃ gr̃a q̃ datur homini ꝓpter vtilitatẽ ꝓpriã
ꝛ tñ nõ gratũ facit:s; ad hoc disponit vt fides ĩfor
mis.spes ꝛ timor seruilis.Est iterũ gr̃a gratisda-
ta:q̃ datur homini ad vtilitatẽ eccl'ie seu proximi
vt sermo sapiẽtie ꝛ sciẽtie ꝛ hmõi.vñ.j.ad cori.xij.
Unicuiq; datur ꝛc.Sũt dona q̃ nõ ad meritũ ho-
minis alicuius singulariter dãtur s; ad vtilitatez
ecclesie:vt dicit gl.Est iterũ gr̃a gratisdata ad ho
norificationẽ dei.Uñ.j.ad cori.xij.super illđ.ꝛ ad-
huc excellentiorẽ viã glos.Predicte gr̃e nõ semꝑ
ad meritũ ꝑtinẽt:s; ad honorẽ dei ostẽdendũ gen
tibus.Unde.Mat.vij.Dicẽt multi.Dñe in noĩe
tuo ꝓphetauim⁹.demonia eiecim⁹.virtutes feci
mus.ꝛ hmõi.Dicendũ ergo ꝙ cũ apl's agat de do
nis gratiarũ prout distribuũtur in corpore eccl'ie.
sicut patet ex.xij.ꝛ.xiij.ꝛ.xiiij.prime ad cori.agit de
gratijs gratisdatis que dantur ad vtilitatẽ eccl'ie:
seu ad honorificentiã maiestatis diuine. Scđ; er
go ꝙ sunt ad vtilitatẽ proximi ꝛ honorẽ dei.diffe
rẽs ponitur assignatio gratiarũ ab apl'o.Sũt em̃
quedã ad honorificentiã diuine sapientie in docẽ
do primuz.ꝛ ꝯm hoc accipit illa enumeratio.alij
per spiritũ datur sermo sapiẽtie ꝛc.Quedã ꝟo ad
honorificentiã diuine potẽtie date ad regendum
proximũ: ꝛ ꝯm hoc accipitur illa.quosdam posuit
deus in ecclesia primũ apl'os.Quedã ad honori-
ficentiã diuine bonitatis date ad ꝓuocãdũ ad bo
nũ primũ p exemplũ bonũ.et ꝯm hoc accipiũtur
Solu.ad contra argumẽ. ille si linguis hoim loquar ꝛc.j.ad cori.xiij. sicut
iam patebit.¶ Ad illud ergo qđ primo obijcit an
illa diuisio prima apl'i ꝯtineat oẽs differẽtias gra
tie gratisdate.dđm ꝙ nõ nisi tm̃ illas que dantur
rõne docẽde veritatis seu ad laudẽ sapientie diui
ne vnde numer⁹ illius assignationis sic accipitur
Nam ad docendã veritatẽ requirũtur principali
ter tria.doctrina sentẽtie veritatis.cõfirmatio ve-
ritatis explicatio vl' expositio ꝟitatis.Itẽ sñia ve-
ritatis aut est de credẽdis.aut de operandis.aut
de fide operandorũ ꝛ credẽdorũ.seu manifestius.
aut est de fine aut de his que sunt ad finẽ.Item ea
que sunt ad finem aut sunt operãda:aut sunt cre
denda:sermo ergo sapientie est de fine qui consti-
tuitur in eterna beatitudine. Sapiẽtia autem est
in cõtẽplatiõe eternorũ:sicut dicit aug.in gl.Ser-
mo vero scientie de operandis est.vnde dicit glo.
Scientia est in actione tẽporaliũ.Fides vero que
hic accipitur pro sermone fidei est de credendis vn
de dicit glo.Fides constãtia fidei vel sermo. Secũ
dum hoc ergo accipiũtur illa tria:vt sapientia sit
de eternis.sciẽtia de operãdis. fides de credẽdis.
Hic tñ accipiũtur hec dona vt sunt i sermone ad
docendũ.vnde dr̃ sermo sapientie ꝛc.¶ Itẽ q̃tuz
ad cõfirmationem ꝯmonis q̃ necessaria est ad do
ctrinam veritatis.ꝯm ꝙ dr̃ Marci vlti.Predica-
uerũt vbiq; dño coopante ꝛ ꝯmonẽ ↄfirmante se
quentib⁹ signis.accipit q̃drupl'r dr̃ia.Nã ↄfirma
tio sermõis fit dupl'r.Uno mõ p mirabilia opatio
nis.Alio mõ p mirabilia cognitiõis.Item mira-
bilia opatiõis duob⁹ modis.Uno mõ q̃ excedũt
actũ nature:non tñ potẽtiã.alio mõ in his q̃ exce
dũt actũ et potentiam que sunt ĩpossibilia natu-
re.Itẽ mirabilia cognitiõis duob⁹ mõis.Uno mõ
i cognitiõe ꝟi.alio mõ i cognitiõe bõi.Ul' alr.vno
mõ i cognitiõe rex alio mõ i discretiõe itẽtõnũ.Est
igit gr̃a ad ↄfirmationẽ doctrie ꝟitatꝭ i ope:qđ ex
cedit actũ nature gr̃a sanitatũ.Est itex gr̃a in ope
re:qđ excedit potentiam nature.vc; gr̃a operatio
nis virtutum.vnde gl.i.miraculox q̃ sunt sup̃ na-
turam.est gr̃a in mirabili cognitione ꝟitatꝭ seu re
rum futurax:vt gr̃a ꝓphetie.Est itex gratia i mi
rabili discretione boni seu intentione:vt gratia di
scretionis spũuz.vnde glo.Ut discernat qđ audit
quo spũ bono an malo dicat:q̃ dyabolus seducti
one dr̃ bona.¶ Item q̃tum ad explicationez seu
expositionem ꝟitatis requirunt duo ad perfectã
explicationem.vnum est vt fiat explicatio ꝟitatis
omnibus.Aliud vt fiat de omnibus que ꝑtinent
ad eox salutẽ.Gratia igit explicatiõis ꝟitatis du
plex est gratia genex linguarum p quã oĩbus fie-
bat explicatio ꝟitatis ꝛ gratia interp̃tationis ser-
monũ:per quã fieret de oĩbus explicatio ꝟitatis.
Item gratia genex linguax necessaria est ad expli
cationẽ veritatis ꝯmonibus ꝓprijs iuxta ꝓprieta
tem vniuscuiusq; ydeomatis.Interp̃tatio ꝟo ser-
monũ ad explicationem veritatis ꝯmonib⁹ mani
festis.ad hoc em̃ est interp̃tatio vt elucidet obscu
rus ꝯmo.Patz igit ꝙ nõ enumerat hic apl's grati
as gratisdatas nisi ꝯm ꝙ dant ad doctrinã verita
tis.vñ qđ dr̃ fide iformi ꝙ enumeret ibi.dđ; ꝙ nõ
est ꝟrũ in illa rõe:s; fides ibi dr̃ ꝯmo fidei:sicut dr̃
glo.¶ Ad illud vero qđ obijcit qđ ibi ponit fides
cũ caritate.dđm ꝙ hoc nõ dr̃ ꝓpt hoc ꝙ fides hic
accipiat p virtute:sed q̃ ex hoc seqtur ꝙ fides vir
tus vel que est cũ caritate sit donum dei.Seqtur
ei.si sermo fidei ẽ donum dei.cognitio fidei est do
num dei.Cognitio aũt fidei est in fide:seu sit cum Ad sextum
caritate seu non.Ex quo relinquit ꝙ fides cuz ca
ritate est donum dei.ꝛ ita p; rñsio ad.v.p̃mo obie
cta.¶ Ad sextum dđm.ꝙ illa assignatio secunda
grax.quã ponit apl's.posuit in eccl'ia de⁹ p̃mum
apl'os ꝛc.accipit ꝯm rõnẽ qua gratia g̃tisdata dat
ad honorificentiam diuĩe potentie in regimine ec
cle.vnde ꝯm distributionẽ diuine potentie s; gra
dus dignitatũ in donis accipiuntur dr̃ie hoc mõ
Sunt dona in eccl'ia supioris dignitatis. medio-
cris.ꝛ inferioris.Dona superioris dignitatꝭ sunt
in duplici differentia vt ꝯm duplicem gradum di
gnitatꝭ.s.apl'at⁹ ꝛ ꝓphetie.In apostolatu digni-
tas sup̃ma potestatis.in ꝓphetia dignitas secun
da noticie veritatis.ꝛ iõ dr̃.primũ apostolos.pri-
mum.s.dignitate.scđo ꝓphetas.Itẽ dona medio
cris dignitatis sunt in triplici dr̃ia.vc; doctrina
virtutes.ꝛ gr̃a curationũ:que sic distinguuntur.
Nam donum doctrine est ad cognitionem faciẽ-
dã in alio.Dona vero ꝟtutis ꝛ gr̃e curationũ sũt
ad opationẽ in alio.ꝛ hoc duob⁹ modis.Uno mõ
ad opationẽ que ẽ sup̃ potentiã nature. ꝛ ad hoc
est donũ virtutꝭ.Alio mõ ad opationẽ supra actũ
nature:vt supra dictum ẽ.ꝛ ad hoc ẽ donũ curatio
nis.Et

nis.Et nota ꝙ ordinãtur ecõuerso dona hic q̃ pri
us.supi⁹ ei p̃mo ponebatur donũ p̃tãtis.s.aposto
latus.Secundo donũ cognitiõis.s.ꝓphetia.Hic
ꝟo p̃ponit donũ cognitionis.s.doctrine.ꝛ subse-
quent ponunt dona p̃tãtꝭ seu opationis.vñ dici
tur.Tertio doctores.deinde ꝟtutes.exide gr̃a cu
ratõis.ꝛ hoc est.q̃ sicut dono autoritatis quod ẽ
summũ.vc; apostolatui.subseruit ꝛ ornat donum
cognitionis ꝓphetie:sic dono doctrine subseruit
donũ p̃tãtis ad signa miraculox ↄfirmando do-
ctrinã.s; qđ dr̃ marci.vlt.ꝯmonẽ ↄfirmante seq̃n
tib⁹ signis.Itẽ dona inferioris dignitatꝭ sunt in
triplici dr̃ia ꝛ gradu.s.donũ opitulatiõis.donum
gubernationis.donum linguarũ:q̃ distinguũtur
sic.opitulatiões ei ꝛ gubernatiões sũt ad opandũ
seu ad regendũ.donũ ꝟo linguax ad instruendũ.
Itẽ donũ ad regendũ seu ad opandum duplicat.
in opitulationem ꝛ gubernationẽ.ꝛ opitulatio ẽ
donũ quo minores maiorib⁹ coopantur.vt dr̃ gl.
Opitulatões.i.cos q̃ maiorib⁹ ferũt opes vt disci-
pulus apl'o archidiacon⁹ epõ.Gubernatio ꝟo ẽ
donum quo maiores p̃lati cooperantur minorib⁹
Uñ glo.Gubernationes.i.minox psonax p̃latio
nes vt p̃sbiteri sunt:q̃ plebi documento sunt. Do
num ꝟo linguax vltimum est quod est ad instru
endum.vñ dr̃ gl.Ecce donũ dei est multas scire lin
guas.ꝛ id vltimũ ponit:qđ illi p̃mi ponebãt.
Ad septimuz ¶ Ad septimum dđm.ꝙ illa numeratio donorũ
xij.p̃me.ad cox.Reuelatiõis sciẽ ꝓphetie doctri
ne reducit ad p̃mã assignationẽ gr̃e gratisdate:q̃
est ad doctrinã ꝟitatis:ꝛ p̃cipue ad illud donum
interp̃tationis ꝯmonũ:quod seruit dono lingua-
rũ.Ille ergo q̃tuor dr̃ie monstrãt distinctionẽ do
ni interp̃tatõis.qđ explicat donum lingue.vñ si-
cut dr̃ gl.j.ad cox.xiiij.Trãslato ꝟbo liguã hic dr̃
ꝯplatione vbi sunt significationes velut imagiẽs
rex.q̃ vt intelligantur indigent mẽte.i.intellectu
mentis.i.interp̃tatione.Donum ergo iterp̃tatio
nis aut ẽ sine nostra coopatione:aut cum nostra
nobis datum.Si est datũ sine nostra coopatione
aut ergo repente aut successiue.Si repente sic est
reuelatio.vnde glos.Reuelatio ẽ subita aliq̃ rerũ
ostẽsio p spm facta.Si successiue sic ẽ ꝓphetia.vñ
glo.Prophetia ẽ vt Isaie ꝛ ceterox.quã sine hũa-
na industria sp̃s.s.paulatim reuelat.Si ꝟo ẽ da-
tũ cũ nr̃a coopatione hoc est duobus modis.vno
modo coopatione tm̃ sua.ꝛ sic dicit scia.vñ glos.
Scia ẽ eox q̃ ꝓprio studio didicit.Alio mõ coope
ratõe sua ꝛ aliena.ꝛ hoc mõ dr̃ doctria.gl.Doctri
Ad octauum na ẽ eox q̃ alio docente assecut⁹ est.¶ Ad vltimũ
dđm.ꝙ illa enumeratio donox apl'i.j.ad cox.xiij.
sicut dictum est ẽ gr̃e g̃tisdate ad gloriã bonitatꝭ
diuine.p exẽplum prouocãdi primos ad bonum
qđ est trib⁹ modis eloq̃ntia.scia.vita.Ad eloquen
tiã ↄcurrunt duo dona.vnũ loquẽdi s; rõnẽ capa
citatꝭ simplicium q̃ nõ capiũt nisi parabolica. et
q̃tum ad hoc dr̃r lingue hoim.Aliõ ꝯm rationez
loq̃ndi ad capacitatẽ spũaliũ ꝛ ꝑfectox.q̃ capiũt
mistica.ꝛ q̃tum ad hoc dr̃r lingue angelox.mat.
xiij.Uobis ẽ datũ misterium regni dei ceteris in
parabol'.Itẽ ad noticiã cõcurrunt q̃tuor dona.ꝓ-
phetia:noticia misteriox.scia.fidẽs.q̃ sic distiguũ
tur.Nã donũ noticie aut ẽ p̃ter necessariũ saluti.
aut necessariũ.Si p̃ter necessariũ.aut ergo est ad
ea que excedũt naturalẽ cognitionẽ.aut eox que
q̃ ꝑtinent ad p̃tãtẽ cognitionis naturalẽ.Si exce
dũt talia cognoscunt p inspirationẽ.Aut ergo est
inspiratio ad denunciãdũ ad alios:ꝛ sic ẽ ꝓphe-
tia aut ad sciẽdũ q̃tum ad sei p̃;.ꝛ sic est misteriũ.
Si ꝟo ẽ de necessarijs:aut igitur est operãdox:q̃
pertinẽt ad bonitatem. aut credẽdox q̃ pertinẽt
ad veritatẽ.Si operandox sic est scia.Si credẽdo
rũ sic est fides.Itẽ ad sanctitatẽ vite designanda
sunt duo dona potissime.liberalitas in erogatio
ne rerũ sustinentia in tolerãtia aduersox.Libera
litas designatur in distributione facultatum.Su
stinentia in traditione corporis ad incendiũ. In
hunc ergo modũ soluunt obiecta ꝛ patent differẽ
tie gratie gratisdate.

Qõ.lxxiiij.de fide iformi.

ASsignatis differẽ
tijs gratie gratisdate.q̃ quedã dan
tur homini ꝓpter se. quedã ꝟo pro
pter alium.vt ꝓpter vtilitatẽ pri-
mi vel gloriam dei.prius agendum
est de gratijs gratisdatis ꝓpter se homini.He aũt
sunt fides iformis.spes iformis.tĩor ꝯuilis.Fides
em̃ est acceptio seu credulitas veritatis diuine.s;
rõnem mĩe ꝛ iusticie.Rõ vero mĩe generat spem
rõ vero iusticie generat timorem. Secundũ hoc
ergo distinguunt he gratie. q̃ fides est in appre-
hensione vt dictum est.spes in affectione ꝯm cõ-
prehensionem mĩe.timor vero in affectione s; ap-
prehensionem iusticie.Primo ergo queritur de fi
de informi.Secundo de spe informi.Tertio de ti-
more seruili.¶ Cum queritur de fide informi:no-
tandum primo ꝯm quã acceptionem fidei dicat.
Secundo vtrum fides informis sit donuz dei hoc
est habitus gratuitus.Tertio supposito ꝙ sit do
num gratuitum:vtrum sit virtus.Quarto qua ra
tione dicitur informis.Quinto de effectu fidei in
formis in hominibus.Sexto vtruz fides iformis
in hominib⁹ adueniente caritate fiat formata.
Septimo vtrum fides iformis sit in demonibus.
Octauo supposito ꝙ sic.vtrũ fuerit eis data post
lapsum.Nono de actu fidei iformis i demonib⁹.

Membrum primum.

AD p̃mũ notandũ qđ dicit ad Ro.j.super Q.ꝯm quam acceptionẽ fidei dicat fides iformis.
illud.Iustus ex fide viuit.iuxta aug.glo.
Fides trib⁹ modis accipitur.p eo quo
credit:et ẽ virt⁹.p eo quo credit ꝛ nõ est
virtus.et p eo qđ creditur.p̃mo modo dr̃ august.
ꝙ fides est qua creduntur q̃ nõ videntur.ꝛ operat
per dilectionem.Secundo modo fides qua credũ
tur que non videntur.sed sine dilectione est que
est demonũ:ꝛ noietenus xp̃ianorum.ij.Iaco.De-
mones credunt ꝛ contremiscunt ꝛc.Hec est ĩfor-
mis qualitas mentis.Tertio modo accipitur ꝓ-
ut dr̃ in simbolo.Hec est fides catholica quam ni
si qui sq; ꝛc. Secundũ hoc ergo videtur intentio
fidei accipi tribus modis.Uno mõ p credibili seu
p eo quod credit.Alio modo p eo quo credit cum
amore.ꝛ hec est fides formata.Alio mõ p eo quo
creditur sine amore:ꝛ hec est fides informis.
¶ Sed obijcitur.quia ꝯm aug.paruuli dicuntur
habere fidem:non tamen habent fidem ꝯm ꝙ dr̃
illis trib⁹ modis.q̃ nec potest dici ꝙ habeant fi-
dem.s.quod creditur : nec fidem q̃ creditur cum
dilectione nec sine.quomodo ergo dicuntur hr̃e
fidem? ¶ Item Roma.xiiij.Oẽ quod nõ est ex fi-
de pctm̃ est.quo istorum modox accipit fides ibi
¶ Itẽ Ro.j.Iusticia dei in eo reuelatur ex fide in
fidem.dr̃ glos.Ex fide spei in fidem spẽi.Quomo-
do ergo dicit fides spei? ¶ Ad hoc dicendum. qđ Rñsio.fides multipl'r dr̃.
fides dicit multipliciter.Uno modo dicitur fides
sponsio.j.Thimo.j.Primam fidem irritam fece-
runt.i.sponsionem.Secundo modo dicitur fide-

litas. hiere. vj. Perijt fides rc. Prouer. xx. Multi hoies misericordes vocantur. virū aūt fidelem qs inueniet? Tertio mō dicit fides ɔscia seu opinio de faciendo vel non faciendo. Roma. xiiij. Omne quod nō est ex fide pctm̄ est. gl. i. oē qd est ɔtra fidē seu ɔtra sciam. Quarto mō dicit acceptio conclusiōis p rōnem pbabilē: sm q argumentū ē rō rei dubie faciens fidē. Quito mō dr fides: ex quo est credere put dt aug. ad paulinā. Nonnulli putant qd dicim9 credere cuz vera res creditur. hoc solū eē qd mente ɔtueri. Et sm hūc modū distinguit aug. in li. lxxxiij. qōnū. tria genera credibiliuz. Quedā eī sp credunt r nunq intelliguntur: sicut ois hystoria tpalia r hūana gesta pcurrēs. alia vo mox vt credunt itelligunt. vt oēs rōnes disciplinarum. vt pncipia geometrie r ceterox. Alia vo primo credunt r postea intelligunt. vt diuina. que nō nisi a mūdo corde intelligunt. Sexto modo dr fides cognitio que ē in patria. Ro. j. Justicia dei in eo reuelatur ex fide in fidē. gl. Ex fide spei in fidez speciei. Septimo mō dr simbolū fidei seu id qd credit vnde hec est fides catholica rc. Octauo mō dr fides sacramentū fidei. vñ act. x. vbi dr de cornelio dt gl. Qd Corneli9 per opa venit ad fidē. r hoc mō puulus dr hre fid. vñ aug. ad bonifaciū. Quid est aliud puul9 hre fidē nisi fidei sacrm̄. Nono modo dr fides habit9 iformis. vt est in mal' xpianis. Jaco. ij. Fides sine opibus mortua est. r. j. ad cor. xiij. Si habuero fidē ita vt montes trāsferā. Decimo dr fides habitus format9 q est cū caritate. Abac. ij r Ro. j. Just9 me9 ex fide vi. rc. Ultimo mō dr fides fidei mot9. sm qd dt aug. Fides est credere qd nō vides rc. sm hoc pz responsio ad obiecta.

Membrum secundum.

U. fides iformis sit donū dei.

Postea querit de fide informi vtrū sit donū dei. hoc est habit9 gratuit9. Qd probat magr sniax. iij. li. dis. xxiij. Malos fidē hre cū tñ caritatē non habeant: apostol9 ondit di. j. ad cor. xiij. Si habuero fidem ita vt montes transferam: caritatē aūt non habuero q fides ēt donū dei dici pt. qr ēt i mal' qdā dona dei sūt. ¶ Itē ad roma. viij. non accepistis spm̄ suitutis iterx i tiore. gl. est timor suil' r filial' r vterq ab eodē spū ergo timor suil' est donū. s. s. Sed tior suilis elicit ex fide informi. sicut ondit Jaco. ij. Demones credūt r ɔtremiscūt. ergo fides iformis est donū spūssancti. ¶ Itē per fidē informē eleuatur intellect9 sup se. Sed p nullū habitū naturalē vl' acquisitū pt itellectus eleuari supra se. ergo fides informis nō est habit9 natural' vel acqsit9. ergo est habit9 gtuitus. cū ɔstet q per fidē informē eleuetur intellect9 ad credulitatem diuine hūanatōis et distictionem diuine trinitatis. q cōstat q excedunt apprehensionē humani intellect9 p naturā.

Cō. arg. j.

¶ Contra Jn Jo. xiiij. Nūc dico vobis pusq fiat vt cū factum fuerit credatis. Si ergo pptea qd factū est credit. ergo ex apphēsiōe eox q facta sunt fides acqrit. ergo fides hmōi est habit9 acqsitus. Sed ɔstat q fides formata nō pt dici habit9 acqsit9: restat ergo q fides iformis erit dispositio vel habit9 acqsit9. ¶ Itē Joh. xx. dictū est thome. Qr me vidisti credidisti. ergo fides Thome erat ex visis accepta. nō est ergo gtuita. ¶ Item in ioh. iiij. dr. Samaritane. Uoca virū tuū. glo. i. intellectum tuum ad credendum ergo fides itroducit p itellectū. ¶ Itē phi crediderūt deū esse r omnipotentē Preterea demones credūt deū trinū r vnū: r filiuz dei hūanatū r reliq articulox: sed non fide formata hec credunt. ergo fide informi. Cū ergo fides in phis acqsita fuerit eis ex pbatione rōnū: demonibus vo ex ɔiecturi habit' ex vbis pphetax et ex pdigijs signox seu ex gspicacitate inqsitionū. ergo fides informis erit habit9 acqsit9: nō ergo gratuit9.

Secundum. Tertium. Quartum. Quintum

¶ Itē aug. dt q posse credere ex natura est. Si ergo vnicuiq potentie respondet suus act9 hec potentia hz actu sibi rñdentem. ergo est aliqd credere naturale. Sed tale non est fidei formate. ergo est fidei iformis.

Rñ. damas.

¶ Rñ. pz ioh̄ā. dam. iiij. li. fides duplex ē. Est ei fides ex auditu: audiētes aūt diuinas scripturas credim9 doctrie spūs. Est aūt rursus fides indistabil' r iduiudicabil' spēs eax q a deo nobis annūciata sunt: igit pma mētis nre est. scda carismatū spēs. Uult ergo distiguere damas. q est fides acqsita ex auditu seu testimonio scripturax seu humana rōe: r ē fides donum gratuitū a deo ad assentiēdū veritati diuie nobis annūciate. Pmo ergo mō dicta fides non ptinet ad ppositū. fides vo scdo mō dicta duob9 modis ē cum caritate: r sm hoc est fides formata. sine caritate: r sm hoc est fides iformis. Pz igit q fides iformis est donū gre sm pñtē intentionē.

So. ad arg. j. Ad secunduz

¶ Ad illud ergo euangelij dōm. q cū dr. vt cū factum fuerit credatis. hec dictio cū: non notat cām sed concomitantiā. ¶ Ad scdm simil'r dr. q hec ɔiūctio qr: non tenet cāl'r: sed adiunctiue. r cū dicit. qr vidisti me credidisti. hec cōiūctio qr: non notat cām vel rōem: sz notat quādā dispositionē vel excitationem animi pparatoriā ad credendum. Licz eni fides nō habeat cām vel rōnē: pt tamen habere pparatoriam dispositionē.

Ad tertium

¶ Ad tertiū dōm. sm illud qd dr in glo. sup Jo. iiij. Uoca virū tuū rc. i. tu sensual' voca rōnalē intellectū. quo vt viro regar' que mō carnal'r sapis. Hunc ego lux illuminabo Ex quo relinqtur q p rationem carnalē vocatur intellectus ad fidē. excitādo. s. ipm intellectū r disponendo ad susceptionē luis fidei. sed tamen adueniente fide intellectus non innitit ipsi rōi sz ipsi vitati ppter se. quod signat. Joh. iiij. vbi dicitur q viri samaritani dixerūt. Jā nō ppt loquelā tuā credimus: sed qr r ipsi vidim9.

Ad quartum

¶ Ad illud vo qd obijcit de phis r de demonib9 pz respōsio. nā fides que erat ex rōib9 acqsita seu ex ɔiecturis miraculox r pphetiax. nō est fides informis sm q hic loqmur. Uñ notandū q fides iformis pt dici duob9 modis. puatiue r negatiue. Negatiue pt dici fides informis qlitas seu credulitas gsuasa rōne vel expimento vel doctrina. Puatiue vo dr qlitas q qdē puatur forma vtut' quā nata ē hre quēadmodū dr iformis fides q assentit pme vitati ppter se. Quis careat amore sup oia.

Ad quintum

¶ Ad vltimuz dōm. q cū dr posse credere natura ē distinguēduz q ē posse ɔpletum r icōpletum. Si loquamur de posse ɔpleto: nō est verū q posse credere sit naturale. nūq ei act9 iste credere sm q in pñti accipit scz assentire pme veritati pp se: ē in facultatem nature sine adiumento gre. Si vero loquamur de posse in cōpleto sic intelligit. non tamen ppter hoc sequitur q credere sit naturale vt eliciat ab habitu naturali seu acquisito.

Mēbrum tertium.

U. fides iformis sit vtus Argu. j.

Deinde queritur vtr fides iformis sit virtus. nā dt aug. q fides opans p dilectionē vtus ē. v. ad gal. fides vo sine dilectione inanis est. sz hoc ergo obijcitur. augu. in li. de vera innocentia. Dilectio dei r proximi prox ē atq sanctox: cū cetere vtutes bonis et malis pñt esse ɔmunes. ergo fides vtus ē cōmunis bonis r malis. ergo cum fides informis sit in malis: relinquitur q fides informis sit virtus.

Secundum

¶ Itē vtus ɔsistit circa difficilia. ergo cum fides iformis

informis ɔsistat circa eadē difficilia circa q fides formata: ergo fides informis ē virtus. Qd aūt ita sit patet. eleuat eñ ipsaz potentiā supra se. scilicet in primā veritatē. r ipsa eadē creduntur fide informi r formata r p idē mediuz.

Tertium

¶ Itē si esset aliqua dilectio qua diligerent oia diligēda: r de9 sup oia diceret caritas. ergo si fides talis est qua credunt oia credibilia. r pme veritati credatur ppter ipsam r super oia: ipa est virtus. Sed talis est fides informis. ergo est virt9.

Contra

¶ Cōtra. Jac. ij. Fides sine operib9 mortua est. Sz fides informis est sine opibus. ergo mortua est. ergo nō est virt9: cū omi virtute viuam9. ¶ Itē in tertio li. sentētiarū. xxiij di. c. Accipitur aūt fides rc. Qd fides informis est demonū r malorū hoim.

Rñsio et sol. ad arg. pmuz

¶ Rñ. virt9 dr cōissime sm q diuiditur in virtutē naturalē politicā r gratuitā. cōmuni9 dr sm q virtus tm̄ extēditur i politicā q est habit9 acquisitus. r gratuitā q est habitus infusus. Dr etiā ɔmuniter sm q dr habit9 infusus: seu sit gratisdat9: seu sit gratūfaciens. determinatus circa operabilia. et hoc modo fides informis potest dici virtus. Quarto modo proprie dicitur virtus habitus gratuitus gratumfaciens. determinatus ad operabilia. et hmōi habitus nō pōt esse sine caritate r hoc mō fides formata est vtus tantū: nō fides informis r p hoc pz rñsio ad primū obiectū.

Ad secunduz

¶ Ad secundū dōm q rñ si circa eadē difficilia consistat fides formata et informis: tamen differenter: qr fides informis eleuat potentiam supra se qtum ad cognitionem r assensum veritatis: sed non eleuat ipsam ad tendendum in ipsam veritatē qd facit fides formata.

Ad tertium

¶ Ad vltimum dicēdum. q non potest dici fides virtus in assentiendo prime veritati propter ipsaz super omnia: nisi addatur hic circunstantia: propter ipsam amatā sup oia: et hoc est ei forma et esse virtutis.

Dubitatur

¶ Itē dubitatur de hoc qd dr. xxiij. di. iij. li. sententiarū. c. Accipitur aūt fides rc. Fides sine dilectiōe inanis est. sz hec est fides informis. ergo videtur q ex ipsa nullum eliciatur bonum. ¶ Contra. Ex fide informi nascitur timor seruilis: per quem homo recedit a malo et preparatur ad susceptionem gratie remissionis peccatorum: ergo non est inutilis nec inanis. ¶ Respōsio. aliquid dicitur inane vel vanum qtum ad meritum vite eterne et secūdum hoc dicitur fides informis inanis. Alio modo inane qtum ad susceptionem gratie per modum disponētis. r hoc modo fides informis non est inanis.

Membrum quartum.

Qua rōne dr informis

Postea queritur qua ratione dicitur fides informis. ad qd sic. Ro. j. super illud. Ex fide in fidem. glo. Fides demonum est et nominetenus xpianorum. Nam et demones credunt r contremiscunt Jac. ij. Hec est informis qualitas mentis. r dicitur informis. qr non habet sociam caritatem: que ē forma virtutum.

Contra arg. primum. Secundum. Tertium. Quartum.

¶ Cōtra arguitur. Uita non potest suscipere mortem. ergo cū fides sit vita. j. ad Ro. Justus ex fide viuit. ergo non potest recipere mortem. ergo nec informitatē. ¶ Itē arguunt. Nullū pctm̄ pōt fieri formatum. ergo nulla virt9 pōt fieri informis ergo nec fides. ¶ Itez si dicat q fides dr informis cū est sine caritate. Caritas autez est amor dei. Cū ergo ɔtingat amorē dei esse naturali affectiōe i incredulis siue ex ipa bonitatis ɔprehēsiōe ergo simili mō diceret dilectio iformis qr sine fide. ¶ Itez quare dr fides formari caritate non cum quelz vtus informetur sua differentia r suo fine. Fides aūt r qlz virtus hz ppam differentiaz et finem: ergo r ppriam formā.

Quintum

¶ Itē cū contigat dilectionem dei esse in existēti in pctō mortali: et si non debitam sicut r fidem: quare non dicit caritas informis sicut r fides.

Rñ.

¶ Rñsio. fides dicitur informis. qr caret ordine amoris ex quo est forma omnis vtutis. ex qua rōne dt aug. de ci. dei. Uirtus est ordo amoris. Amor autez dr duob9 modis quemadmodum et bonum. Bonū ei dicit sm intentionem r rationē. Itē bonum dr sm rōnē r nō sm intentionē. Scdm intentionē r rationem dr bonum vt bonum. Secundum rōnem vo r non intentionem dr verū bonū seu gloriosum seu eternum inqtum mouēt rōnalem appetitum. Cum ergo bonum sit finis cuiuslibet vtutis. bonuz sm rōnē r intentionem finis est caritas r obiectum. fidei vero bonum sm rōnē q appetitur: non sm intentionem q ɔsideratur finis ē r obiectum fidei. qr hoc non est aliud nisi verum inqtum induit rōnē boni q appetit vt rōnabili: quemadmodū gloriosum finis est spei. r sm hoc amor dr duob9 modis. cōiter r ppue. Coiter sm q ē amor dr veri qd est bonum rationabilis. amor gloriosi quod est bonum irascibilis. amor boni vt bonum est qd ē bonū ɔcupiscibil'. Proprie vo amor dr boni vt boni: hinc dicitur ordo amoris informare vtutes: r caritas penes quam residet ordo amoris proprie dicti dr informare vtutes. qr rō amoris cōiter dicti in alijs vtutibus reducit ad rōnem amoris pprij illo modo quo verū. qd ē finis r obiectū fidei: et gloriosum quod est finis r obiectum spei: induunt rōnem boni. Fides ergo cuz puatur amore boni mouente in finez deū: deficit ab ordine amoris et ita a forma virtutis. Cū aūt caritas subtrahit ratio amoris ppue dicti: r ita per ɔñs rō amoris cōit dicti. Si eñ aia ñ amat bonū vt bonum. ergo nec verū dr bonū nec gl'iosū qr bonū. Sine caritate igr sūt fides r spes vtutes informes.

So. ad arg. j.

¶ Ad illō vo qd pmo obijcitur. q cū dr q fides q ē vita non pt suscipere informitatē. dōm q si intelligat per ɔpositionem est verum. si vero per diuisionem falsum est. qr habit9 pt recipere informitatē q qdem habit9 est fides vita sicut dictum est. Et notandū q fides informis q dicitur a beato Jacobo. Fides mortua. differt a fide formata: hoc ē fide viua duob9 modis. qtū ad viuacitatem r qtū ad luminositatem. Quātum ad viuacitatem velut lumē qd est in vmbra a lumine radij. Lumen eñ quod est in vmbra: admixtum est tenebris r infrigidatū ac mortuum: sicut lumen quod est fidei informis. qd est admixtum tenebris pctōx. Lumen vero radij non est mixtum tenebris: sed est calidum atq viuificum: sicut lumen fidei formate: q est socia caritatis. Item qtum ad luminositatem quia lumen fidei formate est velut lumen diurnum solis. Lumen vo fidei informis est velut lumen nocturnū lune.

Ad secundus

¶ Ad secundum dōz. q aliud est fieri pctm̄ non pctm̄: r aliud fieri peccatum formatum. quia plus est fieri formatum q non esse peccatum. Sz nihil aliud est fidem fieri informem q fidem fieri non virtutē. r ideo non est simile. ¶ Si vero obijciatur q nullum peccatum potest fieri non peccatum. ergo nulla vtus pt fieri non virtus: respōdet q hec est falsa. nullum pctm̄ pt fieri non peccatum. r instant in ignorantia iuris diuini seu canonici: quod tenet scire sacerdos habens curaz p ut ptinet ad ordinem. Hec ignorantia ante penitētiam est ei pctm̄: sed tamen aduertenti nulla est similitudo. non eñ ita se habet pctm̄ ad formatio-

nem sicut virtus ad deformationem seu informi-
tatem: quia peccatum est actus trāsiēs. virtus vero
est habit⁹ manens. ⁊ iō transeunti non potest for
ma indui: q̄uis habitui manenti possit forma de
Ad tertiuz trahi. ¶ Ad tertiū dōz. qđ illud qđ obijcit đ amo
re naturali non facit hic ad ꝓpositū. nā hic loq̄-
mur de amore gratuito ⁊ cognitione ḡtuita fidei.
Preterea amor informat cognitionem nō cogni-
tio amorem. Bonū ei đt rōnem ꝯpletiorē q̄ verū.
vn̄ ⁊ si dicat caritas iformare fidē hāc ꝫ rōnē: nō
tn̄ fides iformare caritatē. Ad quartū pꝫ rn̄sio ex
Ad quartum. Ad quintum. p̄dictis. ¶ Ad vltimū dōm ꝙ nō est sile de carita
te ⁊ fide. ⁊ rō ē. qꝛ nulla dilectio p̄t tal' esse ꝙ ea di
ligantur oīa diligenda: ⁊ deus sup omnia: q̄ sit cū
pctō. ⁊ hoc ē qꝛ dilectōe q̄ est cū pctō non diligit
deus vt diligend⁹ ē: nec ēt hō debito mō diligit se:
cū peccare sit sibiipsi mortem spūalem inijcere.
Fides vero p̄t oīa credenda credere ⁊ p̄me veritati su
per oīa: et esse cum pctō. Inde ergo manifestū ē ꝙ
caritas non pōt eē iformis. fides vero potest.

Membrum quintum.

De effectu fidei iformis i hoibus

Deinde queritur de effectu fidei iformis
in hoīb⁹. Circa qđ q̄runt duo. Primo
de effectu interiori ꝓpo qui est credere.
Secūdo de effectu exteriori cōi q̄ est i fa
ciendo aliqua de genere bonoꝝ.

Articulus primus.

De effectu interiori ꝓprio q̄ ē credere

Circa p̄mū nota quod đr. iiij. ad ro. super
illud. Credenti in eum q̄ iustificat impi
um ⁊c. gl. aug. Attende ꝙ dicit credenti
in eū: non ei. Aliud enim est credere i eū
aliud credere ei. aliud credere illum. Credim⁹ pe
tro sed non in petrū. Credere illi est credere eē vera
que loquitur. qđ et mali faciunt. Credere illum ē
credere ꝙ ipe sit de⁹: qđ ⁊ mali faciūt. Vn̄ Jac. ij.
Demōes credūt. Credere vo i eū ē credēdo ama
re: et credendo in eum ire. ⁊ eius membris incor-
porari. Cum ergo fidei informis non sit creden-
Que. ij. do amare: actus eius non erit credere in deum.
sed actus iste est fidei formate. Querit ergo q̄s di
catur actus iformis fidei. vꝫ aut credere deo. aut
credere deum. ¶ Preterea cū credere dicatur his tri
bus modis. credere deo. credere deū ⁊ credere i de-
Rn̄. um: q̄ est ratio huius distinctionis. ¶ Rn̄. cuꝫ fi
des dicat trib⁹ modis ꝓut supra dictuꝫ est. Uno
mō fides đr habit⁹ acq̄sit⁹ ex rōe vel testimonio.
Scđo mō fides đr habit⁹ infusus gratuitus. ⁊ hoc
duob⁹ modis. Uno mō habit⁹ eleuās intellectuꝫ
tm̄ se ad assentienduꝫ p̄me veritati ꝓpter se. ⁊ hoc
mō qꝛ solū eleuat intellectum non mouens affe-
ctum ꝑ amorē: đr habit⁹ iformis. Alio mō đr ele-
uans intellectū et affectum ad assentiendum veri
tati ⁊ amandum ꝓpter se: ⁊ hec est fides formata.
Cuꝫ ergo credere dicat tribus modis: credere deo.
deum. ⁊ in deū. a fide p̄mo mō dicta q̄ est habitus
acq̄situs p̄t elici motus qui est credere deo. hoc est
dictis eius adhibere fidē. Ex fide vero secundo mō
dicta que est habit⁹ iperfectus seu iformis: nō so-
lum elicit credere deo: sed etiā credere deum. prout
credendus est trin⁹ ⁊ vnus: creator ⁊ redēptor. qđ
non p̄t elici ab habitu acq̄sito. Item a fide tertio
modo dicta q̄ est habit⁹ ꝑfect⁹ ⁊ format⁹ non solū
elicit credere deo vel credere deum. ꝫ credere i deū
hoc ē credēdo ꝑ affectū moueri i deū. Ex hꝭ igr̄ ma
nifestum est quid sit act⁹ interior fidei informis
in hominib⁹. ¶ Ad illud vero qđ querit scđo de di
Ad. ij. q. credere deo i deū ⁊ deum. stinctione istoꝝ trium. credere deo. deū. ⁊ in deū. iā
pꝫ dr̄ia ex pte ei⁹ quo credit. et ex pte ei⁹ quod cre-
ditur hoc est rei credite: accipit dr̄ia hoc modo.
Nam deus accipit credulitate fidei trib⁹ modis
vt veritas. vt potentia. vt bonitas. Scđm p̄mū in o
dū est credere deo ꝯparatione. s. ad veritatē hoc ē
vera eē que dicit. Scđo modo est credere deum cō-
paratione ad p̄tātem. vꝫ omnipotentem ⁊ crea-
torem. ⁊ huius sequentes articulos. Tertio modo
est credere in deū ꝯparatione ad bonitatē in quā
ten ditur per amorem.

Articulus secundus.

De effectu fidei iformis i ope exteriori.

Consequent queritur de effectu fidei in-
formis in ope exteriori. ⁊ est hec qđ gn̄a
lis de operibus fact' extra caritatē. que
eliciunt a fide iformi. Solet aūt poni cō
muniter ꝙ valent ad tria. Primo ad assequendū
bonum temporale. Secūdo ad habilitationē gr̄e.
Tertio ad diminutionem pene eterne.

Quātum ad primum. §. j.

Q. ꝑ eā mereatur q̄s bōa temporalia. Argu. j.

queritur vtrum fide informi bonis operib⁹ mere
atur q̄s bona tempalia. Ad qđ sic p̄mo Esa. Si au
dieritis me bona terre comedetis. ⁊ exo. xiij. dabit
vobis terrā fluentem lacte ⁊ melle. Cum deus sit
verax debet implere ꝓmissum. ergo si iudei opa
legis fecissēt debebat eis bōa temporalia que pro
misit. ergo de iusticia debebātur eis bona tempo-
ralia. Cum ergo ex fide informi possent facere hu
iusmodi opera. ergo de iusticia debebantur eis tē
poralia. ergo merebantur illa. qꝛ quod debetur ex
bonis operibus ex iusticia debetur ꝑ modum me Secundum
riti. ¶ Itē operib⁹ vtutū debentur bona eterna:
non ex bonitate ipoꝝ operuꝫ: qꝛ iproportionaliter
se habent opera meritoria ad suum premium. qđ
est deus. Quod illa opera sint meritoria tanti pre
mij non est ex bonitate sua: sed ex ꝓmissione dei:
ergo eadem rōne ꝯtingit ex ꝓmissione dei. ꝙ bo-
nis operib⁹ factis extra caritatē meret aliq̄s bōa
tpalia: qm̄ magꝭ distat deus in bonitate ab operi
bus meritorijs q̄ bona temporalia ab operib⁹ bo
nis factis extra caritatem. ¶ Item sup illud Job Tertium
omnipotens deus omnes vias meas considerat:
et omnes gressus meos dinumerat. đt iterꝰ. Nul
la bōa vel mala sūt sine remūeratōe. ergo oē bonū
hꝫ aliquā remūeratiōnē. ꝫ n̄ hꝫ remūeratōeꝫ bōi
et̄ni. ergo hꝫ remūeratiōnē boni tēporal'. ergo ali
quis meretur per ipsum bonū tempale. ¶ Item Quartum
aliq̄s fodiens in vinea alicuius meretur ab eo bo
num temporale recta rōne merendi. ergo aliq̄s la
borans in vinea dn̄i multofortius meret apud ip
sum bona temporalia recta rōne merendi: sicut
patet de illo qui predicat verbum domini bona vo
luntate ⁊ bona intentione sine caritate. Forte di-
cet ꝙ illa argumentatio non valet quoniam non
est simile quia homo considerat opus exterius:
deus autem considerat op⁹ interius. quoniaꝫ nō
cōsiderat quantum: sed ex quāto. Deus enim ꝯsi-
derat cor. Cum igitur in corde ei⁹ nō est radix me Contra
riti. s. caritas. nihil meretur apud deum. ¶ Con-
tra. Iste fodiens in vinea et si seruiat isti licꝫ nō ex
amore. qm̄ istum non diligit: tn̄ ꝓpter laborem su
um meretur apud eum recta rōne merendi. ergo
multofortius cum deus sit largissim⁹ ⁊ benignissi
mus. licet iste seruiat ei non ex caritate: meretur
tamen apud eū bona temporalia recta rōe meren
di. ¶ Item iste habet bonam voluntatem ⁊ bonā
intentionē: ⁊ pro deo facit quod facit. radix ē bo
na. fructus eius bonus. et finis bonus. ergo habꝫ
per quod placeat deo. ⁊ facit etiam per quod pla-
ceat deo. ergo recta ratione merendi meretur apđ
deū bona temporalia. ¶ Forte dicet ꝙ non: quo
niam

niam non est seruus dei: sed seruus dyaboli: quo-
Quintum niam ꝑ pctm̄ mācipauit se suitio dyaboli. Cōtra
iudei erāt obligati deo ad faciēdū opa leg': qm̄ su
sceperant legē. Sicut igit q̄ laborat in vinea mere
tur bona tempalia recta rōe merēdi. ⁊ hoc ꝓpter
pactum qđ interuenit. eadē rōne iudei ꝓpter pa-
ctū merebant bōa tpalia faciendo legē dei. ¶ Itē
obligati erant ad faciēdū p̄cepta dei. ergo obliga
ti erant suire deo. ergo mācipati erant suitio dei
¶ Itē dyabol⁹ suus dei est: sicut đt dñs Job. xl.
Nunq̄d eū facies tibi suum in sempit̄nū. q̄si dice
ret. tu nō potes facere sed ego faciā. Cū ergo dyabo
lus sit seruus dei solius nature pacto. multofor-
tius hō lꝫ hō sit pctōr: suus est dei ⁊ pacto nature
et pacto baptismi. Cōtra aug. đt. ꝙ pctōr nō est di
gn⁹ pane quo vescitur. ¶ Itē si pp op⁹ bonū factū
extra caritatē meret aliq̄s bonū tpale. ergo propt
maius bonum opus meretur mai⁹ bonū tēpale.
ergo si deus non dat iniuste agit cū eo. quod fal-
sum est. Multis eīm bonis aufert bona tempora-
lia q̄ mal' dat in abundantia. nec tamē agit cum
eis iniuste. ¶ Item obijcit. Aliq̄s ex in mortali fa
Sextum. cit multa bona pp deū. qꝛ diligit deū naturali di-
lectiōe vel ex fide informi. Inde sic dn̄s đt. Ego di
ligentes me diligo. puer. viij. Sed iste diligit deū
et dilectione dei facit opa illa q̄ facit. ergo deus di
ligit istū et in suis operib⁹. ergo diligit istū vl' ad
bona eterna vel ad gratiam cōferendā: vel ad bo-
na tpalia. Ad bona eterna nō. qꝛ est in pctō morta
li. ad grām nō. qꝛ est idign⁹. ergo diligit euꝫ ad bo
na tpalia: ⁊ necessariū ē ipsum diligere ad illa. er-
go necesse hꝫ ei dare illa bōa tpalia. ergo ex neces-
sitate dat ei bona tpalia: ⁊ nō p̄t nō dare ei. qꝛ dili
Septimum gentes se diligit. ¶ Contra. Ex mera liberalitate
sua dat ei qm̄ ea q̄ dant ex mia: ex sola liberalitate
dant vel voluntate. non ergo ex necessitate. ¶ Itē
đt dn̄s in ezech. Fili hoīs. qꝛ nabuch. seruiuit mi-
hi in tyro da ei egiptū hec dictio qꝛ: notat cām. er-
go vel materialē: vel formalē: vel finalē. vel efficiē
tem. Cōstat ꝙ nō materialē nec formalē nec fina
lem. ergo notat cām efficientē. Sed duplex est cā
efficiens. s. ꝑ modū agendi vel ꝑ modū merendi.
Sed nō p̄t dici ꝙ sit cā efficiens ꝑ modum agēdi
qꝛ nabuch. non fecit hoc actu vt haberet egyptuꝫ
ergo notat cām efficientē ꝑ modū merendi. ergo
nabuch lꝫ infidel' eēt: meruit bōa tpalia. ergo mul
tofortius fideles lꝫ sint in pctō: bōis opib⁹ suis me
Rn̄. rent bona tpalia. ¶ So. dōm. ꝙ null⁹ suit deo ꝓ-
prie loq̄ndo nisi q̄ facit quod de⁹ p̄cipit ⁊ sicut p̄-
cipit. vn̄ q̄ facit aliq̄d de genere bonoꝝ sine carita
te. nō suit ꝓprie deo. Lꝫ ei faciat qđ de⁹ p̄cipit: nō
tn̄ facit sicut de⁹ precipit. qm̄ nō facit illud ex ca-
ritate q̄ est ipletio legis. sicut đt apl's Ro. xiiij. Dē
qđ nō est ex fide pctm̄ ē. i. inutile. vn̄ oē qđ nō ē ex
fide ⁊ caritate non p̄t esse suitium quo ꝓp̄e loq̄n
do suiat deo. ⁊ iō ex tali ope ꝓp̄e loq̄ndo nō mere
So. ad arg. j. tur aliqđ bonū tpale nec eternū. ¶ Ad illud ergo
qđ p̄mo obr̄. ꝙ de⁹ iudeis debebat tempalia. dōꝫ.
ꝙ q̄uis verbū debēdi qꝛ est verbū obligationis non
dicat de deo. qꝛ sicut đt ans. deus nulli dꝫ aliquid
tn̄ sm̄ ꝙ debere deo đr ꝯdecētia sue bonitat'. dōꝫ.
ꝙ debebat eis tpalia de iusticia: nō de iusticia opeꝝ
cū nō eēnt in statu merendi. qm̄ ill' operib⁹ non
merebātur bona tpalia. sed debebat de iusticia: id
est de veritate ⁊ fidelitate sua qm̄ verax est in vbis
Ad secunduz suis: ⁊ fidel' in ꝓmissionib⁹. ⁊ ita pꝫ solō ad p̄imo
obiectū. ¶ Ad scđm obiectum dicim⁹. ꝙ operib⁹
meritorijs debetur btitudo: nō tm̄ ex ꝓmissione
sed qm̄ opa illa sunt suitia q̄b⁹ suit deo digne.
Opa vo facta extra caritatem non sunt suitia q̄
bus seruiatur deo. qm̄ q̄ ē in pctō mortali est in a-
ctu suiendi dyabolo et non deo. qm̄ tm̄ ille q̄ ē in
statu gr̄e est i statu suiendi deo. ¶ Ad tertiū obie Ad tertium
ctū dōm. ꝙ nec bona nec mala sunt sine remūera
tione aliq̄. ita tn̄ ꝙ remūeratio accipiat iprope. de
us ei ꝓ bonis opib⁹ fact' extra caritatē quodam
mō remūerat hoīem. qꝛ dat ꝓ eis aliquod bonuꝫ
tpale tāq̄ meruisset illđ cū tn̄ non meruit: cū sit i
dign⁹ ēt pane quo vescit. nec valet hoc argumen-
tū. oē malū est dignū punitiōe ergo oē bonū ē di-
gnū remuneratiōe. nec est loc⁹ a ꝯtrarijs. qm̄ ma
lum culpe et bonū gn̄alr acceptū non sunt contra
ria: ꝫ malū culpe ⁊ bonū gr̄e sunt ꝯtraria. In hoc
aūt appet largitas dei. qꝛ bonū hui⁹ lꝫ n̄ sit dignū
remūeratōe. tn̄ de⁹ q̄si dignū esset: remunerat illđ Ad quartum
¶ Ad q̄rtum dōm ꝙ nō est sile de fodiēte vineaꝫ
et p̄dicatore: qm̄ fodiens in vinea solo labore suo
facit quod intendit ille cui⁹ est vinea. sed hō pec-
cator seu predicator seu alius nō facit qđ intēdit
deus nisi faciat illud ex caritate. ⁊ ita nō suit nisi
suiat ex caritate. qm̄ suire deo regnare est. q̄ auteꝫ
est in mortali lꝫ faciat aliq̄d pp deum: tamen de⁹
nō est p̄ncipale mouens ad illđ. sed mouet ad illđ
op⁹ faciendū vel timore pene quā timet icurrere
pp pctā. vel ꝓ alia vtilitate quā intendit natura
vel fides informis. Quia ergo nunq̄ de⁹ est p̄nci-
pale mouens cor hoīs nisi per fidē. spē ⁊ caritateꝫ.
et nunq̄ est pure gratuitū op⁹ nisi ex gratia ḡtū-
faciente. sicut plenius patebit in q̄ōne de dilectio
ne naturali. ¶ Qđ aūt obr̄. bona est radix. bona i
tentio. bonus finis. ergo iste hꝫ vn̄ placeat deo seu
vn̄ dn̄s delectet in eo. dicim⁹ ꝙ non valet hec ar-
gumentatio. qm̄ ei⁹ intentio non est bona boni- Ad quintum
tate ḡtuita. vt pꝫ ex dict'. ¶ Ad illa q̄ obijciunt ꝙ
iudei erāt obligati suire deo. dicim⁹ ꝙ ver̄ ē ꝙ obli
gati erāt suire: ꝫ n̄ suiebāt. ⁊ iō ꝓp̄e n̄ erāt sui dei:
nisi dicat ꝙ erāt sui dei: qꝛ tenebant ei suire ex pa
cto. Dyabol⁹ aūt đr suus dei vel suire deo iprope:
qm̄ ex mal' opib⁹ dyaboli elicit de⁹ bonū. ei ei mili Ad sextum
tat oē qđ obstat. ¶ Ad aliud quod obr̄ ꝙ exn̄s in
mortali facit bona opa ꝓpter deū. i. qꝛ diligit deuꝫ
naturali dilectione ⁊c. dōm. sm̄ Ans. ꝙ duplex ē Ansel.
necessitas. s. necessitas imutabilitat' ⁊ necessitas
coactionis. p̄mo mō ex necessitate dat. qꝛ imuta-
bilr̄ dat. scđo mō nō. sed nō valet. ex necessitate dat
nō ergo ex mia. qm̄ mia dei est ei⁹ largitas superflu Ad septimuz
ens. q̄ etiā idignos aliquo mō remūerat. ¶ Ad vl
timū dōm. ꝙ hec dictio qꝛ: nō notat causam effici
entem nec in agendo nec in merendo nec i mouē-
do. vt q̄dā dixerunt. ꝙ actio nabucho. non mouit
largitatem dei. qꝛ deus nullis actionib⁹ mouetur
sed đt cām receptiuam doni. ad quam ꝯsequit lar
gitio diuini beneficij. Cū eīm deus sit summe lar-
gus sp est pat⁹ dare: ꝫ creatura nō sp pata est reci
pere. p̄parat aūt hō ex opibus de gn̄e bonoꝝ ad re
cipiendū a deo vel bonū tpale vel bonū spūale. dōꝫ
ergo. ꝙ qꝛ đt cām receptiuā vel disponentē i nabu
chodo. ad hoc quod reciperet temporale benefi-
cium a deo.

Consequenter queri- §. ij.

De habilitate gr̄e ꝑ fideꝫ informem.

tur quō bona opa facta sine caritate valeāt ad ha
bilitationem gr̄e: ⁊ ad diminutionē pene. Ad
p̄mū sic. Si per talia opera habilitat se hō ad susci
piendā grām: ergo q̄tomagis exercet se in talib⁹
opibus: tanto ꝓpinquior est gratie. ¶ Contra pec Contra
cator q̄tomagis moratur in peccato suo magis ē
peccator quoniam malicia nō potest minui: ꝫ cre
scit per circunstantiā temporis. Sed quātomagꝭ
est peccator tantomagis remotus est a gratia.

Rñ. ad cõtra

ꝙ prius. ¶ Rñsio. ↄcedendũ ꝙ talis in tali statu remotior est a gr̃a et ꝓpinquior est gr̃e ꝙ prius: sed ẜm diuersa. Est eñ remotior ẜm quantitatẽ pctĩ. ꝓpinquior autẽ ẜm habilitationẽ suscipiendã: sicut eger qñ est in augmẽto morbi iuxta crisim: remotior est a sanitate ꝓpter augmẽtũ morbi q̃ magis tñ habilis ẽ vt educat ꝙ prius ¶ Ad scd̃m arguitur sic. Dicũt enĩ oẽs ꝙ bona opa facta extra caritatẽ valẽt ad diminutionẽ pene eterne. Sꝫ cõtra. Per vnũ bonũ op⁹ dimittit aliquãtulũ de pena eterna: ⁊ per aliud tm̃: ergo tot põt facere bona opera ꝙ nõ sentiet penã inferni. ¶ Contra. Decedit in mortali: ergo sentiet penã inferni. ¶ Rñsio dicim⁹ ꝙ bona opa facta extra caritatẽ valẽt ad diminutionẽ pene eterne. nõ q̃ debet. sꝫ q̃ deberet nisi faceret illa bona opa. qd̃ patꝫ. nõ eñ posset diu eẽ quin caderet per peccatũ vnũ in aliud. q2 pctm̃ qd̃ per penitentiã cito nõ diluit: suo põdere ad aliud trahit. Valẽt ergo bona facta extra caritatẽ ad ꝑdicta tria. ad bonũ tẽporale: ad habilitationẽ gr̃e et ad diminutionẽ pene. Valent etiam ad alia tria ad retardandum peccatum. quoniam pctm̃ est ignis seu febris consumans totã animã: nisi per bona opera retardetur ne procedat. sicut gallina apposita morbo regio non sanat morbũ regiũ sed retardat ne procedat vlterius. Valent etiam ad assuefactionem bonorũ operũ: qm̃ per ista se assuefacit homo ad bonũ: qm̃ qd̃ male fers assuescere feres. Valẽt etiã ad circũstantiã tẽporis ne pctm̃ crescat in mora. nec augmentetur in eo peccatum quoniã ꝙdiu hõ insistit bonis opibus. nõ est in mora nec augmentat in eo pctm̃: nec est etiã ĩ eo negligentia nec mora: sed illud est questionis cuꝫ disputatur de circunstantijs peccati.

De diminutiõe pene eterne.

Responsio.

Membrum sextum.

V. fides ĩformis ĩ hoĩb⁹ adueniẽte caritate fiat formata.

P Ostmodũ q̃rit vtrũ fides informis in hoĩb⁹ adueniẽte caritate fiat formata. Ad qd̃ sic. Nihil corrũpit nisi a suo ↄtrario: sꝫ fides informis nõ ↄtrariat caritati. nec ẜm actũ nec ẜm habitũ: sꝫ solũ ẜꝫ informitatẽ suã ergo ipsa nõ corrũpit adueniẽte caritate nisi ẜm informitatẽ. ¶ Itẽ hoc idẽ videtur p sile. in alijs informib⁹ sic ẽ. ꝙ adueniẽte sua forma nõ corrũpuntur: sꝫ solũmõ euacuat eorũ iformitas ergo similiter erit in fide adueniẽte caritate. ¶ Itẽ magis distãt habit⁹ naturalis ⁊ habit⁹ infusus non gratũ faciẽs. cũ sint differẽtes ẜm principia ⁊ ẜm effectus: ꝙ habit⁹ infusus nõ gratũfaciẽs. cũ non sint differẽtes ꝙtũ ad principiũ. q2 vterqꝫ est a principio gratie sed ẜm effectũ. Si ergo ita est ꝙ habitus infusus nõ gratumfaciens vt fides informis non euacuat habitum naturalẽ seu acq̃situ. sicut est aliqua cognitio de deo. q̃ habita est p rõnes: ergo multofortius nec caritas vel fides formata adueniẽs euacuabit fidẽ informẽ. ¶ Itẽ fidei formate est credere in deũ. fidei vero informis ẽ credere deo ⁊ credere deũ. Si ergo credere in deũ non euacuat credere deo seu deũ. sed necessario ponit: ergo nec fides formata euacuabit iformẽ: sed potius ponet ipsam. ¶ Itẽ sup illd̃ Jacobi. ij. Fides sine operibus mortua ⁊c. dt gl. Quib⁹ reuiuiscit. Sꝫ quod reuiuiscit manet. ergo fides informis manet vita adueniẽte. ¶ Con. Pl⁹ ↄueniũt fides formata ⁊ visio gl'e: ꝙ fides informis ⁊ formata ergo cũ fides formata non possit manere adueniente visione: ergo nec fides iformis adueniẽte formata. ¶ Itez adueniente caritate excludit timor suil' q̃ gñat ex fide informi: queadmodũ ex fide formata gñat timor initial' vl' filialis. ergo adueniẽte caritate euacuabitur fides informis. ¶ Itez adueniẽte vita excludit mortuum. Caritas aũt vita est. fides vero informis mortua. ergo adueniẽte caritate euacuabit fides informis. ¶ Itẽ cũ fide formata posita ponatur credere deũ. deo ⁊ in deũ: supfluũ erit ponere fidẽ informẽ cũ nõ sit necessaria ad aliquẽ actum. ergo euacuabit adueniente caritate. ¶ Ad hoc breuiter fere omnes dixerũt ꝙ adueniẽte caritate maneret fides informis sꝫ substãtiam: sed euacuaret ꝙtum ad iformitatẽ: tñ different. Quidã eñ dixerũt ꝙ maneret ⁊ fieret vtus seu fides formata adueniente caritate. ꝙtũ ad habitũ et ꝙtũ ad actũ. ita ꝙ in habente caritatẽ est habit⁹ fidei ex quo est credere in deũ. ⁊ iste est habit⁹ fidei formate. Alij vero dixerũt ꝙ manebat: non tñ fiebat fides formata: imo erat differẽs ẜm habitũ. ⁊ tamẽ in hoc fuerũt due opiniones. nam quidã dixerũt ꝙ manet fides informis cũ fide formata ꝙtum ad habitũ ⁊ ꝙtum ad actũ. ita ꝙ in hñte caritatẽ est habitus fidei ex quo est credere deũ q̃ pt esse iformis. et habit⁹ ex quo est credere in deum: ⁊ iste est habitus fidei formate. Alij vero dixerunt ꝙ mãet cũ fide formata sꝫ habitũ: sed euacuatur ẜm actũ sicut adueniẽte maiore luĩne euacuat actus minoris luminis. nõ tñ habitu sicut apparet in aduentu luminis solis respectu luis stellarũ. eodẽ mõ adueniente luce fidei formate euacuatur actus fidei informis: tñ manet habitus. Cõcedendo ergo ẜm istas ꝙ fides informis maneat adueniẽte caritate: ⁊ respondeamus ad obiecta. ¶ Ad pmum ergo dd̃m ꝙtum ad illud. in quo ↄueniunt fides formata ⁊ visio gl'ie: non euacuat visio fidem formatã: sed eã perficit. ⁊ hec ↄuenientia est in assensu pme vitatis ꝓpter ipam. Sed ꝙtum ad illud in quo differunt seu opponunt visio gl'e euacuat et hec differentia attendit ꝙtum ad cognitionẽ seu advisionẽ. Per fidem eñ est cognitio in vmbra et in speculo. per gr̃iã vero est cognitio dei in luce ⁊ in spẽ sicut est. quo ad hoc ergo euacuat visio glorie fidẽ. Silr ex alia parte dd̃m. ꝙ fides formata non euacuat fidem informẽ ẜm illud in quo ↄueniunt. sed pficit ẜm illud in quo differunt siue opponunt. Cũ ergo ↄueniunt in hoc vtraqꝫ est fides differunt aũt scd̃m iformitatẽ ⁊ formatũ: solum ergo euacuabit fides formata fidem informẽ ꝙtum ad suam informitatem: nõ ꝙtũ ad fidem seu suã essentiã. ¶ Ad secũdũ dd̃m. qd̃ adueniente caritate nõ euacuat timor seruil' ꝙtũ ad timorẽ sꝫ ꝙtũ ad seruilitatẽ. q̃ q̃dẽ ẽ opposita caritati. Põit eñ volũtatẽ peccãdi: mãet aũt ẜm timorẽ. Eodẽ mõ ex hac pte adueniẽte caritate euacuat iformitas q̃ ponit affectũ dbiti amoris seu debite forme ⁊ mãet fides ¶ Ad tertiũ dd̃m. qd̃ alr dr mortuũ ⁊ viuũ circa habit⁹. alr circa act⁹ ⁊ opa. In opib⁹ eñ mortuus dr duob⁹ modis. Vno eñ mõ dr op⁹ mortuũ: qd̃ fit extra caritatẽ: q̃ ẽ pncipiũ vite ⁊ hoc mõ op⁹ mortuũ nũꝙ reuiuiscit adueñiẽte caritate. Aliõ mõ dr op⁹ mortuũ op⁹ mortificatũ: qd̃ .s. factũ fuit ex caritate: sꝫ amissa caritate q̃ ẽ pncipiũ vite p mortale pctm̃ mortificatũ ẽ: ⁊ hoc mõ op⁹ mortuũ reuiuiscit adueniẽte caritate. prio ergo mõ op⁹ mortuũ nõ ẽ susceptibile vite. scd̃o mõ ẽ susceptibile vite. In habitib⁹ vero mortuũ dr duob⁹ mõis. Vno mõ dr habit⁹ mortu⁹ p puatõeꝫ opis. ⁊ hoc mõ dicuntur mortui habit⁹ sꝫ quẽ modũ dt gl. sup illd̃ Jac. ij. Fides sine opib⁹ mortua ẽ ⁊c. Reuiuiscit opib⁹. Alio mõ dr habit⁹ mortu⁹ a puatõe pncipij vite: qd̃ est caritas. ⁊ hoc mõ dr fides informis mortua ⁊ inꝙtum mortua est euacuat. sꝫ ẜm substãtiã viuifica t adueniente caritate ⁊ manet. Nõ aũt est

simile de

Cõtra arg. j.

Secundum.

Rñ.

So. ad arg. j.

Ad secunduꝫ

Ad tertium

simile de actõe mortua ⁊ habitu. Actio eñ mortua potest viuiscere ẜm ꝙ dictum est. qm̃ illa actio q̃ fuit sub priuatione: nõ manet ẜm actum nec ẜm meritum: sed statim trãsit: habitus vero manet. ⁊ ideo habet possibilitatẽ vt formetur ⁊ viuificetur cum nõ est formatus. ¶ Ad vltimũ respõdẽdum est: ꝙ nõ est superfluũ ponere fidẽ informẽ: ⁊ posito ꝙ euacuaretur per fidem formatam ẜm actũ quoniã amissa caritate seu fide formata vtilis est et necessaria fides informis. queadmodum non superfluit lumẽ lune ⁊ stellarum. ꝙuis adueniente sole euacuetur. cum recedente sole necessarius sit actus luminis lune ⁊ stellarum.

Vtrum fides informis sit ĩ demonibus.

Membrum septimum.

D Einde queritur vtrum fides informis sit in demonib⁹. Ad qd̃ sic. Jaco. ij. Demones credunt ⁊ ↄtremiscunt. ¶ Itez j. ad Ro. Ex fide in fidem ⁊c. Glo. Est fides informis q̃ est demonum ⁊ nõ etenus xp̃ianorum. hec est informis qualitas mentis. ¶ Itez v. Luc. super illud. Scimus qm̃ filius dei es. glo. Bede. Erubescat manicheus q̃ dicit xp̃m creaturam solum cum demones ↄfiteãtur ꝙ sit filius dei. Sed hec ↄfessio nõ erat ex sciẽtia quã haberent. ergo ex fide. ¶ Item ad gal. v. Fides q̃ per dilectionẽ operatur. glo. Fides cũ dilectione xp̃iani est. sine dilectione demonis est. ¶ Itẽ ad thimo. j. Confitẽtur se nosse deum. factis aũt negãt. glo. Fides taliũ mox. ꝓprie est demoniox. Ex his ergo relinquitur ꝙ fides iformis est ĩ demonibus. ¶ Contra geñ. xxiiij. Vocemus puellã. Interr. Fides ẽ credere ex volũtate nõ ex necessitate. ¶ Itẽ au g. Cetera potest hõ volẽs: credere nõ põt nisi volens. Ex hoc arguit. Omne credere est motus volũtarius in summã veritatẽ. Sed nullus mot⁹ volũtarius est dyboli in summam veritatẽ. ergo nullũ credere est dyaboli qd̃ sit in genere boni. ergo nec fides informis. ¶ Item credere est sicut dicit aug. cogitare cũ assensione. ergo q̃ credit primam veritatem cogitat et assentit prime veritati. Si ergo dyabolus nunꝙ assentit. q2 in ps. dr. Superbia eox q̃ te oderũt ascẽdit semper. Unde reliquitur ꝙ dyabolus hꝫ odio veritatẽ. ergo nõ credit. ¶ Item arguit planius. Si credere ẽ assentire veritati. Discredere ẽ dissentire veritati. Si ergo dyabolus dissentit a veritate. ergo nõ credit ¶ Itẽ. ij. ad cox. vj. Que est ↄuentio xp̃i ad belial. glo. Sicut xp̃s oĩa egit bene: ita dyabol⁹ oĩa egit male. Cum ergo credere sit actus gratuitus nec malus nec mala intentione põt fieri queadmodum nec diligere. Assentire enim prime veritati nõ põt male fieri ꝓpter se. ergo credere hmõi non põt esse dyaboli. ¶ Igit aug. in li. lxxxiij. qõnum. Credibiliũ tria sunt gñа. Quedã credũtur ⁊ nũꝙ intelligũtur: vt histoꝛie q̃ humana gesta percurrunt. Quedã credũtur: ⁊ simul intelligunt. vt rationes de muneris ⁊ de figuris in disciplinis: ⁊ vt pncipia sciẽtiarũ. Quedã vero prius credũtur et postea intelligũtur vt diuina iuxta illud Esa. vij. Nisi credideritis nõ ĩtelligetis: ⁊ ad hoc pueniũt mũdo corde. iuxta illud Matth. v. Beati mundo corde: qm̃ ipsi deũ videbũt. Si ergo dyabolus nõ põt esse mundi cordis. nõ põt hoc mõ tertio credere. ergo si credat: hoc est solũ pmo mõ vel secundo Sꝫ ẜm ꝙ credere pmo mõ vel scd̃o: nõ est credere fidei formate vel informis. ergo fides iformis nõ est in demonibus. ¶ Rñsio ↄcedo ꝙ in demonibus est fides informis. sicut dicunt autoritates. Cum eñ in eis sit cognitio veritatis diuine quã nõ vidẽt: fides in eis est. Itẽ cũ veritas quam credunt sit excedẽs rõnalẽ intellectũ: vt q2 deus est trinus ⁊ vnus. ⁊ q2 filius dei est humanatus ⁊ passus. iõ fides huius veritatis est donũ gratuitum seu habitus nõ naturalis seu acquisitus. Quia vero hmõi fides in demonibus sine amore ẽ omnino. ideo est hmõi fides informis. ¶ Ad illud ergo qd̃ obijcitur ꝙ nullus credit nisi volẽs. rñdent ꝙ hoc intelligit de credere ẜm ꝙ est motus fidei formate. nã credere ẜm ꝙ est mot⁹ fidei informis põt dyabolus volẽs. in hoc eñ ꝙ sentit se puniri a diuina virtute in xp̃o inuitus cogit credere deũ humanatum: ⁊ hoc modo intelligenduꝫ est in ceteris. Vel potest dici melius: ꝙ sicut in sensu contingit a sensibili tristabili: vt in tactu a nimio calore ignis est appetitus naturalis in sensu respectu sensibilis: nõ inꝙtum ↄtristantis vel ledẽtis vñ tactus appetitu naturali inclinatur ad calorẽ sed inꝙtum excedit ⁊ offendit refugit calorem: sic dyabolus per naturalem appetitũ iclinat ĩ summam veritatem absolute: sꝫ inꝙtũ inuenit improportionalem malicie sui arbitrij inuenit eã offendentem ⁊ ↄtristãtẽ. ⁊ ideo refugit illã. vñ ẜm ꝙ dicit beatus aug. ĩ lib. de tri. De pueris hoĩbus q̃ diligunt veritatẽ vt lucẽtem. sꝫ odiũt vt redarguẽtem: ita dyabol⁹ vult cognoscere veritatẽ diuinã vt lucet. sꝫ nollet ipã cognoscere vt redarguit seu vt punit. ⁊ ita credere dyaboli ptim erit volũtariũ partim inuolũtariũ. ¶ Ad scd̃m ꝙ dicit aug. ꝙ credere ẽ cogitare cũ assensione. nõ intelligit nisi de fide q̃ mouet in ipsam veritatẽ. moueri aũt est duobus modis. volũtate plena sicut est a fide formata: vel volũtate impfecta sicut ↄtingit a fide informi in hoĩb⁹ pctõribus. Volũtas plena significat per indicatiuũ. vt cũ dr volo Volũtas impfecta p optatiuũ. vt cũ dr vellẽ. ⁊ hoc iportat ipm̃ verbũ assentire. qd̃ est idẽ qd̃ sentire ad. vñ assentire ponit quodãmõ iclinari. vel ad ipam vitatẽ tẽdere. Vñ ẜm hoc dicim⁹ ꝙ credere dyaboli nõ hꝫ assensum veritatis: hꝫ tñ sensũ veritatis. Vñ possem⁹ ↄueniẽter distiguere sentire vitati. assentire veritati. ↄsentire veritati. Fides demonis ĩ suo credere hꝫ sentire: sꝫ nõ assentire vel nõ ↄsentire. Fides informis hoĩs hꝫ sentire ⁊ assentire. Fides vero formata hꝫ sentire. assentire ⁊ ↄsentire. Sẽtire eñ ponit accipere de vitate qm̃ ẽ. qd̃ facit demõ. Assentire vero est accipe de vitate qm̃ ẽ ⁊ ad ipam distãter iclinari qd̃ põt facere fidelis pctõr. ⁊ hoc notat hec ppositio ad. ad eñ dicit finẽ remotũ. vt cũ dico. vado ad ecclesiã cũ adhuc disto. Cõsentire vero ponit de veritate accipe qm̃ ẽ. ⁊ ipsi veritati amore ↄiungi. qd̃ facit fidelis existẽs. ĩ caritate: Vñ dr credere in deũ credẽdo amare ⁊ credẽdo adherere ⁊ credẽdo in eũ ire. qd̃ ẽ notabile. q2 in nõ dicit finẽ remotũ sꝫ finẽ pximũ: vñ nõ dicim⁹ ire in domũ nisi cũ sumus pximi. tñ dicim⁹ ire ad. cũ sum⁹ remoti. Ideo fide formata dicimur in deũ tẽdere. Fide vero informi prant in hoĩbus dicimur ad deũ tẽdere Ex his igit ptꝫ. ꝙ ex fide demonis ẽ cogitatio cũ sensu veritatis. ex fide informi in hoĩb⁹ cogitatio cũ assensu. ex fide vero formata cogitatio cũ ↄsensu. ¶ Ad tertiũ dd̃m. ꝙ pma veritas põt ↄsiderari duobus modis. Cõsiderat enim veritas vt veritas. ⁊ cõsideratur veritas vt bonitas. In ↄsideratione qua ↄsiderat veritas vt bonitas. dyabolus dissentit a veritate. ⁊ illud dissentire nõ est discredere veritati sed discordare vel non consentire veritati. Item in cõsideratiõe qua cõsiderat veritas vt veritas põt accipi vitas vt lucẽs vl' vt arguẽs sꝫ aug. Si

Cõtra. arg. j.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum Augu

Rñsio

So. ad arg. j.

Ad secunduꝫ

Ad tertium.

accipiatur vt redarguēs sic iterum dyabolus dissentit veritati: et illud dissentire nō est discredere: sed displicere. displicet enī ei veritas: q2 ipm offēdit. Si vero accipiatur veritas vt lucēs: sic dicit dyabolus. veritati nō dissentire. sed ex hoc ꝙ nō dissentit nō potest assentire vel ꝯsentire sicut dictum est. et est exemplū in oculo egro qui sentiēs lucē nō dissentit a luce vt lucēte. sed dissentit ab ea vt offendente.

Ad quartum

¶ Ad quartū dōm ſm quosdā ꝙ illud intelligit. dyabolus egit omnia male de moribus qui procedūt a suo li. ar. sed credere et cōfiteri ꝙ xps esset filius dei nō pcessit a li. ar. dyaboli. vñ dicit glo. super illū locū Luce. v. Scimus qm̄ filius dei es. Extorta ꝯfessio est. q2 dyabolus confitetur illū hoīem esse filiū dei. Sed pōt dici aliter. ꝙ nō dr ꝙ oīa q̄ egit dyabolus sint mala: ſ3 ꝙ male egit oīa. aliud enī est facere malū aliud facere male. bonū enim pōt male fieri. Dicendum ergo ſm hoc ꝙ credere dyaboli licet nō sit malus actus: fit tñ a dyabolo male semꝑ. q2 etsi credat sentiendo veritatē: tñ sentiēdo ipam resilit et dissentiendo discordat ab ipsa. et ideo male fit. ita et si cōfiteatur veritatē displicet ei veritas: quā penis vigētibus cogitur cōfiteri.

Ad quintum

¶ Ad vltimū dōm ꝙ illa autoritas aug. distinguit genus credibile: nō dicit distinctionem ex parte credētis. ideo quis credibile in tertio genere natū sit itelligi illo ordine. vt prius credatur et postea intelligat. non tñ semꝑ ꝯsequit intellectus fidē credibilis. et hoc nō ꝑpter defectū credibilis: sed ꝑpter defectum q̄ pōt esse ex parte credentis. defectus aūt iste est immūdicia cordis Dicēdū ergo ꝙ dyabolus credit tertio genere credibilia: nec sequitur ꝙ nō pōt esse mundi cordis. ergo nō pōt hoc genere credere. sed sequitur. ergo nō pōt intelligere. ſm ꝙ intelligere dicit actum beatitudinis qui est in vidēdo deum mūdo corde ſm ꝙ dicitur Matth. v. Beati mūdo corde.

Membrum octauum.

Utrū fides informis data sit demonibus ante vel post lapsum. Arg. pmum

Postea queritur. posito ꝙ in demonib9 sit fides informis: vtrū data sit eis ante peccatū vel post peccatū. Si diceretur ꝙ data fuit eis añ peccatum. ¶ Cōtra fidei est videre ꝑ speculū in enigmate. hoc est obscure sicut dicitur. xiij. pme ad cor. Videm9 nūc ꝑ speculū in enigmate &c. Si ergo añ peccatū nō erat visio in angelis in obscuritate. ergo nec fides

Secundum.

¶ Item boni angeli et mali pares erant ante peccatū. sed in bonis angelis nō ponit ante ꝯfirmationem fides seu cognitio ꝑ fidē: q2 nec in hoīe ante peccatū.

Hugo.

Vñ Hugo de san. vic. in suis sentē. dicit. Cognouit hō creatorē suum. nō ea cognitione qua deus a credētibus absens fide querit: ſ3 ea qua tunc per presentiam ꝯtēplationis scienti manifestius cernebat. ergo nec ponetur in demonibus fides ante peccatū.

Tertium

¶ Itē. x. Luc. Homo quidam descendebat de hierusalē in hierico. Ibi dicit glo. ꝙ peccatū vulnerat in naturalibus et spoliat gratuitis. Si ergo peccatū demonū est maximum. ergo maxime vulnerati sunt in naturalib9 et spoliati gratuitis. ergo post peccatū nullus habitus gratuitus in eis remanet. ergo nec fides. ¶ Itē si dicatur ꝙ data fuerat eis post peccatū fides in cōtrarium est: q2 fides informis est habitus gratuitus. ſ3 nullus reportat gratiā ex peccato. ergo nō ꝯuenit ei dare fidē post peccatū. ¶ Itē iij. ephe. super illud. Ut innotescat principibus et potestatibus multiformis sapiētia dei. dicit glo. Quia per predicationem aplor̄ accreuit angelis aliqd. q2 in his que euāgelizabātur ab aplis multa didicerunt. ergo sili mō demones ꝑ scripturas et miracula ad diuina sacramēta redēptionis humane peruenire poterūt. ergo ex doctrina vel predicatione et miraculis poterāt habere fidem post peccatum: sed fides huiōi acqsita est. nō gratuita vel nō infusa. relinquitur igit ꝙ nō sint susceptibiles gratie post pctm. ergo nec fidei informis que est donū gratuitum. Nō aūt nō sint susceptibiles ostenditur. Mors nō est susceptiua vite: q2 frigidus manēs frigidū non est susceptiuū calidi. nec odiosus deo gratie dei manēs huiōi. Cum ergo dyabolus maneat odiosus post pctm: reliquit ꝙ nō est susceptibilis gratie post peccatū.

Rñsio.

¶ Rñsio dōm ꝙ in demonibus fides dupl'r est. Uno mō fides q̄ est habitus acqsitus ex miraculis et predicationibus. Alio mō fides q̄ est habitus gratuitus ſ3 nō datus eis post pctm. Dicēdū ergo ꝙ primo mō fides eis aduenit post peccatū. sed hec fides nō dr fides informis de qua hic loquimur: sicut p3 ex dictis. Scdo modo dr habit9 gratuitus q̄ fuit eis datus ante pctm: ſ3 ꝑ pctm alteratus. Ad cui9 intelligentiam notādum ꝙ in generali de credibilibus dabatur noticia angelis ante lapsum.

Bernardus

vñ dicit. b. Bern. de lucifero. Nō preuidet rōnalem creaturam assumēdam in vnitatem persone filij dei. Hec autem noticia erat in eis sicut lux clara non admixta tenebris: tamen diminuta respectu lucis glorie. sicut lumē stelle respectu luminis solis ante peccatum. post peccatum vero fuit ipsa lux. tenebris admixta velut lux i vmbra. et ideo q2 est noticia in obscuritate est in enigmate et veritatis absentis. et ideo fides: q2 vero sine caritate est sicut lumē in vmbra sine colore. iō informis.

So. ad arg. j.

¶ Ad illud ergo quod primo obijcitur. ꝙ in angelis añ lapsum nō fuit fides: q2 nec cognitio enigmatica cōcedendum est: sed tamen in eis erat habitus cognitionis ante peccatum. qui interueniente obscuritate peccati factus est habitus cognitionis enigmatice. qd p3 per exemplum. Contingit enim aliquid cognosci per causam et iterum per ꝯiecturas ꝑbabiles. qd autē sic cognoscitur: scientia apprehenditur. Contingit autem interuenire obliuionem que est sicut tenebra respectu cause. et remanere ꝯiecturas ꝑbabiles. et ita nō deletur cognitio rei totaliter. sed solum manet in quātū cognoscebatur ꝑ causam. nō inq̄tū cognoscebatur per ꝯiecturas ꝑbabiles. Manet igitur idem cognitiōis habitus sed alteratus et diminutus. Habitus aūt iste cū erat ad cognoscēdum rem ꝑ cām erat habitus scie. Cum vero est ad cognoscēdum res per ꝯiecturas solum est habitus opinionis. Sit igitur habitus scientie opinio. Sili mō dōm ꝙ habitus cognitiōis credibilium ante pctm angeli dupl'r erat. Erat enim cognitio in diuina causa hoc in lumine cause diuine q̄ est summa sapiētia. et erat cognitio in effectu cause: hoc est i lumine imaginis vel spei veritatis credibiliū in intellectu angeli. Interueniēte aūt vmbra pcti subtractum est lumē quo cognoscebāt i cā et remāsit lumē quo cognoscebāt i effectu et tñ obseruatū mutata ē igit cognitio q̄ erat sicut scie cū cognoscebāt veritatē credibiliū i lumie cause i cognitione enigmaticā. i. i cognitionē i obscuritate. et ita hit9 cognitiōis q̄ erat sicut scia añ pctm. factus ē habitus fidei post pctm.

Ad secundū

¶ Ad scdm dōm. ꝙ pares erāt boni angeli et mali ante pctm. sed sicut in bonis angelis ꝑ ꝯfirmationē habitus cognitionis quā habebat factus est perfectus vt nihil eis deesset qd ptineret ad substātiā sue btitudinis ita i malis angelis ꝑ pctm factus ē diminutus et obumbratus

umbratus

umbratus ſm exigentiā sue damnationis. et sicut in angelis bonis eleuabat cognitiō hoc mō. vt q̄ prius cognoscebat effectū in cā: post ꝯfirmationem cognoscant plene causam effectus. Ita i malis angelis descēdebat cognitio: vt qui pri9 cognoscebāt effectū in causa: post pctm cognoscant effectum cause. Et ideo per speculū effectus causati vident post pctm in enigmate. ¶ Ad illud vero qd dicit de adam rñdetur alibi cū querit de fide et virtute.

Ad tertium.

¶ Ad tertiū vero qd obijcit. ꝙ angelus fuit spoliatus gratuitis. dōm ꝙ priuari bono gratuito est duobus modis. Nā bonū gratuitū dr vel q2 gratis datū vel q2 gratū faciēs seu ad esse gratum disponens Demones ergo priuati sunt bonis gratuitis inq̄tum gratū faciunt vel ad gratū esse disponūt: sed nō bonis oībus inq̄tum gratis datis. Manēt enī ex diuina iusticia ad eorū punitionē vt lumen fidei informis ad terrorē et horrorē vñ Jac. ij. Demones credunt et contremiscunt.

Membrum nonum.

De actu fidei informis in demonib9 Argu. j.

Ultimo querit de actu fidei informis i demonib9. Ad qd sic. Act9 fidei seu formate seu informis ē in duobus. in illuminando intellectū ad cognoscendū verū: et in mouēdo effectū ad bonū. Si ergo in demonibus nō est effect9 fidei quo moueant ad bonū. si in eis aliquis effect9 est: hoc erit vt illuminētur ad verū. Sed si hoc diceret: cōtrariū videt. ij. ad cor. iiij. vbi dr. De9 hui9 seculi excecauit mētes infidelium vt non fulgeat illuminatio. ibi glos. Uerū est ꝙ increduli nō vidēt splēdorē veritatis merito ꝑfidie excecantis. Si ergo ꝑfidia excecās maxime est in demonib9. ergo maxime in eis deficit illuminatio veritatis ergo fides informis nō illuminat intellectū eorū ad verū.

Secundum j.

¶ Itē ad idē ad ro. j. Obscuratū est cor insipiēs eorū. Glo. nebula erroris cōtexit cor illorū: q2 cū creatorē ex creaturis cognouissent: nec sicut deū glorificauerūt amplius obtusi sunt et loquit de phis. Si ergo hec cā obscuratiōis et obtusionis intellectus maxime est in demonibus: q2 cū deū cognouerint nūq̄ deum glorificāt. ergo maxime habēt intellectū obscuratum. ergo fides nō illuminat ipsos ad verū.

Contra. Dyoni.

¶ Cōtra. Beatus dyoni. in li. de di. no. dicit de demonibus ꝙ nō est alteratū totū bonū qd datū est eis sed ipsi ceciderunt a dato omni bono: et angelica dona dicimus in eis non fuisse alterata. Si ergo in generali cognitio credibiliū erat eis data ante peccatū: ergo manet in eis post peccatū. Illuminat igit ex illo dono ad cognoscēdū verū.

Secundū

¶ Itē dyo. in eodē. Ipsa lux semꝑ est lux que et tenebras illuminat.

Tertium.

Si ergo fides informis in eis est lux et semꝑ est lux. ergo eos illuiat. ¶ Itē ad gal. v. super illud Fides q̄ per dilectionē operatur. Gl. fides sine dilectione demonis est. nā demones credūt et cōtremiscunt Jac. ij. Qui aūt nō credūt tardiores sunt et peiores q̄ demones. ergo aliquis effectus fidei est informis in demonib9 qui nō est in hoib9 nō credētib9: q2 isti credūt illi nō: isti ꝯtremiscūt illi nō.

Responsio.

Rñsio. dicēdū ꝙ fides in demonib9 h3 effectū illuminationis et motionis. Illuminat enī q2 lux est tamen in hoc differt illuiatio ab illuminatiōe fidei formate. q2 hec illuminatio cōtristat: quēadmodū lux oculū egrū sic lux veritatis fidei demonis itellectū Illuiatio vero fidei formate delectat et confortat credentis intellectū. Iterū mouet. q2 habit9 motiu9 est. ſ3 differt motio a motiōe fidei iformis in hoibus et fidei formate. Nam fides informis demonum mouet ad sentire veritatem. Unde iste motus magis est. passio q̄ actio. vnde est in eis ad penam sicut vermis cōscientie in dānatis. Fides vero informis in hoibus credētibus dum adhuc sunt in carne: mouet ad assentire veritati. et fides formata ad cōsentire. sicut explanatū est prius.

So. ad arg. j3

¶ Ad illud ergo qd pmo obijcit. dicendum ꝙ non sequit. Si fides nō mouet i bonū ergo nō mouet. nō enim mouet i bonū sicut dictū est qd fiat ꝑ demonē. sed tñ mouet ad sensum pene quā sustineat in hoc qd sentire facit veritatem redarguētem.

Ad secundū

¶ Ad scdm qd obijcitur ꝙ demones habent maxime obscuratum intellectū. Distinguēdum ꝙ est obscuratio intellectus q̄tū ad iudicium veri et boni. et est obscuratio quātū ad electionē veri et boni. Primo mō demones non habēt maxime obscuratū intellectū. sed scdo mō. Et per hoc p3 rñsio ad scdm et tertiū.

Ad cōtra. j.

¶ Ad illud vo qd obijcit in partē oppositā ꝑ autoritatem. b. Dyo. Dicēdū ꝙ nō loquit de donis gratuitis sed de donis naturalibus q̄ manēt i angelis imutata tñ mutātur q̄tū ad vsum seu q̄tū ad habilitatē que est ad actum bonū.

Ad secūdū

¶ Ad illud vero qd obijcit scdo. ꝙ lux semper est lux. ergo semꝑ illuminat dicēdum ꝙ nō sequitur. sed lux semper est lux. ergo semper lucet. vnde posito ꝙ lux solis semꝑ irradiaret super oculū clausum. semꝑ luceret sol oculo: nō tñ illuminaret oculum. et hoc modo in demonibus est respectu electionis boni. vnde dicit b. dyo. in li. de di. no. c. de malo. Sunt integri et ꝑ totum lucidi: licet ipsi nō videāt claudentes suas boni cōtemplatiuas virtutes.

Ad tertium

¶ Ad vltimū p3 rñsio. tñ illud qd dr: hoīes sunt deteriores demonibus. nō est intelligēdum simpliciter. sed quo ad ꝙ illi credunt et isti non. illi tremunt isti non. hoc enī i demonib9 ponit bonū q̄uis sit eis ad penā.

Q. lxxv. de spe informi.

Postq̄ quesitum est de fide informi: querēdū est de spe informi. Et queruntur tria. Primo vtrū spes possit esse informis. Scdo supposito ꝙ sit: vtrū spes iformis possit fieri formata. Tertio. de actu et certitudine spei informis.

Membrum primum.

Utrum spes possit esse informis.

Ad primū sic. j. ad cor. xiij. Maior horū est caritas. nūc autē manēt fides et spes Glo. Caritas his decedentibus permanebit: cū fides et spes hic non possunt. sed fides et spes sine caritate possunt esse. sed fides dicitur informis. q2 non habet sociam caritatē. ad Ro. j. super illud. Ex fide in fidem. Glo. fides dicitur informis. q2 nō habet sociam caritatem q̄ est forma oīm virtutū. ergo spes erit informis q̄ nō habet sociā caritatē.

Cōtra arg. j.

¶ Cōtra sicut tota caritas ē i affectu sic tota spes. nō sicut fides q̄ in cognitione h3 materiā i affectiōe formā. ergo sicut nihil remanet caritatis qd dicat iformē post pctm pari rōne nec i spe aliqd remanebit. ergo spes nō pōt eē iformis sicut nec caritas.

Secundum.

¶ Itē ad maiorē euidētiā arguit. Fides formata h3 aliqd cognitiōis et affectiōis. et iō qñ ꝑdit qd est affectiōis ꝑ pctm qd ē mal9 amor amittit formā et fit iformis. Spes aūt formata nō h3 substātialiter aliqd cognitiōis ſ3 solū affectiōis. ergo cū ꝑ pctm destruat qd ē affectiōis: nihil remanet spei. ergo n pōt eē iformis

Tertium.

¶ Itē si qs h3 spem de beatitudine: iā expectat eā

Tertium.

et si expectat eam. desiderat. et si desiderat amat: et si amat tendit in eã. sȝ si tendit in beatitudinem spe: iam hȝ caritatem. ergo si hȝ spem hȝ caritatẽ ergo spes nõ põt esse sine caritate. ergo nec potest esse informis. ¶ Item spes formata nõ põt eẽ presumptio: qr virtus nõ potest esse vitium. sed spes formata est sicut dicit magister sentẽ. ex gratia et meritis puenies. sȝ si sit spes nõ ex gratia: iã ẽ presumptio. silr si sit nõ ex meritis ẽ p̄sumptio. Subtractis igit gr̃a vel meritis nõ est spes q̃ nõ sit p̄sumptio. sed positis gratia et meritis est spes formata. ergo spes q̃ nõ ẽ p̄sumptio ẽ spes formata. Nõ ẽ igit spes q̃ sit vtus informis. ¶ Rñsio. dõm ꝙ sicut fides põt esse informis ita et spes. ¶ Et ad illud qd̃ obijcitur pmo et scdo dõm ꝙ lȝ nõ sint diuerse rõnes cognitiõis et affectiõis i spe formata: sicut i fide formata: tñ de spe et vtute põt fieri nõ virtus. et hoc est: qr ipa affectio q̃ ẽ spes nõ destruitur p pctm̃: sȝ cõparatio ipsius affectionis ad meritum. Secus aũt ẽ de caritate. Nõ eñ exñs i pctõ mortali põt diligere oĩa diligẽda: sicut põt credere oĩa credẽda et sperare oĩa sperãda. qr inq̃ptum peccãs nõ diligit se nec deũ. vñ rõ pcti opponitur dilectioni sui et dei. nõ sic aũt in alijs vcȝ fide et spe et iõ per pctm̃ caritas totalr destruit: nõ aũt fides et spes. Vñ distinguit sm hoc. ꝙ quedam virtutes nec informãt nec iformãtur: sicut pollicite virtutes. et q̃dã ita iformãtur ꝙ nõ iformãt: vt vtutes gratisdate fides et spes. q̃dã vero ita iformãt ꝙ nõ informãtur vt caritas. Per hoc soluũt duo pma.

Rñsio
So. ad arg. j. et ij.

¶ Ad tertiũ rñdẽdũ. ꝙ ẽ volũtas plena: et volũtas semiplena seu iperfecta. Volũtas ipfecta designat p optatiuũ modũ. vt cũ dr: vellẽ. Volũtas pfecta p idicatiuũ. vt cũ dr: volo. desidero. Volũtas ipfecta seu semiplena cõcomitat spem iformẽ. volũtas vero perfecta spem formatã. Inde ẽ ꝙ pprie nõ põt dici de exñti i pctõ mortali ꝙ vult tẽdere i beatitudinẽ: sȝ qd̃ vellet. sm quẽ modũ dr i puer. xiij. de pigro. Vult et nõ vult piger etc.

Ad tertium.

¶ Ad quartũ dõm ꝙ nõ oĩs spes q̃ est sine meritis ẽ p̄sumptio indistincte. vñ cũ dr spes informis: cũ spes formata ponat respectũ ad gratiã et merita. est eñ ex gratia et meritis puenies: nõ priuat respectus ad gratiaȝ: sȝ respect⁹ ad merita. vñ spes informis est ex gr̃a sine meritis: tñ cũ distictiõe. Nã cũ p̄sumptio duplex sit. vna qua quis ↄfidit ex gratia sine meritis alia q̃ ↄfidit de meritis sine gratia. et hec ẽ maior Spes iformis dr vno mõ tm̃ q̃ q̃s ↄfidit de gratia sine meritis. gratiã dico eis gratisdatã. Aliter tñ dr spes iformis ↄfidere sine meritis q̃ p̄sumptio. nã merita ponũtur simplr i actu vel i habitu. ponuntur aũt sm q̃d et ↄditionaliter merita in potẽtia. Cũ ergo aliquis ↄfidit sine meritis: põt itelligi priuatio meritorũ simpliciter sm ꝙ sunt actu vel hitu. vel meritorum sm ꝙ sunt sm q̃d i potentia. Spe igitur formata ↄfidit q̃s ex meritis existẽtibus actu vel habitu. Spe informi ↄfidit quis sine meritis exñtibus actu vel hitu. existẽtib⁹ tñ in potentia. Quis eñ nõ habeat merita actu vel habitu tñ cõfidit: qr potest habere. presumptio vero confidit sine meritis omnino vel actu vel habitu vel in potentia existentibus.

Ad quartum

Membrum secundum.

Utrum spes informis possit fieri formata
Cõtra arg. j.

Deinde queritur vtrũ spes iformis possit fieri formata. Ad qd̃ sic. Fides generat spem. ergo formata generat formatã. ergo informis speȝ informẽ. sȝ fides informis põt fieri formata. ergo spes informis potest fieri spes formata. ¶ Contra. Fides informis et formata respiciunt vnum actum relatum ad vnã causam vt credere veritateȝ p̄pter ipam veritateȝ Inde est ꝙ fides formata potest fieri informis et econuerso. sed spes formata et spes informis nõ respiciũt vnum actũ relatũ ad causam vnam. qr sperare beatitudinem ex meritis est actus spei formate. sperare vero sine meritis spei informis. Cũ ergo respiciãt diuersos actus ex causis diuersis. nõ poterit spes informis fieri formata. ¶ Item sicut se hȝ timor seruilis ad timorẽ formatuȝ: sic spes informis ad spem formatã. qr sicut timor informis q̃ ẽ timor suilis nõ hȝ sociã caritatẽ: sic spes informis et sic timor format⁹ q̃ ẽ timor initialis vl' filialis hȝ sociã caritatẽ: sic et spes formata. Si ergo timor iformis q̃ ẽ suilis nõ põt esse formatus: imo adueniẽte caritate foras mittit. sicut dr̃. j. Jo. iiij. perfecta caritas foras mittit timorem. ergo spes informis nõ poterit fieri spes formata.

Secundum.

¶ Rñsio sm illos qui dicunt ꝙ fides informis non potest fieri formata: diceretur multo fortiori rõne de spe. vnde sicut supra dictũ est sm istos de fide informi ita diceretur hic de spe informi. Scdm̃ alios vero qui dicunt ꝙ fides informis põt fieri formata. similiter dõm est de spe. ꝙ spes informis põt fieri formata.

Rñsio

¶ Ad illud ergo qd̃ primo obijcit dõm ꝙ sicut credere est actus fidei formate et informis relatus ad vnam causam per prius et posterius. s. ad primam causam primã veritatẽ. Ita sperare est actus spei formate et informis relatus ad vnam causam per prius, et posterius. s. gratiam et merita sed gratia gratũfaciens accipitur in spe formata et merita existentia actu vel habitu. Gratia vero gratisdata accipitur in fide informi et merita i potentia. gratia autẽ sm analogiã dr de gratia gratisdata. et de gratia gratũfaciente. similiter merita sm analogiam dicũtur de meritis existentib⁹ actu vel habitu et de meritis existentibus in potẽtia.

So. ad argumentũ pmũ.

¶ Ad scdm̃ vero qd̃ obijcitur de timore seruili. rñdent. ꝙ nõ est simile de timore informi et spe. Nã timore seruili q̃ est informis aliud timetur. s. pena eterna. et timore initiali seu filiali q̃ sunt timores formati. qr in timore initiali timetur i sufficientia satisfactionis. filiali malum separatiõis a deo. sed spe informi et formata idem speratur scȝ beatitudo eterna. Utrũ aũt hoc verũ sit: in proximo declarabit cũ queretur de timore informi.

Ad secundũ

Membrum tertium.

De actu informationis spei.

Postea queritur de actu spei informis et certitudine. et queretur pmo cum fides formata actũ habeat credere i deũ. fides informis credere deũ vel deo. ergo cum similiter distiguatur sperare: sperare in deũ: et sperare in deo seu de deo. ergo spei formate actus erit sperare in deũ. aptus spei informis erit sperare in deo seu de deo. ¶ Cõtra. In fide est cognitio q̃ qñq; est cũ affectione: qñq; sine affectione. et ideo credere variatur cũ dr credere in deũ vel deo. sȝ in spe sola est affectio ad beatitudinẽ. ergo sperare nõ poterit variari vt dicatur aliqñ sperare in deũ: aliqñ sperare in deo sicut cõtingit in credere. ¶ Rñdeo ↄcedẽdo ꝙ sicut actus fidei formate est credere i deũ. fidei vero iformis credere deũ vel deo. ita sperare i deũ qd̃ est sperãdo tẽdere in deũ est act⁹ spei formate Sperare vero in deũ vel de deo est actus spei informis. qr spe informi vertit aĩa per confidentiã in deo q̃uis per cõfidentiã nõ tendat in deũ.

Rñsio.

Item queritur de §. j.

De certitudine spei informis.

certitudine spei informis. et queritur generaliter et spãliter.

et specialiter. Generaliter queritur. vtrũ eadẽ sit certitudo spei formate et informis: seu eiusdẽ rõis. Ad qd̃ sic. Eadem est certitudo fidei formate et informis: qr eadẽ vera cognoscũtur vtraq; fide et per idẽ. hoc est per primã veritatẽ. ergo pari rõne eadem seu eiusdeȝ rõnis certitudo erit spei formate et informis. ¶ Cõtra. Certitudo spei formate habet pregustationem beatitudinis. certitudo vero spei informis nõ est ex pregustatione. ergo nõ est eadem. ¶ Itẽ certitudo spei formate est ex cõsciẽtia meritorum actu vel habitu habitorum. Spes informis nõ est ex ↄsciẽtia meritorum: sed solũ ex fide quã hȝ ꝙ si meruerit habebit beatitudinẽ. ergo nõ est aliqua certitudo spei informis q̃ nõ sit ex fide. Sȝ spei formate est p̄pria certitudo q̃ est ex ↄscientia meritorũ relinquitur ergo ꝙ nõ est eadẽ nec eiusdẽ rõnis certitudo spei formate et iformis.

Contra

¶ Respõdeo dicẽdo ꝙ in fide duplex est certitudo. certitudo cognitionis: et affectiõis. Certitudo cognitionis eiusdẽ rõnis est in fide formata et informi. Certitudo vero affectionis nõ est oĩno eiusdem rõnis. nã in fide informi certitudo ex parte affectiõis est ex sensu assensiõis. hoc est ex hoc ꝙ hõ sentit se assentire pme veritati p̄pter se: lȝ nõ tendat in ipsam. In fide vero formata certitudo ẽ cõsentionis et amoris ex hoc scȝ ꝙ hõ sentit se ↄsentire et amare veritatẽ inq̃ptuȝ veritas est. In spe vero nõ est nisi vnum genus certitudinis. s. affectiõis p̄prie. Est tamẽ i ea certitudo quã accipit ex fide Ex fide enim accipit certitudinẽ spes vt qui pseuerauerit saluus erit. et ideo sperat ꝙ si pseuerauerit saluabit. et hec est certitudo ↄditionalis. Hec igit certitudo eadẽ est et eiusdẽ rõnis i fide formata et informi. Certitudo vero p̄pria nõ oĩno eadẽ est nec eiusdem rõnis. qr p̄pria certitudo spei est ex meritis. Spes aũt formata ↄfidit ex meritis habitis actu vel habitu. Spes aũt informis ↄfidit ex meritis nõ habitis sed possibilibus haberi.

Rñsio.

Item specialiter. §. ij.

De comparatione spei informis predestinati et presciti.

queritur de cõparatione spei informis predestinati ad spẽ formatã presciti q̃ptũ ad certitudineȝ. Ad qd̃ obijcit sic. Spes informis predestinati quam hȝ de vita eterna nõ falletur. spes presciti q̃ hȝ presentem iusticiã falletur. ergo prima hȝ maiorem certitudineȝ. ¶ Itẽ ille obtinebit illud cuius hȝ mõ certitudinẽ: ille nõ. Est igit etc. ¶ Contra Ille hȝ merita et nõ ponit merita sub ↄditione: sicut informis. Itẽ hȝ pregustationẽ seu preodorationem quã nõ illa. ergo certior. Itẽ illa q̃ hȝ merita est p̄pinquior fini: ergo certior. ¶ Rñsio. dõm ꝙ spes presciti q̃ est in caritate maiorẽ hȝ certitudinẽ q̃ spes p̄destinati iformis. qr illius scȝ p̄sciti spes radicatur in meritis et ponit certitudinẽ p̄cedẽtem ex meritis. tñ sub ↄditione. s. si pseuerauerit i meritis finaliter. Illa q̃ ẽ p̄destinati iformis nõ radicatur i meritis. vñ nulla ẽ eius certitudo ex meritis simplr: lȝ sit ex meritis potẽtia. nec seq̃t de p̄scito q̃ hȝ spẽ formatã ꝙ fallatur: q̃uis nõ saluet: qr nõ hȝ de salute nisi sub hac ↄditiõe si pseuerauerit et in hoc nũq̃ fallit.

Rñsio.

¶ Ad hoc aũt ꝙ obijcit ꝙ p̄destinatus obtinebit illud ad qd̃ est p̄destinat⁹: et ita est maior certitudo. Dicẽdũ ꝙ obtẽtus ille futurus nõ ponit aliquã certitudinẽ q̃ relinquitur ex meritis actu vel habitu existentibus. sed soluȝ ex meritis potentia existentibus. et p̄pter hoc nõ sequitur ꝙ si ille obtinebit: ꝙ p̄pter hoc maiorẽ habeat certitudinem q̃ alter q̃ nõ obtinebit. cuȝ illius certitudo sit ex meritis actu vel habitu existentibus. Certitudo eñ q̃ non est presumptio e meritis est: et ex meritis se cõmetit. Aliter respondẽt quidã. ꝙ est certitudo expectãtis: et certitudo rei. q̃ expectatur: et certitudo ex p̄te illius p quẽ expectatur. Certitudo expectãtis dependet ex meritis. Certitudo rei expectate dependet ex rõne diuine preordinationis. Certitudo ex parte illius p quem expectatur depẽdet ex gratia diuine reuelationis. Primo modo est certitudo in p̄scito existente in caritate. Scdo mõ est certitudo salutis in p̄destinato exñti i pctõ mortali. Tertio modo est certitudo salutis in viro perfecto cui facta est reuelatio salutis. sicut Paulo. ij. ad Thimo. iiij. Scio cui credidi et certus sum etc. Primo modo et tertio certitudo maior est q̃ptum ad illum cuius est: et hãc respicit spes. Scdo vero modo certitudo maior est q̃ptum ad rem: et hãc respicit rerũ ordo.

Ad obiectum.

Questio .lxxvi. de timore seruili.

Consequẽs est inquirere de timore seruili. et ad pleniorẽ intelligentiã pmo querendum est de differentijs timoris. Scdo de timore seruili an sit donum spiritussancti. Tertio de actu timoris seruilis an sit bonus vel malus. Quarto de differentia timoris seruilis ad alios.

Membrum primum.

De differentijs timoris.

Ad primũ obijcit sic. Differẽtie timoris multipliciter assignãtur. Uno mõ a Beda sup illud puerb. j. Initium sapiẽtie est timor dñi. ibi ponit duas differẽtias dicens. ꝙ est timor seruilis et amicabilis. Assignãtur autem a Cesario et Aug. super. viij. ad Roma. per quatuor differentias scilicet timor mundan⁹. seruilis. initialis. et filialis. Assignat etiã Joã. damas. sex differentias timoris dicens. Sex sunt species timoris. Prima est segnicies: que est timor future operationis. Secunda erubescentia. que est timor in turpi actu. Tertia verecundia: q̃ est timor in expectatiõe iudicij. Quarta admiratio: que est timor ex magna imaginatiõe. Quinta est stupor qui est timor ex insolita imaginatiõe. Sexta agonia: que est timor per infortunium vel casum. Cũ ergo sic differenter fiat assignatio differẽtiarum timoris: nec sint reducibiles differentie que sunt sm vnam diuisionem ad differentias alterius diuisionis. vel etiã diuisio q̃ est p pauciores differẽtias nõ cõp̄hendit illam diuisionem q̃ est p plures: videt incõueniẽs diuisio: vel insufficiẽs: vl' superflua. cũ ponat dam. differẽtiã timoris naturalis quã diffinit sic. Timor naturalis ẽ nolẽte aĩa separari a corpe p̄pter eam q̃ est imposita ei a cõditore naturalẽ ad corpus cõpassionem et familiaritatẽ p̄pter quã naturaliter timet et rẽnuit mortem. Sed hoc ↄstat in nulla differẽtia predictarũ diuisionũ ↄtinetur. ergo predicte diuisiones non sunt ↄuenienter assignate. ¶ Itẽ q̃rit q̃ sit differẽtia predictarũ diuisionũ.

Augustinus.
Damas.

¶ Rñsio. Timor accipitur dupliciter. Uno mõ vt solum nominet passionem que generaretur ex cõprehensione rei discõuenientis distantis. Alio modo vt concernat volũtatẽ seu affectũ vel motũ ipsius volũtatis circa ipam passionẽ. sm aũt ꝙ ↄsiderat pmo mõ ẽ sex mẽbris diuisio Damas. sȝ sm scdm̃ modũ sũt alie diuisiões accepte sȝ differẽter. Una ei ẽ cõtor q̃ cõprehẽdit motũ volũtatis circa passionẽ timoris meritoriũ et demeritoriũ. gratuitũ vl' ↄtrariũ. s. illa q̃ est p quatuor differẽtias. reliqua aũt q̃ ẽ spũalis

Rñsio.

cōprehēdit motū volūtariū vel affectū meritoriū
¶ Assignatio autē prime q̄ est ꝑ duas dr̄ntias ti
moris ē gratuiti: qꝛ cū sit duplex gr̄a. gratisdata ⁊
gratūfaciēs. a prima gr̄a est timor seruilis qui est
timor gratisdat⁹. a scđa ē timor ali⁹. s. amicabilis
qui diuidit in timorē initialē ⁊ filialem ⁊ etiā in ti
morē reuerētie. ¶ Assignatio autē diuisionū per
quatuor mēbra sic pt̄ patere. Est eñ diuisio timo
ris ſm ꝙ timor cōmuniter accipit pro motu volū
tatis meritorio vel demeritorio. Cū ergo sit timor
libidinosus ⁊ gratuit⁹ Timor aūt libidinosus qui
est ex improba volūtate male humiliās est timor
mundanus. Timor vero gratuit⁹ est cui⁹ princi-
piū est gratia. ⁊ recipit differentiā hoc mō. qꝛ aut
timore gratuito timet pena sed nō timet offensa
aut timet pena ⁊ etiā offēsa: aut timet solū offēsa
aut neutrū timet: sed est ipsius reuerentie magni
tudinis diuine maiestatis. Secūdū primū modū
est illa drīa timoris q̄ dr̄ timor seruilis. scđo mō
est timor initialis. tertio modo est timor filialis. ⁊
quarto modo filialis similiter. ſ; ſm diuersos sta-
tus. Scđm tertiū modū dr̄ ſm ꝙ est in via. quarto
mō ſm ꝙ est in patria Cōtinet aūt sub timore mū
dano timor human⁹ nā stricte loquēdo solem⁹ di
stinguere timorē mūdanū et humanū. ꝯmuniter
loquēdo diuidimus mūdanū in humanū ⁊ mun-
danū: humanū quo quis eligit peccare ne ledatur
in corpe. mūdanū quo quis eligit peccare ne ledat
in possessione. ¶ Assignatio timoris ſm cām est
ſm ꝙ timor dr̄ passio relicta ex ꝯprehensione cu-
iuslibet incōuenietis distantis. Discōueniens au
tem distās aut est ab operatiōe nr̄a. aut nō. Si sic
aut ſm ꝙ est in fieri: aut ſm ꝙ est in facto esse Si
ſm ꝙ est in fieri: tūc timet difficultas q̄ est in fiē-
do. ⁊ ſm hoc sumit prima spēs timoris q̄ est segni
cies: que est timor future operationis. Si aūt ſ;
ꝙ est in facto esse: hoc est dupliciter aut eñ time
tur inconueniēs confusionis seu indecentie q̄tū
ad aliā cognoscentē: seu q̄tū ad aliā cognitionē.
Aut timetur incōueniens displicētie seu infamie
q̄tū ad voluntatē alteri⁹ seu q̄tū ad aliū reprobā
tem. hec eñ duo sunt in facto bonū opus. postea
condecentia ex cognitione ipsius operis: ⁊ cōpla-
centia ex approbatione operis. vnde econtra acci
dit differentia timoris erubescentie que est timor
confusiōis seu indecētie in manifestatiōe turpis
actus. et etiā verecūdia que est timor displicentie
seu infamie vel conuicij ⁊c. Et ita tres sunt diffe-
rētie timoris que accidūt circa operationē nostrā
Si vero ꝯsiderat ſm ꝙ non est a nostra opatione
similiter sumunt tres differētie. et hoc mō aut est
enim inconueniēs seu discōueniēs q̄tū ad cogni
tionē aut q̄tū ad affectū. Si q̄tū ad cognitionē
considerat ⁊ hoc etiā est duplr̄. aut eñ attenditur
hec disconuenientia q̄tū ad cognituʒ. ⁊ sic est ad
miratio que est ex incōuenienti ex magna imagi-
natione. Aut est ex parte cognoscentis. ⁊ sic est stu
por qui est timor ex insolita imaginatione. Si au
tem est inconueniens q̄tum ad affectum: sic acci
pitur sexta ⁊ vltima differētia q̄ est agonia: q̄ est ti
mor cuiuscunq; aduersitatis offendentis affectū
¶ Ad illud quod obijcitur de timore naturali. di
cendum ꝙ non ponitur ibi differētia noua timo
ris. sed loquitur ibi de timore naturali christi quo
afficiebatur in agonia passionis et potest cōpre-
hendi sub illa differentia que est agonia: vt patet
ex verbis damas. dicentis. ꝙ naturaliter timet et
agoniam patitur et renuit mortem.

Membrum secundum.

Utruʒ timor seruilis sit donum spūsscti

DEinde queritur. an timor seruilis sit do
num spūssancti. Ad hoc sic. Timor ser
uilis nō cōpatitur secū spm̄. j. Joā. iiij.
Timor enim est in caritate. ¶ Itē. viij.
ad Ro. Non accepistis iterum spm̄ seruitutis in
timore ⁊c. Glo. Est timor q̄ non est in caritate scʒ

Arg primum

seruilis ⁊c. ergo si timor nō pōt esse cum caritate
nec cū spūsancto: nō erit donū spūssancti. ¶ Itē

Secundum.

cuius vsus malus est ipm̄ ē malū: ⁊ cuius vsus bo
nus est ipsum est bonū. sed timoris seruilis vsus
est malus: cū dicat aug. Timore seruili nullus be
ne vtit: ergo cū malū nō sit a spūs. neq; timor ser-
uilis cum sit malus. ¶ Itē aliquis diligēs aliq̄d

Tertium.

plusq̄ deū: diligēdo illud peccat mortaliter. ergo
aliquis timēs aliq̄d plusq̄ deū peccat mortaliter
Sed timēs seruiliter plus timet penam q̄ deū. er
go peccat mortaliter. ſ; qđ ē est hmōi nō est a spi
ritusancto. ¶ Itē ois diligēs deū ꝑpter aliđ pec

Quartum

cat: qꝛ vtit fruēdo. ergo ois timēs deū ꝑpter aliud
peccat. sed talis est timēs seruiliter timet eñ deū
ꝑpter penā. ergo hmōi nō est a spūsa. ¶ Itē. j. ad
cor. x. Oīa i gloriā dei facite. ergo cū seruiam⁹ deo

Quintum

timēdo ⁊ amādo: debemus eū amare ⁊ timere ad
gloriā eius. vñ oēm timorē debemus ⁊ tenemur re
ferre i deū. ſ; hoc nō facit seruilis timor. refert eñ
solū ad penā: q̄re pctm̄ vr̄ esse. ergo nec est a spūs.
¶ Itē. vij. Math. Nō pōt arbor mala fruct⁹ bo

Sextum.

nos facere. ergo mala volūtas nō pōt bonū opus
facere. ſ; i timore seruili est mala volūtas ſm ꝙ di
cit augu. sup illud ps. Cōfige timore tuo carnes
meas ⁊c. Timor seruilis nō trāsfigit carnem: qꝛ vi
uit in eo voluntas peccandi: ⁊ sequeretur opus si
speraret impunitas mallet eñ licere: dolet eñ li
cere qđ lex vetat. ⁊ ita timor qui est egrediens ab
ista volūtate non potest esse bonum. ergo nec erit

Septimum

a spūs. ¶ Item Grego. in moral. Job. iij. sup illud
Quare non in vulua mortuus sum. Glo. cum pe-
na timet ⁊ deus non amatur: timor ex timore na-
scitur: non ex humilitate: ⁊ loquitur de timore ser
uili. ⁊ ita cum timor sit malum: non erit a spūsa. ⁊
ita nec donum eius. vnde. ij. cor. vj. Que partici-
patio iusticie ad iniquitatem: ⁊ que conuentio lu
cis ad tenebras. vnde patet ꝙ si est malum: ꝙ nō
sit a spūsancto. et ita nec donum eius. ¶ Contra.

Contra

viij. ad Ro. Non accepistis iterum spiritum ser-
uitutis i timore. Glo. Unus spūs est q̄ facit duos
timore. duo enim timores insinuātur. Unus qui
est in caritate: qui est castus. alter qui non est i ca
ritate: qui est seruilis: ⁊ ita seruilem timorem fa-
cit spiritussanctus. est ergo a spiritusancto: ⁊ con-
sequenter donuʒ eius. ¶ Item timor seruilis pre
parat aīam ad caritatem: ſm ꝙ dr̄ in ps. A iudi-
cijs eñ tuis timui. Glo. timor seruilis pedagog⁹
me pressit: qui ad castuʒ timorem ducit. Sed ſm
ꝙ dicit ad caritatem est bonum. ergo a spūsancto
¶ Rn̄sio. cum dico timor seruilis duo dico. Ra-

Rn̄sio ⁊ solutio ad arg. j.

tione huius ꝙ dico seruilis: vnū est ꝙ timetur pe
na ꝑ se: seu timetur deus ne puniat eternaliter. si
cut aliquis seruus timet dñm suum ne puniat eū
pena corpali vel affligat. Aliud est exclusio amoris
iusticie seu amoris eius q̄ timetur. Quātum aūt
ad primū modū nulla deformitas notatur in hoc
ꝙ dico seruile. sed quātum ad scđm notatur defor
mitas: quare ponitur i timēte seruiliter ſm illū
modum volūtas peccādi mortaliter: Scđm ergo
primum modum dicitur timor seruilis donum
spūssancti: inquātū timor ille facit resilire a pctō.
Quātū vo ad scđm conotatū nō ē a spūs. ⁊ sic ptʒ
rn̄sio ad primū. qꝛ nō sequitur nō permanet cum
spūsancto. ergo nō est donum eius. Et notādum
ꝙ hoc

ꝙ hoc nō est rōne ipsius inquātum est a spūsan-
cto. Distinguitur enim. ꝙ quedam sunt a spūsan
cto ⁊ cū spūsancto. sicut formate ꝟtutes scʒ fides.
spes. caritas. Quedā autem sunt a spūsancto ⁊ nō
cū spūsancto. vt timor seruilis ⁊ fides informis et
hmōi. Quedam vero sunt cum spūsancto ⁊ non a
spūsancto: vt venialia peccata. Quedam vero que
nec sunt a spūsancto nec cū spūsancto. sicut mor-
talia peccata. Unde dōm ꝙ quedā sunt dona spi-
ritussancti vt preparent ad caritatem ipsum sub
iectum. Quedam vero vt perficiant ipsum. Que
vero sunt spūssancti vt preparent ad caritatem ip
sum subiectum: nō sunt cum spiritusancto. sed q̄
sunt vt perficiāt: ista sunt cum spūsancto. De pri-
mis est timor seruilis. ⁊ ꝑpter hoc nō manet cum
spūsancto. vnde dicunt ꝙ timor seruilis introdu-
cit initialem ⁊ filialē q̄ sunt perficientes ſm ma-
gis ⁊ minus: sicut seta filum. ⁊ etiam comparat
ori mello qđ preparat corpus ad receptionem me

Ad secunduʒ

dicine. ¶ Ad scđm etiam patet rn̄sio ꝑ interem-
ptionem illius ꝓpositionis. ꝙ vsus seruilis timo
ris malus est. Usus enim seruilis timoris est resi
lire a peccato ꝑpter penā eternam ne inferatur a
deo. Qđ vero dicitur ꝙ timor seruilis est quo ne-
mo bene vtitur. Dicēdum est ꝙ vti est dupliciter.
Dicitur enim large ſm ꝙ vti est aliquid assume
re in facultatem voluntatis. ⁊ ſm hoc est bene vti
timore seruili: qꝛ hmōi timor est preparatorius ad
caritatem ꝑ abstinentiā a malo. Aliter enim dici
tur vti stricte ſm ꝙ vti est vsuʒ referre ad illđ quo
fruēdum est. ⁊ ſm hoc timore seruili nullus bene

Ad tertium.

vtitur: cum ipse vsus nō referat ad deuʒ. Et sic pʒ
rn̄sio ad scđm. ¶ Ad tertium soluitur per interē
ptionem illius. timens seruiliter plus timet pe-
nam q̄ deum. ⁊ hoc est: qꝛ timor seruilis est respe
ctu rei potentis inferre passionem. Timens vero
seruiliter nō credit penam potentiorem deo ad
inferendum passionem vnde ꝓprie loquēdo non

Ad quartum

timetur pena plusq̄ deus. ¶ Ad quartum est re-
sponsio ꝙ nō sequitur. diligens deuʒ ꝑpter aliđ
peccat. ergo timens deum propter aliud peccat.
nam alia causalitas notatur hinc ⁊ inde. Cuʒ eñ
dico: diligens deum ꝑpter aliud. per hāc preposi
tionem ꝑpter notatur finis adipiscendus ad quē
est intentio diligentis. Cum autem dicitur timet
deum ꝑpter aliud. hec dictio ꝑpter non notat fi-
nem ad quem est motus: immo terminum a quo
est motus. vnde timens seruiliter timet deum ꝑ
pter aliud cauēdum. sed diligēs deum ꝑpter aliđ
diligit eum propter aliud adipiscendum qđ ei pre
ponit. vnde illius dilectionis est radix amor libi-
dinosus seu inordinatus. sed illius timoris non. ⁊
ꝑpter hoc istud peccatum est: illud non. Sed me
lius videtur dicēdum. ꝙ deus timore seruili non
timetur ꝑpter aliud sed ꝑpter se. Timetur eñ qꝛ
potentissimus est inferendi penam vel inferre: vñ
plus timetur potētia inferētis penam q̄ ipsa pe-

Ad quintum

na. Et sic ptʒ respōsio ad quartum. ¶ Ad quintū
dicendum. ꝙ cum dicitur omnia tenemur refer-
re in deum: seu omnia facere in gloriam dei: cum
sit tentio ꝑcepti affirmatiui: nō obligat ad sem
per licet semꝑ obliget. vnde dicendum ꝙ nō obli
gat nisi quātum ad statum. s. cum aliquis est po-
tens ⁊ considerās ⁊ cōprehendens deum: ⁊ confe
rens ipsum opus ad deum. Dico ergo ꝙ qui est
in peccato mortali nō est potēs referre omnia in
deum: eo ꝙ non hʒ gratiam. ⁊ etiam ille qui dor-
mit vel insanus est vel occupat⁹ est ad aliud op⁹
licet habeat gratiam: ⁊ hoc est qꝛ non est cōpřhē
dens vel conferens: ⁊ ideo q̄tum ad istos status

non est illud implendum. ¶ Ad sextum dicendū

Ad sextum

ꝙ timoris seruilis duplex est radix. Inq̄tum eñ
seruile dicit pene timorem ꝑpter se: vel timorē po
tentis inferre penam. radix eius est liberum ar.
cum fide iusticie dei ⁊ pene eterne. ⁊ ſm hoc radix
est bona ⁊ ipse timor fructus bonus. Inq̄tum ser
uile dicit exclusionem amoris iusticie cum volun
tate peccandi si esset impunitas. principium ha-
bet liberum ar. cum fomite. ⁊ ſm hunc modum si
cut dictum est prius. nō est donuʒ. Et sic pʒ rn̄sio.

Ad septimū

¶ Ad vltimuʒ qđ dicit Grego. dōm ꝙ cum pena
timetur ⁊ facies dei non amatur. hoc pōt esse du-
pliciter. Nō amare eñ dicit dupliciter. vel odiēs
vel non diligens. Si nō amare ponit odire: sicut
est i dyabolo ⁊ obstinatis qui timēt penā ⁊ odiūt
faciem dei. i. iusticiā diuinam. tunc verum est qđ
sequitur. s. ꝙ timor sit ex tumore. ⁊ timor hmōi ser
uilis est ex superbia: non ex spūsancto. ſm ꝙ dicit
Jacobi. ij. Demones credunt ⁊ ꝯtremiscūt. Scđʒ
vero ꝙ non amare nō ponit cōtrarium in volun-
tate: sed negat simpliciter dilectionē seu amorem
tunc debet intelligi ꝙ hec dictio ex non notat ibi
causalitatem sed cōcomitantiam. Est enim cum
timore timor ille. ſm quem modum dicit Glo.
Math. xij. Uiri niniuite sunt digni venia. quia
ex lege sunt fideles. i. cum lege.

Membrum tertium.

An actus timoris seruil' sit bonus vel malus.

COnsequēter queritur de actu seu vsu ti
moris seruilis an sit bonus vel malus.
Ad quod sic. Aug. sup illud ad Ro. viij.
Non accepistis iterum spiritum serui-
tutis in timore. Timor seruilis nō est in caritate
in quo etiam si bonū fiat. nō tamen bene. Nemo
enim inuitus bene facit. Cum ergo qui timet ser
uiliter nō bene facit timere seruiliter nō est bonū
⁊ etiam iste vsus timoris seruilis nō est bonus.

Contra

¶ Contra. Usu timoris seruilis abstinet homo a
peccato ⁊ preparatur via ad caritatē. sed hic est bo
nus vsus. ergo timoris seruilis est bonus vsus.
¶ Item cuius est vsus malus ipm̄ quoq; maluʒ
est. si ergo vsus timoris seruilis malus sit: ⁊ timor
sed timor seruilis est bonus. ergo ⁊ vsus eius est

Sol. ſm quos m.d a

bonus. ¶ Uoluerūt quidam soluere. ꝙ timor ser
uilis nō esset malus. sed ipm̄ timere ſuiliter. Di-
xerunt eñ ꝙ timor ſuilis nihil aliud est q̄ timor
serui. vñ cū dr̄: timor seruilis est bonus. bonitas
nō dr̄ nisi respectu essentie timoris. ⁊ nō respectu
adiuncti. s. seruilitatis. Sʒ cū dr̄ timere seruiliter
est bonum cū actus depēdeat a persona serui: nō
pōt dici bonū nisi respectu affectionis serui. Affe
ctus autem nomē imponit operi. vñ nō sequitur
q̄uis timor seruilis sit bonus ꝙ timere ſuiliter
sit bonum. ¶ Cōtra. Cū dr̄ timor ſuilis est bonū
bonitas dr̄ respectu essentie timoris. ⁊ hoc est re-
spectu habitus: ⁊ nō respectu adiuncti. scʒ serui-
litatis. ergo cū sit i actu ipso sit ipsa essentia act⁹
⁊ ipsa seruilitas adiuncta: bonitas poterit copu-
lari respectu substātie act⁹. Et ita vr̄ ꝙ sicut pōt
dici timor seruilis bonus: ⁊ timere seruiliter sit
pōt dici eē bonū. ¶ Itē si timor seruilis nihil aliđ
est q̄ timor serui. cū timor humanus ⁊ mūdanus
sint timores serui. ergo erūt timor seruilis: qđ nō

Scđm alio.

est verū. ¶ Propter hoc alij dixerūt ꝙ timor ser
uilis nō est timor serui. sed ꝙ seruilitas est diffe-
rentia essentialis qua est timor distinguit a ceteris
s. initiali ⁊ filiali: quo ē timere penā ꝑ se: ⁊ abstine
re a pctō ꝑpt penā. tñ cū notat i subiecto vitiū si-
cut dicit aug. ꝙ i timēte ſuilit viuit volūtas pec-
cādi. s. si speraret ipunitas. vñ dicūt isti ꝙ act⁹ ⁊ hi-

tus timoris seruilis est bonus.sed actus subiecti
est malus.¶ Cōtra.Qua ratione bonum dicitur
de timore seruili respicit essentiam habitus eadez
rōne cū dico timere seruiliter est bonuz: bonitas
respicit essentiā ipsius motus preparātis ad cari
tatem.Propter hoc dōm.ꝙ aliud est dicere face
re bonum:aliud facere bñ.Cū eñ dr̄ facere bonuz
dicitur bonum de genere bonoꝝ.Cū dr̄ facere bñ.
dicit̄ bonū ex circūstantia seu cum debitis circun
stantijs.Vñ ſm aug.dōm.ꝙ timere seruiliter est
facere bonum:nō tñ bñ.qꝛ nō est cum debita cir-
cūstantia.s.cum caritate.Exemplum est pħi aliō
est facere grāmaticalia:aliō facere grāmatice.Et
Queritur.
sic pꝫ responsio ad predicta.¶ Sed queritur de
illo ṽbo aug.Viuit in timore seruili volūtas pec
candi.in eo viuit volūtas abstinendi a peccato.
Timor enim seruilis habet iustum effectum.⁊ ra
tione huius est introductorius caritatis.⁊ ita in
eodem sunt cōtrarie volūtates.qō videtur impo
sibile.¶ Rñsio.Est voluntas absoluta:⁊ est vo-
lūtas cōditionalis:⁊ est volūtas actu:⁊ est volū-
tas habitu.vnde dico ꝙ ī timēte seruiliter est vo-
luntas actu ꝯditionalis nō peccādi.volūtas vero
peccandi est absoluta in habitu.vnde dicit ibi.vi
uit volūtas peccandi si speraretur impunitas.et
sic pꝫ ꝙ due volūtates sunt simul:sed nō eodem
modo.pma eñ nascitur ex fide ⁊ li.ar.Scōa vero
ex libero ar.cū fomite.⁊ vna est actu ⁊ alia hītu.

Membrum quartum.

De differentia timoris seruilis ad naturalem.

Postea queritur de differētia timoris ser
uilis ad alios.⁊ primo de differētia timo
ris seruilis ad naturalem.⁊ cū timere pe
nam sit cuicūqꝫ naturale.timor vero seruilis ꝑ se
penā timeat videt̄ ꝙ sit timor naturalis.¶ Re-
Rñsio.
sponsio.Est timere penam multipliciter.Est eñ
timere penam ex comprehensione naturali:⁊ est
timere ex comprehēsiōe que est per fidez.Timere
vero penam eternam ex apprehensione naturali
timoris est naturalis ⁊ non timoris seruilis.Sed
timere penam ꝑ comprehēsionem que est ex fide
est timor seruilis.Inde est ꝙ cū aliquis timet pe-
nam suspendij:⁊ ꝓpter hoc abstinet a furto.non
timet seruiliter sed timore seruili q̄ est donū spūs-
sancti.sed naturali timore.¶ Itē queritur de dif-
Q.de differētia timoris seruil'ad initialem.
ferentia timoris seruilis ad initialem.⁊ cum volū
tates sint eedem in specie:que sunt respectu eius-
dem in specie sunt eadem in specie:ergo idem ti-
mores erunt in specie qui sunt respectu eiusdem
in specie.sed timor seruilis ē respectu pene eterne
⁊ timor initialis respectu eiusdem.ergo sunt idez
timor in specie.¶ Rñsio.cum timore initiali ti-
Rñsio.
meatur pena eterna ⁊ etiaz dei offensa seu separa
tio a deo.vnum timetur per se:alteruz per accidēs
Per accidens enim timet̄ qō ꝓpter aliud:⁊ hec
est pena eterna.Dicendum ergo ꝙ nō est verum
ꝙ idem timeatur ꝑ se timore seruili ⁊ timore ini-
tiali.Nō enim timetur pena eterna timore initia
li:nisi ꝓpter offensam.i.pncipaliter timet̄ offēsa.
¶ Itē cū eadem sit virtus qua diligit aliqs ꝯiun
gi vite eterne:⁊ separi a pena eterna.ergo idez est
donuz timor seruilis quo quis timet penā eternā
⁊ filialis quo quis amat ꝯiungi vite eterne.⁊ ita
idē timor initialis ⁊ filialis sunt in specie.¶ Re-
spondent ꝙ est timere penā eternā vel inq̄tum
est destructiua subiecti.vel inq̄tum est separatiua
a deo qui est summum bonum.Inq̄tum vero ti-
metur pena eterna vt destructiua ꝑ se subiecti.sic
est timor seruilis.Inq̄tum vero timetur inq̄tum
separatiua a deo per se timetur timore filiali.timo
re autem filiali per accidens timetur ipsa pena..
sic patet solutio ad obiecta.¶ Obijcitur autem ⁊
Si timoris seruilis ratio sit amor aut hmōi amor
erit naturalis:aut libidinosus:aut gratuitus.Si
gratuitus:sed talis nihil aliud est q̄ caritas.ergo
ratio timoris erit caritas.ergo ꝓpter deum ama
tum sup omnia timebatur pena.quod est falsum
¶ Preterea si tu dicis ꝙ amor libidinosus.Con
tra.Tunc enim sequeretur ꝙ timor ille libidino-
sus esset.qꝛ radix eius libidinosus est amor.⁊ ita
malum esset.⁊ ita non a spūsancto.¶ Si dicatur
ꝙ est naturalis amor ille.Cōtra.Cuz amor sit na
turalis non est radix nisi naturalis.⁊ ita non erit
donum:sed erit timor naturalis ⁊ seruilis idem
in radice:⁊ vtrūqꝫ a natura:⁊ neutrum a gratia.
¶ Propter hoc voluerunt quidam dicere.ꝙ ser
uiliter timere habet duo principia.s.liberum ar.
cum fomite:⁊ etiam timorem seruilem qui est do
num spiritussancti.Et quātum ad primum dicūt
ꝙ est amor ratio timoris seruilis:sed non quan-
tum ad secundum.Sed ꝯtra hoc obijcitur Aug.
in lib.lxxxiij.questionum.q.xxv.Nulli dubiū est
nullam aliam metuendi causam:nisi ne id quod
amatur adeptū amittatur:aut ne adipiscat̄ ama
tum.Igitur omnis timoris ratio est amor.vel eñ
est ne adeptum qō amamus amittamus:vel ne
adipiscamur amatum.⁊ ita ratio timoris seruilis
est amor inquātum timor etiam seruilis est donū
Unde dōm ꝙ ratio timoris est amor.amor autez
ꝓpie salutis in presenti:est amor naturalis per se.
sed amor ꝓpie salutis in futuro est amor natura-
lis per se informatus fide informi.qꝛ salus in futu
ro nō cōprehēditur nisi per fidem vel comprehen-
sionē fidei.Scōm hoc ergo intelligendū:ꝙ timo-
ris naturalis ratio est amor salutis proprie in pre
senti.Sed ſm ꝙ est amor ꝓpie salutis in futuro
sic est amor ratio timoris seruilis.Ideo eñ timet
penam eternā quam credit ex fide informi:quia
amat salutem eternam.⁊ ita patet quomodo rō
omnis timoris sit amor:⁊ maxime pꝫ de timore
seruili.de quo quesitum est.

Questio.lxxvij. de gratia
gratisdata ad honorem dei ⁊ vtilitatem ꝓximi.

INq̄sito de gra
tijs gratisdatis homini pro-
pter se:querendum est de gra
tijs gratisdatis homini ad
honorem dei ⁊ ad vtilitatem
ꝓximi.Et pmo de gratijs ser
monis sapientie.scientie:⁊ fi
dei.Gratia autem sermonis est gratia predicatio
nis ⁊ doctrine.¶ Circa quod queruntur quatuor
Primo vtrum gratia sermonis sapientie.scientie
⁊ fidei sit gratia vna vel differentes gratie.Scdo
vtrū detur vel subtrahatur ex meritis.Tertio.q̄
maior sit gratia sermonis:an gr̄a ꝓphetie.Quar
to.an sufficiat ad edificationem gr̄a sermonis.

Membrum primum.

Utrum gratia sermonis sapiētie.sciētie ⁊ fidei sit vna gratia vl' differentes.

Ad primum sic.Gratia est vna que est ad
vnuz finem.Si ergo gratia sermonis sa-
pientie.sciētie.⁊ fidei sint ad vnum finez.
scꝫ ad edificationem proximi in his que pertinēt
ad salutem.ergo vna est gratia.¶ Itē gratia vna
dicitur ad vnum actum.sed vnus specie actus est
loqui vel sermocinari.gratia igitur sermonis vna
erit.¶ Contra.Gratie que separantur in diuer-
sis subiectis non sunt eedem.sed gratie sermonis
sapiētie

sapientie:scientie:⁊ fidei:separant̄ in diuersis sub
iectis:qꝛ sicut dicit Apl's.j.Corin.xij.Alij datur ꝑ
spiritū sermo sapientie:alij sermo scientie:alij ser-
Responsio.
mo fidei:ergo sunt gratie differentes.¶ Respon.
ꝙ gratie sunt differentes differūt aūt ꝑ differētes
fines ꝓximos:⁊ ꝑ differētes act⁹ ꝓprios.Nā gra-
tia sermonis fidei est ad edificandā fidē veritatis
in auditore.Gratia sermonis sciētie ad edificādā
distinctionē agēdorū que pertinet ad actiuā.Gra
tia sermonis sapiētie ad edificandā cōtemplatio-
nē eternoꝝ que ꝑtinent ad vitā cōtemplatiuā.Se
paratim aūt dant̄ iste gratie plurib⁹:q̄uis alicui
dētur simul.Et per hec patet respōsio ad obiecta.
Nam iste gratie nō dicuntur esse ad vnū finē pro
ximū:sed ad vnū finē remotū ⁊ vltimū:nec ad vnū
actū proprium:sed ad vnū actū cōmunē.

Membrum secundum.

Utruz hmōi gratie dātur ex meritis.

DEinde queritur vtrū hmōi gratie dētur
ex meritis.Ad qō sic.Gratia non dr̄ nisi
eo ꝙ detur gratis vel ex eo ꝙ gratum fa
ciat.Sed hmōi nō dicūtur gratie ex hoc
ꝙ gratū faciant:ergo dicunt̄ gratie eo ꝙ grat̄ den
tur:ergo nō ex merito vel ex meritis.¶ Itē malis
datur gratia prophetie ⁊ etiā gratia predicatiōis:
sicut illis qui dicent.Nōne in nomine tuo ꝓpheta
Contra. Grego.
uimus:⁊ in nomine tuo virtutes fecim⁹ ⁊c.Mat.
vij.ergo nō ex meritis datur vel subtrahit̄.¶ Con
tra.Grego.in moralibus.Sepe doctori verbū a do
mino ꝓ gratia tribuit̄ auditoris:⁊ sepe ꝓpter au-
ditoris culpā subtrahit̄ sermo doctori:ergo ex me
ritis alioꝝ dat̄.¶ Itē Greg.in morali.Cū prelat⁹
nō agit bona que loquit̄:ei sermo subtrahit̄:ne lo
qui audeat q̄ nō operat̄:sicut ꝑ ꝓphetā dr̄.Pecca
tori dixit deus:quare tu enarras iusticias meas.
¶ Itē Grego.in eodē.deprecatur ꝓpheta.Ne au-
feras de ore meo verbū veritatis vsqꝫquaqꝫ.Perpē
dit nanqꝫ ꝙ veritatis verbū oīpotēs deus faciē-
tibus tribuit:⁊ nō faciētibus tollit:q̄ ergo hoc de
ore suo nō auferri petijt:q̄d aliud q̄ gratiam bone
operatiōis quesiuit:ac si aperte diceret:vt iusto oī
potēt̄ iudicio dei in bono iam nec linguā habeat
qui habere bonā vitā recusat:quatenus cū mens
terrenorū amori intenditur:de terrenis rebus sem
Responsio.
per loquatur vnde in euāgelio Mat.xij.Vitas di-
cit.Ex abundantia cordis os loquitur.Respōsio.
Meritum dr̄ proprie ⁊ interpretatiue.Proprie me
ritū est seruitiū cui debetur aliquod premiū:⁊ hoc
modo nulla gratia datur ex merito in rōne gratie
nā si ex merito:iā nō est gratia:sicut ostēdit apl's
Ro.xj.Interpretatiue dr̄ meritū ꝯgruitas ad diui
nū donū:⁊ hoc modo gratia sermonis dicitur da
ri ex meritis ⁊ subtrahi.vnde Grego.Pro audito
ris nāqꝫ gratia datur bonis ⁊ malis sermo docto-
ribus:sicut potuerunt phariseis suppetere verba
predicatiōis:de quib⁹ scriptū est Mat.xxiij.Om-
nia ergo quecūqꝫ dixerint facite:ſm ṽo opera eo-
rū nolite facere.Per auditorū vero reprobationē
bonis etiam doctoribus sermo subtrahit̄:sicut ad
Ezechielē.Ezechie.iij.cōtra israel dicitur.Linguā
tuā adherere faciā palato tuo:⁊ eris mutus nec
quasi vir obiurgans:quia domus exasperans est.
Aliquando autē sermo ꝑdicationis ꝓpter vtrosqꝫ
datur:aliqñ propter vtrosqꝫ subtrahit̄.Propter
vtrosqꝫ eñ datur sicut diuina voce Paulo apud
Corinthios dr̄.Noli timere:sed loquere.Et paulo
post.Quia populus multus est mihi in hac ciui-
tate.Actu.xviij.Propter vtrosqꝫ vero subtrahitur
sicut Heli sacerdos ⁊ prauā filioꝝ cognouit actio
nē:⁊ dignā increpationis non exercuit vocē:cum
profecto futurū esset vt in mortis supplicio ⁊ istos
reatus flagitij:⁊ illum silentij pena mulctaret.

Membrum tertium.

An gratia sermonis sit maior gratia prophetie.

Origenes

POstea queritur vtrū gratia predicatio-
nis que cōprehēdit ꝑdictas sit maior q̄
gratia prophetie:⁊ cū gratia prophetie
eleuet aīam ad cōtēplationē in speculo
eternitatis:⁊ abstrahat ab actibus carnis.vnde si
cut dicit orige.Tempore quo vocatur amplexibus
cōiugalibus subtrahitur gratia prophetie:gratia
vero predicationis non ita eleuat aīam vel abstra
Contra.
hit a carne:ergo eminentior est gratia prophetie.
¶ Cōtra officium prophetie cōceditur viris ⁊ mu
lieribus:sicut Delbore.v.Judi.officium autē pre-
dicationis interdicitur mulieribus.j.Corin.xiiij.
Mulierē docere nō permitto:ergo officiū predica
Responsio.
tionis dignius est:ergo ⁊ gratia predicationis di
gnior prophetie.¶ Responsio.prophetia est diui
na reuelatio rerū euentus immobili veritate denū
cians.In prophetia ergo sunt duo:reuelatio et de
nunciatio.Quātū ad reuelationem que est in co-
gnitione dignior est gratia prophetie:⁊ actus pro-
phetizandi eminētior:⁊ maius est prophetizare q̄
predicare.Quātū ad denūciationē gratia predica
tionis est dignior.Prophetizare vero ſm ꝙ est ad
veritatis denūciationē est min⁹ q̄ predicare:quia
predicare est ad salutem animarū prophetare ad
veritatis denūciationē:⁊ hoc est min⁹ salute aīaꝝ.

Membrum quartum.

An sufficiat ad edificationem auditoꝝ gratia sermonis.

Postea queritur vtrū ad edificationem
auditorū sufficiat gratia sermonis:⁊
cū habitus gratuiti perfectiores sint
habitibus naturalibus ⁊ acquisitis:habitus aūt
naturales ⁊ acquisiti sufficiēter eliciunt suos effe-
ctus:qꝛ sicut dicit Aug.Habitus est quo aliquid
agitur cū opus est:ergo habitus gratuiti sufficiē-
ter suos effectus eliciunt:ergo gratia sermonis fi-
dei sufficiēter eliciet suū effectū q̄ est edificare fidē
in audiente.Similiter gratia sermonis sciētie est
edificatio discretionis faciendorum in audiente.
¶ Contra Grego.Nisi spūssanctus corda audito
Contra
rum repleat:ad aures corpoꝝ vox docentiū incas-
sum sonat.Itē idē.Grego.Formare vocē magistri
exterius possunt:sed hanc imprimere interius nō
possunt.Ex quib⁹ relinquitur ꝙ necessaria est ad
edificationem auditoris alia gratia.¶ Item Ro-
ma.x.Fides ex auditu est.auditus autem per ver-
Respondeo
bum xp̄i.ibi glo.Cū ex gratia sit auditus necessa-
ria est alia gratia que cor moueat.Rñdeo cōcedē-
do ꝙ ad edificationem auditoris necessaria est du
plex gratia.Una in doctore seu predicatore:q̄ sciat
dicere cōuenienter ea q̄ sunt ad edificationē.Alia
ṽo necessaria est in auditore q̄ moueatur ex sermo
ne ad cōpunctionē vel ad amorē vel timorem vel
spem ⁊ hmōi:⁊ hac ratiōe dicit Greg.ꝙ inuanum
laborat ligua ꝑdicatoris:nisi adsit gr̄a saluatoris.
¶ Ad illud ergo qō primo obijcit:dicēduz ꝙ act⁹
gratie sermonis nō est edificare auditorē:sed dice-
re ad auditoris edificationē:vnde sicut in alijs di-
citur ꝙ medicus nō semper sanat:nec rhetor sem-
per persuadet.Sed si nihil omittāt de contingen-
tibus:nihilominus cōsequunt̄ effectum operātes
ſm artem.Ita si doctor vel predicator habens gra
tiam sermonis nihil omittat de cōtingētibus ad
edificationē:cōsequitur suū effectum.Notanduz
tamē est ꝙ est effectus essentialis:⁊ hic est effect⁹
in ipso vt in medico cuz operatur ſm artē:⁊ in pre
dicatore cuz loquitur ad edificationē:⁊ est effect⁹

in altero accidentalis.vt in modico cum sanat: et in predicatore cum edificat.

Questio.lxxviij.de fide formata.

P

Ost tractatum de virtute in genere:inquirendũ est de speciebus virtutũ sm preassignatã differentiã.Et primo agat de virtutibus theologicis que sunt v̾tutes in finē.vt fides spes charitas.de q̃bus.j. ad Cor. xiij.Nunc aũt manēt fides spes charitas:tria hec Cõsequēter vero de virtutibus cardinalibus que sunt de his que sunt ad finē.vt prudētia. iusticia. fortitudo temperãtia.Primo ergo queri᷑ de fide. Scđo de spe.Tertio de charitate.Cum aũt queri᷑ de fide preintelligendũ est sicut dictũ est prius.et habe᷑ sm Aug.super illud ad Ro j.De fide in fidem ꝙ fides dici᷑ duobus modis.qđ credi᷑:⁊ quo credi᷑.fides aũt quo creditur est habitus credendi.qui accipi᷑ duobus modis cũ charitate: et sine charitate.Si sine charitate sic est fides informis: de qua dictũ est prius:cũ querebat de gratijs gratis datis.Presentis igi᷑ inquisitionis erit inquirere de fide sm alias duas acceptiões.Ut pmo queramus de fide qua creditur formata.hoc est de habitu credēdi.Scđo v̾o de fide qđ credi᷑.hoc est de credibili.¶ Et q̃tum ad primã inquisitionē erit iste modus.Primo quere᷑.an fides sit necessaria ad salutē.Scđo.supposito ꝙ sic:vtrũ habea᷑ per suasiones.Tertio an fides virtus sit. Quarto supposito ꝙ sic:an sit virtus generalis vel specialis ⁊ hec queru᷑ ad sciēdũ quid sit fides sm rē.Quinto queri᷑ quid sit fides sm diffinitionē. Sexto de actu fidei.Deinde de obiecto fidei ad cõsequenter de subiecto fidei.Item de cõparatione fidei ad ceteras virtutes.finaliter de articulis fidei ⁊ sufficientia eius in questionibus subsequentibus.

Membrum primum.

An fides sm rē sit necessaria ad salutē.

AD primum arguitur sic.Nulli dubium est neminem deum colere nisi qui credit ipsum esse:⁊ nisi qui credit de illo ea propter que debet ei cultum impendere. v̾. gra.Nemo impendit ei latrie cultum nisi qui credit ipsum deum.nemo impendit ei obedientie seruitium nisi qui credit ipsum dominũ.⁊ iuxta hũc modum nemo orat illum nisi qui credit ꝙ possit ei esse in adiutorium Si ergo necessarium est ad salutem deum colere:necessarium erit ipsum deũ ⁊ bonum credere.¶ Item si ad salutē necessariũ est deum amare super omnia ⁊ timere.sed nõ amatur nisi quia bonus:nec timetur nisi quia iustus creditur.erit ergo necessaria ad salutem fides bonitatis ⁊ iusticie.¶ Si diceretur ꝙ est fides dupliciter dicta.Uno modo fides credulitas veritatis manifeste cui contradici non potest vt fides principiorum.vt omne totum maius est sua parte ⁊c. et in diuinis deum esse iustum seu summũ bonũ Est iterum fides veritatis occulte: que non se ita offert intellectui manifeste.vt terram esse centrũ mundi:⁊ celum aliquod esse insensibile. quod nõ videtur.Secundum primũ modũ diceret forsitan aliquis incredulus ꝙ esset fides necessaria ad salutem.de secunda non. quia ei nõ potest firmiter muniri intellectus.¶ Contra. arguit beat⁹ Hylarius in.iij.de tri dicens. Neq̧ celestium per se scientiam humana imbecillitas cõsequetur: neq̧

Hylarius.

inuisibilium intelligentiã ipse sibi corporaliũ sensus assumet.Ex hoc accipitur talis ratio.Plus excedunt celestia ⁊ diuina humanũ intellectũ:q̃ intelligibilia humanũ sensum : Sed impossibile est sm ordinem nature ꝙ sensus capiat scientiam intelligibiliũ:ergo impossibilius erit ꝙ humanus intellectus sm ordinem nature cõprehendat scientiam diuinorũ. Si ergo saluti necessaria est intentio diuina:que non potest haberi sine preexistenti cognitione:preexistēs autē cognitio nõ potest esse scientia:ergo preexistēs cognitio erit fides diuinorum.¶ Item bea. Hyla.in.iiij.de trini.arguit sic. Non subeunt ingenia nostra celestem scientiã:ne ꝗ incõprehensibilem virtutē sensu aliquo infirmitas nostra concipiet.Ipsi ergo deo de se credendũ est:⁊ his que cognitioni nostre de se tribuit obsequendum.Ex quo relinquitur primũ.Ratio ista funditur supra hanc propositionem per se notam Incõprehensibilis virtus ⁊ infinita non concipi᷑ a virtute infirma ⁊ finita ¶ Item Hyla.in quarto de trini.Aut more gentilium denegandus est de⁹: si testimonia eius improbantur: aut sicut et deus creditur non potest aliter de eo q̃ ipse de se testatus est: intelligi.Sed intelligere testimonio alterius idem est qđ credere: vt ostendit August⁹ ad Paulinã de videndo deo. qꝛ his que videmus ipsi testes sumus:sed his que credimus alijs testibus mouemur ad fidem.Necesse est igitur de deo sm suũ testimonium credere.¶ Item Hylari⁹ in quinto de trini. Non est de deo humanis iudicijs sentiendum.Neq̧ enim nobis ea natura est: vt se in celestē cognitionem suis virib⁹ efferat a deo discendum est quid de deo intelligendum sit:qꝛ non nisi se auctore cognosci᷑.Si ergo cognitio dei necessaria est ad salutem:⁊ hoc non potest haberi ꝑ inquisitionem humanam seu scientiam : necessarium est vt habeatur per fidẽ ¶ Item Hylarius in primo de trini.Cum de rebus dei sermo erit:cõcedamus sui cognitionem deo:dictisq̧ eius piave neratiõe famulemur.Idoneus enim sibi testis est qui nisi per se cognitus non est. Ex quo relinqui᷑ ꝙ ad salutem necessaria est fides qua credim⁹ deo de seipso. fides dico:qꝛ scientia non est possibilis: sicut ostensum est.¶ Item ad idem sunt autoritates apostoli ad Hebre. xj. Ascendentem ad deum oportet credere ⁊c. ⁊ sine fide impossibile est placere deo ⁊ hmõi.

Oppo.arg.j.

¶ Ad oppositũ sic.Cõmunis animi acceptio est:q̃ assentire incertis in his que ad salutem pertinent est temerariũ. Item cõmunis est animi conceptio q̃ nullum temerarium cõfert saluti humane.Cũ ergo omne inuisum ⁊ incognitum sit incertum:assentire inuiso ⁊ incognito erit temerarium.Sed talia sunt quibus fide de qua q̃rimus assentimus:sicut dicit Augu . fides est credere qđ non vides:ergo huiusmodi fides est temeraria:ergo nec saluti necessaria.

Secũdum.

¶ Item dicit Petrus rauēnas qđ videtur cõcordare cum cõmuni animi cõceptione:ꝙ non est tutum credere sine ratione:ergo in his que pertinent ad salutem periculosum erit sine ratione credere. Sed tale est credere fide de qua loquimur:ergo non erit credere tale expediens ad salutē.

Tertium.

¶ Item cum homo sit rationalis creatura:natus est ⁊ ordinatus ad iudicandum ratione:⁊ ad operandũ ratione.Si ergo propter hoc quia homo rationalis est: si operetur sine ratiõe nõ est laudabilis:⁊ vituperabilis si operetur contra rationem: ergo similiter iudiciũ rationis laudabile non erit sine ratione:⁊ vituperabile contra rationem:ergo credere sine ratione nõ est laudabile: credere vero contra rationem vitu-

perabile

Quartum

perabile:sed tale est credere fidei de qua loquimur ergo tale credere vituperabile est.¶ Item vbi periculosũ ⁊ damnabile est falli:ibi maxime reprobãdum ignorare se falli:sed in diuinis ⁊ in via que est ad beatitudinē dãnabile ⁊ periculosum est falli:ergo in hmõi maxime reprobãdũ est ignorare se falli:sed vbi deficit sciētia ⁊ cognitio veritatis: est ibi ignorãtia opposite falsitatis: ergo per consequēs ignorãtia fallacie emergentis circa veritatē.Cum ergo in fide sm ꝙ hic loquimur deficiat cognitio ⁊ scientia veritatis:est hic ignorantia opposite falsitatis:ergo ⁊ ignorantia fallacie. Nescit igitur q̃ sic credit an fallatur:ergo tale credere maxime reprobabile.

Responsio.

¶ Solutio. dicendum ꝙ fides:hoc est apprehēsio ⁊ assensus veritatis diuine necessaria est ad salutem: ⁊ causa est quia cognitio creatoris necessaria est ad salutem:⁊ sicut rationalis creatura debet dilectionem summe bonitati : ⁊ obedientiam summe maiestati: ita assensum prime veritati.Ueritas autem diuina nõ potest capi per scientiam ab humana creatura propter duplicem causam quam assignat Hugo de san. victo.vna est excellentia prime veritatis: alia imbecillitas humane fragilitatis. excellentia veritatis: quod monstrat Hugo per diuisionem eorũ que a nobis cõprehenduntur. Nam cũ quedam cõprehendam⁹ sensu vt corporalia. quedã v̾o intellectu per rerũ similitudines:quedã vero experientia vt ea que in anima sentiuntur:vt gaudium ⁊ tristicia:timor ⁊ amor:diuina non cõprehenduntur primo modo: scꝫ sensu:qꝛ non sunt actu presentia nec corporalia nec secundo modo: qꝛ omnē similitudinem puritatis excellentia transcendunt:nec tertio modo vt illa que in nobis sentiuntur:qꝛ non de substantia animi sunt:nec de his que in animo subsistunt: ergo sola fide credun᷑ quia sunt:sed nõ qualia sunt comprehenduntur : ergo deus credi potest:cõprehendi non potest.Item infirmitas humane fragilitatis causa est:qꝛ sicut ostēdit Hugo in suis senten.erant tria quedam corpus spiritus ⁊ deus : et corpus quidē mundus erat anima spiritus:⁊ ipsa anima quasi in medio quodã erat habens extra se mundum:intra se deum:⁊ acceperat oculum quo extra se mundũ ⁊ ea que in mundo erant videret:⁊ hic erat oculus carnis . aliũ oculum acceperat quo seipsam ⁊ ea que in ipsa erãt videret:⁊ hic erat oculus rationis:aliũ rursum oculum acceperat quo intra se deum videret:⁊ ea que in deo erant: et hic est oculus contemplationis.Postq̃ autē tenebre peccati in illam intrauerunt: oculus quidē contemplationis extinctus est vt nihil videret. Oculus vero rationis lippus effectus vt dubie videret. Solus oculus carnis in sua claritate permansit. Homo ergo qꝛ oculum carnis habet:mundum videre potest ⁊ ea que in mundo sunt.Item quia oculum rationis ex parte habet:animum similiter ex parte videt ⁊ ea que in animo sunt.Quia vero oculum contemplationis non habet : deum ⁊ que in deo sunt videre nõ valet . fides ergo necessaria est qua credantur que non videntur .

Solo ad arg. primum .

¶ Ad primum ergo quod obijcit dicendum ꝙ duplex est certitudo mentis racionalis:vna per modum visus:alia per modũ gustus Per modũ visus ex parte cognitionis intellectus.Per modũ gustus ex parte deuotionis affectus.Et sm hoc distinguendũ in fide:qꝛ fides in quibusdam fidelibus habet certitudinem cognitionis:que habet incontradictiuam rationum probationem.In quibusdã vero est certitudo deuotionis sm gustũ affectus : vnde dicit Hugo de san.victo. in suis senten. Quorũdam fides cognitione magna est : affectu parua: quorũdam vero affectu magna:cognitione parua: verũ tamen affectũ magnũ laudabilē esse in fide q̃ cognitionem magnam dominus esse ostendit:vbi fidem grano sinapis cõparauit . Math. xiij. quod quantitate paruum est:sed non feruore.Mulieri chananee paruam fidem scienti:sed multum feruenti dictum est.Mulier magna est fides tua. Patet igitur ꝙ illa propositio quã assumebat est falsa. Omne inuisum ⁊ incognitum est incertũ:sm ꝙ inuisum ⁊ incognitũ sumuntur quantũ ad intellectum.

Hugo

Ad secũdum.

¶ Ad secundũ qđ obijcit : ꝙ non est tutum sine ratione credere.dicendũ ꝙ Petrus rauennas loquitur de credulitate generaliter: sm ꝙ se extendit ad consequentia ex articulis fidei.Et qꝛ multa de cõsequentibus ad articulos possent verti in verum ⁊ in falsum:ideo de illis dicit ꝙ non est tutũ credere sine ratione.Uel potest dici:ꝙ hoc dicit ad significandum vtilitatem rationũ ad defensionē fidei catholice contra hereticos. Non est ergo tutum ecclesie credere sine ratione:id est nisi habeat rationes ad defensionem fidei catholice:quia dicitur prima Pe.iij.Parati semper ad satisfactionē poscenti rationem de ea que in vobis est fide ⁊ spe. Illud ergo ꝙ dicit intelligitur de ratione prout est necessaria ad instructionem ⁊ defensionē: nõ ꝓut est necessaria ad probationem.

Ad tertium

¶ Ad tertiũ dicendum ꝙ non est simile in operatione ⁊ cognitione vt sicut operari contra rationem est vituperabile: ita credere contra rationem vel non sm rationem ⁊ ratio est:qꝛ operatio facienda subiecta est facultati rationis: veritas v̾o cognoscenda excedit facultatem rationis : ⁊ ideo necesse est vt per aliud a ratione credatur laudabiliter: vnde vniuersaliter ratio fidei non suffragatur:qđ ostendit Hugo de san.victo.in sen.per distinctionē dicēs. Tria genera credētiũ inueniuntur. Quidã fideles sunt:q̃ sola pietate credere eligunt: qđ tamē vtrũ credendum sit vel non credendum ratione nõ comprehēdunt. Alij ratione approbant qđ fide credũt. Alij puritate cordis ⁊ mũda conscientia interius iam gustare incipiunt qđ fide crediderunt . In primis sola pietas facit electionē. In secũdis ratio adiungit approbationem.In tertijs puritas intelligentie apprehēdit certitudinē.Et ponit exemplũ.Pagani in plures vnitatem diuinitatis scindunt.Iudei saluatorem nõ recognoscũt.In his omnib⁹ mēs fidelis influctuat:⁊ nisi pietate tenere᷑ : fortassis abiecta veritate falsitatem sequeretur:accedit spũ sancto suggerente ad hec ratio.Melius est confiteri vnũ principiũ q̃ multa : qꝛ vbi multitudo est: aut pluralitas superflua est : aut vnitas imperfecta.Amplius melius est creatorem pariter cõfiteri ⁊ saluatorē q̃ creatorem solum:quoniã q̃ creatorem dicit maiestatē cõfitetur:qui saluatorem credit pietatem veneratur.Itē maius bonũ hominis est vt in deo suo maiestatem inueniat quã oculo cordis cõtempletur:⁊ humanitatē quã oculo carnis speculetur:vt totus homo in deo beatificetur his rationibus animus confortatus ad ampliorē diuine religiõis deuotionē excitatur:deuotiõe autem mundatur ⁊ purificatur:vt iam quodãmodo ꝑgustare incipiat in qđ cognoscere festinat ⁊ quodãmodo per cõtemplationē deũ presentem habere incipiat:⁊ nulla iã ratione ab eius fide etiã si totus mũdus in miraculo cõuertatur auelli queat.

Hugo

Ad quartũ.

¶ Ad vltimũ dicendũ q̃ per fidem de qua loq̃mur certi sumus nos nõ falli:⁊ si ignota sit veritas cui assentimus:⁊ ratio est:quia in assentiendo ipsi veritati innitimur ipsi veritati q̃ deus est:q̃ sicut nõ

Ricardus

potest falli:ita nec fallere.vñ dicit Ricard. de sancto victo.in primo de tri.Quotquot veraciter fideles sumus nihil certius ⁊ cõstantius tenemus: ꝙ qđ fide apprehendimus:vtimur itaqȝ in eoꝝ attestatione seu cõfirmatione: signis ꝓ argumentis: prodigijs pro experimentis:vtinã attenderent iudei:vtinã animaduerterent pagani cum quãta cõscientie securitate pro hac parte ad diuinũ iudiciũ poterimus accedere:nõne cũ omni cõfidentia deo dicere poterimus. Domine si error est: a teipso decepti sumus:nam ista in nobis tãtis signis ⁊ prodigijs confirmata sunt:que nõ nisi per te fieri possunt:certe summe ⁊ talib9 sanctis viris nobis tradita:⁊ cum summa attestatione probata teipso cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis.

Membrum secundum.

An fides formata sit p rõnes suasa vel probata.

Consequenter queritur an fides que est necessaria saluti sit per ratiões suasa vel probata. Ad qđ sic. Sicut aliud est diligere aliquem ex suis meritis seu ratione beneficij vel vtilitatis. Aliud vo diligere ipsum sine meritis ex sola vtute ⁊ gratia diligẽtis: sic aliđ est credere ex ꝓbabilitate vel euidẽtia ipsius credibilis:aliud ex virtute credentis. Similis ergo virtus est amare improbũ caritate ⁊ credere improbabile fide:nec minoris virtutis est credere improbabile ꝙ improbũ diligere si ergo ex caritate seu amore salutari cõtra merita improbus ⁊ inimicus diligitur:ergo ex fide salutari sine ꝓbatiõe ⁊ rationis suasione improbabili veritati credet. Item qđ absqȝ suasione ⁊ probatione creditur:virtute credẽtis creditur. Aut ergo deo hoc modo credendũ est ⁊ habemus propositũ:aut nõ sine suasiõe seu probatione:⁊ tũc obijcit:ergo nõ est ei alio modo credendũ ꝙ cuilibet alij:cuilibet enim alij probatiõe euidenti crederetur. Item nõ est a deo quis mẽdax cui probationibus idoneis a quolibet nõ credatur. Qui ergo nõ aliter deo credit ꝙ ꝓbationibus idoneis ⁊ certis:manifestũ est qm deũ in hac parte in nullo mẽdacibus anteponit: ⁊ ipsos deo in assẽsu credulitatis adequat:qđ aperte dei contumelia est. Relinquitur igitur ꝙ fides salutaris credit deo sine persuasione ⁊ probatione. Itẽ sicut deo debetur digna dilectio:ita ei debetur credulitas digna. Non est autem digna deo credulitas que propter persuasiones aut ꝓbationes impenditur:q2 hmõi credulitas nec etiã bono viro ⁊ sapiẽti digna est:ergo si dignior credulitas q̃ sic deo impendenda est:credendum est ei sine ratione et persuasione. Item sicut affectus rationalis debet summe bonitati dignum amorem:ita intellectus summe veritati dignam credulitatem: si ergo nõ est digna dilectio deo qua diligitur eius bonitas solum propter vtilitatem:non erit eadem ratione digna deo credulitas qua assentitur prime veritati propter persuasionem rationis vel probationẽ. Item cũ virtus ⁊ ars circa difficillima sint:credulitas autem que est per euidentes probationes non solum circa facillima est: sed etiam circa ea q̃ impossibile est vel difficile non facere. Impossibile enim est non credere manifeste vera:difficile autem est nõ credere probabilia. Relinquitur igitur huiusmodi credulitatem nõ pertinere ad virtutez. Item supposito exempli gratia: ꝙ similis sit ratio venditoris mercis sub pignore vel cautione et intellectus credẽtis probatione:quia sicut de manu talis venditoris merces non exeunt nisi prius securitatem pignoris vel cautiõis tenuerit:sic nec de huius intellectu erit credulitas donec medium approbationis habuerit. Item arguitur. Exactio pignoris nõ est nisi ex paruitate credulitatis: ꝙuis enim multitudo pignorum venditori securitatem faciat: testimonia tamen sunt incredulitatis ipsius: ergo ex parte intellectus exactio probationis testimoniũ est sue incredulitatis: ꝙuis sint huiusmodi probationes intellectui quedã securitates. Si ergo intellectus per incredulitatem non potest placere deo:nec per fidem que est coacta per probationem placebit deo: fides igitur salutaris non est per probationes. Item Ioh. Damasce. dicit. Fides est consensus non inquisitus seu impscrutatus:ergo relinquitur ꝙ fides laudabilis nõ est ex perscrutatione rationis. Item Grego. fides non habet meritum cui humana ratio prebet experimentum.

Cõtra arg. j. Augusti.

Cõtra Augusti. ad paulinã de videndo deo. Creduntur illa que absunt a nostris sensibus:sed videtur idoneum testimonium qđ ei perhibetur:ergo ea que creduntur et si nõ videantur: idoneo tamen testimonio probantur.

Secundum

Item Augusti. in eodem. His que videmus vel audimus nos idem testes sumus: his autem que credimus alijs testibus mouemur. Ad fidem ergo que creduntur testimonio probantur.

Tertium

Item creditur testimonio apostolorum Actu.j. Eritis mihi testes in omni iudea ⁊c. Credit testimonio creaturarum quoniã deus est omnipotens ⁊ creator. ad Roma.j. Inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciũtur. Et Sapien.xiij. A magnitudine speciei ⁊ creature poterat bonum creator cognoscibiliter videri. si ergo fides qua creditur testimonio apostolorũ necessaria est saluti:⁊ etiam fides qua creditur testimonio creaturarũ:quia de9 est ⁊ omnipotens. Fides igitur salutaris est credere p ꝓbationẽ testimoniorũ.

Quartum

Itẽ sicut dicit bea. Bernard. ꝙ scientia innititur veritati: fides autoritati:opinio verisimilitudine se tuet: ergo si fides autoritati innititur: videtur ꝙ per autoritatẽ probari possit.

Responsio. Damasce.

Solutio ẽm Ioh. Damasce. in. iiij. lib. vbi dicit fides dupliciter est. Est enim fides ex auditu: audientes enim scripturas credimus doctrine spiritu. Est autem rursus fides indistabilis ⁊ inuidicabilis species eorum que a deo nobis nũciata sunt: igitur prima mentis nostre est: secunda carismatum spiritus. Vult ergo dicere ꝙ est fides ex auditu acquisita siue testimonio scripturarum: et est fides gratuita infusa a deo ad assẽtiẽdum prime veritati propter se. Fides primo modo dicta colligitur ex testimonio et ratione: ⁊ non est sufficiens ad salutem. Secundo vero infunditur ex superna illuminatiõe:et hec est fides salutaris ⁊ donum gratie.

Solo ad contra.j.⁊.ij.

Ad illa ergo que dicit Augustinus in libro de videndo deo. dicendum ꝙ loquitur de fide que est ex auditu exteriori que est fides acquisita: non de fide que est ex inspiratione gratie interioris que est fides gratuita. Illius causa est ratio vel apertum testimonium autoritatis. Istius vero causa est gratia illuminatiõis diuine ad cognoscendum veritatem que est supra naturã ⁊ assentiendũ ipsi propter se. Notanduz tamen ꝙ ratio et fides que est ex ratione se habent ad fidez gratuitam sicut preambula dispositio ad formã. Disponit enim animam ad receptionem luminis quo assentit prime veritati propter se:sed per modum nature non gratie:⁊ dicitur ipsam introducere sicut seta filũ:⁊ tũc ratio cessat humana quãdo ei non

Ad tertium.

ei non innititur fides itroducta. Ad tertiuz qđ obijcitur de credulitate q̃ est p testimonia aplõꝝ ⁊c. iã patet rñsio. aliud enim est credere ex testimonijs: aliud credere testimonia. Dico ꝙ fide suasa credit ex testimonijs: sed fide infusa credunt testimonia quia sunt vera. ⁊ hoc secundo modo fides testimonioꝝ est necessaria saluti non primo modo.

Ad quartũ.

Ad illud quod obijcit. ꝙ fides initit autoritati. dicendum ꝙ nõ innitit autoritati tanꝙ probanti:sed tanꝙ confirmanti ⁊ corroboranti.

Membrum tertium.

V. fides sit virtus.

Argu. primũ.

Postmodũ queritur. vtruz fides sit virtus. Ad qđ sic dicit philosophus. Finis speculationis est veritas. virtutis vero finis est bonũ. Cum ergo fidei finis sit veritas inꝙtuz hmõi: fides nõ erit virtus. Forte dicet ꝙ hoc non impedit quin fides sit virtus: q2 fides nõ est in quãtũcũqȝ veritatẽ:sed in veritatem primam. Prima autem veritas idem est qđ summa bonitas. ⁊ ita cũ prima veritas sit finis fidei:summa bonitas est finis fidei. ⁊ ita fides est in bonũ ⁊ est virtus.

Secundum.

Si sic dicatur. Cõtra Si penes fines ꝓprios differunt virtutes. ꝙuis vnus sit finis vltimus: non erit ponere ꝓpriũ finem ipsius bonitatez summam in quantũz hmõi cum sit finis caritatis ⁊ aliaꝝ virtutũ. ergo erit dicere ꝙ finis ipsius fidei erit veritas inquantũ hmõi. ergo cũ virtutis inꝙtuz virtutis finis sit bonitas non veritas. non erit fides virtus. Item si diceret ꝙ virtutis finis est bonũ generaliter. sz bonũ generaliter cõtingit multiplicari. nã est bonũ rationale. est bonũ irascibile. est bonũ cõcupiscibile. sicut autem bonũ concupiscibilis est finis caritatis. ⁊ bonũ irascibile finis spei. ita bonũ rationalis est finis fidei: quod bonum est prima veritas inꝙtũ huiusmodi.

Tertium.

Contra. Si bonũ ipsius virtutis rationabilis facit fidẽ esse in bonuz scdm rationem virtutis. ergo cũ scientia sit in bonũ rationale qđ est veritas ordinata in illam. relinquitur ꝙ scientia erit virtus. Si ergo non ex hoc scientia est virtus:relinquit ꝙ fides non erit virtus.

Quartum.

Itẽ Hugo de sancto Victore. Fides est certitudo quedã aĩmi de rebus absentibus supra opinionẽ ⁊ infra sciaz cõstituta. Ex quo accipit ꝙ fides est media inter opinionẽ ⁊ scientiaz. Si ergo duo extrema. s. opĩo ⁊ scĩa non sunt in genere virtutis: sz in pura speculatione. relinquit ꝙ medium scz fides non erit in genere virtutis sz in speculatiõe pura.

Quintum.

Itẽ differunt scĩa ⁊ virtus penes subiecta siue vires quia scĩa est in speculatiuo intellectu seu in pte aĩe speculatiua. virtus aũt in practico intellectu seu i pte anime motiua. Cum ergo fides sit in intellectu speculatiuo:relinquit ꝙ non erit virtus. Qđ aũt fides sit in speculatiuo intellectu. dicit. b. Greg. sup illud. Hiere. ij. Filij mẽpheos ⁊ taphnes constuprauerunt te ⁊c. Glo. malignus spiritus q̃si ab inferioribus mẽbris ad superiora ptingit cũ actiuam vitã polluens q̃si castam celsitudinem fidei morbo diffidentie corrumpit. Ex quo relinquitur ꝙ cũ actiua ad praticũ intellectum ptineat: contemplatiua vero ad speculatiuum: quaz dicit corrumpi per corruptionem fidei. ergo non erit fides nisi in intellectu speculatiuo.

Contra.

Contra. Habitus voluntarius est virtus vel vitiuz. fides est habitus voluntarius: quia nullus potest credere nisi volens ergo fides est virtus vel vitium. sed nõ vitium: ergo virtus. Item quicunqȝ habitus ordinatus habet contrariuz peccatum est virtus. sed fides habet contrarium peccatum infidelitatis. ergo est virtus. Item omne qđ est expulsiuum peccati ⁊ est principium ad meritum est virtus. sed fides est hmõi sicut dicit apostolus Ro. iij. Iustitia est per fidem Iesu christi. Et ad Ro. v. Iustificati ex fide pacem habeamus. Et Hebr. xj. Sancti per fidem vicerunt regna. operati sunt iustitiam ⁊c. ergo fides est virtus.

Rñsio secundum mẽtem al. oꝝ.

Quod omnes concedunt de fide operante per dilectionem. Nota tamen ꝙ ad hoc dixerunt quidam. ꝙ fides est i speculatiuo intellectu ⁊ nihilominus est virtus. ⁊ hoc dixerunt his rationibus: quia cuz anima sit remuneranda secundum omnes vires: ⁊ maxime secundum partem anime speculatiuam: necesse habet mereri secundum partem aĩe speculatiuam. ergo in parte anime speculatiua erit principium merendi qđ est virtus. Itez sicut se habet ꝓbabile ⁊ improbabile ad intellectũ: ita se habet approbabile ⁊ reprobabile ad affectum ⁊ econuerso. Si ergo ex virtute affectus ⁊ caritatis est diligere probabile. s. inimicũ. ergo ex virtute intellectus erit improbabile credere. sed credere est per fidẽ. ergo fides est virtus intellectus.

Scdm.

Sed cõtra hoc obijciunt. quia non est necesse vt in eo per se sit meritum in quo erit remuneratio vel premium. corpus enim glorificabitur ⁊ pars sensibilis. non tamen in illis per se est meritũ. ergo nec est ratio cum intellectus speculatiuus cõsequatur premium: qđ propterea in eo sit p se meritum. Itẽ intellect9 speculatiuus cogit necessario ad credẽdum p necessariaz ratiocinationem. ergo credere intellectus speculatiui est inuoluntariuz. nullus aũt actus inuolũtarius est virtutis. ergo credere intellectus speculatiui non est voluntatis virtutis.

Scdm alios.

Propter hoc dixerũt alij ꝙ fides est in pte animi motiua ⁊ est virtus. pars enim motiua est liberi ar. quod est quasi res in aĩa querens bonuz ⁊ beatitudinem ipsis viribus subiectis. ⁊ in eo est primo meritum ⁊ virtus. liberum aũt arbitrium est facultas rationis ⁊ voluntatis ⁊ est vis motiua ẽm rationẽ ⁊ voluntatem. ẽm rationez intendentem: ⁊ ẽm voluntatem appetentẽ dicunt ergo ꝙ fides est in libero arb ẽm rationẽ. Sed cõtra hoc obijcitur. Ad eandem vim ptinet virtus viẽ ⁊ premium patrie qđ succedit virtuti. ergo cũ visio prime veritatis succedat fidei in gloria. visio aũt veritatis ptineat ad partẽ intellectus speculatiui ergo fides est in intellectu speculatiuo. Si virtus est: virtus est intellect9 speculatiui.

ẽm alios.

Propterea dixerunt alij ꝙ duo sunt in fide. cogitare ⁊ assentire ẽm beatum Aug. Credere est cogitare cũ assensione. Cogitare est intellectus speculatiui: assentire practici. ⁊ ita fides ꝙtum ad actum cogitandi est in intellectu speculatiuo: ⁊ est habitus cognitiuus. ꝙtum vero ad actũ assentiendi est in intellectu practico: ⁊ est habitus motiuus. Ex primo ergo non habet esse virtus:sed ex scđo. Sed cõtra hoc obijcit. differentia est habituum ẽm differentiã potentiarum subiectarum. Si ergo nõ est eadem potentia speculatiui intellectus ⁊ practici ergo nec idem habitus erit vtriusqȝ. fides igitur non poterit esse in intellectu speculatiuo ⁊ practico.

Rñsio secundum mẽtem ꝓpriam.

Propter hoc aliter est dicendũ ad predictaz questionem qua queritur: vtrum fides sit virtus: vt sit questio de fide formata que est cum caritate. Dicendum ergo ꝙ fides potest cõsiderari materialiter:⁊ potest considerari formaliter. Materialiter fides est cognitio: formaliter fides est assensio. fides ergo materialiter considerata est in speculatiuo intellectu: nec est virtus. formaliter vero cõsiderata est in practico intellectu: ⁊ est vir-

Hugo. tus. Unde Hugo in li. de sacramētis. duo sunt in quibus fides constat: cognitio ⁊ affectus. In altero scʒ in affectu cōstat quia ipsa in illo est. In altero. s. cognitione cōstat: q2 de illo est. In affectu vero fidei substantia inuenit̄. in cognitiōe vero materia. ppterea fides in affectu habet substantiā: q2 affectus ipse fides est. in cognitione vero materiā: quia de illo est qd̄ est in cognitione. fides igit̄ qua credit̄ est in affectione: qd̄ vero credit̄ in cognitiōe. cognitionem aūt hic intelligimus scientiā rex. non illam que ex presentia ipsarū cōprehendit̄: sed illā que auditu solo percipit̄: ⁊ ex verborū signatione manifestat̄. v. gra. cuʒ id qd̄ dicit̄: ⁊ ab illo qui audit intelligitur qd̄ dicit̄: etiā si nesciat vtruʒ sit vel non sit ita vt dicitur: scientia tamē est inq̄tum intelligit ⁊ scit quid est qd̄ dicit̄. Ad hanc cognitionem si fides accedat vt credat̄ qd̄ audiebat̄ ⁊ intelligebat̄ est credulitas in cognitione. et inuenit̄ in affectu substantia: in cognitione vero materia.

Sol. ad arg. j. et scd̄m. ¶ Ad primo obiectum dicendū. ꝙ prima veritas est finis speculationis s̄m rationem veri. virtutis vero fidei finis est s̄m rationē boni. vnde prima veritas compatur ad finē dupliciter. vt obiectū seu materia: ⁊ vt finis. vt obiectuʒ s̄m rationē veri. vt finis s̄m rationē boni. ex cōparatione ipsius prime veritatis vt obiectū non deprehendit̄ fides virtus: sed ex cōparatione s̄m ꝙ finis. vnde sicut charitatis finis est simplicit̄ bonū: ita fidei est quoddam bonū scʒ verū sub ratione boni. Et p hec p3 rn̄sio ad scd̄m.

Ad tertium. ¶ Ad tertium qd̄ obijcit de sciētia. dicendū ꝙ scientia q̄tum est de ratione scientie h3 verū p materia non p fine. vel si habet p fine: nō tamē habet s̄m rationē boni. ⁊ ideo scientia speculatiua nō est virtus siue scientia que est donum. ¶ Ad qd̄ manifestandū notandū est. ꝙ cum scientia dicatur in ratione esse seu in intellectu: rō accipit̄ tripliciter. Uno modo dicit̄ ratio vis cognitiua veri ⁊ falsi: boni ⁊ mali. et scientia in rōne hoc modo accepta est habitus speculatiuus ⁊ non est virtus. Alio modo dicit̄ ratio vis cognitiua veri ⁊ falsi: boni ⁊ mali ad hoc ꝙ fiat vel nō fiat. vel vt tēdatur in illud: vel vt recedatur ab illo. ⁊ s̄m hoc ratio est pars liberi ar. vt diffinitur ab Aug. Liberum arbitrium est facultas rationis ⁊ volūtatis. ⁊ hoc modo ratio vis motiua est inclinans per intentionē. Tertio modo sumitur ratio large ita ꝙ comprehendat iudiciū ⁊ appetitum seu rationem ⁊ voluntatem. ⁊ sic idem est quod libe. arbi. et s̄m has duas vltimas acceptiones in ratione dicitur esse scientia que est donū seu virtus.

Ad quartū. ¶ Ad quartum qd̄ obijcit de Hugone. dicendū ꝙ loquendo de fide materialiter. s. s̄m cognitionem: media est fides inter opinionem ⁊ scientiam. nec ex hoc dicitur virtus: sicut nec opinio nec scientia. loquendo vero de fide formaliter scʒ s̄m assensionē: non erit dicere fidem esse infra scientiam ⁊ supra opinionē cum ipsa certitudo fidei equiparetur certitudini que est scientie. s̄m ꝙ dicit August. ꝙ nihil est homini certius sua fide.

Ad quintū. ¶ Ad vltimū dicendum. ꝙ est considerare intellectum speculatiuum absolute: ⁊ est considerare intellectuʒ practicū absolute: ⁊ est considerare intellectum speculatiuū s̄m extēsionem ad practicum: s̄m ꝙ dicit philosophus ꝙ intellectus speculatiuus per extensionem fit practicus. In primo est pura cognitio. in secundo est pura affectio. in medio vero est cum affectione cognitio: seu cum cognitione affectio. Proprie ergo loquendo in intellectu speculatiuo. primo modo sunt habitus cognitiui: qui non sunt virtutes sicut sunt scientie. In intellectu vero practico absolute sunt habitus virtutum: que materialiter ⁊ formaliter sunt circa affectiones ⁊ voluntates. sicut est spes charitas ⁊ huiusmodi. In intellectu vero speculatiuo extenso seu in practico comparato ad speculatiuum sunt habitus virtutum qui habēt cognitionem p materia ⁊ affectionem p forma sicut est fides in theologicis: ⁊ prudētia in cardinalibus. ⁊ hoc modo nō est incōueniens eundē habitum esse in intellectu practico ⁊ speculatiuo. quia hoc modo non est in intellectu practico ⁊ speculatiuo s̄m ꝙ diuidunt̄ seu separant̄: sed s̄m ꝙ vniūtur. vt scʒ intellectus speculatiuus intendit̄ in practicū: ⁊ s̄m ꝙ practic9 informat speculatiuum.

Membrum quartum.

Utrū sit virt9 gn̄alis an specialis. SEquitur querere vtrum fides generalis virtus sit an specialis. Ad qd̄ sic. Quia nō est vnicū genus appetendorum sed diuersa genera: nō est vnica virtus appetendorum sed diuerse in specie. ergo eadem ratiōe cuʒ non sit vnicuʒ genus credendorum sed diuersa genera: nō erit vnica fides sed diuerse in specie. ergo fides est differens specie.

Arg. primū. Scd̄m. ¶ Item aliud est donū qd̄ est de eternis. s. sapientia: ⁊ aliud est donuʒ qd̄ est de humanis. s. scientia. ergo simili ratione alia est fides que est de eternis vt de deo trino et vno: alia est fides que est de humanis. vt de resurrectiōe hominū futura ⁊ retributione ⁊ pena.

Tertium. ¶ Item dicit Augu. Quī diuerse voluntates sunt in specie s̄m diuersa volita in specie. vnde alia est voluntas in specie qua volo honores mundi: alia qua volo voluptates carnis: alia qua volo diuitias. ergo eadem ratione diuerse erunt fides in specie s̄m diuersa credita in specie. ergo alia est fides qua creditur diuinitas. alia qua creditur humanitas. alia qua creditur resurrectio ⁊c.

Quartum. ¶ Item maxima est distātia inter omnia ea que habent cōcomitantiam illa que est inter creatum ⁊ increatum. Si ergo aliqua differentia trahit in speciem differentem: et ista trahet. fides. ergo q̄ est de increato et fides de creato est differens s̄m speciem.

Quintum. ¶ Item fides est de supplicijs eternis: ⁊ s̄m hoc generat timorem. Item fides est de premijs eternis: ⁊ s̄m hoc generat spem. ergo cum spes et timor sint diuersarum specieruʒ. fides ex qua generatur timor: ⁊ fides ex qua generatur spes eadem ratione erunt diuersarum specierum.

Sextum. ¶ Item s̄m vnamquāqʒ virtuteʒ gratuitam est aliquid amatū: sed nihil est amatū diuinis nisi sit cognitum cognitione que est fidei. ergo fides circuit finem vniuscuiusqʒ virtutis gratuite: seu illud sit verum: seu arduum: seu bonum. non enim quereretur nisi cognitum. cognoscitur autem per fidem. Relinquitur igitur ꝙ fides est generalis virtus.

Contra. ¶ Contra. Licet multi sint articuli fidei s̄m temporale ⁊ eternum: creatū ⁊ increatum. vna tamen est veritas per quā omni articulo inheremus. ergo nō multiplicatur fides s̄m temporale ⁊ eternum: sed vna erit propter vnitatem medij qd̄ est veritas. ¶ Item oīe quod est verum: a prima veritate verum est sicut dicit Augusti. ꝙ nulla creatura veritatem habet in se nisi a prima veritate cū sit in se vanitas. ergo cum nulla creatura a se veritatem habeat: nulli creature veritati adherendum est per se. Cum ergo fidei sit pprium adherere veritati per se: non adherebit fides nisi solūmodo veritati increate. ergo cum prime veritati ⁊ soli per se adhereat fides: licet sint diuersi articuli: non multiplicabitur s̄m species. sed s̄m vnam adherentiam vna erit. ¶ Item bonum ⁊ malum s̄m ꝙ accipiūtur a fide: accipiunt̄ preter actum

actum scʒ sub ratione veri. s̄m vero ꝙ accipiūtur a spe ⁊ a timore: accipiunt̄ s̄m actuʒ suū ⁊ sub differenti ratione. ergo sicut differentia rationis acceptionis boni ⁊ mali facit differentē spēm spei ⁊ timoris: eodē mō vnitas vel indrñtia acceptiōis rōnis boni ⁊ mali q̄ est rō veri faciet fidē vni9 spēi nō multiplicabit̄ ergo p spēs.

Responsio. ¶ So. dicendū ꝙ fides est virtus spālis. lʒ enim sit diuersitas articulorum: q2 tñ est conuenientia in illis: est vna fides oīum illorum. Est aūt cōuenientia articulorum in tribus. primo ī subiecto creditionis. scd̄o in rōne credendi. tertio in fine seu in termino. In subiecto creditionis cōuenientia est. q2 oēs articuli sunt de increato vero. lʒ qñqʒ cuʒ cointellectu increati: vt de deo trino ⁊ vno ⁊ hmōi. qñqʒ vero cuʒ cointellectu creati: vt de deo incarnato passo ⁊ hmōi. In ratione vero credendi est conuenientia: q2 oībus credēdis prima veritas est ratio credēdi. In fine vero creditionis est cōueniētia: q2 s̄m oēs articulos tenditur in vnuʒ verū qd̄ est summa ⁊ prima veritas.

Solo ad arg. primum. ¶ Ad primū ergo dicendū. ꝙ non est simile in appetendis ⁊ credendis. qm̄ in appetēdis s̄m virtutem differentes sunt ⁊ particulares ⁊ pprie rationes appetendi. ⁊ ideo sunt differentes virtutes circa appetenda sicut patet. caritas appetit deuʒ s̄m rationē boni. spes s̄m rationeʒ gloriosi. fides s̄m rationem veri. q2 ergo diuerse sunt: rationes boni gl'iosi ⁊ veri: ideo diuerse sunt virtutes fides spes ⁊ caritas. similiter ī alijs virtutibus. In credēdis vero non similiter est: q2 vnica est ratio oīum credēdorum propria ⁊ particularis. circa oīa credenda seu circa omnes articulos que est prima veritas. Si enim queratur. quare credis hoc vel illud. nō est nisi vna respōsio. scilicet q2 ita docet prima veritas. Unde si Geometria dicitur vna scientia: q2 est de vno subiecto: licet diuersas passiones pbet de eo ⁊ p diuersa media Multo fortius vna erit fides specie: quia est de vno subiecto ⁊ p vnū mediū credit quicquid credit.

Ad secundū. ¶ Ad secundum dicenduʒ ꝙ sapientia donum simpliciter est de eterno: scientia vero de temporali per se. ⁊ ideo diuersa sunt dōa s̄m speciem. Fides vero licet sit de articulo continēte tempus seu continente diuinam actioneʒ circa hominem seu creaturam: semper tamē est de eterno et increato: et semper dirigitur in eternum et in creatum. et ideo non multiplicatur per species. sicut patet de caritate: que quidem est ex parte dilectionis proximi de temporali. ex parte vero dilectionis dei de eterno. et tamen charitas non multiplicatur per species. ⁊ hoc est quia vna est ratio diligendi deum ⁊ primum. scilicet summa bonitas. eodē modo ex hac parte vna est ratio credēdi eternū ⁊ tēporale. id est prima veritas.

Ad tertium ¶ Ad tertium respondent. quoniam non sequitur s̄m diuersa volita sunt diuerse voluntates. ergo scd̄m diuersa credita diuerse fides: non est enim similis ratio in actibus ⁊ habitibus. quia ex vno habitu possunt exire actus diuersarum specierum. Uerbi gratia. ex habitu naturali qui est visus procedūt diuersi actus. scilicet videre album: ⁊ videre nigrum. qui sunt diuersarum specierum. Similiter ex illo habitu qui est fides: procedunt diuersi actus in specie. scilicet credere deum esse: credere filium dei natum esse de virgine ⁊ huiusmodi. Sed quoniam omnia ista eadem ratione creduntur: vt predictum est. ideo non habent nisi vnum habitum in specie ex quo procedunt.

Ad quartum ¶ Ad quartū iam patet responsio. quia fides semper est de increato: sed aliquando cuʒ cointelletu creati. sicut infra patebit.

Ad quintum ¶ Ad quintuʒ dicendum sicut dictuʒ est. ꝙ fides est de penis eternis ⁊ premijs secūdum rationem vnam que est premium verum. ⁊ ideo non est differens specie fides huius ⁊ illius. Spes autem est de premijs: timor de penis. non secundum rationem vnam: sed secundum differētes que sunt bonum ⁊ malum. ⁊ ideo sunt differentes specie. ¶ Si quis tamē obijceret. ꝙ fides est de bono inquantum bonum: ⁊ de malo inquātum malum: quia aliter non generaret fides spē ⁊ timorem. Dicendum ꝙ ista duo verum ⁊ bonuʒ opponuntur tanq̄ disparata: alio modo non. Dico autem oppositionem disparationē s̄m rationes. nam bonum cum creditur esse bonuʒ inquātum bonum cognoscitur: ⁊ preter hoc cum sit cognitum manens hmōi est sub ratiōe veri: ⁊ ita in quantū bonū cognoscitur: ⁊ inquātū verū cognoscitur: sed cū dicitur inquantum bonū cognoscit̄: dicitur ratio ex parte cogniti: cum vero dicitur inquantum verū cognoscitur redditur ratio ex parte cognoscentis: hec enim est ratio generalis rei cognoscibilis: inquantum est actu cognitum apud intellectum. Si vero cognitum dicat rationem ex parte cognoscentis: s̄m hoc fides nō est de bono: sʒ potius de vero: s̄m ꝙ dicitur ratio ex parte cogniti est de bono: ⁊ s̄m hanc rationē bonuʒ mouet affectum seu intellectum practicum.

¶ Ad vltimuʒ dicendum: ꝙ licet fides sit generalis quantum ad cognitionem non tamen generalis est s̄m ꝙ virt9 nec genus est s̄m ꝙ genus habet sub se species: sed s̄m ꝙ dicitur genus a generando potest dici ꝙ fides generat spem: ⁊ spes caritatem: ⁊ caritas generat rationem s̄m quam reducit omnem virtutē in finem ipsius caritatis: scʒ in bonuʒ: ⁊ de hac generatione dicit̄ Math. j. Abrahā genuit ysaac ⁊c. intelligitur: fides generat spem: ⁊ spes caritatem: et cum fides virtus nō sit sine affectione: licet ambitus cognitionis circūeat omnem finem: tamen affectio restringit eam circa certuʒ finem propriū: et ideo non multiplicatur in species. Ad sextum.

Membrum quintum.

Quid sit fides COnsequēter queritur quid sit fides s̄m diffinitionem. Et queruntur duo. Primo queritur de diuersitate diffinitionum fidei que inueniuntur ab autoribus. Secundo queritur de diffinitiōe quā ponit apl's.

Articulus primus.

De diuersitate diffinitionū q̄s ponūt autoritates. CIrca primum notandum ꝙ Iohā. Damasce iuxta apostolum describit fidē in quarto lib. sic. fides est eorum que sperantur hypostasis. i. subsistentia rerum redargutio que non videntur: indistabilis ⁊ inuidicabilis species eorum que a deo sunt nobis annunciata. ¶ Item Damasce. alio modo. fides est non inquisitus consensus. ¶ Item Dyo. in lib. de di. no. fides est ratio simplex veritatis per se existentis. ¶ Item supra habitum est ꝙ fides est virtus qua creduntur que non videntur. ¶ Itē Hugo de sancto victo. fides est certitudo animi de reb9 absentibus supra opinionem ⁊ infra scientiam cōstituta: queritur ergo quomodo differunt inter se iste diffinitiōes fidei.

Responsio. ¶ Ad qd̄ dicendum est: ꝙ fides prout dictū est s̄m Hugo. in cognitione habet materiam in affectione substantiam: ⁊ ideo fides potest notificari s̄m cognitionē ⁊ s̄m affectionē. Secundum affectionem tribus modis: contingit em̄ considerare fidem per comparationem ad suū genus: est enim in genere virtutis: ⁊ sic ponendo eaʒ in genere diffinitur sic. fides est virtus qua credū

tur que non videntur. Item contingit considerare fidem per comparationem ad suum principalem actum qui est assentire prime veritati sup omnia: ⁊ s̄m hoc diffinitur sic a Johan. Damasce. Fides est assensus non inquisitus circa primam veritatem. Item contingit considerare fidem per cōparationem ad finem seu ad ea que ordinata sunt per eam in anima in presenti ⁊ in futuro: ⁊ s̄m hoc describitur ab apostolo Hebre.xj. Fides est substātia sperandarum rerum. argumentum non apparentium: ⁊ ponitur ibi comparatio edificij presentis in anima ad edificium spirituale in futuro. Et quia duplex dispositio respectu finis est necessaria vna in affectu: alia in intellectu: ideo dicitur substantia reruʒ sperandarum ratione eius quod pertinet ad effectum: argumentum non apparentiū ratione eius quod pertinet ad intellectum: sic ergo accipiuntur tres diffinitiones fidei ex parte affectus. ¶ Ex parte vero cognitionis diffinitur fides tripliciter. potest enim cognitio fidei considerari tribus modis. Primo modo in comparatione ad credibilia que per ipsam cognoscunt̄: et hoc modo diffinitur a beato Dyo. Fides est ratio simplex veritatis per se existētis: sicut enim ratio que dicitur argumentum in alijs facit noticiam veritatis conclusionis. sic lumē cognitionis fidei est ratio apud intellectum cognitionis veritatis que est in articulis fidei: ⁊ hoc per se sine aliquo medio qđ accipiatur s̄m humanam rationem: ⁊ etiā simplex ratio est ad differentiam rationis que est argumentum in logicis: ibi enim ratio dicitur ꝑ modum complexionis ⁊ compositionis consistens in duabus propositionibus s̄m modum sylogisticū vel in vna s̄m modum enthimematis. Ad huius ergo differentiam dicitur fides ratio simplex non enim complicatur per modum cōplexionis sicut medium in propositionibus ex quibus elicitur cōclusio. Item potest cōsiderari cognitio fidei in cōparatione ad cognitionem que est eiusdem generis. Est enim in genere cognitionis fidei triplex differentia: quedam enim est ex humana ratiocinatione: de qua dicitur ꝙ fides non habet meritū cui humana ratio prebet experimentum. Quedā vero est ex scripturarū autoritate seu testimonijs: s̄m ꝙ dicit Augusti. ad Paulinam. Si diuinaruʒ scripturarum que canonice in ecclesia nominant̄ perspicua aliquid firmat̄ autoritate: sine vlla dubitatione est credendum. ⁊ Hebre.xj. Hi omnes testimonio fidei probati inuenti sunt. Quedam vero est ex lumine gratie infuso eleuante ipsum intellectum supra se ad assentiendū veritati prime propter se ⁊ super omnia: s̄m quem modum dicit Augusti. ad consentiū. Fides est illuminatio mentis ad summam veritatem. Et s̄m hunc modum diffinitur a Johan. Damasce. Indistabilis ⁊ iniudicabilis species eorum que a deo nobis annunciata sunt. Ista autem annunciata intelligit credenda sed quia credendis potest intellectus assentire per fidem habitam ex humana ratione: que quidem dijudicabilis est intellectu. Ideo ad huius differētiam dicitur fides species iudicabilis. Preterea qr potest assentire per fidem que colligitur ex scripturarum autoritate vel testimonijs: vt quia ita dicunt scripture: ⁊ quia ita antiqui patres crediderunt. ideo dicitur fides species indistabilis. Fides enim que est ex testimonio est velut remota dispositio ⁊ distans ratio respectu credendorum. Item potest considerari cognitio fidei in comparatione ad cognitiōes que sunt alterius generis: alterius enim generis sunt cognitio opinionis et scientie: s̄m quem modum diffinit Hugo de sancto victo. fidem sic. Fides enim est certitudo animi de rebus absentibus supra opinionem ⁊ infra scientiam cōstituta: quam diffinitionē sic explanat. Sunt quidā qui audita statim animo repellunt ⁊ contradicunt: ⁊ hi dicuntur negantes. Alij vero de his que audiunt necessariam partem eligunt ad cōsentiēdum: ⁊ hi dicuntur dubitantes. Alij vero alteram partem eligunt ad existimādū: sed non approbāt ad affectionem: quis vnū de duobus magis probabile intelligant: vtrum tamen idipsum verum sit asserere non presumunt: ⁊ hi sunt opinantes. Alij vero sic eligunt alteram partem vt eius approbationem in assertionem sumant: ⁊ hi sunt credētes: post ista genera cognitionis illud perfectius sequitur cum res non ex auditu solo sed per suā presentiam comprehendūt: ⁊ hi sunt scientes. Ex his ergo cōijci potest: quia fidem appellamus certitudinem: quia vbi adhuc dubitatio est fides non est ⁊ quia nimirum credere aliquid minus est q̄ scire: minus dico non quantum ad meritum: sed quantum ad cognitionem: plus enim est presentem videre q̄ absentem credere: ideo fides est certitudo infra scientiam: ⁊ quia plus est fide stare q̄ mutare existimationē: ⁊ plus credere q̄ existimare: relinquitur ꝙ fides est certitudo supra opinionem. Patet igitur diffinitio predicta: sic igitur patet ratio assignationis diuersarum diffinitionum fidei.

Articulus secundus.

De diffinitione fidei quaʒ ponit apl's. Argumen.j.

Queritur postea de diffinitiōe fidei quā ponit apostolus ad Hebre.xj. scʒ. Fides est substantia sperandarum rerum ⁊c. ¶ Circa hoc primo queritur: quare per duplicem actum diffinitur fides: scilicet per duplex genus actus: scʒ substare sperandis: ⁊ arguere non apparentia: cum alie virtutes non diffiniātur per actus plures sed per vnum.

Secundum.

¶ Item cum omnis diffinitio debeat assignari per priora et notiora: spes autem ⁊ speranda consequantur naturaliter fidem: videtur hec diffinitio: fides est substantia rerum ⁊c. dari per posteriora: ergo non est bene assignata.

Tertium

¶ Item cum omnis diffinitio debeat assignari s̄m illud quod cōuenit diffinito per se ⁊ non per accidens. fides autem non est rei sperande nisi per accidens: sed per se est rei credende: ergo non conuenienter dicitur substantia rerum sperandarum: sed magis rerum credendarum.

Obijcit̄ circa primā parteʒ diffinitionis

¶ Item queritur de singulis partibus: et primo quomodo dicitur substantia rerum spe. Nam cuʒ substantia dicatur multipliciter s̄m quatuor modos vt dicit philosophus in methaphisica: materia: forma: compositum: genus aut diffinitio nō potest dici fides substantia forma: quia fides nō est forma rerum sperandarum: sed magis credendarum: nec potest dici substantia materia: qr cum materia sit tribus modis in qua et ex qua ⁊ circa quam: non est fides materia ex qua sint res sperāde: cum nō permaneat cū bonis sperandis in gloria: nec etiā potest dici ꝙ fides sit materia ex qua: eo modo quo fidei succedent speranda eterna scʒ bona: quia s̄m hoc multofortius spes diceretur substantia rerum sperandarum: preterea non potest dici fides materia in qua reruʒ sperandarum: nec materia circa quaʒ sicut patet. ergo nec potest dici substantia cōpositum: nec sicut genus aut diffinitio

finitio sperandorū. ergo fides nō pōt dici substātia rerū sperandarum.

Scdm.

¶ Itē Cū bona eterna q̄ sunt res sperande fundent̄ in merito. meritū aūt est in oī virtute: ergo quelibet virtus dicet̄ fundamētum rerū sperandarum. si ergo eadem ratiōe dicit̄ substātia qua fundamentum sicut dicit Aug. relinquit̄ ꝙ quelibet virtus est substantia rerū sperandaruʒ.

Tertium.

¶ Item Cū fides sit non solum p̄miorū eternorum que sunt res sperande: sʒ etiam penarum eternaruʒ q̄ sunt res timende. videt̄ ꝙ non solum sit substantia rerū sperandarum. sed etiam timendarum. Nō ergo sufficienter dicit̄ cū dicit̄ substantia rerum sperandaruʒ.

Quartum.

¶ Item cū dicat Aug. in Ench. ꝙ fides est rerū p̄sentiū p̄teritarum ⁊ futurarum. spes vero est solum futurarū. ergo vniuersalior est fides q̄ spes. ergo fides non est diffinienda ꝑ res sperandas: cū istud non conueniat fidei vniuersaliter. nō igitur conuenienter dicit̄ substantia rerū sperandarum.

Quintum.

¶ Item cū dicit Aug. ꝙ ignota nō possumus diligere. ⁊ Greg. Nemo pōt amare qđ nō credidit sicut nec sperare. ergo fides est substantia rerū diligendarum sicut reruʒ sperandarū. ¶ Itē Diligenda sunt finis fidei sicut speranda. quare ergo non dicitur fides substantia rerum diligendaruʒ.

Obijcit̄ cōtra scdam partē.

¶ Itē querit̄ de alia parte diffinitiōis q̄liter scʒ dicitur. Fides argumentū non apparentiū. Naʒ cū argu. dicatur aliq̄n maxima ꝓpositio aliq̄n collatio p̄missarum ad cōclusionē. Nullo istorum modorum videt̄ fides posse dici argumentum. Relinquitur igit̄ ꝙ fides nō est argumētū.

Scdm.

¶ Itē Ubi est argu. est q̄si motus in rōne ⁊ ꝓcessus de vno ad alteruʒ sed fides cū credit articulo non ꝓcedit ꝑ aliud ad credendū illū: cū illuʒ suppōat ⁊ assentiat illi: igit̄ fides non dicet̄ argumentum.

Tertium.

¶ Iteʒ oē argumētum est ratio. virtus aūt diuidit̄ ex opposito rōni qr est habitus volūtarius. fides igitur cū sit virtus non erit ratio: ⁊ ita nec argumentuʒ. ¶ Si dicat̄ sicut quidam dixerunt. ꝙ fides est argumentum s̄m hunc modū. q̄n si aliquis dubitat resurrectionem futuram: vel aliquē alium articulū ꝑ fideʒ patriarcharum ꝓbabitur hoc modo. Ita crediderunt p̄triarche: ergo ita credendū est nobis. sʒ hoc argumentum est solum ꝑ locuʒ ab autoritate. talis aūt locus debilissimus est. ergo fides esset argumentū debilissimū.

Quartū.

¶ Item s̄m hoc nō esset fides argumentū vniuersaliter. sed solum fides priorum: nec etiā esset argumentum quo ad omnes. Nō em̄ apud antiquos qui primi crediderūt esset fides argumentum. Iteʒ s̄m hoc esset fides suasa ⁊ cius ratio imediata nō esset prima veritas. ¶ Si dicatur sicut dixerunt q̄dā: fides est argumētum rōne prime veritatis: cui innitit̄ ⁊ adheret ꝓpter se. Prima em̄ veritas est principium. mediū ⁊ extremū. prima em̄ veritas principium est s̄m ꝙ ab illa est fides habitus illuminās: ⁊ illi prime veritati adheret fides ꝓpter se: sed ꝙ adheret non habet a se sed a prima veritate ⁊ sic est principiū huius adhesionis. ¶ Itē ipsa veritas est cui adheret ⁊ ita est extremū. Preterea prima veritas est medium ꝑ qđ adheret: ⁊ ita est medium. prima ergo veritas est a quo habet ꝙ adheret. ⁊ cui adheret. ⁊ ꝑ qđ adheret ⁊ ita est principiuʒ mediū ⁊ extremū s̄m hoc ergo dicit̄ fides argumentū ꝑ similitudinē ratione prime veritatis. ¶ Sed si hoc dicatur. cōtra. s̄m hoc magis ipsa prima veritas diceret̄ argumentum q̄ fides: ⁊ ipsa fides diceretur conclusio quasi illata a prima veritate.

Quintum.

¶ Iteʒ queritur que sint illa non apparentia respectu quorum dicitur fides argumentum: aut enim nō apparētia dicunt̄ articuli. aut dicūtur bona futura. sed quocūq₃ modo dicantur: cum argumentū ducat in cognitionem eius cuius est argumentum ⁊ apparentiam: si fides est argumentum nō apparentium. faciet apparere non apparentia. sed cōstans est ꝙ in presenti non facit apparere. ergo nō est in presenti argumentū non apparentiū.

Sextum.

Item queritur quare dicitur argumentum non apparentium: et non argumentū dubiorum. Sic ergo obijcitur cōtra diffinitionem ⁊ partes diffinitionis.

Querit̄ de ordine partium diffinitionis.

¶ Item queritur de ordine partium diffinitionis cum intellectus prior sit q̄ affectus. fides autem dicitur argumentum non apparentium respectu intellectus. substantia vero respectu affectus. Ergo ecōuerso deberet ordinari diffinitio: vt diceret̄ fides argumentū non apparentium: ⁊ substantia rerū sperandarum.

Rn̄sio.

¶ Solutio. dicendum s̄m Hugo. de sancto victo. ꝙ diffinitio predicta non indicat quid est fides sed signat quid facit. Disponit em̄ ad ea que in patria habebuntur et cognoscentur. habebuntur affectu: cognoscentur intellectu. Inquantū disponit ad habere: dicitur fides substantia sperandarum rerum. inquantuʒ disponit intellectum ad cognoscere: dicitur argumentū nō apparentium: ⁊ ideo ista ratio apostoli non dat̄ per genus ⁊ differētias: sed datur ꝑ cōparationē ad primos ⁊ principales actus fidei.

Sol. ad .j.

¶ Ad primo obiectū circa diffinitionē dicendū ꝙ sicut dictū est. fides cōsistit in cognitione ⁊ affectiōe. In cognitione em̄ inuenit̄ fidei materia. In affectione substātia sicut dicit Hugo. Ratione ergo ipsius affectionis dicit̄ substantia rerum sperādarum. Ratione cognitionis dicit̄ argumentū nō apparentium: qr ergo esse eius materiale est in cognitiōe. ⁊ esse substātiale seu formale est in affectione. ideo ponit̄ in duplici genere: sed in vno formaliter: in altero materialiter.

Ad scdm.

¶ Ad scdm dicēdū. ꝙ queadmodū dictū est: hec diffinitio nō dat̄ ꝑ genus ⁊ differentiā formalem. sed dat̄ ꝑ actū in cōparatione ad finē s̄m ꝙ dicit Hugo. Fides est substātia sperandarum rerum: quia bona inuisibilia que per actū nondū sunt presentia: iam ꝑ fidem in nobis subsistūt. Scdm hoc ergo dicendū. ꝙ licet spes ⁊ sperāda sint posterius fide tp̄e ⁊ ḡnatione: tn̄ prius sunt s̄m rationē. s̄m ꝙ dicunt̄ actus ⁊ finis priora s̄m rōnem eis quoruʒ sunt actus ⁊ finis: que tn̄ posteritas scdm rōnem potest dici in ratione cause finalis: prioritas scdm naturam: s̄m ꝙ dicit philosophus in methaphisica ꝙ potētia prior est actu generatione ⁊ tempore. sed actus prior est potentia substantia ⁊ diffinitione.

Ad tertium.

¶ Ad tertium dicendū ꝙ fides cuʒ primus sit habitus gratuitus cōparationē habet ad obiectum cuius est. Et hoc modo diffinit̄ sic. Fides est qua credunt̄ que non videntur ⁊c. ⁊ cōparationem habet ad illud ad qđ est seu ad finē. Dicendū ergo ꝙ predicta diffinitio fidei nō datur per cōparationē ad obiectum seu ad illud cuius est: sed datur per cōparationē ad illud ad qđ est: et illud est bonū sperandū: ⁊ verum non apparens premium ¶ Et per hec patet responsio ad obiecta ḡnaliter circa diffinitionē.

Sol. ad obiecta circa p̄mā partem.

¶ Ad illud vero qđ primo opponitur circa primā partē diffinitionis. dicendum ꝙ fides dicitur substantia in rōne cause materialis. s̄m ꝙ dicit Johānes damasce. ꝙ fides est eorum que sperantur ypostasis. id est substantia rerū redargutio que non videntur. Dicitur autem in ratione cause materialis in qua velut prima dispositio materialis ipsius subiecti qđ est anima. Est enim materia in qua rerum sperandarum dupliciter si-

cut subiectum vel sicut dispositio subiecti. primo modo anima est materia rerum sperandarum. Scōo modo fides ſm q̄ explanat Hugo in suis sententijs. vbi ipse distinguit q̄ res subsistunt in anima multiplr. Per actū vt quādo res presentes sensui cōprehendunt. vel p imagines vt q̄n res absentes vel nō existētes in sua sititudine capiunt vel imagine. vel p experientiā vt q̄n ea que in nobis sunt sentiunt a nobis vt gaudium t tristicia: timor et amor que subsistūt in nobis t sentiunt. Nullo horū modoꝝ inuisibilia dei cōprehendunt a nobis. nec circa p̄sentia sunt vt sensu cōprehendant: nec sititudine aliqua imaginabiliter ab aīa cōprehendunt vel cōprehēdi possunt. neq̄ quēadmodū illa que in nobis sunt t sentiunt a nobis. Ex his ergo cōcludit. ergo fide sola subsistūt in nobis: t subsistētia eoꝝ est fides qua creduntur q̄ sunt: ſz nō qualia sunt. ¶ Ad scōm q̄ obijcit. q̄ ois virtus est substantia rerum sperandarum: q̄n ois virtus est ypostasis seu subsistenti a meriti. nō tn rerum sperandarum. Cuius em̄ spes sit certa expectatio proueniēs ex gratia et meritis. ſm q̄ beatitudo respicit meritum: sic fundat in virtutibus: q̄ actus vniuscuiusq̄ virtutis meritorius est. Scōm vo q̄ respicit expectationē fundat in spe. ſm aūt q̄ est certa fundat in fide: et sic intelligit illud. Fides est substātia rerum sperandarum i. aliarum rerum que expectant certitudo. Notandū tn est q̄ est certitudo fidei respectu rerum glorie ſm affectū vt habeant: t ſm hoc est fides substantia rerum sperandarum. Et est certitudo ſm intellectū vt videant: t ſm hoc est argumentū nō apparentium.

Ad scōm.

¶ Ad tertiū dicēdū. q̄ cū res timēde nō sint finis fidei nisi finis a quo vt declinent t p earū declinationē obtineamus res sperādas que sunt finis ad quē fides est. Ideo cū diffiniat fides p finē ad quē est: nō debet diffiniri per timenda sed p speranda. Preterea ea fides hic diffinit ſm q̄ est fundamentū edificij spūalis in aīa in presenti in cōparatione ad edificium spirituale in futuro qō cōplet in ipsa gloria eterna. Cōstat ergo q̄ nō pōt dici fundamentū vel substantia respectu timendarum sed solum respectu sperandarum. ¶ Ad quartū dicendum. q̄ est quidā affectus quo adheremus summe veritati p̄pter se. t iste cōmunis est ad preterita presentia t futura. et sine hoc affectu non pōt esse fides ſm primā intentionem virtutis. Iterum est alius affectus virtutis scōm quem adheret fides summe veritati t vult habere eam: t iste est spiritualis affectus. Et ſm hunc modū terminat respectu futuri boni. t respectu adipiscēdi finis de futuro. et scōm hoc diffinit in ista parte ab apostolo in cōparatione scz ad finem adipiscendum de futuro.

Ad tertium.

Ad quartū.

¶ Ad quintum dicendū. q̄ cum charitas sicut dicitur. j. ad Corinth. xiij. nō excidat. fides aūt excidat q̄. euacuabit. nec manebit i gloria ſm q̄ fides. substantia autē vel fundamentū manet in eo cuius est fundamentū vel substantia: non poterit fides dici fundamentum charitatis: vel substantia seu rerum diligendarum p se. Cū autem spes sit boni absentis quēadmodū fides rei absentis: t permanet cū fide in presenti t euacuat cum fide in futuro. t faciat q̄ res sperande ſm q̄ cadunt sub actu spei sint in anima. q̄ non est possibile sperare nisi preintelligat: credere erit fides substantia rerum sperandarum t nō diligēdarum. ¶ Ad illud qō primo obijciebat cōtra scōam partē diffinitionis. dicendum q̄ fides dicit argumentū. nō eo modo quo dicitur argumentum in logicis: sed dicitur argumentum per similitudinem quia sicut argumentum est generās certitudinem respectu eius cuius dicit argumentū: ita fides est certitudo respectu eius cuius est: scz veri nō apparētis. Distinguēdū igitur est q̄ argumentū dicitur multipliciter. Dicit em̄ argumentū brevis narratio subsequentiuz ſm q̄ dicit Silbertus in principio Leui. Hoc est argumentū totius libri. t argumentum appellat collectionē materie totius libri sumul sumpte. Itez argumentū dicit ostensio scōm q̄ dicitur in Job. iij. Qui male agit odit lucem t nō venit ad lucem vt nō arguant opera eius. ad Ephe. v. Oīa que arguunt a lumine manifestant. Item dicit signum seu miraculū scōm q̄ dicit Richar. in lib. de trini. Utimur in attestatione credendoꝝ seu confirmatione signis pro argumētis: p digis p experimentis. Item argumentuz dicitur in logicis. ratio rei dubie faciens fidem: t fides accipitur pro effectu argumenti. In theologicis vero est econtrario q̄ fides est faciēs argumentū seu rationem. Item argumentū dicitur certitudo ex qua animus mouetur ad aliud: t hoc modo fides dicit argumentuz nō apparentium. Dicitur ergo argumentū generaliter t nō apparentia in presenti preterito t futuro. ſm qō certitudinē facit et hoc modo arguit de preteritis presentibus t futuris. t dicitur argumentum etiam specialiter ſm q̄ certitudinē facit de veris eternis que nō apparent qō apparebunt.

¶ Ad scōm dicendum. q̄ fides dicitur argumentum nō p̄pue sed per similitudinem. quoniā sicut per argumentū venitur ad cōclusionis noticiam: ita per fidem magis ac magis illuminantē peruenit ad noticiam eternoꝝ bonorum nō apparētiū. t iste est motus rationis nō naturalis sed gratuitus.

Ad scōm.

¶ Ad tertiū iam patet responsio: q̄ fides nō dicitur ratio per modū speculationis seu nature: sed dicit ratio per modum affectus t gratie. t hoc ratione articuloꝝ qui sunt principia fidei per se nota. Cū ipsis em̄ articulis inuenit causam quare credat eis. scz primam veritatē: vt sicut in alijs sciētijs ipsa principia credimus propter se: vt omne totum maius est sua parte t huiusmodi. ita propter gratiam fidei credimus deum esse trinum et vnuz t alios articulos: t gratia fidei est ratio qua arguitur eorum veritas. ſm hoc ergo fides est ratio t virtus.

Ad tertium.

¶ Ad quartū dicenduz q̄ sicut supra dictum est. Est fides que generatur ex naturali ratione: t est fides que generatur ex testimonio seu ex scripturarum autoritate: t est fides que generatur in anima ex lumine gratie. Duobꝰ modis primis habet fides certitudinē effectus. efficitur em̄ ex certitudine rationis vel autoritatis. et ideo est ex argumento. Ultimo vero modo est fides faciēs certitudinem prout dictuz est. ideo fides est argumentum: t per hoc patet responsio ad illam opinionem: qua dicebatur fides est argumentum. co q̄ per fidem esset probatio: non enim hoc dicitur nisi scōm hunc modum qui dictus est. Ad aliam opinionem qua dicebatur q̄ fides esset argumentum ratione p̄me veritatis. concedendum est q̄ ratione p̄me veritatis fides dicitur argumentū. id est certitudo seu faciens certitudinem. sed cum obijcitur q̄ prima veritas ſm hoc magis dicit argumentū. dicendum est q̄ prima veritas ſm q̄ in fide: facit argumentū. id est certitudinem de ipsa. Notandum tamen q̄ quozūdam certitudo est in anima p̄pter rei intelligibilis euidentiam: et hec est certitudo principioꝝ quibus anima cōsentit p̄pter se: vt omne totum maius est sua parte: t̄c. huiusmodi. non p̄pter ipsius intellectus informationez sicut patet in illo qui primo audiuisset hoc principiū. omne totuz maius est sua parte: q̄ statim hoc audito cōsentiret p̄pter rei euidētiā. Quorūdam autem est certitudo non propter rei intelligibilis euidentiam: sed propter intellectus informationē: ſm quē modum est certitudo fidei: sicut enim per lumen fidei informatur intellectus vt certitudo sit respectu omniū credendoꝝ: t sicut ex illa parte in principijs rei euidentia est sufficiens argumentum vt ei consentiat intellectus: ita ex ista parte informatio intellectus per lumē p̄me veritatis in fide est sufficiens argumentū vt cōsentiat intellectus ipsi p̄me veritati in omibus credendis. Et per hec patet declaratio illius opinionis.

Ad quintum

¶ Ad quintum dicendū q̄ non apparentia dicuntur tribus modis: scz articuli: bona eterna: rationes credendoꝝ: et respectu istoꝝ trium fides potest dici argumentū. i. certitudo. Fides enim est certitudo respectu articuloꝝ prout dictū est: fides etiam est certitudo bonoꝝ eternoꝝ que modo nō apparent q̄ postea apparebunt: fides etiā est certitudo oīm rationū credendoꝝ: verbi gratia: sunt rationes credendoꝝ valide t apparentes: vt quoniā deus est t vnus t omnipotens: qō philosophi multis rationibus probant: t sunt rationes credendorum nō apparentes: t debiles ſm humanam rationem: vt quoniā xp̄s est incarnatus t passus: quas introducit Anſel. in lib. Cur deus homo et alij: tamē hmōi ratiōes informate per fidem infusam a deo per ipsum lumen fidei robur accipiūt vt que videbantur cōgruitatis t bonitatis soluz esse per lumē fidei videant necessaria: t hoc mō fides est argumētū nō apparentiū faciēs ipa apparētia in p̄senti: q̄ rōnes que faciūt p fide que puus nō erant apparentes. per fidē fiant apparentes: et sic est argumentū non apparentium: respectu credendorum. Unde dicit. ij. ad Corin. x. Arma militie nostre nō sunt carnalia: sed potius deo ad destructionem munitionū cōsilia destruentes: t omnem altitudinē ertollentē se aduersus sciētiam xp̄i: t in captiuitatē redigentes oēm intellectū in obsequiuz xp̄i iesu. ¶ Ad vltimū iam patet responsio. Fides enim que fit ex ratiōe est respectu rei dubie. Fides vero que non fit ratione: sed ex rei euidentia vel ex informatione intellectus: non est rei dubie: immo ſm q̄ est ex euidentia rei est de re credita t apparēti sicut patet in fide principiorum. Scōm vo q̄ est ex informatiōe intellectꝰ est de re credita ſz nō apparenti quomō est. fides articuloꝝ: t sic patet responsio ad obiecta contra secundam partem diffinitionis.

Ad sextum

¶ Ad vltimū vero quod queritur de ordine partium diffinitionis: dicendum q̄ ordo ibi attēditur ſm dignitatem: vnde q̄uis cognitio intellectus prioꝝ sit origine q̄ motus affectus tamē dignitate seu electione prioꝝ est affectus q̄ motus intellectus: ſm q̄ distinguit Augu. Prius electione t prius origine. Prius origine: vt flos fructu: prius electione: vt fructus flore: ſm hunc moduz quātum ad ordinem originis prius est fidem esse argumentum q̄ esse substantiam sperandarū rerum: ſm ordinem electionis econuerso ſm q̄ ordinatur ab apostolo. Posset tamen dici aliter: q̄ finis fidei qui comprehendit eterna: potest dupliciter considerari: in spe t in re: in spe de presenti in re de futuro. In prima ergo pte diffinitiōis insinuatur finis in spe ratione cuius dicitur esse fides substantia rerum sperandarū. In secunda vero parte insinuatur finis in re q̄ cōsequit ratione cuius dicitur argumentuz nō apparentiū. Sic ergo patet descriptio.

Respōsio ad questio. de ordine partiuz diffinitionis.

Membrū sextum.

De actu fidei formali t materiali.

¶ Onsequenter queritur de actu fidei formali t materiali hoc modo. Primo an credere dicatur vniuoce vel equoce. Secundo quid sit credere ſm intentionem generalem. Tertio quid sit credere vt est actus fidei formalis qō est assentire. Quarto de actu fidei materiali qō est cognoscere. Quinto quid sit cognoscere per fidem. Sexto quid sit puus credere vel intelligere.

Articulus primus.

An credere dicatur vniuoce vel equiuoce.

¶ D primum sic obijcitur in lib. iij. Joh. damascē. fide oīa humana t spiritualia consistūt. fide enim agricola incidit telz lure: fide nauta parua ligna committit animā suā: fide intelligim̄ ex nō ente ad esse: omnia deducta esse dei virtute: quod sonat ei quod dicit Apls ad Hebre. xj. Fide intelligim̄ aptata esse seculo verbo dei: oīa igitur diuina t humana dirigimus fide: ſz videtur q̄ fides dicatur de his nō vniuoce sed equiuoce: sicut spes cū dicitur de temporalibus: vt. j. ad Corin. ix. In spe arat qui arat et cū dicitur de eternis: nā talis spes cōgruit huiꝰ fidei: de qua dicit Damascē. neq̄ enim agricola incidit tellurem fine fide: t si hoc quomodo sit semel ponitur a Damascē. nā termino semel posito non est vtendum equiuoce.

Argumen. ſ. Damascē.

De spe.

¶ Item videtur fides t credere ſm qō dicitur de humanis rationibus vt de principijs t conclusionibus: aliter accipi q̄ fides ſm q̄ dicitur de credēdis: scz de articulis: maxime cū primo modo fides sit per probationes: per habitudinem eoꝝ que faciūt lucē manifestissimam. Secūdo modo nō: immo nō habet rationem medij nisi primā veritatē.

Secūdum.

¶ Sed contra hoc videtur qō dicit Augu. in lib. lxxxiij. q. vbi dicit. Tria sunt genera credibiliū: quedam enim creduntur t non intelliguntur vt historie: alia prius creduntur q̄ intelligantur vt articuli: alia prius intelliguntur q̄ credantur: vt vniuersalia: nisi accipiatur vniuoce credere: nulla videtur diuisio Augusti.

Contra.

¶ Item queritur an credere vniuoce accipiatur ſm q̄ est actus fidei virtutis t fidei informis: t videt q̄ nō: sicut homo non dicitur vniuoce de homine vero et picto: t oculus de eruto t videte. Item queritur quantum differt credere cuz dicitur demones credunt: et cum dicitur de desperato q̄ credit: et cum dicitur de simplici peccatore: t vtrum accipiat ibi credere affectiue aliquo modo vel tātū cognitiue.

Querit vltimo.

¶ Solutio. dicendum q̄ fides vel credere ſm q̄ dicitur in autoritate Damascē. de diuinis t humanis nisi fide diuina t humana dirigimus: non tenetur vniuoce vel equiuoce: vniuoce non: quia nō est cōmune genus accipere: equiuoce non: qr vbicūq̄ est credere seu de diuinis seu de humanis: est adherentia summe veritatis: t ideo quia fit comparatio ad vnum non accipitur equiuoce. Quare dicendum est. q̄ accipitur multipliciter ſm prius t posterius. Ita enim erit de credere sicut de veritate que multipliciter dicitur de veritate creata t increata: per hec patet solutio de spe: quia spes similiter de eternis t temporalibus dicitur: ſm prius t posterius. Sicut enim spei de eternis respondet fides de eternis. Ita fidei de temporalibus spes de temporalibus. Eodem modo respondendū est ad illud qō obijcitur qualiter accipiatur fides de rōnibus humanis t de credibilibꝰ diuinis: dicendū est q̄ ſm prius t posteriꝰ: nec obstat q̄ fit adherētia ex hac parte per medium: ex illa nō: qr licet fit differentia in modo adherendi: respectus tn est adueritatem ſm prius t posterius dictam: nec est simi-

Respō. ad auto. Dama.

Ad secūdum.

le qđ obijcit de hoīe picto ⁊ vero: qꝛ illud ſm metaphorā dicitur de fide. vnde nō dicit equiuoce credere de formato ⁊ informi ſed analogice: qꝛ credere formate fidei: eſt veritati amore inherendo in illā tendere. Credere autē fidei informis: eſt adherere eidem veritati: licet amore non tendat in illā ſicut credere fidei formate. *Ad vltimum queſitum* ¶ Ad illud qđ queritur quo modo differt credere prout eſt hominū q̄ ſunt in peccato: ⁊ damnatorū: ⁊ demonū: dicēdū eſt ꝙ nō dicitur vniuoce nec equiuoce: ſed ſm pri⁹ ⁊ poſterius: vnde ad ſciendū oīa notandū: ꝙ dixerūt quidam ꝙ fides in gñali ſumpta aut eſt habit⁹ cognitiuus tm̄: aut ita cognitiuus ꝙ affectiu⁹: ſi eſt cognitiuus tantū: aut eſt vniuerſalis aut particularis: ſi vniuerſalis: aut faciēs aut factus ſi faciēs tūc eſt vt de principijs vt omne totū maius eſt ſua parte: ſi factus: ſic eſt de cōcluſionib⁹: ſi ita cognitiuus ꝙ affectiuus: tunc eſt affectiuus a quo aut in quid: ſi affectiuus a quo: tunc eſt vt fides demonum que eſt cū timore. Jaco. ij. Demones credunt ⁊ cōtremiſcunt. Si affectiuus in quid tunc dupliciter: aut enim per modū peruentionis inquantū pertinet ad viā: aut nō: ſi nō per modū peruentionis ſed citra: tunc eſt vt eorum qui ſunt in peccato mortali: tamen agunt opera de genere bonorū: vt elemoſinas ⁊ hmōi: ſi eſt per modū peruentionis inquantū pertinet ad viā: tunc eſt fides formata: ⁊ ita fides ⁊ videre accipitur de his ſm prius et poſterius per quoſdam gradus.

Articulus ſecundus.

Quid ſit credere ſm intētionē generalem. Argumen. j. Auguſti.

Deinde queritur quid ſit credere generaliter ſm ꝙ eſt habit⁹ gratuiti. Ad qđ ſic Auguſti. videtur diffinire quid ſit credere. ij. ad. Corin. iij. ſuper illud. Nō ꝙ ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis quaſi ex nobis. glo. hic attendāt ⁊ v̄ba iſta ꝑpēdāt q putāt ex nobis eſſe fidei ceptū: ⁊ ex deo eſſe fidei ſupplemētū. cōmēdās eñ iſtā gratiā que nō datur ſcđm aliqua merita; ſ3 efficit oīa bona merita inquit nō ꝙ ſufficientes ⁊c. ⁊ infra quāq̄ ⁊ ipſum credere nihil aliud eſt q̄ cum aſſenſione cogitare. ſic ergo credere eſt cum aſſenſione cogitare: ſed hoc poteſt cōuenire alijs principijs a primo. ſc3 pricipijs oīm ſciētiarū: ergo non differt credere ꝓut eſt naturale et gratuitū. Forte reſpōdebit ꝙ addēdū eſt aſſentire propter ſe: ſed hoc ipſu3 verū eſt de principijs ſcđ3 q̄ pricipia: quia eis aſſentitur propter ſe ſi vero dicatur ꝙ credere ſit aſſentire prime veritati propter ſe ſic fornicationē eſſe peccatū mortale et fidē eſſe v̄tutē: et penā eternā eſſe: nō erit creditū. qꝛ nullū horū eſt prima veritas. ſimiliter ſecundū hoc incarnatio paſſio et ſimilia nō creduntur

Secundum ¶ Jtē ſuper eūdē locū dicitur in glo. ꝙ nullus credit aliquid niſi prius cogitauerit eſſe credēdū. ſed credere nihil aliud eſt q̄ cogitare ⁊c. ergo credens cogitat aliquid eſſe credēdū ergo quidam motus neceſſario ꝑcedit motū fidei: et ille non poteſt eſſe meritori⁹. cū naturaliter ꝑmus motus meritori⁹ ſit fidei: licet aliq̄n aliter cōtigat.

Tertium ¶ Jtē cum in credere ſint duo. cogitare et aſſentire. in quo genere ponetur credere. vel in genere qđ eſt cogitare vel ī genere quod eſt aſſentire. Si in genere qđ eſt aſſentire: ergo nō erit demonū fides: qꝛ nō aſſentiūt veritati eius quod credūt qꝛ dicit Damaſ. de angelis malis Eorum volūtas eſt rebellare deo. Si vero ponatur in genere eius quod eſt cogitare: ergo fides non erit habitus motiuus potētie et ita nec virtus

Ad primum. Rñſio et ſolo ¶ Ad hoc dicēdum ꝙ actus declaratur ꝑ propriam materiam: vt credere per creditum Nota ergo ꝙ creditum eſt cogitabile ens ſupra rationem primu3 cui propter ſe datur aſſenſus. Jn hoc ꝙ dicitur ſupra ratione. ſeparatur ab his quorum eſt credulitas ſcđ3 rationem: eſt in principijs ſciētiarum. Jn hoc autem ꝙ dicitur primū. ſeparatur ab huiuſmodi que ſunt creature. Jn hoc autem ꝙ dicitur cui datur aſſenſus propter ſe. ſit ſeparatio ab illa cognitione que poteſt eſſe per viā rationis de his que ſunt ſupra rationem. Credere ergo ē aſſentire credito primo modo ente ſupra rationem propter ſe. ¶ Ad illud autē ꝙ fornicationem eſſe peccatum et huiuſmodi nō ſunt credita ſcđ3 hanc rationē: infra reſpōdetur cum agetur de his que vere ſunt articuli et que non.

Ad ſecundū ¶ Ad illud vero qđ queritur vtrū cogitare precedat credere. reſpondēdum eſt ꝙ ſemper cogitare ꝑcedit naturaliter credere ſed non ſemper actu. immo quandoq3 precedit: quandoq3 comitatur: quandoq3 ſubſequitur et illud quod precedit tempore non eſt ceptum fidei. niſi accipiatur de cepto extra ſumpto. Qđ autem oſtēditur per id qđ dicitur in luc. de beata virgine ibi. et cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. ecce cogitatio precedēs fidem: tandē conſentit cum dixit poſt verba angeli. Ecce ancilla domini ⁊c. Et nota ꝙ in motibus intellectus rationi coniuncti non ſolum cogitare eſt prius natura q̄ ſic aſſentire ſed etiam tempore et eſt vltima collatio ſeu terminus collationis ſimul etiam cum conſenſu. tamen quandoq3 contingit aliter. vel propter lucem manifeſtiſſimā vt in per ſe notis: quale eſt: de quolibet affirmatio vel negatio: oē totū maius eſt ſua parte quibus aſſentitur q̄ cito accipiuntur: quandoq3 propter ſolertiam exercitati circa huiuſmodi: nam exercitati ⁊ periti medium inueniunt: ⁊ in proſpecto tempore vel ſtatim vidēt veritatem. Eodem modo contingit in intellectu fieri: qui nō eſt rationi coniunctus: vt in eis que ſunt fidei per lucem interiorem perinfuſam per quam ſatis in quibuſdam abſq3 diſcuſſione inclinatur cōſenſus: in illis eſt cogitare ſimul cum aſſentire: licet pri⁹ naturaliter: ⁊ ſic intelligendū eſt verbū Auguſti. ſc3 de prioritate nature ⁊ non temporis. Quādoq3 cogitare eſt ſubſequens fidem: ⁊ hoc cogitare eſt maxime admiratiuum: de hoc qđ gratia dei factū eſt in ipſis qđ vix poſſunt concipere: hinc dicit Auguſti. in lib. de confeſſionibus. Nō ſufficiebam cogitare ⁊ conſiderare conſiliū dei ſuper redemptione generis humani: ⁊ per hoc patet ꝙ non ſemper preexigitur deliberatio de credendo vtrū ſit credēdum: ⁊ deinde ꝙ credat: ſed ſimul eſt cogitare ⁊ aſſentire tēpore: ⁊ nō intelliguntur eſſe ibi duo act⁹ niſi ratione termini duplicis: ⁊ prior cōformatur in cōpoſitione velut oppoſitoru3: ſequens v̄o tranſit in rem oppoſitā ſc3 credere: qđ cu3 ita ſit: manifeſtū eſt qualiter initiū: ſc3 cogitare hmōi a gratia ſit gratūfaciente: que eſt fides: ⁊ ſimiliter cōſummatio actus que eſt credere.

Ad tertium ¶ Ad aliud reſpondēdum eſt: ꝙ credere eſt in genere eius qđ eſt aſſentire: ⁊ qđ obijcitur de diabolo. dicēdū ꝙ aſſentire dupliciter accipitur: q̄nq3 dꝛ aſſentire ponere ita eſſe: ⁊ etiam tendere in illud: ⁊ ſic non conuenit diabolo: quia eius credere eſt hoc: ſed non in hoc: aliq̄n aūt dꝛ aſſentire ponere ita eſſe: nō tñ in illud tēdere: ⁊ ſic cōuenit diabolo: ꝑ hec ptz reſpōſio ad oīa.

Articulus tertius.

Quid ſit credere prout eſt actus formalis fidei.

Tertio queritur quid ſit credere prout eſt actus formalis fidei. Ad qđ ſic Augſti. Credere in deum eſt credendo amare: credendo in eum ire. credendo ei adherere:

⁊ membris eius incorporari. *Obijcit. Arg. primū.* ¶ S3 obijcitur cum amare ſit caritatis. credere aūt in deū ſit fidei formate qđ eſt credendo amare: ergo fides formata eſt caritas qđ eſt falſu3. Relinquit igit ꝙ credere in deū nō eſt credendo amare. *Scđm.* ¶ Jte3 Si quicūq3 amat tendit ꝑ affectū in id qđ amat. ergo credendo in id qđ amat tendit: ergo idē eſt qđ dicit credēdo amare ⁊ credendo in eū ire. *Tertium.* ¶ Jtē Adherere videtur eſſe ſpei virtutis ſm hoc quod dicitur. mihi aūt adherere deo bonū eſt. non ergo credere in deum qđ eſt fidei: eſt credendo adherere deo. *Quartū.* ¶ Jte3 Jncorporatio mēbrorū xp̄i eſt vltima vnio aīmarū ad deum. ſed vltima vnio eſt ꝑ caritatē: ergo īcorporari eſt caritas. Ergo credere non eſt membris dei incorporari.

Rñſio. ¶ Ad hoc dicēdū. ꝙ hic deſcribit actus fidei formate ꝑ potiſſimas cōditiones. ⁊ cū ſint quattuor hic conditiones. due prime ſunt actus fidei ſm ſe: due v̄o vltime ſunt ipſi⁹ fidei ſm ꝙ cōiungit ipſi ſpei ⁊ caritati prima aūt conditio eſt credendo amare. ſecunda eſt credendo in eum ire. amare pertinet ad affectum: ire ad effectum. ⁊ ſm hoc diſtīguit fides formata ab informi. fides eñ informis priuatur affectione amoris ſm ꝙ dicitur. j ad Cor. xiij. Si habuero fidē ita vt montes transferam. caritatē aūt non habea3 ⁊c. Priuatur etiā effectus debiti operis ſm ꝙ dicit. Jac. ij. Fides ſine opibus mortua eſt. ideo non cōuenit ei credendo amare ꝑ affectum nec credendo in eū ire ꝑ effectum. ſ3 hoc conuenit ipſi fidei formate. que eſt ſicut dicit apl̄s ad Gal. v. operans ꝑ dilectionem qꝛ operans nō conuenit ei credēdo in eu3 ire: qꝛ ꝑ dilectionem cōuenit ei hec conditio credēdo amare: ſic ergo due prime cōditiones cōueniūt fidei formate ſm ſe. tertia conditio eſt credendo ei adherere. quarta mēbris eius īcorporari. que due conditiones conueniunt fidei in q̄tum cōiungit ſpei ⁊ caritati. Jn q̄tum cōiungit ſpei vt diſponēs ad illam conuenit ei adherere. Herere eñ prime veritati habet fides ex ſe. ſed herere ſeu adherere ſicut expectare beatitudini habet ex ſpe. Jnq̄tum v̄o cōiungitur caritati ſicut diſponēs illā: conuenit ei credendo incorporari. ſm ꝙ dicit Hugo de ſancto Victo. in ſententijs ſuis. Per fide3 mēbra efficimur. per dilectionem viuificamur. per fide3 accipimus vnionē. ꝑ caritatem accipimus viuificationem.

Ad id qđ obijcitur. Arg. primū. ¶ Ad id qđ obijcit ꝙ amare eſt caritatis. dicendum ſm Auguſtinum. ꝙ amare dicitur communiter ſm ꝙ quelibet virtus diffinitur per amorem a beato Auguſtino ⁊ ſm ꝙ amor dicitur prime veritatis in fide. amor beatitudinis in ſpe. amor bonitatis ī caritate. Alio modo dicit amor ſpāliter ſm ꝙ dicit ꝙ eſt amor bonitatis vt bonitas: ſm hoc amare dicit duobus modis generaliter ⁊ ſpāliter. dicēdū igit ꝙ cū dicit credere in deū eſt credendo amare. amare non ſumit ibi ſpāliter ſm ꝙ eſt bonitatis inq̄tum bonitas: qꝛ hoc modo amare eſt caritatis: ſ3 dicit amare generaliter ſm ꝙ eſt reſpectu veritatis prime. inquātū bona ⁊ delectabilis eſt virtuti rationali. *Ad ſcđm.* ¶ Ad ſcđm dicendū. ꝙ in deū ire eſt dupliciter ꝑ affectu3 ⁊ effectum. Amare v̄o deum ponit ire in deū ꝑ affectū ſed non ponit ire in deum ꝑ effectum. ⁊ ideo non ſuperfluit ꝙ dicitur credendo in eu3 ire. *Ad tertium.* ¶ Ad vltima duo patet reſponſio quia licet adherere deo et incorporari conueniant ſpei ⁊ caritati principaliter: nihilominus tamen conueniunt ipſi fidei ſm ꝙ coniungitur eis.

Articulus quartus

De actu fidei materiali an in p̄ńti ſit aliter cognoſcere deū q̄ per fidem. Augu.

Conſequenter querit de actu fidei materiali. Nā credere dicit formaliter aſſentire. materialiter cognoſcere. ſm ꝙ dicit Hugo. Fides in cognitiōe h3 materiā. in affectione ſubſtantiā. et circa hoc querit. an in p̄ſenti ſit aliter cognoſcere deū q̄ ꝑ fidē. Ad qđ ſic Aug in li. de vidēdo deo inter videre ⁊ credere hoc diſtare dicimus. videnť eñ preſentia: credunť aūt abſentia. Preſentia aūt intelligun⁹ in hoc loco dicta. que preſto ſunt ſenſibus ſeu corporis ſeu animi. ſi ergo ipe deus ī p̄ńti nō cognoſcit niſi vt abſens et nō vt preſens: relinquit ꝙ nō cognoſcit niſi per fidē. Qđ autē nō cognoſcat niſi vt abſens ꝓbat ꝑ Ambro. cuius autoritatē ponit Aug. in li. de vidēdo deo: deus cum abſens putat videt. cu3 preſens eſt nō videt. Ergo nō cognoſcitur niſi vt abſens. ¶ Cōtra. Cognoſcitur ꝑ naturalē rōnem vt habetur. j. ad Ro. Jtē cognoſcit per donū intellectus. ⁊ ꝑ donū ſapientie. Cognoſcit etiā in raptu ſicut cognouit. Paulus. ij. Cor. xij. Ex his relinquitur ꝙ aliter cognoſcit q̄ ꝑ fidē. *Rñſio.* ¶ Solutio. dicendu3 ꝙ deus aliter videt in preſenti q̄ per fidē. et ad illud qđ obijcit: dicendū ꝙ deus dicitur abeſſe duobus modis. vno modo quādo nō eſt preſens ꝑ ſpeciem ⁊ hoc modo videtur per fidē. alio modo cu3 nō eſt preſens ſcđm immenſitatē ſue ſubſtantie ⁊ virtutis. ⁊ hoc modo eſt abſens ipſi creature ⁊ hic et in patria: qꝛ nō cōprehēdit immenſitatē. vtroq3 modo intelligitur autoritas Ambro. cum abſens putatur videt. cū preſens eſt nō videt: qꝛ lic3 hoc modo nō abſit ſcđm rem: abeſt tamē ſcđm reputationem. ſcđm ꝙ dicit Aug exponēs verbū Ambro. in lib. de vidēdo deo. Cum abſens inquit putatur videtur: nota ꝙ nō dicit cū abſens eſt. ſed cū abſens putat. nuſq̄ enim eſt abſens qui celū ⁊ terram implet. neq3 ſpacijs intercludit paruis neq3 magnis diffundit. vbiq3 totus eſt ⁊ a nullo ɔtinetur loco. hoc qui excedēte mēte intelligit. videt deū etiā cu3 abſens putat. Ex his ergo patet ꝙ cū dicit Augu. ꝙ creduntur abſentia. vocat abſens qđ nō eſt preſens ꝑ ſpeciem. Quādo aūt poſtea dicitur ꝙ deus nunq̄ videt niſi abſens. verum eſt niſi abſens vel ſcđm immenſitatem ſuam.

Articulus quintus.

Quid ſit cognoſcere per fidem.

Queritur poſtea quid ſit cognoſcere ꝑ fidem. Nā ſi dicunt abſentia credi: p̄ſentia videri. cum imaginatio ⁊ memoria ſint reru3 abſentiū: imaginari ⁊ memorari erit credere qđ eſt falſu3. ergo nō eſt ꝓpria differentia inter videre ⁊ credere: qꝛ videnť preſentia credunť abſentia. ¶ Jtem videt ꝙ cognoſcere per fidē idem ſit qđ ſcire. Aug. in li. de vidēdo deo aſſumens illud. j. Joh. iij. Qđ cū apparuerit ſimiles ei erimus. ita dicit. ſcire ſe dicit qđ nōdum factū fuerat. nec videndo ſed credēdo cognouerat. ergo credere eſt ſcire. ⁊ cognitio fidei eſt ſcientia. ¶ Jtem Aug. in eodē. Scientia noſtra cōſiſtit ex rebus viſis ⁊ creditis. *Cōtra. arg. j.* ¶ Cōtra. Triplex eſt acceptio intellectus. opinio: fides: ſcientia. Fides dicit acceptio ſupra opinionē ⁊ infra ſcientiā. ergo fides non eſt ſcientia vel opinio. ¶ Jtem eſt videre ꝑ ſpeciem. et eſt videre per ſpeculum in enigmate ſm ꝙ dicit. j. Cor. xiij. Uidemus nunc per ſpeculū in enigmate: tunc autē facie ad faciem. ſed credere eſt videre per ſpeculū ſeu in enigmate: ergo credere eſt videre. ergo nō diſtat credere ⁊ videre. Non ergo veru3 dicit Aug. q̄ dicit videnť p̄ſentia credunť abſentia

Rñſio. ¶ Ad hoc reſpondendū eſt ſm Aug. in lib. de vi-

dendo deo vbi dicit. non quia dixi quia absunt. a sensibus nostris ea credi. sic accipiat vt inter illa deputentur que aliquando viderimus. ⁊ nos vidisse retinemus: certiq; sumus quāuis tunc non presto sint cum recoluntur a nobis: neq; eñ inter credita sed inter visa reputantur. videre eñ est sensu corporis vel intuitu mentis rem reprehendere. credere vero est quod in conspectu mentis vel corporis nunꝙ affuisse recolitur. ⁊ p hoc patet ꝙ cognoscere fidei non est idē quod reminisci vel imaginari. quia cū dicit Augu. ꝙ creduntur absentia ītelligit absentia que nec sensu corporis nec intuitu mentis conspiciuntur quasi prius vi a. sic au-

Solutio ad Cōtra .j.

tem absentia nō sunt de quibus est memoria vel imaginatio. ¶ Ad illud quod obijcitur. ꝙ videt idem esse fides quod scientia. dicendum ꝙ scientia dicitur stricte cognitio per causaz. ⁊ hoc modo cognitio fidei non est scientia. Alio modo dicitur scientia cognitio rei per intellectū. ⁊ hoc modo dicitur cōmuniter: ⁊ in quem modū dicit Augustinus que per corpus videntur nisi mens adsit que talia nunciata sunt suscipiat: nulla possunt scientia cōtineri. Tertio modo dicitur scientia cōmunissime ſm ꝙ comprehendit cognitionem per fidem ⁊ cognitionem rei per visionē ⁊ in ꝙ dicit Augustinus in li. de videndo deo. Constat sciētia nostra ex rebus visis ⁊ creditis: sed i his que vidim⁹ vel videmus nosipsi testes sumus. in his autem que credimus alijs testibus mouemur ad fidem: cum earum rerum quas nec videmus nec vidisse nos recolimus datur signo in vocibus vel in litteris vel in quibuscunq; documētis quibus visis non visa credantur. non pro immerito scire nos dicimus. non solum ea que vidimus vel videmus verum etiaz que ydoneis testibus vel testimonijs

Ad Scōm.

credimus. ¶ Ad vltimum dicendū ꝙ videre aliquid dicit duobus modis. proprie videre. scilicet aliquid in se: ⁊ improprie videre aliquid in alio. ⁊ primo modo videre nō dicitur credere. Secundo modo dicitur. vnde Augustinus. Si scire nos incongruenter dicimus illud quod certissimum credimus hinc factum est vt etiam recte credita: ⁊ si non adsint sensibus nostris videre mente dicam⁹ tamen proprie sicut ipse dicit creduntur illa que absunt a sensibus nostris sed videtur ydoneum testimonium quod eis perhibetur. videntur autē illa que presto sunt vnde ⁊ presentia nominantur vel animi vel corporis sensibus. ⁊ ponit exemplū vt hanc lucem corporis sensu: ⁊ meam voluntatē sensu animi mei video. Si quis vero mihi indicet voluntatem suam cuius vox mihi presens est: tamen quia ipsa voluntas quam mihi indicat latet sensum corporis ⁊ animi mei: credo nō video. dūmodo non recipiam vocem eius. pro ydoneo teste quia si existimarem mentiri non esset testis ydoneus ⁊ ideo non crederem.

Articulus sextus.

Vtruz sit idez credere prius ꝙ intelligere. Argu. j.

Queritur postea vtruz sit prius credere ꝙ intelligere. an econuerso. ⁊ obijcitur ꝙ sic. Omnis fides ex auditu interori vel exteriori est. ergo prius est intelligere qd est quod dicitur credere. prius eniz est creditum ītelligere ꝙ credere.

Scōm.

¶ Itē Aug. super illud .ij. ad Cor. iij. Nō ꝙ sufficientes simus ⁊c. nullus quippe credit nisi prius cogitauerit esse credendū. sed hec cognitio est intellectus. ergo intellectus semp pcedit credere.

Contra .j.

¶ Cōtra. psa. vij. Scōm septuaginta. nisi credideritis nō intelligetis. ppterea queritur cum fides sit de nō apparentibus non tñ de incognitis simpliciter: cuiusmodi cognitio sit in fide ⁊ que sit carentia cognitionis.

Secundum

¶ Itē q̄ est differētia illa credendoꝝ quā dicit Aug. quia quedaz nō credimus nisi intelligamus. Quedā vero nō intelligimus nisi credamus ⁊c.

Solutio ad Argumētū .j.

¶ Solutio. ad primuz dicendū ꝙ est intellectus vocis vel signi: ⁊ est ītellectus rei. Intellectus vero vocis vel signi vniuersaliter pcedit fidē. Intellectus vero rei qui est ex rei psentia sequitur fidē. ſm ꝙ dicit Hugo de sancto Vic. ꝙ cognitionē hʒ fides. nō q̄ ex presentia ipsaꝝ rerū cōprehendit: ſʒ illā que ex auditu solo pcipit ⁊ verboꝝ manifestat signatione. ⁊ ſm hoc patet responsio ad primū obiectū ⁊ i m.

Solutio ad Contra .i.

¶ Ad illud qđ obijcit in cōtrariū ei qđ querit. dicendū ſm Aug. in li. de videndo deo. ꝙ est cognitio de re duobus modis. Vno mō p ppriuz testimoniū. sicut est in his q̄ videmus sensu corpis vel sensu mētis. Alio mō est cognitio de re p testimoniuz alterius. sicut est in his q̄ credimus. Vnde Aug. his que videm⁹ nosipsi testes sumus. His que credimus alijs testib⁹ mouemur ad fidē. Dant signa in vocib⁹ vel lřis vel quibuscunq; documentis: quis visis non visa credant. primo mō res ipsa apparet simpliciter ⁊ cognoscit. scđo mō res est nō apparēs ī ni se nec cognita: ſʒ apparens in suo testimonioq; apte cognoscit q̄uis ipsa res nō appareat.

Ad Scōm.

¶ Ad vltimū dicendū ꝙ q̄daz sunt articuli ad quos pōt attingere rō per lumē innatū vt qm̄ deus est. ⁊ vnus est. ⁊ oipotens ⁊ hmōi. ⁊ hec dicuntur credi: cū intelligant q̄uis impfecte in psenti. cū tamen nō innititur ipsis rōnibus intellectus ſʒ veritati pme ppter se. Quidā vero sunt ad quos nō attingit intellectus nisi p lumen gratie vt qui ptinent ad redēptionē hūani generis: vt qm̄ deus est homo ⁊ hmōi ⁊ de his Aug. dicit ꝙ prius credāt ꝙ intelligantur. Ad maiorem aūt hoꝝ euidentiā nota distinctiōeʒ Aug. quā ponit magister in .iij. li. Sen. xxiij dis. ⁊ est talis.

Augu.

Fidē ipsaz dicit Aug. videt quisq; in corde suo esse: si credit vel si nō credit. non sicut corpora q̄ videmus occulis corporeis ⁊ p ipsorum imagines q̄s memoria tenemus etiā absentia cogitamus: nec sicut ea que non videmus. ⁊ ex his q̄ videmus cogitatiōeʒ vtcunq; formam⁹ ⁊ memorie cōmendamus: nec sicut hoīnem cuius aīmaz ⁊ si non videmus ex nr̄a conicimus. ⁊ ex motibus corporis hominē sicut videndo didicimus. Intuemur etiaz cogitando nec sic videt fides in corde in quo est ab eo cui⁹ est: si eā tenet certissima sciētia.

Sex genera visionis.

¶ Nota ergo ꝙ Aug. hic distinguit sex genera visionis. Primū est cū videmus rē presentē p suam formā corporalē in materia existentez. ⁊ hec visio dicit corporalis. Secunduz genus est cū videmus rē absentem p imaginē illius retentam in memoria. scʒ rei corpalis: ⁊ hec visio dicit imagiaria. Terciū genus est qñ ex his q̄ videm⁹ ea q̄ non videm⁹ cogitatiōe formam⁹. qđ pōt esse altero istoꝝ modoꝝ. vel cū singularib⁹ cognitis p cōseq̄ns habet cognitio vniuersalis. vel cū vno existēte simili alterū simile qđ nō est p̄sens cogitamus. Quartus modus est cognitio vno ītelligibili aliud ītelligibile cogitam⁹. vel cū aliqs ex cognitiōe aīe sue alterā aīaz cognoscit. Quintus modus est. qñ ex actu vel apatione sensibili egrediēte a substātia īsensibili: substātiā īsensibilē cognoscim⁹. vt cū ex motu corpis cognoscim⁹ aīaz. Sextus mod⁹ ē cū aliquid quod est in mente actualiter per essentiam suam a mente cognoscitur. quo cognoscit mens mea affectiones: ⁊ hoc modo dicitur ꝙ animus dum credit cognoscit suā fidē. ⁊ isti quattuor vltimi mōi dicūt visiōes ītellectuales. Vnde cū dicit. Augusti.

Augu. ꝙ visio intelligibilis est. quādo aliquis videt qđ in se est p suam essentiam: non est hec ratio vel diffinitio visionis intellectualis: sed notificatio ipsius per quādam sui speciē: vel per quoddaz eius particulare. vnde nō valet si sic obijciat. Vniuersale cognoscitur ab intellectu non visione corporali nec imaginaria: ergo intellectuali. sed visio intellectualis est quando id qđ videt est in anima ſm essentiam. vt est cum mens videt suas affectiones ergo vniuersale ſm essentiam suam est in anima. Ad hoc patʒ responsio per iam dicta. quoniā illud non est ratio visionis intellectualis nec conuertibile cum ipsa: sed est quoddam particulare ipsius vel quidam modus illius visionis: quoniā visio intellectualis dicit multipliciter sicut ostensum est. Numerus autem predictarum visionum sic habetur. quoniam omnis visio: aut est per formam concretam: aut per formā abstractā a materia. sed non abstractam a conditionibus materie aut per formam vtroq; modo abstractam. primo modo est visio corporalis. secūdo modō imaginaria. tertio modo intellectualis. sed hec diuiditur quoniam visio rei penitus abstracte a materia. aut est rei vise per seipsam. aut per aliam rem. Si vise per seipam: vltimus modus est. si vise p aliaz rem: illud contingit tripliciter ſm collectionē singulariū ad vniuersale est prima visio intellectualis. ſm collectionē similis ad simile visio secunda ſm collectionē effectus ad causam visio tertia.

Questio .lxxix. de obiecto fidei.

Postea queritur de obiecto fidei per hunc moduz. Primo vtrū obiectū fidei sit falsuz aut verū tm̄. Scđo vtrū verū apparēs. Tertio vtrū verū qđ est scitū. Quarto vtrū veruz necessarium. an cōtingens. Quinto vtrum cōplexum aut incōplexum. Sexto vtrū verum creatum vel increatum.

Membrum primum

Vtrū obiectū fidei sit veruz aut falsuz tm̄

Circa primuz sic pcedit. Fides est certior habitus ꝙ sit sciētia. sciētia eñ est eius cui adheret intellectus p mediuz. fides vero eius cui adheret sine medio. ¶ Iteʒ Intellectus qui dicit principioꝝ adheret sine medio: sed tñ veritati create. fides aūt veritati increate. ergo cū scientia que est habitus minus cert⁹ sit tm̄ veroꝝ. fides erit tm̄ veroꝝ. ¶ Item fides est tm̄ articuloꝝ vel eoꝝ que habent reduci ad articulos. sed hec oīa vera sunt: ergo ⁊c. ¶ Item per fidē fit prima assimilatio prime veritati. ergo fides nō est falsi. ¶ Item fidei succedit visio et nō erit tūc sub visione nisi qđ nunc est sub speculo. et quicq̄d sub speculo est erit sub visione. sed nihil videbit nisi verū: ergo ⁊c.

Cōtra. Arg. primū.

¶ Cōtra. spei videt subesse falsuz vt in illo qui sperat se habiturū vitam eternā ⁊ ita nō erit. ergo ⁊ fidei pari ratione.

Scōm.

¶ Item. Volito ex charitate pōt subesse falsuz: vt contigit in aplo qui voluit ire ad hispanos ⁊ nō iuit. ⁊ inde vt pri⁹.

Tertiū.

¶ Itē Abrahā credidit ꝙ esset īmolaturus filiuz suū ⁊ voluit idipm: ⁊ sicut meruit volēdo: ita meruit credēdo. volēdo eñ meruit q2 ex charitate voluit: eadē rōne ex fide virtute credidit.

Quartū.

¶ Itē Cornelius credidit xp̄m esse incarnādū ⁊ iam xp̄s erat incarnatus. ergo credidit falsum.

Quintū.

¶ Iteʒ obijcit de eo qui credit corpus xp̄i esse qđ ab eo sumit. nō tñ est: q2 nisi crederet nō adoraret et ita credit falsum.

Sextum.

¶ Item Abrahā credidit xp̄m esse in carnandum. sed dicit Ro. v. Cōmendat aūt de⁹ charitatē suā in nobis. glo. i fuit ⁊ alius modus deo possibilis. sed nullus miserie nostre sanāde cōueniētior. Cōtingat ergo ꝙ xp̄s nō incarnet. si ergo abrahā credidit ipm incarnandū: nec xp̄s incarnatus est nec incarnabit. fidei ergo abrahe subfuit falsum.

Rñsio.

¶ Ad hoc dicendū ꝙ fides nō est nisi de vero. ⁊ ratio huius est ex pte intellect⁹. qui q̄tuʒ in se est rectus est. ⁊ tunc maxime cū est in primā veritatē ad quā natus est. sed hoc nō pōt nisi sustētet ⁊ firmetur aliquo lumine desup veniente. qđ quidē est fides ab ipsa luce prime veritatis: ⁊ q2 lumini pme veritatis nō pōt subesse falsitas: ideo fides nō potest esse nisi de vero.

Sol. ad arg. j.

¶ Ad illud qđ obijcit de spe. dicendū ꝙ motu spei nō sperat aliquis se habiturū vitā eternā nisi ſm exigentiā meritoꝝ ⁊ pseuerantiam. ⁊ ita spei virtuti nunꝙ subest falsuz: qui eñ aliter sperat se habiturū vitā eternam. presumit ⁊ nō sperat spe virtute.

Ad scōm.

¶ Ad aliud dicendū. ꝙ non est sile de charitate ⁊ fide: q2 charitas non respicit rationē veri ⁊ falsi sed boni ⁊ mali. ⁊ pōt esse charitas circa bonum quod nō est volendo illud. cum enim dicitur bonū est apostoluz ire ad hyspanos. nō sequitur: q2 si bonū est ⁊ verum est. q2 hoc verbum est: nō est ibi copula presentialitatis sed tm̄ enūciatiōis: hoc est dicere. nō copulat actu et simpliciter: sed habitu ⁊ cōditionaliter. vt cū dicit pascha est pulcerrimū tp̄s: oīs homo timet in mari.

Ad tertiū.

¶ Ad aliud dicendū. ꝙ abraham sicut voluit immolare filiū ita credidit se imolaturū: illud enim credere sicut dicit nō fuit motus fidei sed li. ar. cū nō sit motus fidei nisi circa articulos: ⁊ circa ea q̄ ad articulos possunt reduci.

Ad quartū.

¶ Ad quartū soluit distinguēdo tria tp̄a. s. tp̄s ante incarnationeʒ. et tp̄s post incarnationē: ⁊ tp̄s incarnationis. In tēpore ante incarnationē distāte simpl'r oportebat credere xp̄m incarnandū. p tpe vero post incarnationē distante: predicatiōe aploꝝ diuulgata: ⁊ sermone ɔfirmato a deo: p sequētia signa oportebat simpl'r credere ipm incarnatū sed tpe medio spūales viri quoꝝ erat signare tp̄a ſm dicta phaꝝ nō credebāt simpl'r ipm esse incarnādū sed si nō erat incarnat⁹: vnde arguunt iudei p Hiere. viij. q̄ nō ɔsiderauerūt tp̄s. vnde dicit Milu⁹ in celo cognouit tp̄s suū ⁊c. populus aūt meus nō cognouit iudiciū domini.

Ad quintū.

¶ Ad illud qđ obijcitur de hostia. dicit ꝙ non debet quis simpliciter credere sub illa forma esse corpus xp̄i: sed sub cōditione. s. si facta sunt ea que exigunt ſm formā traditam a xp̄o et ab ecclesia.

Ad sextū.

¶ Ad vltimū qđ obijcit de abrahā. dicunt quidā ꝙ ipe credidit incarnationē: ⁊ nō christum incarnandū. Sed cōtra prima ad Coꝝ. x. super illud. Omnes eandeʒ escam ⁊c. glo. In signis itaq; diuersis eadem est fides. tēpora variata sunt fides nō. quia illi xp̄m venturū passurum crediderunt. nos autem venisse et passum esse. Aliter dicunt alij ꝙ motus abrahe habebat duas beatitudines. vnam ad habitum fidei que est causa eius: et ſm hanc habitudinē dicunt non esse depēdens de futuro cū habeat secū suā cām. Aliā aūt habebat ad suā materiā. s. ad creditū qđ non habet determinatā veritatē. vnde motus fidei licet esset in illud non tamē necessario erat in illud. Alij aliter dicunt ꝙ licʒ xp̄s non incarnaretur. tamen abraham credendo xp̄m incarnandū esse: nō credidit falsum sed verū. Non eñ sequit si xp̄s est incarnādus: incarnabit. nec sequit si nō incarnabit nō est incarnandus. sicut non sequit si antichristus est

futurus:erit.neqꝫ si non erit:non est futurus.De
multis eñ dicit ꝙ futura sunt ⁊ vere:q̄ tñ nõ erũt
cũ eñ dicit hoc est futuꝝ:non est sensus:hoc erit.
sed sensus est hoc ordinatũ est esse in rerũ natura:
seu ꝙ hoc erit est ordinatiõis exitus in esse. Cum
ṽo dicit hoc futurũ est.fit enũciatio d̃ ordinatiõe
exitus vel euentus.non de exitu ordinatiõis.⁊ cuꝫ
dicit̃ hoc erit:fit enunciatio de exitu ordinationis
nõ de ordine exitus. Est aũt duplex ordinatio ne-
cessitatis naturalis: ⁊ est ordinatio congruitatis
seu ꝯueniẽtie.vnde qñ Esa.dixit de Ezechia.ꝙ eẽt
moriturus: nõ dixit falsum.q̄ nõ dixit hoc de exi-
tu ordinationis:sꝫ de ordinatiõe exitus:q̄ i natu-
rali ordinatiõe ita ordinatũ erat ꝙ Ezechias mo-
reret̃.⁊ ꝙ non fuerit mortuus: fuit a summa cau
sa que non mutauit ordinationẽ sed potius exitũ
ordinis. Eodem mõ cũ dicit̃ xp̃s est incarnandus
non idem valet ac si diceret̃ xp̃s incarnabitur: ꝙ
eni xp̃s incarnaret̃ fuit ordinatio cõgruitatis seu
cõuenientie.tale enim peccatũ scilicet primi parẽ
tis talem requirebat medicinam: vt sicut mors ꝑ
feminã vita per feminã.sicut mors ꝑ lignũ:vita ꝑ
lignum.sicut ad imaginem dei formati: ita ad ei⁹
imaginem reformati ⁊ huiusmodi multa ponit.
Ansel.in li.Cur deus homo. hec est conuenientia
de qua loquitur Aug.in p̄dicta autoritate.Nul-
lus modus sanande nostre miserie cõuenientior.
Qui ergo dixit xp̃m incarnandũ.nihil aliud dixit
q̄ ordinationẽ congruitatis qua xp̃s incarnaret̃:
⁊ hoc semper verum est etiã si xp̃s nõ incarnaret̃.
⁊ hoc est quod credidit Abraham.⁊ ita semper ve
rum est ⁊ hoc est articulus.Si autẽ queritur non
ne credidit ꝙ xp̃s icarnabitur ⁊ ita falsuꝫ.¶ Rñ.
ꝙ id est exitus ordinatiõis nõ ordinatio:⁊ hoc nõ
est articulus simpliciter: sed incarnabitur s̃m ꝙ
dicunt prophete.

Membrum secundum

Utrũ verũ apparẽs sit obiectum fidei.

Queritur postea.vtrum fides sit de appa
rentibus siue de visis.⁊ videtur ꝙ sic.ꝑ
hoc ꝙ Petrus videbat xp̃m pati:⁊ ta-
men idem credebat.ergo fides est de vi-
sis. Sed ad hoc respondetur ꝙ fides virtus non
dicitur esse in Petro ex eo ꝙ videbat hoĩem pati
sed ex hoc ꝙ credebat deum esse qui patiebatur.

Utrũ visio fideꝫ euacuat.

Propterea hoc queritur vtrum visio fideꝫ euacu-
et.Ad qđ sic Joh.xiiij.Uado vobis parare locum.
ibi dicit glo. Aug.eat dominus ⁊ paret locum.eat
ne videatur. lateat vt credatur. tunc enim locus
paratur si fide iuuatur.credat̃.desideret̃.vt deside
ratus habeatur. Desiderium dilectionis ꝑpara-
tio mansionis.ex hoc arguitur si oportet ꝙ deus
lateat vt credat̃: ergo ipsa visio euacuat creduli-
tatem.Ergo cũ Petrus videret xp̃m pati: nõ ha-
bebat fidem passionis. ¶ Jtẽ sicut scientia euacu
at opinionẽ cũ aduenit:ita euacuabit fidem quia
scientia est cognitio ꝑfecta. cuꝫ autem venerit qđ
ꝑfectum est euacuabit̃ qđ ex parte est.ergo cũ bea
ta virgo habuerit scientiã ꝙ cõcepit sine virili se-
mine in beata virgine euacuabat̃ fides illius ar-
ticuli.cõceptus de spiritu sancto.ergo nec ĩ beata
virgine nec in Petro fuit fides oĩum articuloꝝ.
¶ Jtẽ cũ visio glorie euacuet fidem. Paulus aũt
raptus est vsqꝫ ad visionẽ glorie: quia vsqꝫ ad ter-
tium celum hoc est vsqꝫ ad tertium genus visiõis
qua videnẽ res ꝑ sui presentiã sicut dicit Aug.er-
go in Paulo euacuabat̃ fides. Relinquitur igit̃
ꝙ fides non cõpatitur secuꝫ visionem sensibilem

Cõtra.

nec intellectualem nec sciam. ¶ Contra.cognitio
intellectiua de aliquo non euacuat sensitiuaꝫ co-
gnitionem q̄uis sit certior cognitio:nec ecõuerso
ergo nec cognitio fidei euacuabit cognitionẽ sen-
sibileꝫ q̄uis sit certior nec ecõuerso. ergo Petrus
poterat simul xp̃m videre pati ꝑ sensum ⁊ credere
ꝑ intellectum.¶ Jtẽ aliquis sciens scientia demõ
stratiua eclypsim solis.si postea sciat scientia sen-
sitiua vel exꝑimentali idẽ. Non euacuat̃ scientia
hec per illam nec ecõuerso. imo magis vna ꝑficit̃
ab alia.ergo sciẽtia certior nõ euacuat minus cer-
tam de re eadem. ergo multo fortius nec scientia
exꝑimentalis de conceptu filij dei euacuabat fideꝫ
in beata virgine. ¶ Jteꝫ scientia ꝓpter quid de re
non euacuat sciam q̄ est q̄uis illuminosior sit il-
la:ergo nec visio raptus Pauli:q̄uis illuminosi-
or sit euacuabit visionẽ fidei in Paulo. ¶ Jtem
si aer illuminet̃ lumine ignis ⁊ postea adueniat lu-
men solis.adhuc tamẽ remaneat lumẽ ignis licet
non appareat.ergo cũ omnis scientia et cognitio
sit per aliquã lucem interiorem.simili rõne maior
cognitio nõ euacuabit minorẽ q̄tum ad substãtiã
sicut nec luminositas.¶ Propterea querit̃ cuius
modi cognitionẽ euacuet fides ⁊ a cuiusmodi co-
gnitione euacuet̃.

Rñsio.

¶ Solutio.ad hoc vltimuꝫ est
dicendũ.ꝙ quedã cognitiones sunt que pertinent
ad diuersas vires.Quedã ṽo sunt que ꝑtinent ad
eandem vim.Ubi sunt cognitiones ꝑtinentes ad
diuersas vires:indistincte vna nõ euacuat alterã.
vnde nec cognitio intellectiua euacuat sensitiuã:
pari ratione nec cognitio fidei que ꝑtinet ad intel
lectũ in petro euacuat cognitionem s̃m visum vel
ecõuerso.vbi ergo sunt cognitiones ꝑtinentes ad
eandẽ vim distinguendũ est: aut sunt coordinate
aut nõ sunt coordinate.Si autẽ non sunt coordi-
nate sed sunt s̃m diuersas vias: vna non euacuat
aliã q̄uis vna sit certior alia.⁊ hec est ratio quare
scientia speculatiua nõ euacuat scientiã experimẽ
ti.vel scientia ꝓpter quid:scientiã q̄ est.q̄uis sint
cognitiones eiusdẽ generis ⁊ ꝑtinẽtes ad eandem
vim.s.intellectiuã.Simili ⁊ fortiori rõne nec scien
tia experientie de ꝯceptione seu semine euacuabat
fidem de eodẽ in beata virgine.nec visio in raptu
pauli euacuabat fidem in ipso: cum in beata vir-
gine cognitio que est ꝑ experientiã:⁊ cognitio que
est fidei nõ sint coordinate vt vna sit ad aliam.Si
militer in paulo.Ubi vero cognitiones coordina-
te sunt vt vna sit ad aliã ordinata:sicut terminus
⁊ ea que sunt ad terminũ.Et ea que sunt ad termi
num ꝓpinquius:⁊ ea que sunt ad terminũ remo-
tius.vna euacuat aliã.s.illa que est terminus illã
que est ad illũ terminuꝫ.⁊ illa que est ad terminũ
ꝓpinquius:illam que est ad terminum remoti⁹:
tamen in hoc est differentia ꝙ vbi sunt cognitio-
nes coordinate vt terminus:⁊ ea que sunt ad ter-
minuꝫ:illa que est terminus simpliciter euacuat
illam que est ad terminuꝫ.verbigratia. scientia et
opinio ordinantur.sed scientia est terminus : opi-
nio vero ad terminuꝫ.Opinio enim ordinatur ad
scientiam sicut ad suum terminum in via.ideo ad
ueniente scientia de aliquo simpliciter euacuatur
opinio de illo similiter visio est termin⁹: fides ṽo
est ad terminum.Est enim fides ad visionem que
est terminus in patria ideo adueniẽte visione eua
cuatur fides visione glorie.Ubi vero sunt visiões
coordinate ad terminum ꝓpinquius et ad termi-
num remotius.Jlla que est ad terminum propin-
quius:euacuat illam que est ad terminum remo-
tius.non simpliciter:sed s̃m quid.verbigratia.in
fide formata ⁊ informi fides enim formata est ad
terminum visionis scꝫ glorie propinquius. fides
vero informis

vero informis remotius: ⁊ adueniẽte fide forma-
ta que est propinquior: euacuatur fides informis
q̄ est remotior s̃m modũ nõ s̃m substãtiã: s̃m q̄d ⁊
nõ simpl̃r sicut ptꝫ ex supradictis in precedenti.

Membrum tertium.

Utrũ verũ qđ est scitum sit obiectũ fidei. Obijcitur. Argu.j. Scõm.

Postea querit̃ vtrũ scitum põt esse subie
ctum fidei. ⁊ videt̃ ꝙ sic:q̄ Petrus tpe
passionis videbat eũ pati oculis corpo-
reis.ergo scia sensitiua sciebat istũ pati
⁊ idẽ credebat.ergo idẽ erat scitũ ⁊ creditũ.¶ Jteꝫ
Petrus scit qñ si iesus patit̃.iste patit̃ demõstra-
to xp̃o qui est filius dei:sꝫ Petrus scit iesum pati:

Tertium.

ergo scit ipsum pati.Preterea credit istũ pati:qñ
credit filiũ dei pati:⁊ iste est filius dei. ergo credit
istum pati: ⁊ ita idem scit ⁊ credit. Similiter sint
hic Petrus ⁊ Jacobus ⁊ xp̃s.⁊ iste hõ est certifica
tus ꝙ aliquis de istis est xp̃s filius dei:sꝫ nescit q̄s
demonstrato xp̃o ꝓponit̃ ei hec ꝓpositio iste hõ
est xp̃s filius dei.cõstat ꝙ nõ potest respõdere ve-
rum est vel falsum est: q̄ nescit vtrũ demõstretur
ei dei filius an nõ.Respõdebit ergo ꝓba. Jnde sic
iste respondet ꝓba. ad istã ꝓpositionẽ ⁊ s̃m cõsci
entiã.ergo dubitat illã esse verã.ergo ipse dubitat
eius dictũ. ⁊ ita ipse dubitat istum hominem esse
verũ dei filiũ. sed ipse idẽ credit: quia ipse est fide-
lis.ergo idem est credituꝫ ⁊ dubitatũ ab ipõ: ergo
eadem ratione poterit idem esse scitum ⁊ creditũ.
¶ Jtem posito ꝙ aliquis ph̃s habeat sciam dei ꝑ
naturales rationes. sicut dicit̃.Ro.j. Jnuisibilia
dei ⁊c. ⁊ postmodũ recipiat illuminationem fidei
a deo.Constat ꝙ nõ obliuiscitur rõnes quas pri⁹
sciebat: sed prius sciebat per rationes deum esse:
ergo ⁊ nunc scit.ergo idem scitũ ⁊ creditũ.¶ Jteꝫ
sicut dicit Tullius. Uox oĩum est vox nature.sed
deum esse est vox oĩum.ergo deum esse naturalit̃

Contra.j.

est scitũ ab oĩbus:⁊ est creditum ꝑ fidẽ:q̄ est arti-
culus fidei:ergo idem est scitum ⁊ creditũ. ¶ Cõ-
tra.superueniente maiori lumine cessat minus lu
men q̄tum ad actum suuꝫ: sicut patet in lumine
solis respectu luminis lune ⁊ stellaꝝ.ergo multo-
magis adueniẽte lumine solis iusticie per gratiã
fidei in anima hominis: cessabit lumen rationis

Secundum.

naturalis seu scientie:ergo nõ poterit ideꝫ esse sci-
tũ ⁊ creditum.¶ Jtem per fideꝫ assentit homo pri
me veritati propter se ⁊ super omnia.ergo non as-
sentit propter rationes humanas. ergo rationes
non faciunt cognosci primã veritatẽ vbi est fides

Tertium.

ergo non est possibile idem esse scituꝫ ⁊ creditum.
¶ Jtem si ego diligo deum propter tẽporalia: ad-
ueniente caritate cessat illa dilectio. ergo a simili.

Respõsio secundũ quosdam.

si ego cognosco deum esse per naturales rationes
adueniente fide cessabit illa cognitio. ¶ Ad hoc
dixerũt quidã ꝙ cognitio dei multiplex est.est eñi
cognitio ĩnata:⁊ est cognitio superaddita. Cogni
tio innata est naturalis.superaddita accidẽtalis.
Jnnata seu naturalis cognitio dupliciter est ĩ ho
mine.añ peccatũ vt in Adã erat cognitio s̃m quã
aperte cognoscebat deũ in creaturis. Post pecca-
tũ vt in nobis qui ꝑ speculũ ⁊ enigmate deũ vide-
mus:⁊ assignant d̃riam inter cognitioneꝫ hanc ⁊
illam:qualis est inter suppositionẽ ⁊ dignitatem
dignitas eñ nõ indiget aliqua ꝓbatione vel per
suasione:sicut est hoc principiuꝫ: oẽ totuꝫ maius
est sua parte in Geometria.Suppositio ṽo indi-
get ad minus leui ꝑsuasiõe. sicut ista ꝓpositio in
Geometria a puncto vsqꝫ ad punctum rectam li-
neam ducere.sic dicunt differre cognitionẽ de deo
innatam in homine ante peccatuꝫ ⁊ post.Cogni-
tio autem superaddita anime est tribus modis.
Est enim cognitio que acquiritur ꝑ naturales ra
tiones:qualeꝫ habuerunt philosophi.⁊ est cogni-
tio q̄ innititur testimonijs scripturaꝝ vel miracu
lorum:sicut dicunt esse in fide informi. Et cogni-
tio q̄ est per illuminationem a deo que innititur
prime veritati tendens in illam:⁊ hec est fidei for-
mate.non est ergo inconueniens ꝙ idem sit scituꝫ
cognitione innata: ⁊ creditum cognitione super-
addita. sed inconueniens esset ꝙ idem esset scituꝫ
⁊ creditum cognitione innata vel superaddita. q̄
in eodem genere cognitio certior euacuat minus

Secundũ alios.

certam. ¶ Alij dixerunt aliter. ꝙ cum fides sit de
non apparentibus. Jmpossibile est idem enunci-

Soluunt Argu.j.

abile scitum esse ⁊ creditum. Et ad illud quod de
Petro obijcitur dicũt.ꝙ hec est falsa.Petrus scit
istuꝫ pati de dicto. imo tantũ credit.qñ dicunt ꝙ
hoc ꝓnomen iste positum substantiue personale
est:⁊ idem est ac si diceretur Petrus scit hanc ꝑso
nam pati:sed bñ concedũt eam s̃m ꝙ intelligitur

Ad secunduꝫ.

de re. ¶ Ad aliud obiectum dicũt. ꝙ hec est falsa
Petrus scit ꝙ si ih̃s patitur iste patitur:qñ Pe-
trus scit antecedens sed nõ scit consequẽs: ⁊ ideo
nescit illud.qñ si hoc pronomẽ iste: tenetur sub-
stantiue falsa est:qñ s̃m hoc est personale. si ad-
iectiue vera est: ⁊ s̃m hoc dicunt ꝙ non valet ista
argumentatio Petrus scit istum hominem pati.

Ad tertium.

ergo scit istum pati.¶ Ad vltimo obiectum dicũt
ꝙ iste dubitat ⁊ hanc ꝓpositionẽ esse veram ⁊ di-
ctum eius esse verum:non tamen dubitat hoc di-
ctum qñ nescit ꝙ hoc sit dictum eius: qñ nescit
significationem. nescit eñ vtrum demonstratur dei
filius vel non. sicut aliquis bene respondet proba
ad istaꝫ propositionẽ.Marcus est Tullius.igno-
rans vtrum illa nomina sint nomina eiusdem an
diuersorum: ⁊ tamen non dubitat dictum huius
ꝓpositionis. ¶ Sed ꝙ hec solutio nulla sit pro-
batur multipliciter.primo sic.Petrus videt istuꝫ
demonstrato xp̃o:⁊ videt eius passionem.ergo vi-
det hoc totũ xp̃m pati: ⁊ ita scit hoc totum: ergo
scit hoc essentiale xp̃m pati. ¶ Preterea cum dici
tur.Petrus scit istum pati:hoc pronomẽ iste:aut
significat aliquam formam circa suũ suppositũ
aut nullam.si aliquam: aut diuinam aut huma-
nam. Non est ratio quare potius diuinam q̄ hu-
manam vel econuerso: sed constat ꝙ non signat
vtranqꝫ.ergo nullã:maxime cũ sit pronomen sub
stantiã mere signans. Ex hoc sequitur. ꝙ hec est
vera.Petrus scit istum pati:ex quo non signatur
ibi aliqua forma dei.Jtem Petrus scit si chimera
patitur: ⁊ ipsa patitur. Jtem scit si brunellus pa-
titur: ⁊ ipse patit̃. ⁊ sic de omnibus alijs.ergo pari
ratione scit ꝙ si ih̃s patitur ipse patitur: quod tñ

Secundũ alios solutio.

ipsi negant. ¶ Propter hoc dicunt alij. ꝙ ista so
lutio non valet: ⁊ dicunt ꝙ in casu idem est scituꝫ
⁊ creditum. ⁊ dicũt ꝙ Petrus scit istũ pati demõ-
strato xp̃o:seu intelligat̃ de dicto seu de re: et cre-
dat idem.Sed s̃m aliam apprehensionem credit:
s̃m aliam scit.Quoniam secundũ ꝙ apprehendit
istum sub formis visibilibus scit istum pati.secũ-
dum ꝙ apprehendit ipsum sub forma diuina cre-
dit ipsum pati. sic solet dici de illo qui interfecit
patrem platonis ⁊ aufugit: sed post multum tẽ-
pus redijt ita alteratus ꝙ plato non cognouit eũ
⁊ adeptus est familiaritatem platonis secunduꝫ
hoc verum est ꝙ plato odit ⁊ diligit istum: sed se-
cundum diuersas apprehensiones: quoniaꝫ secũ-
dum ꝙ apprehendit eum in statu in quo est : dili-
git istum: sed secundum ꝙ apprehendit eum sub
imaginatione in qua vidit eum quãdo interfecit
patrem sic odit eum: ⁊ ita eundem odit ⁊ diligit

secundum diuersas apprensiones: eodē mō idem
scit̄ τ credit̄. Hec opinio cōcordat cū prima. illa tñ
opinio falsa est in hoc. ꝙ dicit ꝙ fides informis i-
nititur autoritati scripture τ miraculis. Quia si-
cut ostensum est supra questione de fide informi.
fides informis innititur prime veritati ꝓpter se
ci assentiendo ꝗuis non moueatur in illam. ꝗtū
ṽo ad cetera vtrū habeat veritatē patet ex capl'o

Rñsio. plenior

ꝓcedenti. ¶ Dicendo ergo plenius. ꝙ nō est incō-
ueniens idē esse scitū τ creditum: ſm alium τ aliū
modum: nec idem creditū esse τ sensatū ſm aliū
τ alium modum: sicut non est inconueniēs ꝙ idē
sit sensatū τ intellectum ſm modū alium τ aliū.
vnde Petrus idem sentit videndo τ credendo ſm
modū alium τ aliū: qꝛ persona xp̄i considerata in
forma hominis videbat̄: sed ſm formā diuinam
credebat̄. Idē ergo videbatur τ credebat̄: sꝫ modo
alio τ alio. Similiter in pho veniente ad fidē idē
est scitū τ creditum. sed scitū per compationē ad
rationem: creditū p compationem ad primā veri-
tatem cui innitit̄ ꝓpter ipsā. Scitū est ꝗtum ad
speculationē: sed creditum ꝗtum ad hoc ꝙ inni-

Sol'. ad ꝯtra. primū.

tit̄ prime veritati. ¶ Ad illud ṽo quod obijcit̄ de
aduentu maioris luminis: τ ad illud qđ secundo
obijcit̄. ꝙ per fidē assentit hō prime veritati ꝓpter

Ad tertiū.

se patet rñsio ex predictis. ¶ Ad vltimum ṽo qđ
obijcit̄ de dilectione ꝓpter tpalia. dicendū ꝙ hec
dictio ꝓpter: pōt notare cām motiuā non fina-
lem. τ hoc modo falsum est ꝙ dilectio dei propter
tpalia cesset adueniēte caritate. cū ipsa sint causa
motiua per modū incitātis ad dilectionē dei. Eo-
dem mō rationes naturales sunt causa motiua i
habente fidem p modū incitantis ad assentien-
dū prime veritati ꝓpter se. nō tñ cū imissione ad
illas. Uel pōt notare cām finalē. τ hoc mō verū
est ꝙ adueniente caritate cessat dilectio dei ꝓpter
tpalia. ita etiā adueniente fide cessat cognitio dei
ꝓpter rationes naturales: qꝛ nō cōstituit̄ in illis
finis. cessat ergo inꝗtū cōstituebat̄ in illis finis.

Membrum quartum.

Utrū verū necessariū an cōtingēs sit obiectū fidei.

Consequenter ꝗritur vtrū obiectū fidei
sit verum necessariū vel verū cōtingēs.
Ad qđ sic. Aug. dicit. ꝙ alius fuit mod'
nostre liberationis deo possibilis. ergo
aliter potuit cōtingere τ ita cōtingens. ¶ Cōtra.
Uidetur ꝙ verū necessarium sit obiectū fidei: qꝛ
dicit Aug. ꝙ nullus ali' modus nr̄e miserie sanā-
de fuit conuenientior: ergo xp̄m esse incarnādum
fuit ordinatissimū ſm summā sapientiā. sed sum-
ma sapientia τ summa potentia cum sit ordinata
nō potest facere nisi ordinatissimū. quare cū hoc
sit ordinatissimū non poterat aliud facere. ¶ Itē
de eisdē est cognitio fidei de quibus est cognitio
patrie. Sed cognitio patrie non est de vtero cōtin
genti. sed de necessario: ergo nec fides. ¶ Solutio

Rñsio.

dicendum ꝙ aliud est iudicium de hoc: xp̄m esse i-
carnandum ſm ꝙ accipitur ꝓ hoc: ordinatū est
ꝙ xp̄s incarnabitur. Et aliud ſm ꝙ pro hoc: xp̄s
incarnabitur. Nam primum est necessarium. de
secundo autem ostendetur qualiter contingens
sit secundum quid. τ necessarium ſm quid. τ ita
fides semper est de necessario ſm quid vl' de neces-
sario simpliciter. Non enim fides respicit illud ex
parte contingentie quam habet. Nota ergo ꝙ ne
cessarium opponitur impossibili τ diuersificatur
secundum ꝙ diuersificatur impossibile. Impossi-
bile autem τ possibile respicit potentiam. poten-
tia autem dicitur vel potentia prima simpliciter:
vel potentia ordinata. quocunqꝫ autē modo ac-
cipiatur potentia necessarium est xp̄m esse incar-
nandū ſm ꝙ accipitur ꝓ hoc: ordinatū est ꝙ xp̄s
incarnabit̄. Sed accipiat̄ ꝓ hoc: xp̄s incarnabit̄.
distinguendū est. s. ꝙ duplicem habet cōparatio-
nem. vnam ad res: τ ſm hoc habet cōtingentiam
alteram ad potentiā ordinatā. τ ſm hoc habet ne
cessitatē: τ nō valet illa argumētatio. Eius oppo-
situm est possibile deo. ergo ip̄m est ꝯtingēs: quia
hoc non sufficit. Debet eñ addi τ habet cōtingen
tiam in subiecto seu in materia. vel nō est ꝯtrariū
potentie ordinate. Item habet cōtingentiā in sub
iecto: ponit̄ ꝓpter illud ezechiam esse moriturum
Nā licꝫ eius oppositū esset possibile deo vt patuit
tñ ip̄m nō fuit ꝯtingens: qꝛ hoc habebat necessita
tē in subiecto vel in materia ꝗtum ad cursum na-
ture. Qꝛ nō sit cōtrariū potētie ordinate. dico pro
pter illud xp̄m nō esse incarnandū seu xp̄s incar-
nabit̄. Et nota ꝙ nō loquimur hic de ordinatione
diuina: vt dicamus ꝙ ordinatiōe diuina ordinatū
est ꝙ xp̄s incarnabit̄. τ deinde ꝙ possit contingere
ꝙ xp̄s nō incarnaret̄: qꝛ hoc nō erit verū cū illo: sꝫ
loquimur de ordinatione que est ſm rei exigentiā.
de qua leo papa in quadā omel'. de pascha. Potē-
tia filij dei q̄ eadem est que est patris: potuisset ge
nus humanum alio modo a dominatu dyaboli
eruere nisi in negocio cōgrueret: vt per qđ vicerat
dyabolus vinceretur.

Membrum quintum.

Utrū obiectū fidei sit cōplexum vel incōplexum.

Querit̄ de cōplexo.

Queritur postea vtrū obiectū fidei sit cō-
plexū vel incōplexū. videt̄ ꝙ de cōplexo:

Arg. primū.

qꝛ dicit Aug. sup illud j. ad Cor. x. Oēs
eundem potū spūalem biberūt τc. osten
dit iustis diuersoꝝ tēporū eundē esse fidē. Illi cre-
diderūt xp̄m esse vētuꝝ: nos aūt xp̄m venisse. Itē

Scōm.

si esset de incōplexo sufficeret credere sine tpis de-
terminatione incarnationē. Sunt eñ quidā iu-
dei qui credunt ꝙ messias erit filius dei: sed nō cre
dunt eum venisse. Si ergo intelligatur preter tem
poris determinationem: cōueniunt nobiscum in
fide: et ita essent fideles quod est falsum. ¶ Item

Tertium.

petrus missus est ad corneliū vt determinaret ei
tempus verbi incarnati. per quod patet ꝙ nō suf-
ficit credere sine determinatione temporis. ¶ Itē

Quartum.

scientia nō est de complexo: ergo nec fides. ¶ Itē
dicit Augu. ij. ad Corinthi. iij. super illud. Non ꝙ
sufficiētes sumus τc. Credere est cogitare cū assen
sione sed cogitare est cōferre vnum alteri. cōsenti
re ṽo sententiā super illud inferre: τ hoc nō fit su-

Quintum.

per incōplexum ergo τc. ¶ Item si fides esset de in
cōplexo sic mors xp̄i esset articul'. Inde sic. mors
xp̄i est articulus. ergo mors xp̄i est. quoniā fides
nō est nisi de veris τ omne verū est ens. τ econuer-
so. ergo si mors xp̄i est articul': mors xp̄i est: τ ecō-
uerso. quod est falsum: patet ergo ꝙ non est fides

Cōtra.

de incomplexo. ¶ Contra. August. super illud. ij.
ad Corinth. iiij. Habētes spiritum fidei. glo. tem-
pora variata sunt: sed fides variata non est. sed fi-
des non pro habitu ibi accipitur imo pro articu-
lo: et constat ꝙ enunciabilia variata sunt ſm tem
pus. ergo enunciabilia non sunt articuli: cum fi-
des non sit variata: vel indirecte concludatur. si
fides est enūciabilia. fides est variata. ¶ Item in
symbolo non ponuntur enunciabilia sed enume-
rantur ibi articuli: ergo articuli nō sunt enuncia-
bilia. ¶ Item fides est supra rationem: quia est in
intelligentia. sed intelligentia est per modum in-
complexionis in accipiendo. ergo τ fides. ¶ Item
complexio fundatur supra compositionem que-
dam autem sunt in quibus nō est vera cōpositio:
vt est deum

vt est deū esse vnum in essentia: τ trinū in ꝑsonis
Sed de his est vera cognitio fidei in via: τ nō per
modū cōplexionis. ergo ꝑ modum incōplexiōis.
¶ Item ipse res artant nos ad credendū se: τ de
deo sunt τ in deo: vt incarnatio filij dei: τ hmōi ge
nerant in nobis timorē vel amorem dei. ergo per
locū a diffinitione ipse res sunt articuli τ ita in-
cōplexum. ¶ Itē simus in instanti passionis xp̄i
queritur quid mō sit articulus. de morte? Nō po-
test dici ꝙ filiū dei mori sit mō articulus. qꝛ igno
rantia facti excusat a toto eos q̄ non credunt fili'
nec filium dei esse moriturū: nec filiū dei esse mor-
tuum modo est articulus de morte filij dei. τ ita

Rñsio ſm aliquos τ ad cōtra.

nullum enunciabile. Restat igitur ꝙ ipsa res. s.
ipsa mors est articulus τ ita cōplexum. ¶ Sol'o.
dicunt aliqui ꝙ fides est de complexo: vnde dicūt
ꝙ enunciabilia sunt articuli. τ ad illud qđ obijcit̄
ꝙ enunciabilia mutata sunt τ ita articuli mutati
dicunt ꝙ non est inconueniens ponere articulos
esse mutatos cum de essentia articuloꝝ sit consi-
gnatio tpis. sed distinguūt duplicē mutationē. s.
mutationem ſm essentiā: τ sic sunt mutati arti-
culi: τ mutationē ſm virtutē τ vtilitatē: τ sic mu-
tati non sunt: qꝛ eque ꝓdest ad salutē credere xp̄m
esse incarnatū sicut xp̄m esse incarnandū. sed cū
sit maior mutatio illa q̄ est ſm essentiam ꝗ illa q̄
est ſm qualitatē. s. virtutē τ vtilitatē. indecens vi-
detur dicere ꝙ sic mutati sunt. τ hoc modo min'

Rñsio ſm aliquos ad cōtra.

ꝓprie soluūt autoritatē Aug. que dicit tpa muta-
ta sunt: fides aūt non est mutata. ¶ Alij dicūt ꝙ
licet mutata sunt enunciabilia: non tamē articu-
li sunt mutati. qꝛ sicut plures voces sunt vnū no-
men: vt albus alba albū: ita plura enunciabilia
sunt vnus articulus. ¶ Item sunt alij qui dicūt
ꝙ articuli sunt enūciabilia τ ponūt articulos esse
aliquid qđ maneat. vñ sicut dicit in alia facultate
nihil est manens in tpe nisi nunc: nec i motu nisi
mutatū. τ ita considerauerunt quid esset manēs:
τ illud ponunt articulū circa qđ fit variatio prete
ritionis futuritiōis τ pñtialitatis. τ dicant incar
nationē filij dei τ passionē hmōi esse articulos.
Maxime aūt hoc conuenit dicere vt videt̄. qꝛ cū
de substantia hoꝝ non sit tp̄us quorū ordinatio
non pendet ex tpe licet facta sint in tpe: sed tñ ex
ordinatione diuina non erunt articuli depēdētes
ex tpe. τ ſm hoc proprie exponit̄ autoritas Augu.
tpa variata sunt fides aūt mutata non est. i. arti-
culi ſm hoc etiam manifestū est ꝙ de eisdem dicit
cognitio in patria: τ cognitio in via que est fides.

Ad scōm ꝑme partis.

¶ Ad illud autem qđ obijcitur supra. ꝙ nō suffi-
cit credere sine determinatione tpis. dicendum ꝙ
quandoqꝫ sic: qñqꝫ non. qꝛ istud pendet ex predica
tione: quia si nō esset apud aliquos determinatū
tempus incarnationis filij dei sufficeret credere
incarnationem filij dei absqꝫ consignatione tem-
poris. sed hec determinatio variatur ſm diuersa
tempora. τ ſm hoc apparet ꝙ non est de substan-
tia crediti. sed accidit immo plus se tenet ex parte
credentis cui fit determinatio, per predicationem
ꝗ ex parte crediti. Non sufficit ergo credere arti-
culum simpliciter nisi credatur eo modo quo de-
beat esse: quia variatur determinatio temporis.

Ad tertium.

Ideo eñ missus est Petrus ad Cornelium vt de-
terminaret ei tempus. τ tunc Cornelius ante de-
terminationem tpis dummodo crederet incarna
tionem de filio dei nō periret. ¶ Ad illud qđ obij-

Ad quartū.

cit̄. ꝙ fides est sicut scientia de cōplexu τ vero. di-
cendum ꝙ circa fidem debemus cōsiderare duo. s.
enigma seu specularem fidei cognitionē: τ sic est
de complexo vero. Debemus etiam considerare
credentis consensum τ fidei puritatem: τ sic est de
incomplexo. primum aūt est in ratione. secundū
in intellectiua. Quod aūt fides ſm enigmaticam
cognitionē sit de cōplexo hoc nō est de natura rei
cognite: sed ō defectu cognoscentis. qđ apparebit
in futuro: quando cognitio nostra erit sine cōple-
xione τ tpe. vnde illa cognitio in q̄ maxime assi-
milamur diuine cognitioni debet dici esse fidei.
Quod aūt sit ꝓpter defectum cognoscētis. istud
manifestum est ꝑ hoc ꝙ ea etiā que sunt sine cō-
plexione τ in pura simplicitate nō cōprehendim'
sine cōplexione. τ illa cōplexio non est ex parte rei:
qꝛ complexio vera rei fundat̄ supra cōplexionē ve-
rā: sicut cōpositio supra rem. vnde vbi nō est com-
positio vera: neqꝫ complexio vera. vnde qñ cogita
mus deū esse vnū in essentia trinum in ꝑsonis vel
hmōi: cum nō sit ibi vera cōpositio ꝓpter simpli-
citatem vltimā: nō est ibi vera cōplexio. sed ea tñ
vt dictū est que est ex parte cognoscētis. Qđ si ali-
quis obijciat ergo cogitamus aliter ꝗ sit in re vel
intelligimus. ergo falso. non sequit̄ qꝛ sic cogitās
non reponit modū illū in re: τ simile est de intelle-
ctu abstractiuo: qꝛ abstrahentes falsi nō sunt: qꝛ
non ponūt modū in re. τ per hoc ptꝫ solutio ad il-

Ad quintū.

lud qđ obijcit de cogitatiōe ꝙ ea fit sup cōplexū.
¶ Similiter ad illud qđ obijcit. ꝙ cum mors xp̄i
nō sit fides non erit de morte: qꝛ fides de vero est:
dicendū ꝙ non sequit̄. Est eñ veritas rei: et ṽitas
cōprehensionis. veritate rei futura nō sunt vera q̄
nō habēt cām in natura. veritate ṽo cōprehensio
nis que est in diuina prescientia: erit dicere futura
vera. qꝛ verū est dicere aliqua fore futura. quēad-
modū ꝑterita que iam recesserūt in nō esse nō ha-
bent veritatē in reꝝ natura τ tñ habēt veritatē in
memoria: qua verū est ipsa fuisse: τ omē tale qđ ve
rū est verū est ꝑma veritate apud quā nihil trāsit
nec mutat̄ τ si res mutent̄. Dicendū ergo de mor-
te xp̄i ꝙ ꝗuis non sit in actu nature: tamē in com
prehensione vel diuine sciētie vel humane memo-

Scōm mentē ꝓpriam. Rñsio.

rie τ hoc modo credit̄ veꝝ. Inter autem predictas
opiniones potest teneri media distinguendo obie
ctum fidei seu articulum dupliciter. in obiectū fi-
dei seu articulum simpliciter: τ obiectū ſm quid.
primo modo res ipsa vt est diuinitas. incarnatio.
τ passio τ huiusmodi que abstrahūt a tēpore τ nō
mutant̄: dicuntur obiecta fidei τ articuli simplici
ter. secundo modo enūciabilia et cōplexiones que
cōcernunt variationē ſm mutationem tēporis di
cunt̄ articuli: τ primo mō sunt articuli ꝑ se τ sem-
per. secundo modo articuli cōtingentes: nō semꝑ.
Articuli per se semꝑ manent articuli. vt incarna-
tio passio. Articuli ṽo cōtingentes fiunt non arti
culi: vt ptꝫ in his articulis. xp̄m nasciturū passu-
rum: qui fuerunt articuli anteꝗ xp̄s nasceretur τ
pateretur: modo nō sūt. ¶ Et si obijciatur. ꝙ nō
sufficit credere articulo simpliciter in sua forma
nisi cōcernat̄ tēpus. Unde non sufficit credere in-
carnationē nisi credamus incarnationē factam
ergo τc. dicendū ꝙ ad credere requirit̄ vt credatur
qđ credendum est. et debito modo. nec sufficit cre-
dere qđ credendum est sine debito modo. Qđ cre-
dendū est: dicit substantiā fidei seu articuli. Mo-
dus ṽo credendi nō est de substantia obiecti: sed
magis circūstantia debita ex parte actus creden-
di: τ tamē non sufficit illud sine isto. Ex parte aūt
modi credendi ꝓuenit credere cum determinatio
ne temporis. ¶ Et ad illud ꝙ obijcit. est instātia
aperta talis non sufficit credere vnum articulum
sine alijs: τ tamen vnus non est de substantia alte
rius: Similiter non sufficit credere articulos. hoc

est passionem ꝛ resurrectionem et huiusmodi. nisi
cum debito modo credendi. ex parte cuius est de-
terminatio temporis.

Membrum sextum.

Utrū obiectū fidei sit veruꝫ creatū vel increatum.

Postea queritur. vtrum obiectum fidei
sit verum creatū ꝛ increatuꝫ:aut increa
tum tm̄. Ad qđ sic. Fides est virtus in fi-
nem. Sed finis est prima veritas increa
ta:ergo finis fidei est veritas increata tm̄. ſꝫ in vir
tutibus que sunt in fine:idem est obiectū et finis.
vt spei finis est beatitudo ꝛ obiectum: caritatis fi
nis est summū bonū ꝛ obiectū. ergo fidei erit obie
ctum:similiter tm̄ verū increatū. ¶ Item idem est
obiectū fidei in via et visionis succedentis fidei in
patria:sed differt in medio comprehensio obiecti.
Nam fide per speculū in enigmate: visione p ipaꝫ
speciem prime veritatis. si ergo visionis sola veri-

Rich.

tas creata est obiectum:ergo ꝛ fidei. ¶ Item dicit
Rich. de sancto vict. ꝙ articulus est indiuisibilis
veritas. sed veritas de deo increata est:ergo ꝛ arti-

Contra.

culus. sed articulus est obiectum fidei solum : er-

Arg. primū.

go ꝛ increata veritas solum. ¶ Cōtra. Articulus
fidei est. ꝙ resurrectio carnis sit futura. ꝛ tamē est

Scōm.

veritas creata et de creatura. ergo obiectum fidei
seu articulus non est tm̄ veritas increata ¶ Item
incarnatio. passio xp̄i:sunt ex tempore. ergo veri-

Tertium.

tas istorum est veritas creata:ꝛ tamen sunt obie-
ctum fidei. ¶ Item fornicationem esse peccatum
mortale est tale quod tenemur credere:ꝛ si quis p-
tinaciter diceret contrarium hereticus iudicaret:

Quartum.

ergo est credendum fide: et tamen est verum crea-
tum. ¶ Item posset obijci de creatione ꝛ peccato-

Rn̄sio.

rum remissione que sunt articuli:ꝛ tamen nō eter
na:sed effectus dicunt temporales. ¶ Solutio. di
cendum ꝙ quedam sunt obiecta fidei sicut suppo
sitiones quedam sicut principia. quedā sicut con
clusiones. Sicut suppositiones obiecta fidei sunt
in his que fides supponit:vt dicta in via iuris na-
turalis ꝛ que extrahuntur a iure naturali. Obie-
cta vero fidei sicut principia sunt ea que sunt pro-
pria fidei ꝛ prima ꝛ per se nota:ſm fidei acceptio-
nem que proprie dicūtur articuli. vt quoniā deus
vnus est ꝛ trinus. omnipotēs. ꝛc. huiusmodi. Si-
cut conclusiones obiecta fidei sunt que sequūtur
ex articulis fidei. vt quoniam deus est vbiqꝫ. sequi
tur ex hoc ꝙ deus est immensus. ꝛ carnis resurre-
ctio. sequitur ex hoc ꝙ deus est omnipotens et iu-
stus. Distinguendum ergo ꝙ credendū fide dicit
duobus modis. vno modo primo ꝛ per se. videlicꝫ
ipsa prima veritas per seipam Alio modo ꝙ est in
prima veritate ſm ipam:ꝛ per ipam. ꝛ hoc est duo
bus modis. Nam in ipsa prima veritate cōsidera
tur ꝙ est in dictamine iuris naturalis. ꝛ iteruꝫ ꝙ
est in dictamine gratie. primo modo obiectum fi-
dei dicit ꝙ est ipsa veritas que est deus. vel de ipo;
vt qm̄ deus est omnipotens ꝛ immēsus ꝛ hmōi. se
cundo modo ꝛ tertio ea que antecedūt articulos
fidei:ꝛ ea que sequuntur:antecedunt que sunt iu-
ris naturalis. vt si consideratur in ipsa prima ve-
ritate que est lex eterna:ſm quē moduꝫ credēdum
est mortale peccatū esse fornicationeꝫ : ꝛ matrimo
nium honestū. Sequūtur vt ea que sunt dictami-
nis gratie ex articulorum rōne vt sicut dictū est. deū

Ad rōnes prime partis.

esse vbiqꝫ:vel resurrectionē carnis futurā. ¶ Se-
cundū hoc ergo dicendū. ꝙ verū increatū primo ꝛ
per se est obiectū fidei:per accidens vo ꝛ secunda-
rio verū creatū .put. s. consideratur in ipsa prima
veritate. vel antecedēter ad articulos vt ea q̄ sunt
iuris naturalis que sunt sicut suppositiones. vel
consequēter sicut ea que sequunt articulos ſm di

Sol. ad ꝯtra. Arg. primū.

ctamen gratie. sicut cōclusiones. ¶ Ad illud ergo
qđ obijcit de resurrectiōe carnis patꝫ rn̄sio. qꝛ car
nis resurrectio nō est obiectū fidei nisi inq̄tuꝫ cō-
sequit ex articulis fidei. s. iusticie dei ꝛ omnipotē-
tie. sequit em̄ si deus iustus est ꝙ reddet vnicuiqꝫ
ſm opa sua. ꝛ ex hoc sequitur ꝙ vnusquisqꝫ debet
recipere in corpore .put gessit seu bonū seu malū.
ex quo sequitur ꝙ iusticia sua exigit vt sit resurre-
ctio:sed sua omnipotētia facit q̄cquid iusticia exi
git. omnipotentia ergo sua facit resurrectionē. p-
ut ergo carnis resurrectio cōsideratur in veritate
prima. ſm rōnem iusticie dei ꝛ omnipotētie sic est

Ad scōm.

fidei obiectū. ¶ Ad aliud vo qđ obijcit de incar-
natione ꝛ passione ꝙ sunt ex tpe. dicendū ꝙ incar
natio ꝛ passio sunt obiecta fidei:qꝛ dei sunt. deus
em̄ incarnatus est ꝛ passus. cū ergo considerat in
carnatio dei:ꝛ incarnatio tpalis sit:deus aūt eter
nus cōsideratur tpale in eterno:et veritas tpalis
in veritate eterna:quēadmodū contingit in alijs
que dicuntur de deo ex tpe vt creator ꝛ dn̄ator. In
hmōi aūt fides habet veritatē increataꝫ vt princi
paliter obiectū. veritatē vero creatam sicut coob-

Ad tertium.

iectū. ꝛ illud per se:istud per accidēs. ¶ Ad tertiū
vo qđ obijcit de veritate qua credit fornicationē
esse peccatū mortale:patet rn̄sio. Nā istud nō dici
tur obiectum fidei sicut illud in qđ est fides:sed si
cut illud qđ supponit fides ſm rationem inditaꝫ

Ad quartum

veritatis increate. ¶ Ad vltimū vo qđ querit. de
creatione ꝛ peccatorum remissione patꝫ rn̄sio. Nam
isti effectus vt considerant in se. non sunt obiecta
fidei:sed ſm ꝙ cōsiderantur in causa que est deus
vnde .ppie obiectum fidei est deus faciēs creatio
nem vel causa creationis:deus causa remissionis
peccati. ꝛ ita per se obiectū fidei est veritas prima
in omnibus per se credendis.

Questio.lxxx.de subiecto fidei.

His tractatis conse
quēter querēdum est de subiecto fi-
dei. Circa quod querūtur quatuor.
Primo in qua vi anime fides sit si-
cut in subiecto. Secūdo vtruꝫ fides
fuerit in angelis ante cōfirmationeꝫ. Tertio vtrū
in adam ante lapsum. Quarto vtrum in christo
ante passionem.

Membrum primum.

Querit i qua vi aīe fides sit sicut in subiecto.

Ad primū sic Augu. ij. ad Cor. iij. Non ꝙ
sufficiētes simus ꝛc. Credere est cū assen
sione cogitare. Cū ergo cogitare sit ex vi

Arg. primū.

cognitiua:erit silr ꝛ credere. Inde argui-
tur. ad eandē vim ptinet actus et habitus ex quo
elicitur actus. Cū ergo credere sit vis cognitiue:et
fides similiter erit vis cognitiue. ¶ Forte diceret
aliquis iuxta Hug. de san. victo. ꝙ fides in cogni
tione habet materiā. in affectione substātiā. ꝛ ſm
hoc est actus duplex fidei. cogitare quod est vis

Scōm.

cognitiue: et assentire quod est vis affectiue. sed
si hoc dicatur. contra. Intellectus speculatiuus
nō solum cogitat veritatem cum inquirit: immo
ipsi veritati assentit cū ipsam scientiā cōprehēdit.
Intellectus igit speculatiuus est cogitare ꝛ assen-
tire. Assentire aūt veritati pōt duobus modis. s. p
prio testimonio cū ipam videt. testimonio alieno
cū ipam nō videt. ꝛ ꝑm Aug. ad paulinā de viden
do deo. Assentire primo modo ptinet ad scientiaꝫ
seu ad scire. Assentire secūdo modo ad fidē seu cre
dere. Scōm

dere. Scōm ergo vtrūqꝫ actū cogitare. s. ꝛ assenti-

Tertium.

re fides est in intellectu speculatiuo. ¶ Itē vnus
habitus vnius potētie. si ergo fides vnus habit9
est:in vna potentia erit. aut est ergo in cognitiua
tm̄. aut in affectiua. nō igit ſm vnū actū qui est co

Quartū.

gitare erit in cognitiua:ꝛ ſm aliū qui est assentire
erit in affectiua. ¶ Itē ad eandē vim ptinet fides
ꝛ cognitio succedēs fidei in glia. Sꝫ cognitio suc-
cedens est intellectiua que est vis ꝯtemplatiua ve

Quintū.

ritatis. ergo fides est in intellectiua seu in vi cōtē-
platiua. ¶ Itē aīa rationalis nata est ad pfectio
nē beatitudinis ꝛ glē. nō soluꝫ ſm vim affectiuā:
imo ſm vim intellectiuā. sed in illo eodem ordine
quo nata est ad gliam: nata est ad gratiā ꝛ meri-
tum. Nata est igit aīa ad perfectionem gratie ſm
partē itellectiuā sicut ſm affectiuā. ¶ Preterea
nata est ad merendū ſm vim intellectiuam: sicut
ſm vim affectiuā. si ergo gratia merendi virt9 est

Sextum.

vel in virtute:in intellectu erit vtus. ꝛ si aliq̄ hec
erit fides. ¶ Itē finis intellect9 speculatiui est verum
ꝛ maxime pmū. similiter finis habit9 fidei est pri-
mū verū. Ad eundē ergo finē est intellectus specu
latiuus ꝛ fides. ergo fides est habit9 intellectus

Septimū.

speculatiui. ¶ Forte dicet ꝙ est cōsiderare verum
vt verū. ꝛ verū vt bonū. finis aūt speculatiui intel
lectus est verū vt verū. finis fidei veruꝫ vt bonū:ꝛ

Phus.

inde est ꝙ finis est vtus. Sed ꝯtra. Scientie mo-
ralis finis est bonū:quia sicut dicit phus. Nō in-
tendimus illi scientie vt sciamus: sed vt bn̄facia-
mus. Si ergo rō finis boni dat habitui ꝙ sit vir-

Aliud.

tus ſm hoc scia moralis esset vtus. ¶ Iteꝫ q̄uis
scie moralis finis sit bonū. nihilominus scientia
est habitus intellectus speculātiui. ergo pari ra-
tione licet vtutis fidei finis sit verū vt bonuꝫ: ni-
hilominus erit habitus intellectus speculatiui.

Cōtra.

¶ Contra. Actus inuoluntarij nō sunt laudabi-
les nec vituperabiles. Actus vo voluntarij laude
vel vituperio digni sunt. Si ergo credere debite ac
tus laudabilis est. ita vt dicat dn̄s ꝙ oīa possibi-
lia sunt credenti. Math. ix. Et qui crediderit sal-
uus erit Math. vlti. Credere aūt indebite vl' discre
dere est actus vituperabilis est igit credere actus
voluntarius. Est ergo credere actus potētie volē-
di. Si ergo ad eandē vim pertinet actus ꝛ habit9:
fides erit habitus potentie volendi. ergo fides est
in potentia aīe affectiua:nō in cognitiua. ¶ Iteꝫ
cōtingit cogitare enormia peccatorum ad detestatio
nē vt a sancto viro. Item cōtingit eadem cogitare
ad delectationē vt a peccatore. sed primo modo co
gitare est bonū ꝛ meritoriū. secūdo modo malū et
demeritorium:sed oīs actus circa qđ cōtingit esse
meritū ꝛ demeritū est actus voluntarius:ergo co-
gitare actus volūtarius est. ergo cū credere sit co-
gitare erit actus volūtari9 ꝛ inde vt prius. ¶ Iteꝫ
cogitare multipliciter est. aliquādo em̄ cogitam9
aliquid vt sciamus aliquādo vo vt illud faciam9
vel vitemus. vel vt ad illud puemamus. prio mo-
do cogitare ordinat ad sciam. scdo modo ad actio
nem vel fineꝫ. vtroqꝫ mō cogitare est in ptāte nr̄a.
qꝛ si volum9 cogitam9 ea que ptinēt ad inq̄sitiōeꝫ
seu studiū s. ie. si nolum9 nō cogitamus. silr si vo-
lumus cogitam9 aliq̄d ad faciēdū vel nō faciēduꝫ
fugiendū vel eligēdū. semp ergo cogitare volunta
rius act9 est sꝫ magis est volūtariū cogitare cū as-
sensione q̄ cogitare absolute. ergo cogitare cuꝫ as-
sensiōe qđ est credere est oīno act9 volūtarius. er-
go fides habitus volūtarius. ¶ Iteꝫ ad hoc facit
auctoritas Augustini. qui dicit. cetera pōt hō nō
volēs credere aūt no pōt nisi volēs. ¶ Forte dicet
ꝙ sicut scire est actus inuolūtarius cū p manife-
stissima veritatis cogit intellect9 rē scire:ita crede-
re actus inuolūtarius est:cū p pbabilia maxie co
gitur intellect9 ad fidē. Sicut em̄ scire est p mani-
festa necessaria:sic credere p manifesta pbabilia.
Sed illud qđ ipsi dicūt nō obsistit qđ ostendit du
plici rōne. Prima est. qꝛ credere de quo loquimur
nō est respectu pbabiliū sꝫ respectu improbabiliū
naturali rōne. Credere aūt ꝛ fides que est respectu
probabiliū difficultatē nō habent nec laudē. ergo
talis fides nō est virtus nec credere virtuosum. qꝛ
virtus ꝛ actus virtutis circa difficile est laudabile
Credere autē ꝛ fides improbabiliū difficultatē ha
bent ꝛ laudē cū est ex obediētia virtutis diuine. er
go talis fides erit virtus:ꝛ credere virtuosum. tale
autē cōstat qđ volūtariū est. ¶ Itē nō sili mō co-
gitur intellectus ad opinari ꝛ scire. ad scire em̄ co-
gitur ex apprehēsiōe necessariorum verorum que sunt ei
nota. ꝛ impossibile est aliter se hr̄e. ꝛ iō necesse hꝫ
intellectus assentire. Opinari vo acceptio est ex
apprehensione aliquorum que apparēt nec sunt per-
uia intellectui. Sꝫ qꝛ apparent: pbabilia sunt ei. ꝛ
ideo intellect9 illis nō p̄stat oīmodū assensum. im
mo accipit vnā partē vt formidet alterā. vn̄ opinio
est acceptio vnius ptis cū formidine alteri9. Ideo
opinari volūtariū erit q̄uis scire sit inuolūtariuꝫ
sicut q̄daꝫ posuerūt. ergo credere qđ sequit opina-
ri. qđ. s. pbabiliū est:volūtariū erit. si ergo magis
cogit intellect9 ad fidē pbabiliū q̄ improbabiliū
credere improbabilia magis volūtariū erit. ¶ So

Responsio.

lutio. dicēdū ꝙ fides sicut ꝛ cetere vtutes est ī pte
anime seu vi que que est motiua:ꝛ hoc est liberi ar
bitrij qđ est sicut dicit Aug. facultas rōnis ꝛ volū
tatis. Sūt ergo virtutes in rōnali vi que est libera
arbitrio duob9 mōis. Quedā ad habilitādam fa-
cultatē rōnis. Quedā ad habilitādaꝫ facultatem
voluntatis. facultas rōnis est ad duo. s. ad discer
nenda ea que sunt ad finē. vt fiant vel nō fiant: et
ad discernendū ꝛ tenendū in fineꝫ. similiter facul-
tas volūtatis dupliciter est. ī appetitu ꝛ in electio-
ne eorum que sunt ad finē. ꝛ in appetitu finis. erunt
igit virtutes que sunt habit9 seu habilitates. que
dā ad ordinandū iudiciū rōnis. quedā vo ad ordi
nandū appetitū voluntatis. Ille que sunt ad ordi
nandū iudiciū cognitionē habent p materia. que
vo appetitū voluntatis affectionē. Sunt igit ha
bitus facultatis rōnis fides ꝛ prudētia. sed prudē
tia ad ordinandū iudiciū in his que sunt ad fineꝫ.
fides ad ordinandū iudiciū in ipm finē. ꝛ ſm hoc
ratio cadit in differentiā superioris et inferioris. ps
superior est ſm intentionē rōnis in fineꝫ quā infor-
mat fides. Pars inferior ſm intentionē rōnis in
his que sunt ad finē quā informat prudētia. Silr
ex parte facultatis voluntatis ſm ꝙ est in fine in
format vel habilitat p virtutes que sunt spes. ca-
ritas. Scōm vo ꝙ est in his que sunt ad finē ha-
bilitat p fortitudinē ꝛ tēperantiā:vt ex vtraqꝫ pte
distinguat appetitus voluntatis ſm irascibilē et
cōcupiscibilē. Scōm partē superiorē que est in fi-
nē appetitū irascibilē informat spes appetitū ꝯcu
piscibilē caritatis. ſm partē inferiorem que est in
his que sunt ad finē appetitū irascibilē informat
fortitudo. ꝯcupiscibilē tēperantia. De iusticia vo

Sol. ad arg. j.

questio est que suo loco determinabit. ¶ Ad pmū
ergo qđ obijcit. dicendū ꝙ cū differat ratio ꝛ intel
lectus p hoc ꝙ apprehēsio intellectus est absolu-
ta. rōnis vo collata. Intellectus em̄ apprehendit
hoc esse vel non esse. rō vo ex hoc esse aliud esse. vt
qm̄ si hoc est:illud est. vel si hoc est idē illi:vel aliđ
ab illo sicut apprehēsio intellectus absoluta dicit
intelligere. ita apprehendere rōnis dicet cogitare.

cogitare em̄ dicitur q̄si coagitare. vñ cogitatio est coagitata.i.colata rõnis apprehensio. Ratio aũt dicitur duobus modis.est em̄ rõ speculatiua:⁊ rõ affectiua.Et ẜm hoc cogitare duobus modis est. Rationis speculatiue est cogitare de re/vtrũ sit vł nõ sit. Ratiõis aũt affectiue que est li. arbitrij est cogitare de re vtrũ fiat vel non fiat. Si in his que sunt ad finẽ.vel vtrũ in ipam tendat vel quiescat si sit in finẽ. cogitare primo modo nõ est fidei nec virtutis.sed cogitare scd̃o modo virtutis est inq̃tum ordinat debite:vel in his que sunt ad finẽ vel in finẽ.⁊ hoc mõ accipit Aug. cogitare cũ dicit ꝙ credere est cogitare.

Ad scd̃m.

¶ Ad scd̃m qd̃ obijcit d̃ assensione.dicendũ qd̃ sicut cogitare dupliciter est: ita assentire.sicut em̄ est cogitare rationis speculatiue de re:vtrũ sit vel non sit:ita assentire est eiusdẽ cũ.s. assentit ꝙ sit vel non sit.⁊ cũ assentit ꝙ videt ẜm veritatẽ ita esse scientia est.cũ ṽo assentit non quia videt ita esse.sed quia habet idoneũ testimoniũ fides est.cũ ṽo assentit.quia sic ei apparet tũc opinio est.primus assensus qui est sciẽtie ex parte assentientis.habet securitatẽ ex parte ṽitatis cui assentit euidẽtiã. secũdus assensus qui est fidei securitatẽ habet ex parte assentientis defectũ vero euidentie ex parte veritatis cui assentit. In tertio assensu qui est opiniõis formido est ex parte assentientis:sed apparẽtia quedã est ex parte rei cui sic assentit. Similiter ex parte ratiõis affectiue que est li. arbitrij.sicut est cogitare de re vtruz fiat vel non fiat sicut est in his que sunt ad finẽ.Ita ⁊ assentire est ex eadẽ parte vt fiat:vel assentire vt nõ fiat.⁊ sic virtutis prudẽtie est cogitare ⁊ assentire. Simili mõ est cogitare d̃ fine vtrũ ipsius finis sit assentire.⁊ hoc mõ cogitare ẜm primã rõnez finis que est intẽtio veri:⁊ assentire sunt fidei virtutis ⁊ hoc modo dixit Aug. ꝙ credere est cogitare cum assensione.In hac ergo parte cogitare ⁊ assentire ṽtutis sunt actus. sed cogitare actus imperfect⁹ ⁊ materialis:assentire aũt perfectus ⁊ formalis.ex alia ṽo parte cogitare ⁊ assentire non sunt actus virtutũ: nec fides virtus est sicut nec opinio vł scientia.

Ad tertium.

¶ Ad tertiũ patet responsio ꝙ q̄uis actus fidei ponat cogitare ⁊ assentire ⁊ cognitio ꝑ materia: affectio ꝑ substãtia.ad eandẽ vim ꝑtinet cognitio ⁊ affectio: cogitatio ⁊ affectus.s.ad vim rationalem motiuã que est libera libero arbitrio. ⁊ ita fidei habitus nõ est in differenti vi sed in vna vt dictũ est.

Ad quartum

¶ Ad quartũ dicẽdum. ꝙ cognitio succedẽs fidei non est cognitio veritatis speculatiua:sed cognitio affectiua. cognitio em̄ speculatiua imperfecta est q̄m non est de re ẜm suã perfectionẽ. speculatiua em̄ cognitiõe cõsideramus rẽ q̄m est absolute. Cognitio ṽo affectiua est perfecta. quia nõ solũ est de re. quia est absolute sed est de re cum sua perfectione ⁊ bonitate: quia ergo visio succedens fidei est visio beatitudinis ⁊ perfecta. Affectiua erit cognitio non speculatiua similiter cognitio fidei affectiua erit: ⁊ vis affectiue anime.

Ad quintum

¶ Ad quintũ dicendum ꝙ quedam sunt vires inferiores.quedam superiores.quedã supreme ⁊ in via merendi. suprema vis est vis imperãs motus vt liberum arbitrium.vires vero sequẽtes sunt vires rationales exequentes motũ que sunt imperare vt irascibilis concupiscibilis humana ⁊ rationalis speculatiua.vires vero inferiores sunt vires cõplentes motum in actibus corporalibus vt vires sensibiles.Similiter in via remunerationis ⁊ beatitudinis est ordo cõsimilis. vt sicut merendi ratio dependebat a vi suprema:ita perfectio remũeratiõis ⁊ beatitudinis descẽdit a vi supma in alias. dicendũ ergo ꝙ vis speculatiua itellect⁹ nata est ad beatitudinẽ sed mediante vi suprema in qua ꝑmo ⁊ ꝑ se collocat ṽtus est meritũ.

Ad sextum.

¶ Ad aliud dicendũ. ꝙ finis intellectus speculatiui est verũ vt verũ. hec est cognitio rei absoluta sine suo actu. finis ṽo fidei nõ est verũ vt verũ immo verũ vt bonũ.vnde fides attendit primũ verũ ⁊ non abstracte ab actu ⁊ bonitate.immo primũ verũ cõsiderat cum suo actu in rõne misericordie ⁊ iusticie. Unde apprehensio fidei de p̄mo ṽo generat timorẽ ꝓpter rationẽ iusticie ⁊ maiestatis.quã in ipso vero ↄsiderat.Generat spem ⁊ amorẽ ꝓpter rationẽ misericordie ⁊ bonitatis quã in ipso vero attendit.

Ad septimuz.

¶ Ad vltimũ dicendũ. ꝙ est ↄsiderare verũ vt verũ ⁊ est ↄsiderare bonũ vt verũ ⁊ ↄsiderare veꝝ vt bonũ ⁊ bonũ vt bonũ. Speculatiuarũ scientiaruz finis est verũ vt verũ. scientie moralis bonũ vt verũ.virtutũ cognitiuarũ vt sunt fides ⁊ prudentia verũ vt bonũ.virtutũ vero affectiuaꝝ vt est charitas ⁊ temperãtia bonũ vt bonũ.Inde est ꝙ cũ sciẽtia moralis finẽ habeat bonuz: q̄r habet ipam finẽ vt verũ nõ est virtus.

Ad phm.

¶ Et ad illud qd̃ obijcit ẜm phm. ꝙ ipa est nõ vt sciamus sed vt boni fiamus. dicendũ ꝙ hoc dicit rõne virtutis cuius sciẽtiam intendit.virtus ṽo ad bonũ est. immediat⁹ ergo finis sciẽtie moralis est cognitio ṽtutis hoc est boni vt veri. Mediatus ṽo opus ṽtutis ⁊ per accidẽs ⁊ ꝑ aliud. ꝓprie em̄ ⁊ ꝑ se finis sciẽtie verũ est virtutis ṽo bonuz.

Ad aliud.

¶ Ad illud etiã qd̃ obijcit ꝙ lz fidei finis sit veꝝ vt bonũ:tñ nihilomin⁹ erit habit⁹ intellectus speculatiui.dicẽdũ sicut iã ptz ꝙ intellectus speculatiui finis nõ est nisi veꝝ. vel verum vt verũ.vel bonum vt verum.fides vero finem habet verum vt bonum.⁊ ideo non est habitus intellectus speculatiui.

Membrum secundum.

Utꝝ fides fuerit in angelis. Arg. primũ.

Consequẽter querit vtrũ fides fuerit in angelis ante ↄfirmationẽ ⁊ lapsum. Ad qd̃ sic. sicut dicit Aug. sup geñ. factũ est vespe et mane. In angelis fuit cognitio matutina ⁊ vespertina. Cũ ergo vespertina cognitio dicat illa cognitio que est in diminutiõe lucis. Cognitio aũt talis est enigmatica. hoc est in obscuritate. ergo i angelis erat cognitio enigmatica. Cuz ergo posito assensu veritatis q̄ cognoscit enigmatice ponat fides. i angelis aũt ↄstat potẽtia assensus ṽitatis:⁊ sic dictũ est cognitio enigmatica veritatis. ergo in ipsis ponẽda est fides.

Scd̃m.

¶ Itẽ cuz sicut dicit Aug. fidei sit credere qd̃ nõ vides. cũ angeli ea que futura erãt nõ viderent. q̄r ipsa nondum erãt. ⁊ multa talia erãt que ꝑtinebãt ad salutẽ. vt de beatitudine bonoꝝ ⁊ supplicio maloꝝ. ergo cũ talia antẽ lapsum ⁊ ↄfirmationẽ angeli cõprehenderẽt: cõprehẽdebãt fide.

Tertium.

¶ Itẽ cũ in angelis spes fuerit ante ↄfirmationem ⁊ lapsum beatitudinis que nõ videbat. q̄m spes que videt nõ est spes. eadem rõne fuit in eis fides. Dicit em̄ Hug. neq͡ꝫ data est angelis cognitio eoꝝ que futura erãt super eos vt liberã haberẽt electionẽ volũtatis sue sine terrore ⁊ cũ spe.

Cõtra. Hugo.

¶ Cõtra. Hugo de sancto victo. dicit. q̄r homo oculũ cõtemplationis nõ habet: deũ ⁊ que in deo sunt videre nõ valet. ideo fides necessaria est qua credant que nõ vident. Cũ ergo ante ↄfirmationẽ ⁊ lapsum angeli haberent oculũ contẽplationis: nõ erat eis fides necessaria. ¶ Item Aug. sup geñ. dicit ꝙ videbãt angeli res in verbo: et hec erat cognitio matutina. ergo maxie ea que ꝑtinebant ad salutẽ videbãt cognitiõe matutina. ergo videbãt in luce. nõ ergo enigmatice.

Rñsio.

¶ Solutio. dicendum ꝙ in angelis nõ fuit fides prime veritatis: sed fuit quedã sciẽtia imꝑfecta respectu cognitionis beate post cõfirmationẽ. Ad qd̃ intelligẽdũ possunt poni tres gradus ex parte cognitionis intellectiue: queadmodũ nos inuenimus ex parte cognitionis sensitiue. Est em̄ quedã cognitio de dulci ꝑ auditũ. quedã ꝑ visuz. quedam ꝑ gustũ. cum audit de re quia dulcis. si interueniat credulitas fides est. si ṽo adueniat visio cognitio est quedã speculatiua. Si ṽo adueniat gustus: experientia est ⁊ cõpleta cognitio de dulcedine. Ita ꝑ intellectũ acceptio quedã est prime veritatis q̄si per auditũ cũ nõ videt ⁊ est fidei quedaz ṽo veritatis q̄si per visum. cũ.s. per quãdã speculationẽ lux ei⁹ percipit sed nõ dulcedo. quedã ṽo est acceptio q̄si per gustũ. cũ.s. nõ solũ speculatiõe lucet sed sensu dulcedinis plene ⁊ pfecte ꝑcipit. ꝑma cognitio nõ est ponẽda in angelis ante cõfirmationẽ ⁊ lapsuz sed ponit in angelis post lapsuz ꝓut dicunt demones habere fidẽ informẽ. tertia ṽo ponenda est in angelis bonis post cõfirmatiõez. media ṽo ponit

Sol. ad. j.

in angelis vniuersaliter añ confirmationez ⁊ lapsum. ¶ Ad illud ergo qd̃ primo obijcit. dicẽdum ꝙ cognoscere rẽ in obscuritate dicit trib⁹ modis. aut ꝓpter defectũ lucis in obiecto. aut ꝓpter defectum lucis in medio. ⁊ tertio modo ꝓpter defectũ lucis in organo. Propter defectũ lucis i obiecto: sicut cũ res videt in obscuro. ꝓpter defectũ lucis i medio: cũ deest lux sufficiens in qualibet ꝑte aeris medij. Uel ꝓpter defectũ lucis in organo videndi vt cũ debilitata ⁊ obscurata est virt⁹ oculi siue vis visiua. Primo mõ dicit cognitio vespertina visio in obscuritate. Illa em̄ est visio qua vident res in ꝓprio genere. quia cõparatiõe facta cognitio rei ẜm ꝙ cognoscit in causa que est deus: est sicut visionis rei in obscuro ⁊ visionis rei in luce. ⁊ ideo dicitur illa cognitio vespertina: ista ṽo matutina. Secũdo mõ dicit cognitio enigmatica que est in fide: visio in obscuritate. Non em̄ ibi est defectus lucis ex parte obiecti quod est ipsa lux: sed est defectus ex parte medij: ꝑ qd̃ videt: ꝙ ex parte videntis quasi ex parte organi. ⁊ ideo dicit ab apostolo. Uidemus ꝑ speculũ in enigmate. vt i hoc ꝙ dicit per speculũ monstret defectum ex parte medij. In hoc ꝙ dicit in enigmate defectũ ex parte videntis.

Ad scd̃m.

¶ Ad secũduz dicẽdũ. ꝙ res cognoscitur dupliciter in se ⁊ in causa. ea que nõ sunt: non cognoscunt in se visione. Sed si futura sunt cognosci possunt in causa: vt est videre in his que habent causaz in natura: vt in eclipsi solis cuius causa est prima iterpositio lune. Causa ṽo remota ⁊ necessaria ordinatur motus solis ⁊ lune ad talem punctũ celi: vł ad tales partes celi i quibus interponit luna iter nos ⁊ solẽ. vnde ille qui scit ordinez motus habet sciam eclipsis futuri tali tpe. Scd̃m hoc dicẽduz. ꝙ q̄uis angeli nõ viderẽt in re futura bonoꝝ beatitudinẽ ⁊ maloꝝ supplicia. tamẽ videbãt ipa in causa. i. in ipsa ꝑma veritate ẜm rationẽ diuine iustitie que reddit bonis premia: ⁊ malis supplicia. ⁊ hanc rõnez nõ videbant enigmatice sed in luce:

Ad tertium.

⁊ ideo hec cognitio nõ erat fidei: sed magis scientie ẜm modũ qui dictus est. ¶ Ad vltimũ dicẽduz ꝙ cũ videre tribus modis sit. primo modo videre rẽ vt est. Scd̃o modo videre imaginẽ rei q̄ est eius similitudo. Tertio modo videre in speculo hoc est in similitudine similitudinis rei. Uidere deũ sicut est: est videre glorie in rõnali creatura beata. videre deuz in imagine que est in ipsa rõnali creatura est videre noticie: que est in angelis ante confirmationem ⁊ lapsum. videre vero in speculo est videre fidei rationalis creature post lapsuz quod ifra declarabitur. Quod ergo dicit apostolus ꝙ spes est rei que nõ videt: dicitur respectu visiõis dei. sicut est que dicitur visio per speciẽ nõ respectu visiõis in imagine vel in speculo. Preterea q̄uis ponatur spes in angelis ante confirmationem respectu beatitudinis que nõ videtur per speciem. non sequitur ꝙ ponatur fides in eisdem. quia fides fundatur super visionem que est in speculo ⁊ in enigmate. non super visionem que est in imagine. Spes ṽo que est expectatio beatitudinis que non videt per speciẽ potest fundari super vtrũq͡ꝫ.

Membrum tertium.

Utꝝ in adam añ lapsuz fuit fides. Qd̃ nõ Hug.

Postea queritur vtruz in Adaz ante peccatum fuerit fides. Ad quod sic. Hugo de sancto victore in senten. dicit Cognouit homo in primo statu creatorẽ suum non ea cognitione que foris auditu solo percipit. sed ea que intus per inspirationem ministratur. non ea qua deus modo a credentibus absens fide queritur. sed ea qua per presentiam contemplationis scienti manifestius cernebat: patz ex hoc ꝙ nõ cognoscebat per fidem. ¶ Item. xxiij. di. secundi sentẽtiaꝝ dicit. ꝙ homo in illo statu dei presentiam cõtemplabat. non ita excellenter. sicut post hanc vitã sancti visuri sunt: neq͡ꝫ ita in enigmate qualiter in hac vita videmus. Cum ergo fides videat in enigmate videt ꝙ fide nõ cognouit. ¶ Itẽ Hugo in libro de sacramentis dicit in tractatu de fide. ꝙ homo in primo statu oculũ acceperat quo intra se deum videret: ⁊ ea que in deo erãt: ⁊ hic est oculus cõtemplationis. Per tenebras ṽo peccati oculus cõtemplationis extinctus est vt nihil videret q̄r ergo oculum cõtemplationis nõ habet: deũ et q̄ in deo sunt videre nõ valet. ¶ Preterea fides post pctm̃ necessaria est. Ex quo relinquit ꝙ ante pctm̃ nõ erat fides in hoĩe sed ↄtemplatio

Cõtra arg. j.

¶ Cõtra. Homo in statu primo aut videbat deuz sicut est. i. per spẽm. aut videbat deũ ꝑ speculũ seu imaginem. Si sicut est. ergo videbat visione glorie qd̃ patet falsum. Si ṽo videbat deũ ꝑ imaginẽ. ergo ⁊ per fidẽ. q̄r sicut dicit Hugo in li. de sacramẽtis. apl̃s dicit. Uidemus nunc ꝑ speculũ tũc aũt facie ad faciẽ. quid est dicit Hugo ꝑ speculũ videre imaginẽ? Quid est facie ad faciẽ. videre. i. rem videre? Scd̃m hoc ergo qui per fidẽ vidẽt imaginẽ vidẽt. ergo qui ꝑ cõtemplationẽ vident rẽ vident.

Scd̃m.

¶ Itẽ Hugo in eodez. Si fideles ipam rem que deus est viderent: nõ per speculuz in enigmate sed facie ad faciẽ viderent. ergo si homo ante peccatũ videbãt ipam rem. videbat facie ad faciẽ. ergo visione glorie. Cum ergo hoc falsum sit: relinquit ꝙ nõ videbat ipsam rem sed imaginẽ ⁊ ita per fidẽ.

Tertium.

¶ Item Hugo volens illud exponere: tunc facie ad faciẽ. ponit tale exemplũ pone inquit aliquẽ esse retro te vel supra te. auersa est facies tua ab illo: ⁊ si forte ille respicit ad te nõ tu similiter ad illũ. quãdiu sic eris: illum facie ad faciẽ videre nõ poteris. exhibe speculũ ⁊ pone ante te. statim videbis imaginẽ illius qui est ad deorsum tuũ vel supra verticem videbis illum: sed in imagine sua nondũ in facie: nõdum cognoscis sicut cognosceris. cognosceris em̄ in re. sed eum cognosceris in imagine. Conuertere ad illum: pone faciẽ ad faciẽ. videbis nõ imaginẽ sed ipsam rem. prius vidisti illum in imagine sua modo vides illum in facie sua.

Quartũ.

Scd̃m hoc ergo arguitur. cũ homo ante pctm̃ nõ videret facie ad faciem ꝙ videbat imaginẽ ⁊ ita per fidem.

Rñsio.

¶ Solutio. dicendũ. ꝙ adam in primo statu nõ habuit fi-

dem in ratione fidei: ꝛ hoc patet ſi quis cōſideret cōparationem cognitionis que per fidē eſt: ꝛ cognitionis que erat in adam ante peccatum ad cognitionem glorie. Cognitio enim que eſt per fidē euacuatur adueniēte gloria. cognitio vero ade de deo non euacuaretur adueniente gloria ſi ſtetiſſet. ſed perficeretur.

Sol. ad ꝯtra. primū.

¶ Ad illud ergo quod primo obijcitur. dicendum ꝙ ſicut dicitur ſol videri multipliciter. vno modo in ſpeculo. alio modo in nube. tertio modo in aere luminoſo quarto modo in ſe ipſo: ſic eſt diſtinguere viſionem dei multiplicem. vna eſt viſio in ſpeculo que eſt viſio per fidem et hec eſt infima. Alia eſt viſio dei in ſeipſo: et hec eſt per ſpecieꝫ. ꝛ hec eſt ſuprema. ꝛ inter has duas eſt accipere duas medias. vnaꝫ que eſt viſio dei in imagine ſimpliciori: velut in aere luminoſo viſionem ſolis. ꝛ hec eſt ſuperior. alia eſt in imagine obſcuriori ꝛ compoſitiori: ſicut eſt viſio ſolis in aere vmbroſo vel in nube. ꝛ hec eſt inferior. dicendū ergo ſine preiudicio. ꝙ viſio angeli ꝛ hoīs ante peccatū reſpectu dei non erat in gradu ſupremo q̄ eſt glorie: nec in gradu infimo qui eſt fidei: ſed in medio. Sed differenter. nā cuꝫ angelus ꝛ homo inſignitus ſit diuina imagine ſeu ſimilitudine. qꝛ angelica natura ſm̄ ſe ſepata eſt a natura corporea: ſimplicior ꝛ purior eſt per naturā. et ſi ſm̄ exigentiaꝫ nature radiet in ea lux gratie: luminoſior erit anima v̄o rōnalis que corpori vnita eſt: vel vnibilis ex vnione ꝛ intentione ad corpus. ꝑ naturā obſcurior eſt angelica natura. vnde ſi ſm̄ moduꝫ nature radiet gratia. obſcurius recipiet luminis ſpiritualis analogiaꝫ. ꝑpterea cognitio angelica añ peccatū reſpectu dei luculentior ꝛ luminoſior erat q̄ cognitio hominis: neutra tñ eſt per ſpeciē vel fidem.

Ad ſcōm.

¶ Ad illud ergo qđ obijcit ꝙ eſt per imaginem ꝛ ita per fidē. dicendū ꝙ nō ſequit imago cū dicit dupliciter. eſt enim imago imediata que eſt imago rei ſicut dicitur imago vel ſimilitudo ſolis in aere. ꝛ eſt imago mediata imago. ſ. imaginis vt imago ſolis in ſpeculo. primo mō videre in imagine dicit viſio qua rōnalis creatura videbat añ lapſuꝫ in ſe ꝑ luminis diuini preſentiā q̄uis nō per ſpeciē. Secundo mō videre in imagine eſt videre ꝑ fidē quomodo videt homo poſt lapſum: ꝛ illud eſt videre ꝑ ſpeculū. Uidere in imagine que immediate a re viſibili exprimit in vidēte nō excludit rei preſentiā. Uidere v̄o in ſpeculo excludit rei preſentiā ꝛ ponit abſentiam. qꝛ imago rei nō immediate exprimit in vidēte a re que videt ſed mediāte ſpeculo.

Ad tertiū

¶ Ad illud ergo qđ obijcit dicendū. ꝙ videre rē preſentē que ē deus eſt dupliciter. vel in ſe vel in ſuo affectu. In ſe ſicuti videt in ſtatu glorie: et hoc eſt videre ꝑ ſpeciē ſeu facie ad faciē. In ſuo effectu preſens videt in imagine rōnali ſtatu innocētie in quo videbat preſens ideſt preſenſu ens a rationali creatura: ꝛ illud non eſt videre facie ad faciem ſed cū videt ꝛ intelligitur deus viuēs. ſapiēs et intelligens ꝛc. in imagine que cū eſt viuit. ſapit ꝛ intelligit adhuc nō eſt plena cōuerſio rationalis creature ad deum. ꝛ ideo nō poteſt dici viſio faciei ad faciem. ſed cū videt ꝛ intelligitur in ſeipſo: ſicut cum videt ſicut eſt abſtracto omni intellectu creature: tunc eſt plena cōuerſio rationalis creature ad deum. ꝛ ideo viſio faciei ad faciem.

Ad quartū.

¶ Ad vltimū patet reſponſio ex iam dictis. Notandum tamen. ꝙ cum deus videt ꝛ intelligitur abſtracto omni intellectu creature videtur: per ſpecieꝫ vt in gloria: cum eſt in effectu ſuo qui eſt imago rationalis vt preſens. videtur in ſimilitudine immediate. vt in ſtatu innocentie. Cum vero in effectu qui eſt rationalis imago vt abſens. videtur per ſpeculum vt poſt lapſum videt per fidem. Rationalis igitur creatura dupliciter gerit ſimilitudinem dei ad videndum deū preſentem. ꝛ ſic videbat ante peccatum. vt in imagine. ꝛ ad videndū deum abſentē ꝛ ſic videt poſt peccatū per fidē vt in ſpeculo. Unde Hugo de ſanctovicto. Speculū eſt cor tuum: ſi tamen mundū fuerit ꝛ extenſum imago in ſpeculo: fides in corde tuo. Fides autē imago eſt dei nō vt preſentis ſed vt abſentis. qꝛ ſicut dicit Augu. in lib. de videndo deo credunt abſentia.

Membrum quartum.

Utrum fides fuit in xp̄o ante paſſionē. Arg. primū.

Einde queritur vtrū fides fuerit in chriſto in ſtatu mortalitatis. ad quod ſic Johan. j. dicitur Chriſtus plenus gratie et veritatis ſm̄ ꝙ homo. ergo plenus omnibus virtutibus gratuitis. ergo fide. ¶ Itē in chriſto fuit ſpes immortalitatis ꝛ glorificationis ſm̄ corpus. ergo ꝛ fides.

Scōm.

¶ Item chriſtus ante mortē fuit in ſtatu merendi ſummo. Sed ſummus ſtatus merendi eſt mereri ſcōm omnem virtutem. ergo merebatur ſcōm omnem virtutem. ergo ſcōm fidem.

Tertium.

¶ Item nos ponimus vere in eo paſſiones timoris: doloris ꝛ cōpaſſionis que ponunt imperfectionē affectionis. Si ergo non eſt incōueniens ponere virtutes que concernunt imperfectionem affectionis. vt patientiam miſericordiam ꝛ huiuſmodi: non erit inconueniens ponere virtutes que concernunt imperfectionem cognitionis ſicut fidem.

Quartū.

¶ Iteꝫ cognitio naturalis eſt imperfecta reſpectu cognitionis gratuite ꝛ glorioſe ſꝫ perfectio naturalis q̄uis imperfecta ponitur in chriſto. ergo ſimiliter cognitio enigmatica q̄uis ſit imperfecta: ſꝫ aſſenſus veritati prime ꝛ cognitio enigmatica ponuntur in fide. ergo ſi aſſenſus veritati prime fuit in chriſto: ꝛ cognitioneꝫ enigmaticam nihil prohibeat ponere. Relinquitur ꝙ in ipſo fuerit fides.

Cōtra.

¶ Contra. Colloceñ. ij. In xp̄o ſunt oēs theſauri ſapientie ꝛ ſcientie abſconditi. quod intelligitur de chriſto ſcōm ꝙ homo ab initio conceptionis. ergo in ipſo non fuit aliqua imperfectio cognitionis. Cum ergo fides ponat imperfectionem cognitionis: nō fuit fides in chriſto. ¶ Item cognitio beata euacuat cognitionem enigmaticam et fidem. prima ad Corinthi. xiij. Cum ergo in chriſto fuit cognitio beata: in ipſo non fuit cognitio enigmatica.

Rñſio. Anſel.

¶ Solutio. ſcōm ꝙ dicit Anſel. in libro Cur deus homo. ꝙ aſſumptio paſſibilitatis neceſſaria fuit redemptori. quia per paſſionem debebat ſatiſfacere. et rem ſuam iuſto precio et condigno recuperare vt ergo ſolueret iuſtū precium neceſſaria erat paſſibilitas. Itē neceſſaria erat perfecta ſcientia vt ſolueret precium condignum et diſpenſationi redemptionis conuenientiſſimū quia ergo tale et tantum negocium ſapientiſſimum requirebat cum aſſumptiōe paſſibilitatis: neceſſaria fuit cognitiōis perfectio. vnde ſicut dicit Anſel. quia ignorantia ad nihil vtilis eſt paſſibilitas verō vtilis redemptioni. nō aſſumpſit ſaluator ignorantiam aliquam: ſed aſſumpſit paſſibilitatem. Quoniam autem perfecta cognitio euacuat imperfectionem euſdem generis: ſicut dicit apoſtolus prima ad Corinthi. xiij. Cum venerit quod perfectū eſt: euacuabitur quod ex parte eſt: perfecta cognitio dei in xp̄o nō compatiebatur cognitionē impfectam dei. ꝑpterea cum fides ponat impfectā cognitionē dei que eſt in enigmate: manifeſtū eſt ꝙ in ipſo non fuit fides ſꝫ ꝑfectio que ſuccedit

Sol. ad. j.

que ſuccedit fidei ſeu cōtemplatio. ¶ Ad primuꝫ ergo quod obijcitur ꝙ in xp̄o fuit plenitudo oīs gratie. dicēdum ꝙ verū eſt ſed cū plenitudine grē fuit plenitudo veritatis. q̄ eſt plēitudo ſicut dicit Joh. j. Plenū gratie ꝛ veritatis: plenitudo aūt cognitionis nō compatitur ſecū īperfectionē cognitiōis fidei. Ex illa autoritate potius ſequitur ꝙ nullo mō fuerit fides.

Ad ſcōm.

¶ Ad ſcōm ſimiliter patet reſponſio. Nā meritū xp̄i ſm̄ ꝙ homo debuit eſſe meritum nr̄e redemptiōis. merito aūt redēptiōis nō conueniebat: ſed repugnabat impfectio cognitionis. ideo merito xp̄i nō erat neceſſaria fides in ratione fidei. Cū ergo officio redēptoris repugnaret: ꝛ pſone redēptoris nō conueniret. nō ei cōueniebat illā perſonā que deus eſt aliquid ignorare vel impfecte cognoſcere: ꝑpterea nec merito ſuo ſm̄ ꝙ homo: nec merito noſtro neceſſaria erat fides ſed contemplatio veritatis.

Ad tertium.

¶ Ad illud ergo quod obijcit. dicendū ꝙ ſummū meritū nō ponit mereri ſm̄ numerū virtutū. ſed ſm̄ impfectiōem gratie omniuꝫ virtutū. ¶ Ad tertiū quod obijcit de ſpe ꝛ de paſſionibus timoris ꝛ doloris ī xp̄o patet reſponſio. Nā q̄uis iſta ponant impfectioneꝫ ex parte affectionis: erant tamen neceſſarie diſpēſationi redēptionis ſicut oſtenſum eſt ſupra de incarnatione: queſtione de penalitatibus aſſumptis a xp̄o. Nulla autē cognitiōis impfectio erat neceſſaria: imo magis repugnans: ꝑpterea nec fides.

Ad quartū.

¶ Ad vltimū vero quod obijcitur de cognitione naturali. dicendū ꝙ cognitio naturalis pfecta qualis diceretur fuiſſe in Adā ante peccatum ſm̄ pfectiōem nature: fuit in xp̄o pfectiſſime. hec aūt cognitio q̄uis ſit imperfecta cōparatiōe hoc eſt reſpectu cognitionis gratuite vel beate: perfecta tamen eſt perfectione ſui generis ſm̄ ꝙ fuit in xp̄o: ꝛ ideo hoc nō euacuatur ꝑ cognitionem pfectam gratie vel glorie. Cognitio vero enigmatica que eſt fidei. non ſolū eſt imperfecta reſpectu cognitionis glorie: ſed etiā in ſuo genere quod eſt cognitio gratuita. ꝛ ideo non eſt ſimile de imperfectione cognitionis nature ꝛ cognitionis fidei.

Queſtio. lxxxi. de paſſionibus conſequentibus fidem.

Onſequens eſt inquirere de paſſionibus cōſequentibus fidē que ſunt due. ſ. certitudo ꝛ profectus. ꝛ cōparatio ad alias virtutes. Primo ergo queret de certitudine. Secundo de profectu. Tertio queritur de cōparatione fidei ad alias virtutes.

Membrum primum

Utꝝ fides certior ſit q̄ ſcīa. Arg. primū. Scōm.

D primū arguitur ſic. dicit Aug. Nihil eſt certi⁹ homini ſua fide qua creditur ꝙ longiſſimū eſt a ſenſu. ergo nulla ſcīa certior fide. ¶ Item certius eſt quod videtur in lumine prime veritatis q̄ quod videtur ī lumine veritatis create. ſed illud quod cognoſcimus fide cognoſcimus in lumine prime veritatis quod cognoſcimus alijs ſcientijs acquiſitis ſeu ꝑ intellectuꝫ ſeu ꝑ ſenſum cognoſcimus in lumine create veritatis. ergo fides certior omnibus ſcientijs acquiſitis.

Tertiū.

¶ Itē certior eſt cognitio que eſt ꝑ inſpirationē q̄ que eſt ꝑ humanā acquiſitionem. ergo ꝛc.

Ad quartū.

¶ Item certius ſcit qđ ſcitur teſtimonio ſpiritusſancti: q̄ qđ ſcit teſtimonio creature. Sed qđ ſcitur per fidē ſcitur teſtimonio ſpiritusſancti Roma. viij. Ipſe ſpiritus reddit teſtimoniuꝫ ſpiritui noſtro ꝙ ſimus filij dei: ſed quod ſcitur alijs ſcientijs ſcitur teſtimonio creature: ergo vt prius.

Contra.

¶ Cōtra. Certior eſt viſio q̄ fides: ſed quod ſcim⁹ ſcientia ſcim⁹ viſione intellectus: ergo certius cognoſcimus ſcientia q̄ fide. ¶ Item Hugo. de ſancto victo. dicit ꝙ fides eſt ſupra opinionē ꝛ infra ſcientiā: ergo ſcientia certior eſt fide. ¶ Item fides dicitur argumentum inquantum facit certitudinem: ſed vbicunq̄ dicitur argumentum ponitur habitudo. vnde in logicis ꝙ argumentum certitudinē facit: hoc hꝫ ex habitudine terminoꝝ: ſi ergo in fide nō eſt inuenire habitudinē cognitionis imperfecte in via ad cognitionem perfectam in patria: ergo per fidē nō erit certitudo de illa: vel q̄ratur quomodo eſt certitudo per cognitionē impfectam ꝛ enigmaticam de cognitione perfecta in patria. ¶ Forte dicetur ſicut q̄dā dixerunt: ꝙ eſt certitudo per modum viſus: ꝛ certitudo ꝑ modum guſtus. Certitudo per modū viſus eſt certitudo ſpeculatiōis per modū intellectus. Certitudo ꝑ modum guſtus eſt certitudo experientie ex parte affectus: certitudine ſpeculatiōis non eſt certior fides ſcīētia: ſed certitudine experientie qua ſentit ip̄a fidelis aīa ſuauitatē veritatis. Sed contra. certitudinem de veritate per modū experientie ſeu guſt⁹ nō hꝫ niſi fides formata: ergo fides informis eſſet minus certa q̄ ſcientia: cum tamen contrariū poteſt conijci. qꝛ ex fide informi fiunt miracula ꝛ opera que excedunt naturā: fides ergo informis excedit oēm ſcientiam virtute: quare ꝛ certitudine: qꝛ ex certitudine hꝫ virtuteꝫ: ſicut patet per illud qđ dicit dn̄s in euangelio: ſi dixeritis huic mōti tolle te ꝛ mitte te in mare: ꝛ non heſitaueritis ꝛc. q. d. ex eo ꝙ non eſt heſitatio in fide ſed certitudo: habet virtutem fides.

Solō ad arg. ſcōm quoſdā

¶ Ad hoc dixerunt quidā ꝙ eſt fides qua creditur: ꝛ qđ creditur. ¶ Quando ergo dicit Auguſti. ꝙ nihil eſt homini certius ſua fide: intelligitur de fide qua creditur: non de eo qđ creditur. vnde. xxiij. diſtin. tertij ſententiaꝝ eſt autoritas Augſt. Fidē inq̄t ſuā videt q̄ſq̄ eē in corde ſuo ſi credit. vel nō eſſe ſi nō credit: nō ſicut corpa q̄ videm⁹ oculis corporeis: vel ꝑ ipſoꝝ imagines: neq̄ ſicut aīam q̄ conijcimus ex motib⁹ corpis: nō ſic videtur fides in corde in quo eſt ab eo cui⁹ eſt: ſed ea tenet certiſſima ſcientia. Ex quo relinquit ꝙ nihil eſt hoī certi⁹ ſua fide qua credit. De eo v̄o qđ creditur qđ q̄dē eſt abſens ab intellectu nō intelligit. vñ Aug. Reꝝ abſentiū pſens eſt fides. Rerū q̄ foris ſunt intus eſt fides. Reꝝ q̄ nō vident videt fides. Res v̄o q̄ abſunt ꝛ q̄ nō vident: ſunt res q̄ credunt. ¶ Cōtra hoc obijcit ſic. Circa ꝓpriā materiā ꝛ obiectū virt⁹ oī arte certior eſt ſicut dicit phs. Cū ergo fides v̄t⁹ ſit circa ſuā materiā q̄ eſt id qđ creditur certiſſima eſt certius id qđ credit fide tenet q̄ qđ aliqua arte pcipitur. Item certius percipitur vbi idē per ſe accipit q̄ vbi vnū per aliud: ſed fides percipit ipſam veritatem primā ꝑ ipſam primā: ꝛ prima veritas eſt qua credit: ꝛ per ipſam credit. prima autē veritas eſt medium infallibile: certiſſime igitur pcipitur qđ creditur: ꝛ certius q̄ qđ ſcitur per ſcientiā acquiſitā: qꝛ ibi cognoſcit vnuꝫ per aliud. ¶ Item ſicut dicit phs in methaphiſica: ꝛ ſi theorica ſeu ſpeculatiua ſcīētia nobilior ſit practica: tñ practica certior eſt: ꝛ hoc eſt rōne experientie. ſi ergo oīs virtus circa experientiā eſt: certior erit v̄t⁹ ſpeculatiua ſcīētia. Si ergo certitudo virtut⁹ ē circa ſuū obiectū: certior erit fides de ſuo credibili: q̄ ſcīētia ſpeculatiua de ſuo ſcibili.

Obijcitur.

¶ Itē obijcit ꝯtra hoc qđ dicit Aug. ꝙ fides ī corde ī quo

est ab eo cuius est tenetur certissima scientia: et loquitur de fide qua credit. Qui habet vnã virtutem habet omnes: ergo si quis scit se habere fidez virtutem: scit se habere virtutes omnes ꝛ sic caritatem: ergo scit vtrũ amore an odio dignus sit: cuius cõtrarium dicit Ecclesia.ix. Relinquit igit ꝙ nõ scit se habere fidẽ virtutẽ ergo nõ tenet eam certissima scientia. ¶ Solutio. dicendũ ꝙ quedã habent certitudinẽ ex seipsis: quedã vero ex alijs: ex alijs certitudinem habẽt vt ex principijs cõclusiones: ꝛ ex articulis fidei q̃ sequunt ad articulos: vt quia deus iustus est: reddet vnicuiqꝫ ſm opa sua. Que vo habent certitudinem ex seipsis sunt trib9 modis. Nam quedam habent certitudinem ratione euidentie: vt principia que sunt per se nota vt de quolibet affirmatio vel negatio: quedam vero habent certitudinem ex informatione conscientie: et hec est certitudo fidei seu formate seu informis cũ enim prima veritas ipsam fidẽ inspirat: sic cõscientiam informat. vt si aliquis cogitur ipsa euidẽtia consentire isti veritati: oẽ totũ maius est sua parte: ita per habitũ infusum fidei ipsa informatione cõscientie artatur ꝛ cogitur cõsentire veritati pme propter se. vnde sicut negaret hoc. oẽ totũ maius est sua parte contra suam scientiam: ita negaret quemuis articulum cõtra suam conscientiam: et ideo beatus Ignatius cũ cõpelleretur vt negaret xp̄m: respondit se nõ posse negare: qꝛ nomen eius habebat scriptuz in corde: vnde ad probandũ qualem impressionem faciat fides in mente: post mortem eius inuẽtũ est nomẽ xp̄i scriptũ liter aureis in corde eius. Item quedã habent certitudinẽ sensu experientie: que certitudo per modũ gustus est: vel tactus talis certitudo est in virtutib9 respectu suorũ obiectorũ ꝛ in fide formata respectu credibilium prime veritatis. Dicendũ ergo ꝙ fidem qua credimus: cognoscimus certitudinem euidentie si ipsam habemus, ſm ꝙ dicit Augu. ꝙ fides est in animo credentis; conspicua est ei cuius est: quẽadmodum ꝛ alias anime passiones et perfectiones quas intelligimus rebus ipsis existẽtibus in aĩa; vt gaudium ꝛ tristiciã: timorẽ: amorẽ: iusticiã: tẽperantiam: ꝛ hmõi. Fidem vero que est illud quod credimus cognoscimus certitudine informatiõis conscientie: seu illud credamus fide informi seu fide formata: ꝛ certitudine sensus experiẽtie. Si credatur fide formata: non solum certa est de ipsa veritate quam credit propter informationẽ cõsciẽtie: sed propter suauitatem ꝛ dilectionem quã sentit: ꝛ per hũc modum soluitur ꝛ ptꝫ solutio ad omnia obiecta preterꝙ ad vltimuz. Nam si operetur ꝙ creditur ad illud qđ scitur certitudine euidẽtie certius est qđ scitur. Certitudine vero informationis cõsciẽtie ꝛ sensus experientie: intellectus certi9 est qđ creditur. ¶ Ad vltimũ dicendũ. ꝙ fides virtus est habitus gratuitus vt habitus est absolute in aĩa sicut in subiecto: vt gratuitus est sicut relatus ad voluntatẽ dei acceptantis: que quidẽ volũtas extra nos est ꝛ latet intelligẽtiam nostrã. Scitur ergo fides certissima sciẽtia inquãtũ habitus est: mens enim cognoscit se: cognoscit ꝛ suos act9 ꝛ habitus ꝛ potentias que sunt in ipsa. Inquantũ vero gratuitus est: ꝛ ſm hoc hꝫ rationem virtutis habens connexionẽ cum alijs virtutibus: hoc modo ignoratur nec scitur ab habẽte fidem. Dico autem hic gratuituz gratũ faciẽtem: ꝛ hoc modo procedat obiectio.

Responsio et solo ad omia obiecta.

Ad vltimum qđ obijcitur.

Membrum secundum.

Utrũ fides pfecit ſm temporis pcessũ sicut cognitio. Argumen.j.

Postea queritur de pfectu fidei. Nã dicit magister.iij.senten. ſm Augusti. ꝙ fides profecisse videtur ſm tẽporis processuz sicut pfecit cognitio. Circa qđ obijcit. Nã cũ fides sit veritatis q̃ est supra tp̄s: nõ erit pfect9 fidei ſm cognitionẽ tpis: ergo nõ pfecit fides ſm processum tẽporis. ¶ Itẽ cũ pfectus vtutis determinet ſm pfectũ caritatis: ꝛ in sanctis p̄ribus añ incarnationẽ ꝛ añ legẽ fuerit equalis caritas: sicut in illis q̃ in lege ꝛ post legẽ vel post incarnationez ſm hoc nõ erit dicere profecisse fidem sicut nec caritatẽ ¶ Itẽ cũ in oĩb9 fidelibus sit fides eadem ꝛ eiusdẽ veritatis. s. prime. ꝛ ſm eandẽ veritatẽ cui assentit credens super oĩa: assentiẽs aũt sup oĩa nõ potest amplius assentire. Relinquitur ergo ꝙ nullus credẽs põt ampli9 credere: ergo nec in fide pficere. ¶ Itẽ sicut dicit Augu. Eadẽ fides mediatoris q̃ nos saluat: saluos faciebat iustos antiquos pusillos ꝛ magnos: ergo antiq̃ habuerũt eandem fidẽ mediatoris quã ꝛ nos habem9 ꝛ eandẽ fidem creatoris. Ergo cũ ſm Hug. de san. victo. duo sunt q̃ pponunt nobis credenda creator ꝛ saluator: ad que oĩa alia reducunt ꝛ eadẽ semp fuerit fides creatoris ꝛ saluatoris. Relinquit ꝙ nõ pfecerit fides per successum tpis. ¶ Cõtra. Exo.iij. Ego sum de9 Abrahã: deus ysaac: deus Jacob: ꝛ nomen meum adonay nõ indicaui eis: hoc dictũ est moysi: ergo moyses amplius habuit de noticia dei q̃ pcedentes patres. ¶ Item p̄s. Super senes intellexi dicit Dauid: ergo Dauid maiorem habuit cognitionẽ de deo q̃ antiqui patres qui fuerunt ante ipsum. ¶ Itẽ Actu ij. Beatus petrus retorquet ad sua tẽpora illud Joel.iij. Effundã de spiritu meo ꝛc. ꝛ pphetabunt filij ꝛ filie vestre: ergo cũ plenior fuit cognitio veritatis prime post effusionẽ spũssancti q̃ in prioribus seculis ꝛc ¶ Itẽ Grego. ſm incremẽta tẽporũ creuit sciẽtia sanctorꝫ patrũ spũalium: ꝛ quãto viciniores aduẽtui saluatoris extiterũt: tãto sacra salutis pleni9 pceperũt. dehinc etiã audiunt beati ocli q̃ vidẽt q̃ vos videtis. x. luce. ꝛ illud. Jam nõ dico vos seruos. Joh.xv. Oĩa q̃cunqꝫ audiui a p̄re nota feci vobis. Ex his ergo relinquit. ꝙ p successionẽ tẽporꝫ creuit cognitio prime vitatis. Cuz ergo cognitio vitatis pme sit in p̄sẽti p fidẽ: relinquitur ꝙ p tẽporum successionẽ creuit fides ꝛ pfecit. ¶ Solo. dicẽdũ ꝙ fides hꝫ cõparationẽ ad credentẽ ꝛ ad creditã veritatẽ. Itẽ vitas credita est prima veritas: ꝛ hoc dupl̃r. ſm ꝙ cogitat in se ꝛ ſm ꝙ cogitat in effectu suo: vitas ſm ꝙ cogitat i se est abstracta ab oĩ cõditiõe tpis. ſm ꝙ cogitat in suo effectu q̃ est tpalis: vt creatiõis: recreatiõis: glorificatiõis ꝛ hmõi cogitat cũ cointellectu cõditiõis tẽporalis. Si ergo respiciat creditũ q̃tũ ad pncipale sigtũ: creditũ ẽ sup tp̄s. Si vo respiciat q̃tũ ad cõnotatũ: creditũ ẽ i tpe ſꝫ quẽ modũ dꝛ pficere fides ſm pcessuz tpis. Scõm vo ꝙ fides accipit ſm cõparationẽ ad credẽtẽ: sic põt fides cõsiderari duob9 modis: q̃tũ ad habitũ: ꝛ q̃tũ ad vsuz. Pretermisso igitur argumẽto fidei q̃tũ ad habitũ: qꝛ de hoc diuersi diuersa sentiũt. dicẽdũ ꝙ si cõsiderẽt q̃tũ ad vsuz dꝛ crescere ꝛ pficere: ꝛ hoc q̃tuor modis cognitiõe q̃tũ ad actũ rõnalis: cõstãtia ꝛ firmitate q̃tuz ad actũ irascibilis: feruore ꝛ deuotiõe q̃tũ ad actũ cõcupiscibilis actiõe q̃tũ ad exercitiũ exterioris opatiõis. Scõm primũ modũ dꝛ pficiẽs in cognitiõe diuinorꝫ pficere in fide. Scõm aũt modũ ſm martires dicunt pfecisse in fide in sustinẽtia ꝛ cõstantia patientie. Scõm tertiũ modũ feruẽtes zelatores fidei dicunt pfecisse in fide. Scõm quartũ modũ operãtes actiui dicunt pficere in fide: ꝛ ſm hũc modum

Secundum — *Tertium.* — *Quartum.* — *Contra.* — *Gregorius.* — *Rñ. ꝛ solo ad primum.*

modum patet respõsio ad primo obiectũ ꝛ in parte ad sequentia. ¶ Ad scõm dicendũ. ꝙ sicut dicit Hugo de sancto victo. Duo sunt ſm que fides crescere dicit: cognitio ꝛ affect9 ſm cognitionẽ fides crescit quãdo eruditur ad scientiã: ſm affectũ quãdo ad deuotionẽ excitatur ꝛ roboratur ad cõstantiam: quorũdam vo fides affectu magna: cognitione parua: aliorũ econuerso. Alij vo cognitione ꝛ affectu fidem habent magnã. alij cognitione et affectu paruam. Affectũ magnũ in fide magis laudabilẽ esse q̃ cognitionẽ magnã dominus manifeste ostendit. vbi fidem grano sinapis cõparauit. Mat.xiij. qđ quantitate paruũ est: sed nõ feruore hinc mulieri chananee parum scienti: sed multuz confidenti dictũ est. magna est fides tua. Secũdũ ergo Hugo. dicenduz est ꝙ si fides fuerit equalis quantũ ad affectionẽ in antiquis ꝛ modernis quãtum ad aliquos: non tamen quantũ ad cognitionem. ¶ Ad tertium dicendum. ꝙ assentire veritati habet duos respectus. vnus est ad veritatẽ alius ad assentiẽtem. Scõm respectũ ad veritatẽ. assentire seu credere vno modo est in omnibus. qui quidem modus exprimitur cum dicitur assentire prime veritati super oĩa. Scõm vo ꝙ assentire dicit respectu ad essentientem: hoc modo est differẽtia ſm incrementa ꝛ profectum ſm ꝙ dicit Hug. Secundum incrementum fidei tria genera gentiũ inueniũtur. Quidam enim fideles sunt qui sola pietate credere eligunt: sed vtrum credendum sit vel non credendũ: ratione non comprehendunt. Alij vero ratione approbant qđ fide credũt. Alij vero qđ fide credunt ꝛ ratione approbãt: purificate mẽtis intelligẽtia experiunt. In primis sola fides facit electionẽ. in secundis ratio adiungit approbationem. in tertijs puritas intelligentie: apprehendit certitudinem. ¶ Ad quartum dicẽdum ſm auctoritatem Hugo. de sancto victo. exponentem auctoritatẽ Nume.xiij. de botro qui portabatur in vecte. Botrus si quidem in vecte: xp̄s in cruce est: cuius misterium in sacramẽto duo populi portãt. Qui precesserunt portauerunt: sed non viderunt: qꝛ precedentes aduentum eius sacramenta passionis eius per fidem portauerunt: sed nõ oẽs per cognitionem intelligere valuerunt. Secũdi autẽ portant ꝛ vident: qꝛ fideles post aduentum xp̄i sacramentum passionis eius per fidem suscipiunt: et p reuelatã cognitionẽ iã cognoscunt. Ex quo accipitur: ꝙ q̃uis eadem sit fides quantũ ad consensuz veritatis qua creditur: tñ dfferẽtia est in cognitione quãtũ ad pfectũ ꝛ augmentũ sicut dictum est.

Ad secũdum. — *Hugo.* — *Ad tertium.* — *Ad quartum*

Membrum tertium.

Utrꝫ fides sit fundamentũ aliarꝫ virtutũ Argumen.j.

Queritur postea de cõparatione fidei ad alias vtutes ſm ꝙ dꝛ fundamentũ. Ad qđ sic obijcit sup illud Luce.x. Non terreamini ꝛc. glo. fortitudo est fundamentũ fidei: ſm hoc ergo fides nõ est fundamentũ fortitudinis. ¶ Itẽ dicit Bernard. ꝙ preciosus fundus humilitas est in qua fundatur fides: ergo humilitas est fundamentum fidei: ꝛ non econuerso. ¶ Item superbia voluntas est causa infidelitatis ꝛ repellit fidez: ergo humilitas est initiũ fidei. Ex quo relinquitur ꝙ humilitas erit fundamentuz fidei ꝛ substantia rerꝫ sperãdarꝫ. ¶ Itẽ cũ obiecta fundantur in aĩa p suos habitus: videt ꝙ credenda fundent in aĩa per fidem: speranda per spez: diligenda p caritatẽ. Spes ergo erit fundamẽtũ rerꝫ sperandarꝫ nõ fides. ¶ Itẽ fundamẽtũ proprie est ꝛ dꝛ in materia pmanẽte: ꝛ simul cũ reb9 respectu quarꝫ dꝛ: vñ ibi est materia trãsiẽs: nõ dꝛ pprie fundamentũ. Si ergo fides nõ remanebit cũ sperãdis in vita eterna sicut ptꝫ.j.corin.xiij. qꝛ euacuabitur. nõ põt dici fides fundamentũ rerũ sperandarum ¶ Ad qđ dicendũ ꝙ fides dꝛ fundamẽtũ ſm rõnẽ spũalis edificij: ſm ꝙ dicit glo. Heb.xj. Fides est fundamẽtũ oĩm bonorꝫ ꝙ nemo mutare põt: sine quo nõ est bona edificatio. Dicit aũt fundamentũ in via: qꝛ est primus habitus quo hõ sup se ascẽdit. sequẽs vo est spes que est sicut paries quo animus erigit ad attigẽdũ magnitudinẽ glie celestis Caritas vo est sicut supremũ seu tectũ qđ eleuat vsqꝫ ad sublimitatẽ glorie. qꝛ nũq̃ excedit.j.corin.xiij. ſm hoc ergo dꝛ fundamentũ. Preterea dꝛ fundamentũ respectu sperãdarꝫ hoc est respectu eternorũ bonorꝫ ſm ꝙ in spe sunt. Speramus eñi videre verũ: speramus attingere gloriosum: speramus plene diligere sũmũ bonũ. s. ex fide disponẽte animã. Fides ergo disponit aĩam vt ista subsistant in ipsa. ¶ Ad pmũ ergo qđ obijcit de fortitudine. dicendum ꝙ fundamentũ dupliciter dꝛ in spũalib9 ppter subiectionẽ: ꝛ ppter firmitatẽ: ppter subiectionẽ dꝛ fides fundamentũ virtutũ: qꝛ est prim9 habitus quasi subtractus oĩbus habitibus virtutũ sicut accidit in coloribus. Nã color albus aliquando substernit oĩbus q̃ suppingunt. Propter firmitatẽ dꝛ fortitudo fundamentũ fidei. nõ quãtũ ad habitũ: sed quantuz ad opera in quibus firmatur fides per fortitudinẽ nec cedat passionib9 ſm hoc ergo patet ꝙ fides dꝛ fundamentũ fortitudinis p abstractionẽ quantũ ad habitũ. Fortitudo vo dꝛ fundamentũ fidei p firmitatẽ quãtuz ad actum. ¶ Ad scõm vo qđ obijcitur de humilitate dicendũ ꝙ humilitas est dupl̃r: ex grã gratisdata: ꝛ ex gratia gratũ faciente. Humilitas ex gratia gratisdata est: qua hõ intellectũ suũ humiliat vt non sit aliquo modo repugnans veritati credẽdorum: ꝛ ſm hũc modũ humilitas est dispositio precedens ad fidem formatam: non tamen debet dici fundamẽtum quia non est eiusdem rationis. Est eñi humilitas huius ex gratia gratisda. fides vo formata ex gratia gratũ faciẽte. Hũilitas ex gratia gratũ faciente est qua homo inclinatur ad debitã subiectionem ꝛ sensum sue paruitatis: dicendum ergo ſm hunc modum ꝙ fundamentum in virtutib9 potest dici dupliciter ratione generationis ꝛ ratione conseruationis. Ratione generationis fides est fundamentũ virtutũ. Ratione vo cõseruatiõis seu custodie humilitas qꝛ ẽ custos omnium virtutum ne corruãt. Unde Greg. Soli ruine crescit quod edificant: qui añ molẽ fabrice humilitatis fundamentũ non procurant: ꝛ p hoc patet responsio ad tertiuz. ¶ Ad quartum dicenduz ꝙ rerum sperandarũ inquantũ in eis concernitur actus spei: spes est substantia sicut forma: fides vero sicut materia: id est materialis dispositio p quã in aĩa res sperãde vt sunt sub actu spei subsistunt. Dꝛ ergo fundamẽtũ dicit rõnẽ materie nõ forme. ideo cõuenit fidei esse fundamẽtũ rerꝫ sperandarũ nõ spei. ¶ Ad vltimũ dicendũ ꝙ nõ refert sperandũ eñ ſm substãtiã dicit eternũ: ſꝫ sperãdũ inquãtũ est sub actu spei. s. inquantũ est sperãdũ dicit tẽporale ppter concretionẽ actus spei ad ipsam rem sperandũ. dꝛ ergo fides fundamentũ rerꝫ sperãdarũ nõ quantũ ad suã substantiã: ſꝫ quãtũ ad cõcretionẽ actus spei ad ipsas res: hoc est dicere: dꝛ fundamentũ eternorꝫ bonorꝫ: nõ put habẽt esse in re de futuro: ſꝫ put habẽt esse in spe de presenti. manet igitur fides respectu eius ꝙ dꝛ fundamentum ſm hunc moduz. In hunc ergo modũ terminatur inquisitio de fide ſm ꝙ accipit p fide qua credit.

Secundum — *Tertium* — *Quartum* — *Responsio* — *Solo ad.j.* — *Ad secundũ* — *Ptꝫ solo ad tertium.* — *Ad quartum*

Questio.lxxxij.de articulis fidei ⁊ symbolis.

REstat inquirere de fide ſm q accipiť p eo qđ creditur, hoc eſt de credibili.credibile aũt dicit articulus fidei.collectio aũt articuloꝝ dicit symbolũ. Ut aũt plena ſit euidentia modus inquiſitionis erit talis. Primo queret quid ſit articulus. Scđo que ratio ſymboli.i.collectionis articuloꝝ. Tertio de ſufficiẽtia credibiliũ ſm diſtinctiones tempoꝝ. Quarto de ſufficientia articuloꝝ ꝓrum ad fidẽ ſimpliciũ. Quinto de diſtinctione ⁊ expoſitione articuloꝝ ſm differentiã ſymbolorum.

Membrum primum.

Quid ſit articulus.

AD primũ prenotandũ eſt.q articulꝰ tripliciter diffinit ſm Hug.de ſcto victo. Articulus eſt natura cũ gratia. Itẽ ſm eundez aliter ſic. Articulus eſt ꝓceptio veritatis diuine tendẽs in ipam. Itẽ ſm Rich de ſancto vict. Tertio modo ſic. Articulus eſt indiuiſibilis veritas de deo artãs nos ad credendũ. Primo querit que ſit rõ aſſignationis hax diffinitionũ. Nam videnť repugnare prima ⁊ tertia. nã prima que dicit articulũ eſſe naturã cũ gra. ponit articulũ in cõplexione ⁊ cõpoſitiõe veritatis. tertia ẽo que dicit articulũ indiuiſibilẽ veritatez ponit articulũ in ſimplici acceptione veritatis.

Arg.primũ.

¶ Item cũ multa ſint credibilia ⁊ credenda ſine quibꝰ nõ eſt ſalus que nõ cõtinẽt veritatẽ de deo:⁊ qđ dicit in ſymbolo.Credo ſanctã catholicã eccleſiã: ⁊ carnis reſurrectionẽ:⁊ alia que in ſymbolis nõ ꝓtinẽtur:vt fornicationẽ eſſe mortale pctm ꝛc. hmõi.ergo nõ eſt verũ q dicit in ſcđa ⁊ tertia diffinitione.

Scõm.

Tertium.

q articulus eſt veritas de deo ꝛc.qz cuz precisione intelligiť diffinitio. ¶ Itẽ cognitio phica ꝛ deo q̃ in metaphiſica ꝓbať.q deus eſt ⁊ oipotens ⁊ eternus.eſt veritas de deo.⁊ p rones neceſſarias artat nos ad credendũ.ergo talis cognitio eſt articulꝰ.

Quartum.

Sed diffinitio tertia vera eſt qua dicit q articulꝰ eſt indiuiſibilis veritas de deo ꝛc. ¶ Item cũ hi q̃ ſunt in peccato mortali fideles credãt deum eſſe ſicut in ſymbolis cõfitemur. vnũ omnipotentẽ ꝛc. nõ tñ credãt in deũ:qz credendo ꝓ amozem nõ tendunt in eũ ergo in ipſis eſt perceptio veritatis nõ tendens in ipam. Et quo relinquiť q ſi articulus eſt perceptio veritatis diuine tendens in ipſam:q ipſi nõ credũt aliquẽ articulũ.

Quintum.

¶ Item qua ratione dicitur in tertia diffinitione:articulus indiuiſibilis veritas. Nam intentio articuli inuenitur in quadruplici facultate. In grammatica ad diſtinctionẽ dictionis vel ſuppoſitoꝝ. In rethozica vt dicit Tullius in ſecũdo retho. Articulus dicit cũ ſingula verba interuallis diſtinguunt ceſa oratione. hoc modo acrimonia voce vultu aduerſarios perterruiſti. In phiſica articuli diſtinctiones digitorum:et in vnaquaq; facultate articulus dicit minimũ in ſuo genere:⁊ habet rationẽ diſtinctionis ſeu in dictione vt in grãmatica.ſeu in oratione: vt in rethozica.ſeu in membroꝝ vt in phiſica.queritur ergo cum articulus accipiatur in rethozica. an accipiatur ſcõm intẽtionem aliarum ſcientiarum. Nam ſi accipiatur ſm intentionẽ indiuiſibilitatis.male diffinit Hugo dicẽs.q articulus eſt natura cum gratia. Si ergo ſecundã rationẽ diſtinctionis:ergo qui habent fidem implicitã non credunt oẽs articulos Solo. Articulus accipiť ſtricte ꝓprie ⁊ cõmuniter. Stricte accipiť articulꝰ ſm q artatur ad partes ſimboli apoſtoloꝝ:⁊ hoc modo accepit Hugo cuz dixit articulũ eſſe naturã cũ gratia. Nã in ſingulis articulis illius ſimboli cõfeſſioni nature diuine vel humane adiungit effectus gratie ẏbigſa cũ dico. Credo in deũ patrẽ ꝛc. ſignifico naturã:cũ adiungo creatorem cli ⁊ terre:adiũgo gratiã. Et gratia em̃ nõ ex debito fuit q cõicare voluit ſuã bonitatẽ in creatiõe rez. Simili modo cũ dico ⁊ in ieſum xp̃m ⁊c. confiteor naturã cum addo qui cõceptus eſt de ſpiritu ſancto. adiũgo gr̃am. Accipiť aũt hic natura ꝓ ipſa natura q̃ diuina eſt:vel q̃ aſſumpta eſt a deo.ſ.humanitate. Proprie accipiť articulus ſm perfectã rationẽ:vt eſt obiectũ fidei formate:⁊ hoc modo accipiť in illa diffinitione: articulus eſt perceptio veritatis diuine in ipſam tendens:vt ꝓ hoc qđ ꝺr ꝓceptio veritatis diuine ſignificet intentio cõmunis fidei formate ⁊ informis: per hoc ẏo qđ additur in ipſam tendẽs determinet ⁊ appropriet fidei formate:et ſignificet duplex pfectio articuli. pfectio intellectꝰ in hoc qđ ꝺr perceptio veritatis diuine:pfectio affectus in hoc qđ ꝺr in ipſam tendẽs. Articulus em̃ formatus nõ ſolũ illuſtrat intellectũ p perceptionem veritatis:ſed etiã mouet affectũ ad deſideriũ ꝟitatis. Cõmuniter accipitur articulus ſm q eſt obiectũ fidei formate ⁊ informis:⁊ ad hanc intentionẽ reſpiciẽs Richar. dicit q articulus eſt indiuiſibilis veritas de deo artans nos ad credendus. Et per hoc q dicit indiuiſibilis veritas de deo:tangit eſſentiam articuli:per hoc vero q dicit artans nos ad credẽdum:tangit effectum articuli inquãtuz articulus eſt.⁊ ex hoc inſinuat nominis rationem:eo enim q artat rationem ad aſſentiendũ articulus dicitur:patet igitur que ſit ratio aſſignationis poſitarum diffinitionuz. ¶ Ad illud ergo quod primo obycitur de repugnãtia prime diffinitionis ⁊ vltime. dicendum q cum duplex opinio fuerit de articulis. Nam quidam poſuerunt res eſſe articulos:quidã ẏo enũciabilia:et ſicut ſupra diſputatum eſt:q articuli ſunt ſimpliciter.⁊ articuli ſm quid:articuli ſimpliciter ſunt ipſe res ſimpliciter accepte ab ipſo intellectu: vt vnitas trinitas incarnatio:⁊ ſic ꝛ huiuſmodi. Articuli ẏo ſm quid ſunt enunciabilia:vt deum eſſe trinum:filiũ dei eſſe incarnatum. Richard. cum dicit q articulus erat indiuiſibilis veritas reſpexit ad intentionem articuli ſimpliciter. Hugo vero cum dixit articulum eſſe naturam cum gratia: accepit articulum ſm quid ſeu contingenter. Et ideo Richard. poſuit articulum in acceptione ſimplicis veritatis. Hugo vero in cõpletione veritatis:ſed reſtringendo intentionem articuli ad ſimbolum apoſtoloꝝ ſicut dictum eſt. ¶ Ad ſecundũ ex ſuperioribus patet reſponſio vbi oſtenſum eſt. q nõ omne quod credẽdum eſt:eſt articulus:ſupra queſtione vtrum obiectum fidei ſit verum creatum vel increatum. Sunt enim quedam antecedentia ad fidem quedam ſequẽtia:quedam cum ipſa fide. Antecedentia ad fidem ſunt ea que ſunt de iure naturali:⁊ in decalogo exprimũtur que ſupponit fides Inde eſt q credendum eſt q tranſgreſſio cuiuſlibet precepti ſit mortale peccatum: quia diſcredere illud quod fides ſupponit infidelitatis eſt. Sequentia vero ad fidem ſunt vel que inferuntur ex articulis vt q deus eſt vbiq: quod ſequitur ex hoc q deus eſt immenſus:vel q̃ ad articulos reducuntur

Responſio.

Hugo.

Richard.

Scõo ad.ſ.

Ad ſecũduz.

cuntur:vt ea que determinata ſunt in ſcriptura tenemur credere implicite vel explicite: ſeu ab eccleſia tradita:vt ea que pertinent ad ſacramẽtalia ecclefie:⁊ ea que in ſcriptura determinãtur quantũ ad circũſtantias aduentus ad iudiciũ. Quedam vero ſunt ſimul cum ipſa fide ⁊ he ſunt particule fidei que in ſimbolis cõtinentur:hoc tertio modo accipitur articulus: ⁊ ſi obijciatur de catholica eccleſia:⁊ carnis reſurrectione:dicendũ eſt ſicut prꝰ nam iſta nõ ponunť ꝓ articulis niſi inquantuz concernitur diuina actio in his:vt in ipſa catholica eccleſia accipitur diuina virtus faciens in ea remiſſionẽ peccatoꝝ. In carnis ſimiliter reſurrectione cõcernitur virtus diuina faciẽs reſurrectionẽ.

Ad tertium

¶ Ad tertium dicendum.q ſicut ꝺr a ꝓho deſcendunt noĩa ſicut deſcendunt ſcientie. ſimiliter dicẽdum q aſcẽdunt noĩa ſm q aſcẽdũt ſcientie et no minum intentiones:veritas ergo, in naturali phiſoſophia accipitur ꝓ verita te que eſt ſm naturã. In rationali phia ꝓ veritate que eſt ſm rationẽ ergo in theologia que eſt ſciẽtia ſupra naturã ⁊ rationẽ: accipitur veritas ꝓ veritate q̃ eſt ſupra naturã ⁊ rationem. Cũ ergo dicitur q cognitio phiſoſophica q̃ eſt de deo quoniã oĩpotẽs eſt ꝛc. eſt acceptio veritatis de deo:aliter dicetur q̃ cum dicitur q articulus fidei eſt acceptio ꝟitatis ꝛ eo. Nam illa acceptio que eſt phica a nobis eſſe dicit quia per rationẽ naturalẽ inueſtigatur. Illa vero que eſt articulus nõ a nobis eſt: qz a deo cũ lumine gratie fidei infunditur:⁊ ad hoc reſpiciẽs Hugo de ſancto victo. dixit q articulus eſt perceptio veritatis diuine:nõ dicit acceptio ſed perceptio.i. per aliũ captio:qz non a nobis ſed per alium in nobis infunditur. Jaco.). Omne datũ optimũ:⁊ omne donũ pfectũ deſurſum eſt ꝛc. Preterea hoc qđ dicitur artans nos ad credendũ:aliter:⁊ aliter dicitur de cognitiõe phica ⁊ articulo:qz cognitio phica artat per lucẽ rationũ euidentem. articulus ẏo artat per lucẽ gratie infuſam: cõſcientiam informantem ſicut ſupra dictum eſt. Item cognitione philoſophica per rationem artatur intellectus neceſſitate:articulo ẏo fidei per luccm infuſam artatur affectus vt voluntarie aſſentiat veritati diuine ꝓpter ſe.

Ad quartum

¶ Ad quartum dicendus q ſicut dictum eſt ſicut fides diſtinguitur per formatã ⁊ informem. Jta articulꝰ dicitur formatus ⁊ informis. Articulus vero formatus diffinitur ab Hugo.cũ dicit.articulus eſt perceptio ⁊c. ſm illã rationem exiſtens in mortali peccato non credit articulum quẽadmodũ nec credit in deũ. Articulus ẏo communiter ad formatuz:⁊ informẽ diffinit a Ricar. cum dicit.articulus eſt indiuiſibilis veritas ⁊c. et hoc modo in peccato exiſtẽtes credunt articulos.

Ad quintum

¶ Ad vltimum qđ queritur. vtrum articulus in theologia accipiatur ſm rationem aliaꝝ ſcientiarum:dicendũ q intentio articuli accipitur ſm rationem ſimp licitatis: put dicimus articulos ſimpliciter res ipſas credendas: ſm ẏo rationẽ diſtinctionis prout dicimus articulos ſm quid: eſſe ipſa enunciabilia in que ipſum ſimbolum velut quodam totum in ſuas particulas diſtinguitur ſicut infra dicetur.

Membrum ſecundum.

Que ſit ratio ſimboli.i. collectiõis articulorum.

Secũdo queritur de cã multiplicationis

ONſequenter queritur de ratiõe ſimboli.i. collectiõis articuloꝝ: ⁊ incidũt queſtiones diſciplinales circa hoc plures. Prima generalis que ſcz cauſa fuerit cõpoſitionis ſimboli.i.collectionis articulorum. Secunda cum primũ ſimbolũ qđ dicitur in ſilẽtio: ſit ab ipſis apoſtolis conſtitutũ: ſicut tradunt auctoritates: que ratio fuit editionis alioꝝ ſimboloꝝ videlicet ſimboli qđ cantatur in miſſa Credo.ſ.in vnũ deum:qđ fuit a patribus in niceno cõcilio cõſtitutum:⁊ ſimbolum athanaſij.qđ cantatur in prima cum primũ ab apoſtolis omni ſapientia eruditis ſufficienter cõtineret articulos neceſſarios ad ſalutem. ¶ Item cum ſimbolus apoſtoloꝝ ⁊ ſimbolum patrũ diſtinguãtur ſm ea que tribus perſonis appropriank: ſicut patet cõſideranti: que ratio eſt q̃ ſimbolus athanaſij aliter diſtinguatur.

Tertio de diuerſitate diſtinctionũ.

¶ Item queritur de ſimbolo apoſtoloꝝ quare dicatur de mane ⁊ in prima ⁊ in completorio pluſq̃ in alijs horis. ¶ Item quare ſimbolũ patrũ cantatur in miſſa ⁊ poſt euãgelium. ¶ Item quare ſimbolum athanaſij cantatur in prima. ¶ Ad qđ reſpondendum per ordinem:⁊ primo ad primũ. dicẽdum q cauſa ſimboloꝝ. i. collectionis articulorum eſt inſtructio fidelium in vna intelligentia ⁊ confeſſione veritatis ⁊ deuotiõe religioꝝ. Cuz em̃ vna ſit veritas in qua beatificãda eſt humana natura: vna intelligẽtia: vna cõfeſſio: vna religio ꝛ bet eſſe intendendo ad ipſam veritatẽ. Ideo cum tot eſſent diuerſitates hominum natione moꝛibꝰ lingua cognatione ⁊ alijs modis ſpiritu ſancto illuminante: excogitauerunt patres colligere ſingula credenda ⁊ confitenda de ipſa diuinitate in vnã confeſſionis coordinationem: vt oĩm credentium eſſet confeſſio vna fides ⁊ religio: vt ſicut ꝺr Actu. iij. Multitudinis credentium eſſet coꝛ vnũ ⁊ aĩa vna: ſicut dicit beatus Auguſti. in lib. de ſimbolo cum multe anime erant: fides eas vnam fecerat. Unde nota q ex hac vnitate dicitur ſimbolũ. Simbolum enim in naturali phia dicitur cõuenientia ꝓpter conuenientiã: ergo intellectuũ in veritate vna ⁊ religiõe vna: ſimbolum fidei appellatuz eſt. Nota tamẽ q ꝓpter hanc cauſam due poſſunt alie aſſignari ꝺenominatiões ſimboli. Una eſt cõuenientia apoſtoloꝝ in ſimbolo cõponẽdo ſeu patrũ: qz ſicut infra patebit: in ſimbolo apoſtoloꝝ vnuſquiſq; apposuit partem ſuã. Inde dictũ eſt ſimbolum a ſin qđ eſt cũ: ⁊ bole qđ eſt ſentẽtia quaſi multoꝝ ſentẽtia. Alia cauſa eſt cõuenientia ſcripturarũ ex quarũ aggregatiõe factũ eſt ſimbolũ. Un̄ Aug. in li. de ſimbolo. Jſta verba ꝓ diuinas ſcripturas ſparſa ſunt: ſz tñ collecta ſunt ⁊ ad vnũ redacta: ne tardozum hoĩm laboꝛaret memoria.

Ad ſcõm de cã multiplicationis.

¶ Ad ſcõm dicẽdũ q cã multiplicationis ſimboloꝝ fuit triplex. Inſtructio fidei: veritatis: explanatio: erroꝛis exclusio. Inſtructio fidei fuit cã cõpoſitionis ſimboli apoſtoloꝝ. ad hoc em̃ cõpoſitũ eſt vt in vna fide credẽdoꝝ neceſſarioꝝ ſaluti fideles erudirenť. fidei explanatio circa dubitatiões emergentes fuit cã ꝺpoſitiõis ſimboli ſanctoꝝ patrũ qđ cãtať i miſſa. Erroꝛis ẏo exclusio ꝓpter hereſes multiplices pullulantes: cã fuit ſimboli athanaſij: qđ cãtať in ꝓma. Quicũq; vult ꝛc. ¶ Ad tertiũ qđ q̃ritur de diuerſitate diſtinctiõis q̃ eſt in ſimbolis. dicendũ ſicut tactũ eſt. Primũ ſimbolũ apoſtoloꝝ fuit ad inſtructionẽ fideliũ in fide trinitatis: ⁊ iõ ſm appropriata trinitatis diſtinguiť vt pars prima ſit de appropriať patri. Credo in deũ patrẽ ꝛc. Scõo de appropriatis filio. ſ. ⁊ in ieſum xp̃m filiuz ei⁹. Tertia de appropriatis ſpũſancto. credo in ſpiritũ ſanctũ. Scõm ſimbolũ nicene ſynodi fuit ad explanationẽ fidei trinitatis: vñ ⁊ illũ ſimbolũ diſtinguiť ſm ea q̃ conuenũt tribꝰ pſonis. Tñ q: tũc emergebat dubitatio circa pſonaꝝ eq̃litatẽ ⁊ maximẽ circa pſonã ſpũſſan. iõ cũ ꝓma pars illi⁹ ſimboli ſit de pertinentibus ad patrẽ: cũ dicitur Credo

Ad tertiũ de diuerſitate diſtinctionis.

in vnū deū patrē ⁊c. Scda de pertinētibus ad filiū ⁊ in vnū dn̄m iesū xp̄m filiū eius ⁊c. Tertia est de pertinētibus ad spiritūsanctum cum protestatione equalitatis. vnde ibi dicit. Et in spiritū sanctū dn̄m: qui cum patre ⁊ filio simul adoratur ⁊c. Tertium vero simbolū athanasij fuit cōtra hereses pullulantes circa fidē diuinitatis ⁊ hūanitatis: ideo illud simbolū primo remouet errores circa ꝯfessionem vnitatis essentie diuine ⁊ distinctionis personarū per rectā confessionem essentialiū ⁊ personalium deo dignarū noiationū vnde post versiculos prohemiales dicitur. Fides autē catholica hec est: vt vnum deum in trinitate ⁊c. Secūdo vero remouentur errores circa fidē humanitatis cū dicitur: sed necessarium est ad eternā salutē.

Ad quartū de simbolo apostolorū.

¶ Ad quartū qd queritur de simbolo apostolorū quare submisse dicitur: dicendum ꝙ propter hoc vt stat⁹ primitiue ecclesie representetur quando apostoli ⁊ fideles non audebant fidē xp̄i cōfiteri in manifesto vsquequaqz. In prima vero ⁊ cōpletorio illud simbolum dicitur vt significetur ꝙ sine fide impossibile est dirigi; ⁊ placere deo in bonis fm qd dr Hebre. xj. Sine fide impossibile est placere deo: id dicitur in prima anteꝙ pcedatur ad opera in die. Itē vt significetur ꝙ sine fide impossibile est resistere malis: fm ꝙ signatur in prima. Petri vlti. vbi dicit resistere. s. diabolo: fortes in fide. ideo dicit in cōpletorio: in munimentū cōtra temptatiōes nocturnas: ⁊ hoc est qd dicit August. de simbolo. Accipite regulā fidei qd est simbolū: ⁊ cum acceperitis in corde scribite: ⁊ quotidie apud vos dicite anteꝙ dormiatis supple in cōpletorio: anteꝙ procedatis supple in hora pma vestro simbolo vos munite.

Ad quintū de simbolo patrum.

¶ Ad illud qd queritur quare simbolum patrū cantatur in missa post euangelium. Dicendū ꝙ simbolū patrum ⁊ etiā athanasij est cōtra declamationes ⁊ garrulatiōes hereticorū: ad quas cōfundendas instituta sunt per cōfessionē fideliū. Preterea in missa simbolū patrū cantatur vt cōfessione fidei ⁊ deuotione pparemur ad participationē sacramenti dn̄ici corporis: cuius participes efficimur per fidem. Unde Augu. Crede ⁊ manducasti. Post euangeliū vero canitur vt mōstretur ꝙ simbolum ex verbis dn̄i loquētis in euangelio accipitur.

Ad sextū de simbo. athanasij.

¶ Ad illud qd queritur: quare simbolum athanasij in prima cantatur. Dicendū ꝙ propter duo. s. ppter significationē vt designetur ꝙ fides est prima mentis illuminatio ⁊ prima virtutum ⁊ ppter vtilitatem: armamur eīm simbolo fidei fm qd dicitur ad Ephe. vj. In omnibus sumentes scutum fidei. propterea in hora prima arma dei sumimus vt omnes tēptationes expugnare valeamus.

Membrum tertium.

De sufficientia credibiliū fm distinctiones temporū.

Consequenter queritur de sufficientia fidei fm successiones temporū: ⁊ queruntur duo. Primo vtrū esset sufficiētia salutis sine fide mediatoris. Secundo vtrum necessariū fuerit credere omni tempore ea que credimus de fide mediatoris.

Articulus primus.

Utrū esset sufficiētia salutis sine fide mediatoris. Querit. j. Secūdo. Querit tertio

Ad primum sic ad Heb. xj. Accendentem oportet credere ꝙ deus est: ⁊ ꝙ remunerator est: sed queritur vtrū ante aduentum ⁊ legem sufficerit hoc credere ad salutem. Nā tempore gratie constat certissime hoc non sufficere oportet enim vniuersa credi q̄ in simbolis cōtinentur. Propter hoc queritur q̄re apostolus ista duo posuit: ⁊ vtrū aliquo tempore sufficerit hoc ad salutem. Uidetur ꝙ sic. qr ante peccatum ade non erat necessaria redemptio humani generis: ergo nec fides mediatoris erat necessaria saluti: pro tēpore ergo illo sufficeret credere ꝙ de⁹ est: ⁊ ꝙ remunerator est absqz fide mediatoris.

Querit quarto.

¶ Item post peccatum in lege nature: nō erat naturali lege que est in dictamine rationis scriptum aliquod preceptum credendi mediatorem seu redēptorem: nec ex lege posita: nec ex pphetis erat predicatum ꝙ credenda esset redemptio humani generis. Relinquitur igitur ꝙ pro statu illo nō obligabātur ad fidē mediatoris: ergo sine illa poterat esse salus.

Quinto.

¶ Item nunꝙ deus exigit a nobis vltra posse. Cum ergo fides mediatoris non posset haberi nec per scripturas nec per creaturas nec p prophetas: per quos insinuaret credendū esse mediatorem: relinquitur igitur ꝙ nō semp fuit necessaria fides mediatoris. Cōtra. Augusti. ad optatū. Nemo liberatur a damnatiōe que facta est p adā nisi per fidem iesu xp̄i ¶ Item dicit Augusti. Eadem fides mediatoris q̄ nos saluat: saluos iustos faciebat antiquos pusillos cum magnis: quia sicut credimus xp̄m in carne venisse ita illi venturū.

Responsio

¶ Solutio. distinguendus est status. s. status añ peccatum: ⁊ status post peccatum: ⁊ ante legem: ⁊ status sub lege: ⁊ status gratie. In statu ante peccatum necessaria fuit fides creatoris quia est: et quia remunerator est: qr. s. est principium cōditionis ⁊ quia remunerator est inquantum finis ⁊ cōplementum beatitudinis: pro statu vero post peccatum necessaria fuit fides: non solum creatoris fm qd dicit Augusti. ꝙ scriptum est Actu. iiij. Nō est aliud nomen sub celo in quo oporteat saluari nos: ex illo tempore valet fides ad saluandum genus humanum: ex quo in adam vitiatū est: ergo fides mediatoris solūmodo necessaria est post peccatum. Post peccatum enim sicut dicit Hugo. duo sunt proposita credenda: creator ⁊ saluator. In prima parte discernit fides inter creatorē ⁊ ei⁹ opa. In scda pte discernit fides inter saluatorem ⁊ sacramenta sua. prima pars pertinet ad debitum nature. secunda ad debitum gratie: illa credere debemus: qr per naturam conditi sumus. ista credere debemus: quia per gratiam reparati sumus.

De fide mediatoris añ ⁊ post legē ⁊ tēpore gratie

¶ Nota igitur different. a fidei mediatoris ante legem: ⁊ sub lege et tēpore gratie fm Hugo. de sancto victo. Ante legem creator credebatur ⁊ ab eo salus ⁊ redemptio expectabatur. Per que vero ⁊ quo modo eadem salus complenda ⁊ perficienda esset: exceptis paucis quibus hoc scire singulariter in munere datum erat: a ceteris fidelibus nō cognoscebatur. Sub lege autem psona mediatoris mittenda predicabatur: ꝙ autem ipsa persona foret homo vel angelus vel deus nondum manifestabatur: soli hoc cognouerant qui per spiritum ad hoc illuminati erant. Sub gratia autem manifeste predicatur ⁊ credit modus redemptiōis ⁊ qualitas persone mediatoris. Scdm hoc respōdendū est breuiter ad oia obiecta

Solō ad primum quesi.

¶ Ad primū qd querit dicendum ꝙ apostolus ista duo ponit sicut principia ad oēs articulos. s. oportet credere qr est: ⁊ qr remunerator est. oēs enim articuli reducunt ad fidem: qua creditur alpha ⁊ o principium ⁊ finis. Apoca. j. ⁊ hec duo sunt que propinquiora sunt nobis quantū ad cognitionē ⁊ per quorū cognitionē manuducimur ⁊ eleuamur ad cognitionē eternorū: sicut ptz cōferēti singulos hinc ergo est ꝙ apl's ponit hos principaliter: qr est principiū cōditiōis: ⁊ qr est remunerator: hoc est finis beatitudinis.

Ad secūdum.

¶ Ad scdm iam patet responsio: qr pro statu ante peccatum

peccatū non dicitur necessaria fides mediatoris sicut patet ex dictis: sed pro statu post peccatum.

Ad tertium ⁊ quartum.

¶ Ad tertium vero ⁊ quartum dicendū: ꝙ in lege naturali fm dictamen rationis scriptū erat preceptū de fide mediatoris inquantū indita erat quodāmodo rationi humani; fides redemptionis: qr certum poterat esse rationi hūane naturam hoīs esse lapsam generaliter. Inditū autem erat rationi ꝙ semper melius ⁊ dignius est attribuendum summe bonitati: ⁊ ideo satis ex propinquo colligere poterat ꝙ summa bonitas nō pmitteret rationalem creaturā humanā que generaliter perdita erat ex toto perire. iuxta illud p̄s. Nunquid vane constituisti omnes filios hominū: ⁊ ideo dictabat ratio ꝙ credere deberet futuram hominis reparationem: per hanc ergo viam ostenditur in lege naturali quodāmodo scriptū preceptum de fide redēptionis.

Ad quintum

¶ Ad vltimū dicendū. ꝙ in potestate nostra potentia susceptiua est credere fidem mediatoris: sed nō est in potestate nostra actiua: immo ab ipsa prima veritate infundēte lumen fidei quo eleuet intellectus supra se. In potentia vero susceptiua erat disponere se per dictamē rationis: put iam dictum est ad receptionē huius luminis.

Articulus secundus.

Utrū necessariū fuerit credere oī tpe ea que credim⁹ de fide mediatoris.

Queritur postea vtrū semper oportuerit credere oīa illa de mediatore que nūc credimus. Quibusdam enim videtur sicut magister dicit in senten. ꝙ suffecerit antiquis tantum credere. s. natiuitatem: mortem: resurrectionem: aduentum ad iudiciū. Alijs videtur habita fide trinitatis id de ministerio incarnationis fidei suffecisse vt crederetur filius dei nasciturus de homine ⁊ iudicaturus: qui de Iohā. baptista documentum huius rei affirmant: qui de morte xp̄i ⁊ descensu ad infernos in euangelio dubitasse videtur fm expositionem Grego. quādo interrogauit per discipulos. Tu es q̄ venturus es ⁊c. Luce. vij. Mat. xj. quasi diceret. Es tu per teipsū descensurus ad inferos: an alium expectamus ad hec sacramēta.

Obijcit de Iohanne.

¶ Propter hec circa hoc queritur de sufficientia articulorum que minor esse potuit. ¶ Item queritur de Iohāne baptista vtrum fidē habuerit mortis xp̄i seu descensus ad inferos: qr dicit Ambro. in glo. super Luc. vij. ꝙ Iohā. nouit dei filium: sed nō ipsum descensurum ad inferos: ⁊ dicit ibidē ꝙ moriturū xp̄m sancti non crediderunt ergo nō habuit fidem mortis: nec descensus ad inferos. ¶ Item Greg. super Mat. xj. in omel. Tu es qui venturus es ⁊c. introducit Iohannē loquentem sic. An cōueniat filio dei mori: an alium ad hec sacramenta missurus es: ergo Iohānes dubitabat vtrū xp̄s esset moriturus. ¶ Itē Ambro. dicit: ꝙ poterat prius vates quē venturū predixerat non credidisse moriturum.

Contra.

¶ Contra. Hylarius dicit. ꝙ Iohan non dubitauit sed ignorantie discipulorū cōsuluit. ¶ Itē Crisosto. super Mat. xj. Iohā. qui a spiritusancto didicerat q̄cquid audierat: qui ⁊ ceteris predicauerat: qui testimoniū perhibuerat: qui colūbā viderat: quare sic querit Si ignorat quomodo testis fuit Ioh. Tu signa diuulgaueras modo post mortuos suscitatos quādo iam omnibus notus: nunquid tibi non notus tu sanctificatus heremi ciuis: nūc dubitas: absit.

Responsio Hugo.

¶ Solutio. dicendū ad primum fm Hugo. ꝙ hec sunt quibus ab initio fides recta nūꝙ minus habere potuit videlicet vnū deum esse creatorē oīm dn̄m ⁊ rectorem vniuersorū ipsumqz non esse mali auctorem eorū: sunt qui malis suis eius misericordiam quererent: ⁊ expectarent futurū redemptorem: hoc simbolum fidei in initio suffecisse credimus: ⁊ omnes qui futurā redemptionem crediderunt: ea quibus redemptio cōstabat credidisse nō inconueniēter affirmatur.

Solō ad id qd de Iohanne obijcitur.

¶ Ad illud quod obijcitur de Iohan. dicunt quidā ꝙ Iohānes nō dubitauit: ⁊ dicūt ꝙ in auctoribus verbū dubitandi ponitur improprie. s. pro verbo interrogādi: vt Lu. ij. dicitur. Inuenerūt eū in medio doctorū interrogātem glo. discit in terris qui angelos docebat in celis discit. i. interrogat ⁊ ad modū discētis se habet: ita etiam dicunt hi Ioh. dubitasse. i. interrogasse. Sed contra hoc est qd dicit glo. Ambro. predicta poterat prius vates quem venturū crediderat non credidisse moriturū.

Triplex.

Preterea dicunt alij ꝙ Iohānes dubitauit sed distinguunt ꝙ est triplex dubitatio. Est dubitatio infidelitatis qualis fuit in iudeis. ⁊ est dubitatio tarditatis qualis fuit in discipulis euntibus in Emaus Luce vlti. Et est dubitatio amoris seu pietatis que quidem nō est dubitatio sꝫ error quidam: quo anima se habet ad modum dubitantis: ⁊ sic dubitauit Iohā. vnde dicit glo. ibidem. nō fide sed pietate dubitauit: quia lapsus amoris fidem non impediuit: talis enim lapsus religiosus est.

Crisosto.

Alij vero dicunt fm Iohan. Crisosto. qui dicit ꝙ nec ignorans que fuit nec dubitans misit discipulos: dicit etiam ꝙ discipuli Ioh. inuidiose se habebant ad xp̄m: ⁊ ideo Iohānes in proximo moriturus magnum studiū facit ad hoc vt credant: ⁊ mittit duos quos nouerat persuadibiliores: xp̄s autem sciens consilium Iohānis nō respondit ego sum ad Iohannē sed rebus eos docet: quia testimonium quod ex ipsis rebus est credibilius est. Si ergo non Iohānes dubitauit: sed eius discipuli: ⁊ vt ita certificarētur per opera miraculorum xp̄i misit eos ad ipsum.

Membrum quartum.

De sufficientia fidei quātū ad simplices primo in generali.

Deinde queritur de sufficientia fidei quātum ad fidem simplicium: ⁊ primo generaliter. Secundo specialiter.

Articulus primus.

Circa primum queritur de fide simpliciū quibus nō erat incarnationis misteriū reuelatum sicut Abrahe ⁊ Moysi reuelatum erat: quemadmodum in ecclesia aliqui sunt simplices q̄ articulos fidei distinguere nesciunt vtrum sufficienter crediderunt credenda. ¶ Ad quod respondet magister in senten. fm Grego. super Iob. j. dicens. Reuelationem distinctam ⁊ indistinctam velatam et manifestam. Minores ergo habebant fidem velatam ⁊ indistinctā de mediatore: perfecti vero habebant distinctam ⁊ manifestam quorum fidei minores adherebant sicut etiam nunc est in ecclesia quod confirmat auctoritas Iob. j. boues arabant ⁊ asine pascebantur iuxta eos: simplices et minores vt dicit magister: sunt asine pascentes iuxta boues: quia humilitate maioribus adherendo ministerio docebant qualis forte fuit mulier samaritana.

Utrū possit haberi fides vnius articuli sine alio. Obijcitur. Gal. v.

¶ Propter hoc circa partem istam queritur de fide simpliciū et generaliter vtrum possit haberi fides vnius articuli sine alio. Ad qd sic Gal. v. Testificor omni circuncidenti se: qr debitor est vniuerse legis faciēde: ergo qui ad vnum preceptum tenetur: tenetur ad oia: ergo qui ad vnū credēdū tenetur: tenet et ad oia ergo q̄libet simplex tenet ad articulos oēs.

De mensura. ¶Item Leuiti. xiij. precipitur q̄ leprosus offerat sextarium olei ⁊c. glo. sextariū: qr fide agitur: et intelligitur vnū quodq; predictor̄: sextarius em̄ mē sura est nec plus nec minus capiens: qđ em̄ plus est effundit: si minus est nō est sextarius: sic fides ad nostre mētis mensurā datur: nec plus aut minus q̄ a deo dist ribuitur: qđ aūt plus aut minus est extra fidem est. Ex hoc ergo relinquitur: q̄ nō est fides nisi credantur omnes articuli de quibus est fides. ¶Item sicut se habet caritas ad diligenda: ita fides ad credenda: cum ergo caritate diligamus nos deum ⁊ proximū: ⁊ non contingat caritate diligere vnum sine alio: ergo nec similiter cōtingeret fide credere vnum credendorum sine alio.

¶Item cū vnus sit habitus credendi fides: ⁊ vn⁹ habitus est ab vnitate obiecti: erit igitur vna veritas obiectū fidei qua quidē veritate erit cōnexio ⁊ cōiunctio omnium articulorū: non credetur ergo vni articulo sine omnibus. Dpz ergo q̄ simplices

Contra. credāt oēs articulos. ¶Cōtra. credere est sicut dicit Augustī cogitare cum assensione: sed potest cogitari assentiēdo veritati vnius articuli sine alio: ergo potest credi vnus articulus sine alio. ¶Itez simplices nō cogitabant de incarnatione saluatoris: ergo nō credebant incarnationē: cū credere sit

Rñ. ad q̄stio. cogitare cum assensione. ¶Ad hoc breuiter est dicendum: q̄ est credere explicite vel implicite: distincte vel indistincte: simplices autem implicite dicūtur credere oēs articulos seu indistincte. Et hoc duobus modis. Uno modo quātū ad illud qđ credunt. Alio modo quantū ad illud quod credūt vt dicit Hugo. omnes qui futuram resurrectionem crediderunt: ea quibus redemptio constabat credidisse: non incōuenienter affirmantur: inquantū ipsam que hec oīa continebat venturam crediderunt: q̄uis eandem de ipsis omnes credendo cognitionem non habuerunt. Quantum vero ad illos cū quibus credunt: ſm q̄ dicit Hugo ⁊c simplicibus antiquis: q̄ fidem natiuitatis: passionis: ascensionis: in hoc p̄fissime eos habuisse credim⁹: qr credē tib⁹ ⁊ sciētib⁹, hoc fide ⁊ deuotiōe: sub spe ⁊ expectatione eiusdem redemptiōis adhesserunt: q̄uis modum cogitationis redēptiōis, similiter nō cogitauerint. ¶Secundū hoc ergo cōcedenda sunt obiecta que concludebant q̄ non potest credi vnus articulus sine alio: vt intelligatur explicite vel implicite. ¶Tamen ad illud q̄ obiiciebant de preceptis: dicendum q̄ nō est simile: qr precepta iam cōpleta erant ſm rationē precipiētis: sed credita nōdū erant oīa ꝓpleta: imo erāt q̄dā futura ⁊ ad hec capiēda creuit illuminatio ⁊ magis ⁊ magis ficut supra dictum est. ¶Ad illud vo qđ obiicitur de mensura dicendum q̄ equalis est omnium quantum ad habitū credendi: seu quantū ad credere in vniuersali omnes articulos ⁊ nullum discredendi q̄uis inequalitas sit quantū ad actū credēdi: qui attenditur quantū ad cognitionē ⁊ deuotionē credendi: seu quantum ad credere in ratione propria.

Ad obiectum Ad gal. v.

Ad id de mensura.

Ad contra. Reliqua vo patent. ¶Ad ea etiam que obiiciuntur in cōtrariū ptz respōsio p distinctionē p̄dictā: nā ⁊ si simplices possunt cogitare de vno sine altero: nō tñ est credere: qr credere ptinet ad fidē explicitam ⁊ implicitā cōmuniter: cogitare vo ad fidē explicitā ⁊ distinctam. Preterea credere potest esse in habitu vel actu: cogitare vero est solum in actu. Ad aliud iam patet respōsio ex iam dictis.

Articulus secundus.

In speciali vtrū necessaria fuerit fides distincta ſm determinationē tēporis.

Dbiicit. ſ.

Secūdum.

Tertium

Contra.

Rñ. ⁊ solo ad obie. ſ.

DOstea queritur specialiter de fide cornelij. Et queritur vtrū fuerit necessaria fides distincta ſm determinationē temporis. Ad qđ sic. Actu. x. Dictū est cornelio anteq̄ baptizatus esset ⁊ cōuersus ad fidem. Accepte sunt elemosine tue ⁊c. ex illo tertu videt q̄ cornelius per opera venit ad fidē: qđ falsum est. Non enim qr homo bona facit: ideo bonus est: sed quia bonus est: ideo bona facit. Cū ergo accepte essent elemosine cornelij ⁊ orationes a deo: iam habebat fidez quoniā sine fide impossibile est placere deo. ¶Item dicit Grego. q̄ p fidē peruenitur ad opera sicut dicit magister in. iij. sen. xxiij. di. vñ ibi dicit cornelius ⁊ per fidē venit ad opera. deū em̄ vnū credebat: sed filium eius incarnatū nesciebat: p fidem placuerunt deo opera eius. ¶Itē Augustī. dicit cornelio dictū esse per angelum accepte sunt ele mosine tue ⁊c. nec sine fide orabat vel donabat. Nam quomodo inuocabat in quē non credebat. Ex his ptz q̄ credebat cornelius. ¶Cōtra, dicitur in glo. sup Actu. x. Si sine fide posset esse saluus: nō fuisset ad eum missus ecclesie architectus. i. petrus. Petrus enim missus fuit ad cū vt ipsum instrueret ad fidē: ⁊ ita vt daret ei fidem ministerio suo: ⁊ iā dictū erat ei: accepte sunt elemosine ⁊ orationes tue: ergo per opera puenit ad fidē: ergo qr bene egit fuit fidelis qđ falsum est. ¶Preterea si tunc habebat fidem quando missus est ad cū Petrus: ad quid ergo missus est ad eum: non vt conuerteret eum ad fidem: quoniā iam habebat fidē: ⁊ ita ꝓ nihilo fuit ad euz missus. Solo. est fides distincta: ⁊ est fides indistincta: fidem indistinctā habebat cornelius: quando missus fuit ad cuz petrus quoniā ante illā missionē dictū est ei accepte sunt elemosine tue ⁊c. sed nō poterant esse accepte nisi per fidem: ⁊ ita constat q̄ habebat fidem sed indistinctā: quoniā credebat filium dei esse incarnādū indistincte: nec adhuc distincte credebat q̄ facta esset incarnatio: nondū enim per fidem susceperat qđ dicitur Joh. j. Uerbū caro factū est: qđ iam inceperat predicari per mundum: ⁊ ideo non poterat iam cornelius diu esse iustus, sine fide distincta: ⁊ vt eam haberet missus fuit ad cū Petr⁹ ⁊ hoc est qđ dicitur. Sine fide posset esse saluus: non fuisset ad eum missus ecclesie architect⁹: hoc est si posset esse saluus sine fide distincta: quia tūc temporis ceperat declarari. ¶Ad illud quod obiicitur: q̄ per opera venit ad fidem: dicendus q̄ per opera venit ad fidem distinctam cum prius haberet fidem indistinctam. Et per istam distinctionē patet solutio ad omnia obiecta.

Dembrum quintum.

De distinctione ⁊ expositione articulorum.

Sequitur de distinctione ⁊ expositiōe articulorum. Et notandum q̄ cum sint tria simbola. Primum apostolorum. Secundum patrum quod cantatur in missa. Tertium athanasij quod cātatur in prima. Articuli distinguuntur differenter ſm differentias simbolorum. Queritur ergo disciplinariter primo qualiter distinguuntur articuli fidei in simbolo apostolorum. Secundo qualiter illi exponuntur. Tertio de simbolo patrū qui cantatur in missa. Quarto de simbolo athanasij.

Articulus primus.

Qualiter distinguunt articuli fidei in simbolo apostolorum.

Primo queritur qualiter distinguunt articuli in simbolo apostolorū. Ad qđ dicendum q̄ dupler accipitur simboli huius diuisio: vno modo per duodecim articulos alio modo

Prima distinctio in duodecim arti

alio modo per quatuordecim. Prima accipit ſm numerum. xij. apostolorum. qui per inspirationez spūssancti in vnū congregati singuli singulos apposuerunt articulos. Petrus primus apostolorū primū posuit articulū. s. Credo in deū patrez oipotentem creatorē celi ⁊ terre. Johannes apposuit, secundum s. Et in Jesum xp̄m filiū eius vnicū dñm nostrū. Jacob⁹ zebedei apposuit tertiū. s. Qui conceptus est de spūsancto natus ex maria virgine. Andreas apposuit quartuz. s. Passus sub pontio pylato: crucifixus mortu⁹ ⁊ sepultus. Philippus apposuit quintum. s. Descendit ad inferos. Thomas apposuit sextū. s. Tertia die resurrexit a mortuis. Bartholome⁹ septimū. Ascēdit ad celos sedet ad dexterā dei patris oipotentis. Mattheus octauū. Inde venturus est iudicare viuos ⁊ mortuos Jacob⁹ alphei nonū. s. Credo in spm̄ sctm̄. Symō decimū. s. Sctām ecclīam catholicā. sanctoz cōmunez. Judas iacobi vndecimū. s. Remissionē peccatoz. Mathias vel sicut dicunt q̄dā iterato. Thomas apposuit duodecimū. s. carnis resurrectionē ⁊ vitā eternā amē. Distinctio ista significata fuit Josue. iiij vbi dixit dñs ad Iosue. Elige tibi viros singulos p singulas trib⁹. ⁊ pcipe eis vt tollāt de medio iordanis alueo: vbi steterūt pedes sacerdotū. xij. durissimos lapides quos pones in loco castroz vbi fixeritis hac nocte tentoria. Uerba ista sunt dei patris ad filiū iesum. q̄ elegit duodecim viros quos ⁊ apl̄os nōauit. Duodecim durissimi lapides sunt. xij. articuli fidei. tollūt aūt de medio iordānis alueo. i. de media pfunditate scripture vbi steterūt pedes sacerdotū. i. affectiōes sctoz patrū patriarchaz ⁊ pphetaz. Ponūt aūt i loco castrozū. i. in sctā ecclīa q̄ est vt castroz acies ordinata. in q̄ nocte p̄sentis vite q̄ est speculū in enigmate: figūt tētoria oēs fideles. vt diabolo resistāt fortes in fide. ſ. Pet. v. Hoc etiā signatū est Apoca. xxj. vbi assignant duodecim lapides in fundamēto muri ciuitatis hierm̄. fundamēta em̄ inqt muri ciuitatis oīm lapide p̄cioso ornata ⁊c. Hoc idē etiā signatū est in mysterio. xij. stellaz q̄ erāt in corona multeris. sicut dz. xij. apoc. Mulier em̄ est ecclesia. corona fides. xij. stelle. xij. articuli. ¶Circa

Querit circa istam distinctionem

istā distinctionē querit. cū nō sit assignat⁹ nisi vn⁹ articul⁹ patri. sextus filio. q̄ntus spūsancto. vnde ista diuersitas? quare nō assignant equaliter tribus ꝓsonis articuli. cū tres ꝓsone coeterne sibi sint coequales. ¶Itē querit quarevn⁹ tm̄ articulus assignat patri. sext⁹ filio. q̄ntus spūsancto. ¶Ad hoc dicendū. q̄ dicta distinctio nihil detrahit equalitati ꝓsonaz. sed monstrat appropriatio sicut dicit Aug. in li. de aīa ⁊ spū. Unitas appropriat patri. ⁊ hac ratione: quia vnitas est principium numeri. ipsa autem non habet principium sicut pater est principium non a principio. et ideo ei vnitas appropriat. ¶Ad illud ergo signandū quenīter in simbolo fidei. ei vn⁹ articulus est assignatus p appropriationē. Senarius vero numerus perfectus est. ⁊ ideo per ipsum perfectio designatur que filio appropriatur cōuenienter. Unde sicut dicitur ad ephes. vj. Deus pater posuit in dispensatiōe plenitudinis temporum instaurare omnia in christo que in celis ⁊ in terra sunt. et ideo conuenienter ser articuli filio assignati sunt. quinq; vero spiritu sancto. quoniam per quinarium signatur vniuersalis remissio peccatorum. que fit per gratiam que spiritui sancto attribuitur. que signatur p iubileum qui fiebat quinquagesimo anno. idez em̄ signatur per numerū simplicē ⁊ per multiplicatuz ⁊ ecōuerso. ¶Scōa distinctio est in quatuordecim articulos. quoz septem pertinēt ad diuinitatē. septem ad humanitatē. Septem qui pertinēt ad diuinitatem sic distinguunt. Nam primus est de vnitate essentie. ſ. credo in deū ⁊ singulariter dicit deū non deos: vt notet vnitatē essentie. vnde in maiori symbolo dz. Credo in vnū deū. Iste primus articulus dz retorqueri ad tres sequentes qui sunt de tribus personis. primus est de patre. patrem oipotētem ⁊c. ⁊ est sensus. Credo in deū patrē oipotētez. Scōs est de filio. in iesum xp̄m filiū eius. y. d. n. ⁊c. ⁊ est sensus. credo in iesum ⁊c. Tertius est de spiritu sctō. ſ. Credo in spm̄ sanctum. ecce quatuor articuli particulares ad deitatē pertinētes. Tres alij ponuntur pertinentes ad effectus. Primus indicat effectū creationis. ſ. creatorē celi ⁊ terre ⁊c. Secūdus effectū recreationis. ſ. sanctam ecclesiam catholicā. ⁊ est sensus. Credo q̄ deus efficiat remissionē pctoz in sctā catholica ecclesia. que est cōio sctoz ⁊ nō alibi. Tertius effectum glorificationis. Carnis resurrectionē ⁊ vitā eternā amē. carnis resurrectio ptinet ad corpus. vita eterna ad animaz. Tres articuli sunt pertinētes ad effectum diuinitatis. quatuor ad diuinitatē in se ꝓsideratā. ⁊ sunt septē. ¶Articuli pertinētes ad humanitatez sunt isti. Primus est ꝓceptus de spūsctō. Secundus q̄ natus de maria virgine. Certus q̄ passus mortu⁹ ⁊ sepultus. Quartus q̄ descēdit ad inferos. Quintus q̄ resurrexit a mortuis. Sextus q̄ ascendit ad celos sedet ad dexterā dei patris oipotētis. Septimus q̄ inde venturus est iudicare viuos ⁊ mortuos. Ecce habes septē articulos pertinētes ad humanitatē. ⁊ septē pertinētes ad diuinitatē. ⁊ sunt quatuordecim. que distinctio signata est in apoc. primo vbi dz. Et conuersus vidi septez candelabra aurea. ⁊ in medio septē candelabroz aureoz similē filio hois ⁊ sequitur. ⁊ habebat i dextra sua stellas septez. Per septē candelabra in medio quoz est filius hois: designant septē articuli pertinentes ad humanitatem. per septem stellas septem articuli pertinentes ad diuinitatez. j. ad Tbi. vj. Habitat lucem inaccessibilē: nec repugnat expositio text⁹ q̄ ibidem ponitur. septē stelle angeli septem sunt. et septem candelabra septem sunt ecclesie. naz per illas septem ecclesias vniuersitas ecclesie catholice intelligit. oīm. ſ. fidelium congregatio. per septē angelos vniuerse ecclesie rectores itelligunt ornati fide precedentium articuloz: sicut celū stellis sicut templum candelabris.

Scōa in quatuordecim articulos.

Articulus secundus.

Quare exponunt articuli fidei i symbolo apl̄oz.

Deinde dicendum est de expositione articuloz symboli apl̄oz. sed qr distinctio secūda planior est prima. eo q̄ singula resoluit ad numerum illaz exponere satis est. ¶Incipiamus ergo a capite. Credo in deum. expositio eius est in maiori symbolo. vbi dicit. credo in vnum deum. excluditur dupler error. ſ. error infidelitatis gentilium: per hoc qđ dicit in deum. ipsi enim non credunt in deum: sed in ydolis aureis siue argenteis. ꝑs. Simulacra gentiuz argentuz ⁊ aurum. Error manicheorum per hoc qđ dicit in vnum. Ipsi enim dicunt duo esse principia. vnum lucis alterum tenebrarum. vnum boni: alterū mali. vnum creatorem visibilium: alterum creatorem inuisibilium. Istos ergo errores euacuās fides ca-

tholica dicit. Credo in deū: nō in ydolis: nō ĩ crea
tura in deū: nō in deos: sꝫ in vnū deū. Accipiť autē
iste articulus deut.v. vbi diciť. Audi israel deꝰ tuꝰ
Queritur. vnus est. ❡ Queritur vtrū existens in pctō morta
li ⁊ odio fraterno possit dicere. Credo in deū sine
peccato: qꝛ videť ꝙ nō. per illud qđ dꝛ sup illō iiij.
ad Ro. Credenti in eū qui iustificat vbi dicit aug.
aliud ē dicere credere deo. aliud dicere credere deū
aliud credere in deū. Credere in deū est credendo
tendere in eū. ⁊ credēdo euꝫ amare ⁊ credēdo ei in
corporari. hec est fides quā deus exigit a nobis: et
nō inuenit quid exigat nisi donauerit qđ inueniat
Ex hoc manifeste sequiť ꝙ existēs in mortali men
titur dicens. credo in deum. ergo dicendo peccat.
Responsio ❡ Ad hoc dicēdū ꝙ sicut existēs in fraterno odio
potest dicere orationē dominicā sine pctō: qꝛ dicit
eam in persona ecclesie. sicut ꝓbatur per illud Ex
dꝛe.vj. Obtulerunt duodecim vitulos pro populo
dei. glo. nullus in oratione sibi aliquid petat vel ꝓ
se. sed pro omnibus qui habēt vnū cōmunez patrē
deū. Similiter existēs in mortali: pōt dicere. Cre-
do in deū sine pctō. nec mentiť: cū nō sit sermo ip
sius sed ecclesie: ꝑ recipue cū symboluꝫ in persona
ecclesie dꝛ sicut oratio quedā ❡ Sequiť patrē om
Oipotentem nipotentez. a pluribꝰ locis scripture sumitur iste
articulus ps. Oipotens nomē eius iste articulꝰ ꝓ
bat oēs sequētes. Nā si oipotēs est: pōt creare ce
lū ⁊ terrā ⁊ si e oipotēs est pt dimittere oia pctā: et
sic de alijs Sꝫ queriť cū tria sint que appropriant
tribus psonis. potētia patri. sapientia filio. boni-
tas spirituisancto. quare ponitur appropriatio pa
tris. cū dꝛ patrē omnipotentē. ⁊ nō apponitur ap
propriatio filij vt diceteť filiū sapientē: nec appro
priatio spūssancti: vt dicereť ĩ spiritū sanctū bonū
❡ Itē cū plura approprietur patri vnitas. eterni
tas. potētia. quare magis apponiť potētia ꝙ ali-
quod aliorū. ❡ Dicimus ad primū ꝙ sapientia et
bonitas que appropriant filio ⁊ spirituisancto nō
apponūtur. qꝛ satis per apposita intelliguntur. ꝑ
incarnationē em̄ ⁊ passionē sapientia ostendiť. qꝛ
sicut dicit Job. xxvj. Prudētia eius pcussit supbū
Eodē modo in iudicio viuorū ⁊ mortuorū sapiētia
intelligitur. Judicare enim nō pertinet nisi ad sa-
pientem inꝙtum talis. Eodez modo per effectus
qui spirituisancto attribuunť bonitas ostenditur
Remissio em̄ peccatoruꝫ. carnis resurrectio. vita
eterna: summam dei bonitatem declarant. ❡ Ad
aliud dicimus. ꝙ cuꝫ plures effectus dei apponē
di essent in symbolo fidei conuenientissimuꝫ fuit
ad remouendum omnez ambiguitatē premōstra
re potentiam a qua egrediuntur isti effectus. qꝛ po
tētia dicitur omnipotēs. ⁊ ideo inter ea que patri
appropriantur necesse fuit omnipotentiaꝫ magis
apponi ꝙ aliquod aliorū. ❡ Sequitur creatorez
Creatorē ce- li et terre. celi et terre: a capite scripture accipit illud. ĩ prin-
cipio creauit deꝰ celū ⁊ terrā. Opponit manicheꝰ
celum et terra sunt visibilia. ergo deus de quo lo-
quitur moyses tantuꝫ creauit visibilia. Moyses
vero non loquitur nisi de creatione visibiliuꝫ. aut
si inuisibilia condidit: quare moyses sicut de visi-
bilibus nō expressit. ❡ Itē vlterius constat ꝙ deꝰ
ille non fuit lucis sed tenebrarum: sicut probať au
toritate Moysi. dicit enim tenebre erant super fa
ciem abyssi. Hunc errorem tollit fides catholica
in symbolo maiori vbi exponens illum articuluꝫ.
Creatorem celi et terre. dicit visibilium omnium
et inuisibilium. Propter hoc respondendum est
manicheo ꝙ celum dupliciter accipitur. Est eniꝫ
celum quod videtur. ⁊ quod non videtur. sicut pro
batur ex autoritate ps. Celū celi domino: nihil em̄
esset dictum celum celi. nisi essent adminꝰ duo ce
li. vtrumqꝫ ergo creauit deus cum vtrūqꝫ celū sit
sicut dicit scriptura. In principio creauit deus ce-
lum ⁊ terrā. similiter ⁊ cōtenta in eis. Inuisibile cō
tinet res inuisibiles. s. angelicas virtutes: celū visi
bile res visibiles corpales. ideo conuenienter ſm
expositionē per celum intelliguntur oia inuisibi-
lia que nobis reuelantur per terram oia visibilia
sicut videtur dicere ps. Terrā autē dedit filijs ho
minum. ❡ Quod obijcitur de tenebris distinguē
dum ꝙ tenebra accipitur dupliciter. Uno modo
pro obscuritate que est priuatio luminis ex obie-
cto corporis vmbrosi ⁊ in isto sensu illud non intel
ligitur: tenebre erant super faciez abyssi. Alio mo
do pro carentia luminis: ⁊ tunc idē est tenebra qđ
lucis absentia: ⁊ ita illud accipiť. tenebre erant ⁊c
idest lux non erat adhuc. Ad hunc autem articu-
lum contra manicheum disputatū est in primo li
bro de trinitate. ⁊ primo li. de conditione rerum. Et in iesuꝫ et christum.
❡ Sequiť ⁊ in iesuꝫ xp̄m filiū eiꝰ vnicū dn̄m nr̄m
dupl'r pōt legi vt dicas filiū eiꝰ vnicū. vt sit ibi psi
ctus vt sit sensus. filiū eius. i. patris. vnicū. i. vni-
genitū. In quo mōstratur ꝙ ꝙuis filius ꝓcedat a
patre ⁊ spiritussanctus. vnus est tn̄ filius qui ꝓce
dit per modū ḡnationis iesus xp̄s: nō spūssanctꝰ.
Aliter sic pōt dici. filiū eiꝰ vnicū dn̄m nr̄m. Augu.
in libro de simbolo. quādo audies vnicū dei filiū
agnosce deꝰ. si verꝰ est filiꝰ: hoc ē qđ pater: ergo si
deus pater: deꝰ filius. quicquid em̄ est id qđ ḡnat
est id qđ generať. nō generat hō bouē. ouis caneꝫ
sed hō hominē ⁊c. sic deꝰ deū: ⁊ qꝛ vnꝰ vnū: i. ovni-
cum. Itē quādo audis vnicū crede omnipotentez
creatorē ⁊c. qꝛ quicquid habet pater: hꝫ filius. Au
gu. Si aliquid habet pater qđ nō hꝫ filius. qui di-
cit oia que habet pater mea sunt Joh. xvj. hoc aūt
verū qđ dicit veritas. dicto ergo de patre esse om-
nipotentem creatorem'. sequitur filium esse om- Queriť pmo
nipotentem et creatorē. ❡ Sed queriť cuꝫ in sim Secundo
bolo athanasij dicatur dn̄s pater dn̄s filius dn̄s
spūssanctus. Quare dominiū appropriať filio. nō
patri nec spūisancto. ❡ Itē quare dicať nr̄. plusꝙ
pr̄ vel spiritussanctꝰ Indiuisibilia em̄ sunt opera Rn̄sio ad. j.
trinitatis indiuisibilis etiā essentia. ❡ Ad primū
dicendū. ꝙ est dominiū creatū ⁊ increatū. dn̄ium
increatū nō appropriať filio: sed dominiū creatuꝫ
ei appropriatur ad honorē ipsius: vt inꝙtum ho
mo dominus etiā crature credatur. Math. vlti.
Data est mihi omnis potestas ⁊c. ps. Omnia subie
cisti sub pedibus eius. glo. Potestati eius omnia Ad secunduꝫ
subiecisti vt oēs eū adorent. ❡ Ad secundum dicē
dum. ꝙ noster dicitur quia participat nostrā na-
turam quam sibi vniuit in vnitate persone: non
pater nec spiritussanctus. Similiter dicitur pro-
pter executionem misterij redemptiōis nostre in
carne assumpta. ❡ Sequitur. Qui conceptus est
de spiritusancto. sumitur autem iste articulus de Qui concep- tus est de spi ritusancto.
Math. j. vbi dicitur. Inuenta est habens in vtero
de spiritusancto. sed cū operatio spiritussancti im
perceptibilis sit: quomodo inuenta est maria ha
bens de spiritusancto? Preterea hoc ita debet le-
gi inuenta est habens in vtero. Et addit euangeli
sta de spiritusancto. Queritur etiam cum sit con-
ceptus de spiritu. vtrum dici possit filius spiritus
sancti: quod magister determinat. iij. sententiarū
secundum Augusti. dis. iiij. Nam dicit ita procul-
dubio non sic de illo vt de patre. non enim est cō-
cedendum quicquid nascitur de aliqua re conti-
nuo eiusdem rei filium nuncupandū vt enim alia
sileam. aliter de homine dicimus nasci filium. ali
ter pediculum lumbricū: quorū nihil est filius: vt
ergo hec

vt ergo hec omittam quoniam tante rei deformi-
ter comparantur. certe que nascuntur ex aqua et
spiritusancto non aque filij recte dici possunt: ⁊ ex
hoc patet ꝙ male dicitur filius spūssancti. ❡ Itē
Hieronymꝰ Hiero in symbolo suo ad Damasum papam: cō-
ceptus est de spūsancto: non sicut quidam scelera
tissime opinantur spūssanctus fuit ibi pro semine
sed virtute creatoris operatus est. ❡ Cōtra Esaie
Contra. xj. Requieuit super eum. glo. in euāgelio nazareo
rum. quod hebraice scriptum est: ita habetur: spūs
sanctus descendit super eum ⁊ dixit. Ecce expecta
ui te fili mi vt venires ⁊ requiescerez in te: qꝛ tu es
Crisostomus filius meus primogenitus. ❡ Item Johan. Criso
stomus super illud Math. quod enim in ea natū
est. vnigenito deo in virginem ingressuro: precessit
spūssanctus vt precedente spūsancto in sanctifica
tione nascatur xp̄s ſm ꝙ corpus diuinitate ingre
Psal. ij. diente pro semine. ❡ Itez in ps. Ego hodie genui
te. glo. licet illud possit intelligi de die qua natus
est ſm humanitatē. Si ita est ergo cum illa verba
sint patris: ego hodie genui te. filius erit pr̄is ſm
humanitatem: sed constat ꝙ in alio sensu non po
test illud esse verum nisi qꝛ pater operatus est eiꝰ
humanitatem. Ergo cum similiter spūssanctꝰ ope
ratus sit eius humanitatem poterit dici filius spi
ritussancti. s. ſm humanitatem. ❡ Propter hoc vo
Ad contra .sꝫ quosdam. lunt quidam dicere ꝙ sit filius spūssancti ſm hu-
manam naturam filius dico per gratiam seu per
adoptionem. Sicut econtra dicitur de filio ſm di
uinitatem respectu patris ꝙ est filius non adopti
uus se naturalis ⁊ eternus. qꝛ ad Ro. j. super illō
de filio suo. glo. non adoptiuo sed suo. s. proprio et
sibi substātiali coeterno ⁊c. quorum opinio ex tra-
ctatu de incarnatione manifeste patebit infra.
Scdm alios. ❡ Alij vero melius sumentes non concedūt istaꝫ
aliquo modo filius spūssancti. ⁊ respōdent ad ob-
iecta sic. ❡ Ad illud quod primo obijciť sic de glo.
Esa. dicunt ꝙ falso assumiť illa autoritas. nō eniꝫ
vt ipsi dicunt: ibi est sanctus ſm veram litterā. vn̄
ibi habetur sic. cum dominus Jesus ascendisset de
aqua fons spiritus descendit super eum ⁊ dixit ⁊c.
hec sunt verba patris qui est fons spiritꝰ a quo ꝓ-
cedit: ⁊ hoc est quod habetur Math. iij. Uox pr̄is
Ad auto. Cri sostomi audita est ⁊c. ❡ Ad illud quod obijcitur de Criso.
dicendum ꝙ de aliquando dicitur substātialiter.
vt cum dicitur filius de patre. Aliquando materia
liter. vt ſm assumptionez carnis de matre: aliquā
do potestatiue. vt cū dicitur xp̄s conceptus est de
spūsancto. vn̄ Ambro. in lib. de spūsancto. ꝙ ex ali
quo aut ex substātia: aut ex ptāte eius Ex substā-
tia sicut filius ex patre: ex potestate sicut ex deo oia
⁊ hoc modo accipitur hic cum dicitur: conceptus
de spiritusancto: qꝛ ex operatione ⁊ potestate spi-
ritussancti conceptus est xp̄s: propter hoc nō di-
citur filius spiritussanctus. Et ad illud quod dicit
Criso. de semine dicendum ꝙ in semine sunt duo
potentia effectiua respectu eius quod generatur:
⁊ potentia materialis. quantum ad potentiam ef
fectiuam dicit Criso. ꝙ diuinitas introiuit in vir-
ginem pro semine: quantum vero ad potentiā ma
terialem negat Hiero. ⁊ bene ꝙ spūssanctus non
Ad glo. ps. ij. fuit ibi pro semine. ❡ Ad illō quod obijcit de glo.
super illud ps. Ego hodie genui te. dicenduꝫ ꝙ im
proprie dicitur filius patris ſm humanitatem: qꝛ
operatus est humanitatem. Improprietates autē
non sunt extendende: sed exponende: vnde non va
let argumentum. simile habes Math. iij. Potēs
est deus de lapidibus ⁊c. glo. in huius rei presagiū
de sara genuit filium. non ideo dicenduꝫ est Isaac
filius dei: qꝛ illud improprie dicebať. sensus enim est
genuit. i. generationē operatus est. ❡ Sequiť na Natus ex ma ria virgine
tus ex maria virgine. vbi opponit hereticus math.
j. Peperit filium suum primogenitū. sed primꝰ nō
dicitur nisi respectu secundi. ergo habuit alium fi
lium: sed constat ꝙ ille alius nō fuit xp̄s. ergo ille
conceptus fuit ex semine viri ergo maria non fuit
virgo. ❡ Ad hoc respondeť ꝙ primū dicitur duo-
bus modis. Uno mō per abnegationem prioris: ⁊
tunc est sensus: primū ante quē nullus: ſm hoc pri
mogenitū diciť hic per abnegationē prioꝛū. i. ante
quem nullus. Alio mō diciť primū in cōparatiōe
ad posteriꝰ: ⁊ sic primogenitū diceret post qđ aliō
⁊ sic opponit hereticus. loquitur enim euangeli-
sta cōsuetudine legalis sermonis qua primogeni-
tum dicebať quod primo nascebať seu aliud seque
batur. seu non. ❡ Itē cum dicať natus de patre. ⁊
hic etiam dicať natus ex maria virgine. videtur ꝙ
bis sit natus. Sed contra aut est numeratio eter-
nitatis: quod esse non potest cuꝫ altera natiuitas
fuit temporalis: aut tpis quod iterū esse non pōt.
cum altera sit eterna: aut erit numeratio tempo-
ris ⁊ eternitatis: qđ esse nō pōt: cū eternitas inter-
ruptionē non habeat: qꝛ tota simul: ⁊ qꝛ eternitas
est totū: vel quasi totū ad tps. ⁊ ita non cōnumera
tur cū illo. Dicēdū ad hoc ꝙ nō est numeratio mē
surantis. s. nec eternitatis. nec tpis. sed mensurati
scꝫ natiuitatū. ❡ Sequiť passus sub pontio pyla-
to: crucifixus: mortuus ⁊ sepultus. ❡ Queriť qua Passus sub pontio pyla.
re hoc totū dicať esse vnꝰ articulus cū alij precedē
tes sint diuersi articuli. s. qui conceptus est de spi-
ritusancto natus ex maria virgine: ⁊ quare in nul-
lo symbolorū est diuisus iste. sicut ille qui cōceptꝰ
est. ❡ Ad hoc dicendū qđ isti actus consequentes
sunt in vnitate tpis. ↄceptio vero ⁊ natiuitas actꝰ
diuersi sunt. vt longo tpe distātes. ❡ Sequitur de
scendit ad inferos. hoc videtur non esse articulus Descēdit ad inferos.
cū Johānes baptista de hoc dubitauerit: dubita-
re enim de articulis fidei infidelitas est Cuꝫ ergo
constat ip̄m fuisse fidelem ⁊ sctm̄: ⁊ de hoc dubita
uit: videť qđ non sit articulus. Quod dubitauerit
patet per glo. super illud Math. xj. Tu es qui ven
turus es. dicit ibi glo. cum ab herode sim occiden
dus ⁊ ad inferna descensurus debeo te nūciare in
feris: sicut te nūciaui superis an conueniat filium
mori: an aliū ad hec sacramenta missurus es.
❡ Item glo. poterat pius vates quem venturum
crediderat nō credidisse moriturū. ❡ Ad hoc qui-
dam dicunt ꝙ contingit interrogare dubitatiue.
⁊ sic non interrogabat Johan. Contingit etiaꝫ in-
terrogare per modū disputātis: ⁊ sic Johānes in-
terrogauit. exemplū in luc. ij. de xp̄o. Inuenerūt eū
in medio doctorū ⁊c. Ambro. discit in terris qui an
gelos docebat in celis. discit. i. interrogat. Alij ali-
ter distinguunt ꝙ est dubitatio infidelitatis q̄ nō
dubitauit Johannes: ⁊ est dubitatio pietatis: ⁊ sic
dubitauit Johā. querens ex amore ⁊ pietate: tu es
qui venturus es: sꝫ non dubitaret: sicut mater vi-
dens filiū mortuū dicit es ne mortuꝰ fili mi: et hoc
est quod dicit glo. non fide: sed pietate dubitauit.
Aliter soluit Criso. ꝙ non pro se sed pro discipulis
quesiuit sicut dictū est supra. ❡ Sequiť tertia die Tertia die re- surrexit amor tuis
resurrexit a mortuis. quare Math. xij. sicut Jonas
fuit in ventre ceti tribus diebus ⁊ tribus noctibꝰ:
ita xp̄s fuit mortuus ⁊ resurrexit. ❡ Cōtra Rom.
vj. Scientes ꝙ vetus homo noster crucifixus est.
glo. Augu. Quieuit vna die ⁊ duabus noctibus in
sepulchro. non ergo tribus diebus. Ad hoc diceu-
dum. ꝙ computatio fit in scriptura duobus mo-

dis. Uno modo cū p̄cisione vt tantū nec plus nec minus: ⁊ ita dicit Aug. Una die ⁊ duabus noctibus. Alio modo p synodochē: ⁊ tunc a parte intelligitur totū. ⁊ ita intelligenda est illa autoritas. Et vt melius pateat distinguendū est q̄m est dies naturalis ⁊ dies artificialis. Dies artificialis est noster dies. dies naturalis ꝯtinet vigintiquatuor horas. s. diē ⁊ noctem. Potest ergo cōputatio fieri dupliciter. Cōputatione s̄m diē naturalē cōputata est nox cū die sequēti s̄m morē antiquoꝝ. sicut dicit gl. sup Math. xij. Accipitur aūt dies parasceue in quo xp̄s fuit posit⁹ in cruce. ⁊ mortuus hora nona cū nocte precedenti. ⁊ habes vnam diē naturalem integram. Deinde accipe noctem precedentē diem sabbati cū ipsa die ⁊ habes aliū diē. Deinde accipe noctem p̄cedentem diem dominicam cū ipso die per synodochen: ⁊ habes tertium diem naturalem. ⁊ ita habes tres dies naturales ergo tres dies ⁊ tres noctes. si computatio fiat p diem artificialem. ¶ Item cū dicitur tertia die. nunq̄d intelligitur ꝙ de luce surrexit vel ante diē. videtur ꝙ ante diem: per illud qđ dicitur Judic. xvj. Dormiuit sanson vsq₃ ad medium noctis. glo. sanson in media nocte non solum exiuit sed ⁊ portas tulit. q: redemptor noster non solum de inferno liber exiuit: sed inferni claustra destruxit. ⁊ videtur sic ꝙ ante lucē surrexit. ¶ Sed contra. videtur ꝙ non ante lucem sed de luce. per hoc qđ dicitur ab aug. j. Math. iij. sup illud. Elegit lisias ⁊c. glo. ab hora mortis xp̄i vsq₃ ad diluculum resurrectionis ꝯstant hore quadraginta ⁊c. Cum ergo dixerit ibi ꝙ ī diluculo. ꝯstat ꝙ nō añ diē. imo ī die. ¶ Ad qđ dicendū. ꝙ nō sunt cōtraria. q: ꝙ dr añ lucē surrexit. respexit illud qđ dixit Jo. xx. Cū adhuc tenebre essent ⁊ sic intelligit illud ante lucē. i. añq̄ esset clara dies. In diluculo eīn nōdū est clara dies. ¶ Resurrexit a mortuis ad Ro. vj. sup illud. Christus resurgens ex mortuis ⁊c. glos. longe ex mortuis remotus: sed quare dicitur hoc cū semper fuerit longe a mortuis remotus. Dicendum ꝙ ante non erat longe valde a mortuis remotus. eo ꝙ erat moriturus. Unde Job. xxviij. sup illud Et solum mihi superest sepulchrum: pene se mortuum considerat qui se moriturum non ignorat. sed post resurrectionem longe a mortuis qui mori non potest.

Ascendit ad celos.

¶ Ascendit ad celos. s̄m ꝙ homo sicut dicitur Joan. iij. Nemo ascendit in celum nisi qui descendit de celo. Aug. in glo. descendit s̄m ꝙ deus: ascendit s̄m ꝙ homo. Sed. xx. Joh. habetur ex glo. super illud. Nondū ascendi ad patrē meū qđ ascendere equalitatem dicit. vnde filiū ascendere ad patrem. est equalē esse patri. ¶ Sed obijcit ꝙ nunq̄ erat equalis ei s̄m ꝙ homo. nec ascendit ad equalitatem s̄m ꝙ deus: ⁊ ita non ascendit ad equalitatem. ¶ Solutio. non ascendit in re s₃ in noticia. i. innotuit. Simile habetur Math. vlti. Data est mihi omnis potestas. i. apparet mihi data. ¶ Sed videtur ꝙ aliquis possit credere absq₃ peccato in ipsum nō esse equalem patri. immo de magdalena dicit Joh. xx. super illud. Noli me tangere. in gl. dicit ei ⁊c. q: ista cum adhuc carnaliter in eum credebat quem sicut hominē flebat audit: Noli me tāgere. i. sic credere in me. nondū enim in corde. s. tuo ascendi ad patrem. idest. nondum credis me equalem patri tunc tangens. cū non imparem credes. sed probatur ꝙ ipsa caritatem habebat: q: vt habetur Joh. xx. super illud. Maria flebat ad monumentum ⁊c. glo. ex nimio amore. ¶ Item gregorius. discipulis recedentib⁹ mulieres que artius amabant non recedebant. et Job. xix. Pelli mee consumptis carnibus ⁊c. glos. consum. car. i. discipulis per infidelitatē. os meū idest fortitudo diuinitatis mee adhesit pelli mee. idest mulieres deseruientibus. Et ita videtur ꝙ haberet caritatem. tamen non credebat equalem esse patri xp̄m. ¶ Respondent quidam ꝙ non habebat caritatem. ⁊ exponunt autoritatem de amore naturali: vnde dicunt ꝙ in sola virgine stetit ecclesia cuius fides sola remansit in passione. Propter quod dicunt eius memoriam fieri in sabbato. Alij dicunt s̄m autoritatem Job. ꝙ fides ⁊ caritas mansit in mulieribus. ⁊ quod obijcitur de magdalena. Noli me tangere ⁊c. exponunt sic. Nondum credis me equalem patri. i. credendo nō aduertis. sicut ille q̄ scit oēm mulā esse sterilē: nō aduertit de hac quam credit habere in vtero. scit tamen in vniuersali. sicut ipsa nō aduertebat. tamē in vniuersali hoc credebat. quod patet quia si aduerteret ꝙ ei dimisit peccatum. cognosceret ipsū esse deum. Et ad hoc ꝙ alij dicunt de beata virgine ꝙtum ad sabbatum. respōdent ꝙ propter aliā causā deputatur sabbatum. quia sicut in sexta feria celebratur memoria passionis xp̄i: ita cū ipsa quodammodo passa sit. illius passionis fuit memoria celebranda: qñ sexta feria fieri non potuit. ad sabbatum translatum est. hoc enim est qđ quidam dixit. verum est eloquium iusti symeonis qđ promisit gladium sentiet doloris: ⁊ ita ꝙ sabbatū deputatur ei: signatur Ezech. xlvj. Hec porta nō claudetur vsq₃ ad vesperum. ⁊ adorabit ad ostium porte eius omnis populus in sabbatis. Prima opinio que dicit ꝙ in sola virgine stetit ecclesia videtur nobis vera: ꝙ autem magdalena hesitauerit in triduo in fide. videtur in pluribus locis. ibi Joh. xx. Mulier quid ploras. dicit glo. que nō credit. adhuc mulier adhuc corporei sexus appellatione signatur. Alia glosa quasi non lachrimas nudas sed fidem exigo. quo insinuatur ipsam dubitasse in fide. ⁊ in eodem. ibi. Dicit ei iesus fidem docens: et in corde illius ortulanus seminans et consequenter plane habetur in glo. illa: ꝙ nō credidit.

Quare beata virgo maria sabbato veneratur.

Sedet ad dexteram patris

¶ Sedet ad dexteram dei patris. glo. psal. super illud. Sede a dextris meis. duo notat scilicet eum post laborem passionis ⁊ quiescere ⁊ conregnare ⁊ in occulto esse. ⁊ ad Hebreos primo. super illud. Sede a dextris meis. glossa. victori filio confessus cōuertor a dextris. glossa. in potioribus bonis meis scilicet s̄m ꝙ homo. vel conregnat coequalis mihi s̄m ꝙ deus. ¶ Sed queritur de simplici vetula que credit eum materialiter sedere ad dexteram patris. vtrum sit infidelis. sicut si crederet materialiter conceptum esse de spiritusancto? Respondetur ꝙ non similiter. Nam materialiter sedere nōn interimit aliquem articulum. sed materialiter conceptum esse de spiritusancto peremptiuum est huius articuli: qui natus est de virgine. si intelligatur materialiter. idest per opus viri. Si autem intelligatur sic ꝙ spiritussanctus sit materia: peruersus est intellectus huius. qui concept⁹ est de spiritusancto vt supra diximus: et hereticum est. ¶ Sed iterum potest obijci patrē esse passum: non est peremptorium alicuius articuli. videtur ergo ꝙ credere illud non sit hereticum quod falsum est. quia talis esset patripassianus. ¶ Respondeo ꝙ cum dicitur: qui conceptus est de spiritusancto ⁊c. hoc relatiuum qui: refertur ad hoc antecedens vnicum filium vt sit sensus. vnic⁹ filius passus est. ⁊ sic patet ꝙ passus sit est huic oppositū: ⁊ sic relatiuū refertur ad ātecedens cū sua determinatione. Similiter ad Ro. j. Qui

j. Qui predestinatus est filius dei in virtute prius dixerat de filio suo qui factus est ei s̄m carnem: vnde qui predestinatus est, ⁊c. Sequitur inde venturus est iudicare viuos ⁊ mor. Ergo omnes iudicabuntur ⁊ boni ⁊ mali.

Inde venturus est iudi.

¶ Contra. glo. greg. super illud. Non resurgūt impij in iudicio. quatuor ordines erunt in iudicio. Alij nāq₃ erūt qui iudicabunt ⁊ nō iudicabunt. alij qui nec iudicabunt nec iudicabunt. q: iam iudicati sunt. Sñia enim damnationis eoꝝ toti ecclie nota est vt sunt infideles. alij iudicabunt ⁊ saluabunt: vt mediocriter boni. alij iudicabunt ⁊ damnabūtur vt mediocriter mali. Sic ergo instantia videtur impfectis ⁊ infidelibus. ¶ Rñsio. ꝙ dicitur ꝙ iudicabit viuos ⁊ mortuos. quia omnes vt dicit apostolus Ro. xiij. stabunt ante tribunal xp̄i. s₃ dr non iudicare illos. q: nō exercebitur in illis solēnitas iudicij. sc₃ inclinatio illa de qua dr Math. xxv. Uenite ⁊c. esuriui ⁊c. vñ glo. greg. dicit preiudicati infidelitatis sue tenebris eius quem despexerūt inuectiōe redargui non merentur. Illi saltem verba iudicis audient q̄ eius fidem saltem verbo tenuerunt. princeps nāq₃ terrenus rēpublicam gerens aliter punit interi⁹ delinquentem aliter hostem exterius rebellantē. ⁊ sic intelligitur illud Joh. iij. Qui nō credit iam iudicatus est. ¶ Ad idem potest facere qđ dr. j. ad Thimo. v. Quorundam peccata manifesta sunt precedentia ad iudicium. quorūdam vo sequunt. Item glo. exponit de iudicio in presenti: quia si ea sequitur iudicium nō est temerariū.

Credo in spiritū sanctū.

¶ Credo in spiritum sanctū hoc exponitur ⁊ determinatur in symbolo patrum. Qui ex patre filioq₃ procedit ⁊c. sicut infra ostendetur.

Sanctā ecclesiam.

Sanctam ecclesiā catholicam. sanctorum communionem. Leo papa dicit ꝙ non debet dici in sanctam ecclesiam catholicā. sed sanctam catholicam ecclesiam. sed Anselmus vult ita dici vt in epistola ad philip. audiens caritatem ⁊ fidem quā habes in domino iesu ⁊ in oēs sanctos ⁊c. glo. quia in christum credebat ⁊ diligebat ⁊ eos diligebat. ⁊ p opera fidei ⁊ caritatis xp̄o seruiebat et sanctis. per hoc patet ꝙ aliter intelligitur credere in deum ⁊ credere in sanctos. vñ dicit glo. ibi: vel in sanctis. ¶ Si queratur quis motus notabitur cum dicitur in sanctos? dicendū ꝙ motus in conformitatem sanctorum ꝙtum ad perfectionem vite.

Sanctorū cōmunionem.

¶ Sanctorum cōmunionē. et est sensus. credo ꝙ sacramenta ⁊ participatio sacramentorum que sancti cōmunicant conferunt remissionem peccatorum. quia facit ꝙ concubitus qui als esset peccatū mortale nō sit peccatū mortale. Uel credo ꝙ vnitas ecclesie tanta est. ꝙ vnusquisq₃ qui membrum est: particeps est omnium q̄ sunt totius corporis. glo. in ps̄. Portio mea ⁊c. super illud particeps ego sum. membrū particeps est totius corporis. ita enim portio eius est dominus vt particeps sit. non vnius sed omnium ecclesiarum. tanta igitur virtus vnitatis: cū sit particeps christi humiliter dicitur particeps famulorum christi: qđ est esse xp̄i participem. ⁊ Hebre. iij. Participes xp̄i effecti sumus ⁊c. glo. per gratiam qua vniti sumus ei vt membra capiti. et ad collo. j. super illud. adimpleo ea que desunt ⁊c. glo. ad cōmunem hanc quasi rempublicam quisq₃ pro modulo suo exoluit quod debet ⁊ pro possibilitate virium nostrarum quasi canonem passionum inferimus peritoria plenaria passionum non erit nisi cum seculum finitum erit. Itē quasi vnus homo vna persona est caput cum corpore saluator cum saluandis.

Carnis resurrectionem.

¶ Carnis resurrectionem. congru⁹ ordo. nam remissio peccatorum est resurrectio anime: que est resurrectio prima. ad istam vo sequit resurrectio cordis gloriosa in bonis que est resurrectio secunda: sicut dicitur ad Ro. viij. Scimus quoniam si spiritus eius qui suscitauit iesum inhabitat corpora nostra. resuscitabit ⁊ nos propter inhabitantem spiritum. Tene tamen qđ dicit apostolus. j. cor. xv. Oēs resurgemus ⁊c. ad vtrūq₃ predictoꝝ scilꝫ resurrectionē aīe ⁊ corporis.

Et vitam eternam.

¶ Sequitur vitam eternam. que est beatitudo. Sed queritur quare non adiungitur pena eterna: cū vtrūq₃ oporteat credere. dicendū ꝙ natura oppositorum est vt vno dicto intelligatur reliquū. Sufficiant ergo que predicta sunt de expositione Symboli apostolorum.

Articulus tertius.

De symbolo patrū qui cātatur i missa.

Dicto primo de symbolo apostolorum. dicendum est de symbolo patrum qđ cantatur in missa: sed quia fere omnia que continentur in symbolo apostolorū continentur in isto: quia ista exposita sunt prius: hic sunt omittenda. mutata vo seu pretermissa ⁊ addita quedam ad presens sunt explicanda. Diuiditur autem symbolum illud in duas partes. In prima iudicatur vnitas cum dicitur. Credo in vnum deum. Deinde sequitur confessio trinitatis. ⁊ ideo illa continet tres partes. prima est de patre. patrē omnipotentem ⁊c. secunda de filio: ⁊ in vnum dominum ⁊c. tertia de spiritusancto: ⁊ in spiritūsanctum dominum ⁊ viuificantē.

Credo in vnū deum.

Prima pars de vnitate essentie exposita est prius. sed distinctio tamē personarum aliter exponitur in symbolo isto et in precedenti. De patre duo confitemur hic. omnipotentiam: ⁊ operationem celi ⁊ terre: hoc tamen sine dubio est cōmune tribus personis: sed per appropriationē patri attribuitur sicut expositū est prius. Querit tamen de diuersitate vocabuli significantis creationem. Nam ibi dicitur creatorē hic factorem.

Creare facere

¶ Ad quod dicendum quoniam creare est de nihilo aliquid facere. facere vo sicut cōmuniter dicitur cōmune est ad operari aliquid de materia. vt ergo monstretur operator eorū que facta sunt de nihilo: sicut angelorum animarū ⁊ prime materie: sed ⁊ omnium que producta sunt ex materia: profitemur non solum creatorem sed ⁊ factorem. Ipse enim est omnia in omnibus. ¶ De filio vo quedam exprimuntur s̄m diuinitatem quedā s̄m humanitatem. Scdm diuinitatem vo ponūtur quinq₃ ad excludendum quinq₃ errores arrianorum: quos ipsi mentiebantur de filio dei. Primus ꝙ non esset eiusdem substātie cum patre cōtra quos fides dicit. Et in vnum repete deum cū patre. Joh. xiiij. Ego inquit in patre ⁊ pater in me est. ego ⁊ pater vnum sumus. Secundus error arrianorum est ꝙ filius minor patre est. cōtra quos confitetur fides catholica dominum iesum xp̄m id est equalem patri ⁊ spirituisancto in potentia. ps. Dixit dn̄s dn̄o meo sede a dextris meis. glo. cōregna equalis. Tertius error est ꝙ filius sit adoptiuus non naturalis sicut in Johā. j. Qui non ex sanguinibus neq₃ ex voluntate carnis: quod euacuat fides catholica. ⁊ dicit filium dei vnigenitū. Joh. j. Deū nemo vidit vnq̄ nisi vnigenitus filius dei. Quartus error est ꝙ natus est ex tempore nō ab eterno. cōtra quod fides catholica ꝯfitetur ex patre natū ante omnia secula. Joh. j. In principio erat verbum. Quintus error est ꝙ filius dei sit pura creatura: qđ fides catholica excludit dicēs. deū de deo lumen de lumine. Joh. j. Deus erat verbū. ¶ Soluit aūt oppositionem eorū fides catholica

cõgruo exẽplo.opponũt eñ si filius esset a patre
naturalis.cũ nullus pr̃ sine sui diminutiõe ⁊ deci
sione generet filiũ sibi equalẽ cũ de deo absurdũ sit
illđ asserere.relinquitur ꝙ de⁹ pater nũꝙ̃ habuit
filium naturalẽ.Manifestat ergo fides catholica
illos mentientes ⁊ dicit.lumẽ de lumine. sicut lu
men eñ absq̧ sui diminutiõe vel minoratiõe ex se
generat lumẽ aliud:sic pater filiũ.Radix aũt erro
ris eorũ est.ꝙ attribuunt creatori qđ est creature
Ex predictis erroribus ceciderũt in profundũ er-
rorũ vt dicerent xp̃m esse purã creaturã.⁊ deũ nõ
naturaliter sed adoptiue vel per gratiam sicut đr.
Exo.vij.moysi.Ecce constitui te deũ pharaonis.
sed ecõtra.fides catholica profitet deũ verũ de deo
vero.genitũ non factuʒ ⁊c.Joh primo.Oĩa per ip
sum facta sunt.Augusti. quomodo factus est per
quem omnia facta sunt.si eñ per ipsuʒ facta sunt
omnia.iam nõ est factus:iam nõ est creatura.

U. christ⁹ sit factus.

¶ Querit vtrũ possit cõcedi fact⁹.ꝓbatio ꝙ sic.
Ro.j.de filio suo qui factus est ei ex semine dauid
Item.iiij.ad Galla.Misit filiũ suũ factũ ex mulie
re ⁊c.ergo videt posse cõcedi ꝙ sit factus:quid est
ergo qđ dicitur genitum non factum. ¶ Ad hoc
soluit aug.super Joh.et ad Ro.factus dicitur s̃m
humanitatem non factus s̃m diuinitatem.ergo
factus et non factus non sequitur sed est fallacia
s̃m ignorantiam elenchi. ¶ Adhuc iterũ oppon[i]
tur Joh.j.Qui post me venit ante me fact⁹ est. sol
uit ibi interli.qui post me factus est tempore.an-
te me factus est dignitate et totũ refertur ad hu

Natus ante secula.

manam naturam. ¶ Queritur ratione eius ꝙ di
cit.natus ante omnia secula. vtrum possit conce
di semper nascitur:sicut conceditur semper nat⁹.

U. christus semp nascit.

et de hoc est magna disputatio in sent.lib.j.di.ix.
Nam sicut dicit Gregorius.super Job.Dominus
iesus eo quod virtus et sapientia est de patre an-
te tempora natus est vel potius quia nec cepit na
sci nec desijt esse.Dicamus verius semper natus
est non autem possumus dicere semper nascitur:
quia si semper nascitur nondum natus est.
¶ Contra ibidem.et habetur ab Orig.super Hie
re.xj.Inuenta est coniuratio saluator noster est sa
pientia dei.sapiẽtia vero est splendor eterne lucis
Sap.vij.Saluator ergo noster est splendor clari-
tatis eterne.Splendor autem non semel nascitur
et desinit:sed quotiens ortuʒ fuerit lumen ex quo
splendor oritur:totiens etiam oritur splendor cla
ritatis.sic ergo saluator noster semper nascitur.
Unde prouerbio.viij.Ante omnes colles generat
me:non vt quidam male dicit generauit.ecce ma-
nifesta contrarietas. Gregorius dicit quod bene
dicitur semper natus.male autem dicitur semper
nascitur.Orig.econuerso. ¶ Responsio vtrumq̧
bene dicitur sane.filius de patre semper nascitur.
vel semper est natus. et vt saluatur contrarietas
distinguitur.quod hoc verbum nascitur duplicẽ
habet consignationem.consignat enim presen-
tialitatem s̃m quod in presenti est.Iteʒ consignat
imperfectionẽ eo quod significat in fieri.s̃m hoc
dicitur si fit aliquid non est. Orige.ergo respexit
ad consignificationem primam.Gregorius ad se
cundam. Similiter autem distinguendum est in
hoc quod dicit natus.nam duplicem habet con-
signationem. consignat enim tempus preteri-
tum.consignat etiam perfectum.preteriti enim
perfecti est temporis.Aug.vero considerans con
signationem temporum dicit conuenienter sem-
per nascitur. Non semper natus et presentis non
et preterite.illi enim natiuitati eterne est perfecte
congruit presens:quoniam est ⁊ nõ preterijt.Gre-
go.vo respiciens ad cõsignationẽ pfectiõis signi-
ficantis natiuitatẽ perfectã:dicit semper nat⁹ est
non semper nascit qđ significat imperfectionẽ.di-
uersis eñ respectibus vtrũq̧ bene dicitur. ⁊ sane.

Utrũ ꝯcedat ꝙ xp̃us semp nascetur.

¶ Queritur vtrũ hec sit concedenda semp nascet
⁊ videtur ꝙ melius debeat concedi ꝙ̃ ista semper
natus.nam cũ presens magis cõgruat eternitati.
qđ magis se habet ad presens magis cõgruet. sed
futurũ magis se habet ad presens ꝙ̃ ad preteritũ:
q2 futurũ aliquãdo erit presens preterituʒ nunꝙ̃.
si ergo signando eternam natiuitatem cõcedim⁹
semp natus.multo fortiori ratione ꝯcedimus sem
per nascet. ¶ Sol.implicat falsum in predicta ar
gumentat one.non eñ concedit ista semp natus
rõne cõsignationis preteriti:sʒ vt dictũ est ratiõe
perfectionis.ista vo semp nasci t:cõcedebat rõne
cõsignationis p̃sentis.cũ ergo neutrũ inueniatur
in hac semp nascet nec cõsignatio pfecti simplici-
ter hec nõ est concedenda semper nascetur. ¶ Se

Qui propter nos hoies ⁊c.

quitur qui ꝓpter nos homines:⁊ ꝓpter nostram
salutẽ descẽdit de celis.hic ponunt quinq̧ pertinẽ
tia ad humanitatẽ.scʒ incarnatio:passio:resurre-
ctio:ascensio:aduentus ad iudiciũ. Circa primuʒ
vo notatur finis vel vtilitas incarnatiõis.ibi:in-
carnat⁹ est.auctor.ibi:de spũsancto.materia.ibi:
ex maria virgine.forma.⁊ homo fact⁹ est.q̃ sequũ-
tur exposita sunt sicut pri⁹. ¶ Sed q̃rit de intelle
ctu illius qđ dictũ est.descẽdit de celis.nã descẽde

Descendit de celis.

re moueri est.moueri aũt incedere ad locuʒ est vbi
res non est.qualiter ergo descẽdit qui nusꝙ̃ deest
vel ascendit.Jo.iij.Nemo ascẽdit in celuʒ nisi qui
descẽdit. ¶ Sol.descendere dicitur de filio dei nõ
ꝓprie sed transsumptiue.transsumptũ aũt est ver
bum ad significandum incarnationeʒ.nam sicut
iste qui descendit tẽdit a sursum in deorsum:sic cũ
deus factus est homo qui super omnes res est.na
tura:bonitate:dignitate.rem infirmam sibi vni-
uit.nihil aliud ergo est descẽdere nisi in carne hu-

Quare nõ ponitur ad inferos.

mili apparere. ¶ Querit quare i symbolo isto nõ
apponit articul⁹ de descẽsu ad inferos.Et ad hoc
respondet Inno.cuidam archiepo.ꝙ hoc fuit ꝓ-
pter hereticos.fuerunt nãq̧ heretici qui dixerũt
christum esse puraʒ creaturam ⁊ apud inferos re-
mansisse:propter quod adiudicauerunt sancti pa
tres illum articulum subticere.Alij aliter dicunt.
Nam cum semel dictum sit de filio verbum descẽ
sus:cum dicitur descendit de celis.Illud autẽ de-
scendere nihil aliud sit ꝙ̃ se exinanire. sicut dicit
apostolus ad philip.ij.Exinaniuit semetipsuʒ ⁊c.
Si iterũ repeteretur in eadem serie.descendit ad
inferos videretur duplex esse exinanitio.⁊ ita pos-
set esse materia errorum.Ideo adiudicauerũt san
cti patres illum subticere:⁊ maxime cum sufficiẽ-

Et in spm̃ sanctũ dominuʒ.

ter esset positũ in symbolo apostoloruʒ. ¶ Sequi
tur ⁊ in spiritũsanctum dominũ.de spiritusancto
quedam ꝓfitetur fides catholica in symbolo isto
que indicant dignitates eius speciales. Quedam
que indicãt effectus eius generales.Que indicãt
dignitates eius speciales sunt quinq̧. Potestas
indicatur cum dicitur dñm.Geñ.j.Spiritus do-
mini ferebatur super aquas.in quo indicatur ꝙ si
cut pater est dñs creature ⁊ fili⁹:sic spũssanct⁹ bo
nitas indicatur cũ đr.⁊ viuificantẽ.Joh.vj.Spi
ritus est qui viuificat.ex quo sequitur ꝙ qui caret
spiritusancto mortuus est.Ex hoc trahit autori-
tas Augu.sicut anima est vita corporis:sic de⁹ est
vita anime.Distinctio personalis indicatur cum
dicitur.qui ex patre filioq̧ procedit.Equalitas cũ
dicitur.qui cum patre et filio simul adoratur. do-
ctrina cum dicitur qui locutus est per prophetas
Ponunt

Ponuntur aũt effectus generales quatuor.prim⁹
vnitas seu veritas ecclesie catholice quam facit
spũssctũs que est duplex.vnitas intellectuum in fi
de.vnitas effectuuʒ in charitate:que due vnitates
notantur cum đr.⁊ in vnam sanctam ca.vnaʒ in fi
de in charitate.catholica enim grece idẽ est qđ vni
uersalis.Secundus effectus est remissio peccato-
rum in baptismo.Confiteor vnuʒ baptisma.Jo.iij.
Nisi quis renatus fuerit ex aqua ⁊ spiritu ⁊c.Ter
tius effectus est resurrectio mortuoruʒ. Quartus
est vita eterna. ¶ Queritur de hoc qđ supra dictũ
est de spiritusancto:qui ex patre filioq̧ procedit.
de hoc enim altercatio est iter grecos ⁊ latinos.cõ-
fessio enim latinorum est qm̃ ab vtroq̧ procedit.
Grecorum vero ꝙ tantuʒ a patre.Latini vero oñ
dunt suam confessionem per illud apostoli ad gal.
iiij.Spiritum filij sui.quid enim aliud est spiritus
filij.nisi qui procedit a filio.Iteʒ ad Ro.viij.Si q̃s
spiritum christi non habet hic non est eius.

Opponunt greci.

¶ Contra hoc opponũt greci.Primo q2 non inue
nitur scriptum in euangelio ꝙ procedit a filio sed
tantum a patre.⁊ subiungitur in fine.quicũq̧ ali-
ud addiderit anathema sit.vnde iudicant nos ana
thematizatos. ¶ Iteʒ Leo tertius scripsit in tabu
lis argenteis symbolum illud ⁊ reposuit illud iu-
xta altare beati pauli:⁊ ibi similiter non est appo-
situm. ¶ Item querunt greci vnde hoc habuerunt
latini.si eñ inquiunt illis reuelatuʒ fuit quare nõ
⁊ nobis. ¶ Rñ.ad illud qđ primo opponitur ꝙ nõ
inuenitur in euãgelio.Respondendum est interi-
mendo.Nam ⁊ si non inuenitur scriptum s̃m vo-
cem. inuenitur tamen secundum intellectuʒ cum
dicitur spiritum veritatis.idest filij.Si enim spiri
tus veritatis. aut quia spiritus est a veritate. aut
q2 veritas est a spiritu.sed q2 veritas a spiritu non
est.non enim filius est a spiritu.Si enim esset: sic
diceretur spiritus veritatis:sicut dicitur pater filij
si q2 spiritus est a veritate que est filius.hoc idẽ est
dicere qđ procedit a filio. ¶ Ad secundum respon
det magister in sentẽtijs.Qui aliud addiderit ana
thema sit.aliud.i.contrarium.qđ confirmatur ex
autoritate apostoli.Gal.j.Si q̃s vobis aliud euã
gelizauerit anathema sit.non dixit.Si quis aliud
addiderit.nam si sic:sibi preiudicasset apostolus:
sicut dicit augu.Cupiebat enim venire ad quosdã
quibus scribebat.j.ad Thessal.iij.Ut suppleret q̃
fidei illorum deerãt.sed qui supplet qđ minus est
addit:non quod inerat tollit.aliud ergo contrariũ

Ansel.

intellige. ¶ Ad tertium ⁊ quartum respondet An-
sel.in li.de processione spiritussancti. greci latinis
opponunt.vnde latini accipiunt ꝙ spiritussanct⁹
procedit a filio:⁊ quare si expediebat non fuit eis
intimatũ.Respondet ꝙ necesse erat propter quos
dam minus intelligentes:q2 nõ animaduertebãt
in illis que vniuersa credit ecclesia contineri.et ex
his sequi spiritum sanctũ de filio procedere.ne for
te hoc credere dubitarent.Quoniam ergo necessi
tas eos compellebat ⁊ nulla ratio prohibebat.⁊ fi
des vera admittebat:fideliter asserunt latini ꝙ cre
dendum esse cognoscebant.scimus enim ꝙ nõ om
nia que credenda nobis sunt ibi dicta sunt. Non
enim ibi dicitur ad inferos descendisse quod verũ
communiter credimus.nimis enim erat difficile
ad consulendum de hac re recolligere.maxime cũ
seiuncta essent concilia.Nec erat necesse vnde nõ
dubitabant in questioneʒ adducere. ¶ Queritur

U ss.ꝓcedat a filio.

vtrum absolute sit concedenduʒ: spiritussanctus
procedit a filio.Respondet ansel. in li.de ꝓcessiõe
spiritussancti. Quis non dicatur spiritussanctus
procedit a filio per se:bñ tamẽ đr spũs filij sicut bñ
dicit splẽdor ꝓcedit a sole ⁊ radio.nõ tñ đr splẽdor
ꝓcedit a radio per se:sʒ splẽdor radij. ¶ Cõtrarie-
tas aũt grecorũ ⁊ latinorũ sic soluit.idẽ eñ credũt
sed nõ eodẽ mõ ꝓferunt.Principiũ aũt ꝯtrarie-
tatis in ꝓlatione ortũ ẽ ex diuersa ꝯparatiõe acce
pta a creatura.vñ ad hoc nota:ꝙ ẽ verbũ interius
⁊ exterius.verbũ interi⁹ ẽ cogitatio vel intellect⁹.
verbũ exterius sermo est.Silr ⁊ spũs duplex inte-
rior ⁊ exterior.Interior spũs amor est.exterior aer
Latini ergo sicut august.⁊ alij exẽplificãtes de ver
bo increato ⁊ spiritu increato.cõparant spiritũ in
teriorẽ ad verbũ interius. Greci vero sicut dama
scenus cõparãt spiritũ exteriorẽ ad verbũ exteri⁹
⁊ hoc est qđ dicit Augu.in trinitate creato primo
accipitur mens:deinde verbũ seu cogitatio:q2 co
gitatio mẽte cõcepta verbũ dicitur. Relinquit vt
ex vtroq̧ spiret affectus seu amor.Mens patri at
tribuit.verbũ filio amor spiritui sancto.Ex hoc er
go latini dicũt spiritũsanctuʒ ab vtroq̧ procedere
sicut amorem ex mente et verbo interiori seu cogi
tatione. Damasce.sic primo est intellectus.dein-
de verbum exterius scilicet vox spiritus autem ve
hiculum est verbi:Intellectus enim format voceʒ
et in prima voce spirata ostenditur intellectus.ec
ce intellectus patri attribuitur verbum filio:spi-
ritus spirituisancto.Sicut ergo vidẽt greci ꝙ ab
intellectu procedit spiritus et vox et non spiritus
a voce sic a patre procedit filius et spiritussanct⁹
et nõ a filio spiritussancto. ¶ Queritur quare in

Quare omittitur ꝯmunio sanctorum.

symbolo isto omittatur communio sanctorum
Ad qđ potest responderi ꝙ intelligitur per hoc ꝙ
dicit vnam sanctam catholicaʒ ⁊c.vna enim est ec
clesia.et non solum fide et caritate.sed sacramen-
torum participatione que est communio sancto-
rum. ¶ Queritur cum septem sunt sacramenta.
quare fit mentio solum de baptismo in hoc sym-
bolo et non de alijs sacramẽtis:Ad hoc potest re
sponderi quoniam non fuit necesse ponere alia sa
cramenta.alia enim sacramenta a laycis dari nõ
possunt.illud autem sacramentum ab omnibus
datur in necessitate.In symbolo ergo qđ ad om-
nes pertinet.non fuit necesse ponere sacramentũ
nisi illud quod ab omnibus potest in necessitate

Quare dicit vnuʒ baptis.

ministrari. ¶ Queritur quare dicitur vnũ baptis
ma.Ad hoc respondet.quoniaʒ illud notabile est
propter hereticos qui dicunt.quotiens homo pec
cat baptismum debere repeti.Contra quos apo-
stolus ad Eph.iiij.Una fides vnum baptisma.

Articulus quartus

De symbolo Athanasij

d Eterminato de duobus symbolis in
duabus distinctionibus Restat ex
positio symboli Athanasij.Diuiditur
autem in tres partes.in prohemium.
tractatum et epilogum. Prohemium continet
tria vtilitatem.materiam.necessitatem. vtilitas
notatur cum dicitur. Quicũq̧ vult ⁊c.in hoc red
ditur auditor beniuolus. Materia symboli que
est fides catholica monstratur cum dicitur: ante
omnia opus est.⁊c.Unde Hebr.xj. Accedentem
oportet credere quia est et quia remunerator est.
in hoc redditur auditor docilis.Necessitas tangi
tur cuʒ dicitur.quã nisi quisq̧ fideliter firmiterq̧
crediderit saluus esse ⁊c.In hoc redditur auditor
attentus. Et sic sumitur prohemium in duobus
versibus.Hic tamen notandum.qđ primus ver-
sus trahit ad amorem.Quicunq̧ vult saluus esse

Secundus terret per penā cum dr absq; dubio ꝛc.

Quicūq; vult saluus esse

Queritur de hoc q̄ dicit vult saluus esse.qr cū nihil fit in potestate nostra tantum quantum volūtas sicut dicit Aug.videt q̄ in potestate nostra sit saluum esse.¶ Contra ad ro.vij.dicitur.velle mihi adiacet.perficere autem non inuenio.¶ Soło.ad heb.xij.Videte ne quid desijt gratie dei.ex hoc trahitur q̄ si facit homo qđ in se est:dns infundit ei gratiaz que est pignus salutis.¶ Querit de differentia istorum duorum inuiolatam integram.Ad hoc dicendum q̄ integritas respicit id qđ credendum est.Inuiolatam qđ operandū.Jaco.ij. Fides

fides aūt catholica.

sine operibus ꝛc.¶ Hic incipit tractatus.Fides aūt catholica hec est vt vnum deum in trinitate ꝛ trinitatez in vni.ꝛc.qui diuiditur in duas partes. In prima parte describūtur ea que credenda sunt de diuinitate.In scōa parte ea que sunt credenda de humanitate.que icipit ibi.Sed necessariū est ꝛc. prima pars ꝓtinet tres partes in vniuersali.Ostēditur primo q̄ credenda sit in vnitate essentie trinitas.ꝛ in trinitate vnitas.scōo agitur de vnitate essentie.tertio de distinctione personaruz. Prima pars continet quattuor versus. Primus instruit cultum diuinum.Fides autez catholica hec est ꝛc. Secundus confundit errores sabellij ꝛ arrij simul. Necz confundentes personas. Tertius ostendit distinctas esse personas contra sabellium.Alia ei est persona patris.Quartus ostendit simplicitatē

Sed pris ꝛ filij ꝛc.

essentie personaruz.s.patris ꝛ filij ꝛ spiritussancti Sed patris ꝛ filij ꝛ spiritussancti vna ē diuinitas. Contra hereticos monstratur vnitas essentie in trinitate personarum multiplici exēplo creature. Aug.ponit tale exēplu.memoria:intelligētia:voluntas.hec tria sunt.Sunt enim tres vires anime sed in vna essentia que est anima.Item ansel.de in

Ansel.

carnationeverbi.fons.riuus.stagnū.hec tria sunt ꝛ vnum non est alterum.nam fons non est riuus: ꝛ sic de aliis.Item a fonte riuus est ꝛ non econuerso.ab vtroq; fluuius ꝛ non ecōuerso.ꝛ tamen sunt aqua vna ꝛ vna res.Item Heb.j.Splendor glorie sol ꝛ splendor ꝛ calor tria sunt ꝛ vna res.a sole splēdor ab vtroq; calor. Item Deut.vij. Deus noster ignis est consumēs.In igne tria sunt.carbo.flamma.ꝛ ardor.vel calor.vnum non est alterum.ꝛ sunt res vna.a carbone flāma ꝛ non econuerso.ab vtro

Diony.

q; calor.Item exēplum Dionysij de diui.nomi.cō iunguntur tres candele.tres sunt candele accense singulariter ꝛ vnum est lumen.nemo enim posset diuidere in lumine illarum.Item exemplu iudei conuersi.fiant tres plice in panno vno: tres plice sunt singulariter:vnus tamen est pannus.Itez exēplum generale ponit aug.in li.de anima ꝛ spiritu.

Aug.

Tria hec omni existenti insunt.essentia qua sunt. species qua differunt.vsus quo proficiūt:quasi vestigia trinitatis patris ꝛ filij ꝛ spiritussancti. Ista eadem alijs nominibus nuncupantur vel nominantur ab Augustino modus:species: ꝛ ordo. In libro sap.xj.dicuntur numerus:pondus:ꝛ mensura. Habes ergo exemplu generale in vestigijs trinitatis que apparēt in omni creatura.habes etiā exemplum speciale in creatura spirituali.s.anima habet enim trinitatem potentiarum cum sit simplex in essentia.s.vegetabilē sensibilē ꝛ rōnalē. Itē secundum aliam assignationem: concupiscibilem irascibilem ꝛ rationalem. Item secundum aliam mentem noticiam ꝛ amorem seu memoriam intelligentiam ꝛ voluntatem.Itē in omni creatura corporali naturali artificiata.naturali supiori seu celesti:sicut in sole.inferiori sicut in elemētis in igne ꝛ aqua.in artificiata vt in panno.

¶ Sequitur de vnitate essentie specialiter de qua profitemur in presenti tria per modum priuatiōis hec sunt.increatus:immensus:eternus. Per hoc q̄ dicitur increatꝰ:priuatur causalitas.per hoc q̄ immensus situs ꝛ figura.per hoc q̄ eternus durationis terminus.Et sic remouetur ab eo oīs paruitas creature. Paruitas enim creature in tribus ostenditur.primo in hoc q̄ creata est:ꝛ habet causam.ꝛ hoc remouetur cum dicitur. Increatus pater.increatus filius ꝛc.Ex quo monstratur cā omnium non habens causam.Secundo ostendit paruitas nature in hoc q̄ circūscripta est tempore ꝛ loco:qđ remouetur cum dicitur immēsus pater.immensus filius ꝛc.Ex quo relinquitur q̄ eius essentia est infinita.Tertio ostēditur creature paruitas in hoc q̄ habet durationis sue terminū.vel ex parte vtraq;.s.principij ꝛ finis.sicut res tēporales que habent principium ꝛ finem.vel ex parte aliqua vt res perpetue que principium habent:licet non finem vt sunt angeli.ꝛ anime.celum ꝛ terra.illud totum remouetur cum dicitur eternus pater eternꝰ filius ꝛc.Nota tamen differentiam inter eternuz ꝛ perpetuuz ꝛ tempozale. Tempozale est qđ habet principium ꝛ finem.eternum qđ caret principio ꝛ fine sicut deus.perpetuum qđ habet principium. sed caret fine.¶ Sed qr ostensum erat ista tria nomina increatum.immensum.eternum.conuenire singulis personis:ne crederetur q̄ essentia triplicetur ꝑm tres personas:subiungit ꝛ tamē nō tres eterni sed vnus eternus.ꝛ hoc'est qđ dicit Boe.in li.de trini.philosophi inquit ita arguunt.fortes est homo.plato est homo.ergo fortes ꝛ plato sunt homines:non homo.duarum enim repetitio vnitatum pluralitatem facit.sed theologice contra arguunt.pater est deus.filius est deus.spiritussanctus est deus.ergo pater ꝛ filius ꝛ spiritussanctus sunt vnus deus non dij.trina enim repetitio non facit hic numerum.¶ Sequuntur tria per modum positionis.Omnipotēs deus dominus. omnipotēs pater: omnipotens filius ꝛc. ¶ Contra.opponit hereticus.non est omnipotens.quia omnia nō potest.sed deus non potest mentiri nec prava agere. ergo non est omnipotens.Respondet aug. q̄ potētia peccandi non est potentia sed impotentia. nec peccare est facere sed deficere.peccatum enim est actus incidens ex defectu boni.

¶ Sed adhuc opponit hereticus.nō potest comedere nec bibere.hoc autem posse est posse.Respondet augu.q̄ posse currere defectiuum est posse cum perfectum ꝛ diminutum.omnis defectus ꝛ diminutio longe est relegata a deo:ꝛ q̄uis deus posset hoc ꝛ operetur in alijs.hec tamen ei non attribuūtur.Ipse enim est qui operatur omnia in omnib⁹. ab eo enim accepit creatura q̄ hoc possit.non aūt ei attribuuntur:qr sonant in defectum ꝛ indigentiam. ¶ Cōtra.Ro.viij.Spūs postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.glo.postulat.i.postulare facit.Queritur ergo cū verbū postulādi sonet indigentiā ꝛ tñ attribuitur deo:quia deus operatur illud p creaturam.quare nō sīr attribuuntur ei oīa alia vt diceret deus comedit:qr nos comedere facit. ¶ Ad hoc fidek q̄ cū sit duplex creatura corpozalis:ꝛ spūalis actus spūalis creature magis ei conformantur ꝛ conueniunt.ꝛ ideo ipsi attribuuntur.Actus vero corpozalis creature propter sui elongationē ꝛ dissimilitudinē deo non conueniunt: q̄uis ipse operetur illa. ¶ Queritur cuz tria sunt nomia essentialia generalia que aliquando appro priant

De vnitate essentie.

Tpale.
Eternum.
Perpetuum

Boe.

Dns pr ops.

Opponit hereticus.

priant tribus personis.potētia. sapiētia. bonitas. ficut profitemur in symbolo isto. Omnipotēs pater. oipotens filius ꝛc.quare similiter non profitemur.Sapiēs pater sapiens filius ꝛc.bonus pater bonus filius ꝛc. Videri pōt q̄ ista duo intelliguntur per duo sequentia.in hoc enim noīe deus intelligitur sapientia.in hoc noīe dns bonitas. Deus enim grece interpretatur theos qđ est videns: seu cognoscens. Sapientia ergo notatur cū dr deꝰ pater ꝛc. Bonitas in dño:qm̄ eius est regere ꝛ conseruare ꝛ protegere qđ ad bonitatē pertinet.vñ bonitas intelligit cū dr.dns pater dns filius ꝛc.

Quare nō dr sapiēs.

Quare dicit dns pr.

¶ Queritur cum dns relatiue dicatur ad seruum Relatiua aūt posita se ponunt ꝛc. Sequitur ergo si seruus est:dns est.ꝛ si seruus non est:dns nō est. Ergo eodem addito vtrobiq; adhuc sequitur: ergo si non fuit seruus ab eterno:nō erit dns ab eterno. Vñ.per distinctionem. Nam hoc nomen dns potest significare dominium habitu:ꝛ tunc nō dicitur relative sz absolute.vel potest significare dominium actu:ꝛ tunc dicitur relative. In prima ergo significatione concedendum est q̄ deus sit dominus ab eterno.in secunda non.

Quia ficut sigillatim.

¶ Sequitur qr sicut sigillatim vnāquāq; personā expone sicut pater.additur enim illud ad significādum:quoniam q̄uis predicta conueniant singulis personis per se:singulariter tamen ꝛ non pluraliter conueniunt omnibus simul sumptis.

Pr a nullo ē factus.

¶ Sequitur distinctio personarum.pater a nullo factus est ꝛc.pater distinguitur hic ab alijs duab⁹ personis per duo.per paternitatem.ꝛ innascibilitatem.paternitas intelligitur in hoc q̄ dicitur pater.innascibilitas per hoc q̄ sequitur a nullo est factus ꝛc.ꝛ remouetur a patre omnis modus essendi ab alio. Quedam enim sunt a deo de materia.ꝛ hec dicuntur facta propzie.ad hoz differentiaz dicitur pater non factus.Item quedam sunt ab alio non de materia.ꝛ hoc dupliciter. Maz quedā sunt a deo de nihilo ꝛ hec sunt creata.ad quorum differentiam dicitur non creatus. Quedam autē sunt ab alio vt de sua substantia non materialiter: sed substantialiter vt filius a patre.ad hoz differē tiam dicitur nec genitus.pater igitur nullo modo est ab alio nec per factionem vt naturalia ꝛ artificialia.nec per creationem vt creata:sicut sunt prima materia.vt angelus ꝛ anima.nec p generationem vt filius.¶ Sed obj̄icitur cum per hec distinguatur pater sufficienter ab alijs personis.ꝛ omnia ista conueniant spiritui sancto.a nullo enim factꝰ est nec creatus nec genitus videtur q̄ spiritussanctus ꝛ pater sint eadem persona. Respondendum q̄ ingenitum dicitur duobus modis.s.negatiue.ꝛ priuatiue simpliciter.ꝛ tunc ingenitum est nō genitum:nec dicit aliquam dignitatem.ꝛ sic conuenit patri ꝛ spiritui sancto. Vel dicitur priuatiue cū positione quadam vt sit sensus. ingenitum.i. non genitum:ꝛ alius ab eo genitus. ꝛ hoc modo dicit dignitatem.isto sensu non conuenit spiritui sancto sed est necessario distinguens patrez ab alijs personis. Eodem modo potest non genitum distingui. ꝛ hoc habetur plene determinatuz tractatu de trinitate inquisitione de notionibus in libro primo.

Obj̄icitur Nō pr.ꝛ.ff. sint eadē persona.

Filius a pre solo est.

¶ Sequitur filius a patre solo est non factus nec creatus ꝛc.filius distinguitur ab alijs duabus personis per proprietatem generationis cum dicitur genitus a patre solo.in hoc q̄ dico. non factus nec creatus.priuatur omnis modus causalitatis effectiue. Omnis causa efficiens aut operatur ex materia preiacenti.aut sine materia preiacenti ex nihilo sicut solus deus.ꝛ illud dicitur creare.inde sic filius a patre est.ergo filius habet principium vel est a principio. Opponit ergo hereticus. pater est principium filij.ergo filius est principiatum a correlatiuis. Sed omne principiatum est creatum vel factum.ergo filius est factus vel creatus. Item pater est principium filij.sed principium est prima cā causarum.ergo pater est causa filij. ergo filius est creatus.ꝛ sic vt prius. ¶ Ad hoc respondeo q̄ hoc nomen principium aliter accipitur in natura. aliter in theologia.sicut enim dicit philosophus.descendunt nomina sicut descendunt scientie. Similiter dicendum q̄ ascendunt sicut ascendunt scientie. Ergo qr naturalis scientia inferior est confidē ratione theologica.distrīctius accipiunt in ea nomina q̄ in theologia que superior est. ratio enim huius nois principium:in naturali philosophia ē q̄ est prima causarum.ꝛ ita hoc nomen principiuz sonat in causam. In theologia vero cōmunius accipitur.ita vt non accipiatur solum in ratione causę:sed dicatur principium a quo est aliud. fallacia ergo consequentis est in theologia.si inferatur pater,est principium filij.ergo causa a superiori ad inferius affirmando. Similiter intelligit q̄ hoc nomen principium in natura relative sumitur ad principiatum. In theologia vero aliquando sumit absolute.aliquando relative.ꝛ ideo non sequitur:pater est principium filij.ergo filius principiatum. p phane enim nouitates verborum vitande sunt secundum apostolum.j.Thi.vj.Ita solvitur primū ꝛ secundum. ¶ Sequitur spiritussanctus a patre ꝛ filio ꝛc. Proprietas per quaz distinguit ab alijs personis.spiritussanctus est ꝓcessio de qua dictuz est supra. Sed hic notandum est q̄ sicut ille exitus seu relatio,qua filius exit a patre dicitur generatio sic exitus quo spiritussanctꝰ exit ab vtroq; dicitur processio.ꝛ ideo sicut filius genitus sic spiritussanctus procedens distinctis personis. Unus ergo pater hoc planum est ꝛ sequitur ex predictis.

Opponit hereticus.

Spūssctūs a pre ꝛ filio

¶ Sed ne crederetur ex eo q̄ dictum est vnam p̄sonam esse ab alia:vt filium a patre ꝛ spiritumsanctum ab vtroq;.q̄ in hac trinitate essent prius aut posterius. Sequit̄ in hac trinitate nihil prius aut posterius ꝛc. Aug.euacuat omnes errores hereticoz,qui fuerunt de trinitate sic dicens.nihil creatum aut seruiens in trinitate credendū est:vt vult dionysius arrianus. Nihil inequale vt vult eunomius. Nihil ergo,coeq̄le vt vult eutbicius. Nihil posterius anteriusue.maius vel minus vt arrius. Nihil extraneum aut officiale alteri vt macedonius. Nihil persuasione aut subreptione insertum vt manicheus. Nihil corporeum vt tritulianus. Nihil corporaliter effigiatum vt antromorphus et vadianus. Nihil inuisibile sibi vt orig. Nihil creaturis visibile vt fortunatus. Nihil morib⁹ aut voluntate diuisum aut diuersum vt marchion. Nihil de trinitatis essentia ad creaturas deductum. Nihil officio singulare nec alteri incommunicabile vt Origenes. Nihil confusuz vt sabellius: sed totum perfectum ex vnoz vnum:non tamen solitarium vt filuanus. Ecce quindecim errores euacuat Augustinus. Recapitulatio itaq; breuis eorum que dicta sunt superius.

Nihil prius aut posteri⁹. Aug.

¶ Sequitur ita vt per omnia sicut iam supradictum est.ꝛ sic sumitur prima pars huius symboli sez que ptinet ad ea q̄ de trinitate credenda sunt.

Sed necessariū est ad eterna salutē

¶ Sequit scōa pars in qua agit de humanitate ꝛ in capite istius ostēdit fidem humanitatis necessariā esse ad salutem cum dicit.sed necessariū est ꝛc.

Queritur ergo de philosophis vtrum omnes sint dãnati vniuersaliter. eis enim sacramẽtũ incarnationis non fuit reuelatum. Qđ non sint iuste damnati. probatur sic. Nullus peccat ĩ eo qđ vitare nõ põt. sed hec ignorantia de deo incarnãdo erat eis inuincibilis: qꝛ certificati nõ erant ꝑ reuelationẽ nec poterant venire in cognitionẽ huius rei ꝑ naturalẽ rõnẽ: ergo hoc ignorãdo non peccauerunt.

[Scđm] Silr̃ est questio de alijs gẽtibus que fuerũt añ incarnationẽ. ¶ Queritur etiã de iudeis simplicib⁹ qui nõ habebant noticiã prophetarũ ꝛ legis. Constat enim ꝙ nõ habuerũt noticiã incarnationis. damnabunt ne ergo vniuersaliter. probatio ꝙ sic. aug. nec vixerũt nec viuẽt sine fide incarnationis xp̃i. profecto qꝛ scriptum est Act.iiij. Nõ est aliud nomen sub celo in quo oportet nos saluari: ex illo tp̄e valet ad saluandũ genus humanũ quo in adã viciatũ est. Greg. super Ezech. Et qui preibant ꝛ q̃ sequebant clamabant. Osanna filio dauid. qꝛ oẽs catholici qui in iudea esse potuerunt. seu qui nunc

[Tertium] in ecclesia sunt in mediatorem dei ꝛ hoim crediderunt ꝛ credunt. ¶ Queritur etiã de surdo baptizato q̃uis ꝑ naturalẽ rõnẽ ꝛ suã possit habere fidem de diuinitate iuxta illud ps. Scitote qm̃ dñs ipse est deus ꝛc. nõ põt tñ per naturalẽ rõnẽ de humanitate fidem habere.

[Responsio] ¶ Ad hoc per ordinẽ respondendũ est sine preiudicio.

[Ad primum.] ¶ Ad primũ rñdet ap̃s de ph̃is Ro.j. Cũ cognouissent deũ non sicut deũ glorificauerunt: ꝛ sequitur. obscuratũ est insipiẽs cor eoꝝ dicẽtes eni se esse sapiẽtes: stulti facti sunt mali ergo ph̃i qui sibi vsurpant gloriã que dei est. excecati sunt nec est eis facta reuelatio incarnationis. tumor enim mẽtis obstaculũ est veritatis: vt dicit Greg. De bonis vero sic credo ꝙ eis facta fuerit reuelatio: vel ꝑ scripturã que apud iudeos erat vel per prophetiam: vel per internã inspirationẽ: sicut fuit de Job ꝛ amicis eius. dñs enim superbis resistit. humilibus aũt dat gratiã. Jaco.iiij. silr̃ et de alijs simplicibus gentibus intelligendum est.

[Ad secundũ] De simplicibus ꝟo iudeis solutũ est supra. Nam sicut dꝛ in sentẽtijs. ꝙ oẽs electi ex eis habuerũt fidem incarnationis: sed aliter q̃ docti. Qđ enim illi

[Ad tertium] explicite cognoscebãt ꝑ scripturas: isti implicite: vt crederẽt qđ credidit ecclesia. ¶ De surdo ꝟo põt dici ꝙ si lumẽ gratie nõ fuerit extinctum per peccatum. cũ peruenerit ad perfectã etatẽ necessario gratia baptismalis docebit eũ de oibus vel implicite vel explicite credenda. s. vt credat quicquid credit ecclesia: si ꝯferre põt ꝛ percipere quid sit ecclesia. Si aũt non: põt scificatio baptismalis sufficere ad salutem sibi sicut paruulo. ¶ Sequitur. ẽ

[Est ergo fides recta.] ergo fides recta ꝛc. Ista pars diuiditur in quinq̧ partes. In prima agitur de incarnatione. In scđa de passione. in tertia de ascensione ꝛ de aduẽtu ad iudicium. in quarta de resurrectione mortuoꝝ. in quinta de premio bonoꝝ ꝛ pena maloꝝ. Prima ꝑs ꝯtinet duo. Primo. s. duas naturas in xp̃o ꝑfectas ꝛ veras. s. diuinam ꝛ humanam. Scđo ostẽdit vnitatem persone in duabus naturis. Dicit ergo. Est

[Querit hereticus.] ergo fides catholica ꝛc. s. tunc planum est qđ dicit Deus est ex substãtia patris. Querit heretic⁹ vna simplissima est essentia pater ꝛ filius ꝛ sp̃ussanct⁹

[Ansel. rñdet.] Si ergo filius est incarnatus: pater ꝛ spiritussanctus est incarnatus. Respondet Ansel. in li. de incarnatione verbi: instans tali exẽplo. fons. riuus. stagnum. tria hec vnum sunt. ꝛ vna aqua. riuus a fonte. stagnum ab vtroq̧: sed riuus est fistulatus: ꝛ argumẽtetur. fons. riuus. stagnũ. sunt vna aqua: ꝛ riuus est fistulatus: ergo fons ꝛ stagnum: non valet: similiter nec illud. ¶ Item aliud exemplũ. vegetabilis: sensibilis: rationalis: sunt idem in essentia vel substantia. In homine enim est vna anima si ergo sensibilis ꝛ vegetabilis corpori cõmiscent. ergo ꝛ rõnalis nõ sequitur: q̃uis enim sint vna essentia seu substantia. tñ potẽtie sunt diuerse. scđm quas differt esse separatum a corpore ꝛ. coniunctũ vnde eadem secundum substantiam anima vegetabilis ꝛ sensibilis corpori coniungitur separatur aut secundum vim rationalem: sic vna substantia pater ꝛ filius ꝛ spiritussanctus: sed tres persone diuerse. ꝛ diuinitas in persona filij incarnata est: nõ in persona patris vel spiritussanctus.

[Quare filius incarnatus est ꝛc.] ¶ Queritur quare filius magis q̃ pater vel spiritussanctus incarnatus sit. Ad hoc respondet aug. Nõ pater carnem assumpsit nec spiritussanctus sed filius tãtũ vt qui erat in diuinitate dei patris filius. ipse fieret in humanitate hominis filius: ne nomen filij ad alterum transiret: qui nõ esset natura filius vel natiuitate. ꝛ sic veritas geniti non adoptione nec appellatione: sed in vtraq̧ natura filij nomẽ haberet nascendo: vt esset verus deus: verus homo: verus filius. Alias ratiões inuenies in principio tertij sen. vsq̧ ad illum locum: planum est.

[Equalis pr̃i ſm diuinitatem.] Equalis patri ſm diuinitatem ꝛc. Queritur vtrũ de filio ſm diuinitatem posset dici ꝙ pater maior est eo. sicut ipse dicit in Jo.xiiij. Pater maior me ẽ ergo inequalis patri: qđ error est. Ad hoc respõdet hylarius in libro de trinitate. pater maior est filio generatione non genere. non tamen filius minor patre. hec ratio est ꝙ maior non sumitur comparatiue sed absolute: ꝛ signat autoritatem in patre qua a nullo est: ꝛ a quo alius: vt dicitur maior ciuitatis: non tamen est maior aliquo ciue in persona. immo cuilibet ciui est equalis.

[Qui lꝫ de⁹ sit ꝛ homo.] ¶ Sequitur secundum in quo ostenditur vnitas persone in duabus naturis. Qui licet deus sit ꝛ homo ꝛc. In hoc versu remouentur tres errores: quia ostenditur veritas persone christi in duabus naturis. ꝛ hoc remouet errorem hereticorum mentientium duas personas esse in christo. Secundus error remouetur cum dicitur. vnus autem non conuersione ꝛc. Dixerunt enim diuinitatem in deo factam: cum factus est homo. Tertius error remouetur cum dicitur. vnus omnino non ꝯfusione ꝛc. Dixerunt etiam confusas esse naturas diuinam ꝛ humanam: cum vna substantia esset christus de⁹ ꝛ homo. Contra qđ fides catholica dicit non confusione substantie: ꝛ probat hoc exemplo. Nam sicut anima rationalis ꝛ caro ꝛc. Due enim substãtie penitus impermixte corpus ꝛ anima rationalis sunt vnus homo ꝛ vna persona: sic diuina ꝛ humana natura: in christo vna persona.

[Aug.] ¶ Nota augusti. errores hereticorum contra humanitatem assumptam ita euacuat dicens. Natus est filius dei ex homine. non per hominem et non ex virili semine ꝛ ex coitu: sed carnem ex virginis corpore trahens: ꝛ non de celo secum afferens. sicut marchion ꝛ origenes affirmant. Nec in fantasia idest absq̧ carne sicut valentinus. neq̧ putatiue imaginatum: sed corpus verum non tantum carnem: sicut Martinianus. sed anima cum ratione sua. ꝛ ratio cum sensibilibus suis per quos sensus in passione sua: ꝛ ante passionem dolores carnis sue sustinuit. neq̧ sic natus est de virgine vt diuinitatem non nascendo acciperet quasi anteq̃ nasceretur de virgine deus non fuerit sicut anthemon ꝛ marcellus docuerũt. sed eternus homo deus de virgine natus. Augu. in li. lxxxiij. questionũ.

xj.q.

xj.q. ꝯtra hereticos mẽtiẽtes corpus xp̃i fuisse fantasma. Si fantasma fuit corpus xp̃i. fefellit xp̃s. et si fallit: veritas non est. Est autẽ veritas xp̃s. non ergo fantasma fuit corpus eius.

[Nã sicut aia rationalis] ¶ Queritur de hoc sicut anima rationalis ꝛc. si anima ꝛ caro sunt partes hominis idest totius compositi. ergo deus ꝛ homo sunt partes xp̃i: quod est error. omnis enĩ pars inquantũ pars diminuta est qꝛ caret integritate totius. sic ergo esset deus diminutus. ¶ Ad hoc respondetur ad Ro.j. super illum locum. qui factus est ei ex semine dauid ꝛc. glo. non ex duab⁹ naturis vna facta est natura composita. xp̃s vero vna persona est gemine substantie. nec tamẽ de⁹ vel homo pars huius persone dici potest. Alioq̃n dei filius anteq̃ formam serui acciperet non erat totus: ꝛ creuit cum homo diuinitati eius accessit. Respondendum ergo ꝙ non est penitus simile: ꝛ ita est ibi fallacia consequentis. Idem enim est ac si diceretur est simile quo ad hoc. ergo simile quo ad omnia.

[Qui passus ẽ pro salute] ¶ Sequit qui passus est pro salute nostra ꝛc. illud expositum est supra vsq̧ ad illum locum. ad cuius aduentum hic querit augus. quare xp̃s tam ignominiose mortuus est. Unde in libro de symbolo de cruce eius loquitur. quid dicã. xp̃s tale genus mortis elegit vt aliquod genus mortis martyres non formidarent. vnde in lib. de vera religione. Satellites voluptatum diuitias appetebant pauper esse voluit: honoribus inhiabãt. rex fieri noluit. mortem metuebãt: morte damnatus est. ignominiosum genus mortis crucẽ horrebãt crucifixus est. Non enim vllum peccatũ cõmitti potest nisi dum appetuntur ea que ille contẽpsit. aut fugiuntur ea que ipse sustinuit.

[Ad cuius aduentũ omnes homines] ¶ Sequitur ad cuius aduentum omnes homines ꝛc. Aug. de ecclesiasticis dogmatibus. vj. ca. Erit resurrectio mortuorum ꝛ omnium. sed vna ꝛ semel. nõ prima iustorum. secunda peccatoꝝ. vt fabula est somniatorum sed vna omnium: ꝛ si id resurgere dicit qđ cadit: caro ergo nostra in veritate resurget sicut in veritate cadit. ꝛ non ſm orig. immutatio corporũ erit. i. aliud non corpus nouum pro carne sed eadẽ que corruptibilis cadit tam iustoꝝ q̃ iniustoꝝ resurget incorruptibilis. ¶ Itẽ in eodẽ. ix. c. Non est alia resurrectio futura post generalẽ quã origenes delirat: vt demones vel impij hoies post tormẽta quasi supplicijs expurgati: vel illi in angelicã redeunt qua creati sunt dignitatẽ: vel isti iustoꝝ societati donentur eo ꝙ hoc diuine pietati ꝯueniat ne quid de rationalibus creaturis pereat: sed quolibet modo saluent. Nos credamus ipsi iudici oim ꝛ retributori iusto: qui dixit. Ibunt impij in supplicium eternum. Iusti aũt in vitam eternam vt percipiant fructum operum suoꝝ.

[Hec est ergo fides ca.] ¶ Sequitur epilogus. hec est ergo fides catholica ꝛc. Repetitur materia cum dꝛ. hec est fides ꝛc. Et subditur cõminatio cum subditur. Quã nisi quisq̧ ꝛc. ¶ Queritur que sit differẽtia inter ista duo fideliter ꝛ firmiter qꝛ vnũ sufficere videtur. Respondeo per hoc ꝙ dicitur fideliter. notatur fides ꝛ rectitudo in motu fidei que est assentire prime veritati propter seipsã. Per hoc ꝙ dꝛ firmiter. notatur modus charitatis: qui est annexus fidei. Purificatur enĩ anima per fidem Act.xv. fide purificans corda eoꝝ. sed firmatur per charitatem cum. s. fides per dilectionẽ operatur: sicut dicitur ad gal. v. vnde in cañ. vlti. fortis est vt mors dilectio. Et sic terminat istud symbolum.

¶ Tertia pars summe alexãdri de ales theologorum parisiensium monarche doctoris irrefragabilis q̃ diligenter emẽdata ꝛ ad ordinẽ redacta. Impensis Antonij koberger. cõsummata. Anno christiane salutis. M.cccccxvj. die. ij. Julij.

UNIVERSITARIA DE GRANADA